श्रीहेमचन्द्राचार्य जैन ग्रंथमाला

संस्कृत-गुजराती

शब्दरत्न महोदधि

महान शब्दकोष

भाग २जो

संग्राहक

पंन्यासजी श्रीमुक्तिविजयजी

संशोधक

शास्त्री गिरिजाप्रसाद् दयाराम

संवत १९९७ प्रत १००० सन १९४१

किं. रु. १०-०-०

प्रकाशकः-
शेठ भोगीलाल सांकलचंद
मंत्रीः श्रीविजयनीतिसूरि वांचनालय
गांधीरोड-अमदावाद

અર્પણ પત્રિકા

પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીમાન્ વિજયનીતિસૂરિજીની સેવામાં:—

આપે આપના પવિત્ર ચારિત્રથી, સરલતાથી અને ધર્મનિષ્ઠાથી અનેક ભવ્ય જીવોને ધર્મનો પ્રતિબોધ કરી સન્માર્ગે દોર્યા છે; આપની પ્રેરણા અને ઉપદેશથી તીર્થોદ્ધારાદિ કાર્યો કરી ઘણા શ્રાવકોએ પોતાનો જન્મ કૃતાર્થ કર્યો છે મને પણ આપે ભાગવતિ દીક્ષા આપી મારા જીવનને સન્માર્ગે પ્રેરણા આપી આભારી કર્યો છે; તેથી આપના અત્યુત્તમ ગુણો વડે આકર્ષિત થઈ આ સંસ્કૃત-ગુજરાતી કોષનું પુસ્તક આપને સમર્પણ કરૂં છું.

આપનો ચરણચંચરીક

પં. મુક્તિવિજય.

પ્રસ્તાવના

ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ આ ચાર પુરૂષાર્થની પ્રાપ્તિ મનુષ્યમાત્રને ઈષ્ટ છે. આ પુરૂષાર્થ પ્રાપ્તિના અંગભૂત શુદ્ધ કર્માદિકને પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્રો છે તે સિવાય ચરિત્ર આખ્યાનો, આખ્યાયિકાઓ વિગેરે ગ્રન્થો લૌકિક નીતિને દૃઢ કરનારા છે.

આ બધા ગ્રન્થો સંસ્કૃતભાષામાં લખેલા જોવામાં આવે છે. તે ગ્રન્થોનું ટ્રાંસલેશન આજના જમાનામાં ઘણું જ થયેલ છે, તેમજ સંસ્કૃતમાં પણ પંડિતોની ટીકા ટીપ્પણીઓથી ભરપુર ઘણા ગ્રન્થો સમાજમાં પુષ્પ સમાન પ્રકાશનરૂપે ખીલેલા માલમ પડે છે. આટલું સાહિત્ય હોવા છતાં કોઈ વખતે મનુષ્ય કલ્પના કરતાં શાસ્ત્રોના ઉંડા અર્થો તરફ સામાન્ય મનનો વેગ ઘસડાય ત્યારે તે સમયની દેવનાગરી ભાષાનો પરિચય પોતાના માટે અલ્પ હોવાને કારણે માણસ પોતાની જીજ્ઞાસા અટકાવી વિચાર કરે છે, તેમજ સંશયગ્રસ્ત વાક્યની સમજણ ન પડવાથી એમજ ઉચ્ચારે છે કે સંસ્કૃત ગહન વિષય છે. આ સમયે કોષ હોય અથવા ભાષાનું પૂર્ણજ્ઞાન હોય તો કેવું ઉત્તમ થાત ? શાસ્ત્રો વાંચનારાઓને અથવા સંસ્કૃત સાહિત્યમાં સ્વાભાવિક સ્નેહથી ઉત્સાહ બતાવનાર વ્યક્તિઓને આવી બાબત ઉપસ્થિત થાય છે.

કોઈ પણ કર્મની બાહુલ્યતા બહાર પ્રગટ કરવામાં શાસ્ત્રજ્ઞાન કારણ છે, તે શાસ્ત્રજ્ઞાન તેની અંદર રહેલા વાક્યોને આધીન છે, અને વાક્યાર્થજ્ઞાન તે તે પદાર્થજ્ઞાનને આધીન છે, અને પદાર્થજ્ઞાન (શાબ્દબોધ) તે તે પદ શક્તિને ગ્રહણ કરવું તેના પર નિર્ભર છે.

પદશક્તિ ગ્રહણ કરવામાં પુરાતત્ત્વવેત્તાનો એક શ્લોક સ્મરણમાં તરી આવે છે.

> शक्तिग्रहं व्याकरणोपमान-कोपाप्तवाक्याद् व्यवहारतश्च
> वाक्यस्य शेषाद्विवृतेर्वदन्ति सान्निध्यतः सिद्धपदस्य वृद्धाः ॥

વૃદ્ધો, વ્યાકરણ, તેમજ ઉપમાન–કોષ–આપ્તવાક્ય–તથા વ્યવહાર, અને વાક્યશેષથી વિવરણથી તેમજ સિદ્ધપદના સાન્નિધ્યથી શક્તિજ્ઞાન થાય છે એમ કહે છે.

શબ્દકોષની આવશ્યકતા

વિશેષ કરીને જે ભાષામાં વિસ્તૃતતા રહેલી હોય અથવા સમાસ કે વ્યુત્પત્તિના સંયોગથી અનેકાર્થવાચક શબ્દો જે જે ભાષામાં સમાયેલા હોય છે તે ભાષાને સાંગોપાંગ જાણવા સારૂ તેના કોષની પ્રથમ અને પરમ આવશ્યકતા હોય છે.

પ્રાયઃ સર્વત્ર આવો નિયમ હોવાથી ઘણી પ્રાચીન અર્વાચીન ભાષાઓ માટે તેના સાક્ષરોએ ખાસ કરીને શબ્દકોષોનો રચનાપ્રબન્ધ કરીને એ (કોષ) પુસ્તકને ધુરીસ્થાન આપ્યું છે. આપણી સંસ્કૃતભાષા તેવી જ વિસ્તૃત અને શબ્દબાહુલ્યતાવાળી છે. **વ્યુત્પત્તિ સંબન્ધ, સામાસિકસંબન્ધ, પ્રાયોગિકસંબન્ધ, સૌત્રિકસંબન્ધ, આર્થિક–તાત્ત્વિક–સંબન્ધ, રૂઢકાઠિન્ય સંબન્ધ** અને **પ્રાચીન વૈદિક ભાષાન્તર સંબન્ધથી** સંસ્કૃતભાષા આપૂરિત (સમલંકૃત) છે. જેથી સંસ્કૃતભાષામાં તો કોષગ્રન્થનું પાઠ્યાવલી તરીકે મૂખ્ય (આદ્ય) સમાદરણીય સ્થાન છે.

નામલિંગાનુશાસનકોષકાર આચાર્ય અમરસિંહના સમકાળમાં તથા પૂર્વકાળમાં 'વિશ્વ, સાશ્વત, મેદિની, રભસ, ઈત્યાદિ સંસ્કૃતમાં ઘણા કોષ પ્રવર્તકો થઈ ગયા કે જેવોનાં નામસ્મરણ પણ દુર્લભ્ય છે. જેથી પાઠકવૃન્દની પ્રત્યે સમાલોચના ખાતર અત્રે એક ઉદાહરણ મુકીયે છીએ. જ્યોતિષશાસ્ત્રપ્રવર્ત્તક **આચાર્ય વરાહમિહિરની સંહિતાના છાસઠમા** અધ્યાયમાં ગજલક્ષણ સંબન્ધી " **कुब्जवामनकमेषविषाणानि** " આ પ્રમાણે શાસ્ત્રવચન છે, એ સમગ્ર સંહિતાનો વિવૃત્તિકાર આચાર્ય શ્રી. ૬ (भट्ट) उत्पल પોતે કરેલી વિવૃત્તિમ **વિષાણ,** શબ્દ માટે જણાવે છે કે, " **यश्च मेषविषाणो मेषोऽजस्तस्य विषाणे शृङ्गे तत्तुल्ये विषाणे दन्तौ यस्येति** " આવી રીતે અત્રે વિષાણ શબ્દનો અર્થપ્રયોગ દન્ત તરીકે જણાવવા ઉપરાંત ઉપરોક્ત અર્થપ્રબન્ધની દ્દઢીભૂતતા ખાતર એક અજ્ઞાતનામ કોષકારના વચનથી સમન્વય કરે છે '**विषाणं ब्रुवते शृङ्गं विषाणं दन्त उच्यते**' તેમજ **मत्कुण** શબ્દ માટે પણ " દન્તરહિત હસ્તી એવું પ્રમાણ આપી સિદ્ધ કર્યું છે. પરન્તુ ઉપરોક્ત શ્લોકાર્ધ કયા કોષનો છે? એ કોષકાર કયો આચાર્ય છે? એનો સમય નિર્ણય ક્યારે છે? ....વિમર્શક પંડિતો હોવા છતાંય ભારતવર્ષમાં આવાં પુરાતનતત્ત્વસંશોધનો કોણ કરે છે? .... જો કે હાલના પ્રતિરોધાભાસ પર સંશોધનબળથી તેની સરણીઓપર અનેક ઉત્કર્ષ પ્રકાશો પડતા રહે છે. છતાં સરસ્વતીપ્રભાવથી પંકાયેલા ભારતના ભવ્ય આંગણામાં સિદ્ધવિદ્યાવિશારદોનો ભાવભિંજિત કલ્પદ્રુમ સમાન, પ્રભુતાપૂર્ણ સ્મરણીય પ્રાચીન વિદ્યાવિરહ કોના હૃદયમાં નથી સાલતો? આશા છે કે ભારતના ભારતીભૂષણો વિમર્શકો અને સંશોધકો અહિં ઉપેક્ષા નહિ કરે.

વ્યુત્પત્તિની આવશ્યકતા

આ ચર્ચાપ્રશ્નનો જવાબ શબ્દકોષના પ્રપાઠકો સારી પેઠે જાણે જ છે........સુવિદિત કાર્યની ચર્ચામાટે અહિં પ્રૌઢાધિકાર ધારણ કરવા જેવો આ પ્રસંગ છે (!) છતાં કોષનો ઉપયોગ તો સર્વ સામાન્યજનો માટે થતો હોવાથી, તથા કોષની સમાદરણીયતામાં નીરસતા નિવડવાના ભયથી શાબ્દકીય [શબ્દોપયોગી] વ્યુત્પત્તિનું સંયોગીપણ શબ્દાર્થભેદ સહિત દર્શાવીએ છીએ.

પણ થાય છે. તથા हृ-हरति, भक्तानां कष्टं हरतीति हरिः ભગવાન. रसगन्धादीनि हरतीति હરિઃ=પવન. वनचरान् मृगान् हरतीति હરિઃ=સિંહ प्राणान् हरतीति हरि: યમરાજ मनोबुद्धिप्रसादं हरतीति હરિઃ ચન્દ્રમા. वृक्षाणां फलपत्रादीन् हरतीति हरिः વાનર प्राणस्थैर्यं हरतीति હરિઃ=સર્પ, नीरदोऽम्रान् हरतीति हरिः ઇન્દ્ર-મેઘ. तमिन्द्रं हरतीति हरिः કિરણ તથા હરિશબ્દનો અર્થ લીલોરંગ અને મનુષ્યાન્તર "લોક" તરીકે પણ થાય છે. આવી રીતે વ્યુત્પત્તિભેદથી એક શબ્દના ઘણા અર્થભેદ થાય છે. તેમજ સમાન અર્થવાળા નામોની જાતિમાં પણ ફેર પડનારા શબ્દો જેવાકે-दार, स्त्री, कलत्रम्, पुं. स्त्री. न. એમ અનુક્રમે તુલ્ય અર્થ હોવા છતાં લિંગ (જાતિ) ભેદ પણ પડે છે, वल्मिक વિગેરે કેટલાક શબ્દો पुं. न. બન્ને લિંગમાં વાપરી શકાય છે ને અમુક શબ્દો ત્રણે લિંગમાં પણ વપરાય છે. अव्य, कृदन्त, विशेषण, भावगुणकर्म તથા प्रक्रियात्मक શબ્દોમાટે પણ વ્યુત્પત્તિની સહાય, અર્થ માટે સરળતાપ્રદ છે. શબ્દકોશમાં ન સમાઈ શકે તેવા શબ્દો માટે વ્યુત્પત્તિની આવશ્યકતા-એજ શબ્દાર્થ શોધવા માટે ઉપાયભૂત સરણી છે. કેટલીક વાર વિષય અને ભાવપ્રબંધના કારણે શબ્દાર્થ શોધવા માટે કોષનો આધાર માત્ર દિશા સૂચક જેવોજ હોય છે. અને તેનો ઘટનીય અર્થ જાણવા સારૂં મુખ્ય આધાર તેના પૂર્વાપરના સંબન્ધાયેલા વિષય પર રાખવો પડે છે. જેમકે "स्वदिवसलमहोरामासपूर्वैः, कालवीर्यकम् । शकुबुगुणुचराद्या बृद्धितो वीर्यवत्तराः" सू. पारा० ॥ આ શ્લોકનો અર્થ શાસ્ત્ર સંબન્ધ પ્રમાણે ગ્રહવાર તરીકે કરેલો છે. આવી રીતે શાસ્ત્રમાં કહેલી કેટલીક સંજ્ઞાઓનો વિષય, કોષથી પણ વિમુખ હોય છે. આથી વ્યુત્પત્તિજ્ઞાન સાથે × ભાવોત્પત્તિ જ્ઞાનની પણ પરમ આવશ્યકતા રહે છે.

આ "शब्दरत्नमहोदधि" નામક સંસ્કૃતકોષના સંગ્રાહક પંન્યાસ **મુક્તિવિજયજીએ** પૂજ્ય આચાર્યવર્ય મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ **વિજયનીતિસૂરીશ્વરજીની.** બહુકાળની લોકોપયોગિતાવાળી **સંસ્કૃત ભાષા સરળ રીતે સમજાય** તથા હરેક જૈન અજૈન ગ્રંથોનું વાસ્તવિક **અર્થ સ્વરૂપ** સમજાય તે માટે કોષ બનાવવાની મહેચ્છા જાણેલી હતી, કેટલાક સમય પછી તેઓશ્રીની અનુમતિથી આ કોષનું કાર્ય પંન્યાસજીએ હાથ ધરેલું, તે કામ આજે બાર વર્ષના ભૂરી પરિશ્રમે જનતાની સમક્ષ રજુ કરવામાં આવે છે. આ કોષકાર્ય શરૂ કર્યા પછી પંન્યાસજી શરીર કારણે અશક્ત બનતાં તથા કોષનું કાર્યસ્વરૂપ નાનું ન બની જાય જે પ્રમાણે વિસ્તૃત છે તે કાયમ રહે તેમાટે પંડિતોની સહાયતા લીધી. પ્રથમ રાજપીપલા નિવાસી પંડિત અંબાલાલની નિમણુક મહારાજશ્રીની અનુમતી લઈ કરી. તેઓએ અમુક વખત કામ કર્યું, ત્યારબાદ આવા બૃહતકાર્યને સંપૂર્ણ કરવા વડનગર નિવાસી પંડિત ગિરિજાપ્રસાદની આ કોષ કામમાં નિમણુક કરી. તે કાર્ય આજે સંપૂર્ણ નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થયેલ છે.

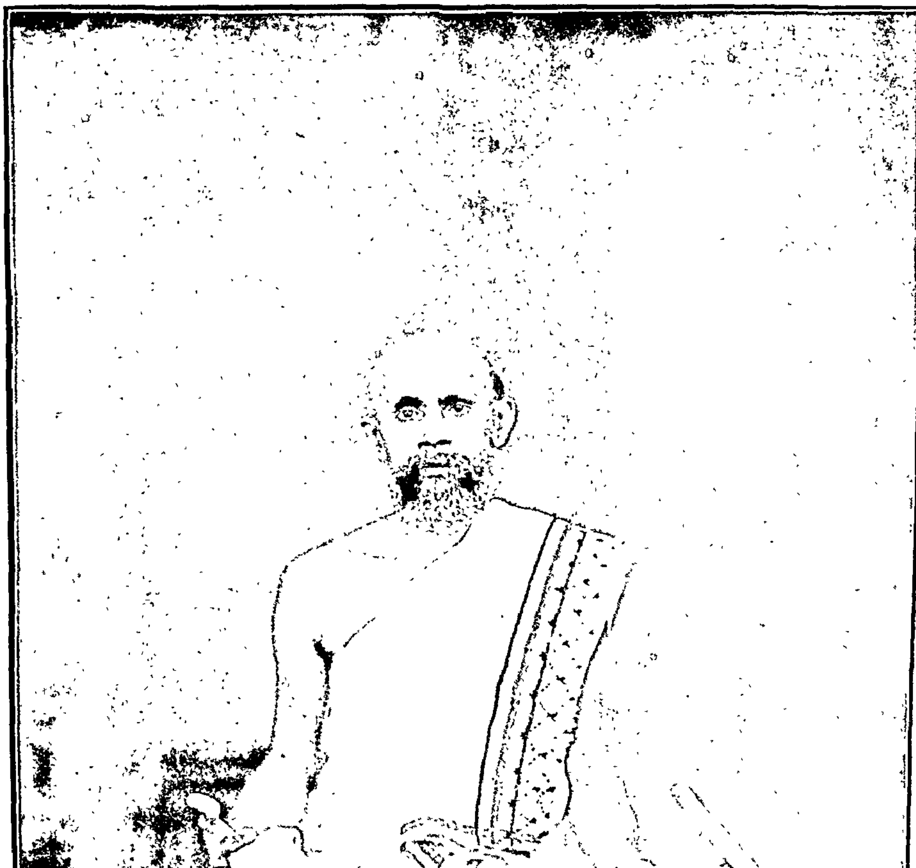
પં. મુક્તિવિજયજીએ તથા પંડિતોએ પોતાની બહુશ્રુતતાભરી મતિપટુતાથી તથા અનેક કોષ ગ્રંથો કે જે પહેલા ભાગમાં બતાવેલ છે તે છતાં વિશેષ જાણ માટે અહીં જણાવીએ છીએ.

× પ્રસંગાનુસાર ભાવવાળી શબ્દરચના અથવા પ્રાસંગિક વ્યવહારોપયોગી શબ્દોનો વિષય પ્રમાણે અર્થ કરવો તે.

बालब्रह्मचारी

प्रातः स्मरणीय–जगतपूज्य–विशुद्धचारित्रचूडामणि–तीर्थोद्धारकतपागच्छालङ्कार–
पूज्यपाद-विद्वद्वर्यशांतमूर्ति–श्रीमान्–आचार्यमहाराजश्री–
विजयनीतिसूरीश्वरजी–शिष्यरत्न.

जन्म सं. १९४२ ज्येष्ठ वदि १ : दीक्षा सं. १९६६ माघ शुदि ७

गणिपद सं. १९८७ कारतक वद ५ : पंन्यासपद सं. १९८७ कारतक वद ८

श्रीमान् अनुयोगाचार्य पंन्यास श्री मुक्तिविजयजी गणि

KUMAR PRINTERY, AHMEDABAD

શબ્દ કલ્પદ્રુમ, શબ્દસ્તોમ મહાનિધિ, વાચસ્પત્ય બૃહદભિધાન, પદ્મકોષ – અભિધાન ચિન્તા-મણિ, શબ્દાર્થ કૌસ્તુભ (હીન્દી) અનેકાર્થ સંગ્રહ નામકોષ, ન્યાયકોષ, શબ્દસિદ્ધિ માટે ઉણાદિગણવૃતિ, હેમ નિઘન્ટુ, હસ્તલિખિત શબ્દરત્નસમુચ્ચય, હૈમ શેષમાલા, શિલોચ્ચય. નામમાળા, વિગેરે તેમજ પ્રાકૃત માટે પ્રાકૃત શબ્દમહાર્ણવ વિગેરે અવલોકન કરીને અનેક જટીલ, કુટીલ અને ઘટનાબદ્ધ રત્નતુલ્ય શબ્દોના પ્રવાહોને આ કોષરૂપી મહોદધિમાં આ-પૂરિત કરવામાં સંપૂર્ણ ન્યાય આપ્યો છે. બહુ વર્ષોથી સમુદ્દ્ભવેલા વિચારાંકુરોને પરમપરિ-શ્રમરૂપી જળસીંચનથી તથા પંડિતોના ધન્યસ્વી કરકમલથી ઉછરીને સમુદ્ધરણ થતા, સર્વોપયોગી ગુજરાતી ભાષામાં વ્યુત્પત્યર્થસહિત ફળદ્રૂપતા ભર્યા આ કોષ ગ્રન્થને નિરખતાં અવશ્ય જનસમૂહ આનંદ પામશે જ.

વિદ્વાનો, કે વિદ્વદ્વર્યઆચાર્યો આવા ગ્રન્થ કાર્યમાં કંઈ હસ્તદોષથી અથવા પ્રમાદથી કે પ્રેસદોષથી રહેલ ભૂલોને દેખી ગ્રન્થકર્તાના પરિશ્રમને જરૂર દોષ દૃષ્ટિએ નહિ જુએ એવી પ્રભુ પાસે અભ્યર્થના છે. ઈતિ.

वि. सं. १९९७
वैशा० शु. ११ द्दश्याम्
सौम्यवासरे राजनगरम्

विदुषां विधेयतमः—
पंडित उमाशङ्कर दयाराम व्याकरणाचार्य.
डहेलानो उपाश्रय.

સાંકેતિક શબ્દોની સમજ.

पु. પુલ્લિંગ—નરજાતિ.
स्त्री. સ્ત્રીલિંગ—નારીજાતિ.
न. નપુંસકલિંગ—નાન્યતર જાતિ.
त्रि. ત્રિલિંગ—નર—નારી–નાન્યતરજાતિ.
द्वि के द्विव.—દ્વિવચન.
ब. के बहु—બહુવચન
भ्वा. ભ્વાદિગણ—પહેલા ગણનો ધાતુ.
अदा.—અદાદિગણ—બીજા ગણનો ધાતુ.
जुहो.—જુહોત્યાદિગણ—ત્રીજા ગણનો ધાતુ.
दिवा.—દિવાદિગણ—ચોથા ગણનો ધાતુ.
स्वा.—સ્વાદિગણ—પાંચમા ગણનો ધાતુ.
तुदा.—તુદાદિગણ—છઠ્ઠા ગણનો ધાતુ.
रुधा.—રુધાધિગણ—સાતમા ગણનો ધાતુ.
तना.—તનાદિગણ—આઠમા ગણનો ધાતુ.
क्र्यादि.—ક્ર્યાદિગણ—નવમાગણનો ધાતુ.
चु. के चुरा.—ચુરાદિગણ—દશમા ગણનો ધાતુ.
सौ के सौत्र.—સૌત્ર ધાતુ—સૂત્ર પઠિત ધાતુ.
पर.—પરસ્મૈપદી.
आ.—આત્મનેપદી.
उभ.—ઉભયપદી.
स के सक.—સકર્મક.
अ के अक.—અકર્મક.
द्विक.—દ્વિકર્મક.
अव्य.—અવ્યય.
जै. प्रा.—જૈનદર્શન પ્રાકૃત.
अव्य.—અવ્યયી ભાવ, સમાસ દ્વારા બનેલ અવ્યય.
कण्ड्वा.—કણ્ડ્વાદિગણ તેમાંનો ધાતુ.
ना.—नाम.—નામ ધાતુ શબ્દ ઉપરથી બનેલો ધાતુ

|| श्री अर्हम् ||

|| शुद्धिपत्रम् ||

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति
अंश्यति	अंशयति	१	१	७
अंश	अंश्	१	१	११
કોટ	કોંટ	१	१	१६
કહેલા	કહેલી	१	१	२७
सूक्ष्मसूत्रे	सूक्ष्मसूत्रेण	१	२	१०
यस्य	अस्य	१	२	२२
अंशयति	अंसयति	१	२	३४
अंह	अहि	२	१	१७
अंहेः	अंहेः	२	१	२४
कर्मपतम्	कम्पितम्	२	२	११
હથ વિનાનુ	હાથ વિનાનુ	२	२	१४
ધાતીકર્મ રહિત	ધાતિક કર્મરહિત	३	१	१५
कारणाधीस्त्वं	कारणाधीनत्वं	३	२	२०
वामयते	कामयते	३	२	२९
ते,	ते	४	१	१
તષા	તૃષા	४	१	४
प्राप्त	प्राप्तः	४	१	३५
अकार्लचारिन्	अकालचारिन्	४	२	२
कैत्त्वम्	कैतवम्	५	२	४
क्रूर	अक्रिया	५	२	२९
अक्ष	अक्ष्	६	१	१२
વિષુવરેખા	વિષુવરેખાના	६	१	१८
ફરવાપણ્	દૂરપણ્	६	१	१९
अक्षाणांः	अक्षाणां	६	२	११
अक्ष्	अक्ष+	६	२	१९
अक्ष्	अक्ष	६	२	२०
धृति	धूर्ति	६	२	२६
अक्ष्	अक्ष	६	२	३३
क्षर	क्षर्	७	१	३१
क्षर	क्षर्	७	१	३२
जीव	जीव्	७	२	१०
આદ્યાક્ષર	આદ્યક્ષર	७	२	२६
सम्+स्था+ण्वुल्	सम्+स्था+ण्युट्	८	१	१
तत्क्रींडया	तत्क्रीडया	८	१	५
पाशवक्रीडाय	पाशवक्रीडायां	८	१	१८
शौड	शौंड	८	१	२०
अक्ष्	अक्षि	८	२	६
च्वि+कृ+घञ्	च्वि+कृ+घञ्	९	१	२८
(स्वा. प. सेट्)	(भ्वा. प. सेट्)	९	२	१२
कम्	कण्	९	२	३३
કુકડવેલા	કુકડવેલ	१०	१	१०
गृ+ड.	गृ+उ.	१०	१	११
નીચાણ	નીચાણની	१०	१	३३
સૂર્યકાન્તમણી	સૂર્યકાન્તમણિ	११	२	१
चित्+ल्युट्	चि+ल्युट्	११	२	१२
अग्निं	(अग्निं ददाति)	१२	६	६
जठस्थानल	जठरस्थानलं	१२	१	१५
अग्निःर्देवो	अग्निर्देवो	१२	१	२५
धा-क्विप्	इन्ध्+क्विप्	१२	१	२७
अनिप्रणयन	अग्निप्रणयन	१२	२	११
अनिभव	अग्निभव	१२	२	२४
अनिरिव	अग्निरिव	१२	२	२७
अनि	अग्नि	१२	२	३६
अनिश्च	अग्निश्च	१३	१	७
अनिः	अग्निः रक्ष्यते	१३	१	१९
अनिना	अग्निना	१३	१	२८
कु+फ	कु+फ	१३	१	३०
अनिरूप	अग्निरूप	१३	१	३४
अग्नेघर्चं	अग्नेः पर्च	१३	२	६
सुध्+ण्वुल्	सुध+ल्यु	१३	२	१२

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृ.	श्लो.	पंक्ति
वह्-स्तुद्	वह्-स्तुद्	१६	२	२४
कोलोविन्दुरिव	कीलाविन्दुरिव	१६	२	२७
[illegible]	[illegible]	१४	१	४
कोलोरिव	कीलारिव	१४	१	६
कोलि-स्तुदन्ते	कीलिः स्तुदन्ते	१४	१	८
स्तुदन्तट्त्व	स्तुदन्तेऽत्र	१४	१	९
कोलिद्रोन	कीलिद्रोन	१४	१	१२
कोलेः	कीलेः	१४	२	७
कोलि	कीलि	१४	२	८
कोलिद्रोव	कीलिद्रोव	१४	२	१२
कोलिना कृष्णाति	कीलिना क्रुष्यति	१४	२	२१
कोलि उपस्थियते	कीलि उपस्थीयते	१५	१	१७
अग्रः कायः	अग्रः कायस्य	१५	१	२१
पन यत्	पन्-यत्	१५	१	२७
अग्र नीयते	अग्रे नीयते	१५	२	१२
अग्रात्मक	अग्रान्यिक	१५	२	२२
अग्रयानिद्	अग्रयायिन्	१६	१	८
स्तुंमाषि-मत्	स्तु-कृत्	१७	१	१
(कुप. इन.)	(कुप-)	१७	१	९
(कुप. सह्)	(सह-सह)	१७	१	१८
(सहलिप्)	सह-लिप्	१७	१	१९
कुप-स्तुद्	कुप-स्तुद्	१७	१	२४
अर्धन	अर्धन	१७	१	२८
[illegible]	[illegible]	१७	१	३२
अह	अह	१७	२	४
त्री	त्रि	१७	२	३१
[illegible] (२) [illegible]	[illegible]	१८	१	१६
अंकुरनिद्	अंकुरनिद्-स्तुद्	१८	१	१७
पाकोरिव	पाकोरिव	१८	१	२०
पाकि-अप्	पाकि-ईप्	१८	१	२२
अह्न	अह्न	१८	१	२२
अह्न-उद्यच्	अह्न-उद्यच्	१८	२	१९
[illegible]	[illegible]	१९	१	१
[illegible]	[illegible]	१९	१	२८
([illegible])	([illegible])	२०	२	१
([illegible])	([illegible])	२१	२	१४

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृ.	श्लो.	पंक्ति
[illegible]	[illegible]	२२	१	१७
[illegible]	[illegible]	२२	२	८
अवपात	अवपात	२२	२	१६
[illegible]	[illegible]	२२	२	१८
पाल	पालं	२२	२	३३
अवपाल्यं	अवपाल्यं	२२	२	३४
[illegible]	[illegible]	२२	२	३४
०	[illegible]	२४	१	१९
[illegible]	[illegible]	२४	२	१
पान-इ	पान्-इ	२४	२	१९
[illegible]	[illegible]	२५	२	२
[illegible]	[illegible]	२६	२	६
[illegible]	[illegible]	२६	२	६
यस्य	यस्याः	२६	२	२१
त्रि	त्री	२६	२	२८
त्रित	त्रितः	२६	२	३२
अज	अज्	२७	२	५
[illegible]	[illegible]	२७	२	३४
त्री	त्रि	२७	१	२७
अह्न	अह्न-अह्नन्	२८	२	२
अह्न-कारो	अह्न-कारो	२८	२	६
आहने	इहने	२९	१	१९
कोलिविनः	कीलिलिनः	३०	२	२७
[illegible]	[illegible]	३१	१	४
कैवारावस्य	कैवारावस्य	३१	१	८
इत्य	इत्यं	३१	१	१७
कृप-वत्रा	कृपा-वत्रा	३१	१	३३
कोलिकान्ता पान्	कीलिकान्तो पान्	३१	२	३४
[illegible]	[illegible]	३२	२	२७
[illegible]	[illegible]	३२	२	३२
[illegible]	[illegible]	३२	२	३४
उम	उम्	३३	१	२४
अमानम्	अमानम्	३३	१	३३
वाङम्	वाङाम्	३३	२	२५
[illegible]	[illegible]	३४	१	९
मावे	माया	३४	१	३६

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
रास्रा	रास्ना	३४	२	११
तृव्	तृच्	३५	१	२४
વક્ેતા	વક્તા	३५	१	२५
आश्रमिणश्च	आश्रमिणश्च	३५	१	३३
अतिवर्तन्	अतिवर्तन	३५	१	३६
अतिवह्	अतिवह्	३५	२	१९
વટનાર	વટાવનાર	३६	१	१७
શક્તિવાળુ	શક્તિવાળુ	३६	१	३५
अतुाहनरश्मि	अतुहिनरश्मि	३७	२	३७
त्रि.	पु.	३८	१	१
किलच्	किलच्	३८	१	९
अत्यन्तनिवत्ति	अत्यन्तनिवृत्ति	३८	२	१५
निवृत्ति	निवृत्ति	३८	२	१५
अत्यन्तं+क+ठन्	अत्यन्त+क+ठन्	३८	२	२३
अल+अच्	अल्+अच्	३९	२	४
અતિશયોક્તિ	અતિશયોક્તિ	३९	२	२१
ઉક્થ	ઉક્થ	३९	२	२५
ऊह्+अच	ऊह्+अच्	३९	२	३४
भू+तृच	भू+शतृ	४०	१	६
કપુર	કપૂર	४०	१	१४
जन+ड	जन्+ड	४०	१	१५
अथर्वे वेत्ति	अथर्वं वेत्ति	४०	२	४
नारित	नास्ति	४१	१	११
क्तन्	क्तिन्	४१	२	३२
ક્રાધ	ક્રોધ	४१	२	३२
दृष्टि	दृष्टि	४१	२	३४
वेयम्	देयम्	४१	२	३६
अद्+स्मरच्	अद्+क्मरच्	४१	१	३०
ोष्टि	द्वेष्टि	४१	२	२१
अधोवत्तिनी	अधोवर्तिनी	४३	१	६
अ ेतं	अद्वैतं	४३	२	१६
अधराची भवः	अधराचि भवः	४४	१	३४
च्वी	च्वि	४४	२	४
चर+णिनि	चर्+णिनि	४४	२	२२
અંધમી	અધર્મી	४४	२	२७
सस्य खत्त्वम्	सस्य शत्त्वम्	४५	१	१०
अधिकरणाविचल	अधिकरणविचाल	४५	२	११
अधिकर्म्मकर	अधिकर्मकर	४५	२	२२
ભેક્તા	ભોક્તા	४६	१	६
अधिका	अधिका	४७	१	५
આધક શોભાવાળુ	અધિક શોભાવાળુ	४७	१	३४
०	टच्	४७	१	३५
अधिरूक्रम	अधिरूक्रम	४७	२	३
अधिरुह+भावे	अधिरुह्-भावे	४७	२	१०
अधिव्य	अव्य.	४७	२	१४
श्चा-पाके	श्रा-पाके	४८	१	१८
अ+पू-अधिभिषवे	अधि+पू-अभिषवे	४८	१	३३
इष+भावे क्त	इष्+भावे-क्त	४८	२	३६
अनि	अग्नि	५०	१	१३
अविनः	अघिनः	५०	१	२०
આઉ	અડાણુ-બાવલુ	५१	१	३४
कर्मणि-क्त	कर्मणि-तव्यच्	५१	१	३५
હિંસ્ર	હિંસક	५१	२	२५
अघ्वगा	अध्वगा	५१	२	१९
रा+क्र	रा+क	५१	२	३२
आनी	आ+नी	५२	१	१८
अनिना	अग्निना	५२	२	१०
अघिग्तः	अधिगतः	५३	१	३६
ચૌદસ	ચૌદશ	५४	१	१
अनन्त-ज्ञान	अनन्तज्ञान	५४	१	९
तीर्थकृञ्च	तीर्थकृच्च	५४	१	१२
कृ-क्वि	कृ+क्विप्	५४	१	१२
अनन्त पश्यति	अनन्तं पश्यति	५४	१	१७
તીર્થકરે	તીર્થંકરે	५४	२	१७
अनन्तशीष	अनन्तशीर्ष	५५	१	५
वर्णों	वर्णौं	५६	१	१९
આયોગ્ય	અયોગ્ય	५६	२	१
પ્રતિબધક	પ્રતિબંધક	५६	२	१५
अर्घो	अर्घो	५६	२	१६
અવનસ્થાની	અનવસ્થાની	५८	१	२
आगनं	आगतं	५८	२	३६
છણુાયેલ	જણુાયેલ	५८	२	४२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
प्रसुरस्य	प्रभुरस्य	५९	१	२९
आघारो	आधारो	५९	२	१२
अन्	अन	५९	२	३०
अनात्तव	अनार्त्तव	६०	२	४
नञ्पू दिस्नातेःकसु,	नञ्पूर्वाद्स्नातेः क्वसुः	६१	१	१८
अनिभः	अनिमः	६२	१	१
मिमिषः	निमिषः	६२	१	१०
निसेषः	निमेषः	६२	१	१०
अनु+क्रुप्+णिच्	अनु+क्लृप्+णिच्	६४	१	६
अनुकाम+अच्	अनु+कम्+णिङ्+अच्	६४	१	१३
अनु+चिन्ति+ल्युट्	अनु+चिति+ल्युट्	६५	१	३२
अनुचिन्ति–अ	अनुचिति+अ	६५	१	३४
अनतिकभ्य	अनतिक्रम्य	६५	२	२०
अनुत्पत्या	अनुत्पत्त्या	६६	१	२०
नुद्+क्त	नुद्+क	६६	२	४
અનુકૂળદાષ્ટિ	અનુકૂળદષ્ટિ	६६	२	२७
અનુકૂળ	અનુકૂલ	६६	२	२९
नश्+घ	नश्+घञ्	६७	२	५
અનુકૂળપદ	અનુકૂલપદ	६७	२	३०
अन्वयव्यति- दृष्टान्तरहितो,	अन्वयव्यतिरेक- दृष्टान्तरहितो	६८	२	९
કરના	કરનાર	६८	२	३७
पत्–विनि	पत्+इनि	६९	१	१
इच्छापूर्वक	इच्छापूर्वक	६९	१	३७
प्रयोजनाधिकारि,	प्रयोजनाधिकारी	६९	२	२
अपाधान्यम्	अप्राधान्यम्	६९	२	५
ग्रथ	ग्रन्थ	६९	२	२४
વેદાંતુકર્મ	વેદાન્તતુકર્મ	७०	१	१४
अनुववन	अनुवचन	७२	२	१०
અનુવ્યસાય	અનુવ્યવસાય	७३	२	२६
स्रीयाम्	स्त्रियाम्	७५	२	१३
उच्च	उच्चम्	७६	१	१
वाक्शकिर्हितः	वाक्शक्तिरहितः	७७	१	२४
कुत्सने	कुत्सने	७७	१	२६
नत्री	न–नी	७७	१	२०

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
प्यञ	प्यञ्	७७	२	१३
अभ्यन्तरस्य	अभ्यन्तरस्थं	७८	१	३
कोदरे	कोटरे	७८	१	२०
અનુસધાનમાં	અનુસંધાનમાં	७८	२	२७
સસાર	સંસાર	७९	१	१४
पट	पट्	७९	२	२९
અન્તર્યામિ	અન્તર્યામી	८०	१	११
स्वर्गपृथिव्यौ	स्वर्गपृथिव्यो	८०	२	१३
सद्य	सद्म	८०	२	२१
गहादित्वात्	गेहादित्वात्	८०	२	३४
તિરેધાન	તિરોધાન	८१	२	९
अन्तेवासन्	अन्तेवासिन्	८२	२	२६
पु.	पु. व. व.	८३	१	३
अन्त्यन्ते	अन्त्यते	८३	१	१२
ठन्	ठन्–ठस्य	८३	१	१६
अन्त्याश्रम इति	अन्त्याश्रम–इनि	८३	२	३७
अदि+कृ	अदि+कु	८४	१	२०
વર્ણસકર	વર્ણસંકર	८५	१	२१
પુરીષકિટ્ટ	પુરીષકિટ	८६	१	२
અનુકૂલતા	અનુકૂળતા	८९	२	५
कर्त्तरि–ल्युट्	कर्त्तरि–ल्यु	९०	१	९
गम–भावे	गम्+भावे	९०	२	२६
વાતરેગ	વાતરોગ	९०	२	३३
અનિષ્ઠ	અનિષ્ટ	९२	१	३४
ध्वातं	ध्वान्तं	९२	२	३५
कर्त्तरि–ल्युट्	कर्त्तरि–ल्यु	९३	१	१८
फु	पु.	९४	१	१२
पृषत्वो	पृषत्को	९४	२	१२
परिज्ञान यस्य	परिज्ञानं यस्य	९५	१	३३
નાહ	નહિ	९५	२	१९
અપકિર્તિ	અપકીર્તિ	९७	१	१८
સમાપ્ર	સમાપ્ત	९७	२	२१
ઠેકાણે	ઠેકાણે	९७	२	२३
अप्	अच्	९८	२	३४
इति	इनि	१००	१	२४
अपाकृताद्	अपाकृतात्	१००	१	२४

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
अनुगतं	अपगतं अक्षम्			
त्रि.	त्रि.	१००	२	५
आप	अपि	१०२	१	२८
कर्त्तरि	दा+क	१०३	१	२७
તીર્થંકર	તીર્થંકર	१०४	१	९
તર્કના	તર્કનો	१०५	१	१३
અગ્નિપોમ	અગ્નિષ્ટોમ	१०५	१	२६
कृप्	क्लृप्	१०६	१	८
प्रधानंः	प्रधानम्	१०८	१	११
અપરામત	અપરિમિત	१०८	२	१
परिछेत्तुं	परिच्छेत्तुं	१०८	२	१३
स्त्रीयां	स्त्रियां	१०८	२	३०
દુખવિગેરેથી	દુ:ખવિગેરેથી	१०९	१	२१
આપ્રય	અપ્રિય	११०	१	१३
प्रता	प्रेता	११०	१	२५
पौड	प्रौढ	११०	१	२७
आप्+य-ह्रस्वः	आप्+य-ह्रस्वः	११०	१	२९
વાંઝીયું	વાંઝીયુ	१११	१	१
नस्ति	नास्ति	१११	२	१८
जन	जन्	११२	१	९
अवति	अवति	११२	१	३६
અભ્નક	અભ્રક	११३	१	३
ङीप्	ङीप्	११४	१	१८
घञ	घञ्	११४	२	१८
कृप्	क्लृप्	११४	२	२३
ग्रह	ग्रह्	११५	२	९
स्त्रीयां	स्त्रियां	११५	२	३४
अभिधारण	अभिधारण	११६	१	५
કાળીદાસ	કાલીદાસ	११६	२	२०
ભાનાએ	ભાવનાએ	११७	१	२६
णिच्+यत्	णिच्+क्त	११८	१	५
ल्युट्	ल्युट्	११८	२	३
अत्रि	अभि	११८	२	१८
अभिनिष्कारिन्	अभिनिष्कारिन्	११८	२	२६
अभिनिष्क्रमणे	अभिनिष्क्रमणे	११८	२	३०
પુરૂતપુન્નિ	પુન્નિપુરૂત	११९	१	१०
ઍકટર	ઍકટર	११९	१	२१
સ્વીકારેલ	સ્વીકારેલ	११९	१	३३
પડયા	પડવા	११९	१	३७
પ્રાજાવય	પ્રાજાપત્ય	११९	२	३१
ગવામયયના	ગવાલમ્ભનના	११९	२	३३
भृशार्थ	भृशार्थे	१२०	१	१४
મત્રપૂર્વક	મંત્રપૂર્વક	१२०	२	२०
अभि+मप्	अभि+मृप्	१२१	१	१७
मेङ्-भावे+क्त	मेङ्-भावे क्त+णिनि	१२१	१	२२
रिंपु	रिपुं	१२१	१	२५
अभिमातिषाह	अभिमातिषाह्	१२१	१	२२
अभिमूखस्य	अभिमूखस्य	१२१	२	२०
અભિયોકતા	અભિયોક્તા	१२२	१	१३
लङ्घ्	लङ्घ्	१२२	२	२३
પ્રમાણકરનાર	પ્રણામકરનાર	१२३	१	२८
अभिः	अभि	१२४	१	३
शङ्क	शङ्क्	१२४	१	५
शङ्क्	शङ्क	१२४	१	७
शस्	शंस्	१२४	१	२१
घञ	घञ्	१२४	१	२१
शप्-घञ	शप्+घञ्	१२४	१	३०
स्वंञ्ज्	स्वञ्ज्	१२४	१	२४
सम्भूतः	सम्भूतिः	१२५	१	२७
अभिहूत्ति	अभिहूत्ति	१२६	२	२४
अभाक्ष्णम्	अभीक्ष्णम्	१२६	२	३३
वा उङ्	वा ऊङ्	१२७	१	९
मतुप	मतुप्	१२७	१	३६
भुङ्क्ते	भुङ्क्ते	१२७	२	१८
अम्यग्र	अभ्यग्र	१२८	२	३३
अम	अम्	१२८	२	२२
अम्यर्हित	अभ्यर्हित	१२९	१	२१
अम्यवस्कन्द	अभ्यवस्कन्द	१२९	१	२७
अम्यगारे	अभ्यगारे	१२९	२	७
ગોગ્ય	ગોગ્ય	१२९	२	३२
मेधान्	मेधान	१३२	१	३०
साभ्रलिता	अभ्रलिता	१३२	१	३३

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ नं. पंक्ति
अभ्रमेँवैः	अभ्रैर्मेघैः	१३२ १ ३६
अभ्रण	अभ्रेण	१३२ २ १
अभ्र भवः	अभ्रे भवः	१३२ २ २६
न भ्रपः	न भ्रेपः	१३२ २ २९
खादु	स्वादु	१३७ २ ३१
भोरथुयु	भोरथुथु	१३८ १ ३५
अम्व	अम्ब	१३९ १ २१
अस्वुकोश	अम्बुकोश	१३९ २ ८
अम्वुचामर	अम्बुचामर	१३९ २ १९
अम्बू	अम्बु	१४० १ १
अम्बुनि	अम्बूनि	१४० १ २
अवु	अम्बु	१४० १ १४
ઔપધી	ઔપધિ	१४० २ ३६
આમ્લવેતસ	અમ્લવેતસ	१४१ २ २३
पूर	पुर्	१४१ २ ३३
આમ્લવેતસ	અમ્લવેતસ	१४१ २ ३३
तथा येग्यत्त्वं	तथा योग्यत्त्वं	१४३ १ ९
પિત કાર્ય	पितृकार्य	१४३ २ ११
સાત વીનતું	સાત પાનતું	१४४ २ ६
क्रपि	क्रपि	१४४ २ २
स्वार्थे	स्वार्थे	१४६ १ ३५
અગ્નિમથન	અગ્નિમંથન	१४६ २ ३५
आर्द्रक	आर्द्रकम्	१४७ १ १
નિગેરે	વિગેરે	१४८ २ ३०
જ્યોતિષ્શાસ્ત્ર	જ્યોતિષશાસ્ત્ર	१४९ १ १७
અશ્વિનિ કુમાર	બે અશ્વિનિ કુમારો	१५१ १ १६
તપતી	તાપી	१५१ १ १८
આકડનાં	આકડાનાં	१५३ २ १
ઉત્તર ફાલ્ગુની	ઉત્તરા ફાલ્ગુનિ.	१५३ २ १३
दुर्दर्शः	सोदर	१५४ १ ३
अर्ह	अर्ह्	१५४ १ २९
अर्थोऽस्त्यस्य	अर्थोऽस्त्यस्य	१५४ १ ३१
अर्ह	अर्ह्	१५४ १ ३३
स्त्रीयां	स्त्रियां	१५४ २ २०
स्वी०	स्त्री.	१५५ १ ११
उद्भू	उद्भू	१५५ १ २९
पाणुिपाउ	पाणुिपाथ	१५५ १ ३६
स्त्रीयाम्	स्त्रियाम्	१५५ १ ३६
तात्पर्यथी	तात्पर्यथी	१५६ १ ३७
अर्थैः	अर्थैः	१५६ २ ७
निंदा	निन्दा	१५६ २ २७
अर्थवोधन्य	अर्थबोधस्य	१५६ २ ३३
देय	दोय	१५७ २ ३६
अद्धचन्द्र	अर्द्धचन्द्र	१५८ २ १८
अर्द्धमद्धमितं	अर्द्धमर्द्धमितं	१५९ १ ७
अद्ध	अर्द्ध	१५९ १ २३
अद्धयाम	अर्द्धयाम	१५९ २ ३
अद्धांश	अर्द्धांश	१६० १ २९
टिटन्	टन्	१६० १ ३३
अर्द्धन्दु	अर्द्धेन्दु	१६० २ १५
टम	टम्	१६१ २ ४
द्	टक्	१६२ १ १३
स्त्रीयाम्	स्त्रियाम्	१६२ १ १८
अर्हः	अर्ह्	१६२ १ ३२
तीर्थंकर	तीर्थंकर	१६२ १ ३३
अल+क्कुन्	अल्+क्वुन्	१६२ २ १०
अलव्घ	अलब्ध	१६३ २ २१
अलंर्जीविक	अलंर्जीविक	१६३ २ ८
अर्क+अच्	अर्क्+अच्	१६४ १ ९
એકાતિનો	એકાન્તનો	१६४ १ २२
अलिगर्द्द	अलिगर्द्द	१६४ २ २०
લેભ વગરનુ	લોભવગરનું	१६६ १ ३
मेवा	मेधा	१६६ २ २४
ઢસડવું	ધસડવું	१६७ २ ८
કાઢન	કાઢનાર	१६७ २ ३४
अव+क्रप्	अव+क्लृप्	१६८ १ १
જોગ	લાયક	१६८ १ ११
નિદેશ	નિંદેશ	१६८ २ २१
તરફથાં	તરફથી	१६९ २ १०
भ्रमणे	भ्रमणे	१६९ २ २२
अवाछिन्नस्य	अवछिन्नस्य	१७० १ २२
अवाछिन्नतया	अवछिन्नतया	१७० १ २६

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
પ્રાસદ્ધ	પ્રાસિદ્ધ	१७०	१	२७
અન્તઃકરણાચ્છિન્ન	અન્તઃકરણાવચ્છિન્ન	१७०	१	२८
માંટે હસવું	મોટેથી હસવું	१७०	१	३३
घ्रा+ह्	घ्रा+ङ	૧૭૦	૨	૨૬
ચાડેલ	ચીરેલ	૧૭૧	૨	૧૮
अध+धा	अव+धा	૧૭૨	૨	૨૦
પ્રાતગંધ	પ્રતિગન્ધ	૧૭૪	૨	૧
अवरःवण	अवरःवर्णः	૧૭૫	૨	૩૬
वस	वस्	૧૭૭	૧	૧૬
मूल्लोप	मल्लोपः	૧૭૭	૧	૨૪
चार्थ अग्नि	चार्थे अस्ति	૧૭૭	૨	૧૪
अवण	अवर्ण	૧૭૮	૧	૨૦
अश्व+अव+रुह्+णिनि	अश्व+अव+रुह्+ण्वुल्	२०१	१	८
ब्या० उज्ञा.	ब्या. उभ०	२०१	१	२९
अष्ट	अष्टौ	२०२	१	९
पाणि-च्	पालि+अच्	२०२	१	१५
मङ्गलार्चे	मङ्गलार्थे	२०२	२	६
अष्टम	अष्टम	२०२	२	१५
પ્રગુભ	પ્રશુભ	२०३	१	१४
स्मरजं	स्मरणं	२०३	१	२०
अष्टधिका	अष्टाधिका	२०३	२	२७
ગંધ	ગ્રન્થ	२०३	२	३७
અસૂખ્ય	અસંખ્ય	२०५	१	२७

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को	पंक्ति
मेरुशिखरे	मेरुशिखरे	२२५	१	२०
आकुञ्चित	आकुञ्चित	२२६	१	२६
ग्र्+क्त	आग्र्+क्त	२२७	१	३४
कुमारसम्भव	कुमारसंभवे	२२९	१	२
तिप्+तिस्+झि	तिप्+तस्+झि	२२९	१	४
સખ્યા.	સંખ્યા	२३१	१	१०
ક્રીયાપદના	ક્રિયાપદના	२३२	२	५
શ્રુતસ્કેંધને	શ્રુતસ્કન્ધને	२३४	१	२८
च्छादिनावल्केन	च्छादिना वल्कलेन	२३५	१	२८
शाकुन्तल	शाकुन्तले	२३५	१	७
आजन्मं	आजन्मनः	२३५	२	२५
छण	छण्	२३६	१	३५
ઉપને	ઉપરને	२३७	१	२२
अञ्ज्+क्यप्	अञ्ज्+क्यप्	२३७	२	२९
पु.	पु. व. व.	२३७	२	३४
सर्पि:	सर्पिः	२३८	१	३
ચોતર	ચોતરફ	२३८	१	६
આરલ	આરમ્ભ	२३८	१	१२
जर्बु	जम्बु	२३८	१	२९
પુરૂપણુનાં	પુરૂપનાં	२३९	२	५
ગરમીવળું	ગરમીવાળું	२४०	१	६
अतिथरिद्	अतिथेरिदं	२४०	२	२६
घन्न	घन्	२४०	२	३३
अ+दा+क्त	आ+दा+क्त	२४१	१	३०
आत्म+कम्+णिङ्	आत्मा+कम्+णिङ्	२४१	१	३७
आत्मकामेय	आत्मकामेय	२४१	२	३
સ્વાર્થી	સ્વાર્થી	२४१	२	११
સક્ષાત્કાર	સાક્ષાત્કાર	२४२	१	६
મૂર્તિ	મૂર્તિ	२४३	१	८
विभर्ति	विभर्ति	२४३	१	१४
हितोपदेशः	हितोपदेशः	२४३	२	२९
आमन्त्पा	आत्मन्त्पा	२४४	१	२२
आमनः	आत्मनः	२४४	१	२४
अत्मस्तुत	आत्मस्तुत	२४४	१	२६
त्रेधा	त्रिधा	२४४	२	२०
इति	इनि	२४६	२	८
आदित्यपुष्पिका	आक्ष्यिपुष्पिया	२४६	२	११
फक	फक्क्	२४९	२	३४
અનીદષ્ટિ	અનુદષ્ટિ	२५२	२	१८
પ્રકૃતી	પ્રકૃતિ	२५२	२	३६
દૈવશાત્	દૈવવશાત્	२५५	१	३७
खुलु	खलु	२५६	१	३
इपत्	ईपत्	२५६	२	३५
करोति	करोति	२५८	१	३
પ્રાણીત	પ્રણીત	२५८	१	२८
अप्लुतस्य	आप्लुतस्य	२५९	१	२०
भुकुटी	भृकुटी	२५९	१	२२
कन्दौ	कन्दो	२५९	२	३
नितृतः	निर्वृतः	२६०	१	२९
इपन्मन्द	ईपन्मन्द	२६१	२	१०
भुज-क्विप्	भुच्-क्विप्	२६२	२	११
आम्मसिक	आम्भसिक	२६३	२	७
आम्रगुप्ति	आम्रगुप्ति	२६३	२	१७
आभ्रस्येव	आम्रस्येव	२६३	२	१२
आम्रगुतस्य	आम्रगुप्तस्य	२६३	२	१५
अद+ण्वुल्	अत्+ण्वुल्	२६३	२	३०
आम्लवेतस्र	आम्लवेतस	२६४	१	१४
य-आधारे	यत्-आधारे			
आयतिद्रवम्	आयतिगवम्	२६४	१	३७
अयनमेव	अयनमेव	२६४	२	३०
क्रन्	क्रन्	२६४	२	३७
ल्युट	ल्युट्	२६५	१	२९
रध	रध्	२६७	१	३६
रुद्दालस्य	रुद्दालस्य	२६८	२	२९
ફુછનાર	ધચ્છનાર	२६८	२	७५
च्यवनपन्याम्	च्यवनपत्न्याम्	२६९	१	१
रुह्+क	रुह्+क	२६९	१	५
अर्चाऽस्यस्य	अर्चास्त्यस्य	२७०	१	२१
गोत्रापस्यम्	गोत्रापत्यम्	२७०	१	३७
ईपत	ईपत्	२७६	१	९

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ભાઘઃ	माघः	२७७	२	१७
વમસ્પતિ	વનસ્પતિ	२७८	२	३८
વિનતી કરેલ	વિનન્તિ કરેલ	२७९	२	३१
डीपू	ङीपू	२८०	१	३१
તૃણા	તૃષ્ણા	२८१	१	२३
पा+णिच्	पाल्+णिच्	२८१	२	३
चरति+ढक्	चरति+ठक्	२८२	१	९
અશીર્વાદ	આશીર્વાદ	२८२	१	११
आशाकेय	अशोकेय	२८२	२	३०
શીઘ્નતાવાળુ	શીઘ્રતાવાળુ	२८२	२	१६
अम	अच्	२८६	२	९
आस्तीर्य्य-त्ते	आस्तीर्य्यते	२८९	१	१४
पण्डेष्वनास्था	पिण्डेष्वनास्था	२८९	२	१९
रथा	स्था	२८९	२	२६
निधनता	निर्धनता	२९०	१	१०
रुचिरं	रुधिरं	२९१	१	१
आस्वाद्यनोया	आस्वाद्यतोया	२९१	१	२०
अह्ला	अह्नि	२९४	१	४
વિવિસ્મય	વિસ્મય	२९४	१	२६
ગીતા	गीतायाम	२९६	१	२१
जायजे	जायते	२९६	२	२
नात्यति	नात्येति	२९७	१	२४
इतरेघुस्	इतरेद्युस्	२९८	१	२९
દિશાએ	દિશાએ	२९८	१	३१
ઇતિસને	ઇતિહાસને	२९८	२	३०
इदानीं+ण्वुल्+तुट्	इदानीं-ट्युल्+तुट्	२९९	२	६
इध्मजित्	इध्मजित्	२९९	२	२१
प्रभ्रश्च्	प्रव्रश्च्	२९९	२	२३
મુયદાના	મુન્યાદના	२९९	२	३२
इन्दिीवरी	इन्दीवरी	३००	१	१३
इन्द्रशलम	इन्द्रशलभ	३०३	१	१
ઇન્દ્રણીનું	ઇન્દ્રાણીનું	३०३	१	१०
स्तूयनऽत्र	स्तूयतेऽत्र	३०३	१	२१
ઇંદિગો	ઇન્દિગો	३०४	१	१
मयर्थीयः	मत्वर्थीयः	३०५	२	२४
कुखितार्थे	कुत्सितार्थे	३०५	२	३
इरिवल्लैव	इरिविल्लैव	३०६	१	५
इन्व्	इवि	३०६	२	१२
गीताः	गीतायाम्	३०९	१	१२
मवबीत्	अब्रवीत्	३१०	२	१५
ईश+क्विप्	ईश्+क्विप्	३१२	२	२५
આદ્રા	આર્દ્રા	३१२	२	२७
દાંતવાળે	દાંતવાળો	३१३	२	३५
रहितोष्येष	रहितोप्येष	३१४	२	१९
ઉકથ	ઉક્થ	३१५	१	२
शंसूणिच	शंसू+णिच	३१५	१	५
પાણિનીય	પાણિનીય	३१५	१	१०
સીંચેલ	સીંચેલ	३१५	२	१५
ફૂરનક્ષત્ર	ક્રૂર નક્ષત્ર	३१६	१	१
भूति	मूर्ति	३१८	१	२
બાકી	બાકી	३१८	२	२५
वरणे	करणे	३१९	२	५
उच्छेव्यते	उच्छेष्यते	३१९	१	१७
ગિરિનાર	ગિરનાર	३१९	२	३७
जभि	जृभि	३२०	१	४
तत्तीर्पु	तितीर्पु	३२०	२	३३
ख	खङ्ग	३२१	१	२
पर्णमिघ	पर्णमिव	३२१	१	५
कण्ढिता	कण्ठिता	३२१	२	३५
ધૂજરીવાળુ	ધૂન્તરીવાળુ	३२२	१	१०
उका	उत्का	३२२	२	२७
मेपतुलादि	मेपतुलादि	३२३	२	११
અત્યત	અત્યન્ત	३२४	१	३५
આધપતિ	અધિપતિ	३२५	१	८
चाणाक्य	चाणक्य	३२५	२	२५
पञ्यर्मी	पञ्चमी	३२६	१	१९
उत्तरापाढा	उत्तरापाढा	३२७	१	१८
उत्तरप्रसिद्ध	उत्तरप्रसिद्ध	३२७	१	१९
गुहानुत्तरेण	गुहानुसारेण	३२७	२	४
दक्षृ	दक्ष	३३०	१	१८
[illegible]	[illegible]	३३१	२	२६

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ऋतुमता	ऋतुमती	३३२	१	१८
मेने	मेने	३३३	१	१
स्त्रो.	स्त्री.	३३३	२	९
लच	लच्	३३४	१	४
घञ	घञ्	३३४	२	२२
ભાતની	ભાતભી	३३५	२	३३
श्वयतिच	श्वयति	३३६	२	३६
र्धते	वर्धते	३३६	२	३६
ઉત્ક્ષ્ટ	ઉત્કૃષ્ટ	३३७	१	३२
तद्+आ	उद्+आ	३३७	२	२६
दिङ्मुखे	दिङ्मुखे	३३८	२	१७
लाङ्गुलोद्धार	लाङ्गूलोद्धार	३४२	१	२८
उदृत :	उद्धृतः	२४२	२	९
वुध्+घञ्	वुध्+घञ्	३४२	२	३०
भापाय०	भापायां	३४३	१	३७
त्युट्	ल्युट्	३४४	१	४
घञ्	घञ्	३४४	१	२५
મહાભાતનું	મહાભારતનું	३४४	१	२६
उद्याजक	उद्योजक	३४४	१	३२
उत्कपितः	उत्कर्पित	३४४	२	२०
वह्+अच्	वह्+अच्	३४५	१	१६
હથી	હાથી	३४५	१	२३
સંસ્કર	સંસ્કાર	३४५	१	३३
ઉંચુ કરીને	ઉંચુ કરીને	३४७	१	७
उद्+ने+यत्	उद्+ने+यत्	३४७	१	२३
उन्मनस	उन्मनस्	३४८	१	१
चिलोकयदुन्मिपितैः	व्यलोकयदुन्मिपितैः	३४८	२	४
સઙ્કર	સાઙ્કર	३४८	२	२५
કંધ	કંધક	३४८	२	३४
वरणस्य	करणस्य	३४९	१	२५
क्रृप्+णिच्	कल्पृ+णिच्	३४९	२	१८
खरीजङ्घ	खरीजङ्घ	३४९	२	२३
નિવસનીપાસે	નિવાસનીપાસે	३५१	१	९
उपगतां	उपगता	३५३	१	२०
तनत्सामीप्यादौ	तत् तत् सामीप्यादौ	३५४	१	२८
रेग	रोग	३५४	२	२
उपदिश्+टाप	उपदिश्+टाप्	३५४	२	२५
नम्र	नम्र	३५६	१	७
वर्णः	वर्णः	३५६	१	३५
प्रदानम्	प्रदानम्	३५८	१	६
ભેગવેલ	ભોગવેલ	३६०	१	२३
સધનને	સાધનને	३६०	१	३०
उप+लम्	उप+लभ्	३६२	१	४
अङ्गीवृत्य	अङ्गीकृत्य	३६४	२	५
હિસા કરવી	હિંસા કરવી	३६६	१	३
प्यत्	यत्	३६७	२	५
सन्ध्योपासमेव	सन्ध्योपासनमेव	३७०	१	२७
ભવનાઓમાની	ભાવનાઓમાંની	३७०	२	२९
उपोप्य	उपोष्य	३७१	१	३६
पूर्वपुत्तं	पूर्वमुत्तं	३७१	२	३
सेट	सेट्	३७२	१	३२
उरुस्पो	उरुभ्यो	३७३	२	२३
ઍરડો	એરંડો	३७३	२	३०
लोक+कर्मणि	लोक्+कर्मणि	३७३	२	२६
मत्वर्थे	मत्वर्थे	३७४	१	४
नागोर्ज्जितं	नामोर्ज्जितं	३७४	१	२०
कायभृतः	चापभृतः	३७४	२	२८
उर्वारुह	उर्वीरुह	३७४	२	२९
हिरणमयोवी	हिरणमयोर्वी	३७४	२	२९
पचाद्यक	पचाद्यच्	३७५	२	१६
અલ્હાદવાળુ	આલ્હાદવાળુ	३७६	१	१०
પદોર્થ	પદાર્થ	३७६	१	१३
उष्ण्	उष्ण्	३७७	२	३१
उष्णक	उष्णक	३७८	१	१
र्णापिन्	उष्णीपिन्	३७८	२	१५
उष्ण उपगम्यते	उष्णं उपगम्यते	३७८	२	२०
વિસ્તર	વિસ્તાર	३८०	१	३५
उरुराकृत्य	उररीकृत्य	३८०	२	१६
रेग	रोग	३८०	२	३
ત્રપુરાસુરનું	ત્રિપુરાસુરનું	३८२	१	२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ऊर्धः	ऊर्ध्वः	३८२	१	२५
गच्छन्तम्	गच्छतम्	३८२	१	२९
उर्ध्वबहिस्	उर्ध्वबर्हिस्	३८२	२	१
स्त्रीयां	स्त्रियां	३८४	१	४
ઉપનો અર્થ	ઉપરનો અર્થ	३८४	२	२४
चन्दोविचिति	छन्दोविचिति	३८५	२	३४
ऋचाभिव	ऋचामिव	३८६	१	५
वद्+क्विप्	विद्+क्विप्	३८६	१	१४
ભૃગુવશનો	ભૃગુવંશનો	३८६	१	२४
ऋच्+कीन्	ऋच्+कीषन्	३८६	१	२५
નિદા કરવી	નિન્દા કરવી	३८७	२	१५
ब्रह्मषि	ब्रह्मर्षि	३८७	२	३३
પતિપદ્	પ્રતિપદ્	३८९	१	१
यागमेदे	यागभेदे	३८९	१	१५
तत्रानुप्ठेयं	तत्रानुष्ठेयं	३८९	२	१०
વિયેગ	વિયોગ	३८९	२	३५
ऋष्यगता	ऋष्यगता	३९१	२	२५
पचा०अव्	पचा०अच्	३९१	२	१२
ચાસ	ન્યાસ	३९२	२	४
દક્ષગડ	દક્ષગંડ	३९२	२	५
।ચંન્હવળુ	ચિન્હવાળુ	३९३	२	५०
જૈનીમીય	જૈમીનીય	३९४	२	१५
देशा	देशो	३९५	१	७
પ્રધન	પ્રધાન	३९६	२	२
સર્વભામ	સાર્વભૌમ	३९७	२	२
राजा+टच्	राजा-टच्	३९७	२	३
રાત્રદિવસ	રાત્રિદિવસ	३९७	२	४
व्रह्मिणः	व्राह्मणः	३९७	२	५
एकवस्त्र	एकवक्त्र	३९८	१	३
एकवस्त्र	एकवक्त्र	३९८	१	५
मेघ.	मेघ.	३९९	२	११
मिथ्येकाक्षरम्	मित्येकाक्षरम्	३९९	२	३४
सप्तशीर्षण्यानि	सप्तशीर्षाण्यादि	४००	१	३६
...एको न...	...एकोन...	४००	२	३६
ગોકસરનો	ગોકસેરનો	४०१	२	७
एक+चि	एक+च्चि	४०२	१	८

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	नो.	पंक्ति
एतस्व	एतग्व	४०३	१	२४
परिमाणे व	परिमाणे-अस्त्यर्थे	४०३	२	७
अपततामतीव	पततामतीव	४०३	२	४
બાકડું	લાકડું	४०३	२	१९
भगवद्गीता	भगवद्गीतायाम्	४०३	२	२१
स्नी.	स्त्री	४०३	२	२२
કોરવ્યવંશમાં	કારવ્યવંશમાં	४०४	१	१
फलभस्याः	फलमस्याः	४०४	१	१४
पिवेद्धा	पित्रेद्धा	४०४	१	२०
एवारु	एर्वारु	४०४	१	२२
सेट	सेट्	४०४	१	३
इल्+उक	आ+इल्+उक	४०४	२	११
एमस्त्यस्य	एवमस्त्यस्य	४०४	२	२३
એકપ્રકારવાળુ	એપ્રકારવાળુ	४०४	२	२४
आ+इषदर्थे	आ+ईषदर्थे	४०५	२	१४
ऐक+स्वार्थे	एक+स्वार्थे	४०५	१	२७
ऐक+ध्यमुञ्	एक+ध्यमुञ्	४०५	१	२८
ऐकपतेर्भावः	एकपतेर्भावः	४०५	२	२३
ऐकपतौ	एकपतौ	४०५	२	२५
ऐकस्मिन् पदे	एकस्मिन् पदे	४०५	२	२७
વિભકત્યન્ત	વિભક્ત્યન્ત	४०५	२	२९
ऐका श्रुति	एका श्रुति	४०६	१	२०
ऐणस्य	एणस्य	४०७	१	२४
ऐणं हन्ति	एणं हन्ति	४०७	१	२६
ऐणीपचनदेशे	एणीपचनदेशे	४०७	१	२७
ઋગ્વેદનું	ઋગ્વેદનો	४०७	१	३६
ऐन्दावार्हस्पत्य	ऐन्द्रावार्हस्पत्य	४०८	१	१६
अन्तरालदिक्	अन्तराला दिक्	४०९	१	१४
आ इपत्	आ+ईपत्	४१०	२	३५
ओदस्य	ओदनस्य	४११	१	२१
हिर्न	हितं	४११	१	३६
ताम्रोष्टपर्य्यस्त	ताम्रोष्ठपर्य्यस्त	४१२	१	४
ભિઅકળ	ભિંઅકળ	४१२	२	१९
स्वार्ये	स्वार्थे	४१२	२	१९
औतत्पत्तिकस्तु	औत्पत्तिकस्तु	४१३	२	२५
व्याख्याना	व्याख्याना	४१३	२	२९

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति
टक्	ठक्	४१४	१	१३
प्यञ्	प्यञ्	४१४	१	१९
औदमेयि	औदमेधि	४१४	२	१५
अपयं	अपत्यं	४१४	२	२५
वेतना. ठक	वेतना. ठक्	४१६	१	२१
ઉપનિષદમાં	ઉપનિષદ્માં	४१६	२	९
उपतिषत्स्वेव	उपनिषत्स्वेव	४१६	२	१०
જાણવા	જાણવા	४१६	२	११
निदिष्ट	निर्दिष्ट	४१७	१	१
औपवस्त्र	औपवस्त	४१७	१	२६
स्वाथें	स्वार्थे	४१७	२	२६
વિવહનો	વિવાહનો	४१७	२	३७
ञिटच्	ञिठच्	४१८	२	४
ઉંટાનો	ઉંટોનો	४१९	२	१०
ઉણિહ	ઉષ્ણિહ	४१९	२	२६
चतुपष्टिपलनानेन	चतुषष्टिपलमानेन	४२१	१	६
अव्	अच्	४२१	१	९
अफच्	अतच्	४२३	२	१
જાનનો	જાતનો	४२४	१	२६
शकन्ध्वा.	शकन्ध्वा.	४२४	२	१७
फलमरयाः	फलमस्याः	४२४	२	२८
भावाय	भीमाय	४२७	२	२
ईरयन्ति	ईरयति	४२७	२	४
कटपू	कटप्रू	४२७	२	२१
कटपू	कटप्रू	४२७	२	३३
કહોરો	કંહોરો	४२७	२	१७
અપામર્ગ	અપામાર્ગ	४२९	२	३५
स्त्रीयां	स्त्रियां	४३०	२	४
कष्ठयति	कण्ठयति	४३०	२	६
एकवेणी	एकवेणीं	४३०	२	३१
कटिनपृष्ठक	कठिनपृष्ठक	४३०	મથાળે	
રામાંચ	રોમાંચ	४३३	१	११
कण्टकान्चितं	कण्टकान्चितं	४३३	१	३५
આલીંગેલું	આલિંગેલું	४३४	१	२२
સરની	સેરની	४३४	२	९
कष्टस्वराय	कण्ठस्वराय	४३४	२	१९
कण्टीरव	कण्ठीरव	४३४	२	१२
वडि+ण्वुल्	कडि+ण्वुल्	४३४	२	३२
हन्+ठक्	हन्+टक्	४३५	१	१२
परिमाणमेपां	परिमाणमेषां	४३५	२	२५
कनि+थुक्	कति+थक्	४३५	२	३०
वर्णः	वर्णैः	४३५	२	३५
कुत्सितं	कुत्सितं	४३६	१	७
कुत्सितं	कुत्सितं	४३६	१	९
कथं+णमुल्	कथं+कृ+णमुल्	४३६	२	१
अतिरोहति	अधिरोहति	४३६	२	२
कथ+ल्युट्	कथ्+ल्युट्	४३६	२	१०
कद्ध्वन्	कदध्वन्	४३७	२	२५
कद्स्वक	कदस्वक	४३८	१	११
कन्	कन्+टाप्-ह्रस्वः	४३८	२	१२
गोरा. ङीप्	गौरा. ङीप्	४३८	२	१६
पुष्पं	पुष्पं	४३८	२	२६
इषदुष्णस्पर्शो	ईषदुष्णस्पर्शो	४३९	१	१३
આનશ્ચિત	અનિશ્ચિત	४३९	१	२८
कनवस्य	कनकस्य	४३९	२	२८
कनकनिर्मिता	कनकनिर्मिता	४४०	१	१४
પત્ર	પુત્ર	४४०	१	२३
कनिष्टिका	कनिष्ठिका	४४०	२	२५
इचि	इचि+पृ. दीर्घः	४४०	२	२९
कलत्रवाहनहं	कलत्रवानहं	४४१	१	९
योगि	योगी	४४१	१	३४
वेक्लव्यं	वैक्लव्यं	४४१	१	३७
કપુર	કપૂર	४४१	२	२
कन्दोस्यस्य	कन्दोस्त्यस्य	४४२	२	२१
वारकन्या	पौरकन्या	४४३	२	३
मनन्तत्वात् वा डाप्	मनन्तत्वात्-वा डाप्	४४७	१	१५
कपीना मिष्टः	कपीनामिष्टः	४४७	२	३०
कपोता ङ्घ्रि	कपोताङ्घ्रि	४४८	२	९
कपोताङ्घ्रि	कपोताङ्घ्रि	४४८	२	१०
कपोतजाति	कपोत+जाति०	४४८	२	१७
स्त्रीयां-ङीप्	स्त्रियां-ङीप्.=	४४९	१	२७

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
इलय्	इलच्	४४९	२	१७
प्रासद्ध	प्रसिद्ध	४५०	२	१९
પીછેડી	પીછોડી	४५१	२	१४
સસૃદ્ધ	સમૃદ્ધ	४५२	२	७
करकसेवच	करकसेवच	४५२	२	३३
હથગ્રહથ	હાથગ્રહણ	४५३	१	३४
घृष्यते	घृष्यते	४५३	१	३५
સાધક્તમ	સાધકતમ	४५४	१	१२
હરકેઈ	હરકોઈ	४५५	२	९
ला+क्र	ला+क	४५७	१	३५
घोरदंष्ट्राम्	घोरदंष्ट्राम्	४५७	२	२
कराल+इतच्	कराल+इतच्	४५७	२	२१
વટોળીઓ	વંટોળીઓ	४५८	२	३२
શિલારસ	સેલારસ	४५९	२	३६
...दशान्दोलन...	...दशादोलन...	४६४	१	३२
યુધિષ્ઠિર	યુધિષ્ઠિર	४६४	२	७
दीघः	दीर्घः	४६५	१	१२
कर्णोपकर्णिकपा	कर्णोपकर्णिकया	४६५	१	३१
श्रतापवाद	श्रुतापवाद	४६५	१	३१
કપૂકાચલી	કપૂરકાચલી	४६७	२	५
એકજાનનીઝેરી	એકજાતનીઝેરી	४६७	२	११
कर्माजित्	कर्मजित्	४६८	२	८
निर्णयामके	निर्णयात्मके	४६९	२	१३
કાર્પાપણ	કાર્ષાપણ	४७१	२	३७
फलकलेऽलक	फलकलोऽलक	४७२	२	२
शशकृपाणकवचेपु	शशिकृपाणकवचेषु :	४७२	२	१६
कुपति	कपति	४७२	२	१७
डीप्	ङीप्	४७२	२	२०
७तुं	७ઃ	४७५	१	१४
अप्	आप्	४७५	१	२९
भर्त्सने	भर्त्सने	४७६	२	१२
कृप्	कल्प्	४७८	२	१३
चिकाललक्षणया	त्रिकाललक्षणया	४७७	२	१७
कृप	कल्प	४७७	२	१८
भागनुमरीकृता	भागअमरीमुमरीकृता			

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
		४८०	२	२७
નીલકંઠે	નીલકંઠી	४८२	१	९
अस्मै दीयते	अस्मै दीयते	४८२	१	२१
कशासु	कशासु	४८२	१	३७
कस्तम्भा	कस्तम्भी	४८४	२	१६
काकं हन्ति-ट	काकं हन्ति-टक्	४८५	२	१०
र्मकणि	कर्मणि	४८६	१	३२
कालप्रिया	काकप्रिया	४८७	२	२४
नाम्यन्वात्	शाम्यत्वात्	४८७	२	२८
जातित्त्वात्-ङीप्	जातित्वात्-ङीप्	४८८	२	१
સેનાનો કિલ્લો	સોનાનો કિલ્લો	४९०	१	४
अवन्तिवा	अवन्तिका	४९०	१	२७
इषदञ्जिका	ईषदञ्जिका	४९०	२	१
काण्डिन्	काण्डीन्	४९२	१	२९
કતવશમાં	કતવંશમાં	४९३	१	११
દંહીની	દહીંની	४९३	२	२
कुस्ति	कुत्सितः	४९५	२	१२
खङ्गमिव	खड्गमिव	४९७	२	१९
काभेन	कामेन	४९८	१	१
सपूर्वकवात्	सपूर्वत्वात्	४९९	१	१४
મહેત્સવ	મહોત્સવ	४९९	२	१४
લિગ	લિંગ	५००	१	१३
का ।	कामं	५०१	१	४
ગારચના	ગોરોચના	५०२	२	२६
कयोजे	कम्बोजे	५०३	१	३
इपदम्लं	ईषदम्लं	५०३	१	२९
दवता	देवता	५०३	१	३३
रति मै	रति मैथुन	५०४	१	१७
તશ્ચર્યા	તપશ્ચર્યા	५०४	१	२०
कांड+अण्	चा+क	५०५	१	१५
इपत-रम्भा	ईषत्-रम्भा	५०५	१	१०
समस्तान्त	समासान्त	५०६	१	१०
३१	३३१	५०६	२	१२
आपन्यं-इत्र	आपन्यं-इत्र	५०६	२	२०
बाभ्रमेषु	बाभ्रवीयेषु	५०७	१	१३
तपद्वतण्डा	ताण्डवतण्डा	५०७	१	[illegible]

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
કતિસાધ્યપણુ	કૃતિસાધ્યપણુ	५०८	२	२७
માસ	માસાતુ	५०९	२	३१
कर्पणमर्हति	कर्पणमर्हति ठक्	५०९	२	३२
इषत् कृष्णत्वं	ईषत् कृष्णत्वम्	५१०	१	३२
જન્મેજયનાં	જનમેજયનાં	५११	२	१७
कलस्य	कालस्य	५१२	१	३
ज+णिच्+अच्	जॄ+णिच्+अच्	५१२	१	४
रस्त्यस्य-नि	रस्तस्य+इनि	५१२	२	१६
पणमस्याः	पर्णमस्याः	५१२	२	२५
कालपाश+ठफ्	कालपाश+ठक्	५१३	१	१
व्रन	व्रत	५१६	२	६
कालीयां ।	कालीयमिव	५१७	२	४
લડનર	લડનાર	५१७	२	१०
હોનર	હોનાર	५१८	१	१२
कवि देवता	कविर्देवता	५१८	१	२२
સાખે	સાથે	५१९	१	२
इषद्	ईषद्	५१९	१	१०
મહદેવ	મહાદેવ	५२०	१	७
કષ્યપગેત્રીને	કશ્યપગોત્રીને	५२०	२	२४
સારથી	સારથિ	५२०	२	२५
લક્કડખોદ	લક્કડકુટ	५२१	१	३६
काष्ठ तक्षति	काष्ठं तक्षति	५२१	२	५
काण्ठं	काष्ठं	५२१	२	२१
ते-स्तोऽत्र	तेस्तोऽत्र+इनि	५२१	२	२९
कासनाशिना	कासनाशिनी	५२२	२	१३
ञुण्	उण्	५२३	२	१३
रयति	स्यति	५२३	२	२२
પાિણનીય	પાણિનીય	५२३	२	१९
ઘોડો	ઘોડો	५२४	१	२२
ક્રેશર	કેશર	५२४	२	२१
માર્કંડેય	માર્કંડેય	५२५	२	३७
રંગવળું	રંગવાળુ	५२७	१	३०
उमय०	उभय०	५२७	२	९
किष्किन्धा	किष्किन्धा	५२८	२	२०
कै+भु-भ्र-पृषो.	कै+मु-पृषो०	५२८	२	३६
श्रीमद्भागवतम्	श्रीमद्भागवतम्	५२९	२	१७
कुसिता	कुत्सिता	५३२	२	१०
कुङ्कम	कुङ्कुम	५३२	२	१४
कुङ्कमाद्रि	कुङ्कुमाद्रि	५३२	२	२२
અગ્નભાગ	અગ્રભાગ	५३३	१	२५
व्रन्ध	व्रघ्न	५३४	२	१८
સ્પ્રક્ષાં નામે	સ્પૃક્ષા નામે	५३५	२	२१
कुटयाः	कुट्याः	५३६	१	१
ખીલવની	ખીલવાની	५३७	१	८
કુહડો	કુહાડો	५३७	१	२८
कुण्+क्वन्	कुण्+कपन्-सम्प्र.	५३८	१	१९
એઠ	એક	५३९	१	८
कुण्टणाची	कुण्डृणाची	५३९	२	२०
નિદા	નિન્દા	५४०	२	२७
कु भूमिं	कुं भूमिं	५४१	१	१९
कुनाय	कुनाथ	५४१	२	३२
પ્રતઃકાલે	પ્રાતઃકાલે	५४२	१	१
હર	હાર	५४२	२	२५
माप्नोनि	माप्नोति	५४३	२	१४
कुसितं	कुत्सितं	५४३	२	१९
आच्छादाने	आच्छादने	५४४	१	१७
કાતિકેય	કાર્તિકેય	५४४	१	३५
તીર્થકરને	તીર્થંકરને	५४४	२	१
કુંવરૂ	કુંવારૂ	५४४	२	७
कामारयु	कुमारयु	५४४	२	३३
कुमारलिलत	कुमारललित	५४४	२	३४
પસેને	પાસેને	५४५	२	१८
स्त्रीयां	स्त्रियां	५४६	१	३३
कर्णावस्याः	कर्णावस्य	५४६	२	२७
વ્યકરણ	વ્યાકરણ	५४७	१	२१
ભોરીગણી	ભોરીંગણી	५४९	१	३२
कुरुण्ट	कुरुण्ट	५४९	२	१४
वासस्ते	वासो	५५१	२	३४
कीर्ति	कीर्तिः	५५३	१	१
कुलसम्भव	कुलसम्भव	५५३	१	११
कुसितं	कुत्सितं	५५६	१	३१

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
શાણુપણું	શાણાપણું	५५७	२	४
पङ्कादश	पङ्कादेशः	५६०	१	२०
कुस+इद	कुस्+ईद्	५६०	१	२९
कुष्माण्डी	कुष्माण्डी	५६०	१	७
ફુલની ભરેલી	ફૂલનીભરેલી	५६०	२	३४
कुसुमेषु	कुसुमेषु	५६१	१	३
कुसुमप्रधान्नेषु	कुसुमप्रधानेषु	५६१	१	३
पृषो	पृषो०	५६१	२	८
सुह	कुह्	५६२	१	३१
શબ્દ કરવે	શબ્દ કરવો	५६२	२	२३
અસય	અસત્ય	५६३	१	२७
कूटकापीपण	कूटकार्षापण	५६३	१	३६
पच्+घञ्	पच्+घञ्	५६३	२	१०
રૂપિના	રૂપિના	५६४	१	२५
ખાંડો	ખાડો	५६४	१	३१
કુપો	કુવો	५६४	१	३५
સંવારશૂન્ય	સંચારશૂન્ય	५६४	२	१४
સ્વશુયુક્ત	શ્માશ્રુયુક્ત	५६५	१	९
ईषदुष्माण्डेषु	ईषदुष्मा पित्तहेतुत्वात्			

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
कृत्	कृत्	५८१	१	१२
कृप्	क्लृप्	५८१	१	१४
करीतुं	कर्तुं	५८१	१	३२
केकिना	केकिनी	५८१	२	१०
શુભ ७	શુભ છે	५८२	२	३७
કુંગતું	ધુંગતું	५८३	१	४
ઝીંઝોટ	ઝીંઝોટી	५८५	२	३
स्त्यस्य	स्त्यस्य	५८६	२	३१
करचिर्णीफल	कैरविणीफल	५८८	२	३
काकिलेक्षु	कोकिलेक्षु	५८९	२	३६
उत्सवो	उत्सवो	५९०	१	३
લગ રેખા	લાંબી રેખા	५९०	२	१२
कोटीशम्	कोटीशम्	५९१	१	१२
અંકોટક	અંકોટક	५९१	१	२३
ચામડનું	ચામડાનું	५९२	१	१
લક્ષ્માદેવીનું	લક્ષ્મીદેવીનું	५९३	१	२८
ग्रन्थ	ग्रन्थ	५९३	२	२७
काशकार	कोशकार	५९३	२	२८
कोशस्य	कोशस्य	५९४	२	१
अपहरणाम	आपहरणाम	६००	१	२०

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ कॉ. पंक्ति
સ્થપેલું	સ્થાપેલું	६०३ २ ३७
વવડીંગ	વાવડીંગ	६०५ २ २४
क्रयविकयिन्	क्रयविक्रयिन्	६०६ १ २३
क्रथ+अण्	क्रथ्+अण्	६०७ १ ६
टापू	टाप्	६०७ १ २१
ઓળંગેલું	ઓળંગેલું	६०७ १ १३
कान्तदर्शिन्	क्रान्तदर्शिन्	६०७ १ २०
પખી	પંખી	६०७ २ ५
क्रियाकार	क्रियाकार	६०८ १ ९
ડિયાનું ફળ	ક્રિયાનું ફળ	६०८ १ २४
कियाविशेषण	क्रियाविशेषण	६०८ २ १०
પદાથ	પદાર્થ	६०८ २ १२
હિસક	હિંસક	६०८ २ २५
अप साथे क्रा	अप साथे क्री	६०८ २ २९
ક્રીડા કરવી	ક્રીડા કરવી	६०९ १ ५
क्रोडक	क्रीडक	६०९ १ १०
ક્રીડા કરવું	ક્રીડા કરતું	६०९ १ १३
क्रुध्+टाप्	क्रुध्+क्विप्+ टाप् वा	६१० १ ६
સહાશ્રાવણિકા	મહાશ્રાવણિકા	६११ १ २६
વ્યારણ	વ્યાકરણ	६११ १ ३६
ગગનો શિષ્ય	ગર્ગનો શિષ્ય	६११ २ २९
ક્રાધ	ક્રોધ	६११ २ ३५
क्रधो	क्रुधो	६११ २ ३५
क्रोष्ठुकमेखला	क्रोष्टुकमेखला	६१२ १ २८
એક	એક	६१२ २ ९
क्रोष्टू	क्रोष्टुः	६१२ १ ३५
તીર્થકરોનો	તીર્થંકરોનો	६१२ २ ११
क्रौञ्च	क्रौञ्चं	६१२ २ १४
ધૈયહીન	ધૈર્યહીન	६१३ २ १
રેવું	રોવુ	६१३ २ ११
ઓષધિ	ઔષધિ	६१४ १ ७
કલોશનો	કલેશનો	६१४ १ ८
कलेण्ट्ट	कलेण्ट्ट	६१४ २ १५
त्रि.	त्रि.	६१४ २ १२
कबाण	क्वाण	६१५ २ ३

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ कॉ. पंक्ति
संजातोऽस्य इन्	संजातोऽस्य इतच्	६१६ १ १९
क्षताशोच	क्षताशौच	६१६ २ २७
क्षत्रन्तक	क्षत्रान्तक	६१७ १ २७
ફરવું	કરવું	६१७ २ १९
क्षपाचर्+ङीप्	क्षपाचर+ङीप्	६१७ २ ३६
क्षमादृश	क्षमादृश	६१८ १ २८
६१८	६१८ ઉપર મથાળે મૂકો.	
क्षयगामिन्	क्षयगामिन्	६१८ २ १२
क्षयस्यायं	क्षयस्यास्यं	६१९ २ ३१
દુઃખવું	દુઃખ દેવું	६२१ १ १
वा	અથવા	६२१ १ २७
किवप्	क्विप्	६२१ २ २२
જમીગનમાં	જમીનમાં	६२१ २ ३०
ખેગીને	ખેંચીને	६२२ १ १४
સુરભિગધ	સુરભિગન્ધ	६२२ २ ८
જ્યોતિશાસ્ત્ર	જ્યોતિ શાસ્ત્ર	६२३ १ १
पच+चिनुण	पच्+घिनुण्	६२३ १ ८
क्षिप्रभूत्रस्य	क्षिप्रमूत्रस्य	६२३ १ १२
હિંસન	હિંસન	६२३ १ २५
આશક્તપણું	અશક્તપણું	६२३ १ ३६
મોરટસતા	મોરટાસતા	६२३ २ ३१
क्रण्टे	कण्टे	६२३ २ ३४
शीराक्तं	क्षीराक्तं	६२४ १ ३५
क्षीरभृत्	क्षीरभृत	६२४ २ १२
વિછાટી	વિદારી	६२५ १ २
पण्णा	पण्णां	६२५ १ २०
વેદ્યકશાસ્ત્ર	વૈદ્યકશાસ્ત્ર	६२५ १ २२
सन्तानाऽस्त्यस्य	सन्तानोऽस्त्यस्य	६२६ १ २७
એક જાતની	એક જાતનો	६२७ १ १३
ह्रस्वे	ह्रस्वे	६२८ २ ९
लक	लक्क्	६३० २ १६
कु+कट	कु+ट	६३१ १ २
વશજ	વંશજ	६३३ १ ३०
सह्+अच	सह्+अच्	६३४ १ ३४
ङीप	ङीप्	६३५ १ १

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को	पंक्ति
मेहः	मेहः	६३५	१	१०
विक्कार	विकार	६३५	१	१५
सगीतमां	संगीतमां	६३५	२	३६
મહાદેવ	મહાદેવ	६३६	१	२०
खक्स्वट	खक्खट	६३६	१	२३
નકુચ	લકુચ	६३६	२	१८
જ્યોતર્વિદ્યા	જ્યોતિર્વિદ્યા	६३७	१	१३
ખજુગો	પતંગીયું	६३७	२	१९
पक्रो	पक्को	६३७	२	३२
खट्टास+ङीप्	खट्टाश+ङीप्	६३८	२	७
ખટવાંગ	ખટ્વાંગ	६३८	२	३३
खड्+गन्	खड्+गन्	६३८	२	३७
ખડગ	ખડ્ગ	६४०	१	२
खङ्गस्य	खड्गस्य	६४०	१	८
खङ्गिन	खड्गिन्	६४०	१	२२
अस्त्यास्ति इति	अस्यास्ति इनि	६४०	१	२२
खण्ड	खण्डः	६४०	२	२
સકરાયા	સકરીયા	६४०	२	९
पालि+ण्वुल्	पालि+अण्	६४१	१	८
खडण्ल	खण्डल	६४१	१	२२
घञर्थे-क्	घजर्थे-क	६४२	१	४
સથે	સાથે	६४२	२	३
ઉદર	ઉંદર	६४२	२	१५
भावे-क्तिमप्	भावे-क्त्रिमप्	६४२	२	३२
मिद्रियाणाम्	मिन्द्रियाणाम्	६४३	१	१४
तद्रा	तन्द्रा	६४३	१	१४
स्वरच्छद	खरच्छद	६४३	२	२४
તીક્ષણુ	તીક્ષ્ણુ	६४३	२	३४
અત્યત	અત્યન્ત	६४४	२	९
વશેષ	વિશેષ	६४४	२	१६
तत्र जातः	खरशालायां जातः	६४४	२	३६
खर्गोद्भेदिन्	खर्गोद्भेदिन्	६४५	१	१
स्वर्ज्	खर्जति	६४५	२	४
मर्जूरवेध	खर्जूरवेध	६४५	२	२३
खपरी	घर्परी	६४६	१	१

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ધૂળના ઢગલો	ધૂળનો ઢગલો	६४६	२	७
પૃથ્વા	પૃથ્વી	६४६	२	७
कुटुव	कुटुम्ब	६४७	१	६
કીચડવાળુ	ચીકટવાળુ	६४७	१	१४
લમામ	લગામ	६४७	१	१६
खखेश	खलेश	६४७	१	२६
खाद्+ण्वुल	खाद्+ण्वुल्	६४९	२	३६
खल्+ण्वुल	खल्+ण्वुल्	६५२	१	८
खेवति	खेवते	६५३	१	३०
खोट्+इत्	खोट्+इन्	६५३	२	१०
क्रप्	कप्	६५३	२	२०
આકામાં	આકાશમાં	६५५	१	२२
...નીકળતી હોય	...નીકળતી હોય— તે સ્થાન	६५६	१	३७
मदने मत्तो	मदेन मत्तो	६५६	२	१३
વાસ્તુમાન	વાસ્તુમાપ	६५६	२	१५
गजकूर्माशिन्	गजकूर्माशिन्	६५६	२	२३
गजदध्न	गजदघ्न	६५७	१	८
પક્તિ	પંક્તિ	६५८	१	२
ढ	पु.	६५८	१	१९
गजस्योदरमिव	गजस्योदरमिव	६५८	२	२०
गड्डगलगण्ड	गड्डुगलगण्ड	६५९	१	२०
गड्डरिका	गड्डुरिका	६५९	१	३४
ઘદરવરણાનું ઝાડ	ઘંદરવરણાનું ઝાડ	६५९	२	२२
ग्रमथो	प्रमथो	६६०-	२	१७
पूर्व्वैः	पूर्य्यैः	६६०	२	२२
गयश्रि	गणश्रि	६६१	१	१४
गण्+पय्	गण्+पय	६६१	२	३२
યોગે પૈકી	યોગો પૈકી	६६२	१	२१
વનસ્પતિ રીસામણિ	રીસામણી વનસ્પતિ			
गण्ड-जातौ	गण्ड+जातौ स्त्रियां	६६२	१	३१
गडमाल	गण्डमाल	६६२	२	१३
आह्यो	आह्वयो	६६२	१	३१
अल्+घञ+गोरी.	अल्+घञ्+गौरा.	६६३	१	७
गण्डुचः	गण्डूषः	६६३	१	२५

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति	अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति
अल्यार्थे	अल्पार्थे	६६३	१	२८	ભળ વિગેરે	ભગ વિગેરે	६७३	२	३४
शफरो	शफरी	६६३	१	३४	स्त्रियां-ङीप	स्त्रियां+ङीप्	६७४	१	३
तिरश्वीन	तिरश्चीन	६६३	२	१३	મરક્ત મણિ	મરકતમણિ	६७४	१	१७
गतश्वासौ	गतश्वासौ	६६३	२	१४	यस्य क्यप्	यस्य-कप्	६७४	१	२९
गववित्त	गतवित्त	६६४	१	१२	अतिशनेन	अतिशयेन	६७४	२	९
त्रयो	त्रयी	६६४	२	२०	મરક્ત	મરકત	६७४	२	३६
પ્રવાહને	પ્રવાહ પ્રમાણે	६६४	२	२०	મરક્ત	મરકત	६७५	१	४
દુખમાંથી	દુઃખમાંથી	६६४	१	१७	પાપર	પીપર	६७६	२	५
સ્વભાવળુ	સ્વભાવવાળુ	६६५	१	१७	गृध+गुच	गृध्+गुच्	६७६	२	१८
गदा	गदो	६६५	२	३०	गर्भद्रह्	गर्भद्रुह्	६७७	१	३४
गन्घ्	गन्ध्	६६६	२	५	भरणम	भरणम्	६७७	२	२४
ચદન	ચંદન	६६६	२	१०	गर्भलम्भन	गर्भलम्भन	६७७	२	३३
સુગધી દ્રવ્ય	સુગન્ધી દ્રવ્ય	६६६	२	२८	પ્રવેશ કરવોને	પ્રવેશકરવોતે	६७८	१	१६
पुष्यमस्य	पुष्पमस्य	६६८	१	११	सृति	सूर्ति	६७८	१	२८
पुष्यम्	पुष्पम्	६६८	१	१५	અંકને	અંકનો	६७८	१	३०
पुष्यञ्च	पुष्पञ्च	६६८	१	१६	गर्भ शिशौ	गर्भ शिशौ	६७८	२	२३
ગધપ્રસારણી	ગન્ધપ્રસારણી	६६८	२	२	गमुत	गर्मुत	६७८	२	३३
સુગધી દ્રવ્ય	સુગન્ધીદ્રવ્ય	६६९	१	२८	गर्व्+घञ	गर्व+घञ्	६७९	१	५
गन्वेन	गन्धेन	६६९	१	३२	गर्हात	गर्हति	६७९	१	१२
સંગાતનો	સંગીતનો	६६९	२	१८	गल्+उन	गल्+उन्	६८०	१	२४
संज्ञायाः	संज्ञायाम्	६७०	१	२१	लोडयः	लोडयः	६८०	१	२२
आजीव्-अच	आजीव्+अच्	६७०	२	९	उद्भू+अच	उद्भू+अच्	६८०	१	३३
गन्धाढय	गन्धाढ्य	६७०	२	११	गल्भ्+अच	गल्भ्+अच्	६८०	२	५
गन्धाढया	गन्धाढ्या	६७०	२	१५	गल्+ल्	गल्+ल	६८०	२	८
आढया	आढ्या	६७०	२	१५	शब्देन	शब्देन	६८०	२	२६
ગધ ખેંચી કાઢવી	ગંધ ખેંચી કાઢવી	६७०	२	२१	ભેશનું	ભેંશનું	६८०	२	२८
આશ્રય ભૂત	આશ્રયભૂત	६७०	२	३०	अलुक	अलुक्	६८१	१	२४
अल्+अच	अल्+अच्	६७१	१	४	समहारः	समाहारः	६८१	१	२८
ગધક	ગન્ધક	६७१	१	१५	त्रि.	त्रि.	६८३	२	१८
ગધવાસિત	ગંધવાસિત	६७१	१	३७	गाढावरीति	गाढावटीति	६८३	२	२३
ક્લિષ્ટ	ક્લિષ્ટ	६७१	२	३५	यातु	गातु	६८४	१	२२
ગ્રહન અર્થ	ગહન અર્થ	६७२	१	२६	गै+तव्यच्	गा-गै+तव्यच्	६८४	१	१६
ઉડી નદી	ઉંડી નદી	६७३	१	३०	गात्रगते	गात्रयते	६८४	१	३२
गम्मस्य	गम्यस्य	६७३	१	३६	गा-स्तुतो	गा-स्तुतौ	६८५	१	२८
જગલી બળદ	જંગલી બળદ	६७३	२	११	गन्धार-इम्	गन्धार=इञ्	६८५	१	२८
गमनृपो	गयनृपो	६७३	२	२१	સુગન્ની	સુગન્ધી	६८६	१	८

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
कुत्सितमपत्यम्-ण्	कुत्सितमपत्यम्-ण	६८३	२	१७
શ્વાધા	શ્વાધા	६८६	२	२३
गिरिवुध्नी	गिरिवुध्नी	६८९	१	२३
કદમૂળ	કંદમૂળ	६८९	२	१६
જાતતું	જાતનું	६८९	२	२७
मुद्+णिनि	आ+मुद्+णिनि	६९०	२	१९
मतुप	मतुप्	६९१	१	१२
गुच्छपुप्प	गुच्छपुष्प	६९१	२	३
शा-आधारे अच्	शी-आधारे अच्	६९२	२	३७
गुणोस्त्स्याः	गुणोऽस्त्यस्याः	६९५	१	१
ચિત્રકૂટ	ચિત્રકૂટ	६९५	१	२९
કલોકિત	કલોક્તિ	६९५	२	१०
हन्+ढक्	हन्+टक्	६९७	२	१५
અત્યંભારે	અત્યન્તભારે	६९७	२	२२
रुतल्प	गुरुतल्प	६९७	२	३७
મિનશશિ	મીનરાશી	६९८	१	१४
रोगु वृत्तिः	गुरौ वृत्तिः	६९८	१	३१
સાલાપાણુ	સાલપાણુ	६९९	२	२५
फलति-अच	फलति+अच्	७००	२	१६
कतरि	कर्तरि	७०१	१	१६
गृणत	गृणत्	७०१	२	१
गृाणः	गृणिः	७०१	२	२
गृधृ+क्नन्	गृध्+क्नन्	७०१	२	२९
गृहसेघो	गृहमेदो	७०४	१	११
વસોટવાનો	લસોટવાનો	७०४	२	२४
ગોજીહ્હા	ગોજીહ્વા	७०८	१	२१
વશવાળું	વંશવાળુ	७०९	१	१
गोपयति	गोपायति	७१०	२	२०
गोपाथकर्कटिका	गोपालककर्कटिका	७११	मथाळे	
गोपवघृटी	गोपवधूटी	७११	१	२२
गोपानासी	गोपानसी	७११	२	१२
વંશપજર	વંશપંજર	७११	२	१५
ચીભડાનાળેલો	ચીભડાનોવેલો	७१२	१	१४
गो+गयट्	गो+मयट्	७१३	२	२२
गोमुखम्	गोर्मुखम्	७१४	१	२५
નારગીનું ઝાડ	નારંગીનું ઝાડ	७१४	२	१८
रक्ष+अच्	रक्ष्+अच्	७१४	२	२१
गोरक्षपे	गोरक्षगोपे	७१४	२	२६
गोजम्बुखि	जम्बुरिव	७१४	२	२६
गोरङ्क	गोरङ्कु	७१५	१	१
પાણીનો રસ	પૃથ્વીનો રસ	७१५	१	८
જ્યોતિ, શાસ્ત્ર	જ્યોતિષશાસ્ત્ર	७१५	१	३१
પાવત	પાર્વતી	३१५	२	१६
गोभिर्लोढः	गोभिर्लीढः	७१५	२	२९
लाभ	लोभ	७१६	१	१
गा वर्द्धयति	गां वर्द्धयति	७१६	१	११
सन्-विद्-डा	सन्+विद्-डा	७१७	१	३६
गोष्टवेदिका	गोष्ठवेदिका	६१७	२	१६
गोष्ठयाः	गोष्ठ्याः	७१८	१	१
सो+क्क	सो+क	७१८	१	१५
ઠેઠે	ઠેઠ	७१८	१	२०
ઘો-માહા	ઘ્રો-માહા	७१८	२	१२
ऋण्यण्	इत्यण्	३१९	२	२९
गौरं शुक्कं	गौरं शुक्लं	७२०	२	२९
ક્ષપ્દગણ	શપ્દગણ	७२१	१	२६
गोंर	गौर	७२१	१	२७
अनह्वाह	अनह्वाह	७२१	१	३६
शुभ्नः	शुभ्रः	७२१	२	३२
गौरीमत्+ङीन्	गौरीमत्+ङीप्	७२२	१	७
सूर्यवशी	सूर्यवंशी	७२२	१	१९
સ્શાન	સ્થાન	७२२	१	३५
गोसहस्त्र	गोसहस्र	७२३	१	१
गौसहस्रीक	गौसहस्रिक	७२३	मथाळे	
सन्धिः	सन्धिः	७२३	१	३३
ग्रहर्णी	ग्रहणीं	७२५	२	४
ग्रामे	ग्रामे	७२७	१	२४
ग्रामस्थःतक्षा	ग्रामस्थः तक्षा टच्	७२८	१	१
ग्रामतक्ष	ग्रामतक्ष	७२८	१	मथाळे
स्त्रीयां	स्त्रियां	७२८	१	२३
ग्रमाधिपति	ग्रामाधिपति	७२८	२	१३

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ग्रामे	ग्रामे	७२९	१	५
ग्रामे भवः	ग्रामे भवः	७२९	१	११
रत अन्ध	रतिअन्ध	७२९	१	१७
ग्रान्यस्य	ग्रान्यस्य	७२९	२	८
हस्ते	हस्ते	७२९	२	२६
लिग	लिंग	७३०	१	८
ग्रन्थ+मनिन्	ग्रन्थ+मक् नि०	७३०	२	३
ऋतु	ऋतु	७३०	२	४
ऋतुमां	ऋतुमां	७३०	२	१५
वेयक	ग्रैवेयक	७३१	१	३
स्वीकारवुं	स्वीकारवुं	७३१	१	२४
ग्लुच्	ग्लुच्	७३१	२	१४
इदिद्	इदित्	७३२	१	१५
तावक	तावक	७३२	१	२४
धातु	धातुं	७३४	२	१७
घुघुण	घुघुण	७३४	२	२९
अभीलक्षीकृत्य	अभिलक्षीकृत्य	७३५	१	१
मेवस्य	मेवस्य	७३५	१	११
हिल	हिल	७३७	१	२६
तत्प्रचुरस्थाने	तत्प्रचुरस्थाने	७३८	१	१२
घ्वदाप्	घ्वदाप्	७३८	१	२४
घुटू+इन्	घुट्+इन्	७३८	१	३४
अथडवुं	अथडावुं	७३८	१	३६
घेरेस	घेरेस	७३८	२	१६
वयङ्	यङ्	७३९	२	१४
घुटू	घुट्	७३९	७	१
घृणते	घृणते	७३९	२	२३
घृतकरञ्ज	घृतकरञ्ज	७४०	१	१५
घृतपशु	घृतपशु	७४०	२	६
घेवर	घेवर	७४०	२	११
घृतपृष्ठ	घृतपृष्ठ	७४०	२	१३
वृतस्य	घृतस्य	७४१	१	८
घान्हेस्के	घान्हेस्क	७४१	१	३१
घमंड	घमंड	७४२	१	२८
घालोड्यते	आलोड्यते	७४२	२	३०
घडघडाटीमां	घडघडाटीमां	७४३	१	२२
मूर्खोऽपि	मूर्खोऽपि	७४४	१	११
वांझपणुं	वांझपणुं	७४४	२	६
क्त्व	वक्त्व	७४४	२	६
गडकी नदी	गंडकी नदी	७४५	१	११
घुं+अच्	घूर्+अच्	७४५	१	२९
भ्रमति	भ्रमति	७४६	१	९
शिल्पीनी	शिल्पीनुं	७४६	१	१२
तृप्तौ	तृप्तौ	७४६	२	१०
चक्रवर्तित्व	चक्रवर्तित्व	७४६	२	२५
जहारासानमर्भकम् मत्स्यस्याः	जहारासानमर्भकम्	७४७	१	१३
,,	चक्रमत्स्यस्याः	७४७	२	९
चक्षुष्य	चक्षुष्य	७४८	२	२८
खी	पंखी	७४९	२	१८
ते नामने	ते नामनो	७४९	२	२३
चञ्चुपुटने	चञ्चुपुटेन	७४९	२	३६
चटकाशिरम्	चटकाशिरस्	७५०	१	८
नामधातु	नामधातु	७५०	१	११
चूर्णनिमिता	चूर्णनिर्मिता	७५०	२	४
चाणुक्य	चाणुक्य	७५०	२	८
भुङ्क्ते	भुङ्क्ते	७५०	२	१७
क्रोधवाळापणु	क्रोधवाळापणु	७५०	२	३२
भगवान्	भगवान्	७५१	१	१९
डुगळी	डुंगळी	७५१	१	३५
पार्वती	पार्वती	७५१	२	८
चत्वारि	चत्वारि	७५२	१	३
पूरणार्थे डट	पूरणार्थे डट्	७५२	१	१९
चतस्त्रो	चतस्रो	७५२	२	१९
घु	घु.	७५२	२	२१
चतुगुण	चतुर्गुण	७५३	१	२०
चौः	चौः	७५३	२	३०
चतुर्नवात	चतुर्नवति	७५४	१	१०
चारवर्णुं	चारवर्णुं	७५४	२	१६
जैनेन्द्र	जै. प्रा.	७५४	२	२८
चारा वर्णनी	चार वर्णनी	७५५	१	२३
करनारामां	करनारामां	७५९	१	११

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति
चतुष्कनय	चतुष्कनय	૭૫૫	૨	૧૮
...वयवा विधा यस्य...	...वयवा विधा यस्य तयप् पत्वं	૭૫૬	૧	૧
चतुर्णा	चतुर्णां	૭૫૬	૨	૨૩
चद्रकवत्	चन्द्रकवत्	૭૫૮	૧	૨૧
चन्द्रज्ञातः	चन्द्राज्ञातः	૭૫૮	૨	૨૫
ચદ્રનો	ચન્દ્રનો	૭૫૮	૨	૩૫
शुभ्नम्	शुभ्रम्	૭૫૧	૨	૮
ચદ્રાકાર	ચન્દ્રાકાર	૭૫૯	૧	૨૨
ઉપનો અર્થ	ઉપરનો અર્થ	૭૫૯	૨	૨૧
आल्हादिका	आह्लादिका	૭૬૦	૧	૧૨
अह्लादे	आह्लादे	૭૬૦	૧	૨૩
નાશવત	નાશવાન્	૭૬૧	૧	૨૬
આશ્ચર્યકારક	આશ્ચર્યકારક	૭૬૧	૨	૧૯
जातित्वात्+ङीप्	जातित्त्वात्+ङीप्	૭૬૨	૧	૧
श्रति+आ+चर्	अति+आ+चर्	૭૬૩	૧	૧૯
चित्रसभा	चित्तसभा	૭૬૫	૧	૨
चरितव्व	चरितव्य	૭૬૫	૧	૩
चरा स्थाली	चरोःस्थाली	૭૬૫	૧	૨૯
अर्म	चर्म	૭૬૬	૧	૧
चर्मतरग	चर्मतरंग	૭૬૬	૧	૩૬
चर्मनिर्मित्ता	चर्मनिर्मिता	૭૬૬	૨	૧૨
સુગધી દ્રવ્ય	સુગન્ધીદ્રવ્ય	૭૭૩	૨	૩
चारपुरुप	चारपुरुष	૭૭૩	૨	૧૬
करित्र	चरित्र શબ્દ જુઓ	૭૭૪	૧	૩૪
મસ્તકવાળું	મસ્તકવાળુ	૭૭૫	૧	૨૧
चर्चिकैच	चर्चिकैव	૭૭૫	૧	૨૯
चिकर्तिपु	चिकर्तिषु	૭૭૬	૧	૩૩
કલેદવાળુ	કલેદવાળુ	૭૭૭	૧	૩૧
...शव्दं कायति...	शब्दं कणति	૭૭૮	૧	૨૨
दित्तं	चित्तं	૭૭૯	૧	૧૪
કબૂતૂર	કબુતર	૭૭૯	૨	૧૭
તિશિશ–નેત્રનુંવૃક્ષ	તિનિશ–નેતરનું	૭૭૯	૨	૧૭
चित्रैां	चित्रों	૭૮૦	૨	૩૨
चित्रपृष्ट	चित्रपृष्ठ	૭૮૧	૧	૩૧
अजा० टाप	अजा० टाप्	૭૮૧	૧	૩૬
આવેખેલું	આલેખેલું	૭૮૧	૨	૨૦
તે નાદીની	તે નામની	૭૮૧	૨	૩૬
આળેખન	આલેખન	૭૮૨	૧	૧૪
તરંસુચનો	તરશુચનો	૭૮૨	૧	૩૨
चित्रयता	चित्रयता	૭૮૨	૧	૩૪
चन्तनीय	चिन्तनीय	૭૮૪	૧	૨૧
ચિરછ્ટી	ચિરંછ્ટી	૭૮૫	૨	૧૨
मेकति	मेकति	૭૮૫	૨	૩૬

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	कॉ.	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	कॉ.	पंक्ति
वाणा ઉतारवा ते	वाળ ઉतारवा ते	७९१	२	१२	तपस्विनी शिष्या,	तपस्विनी शिष्या	८११	१	१२
चूडारक्क	चूडारक	७९१	२	२३	ऊढो	ऊढो	८११	१	२९
चडाल	चूडाल	७९१	२	२८	મહાદેવ	મહાદેવ	८११	१	३१
कुङ्कुज	चुङ्कुज	७९२	१	६	धू+अ	धू-अच्	८११	१	३३
શુહાર	શુદાકાર	७९२	१	१२	आलुच	आलुञ्च	८११	२	१३
चर्ण	चूर्ण	७९२	१	१९	વનસ્પતિ	વનસ્પતિ	८११	२	३५
चर्ण	चूर्ण	७९२	२	३१	लस्य ङः	लस्य-ङ	८१२	१	२९
चिद्+चू	चिद्+अच्	७९३	२	२२	अघिप	अघिप	८१४	२	१३
ચેગ્યશ્રી	ચોગ્યશ્રી	७९४	१	११	जनान्तिकम्	जनान्तिकम्	८१४	२	१९
चैन्यतरु ·	चैन्यतरु	७९५	२	१५	हन्+क	हन्-उक्	८१५	२	१३
चत्यद्रु	चैत्यद्रु	७९५	२	१८	जनदितं	जन्नादिनम्	८१६	१	६
चत्यद्रुम	चैन्यद्रुम	७९५	२	१९	जापार्थे	जपार्थे	८१६	२	२८
ચેત્રમાસ	ચૈત્રમાસ	७९६	१	२	કુલુઓક	કુરઓક	८१६	२	३३
पौर्णमासी	पौर्णमासी	७९६	१	२१	जम्बुद्वीप	जम्बूद्वीप	८१७	२	१७
...नक्षत्रयुक्ता...	नक्षत्रयुक्ता	७९६	१	२५	કન્યપક્ષના	કન્યાપક્ષની	८१७	२	२४
गौरा० ङीप्	गौरा० ङीष्	७९७	२	१०	क्ता+क	ला+क	८१८	१	१२
वाणा ઉतरावता	वाળ ઉतारवा ते	७९८	१	२	રહેવ	રહેલ	८१८	२	११
छ रोमभिः	छं रोमभिः	७९८	१	३०	जयध्वज	जयध्वज	८१८	२	२९
छत्रमतिक्रम्य	छत्रमतिक्रम्य	७९९	१	३२	એપી હાથી	એપડ હાથી	८१९	१	३९
छद्य	छद्म	८००	२	२	चन्द्रः	चन्द्रः	८१९	२	१०
કાપટ્ય	કાપટ્ય	८०१	२	२७	ज्ञायते	जीयते	८२०	१	२७
सुभक्ते	सुभुक्ते	८०२	१	३३	ઉપરી	ઉપરડો	८२०	२	२८
सुखनस्य	सुखमस्य	८०२	२	१	जर्जर+चि ।	जर्जर+च्वि	८२१	२	१
વ્યાકરશાસ્ત્ર	વ્યાકરણશાસ્ત્ર	८०३	१	७	વહીક	વાહિક	८२१	२	१३
स्वार्थे अण	स्वार्थे-अण्	८०३	१	३७	છવનતો	છવનતી	८२१	२	२५
मन्ये	मन्ये	८०३	२	१	ખુદ્દિમદ	ખુદ્દિનન્દ	८२१	२	२७
छाजातनय	छायातनय	८०३	२	२१	ચૌથુ સ્થાન	ચોથુ સ્થાન	८२१	२	२९
સ્થાન	સ્થાન	८०३	२	२२	कुर्वन वर्त्ते	कुर्वते वर्त्ते	८२२	१	१७
પૃથક કરવું	પૃથક્ કરવું	८०४	१	१४	जातित्वात्-ङीप्	जातित्वात्-ङीष्	८२२	१	२९
કાનવણ	કાનવાળુ	८०५	१	२	सेविति	सेविती	८२२	२	६
तल	तल्+टाप्	८०५	१	३	ફરનાર	ફરનાર	८२२	२	२८
વૈદ્યક શાત્રમાં	વૈદ્યકશાસ્ત્રમાં	८०५	२	१५	तिर्यचती	तिर्यचती	८२२	२	३२
ઠડપ્પી	ઠડપ્પી	८०६	१	१२	जिह्वाऽस्य	जिह्वाऽस्य	८२३	१	१५
छोकस्योक्तिः	छेकस्योक्तिः	८०६	२	१०	श्रोम्यसि	श्रोष्यासि	८२३	२	३
પ્રાશન	પ્રાશન	८०९	१	३७	मेघदूत	मेघदूत	८२३	२	३
द्विमत्त्वम्	द्वित्वम्	८०९	२	१४	कर्त्तेणि ल्युट	कर्त्तणि ल्युट्	८२३	२	१२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
सेघदूत	मेघदूत	८२३	२	३०
પંદરમી સંખ્યા	પંદરનીસંખ્યા	७२३	२	३७
जलर्धि	जलधिं	८२४	१	१
जलघेनु	जलधेनु	८२४	१	७
ध्मा+खश्	ध्मा+खश्	८२४	१	१७
जर्क प्रियं यस्य	जलं प्रियं यस्य	८२४	२	२९
जलव्राह्मी	जलब्राह्मी	८२५	१	१४
व्राह्मीव	ब्राह्मीव	८२५	१	१४
जलभ	जलभू	८२५	१	१८
मूर्तिरस्य	मूर्तिरस्य	८२५	२	१८
સહિકા	સિંહિકા	८२६	१	६
મદગુ પક્ષી	મદ્ગુ પક્ષી	८२६	१	३४
जले जयनम्	जले शयनम्	८२६	२	३६
शूक्रर	शूकर	८२७	१	५
जलसूर्चीं	जलसूची	८२७	१	११
गोरा. द्वीप	गौरा० द्वीप्	८२७	२	११
छलाप	जलाप	८२८	२	१४
जलेच्छया	जलेशया	८२८	२	३०
સપની	સાપની	८३०	२	२०
संशावां	संज्ञायां	८३१	१	१
जह्नुतनया	जह्नुतनया	८३१	१	१६
कयप्	पयप्	८३१	२	१५
जाति व्राह्मण	जाति ब्राह्मण	८३३	२	८
जानिस्मरणा वरणीय				
સ્તોત્રાર્હ	સ્તોત્રાર્હ	८३६	२	३७
દભ	દંભ	८३७	१	४
કેળુ	કેળુ,	८३७	१	१०
દેહ-લોભ	દેહલોગ-	८३७	१	१०
હલકુ	હલકુ	८३८	१	४
कतमेन	कतमेन	८३८	१	६
जलम	जाल्म	८३८	१	७
जाह्व	जाल्व	८३८	१	२६
जिज्ञासि	जिज्ञासा	८३९	१	२६
जित्	जित्	८३९	१	३३
येन्	येन	८३९	२	३६
थेन	येन	८३९	२	३६
ઇન્દ્રિ	ઇન્દ્રિય	८४०	१	१८
મિથુન રાશી	મિથુનરાશિ	८४०	१	२२
...છત શકાય......	છતી શકાય...	८४०	१	२७
सद्य	सद्म	८४०	२	५
ह्रा	हा	८४०	२	३५
जिह्मस्य	जिह्मस्य	८४१	१	१६
जिह्मं	जिह्मं	८४१	१	१९
श्रि	त्रि.	८४१	१	२२
...लिह्यतेऽनया...	लिह्यतेऽनया-निपा०	८४१	१	२९
નામમાં	નામના	८४१	२	१५
वक्रमनेन	वक्रमनेन	८४२	१	४

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
અગ્નિ	અગ્નિ	८४७	२	२०
रचिंतेश्वरम्	रचिंतेश्वरम्	८४८	२	२८
सौमिन्ने	सौमित्रे	८५१	१	११
...महतत्त्वा...	...महत्तत्त्वा...	८५१	१	१९
આંખાવાળુ	આંખવાળુ	८५१	२	१
અરિહતાદિ	અરિહંતાદિ	८५१	२	२४
અ:ડે	આડે	८५२	१	२३
ज्येठांश	ज्येष्ठांश	८५३	२	१२
विष्णुसहस्त्रि	विष्णुसहस्त्र०	८५३	२	३२
જ્યોતિશાસ્ત્ર	જ્યોતિષશાસ્ત્ર	८५४	२	८
ज्कोतिष्मत्	ज्योतिष्मत्	८५४	२	२५
उपधालोपश्च	उपधालोपश्च	८५५	१	६
ज्वराङ्कुशरस	ज्वराङ्कुशरस	८५६	१	६
સ્તબ	સ્તબક	८६०	१	४
डपू	डप्	८६२	१	२९
डपि-संहतौ	डवि-संहतौ	८६३	१	३
खव्दं	शव्दं	८६५	१	१७
ढीलरूपा	ढोलरूपा	८६५	२	१४
સ્તુત કરવી	સ્તુતિ કરવી	८६७	२	४
चाराणां	चौराणां	८६८	१	२८
निर्जितैरावताः	निर्जितैरावताः	८६९	१	३०
तडितः ग्रभा	तडितः प्रभा	८६९	२	२६
વીજળી ૩૫	વીજળી ૩૫	८६९	२	३३
तडितो	तडित्	८६९	२	३१
व्रह्येकमेव	व्रह्मैकमेव	८७१	२	६
मायावद्दिनो	मायावादिनो	८७१	२	७
...उत्तरपुद...	...उत्तरपद...	८७२	१	९
तनीयस	तनीयस्	८७४	१	३६
तेनोर्दैहस्य	तनोर्दैहस्य	८७५	१	५
तनुह्रदू	तनुह्रद	८७५	२	२
तन्+ऊडः	तन्+ऊङ्	८७५	२	३
भा+क्क	भा+क	८७६	१	३५
વળકર	વણકર	८७७	१	२५
मश्रुते	मश्नुते	८७९	१	११
तप्तृ+इष्नन्	तप्तृ+इष्टन्	८७९	२	२४
अनेर्वा	अग्नेर्वा	८८०	१	३
जत्र	यत्र	८८०	२	३०
प्रत्ययार्यौ	प्रत्ययार्थौ	८८४	१	३२
तरु+जन+ड	तरु+जन्+ड	८८५	२	३३
તરવારમાં	તરવામાં	८८६	२	२८
હથળેનું	હથેળીનું	८८८	२	९
હથની	હાથની	८८८	२	१७
તથેળીનું	હથેળીનું	८८८	२	१७
अञ्च+क्विपू	अञ्च्+क्विप्	८८९	१	४
कृ+सुट्	कृ+अच्+सुट्	८९०	१	१८
तल	तल्+टाप्	८९०	१	२९
દાગીને	દાગીનો	८९०	२	१३
ला+क	ला+क-पृषो०पस्य तः	८९१	२	१७
ताम्बूल+ढक्	ताम्बूल+ठक्	८९४	२	१४
स्वस्य	स्त्यस्य	८९४	२	१८
તાંબનું	તાંબાનું	८९५	१	२९
तम्रः	ताम्रः	८९५	२	२
ताम्रपुष्पी	ताम्रपुष्पी	८९५	२	१३
હરકાઇ	હરકોઇ	८९६	१	१३
वन्तं	वृन्तं	८९६	१	२०
રતી કલગીવાળું	રાતી કલગીવાળું	८९६	१	२६
ञञ्	यञ्	८९८	२	१५
अण	अण्	८९९	१	२५
સગીત શાસ્ત્ર	સંગીત શાસ્ત્ર	८९९	१	३५
वर्ण वा	पर्ण वा	९००	१	६
वादित्य	वादित्र	९००	१	२०
तव्+टिषच्	तव सौत्र० टिषच्+णिच्	९०१	२	१९
तिग्मदीधिति	तिग्मदीधिति	९०३	२	१
तिनीप्	तितीर्षु	९०४	१	८
गिरात	गिरति	९०५	१	९
શ્રેષ્ઠ	શ્રેષ્ઠ	९०७	१	२
स्त्रियां ङीप्	स्त्रियां ङीप्	९०९	२	२४
મની વનસ્પતિ	નામની વનસ્પતિ	९०९	२	२२
શત્રંજય	શત્રુંજય	९१०	१	२०
चतुर्विधं	चतुर्विधं	९१०	२	२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
ક	એક	९११	१	१४
ઉંચા શિખવાળો	ઉંચા શિખરવાળો	९११	२	३६
तुङ्गीप्रति	तुङ्गीपति	९१२	१	२९
इदित	इदित्	९१२	२	१५
નભિ	નાભિ	९१३	१	२४
तुन्दि+ङीष	तुन्दि+ङीप्	९१४	१	९
तम्बरु	तुम्वरु	९१४	२	३५
तुवि+इन	तुवि+इन्	९१५	१	१०
અથ	અર્થ	९१५	२	१४
ઘેડેસ્વાર	ઘોડેસ્વાર	९१६	१	१८
ઉતવળ	ઉતાવળ	९१६	२	८
तरायण	तुरायण	९१६	२	१२
વર્ષ	वर्प	९१७	१	१८
શીઘ્ન	શીઘ્ર	९२०	१	२९
गोमेदणणि	गोमेदमणि	९२२	१	३१
तृणता	तृणताय्	९२२	२	९
तृफ्	तृफ्	९२५	१	१
तिजस्विन्	तेजस्विन्	९२६	२	८
તમણ	ધમણ	९२७	१	१५
સંબન્ધે	સંબન્ધિ	९२७	१	२६
तैलसाघन	तैलसाधन	९२९	१	१
गौरी०	गौरा०	९२९	२	२०
तीयभ	तोयभ	९३०	२	१०
तामराज्	तोयराज्	९३०	२	१६
तीयवेला	तोयवेला	९३०	२	२५
ઉચો	ઉંચો	९३१	१	१६
तौकतै	तौकते	९३१	२	७
तृप्रः	तृपः	९३३	१	२३
વરૂણીલતા	વારૂણીલતા	९३३	२	५
ખીનેલ	ખીધેલ	९३४	२	१३
ત્રયમાણા	ત્રાયમાણા	९३५	१	८
ખદીદેલ	ખરીદેલ	९३५	१	३२
त्रिक्रालविद्	त्रिकालविद्	९३६	१	२४
પ્રહારવાળી	પ્રવાહવાળી	९३९	१	१९
पार्णानि	पर्णानि	९४०	१	२३
ऊध्वाधोमध्यस्थाः	ऊर्ध्वाधोमध्यस्थाः	९४२	१	७
શાક્યુમુનિ	શાક્યમુનિ	९४२	१	३५
પાણીની	પાણિની	९४२	२	४
तिलोकनाथ	त्रिलोकनाथ	९४४	१	३१
अवययान्	अवयवान्	९४५	१	३६
મધ્યાહ્લ	મધ્યાહ્ન	९४५	२	२६
બહદ્વૃચ	બૃહદ્વચ	९४५	३	३३
ઋગ્વેક	ઋગ્વેદ	९४६	२	१२
त्रम्फ्	त्रुम्फ्	९४७	२	१०
અનદાત્ત	અનુદાત્ત	९४९	२	१
...स्वविराणां	स्थविराणाम्...	९५०	२	३३
स्वच्	त्वच्	९५२	१	२७
कम्+णि	कम्+णिच्+अण्	९५३	२	५
ઇચ્છતિ	ઇચ્છતી સ્ત્રી.	९५३	२	६
ચકવું	ચમકવું	९५३	२	२४
હુંશીયાર	હોંશીયાર	९५४	२	५

द्वितीय भाग

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
वा+क	दा+क	९५५	१	३
पर्वत्	पर्वत	९५५	१	४
दशने	दंशने	९५५	१	८
કલસીયો	કળસીયો	९५६	१	२२
दगमंड्व	दगमंडव	९५६	२	८
શિકારુએ	શિકારીએ	९५९	१	१९
हनू+क	हन्+टक्	९६०	१	२७
घर्+अच्	घृ+अच्	९६०	१	३५
क्वि	क्विप्	९६१	१	३१
दड्णमाथ	दण्डमाथ	९६१	२	२
શાસ્ન	શાસ્ત્ર	९६१	२	७
ते सुश्रुते	सुश्रुते	९६२	२	२
शुभ्नं	शुभ्रं	९६६	२	५
शमे	शमे	९६९	२	१६
घुपू	घुप्	९६९	२	२६
નામનું એક ઝાડ	નામની વનસ્પતિ	९७०	१	२८
दणयन्ती	दमयन्ती	९७०	२	३
પુરૂપનું	પુરૂષનું	९७०	२	३२
दम्म+घञ	दम्भ्+घञ्	९७१	१	५
दद्रु+न	दर्द्रु+न	९७३	१	२७
द+विन्	द्व+विन्	९७४	२	७
दशन	दर्शन	९७५	१	६
ध्वनिपू	ध्वनिप्	९७५	२	१९
વાવાઝેડું	વાવાઝોડું	९७६	१	३७
सतभ्या अलुक्	सतम्याः अलुक्	९७६	२	२४
दवदध	दवदग्ध	९७७	१	१५
चनर्स	चमर्स	९७९	१	३
ધણ	ધણ	९७९	२	६
सहस्त्र	सहस्त्रम्	९८०	२	२६
છેડનું	છેડાનું	९८०	२	३७
दाक्षायणीपति	दाक्षायणीप	९८४	२	२०
पतिः	पाति	९८४	२	२०
दान+त्तसिल	दान+तसिल्	९८७	२	२
હાથેને	હાથીને	९८८	१	२८
परिक्रमणशालस्य	परिक्रमणशीलस्य	९९०	२	२२
दारुमुख्यं	दारुमुख्यं	९९१	२	१४
दस्रथ	दस्रर्थे	९९२	१	२३
अपत्यं ढक्	अपत्यं ढ्रक्	९९५	१	१७
दह्+णिच	दह्+णिच्+	९९५	२	९
દિક્પાલ	દિક્પાલ	९९६	१	२
दिग्रपं	दिग्रुपं	९९७	२	७
त्दयवाह	दिव्यवाह	९९८	१	२२
दिनाद्ध	दिनार्द्ध	१०००	१	२४
दिनस्पति	दिवस्पति	१००२	१	९
ादवावसु	दिवावसु	१००३	१	७
લવંગ	લવિંગ	१००४	१	१
साथर्थ्य	सामर्थ्य	१०१०	२	३
द+घञ्	द+घञ् वस्य नेत्त्वं	१०११	१	२१
પાતાલ ગડુરી	પાતાલ ગરૂડી	१०११	२	११
दीघद्रु	दीर्घद्रु	१०१३	१	२३
કરતર	કરનાર	१०१३	१	२९
दीर्घनिश्वाश	दीर्घनिश्वास	१०१३	२	२
धूपू+कर्मणि खल्	धूपू+कर्मणि खल्	१०२१	२	२७
અંતરણવાળુ	અન્તઃકરણવાળુ	१०२२	२	२२
दर्द्रम	दुर्द्रुम	१०२७	१	२
दुर्मर	दुर्मर	१०२९	१	२०
दुलभ	दुर्लभ	१०३०	१	२२
दुललित	दुर्ललित	१०३०	१	३३
दुर्निन्दितं	दुर्निन्दितम्	१०३०	२	१२
ष्ट विनयहु	દુષ્ટ વિનય	१०३१	२	१७
निकृष्टा	निकृष्टा	१०३२	१	१२
કાયખી	કાચબી	१०३३	१	७
दुष्खदिर	दुष्खदिर	१०३४	२	१५

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
વર્જ્ય	વર્જ્ય	१०३४	२	२९
वैश्या	वेश्या–કસ્બણ	१०३५	१	९
दुष्पर्श	दुष्पर्श	१०३५	२	७
दुष्प्रक्षणीय	दुष्प्रेक्षणीय	१०३६	२	१३
दुस्पृष्ट	दुस्पृष्ट	१०३७	१	३१
रुघि	रुधि	१०३७	२	२४
મેક્ષનો માર્ગ	મોક્ષનો માર્ગ	१०३९	२	१८
દ઼ પ્રચાર	દ઼પ્રચાર	१०४२	१	६
दडः	दढः	१०४२	१	१९
दष्टिकृत	दष्टिकृतः	१०४७	२	२९
ઔષધી	ઔષધિ	१०५०	२	१३
भू+क्विप्+तुक्	भू+क्विप्+तुक्	१०५५	१	२०
दवभ्राज्	देवभ्राज्	१०५५	१	२२
દેવેનો	દેવોનો	१०५५	२	८
देवराज	देवराज्	१०५६	२	९
देवशत्र	देवशत्रु	१०५७	२	२४
તે નામના	તે નામના મનુ	१०५८	२	१
સન્ય	સૈન્ય	१०५८	२	१२
આહવાન	આહ્વાન	१०५९	१	७
જનદેવ	જિનદેવ	१०५९	२	२
देवौकस	देवौकस्	१०६१	२	२५
अन्तभूतण्यर्थे	अन्तर्भूतण्यर्थे	१०६४	१	४
દેવપણું	દેવપણું	१०६६	१	३६
દવનો યોગ	દૈવનો યોગ	१०६७	१	१४
दवलक	दैवलक	१०६७	१	३५
देहावसाने	दोहावसाने	१०६८	२	२१
दोर्घ्री	दोग्ध्रीम्	१०६८	२	२१
दोलायत्र	दोलायंत्र	१०६९	१	२७
ખરાબ વિચર	ખરાબ વિચાર	१०७२	१	२९
અવનીતપણુ	અવિનતપણુ	१०७२	२	२८
संद्रष्टुकाम	संद्रष्टुकाम	१०७३	१	१६
द्यनः	द्यूनः	१०७३	२	१९
એષ્ટપુત્ર	એષ્ટપુત્ર	१०७४	१	४
द्यतिला	द्युतिला	१०७४	१	८
द्यधुनि	द्युधुनि	१०७४	१	१०
द्यतकृत्	द्युतकृत्	१०७४	२	२१
द्यमर्गिम	द्युमर्गिन	१०७४	१	३५
द्यतकृत्	द्यूतकृत्	१०७४	२	२१
द्यतार्था	द्यूतार्था	१०७४	२	२३
द्यतं	द्यूतं	१०७४	२	३२
द्विविघं	द्विविधं	१०७७	१	२१
કુશદ્વીમાં	કુશદ્વીપમાં	१०८२	२	२३
द्रोडीलवण	द्रोणीलवण	१०८३	२	१४
પોળીઓ	પાળીઓ	१०८९	१	३०
ङीप	ङीष्	१०८९	२	३२
द्वगृहान्तरिक	द्विगृहान्तरिक	१०९०	१	२७
द्व जन्मनी	द्वे जन्मनी	१०९०	२	१७
દાંતનો રોમ	દાંતનો રોગ	१०९१	१	७
रिगुः	द्विगुः	१०९२	२	२१
द्विदव	द्विदैव	१०९३	२	२८
अव्व	अव्य.	१०९२	२	३५
मेढूयल्ली	मेढूवल्ली	१०९७	१	१४
डीप्	ङीप्	१०९८	१	२२
ક્લીબ	ક્લીબ	१०९८	१	२४
શત્રપણુ	શત્રુપણુ	१०९९	१	२८
अण	अण्	११००	१	१३
अण	अण्	११००	१	२८
कप	कप्	११००	२	२५
घटथाः	घटथाः	११०२	१	२८
धनाध्य	धनाध्यक्ष	११०४	१	३०
धनाधीपत्य	धनाधिपत्य	११०४	१	३१
धन्यनि	धन्वनि	११०६	२	३
धद्णीपुत्री	धरणीपुत्री	११०८	१	३०
क्विप	क्विप्	१११०	१	१
યુધીષ્ઠિર	યુધિષ્ઠિર	१११४	१	३४
આજ્વ	આર્જવ	१११४	२	१३
ધર્મ	અધર્મ	१११४	२	२९
धस्य	धान्यस्य	११२०	२	९
धन्यातां	धान्यानां	११२०	२	११
દાનનમાટે	દાનને માટે	११२०	२	१५
धार्तते	धार्यते	११२२	१	२६
સ્થિરતા	સ્થિરતા	११२२	२	५

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति
घरांकुर	धारांकुर	११२३	१	१०
सम्	सम्पातः	११२३	२	२६
જન	જૈન	११२४	१	४
જિતશ	જિતશત્રુ	११२४	१	५
उच्चारण मेव	उच्चारणमेव	११२५	२	८
अस्त्यस्थ	अस्त्यस्य	११२८	२	१०
धप्+ल्यु	धूप्+ल्यु	११२९	२	११
धूमल	धूमल	११३०	२	१८
धूमेन	धूमेन	११३१	२	६
धम्रश्च	धुम्रश्च	११३२	१	३
धौनरि	धौतरि	११३७	१	३६
અધેડી નામે...	કાગડીયું નામે	११३८	१	३३
ध्रवकर्मिक	ध्रुवकर्मिक	११४०	२	३
दश+अण्	दृश्+अण्	११४५	२	६
नस्वर	नखर	११४७	१	१९
नखनाम्	नखानाम्	११४७	२	२०
ચેરાઇ	ચોરાઈ	११४९	२	८
नदिका	नन्दिका	११५४	१	२०
મહદેવ	મહાદેવ	११५५	१	१०
ઉલ્લંધ	ઉલ્લંઘન	११५५	२	२२
प्रोह्यभान	प्रोह्यमान	११५६	२	२८
શ્રષ્ઠ મનુષ્ય	શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય	११५९	२	३३
मेघो	मेधो	११६०	१	१४
नरमेघ	नरमेध	११६०	१	१४
વિષવેદ્ય	વિષવૈદ્ય	११६१	१	४
नत्त	नर्त्त	११६१	१	१२
नत्त	नर्त्त	११६१	१	१३
नत्तक	नर्त्तक	११६१	१	१४
नत्तन	नर्त्तन	११६१	१	२२
नर्मठ	नर्मट	११६१	२	१९
બધેલો	બાંધેલો	११६२	२	७
૧૫૬૪	११६४	ઉપર મથાળે		
ववनिधान्न	नवविधान्न	११६४	१	२६
બેભન	બેભાન	११६७	१	२६
नष्टवेष्टता	नष्टचेष्टता	११६७	१	२७
નારગી	નારંગી	११७१	१	६
नागस्फोता	नागस्फीता	११७२	१	१
નેપળો	નેપાળો	११७२	१	२
મારનારી	મારનારી	११७२	१	८
यंस्मत्	यंस्मात्	११७५	२	३०
યેગ	યોગ	११७६	१	३६
લોખડી	લોખંડી	११७९	१	१
ગગાતટે	ગંગાતટે	११७९	१	८
नाडी	नारी	११७९	२	३२
કુરે	કુમારો	११८१	२	२९
બધવાની	બાંધવાની	११८२	१	१४
દિકપાલ	દિક્પાલ	११८२	१	३५
क्रम+क्त	क्रम्+क्त	११८२	२	८
ધસ	ધાસ	११८३	१	१३
મેક્ષ	મોક્ષ	११८३	२	१०
બધન	બંધન	११८४	२	१७
લતામડપ	લતામંડપ	११८५	१	१३
ટેળું	ટોળું	११८५	१	३०
કપીને	કાપીને	११८५	२	७
ઐવત	ઐરવત	११८६	१	४
બેલનાર	બોલનાર	११८६	२	१९
અસષ્ટ	અસ્પષ્ટ	११८६	२	३२
હમેશાં	હંમેશાં	११८९	२	८
ઉંધલ	ઉંઘેલ	११९१	१	२९
निवध्नानि	निवध्नाति	११९३	२	२७
કેવળવાયેલ	કેળવાયેલ	११९४	१	२३
मात्र्च्	मात्रच्	११९४	२	३४
उन्भेपश्च	उन्मेषश्च	११९५	१	१२
निस्पस्य	निस्वस्य	११९५	२	२५
नियमेन	नियमेन	११९६	२	१०
નીયમાનુસાર	નિયમાનુસાર	११९६	२	१०
अलूकसमास	अलुक्समास	११९६	२	२९
नियामत्कव	नियामकत्व	११९७	१	८
निपोद्धुकाम	नियोद्धुकाम	११९७	२	१७
અતાદાર્થ્ય	અતાદર્થ્ય	११९८	२	२२
निरन्वयजने	निरन्वयजने	११९८	२	३०
रमत्यस्मिन्	रमयत्यस्मिन्	११९८	१	२५

अशुद्ध.	शुद्ध.	पृष्ठ	को.	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
निकृष्टोऽयो	निर्निकृष्टोऽयो	११९९	१	३३	ઉપનો	ઉપરનો	१२५२	१	११
सपुर्ण	सम्पूर्ण	१२००	१	९	ગડુ	ગાંડુ	१२५४	२	१
निगता	निर्गता	१२०१	१	७	પાખ	પાંખ	१२५५	२	३२
नियमेभ्यः	नियमेभ्यः	१२०५	१	३७	आंनास	आभासः	१२५६	२	७
ग्रह+ण्यत्	ग्रह्+ण्यत्	१२०५	२	१५	कर्मणाम्	कर्मणाम्	१२६०	१	९
नोक्षाय	मोक्षाय	१२१६	२	३	અને એ	એ	१२६०	२	३१
તક્ષ્ણુકરેલું	તીક્ષ્ણુકરેલું	१२१९	२	८	नवः	भवः	१२६४	१	३१
સભળવુ	સાંભળવું	१२२०	१	२०	પંચમાસે	પાંચ માસે	१२६४	१	१८
લેઢુ	લોઢુ	१२२०	१	३७	पचगुप्त	पञ्चगुप्त	१२६१	१	६
विकाशते	विकासते	१२२०	२	२५	આકડાનું ઝડ	આકડાનું ઝાડ	१२६४	२	२६
अत ईपू	अत ईत्	१२२०	२	२८	રગવાળુ	રંગવાળુ	१२६५	२	७
स्तोस्त्रम्	स्तोत्रम्	१२२१	१	१०	ગજસૂય	રાજસૂય	१२६५	२	१६
ધૃતરાષ્ટ્રનો	ધૃતરાષ્ટ્રનો	१२२२	२	३	येयां ते	येपान्ते	१२६६	१	१६
नि+सद+क्त	नि+सद्+क्त	१२२२	२	५	નિશેપ	વિશેપ	१२६६	२	९
वज्रू	वज्र्	१२२३	१	२७	૨૧૬૭	૧૨૬૭	ઉપરના મથાળે		
निष्कण्ठ	निष्कण्ठ	१२२३	२	३७	पञ्चाङ्गल	पञ्चाङ्गुल	१२६७	१	२
ખેચેલું	ખેંચેલું	१२२५	२	१९	પાચ	પાંચ	१२६७	१	१३
निर्गति	निर्गास्ति	१२२६	१	२	आ+तप+अच्	आ+तप्+अच्	१२६७	१	१४
निष्टत	निष्टप्त	१२२६	१	३४	पञ्चलिर्वर्णैः	पञ्चभिर्वर्णैः	१२६७	२	२५
निप्ठा	निप्ठा	१२२६	२	११	વહેચેલ	વહેંચેલ	१२६८	२	१३
ગુથેલ	ગુંથેલ	१२२९	१	२६	યત્ર	યંત્ર	१२६८	२	२४
निगता	निर्गता	१२३०	१	१५	રૂની સુરત	રૂની સુતર	१२६९	१	१
ખાણ	ખાણુ	१२३२	२	३४	स्त्रा	स्त्री.	१२७०	१	९
पारश्च	पोरश्च	१२३७	१	२	દ્રોણુષ્પુપી	દ્રોણુપુષ્પી	१२७०	१	१०
શેફાલીકા	શેફાલિકા	१२३८	१	११	पट्टग्गं	पट्टरंग	१२७१	१	२०
રગવાળુ	રંગવાળુ	१२३९	१	२७	કરજનું	કરંજનું	१२७१	२	१०
मिध्	मिधू	१२४३	१	१	બુદ્ધિવાળે	બુદ્ધિવાળો	१२७३	१	१५
नकरूप	नैकरूप	१२४६	१	३०	नावः	भावः	१२७३	१	३४
શિખરવળુ	શિખરવાળુ	१२४६	२	३	શબ્દ જુઆ	શબ્દ જુઓ	१२७७	२	४
चिष्णु	चिष्णु	१२४६	२	१२	चेष्ट+कर्मणि	चेष्ट्+कर्मणि	१२७७	२	१८
नमित्त	नैमित्त	१२४८	१	५	સશય પામવો	સંશય પામવો	१२७९	२	२५
नेकतेय	नैकृतेय	१२४९	१	२२	માગ	માર્ગ	१२८०	२	१५
निस्सगोदातः	निस्सर्गादागतः	१२५०	२	१३	રતિબધ	રતિબન્ધ	१२८२	१	५
निधामांनु	निधानमांनु	१२५०	२	१६	બોરપલનુ ઝાડ	બોરપલનું ઝાડ	१२८२	१	१८
स्याग्रं पनू	स्याग्र पनू	१२५१	१	३७	દગી	દાગી	१२८४	२	२२
नियत	नियते	१२५१	२	२८	સાનન્દસુમ	સાનન્દસુમ	१२८०	२	११

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
પરકો આત્મા	પારકો આત્મા	१२९३	२	२६
अह्वादेशः	अह्नादेशः	१२९६	१	५
વહે	વહેંચવું	१२९६	२	१५
તરફનો	તરફનો	१२९६	२	३१
गण+क्त	गण्+क्त	१२९७	२	२५
परिद्रष्ट	परिद्रष्टृ	१३०२	१	५
भावः	भावः	१३०६	१	३७
व्यथिनं	व्ययिनं	१३०७	१	१४
तरिहनु	परिहनु	१३०७	१	२८
मुप्+ण्वुल्	मुष्+ण्वुल्	१३०७	२	१०
ગભરટ	ગભરાટ	१३०९	२	३६
परिपेसंतिया	परिवेषयन्तिका	१३११	१	३
परित्यागो	परित्यागी	१३११	१	३५
व्रत्+ण्वुल्	व्रज्+ण्वुल्	१३११	२	८
ફરવું	ફરકવું	१३१४	२	२४
દેપ વિગેરે	દોપ વિગેરે	१३१५	२	३५
આપ્યવાળું	આયુષ્યવાળું	१३२५	२	३
पावको	पाचको	१३२५	२	४
रव्युन्	ख्युन्	१३२६	२	२५
भवन्ति	भवति	१३२६	२	३०
पल्लवाङ्कर	पल्लवाङ्कुर	१३२७	१	२५
पशुन्	पशून्	१३२९	२	३४
पयतोहर	पश्यतोहर	१३३०	२	३३
णिच+क्त	णिच्+क्त	१३४९	१	२४
भावः प्यत्र	भावः प्यञ	१३५३	१	४
સાધા આપનાર	સાધી આપનાર	१३५७	२	८
पाल+भात्रे	पाल्+भावे	१३५६	२	१५
इतच	इतच्	१३५९	१	१२
पशुपति+अण	पशुपति+अण्	१३५९	१	३२
पाश्चात्ये	पश्चात्ये	१३५९	२	११
पिचास्तूलम्	पिचोस्तूलम्	१३६२	१	१
ઝડ	ઝાડ	१३६२	१	२५
स्त्रियां डीप्	स्त्रियां ङीप्	१३६२	१	११
क+टाप	क+टाप्	१३६४	१	२१
કરવાર	કરનાર	१३६५	२	८
पिण्डीं	पिण्डी	१३६५	२	२७
स्वत्पपिण्डं	स्वल्पपिण्डं	१३६५	२	३७
पुष्पं	पुष्पं	१३६६	१	५
तप्त	तृप्त	१३६७	१	१८
પિત્તઓનું	પિતૃઓનું	१३६७	१	३१
પિતૃઓએ	પિતૃઓને	१३६७	२	२१
अस्यर्थे	अस्त्यथ	१३६९	२	३१
पुङ्गव	पुङ्गव	१३७९	१	१६
વણુન	વર્ણન	१३८१	१	१७
कीर्ति	कीर्ति	१३८१	१	२८
પંખી	પક્ષી	१३८१	२	२२
पुलिङ्ग	पुल्लिङ्ग	१३८६	१	१
पुरुपवाजत	पुरुपवर्जित	१३९०	२	२५
दा+क+ठाप्	दा+क+टाप्	१३९५	२	३६
पुष्प+लू+णनि	पुष्प+लू+णिनि	१३९७	२	३१
દેવક્ષોનું	દેવલોકનું	१३९७	२	३६
वर्पा बृष्टिः	वर्षावृष्टिः	१३९८	१	१२
पुष्पाजीव	पुष्पाजीव	१४०१	२	३२
पूरनाराति	पूतनाराति	१४०१	१	१८
र्णत्व	पूर्णत्व	१४०४	२	२
पिपत्ति	पिपर्ति	१४०५	१	३५
पूवफल्गुन्यां	पूर्वफल्गुन्यां	१४०७	१	२७
पूवश्चासौ	पूर्वश्चासौ	१४११	१	३
पूथिवीभव	पृथिवीभव	१४११	२	३
હા ી	હાથી	१४१५	१	३७
એકભાગ	એક ભાગ	१४१९	२	२४
पोष्ट्र	पोष्टृ	१४२०	१	६
વારંવર	વારંવાર	१४२१	१	१८
स्वाथ	स्वार्थे	१४२३	२	३७
घृणा भवति	घृणी भवति	१४२९	१	३६
ग्रह+कर्त्तरि	ग्रह्+कर्त्तरि	१४३०	१	६
ग्रजङ्घ	प्रजङ्घ	४३३	१	६
ङीप	ङीप्	१४३४	१	३७
જનવિદ્યા	જૈનવિદ્યા	१४३४	१	३७
અભિવિવેશ	અભિનિવેશ	१४३६	१	२२
વાસતું	વાશતુ	१४३७	१	३७
विशे	विषे	१४४१	१	३७

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
प्रतिद्रुहति	प्रतिद्रुह्यति	१४४२	१	१
मार्गस्कतमस्पृ-शद्भिः	मार्गस्कृतम-स्पृशद्भिः	१४५०	१	२
कर्मणि	कर्मणि	१४५७	२	१५
सात्वन	सांत्वन	१४५८	१	८
थमः प्रसाहसः	प्रथम साहस	१४६०	१	२७
प्रपतप्रनं	प्रपतनं	१४६३	१	२२
પલ્લલવાળુ	પલ્લવવાળુ	१४६५	१	४
प्रयाजकत्व	प्रयोजकत्व	१४७२	१	२५
परोहत्यत्र	प्ररोहत्यत्र	१४७२	२	२१
ભીપણુ	ભાષણુ	१४७३	२	२
પોઢ	પ્રૌઢ	१४७७	२	९
भावे-युट्	भावे+ल्युट्	१४८०	१	२
પાણીનીપીડવું	પ્રાણીને પીડવું	१४९३	२	५
वत्तते	वर्तते	४९४	२	३१
प्रकृप्र मृणं	प्रकृप्रमृणं	१४९८	१	७
વર્ષાઋતુમાં હેનાર	વર્ષાઋતુમાં હોનાર	४९२	१	१५
ઔષાધ	ઔષધિ	१५००	२	२८
ચઢત	ચઢતી	१५०७	१	४
ફ્લરહિતઝાડ	ફ્લરહિતઝાડ	१५०४	१	८
वृत्तेन	वृन्तेन	१५१७	१	१६
वलस्य	वकस्य	१५२१	१	२३
प्र+वन्धू	प्र+वन्धु	१५२३	२	३७
વ્યભિચારીર્ણી	વ્યભિચારિણી	१५२४	१	१६
વાઝ્યું	વાંઝીયું	१५२५	१	५
वहॅ	वर्हू	१५२५	२	२०
वलह	वलद	१५२६	२	९
मेघदत्ते	मेघदूते	१५२७	२	१८
वलं देयत्त्वेन	वलिं देयत्वेन	१२२८	२	३१
भुङ्क्ते	भुङ्क्ते	१५२९	५	६
वस्त्+अच	वस्त्+अच्	१५३०	१	६
वहुफलीं	वहुफली	१५३२	१	३५
તાદલજાનું	તાંદલજાનું	१५३४	१	१७
શિવલિગ	શિવલિંગ	१५३६	१	१३
બનાનેલું	બનાવેલું	१५३८	२	१८
शत्रन्	शत्रून्	१५४०	२	४
विण्दुपत्रक	विन्दुपत्रक	१५४२	१	२८
અક્કલવાળુ	અક્કલવાળું	१५४२	१	३४
વ્યાદરણ	વ્યાકરણ	१५४३	१	२५
મહાનૂ	મહાનૂ	१५४६	१	१८
वृहत्कीति	वृहत्कीर्ति	१५४६	२	७
व्रह्मति	व्रह्मेति	१५५१	२	११
પ્રાપ્તી	પ્રાપ્તિ	१५५१	२	१७
લાળના	લાળ	१५५२	१	२२
व्रह्मशासन	व्रह्मशासन	१५५४	१	२
णः व्रह्महत्या	व्रह्मणः हत्या	१५५४	२	२२
બ્રહ્માણનુંધન	બ્રાહ્મણનું ધન	१५५४	२	१९
વશેષ	વિશેષ	१५५४	२	३३
व्राह्मणयाग्रिका	व्राह्मणयाग्रिका	१५५६	२	१३
व्रस्	व्रस्	१५५७	२	१४
भक्षति+ते	भक्षयति+ते	१५५८	२	९
भक्षयति+ते	भक्षति+ते	१५५८	२	११
भगाङ्कर	भगाङ्कुर	१५५९	२	१८
भज	भज्ञ	१५६१	१	१२
બ્રાહ્મણનાસ્ત્રી	બ્રાહ્મણની સ્ત્રી	१५६१	२	२९
वृ+नन्	वृ+मनन्	१५६३	२	३७
अभीष्र	अभीष्ठ	१५६९	२	९
मेदनेन	भेदनेन	१५७९	२	३४
भत्तिचारे	भित्तिचोर	१५८०	१	१
भिना	भिन्ना	१५८१	१	१८
भिनाति	भिनीते	१५८१	२	३२
પુરૂવશમાં	પુરૂવંશમાં	१५८६	१	२७
भुवस्पति	भुवस्पति	१५८६	२	२८
ગોરખતુંડી	ગોરખમુંડી	१५८९	१	१५
भूम्यन्तर	भूम्यनन्तर	१५९२	२	१९
भूयस्	भूयस्	१५९२	२	३१
શોભાવા લાયક	શોભાવવા લાયક	१५९४	१	३२
सहोत्पन	सहोत्पन्न इति	१५९४	२	२५
વનસ્પાત	વનસ્પતિ	१५९४	२	३६
भृंगु	भृगुं	१५९६	१	२
જા-વ્યભિચારી	જાર-વ્યભિચારી	१५९६	१	१८

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
मुद्गपर्णी	मुद्गपर्णी	१५९५	१	२५
[illegible]	[illegible]	१५९५	२	१
[illegible]	[illegible]	१५९५	२	१३
मुन	मुद्र्	१५९६	१	१३
मेदुनीय	मेदुनीय	१५९७	२	१५
कुमारेः	कुमारे	१५९७	२	३०
क्रपयते	क्रूपयते	१६०३	२	२३
लकारागमे	लकारागमे	१६०५	१	२२
मह्न	मह्नु	१६०६	१	३४
मह्नु	मह्नु	१६०६	१	३७
मचाचिका	मर्चिका	१६०७	२	१३
[illegible]	[illegible]	१६०८	२	७
मणिकर्णीश्वर	मणिकर्णीश्वर	१६०९	२	२२
मण्डयति	मण्डयति	१६११	२	६
मत्स्यवधिन्	मत्स्यवन्धिन्	१६१४	१	३०
मदनत्रयोदशी	मदनत्रयोदशी	१६१५	२	२०
मघप	मघर	१६१८	१	३
[illegible]	[illegible]	१६१८	२	१३
मधुशकरा	मधुशर्करा	१६२०	१	३४
विकालकस्त्वेना-स्त्वय...	विकालकस्त्वे-नास्त्यस्त्व	१६२२	२	१०
[illegible]	[illegible]	१६२७	१	१०
मन्दु-मसानच	मन्दु-मसानच्	१६२८	१	३७
[illegible]	[illegible]	१६२८	२	१८
[illegible]	[illegible]	१६२८	२	३०
पुरव	पुरेव	१६३१	२	१
[illegible]	[illegible]	१६३१	२	२२
मल-हानि	मल-हानि	१६३५	२	३
[illegible]	[illegible]	१६३६	२	२२
महांश्वाली	महांश्वाली	१६४२	२	५
[illegible]	[illegible]	१६४४	२	२७
मतं च	मतं च	१६४८	१	२४
[illegible]	[illegible]	१६५१	१	२७
[illegible]	[illegible]	१६५३	२	२८
माति	माति	१६५४	१	१५
मांसति	मांसति	१६५४	१	२६
मघवत इदं	मघोन इदं	१६५४	२	२२
[illegible]	[illegible]	१६५५	१	२१
मातुरिव	मातुरिव	१६५६	२	२२
[illegible]	[illegible]	१६५७	२	४
यत्	यत्	१६५८	२	२२
मन्-पिच	मन्-पिच्	१६५९	१	२
मनु-मस	मनु-मस्	१६५९	१	१५
[illegible]	[illegible]	१६५९	१	२१
[illegible]	[illegible]	१६६०	१	१२
[illegible]	[illegible]	१६६०	१	३५
क्रियां ङीप	क्रियां-ङीप्	१६६०	२	२
[illegible]	[illegible]	१६६०	२	१८
[illegible]	[illegible]	१६६०	२	२३
[illegible]	[illegible]	१६६१	१	२१
[illegible]	[illegible]	१६६१	१	३०
[illegible]	[illegible]	१६६१	१	३४
[illegible]	[illegible]	६६१	१	३६
नागयति	नार्गयति	१६६१	२	६
[illegible]	[illegible]	१६६१	२	१६
नागित	मार्गित	१६६१	२	२५
[illegible]	[illegible]	१६६१	२	३३
[illegible]	मार्जन	१६६२	१	२
माजारी	मार्जारी	१६६२	१	२१
मितद्र	मितद्रु	१६६५	२	१५
[illegible]	[illegible]	१६६७	१	३
[illegible]	[illegible]	१६६७	१	६
हितोपदेशेः	हितोपदेशो	१६६७	१	१८
[illegible]	[illegible]	१६६९	२	३२
[illegible]भावकरणाशौ	मुचूर्ण-भावकरणाशौ	१६७०	१	३६
[illegible]	[illegible]	१६७०	२	९
[illegible]	[illegible]	१६७०	२	१०
[illegible]	[illegible]	१६७०	२	२०
[illegible]	[illegible]	१६७१	१	३४
[illegible]	[illegible]	१६७१	२	१२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
મેઢું	મોઢું	१६७१	२	२२
સુદરસ્ત્રી	સુંદર સ્ત્રી	१६७२	१	१९
स्कन्धावच्छेदेने	स्कन्धावच्छेदेन	१६७३	२	१
इस्थं	इत्थं	१६७३	१	१९
मुरमुथन	मुरमथन	१६७४	२	३७
मालयति	मोलयति	१६७५	१	२०
मुस्तू+अच्	मुस्त्+अच्	१६७६	१	८
આસુ	આંસુ	१६७६	१	१५
भावे-अङ्	भावे+अङ्	१६७७	१	२९
मृषति	मूषति	१६७९	१	८
मृगजार्लिका	मृगजालिका	१६८०	१	९
नृगपति	मृगपति	१६८०	२	१
भृतवत्	मृतवत्	१६८२	२	३६
કદોરો	કંદોરો	१६८५	१	३०
मेहति	मेहति	१६८५	२	७
मिदू+अच्	मिह+अच्	१६८५	२	७
ઉર્ધ્વલોકવાસા	ઉર્ધ્વલાકવાસી	१६८६	१	२१
मिल्+ण्वुल	मिल्+ण्वुल्	१६८८	२	१६
ધેંટાના	ધેટાના	१६८८	२	३५
લાયઠ	લાયક	१७०३	२	७
घ्यज	घ्यञ्	१७०४	१	८
जलजन्तूनां	जलजन्तूनाम्	१७०४	१	१२
कनू+टापू	कन्+टाप्	१७०७	१	६
કરેણુતું	કરેણુતું	१७०८	३	६
रचथति	रचयति	१७०८	१	२१
રથતું	રથતું	१७२२	१	२८
घञ्	घञ्	१७२९	१	१८
कर्मणि-ल्युट	कर्मणि-ल्युट्	१७३२	२	२०
રાજાને રાજાને લાયક	રાજાને લાયક	१७३३	२	३५
याज्ञवाल्यस्मृतिः	याज्ञयवल्क्यस्मृति	१७३८	२	३३
रिङ्क्ते	रिङ्क्ते	१७३८	१	१३
मघ्नन्तो	मघ्नन्तो	१७३९	१	३४
रा	री	१७४०	१	१५
नारद्राय	नारदाय	१७४०	२	३७
रेचते	रोचते	१७४०	२	३७
तत्र ग्रथ	तंत्र ग्रन्थ	१७४२	१	२८
रुद्रबिंशति	रुद्रविंशति	१७४२	२	३
रुघिर	रुधिर	१७४२	२	२४
रुज्+घञ	रुज्+घञ्	१७४६	२	६
रोगां	रोगं	१७४६	२	२९
કદનાર	કરનાર	१७४६	२	३१
रोचनेव	रोचनैव	१७४७	१	२९
ઢનાર	ચઢનાર	१७४९	२	३७
अण न वृद्धिः	अण्-न वृद्धिः	१७५१	१	३२
सम आह्वयो	समाह्वयो	१७५१	२	३४
लक्ष्म्या	लक्ष्म्याः	१७५२	१	१
लगू	लग्	१७५२	१	१५
लङ्घ+उणा०	लङ्घ्+उणा०	१७५२	२	५
कस्तुरीव	कस्तूरीव	१७५५	१	४
बहुधा	बहुना	१७५५	२	३१
दीर्ध	दीर्घ	१७५६	१	२८
ली+अयू	ली+अच्	१७५६	२	१७
लिङ्गन	लिङ्गन	१७६१	२	१२
ચુટેલ	ચુંટેલ	१७६३	२	२
लतिका	लूतिका	१७६४	२	१८
आधारे घञ	आधारे घञ्	१७६४	२	३०
लेख्यपर्संग	लेख्यप्रसंग	१७६५	१	२८
સિહરાશી	સિંહરાશી	१७६५	२	१५
भिदू+ल्यु	भिद्+ल्यु	१७६५	२	२८
हन्+क्त	हन्+टक्	१७६९	१	१०
कृ+ण्वुल्	कृ+ण्वुल्	१७६९	१	३०
भृत्तिका	मृत्तिका	१७७०	१	१४
वक्रदंष्ट्र	वक्रदंष्ट्र	१७७३	२	८
वज्ञारि	वज्रारि	१७७४	२	२५
नतु	ननु	१७७६	२	४
वीर्यसेतन्	वीर्यमेतद्	१७७६	२	४
રશી	રસી	१७७७	१	१७
चन्न	वन्	१७८३	१	२१
मधुधाराम् वासवदत्ता"	मधुधाराम्" वासवदत्तायाम्	१७८३	२	३०
लिङ्गयस्यास्ति	लिङ्गयस्यास्ति	१७८९	१	२९

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ को पंक्ति
वपय	विपय	१८९२ २ २१
व्यवदेष्टृ	व्यपदेष्टृ	१८९२ २ २३
व्ययोकरण	व्ययीकरण	१८९३ २ ४
વિલખાપણુ	વિલક્ષણપણુ	१८९३ २ २०
व्यवस्थातिवत्तन	व्यवस्थातिव-र्त्तन	१८९४ २ ४
णच्-स्वार्थे	णिच्+स्वार्थे	१८९९ १ १०
” ”	” ”	१८९९ १ ११
વિગ્રહવાક્ય	વિગ્રહવાક્ય	१८९९ १ २१
सिध+क्त	सिध्+क्त	१८९९ १ ३२
ઉક્તિ	ઉક્તિ	१८९९ १ ३७
व्रीडयते	व्रीड्यते	१९०१ २ १८
જોતિષી	જ્યોતિષી	१९०३ २ ७
જ્યેષ્ટા	જ્યેષ્ઠા	१९०५ १ २६
सृष्टः	सृष्टः	१९०६ १ १०
शकासन	शकाशन	१९०६ १ १६
शकासन	शकाशन	१९०६ १ १७
शक्क+अच्	शक्+अच्	१९०६ १ २९
शद्+शन्	शद्+क्नुन्	१९१० २ २८
चाध्यातिमकीं	चाध्यात्मिकीं	१९१२ २ १२
પલગ	પલંગ	१९१४ १ २१
अव+अणू	अव+अण्	१९१५ १ ३७
श+ईरन्	शॄ+ईरन्	१९१५ २ १२
शल्+अच्+ङीप्	शल्×अच्+ ङीप्	१९१७ १ २५
शल+आलुच	शल्+आधुच्	१९१७ १ २१
शातभारु	शातभीरु	१९२३ १ ६
घृ+अच	घृ+अच्	१९२५ २ १
शस्त्रं शिल्पं	शास्त्रं शिल्पं	१९२८ २ १९
वेत्य धीते	वेत्यधीते	१९२८ २ २६
शितस्तोक्ष्णः	शितस्तीक्ष्णः	१९३१ १ २२
अल+उन्	अल्+उन्	१९३६ १ १२
सेट	सेट्	१९३७ २ ९
शिथि	शिथि	१८३७ २ १७
ઠવાય ઠરેલું	ઠવાય ઠરેલું	१९३८ १ ९
મંડીનો	ઠંડીનો	१९३८ १ १९
થંડુપાણી	ઠંડુપાણી	१९३८ १ २८
शातपर्णी	शीतपर्णी	१९३८ २ ७
शाल	शील	१९४० २ ३६
शुभ+क	शुभ्+क	१९४६ १ २३
સુકાએલા	સુકાયેલા	१९४८ २ ८
चोदकुस्भश्च	चोदकुम्भश्च	१९४९ २ २६
શુંન્ય	શુન્ય	१९४९ २ २८
सूपौं इव	शूपौं इव	१९५० २ ४
सुष्ठु ऊर्भि	सुष्ठु ऊर्मि	१९५० २ ७
शूलपत्रा	शूलपत्री	१९५० २ ३५
श्रन्यू	श्रन्थ्	१९६२ १ ऊपर
શબ્દાલકારવાળુ	શબ્દાલંકારવાળું	१९६८ १ ५
श्वेतश्चासो	श्वेतश्चासौ	१९७१ २ ६
श्वेतलाध्र	श्वेतलोध्र	१९७१ २ २३
श्वेता शुङ्ग	श्वेतो शुङ्गो	१९७२ १ ६
વપસ્પતિ	વનસ્પતિ	१९७२ २ ४
पि	पिधू	१९७६ १ ६
पट्त्रिंशत्	पट्त्रिंशत्	१९७६ १ १३
ગુણાઢ્ય	ગુણાઢ્ય	१९८० १ २८
राधू+ल्युट्	राध्+ल्युट्	१९८० २ २९
वस्+घञ्	वस्+घञ्	१९८१ २ १८
सम्+श्चु+डति	सम्+श्चु+डिति	१९८३ १ १०
સદ્ધ થવું તે	સિદ્ધ થવું તે	१९८४ १ १०
संस्कतोक्तिषु	संस्कृतोक्तिषु	१९८४ २ १६
सम्+स्फुट+क	सम्+स्फुट्+क	१९८५ १ २९
सम्+स्फुट+घञ्	सम्+स्फुट्+घञ्	१९८५ १ ३२
सन्+हन्+भावे क	सम्+हन्+ भावे क	१९८५ २ ६
सहति	संहति	१९८६ १ १
ઞડુ	ઞેડુ	१९८७ २ ३२
સંકોચ પામેલ	સંકોચ પામેલ	१९८८ २ १
सङ्कन्दन	सङ्क्रान्दन	१९८८ २ ३३
सम्+गम्+घञ	सम्+गम्+घञ्	१९८९ २ २५
सङ्कयाजित	सङ्कर्जित	१९८९ २ ३४
सङ्कृता	सङ्कृता	१९९० १ ३
સ્વીકારલ	સ્વીકારેલ	१९९० १ ११

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
वट+णिच्	वट्+णिच्	१९९०	२	३१
सस्त+णिच्	सस्त्+णिच्	१९९१	२	३०
सम्बाया	सम्बाय्य	१९९२	१	२३
सिंहणु	सिंहणु	१९९३	१	१५
सत्राजित रागती पुत्रा	सत्राजितनी पुत्री	१९९५	१	२६
सत्य+डाच्	सत्य+डाच्	१९९६	१	१५
हितोपदेशेः	हितोपदेशे	१९९७	१	३१
हेतुवाणु	हेतुवाणु	१९९८	२	१३
सन्निरादेश:	सन्निरादेशः	१९९९	२	२२
सिद्धान्तनुसार	सिद्धान्तानुसार	१९९९	२	३३
सन्नस्त	सन्नस्त	२००१	१	३७
सन्धि लाति	सन्धि लाति	२००३	१	१०
सन्धि लाति	सन्धि लाति	२००३	१	१२
कृप्+वञ	कृप्+वञ्	२००४	१	२७
नह+ण्यत्	नह्+ण्यत्	२००४	१	२५
इण+क्त	इण्+क्त	२००९	१	२८
साहित	सहित	२००९	२	७
समृ	समृ	२०१२	१	१०
अधिश	अधिशर	२०१२	२	३५
समाते	समाने	२०१३	१	६
लम्+ल्युट	लम्+ल्युट्	२०१३	२	२२
वच्+घञ्	विच्+घञ्	२०१४	१	२७
अवता	आवता	२०१५	१	९
गोजृम्भा	गोजृम्भा	२०१५	२	१७
ईस्-भावे घञ्	ईस्-भावे घञ	२०१६	१	७
ज्योयेषु	ज्येष्ठेषु	२०१६	१	२०
देहश	देहश	२०१६	१	२२
रसनेव	रसनेव	२०१९	२	८
शिक्षावाणु	शिक्षावाणु	२०१९	१	६
ऊह+घञ	ऊह्+घञ्	२०२१	१	२१
स्तह+स्तृष:	स्तृघः-स्तृघ्+	२०२१	२	२
संपत	संपत्	२०२१	२	३०
महतार्थी	महार्थी	२०२२	२	१५
प्र+वस्	प्र+ह+वस्	२०२३	२	२०
छोस	छोस	२०२४	१	१३
हितशरी	हितशरी	२०२४	१	३७
संमितयोपदशः	संमिततयोपदेशः	२०२६	२	२१
सुद्+घञ	सुद्+घञ्	२०२७	१	२५
सज्	सज्	२०३०	१	३५
स राज	सपराज	२०३१	१	२६
सर्व+वल	सर्व+वल्	२०३३	१	१६
सर्वा	सर्वौ	२०३४	१	३६
सपप	सर्वप	२०३६	२	११
सवितर्क+टाप्	सवितर्क+ङीप्	२०३७	२	१०
सूश	सूर्य	२०४०	२	५
सह	सहस्र	२०४०	२	३४
सपुधारा	सर्पुधारा	२०४१	१	१२
सहस्रसुज	सहस्रसुज	२०४१	१	३०
कृ+ल्युट	कृ+ल्युट्	२०४५	१	१८
हस	हस्	२०४५	२	३१
साध	साध्	२०४६	१	२८
गम्+णिच	गम्+णिच्	२०४६	२	३७
शितमङ्कश	शितमङ्कश	२०४७	२	७
साधुवाह	साधुवाह	२०४७	२	८
विधि	विधि	२०५१	२	३३
सो+ल्युट	सो+ल्युट्	२०५२	१	१
सोरपक्षा	सोरपक्षी	२०५२	२	५
शवस्तवे	शिवस्तवे	२०५३	१	७
विद्वितः हस्	विद्वितः हस्	२०५४	२	४
सवितुरत्यं	सवितुरपत्यं	२०५५	१	३३
हिल+अच्	हिल्+अच्	२०५७	२	१३
छोटसु	छोटसु	२०५८	१	५
नि+सिव्	नि+सिव्	२०५८	१	६
शोणा	शोणा	२०५८	२	३४
शोणवाणु	शोणवाणु	२०५९	१	२०
शोणा	शोणा	२०५९	१	३१
यस्य:	यस्य	२०६०	१	५
सितिवासस	सितिवासस्	२०६०	१	३१
सितादर	सितोदर	२०६०	२	२
सिद	सिद्-	२०६०	२	१२

अशुद्ध	शुद्ध	पृष्ठ	को.	पंक्ति
सन्धोः	सिन्धोः	२०६३	२	२२
इन्+डीप्	इन्+ङीप्	२०६३	२	३७
सातीनक	सीतीनक	२०६४	१	३४
પ્રાસદ્ધ	પ્રસિદ્ધ	२०६५	२	१५
જાઇનું ઝાડ	જાઈનું ઝાડ	२०६६	१	४
कृ+ण्वु	कृ+ण्वुल्	२०६६	१	३६
કમલિાન	કમલિનિ	२०६८	१	२२
અકસાર	અકસીર	२०७२	१	६
જવયેલ	જવાયેલ	२०७४	२	८
બ્રહ્મણ	બ્રાહ્મણ	२०७४	२	१५
कप+टाप्	कप्+टाप्	२०७५	२	३२
શત્રતા	શત્રુતા	२०८१	२	१६
निष्कति	निष्क्रति	२०८२	२	१६
સારૂં રૂપું	સારૂં રૂપ	२०८३	१	१४
लोचनानि	लोमानि	२०८३	२	२१
સરૂં	સારૂં	२०८३	२	३०
સરૂ	સારૂ	२०८४	१	४
स्त्रियामतति	स्त्रियमतति	२०८५	१	१४
મયૂ શિખા વૃક્ષ	મયૂરશિખા વૃક્ષ	२०८६	१	१२
ચારિત્રવાળુ	ચારિત્ર્યવાળુ	२०८६	१	३०
ચારિત્રયવાળુ	ચારિત્ર્યવાળુ	२०८६	१	३२
શારૂં	સારૂં	२०८७	२	२७
सूक्ष्मो	सूक्ष्मा	२०८८	२	२
આપધ	ઔષધ	२०८९	१	२३
सूव्+णिनि	सूच्+णिनि	२०८९	१	३६
वेश्मः	वेश्म	२०९०	२	३
વાંટવાનો	વીંટવાનો	२०९१	१	१०
કરનર	કરનાર	२०९१	१	२८
સૃર્ય	સૂર્ય	२०९१	२	८
વૈવસ્ત	વૈવસ્વત	२०९२	२	२५
सेव्यतेऽनया	सीव्यतेऽनया	२०९५	१	३०
ટંકણખા	ટંકણખાર	२१००	१	७
सूर्य्यस्यामिति	सूर्य्यस्यायमिति	२१००	२	१५
स्थगू+अच	स्थग्+अच्	२१०६	१	३१
સમાધ	સમાધિ	२१०७	२	३६
શટે	માટે	२१०८	१	१८
ास्थतिवाળુ	સ્થિતિવાળુ	२१०८	२	२५
स्फट्+अच्	स्फट्+अच्	२११४	१	५
ાવભાગ	વિભાગ	२११६	१	१३
નીચ લટકવું	નીચે લટકવું	२११८	२	१९
શ્રયઃ	શ્રેયઃ	२१२०	२	२१
ઉંગનાર	ઉંઘનાર	२१२१	१	३०
પડિત	પંડિત	२१२२	२	२२

शब्दरत्नमहोदधिः ॥

द्वितीय भाग ।

अर्हम्

शब्दरत्न महोदधिः

द्वितीयो भागः।

दंष्ट्राल त्रि. (दंष्ट्रा अस्त्यस्येत्यर्थे चूडादिभ्यो लच्) દાઢોવાળું.

दंष्ट्राविष पु. (दंष्ट्रायां विषमस्य) જમીન ઉપરનો સાપ.

दंष्ट्रास्त्र पु. (दंष्ट्रास्त्रमिवास्य) વરાહ, ડુક્કર.

दंष्ट्रिक त्रि. (दंष्ट्रा विद्यतेऽस्य दंष्ट्रा+ठन्) દાઢવાળું.

दंष्ट्रिका स्त्री. (दंष्ट्रा+स्वार्थे क ह्रस्वे अत इत्वम्) દાઢ.

दंष्ट्रिन् त्रि. (दंष्ट्रा अस्त्यस्य इनि) દાંતથી કરડનાર, દાઢવાળું, તીક્ષ્ણ દાંતવાળું, માંસાહારી.

दंष्ट्रिन् पु. (प्रशस्ता दंष्ट्राऽस्य इनि) ડુક્કર, ભુંડ, સર્પ.

दंसन न. (दंस्+भावे ल्युट्) ડસવું, કરડવું.

दंसना स्त्री. (दंस्+भावे युच्+टाप्) કર્મ, કામ.

दंसस् न. (दंस्+असुन्) કર્મ, કામ.

दंसि पु. (दंस्+इन्) ઉપરનો અર્થ.

दंसिष्ठ त्रि. (दंस्+तृन् दंसयिता, अतिशयेन दंसयितेति इष्ठन् तृणो लुकि णि लोपः) અતિશય શત્રુ–હિંસક, અતિશય કામ કરનાર, અત્યન્ત દેખાવડું–દર્શનીય.

दक न. (उदक पृषो० दैप्+क, कन् वा) પાણી, સ્ફટિક.

दककलश पु. (दकस्य कलशः जै. प्रा. दगकलस) પાણીનો કલસીઓ.

दककुम्भ पु. (दकस्य कुम्भः जै. प्रा. दगकुम्भ) પાણીનો ઘડો.

दकगर्भ पु. (दकं गर्भे यस्य जै. प्रा. दगगब्भ) વાદલાં–મેઘ.

दकतुण्ड पु. (दकं तुण्डे यस्य जै. प्रा. दगतुण्ड) પક્ષી વિશેષ.

दकपंचवर्ण पु. (जै. प्रा. दगपंचवण्ण) ૮૮ ગ્રહમાંનો ૩૪મો ગ્રહ.

दकपथ पु. (दकस्य पन्थाः जै. प्रा. दगपह) પાણી ભરવાનો માર્ગ.

दकपर्वत पु. (दकस्य पर्वतः जै. प्रा. दगपव्वय) સૂર્યાભવાસી દેવતાઓનો વનખંડમાંનો સ્ફટિકમય ક્રીડા પર્વત.

दकप्रासाद पु. (दके दकस्य वा प्रासादः जै. प्रा. दगपासाय) જલ મહેલ, સ્ફટિક રત્નનો બનાવેલો મહેલ.

दकभवन न. (दकस्य भवनं जै. प्रा. दगभवण दग-भवन) પાણીઆરું, પાણી ભરી રાખવાનું સ્થલ.

दकमञ्चक पु. (दकस्य मञ्चकः दगमंचग) સ્ફટિક રત્નનો માંચો, ખાટલો.

दकमण्डप न. (दकस्य मंडपम् जै. प्रा. दगमंडव) સૂર્યાભ દેવતાના વનખંડમાંનો ક્રીડા મંડપ.

दकमण्डप पु. (दकस्य मंडपः जै. प्रा. दगमंडव) સ્ફટિક રત્નનો બનાવેલો માંડવો, જેમાં પાણી ઝરે છે એવો માંડવો.

दकरजत न. (दकस्य रजतम् जै प्रा. दगरयय) પાણીનું ફીણ.

दकरजस् पु. न. (दकस्य रजः जै. प्रा. दगरय) પાણીનું બિન્દુ.

दकवार पु. (दकस्य वारः जै. प्रा. दगवार) પાણીનો નાનો ઘડો.

दकाभास पु. (जै. प्रा. दगाभास) વેલંધર નાગરાજનો એક નિવાસ પર્વત.

दकावभास पु. (जै. प्रा. दओभास) ઉપરનો અર્થ.

दकोदर पु. (दकं जलस्फीतमुदरं यत्र जैन प्रा. दउ-दर दओदर) જલોદર રોગ.

दकोपपर पु. (जै. प्रा. दगोव्वर) સફેદ કાદની એક જાત.

दक्ष् (वृद्धौ शीघ्रार्थे च भ्वा. आ. अ. सेट् दक्षते) વધવું, ઉતાવળ કરવી.

दक्ष् (गतौ वधे च भ्वा. आ. स. सेट् दक्षते) જવું, હણવું–વધ કરવો.

दक्ष पु. (दक्षते दक्ष्+कर्तरि अच्) દક્ષ સંહિતા કરનાર એક મુનિ, મહાદેવનો પોઠીઓ, એક જાતનું વૃક્ષ, અગ્નિ, મહાદેવ, દક્ષપ્રજાપતિ, ચિત્રક વૃક્ષ, કુકડો.

दक्ष त्रि. (दक्ष्+अच्) ચતુર–હોંશીયાર, વિદ્વાન્, યોગ્ય.

दक्षकन्या स्त्री. (दक्षस्य कन्या) દક્ષની પુત્રી, દુર્ગા દેવી, દ્વાદશ આદિત્યની માતા અદિતિ.

दक्षक्रतु पु. (दक्षक्रतः क्रतुः) દક્ષપ્રજાપતિએ કરેલ યજ્ઞ.

दक्षक्रतुध्वंसिन् पु. (दक्षक्रतुं ध्वंसयति, ध्वंस्+णिच्+णिनि) મહાદેવ, મહાદેવનો અનુચર વીરભદ્ર.

दक्षजा स्त्री. (दक्षाज्जायते जन्+ड) દક્ષની પુત્રી, દુર્ગા દેવી અશ્વિની રોહીણી વિગેરે.

दक्षजानाथ पु. (दक्षजायाः नाथः) શિવ, ચન્દ્ર, કપૂર.

दक्षजापति पु. (दक्षजायाः पतिः) શિવ, ચન્દ્ર, કપૂર.

दक्षणावत् त्रि. (दक्षणा+मतुप्) દક્ષિણા લેનાર.

दक्षतनया स्त्री. (दक्षस्य तनया) દક્ષની પુત્રી દુર્ગા દેવી અશ્વિની વિગેરે.

दक्षता (दक्षस्य भावः तल्) ચતુરાઈ, હોંશીઆરી, ડહાપણ.

दक्षत्व न. (दक्षस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दक्षपितृ पु. (दक्षः दक्षप्रजापतिः पिता यस्य) દક્ષ પ્રજાપતિ જેનો પિતા છે તે પ્રાણાભિમાની એક દેવ.

दक्षयज्ञ पु. (दक्षस्य यज्ञः) દક્ષ પ્રજાપતિનો યજ્ઞ જેમાં શંકરનો ભાગ કલ્પ્યો ન હતો.

दक्षयज्ञविनाशिन् पु. (दक्षयज्ञस्य विनाशी) મહાદેવ, વીરભદ્ર-શંકરનો અનુચર.

दक्षयज्ञविनाशिनी स्त्री. (दक्षयज्ञस्य विनाशिनी) પાર્વતી, દુર્ગા દેવી.

दक्षविहित त्रि. (दक्षेण विहितः) દક્ષે કરેલ

दक्षविहिता स्त्री. એક પ્રકારની ગીતિકા.

दक्षस् न. (दक्ष+करणे असुन्) બળ.

दक्षसावर्णि पु તે નામે નવમો મનુ.

दक्षसुत पु. (दक्षस्य सुतः) દેવ.

दक्षसुता स्त्री. (दक्षस्य सुता) दक्षजा શબ્દ જુઓ.

दक्षा स्त्री. (दक्षते भारधारणे समर्था भवति दक्ष्+अच्+टाप्) પૃથ્વી-ભૂમિ.

दक्षाध्वर पु. (दक्षस्य अध्वरः) દક્ષનો યજ્ઞ.

दक्षाध्वरध्वंसक पु. (दक्षस्याध्वरं ध्वंसयति ध्वंस्+णिच्+ण्वुल्) મહાદેવ, વીરભદ્ર.

दक्षाध्वरध्वंसकृत् पु. (दक्षाध्वरस्य ध्वंसं करोतीति कृ+क्विप् तुगागमश्च) મહાદેવ, વીરભદ્ર.

दक्षाध्वरध्वंसकर्तृ पु. (दक्षाध्वरस्य ध्वंसकर्ता) શિવ, વીરભદ્ર.

दक्षाय्य पु. (दक्षते दक्ष्+आय्य) ગરુડપક્ષી, ગીધપક્ષી

दक्षाय्य त्रि. (दक्ष् वृद्धौ दक्ष्+आय्य) વૃદ્ધિપમાડનાર, વધારનાર.

दक्षिण त्रि. (दक्षते दक्ष्+इनन्) પારકી ઇચ્છાનુસાર વર્તનાર, સરળ, ચતુર, ડાહ્યું, પ્રામાણિક, ઉદાર, જમણું, દક્ષિણ દિશાનું.

दक्षिण पु. (,, ,,) સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક નાયક, જમણો ભાગ, દક્ષિણાગ્નિ.

दक्षिण न. તન્ત્રશાસ્ત્રમાં કહેલ એક આચાર.

दक्षिणकालिका स्त्री. (दक्षिणा कालिका) તે નામની દક્ષિણ કાલિકાદેવી, તાંત્રિક દેવતા, પાર્વતી.

दक्षिणगोल पु. (दक्षिणः गोलः) વિષુવરેખાથી જમણી તરફ રહેલ તુલા વગેરે ૭ રાશિ.

दक्षिणतस् अव्य. (दक्षिणा+तसिल्) દક્ષિણ દિશામાં, દક્ષિણથી, જમણી બાજુથી.

दक्षिणतस्कपर्द त्रि. (दक्षिणतः कपर्दः चूडा यस्य) જમણી તરફ શિખાવાળું.

दक्षिणता स्त्री. (दक्षिणस्य भावः तल्) દક્ષિણપણું, હોંશીઆરી, ડહાપણ.

दक्षिणतीर न. (दक्षिणं तीरम्) નદી વગેરેનો દક્ષિણ તરફનો કાંઠો.

दक्षिणत्व न. (दक्षिणस्य भावः त्व) દક્ષિણપણું, હોંશીઆરી, ડહાપણ, વાણીનો એક ગુણ.

दक्षिणत्रा स्त्री. (दक्षिण+वेदे त्रा) દક્ષિણ ભાગ વગેરે.

दक्षिणदिक् स्त्री. (दक्षिणा दिक्) દક્ષિણદિશા.

दक्षिणपथ पु. (दक्षिणः पंथाः) જમણો માર્ગ, દક્ષિણ દિશા, તે નામનો એક દેશ.

दक्षिणपर्वत पु. (दक्षिणदिक्स्थः पर्वतः) મલયાચલ પર્વત.

दक्षिणपश्चात् अव्य. (दक्षिणस्याः परायाश्च दिशोऽन्तराला दिक्) નૈર્ઋત્ય ખૂણો.

दक्षिणपश्चिम त्रि. દક્ષિણ પશ્ચિમમાં વર્તનાર-રહેનાર.

दक्षिणपश्चिमा स्त्री. (दक्षिणस्याः पश्चिमायाश्च दिशोऽन्तराला दिक्) નૈર્ઋત્ય ખૂણો.

दक्षिणपूर्व त्रि. દક્ષિણ પૂર્વનું, દક્ષિણ પૂર્વમાં રહેલ.

दक्षिणपूर्वा स्त्री. (दक्षिणस्याः पूर्वस्या दिशोऽन्तराला दिक्) અગ્નિકોણ-અગ્નિખૂણો.

दक्षिणमानस न. ગયામાં આવેલું તે નામનું એક તીર્થ.

यथा—"तस्य दक्षिणभागे तु तीर्थं दक्षिणमानसम्"-वायुपुराणे.

दक्षिणमार्ग पु. તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક આચાર, પિતૃયાણ માર્ગ.

दक्षिणसमुद्र पु. (दक्षिणदिक्स्थः समुद्रः) દક્ષિણ દિશામાં આવેલ સમુદ્ર, લવણ સમુદ્ર.

दक्षिणस्थ पु. (दक्षिणे भागे तिष्ठति स्था+क) સારથિ.

दक्षिणस्थ त्रि. (,, ,,) દક્ષિણ ભાગમાં રહેલ, જમણી બાજુએ રહેનાર.

दक्षिणा अव्य. (दक्षिणा+प्रथमापञ्चमीसप्तम्यर्थे आच्) દક્ષિણ, દક્ષિણ દિશા, દક્ષિણ દિશાથી, દક્ષિણમાં.

दक्षिणा स्त्री. (दक्षते दक्ष्+इनन्+टाप् दक्षिणस्यां दिशि दक्षिणा दिक् वा. दक्षिण+आच्) દક્ષિણ દિશા, જમણી બાજુ, તે નામની એક નાયિકા, યજ્ઞ વગેરેને અંતે અપાતું દાન, પ્રતિષ્ઠા-ઇજ્જત.

दक्षिणाकाल पु. (दक्षिणायाः कालः) દક્ષિણા લેવાનો સમય-કાલ.

दक्षिणांसव्रणिन् पु. (दक्षिणांसे दक्षिणस्कन्धे व्रणोऽस्त्यस्य इनि) જમણા ખભા ઉપર વ્રણવાળું.

दक्षिणाग्नि पु. (दक्षिणोऽग्निः) અગ્નિહોત્રનાં ત્રણ અગ્નિ પૈકી એક અગ્નિ, તે નામનો યજ્ઞિય અગ્નિ.

दक्षिणाग्र त्रि. (दक्षिणस्यामग्रमस्य) દક્ષિણ દિશામાં જેનો અગ્રભાગ છે તે, જેનો જમણી બાજુએ અગ્રભાગ હોય છે તેવો દર્ભ વિગેરે.

दक्षिणाचल पु. (दक्षिणस्थितोऽचलः) મલયાચલ પર્વત.

दक्षिणाचार पु. (दक्षिणोऽप्रतिकूल आचारः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક આચાર.

दक्षिणाचार त्रि. (दक्षिणस्यां चारो गतिर्यस्य) દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલનાર-ગતિ કરનાર.

दक्षिणाज्योतिस् पु. (दक्षिणस्यां ज्योतिरस्य) એક જાતનો બકરો.

दक्षिणात् अव्य. (दक्षिण+प्रथमापञ्चमीसप्तम्यर्थे आति) દક્ષિણ, દક્ષિણથી, દક્ષિણમાં.

दक्षिणात्यय पु. દક્ષિણનું, દક્ષિણ દિશામાં રહેનારૂં.

दक्षिणान्तिका स्त्री. તે નામનો એક છંદ.

दक्षिणापथ पु. (दक्षिणा पन्थाः अच्) તે નામનો એક દેશ.

दक्षिणापथजन्मन् पु. (दक्षिणापथे जन्म यस्य) દક્ષિણાપથ દેશમાં જન્મ પામેલ આંધ્ર પુલિન્દ શબર ભદ્રક વિગેરે જંગલી જાતિ.

दक्षिणापर त्रि. (दक्षिणायां परः) યજ્ઞપૂર્તિ માટે દ્રવ્યદાન રૂપ દક્ષિણા આપવામાં તત્પર, દક્ષિણ પશ્ચિમમાં રહેલ.

दक्षिणापरा स्त्री. (दक्षिणाद्या अपराद्या दिशोऽन्तराला दिक्) નૈર્ઋત્ય ખૂણો.

दक्षिणाप्रवण त्रि. (दक्षिणा दक्षिणस्यां प्रवणं निम्नम्) દક્ષિણ તરફ નીચું, દક્ષિણ દિશા તરફ ઢળતી ભૂમિ દેશ વિગેરે.

दक्षिणाप्रष्टि पु. (दक्षिणा दक्षिणभागे प्रष्टिः प्र+स्था+क्तिच्) બે ઘોડાઓમાંથી જમણી બાજુ જોડવા યોગ્ય પુષ્ટ અંગવાળો કોઈ ઘોડો.

दक्षिणाबन्ध पु. (दक्षिणायां बन्धः अनुबन्धः) દક્ષિણામાં બંધ-અભિમાન પૂર્વક દક્ષિણા આપવી તે.

दक्षिणाभिमुख त्रि. (दक्षिणस्यामभि मुखं यस्य) દક્ષિણ દિશા તરફ મુખવાળું.

दक्षिणामूर्ति पु. (दक्षिणाऽनुकूला मूर्तिरस्य) શિવની એક મૂર્તિ.

दक्षिणामूर्तिक पु. (दक्षिणामूर्तिरेव कन्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दक्षिणायन न. (दक्षिणा दक्षिणस्यां दक्षिणे गोले वाऽयनं रवेः) સૂર્યનું દક્ષિણ દિશામાં ગમન, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહની કર્ક વિગેરે રાશિચક્રમાં ગતિ, કર્ક સંક્રાન્તિથી મકર સંક્રાન્તિ સુધીનો કાળ, દક્ષિણાયન અભિમાની દેવતા, દક્ષિણભાગમાં રહેલો પ્રાણ. दक्षिणस्थो यदा प्राणस्तदा स्याद्दक्षिणायनम्-प्रयोगसारे.

दक्षिणारण्य न. (दक्षिणस्थमरण्यम्) દંડકારણ્ય, દક્ષિણનું અરણ્ય.

दक्षिणारुस् पु. (दक्षिणभागे अरुर्व्रणमस्य) શિકારીએ જેના જમણા અંગમાં વ્રણ કર્યું હોય તે મૃગ.

दक्षिणार्ह पु. (दक्षिणामर्हति अर्ह्+अण्) દક્ષિણાને યોગ્ય ઋત્વિજ.

दक्षिणावत् त्रि. (दक्षिणा अस्ति अस्य इत्यर्थे मतुप् मस्य वः) દક્ષિણાવાળું.

दक्षिणावर्त त्रि. (दक्षिणे आवर्त्तते, आ+वृत्+अच्) દક્ષિણાવર્ત્ત શંખ વિગેરે, જમણી તરફ આવર્તવાળું, દક્ષિણ દિશામાં રહેલ, જમણા મુખવાળો શંખ.

दक्षिणावर्तकी स्त्री. (दक्षिणावर्त्त इव कायति कै+क+ङीप्) વનસ્પતિ લઘુ મરડાશીંગી, મધમાંખની પંક્તિ.

दक्षिणावह पु. (दक्षिणा दक्षिणदिक्तो वहति, वह्+अच्) દક્ષિણનો વાયુ.

दक्षिणावृत् त्रि. (दक्षिणा आवर्तते, वृत्+क्विप्) જમણા મુખવાળો શંખ વિગેરે.

दक्षिणाशा स्त्री. (दक्षिणा आशा) દક્ષિણ દિશા.

दक्षिणाशापति पु. (दक्षिणाशायाः पतिः) યમરાજ, મંગલગ્રહ.

दक्षिणाहि अव्य. (दक्षिण+आहि) દૂરનો દક્ષિણ ભાગ.

दक्षिणित् अव्य. દક્ષિણમાં, દક્ષિણ દિશામાં.

दक्षिणीय पु (दक्षिणामर्हतीति छः) દક્ષિણાને યોગ્ય.

दक्षिणेन अव्य. (दक्षिणस्यामिति दक्षिण+एनप्) દક્ષિણ દિશામાં, દક્ષિણ દેશમાં, દક્ષિણ તરફ.

दक्षिणेर्म्मन् पु. (दक्षिणे ईर्म्मं व्रणं यस्य दक्षिणेर्म्म+अनिच्) જેને શિકારીએ જમણી તરફ વ્રણ કરેલ છે તે મૃગ.

दक्षिण्य त्रि. (दक्षिणामर्हतीति यत्) દક્ષિણાને યોગ્ય.

दक्षेश्वर न. કાશીમાં દક્ષ પ્રજાપતિએ સ્થાપેલ એક શિવ લિંગ.

दकार्गल न. (दकस्य जलद्वाररोधस्यार्गलमिव) નિર્જલ પ્રદેશમાં જલપ્રાપ્તિનાં સાધનરૂપ એક ઉપાય.

दग्ध त्रि. (दह्यतेस्म. दह्+क्तः) બળેલું, બાળેલું, ભસ્મ કરેલ, તપાવેલ.

दग्ध पु. (दह्+क्तः) અમુક કોઈ તિથિ સાથે સંબંધિત રાશિ.

दग्ध न. (,, ,,) એક જાતનું સુવાસિત તૃણ.

दग्धकाक पु. (दग्ध इव काकः, એક જાતનો કાગડો, દ્રોણકાક.

दग्धकाकी स्त्री. (दग्धकाक+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) એક જાતની કાગડી.

दग्धमंत्र पु. (दग्धो मंत्रः) તન્ત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મંત્ર.

दग्धरथ पु. (दग्धो रथोऽस्य) ચિત્રરથ નામનો એક ગંધર્વ.

दग्धरुह पु (दग्धोऽपि रोहति रुह्+क) તિલક વૃક્ષ.

दग्धरुहा स्त्री. (दग्धापि रोहति. दग्धरुह्+क+टाप्) ભસ્મરોહા નામની વનસ્પતિ.

दग्धवर्णक न. (दग्धवर्ण इव वर्णो यस्य) એક જાતનું સુગંધી ઘાસ.

दग्धव्य त्रि. (दग्धुं योग्यं दह्+तव्यच्) બાળવા યોગ્ય, બાળવા લાયક.

दग्धा स्त्री. (दह्यते स्म इव या दह्+क्तः ततष्टाप्) જે દિશામાં સૂર્ય રહેલો હોય તે દિશા, દગ્ધા તિથિ, એક વૃક્ષ વિશેષ.

दग्धिका स्त्री. (कुत्सिता दग्धा कुत्सिते कन् कापि अत इत्वम्) દાઝેલું અન્ન, બળેલા ચોખા વિગેરે, ભાતનું પોડું, દગ્ધિકા નામનું વૃક્ષ.

दग्धेष्टका स्त्री. (दग्धा इष्टका) બળેલી ઈંટ.

दग्धोदर त्रि. (दग्धमुदरं यस्य) ભૂખ્યું, ભૂખવાળું.

दग्धोदर न (दग्धं उदरं यस्मात्. दग्धं च तदुदरं चेति वा) ભૂખ, ક્ષુધા, ભૂખ્યું પેટ.

दग्ध्वा अ. (दह्+क्त्वा) બાળીને બળીને.

दघ् (त्यागे पालने च भ्वा. पर. स. सेट् इदित् दंघति) ત્યાગ કરવો, મુકી દેવું, પાળવું. રક્ષણ કરવું,

दघ् (घातने स्वा. प. स. सेट् दघ्नोति) ઘાત કરવો, મારી નાંખવું.

दच्छद पु. (दन्तान् छादयति दन्तस्य दत् छद्+अच्) હોઠ.

दण्ड् (पातने दमने च चुरा. उभ. स. सेट् दण्डयति–दण्डयते) દંડવું, સજા કરવી, શિક્ષા કરવી.

दण्ड पु. न. (दण्डयति अनेन दण्ड+घञ्) લાકડી, લાઠી, સોટા, દંડ,

दण्ड पु (दण्ड्+घञ् अच् वा) દંડવું દંડ, યમરાજ, સૈન્ય, સેનાનું માણસ–સેના, દંડવ્યૂહ, [illegible] એક દંડ, સ્વાર્થ, ખૂણો, ઘોડો, તે નામનો [illegible] એક સેવક, ગર્વ–અભિમાન, ગાડાનું [illegible], [illegible] કરવું, પરિકાત્મક [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] રાજાનો પુત્ર, [illegible] [illegible] વિગેરેની દાંડી, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

પ્રવૃત્તિ, લાકડીના આકારે કેવલિસમુદ્ઘાત વખતે આત્માના દંડાકાર પ્રદેશ વિસ્તારવા તે, પાણી ગરમ કરતા પાણીમાં ઉકાળો આવે તે, દંડરત્ન–ચક્રવર્તીનાં ચૌદ રત્નમાંનું એક.

दंडक पु. (दंड+स्वार्थे अल्पार्थे वा कन्) તે નામનો એક છન્દ જેમાં સત્તાવીસથી બસેં અક્ષર આવે છે, નાની લાકડી, ધ્વજાની લાકડી, ઇક્ષ્વાકુ રાજાનો એક પુત્ર, દંડ રૂપે કરેલું એક સન્નિવેશ (ગૃહ).

दण्डक पु. (जै. प्रा. दंडक, दंडग, दंडय वा) વીંછીનો કાંટો, નારકી વિગેરે ચોવીસ દણ્ડક. કથન–વર્ણન, નમોત્થુણં આદિ પાઠ.

दण्डकन्दक पु. (दण्डः प्रकाण्डः कन्दोऽस्य कप्) ભૂમિકન્દ.

दण्डका स्त्री. (दण्ड+कन्+टाप्) દંડકારણ્ય, નર્મદા અને ગોદાવરી નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ.

दण्डकाक पु. (दण्डः यम इव कृष्णत्वात् काकः) એક જાતનો કાગડો द्रोणकाक

दण्डकाकी स्त्री. (दण्डकाक+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) એક જાતની કાગડી.

दण्डकारण्य न. (दण्डका नामारण्यम्) દંડકારણ્ય, નર્મદા અને ગોદાવરી નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ.

दण्डगौरी स्त्री. તે નામની એક અપ્સરા.

दण्डग्रहण न. (दण्डस्य ग्रहणं यस्मिन्) સન્યાસી થવું, લાકડી દંડ વગેરે લેવું તે કામ.

दण्डग्राह त्रि. (दण्डं गृह्णाति, ग्रह्+अण्) દણ્ડ ધારણ કરનાર.

दण्डघ्न त्रि. (दण्डेन हन्ति हन्+क) લાકડીથી મારનાર, દંડથી મારનાર.

दण्डढक्का स्त्री. (दण्डताड्यमाना ढक्का) ડાંડીઆથી બજાવાય તેવું મોટું નગારૂં.

दण्डताम्री स्त्री. (दण्डताड्यमाना ताम्री) એક જાતનું વાદિત્ર–ઝાલર ત્રાંબાની ઘટિકા.

दण्डदास पु. (दण्डेन कृतो दासः) ગુલામ, દંડ માટે ચાકરી કરનાર.

दण्डधर पु. (दण्डस्य धरः धर्+अच्) સંન્યાસી, કુંભાર, કાલ–યમરાજ, રાજા.

दण्डधर त्रि. (दण्डस्य धरः धर्+अच्) દંડ ધારણ કરનાર, શિક્ષા કરનાર, દંડધારણ કરવાનો જેનો અધિકાર છે, ધ્વજાની કાઠી ધારણ કરનાર.

दण्डधार पु. (दण्डं धारति धृ+अण्) યમ, રાજા, કાળ, તે નામે એક રાજા, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दण्डधार त्रि. (,, ,, ,,) લાકડી ધારણ કરનાર, શિક્ષાકરનાર.

दण्डधारक त्रि. (दण्डधार+कन्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दण्डधारण न. (दण्डस्य धारणम् दण्ड+धृ+अण् ल्युट्) દણ્ડ ધારણ કરવો, સંન્યાસ ગ્રહણ, શાસન.

दण्डधारिन् त्रि. (दण्डं धारयति इनि) દણ્ડ ધારણ કરનાર, ધ્વજાની કાઠી ધારણ કરનાર, દંડકરવાનો જેને અધિકાર છે તે.

दण्डन न. (दण्ड्+ल्युट्) શાસન, સજા, દંડવું, દંડ.

दण्डनायक पु. (दण्डं नयति नी+ण्वुल्) જેને દંડ કરવાનો અધિકાર છે એવો ન્યાયાધીશ વિગેરે, રાજા, સેનાપતિ, યમ.

दण्डनीति स्त्री. (दण्डो नीयतेऽनया नी+करणे क्तिन्) દંડની નીતિ, રાજ્યના શાસન માટે દંડાદિની વ્યવસ્થા શિક્ષા સજાનો નિયમ, અર્થશાસ્ત્ર.

दण्डनीय त्रि. (दण्डयितुं योग्यं दण्ड्+अनीयर्) દંડ કરવા યોગ્ય, શિક્ષા કરવા યોગ્ય.

दण्डनीयता स्त्री. (दण्डनीयस्य भावः तल्) દંડકરવા યોગ્યપણું, દંડવા લાયક પણું.

दण्डनीयत्व न. (दण्डनीयस्य भावः त्व) ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

दण्डनेतृ पु. (दण्डं नयति नी+तृच्) રાજા, યમ, નાયક.

दण्डनेतृता स्त्री. (दण्डनेतुर्भाव तल्) દંડ નાયકપણું, રાજાપણું, યમપણું.

दण्डनेतृत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दण्डप पु. (दण्डेन पाति पा+क) દંડપાલક, રાજા, યમ.

दण्डपांशुल पु, (दण्डेन यष्टिधारणेन पांशुलः नीचः) પહેરગીર, ચોકીદાર, દ્વારપાલ.

दण्डपाणि पु. (दण्डः पाणौ यस्य) યમ, રાજા, છડીદાર જેના હાથમાં લાકડી કે દંડ હોય છે તે,

શિવનો એક ગણ, ભૈરવનો ભેદ.

दण्डपात પુ. (दण्डस्य पातः) દંડનું પડવું, લાકડીનો પ્રહાર.

दण्डपातिन् त्रि. (दण्डं पातयति दण्ड+पत्+णिनि) દંડ કરનાર–શિક્ષા કરનાર, લાકડીઓનો પ્રહાર કરનાર.

दण्डपारुष्य न. (दण्डेन देहेन पारुष्यम् दण्ड्यतेऽनेनेति दण्डो देहस्तेन यत् पारुष्यमिति) તીક્ષ્ણ દંડ, સખ્તસજા, દંડ શાસ્ત્ર વિરોધ, તે નામનો એક વ્યવહાર વિષય, સપ્ત વ્યસનમાંથી રાજાઓનું એક વ્યસન વિશેષ, વિવાદાન્તર્ગત એક વિવાદ.

दण्डपाल પુ. (दण्डं देहं पालयति भक्षणात्, पालि+अण् अथवा दण्डेन पालयति, पालि+अच्) એક જાતનું મત્સ્ય, દ્વારપાલ.

दण्डपालक પુ. (दण्डपाल+कन्) ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

दण्डपाशिक પુ. ફાંસીએ દેવાનું કામ કરનારો પુરુષ.

दण्डपिङ्गलक પુ. (दण्डः देहः पिङ्गलो यत्र) ઉત્તરમાં આવેલો તે નામે એક દેશ જ્યાં શરીર પીળું થઈ જાય છે.

दण्डप्रणयन न. (दण्ड+प्र+नी+ल्युट्) દંડવું, દંડ કરવો, સજા કરવી શાસન કરવું.

दण्डवल न. સૈન્ય બળ.

दण्डवालधि પુ. (दण्ड इव वालधिरस्य) હાથી.

दण्डवाहु પુ. (दण्ड इव वाहुरस्य) તે નામનો કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર.

दण्डवाहु त्रि. (,, ,,) દંડાકાર બાહુ વાળું, દંડ જેવા બાહુવાળું.

दण्डभीति स्त्री. (दण्डस्य भीतिः) દંડનો ભય.

दण्डभृत् પુ. (दण्डं यष्टिं लोकदमनं वा बिभर्ति भृ+क्विप्) રાજા, યમ, કુંભાર.

दण्डभृत् त्रि. (दण्डं बिभर्तीति) લાકડી ધારણ કરનાર.

दण्डमत्स्य પુ. (दण्ड इव मत्स्यः) એક જાતનું માછલું.

दण्डमान(ण)व પુ. (दण्डप्रधानो मान(ण)वः) દંડ પ્રધાન મનુષ્ય, દંડ પ્રધાન બાલક, સંન્યાસી.

दण्डमातङ्ग પુ. પિણ્ડતગર નામની વનસ્પતિ.

दण्डमाथ પુ. (दण्डाकारो माथः पन्थाः) પ્રધાનમાર્ગ, સરીયામ રસ્તો, સીધો રસ્તો.

दण्डमाथिक त्रि. (दण्डमाथं धावति ठक्) પ્રધાન માર્ગ ઉપર દોડનાર, સરીયામ રસ્તા ઉપર દોડનાર, સીધા રસ્તા ઉપર દોડનાર.

दण्डमुद्रा स्त्री. (दण्डाकारा मुद्रा) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મુદ્રા.

दण्डयत् त्रि. (दण्डयति दण्ड्+शतृ) દંડતું, દંડ કરતું, સજા કરતું, શાસન કરતું.

दण्डयात्रा स्त्री. (दण्डार्थं शत्रुदमनार्थं दण्डा प्रकाण्डा वा यात्रा) શત્રુને શિક્ષા કરવા માટે પ્રયાણ, રાજાને હરાવવા માટે કરેલી કુચ, મોટા દબદબા સહિત હજારો માણસો સહિત ચાલવું તે, વરઘોડો.

दण्डयाम પુ. (दण्डेन यच्छति–दण्डे यामोऽस्येति वा यम्+घञ्) રાજા, યમ, દિવસ, અગસ્ત્યમુનિ.

दण्डयोग પુ. (दण्डस्य योगः) દંડવાનો યોગ, શિક્ષાનો સંયોગ.

दण्डरी स्त्री. (दण्डं तदाकारं राति रा+क+ङीप्) તે નામનું એક વૃક્ષ.

दण्डलेश પુ. (दण्डस्य लेशः) થોડો દંડ, થોડી શિક્ષા.

दण्डवत् त्रि. (दण्ड+मतुप् मस्य वः) દંડવાળું, હાથમાં લાકડીવાળું, સૈન્યવાળું.

दण्डवत् अव्य. (दण्डेन तुल्यं तेन तुल्यं क्रिया चेत्-वति) દંડ જેવું, શિક્ષા જેવું, સાષ્ટાંગ નમસ્કાર.

दण्डवादिन् પુ. (दण्डेन वदति दण्ड+वद्+णिनि) દ્વારપાળ, ન્યાયાધીશ, સેનાપતિ, દંડ વડે બીજાને ભય પમાડનાર.

दण्डवादिन् त्रि. (,, ,,) દણ્ડ વડે બોલનાર.

दण्डवालधि પુ. (दण्ड इव वालधिर्यस्य) હાથી, હસ્તી.

दण्डवासिन् પુ. (दण्डे दण्डनिमित्तं वसति द्वारदेशे वस्+णिनि) દ્વારપાલ, એક ગામને દંડવામાં અધિકારી, ફોજદાર.

दण्डविकल्प પુ. (दण्डे विकल्पः) શિક્ષામાં મતભેદ, શાસન કરવામાં ભ્રાન્તિ.

दण्डविधि पु. (दण्डस्य विधिः) શિક્ષા કરવાનાં કાયદા, અપરાધી વિગેરે ને સજા કરવાનું શાસ્ત્ર.

दण्डविशेष पु. (दण्डस्य विशेषः) જુદી જુદી શિક્ષાઓ. જુદો જુદો દંડ.

दण्डविष्कंभ पु. (दण्डं मन्थानदण्डं विष्कभ्नाति वि+स्कम्भ्+अण्) રવૈયો બાંધવાનો થાંભલો.

दण्डवृक्ष पु. (दण्डाकारः वृक्षः) થોરનું ઝાડ.

दण्डवृक्षक पु. (दण्डवृक्ष+कन्) ઉપરનો અર્થ.

दण्डव्यूह पु. (दण्डसंज्ञको व्यूहः) તે નામનો એક સૈન્યનો વ્યૂહ–રચના વિશેષ,

दण्डसहाय पु. (दण्डे सहायः) શિક્ષા કરવામાં સહાય.

दण्डसेन पु. તે નામે પુરૂવંશી એક રાજા.

दण्डस्थान न. (दण्डस्य स्थानम्) દશ પ્રકારનાં શિક્ષા કરવાનાં સ્થાનો.

दण्डहस्त न. (दण्ड इव हस्तो वृन्तमस्य) તગરનું ફૂલ.

यथा—"कलान्तिको मूढो मातुलानीव यदि तिष्ठति । न दण्डसंभवति हन्ता दण्डासनात्मकः" इत्युक्ते.

दण्डासन न. (दण्डवदासनमिति दण्डासनं आसनमिति वा) તે નામનું એક આસન.

दण्डाहत न. (दण्डेन मन्थानदण्डेन आहतम्) રવૈયાથી મથેલી છાશ.

दण्डाहत त्रि. (दण्डेन आहतः) લાકડીથી મારેલ, શિક્ષા કરેલ.

दण्डिक त्रि. (दण्डोऽस्त्यस्य ठन्) લાકડી ધારણ કરનાર, જેના હાથમાં દંડ કે લાકડી હોય છે તે.

दण्डिक पु. (,, ,,) એક જાતનું માછલું. કોટવાલ રાજા સામન્ત વિગેરે.

दण्डिका स्त्री. (दण्डवदाकृतिरस्त्यस्याः दण्ड+ठन्+टाप्) એક જાતનું કંઠાભૂષણ.

दण्डिका स्त्री. (जै. प्रा. दण्डिआ) નાની લાકડી. દાંડિયો, રાજમુદ્રા, સેર, હાર, દોરી.

થયેલા આઠમા જૈન તીર્થંકર, ભારતવર્ષમાં થઇ ગયેલ સાતમા વાસુદેવ, જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર પાંચમા કુલકર, પુષ્પિકા સૂત્રના સાતમા અધ્યયનનું નામ, સાત્વતંશી રાજાધિદેવનો પુત્ર, દત્તક પુત્ર (છોકરો), વિપાક સૂત્રના નવમા અધ્યયનમાં ઉદાહરણ આપેલ દેવદત્તનો પિતા, વૈશ્યજાતિ.

दत्त न. (दा+क्त) દેવું, દેણગી, દાન.

दत्तक पु. (दत्त+कन्) ધર્મશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દત્તક પુત્ર, સંતતિ વિનાના આર્ય ગૃહસ્થે ખોળે લીધેલો પુત્ર.

दत्तकपुत्र पु. (दत्तकः पुत्रः) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दत्तवत् त्रि. (दा+क्तवतु) આપેલું, દીધેલું.

दत्तशत्रु पु. અધિદેવ રાજાનો એક પુત્ર.

दत्तशुल्का स्त्री. (दत्तं शुल्कं यस्याः) કન્યાનાં બાપને પૈસા આપી લીધેલી કન્યા.

दत्तहस्त त्रि. (दत्तः हस्तो येन यस्य वा) હાથ–હસ્તની મદદ કરનારો અથવા હાથની મદદને પામેલો.

दत्तात्मन् पु. (दत्तः आत्मा येन) માતા પિતાની હયાતિમાં કે નહિ હયાતિમાં પોતે પોતાની મેળે કોઇનો પુત્ર થયો હોય તે.

दत्तात्रेय पु. (दत्तसंज्ञकः आत्रेयः) અનસૂયામાં અત્રિ મુનિથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્ર, બ્રહ્મા વિષ્ણુ અને શિવે અત્રિ મુનીને આપેલો પુત્ર દતાત્રેય

दत्तात्रेयेश्वर पु. કાશીમાં રહેલ તે નામનું શિવલિંગ.

दत्तादत्त त्रि (दत्तं च आदत्तं च) દીધેલું તથા લીધેલું, દઇને પાછું લીધેલું.

दत्तादर त्रि. (दत्तः आदरो यस्मै) જેને આદર આપેલ છે તે.

दत्तानपकर्मन् न. (दत्तस्य न अपकर्म यत्र) જેમાં દીધેલું પાછું લેવાતું નથી તેવો એક વ્યવહાર.

दत्तापहृत त्रि. (दत्तं च अपहृतं च) દઇને પાછું લીધેલું.

दत्ताप्रदानिक न. (दत्तस्य पुनरादानं अस्त्यत्र ठन्) દીધેલી વસ્તુ ફરી લઇ લેવી તે, અઢાર પ્રકારના વિવાદમાંનો એક વિવાદ.

दत्तामित्र पु. તે નામે એક સૌવીર રાજા.

दत्ति स्त्री. (दा+क्तिन् ददादेशः) દાન દેવું, આપવું, દેણગી.

दत्तिक त्रि. (अल्पो दत्तः ठक्) થોડું આપેલું.

दत्तेय पु. (दत्तायाः अपत्यं ढक्) દત્તક કન્યાનો પુત્ર, ઇન્દ્ર.

दत्तोलि पु. પુલસ્ત્ય મુનિ.

दत्र न. (दा+कत्रन्) ધન, સોનું.

दत्रिम पु. (दानेन निर्वृत्तः दा+क्त्रि क्त्रेर्मप् च) દત્તક પુત્ર.

दत्रिम त्रि. (,, ,,) દાનથી થયેલ, દાનથી કરેલ, દીધેલ.

दत्त्वा अव्य. (दा+क्त्वा) આપીને, દઇને.

दद् (दाने, धृतौ च. भ्वा. आ. स. सेट् ददते) આપવું, દેવું, ધારણ કરવું.

दद त्रि. (दद्+श) આપનાર, દાન કરનાર, બક્ષીસ કરનાર, દાતા.

ददत् न. (दद्+शतृ) દાન કરવું, આપવું.

ददन न. (दद्+भावे ल्युट्) આપવું, દાન, બક્ષીસ.

ददंश पु. દાંત.

ददि त्रि. (दा+कि द्वित्वम्) આપનાર, દાન કરનાર, દાતા, દેનાર.

ददिवस् त्रि. (ददि+वसु) દેવું, આપવું, દાન કરવું.

दद्दत् त्रि. (द+क्विप् ह्रस्वः द्वित्वम् तुक्) ચીરાતું, ચીરાઇ જતું, બીનેલું, ભય પામેલું.

ददृशान त्रि. (दृश्+शानच्) દેખેલ, જોયેલ.

ददृशिवस् त्रि. (दृश्+वसु) જોતું, દેખતું, જોયેલું, દેખેલું.

ददृश्वस् त्रि. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दद्धि अव्य. માંગવું, યાચના કરવી.

दद्रु पु. (ददते कण्डूं दद्+रु) દાદરનો રોગ, ધાધર, ખરજવું વિગેરે ત્વચાનો રોગ.

दद्रुक पु. (दद्रु+कन्) ધાધરનો રોગ, દાદર ખરજવું વિગેરે ત્વચાનો રોગ.

दद्रुघ्न पु. (दद्रुं हन्ति हन्+टक्) ચક્રમર્દ નામનું વૃક્ષ-કુંવાડીયાનું ઝાડ.

दद्रुण त्रि. (दद्रु+पामादित्वात् अस्त्यर्थे नप्रत्ययः) દાદર આદિ ચામડીના રોગવાળું.

दद्रुरोगिन् त्रि. (दद्रुरोगो यस्यास्ति) દાદરનાં રોગ-વાળું.

दद्रू स्त्री. (दरिद्रात्यनयाङ्गमिति दरिद्रा+ऊ रकारेकाराकाराणां लोपश्च) દાદરનો રોગ, ખરજવું.

दद्रूघ्न पु. (दद्रू हन्ति टक्) પુંવાડીયાનું વૃક્ષ. त्रि. દાદરના રોગને નાશ કરનાર.

दद्रूण त्रि. (दद्रू+न) દાદરનાં રોગવાળું.

दध् (दाने धारणे च, भ्वा. आ. स. सेट् दधते) દાન આપવું, અર્પણ કરવું, ધારણ કરવું, પકડવું, રાખવું, સંભાળવું.

दध त्रि. (धा+च) ધારણ કરનાર, રાખનાર, સાંભળનાર.

दधत् त्रि (धा+शतृ) ધારણ કરતું, રાખતું, સંભાળતું.

दधन्वत् त्रि. (दधि+मतुप् वेदे दधन्नादेशो मस्य वः) દહીંવાળું.

दधान त्रि. (धा+शानच्) ધારણ કરતું.

दधि त्रि. (धा+कि द्वित्वम्) ધારણ કરતું, રાખતું, સંભાળતું.

दधि न. (दधातीति धा+कि स च लिङ्वत्) દહીં, વસ્ત્ર, દેવદારનું સત્ત્વ, ટરપેન્ટાઈન તેલ, ઘર–રહેઠાણ.

दधिकूर्चिका स्त्री. (दध्नः कूर्चिका) દહિના યોગ વડે દૂધમાં થતો વિકાર.

'दध्ना सह पयः पक्वं यत्स्यात् सा दधिकूर्चिका'

दधिक्रा पु. (दधिः दधदन्यं धारयन् सन् क्रामति क्रम्+विट् अन्तस्यात्) ઘોડાનાં રૂપવાળો એક દેવ.

दधिक्रावन् पु. (दधिः दधत् क्रामति क्रम्+वनिप् अन्त्यस्यात्) અશ્વરૂપ અગ્ન્યાત્મક દેવ.

दधिघर्म पु. (दधिसंस्कारकः वैदिककर्मभेदः) દહીંને સંસ્કાર પમાડનાર એક વૈદિક કર્મ.

दधिचार पु. (दधि चारयति चालयति चर्+णिच्+अण्) દહિં વલોવવાની રવઈ.

दधिज न. (दध्नो जायते जन्+ड) માખણ.

दधिज त्रि. (दधि+जन्+ड) દહિમાંથી ઉત્પન્ન થનાર.

दधित्थ पु. (दधिवर्णो दधत्तिष्ठत्यस्मिन् दधि+स्था+क) કોઠનું ઝાડ.

दधित्थाख्य पु. (दधित्थं आख्याति कपित्थवत्तमनुकरोति आ+ख्या+क) સરલ નામના વૃક્ષનો રસ, લોબાન.

दधिधेनु स्त्री. (दानार्थं दधिनिर्मिता धेनुः) દાન માટે કલ્પેલ દહિંની ગાય.

दधिधेनु स्त्री. સરલ વૃક્ષ.

दधिनामक पु. (दधीत्येवं नाम यस्य कप्) કોઠનું ઝાડ.

दधिपयस् न. द्वि. व. (दधि च पयश्च) દહીં અને દૂધ.

दधिपयआदि વ્યાકરણશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ શબ્દ ગણ જેમાં સમાહાર દ્વન્દ્વનો નિષેધ છે.

यथा—"दधिपयसी, सर्पिमधुनी, मधुसर्पिषी, ब्रह्मप्रजापती, शिववैश्रवणौ, स्कन्दविशाखौ, परिव्राट्कौशिकौ, प्रवर्ग्योपसदौ, शुक्लकृष्णौ, इध्माबर्हिषी, दीक्षातपसी, श्रद्धातपसी, मेधातपसी, अध्ययनतपसी, उलूखलमुसले, आद्यवसाने श्रद्धामेधे, ऋक्सामे, वाङ्मनसे"।

दधिपुष्पिका स्त्री. (दधीव शुभ्रं पुष्पं अस्याः कप्+टाप् टापि अत इत्वम्) વનસ્પતિ વિષ્ણુક્રાન્તા–શ્વેત અપરાજિતા–ગરણી નામની વનસ્પતિ.

दधिपुष्पी स्त्री. (,, ,, ,, ,, जातित्वात् ङीप्) ગરણી નામે વનસ્પતિ, કોલ નામની વનસ્પતિ. "कोलशिम्बी"

दधिफल पु. (दधीव फलं यस्य) કોઠનું ઝાડ.

दधिमंड पु. (दध्नः मंडः) દહીંની તર.

दधिमंडोद पु. (दधिमंड इव उदकं यत्र उदकस्य उदादेशः) તે નામનો એક સમુદ્ર.

दधिमंडोदक पु. (दधिमण्ड इव उदकं यत्र कन्). ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

दधिमंडोद्भव न (दधिमंडादुद्भवति) માખણ.

दधिमुख पु. (दधिवन्मुखं यस्य) તે નામનો એક નામનો સેનાપતિ એક વાનર, તે નામે એક નાગ.

दधिवक्त्र पु. (दधिवत् शुभ्रं वक्त्रं यस्य) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दधिवत् त्रि. (दधि अस्त्यत्र मतुप् मस्य वः) દહીંવાળું.

दधिवामन न. શાલિગ્રામની મૂર્તિ પૈકી એક વામન મૂર્તિ.

दधिवामन पु. દહિ અને ઓદન વડે કરીને હવન કરવા યોગ્ય એક વામન ભેદ.

दधिवारि न. (दध्नः वारि) દહીંની આછ.

दधिवास्तुका स्त्री. (दधि इव वास्तुका) ધમાસો, એક જાતની હરતાલ.

दधिशोण पु. એક જાતનો ગુલાબી વાનર.

दधिषाय्य पु. (दधि स्यति सो+आय्य पत्वम्) घृत, घी.

दधिसक्तु पु. ब. व. (दधिमिश्रिताः दध्युपसिक्ताः सक्तवः) દહીં છાંટેલો સાથવો, દહિમિશ્રિત યવનું ખાણું.

दधिसर पु. (दध्नःसरः दधि+सृ+अच्) દહીંની તર.

दधिसार पु. (दध्नः सार इव) માખણ.

दधिस्नेह पु. (दध्नः स्नेहः) માખણ.

दधिस्कन्द पु. તે નામે એક તીર્થભેદ.

दधिस्य् पु. (नामधा. प. अ. सेट् दधिस्यति अतिगार्ध्येन दधीच्छति इति क्यचिक् सुक् च) અતિશય દહીંની લોલુપતા કરવી.

दधिस्वेद पु. (दध्नः स्वेदः) છાશ. તક્ર.

दधिच पु. તે નામના એક મુનિ જેના હાડકામાંથી ઇન્દ્રનું વજ્ર બનેલું છે.

दधीचि पु. તે નામના એક ઋષિ જેમણે ઇન્દ્રનું વજ્ર બનાવવા પોતાનાં હાડકાં આપી દેવતાઓને જય અપાવ્યો હતો.

दध्याकर पु. (दध्नः आकरः) દહીંનો સમુદ્ર.

दध्यानी स्त्री. (दधिवत् शुभ्रतामानयति आ+नी+क्विप् +ङीप्) વનસ્પતિ કડુકી–એક જાતની વનસ્પતિ.

दध्याली स्त्री. (दधि+आ+ली+क्विप् ङीप्) એક જાતની લતા.

दध्याह्व पु. (दधीति आह्वा यस्य) કોઠનું ઝાડ.

दध्युत्तर न. (दध्नः उत्तरम्) દહીંની તર.

दध्युत्तरक न. (दध्युत्तर+कन्) દહીંની તર.

दध्युत्तरग न. (दध्नः उत्तरं चरमावस्थां गच्छतीति गम्+डः) દહીંની તર.

दध्युद पु. (दधिवदुदकं यस्य उदकस्य वा उदादेशः) દહીંનો સમુદ્ર.

दध्युदक पु. (दधिवदुदकं यस्य) દહીંનો સમુદ્ર.

दनायु पु. તે નામનો એક દાનવ.

दनायुस् स्त्री. તે નામે એક દક્ષની કન્યા.

दनु स्त्री. તે નામે એક દક્ષની કન્યા–દાનવોની માતા.

दनुज पु. (दनो र्जायते जन्+ड) દાનવ, દનુનો પુત્ર.

दन्तकाष्ठक न. (ह्रस्वं दन्तधावनोपयोगिकाष्ठं काष्ठकमिति+कन्) આહુલ્ય નામનું વૃક્ષ. બાવળનું દાતણ.

दन्तकूर पु. (दन्ताः कूरमिव अन्नमिव यत्र) સંગ્રામ, યુદ્ધ.

दन्तक्रूर पु. (दन्ताः क्रूरा यत्र) તે નામે એક દેશ, તે નામે એક રાજા.

दन्तकूट न. (दन्ता कूटमिव यत्र) સંગ્રામ.

दन्तकेतु पु. નાના કાગદી લીંબુનું ઝાડ.

दन्तघर्ष पु. (दन्तानां घर्षः) દાંત ઘસવા, દાંત કચડવા.

दन्तघात पु. (दन्तानां घातो यस्मात्) લીંબુનું ઝાડ, એક જાતનો બાલરોગ જેમાં દાંત આવતી વખતે બાલક પુષ્કળ દિશાએ જાય છે.

दन्तचाल पु. (दन्तानां चालश्चलनं यत्र चल्+अण्) એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तचालन पु. (दन्तान् चालयति चल्+णिच्+ल्यु) એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तच्छद पु. (दन्ताश्छाद्यन्तेऽनेन छद् संवरणे+णिच्+घ ह्रस्वश्च) હોઠ, ઓષ્ઠ.

यथा—' दन्तच्छदैः सव्रणदन्तचिन्हैः–ऋतुसंहारे.

दन्तच्छदोपमा स्त्री. (दन्तश्छदः उपमीयते अनया अङ्) ઘીલોડાંનો વેલો. ઘોલાનો વેલો, બિમ્બફળ.

दन्तजात त्रि. (दन्तेन जातम्) દાંતથી પેદા થયેલ.

दन्तजात त्रि. (जाता दन्ता अस्य निष्ठान्तत्वात् परनिपातः) જેને દાંત ઉગેલા હોય તે, જેને દાંત આવેલ છે તે.

दन्तजाहू न. (दन्तानां मूलं जाहच्) દાંતનું મૂળ.

दन्तदर्शन न. (दन्तानां दर्शनं दृश्+णिच्+ल्युट्) દાંત દેખાડવા, યુદ્ધની આદિમાં યોદ્ધાએ પ્રતિયોદ્ધાપ્રત્યે દાંત બતાવવા તે.

दन्तधावन पु. (दन्तान् धावयति शोधयति धाव्+ल्यु) ખેરનું ઝાડ, ગુંજ, કરંજ વૃક્ષ, બકુલ વૃક્ષ, બોલ સરીનું ઝાડ, દાંત સાફ કરવા તે.

दन्तधावन न. (दन्तानां धावनम् धाव्+ल्युट् दन्तानां धावनं यस्मादिति च ल्युट्) દાંત સાફ કરવા, દાતણ કરવું, દાતણ.

दन्तपत्र न. (दन्त इव पत्रमत्र) એક જાતનો કાનનો દાગીનો, અલંકાર, હાથીદાંતનું પત્રાકાર એક કર્ણભૂષણ.

दन्तपत्र न. (दंतेन गजदन्तेन निर्मितं पत्रम्) હાથી દાંતની કાંસકી.

दन्तपत्रक न. (दन्त इव शुभ्रं पत्रं दलं यस्य कप्) મોગરાનું પુષ્પ.

दन्तपत्रिका स्त्री. (दन्त इव शुभ्रं पत्रं यस्याः स्वल्पार्थे कन् टाप् अत इत्वम्) નાનું મોગરાનું ફૂલ, નાનું કર્ણભૂષણ.

यथा—"विदग्धलीलोचितदन्तपत्रिका"–माघ.

दन्तपवन न. (दंतं पुनाति अनेन पू+भावे करणे ल्युट्) દાતણ કરવું, દાંત સાફ કરવા, દંતચૂર્ણ, દંતમંજન, દાતણ

दन्तपात पु. (दन्तानां पातः) દાંતોનું પડવું, દાંત પડી જવા.

दन्तपात्र न. (दन्तनिर्मितं पात्रम्) દાંતનું બનાવેલું પાત્ર, દાંતનું ભાજન.

दन्तपाली स्त्री. (दन्तानां पाली) દાંતોનો અગ્રભાગ.

दन्तपुप्पुटक पु. (दन्तपुप्पुट+कै+क) દાંતની હારમાં ફોડલો પડે છે તે, દંતવ્રણ–એક જાતનો દાંતનો રોગ.

यथा—"दन्तयोस्त्रिषु वा यस्य श्वयथुः सरुजो महान् ।
दन्तपुप्पुटको ज्ञेयः कफरक्तनिमित्तजः" सुश्रुते ।

दन्तपुष्प न. (दन्त इव शुभ्रं पुष्पमस्य) મોગરાનું ફૂલ, નિર્મળીનું ફલ, કતક ફલ.

दन्तफल न. (दन्तवच्छुभ्रं फलं यस्य) નિર્મળીનું ફલ, કતક ફલ.

दन्तफल पु. (,, ,,) કોઠનું ઝાડ.

दन्तफला स्त्री. (दन्तवच्छुभ्रं फलमस्याः) વનસ્પતિ, પીપર.

दन्तबीज पु. (दन्त इव बीजमस्य) દાડમનું ઝાડ.

दन्तबीजक पु. (दन्तबीज+स्वार्थे कप्) ઉપરનો અર્થ.

दन्तभाग पु. (दन्तसहितो भागः शाकपार्थिवादित्वत्समासः दन्तस्य भागः इति वा) હાથીના મુખથી સ્કંધ સુધીનો અગ્ર ભાગ, દાંતનો ભાગ.

दन्तभेद पु. (दन्तस्य भेदो यस्मात्) એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तमल पु. न. (दन्तलग्नं दन्तस्य वा मलम्) દાંતમાં લાગેલો મેલ, દાંતનો મેલ.

दन्तमांस न. (दन्तसंलग्नं मांसम्) દાંતની આસપાસ વળગેલું માંસ.

दन्तमूल न. (दन्तस्य मूलम्) દાંતનું મૂળ, એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तमूलिका स्त्री. (दन्त इव शुभ्रं मूलमस्याः कप् टाप् अत इत्वं च) દન્તિવૃક્ષ, નેપાળાનું વૃક્ષ.

दन्तमूलीय पु. (दन्तमूले भवः छ) દાંતના મૂળમાં થનાર, હોનાર त વર્ગ વિગેરે.

दन्तरोग पु. (दन्तस्य रोगः) દાંતનો રોગ.

दन्तलेखक त्रि. (दन्तान् लिखति जीविकार्थम् लिख्+ण्वुल्) દાંત ખોતરનાર.

दन्तवक्र पु. (दन्ताः वक्राः यस्य) વાંકા દાંતાંવાળો, વાંકા દાંતવાળો.

दन्तवक्र त्रि. તે નામનો રાક્ષસ રાજા.

दन्तवल्क पु. (दन्तस्य वल्कमिव) દાંતને ઢાંકનાર ચામડીરૂપ માંસ.

यथा—"दलन्ति दन्तवल्कानि यदा शर्करया सह" सुश्रुते.

दन्तवर्ति स्त्री. (दन्तनिर्मिता वर्त्तिः) વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દાંતની વર્તિકા–વાટ.

यथा—दन्तैर्हस्तिवराहोष्ट्रगवाश्वाजखरोद्भवैः
सशङ्खमौक्तिकाम्भोधिफेनैर्मरिचपादिकैः ॥
क्षतशुक्रमपि व्याधिं दन्तिवर्त्ति
निवर्त्तयेत्। चक्रदत्तोक्ते वर्त्तिकाभेदे।

दन्तवर्तिका स्त्री. (दन्तवर्त्तिरेव दन्तवर्तिका स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

दन्तवस्त्र न. (दन्तस्य वस्त्रमिव छादकत्वात्) હોઠ, ઓષ્ઠ.

दन्तवासस् न. पु. (दन्तस्य वास इव) ઓષ્ઠ, હોઠ, यथा—"कुर्वा यदाहनि दन्तवाससा" कुमारसंभवे.

दन्तवीज पु. (दन्त इव बीजमस्य) દાડમનું ઝાડ.

दन्तवीजक पु. (,, ,, ,, स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

दन्तवेष्ट पु. સુશ્રુતમાં કહેલ એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तवैदर्भ पु. સુશ્રુતમાં બતાવેલ એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तव्यसन न. (दन्तस्य व्यसनम्) દાંત હાલવા તે, દાંતમાં દુઃખ, દાંતમાં પીડા, દાંત પડી જાય તે,

दन्तशङ्कु पु. વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક હથીઆર.

यथा—"वडिशो दन्तशङ्कुश्चानताग्रे तीक्ष्णकंटकप्रथमय-वपत्रमुखे" सुश्रुते.

दन्तशट पु. (दन्तान् शटति क्लेदयति शट्+अच्) લીંબુનું ઝાડ, નારંગીનું ઝાડ, કોઠનું ઝાડ, ખટાશ, અંબાડાનું ઝાડ.

दन्तशठ पु. (दन्तान् शठति क्लेदयति शठ्+अच्) ઉપરનો અર્થ.

दन्तशठा स्त्री. (दन्त+शठ्+अच्+टाप्) આંબલી, બહુ ખાટી લૂણીની ભાજી.

दन्तशब्द स्त्री. (दन्तस्य शब्दः यत्र) એક જાતનો બાલરોગ, દાંતનો રોગ.

दन्तशर्करा स्त्री. (दन्तस्य शर्करा इव) એક જાતનો દાંતનો રોગ, દાંતની ખેરી, દાંતનો મેલ.

दन्तशाण न. (दन्तस्य शाण इव) દાંત સાફ કરવાનું ચૂર્ણ વિગેરે, દંતમંજન.

दंतशुद्धि स्त्री. (दन्तानां शुद्धिः) દાંત સાફ કરવા તે.

दन्तशूल न. (दन्तस्य शूलमिव) દાંતની વેદના.

दंतशोफ पु. (दन्तस्य शोफ इव) એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तशोधन न. (दन्तस्य शोधनम्) દાતણ, દાંત ખોતરણી, દાંત સાફ કરવા તે.

दन्तशोधनी स्त्री. (दन्तशोधन+ङीप्) દાંત સાફ કરવાનું બ્રશ, દાતણ વિગેરે.

दन्तश्लिष्ट त्रि. (दन्ते श्लिष्टः) દાંતમાં ભરાઈ ગયેલ, દાંતમાં ગુંચવાઈ ગયેલ.

दन्तसक्त त्रि. (दन्ते सक्तः) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दन्तसिरा स्त्री. (दन्तस्य सिरा यत्र) દાંતનો નીચેનો માંસવાળો ભાગ, દાંતનાં પેઢાં.

दन्तहर्ष पु. (दन्तानां हर्षो यत्र यस्माद्वा) એક જાતનો દાંતનો રોગ, ખાટો પદાર્થ ખાવાથી દાંતનું અંબાઈ જવાપણું, દાંત ફુટવા તે, દાંત આવવા તે.

दन्तहर्षक पु. (दन्तान् हर्षयति हृष्+णिच्+ण्वुल्) જંબીર, લીંબુનું ઝાડ.

दन्तहर्षण पु. (दन्तान् हर्षयति हृष्+णिच्+ल्यु) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दन्ताग्र न. (दन्तस्य अग्रम्) દાંતનો અગ્રભાગ.

दन्ताग्रीय त्रि. (दन्ताग्रे भवः छ) દાંતના અગ્રભાગમાં હોનાર–થનાર.

दन्ताघात पु. (दन्तानाहन्ति आ+हन्+अण्) લીંબું

दन्ताघात पु. (दन्तैः आघातः भावे घञ्) દાંતો વડે પ્રહાર કરવો,દાંતો વડે ક્ષત કરવા.

यथा—"स्तनयोः गंडयोश्चैव ओष्ठे चैव तथाधरे।
दन्ताघातः प्रकर्तव्यः कामिनीनां सुखावहः" कामशास्त्रे.

दन्ताघात पु. (दन्तस्य आघातः) દાંતનો કરડ.

दन्ताद् पु. એક જાતનો રોગ જેનાથી દાંત ખવાઈ જાય છે.

यथा—"दन्तानां समुद्दिष्टं विधानं मुखरोगिणाम्"
"केशरोमनखादाश्च दन्तादाः चिक्कशास्तथा" सुश्रुते

दन्तादन्ति त्रि. (दन्तैश्च दन्तैश्च प्रहृत्य प्रवृत्तं युद्धम्) દાંતે દાંતે પ્રહાર કરી થયેલું યુદ્ધ, હાથીનું પરસ્પર દાંતે દાંતે યુદ્ધ.

यथा—'कचाकचि युद्धमासीद्दन्तादन्ति नखानखि'

दन्तायुध पु. (दन्त एव आयुधं यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

दन्तायुधी स्त्री. (दन्तायुध+जातित्वात् स्त्रियां ङीप्) ભુંડણી, ડુક્કરી.

दन्तार्बुद पु. (दन्तस्य अर्बुदमिव) એક જાતનો દાંતનો રોગ.

दन्तालिका स्त्री. (दन्तान् अलति पर्याप्नोति दन्ताल्+ण्वुल्+टाप् टापि अत इत्वम्) લગામ.

दन्तालिका स्त्री. (दन्तात्येव दन्तालिका कन्+टाप् ह्रस्वः) દાંતની પંક્તિ.

दन्ताली स्त्री. (दन्तान् अलति अल्+अच्+ङीप्) લગામ.

दन्ताली स्त्री. (दन्तानां आली) દાંતોની પંક્તિ–પંગત.

दन्तावल पु. (अतिशयितौ दन्तौ यस्य दन्त+वलच् पूर्वपददीर्घः) હાથી, હસ્તી.

दन्तिका स्त्री. (दन्ती एव दन्तिका दम्+तन्+ङीप् +स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वश्च) દંતીવૃક્ષ, નેપાળાનું ઝાડ

दन्तिजा स्त्री. ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

दन्तिन् पु. (प्रशस्तौ दन्तौ स्तः अस्य इनि) હાથી, પર્વત.

दन्तिन् पु. (दन्त+इन्) શિઆળ, જેપાળ–નેપાળાનું ઝાડ

दन्तिन् पु. ब. व. આઠની સંખ્યાની સંજ્ઞા.

दन्तिन् त्रि. (दन्त+इन्) દાંતવાળું.

दन्तिनी स्त्री. (दन्तस्तदाकारोऽस्त्यस्याः मूले दन्त+इन्+ङीप्) દંતીવૃક્ષ–નેપાળાનું વૃક્ષ.

दन्तिनी स्त्री. (दन्ताः रदाः सन्त्यस्याः दन्त+इन्+ङीप्) હાથિણી–હસ્તિની

दन्तिनीबीज न. (दन्तिन्याः इव बीजमस्य) દંતી વૃક્ષનું બી, જેપાળ–નેપાળાનું ઝાડ.

दन्तिबीज न. (दन्तिन इव बीजमस्य) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दन्तिमद पु. (दन्तिनो मदः) હાથીનો મદ.

दन्तिमूलिका स्त्री. (दन्ति गजदन्तयुक्तमिव मूलं यस्याः कप् टाप् अत इत्वम्) દંતીવૃક્ષ.

दन्ती स्त्री. (दाम्यत्यनयेति दम्+तन्+ङीप्) દંતીવૃક્ષ, નેપાળાનું ઝાડ.

दन्तीबीज न. (दन्त्या इव बीजमस्य) દંતીવૃક્ષનું બી, જેપાળ–નેપાળાનું ઝાડ.

दन्तुर त्रि. (उन्नता दन्ताः सन्त्यस्य दन्त+उरच्) ઉંચા દાંતવાળું, મોટા દાંતવાળું, ઉંચા નીચું સ્થાન, લાંબા અને બહાર નિકળતા દાંતવાળું.

दन्तुरक पु. તે નામે એક દેશ.

दन्तुरच्छद पु. (दन्तुरः उन्नतानतश्छदो यस्य) બીજોરૂં, બીજોરાનું ઝાડ.

दन्तुरित त्रि. (दन्तुर+इतच्) જેને લાંબા અને બહાર નીકળતા દાંત પેદા થયેલ છે તે, ઉંચા મોટા દાંત વાળું.

दन्तोज्ज्वल त्रि. (दन्त इव उज्ज्वलः) દાંતના જેવું સફેદ.

दन्तोज्ज्वला स्त्री. (दन्त इव उज्ज्वला) ધોળી જાઇનો વેલો.

दन्तोद्भेद पु. (दन्तस्य उद्भेदः) દાંત ફુટવાતે, દાંત આવવાતે.

दन्तोलूखलक पु. (दन्त एव उलूखलः अस्य कन्) એક જાતનો વાનપ્રસ્થ, જે દાંત વડેજ અનાજના દાણા ચાવી ખાય છે.

दन्तोलूखलिक पु. (दन्त एव उलूखलः अस्त्यस्य ठन्) ઉપરનો અર્થ.

दन्तोलूखली स्त्री (दन्तोलूखल+ङीप्) ઉપરનો અર્થ

दन्तौष्ठ न. (दन्तौष्ठानां समाहारः) દાંત, અને હોઠનો સમૂહ

दन्तौष्ठ्य त्रि. (दन्तौष्ठे भवः यत्) દાંત અને હોઠથી ઉચ્ચારવા લાયક "व" વિગેરે.

यथा—"दन्तौष्ठ्यो वः स्मृतो बुधैः".

दन्त्य पुः (दन्ते दन्तमूले वा भवः यत्) દન્ત્ય અક્ષર તવર્ગ વિગેરે.

यथा—स्युर्मूर्धन्या ऋटुरषा दन्त्या लृतुलसाः स्मृताः—शिक्षाः.

दन्त्य त्रि. (दन्तेषु भवः दन्तेभ्यो हितो वा दन्त+यत्) દાંતમાં હોનાર, થનાર, દાંતને હિતકારક.

यथा—"दन्त्योग्निसेधाजननोऽश्मसूत्रस्तन्योऽथ केश्यो ऽनिलहागुरुश्च"—सुश्रुत.

दन्त्यरिष्ट न. (दन्त्यं अरिष्टं रिष्टाभावो यत्रौषधं) વૈદક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દરસના રોગનું નાશકારક એક ઔષધ.

दन्भ् त्रि. (दम्भे स्वा. पर. अक. सेट दभ्नोति) દંભ કરવો, ડોળ કરવો, ઢોંગ કરવો.

दन्भ् (संघाते चुरा. आ. अक. सेट् दम्भयते) એકઠું કરવું કે થવું.

दन्व् (गमने भ्वा. पर. स. सेट् दन्वति) ગમન કરવું, જવું.

दन्श् (हिंसने, दंशने च भ्वा. पर. स. अनिट् दंशति) હિંસા કરવી, ડંશવું, કરડવું.

दंभ् (प्रेरणे चुरा. उभ. स. सेट् दम्भयति, दम्भयते) પ્રેરણા કરવી.

दभ्र न. (दभ्नोति दन्भ्+रक्) અલ્પ, થોડું.

दभ्र पु. („ „) સમુદ્ર, દરીઓ.

दभ्र त्रि. („ „) થોડું, અલ્પ, અલ્પતાવાળું

दभ्रा स्त्री. ઉત્તર દિશા.

दम् अव्य. (दम्+विच्) ભાર્યા, પત્ની.

दम् (शमे, दण्डे च दिवादि, पर. अ. स. सेट्) દમવું, દંડવું, શાંતથવું, ઇન્દ્રિય દમન કરવું, પશુનું પાળવું, શત્રુની પેઠે તાબે કરવું.

दम्भ् (स्वा. पर. स. सेट दभ्नोति) ઠગવું, ઢોંગ કરવો, ફાડવું, ચીરવું, ભાગ કરવા.

दम्भ् (चुरा. पर. स. सेट् दंभयति) એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું, ગોઠવવું, રચવું.

दम्भ पु. (दम्यते इति दम्भ+घञ) કપટ વેષ કરી સાધુપણાનો દેખાવ કરવો તે, ઢોંગ–ડોળ, કપટ, શઠતા, લુચ્ચાઈ, ગર્વ, અભિમાન.

दम्भक पु. (दम्भ+ण्वुल्) ઠગનાર–છેતરનાર, ઢોંગ કરનાર, ગર્વ કરનાર, પાખંડી.

दम्भचर्या स्त्री. (दम्भस्य चर्या) ઢોંગ, પાખંડ.

दम्भन न. (दम्भ्+भावे ल्युट्) ઠગાઈ કરવી, ઢોંગ કરવા, ડોળકરવો, મોહન, ગર્વ કરવો.

दम्भिन् त्रि. (दम्भ्+इनि) ડોળી, ઢોંગી, પાખંડી, કપટી, શઠ–લુચ્ચું, અભિમાની.

दम्भोद्भव पु. તે નામે એક ચક્રવર્તી રાજા.

दम्भोद्भव त्रि. (दम्भादुद्भवो यस्य) ડોલથી ઉત્પન્ન થનાર, પાખંડથી ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય, શિક્ષાપાત્ર.

दम्भोलि पु. (दभ्नोति खेदयति दम्भ्+ओलि) ઇન્દ્રનું વજ્ર, હીરો.

दम्य त्रि. (दमितुं योग्यः दम्+यत्) દમવા યોગ્ય, દમન કરવા યોગ્ય, શિક્ષાપાત્ર.

दम्य पु. (दम्यते दम्+यत्) જેની ભાર ઉચકવાની અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ હોય તેવો વાછરડો, હરકોઈ બળદ.

दय् (गतौ, वधे, दाने पालने च भ्वा. आत्म. सेट् स. दयते) દયાકરવી, ગમન કરવું–જવું, વધ કરવો, દાનકરવું, પાળવું–રક્ષણ કરવું.

दय त्रि. (दय्+अङ्) દયાવાળું, કરૂણાવાળું, વધકરતું, જતું, પાળતું.

दय पु. (दय+अङ्) દયા, કરૂણા, કરૂણ રસ.

दयमान त्रि. (दयते दय्+शानच् मुक्) દયા કરતું, રક્ષણ કરતું, વધકરતું, જતું.

दया स्त्री. (दय्+अङ्+टाप्) દયા, અનુકંપા, કરૂણા, પારકું દુઃખ દૂર કરવાની ઇચ્છા.

यथा—आत्मौपम्येन सर्वत्र दयां कुर्वन्ति साधवः

दयाकूर्च पु. (दयायाः दयायां वा कूर्चः शीर्षमिव प्रधानं इव) બુદ્ધદેવ.

दयाकूट पु. (दयायाः दयायां वा कूट इव) બુદ્ધદેવ

दयाल पु. કિનારાનું તૂટી પડવું, કાંઠાનું તુટી જવું.

दयालु त्रि. (दय्+आलुच्) દયાવાળું—દયાળું, કૃપાળું.

यथा—यशःशरीरे भव मे दयालुः–रघुवंशे.

दयालुता स्त्री. (दयालोर्भावः दयालु+तल्) દયાળુંપણું.

दयावत् त्रि. (दयाऽस्यास्तीति मतुप्) દયાવાળું, દયાળું.

दयावीर पु. (दयायां वीरः दयया वा वीरः) દયાયુક્ત વીર રસ, દયાયુક્ત વીરરસ વાળો કોઈ નાયક, દયા વડે શૂરવીર.

दयित पु. (दय्+इट्+क्त) પતિ, સ્વામી, કન્થ.

दयित त्रि. (,, ,,) પ્રિય, વહાલું, ચાહેલું.

दयिता स्त्री. (दय्+इट्+क्त+टाप्) પ્રિયા, ભાર્યા, સ્ત્રી.

यथा—निर्वर्त्य राजा दयितां दयालुः–रघुवंशे

दयिताधीन त्रि. (दयितायाः अधीनम्) સ્ત્રીને વશ, સ્ત્રીના સ્વાધીનમાં રહેલ.

दयिलु त्रि. (दय्+इलु) દયાળું, અનુકંપાશીલ.

दयू त्रि. (देव्+क्विप् ऊट्) ક્રીડા કરનાર, રમનાર, ખેલનાર.

दर अव्य. (दृ–भये+अप् गुणश्च) થોડું, અલ્પ.

यथा—पमाकरैर्विरचयन् दरफुल्लरूपैः–जीवंधरचंप्वौ

दर पु. न. (,, ,,) ડર, ભય, ત્રાસ, શંખ, જમીનની અંદરનો ખાડો.

दर न. (,, ,,) શંખ, વિષ.

दर पु. स्त्री. (,, ,, स्त्रीत्वे ङीष्) ગુફા

यथा—दरीमुखोत्थितेन समीरणेन–कुमारसंभवे.

दरक त्रि. (दृ+वुन) ભીરૂ–બીકણ.

दरकण्टिका स्त्री. (दर ईषत्कण्टो यस्याः कप् टापि अत इत्वम्) શતાવરી વનસ્પતિ.

दरणि पु. (दृ–विदारणे+अनि) નદી વિગેરેના કિનારાનું તુટી પડવું, પાણીનો પ્રવાહ.

दरणि स्त्री. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

दरणी स्त्री. (,, ,, स्त्रीत्वे ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

दरथ पु. (दृ-विदारणे+अथ) ખાડો, દિશાઓમાં ફેલાવું તે.

दरद् स्त्री. (दृणाति दृ+अद्) અંતઃકરણ-હૃદય, કિનારો કાંઠો, ભય.

दरद् पु. (दृ-भये दृ+अद्) પર્વત, પ્રપાત, કોતર, ભય, મ્લેચ્છ જાતિ.

दरद त्रि. (दरं भयं ददातीति दर+दा+क) ભયદાયક, ડર આપનાર.

दरद पु. न. (दरं ईषत् दायति शुष्यतीति दर+दैप्-शोधे+क) હિંગળોક, હિંગળો.

दरद पु. (दरं भयं ददाति दर+दा-दाने+क) મ્લેચ્છ જાતિ, એક દેશ વિશેષ, ધીરે ધીરે ક્રિયાના લોપથી શૂદ્રપણાને પ્રાપ્ત થયેલા ક્ષત્રિય વિશેષ, ભય.

दरवर पु. (दरेषु शंखेषु वरः) ભગવાન્ વિષ્ણુનો શંખ-પાંચજન્ય.

दरविदलित त्रि. (दरं ईषत् विदलितम्) થોડું ચીરાએલું, થોડું ભાગેલું, થોડું તુટેલું.

दरसान पु. (दृ विदारणे+असानच्) ઉદ્યોત, પ્રકાશ.

दरा स्त्री. (दृ+अङ्+टाप्) પર્વતની ગુફા, ગુહા, પહાડની બખોલ.

दरि स्त्री. (दृ+इन्) ગુફા, દર, કોતર બાકું.

दरि पु. (दृ+इन्) તક્ષક નાગના કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ એક સાપ.

दरित त्रि. (दरो भयं संजातोऽस्य तारकादिभ्य इतच् दृ+इट्+क्त वा) ભય પામેલું, ચીરેલું, ભાગ કરેલું, ફાડેલું.

दरितृ त्रि. (दृ+तृच्+इट्) ફાડી નાંખનાર, મારી નાંખનાર.

दरिद्र त्रि. (दरिद्राति दुर्गच्छतीति. दरिद्रा+अच्) દરિદ્રી, નિર્ધન, કંગાલ, દુઃખી.

दरिद्रता स्त्री. (दरिद्रस्य भावः+तल्) દરિદ્રપણું, કંગાલપણું, દારિદ્ર્ય.

यथा—प्रणीय दारिद्र्यदरिद्रतां नलः-नैषधीयम्।

दरिद्रत्व न. (दरिद्रस्य भावः+त्व) દરિદ્રપણું, કંગાલપણું.

दरिद्रा (दुर्गतौ अदा. पर. अक. सेट् दरिद्राति) દરિદ્ર થવું, નિર્ધન થવું, દુઃખી થવું.

दरिद्रायक त्रि. (दरिद्राति दरिद्रा+ण्वुल्) કંગાલ, દરિદ્ર.

दरिद्रित त्रि (दरिद्रा+कर्तरि क्त+इट्) ગરીબ, કંગાલ, દરિદ્ર થયેલ.

दरिद्रितृ त्रि. (दरिद्रा+तृच्) ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

दरिन् त्रि. (दृ भये, विदारणे वा इनि) ડરૂ, બીકણ, ચીરી નાંખનાર, ફાડી નાંખનાર.

दरी स्त्री. (दृ+अच्+ङीप्) ગુફા, કોતર, દર, બાકું.

दरीत त्रि. (दरी+क्त) ફાડી નાંખેલ, ચીરી નાંખેલ.

दरीतृ त्रि. (दरी+तृच्) ,, નાંખનાર ,, નાંખનાર.

दरीभू स्त्री. (दर्याः भूः) ગુફાની જમીન, ગુફાનો પ્રદેશ.

दरीभृत् पु. (दरीं बिभर्ति भृ+क्विप् तुक्) પર્વત, પહાડ.

दरीमत् त्रि. (दरी+मतुप्) ગુફાવાળું, કોતરવાળું.

दरीमत् पु. (,, ,,) પર્વત, પહાડ.

दरीवत् अव्य. (दरी+तुल्यार्थे वत्) ગુફા સરખું, કોતર જેવું.

दरोदर पु (दरजनकमुदरं यस्य) રમવાનો પાસો.

यथा—आश्रित्य दुर्गं गिरिकन्दरोदरं कोऽन्ययमुष्मिन् सततं दरोदरम्-उणादिसूत्रटीकायाम्।

दरोदर न. (,, ,,) જુગાર, જુગટું.

दर्तृ त्रि. (दृ विदारे+तृन् वेदे इडभावः) ચીરી નાંખનાર, ફાડી નાંખનાર.

दर्त्नु त्रि. (दृ+बाहुलकात् त्नु वेदे इडभावः) ફાડી નાંખનાર, ચીરી નાખનાર

दर्दर पु. (दृ विदारे यङ्+अच्+द्वित्वं गुणश्च पृषोदरादित्वात् साधुः) પર્વત વિશેષ.

दर्दर त्रि. (,, ,,) ચીરાઈ ગયેલું, લગાર ભાગેલું વાસણ વગેરે

दर्दराम्र पु. (दर्दरे पर्वते आम्र इव) એક જાતનું કરીઆણું.

दर्दरार्द्र न. એક જાતનું અંજન.

दर्दरीक न. (दारयतीव कर्णौ दृ+णिच्+ईकन् निपातनात् साधुः) મોરલી વાંસલી વગેરે વાદિત્ર, વાજું.

दर्दरीक पु. (,, ,, निपातनात् साधुः) મેઘ, દેડકો, નાગરમોથ

दर्दुर पु. (दृणाति कर्णौ शब्देन दृ+उरच् नि. साधुः) દેડકું, મેઘ, વાદ્યવિશેષ, મોરલી વાંસળી પાવો વિગેરે, રાક્ષસ, અભ્રક નામની ધાતુ, પર્વત વિશેષ. यथा—"स्तनाविव दिशस्तस्याः शैलौ मलयदर्दुरौ" रघुवंशे । यथा—भद्रं कृतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे दर्दुरा यत्र वक्तारस्तत्र मौनं हि शोभनम्—उद्भटसागरे ।

दर्दुर न. (दर्दुरः पर्वतःसन्निकृष्टतयास्त्यस्य अच्) ગામડાનો સમુદાય.

दर्दुरक पु. (दर्दुराय कायति दर्दुर इव कायति शब्दायते वा दर्दुर+कै+क) મેઘ, એક જાતનું વાદિત્ર, વાંસળી વગેરે.

दर्दुरक पु. (दर्दुर एव स्वार्थे+कन्) એક રાક્ષસ, તે નામે એક પહાડ, દેડકો.

दर्दुरच्छदा स्त्री. (दर्दुर इव च्छदो यस्याः टाप्) બ્રાહ્મી નામની એક વનસ્પતિ.

दर्दुरपुट पु. (दर्दुरस्य पुटः) મોરલી, વાંસળી, પાવો વિગેરે વાદ્યનું મુખ.

दर्दुरा स्त्री. (दृणाति असुरान् इति उरच्+टाप् नि.) દુર્ગાદેવી, પાર્વતી, ચણ્ડિકા.

दर्दुरा स्त्री. (दृणाति कर्णौ शब्देन उरच्+टाप् नि.) એક જાતનું શાલિધાન્ય.

दद्रु पु. (दरिद्राति दुर्गच्छति अङ्गमनेन दरिद्रा+उ इकाराकारयोः लोपः) દાદરનો રોગ.

दद्रुघ्न पु. (दद्रुं हन्ति हन्+टक्) "चक्रमर्द" પુંઆડીઆનુ વૃક્ષ.

दद्रुघ्न त्रि. („ „) દાદરનો નાશ કરનાર.

दद्रुण त्रि. (दद्रुरस्यास्ति दद्रु+न) દાદરના રોગવાળું.

दद्रुनाशिनी स्त्री. (दद्रुं नाशयति दद्रु+नश्+णिच्+णिनि+ङीप्) દાદરને નાશ કરનાર એક જાતની વનસ્પતિ, પુંવાડીયા.

दद्रुरोगिन् त्रि. (दद्रुरोगोऽस्यास्तीति णिनि) દાદરના રોગવાળું.

दद्रू पु. (दरिद्राति अङ्गमनेन दरिद्रा+ऊ इकाराकारयोः लोपः) દાદરનો રોગ.

दद्रूघ्न पु. (दद्रूं हन्ति हन्+टक्) "चक्रमर्द" પુંવાડીયા નામનું વૃક્ષ.

दद्रूण त्रि. (दद्रू+न) દાદરનાં રોગવાળું.

दद्रूनाशिनी स्त्री. (दद्रू+नश्+णिच्+णिनि+ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ, પુંવાડીયા.

दर्प पु (दृप् भावे घञ् कर्तरि अच् वा) ગર્વ, અહંકાર, એક પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિ, હર્ષથી થતો ગર્વ, એક જાતનો મૃગ, ઉષ્ણતા, ગરમી, ઉચ્છૃંખલતા, ધર્મ મર્યાદા ઓળંગવી તે, ઉત્સાહ, કસ્તૂરી.

दर्पक पु. (दर्पयति हर्षयति मोहयति वा दृप् हर्षमोहनयोः णिच्+ण्वुल्) કામદેવ, મોહક, કસ્તૂરી, સિંહ, એક જાતની વનસ્પતિ.

दर्पक त्रि. („ „) અહંકાર કરનાર, ગર્વ કરનાર, મોહ કરનાર.

दर्पघ्न त्रि. (दर्पं हन्ति दर्प+हन्+टक्) ગર્વનો નાશ કરનાર.

दर्पण पु. (दर्पयति संदीपयति दृप्—सन्दीपने+णिच्+ल्यु) દર્પણ, આયનો, આરીસો, તે નામે એક પર્વત, તે નામે એક નદ.

दर्पण न. (दृप्+णिच्+ल्यु) નેત્ર, આંખ, સંતપ્ત આંખ.

दर्पणक न. (दर्पण+कन्) આરીસો પકડવાનો હાથો.

दर्पणीय त्रि. (दृप्+अनीयर्) બળવાળી ઉત્સાહ શક્તિને પુષ્ટ કરનાર, જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત કરનાર.

दर्पद त्रि. (दर्पं ददाति दर्प+दा+क) ગર્વદાયક પદાર્થ, ગર્વનાશક.

दर्पद पु. (धर्मवर्त्मनि वर्तमानानां दर्पं ददाति दा+क) વિષ્ણુ.

दर्पध्मात त्रि. (दर्पेण ध्मातः ध्मा+क्त) ગર્વથી ફુલાઇ ગયેલ.

दर्पपत्र पु. (दर्पयुक्तं पत्रमस्य) એક જાતનું ઘાસ.

दर्पपत्रक पु. (दर्पपत्र+कन्) ઉપરનો અર્થ.

दर्पह त्रि. (दर्पं हन्ति दर्प+हन्+ड) ગર્વને હણનાર, ગર્વને મટાડનાર.

दर्पहन् त्रि. (दर्पं हन्ति हन्+क्विप्) ગર્વનો નાશ કરનાર, ગર્વને મટાડનાર.

दर्पहन् पु. (दर्पं हन्ति हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

दर्पहर त्रि. (दर्पं हरति हृ+अच्) ગર્વ હરનાર.

दर्पा स्त्री. (दर्प+टाप्) કસ્તૂરી.

दर्पारम्भ पु. (दर्पस्य आरंभः) ગર્વનો આરંભ.

दर्पिन् त्रि. (दर्पोऽस्यास्ति दर्प+णिनि) અહંકારી, ગર્વિષ્ઠ.

दर्पोपशान्ति स्त्री. (दर्पस्य उपशान्तिः) ગર્વની શાન્તિ, અહંકાર ઉતરી જવો તે.

दर्भ पु. (दृणाति विदारयति दृ+भ गुणश्च अथवा दृभ्+घञ्-अच् वा) દર્ભ, કુશ, દાભ નામે ઘાસ.

दर्भट न. (दभ्यते निभृतस्थाने विरच्यते दभ्-ग्रन्थने, दृभ्+अटन्) ઘરનો ખાનગી ભાગ, એકાન્ત ગૃહ, ઓરડો, ખાનગી રૂમ.

दर्भपत्र पु. (दर्भस्येव पत्रमस्य) કાશ, કાસડો નામે ઘાસ.

दर्भपत्रक पु. (दर्भपत्र+कन्) ઉપરનો અર્થ.

दर्भपुष्प पु. એક જાતનો સાપ.

दर्भमय त्रि. (दर्भात्मकः शराः०मयट्) દર્ભમય, દાભનું.

दर्भमूल न. (दर्भस्य मूलम्) દાભનું મૂળીયું, દર્ભનું મૂળ.

दर्भमूला स्त्री. (दर्भस्येव मूलमस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.

दर्भर पु. (दर्भ+र) એક જાતનું પંખી.

दर्भर त्रि. (दर्भस्य सन्निकृष्टदेशादि दर्भ+र) દર્ભની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.

दर्भानूप पु. (दर्भप्रचुरोऽनूपः) ડાભથી ભરપૂર નિર્જળ પ્રદેશ.

दर्भाह्वय पु. (दर्भमाह्वयते स्पर्द्धते सादृश्यात् आ+ह्वे+श) મુંજ નામનું તૃણ-ઘાસ.

दर्भि पु. તે નામના એક ઋષિ.

दर्म्म त्रि. (दृ-विदारे बाहुलकात् मः गुणश्च) મારી નાંખનાર, ફાડી નાંખનાર.

दर्य्य त्रि. (दराय दरस्य वा हितं गवादिभ्यो यत् द्वित्वं च) ભયનું સાધન.

दर्व पु. (दृणाति विदारयतीति दृ+व) રાક્ષસ, હિંસા કરનાર મનુષ્ય, જાનવર વિગેરે.

दर्व त्रि. (,, ,,) હિંસક, હિંસા કરનાર.

दर्वक पु. (दृणातीति. दृ+ण्वुल्) કડછો, કડછી

दर्वट पु. (दर्वाय हिंसार्थं अटति अट्+अच् अल्लोपश्च) ગામડાનો કે શહેરનો કોટવાળ, દ્વારપાલ.

दर्वरीक पु (दृ विदारे, फर्फरीकादयश्च इति निपातनात् ईकन्प्रत्ययेन साधुः) ઇન્દ્ર, વાયુ, પવન, એક જાતનું વાદિત્ર.

दर्वा स्त्री. (दृ+व+टाप्) ઉશીનર નામના રાજાની સ્ત્રી.

दर्वि स्त्री. (दृणाति विदारयति व्यञ्जनादिकं वा दृ+विन्) કડછી, સર્પની ફેણ.

दर्विका स्त्री. (दर्वि+कन्+टाप्) કડછી, એક જાતની વનસ્પતિ, અંજન-કાજળ.

यथा—सौवीरं जाम्बवं तुत्थं मयूरग्रीवकं तथा।
दर्विका मेघनीलश्च अञ्जनानि भवन्ति षट् ॥

दर्विहोम पु. (दर्व्या होमः) કડછી વડે હોમ.

दर्वी स्त्री. (दृ+विन्+वा ङीप्) કડછી, કડછો, સાપની ફણા, ફેણ.

दर्वीकर पु. (दर्वी फणा कर इव यस्य दर्वीं फणां करोतीति कृ+ट) ફેણવાળો સાપ કે નાગ.

दर्वीकर त्रि. (दर्वीं करोतीति कृ+ट) કડછીને બનાવનાર.

दर्वीसंक्रमण न. તે નામે એક તીર્થ.

दर्वीहोम पु. (दर्व्या होम) કડછી વડે હોમ.

दर्श पु (दृश्यते चन्द्रसूर्यौ यत्र दृश्+आधारे घञ्) અમાસ તિથિ.

यथा—"एकत्रस्थौ चन्द्रसूर्यौ दर्शनाद्दर्श उच्यते" मत्स्यपुराणे.

दर्श पु. (दर्शः निमित्ततयाऽस्ति अस्य दृश्+अच्) અમાસને દિવસે કરવાનો યજ્ઞ.

दर्श पु. (दृश्यतेऽनेन् दृश्+भावे घञ्) દર્શન, દૃષ્ટિ, અવલોકન.

दर्शक त्रि. (पश्यतीति, दृश्-ण्वुल् दर्शयति इति दृश्+णिच्+ण्वुल् वा) દેખનાર, દેખાડનાર, પ્રકાશ કરનાર, કુશલ-નિપુણ, પ્રધાન, મુખ્ય.

दर्शक पु. (दर्शयति नृपादिसमीपगमनपथमिति. दृश्+णिच्+ण्वुल्) દ્વારપાળ, જાતિવિશેષ.

यथा—"काश्मीराः सिन्धुसौवीराः गान्धारा दर्शकास्तथा" महाभारते.

दर्शक पु. (दृश्+तुमर्थे ण्वुल् एतद्योगेन कर्मणि न षष्ठी) જોવાને, દેખવાને, દેખાડવાને.

यथा—"अनिमन्त्रितो न गच्छेत् यज्ञं गच्छेत दर्शकः"

दर्शत पु. (दृश्यते गगनमार्गे दृश्+कर्मणि अतच्) सूर्य, चन्द्र, કપૂર, આકડાનું ઝાડ.

दर्शत त्रि. (दृश्+कर्मणि अतच्) જોવા યોગ્ય, દર્શન કરવા યોગ્ય.

दर्शन न. (दृश्यते अनेन, दृष्टिमात्रं, पश्यतीति दृश्+भावकरणादौ ल्युट्) નેત્ર, સ્વપ્ન, બુદ્ધિ, ધર્મ, દર્પણ, આરસી, શાસ્ત્ર, વર્ણ, દેખવું, જોવું, અધ્યાત્મ્ય શાસ્ત્ર, ષડ્દર્શન, શોભવું, શોભા કરવી, રૂપ, મત-સંપ્રદાય, ધાર્મિક જ્ઞાન, દેવદર્શન, વારંવાર જોવું, ચોકશી કરવી, અભિપ્રાય, કહાડી દેખાડવું, સામાન્ય ઉપયોગ-પદાર્થનું સામાન્ય ગ્રહણ-દર્શનોપયોગ, ચક્ષુ અચક્ષુ અવધિ અને કેવળ એ ચાર દર્શન, તત્ત્વાર્થનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન, પન્નવણા નામના સૂત્રના ત્રીજા પદનું નામ.

यथा—"तत्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम्" तत्त्वार्थाधिगमे.

"चक्खू अचक्खू ओही दंसणमध केवलं भणियं"

द्रव्यसंग्रहे.

"जं सामण्णं गहणं भावाणं णेव कट्टुमागारं

अविसेसदूण अट्ठे दंसणमिति भण्णये समये"-द्रव्यसंग्रहे.

"उपयोगो दुवियप्पो दंसणणाणं च" द्रव्यसंग्रहे

दर्शनप्रतिभू पु. (दर्शनाय प्रतिभूः) એક પ્રકારનો સાક્ષી, જામીન, હાજર જામીન.

दर्शनप्रातिभाव्य न. (दर्शनाय प्रातिभाव्यम्) સાક્ષીપણું, જામીનગીરી, હાજર કરવાની જામીનગીરી, હાજર કરવાની ખાતરી આપવી તે.

दर्शनी (दृश्+णिच्+ल्यु+ङीप्) પાર્વતી, દુર્ગા.

दर्शनीय त्रि. (द्रष्टुं योग्यं अर्हः वा दृश्+कर्मणि अर्हादौ वा अनीयर्) દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય, દેખાવડું, સુન્દર, મનોહર.

दर्शनीयमानिन् त्रि. (दर्शनीयं आत्मानं मन्यते मन्+णिनि) પોતાને સુંદર માનનારૂં, પોતાને જોવા યોગ્ય માનનારૂં, ડોળી, દંભી.

दर्शप पु (दर्शेन दर्शनेन पिबन्ति पा+क) એક પ્રકારની દેવ જાતિ.

दर्शयामिनी स्त्री. (दर्शस्य यामिनी दर्शेस्यैव यामिनी वा) અમાવસ્યાની રાત્રિ, અંધારી રાત.

दर्शयितुकाम त्रि. (दर्शयितुं कामः) દેખાડવાને ઇચ્છતું, બતાવવાને ચહાતું.

दर्शयितृ त्रि. (दर्शयतीति दृश्+णिच्+तृच्) દર્શન કરનાર, જોનાર, દેખાડનાર, બતાવનાર.

दर्शयितृ पु. (दर्शयति नृपं मार्गादिकं वा „ „) દ્વારપાળ પ્રતિહાર, ભોમીઓ, દેખાડનારો.

दर्शयित्वा अव्य. (दृश्+णिच्+क्त्वा) દેખાડીને, બતાવીને.

दर्शयिष्यत् त्रि. (दृश्+णिच्+स्य+शतृ) દેખાડશે, બતાવશે, સમજાવશે, ખુલ્લું કરશે.

दर्शविपद् पु. (दर्शे अमावस्यायां विपद् नाशोऽदर्शनमस्य वि+पद्+क्विप्) ચન્દ્ર.

दर्शित त्रि. (दृश्+णिच्+क्त) દેખાડેલ, પ્રકટ કરેલ, સમજાવેલ.

दर्शिन् त्रि. (दृश्+णिनि) દેખનાર, બતાવનાર, સમજાવનાર, પ્રકટ કરનાર, વિવેચન કરનાર.

यथा—"तद्दर्शिनमुदासीनं त्वामेव पुरुषं विदुः"

कुमारसंभवे।

दर्शिवन् त्रि. (दृश् 'अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते' इति सूत्रेण इवनिप्) દેખનાર, જોનાર.

दर्शिवस् त्रि. (दृश्+क्वसु) દેખનાર, જોનાર.

दल् (भेदने. चुरा. उभ. सक. सेट् दालयति दालयते) દલવું, ફાડવું, તોડવું, ભેદવું વિકાસ કરવો.

दल् (भेदे भ्वा. पर. अ. भेदने सक. सेट् दलति) ઉપરનો અર્થ જુઓ, વિકસવું.

दल न. (दलतीति दल्+अच्) ટુકડો, ઊંચાઈ, પાંદડું, વન, તમાલપત્ર, અર્ધું, ફાડવું, તરવારનું મ્યાન, સમૂહ, ઢગલો, કાપવું, ભેદવું, તોડવું, સૈન્ય, લશ્કરી ટુકડી અપદ્રવ્ય. પુ. ખાખરાનું વૃક્ષ, કેસુડાનું ઝાડ.

दलकपाट पु. (दलस्य कपाटः) ફુલની પાંખડી.

दलकोष पु. (दलान्येव कोषो यस्य) મોગરાનું ઝાડ, ચમેલીનું ઝાડ.

दलत् त्रि. (दलतीति दल्+शतृ) ફાડતું, ચીરતું, તોડતું, ભેદતું.

दलतृ त्रि. (दल्+अतृन्) બે ભાગ કરનાર, ચીરનાર, ફાડનાર, તોડનાર.

दलन न. (दल्यतेऽनेन दल्+करणे ल्युट्) फाडवानुं साधन, तोडवानुं साधन, चीरवानुं-कापवानुं कारण, दळवानुं साधन.

दलन त्रि. (दलतीति दल्+ल्यु) फाडनार, चीरनार, बे भाग करनार, तोडनार, फाडवुं, फोडवुं, दळवुं.

दलनिर्मोक पु. (दलतीति दलं वल्कलं निर्मोक इव यस्य) भूर्जपत्र, भोजपत्रनुं झाड.

दलनी स्त्री. (दल्यतेऽनया दल्+करणे ल्युट्+ङीप्) माटीनुं ढेफुं, माटीनो ढेफो.

दलनी स्त्री. (दलति विदारयति दल् कर्तरि ल्यु ङीप्) दळनारी, विदारण करवावाळी.

यथा—सा दुर्गा भवभीतिरीतिशमनी लोकत्रयत्रायिणी।
भूयाद्वः प्रतिपक्षपक्षदलनी वाञ्छाफलोल्लासिनी ॥

दलप न. (दल्यते असौ दल्यते अनेन वा दल्+कपन्) स्वर्ण, शस्त्र तरवार वगेरे.

दलप पु. (दलं यूथं पातीति पा+क) सेनापति, समूहनो नेता, नायक, आगेवान.

दलप त्रि. (दल+कपन्) चीरनार, चीरनार, तोडनार, फाडनार, भेदनार.

दलपुष्पा स्त्री. (दल इव पुष्पमस्याः टाप्) केवडानुं झाड, केतकीवृक्ष.

दलपुष्पी स्त्री. (दल इव पुष्पमस्याः. ङीप्) उपरनो अर्थ जुओ.

दलमालिनी स्त्री. (दलेन मलति सम्बध्नाति मल्+णिनि+ङीप्) एक जातनुं शाक, कोबीज.

दलशस् अव्य. (दल+शस्) कटके कटका, टुकडे टुकडा दळेदळ.

दलशाली स्त्री. (दलेन शलते. शल्+णिनि+ङीप्) एक जातनुं शाक, कोबीज.

दलसारिणी स्त्री. (दले पत्रे सारोऽस्ति अस्याः सार+इनि+ङीप्) एक जातनुं शाक, कोबीज.

दलसूचि स्त्री. (दलस्य सूचिरिव) कांटो.

दलसूची स्त्री. (दलस्य सूचीव) कांटो.

दलस्नसा स्त्री. (दलस्य स्नसा) पांदडानी नस.

दलाढक पु. (दलेन आढक इव) जंगली तल, नाग केसर, गेरु, कीण, खार्क, हाथीनो कान, मोगरो, चमेलीनुं झाड, भावत, मोटो पवन, वावाझोडुं, घणुं मोडुं, शीरिष-सरसडो.

दलाढ्य पु. (दलेन द्वैधेन आढ्यः) नदीना किनारा उपरनो कीचड, कादव, पतरी रूपे बनेलो कादव.

दलाढ्य त्रि. (दलेन पर्णेन आढ्यः) पांदडावाळुं.

दलाढ्यक पु. (दलाढ्य+कन्) मोगरो, कुन्दवृक्ष.

दलामल न. (दलेन अमलम्) एक जातनी वनस्पति मींढळनुं वृक्ष, मरवक-डमरो. दमनवृक्ष.

दलाम्ल न. (दलेन आम्लम्, दलेषु आम्लो रसो यस्येति वा) लूणीनी भाजी.

दलाह्व पु. (दल इति आह्वा यस्य) नागरवेलनुं पान, तंबोळी पाननो वेलो.

दलाह्वय पु. (दल इति आह्वा यस्य आ+ह्वे+श) उपरनो अर्थ जुओ.

दलि पु. स्त्री. (दल्यते इति दल्+इन्) माटीनुं ढेफुं.

दलिक पु. (दल्यते भिद्यते इति दल+इन्+संज्ञायां कन्) लाकडुं, इमारती लाकडुं.

दलित त्रि. (दलमस्य संजातम् तारकादिभ्य इतच् अथवा दल्+क्त+इट्) विकसित, खीलेल, उघडेल, फाटेलुं, फोडेलुं, तोडेलुं, दळेलुं, बे भाग करेल, खंडित थयेल.

दलिन् त्रि. (दल्+मत्वर्थे इनि) बे भाग वाळुं, तुटेलुं, भागेलुं, चीरायेलुं.

दली स्त्री. (दल्यते दल्+इन्+ङीप्) माटी, ढेफुं.

दलेगन्धि पु. (दले गन्धो यस्याः इत् सप्तम्या अलुक्) सातपूडानुं झाड.

दलोद्भव त्रि. (दलादुद्भवति उद्भू+अच्) पांदडामांथी उत्पन्न थयेल.

दलोद्भव न. (,, ,, उद्+भू+अच्) पांदडामांथी उत्पन्न थयेलुं एक जातनुं मध, एक जातनो दारु.

दल्भ पु. (दलति विशीर्णो भवत्यनेन दल्+भ) दगो, ठगाई, कपट. अप्रमाणिकपणुं, पाप, चक्र, ते नामना एक ऋषि.

दल्मि पु. (दलति विदारयति असुरान् गिरीन्, दल्यतेऽनेन वा दल्+मि) इन्द्र, इन्द्रनुं वज्र.

दल्मिमत् पु. (दल्मि+मतुप्) इन्द्र.

दल्य त्रि. (दलस्य अदूरदेशादि. दल्+चतुरर्थ्यां यत्) પાંદડાની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

दव् (दव् गतौ. भ्वा. पर. सेट् इदित् दन्वति) જવું, ગમન કરવું.

दव पु. (दुनोति पीडयति दु+अच्) વન, વનનો અગ્નિ દાવાનળ.

यथा—"दृष्ट्वा गता निर्वृतिमद्य सर्वे गजा दवार्त्ता इव गाङ्गमम्भः"

दव पु (दु उपतापे "ऋदोरप्" अनेन भावे अप्) તાપ, સંતાપ.

दवथु पु. (,, ,, दवनमिति, दूयतेऽनेनेति वा भावे करणे चाथुच्) એક જાતનો રોગ, જેમાં આંખમાં બળતરા ચાલે છે. તાપ, સંતાપ. ચિન્તા, ફિકર, દુઃખ.

दवदग्ध त्रि. (दवेन दग्धः दह्+क्त) વનમાં બળેલ, દાવાનળથી બળેલ.

दवदग्धक न. (दवेन दग्धं सत् कायति प्रकाशते कै+क) રોહિષતૃણ, એક જાતનું ઘાસ.

दवदहन पु. (दवजातो दहनः दह्+ल्युट्) દવાગ્નિ, દાવાનળ.

दवयत् त्रि. (दव्+णिच्+शतृ) દૂર કરતું, દૂર મુકતું.

दवाग्नि पु. (दवजातो अग्निः दव एव अग्निः वा) દાવાનળ, અરણ્યનો અગ્નિ.

दवि (नामधातु दूरीकरणे पर. स. सेट् दूर+णिच् दवादेशः दवयति) દૂર કરવું.

दविष्ठ त्रि. (इदमेषामतिशयेन दूरम् इष्ठन् दूरस्य दवादेशः) અત્યંત દૂર, ઘણુંજ છેટે.

दवीयस् त्रि. (इदमनयोरतिशयेन दूरम् दूर+ईयसुन् दवादेशश्च) અત્યંત દૂર, ઘણુંજ છેટે.

यथा—"तेजस्विमध्ये तेजस्वी दवीयानपि गण्यते" माघे.

दश् (दीप्तौ चुरा. उभ. अक. सेट् इदित् दंशयति दंशयते) દીપવું, પ્રકાશવું.

दश् (दशने. चुरा आ. सक. सेट् इदित् दंशयते) ડશવું, કરડવું.

दश् (दशने भ्वा. पर. स. सेट् दशति) ડશવું, કરડવું.

दशक न. (दश परिमाणमस्य कन्) દશ જેટલું, દશની સંખ્યા.

दशकण्ठ पु (दश कंठाः गलाः यस्य) રાવણ.

दशकण्ठजित् पु. (दशकंठं जयति जि+क्विप् "ह्रस्वस्य पितिकृतितुक्" इत्यनेन तुक्) રાવણને જીતનાર રામચંદ્ર, રામ.

दशकन्ध पु. (दश कन्धरा यस्य पृषो. रलोपः) રાવણ.

दशकन्धर पु. (,, ,, ,, पुंवद्भावश्च) રાવણ

दशकन्धरजित् पु. (दशकन्धरं जयति जि+क्विप् तुक्) રામચંદ્ર, રામ.

दशकर्मन् न. (दशविधं कर्म) ગર્ભાધાનથી આરંભી સ્મશાન સુધીનું દશ પ્રકારનું કર્મ, દ્વિજના દશ સંસ્કાર.

गर्भाधान, पुंसवन, सीमन्तोनयन, जातकर्म, नामकरण, निष्क्रामण, अन्नप्रासन, चूडाकरण, उपनयन, विवाह.

दशकामजव्यसन न. (दशकामजं व्यसनम्) સ્વેચ્છાથી ઉત્પન્ન થનારા દશ વ્યસન.

જુગાર, દિવસે નિદ્રા, છીનાળું, મદમત્તપણું, શિકાર કોઇને ગાળ દેવી, નૃત્ય, ગાયન, વાદ્ય, દંભ.

दशकुलवृक्ष पु. (दशगुणितः कुलवृक्षः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દશ પ્રકારના વૃક્ષો.

यथा—"श्लेष्मातकः करञ्जश्च विल्वाश्वत्थ कदम्बकाः। निम्बो कटोदुम्बरो च धात्री चिञ्चा दश स्मृताः" तन्त्रसारे.

दशक्षीर न. (दशविधं क्षीरम्) દશ પ્રકારનું દૂધ, ગાયનું દૂધ, ભેંસનું દૂધ, બકરીનું દૂધ, ઉંટડીનું દૂધ, ગાડરનું દૂધ, ઘોડીનું દૂધ, મનુષ્ય સ્ત્રીનું દૂધ, હાથણીનું દૂધ, મૃગલીનું દૂધ, ગધેડીનું દૂધ.

यथा—"गव्यमाजं तथा चौष्ट्रमाविकं माहिषं च यत्।
अश्वायाश्चैव नार्याश्च करेणूनां तथैव च॥
मृगीगर्दभीक्षीरम्" सुश्रुते.

दशगुण न. (दशभिः गुणितम्) દશગણું.

दशग्रन्थ पु. (दश ग्रन्थाः) દશ પ્રકારના ગ્રન્થ. વેદ સંહિતા, બ્રાહ્મણ, આરણ્યક, શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, છન્દ, નિરૂક્ત, જ્યોતિષ, નિઘન્ટુ, જૈન સિદ્ધાંત પ્રસિદ્ધ દશ પ્રકારના બાહ્ય પરિગ્રહ. ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, હિરણ્ય, સુવર્ણ, ધન, ધાન્ય, દાસી, દાસ, કુપ્ય, ભાણ્ડ.

यथा-"धण धन्नखित्तवत्थू रुप सुवन्ने अ कुविअपरिमाणे।
दुपए चउपयम्मिय पडिक्कमे देसियं सव्वम्"

दशग्राम न. (दशाणां ग्रामाणां समाहारः दश च ग्रामाश्च वा) દશ ગ્રામનો સમુદાય, દશ ગામડાં.

दशग्रामपति पु. (दशानां ग्रामाणां पतिः उत्तरपद-द्विगुः) દશ ગામનો ધણી.

दशग्रामिक पु. (दश ग्रामा अधिकृतत्वेन सन्त्यस्य ठन्) દશ ગામનો ધણી.

दशग्रामिक त्रि. (दशग्रामस्यादूरदेशादि. चतुरर्थ्यां ष्ठञ्) દશ ગામની પાસેનો પ્રદેશ વગેરે.

दशग्रामिन् पु. (दश ग्रामा अधिकृतत्वेन सन्त्यस्य दश-ग्राम+इनि) દશ ગામડાનો અધિકારી, દશગામનો ધણી.

दशग्रीव पु. (दश ग्रीवा यस्य पुंवद्भावः) રાવણ.

दशज्योतिस् पु. સુભ્રાજ રાજાનો એક પુત્ર.

दशज्योतिस् पु. ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दशत् स्त्री. (दश परिमाणमस्य दश+अति) દશની સંખ્યા, દશનો વર્ગ.

दशतम त्रि. (दश+तमप्) દશમું.

दशतय त्रि. (दश अवयवा यस्य, दशानां अवयवा वा. "संख्यायां अवयवे च तयप्") દશની સંખ્યાવાળું, દશ.

दशति स्त्री. (दशावृता दश. निपातनात्साधु) સોની સંખ્યા, દશથી ગુણાયેલ દશ.

दशदशिन् त्रि. (दशावृता दश परिमाणमस्य. णिनि) શતગુણિત, સોગણું.

दशधा अव्य. (दशानां प्रकारः प्रकारार्थे धा) દશ પ્રકારે.

दशन् त्रि. (दन्श् बाहुलकात् कनिन् नलोपश्च) દશ.

दशन न. (दश्यते इव शरीरमनेन दन्श+करणे ल्युट् क्वचिदकित्यपि न लोपः) બખ્તર.

दशन पु. પર્વતનું શિખર.

दशन न. (दश्यतेऽनेन करणे ल्युट्) દાંત.

दशन पु. ब. व. બત્રીસ સંખ્યાની સંજ્ઞા.

दशनच्छद पु. (दशनान् दन्तान् छादयति छादि+ घञ् ह्रस्वः) હોઠ.

दशनपद न. (दशनस्य दशनक्षतस्य पदम्) દંતક્ષતનું સ્થાન, દાંતના કરડવાનું નિશાની.
यथा—"[illegible]"

दशनबीज पु. (दशना इव बीजान्यस्य) દાડમનું ઝાડ.

दशनवासस् न. ([illegible]) હોઠ, ઓષ્ઠ.

दशनविहीन त्रि. (दशनैर्विहीनम्) દાંત વિનાનું, જેમાં દાંત નથી તે બોખું.

दशनबीज पु. (दशना इव बीजमस्य) દાડમનું ઝાડ.

दशनांशु पु. (दशनानामंशुः) દાંતનું ચળકાટપણું, દાંતનું તેજ, દાંતનું કિરણ.

दशनाङ्क पु. (दशनस्य अङ्कः) દાંતનું ચિહ્ન, દાંતનો ઘાવ, દંતક્ષત, દાંતના કરડેલો ઘાવ.

दशनाढ्य त्रि. (दशनैः आढ्यः) દાંતવાળું.

दशनाढ्या स्त्री (दशनाः आढ्याः यस्याः सेवनात्) એક જાતની વનસ્પતિ-લૂણીનું ઝાડ.

दशनोच्छिष्ट न. (दशनेन उच्छिष्टं यत्र) હોઠ વગેરેનું ચુમ્બન.

दशनोच्छिष्ट पु. (दशनेन उच्छिष्टः) નિશ્વાસ, હોઠ, ઓષ્ઠ, અધર ચુમ્બન.

दशनोच्छिष्ट त्रि. (दशनेन उच्छिष्टः) દાંત વિનાનું, બોખું.

दशप पु. (दश ग्रामान् पाति पा+क) દશ ગામડાનો કોઇ અમલદાર વગેરે.

दशपञ्चतपस् पु. (दशसु इन्द्रियेषु पञ्चसु वह्निषु च तपो यस्य) ઇન્દ્રિય જયપૂર્વક પંચાગ્નિ તપ કરવાવાળો.

दशपारमिताधर पु. (दशभिर्बलैः पारमितः आधरो येन) તે નામનો એક બૌદ્ધ સાધુ, બુદ્ધદેવ.

दशपुर न. (दश दिशः पिपर्ति पृ+क) નાગરમોથ, એક જાતની મોથ.

दशपुर पु. (दश पुरो यत्र+अच्) માલવા દેશનો અમુક એક ભાગ, દશપુર નામનું નગર જેમાં ગોષ્ઠમાહિલ નિન્હવ થયાં.

दशपुरुष पु. (दशगुणितः पुरुषः) પોતાના પિતા પર્યન્ત-દશ પુરૂષો.

दशपूर न. (दश दिशः पूरयति पूर्+अण्) એકજાતની મોથ, નાગરમોથ.

दशपेय पु. (दशभिः पुरुषैश्चनसं पेयमत्र) એક જાતનો યજ્ઞ.

दशबल पु. (दश बलानि यस्य, यद्वा दशसु दिक्षु बलमस्येति) બુદ્ધદેવ
यथा—"दानशीलक्षमावीर्यध्यानप्रज्ञाबलानि च ।
उपायः प्रणधिः ज्ञानं दशबुद्धबलानि वै ॥")

दशबाहु स्त्री (दश बाहवोऽस्याः) દશ ભુજાવાળી દુર્ગા દેવી.

दशभुजा स्त्री. (दश भुजा बाहवो यस्याः) ઉપરનો અર્થ.

दशभूमिग पु. (दशसु भूमिषु दानादिबलेषु गच्छति गम्+ड) બુદ્ધદેવ

दशभूमीश पु. (दशानां दानादीनां भूमीनामीशः) બુદ્ધદેવ.

दशम त्रि. (दशानां पूरणः दशन्+पूरणार्थे डटि नान्तत्वात् मट् टिलोपश्च) દશમું.

दशमभाव पु. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ લગ્નથી દશમું સ્થાન.

दशमहाविद्या स्त्री (दशावृता महाविद्या) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દશ મહાવિદ્યાઓ રૂપ દશ દેવીઓ.
यथा—' काली तारा महाविद्या षोडशी भुवनेश्वरी,
भैरवी छिन्नमस्ता च विद्या धूमावती तथा ।
बगलासिद्धविद्या च मातङ्गी कमलात्मिका,
एताः दश महाविद्या सिद्धविद्याः प्रकीर्तिताः" ॥
तन्त्रशास्त्रे.

दशमाल न. (दशानां मालानां समाहारः) દશ માળાનો સમુદાય, દશ માળાઓ.

दशमालिक पु. (   ) તે નામનો એક દેશ.

दशमालिक पु ब. व. દશ માલિક દેશના રાજાઓ, દશ માલિક દેશના રહેવાસીઓ.

दशमाली स्त्री. (दशमाल+ङीप्) દશ માળાઓ.

दशमास्य पु. (दशमासान् गर्भे स्थितः, यत्) દશ મહિના ગર્ભમાં રહેલ.

दशमिन् त्रि. (नवतितदूर्ध्वे दशमी साऽवस्था भेदोऽस्त्यस्य "वयसि पूरणात्" इनिः) અત્યંત વૃદ્ધ, નેવું વર્ષથી ઉપરની અવસ્થાનું.

दशमी स्त्री. (दशम+ङीप्) તિથિ દશમ, કામની છેલ્લી અવસ્થા. મનુષ્ય આયુષ્યના સો વર્ષ પૈકી છેલ્લાં દશ વર્ષ.

दशमींगत त्रि. (दशमीं गतः) અત્યંત વૃદ્ધ, નેવું વર્ષથી ઉપરની અવસ્થાવાળું. ઘણું જુનું, ઘણું ઘરડું.

दशमीस्थ त्रि. (दशम्यां अवस्थायां तिष्ठतीति स्था+क) અત્યંત વૃદ્ધ, નેવુથી તે સો વર્ષની અંદરનું, કામની છેલ્લી અવસ્થાને પામેલ.

दशमुख पु. (दश मुखानि यस्य) રાવણ

दशमुखरिपु पु. (दशमुखस्य रिपुः) રામ, રામચંદ્રજી.

दशमुखा स्त्री. (दश मुखानि यस्य) દશ મુખવાળી દેવી.
यथा—नीलाश्मद्युतिमास्यपाददशकां सेवे महाकालिकाम्"
दुर्गासप्तशत्याम्.

दशमुखान्तक पु. (दशमुखस्यान्तकः) રામ, રામચંદ્ર.

दशमूत्रक न. (दशानां मूत्राणां समाहारः) દશપ્રકારનાં મૂત્ર. ગાયનું, ભેંસનું, બકરીનું, ઘેટીનું, હાથીનું, ગધેડીનું, મૃગલીનું, મનુષ્યનું, સ્ત્રીનું, ઘોડીનું.

दशमूल न. (दशसंख्यकानां मूलानां समाहारः पात्रादित्वान्न ङीप्.) દશ મૂલનો સમુદાય, દશમૂલ, એકઠાં કરી ગરેલું ઔષધ.
यथा—विल्वश्योणाकगम्भारीपाटलागणिकारिकाः ।
दीपनं कफवातघ्नं पंचमूलमिदं महत् ॥
शालिपर्णीपृश्निपर्णी बृहतीद्वयगोक्षुरम् ।
वातपित्तहरं वृष्यं कनीयः पञ्चमूलकम् ।
उभयं दशमूलं तु सन्निपातज्वरापहम्" ॥ सुखबोधे

दसमूलघृत न. વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ જ્વર નાશક દશ મૂળાદિવડે પકાવેલ એક પ્રકારનું ઘી, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ કાસ (ઉધરસ) વિનાશક એક પ્રકારનું ઘી.
यथा—"दशमूलीरसे सर्पिः सक्षीरे पञ्चकोलकैः ।
सक्षारैः हन्ति तत्पूर्वं ज्वरकासाग्निमन्दतां"—चक्रदत्ते ।
"दशमूलीकषायेण भार्गीकल्कं पचेत् घृतं । दक्षतित्तिरिनिर्यूहे तत्परं वातकासनुत्" ॥ तन्त्रशास्त्रे.

दशमूलतैल न. વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ બહેરાપણાનું નાશક એક પ્રકારનું દશમૂળ આદિ ઔષધિથી પકાવેલ તેલ.

दशमूलषट्पलघृत न. વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઔષધ રૂપ એક ઘી.

दशमूलाद्यघृत न. ઉપરનો અર્થ.

दशयोग पु. (दशानामङ्गानां योगः) વિવાહ વગેરેમાં ત્યાજ્ય જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ.

दशयोगभङ्ग पु. (दशयोगस्य भङ्गः) સંસ્કાર કર્મમાં નક્ષત્રવેધ વિશેષ.

यथा—"तिथ्यङ्गवेदैकदशोनविंशमैकादशाष्टादशविंशसंख्याः इष्टोऽनना सूर्ययुतोऽनना च योगाद्भूश्चेद्दशयोगभङ्गः" ज्योतिस्तत्त्वे.

दशरथ पु (दशसु दिक्षु गतो रथो यस्य) સૂર્યવંશી એક રાજા, શ્રીરામચંદ્રજીના પિતા.

दशरथ पु. (जै. प्रा. दसरह) ચાલુ અવસર્પિણીના આઠમા બળદેવ તથા વાસુદેવ, એ નામના ચાલુ અવસર્પિણીના ૯મા કુલકર, એક કુમારનું નામ, વહ્નિદશા સૂત્રનાં પ્રથમ અધ્યયનનું નામ.

दशरथतनय पु. (दशरथस्य तनयः) રામચન્દ્ર, રામ.

दशरथतनुज पु. (दशरथस्य तनुजः) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथतुक् पु. (दशरथस्य तुक्) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथतोक न. (दशरथस्य तोकम्) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथपुत्र पु. (दशरथस्य पुत्रः) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथललना स्त्री. (दशरथस्य ललना) દશરથ રાજાની સ્ત્રી.

दशरथललिता स्त्री. (दशरथेन ललिता) આશ્વિન માસની કૃષ્ણચતુર્થી.

दशरथसुत पु. (दशरथस्य सुतः) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथसूनु पु. (दशरथस्य सूनुः) રામચંદ્ર, રામ.

दशरथात्मज पु. (दशरथस्यात्मजः) રામચંદ્ર, રામ.

दशरश्मिशत पु (दश रश्मिशतान्यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

दशरात्र पु. (दशभिः रात्रिभिः निर्वृत्तः) દશ દિવસ સાધ્ય એક યજ્ઞ.

दशरात्र न. (दशानां रात्रीणां समाहारः) દશરાતનો સમુદાય.

दशरूपक न. (दश रूपकाणि दृश्यकाव्यानि प्रतिपाद्यत्वेन सन्त्यत्र) નાટકાદિ લક્ષણ પ્રતિપાદક સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક ગ્રન્થ

दशरूपभृत् पु. (दशरूपं बिभर्ति. भृ+क्विप् तुगागम, मश्च) વિષ્ણુ.

दशलक्षण न. (दशानां लक्षणानां समाहारः) દશ લક્ષણો, દશ લક્ષણનો સમુદાય.

दशलक्षणक पु. (दशलक्षणान्यस्य कप्) દશ લક્ષણ વાળો ધર્મ.

यथा—"उत्तमक्षमामार्दवार्जवसत्यशौचसंयमतपस्त्यागाकिञ्चन्यब्रह्मचर्याणि धर्म." तत्त्वार्थाधिगमे.

"धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
धीर्विद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम्" ॥-मनुः

दशवाजिन् पु. (दश वाजिनो रथे यस्य) ચન્દ્ર.

दशवार्षिक त्रि. (दशसु वर्षेषु भवः ठञ् उत्तरपदवृद्धिश्च) દશ વર્ષનું, દશ વર્ષમાં હોનાર–થનાર.

दशविध त्रि. (दश विधाः प्रकाराः यस्य) દશ પ્રકારનું.

दशवीर न. (दश वीरा यत्र) તે નામનો એક સત્ર.

दशव्रज पु. તે નામે એક ઋષિ.

दशशत न. (दशगुणितं शतम्) એક હજાર, એક હજારની સંખ્યા.

दशशतरश्मि पु (दशशतं सहस्रं रश्मयो यस्य) સૂર્ય.

दशशताङ्घ्रि स्त्री. (दशशतमङ्घ्रयो यस्याः) શતમૂલી, શતાવરી નામની વનસ્પતિ.

दशश्वेतवाजिन् पु. (दश श्वेतवाजिनो रथे यस्य) ચંદ્ર.

दशसप्ता स्त्री. (दश च सप्त चास्यां विष्टुतौ) સામવેદનો અમુક એક ભાગ.

दशसहस्र न. (दशगुणितं सहस्रं) દશ હજાર.

दशसाहस्र न. (दशगुणितं सहस्रं प्रमाणमस्य अण् उत्तरपदवृद्धिः) દશ હજારના પ્રમાણવાળું.

दशसाहस्रिक त्रि. (दश सहस्राणां प्रमाणम् अण्. ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) દશ હજારના પ્રમાણનો ભાગ વગેરે

दशस्य (दशं दानमिच्छति नामधातु पर. अक. सेट्. दशस्यति. दश्+यक्+सुक् च) દાનની ઇચ્છા કરવી, દેવાને ઇચ્છવું તે.

दशहरा स्त्री. (दश पापानि हरति. हृ+ट+टाप्) ગંગાનો જન્મદિવસ, જ્યેઠ શુદ દશમ.

दशा स्त्री. (दंश्+अङ् ततष्टाप् न लोपः, वस्त्रान्ते बहुवचनान्तोऽयं शब्दः) વસ્ત્રના બે છેડા નું સૂતર, બાળ

વિગેરે.

दसेरकी स्त्री. (दसेरक+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ગધેડી.

दस्त त्रि. (दस्+क्त) નાશ કરેલું, ફેંકેલું, ઉરાડેલું, ત્યાગ કરેલું.

दस्म पु. (दस्यति उत्क्षिपति दक्षिणादिकमिति दस्+मक्) યજમાન, ચોર, અગ્નિ, દુષ્ટ, ખલ, ચિત્રાનું ઝાડ.

दस्म त्रि. (दस्+मक्) ફેંકનાર, ઉરાડનાર, દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય.

दस्म्य त्रि. (दस्म+यत्) દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય, દેખાવડું.

दस्यु पु. (दस्यति परस्वादिकं नाशयति दस्+युच् अनुनासिकत्वात् नानादेशः) મહા સાહસિક–ડાકૂ, ખલ–દુષ્ટ, ચોર, અસુર, શત્રુ, જાતિભેદ–બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય શૂદ્ર આ ચાર વર્ણથી ભિન્ન એક જાતિ, ક્રૂર. પોતાનું કર્મ છોડી દેવાથી જેને બહિષ્કૃત કર્યો હોય તે.

दस्यु त्रि. (दस्+युच्) કર્મભ્રષ્ટ, પતિત, જાતિચ્યુત.

दस्युसात् अव्य. (दस्यूनामधीनं भवति करोति सम्पद्यते वा दस्यु+साति) ચોરને આધીન, શત્રુને આધીન.

दस्युह पु. (दस्युं हन्ति) સુગ્રીવનો મોટો ભાઈ વાલી.

दस्र पु. (दस्यति पांसून् दस्+रक् दस्यति रोगान् इति वा) ગધેડો, અશ્વિની નક્ષત્ર, અશ્વિનીકુમાર.

दस्र पु. द्वि. व. (दस्+रक्) અશ્વિનીકુમાર, બેની સંખ્યા.

दस्र न. (दस्+रक्) શિશિર ઋતુ.

दस्र त्रि. (,, ,,) હિંસક, હિંસા કરનાર.

दस्री स्त्री. (दस्यति पांसून् दस्+रक्+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ગધેડી.

दस्रदेवता स्त्री. (दस्रौ देवता यस्याः) અશ્વિનીતારા, અશ્વિની નક્ષત્ર.

दस्रभ न. (दस्रं भं नक्षत्रम्) અશ્વિની નક્ષત્ર.

दस्रसू स्त्री. (दस्रौ सूते सू+क्विप्) સંજ્ઞા નામની સૂર્યપત્ની.

दह (भस्मीकरणे दाहे च भ्वा. स. पर. अनिट् दहति) બાળવું, રાખ કરી નાંખવું, બળવું.

दह् (दीप्तौ दाहे च चुरा. उभ. स. सेट् इदित् दंहयति दंहयते दीप्तौ अक.) બાળવું, દીપવું, પ્રકાશવું.

दहत् त्रि. (दह्+शतृ) બાળતું, તપાવતું, બળતું.

दहदहा स्त्री. તે નામની કાર્તિક સ્વામીની અનુચરા એક દેવી માતૃકા.

दहन पु. (दहतीति दह्+ल्यु. दह्यते कामाग्निना दह्+ल्युट् च) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, ભીલામું–ભીલામો, કબૂતર, તે નામે એક રુદ્રદેવ, હોલો પક્ષી, દુષ્ટ મનુષ્ય, ગુગળ, તૃતીય સંખ્યા, કૃત્તિકા નક્ષત્ર.

दहन त्रि. (,, ,,) દાહક, બાળી નાંખનાર, દુષ્ટ ચિત્તવાળું

दहन न. (दहौ दाहे भावे ल्युट्) દાહ, બાળવું તે, અગ્નિ સંસ્કાર કરવો, દગ્ધ થવું, બળવું.

दहनकेतन पु. (दहनस्य केतनमिव) ધૂમ, ધુમાડો.

दहनप्लुष्ट त्रि. (दहनादिव प्लुष्टं प्लोषणं यस्मात्) વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ એક દાહક પદાર્થ.

दहनप्रिया स्त्री. (दहनस्य प्रिया) અગ્નિની સ્વાહા નામની પત્ની–પ્રિયા.

दहनवहुल पु. (दहनं वहुलमत्र) અગ્નિ, ચિત્રકવૃક્ષ.

दहनर्क्ष न. કૃત્તિકા નક્ષત્ર.

दहनसहचर पु. (दहनस्य सहचरः) વાયુ.

दहनसारथि पु. (दहनस्य सारथिः) વાયુ.

दहनागुरु न. (दहनस्य दहनाय अगुरुः) બાળવા માટેનું અગર.

दहनाराति पु. (दहनस्यारातिः) પાણી, જલ.

दहनारी पु. (दहनस्यारिः) જલ, પાણી.

दहनी स्त्री. (दह्+ल्युट्–ङीप्) મોરવેલ નામની વનસ્પતિ.

दहनी स्त्री. (जै. प्रा. दहणी) વિદ્યા વિશેષ.

दहनीय त्रि. (दह्यते दह्+कर्मणि अनीयर्) બાળવા યોગ્ય.

दहनोपल पु, (दहनाय वह्नये हितः उपलः) સૂર્યકાન્તમણિ, આગિયો કાચ, ચકમક પથ્થર.

दहनोल्का स्त्री. (दहनस्य उल्का) અગ્નિનો તણખો.

दहर पु. (दहति गृहद्रव्यनाशनेन सन्तापयति दह्+अर) ઉંદર, ભાઈ, બાળક, વરુણ દેવ.

दहर न. (दहति ताडनमारणाद्यैर्विविधैः दुःखैः जीवान् सन्तापयति दह्+अर्) નરક.

दहर त्रि. (दह्+अर) દુર્બોધ, અતિસૂક્ષ્મ, સ્વલ્પ–અતિશય થોડું.

दशार्हगण्डिका स्त्री. (जै. प्रा. दसारगंडिया) જેમાં દશાર્હનો અધિકાર છે એવા ગ્રન્થ.

दशार्ह त्रि. હરકોઇ યાદવવંશી.

दशावतार पु. (दश अवतारा यस्य) વિષ્ણુ.

दशाविशेष पु. (दशायाः विशेषः) અમુક કોઈ દશા કે હાલત, અમુક કોઈ અવસ્થા.

दशाश्व पु. (दश अश्वा रथे यस्य) ચંદ્ર, કપૂર

दशाश्वमेध न. કાશીમાં આવેલું તે નામનું એક તીર્થ.

दशाश्वमेधिक न. ઉપરનો અર્થ.

दशास्थिति स्त्री. અમુક દશા, અમુક હાલત.

दशास्य पु. (दश आस्यानि यस्य) રાવણ.

दशास्यजित् पु. (दशास्यं जयति जि+क्विप्+तुक्) રામ, રામચંદ્ર.

दशास्यनिषूदन पु. (दशास्यं निषूदयति) રામ, રામચંદ્ર.

दशास्यरिपु पु. (दशास्यस्य रिपुः) રામ, રામચંદ્ર.

दशास्यशत्रु पु. (दशास्यस्य शत्रुः) રામચંદ્ર, રામ.

दशास्यहन्तृ पु. (दशास्यस्य हन्ता हन्+तृ) રામચંદ્ર, રામ.

दशाह पु. (दशानामह्नां समाहारः समासान्तः टच् समाहारत्वात् नाह्नादेशः) દશ દિવસ.

दशाह्निक त्रि. (जै. प्रा. दसाहिय) દશ દિવસ સંબંધી.

दशाह्निका स्त्री. (जै. प्रा. दसाहिया) દશ દિવસ પર્યન્ત થતી પુત્રની જન્મ ક્રિયા.

दशिका स्त्री. (दश+ण्वुल्) એક જાતની વનની મક્ષિકા–માંખી.

दशिन् त्रि. ब. व. (दश संख्याः सन्ति येषाम् डिनि) દશની સંખ્યાવાળું.

दशिन् पु. (दशा वर्त्तिका अस्त्यस्य इनि) દીવો.

दशिन् त्रि. (दशा वस्त्राञ्चलं अस्त्यस्य इनि) વસ્ત્રનાં છેડાવાળું.

दशिन् पु. (दशसंख्याः ग्रामाः अधिकृतत्वेन सन्त्यस्य डिनि) રાજાથી નિયુક્ત કરેલો દશ ગ્રામનો અધિપતિ–ધણી.

दशीविदर्भ पु. દક્ષિણમાં આવેલો દેશ.

दशेन्द्रिय न. (दश इन्द्रियाणि) પાંચ કર્મેન્દ્રિય પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય મળી દશ ઇન્દ્રિય.

दशेन्धन पु. (दशा वर्त्तिकैव इन्धनं यस्य) દીવો, દીપ.

दशेर त्रि. (दशतीति दंश्–एरक्) હિંસક, અપકારક.

दशेरक पु. (दशति दुःखं ददाति दंश्+एरक् ततः कन्) મરુસ્થલ, નિર્જલ દેશ, ઉંટનું બચ્ચું, નાનું ઉંટ, ગધેડો.

दशेरक पु. ब. व. (दशेरक+अण् बहुषु अणो लुक्) દશેરક–મરુદેશના રહેનાર લોક, કે મરુદેશના રાજા વિગેરે.

दशेरुक पु. (दशति–दुःखं ददाति दंश्+एरुक्+कन्) મરુદેશ, નિર્જલપ્રદેશ.

दशेश पु (दशानामीशः) દશાના સ્વામી સૂર્ય વિગેરે.

दशेश पु. (दशानां ग्रामाणामीशः) દશ ગામનો અધિપતિ.

दशैकादशिक त्रि (एकादशार्थत्वादेकादश वस्तुनो दश, ये दत्ता दश एकादश भविष्यन्ति ते दशैकादशाः समासान्तोऽकारः दशैकादशान् प्रयच्छति इत्यर्थे ष्ठच्) એક પ્રકારનો વ્યાજનો ધંધો કરનાર, સો પ્રત્યે દશ લેનાર, સેકડે દશ ટકા વ્યાજ લેનાર.

दशोणि पु. (दश बहवः ऊणयोऽस्य) પુષ્કળ હવિષવાળું.

दशौषधकाल पु. (दशविधः औषधकालः) અમુક અમુક સમયે લેવા યોગ્ય દશ પ્રકારનો ઔષધકાલ.

दष्ट त्रि. (दंश्+क्तः) દશાયેલ, દશેલ, કરડેલું, એકત્ર થયેલ, એકઠું મળેલ, મીલાપ પામેલું.

दस् (दर्शने दंशने च चुरा. आ. सक. सेट् इदित् दंसयते) જોવું, દશવું કરડવું.

दस् (उत्क्षेपे उपक्षये च अपक्षये अक. दिवा. पर. सक. सेट् दस्यति) ઉંચે ફેંકવું, પ્રેરવું, ઉડાડવું, નાશ પામવું, ઓછું થવું.

दस् (भ्वा. पर.स. सेट् दंसति) ડસવું કરડવું, જોવું.

दस पु. (दस्+अच्) ઉંચે ફેંકવું, નાશ પામવું, ક્ષીણ થવું, ઉરાડવું.

दसन न. (दस+ल्युट्) ફેંકવું, ઉરાડવું, નાશ કરવું.

दसेरक पु. (दस्+एरक्) મારવાડ દેશ, ગધેડો, ઉંટનું બચ્ચું.

दसेरक पु ब. व. (दस्+एरक्+अण् बहुषु अणो लुक्) મારવાડ દેશના રહેવાસીઓ કે મરૂ દેશના રાજા

વિગેરે.

दसेरकी स्त्री. (दसेरक+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ગધેડી.

दस्त त्रि. (दस्+क्त) નાશ કરેલું, ફેંકેલું, ઉરાડેલું, ત્યાગ કરેલું.

दस्म पु. (दस्यति उत्क्षिपति दक्षिणादिकमिति दस्+मक्) યજમાન, ચોર, અગ્નિ, દુષ્ટ, ખલ, ચિત્રાનું ઝાડ.

दस्म त्रि. (दस्+मक्) ફેંકનાર, ઉરાડનાર, દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય.

दस्म्य त्रि. (दस्म+यत्) દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય, દેખાવડું.

दस्यु पु. (दस्यति परस्वादिकं नाशयति दस्+युच् अनुनासिकत्वात् नानादेशः) મહા સાહસિક–ડાકૂ, ખલ–દુષ્ટ, ચોર, અસુર, શત્રુ, જાતિભેદ–બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય શૂદ્ર આ ચાર વર્ણથી ભિન્ન એક જાતિ, ક્રૂર. પોતાનું કર્મ છોડી દેવાથી જેને બહિષ્કૃત કર્યો હોય તે.

दस्यु त्रि. (दस्+युच्) કર્મભ્રષ્ટ, પતિત, જાતિચ્યુત.

दस्युसात् अव्य. (दस्यूनामधीनं भवति करोति सम्पद्यते वा दस्यु+साति) ચોરને આધીન, શત્રુને આધીન.

दस्युह पु. (दस्युं हन्ति) સુગ્રીવનો મોટો ભાઈ વાલી.

दस्र पु. (दस्यति पांसून् दस्+रक् दस्यति रोगान् इति वा) ગધેડો, અશ્વિની નક્ષત્ર, અશ્વિનીકુમાર.

दस्र पु. द्वि. व. (दस्+रक्) અશ્વિનીકુમાર, બેની સંખ્યા.

दस्र न. (दस्+रक्) શિશિર ઋતુ.

दस्र त्रि. (,, ,,) હિંસક, હિંસા કરનાર.

दस्री स्त्री. (दस्यति पांसून् दस्+रक्+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ગધેડી.

दस्रदेवता स्त्री. (दस्रौ देवता यस्याः) અશ્વિનીતારા, અશ્વિની નક્ષત્ર.

दस्रभ न. (दस्रं भं नक्षत्रम्) અશ્વિની નક્ષત્ર.

दस्रसू स्त्री. (दस्रौ सूते सू+क्विप्) સંજ્ઞા નામની સૂર્યપત્ની.

दह (भस्मीकरणे दाहे च भ्वा. स. पर. अनिट् दहति) બાળવું, રાખ કરી નાંખવું, બળવું.

दंह् (दीप्तौ दाहे च चुरा. उभ. स. सेट् इदित् दंहयति दंहयते दीप्तौ अक.) બાળવું, દીપવું, પ્રકાશવું.

दहत् त्रि. (दह्+शतृ) બાળતું, તપાવતું, બળતું.

दहदहा स्त्री. તે નામની કાર્તિક સ્વામીની અનુચરા એક દેવી માતૃકા.

दहन पु. (दहतीति दह्+ल्यु. दह्यते कामाग्निना दह्+ल्युट् च) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, ભીલામું–ભીલામો, કબૂતર, તે નામે એક રુદ્રદેવ, હોલો પક્ષી, દુષ્ટ મનુષ્ય, ગુગળ, તૃતીય સંખ્યા, કૃત્તિકા નક્ષત્ર.

दहन त्रि. (,, ,,) દાહક, બાળી નાંખનાર, દુષ્ટ ચિત્તવાળું.

दहन न. (दहौ दाहे भावे ल्युट्) દાહ, બાળવું તે, અગ્નિ સંસ્કાર કરવો, દગ્ધ થવું, બળવું.

दहनकेतन पु. (दहनस्य केतनमिव) ધૂમ, ધુમાડો.

दहनप्लुष्ट त्रि. (दहनादिव प्लुष्टं प्लोषणं यस्मात्) વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ એક દાહક પદાર્થ.

दहनप्रिया स्त्री. (दहनस्य प्रिया) અગ્નિની સ્વાહા નામની પત્ની–પ્રિયા.

दहनवहुल पु. (दहनं पहुलमत्र) અગ્નિ, ચિત્રકવૃક્ષ.

दहनर्क्ष न. કૃત્તિકા નક્ષત્ર.

दहनसहचर पु. (दहनस्य सहचरः) વાયુ.

दहनसारथि पु. (दहनस्य सारथिः) વાયુ.

दहनागुरु न. (दहनस्य दहनाय अगुरुः) બાળવા માટેનું અગર.

दहनाराति पु. (दहनस्यारातिः) પાણી, જલ

दहनारी पु. (दहनस्यारिः) જલ, પાણી.

दहनी स्त्री. (दह्+ल्युट्–ङीप्) મોરવેલ નામની વનસ્પતિ.

दहनी स्त्री. (जै. प्रा. दहणी) વિદ્યા વિશેષ.

दहनीय त्रि. (दह्यते दह्+कर्मणि अनीयर्) બાળવા યોગ્ય.

दहनोपल पु, (दहनाय दहने हितः उपलः) સૂર્યકાન્તમણિ, આગિયો કાચ, ચકમક પત્થર.

दहनोल्का स्त्री. (दहनस्य उल्का) અગ્નિનો તણખો.

दहर पु. (दहति गुहाद्ध्वनाऽनेन गन्तारमिति दह्+अर) ઉંદર, ભાઈ, બાળક, [illegible].

दहर न (दहति ताडनमारणादिभिर्दुःखैः जीवान् तन्नाम्यति दह्+अर) નરક.

दहर त्रि. (दह्+अर) [illegible], અતિસૂક્ષ્મ, [illegible] અતિશય નાનું.

આપનાર.

दात्र न. (दा+भावे त्रन्) દાન.

दात्व पु. (ददाति. दा दाने+त्वन्) આપનારો, દેનારો, દાતા.

दात्व न. (दा+त्वन्) યજ્ઞકર્મ.

दाद पु (दद्+भावे घञ्) દાન.

यथा—"दत्त्वा च विविधान् दादान् पूजयित्वा च वै द्विजान्".

दादद पु. આપનારો, દેનારો, દાતા.

दादिन् त्रि. (दद्+णिनि) દાન કરનાર, દાન કરવાવાળો.

दाधिक त्रि. (दध्नि दध्ना वा संस्कृतः, दध्ना चरति, दध्ना संसृष्टं उपसिक्तं वा. ठक्) દહીં છાટેલ, દહીંથી મિશ્ર કરેલ, દહીંમાં સંસ્કાર યુક્ત કરેલ વસ્તુ.

दाधिक न. વૈદ્યકશાસ્ત્ર સુશ્રુતમાં કહેલું એક ઔષધ.

दाधित्थ न. (दाधित्थस्य विकारः, अञ्) કોઠાનો વિકાર, કોઠાનાં જેવડું પરિમાણ.

दाधृवि स्त्री. (धृवि+यङ् लुक् इन्) પૃથ્વી.

दाधृषि त्रि. (धृष्+यङ् लुक्+इन्) અત્યન્ત ધર્ષણ કરનાર, અત્યન્ત તિરસ્કાર કરનાર.

दान् (आर्जवे, छिदि च भ्वा॰ उभ. स,सेट्. स्वार्थे सन् छेदने तु न सन्. दीदांसति, दीदांसते. दानति, दानते.) સીધું કરવું, છેદવું, કાપવું.

दान न. (दा-दाने, दा-खण्डने, दैप्-शोधने वा भावादौ ल्युट्) દાન, દેવું, આપવું, હાથીનાં ગંડસ્થલમાંથી ઝરતું પાણી-મદ, ધન-દોલત, પાળવું, રક્ષણ કરવું, છેદવું, તોડવું, કાપવું, શુદ્ધ કરવું, નિર્મલ કરવું, મારવું-ઠોકવું, ઇનામ, બક્ષીસ, એક જાતનું જંગલી મધ.

दान त्रि. (दा+ल्युट्) આપવાનું દરકોઈ દ્રવ્ય.

दानक न. (कुत्सितं दानम् कुत्सितार्थे कन्) ખરાબ દાન.

दानकर्म न. (दानमेव कर्म) દાનરૂપ કર્મ, આપવાની ક્રિયા.

दानकाम त्रि (दानं कामयते. कम्+णिङ् अण्) દાન કરવા ઇચ્છનાર.

दानकुल्या स्त्री. (दानस्य कुल्या) હાથીના ગંડસ્થલમાંથી ઝરતો મદનો પ્રવાહ.

दानच्युत पु. ગોત્રપ્રવરનો એક ઋષિ.

दानतस् अव्य. (दान+तसिल) દાનથી.

दानता स्त्री. (दानस्य भावः, तल्) દાનપણું.

दानत्व न. (दानस्य भावः त्व) દાનપણું.

दानधर्म पु. (दानरूपो धर्मः) દાનરૂપ ધર્મ.

दानपति पु. (दाने पतिरिव) અક્રૂર નામનો એક યાદવ, તે નામે એક અસુર, નિરંતર આપનાર.

दानपति त्रि. (दाने पतिरिव) ઘણુંજ દાન આપનાર પુરુષ, દાનપરાયણ પુરુષ.

दानपात्र न. (दानस्य पात्रम् योग्यम्) દાનનું પાત્ર, દાન દેવા યોગ્ય.

दानप्रतिभाव्य न. (दानाय प्रतिभाव्यम्) આપવા માટે જામીનગીરી.

दानफल न. (दानस्य फलम्) દાનનું ફળ.

दानव पु. (दनोरपत्यम् अण्) દનુનો પુત્ર, દાનવ, રાક્ષસ, અસુર.

दानव त्रि. (दानवस्येदं अण्) દાનવ સંબંધી, રાક્ષસી, અસુરનું.

दानवगुरु पु. (दानवस्य गुरुः) શુક્રાચાર્ય.

दानवज्र पु. (दाने वज्र इव) વૈશ્ય, વૈશ્યજાતિવાળો એક ઘોડો, ગાન્ધર્વ.

यथा—"वज्रपाणिः ब्राह्मणः स्यात् क्षत्रं वज्ररथं स्मृतम्।
वैश्या वै दानवज्राश्च कर्मवज्रा यवीयसः॥
महाभारते।१।१७१।५१।

दानवत् त्रि. (दान+मतुप्) દાનવાળું, દાતા, દાનશીલ.

दानवत् (दानेन तुल्यम् वत्) દાન જેવું.

दानवप्रिय त्रि. (दानवानां प्रियः) દાનવોને પ્રિય.

दानवप्रिया स्त्री. (दानवस्य प्रिया) નાગરવેલ, તામ્બૂલનો વેલો.

दानवर्षिन् पु. (दानस्य वर्षः वर्षणमस्य) મદ ઝરવાવાળો હાથી, મદઝરતો હાથી, દાનપરાયણ પુરુષ.

दानवारि पु. (दानवानामरिः) દેવ, સુર, વિષ્ણુ.

दानवारि न. (दानस्य वारि) હાથીના મદનું પાણી.

यथा—"[illegible]" [illegible]

दानवीर पु. (दाने वीरः) દાન કરવામાં બહાદુર, મહાન દાતા.

दानवेय पु. (दन्वाः अपत्यम्, दनु+मनुष्यजातित्वात् स्त्रियां ऊङ् ततः ढक्) દાનવ, અસુર, રાક્ષસ, દનુનો પુત્ર.

दानव्यत्यास पु. (दानस्य व्यत्यासः) જેને દાન દેવું યોગ્ય છે તેને નહીં આપતાં બીજાને આપવું તે, કુપાત્રને દાન દેવું તે.

दानशील त्रि. (दानं शीलं सततमनुष्ठानं यस्य) બહુજ દાતા, ઉદાર દાતા, સતત દાન આપનાર.

दानशौण्ड त्रि. (दाने शौण्डः दक्षः) અતિશય દાતા, બહુજ દાન આપનાર.
यथा—"निर्गुणोऽपि विमुखो न भूपतेर्दानशौण्डमनसः पुरोऽभवत्" माघ.

दानसागर पु. (दानानां सागर इव प्रतिपादकतया आधार इव) તુલા પુરૂષાદિ મહા દાનોના વિધાનને જણાવનારો એક સ્મૃતિ નિબંધ, અતિશય દાન આપનાર.

दानयोग्य त्रि. (दानाय योग्यः) દાનપાત્ર, દાન દેવા યોગ્ય.

दानिन् त्रि. (दान+णिनि) દાન કરનાર.

दानीय त्रि. (दीयतेऽस्मै इति दा+सम्प्रदाने अनीयर्) આપવા યોગ્ય, દેવા લાયક.

दानीय न. (दा+अनीयर्) દાન, બક્ષીસ, દેવું, આપવું તે

दानु त्रि. (ददाति दा-दाने द्यति दो-खण्डने वा कर्तरि नु) દાતા, દેનાર, આપનાર, પરાક્રમી, વિજયી, ખંડન કરનાર, કાપનાર, દેવા યોગ્ય.

दानु पु. (दा-दाने+भावे नु) વાયુ, સુખ, દાનવ.

दानु न. (दीयते दा+कर्मणि नु) દાન, વૃષ્ટિ, વરસવું તે.

दानोदक न. (दानस्योदकम्) હાથીનો મદ,

दान्त त्रि. (दाम्यतीति दम्+कर्तरि क्तः दम्+णिच्+क्त वा) બાહ્યેન્દ્રિયને વશ કરનાર, દમન પામેલ, સુશિક્ષિત બલદાદિક, દાતા-દાન કરનાર.

दान्त त्रि. (दन्तेन निर्वृत्तम्, दन्तस्येदमिति वा अण्) દાંતથી બનેલું, દાંતનું, દાંત સંબંધી, હસ્તીનાં દાંતનું, હસ્તિનાં દાંત સંબંધી.

दान्त पु. દમનક-ડમરો વૃક્ષ, પર્વતનાં શિખર ઉપરનો કૂવો, વિદર્ભ રાજાનો પુત્ર વિશેષ.

दान्ति स्त्री. (दम्+क्तिन् दीर्घश्च) ઇન્દ્રિય સંયમ, ઇન્દ્રિય નિગ્રહ, તપ વિગેરેનાં ક્લેશની સહિષ્ણુતા, દમ-દમન.

दापन न. (दा+णिच्+ल्युट्) દેવરાવવું, અપાવવું, દાન કરાવવું.

दापना स्त्री. (जै. प्रा. दावणा) પ્રશ્નનું નિરાકરણ કરવું તે.

दापयित्वा अव्य. (दा+णिच्+क्त्वा) અપાવીને, દેવરાવીને.

दापित त्रि. (दाप्यते स्म दा+णिच्+कर्मणि क्त) સાધેલ, વશ કરેલ, દંડ કરેલ, શિક્ષા કરેલ, દેવરાવેલ, અપાવેલ, સ્વચ્છ કરેલું.

दाप्य त्रि (दा+णिच्+कर्मणि यत्) દંડવા યોગ્ય, શિક્ષા કરવા યોગ્ય, અપાવવા યોગ્ય-લાયક.

दाम न. (दीयते इति दो-खण्डने कर्मणि मन्) પશુ વિગેરેને બાંધવાનું દામણું, દોરી-દોરડું, બંધન.

दाम न. (दो+भावे मन्) સંધાન.

दाम न. (दमन अनुशिष्टत्वे दम्+कर्मणि घञ्, बाहुलकात् दीर्घश्च) દામોદર-વિષ્ણુ.

दामड्ढि पु. (जै. प्रा. दामड्ढि) શક્રેન્દ્રના વૃષભસેનાનો અધિપતિ.

दामकण्ठ पु. તે નામનો એક ગોત્ર પ્રવર્તક ઋષિ.

दामग्रन्थि पु. મત્સ્યરાજ વિરાટનો એક સેનાપતિ.

दामचन्द्र દ્રુપદ રાજાનો એક પુત્ર.

दामन् न. (दो-खण्डने+करणभावादौ मनिन्) દોહવાની વખતે પશુ વગેરેનાં પગ બાંધવાનું દોરડું, દોરી, માલા, દોરી-દોરડું, દાંત વિગેરેનાં પાટા ઉપર બાંધવાનો દોર.

दामन् त्रि. (दा+मनिन्) દાન આપનાર-દાતા.

दामन् पु. (जै. प्रा. दाम) વેલન્ધર નાગરાજનો એક આવાસ પર્વત.

दामन त्रि. (दाम्नः इदं अण्) દોરડાનું-દોરડા સંબંધી, દામણાનું-દામણા સંબંધી.

दामनपर्वन् न. (दमनस्येदं दामन अण्, दामनं पर्व यत्र) ચૈત્ર શુકલ ચતુર્દશી, ચૈત્ર શુદી બારસ વિગેરે.

दामिनी पु. (दामनस्य अपत्यं इञ्) દમનનો પુત્ર, તે નામનો એક આયુધજીવી સંઘ.

दामनी स्त्री. (दामन्+स्वार्थे अण्+ङीप्) પશુને બાંધવાની દોરી, દામણું.

दामनी स्त्री. (जै. प्रा. दामणी) ભગવાન્ કુન્થુનાથની મુખ્ય શિષ્યાનું નામ, દામની આકારનું સ્ત્રી-પુરૂષનું એક સુલક્ષણ.

दामन्यादि पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

सच गणो यथा-"दामनि, औलपि, वैजवापि, औदकि, औदङ्कि, आच्युतन्ति, आच्युतदन्ति, शाकुन्तकि, आकिदन्ति, औडवि, काकदन्तकि, शात्रुन्तपि, सार्वसेनि, विन्दुवैन्दवि, तुलभ, मौञ्जायन, काकन्दि, सावित्रीपुत्र"

दामलिप्त न. તે નામનું એક શહેર.

दामलिह् पु. (दाम लेढि लिह्+क्विप्) દોરડું ચાટનાર.

दामा स्त्री. (दामन् पक्षे डाप्) દોરી, દોરડું, માલા, પશુને બાંધવાની દોરી.

दामाञ्जन न. (दाम्नः अञ्जनम्) ઘોડા વિગેરેને પાછલા પગ બાંધવાની દોરી, ઘોડાના સામાનનું એક અંગ જેમાં ઘોડા ઉપર બેસનારનાં પગ રહે છે તે પાગડું-પગડું.

दामिनी स्त्री. (दामिन्+ङीप्) વીજલી, વિદ્યુત્.

दामोदर पु. (दाम्ना बन्धनसाधनेन उदरे बद्धः) શ્રી કૃષ્ણ, શાલિગ્રામની એક મૂર્તિ, વર્દ્ધમાન પુરની પાસેનો પાણીનો એક ઝરો, વિષ્ણુ, કાશ્મીરનો એક રાજા.

दामोदर पु. (दमः बहिरिन्द्रियनिग्रहः तज्जन्यो दामः तस्येदमित्यण् , ऋ+अप् गुणे अरः, दामः दमसाधकः उत् उत्कृष्टः अरः साक्षात्काररूपावगतिर्यस्य अथवाऽभिषेककाले कण्ठाल्लम्बमानं पुष्पदाम उदरे यस्य) ગત ઉત્સર્પિણીમાં થઇ ગયેલ એક તીર્થંકર.

दामोष्णीष पु. ગોત્ર વ્યાવર્તક પ્રવર ઋષિનો એક ભેદ.

दाम्पत्य न. (दम्पत्योरिदं पत्यन्तत्वात् यक्) દમ્પતી સંબંધી, ધણી ધણીયાણી સંબંધી, ધણી ધણીયાણીની અન્યોન્ય પ્રીતિ.

दाम्भिक त्रि. (दम्भेन धर्मं चरति ठक्) દંભી, પાંખડી, ઢોંગી, દંભવાળું.

दाम्भिक पु. (दम्भेन चरतीति) બગલો પક્ષી.

दाम्भिकी स्त्री. (दाम्भिक+ङीप्) બગલી.

दाम्य त्रि. (दम्+ण्यत्) વશ કરવા યોગ્ય, આજ્ઞા કરવા યોગ્ય.

दाय् (दाने, भ्वा. आत्म. सक. सेट् दायते) આપવું, દેવું દાન કરવું.

दाय पु. (दीयते इति. दा-दाने+कर्मणि घञ्+युक्) વિવાહ કાલે કન્યાને પહેરામણીમાં અપાતું ધન, જમાઈ વિગેરેને તેના સસરા તરફથી અપાતી પહેરામણી, વ્રત અને ભિક્ષા વિગેરેમાં બ્રાહ્મણોને અપાતું દાન દ્રવ્ય, વિભાગ કરવા યોગ્ય બાપદાદાનું ધન-દાયભાગ, વારસો.

यथा—"दायादाजीवतो राजवर्चसादगृह्णतो धनम्
दायं वापह्नुवानस्य क्वाचौर्यव्यसनं शुचि। सागरधर्मामृते.

दाय पु. (दा-दाने+भावे घञ्+युक्) દાન, સ્થાન.

दाय पु. (दीङ्-क्षये भावे घञ् ,,) ક્ષય, સ્થાન. લય.

दाय पु. (दो-खण्डने+भावे घञ् ,,) ખંડન, તોછડું બોલવું તે, ઉદ્ધત ભાષણ.

दाय त्रि. (ददातीति. दा+णः युक्) દાન આપનાર, દાતા.

दायक त्रि. (ददातीति दा दाने+ण्वुल्) દાન કરનાર, આપનાર.

दायक त्रि. (द्यति दो-खण्डने+ण्वुल्) ખંડન કરનાર.

दायक पु. (दायेन धनेन कायति. कै+क) વારસ.

दायबन्धु पु. (दाये बन्धुः) ભાઇ, વારસાનો હક્કદાર, બાંધવ.

दायभाग पु. (दायस्य भागः) વારસાનો ભાગ, વારસાની વહેંચણી.

दायविभाग पु. (दायस्य विभागः) ઉપરનો અર્થ.

दायाद पु. (दायं विभजनीयधनमादत्ते. आ+दा+क दायं अत्ति. अद्+अण् , उपपदसमासो वा) વારસો લેનાર, વારસ, પુત્ર, લાંબા અથવા પાસેના સંબંધવાળા ગોત્રજ બંધુ, સમાનોદક, સપિંડ.

दायाद त्रि. (दायस्य+आदः ग्राहकः) દાયભાગને ગ્રહણ કરવા વાળો. દાયભાગને ગ્રહણ કરનાર, દાય ભાગનો અધિકારી, દાયભાગનો અધિકારવાળો.

दायादव पु. ब. व. વારસો લેનાર, વારસ, વારસાના ભાગીદાર બાંધવ ગોત્રજ વિગેરે.

दायादवत् त्रि. (दायाद+मतुप्) વારસાવાળું.

दायादवत् पु. („ „) પિતા, બાપ.

दायादवत् अव्य. (तुल्यार्थे वत्) દાયાદ જેવો, પિતા જેવો.

दायादा स्त्री. (दायाद+टाप्) સ્ત્રી.

दायादी स्त्री. (दायं आदत्ते+ङीप्) કન્યા.

यथा—"पुमान् दायादो दायादा स्त्री"

दायाद्य न. (दायादस्य भावः ष्यञ्) વારસપણું, સપિંડપણું, ઋકથપણું.

दायापवर्त्तन न. (दायस्य अपवर्त्तनम्) વારસાનો અભાવ, વારસાનું ન હોવું તે.

दायित त्रि. (दायं दानं करोति. दाय+णिच्+कर्मणि क्तः) દાન કરેલ, આપેલ.

दार पु. ब. व. (दारयति भ्रातॄन् दॄ+णिच्+कर्तरि अच् णिलोपश्च) ભાર્યા, પત્ની, પરણેલી સ્ત્રી.

दार पु. (दॄ+करणे घञ्) એક પ્રકારનું ઓષધ.

दार पु. (दॄ+भावे घञ्) ચીરવું, ફાડી નાંખવું, વિદારણ.

दारक पु. (दॄ+ण्वुल्) બાલક, છોકરૂં. જનાવરનું બચ્ચું, વિષ્ણુનો સારથી, ગામડાનો કુક્કર, પુત્ર.

दारक पु. द्वि. व. (दॄ+ण्वुल्) પુત્ર અને પુત્રી.

दारक („ „) ચીરી નાંખનાર, ફાડી નાંખનાર, તોડનાર, વિદારણ કરનાર.

दारकर्म्मन् न. (दारार्थं यत् कर्म) લગ્ન, વિવાહ.

दारक्रिया स्त्री. (दाराणां तद्भावस्य प्रतिपादिका क्रिया) લગ્ન, વિવાહ.

दारग्रहण न. (दाराणां दारत्वस्य सम्पादकं ज्ञानं) લગ્ન, વિવાહ.

दारण न. (दॄ+ल्युट्) નિર્મળી, ચીરવાનું સાધન, ચીરવું, ભેદવું, ફાડી નાંખવું, એક પ્રકારનું ઔષધ.

दारण त्रि. (दॄ+ल्यु) ચીરી નાંખનાર, ભેદી નાંખનાર, વિદારી નાંખનાર.

दारणी स्त्री. (दॄ+णिच् ल्युट्+ङीप) દુર્ગા દેવી, પાર્વતી

दारद न. (दरदि देशभेदे भवः दरद+अण्) દરદ દેશમાં હોનાર-થનાર, એક પ્રકારનું ઝેર, પારો, હીંગલોક, હીંગલો.

दारद पु. (दरदो देशस्य सन्निकृष्टः अण्) સમુદ્ર.

दारवल्हिभुज् पु. (दारुं तत्काष्ठपात्रविदारणेन वह्निं भुङ्क्ते इति भुज्+क्विप्) બગલો.

दारव त्रि. (दारुणः विकारः दारु+अण्) લાકડાનું, લાકડાનું બનાવેલ, લાકડા સંબંધી.

दारसंग्रह पु. (दाराणां संग्रहो यस्मात्) વિવાહ, લગ્ન.

दारि त्रि. (दारयतीति दॄ+णिच्+इन्) ચીરનાર, ફાડનાર, વિદારનાર.

दारि स्त्री. („ „) ચીરવું, ફાડવું, વિદારવું, તોડવું.

दारिका स्त्री. (दारक+टाप् कापि अत इत्वम्) કન્યા, છોકરી, પુત્રી, વેશ્યા.

दारिकादान न (दारिकाया दानम्) કન્યાદાન.

दारित त्रि (दारितं स्म. दॄ+णिच्+क्त) ચીરેલ, ફાડેલ વિદારેલ.

दारिद्र्य न. (दरिद्रस्य भावः ष्यञ्) દરિદ્રતા. દરિદ્રપણું, ગરીબાઈ.

दारिन् पु. (दार+इन् [illegible]) ...તે, ધણી, સ્વામી, ઘણી સ્ત્રીઓ કરવી એવા મતને માનનારો.

दारी स्त्री. (दारयति पदतलं इति. दॄ+णिच्+इन्+ङीप्) તે નામનો એક ક્ષુદ્ર રોગ.

यथा—"परिक्रमणशीलस्य वायुरत्यर्थरूक्षयोः ।
पादयोः कुरुते दारीं सरुजां तलसंश्रिताम्" सुश्रुते.

दारु पु. न. (दीर्यते. दॄ+उण्) લાકડું કાષ્ટ, પિત્તળ, દેવદાર.

दारु न. (दॄ+उण्) દેવદારનું ઝાડ, પિત્તળ.

दारु त्रि. (दा-दाने दो-खण्डने वा रु) કારીગર, ચીતરનાર, ફાડનાર, દાન દેનાર, ખંડનાર, ખંડન કરનાર, કાપનાર, દાતા.

दारुक पु. (जै. प्रा. दारुग) વસુદેવ રાજાના એક પુત્રનું નામ.

दारुक पु. (जै. प्रा. दारुय) અંતગડ સૂત્રના બારમા અધ્યયનનું નામ,

दारुक न. (दारु+स्वार्थे क) દેવદાર.

दारुक पु. („ „) શ્રીકૃષ્ણનો સારથિ.

दारुकच्छ पु. તે નામનો એક દેશ.

दारुकच्छक त्रि. (दारुकच्छे भवः वुञ्) દારૂકચ્છ દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર, તે દેશનાં લોક.

दारुकदली स्त्री. (दारु इव कठिना कदली) એક જાતની કેળ, જંગલી કેળ.

दारुका स्त्री. (दारुणा कायति. कै+क+टाप्) લાકડાની પૂતલી.

दारुकावन न. તે નામનું એક તીર્થ.

दारुकेश्वर पु. તે નામનું એક શિવલિંગ.

दारुगन्धा स्त्री. (दारुणि गन्धो यस्याः) એક જાતનું 'ચીડા નામનું' સુગંધી દ્રવ્ય.

दारुगर्भा स्त्री. (दारुमयो गर्भो यस्या) એક જાતની કેળ, લાકડાની પુતળી.

दारुचिनी स्त्री. તજ.

दारुचीर्णक न. તજ.

दारुज त्रि. (दारुणो जायते जन्+ड) લાકડામાંથી ઉત્પન્ન થનાર.

दारुज पु (,, ,,) એક જાતનું વાદિત્ર. વાદ્ય.

दारुण पु. (दारयति भीषयते चित्तं दृ–भयं+णिच्+उनन्) ચિત્રાનું ઝાડ, ભયાનક રસ, વિષ્ણુ, એક જાતનો રોગ.

दारुण त्रि. ભયંકર, વિકરાળ, બીહામણું, ચીરી નાંખનાર. જુલમી, નિર્દય, તીક્ષ્ણ, કઠોર.

दारुण त्रि. (जै. प्रा. दारुण) એક અહોરાત્રનાં ત્રીશ મુહૂર્ત્તમાંના પંદરમાં મુહૂર્ત્તનું નામ.

दारुण न. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અમુક નક્ષત્રો.

दारुणक पु. (दारुणवत् कायति कै+क) માથામાં થતો એક જાતનો રોગ.

दारुणता स्त्री. (दारुणस्य भावः तल्) ભયંકરપણું, બીહામણું, નિર્દયતા, ક્રુરતાપણું

दारुणत्व न. (दारुणस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दारुणा स्त्री. અક્ષય તૃતીયા તિથિ, નર્મદા ખંડની અધિષ્ઠાત્રી એક દેવી.

यथा—"तृतीयाऽक्षयसंज्ञा या दारुणा सा प्रकीर्तिता'

दारुतीर्थ न. તે નામનું એક તીર્થ.

दारुनिशा स्त्री. (दारुप्रधाना निशा) દારૂ હલદર.

दारुपत्री स्त्री. (दारुणः देवदारुणः पत्रमिव पत्रमस्याः ङीप्) હિંગુપત્રી નામે વનસ્પતિ, આકળી નામે વનસ્પતિ.

दारुपात्र न. (दारुणः पात्रम्) લાકડાનું પાત્ર.

दारुपीता स्त्री. (दारुणा काष्ठेन पीता) દારૂ હલદર.

दारुपुत्रिका स्त्री. (दारुमयी पुत्रिका) લાકડાની પૂતળી.

दारुपुत्री स्त्री. (दारुनिर्मिता पुत्री) ,, ,,

दारुपुत्तलिका स्त्री. (दारुनिर्मिता पुत्तलिका) લાકડાની પૂતળી.

दारुफल पु. ( ) પીસ્તાનું ઝાડ.

दारुमय त्रि. (दारुणः अयं दारुणः विकारो वा दारु+मयट्) લાકડાનું, લાકડામાંથી બનાવેલ.

दारुमुख्याह्वया स्त्री. (दारुमुख्यं आह्वयते आ+ह्वे+श+टाप्) ઘો.

दारुमुख्याह्वा स्त्री. (दारुमुख्यं आह्वयते आ+ह्वे+क+टाप्) ઘો.

दारुमूषा स्त्री. (दारुप्रधाना मूषा) દારૂમૂષી નામની એક વનસ્પતિ.

दारुमृत पु. (जै. प्रा. दारुमड) જંબૂદ્વીપના ભરતખંડમાં થનાર ૨૩મા તીર્થંકરના પૂર્વ ભવનું નામ.

दारुयन्त्र न. (दारुमयं यन्त्रम्) લાકડાનું કોઈ યંત્ર.

दारुवधू स्त्री. (दारुमयी वधूः वधूप्रतिमा, दारुमयी वधूरिव वा) લાકડાની બનાવેલી સ્ત્રી–પ્રતિમા, લાકડાની પુતળી.

दारुवह त्रि. (दारु वहतीति वह्+अच्) લાકડાને તાણી જનાર જલનો પ્રવાહ વિગેરે, લાકડાને લઇ જનાર કઠિયારો વિગેરે.

दारुवाहक त्रि. (दारु वहति वह्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दारुसार पु. (दारुषु सारः श्रेष्ठः) ચંદન વૃક્ષ, સુખડનું ઝાડ.

दारुसिता स्त्री. (दारुणि सितेव) તજ.

दारुस्त्री स्त्री. (दारुनिर्मिता स्त्री) લાકડાની પુતળી.

दारुसंक्रम पु. (जै. प्रा. दारुसंकम) લાકડાનો બનાવેલો પુલ.

दारुहरिद्रा स्त्री. (दारुमयी हरिद्रा) દારૂ હળદર.

दारुहस्तक पु (दारुणो हस्त इव कन्) લાકડાની કડછી.

दारोपसंग्रह पु. (दाराणां उपसंग्रहो यस्मिन् कर्मणि) વિવાહ-લગ્ન.

दार्घसत्र पु. (दीर्घसत्रे भवः दीर्घसत्र+अण् आगत आत्) લાંબા કાલ સુધીનાં યજ્ઞમાં હોનાર થનાર.

दार्ढ्य न. (दृढस्य भावः ष्यञ्) દઢતા, દઢપણું

दार्तेय त्रि. (दृतौ भवः ढञ्) ચામડાની પખાલમાં થનાર યા હોનાર, ચામડાની પખાલમાં રહેનાર.

दार्दुर पु. (दर्दुरः मृतपात्रभेदः तदाकारोऽस्त्यस्य प्रज्ञादिभ्यो णः) દક્ષિણાવર્ત શંખ, જમણા મુખને શંખ, લાખ.

दार्दुर त्रि. (दर्दुरस्येदम् दर्दुर+अण्) મેઘ સંબંધી, દેડકાનું, દેડકા સંબંધી, પર્વતનું, પર્વત સંબંધી.

दार्दुरिक त्रि. (दर्दुरः मृतपात्रभेदः शिल्पमस्य ठञ्) માટીના જુદી જુદી જાતના વાસણો બનાવનાર કુંભાર.

दार्भ त्रि. (दर्भस्येदम् अण्) દર્ભ સંબંધી, દર્ભનું, દર્ભ નામના તૃણનું

दार्भि पु. (दर्भस्य गोत्रापत्यम् इञ्) દર્ભ ઋષિને ગોત્રજ-ગોત્રનાં અપત્ય.

दार्भ्य त्रि. (दर्भे भवः ण्यः) દર્ભમાં હોનાર થનાર.

दार्व पु. તે નામને એક દેશ.

दार्व पु. ब. व. દર્વ દેશના રાજા, દર્વ દેશનાં લોક.

दार्व त्रि. (दारुणः इदम् अण्) લાકડાનું, લાકડાનું કરેલું.

दार्वा स्त्री. દાર્વ દેશમાં આવેલી એક નદી

दार्वट न. (दारु इव निश्चलतया निरुपणीयविषयनिश्चयार्थं अटन्त्यत्र अट् घञर्थे क) એકાન્તમાં વિચાર કરવાનું સ્થાન, ચિન્તાગૃહ, ઓરડો, કચેરી, સભાગૃહ, મન્ત્રગૃહ.

दार्वण्ड पु. (दारु इव कठिनोऽण्डो यस्य) મોર, મયૂર.

दार्वण्डी स्त्री. (दार्वण्ड+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) મયૂર પક્ષિણી, ઢેલ.

दार्वाघाट पु. (दारु आहन्ति आ+हन्+अण् अन्तस्य टादेशः) લક્કડકૂટ પક્ષી, શતપત્રક પક્ષી.

दार्वाघाटी स्त्री. (दार्वाघाट+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) લક્કડકૂટ પક્ષિણી.

दार्वाघात त्रि. (दारुणि आघातो यस्मात् आ+हन्+अण्) લક્કડ ફોડનાર, લાકડાં ફોડનાર.

दार्विका स्त्री. (दारयतीति दृ+णिच्+उन्+ङीप् दार्वी स्वार्थे कन् टाप् पूर्वह्रस्वश्च) દારૂહળદરનાં ઉકાળામાંથી બનતું એક રસાંજન, રસવંતી, વનસ્પતિ પાથરી, ગોજિહ્વા નામની ઔષધિ, ખરસટ-ઝીંપાટી.

दार्विपत्रिका स्त्री. (दार्व्याः पत्रमिव पत्रमस्याः दार्विपत्र+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वम्) ગોજિહ્વા નામની વનસ્પતિ, ખરસટ-ઝીંપાટી નામે વનસ્પતિ.

दार्विपत्री स्त्री. (दार्व्याः पत्रमिव पत्रमस्याः दार्विपत्र+ङीप्) ઉપરને અર્થ જુઓ.

दार्वी स्त्री. (दारयतीति दृ+णिच्+उन्+ङीप् अथवा दृ+"उन्वादयश्च" निपातनात् साधुः) દારૂહળદર, દેવદારનું ઝાડ, હળદર, વનસ્પતિ પાથરી, દારૂહળદર પીસી કરેલું એક જાતનું રસાંજન-રસવંતી.

दार्वीक्वाथोद्भव न. (दार्व्याः दारुहरिद्रायाः क्वाथादुद्भवति उद्+भू+अच्) દારૂહળદરનાં ઉકાળામાંથી બનેલું એક રસાંજન-રસવંતી.

दार्श त्रि. (दृशि भवं अण्) નેત્રમાં હોનાર-થનાર.

दार्श त्रि. (दर्शे भवं दर्श+अण्) અમાસને દિવસે હોનાર-થનાર.

दार्शपौर्णमासिक त्रि (दर्शे पौर्णमास्यां च भवः ठञ्) અમાસે તથા પુનમે હોનાર.

दार्शनिक त्रि. દર્શન-મત સંબંધી, પ્રત્યક્ષ.

दार्शिक त्रि. (दर्शे भवं ठञ्) દર્શમાં હોનાર થનાર.

दार्षद त्रि. (दृषदि पिष्टः दृषदः इदं वा अण्) પત્થર ઉપર વાટેલું, પત્થર સંબંધી.

दार्षद्वत न. (दृषद्वत्याः नद्याः तीरे कर्त्तव्यम् अण्) દૃષદ્વતી નામની નદીનાં કિનારે કરવા યોગ્ય સત્ર-યજ્ઞ.

दार्ष्टान्तिक त्रि. (वादिप्रतिवादिनोः यस्मिन्नर्थे बुद्धिसाम्यं स दृष्टान्तः तेन युतः ठञ्) દૃષ્ટાન્તવાળું, ઉપમેય, જેને દૃષ્ટાન્ત લાગુ હોય તે.

दाल न. (पुष्पात् पतितं दले सञ्चितम् अण्) વનનું મધ, જે પુષ્પમાંથી પડેલુ હોય અને પાદડાં ઉપર એકઠું થયું હોય, ઝાડની બખોલમાં થતું મધ.

दाल पु. (दले जातम् अण्) કોદ્રવ, કોદ્રી.

दालन न. (दालयति दल्+णिच्+ल्यु) એક જાતને દાંતને રોગ.

दालव पु. (दलति दल्+उन् तस्यायं अण्) એક પ્રકારનું સ્થાવર ઝેર,

दाला स्त्री. (दल्यते दल्+कर्मणि घञ्+टाप्) કિંપાક નામે ઝેરી ઝાડ.

दालि स्त्री. (दल+इन् दाडि डस्य ल वेति) દળેલું ધાન્ય, દાલ-દાળ, દાડમનું ઝાડ, દ્વિદલ, દેવદાલીલતા.

दालिका स्त्री. (दालैव दालिका स्वार्थे कन् टाप् अत इत्वम्) દળેલું શમી ધાન્ય, દાલ, દાડમનું ઝાડ, કિંપાક વૃક્ષ.

दालिम पु. (दाडिम-डस्य ल) દાડમનું ઝાડ.

दाली स्त्री. (दाल्यते. दल्+णिच्+इन्+ङीप् दाल, દ્વિદલ ધાન્ય, દાડમનું ઝાડ.

दाली स्त्री. (जैं प्रा. दाली) દાલ, ફાટ તડ.

दाल्भ पु ब. व. (दल्भ्यस्य गोत्रजस्य छात्राः अण् यलोपश्च) દાલ્ભ્ય ઋષિનાં વિદ્યાર્થીઓ.

दाल्भ्य पु. (दल्भस्य गोत्रापत्यं गर्गादिभ्यो यञ्) તે નામનાં એક ઋષિ

दाल्मि पु. (दालयति दल्+णिच्+मि) ઇન્દ્ર

दाव पु (दुनाति दु+कर्तरि ण, उपतापार्थे भावे घञ् वा) વન-જંગલ, દાવાનળ-વનનો અગ્નિ, ઉપતાપ-સંતાપ.

यथा—"ददर्श दावं दह्यन्तं महान्तं गहने वने"
"अविज्यधन्वा विचचार दावम्" रघुवंशे.

दावन् पु. (दा+कर्मभावादौ औणादिको वनि) આપવા યોગ્ય, દેવા યોગ્ય.

दावप .पु (दावं वनवह्निं पाति पा+क) પુરુષમેધ યજ્ઞમાં ઉપયોગી કોઇ એક પુરુષ.

दावसु पु. તે નામના એક ઋષિ.

दावाग्नि पु. (दावोद्भवः अग्निः) દાવાનળ, વનનો અગ્નિ.

दावानल पु. (दावोद्भवो दाव एव वा अनलः) દાવાનળ, વનનો અગ્નિ.

दाविक त्रि. (देविकायां भवः देविका+अण् "दाविका-शिंशपेत्यादिना आद्यच आत्) દેવિકા નામની નદીમાં હોનાર, થનાર.

दाश् (दाश(स)हिंसने स्वा. पर. स. सेट् दाश्नोति-दास्नोति) હિંસા કરવી, મારી નાંખવું.

दाश् (ऋदित् दाश् दाने. चुरा. उभ. सक. सेट् दाशयते. दाशयति) દેવું, આપવું.

दाश् (ऋदित् दाश् दाने. भ्वा. उभ. स. सेट् दाशति. दाशते) દેવું આપવું.

दाश पु. (दाश्नोति हिनस्ति मत्स्यान् दाश्+घञ्) મચ્છીમાર, ધીવર.

दाश पु. (दाश्यते दीयते भृतिरस्मै संप्रदाने घञ्) નોકર, ચાકર.

दाश पु. (दशति हिनस्ति मत्स्यान् दन्श्+ट नस्य आत्) મચ્છીમાર, ધીવર, કૈવર્ત્ત, અયોગવીના પેટે થયેલ નિષાદ પુત્ર.

दाशग्राम पु. (दाशप्रधानो ग्रामः) દાશ પ્રધાનગામ, મચ્છીમાર લોકોનું ગામ.

दाशग्रामिक त्रि. (दाशग्रामाददूरभवः देशादि चतुरर्थ्यां ठञ्) મચ્છીમારોના ગામની પાસેનો પ્રદેશ વગેરે.

दाशतयी स्त्री. (दश अवयवा यस्य तयप् दशतयः ततः स्वार्थे प्रज्ञादिभ्यो ण ङीप्) દશ અવયવ વાળી ઋગવેદ સંહિતા.

दाशनन्दिनी स्त्री. (दाशस्य नन्दिनी) વ્યાસની માતા સત્યવતી.

दाशपुर न. (दशानां पुरं यद्वा दाशान् पिपर्ति पालयति पृ+क+उ) મચ્છીમારોનું ગામ-પુર, નાગરમોથ.

दाशपूर न. (दाशान् पूरयति पूर्+अण्) નાગરમોથ.

दाशफली स्त्री. (दाशप्रियं फलमस्याः ङीप्) એક જાતની ઔષધિ.

दाशमेय पु. તે નામે એક દેશ.

दाशरथ पु. (दशरथस्यापत्यं पुमान् अण्) શ્રી રામચંદ્ર,

दाशरथ त्रि. (दशरथस्येदं अण्) દશરથ રાજાનું, દશરથ સંબંધી.

दाशरथ त्रि. (दाशरथेरिदं अण्) શ્રી રામચંદ્ર સંબંધી, શ્રી રામચંદ્રનું.

दाशरथि पु. (दशरथस्यापत्यं पुमान् इञ्) શ્રી રામચંદ્ર, શ્રી રામચંદ્ર વિગેરે ચાર ભાઈ.

दाशराज्ञ त्रि. (दशानां राज्ञामिदं अण् उपधालोपः) દશ રાજાઓ સંબંધી.

दाशरात्रिक न. (दशरात्रेण निर्वृत्तः ठञ्) દશ રાત્રિ સાધ્ય કોઈ સત્ર–યજ્ઞ કે યાગ.

दाशरात्रिक त्रि. (दशरात्रस्येदम् ठञ्) દશરાત્રિનું, દશરાત્રિ સંબંધી.

दाशार्णक त्रि. (दाशार्णे भवम्) દશાર્ણ દેશમાં પેદા થનાર.

दाशार्ह पु. (दाशं अर्हति दाश–दाने भावे घञ् अर्ह+अच्) વિષ્ણુ.

दाशार्ह त्रि. (दशार्हे भवम्+अण्) દશાર્હ દેશમાં પેદા થનાર.

दाशार्हक त्रि. (दाशार्ह+कन्) દશાર્હ દેશનાં રહેવાસી.

दाशी स्त्री. (दाशस्य स्त्री. स्त्रियां ङीप्) દાસી, ચાકરડી, કૈવર્તિની સ્ત્રી, મચ્છીમારની સ્ત્રી.

दाशु त्रि. (दाशृ–दाने उन्) દાતા, દીધેલ આપેલ.

दाशुरि त्रि. (दाशृ–हिंसने+उरिन्) હિંસક, હિંસા કરનાર.

दाशेय पु. (दाश्याः धीवर्याः अपत्यम् ढक्) મચ્છીમારણનો છોકરો, ચાકરડી–દાસીનો છોકરો.

दाशेयी स्त्री. (दाश्याः अपत्यम् ढक् स्त्रियां ङीप्) મચ્છીમારણની કન્યા, દાસીની પુત્રી, વ્યાસની માતા સત્યવતી.

दाशेर पु. (दाश्याः अपत्यम् द्रक) મચ્છીમારનો પુત્ર, દાસીનો પુત્ર.

दाशेरक पु. (दाशेरप्रधानः देशः संज्ञायां कन्) માલવા દેશ, માલવા દેશનો રાજા.

दाशेरक पु. ब. व. (,, ,,) માલવા દેશમાં રહેનાર.

दाशौदनिक पु. (दश ओदना यत्र यज्ञे तस्य व्याख्यानो ग्रन्थः ठञ्) દશૌદન યજ્ઞના વ્યાખ્યાનરૂપ ગ્રન્થ.

दाश्य त्रि. (दश+क दशस्य देशकस्यादूरदेशादि चतुरर्थ्यां ण्य) દશકની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

दाश्व त्रि. (दाशति ददातीति दाश्+वन् इडभावः) ઉદાર, દાતા, સખાવત કરનાર.

दाश्वस् त्रि. (दाश्+दाने दाशृ–हिंसने च क्वसु) જેણે આપેલું હોય તે દાતા, ઉદાર, હિંસક, હિંસા કરનાર.

दास् (दासृ–दाने. भ्वा. उभ. सक. सेट् दास) દેવું, આપવું.

दास् (दासृ–वधे स्वा. पर. सक. सेट्) દાસ મારવું, મારી નાંખવું, પીડવું.

दास पु. (दासति दन्स् दशने ट+नस्य आत्) આત્મજ્ઞાની, જેણે આત્મા જાણેલ છે તે, ધીવર, કોળી, મચ્છીમાર, શૂદ્ર, શૂદ્રનું વિશે

दास पु. (दास्यते भृतिरस्मै दासति स्वामि चाराय वा दास्+अच्) દાસ–ચાકર.

दास पु. (दास्–दाने सम्प्रदाने घञ्) દાન

दासता स्त्री. (दासस्य भावः तल्) દાસપણ પણું, નોકરી, ચાકરી.

दासत्व न. (दासस्य भावः त्व) ઉપરનો અ

दासदासानुदास (दासदासस्य अनुदासः) સેવકનો સેવક.

दासदासी स्त्री. (दासस्य दासी) દાસીની

दासनन्दिनी स्त्री. (दासस्य नन्दिनी) વ્યાસ સત્યવતી.

दासपत्नी स्त्री. (दासस्य पत्नी) દાસની પત

दासपत्नी स्त्री. ब. व. (दास् उपक्षेपे अच् वृत्रासुरः पतिर्यासां ताः) પાણી, જલ.

दासपुर न. (दासान् पिपर्ति दास+पृ+क) એ નાગરમોથ.

दासपूर न. (दासान् पूरयति दास+पूर्+अण् જાતની મોથ, નાગર મોથ

दासप्रवर्ग त्रि. (दासस्य प्रवर्गः यस्य) જેને પુષ્કળ હોય છે તે.

दासमित्र न. (दासस्य मित्रम्) ચાકરનો ભ

दासमित्रिक त्रि. (दासमित्र तददूरदेशादौ ठः स्त्रीलिङ्गे ठञि ङीप ङीप् च ञिठि टाप्) : મિત્રની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

दासमीय त्रि. (दसमे देशभेदे भवः, दासं शू ताः दासम्यः तासु भवो वा छ) દસમદેશમાં થનાર, હોનાર, ગૃહસ્થ શૂદ્રમાં અભિરત ઉત્પન્ન થનાર.

दासवेश पु. (दासस्य दस्योर्विशः नाशः) લોકોનો નાશ

दासिका स्त्री. (दासति आत्मानं दास्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) દાસી, ચાકરડી, શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રી, વેશ્યા.

दासित त्रि. (दास्+क्त+इट्) ફેંકેલું, ઉડાડેલું, ખોયેલું નાશ કરેલું.

दासी स्त्री. (दासति ददाति आत्मानं दास्+अच् स्त्रियां ङीप्) દાસની સ્ત્રી, ચાકરડી, દાસી, કોળણ, કૈવર્ત્ત ની સ્ત્રી, માછીમારની સ્ત્રી, શૂદ્રની સ્ત્રી, વેશ્યા, એક જાતની વનસ્પતિ-કાગડિયું, વેદી, એક નદી.

दासीभारादि पु. વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ. स च यथा—दासीभारः, देवहूतिः, देवभूतिः, देवलातिः, वसुनीतिः, औपविचन्द्रमाः

दासीसभ न. (दासीनां सभा "अशाला च" अनेन क्लीबत्वम्) દાસીઓની સભા, દાસીઓનો સમૂહ.

दासेय पु. (दास+स्वार्थे ढक्) કોળી, વાઘરી, કૈવર્ત્ત.

दासेयी स्त्री. (दासेय+स्त्रियां ङीप्) દાસી, ચાકરડી, વ્યાસની માતા સત્યવતી.

दासेर पु. (दास्या अपत्यम् ढक्) શૂદ્ર, કોળી, વાઘરી દાસીપુત્ર વિગેરે.

दासेर पु. (दास+बाहुलकात् एरच्) ઉંટ.

दासेरक पु. (दासेर+स्वार्थे कन्) ઉંટ, શૂદ્ર, કોળી, વાઘરી, દાસપુત્ર.

दासेरक पु. ब. व. લોકવિશેષ.

दासेरकी स्त्री. (दासेरक+स्त्रियां ङीष्) દાસી, ચાકરડી, કોલણ, વાઘરણ, દાસીપુત્રી, ઉંટડી.

दासेरी स्त्री. (दासेर+स्त्रियां ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

दास्य न. (दासस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) દાસપણું-ચાકરી, નોકરી, दासता શબ્દ જુઓ.

दास्यमान त्रि. (दा+कर्मणि स्यमान) ભવિષ્યકાલમાં દાનમાં આપવા લાયક કોઇ વસ્તુ, ઓગણીસ પિણ્ડ આપવાનાં સ્થાનો.

दास्र न. (दस्रौ देवतेऽस्य अण्) અશ્વિની નક્ષત્ર.

दाह पु. (दह्+भावे घञ्) બાળવું, બાળી નાંખવું, તાપ, સંતાપ, ગરમી.

दाहक पु. (दहतीति दह्+ण्वुल्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

दाहक त्रि. (,, ,,) બાળનાર, દહન કરનાર, દાહ કરનાર.

दाहकाष्ठ न. (दाहस्य दाहार्थं काष्ठमस्य) એક જાતનું અગર.

दाहकाष्ठ न. (दाहार्थं काष्ठम्) બાળવાનું કાષ્ઠ.

दाहघ्न न. (दाहं हन्ति हन्+टक्) બળતરાને નાશ કરનારૂં ઔષધ.

दाहज्वर पु. (दाहप्रधानो ज्वरः) ગરમીનો તાવ, શરીરમાં બળતરા કરનારો જ્વર-તાવ.

दाहदा स्त्री. (दाह+दा+क+टाप्) નાગરવેલ.

दाहन न. (दह्+णिच भावे ल्युट्) બાળવું, ડામ દેવો.

दाहनागुरु न. (दाहनस्य दाहनाय वा अगुरु) એક જાતનું અગર.

दाहमय त्रि. (दाहेन प्रचुरः प्रचुरार्थे मयट्) પુષ્કળ દાહ કરનાર, દાહમય.

दाहवत् त्रि. (दाहोऽस्यास्तीति-मतुप्) દાહવાળું, બળતરાવાળું, સંતાપવાળું, ગરમીવાળું.

दाहवत् अव्य. (दाह+तुल्यार्थे वत्) દાહ જેવું, તાપ જેવું, ગરમી જેવું.

दाहसर पु. (दाहार्थे स्रियतेऽसौ सृ+आधारे अप्) મશાણ, શ્મશાન.

दाहसरस् न. (दाहार्थं स्रियते गम्यतेऽस्मिन्निति) ઉપર નો અર્થ.

दाहहरण त्रि. (दाहो ह्रियतेऽनेन हृ+ल्युट्+णिच् कर्तरि ल्यु वा) દાહને દૂર કરનાર, દાહનો નાશ કરનાર.

दाहहरण न. (दाहस्य हरणं यस्मात् हृ+ल्युट्) ખસ, સુગંધીવાળો.

दाहागुरु न. (दाहस्य दाहार्थमगुरु) એક જાતનું અગર.

दाहिन् त्रि. (दहतीति दह्+णिनि) દાહ કરનાર, બાળનાર.

दाहुक त्रि. (,, ,, बाहुलकात् उकञ्) ઉપરનો અર્થ.

दाह्य त्रि. (दग्धुं योग्यम् दह्+ण्यत्) બાળવા યોગ્ય, બળવા યોગ્ય.

दिक्क पु. (दिक्षु कायते कै+क) વીશ વર્ષનું હાથીનું બચ્ચું.

दिक्कन्या स्त्री. (दिश एव कन्याः) દિશારૂપ કન્યા.

दिक्कर पु. (दिशं स्त्रीमुखदर्शनं करोति कृ+टन्) યુવાન, તરુણ, શિવ, મહાદેવ.

दिक्करवासिनी स्त्री. (दिक्करे शिवे वासिनी वस्+णिनि +ङीप्) તે નામે એક દેવી.

दिक्करिका स्त्री. (दिक्करिणो दिग्गजस्य सकाशात् कायत शोभते कै+क+ततष्टाप् इत्वम्) તે નામે એક નદી.

दिक्करिका स्त्री. (दिक् दन्तदंशनं, करिका नखक्षतरेखा यस्या वा) યુવાન સ્ત્રી.

दिक्करिणी स्त्री. (दिक्करिन् स्त्रियां ङीप्) દિશાની હાથિણી.

दिक्करिन् पु (दिक्षु स्थितः करी) ઐરાવત વિગેરે, દિશાઓના હાથિઓ.

यथा—"ऐरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ।
पुष्पदन्तः सार्वभौमः सुप्रतीकश्च दिग्गजाः" ॥ अमरे.

दिक्करी स्त्री. (दिशः वर्तुलाकारा दन्तक्षतभेदाः, करी च नखक्षतभेदाः यस्याः सा संज्ञात्वात् न कप् दिश्+कृ+टच्+ङीप्) જુવાન સ્ત્રી.

दिक्कुमार જૈન શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક દેવગણ, ભુવનપતિ દેવની એક જાતિ વિશેષ.

तथा च—भवनवासिनोऽसुरनागविद्युत्सुपर्णाग्निवातस्तनितोदधिद्वीपदिक्कुमाराः" तत्त्वार्थसूत्रे.

दिक्चक्र न. (दिशां चक्रम्) દિશાચક્ર.

दिक्चक्रवाल न. (दिशां चक्रवालं मण्डलम्) દિશાઓનો સમૂહ.

दिक्चक्रवाल न. (जै. प्रा. दिसाचक्कवाल) એક પ્રકારનું તપ.

दिक्चक्रसार पु. (जै. प्रा. दिसाचक्कसार) વિદ્યાધરોનું એક નગર.

दिक्चर त्रि. (दिक्षु चरतीति "चरेष्टः" अनेन टः) દિશાચર, જુદી જુદી દિશાઓમાં ફરનાર.

दिक्पति पु. (दिशां पतिः) ઇન્દ્ર વિગેરે દિશાઓનાં પતિ, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહ.

यथा—"सूर्यः शुक्रः क्षमापुत्रः सैंहिकेयः शनिः शशी ।
सौम्यस्त्रिदशमन्त्री च प्राच्यादिदिगधीश्वराः" ॥
ज्योतिस्तत्त्वे

दिक्पाल पु. (दिशः पालयति पालि+अण्) આઠ દિશાઓમાં પાલક પૈકી પ્રત્યેક, જેમકે પૂર્વનો ઇંદ્ર, દક્ષિણનો યમ, પશ્ચિમનો વરૂણ, ઉત્તરનો કુબેર, ઇશાન કોણનો ઇશાન, વાયવ્ય કોણનો વાયુ, અગ્નિનો અગ્નિ અને નૈઋત્ય કોણનો નૈઋતિ.

दिक्शब्द पु. (दिशि शब्द शब्दः) દિશાવાચક શબ્દ.

दिक्शूल न. (दिशि दिशाभेदे शूलं शूलमिव) જ્યોતિષશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દિશાશૂલ, જેનો વિદેશગમન વિગેરેમાં ત્યાગ કરાય છે.

यथा—"शुक्रादित्यदिने न वारुणदिशं न ज्ञे कुजे चोत्तराम्, मन्देन्द्वोश्च दिने न शक्रककुभं याम्यां गुरौ न व्रजेत् । सूत्रानीति विलङ्घ्य यान्ति मनुजा ये चित्तलोभाशयाः, प्रायाः पुनरागमिष्यन्ति यदि शक्रेण तुल्या अपि" ॥ ज्योतिःसारसंग्रहे.

दिक्साधन न. (दिशः साध्यन्ते ज्ञानार्थमनेन) દિશાઓના જ્ઞાનનું સાધન કોઈ ઉપાય.

दिक्स्रक्ति न. (दिक्स्रक्ति दिक्कोणम्) દિશાઓનો ખૂણો.

दिगंश पु (दिक्स्थः अंशः) દિશામાં રહેલ અંશ, જે જ્યોતિષમાં પ્રસિદ્ધ છે.

दिगन्त पु (दिशः अन्तम्) દિશાનો અન્ત, શાસ્ત્રાદિ જ્ઞાનથી રહિત દેશ, દૃષ્ટિ–મર્યાદા.

दिगन्तर न. (दिशामन्तरमवकाशः) દિશાઓના મધ્ય પ્રદેશ, દિશાઓનો મધ્ય ભાગ.

दिगन्तर न. (अन्या दिक्) અમુક કોઈ દિશાથી અમુક બીજી દિશા.

दिगन्तराल न. (दिशोऽन्तरालम्) દિશાઓનો વચ્ચેનો પ્રદેશ

दिगम्बर त्रि. (दिगेव अम्बरं यस्य) નગ્ન, નાગું, વસ્ત્ર પહેર્યા વિનાનું, દિશા તેજ જેને વસ્ત્ર છે તે.

दिगम्बर पु. (,, ,,) શિવ, તે નામનો એક જૈન દિગમ્બર સંપ્રદાય.

दिगम्बरी स्त्री. (दिगम्बरस्य पत्नी ङीप्) પાર્વતી, દુર્ગા દેવી.

दिगवकाशिक न. (जै. प्रा. दिसावगासिय) શ્રાવકના બારમા વ્રતમાંનું દશમું–દિશાની વિશેષ મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત.

दिगादि पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स च यथा—दिक्, वर्ग, पूग, गण, पक्ष, धाय्य, मित्र, मेधा, अन्तर, पथिन्, रहस्, अलीक, उखा, साक्षिन्, देश, आदि, अन्त, मुख, जघन, मेघ, यूथ, न्याय, वंश,

दिण्डि पु. (डिण्डि पृषोदरादित्वात् साधुः) એક જાતનું વાદિત્ર.

दिण्डिर पु. (डिण्डिर पृषो. ,,) એક જાતનું વાદિત્ર.

दित त्रि. (दीयते स्म दो+खण्डने क्त इत्त्वम्) છેદેલ, કાપેલ, તોડેલ.

दिति स्त्री. (दो खण्डने भावे+क्तिन्) દૈત્યોની માતા, કશ્યપની પત્ની.

दिति स्त्री. (दो खण्डने भावे क्तिन् इत्वम्) છેદવું, તોડવું, કાપવું.

दिति पु. (दो+क्तिन्+इ) એક રાજાનું નામ.

दिति त्रि. (दा+क्तिन्+इ) આપનાર, દેનાર, દાતા.

दितिज पु (दितेर्जायते जन्+ड) રાક્ષસ, દૈત્ય.

दितितनय पु. (दितेस्तनयः) દૈત્ય, અસુર, રાક્ષસ.

दितिपुत्र पु. (दितेः पुत्रः) ,, રાક્ષસ, અસુર.

दितिसुत पु. (दितेः सुतः) ,, અસુર.

दितिसूनु पु. (दितेः सूनुः) ,, ,, રાક્ષસ.

दिती स्त्री. (दिति+ङीप्) દૈત્યોની માતા, કશ્યપની પત્ની.

दित्य पु. (दितौ भवः यत्) અસુર, દૈત્ય રાક્ષસ.

दित्य त्रि. (दितिं खण्डनं अर्हतीति अर्हार्थे यत्) છેદવા યોગ્ય, ભેદવા યોગ્ય.

यवाह पु. (दित्यं छेदनार्हं धान्यादिकं वहति वह्+ण्वि) બે વર્ષનું પશુ.

दित्सा स्त्री. (दातुमिच्छा दा+सन्+इस् अभ्यासलोपः भावे अ) દાન કરવાની ઇચ્છા.

दित्सु त्रि. (दातुमिच्छुः दा+सन्+उ) દાન કરવા ઇચ્છનાર, આપવાની ઇચ્છાવાળું.

दिदेविषत् त्रि. (दिव्+सन्+शतृ) ખેલવાને ઇચ્છતું, ક્રીડા કરવાને ઇચ્છતું.

दिदृक्षेण्य त्रि. (द्रष्टुमिच्छया दृश्+सन्+केन्य) જોવાને ઇચ્છવા યોગ્ય

दिदृक्षेय त्रि (दिदृक्षामर्हतीति बाहुलकात् ढक्) જોવા યોગ્ય, દર્શન કરવા યોગ્ય.

दिद्यु पु. (दिद्युत् पृषोदरादित्वात् साधुः) વજ્ર, બાણ.

दिद्युत् त्रि. (द्योतते दीप्यतीति द्युत्+क्विप् द्वित्वं अभ्यासस्य संप्रसारणम्) કાન્તિમાન, પ્રકાશમાન.

दिद्युत् पु. (,, ,,) ઇન્દ્રનું વજ્ર, બાણ.

दिद्योतिषमाण पु. (दिद्योतिषुमिच्छुः शानच् मुक्) પ્રકાશવા ઇચ્છનાર, ઇચ્છતું.

दिद्योतिषा स्त्री. (दिद्योतितुमिच्छा) પ્રકાશવાની ઇચ્છા.

दिद्योतिषु त्रि. (द्युत्+सन्+उ) પ્રકાશવા ઇચ્છનાર, પ્રકાશ કરવાને ઇચ્છતું.

दिधक्षत् त्रि. (दह्+सन्+शतृ) બાળવા ઇચ્છતું, બાળવા ઇચ્છતું.

दिधक्षमाण त्रि. (दह्+सन् शानच्+मुक्) બાળવાને ઇચ્છતું, બાળવાને ઇચ્છતું.

दिधक्षत् त्रि. (दह्+सन्+शतृ) બાળવાને ઇચ્છતું.

दिधक्षा स्त्री. (दग्धुमिच्छा दह्+सन् भावे अ ततष्टाप्) બાળવાની ઇચ્છા

दिधक्षु त्रि. (दग्धुमिच्छुः दह्+सन्+उ) બાળવાને ઇચ્છનાર, બાળવાને ઇચ્છનાર.

दिधि स्त्री. (दधातीति धा+कि+द्वित्वम्) ધૈર્ય, ધીરજ સબૂરી, સ્થિરતા.

दिधिपाय्य न. (दधाति आह्लादम् धा+आय्य+द्वित्वं+इत्वं+पुक्) મદ્ય, દારૂ, કૃત્રિમ મિત્ર.

दिधिपाय्य त्रि. (दधातीति धा+आय्य+द्वित्वं+इत्वम्+पुक्) ધારણ કરનાર.

दिनमयूख पु. (दिने मयूखा अस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

दिनमान न. (दिनस्य मानम्) દિવસનું માપ, દિનનું માન.

दिनमुख न. (दिनस्य मुखम्) સવાર, પ્રભાત.

दिनमूर्द्धन् पु. (दिनस्य मूर्द्धेव आयस्थानत्वात्) ઉદયાચલ પર્વત.

दिनयौवन न. (दिनस्य यौवनमिव) મધ્યાન્હ, બપોર.

दिनरत्न न. (दिनस्य रत्नमिव प्रकाशकत्वात्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

दिनराशि पु. (दिनस्य राशिः) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અહર્ગણ, દિનરાશિ.

दिनव्यास पु. (दिनस्य व्यासः) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અહોરાત્ર, વૃત્તવ્યાસ.

दिनांश पु. (दिनस्य अंशः) દિવસનો ભાગ-સવાર, બપોર, સાંજ વિગેરે.

दिनागम पु. (दिनस्य आगमः) પ્રભાત, સવાર.

दिनादि पु. (दिनस्य आदिः) પ્રભાત, સવાર.

दिनान्त पु. (दिनस्य अन्तः) સાયંકાલ, સાંજ.

दिनान्तक पु. (दिनमन्तयति अन्त+णिच्+ण्वुल्) અંધકાર, અંધારૂં.

दिनारम्भ पु. (दिनस्य आरंभः) પ્રાતઃકાલ, પરોઢિયું.

दिनार्द्ध न. (दिनस्य अर्द्धम्) દિવસનો અર્ધ ભાગ.

दिनावसान न. (दिनस्य अवसानम्) સાયંકાલ, સાંજ.

दिनिका स्त्री. (दिनं तत्कृतं कर्म हेतुतया ऽस्त्यस्य भृतौ) એક દિવસનો પગાર, રોજ-વેતન વગેરે.

दिनेश पु. (दिनस्य ईशः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, દિનનો ઇશ.

दिनेशात्मज पु. (दिनेशस्यात्मजः) શનિ, યમ, કર્ણ સુગ્રીવ.

दिनेशात्मजा स्त्री. (दिनेशस्यात्मजा) યમુના, તાપી, તપતી.

दिनेश्वर पु. (दिनस्य ईश्वरः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, રવિવાર વિગેરે વાર.

दिन्भू (संघाते चुरा. आत्म. अक. सेट् दिन्भयते) પ્રેરણા કરવી, આજ્ઞા કરવી.

दिन्भु त्रि. (दन्भ्+सन् छान्दसः न भष्) દંભ કરવા ઇચ્છનાર ઢોંગી, પાખંડી.

दिम्प् (संघाते चुरा. उभ. स. सेट् दिम्पयति दिम्पयते) એકઠા થવું, એકત્ર થવું.

दिम्स् (प्रेरणे चुरा. उभ. स. सेट् दिम्सयति-दिम्सयते) આજ્ઞા કરવી, હુકમ કરવો, એકઠું કરવું, જમા કરવું.

दिय त्रि. (देय+पृषो.) દેવા યોગ્ય, આપવા યોગ્ય.

दिरिपक पु. કન્દુક રમવાનું એક સાધન.

दिलिवेष्टक पु. (जै. प्रा. दिलिविट्ठय) એક જાતનો જલચર પંચેન્દ્રિય જીવ.

दिली पु. (जै. प्रा. दिली) ઉપરનો અર્થ.

दिलीप पु. તે નામે એક સૂર્યવંશી રાજા.

दिलीपराज् पु. (दिलीप एव राट्-राजा) ઉપરનો અર્થ.

दिलीपराज पु. (दिलीप एव राजा) તે નામે એક સૂર્યવંશી રાજા.

दिलीर न. (दल् बाहुलकात् ईर् पृषोदरादित्वात्साधुः) શિલીન્ધ્ર નામની વનસ્પતિ.

दिव (प्रीतौ भ्वा. पर. सक. सेट् इदित् दिन्वति) પ્રસન્ન થવું, પ્રસન્ન કરવું.

दिव् (जिगीषायां, क्रीडायां च अक. पणे, व्यवहारे, इच्छायां स्तुतौ च अक. दिवा पर. सक. सेट् दीव्यति) જીતવાને ઇચ્છવું, રમવું, ક્રીડા કરવી, પણ કરવો, હોડ બકવી, વ્યવહાર કરવો. ઇચ્છવું, સ્તુતિ કરવી, દીપવું, ચઢીઆતા થવામાં હોંશીલા થવું, તેજસ્વી થવું, મનો વિકારથી ફુલાઈ જવું, ગાંડા થઈ જવું.

दिव् (परिकूजने चुरा. आत्म. अ. सेट् देवयते) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

दिव् (अर्दे चुरा. उभ. स. सेट् देवयति-देवयते) પીડવું, દુઃખ દેવું.

दिव् स्त्री. (दीव्यत्यत्र दिव्+बाहुलकात् आधारे डिवि) સ્વર્ગ, આકાશ, દિવસ.

दिव न. (दीव्यन्ति अस्मिन् दिव्+घञर्थे आधारे क) સ્વર્ગ, આકાશ, દિવસ, રાન, વન, ઝાડી.

संशुद्ध त्रि. (सम्+शुद्ध+क्त) સ્વચ્છ, નિર્મળ, સાફ, શુદ્ધ.

संशुद्धि स्त्री. (सम्+शुद्ध+क्तिन्) સારી રીતે શોધન, પવિત્ર કરવું, સફાઈ કરવી, નિર્મળતા, શરીર વિગેરે સાફ કરવું.

संशुष्क त्रि. (सम्+शुष्+क्त) સારી રીતે સુકાયેલ, સુકું.

संशोधन न. (सम्+शुध्+ल्युट्) શોધવું તે, સાફ કરવું, પવિત્ર કરવું.

संश्चित् न. (सम्+श्चु+डति) ઠગો, કપટ, ઠગવું, છેતરવું.

संश्यान त्रि. (सम्+श्यै+क्त न सम्प्र.) સંકોચાયેલ, સંકોચપામેલ.

संश्रय पु. (सम्+श्रि+भावे अच्) આશ્રય.

संश्रव पु. (सम्+श्रु+अच्) અંગીકાર, કબુલ કરવું તે.

संश्राव पु. (सम्+श्रु+घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

संश्रुत त्रि. (सम्+श्रु+क्त) અંગીકાર કરેલ, સ્વીકારેલ, સારી રીતે સાંભળેલ.

संश्लिष्ट त्रि. (सम्+श्लिष्+क्त) મળેલ, જોડાયેલ, સંબન્ધ પામેલ, ભેટેલ, વળગેલ.

संश्लेष पु. (सम्+श्लिष्+घञ्) આલિંગન કરવું,

संश्रुत त्रि. (सम्+श्रु+क्त)અંગીકાર કરેલ, સ્વીકારેલ, સારી રીતે સાંભળેલ.

संश्लिष्ट त्रि. (सम्+श्लिष्+क्त) મળેલ, જોડાયેલ, સંબન્ધ પામેલ, ભેટેલ, વળગેલ.

संश्लेष पु. (सम्+श्लिष्+घञ्) આલિંગન કરવું, ભેટવું, સંબન્ધ પામવો, સંબન્ધ, વળગવું.

संश्वत् न. (सम्+श्वि+वा वा. डति) કપટ, ઠગો, ઠગવું, છેતરવું.

संसक्त त्रि. (सम्+सन्ज्+क्त) મળેલ, સંબન્ધ પામેલ, જોડાયેલ, લાગુ થયેલ, જોડેલ, વળગેલ, બાંધેલ, વ્યવધાન વગરનું, અંતર વગરનું, ચોતરફ વિસ્તાર પામેલ.

"मदमुखरमयूरी मुक्तसंसक्तकेकः" मालतीमाधवे.

संसक्तयुग त्रि. (संसक्तः युगः यस्य) ધુંસરીએ જોડેલ બળદ વિગેરે.

संसक्ति स्त्री. (सम्+सन्ज्+क्तिन्) આસક્તિ, વળગવું, સંબન્ધ પામવો, જોડાવું, બાંધવું, જોડવું, સમીપપણું, લાગુ થવું.

संसज्जमान त्रि. (सम्+सस्ज्+शानच्)જોડાતું, લાગું થતું, વળગતું, તૈયાર થતું.

संसद् स्त्री. (संसीदन्त्यस्याम्, सम्+सद्+सम्प्र. આધારે क्विप्) સભા.

संसरण न. (सम्+सृ+ल्युट्) સંસાર, સાથે જવું, સંગમ, પ્રવાહ, મોટો માર્ગ, સરીયામ રસ્તો, રાજમાર્ગ, યુદ્ધનો આરમ્ભ, સંગતિ, સંગત, જોડાવું, ગામ કે શહેરની પાસેનું વિશ્રામ સ્થળ.

संसर्ग पु. (सम्+सृज्+घञ्) સંબન્ધ, જુદું થયા પછી જોડાવું, પરિચય, સાથે રહેવું, વિષયનો સંબન્ધ, માહિતી.

"न मूर्खजनसंसर्गः सुरेन्द्रभवनेष्वपि" भर्तृहरिः

संसर्गाभाव पु. (संसर्गेण संबन्धेन अवच्छिन्नोऽभावः) સંબન્ધનો અભાવ, પરિચય નહિ તે, ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક અભાવ.

संसर्गिता स्त्री. (संसर्गिणः भावः तल्+टाप्) સંબન્ધ વાળાપણું, પરિચય વાળાપણું.

संसर्गित्व न. (संसर्गिणः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

संसर्गिन् त्रि. (सम्+सृज्+घिनुण्) સંસર્ગવાળું, પરિચયવાળું પ્રથમ જુદુ થઈ એકઠું થનાર.

संसर्जन न. (सम्+सृज्+ल्युट्) ઉત્પન્ન થવું, છોડવું, મુકવું.

संसर्प पु. (सम्+सृप्+घञ्) ખસવું, સરકવું, પાણીના રેલાની માફક જવું, સર્પની પેઠે જનાર.

संसर्पण न. (सम्+सृप्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

संसर्पिन् त्रि. (सम्+सृप्+णिनि) ખસનાર, જનાર, સરકનાર, પાણીના રેલાની પેઠે જનાર.

संसार पु. (संसरत्यस्मात्, सम्+सृ+घञ्) સંસાર, દુનીયા, જગત્, મિથ્યાજ્ઞાન જન્ય સંસ્કારરૂપ વાસના, દેહારમ્ભક એક અદૃષ્ટ, પોતાના અદૃષ્ટથી બંધાયેલા શરીરને ગ્રહણ કરવું તે, સંગતિ, જોડાવું, પ્રવાહ.

"परिवर्त्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते" हितोपदेशः

संसारगुरु पु. (संसारस्य गुरुः) કામદેવ, આખા જગતનો ગુરુ.

सज्ञा स्त्री. (,, +जन्+ड+टाप्) બકરી.

सञ्जात त्रि. (,, जन्+क्त+टाप्) સારી રીતે ઉત્પન્ન થયેલ, નીપજેલ.

सञ्जानान त्रि. (,, ज्ञा+शानच्) સારીરીતે જાણતું, ખબર રાખતું.

सञ्जीवन न. (,, जीव्+भावे ल्युट्) સારીરીતે જીવવું, પરસ્પર સન્મુખ રહેલ ચાર ઘરનો જથો.

सञ्जीवनी स्त्री. (सञ्जीवयति, सम्+जीव्+ल्युट्+ङीप्) તે નામની એક ઔષધિ.

सट न. (सठ्+अच् पृषो. ठस्य टः) વ્રતીઓનો કેશ સમુદાય, જટા, શિખા, સિંહ વગેરેની કેશવાળી.

सटा स्त्री. (सठ्+अच् पृषो. ठस्य टः टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सटाङ्क पु. (सटा अङ्को यस्य) સિંહ.

सटाङ्की स्त्री. (सटाङ्क+स्त्रियां जाति. ङीप्) સિંહણ.

सटि स्त्री. (सठ्+इन् वा ङीप् पृषो०) કચૂરો વનસ્પતિ, ગન્ધપત્રવૃક્ષ.

सटी स्त्री. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सटीक त्रि. (सह टीकया) ટીકા સહિત, ટીકાસાથેનું.

सटूवा स्त्री. (सठ्+व पृषो० ठस्य टः) એક જાતનું પક્ષી, વાદિત્ર.

सठ् (चु. उभ. स. सेट् साठयति-ते) પુરુકરવું, સંસ્કાર કરવો, અસંસ્કાર કરવો.

सठि स्त्री. (सठ्+इन्+ङीप् वा) કચૂરો વનસ્પતિ, ગન્ધપત્ર વૃક્ષ.

सठी स्त्री. (सठ्+इन्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सणसूत्र न. (सणस्य सूत्रम्) શણનો તાંતણો.

सण्डिश पु. (संदश+पृषो.) સાંડસી, ચીપીયો.

सण्डिन न. (सम्+डी+क्त) પક્ષીઓનું એક સાથે મળીને જવું.

सत् त्रि. (अस्+शतृ) સત્ય, સાધુ, સજ્જન, પૂજાયેલ, માન્ય, ધીર, પ્રશસ્ત, વિદ્યમાન-હયાત, હોતું, થતું, મુનિ, પદાર્થ.

सत् न. (,, ,,) પરબ્રહ્મ, પરમાત્મા.

सत् अव्य. આદરસત્કાર આ અર્થોમાં વપરાતો અવ્યય.

सतत न. (सम्+तन्+क्त समोऽन्त्यलोपः) નિત્ય, નિરંતર, હંમેશ, કાયમ.

सतत त्रि. (सम्+तन्+क्त समोऽन्त्यलोपः) નિત્યનું, નિરંતરનું, હંમેશનું, કાયમનું.

सततता स्त्री. (सततस्य भावः, तल्+टाप्) નિત્યપણું, નિરંતરપણું.

सततत्व न. (सततस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सतत्त्व न. (सह सदृशं तत्त्वेन) સ્વભાવ, યથાર્થ, સત્ય.

सतानन्द पु ગૌતમનો પુત્ર, એક મુનિ.

सति स्त्री. (सनु-दाने+क्तिच् न लोपः) દાન, નાશ.

सती स्त्री. (अस्ति इति, अस्-शतृ+उगित्वात् ङीप्) પતિવ્રતા સ્ત્રી, દક્ષની એક કન્યા, સોરઠ દેશની માટી.

सतीता स्त्री. (सत्याः भावः, तल्+टाप्) સતીપણું, પતિવ્રતાપણું.

सतीत्व न. (सत्याः भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सतीन पु. (सतीं नयति, नी+ड) એક જાતનો વાંસ, એક જાતનું કઠોળ.

सतीनक पु. (सतीन+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

सतीर्थ्य पु. (समाने तीर्थे गुरौ वसति यत् समानस्य सः) એક ગુરુ પાસે ભણેલ, સહાધ્યાયી.

सतीर्थ पु. (समानः तीर्थो गुरुः यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सतील पु. (सतीं लक्षयति, लक्ष्+ड) એક જાતનું કઠોળ, વાંસ, વાયુ.

सतीलक पु. (सतील इव कायति, कै+कः, सह तिलेन तिलचिह्नेन कप् पृषो० दीर्घः) વાંસ, એક જાતનું કઠોળ.

सतीला स्त्री. (सह तिलेन तिलचिह्नेन सहस्य सः पृषो० दीर्घः टाप्) એક જાતનું કઠોળ.

सतृष् त्रि. (तृषा सह वर्तमानः) તૃષ્ણાવાળું, તરસ્યું.

सतेर त्रि. (सन् एर तान्तादेशः) ફોતરાંવાળું ધાન્ય વિગેરે.

सत्कदम्ब पु. (सन् चासौ कदम्बश्च) એક જાતના કદમ્બનું ઝાડ.

सत्कर्तृ पु. (सतां कर्ता) વિષ્ણુ.

सत्कर्तृ त्रि. (सत्+कृ+तृच्) સત્કાર કરનાર, સારું કરનાર.

संसारचक्र न. (संसारस्य चक्रमिव) ફરી ફરી જન્મ મરણરૂપ જીવનો એક વ્યાપાર, સંસાર રૂપી ચક્ર.

संसारमार्ग पु. (संसारस्य मार्गः) યોનિદ્વાર.

संसारिन् त्रि. (संसार+अस्त्यर्थे इनि) સંસારવાળું.

संसारिन् पु. (संसार+इनि) જીવ.

संसिद्ध त्रि. (सम्यक् स्वभावेन वा सिद्धः सम्+सिध्+क्त) સારી રીતે સિદ્ધ થયેલ, સ્વભાવ સિદ્ધ, મોક્ષ પામેલ.

संसिद्धि स्त्री. (सम्+सिध्+क्तिन्) સ્વાભાવિક સિદ્ધિ, સારી રીતે સિદ્ધ થવું તે, સ્વભાવ, પ્રકૃતિ, મુક્તિ, મોક્ષ.

संसूचन न. (सम्+सूच्+ल्युट्) સૂચવવું, જણાવવું, ઠપકો, ગાળ દેવી, ચાડી કરવી.

संसूचित त्रि. (सम्+सूच्+क्त) સૂચવેલ, જણાવેલ, ઠપકો આપેલ, ગાળ દિધેલ, ચાડી કરેલ.

संसृष्ट पु. (सम्+सृज्+क्त) વારસાની વહેંચણી કરી લીધા પછી મૈત્રી કરી ફરી પોતપોતાના ધનથી એકત્ર થયેલા ભાઈઓ વિગેરે, મિશ્ર થયેલ, જોડાયેલ, સંબન્ધ પામેલ, વળગેલ, વમન વિગેરેથી શુદ્ધ થયેલ.

संसृति स्त्री. (सम्+सृ+क्तिन्) સંસાર, પ્રવાહ, સંગતિ, જોડાવું તે.

संसृष्ट न. (सम्+सृज्+क्त) સંસર્ગ, સંબન્ધ.

संसृष्टिन् पु. (संसृष्टमनेन, इनि) વારસાની વહેંચણી કરી જુદા થઈ ફરી એકઠા થયેલા ભાઈઓ વિગેરે.

संसेवन न. (सम्+सेव्+ल्युट्) સેવવું તે, ચાકરી કરવી તે.

संसेवित त्रि. (सम्+सेव्+क्त) સેવેલું, ચાકરી કરેલ.

संस्कर्तृ त्रि. (सम्+कृ+तृच्) સંસ્કાર કરનાર, રાંધનાર, તૈયાર કરનાર, સિદ્ધ કરનાર, સ્થાપન કરનાર.

संस्कार पु. (सम्+कृ+घञ्) હયાત ગુણોમાં બીજા ગુણો સ્થાપવારૂપ પ્રયત્ન, ગર્ભાધાન વગેરે સોળ સંસ્કાર, રસોઈ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દાદિની સાધનિકા, શાસ્ત્રીયજ્ઞાન, પૂર્વજન્મની વાસના, કેળવણી.

संस्कारज त्रि. (संस्काराज्जातः, जन्+ड) સંસ્કારથી ઉત્પન્ન થનાર.

संस्काररहित त्रि. (संस्कारेण रहितः) સંસ્કાર વગરનું.

संस्कारवत्त्व न. વાણીનો એક ગુણ.

संस्कारवर्जित त्रि. (संस्कारेण वर्जितः) સંસ્કાર વગરનું, ગર્ભાધાનાદિ સંસ્કાર રહિત, શાસ્ત્રાદિમાં વ્યુત્પત્તિ રહિત.

संस्कारहीन त्रि. (संस्कारेण हीनः) ઉપર પ્રમાણે.

संस्कृत त्रि. (सम्+कृ+क्त) કેળવાયેલ, સંસ્કાર કરેલ, જેની સિદ્ધિ વ્યાકરણને આધીન હોય તેવો શબ્દ વિગેરે, રાંધેલ, તૈયાર કરેલ, સિદ્ધ, શણગારેલ, શોધેલ, પવિત્ર કરેલ, એક પ્રકારનું શાસ્ત્ર વિગેરે.

संस्कृत न. (,, ,,) સંસ્કૃત ભાષા, કેળવણી.

संस्कृतात्मन् त्रि. (संस्कृत आत्मा यस्य) સંસ્કાર પામેલા આત્મા વાળું, શુદ્ધ, પવિત્ર, કેળવાયેલ.

संस्कृतोक्ति स्त्री. (संस्कृता चासौ उक्तिश्च) સંસ્કૃત ભાષા, સંસ્કારી ભાષા, શુદ્ધ બોલી.

"श्रुतो हितोपदेशोऽयं पाटवं संस्कृतोक्तिपु" हितोपदेशः

संस्कृत्रिम त्रि (सम्+कृ+क्त्रिमप्) શુધ્ધ કરેલું, સંસ્કાર પામેલું, કેળવાયેલ, શુધ્ધ.

संस्क्रिया स्त्री. (सम्+कृ+श+टाप्) संस्कार જુઓ, કેળવણી.

संस्तर पु. (सम्+स्तृ+अप्) શય્યા, બીછાનું, પાંદડા વગેરેની શાખા.

संस्तरशायिन् त्रि. (संस्तरे शेते, शी+णिनि) પથારીવશ, પથારીમાં સૂનાર.

संस्तब्ध त्रि. (सम्+स्तंभ्+क्त) થંભેલ, અટકેલ, સ્થિર થયેલ, સ્તબ્ધ થયેલ.

संस्तव पु. (सम्+स्तु+अप्) ઓળખાણ, પરિચય, સારી રીતે સ્તુતિ, પ્રશંસા.

संस्तवान त्रि. (सम्+स्तु+शानच्) સ્તુતિ કરતું, વખાણતું, સારી રીતે બોલતું, વાચાલ.

संस्ताव पु. (संस्तूयतेऽत्र, सम्+स्तु+घञ्) યજ્ઞ માટે મંત્રોચ્ચાર કરતા બ્રાહ્મણોની વાસભૂમિ, વેદના મંત્રો વારંવાર બોલવા તે.

संस्तुत त्रि. (सम्+स्तु+क्त) સારી રીતે સ્તુતિ કરેલ, પરિચયવાળું, ઓળખાણવાળું.

संस्त्याय पु. (सम्+स्त्यै+घञ्) સંઘાત, સમૂહ, ઢગ, ગાઢ, સંયોગ, જથો, વિસ્તાર, સંસ્થાન, આકૃતિ,

सत्कर्मन् न. (सत् प्रशस्तं कर्म विहितक्रिया) સારૂ કામ, વેદોક્ત યજ્ઞયાગાદિ કર્મ, પુણ્યકર્મ.

सत्काञ्चनार पु. (सन् काञ्चनारः) એક જાતની રતાંજળી.

सत्काण्ड पु. (सन् चासौ काण्डश्च) સમળો પક્ષી.

सत्काण्डी स्त्री. (सत्काण्ड+स्त्रियां जाति० ङीष्) સમળી.

सत्कार पु. (सत्करणं, सत्+कृ+घञ्) સન્માન, પૂજા, સત્કાર, આદર.

सत्कार्य न. (सच्च तत् कार्यं च) સારૂં કામ,વેદોક્ત યજ્ઞયાગાદિ કર્મ, પુણ્યકર્મ.

सत्कार्यवाद पु. (कार्यस्य सत्वनिर्णायकः वादः) કાર્યના આવિર્ભાવ પૂર્વે કારણમાં તેના અસ્તિત્વનો નિર્ણય કરનાર વાદ.

सत्कृत त्रि. (सत्+कृ+क्त) પૂજેલું, સત્કાર કરેલું, સન્માન પામેલું.

सत्कृति स्त्री. (सत्+कृ+क्तिन्) સત્કાર શબ્દ જુઓ.

सत्क्रिया स्त्री. (सती चासौ क्रिया च) ઉપર પ્રમાણે

सत्तम त्रि. (अयमेषामतिशयेन सन्, सत्+तमप्) અતિશય ઉત્તમ, ઘણુંજ સારૂં.

सत्तर त्रि. (,, ,, ,, ,, तरप्) ઘણુ સારૂં, બહુ જ શ્રેષ્ટ.

सत्ता स्त्री. (सतो भावः तल् टाप्) દ્રવ્ય–ગુણ–કર્મમાં રહેનારી જાતિ, વિદ્યમાનપણું, હયાતી, હોવાપણું.

सत्त्र न. (सद्+ष्ट्रन्) સ્થાન, એક જાતનો યજ્ઞ, સદાનું દાન, જંગલ, કપટ, ધન, ઘર, દાન, સરોવર, તળાવ, ઢાંકણુ.

सत्त्रम् અવ્ય. (सद्+त्रमु) સાથે.

सत्त्रशाला स्त्री. (सत्त्रस्य शाला) દાનશાળા, અન્ન–જળ વગેરેનું દાન આપવા માટેનું સ્થળ.

सत्त्रा अव्य. સાથે.

सत्त्राजित् पु. (सत्त्रेणाजयति लोकान्, आ+जि+क्विप् तुक् च) શ્રીકૃષ્ણનો સસરો–સત્યભામાનો પિતા એક રાજા.

सत्त्रि पु. (सद्+बा० त्रि) મેઘ, હાથી.

सत्त्रि त्रि. (सत्त्रमस्त्यस्येति इनि) જીતવાના સ્વભાવવાળુ, જીતનાર.

सत्त्रिन् पु. (सत्त्रं गृहं यज्ञो वा विद्यतेऽस्य इनि) ગૃહપતિ, ગૃહસ્થ, યજ્ઞ કરનાર.

सत्त्व न. (सतो भावः त्व) સાંખ્ય પ્રસિદ્ધ પ્રકૃતિનો અવયવ, એક પદાર્થ–સત્વગુણ, દ્રવ્ય, પ્રાણ, વ્યવસાય, બળ, સ્વભાવ, મન, ચિત્ત, પિશાચ વિગેરે, રસ, આયુષ, ધન, આત્મા, સત્તા, એક પ્રકારની જાતિ, હોવાપણુ.

सत्त्व पु. न. (सत्वमस्त्यस्य, अर्शआदित्वादच्) પ્રાણી. "रक्षापदेशान्मुनिहोमधेनोः वन्यान् विनेष्यन्निव दुष्ट–सत्वान्" रघौ.

सत्त्वगुण पु. (सत्वश्चासौ गुणश्च) સત્ત્વગુણ.

सत्पत्र त्रि. (सत् पत्रं यस्य) સુંદર પાંદડાંવાળું.

सत्पत्र न. (सच्च तत् पत्रञ्च) સારૂં પાંદડું, કમળનું નવું પાંદડું.

सत्पथ पु. (सन् चासौ पन्था च समा० अच्) સારો માર્ગ, વેદ વિગેરેમાં કહેલ આચાર.

सत्परिग्रह पु. (सद्भ्यः परिग्रहः) ઉત્તમ મનુષ્ય પાસેથી દાન ગ્રહણ કરવું તે.

सत्पशु पु (सन् चासौ पशुश्च) યજ્ઞનું પશુ, સારૂં પશુ.

सत्पुत्र पु. (सन् चासौ पुत्रश्च) સારો પુત્ર.

सत्पुरुष पु. (सन् चासौ पुरुषश्च) સારો પુરૂષ.

सत्पूरुष पु. (,, ,, ,,) સારો પુરૂષ.

सत्प्रतिग्रह पु. (सद्भ्यः साधुभ्यः प्रतिग्रहः) સારા માણસે આપેલ દાનનો સ્વીકાર કરવો તે.

सत्प्रतिपक्ष पु. (सन् चासौ प्रतिपक्षश्च) પ્રતિયોગી–તુલ્ય વિરોધી, ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ હેતુદોષ–એક હેત્વાભાસ.

सत्फल पु. (सन्ति शोभनानि फलानि यस्य) દાડમનુ ઝાડ.

सत्फल त्रि. (,, ,, ,,) સારા ફળવાળું.

सत्य न. (सते हितं यत्) પાંચ મહાભૂત, સત્યયુગ, સોગન્દ, સત્યપણુ, સાચું–સાચાઇ, પરબ્રહ્મ, તપલોકની ઉપર આવેલો લોક.
"सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात् मा ब्रूयात्सत्यमप्रियं"

सत्य त्रि. (सत्+यत्) સાચુ, સત્યપૂર્ણ, સત્યતાવાળુ, સત્યયુગનું.

सत्य पु. (सते हितः, यत्) પરમાત્મા, શ્રીરામ,

ધર.

संस्थ त्रि. (सम्+स्था+क) રહેલ, સ્થિતિ પામેલ, મરણ પામેલ, નિવારણ કરનાર, અટકાવ કરનાર, વ્યવસ્થિત, સમાપ્ત કરેલ, સમાપ્ત.

संस्थ पु. (,, ,,) ચર, દૂત, પ્રકાર, મરણ, પ્રલય, એક યજ્ઞ પ્રકાર.

संस्था स्त्री. (सम्+स्था+क+टाप्) ન્યાયમાર્ગે રહેવું તે, સ્થિતિ, રહેવું, વિનાશ, નાશ, સમાપ્તિ, છેડો, વ્યક્તિ, વ્યવસ્થા, સાદૃશ્ય, સમાનતા, એક યજ્ઞ.

संस्थान न. (सम्+स्था+ल्युट्) ચૌટો, રહેવું, સ્થિતિ કરવી, આકૃતિ, આકાર, ગામ વિગેરે, મૃત્યુ, ચિન્હ, સારી રીતે સ્થિતિ કરવી, રહેઠાણ, અવયવારમ્ભક એક સંયોગ.

संस्थान त्रि. (सम्+स्था+ल्यु) સમાન, સરખું, મળતું.

संस्थापन न. (सम्+स्था+णिच्+पुक्+ल्युट्) મુકવું તે, સ્થાપવું તે, એકઠું કરવું તે.

संस्थापित त्रि. (सम्+स्था+णिच्+पुक्+क्त) સ્થાપન કરેલ, સ્થાપેલ, એકઠું કરેલ.

संस्थित त्रि. (सम्+स्था+क्त) મરણ પામેલ, સ્થિતિ પામેલ, રહેલ, સારી રીતે રહેલ.

संस्थिति स्त्री. (सम्+स्था+क्तिन्) મૃત્યુ, મરણ,નાશ, અંત, છેડો, રહેવું.

संस्पर्श पु. (सम्+स्पृश्+घञ्) અડકવું તે, સારી રીતે સ્પર્શ કરવો તે.

संस्पर्शा स्त्री. (संस्पृश्यते,सम्+स्पृश्+कर्मणि घञ्+टाप्) એક જાતનું ઝાડ, रजनीगन्धावृक्ष.

संस्पृष्ट त्रि. (सम्+स्पृश्+क्त) સારી રીતે સ્પર્શ કરેલ, અડકેલ.

संस्फाल पु. (सम्यक् स्फालः स्फुरणं यस्य) મેઘ.

संस्फुट त्रि. (सम्+स्फुट+क) વિકાસ પામેલું, ખીલેલું.

संस्फेट न. (सम्+स्फुट+आधारे घञ् पृषो०) યુદ્ધ.

संस्फोट पु. (,, ,, ,,) યુદ્ધ.

संस्मरण न. (सम्+स्मृ+ल्युट्) સ્મરણ કરવું, સંભાળવું, સ્મૃતિ, સ્મરણ, યાદગીરી.

संस्मृत त्रि. (,, ,,+क्त) સંભારેલું, યાદકરેલું, સ્મરણમાં આવેલ.

संस्मृति स्त्री. (सम्+स्मृ+क्तिन्) સ્મરણ કરવું, સંભાળવું, સ્મૃતિ, સ્મરણ, યાદગીરી.

संहत त्रि. (सम्+हन्+क्त) દઢ સાંધાવાળું, મળેલ, જોડાયેલ, દૃઢ, પારકા માટે મળેલ, મજબુત સંયોગ વાળું, સારી રીતે હણેલ, મારીનાંખેલ.

संहत न. (सम्+हन्+भावे क्त) સંઘાત, સમૂહ.

संहतजानु त्रि. (संहते जानुनी यस्य) જેના બન્ને ઢીંચણ સાથે મળેલ-જોડાયેલ હોય તે.

संहतजानुक त्रि. (संहते जानुनी यस्य कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

संहतपुष्पिका स्त्री. (संहतानि दृढसंयुक्तानि पुष्पाण्यस्याः कप् टापि अत इत्वं) મિશ્રેયા વનસ્પતિ.

संहतल पु. (संहतं संहननं संघातं लाति, ला+क) ભેગામળેલા બે હાથ.

संहतस्तनी स्त्री. (संहतौ स्तनौ यस्याः) જેના બન્ને સ્તન સાથે મળેલા હોય તેવી સ્ત્રી.

संहति स्त्री. (सम्+हन्+क्तिन्) સમૂહ, સારી રીતે હણવું તે, ઠાર કરવું

संहनन न. (संहन्यते परार्थं संयुज्यते, सम्+हन्+ल्युट्) દેહ, શરીર, સંઘાત, સમૂહ, વધ, નાશ, ઠારમારવું.

संहर्ष पु. (सम्यक् हर्षः प्रा., सम्+हृष्+घञ् वा) આનંદ, હર્ષ, સ્પર્ધા, વાયુ.

संहनन न. ચાર ધરનો સમુદાય.

संहार पु. (सम्+हृ+घञ्) પ્રલય, નાશ, સંક્ષેપ, સમેટવું તે, એક નરક, વિસર્જન, છોડવું, વિદાય કરવું, કાલિકા ભૈરવ ભેદ.

संहारमुद्रा स्त्री. (संहारार्था विसर्जनार्था मुद्रा) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મુદ્રા.

संहिता स्त्री. (सम्यक् हितं प्रतिपाद्यं यस्याः) મનુ વિગેરેએ રચેલ ધર્મશાસ્ત્ર પુરાણ–ઇતિહાસ વિગેરે, કર્મકાંડ પ્રતિપાદક વેદ વિભાગ, અક્ષરોનું અત્યન્ત સમીપપણું, આગલા પાછલા અક્ષરનું ઘણું જ પાસે પણું.

संहूति स्त्री. (सम्+ह्वे+क्तिन्) સારી રીતે બોલાવવું, બૂમ, પોકાર, ઘણાએ કરેલો પોકાર.

संहृत त्रि. (सम्+हृ+क्त) હરણ કરેલ, સમેટેલ, સંક્ષેપેલ, સંહાર કરેલ, સંકેલેલ.

પીપળાનું ઝાડ, નાંદીમુખ શ્રાદ્ધનો એક દેવ, સિદ્ધાન્ત, વિષ્ણુ.

सत्यक त्रि. (सत्य कन्) સાચું, ખરૂં, સત્યવાળું.

सत्यक न. (सत्यमेव संज्ञा० कन्) "અમુક વસ્તુ મારે ખરીદવીજ છે" એમ દર્શાવવાને ખાત્રી માટે જે પ્રથમ કંઇ બહાનું આપવામાં આવે છે તે.

सत्यङ्कार न. (सत्यस्य कार इति, कृ+घञ् मुम् नि.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सत्यङ्कारकृत त्रि. (सत्यङ्कारेण कृतः) બહાનામાં આપેલ.

सत्यतपस् पु. (सत्यं तपो यस्य) તે નામે એક મુનિ.

सत्यता स्त्री. (सत्यस्य भावः, तल्+टाप्) સાચાપણું, સાચાઇ.

सत्यत्व न. (सत्यस्य भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

सत्यधन त्रि. (सत्यं धनं यस्य) સત્યરૂપ ધનવાળું, સત્ય પાળનાર.

सत्यधन न. (सत्यमेव धनम्) સત્યરૂપ ધન, સત્ય પાળવું તે.

सत्यधृति पु. (सत्या धृतिर्यस्य) શતાનન્દનો એક પુત્ર ઋષિ.

सत्यनारायण पु. (सत्याख्यो नारायणः) પૂર્ણિમા કે સંક્રાન્તિ કાળે વૈષ્ણવો જેની પૂજા કરે છે તે નારાયણની મૂર્તિ.

सत्यपुर न. (सत्याख्यं पुरम्) વિષ્ણુલોક.

सत्यपूत त्रि. (सत्येन पूतः) સત્યથી પવિત્ર થયેલું, સત્યવડે પવિત્ર.

सत्यफल पु. (सत्यं सदातनं फलमस्य) બીલીનું ઝાડ.

सत्यभामा स्त्री સત્રાજીત રાજાની પુત્રી અને શ્રી કૃષ્ણની એક પત્ની.

सत्यभारत पु. વેદવ્યાસ.

सत्यम् अव्य. (सत्+यम्) સ્વીકારવામાં વપરાય છે.

सत्ययुग न. (सत्यप्रधानं युगम्) ચારયુગમાં પહેલો સત્યયુગ.

सत्ययौवन पु. (सत्यं यौवनमस्य शाक० त०) એક દેવજાતિ–વિદ્યાધર.

सत्यरत त्रि. (सत्ये रतः) સત્યમાં આસક્ત, સત્ય પાળનાર.

सत्यरत पुं. (सत्ये रतः) સત્ય બોલવામાં આસક્ત- હરિશ્ચન્દ્રનો પિતા.

सत्यरति त्रि. (सत्ये रतिर्यस्य) સત્ય ઉપર પ્રીતિવાળું, સત્ય પાળનાર.

सत्यलोक पु. (सत्यश्चासौ लोकश्च) ઉપર આવેલા સાતલોક પૈકી સૌથી ઉપરનો લોક.

सत्यवक्तृ त्रि. (सत्यं वक्ति, वच्+तृच्) સાચું બોલનાર.

सत्यवचन त्रि. (सत्यं वचनं यस्य) સત્ય વચનવાળું, સાચુ બોલનાર.

सत्यवचन न. (सत्यं च तत् वचनञ्च) સત્ય એવું ભાષણ, સત્ય વચન.

सत्यवचस् त्रि. (सत्यं वचो यस्य) સત્ય વચનવાળું, સાચુ બોલનાર.

सत्यवचस् पु. (सत्यं वचोऽस्य) મુનિ, ઋષિ.

सत्यवत् पु. (सत्य+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સાવિત્રી રાજકન્યાનો પતિ સત્યવાન, તે નામે એક મુનિ.

सत्यवत् त्रि. (सत्यं विद्यतेऽस्य, मतुप् मस्य वः) સત્યવાળુ, સાચુ.

सत्यवती स्त्री. (सत्य+मतुप्+ङीप्) વ્યાસની માતા સત્યવતી, નારદની પત્ની, ઋચીક મુનિની પત્ની.

सत्यवतीतनय पु. (सत्यवत्याः तनयः) વ્યાસમુનિ.

सत्यवतीतनुज पु. (सत्यवत्याः तनुजः) વ્યાસમુનિ.

सत्यवतीतनूज पु. (सत्यवत्याः तनूजः) વ્યાસમુનિ.

सत्यवतीपुत्र पु. (सत्यवत्याः पुत्रः) વ્યાસમુનિ.

सत्यवद्य त्रि. (सत्यं वद्यं यस्य) સાચું બોલનાર, સત્ય કહેનાર.

सत्यवाच् पु. (सत्या वाक् यस्य) ઋષિ,મુનિ,કાગડો.

सत्यवाच् त्रि. (,, ,,) સાચુ બોલનાર.

सत्यवाच् स्त्री. (सत्या वाक् यस्याः) કાગડી.

सत्यवादिता स्त्री. (सत्यवादिनः भावः तल्+टाप्) સાચા બોલાપણું.

सत्यवादित्व न. (सत्यवादिनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सत्यवादिन् पु. (सत्यं वदति, वद्+णिनि) ઋષિ, મુનિ.

सत्यवादिन् त्रि. (,, ,,) સાચુ બોલનાર.

सत्यव्रत पु. (सत्यमेव व्रतं यस्य) ત્રિશંકુ નામે રાજા, યુધિષ્ઠિર રાજા.

संहृति स्त्री. (सम्+हृ+क्तिन्) संहार શબ્દ જુઓ.
संह्राद पु. (सम्+ह्रद्+घञ्) અવાજ, શબ્દ.
संह्रादिन् त्रि. (सम्+ह्रद्+णिनि) અવાજ કરતું, શબ્દ કરતું.
संह्रीण त्रि. (सम्+ह्री+क्त) શરમાયેલ, લાજેલ.
संह्लाद पु. (सम्+ह्लद्+घञ्) હર્ષ, આનંદ.
सकट त्रि. (कटेन अशुचिना शवादिना सह वर्त्तमानः) ખરાબ.
सकट पु. (,, ,,) એક જાતનું નાનું ઝાડ.
सकटान्न न. (सकटं च तत् अन्नञ्च) ખરાબ અનાજ.
सकण्टक पु. (सह कण्टकेन सहस्य सः) એક જાતનાં કરમદાંનું ઝાડ, શેવાળ.
सकण्टक त्रि. (कण्टकेन सह वर्त्तते, पूर्वनि.) કાંટાવાળું.
सकरुण त्रि. (करुणया सह वर्त्तमानः) કરૂણાવાળું, દયાળુ.
सकर्ण त्रि. (कर्णाभ्यां सह वर्तमानः) સાવધાન, સરવા કાનવાળું, કાનવાળું.
सकर्मक त्रि. (कर्मणा सह वर्तमानः कप्) કર્મવાળુ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સકર્મક ધાતુ વિગેરે.
"फलव्यापारयोरेकनिष्ठतायामकर्मकः।
धातुस्तयोर्धर्मिभेदे सकर्मक उदाहृतः" व्याकरणम्.
सकर्मन् त्रि. (कर्मणा सह वर्तमानः) કામવાળું.
सकल त्रि. (कलया सह वर्तमानः) સમ્પૂર્ણ, સમાનતા, બધું, સઘળું, કળા સહિત.
सकारण त्रि. (कारणेन सह वर्तमानः) કારણ વાળું, કારણ સહિત.
सकारण न. (सह कारणेन वर्तमानम्) હરકોઇ કાર્ય.
सकाश पु. (कशनं पीडनं काशः, कश्+घञ्, सह काशेन) સમીપ, પાસે.
सकुरुण्ड पु. (सह समानः कुरुण्डेन) साकुरुण्ड વૃક્ષ
सकुल पु. स्त्री. (सह समानं कुलमस्य) એક જાતનું માછલું.
सकुल त्रि. (समानं कुलं यस्य) સમાન કુળવાળું.
सकुली स्त्री. (सकुल+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની માછલી.
सकुल्य त्रि. (समाने कुले भवः यत्) સમાનકુળમાં હોનાર-થનાર.
सकृत् अव्य. (एक+नि० सकृदादेशः) એકવાર.
अजातमृतमूर्खाणां वरमाद्यौ न चान्तिमः
सकृद्दुःखकरावाद्यावन्तिमस्तु पदे पदे" ॥ हितोपदेशे.
सकृत् स्त्री. विष्टा, ગુ.
सकृत्प्रज पु. (सकृत् एकवारं प्रजायते, प्र+जन्+ड) કાગડો.
सकृत्प्रज त्रि. (सकृत् एकवारं प्रजा यस्य) એકવાર જેને સંતાન થયેલ હોય તે.
सकृत्प्रजी स्त्री. (सकृत्प्रज+स्त्रियां जाति. ङीष्) કાગડી.
सकृत्फला स्त्री. (सकृत् एकवारं फलं यस्याः) કેળનું ઝાડ.
सकृद्गर्भ पु. (सकृत् गर्भो यस्य) ખચ્ચર.
सकृद्गर्भा स्त्री. (सकृद् गर्भो यस्याः) જેને એકવાર ગર્ભ રહ્યો હોય તે સ્ત્રી.
सकृद्वीर पु. (सकृच्चासौ वीरश्च) એક વીર વૃક્ષ.
सकोप त्रि. (कोपेन सह वर्त्तमानः) કોપવાળું, ક્રોધી.
सक्त त्रि. (सन्ज्+क्त) આસક્ત, વળગી રહેલ, રહેલ, ઉદ્યમી.
सक्ति स्त्री. (सन्ज्+भावे क्तिन्) આસક્તિ, વળગી રહેવું તે, ઉદ્યમ.
सक्तक पु. (सक्त+इवार्थे कन्) એક સ્થાવર ઝેર.
सक्तु पु. (सन्ज्+तुन् किच्च) સાથવો, શેકેલાજવ વગેરેનો લોટ.
सक्तुक न. (सक्तु+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝેર.
सक्तुफला स्त्री. (सक्तव इव क्षुद्राणि फलानि यस्याः) ખીજડીનું ઝાડ.
सक्तुफली स्त्री. (सक्तव इव फलानि यस्याः ङीष्) ખીજડીનું ઝાડ.
सक्थि न. (सन्ज्+क्थिन्) સાથળ, ગાડાનો એક અમુક અવયવ.
सखण्डोपाधि पु. (सखण्डश्चासौ उपाधिश्च) બહુ પદાર્થ ઘટિત ધર્મ-જેવો કે ઇન્દ્રિયત્વ-દેહત્વ વગેરે.
सखि त्रि. (सह समानं ख्यायते, ख्या+डिन् नि.) મિત્ર, દોસ્ત.
सखिता स्त्री. (सख्युर्भावः तल्) મિત્રાચારી, દોસ્તી, મિત્રતા.

सत्यव्रत त्रि. (सत्यं व्रतं यस्य) સત્ય વ્રતવાળું, સત્યમાં પરાયણ.

सत्यसङ्गर पु. (सत्यः सङ्गरः प्रतिज्ञा युद्धं वा यस्य) કુબેર.

सत्यसङ्गर त्रि. (,, ,,) સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળુ.

सत्यसन्ध त्रि. (सत्या सन्धा सन्धानं यस्य) સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળુ, લક્ષ્ય બિન્દુ માનનાર.

सत्यसन्ध पु. (सत्या सन्धा प्रतिज्ञा यस्य) શ્રીરામચન્દ્ર, શ્રીરામચન્દ્રનો નાનો ભાઈ ભરત, જનમેજય રાજા, યુધિષ્ઠિર રાજા.

सत्यसन्धा स्त्री. (सत्या सन्धा यस्याः, सत्या सन्धा वा) દ્રૌપદી, સત્ય એવી પ્રતિજ્ઞા.

सत्या स्त्री. (सत्+यत्+टाप्) સીતા, વ્યાસની માતા સત્યવતી, દુર્ગાદેવી, દ્રૌપદી.

सत्याकृति स्त्री. (सत्य+डाच्+कृ+क्तिन्) મારે આ વસ્તુ અવશ્ય ખરીદવી છે એવા પ્રકારે આપેલું બાનુ.

सत्याग्नि पु. (सत्यः अग्निः जठराग्निर्यस्य) અગસ્ત્ય મુનિ.

सत्यानुरक्त त्रि. (सत्ये अनुरक्तः) સત્યમાં આસક્ત, સત્ય ઉપર પ્રેમ રાખનાર, પ્રામાણિક.

सत्यानुरक्ति स्त्री. (सत्ये अनुरक्तिः) સત્ય ઉપર પ્રેમ, સત્યમાં આસક્તિ.

सत्यानृत न. (सत्यसहितं अनृतं यत्र) વણિક્‌વૃત્તિ–વેપાર.

सत्यानृत त्रि. (सत्यं किञ्चिदसत्यं सत्यसहितमनृतं वा यत्र) સાચુ–ખોટું જેમાં હોય તે.

सत्यापन न. (सत्यस्य करणं, सत्य+णिच् आ पुक् च ततो ल्युट्) सत्यक न. શબ્દ જુઓ.

सत्यापना स्त्री (सत्यस्य करणं, सत्य+णिच्+आ पुक् च–युच्+टाप्) અમુક વસ્તુ મારે ખરીદવી જ છે એમ દર્શાવવા માટે જે પ્રથમ કંઇ બહાનું આપવામાં આવે છે તે.

सत्योत्कर्ष पु. (सत्यस्य उत्कर्षः) સત્યની ઉન્નતિ, સત્યનો જય, સત્ય માટે ઉન્નતિ, સાચી ઉન્નતિ.

सत्योद्य त्रि. (सत्यमुद्यं यस्य वद्+क्यप्) સાચું બોલનાર.

सत्योद्य न. (सत्यं च तत् उद्यञ्च) સત્ય ભાષણ, સાચું વાક્ય, સાચું બોલ

सत्र् (चु. आ. अ. सेट् स॰ સંતતિ–પરંપરા કરવી.

सत्र न. (सत्र्यते सन्तन्यते, ॰ યજ્ઞ વિશેષ.

सत्र पु. (सत्र्यते, सत्र+अच् એક રાજા.

सत्रप पु. (त्रपया सह वर्तमानः

सत्रशाला स्त्री. (सत्रस्य शाला દાનશાળા, હંમેશ જ્યાં દાન ॰

सत्राजित् पु. (सत्रेणाजयति लोक॰ तुक्) શ્રીકૃષ્ણનો સસરો–એક રા॰

सत्रिजातक न. (त्रिजातकेन सह જાતનું માંસ.

सत्रिन् पु. (सत्र+इन्) ગૃહસ્થ, ॰ કરનાર.

सत्वर न. (सह त्वरया वर्तते. सह ઉતાવળથી, જલ્દી.

सत्वर त्रि. (,, ,,) ઉતાવળ

सत्वरता स्त्री. (सत्वरस्य भावः तल्+॰ જલદી, ઝડપ.

सत्वरत्व न. (सत्वरस्य भावः त्व) ઉ॰

सत्संसर्ग पु. (सता सह संसर्गः) ઉ॰ સોબત, સારા માણસનો સંગ.

सत्संसर्गिन् त्रि. (सत्संसर्ग+अस्त्यर्थे इ॰ મનુષ્યના સંગવાળું, સારા માણસની ॰

सत्संग पु. (सता सह संगः) ઉત્તમ પુરુ॰ કે સોબતવાળું, સારા માણસનો સંગ.

सत्संगिन् त्रि. (सत्संग+इनि) ઉત્તમ મનુ॰ વાળુ, સારા માણસની સોબતવાળું.

सत्समागम पु. (सतः समागमः) સારા સમાગમ.

सत्समागमिन् त्रि. (सत्समागम+इनि) ઉ॰ સોના સમાગમવાળુ, શ્રેષ્ઠ મનુષ્યના સંગ

सथूत्कार न. (सह थूत्कारेण सहस्य सः) ડીને, થુંક પૂર્વક, થુંક સાથે.

सद् (तुदा. प. अ. अनिट् सीदति) બેસી

सखित्व न. (सख्युर्भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सखी (सखि+स्त्रियां ङीप्) સહચરી, સાહેલી, સોબતણ.

सख्य न. (शख्युर्भावः कर्म वा यत्) મિત્રાચારી, દોસ્તી, મિત્રતા.

सग् (भ्वा. प. स. सेट् सगति) ઢાંકવું.

सगन्ध पु. (सह गन्धेन लेशेन वा वर्तमानः) જ્ઞાતિ, બન્ધુ.

सगन्ध त्रि. (गन्धेन सह वर्तमानः) ગન્ધવાળું, ગંધ સહિત.

सगर पु. (गरेण सह जातः) સૂર્યવંશી એક રાજા.

सगर त्रि. (गरेण सह वर्तमानः) ઝેરવાળું, ઝેર સહિત, ઝેરી.

सगर्भ पु. (समानो गर्भो यस्य समानस्य सः) સગો ભાઈ.

सगर्भ त्रि. (गर्भेण सहितः,) ગર્ભવાળી, ગર્ભસહિત.

सगर्भा स्त्री. (गर्भेण सह वर्त्तमाना) સગીબ્હેન, ગર્ભવતી સ્ત્રી.

सगर्भ्य पु. (समाने गर्भे भवः, यत्) સગોભાઈ.

सगर्भ्या स्त्री. (समाने गर्भे भवा, यत्+टाप्) સગીબ્હેન.

सगर्व त्रि. (गर्वेण सह वर्तमानः) ગર્વવાળું, ગર્વિષ્ઠ.

सगुण त्रि. (गुणेन सहितः) ગુણવાળું, ગુણવાન.

सगोत्र न. (समानं गोत्रमिति समानस्य सः) કુળ, વંશ.

सगोत्र त्रि. (समानं गोत्रं यस्य) સમાન ગોત્રવાળું, સગોત્રી, જ્ઞાતિ, બન્ધુ.

सग्धि स्त्री. (समाना सह वा जग्धिः सग्धिः, सह्+अद्+क्तिन् निपा. सग्धिरादेशः) સાથે ભોજન.

सघ् (स्वा. प. स. सेट् सघति) મારીનાંખવું, ઠાર મારવું.

सङ्कट त्रि. (सम्+कटच्, सम्+कट्+अच् वा) અલ્પ અવકાશવાળું, સાંકડું, ગીચ, ઘટ્ટ, થોડી જગ્યાવાળું સ્થળ વિગેરે, વિકટસ્થળ.

सङ्कट न. (सम्+कटच्) દુઃખ.

सङ्कटा स्त्री. (सङ्कट+स्त्रियां टाप्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક દશા, એક દેવી.

सङ्कटाक्ष पु. (सङ्कटं अक्षति, अक्ष्+अण्) ધાવડીનું ઝાડ.

सङ्कथा स्त्री. (सम्यक् कथा) પરસ્પર કહેવું, વાતચીત કરવી.

सङ्कर पु. (सङ्कीर्यते इति, सं+कॄ–क्त वा, कर्मणि+अप्) સાવરણી વગેરેથી વાળેલ કચરો–પૂંજો, ભિન્ન જાતિના પુરૂષથી ભિન્ન જાતિની સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર.

सङ्कर पु. (सम्+कॄ+भावे अप्) મળવું, મિશ્ર કરવું, મિશ્ર થવું, સંસર્ગ, સંબન્ધ, સ્પર્શ, તે નામે એક અર્થાલંકાર, અગ્નિનો અવાજ.

सङ्करी स्त्री. (सङ्कीर्यते, सम्+कॄ–कर्मणि घ गौरा. ङीष्) તાજી–તરતમાં દૂષિત થયેલી કન્યા.

सङ्करीकरण न. (सङ्करः क्रियतेऽनेन, सङ्कर+च्वि+कृ+करणे ल्युट्) એક જાતનું પાપ, મેળવવું, મિશ્ર કરવું, શેળભેળ કરવું.

सङ्करीकृत त्रि. (सङ्कर+च्वि+कृ+क्त) મેળવેલ, મિશ્ર કરેલ, શેળભેળ કરેલ.

सङ्कर्पण न. (संकृष्यते गर्भात् गर्भान्तरं नीयतेऽसौ, सम्+कृष्+युच्) આકર્ષણ, ખેંચવું, તાણવું, એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે ખેંચી જવું.

सङ्कर्षण पु. (सम्यक् कर्षतीति, सं+कृष्+ल्यु) બળદેવ.

सङ्कल पु. (सम्+कल्+भावे अल्) ગણત્રી કરવી, ગણવું, સમૂહ, સરવાળો કરી વધારવું.

सङ्कलन न. (स+कल्+ल्युट्) એકત્ર સ્થિર કરવું, સરવાળો કરવો, ગણવું, યોજવું, સંગ્રહ કરવો, ગુંથવું, રચવું.

सङ्कलना स्त्री. (सम्+कल्+युच्+टाप्) યોજના, ઉપર પ્રમાણે.

सङ्कलित त्रि. (सम्+कल्+क्त) યોજેલ, જોડેલ, ગણેલ, સરવાળો કરેલ, ગુંથેલ, સંગ્રહ કરેલ.

सङ्कलित न. (सम्+कल्+भावे क्त) સારી રીતે યોજવું, જોડવું, સરવાળો.

सङ्कलितैक्य न. (सङ्कलितस्य ऐक्यम्) લીલાવતીમાં કહેલ એક વિગેરે અંગનો યોગ.

सङ्कल्प पु. (सम्+कृप्+घञ् गुणे रस्य लः) "અમુક આમ કરવું" એવો ઇષ્ટસિદ્ધિ માટે મનનો વ્યાપાર, નિશ્ચય, પ્રતિજ્ઞા, કર્મ સાધવા માટે અભિલાષ વાક્ય,

સ્થળે સ્થિર થવું, શિથિલ થવું, થાકી જવું, અપ્રસન્ન થવું, નાખુશ થવું, નીચે પડવું,સરકી જવું.
वि+सद्–विसीदति=ખેદ કરવું, થાકી જવું, પીડાવું.
प्र+सद्–प्रसीदति=પ્રસન્ન થવું, ખુશ થવું, કૃપા કરવી, શાંત થવું, સ્વચ્છ થવું, સફળ થવું.
नि+सद्–निसीदति=નીચે બેસવું. બેસવું, દુઃખી થવું, પીડાવું.
उप+सद्=उपसीदति=પાસે જવું, પૂજવું.
उत्सीदति=ઉખડી પડવું, નીચે પડી જવું, નાશ પામવો.
आ+सद्–आसीदति=પાસે જવું, સામે થવું, હુમલો કરવો, બેસવું.
अव+सद्–अवसीदति=નીચે પડવું, થાકી જવું, મૂર્છા આવવી, નાખુશ થવું, મન્દોત્સાહ થવું, નાશ પામવો.

सदंशक पु. (सह दंशेन सहस्य सः) કરચલો જલચર.
सदंशक त्रि. (दंशकेन सह वर्त्तमानः) દંશવાળુ.
सदंशवदन पु. (सदंशं दंशाकारसहितं वदनं यस्य) કંકપક્ષી.
सदंशवदनी स्त्री. (सदंशवदन+स्त्रियां जाति. ङीप्) કંકપક્ષિણી.
सदु पु. (सद्+अच्) વૃક્ષનું ફળ.
सदञ्जन न. (सत् अञ्जनम्) એક જાતનું અંજન. पुष्पाञ्जन.
सदन न. (सीदत्यस्मिन्, सद्+आधारे भावे च ल्युट्) ઘર, પાણી, સ્થાનમાં હોવું, સ્થિતિમાં હોવું,સ્થિતિ.
सदय पु. (सन् अयः कर्म.) સારો શુભકારક વિધિ.
सदय त्रि. (सह दयया सहस्य सः) દયાળુ, દયાવાળુ.
सदर त्रि. (दरेण सह वर्त्तमानः, सहस्य सः) ભયવાળુ, બીક સાથે, ભયસહિત.
सदस् स्त्री. (सीदत्यस्यां, सद्+असि) સભા.

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा ।
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः" हितोपदेशेः

सदस्य पु. (सदसि साधु यत्) યજ્ઞ વિગેરેમાં શાસ્ત્રીય વિધિને યથાસ્થિત દર્શાવનાર બ્રાહ્મણ.
सदस्य त्रि. (सदसि वसतिः–यत्) સભાસદ, સભ્ય.
सदा अव्य. (सर्वस्मिन् काले दाच् सादेशः) સર્વ કાળે, હંમેશ, દરરોજ, કાયમ.
सदागति पु. (सदा गतिरस्य) વાયુ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, નિર્વાણ, મોક્ષ, પરમેશ્વર.
सदागति त्रि. (सदा गतिर्यस्य) હંમેશ ગતિવાળુ, કાયમ જનાર.
सदाचार पु. (सतां साधूनां आचारः सन् आचारो वा) સારો આચાર, ઉત્તમ આચરણ, સદ્વર્તન.
सदाचारिन् त्रि. (सदाचार+अस्त्यर्थे इनि) સારા આચારવાળુ, ઉત્તમ આચરણવાળુ, સદ્વર્તન કરનાર.
सदातन पु. (सदा भवः, सदा+ल्युट् तुट् च) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર, પરમાત્મા.
सदातन त्रि. (सदा भवः, सदा+युच् तुट् च) નિત્યનું, હંમેશનું, સતત હોનાર
सदातोया स्त्री. (सदा तोयानि पेयानि यस्यां) કરતોયા નદી, એલાપર્ણી વનસ્પતિ.
सदात्मन् त्रि. (सन् आत्मा यस्य) સારા મનવાળું, સારા સ્વભાવવાળું.
सदादान पु. (सदा दानं मदजलं त्यागो वा यस्य) ઇન્દ્રનો ઐરાવત હાથી, ગણપતિ, હાથી.
सदादान त्रि. (सदा दानं यस्य) હંમેશ દાન કરનાર.
सदानन्द पु. (सदा आनन्दो यस्य) બ્રહ્મા, પરમાત્મા, શિવ, વિષ્ણુ.
सदानन्द त्रि. (सदा आनन्दो यस्य) હંમેશ આનંદવાળુ, સદા આનંદયુક્ત.
सदानर्त्त पु. (सदा नृत्यति, नृत्+अच्) ખંજન પક્ષી.
सदानर्त त्रि. (सदा नृत्यति, नृत्+अच्) હંમેશ નાચનાર, નિત્ય નૃત્યકરનાર.
सदानर्त्ती स्त्री. (सदानर्त्त+स्त्रियां जाति. ङीप्) ખંજન પક્ષીણી.
सदानीरवहा स्त्री. (वहतीति, वह्+अच्+टाप्, सदा सर्वदा नीरस्य वहा) કરતોયા નદી.
सदानीरा स्त्री. (सदा नीरं यस्याः) કરતોયા નદી.
सदापुष्प पु. (सदा पुष्पं यस्य) નાળીએરનું ઝાડ, રાતા આકડાનું ઝાડ.
सदापुष्पी स्त्री. (सदा पुष्पं यस्याः ङीप्) લાલ આકડાનું ઝાડ.
सदाप्रसून पु. (सदा प्रसूनमस्य) રોહિડાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ, મોગરો.
सदाप्रसून त्रि. (सदा प्रसूनं यस्य) હંમેશાં ફૂલવાળુ.

માનસિક વિચાર.

सङ्कल्पज पु. (संकल्पाज्जातः, जन्+ड) કામદેવ.

सङ्कल्पज त्रि. (,, ,,) સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થનાર.

सङ्कल्पजन्मन् त्रि. (संकल्पाज्जन्म यस्य) સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થનાર.

सङ्कल्पजन्मन् पु. (,, ,,) કામદેવ.

सङ्कल्पजात त्रि. (संकल्पाज्जातः) સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થયેલ.

सङ्कल्पभव त्रि. (संकल्पाद् भवति, भू+अच्) સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થનાર.

सङ्कल्पभव पु. (संकल्पाद् भवो यस्य) કામદેવ.

सङ्कल्पयोनि पु. (संकल्पो योनिरुत्पत्तिकारणं यस्य) કામદેવ.

"संकल्पयोनेरभिमानभूतं" कुमारे.

सङ्कल्पयोनि त्रि. (संकल्पाद् योनिर्यस्य) સંકલ્પથી ઉત્પન્ન થનાર.

सङ्कल्पसम्भव त्रि. (संकल्पात् सम्भवो यस्य) ઉપર પ્રમાણે

सङ्कसूक त्रि. (सम्+कस+ऊकच्) અસ્થિર, ચંચળ, મંદ, દુર્બળ, સાંકડું, ગીચ, સંકીર્ણ, અપવાદ કરવાના સ્વભાવવાળું.

सङ्कसुक त्रि. (सम्+कस्-उकच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सङ्कार पु. (संकीर्य्यते इति, सम्+कॄ+घञ्) ઝાડુ વિગેરેથી કાઢેલો પુંજો-કચરો, અગ્નિનો શબ્દ-અવાજ.

सङ्कारी स्त्री. (सङ्कार+स्त्रियां गौरा. ङीप्) તાજી-તરતમાં દૂષિત થયેલી કન્યા.

सङ्काश त्रि. (सम्यक् काशते, काश्+अच्) સરખું સમાન, તુલ્ય, સમીપ, પાસે.

सङ्किल पु. (सम्+किल्+क) અગ્નિનો અંગારો, તણખો.

सङ्कीर्ण त्रि. (सम्+कॄ+क्त) સાંકડું, મળેલી અનેક જાતનું, વ્યાપ્ત, મિશ્ર, શેળભેળ થયેલ, અશુદ્ધ.

सङ्कीर्ण त्रि. (,, ,,) જુદી જાતિના પુરૂષથી જુદી જાતિની સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર.

सङ्कीर्त्तन न. (सम्+कीर्त्त्+ल्युट्) સ્તુતિ, વખાણ, પ્રશંસા, વર્ણન, દેવ વિગેરેનું નામોચ્ચારણ, ગાયનથી દેવ વિગેરેના ગુણોનું કીર્તન, કથન.

सङ्कीर्तित त्रि. (सम्+कीर्त्त्+क्त) વર્ણવેલ,વખાણેલ.

सङ्कुचित त्रि. (सम्+कुच्+क्त) સંકોચ પામેલ, સંકોચાયેલ, ચીમળાયેલ, સમેટેલ, પ્રફુલ્લ નહિ તે, સુતેલ.

सङ्कुल न. (सम्+कुल्+क) પરસ્પર અસંબદ્ધ વાક્ય, ગીડદીવાળુ, સાંકડું સ્થાન વિગેરે, યુદ્ધ.

सङ्कुल त्रि. (सम्+कुल्-स्त्याने+क) સાંકડું, વ્યાપ્ત.

सङ्कृत्ति स्त्री. (सम्+कृत्+क्तिन्) એક જાતનો છન્દ.

सङ्केत पुं. (सम्+कित्+घञ्) મનનો ભાવ જાણવા માટે હાથ વિગેરે અવયવોની ચેષ્ટા, ઇસારો, એક જાતની અર્થબોધના શક્તિ, પ્રિયના સંગમ માટે નિમેલું ગુપ્ત સ્થાન.

"संकेतो गृह्यते जातौ गुणद्रव्यक्रियासु च" । हरिः

सङ्केतस्थान न. (सङ्केतस्य स्थानम्) પ્રિયના સંગમ માટે નિમેલું ગુપ્ત સ્થાન.

सङ्केतित पु. (सङ्केतो जातोऽस्य तार० इतच्) સંકેત યુક્ત, સંકેતવાળુ.

सङ्केतित न. (,, ,,) પ્રિયના મેળાપનું ગુપ્ત સ્થાન.

सङ्केतित पु. (सङ्केत+इतच्) સંકેત યુક્ત વાચ્યાર્થ.

"साक्षात् सङ्केतितं योऽर्थमभिधत्ते स वाचकः" काव्यप्र०

सङ्कोच पु. (सम्+कुच्+घञ्) બહુ વિષયવાળા વાક્યને અલ્પ વિષયવાળા તરીકે સ્થાપવું, સામાન્ય શબ્દની વિશેષ પરાયણતા, જડ થવું, બોધ, બન્ધ.

"संकोचमंचति सरस्त्वयि दीनदीनो
मीनो नु हन्त कतमां गतिमभ्युपैतु" भामिनीविलासे.

सङ्कोच पु. (सम्+कुच्+अच्) એક જાતનું માછલું.

सङ्कोच न. (सम्+कुच्+अच्) કેસર.

सङ्कोचनी स्त्री. (सम्+कुच्+ल्यु-गौरा. ङीप्) લજામણીનો વેલો.

सङ्कोचपिशुन न. (सङ्कोचेन पिशुनम्) કેસર.

सङ्क्रन्दन पु. (संक्रन्दयति असुरान्, सम्+क्रन्द्-णिच्+ल्यु) ઇન્દ્ર, શ્રીકૃષ્ણ.

सङ्क्रन्दन न. (सम्+कन्द्+भावे ल्युट्) સારી રીતે બૂમ પાડવી-મોટેથી રડવું તે.

सङ्क्रम पु. (संक्रामत्यनेन, सम्+क्रम्+घञ् वा वृद्धिः) પાણીનુ બન્ધન સ્થાન, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહોનું બીજી

सदाफल पु. (सदा फलमस्य) નાળીયેળનું ઝાડ, ઉમ્બરાનું ઝાડ, સ્કન્દફળ વૃક્ષ, બીલીનું ઝાડ.

सदाफल त्रि. (सदा फलं यस्य) હંમેશાં ફળવાળું.

सदाफला स्त्री. (सदा फलमस्याः टाप्) એક જાતની વંતાકડી–ભોંરીંગણીનો ભેદ.

"सदाफला त्रिदोषघ्नी रक्तपित्तप्रसादनी ।
कण्डूकच्छूहरी चैव वार्त्ताकी बलवत्तमा" ॥ राजवल्लभे

सदाभद्रा स्त्री. (सदा भद्रमस्याः) ગાંભારી વૃક્ષ.

सदायोगिन् पु. (सदा युज्यते, युज्+घिनुण्) વિષ્ણુ.

सदायोगिन् त्रि. (,, ,,) કાયમી યોગવાળું, નિત્ય યોગ સાધન કરનાર, હંમેશ યોગવાળું.

सदाशिव पु. (सदा शिवमस्मात्) મહાદેવ, શંકર.

सदाश्रित त्रि. (सत्–सदा वा आश्रितः) સારાનો આશ્રયકરનાર, સારા આશ્રયવાળું, સારો આશ્રિત, હંમેશાં આશ્રિત.

सदुत्तर न. (सच्च तत् उत्तरञ्च) સારો ઉત્તર, યોગ્ય જવાબ, સારી જુબાની.

सदुत्तर त्रि. (सद् उत्तरं यस्य) સારા ઉત્તરવાળું, યોગ્ય જવાબવાળું, સારી જુબાનીવાળું.

सदृक्ष त्रि. (समानं दर्शनमस्य, दृश्+क्स) સમાન, સરખું, જેવું, યોગ્ય.

सदृश् त्रि. (समानं दर्शनमस्य, समान+दृश्+क्विप्) ઉપરનો અર્થ.

सदृश त्रि. (,, ,, +टक्) સમાન, સરખુ, જેવું.

सदृशता स्त्री. (सदृशस्य भावः तल्+टाप्) સમાનતા, સરખામણી, યોગ્યતા.

सदृशत्व न. (सदृशस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सदृशस्पन्दन त्रि. (ऋप्–गर्त्ता+क, सत् ऋशं गर्तं स्पन्दनं यस्मात्) સ્થિર, ચંચળતા રહિત.

सदेश पु. (सह देशेन सहस्य सः) નિકટ, સમીપ, પાસે, નજદીક.

सदेश त्रि. (सह समानो देशो यस्य) સમીપનું, પાસેનું, નજદીકનું, સમાનદેશનું, દેશસહિત.

सद्गति स्त्री. (सती चासौ गतिश्च) સારીગતિ, ઉત્તમગતિ, યોગ્ય ગતિ.

सद्गति त्रि. (सती गतिर्यस्य) સારી ગતિવાળું, ઉત્તમગતિવાળું, યોગ્ય જાતિવાળું.

सद्गतिमत् त्रि. (सद्गतिरस्त्यस्य मतुप्) સારી ગતિવાળું, ઉત્તમગતિવાળું, યોગ્ય ગતિવાળું.

सद्गुण पु. (सन् चासौ गुणश्च) સારો ગુણ, ઉત્તમ ગુણ.

सद्गुण त्रि. (सन्तः गुणाः यस्य) સારા ગુણવાળું, ગુણવાન.

सद्गुणवत् त्रि. (सद्गुणः अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) સારા ગુણોવાળું.

सद्गुणिन् त्रि. (सद्गुणः अस्त्यर्थे इनि) સારાગુણવાળું.

सद्धेतु पु. (सन् चासौ हेतुश्च) હેત્વાભાસ દોષરહિત ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક હેતુ.

सद्धेतु त्रि. (सन् हेतुर्यस्य) સારા હેતુવાળું, હેત્વાભાસ દોષરહિત એક હેતુવાળું.

सद्भाव पु. (सन् चासौ भावश्च) હયાતી, હોવાપણુ, સારોભાવ.

सद्भूत न. (असत् सत्भूतं, सत्+च्वि+भू+क्त) યથાર્થતા, સત્ય, સાચાપણુ.

सद्भूत त्रि. (सद्भूत+अच्) સાધુ, સત્યવાળુ, યથાર્થ.

सद्भूतता स्त्री. (सद्भूतस्य भावः तल्+टाप्) સાચાઈ સત્યતા, ખરાપણુ.

सद्भूतत्व न. (सद्भूतस्य भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

सद्मन् न. (सद्+मनिन्) ઘર, પાણી.

सद्मचिति स्त्री. (सद्मनां चितिः) ઘરનો સમુદાય.

सद्यःकरण न. (सद्यः तत्क्षणात् करणम्) જલ્દીકરવું, તુરતકરવું, એકદમકરવું.

सद्यःकृत त्रि. (सद्यः तत्क्षणात् कृतः, कृ+क्त) જલદી કરેલ, એકદમ કરેલ.

सद्यःकृति स्त्री. (सद्यः तत्क्षणात् कृतिः) જલદીકરવું, તુરતકરવું, એકદમકરવું.

सद्यःकृत्य अव्य. (सद्यः कृत्वेति क्यप्) જલદીકરીને, તુરત કરીને, એકદમકરીને.

सद्यःप्राणकर त्रि. (सद्यो हठात् प्राणस्य बलस्य करः) તુરત બળકરનાર, તાજું માંસ–નવું અનાજ–બાલા સોળ વર્ષની સ્ત્રી દુધનું ભોજન–ઘી–ગરમ પાણી એ ૭ પદાર્થો.

રાશિમાં ગમન, એક સ્થળે રહેલી વસ્તુનું બીજે સ્થળે જવું, પ્રતિબિંબ.

सङ्क्रमण न. (सम्+क्रम्+भावे ल्युट्) સંક્રાન્તિ, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહોનું બીજી બીજી રાશિમાં ગમન, અન્ય સ્વરૂપે રહેલ પ્રકૃતિ સ્થિતિ રસ અને પ્રદેશનું સ્વ જાતીય બંધાતા અન્ય સ્વરૂપે થવુ તે.

सङ्क्रमित त्रि. (सङ्क्रम+संजाताद्यर्थे इतच्) એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે ગયેલ, પ્રતિબિંબ પડેલ.

सङ्क्रमितृ त्रि. (सम्+क्रम्+तृच्) એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે જનાર, સંક્રમણ કરનાર.

सङ्क्रान्त त्रि. (संक्रान्तिरस्यास्ति अच्, सम्+क्रम्+क्त वा) સંક્રાન્તિવાળુ, સંક્રમણ કરનાર, એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને જનાર, પ્રતિબિંબ પડેલ, પ્રાપ્ત થયેલ, ગયેલ.

सङ्क्रान्त न. (सम्+क्रम्+भावे क्त) સ્ત્રીઓનું પતિ પાસેથી દાયરૂપે આવેલું ધન.

सङ्क्रान्ति स्त्री. (सम्+क्रम्+क्तिन्) ગયેલું, સૂર્ય વગેરે ગ્રહનું રાશિમાં જવું, સંક્રાન્તિ.

सङ्क्राम पु. (सम्+क्रम्+घञ्) રવિ વગેરે ગ્રહનું રાશિમાં જવું, એક ઠેકાણે રહેલી વસ્તુનું બીજે ઠેકાણે જવું, પાણીનું બંધનસ્થાન.

सङ्क्रीडन न. (सम्+क्रीड्+ल्युट्) રમવું તે, ખેલવું તે.

सङ्क्रीडमाण त्रि. (सम्+क्रीड्+शानच्) ખેલતું,રમતું.

सङ्क्रीडा स्त्री. (सम्+क्रीड्+अच्+टाप्) રમત, ખેલ.

सङ्क्रुद्ध त्रि. (सम्+क्रुध्+अच्) કોપેલ, ક્રોધે ભરાયેલ.

सङ्क्षय पु. (सम्+क्षि+अच्) નાશ, પ્રલય.

सङ्क्षिप्त त्रि. (सम्+क्षिप्+क्त) ફેંકેલું, ઉડાડેલું, મોકલેલું, ટુંકું કરેલું.

सङ्क्षिप्ति स्त्री. (सम्+क्षिप्+क्तिन्) ટુંકાવવું, ટુંકાણુ, ફેંકવું, ઉડાડવું, મોકલવું.

सङ्क्षेप पु. (सम्+क्षिप्+घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सङ्क्षेपण न. (सम्+क्षिप्+ल्युट्) ટુંકાવવું, ટુંકાણુ, ફેંકવું, ઉડાવવું, મોકલવું.

संख्य न. (संख्यायते परस्परनामोच्चारणं क्रियतेऽत्र, सम्+ख्या+घञर्थे क) યુધ્ધ, લડાઇ.

"कथं भीष्ममहं संख्ये द्रोणं च मधुसूदन
इषुभिः प्रतियोत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन" श्री० भ० गी०

संख्या स्त्री. (संख्यायतेऽनया, सम्+ख्या+अङ्+टाप्) વિચાર, સારી બુદ્ધિ, સંખ્યા.

संख्यात त्रि. (सम्+ख्या+क्त) ગણેલ, સારી રીતે પ્રસિદ્ધ, સંખ્યા કરેલ.

संख्यान न. (सम्+ख्या+ल्युट्) ગણવું તે, ગણતરી.

संख्यावत् त्रि. (संख्या+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સંખ્યાવાળું.

संख्यावत् पु. (संख्या विचारणाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વિદ્વાન, પંડિત.

संख्येय त्रि. (संख्यायतेऽसौ, सम्+ख्या+यत्) ગણવા લાયક, સંખ્યા કરવા લાયક.

सङ्ग पु. (सञ्ज्+भावे घञ्) સંગ, મળવું, સંબન્ધ, વિષય વિગેરે ઉપરનો રાગ, સોબત.

सङ्गणिका स्त्री. (सम्+गण्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) જેની સમાન બીજી કોઇ ન હોય તેવી કથા.

सङ्गत न. (सम्+गम्+क्त) સૌહાર્દ, પ્રેમ, સ્નેહ, સોબત, સંગત, સમાગમ, જોડાવું.

सङ्गत त्रि. (सम्+गम्+कर्त्तरि क्त) સારી રીતે મળેલું, સંગ પામેલ, મળેલ, જોડાયેલ, સાથે ગયેલ, યુક્તિ-થી સિદ્ધ.

सङ्गति स्त्री. (सम्+गम्+क्तिन्) સંગમ, સોબત, મળવું તે, પ્રસંગ.

सङ्गम पु. (सम्+गम्+अच्) ઉપરના અર્થ, સમાગમ, જોડાવું, મળવું.

सङ्गम पु. न. (सम्+गम्+घञ न वृद्धिः) સ્ત્રીપુરૂષનો સમાગમ.

सङ्गर पु. (सङ्गीर्य्यते, सम्+गॄ+भावादौ अप्)આપત્તિ, દુઃખ, પ્રતિજ્ઞા, યુદ્ધ, ક્રિયાકારક બ્રાહ્મણ.

सङ्गर न. (सङ्गीर्य्यते, सम्+गॄ+अच्) ખીજડીનું ઝાડ.

सङ्गररहित त्रि. (सङ्गरेण रहितः) પ્રતિજ્ઞા વિનાનું.

सङ्गरवर्जित त्रि. (सङ्गरेण वर्जितम्) પ્રતિજ્ઞાવિનાનું.

सङ्गरहित त्रि. (सङ्गेन रहितः) સંગ વિનાનું, પ્રીતિ વગરનું, સોબત વિનાનું.

सङ्गवर्जित त्रि. (सङ्गेन वर्जितः) ઉપરનો અર્થ.

सङ्गविच्युत त्रि. (सङ्गेन विच्युतः) સંગ રહિત, વિયોગી.

सद्यःप्राणहर त्रि. (सद्यस्तत्क्षणात् प्राणमायुर्बलं वा हरति, हृ+अच्) તુરત પ્રાણ હરણ કરનાર સુકું માંસ –વૃદ્ધસ્ત્રી–યુવાનસૂર્ય–જલ્દી કરેલું દહી–પ્રભાતે મૈથુન–સંભોગ.

सद्यःशोथा स्त्री. (सद्यःशोथो यस्याः) કવચ વનસ્પતિ.

सद्यःशौच न. (सद्यः शीघ्रमपनेयमशौचम् पृषो.) ધર્મ– શાસ્ત્રોક્ત તુરત નાશ કરવા યોગ્ય–દૂર કરવાયોગ્ય અશૌચ.

सद्यःशौच त्रि. (सद्यस्तत्क्षणात् शौचः शुद्धिर्यस्य) જેનું અશૌચ–સૂતક–અપવિત્રતા વિગેરે તુરત દૂર થાય તે કારીગર–રાજા–શ્રોત્રિય બ્રાહ્મણ વિગેરે.

सद्यस् अव्य. (समेऽह्नि) તુરત, તત્ક્ષણ, જલદી, એકદમ, એકજ દિવસે.
"नाधर्मश्चरितो लोके सद्यः फलति गौरिव
शनैरावर्तमानस्तु कर्तुर्मूलानि कृन्तति"

सद्यस्क त्रि. (सद्यो भावः कन् कस्का.) નવું, તાજું, તુરતનું, તત્ક્ષણ ઉત્પન્ન થયેલ.

सद्यस्क्री पु. (सद्यः क्रीणाति सोमम् यत्र, क्री+आधारे क्विप् कस्का.) એક જાતનો યાગ.

सद्योजात पु. (सद्यो जायते, जन्+क्त) વાછરડો, શિવની એક મૂર્તિ.

सद्योजात त्रि. („ „) તત્ક્ષણ પેદા થયેલું, તુરતનું, નવું, તાજું.

सद्योभाविन् त्रि. (सद्यो भवति, भू+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सद्योभाविन् पु. („ „) વાછરડો.

सद्रु त्रि. (सद्+रु) જનાર.

सद्वंश त्रि. (सन् वंशो यस्य) સારા વંશનું, ઉચ્ચ કુળનું, કુળવાન, સારા વાંસનું.

सद्वंश पु. (सन् चासौ वंशश्च) સારો વંશ, ઉચ્ચ કુળ, સારો વાંસ.

सद्वसथ पु (सत्+वस्+अथच्) ગામ, ગામડું.

सद्वृत्त न. (सच्च तत् वृत्तश्च) સારો સ્વભાવ, સારું વર્તન, ઉત્તમ ચારિત્ર.

सद्वृत्त त्रि. (सद्+वृत्+क्त) સારા સ્વભાવવાળું, સારી વર્તણુકવાળું, ઉત્તમ ચારિત્રવાળું.
"सद्वृत्तसंनिकर्षो हि क्षणार्धमपि शस्यते" ति० त०

सद्वृत्ति स्त्री. (सती वृत्तिः) સારું ચરિત, સદ્‌વર્તન, ઉત્તમ વ્યાખ્યા–ટીકા–વિવરણ.

सद्वृत्ति त्रि. (सती वृत्तिर्यस्य) ઉત્તમ ચરિત્રવાળું, સદ્‌વર્તનવાળું, ઉત્તમ–વ્યાખ્યા–ટીકા–વિવરણવાળું.

सधन त्रि. (धनेन सह वर्तमानः) ધનવાળું.

सधर्मन् त्रि. (समानो धर्मो यस्य अनिच् समा. समानस्य सः) સમાન ધર્મવાળું, તુલ્ય, સરખું, સમાન.

सधर्मचारिणी स्त्री. (सह धर्मं चरति, चर्+णिनि+ ङीप्) ભાર્યા, પત્ની, વિધિપૂર્વક પરણેલી સ્ત્રી.

सधर्मा स्त्री. (समानः धर्मो यस्याः) સમાન ધર્મ વાળી સ્ત્રી.

सधर्मिणी स्त्री. (समानं धर्मं चरति, चर्+णिनि+ङीप्) ભાર્યા, પત્ની, વિધિપૂર્વક પરણેલી સ્ત્રી.

सधर्मिन् त्रि. (समानं धर्मं चरति, धर्म+णिनि) સમાન ધર્માચરણ કરનાર, સમાન ધર્મવાળું.

सधवा स्त्री. (सह धवेन, सहस्य सः) જેનો પતિ જીવતો હોય તેવી સ્ત્રી.

सधि पु. (साधयति साध्+इन् पृषो.) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

सधिस् पु. (सह+इसिन् हस्य धश्च) બળદ.

सध्रीची स्त्री. (सह+अञ्चति, अन्च्+क्विप्, स्त्रियां ङीप् सहस्य सध्रिरादेशः) ભાર્યા, પત્ની, સોબતણ, સખી, બહેનપણી, સહચરી.

सध्र्यञ्च् त्रि. (सह+अञ्चति, अन्च्+क्विप् सहस्य सध्रिरादेशः) સહચર, સોબતી, મિત્ર, સાથે જનાર.

सन् (तना. उभ. सेट् सनोति–सनुते) ચાહવું, પૂજવું, માન આપવું, પ્રસન્નતાથી સત્કાર કરવો, બક્ષીસ આપવી.

सन् (भ्वा. प. स. सेट् सनति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सन पु. (सन्+अच्) ઘંટાપારુલિ વૃક્ષ, હાથીના કાનનું અથડાવું.

सनक पु. (सन्+कर्त्तरि वुन्) બ્રહ્માનો એક માનસ પુત્ર.

सनत् पु. (सन्+अति) બ્રહ્મા.

सनत् अव्य. („ „) હંમેશ, કાયમ.

सनत्कुमार पु. (सनतः कुमारः) જૈન સિદ્ધાન્તનુસાર દેવજાતિ વિશેષ, બ્રહ્માનો પુત્ર એક મુનિ.

सङ्गविच्युति स्त्री. (सङ्गात् विच्युतिः) સંગ છુટવો, વિયોગ.

सङ्गव पु. (सङ्गता गावो दोहनायात्र काले नि०) પ્રાતઃ-કાળ પછી ત્રણ મુહૂર્ત સુધીનો કાળ.

सङ्गिन् त्रि. (सञ्ज्+घिनुण्) સંગવાળુ.

सङ्गीत न. (सम्+गै+क्त) ગાયન, ગાન–નૃત્ય–વાદ્ય એ ત્રણ, સંગીતશાસ્ત્ર.

सङ्गीत त्रि. (सम्+गै+कर्मणि क्त) સારી રીતે ગાયેલ.

सङ्गीति स्त्री. (सम+गै+भावे क्तिन्) સારી રીતે ગાવું તે, આલાપ કરવો, વાતચીત, ગાન–નૃત્ય–વાદ્ય એ ત્રણ.

सङ्गीर्ण त्रि. (सम्+गॄ+क्त) સ્વીકારેલ, કહેલ, પ્રતિજ્ઞા કરેલ.

सङ्गुप्त त्रि. (सम्+गुप्+क्त) સારી રીતે રક્ષણ કરેલ, છુપાવેલ, સંતાડેલ.

सङ्गुप्त पु. (,, ,, ,,) એક બૌદ્ધ સાધુ.

सङ्गूढ त्रि. (सम्+गुह्+क्त) સારી રીતે ગુપ્ત, અત્યન્ત છાનું, "सङ्केतित" જુઓ.

सङ्गृहीत त्रि. (सम्+गृह्+क्त) ગ્રહણ કરેલ, સ્વીકારેલ, સંગ્રહ કરેલ, એકઠું કરેલ, પકડેલ, સંઘરેલ.

सङ्गृहीति स्त्री. (सम्+गृह्+भावे क्तिन्) ગ્રહણ, સ્વીકાર, સંગ્રહ.

सङ्ग्रह पु. (,, ,, +अप्) સંશય, સંઘરો, અનેક અર્થવાળા વાક્યોનું એકત્ર સંકલન, ઉંચાઇ, ઉંચાપણુ, મોટું, ગ્રહણ કરવું, સ્વીકારવું, સંક્ષેપ કરવો, ટુંકાવવું, ટુંકાણ, મોટાઇ, મોટાપણુ, સ્વીકાર, મોટો ઉદ્યોગ, વ્યાડિકૃત વ્યાકરણનો એક ગ્રન્થ, મુઠી, મુઠ.

सङ्ग्रहण न. (सम्+ग्रह्+भावे ल्युट्) ગ્રહણ કરવું, સ્વીકારવું, આશા, સંઘરો કરવો.

सङ्ग्रहणी स्त्री.(,, ,, ल्युट्+ङीप्) સંગ્રહણીરોગ.

सङ्ग्राम् (चु. उभ. स. सेट् सङ्ग्रामयति-ते) યુદ્ધ કરવું.

सङ्ग्राम पु. (संग्राम+अच्) યુદ્ધ, લડાઇ.

सङ्ग्रामपटह पु. (संग्रामस्य पटहः) લડાઇનો ઢોલ, યુદ્ધનું નગારૂં.

सङ्ग्राह पु. (संगृह्यते, सम्+ग्रह्+कर्मणि घञ्) ઢાલ વિગેરેની મુઠનું બંધન-સ્થાન.

सङ्ग्राहिन् त्रि. (सम्यक् गृह्णाति मलम्, सम्+ग्रह्+णिनि) સંગ્રહ કરનાર, સંઘરો કરનાર.

सङ्ग्राहिन् पु. (,, ,, सम्+ग्रह्+णिनि) કુટજ વૃક્ષ.

सङ्घ पु. (सम्+हन्+ड–नि० अस्य वाङ्) સજાતીય પ્રાણીઓનો સમૂહ, ટોળું, કાફલો, જથ્થો, સમૂહ, ઢગ, રાશિ.

सङ्घ त्रि. (सङ्घ+हन्+ड–नि० ङ वा) એકઠું કરેલું, ઢગલો કરેલ.

सङ्घचारिन् पु. (सङ्घीभूय चरति, चर्+णिनि) માછલું.

सङ्घचारिन् त्रि. (,, ,, ,,) એકઠું થઇ ફરનાર, સંઘરૂપ જનાર.

सङ्घजीविन् पु. (सङ्घेन जीवति जीव्+णिनि) શૂદ્ર વિગેરે.

सङ्घजीविन् त्रि. (,, ,, ,,) સંઘ ઉપર જીવનાર.

सङ्घट्ट पु (सम्+घट्ट्+भावे अच्) પરસ્પર સંઘર્ષણ, પરસ્પર ગુંથાવું તે, મળવું, ભેળો, વેલો.

सङ्घट्ट त्रि. (सम्+घट्ट्+अच्) ચલાવનાર.

सङ्घट्टन न. (,, ,, ल्युट्) મળવું, ગુંથવું, રચના, પરસ્પર અથડાવું, નાયક નાયિકા વગેરેનો સંબન્ધ.

सङ्घट्टना स्त्री. (सम्+घट्ट्+अच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

सङ्घट्टा स्त्री. (,, ,, ,,) વેલ, વેલો, લતા.

सङ्घतल पु. (सङ्घ संहते मिलिते तले यत्र) બે ભેગા જોડેલા હાથ.

सङ्घपुष्पी स्त्री. (सङ्घानि संहतानि पुष्पाण्यस्याः ङीप्) ધાવડીનું ઝાડ.

सङ्घर्ष पु. (सम्+घर्ष्+घञ्) પરસ્પર ઘર્ષણ, ઘસારો, સ્પર્ધા, સારી રીતે ફેલાવું, સરકવું.

सङ्घशस् अव्य. (संघ+शस्) ઘણુ ઘણુ, ટોળે ટોળે.

सङ्घाटिका स्त्री. (सम्+घट्+णिच्+ण्वुल्+टाप्) જોડલુ, કુટણી સ્ત્રી, એક વનસ્પતિ, સુંઘવું, ઘ્રાણ ઇન્દ્રિય નાક.

सङ्घात पु. (सम्+हन्+घञ् घातादेशः) સમુદાય, સમૂહ, ટોળું, જથ્થો, સારી રીતે હણવું, દૃઢ સંયોગ, કફ.

सङ्घातवत् त्रि. (सङ्घात+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः)

सनन्द पु. (सह नन्देन) બ્રહ્માનો તે નામનો એક પુત્ર.

सनन्द त्रि. (नन्देन सह वर्तमानः सहस्य सः) આનંદવાળુ, આનંદ સહિત.

सनपर्णी स्त्री. (सनस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्) અસનપર્ણી વનસ્પતિ.

सनसूत्र न. (सणस्य सूत्रमस्त्यस्य अच् पृषो.) માછલાં પકડવાની શણની જાળ.

सना अव्य. (सदा नि. दस्य नः) સદા, હંમેશ, નિત્ય, કાયમ.

सनातन त्रि. (सदा–भवार्थे ल्युट् तुट् निपा. दस्य नश्च) હંમેશાં હોનાર–થનાર, સદાનું, નિત્યનું, હંમેશનું, કાયમનું, નિશ્ચલ.

सनातन पु. (,, ,,) શિવ, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, દિવ્યમનુષ્ય, પિતૃઓનો અતિથિ.

सनातनी स्त्री. (सनातन+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગા, સરસ્વતી, લક્ષ્મી.

"सर्वकाले सना प्रोक्ता विद्यमाने तनोति च ।
सर्वत्रसर्वकालेषु विद्यमाना सनातनी" ॥ ब्रह्मवैवर्त्तपुराणे.

सनात् पु. (सना नित्यमतति, अत्+क्विप्) વિષ્ણુ.

सनात् अव्यः (सदा–निपा.) સદા, હંમેશ, નિત્ય, કાયમ.

सनाथ त्रि. (सह नाथेन सहस्य सः) સહિત, યુક્ત, નાથવાળુ.

सनाथा स्त्री. (नाथेन सह वर्तमाना सहस्य सः) જેનો ધણી જીવતો હોય તેવી સ્ત્રી.

सनाभि पु. (समानो नाभिर्गोत्रमस्य समानस्य सः) જ્ઞાતિ, સગુવહાલું.

सनाभि त्रि. (समानो नाभिर्यस्य) મધ્યવાળું, સ્નેહવાળુ, તુલ્ય, સમાન, સરખું.

सनामक पु. (सना+अम्+ण्वुल्) સરગવાનું ઝાડ.

सनामक त्रि. (समानं नाम यस्य–कप्) નામવાળું.

सनि पु. (सन्+भावे इन्) પૂજા, દાન, સત્કાર, સત્કારપૂર્વક નિયોગ–યોજના.

सनि स्त्री. (सन्+इन्) સત્કારપૂર્વક નિયોગ–યોજના.

सनित त्रि. (सन+वा. इतच्) દાન કરેલ, સ્વીકારેલ.

सनिष्ठीव न. (निष्ठीवेन सह वर्तमानः) થૂંક સહિત, થૂંકપૂર્વક.

सनिष्ठेव न. (निष्ठेवेन सह वर्तमानः सहस्य सः) થુંકસહિત ભાષણ.

सनी स्त्री. (सनि+स्त्रियां वा ङीप्) सनि स्त्री. જુઓ, હાથીના કાનનું અથડાવું, દિશા.

सनीड त्रि. (नीडेन नासस्थानेन सह वर्तमानः सहस्य सः) નજીકમાં રહેલ, સમીપનું, પાસેનું, પક્ષી વિગેરેના માળા સહિત.

सन्त पु. (सन्+त) ખુલ્લા જોડેલા બે હાથ.

सन्त न. (,, ,,) નિત્ય, હંમેશાં, કાયમ, નિરન્તર.

सन्तत न. (सम्+तन्+क्त) નિત્યનું, હંમેશનું, કાયમનું, નિરન્તરનું, વિસ્તીર્ણ, વિશાળ.

सन्तति स्त्री. (सन्तन्यते, सम्+तन्+क्ति) ગોત્ર, પુત્ર, કન્યા, છોકરૂં, વિસ્તાર, પંક્તિ, અવિચ્છિન્ન ધારા.
'चिन्तासंततिं तन्तुजालनिबिडस्यूतेव लग्ना प्रिया"
मालतीमाधवे.

सन्तप्त त्रि. (सम्+तप्+क्त) સંતાપ પામેલું, તાપ પામેલું, દુઃખ પામેલું, રસ્તા વિગેરેથી થાકેલું, અગ્નિથી શુદ્ધ કરેલું.

सन्तमस न. (समन्तात् तमः अच्) ગાઢ અંધારૂં, મહામોહ, મોટું અજ્ઞાન.
"अवधार्य्य कार्य्यगुरुतामभवन्न भयाय सान्द्रतमसन्तमसम्"
शिशुपालवधे.

सन्तर्जन न. (सम्+तर्ज्+भावे ल्युट्) તર્જના કરવી, તિરસ્કાર કરવો, તરછોડવું.

सन्तर्जना स्त्री. (सम+तर्ज्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

सन्तर्जित त्रि. (सम्+तर्ज्+क्त) તર્જના કરેલ, તિરસ્કાર કરેલ, તરછોડેલ.

सन्तर्पण न. (सन्तृप्यत्यनेन, सम्+तृप्+णिच् करणे ल्युट्) દ્રાક્ષ–દાડિમ–ખજુર–સાકર–મધ–આટલાં દ્રવ્યોની સાથે ઘી નાંખેલું શેકેલી ડાંગરનું ચૂર્ણ.

सन्तर्पण त्रि. (सम्+तृप्+णिच्+ल्यु) સંતોષ પમાડનાર, સારી રીતે તૃપ્ત કરનાર.

सन्तर्पित त्रि. (सम्+तृप्+णिच्+क्त) સંતોષ પમાડેલું, તૃપ્ત કરેલું.

सन्तान पु. (सम्+तन्+घञ्) વંશ, ફરજંદ, કલ્પવૃક્ષ,

સમૂહવાળુ, દ૯ સંયોગવાળુ.

सञ्ज्ञातपत्रिका स्त्री. (सञ्ज्ञातयुक्तं पत्रं यस्याः कप् टाप्) સુવા.

सङ्घुष्ट पु. (सम्+घुष्+क्त) શબ્દ, અવાજ.

सङ्घृष्ट त्रि. („ „) સારી રીતે ઘસેલ.

सचराचर त्रि. (सह चराचरेण) ચળ અને અચળ, સ્થાવર જંગમ સહિત.

सचि स्त्री. (सच्+इन्+वा ङीप्) ઇન્દ્રાણી, મિત્રતા, ભાઇબન્ધી, દોસ્તી.

सचिल्लक पु. (सह क्लिन्नेन सहस्य सः कप् नि०) ચીપડાવાળી આંખ.

सचिव पु. (सच-इन् तथा सन् वाति, वा+क) સહાય, મંત્રી, પ્રધાન, કાળો ધંતુરો.

सचिवामय पु. (सचिवः सहायः आमयो यस्य) એક જાતને રોગ.

सची स्त्री. (सच्+इन्+वा ङीप्) ઈન્દ્રાણી.

सचीनन्दन पु. (सच्याः नन्दनः) વૈષ્ણવ સંપ્રદાય પ્રવર્તક તે નામનો વૈષ્ણવાચાર્ય, ઇન્દ્રનો પુત્ર.

"शाके मुनिव्योमयुगेन्दुमाने
पुण्ये तिथौ फाल्गुनपौर्णमास्यां
त्रैलोक्यभाग्योदयपुण्यकीर्ति-
र्देवः सचीनन्दन आविरासीत्" चैतन्यचन्द्रोदये.

सचेतन त्रि. (सह चेतनया) ચેતનાવાળુ, વિશિષ્ટતાવાળુ, ભાનવાળું.

सचेतस त्रि. (सह चेतसा) મનવાળું ભાનવાળુ.

सचेल त्रि. (सह चेलेन) લુગડાં સહિત, વસ્ત્ર સાથે.

सचेष्ट त्रि. (सह चेष्टया) ચેષ્ટાવાળું.

सचेष्ट पु. (सचते, सच्+अच् तथाभूतः सन् इष्टः) આમ્ર-આંબાનું ઝાડ.

सच्चरित त्रि. (सत् चरितं यस्य) સારી ચાલવાળું, રૂડા ચરિતવાળું-સદાચારી.

सच्चारा स्त्री. (सत् चारो यस्याः) હલદર.

सच्चिदानन्द पु. (सन् चासौ चिच्चासौ आनन्दश्च त्रिपद कर्म०) નિત્ય, જ્ઞાનસ્વરૂપ અને સુખમય બ્રહ્મ-પરમાત્મા, શ્રદ્ધા જ્ઞાન અને ચારિત્ર સ્વરૂપ આત્મા.

सच्चिदानन्द त्रि. („ „ „) નિત્ય, જ્ઞાન સ્વરૂપ અને સુખમય.

सच्छूद्र पु. (सन् चासौ शूद्रश्च) ગોવાળીઓ-ભરવાડ વાળંદ વિગેરે.

सजम्बाल त्रि. (सह जम्बालेन सहस्य सः) કાદવ સહિત, કચરાવાળું, મેલું.

सजल त्रि. (सह जलेन) જળયુક્ત, પાણીવાળુ.

सजाति पु. (समाना जातिरस्य समानस्य सः) એક જ જ્ઞાતિના સ્ત્રી પુરૂષને પુત્ર.

"सवर्णेभ्यः सवर्णासु जायन्ते च सजातयः" मिता० स्मृ०

सजाति त्रि. (सह समाना जातिर्यस्य) સમાન જાતિ વાળું, સજાતીય, એક જાતનું.

सजातीय त्रि. (समानां जातिमर्हति, छ समानस्य सः) સરખી જાતનું, સમાન જાતિનું, સમાન ગુણવાળું, સમાન ધર્મવાળું, એકજ જ્ઞાતિના મા બાપથી પેદા થયેલું.

सजुष् अव्य. (सह जुषते, जुष्+क्विप्) સાથે.

सजुस् त्रि. („ „) પ્રીતિવાળું, સ્નેહવાળુ, સેવા કરનાર, સેવક.

सजुस् पु. (सह जुषते, जुष्+क्विप्) તપસ્વી, તાપસ.

सज्ज त्रि. (सस्ज्+अच्) તૈયાર, સજેલું, બખ્તર પહેરેલું, શણગારેલું, કપડાં પહેરેલું.

सज्ज न. („ +भावे अ) વેશ, જોડવું.

सज्ज त्रि. (सतः साधोर्जायते, जन्+ड) સારાથી ઉત્પન્ન થયેલું, સજ્જનથી ઉત્પન્ન થયેલું.

सज्जन न. (सस्ज्+णिच्+ल्युट्) સજ્જ કરવું, તૈયાર કરવું, રણ માટે સૈન્યની સ્થાપના, ઘાટ.

सज्जन पु. (सन् चासौ जनश्च) સારો માણસ, સંત, કુળવાન.

"निजाचारग्राहिणो ये कुर्वन्ति वेदसंमतम्
पापाभिलाषरहिताः सज्जनास्ते प्रकीर्तिताः" पद्मपुराणे.

सज्जना स्त्री. (सस्ज+णिच्+युच्+टाप्) રાજા વિગેરેને ચઢવા માટે હાથી શણગારવો તે.

सज्जमान त्रि. (सस्ज्+शानच्) તૈયાર થતું, સજ્જ થતું, વેશ ધારણ કરતું, બખ્તર પહેરતું.

सज्जा स्त्री. (सस्ज्+भावे अच्+टाप्) વેશ, બખ્તર.

सज्जित त्रि. (सज्जा+तार० इतच्, सस्ज्+णिच्-कर्मणि क्त वा) વેશ પહેરેલું, શણગારેલું, બખ્તર પહેરેલું, તૈયાર થયેલું.

વિસ્તાર, કુળ.

सन्तानक पु. (सन्तान+संज्ञायां कन्) કલ્પવૃક્ષ.

सन्तानिका स्त्री. (सन्तानो विस्तारोऽस्त्यस्याः, सन्तान+ठन्+टाप्) દુધની તર, ફીણ, કરોળીયાનું જાળું, છરીનું ફળું.

सन्ताप पु. (सम्+तप्+घञ्) તાપ, સંતાપ, ક્લેશ, વેગ, ગુસ્સો, આવેશ, પશ્ચાત્તાપ, તપશ્ચર્યા.
"संतापे दिशतु शिवः शिवां प्रसक्तिम्" किरातार्जुनीये.

सन्तापन पु. (सम्+तप्+णिच्+ल्यु) તે નામનું કામદેવનું બાણ.

सन्तापन त्रि. (सन्तापयति, सम्+तप्+णिच्+ल्यु) તપાવનાર, સંતાપ કરનાર, પશ્ચાતાપ કરનાર, તપ કરનાર.

सन्तापित त्रि. (शम्+तप्+णिच्+क्त) સંતાપ પમાડેલું, તાપ પામેલું, દુઃખ પામેલું, તપેલ.

सन्ति स्त्री. (शम्+क्तिन्) દાન, અવસાન, અન્ત, છેડો.

सन्तुष्ट त्रि. (सम्+तुष्+क्त) સંતોષ પામેલું, સંતોષી, પ્રસન્ન થયેલ, ખુશ થયેલ, ધીરજવાળુ.

सन्तोष पु. (सम्+तुष्+करणादौ घञ्) ધૈર્ય, ધીરજ, સ્વાર્થપણું, શાન્તિ, સારી રીતે તુષ્ટી, તૃપ્તિ.
"संतोषामृततृप्तानां यत्सुखं शान्तचेतसां
कुतस्तद्धनलुब्धानामितश्चेतश्च धावताम्"

सन्तोषण न. (सम्+तुष्+णिच्+ल्युट्) ખુશ કરવું તે, સંતોષપમાડવું તે, તૃપ્ત થવું, પ્રસન્ન થવું.

सन्तोषित त्रि. (सम्+तुष्+णिच्+क्त) સંતોષ પમાડેલ, ખુશ કરેલ, તૃપ્ત કરેલ, પ્રસન્ન કરેલ.

सन्तोषिन् त्रि. (संतोष+अस्त्यर्थे इनि) સંતોષ પામનાર, ખુશ થનાર, તૃપ્ત થનાર, પ્રસન્ન, શાન્ત, સ્વસ્થ.

सन्त्यक्त त्रि. (सम्+त्यज्+क्त) છોડેલું, તજેલું.

सन्त्यजन न. (सम्+त्यज्+ल्युट्) છોડવું, તજવું, ત્યાગ, છોડવું.

सन्त्याग पु. (सम्+त्यज्+घञ्) ઉપર પ્રમાણે.

सन्त्रसन न. (सम्+त्रस्+भावे ल्युट्) ત્રાસ પામવો, બીવું.

सन्त्रस्त त्रि. (सम्+त्रस्+कर्मणि क्त) ત્રાસ પામેલ, બીધેલ.

सन्त्रास पु. (सम्+त्रस्+भावे करणे च घञ्) ત્રાસ પામવું, બીવું, ભય.

सन्त्रासिन् त्रि. (सन्त्रास+अस्त्यर्थे इनि) ત્રાસવાળુ, ભયભીત, ભયવાળું.

सन्दंश पु. (सन्दशनीय, सम्+दन्श्+अच्) સાંડસી, ચીપીયો.

सन्दंशपतित पु. (संदंशे तन्मध्ये पतित इव)મીમાંસા શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક જાતનો ન્યાય.

सन्दंशपतित त्रि. (सन्दंशे पतितः) સાંડસીમાં આવેલ, ચીપીયામાં પકડાયેલ.

सन्दधत् त्रि. (सम्+धा+वर्तमाने शतृ) સાંધતુ, તાકતુ, ધારણ કરતુ.

सन्धान त्रि. (सम्+धा–वर्तमाने शानच्) ઉપર પ્રમાણે.

सन्दर्भ पु. (सम्+दभ्+भावे घञ्) રચવું, રચના, ગુંથવું, ગ્રંથ, ગૂઢ અર્થનો પ્રકાશ કરવો, શ્રેષ્ઠ વાણી વડે ઉત્તમ વચન કહેવાં, અનેક અર્થવાળાપણું, જાણવા યોગ્યપણું, વકતૃતાનું એક જાતનું તાત્પર્ય.

सन्दर्शन न. (सम्+दृश्+भावे ल्युट्) દેખાડવું, બતાવવું.

सन्दर्शयत् त्रि. (सम्+दृश्+णिच्+वर्तमाने शतृ) દેખાડતું, બતાવતું.

सन्दर्शित त्रि. (सम्+दृश्+क्त) દેખાડેલ, બતાવેલ.

सन्दान न. (सम्+दो+भावकरणादौ ल्युट्) દામણુ, દોરડું, બંધન, સારી રીતે ખંડન કરવું તે.

सन्दान न. (सम्+दा+ल्युट्) સારી રીતે દેવું, આપવું.

सन्दान पु. (सम्+दो+ल्युट्) હાથીનું ગંડસ્થલ–જેમાંથી મદ ઝરે છે તે.

सन्दानिका स्त्री. (सन्दानं संलग्नमस्त्यस्य ठन्+टाप्) એક જાતનું ખેરનું ઝાડ.

सन्दानित त्रि. (सन्दान जातमस्य तार. इतच्) બાંધેલું, દીધેલું, આપેલ.
"रसनासंदानितचरणौ"......मालविकाग्निमित्रे

सन्दानिनी स्त्री. (सन्दानं बन्धनं गवामत्र था. इनि ङीप्) ગૌશાળા.

सन्दाव पु. (सम्+द्रु+भावे घञ्) નાસી જવું, ભાગી

सज्जीकरण न. (सस्ज्+च्वि+कृ+ल्युट्) તૈયાર કરવું તે, શણગારવું તે.

सज्जीकृत त्रि. (सज्ज+च्वि+कृ+क्त) સજ્જ કરેલ, તૈયાર કરેલ, શણગારેલ, વેશ પહેરાવેલ.

सज्जीभवन न. (सज्ज+च्वि+भू+ल्युट्) સજ્જથવું, તૈયારથવું, વેશપહેરવો, બખ્તર ધારણ કરવું.

सज्जीभूत त्रि. (सज्ज+च्वि+भू+क्त) સજ્જ થયેલ, તૈયાર થયેલ, વેશ પહેરેલ, બખ્તર ધારણ કરેલ.

सञ्च पु. (संचिनोति वर्णान्, सम्+चि+ड) લખવાનો એક જાતનો પત્ર.

सञ्चकित त्रि. (सम्+चकितः) બીકણ, ત્રાસપામેલ, ભયભીત.

सञ्चत् त्रि. (सम्+चत्+क्विप्) ઠગારું, છેતરનારું, ઠગ.

सञ्चय पु. (सम्+चि+अच्) સમૂહ, ઢગલો, સંગ્રહ, સંધરો, એકઠું કરવું.

सञ्चयन न. (सम्+चि+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

सञ्चयिन् त्रि. (सम्+चि+णिनि) સંગ્રહ કરનાર, એકઠું કરનાર, ઢગલો કરનાર.

सञ्चर पु. (सम्+चर्+क) સેતુ, પૂલ, પાજ, દેહ, શરીર.

सञ्चर पु. (सम्+चर्+भावे घञ्) ગ્રહ વિગેરેનું બીજી રાશિમાં ગમન, સારી રીતે જવું.

सञ्चाय्य पु. (सञ्चीयतेऽग्निरत्र, सम्+चि+ण्यत् निपा०) એક જાતનો યજ્ઞ.

सञ्चार पु. (सञ्चरत्यनेन, सम्+चर् घञर्थे करणे वा घञ्) સેતુ, પૂલ, પાજ, દેહ, શરીર.

सञ्चारिका स्त्री. (सञ्चारयति नायकयोर्वार्त्ताम्, सम्+चर्+णिच्+ण्वुल्+टाप्) દૂતી, કુટણી સ્ત્રી, જોડું, નાક, ઘ્રાણ ઇન્દ્રિય, સુંઘવું તે.

सञ्चारिणी स्त्री. (सम्+चर्+णिनि+स्त्रियां ङीप्) હંસપદીનો વેલો.

सञ्चारित त्रि. (सम्+चर्+णिच्+क्त) સંચાર કરેલ, ચલાવેલ, દોરેલ, હાંકેલ, ગતિવાળું કરેલ.

सञ्चारिन् पु. (सम्+चर+णिनि) ધૂપ, વાયુ, અલંકાર શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ શૃંગારાદિ રસને અનુકુળ એક ભાવ-વ્યભિચારી ભાવ.

सञ्चारिन् त्रि. (सम्+चर्+णिनि) ચાલનાર, ચંચળ, ચપળ, સ્થાયી નહિ તે, ચલાવનાર, દોરનાર.

सञ्चाली स्त्री. (सञ्चलति, सम्+चल्+ण-गौरा. ङीप्) ચણોઠી.

सञ्चित्रा स्त्री. (सम्यक् चित्रमस्यां) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

सञ्चित त्रि. (सम्+चि+क्त) સંગ્રહ કરેલ, સંઘરેલ, એકઠું કરેલ, ઢગલો કરેલું.

सञ्चित न. (,, +चि+भावे क्त) નહિ આરંભેલ ફળવાળું, એક પ્રારબ્ધ કર્મ.

सञ्चिन्तन न. (,, +चिन्त्+भावे ल्युट्) સારી રીતે ચિન્તન-વિચાર કરવો-ચિંતવવું તે.

सञ्चूर्णन न. (,, चूर्ण+भावे ल्युट्) સારી રીતે ચૂર્ણ કરવું, ભુક્કો કરવો.

सञ्चूर्णित त्रि. (,, चूर्ण+क्त) સારી રીતે ચૂર્ણ કરેલ, ભુક્કો કરેલ.

सञ्चेय त्रि. (,, +चि+ण्यत्) એકઠું કરવા યોગ્ય, સંગ્રહ કરવા લાયક, ઢગલો કરવા યોગ્ય.

सञ्चोदित त्रि. (,, +चुद्+क्त) સારી રીતે પ્રેરણા કરેલ, આજ્ઞા કરેલ.

सञ्छन त्रि. (,, +छद्+क्त) ઢંકાયેલ, છવાયેલ.

सञ्छादित त्रि. (,, ,,) ઢાંકેલ, છાયેલ.

सञ्छिन्न त्रि. (,, ,,) છેદેલ, કાપેલ.

सञ्ज् (भ्वा. प. स. सेट् सजति) વળગવું, ચોંટવું, સંગ કરવો.

(अनु+सञ्ज्-अनुसजति) સાથે જવું, સંગત કરવી. (वि+अति+सञ्ज्-व्यतिसजति) જોડવું, એકઠા થવું, સંયુક્ત કરવું, (प्र+ सञ्ज्-प्रसजति) વળગવું, પ્રસંગ પાડવો.

"व्यतिसजति पदार्थानान्तरः कोऽपि हेतु-
र्नखलु बहिरुपाधीन्प्रीतयः संश्रयन्ते", मालतीमाधवे.

(नि+सञ्ज्-निसजति) આસક્ત થવું, વળગવું, ચોંટવું. (आ+सञ्ज्-आसजति) બાંધવું, મુકવું, સ્થાપવું (अव+सञ्ज्-अवसजति) સોંપવું, વળગવું.

सञ्ज पु. (सम्+जन्+ड) ચારમુખવાળા બ્રહ્મા, શિવ.

सञ्जनन न. (,, +जन्+ल्युट्) ઉત્પન્ન થવું, નીપજવું.

सञ्जवन न. (,, +जु+युच्) પરસ્પર સન્મુખ રહેલ, ચાર ઓરડાવાળું ઘર.

જવું, પલાયન કરી જવું.

सन्दाह पु. (सम्+दह्+करणादौ घञ्) મુખ વિગેરેનું સુકાવું, સારી રીતે દાહ–તાપ–બળતરા.

सन्दिग्ध त्रि. (सम्+दिह्–कर्त्तरि कर्मणि च क्त) સન્દેહવાળું, શકવાળું, સંદેહનો વિષય, સારી રીતે લીંપેલ, ખરડેલ, ચોપડેલ.

सन्दिग्ध न. (सम्+दिह्–भावे क्त) સંદેહ, શંકા, ખરડેલ, ચોપડેલ,

सन्दिग्धलेख्य न. (सन्दिग्धं च तत् लेख्यञ्च) સંદેહ વાળો દસ્તાવેજ, શક ભરેલો ખત.

सन्दित त्रि. (सम्+दो+क्त) બાંધેલ.

सन्दिशत् त्रि. (सम्+दिश्+वर्तमाने शतृ) સંદેશો આપતું, બતાવતું.

सन्दिष्ट न. (सम्+दिश्+भावे क्त) સંદેશો.

सन्दिष्ट त्रि. (सम्+दिश्–कर्मणि क्त) સંદેશો આપેલું, દેખાડેલ, બતાવેલ, ઉપદેશેલ.

सन्दिहान त्रि. (सम्+दिह्+शानच्) સંદેહવાળુ, સંશયકરતું, સંશયવાળુ.

सन्दी स्त्री. (सम्–दोमुह्र गौरा. ङीष्) ખાટલો, પલંગ વિગેરે.

सन्दीप्य पु. (सन्दीप्यतेऽसौ, सम्+दीप्+कर्त्तरि श) એક જાતનું ઝાડ–મયૂરશિખા વૃક્ષ.

सन्देश पु. (सम्+दिश्+घञ्) સંદેશ.
"संदेशं मे हर धनपतिक्रोधविश्लेषितस्य" मेघदूते.

सन्देशहर पु. (संदेशं हरति, हर्+अच्) સંદેશો લઈ જનાર–દૂત.

सन्देशहारक पु. (संदेशं हरति, हृ+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सन्देह पु. (सम्+दिह्+भावे घञ्) સંશય, સંદેહ, શંકા, તે નામે એક અલંકાર.

सन्दोह पु. (सम्+दुह्+भावे कर्मणि च घञ्) સમૂહ, સારીરીતે દોહવું, દુધ.

सन्द्राव पु. (सम्+द्रु+घञ्) પલાયન, નાસીજવું, ભાગી જવું.

सन्ध त्रि. (,,+धा+क) ધારણ કરનાર, એકઠુંથયેલું, જોડાઇ ગયેલું.

સાંધવું, સંધાવું, દારૂ કાઢવો, અનુસંધાન, સંધ્યા.

सन्धातव्य त्रि. (,,+धा+कर्मणि तव्यच्) સાંધવા યોગ્ય, સંધિ કરવા લાયક, જોડવા યોગ્ય.

सन्धान न. (,, +धा+भावे ल्युट्) દારૂકાઢવો, સોમ રસ કાઢવો, અનુસંધાન, સાંધવું, જોડવું, સંધિ, સલાહ, દારૂ, કાંજી, મદ્યપાન વિગેરેની તૃષા વધારનાર એક દ્રવ્ય, અવદંશ, સૌરાષ્ટ્ર, ધનુષ્યમાં બાણ સાંધવું તે.

सन्धानी स्त्री. (सन्धीयते यस्यामिति, सं+धा+ल्युट्+ङीप्) હથીયાર વિગેરે બનાવવાનું કે રાખવાનું સ્થળ, કાંજી, મદિરા.

सन्धि पु. (सम्+धा+कि) સંધિ, સલાહ, સાંધવું, સંપ, સંજોગ, જોડવું, બે હાડકાંનું સંયોગ–સ્થાન, ચોર વિગેરેએ કરેલી સુરંગ, ભગ, યોનિ, નાટકનું એક અંગ, સવિકાશ, વ્યાકરણમાં કહેલ બે અક્ષરોની સંધિ, ભેદ, ચીરવું, ફાડવું, તિથિ વિગેરેનો આદિ અંત ભાગ.

सन्धिका स्त्री. (सन्धि+स्वार्थे क+टाप्) દારૂ કાઢવો.

सन्धिचौर पु. (सन्धिना कृतसुरङ्गया चौरः) ઘર ફાડી ચોરી કરનાર ચોર, ઘર તોડી ચોરી કરનાર ચોર.

सन्धिजीवक पु. (सन्धिना जीवति, जीव्+ण्वुल्) લુચ્ચાઈથી પારકું દ્રવ્ય હરણ કરનાર,

सन्धित त्रि. (सन्धा जाताऽस्य तारका. इतच्) બાંધેલું, જેનો સાંધો કરેલ છે તે, મિલિત.

सन्धित्सत् त्रि. (सम्+धा+सन्+शतृ) સાંધવા ઇચ્છતુ, જોડવા ઇચ્છતું.

सन्धित्सा स्त्री. (सम्+धा+सन्+अ+टाप्) સાંધવાની ઇચ્છા, બાંધવાની ઇચ્છા, જોડવાની ઇચ્છા.

सन्धित्सु त्रि. (सम्+धा+सन्+उ) સલાહ કરવાને ઇચ્છનાર, સાંધવા ચાહનાર, જોડવા ઇચ્છનાર.

सन्धिदूषण न. (सन्धेः दूषणं भंगः) સંધિમાં દોષ કાઢવો તે, સલાહનો ભંગ.

सन्धिनी स्त्री. (सन्धा वृषभसंयोगाज्जातो गर्भोऽस्याः इनि+ङीप्) બળદના સંયોગથી ગર્ભવતી થયેલી ગાય, અકાળે દુધવાળી થયેલી ગાય.

दीप्ती स्त्री. (दीप्तस्य स्त्री ङीष्) સિંહણ.
दीप्तोद न. (दीप्तमुदकं यत्र उदकस्य उदादेशः) તે નામનું એક તીર્થ.
दीप्तोपल पु. (दीप्तः सूर्यकिरणसम्पर्काज्ज्वलितः उपलः) સૂર્યકાન્તમણિ, આગિઓ કાચ.
दीप्त्य त्रि. (दीप्त्यै हितम्+यत्) દીપ્તિ માટે હિતનું, કાન્તિકારક, કાન્તિનાં હિતનું.
दीप्य पु (दीपाय अग्निदीपनाय हितम्+यत्) અજમોદ, જીરૂં, સુંઠ, પીપર, મરી વિગેરે જઠરાગ્નિને પ્રદીપ્ત કરનાર પદાર્થ.
दीप्य त्रि. (दीपाय हितम् यत्) દીવાના હિતનું, દીવાને હિતકારક, દીપવા યોગ્ય.
दीप्यक पु. (दीप्य+सञ्ज्ञायां स्वार्थे वा कन्) અજમોદ, યવાની, મયૂરશિખા, રૂદ્રજટા, તે નામનો અલંકાર
दीप्यक न. (दीपाय हितं साधुरिति वा० यत् स्वार्थे कन्) અજમોદ, યવાની, બહિર્ચૂડા.
दीप्यका स्त्री. (दीप्य+कन्+टाप्) અજમોદ નામની વનસ્પતિ.
दीप्यमान त्रि. (दीप्+शानच् आने मुक्) ચળકાટવાળું પ્રકાશવાળું, તેજસ્વી, કાન્તિવાળું.
दीप्र त्रि. (दीप्यते दीप्+र) પ્રકાશમાન, તેજસ્વી. યથા—"हिंस्रेषु दीप्रास्त्रधरः कुमारः" भट्टी.
दीप्र पु. (,, ,,) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.
दीर्घ पु. (दृ विदारे बाहुलकात् घञ् घस्य नेत्त्वम्) લંબાઈ, વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દ્વિમાત્રા વાળો દીર્ઘ સ્વર, લતાશાલવૃક્ષ, નાળીએરનું ઝાડ, સિંહ, રામનું બાણ, ઉંટ, સિંહ, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિક, એ જ્યોતિષશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ રાશિઓ.
दीर्घ त्रि. (दृ+घञ्) લાંબુ, લંબાઈવાળું,
दीर्घक पु (दीर्घ+कन्) पु. दीर्घ શબ્દ જુઓ.
दीर्घकणा स्त्री. (दीर्घा कणा) સફેદ જીરૂં.
दीर्घकण्टक पु. (दीर्घः कण्टको यस्य) બાવળનું ઝાડ.
दीर्घकण्ठ पु (दीर्घः कण्ठो यस्य) બગલો પક્ષી, સારસ પક્ષી, તે નામે રાક્ષસ.
दीर्घकण्ठ त्रि. (दीर्घः कण्ठो यस्य) લાંબી ડોકવાળું.
दीर्घकण्ठ पु. (दीर्घः कण्ठः) લાંબી ડોક.
दीर्घकण्ठक पु. (दीर्घकण्ठ+कन्) બગલો પક્ષી.
दीर्घकण्ठी स्त्री. (दीर्घकण्ठ+स्त्रियां ङीष्) બગલી.
दीर्घकन्द पु (दीर्घः कन्दो यस्य) મૂળો.
दीर्घकन्दिका स्त्री. (दीर्घः कन्दो यस्याः कप् टाप् अत इत्वम्) મૂસળી.
दीर्घकन्धर पु. (दीर्घः कन्धरोऽस्य, दीर्घश्चासौ कन्धरश्च वा) બગલો પક્ષી, લાંબી ડોક.
दीर्घकन्धर त्रि. (दीर्घः कन्धरः यस्य) લાંબી ડોકવાળું.
दीर्घकन्धरी स्त्री. (दीर्घकन्धर+ङीप्) બગલી.
दीर्घकाण्ड पु. (दीर्घः काण्डः यस्य) એક જાતનું ઘાસ.
दीर्घकाण्डा स्त्री. (दीर्घः काण्डोऽस्याः) પાતાલગરૂડી નામની લતા, તિક્તાંગતા નામની લતા.
दीर्घकाय त्रि. (दीर्घः कायः यस्य) લાંબા શરીર વાળું, લાંબી કાયાવાળું.
दीर्घकाल पु. (दीर्घः कालः) લાંબો વખત.
दीर्घकील पु. (दीर्घः कीलः शाखादण्डो यत्र) અંકોલ વૃક્ષ, અંકોટક.
दीर्घकील पु. न. (दीर्घः कीलः) લાંબો ખીલો.
दीर्घकीलक पु. (दीर्घः कीलः स्वार्थे कन्) અંકોટક વૃક્ષ.
दीर्घकूर न. (दीर्घं कूरम्) આંધ્રદેશમાં ઉત્પન્ન થતી એક જાતની ડાંગર. રાજાન્ન.
दीर्घकूरक न. (दीर्घं कूरकमन्नम्) રાજાન્ન, આંધ્રદેશમાં ઉત્પન્ન થતી એક જાતની ડાંગર.
दीर्घकेश पु. (दीर्घाः केशा इव लोमान्यस्य) રીંછ, પશ્ચિમની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ.
दीर्घकेश त्रि. (दीर्घाः केशा यस्य) લાંબા કેશવાળું.
दीर्घकेश पु. (दीर्घाश्च ते केशाश्च) લાંબા કેશ.
दीर्घकेशी स्त्री. (दीर्घकेश जातित्वात् स्त्रियां ङीप्) રીંછણ, લાંબા કેશવાળી સ્ત્રી.
दीर्घकोशिका स्त्री. (दीर्घः कोशो यस्याः संज्ञायां कन् टाप् अत इत्वम्) એક જાતની માછલી.
दीर्घकोपिका स्त्री. (दीर्घं कोपो यस्याः कप् टाप् अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.
दीर्घगति पु. (दीर्घा गतिरस्य) ઉંટ, ઉંટડું.
दीर्घग्रन्थि पु. (दीर्घा ग्रन्थिः पर्व यस्य) ગજપીપર

दण्डे पूजा) આશ્વિન શુક્લ આઠમ તથા નોમના સંધીકાળે કરેલી પૂજા.

सन्धिबन्ध पु. (सन्धिं बध्नाति संयुनक्ति, सम्+बन्ध्+अच्) એક જાતના ચંપાનું ઝાડ, સલાહ કરવી, સંધીનો નિયમ બાંધવો, સલાહનો કરાર કરવો.

सन्धिभंग पु. (सन्धेः भंगः) સલાહનો ભંગ, સંધી તોડવી, શરીરના સાંધાનું ભાગવું.

सन्धिरन्ध्रका स्त्री. ભીતમાં પાડેલું બાકું, સુરંગ, બાકું.

सन्धिला स्त्री. (सन्धिं लाति, ला+क+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सन्धिला स्त्री. (सन्धिं लाति, ला+क+टाप्) નદી.

सन्धिविग्रहाधिकारिन् पु. (सन्धिविग्रहेषु अधिकरोति, अधि+कृ+णिनि) સલાહ અને લડાઈ કરવા માટે નીમાયેલો રાજાનો એક અધિકારી.

सन्धिविचक्षण पु. (सन्धौ विचक्षणः) સલાહ કરવામાં હોંશીયાર,

सन्धिविद् त्रि. (सन्धिं वेत्ति, विद्+क्विप्) સંધી કરી જાણનાર, સલાહ કરવાનું જાણનાર.

सन्धिवेल त्रि. (सन्धिवेलायां भवः अण्) દિવસ અને રાત્રિના સંધિકાળે હોનાર–થનાર.

सन्धिवेला स्त्री. (सन्धियुक्ता वेला) દિવસ અને રાત્રિના સંધિકાળ, સંધ્યા, સંધિનો સમય, સલાહનો વખત.

सन्धिहारक पु. (सन्धिना सुरङ्गया हरति परद्रव्यं, हृ+ण्वुल्)ઘરફાડુ ચોર, ઘરફાડીને ચોરી કરનાર.

सन्धुक्षित त्रि. (सम्+धुक्ष्+क्त) બાળેલું, સળગાવેલું, આવેશમાં આવેલું.

सन्धेय त्रि. (सम्+धा+यत्) સાંધવા લાયક, મેળવી દેવા યોગ્ય, સંધિ કરવા લાયક.

सन्ध्या स्त्री. (सम्+ध्यै–अङ् सन्धौ भवः यत्+टाप्) સન્ધ્યાકાળ, દિવસ અને રાત્રિનો મધ્યવર્તી કાળ, દિવસ અને રાત્રીનો સંધિકાળ, સાંજ, પ્રાતઃકાળે ઉપાસના કરવાયોગ્ય એક દેવ, સંધ્યાકાળની ઉપાસના, દિવસ અને રાત્રિના સંધિકાળે કરવાનું દ્વિજ જાતિનું એક નિત્યકર્મ, યુગનો સંધિકાળ, તે નામે એક નદી, બ્રહ્માની એક પત્ની, ચિંતા, વિચાર, ધ્યાન, પ્રતિજ્ઞાવચન, સીમા, હદ, સંધાન, એક જાતનું ફળ, સલાહ, સંધિ, કરાર, પ્રબોધ, અને સંપ્રસાદની સંધિમાં હોનારું સ્વપ્ન.

सन्ध्यांश पु. (सन्ध्या तत्प्रमाणः सत्ययुगादेरंशः) યુગના સંધિકાળનો અંશ, સંધ્યાનો ભાગ.

सन्ध्याकाल पु. (सन्ध्यायाः कालः) સન્ધ્યાનો સમય, દિવસ અને રાત્રિના સંધિકાળે કરવાનું દ્વિજ જાતિનું નિત્ય કર્મ કરવાનો સમય.

सन्ध्यागिरि पु. (सन्ध्यायाः गिरिः) તે નામે એક પર્વત.

सन्ध्याचल पु. તે નામે એક પર્વત.

"सन्ध्यां वसिष्ठः कृतवान् तत्र यस्माद्विधेः सुतः
ततः सन्ध्याचलं नाम तस्य गायन्ति देवताः"
कालिकापुराणे

सन्ध्यात्रय न. (त्रयाणां सन्ध्यानां समाहारः) સવાર–બપોર સાંજ–એ ત્રણ સન્ધ્યા.

सन्ध्यानट पु. (सन्ध्यायां नटः) શિવ.

सन्ध्यानाटिन् पु. (सन्ध्यायां नटति, नट्+णिनि) શિવ.

सन्ध्यापर्वत पु. (सन्ध्यायाम् पर्वतः) તે નામે એક પર્વત.

सन्ध्यापुष्पी स्त्री. (सन्ध्यायां पुष्पमस्याः ङीप्) જાઈનો વેલો.

सन्ध्याबल पु. (सन्ध्यायां सन्ध्योपलक्षिते रात्रिकाले बलं यस्य) રાક્ષસ.

सन्ध्यावलि पु. નંદીની એક મૂર્તિ.

सन्ध्यावली स्त्री. (सन्ध्याबल+स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસણી.

सन्ध्याभ्र न. (सन्ध्याकालिनमभ्रमिव) સોનાગેરુ, સંધ્યાકાળનું વાદળું–મેઘ.

सन्ध्याराग पु. (सन्ध्याया इव रागोऽस्य) સિન્દૂર, સન્ધ્યાકાળનો રંગ.

सन्ध्याराम पु. (सन्ध्यायां तदाख्यभार्य्यायां रमते, रम्+संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) બ્રહ્મા.

सन्ध्यावेला स्त्री. (सन्ध्यायाः वेला) સન્ધ્યાનો સમય, સંધીકાળ.

सन्ध्यासमय पु. (सन्ध्यायाः समयः) સન્ધ્યાનો વખત, સંધીનો કાળ.

समानीत त्रि. (सम्+आ+नी+क्त) આણેલ, લાવેલ.
समानोदक पु. (समानमेकं तर्पणादौ देयमुदकं यस्य) અગીયારથી માંડી ચૌદમી પેઢી સુધીનો સગો.
समानोदर्य पु. (समाने उदरे भवः यत् वा न सादेशः) એકજ માતાપિતાથી ઉત્પન્ન થયેલ સગો ભાઈ.
समानोदर्या स्त्री. (समाने उदरे शयितः, यत्+टाप्–पक्षे सादेशो न) સગી બ્હેન.
समान्त पु. (समस्य अन्तः) વર્ષનો છેડો.
समाप पु. (सम्यक् आपो यत्र अच समा० नि०) દેવયજનસ્થાન.
समापक त्रि (समापयति, सम्+अप+णक्) સમાપ્ત કરનાર, પૂર્ણ કરનાર, માપમેળવનાર, ઠાર કરનાર, મારી નાંખનાર.
समापन न. (सम्+आप्+भावे ल्युट्) સમાપ્ત કરવું, પૂર્ણ કરવું, ઠાર મારવું, મારી નાંખવુ, માપવું, મેળવવું.
समापन्न त्रि. (सम्+आ+पद्+क्त) સમાપ્ત કરેલ, પ્રાપ્ત કરેલ, મેળવેલ, ક્લેશ પાંમેલ, મારી નાંખેલ.
समापन्न न. (सम्+आ+पद्+भावे क्त) સમાપ્તિ, વધ, નાશ.
समापित त्रि. (सम्+आप्+णिच्+क्त) સમાપ્ત કરેલ, પૂર્ણ કરેલ.
समाप्त त्रि. (सम्+आप्+क्त) સમાપ્ત, સંપૂર્ણ કરેલ, મેળવેલ, અંત પામેલ, છેડો પામેલ.
समाप्तपुनरात्तता स्त्री. (समाप्ते वाक्यसमाप्तौ पुनरात्तता) સાહિત્યપ્રસિદ્ધ કાવ્યનો એક દોષ.
समाप्ताल पु. (समाप्ताय अलति पर्याप्नोति अल्+अच्) પતિ, સ્વામી, ધણી.
समाप्ति स्त्री. (सम्+आप्+क्तिन्) અવસાન, છેડો, અંત, પ્રાપ્તિ, મેળવવું, સમાધાન.
समाप्तिक त्रि. (समाप्ति+कै+क) સમાપ્ત કરનાર, છેડો આણનાર, અંત લાવનાર.
समाम्नात त्रि. (सम्+आ+म्ना+क्त) ગણેલ, ગણત્રી કરેલ, ફરી કરેલ, પુનરૂક્તિરૂપ કરેલ.
समाम्नाय पु. (सम्+आ+म्ना+घञ्) ગણવું, ગણત્રી કરવી, ફરી કહેવું, કહેવું.
समाम्नान न. (सम्+आ+म्ना+भावे ल्युट्) ગણત્રી, ગણના, ગણવું તે, ફરી ફરી કહેવું, વારંવાર.
समाय पु. (सम्+आ+घञ्) આવવું, આવક, સમાગમ.
समायात त्रि. (सम्+आ+या+क्त) આવેલ, સારીરીતે આવેલ.
समायोग पु. (सम्+आ+युज्+घञ्) સંયોગ–સમવાય વગેરે સંબન્ધ, પ્રયોજન, કારણ,
समारब्ध त्रि. (सम्+आ+रभ्+क्त) આરંભેલ, શરૂકરેલ.
समारम्भ पु. (सम्+आ+रभि+घञ् नुम्) આરમ્ભ, શરૂઆત.
समाराधन न. (सम्+आ+राध् भावे ल्युट्) આરાધના કરવી, સેવવું, સેવા કરવી, સંતોષ ઉપજાવવો, ખુશી કરવું.
समाराधना स्त्री. (सम्+आ+राध्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
समारूढ त्रि. (सम्+आ+रुह्+क्त) ઉગેલ, વધેલ, ચઢેલ.
समारोह पु. (सम्+आ+रुह्+घञ्) ઉગવું, વધવું, ચઢવું તે.
समारोहिन् त्रि. (सम्+आ+रुह्+णिनि) ઉગનાર, વધનાર, ચઢનાર, સ્વાર.
समालभन न. (सम्+आ+लभ्+ल्युट्) કેશર વિગેરે શરીરે ચોળવું–ચોપડવું, લેપન કરવું, યજ્ઞમાં વધ કરવો, પકડવું.
समालब्ध त्रि. (सम्+आ+लभ्+क्त) યજ્ઞમાં વધ કરવા પકડેલ પશુ વિગેરે, યજ્ઞમાં વધ કરેલ.
समालम्ब पु. (सम्+आ+लबि+घञ्) આશ્રય, આધાર, ટેકો, આલંબન, શરણ, લટકવું, વળગવું.
समालम्बन न. (सम्+आ+लबि+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.
समालम्बिन् त्रि. (सम्+आ+लम्ब्+णिनि) આશ્રય લેનાર, આધાર લેનાર, આશ્રયવાળો, આધારવાળો, ટેકાવાળો, આલંબન કરનાર, શરણલેનાર, લટકનાર, વળગી રહેનાર.
समालम्बिन् पु. (समालम्बते, सम्+आ+लम्ब्+इनि) એક ઘાસ.
समालम्भ पु. (सम्+आ+लभ्+घञ्) કેશર વિગેરે

सन्न पु. (सीदति, सद्+क्त) ચારોળીનું ઝાડ.
सन्न त्रि. (,, ,,) નીચું, ઠીંગણું, વામન, નાશ પામેલ, દુઃખી થયેલ, જેનો અંત આવેલ હોય તે.
सन्नक त्रि. (सन्न एव, सन्न+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.
सन्नक पु. (,, ,,) ચારોળીનું ઝાડ, નીચું ઝાડ.
सन्नकद्रु पु. (सन्न एव सन्नकः, सञ्चासौ द्रुश्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
सन्नकद्रुम पु. (सन्नकश्चासौ द्रुमश्च) ચારોળીનું ઝાડ, નીચું ઝાડ.
सन्नकवृक्ष पु. (सन्नकश्चासौ वृक्षश्च) ઉપર પ્રમાણે.
सन्नत त्रि. (सम्+नम्+क्त) નમેલ, ધ્વનિવાળુ, અવાજવાળુ.
सन्नति स्त्री. (सम्+नम्+क्तिन्) નમન, નમવું, નમસ્કાર, પ્રણામ, નમ્રતા, ધ્વનિ, અવાજ, એક જાતનો હોમ.
सन्नद्ध त्रि. (सम्+नह्+क्त) બખ્તર ધારણ કરેલ, વ્યૂહરચનામાં ઉભેલ સૈન્ય, હથિયાર ધારણ કરી તૈયાર થયેલ-ગોઠવાયેલ, મંત્ર વિગેરેથી યુક્ત.
सन्नय पु. (सम्+नी+अच्) સમૂહ, પાસે રહેલ સૈન્ય.
सन्नहन न. (सम्+नह्+भावे ल्युट्) બખ્તર ધારણ કરવું, ઉદ્યોગ, ઉદ્યમ.
सन्नाह पु. (सम्+नह्+कर्मणि घञ्) બખ્તર, સંબન્ધ પામવો, સારી રીતે બન્ધન.
सन्नाह्य पु. (सम्+नह्+ण्यत्) યુદ્ધમાં યોગ્ય એવો હાથી.
सन्निकर्ष पु. (सम्+नि+कृष्+घञ्) સમીપપણું, સમીપ, પાસે, વિષય અને ઇન્દ્રિયનો સંબન્ધ, અલૌકિક પ્રત્યક્ષ સાધન એક ઉપાય.
सन्निकर्षण न. (सम्+नि+कृष्+भावे ल्युट्) સમીપપણુ, પાસેપણુ,
सन्निकृष्ट त्रि. (सम्+नि+कृष्+क्त) સમીપનું, પાસેનું, ઇન્દ્રિય અને વિષયના સંબન્ધનું.
सन्निक्षार पु. (सम्+नि+क्षृ+घञ्) એક જાતનું ઝાડ.
सन्निध न. (सम्+नि+धा+क) સમીપ રહેલ, પાસે રહેલ.
सन्निध त्रि. (सम्+नि+धा+क) સમીપ રહેલ, પાસે રહેલ.
सन्निधातृ त्रि. (सम्+नि+धा+तृच्) સમીપ મુકનાર, પાસે રાખનાર, થાપણ રાખનાર.
सन्निधान न. (सम्+नि+धा+ल्युट्) સમીપપણુ, પાસેપણુ, આશ્રય.
सन्निधि पु. (सम्+नि+धा+कि) સમીપ મુકવું, પાસે મુકવું, સમીપપણુ, પાસેપણુ, ઇન્દ્રિયનો વિષય, સારો ભંડાર, સજ્જનનો ભંડાર.
सन्निपतित त्रि. (सम्+नि+पत्+क्त) મળેલ, પાસે રહેલ, મરણ પામેલ, ઉતરેલ, સમીપ આવેલ.
सन्निपात पु. (सम्+नि+पत्+घञ्) મળવું, પાસે રહેવું, મરણ પામવું, ઉતરવુ, સમીપ આવવુ, જે જેના આશ્રયે ઉત્પન્ન થાય તે તેના પ્રત્યે સન્નિપાત, નાશ, કફ વિગેરે ત્રણ ધાતુની વિષમતારૂપ ત્રિદોષ જ્વર, સંગીત પ્રસિદ્ધ એક તાલ.
"एको हि दोषो गुणसन्निपाते
निमज्जतीन्दोः किरणेष्विवांकः" कुमारसंभवे
सन्निपातज्वर पु. (सन्निपातजो ज्वरः) કફ વિગેરે ત્રણ ધાતુની વિષમતારૂપ ત્રિદોષનો તાવ.
सन्निपातनुद् पु. (सन्निपातं नुदति, नुद्+क्विप्) ત્રિદોષના વિકારને દૂર કરનાર નેપાળી લીંબડો.
सन्निबद्ध त्रि. (सम्+नि+बन्ध्+कर्मणि क्त) સારીરીતે બંધાયેલ, બાંધેલ,
सन्निबन्धन न. (सम्+नि+बन्ध्+भावे ल्युट्) સારી રીતે બાંધવું, પરિણામ, સંબન્ધ, અસરકારકપણું.
सन्निभ त्रि. (सम्+नि+भा+क) સરખુ, સમાન, તુલ્ય, જેવું.
सन्निमग्न त्रि. (सम्+नि+मस्ज्+क्त) ડુબેલ, સુતેલ.
सन्नियुक्त त्रि. (सम्+नि+युज्+क्त) નીમેલ, યોજેલ, જોડેલ, લગાડેલ, વળગાડેલ.
सन्नियोग पु. (सम्+नि+युज्+घञ्) નીમવું, યોજવું, જોડવું, લગાડવું, વળગાડવું.
सन्निरुद्ध त्रि. (सम्+नि+रुध्+क्त) રોકેલ, અટકાવેલ, વિઘ્નકરેલ.
सन्निरोध पु. (सम्+नि+रुध्+क्त) રોકાણ, અટકાવવું, વિઘ્ન, વિઘ્ન કરવું.
सन्निविष्ट त्रि. (सम्+नि+विश्+क्त) હાજર, પ્રવેશ

શરીરે ચોળવું-લેપન કરવું, યજ્ઞમાં વધ કરવો, પકડવું.

समालम्मन न. (सम्+आ+लभ्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

समालम्भिन् त्रि. (सम्+आ+लभ्+णिनि) કેસર વગેરેથી શરીરે લેપન કરનાર, યજ્ઞાર્થે પશુ વધ કરનાર.

समावरण न. (सम्+आ+वृ+ल्युट्) ઢાંકણુ, વેષ્ટન, આવરણુ.

समावर्तन न. (सम्+आ+वृत्+ल्युट्) વેદાધ્યયન કર્યા પછી ગૃહસ્થપણા માટે ગુરૂકુળથી આવવા નિમિત્તે થનારો એક સંસ્કાર.

समाविष्ट त्रि. (सम्+आ+विश्+क्त) યુક્ત, જોડાયેલ, મનના આગ્રહવાળુ, હરકોઈ કામમાં મનની અત્યન્ત એકાગ્રતાવાળુ.

समावृत त्रि. (सम्+आ+वृ+क्त) વીંટાયેલ, ઘેરાયેલ, ઢાંકેલ, ઢંકાયેલ.

समावृत्ति स्त्री. (सम्+आ+वृत्+क्तिन्) વીંટાવું, વીંટવું ઘેરવું, ઢાંકવું, ઢંકાવું.

समावृत्त त्रि. (सम्+आ+वृत्+क्त) જેનો સમાવર્તન સંસ્કાર થયેલ હોય તે, ગુરૂ ગૃહેથી વેદાધ્યયન કરી ગૃહસ્થાવાસ માટે પાછો ફરેલ શિષ્ય.

समावृत्तक त्रि. (सम्+आ+वृत्+क्त+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समावेदनीय त्रि. (सम्+आ+विद्+णिच्+अनीयर्) નિવેદન કરવા યોગ્ય, જણાવવાલાયક.

समावेद्य त्रि. (सम्+आ+विद्+णिच्+यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समावेश पु. (सम्+आ+विश्+घञ्) યોજના, જોડાવું, મનનો આગ્રહ, ગુસ્સો, આવેશ, હરકોઈ કામમાં મનની અત્યન્ત એકાગ્રતા, અનેક અર્થો વગેરેનો એક વાક્ય વિગેરેમાં સમાવેશ કરવો તે, સમાવવુ.

समावेशित त्रि. (समावेश+तारका० इतच्) સમાવેશ કરેલ, સમાવેલ.

समाश्रय पु. (सम्+आ+श्रि+अच्) આશ્રય, આશરો. આધાર, ટેકો, શરણુ.

समाश्रित त्रि. (सम्+आ+श्रि+क्त) આશ્રય, આશ્રય લીધેલ, આધારવાળુ, શરણુવાળુ.

समाश्लिष्ट त्रि. (सम्+आ+श्लिष्+क्त) ભેટેલ, વળગેલ, આલિંગન કરેલ.

समाश्लेष पु. (सम्+आ+श्लिष्+अच्) આલિંગનકરવું, સારી રીતે ભેટવું, વળગી રહેવું.

समाश्लेषिन् त्रि. (सम्+आ+श्लिष्+इनि) આલિંગન કરનાર, સારી રીતે ભેટનાર, વળગી રહેલ.

समाश्वसन न. (सम्+आ+श्वस्+भावे ल्युट्) આશ્વાસન આપવું, વિરમવું, શાન્તથવું.

समाश्वस्त त्रि. (सम्+आ+श्वस्+क्त) આશ્વાસન પામેલ, વિરામ પામેલ, શાન્ત થયેલ.

समाश्वास पु. (सम्+आ+श्वस्+घञ्) ઉપર પ્રમાણે.

समाश्वासन न. (सम्+आ+श्वस्-ल्युट्) શાન્તપમાડવું, વિરામ પામવો, આશ્વાસન આપવું.

समास पु. (सम्+अस्+भावे घञ्) સંક્ષેપ થવું, ટુંકું થવું તે, સમર્થન.

समासक्त त्रि. (सम्+आ+सञ्ज्+क्त) આસક્ત, સંયુક્ત, વળગેલ, જોડાયેલ, આગ્રહવાળું.

समासक्ति स्त्री. (सम्+आ+सञ्ज्+क्तिन्) અત્યન્ત આસક્તિ, વળગવું, લાગ્યા રહેવું, જોડાવું, અત્યન્ત આગ્રહ.

समासंग पु. (सम्+आ+सञ्ज्+घञ्) સંયોગ, આસક્તિ અભિનિવેશ.

समासंगवत् त्रि. (समासङ्ग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સંજોગવાળુ, આસક્તિવાળુ, અભિનિવેશવાળુ.

समासञ्जन न. (सम्+आ+सञ्ज्+ल्युट्) અત્યન્ત આસક્તિ, વળગવુ, લાગ્યા રહેવું, જોડાવું, અત્યન્ત આગ્રહ.

समासतस् अव्य. (समास+पञ्चम्यर्थे तसिल्) સંક્ષેપથી, ટુંકાણથી.

समासर्जन न. (सम्+आ+सृज्+ल्युट्) મુકવું, છોડવું, તજવું.

समासवत् त्रि. (समास+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સંક્ષેપવાળુ, ટુંકાણવાળું, ટુંકું.

समासवत् पु. (समासः संक्षेपोऽस्त्यस्य समास+मतुप् मस्य वः) વ્યાકરણમાં કહેલ સમાસવાળો શબ્દ, તુંદવૃક્ષ.

समासवत् अव्य. (समास+इवार्थे वत्) સમાસતુલ્ય ક્રિયા, સમાસ જેવું, સમાસની પેઠે.

કરેલ, પેઠેલ, દાખલ થયેલ, નજીકનું, પાસેનું.

सन्निवेश पु. (सम्+नि+विश्+आधारे घञ्) નગર વિગેરેની બહાર વિહાર માટેનો પ્રદેશ, સારીરીતે સ્થિતિ કરવી, રહેવું.

"अहो सुलभानुकारः खलु वेधसो जगति निर्माणसन्निवेशः" कादम्बरी.

सन्निवृत्त स्त्री. (सम्+नि+वृत्+क्त) પાછું ફરેલ, અટકેલ, રોકેલ, બંધ કરેલ, બંધ થયેલ.

सन्निवृत्ति स्त्री. (सम्+नि+वृ+क्तिन्) પાછા ફરવું, અટકાવવું, રોકવું, બંધ કરવું, બંધથવું.

सन्निहित त्रि. (सम्+नि+धा+क्त) સમીપમાં રહેલ, નજીકમાં રહેલ, પાસે રહેલ, પડોશનું, સારી રીતે સ્થાપેલ.

"अपि सन्निहितोऽत्र कुलपतिः"...शाकुन्तले

सन्मार्ग पु. (सन् चासौ मार्गश्च) સારો રસ્તો, સારો માર્ગ.

सन्न्यसन न. (सम्+नि+अस्+भावे ल्युट्) ફેંકીદેવું તે, સંન્યાસ, ત્યાગ, અર્પણ.

सन्न्यस्त त्रि. (सम्+नि+अस्+क्त) સારી રીતે મુકેલ, સ્થાપેલ, સારી રીતે સ્થાપેલ, સારી રીતે ત્યાગ કરેલ ફેંકેલ, યોજેલ, જોડેલ, અર્પણ કરેલ.

सन्न्यस्त न. (सम्+नि+अस्+भावे क्त) સંન્યાસ, ત્યાગ, અર્પણ, ફેંકવું.

सन्न्यास पु. (सम्+नि+अस्+घञ्) સારી રીતે ત્યાગ કરવો, સંન્યાસ આશ્રમ, ચૈત્ર મહિનો, ફેંકવું, છોડવું, અર્પણ કરવું, જટામાંસી વનસ્પતિ.

सन्न्यासिता स्त्री. (सन्न्यासिनः भावः तल्+टाप्) સંન્યાસીપણું.

सन्न्यासित्व न. (,, ,, त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सन्न्यासिन् पु. (सम्+नि+अस्+णिनि) ત્યાગી, સંન્યાસી, સંન્યાસ આશ્રમમાં રહેલ, છોડનાર, ફેંકી દેનાર, ત્યાગ કરનાર, અર્પણ કરનાર, ચૈત્ર મહિનામાં કરવાનું શિવનું એક વ્રત કરનાર.

सप् (भ्वा. प. सक. सेट् सपति) पप् જુઓ.

सपक्ष पु. (समानः पक्षेण) નિશ્ચિત સાધ્યક પક્ષ.

सपक्ष त्रि. (समानः पक्षो यस्य) સમાન પક્ષવાળું, તુલ્યરૂપ, સરખું, સમાન પાંખોવાળું, પડખાવાળું.

सपत्राकरण न. (सह पत्रेण पक्षेण सपत्रः तथा क्रियते सपत्र+डाच्+कृ+ल्युट्) વીર, ઘણું જ દુઃખ દેવું, બાણથી વીંધવું.

सपत्राकृत त्रि. (सपत्र+डाच्+कृ+क्त) અત્યન્ત વ્યથા ઉપજાવેલ, ઘણું દુઃખ દીધેલ, બાણથી વીંધેલ.

सपत्राकृति स्त्री. (सपत्र+डाच्+कृ+क्तिन्) सपत्राकरण શબ્દ જુઓ.

सपति स्त्री. (समानः पतिर्यस्याः) સમાન પતિવાળી પૃથ્વી વિગેરે.

सपत्न पु. (सह एकार्थे पतति यतते, पत्+न सहस्य सः) શત્રુ.

सपत्नता स्त्री. (सपत्नस्य भावः तल्+टाप्) શત્રુપણું.

सपत्नत्व न. (सपत्नस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सपत्नारि पु. (सपत्नस्य अरिरिव) એક જાતનો વાંસ.

सपत्नी स्त्री. (समानः पतिर्यस्याः ङीप् न च) શોક્ય, એક પતિવાળી સ્ત્રી, સમાન પતિવાળી પૃથ્વી વિગેરે.

सपत्नीक पु. (पत्न्या सहितः स्वार्थे कप्) સ્ત્રીવાળો પુરૂષ.

सपदि अव्य. (सह पद्यते, पद्+इन् सहस्य सः) એકદમ, તત્કાળ, જલ્દી.

सपर् (कण्ड्वा. प. स. सेट् सपर्य्यति) પૂજા કરવી, સત્કાર કરવો,

सपर्या स्त्री. (सपर्+यक्+अ+टाप्) પૂજા, સત્કાર.

सपाद त्रि. (सह पादेन चतुर्थांशेन वा) પાદ સહિત, ચતુર્થાંશ સહિત, ચોથા ભાગ સહિત.

सपिण्ड त्रि. (समानः पिण्डः स्वदेहारम्भकांशभेदः श्राद्धे देयपिण्डो वा यस्य समानस्य सः) સમાન પિંડવાળું, સગું, જ્ઞાતિભાગ ભોક્તા તરીકે એક પિંડવાળું.

सपिण्डता स्त्री. (सपिण्डस्य भावः तल्+टाप्) સગાઈ, સગપણ.

सपिण्डत्व न. (सपिण्डस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सपिण्डीकरण न. (सपिण्ड+च्वि+कृ+ल्युट्) પ્રેતપણાથી મુક્ત કરવા માટે પ્રેતને ઉદ્દેશી કરવાનું શ્રાદ્ધ.

सपिण्डीकृत त्रि. (सपिण्ड+च्वि+कृ+क्त) પ્રેતપણાથી મુક્ત કરવા માટે પ્રેતને ઉદ્દેશી કરવાનું શ્રાદ્ધ કરેલ.

समासादन न. (सम्+आ+सद्+णिच्+ल्युट्) મેળવવું તે, પાસે આણવું, પહોંચવું, પ્રાપ્ત કરવું.

समासादित त्रि. (सम्+आ+सद्+णिच्+क्त) મેળવેલું પાસેનું, સારી રીતે લીધેલું, પાસે આણેલું, પ્રાપ્ત થયેલ, પહોંચેલું.

समासान्त पु. (समासस्य अन्तः) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સમાસની અંતે આવતો પ્રત્યય વિગેરે.

समासान्तविधि पु. (समासान्तश्चासौ विधिश्च) વ્યાકરણમાં સમાસની અન્તે આવતા પ્રત્યય વગેરેનો વિધિ.

समासार्थ पु. (समासेन संक्षेपेण अर्थः) સમાસથી જાણવા યોગ્ય અર્થ.

समासार्था स्त्री. (समासेन अर्थोऽभिहितो यस्याः) સમસ્યા, સમશ્યા.

समासीन त्रि. (सम्+आस्+क्त) બેઠેલું.

समासृष्ट त्रि. (सम्+आ+सृज्+क्त) મુકેલ, છોડેલ, ત્યજેલ.

समासृष्टि स्त्री. (सम्+आ+सृज्+क्तिन्) મુકવું, છોડવું, ત્યજવું.

समासेवन न. (सम्+आ+सेव्+ल्युट्) સારીરીતે સેવવું, સેવા.

समासेवना स्त्री. (सम्+आ+सेव्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समासेवा स्त्री. (सम्+आ+सेव्+अङ्+टाप्) સારીરીતે સેવવું, સેવા.

समासेवित त्रि. (सम्+आ+सेव्+क्त) સારીરીતે સેવેલ, સેવેલ.

समासेव्य त्रि. (सम्+आ+सेव्+यत्) સારીરીતે સેવવા લાયક.

समाहत त्रि. (सम्+आ+हन्+क्त) હણેલ, ઠોકેલ, વગાડેલ.

समाहनन न. (सम्+आ+हन्+ल्युट्) હણવું, ઠોકવું, વગાડવું.

समाहार पु. (सम्+आ+हृ+घञ्) સમુચ્ચય, જેનો અવયવ પ્રકટ ન હોય તેવો સમૂહ.

समाहारद्वन्द्व पु. (,, ,, तदाख्यो द्वन्द्वः) તે નામનો એક દ્વન્દ્વ સમાસ. (ઉદા.–"आहारनिद्राभयम्" વિગેરે)

समाहारद्विगु पु (समाहाराख्यो द्विगुः) તે નામનો એક દ્વિગુ સમાસ. (ઉદા.–त्रिभुवनम्. વિગેરે)

समाहित त्रि. (सम्+आ+धा+क्त) કબુલ કરેલું, સમાધાન કરેલું, સમાધિ જેણે કરી હોય તે શુદ્ધ, સિદ્ધકરેલું, પેદાકરેલું.

समाहित न. (सम्+आ+धा+क्त) સમાધાન, શુદ્ધિ, સ્થાપના.

समाहृत त्रि. (सम्+आ+हृ+क्त) સંગ્રહ કરેલ, એકત્ર કરેલ, એકઠું કરેલ, આણેલ, મેળવેલ.

समाहृति स्त्री. (सम्+आ+हृ+क्तिन्) સંગ્રહ, સમુચ્ચય જેનો અવયવ પ્રકટ ન હોય તેવો સમૂહ.

समाह्वय पु. (सम्+आ+ह्वे+अच्) નામ, સંજ્ઞા, બોલાવવું, પ્રાણીઓને પણમાં મુકી રમાતું જુગટું, એ જુગટાના અધિકારે થયેલો એક વાદવિવાદ. "प्राणिभिः क्रियमाणस्तु स विज्ञेयो समाह्वयः,, मनुः

समाह्वा स्त्री. (,, ,,) એકજાતનો છોડ–ગોજીહવા નામની વેલ, નામ, સંજ્ઞા.

समाह्वान न. (सम्+आ+ह्वे+ल्युट्) બોલાવવું તે આહ્વાન.

समिक न. (सम्+इकक्) એકજાતનું અસ્ત્ર.

समित् स्त्री. (सम्+इण् आधारे–क्विप्) યુદ્ધ, લડાઈ.

समिता स्त्री. (सम्+इण्+क्त+टाप्) ઘઉંનો એકજાતનો લોટ–મેંદાનો લોટ.

समिति स्त्री. (सम्+इण्+क्तिन्) સભા, યુદ્ધ, સંકેત, જૈનદર્શન પ્રસિદ્ધ પાંચ સમિતિ.
"प्रभाते राजसमितौ सञ्जयो यत्र वा विभोः
ऐक्यात्मं वासुदेवस्य प्रोक्तवानर्जुनस्य च,, महाभारते

समिथ पु. (समेतीति, सम्+इण्+थक्) લડાઇ, અગ્નિ, આહુતિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

समिध् स्त्री. (समिन्धतेऽनया, सम्+इन्ध्+करणे क्विप्) કાષ્ટ, લાકડું, હોમનું એકજાતનું લાકડું.

समिध पु. (समिध्यते सम्+इन्ध्+क) કાષ્ટ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

समिन्धन न. (सम्+इन्ध्+करणे ल्युट्) લાકડું, ઇંધણું, સારી રીતે દીપવું, બળવું, પ્રકાશવું.

समिर पु. (,, ,,) વાયુ, પવન.

समीक न. (सम्+ईकक्) યુદ્ધ.

सपीतक पु. (सह समानः पीतकेन सहस्य सः) રાજ ઘોષાતકી વૃક્ષ.

सपीति स्त्री. (पा+क्तिन् पीतिः पानम् सह एकत्र पीतिः) રાજા વિગેરેનું સાથે ભોજન, સાથે પીવું તે.

सपीतिका स्त्री. (सह पीतेन कप् अत इत्वं+टाप्) હસ્તિ ઘોષાતકી વૃક્ષ.

सप्तक न. (सप्तानामवयवम् कन्) સાતની સંખ્યા, સાતનો સમૂહ.

सप्तक त्रि. (सप्तानां पूरणः कन्) સાતની સંખ્યાવાળુ, સાતમું.

सप्तकी स्त्री. (सप्तभिः स्वरैरिव कायति शब्दायते, कै+क+ङीप्) મેખલા, કંદોરો.

सप्तचत्वारिंश त्रि. (सप्ताधिकः चत्वारिंशः) સુડતાલીસમું.

सप्तचत्वारिंशत् स्त्री. (सप्ताधिका चत्वारिंशत्) સુડતાલીસ.

सप्तचत्वारिंशत्तम त्रि. (सप्तचत्वारिंशतः पूरणः) સુડતાલીસમું.

सप्तच्छद पु. (सप्त सप्त छदाः प्रतिपत्रं यस्य वृत्तौ) સાતપુડાનું ઝાડ.

सप्तजिह्व पु. (सप्त जिह्वा इव आस्वादसाधनानि अर्चींषि यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

सप्तज्वाल पु. (सप्त कालीत्यादयः ज्वाला यस्य) ઉપરનો અર્થ.

सप्ततन्तु पु. (सप्तभिः भूरादिभिः महाव्याहृतिभिस्तन्यते तन्+तुन्) યજ્ઞ.

सप्तत त्रि. (सप्तति+डट्) સીત્તેરમું.

सप्तति स्त्री. (सप्तगुणिता दशतिः नि०) સીત્તેર.

सप्ततितम त्रि. (सप्ततेः पूरणः तमप्) સીત્તેરમું

सप्तदश त्रि. (सप्तदशन्+पूरणार्थे डट्) સત્તરમું.

सप्तदशन् त्रि. ब. व. (सप्ताधिका दश) સત્તર.

सप्तदशम त्रि. (सप्तदश+पूरणार्थे मट्) સત્તરમું.

सप्तदीधिति पु. (सप्त दीधितयो यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

सप्तद्वीपा स्त्री. (सप्त द्वीपा यस्याम्) પૃથ્વી.

सप्तधा अव्य. (सप्तन्+प्रकारे धाच्) સાત પ્રકારે, સાત રીતે.

सप्तधातु पु. ब. व. (सप्तगुणिता धातवः) શરીરમાં રહેલી સાત ધાતુઓ, રસ-લોહી-માંસ-મેદ-હાડકાં-મજ્જા-વીર્ય વિગેરે.

सप्तन् पु. त्रि. ब. (सप्+तनिन्) સાત, સાતની સંખ્યા.

सप्तनाडीचक्र न. (सप्तनाडीनां चक्रम्) વૃષ્ટિ જાણવા સારૂ એક ચક્ર.

सप्तनामा स्त्री. (सप्त नामानि यस्याः टाप्) આદિત્યભક્તા નામની વેલ.

सप्तपत्र पु. (सप्त सप्त पत्राणि प्रतिपत्रं यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ, મુદ્‌ગર વૃક્ષ.

सप्तपदी स्त्री. (सप्तानां पदानां समाहारः ङीप्) વિવાહ સમયે ચોરીમાં જે સાતપગલાં ભરાય છે તે.

सप्तपर्ण पु. (सप्त सप्त पर्णान्यस्य प्रतिपर्णम्) સાતપુડાનું ઝાડ.

सप्तपर्ण न. (सप्त च तानि पर्णानि च) સાત પાંદડાં.

सप्तपर्णी स्त्री. (सप्तपर्ण+स्त्रियां ङीप्) રીસામણીનો વેલો.

सप्तपाताल न. (सप्तानां पातालानां समाहारः) સાત પાતાલ.

सप्तपुत्रसू स्त्री. (सप्त पुत्रान् सूते, सू+क्विप्) સાત છોકરાંની માતા.

सप्तप्रकृतिविकृति स्त्री. ब. व. (सप्तसंख्याताः प्रकृतिविकृतयः) સાંખ્ય પ્રસિદ્ધ મહત્તત્ત્વ-અહંકાર-પાંચ સૂક્ષ્મભૂતો-પંચ તન્માત્રાઓ.

सप्तभद्र पु. (सप्तसु स्थानेषु भद्रमस्य) સરસડાનું ઝાડ.

सप्तम त्रि. (सप्तानां पूरणः मट्) સાતમું.

सप्तमी स्त्री. (सप्तम+स्त्रियां ङीप्) સાતમ તિથિ, સાતમી વિભક્તિ.

सप्तरक्त पु. (सप्त रक्तानि प्रशस्तानि अस्य) જેના હાથ-પગનાં તળીયાં-નેત્રનો અંદરનો ભાગ-નખ-તાળવું-અધરોષ્ઠ-જીભ એ સાત લાલ હોય તે.
"पाणिपादतले रक्ते नेत्रान्तरनखानि च
तालुकाधरजिह्वा च प्रशस्ता सप्तरक्तता"

सप्तरात्र न. (सप्तानां रात्रीणां समाहारः) સાત રાત્રિઓ.

सप्तर्षि पु. ब. व. (सप्त ऋषयः संज्ञात्वात्) મરીચિ-

समीकरण न. (असमः समः क्रियतेऽनेन, सम्+च्वि+क्व ल्युट्) સરખું કરવું, સમાન કરવું, બીજ ગણિત પ્રસિદ્ધ એક ક્રિયા.

समीकृत त्रि. (सम+च्वि+कृ+क्त) સરખું કરેલ, સમાન કરેલ.

समीक्ष न. (सम्यगीक्षतेऽनेन, घञ्) સાંખ્યશાસ્ત્ર.

समीक्ष पु. (सम्+ईक्ष+भावे घञ्) પર્યાલોચન, વિચારવું, સારી રીતે જ્ઞાન, સારી રીતે તપાસવું.

समीक्षा स्त्री. (सम्+ईक्ष्+अ+स्त्रियां टाप्) ઉપરના અર્થ, સત્ય, બુદ્ધિ, મીમાંસા, શાસ્ત્ર, યત્ન, પ્રયત્ન.

समीक्षित त्रि. (सम्+ईक्ष्+कर्मणि क्त) સારી રીતે જોયેલ, વિચારેલ, તપાસેલ,

समीक्ष्य अव्य. (सम्+ईक्ष्–सम्बन्धर्थे ल्यप्) સારી રીતે જોઇને, વિચારીને, તપાસીને.

समीक्ष्यकरण न. (समीक्ष्य पर्यालोच्य कृ+ल्युट्) સારી રીતે જોઇને કરવું. વિચારીને કરવું.

समीक्ष्यकारिन् त्रि. (समीक्ष्य पर्यालोच्य, करोति, कृ+णिनि) સારી રીતે વિચારીને કરનાર.

समीच त्रि. (सम्+इण्+चट् कित् दीर्घश्च) સંયુક્ત, જોડાયેલું.

समीचक न. (समीच+संज्ञायां कन्) મૈથુન.

समीची स्त्री. (संयातीति, सम्+इण्+चट्+ङीप्) હરણી, મૃગલી, વંદના, પ્રશંસા, વખાણ.

समीचीन न. (सम्यग्भवः, सम्+अन्च्+क्विप् ततः स समःसमि अञ्चेरकारलोपे पूर्वपददीर्घः) ઠીક, સારૂ, સાચું, સત્ય.

समीचीन त्रि. (,, ,,) યથાર્થ, સારૂં, સાચું, ખરૂં.

समीचीनता स्त्री. (समीचीनस्य भावः तल्+टाप्) યથાર્થપણું, સત્યતા.

समीचीनत्व न. (समीचीनस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समीद पु, ( ) ઘઉંનો લોટ,

समीनिका स्त्रीः (समां प्राप्य प्रसूते–ख ततः स्वार्थे क टाप्) દરેક વર્ષે વીઆતી ગાય.

समीप त्रि. (सङ्गता आपोयत्र अच् समा० आतईत्वं) પાસેનું, નજદીકનું.

समीप न. (,, ,,) પાસેપણું, નજદીક, નિકટતા. "पृथिव्या यो शरणं स तव समीपे वर्तते,, शाकुन्तले.

समीपग त्रि. (समीपं गच्छति, गम्+ड) પાસે જનાર,

समीपतस् अव्य. (समीप+पञ्चम्यर्थे तसिल्) નજદીકથી, પાસેથી.

समीपता स्त्री. (समीपस्य भावः तल्+टाप्) પાસેપણું, નજદીકપણું.

समीपत्व न. (समीपस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

समीभवन न. (सम्+च्वि+भू+ल्युट्) સરખું થવું, સપાટ થવું, સીધું થવું.

समीभूत त्रि. (सम्+च्वि +भू+क्त) સરખું થયેલ, સપાટ થયેલ, સીધું થયેલ.

समीर पु. (सम्यक् ईरयति नोदयति, सम्+ईर्+अच्) પવન, વાયુ, ખીજડીનું ઝાડ.

समीरण पु. (समीरयतीति, सम्+ईर्+ल्यु) વાયુ, પવન, મરવાનું ઝાડ, મુસાફર.

"यः पूरयन् कीचकरन्ध्रभागान्
दरीमुखोत्थेन समीरणेन,, कुमारसम्भवे.

समीरण न. (सम्+ईर्+ल्युट्) સારી રીતે પ્રેરણા–કરવી, ફેંકવું, સારી રીતે બોલવું, ઉચ્ચાર કરવો.

समीरित त्रि. (सम्+ईर्+क्त) સારી રીતે પ્રેરણા કરેલ, ફેંકેલ, સારી રીતે બોલેલ, ઉચ્ચારેલ–કહેલ.

समीहन न. (सम्+ईह्+भावे+ल्युट्) ચાહવું, ઇચ્છવું, સારી ચેષ્ટા કરવી.

समीहा स्त्री. (सम्+ईह्+अङ्+टाप्) ચાહના, ઇચ્છા, સારી ચેષ્ટા,

समीहित त्रि. (सम्+ईह्+क्त) ચાહેલ, ઇચ્છેલ, સારી ચેષ્ટા કરેલ.

समीहित न. (सम+ईह्+भावे क्त) ચાહવું, ઇચ્છવું, સારી ચેષ્ટા કરવી.

समुख त्रि. (सह मुखेन मुखव्यापारेण वा सहस्य सादेशः) વાચાળ, બહુ બોલબોલ કરનાર.

समुचित त्रि. (सम्+उच्+क्त) વ્યાજબી, સારી રીતે ઉપયોગી.

समुचितता स्त्री. (समुचितस्य भावः तल्+टाप्) યોગ્યતા, લાયકાત, વ્યાજબીપણું.

અત્રિ-પુલહ-પુલસ્ત્ય-ક્રતુ-અંગિરસ અને વસિષ્ઠ એ સાત ઋષિઓ.

सप्तर्षिमंडल त्रि. (सप्तर्षीणां मण्डलम्) આકાશમાં સાત ઋષિઓનું તારારૂપે મંડળ.

सप्तला स्त्री. (सप्तधा लाति, ला+क+टाप्) મોગરો, ચણોઠી, પાડળ વનસ્પતિ, વનસ્પતિ ચર્મકષા.

सप्तशती स्त्री. (सप्तानां शतानां समाहारः ङीप्) સાતસો શ્લોકનો દેવીચરિત્રનો એક ગ્રન્થ-ચંડીપાઠ.

सप्तशिरा स्त्री. (सप्त शिरा अस्याः) નાગરવેલ.

सप्तसप्ति पु. (सप्त सप्तयोऽश्वा यस्य) સૂર્ય, આકડાનુ ઝાડ.

सप्तसागर पु. ब. व. (सप्त संख्याताः सागराः) સાત સમુદ્ર.

सप्तांशु पु. (सप्त अंशवो ज्वाला यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

सप्तांशुपुङ्गव पु. (सप्तभिरंशुभिः पुङ्गव इव श्रेष्ठत्वात्) શનિ ગ્રહ.

सप्तार्चिस् पु. (सप्त अर्चींषि यस्य) અગ્નિ,ચિત્રાનુ ઝાડ, શનિ ગ્રહ.

सप्ताश्व पु (सप्त अश्वा अस्य) સૂર્ય, આકડાનુ ઝાડ

सप्ताश्ववाहन पु. (सप्त अश्वाः वाहनान्यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सप्ताह न. (सप्तानामह्नां समाहारः अच्) સાત દિવસ.

सप्ति पु. (सप्+क्तिन्) અશ્વ,

सफर पु. (सप्+अरन् पृषो० पस्य फः) એક જાતનું માછલું.

सफरी स्त्री. (सफर+स्त्रियां जाति० ङीप्) એક જાતની માછલી.

सफल त्रि. (सह फलेन सहस्य सः) સફળ, ફળવાળું, વ્યર્થ નહિ તે.

सबधूक त्रि. (सह वध्वा+क सहस्य सः) સ્ત્રીવાળો પુરૂષ.

सबल त्रि. (सह बलेन सामर्थ्येन सैन्येन वा सहस्य सः) સૈન્યવાળુ, લશ્કર સહિત, સામર્થ્યવાળુ, બળવાળુ, બળવાન.

सबाध त्रि. (सह बाधेन, सहस्य सः) બાધાવાળુ, પીડાવાળું.

सब्रह्मचारिन् पु. (समानं ब्रह्म वेदग्रहणकालीनं व्रतं चरति, चर्+णिनि समानस्य सः) એક ગુરૂ પાસેથી વેદાધ્યયનકાળે વેદાધ્યયન નિમિત્તે સમાન વ્રતનું આચરણ કરનાર.

सभय त्रि. (सह भयेन सहस्य सः) ભયવાળુ, બીકવાળુ.

सभर्तृका स्त्री. (सह भर्त्रा पत्या सहस्य सः कप्+टाप्) હયાત ધણીવાળી સ્ત્રી.

सभा स्त्री. (सह भान्ति अभीष्टनिश्चयार्थ मेकत्र यत्र गृहे) ધણાઓને બેસવાનું સ્થાન, દ્યૂત, ઘર, સમૂહ, ન્યાયમંદિર, કોર્ટ.

सभाज् (चु. उभ. सेट् सभाजयति-ते) સેવવું, દર્શન કરવું. સ. દીપવું અ.

सभाजन न. (सभाज्+भावे ल्युट्) જતી-આવતી-વેળા સુખ-આનંદ-પ્રીતિનું સાધન સંભાષણ-વાતચીત, પૂજવું, સત્કાર, પૂજા.

सभाजन पु. (सभायाः जनः) સભાનો માણસ.

सभाजित त्रि. (सभाज्+कर्मणि क्त) સુખ આનંદ કે પ્રીતિની વાતચીત કરેલ, પૂજેલ, સેવેલ, સત્કાર કરેલ.

सभापति पु. (सभायाः पतिः) સભાનો પતિ, પ્રમુખ, સભાનો સ્થાપક રાજા.

सभासद् पु. (सभायां सीदति, सद्+क्विप्) સભાસદ, સભામાં બેસનાર, સામાજીક સભ્ય.

सभास्तार पु. (सभां स्तृणाति, स्तृ+अण्) સામાજીક, સભ્ય, સભાના પ્રમુખને સહાયક.

"अर्थिप्रत्यर्थिनो सभ्यान् लेखकप्रेक्षकांश्च यः।
धर्मवाक्यैरञ्जयति स सभास्तारतामियात्" शुक्रनीतिः॥

सभिक पु. (सभा द्यूतसभा आश्रयत्वेनास्त्यस्य ठन्) જુગારી,

सभीक पु. (सभा द्यूतं प्रयोजनमस्य ईकन्) જુગારી.

सभोचित पु. (सभा उचिता परिचिता यस्य) પંડિત.

सभोचित त्रि. (सभायामुचितम्) સભામાં યોગ્ય.

सभ्य पु. (सभायां साधुः यत्) સામાજીક, સભાસદ, જુગારી.

सभ्य त्रि. (सभा+य) વિશ્વાસુ, વિશ્વાસપાત્ર, સભાને યોગ્ય, નિમક હલાલ, સભ્યતાવાળુ.

सभ्यता स्त्री. (सभ्यस्य भावः तल्+टाप्) સભ્યપણું.

समुचितत्व न. (समुचितस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समुच्चय पु. (सम्+उद्+चि+अच्) સમુહ, બે ત્રણ વગેરેનો ઢગ, પરસ્પર નિરપેક્ષ એવી અનેક વસ્તુઓનો એક ક્રિયા વગેરેમાં અન્વય, સંબન્ધ, समाहार જુઓ.

समुच्चर पु. (सम्+उद्+चर्+अप्) સારી રીતે ઉચ્ચારણ, સારી રીતે ત્યાગ.

समुच्चार पु. (सम्+उद्+चर्+घञ्) ઉપરનો અર્થ.

समुच्चारण न. (सम्+उद्+चर्+णिच्+ल्युट्) સારી રીતે ઉચ્ચારણ, સારી રીતે ત્યાગ.

समुच्चित त्रि. (सम्+उद्+चि+क्त) એકઠું કરેલ, ઢગ કરેલ, સમૂહ કરેલ.

समुच्चीयमान त्रि. (सम्+उद्+चि+य+शानच्) એકઠું કરાતું, ઢગલો કરાતું, સમૂહરૂપે કરાતું.

समुच्छिद्यमान त्रि. (सम्+उद्+छिद्+यक्+शानच्) મૂળમાંથી ઉખાડાતું, નાશ પમાડાતું.

समुच्छेद पु. (सम्+उद्+छिद्+घञ्) વિનાશ, મૂળમાંથી ઉખાડી નાંખવું તે.

समुच्छ्रय पु. (सम्+उद्+श्रि+अच्) ઉંચાઈ, ઘણીજ ઉન્નતિ, વિરોધ.

समुच्छ्राय पु. (सम्+उद्+श्रि+घञ्) ઉપર પ્રમાણે.

समुच्छ्रित त्रि. (सम्+उद्+श्रि+क्त) ઉંચું કરેલ, ઉન્નતિ કરેલ, વિરોધ કરેલ.

समुच्छ्वलन न. (सम्+उद्+श्वल्+भावे ल्युट्) સારી રીતે વિસ્તાર પામવો, ઉછળવું.

समुच्छ्वलित त्रि. (सम्यक् उच्छ्वलितम्, उद्+श्वल्+क्त वा) સારી રીતે વિસ્તાર પામેલ, ઉછળેલ. "समुच्छ्वलितविभ्रमा गतिः" काव्यप्रकाशः

समुच्छ्वस पु. (सम्+उद्+श्वस्+क) શ્વાસ.

समुच्छ्वसन न. (सम्+उद्+श्वस् भावे ल्युट्) સારી રીતે ઉચ્છ્વાસ લેવો, શ્વાસલેવો, જીવવું.

समुच्छ्वसित त्रि. (सम्+उद्+श्वस्+क्त) સારી રીતે ઉચ્છ્વાસ લીધેલ, શ્વાસ લીધેલ, જીવેલ.

समुज्झन न. (सम्+उज्झ्-उत्सर्गे+भावे ल्युट्) છોડવું, ત્યાગ કરવો, તજવું.

समुज्झित त्रि. (सम्+उज्झ्+क्त) છોડેલ, ત્યાગકરેલ, તજેલ.

समुत्क्रम पु. (सम्+उद्+क्रम्+घञ् न वृद्धिः) ઉંચે જવું, સારા રીતે ઉગવું.

समुत्क्रोश पु. (सम्+उद्+क्रुश्+अच् सम्यक् उत्क्रोशति उच्चैः शब्दायते) ટીટોડી પક્ષી.

समुत्क्रोश पु. (सम्+उद्+क्रुश्+भावे घञ्) મોટા શબ્દ-બૂમ.

समुत्क्रोशी स्त्री. (समुत्क्रोश+स्त्रियां जातिः ङीप्) ટીટોડી.

समुत्थ त्रि. (सम्यगुत्तिष्ठति, सम्+उद्+स्था+क सस्य थः) સારી રીતે ઉઠેલ, ઉગેલ. "अथ नयनसमुत्थं ज्योतिरत्रेरिव द्यौः" रघौ.

समुत्थान न. (सम्+उद्+स्था-करणे ल्युट् सस्य थः) ઉઠવું, ઉભાથવું. ઉદ્યોગ, ઉદ્યમ, વ્યાધિનો નિર્ણય, ઉગવું, વધવું, વધારો.

समुत्थित त्रि. (सम्+उद्-स्था+क्त) ઉત્પન્ન થયેલું, ઉઠેલું, ઉભું થયેલું.

समुत्पतन न. (सम्+उद्-पत्+भावे ल्युट्) ઉંચે ઉડવું, ચઢવું, જવું, ચઢાઈ, પ્રયત્ન કરવો.

समुत्पतित त्रि. (सम्+उद्+पत्+क्त) ઉંચે ઉડેલ, ગયેલ, ચઢેલ, ચઢાઈ કરેલ, પ્રયત્ન કરેલ.

समुत्पत्ति स्त्री. (सम्+उद्+पद्+क्तिन्) ઉત્પત્તિ, ઉત્પન્ન થવું, ઉગવું, પેદાશ.

समुत्पन्न त्रि. (सम्+उद्+पद्+क्त) ઉત્પન્ન થયેલ, નીપજેલ, પેદા થયેલ.

समुत्पाट त्रि. (सम्+उद्+चुरा. पट्+अच्) મૂળમાંથી ઉખેડી નાંખવું, નિર્મૂળ કરવું.

समुत्पाटन न. (सम्+उद्+चुरा. पट्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समुत्पाटित त्रि. (सम्+उद्+चुरा. पट्+क्त) મૂળમાંથી ઉખાડી નાંખેલ, નિર્મૂળ કરેલ.

समुत्पादन न. (सम्+उद्+पद्+णिच्+ल्युट्) ઉપજાવવું, ઉત્પન્ન કરવું, પેદા કરવું, બનાવવું, કરવું.

समुत्पादित त्रि. (सम्+उद्+पद्+णिच्+क्त) ઉત્પન્ન કરેલ, ઉપજાવેલ, પેદા કરેલ, બનાવેલ, કરેલ.

समुत्पिञ्ज त्रि. (सम्+उद्+पिञ्ज्+अच्) ઘણુંજ ગભરાયેલું, અત્યન્ત આકુળવ્યાકુળ.

सभ्यत्व न. (सभ्यस्य. भावः, त्व) સભ્યપણું.

सम् अव्य. (सो+बा० कमु) સાથે, એકઠાં, સારૂં. સારી રીતે, પ્રકર્ષમાં તથા સમુચ્ચયમાં વપરાય છે.

सम त्रि. (समतीति, सम् वैक्लव्ये+अच्) સમાન, તુલ્ય, સરખું, જેવું, સીધું, સપાટ, યોગ્ય, સારૂ, જોડું, જોડકું, સર્વ બધું, સઘળું.

समकन्या स्त्री. (समा विवाहयोग्या कन्या) પરણવાને યોગ્ય થયેલી કન્યા.

समकाल पु. (समः समानः काल समयः) સમાન કાળ, યોગ્ય વખત.

समकोण त्रि. (समः कोणो यस्य) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ રેખા ગણિતમાં કહેલ સરખાકોણ યુક્ત ત્રિકોણ વિગેરે.

समकोल पु. (समः कोलो यस्य) એક જાતનો સર્પ.

समकोली स्त्री. (समकोल+स्त्रियां जाति ङीष्) સાપણ.

समक्ष अव्य (अक्ष्णोः समीपम् अव्ययी० अच्) પ્રત્યક્ષ, આંખની નજરે, રૂબરૂ.

समक्ष त्रि. (अक्ष्णोः समीपं, सम्+अक्षि+अच्) પ્રત્યક્ષના વિષયનું, આંખે જોયેલ.

समगन्धक पु. (समास्तुल्यभागेन निवेशितागन्धाः गन्धयुक्तद्रव्याण्यत्र कप्) એક જાતનો બનાવટી ધૂપ.

समगन्धिक पु. (समः सर्वदा तुल्यरूपो गन्धोऽस्त्यस्य ठन्) સુગન્ધીવાળો–ખસ.

समग्र त्रि. (समं सकलं यथा स्यात्तथा गृह्यते, ग्रह्+ड) સકળ, સંપૂર્ણ, બધું, પૂર્ણ, સઘળું.

समग्रता स्त्री. (समग्रस्य भावः तल्+टाप्) સમગ્રપણું, સઘળાપણું.

समग्रत्व न. (समग्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

समङ्गा स्त्री. (समज्यतेऽनया, सम्+अन्ज्+करणे घञ्+टाप्) મજીઠ.

समचित त्रि. (समं सर्वत्र समभावं चित्तं यस्य) સર્વ ઠેકાણે સમાનતાવાળું, સર્વ ઉપર સમાન મનવાળું, તત્વજ્ઞાની.

"शत्रौ मित्रे पुत्रे बन्धौ मा कुरु यत्नं विग्रहसंधौ
भव समचितः सर्वत्र त्वं वाञ्छस्यचिराद् यदि सत्तत्त्वम्"
श्रीशंकराचार्यः

समज्ञा स्त्री. (समस्मिन् सर्वत्र ज्ञायतेऽनया, ज्ञा+क+टाप्) કીર્તિ, યશ.

समज्या स्त्री. (सम्+अज्+क्यप् न वीभावः टाप्) સભા, કીર્તિ, યશ, આબરૂ.

समञ्जस त्रि. (सम्यक् अञ्ज औचित्यं यत्र अच् समा.) યોગ્ય, યુક્ત, લાયક, વ્યાજબી, અત્યન્ત.

समञ्जस न. (,, ,, यत्र) યોગ્યપણું, યુક્તપણું, લાયકાત, વ્યાજબીપણું, અત્યન્તપણું.

समञ्जसता स्त्री. (समञ्जसस्य भावः तल्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समञ्जसत्व न. (समञ्जसस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समण्ठ पु. એક જાતનું શાક.

समता स्त्री. (समस्य भावः तल्+टाप्) સમાનપણું.

समत्व न. (समस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समत्रय न. (समं त्रयं यत्र) ત્રણ સરખા ભાગ, મરીગોળ, હરડે–એ ત્રણેના સરખા ભાગ.

समत्सर त्रि. (सह मत्सरेण, सहस्य सः) મત્સરવાળું, અદેખું, ક્રોધી.

समदर्शिता स्त्री. (समदर्शिनः भावः तल्+टाप्) સર્વ ઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખનાર.

समदर्शित्व न. (समदर्शिनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समदर्शिन् त्रि. (समस्मिन् सर्वत्र ब्रह्मभावेनऽभिन्नतया पश्यति, दृश्+णिनि) સર્વ ઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખનાર.

समदृष्टि त्रि. (समाना दृष्टिर्यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समदृष्टि स्त्री. (समा चासौ दृष्टिश्च) સર્વ ઉપર સમાન દૃષ્ટિ–સમભાવ.

समदृष्टिता स्त्री. (समदृष्टेर्भावः तल्+टाप्) સર્વ ઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખવા પણું.

समदृष्टित्व न. (समदृष्टेर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

समधिक त्रि. (सम्यक् अधिकः प्रा. स.) અત્યન્ત અધિક.

समधृत त्रि. (सम+धृ+क्त) સમાન રીતે ધારણ કરેલ, બરાબર, સમાન.

समध्व त्रि. (समानः अध्वा यस्य) સમાન માર્ગવાળું, એક સાથે જનાર.

समनियत त्रि. (समेन नियतः) વ્યાપકપણું હોયે

समुत्पिञ्ज पु. (सम्+उद्+पिञ्ज्+अच्) ગભરાયેલું સૈન્ય.

समुत्सर्ग पु. (सम्+उद्+सृज्–घञ्) સારી રીતે ત્યાગ કરવો, તજવું.

समुत्सव पु. (सम्यक् उत्सवः) સારો ઉત્સવ, મોટો ઉત્સવ.

समुत्सुक त्रि. (सम्यगुत्सुकः) સારી રીતે ઉત્સુક, ઇચ્છિતવસ્તુ મેળવવા માટે ઘણું જ ઉતાવળીયું.

समुत्सृष्ट त्रि. (सम्+उद्+सृज्+क्त) સારી રીતે ત્યજેલ, છોડેલ, ત્યાગ કરેલ.

समुत्सेध पु. (सम्+उद्+सिध्–घञ्) અત્યન્ત ઉંચાઈ, વિશાળતા.

समुदक्त त्रि. (सम्+उद्+अन्च्+क्त) કુવા વિગેરેમાંથી બહાર કાઢેલ પાણી વિગેરે.

समुदय पु. (सम्+उद्+इण्+अच्) સમૂહ, યુદ્ધ, લડાઇ, સારી રીતે ઉદય, સારો ઉદય, સારો દિવસ. "स्वभावादुद्भूतां गुणसमुदयावाप्तिविषयां द्युतिं सैंहीं किं श्वा धृतकनकमालोऽपि लभते" हितोपदेशः

समुदय न. (सम्+उद्+इण्+अच्) જ્યોતિષમાં કહેલ લગ્ન, પાછળના ભાગમાં રહેલ સૈન્ય.

समुदागम पु. (सम्+उद्+आ+गम्+घञ् न वृद्धिः) સારૂં જ્ઞાન.

समुदाचार पु. (सम्+उद्+आ+चर्+घञ्) અભિપ્રાય, સારો આચાર.

समुदाय पु. (सम्+उद्+आ+इ+घञ्) સમૂહ, યુદ્ધ, લડાઈ, સારી રીતે ઉદય, સારો ઉદય, દિવસ.

समुदित त्रि. (सम्+उद्+इण्+क्त) એકઠું કરેલ, ઢગલો કરેલ, સમૂહ.

समुदित न. (सम्+उद्+कर्मणि क्त) સારી રીતે કહેલ.

समुदीरण न. (सम्+उद्+ईर्+ल्युट्) સારી રીતે કહેવું.

समुदीरित त्रि. (सम्+उद्+ईर्+क्त) સારી રીતે કહેલ.

समुद्ग पु. (सम्+उद्+गम्+ड) સમ્પુટ, ડાબલો, ડાબડો, ઢાંકેલી પેટી વિગેરે.

समुद्ग त्रि. (सम्+उद्+गम्+ड) ઉદય પામનાર, ઉગનાર, ઉત્પન્ન થનાર, મગવાળુ, મગસહિત.

समुद्गक पु. (सम्+उद+गम्+ड–स्वार्थे क) સમ્પુટ, ડાબલો, ડાબડો, ઢાંકેલી પેટી વિગેરે.

समुद्गत त्रि. (सम्+उद्+गम्+कर्मणि क्त) ઉગેલ, ઉંચે ગયેલ, જન્મેલ, ઉત્પન્ન થયેલ, ઉદય પામેલ.

समुद्गम पु. (सम्+उद्+गम्+घञ् न वृद्धिः) ઉંચે જવું, ઉગવું, ઉત્પન્ન થવું, જન્મ, ઉત્પત્તિ, ઉદય.

समुद्गीत त्रि. (सम्+उद्+गै+क्त) ઉચ્ચ સ્વરથી ગાયેલ, ઉંચેથી ગાયેલ,

समुद्गीर्ण त्रि. (सम्+उद्+गॄ+क्त) વમેલ, ઓકેલ, બહાર કાઢેલ, બોલેલ, કહેલ, ઉંચું કરેલ, ઉંચે તોળેલ.

समुद्दिष्ट त्रि. (सम्यक् उद्दिष्टम्, उद्+दिश्+क्त) સારા ઉદ્દેશવાળો પદાર્થ, દેખાડેલ, બતાવેલ.

समुद्देश पु. (सम्यक् उद्देशः, सम्+उद् दिश् घञ्) સારો ઉદ્દેશ, સારૂં લક્ષ્ય, દેખાડવું, બતાવવું.

समुद्धत त्रि. (सम्+उद्+हन्+क्त) અત્યન્ત ઉદ્ધત, ઘણુ જ અવિનયી, બહાર કાઢેલ, ઉંચે કરેલ.

समुद्धरण न. (सम्+उद्+हृ+भावे कर्मणि ल्युट्) ઉંચે કરવું, ઉંચકવું, ઉલટી કરવી, મૂળમાંથી ઉખાડી નાંખવું, ઉદ્ધાર કરવો.

समुद्धरण त्रि. (सम्+उद्+हृ+युच) ઓકી કાઢેલ, બહાર કાઢેલ, મૂળમાંથી ઉખાડી કઢાડેલ.

समुद्धर्तृ त्रि. (सम्+उद्+हृ+तृच) ઉદ્ધાર કરનાર, બહાર કાઢનાર, ઓકનાર, મૂળમાંથી ઉખેડી નાખનાર, હરાયેલા દ્રવ્યને પાછું લાવનાર.

समुद्धृत त्रिः (सम्+उद्+हृ+क्त) દૂર કરેલ, ખસેડેલ, ઉખેડી નાંખેલ, ઉંચે ખેંચેલ, ઉદ્ધત, ઓકી કાઢેલ.

समुद्भव पु. (सम्+उद्+भू+अच्) ઉત્પત્તિ, જન્મ, ઉત્પન્ન થવું, પેદા થવું.

समुद्भूत त्रि. (सम्+उद्+भू+क्त) ઉત્પન્ન થયેલ, પેદા થયેલ, જન્મેલ, નીપજેલ.

समुद्यत त्रि. (सम्+उद्+यम्+क्त) સારી રીતે ઉદ્યમવાળું, તૈયાર, સજ્જ થયેલ.

समुद्यम त्रि. (सम्+उद्+यम्+घञ् न वृद्धिः) સારી રીતે ઉદ્યમ, ઘણોજ પ્રયત્ન, સારો પ્રયત્ન.

છતે વ્યાપ્યત્વવાળું.

समनुज्ञा स्त्री. (सम्+अनु+ज्ञा+क्त+टाप्) રજા, કબૂલાત, પરવાનગી.

समनुज्ञात त्रि. (सम्+अनु+ज्ञा+कर्मणि क्त) રજા આપેલું, કબુલ કરેલું, પરવાનગી આપેલ.

समनुज्ञान न. (सम्+अनु+ज्ञा+ल्युट्) રજા, કબુલાત, પરવાનગી.

समन्त पु. (सम्यक् अन्तः) સારી રીતે અંત–છેડો, સીમા, હદ.

समन्त त्रि. (सम्यक् अन्तः, स यत्र वा) સારીરીતે અંગવાળુ, સંપૂર્ણ, સઘળું.

समन्ततस् अव्य. (समन्त+पञ्चम्यर्थे तसिल्) ચોતરફ, બધે ઠેકાણે, સર્વત્ર.

समन्तदुग्धा स्त्री. (समन्ततो दुग्धमस्याः) થોરનું ઝાડ.

समन्तपञ्चक न. (समन्तात् पञ्चकं ह्रदपञ्चकं यत्र) કુરુક્ષેત્રમાં આવેલું તે નામનું એક તીર્થ.
"त्रिः सप्तकृत्वः पृथिवीं कृत्वा निःक्षत्रियां प्रभुः
समंतपंचके पंच चकार रौधिरान् ह्रदान् ॥
स तेषु तर्पयामास भृगुन्भृगुकुलोद्वह" महाभारते

समन्तभद्र पु. (समन्तात् भद्रमस्य) બુદ્ધ દેવ.

समन्तभुज् पु. (समन्तात् भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) અગ્નિ ચિત્રાનું ઝાડ.

समन्तात् अव्य. (समन्त+अव्ययार्थे आति) ચોતરફ, બધે ઠેકાણે, સર્વત્ર.

समन्यु पु. (सह मन्युना) શિવ.

समन्यु त्रि. (,, ,,) ક્રોધવાળુ, શોકવાળું.

समन्वित त्रि. (सम्+अनु+इण्+क्त) યુક્ત, સંગત, સહિત, સાથે.

समपद न. (समं पदं यस्मिन्) લક્ષ્ય વીંધતી વખતે ધનુર્ધારીઓની ઉભા રહેવાની એકરીત, એક રતિ-બન્ધ-મૈથુન પ્રકાર.

समपाद पु. (समाः पादाः स्त्रीपुंसोर्यत्र) એક રતિ બન્ધ-એક મૈથુન પ્રકાર.

समबुद्धि त्रि. (समा बुद्धिर्यस्य) સરખી બુદ્ધિવાળું.

समभाव पु. (समस्य भावः) સમાનભાવ, સમાનપણુ, તુલ્યપણું.

समभाव त्रि. (समः समानः भावो यस्य) સમાન ભાવવાળુ, તત્વજ્ઞાની, સર્વ ઉપર સમાનભાવ રાખનાર.

समभिव्याहार पु. (सम्+अभि+वि+आ+हृ) સહિતપણુ, પૂર્વાપરીભાવ, વ્યવધાન રહિતપણુ, સહોચ્ચારણ.

समभिव्याहृत त्रि. (सम्+अभि+वि+आ+हृ+क्त) સાહત, સહોચ્ચારણ કરેલ, વ્યવધાન રહિત.

समभिव्याहृति स्त्री. (सम्+अभि+वि+आ+हृ+भावे क्तिन्) સહિતપણુ, પૂર્વાપરીભાવ, વ્યવધાન રહિત-પણુ, સહોચ્ચારણ.

समभिसरण न. (सम्+अभि+सृ+भावे ल्युट्) સામે જવું, જવું, મેળવવા શોધવું, મેળવવા ચાહવું.

समभिहरण न. (सम्+अभि+हृ+भावे ल्युट्) હરવું, હરણ કરવું, લેવું, પકડવું.

समभिहार पु. (सम्+अभि+हृ+घञ्) વારંવાર,ક્રિયાનુ સતતપણું, અત્યન્ત, ઘણાપણું.

समभूमि स्त्री. (समा समाना भूमिः) સરખી ભોંય.

समम् अव्य. (सम्+अमु) સાથે, સહિતપણું, એક સમયે, એકજ વખતે
"सममेव समाक्रान्तं द्वयं द्विरदगामिना" रघौ.

सममिति त्रि. (समा मितिर्यस्य) સમાન માપવાળું, સમાન માપનું.

सममिति स्त्री. (समा चासौ मितिश्च) સમાન માપ.

समय पु. (सम्+इण्+अच्) કાળ, વખત, શપથ, સોગન્દ, આચાર, સિદ્ધાન્ત, અંગીકાર, સ્વીકાર, સંકેત, નિર્દેશ, ભાષા, બોલવું, બોલી, સંપત્તિ, આજ્ઞા, નિયમ, અવસર, કાલવિજ્ઞાન, સમયનુ જ્ઞાન, નિયમ બાંધવો, શાસ્ત્ર, કરાર, ઠરાવ, મોસમ,નિયમ

समयभेद पु. (समयस्य भेदः) કબુલાતનો ભંગ, નિયમનો ભંગ, વખત ગુમાવવો.

समयव्यभिचार पु. (समयस्य व्यभिचारः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समया अव्य. (सम्+इण्+आ) પાસેપણુ, સમીપ, મધ્યે, વચ્ચે.

समयाकार पु. (समयस्य संकेतस्याकारः) સંકેત

समयाध्युषित न. (समयः अध्युषितो यत्र) સૂર્ય અને તારા જે સમયે દેખાતા નથી તે સમય–પરોઢ –પ્રભાત.

"दुरापमपि लोकेऽस्मिन् यद्यद्वस्त्वभिवाञ्छति
तत्तदाप्नोति मेधावी तस्मात् कार्यः समुद्यमः"

समुद्र पु. (सम्+उदि-क्लेदने+रक्,सम्+उद्+रा+क वा) दरीयो, समुद्र.

समुद्र त्रि. (मुद्रया सह वर्तमानः) मुद्रावाळुं, मुद्रा सहित, मर्यादावाळुं, महोरवाळुं, शिक्कावाळुं.
"वभौ मरुत्वान् विकृतः समुद्रः"

समुद्रकफ पु. (समुद्रस्य कफ इव) समुद्रनुं फीण-समदर फीण.

समुद्रकाञ्ची स्त्री. (समुद्रस्य काञ्ची) पृथ्वी,

समुद्रकान्ता स्त्री. (समुद्रस्य कान्ता) नदी, वनस्पति पृक्का-कपूरीमधुरी.

समुद्रग त्रि. (समुद्रं गच्छति, गम्+ड) समुद्रमां जनार, दरीया तरफ जनार.

समुद्रगा स्त्री. (समुद्रं गच्छति, गम्+ड+टाप्) नदी,

समुद्रगृह न. (समुद्र इव प्रचुरजलं गृहम्) दरीयाइ गृह, दरीयामां जळयंत्र गृह-दरीयाना पाणी उपर बांधेल गृह.

समुद्रचुलुक पु. (समुद्रश्चुलुकः गण्डुषजलमितजलमिव अनायासेन पीतत्वात् यस्य) अगस्त्य मुनि.

समुद्रज पु. (समुद्राज्जायते, जन्+ड) चन्द्र, कपूर.

समुद्रजा स्त्री. (समुद्राज्जायते, जन्+ड+टाप्) लक्ष्मीदेवी.

समुद्रतट न. (समुद्रस्य तटम्) दरीयानो किनारो.

समुद्रतनय पु. (समुद्रस्य तनयः) चन्द्र, कपूर,

समुद्रतनया स्त्री. (समुद्रस्य तनया) लक्ष्मीदेवी.

समुद्रदयिता स्त्री. (समुद्रस्य दयिता) नदी.

समुद्रनवनीत न. (समुद्रस्य नवनीतमिव) अमृत, चन्द्र, कपूर.

समुद्रपत्नी स्त्री. (समुद्रस्य पत्नी) नदी.

समुद्रपुत्र पु. (समुद्रस्य पुत्रः) चन्द्र, कपूर.

समुद्रपुत्री स्त्री. (समुद्रस्य पुत्री) लक्ष्मीदेवी.

समुद्रप्रिया स्त्री. (समुद्रस्य प्रिया) नदी.

समुद्रफल न. एक जातनी औषधि.

समुद्रफेन न. (समुद्रस्य फेनम्) समुद्रनुं फीण-समुद्रफीण.

समुद्रमेखला स्त्री. (समुद्रः मेखलेव वेष्टनाकारत्वात् यस्याः) पृथ्वी.

समुद्रयात्रा स्त्री. (समुद्रस्य यात्रा) समुद्रने तीर्थ मानी मुसाफरी, समुद्रमां डुबी मरवुं.

समुद्रयान न. (यायतेऽनेन या+करणे ल्युट्, समुद्रस्य यानम्) दरीयाई वाहन-वहाणु-स्टीमर वगेरे, दरीयाइ मुसाफरी जेनाथी थाय ते.

समुद्ररमणी स्त्री. (समुद्रः रमण इव वेष्टकत्वात् यस्याः ङीप्) पृथ्वी.

समुद्ररसना स्त्री. (समुद्रः रशनेव यस्याः) पृथ्वी.

समुद्रलवण न. (समुद्रजलजातं लवणम्) दरीयानुं मीठुं.

समुद्रवन्हि पु. (समुद्रस्य वह्निः) वडवानळ-अग्नि.

समुद्रवसना स्त्री. (समुद्रः वसनं यस्याः) पृथ्वी.

समुद्रवस्त्रा स्त्री. (समुद्रः वस्त्रं यस्याः) पृथ्वी.

समुद्रविजय पु. बावीसमा जैन तीर्थंकर नेमिनाथना पिता एक यादव राजा.

समुद्रवेला स्त्री. (समुद्रस्य वेला) दरीयानो किनारो.

समुद्रसुत पु. (समुद्रस्य सुतः) चन्द्र, कपूर.

समुद्रसुता स्त्री. (समुद्रस्य सुता) लक्ष्मीदेवी.

समुद्रसुभगा स्त्री. (समुद्रस्य सुभगा) गंगानदी.

समुद्रसूनु पु. (समुद्रस्य सूनुः) चन्द्र, कपूर.

समुद्रसूनू स्त्री. (समुद्रस्य सूनू) लक्ष्मीदेवी.

समुद्रा स्त्री. (सम्यक् उद्गतो रोऽग्निःर्यस्याः) शमी-खीजडानुं झाड, कचूरो वनस्पति.

समुद्राग्नि पु. (समुद्रस्य अग्निः) वडवानळ अग्नि.

समुद्रान्त न. (समुद्रस्यान्तः पर्य्यन्तदेशः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्य अच्) जायफळ.

समुद्रान्त पु. (समुद्रस्य अन्तः) समुद्रनो अन्त-छेडो.

समुद्रान्त त्रि. (समुद्रः अन्तो यस्य) समुद्र सुधीनुं.

समुद्रान्ता स्त्री. (समुद्रस्य अन्तः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्याः अच्+टाप्) धमासो वनस्पति, वनस्पति यवासो. कपासनो छोड, पृक्का वनस्पति.

समुद्राम्बरा स्त्री. (समुद्रः अम्बरमिव वेष्टनाकारत्वात् यस्याः) पृथ्वी.

समुद्रारु पु. (समुद्रमृच्छति ऋ+गत्यादि करणे वा उण्) एक जातनुं माछलुं, एक जातनुं मोटुं माछलुं, सेतुबन्ध-पुल.

समुद्रिय त्रि. (समुद्र+भवार्थे घ) समुद्रमां होनारथनार.

"तथा प्रभातसमये नष्टे नक्षत्रमंडले।
रविर्यावन्नदृश्यते समयाध्युषितश्च तत्" ॥

समयाशुद्धि स्त्री. (समयस्य अशुद्धिः) સમય–કાળની અશુદ્ધિ.

समर पु. न. (सम्–ऋ+आधारे अप्) યુદ્ધ, લડાઈ.

समरभ पु. (समरवत् भाति, भा+क) તે નામે એક રતિબન્ધ–મૈથુન પ્રકાર.

समरमूर्द्धन् पु. (समरस्य मूर्धा) યુદ્ધનો અગ્રભાગ, લડાઈનો મોખરો.

समरोचित पु. (समरे उचितः) યુદ્ધને લાયક હાથી.

समर्चन न. (सम्यक् अर्चनम्) સારી રીતે પૂજન.

समर्चना स्त्री. (सम्यक् अर्चना) ઉપરનો અર્થ.

समर्चित त्रि. (सम्+अर्च्+क्त) સારી રીતે પૂજેલ.

समर्ण त्रि. (सम्+अर्द्+क्त) સારી રીતે પીડેલ.

समर्थ त्रि. (सम्+अर्थ्+अच् यद्वा संगतोऽर्थो यस्य प्रा. स.) શક્તિવાળું, સામર્થ્યવાળું, બળવાન, હિતકારી, યોગ્ય અર્થવાળું, બંધબેસતા અર્થવાળું.

समर्थ पु. (सम्यक् अर्थः) યોગ્ય અર્થ, સારો અર્થ, ઇચ્છિત અર્થ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ પદ સંબન્ધી વિધિ સમાસ વિગેરે, બળવાન.

समर्थक त्रि. (सम्+अर्थ्+ण्वुल्) સમર્થન કરનાર, સિદ્ધ કરનાર, સાબીત કરનાર.

समर्थक न. (समर्थ+संज्ञायां कन्) અગર ચન્દન.

समर्थता स्त्री. (समर्थस्य भावः तल्+टाप्) સમર્થપણું સામર્થ્ય, શક્તિ.

समर्थत्व न. (समर्थस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

समर्थन न. (सम्+अर्थ्+भावे ल्युट्) "અમુક આ પ્રમાણેજ છે–હોવું જોઇએ" ઇત્યાદિ નિશ્ચય કરવો તે, સિદ્ધ કરવું, સાબીત કરવું, યોગ્ય–અયોગ્યનો વિચાર કરવો, સમાધાન કરવું, ટેકો આપવો, વિરોધ.

समर्थना स्त्री. (सम्+अर्थ्+युच्+टाप्) અશક્ય અધ્યવસાય–ન બને તેવું કાર્ય વગેરેનો નિશ્ચય કરવો તે.

समर्थित त्रि. (सम्+अर्थ्+क्त) સમર્થન કરેલ, સિદ્ધ કરેલ.

समर्द्धक त्रि. (समर्द्धयति, सम्+ऋध्+ण्वुल) ઇચ્છિત ફળ આપનાર દેવો વિગેરે.

समर्दुक त्रि. વર આપનાર, વરદાન આપનાર.

समर्पण न. (सम्यक् अर्पणम्) અર્પવું તે, અર્પણ કરવું, આપવું, સોંપવું.

समर्पणीय त्रि. (सम्यक् अर्पणीयः) સોંપવા લાયક, અર્પણ કરવા યોગ્ય, આપવા લાયક.

समर्पित त्रि. (सम्यक् अर्पितः, अर्प्+क्त) અર્પણ કરેલ, સોંપેલ, આપેલ.

समर्याद त्रि. (सह मर्यादया सहस्य सः) સમીપ, પાસે.

समल न. (सम्यक् मलम्) વિષ્ટા, ગુ.

समल त्रि. (सह मलेन सहस्य सः) મલવાળું, મેલું, વિષ્ટાવાળું.

समवकार पु. (सम्+अव+कृ–आधारे+घञ्) એક જાતનું નાટક.

"वृत्तं समवकारे तु ख्यातं देवसुराश्रयम्" साहित्यदर्पणे

समवतार पु. (समवतीर्य्यतेऽनेन, सम्+अव+तृ–घञ्) પાણીમાં ઉતરવાનાં પગથીયાં.

समवर्त्तिन् पु. (समं वर्त्तते, वृत् णिनि) યમ, ધર્મરાજા

समवर्तिन् त्रि. (समं वर्तते सर्वत्र, वृत+णिनि) સર્વ ઠેકાણે સમભાવે વર્તનાર.

समवनत त्रि. (सम्+अव+नम्+क्त) સારી રીતે નીચે નમેલ.

समवसर्ग्य त्रि. (,, ,, +सृज्+ण्यत्) છોડી દેવા લાયક, જવા દેવા લાયક.

समवाप्ति स्त्री. (,, ,, +आप्+क्तिन्) મેળવવું, પામવું, પ્રાપ્તિ.

समवाय पु. (सम्+अव+अय्+घञ्) સમૂહ, મેળવવું, મેળવી દેવું, ન્યાય પ્રસિદ્ધ નિત્ય દ્રવ્ય વિગેરેમાં જાતિનો સંબન્ધ.

समवायिकारण न. (समवायि च तत् कारणञ्च) જુદું ન પડે તેવું કારણ.

समवायिजनक न. (,, ,, जनकञ्च) એક જાતનું કારણ.

समवायिन् त्रि. (समवाय+अस्त्यर्थे इनि) સમવાય સંબન્ધવાળું, સમૂહવાળું.

समवृत्ति त्रि. (समा वृत्तिर्यस्य) સમાન વૃત્તિવાળું.

समवेत त्रि. (सम्+अव+इण्+क्त) મળેલ, સમવાય સંબન્ધથી જોડાયેલ, સમૂહવાળું, એકઠું થયેલું.

"धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेताः युयुत्सवः" गीतायाम्

समुद्रीय त्रि. (समुद्र+भवार्थे छ) ઉપર પ્રમાણે.

समुद्वह त्रि. (सम्+उद्+वह्+अच्) શ્રેષ્ઠ, વહન કરનાર, ધારણ કરનાર.

समुद्वहत् त्रि. (सम्+उद्+वह्+शतृ) વહન કરતું, વહેતું, ધારણ કરતું.

समुन्दन न. (सम्+उन्द्+ल्युट्) સારી રીતે ભીનું થવું, પલટવું.

समुन्न त्रि. (सम्+उन्द्+क्त) ભીનું, ભીનાશવાળું, પલળેલું.

समुन्नत त्रि. (सम्+उद्+नम्+क्त) અત્યન્ત ઉચ્ચું, ઉન્નત, ઉન્નતિવાળું, ઉંચું.

समुन्नत न. (,, ,,) એક જાતનો સ્તંભ.

समुन्नति स्त्री. (सम्+उद्+नम्+भावे क्तिन्) ઉંચાઇ, સારી રીતે ઉન્નતિ.

"मनसः शिखराणां च सदृशी ते समुन्नतिः" कुमारसं.

समुन्नद्ध त्रि. (सम्+उद्+नह्+क्त) ગર્વિત, ઉદ્ધત, પોતાને પંડિત માનનાર, ઉંચું કરેલ, ઉંચું કરી બાંધેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.

समुन्नद्ध न. (सम्+उद्+नह्+भावे क्त) ઉંચું કરી બાંધવું તે.

समुन्नय पु. (सम्+उद्+नी+अच्) ઉંચું આણવું તે, ઉંચું કરવું, સારી નીતિ, મેળવવું, પ્રાપ્ત કરવું, ઉપજાવવું, કલ્પી કાઢવું, બનાવવું, બનાવ, તર્ક કરવો.

समुन्नयत् त्रि. (सम्+उद्+नी+शतृ) પ્રાપ્ત કરતું, લઇ જતું, મેળવતું, તર્ક કરતું, ઉપજાવતું, કલ્પી કાઢતું.

समुन्नयन न. (सम्+उद्+नी+भावे ल्युट्) ઉંચું આણવું તે. ઉંચું કરવું, સારી નીતિ, મેળવવું, પ્રાપ્ત કરવું, ઉપજાવવું, કલ્પી કાઢવું, બનાવવું, બનાવ, તર્ક કરવો.

समुपगच्छत् त्रि. (सम्+उप+गच्छ्+शतृ) પાસે જતું, પહોંચતું.

समुपगत त्रि. (सम्+उप+गम्+क्त) પ્રાપ્ત થયેલ, પહોંચેલ, પાસે ગયેલ.

समुपगम पु. (सम्+उप+गम्+अच्) પ્રાપ્ત થવું, પહોંચવું, પાસે જવું.

समुपगम्यमान त्रि. (सम्+उप+गम्+यक्+शानच्) પ્રાપ્ત કરાતું, પહોંચાતું, પાસે જવાતું.

समुपचित त्रि. (सम्यक् उपचितम्) સારી રીતે વધારેલું, અત્યન્ત વધારેલું, વૃદ્ધિ પામેલ, એકઠું કરેલ, વધારેલ.

समुपचिन्वत् त्रि. (सम्+उप+चिनु+शतृ) અત્યન્ત ઘણું કરતું, વૃદ્ધિ કરતું, વધારતું, એકઠું કરતું.

समुपचिन्वान त्रि. (सम्+उप+चिनु+शानच्) ઉપર પ્રમાણે.

समुपचीयमान अव्य. (सम्+उप+चि+यक्+शानच्) વધારાતું, વૃદ્ધિ કરાતું, ઘણું કરાતું.

समुपनयन न. (सम्+उप+नी+ल्युट्) સમીપ લઇ જવું, પાસે લઇ જવું.

समुपविष्ट त्रि. (सम्+उप+विश्+क्त) પાસે બેઠેલ, સમીપ બેઠેલ,

समुपवेश पु. (सम्+उप+विश्+अ) બેસવું, બેસાડવું, પાસે બેસાડવું.

समुपवेशन न. (सम्+उप+विश्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

समुपवेष्टृ त्रि. (सम्+उप+विश्+तृच्) પાસે બેસનાર, સમીપ બેસનાર.

समुपस्था स्त्री. (सम्+उप+स्था+अङ्+टाप्) સમીપ ઉભવું, પાસે રહેવું.

समुपस्थान न. (सम्+उप+स्था+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

समुपस्थित त्रि. (सम्+उप+स्था+क्त) સમીપ ઉભેલ, પાસે રહેલ, નજીક આવેલ.

समुपस्थिति स्त्री. (सम्+उप+स्था+क्तिन्) સમીપ ઉભવું, પાસે રહેવું.

समुपेक्षा स्त्री. (सम्+उप+ईक्ष्+अ+टाप्) સારી રીતે ઉપેક્ષા કરવી, સારી રીતે જોવું, તપાસવું.

समुपेक्षित त्रि. (सम्+उप+ईक्ष्+क्त) સારી રીતે ઉપેક્ષા કરેલ, સારી રીતે જોયેલ.

समुपेत त्रि. (सम्+उप+इण्+क्त) પાસે આવેલ, સમીપ ગયેલ, યુકત, યોગ્ય, સાથે, સહિત.

समुपेयिवस् त्र. (सम्+उप+इण्+क्वसु) સમીપ ગયેલ, પ્રાપ્ત થયેલ, આવેલ.

समुपोढ त्रि. (सम्+उप+वह्+क्त) સંગત, જોડાયેલ, યુકત, યોગ્ય થયેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.

समुल्लेख पु. (सम्+उत्+लिख्+घञ्) પગ વિગેરેથી જમીન વિગેરે ખોતરવી તે.

समशनीय पु. (सम्यक् अशनाय हितं छ) વિવાહ પછી તરતજ દંપતીને ખાવા માટે કરેલો એક સ્થાલીપાક.

समष्टि स्त्री. (सम्+अश्-व्याप्तौ+क्तिन्) સમગ્રપણું, સારી રીતે વ્યાપવું.

समष्टि स्त्री (,, ,, कर्त्तरि क्तिच्) વેદાન્ત શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ સંધીભૂત સમસ્ત પદાર્થ.

"समष्टिरीशः सर्वेषां स्वात्मतादात्म्यवेदनात्

तदभावात्तदन्ये तु ज्ञायन्ते व्यष्टिसंज्ञया" पञ्चदशी.

समष्ठिल पु. (समं तिष्ठति, स्था+इलच् पृषो० षत्वं वा दीर्घः) એક જાતનું શાક.

समष्ठील पु. (,, ,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

समसन न. (सम्+अस्+ल्युट्) સમાસ, સંક્ષેપ, ટુંકાવવું, સારી રીતે ફેંકવું, સમાસ કરવો.

समसुप्ति पु. (समेषां सर्वेषां सुप्तिर्यत्र) સંહાર, પ્રલય.

समसूत्रपातन्याय पु. (समतया सूत्रस्य पातः एतादृशो न्यायः) એક ન્યાય-જ્યોતિષમાં પ્રસિદ્ધ છે.

समस्त त्रि. (सम्+अस्+क्त) સઘળું, સંક્ષિપ્ત, ટુંકું, સમાસ પામેલું, સમગ્ર, બધું.

समस्थ त्रि. (समं तिष्ठति, स्था+क) સમભાવે રહેવું, તુલ્યપણાએ રહેલું.

समस्थली स्त्री. (समा चासौ स्थली च) વેદીની અંદરનો પ્રદેશ, સપાટભૂમિ.

समस्थलीकरण न. (समस्थल+च्वि+कृ+ल्युट्) સપાટ કરવું.

समस्थलीकृत त्रि. (समस्थल+च्वि+कृ+क्त) સપાટ કરેલ, સીધું કરેલ.

समस्थलीभवन न. (समस्थल+च्वि+भू-ल्युट्) સપાટ થવું.

समस्थलीभूत त्रि. (समस्थल+च्वि+भू+क्त) સપાટ થયેલ.

समस्या स्त्री. (समस्यते संक्षिप्यतेऽनया, सम्+अस्+क्यप्+टाप्) સમસ્યા-સંક્ષેપમાં કહેલ શ્લોકના ચરણ વગેરેને પોતે અથવા બીજાએ કરેલ બાકીના બીજા ભાગથી યોજવા માટે કરેલ પ્રશ્ન.

समा स्त्री. (समयति विकलयति भावान्, सम्+अच्+टाप्) વર્ષ, વરસ.

समांश पु. (समश्चासौ अंशश्च) સમાન અંશ, તુલ્ય ભાગ, સરખો હિસ્સો, સરખો ભાગ.

समांशहारक त्रि. (समांशं हरति, हृ+ण्वुल्) સરખો ભાગ લેનાર, સમાન હિસ્સો લેનાર.

समांशहारिन् त्रि. (,, ,, हृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

समांशमीना स्त्री. (समां समां विजायते, प्रसूते ख निपा०) દરેક વર્ષે વીઆતી ગાય.

समाकर्षिन् त्रि. ('सम्+आ+कृष्+णिनि) સારી રીતે આકર્ષણ કરનાર-ખેંચનાર-ખેડનાર.

समाकर्षिन् पु. (,, ,, ,,) ઘણે દૂર જનારી ગન્ધ.

समाकुल त्रि. (सम्+आ+कुल्+क) સારી રીતે આકુળ -વ્યાકુળ.

समाकुलता स्त्री. (समाकुलस्य भावः तल्+टाप्) સારી રીતે આકુળ-વ્યાકુળપણું.

समाकुलत्व न. (समाकुलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

समाख्या स्त्री. (समाख्यायतेऽनयेति, सम्+आ+ख्या+अङ्+टाप्) કીર્તિ, યશ, આબરૂ, સંજ્ઞા, નામ,યોગબળ, યોગની શક્તિ

समाख्यात त्रि. (सम्+आ+ख्या+क्त) પ્રખ્યાત, કીર્તિવાળુ, યશસ્વી, આબરૂદાર, સારી રીતે કહેલ.

समाख्याति स्त्री. (सम्+आ+ख्या+क्तिन्) સારી રીતે કહેવું, યશ, કીર્તિ, આબરૂ, પ્રસિદ્ધિ.

समाख्यान न. (सम्+आ+ख्या+ल्युट्) સારી રીતે કહેવું.

समागत त्रि. (सम्+आ+गम्+क्त) આવેલું, મળેલું, સમાગમ થયેલું.

समागति स्त्री. (सम्+आ+गम्+क्तिन्) આવવું તે, સમાગમ, સંગમ.

समागम पु. (सम्+आ+गम्+घञ्) ઉપરનો અર્થ.

"समागमाः सापगमाः सर्वमुत्पादि भंगुरम्" हितोपदेशे.

समागमन न. (सम्+आ+गम्+ल्युट्) આવવું,સમાગમ

समाघात पु. (सम्+आ+हन्+घञ् घातादेशः) યુદ્ધ, લડાઈ, આઘાત, સારી રીતે પ્રહાર.

समाचर त्रि. (सम्+आ+चर्+ट) આચરતું,આચરણ કરનાર, આચરનાર, કરનાર.

समुढ त्रि. (सम्+ऊह् वह् वा कर्मणि क्त) એકઠું કરેલ, ઢગલો કરેલ, દમનકરેલ, એકદમ ઉત્પન્ન કરેલ, વિવાહ કરેલ, પરણેલ, શોધેલ, શોધનકરેલ, પવિત્ર કરેલ, વક્ર-વાંકુ, સોબતી, સંઘાતી.

समूढ त्रि. (मूढेन सहितः, सहस्य सः) મૂઢસહિત, મૂર્ખની સાથે.

समूर पु. (सङ्गतौ सन्धिहीनत्वान् ऊरो यस्य पृषो.) એક મૃગ વિશેષ.

समूरक पु. (समूर+संज्ञायां कन्) એક જાતનો મૃગ.

समूरकी स्त्री. (समूरक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની મૃગલી.

समूरी स्त्री. (समूर+स्त्रियां ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

समूरु पु. (सङ्गतौ सन्धिहीनत्वात् ऊरु यस्य) એક જાતનો મૃગ.

समूरुक पु. (समूरु+संज्ञायां कन्) એક જાતનો મૃગ.

समूल त्रि. (मूलेन सहितः, सहस्य सः) મૂળસહિત, મૂળિયાંની સાથે.

समूलघातम् अव्य० (समूलं हत्वा, हन्+णमुल्) મૂળમાંથી નાશ કરીને, મૂળસહિત હણીને. "समूलघातमघ्नन्तः परान्नोद्यन्ति मानिनः" शिशुपाले.

समूह पु. (सम्+ऊह्+घञ्) જમાવ, ઢગલો, ટોળું, જથ્થો, સારો તર્ક. "वाक्यं पदसमूहः" तर्कसंग्रहः

समूहत् त्रि. (सम्+ऊह्+शतृ) એકઠું કરતું, ઢગલો કરતું, તર્ક કરતું.

समूहन न. (सम्+ऊह्+भावे ल्युट्) સારો તર્ક કરવો, એકઠું કરવું, ઢગ કરવો, સાફ કરવું.

समूहनी स्त्री. (सम्+ऊह्+ल्युट्+ङीप्) સાવરણી.

समूहालम्बन त्रि. (समूहमालम्बते विषयतया, आ+लबि+ल्यु) સમૂહનાવિષયનું જ્ઞાન, સામૂહિક જ્ઞાન.

समूहिन् त्रि. (समूहोऽस्त्यस्य इनि सम्+ऊह्+णिनि वा) સમૂહવાળું, સારા તર્કવાળું.

समूह्य पु. (सम्+ऊह्+ण्यत्) યજ્ઞનો અગ્નિ, યજ્ઞના અગ્નિનો એક જાતનો સંસ્કાર.

समूह्य त्रि. (सम्यक् ऊह्यः) સારો તર્ક કરવા યોગ્ય, સારો વિચાર કરવા યોગ્ય.

समूह्य अव्य. (सम्+ऊह्+संयमार्थे ल्यप्) સમૂહકરીને, એકઠું કરીને, સારીરીતે તર્ક કરીને.

समृद्ध त्रि. (सम्यक् ऋद्ध+ऋध्+क्त) અત્યન્ત સંપત્તિવાળું, અત્યન્ત વધેલ, સમૃદ્ધિમાન, અત્યન્તવૃદ્ધ, અધિક સંપત્તિવાળું.

समृद्धवेग त्रि. (समृद्धः वेगो यस्य) ઘણાવેગવાળું, વધેલા વેગવાળું.

समृद्धि स्त्री. (सम्यक् ऋद्धिः, सम्+ऋद्ध+क्तिन् वा) અત્યન્ત સંપત્તિ, સારીરીતે વૃદ્ધિ, ઘણીજ વૃદ્ધિ. "चरणयोर्नखरागसमृद्धिभिर्मुकुटरत्नमरीचिभिरस्पृशन्"

समेत त्रि. (सम्+आ+इण्+क्त) સંગત, સમાગત, યુક્ત, સાથે, જોડાયેલ.

समेधित त्रि. (सम्+एध्+णिच्+क्त) સારીરીતે વધેલ, વૃદ્ધિ પામેલ, ઘણું વધેલ.

समोद त्रि. (मोदेन सहितः, सहस्य सः) હર્ષવાળું, આનંદવાળું, ખુશ.

समोदक न. (समम् अर्धभागेन तुल्यं उदकं यत्र) જેમાં પાણી અડધાભાગે હોય અને અડધોભાગ દહિં હોય છે એવી છાસ.

समोदक त्रि. (मोदकेन सहितः, सहस्य सः मोदेन सहितः सहस्य सः स्वार्थे कप् वा) લાડુ સાથે, લાડુ સહિત, હર્ષવાળું આનંદી, ખુશી.

सम्प त्रि. (सम्+पत्+ड) નીચે પડતું, ઉતરતું.

सम्पतत् त्रि. (सम्+पत्+वर्तमाने शतृ) નીચે પડતું. ઉતરતું.

सम्पत्ति स्त्री. (सम्+पद्+भावे क्तिन्) સંપત્તિ, સંપદા, અત્યન્ત વૈભવ, યોગ્ય એવો આત્મલાભ, વિભૂતિ, સમૃદ્ધિ. "यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकिता एकैकमप्यनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम्" हितोपदेशे.

सम्पद् स्त्री. (सम्+पद्+क्विप्) સંપત, સંપત્તિ, ગુણોત્કર્ષ.

सम्पद् पु. (,, ,,) એક જાતનો હાર.

सम्पद्द न. (सम्+पद्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सम्पद्वर पु. (सम्+पद्+ष्वरच्) રાજા.

सम्पन्न त्रि. (सम्+पद्+कर्मणि क्त) સંપત્તિવાળું, સંપૂર્ણ, યુક્ત, સાધિત, સિદ્ધ. "रूपयौवनसंपन्ना, विशालकुलसम्भवाः

समाचरण न. (सम्+आ+चर्+ल्युट्) આચરણ, આચાર, વર્તન, કરવું, કર્મ.

समाचरत् त्रि. (सम्+आ+चर्+शतृ) આચરતું,વર્તતું, કરતું, આચારમાં મૂકતું.

समाचर्या स्त्री. (सम्+आ+चर्+य+टाप्) આચરણ, આચાર, વર્તન કરવું, કર્મ.

समाचार पु. (सम्+आ+चर्+घञ्) સમાચાર, સારો આચાર, યોગ્ય આચરણ, સારું વર્તન.

समाज पु. (सम्+अज्+घञ् वीभावो न) પશુ સિવાયનાઓનો સમૂહ, સભા, હાથી,

समाज्ञा स्त्री. (सम्यक् आज्ञा) સારી આજ્ઞા, હુકમ, આબરૂ, કીર્તિ, યશ.

समादान न. (सम्+आ+दा+भावे+ल्युट्) સારી રીતે ગ્રહણ, સારી રીતે સ્વીકાર, બૌદ્ધોનું પોતાનું કર્મ

समादाय अव्य. (सम्+आ+दा+ल्यप्) લઇને, ગ્રહણ કરીને, સ્વીકારીને.

समादिष्ट त्रि. (सम्+आ+दिश्+क्त) આજ્ઞા કરેલ, હુકમ કરેલ.

समादेय त्रि. (सम्+आ+दा+यत्) લેવા લાયક,ગ્રહણ કરવા યોગ્ય, સ્વીકારવા લાયક.

समादेश पु. (सम्+आ+दिश्+अ) આજ્ઞા, હુકમ, ફરમાન.

समाधा स्त्री. (सम्+आ+धा+अङ्+टाप्) નિષ્પત્તિ, સિદ્ધિ, વિવાદ ભાંગવો, સમાધાન કરવું, ધ્યેય વસ્તુમાં એકાગ્રપણે મનને સ્થાપવું.

समाधान न. (सम्+आ+धा+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

समाधि पु. (,, ,, ,, +कि) ધ્યાન કરવા લાયક વસ્તુમાં એકાગ્રપણે મનને સ્થાપવા રૂપ એકધ્યાન, વચનનો અભાવ, મૌન, નિયમ, ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવી તે, તે નામે એક અર્થાલંકાર, કાવ્યનો એક ગુણ, સારી રીતે નાંખવું, દફનાવવુ, મનની એકાગ્રતા "ध्यानमेव ध्येयाकारनिर्भासं प्रत्ययात्मकेन स्वरूपेण शून्यमिव यदा भवति ध्येयस्वभावादेशात् तदा समाधिरित्युच्यते -योगसूत्रभाष्ये"

समाधिमत् त्रि. (समाधि+अस्त्यर्थे मतुप्) સમાધિવાળું, મનની એકાગ્રતાવાળું.

समाध्मात त्रि. (सम्+आ+ध्मा+क्त) સારી રીતે ગર્વ પામેલ, સારી રીતે શબ્દ કરેલ, ધમેલ, ફૂંકેલ.

समान त्रि. (सममानयति, अन+अण्) તુલ્ય, સરખુ, સમાન, એક અભિમાની, માનવાળુ, પ્રાણ વિગેરે પાંચ વાયુમાંનો એક વાયુ.

समानकाल पु. (समानः कालः) સરખો કાળ, એક વખત.

समानकालीन त्रि. (समानकाले भवः ख) સમાન કાળે હોનાર-થનાર, એક સમયે થનાર.

समानगोत्र त्रि. (समानं गोत्रं यस्य) એક ગોત્રનું.

समानजन्मन् त्रि. (समानं जन्म यस्य) સમાન જન્મવાળુ, એક સાથે જન્મેલ.

समानजाति त्रि. (समाना जातिर्यस्य) એકજાતનું.

समानजातीय त्रि. (समाना जातिर्यस्य छ) એક જાતમાં હોનાર-થનાર.

समानता स्त्री. (समानस्य भावः तल्+टाप्) સમાનપણું

समानत्व न. (समानस्य भावः त्व) સમાનપણું.

समानयन न. (सम्+आ+नी+ल्युट्) આણવું, લાવવું.

समानविभक्तिक त्रि. (समाना विभक्तिर्यस्मात् कप्) સરખી વિભક્તિવાળું, એક વિભક્તિવાળું.

समानविषय पु. (समानश्चासौ विषयश्च) એક વિષય, સમાન વિષય.

समानविषयक त्रि. (समानो विषयो यस्य कप्) એક વિષયનું, સમાન વિષયવાળું.

समानाकारक पु. (समानः आकारो यस्य कप्) સરખા આકારનું, સમાન આકારવાળુ.

समानाकार पु. (समानश्चासौ आकारश्च) સરખો આકાર, સમાન આકૃતિ.

समानाकृति पु. (समाना आकृतिः) સરખો આકાર, સમાન આકૃતિ.

समानाधिकरण त्रि. (समानमेकमधिकरणं यस्य) એક અધિકરણમાં વર્તનાર-પોતાના અધિકરણમાં વર્તનાર પદાર્થ, જુદી વિભક્તિવાળુ નહિ એવું અને એક અર્થને જણાવનારૂં પદ.

समानाधिकार पु (समानश्चासौ अधिकारश्च) સમાન અધિકાર.

समानाशौच न. (समानं च तत् आशौचञ्च) સમાન-તુલ્ય આશૌચ-સૂતક.

विद्याहीना न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः" हितोपदेशे

सम्पराय पु. (सम्+परा+इण्+आधारे अच्) કષાય, યુદ્ધ, લડાઇ, ઉતરાવસ્થા, દુઃખ, આપત્તિ.

सम्परायक न. (संपराय+संज्ञायां कन्) લડાઇ, યુદ્ધ.

सम्परायक न. (सम्परायाय आपदे हितम्, ठन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सम्पर्क पु. (सम्+पृच्+घञ्) સમ્બન્ધ, મિશ્રણ, મૈથુન, રતિ, મળવું, જોડાવું.

सम्पर्किन् त्रि. (सम्+पृच्+घिनुण्) સંબન્ધવાળું, રતિવાળું, મૈથુન કરનાર, જોડનાર, મળનાર.

सम्पश्यत् त्रि. (सम्+दृश्+वर्तमाने शतृ) દેખતું, જોતું,

सम्पा स्त्री. (सम्यक् अतर्कितं पतति. पत्+ड+टाप्) વિજળી.

सम्पाक पु. (सम्यक् पाको यस्मात्) ગરમાળાનુંઝાડ.

सम्पाक त्रि. (,, ,,) ધૃષ્ટ, નિર્લજ્જ, બે શરમ, તર્કકરનાર, લંપટ, થોડું, અલ્પ.

सम्पात पु. (सम्+पत्+घञ्) પક્ષિઓની એક જાતની ગતિ, સારી રીતે પડવું, રેખા, સૂર્ય વિગેરેનું સંપતન

सम्पातपाटव न. (सम्पाते पाटवम्) ઝંપલાવવું, ઝંઝાવાત કરવો, ખૂબ ઉંચેથી કુદી પડવું.

सम्पाति पु. (सम्+पत्+णिच्+इन्) જટાયુ ગીધનો મોટોભાઇ, એક જાતનું પક્ષી.

सम्पातिक पु. (सम्पाति+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે

सम्पादक त्रि. (सम्+पद्+णिच्+ण्वुल्) સંપાદનકરનાર, મેળવનાર, પામનાર.

सम्पादन न. (सम्+पद्+णिच्+ल्युट्) મેળવવું તે, પામવું, સંપાદન કરવું.

सम्पादित त्रि. (सम्+पद्+णिच्+क्त) મેળવવું, હાંસી કરવું, સંપાદન કરેલ, પામેલ.

सम्पिष्ट त्रि. (सम्+पिष्+क्त) પીસેલું, દળેલું.

सम्पीडन न. (सम्+पीड्+भावे ल्युट्) પીડવું તે, પીડા, દાબવું તે, ચોળવું તે, મોકલવું તે, મસળવું.

सम्पीडा स्त्री. (सम्+पीड्+अच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

सम्पीडित त्रि. (सम्+पीड्+क्त) પીડેલું, દાબેલું, મસળેલું, ચોળેલું, મોકલેલું, દુઃખદીધેલું.

सम्पीति स्त्री. (सम्+पा+क्तिन्) એકઠામળીને પીવું.

सम्पुट पु. (सम्+पुट्+क) એક જાતનું ઝાડ, કુરવક વૃક્ષ, ડાબલો, ડાબડો, પટારો.

सम्पुट त्रि. (सम्यक् पुटमिव उभयपार्श्ववर्ति यस्य) એક જાતના પદાર્થોથી જૂદી જાતનાને બન્ને તરફથી વ્યાપ્ત.

सम्पुटक पु. (सम्पुट+स्वार्थे कन्) પેટી, ડાબલો, દાબડો, પેટારો.

सम्पूर्ण त्रि. (सम्+पूर्+क्त) પરિપૂર્ણ, પૂર્ણ, સમગ્ર, બધું.

सम्पूर्णता स्त्री. (सम्पूर्णस्य भावः, तल्+टाप्) સમ્પૂર્ણ-પણું, સમગ્રપણું.

सम्पूर्णत्व न. (सम्पूर्णस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सम्पूर्णा स्त्री. (सम्पूर्ण+स्त्रियां टाप्) સૂર્યોદયવેળાની પહેલાં બે મૂહૂર્ત્તથી શરૂ અગીયારશતિથિ.

सम्पूर्णा स्त्री. (,, ,,) સાઠ ઘડી સુધીની હરકોઇ તિથિ.

सम्पृक्त त्रि. (सम्+पृच्+क्त) મિશ્ર, મિશ્રકરેલ, સંબન્ધ પામેલ, જોડાયેલ.

सम्पृक्ति स्त्री. (सम्+पृच्+भावे क्तिन्) મિશ્ર થવું, સંબન્ધ, જોડાવું.

सम्प्रणयन न. (सम्+प्र+णी+ल्युट्) એક જાતનું વિધાન, અગ્નિ–ઘી વગેરેને શુદ્ધ કરવા માટે એક સંસ્કાર, વિધિ.

सम्प्रणीत त्रि. (सम्+प्र+नी+क्त) આણેલ, લાવેલ.

सम्प्रणेतृ त्रि. (सम्+प्र+नी+तृच्) આણનાર, લાવનાર.

सम्प्रति अव्य. (सम्+प्रति-समाहारद्वन्द्वः) હમણાં, હાલ.

सम्प्रति पु. એક જૈન મહારાજા.

सम्प्रतिपत्ति स्त्री. (सम्+प्रति+पद्+क्तिन्) વાદીએ કહેલ અર્થવાળા વિષયનો સ્વીકાર, કબૂલત, સ્વીકાર, એકજાતનો ઉત્તર.

सम्प्रतिक्षण न. (सम्+प्रति+ईक्ष्+भावे ल्युट्) રાહ જોવી, આશારાખવી, તકાસવું.

सम्प्रतीक्षा स्त्री. (सम्+प्रति+ईक्ष्+अङ्+टाप्) રાહજોવી, આશારાખવું, તકાસવું.

सम्प्रतीक्षित त्रि. (सम्+प्रति+ईक्ष्+कर्मणि क्त). રાહ

दीर्घपादप पु. (दीर्घः पादपः) તાડનું ઝાડ, સોપારીનું ઝાડ, હરકોઈ લાંબુ ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घपार्श्व पु. (दीहपास जै. प्रा.) ઐરાવત ક્ષેત્રમાં થનાર ૧૬માં તીર્થંકર.

दीर्घपृष्ठ पु. (दीर्घं पृष्ठमस्य) સર્પ, સાપ.

दीर्घपृष्ठ पु. (जै. प्रा. दीहपुट्ठ) યવરાજનો એક મંત્રી.

दीर्घपृष्ठी स्त्री. (दीर्घपृष्ठ+ङीष्) સાપણ.

दीर्घप्रज्ञ पु. त्रि. (दीर्घा प्रज्ञा यस्य) દ્વાપર યુગમાં વૃષપર્વ અસુરનો અવતાર એક રાજા, દૂરદર્શી.

दीर्घफल पु. (दीर्घं फलं यस्य) ગરમાળાનું ઝાડ.

दीर्घफलक पु. (दीर्घफल+कन्) અગથીયાનું ઝાડ.

दीर्घफलिका स्त्री. (दीर्घाणि फलान्यस्याः दीर्घफल संज्ञायां कन् टाप् अत इत्वम्) એક જાતની પીલી દ્રાક્ષ, લાખ, જતુકા.

दीर्घवाली स्त्री. (दीर्घा बालाः केशा यस्या स्वाङ्गत्वात् ङीप् दीर्घवालाप्यत्रैव) ચમરી ગાય, ચમરી મૃગ વિશેષ.

दीर्घबाहु पु. (दीर्घश्चासौ बाहुश्च) લાંબો બાહુ, તે નામનો એક શિવનો અનુચર, તે નામે એક ધૃતરાષ્ટ્રનો પુત્ર.

दीर्घबाहु त्रि. (दीर्घौ बाहू यस्य) લાંબા બાહુઓ વાળા, જેના લાંબા હાથ છે તે.

दीर्घबाहु पु. (जै. प्रा. दीहबाहु) આવતી ચોવીસીના ત્રીજા વાસુદેવ, આઠમા તીર્થંકરના ત્રીજા પૂર્વભવનું નામ.

दीर्घभद्र पु. (जै. प्रा. दीहभद्द) સંભૂતિવિજયના શિષ્ય.

दीर्घभुज त्रि. (दीर्घौ भुजौ यस्य) લાંબીભુજાવાળું.

दीर्घभुज पु. (दीर्घश्चासौ भुजश्च) તે નામે એક શિવનો અનુચર, લાંબી ભુજા.

दीर्घमारुत पु. (दीर्घः अधिकसमयव्यापी मारुतो निःश्वासवायुर्यस्य) હાથી.

दीर्घमारुती स्त्री. (दीर्घमारुत+ङीप्) હાથણી.

दीर्घमुख त्रि. (दीर्घं मुखमस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घमुख न. (दीर्घं च तन्मुखं च) લાંબુ મુખ, લાંબુ મોઢું.

दीर्घमुखी स्त्री. (दीर्घं मुखमस्याः) છછુંદર, છછુંદરી.

दीर्घमूल त्रि. (दीर्घं मूलमस्येति) લાંબા મૂળવાળું. જેનું મૂળ લાંબુ હોય છે તે.

दीर्घमूल न. (दीर्घं मूलमस्य दीर्घं मूलं वा) લાંબા મૂળવાળું-વનસ્પતિ લજામણું, લાંબુ મૂલ.

दीर्घमूल पु. (दीर्घं मूलमस्य) એક જાતનું બીલીનું ઝાડ, વનસ્પતિ ધમાસો.

दीर्घमूलक पु. (दीर्घमूल संज्ञायां कन्) લાંબો મૂળો.

दीर्घमूला स्त्री. (दीर्घमूलमस्याः टाप्) શાલિપર્ણી નામની વનસ્પતિ, શ્યામ લતા.

दीर्घमूली स्त्री. (दीर्घं मूलमस्याः ङीप्) વનસ્પતિ ધમાસો. "दुरालभा"

दीर्घयज्ञ पु. (दीर्घः बहुकालव्यापकः यज्ञः) લાંબો યજ્ઞ, દ્વાપર યુગમાં થયેલ અયોધ્યાનો એક રાજા

दीर्घयज्ञ त्रि. (दीर्घः बहुकालव्यापको यज्ञो यस्य) લાંબા યજ્ઞ વાળું.

दीर्घयाथ त्रि. (दीर्घकालेन याथः गन्तव्यः या प्रापणे+ कर्मणि थ) લાંબા કાળે જવા યોગ્ય

दीर्घरत पु. (दीर्घं रतं यस्य) ભુંડ, કુક્કર, કુતરો.

दीर्घरद पु. (दीर्घौ रदौ यस्य) ઉપરનો અર્થ, ભુંડ.

दीर्घरद पु. (दीर्घश्चासौ रदश्च) લાંબો દાંત.

दीर्घरद त्रि. (दीर्घाः रदाः यस्य) લાંબા દાંતોવાળું.

दीर्घरदी स्त्री. (दीर्घरद+ङीप्) ભુંડણ, કુક્કરી.

दीर्घरसन पु. (दीर्घा रसना यस्य) સર્પ.

दीर्घरसना स्त्री. (दीर्घा चासौ रसना च) લાંબી જીભ

दीर्घरसन त्रि. (दीर्घा रसना यस्य) લાંબી જીભ વાળું.

दीर्घरसनी स्त्री. (दीर्घा रसना यस्याः ङीप्) સાંપણ, સર્પણ.

दीर्घरागा स्त्री. (दीर्घोऽधिककालस्थायी रागो यस्याः टाप्) હળદર.

दीर्घरात्र न. (दीर्घा बह्वयो रात्रयः सन्त्यत्र) લાંબો વખત, ઘણો સમય.

दीर्घरात्र पु. (दीर्घा चासौ रात्रिश्च अभिधानात्पुंस्त्वम्) લાંબી રાત.

दीर्घरोमन् पु. पु. (दीर्घाणि रोमाणि यस्य) રીંછ, મહાદેવનો એક અનુચર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

જોવી, આશારાખેલ, તકાસેલ.

सम्प्रतीति स्त्री. (सम्+प्रति+इण्+क्त) યશ, કીર્તિ, ખાતરી, નિશ્ચય.

सम्प्रदातृ त्रि. (सम्+प्र+दा+कर्मणि तृच्) દાનકરનાર, આપનાર.

सम्प्रदान न. (सम्+प्र+दा+ल्युट्) સારીરીતે દેવું, આપવું, વ્યાકરણપ્રસિધ્ધ સંપ્રદાન કારક.

सम्प्रदाय पु. (सम्+प्र+दा+घञ्) ગુરૂ પરંપરાથી ચાલ્યો આવેલો ઉપદેશ, હરકોઈ ધર્મ, માર્ગ, પંથ, વંશપરંપરા, ગુરૂપરંપરા.

"निर्माणकायमधिष्ठाय सर्वसम्प्रदायद्योतक इति
पातञ्जला: कुसुम"

सम्प्रदायिन् त्रि. (सम्+प्र+दा+णिच्+णिनि) ગુરૂપરંપરાના ઉપદેશવાળુ, અમુક કોઈ ધર્મ-પંથવાળુ, ગુરૂપરંપરાવાળુ, વંશપરંપરાનું.

सम्प्रधारण न. (सम्+प्र+धृ+णिच्+ल्युट्) યુક્ત-અયુક્ત વિવેચનના અર્થનું સમર્થન, યોગ્યાયોગ્ય વિષયનો વિચાર કરવો તે.

सम्प्रधारणा स्त्री. (सम्+प्र+धृ+णिच्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सम्प्रपद पु. (सम्+प्र+पद्+अच्) ભટકવું, રખડવું

सम्प्रयाण न. (सम्+प्र+या+ल्युट्) જવું તે, જુદા પડવું તે, પ્રયાણ કરવું.

सम्प्रयुक्त त्रि. (सम्+प्र+युज्+क्त) જોડેલ, પ્રયોગ કરેલ

सम्प्रयुक्ति स्त्री. (सम्+प्र+युज्+भावे क्तिन्) યોજના, જોડવું, સારી રીતે પ્રયોગ કરવો.

सम्प्रयोग पु. (सम्+प्र+युज+घञ्) વ્યાજ વિગેરે લાભની ઇચ્છાથી ધન વિગેરે કોઇને આપવું, રમણ મૈથુન, અન્વય, સંબન્ધ, કામણ-વશીકરણ વગેરે.

सम्प्रयोग त्रि. (,, ,, ,,) પ્રાર્થના કરેલ, માગેલ, સંદિગ્ધ-સંદેહવાળુ.

सम्प्रयोगिन् त्रि. (सम्प्रयोग+अस्त्यर्थे इनि) કામી કામુક, રંડીબાજ, મૈથુન કરનાર, યોજનાર, જોડનાર, વશીકરણ વિગેરે કરનાર, કામણ કરનાર, વ્યાજ માટે પૈસાની ધીરધાર કરનાર.

सम्प्रवदन न. (सम्+प्र+वद्+भावे ल्युट्) બોલવું, વાતચીત.

सम्प्रसन्न त्रि. (सम्+प्र+सद्+क्त) સારી રીતે પ્રસન્ન થયેલ, નિર્મળ મનવાળું, પ્રસન્ન, સૂઇ ગયેલ, નિદ્રાવશ થયેલ.

सम्प्रसाद पु. (सम्+प्र+सद्+घञ्) યોગ વિગેરે શાસ્ત્રમાં કહેલ ચિત્તની નિર્મળતા સંપાદક એક પ્રયત્ન, સારી રીતે પ્રસન્નતા, સુષુપ્તિ, નિદ્રાવસ્થા.

सम्प्रसाधन न. (सम्+प्र+साधू+भावे ल्युट्) અલંકાર, દાગીનો, શોભાવવું, શણગારવું.

सम्प्रसारण न. (सम्+प्र+सृ+णिच्+ल्युट्) સારી રીતે ફેલાવવું, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ य, व, र, ल, ને ઠેકાણે इ, उ, ऋ, ऌ, એ આદેશ.

सम्प्रस्थान न. (सम्+प्र+स्था+ल्युट्) પ્રયાણ કરવું, જવું, મુસાફરીએ જવું, ચાલવું.

सम्प्रस्थित त्रि. (सम्+प्र+स्था+क्त) પ્રયાણ કરેલ, ગયેલ, મુસાફરીએ ગયેલ, ચાલેલ.

सम्प्रस्थिति स्त्री. (सम्+प्र+स्था+भावे क्तिन्) પ્રયાણ કરવું, જવું, મુસાફરીએ જવું, ચાલવું.

सम्प्रहरण न. (सम्+प्र+हृ+भावकरणादौ ल्युट्) પ્રહાર કરવો, મારવું, યુદ્ધ, લઢાઇ, ગમન કરવું, જવું.

सम्प्रहार पु. (सम्+प्र+घञ्) ઉપરનો અર્થ.

सम्प्रहृत त्रि. (सम्+प्र+हृ कर्मणि क्त) સારી રીતે પ્રહાર કરેલ, મારેલ.

सम्प्रहसन न. (सम्+प्र+हस्+भावे+ल्युट्) સારી રીતે હસવું, ખડખડાટ હસવું.

सम्प्रहास पु. (,, ,, ,, घञ्) ઉપરનો અર્થ.

सम्प्राप्त त्रि. (सम्+प्र+आप्+क्त) સારી રીતે પ્રાપ્ત થયેલ, મેળવેલ, પામેલ.

सम्प्राप्ति स्त्री. (सम्+प्र+आप्+भावे+क्तिन्) સારી રીતે પ્રાપ્ત થવું, મેળવવું, પામવું, વૈદ્યકમાં દર્શાવેલ રોગની એક ઉત્પત્તિ.

सम्प्रीत त्रि. (सम्+प्री+कर्मणि क्त) સારી રીતે પ્રસન્ન થયેલ.

सम्प्रीति स्त्री. (सम्+प्री+भावे क्तिन्) સારી રીતે પ્રસન્ન થવું, ઘણી ખુશી.

सम्प्रेक्षा स्त्री. (सम्+प्र+ईक्ष्+अङ्+टाप्) સારી રીતે જોવું, તપાસવું, વિચારવું.

सम्प्रेक्षण न. (,, ,, ,, भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ

सर्वतोभद्रचक्र न. (सर्वतो भद्रं यत्र तादृशं चक्रम्) જ્યોતિષમાં કહેલ શુભાશુભ જાણવા માટેનું એક ચક્ર.

सर्वतोभद्रबन्ध पु. (सर्वतो भद्राकारेण बन्धः) અલંકાર શાસ્ત્રમાં કહેલ એક ચિત્ર કાવ્ય.

सर्वतोभद्रमण्डल न. (सर्वतोभद्रनामकं मण्डलम्) પ્રતિષ્ઠામાં પૂજ્ય દેવતાઓનું એક જાતનું મંડળ.

सर्वतोभद्रा स्त्री. (सर्वतो भद्रमस्याः), નટી, વનસ્પતિ ગાંભારી, નટની સ્ત્રી.

सर्वतोमुख न. (सर्वतो मुखमस्य) પાણી, આકાશ.

सर्वतोमुख पु. (सर्वतो मुखमस्य), શિવ, બ્રહ્મા, પરમેશ્વર, આત્મા, સ્વર્ગ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ. "सर्वतः पाणिपादान्तः सर्वतोऽक्षिशिरोमुखः। विश्वरूपो महानग्निः प्रणीतः सर्वकर्मसु" ॥

सर्वतोमुख त्रि. (सर्वतः मुखानि यस्य) સર્વ વ્યાપક, સર્વ તરફ મુખવાળું.

सर्वत्र अव्य (सर्वस्मिन्, सर्व+त्रल्), સઘળે, બધે, સર્વ દેશમાં, સર્વકાળે, સર્વ દિશામાં, બધે ઠેકાણે.

सर्वत्रग त्रि. (सर्वत्र गच्छति, गम्+ड) બધે ઠેકાણે જનાર.

सर्वत्रग पु. (सर्वत्र गच्छति, गम्+ड), વાયુ, પવન, પરમેશ્વર.

सर्वत्रगामिन् पु. (सर्वत्र गच्छति, गम्+णिनि) વાયુ, પરમેશ્વર.

सर्वत्रगामिन् त्रि. (सर्वत्र गच्छति, गम्+णिनि) દરેક ઠેકાણે જનાર.

सर्वथा अ. (सर्व+प्रकारे थाल्), સર્વ પ્રકારે, સર્વ રીતે, સઘળે પ્રકારે, પ્રતિજ્ઞામાં તથા હેતુમાં આ અવ્યય વપરાય છે.

सर्वदम पु. (सर्वान् दमयति, दम्+णिच्+अण्) શકુન્તલાનો પુત્ર ભરતરાજા.

सर्वदम त्रि. (सर्वान् दमयति, दम्+णिच्+अण्) બધાંને દમનાર–દુઃખ દેનાર.

सर्वदमन पु. (सर्वान् दमयति, दम्+णिच्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે.

सर्वदमन त्रि. (सर्वान् दमयति,) સઘળાને દમાવનાર–દુઃખ દેનાર.

सर्वदर्शिन् पु. (सर्वं ज्ञानभावेन पश्यति, दृश्+णिनि) પરમેશ્વર જીનદેવ, બુદ્ધ.

सर्वदर्शिन् त्रि. (सर्वं पश्यति, दृश्+णिनि) સઘળું જોનાર, બધું જોનાર.

सर्वदर्शिनी स्त्री. (सर्वदर्शिन्+स्त्रियां ङीप्) બધું જોનારી સ્ત્રી, દુર્ગાદેવી.

सर्वदा अव्य. (सर्वस्मिन् काले, सर्व+दाच्), હંમેશ, સર્વ કાળમાં,

सर्वदुःखक्षय पु. (सर्वेषां दुःखानां क्षयः), મોક્ષ, સર્વ દુઃખોનો નાશ.

सर्वदेवमुख पु. (सर्वेषां देवानां मुखं यत्र), અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

सर्वदृश् पु. (सर्वं पश्यति, दृश्+क्त), પરમેશ્વર, જીનદેવ, બુદ્ધ.

सर्वद्रष्टृ त्रि. (सर्व+दृश्+तृच्) सर्वदर्शिन् શબ્દ જુઓ.

सर्वद्र्यञ्च् त्रि. (सर्वमञ्चति पूजयति. अञ्च्+क्विप् अद्र्यागमः) સર્વને પૂજનાર.

सर्वधुरावह त्रि. (सर्वधुरां वहति, वह+अच्) સર્વ ભારને ઉપાડનાર બળદ વિગેરે.

सर्वधुरीण त्रि. (सर्वधुरां वहति, वह्+ख) સમગ્ર ભારને ઉપાડનાર બળદ વિગેરે.

सर्वनामता स्त्री. (सर्वनामस्य भावः तल्+टाप्) સર્વનામપણું,

सर्वनामत्व न. (सर्वनामस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सर्वनामन् न. (सर्वेषां नाम वाचकं संज्ञात्वेऽपि क्षुम्ना. न णत्वं) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સર્વનામ.

सर्वनाश पु. (सर्वेषां नाशः) સઘળાનો નાશ,

सर्वनाशक त्रि. (सर्वं नाशयति, नश्+ण्वुल्) સર્વનો નાશ કરનાર.

सर्वनाशन त्रि. (सर्वं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે.

सर्वपा स्त्री. બલિરાક્ષસની પત્ની.

सर्वपा त्रि. (सर्वं पाति, पा+विच्) સર્વનું રક્ષણ કરનાર,

सर्वपूर्ण पु. (सर्वैः पूर्णः) પરમાત્મા,

सर्वपूर्णता स्त्री (सर्वैः पूर्णता) સામગ્રી, તૈયારી, સર્વપ્રકારની પાર્ણતા, મોક્ષ,

सर्वपूर्णत्व न. (सर्वैः पूर्णत्वं) ઉપરનો અર્થ.

सम्प्रेक्षित त्रि. (,, ,, ,, क्त) સારી રીતે જોયેલ, તપાસેલ, વિચારેલ.

सम्प्रेष पु. (सम्+प्र+ईषू+घञ्) હુકમ કરવો, ફરમાવવું તે, ફરમાશ, મોકલવું તે, વિધિ.

सम्प्रेषण न. (,, ,, ,, भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

सम्प्रेषित त्रि (,, ,, ,, क्त) યોજેલ, જોડેલ, મોકલેલ આજ્ઞા કરેલ.

सम्प्रैष पु. (सम्+प्र+ईष् घञ् वृद्धिः) હુકમ કરવો, ફરમાવવું, મોકલવું, જોડવું, વિધિ.

सम्प्रोक्षण न. (सम्+प्र+उक्ष् भावे ल्युट्) જળ વિગેરેથી સીંચવું-છાંટવું.

सम्प्रोक्षित त्रि. (,, ,, ,, कर्मणि क्त) જળ વિગેરેથી સીંચેલ, છાંટેલ.

सम्प्लव पु. (सम्+प्लु+अच्) બોળાવું, તરબોળ થવું પાણીનું પૂર જુદી જુદી દિશામાં પડવું, સારી રીતે તરવું.

सम्फाल पु. (सम्+फल्+ण) બકરો, ઘેટો.

सम्फुल्ल त्रि. (सम्+फुल्+क्त) પ્રફુલ્લ થયેલ, વીકસેલ, ખીલેલ.

सम्फुल्त त्रि. (,, ,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

सम्ब् (भ्वा. प. स. सेट् सम्बति) સરકવું, ખસવું, જવું

सम्ब् (चु. उभ. स. सेट् सम्बयति-ते) જોડવું, જોડી દેવું.

सम्ब न. (सम्ब्+अच्) ખેડેલાને બીજીવાર ખેડવું, પાણી, સીધું ખેડી પાછું અવળું ખેડવું.

सम्बद्ध त्रि. (सम्+बन्ध्+क्त) સંબન્ધ પામેલ, જોડાયેલ, સંબન્ધવાળું, સંબન્ધી.

सम्बन्ध न. (सम्+बन्ध् भावे क्त) સારી રીતે બંધન બાંધવું તે.

सम्बन्ध पु. (सम्+बन्ध्+घञ्) સંયોગ વિગેરે સંબન્ધ સંસર્ગ, જોડાવું, સમૃદ્ધિ, સારી રીતે બાંધવું, મનુષ્યોનો એક પ્રકારનો સંબન્ધ-સગપણ.

"संबन्धस्त्रिविधः पुंसां विप्रेन्द्र जगतीतले
विद्याजो योनिजा चैव प्रीतिजश्च प्रकीर्तितः
मैत्रं तु प्रीतिजं प्रोक्तं स सम्बन्धः सुदुर्लभः"

ब्रह्मवैवर्तपुराणे

सम्बन्ध त्रि. (सम्यक् बन्धो यतः) યોગ્ય, વ્યાજબી હિતનું, હિતકારી.

सम्बन्धिन् त्रि. (सम्बन्ध+अस्त्यर्थे इनि) સંબન્ધવાળું જોડાયેલ, સંબન્ધ પામેલ.

सम्बर न. (सम्ब्+अरन्) જળ, બૌદ્ધોનું એક વ્રત

सम्बर पु. (,, ,,) તે નામે એક દૈત્ય, એક જાતનો મૃગ, એક જાતનું માછલું, તે નામે એક પર્વત, તે નામે એક જૈન, જૈન દર્શન પ્રસિદ્ધ એક પદાર્થ, સંશય.

सम्बरनिषूदन पु. (सम्बरं निषूदयति, नि+सूद्+ल्यु) કામદેવ.

सम्बररिपु पु. (सम्बरस्य रिपुः) કામદેવ.

सम्बरशत्रु पु. (सम्बरस्य शत्रुः) કામદેવ.

सम्बरारि पु. (सम्बरस्य अरिः) કામદેવ.

सम्बरी स्त्री. (सम्बर स्त्रियां जाति० ङीष्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ, એક જાતની મૃગલી, એક જાતની માછલી, સંબરાસુરની મા.

सम्बल न. (सम्ब् कलच्) પાણી.

सम्बल पु. न. (सम्यक् बलं यतः) ભાતું, મુસાફરીમાં સાથે રાખવાનો ખોરાક, મુસાફરીમાં ઉપયોગી સરસામાન.

सम्बाकरण न. (सम्बेन प्रतिलोमेन कृतं, सम्ब+डाच् कृ ल्युट्) સીધું ખેડી પાછું અવળું ખેડવું-ખેડેલાંને ફરી ખેડવું.

सम्बाकृत त्रि. (सम्ब+डाच्+कृ+क्त) સીધું ખેડી પાછું અવળું ખેડેલ-ખેડેલાંને ફરી ખેડેલ.

सम्बाध न. (सम्यक् बाधा यत्र) નરકનો એક જાતનો માર્ગ.

सम्बाध पु. (सम्+बाध्+घञ्) અન્યોન્ય ઘર્ષણ, ચડસાચડસી, સ્પર્ધા, સંકટ, સ્ત્રીની યોનિ.

सम्बाधन पु. (सम्+बाध्+करणे ल्यु ल्युट् वा) દ્વારપાળ, ત્રિશૂળની અણી, શૂળીનો અગ્રભાગ, સ્ત્રીની યોનિ.

सम्बाधन न. (सम् बाध्-भावे ल्युट्) પીડવું, દુઃખ દેવું, પીડા, દુઃખ.

सम्बुद्ध पु. (सम्+बुध्+क्त) બુદ્ધાવતાર.

सम्बुद्ध त्रि. (सम्+बुध्+क्त) સારીરીતે બોધપામેલ, જ્ઞાની.

सर्वप्रहरणायुध पु. (सर्वेषां प्रहरणानि सर्वाणि वा प्रहरणानि आयुधान्यस्य) विष्णु.

सर्वप्रिय त्रि. (सर्वेषां प्रियः), સર્વને પ્રિય, બધાને વહાલું.

सर्वभक्ष पु. (सर्वं भक्षयति, भक्ष्+अच्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, બકરો.

सर्वभक्ष त्रि. (सर्वं भक्षयति, भक्ष्+अच् सर्वेषां भक्षयति वा) બધું ખાનાર, બધાંનું ખાનાર.

सर्वभक्षक त्रि. (सर्वं भक्षयति, भक्ष्+ण्वुल् सर्वेषां वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सर्वभक्षकी स्त्री. (सर्वभक्षक+स्त्रियां जाति० ङीप्) બકરી.

सर्वभक्षा स्त्री. (सर्वं भक्षयति, भक्ष्+अण्+टाप्) બકરી.

सर्वभक्ष्य पु. (सर्वं भक्ष्यं यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, બકરો.

सर्वभक्ष्य त्रि. (सर्वं भक्ष्यं यस्य) બધું ખાનાર.

सर्वभक्ष्या स्त्री. (सर्वं भक्ष्यं यस्याः) બકરી.

सर्वभृत् त्रि. (सर्वं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुकूच) સર્વનું ભરણ પોષણ કરનાર, સર્વને ધારણ કરનાર.

सर्वमङ्गला स्त्री. (सर्वाणि मङ्गलानि यस्याः) દુર્ગાદેવી. "सर्वाणि हृदयस्थानि मंगलानि शुभानि च । ददाति चेप्सिताँल्लोकें सा तेन सर्वमङ्गला" ॥ देवीपुराणे.

सर्वमय त्रि. (सर्व+प्रचुरार्थे मयट्), સઘળારૂપ, સમગ્રમય.

सर्वमय पु. (सर्वात्मकः, सर्व+मयट्) પરમેશ્વર, પરમાત્મા.

सर्वमही स्त्री. (सर्वा चासौ मही च) આખી પૃથ્વી.

सर्वमहीन पु. (सर्वमह्याः इनः) આખી પૃથ્વીના રાજા–ચક્રવર્તી રાજા.

सर्वमहीश पु.(सर्वमह्याः ईशः) ઉપર પ્રમાણે.

सर्वमहीश्वर पु. (सर्वमह्याः ईश्वरः) આખી પૃથ્વીનો રાજા–ચક્રવર્તી રાજા.

सर्वमूल्य न. (सर्वस्य मूल्यम्) કોડી, કોડું.

सर्वमुषक पु. (सर्वं मुष्णाति, मुष्+वुन्–पृषो०) કાળ, સમય.

सर्वरस पु. (सर्वो रसमयः) સાલવૃક્ષનો રસ–લાખ, બધો રસ.

सर्वरस पु. (सर्वो रसो यस्मात् यस्मिन् वा), વીણા વિગેરે વાદિત્ર, પંડિત, ખાટો રસ, પરમેશ્વર.

सर्वरसोत्तम पु. (सर्वेषु रसेषु उत्तमः) ખાટો રસ.

सर्वरात्र पु. (सर्वा रात्रिः, समा० अच्), આખી રાત્રિ, સમ્પૂર્ણ રાત.

सर्वरी स्त्री. (सृ–वनिप् ङीप् वनोर च) રાત્રિ,હળદર.

सर्वरीकर पु. (सर्वरीं करोति, कृ+अच्), ચન્દ્ર, કપૂર,

सर्वरीनाथ पु. (सर्वर्याः नाथः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सर्वरीपति पु. (सर्वर्याः पतिः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सर्वरीश पु. (सर्वर्याः ईशः) ઉપર પ્રમાણે.

सर्वरीश्वर पु. (सर्वर्याः ईश्वरः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सर्वरीस्वामिन् पु. (सर्वर्याः स्वामी) ચન્દ્ર, કપૂર.

सर्वर्तुपरिवर्त पु. (सर्वर्तूनां परिवर्तो यत्र) વર્ષ, વરસ.

सर्वला स्त्री. (सर्वं लाति, ला+क वा गौरा. ङीप्) તોમરનામનું અસ્ત્ર.

सर्वलिङ्गिन् पु. (सर्वेषां लिङ्गानि सन्त्यस्य इनि) પાખંડવેશધારી, પાખંડી.

सर्वली स्त्री. (सर्वं लाति, ला+क ङीप्) તોમરનામનું અસ્ત્ર.

सर्वलोक पु. (सर्वश्चासौ लोकश्च), આખું જગત, બધોલોક.

सर्वलोकेश पु. (सर्वलोकानां ईशः), પરમેશ્વર.

सर्वलोकेश्वर पु. (सर्वलोकानां ईश्वरः) પરમેશ્વર.

सर्वलोह पु. (सर्वः लोहमयोऽवयवो यस्य) આખું લોઢાનું બાણ.

सर्ववर्णिका स्त्री. (सर्वं वर्णयति, वर्ण्+ण्वुल् अत इत्वं–टाप्) ગમ્ભારી વનસ્પતિ.

सर्ववल्लभ त्रि. (सर्वस्य वल्लभः) સર્વને પ્રિય.

सर्ववल्लभा स्त्री. (सर्वेषां वल्लभा), વેશ્યા સ્ત્રી, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી.

सर्वविद् पु. (सर्वं वेत्ति, विद्+क्विप्), પરમેશ્વર, સર્વજ્ઞ,

सर्वविद् त्रि. (सर्वं वेत्ति, विद्+क्विप्), બધું જાણનાર, સર્વ જાણનાર.

सम्बुद्धि स्त्री. (सम्+बुध्+भावे क्तिन्) સારીરીતે બોધ પામવો, જાણવું વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ સંબોધન, સારાપ્રકારનું જ્ઞાન.

सम्बोध पु. (सम्+बुध्+घञ्) સારીરીતે બોધ–જ્ઞાન, ફેંકવું, નાશ.

सम्बोधन न. (सम्+बुध्+ल्युट्) સારૂં જ્ઞાન, સારી રીતે જણાવવું, બોધ પામવો, સમજાવવું, વ્યાકરણમાં કહેલ એક વિભક્તિ.

सम्बोधना स्त्री. (सम्+बुध्+ल्युट् टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

सम्भली स्त्री. (सम्यक् भलते, भल्+अच्+ङीप्) કુટણી સ્ત્રી–પરપુરૂષસાથે પરસ્ત્રીને જોડી આપનારી સ્ત્રી.

सम्भव पु. (सम्+भू+अप्) ઉત્પત્તિ, ઉત્પન્ન થવું, સંભવવું, થવું, સત્તા, ઉત્કટ કોટીવાળો સંદેહ, સંકેત, હેતુ, અપાય, નાશ, પૌરાણિકમત સિદ્ધ એક પ્રકારની બુદ્ધિ, એવી બુદ્ધિનું પ્રમાણ.

सम्भव त्रि. (सम्+भू+अच्) મેળવી આપનાર, જોડી દેનાર, મિશ્રકરનાર.

सम्भवत् त्रि. (सम्+भू+वर्तमाने शतृ) સંભવતું, હોતું, થતું, ઉત્પન્નથતું, પેદાથતું.

सम्भव्य पु. (सम्+भू+यत्) કોઠનું ઝાડ.

सम्भव्य त्रि. (सम्+भू+ण्यत्) સારીરીતે હોનાર, થનાર, સંભવનેયોગ્ય.

सम्भार पु. (सम्+भृ+घञ्) શામગ્રી, તૈયારી, સમૂહ, પરિપૂર્ણ કરવું. સંભૂતિ, હરકોઇ ચીજમાં જોઇતો સામાન, સંભરવું.

सम्भार्य त्रि. (सम्+भृ+ण्यत्) ભરણપોષણ કરવા લાયક.

सम्भावन न. (सम्+भू+णिच्+ल्युट्) માનવું તે, વિચારવું તે, તે નામે અર્થાલંકાર, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સંભાવના, આદર, કીર્તિ, પ્રસિદ્ધ, યોગ્યતા, લાયકાત, ઉત્કટકોટીના સંશયરૂપ એક જ્ઞાન, સંભવવાળું, પૂજા, સંકેત, સત્તા, શક્યપણું, પ્રતિષ્ઠા.

सम्भावना स्त्री. (सम्+भू+णिच्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सम्भावित त्रि. (सम्+भू+णिच्+क्त) માનેલું, આબરૂદાર, પ્રતિષ્ઠિત, સન્માન પામેલ, કીર્તિવાળું, વિચારેલ, સંભવવાળું.

"सम्भावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते" श्रीम० गी०

सम्भावितात्मन् त्रि. (सम्भावित आत्मा यस्य) અમીરસ્વભાવવાળુ, માન્ય, ઉદારસ્વભાવવાળું.

सम्भाषण न. (सम्+भाष्+भावे ल्युट्) સારૂ કહેવું, ભાષણ, વાતચીત, બોલવું, કહેવું.

सम्भाषा स्त्री. (सम्+भाष्+अ+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

सम्भाषित त्रि. (सम्+भाष्+कर्मणि क्त) ભાષણકરેલ, બોલેલ, કહેલ, વાતચીત કરેલ.

सम्भाष्य त्रि. (सम्+भाष्+यत्) બોલવાલાયક, વાતચીત કરવા યોગ્ય.

सम्भिन्न त्रि. (सम्+भिद्+क्त) ભેદાયેલ, ચીરાયેલ, ઉઘડેલ, ભિન્ન–જુદુ, સારીરીતે વિકસેલ.

सम्भु पु. (सम्+भू+डु) પેદા કરનારો, ઉત્પન્ન કરનાર, માતપિતા.

सम्भुग्न त्रि. (सम्यक् भुग्नः) વાંકુ વળીગયેલ, વાંકુ.

सम्भूत त्रि. (सम्+भू+कर्मणि क्त) ઉત્પન્ન થયેલ, સંભવેલ, હોયેલ, થયેલ.

सम्भूतविजय पु. જૈન દર્શન પ્રસિદ્ધ ૭ શ્રુતકેવલી પૈકી ચોથા શ્રુતકેવલી.

सम्भूति स्त्री. (सम्+भू+भावे क्तिन्) ઉત્પત્તિ, પેદા થવું, સંભવ, હોવાપણું.

सम्भूय अव्य. (सम्+भू+सम्बन्धार्थे ल्यप्) એકઠા મળીને, સાથે થઇને.

सम्भूयकरण न. (सम्+भू+य, कृ+भावे ल्युट्) એકઠા મળીને કરવું, સાથે થઇને કરવું.

सम्भूयकारिन् त्रि. (सम्+भू+य, कृ+णिनि) એકઠા મળીને કરનાર, સાથે થઇને કરનાર.

सम्भूयकृत त्रि. (सम्+भू+य, कृ+क्त) એકઠામળીને કરેલ, સાથે થઇને કરેલ.

सम्भूयसमुत्थान न. (सम्+भू+य+सम्+उत्+स्था+ल्युट्) મળીને વેપારીઓએ વેપાર વિગેરે કરવો, એકત્ર મેળાપના વિષયનો એક વિવાદ.

सम्भृत त्रि. (सम्+भृ+कर्मणि क्त) સારીરીતે ભરણ પોષણ કરેલ, એકઠું કરેલ, ધારણ કરેલ.

सम्भृति स्त्री. (सम्+भृ+भावे क्तिन्) સારીરીતે પોષણ, તૈયારી, ધારણકરવું, એકઠું કરવું.

सम्भृत्य त्रि. (सम्+भृ+क्यप्) ભરણપોષણ કરવા લાયક.

सम्भेद पु. (सम्+भिद्+घञ्) બે નદીઓનો સંગમ સ્થાન, સંગમ, સમાગમ, સારીરીતે ભેદાવું, ફૂટવું, મળીજવું, એકરૂપ થવું, એકરૂપપણું.

सम्भोग पु. (सम्+भुज्+घञ्) સારીરીતે ભોગવવું, ઉપભોગ, મૈથુન, મિત્રશાસન ભેદ, હર્ષ, આનંદ, કેલીનાગર–મશ્કરો, શૃંગારની એક અવસ્થા, છીનાળવો.

सम्भोगिन् त्रि. (सम्भोग+अस्त्यर्थे इनि) ભોગવનાર, ઉપભોગ કરનાર, મૈથુનકરનાર, હર્ષવાળુ, આનંદી.

सम्भोजन न. (सम्+भुज्+ल्युट्) ભોજનકરવું, ભોગવવું, જમવું, સારીરીતે ભોજન, સાથે જમવું.

सम्भ्रम पु. (सम्+भ्रम्+अच्) ઉતાવળ, ભયવિગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ વેગ, ત્વરા, ઉતાવળથી ઉત્પન્ન થતો ભય, આદર, અતિશય ભ્રાન્તિ, સૂત્ર, ગભરાટ. "चौरैरुपप्लुते ग्रामे संभ्रमे चाग्निकारिते" मनुस्मृतिः

सम्भ्रान्त त्रि. (सम्+भ्रम्+क्त) ભય વિગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ ભયવાળુ, વેગવાળુ, ઉતાવળીયુ, ગભરાયેલ, આદરવાળુ, અતિશયભ્રાન્તિવાળુ.

सम्भ्रान्ति स्त्री. (सम्+भ्रम्+भावे क्तिन्) અત્યન્ત ભ્રાન્તિ, વેગ, ઉતાવળ, ગભરાટ, ભય.

सम्मत त्रि. (सम्+मन्+कर्मणि क्त) માનેલ, કબુલ કરેલ, માનઆપેલ, પ્રિયઈચ્છેલ, પસંદકરેલ, અનુમોદેલ.

सम्मति स्त्री. (सम्+मन्+क्तिन्) માનવું. કબુલકરવું, સલાહ, અનુમોદન, ઈચ્છવું, માનઆપવું, ઈચ્છા.

सम्मतिदान न. (संमतेः दानम्) સમ્મતિ આપવી.

सम्मद पु. (सम्+मद्+क्त) હર્ષ, આનંદ, ખુશાલી,

सम्मद त्रि. (सम्+मद्+अच्) હર્ષવાળું, આનંદી, ખુશી.

सम्मर्द पु. (सम्+मृद्+घञ्) અન્યોન્ય ઘર્ષણ, યુદ્ધ, લડાઇ, ગીડદી, મર્દનકરવું.

सम्मर्दित त्रि. (सम्+मृद्+क्त) મર્દનકરેલ, અન્યોન્ય ઘસેલ.

सम्मर्दिन् त्रि. (सम्मर्द+अस्त्यर्थे इनि) ગીડદીવાળું, અન્યોન્યઘર્ષણવાળું.

सम्मातुर पु. (समीच्याः सत्याः मातुरपत्यं पुमान् अण्+उत् रपरः) સદ્ગુણી સ્ત્રીનોપુત્ર, સતી સ્ત્રીનો પુત્ર.

सम्माद पु. (सम्+मद्+घञ्) હર્ષ, ઉન્માદ, આનંદ.

सम्मान पु. (सम्+मन्+घञ्) આદર, માન, સત્કાર, પૂજા.

सन्मान न. (सम्+मा+भावे ल्युट्) માપવું, માપણી કરવી.

सम्मानन न. (सम्+मन्+णिच्+ल्युट्) આદર, માન, પૂજા, સત્કાર.

सम्मानना स्त्री. (सम्मानन+स्त्रियां टाप्) ઉપરપ્રમાણે.

सम्मानित त्रि. (सम्मानो जातोऽस्य इतच्) માન આપેલ, પૂજેલ, સત્કાર કરેલ, આદર આપેલ.

सम्मान्य त्रि. (सम्+मन्+ण्यत्) માન આપવાલાયક, પૂજવા યોગ્ય, સત્કાર કરવા લાયક, આદર આપવા યોગ્ય.

सम्मार्जक (सम्मार्ज+स्वार्थे कप्) સાવરણી.

सम्मार्जक त्रि. (सम्+मृज्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) માર્જન કરનાર, સાફ કરનાર, વાળનાર, શુદ્ધ કરનાર.

सम्मार्जन न. (सम्+मृज्–ल्युट्) માર્જન કરવું,સાફ કરવું, વાળવું, ઝાડવું, શુદ્ધ કરવું.

सम्मार्जना स्त्री. (सम्+मृज्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

सम्मार्जनी स्त्री. (सम्मार्जन+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાવરણી.

सम्मित त्रि. (सम्+मा+क्त) સરખું, તુલ્ય, માપવાળુ, માપેલું, માપનું.

सम्मितता स्त्री. (सम्मित+भावे तल्+टाप्) તુલ્યપણું, સમાનપણું, સરખાપણું, માપેલાપણું.

"कान्तासंमिततयोपदेशयुजे" काव्यप्रकाशः

सम्मितत्व न. (सम्मितस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सम्मिश्र त्रि. (सम्यक् मिश्रं) મિશ્ર, મિશ્રિત–શેળભેળ, મિશ્ર કરેલ.

सम्मिश्रित त्रि. (सम्+मिश्र+क्त) ઉપર પ્રમાણે.

सम्मुख त्रि. (संगतं मुखं येन) સામે આવેલ, સામું, મુખ સામે.

सम्मुखिन् पु. (संमुख+अस्त्यर्थे इनि) કાચ, આરસી.

सर्वान्नभक्षिन् त्रि. (सर्वान्नं भक्षयति, भक्ष्+इनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सर्वान्नभोजिन् त्रि. (सर्वेषामन्नं सर्वाण्यन्नानि वा भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) સઘળું અન્ન ખાનાર, સઘળાનું અન્ન ખાનાર.

सर्वान्नीन त्रि. (सर्वेषामन्नं सर्वमन्नं वा भुङ्क्ते, भुज्+ख) 'सर्वान्नभक्षक' त्रि. શબ્દ જુઓ.

सर्वाभिसन्धक त्रि. (सर्वान् अभिसन्धयति, अभि+सम्+ण्वुल्), સર્વને છેતરનાર, બધાની નિન્દા કરનાર.

सर्वाभिसन्धिन् पु. (सर्व+अभिसन्धा–अस्त्यर्थे इनि) કપટી માણસ.

सर्वाभिसन्धिन् पु. (सर्वत्र व्यवहारेऽभिसन्धाऽस्त्यस्य

શિવ.

सर्वेश्वर पु. (सर्वेषामीश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सर्वौघ पु. (सर्वेषां चतुरङ्गसैन्यानां ओघो वृन्दमभिसारो यत्र) એકત્ર મળેલ સમગ્ર સૈન્યનો ધસારો, સમગ્ર જળનો વેગ.

सर्वौषधि स्त्री. (सर्वा चासौ ओषधिश्च) કુષ્ઠ-જટામાંસી-હળદર-વજ-શિલાજીત-ચંદન-મોરવેલ-ચંપો કપૂર-મોથ એ સર્વ ઔષધિ.

सर्वौषधिगण पु. (सर्वासां ओषधीनां गणः) ઉપર પ્રમાણે.

सर्षप पु. (सृ+अप्–सुक्) સરસવ, એક જાતનું માછલું, જાળીયામાં સૂર્યના પ્રકાશની અંદર દેખાતી

सम्मुखीन त्रि. (सम्मुखं पतति, ख) સામે આવનાર, સામે જનાર, સામેનું.

सम्मुग्ध त्रि. (सम्+मुह् कर्मणि क्त) સંમોહ પામેલું, મોહિત, ગભરાયેલું, મુંઝાયેલું.

सम्मुग्धता स्त्री. (सम्मुग्धस्य भावः तल्+टाप्) મોહપણું, મુંઝવણ, ગભરાટ.

सम्मुग्धत्व त्रि. (सम्मुग्धस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सम्मूढ त्रि. (सम्+मुह्+भावे क्त) બેવકુફ, ગભરાયેલું, મૂઢ.

सम्मूढचेतस् त्रि. (सम्मूढं चेतो यस्य) મોહિત મનવાળું, ગભરાયેલા મનવાળું.

सम्मूढचेतस् न. (सम्मूढं च तत् चेतश्च) મોહ પામેલું મન, મુંઝાયેલું મન, ગભરાયેલું મન.

सम्मूढचेतस्क त्रि. (सम्मूढं चेतो यस्य कप् संमूढचेतस् त्रि. શબ્દ જુઓ.

सम्मूर्च्छज त्रि. (सम्मूर्च्छाज्जायते, जन्+ड) ઘાસ વિગેરે.

सम्मूर्च्छन न. (सम्+मूर्च्छ्+भावे ल्युट्) સારી રીતે વિસ્તાર, ઉન્નતિ, મોહ, મૂર્ચ્છા, ઉંચાઇ.

सम्मूर्च्छनोद्भव पु. (सम्मूर्च्छनात् उद्भवति, उत्+भू+अच्) માછલું.

सम्मृष्ट त्रि. (सम्+मृष्+क्त) વાળેલ, ઝાડેલ, સાફ કરેલ, શુદ્ધ કરેલ, માખીવિગેરે ખરાબ દૂર કરી શુદ્ધ કરેલ અન્ન વિગેરે.

सम्मोद पु. (सम्+मुद्+घञ) હર્ષ, આનંદ, પ્રીતિ, પ્રેમ.

सम्मोह पु. (सम्+मुह्+अच्) મોહ, મુર્ખાઈ, અજ્ઞાન, મૂર્ચ્છા, બેભાનપણુ.

सम्मोहित त्रि. (सम्+मुह+णिच्+क्त) મોહ પમાડેલું,
"क्रोधाद् भवति सम्मोहः सम्मोहात् स्मृतिविभ्रमः।
स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति" ॥
श्रीमद्भगवद्गीतायाम्.

सम्यक् अव्य. (सम्+अञ्च्+क्विप् सम्यादेशः) સારૂં, ઠીક, યોગ્ય રીતે, સારી રીતે, સુંદર રીતે, જુદાપણું, સાથે.

सम्यञ्च् त्रि. (सम्+अञ्च्+क्विन् सम्यादेशः) સારૂં, રૂડું, ઠીક, સુંદર, વ્યાજબી, મનને ગમે તેવી રીતે ઘટતું, યોગ્ય.

सम्यच् न. (,, ,,) સત્યવાક્ય.

सम्राज् पु. (सम्यक् राजते, सम्+राज्+क्विप्) સર્વ પૃથ્વીનો રાજા-જેણે રાજસૂયયજ્ઞ કર્યો હોય તેવો આખી પૃથ્વીનો ચક્રવર્તી રાજા.

सयत्न त्रि. (यत्नेन सह वर्तमानः, सहस्य सः) મહેનતુ, પુરૂષાર્થી, યત્નસહિત.

सयोनि त्रि. (समाना योनिर्यस्य सादेशः) સમાન ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલું.

सयोनि पु. (योनिभिः सह वर्तमानः सहस्य सः) સગો ભાઇ, સુડો.

सयोनि स्त्री. (समाना योनिर्यस्याः) સગી બહેન.

सय्यँम पु. (सम्+यम्+करणे घञ् समो वा परसवर्णोऽनुनासिकः) વ્રત, દીક્ષા, વ્રતના અંગ તરીકે આગલે દિવસે કરવાનો નિયમ, હરકોઈ નિયમ, ઇન્દ્રિયોને વશ કરવી તે, બન્ધન, નિયમ, દબાણ.

सय्यँम त्रि. (सम्+यम्+करणे घञ् परसवर्णोऽनुनासिकः) संयम त्रि. જુઓ.

सर न. (सरतीति सृ+अच्) સરોવર, પાણી, દહીંની તર, મીઠું, દહીંની મલાઇનું માખણ, બાણ.

सर न. (सरति, सृ+भावे अच्) જવું, સરકવું, ખસવું.

सर त्रि. (सरतीति, सृ+कर्तरि अच्) ભેદનાર, તોડનાર, જનાર, સરકનાર, ખસનાર.

सरक त्रि. पु. न. (सृ+वुन्) મદ્ય પીવાનું એક જાતનું પાત્ર, મદ્ય, શેલડીનું મદ્ય, શેલડીનું મદ્ય પીવાનું એક જાતનું પાત્ર, ખંડિત થયા વિનાની માર્ગની ઓળ, મુસાફરોની પંક્તિ.

सरक त्रि. (सरतीति, सृ+वर्तमाने ण्वुल्) ખસનાર, જનાર, સરકનાર.

सरक न. (सर+स्वार्थे कन्) સરોવર, તલાવ.

सरघा स्त्री. (सरं मधुविशेषं हन्तीति, हन्+निपातनात् साधुः) મધમાખી.

सरट पु. (सृ+अटन्) પક્ષી, ચાર પગવાળું જન્તુ.

सरटी स्त्री. (सरट+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચાર પગવાળી કોઈપણ સ્ત્રીજાતિ, પક્ષિણી.

सरज न. (सरसो जायते, जन्+ड) નવનીત.

सलिलनिलय पु. (सलिलं निलयो यस्य) જળચર પ્રાણી, મીન તથા કર્કરાશિ.
"सलिलनिलयाभक्ष्या वश्याः सरीसृपजातयः" ज्योतिषतत्वे.

सलिलरय पु. (सलिलस्य रयः) પાણીનો વેગ.

सलिलराशि पु. (सलिलस्य राशिः) સમુદ્ર.

सलिलेन्धन पु. (सलिलमिन्धनमिव यस्य) વડવાનલ અગ્નિ.

सलील त्रि. (लीलया सहितः, सहस्य सः) લીલાવાળુ, વિલાસયુક્ત.

सल्लकी स्त्री. (शल्+वुन् लुकच् पृषो० शस्य सः गौरा. ङीप्) એક વનસ્પતિ જેને હાથી ખાય છે તે.

सव पु. (सू+अच्) યજ્ઞ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, સંતાન.

सव न. (,, ,,) પાણી, જળ.

વેગવાળુ, વસ્ત્રવાળુ, વસ્ત્રસહિત.

सविकल्पक न. (सह विकल्पेन कप्) વેદાન્ત પ્રસિદ્ધ એક સમાધિ, ન્યાયમાં કહેલ એક જ્ઞાન.

सविकाश त्रि. (सह विकाशेन, सहस्य सः) પ્રફુલ્લ, વિકાશ પામેલું, સંકોચ વિનાનું.

सविचारा स्त्री. પાતંજલ યોગશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક સમાધિ.

सवितर्क त्रि. (वितर्कैन सहितः, सहस्य सः) તર્કવાળુ, તર્કસહિત.

सवितर्का स्त्री. (सवितर्क+टाप्) પાતંજલ યોગદર્શન પ્રસિદ્ધ એક સમાધિ.

सवितृ पु. (सू+तृच्) જગત્સ્રષ્ટા પરમેશ્વર, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, હસ્તનક્ષત્ર.

सवितृदेवत पु. (सविता देवतं यस्य) હસ્ત નક્ષત્ર.

सवित्र न. (सूयतेऽनेन, सू+इत्र) ઉત્પત્તિનું કારણ,

सरजस् स्त्री. (सह रजसा, सहस्य सः) ઋતુમતી સ્ત્રી, અભડાયેલી સ્ત્રી.

सरजस् त्रि. (रजसा सह वर्तमानः) રજવાળુ, રજોગુણવાળું.

सरजस् अव्य. (सह रजसा अव्ययी. अच् समा.) રજસહિતપણું.

सरट् पु. (सरतीति, सृ-गतौ+उणा. अटि) પવન, મેઘ, મધમાખી, કાચંડો, મોથ.

सरट पु. (सरतीति, सृ-गतौ अटन्) કાચંડો.
"वल्याः प्रपाते च फलं सरटस्य प्ररोहणे।
शीर्षे राजश्रियोऽवाप्तिर्भाले चैश्वर्यमेव च" ॥ दिवाकरे.

सरटि पु. (सृ+अटिन्) વાયુ, મેઘ.

सरटी स्त्री. (सरट+स्त्रियां जाति. ङीष्) કાચંડી, કાકીડી.

सरटु पु. (सृ+अटु) કાકીડો, કાચંડો,

सरण न. (सृ+भावे ल्युट्) ગમન કરવું, જવું, સરકવું, લોઢાનો મેલ.

सरणा स्त्री. (सृ+ल्युट्+टाप्) નસોતર, એક જાતનો વેલો.

सरणि स्त्री. (सृ+अनि ङीवभावः) રસ્તો, પંક્તિ, પ્રસારણી, નસોતર.
"अयशः सरणिसंमार्जनजागरूकाः..." रामायणचम्पौ.

सरणी स्त्री. (सरणि+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

सरण्ड पु. (सृ+अण्डच्) પક્ષી, કાકીડો, ધૂતારો, ઠગારો, આશક-રંડીબાજ, એક જાતનો દાગીનો.

सरण्डी स्त्री. (सरण्ड+स्त्रियां ङीप्) પક્ષિણી, કામીસ્ત્રી, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, ધૂર્ત સ્ત્રી, કાકીડી, કાચંડી.

सरण्यु पु. (सरतीति, सृ+उणा. अन्युच्) વાયુ, મેઘ, મોથ, પાણી, વસન્તઋતુ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ,

सरत् त्रि. (सृ+वर्तमाने शतृ) જતું, ચાલતું, ગતિ કરતું-સરકતું.

सरत् न. (सृ+शतृ) સૂત્ર, સુતરનો તાંતણો.

सरत्नि पु. (सह रत्निना) रत्नि શબ્દ જુઓ.

सरन्ती स्त्री. (सृ+वर्तमाने शतृ+स्त्रियां ङीप्) સરકતી, ખસતી, ચાલતી સ્ત્રી.

सरपत्रिका स्त्री. (सरे जले पत्रमस्याः, टन्+टाप्) કમળનું ઝાડ, કમળનું પાંદડું.

सरभस त्रि. (रभसेन सहितः सहस्य सः) ઉતાવળીયું, વેગવાળું, ઉતાવળું.

सरभसम् अव्य. (रभसेन सहितम्) ઉતાવળથી, જલ્દીથી.

सरमा स्त्री. (सह रमते, रम्+अच्+टाप्) કુતરી, તે નામે એક કુતરી, તે નામે એક રાક્ષસી-વિભીષણની પત્ની, કશ્યપઋષિ.

सरयु स्त्री. (सरतीति, सृ-गतौ+उणा. अयु) અયોધ્યાની પાસે વહેતી એક નદી-સરજુ નદી.

सरयु पु. (सरतीति, सृ-गतौ+अयु) વાયુ, પવન.

सरल पु (सृ+अलच्) વાયુ, પવન.

सरल त्रि. (सृ+कलच् बाहुलकात् गुणः) સીધુ,સરલ, ઉદાર.

सरलद्रव पु. (सरलोत्थितो द्रवः) સરલ વૃક્ષમાંથી નીકળતો ગુંદર-ટારપીન.

सरलनिर्यास पु. (सरलोत्थितो निर्यासः) ઉપરનો અર્થ.

सरलरस पु. (सरलस्य रसः) "सरलद्रव" શબ્દ જુઓ.

सरला स्त्री. (सरल+ स्त्रियां टाप्) त्रिपुटा શબ્દ જુઓ.

सरलाङ्ग पु. (सरलः पीतद्रुरङ्गमस्य) શ્રીવેષ્ટ નામે ગન્ધદ્રવ્ય.

सरलाङ्ग त्रि. (सरलानि अङ्गानि यस्य) સીધા અંગવાળુ, સીધું.

सरलाङ्ग न. (सरलञ्च तत् अङ्गञ्च) સરલ-સીધુ અંગ.

सरस् न. (सृ+असुन्) પાણી, સરોવર, તળાવ.

सरस त्रि. (सह रसेन जलेन आस्वादेन च सहस्य सः) રસવાળું, સુકુ નહિ તે, ભીનું.

सरस न. (रसेन जलेन सह वर्तमानम्) સરોવર,તલાવ.

सरसम्प्रत न. (सरमिव निर्यासं सम्प्रतनोति, सम्+प्र+तन्+ड) એક જાતનું त्रिकण्टक વૃક્ષ.

सरसा स्त्री. (रसेन सह वर्तमाना टाप्) ધોળું નસોતર.

सरसिज न. (सरसि जायते, जन्+ड अलुक् समा.) કમળ.
"सरसिजमनुविद्धं शैवलेनाऽपि रम्यं
मलिनमपि हिमांशोर्लक्ष्म लक्ष्मीं तनोति" शाकुन्तले.

सरसिज पु. (सरसि जायते, जन्+ड अलुक् समा.) સારસ પક્ષી.

सवेश त्रि. (विशत्यत्र, वेशादेशः सह वेशेन) સમીપનું, પાસેનું, નજદીકનું.

सव्य त्रि. (सू प्रेरणे-यत्) ડાબું, જમણું, પ્રતિકૂલ, વિરૂદ્ધ.

सव्य पु. (सू+यत्) વિષ્ણુ.

सव्यथ त्रि. (सह व्यथया, सहस्य सः) વ્યથાવાળું, પીડાવાળું, દુઃખી.

सव्यभिचार त्रि. (सह व्यभिचारेण, सहस्य सः) વ્યભિચારવાળું, વ્યભિચારી.

सव्यसाचिन् पु. (सव्येन वामेनापि सचति सन्दधाति बाणं, सच्+णिनि) અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ.

"उभौ मे दक्षिणौ पाणी गांडीवस्य विकर्षणे।
तेन देवमनुष्येषु, सव्यसाचीति मां विदुः॥" महाभारते.

करवो ते.

ससाध्वस त्रि. (साध्वसेन सहितः, सहस्य सः) ભયપામેલ, બીધેલ.

ससीमम् ( ) સમીપ, નજીક, પાસે.

ससौष्ठव पु. (सौष्ठवेन सह वर्तमानः सहस्य सः) ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ, ઉતાવળું, સુંદરતાવાળું.

सस्ज् ( ) षस्ज् ધાતુ જુઓ.

सस्तर पु. (स्तरेण सह वर्तमानः सहस्य सः) પાંદડાં વિગેરેની શય્યા-બીછાનું.

सस्य न. (सस्+यत्) વૃક્ષ વિગેરેનું ફળ, ખેતરમાં રહેલું ધાન્ય, ગુણ, શસ્ત્ર.

"सस्यं क्षेत्रगतं प्रोक्तं"......स्मृति.

सस्यक पु. (सस्यमिव कायति, कै+क) એકજાતનો

सरसिजी स्त्री. (सरसिज+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सरसिजासन पु. (सरसिजं आसनमस्य) બ્રહ્મા.

सरसिजासन त्रि. (सरसिजं आसनं यस्य) કમળના આસનવાળું.

सरसी स्त्री. (सृ+असुन्-गौरादि० ङीप्) સરોવર.

सरसीक पु. (सरस्यां कायति, कै+क) સારસ પક્ષી.

सरसीकी स्त्री. (सरसीक+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सरसीरुह न. (सरस्यां सरोवरे रोहति, रुह्+क) કમળ.

सरसीरुह पु. (,, ,, ,, ,,) સારસપક્ષી.

सरसीरुही स्त्री. (सरसीरुह+स्त्रियां जाति. ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सरस्तट पु. (सरसः तटः) સરોવરનો કાંઠો, તળાવનો કિનારો.

सरस्तीर पु. (सरसः तीरः) ઉપરનો અર્થ.

सरस्वत् पु. (सरांसि जलानि सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः) સરોવર, તળાવ, સમુદ્ર, નદ.

सरस्वत् त्रि. (सरस्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રસીક.

सरस्वती स्त्री. (सरो नीरं तद्वत् रसो वाऽस्त्यस्य इति मतुप् मस्य वः ङीप्) નદી, વાણી, ગાય, ઉત્તમ સ્ત્રી, માલકાંકણી, બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, સરસ્વતી દેવી, સોમલતા, બુદ્ધની એક શક્તિ, દુર્ગાદેવી, વાણીની અધિષ્ઠાયક દેવી, સરસ્વતી નદી.

सरा स्त्री. (सृ+अच्+टाप्) પ્રસારણીનો વેલો, પાણીનું ઝરણું.

सराव पु. (सरं जलमवति, अव+अण्) માટીનું કોડીયું રામપાતર, શકોરૂં.

सराव त्रि. (रावेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) શબ્દવાળું, શબ્દ કરતું, બુમ પાડતું.

सरि पु. (सृ+इन्) પાણીનું ઝરણું, ઝરણું.

सरिका स्त्री. (सरोऽस्त्यस्याः ठन्, सृ+वुन् वा टाप्) હિંગુપત્રી વનસ્પતિ.

सरित् स्त्री. (सृ+इति) નદી, સૂત્ર, સુતર, દુર્ગાદેવી

सरितांनाथ पु. (सरिताम् नाथः अलुक् समा०) સમુદ્ર.

सरितांपति पु. (सरिताम् पतिः ,, ,,) સમુદ્ર.

सरित्तनय पु. (सरितः तनयः) ગંગાપુત્ર ભીષ્મ.

सरित्तनुज पु. (सरितः तनुजः) ગંગાપુત્ર-ભીષ્મ.

सरित्वत् पु. (सरित् स्वामित्वेनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः तान्तत्वेन पदत्वाभावात् न तस्य दः) સમુદ્ર.

सरित्पति पु. (सरितः पतिः) સમુદ્ર.

सरित्सुत पु. (सरितः सुतः) ગંગાપુત્ર-ભીષ્મ.

सरिदात्मज पु. (सरितः आत्मजः) ગંગાપુત્ર, ભીષ્મ.

सरिद्वरा स्त्री. (सरित्सु वरा श्रेष्ठा) ગંગા નદી.

सरिन्नाथ पु. (सरितां नाथः) સમુદ્ર.

सरिन्मुख न. (सरितः मुखम्) નદીનું મુખ, જ્યાંથી નદી નીકળતી હોય તે સ્થળ.

सरिमन् पु (सृ+इमनिच्) વાયુ, ગતિ, ગમન, જવું તે.

सरिल न. (सृ+इलच्) પાણી.

सरिषप पु. (सर्षप+पृषो०) સરસવ.

सरी स्त्री. (सृ+इन्+ङीप्) પાણીની ઝરણ, ઝરણું.

सरीसृप पु. (वक्रं सर्पति, सृप्+यङ्लो लुक् अच्) સર્પ-વીંછી વગેરે, જ્યોતિષમાં કહેલ મીન-વૃશ્ચિક-અને કર્ક રાશિ.

सरीसृपी स्त्री. (सरीसृप+स्त्रियां जाति० ङीप्) સાપેણ.

सरु पु. (सृ+उन्) તરવાર વિગેરેની મૂઠ.

सरूप त्रि. (समानं रूपमस्य समानस्य सः) સમાન રૂપવાળું, સરખું, સમાન, તુલ્ય.

सरूपता स्त्री. (सरूपस्य भावः तल्+टाप्) સમાન રૂપવાળાપણું, સરખામણી, તુલ્યતા, સમાનતા.

सरूपत्व न. (सरूपस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सरोग त्रि. (रोगेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) રોગવાળું, રોગી.

सरोज न. (सरसि जले जायते, जन्+ड) કમળ.

सरोज पु. (सरसि जायते) સારસ પક્ષી.

सरोज त्रि.(,, ,, जन्+ड) સરોવર-તળાવ વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થયેલ, પાણીમાં ઉત્પન્ન થનાર.

सरोजन्मन् न. (सरसि जले जन्म यस्य) કમળ.

सरोजन्मन् पु. (,, ,, ,, ,,) સારસપક્ષી.

सरोजन्मन् त्रि. (सरसि जन्म यस्य) પાણીમાં ઉત્પન્ન થનાર, સરોવર-તળાવ વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

सरोजन्मन् स्त्री. (,, ,, ,,) સારસપક્ષિણી.

सरोजासन पु. (सरोजं आसनं यस्य) બ્રહ્મા.

सस्वेदा स्त्री. (स्वेदेन सह, सहस्य सः टाप्) दूषित કન્યા.

सह् ( ) षह् ધાતુ જુઓ.

सह अव्य. (सह्+अच्) સાથે, સહિતપણું, સમગ્રપણું, સમાનતા, એકીસાથેપણું વિદ્યમાનતા, સમૃદ્ધિ, સંબન્ધ, સામર્થ્ય–એ અર્થોમાં વપરાય છે.

सह पु. (सहते सह्+अच्) માગશર મહિનો.

सह पु. न. (सहते, सह्+अच्) બળ, એક જાતનું મીઠું–લવણ.

सहकार पु. (सह युगपत्, किरति सौरभम् दुरात्, कृ+अण्) અત્યન્ત દૂર સુધી જનાર સુગન્ધીવાળો આંબો.

सहकार पु. (सह कृ+भावे अण्) સાથે કામ કરવું.

सहकारिता स्त्री. (सहकारिणः भावः, तल्+टाप्) સહાયકપણું, સાથે કામ કરનારપણું, મદદ.

सहकारित्व न. (सहकारिणः भावः, त्व) ઉપરપ્રમાણે.

सहकारिन् त्रि. (सह करोति, कृ+णिनि) સાથે રહી કામકરનાર, સહાયક, મદદગાર.

सहकारिन् पु. (सह करोति, कृ+णिनि) પોતાથી ભિન્ન રહી પોતાનું કાર્ય કરનાર એક હેતુ.

सहगत त्रि. (सह गम्+क्त) સાથે ગયેલ,

सहगति स्त्री. (सह गम्+भावे क्तिन्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.

सहगमन न. (सह गम्+भावे ल्युट) સાથે જવું, પતિ સાથે પત્નીએ મરી જવું તે.

सहगामिता स्त्री. (सह गामिनः भावः, तल्+टाप्) સાથે જનારપણું.

सहगामित्व न. (सह गामिनः भावः, त्व) સાથે જનારપણું.

सहगामिन् त्रि. (सह गच्छति, गम्+णिनि) સાથે જનાર.

सहगामिनी स्त्री. (सह गच्छति, गम्+णिनि+स्त्रियां ङीप्) મરણ પામેલા પતિ સાથે મરનાર સ્ત્રી.

सहचर पु. (सह चरति चर्+अच्) પીળી ઝીંઝોટી, કાળી ઝીંઝોટી, મિત્ર સોબતી, ગોઠીયો, ઝીંઝોટી વનસ્પતિ, પતિ, સ્વામી, ધણી.

सहचर त्रि. (सह+चर्+शतृ) સાથે જનાર, સહાયક, અનુચર, સેવક, પ્રતિબંધક.

सहचरत् त्रि. (सह+चर्–वर्तमाने शतृ) સાથે ફરતું, સાથે જતું, સાથે ચાલતું.

सहचरी स्त्री. (सहचर+स्त्रियां जाति० ङीप्) પીળી ઝીંઝોટી, સખી, બહેનપણી, સોબતણ, ધર્મપત્ની.

सहचार पु. (सह+चर्+अण्) સાથે ફરવું, સાથે જવું, સાથે ચાલવું.

सहचारिन् पु. (सह चरति, चर्+णिनि) પીળી ઝીંઝોટી, કાળી ઝીંઝોટી, મિત્ર, સોબતી, ગોઠીયો, પતિ, સ્વામી, ધણી.

सहचारिन् त्रि. (सह चरति, चर्+णिनि) सहचर त्रि. શબ્દ જુઓ.

सहचारिणी स्त्री. (सहचारिन्+स्त्रियां ङीप्) "सहचरी" શબ્દ સ્ત્રી. જુઓ.

सहज पु. (सह जायते, जन्+ड) સગોભાઈ, જ્યોતિષમાં કહેલ જન્મલગ્નથી ત્રીજુ સ્થાન.

सहज त्रि. (,, ,, ,,) સાથે ઉત્પન્ન થનાર, સ્વાભાવિક, સ્વતઃસિધ્ધ.

सहजमित्र न. (सहजं स्वभावसिद्धं मित्रम्) સ્વભાવસિધ્ધ મિત્ર–ભાણેજ વિગેરે.

सहजवैरिन् पु. (सहजश्चासौ वैरी च) સ્વભાવસિદ્ધ શત્રુ–સાવકો ભાઈ–કાકાનો છોકરો વિગેરે.

सहजशत्रु पु. (सहजश्चासौ शत्रुश्च) ઉપર પ્રમાણે.

सहजसुहृद् पु. (सहजश्चासौ सुहृच्च) સ્વાભાવિક મિત્ર.

सहजा स्त्री. (सह जाता, जन्+ड+टाप्) સગી બહેન.

सहजारि पु. (सहजश्चासौ अरिश्च) સ્વાભાવિક દુશ્મન, કાકો ભત્રીજો વિગેરે.

सहजेतर त्रि. (सहजादितरः) સ્વાભાવિક ન હોય તે, સ્વતઃસિદ્ધ ન હોય તે.

सहण्डुक न. ( ) એક જાતનું પક્વ માંસ.

सहता स्त्री. (सहस्य भावः, तल्+टाप्) સાથેપણું, સહન કરનારપણું.

सहत्व न. (सहस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सहदेव पु. (सह दीव्यति, दिव्+अच्) માદ્રીનો પુત્ર તે નામે એક પાંડવ.

सहदेवा स्त्री. (सह दीव्यति, दिव्+अच्+टाप्) બલા નામે વનસ્પતિ, દંડોત્પલ વનસ્પતિ, ઉપલસરી વનસ્પતિ.

सरोजासन त्रि. (सरोजं आसनं यस्य) કમળના આસનવાળું.

सरोजिन् पु. (सरोजं विष्णुनाभिपद्ममुत्पत्तिस्थानत्वेनाऽस्त्यस्य इनि) ચાર મુખવાળા બ્રહ્મા.

सरोजिनी स्त्री. (सरोजानां समूहः सन्निकृष्टदेशो वा इनि+ङीप्) કમળનો વેલો, કમળોનો સમૂહ, કમળ જેમાં ઉગતાં હોય તેવી વાવ.

सरोजी स्त्री. (सरोज+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सरोत्सव पु. (सरसि जले उत्सवोऽस्य) સારસપક્ષી.

सरोत्सवी स्त्री. (सरोत्सव+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી,

सरोरुह् न. (सरसि रोहति, रुह्+क्विप्) કમળ.

सरोरुह न. (सरसि जले रोहति, रुह्+क) કમળ.

सरोरुह पु. (सरसि रोहति) સારસપક્ષી.

सरोरुही स्त्री. (सरोरुह+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सरोरुहासन पु. (सरोरुहं पद्ममासनं यस्य) બ્રહ્મા.

सरोरुहासन त्रि. (सरोरुहं कमलं आसनं यस्य) કમળના આસનવાળું.

सरोवर पु. (सरःसु वरः श्रेष्ठः पद्माकरत्वात्) સરોવર, તળાવ.

सरोष त्रि. (रोषेण सह वर्तमानः सहस्य सः) ક્રોધવાળુ, ગુસ્સા સહિત, ગુસ્સે થયેલું.

सर्क पु. (सृ+उणा० क) વાયુ, મન, પ્રજાપતિ.

सर्ग पु (सृज्+घञ्) સ્વભાવ, સૃષ્ટિ, નિશ્ચય, નિર્મોહ, કાવ્ય વગેરેનો ભાગ, મોક્ષ, ઉત્સાહ, અનુમતિ, કબુલાત, સલાહ.

"अस्या सर्गविधौ प्रजापतिरभूचन्द्रो नु कान्तिप्रदः" विक्रमोर्वशीये.

सर्गबन्ध पु. (बन्ध्+भावे घञ्, सर्गैर्बन्धः) સર્ગની બાંધણીનું મહાકાવ્ય.

"सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते तस्य लक्षणं ।
आशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखं" ॥

सर्ज् (भ्वा. प. स. सेट् सर्जति) પ્રાપ્ત કરવું, મેળવવું, ઉપાર્જન કરવું.

सर्ज पु. (सृज्+अच्) લાખનું ઝાડ, લાખ, પિત્તશાલ વૃક્ષ.

सर्जक पु. (सर्ज+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

सर्जगन्धा स्त्री. (सर्जस्येव गन्धो यस्याः) રાસ્ના વનસ્પતિ.

सर्जन न. (सृज्+भावे ल्युट्) સૃષ્ટિ, સૈન્યનો પાછળનો ભાગ.

सर्जनिर्यास पु. (सर्जस्य निर्यासः) સાલવૃક્ષનો રસ-લાખ.

सर्जनिर्यासक पु. (सर्जस्य निर्यास इव कायति कै+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सर्जमणि पु. (सर्जस्य शालवृक्षस्य मणिरिव) સાલ વૃક્ષનો રસ-લાખ.

सर्जरस पु. (सर्जस्य रसः) ઉપરનો અર્થ.

सर्जि स्त्री. (सृज्+इन् वा ङीप्) તે નામે એક નદી, સાજીખાર.

सर्जिका स्त्री. (सृज्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"सर्जिकाल्पगुणा तस्माद्विशेषाद् गुल्मशूलहृत् ।
सवर्चिका सर्जिकावद् बोद्धव्या गुणतो जनैः" ॥ भावप्रकाशे.

सर्जिकाक्षार पु. (सर्जिकायाः क्षारः) સાજીખાર.

सर्जी स्त्री. (सृज्+इन्+वा ङीप्) सर्जि શબ્દ જુઓ.

सर्जु पु. (सृज्+उन्) વેપારી, વાણીયો.

सर्जू स्त्री. (सृज्+ऊ) વિજળી, अभिसार શબ્દ જુઓ.

सर्ज्य पु. (सर्जस्येदं यत्) सर्जनिर्यास શબ્દ જુઓ.

सर्प पु. (सृप्+अच्) નાગકેસર, સાપ, સર્પ, આશ્લેષા નક્ષત્ર, ગમન, ગતિ, જવું તે.

सर्पकङ्काली स्त्री. (सर्पस्येव कङ्कालमङ्गविशेषो यस्याः गौरा० ङीप्) સર્પના ઝેરનો નાશ કરનારી એકવેલ.

सर्पगन्धा स्त्री. (सर्पं तद्विषं गन्धयति हिनस्ति, गन्ध+अण्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

सर्पघातिन् त्रि. (सर्पं तद्विषं हन्ति, हन्+णिनि घातादेशः) સર્પનો નાશ કરનાર.

सर्पघातिनी स्त्री. (सर्पं तद्विषं हन्ति, हन्+णिनि ङीप् घातादेशः) સર્પના ઝેરનો નાશ કરનારી એક વેલ.

सर्पण न. (सृप्+भावे ल्युट्) સરકવું, ખસવું, જવું.

सर्पत् त्रि. (सृप्+वर्तमाने शतृ) સરકતું, ખસતું, જતું.

सहदेवी स्त्री. (सहदेव+ङीप्) સર્પાક્ષી વનસ્પતિ, પીળી દંડોત્પલ વનસ્પતિ.

सहदेव्यादि पु. (सहदेवी आदिर्यस्य) પ્રતિષ્ઠાના દેવોને સ્નાનમાં ઉપયોગી એક દ્રવ્યસમૂહ.

सहधर्मिणी स्त्री. (सह समानो वा धर्मोऽस्त्यस्याः, इनि+ङीप्) પત્ની, ભાર્યા.

सहधर्मिन् त्रि. (सहधर्मोऽस्त्यस्य इनि) સમાન ધર્મવાળું, પોતાના સમાનધર્મ પાળનાર.

सहन न. (सह्+ल्युट्) સહન કરવું, સહેવું, ખમવું, ક્ષમા.

सहन त्रि. (सहते इति, सह्+ल्यु) સહન કરનાર, સહેનાર, ખમનાર, સહનશીલ, ક્ષમાવાળુ.

सहनर्तक त्रि. (सह+नृत्+ण्वुल्) સાથે નાચનાર, સાથે નૃત્ય કરનાર.

सहनर्तन न. (सह मिलित्वा नर्तनम्) સાથે નાચવું, સાથે નૃત્ય કરવું.

सहनृत्त न. (सह–नृत्+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहनृत्य न. (सह+नृत्–यत्) સાથે નાચવું, સાથે નૃત્ય કરવું.

सहपान न. (सह समानं पानम् यद्वा सह+पा+ल्युट्) સાથે પીવું, એક સ્થળે મળીને દારૂ વિગેરે પીવોતે.

सहपायिन् त्रि. (सह+पा+णिच्+णिनि) સાથે પીનાર, એક સ્થળે મળીને દારૂ પીનાર.

सहपांशुकिल पु. (सह पांशुभिः किलति, किल्+क) મિત્ર, બાલમિત્ર, ગોઠિયો.

सहभाविन् त्रि. (सह भवति, भू+णिनि) સહાયક, મદદગાર, સાથે હોનાર–થનાર.

सहभाविनी स्त्री. (सहभाविन्+स्त्रियां ङीप्) સહાયક સ્ત્રી, સોબતણ, સાથે હોનારી–થનારી.

सहभोजन न. (सह एकत्र मिलित्वा भोजनम्) સાથે જમવું.

सहभोजिन् त्रि. (सह+भुज्+णिनि) સાથે જમનાર.

सहम न. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક રાશિવિશેષ

सहमरण न. (मृतेन पत्या सह मरणम्) મરેલા પતિની સાથે એકચિતામાં પત્નીએ બળી મરવું તે.

सहमृति स्त्री. (सह समाना मृतिः) ઉપર પ્રમાણે.

सहमृत्यु पु. (पत्या सह मृत्युः) सहमरण શબ્દ જુઓ.

सहरस त्रि. (सह रसेन) રસવાળુ, રસિક, રસાળ.

सहरसा स्त्री. (सह समानो रसो यस्याः) मुद्गपर्णी વનસ્પતિ–જંગલી મગ.

सहरि पु. (सह हरिणा वर्त्तमानः सहस्य सः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, બળદ.

सहर्ष पु. ((सह हर्षेण समानो हर्षो वा यत्र) સ્પર્ધા કરવી, હર્ષ, આનંદ.

सहर्ष त्रि. (हर्षेण सहितः) હર્ષવાળુ, આનંદી, સ્પર્ધા કરનાર.

सहस् न. (सह्+असि) બળ, તેજ.

सहस् पु. (,, ,,) માગશર મહિનો.

सहस त्रि. (हसेन सह वर्त्तमानः सहस्य सः) હાસ્યવાળુ, હસતું.

सहसा अव्य. એકાએક, અકસ્માત, એકદમ, હઠથી.

सहसादृष्ट पु. (सहसा हठात् दृष्टः) દત્તક પુત્ર.

सहसान पु. (सहते इति, सह्+उणा० असानच्) મયૂર, બલિદાન.

सहसानी स्त्री. (सहसान+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર પક્ષિણી.

सहस्य पु. (सहसि बले साधुः यत्) પોષ મહિનો.

सहस्र न. (सह समानं हसति, हस्+र) એક હજારની સંખ્યા, બહુ સંખ્યા, બહુ સંખ્યાવાળુ, મોટી સંખ્યા.

सहस्रकर पु. (सहस्रं कराः किरणाः अस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्रकाण्डा स्त्री. (सहस्रं काण्डाः यस्याः) ધોળી ધ્રોખડ.

सहस्रकिरण पु. (सहस्रं किरणा यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ,

"तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि नाकरिष्यत्" कालिदासः

सहस्रकृत्वस् अव्य. (सहस्र+कृत्वसुच्) હજારવાર, ઘણીવાર.

सहस्रद त्रि. (सहं ददाति, दा+क) હજાર આપનાર, ઘણુ દાન કરનાર, ઉદાર.

सहस्रदंष्ट्र पु. (सहस्रं दंष्ट्रा यस्य) હજાર દાઢવાળુ એક માછલું.

सर्पतृण पु. (सर्पः तृणमिव यस्य) નોળીયો.

सर्पतृणी स्त्री. (सर्पतृण+स्त्रियां जाति० ङीप्) નોળીયણ.

सर्पदंष्ट्र पु. (सर्पस्य दंष्ट्रेव पुष्पं यस्य) નાગદન્તી વૃક્ષ-જેનો સ્પર્શ કરતાં સર્પની દાઢને સ્પર્શ કરવા જેવું દુઃખ થાય છે.

सर्पदंष्ट्रा स्त्री. (सर्पस्य दंष्ट्रा) સર્પની દાઢ, વૃશ્ચિકાળી નામે લતા.

सर्पदंष्ट्रिका स्त्री. (सर्पदंष्ट्रा+कन्+टाप्) વનસ્પતિ મેંઢાશીંગી.

सर्पदण्डी स्त्री. (सर्पं तद्विषं दण्डयति, दण्ड्+अण्+ङीप्) ગોરક્ષી વૃક્ષ.

सर्पदन्ती स्त्री. (सर्पस्य दन्त इव पुष्पमस्त्यस्याः अच् गौरा० ङीप्) નાગદન્તી વૃક્ષ.

सर्पदमनी स्त्री. (सर्पान् दमयति अनया, दम्+णिच्+ल्युट्+ङीप्) વન્ધ્યાકર્કોટકી વનસ્પતિ.

सर्पनामा स्त्री. (सर्पस्य नामात्र वाचकशब्दे) સર્પના ઝેરનો નાશ કરનારી એક વનસ્પતિ.

सर्पपुष्पी स्त्री. (सर्पः सर्पदन्त इव पुष्पमस्याः) નાગદન્તી વનસ્પતિ.

सर्पफणज पु. (सर्पस्य फणे जायते, जन्+ड) સર્પની ફેણ ઉપર ઉત્પન્ન થતો એક મણિ.

सर्पभुज् पु. (सर्पं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) મોર પક્ષી, ગરુડપક્ષી, નોળીયો.

सर्पमणि पु. (सर्पस्य मणिः) સર્પની ફેણ ઉપર ઉત્પન્ન થતો મણિ.

सर्पराज पु. (सर्पाणां राजा इति समा० टच्) વાસુકી નામે સર્પોનો રાજા,

सर्परिपु पु. (सर्पाणां रिपुः) ગરુડ, નોળીયો, મોર.

सर्पलता स्त्री. (सर्पाकारा लता) નાગરવેલ.

सर्पवल्ली स्त्री. (सर्प इव वल्ली) નાગરવેલ.

सर्पवैरिन् पु. (सर्पस्य वैरी) ગરુડ, મોર, નોળીયો, જનમેજય રાજા.

सर्पवैरिन् त्रि. (,, ,,) સર્પનો શત્રુ.

सर्पवैरिणी स्त्री. (सर्पवैरिन्+स्त्रीत्वात् ङीप्) ગરુડ માદા, મોર પક્ષિણી, નોળીયણ.

सर्पशत्रु पु. (सर्पस्य शत्रुः) નોળીયો, મોર, ગરુડ.

सर्पशत्रु त्रि. (सर्पाणां शत्रुः) સર્પોનો શત્રુ.

सर्पसत्र न. (सर्पेण होम्यद्रव्येण तन्नाशनार्थं वा सत्रम्) સર્પોનો નાશ કરવા માટે જનમેજય રાજાએ કરેલો એક યજ્ઞ.

सर्पसत्रिन् पु. (सर्पसत्रमस्यास्ति इति) સર્પોના નાશ માટે યજ્ઞ કરનાર જનમેજય રાજા.

सर्पसहा स्त्री. (सर्पं सहते, सह्+अच्+टाप्) સર્પના ઝેરનો નાશ કરનાર એક વેલ.

सर्पहन् पु. (सर्पं हन्ति, हन्+क्विप्) મોર, ગરુડ, નોળીયો.

सर्पहन् त्रि. (सर्पं हन्ति ,,) સર્પનો નાશ કરનાર.

सर्पहन्तृ त्रि. (सर्पं हन्ति, हन्+तृच्) સર્પનો નાશ કરનાર.

सर्पहन्तृ पु. (सर्पं हन्ति ,,) નોળીયો, ગરુડ, મોર.

सर्पहन्त्री स्त्री. (सर्पहन्तृ+स्त्रियां ङीप्) ગરુડ માદા, મોર માદા-ઢેલ, નોળીયણ.

सर्पाक्षी स्त्री. (सर्पस्येवाक्षि पुष्पं यस्याः षच् समा.) ગન્ધનાકુલી નામે વેલ.

सर्पाख्य पु. (सर्पस्याख्याऽऽख्या यस्य) નાગકેસર, મણિકન્દ નામે ભૂપ.

सर्पाङ्गी स्त्री. (सर्पस्येवाङ्गं यस्याः ङीप्) સર્પના ઝેરનો નાશ કરનારી એક લતા, સિંહલી વનસ્પતિ.

सर्पादन पु. (सर्पमत्ति, अद्+ल्यु) મોર, ગરુડ, નોળીયો.

सर्पादनी स्त्री. (सर्पादन+स्त्रियां जाति० ङीप्) મોર-માદા, ગરુડમાદા, નોળીયણ, નાકુલી વનસ્પતિ.

सर्पाराति पु. (सर्पस्य अरातिः) ગરુડ, મોર, નોળીયો.

सर्पारि पु. (सर्पस्य अरिः) ઉપર પ્રમાણે.

सर्पावास न. (सर्पाणामावासो यत्र) ચન્દન વૃક્ષ.

सर्पावास पु. (सर्पाणामावासः) સર્પોનું રહેઠાણ.

सर्पाशन पु. (सर्पमश्नाति, अश्+कर्त्तरि ल्युट्) મોરપક્ષી, ગરુડ, નોળીયો.

सर्पाशनी स्त्री. (सर्पाशन+स्त्रियां जाति० ङीप्) મોર-પક્ષિણી, ગરુડમાદા, નોળીયણ.

सर्पिणी स्त्री. (सर्पति, सृप्+णिनि+ङीप्) સાપણ, એક જાતનો છોડ, ચાલનારી સ્ત્રી.

सर्पिन् त्रि. (सृप्+णिनि) સરકનાર, ખસનાર, ચાલનાર.

सर्पिस् न. (सर्पतीति, सृप्+इसि० इसि) ઘી.

सहस्रदंष्ट्रिन् पु. (सहस्रं दंष्ट्रा सन्त्यस्य इनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहस्रदंष्ट्री स्त्री. (सहस्रदंष्ट्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) હજાર દાઢવાળી એક માછલી.

सहस्रदल पु. (सहस्रं दलं यस्य) સારસ પક્ષી.

सहस्रदल न. (सहस्रञ्च तत् दलञ्च) કમળ.

सहस्रदली स्त्री. (सहस्रदल+स्त्रियां जाति० ङीष्) સારસ પક્ષિણી.

सहस्रधा स्त्री. (सहस्र+प्रकारे धाच्) હજાર પ્રકારે, અનેક પ્રકારે, ઘણા પ્રકારે.

सहस्रधारा स्त्री. (सहस्रगुणिता धारा) હજારગણી ધારા, અનેક ધારા, ઘણાધાર.

सहस्रनयन पु. पु. (सहस्रं नयनानि यस्य) ઇન્દ્ર, ઘુવડપક્ષી.

सहस्रनयनी स्त्री. (सहस्रनयन+स्त्रियां जाति० ङीष्) ઘુવડ માદા.

सहस्रनेत्र न. (सहस्राणि नेत्राणि यस्य) કમળ.

सहस्रनेत्र पु. (सहस्रं बहुसंख्यकानि नेत्राणि यस्य) સારસ પક્ષી.

सहस्रपत्री स्त्री. (सहस्रपत्र+स्त्रियां जाति. ङीष्) સારસ પક્ષિણી.

सहस्रपाद् पु. (सहस्रं बहवः पादाः यस्य अन्तलोपः समा.) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रपाद पु. (सहस्रं पादाः किरणाश्चरणा वा सन्त्यस्य अच्) વિષ્ણુ, સૂર્ય, આકડાનુ ઝાડ, કારંડવ પક્ષી.

सहस्रपादी स्त्री. (सहस्रपाद+स्त्रियां ङीष्) કારંડવ પક્ષિણી.

सहस्रबाहु पु. (सहस्रं बाहवो यस्य) કાર્તવીર્ય-સહસ્રાર્જુન, બાણાસુર, વિષ્ણુ. પરમેશ્વર.

सहस्रभुज पु. (,, बहवो भुजा यस्य) કાર્તવીર્ય-સહસ્રાર્જુન, બાણાસુર, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रभुजा स्त्री. (सहस्रं बहवो भुजा यस्याः) લક્ષ્મી દેવી.

सहस्रमूर्द्धन् पु. (सहस्रं मूर्द्धानो यस्य) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रमूली स्त्री. (,, मूलानि यस्याः ङीप्) એક જાતનો વેલો, "द्रवन्ती"

सहस्ररश्मि पु. (सहस्रं रश्मयो यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्रवीर्या स्त्री. (,, बहूनि वीर्य्याणि यस्याः) દૂર્વા ધ્રોખડ, મહાશતાવરી વનસ્પતિ.

सहस्रवेध न. (सहस्रं बहवो वेधा यस्य) ચુક-લીંબુ, આંબલી વિગેરે ખાટા રસનું પીણુ., એક જાતની કાંજી.

सहस्रवेधिन् न. (,, विध्यति, विध्+णिनि) હીંગ, પાણીમાં થતું નેતર.

सहस्रवेधिन् त्रि. (,, ,,) હજારને વીંધનાર, ઘણાને વીંધી નાખનાર.

सहस्रशस् अव्य. (सहस्र+प्रकारे शस्) હજારો, અનેક.

सहस्रशीर्षन् पु. (सहस्रं शीर्षाणि यस्य) सहस्रमूर्द्धन् पु० શબ્દજુઓ.

सहस्रा स्त्री. (,, बलानि सन्त्यस्याः, अच्+टाप्) અંબષ્ઠા નામે વનસ્પતિ.

सहस्रांशु पु. (सहस्रमंशवो यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्राक्ष पु. (सहस्रमक्षीणि यस्य षच् समा.) ઇન્દ્ર, ઘુવડપક્ષી, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्राक्ष त्रि. (,, ,,षच् समा०) હજારનેત્રવાળું,

सहस्राक्षी स्त्री. (सहस्राक्ष+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઘુવડ માદા.

सहस्रार न. (सहस्रमाराः कोणाः यस्य) મસ્તકમાં સુષુમ્ણા નાડીની વચ્ચે આવેલું એક હજાર પાંખડી વાળુ કમળ.

सहस्रिन् पु. (सहस्रं सैन्यानि सन्त्यस्य इनि) હજારોના સૈન્યવાળો રાજા, હજાર દાઢવાળું માછલું.

सहस्रिन् त्रि. (सहस्र+अस्त्यर्थे इनि) હજારવાળુ, હજારોવાળું.

सहा स्त्री. (सहते, सह्+अच्+टाप्) જંગલી મગ, એક જાતની કુંવાર, પૃથ્વી, રાસ્ના વનસ્પતિ, સોનામુખી, નખભેપજ નામે ઔષધિ, સાપનું ઝેર ઉતારનારી એક વનસ્પતિ, નારીપુષ્પી, ધોળી ઝીંઝોટી.

सहाचर पु. (सहा शुक्लझिण्टीव आचरति, आ+चर्+अच्) પીળી ઝીંઝોટી.

सहाय त्रि. (सह एति, इण+अच्) સહાયક, મદદગાર, સોબતી, પોતાનેઅનુકુળ.

सर्पी स्त्री. (सर्प+स्त्रियां जाति. ङीष्) સાપેણ.
सर्पीष्ट न. (सर्पाणां भुजगानामिष्टम्) ચન્દન વૃક્ષ.
सर्पेष्ट न. (सर्पाणां भुजङ्गानामिष्टम्) ચન્દન વૃક્ષ.
सर्पेष्ट त्रि. (सर्पस्य इष्टः) સર્પને પ્રિય.
सर्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् सर्वति) સરકવું, ખસવું.
सर्व पु. (सृ+व तस्य नेत्वं) શિવ, વિષ્ણુ.
सर्व त्रि. (सृ+अच्) સમ્પૂર્ણ, સઘળું, બધું, સમગ્ર.
सर्वंसह त्रि. (सर्वं सहते, सह्+अच्) બધું સહન કરનાર.
सर्वंसहा स्त्री. (सर्वं सहते, सह्+अच्+मुम् टाप् च) પૃથ્વી.
सर्वक त्रि. (सर्व+संज्ञा० कन्) સકળ, સમગ્ર, બધું,
सर्वकर्तृ पु. (सर्वं करोति, कृ+तृच्) બ્રહ્મા, પરમેશ્વર.
सर्वकर्मन् न. (सर्वञ्च तत् :कर्म च) સમગ્ર કામ, બધું કાર્ય.
सर्वकर्मीण त्रि. (सर्वकर्मभ्योऽलं ख) સર્વ કામ કરવાને સમર્થ.
"संग्रामे सर्वकर्मीणौ"...भट्टिकाव्ये.
सर्वकाल पु. (सर्वश्चासौ कालश्च) સઘળો કાળ, બધો સમય.
सर्वकालम् अव्य. (सर्वस्मिन् काले इति) ઉપરનો અર્થ.
सर्वकालीन त्रि. (सर्वकालेभ्यः सर्वकाल+ख) સર્વકાળે હોનાર-થનાર.
सर्वकेशिन् पु. (अभिनेयानां सर्वेषामिव केशोऽस्त्यस्य इनि), નટ, નાટકીયો.
सर्वक्षार पु. (सर्वः क्षारमयः) સાબુ.
सर्वग न. (सर्वं गच्छति, गम्+ड), પાણી, જલ.
सर्वग पु. (सर्वं गच्छति, गम्+ड) શિવ, આત્મા, પરમેશ્વર.
सर्वग त्रि. (सर्वं गच्छति, गम्+ड) સઘળે જનાર, બધે જનાર.
सर्वगन्ध पु. (सर्वान् गन्धयति हिनस्ति संहारकाले सर्वगन्धा उत्पादतया सन्त्यस्य वा) પરમેશ્વર.
सर्वगन्ध न. (सर्वे गन्धा यत्र) સર્વસુગન્ધ દ્રવ્યોનું એક જાતનું મિશ્રણ.
सर्वगा स्त्री. (सर्वं गच्छति, गम्+ड+टाप्) કાંગનું ઝાડ.
सर्वगामिन् पु. (सर्वत्र गच्छति, गम्+णिनि), બધે જનાર.
सर्वग्रन्थि पु. (सर्वत्र ग्रन्थिरिवात्र) પીપળાંમૂળ-ગંઠોડા.
सर्वग्रन्थिक न. (सर्वत्र ग्रन्थिरिवात्र कन्) ઉપર પ્રમાણે.
सर्वङ्कष पु. (सर्वं कषति, कष्-खच् मुम् च) પાપ.
सर्वङ्कष त्रि. (सर्वं कषति, कष्+खच् मुम् च) સર્વ કરતાં ચઢિયાતું, વ્યાપક,
सर्वङ्कश न. (,, ,, ,,) જળ.
सर्वजगत् न. (सर्वञ्च तत् जगच्च) સઘળું જગત.
सर्वजनीन त्रि (सर्वजनेषु विदितः ख) બધા લોકમાં પ્રખ્યાત, સર્વ ઠેકાણે જાણીતું.
सर्वजित् त्रि. (सर्वं जयति, जि+क्विप् तुक् च) સઘળું જીતનાર, સર્વ જીતનાર.
सर्वज्ञ पु. (सर्वं जानाति, ज्ञा+क) જિનદેવ, શિવ, બુદ્ધદેવ, પરમેશ્વર.
सर्वज्ञ त्रि. (सर्वं जानाति, ज्ञा+क) બધું જાણનાર.
सर्वज्ञता स्त्री. (सर्वज्ञस्य भावः तल्+टाप्) બધું જાણનાર પણું.
सर्वज्ञत्व न. (सर्वज्ञस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
सर्वज्ञा स्त्री. (सर्वं जानाति, ज्ञा+क+टाप्) દુર્ગાદેવી.
सर्वतःशुभा स्त्री. (सर्वतः शुभं यस्याः) પ્રિયંગુ-કાંગનું ઝાડ.
सर्वतस् अव्य. (सर्व+पञ्चम्यर्थे तसिल्), સર્વ તરફથી, ચોતરફથી, બધેથી, બધે ઠેકાણે, ચોતરફ.
सर्वतापन पु. (सर्वं तापयति तप+णिच्+ल्यु) કામદેવ.
सर्वतापन त्रि. (सर्वान् तापयति, तप्+णिच्+ल्यु) બધાને તપાવનાર, સર્વને દુઃખદાયી.
सर्वतिक्ता स्त्री. (सर्वतः तिक्ता) કાકમાચી વનસ્પતિ.
सर्वतोभद्र पु. न. (सर्वतो भद्राणि सुखानि यस्य) ચાર બારણાવાળું એક જાતનું ઘર, પ્રતિષ્ઠા વિગેરેમાં પૂજ્ય દેવોનું એક મંડળ, જ્યોતિષમાં કહેલ શુભ-અશુભ જ્ઞાન માટેનું ચક્ર, અલંકારશાસ્ત્રમાં કહેલ બન્ધભેદરૂપ એક કાવ્ય.
सर्वतोभद्र पु. (सर्वतो भद्रमस्मात्), લીંબડાનું ઝાડ, વિષ્ણુનો એકરથ.

सहदेवी स्त्री. (सहदेव+ङीप्) सर्पाक्षी वनस्पति, પીળી દંડોત્પલ વનસ્પતિ.

सहदेव्यादि पु. (सहदेवी आदिर्यस्य) પ્રતિષ્ઠાના દેવોને સ્નાનમાં ઉપયોગી એક દ્રવ્યસમૂહ.

सहधर्मिणी स्त्री. (सह समानो वा धर्मोऽस्त्यस्याः, इनि+ङीप्) પત્ની, ભાર્યા.

सहधर्मिन् त्रि. (सहधर्मोऽस्त्यस्य इनि) સમાન ધર્મવાળું, પોતાના સમાનધર્મ પાળનાર.

सहन न. (सह्+ल्युट्) સહન કરવું, સહેવું, ખમવું, ક્ષમા.

सहन त्रि. (सहते इति, सह्+ल्यु) સહન કરનાર, સહેનાર, ખમનાર, સહનશીલ, ક્ષમાવાળું.

सहनर्तक त्रि. (सह+नृत्+ण्वुल्) સાથે નાચનાર, સાથે નૃત્ય કરનાર.

सहनर्तन न. (सह मिलित्वा नर्तनम्) સાથે નાચવું, સાથે નૃત્ય કરવું.

सहनृत्त न. (सह-नृत्+क्त) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहनृत्य न. (सह+नृत्-यत्) સાથે નાચવું, સાથે નૃત્ય કરવું.

सहपान न. (सह समानं पानम् यद्वा सह+पा+ल्युट्) સાથે પીવું, એક સ્થળે મળીને દારૂ વિગેરે પીવો તે.

सहपायिन् त्रि. (सह+पा+णिच्+णिनि) સાથે પીનાર, એક સ્થળે મળીને દારૂ પીનાર.

सहपांशुकिल पु. (सह पांशुभिः किलति, किल्+क) મિત્ર, બાલમિત્ર, ગોઠિયો.

सहभाविन् त्रि. (सह भवति, भू+णिनि) સહાયક, મદદગાર, સાથે હોનાર–થનાર.

सहभाविनी स्त्री. (सहभाविन्+स्त्रियां ङीप्) સહાયક સ્ત્રી, સોબતણ, સાથે હોનારી–થનારી.

सहभोजन न. (सह एकत्र मिलित्वा भोजनम्) સાથે જમવું.

सहभोजिन् त्रि. (सह+भुज्+णिनि) સાથે જમનાર.

सहम न. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક રાશિવિશેષ

सहमरण न. (मृतेन पत्या सह मरणम्) મરેલા પતિની સાથે એકચિતામાં પત્નીએ બળી મરવું તે.

सहमृति स्त्री. (सह समाना मृतिः) ઉપર પ્રમાણે.

सहमृत्यु पु. (पत्या सह मृत्युः) सहमरण શબ્દ જુઓ.

सहरस त्रि. (सह रसेन) રસવાળું, રસિક, રસાળ.

सहरसा स्त्री. (सह समानो रसो यस्याः) मुद्गपर्णी વનસ્પતિ–જંગલી મગ.

सहरि पु. (सह हरिणा वर्त्तमानः सहस्य सः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, બળદ.

सहर्ष पु. ((सह हर्षेण समानो हर्षो वा यत्र) સ્પર્ધા કરવી, હર્ષ, આનંદ.

सहर्ष त्रि. (हर्षेण सहितः) હર્ષવાળું, આનંદી, સ્પર્ધા કરનાર.

सहस् न. (सह्+असि) બળ, તેજ.

सहस् पु. (,, ,,) માગશર મહિનો.

सहस त्रि. (हसेन सह वर्त्तमानः सहस्य सः) હાસ્યવાળું, હસતું.

सहसा अव्य. એકાએક, અકસ્માત, એકદમ, હઠથી.

सहसादृष्ट पु. (सहसा हठात् दृष्टः) દત્તક પુત્ર.

सहसान पु. (सहते इति, सह्+उणा० असानच्) મયૂર, બલિદાન.

सहसानी स्त्री. (सहसान+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર પક્ષિણી.

सहस्य पु. (सहसि बले साधुः यत्) પોષ મહિનો.

सहस्र न. (सह समानं हसति, हस्+र) એક હજારની સંખ્યા, બહુ સંખ્યા, બહુ સંખ્યાવાળું, મોટી સંખ્યા.

सहस्रकर पु. (सहस्रं कराः किरणाः अस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्रकाण्डा स्त्री. (सहस्रं काण्डाः यस्याः) ધોળી ધ્રોખડ.

सहस्रकिरण पु. (सहस्रं किरणा यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ,
"तं चेत्सहस्रकिरणो धुरि नाकरिष्यत्" कालिदासः

सहस्रकृत्वस् अव्य. (सहस्र+कृत्वसुच्) હજારવાર, ઘણીવાર.

सहस्रद त्रि. (सहस्रं ददाति, दा+क) હજાર આપનાર, ઘણું દાન કરનાર, ઉદાર.

सहस्रदंष्ट्र पु. (सहस्रं दंष्ट्रा यस्य) હજાર દાઢવાળું એક માછલું.

दीर्घरोहिषक न. (दीर्घं रोहिषम् ततः स्वार्थे कन्) એક જાતનું ઘાસ, તૃણ.

दीर्घलोकशास्त्र न. (जै. प्रा. दीहलोगसत्थ) અગ્નિ.

दीर्घलोक पु (जै. प्रा. दीहलोय) વનસ્પતિકાય.

दीर्घलोचन न. (दीर्घं च तल्लोचनं च) લાંબુ નેત્ર વિશાલ નેત્ર.

दीर्घलोचन पु. (दीर्घं आयतं लोचनं यस्य) શિવનો એક અનુચર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दीर्घलोचन त्रि. (,, ,,) વિશાલ નેત્રવાળું, લાંબા નેત્રવાળું.

दीर्घवैताढ्य पु. (जै. प्रा. दीहवेयड्ढ) ભરતક્ષેત્રમાં આવેલો દીર્ઘ-લાંબો વૈતાઢ્ય નામનો પર્વત.

दीर्घवंश पु. (दीर्घो वंश इव) એક જાતનું ઘાસ-બરૂ.

दीर्घवंश पु. (दीर्घश्चासौ वंशश्च) લાંબો વંશ, લાંબી પેઢી.

दीर्घवक्त्र न. (दीर्घं च तद्वक्त्रं च) લાંબુ મુખ, લાંબુ મોઢું.

यथा—"वक्त्रं वक्ति हि मानसम्" क्षत्रचूणामणौ.

दीर्घवक्त्र पु. (दीर्घं वक्त्रमस्य) હાથી-હસ્તિ.

दीर्घवक्त्र त्रि. (दीर्घं वक्त्रमस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घवक्त्री स्त्री. (दीर्घवक्त्र स्त्रियां ङीप्) હાથણી.

दीर्घवच्छिका स्त्री. (दीर्घवत् दीर्घेण तुल्यं शीकते सिञ्चति शीक+क पृषो. ह्रस्वः) એક જાતનો મોટો મત્સ્ય.

दीर्घवर्ण पु. (दीर्घश्चासौ वर्णश्च) દીર્ઘ વર્ણ-બે માત્રાનો અક્ષર-વર્ણ.

यथा—"एकमात्रो भवेद् ह्रस्वः द्विमात्रो दीर्घ उच्यते" श्रुतबोधे.

दीर्घवर्षाभू पु. स्त्री. (दीर्घा वर्षाभूः) વનસ્પતિ, ધોળી સાટોડી.

दीर्घवल्लिका स्त्री. (दीर्घा चासौ वल्ली च कन्+टाप्) એક જાતનો વેલો, માહેન્દ્ર, વારૂણી, પાતાલ ગરુડી લતા, પાલાશી વિગેરે.

दीर्घवल्ली स्त्री. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घवृक्ष पु. (दीर्घः वृक्षः) સાગનું ઝાડ, તાડનું ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घवृन्त पु. (दीर्घं वृन्तमस्य) શ્યોનાક નામનું વૃક્ષ.

दीर्घवृन्तक पु. (दीर्घवृन्त वा कप्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घवृन्ता स्त्री. (दीर्घवृन्त स्त्रियां+टाप्) એક જાતનું ચીભડું.

दीर्घवृन्तिका स्त्री. (दीर्घवृन्त संज्ञायां कन् टाप् अत इत्वम्) એલાપર્ણી નામે વનસ્પતિ.

दीर्घशर पु. (दीर्घः शरः) યાવનાલ, લાંબુ બાણ.

दीर्घशर त्रि, (दीर्घः शरः यस्य) લાંબા બાણવાળું.

दीर्घशाख पु. (दीर्घा शाखा यस्य) તાડનું ઝાડ, સાગનું ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घशाखिका स्त्री. (दीर्घा शाखा यस्याः) एलापर्णी નામની વનસ્પતિ, રાસ્ના નામની વનસ્પતિ.

दीर्घशिम्बिका स्त्री. (दीर्घा शिंबी यस्याः कप् टाप् ह्रस्वः) નાકછીંકણીનું ઝાડ.

दीर्घशिम्बिक पु. (दीर्घा शिम्बिर्यस्य कप्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घशूक पु. (दीर्घः शूकोऽग्रमस्य) એક જાતની ડાંગેર, રાજાન.

दीर्घशूक न. (दीर्घं शूकम्) લાંબો અગ્ર ભાગ.

दीर्घशूकक पु. (दीर्घशूक+कप्) એક જાતનું અન્ન.

दीर्घसक्थ त्रि. (दीर्घे सक्थिनी यस्य पच्) દીર્ઘ જાંઘવાળું-દીર્ઘોરુ

दीर्घसक्थि न. (,, ,, अत्र न पच्) एलापर्णी નામની વનસ્પતિ, ગાડી, શકટ.

दीर्घश्रवस् पु. (दीर्घं श्रवोऽस्य) તે નામે એક ઋષિ.

दीर्घश्रवस् त्रि. (,, ,,) લાંબા કાનવાળું.

दीर्घश्रवस न. (दीर्घं श्रवः) લાંબો કાન.

दीर्घसत्र न. (दीर्घं बहुकालसाध्यं सत्रम्) લાંબા કાલ સુધી ચાલે તેવો યજ્ઞ, જીવન પર્યન્ત કરવાનો અગ્નિ હોમ.

दीर्घसत्र न. (दीर्घाणि सत्राणि कृतानि यत्र) તે નામે એક તીર્થ.

दीर्घसत्र त्रि. (दीर्घाणि सत्राणि यस्य) લાંબા યજ્ઞ કરનાર.

दीर्घसत्रिन् त्रि. (दीर्घसत्रमस्त्यस्य इन्) લાંબા કાળ સુધી યજ્ઞ કરનાર, જીવન પર્યન્ત અગ્નિહોત્ર કર્મ

કરનાર.

दीर्घसुरत पु. (दीर्घं बहुकालव्यापकं मैथुनं यस्य) કુતરો.

दीर्घसुरत न. (दीर्घं सुरतम्) લાંબો વખત ચાલે તેવું મૈથુન.

दीर्घसुरती स्त्री. (दीर्घसुरत स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) કુતરી.

दीर्घसूक्ष्म पु. પાતંજલ યોગશાસ્ત્રમાં કહેલ એક પ્રકારનો પ્રાણાયામ.

दीर्घसूत्र त्रि. (दीर्घेण चिरकालेन सूत्रमीप्सितव्यापारो यस्य) દીર્ઘસૂત્રી-મંદ, હરકોઈ કામમાં ઘણોજ વખત ગાળનાર.

दीर्घसूत्र न. (दीर्घञ्च तत् सूत्रञ्च) લાંબુ સૂત્ર, લાંબો તાંતણો.

दीर्घसूत्र त्रि. (दीर्घं सूत्रमस्य) લાંબાસૂત્રવાળું, લાંબા તાતણાવાળું.

दीर्घसूत्रता स्त्री. (दीर्घसूत्रस्य भावः तल् टाप्) થોડા કામમાં વિશેષ સમય લગાડવો તે.

दीर्घसूत्रत्व न. (दीर्घसूत्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घसूत्रिन् त्रि. (दीर्घं सूत्रं कर्तव्यव्यापारोऽस्त्यस्य इनि) હરકોઈ કામમાં ઘણો સમય કાઢનાર.

दीर्घसेन पु. (जै. प्रा. दीहसेण) અનુત્તર દેવલોક ગામી મુનિ વિશેષ, આ અવસર્પિણી કાલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઐરાવત ક્ષેત્રના આઠમા જિનદેવ.

दीर्घस्कन्ध पु. (दीर्घः स्कन्धोऽस्य) તાડનું ઝાડ.

दीर्घस्वर पु. (दीर्घश्चासौ स्वरः) લાંબો સ્વર.

दीर्घस्वर त्रि. (दीर्घः स्वरो यस्य) લાંબા સ્વરવાળું.

दीर्घा स्त्री. (दीर्घ+टाप्) પૃશ્નિપર્ણી નામની વનસ્પતિ.

दीर्घाङ्कुर पु. (दीर्घः अंकुरः यस्य) એક જાતની ડાંગેર, શાલી.

दीर्घाध्वग त्रि. (दीर्घं आयतं अध्वानं गच्छति गम्+ ड) લાંબો રસ્તો ચાલનાર.

दीर्घाध्वग पु. (दीर्घं अध्वानं गच्छति गम् ड) ઉંટ, ભારૂંડ-કાસદ, ખેપીઓ, ટપાલીગો.

दीर्घाध्वन् पु. (दीर्घश्चासौ अध्वा च) લાંબો રસ્તો.

दीर्घायु त्रि. (दीर्घं आयुः यस्य) લાંબા આયુષવાળું.

[illegible] यस्य) [illegible] વૃક્ષ, કાગડો, જીવક વૃક્ષ, માર્કણ્ડેય.

दीर्घायुध पु. (दीर्घं दन्तरूपमायुधं यस्य) ડુક્કર-ભુંડ.

दीर्घायुध न. (दीर्घं च तदायुधं च) ભાલો-બરછી વિગેરે લાંબુ આયુધ.

दीर्घायुधी स्त्री. (दीर्घायुध स्त्रियां ङीप्) ભુંડણ-ડુક્કરી.

दीर्घायुष्य पु. (दीर्घमायुष्यं यस्य) શ્વેત મંદારનું ઝાડ, માર્કંડેય મુનિ.

दीर्घायुष्य त्रि. (दीर्घं आयुष्यं यस्य) લાંબા આયુષ્ય-વાળો, લાંબી આવરદાવાળો.

दीर्घायुष्य न. (दीर्घं च तदायुष्यं च) લાંબું આયુષ્ય, લાંબી આવરદા.

दीर्घायुस् पु. (दीर्घमायुरस्य) पु. दीर्घायु શબ્દ જુઓ.

दीर्घायुस् त्रि. (दीर्घमायुरस्य) त्रि. दीर्घायुष्य શબ્દ જુઓ.

दीर्घायुस् न. (दीर्घं च तदायुश्च) લાંબુ આયુષ, લાંબી આવરદા.

दीर्घालर्क पु. (दीर्घोऽलर्क इव) શ્વેત મંદારનું વૃક્ષ.

दीर्घास्य पु. (दीर्घमास्यं यस्य दीर्घमास्यं यत्र देशे च) હાથી, શિવનો એક અનુચર, પશ્ચિમની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ.

दीर्घास्य त्रि. (दीर्घमास्यं यस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घास्य न (दीर्घं च तदास्यं च) લાંબુ મુખ.

दीर्घाह पु. (दीर्घं च तदहः टच्) લાંબો દિવસ.

दीर्घाहन् पु. (दीर्घाणि अहानि यत्र) ઉનાળાનો સમય.

दीर्घिका स्त्री. (दीर्घैव स्वार्थे कप् टापि अत इत्वम्) નાની વાવ, એક પ્રકારનું જલાશય, હિંગુપત્રી. यथा—"लुठन्ति तापादिव दीर्घिकाजले" चन्द्रप्रभकाव्ये

दीर्घेर्वारु पु. (दीर्घा इर्वारुः) એક જાતની લતા-વેલો, ડંગરી.

दीर्ण त्रि. (दृ+विदारे क्त) ચીરી નાંખેલ, ફાડી નાંખેલ, ચીરાયેલ, ભયભીત.

दीर्ण न. (दृ भावे क्त) ચીરવું, ફાડવું, ભય-બીક.

दीवि पु. ચાષ પક્ષી.

दु (भ्वा. पर. स. अनिट् दवति) ગમન કરવું, જવું.

दु (उपतापे स्वा. पर. स. सेट् दुनोति) પીડવું, દુઃખ [illegible] ભોગવવું.

सहस्रदंष्ट्रिन् पु. (सहस्रं दंष्ट्रा सन्त्यस्य इनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहस्रदंष्ट्री स्त्री. (सहस्रदंष्ट्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) હજાર દાઢવાળી એક માછલી.

सहस्रदल पु. (सहस्रं दलं यस्य) સારસ પક્ષી.

सहस्रदल न. (सहस्रं च तत् दलं च) કમળ.

सहस्रदली स्त्री. (सहस्रदल+स्त्रियां जाति० ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सहस्रधा स्त्री. (सहस्र+प्रकारे धाच्) હજાર પ્રકારે, અનેક પ્રકારે, ઘણા પ્રકારે.

सहस्रधारा स्त्री. (सहस्रगुणिता धारा) હજારગણી ધારા, અનેક ધારા, ઘણાધાર.

सहस्रनयन पु. पु. (सहस्रं नयनानि यस्य) ઇન્દ્ર, ઘુવડપક્ષી.

सहस्रनयनी स्त्री. (सहस्रनयन+स्त्रियां जाति० ङीप्) ઘુવડ માદા.

सहस्रनेत्र न. (सहस्राणि नेत्राणि यस्य) કમળ.

सहस्रनेत्र पु. (सहस्रं बहुसंख्यकानि नेत्राणि यस्य) સારસ પક્ષી.

सहस्रपत्री स्त्री. (सहस्रपत्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सहस्रपाद् पु. (सहस्रं बहवः पादाः यस्य अन्तलोपः समा.) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रपाद पु. (सहस्रं पादाः किरणाश्चरणा वा सन्त्यस्य अच्) વિષ્ણુ, સૂર્ય, આકડાનુ ઝાડ, કારંડવ પક્ષી.

सहस्रपादी स्त्री. (सहस्रपाद+स्त्रियां ङीप्) કારંડવ પક્ષિણી.

सहस्रबाहु पु. (सहस्रं बाहवो यस्य) કાર્તવીર્ય-સહસ્રાર્જુન, બાણાસુર, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रभुज पु. (,, बहवो भुजा यस्य) કાર્તવીર્ય-સહસ્રાર્જુન, બાણાસુર, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रभुजा स्त्री. (सहस्रं बहवो भुजा यस्याः) લક્ષ્મી દેવી.

सहस्रमूर्द्धन् पु. (सहस्रं मूर्द्धानो यस्य) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्रमूली स्त्री. (,, मूलानि यस्याः ङीप्) એક જાતનો વેલો, "દ્રવન્તી"

सहस्ररश्मि पु. (सहस्रं रश्मयो यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्रवीर्या स्त्री. (,, बहूनि वीर्य्याणि यस्याः) દૂર્વા ધ્રોખડ, મહાશતાવરી વનસ્પતિ.

सहस्रवेध न. (सहस्रं बहवो वेधा यस्य) ચુક-લીંબુ, આંબલી વિગેરે ખાટા રસનું પીણું, એક જાતની કાંજી.

सहस्रवेधिन् न. (,, विध्यति, विध्+णिनि) હીંગ, પાણીમાં થતું નેતર.

सहस्रवेधिन् त्रि. (,, ,,) હજારને વીંધનાર, ઘણાંને વીંધી નાખનાર.

सहस्रशस् अव्य. (सहस्र+प्रकारे शस्) હજારો, અનેક.

सहस्रशीर्षन् पु. (सहस्रं शीर्षाणि यस्य) सहस्रमूर्द्धन् पु० શબ્દજુઓ.

सहस्रा स्त्री. (,, बलानि सन्त्यस्याः, अच्+टाप्) અંબષ્ઠા નામે વનસ્પતિ.

सहस्रांशु पु. (सहस्रमंशवो यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहस्राक्ष पु. (सहस्रमक्षीणि यस्य षच् समा.) ઇન્દ્ર, ઘુવડપક્ષી, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

सहस्राक्ष त्रि. (,, ,,षच् समा०) હજારનેત્રવાળું.

सहस्राक्षी स्त्री. (सहस्राक्ष+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘુવડ માદા.

सहस्रार न. (सहस्रमाराः कोणाः यस्य) મસ્તકમાં સુષુમ્ણા નાડીની વચ્ચે આવેલું એક હજાર પાંખડી વાળું કમળ.

सहस्रिन् पु. (सहस्रं सैन्यानि सन्त्यस्य इनि) હજારોના સૈન્યવાળો રાજા, હજાર દાઢવાળું માછલું.

सहस्रिन् त्रि. (सहस्र+अस्त्यर्थे इनि) હજારવાળું, હજારોવાળું.

सहा स्त्री. (सहते, सह्+अच्+टाप्) જંગલી મગ, એક જાતની કુંવાર, પૃથ્વી, રાસ્ના વનસ્પતિ, સોનામુખી, નખબેપર્જ નામે ઔષધિ, સાપનું ઝેર ઉતારનારી એક વનસ્પતિ, નારીકુંજી, ધોળી કાંટેરી.

सहाचर पु. (सहा इत्यव्ययम् आचरति, आ+चर्+अच्) પીળી કાંટેરી.

सहाय त्रि. (सह एति, इण्+अच्) સહાયક, મદદગાર, સોબતી, પોતાનેઅનુકૂળ.

સુષુપ્તિ–ગાઢ નિદ્રા, દુર્ગાદેવી.

साधित त्रि. (साध्+णिच्+क्त) સિદ્ધ થયેલ, સાધેય, વશ કરેલ, શોધેલ, કરજ વિગેરે અદા કરેલ.

साधिदैव त्रि. (सह अधिदेवेन स्वार्थे अण् द्विपदवृद्धिः) અધિદેવતા સહિત.

साधिदैव पु. (अधिदेवेन सह वर्तमानः सहस्य सः) પરમેશ્વર.

साधिभूत त्रि. (सह अधिभूतेन स्वार्थे अण् द्विपदवृद्धिः) અધિભૂત સહિત,

साधिभूत पु. (,, ,, ,,) પરમેશ્વર.

साधियज्ञ त्रि. (सह अधियज्ञेन स्वार्थे अण् द्विपदवृद्धिः) અધિયજ્ઞ સહિત.

साधिष्ठ त्रि. (अयमेषामतिशयेन साधुः दृढो वा इष्ठन् साधादेशः टिलोपो वा) અત્યન્ત દૃઢ, અતિશય સાધુ, ઘણુંજ સારૂ, ઘણુંજ આર્ય, ન્યાયવાળુ, યોગ્ય.

साधिष्ठान त्रि. (सह अधिष्ठानेन, सहस्य स.) સન્નિહિત, સમીપનું, નજીકનું, પાસેનું, આધારવાળું, આશ્રયવાળું.

साधिष्ठान न. (अधिष्ठानेन सह वर्त्तमानम् सहस्य सः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સુષુમ્ણાની વચ્ચે આવેલું એક ચક્ર.

साधीयस् त्रि. (अतिशयेन साधुः दृढो वा ईयसुन्) ઘણુંજ સારૂં, અત્યન્ત દૃઢ, ન્યાયવાળુ, યોગ્ય.
“ नैर्गुण्यमेव साधीयो धिगस्तु गुणगौरवम् ।
शाखिनोऽन्ये विराजन्ते खण्ड्यन्ते चन्दनद्रुमाः ॥”
भामिनीविलासे.

साधु त्रि. (साध्+उन्) સારૂ, ઠીક, ઉચિત, શ્રેષ્ઠ, વ્યાજબી, ઉત્તમ કુળનાં પેદા થયેલું, સુંદર, મનોહર, સદ્‌ગુણી, સજ્જન.

साधु पु. (साध्नति निष्पादयति धर्म्मादिकार्यमिति साध्+ उणा० उण्) મુનિ, સત્પુરૂષ, જિનદેવ, વ્યાકરણની રીતે સિદ્ધ થયેલો શબ્દ.

साधुक पु. (साधु+संज्ञा० कन्) નીચ જાતિનો પુરૂષ.

साधुज त्रि. (साधौ सत्कुले जायते, जन्+ड) સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થનાર.

साधुता स्त्री. (साधोर्भावः तल्+टाप्) સારાપણું, યોગ્યપણુ, સજ્જનપણુ, શ્રેષ્ઠતા.

साधुत्व न. (साधोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

साधुधी त्रि. (साध्वी धीर्यस्य) સારી બુદ્ધિવાળુ, શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળુ.

साधुधी स्त्री. (साध्वी चासौ धीश्च साध्वी धीर्यस्या वा) સારી બુદ્ધિ, ઉત્તમ બુદ્ધિ, સાસુ.

साधुपुष्प न. (साधु पुष्पं यस्य यद्वा साधु पुष्पं) સ્થલ કમળ, સારૂ ફૂલ, ઉત્તમ ફૂલ.

साधुवाह पु. (साधुरुत्तमो वाहः) ઉમદા ઘોડો, સારો કેળવાયેલો ઘોડો.

साधुवाहिन् पु. (साधुरुत्तमं वहतीति, वह्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે.

साधुवाहिन् त्रि. (साधु यथा तथा वहतीति, वह्+ णिनि) સારી રીતે વહેનાર, સુંદર વહન કરનાર.

साधुवृक्ष पु. (साधुश्चासौ वृक्षश्च) કદંબનું ઝાડ, વરૂણ વૃક્ષ, ઉત્તમ ઝાડ.

साधुवृत्त न. (साधु यथा तथा वृत्तम्) સારૂં વર્તન, સદ્વર્તન, સારીચાલ, સદાચાર.

साधुवृत्त त्रि. (साधु वृत्तं यस्य) સારી ચાલવાળુ, સદાચારી, સદ્વર્તનવાળુ.

साधुशील त्रि. (साधु शीलं यस्य) સારા સ્વભાવવાળુ, ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળુ, સદ્વર્તનવાળુ.

साधुशीलता स्त्री. (साधुशीलस्य भावः, तल्+टाप्) સારા સ્વભાવવાળાપણું, ઉત્તમ ચરિત્ર્યવાળાપણું.

साधूक्त त्रि. (साधु उक्तम् यस्मिन् यस्य वा) સારૂં બોલેલું, યોગ્ય કહેલું, સુભાષિત, સારા વચનવાળુ.

साधूक्त न. (साधु यथातथा उक्तम्) સારૂ વચન, સુભાષિત, સુંદર વાક્ય.

साधूक्ति स्त्री. (साधु उक्तिः) ઉપર પ્રમાણે.

साधृत न. (सहाऽधृतेन, सहस्य सः) ગોરનું ટોળુ, આશુપત્ર પર્ણવીથી.

साध्य पु. (सिध्+णिच्+यत्) બાર સાધ્યદેવ, વાદાર વિવાદ પૈકી પ્રમાણ વગેરેથી કરેવા યોગ્ય પદાર્થ, અનુમાનથી સાધવા યોગ્ય અગ્નિ વગેરે પદાર્થ, વ્યવહારમાં સાધન યોગ્ય સાબેથી જણાવા યોગ્યપક્ષ. સાધ્યવાળો પક્ષ, તાંત્રિક મંત્ર, [illegible] દેવ, વ્યાકરણમાં કહેલ સાધ્યરૂપ ક્રિયા, વીસમો એક યોગ.

साध्य त्रि. (साध्+णिच्+यत्) સાધવા યોગ્ય, સિદ્ધ કરવા લાયક.

सहायता त्रि. (सहायस्य भावः तल्+टाप्)સહાયપણું, મદદ, સહાયનો સમુદાય, મદદગાર થવું, સોબત, સંગત.

सहायत्व न. (सहायस्य भावः त्व) સહાયપણું, મદદ, સોબત, સંગત.

सहायवत् त्रि. (सहाय+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સહાયવાળું, મદદવાળું, સોબતવાળું.

सहार पु. (सह एकदैव ऋच्छति दूरं गच्छति सौरभेण ऋ+अच्) આંબાનું ઝાડ, મહાપ્રલય, મોટો સંહાર.

सहार त्रि. (हारेण सहितः सहस्य सः) હારવાળું, હારસહિત.

सहारोग्य त्रि. (आरोग्येण सह वर्तमानः, सहस्य सः) આરોગ્યવાળું, તન્દુરસ્ત, નીરોગી. રોગરહિત.

सहासन न. (सह आस्यते, आस्+ल्युट्) સાથે-આસન, એકઆસન ઉપરબેસવું તે.

सहित त्रि. (सम्यक् हितः, समोऽन्त्यलोपः) સાથે, સાથેનું, સારીરીતે હિતકાર, સાથે ઉચ્ચારેલ, સાથે કહેલ, હિતસહિત.

सहितृ त्रि. (सहते, सह्+तृच्) સહન કરનાર, સહેનાર, ખમનાર, સહનશીલ.

सहित्र न. (सह्यतेऽनेन, सह्+इत्र) સહનસાધન એકધર્મ.

सहिष्णु त्रि. (सह+इष्णुच्) સહનશીલ, સહનકરનાર, સહેનાર, ક્ષમા કરનાર.

सहिष्णुता स्त्री. (सहिष्णोर्भावः, तल्+टाप्) સહનશીલપણું, ક્ષમા, તાઢ કે તાપ વગેરે વિરૂદ્ધ બન્ને ધર્મો સહન કરવા.

सहिष्णुत्व न. (सहिष्णोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहुरि पु. (सह्+उरि) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहुरि स्त्री. (,, ,,) પૃથ્વી.

सहृदय त्रि. (हृदयेन अन्तःकरणेन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સારા અન્તઃકરણવાળું, કાવ્યની અર્થ ભાવના સમજવામાં જેની પકવ બુદ્ધિ છે તે–વિદ્વાન,

सहृल्लेख पु. (हृदयस्य लेखः कालुष्यकरणं हृद्भावः सह हृल्लेखेन) દૂષિત અન્ન, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક યંત્ર.

सहृल्लेख त्रि. (हृल्लेखेन सह वर्तमानः सहस्य सः) આનંદવાળું, હર્ષવાળું, ખુશી, શોકવાળું.

सहेल त्रि. (सह हेलया, सहस्य सः) ગમત કરનાર, મોજીલું, ખુશમા રહેનાર.

सहोक्ति स्त्री. (सह उक्तिः) સાથે કહેવું, એક ઉક્તિ, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

सहोटज पु. (उटजेन सह वर्तमानः) મુનિઓની પર્ણશાળા, પાંદડાં વિગેરેથી બનાવેલી ઝુંપડી.

सहोढ पु. (सह ऊढया सहस्य सः) જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી-સ્ત્રીનો ગર્ભ.

"या गर्भिणी संस्क्रियते ज्ञाताऽज्ञातापि वाऽसती।
वोढुः स गर्भो भवति सहोढ इति चोच्यते॥ मनुस्मृतिः"

सहोढज पु. (सहोढे गर्भे जायते, जन्+ड) તે નામનો એક ધર્મશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પુત્ર–જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી સ્ત્રીનો તે ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર.

सहोढजा स्त्री. (सहोढ+जन्+ड+टाप्) જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી સ્ત્રીના ગર્ભથી જન્મેલી કન્યા.

सहोदर पु. (सह समानं उदरं यस्य) સગો ભાઈ–એકપેટથી ઉત્પન્ન થયેલો ભાઇ.

सहोदरा स्त्री. (सहोदर+स्त्रियां टाप्) સગી બ્હેન–એકપેટથી ઉત્પન્ન થયેલી બ્હેન.

सहोर पु. (सहते सर्वं, सह+उणा० औरन्) સાધુ, સજ્જન માણસ.

सह्य न. (सह्यते सह्+भावे यत्) સહાયપણું, મદદ, સંગત, સોબત, આરોગ્ય, સમાનતા, સમભાવ, માધુર્ય, મીઠાશ.

सह्य त्रि. (सह्+यत्) સહેવા લાયક. ખમવા યોગ્ય

साध्यता स्त्री. (साध्यस्यानुमितिविधेयस्य भावः तल्+टाप्) ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક વિષયતા, એક પ્રકારની ઇચ્છાવિષયતા, જેમકે-ઘડોથાઓ ત્યાં ઘડામાં થનારી સાધ્યતાખ્યા વિષયતા છે.

साध्यताघटकसंबन्ध पु. (साध्यतायाः घटकः संबन्धः) ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક સંબન્ધ—જેમકે, પર્વત ધૂમના સંયોગને લીધે અગ્નિવાળો છે-વિગેરે સ્થળે સંયોગ સંબન્ધ.

साध्यतावच्छेदक पु. (साध्यतामवच्छिनत्ति विशेषयति, अव+छिद्+ण्वुल्) ન્યાયપ્રસિદ્ધ એક સંબન્ધ અથવા ધર્મ—જેમકે પર્વત અગ્નિવાળો છે-ઇત્યાદિ સ્થળે અગ્નિપણું અને સંયોગસંબન્ધ સાધ્યતાવચ્છેદક છે.

साध्यवत् त्रि. (साध्य+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સાધ્યવાળુ.

साध्यसम पु. (साध्यस्य समः) તે નામે એક હેત્વાભાસ.

साध्यसिद्धि स्त्री. (साध्यस्य सिद्धिः) સાધવા યોગ્યની સિદ્ધિ, સાધ્યનો નિર્ણય.

साध्याप्रसिद्धि स्त्री. (साध्यस्य अप्रसिद्धिः) ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક હેત્વાભાસ.

"साध्ये साध्यतावच्छेदकस्याभावः-
यथा पर्वतः काञ्चनमयवह्निमान् धूमादित्यादौ वन्हिनिष्ठः काञ्चनमयत्वाभावः-साध्याप्रसिद्धि" नैयायिकाः

साध्याभाव पु. (साध्यस्य अभावः) સાધ્યનો અભાવ.

साध्याभाववत् त्रि. (साध्यस्य अभाववत्) સાધ્યના અભાવવાળુ.

साध्वस न. (साधु+अस्यति, अस्+अच्) ભય, બીક,

साध्वाचार पु. (साधुः आचारः) સારો આચાર, સદ્વર્તન, સારી ચાલ, યોગ્ય આચાર, આચાર, સજ્જનોનો યોગ્ય વિચાર.

साध्वाचारिन् त्रि. (साध्वाचार+अस्त्यर्थे इनि) સારા આચારવાળું, યોગ્ય વર્તનવાળુ, સજ્જનોના આચરણવાળુ.

साध्वी स्त्री. (साधु+स्त्रियां ङीप्) મેદા વનસ્પતિ, રૂડા આચરણવાળી સ્ત્રી, પતિવ્રતા સ્ત્રી, સાધુતાવાળી સ્ત્રી, સન્યાસણી, સાધુ બનેલી સ્ત્રી.

सानन्द त्रि. (आनन्देन सहितः सहस्य सः) આનન્દવાળુ, આનન્દ સહિત.

सानन्द पु. (आनन्देन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સંગીતપ્રસિધ્ધ એક ધ્રુવક, ગુચ્છકરંજ વૃક્ષ.

सानन्दम् अव्य. (आनन्देन सह, सहस्य सः) આનન્દથી, આનન્દપૂર્વક.

"सानन्दं नन्दिहस्ताहतमुरजरवाहुतकौमारवर्हित्रासान्नासाग्ररन्ध्रं विशति फणीपतौ भोगसंकोचभाजि"।

मालतीमाधवे.

सानन्दूर पु. ( ) તે નામે એક તીર્થ.

सानसि पु. (सन्+इण्+असुक् च) સુવર્ણ.

सानिका स्त्री. (सन्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) બંસી, વાંસળી, પાવો.

सानु पु. न. (सन्+उन्) પર્વત ઉપરની સપાટ જમીન, વન, વાયુનો સમૂહ, માર્ગ, રસ્તો, અગ્ર, શિખર, વિદ્વાન્, પંડિત, આકડાનું ઝાડ, પલ્લવ-કુંપળ.

"जनकः सानुविशेषो जातिः काष्ठं भुजंगमैःसङ्गः।
स्वगुणैरपि पटीरज यातोऽसि तथाऽपि महिमानम्" ॥

भामिनीविलासे.

सानुकम्प त्रि. (सह अनुकम्पया) દયાવાળુ, દયાળુ.

सानुज पु न. (सानौ जायते, जन्+ड) પ્રપૌણ્ડરીક વૃક્ષ-તુંબરૂ ઝાડ.

सानुज पु. (अनुजेन सहितः, सहस्य सः, सानौ जायते वा. जन्+ड) નાનાભાઇ સહિત, પર્વતના શિખર ઉપર ઉત્પન્ન થનાર.

सानुमत् पु. (सानुर्विद्यतेऽस्य, सानु+मतुप्) પર્વત.

सानुराग त्रि. (अनुरागेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) અનુરાગવાળુ, સ્નેહવાળુ, પ્રેમાળ.

सानेयिका त्रि. (सानेयी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) બંસી, વાંસળી.

सानेयी स्त्री. (सह आनेयेन स्वरेण ङीप्) વાંસળી, બંસી, પાવો.

सान्तपन न, (सन्तापयति, सम्+तप्+णिच्+ल्युट्-स्वार्थेऽण्) બે દિવસનું એક વ્રત.

सान्तर त्रि. (सह अन्तरेण, सहस्य सादेशः) અન્તરવાળુ, વ્યવધાન સહિત, વિરલ, છુટુ છવાયુ, વચ્ચે આંતરાવાળુ.

सह्यपुत्री स्त्री. (सह्यस्य पुत्रीव) કાવેરી નામે નદી.

सह्यसुता स्त्री. (सह्यस्य सुतेव) કાવેરી નામે નદી.

सह्याचल पु. (सह्यश्चासौ अचलश्च) તે નામે એક પર્વત.

सह्यात्मजा स्त्री. (सह्यस्य आत्मजेव) કાવેરી નામે નદી.

सह्याद्रि पु (सह्यश्चासौ अद्रिश्च) તે નામે એક પર્વત.

सा स्त्री. (सो+ड+टाप्) ગૌરી, લક્ષ્મી.

सांक्रमिक त्रि. (संक्रमे साधुः गुडा० ठञ्) સંસર્ગ–પ્રસંગ–સ્પર્શ વગેરેથી થનારા કોઢ વગેરે રોગ.

सांख्य न. (संख्यायतेऽत्र, संख्या सम्यक्ज्ञानं सास्त्यत्र-अण्) સમ્યગ્દર્શન, કપિલનું સાંખ્યશાસ્ત્ર.
"एषा तेभिहिता सांख्ये बुद्धियोगे त्विमां शृणु"

सांख्य पु. (सांख्ये प्रोक्तं, सांख्य+अण्) સાંખ્યમાં કહેલ એક યોગ.

सांख्यप्रवचन न. (सांख्योक्तमर्थं प्रवक्ति विस्तरेण कथयत्यनेन, प्र+वच्+करणे ल्युट्) કપીલમુનિનું સાંખ્યશાસ્ત્ર, પાતંજલકૃત એક ગ્રન્થ.

सांग्रामिक त्रि. (संग्रामः प्रयोजनमस्य ठन) યુદ્ધનું સાધન રથ વિગેરે, યુદ્ધ માટેનું.

सांघातिक न. (संघाताय हितं ठञ्) સંધાતના હિતનું, જન્મ નક્ષત્રથી લઈ સોળમું નક્ષત્ર.

सांदृष्टिक त्रि. (संदृष्टं प्रत्यक्षदृष्टमनुसरति ठण्) પ્રત્યક્ષને અનુસરતો એક ન્યાય.

सांयात्रिक पु. (सम्यक् यात्रायै द्वीपान्तरगमनाय अलं, संयात्रा+ठञ्) વહાણથી વેપાર કરનાર, દરીયાઈ વેપારી.
"सांयात्रिकः पोतवणिक् कर्णधारस्तु नाविकः" ॥

सांयुगीन त्रि. (संयुगे साधुः खञ्) યુદ્ધ કરવામાં હોંશીયાર, કુશળ.

सांराविण न. (सम्+रु+भावे णिनि ततः स्वार्थेऽण्) મોટો કોલાહલ, ચોતરફ ફેલાતો બજારનો ઘોંઘાટ.

सांवत्सर पु. (संवत्सरं तद्ज्ञानोपयोगी शास्त्रं वेत्त्यधीते वा संवत्सर+अण्) જોશી, જ્યોતિષશાસ્ત્રી.

सांवत्सर त्रि. (संवत्सरस्येदं, संवत्सर+अण्) વર્ષ સંબન્ધી, વર્ષનું,

सांवत्सरिक न. (संवत्सरे भवः ठञ्) દરેક વર્ષે કરવાનું એક શ્રાદ્ધ–સંવત્સરી.

सांवत्सरिक त्रि. (संवत्सर+ठञ्) દરેક વર્ષે હોનાર –થનાર.

सांवादिक पु. (सम्यग्वादायालं ठञ्) નૈયાયિક, સંવાદદાતા.

सांशयिक त्रि. (संशयमापन्नः ठञ्) સંશયને પામેલ. સંશયવાળું, સંશયના વિષયનું.

सांसारिक त्रि. (संसाराय हितः, ठक्) સંસારના હિતનું, સંસારને ઉપયોગી.

सांसारिक पु. (संसारे भवः ठक्) સંસારમાં હોનાર –થનાર.

सांसिद्धिक त्रि. (संसिद्धिः स्वभावसिद्धिः तया निर्वृत्तं ठञ) સ્વભાવસિદ્ધ, સ્વાભાવિક, સ્વયંસિદ્ધ.

साकम् अव्य. (सह+अक्+अमु) સાથે, જોડે, સાથેપણું.

साकल्य न. (सकलस्य भावः, ष्यञ्) સઘળાપણું, સમગ્રપણું, સમુદાય, સમૂહ, સકલ, હોમ માટે મિશ્ર કરેલ તલ વિગેરે દ્રવ્ય.

साकल्यवचन न. (साकल्यस्य वचनम्) સમગ્ર અધ્યયન, પારાયણ, સમગ્ર કહેવું તે.

साकांक्ष त्रि. (आकांक्षया सह वर्तमानः सहस्य सः) અભિલાષાવાળું, ઇચ્છાવાળું, શાબ્દબોધને ઉપયોગી આકાંક્ષાવાળું.

साकार त्रि. (आकारेण सह वर्तमानः सहस्य सः) આકારવાળું, અવયવવાળું, મૂર્તિવાળું, પ્રત્યક્ષ.

साकेत न. (आकित्यते आकेतः, सह आकेतेन) અયોધ્યા શહેર.

साक्तुक पु. (सक्तवे हितः, गुडा०+ठञ्) જવ.

साक्तुक न. (सक्तूनां समाहारः सक्तु+ठञ्) સાથવાનો સમુદાય.

साक्तुक त्रि. (सक्तोरिदं, सक्तु+ठञ्) સાથવાનું, સાથવા સંબન્ધી.

साक्षात् अव्य. (सह अक्षति, अक्ष्+आति सादेशः, सह अक्षमतति अत्–क्विप् वा) રૂબરૂ, પ્રત્યક્ષ, તુલ્ય, ખુલ્લી રીતે.

साक्षात्करण न. (साक्षात्+कृ+ल्युट्) પ્રત્યક્ષ કરવું, પ્રગટ કરવું, ખુલ્લું કરવું, નજરોનજર કરવું.

साक्षात्कार पु. (साक्षात्+कृ+घञ्) ઉપરનો અર્થ.

सान्तानिक त्रि. (सन्तानः प्रयोजनमस्य सन्तान० ठक्) वेलानी पेठे फेलातु, संतान माटेनो कोइ उपाय, संतान साधन एक विधान.

सान्तानिक पु. (सन्तानः प्रयोजनमस्य ठक्)सन्तान माटे परणवा इच्छतो ब्राह्मण.

सान्त्व् (चुरा. उभ. सक. सेट् सान्त्वयति–ते) अनुकूळता करवी, शान्त पाडवु, दीलासो देवो.

सान्त्व न. (सान्त्व्+घञ् यद्वा शान्त्व्+अच्) अत्यन्त मधुर वचन कही अनुकूळता करवी, कान अने मनने प्रिय वाक्य, शान्त पाडवु, दिलासो देवो.

सान्त्वन न. (सान्त्व्+भावे ल्युट्) उपर प्रमाणे.

सान्त्वना स्त्री. (सान्त्व्+युच्+टाप्) अत्यन्त मधुर वचन कही अनुकूळता करवी, कान अने मनने प्रियवाक्य, शान्त पाडवुं, दिलासो देवो.

सान्दीपनि पु. (सन्दीपनस्यापत्यमिति, सन्दीपन+इञ्) बळदेव अने श्रीकृष्णना गुरु एक मुनि–जे अवन्ति नगरीमां रहेता हता.

सान्दृष्टिक न. (सन्दृष्टौ प्रत्यक्षे भवं, सन्दृष्टि+ठञ्) तात्कालिक फळ.

सान्द्र त्रि. (अदि+रक्, सह अन्द्रेण) घट्ट, घाटु, मृदु, कोमळ, सुंवाळु, चीकणुं, मनोहर, सुंदर.

सान्द्र न. (सह अन्द्रेण) वन, झाडी.

सान्द्रपुष्प पु. (सान्द्रं पुष्पमस्य) बहेडानुं झाड.

सान्द्रस्निग्ध त्रि. (सान्द्रश्चासौ स्निग्धश्च) अत्यन्त मनोहर, घणुंज सुंदर, घणुंज चीकणु, अत्यन्त स्नेहाळ.

सान्द्रता स्त्री. (सान्द्रस्य भावः, तल्+टाप्) घट्टपणु, कोमळता, चीकणापणु, सुंदरता.

सान्द्रत्व न. (सान्द्रस्य भावः, त्व) उपर प्रमाणे.

सान्धिक पु. (सन्धा मद्यसज्जीकरणं शिल्पमस्य, सन्धा+ठक्) कलाल.

सान्धिक त्रि. (सन्धा प्रयोजनमस्य ठक्) सन्धि करनार, जोडनार. सांधनार, सलाह करनार.

सान्ध्य त्रि. (सन्ध्यायां भवः, सन्ध्या+अण्) सन्ध्या काळे होनार–थनार.

सान्ध्यकुसुमा स्त्री. (सान्ध्यं सन्धिकालोद्भवं कुसुमं यस्याः) एक जातनुं फूलझाड.

सान्नहनिक त्रि. (सन्नहनं प्रयोजनमस्य, सन्नहन+ठक्) बख्तर धारण करनार, बख्तर पहेरी सज्ज थयेल.

सान्नाय्य न. (सम्यक् नीयते होमार्थमिति. सम्+नी+ण्यत् आयादेशः) मंत्रविगेरेथी संस्कारयोग्य घी विगेरे.

सान्निध्य न. (सन्निधिरेव, सन्निधि+ष्यञ्) संनिधिपणु, समीपपणु.

सान्निपातिक त्रि. (सन्निपातात् त्रिदोषविकारात् आगतः तेन निर्वृतो वा ठञ्) सन्निपात त्रिदोषथी थयेल रोगी विगेरे.

सान्न्यासिक पु. (सन्न्यासः प्रयोजनमस्य ठक्) संन्यासी.

सान्वय त्रि. (अन्वयेन सहितः सहस्य सः) वंश सहित, वंशवाळु, अन्वयवाळु, घटतुं, बंध बेसतुं.

सापत्न पु. (सपत्नस्यापत्यं, सपत्न+अण्) शत्रु,शोक्यनो छोकरो, सावको भाइ.

सापत्न्य पु. (सपत्न एव, स्वार्थे ष्यञ्) उपर प्रमाणे.

सापत्य त्रि. (अपत्येन सहितः, सहस्य सः) अपत्यवाळु, संतानवाळुं, छैयां छोकरांवाळुं.

सापराध त्रि. (अपराधेन सह वर्तमानः सहस्य सः) अपराधवाळु, अपराधी, गुन्हेगार.

सापिण्ड्य न. (सपिण्डस्य भावः ष्यञ्)सपिण्डपणुं.

साप्तपदीन न. (सप्तभिः पदैरवाप्यते, सप्तपद+खञ्) सात पगले थती मित्रता, दोस्ती.

साप्तपौरुष त्रि. (सप्त पुरुषान् व्याप्नोति, अण् उभयपदवृद्धिः) सातपुरुषोमां व्यापक, सात पेढी सुधीनुं.

साफल्य न. (सफलस्य भावः ष्यञ्) सफळपणु, सामर्थ्य, सम्पूर्ण.

साम् (चु. उभ. स. सेट् सामयति–ते) शांत पाडवुं, समजाववुं, दीलासो देवो.

सामक पु (साम्+ण्वुल्) सराण, सप्पुवगेरे सजवानु ओजार.

सामक न. (सामकेन ऋणम्) व्याजवगरनुं मूळमात्र करज.

सामग पु. (साम तद्वेदं गायति, गै+क) सामवेदनुं अध्ययन करनार ब्राह्मण.

सामगर्भ पु. (साम गर्भे यस्य) विष्णु.

सहायता त्रि. (सहायस्य भावः तल्+टाप्) સહાયપણું, મદદ, સહાયનો સમુદાય, મદદગાર થવું, સોબત, સંગત.

सहायत्व न. (सहायस्य भावः त्व) સહાયપણું, મદદ, સોબત, સંગત.

सहायवत् त्रि. (सहाय+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સહાયવાળું, મદદવાળું, સોબતવાળું.

सहार पु. (सह एकदैव ऋच्छति दूरं गच्छति सौरमेण ऋ+अच्) આંબાનું ઝાડ, મહાપ્રલય, મોટો સંહાર.

सहार त्रि. (हारेण सहितः सहस्य सः) હારવાળું, હારસહિત.

सहारोग्य त्रि. (आरोग्येण सह वर्तमानः, सहस्य सः) આરોગ્યવાળું, તન્દુરસ્ત, નીરોગી. રોગરહિત.

सहासन न. (सह आस्यते, आस्+ल्युट्) સાથે-આસન, એકઆસન ઉપરબેસવું તે.

सहित त्रि. (सम्यक् हितः, समोऽन्त्यलोपः) સાથે, સાથેનું, સારીરીતે હિતકાર, સાથે ઉચ્ચારેલ, સાથે કહેલ, હિતસહિત.

सहितृ त्रि. (सहते, सह्+तृच्) સહન કરનાર, સહેનાર, ખમનાર, સહનશીલ.

सहित्र न. (सह्यतेऽनेन, सह्+इत्र) સહનસાધન એકચર્મ.

सहिष्णु त्रि. (सह+इष्णुच्) સહનશીલ, સહનકરનાર, સહેનાર, ક્ષમા કરનાર.

सहिष्णुता स्त्री. (सहिष्णोर्भावः, तल्+टाप्) સહનશીલપણું, ક્ષમા, તાઢ કે તાપ વગેરે વિરૂદ્ધ બન્ને ધર્મો સહન કરવા.

सहिष्णुत्व न. (सहिष्णोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहुरि पु. (सह्+उरि) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सहुरि स्त्री. (,, ,,) પૃથ્વી.

सहृदय त्रि. (हृदयेन अन्तःकरणेन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સારા અન્તઃકરણવાળું, કાવ્યની અર્થ ભાવના સમજવામાં જેની પક્વ બુદ્ધિ છે તે–વિદ્વાન્, પંડિત.

सहृदयता स्त्री. (सहृदयस्य भावः, तल्+टाप्) શ્રેષ્ઠ મનવાળાપણું, વિદ્વત્તા.

सहृदयत्व न. (सहृदयस्य भावः. त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सहृल्लेख पु. (हृदयस्य लेखः कालुष्यकरणं हृद्भावः सह हृल्लेखेन) દૂષિત અન્ન, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક યંત્ર.

सहृल्लेख त्रि. (हृल्लेखेन सह वर्तमानः सहस्य सः) આનંદવાળું, હર્ષવાળું, ખુશી, શોકવાળું.

सहेल त्रि. (सह हेलया, सहस्य सः) ગમત કરનાર, મોજીલું, ખુશમા રહેનાર.

सहोक्ति स्त्री. (सह उक्तिः) સાથે કહેવું, એક ઉક્તિ, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

सहोटज पु. (उटजेन सह वर्तमानः) મુનિઓની પર્ણશાળા, પાંદડાં વિગેરેથી બનાવેલી ઝુંપડી.

सहोढ पु. (सह ऊढया सहस्य सः) જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી સ્ત્રીનો ગર્ભ.

"या गर्भिणी संस्क्रियते ज्ञाताऽज्ञातापि वाऽसती ।
वोढुः स गर्भो भवति सहोढ इति चोच्यते ॥ मनुस्मृतिः"

सहोढज पु. (सहोढे गर्भे जायते, जन्+ड) તે નામનો એક ધર્મશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પુત્ર–જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી સ્ત્રીનો તે ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર.

सहोढजा स्त्री. (सहोढ+जन्+ड+टाप्) જેનો ગર્ભ ન જણાયો હોય તેવી ગર્ભિણી અવસ્થામાં પરણેલી સ્ત્રીના ગર્ભથી જન્મેલી કન્યા.

सहोदर पु. (सह समानं उदरं यस्य) સગો ભાઈ–એકપેટથી ઉત્પન્ન થયેલો ભાઇ.

सहोदरा स्त्री. (सहोदर+स्त्रियां टाप्) સગી બહેન–એકપેટથી ઉત્પન્ન થયેલી બહેન.

सहोर पु. (सहते सर्वं, सह+उणा० ओरन्) સાધુ, સજ્જન માણસ.

सह्य न. (सह्यते सह्+भावे यत्) સહાયપણું, મદદ, સંગત, સોબત, આરોગ્ય, સમાનતા, સમભાવ, માધુર્ય, મીઠાશ.

सह्य त्रि. (सह्+यत्) સહેવા લાયક, ખમવા યોગ્ય.

सह्य पु. (,, ,,) તે નામનો એક પર્વત.

सह्यगिरि पु. (सह्यश्चासौ गिरिश्च) તે નામે એક પર્વત.

सह्यतनया स्त्री. (सह्यस्य तनया) કાવેરી નામે નદી.

सह्यपर्वत पु. (सह्यश्चासौ पर्वतश्च) તે નામે એક પર્વત.

सामग्री स्त्री. (समग्रस्य भावः, ष्यञ् स्त्रीत्वपक्षे ङीप्) સમગ્રપણું, સમસ્તપણું, સાધનોનો સમૂહ, દ્રવ્ય, તૈયારી.

सामग्र्य न. (समग्रस्य भावः ष्यञ्) સમગ્રપણું, બધાપણું, તમામ.

सामज पु. (साम्नो वेदभेदात् जायते, जन्+ड) હાથી.

सामजी स्त्री. (सामज+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

सामज्ञ त्रि. (साम जानाति, ज्ञा+क) શાન્ત પાડવાનું કરી જાણનાર, સામ ઉપાય કરી જાણનાર.

सामज्ञ पु. (साम जानाति, ज्ञा+क) सामविद् पु. જુઓ.

सामञ्जस्य न. (समञ्जसस्य भावः ष्यञ्) યોગ્યતા, ઠીકઠાક, વ્યાજબી.

सामन् न. (सो+मनिन्) તે નામે એક વેદ, સામવેદનું અમુક જ્ઞાન, રાજાઓનો શત્રુ વિગેરેને વશ કરવાનો ઉપાય, મધુરવાક્યથી કોઈને શાન્ત પાડવું, સમજાવવું

"बृहत्साम तथा साम्नाम्" श्रीमद्भग०

सामनी स्त्री. (सो+मनिन्+ङीप्) પશુને બાંધવાની દોરી.

सामन्त पु. (संश्लिष्टोऽन्तः एकदेशो यस्य यद्वा समन्तस्येश्वरः अण्) પોતાના દેશની અંદરના દેશનો રાજા, ખંડીયો રાજા, ફટાયો, શ્રેષ્ટ પ્રજા, પાડોશી રાજા, નાયક, સેનાપતિ.

सामन्य पु. (सामसु साधुः, सामन्+यत्) સામવેદમાં કુશળ બ્રાહ્મણ.

सामय पु. (आमयेन सह वर्तमानः सहस्य सः) રોગી, દર્દી, બીમાર.

सामयिक त्रि. (समये-काले नियमे-वा भवः उचितो वा ठञ्) સમયે હોનાર-થનાર, સમયને યોગ્ય, નિયમિત, નિયમ બદ્ધ.

सामयिकाभाव पु. (सामयिकस्य अभावः) અત્યન્ત અભાવ.

सामयोनि पु. (साम सामगानं योनिरुत्पत्तिस्थानं यस्य) હાથી, બ્રહ્મા.

सामर्थ्य न. (समर्थस्य भावः ष्यञ्) સમર્થપણું, શક્તિ, દેહનું બળ, યોગ્યતા, સંગત-બંધબેસતા અર્થપણું, આકાંક્ષા-યોગ્યતા વગેરેવાળું.

सामर्ष त्रि. (अमर्षेण सहितः, सहस्य सः) ક્રોધવાળું, ક્રોધી, સહનશીલ.

सामर्षम् अव्य. (अमर्षेण सहितं यथा तथा) ક્રોધવાળું. ક્રોધથી, કોપથી.

सामवायिक पु. (समवाये प्रसृतः ठञ्) મંત્રી, સલાહકાર, પ્રધાન, દીવાન.

सामवायिक त्रि. (समवायस्येदं, ठञ्) સમવાય સંબન્ધવાળું.

सामविद् त्रि. (सामं वेत्ति, विद्+क्विप्) શાન્ત પાડવાનું કરી જાણનાર, સામ ઉપાય કરીજાણનાર.

सामविद् पु. (,, ,, ,,) સામવેદ જાણનાર બ્રાહ્મણ.

सामवेद पु. (सामश्चासौ वेदश्च) તે નામે એક વેદ.

सामवेदज्ञ पु. (सामवेदं जानाति, ज्ञा+क) સામવેદ જાણનાર.

सामवेदविद् पु. (सामवेदं वेत्ति, विद्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે.

सामवेदिन् पु. (साम वेत्ति, विद्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે.

सामसंगायक पु. (सामन्, सम्+गै+ण्वुल्) સામવેદનું ગાન કરનાર બ્રાહ્મણ.

सामाजिक पु. (समाजः सभावेशनं प्रयोजनमस्य ठक्) સભાસદ, સભ્ય, સભામાં બેસનાર.

सामाजिक त्रि. (समाजस्येदं, समाज+ठञ्) સમાજનું, સમાજ સંબન્ધી.

सामानाधिकरण्य न. (समानाधिकरणस्य भावः ष्यञ्) સમાનાધિકરણપણું, સમાન વિભક્તિ-લિંગ-વચનપણું, અભેદાન્વયબોધકતા.

सामान्य न. (समान एव, स्वार्थे ष्यञ्) સમાનપણું, તુલ્યપણું.

सामान्यच्छल न. (सामान्यनिमित्तं छलम्) એક જાતનું ગૌતમસૂત્રમાં કહેલ છળ.

सम्भवतोऽर्थस्यातिसामान्ययोगादसम्भूतार्थे कल्पना गौ०सू०

सामान्यतोदृष्ट न. (सामान्यत सामान्यस्य वा दृष्टम्) એક જાતનુ અનુમાન.

सामान्यप्रत्यासत्ति स्त्री. (सामान्यं तद्ज्ञानं वा प्रत्यासत्तिः) તે નામે એક અલૌકિક પ્રત્યક્ષ, સન્નિકર્ષ.

सामान्यलक्षण न. (सामान्यं लक्षणं) સામાન્યલક્ષણ.

साङ्गम पु. (सङ्गम एव, स्वार्थेऽण्) સંગમ, સમાગમ, સોબત, મેળાપ.

साङ्ग्रामिक त्रि. (संग्रामे साधुः ठक्) સંગ્રામનું, સંગ્રામ સમ્બન્ધી, લડાઇનું.

साङ्ग्रामिक पु. (संग्रामे साधुः ठञ्) સેનાપતિ, લશ્કરનો સરદાર.

साचि अव्य. વાંકુ, તીરછું, ટેઢું, ત્રાંસુ, આડું.

साचिवाटिका स्त्री. (साचि यथा तथा वटति, वट्+ण्वुल्–इत्त्वं+टाप्) ધોળી સાટોડી.

साचिविलोकन न. (साचि यथा तथा विलोकनम्) આડું જોવું, ત્રાંસુ જોવું, તિરછું જોવું, ટેઢું જોવું, વાંકુંજોવું.

साचिविलोकित त्रि. (साचि यथा तथा विलोकितः) આડું જોયેલ, ત્રાંસુ જોયેલ, તિરછું જોયેલ, વાંકું-જોયેલ.

साचिव्य न. (सचिवस्य भावः ष्यञ्) પ્રધાનપદ, પ્રધાનગીરી, દીલગીરી.

साचीकरण न. (साचि+च्वि+कृ+ल्युट) આડું કરવું, ત્રાંસુ કરવું, વાંકુ કરવું, ટેઢુ કરવું.

साचीकृत त्रि. (साचि+च्वि+कृ+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું કરેલ, આડું કરેલ.

साचीभवन न. (साचि+च्वि+भू+ल्युट्) વાંકુ થવું, તીરછું થવું, આડું થવું.

साचीभूत त्रि. (साचि+च्वि+भू+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું થયેલ, આડું થયેલ.

साञ्जन पु. કાકીડો, કાચંડો.

साट् (चु. अक. सेट साटयति–ते) પ્રકાશવું, પ્રકાશમાં મુકવું, શોભવું.

साटोप त्रि. (सह आटोपेन, सहस्य सः) ગર્વવાળુ, સગર્વ, આડંબરવાળુ, વિકટ.

साटोपम् अव्य. (आटोपेन सहितः, अव्ययी.) ગર્વથી, આડંબરથી, રોફથી.

सात् (चु. उभ. स. सेट् सातयति–ते) સુખ ઉપ-જાવવું, સુખ કરવું.

सात न. (सात्+अच्) સુખ.

सात त्रि. (सो+क्त) દીધેલ, આપેલ, નાશ પામેલ, ખોવાઇ ગયેલ.

सातला स्त्री. (सातं सुखं लाति, ला+क+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

सातवाहन पु. (सातं वाहयति, वाह्+ल्यु) શાલિ-વાહન રાજા.

साति स्त्री. (सन्+क्तिन्) અવસાન, અન્ત, છેડો, દાન, તીવ્ર પીડા.

सातिसार त्रि. (अतिसारेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) અતિસારવાળુ, ઝાડાના રોગવાળુ, સંગ્રહણીના રોગવાળુ.

सातीनक पु. (सतीन+एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सातीलक पु. (सतील एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सात्यकि पु. (सत्यकस्य वृष्णिवंश्यभेदस्यापत्यं अण्) તે નામે યાદવવંશી એક ક્ષત્રિય.

सात्यवत पु. (सत्यवत्यां मत्स्यगन्धायां भवः अण्) વેદવ્યાસ ઋષિ.

सात्यवत त्रि. (सत्यवत इदं, सत्यवत+अण्) સત્યવાન-સંબન્ધી, સત્યવાનનું, સત્યવાળા સંબન્ધી.

सात्यवतेय पु. (सत्यवत्याः अपत्यं ढक्) સત્યવતીનો પુત્ર વ્યાસ.

सात्वत् पु. (सातयति सुखयति–सात+क्विप्, सात् परमेश्वरः स उपास्यत्वेनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વિષ્ણુનો ઉપાસક, વૈષ્ણવ.

सात्वत त्रि. (सत्वमेव सात्वं तत्तनोति, तन्+ड) વિષ્ણુ, તે નામે એક યદુવંશી રાજા, બળરામ, વિષ્ણુનો એક ભક્ત, સાત્વત રાજાનો દેશ, સાત્વત રાજાના દેશમાં બાપદાદાઓથી રહેનાર, એક જાતિ વિશેષ.

सात्वती स्त्री. (सात्वत+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિશુપા-લની માતા, નાટકની એક વૃત્તિ.

सत्त्विक पु. (सत्वात् सत्त्वगुणप्रधानात् [illegible], ठञ्) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શૃંગારાદિરસને અનુરૂપ એક ભાવ.

सात्त्विक त्रि. (सत्त्वेन निर्वृत्तः, [illegible]+ठञ्) સત્વપ્રધાન સત્વગુણનું, સત્વગુણ સંબન્ધી, સત્વગુણથી ઉત્પન્ન થનાર સત્ય, સાચું, સારું, પરાક્રમી, ધૈર્યવાળું.

सात्त्विक न. સત્વગુણ પ્રધાન એક પુરાણ, સાંખ્ય-નું અહંકારતત્ત્વ, મહત્તત્ત્વ.

सामान्यलक्षणा स्त्री. (सामान्यं साधारणधर्मः लक्षणं यस्याः) ન્યાયમાં કહેલ અલૌકિક પ્રત્યક્ષ સાધન એક ઉપાય.

सामान्या स्त्री. (समानैव स्वार्थे ष्यञ्+टाप्) સાધારણ સ્ત્રી-વેશ્યા.

सामि अव्य. (साम+इञ्) અડધું; નિન્દામાં વપરાતો અવ્યય.

सामिकरण न. (सामि+कृ+ल्युट्) અડધું કરવું, નિન્દા કરવી.

सामिकृत त्रि. (सामि+कृ+क्त) અડધું કરેલ; નિન્દા કરેલ.

सामिधेनी स्त्री. (सम्-इन्ध्+करणे ल्युट् नि. यद्वा समिधां आधानी निपा.) યજ્ઞના અગ્નિમાં લાકડાં નાંખતી વખતે બોલાતો મન્ત્ર, યજ્ઞમાં હોમવાનાં લાકડાં.
"समिद्ध सामिधेनीभिर्होता तस्मात् सामिधेन्यो नाम" श्रुत्याम्.

सामिधेन्य पु. યજ્ઞમાં અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરતી વેળા બોલાતો એક મંત્ર.

सामिभवन न. (सामि+भू+ल्युट्) અડધું થવું, નિંદા થવી.

सामिभुत त्रि. (सामि+भू+कर्मणि क्त) અરધું થયેલ, નિંદા થયેલ.

सामिभुक्त त्रि. (सामि+भुज्+क्त) અરધું ભોગવેલ, અરધું ખાધેલ.

सामिपीत त्रि. (सामि+पा+क्त) અરધું પીધેલ.

सामीप्य न. (समीपस्य भावः, ष्यञ्) પાસેપણું, નજદીકપણું, પડખે.
"सानीजाश्लेषविषयैर्व्याप्त्याधारश्चतुर्विधः" मुग्धबोधव्याकरणे.

सामुद्र न. (समुद्रस्येदं अण्) સમુદ્રનું મીઠું.

सामुद्र त्रि. (समुद्रे भवः, अण्) સમુદ્રમાં હોનાર-થનાર.

सामुद्रक न. (समुद्रेणर्षिणा प्रोक्तम् अण् यद्वा समुद्रेण, स्वार्थे क) હાથ વિગેરેની રેખા ઉપરથી સ્ત્રી પુરુષોનાં શુભાશુભ લક્ષણને જણાવનાર સમુદ્ર-ઋષિકૃત એક ગ્રન્થ, દરીયાઈ મીઠું.

सामुद्रिक त्रि. (समुद्रेण ऋषिणा प्रोक्तं वेत्त्यधीते वा ठञ्) હાથવિગેરેની રેખાવિગેરે ઉપરથી સ્ત્રીપુરુષનાં શુભાશુભલક્ષણને જણાવનાર સમુદ્રઋષિકૃત ગ્રંથને ભણનાર કે જાણનાર.

साम्परायिक त्रि. (सम्परायाय आपदे परलोकाय वा हितं ठक्) પરલોકનું સાધન.

साम्परायिक त्रि. (सम्पराय+ठक्) યુદ્ધ, લડાઈ.

साम्प्रतम् अव्य. (सम्+प्र+तन्+डमु) હમણાં, હાલ, વ્યાજબી. યોગ્ય.

साम्ब् (चुरा. उभ. स. सेट् साम्बयति-ते) સંબન્ધ કરવો, જોડાવું.

साम्ब त्रि. (अम्बया सह वर्तमानः, सहस्य सः) અમ્બા સહિત, માતાસાથે.

साम्ब पु. (अम्बया पार्वत्या सहितः, सहस्य सः) પાર્વતીસાથે શંકર.

साम्बर न. (संबरदेशे भवं, संवर+अण्) સંબર દેશનું-મીઠું.

साम्भवी स्त्री. (सम्भवोऽस्त्यस्य प्रज्ञाद्यण् गौरा० ङीप्) લાલ લોધરનું ઝાડ.

साम्भस् त्रि. (सह अम्भसा, सहस्य सः) પાણી સહિત-જળ સહિત, પાણી સાથે.

साम्मातुर पु. (सम्मातुरपत्यं पुमान्, सम्मातृ+अण्+उकारश्च) સતી સ્ત્રીનો પુત્ર, કલ્યાણી સ્ત્રીનો પુત્ર.

साम्य न. (समस्य भावः ष्यञ्) સમાનપણું, તુલ્યતા, તુલ્યત્વપ્રયોજક સાધારણ ધર્મ.

साम्राज्य न. (सम्राजो भावः ष्यञ्) ચક્રવર્તીપણું, આખાજગતના રાજાપણું, બાદશાહી, શહેનશાહત, દશલાખ ગામોનું સ્વામિત્વ.
"लक्षाधिपत्ये राज्यं स्यात् साम्राज्यं दशलक्षके"

साय पु (सो+घञ्) સાંજ, બાણ, સાયંકાળ.

सायंसन्ध्या स्त्री. (सायं दिनान्ते सन्ध्या, तत्र सन्धीयते सम्+ध्यै-घञर्थे क वा) સાંજની વખતે થતી સન્ધ્યોપાસના, સાયંકાળે દેવની ઉપાસના, સાયંકાળની વિધિ

सायक पु. (सो+ण्वुल्) બાણ, ખડ્ગ, તરવાર.

सायकपुङ्ख पु. (सायकस्य पुङ्खः) બાણનો અગ્રભાગ.

सायकपुङ्खा स्त्री. (सायकस्य पुङ्खो यस्याः) શરપુંખ વૃક્ષ-નાગે ઝાડ.

साक्षात्कृत त्रि. (साक्षात्+कृ+क्त) પ્રત્યક્ષ કરેલ, પ્રકટ કરેલ, ખુલ્લુ કરેલ, નજરોનજર કરેલ.

साक्षात्कृत्य अव्य. (साक्षात्+कृ+ल्यप्-तुक् च) પ્રત્યક્ષ કરીને, પ્રકટ કરીને, ખુલ્લુ કરીને, નજરોનજર કરીને

साक्षाद्भवन न. (साक्षात्, भू+ल्युट्) પ્રત્યક્ષ થવું, પ્રકટ થવું, ખુલ્લુ થવું, નજરોનજર થવું.

साक्षाद्भाव पु. (साक्षात्-भू+अण्) ઉપર પ્રમાણે.

साक्षाद्भूत त्रि. (साक्षाद् भू+कर्मणि क्त) પ્રત્યક્ષ થયેલ, પ્રકટ થયેલ, ખુલ્લુ થયેલ.

साक्षाद्भूय अव्य. (साक्षाद् भू+सम्बन्धर्थे. ल्यप्) પ્રત્યક્ષ થઇને, પ્રકટ થઇને, ખુલ્લુ થઇને.

साक्षिता स्त्री. (साक्षिणः भावः, तल्+टाप्) સાક્ષીપણુ, શાખપણું.

साक्षित्त्व न. (साक्षिणः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

साक्षिन् पु. (सह-अक्षि अस्य इनि पा० इनि वा निपा०) આત્મા, પરમાત્મા, ઉદાસીન હોઇ સર્વ જોનાર પરમેશ્વર. उदासीनत्वे.

साक्षिन् त्रि. (,, ,, ,,) સાક્ષી, સાક્ષાત્ જોનાર, પ્રત્યક્ષ જોનાર.

साक्षिपरीक्षण न. (साक्षिणः परीक्षणम्) સાક્ષીની પરીક્ષા કરવી.

साक्षिपरीक्षा स्त्री. (साक्षिणः परीक्षा) સાક્ષીની પરીક્ષા કરવી.

साक्षिभास्य त्रि. (साक्षिणा भास्यम्) સાક્ષી માત્રને પ્રકાશ કરવા યોગ્ય બુદ્ધિ વૃત્તિ વિગેરે.

साक्ष्य न. (साक्षिणो भावः कर्म वा ष्यञ्) સાક્ષીનું કર્મ, સાક્ષીપણું, સાક્ષીનુ કામ.

साखि पु. ब. व. તુર્કસ્તાન દેશ.

साख्य न. (सख्युर्भावः कर्म वा सखि+ष्यञ्) મિત્રની દોસ્તી-ભાઇબન્ધી.

सागर पु. (सगरेण निर्वृत्तः, अण्) સમુદ્ર, દરીયો, એકજાતનો મૃગ.

सागरनेमि स्त्री. (सागरः नेमिरिव वेष्टनाकारो यस्याः) પૃથ્વી.

सागरमेखला स्त्री. (सागरस्य मेखला) પૃથ્વી.

सागरवस्त्रा स्त्री. (सागरः वस्त्रं यस्याः) પૃથ્વી,

सागराम्बरा स्त्री. (सागरः अम्बरं यस्याः) પૃથ્વી.

सागरालय पु. (सागरस्य आलयः) વરૂણદેવ.

सागरी स्त्री. (सागर+स्त्रियां जाति० ङीप्) એકજાતની મૃગલી.

सागरोत्थ न. (सागरादुत्तिष्ठति, उद्+स्था+क) સમુદ્રનું મીઠું.

साग्नि पु. (सहाग्निना अग्निहोत्रेण वा सहस्य सः) શ્રૌત સ્માર્ત-અગ્નિવાળો અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ.

साग्निक पु. (अग्निना सह, सहस्य सः) ઉપરનો અર્થ.

साङ्कर्य न. (सङ्करस्य भावः ष्यञ्) સંકરપણુ, મિશ્રપણુ, શેળભેળપણું, વર્ણસંકરપણું, સંકરનો ધર્મ, ન્યાયમાં કહેલ જાતિબાધક એક દોષ.

साङ्कल त्रि. (सङ्कलेन निर्वृत्तः, सङ्कल+अञ्) સંકલનાથી થયેલ, સમૂહથી થયેલ.

साङ्काश्य पु. તે નામનો એક પ્રાન્ત.

साङ्कुर त्रि. (अङ्कुरेण सहितः, सहस्य सः) અંકુર સહિત, અંકુરવાળું, અંકુર સાથે.

साङ्कृति पु. તે નામે ગોત્રપ્રવર એક ઋષિ.

साङ्क्रमिक त्रि. (संक्रमे साधुः, सङ्क्रम+ठञ्) સંબન્ધ-સંસર્ગ-સ્પર્શ વગેરેથી લાગુથનાર કોઢ વિગેરે ચેપીરોગ.

साङ्ख्य न. (संख्यायतेऽत्र, संख्या सम्यक्ज्ञानं, साऽस्त्यत्र वा अण्) સમ્યગ્દર્શન, કપીલનું સાંખ્ય શાસ્ત્ર, વેદાન્ત શાસ્ત્ર.

"एषा तेऽभिहिता सांख्ये, बुद्धियोगे त्विमां श्रुणु ॥"

श्रीमद्भगवद्गीतायाम्.

साङ्ख्य पु. (सांख्ये प्रोक्तं, सांख्य+अण्) સાંખ્યમાં કહેલ યોગ-સાંખ્ય યોગ.

सायन न. (सो+ल्युट) વિષુવવૃત્તથી આરંભીગ્રહ સુધીની લંબાઇ.

सायंतन त्रि. (सायं भवः, सायम् ट्युल्+तुट् च) સાયંકાળે હોનાર–થનાર, સાંજનું, સાંજ સંબન્ધી.

सायंतनी स्त्री. (सायन्तन+स्त्रियां ङीप्) સાયંકાળની સન્ધ્યા વિગેરે.
"सन्ध्यां सायंतनीं कुर्यात् द्वादश्यादिष्वपि प्रिये।
अकुर्वन्निरयं याति यतो नित्यागमः क्रिया" ॥ बृहन्नालतन्त्रे.

सायम् अव्य. (सो+अमु) સાયંકાળ, સાંજ.

सायिका स्त्री. (सो+ण्वुल्+टाप्) ક્રમસ્થિતિ, અનુક્રમ.

सायाह्न पु. (सायोऽन्हः एकत. टच् समा० अह्नादेशः) સાયંકાળ, સાંજ, પાંચપ્રકારમાં વિભાગ પામેલા દિવસનો ત્રણ મૂહૂર્તરૂપ પાંચમો છેલ્લો ભાગ.

सायिन् पु. (सायति नाशयति गतिक्लेशं, सै–क्षये+णिनि) ઘોડેસ્વાર.

सायुज्य न. (सह युनक्ति, युज्+क्विप् सादेशःसयुङ्ग्-सयुजोभावः ष्यञ्) સહયોગ, સાથે સંબન્ધ, સાથે હોવાપણું, પાંચપ્રકારની મુક્તિ પૈકી એક મુક્તિ, ઐક્ય, એકતા, અભેદ.

सार् (चु. उभ. स. सेट् सारयति–ते) દુર્બળ કરવું, સારવું.

सार न. (सृ+घञ् सार्+अच् वा) પાણી, ધન, માખણ લોઢું, વન, જંગલ, યોગ્યપણું, યોગ્યતા, લાયકાત.

सार पु. (सृ+घञ्, सार्+अच् वा) સાર, બળ, વીર્ય, સ્થિરાંશ, મજ્જા–ચરબી, સાજીખાર, વાયુ, રોગ, પાસો, દહીંની તર–મલાઇ, પરમેશ્વર.

सार त्रि. (सृ+घञ्) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ, સારૂ, અત્યન્ત દૃઢ, ગણુંજ મજબૂત, ન્યાય ભરેલું, યોગ્ય
"दृष्टिस्तृणीकृतजगत्त्रयसत्वसारा
धीरोद्धता नमयतीव गतिर्धरित्रीम्" उत्तररामचरिते.

सारक पु. (सारयति, सृ+णिच्+ण्वुल्) નેપાળો.

सारक त्रि. (,, ,, ,, ,,) સારનાર, રેચ-લાવનાર.

सारखदिर पु. (सारश्चासौ खदिरश्च) એક જાતનો દુર્ગન્ધી ખેર.

सारगन्ध पु. (सारः श्रेष्ठो गन्धो यस्य कर्म० वा) ચન્દન, શ્રેષ્ઠ ગન્ધ, સુગન્ધ.

सारघ न. (सरघाभिर्निर्वृत्तं, अण्) મધ.

सारङ्ग पु. (सृ+अङ्गच्) ચાતક પક્ષી, બપૈયો, હરિણ, મૃગ, હાથી, ભમરો, એક જાતનું પક્ષી, છત્ર, રાજ-હંસ, વસ્ત્ર, રંગબેરંગી મૃગ, એક જાતનું વાદિત્ર, અનેક જાતનો રંગ, કાબરચિત્રો રંગ, મોર પક્ષી, કામદેવ, ધનુષ, કેશ, સોનું, અલંકાર, દાગીનો, કમળ, શંખ, ચંદન, કપૂર, પુષ્પ, કોમળપક્ષી, બકરો, સિંહ, રાત્રિ, પૃથ્વી, દીપ્તિ, કાન્તિ, મેઘ, મોથ.

सारङ्ग त्रि. (सृ+अङ्गच्) રંગબેરંગી, કાબરચિત્રા-રંગવાળુ.

सारङ्गिक पु. (शारङ्गं हन्ति, हन्+ठक्) શિકારી, પારધિ.

सारङ्गी स्त्री. (सृ+अङ्गच्+ङीप्) સારંગી, વાદિત્ર, ચાતક પક્ષિણી, બપૈયણ, મૃગલી, હાથણી, ભમરી, એક જાતની પક્ષિણી, રાજહંસલી, રંગબેરંગી મૃગલી, મોર પક્ષિણી, કોયલ માદા, બકરી, સિંહણ.

सारज न. (सारात् दध्यग्राज्जायते जन्+ड) માખણ.

सारण न. (सृ+णिच्+ल्यु) સુગન્ધી દ્રવ્ય.

सारण पु. (,, ,,) અતિસારનો રોગ–ઝાડાનો એક રોગ, રાવણનો એક મંત્રી, ભદ્રબલા વનસ્પતિ, આમ્રાતક વૃક્ષ.

सारणि स्त्री. (सृ+णिच्+अनि.) નાની નદી, નહેર, નેક, પ્રસારણી લતા, તે નામે એક જ્યોતિષ ગ્રન્થ. જેમાં ગણિત ટુંક વખતથી થાય.

सारणी स्त्री. (सृ+णिच्+अनि–वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

सारण्ड पु. (सृ+णिच् वा. अण्ड) સર્પનું ઇંડુ.

सारतरु पु. (सारप्रधानः जलप्रधानस्तरुः) કેળનું ઝાડ, ખેરનું ઝાડ.

सारतस् अव्य. (सार+पञ्चम्यर्थे तसिल्) સારામાંથી, સારથી–થકી.

सारता स्त्री. (सारस्य भावः, तल्+टाप्) સારપણું, બળ, સામર્થ્ય.

सारत्व न. (सारस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सारथि पु. (सृ+अथिण्, सह रथेन सरथः घोटकस्तत्र नियुक्तः इञ् वा) રથ હાંકનાર, સારથિ

सारथिता स्त्री. (सारथिनः भावः तल्+टाप्) સારથિ-પણું, સારથિનું કર્મ–કામ.

सारथित्व न. (सारथिनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

साङ्गम पु. (सङ्गम एव, स्वार्थेऽण्) સંગમ, સમાગમ, સોબત, મેળાપ.

साङ्ग्रामिक त्रि. (संग्रामे साधुः ठक्) સંગ્રામનું, સંગ્રામ સમ્બન્ધી, લડાઇનું.

साङ्ग्रामिक पु. (संग्रामे साधुः ठञ्) સેનાપતિ, લશ્કરનો સરદાર.

साचि अव्य. વાંકુ, તીરછું, ટેઢું, ત્રાંસુ, આડું.

साचिवाटिका स्त्री. (साचि यथा तथा वटति, वट्+ण्वुल–इत्त्वं+टाप्) ધોળી સાટોડી.

साचिविलोकन न. (साचि यथा तथा विलोकनम्) આડું જોવું, ત્રાંસુ જોવું, તિરછું જોવું, ટેઢું જોવું, વાંકુજોવું.

साचिविलोकित त्रि. (साचि यथा तथा विलोकितः) આડું જોયેલ, ત્રાંસુ જોયેલ, તિરછું જોયેલ, વાંકું-જોયેલ.

साचिव्य न. (सचिवस्य भावः ष्यञ्) પ્રધાનપદ, પ્રધાનગીરી, દીલગીરી.

साचीकरण न. (साचि+च्वि+कृ+ल्युट) આડું કરવું, ત્રાંસુ કરવું, વાંકુ કરવું, ટેઢું કરવું.

साचीकृत त्रि. (साचि+च्वि+कृ+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું કરેલ, આડું કરેલ.

साचीभवन न. (साचि+च्वि+भू+ल्युट्) વાંકુ થવું, તીરછું થવું, આડું થવું.

साचीभूत त्रि. (साचि+च्वि+भू+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું થયેલ, આડું થયેલ.

साञ्जन पु. કાકીડો, કાચંડો.

साट् (चु. अक. सेट साटयति–ते) પ્રકાશવું, પ્રકાશમાં મુકવું, શોભવું.

साटोप त्रि. (सह आटोपेन, सहस्य सः) ગર્વવાળુ, સગર્વ, આડંબરવાળુ, વિકટ.

साटोपम् अव्य. (आटोपेन सहितः, अव्ययी.) ગર્વથી, આડંબરથી, રોફથી.

सात् (चु. उभ. स. सेट् सातयति–ते) સુખ ઉપજાવવું, સુખ કરવું.

सात न. (सात्+अच्) સુખ.

सात त्रि. (सात्+क्त) દીધેલ, આપેલ, નાશ પામેલ, ખોવાઇ ગયેલ.

सातला स्त्री. (सातं सुखं लाति, ला+क+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

सातवाहन पु. (सातं वाहयति, वाह्+ल्यु) શાલિવાહન રાજા.

साति स्त्री. (सन्+क्तिन्) અવસાન, અન્ત, છેડો, દાન, તીવ્ર પીડા.

सातिसार त्रि. (अतिसारेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) અતિસારવાળુ, ઝાડાના રોગવાળુ, સંગ્રહણીના રોગવાળુ.

सातीनक पु. (सतीन+एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सातीलक पु. (सतील एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सात्यकि पु. (सत्यकस्य वृष्णिवंश्यभेदस्यापत्यं अण्) તે નામે યાદવવંશી એક ક્ષત્રિય.

सात्यवत पु. (सत्यवत्यां मत्स्यगन्धायां भवः अण्) વેદવ્યાસ ઋષિ.

सात्यवत त्रि. (सत्यवत इदं, सत्यवत+अण्) સત્યવાન-સંબન્ધી, સત્યવાનનું, સત્યવાળા સંબન્ધી.

सात्यवतेय पु. (सत्यवत्याः अपत्यं ढक्) સત્યવતીનો પુત્ર વ્યાસ.

सात्वत् पु. (सातयति सुखयति–सात्+क्विप्, सात् परमेश्वरः स उपास्यत्वेनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વિષ્ણુનો ઉપાસક, વૈષ્ણવ.

सात्वत त्रि. (सत्वमेव सात्वं तत्तनोति, तन्+ड) વિષ્ણુ, તે નામે એક યદુવંશી રાજા, બળરામ, વિષ્ણુનો એક ભક્ત, સાત્વત રાજાનો દેશ, સાત્વત રાજાના દેશમાં બાપદાદાઓથી રહેનાર, એક જાતિ વિશેષ.

सात्वती स्त्री. (सात्वत+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિશુપાલની માતા, નાટકની એક વૃત્તિ.

सात्विक पु. (सत्वात् सत्वगुणप्रधानात् निर्वृत्तः, ठञ) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શૃંગારાદિરસને અનુગુણ એક ભાવ.

सात्विक त्रि. (सत्वेन निर्वृत्तः, सत्व+ठञ्) સત્વપ્રધાન સત્વગુણનું, સત્વગુણ સંબન્ધી, સત્વગુણથી ઉત્પન્ન થનાર સત્વ, સાચું, સારૂં, પરાક્રમી, ધૈર્યવાળું.

सात्विक न. સત્વગુણ પ્રધાન એક પુરાણ, સાંખ્ય-નું અહંકારતત્ત્વ, મહત્તત્વ.

सारथ्य न. (सारथि+यत्) સારથિપણું, સારથિનું કામ.

सारद त्रि. (सारं ददाति, दा+क) બળ આપનાર, તેજ આપનાર, વીર્યવર્ધક.

सारदा स्त्री. (सारं ददाति, दा+क+टाप्) સરસ્વતી દેવી, દુર્ગાદેવી.

"लिखति यदि गृहित्वा सारदा सर्वकालम्" शिवस्तवे.

सारद्रुम पु. (सारप्रधानो द्रुमः) ખેરનું ઝાડ.

सारपादप पु. (सारयति, सारश्चासौ पादपश्च) ધામનિ વૃક્ષ.

सारभाण्ड न. (सारं च तत् भाण्डञ्च) અકૃત્રિમ પાત્ર, શ્રેષ્ઠપાત્ર, સ્વાભાવિક પાત્ર.

सारभूषण न. (सारं च तत् भूषणञ्च) શ્રેષ્ઠ દાગીનો.

सारमिति पु. (सारं यथार्थं मिनोत्यनेन, मा+करणे क्तिच्) વેદ.

सारमिति स्त्री. (सार+मा–भावे क्तिन्) શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન, સાર વગરનું જ્ઞાન.

सारमूषिका स्त्री. (सारे मूषिकेवापहारकत्वात्) દેવદાલી વૃક્ષ.

सारमेय पु. (सरमाया अपत्यं ढक्) કુતરો.

सारमेयी स्त्री. (सारमेय+स्त्रियां जाति० ङीप्) કુતરી.

सारलोह न. (लोहेषु सारः राज० पूर्व०) ગજવેલ, પોલાદ.

सारलौह न. (लौहेषु सारः राज० पूर्व०) ગજવેલ, પોલાદ.

सारव त्रि. (सरय्वां भवः अण् निपा०) સરયૂ નદીમાં હોનાર-થનાર.

सारस न (सरो नियतवसतिरस्य अण्) કમળ, કેડનો દાગીનો, કંદોરો, નદી કે પહાડમાંથી નીકળી એક સ્થળે જમાથયેલું પાણી.

सारस पु. (सह रसेन स्वार्थेऽण्) ચન્દ્ર, કપૂર, સારસ પક્ષી.

सारस त्रि. (सरस इदं, सरस+अण्) સરોવરનું, સરોવર સંબન્ધી.

सारसन न. (सारं सनोति, सन्+अन्) સ્ત્રીના કેડનો દાગીનો-કંદોરો, કટીમેખલા, કેડે બાંધવાનો પટો, કમરપટો.

सारसी स्त्री. (सारस+स्त्रियां ङीप्) સારસ પક્ષિણી.

सारस्वत पु. (सरस्वत्या इदं, अण्) બીલીના ઝાડની લાકડી, તે નામે એક દેશ, પંચગૌડ મધ્યે એક જાતનો બ્રાહ્મણ, સરસ્વતીએ રક્ષણ કરેલો એક મુનિ, બ્રહ્માના દિવસરૂપ એક કલ્પ, સારસ્વત દેશનો રહેવાસી.

सारस्वत त्रि. (सरस्वत्या इदं) સરસ્વતીનું, સરસ્વતી સંબન્ધી, સરસ્વતી જેનો દેવ હોય તે.

सारस्वतकल्प पु. (सारस्वतश्चासौ कल्पश्च) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સરસ્વતીની એક ઉપાસના-વિધિ, તે નામે બ્રહ્માનો દિવસ.

सारा स्त्री. (सारयति, सृ+णिच्+अच्+टाप्) કાળુ નસોતર, થોરડ.

साराल पु. (सारमालाति, आ+ला+क) તલનો છોડ.

सारि पु. (सृ+इण्) બાજી ખેલવાનો પાસો, એક જાતનું પક્ષી, સપ્તલા વનસ્પતિ.

सारिका स्त्री. (सृ+ण्वुल्+टाप्) મેના પક્ષી.

"पृच्छन्ती वा मधुरवचनां सारिकां पंजरस्थां
कच्चिद्भर्तुः स्मरसि रसिके त्वं हि तस्य प्रियेति" मेघदूते.

सारिणी स्त्री. (सृ+णिनि+ङीप्) સહદેવીનો વેલો, કપાસનો છોડ, ધમાસો વનસ્પતિ, એક જાતનો સીશમ, રાતી સાટોડી.

सारिवा स्त्री. (सारिरिव वाति, वा+क+टाप्) ઉપલસરી, અનંતમૂળનો વેલો.

सारी स्त्री. (सृ+इण्–स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप्) सारि શબ્દ જુઓ.

सारूप्य न. (सरूपस्य भावः ष्यञ्) સમાનરૂપ, ઈશ્વર સાથે એકરૂપ થવું તે, મોક્ષ, સાદૃશ્યતા, સમાનતા.

सारूप्यमुक्ति स्त्री. (सारूप्या मुक्तिः) પરમેશ્વર સાથે એકતારૂપ મુક્તિ.

सारोष्ट्रिक पु. (सारः श्रेष्ठः उष्ट्रो यत्र सारोष्ट्रः तत्र भवः ठक्) એક જાતનું ઝેર.

सार्थ पु. (सृ+थन् स्वार्थे अण्) ટોળું, સમૂહ, કાફલો, પ્રાણીઓનો સમૂહ, વેપારીઓનો સમુદાય, શબ્દ, વેપારી.

"स जयत्यरिसार्थसार्थकीकृतनामा"...नैषधे.

साक्षात्कृत त्रि. (साक्षात्+कृ+क्त) પ્રત્યક્ષ કરેલ, પ્રકટ કરેલ, ખુલ્લુ કરેલ, નજરોનજર કરેલ.

साक्षात्कृत्य अव्य. (साक्षात्+कृ+ल्यप्–तुक् च) પ્રત્યક્ષ કરીને, પ્રકટ કરીને, ખુલ્લુ કરીને, નજરોનજર કરીને

साक्षाद्भवन न. (साक्षात्, भू+ल्युट्) પ્રત્યક્ષ થવું, પ્રકટ થવું, ખુલ્લુ થવું, નજરોનજર થવું.

साक्षाद्भाव पु. (साक्षात्–भू+अण्) ઉપર પ્રમાણે.

साक्षाद्भूत त्रि. (साक्षाद् भू+कर्मणि क्त) પ્રત્યક્ષ થયેલ, પ્રકટ થયેલ, ખુલ્લુ થયેલ.

साक्षाद्भूय अव्य. (साक्षाद् भू+सम्बन्धर्थे ल्यप्) પ્રત્યક્ષ થઇને, પ્રકટ થઇને, ખુલ્લુ થઇને.

साक्षिता स्त्री. (साक्षिणः भावः, तल्+टाप्) સાક્ષીપણુ, શાખપણું.

साक्षित्व न. (साक्षिणः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

साक्षिन् पु. (सह–अक्षि अस्य इनि पा० इनि वा निपा०) આત્મા, પરમાત્મા, ઉદાસીન હોઇ સર્વ જોનાર પરમેશ્વર. उदासीनत्वे.

साक्षिन् त्रि. (,, ,, ,,) સાક્ષી, સાક્ષાત્ જોનાર, પ્રત્યક્ષ જોનાર.

साक्षिपरीक्षण न. (साक्षिणः परीक्षणम्) સાક્ષીની પરીક્ષા કરવી.

साक्षिपरीक्षा स्त्री. (साक्षिणः परीक्षा) સાક્ષીની પરીક્ષા કરવી.

साक्षिभास्य त्रि. (साक्षिणा भास्यम्) સાક્ષી માત્રને પ્રકાશ કરવા યોગ્ય બુદ્ધિ વૃત્તિ વિગેરે.

साक्ष्य न. (साक्षिणो भावः कर्म वा ष्यञ्) સાક્ષીનું કર્મ, સાક્ષીપણું, સાક્ષીનુ કામ.

साखि पु. ब. व. તુર્કસ્તાન દેશ.

साख्य न. (सख्युर्भावः कर्म वा सखि+ष्यञ्) મિત્રની દોસ્તી–ભાઇબન્ધી.

सागर पु. (सगरेण निर्वृत्तः, अण्) સમુદ્ર, દરીયો, એકજાતનો મૃગ.

सागरकाञ्ची स्त्री. (सागरस्य काञ्ची) પૃથ્વી.

सागरनेमि स्त्री. (सागरः नेमिरिव वेष्टनाकारो यस्याः) પૃથ્વી.

सागरमेखला स्त्री. (सागरस्य मेखला) પૃથ્વી.

सागरवस्त्रा स्त्री. (सागरः वस्त्रं यस्याः) પૃથ્વી,

सागराम्बरा स्त्री. (सागरः अम्बरं यस्याः) પૃથ્વી.

सागरालय पु. (सागरस्य आलयः) વરુણદેવ.

सागरी स्त्री. (सागर+स्त्रियां जाति० ङीष्) એકજાતની મૃગલી.

सागरोत्थ न. (सागरादुत्तिष्ठति, उद्+स्था+क) સમુદ્રનું મીઠું.

साग्नि पु. (सहाग्निना अग्निहोत्रेण वा सहस्य सः) શ્રૌત સ્માર્ત–અગ્નિવાળો અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ.

साग्निक पु. (अग्निना सह, सहस्य सः) ઉપરનો અર્થ.

साङ्कर्य न. (सङ्करस्य भावः ष्यञ्) સંકરપણુ, મિશ્રપણુ, શેળભેળપણું, વર્ણસંકરપણું, સંકરનો ધર્મ, ન્યાયમાં કહેલ જાતિબાધક એક દોષ.

साङ्कल त्रि. (सङ्कलेन निर्वृत्तः, सङ्कल+अञ्) સંકલનાથી થયેલ, સમૂહથી થયેલ.

साङ्काश्य पु. તે નામનો એક પ્રાન્ત.

साङ्कुर त्रि. (अङ्कुरेण सहितः, सहस्य सः) અંકુર સહિત, અંકુરવાળું, અંકુર સાથે.

साङ्कृति पु. તે નામે ગોત્રપ્રવર એક ઋષિ.

साङ्क्रमिक त्रि. (संक्रमे साधुः, सङ्क्रम+ठञ्) સંબન્ધ–સંસર્ગ–સ્પર્શ વગેરેથી લાગુથનાર કોઢ વિગેરે ચેપીરોગ.

साङ्ख्य न. (सङ्ख्यायतेऽत्र, संख्या सम्यक्ज्ञानं, साऽस्त्यत्र वा अण्) સમ્યગ્દર્શન, કપીલનું સાંખ્ય શાસ્ત્ર, વેદાન્ત શાસ્ત્ર.

"एषा तेऽभिहिता सांख्ये, बुद्धियोगे त्विमां शृणु ॥"

श्रीमद्भगवद्गीतायाम्.

साङ्ख्य पु. (सांख्ये प्रोक्तं, सांख्य+अण्) સાંખ્યમાં કહેલ યોગ–સાંખ્ય યોગ.

साङ्ख्यप्रसाद पु. શિવ, મહાદેવ.

सार्थ त्रि. (सह अर्थेन, सहस्य सः) ધનવાળુ, અર્થ-સહિત, ધનવાન.
सार्थक त्रि. (सह अर्थेन, सहस्य सः कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
सार्थवत् त्रि. (सार्थ+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
सार्थवाह पु. (सार्थं वहति, वह्+अण्) વેપારી, વાણીયો, મહાજન, વણઝારો.
सार्थिक पु. (सार्थ+ठक्) વેપારી, વાણીયો,મહાજન.
सार्द्र त्रि. (आर्द्रेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) ભીનું, નરમ, ભીનાશવાળું.
सार्द्रता स्त्री. (सार्द्रस्य भावः, तल्+टाप्) ભીનાશ, ભીનાપણું.
सार्द्रत्व न. (सार्द्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
सार्द्ध त्रि. (सह अर्द्धेन, सहस्य सः) અડધા સહિત, અરધા સાથે, દોઢ.
सार्द्धम् अव्य. (सह+ऋद्ध+अमु) સાથે, સહિત.
सार्प न. (सर्पो देवताऽस्य अण्) આશ્લેષા નક્ષત્ર.
सार्प त्रि. (सर्पस्येदं, सर्प+अञ्) સાપનું, સાપ સંબન્ધી.
सार्पिष त्रि. (सर्पिषः इदं अण्) ઘીનું, ઘી સંબન્ધી.
सार्पिष्क त्रि. (सर्पिषा संस्कृतं, सर्पिस्+ठक्) ઘીમાં તળેલું અન્ન, ઘીમાં રાંધેલું અનાજવિગેરે–તળેલ, ઘીથી સંસ્કારવાળું કરેલ.
सार्पी स्त्री. (सर्प+इञ्+ङीप्) આશ્લેષા નક્ષત્ર.
सार्व त्रि. (सर्वस्येदं, अण्) સર્વનું, સર્વ સંબન્ધી, બધાનુ, બધાં સંબન્ધી.
सार्वकालिक त्रि. (सर्वकाले भवः तस्येदं वा सर्व-काल+ठञ्) સર્વકાળે હોનાર–થનાર, હંમેશનું.
सार्वजनिक त्रि. (सर्वजन+ठक्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.
सार्वजनीन त्रि. (सर्वेषु जनेषु विदितः खञ्) સર્વ-લોકમાં જાણીતું, આખા જનસમાજમાં પ્રસિદ્ધ.
सार्वत्रिक त्रि. (सर्वत्र भवः,सर्वत्र+ठञ्) દરેક કાલમાં
सार्वभौतिक त्रि. (सर्वाणि भूतानि व्याप्नोति, ठञ्) સર્વપ્રાણી પદાર્થમાં વ્યાપક.
सार्वभौम पु. (सर्वस्याः भूमेरीश्वरः, सर्वासु भूमिषु विदितो वा अण् द्विपदवृद्धिः) ચક્રવર્તિનું રાજ, ઉત્તરનો એક હાથી, તે નામનો એક રાજા, વિદુરથ રાજાનો પુત્ર, આખી પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ.
सार्वभौम त्रि. (सर्वभूमेरयं सर्वभूमि+अण्) આખી પૃથ્વીનું, આખી પૃથ્વીસંબન્ધી.
सार्वलौकिक त्रि. (सर्वेषु लोकेषु विदितः ठञ द्विपद-वृद्धिः) સર્વલોકમાં પ્રસિદ્ધ, આખી દુનીયામાં વિખ્યાત.
सार्ववर्णिक त्रि. (सर्ववर्णस्येदं, सर्ववर्ण+ठक्) સર્વ વર્ણ સંબન્ધી, સમગ્રઅક્ષરો સંબન્ધી, બ્રહ્મણ વગેરે સર્વ વર્ણોનું–સંબન્ધી.
सार्वविभक्तिक त्रि. (सर्वासु विभक्तिषु तदर्थे वा भवः ठञ्) સર્વવિભક્તિમાં હોનાર–થનાર.
सार्षप त्रि. (सर्षपस्य विकारः अण्) સરસવનું, સરસવ સંબન્ધી.
"अदुष्टं सार्षपं तैलम्"...स्मृतिः
साल पु. (सल्+घञ्) વૃક્ષ, સાલવૃક્ષ, રાળ, કોટ ભીંત વિગેરે, એક જાતનું માછલું.
सालन पु. (सालः कारणत्वेनास्त्यस्य पामा० न) સાલ વૃક્ષમાંથી નીકળતો રસ.
सालपर्णी स्त्री. (सालस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्) સાલપાન વનસ્પતિ.
सालपुष्प न. (सालस्येव पुष्पं यस्य) સ્થલકમળ.
सालभञ्जिका स्त्री. (सालं भनक्ति, भंज्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) લાકડાની પુતળી, વેશ્યા.
सालभञ्जी स्त्री. (सालभञ्जि+स्त्रियां ङीष्) ઉપરનો અર્થ.
सालरस पु. (सालस्य रसः) રાળ.
सालवेष्ट पु. (सालं वेष्टयति, वेष्ट+अण्) રાળ.
साला स्त्री. (सालः प्राकारोऽस्त्यस्यां, अच्+टाप्) ઘર, શાળા.
सालातुरीय पु. પાણિની મુનિ.
"सालातुरीय शालङ्की दाक्षिपुत्राश्च पाणिनि" શબ્દરત્નાવલ્યામ્
सालार न. (साल+ऋ+अण्) ખીંટી, અભરાઈ.
सालावृक पु. (सालायाः वृक इव) કુતરો.
सालावृकी स्त्री. (सालावृक+स्त्रियां जाति० ङीप्) કુતરી.
सालुर पु. (साल्+ऊरच् णिच्च) દેડકો.
सालेय पु. (सालायां भवः ढक्) मधुरिका શબ્દ જુઓ.
सालोक्य न. (सलोकस्य भावः ष्यञ्) પરમેશ્વર સાથે એકતારૂપ મુક્તિ, પોતાના ઇષ્ટદેવ સાથે એક

साङ्गम पु. (सङ्गम एव, स्वार्थेऽण्) સંગમ, સમાગમ, સોબત, મેળાપ.

साङ्ग्रामिक त्रि. (संग्रामे साधुः ठक्) સંગ્રામનું, સંગ્રામ સમ્બન્ધી, લડાઇનું.

साङ्ग्रामिक पु. (संग्रामे साधुः ठञ्) સેનાપતિ, લશ્કરનો સરદાર.

साचि अव्य. વાંકુ, તીરછું, ટેઢું, ત્રાંસુ, આડું.

साचिचाटिका स्त्री. (साचि यथा तथा वटति, वट्+ण्वुल्–इत्त्वं+टाप्) ધોળી સાટોડી.

साचिविलोकन न. (साचि यथा तथा विलोकनम्) આડું જોવું, ત્રાંસુ જોવું, તિરછું જોવું, ટેઢું જોવું, વાંકુ જોવું.

साचिविलोकित त्रि. (साचि यथा तथा विलोकितः) આડું જોયેલ, ત્રાંસુ જોયેલ, તિરછું જોયેલ, વાંકું-જોયેલ.

साचिव्य न. (सचिवस्य भावः ष्यञ्) પ્રધાનપદ, પ્રધાનગીરી, દીલગીરી.

साचीकरण न. (साचि+च्वि+कृ+ल्युट्) આડું કરવું, ત્રાંસુ કરવું, વાંકુ કરવું, ટેઢું કરવું.

साचीकृत त्रि. (साचि+च्वि+कृ+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું કરેલ, આડું કરેલ.

साचीभवन न. (साचि+च्वि+भू+ल्युट्) વાંકુ થવું, તીરછું થવું, આડું થવું.

साचीभूत त्रि. (साचि+च्वि+भू+क्त) વાંકુ કરેલ, તીરછું થયેલ, આડું થયેલ.

साञ्जन पु. કાકીડો, કાચંડો.

साट् (चु. अक. सेट साटयति–ते) પ્રકાશવું, પ્રકાશમાં મુકવું, શોભવું.

साटोप त्रि. (सह आटोपेन, सहस्य सः) ગર્વવાળુ, સગર્વ, આડંબરવાળુ, વિકટ.

साटोपम् अव्य. (आटोपेन सहितः, अव्ययी.) ગર્વથી, આડંબરથી, રોફથી.

सात् (चु. उभ. स. सेट् सातयति–ते) સુખ ઉપ-જાવવું, સુખ કરવું.

सात न. (सात्+अच्) સુખ.

सात त्रि. (सात्+क्त) દીધેલ, આપેલ, નાશ પામેલ, ખોવાઇ ગયેલ.

सातला स्त्री. (सातं सुखं लाति, ला+क+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

सातवाहन पु. (सातं वाहयति, वाह्+ल्यु) શાલિ-વાહન રાજા.

साति स्त्री. (सन्+क्तिन्) અવસાન, અન્ત, છેડો, દાન, તીવ્ર પીડા.

सातिसार त्रि. (अतिसारेण सह वर्तमानः, सहस्य सः) અતિસારવાળુ, ઝાડાના રોગવાળુ, સંગ્રહણીના રોગવાળુ.

सातीनक पु. (सतीन+एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सातीलक पु. (सतील एव, स्वार्थे अण्+कप्) વટાણા.

सात्यकि पु. (सत्यकस्य वृष्णिवंश्यभेदस्यापत्यं अण्) તે નામે યાદવવંશી એક ક્ષત્રિય.

सात्यवत पु. (सत्यवत्यां मत्स्यगन्धायां भवः अण्) વેદવ્યાસ ઋષિ.

सात्यवत त्रि. (सत्यवत इदं, सत्यवत+अण्) સત્યવાન-સંબન્ધી, સત્યવાનનું, સત્યવાળા સંબન્ધી.

सात्यवतेय पु. (सत्यवत्याः अपत्यं ढक्) સત્યવતીનો પુત્ર વ્યાસ.

सात्वत् पु. (सातयति सुखयति–सात्+क्विप्, सात् परमेश्वरः स उपास्यत्वेनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વિષ્ણુનો ઉપાસક, વૈષ્ણવ.

सात्वत त्रि. (सत्वमेव सात्वं तत्तनोति, तन्+ड) વિષ્ણુ, તે નામે એક યદુવંશી રાજા, બળરામ, વિષ્ણુનો એક ભક્ત, સાત્વત રાજાનો દેશ, સાત્વત રાજાના દેશમાં બાપદાદાઓથી રહેનાર, એક જાતિ વિશેષ.

सात्वती स्त्री. (सात्वत+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિશુપા-લની માતા, નાટકની એક વૃત્તિ.

सात्त्विक पु. (सत्त्वात् सत्त्वगुणप्रधानात् निर्वृत्तः, ठञ्) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શૃંગારાદિરસને અનુકૂળ એક ભાવ.

सात्त्विक त्रि. (सत्त्वेन निर्वृत्तः, सत्त्व+ठञ्) સત્વપ્રધાન સત્વગુણવાળું, સત્વગુણ સંબન્ધી, સત્વગુણથી ઉત્પન્ન થનાર સત્વ, સાચું, સારું, પરાક્રમી, વીર્યવાળું.

सात्त्विक न. સત્વગુણ પ્રધાન એક પુરાણ, સાંખ્ય-નું અહંકારતત્ત્વ, મહત્તત્ત્વ.

લોકમાં નિવાસ કરવારૂપ મુક્તિ.

साल्व पु. ब. व. તે નામનો એક દેશ.

साल्व पु. (साल्वानां राजा, साल्व+अण्) તે નામે એક દેશનો રાજા.

साल्वहन् पु. (साल्वं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.

साल्वहन्तृ पु (साल्वं हन्ति, हन्+तृच्) શ્રીકૃષ્ણ.

साल्विक पु. (साल्व+ठक्) એક જાતનું પક્ષી.

सावज्ञ त्रि. (अवज्ञया सह वर्तमानः सहस्य सः) અપમાનસહિત, અવજ્ઞાસહિત, તિરસ્કારપૂર્વક.

सावधान त्रि. (अवधानेन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સચેતન, સવિતર્ક, સાવધાન, એકાગ્રધ્યાનવાળુ, મનના આગ્રહવાળું.

सावधानता स्त्री. (सावधानस्य भावः, तल्+टाप्) મનની એકાગ્રતા.

सावधानत्व न. (सावधानस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सावधानम् अव्य. (अवधानेन सह, सहस्य सः) ધ્યાનપૂર્વક, એકાગ્રતા, મનનાઆગ્રહપૂર્વક.

सावन न. (सवनं सोमयज्ञस्नानं तस्येदं, अण्) અહોરાત્રરૂપ દિવસ.

सावन पु. (सवनानामयमिति, अण्) ત્રીસ અહોરાત્રનો મહિનો, તેનામેએક વર્ષ, યજ્ઞનો અંત, યજ્ઞની સમાપ્તિ, યજમાન, વરૂણદેવ.

सावर पु. (सावराणामयमिति, अण्) પાપ, અપવાદ, લોધરનું ઝાડ.

सावित्र न. (सवितृ+अण्) જનોઈ, યજ્ઞોપવિત.

सावित्री स्त्री. (सवितृ+अण्+ङीप्) તે નામે એક કન્યા, સત્યવાનની સ્ત્રી, સાવિત્રી, બ્રહ્માની પત્ની, દુર્ગાદેવી, ગાયત્રી.

सावित्रीपति पु (सावित्र्याः पतिः), સત્યવાન્, શિવ, બ્રહ્મા.

सावित्रीपतित त्रि. (सावित्र्याः पतितः) બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિય-વૈશ્ય પૈકી ગાયત્રીથી ભ્રષ્ટ થયેલ હરકોઇ દ્વિજ.

सावित्रीभ्रष्ट त्रि. (सावित्र्याः भ्रष्टः) ઉપર પ્રમાણે.

सावित्रीव्रत न. (सावित्री पूजनमुद्दिश्य व्रतम्) સાવિત્રીના પૂજનને ઉદ્દેશીને કરવામાં આવતું એક વ્રત, જેઠ મહીનાની અંધારી ચૌદશે કરવાનું એકવ્રત,

सावित्रीसूत्र न. (सावित्री दीक्षाकालिकं सूत्रम्) યજ્ઞોપવિત-જનોઇ,

साविष्कार त्रि. (सह आविष्कारेण, सहस्य सः) પ્રગટ, ખુલ્લુ, અહંકારી, અભિમાની.

साविष्कार अव्य. (आविष्कारेण सह, सहस्य सः) પ્રગટતાપૂર્વક, ખુલ્લી રીતે.

साशूक पु. ( ) કામળી, ધાબળી, કામળો, ધાબળો.

साश्रुधी स्त्री. (साश्रु ध्यायति, ध्यै+क्विप् सम्प्र०) સાસુ.

सास्ना स्त्री. (सस्+न णिच्+टाप्) ગાય-બળદને ગળે લટકતી ચામડાની ગોદડી.

सास्त्र त्रि. (सह अस्रेण वर्तमानः सहस्य सः) આંસુવાળુ, સાશ્રુ.

साध्यता स्त्री. (साध्यस्यानुमितिविधेयस्य भावः तल्+टाप्) ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક વિષયતા, એક પ્રકારની ઇચ્છાવિષયતા, જેમકે-ઘડો થાઓ ત્યાં ઘડામાં થનારી સાધ્યતાખ્યા વિષયતા છે.

साध्यताघटकसंबन्ध पु. (साध्यतायाः घटकः संबन्धः) ન્યાય પ્રસિદ્ધ એક સંબન્ધ—જેમકે, પર્વત ધૂમના સંયોગને લીધે અગ્નિવાળો છે-વિગેરે સ્થળે સંયોગ સંબન્ધ.

साध्यतावच्छेदक पु. (साध्यतामवच्छिनत्ति विशेषयति, अव+छिद्+ण्वुल्) ન્યાયપ્રસિદ્ધ એક સંબન્ધ અથવા ધર્મ—જેમકે પર્વત અગ્નિવાળો છે-ઇત્યાદિ સ્થળે અગ્નિપણું અને સંયોગસંબન્ધ સાધ્યતાવચ્છેદક છે.

साध्यवत् त्रि. (साध्य+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સાધ્યવાળું.

साध्यसम पु. (साध्यस्य समः) તે નામે એક હે-ત્વાભાસ.

साध्यसिद्धि स्त्री. (साध्यस्य सिद्धिः) સાધવા યોગ્યની સિદ્ધિ, સાધ્યનો નિર્ણય.

વાળું, આનન્દ સહિત.

सानन्द पु. (आनन्देन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સંગીતપ્રસિધ્ધ એક ધ્રુવક, ગુચ્છકરંજ વૃક્ષ.

सानन्दम् अव्य. (आनन्देन सह, सहस्य सः) આનન્દથી, આનન્દપૂર્વક.

"सानन्दं नन्दिहस्ताहतमुरजरवाहुतकौमारबर्हित्रासान्नासाग्ररन्ध्रं विशति फणीपतौ भोगसंकोचभाजि"।

मालतीमाधवे.

सानन्दूर पु. ( ) તે નામે એક તીર્થ.

सानसि पु. (सन्+इण्+असुक् च) સુવર્ણ.

सानिका स्त्री. (सन्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) બંસી, વાંસળી, પાવો.

सानु पु. न. (सन्+उन्) પર્વત ઉપરની સપાટ જમીન, વન, વાયુનો સમૂહ, માર્ગ, રસ્તો, અગ્ર, શિખર, વિદ્વાન્, પંડિત, આકડાનું ઝાડ, પલ્લવ-કુંપળ.

"जनकः सानुविशेषो जातिः काष्ठं भुजंगमैःसङ्गः।
स्वगुणैरपि पटीरज यातोऽसि तथाऽपि महिमानम्"॥

દંડ, એક જાતનો અગ્નિ.

साहसाङ्क पु. (साहस एव अङ्कश्चिन्हं यस्य) વિક્રમાદિત્ય રાજા.

साहसिक त्रि. (सहसा बलेन वर्तते, सहस्+ठक्) સાહસ કરનાર, ઉતાવળ કરનાર, બલાત્કાર કરનાર, બલાત્કારે ચોરી–સ્ત્રી સંભોગ વગેરે કરનાર.

साहसिक पु. (साहसे प्रसृतः ठक्) ચોર, પરસ્ત્રી લંપટ, છીનાળવો, કઠોર, ક્રૂર.

साहसिन् त्रि. (साहस+इनि) સાહસ કરનાર, ઉતાવળ કરનાર, બળાત્કાર કરનાર, બલાત્કારે ચોરી–સ્ત્રીસંભોગ વગેરે કરનાર.

साहसिक पु. (,, ,,) साहसिक पु. જુઓ.

साहस्र न. (सहस्राणां समूहः, सहस्र+अण्) હજારનો સમૂહ.

साहस्र न. (सहस्र+स्वार्थे अण्) હજાર.

साहस्र त्रि. (सहस्रेण क्रीतं सहस्रं परिमाणमस्य वा अण्) હજારથી ખરીદ કરેલું, હજારની સંખ્યાવાળુ. હજારના માપનું.

साहस्र पु. (सहस्रमस्यास्ति, सहस्र+अण्) એક હજાર હાથીઓનો સમૂહ.

साहायक न. (सहायस्य भावः वुन्) સહાય, મદદ.

साहाय्य न. (सहायस्य भावः कर्म०वा ष्यञ्) મદદગારી, સહાય.

साहायककरण न. (साहायकस्य करणम्) સહાય કરવી, મદદ કરવી

साहायककृत् त्रि. (साहायकं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) સહાય કરનાર, મદદ કરનાર મિત્ર વિગેરે.

साहाय्यकरण न. (साहाय्यस्य करणम्) સહાય કરવી, મદદ કરવી, દોસ્તી કરવી.

साहाय्यकृत् त्रि. (साहाय्यं करोति, कृ+क्विप् तुक् च)

साहित्य न. (सहितस्य भावः, सहित+ष्यञ्) સહિતપણુ, મળવું, જોડાવું, પરસ્પરસાપેક્ષ તુલ્યરૂપ એક ક્રિયામાં જોડાવું, બુદ્ધિનો એક વિશેષ વિષય, પદ્યાત્મક કાવ્ય.

साह्य न. (सहस्य भावः अण्) સહન કરવા યોગ્યપણુ, મળવું, જોડાવું, મદદ, સહાય, મિત્રતા.

साह्य त्रि. (सह्+ण्यत् वा) સહન કરવા યોગ્ય.

साह्यकरण न. (साह्यस्य करणम्) સહાય કરવી, દોસ્તી કરવી.

साह्यकृत् त्रि. (साह्यं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) મદદ કરનાર, સહાય કરનાર મિત્ર વિગેરે.

साह्वय त्रि. (सह आह्वयेनाभिधानेन सहस्य सः) નામ વાળુ, નામસહિત.

साह्वय पु. (आह्वयेन सह वर्तमानः, सहस्य सः) સામ સામે લડનાર કુકડો બકરો વિગેરે પ્રાણી.

सि ( ) षि ધાતુ જુઓ.

सिंह पु. (सिञ्चति तेजः पशुषु इति, यद्वा हिनस्ति पशून् , हिन्स्+अच् पृषो०) સિંહ, સિંહરાશિ, રાતો સરગવો, જિતધ્વજ, એક પ્રકારનું દેવમંદિર, એક પ્રકારનું સિંહાસન, શ્રેષ્ઠ.

सिंहकेलि पु. (सिंहस्येव केलिरस्य) મંજુઘોષ નામનો એક બૌધ્ધ સાધુ.

सिंहकेसर पु. (सिंहस्येव केसरोऽस्य) બકુલવૃક્ષ.

सिंहकेशर पु. (सिंहस्य केशरः) સિંહની કેશવાળી.

सिंहतल पु. (संहतल+पृषो.) એકઠા કરેલા ઉઘાડા જોડેના બે હાથ, અંજલિ.

सिंहतुंड पु. (सिंहस्येव तुंडः पुष्पमस्य) એક જાતનું ઝાડ—મેહુંડવૃક્ષ.

सिंहद्वार न. (सिंहचिन्हितं द्वारम् शाक०) શહેર–ગામ વગેરેમાં પેસવાનો મુખ્ય દરવાજો.

सिंहध्वनि पु. (सिंहस्येव ध्वनिः) સિંહનો અવાજ.

सिंहनर्दिका स्त्री. (सिंह इव नर्दति, नर्द्+ण्वुल्+टाप्) એક જાતનું વાદ્ય

सिंहनादिका स्त्री.(सिंहमपि नादयति, नद्+णिच्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) એક જાતનું વાદિત્ર, ધમાસો વનસ્પતિ.

सिंहपर्णी स्त्री. (सिंहस्य पुच्छमिव पर्णमस्याः ङीष्) અરડુસાનું ઝાડ.

सिंहपुच्छिका स्त्री. (सिंहस्य पुच्छ इव पत्राण्यस्याः कप् अत इत्वं) "चित्रपर्णिका, વનસ્પતિ, જંગલી અડદ, પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

सिंहपुच्छी स्त्री. (सिंहस्य पुच्छ इव पुष्पाणि अस्याः ङीप्) રાની અડદ, વનસ્પતિ ચિત્રપર્ણી, પૃશ્નિપર્ણી.

सिंहपुष्पिका स्त्री. (सिंहस्य पुच्छ इव पुष्पमस्याः, कप् टाप् अत इत्वं) પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

दुःकर्ण पु (दुष्टौ कर्णौ अस्य) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.

दुःकूल पु. (दुर्दुखं तज्जनकं कूलं रोधो यस्मात्) ચોર નામનું એક ગન્ધદ્રવ્ય.

दुःख (दुःखकरणे कड्वा. पर. अक. सेट् दुःख्यति) દુઃખ કરવું

दुःख् (तत्क्रियायाम् चुरा उभ. अक. सेट् दुःखयति दुःखयते) પીડાવું, દુખી થવું, દુખ દેવું.

दुःख पु. (दुष्टानि खानि यस्मिन्, दुष्टं खनति खन् ड यद्वा दुःखयतीति+अच् वा) દુઃખ, પીડા, રજોગુણથી પેદા થયેલ ચિત્ત ધર્મનો એક ભેદ, ન્યાયશાસ્ત્રમાં જીવાત્માનો એક ગુણ, સંસાર, એક રોગ.

यथा—"अभ्यप्रभावः खलु बान्धवानां सुखस्य दुःखस्य च वृद्धिहेतुः"। जीवंधर च. का. "दुःखमेव वा" त. अ.

दुःख त्रि. દુઃખવિશિષ્ટ, દુઃખવાળું.

यथा—सुसुखा न च दुःखा सा न शीता न च घर्मदा" हरिवंशे.

दुःखकर त्रि. (दुखं करोति कृ+ट) દુઃખ કરનાર, પીડા કરનાર.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामो यत्र) સંસાર.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामः) દુઃખોનો સમૂહ.

दुःखच्छिन्न त्रि. (दुःखेन च्छिन्नम्) દુઃખથી છેદાય તેવું.

दुःखजात त्रि. (जातं दुःखमस्य परनिपातः) જેને દુઃખ પેદા થયેલ છે તે.

दुःखजात न. (दुःखानां जातम्) દુઃખોનો સમુદાય.

दुःखत्रय न. (दुःखानां त्रयम्) આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક, અને આધિદૈવિક એ ત્રણ દુઃખ.

यथा—"दुःखत्रयाभिघाताज्जिज्ञासा तदपघातके हेतौ" सांख्यत० कौ०

दुःखदिर पु. (दुष्टः खदिरः) એક પ્રકારનાં ખદિરનું ઝાડ. महासार, दुष्खदिर

दुःखदोह्या स्त्री. (दुःखेन दोह्या दुह्+ण्यत्) દુઃખથી દોહવાય તેવી ગાય.

दुःखशील त्रि. (दुःखं शीलयति शील्+अण्) દુઃખનો અનુભવ કરનાર.

दुःखसागर पु. (दुःखस्य सागर इव) દુઃખનો દરીઓ, સંસાર.

दुःखा स्त्री. (जै. प्रा. दुक्खा) બીજાની પ્રેરણાથી ઉત્પન્ન થયેલી અસાતાવેદના.

दुःखित त्रि. (दुखम् संजातमस्य तारकादिभ्य इतच्) દુઃખ પામેલ, દુઃખી.

दुःखिन् त्रि. (दुखमस्त्यस्य इनि) દુઃખી, પીડા પામેલું.

दुःशकुन न. (दुष्टं शकुनम्) અશુભ સૂચક નિમિત્ત, અપશુકન.

दुःशला स्त्री. તે નામની ધૃતરાષ્ટ્રની પુત્રી.

दुःशास त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास् कर्मणि वेदे खल्) દુઃખથી શીખામણ આપી શકાય તેવું.

दुःशासन त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास्+युच्) મુશ્કેલીથી જેનું શાસન થાય છે તે.

दुःशासन पु. (,, ,, ,,) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.

दुःशील त्रि. (दुष्टं शीलमस्य) દુષ્ટ શીલવાળું, ખરાબ વર્તણુંકવાળું.

दुःशोध त्रि. (दुर्+शुध्+कर्मणि खल्) દુઃખથી શોધવા યોગ્ય, દુઃખથી જેનો ઉપાય થઈ શકે તે.

दुःषन्धि पु. (दुष्टः सन्धिः) ખરાબ સલાહ, અયોગ્ય સંધિ, દુષ્ટ સન્ધિ.

दुःषमस् अव्य. (दुष्टं सममत्र) બરોબર રીતે નહીં, યોગ્ય રીતે નહીં, ખરાબ, માફક રીતે નહીં, નિંદા.

दुःषमसुषमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमसुसमा) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ એક કાલ, જે બેંતાલીસ હજાર વર્ષ ઓછા એક સાગરોપમ કોડાકોડી વર્ષનો હોય છે તે ચતુર્થ કાલ, ચોથો આરો.

दुःषमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमा) એકવીસ હજાર વર્ષનો પાંચમો આરો જે જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ છે.

दुःषुप्त त्रि. (दुर्+स्वप्+क्त वा षत्वम्) ખરાબ સ્વપ્નવાળું, દુષ્ટ સ્વપ્નવાળું.

दुःषुप्त न. (दुर्+स्वप् भावे क्त) ખરાબ સ્વપ્ન

दुःषूति त्रि. (दुष्टा नार्याः सूतिः) દુષ્ટ સંતાનવિશેષ.

दुःषेध त्रि. (दुर्+सिध्+खल् ष०) સાધન કરવામાં કઠણ.

दुःसक्थ त्रि. (दुष्टे सक्थिनी यस्य अच् षः) દુષ્ટ સાથળવાળું, ખરાબ જાંઘવાળું.

सिंहपुष्पी स्त्री. (सिंहस्य पुच्छ इव पुष्पमस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

सिंहमुखी स्त्री. (सिंहस्य मुखमिव मुखस्थदन्त इव वा पुष्पमस्याः ङीप्) અરડુસાનું ઝાડ.

सिंहयाना स्त्री. (सिंहो यानमिव यस्याः) દુર્ગાદેવી.

सिंहल पु. (सिंहोऽस्त्यस्य लच्) તે નામે એક દેશ.

सिंहल न. (सिंहलो देशः प्रभवत्वेनास्त्यस्य अच्) પિતળ ધાતુ, કલાઈ ધાતુ, તજ.

सिंहलस्था स्त्री. (सिंहले तिष्ठति, स्था+क+टाप्) સિંહલોનો વેલો.

सिंहलास्थान पु. (सिंहल आस्थानं यस्य) તાડના જેવું એક ઝાડ.

सिंहलील पु. (सिंहस्य लीलेव लीला यत्र) તે નામે એક રતિબંધ.

सिंहवाहना स्त्री. (सिंहो वाहनं यस्याः) દુર્ગાદેવી.

सिंहवाहिनी स्त्री. (सिंहरूपो वाहो विद्यतेऽस्याः, इनि+ङीप्) દુર્ગાદેવી.

सिंहविक्रान्त पु. (सिंह इव विक्रान्तः) ઘોડો.

सिंहविक्रान्त त्रि. (सिंह इव विक्रान्तः) સિંહના જેવું પરાક્રમી.

सिंहविक्रान्ती स्त्री. (सिंहविक्रान्त+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘોડી.

सिंहविन्ना स्त्री. (सिंह इव विन्ना, विद+क्त+टाप्) માષપર્ણી વનસ્પતિ.

सिंहसंहनन त्रि. (सिंहस्येव संहननमङ्गमस्य) શ્રેષ્ટ અંગવાળું, સિંહના જેવા મજબુત શરીરવાળું.

सिंहसेन पु. ચૌદમા જૈનતીર્થંકર અનન્તનાથના પિતા.

सिंहान न. (सिघि-आनच्-पृषो.) લોઢાનો મેલ, નાકનો મેલ-શુંગું.

सिंहावलोक पु. સિંહની પેઠે દૃષ્ટિ કરવારૂપ એક ન્યાય.

सिंहावलोकन न. (सिंहस्य अवलोकनम्) ઉપર પ્ર૦

सिंहासन न. (सिंहचिन्हितं आसनम्) સિંહાસન, સિંહનું આસન, રાજાનું એક જાતનું આસન.

सिंहासनस्थ त्रि. (सिंहासने तिष्ठति, स्था+क) સિંહાસન ઉપર બેઠેલ.

सिंहासनस्थित त्रि. (सिंहासने स्थितः) ઉપર પ્રમાણે.

सिंहासनासीन त्रि. (सिंहासने आसीनः) સિંહાસન ઉપર બેઠેલ.

सिंहास्य पु. (सिंहस्य आस्यमिव पुष्पमस्य) અરડુસાનું ઝાડ

सिंहिका स्त्री. (सिंही+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) કાશ્યપની એક પત્ની-રાહુગ્રહની માતા.

सिंहिकातनय पु. (सिंहिकायाः तनयः) રાહુગ્રહ.

सिंहिकातनुज पु. (सिंहिकायाः तनुजः) રાહુગ્રહ.

सिंहिकात्मज पु. (सिंहिकायाः आत्मजः) રાહુગ્રહ.

सिंहिकापुत्र पु. (सिंहिकायाः पुत्रः) રાહુગ્રહ.

सिंहिकासूनु पु. (सिंहिकायाः सूनुः) રાહુગ્રહ.

सिंही स्त्री. (हिनस्ति रोगान्, हिंस+अच्+ङीप्) સિંહણ, ભોરીંગણી, અરડુસી, રાહુની માતા, જંગલી મગ

सिंहीतनय पु. (सिंह्याः तनयः) રાહુગ્રહ.

सिंहीतनुज पु. (सिंह्याः तनुजः) રાહુગ્રહ.

सिंहीतनूज पु. (सिंह्याः तनूजः) રાહુગ્રહ.

सिंहीपुत्र पु. (सिंह्याः पुत्रः) રાહુગ્રહ.

सिंहीलता स्त्री. (सिंह्याः लता) ભોરીંગણી.

सिंहीसुत पु. (सिंह्याः सुतः) રાહુગ્રહ.

सिंहीसूनु पु. (सिंह्याः सूनुः) ઉપર પ્રમાણે.

सिक् (सौत्र. प. स. से. सेकति) સીંચવું, છાંટવું.

सिकता स्त्री. (सिक्+अतच्-किच टाप्) રેતી, વેળુ, રેતાળદેશ.

सिकतामय त्रि. (सिकतात्मकं, सिकता+मयट्) રેતાળ પ્રદેશ વિગેરે, રેતીવાળો કાંઠો વિગેરે.

सिकतावत् त्रि. (सिकता+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રેતાળ, રેતીવાળું.

सिकतिल त्रि. (सिकता+सन्त्यस्य, इलच्) રેતાળ, રેતીવાળું.

सिक्त त्रि. (सिच्+कर्मणि क्त) છાંટેલ, સીંચેલ.

सिक्थ न. (सिच्+थक् चस्य कत्वं) મીણ, ગળી.

सिक्थक पु. (सिक्थ+संज्ञायां कन्) ઉકાળેલા ચોખા, ચોખા વિગેરેનો દાણીયો.

सिक्थक न. (सिक्थ+स्वार्थे क) મીણ.

सिक्थ्य न. (सिच्+थत्)

टाप्) આશ્વિન મહિનાની અમાવાસ્યા-દીવાળીને દિવસે પૂજવા યોગ્ય મહાલક્ષ્મીદેવી.

सुखवर्चक पु. (सुखं वर्चयति उद्दीपयति वर्च्+णिच्+ण्वुल्) સાજીખાર.

सुखवर्चस् पु. (सुखं सुखकरं वर्चो यस्य) સાજીખાર.

सुखवास पु. (सुखः सुखकरो वासो यस्य) તરબુચ.

सुखवासन त्रि. (सुखं वासयति, वस्+णिच्+ल्यु) સુખકારક, સુગન્ધીવાળુ, મુખને સુવાસિત કરનાર પદાર્થ વિગેરે.

सुखसन्दोह्या स्त्री. (सुखेन सन्दोह्या) સહેલાઈથી દોહી શકાય તેવી ગાય.

सुखसाध्य त्रि. (सुखेन साध्यः) સહેલાઈથી વશ થાય તેવું, સુખેથી સાધી શકાય તેવું, વિના પ્રયાસે મટાડી શકાય તેવો રોગ વગેરે.

सुखा स्त्री. (सुख्+अच्+टाप्) તે નામે વરૂણની નગરી.

सुखाधार पु. (सुखानामाधारः) સ્વર્ગ, સુખનો આધાર.

सुखाधार पु. (सुखः सुखकरः आधारः) સુખપૂર્વક રહેઠાણુ ઘર વિગેરે.

सुखानुभव पु. (सुखस्य अनुभवः) સુખનો અનુભવ.

सुखान्त पु. (सुखस्य अन्तः) સુખનો અન્ત.

सुखायत पु. (सुखेन आयम्यते, आ+यम्+क्त) કેળવાયેલો ઘોડો, ઉત્તમ ઘોડો.

सुखायन पु. (सुखेनायते गम्यतेऽनेन, अय्+ल्युट्) સુશિક્ષિત ઉત્તમ ઘોડો.

सुखार्थम् अव्य. (सुखाय इति, चतुर्थ्यर्थे अर्थच्) સુખ માટે, સુખ વાસ્તે, સુખસારૂ.

सुखार्थिन् त्रि. (सुखस्य अर्थी) સુખમાંગનાર, સુખની ઇચ્છાવાળુ.

सुखावह त्रि. (सुखं आवहति, वह्+अच्) સુખજનક, સુખ ઉત્પન્ન કરનાર.

सुखाश पु. (सुखा सुखकरी आशा यस्य यद्वा सुखेन आशः) વરૂણદેવ, રાજતિનિશવૃક્ષ, સુખરૂપ ભોજન.

सुखाश त्रि. (सुखेन अद्यते, अश्+घञ्) સુખેથી ખાઈ શકાય તેવું.

सुखाशक पु. (सुखाश+संज्ञायां कन्) રાજતિનિશ વૃક્ષ.

सुखाशन पु. (सुखेनाश्यते, अश्+कर्मणि ल्युट्) સુખેથી ખાવું, ફળપ્રધાન વૃક્ષ.

सुखासन न. (सुखस्य आसनम्) પાલખી, મીયાનો વિગેરે વાહન.

सुखासीन त्रि. (सुखेन आसीनः) સુખેથી બેસેલ, આનંદથી બેઠેલ.

सुखास्वाद पु. (सुखस्य आस्वादः) સુખનો આસ્વાદ, સુખનો અનુભવમેળવવો તે.

सुखाहर त्रि. (सुखं आहरति, आ+हृ+अच्) સુખ જનક, સુખઉપજાવનાર.

सुखिन् त्रि. (सुख+अस्त्यर्थे इनि) સુખવાળું.

सुखेच्छा स्त्री. (सुखस्य ईच्छा) સુખની ઇચ્છા.

सुखेच्छु त्रि. (सुखं ईच्छति, ईच्छ्+उ) સુખઇચ્છનાર.

सुखैषिन् त्रि. (सुखं ईच्छति, इष्+णिनि) સુખ ઈચ્છનાર.

सुखोत्सव पु. (सुखः सुखकरः उत्सवो यस्मात्) પતિ, ધણી, સ્વામી, આનંદકારક ઉત્સવ.

सुखोदक न. (सुखं सुखकरं उदकम्) સુખકારક પાણી, સુખકારક ગરમ પાણી.

सुखोदय पु. (सुखस्य उदयः) સુખનો ઉદય.

सुखोद्य त्रि. (सुखेन उद्यः) સુખેથી બોલવા લાયક, સહેલાઈથી કહેવા યોગ્ય.

सुखोपवेशन न. (सुखात् उपवेशनम्) સુખેથીબેસવું.

सुखोपविष्ट त्रि. (सुखेन उपविष्टः) સુખેથી બેસેલ, આનંદથી બેઠેલ.

"प्रासादपृष्ठे सुखोपविष्टानां राजपुत्राणां पुरस्तात्" हितोपदेशे.

सुखोर्जिक पु. (सुख+ऊर्ज्+टन्) સાજીખાર.

सुख्यात त्रि. (सु+ख्या+क्त) સારી રીતે પ્રસિદ્ધ, અત્યન્ત પ્રસિદ્ધ.

सुख्याति स्त्री. (सुष्ठु ख्याति, ख्या+भावे क्तिन्) સારી રીતે પ્રસિદ્ધિ, અત્યન્ત પ્રખ્યાતિ.

सुग न. (सुष्ठु गच्छति, गम्+ड) વિષ્ટા, ગુ

सुग त्रि. (सु+गम्+ड) સુગમ, સહેલું, સારીરીતે જઈ શકાય તેવું.

सुगण् त्रि. (सु+गण्+क्विप्) સારી રીતે ગણનાર, એકદમ ગણનાર, સહેલાઈથી ગણનાર, બરાબર ગણનાર.

सिङ्घाण न. (सिघि+आनक्) નાકનો મેલ, લોઢાંનો મેલ.

सिङ्घाणक न. (सिङ्घाण+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.

सिच् (तुदा. उभ. सं. अनिट् सिञ्चति-ते) સીંચવું, છાંટવું, ભીનું કરવું, પલાળવું, રેડવું, છોટવું, બહાર કાઢવું. नि+सिच्-निसिञ्चति છાંટવું, રેડવું, મિશ્ર કરવું, उद्+सिच्-उत्सिञ्चति છાંટવું, ગર્વ કરવો, ઉદ્ધતાઇ કરવી, अभि+सिच्-अभिसिञ्चति-અભિષેક કરવો.

"निषिञ्चन् माधवीमेतां लतां कौन्दीं च नर्तयन्"

सिच् त्रि. (सिच्+क्विप्) સીંચનાર, છાંટનાર.

सिच् न. („ „) વસ્ત્ર, કપડું.

सिचय पु. (सिचं सिञ्चनमेति, प्राप्नोति, इन्+अच्) વસ્ત્ર, કપડું, જુનુ વસ્ત્ર.

सिच्यमान त्रि. (सिच्+यक्+मान) સીંચાતું, છંટાતું.

सिञ्चत् त्रि. (सिञ्चतीति, सिच्+शतृ) સીંચતું,છાંટતું.

सिञ्चमान त्रि. (शिञ्चतेऽसौ, सिञ्च्+शानच् मुमागमश्च) ઉપર પ્રમાણે.

सिञ्चिता स्त्री. (सिच्+इतच्-पृषो. टाप्) પીપર.

सिट् षिट् ધાતુ જુઓ.

सित न. (सितः शुक्लवर्णोऽस्यास्ति, अच्) રૂપું, ચન્દન, સુખડ, સુવો.

सित पु. (सो+क्त) કાસડો, શુક્લપક્ષ, ધોળો રંગ.

सित त्रि. („ „) ધોળા રંગનું ધોળું.

सित त्रि. (सो+क्त) સમાપ્ત થયેલ, પૂર્ણ થયેલ, બંધાયેલ, જાણેલ.

सितकण्ठ पु (सितः कण्ठोऽस्य) લક્કડકુટ પક્ષી. दात्यूह નામે પ્રસિદ્ધ છે.

सितकण्ठी स्त्री. (सितकण्ठ+स्त्रियां जाति. ङीष्) લક્કડકુટ પક્ષિણી-दात्यूही.

सितकर पु. (सिताः कराः यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

सितकर्णिका स्त्री. (सितः कर्ण इव पुष्पं यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) અરડુસો.

सितकर्णी स्त्री. (सितः कर्ण इव पुष्पं यस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

सितकिरण पु. (सितानि किरणानि यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

सितकुञ्जर पु. (सितश्चासौ कुञ्जरश्च) ઇન્દ્ર, ઐરાવત હાથી, ધોળો હાથી.

सितगुञ्जा स्त्री (सिता चासौ गुञ्जा च) ધોળી ચણોઠી.

सितछत्र न. (सितञ्च तत् छत्रञ्च) ધોળુ છત્ર, ધોળી છત્રી.

सितछत्रा स्त्री. (सितं छत्रमिव पुष्पमस्याः टाप्) સુવા.

सितछद पु. (सितः छदोऽस्य) હંસપક્ષી.

सितछदा स्त्री. (सितः छदो यस्याः टाप्) ધોળી ધ્રોખડ.

सितछदी स्त्री. (सितच्छद+स्त्रियां जाति. ङीष्) હંસ પક્ષિણી.

सितदर्भ पु (सितश्चासौ दर्भश्च) ધોળો દર્ભ.

सितदीधिति पु (सितश्चासौ दीधितिश्च) ચન્દ્ર,કપૂર.

सितदीप्य पु (दीपयति अग्निं, दीप्+णिच्+यत्) ધોળુ જીરૂ.

सितदूर्वा स्त्री. (सिता चासौ दूर्वा च) ધોળી ધ્રોખડ.

सितद्रु पु. (सितश्चासौ द्रुश्च) ધોળા રંગનું ઝાડ, મોરટા ભેદ.

सितधातु पु (सितश्चासौ धातुश्च) રૂપુ, ખડી-ચોક, કલઈ વિગેરે ધોળી ધાતુ.

सितपक्ष पु. (सितः पक्षो यस्य) હંસ.

सितपक्ष पु. (सितश्चासौ पक्षश्च) શુદ્ધ-અજવાળીયું, સુદ-પખવાડીયું.

सितपक्षिन् पु. (सिताः पक्षाः सन्त्यस्य इनि) હંસ પક્ષી.

सितपक्षिणी स्त्री. (सितपक्षिन्+स्त्रियां ङीप्) હંસલી.

सितपक्षी स्त्री. (सितपक्ष+स्त्रियां जाति. ङीष्) હંસલી.

सितपर्णिका स्त्री. (सितं पर्णं यस्या कप्+टाप् अत इत्वं) અર્કપુષ્પિકા વૃક્ષ.

सितपर्णी स्त्री. (सितं पर्णमस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

सितपाटलिका स्त्री. (सिता चासौ पाटलिका च) ધોળી પાડલનું ઝાડ.

सितपुंखा स्त्री. (सितः पुंखो यस्याः) ધોળો શરપુંખાનું ઝાડ.

सितपुष्प न. (सितं पुष्पमस्य) એક જાતની મોથ.

सितपुष्प न. (सितञ्च तत् पुष्पञ्च) ધોળું ફૂલ.

सुगणित पु. (सु+गण्+क्त) સારી રીતે ગણેલ, બરાબર ગણેલ.

सुगत पु (सुष्ठु गच्छति जानाति, गम्+कर्तरि क्त) બુદ્ધદેવ.

सुगत त्रि. (सुष्ठु गतः, यद्वा सुष्ठु शोभनं गतं यस्य) સારી રીતે ગયેલ, સારી ગતિવાળું.

सुगन्ध पु. (सुष्ठु गन्धोऽस्य न इत्) સારો ગન્ધ, સુગન્ધી એક જાતનું ઘાસ, ક્ષુદ્ર જીરૂ-એક જાતનું જીણું જીરૂં, કાળુ કમળ, ચન્દન, ગ્રન્થિપર્ણ વૃક્ષ, રાતો સરગવો, ગંધક, ચણો, ભૂતૃણનામે એક ઘાસ.

सुगन्ध त्रि. (सुष्ठु शोभनः सुन्धो यस्य) સારાગન્ધવાળુ, સુગન્ધી, ખુશબોદાર, સુગન્ધી દ્રવ્યવાળી દુકાન વગેરે.

सुगन्धक न. (सुष्ठु शोभनः गन्धा यस्य कप्) રાતી તુલસી, ગંધક, નારંગી, કાકડી.

सुगन्धपत्रा स्त्री. (सुगन्धानि पत्राणि यस्याः) વનસ્પતિ રૂદ્રજટા.

सुगन्धभूतृण न. (सुगन्धं च तत् भूतृणं च) એક જાતનું સુગન્ધી ઘાસ.

सुगन्धमूला स्त्री. (सुगन्धं मूलं यस्याः) વનસ્પતિ રાસ્ના, આહન, સ્થલ પદ્મિની, ભોંય ઉપર થનાર એક જાતની કમલિની.

सुगन्धा स्त्री. (सुष्ठु गन्धो यस्याः) રાસ્ના વનસ્પતિ, કચુરો, એકજાતની કાકડી, રૂદ્રજટા વનસ્પતિ, નાકુલી વનસ્પતિ, સુવા, બટમોગરો, સોનેરી જાઇ, પૃક્કા વનસ્પતિ, સલ્લકી વૃક્ષ, ગન્ધપત્રી વનસ્પતિ, માધવી લતા, અનન્તા વનસ્પતિ, તુલસી, બીજોરૂં.

सुगन्धामलक न. (सुगन्धैः सर्वौषधिगणैर्युक्तमामलकम्) સર્વઔષધિઓથી યુક્ત આમળું-સર્વ ઔષધિયુક્ત સુકાયેલી આંમળાની છાલ.

सुगन्धि पु. (सुष्ठु गन्धः अस्य वा इत्समा०) સારા ગન્ધવાળો આંબો, પીપરીમૂળ, ગંઠોડા, ધાણા, એકજાતનું સુગન્ધી ઘાસ, મોથ, કશેરૂં, સારો ગન્ધ, ઈષ્ટ ગન્ધ.

सुगन्धि त्रिं. (सुष्ठु गन्धो यस्य इत् समा०) સારી સુગન્ધીવાળુ, ખુશબોદાર.

सुगन्धिक न. (सुगन्धि+स्वार्थे क) કલ્હાર, પુષ્કરમૂળ, સુગન્ધિવાળો, ધોળું સોનું.

सुगन्धिक पु. (सुष्ठु शोभनो गन्धो यस्य इत् कप्) એકજાતની સુગન્ધીવાળી ડાંગેર, તુર્કસ્તાની ગન્ધક.

सुगन्धिकुसुम पु. (सुगन्धि कुसुमं यस्य) પીળી કણેરનું ઝાડ.

सुगन्धिकुसुम त्रि. (सुगन्धि कुसुमं यस्य) સુગન્ધદાર ફૂલવાળું.

सुगन्धिकुसुम न. (सुगन्धियुक्तं कुसुमम्) સુગન્ધદાર ફૂલ.

सुगन्धिकुसुमा स्त्री. (सुगन्धियुक्तं कुसुमम् यस्याः) પૃક્કા વનસ્પતિ.

सुगन्धिता स्त्री. (सुगन्धिनः भावः, तल्+टाप्) સુગન્ધીપણું, ખુશબોદાર.

सुगन्धित्रिफला स्त्री. (त्र्यवयवं त्रिसिराकं वा फलं त्रिफलं, सुगन्धि त्रिफलमस्त्यस्याः सादृश्यत्वेन अच्+टाप्) જાયફળ, સોપારી અને લવીંગ.

सुगन्धित्व न. (सुगन्धिनः भावः त्व) સુગન્ધીપણુ, ખુશબોદારપણું.

सुगन्धिमूल न. (सुगन्धि मूलमस्य) સુગન્ધીવાળો-ખસ.

सुगन्धिमूषिका स्त्री. (सुगन्धिः विरोधिलक्षणया दुर्गन्धिः मूषिका) છછુંદર.

सुगम त्रि. (सु+गम्+खल्) સહેલું, સહેલાઇથી સમજાય તેવું, સહેલાઇથી જઇ શકાય તેવું.

सुगमता स्त्री. (सुगमस्य भावः, तल्+टाप्) સહેલાઇ, સુગમપણું.

सुगमत्व न. (सुगमस्य भावः त्व) ઉપરપ્રમાણે અર્થ.

सुगहन त्रि. (सुष्ठु सुन्दरो गहनः) અત્યન્ત ઘટ્ટ, ઘણું જ ઘાટું, ઘણું જ કઠીન, ક્લિષ્ટ.

सुगहना स्त्री. (,, ,, ,,) યજ્ઞમાં આસપાસ કરેલી વાડ વગેરે, હરકોઇ સ્થળે કરેલી વાડ.

सुगहनावृत्ति स्त्री. (सुगहना चासौ आवृतिश्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सुगुप्त त्रि. (सुष्ठु गुप्तम्) સુરક્ષિત, અત્યન્ત રક્ષિત, ઘણુ જ છાનુ-ગુપ્ત, સારી રીતે છુપાવેલ-સંતાડેલ.

सुगृह पु. (सुष्ठु सुन्दरं गृहं यस्य) એકજાતનું પક્ષી.

सुगृह न. (सुष्ठु गृहम् ધર, ઉત્તમ ઘર.

सितपुष्प पु. (सितानि पुष्पाण्यस्य) तगरनुं झाड, कासडो, धोळा रोहिडानुं झाड.
सितपुष्पा स्त्री. (सितं पुष्पं यस्याः) मोगरानी वेल.
सितमरिच न. (सितं च तत् मरिचञ्च) धोळुं मरी
सितमाष पु. (सितश्चासौ माषश्च) "राजमाष" वनस्पति-धोळा अडद.
सितरञ्जन पु. (सितं रञ्जयति, रञ्ज्+णिच्+ल्यु) पीळो रंग.
सितरञ्जन त्रि. (सितं रञ्जयति, रञ्ज्+ल्यु) पीळा रंगवाळुं, पीळुं.
सितरश्मि पु. (सिताः रश्मयो यस्य) सूर्य, आकडानुं झाड.
सितवर्षाभू स्त्री. (सिता चासौ वर्षाभूश्च) धोळी साटोडी.
सितशिम्बि पु. (सिता शिम्बि यस्य) घउं.
सितशिम्बिक पु. (सिता शिम्बि यस्य कप्) घउं.
सितशूक पु. (सितो शूको यस्य) जव.
सितशूरण पु. (सितश्चासौ सूरणश्च) जंगली सूरण.
सितसप्ति त्रि. (सिताः सप्तयो घोटका यस्य) धोळा घोडावाळुं.
सितसप्ति पु. (सिताः सप्तयो घोटका यस्य) अर्जुन वृक्ष, सादडानुं झाड; धोळो घोडो.
सितसर्षप पु (सितश्चासौ सर्षपश्च) धोळो सरसव.
सितसायका स्त्री. (सितः सायको यस्याः) धोळुं सरपुंखानुं वृक्ष.
सितसार पु. (सितः सारो निर्यासो यस्य) एक जातनुं शाक.
सितसारक पु. (,, ,, ,, स्वार्थे क वा) एक जातनुं शाक.
सितसिन्धु स्त्री. (सिता चासौ सिन्धुश्च) गंगा नदी
सितसिन्धु पु. (सितश्चासौ सिन्धुश्च) धोळो समुद्र.
सिता स्त्री. (सो+क्त+टाप्) साकर, मोगरो, धोळी भोरींगणी, विदारी वनस्पति, धोळी ध्रोखड, चांदनी, चंदनी कान्ति, कुटुम्बिनी वनस्पति, दारु, मदिरा, पिंगा वनस्पति, त्रायमाणा वनस्पतिनो वेलो, तेजनी वनस्पति, पहाडी अपराजिता वनस्पति.
सितांशु पु. (सिताः अंशवो यस्य) चन्द्र, कपूर.
सिताखण्ड पु. (सितायाः खण्डः) मधनी साकर, खडी साकर, साकरनो टुकडो.
सिताग्र पु. (सितं अग्रं यस्य) कांटो.
सिताङ्क पु (सिता सिकता अङ्को यस्य) एक जातनुं माछलुं.
सिताङ्की स्त्री. (सिताङ्क+स्त्रियां जाति. ङीप्) एक जातनी माछली.
सिताङ्ग पु. (सितं अङ्गं यस्य) श्वेत रोहिष.
सिताङ्ग त्रि. (,, ,,) धोळा अंगवाळुं, धोळुं, सफेत, धोळा शरीरवाळुं.
सितादि पु. (सितायाः आदिः कारणम्) गोळ.
सितानन पु. (सितं आननं यस्य) गरुडपक्षी.
सितानन न. (सितं च तत् आननञ्च) धोळुंमुख.
सितापाङ्ग पु. (सितौ अपांगौ अस्य) मोर पक्षी.
सितापाङ्गी स्त्री. (सितापाङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीप्) मोर पक्षिणी.
सिताब्ज न. (सितञ्च तत् अब्जञ्च) धोळुं कमळ.
सिताभ पु. (सिता आभा यस्य) चन्द्र, कपूर.
सिताभा स्त्री. (सिता आभा यस्याः) छास.
सिताभ्र पु. (अभ्र इव सितः) कपूर.
सिताभ्र न. (सितञ्च तत् अभ्रञ्च) धोळुं कमळ.
सिताभ्रक पु. (सितं शुभ्रमभ्रति प्राप्नोति, अभ्र+ण्वुल्) कपूर.
सिताम्बर पु. (सितं अम्बरं यस्य) श्वेताम्बर जैन.
सिताम्बर त्रि. (सितानि अम्बराणि यस्य) धोळां कपडांवाळुं, सफेत कपडां धारण करनार.
सिताम्बर न. (सितञ्च तत् अम्बरञ्च) धोळुं कपडुं.
सिताम्भोज न. (सितञ्च तत् अम्भोजञ्च) धोळुं कमळ.
सितार्जक पु. (सितः अर्जकः) धोळी तुलसी.
सितालक पु. (आलकति भूषयति, अल्+णिच्+ण्वुल्) धोळुं मंदार वृक्ष
सितालता स्त्री. (सिता चासौ लता च) धोळी ध्रोखड.
सिताल्किटभी स्त्री. (सितेन शुक्लवर्णेन अलति, अल्+इन्, सितालि चासौ कटभी च) धोळुं शिरीष वृक्ष.

सुगृही स्त्री. (सुगृह+स्त्रियां ङीप्) એકજાતની પક્ષિણી.

सुगृहीत त्रि. (सुष्ठु गृहीतम् ग्रह्+क्त) સારી રીતે ગ્રહણ કરેલ, સારી રીતે પકડેલ.

सुगृहीतनामन् पु. (सुगृहीतं नाम यस्य) પ્રાતઃકાળે સ્મરણ કરવા યોગ્ય નામવાળું, પવિત્ર કીર્તિવાળો કોઈ મહાપુરૂષ.

सुग्रन्थि पु. (सुष्ठु ग्रन्थिर्यस्य सुष्ठुः ग्रन्थिर्वा) ચોરક નામે ઝાડ, સારી ગાંઠ.

सुग्रन्थि त्रि. (सुष्ठु ग्रन्थयो यत्र) સુંદર ગાંઠવાળું, સારી ગાંઠવાળું.

सुग्रीव पु. (सुष्ठु ग्रीवाऽस्य) શ્રીકૃષ્ણનો ઘોડો, સૂર્યનો પુત્ર સુગ્રીવ વાનર.

सुग्रीव त्रि. (सुष्ठु ग्रीवा यस्य) સુંદર ડોકવાળું, સારી ડોકવાળું.

सुग्रीवी स्त्री. (सुग्रीव+स्त्रियां जाति. ङीप्) કશ્યપની એક પત્ની.

सुग्रीवेश पु. (सुग्रीवस्य ईशः) દશરથ પુત્ર શ્રીરામ.

सुग्रीवेश्वर पु. (सुग्रीवस्य ईश्वरः) ઉપરપ્રમાણે અર્થ.

सुग्ल त्रि. (सुग्लायतीति, सु+ग्लै+क) સારી રીતે ગ્લાનિ પામેલ, ઘણું થાકેલ.

सुघटना स्त्री. (सुष्ठु शोभना घटना) વ્યવસ્થિત ગોઠવણી, યોગ્ય રીતે ઘટાવવું, સારી રીતે યોજવું.

सुघटित त्रि. (सुष्ठु घटितम् सु+घट्+क्त) સારી રીતે ઘડેલ, સારી રીતે જડી દીધેલ, યોગ્ય રીતે ઘટાવેલ, યોજેલ.

सुघोर त्रि. (सुष्ठु घोरः) ઘણું જ ભયંકર, અતિશય ઘોર.

सुघोष पु. (सुंदरः घोषः) સુંદર અવાજ, સારી ગર્જના, અત્યન્ત ગર્જના.

सुघोष त्रि. (सुष्ठु सुन्दरः घोषो यस्य) સુન્દર અવાજવાળું, અત્યન્ત ગર્જનાવાળું.

सुचक्षुस् पु. (सुष्ठु चक्षुरिव फलमस्य) ઉંબરાનું ઝાડ.

सुचक्षुस् त्रि. (शोभने चक्षुषी यस्य) સુંદર નેત્રવાળું.

सुचक्षुस् न. (शोभनं चक्षुः) સુંદર નેત્ર.

सुचञ्चुका स्त्री. (सुष्ठु चञ्चुरिव शिखा यस्याः कप्+टाप्) એક જાતનું શાક.

सुचरित न. (सुष्ठु चरितम्) સારૂં ચારિત્ર, શ્રેષ્ઠ વર્તન, સારી ચાલ.

सुचरित त्रि. (सुष्ठु चरितं यस्य) સારા ચરિત્રવાળું, શ્રેષ્ઠ વર્તનવાળું, સારી ચાલવાળું.

सुचरिता स्त्री. (सुष्ठु चरितं यस्याः) પતિવ્રતા સ્ત્રી.

सुचरित्र न. (शोभनं चरित्रम्) સારૂં ચારિત્ર.

सुचरित्रा स्त्री. (सुष्ठु चरित्रं यस्याः) પતિવ્રતા સ્ત્રી.

सुचर्मन् पु. (सुष्ठु चर्मेव वल्कलमस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

सुचर्मन् न. (सुष्ठु चर्म) સારૂં ચામડું, સુંદર ચામડી, સારી છાલ.

सुचर्मन् त्रि. (सुष्ठु चर्म यस्य) સારી ચામડીવાળું, સારી છાલવાળું, સુંદર ચામડીવાળું.

सुचारु त्रि. (सुष्ठु चारुः) અત્યન્ત સુંદર, ઘણુંજ મનોહર.

सुचारुस्वन त्रि. (सुचारुः स्वनो यस्य) અત્યન્ત મનોહર શબ્દવાળું, સુંદર અવાજવાળું.

सुचित्र त्रि. (सुन्दराणि चित्राणि यस्य) સુન્દર ચિત્રવાળું, વિચિત્ર, અનુભૂત.

सुचित्रक पु. (सुचित्रेण कायति, कै+क) એકજાતનું રંગ બેરંગી પક્ષી, કાબરચિત્રો સર્પ.

सुचित्रक त्रि. (सुन्दराणि चित्राणि यस्य कप्) સુંદર ચિત્રવાળું, રંગબેરંગી.

सुचित्रकी स्त्री. (सुचित्रक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની રંગબેરંગી પક્ષિણી, કાબરચિત્રી સાપેણ.

सुचित्रबीजा स्त्री. (सुचित्रं विचित्रं बीजं यस्याः) વિડઙ્ગ નામે વનસ્પતિ.

सुचित्रा स्त्री. (शोभनानि चित्राणि यस्याः) ચીભડું.

सुचिन्तन न. (सु+चिन्त्+ल्युट्) સારી રીતે ચિંતવવું, સારી રીતે વિચારવું, સારો વિચાર કરવો.

सुचिन्ता स्त्री (सुष्ठु चिन्ता) ઉપર પ્રમાણે.

सुचिन्तित त्रि. (सुष्ठु चिन्तितम्) સારી રીતે ચિંતવેલ, સારી રીતે વિચારેલ, સારો વિચાર કરેલ.

सुचिर अव्य. (सुष्ठु चिरम्) અત્યન્ત લાંબા કાળ, બહુ કાળ.

सुचिर त्रि. (सुष्ठु चिरं यस्य) સારા લાંબા કાળનું, બહુ કાળનું.

सितावर पु. (सितं श्वेततामावृणोति, आ+वृ+अच्) એક જાતનું શાક.

सितावरी स्त्री. (सितावर+स्त्रियां जाति. ङीप्) "बाकुची" નામે વનસ્પતિ.

सिताश्व पु. (सिताः अश्वाः यस्य कर्म. धा.) અર્જુન, આકડાનું ઝાડ, ધોળોઘોડો.

सिताश्व त्रि. (सिताः अश्वाः यस्य) ધોળા ઘોડાવાળું.

सितासित पु. (वर्णेन सितः वस्त्रेण असितः) બળદેવ, કાળો અને ધોળો રંગ.

सितासित त्रि. (सितं च असितश्च) કાળા અને ધોળા રંગનું.

सितासिता स्त्री. द्वि. ગંગા અને યમુના.

सिताह्वय पु. (सितं आह्वयति, आ+ह्वे+श) ધોળા સરગવાનું ઝાડ, ધોળા રોહિડાનું ઝાડ.

सिति पु. (सो+क्तिच्) ધોળો રંગ, કાળો રંગ.

सिति त्रि. (,, ,,) ધોળા રંગનું, કાળા રંગવાળું, ધોળું, કાળું,

सितिता स्त्री. (सितेर्भावः, तल्+टाप्) ધોળાશ, કાળાશ

चित्रानुं ઝાડ.

सितोदर पु. (सितं उदरं यस्य) કુબેર.

सितोपल पु. (सितः उपलः) સ્ફટિક, ધોળો પત્થર.

सितोपल न. (सितं च तत् उपलश्च) ખડી-ચોક.

सितोपला स्त्री. (सितः उपलः इव आकृतिः यस्याः) સાકર.

सिद्ध न. (सिध्+क्त) સિંધાલૂણ.

सिद्ध पु. (सिद्धिरस्त्यस्य अच्) વ્યાસવિગેરે મુનિ, તે નામે એક દેવજાતિ, ગોળ, કાળો ધંતુરો, વ્યાપાર, સિદ્ધ એવો મંત્ર, સિદ્ધિવાળો મંત્ર, વિષ્કુંભ વિગેરે યોગ પૈકી બાવીસમો યોગ.

सिद्ध त्रि. (सिध्+क्त) બનાવેલ, તૈયાર, સિદ્ધ, રાંધેલ, નિત્ય, હંમેશનું, કાયમનું, નિશ્ચિત, નિશ્ચયવાળું, મુક્ત, મુબાપિત, પ્રસિદ્ધ, સારીરીતે કહેલ, પવિત્ર, ઈશ્વર, કુશળ.

सिद्धक पु. (सिद्ध इव, इवार्थे संज्ञा. कन्) નગોડનું ઝાડ, સાલ વૃક્ષ, સાગનું ઝાડ.

सिद्धगङ्गा स्त्री. (सिद्धलोकस्था गङ्गा) મંદાકિની.

सुचिरायुस् पु. (सुचिरं बहुकालिकमायुर्यस्य) દેવ.
सुचिरायुस् त्रि. (,, ,,) ઘણા લાંબા આયુષ્યવાળું.
सुचुटी स्त्री. (सु+चुट्+क+ङीप्) ચીપીયો, સાંડસી.
सुचेल न. (सुष्ठु चेलम्) સુંદર વસ્ત્ર, બારીક વસ્ત્ર.
सुचेलक त्रि. (सुष्ठु चेलोऽस्य कप्) સુંદર વસ્ત્રવાળું, બારીક વસ્ત્રવાળું, સૂક્ષ્મ વસ્ત્ર ધારણ કરનાર.
सुच्छत्री स्त्री. (सुष्ठु छत्रमस्याः) સતલજ નદી.
सुजन पु. (सु सुन्दरो जनः) સારો માણસ, સજ્જન માણસ, સદ્ગુણી માણસ.
सुजनता स्त्री. (सुजनस्य भावः तल्+टाप्) સુજનપણું, સજ્જનપણું, સદ્ગુણીપણું.
सुजनत्व न. (सुजनस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
सुजन्मन् त्रि. (सुष्ठु जन्म यस्य) સારા જન્મવાળું, ખાનદાન, ઉચ્ચકુલમાં જન્મેલ.
सुजन्मन् न. (सुष्ठु जन्म) સારો જન્મ.
सुजल न. (शोभनं जलं यस्मात् शोभनं जलं वा) કમળ, સારૂ પાણી.
सुजल त्रि. (शोभनं जलं यस्य) સુંદર પાણીવાળું.
सुजात त्रि. (सु+जन्+क्त) મનોજ્ઞ, સુંદર, મનોહર.
सुजा स्त्री. (सु+जन्+ड+टाप्) તુવેર
सुजाति स्त्री. (शोभना जातिः) સુંદર જાત, સારી જાત.
सुजाति त्रि. (शोभना जातिर्यस्य) સારી જાતિવાળું, સુંદર જાતનું.
सुजीवत् त्रि. (सु+जीव्-वर्तमाने शतृ) સારી રીતે જીવતું, સુંદર જીવનવાળું.
सुजीवन्ती स्त्री. (सुजीवतीति, सु+जीव्+शतृ+ङीप्) સ્વર્ણજીવન્તી વનસ્પતિ.
सुजीवित न. (सुष्ठु जीवितम्) સારૂ જીવતર, સુંદર જીવન.
सुजीवित त्रि. (सुष्ठु जीवितं यस्य) સારા જીવનવાળું, સારા જીવતરવાળું.
सुट्ट् (सुरा. उभ. स. सेट् सुट्टयति-ते) અનાદર કરવું, તિરસ્કારવું.
सुत्त पु. (सु+क्त) પુત્ર, રાજા.
सुत त्रि. (,, ,,) ઉત્પન્ન થયેલ, સંબન્ધ પામેલ, જોડાયેલ, નીચોવેલ, પીલેલ.
सुतक न. (सु+भावे क्त सुतं जननं तस्मादागतं कन्) જન્મસુતક, મૃત્યુ સુતક, હરકોઇ સુતક.
सुतनु स्त्री. (शोभना तनुर्यस्याः) સુંદર દેહવાળી સ્ત્રી-નારી.
सुतनु स्त्री. (शोभना तनुः) સુંદર શરીર, ખુબસુરત દેહ.
सुतनु त्रि. (सुष्ठु तनुर्यस्य) અત્યન્ત નાજુક શરીરવાળુ, સુંદર શરીરવાળું, રૂપાળું.
सुतनु त्रि. (सुष्ठु तनुः) અત્યન્તનાનું, ઘણુંજ થોડુ, અતિ અલ્પ, ઘણુજ સૂક્ષ્મ.
सुतन्वी स्त्री. (सुष्ठु तनुर्यस्याः ङीप्) સુંદર શરીરવાળી સ્ત્રી, નાજુક-બાંધાની સ્ત્રી.
सुतपस् पु. (सुष्ठु तपति, सु+तप्+असि) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, મુનિ.
सुतपस् त्रि. (सुष्ठु तपोऽस्य) સુંદર તપવાળુ, અત્યન્ત તપસ્વી.
सुतपस् न. (सुष्ठु तपः) સુંદર તપ, શ્રેષ્ઠ તપ.
सुतपादिका स्त्री. (सुताः संहताः पादाः मूलान्यस्याः कप् कापि अत ईत्वं) હંસપદી નામે લતા.
सुतप्त त्रि. (सुष्ठु तप्तं) સારી રીતે તપેલ, અત્યન્ત તપેલ.
सुतराम् अव्य. (सु+अतिशयेऽर्थे तरप्-आमु) અત્યન્ત સારૂ, અતિશય ઠીક, ઘણુંજ સારું.
सुतर्कारी स्त्री. (सुतर्कमृच्छति, ऋ+अण्+ङीप्) દેવદાલી લતા.
सुतर्दन पु. (सुष्ठु तर्दति रवेण विरहिणं, सु+तृद्+ल्युट्) કોયલ પક્ષી.
सुतर्दनी स्त्री. (सुतर्दन+स्त्रियां जाति. ङीप्) કોયલમાદા.
सुतल पु. न. (सुष्ठु तलं यत्र) તે નામે એક પાતાલ.
सुतल पु. (सुष्ठु तलं यस्मिन्) મકાન વગેરેનો સારો પાયો, અટારીનો એક બન્ધ.
सुतवत् त्रि. (सुत+अस्त्यर्थे वत्) પુત્રવાળું, છોકવાળું.
सुतवस्करा स्त्री. (सुता वस्करा पक्षिणे इव बहुत्वात् यस्याः) સાત છોકરાંની મા.
सुतश्रेणी स्त्री. (सुता उत्पन्नाः श्रेण्यो यस्याः) ઉંદર-

सिद्धमोदक पु. (सिद्धानां मोदयति, मुद्+णिच्+ण्वुल्) એક જાતની સાકર.

सिद्धयोगिनी स्त्री. (सिद्धा चासौ योगिनी च) તે નામની એક યોગિની.

सिद्धरस पु. (सिद्धः प्रसिद्धो रसः) પારદ-પારો.

सिद्धरस त्रि. (सिद्धः रसो ऽत्र) ધાતુ વિગેરે ખનીજ પદાર્થ.

सिद्धविद्य त्रि. (सिद्धा विद्या यस्य) જેને વિદ્યા સિદ્ધ થઇ હોય તે.

सिद्धविद्या स्त्री. (सिद्धा स्वतःसिद्धा विद्या मन्त्रो यस्याः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ કાલી વિગેરે દશ દેવીઓ.

सिद्धसंघ पु. (सिद्धानां संघः) સિદ્ધોનો સમુદાય.

सिद्धसाधन न. (सिद्धस्य निश्चितस्य साधनम्) નિશ્ચય કરેલાનું અનુમાન, ન્યાયશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ એક દોષ, તે નામે એક નિગ્રહસ્થાન.

सिद्धसाधन पु. (सिद्धानां साधनमस्मात्) ધોળો સરસવ.

सिद्धसाध्य त्रि. (सिद्धं साध्यम्) સિદ્ધ એવું સાધ્ય-સાબીત કરેલું.

सिद्धसाध्य पु एक જાતનો મંત્ર.

सिद्धसिन्धु स्त्री. (सिद्धसेविता सिन्धुः) ગંગા નદી.

सिद्धसुसिद्ध पु. (सिद्धात् सुसिद्धः) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મંત્ર.

सिद्धसेन पु. (सिद्धा सेना यस्य) કાર્તિકસ્વામી, તે નામે એક જૈનાચાર્ય-સિદ્ધસેન દિવાકર.

सिद्धान्त पु. (सिद्धः निश्चितोन्तो यस्मात्) શાસ્ત્ર, નિશ્ચય, છેવટનો નિર્ણય, જ્યોતિષશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ સૂર્ય સિદ્ધાન્ત વિગેરે.

सिद्धान्तशिरोमणि पु. (सिद्धान्तानां शिरोमणिः) તે નામનો જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એકગ્રન્થ.

सिद्धान्ताचार पु. (सिद्धः अन्तो यस्य, तादृशः आचारः) તંત્રશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ એક આચાર.

"आत्मानं देवतां मत्वा यजेद्देवेन्द्र मानसैः
सदा शुद्धः सदा शान्तः सिद्धान्ताचार उच्यते" ॥

सिद्धान्तिन् त्रि. (सिद्धान्त+अस्त्यर्थे इनि) સિદ્ધાન્તવાળું, સિદ્ધાન્ત શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનાર,

सिद्धापगा स्त्री. (सिद्धैः सेव्या आपगा) ગંગા નદી.

सिद्धायिका स्त्री. તે નામે એક જૈનશાસન દેવતા.

सिद्धारि पु. (सिद्धानामरिः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મંત્ર.

सिद्धार्थ पु. (सिद्धः अर्थो यस्मात्) અર્થસિદ્ધ જેનાથી થાય તે, ધોળો સરસવ, કટી વૃક્ષ, શાક્યસિંહ, જૈન તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીના પિતા.

सिद्धार्थ त्रि. (सिद्धः अर्थो यस्य) સિદ્ધ અર્થવાળું, સિદ્ધ પ્રયોજનવાળું, પ્રસિદ્ધ અર્થવાળું.

सिद्धार्थक पु. (सिद्धः अर्थो यस्मात् कप्) ધોળો સરસવ, કટીવૃક્ષ, શાક્યસિંહ, જૈન તીર્થંકર મહાવીર સ્વામીના પિતા.

सिद्धार्था स्त्री. (सिद्धः अर्थो यस्याः) ચોથા જૈન-તીર્થંકરની માતા.

सिद्धि स्त्री. (सिध्+भावे क्तिन्) દુર્ગા, ઋદ્ધિ નામે ઔષધિ, તે નામનો એક યોગ, અંતર્ધાન થવું, અદૃશ્ય થવારૂપ સિદ્ધિ, સિદ્ધિ-સમાપ્તિ, પરિપૂર્ણતા, આબાદી, રસોઇ, રાંધવું, તૈયાર રસોઈ, અણિમા વિગેરે આઠ પ્રકારનું ઐશ્વર્ય, વૃદ્ધિ, અભ્યુદય, ચઢતી, મુક્તિ, મોક્ષ, સંપત્તિ, બુદ્ધિ, સાધ્યવાન-રૂપે નિશ્ચય, સાંખ્યમાં કહેલ ઊહાદિક સિદ્ધિહેતુ-ભેદ, પાદુકા-પાવડી, તે નામની દક્ષની એક કન્યા. વિજય, ફત્તેહ, જીત, શુદ્ધિ, પવિત્રતા, જ્ઞાન, કરજ-માંથી મુક્ત થવું.

'ऊहादिभिः सिद्धिः-सांख्यसूत्रम् ।
ते समाधावुपसर्गाव्युत्थाने सिद्धयः" ॥ पातञ्जलसूत्रम्.

सिद्धिद पु. (सिद्धिं ददाति, दा+क) બટુક ભૈરવ.

सिद्धिद त्रि. (,, ,,) સિદ્ધિ આપનાર.

सिद्धिदातृ पु. (सिद्धिं ददाति, दा+तृच्) સિદ્ધિ આપનાર-બટુક ભૈરવ.

सिद्धिदातृ त्रि. (,, ,,) સિદ્ધિ આપનાર.

सिद्धिली स्त्री. (सिद्धिं लाति, ला+क+ङीप्) એક જાતની નાની લાકડી.

सिद्धियोग पु. (सिद्धेर्योगो यत्र) તે નામનો એક જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ યોગ, શુભ યોગ.

सिद्धिस्थान न. (सिद्धेः स्थानम्) તે નામે [illegible].

सिद्धेश्वरी स्त्री. (सिद्धा चासौ ईश्वरी च) તે નામે એક દેવી.

કાની વનસ્પતિ, પુત્રોની પંક્તિ.

सुतहिवुकयोग पु. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક ગ્રહયોગ.

सुता स्त्री. (सूयते स्म या, सु+क्त+टाप्) પુત્રી,ધમાસો વનસ્પતિ.

सुतात्मज पु. (सुतस्य सुताया वा आत्मजः) પુત્રનો પુત્ર, પુત્રીનો પુત્ર-ભાણેજ.

सुतात्मजा स्त्री. (सुतस्य सुतायाः वा आत्मजा) પુત્રની પુત્રી, પુત્રીની પુત્રી--ભાણી.

सुतारका स्त्री. (शोभने तारके यस्याः) તે નામે એક જૈનશાસન દેવી.

सुतिक्त पु. (सुष्ठु तिक्तः) પીતપાપડો.

सुतिक्त त्रि. (,, ,,) અત્યન્ત કડવું.

सुतिक्तक पु. (सुतिक्त+संज्ञा. कन्) લીંબડાનું ઝાડ, ભૂનિંબ-એક જાતનો લીંબડો.

सुतिक्ता स्त्री. (सुष्ठु तिक्ता) કોપાતકી વનસ્પતિ.

सुतिन् पु. (सुत+अस्त्यर्थे इनि) પુત્રવાળો પુરુષ.

सुतिनी स्त्री. (सुत+इन्+स्त्रियां ङीप्) પુત્રવાળી સ્ત્રી, "गुणिगणगणनारम्भे न पतति कठिनी सुसंभ्रमाद्यस्य । तेनाम्बा यदि सुतिनी वद वन्ध्या कीदृशी नाम" ॥ हितोपदेशे.

सुतीक्ष्ण त्रि. (सुष्ठु तीक्ष्णः) અત્યન્ત તીક્ષ્ણ, બહુ જ તીખું, ઘણું જ ઉગ્ર.

सुतीक्ष्ण पु. (,, ,,) સરગવાનું ઝાડ, તે નામે એક મુનિ, ધોળો સરગવો. "सुतीक्ष्णमुनिकेतनम्" भट्टिः ।

सुतुङ्ग पु. (सुष्ठु तुङ्गः) નાળીયેરનું ઝાડ.

सुतुङ्ग त्रि. (शोभनः तुङ्गः) અત્યન્ત ઉંચુ, ઘણુંજ ઉંચું.

सुतेजन पु, (सु+तिज्+ल्यु) ધન્વન વૃક્ષ.

सुतेजस् पु. (सुष्ठु तेजोऽस्य) તે નામે એક જૈન તીર્થંકર.

सुतेजस् स्त्री. (सुष्ठु तेजोऽस्याः) આદિત્યભક્તા વનસ્પતિ.

सुतेजस् त्रि. (सुष्ठु तेजोऽस्य) અત્યન્ત તેજસ્વી, ઘણા તેજવાળું.

सुतैला स्त्री. (सुष्ठु तैलं यस्याम्) માલકાંકણી.

सुतोत्पत्ति स्त्री. (सुतस्य सुतायाः उत्पत्तिः) પુત્રની ઉત્પત્તિ, પુત્રનો કે પુત્રીનો જન્મ.

सुत्या स्त्री. (सु+क्यप् तुक् टाप्) સોમરસ કાઢવો, યજ્ઞમાટે સ્નાન, જન્મ થવો, ઉત્પન્ન કરવું, ઉત્પન્ન થવું.

सुत्रामन् पु. (सुष्ठु त्रायते सु+त्रै+मनिन् पृषो.) ઇન્દ્ર.

सुत्वन् पु. (सुनोति स्म, सु-भूते+क्वनिप्) જેણે સ્નાન કર્યું હોય તે, જેણે અભિષેક કર્યો હોય તે, જેણે યજ્ઞાર્થે સ્નાન કર્યું હોય તે, જેણે સોમરસ કાઢ્યો હોય તે.

सुदक्षिण पु. (सुष्ठु दक्षिणः) વિદર્ભ દેશનો એક રાજા.

सुदक्षिणा स्त्री. (सुष्ठु दक्षिणा) દિલીપ રાજાની સ્ત્રી-રઘુરાજાની માતા.

सुदग्धिका स्त्री. (सुष्ठु दग्धं दाहोऽस्त्यस्याः इति सुदग्ध+ठन्+टाप्) દગ્ધા નામે એક ઝાડ.

सुदण्ड पु. (सुष्ठु दण्डो यस्मात्) નેતર.

सुदण्ड त्रि. (सुष्ठु दण्डो यस्य) સારી લાકડીવાળું.

सुदण्डिका स्त्री. (सुदण्डयति रोगान्, सु+दण्डि+ण्वुल्-टाप्) ગોરક્ષીનો વેલો, સારી લાકડીવાળી સ્ત્રી.

सुदत् त्रि. (सुष्ठु दन्तोऽस्य वयसि दत्रादेशः) સારા દાંતવાળો હાથી વગેરે.

सुदती स्त्री. (सुदत्+स्त्रियां ङीप्) સુંદર દાંતવાળી તરુણ સ્ત્રી.

सुदत्त त्रि. (सुष्ठु दत्तं) સારી રીતે આપેલું, યોગ્ય રીતે આપવું.

सुदन्त त्रि. (शोभनो दन्तो यस्य) સુંદર દાંતવાળું.

सुदन्त पु. (,, ,, ,,) નટ, નાચનાર.

सुदम त्रि. (सुष्ठु दमः दमनं यस्य) સહેલી રીતે દમન થઇ શકે તેવું, સહેલાઇથી વશ થઇ શકે તેવું.

सुदर्भ त्रि. (सुष्ठु दर्भो यत्र) સારા દર્ભવાળો પ્રદેશ વિગેરે.

सुदर्भा स्त्री. (सु+दर्भ्+कर्मणि घञ्+टाप्) ઇક્ષુદર્ભા નામે ઝાડ.

सुदर्शन पु. (सुष्ठु दृश्यते कर्मणि युच्) વિષ્ણુનું સુદર્શન ચક્ર, મેરૂ પર્વત, જાંબુનું ઝાડ, તે નામે એક જૈન તીર્થંકર.

सुदर्शन न. (सुष्ठु दर्शनम् दृश्+युच्) ઇન્દ્રનું શહેર, વિષ્ણુનું ચક્ર.

सुदर्शन त्रि. (सुष्ठु दर्शनं यस्य) સુંદર દેખાવનું, દેખાવડું, શ્રેષ્ઠ દર્શનવાળું.

सुदर्शनचूर्ण न. (सुदर्शनसंज्ञितं चूर्णम्) વૈદક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તાવ ઉપર અકસીર આયુર્વેદિક ઔષધ.

सुदर्शना स्त्री. (सु+दृश्+युच्+टाप्) એક જાતની વેલ, આજ્ઞા, એક ઔષધિ, સુંદર દેખાવડી સ્ત્રી.

सुदर्शनी स्त्री. (सुदर्शन+स्त्रियां ङीप्) દેવોની નગરી અમરાવતી.

सुदल पु. (सुष्ठु दलान्यस्य) ક્ષીરમોરટા વનસ્પતિ.

सुदला स्त्री. (सुष्ठु दलं यस्याः) સાલપાન વનસ્પતિ.

सुदामन् पु. (सुष्ठु ददाति, दा+मनिन्) મેઘ, તે નામે એક પર્વત, તે નામે એક ગોવાળ, સમુદ્ર, ઐરાવત હાથી, શ્રીકૃષ્ણનો મિત્ર એક બ્રાહ્મણ.

सुदामन् त्रि. (सुष्ठु ददाति, दा+मनिन्) શ્રેષ્ઠ દાતા.

सुदामा स्त्री. (सुदामन्+टाप्) તે નામે એક નદી.

सुदाम्नी स्त्री. (सुदामन्+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક નદી.

सुदाय पु. (सुष्ठु दीयते, दा+घञ् सुष्ठु दायो यस्य वा) પોતાના પતિ તરફથી અથવા માતાપિતા તરફથી મળેલું સ્ત્રીનું ધન, પિતા વગેરે કુટુમ્બીજન.

सुदारु पु. (सुष्ठु दारु यत्र) તે નામે એક પર્વત.

सुदि अव्य. (सुष्ठु दीव्यति, सु+दिव्+डि) શુક્લ પક્ષ, અજવાળીયું.

सुदिन न. (सुष्ठु दिनम्) સારો દિવસ, શ્રેષ્ઠ દિવસ.

सुदिन त्रि. (सुष्ठु दिनमस्मात्) સારું, શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

सुदिनाह न. (सुदिनं प्रशस्तमहः टच् समा०) સારો દિવસ, શ્રેષ્ઠ દિવસ.

सुदीर्घ त्रि. (सुष्ठु दीर्घः) ઘણુંજ લાંબુ, અત્યન્ત લાંબુ.

"मुनिन्द्र चांके सुदीर्घं यत्कृतं
सुदीर्घकालेऽपि न याति विक्रियाम्" ॥ हितोपदेशे.

सुदीर्घघर्मा स्त्री. (सुदीर्घः अतिविस्तीर्णः घर्मो गवाक्षि- भेदो यस्याः) અસનપર્ણી વૃક્ષ.

सुदीर्घा स्त्री. (सुष्ठु दीर्घा) એક જાતની કાકડી– ચીનાઈ કાકડી.

सुदुर्जय त्रि. (सुतरां दुःखेन जयो यस्य) અત્યન્ત મુશ્કેલીથી જીતાય તેવું.

सुदुर्लभ त्रि. (सुष्ठु दुर्लभः, सु+दुर्+लभ्+ख) અત્યન્ત દુર્લભ, ઘણુજ મુશ્કેલ.

सुदुष्कर त्रि. (सुष्ठु दुष्करम्–सु+दुर्+कृ+खल्) અત્યન્ત અઘરું, અત્યન્ત કઠીન, અતિ દુષ્કર.

सुदूर त्रि. (सुष्ठु दूरम्) અત્યન્ત દૂર, અત્યન્ત દૂરનું.

सुदृश त्रि. (सुष्ठु दृशो यस्य) સુંદર દૃષ્ટિવાળું, સારાં નેત્રવાળુ.

सुदृढ त्रि. (सुष्ठु दृढम्) અત્યન્ત દૃઢ, ઘણુજ મજબુત.

सुद्युम्न पु. વૈવસ્વત મનુનો પુત્ર.

सुधन्वन् त्रि. (सुष्ठु धनुर्यस्य) સારો ધનુર્ધર, શ્રેષ્ઠ ધનુર્ધર.

सुधन्वन् पु. (,, ,,) સારો ધનુર્ધર, માંધાતાના વંશનો એક રાજા, આંગીરસ એક મુનિ, અનંતનાગ, વિશ્વકર્મા.

सुधन्वाचार्य पु. પતિત એવા વૈશ્યથી સજાતીય સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર.

"वैश्यात्तु जायते व्रात्यात् सुधन्वाचार्य एव च
कारुषश्च विजन्मा च मैत्रः सात्वत एव च"

सुधर्मन् पु. (सु+धृ+मनिन्) કુટુમ્બી.

सुधर्मा स्त्री. (सुष्ठु धर्मो यस्याम् अनिच् स्त्रियां टाप्) દેવની સભા.

सुधर्मी स्त्री. (सुधर्म+स्त्रियां गौरा० ङीप्) દેવની સભા

सुधा स्त्री. (सुष्ठु धीयते पीयते अर्प्यते वा, धे–धा वा क+टाप्) અમૃત, કળીચુનો, મોરવેલ, સ્નુહી વૃક્ષ, ગંગા, ઈંટ, વિજળી, રસ, પાણી, આંબાનું ઝાડ, હરડે, મધ, શાલપર્ણી વનસ્પતિ.

सुधांशु पु. (सुधायुक्ताः अंशवो यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधांशुतैल न. (सुधांशोः कर्पूरस्य तैलम्) કપૂરથી સુવાસિત એવું તેલ.

सुधांशुमणि पु. (सुधांशोः मणिः) ચંદ્રકાન્તમણિ.

सुधांशुरत्न न. (सुधांशुप्रियं रत्नम्) મોતી.

सुधाकर पु. (सुधायुक्ताः कराः यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधाकिरण पु. (सुधायुक्तानि किरणानि यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुजन्मन् स्त्री. (सिन्धौ जन्म उत्पत्तिर्यस्याः) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुजा स्त्री. (सिन्धोर्जायते, जन्+ड+टाप्) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुजात न. (सिन्धोः जातम्) સૈન્ધવ–સિંધાલુણ.

सिन्धुजात पु. (सिन्धोः जायते स्म, जन्+क्त) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुजाता स्त्री. (सिन्धोः जाता) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुतनय पु. (सिन्धोः तनयः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुतनया स्त्री. (सिन्धोः तनया) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुतनुज पु. (सिन्धोः तनुजः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुतनुजा स्त्री. (सिन्धोः तनुजा) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुतनूज पु (सिन्धोः तनूजः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुतनूजा स्त्री. (सिन्धोः तनूजा) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुनन्दन पु. (सिन्धोः क्षीरोदस्य नन्दनः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुनन्दिनी स्त्री. (सिन्धुं नन्दयति, नन्द्+णिच्+ल्यु+ङीप्) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुपुत्र पु (सिन्धोः पुत्रः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुपुत्री स्त्री. (सिन्धोः पुत्री) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुपुष्प पु. (सिन्धौ पुष्प्यति प्रकाशते, पुष्प्–फुल्लने +अच्) શંખ.

सिन्धुमन्थ पु. (सिन्धोः मन्थः) સમુદ્રમંથન.

सिन्धुमन्थज त्रि. (सिन्धुमन्थाज्जायते, जन्+ड) સમુદ્રમંથનથી ઉત્પન્ન થયેલ, ચન્દ્ર, સિંધાલવણ–અમૃત વિગેરે.

सिन्धुमन्थन न. (सिन्धु+मन्थ्+भावे ल्युट्) સમુદ્ર-

तिकारलेन, वृ+णिच्+अण्) નગોડનું ઝાડ.

सिन्धुवार न. (सिन्धु+वृ+अण्) નગોડનું ફુલ.

सिन्धुवारित पु. (सिन्धुर्नदजलं वारितं येन) નગોડનું ઝાડ.

सिन्धुवेषण पु. (विष्+ल्यु, सिन्धोः वेषनम्) ગામ્ભારી નામે વૃક્ષ.

सिन्धुशयन पु. (सिन्धुः क्षिरोदः शयनं यस्य) વિષ્ણુ.

सिन्धुशायिन् पु. (सिन्धौ शेते, शी+णिनि) વિષ્ણુ.

सिन्धुसङ्गम पु. (सिन्धोः नद्योः नदीसमुद्रयोर्वा सङ्गमः) નદીનો સંગમ, નદી અને સમુદ્રનો સમાગમ.

सिन्धुसङ्गम त्रि. (सिन्धूनाम् सङ्गमो यत्र) નદીનો સંગમ પ્રદેશ, નદી અને સમુદ્રનો સંગમપ્રદેશ.

सिन्धुसुत पु. (सिन्धोः सुतः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुसुता स्त्री. (सिन्धोः सुता) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धुसूनु पु. (सिन्धोः सूनुः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धुसून् स्त्री. (सिन्धोः सून्) લક્ષ્મીદેવી.

सिन्धूद्भव न. (सिन्धोरुद्भवो यस्य) સિંધાલુણ–સૈન્ધવ.

सिन्धूद्भव पु. (सिन्धोरुद्भवति, उद्+भू+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર.

सिन्धूपल न. (सिन्धोः समुद्रस्य उपलमिव) સિંધાલુણ, સૈન્ધવ.

सिन्धूपल पु. (सिन्धोरुपल इव) ઉપરનો અર્થ.

सिप्र पु (सृ–रक् पृषो०) તે નામે એક સરોવર, ચન્દ્ર, કપૂર, પરસેવો, ઘામ.

सुधाङ्ग पु. (सुधामयं अमृतात्मकमङ्गमस्य-सुधेव शुक्रमङ्गमस्य वा) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधाजीविन् पु. (सुधया लेपनेन जीवति यः, सुधा+जीव्+णिनि) કડીઓ, સલાટ,

सुधाधवलित त्रि. (सुधया धवलितः) કળીચૂનો લગાવી ધોળેલ.

सुधाधार पु. (सुधायाः आधारः) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधानिधि पु. (सुधा निधीयतेऽत्र, नि+धा+कि) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधापयस् न. (सुधेव शुक्लं पयः निर्यासः) થોરનું ઝાડ.

सुधापाणि पु. (सुधा पाणौ यस्य) ધન્વતરી.

सुधापान न. (सुधायाः पानम्) અમૃતનું પાન, અમૃત પીવું તે.

सुधाभवन न. (सुधालिप्तं भवनम्) કળીચુનાથી ધોળેલું ઘર.

सुधाभुज् पु. (सुधां भुनक्ति, भुज्-क्विप्) દેવ.

सुधाभृत्ति पु. (सुधा+भृ+भावे क्तिन्) યજ્ઞ, ચન્દ્ર, કપૂર,

सुधामय न. (सुधा+अस्त्यर्थे मयट्) રાજમહેલ, હરકોઇ મહેલ.

सुधामय त्रि. (सुधा+प्रचुरार्थे मयट्) અમૃતમય, ચુનાવાળું, અમૃતવાળું.

सुधामोदक पु. (सुधेव मोदयति, मुद्+णिच्+ण्वुल्) ખડી, સાકર, કપૂર.

सुधावर्ष पु. (सुधायाः वर्षः) અમૃતનો વરસાદ.

सुधावर्षिन् त्रि. (सुधां वर्षति, वृष्+णिनि) અમૃત વરસાવનાર.

सुधावर्षिन् पु. (,, ,, ,,) ચન્દ્ર, કપૂર, બ્રહ્મા, બુદ્ધભેદ.

सुधावास पु. (सुधाया आवासो यत्र) ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधावासा स्त्री. (सुधाया वासो यत्र-टाप्) ત્રપુસી વનસ્પતિ.

सुधावृष्टि स्त्री. (सुधायाः वृष्टिः) અમૃતનો વરસાદ

सुधासित त्रि. (सुधेव सितः सुधया सितो बद्धो वा) અમૃતના જેવું ધોળું, અમૃતના જેવું ઉજળું, અમૃતવડે બાંધેલું.

सुधासिन्धु पु. (सुधायाः सिन्धुः) અમૃતનો સમુદ્ર. "सुधासिन्धोर्मध्ये सुरविटपिवाटीपरिवृते मणिद्वीपे नीपोपवनवति चिन्तामणिगृहे" सौन्दर्यलहर्याम्

सुधासूति पु. (सुधायाः सूतिरुत्पत्तिर्यत्र) યજ્ઞ, ચન્દ્ર, કપૂર.

सुधास्रवा स्त्री. (सुधां स्रवति, स्रु+अच्+टाप्) રુદન્તી વૃક્ષ, ઉપજીહ્વા-પડજીભ.

सुधाहर पु. (सुधां हरति, हृ+अच्) ગરૂડપક્ષી.

सुधाहारक पु. (सुधां हरति, हृ+ण्वुल्) ગરૂડપક્ષી.

सुधाहृत् पु. (सुधां हरति, हृ+क्विप्-तुक् च) ગરૂડ પક્ષી.

सुधिति पु. स्त्री. (सु+धा+क्तिच्) કુહાડો.

सुधी पु. (सुष्ठु धीर्यस्य) વિદ્વાન્, પંડિત.

सुधी स्त्री. (सुष्ठु शोभना धीः) સુંદર બુદ્ધિ.

सुधी त्रि. (सुष्ठु शोभना धीर्यस्य) સુંદર બુદ્ધિવાળું, શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળું.

सुधूम पु. (सुष्ठु धूमः संतापो यस्य) એક જાતનું સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

सुधोद्भव पु. (सुधया सह उद्भवो यस्य) ધન્વંતરિ.

सुधोद्भवा स्त्री. (सुधा+उद्+भू+अच्+टाप्) હરડે.

सुध्युपास्य त्रि. (सुधीभिः उपास्यः) સારી બુદ્ધિ વડે ઉપાસના કરવા લાયક, વિદ્વાનોવડે સેવવા યોગ્ય.

सुनन्द न. (सुष्ठु नन्दयति, नन्द्+अच्) બળદેવનું મૂસળ.

सुनन्द पु. (,, ,,) શ્રીકૃષ્ણનો એક પાર્શ્વચર, એક જાતનો મહેલ.

सुनन्द त्रि. (सु+नन्द्+अच्) અત્યન્ત આનંદવાળું, ઘણું જ આનન્દકારક.

सुनन्दा स्त्री. (सुष्ठु नन्दयति या, सु+नन्द्+अच्+टाप्) ગોરોચના, ઉમા-પાર્વતી, પાર્વતીની સખી, હરકોઇ સ્ત્રી, અર્કપત્રી વૃક્ષ.

सुनय पु. (सु+नी+अच्) સારી નીતિ, ઉત્તમ નીતિ.

सुनयन पु. (सुष्ठु नयने यस्य) મૃગ, હરણ.

सुनयन त्रि. (सुष्ठु नयने यस्य) સારા નેત્રવાળું, ઘણીજ સુંદર આંખોવાળું.

सुनयना स्त्री. (सुष्ठु नयने यस्याः) સુંદર નેત્રવાળી સ્ત્રી.

सिर पु. (सि+रक्) પીપરામૂલ, ગંઠોડા.

सिरा स्त्री. (सिनोतीति, षिञ्–बन्धने+रक्+टाप्) નાડી, રગ, નસ, એક જાતનું જળપાત્ર.

सिल्लकी स्त्री. (सि+क्विप्, लक्+अच् गौरा० ङीप् कर्म०) એક વનસ્પતિ–જેને હાથી બહુ ખાય છે.

सिवर पु. (सि+क्वरप्) હાથી.

सिवरी स्त्री. (सिवर+स्त्रियां जाति० ङीप्) હાથણી.

सिसृक्षत् त्रि. (स्रष्टुं ईच्छतीति, सृज्+सन्+शतृ) સરજવા ઇચ્છતુ, છોડી મુકવા ઇચ્છતું.

सिसृक्षा स्त्री. (स्रष्टुं ईच्छा, सृज्+सन्+अङ्+टाप्) સરજવાની ઇચ્છા, છોડી મુકવાની ઇચ્છા.

सिसृक्षु पु (स्रष्टुं ईच्छुः, सृज्+सन्+उ) સરજવા ઇચ્છનાર, છોડી મુકવા ઇચ્છનાર.

सिहुण्ड पु. એક જાતનું ઝાડ–થોરનું ઝાડ.

सिह्ल पु. (स्निह्+लक्–पृषो०) લોબાન.

सिह्लक पु. (सिह्ल+स्वार्थे कन्) લોબાન.

सिह्लकी स्त्री. (सिह्लक+स्त्रियां जाति० ङीप्) सल्लकी वृक्ष.

सिह्लभूमि स्त्री. (सिह्लस्य गन्धद्रव्यस्य भूमिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सीक् (भ्वा. आ. स. वेट् सीकते) સીંચવું, છાંટવું.

सीक् (चु. उभ. स. सेट् सीकयति–ते) સ્પર્શ કરવો, અડકવું.

सीक् (भ्वा. प. स. सेट् सीकति) ઉપર પ્રમાણે.

सीकर पु. (सीक्यते सिच्यतेऽनेन, सीक्+अरन्) જળકણ, પાણીનો છાંટો.

सीता स्त्री. (सि+त–पृषो. दीर्घः टाप्) ખેતરમાં હળની રેખા, જનકરાજાની પુત્રી સીતા, ભદ્રાશ્વખંડમાં આવેલી ગંગા નદી, દુર્ગાદેવી, પાર્વતી, લક્ષ્મીદેવી, દારૂ, ધાન્યની અધિષ્ઠાયક દેવી.

सीतापति पु. (सीतायाः पतिः) દશરથ પુત્ર શ્રી રામ.

सीतायाःपति पु. (सीतायाः पतिः अलुक् समा.) ઉપર પ્રમાણે. "सीतायाः पतये नमः." पुराणम्.

सातीनक पु. सतीलक શબ્દ જુઓ.

सीत्करण न. (सीत्+कृ+भावे ल्युट्) નીચે પ્રમાણે.

सीत्कार पु (सीत्+कृ+भावे घञ्) સ્નેહનો શબ્દ, પ્રેમનો શબ્દ, મૈથુન સમયે સ્ત્રીનો શબ્દ, ટાઢ પડવાથી મનુષ્યના મુખમાંથી નીકળી પડતો અસ્પષ્ટ શબ્દ.
सीत्कारं शिक्षयति व्रणयत्यधरं सनोति रोमाञ्चम्"
विदग्धमुखमण्डके.

सीत्कृत न. (सीत्+कृ–भावे क्त) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सीत्य त्रि. (सीतामर्हति, सीता+यत्) હળથી ખેડવા યોગ્ય ખેતર વિગેરે.

सीत्य न. (सीतया लाङ्गुलपद्धत्या निर्वृत्तं, यत्) ધાન્ય, અનાજ.

सीधु पु. (सिध्+उ–पृषो.) મદિરા–દારૂ, શેલડીનો દારૂ, ગોળનો દારૂ.

सीधुगन्ध पु. (सीधोरिव गन्धोऽस्य वा न इत् समा.) બોલસરીનું ઝાડ, દારૂનો ગન્ધ.

सीधुप त्रि. (सीधुरिव पाति, पा+क) દારૂ પીનાર.

सीधुपायिन् त्रि. (सीधु+पा+णिनि) દારૂ પીનાર.

सीधुपुष्प पु. (सीधुगन्धयुक्तं पुष्पमस्य) કદમ્બ, બોલસરીનું ઝાડ.

सीधुपुष्पी स्त्री. (सीधुगन्धयुक्तं पुष्पमस्याः) ધાવડીનું ઝાડ.

सीधुरस पु. (सीधोरिव रस आस्वादोऽस्य) આંબાનું ઝાડ.

सीमन् स्त्री. (सि+इमनि. पृषो. न गुणो दीर्घश्च) મર્યાદા, હદ, સીમાડો, સીમ, અવધિ, સ્થિતિ, ક્ષેત્ર, અંડકોષ–વૃષણ–પેળીયો, વેળા, વખત.

सीमन्त पु. (सीम्नः अन्तः शक०) સેંથો, સેંથી, એક પ્રકારની કેશરચના, છઠ્ઠે કે આઠમે મહિને કરવાનો એક ગર્ભ સંસ્કાર.

सीमन्तक न. (सीमन्ते कायति, कै+क) સિન્દૂર.

सीमन्तोन्नयन न. (सीमन्तस्य केशरचनाभेदस्य उन्नयनम् उत्तोलनमत्र) છઠ્ઠે કે આઠમે મહિને કરવાનો એક ગર્ભ સંસ્કાર.

सीमन्तिनी स्त्री. (सीमन्त+अस्त्यर्थे इन्+ङीप्) ઉત્કૃષ્ટ સ્ત્રી.

सीमा स्त्री. (सीमन्+वा टाप्) મર્યાદા, હદ, સીમાડો, સીમ, ગામ વગેરેનો અન્ત, અવધિ, સ્થિતિ, ક્ષેત્ર, અંડકોષ–વૃષણ, પેળીયો, વેળા, વખત.

सीमाविवाद पु. (सीमायां विवादः) અઢાર વિવાદો પૈકી એક વિવાદ–સીમાડો–હદ વગેરે માટે વિવાદ.

सुनयनी स्त्री. (सुनयन+स्त्रियां जाति. ङीप्) મૃગલી, હરણી.

सुनाकृत पु. (सुष्ठु न अकृतः नञो नलोपाभावः) કપૂર.

सुनाभ पु. (सुष्ठु नाभिर्यस्य अच् समा.) મૈનાક પર્વત.

सुनामद्वादशी स्त्री. (सुनामाख्या द्वादशी) તે નામે એક વ્રત.

सुनामन् त्रि. (सुष्ठु नाम यस्य) સુંદર નામવાળુ.

सुनार पु. (सुष्ठु नालं यस्य) સર્પનું ઈંડું, કુતરીનું ધાવણ, ચકલો પક્ષી.

सुनारी स्त्री. (सुष्ठु नारी यद्वा सुनार+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચકલી, સારી સ્ત્રી.

सुनालक पु. (सुष्ठु नालं यस्य कप्) બકવૃક્ષ.

सुनालक त्रि. (सुष्ठु नालेन कायति, कै+क) સુંદર નાળવાળુ, સારાં નાળચાંવાળુ.

सुनाशीर पु. (सुष्ठु नाशीरो यस्य) ઇન્દ્ર.

सुनाशीर्य पु. (सुनाशीरो देवताऽस्य यत्) એક જાતનો યજ્ઞ.

सुनासिक त्रि. (सुष्ठु नासिका यस्य) સુંદર નાકવાળુ.

सुनासिका स्त्री. (सुष्ठु नासिका) કાકનાસા વનસ્પતિ, સારું નાક.

सुनासीर पु. (सुष्ठु नासीरो यस्य) ઇન્દ્ર.

सुनासीर्य पु. (सुनासीरो देवताऽस्य यत्) એક જાતનો યજ્ઞ.

सुनिग्रह त्रि. (सुष्ठु निग्रहो यस्य) જેને સહેલાઈથી વશ કરી શકાય તે, જેનો નિગ્રહ સારી રીતે થઈ શકે તે.

सुनिद्र त्रि. (सुष्ठु निद्रा यस्य) સારી નિદ્રાવાળુ, ઘસઘસાટ ઉંઘતું.

सुनिद्रा स्त्री. (सुष्ठु निद्रा) ઘસઘસાટ ઉંઘ, સારી ઉંઘ.

सुनिभृतम् अव्य. (सुष्ठु निभृतम्) અત્યન્ત ગુપ્ત, સારી રીતે ગુપ્ત, અત્યન્ત એકાન્ત, ઘણુંજ છાનુ, અતિશય પૂર્ણ, ખીચોખીચ ભરવાપૂર્વક.

सुनिरूपित त्रि. (सुष्ठु निरूपितम्) સારી રીતે જોયેલ –તપાસેલ.

सुनिश्चय पु. (सुष्ठु निश्चयः) સારો નિશ્ચય.

सुनिश्चय त्रि. (सुष्ठु निश्चयो यस्य) સારા નિશ્ચયવાળુ.

सुनिश्चित त्रि. (सुष्ठु निश्चितः) સારી રીતે નિશ્ચય કરેલ.

सुनिषण्ण पु. (सुष्ठु निषण्णो यस्य) એક જાતનું શાક.

सुनिषण्णक पु. (सुनिषण्ण+संज्ञा. कन्) એક જાતનું શાક.

सुनिष्टप्त त्रि. (सु+निस्+तप्+क्त) સારી રીતે તપાવેલ, ઘણુજ તપાવેલ.

सुनीत त्रि. (सु+नी+कर्मणि क्त) સારી રીતે લઈ જવાયેલ, સારી રીતે આણેલ, સારી નીતિવાળુ.

सुनीति स्त्री. (सुष्ठु नीतिः) સારી નીતિ, ઉત્તાનપાદ રાજાની પત્ની–ધ્રુવની માતા.

सुनीति त्रि. (सुष्ठु नीतिर्यस्य) સારી નીતિવાળુ, ન્યાયી.

सुनीथ त्रि. (सु+नी+थक्) ધર્મશીલ, ધર્મ કરવાના સ્વભાવવાળું.

सुनीथ पु. (,, ,, ,,) બ્રાહ્મણ.

सुनील न. (सुष्ठु नीलं) નીલમ મણિ, દાડમ.

सुनील पु. (सुष्ठु नीलः) સુંદર લીલો રંગ.

सुनील त्रि. (सुष्ठु नीलः अच्) સુંદર લીલારંગવાળુ,

सुनीलक पु. (सुनील इव कायति, कै+क) કાળો ભાંગરો વનસ્પતિ.

सुनीलक न. (सुनील+संज्ञायां कन्) નીલમ મણિ, દાડમ.

सुनीला स्त्री. (सुनील+स्त्रियां टाप्) અળસી, અપરાજીતા વનસ્પતિ, જરતી વૃક્ષ.

सुन्द् (सौत्र. धा. प. अ. सेट् सुन्दति) શોભવું, શોભાયમાન થવું.

सुन्द पु. (सुन्द्+अच्) તે નામે એક દૈત્ય, તે નામે એક વાનર, તે નામે એક રાક્ષસ.

सुन्दर त्रि. (सु+उन्द्+अरन्–शक.) મનોહર, સુંદર.

सुन्दर पु. (सु+उन्द्+अरन्) કામદેવ, એક જાતનું વૃક્ષ–સુંદરી વૃક્ષ.

सुन्दरी स्त्री. (सुन्दर+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક યોગિની, તે નામે એક છન્દ, ત્રિપુરસુન્દરી દેવી, ઉત્તમ સ્ત્રી, સુંદર સ્ત્રી.

सुन्वत् त्रि. (सुन्+वर्तमाने शतृ) યજ્ઞ કરતું, અભિષેક કરતુ, સોમરસ કાઢતું.

सुन्वान त्रि. (सुन्+वर्तमाने शानच्) ઉપર પ્રમાણે.

सीमिक पु. (स्यमति शब्दायते इति, स्यमु-शब्दे+उणा. किकन्) એક જાતનું ઝાડ.

सीर पु. (सि+रक्-पृषो. दीर्घः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सीरक पु (सीर+संज्ञायां कन्) શિશુમાર ગ્રહ, એક જાતનું માછલું.

सीरधारिन् पु. (सीरं धारयति, धृ+णिनि) બળદેવ.

सीरध्वज पु. (सीरो हलः तच्चिन्हितो ध्वजो यस्य) ચન્દ્રવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ જનક રાજા.

सीरपाणि पु. (सीरः हलः पाणौ यस्य) બળદેવ.

सीरिन् पु. (सीरो हलोऽस्त्यस्यायुधत्वेन इनि) બળદેવ.

सीलन्द पु. એક જાતનો માછલો.

सीवन न. (सिव्+भावे ल्युट् निपा. वा दीर्घः) સીવવું.

सीवनी स्त्री. (सीवन+स्त्रियां ङीप्) લિંગમણિની નીચેનું સૂત્ર.

सीस न. (सि+क्विप् पृषो. सो+क-कर्म.) સીસું.

सीसक न. (सीस+संज्ञायां कन्) સીસું.

सीसपत्रक न. સીસું.

सीहुण्ड पु. (सिहुण्ड+पृषो. दीर्घः) થોરનું ઝાડ.

सु अव्य. (सु+डु) પૂજામાં, અતિશયમાં, કષ્ટમાં, અનુમતિમાં, સારું એવા અર્થમાં, સમૃદ્ધિમાં, અનાયાસમાં, મુશ્કેલી એવા અર્થમાં તથા સહેલાઇ એવા અર્થમાં વપરાય છે.

सुकण्टका स्त्री. (सुष्ठु कण्टकोऽस्याः) એક જાતની કુંવર.

सुकण्डु स्त्री. (सु+कण्डु+यक्-डु) ખરજનો રોગ, ખરજવું, જેને લીધે ચેળ આવે છે તે એક રોગ.

सुकन्द पु. (शोभनः कन्दोऽस्य) कशेरु શબ્દ જુઓ.

सुकन्द त्रि. (शोभनः कन्दो यस्य) શ્રેષ્ઠ કન્દવાળું સારા કન્દમૂળવાળું.

सुकन्दिन् पु. (शोभनः हितकरः कन्दोऽस्त्यस्य इनि) ઝગરા

सुकर्णक पु. (सुष्ठु कर्ण इव कन्दोऽस्य कप्) હસ્તિકન્દ વનસ્પતિ.

सुकर्णक त्रि. (सुष्ठु कर्णौ यस्य कप्) સારા કાનવાળું, શ્રેષ્ઠ કાનવાળું.

सुकर्णिका स्त्री. (सुष्ठु कर्णाविव पर्णान्यस्याः टाप् कप् अत इत्वं) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

सुकर्णी स्त्री. (सुष्ठु कर्णाविव पत्राण्यस्याः ङीप्) ઇન્દ્રવરણી વેલ.

सुकर्मन् पु. (सुष्ठु कर्म यस्मात् यद्वा शोभनं कर्म यस्मिन्) વિષ્કુંભ વિગેરે સત્યાવિશ યોગમાંનો એક યોગ, વિશ્વકર્મા દેવ.

सुकर्मन् त्रि. (सुष्ठु कर्म यस्य) સારૂં કામ કરનાર, શ્રેષ્ઠ કર્મવાળું, પુણ્યશાળી.

सुकल पु. (सुष्ठु कल्यते, ख्यायतेऽसौ, सु+कलि+अच्) દાતા તરીકે તથા ભોજન કરાવનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ માણસ, સુંદર મનોહર અસ્પષ્ટ શબ્દ.

सुकल त्रि. (सु+कल्+अच्) સુંદર-મનોહર અસ્પષ્ટ શબ્દ કરનાર.

सुकाण्ड पु. (सुष्ठु काण्डो यस्य) કારેલાંનો વેલો, કારેલી.

सुकाण्डिका स्त्री. (सुन्दरः काण्डो यस्याः कन्+टा अत इत्वं) काण्डीरलता નામે વેલ-કારેલી.

सुकाण्डिन् पु. (सुकाण्ड+अस्त्यर्थे इनि) ભમરો.

सुकाण्डी स्त्री. (सुकाण्ड+स्त्रियां ङीप्) કારેલાંનો વેલો, કારેલી.

सुकाम त्रि. (सुष्ठु कामो यस्य) સારા મનોરથવાળું, શુભ અભિલાષાવાળું.

सुकामा स्त्री. (सुष्ठु कामो यस्याः यद्वा सुष्ठु काम्यतेऽसौ) ત્રાયમાણનો વેલો.

सुकालुका स्त्री. (सु+कल-उण्+स्वार्थे कन्+टाप्) રાડોનો વેલો.

सुप् स्त्री. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દોના પ્રત્યય.

सुपक्व त्रि. (सुन्दरं पच्यते, सु+पच्+क्त तस्य वः) સારી રીતે પાકેલ.

सुपक्व पु. એક જાતનો ઉત્તમ આંબો.

सुपच त्रि. (भुक्तं सत् सुखेन पच्यते, पच्+कर्मणि खल्) સારી રીતે પચી શકે તેવું, એકદમ હજમ થઈ જાય તેવું, હરકોઈ હલકુ ભક્ષ્ય દ્રવ્ય.

सुपत्र न. (सुष्ठु पत्रमस्य) તેજપત્ર.

सुपत्र पु. (सुष्ठु पत्रं यस्य) આદિત્યપત્ર નામે વનસ્પતિ, એક જાતનું ઘાસ.

सुपत्र त्रि. (,, ,, ,,) સુંદર પાંદડાવાળું.

सुपत्रक पु. (सुष्ठु पत्रं पक्षोऽस्य कप्) સરગવાનું ઝાડ.

सुपत्रा स्त्री. (सुपत्र+स्त्रियां टाप्) ઇન્દ્રજટા વનસ્પતિ, શતાવરી, પાલંક વનસ્પતિ, ખીજડી, શાલપર્ણી.

सुपत्रिका स्त्री. (सुपत्र+कप्+टाप् अत इत्वं) લાખ.

सुपथ पु. (सुष्ठु पन्थाः अच् समा.) સારો માર્ગ, સદાચાર, સદ્વર્તન.

सुपथ त्रि. (सुष्ठु पन्थाः यत्र अच् समा.) સારા માર્ગવાળુ, સદાચારી, સદ્વર્તનવાળુ.

सुपथिन् पु. (सुष्ठु पन्थाः समासान्ताभावः) સન્માર્ગ, સારો રસ્તો, સદાચાર.

सुपथ्य त्रि. (सुष्ठु पथ्यं यस्य) સારૂં પથ્ય, પ્રકૃતિને અનુકૂળ, સારો પદાર્થ.

सुपथ्या स्त्री. (सुष्ठु पथ्यं यस्याः) 'श्वेतजिल्ली' વૃક્ષ.

सुपद्मा स्त्री. વજ, કમલિની-કમળનો વેલો.

सुपर्ण पु. (सुष्ठु पर्णं पत्रं पक्षो वा यस्य) ગરૂડપક્ષી, સ્વર્ણચૂડ પક્ષી, કૃતનાલ વૃક્ષ, નાગકેસર.

सुपर्ण त्रि. (सुष्ठु पर्णं यस्य) સારાં પાંદડાંવાળુ.

सुपर्णक पु. (सुपर्ण+संज्ञा. कन्) ગરૂડ પક્ષી, ગરમાળો, સાતપુડાનું ઝાડ.

सुपर्णकेतु पु. (सुपर्णो गरुडः केतुर्यस्य) વિષ્ણુ.

सुपर्णकुमार पु. (सुपर्णस्य कुमारः) જૈન દર્શન પ્રસિદ્ધ ભવનપતિ એક દેવજાતિ.

सुपर्णध्वज पु. (सुपर्णः ध्वजे यस्य) વિષ્ણુ.

सुपर्णिका स्त्री. (शोभनानि पर्णानि यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) સ્વર્ણ જીવન્તી વનસ્પતિ, વાકુચી વનસ્પતિ.

सुपर्णी स्त्री. (सुष्ठु पर्णान्यस्याः गौरा. ङीप्) ગરૂડની માતા, કમલિની, એક જાતની પક્ષિણી.

सुपर्णीतनय पु. (सुपर्ण्याः तनयः) ગરૂડ.

सुपर्णीतनुज पु. (सुपर्ण्याः तनुजः) ગરૂડ.

सुपर्णीतनूज पु. (सुपर्ण्याः तनूजः) ગરૂડ.

सुपर्णीपुत्र पु. (सुपर्ण्याः पुत्रः) ગરૂડ.

सुपर्णीसुत पु. (सुपर्ण्याः सुतः) ગરૂડ.

सुपर्णीसूनु पु. (सुपर्ण्याः सूनुः) ગરૂડ.

सुपर्वन् पु. (सुष्ठु पर्व यस्य) દેવ, બાણ, વંશ, વાંસ, ધુમાડો.

सुपर्वन् न. (सुष्ठु पर्व) સુંદર-પર્વ-ભાગ-સાંધો-વિભાગ.

सुपर्वा स्त्री. (सुष्ठु पर्व यस्याः) ધોળી ધ્રોખડ.

सुपाक्य न. (सुपाकाय हितं यत्) બિડ્લવણ-એક જાતનું મીઠું.

सुपात्र न. (सुष्ठु पात्रं) સારૂં પાત્ર.

सुपाद् त्रि. पु. (शोभनौ पादौ यस्य) સારા પગવાળુ, સાતમા જૈન તીર્થંકર.

सुपार्श्व पु. (सुष्ठु पार्श्वोऽस्य कर्म० वा) ખાખરાનું ઝાડ, સંપાતિપક્ષીનો પુત્ર એક પક્ષી, મેરૂની ઉત્તરે આવેલ એક પર્વત, સારૂં પડખું.

सुपार्श्व त्रि. (सुष्ठु पार्श्वौ यस्य) સારાં પડખાંવાળુ.

सुपार्श्वक पु. (सुपार्श्व+संज्ञा. कन्) ગર્દભાંડ વૃક્ષ, ભાવી ત્રીજા જૈન તીર્થંકર.

सुपिङ्गला स्त्री. (सुष्ठु पिङ्गला) માલકાંકણી, જીવન્તી વૃક્ષ.

सुपीत न (सुष्ठु पीतम्) ગાજર.

सुपीत त्रि. (सुष्ठु पीतः) સુંદર પીળારંગવાળુ.

सुपुट पु. (सुष्ठु पुटमस्य) કોલકન્દ, વિષ્ણુકન્દ.

सुपुत्र पु. (सुष्ठु पुत्रः) સારો પુત્ર.

सुपुत्रिका स्त्री. (सुष्ठु पुत्र इव पक्षः यस्याः कप्+टाप्) લાખ.

सुपुत्रिन् त्रि. (सुपुत्र+मत्वर्थे इनि) સારા પુત્રવાળુ.

सुपुत्री स्त्री. (सुष्ठु पुत्री) સારી પુત્રી.

सुपुष्करा स्त्री. (सुष्ठु पुष्करमस्याः अच्+टाप्) સ્થલ પદ્મિની, જમીન ઉપર થનાર કમળનો વેલો.

અત્યન્ત કોમળ, સુંદર કુમારાવસ્થાવાળું.

सुकुमारक न. (सुकुमार+संज्ञायां कन्) તમાલ પત્ર.

सुकुमारक पु ડાંગેર, શાળ.

सुकुमारा स्त्री. (सुकुमार+स्त्रियां टा) જાઈનું ઝાડ, બટમોગરો, મોગરો, કેળ, પૃક્કા વનસ્પતિ, માલતીની વેલ.

सुकृत् त्रि. (सु+कृ+क्विप् तुक् च) પુણ્યકારક, પુણ્ય કરનાર, પુણ્યશાળી, ધાર્મિક મનુષ્ય.

सुकृत न. (सु+कृ+भावे क्त) પુણ્ય, ધર્મ, સારૂં કામ, મંગળ, શ્રેષ્ઠ કર્મ.

सुकृत त्रि. (सु+कृ+कर्मणि क्त) સારી રીતે કરેલ, સારૂં કરેલ, શુભ, માંગલીક.

सुकृति स्त्री (सु+कृ+भावे क्तिन्) પુણ્ય, મંગલ, સત્કર્મ, સારૂં કામ, ધર્મ.

सुकृतिन् त्रि. (सुकृतमनेन इष्टा० इनि) પુણ્યશાળી, માંગલિક, સત્કર્મવાળુ, સારૂં કામ કરનાર, શુભવાળું, ધર્મિષ્ટ.

"जयन्ति ते सुकृतिनो रससिद्धाः कवीश्वराः
नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयम्" ॥ भर्तृहरि.

सुकेसर पु. (सुष्ठु केसरो यस्य) બીજોરાનુ ઝાડ.

सुकोली स्त्री. (सुष्ठु कोलो यस्यां) ક્ષીરકાકોલી વનસ્પતિ.

सुकोपक पु. (सुष्ठु कोपोऽस्य कप्) 'कोषाम्र' નામે વૃક્ષ.

सुक्रिय त्रि. (सुष्ठु क्रिया यस्य) સારી ક્રિયાવાળું, સત્કર્મવાળુ, પુણ્યશાળી, ધર્મિષ્ટ.

सुक्रिया स्त्री. (सुष्ठु क्रिया) સારી ક્રિયા, સત્કર્મ, પુણ્યકર્મ, ધર્મ.

सुख् (चु. उभ. स. सेट् सुखयति-ते) સુખસંપાદન કરવું, સુખ મેળવવું, સુખકરવું, સુખી થવું.

सुख न. (सुखयति, सुख्+अच्) પુણ્યજન્ય આનંદ, એકગુણ, જેના અનુભવમાટે ચિત્ત અનુકૂળ થાય છે તે પદાર્થ, સ્વર્ગ, ઋદ્ધિ નામે ઔષધિ.

सुख त्रि. (सुखमस्त्यस्य सुख+अच्) સુખી, સુખકારક.

सुखकर त्रि. (सुखं करोति, कृ+अच्) સુખકરનાર, સુખી કરનાર,

सुखकारक त्रि. (सुख+कृ+ण्वु) સુખ કરનાર.

सुखकारिन् त्रि. (सुख+कृ+णिनि) સુખ કરનાર.

सुखङ्कर त्रि (सुखं करोति, कृ+अच्-मुम्) સુખ કરનાર.

सुखङ्करी स्त्री. (सुखङ्कर+स्त्रियां जाति. ङीष्) જીવન્તી વૃક્ષ, સુખકારી સ્ત્રી.

सुखंघुण पु. (सुखं+घुण्-क मुम्) શિવનું એક હથિયાર ખટ્વાઙ્ગ.

सुखचार पु. (सुखः चारो गतिर्यस्य) ઉત્તમ ઘોડો.

सुखच्छेद्य त्रि. (सुखेन छेद्यः) સહેલાઈથી છેદવાલાયક, સહેલાઈથી કાપી શકાય તેવું.

सुखजात त्रि. (जातं सुखं यस्य परनिपा.) જેને સુખ થયું હોય તે, સુખી.

सुखजात त्रि. (सुखेन जातः)સુખથી ઉત્પન્ન થયેલ, સહેલાઈથી જન્મેલ.

सुखद पु. (सुखं ददाति, दा+क) વિષ્ણુ, સંગીતશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ધ્રુવ.

सुखद त्रि. (,, ,,) સુખ આપનાર.

"नखमुखलालनसुखदा •रामा यामा नितंबविस्तारा"
उद्भटः

सुखदा स्त्री. (सुखं ददाति, दा+क+टाप्) સ્વર્ગની વેશ્યા, અપ્સરા, ખીજડીનું ઝાડ.

सुखदोह्या स्त्री. (सुखेन दोह्या, दुह्+ण्यत+टाप्) સહેલાઈથી દોહી શકાય તેવી ગાય.

सुखप्रतीक्ष त्रि. (सुखस्य प्रतीक्षा यस्य) સુખની આશા રાખનાર, સુખની રાહ જોનાર

सुखप्रतिक्षा स्त्री. (सुखस्य प्रतीक्षा) સુખની રાહ, સુખની આશા.

सुखभाज् त्रि. (सुखं भजते, भज्+क्विप्) સુખી, સુખ સેવનાર, સુખભોગવનાર.

सुखम् अव्य. (सुख्+अमु) સુખેથી, સહેલાઈથી, અનાયાસે, ખુશીથી.

"अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः" भर्तृहरिः

सुखमय त्रि. (सुख+प्रचुरार्थे मयट्) સુખમય, સુખી, ઘણુંજ સુખી, સુખ સ્વરૂપ.

सुखमोदा स्त्री. (सुखकरो मोदो यस्याः) સલ્લકી વૃક્ષ.

सुखरात्रि स्त्री. (सुखा सुखकरी रात्रिर्यस्याम्) આશ્વિન મહિનાની અમાસ-દિવાળી, મહાલક્ષ્મી દેવી.

सुखरात्रिका स्त्री. (सुखा सुखकरी रात्रिर्यस्या कप्+

सुपुष्प न. (सुष्ठु पुष्पं यस्य) લવીંગનું ફૂલ, પ્રપૌણ્ડરીક, આહવલ્ય, રૂ, સ્ત્રીઓનું રજ.

सुपुष्प न. (सुष्ठु पुष्पं) સારૂં ફૂલ.
सुपुष्पैराकीर्णं कुसुमधनुषो मन्दिरमहो" श्यामास्तवः

सुपुष्पक पु. (सुष्ठु पुष्पं यस्य कप्) મંદારવૃક્ષ.

सुपुष्पिका स्त्री. (शोभनानि पुष्पाणि यस्याः ङीप्-कप्+टाप् ह्रस्वः) પાટલા વનસ્પતિ.

सुपुष्पी स्त्री. (सुष्ठु शोभनानि पुष्पाणि यस्याः ङीप्) ધોળી અપરાજીતા વનસ્પતિ, સુવા, વરીયાળી, દ્રોણુપુષ્પી, જીર્ણફંજી, કેળ.

सुपूर पु. (सुष्ठु पूर्य्यते, सू+पूर्+क) બીજોરૂ.

सुपूरक पु. (सुष्ठु पूरयति, पूर्+ण्वुल्) એક જાતનું ઝાડ–બકવૃક્ષ.

सुप्त न. (स्वप्+भावे क्त–संप्रसारणम्) ઉંઘેલું, સુતેલું.

सुप्तघातक त्रि. (सुप्तमपि हन्ति, हन्+ण्वुल्) ઘાતકી–સુતેલાને મારનાર.

सुप्तजन पु. (सुप्तो जनो यत्र सुप्तश्चासौ जनश्च वा) અડધી રાત, સુતેલો માણસ, ઉંઘેલો લોક.

सुप्तज्ञान न.(सुप्ते निद्रावस्थायां ज्ञानम्) સ્વપ્ન, સમણું.

सुप्ति स्त्री. (स्वप्+भावे क्तिन्) નિદ્રા, ઉંઘ, સુઇ જવું તે, સ્વપ્ન, સ્પર્શપણુ, વિશ્વાસ.

सुप्रतिभ त्रि. (सुष्ठु प्रतिभा यस्य) ઉજ્વળ બુદ્ધિવાળુ, સારી બુદ્ધિવાળુ.

सुप्रतिभा स्त्री. (सुष्ठु प्रतिभा यस्याः) ઉજ્વળ બુદ્ધિ, દારૂ, મદિરા.

सुप्रतिष्ठ त्रि. (सुष्ठु प्रतिष्ठा यस्य) સારી પ્રતિષ્ઠાવાળુ, સારી રીતે વખણાયેલ, પ્રસિદ્ધ.

सुप्रतिष्ठा स्त्री. (सुष्ठु प्रतिष्ठा) પ્રશંસા, પ્રસિદ્ધિ, વખાણુ, પાંચઅક્ષરના ચરણુવાળો છન્દ.

सुप्रतिष्ठित त्रि. (सु+प्रति+स्था+क्त) સારી રીતે પ્રતિષ્ઠા કરેલ–સ્થાપેલ, "सुप्रतिष्ठ" શબ્દ જુઓ.

सुप्रतिष्ठित पु. (सु+प्रति+स्था+क्त) ઉંબરાનું ઝાડ.

सुप्रतीक पु. (शोभनाः प्रतीकाः यस्य) ઇશાનકોણુનો દિગ્ગજ, શિવ, કામદેવ.

सुप्रतीक त्रि. (सुष्ठु प्रतीकं यस्य) સુંદર અંગવાળુ.

सुप्रतीक न. (शोभनं प्रतीकं) સુંદર અંગ.

सुप्रभ त्रि. (सुष्ठु प्रभा यस्य) સારી કાન્તિવાળુ, સુંદર કાન્તિવાળુ.

सुप्रभा स्त्री. (सुष्ठु प्रभा) સારી કાન્તિ, અત્યન્ત કાન્તિ, અગ્નિની એક જીભ, વાકુચી વનસ્પતિ, ઉજ્વળ તેજ, એક સરસ્વતી નદી.

सुप्रभात न. (सुष्ठु प्रभातम्) સારો પ્રાતઃકાળ, પ્રાતઃકાળે ભણવા યોગ્ય માંગલીક વાક્ય.

सुप्रभात त्रि. (सुष्ठु प्रभातः) સારી રીતે ચળકેલું.

सुप्रयुक्त न. (सुष्ठु प्रयुक्तम्) સારી રીતે પ્રયોગ.

सुप्रयुक्त त्रि. (सु+प्र+युज्+क्त) સારી રીતે પ્રયોગ કરેલ, સારી રીતે યોજેલ, જોડેલ.

सुप्रयुक्तविशिख पु. (सुष्ठु प्रयुक्तः निक्षेपो यस्य तादृशो विशिखो यस्य) ઝડપથી બાણુ ફેંકનાર, બાણુ ફેંકવાના અભ્યાસમાં કુશળ.

सुप्रयुक्तशर पु. (सुप्रयुक्तः शरो यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

सुप्रयोगविशिख पु. (सुष्ठु साध्यसाधनक्षमत्त्वात् शोभनः प्रयोगो निक्षेपो यस्य तादृशः विशिखो यस्य) ઝડપથી બાણુ ફેંકનાર, બાણુ ફેંકવામાં કુશળ.

सुप्रयोगशर पु. (सुप्रयोगः शरो यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

सुप्रलाप पु.(सुष्ठु प्रलापः) સારૂં ભાષણ, સારૂં વચન.

सुप्रलापिन् त्रि. (सुप्रलाप+अस्त्यर्थे इनि) સારૂં વચન બોલનાર.

सुप्रसन्न पु. (सु+प्र+सद्+क्त) કુબેર.

सुप्रसन्न त्रि. (सुतरां प्रसन्नः) સારીરીતે પ્રસન્ન, અત્યન્ત પ્રસન્ન.

सुप्रसन्नक पु. (सुप्रसन्न+संज्ञा. कन्) "कृष्णार्जुन" શબ્દ જુઓ.

सुप्रसन्नता स्त्री. (सुप्रसन्नस्य भावः तल्+टाप्) સારી રીતે પ્રસન્નપણું, અત્યન્ત પ્રસન્નપણું.

सुप्रसन्नत्व न. (सुप्रसन्नस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सुप्रसाद पु. (सुष्ठु प्रसादो यस्य सुष्ठु प्रसादो वा) શિવ, સુંદર પ્રસન્નતા, અત્યન્ત પ્રસન્નપણું.

सुफल पु. (सुष्ठु फलं यस्य) દાડમ, બોર, મગ, કરેણુ, કોઠ.

सुफल त्रि. (,, ,, ,,) સુંદર ફળવાળુ, ઘણાં ફળવાળુ.

सुफला स्त्री. (सुष्ठु फलं यस्याः) ઇન્દરવરણી, કોળાનો વેલો, કેળ, પીળી દ્રાક્ષ, કાશ્મરી વનસ્પતિ.

दुःकर्ण पु (दुष्टौ कर्णौ अस्य) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.

दुःकूल पु. (दुर्दुखं तज्जनकं कूलं रोधो यस्मात्) ચોર નામનું એક ગન્ધદ્રવ્ય.

दुःख (दुःखकरणे कड्वा. पर. अक. सेट् दुःख्यति) દુઃખ કરવું

दुःख् (तत्क्रियायाम् चुरा उभ. अक. सेट् दुःखयति दुःखयते) પીડાવું, દુખી થવું, દુખ દેવું.

दुःख पु. (दुष्टानि खानि यस्मिन्, दुष्टं खनति खन् ड यद्वा दुःखयतीति+अच् वा) દુઃખ, પીડા, રજોગુણથી પેદા થયેલ ચિત્ત ધર્મનો એક ભેદ, ન્યાયશાસ્ત્રમાં જીવાત્માનો એક ગુણ, સંસાર, એક રોગ.

यथा—"अभ्यग्रभावः खलु वान्धवानां सुखस्य दुःखस्य च वृद्धिहेतुः"। जीवंधर च. का. "दुःखमेव वा" त. अ.

दुःख त्रि. દુઃખવિશિષ્ટ, દુઃખવાળું.

यथा—सुसुखा न च दुःखा सा न शीता न च घर्मदा" हरिवंशे.

दुःखकर त्रि. (दुखं करोति कृ+ट) દુઃખ કરનાર, પીડા કરનાર.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामो यत्र) સંસાર.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामः) દુઃખોનો સમૂહ.

दुःखच्छिन्न त्रि. (दुःखेन च्छिन्नम्) દુઃખથી છેદાય તેવું.

સંસાર.

दुःखा स्त्री. (जै. प्रा. दुक्खा) બીજાની પ્રેરણાથી ઉત્પન્ન થયેલી અશાતાવેદના.

दुःखित त्रि. (दुखम् संजातमस्य तारकादिभ्य इतच्) દુઃખ પામેલ, દુઃખી.

दुःखिन् त्रि. (दुखमस्त्यस्य इनि) દુઃખી, પીડા પામેલું.

दुःशकुन न. (दुष्टं शकुनम्) અશુભ સૂચક નિમિત્ત, અપશુકન.

दुःशला स्त्री. તે નામની ધૃતરાષ્ટ્રની પુત્રી.

दुःशास त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास् कर्मणि वेदे खल्) દુઃખથી શીખામણ આપી શકાય તેવું.

दुःशासन त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास्+युच्) મુશ્કેલીથી જેનું શાસન થાય છે તે.

दुःशासन पु. (,, ,, ,,) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.

दुःशील त्रि. (दुष्टं शीलमस्य) દુષ્ટ શીલવાળું, ખરાબ વર્તણૂંકવાળું.

दुःशोध त्रि. (दुर्+शुध्+कर्मणि खल्) દુઃખથી શોધવા યોગ્ય, દુઃખથી જેનો ઉપાય થઈ શકે તે.

दुःषन्धि पु. (दुष्टः सन्धिः) ખરાબ સલાહ, અયોગ્ય સંધિ, દુષ્ટ સન્ધિ.

दुःषमस् अव्य. (दुष्टं समनम) બરાબર રીતે નહીં, યોગ્ય રીતે નહીં, ખરાબ, ગાઢ રીતે નહીં, નિંદા.

दुःसक्थि त्रि. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

दुःसन्धान त्रि. (दुःखेन संधीयतेऽसौ) મુશ્કેલાઇથી એકઠું કરવા યોગ્ય, દુઃખે કરી સંધિ કરવા લાયક, यथा—"दुःसन्धानश्च दुर्जनो भवति" हितोपदेशे

दुःसम त्रि. (दुष्टं सममत्र) ગેરવાજબી, અયોગ્ય.

दुःसह त्रि. (दुःखेन सह्यतेऽसौ खल्) મુશ્કેલાઇથી ખમાય તેવું, મુશ્કેલાઇથી સહન થાય તેવું. यथा—"भवत्यनिष्टादपि नाम दुःसहात्" कुमारसंभवे.

दुःसहा स्त्री. (,, ,,) નાગદમની.

दुःसाध त्रि. (दुःखेन साध्यतेऽसौ खल्) દુઃખથી સાધી શકાય તેવું.

दुःसाधिन् त्रि. (दुष्टं साधयति साधि+णिनि) દુષ્ટ સાધક.

दुःसाधिन् पु. (,, ,,) દ્વારપાલ, પહેરેગીર.

दुःसाध्य त्रि. (दुःखेन साध्यम् साध्+ण्यत्) દુઃખથી સધાય તેવું, મુશ્કેલાઇથી પુરૂં થાય એવું.

दुःस्त्री स्त्री. (दुष्टा स्त्री) દુષ્ટા સ્ત્રી, નઠારી સ્ત્રી.

दुःस्त्रीता स्त्री. (दुष्टस्त्रियाः भावः तल् टाप्) દુષ્ટ સ્ત્રીપણું.

दुःस्त्रीत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दुःस्थ त्रि. (दुष्टं तिष्ठति स्था+क) કંગાલ, ગરીબ, બુદ્ધ, દુર્ગત, ખરાબ સ્થિતિવાળું, દુષ્ટ રીતે રહેલું, મૂર્ખ, અજાણ્યું, દુર્દશામાં આવેલું.

दुःस्थिति स्त्री. (दुष्टा स्थितिः) ખરાબ સ્થિતિ, દુર્ગતિ, દુષ્ટ સ્થિતિ.

दुःस्पर्श त्रि. (दुःखेन स्पृश्यतेऽसौ दुर्+ स्पृश् कर्मणि खल्) મુશ્કેલાઇથી અડકાય એવું, અડકવાને અયોગ્ય, દુઃખે કરીને સ્પર્શ કરી શકાય તેવું.

दुःस्पर्शा स्त्री. (,, ,, खल्+टाप् च) વનસ્પતિ ભોરીંગણી, વનસ્પતિ ધમાસો, આકાશવલ્લી–આકાશની વેલ, કંટકારી લતા, કપિકચ્છુ–કવચ

दुःस्फोट पु. (दुष्टं स्फोटयति स्फुट्+अच्) ખરાબ ફોલ્લો, ખરાબ વ્રણ, એક જાતનું હથિઆર.

दुःस्वप्न पु. (दुष्टः स्वप्नः) ખરાબ સ્વપ્ન.

दुकूल न. (दुष्टं कूलति कूल्+आवरणे क) રેશમી વસ્ત્ર, ઝીણું વસ્ત્ર, બારીક વસ્ત્ર, સુતરાઉ લીસું વસ્ત્ર. यथा—"अस्याश्च नितम्बतले दुकूलस्वच्छजलविलसित-मैक्तमिव" जीव. च. काव्ये

दुगूल न. (दुकूल पृषोदरादित्वात्साधुः) ઉપરનો અર્થ.

दुग्ध न. (दुह्यते स्म दुह्+कर्मणि क्तः) દૂધ–દુગ્ધ, કુત્સિત તૃણ, કતૃણ

दुग्ध त्रि. (दुह्+क्तः) દોહેલ, પૂર્ણ કરેલ, ભરેલ.

दुग्ध न. (दुह्+भावे क्तः) દોહન–દોહવું તે.

दुग्धकूपिका स्त्री. (दुग्धकूपः साधनत्वेनास्त्यस्याः इति दुग्धकूप+ठन्+टाप्+इत्वम्) એક જાતનું પકવાન.

दुग्धता स्त्री. (दुग्धस्य भावः तल् टाप्) દુગ્ધપણું દૂધપણું.

दुग्धतालीय न. (दुग्धस्य तालाय प्रतिष्ठायै हितम् दुग्धताल+छः) દૂધનું ફીણ, દૂધની તર, દુગ્ધાગ્ર.

दुग्धपाचन न. (दुग्धं पाच्यतेऽनेन पाचि+करणे ल्युट्) દૂધ રાંધવાનું પાત્ર, વાસણ.

दुग्धपाषाण पु (दुग्धे क्षीरे पाषाण इव कठिनं यस्य) એક જાતનું વૃક્ષ, विरगोला.

दुग्धपाषाणक पु. (दुग्धपाषाण+क) ઉપરનો અર્થ.

दुग्धपुष्पी स्त्री. (दुग्धमिव शुभ्रं पुष्पं मंजरी यस्याः ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ "दुग्धपेया"

दुग्धफेन पु. (दुग्धस्य फेनो यत्र) સાકર સહિત ક્ષીરાન્ન, દૂધપાક.

दुग्धफेन न. (दुग्धस्य फेनम्) દૂધનું ફીણ, દૂધની તર.

दुग्धफेनक पु. (दुग्धफेन स्वार्थे क) દુગ્ધપાક, ક્ષીરાન્ન

दुग्धफेनी स्त्री. (दुग्धवत् शुभ्रः फेनो यस्या ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ. "दुग्धफेनिका"

दुग्धबंध पु. (दुग्धार्थं गोः बन्धः) દૂધ દોહવા માટે ગાયનો બંધ, ગાયને બાંધવી તે.

दुग्धबंधक पु (दुग्धबन्ध+क) ઉપરનો અર્થ.

दुग्धबीजा स्त्री. (दुग्धवत् शुभ्रं बीजं यस्याः टाप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

दुग्धसमुद्र पु. (दुग्धस्य समुद्रः) દૂધનો દરીઓ–ક્ષીરસમુદ્ર.

दुग्धाक्ष पु. (दुग्धवत् शुभ्रं अक्षं चिह्नविशेषो यस्य) એક જાતનો પત્થર.

दुग्धाङ्क पु (दुग्धमिव शुभ्रः अङ्कः चिह्नभेदो यस्य)

सुफेन न. (सुष्ठु फेनम्) સમુદ્રનું ફીણ, સમદરફીણ.

सुबन्ध पु (सुखेन बध्यतेऽसौ, सु+बन्ध्+घञ्) તલનું ઝાડ.

सुबुद्धि त्रि. (सुष्ठु बुद्धिर्यस्य) સારી બુદ્ધિવાળુ, અત્યન્ત બુદ્ધિવાળુ.

सुबुद्धि स्त्री. (सुष्ठु बुद्धिः) સારી બુદ્ધિ.

सुबोध त्रि. (सुष्ठु बोधो यस्य) સારા જ્ઞાનવાળું, સારા બોધવાળુ.

सुबोध पु. (सुष्ठु बोधः) સારૂં જ્ઞાન, સારો બોધ.

सुभग पु. (सुष्ठु भगः माहात्म्यादिर्यस्य) ચંપાનું ઝાડ, આસોપાલવ, સદાઅમ્લાન વૃક્ષ, ટંકણખાર.

सुभग त्रि. (सुष्ठु भगो यस्य) સારા ઐશ્વર્યવાળુ, ભાગ્યશાળી, સારૂં દેખાવડુ, પ્રિય, નસીબદાર, સુંદર.

सुभगता स्त्री. (सुभगस्य भावः तल्+टाप्) સારા ભાગ્યવાળાપણું, સુંદરતા.

सुभगत्व न. (सुभगस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सुभगम्भावुक त्रि. (असुभगः सुभगो भवति, भू+च्व्यर्थे खुकञ् मुम् च) પ્રિય થનાર.

सुभगम्मन्य त्रि. (आत्मानं सुभगं मन्यते, मन्+ यत्) પોતાને પ્રિય માનનાર, પોતાને દેખાવડું–સુંદર માનનાર, પોતાને ભાગ્યશાળી માનનાર.
"वाचालं मां न खलु सुभगंमन्यमानः करोति" मेघदूते.

सुभगा स्त्री. (सुष्ठु भगो यस्याः) એક જાતની મોથ, શાલપર્ણી, હળદર, લીલી ધ્રોખડ, તુલસી, કાંગ, સરસવ, કસ્તૂરી, સોનેરી કેળ, બટમોગરો, પતિને પ્રિય એવી સ્ત્રી, સુવાસણ સ્ત્રી, નસીબદાર સ્ત્રી.

सुभगातनय पु. (सुभगायाः पतिप्रियायाः तनयः) પતિને પ્રિય એવી સ્ત્રીનો પુત્ર.

सुभगातनया स्त्री. (सुभगायाः तनया) પતિને પ્રિય એવી સ્ત્રીની પુત્રી.

सुभगातनुज पु. (सुभगायाः तनुजः) પતિને પ્રિય એવી સ્ત્રીનો પુત્ર.

सुभगातनुजा स्त्री. (सुभगायाः तनुजा) પતિને પ્રિય એવી સ્ત્રીની પુત્રી.

सुभगासुत पु. (सुभगायाः सुतः) પતિને વહાલી સ્ત્રીનો પુત્ર.

सुभगासुता स्त्री. (सुभगायाः सुता) પતિને વહાલી સ્ત્રીની પુત્રી.

सुभगासूनु पु. (सुभगायाः सूनुः) પતિને વહાલી સ્ત્રીનો પુત્ર.

सुभङ्ग पु. (सुखेन भज्यते, सु+भञ्ज्+घञ्) નાળીયેરનું ઝાડ.

सुभङ्ग त्रि. (सुखेनानायासेन भज्यते, सु+भञ्ज्+घञ्) સારી રીતે ભાંગી શકાતુ હોય એવું, સહેલાઇથી ભંગાય તેવું.

सुभट पु. (सुष्ठु भटः) સુંદર યોદ્ધો, સારો યોદ્ધો.

सुभद्र पु. (सुष्ठु भद्रं यस्मात्) વિષ્ણુ, તે નામે એક રાજા.

सुभद्र त्रि. (सुष्ठु भद्रं यस्य) સારા કલ્યાણવાળુ, સારૂં માંગળીક.

सुभद्रक पु. (सुभद्र+संज्ञायां कन्) દેવનો રથ, બીલીનું ઝાડ.

सुभद्रा स्त्री. (शोभनं भद्रं यस्याः) શ્યામાલતા, શ્રી કૃષ્ણની બહેન સુભદ્રા, અર્જુનની સ્ત્રી.

सुभद्राणी स्त्री. (सुभद्रं सुमङ्गलमानयति, आ+नी+ड गौरा. ङीप् णत्वं) ત્રાયમાણાલતા.

सुभद्रातनय पु. (सुभद्रायाः तनयः) સુભદ્રાનો પુત્ર અભિમન્યુ.

सुभद्रातनुज पु. (सुभद्रायाः तनुजः) અભિમન્યુ.

सुभद्रात्मज पु. (सुभद्रायाः आत्मजः) અભિમન્યુ.

सुभद्रापति पु. (सुभद्रायाः पतिः) અર્જુન.

सुभद्रापुत्र पु. (सुभद्रायाः पुत्रः) અભિમન્યુ.

सुभद्राभर्तृ पु. (सुभद्रायाः भर्ता) અર્જુન.

सुभद्रासुत पु. (सुभद्रायाः सुतः) અભિમન્યુ.

सुभद्रासूनु पु. (सुभद्रायाः सूनुः) અભિમન્યુ.

सुभद्रास्वामिन् पु. (सुभद्रायाः स्वामी) અર્જુન.

सुभद्रेश पु. (सुभद्रायाः ईशः) અર્જુન.

सुभद्रेश्वर पु. (सुभद्रायाः ईश्वरः) અર્જુન.

सुभाञ्जन पु. (सुष्ठु भाति, भा+क, शुभं ऽञ्जनं यस्मात्) સરગવાનું ઝાડ.

सुभाषण न. (सुष्ठु भाषणम्) સારૂં વચન, સારૂં ભાષણ.

सुभाषित न. (सुष्ठु भाषितम्) ઉપરનો શબ્દ.

सुपुप्सत् त्रि. (स्वप्+सन्+वर्तमाने शतृ) सुवा ઇચ્છતુ, નિદ્રા લેવા ચહાતું, ઉંઘવા ઇચ્છતું.

सुपुप्सा स्त्री. (स्वप्+सन्+अ+टाप्) સુવાની ઇચ્છા, નિદ્રા લેવાની ઇચ્છા, ઉંઘવાની ઇચ્છા.

सुपुप्सु त्रि. (स्वप्+सन्+उ) સુવા ઇચ્છનાર, નિદ્રા લેવા ઇચ્છનાર, ઉંઘવા ઇચ્છનાર.

सुपुम्णा स्त्री. (सुपु इत्यव्यक्तं शब्दं म्नायति, म्ना+क+टाप्) શરીરમાં તે નામની એક નાડી-જેમાં જીવ નિદ્રાવસ્થામાં રહે છે.

सुषेण पु. (सुष्ठु सेनयति, सेनां करोति अच् पत्वं) કરમદાનું ઝાડ, નેતરનું ઝાડ, ચિકિત્સક એક વાનર, વિષ્ણુ.

सुषेणिका स्त्री. (सुषेणी+कन्-टाप्) કાળુ નસોતર.

सुषेणी स्त्री. (सुषेण+स्त्रियां ङीप्) નસોતર.

सुषोमा स्त्री. તે નામની એક નદી.

सुष्ठु अव्य. (सु+स्था+कु) સારૂં, સારી રીતે, પ્રશંસામાં, અતિશય એવા અર્થમાં તથા સત્યમાં વપરાય છે.

सुष्म न. (सु+मक् सुक् च) દોરડું.

सुसंस्कृत त्रि. (सु+सम्+कृ+क्त सुम् च) સારીરીતે સંસ્કારવાળુ કરેલ ઘી વિગેરે, અનેકદ્રવ્યથી પ્રયત્ન પૂર્વક રાંધેલ, ઉત્તમ સંસ્કારવાળુ.

सुसत्य त्रि. (सुष्ठु सत्यम्) ઘણુ જ સત્ય, સારી રીતે સાચ.

सुसिकत त्रि. (सुष्ठु सिकता यस्मिन्) સાકરવાળુ, ઉત્તમ રેતીવાળુ.

सुसिकता स्त्री. (सुष्ठु सिकता) સાકર, ઉત્તમ જાતની રેતી.

सुसीमा स्त्री. છઠ્ઠા જૈન તીર્થંકરની માતા.

सुस्थ त्रि. (सुखेन तिष्ठति, स्था+क) સ્વસ્થ, સુખી આરોગ્યવાન્, નીરોગી.

सुस्थता स्त्री. (सुस्थस्य भावः, तल्+टाप्) તન્દુરસ્તી, સુખીપણુ, નીરોગીપણુ.

सुस्थत्व न. (सुस्थस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

सुस्ना पु. (सु+स्ना+क्विप्-टाप्) એક જાતનું ધાન્ય.

सुस्नात त्रि. (सु+स्ना+क्त) સારી રીતે સ્નાન કરેલ, મંગલ દ્રવ્યથી જેણે સ્નાન કર્યું હોય તે.

सुस्मिता स्त्री. (सुष्ठु स्मितं यस्याः) એક જાતની સ્ત્રી.

सुस्वप्न (सुष्ठु स्वप्नम्) સારું સ્વપ્ન.

सुह् "षुह्" જુઓ.

सुहस्तिन् पु. દશ પૂર્વધર પૈકી એક જૈનાચાર્ય.

सुहित त्रि. (सुष्ठु हितं) તૃપ્ત કરેલ, શાસ્ત્રોક્ત રીતે કરેલ.

सुहित न. (सुष्ठु हितम्) સારૂં હિત.

सुहिता स्त्री. (सुष्ठु हितं यस्याः) તે નામની અગ્નિની એક જીભ.

सुहृद् पु. (सुष्ठु हृदयं यस्य मित्रार्थे हृदादेशः) મિત્ર, જ્યોતિષમાં પ્રસિદ્ધ લગ્નથી ચોથું સ્થાન.

सुभाषित त्रि. (सुष्ठु भाषितम्) સારા રીતે બોલેલું, સારી રીતે કહેલું, ઠીક કહેલું.

सुभिक्ष त्रि. (सुष्ठु सुखेन लभ्या भिक्षा यत्र) પુષ્કળ અન્નવાળો દેશ-કાળ વિગેરે.

सुभिक्षा स्त्री. (सुष्ठु भिक्ष्यतेऽसौ, सु+भिक्ष्+घञ्+टाप्) "धातृपुष्पिका" નામે એક ઝાડ.

सुभीरुक पु. (सुष्ठु भीः सुभीः तामीरयति विरहिणं, ईर्+ण्वुल्) ખાખરાનું ઝાડ.

सुभूति पु. (सुष्ठु भवति, भू+क्तिन्) તે નામે એક પંડિત, બીલીનું ઝાડ.

सुभूति स्त्री. (सुष्ठु भूतिः) સારૂં ઐશ્વર્ય સારી સમૃદ્ધિ.

सुभूम पु. (सुष्ठु भूमिरस्य अच् समा.) ચક્રવર્તિ, કાર્તવીર્ય, જૈનમત પ્રમાણે ચક્રવાર્ત રાજા.

सुभूमि स्त्री. (सुष्ठु भूमिः) સારી ભૂમિ, સારીજમીન.

सुभूमि त्रि. (सुष्ठु भूमिर्यस्य) સારીભૂમિ-જમીનવાળું.

सुभृत त्रि. (सु+भृ+क्त) સારી રીતે ભરણપોષણ કરેલ, સારી રીતે ધારણ કરેલ.

सुभृश न. (सुष्ठु भृशम्) અત્યન્ત દઢપણું, અતિશય ઘણાપણું.

सुभृश त्रि. (सुष्ठु भृशम्) અતિશય, ઘણું, અત્યન્ત.

सुभैरव त्रि. (सुष्ठु भैरवो यस्य) અત્યન્ત ભયંકર, ઘણુંજ બીહામણું.

सुभ्रु स्त्री. (सुष्ठु भ्रु यस्याः) નારી, હરકોઇ સ્ત્રી.

सुभ्रु त्रि. (,, ,, यस्य) સુંદર ભમરવાળું.

सुभ्रू स्त्री. (सुष्ठु भ्रु यस्याः ऊङ्) હરકોઇ સ્ત્રી.

सुम न. (सुष्ठु मीयतेऽदः, सु+मा-घञर्थे क) પુષ્પ, ફૂલ.

सुम पु. (सु+मक्) ચન્દ્ર, કપૂર, આકાશ.

सुमङ्गल न. (सुष्ठु मङ्गलम्) સારૂં મંગળ.

सुमङ्गल त्रि. (सुष्ठु मङ्गलं यस्य) સારા મંગળવાળું, સારૂં માંગલિક.

सुमङ्गला स्त्री. (सुष्ठु मङ्गलं यस्याः) તે નામેએકઝાડ.

सुमति त्रि. (सुष्ठु मतिर्यस्य) સારી બુદ્ધિવાળું.

सुमति स्त्री. (शोभना मतिः) સારી બુદ્ધિ, વિષ્ણુયશાની પત્ની, એક જીનદેવની માતા.

सुमद त्रि. (सुष्ठु मदो यस्य) અત્યન્ત મદવાળું, સારી રીતે મદવાળું.

सुमदन त्रि. (सुष्ठु मदयति कोकिलान्, मद्+णिच्+ल्यु) આંબાનુ ઝાડ.

सुमदात्मजा स्त्री. (सुमदः आत्मज इव यस्याः) અપ્સરા.

सुमधुर न. (सुतरां मधुरम्) અત્યન્ત પ્રિયવાકય, સાંત્વન વાકય.

सुमधुर पु. (,, ,,) અતિમધુરરસ, જીવશાક વનસ્પતિ.

सुमधुर त्रि. (सुष्ठु मधुरः) અત્યન્ત મધુર, ઘણું જ મીઠું.

सुमध्यमा स्त्री. (सुष्ठु मध्यमो यस्याः) સુંદર કેડ વાળી સ્ત્રી,

सुमन पु. (सुष्ठु मन्यते, मन्+अप्) ધંતુરો.

सुमन त्रि. (,, ,, ,,) મનોહર, સુંદર.

सुमनःपत्रिका स्त्री. (सुमनसः जात्या इव पत्रमस्याः-कप् अत इत्वं) "जातिपत्रिका" વનસ્પતિ.

सुमनःफल न. (सुष्ठु मनो यस्या वा सुमनसः फलम्) જાયફળ.

सुमनस् न. (सुष्ठु मनो यस्मात् कर्म.) પુષ્પ, ફૂલ, ઘણું જ શાન્ત મન, સારૂં મન.

सुमनस् स्त्री. (सुष्ठु मनो यस्याः) માલતી, શતપત્રી.

सुमनस् त्रि. (सुष्ठु मनो यस्मात् यस्य वा) સારા મનવાળું, ઘણાજ શાન્ત મનવાળું.

सुमनस् पु. (,, ,,) દેવ, પંડિત, લીંબડાનું ઝાડ, મહાકરંજ વૃક્ષ, ઘઉં.

सुमना स्त्री. (सुष्ठु मन्यते, मन्+अप्+टाप्) માલતી નામ લતા.

सुमनोरजस् न. (सुमनसां रजः) પુષ્પની રજ-પરાગ.

सुमनोहर त्रि. (सुतरां मनोहरः) અત્યન્ત મનોહર, ઘણું જ સુંદર.

सुमन्तु पु. (सु+मन्+तुन्) અથર્વ વેદનું અધ્યયન કરનાર વ્યાસનો શિષ્ય એક મુનિ, કલ્કિદેવનો મોટો ભાઇ, દશરથનો સારથિ.

सुमन्तु त्रि. (,, ,,) અત્યન્ત અપરાધી, ઘણા અપરાધવાળું.

सुमन्त्र त्रि. (सुष्ठु मन्त्रो यस्य सुष्ठु मन्त्रो वा) દશરથ

सू स्त्री. (सू+क्विप्) પ્રસવ, જન્મ, જણવુ, ઉત્પત્તિ, ક્ષેપ, ફેંકવુ. પ્રેરણા કરવી, મોકલવું.

सूक न. (सू प्रेरणे+क्विप् संज्ञायां कन्) કમલ, વાયુ, પવન, બાણ.

सूकर पु. (सू-इत्यव्यक्तं शब्दं करोति, कृ+अच्) વરાહ, ભુંડ, ડુક્કર, કુંભાર, એક જાતનો મૃગ.

सूकरी स्त्री. (सूकर+स्त्रियां जाति. ङीष्) વરાહણ, ભૂંડણ, ડુક્કરી, કુંભારણ, એક જાતની મૃગલી, વરાહક્રાન્તા વનસ્પતિ.

सूक्त न. (सू+वच्-भावे क्त) સુભાષિત, સુંદર કથન, વિશિષ્ટએકાર્થ પ્રતિપાદક એક દેવતાવાળો વૈદિક મંત્ર સમુદાય.

"नेतुं वांच्छसि यः खलान् पथि सतां सूक्तैः सुधासिन्धुभिः" भर्तृहरिः

सूक्ता स्त्री. (सुष्ठु उक्तं कथनं यस्याः) મેનાપક્ષી.

सूक्ति स्त्री. (सुष्ठु उक्तिः) સુભાષિત, સારૂં વચન, સુંદર કહેવું તે.

सूक्ति त्रि. (सुष्ठु उक्तिर्यस्य) સુભાષિત કહેનાર, સારૂં વચન બોલનાર.

सूक्ष्म न. (सूच्+मन् सुक् च नेट्) દગો, કપટ, અધ્યાત્મ પદાર્થ, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

सूक्ष्म त्रि. (सूच्+मन्-सुक् च) નાનુ, જીણુ, બારીક, થોડું.

सूक्ष्म पु. (,, ,, ,,) નિર્મળીનું ઝાડ कतकवृक्ष.

सूक्ष्मकृष्णफला स्त्री. (सूक्ष्मं कृष्णं फलं यस्याः) એક રેતીવાળો પ્રદેશ વિગેરે.

सूक्ष्मशाख पु. (सूक्ष्मो शाखाऽस्य) પાણીમાં થતો એક જાતનો બાવળ.

सूक्ष्मशालि पु. (सूक्ष्मः शालिरिव) સામો વિગેરે સૂક્ષ્મ ધાન્ય.

सूक्ष्मषट्चरण पु. (सूक्ष्मः षट्चरणः) આંખની પાંપણમાં થતી એક જાતની જૂ.

सूक्ष्मा स्त्री. (सूच्+मन्-सुक् च नेट्-टाप्) જૂઈ, ઝીણી એલચી, રેતી.

सूक्ष्माङ्ग न. (सूक्ष्मं च तत् अङ्गञ्च) વેદાન્ત પ્રસિદ્ધ લિંગ શરીર-જે જીવનું ભોગસાધન ગણાય છે.

सूक्ष्मीकरण न. (सूक्ष्म+च्वि+कृ+ल्युट्) સૂક્ષ્મ કરવું, ઝીણુ-બારીક કરવું.

सूक्ष्मीकृत त्रि. (सूक्ष्म+च्वि+कृ+क्त) ઝીણુ કરેલ, બારીક કરેલું.

सूक्ष्मीभवन न. (सूक्ष्म+च्वि+भू+ल्युट्) સૂક્ષ્મ થવું, બારીક થવું.

सूक्ष्मीभाव पु. (सूक्ष्म+च्वि+भू+अप्) ઉપરનો અર્થ.

सूक्ष्मीभूत त्रि. (सूक्ष्म+च्वि+भू+कर्मणि-क्त) ઝીણુ થયેલ, બારીક થયેલ.

सूक्ष्मैला स्त्री. (सूक्ष्मा चासौ एला च) ઝીણી એલાઈચો.

सूच् (चु. उभ. स. सेट् सूचयति-ते) ચાડી કરવી. દેખાડવું, બતાવવુ, સૂચવવુ, આંતરીક દ્રોહ કરવો.

"सारंगास्ते जललवमुचः सूचयिष्यन्ति मार्गम्। मेघदूते.

રાજાનો સારથિ સુમન્ત્ર, સારોમંત્ર, શુભવિચાર. "ततः सुमन्त्रस्त्वरितं गत्वा त्वरितविक्रमः" रामायणे.

सुमन्त्रित न. (सुष्ठु मन्त्रितम्) સારી સલાહ, સારો વિચાર, સારો મંત્ર.

सुमन्त्रित त्रि. (सुष्ठु मन्त्रितः) સારો વચાર કરેલ, શુભ વિચાર કરેલ, સારીરીતે સલાહ આપેલ.

सुमहत् त्रि. (सुतरां महान्) અત્યન્ત મોટું.

सुमित्र पु. (सुष्ठु मित्रमस्य) તે નામે એક જૈન તીર્થંકર, સુરથરાજાનો પુત્ર એક રાજા.

सुमित्र त्रि. (सुष्ठु मित्रं यस्य) સારા મિત્રવાળુ.

सुमित्र न. (सुष्ठु मित्रम्) સારોમિત્ર.

सुमित्रभू पु. (सुमित्राद् भवति, भू+क्विप्) સગરરાજા.

सुमित्रा स्त्री. (सुष्ठु मित्रं यस्याः) લક્ષ્મણની માતા, દશરથની પત્ની.

सुमित्रातनय पु. (सुमित्रायाः तनयः) લક્ષ્મણ.

सुमित्रातनुज पु. (सुमित्रायाः तनुजः) લક્ષ્મણ.

सुमित्रातनूज पु. (सुमित्रायाः तनूजः) લક્ષ્મણ.

सुमित्रापुत्र पु. (सुमित्रायाः पुत्रः) લક્ષ્મણ.

सुमित्राभू पु. (सुमित्रायाः भवति, भू+क्विप्) લક્ષ્મણ.

सुमित्रासुत पु. (सुमित्रायाः सुतः) લક્ષ્મણ.

सुमित्रासूनु पु. (सुमित्रायाः सूनुः) લક્ષ્મણ.

सुमुख पु. (सुष्ठु मुखमस्मात् अस्य वा) એક જાતનું શાક, ગણપતિ, તે નામે એક નાગ, ગરૂડનો એક પુત્ર, सितार्जक જુઓ, વર્વરજુઓ, वनवर्वरिकाજુઓ.

सुमुख त्रि (सुष्ठु मुखं यस्य) સુંદર મુખવાળુ, મનોહર, સુંદર.

सुमुख न. (सुष्ठु मुखम्) સુંદર મુખ, એક પ્રકારનો નખક્ષત.

सुमुखसू पु. (सुमुखं सूते, सू+क्विप्) ગરૂડ.

सुमुखी स्त्री. (सुष्ठु मुखं यस्याः) સુંદર મુખવાળી સ્ત્રી, સુંદર સ્ત્રી.

सुमुष्टि पु. (सु+मुष्+कर्तरि क्तिच्) એક જાતનો છોડ.

सुमू त्रि. (सुष्ठु मवते, मू+क्विप्) સારીરીતે બાંધનાર.

सुमूल पु. (सुष्ठु मूलमस्य) ધોળો સરગવો.

सुमूल त्रि. (सुष्ठु मूलं यस्य) સારા મૂળવાળું.

सुमूलक न. (सुमूल+संज्ञायां कन्) ગાજર.

सुमूला स्त्री (सुष्ठु मूलमस्याः) શાલપાન વનસ્પતિ, પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

सुमेखल पु. (सुष्ठु मेखला यस्य) મુંજઘાસ.

सुमेखल त्रि. („ „) સુંદર મેખલાવાળુ, સુંદર કંદોરાવાળું.

सुमेखला स्त्री. (सुष्ठु मेखला) સુંદર મેખલા, સુંદર કંદોરો, સારી મેખલાવાળી સ્ત્રી.

सुमेधस् स्त्री. (सुष्ठु मेधाः यस्याः असिच् समा.) માલકાંકણી, જ્યોતિષમતિનો વેલો.

सुमेधस् त्रि. („ „) સારી બુદ્ધિવાળુ.

सुमेरु पु. (सुष्ठु मेरुः) તે નામે એક પર્વત, મેરૂ પર્વત, માળાની વચ્ચેનો મોટો મણકો.

सुम्पलुण्ठ पु. કપૂર.

सुम्भ् पुम्भ् શબ્દ જુઓ.

सुम्भ पु. (सुम्भ्+अच्) તે નામનો એક દેશ.

सुम्भ पु. व. व. (सुम्भः वासोऽस्त्यस्य अच्) સુંભદેશનો રહેવાસી.

सुयशस् स्त्री. (सुष्ठु यशो यस्य) ૧૪મા જૈનતીર્થંકરની માતા.

सुयशस् त्रि. („ „) સારા યશવાળુ.

सुयामुन पु. (यमुनाया इदं, सुष्ठु यामुनं प्रियत्वेनास्त्यस्य अच्) વિષ્ણુ, વત્સરાજ, એક જાતનોમહેલ, તે નામે એક પર્વત, તે નામે એક મેઘ.

सुयुद्ध न. (सुष्ठु युद्धम्) સારૂં યુદ્ધ.

सुयोधन पु. (सुखेन युध्यतेऽसौ, सु+युध्+युच्) ધૃતરાષ્ટ્રરાજાનો મોટો પુત્ર દુર્યોધન.

सुर् पुर् "ધાતુ જુઓ.

सुर पु. (सुष्ठु राति ददात्यभीष्टं रा+क) દેવ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, પંડિત.

सुरकृत त्रि. (सुरेण कृतम्) દેવે કરેલ, સૂર્યે કરેલ, પંડિતે કરેલ.

सुरकृता स्त्री. (सुरैः कृता) ગળો વનસ્પતિ.

सुरक्त त्रि. (सुष्ठु रक्तम्) સારીરીતે રંગેલ, પીળુ, ઘણુંજ લાલ, સારીરીતે રાગ પામેલ, અત્યન્તરાગી.

सुरक्तक पु. (सुरक्त इव कायति-कै+क) એક જાતનો આંબો, સોનાગેરૂ.

सुरक्षण न. (सुष्ठु रक्षणं)સારી રીતે રક્ષણ.

सुरक्षा स्त्री. (सुष्ठु रक्षा) ઉપરનો અર્થ.

सूचनकृत पु. (सूचनं करोति, कृ+क्विप् तुक्च) सूत्रકાર, વિદ્વાન.

सूचनकृत् त्रि. (सूचनं करोति, कृ+क्विप् तुक्च) ચાડી કરનાર, જણુનાર, સૂચવનાર.

सूचना स्त्री. (सूच्+युच्+टाप्) દષ્ટિ, નજર, પીડા, અભિનય, હાવભાવ–ચાળા, ઉપરનો શબ્દ જુઓ.

सूचि स्त्री. (सूच्यतेऽनया, सूच्+णिच्+इ) સીવવાનું સાધન સોય, શિખા, ચોટલી, એક જાતનું નૃત્ય, પુસ્તકનાવિષયનો કોઠો. સૂચીપત્ર, હાવભાવથી સૂચવવું, જણાવવું, હાવભાવ, ચાળા, એક જાતનો ત્રિકોણ, શંકુ, એક જાતની સૈન્યની વ્યૂહ રચના, અંકુર, દર્ભનો અંકુર, કાણાં પાડવાં.

सूचिक त्रि. (सूचिः तया सीवनं शिल्पमस्त्यस्य ठन्) સીવવાના ધંધા ઉપર જીવનાર–દરજી.

सूचिका स्त्री. (सूचि+स्वार्थे क+टाप्) સોય, સોયો, હાથીની શુંઢ.

सूचिकाधर पु. (सूचिकां शुण्डां धरति, धृ+अच्) હાથી.

सूचिकाधर त्रि. (सूचिकां धरति, धृ+अच्) સોય ધારણ કરનાર.

सूचिकाधरी स्त्री. (सूचिकाधर+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

सूचिकाभरण न. ( ) વૈદ્યકમાં કહેલ એક ઔષધ.

सूचिकामुख पु. (सूचिकेव क्रमसूक्ष्मं मुखमस्य) સોયનું મુખ.

सूचिक्षेत्र न. (सूच्याकारं क्षेत्रम्) લીલાવતી પ્રસિદ્ધ સોયના આકારનું એક ક્ષેત્ર.

सूचित त्रि. (सूच्+क्त) કહેલું, જણાવેલું, સૂચવેલું, દિશા કરેલ.

सूचितव्य त्रि. (सूच्+कर्मणि तव्यत्) સૂચવવા લાયક, જણાવવા યોગ્ય, કહેવા લાયક.

सूचिता स्त्री. (सूचि+तल्+टाप्) સોયનું કામ, સોયપણું.

सूचिदल पु. (सूचिवत दलानि यस्य) સિતાવર નામે એક ઝાડ.

सूचिन् पु. (सूच्+णिनि) કાસદ, જાસુસ, ગુપ્તદૂત.

सूचिन् त्रि. (सूचयति, सूच्+णिनि) કહેનાર, જણાવનાર, સૂચવનાર.

सूचिनी स्त्री. (सूच्+णिनि+ङीप्) રાત, હળદર.

सूचिपत्र न. (सूचेः पत्रम्) ગ્રન્થના વિષયને જણાવનાર કોઠો વિગેરે

सूचिपत्रक पु. (सूचिरिव पत्रमस्य कप्) એક જાતનું શાક.

सूचिपुष्प पु. (सूच्याकारं पुष्पं पुष्पाग्रं यस्य) કેતક વૃક્ષ–કેવડાનું ઝાડ.

सूचिरोमन् पु. (सूचिरिव रोमास्य) ડુક્કર, વરાહ. ભુંડ.

सूचिवत् पु. (सूचिरिव तदाकारचञ्चुरस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) ગરૂડ.

सूचिवदन पु. (सूचिरिव वदनं यस्य) નોળીયો, મચ્છર.

सूचिवदनी स्त्री. (सूचिवदन+स्त्रियां जाति. ङीष्) નોળીયણ.

सूचिशालि पु. (सूचिवत् सूक्ष्मः शालिः) સામો વિગેરે સૂક્ષ્મ ધાન્ય.

सूचिसूत्र न. (सूचेः सूत्रम्) સોયનો દોરો.

सूची पु. (सीव्यतेऽनया, सिव्+चट् टेस्त्वं टित्त्वात् ङीप् सूच्+इन्+ङीप् वा) "सूचि" શબ્દ જુઓ.

सूचीकटाह पु. ( ) તે નામે એક ન્યાય.

सूचीक्षेत्र न. (सूच्याख्यं क्षेत्रम्) સોયના આકારનું ક્ષેત્ર.

सूचीदल न. (सूचीव दलानि यस्य) સિતાવર નામે એક ઝાડ.

सूचीपत्र न. (सूच्याः पत्रम्) ગ્રન્થના વિષયને જણાવનાર કોઠા વિગેરે.

सूचीपत्रक पु. (सूचीपत्र+संज्ञा. कन्) સિતાવર નામે એક ઝાડ.

सूचीपत्रा स्त्री. (सूचीव पत्रमस्याः टाप्) એક જાતની ઘ્રોખડ.

सूचीपुष्प पु (सूचीवत् सूक्ष्मं पुष्पं यस्य) કેવડાનું ઝાડ.

सूचीमुख न. (सूच्याः मुखम्) સોયનું મોં.

सूचीमुख न. (सूचीव मुखं यस्य) હીરો, [illegible].

सूचीरोमन् पु. (सूचीव रोमाण्यस्य) વરાહ, ભુંડ, ડુક્કર.

सूचीवत् पु. (सूचीव तदाकारचञ्चुरस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) ગરૂડ.

सुरक्षित त्रि. (सुष्ठु रक्षितम्) સારી રીતે રક્ષેલ. "अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितं सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति"

सुरगज पु. (सुराणां गजः) ઐરાવત હાથી.

सुरगण पु. (सुराणां गणः) દેવોનો સમૂહ, પંડિતોનો સમૂહ.

सुरगिरि पु. (सुराणां गिरिः) મેરૂ પર્વત.

सुरगुरु पु. (सुराणां गुरुः) બૃહસ્પતિ.

सुरग्रामणी पु. (सुराणां ग्रामणीः) ઇન્દ્ર.

सुरङ्ग न. (सुष्ठु रंगो यस्मात्) હિંગળોક, પતંગ.

सुरङ्ग पु (,, ,,) નારંગી, એક જાતનો ખાડો, ભોંયરું, સુરંગ.

सुरङ्ग त्रि. (सुष्ठु रङ्गो यस्य) સારા રંગવાળું, અત્યન્ત આનંદવાળું.

सुरङ्गधातु पु. (सुरङ्गो धातुः) ગેરૂ.

सुरङ्गा स्त्री. (सु+अङ्गच् निपा. टाप्) સંધિ-સાંધો, બાકુ, સુરંગ, ભોંયરુ, ભોથ.

सुरङ्गिका स्त्री. (सुष्ठु रङ्गो रञ्जनं यस्याः कप् अत इत्वं) મોરવેલ.

सुरङ्गी स्त्री. (सुष्ठु रङ्गो रञ्जनं यस्याः गौरा. ङीष्) કાકનાસા વનસ્પતિ, રાતો સરગવો.

सुरचाप पु. (सुरस्य चापः) ઇન્દ્રધનુષ.

सुरजनी स्त्री. (शोभना रजनी) સારી રાત.

सुरज्येष्ठ पु. (सुरेषु ज्येष्ठः) બ્રહ્મા.

सुरञ्जन पु. (सु+रञ्ज्+णिच्+ल्यु) સોપારીનું ઝાડ.

सुरञ्जन न. (,, ,,) સોપારી.

सुरणदी स्त्री. (सुराणां नदी) ગંગા નદી.

सुरत न. (सु+रम्-भावे क्त) સ્ત્રીપુરૂષના સમાગમરૂપ ક્રીડા-મૈથુન.
"कलाशेषश्चन्द्रः सुरतमृदिता बालललना-
स्तनिम्ना शोभन्ते गलितविभवाश्चार्थिषु जनाः ॥ भर्तृहरिः

सुरत त्रि. (सु+रम्+कर्तरि क्त) અત્યન્ત આસક્ત, અત્યન્ત રમેલ, ઘણુંજ માયાળુ.

सुरतरङ्गिणी स्त्री. (तरङ्गाः सन्त्यस्यां, सुराणां तरङ्गिणी) ગંગા નદી.

सुरतरु पु. (सुराणां तरुः) દેવદાર, કલ્પવૃક્ષ.

सुरतताली स्त्री. (सुरतं तालयति, तल्+णिच्+अण् गौरा. ङीष्) દુતી, મસ્તક ઉપરની માળા.

सुरता स्त्री. (सुरस्य भावः तल्+टाप्) દેવોનો સમૂહ, દેવપણું, અત્યન્ત આસક્ત એવી સ્ત્રી, ઘણીજ રાગી સ્ત્રી.

सुरताङ्ग पु. (सुरतस्य अङ्गमत्र) સુરપુન્નાગ વૃક્ષ.

सुरतोषक पु. (सुरस्य तोषकः) કૌસ્તુભ મણિ.

सुरतोषक त्रि. (सुरं तोषयति, तोष्+ण्वुल्) દેવોને સંતોષ ઉપજાવનાર, દેવોને પ્રસન્ન કરનાર.

सुरथ पु. (सुष्ठु रथो यस्य) તે નામે ચંદ્રવંશી એક રાજા.

सुरथ त्रि. (सुष्ठु रथो यस्य) સુંદર રથવાળુ.

सुरदारु न. (सुराणां दारु) દેવદારનું ઝાડ.

सुरदीर्घिका स्त्री. (सुराणां दीर्घिकेव) ગંગા નદી.

सुरदुन्दुभि पु. (सुराणां दुन्दुभिः) દેવોનું નગારું.

सुरदुन्दुभी स्त्री. (सुराणां दुन्दुभिरिवाह्लादकत्वात्) તુલસી.

सुरद्रुम पु. (सुरप्रियो द्रुमः) દેવદાર, દેવનલ વૃક્ષ, કલ્પવૃક્ષ.

सुरद्विष् पु. (सुरान् द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) અસુર.

सुरद्विष् त्रि. (,, ,,) દેવોનો દ્વેષ કરનાર, દેવોનો શત્રુ.

सुरधनुष् न. (सुरस्य धनुः) ઇન્દ્ર ધનુષ.

सुरधुनी स्त्री. (सुराणां धुनी) ગંગા નદી.

सुरधूप पु. (सुरप्रियो धूपः) રાળ.

सुरनगरी स्त्री. (सुराणां नगरी) દેવોની અમરાવતી નગરી.

सुरनदी स्त्री. (सुराणां नदी) ગંગા નદી.

सुरनन्दा स्त्री. તે નામની એક નદી.

सुरनाग पु. (सुराणां नागः) ઐરાવત હાથી.

सुरनाल पु. (सुरप्रियं नालमस्य) દેવનાલ વૃક્ષ.

सुरनिम्नगा स्त्री. (सुराणां निम्नगा) ગંગા નદી.

सुरनिर्गन्ध न. (सुरेषु निर्गन्धम्) पत्रक શબ્દ જુઓ.

सुरपति पु. (सुराणां पतिः) ઇન્દ્ર.
"सुरपतिमपि श्वा पार्श्वस्थं विलोक्य न शंकते।
न हि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिग्रहफल्गुतां" ॥ भर्तृहरिः

सुरपथ पु. (सुराणां पन्थाः इव गत्या धारकत्वात् अच् समा.) આકાશ.

सूचीवदन पु. (सूचीव वदनं यस्य) નોળીયો, મચ્છર.
सूचीवदनी स्त्री. (सूचीवदन+स्त्रियां जाति. ङीप्) નોળીયણ.
सूचीशालि पु. (सूची शाली) સામો વિગેરે સૂક્ષ્મ ધાન્ય.
सूच्य त्रि. (सूच्+यत्) સૂચવવા લાયક, જણાવવા યોગ્ય, કહેવા લાયક.
सूच्यग्र न. (सूच्याः अग्रम्) સોયનો અગ્રભાગ, સોયની અણી.
सूच्यग्रस्थूलक पु. (सूच्यग्रमिव स्थूलः स्वार्थे क) એક જાતનું ઘાસ.
सूच्यास्य पु. (सूचीव आस्यमस्य) ઉંદર.
सूच्यास्या स्त्री. (सूच्यास्य+स्त्रियां टाप्) ઉંદરડી,
सूच्याह्व पु. (सूच्या आह्वा आह्वा यस्य) સિતવારક નામે એક શાક.
सूत पु. (सू-प्रसवे, प्रेरणे ऐश्वर्ये वा+क्त) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, ક્ષત્રિયથી બ્રહ્મણ સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલો એક વર્ણશંકર, વિશ્વકર્મા, સારથિ, બંદી, ભાટચારણ, સૂતપુરાણી-જેનું નામ લોમહર્ષણ છે.
सूत पु. न. પારદ-પારો.
सूत त्रि. (सू-प्रसवे प्रेरणे+क्त) ઉત્પન્ન કરેલ, પ્રેરણા કરેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.
सूतक न. (सू+भावे क्त+स्वार्थे कन्) જન્મ કે મૃત્યુનું સૂતક.
सूततनय पु. (सूतस्य तनयः) રાધાપુત્ર કર્ણ.
सूततनुज पु. (सूतस्य तनुजः) રાધાપુત્ર કર્ણ.
सूततनूज पु. (सूतस्य तनूजः) ઉપર પ્રમાણે.
सूतपुत्र पु. (सूतस्य पुत्रः) કર્ણ રાજા.
सूतसुत पु. (सूतस्य सुतः) રાધાનો પુત્ર કર્ણ.
सूतसूनु पु. (सूतस्य सूनुः) ઉપર પ્રમાણે.
सूति स्त्री. (सू+भावे क्तिन्) પ્રસવ, જન્મ,ઉત્પત્તિ, પેદાશ, જણવું.
सूतिका स्त्री. (सू+क्त-स्वार्थे क अत इत्वं टाप्) સુવાવડી સ્ત્રી, તુરતમાં જેણે જણ્યુ હોય તેવી સ્ત્રી.
सूतिकागार न. (सूतिकायाः आगारम्) સુવાવડીને રહેવા લાયક ઘર, જ્યાં સુવાવડી રહેતી હોય તે ઘર.
सूतिकागृह न. (सूतिकायाः गृहम्) ઉપર પ્રમાણે.
सूतिकाभवन न. (सूतिकायाः भवनम्) ઉપરનો અર્થ.
सूतिकारोग पु. (सूतिकायाः रोगः) સુવાવડીનો રોગ.
सूतिकावेश्मन् न. (सूतिकायाः वेश्मः) સુવાવડીને રહેવા લાયક ઘર, જ્યાં સુવાવડી રહે તે ઘર.
सूतिकाषष्ठी स्त्री. (सूतिकागृहे पूज्या षष्ठी) સૂતિકાગૃહમાં પ્રસવથી છટ્ઠે દિવસે પૂજવાની ષષ્ઠીદેવી.
सूतिमास पु. (सूतेः मासः) ગર્ભિણી સ્ત્રીનો જણવાનો છેલ્લો મહિનો.
सूतिरोग पु. (सूतेः रोगः) સુવાવડીનો રોગ.
सूतिवेश्मन् न. (सूतेः वेश्म) સૂતિકાગાર શબ્દ જુઓ.
सूतिषष्ठी स्त्री. (सूतेः षष्ठी) 'सूतिकाषष्ठी'શબ્દ જુઓ.
सूत्थान त्रि. (सुष्ठु उत्थानं उद्योगो यस्य) ચતુર, કામ કરવામાં મશગુલ, હોંશીયાર.
सूत्पर न. (सु+उत+पृ+अप्) દારૂ કાઢવો.
सूत्या स्त्री. (सू+क्यप् निपा. साधुः) યજ્ઞનાઅંગરૂપ એક સ્નાન, સોમરસ કાઢવો.
सूत्याशौच न. (सूतिनिमित्तकमाशौचम्) જન્મનિમિત્તક સૂતક.
सूत्र् (चु. उभ. स. से. सूत्रयति-ते) ગુંથવું, વિંટવું.
सूत्र न. (सूत्र+अच्) વસ્ત્ર સાધન સૂત્ર-સુતર, સુતરનો તાંતણો, વ્યવસ્થા, નાટકનો પ્રસ્તાવ, અલ્પ શબ્દોમાં ગંભીર અને વિસ્તૃતભાવ દર્શાવનારૂં એક શાસ્ત્રવાકય, જનોઇ.
सूत्रकण्ठ पु. (सूत्रं यज्ञसूत्रं तदिव वा कण्ठे यस्य) બ્રાહ્મણ, હોલો, કબુતર, ખંજરીટ પક્ષી.
सूत्रकृत न. જૈનદર્શનમાં માનેલ અગીયાર અંગો પૈકી એક અંગ.
सूत्रकोण पु. (सूत्रबद्धः कोणोऽस्य) ડમરૂ.
सूत्रकोणक पु. (सूत्रबद्धः कोणोऽस्य कप्) ડમરૂ.
सूत्रगण्डिका स्त्री. (सूत्रं गण्डयति, गण्डि+ण्वुल्+टाप्) વણકરનું વણવાનું એક સાધન.
सूत्रग्रह त्रि. (सूत्रं गृह्णाति, गृह्+अच्) સૂત્ર ગ્રહણ કરનાર, સૂત્ર ધારણ કરનાર.
सूत्रग्राह त्रि. (सूत्र+ग्रह+अण्) ઉપર પ્રમાણે.
सूत्रतन्तु पु. (सूत्रमेव तन्तुः) સુતરનો તાંતણો.
सूत्रतर्कुटी स्त्री. (सूत्रेण सह तर्कुटी) સુતર સહિત ત્રાક.
सूत्रधार पु.(सूत्रं नाट्यसाधनं धारयति, धृ+णिच्+अण्)

सुरपर्ण न. (सुरप्रियं पर्णमस्य) એક જાતની સુગંધી ઔષધિ.

सुरपर्णिक पु. (सुरप्रियं पर्णमस्त्यस्य ठन्) સુરપુન્નાગ વૃક્ષ.

सुरपर्णिका स्त्री. (सुरप्रियं पर्णमस्त्यस्य ठन्+टाप्) પુન્નાગ વૃક્ષ.

सुरपर्णी स्त्री. (सुरपर्ण+स्त्रियां ङीप्) પલાશી વૃક્ષ.

सुरपादप पु. (सुराणां पादपः) દેવદાર, કલ્પવૃક્ષ.

सुरपुर् स्त्री. (सुराणां पूः) દેવોની અમરાવતી નગરી.

सुरपुरी स्त्री. (सुराणां पुरी) ઉપર પ્રમાણે.

सुरप्रिय पु. (सुराणां प्रियः) અગથીયાનું ઝાડ. બૃહસ્પતિ, ઇન્દ્ર.

सुरप्रिय त्रि. (,, ,,) દેવને પ્રિય.

सुरप्रिया स्त्री. (सुराणां प्रिया) જાઇ, સોનેરી કેળ.

सुरभि न. (सुष्ठु रमतेऽनेन, सु+रम्+इन्) સોનું, ગંધક.

सुरभि पु. (सु+रम्+इन्) સારો ગન્ધ, સુગન્ધ, ચંપો, જાયફળ, વસન્તઋતુ, ખીજડીનું ઝાડ, કદંબનું ઝાડ, એક જાતનો ગુગ્ગળ, એક જાતનું સુગન્ધી ઘાસ, બોલસરીનું ઝાડ, રાળ, ચૈત્ર મહિનો, પંડિત, વિદ્વાન્,
"स सुरभि सुरभिं सुमनोभरैः" –'शिशुपालवधे.

सुरभि स्त्री. (सु+रम्+इन्) સલ્લકી વૃક્ષ, રુદ્રજટા વનસ્પતિ, તે નામે એક માતૃકા, ગાય, કામધેનુ ગાય, મુરા નામે એક ગન્ધદ્રવ્ય, તુલસી, પૂર્વ દિશા, પૃથ્વી, ગાયોની માતા, તે નામે કશ્યપની એક પત્ની.

सुरभि त्रि. (सु+रम्+इन्) સારા ગન્ધવાળું, સુગંધી, ખુશબોદાર, વિખ્યાત, પ્રખ્યાત, ધીર, મનોહર, સુંદર, ગમે એવું.

सुरभिका स्त्री. (सुरभि+स्वार्थे कन्+टाप्) સોનેરી કેળ, એક જાતની કેળ.

सुरभित्वच् स्त्री. (सुरभि त्वक् यस्याः) મોટી એલાયચી.

सुरभिदारु पु. (सुरभि दारु यस्य) દેવદારનું ઝાડ.

सुरभिपत्र पु. (सुरभि पत्रं यस्य) આંબાનું ઝાડ.

सुरभिपत्र त्रि. (,, ,,) સુગન્ધી પાંદડાવાળું.

सुरभिपत्रा स्त्री. (सुरभि पत्रं यस्याः) જાંબુનું ઝાડ, રાજજાંબુનું વૃક્ષ.

सुरभिरस त्रि. (सुरभि रसो यस्य) સુગન્ધી રસવાળું.

सुरभिरस पु. (सुरभिश्चासौ रसश्च) સુગન્ધીદાર રસ.

सुरभिरसा स्त्री. (सुरभि रसो यस्याः) સલકી વૃક્ષ.

सुरभिवल्कल न. (सुरभि सुगन्धि वल्कलं यस्य) તજ.

सुरभिस्रवा स्त्री. (सुरभिः सुगन्धिः स्रवो निर्यासो यस्याः) સલકી વૃક્ષ.

सुरभुवन न. (सुराणां भुवनम्) સ્વર્ગ.

सुरभूय न. (सुर+भू+क्यप्) દેવપણું, દેવપદ, દેવ થવાપણું.

सुरभूरुह पु. (सुरप्रियो भूरुहः) દેવદારનું ઝાડ, કલ્પવૃક્ષ.

सुरमृत्तिका स्त्री. (सुरप्रिया मृत्तिका) ગોપીચંદન.

सुरमेदा स्त्री. (सुरप्रियो मेदोऽस्याः) મહામેદા વનસ્પતિ.

सुरर्रिपु पु. (सुराणां रिपुः) અસુર.

सुरर्रिपु त्रि. (सुरः रिपुर्यस्य) દેવોની સાથે શત્રુતા રાખનાર.

सुरर्षभ पु. (सुरेषु ऋषभः) ઇન્દ્ર.

सुरर्षि पु. (सुरप्रियः सुरश्चासौ वा ऋषिश्च) નારદ વિગેરે દેવના ઋષિ.

सुरलता स्त्री. (सुराणां सुरप्रिया वा लता) માલકાંકણી, દેવતાઇ લતા, કલ્પલતા, તુલસી.

सुरला स्त्री. (सुरान् लाति सेवकत्वेन, ला+क+टाप्) ગંગા નદી, તે નામે એક નદી.

सुरलोक पु. (सुराणां लोकः) સ્વર્ગ.

सुरवर्त्मन् न. (सुराणां वर्त्म) આકાશ.

सुरवल्लभ त्रि. (सुराणां वल्लभः) દેવોને પ્રિય.

सुरवल्लभा स्त्री. (सुराणां वल्लभा) ધોળી ધ્રોખડ.

सुरवल्ली स्त्री. (सुराणां वल्ली) सुरलता શબ્દ જુઓ.

सुरवापी स्त्री. (सुराणां वापीव) ગંગા નદી.

सुरविद्विष् त्रि. (सुरान् विद्वेष्टि, वि+द्विष्+क्विप्) દેવોનો દ્વેષ કરનાર.

सुरविरोधिन् पु. (सुराणां विरोधी) અસુર.

सुरविरोधिन् त्रि. (सुरैः सह विरोधोऽस्त्यस्य इनि) દેવોનો વિરોધ કરનાર.

सुरवृक्ष पु. (सुरप्रियो वृक्षः) દેવદાર વૃક્ષ, કલ્પવૃક્ષ.

सुरवैरिन् पु. (सुराणां वैरी) અસુર.

નાટકનો પ્રસ્તાવ કરનાર મુખ્ય નટ, સુથાર, ઇન્દ્ર.

सूत्रपुष्प पु. (सूत्रार्थं पुष्पमस्य) કપાસ.

सूत्रभिद् पु.(सूत्रं भिनत्ति, सूत्र+भिद्+क्विप्) કપાસ.

सूत्रमध्यभू पु. (सूत्रमध्यमिव भवति, भू+क्विप्) એક જાતનો ધૂપ.

सूत्रयन्त्र न. (सूत्रवायनं यन्त्रम्) સુતર વણવાનું યન્ત્ર-શાળ.

सूत्रला स्त्री. (सूत्रं लाति,ला+क+टाप्)સુતર સહિત ત્રાક.

सूत्रवीणा स्त्री. (सूत्रबद्धा वीणा) એક જાતની વીણા.

सूत्रवेष्टन न. (सूत्र+वेष्ट्+ल्युट्) સુતર વીંટવાનો એક જાતનો પદાર્થ.

सूत्रात्मन् पु. (सूत्रमिव सर्वानुस्यूत आत्मा स्वरूपं यस्य) સમષ્ટિ-ઉપહિત ચૈતન્ય-હિરણ્યગર્ભ.

सूत्रामन् पु. (सुष्ठु त्रायते, त्रै+मनिण्-उपसर्गदीर्घत्वं) ઇન્દ્ર.

सूत्राली स्त्री. (सूत्रस्य आली यत्र) સુતરની પંક્તિ, ગળામાં પહેરવાની એક જાતની માળા.

सूत्रिणी स्त्री. (सूत्र+इन्-ङीप्) કાગડી.

सूत्रिन् त्रि.(सूत्र+अस्त्यर्थे इनि) સૂત્રવાળુ, સુતરવાળુ.

सूत्रिन् पु. (,, ,, ,,) કાગડો.

सूद पु. (सूदयति पशून् पाकार्थं, सूद्+अच्) રસોઇઓ, દાળ, અપરાધ, પાપ, લોધરનું ઝાડ, કાદવ, મસાલેદાર અન્ન.

"अनाहार्यः शुचिर्दक्षश्चिकित्सितविदां वरः।
सूदशास्त्रविशेषज्ञः सूदाध्यक्षः प्रशस्यते" ॥

सूदन न. (सूद्+भावे ल्युट्) હિંસા કરવી, મૂકવું, સ્થાપવું, અંગીકાર, સ્વીકાર.

सूदन त्रि. (सूद्-कर्मणि ल्युट्) હિંસા કરનાર, નાશ કરનાર, વહાલું.

सूदशाला स्त्री. (सूदाधिष्ठिता शाला) પાકશાળા-રસોડુ, રાંધણીયું.

सूदाध्यक्ष पु. (सूदस्य अध्यक्षः) પાકશાળાનો અધ્યક્ષ, રસોડા ઉપર દેખરેખ રાખનાર.

सूदित त्रि. (सूद्+कर्मणि क्त) મારી નાંખેલ, નાશ કરેલ, હિંસા કરેલ.

सूदितृ त्रि. (सूद्+कर्मणि तृच्) મારી નાંખનાર, નાશ કરનાર, હિંસા કરનાર.

सून न. (सू+क्त तस्य नः) પુષ્પ, ફૂલ,પ્રસવ,અંકુર.

सून त्रि. (सू+कर्मणि क्त तस्य नः) વિકસેલ,ખીલેલ, જન્મેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.

सूना स्त्री. (सू+क्त तस्य न-टाप्) પ્રાણી વધસ્થાન, ગ્રહસ્થના ઘરમાં ચૂલો-ઘંટી-સાવરણી-ખાંડણીયો-પાણીયારૂ એ પાંચ હિંસાનાં સ્થાન છે, કતલખાનુ, માંસ વેચવું.

सूनु पु. (सू+नुक्) પુત્ર, દીકરો, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, નાનો ભાઈ,

सूनु स्त्री. (सू+नुक्) પુત્રી, દીકરી, કન્યા.

सूनू स्त्री. (सू+नूक्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सूनृत न. (सुनृत्यत्यनेन, सु+नृत्+घञर्थे क) સત્ય, પ્રિય વાક્ય, મંગળ.

सूनृत त्रि. (सूनृत+अच्) સત્યવાળુ, સાચુ, પ્રિય વાક્યવાળુ, માંગલિક.

सूनृतता स्त्री. (सूनृतस्य भावः तल्+टाप्) સત્યપણુ, સાચાઇ.

सूनृतत्व न. (सूनृतस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सूप पु. (सौति रसान्, सु+उणा. प चकारात् किन् दीर्घत्वञ्च) દાળ, રસોઇઓ, વાસણ, પાત્ર, બાણ.

सूपकार त्रि. पु. (सूपं करोति, कृ+अण्) રાંધનાર, રસોઇ કરનાર, રસોઇઓ.

सूपकृत् त्रि. (सूपं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્ર.

सूपत् अव्य. સારી રીતે.

सूपधूपक न. (सूप+धूप+ण्वुल्) હિંગ.

सूपधूपन न. (सूप+धूप्-भावे ल्युट्) હિંગ.

सूपपर्णी स्त्री. (सूपकरं सूपस्य स्वादुताकरं पर्णं यस्याः ङीप्) મુદ્ગપર્ણી વનસ્પતિ.

सूपश्रेष्ठ पु. (सूपेषु तदाख्यान्नेषु श्रेष्ठः) મગ.

सूपाङ्ग न. (सूपस्य अङ्गम्) હીંગ.

सूम न. (सू+उणा. मक्) દૂધ, પાણી

सूर पु. (सूते जगत्, सू+उणा. क्रन्) સૂર્ય,આકડાનું ઝાડ, પંડિત, તે નામે જીનદેવ.

सूरण पु. (सूर+ल्युट्) સૂરણ.

सूरत त्रि. (सुष्ठु रतो,सु+रम्-उणा.क्त) દયાળુ, શાન્ત.

सूरसूत पु. (सूरस्य सूर्यस्य वा सूतः सारथिः) સૂર્યનો સારથિ, અરૂણ.

सुरवैरिन् त्रि. (,, ,,) દેવો સાથે વૈરભાવ રાખનાર.

सुरशत्रु पु. (सुराणां शत्रुः) અસુર.

सुरशत्रु त्रि. (,, ,,) દેવો સાથે વૈરભાવ રાખનાર.

सुरशाखिन् पु. (सुरप्रियः शाखी) કલ્પવૃક્ષ, દેવદાર.

सुरश्रेष्ठ पु. (सुरेषु श्रेष्ठः) બ્રહ્મા.

सुरश्रेष्ठा स्त्री. (सुरेषु श्रेष्ठा) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ.

सुरस न. (सुखेन रस्यते, रस्+क) બોળ નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય, તજ, એક જાતનું ઘાસ.

सुरस पु. (शोभनो रसो यस्य) નગોડનું ઝાડ, મોચ રસ, તુલસી, સારો રસ, સ્વાદિષ્ટ રસ.

सुरस त्रि. (सुष्ठु रसो यस्य) સારા રસવાળું, સારા સ્વાદવાળું.

सुरसङ्घ पु. (सुराणां संघः) દેવોનો સમૂહ.

सुरसद्मन् न. (सुराणां सद्म) સ્વર્ગ.

सुरसभा स्त्री. (सुराणां सभा) દેવોની સભા, દેવોનો સમૂહ.

सुरसमिति स्त्री. (सुराणां समतिः) ઉપર પ્રમાણે.

सुरसरित् स्त्री. (सुराणां सरित्) ગંગા નદી.

सुरसा स्त्री. (सुष्ठु रसो यस्याः) વનસ્પતિ, નાગમાતા, વરીયાળી, મહાશતાવરી વનસ્પતિ.

सुरसाष्ट पु. (सुरसाभिरष्टः व्याप्तः, अश्-व्याप्तौ+कर्मणि क्त) નગોડ વિગેરે આઠ વસ્તુનું બનેલ ઔષધ.

सुरसुन्दरी स्त्री. (सुरप्रिया सुन्दरी) મેનકા વિગેરે અપ્સરા, તે નામે એક યોગિની.

सुरस्वामिन् पु. (सुराणां स्वामी) ઇન્દ્ર.

सुरा स्त्री. (सुर्+क, सु+रक् वा टाप्) મદ્ય, મધક-દારૂ પિવાનું પાત્ર.

"गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा
यथैवैका तथा सर्वा न पातव्या द्विजोत्तमैः" ॥

सुराकर पु. (सुरायाः आकरः) મદ્યનું ઉત્પત્તિસ્થાન, દારૂ ...

सुराचार्य पु. (सुराणामाचार्यः) બૃહસ્પતિ.

सुराजक पु. (सुष्ठु राजते, राज्+ण्वुल्) સારા રાજાવાળો દેશ વિગેરે.

सुराजन् पु. (सुष्ठु पूजितो राजा न टच्) સુંદર રાજા સારો રાજા.

सुराजन् त्रि. (,, ,, ,, ,,) સુંદર રાજાવાળું, સારા રાજાવાળું.

सुराजीव पु. (सुरां सुरासम्पादनमाजीवति, आ+जीव्+अच्) દારૂ વેચી જીવનાર-કલાલ.

सुराजीविन् पु. (सुरां सुरासम्पादनमाजीवति, आ+जीव्+णिनि) કલાલ.

सुरात्रि स्त्री. (सुष्ठु शोभना रात्रिः) સારી રાત.

सुराद्रि पु. (सुराणामद्रिः) મેરૂ પર્વત.

सुराप त्रि. (सुरां पिबति,पा+क) દારુ પીનાર,દારૂડીયું
"ब्रह्मघ्ने च सुरापे च चौरे भग्नव्रते तथा
निष्कृतिर्विहिता सद्भिः कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः" ॥

सुरापगा स्त्री. (सुराणां आपगा) ગંગા નદી.

सुरापाण न. (सुरायाः पानम्) દારૂ પીવો તે, દારૂ પીવાનો ચમચો.

सुरापाण पु. ब. व. (सुरायाः पानं येषान्ते) દારૂ પીનાર પૂર્વદેશના લોકો.

सुरापात्र न. (सुरायाः पात्रम्) દારૂપીવાનું પાત્ર.

सुरापिन् त्रि. (सुरा+पा+णिनि) મદ્ય પીનાર.

सुराभाग पु. (सुरायाः भागः) મદ્યની તર.

सुराभाजन न. (सुरायाः भाजनम्) દારૂનું પાત્ર, દારૂ પીવાનું પાત્ર.

सुरामण्ड पु. (सुरायाः मण्डम्) મદ્યની તર.

सुरारि पु. (सुराया अरिः) અસુર.

सुरारिहन् पु. (सुरारीन् हन्ति, हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

सुरारिहन्तृ पु. (सुरारीन् हन्ति, हन्+तृच्) વિષ્ણુ.

सुरार्चन न. (सुराणां अर्चनम्) દેવની પૂજા.

सुरार्चा स्त्री. (सुराणां अर्चा) દેવની પૂજા.

सूरि पु. (सू+क्रिन्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, પંડિત, વિદ્વાન, તે નામે એક યાદવ, એક જિનદેવ.

सूरिन् पु. (सूरः सूर्य्यः उपास्यतयां वा, अस्त्यस्य इनि) પંડિત, વિદ્વાન્.

सूरी स्त्री. (सू+क्रि+ङीष्) રાઈ, સૂર્યની મનુષ્ય જાતિની સ્ત્રી-કુંતી.

सूर्क्ष् (भ्वा. प. स. सेट् सूर्क्षति) અનાદર કરવો.

सूर्क्ष पु. (सूर्क्ष्+घञ्) અડદ.

सूर्क्षण न. (सूर्क्ष्+भावे ल्युट्) અનાદર.

सूर्प पु. न. (शूर्प+पृषो. शस्य सः) કુંભપરિમાણ, દ્રોણપરિમાણ.

सूर्पणखा स्त्री. (शूर्प इव नखाः यस्याः) તે નામે રાવણની એક બહેન.

सूर्मि स्त्री. (शूर्मि-पृषो. सत्वं) "शूर्मि" શબ્દ જુઓ.

सूर्मी स्त्री. (सूर्मि+ङीप्) "शूर्मी" શબ્દ જુઓ.

सूर्य पु. (सृ+क्यप् निपा.) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, તે નામે એક દાનવ, સૂરજ ફૂલનું ઝાડ.

सूर्यकन्या स्त्री. (सूर्यस्य कन्या) યમુના.

सूर्यकान्त पु. (सूर्य्यस्य कान्तः प्रियः) સ્ફટિકમણિ, આગીયો કાચ.

सूर्यकान्ति पु. (सूर्य्येण कान्तिर्यस्य) અળસી.

सूर्यकान्ति स्त्री. (सूर्यस्य कान्तिः) સૂર્યની દીપ્તિ, સૂર્યની કાંતિ, સૂર્યનું તેજ.

सूर्यकाल पु. (सूर्य्योपलक्षितः कालः शाक.) દિવસ.

सूर्यग्रह पु. (सूर्य्यस्य ग्रहः ग्रहणम्) સૂર્યગ્રહણ, સૂર્યનું ગ્રહણ.

सूर्यग्रहण न. (सूर्य्यस्य राहुणा तदाक्रान्तभूच्छायया ग्रहणमाकर्षणम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सूर्यज पु. (सूर्य्याज्जायते, जन्+ड) શનિ ગ્રહ, યમ, વૈવસ્વત મનુ, સુગ્રીવ વાનર, સાવર્ણી મનુ, કર્ણ.

सूर्यजा स्त्री. (सूर्य्याज्जाता, जन्+ड+टाप्) યમુના.

सूर्यतनय पु. (सूर्यस्य तनयः) શનિગ્રહ, સુગ્રીવ વાનર, સાવર્ણી મનુ, કર્ણ, યમ, વૈવસ્વત મનુ.

सूर्यतनया स्त्री. (सूर्यस्य तनया) યમુના.

सूर्यतनुज पु. (सूर्यस्य तनुजः) सूर्यज શબ્દ પુ. જુઓ.

सूर्यतनुजा स्त्री. (सूर्यस्य तनुजा) યમુના.

सूर्यतेजस् पु. (सूर्यस्य तेजाः) સૂર્યનું તેજ.

सूर्यपत्र पु. (सूर्य इव तीक्ष्णं पत्रमस्य) આદિત્ય-પત્ર વૃક્ષ.

सूर्यपुत्र पु. (सूर्यस्य पुत्रः) सूर्यतनय શબ્દ પુ. જુઓ.

सूर्यपुत्री स्त्री. (सूर्यस्य पुत्री) યમુના.
"यमस्वसुर्नमस्तेऽस्तु यमुने लोकपूजिते ।
वरदा भव मे नित्यं सूर्य्यपुत्रि नमोऽस्तुते" तिथ्यादितत्त्वे.

सूर्यभक्त पु. (सूर्य्यस्य भक्त इव प्रियः) બપોરીયાનું ઝાડ.

सूर्यभक्त त्रि. (सूर्य्यस्य भक्तः) સૂર્યમાં પ્રેમવાળુ, સૂર્યનું ભગત.

सूर्यभक्तक पु. (सूर्य्यभक्त+स्वार्थे क) બપોરીયાનું ઝાડ.

सूर्यमणि पु. (सूर्य्यप्रियो मणिः) સ્ફટિકમણિ, આગીયો કાચ, સૂરજ ફૂલ.

सूर्यलता स्त्री. (सूर्य्यभक्ता लता) સૂરજ વેલ.

सूर्यवल्ली स्त्री. (सूर्य्यतुल्यपुष्पिका वल्ली) એક જાતની વેલ-अर्कपुष्पी.

सूर्यसंक्रम पु. (सूर्य्यस्य संक्रमः) સૂર્યનું એક રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જવું.

सूर्यसङ्क्रमण न. (सूर्यस्य सङ्क्रमणम्) ઉપર પ્રમાણે.

सूर्यसङ्क्रान्ति स्त्री. (सूर्यस्य संक्रान्तिः) સૂર્યનું એક રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જવું.

सूर्यसंज्ञा न. (सूर्य इति संज्ञा यस्य) કેસર.

सूर्यसारथि पु. (सूर्यस्य सारथिः) સૂર્યનો સારથિ અરૂણ.

सूर्यसुत पु. (सूर्यस्य सुतः) વૈવસ્ત મનુ, શનિગ્રહ, યમરાજ, સાવર્ણિ મનુ, કર્ણ, સુગ્રીવ વાનર.

सूर्यसुता स्त्री. (सूर्यस्य सुता) યમુના.

सूर्यसूत पु. (सूर्यस्य सूतः) સૂર્યનો સારથિ અરૂણ.

सूर्यसूनु पु. (सूर्यस्य सूनुः) સૂર્યનો પુત્ર-શનિ, યમ, વૈવસ્વત મનુ, સુગ્રીવ વાનર.

सूर्यसूनु स्त्री. (सूर्यस्य सूनुः) યમુના.

सूर्या स्त्री (सूर्यस्य भार्य्या टाप्) સૂર્યની દેવજાતિની સ્ત્રી-સંજ્ઞા.

सूर्यालोक पु. (सूर्य्यस्य आलोकः) સૂર્યનો પ્રકાશ, સૂર્યનું તેજ.

सूर्यावर्त्त पु. (सूर्य्य इवावर्त्तते, आ+वृत्+अच्) એક જાતનો છોડ, એક જાતનું શાક.

सुराष्ट्रज पु. (सुराष्ट्रे जायते, जन्+ड) એક જાતનું વિષ, કાળા ભગ.

सुराष्ट्रज त्रि. (,, ,, ,,) સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

सुराह्व पु. (सुरपूर्विका आह्वा यस्य सुरान् आह्वयति गन्धेन वा सुर+आ+ह्वे+क) દેવદારનું ઝાડ, મરવો, હળદરનું ઝાડ.

सुरुङ्ग पु. (सु+रुज्+अङ्गच्-पृषो.) શરગવાનું ઝાડ.

सुरुङ्गा स्त्री. (सुरुङ्ग+स्त्रियां टाप्) સુરંગ.

सुरुङ्गाहि पु. (सुरुङ्गायामहिरिव) ઘરફાડુ ચોર, ઘર વિગેરે ફાડી ચોરી કરનાર.

सुरुज् त्रि. (सुष्ठु रुक् यस्य) અત્યન્ત રોગી,ઘણુંજ માંદુ.

सुरुज त्रि. (सुष्ठु रुजोयस्य) ઉપર પ્રમાણે.

सुरूप न. (सुष्ठु सुन्दरं रूपमस्य कर्म. वा) રૂ, સારૂં રૂપ.

सुरूप त्रि. (सुष्ठु सुन्दरं रूपं यस्य) સારા રૂપવાળુ, રૂપાળું, સુંદર રૂપવાળુ.

सुरूप पु. (,, ,, ,, ,,) વિદ્વાન્, પંડિત.

सुरूपा स्त्री. (सुष्ठु रूपं यस्याः) સાલપાન, ભારંગ વનસ્પતિ.

सुरूहक पु. (सु+रुह्+क्वुन् पृषो.) ગર્દભાણ્ડ વૃક્ષ.

सुरेज्य पु. (इज्यते पूज्यते, यज्+क्यप् सुराणामिज्यः) બૃહસ્પતિ.

सुरेज्या स्त्री. (सुराणामिज्या) તુલસી.

सुरेन्द्र पु. (सुराणामिन्द्रः) ઈન્દ્ર.

सुरेन्द्रजित् पु. (सुरेन्द्रं जितवान्, जि+क्विप् तुक्च) ગરૂડ, રાવણનો પુત્ર ઈન્દ્રજીત.

सुरेभ पु. (सु+रेभ्+अच्) ઐરાવત હાથી.

सुरेवट पु. (सुष्ठु रेवटः, सु+रेव अटन् वा) એક જાતની સોપારીનું ઝાડ.

सुरेश पु. (सुराणामीशः) શિવ, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, ઈન્દ્ર.

सुरेश्वर पु. (सुराणामीश्वरः) ઉપર પ્રમાણે.

सुरेश्वरी स्त्री. (सुराणामीश्वरी) દુર્ગાદેવી, મહાલક્ષ્મી, બ્રહ્માણી, ઇન્દ્રાણી.

सुरेष्ट पु. (सुराणामिष्टः) રાળનું ઝાડ, સુરપુન્નાગ વૃક્ષ.

सुरेष्टा स्त्री. (सुराणामिष्टा) શિવમલ્લી વનસ્પતિ,બ્રાહ્મી.

सुरै त्रि. (सुष्ठु प्रचुरं राः धनं यस्य) બહુ પૈસાવાળો માણસ, અત્યન્ત ધનવાન.

सुरोत्तम पु. (सुरेषूत्तमः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

सुरोत्तम त्रि. (,,) દેવોમાં ઉત્તમ.

सुरोत्तर पु. (सुरेषु उत्तरः) ચંદન.

सुरोद पु. (सुरेव उदकमस्य उदादेशः) દારૂનો દરીયો.

सुलक्षण त्रि (सुष्ठु लक्षणं यस्य) સારાં લક્ષણોવાળુ.

सुलक्षण न (सुष्ठु लक्षणम्) સારૂં લક્ષણ.

सुलभ त्रि. (सुखेन लभ्यते, सु+लभ्+कर्मणि खल्) અનાયાસે મેળવી શકાય તેવું, દુર્લભ નહિ તે, સહેલાઈથી મળે તેવું.

"न सुलभा सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचेष्टितम्"

सुलभा स्त्री. (सुलभ+स्त्रियां टाप्) માષપર્ણી વનસ્પતિ, ધૂમપત્રા વનસ્પતિ.

सुलोचन पु. (सुष्ठु लोचने यस्य) મૃગ, હરણ.

सुलोचन न. (सुष्ठु लोचनम्) સારૂં નેત્ર.

सुलोचन त्रि. (सुष्ठु लोचनानि यस्य) સુંદર નેત્રવાળું.

सुलोचना स्त्री.(सुष्ठु लोचनं यस्याः) સુંદર નેત્રવાળી સ્ત્રી.

सुलोचनी स्त्री. (सुलोचन+स्त्रियां जाति. ङीप्) મૃગલી, હરણી.

सुलोमश त्रि. (सुलोमानि सन्त्यस्य शः) સુંદર રૂંવાટાંવાળું.

सुलोमशा स्त्री. (सुष्ठु शोभनानि लोचनानि यस्य) કાકજંઘા વૃક્ષ.

सुलोमा स्त्री. (सुष्ठु लोमानि यस्याः) તામ્રવલ્લી વનસ્પતિ, માંસછદા વનસ્પતિ.

सुलोहक न. (सुलोह+संज्ञायां कन्) પીત્તળ.

सुलोहित पु. (सुष्ठु लोहितः) સારો લાલરંગ.

सुलोहित त्रि. (,, ,,) સારા લાલ રંગવાળું, ઘણુંજ લાલ.

सुलोहिता स्त्री. (सुष्ठु लोहिता) અગ્નિજીવ્હા વૃક્ષ.

सुवचन न. (सुष्ठु वचनम्) સારૂં વચન, સારૂં ભાષણ, સુભાષિત.

सुवचन त्रि. (सुष्ठु शोभनं वचनं यस्य) સારા વચનવાળુ, યોગ્ય બોલનાર.

सुवचनी स्त्री. (सुष्ठु वचनं यस्याः ङीप्) શુભસુવચની એક દેવી.

सुवचस् त्रि. (सुष्ठु वचो यस्य) સારી વાણીવાળુ.

सुवचस् न. (सुष्ठु वचः) સારૂં વચન.

सूर्यावर्त्ता स्त्री. (सूर्य्य इव आवर्त्तते या, आ+वृत्+अच्+टाप्) આદિત્ય ભક્તા-સૂરજવેલ.

सूर्याश्मन् पु. (सूर्यप्रियः अश्मा) સ્ફટિકમણિ, આગીયો કાચ.

सूर्याश्व पु. (सूर्यस्य अश्वः) સૂર્યનો ઘોડો.

सूर्याह्व पु. (सूर्य+आ+ह्वे+क+टाप्) તાંબુ, આકડાનું ઝાડ.

सूर्येन्दुसंगम पु. (सूर्येण सह इन्दोः सङ्गम एकराश्यवस्थानरूपमेलनं यत्र) અમાવાસ્યા, સૂર્ય અને ચંદ્રનો મેળાપ.

सूर्योढ पु. (सूर्य्ये ऊढोऽस्तगतो यत्र) સૂર્યનો અસ્તકાળ, સૂર્યના અસ્તકાળે આવેલ અતિથિ.

सृ (चु. उभ. सक. सेट् सारयति-ते) જવું, સ્થિતિ કરવી.

सृ (भ्वा. प. स. अनिट् सरति) સરકવું, ખસવું, જવું. प्र+सृ=प्रसरति-પ્રસરવું, ફેલાવું, ઉત્પન્ન થવું, વ્યાપવું, ધસવું, આગળ જવું, વહેવું, વિસ્તાર પામવો, પ્રચાર પામવો, સત્તાવાળા થવું, તત્પર થવું, प्रति+सृ-प्रतिसरति-પાછા જવું, સામા થવું, હુમલો કરવો, वि+सृ-विसरति-ફેલાવું, વિસ્તાર પામવો, सम्+सृ-संसरति-ઉત્પન્ન થવું, જન્મવું, પામવું, परि+सृ-परिसरति-ચારે તરફ વહેવું, ચો બાજુ ફરવું, વ્યાપવુ, ફેલાવુ, निस्+सृ-निस्सरति-નિકળવું, બહાર જવું, ચાલ્યા જવું, વહેવું. આસપાસ ફરવું. उप+सृ-उपसरति-પાસે જવું, મળવું, મુલાકાત લેવી, ચાલ્યા જવું, अभि+सृ-अभिसरति-તરફ જવું, પાસે જવું, સામે જવું, હુમલો કરવો, ચઢાઇ કરવી, સંકેત સ્થાને જવું, अनु+सृ-अनुसरति-અનુસરવું, પાછળ જવું, अप+सृ-अपसरति-ખસવું, પાસે જવું, પાછા ફરવું.

सृ (जुहो. पर. स. सेट् ससर्त्ति) સરકવું, ખસવું જવું.

सृक पु. (सृ+कक्) રાત્રિ વિકાશી કમળ, ધરકોઈ કમળ, બાણ.

सृकण्डु पु. (सृ+क्विप्-पृषो. सृ चासौ कण्डुश्च) ખરજનો રોગ.

सृकाल पु. (सृ+कालन् कस्य नेत्वं) શિયાળ.

सृकाली स्त्री. (सृकाल+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિયાળવી.

सृक्क न. (सृज्+कन्-कनिन् वा कस्य नेत्वं) હોઠના છેડાનો ભાગ-ગલોફું.

सृक्कन् न. (सृज्+क्वनिप्-कस्य नेत्वं) ઉપર પ્રમાણે.

सृक्किणी स्त्री. (सृज्+क्वनिप्-पृषो. ङीप्) હોઠના છેડાનો ભાગ-ગલોફું.

सृक्किन् न. (,, +क्वनिप्-पृषो.) सृक्क न. જુઓ.

सृग पु. (सृ+गक्-गस्य नेत्वं) "भिन्दिपाल" નામે અસ્ત્ર.

सृगाल पु. (सृ+गालन् गस्य नेत्वं) શિયાળ, તે નામે એક દૈત્ય.

सृगाली स्त्री. (सृगाल+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિયાળવી.

सृज् (दिवा. आ. स. अनिट् सृज्यते) ત્યાગ કરવો, તજવું, સરજવું.

सृज् (तुदा. प. स. अनिट् सृजति.) સરજવું, પેદા કરવું, છોડવું.

सृजकाक्षार पु. (सृजति वर्चैस्विस्तं सृज्+क ततः स्वार्थे क सृजका चासौ क्षारश्च) સાજીખાર.

सृणि पु. (सृ+निक्) શત્રુ, દુશ્મન.

सृणि स्त्री. (सृ+निक्) અંકુશ.

सृणिका स्त्री. (सृणि+कन्+टाप्) લાળ.

सृणी स्त्री. (सृ+निक्+वा ङीप्) અંકુશ.

सृणीका स्त्री. (सृणि+ईकन्+टाप्) લાળ.

सृत त्रि. (सृ+कर्मणि क्त) ગયેલું, સરકેલ, ખસેલ.

सृति स्त्री. (सृ+भावे क्तिन्) સરકવું, ખસવું, જવું માર્ગ, રસ્તો.

सृत्वन् पु. (सृ+क्वनिप् तनागमश्च) પ્રજાપતિ, વિસર્પ, બુદ્ધિ, વધવું.

सृत्वर त्रि. (सृ+क्वरप् तुगागमश्च) સરકનાર, ખસનાર, જનાર.

सृदर पु. (सृ+अरक् तुट् च) સાપ.

सृदरी स्त्री. (सृदर+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ.

सृदाकु पु. (सृ+दाकु-तुट् च) વાયુ, અગ્નિ, વજ્ર, ગિધાનું ઝાડ, "प्रतिसूर्यक" શબ્દ જુઓ, મૃગ, હરણ.

सृदाकु स्त्री. (,, ,, ,,) નદી.

सृप् (भ्वा. पर. स. अनिट् सर्पति) જવું, પેટે ચાલવું. (अनु+सृप्-अनुसर्पति) પાછળ જવું. (अप+सृप्-अपसर्पति) ચાલ્યા જવું, ખસવું, મલિન થવું,

सुवचस्क त्रि.(सुष्ठु वचो यस्य कप्) સારા વચનવાળું.
सुवन पु. (सु+क्यु) સૂર્ય, અગ્નિ, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.
सुवन न. (सुष्ठु वनम्) સરૂં વન, સુંદર વન.
सुवर्च पु. (सु+वर्च्+अच्) તે નામે એક દેશ.
सुवर्चक पु. (सुष्ठु वर्चयति, सु+वर्च्+णिच्+ण्वुल्) સાજીખાર.
सुवर्चल पु. તે નામનો એક દેશ.
सुवर्चला स्त्री. (सुष्ठु वर्चयति, सु+वर्च्+णिच्+कलच् टाप्) સૂર્યની પત્ની, અળસી, આદિત્ય ભક્તા વનસ્પતિ, બ્રાહ્મી,
सुवर्चा स्त्री. (सु+वर्च्+अच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.
सुवर्चिक पु. (सुवर्चः देशभेदोऽस्त्यस्याकरत्वेन ठन्) સાજીખાર.
सुवर्चिका स्त्री. (सुवर्च+ठन्+टाप्) લાખ.
सुवर्चिन् (सु+वर्च्+णिच्+णिनि) સાજીખાર.
सुवर्ण न. (सुष्ठु वर्णोऽस्य) સોનું, હરિચંદન, સોનાગેરૂ, ધન, નાગકેશર, એક કર્ષ બરોબર વજન.
सुवर्ण पु. (सुष्ठु वर्णोऽस्य सुष्ठु वर्णो वा) સોનું, તે નામે એક યજ્ઞ, ધંતુરો, એક જાતનો ગુગ્ગળ, સારો રંગ.
सुवर्ण त्रि. (सुष्ठु वर्णो रूपमक्षरं वास्य) સારા વર્ણવાળું, સારા રંગનું, સારા અક્ષરવાળું, સુંદર, રૂપાળું.
सुवर्णक न. (सुवर्णमिव कायति, कै+क) પિત્તલ.
सुवर्णक त्रि. (सुष्ठु वर्णोऽस्य कप्) સુંદર વર્ણવાળું, સુંદર અક્ષરવાળું, સારા રંગનું, સુંદર, રૂપાળું.
सुवर्णकदली स्त्री. (सुष्ठु वर्णो यस्याः, सुवर्णा चासौ कदली च) સોનેરી કેળ-એક જાતની કેળ.
सुवर्णकर्तृ पु. (सुवर्णं करोति, कृ+तृच्) સોની.
सुवर्णकार पु. (सुवर्णं सुवर्णमयभूषणादि करोति, कृ+अण्) સોની.
सुवर्णकृत् पु. (सुवर्णं करोति, कृ+क्विप्-तुक् च) સોની.
सुवर्णगणित न. (सुवर्णस्य गणितम्) લીલાવતી પ્રસિદ્ધ એક ગણિત.
सुवर्णगैरिक न. (सुवर्णमिव पीतं गैरिकम्) સોનાગેરૂ. "गैरिकं मधुरं पीतं कषायं व्रणरोपणम्" विस्फोटार्शोऽग्निदाहघ्नं वरं स्वर्णादिकं शुभं"। राजनिघण्टौ.
सुवर्णजीविक पु. (सुवर्णं तत्क्रयविक्रयो जिविका यस्य) સોનું વેચીખરીદી જીવનાર, સોનાનો વેપારી.
सुवर्णनकुली स्त्री. (सुवर्णमिव पीता नकुली) માલકાંકણી.
सुवर्णपुष्प पु. (सुवर्णमिव पुष्पमस्य) રાજતરુણી વૃક્ષ.
सुवर्णप्रसर न. (सुवर्णस्य प्रसर इव यत्र) "एलवालुक" શબ્દ જુઓ.
सुवर्णवणिज् पु. (सुवर्णस्य वणिज् बवयोरभेदः) સોનાનો વેપારી.
सुवर्णविन्दु पु. (सुवर्णस्य बिन्दुरिव) વિષ્ણુ.
सुवर्णयुथिका स्त्री. (सुवर्णस्य युथिका) પીળી જૂઇ.
सुवर्णयूथी स्त्री. (सुवर्णमिव पीता यूथी) પીળી જૂઇ.
सुवर्णवर्ण त्रि. (सुवर्णवत् वर्णो यस्य) સોના જેવા રંગવાળું.
सुवर्णवर्ण पु. (सुवर्णवत् वर्णो यस्य सुवर्णस्य वर्णः) વિષ્ણુ, સોનાનો રંગ.
सुवर्णवर्णा स्त्री. (सुवर्णस्येव वर्णो यस्याः) હળદર.
सुवर्णा स्त्री. (सुष्ठु वर्णो यस्याः) કાળુ અગર, હળદર, સોનામુખી.
सुवर्णी स्त्री. (सुवर्ण+गौरा. ङीष्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
सुवयस् स्त्री. (सुष्ठु वयोऽस्याः) પ્રૌઢ સ્ત્રી.
सुवयस् त्रि. (सुष्ठु वयोऽस्य) સુંદર વયવાળું.
सुवल्लि स्त्री. (शोभना वल्लिः) સોમરાજી લતા.
सुवल्ली स्त्री. (शोभना वल्ली) ઉપર પ્રમાણે. અર્થ.
सुवसन्त पु. (शोभनो वसन्तो यत्र) ચૈત્ર મહિનાની પુનમ.
सुवसन्तक पु. (सुवसन्त+संज्ञायां कन्) માધવી લતા, કામદેવનો ઉત્સાહ, વસન્તોત્સવ.
सुवह त्रि. (सु+वह्+अच्) સારી રીતે વહેનાર, સહેલાઇથી વહન થઇ શકે તેવું.
सुवहा स्त्री. (सुखेन उह्यते वायुनासौ, सु+वह्+खल्+टाप्) શેફાલિકા વનસ્પતિ, રાસ્ના વનસ્પતિ, ગોધાપદી વનસ્પતિ, એલાપર્ણી વનસ્પતિ, સલ્લકી વનસ્પતિ, વીણા, નસોતર, રૂદ્રજટા વનસ્પતિ, હંસપદી વનસ્પતિ, ગંધનાકુલી વનસ્પતિ, કાળી મુસળી.
सुवास पु. (सुष्ठु वासः) સારી ગન્ધ, ખુશબો,

જોવું. (वि+सृप्-विसर्पति) આમ તેમ દોડવું, ફેલાવું, ધસવુ, કુચ કરવી, વહેવુ, છુટા થવું, વળવું, દોડવું, (सम्+सृप्-संसर्पति) સરકવું, વહેવું, ફેલાવું, ચાલવું, ચરવું, (उद्+सृप्-उत्सर्पति) ઉંચે ચઢવું, વધવુ, આગળ જવુ, (उप+सृप्-उपसर्पति) સમીપ જવું, પાસે જવું, ગતિ કરવી, અનુભવવું, સહેવું. (परि+सृप्-परिसर्पति) ચોતરફ જવું, ફેલાવું, આમ તેમ ફરવું.

सृपाट पु. (सृप्+काटन्) એક જાતનું પાપ, લોહીની ધાર.

सृपाटिका स्त्री. (सृपाट+स्वार्थे क अत इत्वं+टाप्) એક જાતનું પાપ, લોહીની ધાર, ચાંચ.

सृपाटी स्त्री, (सृपाट+स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ,

सृप्र पु. (सृप्+क्रन्) ચન્દ્ર, કપૂર.

सृभ् ( ) "सृभू" ધાતુ જુઓ.

सृमर त्रि. (सृ+क्मरच्) જનાર.

सृमर पु. (सृ+क्मरच्) એક જાતનો મૃગ.

सृंभ् ( ) सृंभ् ધાતુ જુઓ.

सृष्ट त्रि. (सृज्+कर्मणि क्त) સરજેલ, પેદા કરેલ, યોજેલ, જોડેલ, નિશ્ચય કરેલ, બહુલ. ઘણુ, શણગારેલ, તજેલ, છોડેલ.

सृष्टि स्त्री. (सृज्+भावे क्तिन्) સરજવું, શણગારવું, રચવું, છોડવું, તજવું, સ્વભાવ, સરજાતુ, નિર્ગુણ, જગત્, સંસાર, ઉત્પત્તિ, જન્મ.

सृष्टिकरण न. (सृष्टि+कृ+ल्युट्) સરજવું, ઉત્પન્ન કરવું, પેદા કરવું.

सृष्टिकर्तृ त्रि. (सृष्टि+कृ+तृच्) સરજનાર, પેદા કરનાર, ઉત્પન્ન કરનાર.

सृष्टिकृत् त्रि. (सृष्टि+कृ+क्विप् तुक् च) ઉ॰ પ્રમાણે.

सृष्टिप्रदा स्त्री. (सृष्टिं प्रददाति, प्र+दा+क+टाप्) ગર્ભદાત્રીનો છોડ.

सॄ (क्र्या. प. स. सेट् सृणाति) હિંસા કરવી.

सेक् (भ्वा. आ. स. सेट् सेकते) ગમન કરવું, જવું.

सेक पु. (सिच्+घञ्) સીંચવું, છાંટવું, ભીનુ કરવું.

सेकपात्र न. (सिच्यतेऽनेन, सिच्+करणे घञ्, सेककर्तृकं पात्रं) સીંચવાનું પાત્ર, છાંટવાનું પાત્ર.

सेकिम न. (सेकेन निर्वृत्तम्, सेक+वा डिम) મૂળો.

सेक्तृ पु. (सिञ्चति रेतः, सिच्+तृच्) પતિ, ધણી, સ્વામી, મેઘ, મોથ.

सेक्तृ त्रि. (सिच्+तृच्) સીંચનાર, છાંટનાર, ભીનુ કરનાર.

सेक्त्र न. (सिच्+करणे ष्ट्रन्) સીંચવાનું પાત્ર, છાંટવાનું પાત્ર.

सेचक त्रि. (सिच्+कर्मणि ण्वुल्) સીંચનાર,છાંટનાર, ભીનું કરનાર.

सेचक पु. (सिञ्चति तोयेन पृथिवीम्, सिच्+ण्वुल्) મેઘ, મોથ.

सेचन न. (सिच्+भावे ल्युट्) સીંચવું, છાંટવું,ભીનું કરવું, ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

सेचन न. (सिच्यतेऽनेन, सिच्+करणे ल्युट्) પાણી વિગેરે છાંટવાનું એક પાત્ર.

सेचनी स्त्री. (सेचन+स्त्रियां ङीप्) પાણી વિગેરે છાંટવાનું એક નાનુ પાત્ર.

सेटु पु. (सिट्+उन्) તરબુચનો વેલો.

सेतु पु. (सि+तुन्) પાળ, પૂલ, ઘોરીયો, વરૂણવૃક્ષ.

सेतुक पु. (सेतुरेव, स्वार्थे क) પ્રણવ મંત્ર, ૐકાર મંત્ર, વરૂણવૃક્ષ.

सेतुबन्ध पु. (सेतोर्बन्धः) લંકામાં જવા માટે શ્રી રામચન્દ્રે નલ વાનર પાસે બંધાવેલો સમુદ્ર ઉપરનો પૂલ, પાણીની ઓળ, ઘોરીયો, પૂલ બાંધવો, હરકોઈ પાણીનો બન્ધ.

सेतुभेदिन् पु. (सेतुं भिनत्ति, भिद्+णिनि) નેપાળાનું ઝાડ.

सेतुवृक्ष पु. (सेतुनामको वृक्षः) વરૂણ વૃક્ષ.

सेत्र न. (सि–बन्धने+ष्ट्रन्) બેડી.

सेधा स्त्री. શાહુડી, શેંઢાઈ.

सेना स्त्री. (सह इनेन प्रभुणा वा) લશ્કર, સૈન્ય, તે નામે એક જીનદેવની માતા.

"स सेनां महतीं कर्षन् पूर्वसागरगामिनीम्" रघुवंशे.

सेनाङ्ग न. (सेनायाः अङ्गम्) હાથી–ઘોડા–રથ–પાયદળનો સમૂહ, સૈન્યનું હરકોઇ અંગ.

सेनाचर पु. (सेनायां चरति, चर्+ट) લશ્કરી સિપાઇ, સૈન્યને અનુસરનાર.

सेनानी पु. (सेनां देवसेनां वा नयति, नी+क्विप्)

સારી રીતે નિવાસ કરવો, સારી રીતે રહેવું.

सुवास त्रि. (सुष्ठु वासो यस्य) સારી રીતે નિવાસ કરનાર, સારી રીતે રહેનાર. સુગન્ધવાળું, ખુશબોદાર.

सुवासिन् त्रि. (सुवास+अस्त्यर्थे इनि) સારી રીતે વાસ કરનાર, સારી વાસવાળું.

सुवासिनी स्त्री. (सुवास+इनि+ङीप्) લાંબાકાળ સુધી પિતાને ઘેર વસનારી જુવાન સ્ત્રી, જેનો પતિ જીવતો હોય તેવી સ્ત્રી.

सुविद् पु. (सुष्ठु वेत्ति, विद्+क्विप्) પંડિત, વિદ્વાન.

सुविद् स्त्री. (सुष्ठु विद्यते लभ्यन्ते, सु+विद्+क्विप्) સદ્ગુણી સ્ત્રી, ગુણવાન સ્ત્રી.

सुविद पु. (सु+विद्+क) રાજાનો કંચુકી, અંતઃપુરનો રક્ષક વડો અધિકારી નાજર વગેરે.

सुविदत् पु. (सुविदं गुणाढ्यां स्त्रियामतति, अत्+क्विप्) રાજા.

सुविदत्र त्रि. (सु+विद्+कत्रच्) સારુ વહાલું, કુટુમ્બ.

सुविदल्ल पु. (सुविदत्तं राजानं लाति, ला+क) રાજાના અંતઃપુરનો રક્ષક અધિકારી કંચુકી નાજર વગેરે.

सुविदल्ला स्त्री. (सुविदत्ता राज्ञा कीर्यते, ला+क+टाप्) રાજાના અંતઃપુરની અધિકારી સ્ત્રી.

सुविदित त्रि. (सु+विद्+क्त) સારી રીતે જાણેલ, સુપ્રસિદ્ધ, વિખ્યાત.

सुविधि पु. (सुष्ठु शोभनो विधिर्यस्य सुष्ठु विधिर्वा) નવમા જૈન તીર્થંકર, સારો વિધિ.

सुविनीत त्रि. (सु+वि+नी+क्त) સારા વિનયવાળું, સુ+वीर्+अच्, तादृशोऽस्त्यस्य) ઇંદ્ર.

सुवीर्य न. (सुष्ठु वीर्यं यस्य सुष्ठु वीर्यं वा) બોર, ઉત્તમ વીર્ય, ઘણું જ બળ.

सुवीर्य त्रि. (सुष्ठु वीर्यं यस्य) ઉત્તમ વીર્યવાળું, ઘણું જ બળવાન.

सुवीर्या स्त्री. (,, ,, यस्याः-टाप्) કપાસનો છોડ.

सुवृत्त पु. (सु-शोभनो वृत्तः) સૂરણ.

सुवृत्त त्रि. (सुष्ठु वृत्तम् यस्य) સારા વર્તનવાળું, સારા ચારિત્ર્યવાળું.

सुवृत्त न. (सुष्ठु वृत्तं वर्त्तुलम्) ઘણું જ ગોળ.

सुवृत्ता स्त्री. (सुष्ठु वृत्तं यस्याः) શતપત્રી, કંકોડી વનસ્પતિ, દ્રાક્ષ, સારા ચારિત્ર્યવાળી સ્ત્રી.

सुवेग पु. (सुष्ठु वेगः) ઘણો જ વેગ, ઉત્તમ વેગ.

सुवेग त्रि. (सुष्ठु वेगो यस्य) ઉત્તમ વેગવાળું, અત્યન્ત વેગવાળું.

सुवेगा स्त्री. (सुष्ठु वेगो यस्याः) માલકાંકણી.

सुवेल पु. (सुगमा वेला समुद्रकूले येन प्रा. ब.) ત્રિકૂટ પર્વત.

सुवेल त्रि. (शोभना वेला मर्य्यादा स्थितिर्यस्य) શાન્ત, નમેલું, નમ્ર.

सुवेश पु. (सुखेन विश्यते उपभुज्यते, सु+विश्+कर्मणि घञ् शोभनो वेशश्च) ધોળી શેલડી, સારો વેશ.

सुवेश त्रि. (शोभनो वेशो यस्य) સારા વેશવાળું, ઉત્તમ વેશવાળું.

सेनापति, कार्तिक स्वामी.

सेनापति पु. (सेनायाः पतिः) कार्तिक स्वामी, सैन्यनो अध्यक्ष, लश्करनो वडो अधिकारी.

सेनापतिता स्त्री. (सेनापतेर्भावः तल्+टाप्) सेनापतिपणुं.

सेनापतित्व न. (सेनापतेर्भावः त्व) सेनापतिपणुं.

सेनामुख न. (सेनायाः मुखम्) सैन्यनो अग्रभाग, लश्करनो मोखरो.

सेनारक्ष पु. (सेनायाः रक्षः) सैन्यनुं रक्षण करनार–पहेरेगीर एक सैन्य.

सेफ पु. (सि+फ) पुरुषनुं चिन्ह–लिंग–शेफो.

सेमन्ती स्त्री. (सिन्+क्ति गौरा. ङीष्) एक जातनुं फूल.

सेराह पु. धोळो घोडो.

सेराही स्त्री. (सेराह+स्त्रियां जाति. ङीष्) धोळी घोडी.

सेरु त्रि. (सि–बन्धने रु) अन्धन करनार, बांधनार.

सेल् "सेल्" धातु जुओ.

सेलु पु. (सि+लु) एक जातनुं झाड, श्लेष्मातक वृक्ष.

सेव् (भ्वा. आ. स. सेट् सेवते) सेववुं, सेवा करवी.

सेव न. (सेव्+कर्मणि घञर्थे क) एक जातनुं वृक्ष.

सेवक त्रि. (सीव्यति, सिव्+ण्वुल्) सीवनार, सांधनार, चाकर–नोकर, दास, सेवनार, सेवा करनार, आराधना करनार.

सेवकालु पु. (सेवं सेविफलमिव कायति, कै+क सेवक आसौ आलुश्च) "निशामङ्ग" वृक्ष.

सेवधि पु. (सेवं सेवनं दधाति, धा+कि) खजानो, भंडार, कुबेरना शंख विगेरे भंडार.

सेवन न. (सिव्–सेव् वा+ल्युट्) सीवबुं, सांधवुं, आश्रय करवो, भोगववुं, उपभोग करवो, बांधवुं, बंधन, पूजवुं, भजवुं.

सेवनी स्त्री. (सेव्यतेऽनया, सिव्+ल्युट्+ङीप्) सोय.

सेवनीय त्रि. (सेव्+कर्मणि अनीयर्) सेवा करवा लायक, भजवा लायक, भोगववा योग्य.

सेवमान त्रि. (सेव्+वर्त्तमाने शानच्) सेवा करतुं, सेवतुं, भजतुं, भोगवतुं.

सेवा स्त्री. (सेव्+अ+टाप्) भजवुं, सेववुं, उपभोग करवो, आराधन करवुं, आश्रय करवो, पूजवुं, पूजा करवी, चाकरी करवी, नोकरी.

सेवावृत्ति स्त्री. (सेवायाः वृत्तिः) नोकरी, चाकरी, दासत्व.

सेवि न. (सेव्+इन्) एक जातनुं फळ.

सेविका स्त्री. एक जातनुं पक्वान्न–सेव.

सेवित त्रि. (सेव्+क्त) सेवेल, सेवा करेल, भजेल, भोगवेल, आराधेल, पूजेल.

सेवितव्य त्रि. (सेव्+कर्मणि तव्यत्) सेवा करवा योग्य, भजवा लायक, भोगववा योग्य.

सेवितृ त्रि. (सेव्+तृच्) सेवा करनार, सेवनार, भजनार, आराधनार, पूजनार.

सेविन् त्रि. (सेव्+अस्त्यर्थे इनि) उपर प्रमाणे.

सेव्य न. (सेव्+ण्यत्) वीरणमूळ–सुगन्धीवाळो–खस.

सेव्य पु. („ „) पीपळानुं झाड, हिज्जल–वृक्ष.

सेव्य त्रि. („ „) "सेवनीय" शब्द जुओ.

सेव्यता स्त्री. (सेव्यस्य भावः तल्+टाप्) सेवा करवा योग्यपणुं.

सेव्यत्व न. (सेव्यस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे.

सेव्या स्त्री. (सेव्+ण्यत्+टाप्) वंदा वृक्ष.

सै "षै" धातु जुओ.

सैंह त्रि. (सिंहस्येदं, सिंह+अण्) सिंहनुं, सिंह संबन्धी.

सैंहली स्त्री. (सिंहले देशे भवा, अण्+ङीप्) सिंहल देशमां थनारी पीपर.

सैंहिक पु. (सिंहिकायां भवः, ठक्) राहुग्रह.

सैंहिकेय पु. (सिंहिकायां भवः, ढक्) राहुग्रह.

सैकत न. (सिकताः सन्त्यत्र, अण्) पुष्कळ रेतीवाळो नदी विगेरेनो कीनारो.

सैकत त्रि. („ „) पुष्कळ रेतीवाळुं.

सैकतिक पु. (सह एकतया सैकतं, तदस्यास्ति ठन्) संन्यस्त, संन्यास, क्षपणक, साधु.

सैकतिक त्रि. (सैकत+ठन्) संदेहवाळुं, संदेहथी जीवनार.

सैकतिक न. („ „) मंगल सूत्र.

सैकतेष्ट न. (सैकते स्थाने इष्टं यस्य) आदु.

सैकतेष्ट त्रि. (सैकतं स्थानं इष्टं यस्य) रेताळ प्रदेश जेने प्रिय होय ते.

सुशर्मन् न. (सुष्ठु शर्म) સુંદર સુખ, ઉત્તમ સુખ. એક પુત્ર.

सुशल्य पु. (सुष्ठु दृढं शल्यं कण्टकं यस्य) ખેરનું ઝાડ.

सुशवी स्त्री. (सु+शव्+अच्+गौरा. ङीष्) કારેલાનું ઝાડ, કાળું જીરૂં.

सुशाक न. (सुष्ठु शाको यस्मात् सु-शाकं वा) આદુ, તાંદળજો, ઉત્તમ શાક.

सुशाक पु. (सुष्ठु शाको यस्य) ભીંડાનું શાક.

सुशिख पु. (सुष्ठु शोभना शिखा यस्य) સુંદર શિખાવાળુ, શ્રેષ્ઠ ટોચવાળું.

सुशिखा स्त्री. (सुष्ठु शोभना शिखा) મયૂરશિખાવૃક્ષ.

सुशीत न. (शोभनं शीतम्) પીળું ચન્દન.

सुशीत पु. (सुष्ठु शीतः) ઘણો શીતળ સ્પર્શ, નાનું પીપરનું ઝાડ.

सुशीत त्रि. („ „) અત્યન્ત શીતળ, ઘણુંજ ઠંડુ.

सुशीतल न. (सुष्ठु शीतलम् प्रा. स.) એક જાતનું સુગન્ધી ઘાસ.

सुशीतल त्रि. (सुष्ठु शीतलः) અત્યન્ત શીતલ, ઘણુજ ઠંડુ.

सुशीता स्त्री. (सुष्ठु शीता) શતપત્રી વનસ્પતિ, શીતલ ગુણવાળી સ્ત્રી.

सुशीम पु. (सु+श्यै-मक् सम्प्रसारणञ्च) શીત સ્પર્શ, ઠંડો સ્પર્શ.

सुशीम त्रि. (सु+श्यै-मक् संप्र०) શીત સ્પર્શવાળુ, ઠંડાસ્પર્શવાળુ.

सुशील पु (सु-सुन्दरं शीलमस्य) તે નામે વિષ્ણુનો પાર્શ્વચર, સારો સ્વભાવ.

सुशील त्रि. (सु-सुन्दरं शीलं यस्य) સુંદર ચારિત્રવાળુ, સારા સ્વભાવવાળુ.

सुशीलता स्त्री. (सुशीलस्य भावः, तल्+टाप्) સુશીલપણુ, સુંવાળાપણુ, સારા ચારિત્રયવાળાપણુ.

सुशीलत्व न. (सुशीलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

सुशीला स्त्री. (सुन्दरं शीलं यस्याः) કૃશાનુરાજાની એક રાણી.

सुश्रीक त्रि. (सुन्दरी श्रीरस्य-कप्) સુંદર શોભાવાળુ.

सुश्रीक पु. શલકી વૃક્ષ.

सुश्रुत पु. (सुश्रूयते, सु+श्रु+कर्मणि-क्त) ચિકિત્સા શાસ્ત્રનો કર્તા વિશ્વામિત્રનો તે નામનો એક પુત્ર, તેણે કરેલ આયુર્વેદનો એક ગ્રંથ.

सुश्रुत त्रि. (सु+श्रु+कर्मणि क्त) સારી રીતે સાંભળેલ.

सुषम त्रि. (सुन्दरः षमः) મનોહર, સુંદર, સમાન, સદૃશ.

सुषमदुःषमा स्त्री. (सुषमेन दुःषमः-टाप्) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ બે કોડાકોડી સાગરોપમનો ત્રીજો આરો-એક કાળ.

सुषमा स्त्री. (सुन्दरः षमः, टाप्) પરમ શોભા, ઘણી ઉત્તમ શોભા, જૈનાગમપ્રસિદ્ધ ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો બીજો આરો-એકકાળ.

"तरुकुलसुषमापहारां जनयन्तीं जगति जीवजातार्तिम् ।
केन गुणेन भवानीतात हिमानीमिमां वहसि" ॥
भामिनीविलासे.

सुषवी स्त्री. (सुष्ठु+अच्+ङीष्) સુશવી શબ્દ જુઓ.

सुषामन् त्रि. (सुष्ठु साम यस्य सुषामा. षत्वं) સુંદર મધુર વચન બોલનાર, સારાં સાન્ત્વ વચન બોલનાર, મીઠું બોલનાર.

सुषि स्त्री. (सुष्+इन् पृषो. शस्य सः) વીંધ, કાણું, પોલો વાંસ, છેદ, બાકું.

सुषिर न. (शुष+किरच् पृषो. शस्य सः) બાકુ, કાણું, વીંધ, છેદ.

सुषिर पु. (शुष्+किरच्-पृषो. शस्य सत्वं) અગ્નિ, ચિત્રાનુ ઝાડ.

सुषीम त्रि. (सुशीम+पृषो. शस्य सत्वम्) ટાઢું, ઠંડુ, મનોહર, શીતળ.

सुषीम पु. (सुशीम+पृषो.) શીતળ સ્પર્શ, ઠંડો સ્પર્શ.

सुषुप्त त्रि. (सु+स्वप्-कर्मणि क्त) ઘણી નિદ્રામાં આવેલું, ઘસઘસાટ ઉંઘેલું, નિદ્રાવશ થયેલ, સુષુપ્તિ અવસ્થામાં રહેલ.

सुषुप्त न. (सु+स्वप्+भावे क्त) નિંદ્રા, ઉંઘ, જ્ઞાન શૂન્ય એવી અવસ્થા.

सुषुप्ति स्त्री. (सु+स्वप्+भावे क्तिन्) ઉપરનો અર્થ.

"अविद्यात्मिका हि सा महासुषुप्तिर्यस्यां
स्वरूपप्रतिबोधरहिताः शेरते संसारिणो जीवाः"
शांकरभाष्ये.

दीर्घग्रन्थि स्त्री. (दीर्घा ग्रन्थिः) મિથ્યાત્વ, ત્રણ વેદ, હાસ્યાદિક ૭, ક્રોધાદિક ચાર કષાય. આ ચઉદ પ્રકારની અન્તરંગપ્રબળ–મોટી ગ્રન્થિ.

यथा—"मिच्छत्तं वेयतिगं हासाइछक्कगं च नायव्वं ।
कोहाईण चउक्कं चउदस अब्भंतरा गंठी" ॥
संबोधसप्ततिकावृत्तौ.

दीर्घग्रीव पु. (दीर्घा ग्रीवा यस्य) ઉંટ.

दीर्घग्रीव पु. પશ્ચિમની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ, નીલક્રૌંચ નામે એક પર્વત.

दीर्घग्रीव त्रि. (दीर्घा ग्रीवा यस्य) લાંબી ડોકવાળું.

दीर्घग्रीवी स्त्री. (दीर्घग्रीव स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ઉંટડી.

दीर्घघाटिक पु. (दीर्घा घाटाऽस्त्यस्य ठन्) ઉંટ.

दीर्घघाटिकी स्त्री. (दीर्घघाटिक स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ઉંટડી.

दीर्घचञ्चु पु. (दीर्घा चञ्चुरस्य) એક જાતનું પક્ષી.

दीर्घच्छद पु. (दीर्घाश्छदा यस्य दीर्घाश्च ते छदाश्च) શેલડી, સાગનું ઝાડ, લાંબુ પાંદડું, લાંબી પાંખ.

दीर्घच्छद त्रि. (दीर्घाश्छदा यस्य) લાંબા પાંદડાવાળું, લાંબી પાંખવાળું.

दीर्घजङ्गल पु. (दीर्घं यथा तथा जङ्गलो–गतिशीलः) એક પ્રકારનો મત્સ્ય–માંછલું.

दीर्घजङ्गली स्त्री. (दीर्घजङ्गल स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) એક જાતની માછલી.

दीर्घजङ्घ पु. (दीर्घा जङ्घा यस्य) ઉંટ, ઉષ્ટ્ર, બગલો પક્ષી.

दीर्घजङ्घ त्रि. (दीर्घा जङ्घा यस्य) લાંબી જાંઘ વાળું

दीर्घजङ्घी स्त्री. (दीर्घजङ्घ स्त्रियां ङीष्) ઉંટડી, બગલી.

दीर्घजङ्घा स्त्री. (दीर्घा जंघा) લાંબી જાંઘ.

दीर्घजिह्व पु. (दीर्घा जिह्वा यस्य) સર્પ, તે નામે એક દાનવ, તે નામે એક રાક્ષસ, કુતરો, તે નામનો કુમારનો અનુચર.

दीर्घजिह्वा स्त्री. (दीर्घा चासौ जिह्वा च दीर्घा जिह्वा यस्या वा) લાંબી જીભ, તે નામે એક રાક્ષસી, કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર, એક માતૃકા ગણ.

दीर्घजिह्वी स्त्री. (दीर्घजिह्व+ङीष्) સર્પિણી, કુતરી.

दीर्घजीव त्रि. (दीर्घं जीवति जीव्+क) લાંબા કાળ સુધી જીવનાર.

दीर्घजीविन् त्रि. (दीर्घं जीवति जीव्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घतन्तु त्रि. (दीर्घाः तन्तवः स्तुतयः यस्य) જેમની સ્તુતિ ઘણી થાય છે એવા દેવાદિક, પુષ્કળ સ્તુતિવાળો દેવ વગેરે, લાંબા કાળ સુધી વ્યાપક સન્તતિ વાળું.

दीर्घतन्तु पु. (दीर्घाः तन्तवः) લાંબા તાંતણાઓ–દોરાઓ.

दीर्घतपस् त्रि. (दीर्घं बहुकालव्यापकं तपोऽस्य) લાંબાકાળ સુધીનાં તપવાળું.

दीर्घतपस् पु (,, ,,) અહલ્યાનો પતિ ગૌતમ, તે નામે ચન્દ્રવંશી રાજા.

दीर्घतपस् न. (दीर्घं तपः) ઘણું તપ, ઘણી તપસ્યા.

दीर्घतमस् पु. (दीर्घं तमः तमोगुणो यस्य) ઉતથ્ય ઋષિનો પુત્ર, જે ગુરૂના શ્રાપથી આંધળો થયો હતો.

दीर्घतमस त्रि (,, ,,) લાંબા કાલ સુધી જેને તમોગુણ રહે એવો પુરૂષ વિગેરે.

दीर्घतमस् न. (दीर्घं तमः) ગાઢ અન્ધકાર.

दीर्घतरु पु. (दीर्घः तरुः) તાડનું ઝાડ, હરકોઈ ઊંચુ ઝાડ–લાંબુ ઝાડ.

दीर्घता स्त्री. (दीर्घस्य भावः तल् टाप्) લંબાઈ–લાંબાપણું.

दीर्घतिमिषा स्त्री. (दीर्घतिम बाहुलकात् किषन् टाप्) કાકડી.

दीर्घतुण्ड न. (दीर्घं च तत्तुण्डं च) લાંબુ મુખ.

दीर्घतुण्ड त्रि. (दीर्घं तुण्डं यस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घतुण्डा स्त्री. (दीर्घं तुण्डमस्याः) છછુંદર.

दीर्घतृण पु. (दीर्घं तृणमत्र पल्लिवाह નામનું તૃણ.

दीर्घतृण न. (दीर्घं तृणम्) લાંબુ ઘાસ.

दीर्घत्व न. (दीर्घस्य भावः त्व) લંબાઈ.

दीर्घदन्त पु (जै. प्रा. दीहदन्त) અનુત્તરૌપપાતિક સૂત્રના પ્રથમવર્ગના છઠ્ઠા અધ્યયનનું નામ, શ્રેણિક રાજાની ધારણી રાણીના પુત્ર, જંબૂદ્વીપના ભરતમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર ૧૦માં તીર્થંકર, એક જૈન મુનિ.

सोदर्य पु. (समाने उदरे शयिता यत् सादेशः) સગો ભાઈ, એક પેટે જન્મેલ ભાઈ.

सोदर्या स्त्री. (सोदर्य+स्त्रियां टाप्) સગી બહેન, એક પેટે જન્મેલી બહેન.

सोद्योग त्रि (उद्योगेन सहितः, सहस्य सः पूर्व. नि.) ઉદ્યોગવાળું, ઉદ્યમવાળું.

सोनह न. (सु+विच् सवे नह्यते, नह्+क) લસણ.

सोन्माद त्रि. (सह उन्मादेन सहस्य सः) ગાંડું, પાગલ, ઉન્માદ રોગવાળું, ચિત્તભ્રમવાળું.

सोपप्लव पु. (सह उपप्लवेन) ગ્રહણથી ઘેરાયેલ સૂર્ય કે ચન્દ્ર.

सोपप्लव त्रि. (सह उपप्लवेन सहस्य सः) ઉપદ્રવવાળું, ઉપદ્રવ સહિત.

सोपधि क्रिया. वि. अव्य. (सह उपधिना यस्मिन् कर्मणि यथास्यात्तथा) કપટથી, શઠતાથી, લુચ્ચાઈપૂર્વક.

सोपाधि त्रि. (सह उपाधिना सहस्य सः) ઉપાધિવાળું, ઉપાધિ સહિત, સામાલાભ માટે કરેલું દાન વિગેરે.

सोपाधिक त्रि. (सोपाधि-कप्) ઉપર પ્રમાણે.

सोपान न. (उप+अन+भावे घञ् सह विद्यमानः उपानः उपरि गतिरनेन) પગથીયું.

सोभाञ्जन पु. (शोभाञ्जन+पृषो.) સરગવાનું ઝાડ.

सोम पु. (सु+मन्) ચન્દ્ર, કપૂર, કુબેર, યમ, વાયુ, તે નામે એક વસ્તુ, પાણી, સોમલતા, ઔષધિ, વાનર, સોમરસ, અમૃત કિરણ, શિવ, વાનરોનો રાજા સુગ્રીવ, તે નામે એક યાગ.

"पुष्णामि चौषधीः सर्वाः, सोमो भूत्वा रसात्मकः"
श्रीमद्भगवद्गीतायाम्।

सोम न. (सु+मन्) ચોખાનું પાણી, આકાશ.

सोमगर्भ पु. (सोमस्य गर्भः स्थानम्) વિષ્ણુ.

सोमज न. (सोमात् तत्क्षरितौषधिस्थरसपानात् जायते, जन्+ड) દુધ.

सोमज पु. (सोमात् जायते, जन्+ड) બુધ.

सोमज त्रि. (सोमाज्जायते, जन्+ड) ચંદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલ.

सोमतनय पु. (सोमस्य तनयः) બુધ ગ્રહ.

सोमतनया स्त्री. (सोमस्य तनया) નર્મદા નદી.

सोमतनुज पु. (सोमस्य तनुजः) બુધ ગ્રહ.

सोमतनूज पु. (सोमस्य तनूजः) બુધ ગ્રહ.

सोमतनूजा स्त्री. (सोमस्य तनूजा) નર્મદા નદી.

सोमतीर्थ न. (सोमेन कृतं तीर्थम्) પ્રભાસ તીર્થ.

सोमधारा स्त्री. (सोमस्य धारेव) આકાશ.

सोमप पु. (सोमं तद्रसं पिबति, पा+क) યજ્ઞમાં સોમરસ પિનારો.

सोमप पु. ब. व. એક જાતનો પિતૃગણ.

सोमपत्र न. (सोमस्य औषधिविशेषस्येव पत्रमस्य) એક જાતનું ઘાસ.

सोमपा पु. (सोमं पिबति, पा+क्विप्) યજ્ઞમાં સોમરસ પીનાર.

सोमपा पु. ब. व. તે નામે પિતૃગણ.

सोमपान न. (सोमस्य तद्रसस्य पानम्) યજ્ઞમાં સોમરસ પીવો તે.

सोमपायिन् पु. (सोम+पा+णिनि) યજ્ઞમાં સોમરસ પીનાર.

सोमपीतिन् पु. (पीतमनेन इनि, सोमं पीती)યજ્ઞમાં સોમરસ પીનાર.

सोमपीथिन् पु. (पीतमनेन इति, सोमं पीती पृषो. तस्य थः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

सोमपीवन् पु. (सोम+पा+क्वनिप्) "सोमपायिन्" શબ્દ જુઓ.

सोमपुत्र पु. (सोमस्य पुत्रः) બુધગ્રહ.

सोमपुत्री स्त्री. (सोमस्य पुत्री) નર્મદા નદી.

सोमबन्धु पु. (सोमस्य बन्धुः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, ચન્દ્રનો પુત્ર બુધ.

सोमबन्धु न. (सोमो बन्धुरस्य वा) પોયણું-રાત્રિવિકાશી કમળ.

सोमभू पु. (सोमाद्भवति, भू+क्विप्) ચન્દ્રનો પુત્ર બુધ, ચંદ્રવંશી ક્ષત્રિય, તે નામે એક છન્દદેવ.

सोमभू त्रि. (सोमाद् भवति, भू+क्विप्) ચંદ્રથી હોનાર-થનાર.

सोमयाग पु. (सोमनामको यागः) જેમાં સોમરસ પીવાય છે તે એવો ત્રણ વર્ષે સિદ્ધ થનારો યાગ.

सोमयाजिन् पु. (सोमेन यजते, यज्+णिनि) સોમયાગ કરનાર.

स्थलमञ्जरी स्त्री. (स्थलस्य मञ्जरीव) અઘાડો વનસ્પતિ.

स्थलशृङ्गाट पु. (स्थलजातः शृङ्गाटः शाक०) ગોખરૂ.

स्थली स्त्री. (स्थल्+अच्+ङीप्) સુકી જમીન, અકૃત્રિમ જમીન, વનભૂમિ.

"राकाचन्द्रे राजमाने निशायां
वीक्ष्यन्ना चन्द्रकान्तस्थलीव" रामायणचम्पौ.

स्थलीदेवता स्त्री. (स्थल्याः देवता) સ્થળનો દેવ.

स्थलेरूहा स्त्री. (स्थले रोहति, रुह्+क+टाप् अलु० स०) એક જાતની ઘીકુંવાર, દગ્ધાવૃક્ષ.

स्थलेशय पु. (स्थले शेते, शी+अच्--अलुक् समा.) ભુંડ-ડુક્કર-હરણ વિગેરે.

स्थलेशय त्रि. (स्थले शेते, शी+अच्) સ્થળ ઉપર સૂનાર, જમીન ઉપર પડી રહેનાર.

स्थवि पु. (स्था+क्विवेर्नत्वं) વણકર, જંગમ, સ્વર્ગ.

स्थविर न. (स्था+किरच् स्थवादेशः) શિલાજીત.

स्थविर त्रि. (,, ,,) અચળ, સ્થિર, વૃદ્ધ.

स्थविर पु. (स्था+किरच्-स्थवादेशः) બ્રહ્મા.

स्थविरा स्त्री. (स्थविर+स्त्रियां टाप्) મહાશ્રાવણિકા વનસ્પતિ.

स्थविष्ठ त्रि. (अतिशयेन स्थूलः इष्ठन् ललोपे गुणः) અતિશય વૃદ્ધ, ઘણુંજ સ્થૂલ, અત્યન્ત લઠ્ઠ.

स्थवीयस् त्रि. (अतिशयेन स्थूलः ईयसुन्) અતિશય વૃદ્ધ, ઘણુંજ સ્થૂલ, અત્યન્ત લઠ્ઠ.

स्थाणु पु. (स्था+नु पृषो. णत्वम्) શિવ, શાખાવગરનું ઠુંઠ, લાકડું, એક જાતનું હથિઆર.

स्थाणु त्रि. (,, ,,) વૃદ્ધ, ઘરડું.

स्थाण्डिल पु (स्थण्डिले शयिताऽण्) વ્રતને માટે સ્થંડિલ ઉપર શયન કરનાર.

स्थातव्य त्रि. (स्था+कर्मणि तव्यच्) સ્થિતિ કરવાલાયક, રહેવા યોગ્ય, ઉભુ રહેવાલાયક.

स्थातृ त्रि. (स्था+ तृच्) સ્થિતિ કરનાર, ઉભુ રહેનાર.

स्थाण्वाश्रम पु. (स्थाणोः आश्रमः) હિમાલયમાં રહેલ શિવનો આશ્રમ.

स्थाण्वीश्वर पु. (स्थाणोः ईश्वरः) તે નામે એક શિવલિંગ.

स्थान न. (स्था+भावे ल्युट्) સ્થિતિ, સ્થાન, ઠેકાણુ, સ્થળ, સાદશ્ય, સમાનતા, અવકાશ, જગા, રહેઠાણ, વસતિ, ગ્રંથસંધિ, પાત્ર, વાસણ, સમીપ, પાસે, વ્યાકરણમાં કહેલ સ્થાન-પ્રસંગ, ક્રમ, નીતિકુશળ, પુરૂષોનું વૃદ્ધિ હાનિ રહિત સામ્યપણે રહેવું, વ્યાકરણમાં કહેલ કંઠ-તાલુ વિગેરે સ્થાન, મૃત્યુ પછી જીવનું ગતિસ્થાન, પવિત્રસ્થળ, વેદિકા, શહેરમાં ખુલ્લી જગ્યા. નાટકમાં નટ જેનો ભાવ ભજવે છે તે, અંતર, અવાજ, સૂચના, પાત્ર.

स्थानक न. (स्थान+स्वार्थे, क स्थाने कं जलमत्र वा) સ્થાન, જગ્યા, ઝાડનો ક્યારો વગેરે.

स्थानच्युत त्रि. (स्थानात् च्युतः) સ્થાનથી ભ્રષ્ટ, પદભ્રષ્ટ.

स्थानभ्रष्ट त्रि. (स्थानात् भ्रष्टः) ઉપર પ્રમાણે.

स्थानाध्यक्ष त्रि. (स्थानस्य अध्यक्षः) સ્થાનની રક્ષા કરનાર.

स्थानिक त्रि. (स्थाने अधिकृतः ठक्) ઉપરપ્રમાણે.

स्थानिन् त्रि. (स्थानमस्यास्ति इनि) સ્થાનવાળુ, વ્યાકરણમાં કહેલ આદેશસ્થાની.

स्थानाङ्ग न. જૈન મત પ્રમાણે અગીયાર અંગો પૈકી ત્રીજુ અંગ.

स्थानीय न. (स्थानस्येदं स्थान+छ) સ્થાનનું, સ્થાનસંબંધી,દેશ.

स्थानीय न. (स्था+कर्मणि अनीयर्) નગર, ગામ,

स्थानीय त्रि. (स्थानमर्हति, स्थान+छ) રહેવા લાયક સ્થળ, વસવા યોગ્ય, સદશ, સમાન.

स्थाने अव्य. (स्था+ने) યોગ્યતા, લાયકી, સત્ય, સાદશ્ય, યોગ્ય કરવું, એવા અર્થમાં વપરાય છે.

स्थापक त्रि. (स्था+णिच्+पुक्+ण्वुल्) સ્થાપનાર, મુકનાર, નક્કી કરનાર, સ્થિતિસ્થાપક.

स्थापत्य न. (स्थपतेः भावः ष्यञ्) સુથારનું કામ, સુથારપણુ, કારીગરી, સુથારનો ધર્મ.

स्थापत्य पु. (स्थपतिरेव, स्वार्थे ष्यञ्) અંતપુરનો રક્ષક કંચુકી-નાજર વિગેરે.

स्थापन न. (स्था+णिच्+पुक्+ल्युट्) સ્થાપવું, મુકવું, આરોપ કરવો, પુંસવન નામે ગર્ભ સંસ્કાર, સમાધિ, ચિત્તની એકાગ્રતા, વ્યવસ્થા.

सोमयोनि न. (सोमः योनिरस्य) એક જાતનું ચંદન.
सोमराजिका स्त्री. (सोमेन राजते, राज्+अच्+गौरा. ङीप्, कप् ह्रस्वः टाप्) એક જાતની ઔષધિ,વાકુચી-બાવચી નામે છોડ.
सोमराजी स्त्री (सोमेन राजते, राज्+अच्+गौरा.ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
सोमलता स्त्री. (सोमस्य लता) સોમવેલ.
सोमलतिका स्त्री. (सोमलता+कन्+टाप् ह्रस्वः)સોમલતા, ગળો.
सोमवंश पु. (सोमस्य वंशः) ચન્દ્રવંશ, ચન્દ્રવંશીય ક્ષત્રિય.
"यज्ञेषु सोमं सुनुते सोमवंशविभूषणः ।
पुरः सुवति संग्रामे स्यन्दनं स्वयमेव सः" ॥
सोमवंशविभूषण त्रि. (सोमवंशे विभूषणः) ચન્દ્રવંશમાં અલંકારરૂપ, ચન્દ્રવંશને શોભાવનાર.
सोमवत् त्रि. (सोम+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સોમરસવાળું, ચન્દ્રવાળું.
सोमवल्क पु. (सोमस्येव वल्को यस्य) રીઠાકરંજ વૃક્ષ, ધોળો ખેર, કાયફળ.
सोमवल्लिका स्त्री. (सोमवल्ली कायति, कै+क+टाप्) સોમલતા, ગળો.
सोमवामिन् पु. (सोमं तद्रसं वमति, वम्+णिनि) ખુબ સોમરસ પીવાથી મુખેથી સોમરસ ઓકી કાઢનાર.
सोमवार पु. (सोमपतिको वारः) સોમવાર.
सोमवासर पु. (सोमस्वामिको वासरः) સોમવાર.
सोमविक्रय पु. (सोमस्य विक्रयः) સોમ-સોમવલ્લી વેચવી તે.
सोमविक्रयिन् पु. (सोमं विक्रीणाति, वि+क्रि+णिनि) સોમવલ્લી વેચનાર.
सोमवृक्ष पु. (सोम इव वृक्षः) કાયફળનું ઝાડ, ધોળા ખેરનું ઝાડ.
सोमसंज्ञ न. (सोम इति संज्ञा यस्य) કપૂર.
सोमसार पु. (सोम इव शुभ्रः सारो यस्य) ધોળા ખેરનું ઝાડ.
सोमसिद्धान्त पु. (सोमकृतः सिद्धान्तः) જ્યોતિષનો એક સિદ્ધાન્ત ગ્રન્થ.
सोमसिन्धु पु. (सोमस्य अमृतस्य सिन्धुः) વિષ્ણુ.
सोमसुत् पु. (सोमं सुतवान्, सु+क्विप्) યજ્ઞ માટે સોમવલ્લીનો રસ કાઢનાર.
सोमसुत पु. (सोमस्य सुतः) બુધગ્રહ.
सोमसुता स्त्री. (सोमस्य सुता) નર્મદા નદી.
सोमसुत्वन् पु. (सोमं सुतवान्, सु+भूते क्वनिप्) સોમરસ કાઢનાર.
सोमसूत्र न. (सोमस्य जलस्य सूत्रमिव) અગાસી વિગેરેમાંથી પાણીને નીકળવાનો નળ પરનાળ વિગેરે, પાણીને નીકળવાનું સ્થળ.
सोमसूनु पु. (सोमस्य सूनुः) બુધગ્રહ.
सोमसूनू स्त्री. (सोमस्य सुनू) નર્મદા નદી.
सोमाख्य न. (सोमं लताभेदमाख्यातिवर्णेन, आ+ख्या+क) રાતું કમળ.
सोमाल पु. (सोमाय अलति पर्याप्नोति, अल्+अच्) કોમળ સ્પર્શ.
सोमाल त्रि. (,, ,, ,, ,,) કોમળ સ્પર્શવાળું, સુંવાળું.
सोमोद्भव पु. (सोमाय उद्भवो यस्य) બુધગ્રહ.
सोमोद्भवा स्त्री. (सोमाद् उद्भवो यस्याः)નર્મદાનદી.
सोल्लुण्ठ त्रि. (सह उल्लुण्ठेन सादेशः) આળોટનાર, સ્તુતિ કરેલ, વખાણેલ, નિંદેલ, પૃથ્વી ઉપર આળોટેલ ઘોડો વિગેરે.
सोल्लुण्ठ न. (उल्लुण्ठेन सहितम्-सादेशः) સ્તુતિમાંથી નિંદા જણાવતું અને નિન્દામાંથી સ્તુતિ જણાવતું વાક્ય.
सोल्लुण्ठन न. (सह उल्लुण्ठनेन सादेशः) ઉપર પ્રમાણે.
सोष्यन्तीहोम पु. (सोष्यन्तीं शुलापन्नामासन्नप्रसवां ज्ञात्वा कार्यः होमः) નજીકમાં પ્રસવનારી ગર્ભિણીના હિત માટે કરવામાં આવતો એક હોમ.
सौकर्य न. (सुकरस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) હરકોઇ કામમાં સહેલાપણું, અનાયાસ સાધ્યતા-સહેલાઈ.
सौकुमार्य न. (सुकुमारस्य भावः ष्यञ्) કોમળતા, કોમળપણું.
सौक्ष्म्य न. (सूक्ष्मस्य भावः ष्यञ्) સૂક્ષ્મપણું, સૂક્ષ્મતા.
सौखसुप्तिक त्रि. (सुखसुप्तिं सुखेन शयनं पृच्छति, सुखसुप्त+ठञ्) પ્રાતઃકાળે સુખશયન પૂછનાર. ભાટ, ચારણ, સ્તુતિ પાઠક વિગેરે.

स्थापना स्त्री. (स्था+णिच्+पुक्+युच्+ङीप्) ઉપરઅર્થ.
स्थापनी त्रि. (स्था+णिच्+पुक्-अनीयर्) વનસ્પતિ પાઠા.
स्थापनीय त्रि. (स्था+णिच्+पुक्+अनीयर्) મુકવા યોગ્ય, સ્થાપવાયોગ્ય.
स्थापयितव्य (,, ,, तव्यच्) ઉપર પ્રમાણે.
स्थामन् न. (स्था+मनिन्) બળ, સામર્થ્ય.
स्थायिन् त्रि. (स्था+णिनि) સ્થિતિ કરનાર, ઉભુ કરનાર, સ્થિર.
स्थायिन् पु. (,, ,,) અલંકારશાસ્ત્રમાં કહેલ રતીવિગેરે રસાનુકુળ સ્થાયીભાવ.
स्थायिभाव पु. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
"विभावेनानुभावेन व्यक्तः संचारिणा तथा
रसतामेति रत्यादिः स्थायीभावः सचेतसाम्" साहित्यदर्पणे.
स्थायुक त्रि. (स्था+उकञ्) સ્થિતિ કરનાર, રહેનાર, સ્થિર.
स्थायुक पु. (स्था+उकञ्) એક ગામ ઉપર દેખરેખ રાખવા માટે નીમેલો પુરુષ.
स्थाल न. (स्थलति तिष्ठत्यन्नायत्र, आधारे घञ्) થાળી, થાળ, અન્ન વિગેરે રાખવાનું પાત્ર.
स्थाली स्त्री. (स्थल्+घञ्+ङीप्) શાકભાજી વિગેરે રાંધવાનું પાત્ર-તપેલી વિગેરે.
स्थालीपाक पु. (स्थाल्यां पाकः) તપેલીમાં રાંધવુતે.
स्थालीपाक पु. (स्थाल्यां पच्यतेऽसौ, पच्+कर्मणि घञ्) ગાયના દુધ સાથે તપેલીમાં રાંધેલો પાક, ચરૂ.
स्थालीपुलाक पु. (स्थालीस्थाः पुलाकास्तण्डुलाः सन्त्यत्र अन्) મીમાંસકોએ માનેલો એક ન્યાય-તપેલીમાંના બધા ચોખાની દમાની જોવાથી જેમ એક ચોખાની કચાશ કે પકવતા જણાય છે તેમ અન્ય સ્થળે જોવું તે.
स्थालीपुलाकन्याय पु. (स्थालीपुलाकश्चासौ न्यायश्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
स्थालीबिल न. (स्थाल्याः बिलम्) તપેલીની અંદરનો ભાગ, તપેલીની અંદરનો ખાલી ભાગ.
स्थालीबिलीय त्रि. (स्थालीबिलमर्हति, स्थालीबिल+छ) ચોખા વિગેરે હરકોઇ રાંધવા માટે તૈયાર કરેલ અન્ન.
स्थालीवृक्ष पु. (स्थाल्यै वृक्षः) પીપળા જેવું એક જાતનું ઝાડ.
स्थावर त्रि. (स्था+वरच्) અચંચળ, સ્થિર, હાલેચાલે નહિ તેવું, એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ન લઈ જઈ શકાય તેવી ઘર વિગેરે મિલ્કત.
स्थावर पु. (स्था+वरच्) પર્વત.
स्थावर न (,, ,,) ધનુષની દોરી.
स्थावरादि पु. न. (स्थावरं आदिर्हेतुर्वा यस्य) વછનાગ વગેરે સ્થાવર ઝેર.
स्थावरादि त्रि. (स्थावर आदिर्येषान्ते) સ્થાવર વિગેરે.
स्थाविर न. (स्थविरस्य भावः अण्) વૃદ્ધપણુ, ઘડપણ.
स्थासक पु. (स्था+स+स्वार्थादौ क) અલંકાર, ઘરેણુ દાગીનો, કંકુ વિગેરેનો થાપો, પાણીનો પરપોટો.
स्थास्नु त्रि. (स्था+स्नु) સ્થિતિવાળું, સ્થિર, નિત્ય નાશવંત નહિ તે.
स्थास्नु पु. (,, ,,) ઝાડ.
स्थित त्रि. (स्था+कर्मणि क्त) ઉભું રહેલ, નિશ્ચલ, સ્થિર, પ્રતિજ્ઞાવાળુ, સ્થિતિવાળુ, અચળ.
स्थितप्रज्ञ त्रि. (स्थिता प्रज्ञा यस्य) આત્મજ્ઞાનમાં સ્થિર બુદ્ધિવાળુ, આત્મજ્ઞાની, તત્વવેત્તા.
"प्रजहाति यदा कामान् सर्वान् पार्थ मनोगतान्।
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ श्रीम. भग.
स्थिति स्त्री. (स्था+भावे क्तिन्) મર્યાદા, હાલત, ઉભારહેવું, સ્થિર રહેવું, સ્થાન, સ્થળ.
स्थितिमत् त्रि. (स्थिति+अस्त्यर्थे मतुप्) સ્થિતિવાળુ, મર્યાદાવાળુ, સ્થિર.
स्थितिस्थापक पु. (स्थितिं स्थापयति, स्था+णिच्+पुक् ण्वुल्) સ્થિતિમાં સ્થાપનાર-ન્યાયમાં કહેલ એક સંસ્કાર.
स्थिर पु. (स्था+किरच्) પર્વત, દેવ, વૃક્ષ, કાર્તિકસ્વામી, શનિગ્રહ, મોક્ષ, બળદ, ધાવડીનું ઝાડ, જ્યોતિષમાં કહેલ-વૃષભ-સિંહ-વૃશ્ચિક-કુંભ એ રાશિ.
स्थिर त्रि. (स्था+किरच्) નિશ્ચલ, કઠણ, મજબૂત, ન ડગે તેવું.
"विग्रहजयपराजयस्थिरां रावणश्रियमवि व्यकम्पयत्"
रघुवंशे.
स्थिरगन्ध पु. (स्थिरः गन्धो यस्य) ચંપાનું ઝાડ.

सौखिक त्रि. (सुखं प्रयोजनमस्य ठक्) સુખને ચહાનાર.

सौख्य न. (सुखमेव चातु० ष्यञ्) સુખપણું, સુખ.

सौगत पु. (सुगत एव, अण्) સુગતનામે બુદ્ધ.

सौगत त्रि. (सुगतस्येदमण्-सुगतमतमधीते अण्) બુદ્ધનું, બુદ્ધસંબન્ધી, બુદ્ધમતનાં શાસ્ત્ર જાણનાર. सौगतजरत्परिव्राजिकायास्तु कामन्दक्याः प्रथमां भूमिकां भाव एवाधीते" मालतीमाधवे.

सौगन्ध न. (सुगन्ध+अण्) એક જાતનું ઘાસ-રામકપૂર.

सौगन्धिक न. (सुष्ठु गन्धः सोस्त्यस्य ठन्+स्वार्थे अण्) સુગન્ધીકમળ-કલ્હાર એક જાતનું કમળ.

सौगन्धिक पु. (सुष्ठु गन्धोऽस्त्यस्य ठन्-अण्) સુગન્ધીદાર અત્તર વિગેરે.

सौगन्धिक त्रि. (सुगन्धेन व्यवहरति ठक्+अण्) સુગન્ધવાળું, ખુશબોદાર.

सौगन्ध्य न. (सुगन्धस्य भावः-स्वार्थे वा ष्यञ्) સુગન્ધપણું, સુગન્ધ, ખુશબો.

सौचि पु. (सूचि+ इञ्) દરજી-કપડાં સીવનાર.

सौचिक त्रि. (सूचीं तत्कर्मसीवनमुपजीवति ठन्) સીવવાનો ધંધો કરનાર દરજી.

सौजन्य न. (सुजनस्य भावः ष्यञ्) સુજનપણું, સદ્વ્યવહાર. [सौजन्यजन्यं यशः मल्लीनाथ.]

सौण्डी स्त्री. (शुंडा तदाकारोऽस्त्यस्याः अण्+ङीप् पृषो. शस्य सः) ગજપીપર.

सौत्र पु. (सूत्रेण कर्मविशेषाय पठितः तदर्हति वा अण्) ભ્વાદિ વિગેરે દશગણથી ભિન્ન ગણેલા સૂત્રમાત્ર ધાતુ, વિપ્ર.

सौत्र त्रि. (सूत्रस्येदं अण्) સૂત્રનું, સૂત્રસંબન્ધી.

सौत्रामणी स्त्री. (सुत्रामा इन्द्रो देवताऽस्याः अण्+ ङीप्) ઇન્દ્ર જેનો દેવ છે તેવી એક ઇષ્ટિ.

सौदामनी स्त्री. (सुदामा मेघः पर्व्वतो वा तेन एकादिक् तत्प्रान्तभवत्वात् अण्) વિજળી, તે નામે એક અપ્સરા, ઐરાવતહાથીની પત્ની હાથણી.

सौदाम्नी स्त्री. (सुदाम्नः ऐरावतगजस्य पत्नी ङीप् अल्लोपः) ઐરાવત હાથીની પત્ની એક હાથણી.

सौदायिक न. (सुदायादागतः ठञ्) પોતાના પતિ પાસેથી અથવા માતાપિતા પાસેથી મળેલું સ્ત્રીધન.

सौदास पु. (सुदास+अण्) સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલો કલ્માષપાદ રાજા.

सौध पु. न. (सुधया लेपनद्रव्येण रक्तं अण्) મહેલ, રાજમહેલ.

सौध न. (सुधां तद्वर्णमर्हति, अण्) રૂપું.

सौध पु. (सुधां तद्वर्णमर्हति, अण्) દૂધિયો પત્થર.

सौध त्रि. (सुधाया इदं, सुधा+अण्) અમૃતનું, અમૃત સંબન્ધી, કળીચુનાનુ, કળીચુનાસંબન્ધી.

सौधर्म पु. (सुधर्मस्यायं, अण्) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ એક દેવલોક.

सौधर्मज पु. (सौधर्मे जायते, जन्+ड) સૌધર્મ દેવલોકના દેવ.

सौन त्रि. (सूनाया इदं अण्) વધસ્થળનું, વધસ્થળસંબન્ધી.

सौनन्द न. (सुनन्द+स्वार्थे अण्) બળદેવનું મૂસળ.

सौनन्दिन् पु. (सौनन्द+अस्त्यर्थे इनि) બળદેવ.

सौनिक पु. (सुना वध्यस्थानं तदुपलक्षितमांसादि पण्यमस्य ठञ्) કસઇ, ખાટકી, માંસ વેચી જીવનાર.

सौन्दर्य न. (सुंदरस्य भावः ष्यञ्) સુંદરપણું, ખુબસુરતી.

सौपर्ण न. (सुपर्णं तद्वर्णमर्हति अण्) સુંઠ, મરકતમણિ.

सौपर्ण न. (सुपर्णमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) મહાભારતનું એક પેટા પર્વ.

सौपर्ण त्रि. (सुपर्णस्येदं, सुपर्ण+अण्) ગરૂડનું, ગરૂડ સંબન્ધી.

सौपर्णेय पु. (सुपर्ण्याः विनताया अपत्यं पुमान् ढक्) ગરૂડ.

सौपर्णेय न. (सुपर्णी+ढक्) ગાયત્રી વિગેરે છન્દ.

सौप्तिक न. (सुप्तिकाले रात्रौ भवं ठञ्) રાત્રિયુદ્ધ, મહાભારતનું એક પર્વ.

"मार्गो ह्येष नरेन्द्रसौप्तिकवधे पूर्वकृतो द्रौणिना"।

मृच्छकटिके.

सौप्तिक न. (सुप्तानधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठञ्) મહાભારતનું તે નામનું એક પર્વ.

सौभ न. (सु+भा+क-स्वार्थे अण्) ઇચ્છાનુસાર ગમન કરનાર હરિશ્ચન્દ્રનું શહેર.

सौभद्र पु. (सुभद्राया अपत्यं पुमान् अण्) અભિમન્યુ.

सौभद्र पु. (सुभद्रायाः हिनः अण्) બહેડાંનું ઝાડ.

सौभद्रेय पु. (सुभद्राया अपत्यं पुमान् ढक्)અભિમન્યુ.

सौभरि पु. ( ) તે નામના એક મુનિ.

स्थिरगन्ध त्रि, (स्थिरः गन्धो यस्य) स्थिरगन्धवाळु.
स्थिरगन्धा स्त्री. (स्थिरः गन्धो यस्याः) केवडो.
स्थिरच्छद पु. (स्थिरः च्छदो यस्य) भोजपत्रनुं झाड.
स्थिरच्छाय पु. (स्थिरा च्छाया यस्य) हरकोई झाड, पुष्कळ छायावाळु झाड-वड विगेरे.
स्थिरच्छाय त्रि. (स्थिरा च्छाया यस्य) स्थिर छायावाळु
स्थिरजिह्व पु. (स्थिरा अचञ्चला जिह्वा यस्य) माछलुं.
स्थिरजिवित त्रि. (स्थिरं जिवितं यस्य) स्थिर जीवनवाळु, लांबा आयुष्यवाळु.
स्थिरजिविता स्त्री. (स्थिरं जिवितं यस्याः) शीमळानुं झाड.
स्थिरतम पु. (अतिशयेन स्थिरः, तमप्) ईश्वर.
स्थिरतम त्रि. (अतिशयेन स्थिरः तमप्) अत्यन्त स्थिर, घणुज स्थिर.
स्थिरतर त्रि. (अतिशयेन स्थिरः तरप्) उपर प्रमाणे.
स्थिरता स्त्री. (स्थिरस्य भावः, तल्+टाप्) स्थिरपणु, निश्चलपणु, अडगपणु.
स्थिरत्व न. (स्थिरस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे.
स्थिरदंष्ट्र पु. (स्थिरा दंष्ट्रा यस्य) सर्प, विष्णुनो अवतार, वराह अवतार, अवाज, शब्द.
स्थिरदंष्ट्री स्त्री. (स्थिरदंष्ट्र+स्त्रियां जाति. ङीष्) सापेण.
स्थिरपत्र पु. (स्थिराणि पत्राणि यस्य) हिन्ताल वृक्ष.
स्थिरपुष्प पु. (स्थिरं पुष्पमस्य) चम्पानुं झाड, बोलसरीनुं झाड.
स्थिरपुष्पिन् पु. (स्थिरपुष्प+इन्) तिलक वृक्ष.
स्थिरबुद्धि स्त्री. (स्थिरा बुद्धिः) स्थिर बुद्धि, चंचल नहि तेवी बुद्धि.
स्थिरमति स्त्री. (स्थिरा चासौ मतिश्च) स्थिर बुद्धि.
स्थिरमति त्रि. (स्थिरा मतिर्यस्य) स्थिर बुद्धिवाळु.
स्थिरयौवन न. पु. (स्थिरं यौवनं) स्थिर एवुं यौवन.
स्थिरयौवन त्रि. (स्थिरं यौवनं यस्य) स्थिर यौवनवाळु-जेने यौवन स्थिर होय तेवी विद्याधर विगेरे देवजाति.
स्थिररङ्ग त्रि. (स्थिरः रङ्गो यस्य) स्थिर रंगवाळु.
स्थिररङ्गा स्त्री. (स्थिरः रङ्गो यस्याः) गळी.
स्थिरराग त्रि. (स्थिरः रागो यस्य) स्थिर रंगवाळु,
स्थिररागा स्त्री. (स्थिरो रागो यस्याः) दारुहळदर.
स्थिरसाधनक पु. (स्थिरं साधयति, ल्यु ततः स्वार्थे क) नगोडनुं झाड.
स्थिरसार पु. (स्थिरः सारो यस्य) एक जातनुं शाक वृक्ष.
स्थिरा स्त्री. (स्था+किरच्+टाप्) शीमळानुं झाड, काकोली वनस्पति, शालपान वनस्पति, पृथ्वी.
स्थिराङ्घ्रिप पु (स्थिरश्चासौ अङ्घ्रिपश्च) हिन्ताल वृक्ष.
स्थिरायुस् पु. (स्थिरं आयुर्यस्य) शीमळानुं झाड.
स्थिरायुस् त्रि. (स्थिरं आयुर्यस्य) स्थिर आयुष्य वाळु.
स्थुड् (तुदा. प. स. सेट् स्थुडति) ढांकवुं, वरवुं, वींटवुं.
स्थूणा स्त्री. (स्था+नक् ऊदन्तादेशः पृषो.) घरनो थांभलो, खीलो, खुंटी, लोढानी प्रतिमा.
स्थूर पु. (स्था+ऊरन्) बळद, मनुष्य.
स्थूरिन् पु. (स्था+ऊरन्-क्वि स्थूरो वृषादिभारवाहको स्थूरोऽस्त्यस्य सादृश्येन इनि) भार खेंचनार घोडो, भार खेंचनार गधेडो-बळद विगेरे.
स्थूल् (चु. उभ. अ. सेट् स्थूलयति-ते) वधवुं, जाडुं थवुं, वजनदार थवुं.
स्थूल त्रि. (स्थूल्+अच्) लठ्ठ, जाडु, मोटुं, पुष्ट क्रूर.
स्थूल न. (स्थूल्+अच्) समुह, ढगलो.
स्थूल पु. (,, ,,) पनसनुं झाड.
स्थूलक त्रि. (स्थूल एव-स्वार्थे क) स्थूल त्रि. शुओ.
स्थूलक पु. (स्थूल+संज्ञायां कन्) एक जातनुं घास.
स्थूलकङ्गु पु. (स्थूलश्चासौ कङ्गुश्च) एक जातनुं धान्य.
स्थूलकण त्रि. (स्थूलाः कणाः यस्य) मोटा कणवाळु, मोटा दाणावाळु.
स्थूलकणा स्त्री (स्थूलाः कणाः यस्याः) मोटुं जीरुं.
स्थूलकण्टक पु. (स्थूलः कण्टको यस्य) एक जातनो बावळ.
स्थूलकण्टिकिका स्त्री. शीमळानुं झाड.
स्थूलकण्टा स्त्री. (स्थूलः कण्टः कण्टको यस्याः) भोरींगणी.

सौभागिनेय पु. (सुभगाया अपत्यं ढक् इनङ् च द्विपदवृद्धिः) ધણીની માનીતી સ્ત્રીનો પુત્ર, નસીબદાર સ્ત્રીનો પુત્ર.

सौभाग्य न. (सुभगस्य भावः, ष्यञ्) સારું નસીબ, નસીબદારપણું.

सौभाग्य न. (सुभगायै सुभगाय वा हितं ष्यञ्) સિન્દૂર, ટંકણખાર.

सौभाग्यचिन्तामणि पु. (सौभाग्यप्रदाने चिन्तामणिरिव) તે નામે એક ઔષધ.

सौभाञ्जन पु. (सुभाञ्जन+अण्) શરગવાનું ઝાડ.

सौभिक पु. (सौभ+ठक्) ઇન્દ્રજાળ જાણનાર, જાદુગર.

सौमनस्य न. (सुमनसो भावः ष्यञ्) સારા મનવાળુ, પ્રશસ્તમનપણું થવું તે, શ્રાદ્ધમાં આપેલા પુષ્પથી મનને પ્રસન્ન કરવામાં સાધનપણું.

सौमनस्यायनी स्त्री. (सौमनस्यमयतेऽनया, अय्+ल्युट्+ङीप्) માલતી, માલતીની કળી.

सौमिक त्रि. (सोम प्रयोजनमस्य ठक्) સોમરસ સંબન્ધિ, ચન્દ્રનું, ચન્દ્ર સંબન્ધિ.

सौमिकी स्त्री. (सोमस्तद् दीक्षाप्रयोजनमस्य ठक्+ङीप्) સોમયાગ માટે દીક્ષા આપવા યોગ્ય એક ઇષ્ટિ.

सौमित्र पु. (सुमित्रायां भवः अण्) લક્ષ્મણ.

सौमित्रि पु. (सुमित्रायां भवः इञ्) ઉપર પ્રમાણે.

सौमेचक न. (   ) સોનું.

सौमेधिक त्रि. (सुमेधया निर्वृतः ठक्) સિદ્ધિવાળુ, સુંદર બુદ્ધિવાળુ.

सौम्य त्रि. (सोमो देवताऽस्य तस्येदं वा ढ्यण्) ચન્દ્ર જેનો દેવ છે તેવું હવિષ વિગેરે, ચન્દ્રનુ, ચન્દ્ર સંબન્ધી, મનોહર, શાન્ત, પ્રિયદર્શનવાળુ, પ્રકાશમાન, તેજસ્વી.

सौम्य पु. (सोम+ढ्यण्) સોમરસ પિનારો બ્રાહ્મણ, બુધગ્રહ, ઉંબરાનું ઝાડ, તે નામે એક બેટ, તે નામે એક વ્રત, વૃષભવિગેરે સમરાશિ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ હરકોઇ શુભગ્રહ.

सौम्यकृच्छ्र पु. न. (सोमदेवताकं कृच्छ्रसाध्यं व्रतम्) ચન્દ્ર જેનો દેવ છે તેવું કષ્ટસાધ્ય વ્રત

सौम्यगन्ध पु. (सौम्यः अनुग्रो गन्धः) સુંદર ગન્ધ, સુગન્ધ.

सौम्यगन्धिन् त्रि. (सौम्यगन्ध+अस्त्यर्थे इनि) સુંદર ગન્ધવાળુ, સુગન્ધદાર.

सौम्यगन्धी स्त्री. (सौम्यगन्ध+स्त्रियां ङीप्) શતપત્રી વનસ્પતિ.

सौम्यग्रह पु. (सौम्यश्चासौ ग्रहश्च) જ્યોતિષમાં કહેલ પૂર્ણચન્દ્ર વિગેરે શુભગ્રહ.

सौम्यधातु पु. (सौम्यश्चासौ धातुश्च) શરીરમાં રહેલી કફ ધાતુ.

सौम्या स्त्री. (सोमो देवतास्य ढ्यण् सोम इव शाखा० य स्वार्थे अण् वा टाप्) દુર્ગાદેવી, મહેન્દ્રવારૂણી વનસ્પતિ, મહીપવલ્લી વનસ્પતિ, ચણોઠી, શાલપાન વનસ્પતિ, બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, કચૂરો વનસ્પતિ, મોગરો, મૃગશીર નક્ષત્રની ઉપર રહેલ પાંચ તારાઓ, માલકાંકણી વનસ્પતિ, રૂદ્રજટા વનસ્પતિ.

सौर पु. (सूरस्य सूर्य्यस्यामिति, सूर+अण्) સૂર્યનો પુત્ર શનિશ્ચર, ઉંબરાનું ઝાડ, સૂર્યનો ઉપાસક, યમદેવ, સૂર્યપુત્ર કર્ણ, સુગ્રીવ વાનર.

सौर त्रि. (सूरो देवता यस्य सूरस्येदं वा अण्) સૂર્ય જેનો દેવ હોય તેવું હવિષ્ય વિગેરે, સૂર્યનું, સૂર્ય સંબન્ધી.

सौर त्रि. (सूरेण निर्वृत्तः अण्) સૂર્યગતિસાધ્ય દિવસ માસ વિગેરે.

सौरज पु. (सौर+जन्+ड) એક જાતનું ઝાડ–તુંબુરૂ વૃક્ષ.

सौरभ न. (सुरभेर्भावः अण्) સારો ગન્ધ, સુગન્ધ, ખુશબો, કેશર, બોલ વનસ્પતિ.

सौरभेय पु. (सुरभेरपत्यं पुमान्, सुरभि+ढक्) બળદ.

सौरभेयी स्त्री. (सुरभि+ढक्+ङीप्) ગાય.

"निवर्त्त्य राजा दयितां दयालुस्तां सौरभेयीं सुरभिर्यशोभिः पयोधरीभूतचतुःसमुद्रां जुगोप गोरूपधरामिवोर्व्वीम्"॥ रघौ.

सौरभ्य न. (सुरभि+ष्यञ्) ખુશબો, આબરૂ,સુગન્ધ.

सौरभ्य पु. (सुरभि+ष्यञ्) કુબેર.

"सौरभ्यं भुवनत्रयेऽपि विदितं संभूतिरंभोनिधेः"

भामिनीविलासे.

सौरसेय पु. (सुरसाया अपत्यं ढक्) કાર્તિકસ્વામી.

सौराष्ट्र पु. (सुष्ठु राष्ट्रमस्यास्ति प्रज्ञा० तदभवं वा अण्) સોરઠ–કાઠીયાવાડ પ્રાન્ત, કુન્દુરક વૃક્ષ.

स्थूलकन्द पु. (स्थूलश्चासौ कन्दश्च) લાલ લસણ, સુરણ, હસ્તિકન્દ.

स्थूलक्ष्वेड पु. (स्थूलः क्ष्वेडो यस्य) બાણ.

स्थूलचञ्चु पु. (स्थूला चञ्चुरिव शिखा यस्य) એક જાતનું શાક.

स्थूलचञ्चु त्रि. (स्थूला चञ्चुर्यस्य) મોટી ચાંચવાળું.

स्थूलजिरक पु. (स्थूलश्चासौ जिरकश्च) એક જાતનું જીરૂં.

स्थूलता स्त्री. (स्थूलस्य भावः तल्+टाप्) સ્થૂલપણું, જાડાઇ, મોટાઇ.

स्थूलताल पु. (स्थूलश्चासौ तालश्च) હિંતાલ વૃક્ષ.

स्थूलत्व न. (स्थूलस्य भावः त्व) સ્થૂલપણું, જાડાઇ, મોટાઇ.

स्थूलत्वचा स्त्री. (स्थूला त्वचा यस्याः) કાશ્મરી વનસ્પતિ.

स्थूलदण्ड पु. (स्थूलो दण्डो यस्य) દેવનલ–એક જાતનું ઘાસ.

स्थूलदर्भ पु. (स्थूल+दर्भ+घञ्) મુંજ ઘાસ.

स्थूलदला स्त्री. (स्थूलानि दलानि यस्याः) એક જાતની કુંવાર.

स्थूलनाल पु એક જાતનો બરૂ.

स्थूलनास पु. (स्थूला नासा यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

स्थूलनास त्रि. (स्थूला नासा यस्य) મોટા નાકવાળું.

स्थूलनासा स्त्री. (स्थूला नासा यस्याः) મોટા નાકવાળી-જાડા નાકવાળી સ્ત્રી.

स्थूलनासिक पु. (स्थूला नासिका यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

स्थूलनासिक त्रि. (स्थूला नासिका यस्य) મોટા નાકવાળું.

स्थूलनासिका स्त्री. (स्थूला नासिका यस्याः) મોટા–જાડા નાકવાળી સ્ત્રી.

स्थूलनासिकी स्त्री. (स्थूलनासिक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ભુંડણી, ડુક્કરી.

स्थूलनासी स्त्री. (स्थूलनास+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्थूलपट्ट पु. (स्थूलं पट्टं यस्मात्) કપાસનું ઝાડ.

स्थूलपट्ट न. (स्थूलं पट्टम्) જાડું કપડું.

स्थूलपट्टाक पु. (स्थूलपट्ट+स्वार्थे कन् पृषो. दीर्घः) કપાસનું ઝાડ.

स्थूलपाद पु. (स्थूलाः पीनाः पादाः अस्य नान्त्यलोपः) હાથી, શ્લીપદનો રોગ.

स्थूलपादी स्त्री. (स्थूलपाद+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

स्थूलपुष्प पु. (स्थूलं पुष्पं यस्य) બકવૃક્ષ.

स्थूलपुष्पा स्त्री. (स्थूलं पुष्पं यस्याः) પહાડી પરાજિતા વનસ્પતિ.

स्थूलपुष्पी स्त्री. (स्थूलपुष्प+ङीप्) "यवतिक्ता" શબ્દ જુઓ.

स्थूलफल पु. (स्थूलानि फलानि यस्य) શીમળાનું ઝાડ.

स्थूलभद्र पु. જૈનમતે ૭ શ્રુતકેવલીઓ પૈકી છઠ્ઠા શ્રુતકેવલી.

स्थूलभूत न. (स्थूलं भूतम्) વેદાન્તમાં કહેલ પંચીકરણને પામેલ પૃથ્વીઆદિ કોઇપણ મહાભૂત.

स्थूलमति त्रि. (स्थूला मतिर्यस्य) જાડી બુદ્ધિવાળું, તિક્ષ્ણબુદ્ધિ નહિ ધરાવનાર.

स्थूलमति स्त्री. (स्थूला चासौ मतिश्च) જાડી બુદ્ધિ, તિક્ષ્ણબુદ્ધિ નહિ તે.

स्थूलमरिच न. (स्थूलं मरिचम्) કક્કોલ વનસ્પતિ.

स्थूलमूल न. (स्थूलं मूलं यस्य) એક જાતનો મુળો.

स्थूललक्ष त्रि. (स्थूलं लक्षयति दानाय संकल्पते, लक्ष्+अच्) બહુદાન કરનાર, મોટો દાતા.

स्थूललक्ष्य त्रि. (स्थूलं लक्ष्यं वाऽस्य) ઉપર પ્રમાણે.

स्थूलवर्त्मकृत् पु. (स्थूलं वर्त्म करोति, कृ+क्विप् तुक् च) બ્રાહ્મણયષ્ટિકા વનસ્પતિ.

स्थूलवल्कल त्रि. (स्थूलं वल्कलमस्य) જાડી ચામડીવાળું, જાડી છાલવાળું.

स्थूलवृक्षफल पु. (स्थूलस्य वृक्षस्येव फलमस्य) એક જાતનું ઝાડ.

स्थूलवैदेही स्त्री. (स्थूला चासौ वैदेही च) ગજપીંપર.

स्थूलशाटक पु. (स्थूलश्चासौ शाटकश्च) જાડો સાડલો, જાડું કપડું.

स्थूलशाटिका स्त्री. (स्थूला चासौ शाटिका च) ઉપર પ્રમાણે.

स्थूलशाटी स्त्री. (स्थूला चासौ शाटी च) જાડી સાડી, જાડું કપડું.

स्थूलशालि पु. (स्थूलः शालिः) જાડા ચોખા.

सौराष्ट्र त्रि. (सुराष्ट्रे भवः, अण्) સોરઠદેશમાં હોનાર–થનાર, કાઠીયાવાડી.

सौराष्ट्र न. (तद्देशे भवं अण्) કાંસુ.

सौराष्ट्रक न. (सौराष्ट्र संज्ञा. कन्) એક જાતની ધાતુ–પંચલોહ.

सौराष्ट्रा स्त्री. (सौराष्ट्र+स्त्रियां टाप्) તુવેર.

सौराष्ट्रिक न. (सुराष्ट्रे देशे भवं ठक्) એક જાતનું ઝેર.

सौराष्ट्रिका स्त्री. ખાખરાનું ઝાડ.

सौराष्ट्री स्त्री. (सुराष्ट्र+अण्+ङीप्) એક જાતની ખુશબોદાર માટી.

सौरि पु. (सुरस्यापत्यं, सूर+इञ्) શનિશ્ચર, યમ, કર્ણ, સુગ્રીવ, વાનર, અસનવૃક્ષ, આદિત્યભક્તા વનસ્પતિ.

सौरिक पु. (सौरि+स्वार्थे क) શનૈશ્ચરગ્રહ, સ્વર્ગ.

सौरिरत्न न. (सौरिप्रियं रत्नम्) નીલમ.

सौल्किकेय पु. વછનાગ.

सौल्विक पु. (सुल्वं ताम्रपात्रादिनिर्माणं शिल्पमस्य सुल्व+ठक्) કંસારો.

सौव त्रि (स्वस्येदं स्वर्वा इदं स्व+अण्) પોતાનુ, પોતા સંબન્ધી, આત્માનુ, આત્મા સંબન્ધી, સ્વર્ગનું, સ્વર્ગ સંબન્ધી.

सौवग्रामिक त्रि. (स्वग्रामे भवः ठक्) પોતાના ગામમાં હોનાર–થનાર પદાર્થ વિગેરે.

सौवर्चल न. (सुवर्चलदेशे भवं अण्) કાળુ મીઠુ–સંચળ.

सौवर्ण त्रि. (सुवर्णस्येदं, सुवर्ण+अण्) સોનાનુ, સોના સંબન્ધી.

सौवर्णभेदिनी स्त्री. (सौवर्णमिव, भिनत्ति, भिद्+णिनि+ङीप्) પ્રિયંગુ વૃક્ષ.

सौवस्तिक पु. (स्वस्तिकरणे कुशलः ठक् न वृद्धिः वात् पूर्वं सौत्) ગોર, પુરોહિત.

सौविद पु. (सुष्ठु वेत्ति, सु+विद्+क) અન્તઃપુરનો રક્ષક–નાજર વિગેરે.

सौविदल्ल पु. (सुष्ठु विदन्तं विद्वमपि लाति वशवर्तिनं करोति, सुविदत्+ला+क ततः स्वार्थे अण्) ઉપર પ્ર०

सौविदल्लक पु. (सौविदल्ल+स्वार्थे कन्) सौविद શબ્દ પુ. જુઓ.

सौवीर न. (सुवीरे भवं, सुवीर+अण्) બોર, સુવીર દેશમાં થનારૂં એક જાતનું અંજન, સુરમો, બોરડીનું ફળ.

सौवीर पु. (सुवीर+अण्) બોરનું ઝાડ–બોરડી.

सौवीरसार पु. (सौवीरस्य सारः) એક જાતનું અંજન–સુરમો.

सौवीराञ्जन न. (सौवीरनामकं अञ्जनम्) ઉપરનો અર્થ, એક જાતની કાંજી.

सौष्ठव न. (सुष्ठु भद्रं तस्य भावः अण्) અતિશયપણું, સારાપણું, સુંદરતા.

"प्राप्य चाप्युत्तमं जन्म लब्ध्वा चेन्द्रियसौष्ठवम्।
न वेत्त्यात्महितं यस्तु स भवेदात्मघातकः॥"

सौहार्द न. (सुहृदो भावः, सुहृद्+अण्) સ્નેહ, મિત્રતા, પ્રીતિ.

सौहित्य न. (सुहितस्य भावः ष्यञ्) તૃપ્તિ.

सौहृद न. (सुहृदो भावः अण्) મિત્રતા, બન્ધુ,સ્નેહ, પ્રીતિ, બંધુતા.

स्कन्द् (चु. उभ. स. सेट् स्कन्दयति–ते) એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું, કુદવું, ઉંચે જવું, ફાટવું, ફાટી નીકળવું, પડવું, ટપકવું, નાશ થવો, अव+स्कन्द्–अवस्कन्दयति–ઘેરો ઘાલવો, ચઢાઈ કરવી, હુમલો કરવો, आ+स्कन्द्–आस्कन्दयति–આસપાસ કુદવું, ધસવું, परि+स्कन्द् परिस्कन्दयति–ते ઓળંગવું.

स्कन्द् (भ्वा. आ. सेट् स्कन्दते) કુદવું, અ. ઉદ્ધાર કરવો, ઉંચકવું, ઉપાડવું, રેડવું, सक.

स्कन्द् (भ्वा. प. स. अनिट् स्कन्दति) જવું, સોસવું, સુકવું.

स्कन्द पु. (स्कन्द्+अच्) કાર્તિક સ્વામી, શરીર, રાજા, પારદ–પારો, તે નામે એક બાલગ્રહ.

स्कन्दकुमार पु. (स्कन्दश्चासौ कुमारश्च) કાર્તિકસ્વામી.

स्कन्दन न. (स्कन्द्+भावे करणे च ल्युट्) કૂદવું તે, રેચ, જુલાબ, ખરવું, ઝરવું, ટપકવું, જવું. શોષાવું, સુકાવું, સુકવવું

स्कन्दांशक पु. (स्कन्दस्य अंश इव अंशो यस्य कन्) પારદ. પારો.

स्कन्ध पु. (स्कन्द्यते शाखाकाण्डको मुखेन [illegible] वा

स्थूलशीर्षक त्रि. (स्थूलं शीर्षं यस्य कप्) મોટા માથાવાળુ.

स्थूलशीर्षका स्त्री. (स्थूलं शीर्षं यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) નાની કીડી, ઝીણી કીડી.

स्थूलषट्पद पु. (षट्पद इव स्थूलः राज०) મોટી એલચી.

स्थूलस्कन्ध पु. (स्थूलः स्कन्धो यस्य) લકુચ વૃક્ષ.

स्थूलहस्त न. (स्थूलः हस्त इवाकारोऽस्य) હાથીની સૂંઢ.

स्थूला स्त्री. (स्थूल्+अच्+टाप्) મોટી એલાયચી, ગજપીપર.

स्थूलांश त्रि. (स्थूलः अंशोऽवयवो यस्य) મોટા અંશવાળુ, મોટા અવયવવાળુ.

स्थूलांशा स्त्री. (स्थूलः अंशोऽवयवो यस्याः) ગંધપત્રા વનસ્પતિ.

स्थूलाम्र पु. (स्थूलश्चासौ आम्रश्च) એક જાતનું આંબાનું ઝાડ.

स्थूलास्य पु. (स्थूलमास्यं यस्य) સર્પ.

स्थूलास्य त्रि. (,, ,,) મોટા મોંઢાવાળું, પુષ્ટ મુખવાળુ,

स्थूलास्या स्त्री. (स्थूलं आस्यं यस्याः टाप्) સાપેણ.

स्थूलैरण्ड पु. (स्थूलश्चासौ एरण्डश्च) મોટા એરંડાનું ઝાડ.

स्थूलैला स्त्री. (स्थूलाश्चासौ एला) મોટી એલાયચી.

स्थूलोच्चय पु. (स्थूलानामुपलानामुच्चयो यत्र) પર્વતનો મોટો પત્થર, પર્વતની નાની ટેકરી, હાથીના દાંતનું છિદ્ર, "वरण्ड" શબ્દ જુઓ. અસમ્પૂર્ણ, ન્યૂન.

स्थेमन् पु. (स्थस्य भावः इमनिच्) સ્થિરતા, સ્થિરપણું.

स्थेय पु. (स्थीयते विवादनिर्णायकतयाऽसौ, स्था+कर्मणि यत) વિવાદ, સંશયનો નિર્ણય કરનાર–જ્યુરી, પંચ, પુરોહિત–ગોર.

स्थेय त्रि. (स्था+यत्) સ્થિર, રહેવા લાયક,સ્થાપવા લાયક, ઉભા રહેવા લાયક.

स्थेयस् त्रि. (अतिशयेन स्थिरः ईयसुन् स्थादेशः) અત્યન્ત સ્થિર.

स्थेष्ठ त्रि. (अतिशयेन स्थिरः इष्ठन्) અતિશય સ્થિર.

स्थैर्य न. (स्थिरस्य भावः ष्यञ्) સ્થિરપણુ,સ્થિરતા.

स्थौणेय पु. (स्थूणायां तत्समीपे भवः ढक् ढकञ् वा) ગ્રન્થિપર્ણ નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય.

स्थौणेयक पु (स्थौणेय+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.

स्थौरिन् पु. પીઠ ઉપર ભાર ઉપાડવામાં યોગ્ય એવો બળદ.

स्थौल्य न. (स्थूलस्य भावः ष्यञ्) સ્થૂલપણું,જાડાઈ.

स्नपन न. (स्ना+णिच्+पुक्+ल्युट्) પાણી વિગેરેથી અભિષેક કરવો, નવડાવવું.

स्नपित त्रि. (स्ना+णिच्+पुक्–क्त) પાણી વિગેરેથી અભિષેક કરેલ, ન્હવડાવેલ.

स्नव पु. (स्नु+भावे अप्) સ્રવવું, ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

स्नस् "ष्णस्" ધાતુ જુઓ.

स्नसा स्त्री. (स्नस्+अच्+टाप्) સ્નાયુ–શરીરના બંધનરૂપ મોટી નાડી.

स्ना "ष्णा" ધાતુ જુઓ.

स्नात् त्रि. (स्ना+वर्तमाने शतृ) સ્નાન કરતું,નહાતું.

स्नात त्रि. (स्ना+कर्मणि क्त) ન્હાયેલ, સ્નાન કરેલ.

स्नातक पु (स्नातः स्वार्थे क) વેદાધ્યયન પછી ગ્રહસ્થાશ્રમને માટે સમાવર્તનના અંગરૂપ સ્નાન જેણે કરેલ હોય તેવો એક ગૃહસ્થ.

स्नान न. (स्ना+भावे ल्युट्) નહાવું તે, શુદ્ધ થવું, પવિત્ર થવું, મંત્ર વગેરે દ્વારા આઠ પ્રકારનું સ્નાન.

स्नानगृह न. (स्नानस्य गृहम्) ન્હાવાનું ઘર.

स्नानतृण न. (स्नानार्थं तृणम्) દર્ભ, દાભ.

स्नानीय त्रि. (स्नानाय हितः छ) સ્નાન સાધન, સ્નાનને માટે હિતકર, ન્હાવામાં ઉપયોગી.

स्नानीय त्रि. (स्नात्यनेन, स्ना+अनीयर्) નહાતી વખતે શરીરે કરવાનું સુગન્ધી ચૂર્ણ.

स्नापक त्रि. (स्ना+णिच्–पुक्+ण्वुल्) નવડાવનાર, સ્નાન કરાવનાર.

स्नायु स्त्री. (स्ना+उण्) શરીરના બંધનરૂપ નાડી, શરીરમાં રહેલી નસો–નાડીઓ.

स्नायिन् त्रि. (स्ना+णिनि–युक्) ન્હાનાર, સ્નાન કરનાર.

स्नायुरोग पु. (स्नायौ रोगः) શરીરની કોઈ નાડીમાં રોગ.

स्कन्द्+घञ् पृषो. साधुः) ખાંધ, ખભો, ઝાડનું થડ, રાજા, યુદ્ધ, કાયા, શરીર, સમૂહ, તે નામે એક છન્દ, બૌદ્ધોએ માનેલ વિજ્ઞાન વગેરે પાંચ સ્કન્ધ, માર્ગ, રસ્તો, ગ્રન્થ વિગેરેનો પરિચ્છેદ-ભાગ,વ્યૂહ, ડાહ્યો માણસ, શિક્ષક.

स्कन्धचाप पु. (स्कन्धे चाप इव)ભાર વિગેરે ઉચકનારી ખાંધ ઉપર રહેનારી વાંસની કામઠી-જેમાં સીકું બાંધેલું હોય છે તે ખાંધે રહેનારી વાંસની લાકડી.

स्कन्धज पु. (स्कन्धाज्जायते, जन्+ड) મોટી ડાળમાંથી થનાર ડાળી વિગેરે.

स्कन्धतरु पु. (स्कन्धप्रधानः तरुः) નાળીયેરનું ઝાડ.

स्कन्धदेश पु. ખભો, ખાંધ.

स्कन्धफल पु. (स्कन्धे फलमस्य) નાળીયેરનું ઝાડ, ઉંબરાનું ઝાડ.

स्कन्धबन्धना स्त्री. (स्कन्धे बन्धनमिवास्याः) "મધુરિકા" સ્ત્રી. શબ્દ જુઓ.

स्कन्धमल्लक पु. (स्कन्धेन मल्ल इव कन्) કંકપક્ષી.

स्कन्धरुह पु. (स्कन्धात् रोहति, रुह्+क) વડનું ઝાડ.

स्कन्धवाह पु. (स्कन्धेन वाहयति, वह्+णिच्+अच्) ખાંધ ઉપર ગાડુ વિગેરે વહન કરનાર બળદ વિગેરે.

स्कन्धवाहक पु. (स्कन्धेन वाहयति, वह्+णिच्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે.

स्कन्धवाह्य त्रि. (स्कन्धेन वाह्यः) ખાંધે રહેવા લાયક કાપડ વિગેરે.

स्कन्धशाखा स्त्री. (स्कन्धात् प्रभृति शाखा) ઝાડની મુખ્ય ડાળી.

स्कन्धशृङ्ग पु. (स्कन्धपर्यन्तं शृङ्गमस्य) પાડો.

स्कन्धशृङ्गी स्त्री. (स्कन्धशृङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्)ભેંસ.

स्कन्धाग्नि पु.(स्कन्धजातोऽग्निः) ઝાડના થડનો અગ્નિ.

स्कन्धावार पु. (स्कन्ध+आ+वृ+घञ्) યુદ્ધમાટે સજ્જ એવાં સૈન્યોનો એક સ્થળે પડાવ-છાવણી, સૈન્ય, લશ્કર, રાજધાની.

स्कन्धिक पु. (स्कन्धस्तेन वहनमस्त्यस्य ठन्) ખાંધ ઉપર ગાડું વિગેરે વહેનાર બળદ વિગેરે.

स्कन्धिन् पु. (स्कन्ध+अस्त्यर्थे इनि) ઝાડ.

स्कन्धोपनेय त्रि. (स्कन्धेनोपनेयः) ખાંધ ઉપર લઇ જવા યોગ્ય.

स्कन्न त्रि. (स्कन्द्+क्त) ચવેલ, ખરેલ, ટપકેલ, ઝરેલ, ગળેલ, સુકાયેલ.

स्कन्न न. (स्कन्द्+भावे क्त) ઝરવું, ખરવું,ટપકવું, ગળવું.

स्कन्भ् (क्र्या. उभ. स. सेट् स्कभ्नाति) રોકવું, અટકાવવું, સામેથી ઘાત કરવો.

स्कन्भ् (स्वा. उभ. स. सेट् स्कभ्नोति) ઉપર પ્રમાણે.

स्कन्भ् (भ्वा. आ. स. सेट् स्कम्भते) થંભાવવું, રોકવું, અટકાવવું, ઉત્પન્ન થવું.

स्कु (क्र्या. उभ. स. सेट् स्कुनाति-नीते) ઉદ્ધાર કરવો, બહાર કાઢવું, ઉંચે લેવું, ખોળવું, ઝબોળવું, ઢાંકવું, કુદવું, જવું.

स्कु (स्वा. उभ. स. सेट् स्कुनोति-ते)ઉપર પ્રમાણે.

स्कुन्द् (भ्वा. आ. स. सेट् स्कुन्दते) ઉદ્ધાર કરવો, બહાર કાઢવું, ઉંચે લેવું, ખોળવુ, ઝબોળવું, ઢાંકવું, કુદવું, જવું.

स्कुन्भ् (सौ. प. स. सेट् स्कुभ्नाति) રોકવું, અટકાવવું.

स्खद् (दिवा. आ. स. सेट् स्खद्यते) ફાડવું, ચીરવું.

स्खल् (भ्वा. प. स. सेट् स्खलति) ચાલવું, ખસવું, ચળવું, ખરવું, ટપકવું, ભૂલ કરવી, અદશ્ય થવું, અટકવું, ઠોકર ખાવી, પ્રમાદ કરવો.

स्खलत् त्रि. (स्खल्+वर्तमाने शतृ) ચાલતુ, ખરતુ, ખસતું, ટપકતું.

स्खलन न. (स्खल्+भावे ल्युट्) અટકવું, ઠોકર ખાવી, ચવવું, પડવું, પ્રમાદ, બોલતાં અટકવું.

स्खलित त्रि. (स्खल्+क्त) અટકેલ,-ઠોકર ખાધેલ, ચવેલ, પડેલ, ભૂલ કરેલ. પ્રમાદ કરેલ, બોલતાં અટકેલ.

स्तक् "ष्टक्" ધાતુ જુઓ.

स्तग् "ष्टग्" ધાતુ જુઓ.

स्तन् (चु उ. स. सेट् स्तनयति-ते) મેઘનો અવાજ થવો, શબ્દ કરવો.

स्तन पु. (स्तन्+अच्) સ્ત્રીનો સ્તન, ધાબ.

"मध्ये श्यामः स्तन इव भुवः शेषविस्तारपाण्डुः" मेघदूते.

स्नाय्वर्मन् न. એક જાતનો નેત્રનો રોગ.

स्निग्ध न. (स्निह्+क्त) મધનું મીણ, તેજ, અજવાળું.

स्निग्ध त्रि. (,, ,,) સ્નેહવાળું, સ્નેહકાળ, સ્નેહી, ચીકણું, લીસું, સુંદર, ઘાટું, ગાઢ, ચળકતું, ભીનું,

स्निग्ध पु. (,, ,,) લાલ એરંડો, સરલવૃક્ષ, મિત્ર.

स्निग्धदारु पु. (स्निग्धं दारु यस्य) દેવદારનું ઝાડ,

स्निग्धतण्डुल पु. (स्निग्ध स्तण्डुलो यस्य) તુરત ઉગે તેવા ચોખા.

स्निग्धता स्त्री. (स्निग्धस्य भावः, तल्+टाप्) સ્નેહીપણું, મિત્રતા, દોસ્તી, ચીકણાશ, ભીનાશ.

स्निग्धत्व न. (स्निग्धस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

स्निग्धपत्रक पु. (स्निग्धानि पत्राणि यस्य कप्) એક જાતનું કરંજ વૃક્ષ, એક જાતનું ઘાસ.

स्निग्धपत्रा स्त्री. (स्निग्धं पत्रं यस्याः) બોરડીનું ઝાડ, પાલકની ભાજી, કાશ્મરી વનસ્પતિ.

स्निग्धपिण्डीतक पु. (स्निग्धश्चासौ पिण्डीतकश्च) મીંઢળનું ઝાડ, પિંડીતક વૃક્ષ.

स्निग्धफला स्त्री. (स्निग्धं फलं यस्याः) ગંધનાકુલી નામે વનસ્પતિ.

स्निह् (चु. उभ. स. सेट् स्नेहयति) સ્નેહ કરવો, પ્રેમ કરવો, ચીકટું કરવું.

स्निह् (दिवा. प. स. वेट् स्निह्यति) ઉપર પ્રમાણે.

स्नु "ष्णु" ધાતુ.

स्नु पु. (सानु+स्नु आदेशः, स्ना–कु वा) પર્વતનો સપાટ ભૂપ્રદેશ, પર્વતનું શિખર, સ્નાયુ જુઓ.

स्नुकुच्छद पु (स्नुह्यति, स्नुह्–क्विन् कुत्वं स्नुक्–छदोऽस्य) ક્ષીરકંચુકી વૃક્ષ.

स्नुच् "ष्णुच्" ધાતુ જુઓ.

स्नुत त्रि. (स्नु+क्त) સ્રવેલ, ઝરેલ, ખરેલ, ટપકેલ.

स्नुषा स्त्री. (स्नु+सक्+टाप्) પુત્રવધુ, થોરનું ઝાડ.

स्नुह् स्त्री. (स्नुह्+क्विप्) થોરનું ઝાડ.

स्नुहा स्त्री. (स्नुह्+क्विन् पक्षे टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्नुहि स्त्री. (स्नुह्–इन्) ઉપર પ્રમાણે.

स्नुही स्त्री. (स्नुह्+इन् वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्नेह पु. (स्निह्+घञ्) સ્નેહ, પ્રેમ, તેલ વિગેરેનો એક જાતનો ગુણ, ચીકાશ, તેલ ઘી વિગેરે દ્રવ્ય. "अस्ति मे सोदरस्नेहोऽप्येतेषु" शाकुन्तले.

स्नेहच्छेद पु. (स्नेहस्य छेदः) સ્નેહનો છેદ, પ્રેમનો નાશ, ચીકાશનો નાશ, તેલ–ઘી વિગેરેનો નાશ.

स्नेहन् पु. (स्निह्+कनिन्–नि पा.) ચન્દ્ર, કપૂર, મિત્ર, એક જાતનો ગુણ, રાગ

स्नेहन न. (स्निह्+णिच्+ल्युट्) તેલ વગેરેનું મર્દન, ચિકણું કરવું, સ્નેહસાધન ક્રિયા.

स्नेहन त्रि. (ष्णिह्+करणे ल्युट्) સ્નેહનું સાધન તેલ ઇત્યાદિ.

स्नेहपक्व त्रि. (स्नेहेन पक्वः) તેલથી રાંધેલું કે ઘીથી રાંધેલું.

स्नेहप्रिय पु. (स्नेहः प्रियोऽस्य) દીવો.

स्नेहभू स्त्री. (स्नेहस्य भूः) શ્લેષ્મધાતુ, સળેખમ, સ્નેહપાત્ર, સ્નેહનું સ્થાન.

स्नेहरङ्ग पु. (स्नेहेन रज्यते, रन्ज्+कर्मणि घञ्) તલ.

स्नेहवत् पु. (स्नेह+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) મેદા વનસ્પતિ.

स्नेहवत् त्रि. (स्नेहोऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) સ્નેહવાળુ, પ્રેમાળ, સ્નેહી.

स्नेहवती स्त्री. (स्नेहवत्+स्त्रियां ङीप्) મેદા વનસ્પતિ.

स्नेहविच्छेद पु. (स्नेहस्य विच्छेदः) સ્નેહનો છેદ, પ્રેમનો નાશ, ચીકાશનો નાશ, તેલ–ઘી વિગેરેનો નાશ.

स्नेहविद्ध न. (स्नेहेन विद्धम्) નાશ.

स्नेहवस्ति स्त्री. (स्नेहपूरिता वस्तिः) તેલ વિગેરે ચિકણા દ્રવ્યથી ભરેલી પીચકારી.

स्नेहबीज पु. (स्नेहाढ्यं बीजमस्य) ચારોળીનું ઝાડ.

स्नेहबीज न. (स्नेहस्य बीजं कारणं) પ્રેમનું કારણ.

स्नेहाक्त त्रि. (स्नेहेन आक्तः) તેલ વિગેરે ચીકણા દ્રવ્યથી લેવાયેલ–ખરડાયેલ.

स्नेहाश पु. (स्नेहमश्नाति, अश्+अच्) દીવો.

स्नेहिन् पु. (स्नेह+अस्त्यर्थे इनि) મિત્ર, દોસ્ત, ભાઇબંધ, બન્ધુ.

स्नेहिन् त्रि. (,, ,,) સ્નેહવાળુ, પ્રેમાળ.

स्नेहु पु. (स्निह्+उन्) એક જાતનો રોગ, ચન્દ્ર, કપૂર.

स्नै ष्णै ધાતુ જુઓ.

स्तनन न. (स्तन्+भावे ल्युट्) મેઘનો અવાજ, દરકોઈ શબ્દ–અવાજ.

स्तनन्धय पु.(स्तनं धयति, धेट्+खश् मुम् च)ધાવણો બાળક.

स्तनन्धयी स्त्री. (स्तनन्धय+स्त्रियां जाति. ङीष्) ધાવણી બાલકી.

स्तनप पु. (स्तनं पिबति, पा+क) ધાવણો બાળક.

स्तनपा स्त्री. (स्तनप+स्त्रियां टाप्) ધાવણી બાળકી.

स्तनभर पु. (स्तनस्य भरः) સ્તનનોભાર, મોટાસ્તન.

स्तनमुख न. (स्तनयोः मुखम्) સ્તનનુ દીંટું.

स्तनयित्नु पु. (स्तन+यित्नुच्) મેઘ, મોથ.

स्तनवृन्त पु. (स्तनस्य वृन्त इवाग्रं) સ્તનનું દીંટું.

स्तनशिखा स्त्री. (स्तनस्य शिखा) સ્તનનું દીંટું.

स्तनाग्र न. (स्तनस्य अग्रम्) સ્તનનો અગ્રભાગ–સ્તનનું દીંટું.

स्तनान्तर न. (स्तनयोः अन्तरम्) બે સ્તનોની વચ્ચેનો ભાગ–હૃદય.

स्तनाभोग पु. (स्तनस्य आभोगः) સ્તનનું પરિપૂર્ણપણું, સ્તનનોવિસ્તાર.

स्तनित न. (स्तन्+क्त) મેઘની ગર્જના, મૈથુનનો શબ્દ.

स्तनित त्रि. (स्तन्+कर्त्तरि क्त) શબ્દ કરેલ, ગર્જનાકરેલ, અવાજ કરેલ.

स्तनित पु. જૈનમતે એક દેવજાતિ.

स्तनितकुमार पु. (स्तनितश्चासौ कुमारश्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्तनितफल पु. (स्तनिते मेघशब्दे फलति, फल्+अच्) વિકંતક વૃક્ષ.

स्तन्भ् (क्र्या. प. स. सेट् स्तभ्नाति) રોકવું, અટકાવવું, થંભાવવું.

स्तन्भ् (स्वा. प. स. सेट् स्तभ्नोति) ઉપર પ્રમાણે.

स्तन्य न. (स्तने भवं, यत्) સ્તનનુ દૂધ, ધાવણ. "स्तन्यत्यागप्रभृतिसुमुखीदंतपांचालिकेव"–मालतीमाधवे.

स्तबक पु. ગુચ્છો.

स्तब्ध त्रि. (स्तम्भ्+क्त) સ્તબ્ધ થયેલ, થંભેલ, જડકરેલ, અટકેલ, અટકાયેલ, રોકેલ.

स्तब्धरोमन् पु. (स्तब्धं रोमास्य) ભુંડ, ડુક્કર.

स्तब्धीकरण न. (स्तब्ध+च्वि+कृ+ल्युट्) સ્તબ્ધ કરવુ, રોકવુ, અટકાવવું.

स्तब्धीकृत त्रि. (स्तब्ध+च्वि+कृ+क्त) સ્તબ્ધ થયેલ, રોકેલ, અટકાવેલ.

स्तब्धीभवन न. (स्तब्ध+च्वि+भू+ल्युट्) અટકવું, રોકાવું, થંભીજવું.

स्तब्धीभूत त्रि. (स्तब्ध+च्वि+भू+क्त) સ્તબ્ધ થયેલ, રોકાયેલ, અટકેલ.

स्तभ पु. બકરો, ઘેટો.

स्तभी स्त्री. (स्तभ+स्त्रियां जाति. ङीष्) બકરી, ઘેટી.

स्तम्ब पु. (स्था+अम्बच् किच्च्–पृषो.) થુંબડું, ઘાસનો ગુચ્છો, ઝાડનું મૂળ, ઝીંઝોટી વગેરે વૃક્ષ.

स्तम्बकरि पु. (स्तंबं करोति, कृ+इन्) વ્રીહિધાન્ય–ડાંગેર.

स्तम्बकार त्रि. (स्तम्बं करोति, कृ+अण्) ઘાસનો ગુચ્છોકરનાર.

स्तम्बघन पु. (स्तम्बो हन्यतेऽनेन, हन्+क) થુંબડું, ઉખેડવાનું કોદાળી વિગેરે ઓજાર.

स्तम्बघ्न त्रि. (स्तम्बं हन्ति, हन्+टक्) ઉપર પ્રમાણે.

स्तम्बहनन न. (स्तम्बो हन्यतेऽनेन, हन्+ल्युट्) થુંબડું, ઉખેડવાનું કોદાળી વિગેરે ઓજાર.

स्तम्बपुर स्त्री. (स्तम्बप्रधाना पूः) તામ્રલિપ્ત શહેર.

स्तम्बेरम पु. (स्तम्बे रमते, रम्+अच्) હાથી. "स्तम्बेरमाः मुखरशृंखलकर्षिणस्ते"...रघुवंशे.

स्तम्बेरमी स्त्री. (स्तम्बेरम+स्त्रियां जाति. ङीष्) હાથણી.

स्तम्भ् छम्भ् ધાતુ જુઓ.

स्तम्भ पु. (स्तम्भ्+अच्) થાંભલો, જડપણું, જડથવું.

स्तम्भन पु. (स्तम्भ्+णिच्+ल्यु) કામદેવનાં પાંચબાણ પૈકી એક બાણ.

स्तम्भन न. (स्तम्भ्+भावकर्मादौ ल्युट्) થંભાવવું, જડ કરવું, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક અભિચાર–કર્મ.

स्तम्भित त्रि. (स्तम्भ+संजातार्थे इतच्) થંભેલ, જડ કરાયેલ.

स्तर पु. (स्तृ+अप्) આચ્છાદન, બીછાનું, પથારી, થર.

स्तरिमन् पु. (स्तृ+इमनिच्) આચ્છાદન, બીછાનું.

स्पन्द् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्पन्दते) લગાર હાલવું, થોડું કંપવું, ધડકવું, ફરકવું.

स्पन्द पु. (स्पन्द्+भावे घञ्) લગાર હાલવું, થોડું કંપવું, ધડકવું, ફરકવું.

स्पन्दन न. (स्पन्द्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

स्पन्दित त्रि. (स्पन्द्+कर्मणि क्त) લગાર હાલેલ, થોડું કંપેલ, ધડકેલ, ફરકેલ.

स्पर्ध् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्पर्धते) સ્પર્ધા કરવી, ચડસાચડસી કરવી, બીજાને હરાવવાની ઇચ્છા કરવી, હરિફાઇ કરવી.

स्पर्धा स्त्री. (स्पर्ध्+अच्+टाप्) હરીફાઈ, ચડસા ચડસી, બીજાને હરાવવાની ઈચ્છા, સમાનતા, ક્રમે ક્રમે ઉન્નતિ.

स्पर्धिन् त्रि. (स्पर्धा+अस्त्यर्थे इनि) હરીફાઇ કરનાર, ચડસા ચડસી કરનાર, બીજાને હરાવવાની ઇચ્છા કરનાર.

स्पर्श् (चु. आ. स. सेट् स्पर्शयते) ગ્રહણ કરવુ, ચોરી કરવી.

स्पर्श पु. (स्पर्श्-स्पृश्-वा अच् घञ् वा) સ્પર્શ કરવો, અડકવું, ત્વચા ઇન્દ્રિયથી ગ્રહણ કરતો એક ગુણ, ગ્રહણ કરવું, રોગ, યુદ્ધ, ગુપ્તચર-મનુષ્ય, છુપીપોલીસ, વાયુ.

स्पर्श पु. (स्पृश्यन्ते वायुना जिह्वाग्रादय उच्चारणाय घञ्) 'ક' થી 'મ' સુધીના સ્પર્શ અક્ષરો.

स्पर्श पु. (स्पृश्+णिच्+अच्) દાન, સંભોગ.

स्पर्श त्रि. (,, ,,) ઉત્તપ્ત-સંતાપ પામેલ.

स्पर्शतन्मात्र न. સાંખ્યમત પ્રસિદ્ધ વાયુનું ઉપાદાન કારણ એક સૂક્ષ્મભૂત.

स्पर्शन न. (स्पृश्-स्पर्श्-वा ल्युट्) અડકવું, સ્પર્શ કરવો, ગ્રહણ કરવું.

स्पर्शन न. (स्पृश्+णिच्+ल्युट्) દાન.

स्पर्शन पु. (स्पृश्+कर्तरि ल्यु) વાયુ.

स्पर्शनीय त्रि. (स्पर्श्-स्पृश्+कर्मणि अनीयर्) સ્પર્શ કરવા લાયક, અડકવા યોગ્ય.

स्पर्शमणि पु. (स्पर्शेन लोहादीन् सुवर्णतां नयन्मणिः) પારસમણિ.

स्पर्शमणिप्रभव न. (स्पर्शमणेः प्रभवति, प्र+भू+अच्) સોનું.

स्पर्शलज्जा स्त्री. (स्पर्शमात्रेण लज्जते सङ्कोचात् लज्ज्+अच्+टाप्) રીસામણિનો વેલો-લજ્જાવન્તી.

स्पर्शशुद्ध त्रि. (स्पर्शेण शुद्धः) સ્પર્શ વડે શુદ્ધ.

स्पर्शशुद्धा स्त्री. (स्पर्शे शुद्धा) શતમૂલી વનસ્પતિ.

स्पर्शा स्त्री. (स्पर्श्-ग्रहणे+घञ्+टाप्) કુલટા સ્ત્રી, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી.

स्पर्शाज्ञता स्त्री. જેથી ચામડી બહેરી થઇ જાય છે તે એક વાતજન્ય રોગ.

स्पर्शाज्ञत्व न. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्पर्ष्टृ त्रि. (स्पृश्+तृच्) સંતાપ કરાવનાર, તપાવનાર

स्पर्ष्टृ पु. (,, ,,) રોગ.

स्पश् (भ्वा. उभ. स. सेट् स्पशति-ते) અટકાવવું, બાધ કરવો, રોકવું. ગુંથવું.

स्पश पु. (स्पश्+क्त) દૂત, જાસુસ, છૂપો બાતમીદાર, છૂપી પોલીસ, યુદ્ધ.

स्पष्ट स्त्री. (स्पष्टस्य भावः तल्+टाप्) ખુલ્લું, પ્રકટ.

स्पष्टता न. (स्पष्टस्य भावः त्व) ખુલ્લાપણું, પ્રકટપણું.

स्पष्टत्व न. (स्पष्टस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

स्पृष्ट त्रि. (स्पृश्+क्त) સ્પર્શ કરેલ, અડકેલ.

स्पृष्टास्पृष्ट न. (स्पृष्टेन आ सम्यक् स्पृष्टम्) પરસ્પર સ્પર્શ કરવો-અડકવું.

स्पृष्टास्पृष्टि न. (स्पश्-भावे क्त कर्मव्यतिहारे इच् समा. पूर्वपददीर्घः) પરસ્પર સ્પર્શ કરવો-અડકવું.

स्पृष्टि स्त्री. (स्पृश्+भावे क्तिन्) સ્પર્શ-અડકવું તે.

स्पृह् (चु उभ. स. सेट् स्पृहयति-स्पृहयते) ઝંખવું, તૃષ્ણા રાખવી, ચાહવું, ઇચ્છવું.

स्पृहणीय त्रि. (स्पृह्+कर्मणि अनीयर्) ઝંખવા લાયક, તૃષ્ણા રાખવા યોગ્ય, ચાહવા લાયક, ઇચ્છવા યોગ્ય, વખાણવા લાયક.

स्पृहा स्त्री. (स्पृह्+अङ्+टाप्) ઇચ્છા, ચાહના, વાંછા તૃષ્ણા.

स्पृहित त्रि. (स्पृह्+कर्मणि क्त) ચહાયેલ, ઇચ્છેલ, ઝંખેલ, તૃષ્ણા રાખેલ.

स्पृह्य पु. (स्पृह्+कर्मणि यत्) બીજોરાનું ઝાડ.

स्पृह्य त्रि. (,, ,,) ઝંખવા લાયક, તૃષ્ણા

स्तरी स्त्री. (स्तॄ+ई) ધૂમાડો.
स्तव (स्तु+अप्) પ્રશંસા, સ્તુતિ, વખાણ.
स्तवक पु. (स्तु+वुन्-स्था+अवक पृषो. वा.) ગુચ્છો, ગ્રન્થનો અમુક ભાગ, સમૂહ.
स्तवरक पु. (स्तवर+कै+क) વાડ.
स्तवेय्य पु. (स्तु+एय्य) ઇન્દ્ર.
स्तावक त्रि. (स्तु+कर्त्रर्थे ण्वुल्) સ્તુતિ કરનાર, પ્રશંસા કરનાર, વખાણકરનાર.
स्तिघ् "ष्टिघ्" શબ્દ જુઓ.
स्तिप् "ष्टिप्" શબ્દ જુઓ.
स्तिम् "ष्टिम्" શબ્દ જુઓ.
स्तिमित न. (स्तिम्+भावे क्त) આર્દ્રતા, ભીનાશ. સ્થિરપણું, સ્થિરતા.
स्तिमित त्रि. (स्तिम्+कर्त्तरि क्त) ભીનુ, અચંચળ, સ્થિર.
स्तिम्भि पु. (स्तिम्+इन्-मुक्) વાયુ, સમુદ્ર.
स्तीम् "ष्टीम्" ધાતુ જુઓ.
स्तीर्वि पु. (स्तॄ+क्विन्-न वेरित्वम्) આકાશ. અધ્વર્યુ-યાજ્ઞિક એક ગોર, પાણી, શત્રુ, એક જાતનું ઘાસ.
स्तु "ष्टु" ધાતુ જુઓ.
स्तुच् "ष्टुच्" ધાતુ જુઓ.
स्तुत त्रि. (स्तु+क्त) સ્તુતિ કરેલ, પ્રશંસા કરેલ, વખાણેલ.
स्तुत न. (स्तु+भावे क्त) સ્તુતિકર્મ, પ્રશંસા.
स्तुति स्त्री. (स्तु+क्तिन्) સ્તુતિ, પ્રશંસા, વખાણ.
स्तुतिपाठक पु (स्तुतिं पठति, पठ्+ण्वुल्) સ્તુતિ ભણનાર, રાજાની સ્તુતિ કરનાર ભાટ-ચારણવિગેરે.
स्तुन्भ् (क्र्या. प. स. सेट् स्तुभ्नाति) રોકવું, અટકાવવું.
स्तुन्भ् (स्वा. प. स. सेट् स्तुभ्नोति) ઉપરનો અર્થ.
स्तुतिव्रत पु. (स्तुतिरेव व्रतमस्य) स्तुतिपाठक શબ્દ.
स्तुत्य त्रि. (स्तु+क्यप्) સ્તુતિ કરવા લાયક, વખાણવા લાયક, પ્રશંસાને યોગ્ય.
स्तुत्यर्थवाद पु. (स्तुत्या अर्थवादः) એક પ્રકારનો અર્થવાદ, એક જાતનું સ્તુતિવાક્ય.
स्तुनक पु. (स्तु+नकक्) બકરો, બોકડો.
स्तुनकी स्त्री. (स्तुनक+स्त्रियां जाति. ङीष्) બકરી.
स्तुभ पु. (स्तुन्भ्+मूल० क) બકરો.
स्तुभी स्त्री. (स्तुभ+स्त्रियां जाति. ङीष्) બકરી,બોકડી.
स्तूप् "ष्टूप्" જુઓ.
स्तूप पु. (स्तु-पक् पृषो. स्तूप्+अच् वा) ઢગલો કરેલ માટી વિગેરે, કોઇ દેવ-દેવી-ગુરૂ વગેરેનાં પગલાં, સમૂહ, બળ, નિષ્પ્રયોજન.
स्तृ (स्वादि. उभ. स. अनिट् स्तृणोति-स्तृणुते) વિસ્તારવું, પાથરવુ, ઢાંકવું, सम्+स्तृ-संस्तृणोति સારી રીતે ઢાંકવું, છાઇ દેવું, वि+स्तृ-विस्तृणोति વિસ્તાર કરવો, પાથરવું, परि+स्तृ परिस्तृणोति-ચોતરફથી ઢાંકવું, પાથરવું, ગોઠવવું, आ+स्तृ-आस्तृणोति છાઈ દેવું, પાથરવું, अव+स्तृ-अवस्तृणोति-ઢાંકવું, પુરવું.
स्तृ (स्वा. प. अ. अनिट् स्तृणोति) પ્રીતિ કરવી, રક્ષણકરવું सक.
स्तृक्ष् "ष्टृक्ष्" ધાતુ જુઓ.
स्तृह् "ष्टृह्" ધાતુ જુઓ.
स्तॄ (क्र्या. उभ. सेट् स्तृणाति-स्तृणीते) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું, બીછાવવું, પાથરવું.
स्तेन (चु. उभ. स. सेट् स्तेनयति-ते) ચોરી કરવી.
स्तेन पु. (स्तेनयति, स्तेन्+पचा० अच्) ચોર.
स्तेन न. (स्तेन्+अच्) ચોરી.
स्तेनता स्त्री. (स्तेनस्य भावः तल्+टाप्) ચોરપણુ, ચોરી.
स्तेनत्व न. (स्तेनस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
स्तेप् (चु उभ. स. सेट् स्तेपयति-ते) ફેંકવું.
स्तेम पु. (स्तिम्+घञ्) ભીનાશ, ભીનાપણુ, સ્નેહ.
स्तेय न. (स्तेनस्य भावः यत् नलोपः) ચોરી.
स्तेयिन् त्रि. (स्तेय+अस्त्यर्थे इनि) ચોરી કરનાર, ચોર.
स्तेयिन् पु. (,, ,,) સોની.
स्तै "ष्टै" ધાતુ જુઓ.
स्तैन न. (स्तेनस्य भावः अण्) ચોરી.
स्तैन्य न. (स्तेनस्य भावः ष्यञ्) ચોરી.
स्तैन्य त्रि. (स्तेन एव स्वार्थे ष्यञ्) ચોર, ચોરી કરનાર.
स्तैमित्य न. (स्तिमितस्य भावः ष्यञ्) સ્નેહ, ભીનાશ, જડપણુ.

स्तोक पुं. (स्तुच्+वञ्) ચાતક પક્ષી, બપૈયો, પાણીનું ટીપું.

स्तोक त्रि. (,, ,,) થોડું, સ્વલ્પ, નાનું.

स्तोकक पुं. (स्तोक+स्वार्थे क) ચાતક પક્ષી–બપૈયો.

स्तोककाय त्रि. (स्तोकः कायः यस्य) નીચું, વામન, ઠીંગણું, નાના શરીરવાળું, નાનુડું.

स्तोककी स्त्री. (स्तोकक+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચાતક પક્ષિણી–બપૈયો–માદા.

स्तोकी स्त्री. (स्तोक+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्तोतव्य त्रि. (स्तु+तव्य) સ્તુતિ કરવા લાયક,

स्तोतृ त्रि. (स्तु+तृच्) વખાણ કરનાર, તારીફ કરનાર.

स्तोत्र न. (स्तु+ष्ट्रन्) સ્તુતિ, પ્રશંસા, વખાણ, ગુણકથન.

स्तोत्रिय त्रि. (स्तोत्राय हितं यत्) સ્તોત્ર સાધન દ્રવ્ય વગેરે.

स्तोभ पुं. (स्तुभ्+घञ्) ગાયન વિશેષનો આલાપ, હેલના કરવી, થંભાવવું.

स्तोम् (चु. उभ. स. सेट् स्तोमयति) પોતાના ગુણ પ્રકટ કરવા.

स्तोम पुं. (स्तोम+अच्–स्तु+मन् वा) સમૂહ, યજ્ઞ.

स्तोम न. (,, ,,) માથું, સ્તુતિ, સ્તોત્ર,

स्त्रीगवी स्त्री. (स्त्रीभूता गौः टच् समा. ङीप्) ગાય.

स्त्रीघ्न त्रि. (स्त्रियं हन्ति, हन्+टक्) સ્ત્રીનો નાશ કરનાર.

स्त्रीचित्तहारिन् पुं. (स्त्रियश्चित्तं हरति, हृ+णिनि) સ્ત્રીના મનને હરણ કરનાર.

स्त्रीचिह्न न. (स्त्रियाः असाधारणं चिह्नम्) સ્ત્રીનું અસાધારણ ચિહ્ન–યોનિ, સ્તન વગેરે સ્ત્રીનું લક્ષણ.

स्त्रीचौर पुं. (स्त्रियाश्चौर इव) કામી પુરુષ, સ્ત્રીને હરી જનાર પુરુષ, સ્ત્રીનો ચોર.

स्त्रीजननी स्त्री. (स्त्रियाः जननी) સ્ત્રીની માતા.

स्त्रीजित त्रि. (स्त्रिया जितः) સ્ત્રીને વશ થયેલ.

स्त्रीता स्त्री. (स्त्रियाः भावः, स्त्री+तल्) સ્ત્રીપણું.

स्त्रीत्व न. (स्त्रियाः भावः, त्व) ઉપર પ્રમાણે.

स्त्रीधन न. (स्त्री एव धनम्, स्त्रियाः धनम्) સ્ત્રીનું ધન, સ્ત્રીરૂપી ધન.

स्त्रीधव पुं. (स्त्रियाः धवः पत्युः स्त्रियं धुनोति, धु+अच्) પુરુષ.

स्त्रीधर्म पुं. (स्त्रियाः धर्मः) સ્ત્રીનો ધર્મ, સ્ત્રીને ઋતુકાળ આવે છે તે, રજોદર્શન.

स्त्रीधर्मिणी स्त्री. (स्त्रीधर्मोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) ઋતુવાળી સ્ત્રી, રજસ્વલા સ્ત્રી.

स्फिच् स्त्री. (स्फाय्+डिच्) નિતંબ, કુલ્લો, ઢગરો, કુલાનો એક રોગ, વાતજન્ય એક રોગ.

स्फिज् स्त्री. (,, ,,) કુલ્લો, ઢગરો, નિતંબ.

स्फिट् (चु. उभ. स. सेट् स्फेटयति-ते) વરવું, વીંટાવું, અનાદર કરવો, હિંસા કરવી.

स्फिर त्रि. (स्फाय्+किरच्) પુષ્કળ, ઘણું, વધેલું.

स्फीत त्रि. (स्फाय्+क्त स्फीभावः) વૃદ્ધિ પામેલું, વધેલું, સમૃદ્ધ, સ્થૂલ.

स्फुट् (चु. उभ. स. सेट् स्फोटयति-ते) પ્રફૂલ્લ કરવું, વિકાસ કરવો, ભેદવું, ફોડવું.

स्फुट् (भ्वा. प. अ. सेट् स्फोटति) વિકાસવું, પ્રફૂલ્લ થવું, ખીલવું, ભેદ પામવો, ફૂટવું.

स्फुट् (तु. प. अ. सेट् स्फुटति) ઉપર પ્રમાણે.

स्फुट् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्फोटते) ચીરાઈ જવું, ફાટી જવું, ફૂટી જવું.

स्फुट् (चु. उभ. स. सेट् स्फोटयति-ते) હિંસા કરવી.

स्फुट् (चु. उभ. स. सेट् स्फोटयति-ते) ફોડવું, વિકાસ કરવો, પ્રફૂલ્લ કરવું.

स्फुट त्रि. (स्फुट्+अच्) પ્રકટ, ખુલ્લું, સ્પષ્ટ, ભેદાયેલ, ચીરાયેલ, ફૂટેલ, ધોળું, વિકાસ પામેલ, પ્રફૂલ્લ.

स्फुट पु. (,, ,,) જ્યોતિષમાં કહેલ મેષ વગેરે રાશિઓમાં અમુકઅંશે રહેલ સૂર્ય વિગેરે ગ્રહ.

स्फुट न. (स्फुट्+क) ઉત્પ્રેક્ષાનું દ્યોતન, ઉત્પ્રેક્ષા પ્રકટ કરવી.

स्फुटत् त्रि. (स्फुट्+वर्तमाने शतृ) ફૂટતું, વિકસતું, ખીલતું, ચીરાતું, પ્રકટ થતું.

स्फुटता स्त्री. (स्फुटस्य भावः, तल्+टाप्) પ્રકટપણું, ખુલ્લાપણું, સ્પષ્ટપણું.

स्फुटत्व न. (स्फुटस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

स्फुटन न. (स्फुट्+भावे ल्युट्) વિકસવું, ખીલવું, ફૂટી જવું, ચીરાઈ જવું, ભેદ પામવો.

स्फुटबन्धनी स्त्री. (स्फुटं बन्धनं यस्याः ङीप्) "कपोतपदी" નામે વનસ્પતિ.

स्फुटा स्त्री. (स्फुट्+अच्+टाप्) સર્પની ફેણ.

स्फुटि स्त्री. (स्फुट्+इन्) પગ ફાટવાનો રોગ, કાકડી.

स्फुटित त्रि. (स्फुट्+कर्मणि क्त) ફૂટેલ, વીકસેલ, ચીરાયેલ, ભેદાયેલ. પ્રકટ થયેલ, હાંસી કરેલ.

स्फुटी स्त्री. (स्फुट्+इन्+ङीप्) "स्फुटि" શબ્દ જુઓ.

स्फुट्ट (चु. उभ. स. सेट् स्फुट्टयति-ते) અનાદર કરવો.

स्फुड् (तुदा. प. स. सेट् स्फुडति) વરવું, સ્વીકાર કરવો, ઢાંકવું, વીંટવું.

स्फुण्ट् (चु. उभ. स. सेट् स्फुण्टयति-ते) હસવું, હાંસી કરવી, મશ્કરી કરવી.

स्फुण्ड् (चु. उभ. स. सेट् स्फुण्डयति+ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्फुण्ड् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्फुण्डते) વીકસવું, ખીલવું, ચીરાવું, ભેદાવું, પ્રકટ થવું.

स्फुत् अव्य. ( ) ભડભડ-ફડ ફડ એવો અસ્પષ્ટ અવાજ.

स्फुत्कर पु. (स्फुदित्यव्यक्तं शब्दं करोति-कृ+अच्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

स्फुर् (तु. प. अ. सेट् स्फुरति) ધડકવું, ફરકવું, તરફડવુ, સ્ફૂરવું.

स्फुर पु. (स्फुर्+क) ફલક-પાટીયું, ફણું.

स्फुरण न. (स्फुर्+भावे ल्युट्) સ્ફૂરવું, ધડકવું, ફરકવું, તરફડવું, લગાર ફરકવું, થોડું કંપવું.

स्फुरणा स्त्री. (स्फुर्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्फुर्छ् (भ्वा. प. स. सेट् स्फुर्छति) વિસરાવું થવું, ભૂલી જવું.

स्फुर्ज् (भ्वा. प. अ. सेट् स्फूर्जति) વજ્રનો શબ્દ થવો, કડાકો થવો.

स्फुर्जथु पु. (स्फुर्ज्+अथुच् नि. न दीर्घः) વજ્રનો કડાકો, વજ્રનો અવાજ.

स्फुल् (तु. प. सेट् स्फुलति) ફરકવું, ધડકવું, સ્ફૂરવું, अ. ચાલવું, જવું, સંચય કરવો सक.

स्फुल न. (स्फुल्+क) તંબુ, રાવટી.

स्फुल त्रि. (,, ,,) સ્ફૂર્તિવાળું.

स्फुलन न. (स्फुल्+ल्युट्) સ્ફૂર્તિ, ફરકવું. ધડકવું, સ્ફૂરવું, તરફડવું.

स्फुलिङ्ग पु. (स्फुल्+अङ्ग्-न्युल् [illegible] [illegible] लिङ्गति गच्छति तस्मात् लिगि+अच् पृषो. वा) અગ્નિકણ, અગ્નિનો તણખો.
"स्फुलिङ्गावस्थया वह्निरेधापेक्ष इव स्थितः" महावीरचरिते.

स्त्रीलिङ्ग पु. (स्त्रिया इव लिङ्गं तत्कार्य्यं यस्य) નારી જાતિનો હરકોઈ શબ્દ.

स्त्रीलिङ्ग न. (स्त्रियाः लिङ्गम्) સ્ત્રીનું ચિન્હ.

स्त्रीवश पु. (स्त्रियाः वशः) સ્ત્રીને વશ થયેલ.

स्त्रीविधेय पु. (स्त्रियाः विधेयः) ઉપર પ્રમાણે.

स्त्रीवृत त्रि. (स्त्रीभिर्वृतः) સ્ત્રીઓથી વીંટાયેલું, સ્ત્રીઓથી ઘેરાયેલ.

स्त्रीसंग्रहण न. (स्त्रियाः संग्रहणं यत्र) પરસ્ત્રી હરણરૂપ એક વિવાદ પદ.

स्त्रीसभ न. (स्त्रीणां सभा क्लीवत्वम्) સ્ત્રીઓની સભા.

स्त्रीसंबन्ध पु. (स्त्रियाः सम्बन्धः) સ્ત્રી સાથે સંબંધ, સ્ત્રીનો સંબંધ કરવો તે.

स्त्रीसंभोग पु. (स्त्रियाः सम्भोगः) સ્ત્રી ભોગવવી, સ્ત્રી સાથે મૈથુન કરવું તે.

स्त्रीसेवा स्त्री. (स्त्रियाः सेवा) સ્ત્રીની સેવા, સ્ત્રી ભોગવવી, સ્ત્રી સાથે મૈથુન કરવું તે.

स्त्रीस्वभाव पु. (स्त्रियाः इव स्वभावो यस्य स्त्रियाः स्वभावो वा) અન્તઃપુરનો રક્ષક નાજર, સ્ત્રીનો સ્વભાવ.

स्त्रैण न. (स्त्रिया इदं अण् नञ्) સ્ત્રીનો સ્વભાવ, સ્ત્રીપણું

स्त्रैण पु. (स्त्रिया अयं, स्त्रीं+अण् नञ्) સ્ત્રીનું સંતાન,

स्त्रैण न. (स्त्रीणां समूहो वा अण्) સ્ત્રીનું ટોળું. સ્ત્રીનો સમુહ.

"तृणे वा स्त्रैणे वा मम समदृशो यान्ति दिवसाः।
क्वचित्पुण्यारण्ये शिव शिव शिवेति प्रलपतः"॥ भर्तृहरिः

स्थ त्रि. (स्था+क) સ્થિતિ શીલ, રહેનાર.

स्थ पु. (स्था+क) સ્થળ, સ્થાન.

स्थग् (भ्वा. प. स. सेट् स्थगति) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું.

स्थग त्रि. (स्थग्+अच) ધૂતારું, ધૂર્ત્ત લુચ્ચુ.

स्थगन न. (स्थग्+भावे ल्युट्) ઢાંકવું, આચ્છાદન કરવું.

स्थगित त्रि. (स्थग्+कर्मणि क्त) ઢાંકેલું, આચ્છાદન કરેલું.

स्थगी स्त्री. (स्थग+स्त्रियां जाति. ङीप्) તાંબૂલ પાત્ર, પાનદાની.

स्थगु न. (स्थग्+उन्) ખુંધીયાપણાનો રોગ, ખુંધ.

स्थण्डिल न. (स्थल्+इलच् नुक् लस्य डः) ચૌટો, ચોક, સપાટ કરેલ પ્રદેશ; યજ્ઞ માટે શુદ્ધ કરેલ સ્થાન, હોમમાટે કુંડના પ્રતિનિધિ તરીકે રેતી વગેરેથી કરવામાં આવતું મંડળ, માટી વગેરેનો ચોતરો, માટીની ઓટલી વિગેરે.

स्थण्डिलशय त्रि. (स्थण्डिले शेते, शी+अच्) વ્રતને માટે ચૌટામાં કે ચોકમાં સૂનાર.

स्थपति पु. (स्था+क तस्य पतिः) કંચુકી, છડીધર, અંતઃપુરનો રક્ષક નાજર વગેરે, સુથાર, કારીગર, કુબેર, અધીશ, સ્વામી, શેઠ, બૃહસ્પતિસવ નામે યજ્ઞ કરનાર.

स्थपति त्रि. અત્યન્ત ઉત્તમ, ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ.

स्थपुट त्रि. (स्थं पुटं यत्र) ઉંચા-નીચું સ્થળવિગેરે.

स्थपुट पु. (,, ,,) વિષમસ્થાનમાં સંચાર કરનાર જીવ

स्थल् (भ्वा. प. स सेट् स्थलति) સ્થાન કરવું, સ્થિતિ કરવી, સ્થિર હોવું.

स्थल न. (स्थल्+अच्) જલશૂન્ય અકૃત્રિમ ભૂપ્રદેશ, સ્થાન, કૃત્રિમ-અકૃત્રિમ હરકોઇ પ્રદેશ, કૃત્રિમ ભૂવિભાગ.

स्थलकन्द पु. (स्थलजः कन्दः) એક જાતનો કન્દ-અગ્રામ્યકન્દ.

स्थलकमल न. (स्थलजातं कमलम्) જમીન ઉપર થનારૂં કમળ.

स्थलकुमुद पु. (स्थले कुमुदमस्त्यस्य सादृश्येन अच्) કરવીર વૃક્ષ, કરેણનું ઝાડ.

स्थलचर त्रि. (स्थले चरति, चर्+अच्) જમીન ઉપર ચાલનાર.

स्थलज त्रि. (स्थले जायते, जन्+ड) સ્થલ ઉપર ઉત્પન્ન થનાર.

स्थलपद्म न. (स्थलजातं पद्मं शाक०) સ્થળ ઉપર થયેલ કમળ.

स्थलपद्मिनी स्त्री. (स्थलपद्मानां समूहः तेषां सन्निकृष्टो देशो वा इनि+ङीप्) સ્થળ કમળનો સમૂહ, સ્થળકમળનો વેલો.

स्फुलिङ्गा स्त्री. (स्फुल्+इङ्गच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्फुलिङ्गिन् त्रि. (स्फुलिङ्ग+अस्त्यर्थे इनि) અગ્નિના તણખાવાળું.

स्फुलिङ्गिनी स्त्री. (स्फुलिङ्ग+इनि+ङीप्) અગ્નિની જવાળા.

स्फूर्जक पु. (स्फुर्ज्+ण्वुल्) તિન્દુ નામે વૃક્ષ.

स्फूर्जथु पु. (स्फुर्ज्+अथुच्) વજ્રપાત શબ્દ, વજ્રનો કડાકો.

स्फूर्ति स्त्री. (स्फुर्च्छ्–स्फुर् वा+क्तिन्)"स्फुरण" શબ્દ જુઓ, પ્રતિભા, યાદશક્તિ, યાદદાસ્ત, વિકાસ, ફેલાવ, પ્રકાશ.

स्फूर्तिमत् पु. (स्फूर्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) પાશુપત નામે શૈવમત વિભાગ.

स्फूर्तिमत् त्रि. (स्फूर्तिरस्त्यस्य मतुप्) સ્ફૂર્તિવાળુ, પ્રકટ, પ્રખ્યાત, વિકાસ પામેલ.

स्फेयस् त्रि. (अतिशयेन स्फिरः प्रचुरः इयसुन् स्फादेशः) અતિશક, ઘણુ, પુષ્કળ.

स्फेष्ठ त्रि. (अतिशयेन स्फिरः इष्ठन् स्फादेशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्फोट पु. (स्फुटत्यर्थोऽनेन, स्फुट्+करणे घञ्) પ્રકટપણુ, ખુલ્લાપણુ, વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ અખંડ–એક શબ્દ ભેદ–જે પૂર્વપૂર્વના અક્ષરના અનુભવ સહિત છેલ્લા છેલ્લા અક્ષરના અનુભવથી જણાતા અર્થનું ભાન કરાવે છે તે, ફોલ્લો, ગુમડું, ફાડવું, ચીરવું.

स्फोटक पु. (स्फोट+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.

स्फोटक त्रि. (स्फुट्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) ચીરનાર, ફાડનાર, ફોડનાર.

स्फोटन न. (स्फुट्+भावे ल्युट्) ફોડવું, ચીરવું, ફાડવું, વિકાસવું, ખીલવું.

स्फोटनी स्त्री. (स्फुटयतेऽनया, स्फुट्+ल्युट्+ङीप्) મણિવિંધવાનું એક યંત્ર

स्फोटबीजक पु. (स्फोटस्य व्रणभेदस्य बीजम् ततः स्वार्थे क) ભીલામાનું ઝાડ.

स्फोटायन पु. (स्फोट एवायनं अर्थबोधकतयाश्रयणं यस्य) એક વ્યાકરણશાસ્ત્રી મુનિ.

"अवङ् स्फोटायनस्य"...पाणिनिसूत्रपाठे.

स्फोटिका स्त्री. (स्फुट्+ण्वुल् अपि अत इत्वं) એક જાતનું પક્ષી.

स्फ्य न. (स्फाय्+यत्) તરવારના આકારનું યજ્ઞ માટે એક કાષ્ટ.

स्फ्यान्लिप्रेज्याधिकरण न. તે નામે એક અધિકરણ.

स्म अव्य. (स्मि+ड) ભૂતઅર્થમાં, કે પાદપૂરણ અર્થમાં વપરાય છે.

स्मय पु. (स्मि+अच्) ગર્વ, અભિમાન, અદ્ભૂત રસનો સ્થાયિભાવ રસ.

स्मर पु. (स्मरति प्रियमनेन, स्मृ+करणे अप्) કામદેવ, સ્મરણ, યાદદાસ્ત.

स्मरकूपक पु. (स्मरस्य कूप इव कायति, कै+क) કામગૃહ–સ્ત્રીની યોનિ.

स्मरकूपिका स्त्री. (स्मरस्य कूपिका) ઉપર પ્રમાણે.

स्मरगुरु पु. (स्मरस्य गुरुः) વિષ્ણુ.

स्मरगृह न. (स्मरस्य गृहम्) કામગૃહ–સ્ત્રીની યોનિ.

स्मरचक्र न. (स्मरस्य चक्रम्) સ્મર દીપક ગ્રન્થમાં કહેલ એક રતિબન્ધ.

स्मरण न. (स्मृ+भावे ल्युट्) સંભારવું તે, યાદદાસ્તી, ચિંતવવું, વિચારવું, તે નામે એક અર્થાલંકાર, સંભારવું.

स्मरणीय त्रि. (स्मृ+कर्मणि अनीयर्) સ્મરણ કરવા લાયક, યાદ કરવા લાયક.

स्मरदशा स्त्री. (स्मरकृता दशा) કામી સ્ત્રી પુરૂષોની કામદેવે કરેલી દશ અવસ્થાઓ પૈકી કોઇએક.

स्मरद्विष् पु. (स्मरं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) શિવ.

स्मरध्वज न. (स्मरस्य ध्वज इव) સ્ત્રીનું ચિન્હ–યોનિ.

स्मरध्वज पु. (स्मरस्य ध्वज इव) વાદિત્ર.

स्मरप्रिय पु. (स्मरस्य प्रियः) કામદેવનો પુત્ર અનિરૂદ્ધ.

स्मरप्रिया स्त्री. (स्मरस्य प्रिया) કામદેવની પત્ની–રતિ.

स्मरमन्दिर न. (स्मरस्य मन्दिरम्) સ્ત્રીની યોનિ.

स्मररिपु पु. (स्मरस्य रिपुः) શિવ.

स्मरमर्दन पु. (स्मरस्य मर्दनः) શિવ.

स्मरलेखनी स्त्री. (स्मरस्य लेखनीव) મેનાપક્ષી.

दीर्घदण्ड पु. (दीर्घो दण्ड इव काण्डेन) એરંડાનું ઝાડ, રોહિડાનું ઝાડ, તાડનું ઝાડ.

दीर्घदण्डक पु. (दीर्घदण्ड+कन्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घदण्डा स्त्री. (दीर्घदण्ड स्त्रियां टाप्) ગોરખમુંડી નામની વનસ્પતિ.

दीर्घदण्डी स्त्री. (दीर्घदण्ड स्त्रियां ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घदशा स्त्री (जै. प्रा. दीहदसा) એ નામનો એક ગ્રન્થ.

दीर्घदर्शिता स्त्री. (दीर्घदर्शिनो भावः तल् टाप्) દીર્ઘદર્શીપણું.

दीर्घदर्शित्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घदर्शिन् पु. (दीर्घं दीर्घात् वा पश्यति दृश्+णिनि) ભાવિભાવ જાણનાર પણ્ડિત, ગીધ પક્ષી, રીંછ.

दीर्घदर्शिन् त्रि. (,, ,,) દૂર દૂર સુધી જોઈ શકનાર, વિચારશીલ.

दीर्घदर्शिनी स्त्री. (दीर्घदर्शिन् स्त्रियां ङीष्) ગીધ પક્ષિણી.

दीर्घदृष्टि पु. (दीर्घा दृष्टिरस्य) ભાવિકાર્ય જાણનારો પણ્ડિત, પંડિત, ગીધપક્ષી, દૂર સુધી જોઈ શકાય એવું એક યંત્ર.

दीर्घदृष्टि त्रि. (,, ,,) દીર્ઘ દૃષ્ટિવાળું.

दीर्घदृष्टि स्त्री. (दीर्घा दृष्टिः) લાંબી નજર–દૃષ્ટિ.

दीर्घद्रु पु. (दीर्घः द्रुः) તાડનું ઝાડ, હરકોઈ ઊંચુ વૃક્ષ.

दीर्घद्रुम पु. (दीर्घः द्रुमः) શીમળાનું ઝાડ.

दीर्घनाद पु. (दीर्घः नादः) લાંબો શબ્દ, લાંબો નાદ.

दीर्घनाद पु. (दीर्घः नादो यस्य) શંખ.

दीर्घनाद त्रि. (दीर्घः नादः यस्य) લાંબા શબ્દવાળું, દીર્ઘ શબ્દ કરનાર.

दीर्घनाल पु (दीर्घं नालं यस्य) એક જાતનું તૃણ યાવનાલ.

दीर्घनाल न. (दीर्घं नालमस्य) "दीर्घरोहिषक"નામનું તૃણ.

दीर्घनास त्रि (दीर्घा नासा यस्य) લાંબા નાકવાળું.

दीर्घनासा स्त्री. (दीर्घा चासौ नासा च) લાંબુ નાક.

दीर्घनिद्रा स्त्री. (दीर्घा निद्रा) લાંબી નિદ્રા, મરણ, મૃત્યુ. યથા—"अकाले बोधितो भ्रात्रा प्रियस्वप्नो वृथा भवान्। रामेषुभिरितीवासौ दीर्घनिद्रां प्रवेशितः॥ रघुवंशे.

दीर्घनिश्वास पु. (दीर्घः निश्वासः) લાંબો નિશ્વાસ.

दीर्घपक्ष पु. (दीर्घौ पक्षौ यस्य) એક જાતનું પક્ષી–કલિંગ પક્ષી, લાંબી પાંખવાળું હર એક પક્ષી.

दीर्घपक्ष पु. (दीर्घश्चासौ पक्षश्च) લાંબી પાંખ.

दीर्घपक्षी स्त्री. (दीर्घपक्ष स्त्रियां ङीष्) કલિંગ પક્ષિણી, લાંબી પાંખવાલી હર કોઇ પક્ષિણી.

दीर्घपटोलिका स्त्री. (दीर्घा पटोलिका) એક જાતનો વેલો, તુંબડીની લતા

दीर्घपत्र पु. (दीर्घाणि पत्राण्यस्य) લસણનું ઝાડ, દર્ભની એક જાતિ, તાડનું ઝાડ, એક જાતનું પીલુંનું ઝાડ, એરંડાનું ઝાડ, નેતરનું ઝાડ, કેરડાનું ઝાડ, કેળનું ઝાડ, શેલડી, જલજ, મધૂક.

दीर्घपत्र त्रि (दीर्घाणि पत्राणि यस्य) લાંબા પાંદડાવાળું.

दीर्घपत्र न. (दीर्घं च तत्पत्रं च) લાંબુ પાંદડું.

दीर्घपत्रक पु. (दीर्घपत्र+कन्) રાતા લસણનું ઝાડ, એરંડાનું ઝાડ, કેરડાનું ઝાડ, હિજ્જલનું ઝાડ, જલમધૂકનું ઝાડ, વેતસનું ઝાડ.

दीर्घपत्रा स्त्री. (दीर्घाणि पत्राण्यस्याः टाप्) કેવડાનું ઝાડ, કેળનું ઝાડ ।ન. જાંબુનું ઝાડ, ચિત્રપર્ણિકા, ગન્ધપત્રા, ટોરી વૃક્ષ.

दीर्घपत्रिका स्त्री. (दीर्घपत्र+कन्+टाप् अत इत्वम्) ધોળીવજ, કોરફડ.

दीर्घपत्री स्त्री. (दीर्घपत्र स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) પલાશી નામની લતા, એક જાતનું મહાચઞ્ચુ નામનું શાક.

दीर्घपर्णी स्त्री. (दीर्घं पर्णं यस्याः ङीप्) પૃશ્નિપર્ણી નું વૃક્ષ, પીઠવણ.

दीर्घपल्लव पु. (दीर्घः पल्लवो यस्य) શણનું ઝાડ.

दीर्घपल्लव त्रि. (,, ,,) લાંબા પલ્લવવાળું વૃક્ષ.

दीर्घपल्लव पु. न. (दीर्घः पल्लवः दीर्घं पल्लवं वा) લાંબુ પલ્લવ–પત્ર–પાદડાં, લાંબી કુપળ.

दीर्घपाद् त्रि. (दीर्घः पादो यस्य) લાંબા પગવાળું.

दीर्घपाद् पु. (दीर्घौ पादौ यस्य) કંક પક્ષી, એક જાતનો બગલો.

दीर्घपाद पु. (दीर्घौ पादौ यस्य) કંક પક્ષી.

दीर्घपाद त्रि. (,, ,,) લાંબા પગવાળું.

दीर्घपादप पु. (दीर्घः पादपः) તાડનું ઝાડ, સોપારી નું ઝાડ, હરકોઈ લાંબુ ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घपार्श्व पु. (दीहपास जै. प्रा.) ઐરાવત ક્ષેત્રમાં થનાર ૧૬માં તીર્થંકર.

दीर्घपृष्ठ पु. (दीर्घं पृष्ठमस्य) સર્પ, સાપ.

दीर्घपृष्ठ पु. (जै. प्रा. दीहपुट्ठ) યવરાજાનો એક મંત્રી.

दीर्घपृष्ठी स्त्री. (दीर्घपृष्ठ+ङीप्) સાપણ.

दीर्घप्रज्ञ पु. त्रि. (दीर्घा प्रज्ञा यस्य) દ્વાપર યુગમાં વૃષપર્વ અસુરનો અવતાર એક રાજા, દૂરદર્શી.

दीर्घफल पु. (दीर्घं फलं यस्य) ગરમાળાનું ઝાડ.

दीर्घफलक पु. (दीर्घफल+कन्) અગથીયાનું ઝાડ.

दीर्घफलिका स्त्री. (दीर्घाणि फलान्यस्याः दीर्घफल संज्ञायां कन् टाप् अत इत्वम्) એક જાતની પીલી દ્રાક્ષ, લાખ, જતુકા.

दीर्घवाली स्त्री. (दीर्घा वालाः केशा यस्या स्वाङ्गत्वात् ङीप् दीर्घवालाप्यत्रैव) ચમરી ગાય, ચમરી મૃગ વિશેષ.

दीर्घवाहु पु. (दीर्घश्चासौ वाहुश्च) લાંબો બાહુ, તે નામનો એક શિવનો અનુચર, તે નામે એક ધૃતરાષ્ટ્ર નો પુત્ર.

दीर्घवाहु त्रि. (दीर्घौ वाहू यस्य) લાંબા બાહુઓ વાળા, જેના લાંબા હાથ છે તે.

दीर्घवाहु पु. (जै. प्रा. दीहवाहु) આવતી ચોવીસી ના ત્રીજા વાસુદેવ, આઠમા તીર્થંકરના ત્રીજા પૂર્વ-ભવનું નામ.

दीर्घभद्र पु. (जै. प्रा. दीहभद्द) સંભૂતિવિજયના શિષ્ય.

दीर्घभुज त्रि. (दीर्घौ भुजौ यस्य) લાંબીભુજાવાળું.

दीर्घभुज पु (दीर्घश्चासौ भुजश्च) તે નામે એક શિવ નો અનુચર, લાંબી ભુજા.

दीर्घमारुत पु. (दीर्घः अधिकसमयव्यापी मारुतो निःश्वासवायुर्यस्य) હાથી.

दीर्घमारुती स्त्री. (दीर्घमारुत+ङीप्) હાથણી.

दीर्घमुख त्रि. (दीर्घं मुखमस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घमुख न. (दीर्घं च तन्मुखं च) લાંબુ મુખ, લાંબુ મોઢું.

दीर्घमुखी स्त्री. (दीर्घं मुखमस्याः) છછુંદર, છછુંદરી.

दीर्घमूल त्रि. (दीर्घं मूलमस्येति) લાંબા મૂળવાળું. જેનું મૂળ લાંબુ હોય છે તે.

दीर्घमूल न. (दीर्घं मूलमस्य दीर्घं मूलं वा) લાંબા મૂળવાળું-વનસ્પતિ લજામણું, લાંબુ મૂલ.

दीर्घमूल पु. (दीर्घं मूलमस्य) એક જાતનું બીલીનું ઝાડ, વનસ્પતિ ધમાસો.

दीर्घमूलक पु. (दीर्घमूल संज्ञायां कन्) લાંબો મૂળો.

दीर्घमूला स्त्री. (दीर्घमूलमस्याः टाप्) શાલિપર્ણી નામની વનસ્પતિ, શ્યામ લતા.

दीर्घमूली स्त्री. (दीर्घं मूलमस्याः ङीप्) વનસ્પતિ ધમાસો. "दुरालभा"

दीर्घयज्ञ पु. (दीर्घः बहुकालव्यापकः यज्ञः) લાંબો યજ્ઞ, દ્વાપર યુગમાં થયેલ અયોધ્યાનો એક રાજા

दीर्घयज्ञ त्रि. (दीर्घः बहुकालव्यापको यज्ञो यस्य) લાંબા યજ્ઞ વાળું.

दीर्घयाथ त्रि. (दीर्घकालेन याथः गन्तव्यः या प्रापणे+ कर्मणि थ) લાંબા કાળે જવા યોગ્ય

दीर्घरत पु. (दीर्घं रतं यस्य) ભુંડ, ડુક્કર, કુતરો.

दीर्घरद पु. (दीर्घौ रदौ यस्य) ઉપરનો અર્થ, ભુંડ.

दीर्घरद पु. (दीर्घश्चासौ रदश्च) લાંબો દાંત.

दीर्घरद त्रि. (दीर्घाः रदाः यस्य) લાંબા દાંતોવાળું.

दीर्घरदी स्त्री. (दीर्घरद+ङीप्) ભુંડણ, ડુક્કરી.

दीर्घरसन पु. (दीर्घा रसना यस्य) સર્પ.

दीर्घरसना स्त्री. (दीर्घा चासौ रसना च) લાંબી જીભ

दीर्घरसन त्रि. (दीर्घा रसना यस्य) લાંબી જીભ વાળું.

दीर्घरसनी स्त्री. (दीर्घा रसना यस्याः ङीप्) સાંપણ, સર્પણ.

दीर्घरागा स्त्री. (दीर्घोऽधिककालस्थायी रागो यस्याः टाप्) હળદર.

दीर्घरात्र न. (दीर्घा बह्व्यो रात्रयः सन्त्यत्र) લાંબો વખત, ઘણો સમય.

दीर्घरात्र पु. (दीर्घा चासौ रात्रिश्च अभिधानात्पुंस्त्वम्) લાંબી રાત.

दीर्घरोमन् पु. पु. (दीर्घाणि रोमाणि यस्य) રીંછ, મહાદેવનો એક અનુચર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

स्मरवल्लभ पु. (स्मरस्य वल्लभः) કામદેવનો પુત્ર અનિરૂદ્ધ.

स्मरवल्लभा स्त्री. (स्मरस्य वल्लभा) કામદેવની પત્ની રતિ.

स्मरवीथिका स्त्री. (स्मरस्य वीथिका) વેશ્યા સ્ત્રી.

स्मरवृद्धि स्त्री. पु. (स्मरस्य वृद्धिर्यस्मात् यद्वा स्मरस्य वृद्धिः) કામદેવની વૃદ્ધિ, એક જાતનો છોડ.

स्मरशत्रु पु. (स्मरस्य शत्रुः) શિવ.

स्मरस्तम्भ पु. (स्मरस्य तद्व्यापारस्य स्तम्भ इव) પુરૂષનું લિંગ-લોડો.

स्मरस्मर्य पु. (स्मरः स्मर्यो यस्य) ગધેડો.

स्मरहर पु. (स्मरं हरति नाशयति, हृ+अच्) શિવ.

स्मराकुल त्रि. (स्मरेण आकुलः) કામદેવથી આકુળ.

स्मराङ्कुश पु (स्मरे तरकार्येऽङ्कुश इव उत्तेजकत्वात्) નખક્ષત.

स्मरातुर त्रि. (स्मरेण आतुरः) કામદેવથી આતુર.

स्मरान्ध पु. (स्मरेण अन्धः) કામદેવથી આંધળું થયેલું.

स्मराम्र (स्मरप्रियः आम्रः) એક જાતનો આંબો.

स्मरासव पु. (स्मरोद्दीपक आसव इव) લાળ.

स्मर्तव्य त्रि. (स्मृ+कर्मणि तव्यच्) સ્મરણ કરવા યોગ્ય, યાદ કરવા લાયક.

स्मार्त त्रि. (स्मृतौ विहितः स्मृतिं वेत्यधीते वा अण्) સ્મૃતિમાં કહેલ દાન વિગેરે, સ્મૃતિશાસ્ત્ર જાણનાર, સ્મૃતિશાસ્ત્રને અનુસરનાર.

स्मि (चु. आ. सेट् स्मापयते) અનાદર કરવો. સ. આશ્ચર્ય પામવું. અ.

स्मि (भ्वा. आ. सेट् स्मयते) ઉપર પ્રમાણે.

स्मिट् (चु. उभ. सेट् स्मेटयति-ते) અનાદર કરવો, સક, થોડું આશ્ચર્ય પામવું. અક.

स्मित न. (स्मि+भावे क्त) થોડું હસવું, મોં મલકાવું, મંદ હાસ્ય.

स्मित त्रि. (स्मि+कर्तरि क्त) વિકસેલ, પ્રફૂલ, મન્દ મન્દ હસતું, મંદ હાસ્યવાળુ.

स्मील् (भ्वा. प. स. सेट् स्मीलति) નેત્રની પેઠે ઉઘડવું, આંખની પેઠે પલકારા મારવા.

स्मृ (भ्वा. प. स. सेट् स्मरति) સ્મરણ કરવું, સંભારવું, યાદ કરવું.

स्मृत त्रि. (स्मृ+कर्मणि क्त) સ્મરણ કરેલ, સંભારેલ, યાદ કરેલ.

स्मृति स्त्री. (स्मृ+भावे क्तिन्) સંભારવું તે, મનુ વિગેરે રચેલ સ્મૃતિ ગ્રન્થ, સ્મરણ, યાદદાસ્ત.

स्मृतिमत् त्रि. (स्मृति+अस्त्यर्थे मतुप्) સ્મરણ શક્તિવાળુ, યાદદાસ્તવાળુ, સંભારતું.

स्मृतिहेतु पु. (स्मृतेः हेतुः) વાસનારૂપ એક સંસ્કાર-જેથી સ્મરણશક્તિ નીપજે છે.

स्मेर त्रि. (स्मि+रन्) વિકાસ પામેલું, પ્રફૂલ, મન્દ હાસ્યવાળુ.

"प्रत्युद्गता सविनयं सहसा पुरेव
स्मेरैः स्मरस्य सचिवैः सरसावलोकैः" भामि० वि०

स्मेरमुख त्रि. (स्मेरं मुखं यस्य) હસમુખુ, મંદ હાસ્ય કરતું, હસતા મોંવાળું.

स्यद पु. (स्यन्द्+घञर्थे क) વેગ.

स्यन् (चु. आ. स. सेट् स्यनयते) વિચાર કરવો, વિચારવું.

स्यन्द् (भ्वा. आ. अ. वेट् स्यन्दते) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

स्यन्द पु. (स्यन्द्+घञ्) પ્રવાહીવસ્તુનું ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

स्यन्दन न. (स्यन्द्+भावे ल्युट्) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું, પાણી.

स्यन्दन पु. (स्यन्दते चलति, स्यन्द्+युच्) રથ, તિનિશવૃક્ષ.

स्यन्दनद्रुम पु. (स्यन्दनश्चासौ द्रुमश्च) તિનિશ વૃક્ષ.

स्यन्दनारूढ त्रि. (स्यन्दनमारूढः) રથ ઉપર ચઢેલ, રથ ઉપર બેસેલ.

स्यन्दनारोह पु. (स्यन्दनमारोहति युद्धार्थं, आ+रुह्+अण्) રથ ઉપર બેસી યુદ્ધ કરનાર-રથી યોદ્ધો.

स्यन्दनारोहण न. (स्यन्दनस्य आरोहणम्) રથ ઉપર બેસવું, રથ ઉપર ચઢવું.

स्यन्दनि पु. (स्यन्द्+अनि) તિનિશ વૃક્ષ.

स्यन्दनी स्त्री. (स्यन्द्+णिनि-ङीप्) લાળ.

स्यन्न त्रि. (स्यन्द्+क्त) ઝરેલ, ખરેલ, ટપકેલ.

स्यन्नवीण त्रि. (स्यन्ना वीणा यत्र) સ્તુતિ કરેલ, વખાણેલ.

મનુનું, સ્વયંભૂ મનુ સંબન્ધી, સ્વયંભૂ સંબન્ધીનું.

स्वाराज् पु. (स्वः स्वर्गे राजते, राज–क्विप्) ઈન્દ્ર.

स्वाराज्य न. (स्वराजः भावः ष्यञ्) બ્રહ્મપણું, બ્રહ્મત્વ.

स्वारोचिष पु. (स्वरोचिष्+अण्) તે નામે બીજો મનુ

स्वार्थ पु. (स्वस्य अर्थः) સ્વપ્રયોજન, સ્વાભિધેય, પોતાનો અર્થ.

स्वार्थतत्पर त्रि. (स्वार्थे तत्परः) સ્વાર્થમાં તત્પર, સ્વાર્થી.

स्वार्थतत्परता स्त्री. (स्वार्थस्य तत्परता) સ્વાર્થીપણું.

स्वार्थतत्परत्व न. (स्वार्थस्य तत्परत्वम्) સ્વાર્થીપણું.

स्वार्थसिद्धि स्त्री. (स्वार्थस्य सिद्धिः) પોતાના પ્રયોજન–મતલબની સિદ્ધિ.

स्वार्थिक पु. (स्वार्थे विहितः ठण्) સ્વાર્થમાં કરેલ વ્યાકરણનો પ્રત્યય.

स्वास्थ्य न. (स्वस्थस्य भावः ष्यञ्) સ્વસ્થપણું, નિરોગીપણું, આરોગ્ય, સંતોપ.

स्वाहा अव्य. (सु+आ+ह्वे+डा) આ શબ્દ–દેવોને ઉદ્દેશી હવિષનો ત્યાગ કરતીવેળા ઉચ્ચારાય છે.

स्वाहा स्त्री. તે નામે અગ્નિની પત્ની.

स्वाहापति पु. (स्वाहायाः पतिः) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

स्वाहाप्रिय पु. (स्वाहायाः प्रियः) ઉપરનો અર્થ.

स्वाहाभुज् पु. (स्वाहां भुनक्ति, भुज्–क्विप्) દેવ.

स्विद् अव्य. (स्विद्–क्विप्) પ્રશ્નમાં, વિતર્કમાં, તથા પાદપૂરણમાં વપરાય છે.

स्विन्न त्रि. (स्विद्+क्त तस्य नः) ધામવાળું, પરસેવાવાળું, પાકેલ, રંધાઇ ગયેલ.

स्वीकरण न. (स्व+च्वि+कृ+भावे ल्युट्) સ્વીકાર કરવો, કબૂલ કરવું, સ્વીકારવું.

स्वीकरणीय त्रि. (स्व+च्वि+कृ+कर्मणि अनीयर्) સ્વીકારવા લાયક, કબુલ કરવા યોગ્ય.

स्वीकर्तव्य त्रि. (स्व+च्वि+कृ+तव्यच्) ઉપર પ્રમાણે.

स्वीकार पु. (अस्वस्य स्वस्य कारः करणं, स्व+च्वि+कृ+घञ्) અંગીકાર, કબુલ કરવું, સ્વીકારવું. કબુલત,

स्वीकृत त्रि. (स्व+च्वि+कृ+कर्मणि क्त) સ્વીકારેલ, કબુલ કરેલું.

स्वीय त्रि. (स्वस्येदं–छ) પોતાનું, ખુદનું, પોતા સંબન્ધી.

स्वीया स्त्री. (स्वस्येदं–छ+टाप्) એક જાતની નાયિકા.

स्वुर्च्छ् (भ्वा. प. स. सेट् स्वूर्च्छति) ભુલીજવું, વિસરી જવું.

स्वृ (भ्वा. प. वेट् स्वरति) અવાજ કરવો, ઉપતાપ કરવો, સંતાપ કરવો स.

स्वॄ (क्या. प. स. सेट् स्वृणाति) મારી નાંખવું, હિંસાકરવી, ઠારમારવું.

स्वेक् (भ्वा. आ. स. सेट् स्वेकते) ગમનકરવુ. જવું.

स्वेच्छा स्त्री. (स्वस्य ईच्छा) પોતાની ઇચ્છા, પોતાની અભિલાષા.

स्वेच्छामरण पु. (स्वेच्छया मरणं यस्य) ભીષ્મ પિતામહ.

स्वेच्छामरण न. (स्वेच्छया मरणम्) પોતાની ઇચ્છાથી મરવું તે.

स्वेच्छामृत्यु पु. (स्वेच्छया मृत्युर्यस्य) ભીષ્મપિતામહ.

स्वेद पु. (स्विद्+घञ्) પરસેવો, ધામ, ગરમી, પરસેવો લાવવો તે, બાફ.

स्वेदज पु. (स्वेदाज्जायते, जन्+ड) પરસેવામાંથી પેદા થનાર માંકડ, જુ–જંતુ વિગેરે.

स्वेदज त्रि. (,, ,,) પરસેવામાંથી પેદાથનાર.

स्वेदजल न. (स्वेदस्य जलम्) પરસેવાનું પાણી.

स्वेदन न. (स्विद्+णिच्+ल्युट्) પરસેવો વાળવો તે, પરસેવો વાળવાનો વ્યાપાર.

स्वेदनिका स्त्री. (स्वेदनी+संज्ञा. कन्+टाप्) લોઢા વિગેરેની તવૈ–કઢાઈ, શેકવા–ભુંજવાનું પાત્ર.

स्वेदनी स्त्री. (स्विद्+णिच्+ल्युट्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

स्वेदबिन्दु पु. (स्वेदस्य बिन्दुः) પરસેવાનું ટીપું.

स्वेदित त्रि. (स्विद्+णिच्+क्त) જેને પરસેવો આણેલ હોય તે.

स्वेदोदक न. (स्वेदस्य उदकम्) પરસેવાનું પાણી, પરસેવો.

स्वैर न. (स्वस्य ईरम्) પોતાની મરજી, સ્વેચ્છા, સ્વતંત્ર,

स्वैर त्रि. (स्वैर+अच्) પોતાની ઇચ્છાવાળું, પરાધીન નહી તે, મન્દ, ધીમું.

स्यम् (भ्वा. प. अ. सेट् स्यमति) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

स्यम् (चु. उभ. स. से. स्यमयति) ઉપર પ્રમાણે.

स्यम् (,, ,,) વિતર્ક કરવો, વિચારવું.

स्यमन्तक पु. (स्यम्-झच् संज्ञायां कन्) શ્રીકૃષ્ણના હાથમાં રહેતો એક મણિ, એક જાતનું ઝાડ, સત્રાજીતને સૂર્યે આપેલ મણિ.

स्यमीक पु. (स्यम्+ईकक्) રાફડો, કાળ, વપ્પત, મેઘ.

स्यमीका स्त्री. (स्यम्+ईकक्+टाप्) ગળી.

स्याद्वाद पु. જૈનોએ માનેલ એકાન્તવાદ.

स्याद्वादवादिन् पु. (स्याद्वादवाद+अस्त्यर्थे इनि) જૈન.

स्याद्वादिन् पु. (स्याद्वाद+इनि) જૈન.

स्याल पु. (श्याल+पृषो.) સાળો.

स्यूत त्रि. (सिव्+क्त) સોય વિગેરેથી વણેલ, ગુંથેલ.

स्यूत पु. (,, ,,) સુતરનું પાત્ર-કોથળી-થેલી વિગેરે.

स्यूति स्त्री. (सिव्+भावे क्तिन्) સોય વિગેરેથી વસ્ત્ર વિગેરે સીવવું તે.

स्यून पु. (सिव्+नक्) સૂર્ય, કિરણ, સુતરનું સીવેલ પાત્ર-કોથળી-થેલી વિગેરે, આકડાનું ઝાડ.

स्यूम न. (सिव्+उणा. मन्) પાણી, કિરણ.

स्यूम पु. (सिव्+मक्) કિરણ.

स्योत पु. (स्यूत-पृषो.) સુતરનું પાત્ર-કોથળી વિગેરે.

स्योन पु. (स्यून-पृषो.) સૂર્ય, કિરણ, આકડાનું

स्रंसिन् त्रि. (स्रन्स्+अस्त्यर्थे णिनि) નીચે પડવાના સ્વભાવવાળુ, નીચે પડનાર.

स्रंसिफल पु. (स्रन्सि फलमस्य) શિરીષ વૃક્ષ, સરસડાનું ઝાડ.

स्रग्धर त्रि. (स्रज्+धृ+अच्) માળા ધારણ કરનાર, હાર પહેરનાર.

स्रग्धरा स्त्री. (स्रज्+धृ+अच्+टाप्) એકવીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

म्रभ्नैर्यानां त्रयेण त्रिमुनि-
यतियुता स्रग्धरा कीर्तितेयम्" वृत्तरत्नाकरे.

स्रग्वत् (त्रि. (स्रज्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પુષ્પની માળાવાળુ, હરકોઈ માલા ધારણ કરનાર.

स्रग्विन् त्रि. (स्रज्+विनि) ઉપર પ્રમાણે.

स्रङ्क् (भ्वा. आ. स. सेट् स्रङ्कते) ગમન કરવું.જવું.

स्रज् स्त्री. (स्रज्+क्विन्) માળા હાર.

स्रज्वा स्त्री. (स्रज्+वा) દોરડું, પ્રજાપતિ, તંતુઓનો સમૂહ.

स्रन्स् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्रन्सते) સરકી પડવું, નીચે પડવું, નીચ લટકવું.

स्रम्भ् (भ्वा. आ. स. सेट् स्रम्भते) વિશ્વાસ કરવો.

स्रव पु. (स्रु+अप् घञ् वा) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું, ઝરણ, ઝરણ.

स्रव त्रि. (,, ,,) ઝરનાર, ખરનાર, ટપકનાર.

स्रवण न. (स्रु+भावे ल्युट्) ઝરવું, ખરવું.

स्रवण न. (स्रु+ल्यु) ઘામ, પરસેવો, મુતર, મૂત્ર

स्रवत् त्रि. (स्रु+वर्तमाने शतृ) ખરતુ, ટપકતું,

स्वैरवृत्त त्रि. (स्वैरं वृतः) સ્વતંત્ર, પોતાની ઇચ્છા અનુસાર વર્તન કરનાર.

स्वैरिणी स्त्री. (स्वैर+इन्+ङीप्) પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતી સ્ત્રી, વ્યભિચારિણી, બીજાપુરૂષ સાથે વ્યભિચાર કરતી સ્ત્રી.

स्वैरिन् पु. (स्वेनैव ईरयितुं शीलमस्य, स्व+ईर्+णिनि) સ્વેચ્છાચારી, સ્વતંત્ર.

स्वोपार्जित त्रि. (स्वेन उपार्जितम्) પોતાની મેળે મેળવેલું, પોતે ઉપાર્જન કરેલું.

—— ० ——

हंसलोहक न. (हंस इव लोहकम्) પિત્તળ ધાતુ.
हंसवत् त्रि. (हंस+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) હંસવાળુ.
हंसवती स्त्री. (हंसस्तत्पादाकारः मुले अस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः ङीप्) હંસપદીનો વેલો.
हंसवाहन पु. (हंसः वाहनं यस्य) બ્રહ્મા.
हंसवाहना स्त्री. (हंसः वाहनं यस्याः) બ્રહ્માણી, સરસ્વતી દેવી.
हंसाङ्घ्रि पु. (हंसस्याङ्घ्रिरिव लोहितत्वात्) હીંગળોક.
हंसाभिख्य न. (हंसस्येवाभिख्या शुभ्रत्वात् यस्य) રૂપું.
हंसारूढ पु. (हंसमारूढः, आ+रुह्+क्त) બ્રહ્મા.
हंसारूढा स्त्री. (हंसमारूढा) બ્રહ્માની શક્તિ, બ્રહ્માણી, સરસ્વતી દેવી.
हंसिका स्त्री. (हंसी+स्वार्थे+कन्+टाप् ह्रस्वः) હંસલી
हंसी स्त्री. (हंसस्य भार्या जाति. ङीष्) હંસલી.
हंसोदक न. (हंसं श्रेष्ठमुदकम्) નવી માટીના ઘડામાં રાખેલું-સૂર્યના કિરણોથી તપેલું-રાત્રે ચન્દ્રના કિરણોથી મિશ્ર થયેલું-મંદ વાયુથી તરંગિત અને એલચી વિગેરેથી સુવાસિત કરેલું નદીનું શ્રમનાશક અને પિત્તોષ્ણ શામક જળ.
हंहो अव्य. (हमित्यव्यक्तं जहाति, हा-डो) સંબોધનમાં, ગર્વમાં, દંભમાં, તથા પ્રશ્નમાં વપરાય છે.
हक्क पु. (हक् इत्यव्यक्तं कायति, कै+क) હાકલ પાડીને બોલાવવું, હાથીને બોલાવવો.
हक्कार पु. (हक्+कृ+घञ्) હાકલ પાડીને બોલાવવું તે.
हञ्जा अव्य. (हमित्यव्यक्तं जप्यतेऽत्र, जप्+डा) નાટકમાં દાસીને બોલાવવામાં વપરાય છે.
हञ्जे अव्य. (हमित्यव्यक्तं जप्यतेऽत्र, जप्+डे) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
हट्टविलासिनी स्त्री. (हट्टं विलासयति, वि+लस्+णिच्+णिनि+ङीप्) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય, હળદર.
हट्टाध्यक्ष पु. (हट्टस्य अध्यक्षः) મોટો દુકાનદાર, મોટો વ્યાપારી, બજારનો ઉપરી.
हठ् (भ्वा. प. सेट् हठति) ખીલે બાંધવું. स. બળાત્કાર કરવો. કૂદવું. अक.
हठ पु (हठ्+अच्) બળાત્કાર, પાણીમાં થતી એક વનસ્પતિ-પ્રક્ષી.
हठपर्णी स्त्री. (हठते प्लवते हठ+अच् हठं प्लवमानं पर्णं यस्याः ङीप्) શેવાળ, "कुंभिका" શબ્દ જુઓ.
हठयोग पु. (हठेन बलात्कारेण योगः) રાજયોગ વિનાજ કેવલ પ્રાણાયામ વગેરે ક્રિયાઓથી થનાર પરમાત્મા દર્શનરૂપ ચિત્તવૃત્તિ નિરોધાત્મકયોગ.

हठं विना सिध्यति राजयोगो
नर्ते हठाच्चापि न राजयोगः ।
तदाभ्यसेत् पूर्वमतः सुनिष्प
प्यन्तं हठं सद्‌गुरुतोऽभिलब्धम्" ॥

हठालु पु. (हठः प्लवमानः आलुरिव) "कुंभिका" શબ્દ જુઓ.
हडि पु. (हड्+इन्-पृषो.) પશુને મારવાનું સાધન લાકડાનું એક યન્ત્ર, હેડ.
हडिक पु. (हड्+ईकक् पृषो.) એક નીચ જાતિનો માણસ.
हडिकी स्त्री. (हडिक+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક નીચ જાતિની સ્ત્રી.
हड्ड न. (हठ्+ड डस्य नेत्वं पृषो.) હાડકું.
हड्डक पु. (हड्ड+संज्ञायां कन्) એક નીચ જાતિનો

ઉપરના માણસો ન સાંભળે તેમ દૂર જઇ બોલવું તે.

स्वगुप्ता स्त्री. (स्वेनैव गुप्ता) શૂકશિંબી વનસ્પતિ, રીસામણિનો વેલો.

स्वगृह न. (स्वस्य गृहम्) પોતાનું ઘર.

स्वगृह पु. એક જાતનું પક્ષી.

स्वङ्ग् (भ्वा. प. स. सेट् स्वङ्गति) સરકવું, ખસવું, જવું.

स्वङ्ग त्रि. (सुष्ठु शोभनानि अङ्गानि यस्य) સારા અંગવાળું.

स्वच्छ त्रि. (सुष्ठु अच्छः) અતિ નિર્મળ, મેલું નહિ તે, રોગરહિત, નીરોગી, ધોળું, સફેત, ઉજ્વળ.

स्वच्छ पु. (सुष्ठु अच्छः निर्मलः) મોતી, સ્ફટિકમણિ.

स्वच्छ न. (सुष्ठु अच्छम्) નિર્મળ, ઉપશમ.

स्वच्छता स्त्री. (स्वच्छस्य भावः, तल्+टाप्) સ્વચ્છપણું, નિર્મલપણું, ધોળાશ, ઉજ્વલતા.

स्वच्छत्व न. (स्वच्छस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

स्वच्छन्द त्रि. (स्वस्य छन्दोऽभिप्रायो यत्र) સ્વાધીન, સ્વતંત્ર.

स्वच्छन्दक त्रि. (स्वच्छन्द+संज्ञा. कन्) ઉપર પ્રમાણે.

स्वच्छपत्र न. (स्वच्छं पत्रं यस्य) અભરખ.

स्वच्छमणि पु. (स्वच्छश्चासौ मणिश्च) સ્ફટિકમણિ.

स्वच्छा स्त्री. (सु+अच्छ्+अच्+टाप्) ધોળી ધ્રોખડ.

स्वज न. (स्वस्मात् जायते, जन्+ड) લોહી.

स्वज पु. („ „) પુત્ર.

स्वज त्रि. (स्वस्मात् जायते, जन्+ड) પોતાનાથી ઉત્પન્ન થનાર.

स्वजन पु. (स्वस्येव जनः जननमेककुले यस्य) પોતાનો માણસ, જ્ઞાતિ, કુટુમ્બી, સગો, પોતાનો લોક

स्वजन पु. (स्वस्य जनः) પોતાનું માણસ.

"स्वजनस्य हि दुःखमग्रतो विवृतद्वारमिवोपजायते" कुमारे.

स्वजा स्त्री. (स्वस्मात् जायते, जन्+ड+टाप्) પુત્રી, કન્યા.

स्वजाति स्त्री. (स्वकीया जातिः) પોતાની જાત.

स्वजातीय त्रि. (स्वजाति–छ) પોતાની જાતનું.

स्वञ्ज् "ष्वञ्ज्" ધાતુ જુઓ.

स्वद् (चु. उभ. स. सेट् स्वादयति–ते) ગમન કરવું, જવું, સંસ્કાર કરવો.

स्वतन्त्र त्रि. (स्वस्य तंत्रं वशीकारो यत्र) સ્વતંત્ર, સ્વાધીન, પરાધીન નહિ તે.

स्वतन्त्रता स्त्री. (स्वतंत्रस्य भावः, तल्+टाप्) સ્વતંત્રપણું.

स्वतन्त्रत्व न. (स्वतंत्रस्य भावः त्व) સ્વતંત્રપણું.

स्वतस् अव्य. (स्वस्मात् इति तसिल्) પોતાથી, પોતાની મેળે, પોતાની જાતે.

स्वता स्त्री. (स्वस्य भावः, तल्+टाप्) પોતાપણું, પોતાનાપણું, સ્વામીત્વ, માલીકી, સ્વતંત્રપણું, સ્વાધીનપણું.

स्वतोग्राह्य न. (स्वतः ग्राह्यम्) વેદાન્તીઓએ માનેલ એક જ્ઞાનપ્રામાણ્ય.

स्वत्व न. (स्वस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

स्वद् (भ्वा. आ. स. सेट् स्वदते) સ્વાદ લેવો, ચાખવું, ચાટવું.

स्वदन न. (स्वद्+भावे ल्युट्) સ્વાદ લેવો, ચાખવું. ચાટવું.

स्वधर्म पु. (स्वस्य धर्मः) પોતાનો ધર્મ, પોતાની ફરજ.

"स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः श्रीमद् भग०

स्वधर्मच्युत त्रि. (स्वधर्मात् च्युतः) પોતાના ધર્મથી ચૂકેલ. પોતાની ફરજથી ચૂકેલ.

स्वधर्मत्यजन न. (स्वधर्मस्य त्यजनम्) પોતાના ધર્મનો ત્યાગ કરવો તે.

स्वधर्मत्याग पु. (स्वधर्मस्य त्यागः) ઉપરનો અર્થ.

स्वधर्मस्थ त्रि. (स्वधर्मे तिष्ठति, स्था+क) પોતાના ધર્મમાં રહેલ.

स्वधर्मस्थित त्रि. (स्वधर्मे स्थितः) ઉપર પ્રમાણે.

स्वधा अव्य. (स्वद्यतेऽनेन, स्वद्–आस्वादने+आ, स्वदेर्धश्च) પિતૃદેવને ઉદ્દેશીને હવિષનો ત્યાગ કરતી વેળા વપરાતો શબ્દ.

स्वधा स्त्री. તે નામે એક માતૃકા.

स्वधाप्रिय पु. (स्वधाशिनां प्रियः) કાળાતલ, "સ્વધા" જેને પ્રિય છે તે પિતૃદેવ, પિતૃલોક.

स्वधाभुज् पु. (स्वधां भुनक्ति, भुज्–क्विप्) પિતૃગણ, દેવ.

हण्डा स्त्री. (हन्+डा डस्य नेत्वं) મોટું માટીનું પાત્ર.
हण्डा अव्य. (,, ,,) નાટકમાં હલકીદાસી પ્રત્યે સંબોધનમાં વપરાય છે.
हण्डिका स्त्री. (क्षुद्रा हण्डा, कन् टापि अत इत्वं) નાનુ એક જાતનું માટીનું વાસણ–હાંડલી.
हण्डिकासुत पु. (हण्डिकायाः सुत इव) એક જાતનું માટીનું વાસણ.
हण्डे अव्य. (हन्+डे डस्य नेत्वं) નાટકમાં ચેટીને બોલાવવાનું સંબોધન.
हत त्रि. (हन्+कर्मणि क्त) નાશ પામેલ, હણેલ, નાશ પમાડેલ, હણાયેલ, આશારહિત, ગુણેલ.
हत न. (हन्+भावे क्त) હણવું, મારી નાંખવું, ગુણવું, ગુણાકાર.
हतक त्रि. (हत इव कन्) નષ્ટપ્રાય, મુડદાલ, અભાગીયું.
हताश त्रि. (हता आशा यस्य) હણાયેલી આશાવાળુ, આશાશૂન્ય, નિર્દય, ચાડીયું, વાંઝીયું.
हताश्व त्रि. (हताः अश्वा यस्य) જેનો ઘોડો હણાયેલ હોય છે તે.
हति स्त्री. (हन्+भावे क्तिन्) હણવું તે, મારી નાંખવું તે, ગુણવું, વ્યાઘાત, વિઘ્ન, અપકર્ષ.
हतौजस् त्रि. (हतं ओजो यस्य) હણાયેલા બળવાળું, નિસ્તેજ.
हन्तु पु. (हन्+क्तु) વ્યાધિ, રોગ, શસ્ત્ર, હથિયાર.
हत्या स्त्री. (हन्+भावे क्यप्+टाप्) મારી નાંખવું, વધ, હત્યા, નાશ કરવું, હણી નાંખવું.
हथ त्रि. (हन्+क्थ) ખેદ પામેલ, થાકેલ, કંટાળેલ.
हद् (भ्वा. आ. अ. अनिट् हदते) હંગવું, મળ ત્યાગ કરવો.
हदन न. (हद्यते हद्+भावे ल्युट्) હગવું, મળ ત્યાગ કરવો.

કામ કરવું, आ+हन–आहन्ति–મારવું, ઠોકવું, માર મારવો, ઠોકીને કોઇ વાદિત્ર વગાડવું. प्रति+आ+हन्–प्रत्याहन्ति–સામેથી ઠોકવું, રોકવું, અટકાવવું, પ્રતિબન્ધ કરવો, वि+आ+हन्+व्याहन्ति–પરસ્પર વિરોધ કરવો, વિશેષ મારવું. उद्+हन्–उद्धन्ति–ઉંચે જવું, ઉંચું કરીને હણવું. उप+उद्–हन्+उपोद्हन्ति–આરંભ કરવો. नि+हन्–निहन्ति–નિઃશેષ સમ્પૂર્ણપણે હણવું, બીજા સ્વર સાથે સ્વરને અથડાવીને ઉદાત્ત સ્વર સંપાદન કરવો તે. निर्+हन्–निर्हन्ति–સંપૂર્ણ હણવું, વજ્ર વિગેરેનો શબ્દ થવો, કડાકો થવો, परा+हन्–पराहन्ति–મારવુ, હુમલો કરવો, રોકવું, અટકાવવું, प्रति+हन्–प्रतिहन्ति–સામેથી રોકવું, પ્રતિકૂળ જવું. वि+अति+हन्–व्यतिहन्ति પરસ્પર હણવું, સામસામા મારી નાંખવું. सम्+हन्–संहन्ति–સારી રીતે હણવું, સમૂહ રૂપે હણવું.
हन् अव्य. (हन्+भावे विच्) ક્રોધથી કહેવામાં, વિનવવામાં વપરાય છે.
हन् त्रि. (हन्+कर्त्तरि विच्) હણનાર, મારી નાંખનાર.
हन त्रि. (हन्+कर्त्तरि अच्) ઉપરના અર્થ.
हनन न. (हन्+भावे ल्युट्) હણવું, મારી નાંખવું, ઠાર મારવું.
हननीय त्रि. (हन्+कर्मणि अनीयर्) હણવા લાયક, મારી નાંખવા લાયક.
हनील पु. (हन्+इन्+ङीप् हन्यां लीयते, ली+ड) કેવડાનું ઝાડ.
हनु पु. (हन्+उन्–ऊन्नाभावे) હડપચી, જડબુ.
हनु स्त्री. (हन्+उन्–ऊन्नाभावः) એક જાતનું સુગન્ધીદાર દ્રવ્ય, રોગ, એક જાતનું અસ્ત્ર, મૃત્યુ, મરણ.

स्वधिति स्त्री. (स्वेन धीयते, धा+क्तिन्) કુહાડી.
स्वधिती स्त्री. (स्वधिति+स्त्रियां ङीप्) કુહાડી.
स्वन् (भ्वा. प. सेट् स्वनति) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.
स्वन् (चु. उभ. अ. सेट् स्वनयति-ते) ઉપર પ્રમાણે.
स्वन पु. (स्वन्+अप्) શબ્દ, અવાજ.
स्वनगर न. (स्वस्य नगरम्) પોતાનું શહેર.
स्वनत् त्रि. (स्वन्+वर्तमाने शतृ) શબ્દ કરતું, અવાજ કરતું.
स्वनाश पु. (स्वस्य नाशः) પોતાનો નાશ, ધનનો નાશ.
स्वनि पु. (स्वन्+इन्) શબ્દ, અવાજ.
स्वनित त्रि. (स्वन्+कर्मणि क्त) શબ્દ કરેલ, અવાજ કરેલ.
स्वनित न. (स्वन्+भावे क्त) શબ્દ, અવાજ, મેઘની ગર્જના.
स्वनिताह्वय पु. (स्वनितम् आह्वयते, आ+ह्वे+अच्) તાંદળજાનું શાક.
स्वप् "ष्वप्" ધાતુ જુઓ.
स्वपत् त्रि. (स्वप्+वर्तमाने शतृ) સૂતું, નિદ્રાલેતું, ઉંઘતું.
स्वपन न. (स्वप्+भावे ल्युट्) સૂવું, નિદ્રાલેવી, ઉંઘવું. નિદ્રા.
स्वपिण्डा स्त्री. પિંડખજૂરી વનસ્પતિ.
स्वप्न पु. (स्वप्+नन्) નિદ્રા, ઉંઘ, સમણું, માનસિક એક જ્ઞાન, જોવું, દેખવું.
स्वप्नकृत् न. (स्वप्नं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) એક જાતનું શાક.
स्वप्नज् त्रि. (स्वप्+नजिङ्) નિદ્રા લેવાના સ્વભાવ વાળુ, ઉંઘણસી, ઉંઘનાર, નિદ્રા લેનાર.
स्वप्नशील त्रि. (स्वप्नं शीलमस्य) ઉપર પ્રમાણે.
स्वबीज पु. આત્મા.
स्वबीज न. (स्वस्य बीजम्) પોતાનું બીજ, પોતાનું વીર્ય, પોતાનું કારણ.
स्वबीजा स्त्री. (स्वबीज+स्त्रियां टाप्) પુત્રી, કન્યા.
स्वभाव पु. (स्वस्य भावः) સ્વતઃસિદ્ધભાવ, સ્વભાવ, પ્રકૃતિ, મૂળ, સ્થિતિ.
स्वभावज त्रि. (स्वभावाज्जायते, जन्+ड) સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થનાર.
स्वभावतस् अव्य. (स्वभाव+पञ्चम्यर्थे तसिल्) સ્વભાવથી, સ્વભાવ થકી.
स्वभावदुर्जन पु. (स्वभावात् दुर्जनः) સ્વભાવથી ખરાબ એવો માણસ.
स्वभावदौर्जन्य न. (स्वभावात् दौर्जन्यम्) સ્વાભાવિક દુર્જનતા.
स्वभावोक्ति स्त्री. (स्वभावस्य उक्तिर्यत्र) તે નામે એક અર્થાલંકાર.
स्वभू पु. (स्व+भू+क्विप्) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ, ઇશ્વર, કામદેવ.
स्वयंकृत त्रि. (स्वयं+कृ+क्त) પોતાની મેળે કરેલ.
स्वयंवर पु. (स्वयमात्मना वरो वरणम्) કન્યાએ પોતેજ પતિને પસંદ કરી વરવો તે.
स्वयंवरा स्त्री. (स्वयं वरति पतिं, वृ+अच्+टाप्) પોતે જાતેજ પસંદ કરી પતિને વરનારી કન્યા.
स्वयंदत्त त्रि. (स्वयं ददाति, दा+कर्मणि-क्त) પોતાની મેળે આપેલ.
स्वयंदत्त पु. (स्वयं, दा+क्त) એક જાતનો પુત્ર.
स्वयंशीर्ण त्रि. (स्वयं शीर्णः) પોતાની મેળે પડેલ-ખરેલ, વિખરાઇ ગયેલ.
स्वयंहारिका स्त्री. બ્રહ્માના માનસિક પુત્ર દુઃસહની એક કન્યા.
स्वयंकृत पु. (स्वयमात्मना कृतः) કૃત્રિમ પુત્ર.
स्वयंकृत त्रि. (स्वयमात्मना कृतः कृ+क्त) પોતાની મેળે કરેલ.
स्वयंगुप्ता स्त्री. (स्वयमात्मना गुप्ता) શૂકશિંબી વનસ્પતિ.
स्वयन्दत्त पु. એક જાતનો પુત્ર.
स्वयन्दत्त त्रि. (स्वयमात्मना दत्तः) પોતાની મેળે આપેલ, પોતે આપેલ.
स्वयम् अव्य. (सु+अय्-अमु) પોતે, પોતાની મેળે.
स्वयम्प्रभ पु. (स्वयं प्रभा यस्य) ભાવી ચોથા જૈન તીર્થંકર.
स्वयम्भु पु. (स्वयं भवति, भू+डु) બ્રહ્મા.

हनू स्त्री. (हन्+उन्+स्त्रीत्वे वा ऊङ्) હડપચી, જડબું.

हनूग्रह पु. (हनूम् गृह्णाति, ग्रह्+अच्) એક જાતનો રોગ-જેમાં હડપચી જકડાઈ જાય છે તે.

हनूमत् पु. (हनू+अस्त्यर्थे मतुप्) રામચન્દ્રજીના ભક્ત-અંજના પુત્ર-એક વાનર.

हनूप पु. (हनू+क्षपन्) રાક્ષસ.

हनूपी स्त्री. (हनूप+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

हनूस्तम्भ पु. જેમાં હડપચી જકડાઇ જાય છે તે રોગ.

हन्त अव्य. (हन्+त) હર્ષમાં, અનુકમ્પામાં, દયાજનક સ્થિતિમાં, ખેદમાં, વાદમાં, સંભ્રમમાં, ગભરાટમાં, ઉતાવળમાં છેડો કલ્પવામાં વપરાય છે.

हन्तकार पु. (हन्त इत्यस्य कारः करणम्) અતિથિને અન્નદાન કરવું. "हन्त" શબ્દનો ઉચ્ચાર કરવો તે.

हन्तव्य त्रि. (हन्+कर्मणि तव्यच्) હણવા લાયક, મારી નાંખવા લાયક.

हन्तु पु. (हन्+तु) મૃત્યુ, મરણ, બળદ.

हन्तृ त्रि. (हन्+तृच्) હણનાર, મારી નાંખનાર, સતત હણનાર.

"य एवं वेत्ति हन्तारं यश्चैनं मन्यते हतं" श्रीमद्भग०

हन्न त्रि. (हद्+क्त तस्य नः) હગેલ.

हपुषा स्त्री. (हेति पुष्यति, ह+पुष्+क+टाप्) વણી, દ્રવ્યવિશેષ-રેણ.

हपुसा स्त्री. (,, ,, ह+पुष्+क+टाप् सत्वं) ઉપર પ્રમાણે.

हम् अव्य. (हा+डमु) ક્રોધપૂર્વક કહેવામાં અને વિનવવામાં વપરાય છે.

हम्वा स्त्री. (हम्+भा+अङ्+टाप् पृषो.-वादेशः) નીચેનો અર્થ જુઓ.

थाकवुं अक.

हय पु. (हय्-हि वा+अच्) ઘોડો.

हयकातरा स्त्री. (हयः कातरो यस्याः) તે નામે એક ઝાડ.

हयगन्ध पु. (हयस्येव गन्धोऽस्य) એક જાતનું મીઠું

हयगन्धा स्त्री. (हयस्येव गन्धोऽस्याः) આસંધ વનસ્પતિ, અજમોદા વનસ્પતિ.

हयग्रीव पु. (हयस्येव दीर्घा ग्रीवाऽस्य) વિષ્ણુનો એક અવતાર, તે નામે એક દૈત્ય, તે નામે એક રાજર્ષિ.

हयग्रीवहन् पु. (हयग्रीवं हन्ति, हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

हयग्रीवा स्त्री. (हयस्येव दीर्घा ग्रीवाऽस्याः) દુર્ગાદેવી.

हयङ्कष त्रि. (हयमश्वं कषति, कष्+खच् मुम्) ઘોડો હાંકનાર.

हयङ्कष पु. (हयमुच्चैःश्रवसं कषति, कष्+खच् मुम्) ઇન્દ્રનો સારથિ માતલિ.

हयद्विषत् पु. (हयं द्वेष्टि, द्विष्+शतृ) પાડો.

हयन न. (हि+करणे ल्युट्) "कर्णीरथ" શબ્દ જુઓ.

हयपुच्छ न. (हयस्य पुच्छम्) ઘોડાનું પુંછડું.

हयपुच्छी स्त्री. (हयस्य पुच्छाकारो अस्त्यस्याः अच्+गौरा. ङीप्) જંગલી અડદ.

हयप्रिय पु. (हयस्य प्रियः) જવ.

हयप्रिय त्रि. (हयः प्रियो यस्य) ઘોડો જેને પ્રિય હોય તે.

हयप्रिया स्त्री. (हयस्य प्रिया) આસંધ વનસ્પતિ, ખજૂરી.

हयमार पु. (हयं मारयति निषेवणात्, मृ+णिच्+अण्) કરેણનું ઝાડ.

हयमारक पु. (हयं मारयति निषेवणात्, मृ+णिच्+ण्वुल्) કરેણનું ઝાડ.

स्वयम्भुवा स्त्री. (स्वयं, भवति, भू+क+टाप्) ધૂમ્રપત્રા વનસ્પતિ.

स्वयम्भू पु. (स्वयं, भवति, भू-क्विप्) બ્રહ્મા,રતન, કાળ, કામદેવ, વિષ્ણુ, શિવ, પરમેશ્વર, જિનદેવ.

स्वर् (चु. उभ स. सेट् स्वरयति-ते) આક્ષેપ કરવો, ઠપકો દેવો.

स्वर् अव्य. સ્વર્ગ, આકાશ, દુઃખથી મિશ્ર નહિ એવી સુખની પરંપરા, સારૂં, સુંદર, શ્રેષ્ઠ.

स्वर पु. (स्वर्+अच्) ઉદાત્ત-અનુદાત્ત-સ્વરિત-સ્વર "अ" વગેરે સ્વર, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પ્રાણ વિગેરે વાયુનો વ્યાપાર, કાકુ વિગેરેથી કરેલ વર્ણોચ્ચારણ રૂપ એક જાતનો અવાજ, નિષાદ-ઋષભ-ગાંધાર વિગેરે સાત સ્વર.

स्वरघ्न पु. (स्वरं हन्ति, हन्+टक्) એક જાતનો રોગ.

स्वरचक्र न. (स्वरेण रचितं चक्रम्) સ્વરોદયમાં કહેલ એક ચક્ર.

स्वरपत्तन न. (स्वराणां पत्तनमाश्रयः) સામવેદ.

स्वरभङ्ग पु. (स्वरस्य भङ्गः) સ્વરનો ભંગ.

स्वरभङ्ग त्रि. (स्वरस्य भङ्गो यस्मात्) ઘાંટો બેસાડી દેનાર એક રોગ.

स्वरभेद पु. (स्वरस्य भेदः) ઉપર પ્રમાણે.

स्वरमण्डलिका स्त्री. (स्वरमण्डल+ठन्+टाप्) વીણા વાદિત્ર.

स्वरमण्डलिका स्त्री. (स्वराणाम् मण्डलिका) સ્વરનો સમૂહ.

स्वरमण्डली स्त्री. (स्वराणाम् मण्डली) સ્વરોનો સમૂહ.

स्वरलासिका स्त्री. (स्वरैः लस्यते, लस्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) વીણા વાદિત્ર, વાંસળી.

स्वरशून्य त्रि. (स्वरेण शून्यम्) સ્વર વિનાનું.

स्वरस त्रि. (स्वस्य रसः रागः) પોતાનો અભિપ્રાય, પોતાનું તાત્પર્ય, પોતાનું વાક્ય વિગેરેની એક પ્રકારની રચના.

स्वरस पु. (स्वेन रसेन स्वभावेन रसः आस्वाद्यः) હરકોઇ પદાર્થની ચટણી,લુબદી, એક જાતનો ઉકાળો.

स्वरसन्धि पु. (स्वरनिमित्तकः सन्धिः स्वरस्य सन्धिर्वा) વ્યાકરણનીરીતે સ્વરના નિમિત્તે થતી સંધિ, સ્વરની સંધિ.

स्वरसामन् न. એક યજ્ઞીય દિવસ.

स्वरांश पु. (स्वरस्य अंशः) સ્વરનો અંશ-ભાગ.

स्वरा स्त्री. બ્રહ્માની પહેલી પત્ની.

स्वराज् पु. (स्वेनैव राजते, राज्+क्विप्) પરમેશ્વર.

स्वरापगा स्त्री. (स्वः स्वरस्यापगा) ગંગા નદી.

स्वरालु पु. (स्वराय अलति, अल्+उण्) વજ.

स्वराष्ट्र पु. न. (स्वस्य राष्ट्रम्) પોતાનું રાજ્ય, પોતાનો દેશ.

स्वरित त्रि. (स्वर+इतच्) સ્વરવાળું, અવાજવાળું.

स्वरित पु. (,, ,,) ઉદાત્ત-અનુદાત્ત સ્વરનો ભાગ જેમાં એકત્ર થયો હોય તે સ્વર.

स्वरु पु (स्वृ+उ) યુપનો ખંડ, બાણ, યજ્ઞ, સૂર્યનું કિરણ, એક જાતનો વીંછી.

स्वरुचि त्रि (स्वस्यैव रुचिः स्वकृत्ये यस्य) સ્વતંત્ર, પરાધીન નહિ તે.

स्वरुचि स्त्री (स्वस्य रुचिः) પોતાની ઇચ્છા, પોતાની અભિલાષા.

स्वरूप न. (स्वस्य रूपम्) સ્વભાવ, પોતાનુ રૂપ, આત્મરૂપ, પોતારૂપ પદાર્થ.

स्वरूप त्रि. (स्वेन स्वभावेनैव रूपं यस्य) સુંદર, મનોહર.

स्वरूप पु. (स्वं यथा स्वं रूपयति, रूप्+अण्) પંડિત, વિદ્વાન.

स्वरूपसंबन्ध पु. (स्वरूपस्य संबन्धः) ન્યાયશાસ્ત્રમાં કહેલ એક સંબન્ધ.

स्वरेणु स्त्री. સૂર્યની પત્ની.

स्वरोदय पु. (स्वरस्य उदयः) શુભ-અશુભપણાના જ્ઞાનનું સાધન એક તંત્ર શાસ્ત્ર.

स्वर्ग पु. (स्वरति गीयते, गै+क) સ્વર્ગ,દેવનું રહેઠાણ.

स्वर्गगङ्गा स्त्री. (स्वर्गस्य गङ्गा) ગંગા નદી.

स्वर्गगत त्रि. (स्वर्गे गतः) સ્વર્ગમાં ગયેલ.

स्वर्गगति स्त्री. (स्वर्गे गतिः) સ્વર્ગમાં જવું.

स्वर्गगमन न. (स्वर्गे गमनम्) સ્વર્ગમાં જવું.

स्वर्गगामिन् त्रि. (स्वर्ग गच्छति गम्+णिनि) સ્વર્ગમાં જનાર.

स्वर्गगिरि पु. (स्वर्गस्य गिरिः) મેરૂ પર્વત.

स्वर्गगङ्गा स्त्री. (स्वर्गलोकवाहिनी गङ्गा) નદી.

हयशाला स्त्री. (हयस्य शाला) ઘોડાનો તબેલો, ઘોડાર.

हयशीर्ष पु. (हयस्येव शीर्षं यस्य) વિષ્ણુની એક મૂર્તિ, શાલગ્રામની એક મૂર્તિ.

हया स्त्री. (हयः हयगन्धोऽस्त्यस्याः, अच्+टाप्)આસંધ વનસ્પતિ.

हयाध्यक्ष पु. (हयस्य अध्यक्षः) ઘોડાના રક્ષણ માટે નીમેલ અધિકારી.

हयानन्द पु. (हयमानन्दयति, आ+नन्द्+णिच्+अण्) મગ.

हयारि पु. (हयस्य अरिः) કરેણનું ઝાડ.

हयारूढ त्रि. (हये आरूढः) ઘોડા ઉપર ચઢેલ.

हयाशना स्त्री. (हयैरश्यते,अश्+ल्युट्+टाप्)સલ્લકી વૃક્ષ.

हयी स्त्री. (हय+स्त्रीत्वात् जाति. ङीष्) ઘોડી.

हयोत्तम पु. (हयेषु उत्तमः) ઉત્તમ ઘોડો.

हर पु. (हृ+अच्-भावे अप् वा) રુદ્ર, શિવ, અગ્નિ, ગધેડો, વિભાજક, હરવું, ભાગવું.

हरक पु. (हृ+वुन्) ઠગ, વિભાજક, હરનાર, ભાગાકાર કરનાર આંકડો, લઇ જનાર.

हरक त्रि. (हृ+ण्वुल्) હરી જનાર, લઈ જનાર.

हरगौरी स्त्री. (हरदेहार्द्धहरा गौरी शा० त.) અર્ધનારી નટેશ્વર-મહાદેવ.

हरचूडामणि पु. (हरस्य चूडामणिरिव) ચન્દ્ર, કપૂર.

हरण न. (हृ+भावे ल्युट्) હરણ, હરવું તે, ભાંગવું તે, લઈ જવું, ચોરવું, એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઇ જવું.

हरण न. (हृ+कर्मणि ल्युट्) દાનમાં અપાતુ ધન.

हरण पु. (हृ+ल्यु) ભુજા, હાથ, બાહુ.

हरणीय त्रि. (हृ+कर्मणि अनीयर्) હરણ કરવા લાયક, હરવા યોગ્ય, લઇ જવા લાયક, ભાંગવા યોગ્ય, ચોરવા લાયક.

टाप्) ગંગા નદી.

हरहूरा स्त्री. દ્રાક્ષ.

हराद्रि पु. (हरस्य अद्रिः) કૈલાસ પર્વત.

हरि पु. (हृ+इन्) વિષ્ણુ, સિંહ, સર્પ, વાનર, દેડકો, પોપટ પક્ષી, ચન્દ્ર, સૂર્ય, કપૂર, આકડાનું ઝાડ, ઘોડો, યમ, વાયુ, મહાદેવ, બ્રહ્મા, કિરણ, જંબુદ્વીપમાં આવેલો એક ખંડ, ઈન્દ્ર, મોરપક્ષી, કોયલપક્ષી, હંસ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, પંડિત, ભર્તૃહરિ નામે કવિ, વાક્યપ્રદીપ ગ્રંથનો કર્તા એક મુનિ, કપૂર, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ, ઇન્દ્રનો ઘોડો, લીલો રંગ, પાંગલો રંગ.

हरि त्रि. (,, ,,) લીલું, પીંગળું, માંજરું.

हरिक पु. (हरि+संज्ञायां कन्) કંઈક પીળો અને લીલો એવો ઘોડો.

हरिकेलीय पु. (हरिकेलिमर्हति, छ) બંગદેશ-બેંગાલ.

हरिकेश पु. (हरिः पिङ्गलः केशोऽस्य) શિવ, શિવનો ભક્ત એક યક્ષ.

हरिक्रान्ता स्त्री. (हरिस्तद्वर्णः कान्तो यया) વિષ્ણુક્રાન્તા વનસ્પતિ, અપરાજિતા વનસ્પતિ.

हरिगृह न. (हरेः गृहम्) વિષ્ણુનું મંદિર, એક ચક્રા નગરી.

हरिचन्दन न. (हरेरिन्द्रस्य प्रियं चन्दनम्) એક જાતનું કલ્પવૃક્ષ.

हरिचन्दन न. (हरेर्विष्णोः प्रियं चन्दनम् चदि+ल्यु, हरेः चन्दनम् वा) ધોળું ચન્દન, ઘસેલું તુલસીનું લાકડું-કપૂર-અગર-કેસર-આ સર્વસાથે મેળવેલ-હરિચન્દન, જ્યોત્સ્ના, કેસર, પદ્મકેસર, સુંદર અંગ.

हरिण पु. (हृ+इनन्) હરણ, મૃગ, શિવ, વિષ્ણુ, હંસ, ધોળો રંગ, પીળોરંગ.

हरिण त्रि. (हृ+इनन) ધોળ. પીળ

स्वर्गगत त्रि. (स्वर्गलोके गतः) સ્વર્ગમાં ગયેલ.
स्वर्गनाथ पु. (स्वर्गस्य नाथः) ઇન્દ્ર.
स्वर्गपति पु. (स्वर्गस्य पतिः) ઇન્દ્ર.
स्वर्गवधू स्त्री. (स्वर्गस्य वधूः) અપ્સરા, દેવાંગના.
स्वर्गभर्तृ पु. (स्वर्गस्य भर्ता) ઇન્દ્ર.
स्वर्गसद् पु. (स्वर्गे सदति, सद्+क्विप्) દેવ.
स्वर्गस्वामिन् पु. (स्वर्गस्य स्वामी) ઇન્દ્ર.
स्वर्गाचल पु. (स्वर्गलोकस्थोऽचलः) મેરૂ પર્વત.
स्वर्गिगिरि पु. (स्वर्गिणाम् गिरिः) મેરૂપર્વત.
स्वर्गिन् पु. (स्वर्गोऽस्त्यस्य भोग्यत्वेन इनि) દેવ, સ્વર્ગવાસી.
स्वर्गिन् त्रि. (स्वर्ग+अस्त्यर्थे इनि) દેવલોકમાં જનાર, સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનાર.
स्वर्गिरि पु. (स्वर्लोकस्थः गिरिः) મેરૂ પર્વત.
स्वर्गौकस् पु. (स्वर्ग ओको यस्य) દેવ.
स्वर्ग्य त्रि. (स्वर्गस्य निमित्तं संयोग उत्पातो वा, स्वर्ग+यत्) સ્વર્ગનું સાધન, સ્વર્ગ સંબન્ધી, સ્વર્ગનું.
"अनर्घ्यमर्घ्येण तमद्रिनाथः
स्वर्गौकसामर्च्चितमर्च्चयित्वा"...कुमारे.
स्वर्जिक पु. (सु+अर्ज्+वञ् ततः अस्त्यर्थे ठन्) સાજીખાર.
स्वर्जिका स्त्री. જવખાર.
स्वर्जिकाक्षार पु. (स्वर्जिकायाः क्षारः) જવખાર.
स्वर्जिन् पु. (स्वर्ज्+अस्त्यर्थे इनि) સાજીખાર.
स्वर्ण न. (सुष्ठु अर्णो वर्णो यस्य) સોનું, ધંતુરો, નાગકેસર, એક જાતનું ઘાસ.
स्वर्णक त्रि. (स्वर्ण+संज्ञा० कन्) સોનાનું, સોના સંબન્ધી.
स्वर्णकण पु. (स्वर्णस्य कणः) સોનાનો કણ-સેર અંશ-થોડો ભાગ.
स्वर्णकण न. (स्वर्णवत् पीतः कणो यस्य) એક જાતનો ગુગળ.
स्वर्णकदली स्त्री. એક જાતની કેળ-સોનેરી કેળ.
स्वर्णकाय पु. (स्वर्णं इव पीतः कायो यस्य) ગરૂડ.
स्वर्णकाय त्रि. (,, ,,) સોનાના શરીરવાળું.
स्वर्णकार पु. (स्वर्णं स्वर्णमयमलंकारादि करोति, कृ+अण्) સોની.

स्वर्णकृत् पु. (स्वर्णं सुवर्णालङ्कारं करोतीति, कृ+क्विप् तुक् च) સોની.
स्वर्णकेतकी स्त्री. (स्वर्णमिव केतकी) પીળા કેવડાનું ઝાડ.
स्वर्णक्षीरी स्त्री. (स्वर्णमिव क्षीरं निर्यासो यस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.
स्वर्णगिरि पु. (स्वर्णस्य गिरिः) મેરૂ પર્વત.
स्वर्णगैरिक न. (स्वर्णमिव पीतं गैरिकम्) સોનાગેરૂ.
स्वर्णग्रीवा स्त्री. (स्वर्णवर्णा ग्रीवा यस्याः) તે નામે એક નદી.
स्वर्णचूड पु. (स्वर्णमिव चूडा यस्य) ચાસ પક્ષી.
स्वर्णचूडी स्त्री. (स्वर्णचूड+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચાસ-પક્ષિણી.
स्वर्णज न. (स्वर्णाज्जायते, जन्+ड) કલાઇ.
स्वर्णज त्रि. (,, ,,) સોનાથી ઉત્પન્ન થનાર.
स्वर्णजीवन्ती स्त्री. (स्वर्णवर्णा जीवन्ती) એક જાતનું વૃક્ષ.
स्वर्णदी स्त्री. (स्वर्णं द्यति, अपसारयति तुल्यवर्णत्वात्, दो+क+ङीप्) વૃશ્ચિકાલી વનસ્પતિ.
स्वर्णदी स्त्री. (स्वः स्वर्गलोकस्य नदी णत्वम्) ગંગા નદી.
स्वर्णदीधिति पु. (स्वर्णमिव दीधितिरस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.
स्वर्णद्रु पु. (स्वर्णमिव पीतो द्रुः) ગરમાળાનું ઝાડ.
स्वर्णपक्ष पु. (स्वर्णमिव पक्षोऽस्य) ગરૂડપક્ષી.
स्वर्णपाटक पु. (स्वर्णं पाटयति, पट्+णिच्+ण्वुल्) ટંકણખાર.
स्वर्णपुष्प पु. (स्वर्णवर्णं पुष्पमस्य) ચંપાનું ઝાડ, ગરમાળાનું ઝાડ.
"एकेन स्वर्णपुष्पेण दत्ता भवति तत्फलम्"
स्वर्णपुष्पा स्त्री. (स्वर्णवत् पुष्पमस्याः गज. नि. टाप्) સાતલા વૃક્ષ, કલિહારી વનસ્પતિ.
स्वर्णपुष्पी स्त्री. (स्वर्णवत् पुष्पमस्याः ङीष्) ગરમાળાનું ઝાડ, પીળા કેવડાનું ઝાડ.
स्वर्णफला स्त्री. (स्वर्णवत् फलं यस्याः) એક જાતની કેળ-સોનેરી કેળ.
स्वर्णवणिज् ([illegible] वणिज्) સોનાનો વેપારી.

हरिणप्लुता स्त्री. (हरिणस्य प्लुतमिव प्लुतमस्याः) ते नामे એક છન્દ.

हरिणाक्ष त्रि. (हरिणस्येवाक्षि यस्य षच् समा.)હરણ સમાન આંખવાળું.

हरिणाक्षी स्त्री. (हरिणस्येवाक्षि यस्याः षच् समा. ङीप्) હરણ સમાન આંખવાળી સ્ત્રી.
"हरिणाक्षि ! कटाक्षेण आत्मानमवलोकय"...उद्भटः

हरिणाङ्क पु. (हरिण अङ्के यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

हरिणी स्त्री. (हरिद्वर्णा स्त्री ङीप् तस्य नः) પીળા રંગની સ્ત્રી, લીલારંગની સ્ત્રી, સોનેરી જૂઈ, મજીઠ, જુવાન સ્ત્રી, શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી, સત્તર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, મૃગલી, હરણિ, તે નામે એક અપ્સરા.

हरित् पु. (हृ+इति) લીલો-પીળો મિશ્ર વર્ણ, સૂર્યનો ઘોડો, મગ, સિંહ, સૂર્ય, વિષ્ણુ, આકડાનું ઝાડ.

हरित् न. (हृ+इति) તૃણ, ઘાસ.

हरित् त्रि. (,, ,,) લીલા પીળા મિશ્ર રંગવાળું. માંજરું, લીલું.

हरित्पर्ण न. (हरित् पर्णमस्य) મૂળો.

हरित पु. (हृ+इतच्) સિંહ, એક જાતનું ઘાસ. લીલો રંગ, માંજરો રંગ, પીળો રંગ.

हरित न. (,, ,,) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.

हरित त्रि. (हृ+इतच्) લીલા રંગનું, પીળા રંગનું, માંજરા રંગનું.

हरितक न. (हरितेन वर्णेन कायति प्रकाशते, कै+क) હરકોઈ શાક.

हरितपत्रिका स्त्री. (हरितानि पत्राणि अस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) એક જાતનો વેલો.

हरितशाक पु. (हरितं शाकमस्य) સરગવાનું ઝાડ.

हरितायत् त्रि. (हरिताय्-नामधा. शतृ) લીલા જેવું થતું, લીલુ થતું.

हरिताल न. (हरिवर्णस्य पीतवर्णस्य तालः प्रतिष्ठा यत्र) હરતાલ નામે એક ઉપધાતુ.

हरिताल पु. (,, ,,) એક જાતનું પક્ષી.

हरितालक न. (हरिताल+स्वार्थे क) હરતાલ નામે એક ઉપધાતુ.

हरितालिका स्त्री. (हरेस्तालो हस्ततालो यस्यां कप्-टाप् अत इत्वं) ભાદરવા શુકલ ચોથ, ધ્રોખડ, આકાશરેખા.

हरिताली स्त्री. ધ્રોખડ, આકાશ રેખા.

हरिताश्म न. (हरितवर्णमश्म अश्मेव वा अच् समा.) એક જાતનો મણિ, મોરથુથુ.

हरितीकरण न. (हरित+च्वि+कृ+ल्युट्) લીલું કરવું.

हरितीकृत त्रि. (हरित+च्वि+कृ+क्त) લીલું કરેલ.
"येन शुक्लीकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः मयुराश्चित्रिता येन स ते वृत्तिर्विधास्यति" उद्भटे.

हरिदर्भ पु. (हरिर्हरिद्वर्णो दर्भः) લીલો દાભ.

हरिदश्व पु. (हरिन्नामकोऽश्वोऽस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

हरिदेव पु. (हरिर्देवो यस्य) શ્રવણ નક્ષત્ર.

हरिद्दर्भ पु. (हरिद्वर्णो दर्भो यस्य) લીલો દર્ભ.

हरिद्रव पु. (हरिवर्णः पिङ्गलवर्णो द्रव इव) નાગકેસરની રજ.

हरिद्रा स्त्री. (हरिं पीतवर्णं द्रवति, द्रु-गतौ+ड+टाप्) હલદર.

हरिद्रागणेश पु. (हरिद्रायाः गणेशः) પીળા રંગના ગણપતિ.

हरिद्राङ्ग पु. (हरिद्रेव अङ्गमस्य) એક જાતનું પક્ષી.

हरिद्राङ्गी स्त्री. (हरिद्राङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની પક્ષિણી.

हरिद्राभ पु. (हरिद्रेव आभाति, आ+भा+क) પીળો રંગ, ચારોળીનું ઝાડ, કાબરચિત્રો રંગ.

हरिद्राभ त्रि. (,, ,,) હળદર જેવું, પીળા રંગનું, કાબરચિત્રા રંગનું, રંગબેરંગી.

हरिद्राराग पु. (हरिद्रायाः रागः रञ्जनमनुरागः) હળદરનો રંગ.

हरिद्रु पु. (हरिः दलादिद्वारा हरिद्वर्णो द्रुः) હરકોઈ ઝાડ, દારુ હળદર.

हरिद्वार न. (हरेस्तत्प्राप्तेः द्वारं सेवनात्) ते नामे એક તીર્થ.

हरिनामन् न. (हरेर्नाम तदाख्यानं वा) હરિનું નામ, વિષ્ણુનું નામ.

हरिनामन् पु. (हरिरेव नामास्य) મગ.

हरिनेत्र न. (हरेर्नेत्रमिव हरेःनेत्रम् वा) ધોળું કમળ,

स्वर्णभूमिका स्त्री. (स्वर्णवर्णा भूमिः कप्+टाप्)તજ.

स्वर्णभृङ्गराज पु. (स्वर्णमिव पीतो भृङ्गराजः) પીળો ભાંગરો, સોનાની ઝારી, સોનાનો કળશ.

स्वर्णमाक्षिक न. (स्वर्णमिव पीतं माक्षिकम्) સુવર્ણ માક્ષિક નામે એક ઉપધાતુ.

स्वर्णमाक्षिका स्त्री. (स्वर्णवर्णा माक्षिका)સોનામુખી.

स्वर्णयूथिका स्त्री. (स्वर्णमिव पीता यूथिका)પીળી જૂઈ.

स्वर्णयूथी स्त्री. (स्वर्णमिव पीता यूथी)ઉપર પ્રમાણે

स्वर्णलता स्त्री. (स्वर्णमिव पीता लता) માલકાંકણી.

स्वर्णवर्णा स्त्री. (स्वर्णमिव पीतो वर्णो यस्याः) શ્યોનાક વૃક્ષ.

स्वर्णवल्कल पु. (स्वर्णमिव पीतं वल्कलमस्य) શ્યોનાક વૃક્ષ.

स्वर्णवल्ली स्त्री. (स्वर्णमिव पीता वल्ली) એક જાતની વેલ.

स्वर्णशेफालिका स्त्री. (स्वर्णमिव पीता शेफालिका) ગરમાળાનું ઝાડ, પીળીસેફાલિકા વનસ્પતિ.

स्वर्णाङ्ग पु. (स्वर्णमिव पीतं अङ्गं पुष्पं यस्य) ગરમાળાનું ઝાડ.

स्वर्णाङ्ग त्रि. (स्वर्णमिव पीतं अङ्गं यस्य) સોનાના અંગવાળુ-પીળા શરીર વાળું.

स्वर्णाभा स्त्री. (स्वर्णमिव पीता आभा यस्याः) પીળી જુઇ.

स्वर्णारि पु. (स्वर्णस्य अरिः) ગંધક.

स्वर्णुलि स्त्री. (स्वर्ण तद्वर्णं लीयते, पुष्पेऽत्र, ली+आधारे क्विप् पृषो.) એક જાતનો વેલો.

स्वर्त् (चु. उभ. सेट् स्वर्त्तयति-ते) જવું सक० દુઃખથી જીવવું अक०

स्वर्द् (भ्वा. आ. सेट् स्वर्द्दते) પ્રસન્ન થવું अक. ચાટવું सक.

स्वर्भानव पु. (स्वर्+भानु+अण्) ગોમેદમણિ.

स्वर्भानु पु. (स्वः स्वर्गे भानुः दीप्तिर्यस्य) રાહુગ્રહ. "तुल्येपराधे स्वर्भानुर्भानुमन्तं चिरेणयत् हिमांशुमाशु ग्रसते तन्म्रदिम्नः फुटं फलम्" शिशु.

स्वर्यात त्रि (स्वः स्वर्गे यातः) સ્વર્ગલોકમાં ગયેલ.

स्वर्लोक पु. (स्वरेव लोकः) સ્વર્ગ લોક, સ્વર્ગ, સ્વર્ગમાં રહેલ લોક.

स्ववधू स्त्री. (स्वः स्वर्गस्य वधूः) અપ્સરા, દેવાંગના.

स्ववापी स्त्री. (स्वः स्वर्गस्य वापीव) ગંગા નદી.

स्ववेश्या स्त्री. (स्वः स्वर्गस्य वेश्या) ઉર્વશી વિગેરે સ્વર્ગની વેશ્યાઓ-અપ્સરાઓ.

स्ववैद्य पु. द्वि (स्वः स्वर्गस्य वैद्यः) સ્વર્ગના વૈદ્ય બે અશ્વિની કુમારો.

स्वलक्षण न. (स्वस्य लक्षणम्) સ્વભાવ, પ્રકૃતિ, પોતાનું લક્ષણ.

स्वलीन पु. (स्वस्मिन् लीनः) તે નામે એક દાનવ.

स्वल्प त्रि. (सुष्ठु अल्पः) અતિઅલ્પ, ઘણુજ થોડુ.

स्वल्पकेशरिन् पु. (स्वल्पकेशर+इनि) કોવિદાર વૃક્ષ.

स्वल्पकेशिन् पु. (स्वल्पकेशाः सन्त्यस्य इनि) એક જાતનો પિશાચ.

स्वल्पकेशिन् त्रि. (,, ,,) ઘણાજ ઓછા વાળવાળુ.

स्वल्पता स्त्री. (स्वल्पस्य भावः तल्+टाप्) ઘણીજ ઓછાશ, અત્યન્ત ઉણપ, અતિશય થોડાપણું.

स्वल्पत्व न. (स्वल्पस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

स्वल्पपत्रक पु. (स्वल्पं पत्रं यस्य कप्) એક જાતનો મહુડો.

स्वल्पबल त्रि. (स्वल्पं बलं यस्य) થોડા બળવાળુ.

स्ववश त्रि. (स्वस्य वशः) પોતાને વશ, પોતાને સ્વાધીન.

स्ववासिनी स्त्री. (स्वस्मिन् पित्रालये वसति, वस्+णिनि+ङीप्) લાંબા કાળ સુધી પિતાને ઘેર પડી રહેનારી પરણેલી નહિ કે પરણેલી હરકોઈ સ્ત્રી, જેનો પતિ-જીવતો હોય તેવી સ્ત્રી-સુવાસણ સ્ત્રી.

स्ववीज पु. (स्वं एव वीजं यस्य) આત્મા, પુત્ર.

स्ववीज न. (स्वस्य वीजम्) પોતાનું બી, પોતાનું કારણ, પોતાનુ વીર્ય.

स्ववीजा स्त्री. કન્યા, પુત્રી.

स्वहितैषिन् त्रि. (स्वहितमिच्छति, इष्+इनि) પોતાના હિતને ચહાનાર.

स्वसृ स्त्री. (सुष्ठु अस्यते क्षिप्यते इति, सु+अस्+उणा. ऋन्) બહેન.

स्वस्क् (भ्वा. आ. स. सेट् स्वस्कते) જવું.

स्वस्ति अव्य. (सु+अस्-उणा. ति) કલ્યાણ, આ-

વિષ્ણુનું નેત્ર, હરિનું નેત્ર.
हरिनेत्र पु. (हरेरिव नेत्रमस्य) ઘુવડ.
हरिनेत्री स्त्री. (हरिनेत्र+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઘુવડ માદા.
हरिन्मणि पु. (हरिद्वर्णो मणिः) મરકતમણિ, લીલો મણિ.
हरिन्मुद्ग पु. (हरिद्वर्णो मुद्गः) શરદ્ઋતુમાં પાકેલા મગ.
हरिपर्ण न. (हरीणि पर्णान्यस्य) મુળો.
हरिप्रिय न. (हरेर्विष्णोः प्रियम्) એક જાતનું ચંદન, સુગન્ધીવાળો-ખસ.
हरिप्रिय पु. (हरेः प्रियः) કદંબનું ઝાડ, પીળો ભાંગરો, વિષ્ણુકન્દ નામે એક કંદમૂળ, કરેણનું ઝાડ, શંખ, બપોરીયાનું ઝાડ, શિવ, વાયુપ્રકૃતિનો મનુષ્ય, વાયલ.
हरिप्रिय त्रि. („ „) હરિને પ્રિય, વિષ્ણુને પ્રિય, વાયડું.
हरिप्रिया स्त्री. (हरेः प्रिया) લક્ષ્મી, તુલસી, પૃથ્વી, બારશ તિથિ, હરિને વહાલી.
हरिवालुक न. (हरेर्विष्णोः प्रिया वालुकास्य) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.
हरिभक्त त्रि. (हरौ विष्णौ भक्तः) હરિની ભક્તિ કરનાર, વિષ્ણુનો ભક્ત-વૈષ્ણવ, સર્વ સ્થળે સમ ભાવ રાખનાર હરિજન.
हरिभद्र न. (हरिं भद्रयति सन्तर्पयति अच्) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.
हरिभद्र पु. તે નામના એક જૈનાચાર્ય.
हरिभद्रसूरि पु. (हरिभद्रः इत्याख्यः सूरिः) ઉપર પ્રમાણે.
हरिभुज् पु. (हरिं भेकं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) સર્પ.
हरिमम् पु. કાળ, સમય, વખત.
हरिमन्थ पु. (हरिं सर्प मथ्नाति, मन्थ्+अण्) ગણીયારીનું ઝાડ, તે નામે એક દેશ.
हरिमन्थ पु. (मथ्यते मन्थः, हरिमन्थ एकदेशो यस्य) ચણો.
हरिमन्थक पु. (हरिः पीतो मन्थ एकखण्डो यस्य कप्) ચણો.
हरिमन्थज पु. (हरिमन्थे देशभेदे जायते, जन्+ड) ચણો, કાળો મગ.
हरिय पु. (हरिं हरिवर्णं याति, या+क) પીળો ઘોડો.
हरिले अव्य. નાટકમાં સ્ત્રીને બોલાવવામાં વપરાતું સંબોધન.
हरिलोचन पु. (हरेरिव लोचनमस्य) ઘુવડ, કરચલો.
हरिलोचनी स्त्री. (हरिलोचन+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઘુવડી, કરચલી.
हरिवंश पु. (हरेः वंशः) મહાભારતની અંદર આવતો ખિલરૂપ વ્યાસકૃત એક ગ્રન્થ.
हरिवर्ष न. (हरिनामकं वर्षम्) જંબુદ્વીપના નવખંડો પૈકી એક ખંડ.
हरिवल्लभ त्रि. (हरेः वल्लभः) હરિને વહાલું, વિષ્ણુને પ્રિય.
हरिवल्लभा स्त्री. (हरेः वल्लभा) લક્ષ્મી, તુલસી, બારશ તિથિ, જયા.
हरिवात् पु. (हरिणा घोटकेन उच्चैश्रवसा वाति गच्छति वा+क्विप् तुक्च) ઇન્દ્ર.
हरिवासर न. (हरिप्रियं वासरम्) અગીયારસનો દિવસ, બારશનો પ્રથમવાસર.
हरिवाहन पु. (हरिं वाहयति स्थानान्तरं नयति, वह्+णिच्+ल्यु) ગરૂડ પક્ષી.
हरिवाहन न. (हरि+वह्+णिच्+ल्युट्) ગરૂડ પક્ષી.
हरिवीज न. (हरेर्वीजमुत्पत्तिकारणत्त्वेनास्त्यस्य अच्) હરતાલ નામે એક ઉપધાતુ.
हरिशयन न. (हरेः शयनम्) વિષ્ણુનું શયન, વિષ્ણુની નિદ્રા, વિષ્ણુનો નિદ્રાકાળ.
हरिश्चन्द्र पु. (हरिः चन्द्र इव ऋषौ सुट्) સૂર્યવંશી-ત્રિશંકુનો પુત્ર એક રાજા.
हरिश्चन्द्रनगर न. (हरिश्चन्द्रस्य नगरम्) સૌભનગર.
हरिश्चन्द्रनगरी स्त्री. (हरिश्चन्द्रस्य नगरी) સૌભનગરી.
हरिश्चन्द्रपुर् स्त्री. (हरिश्चन्द्रस्य पूः) સૌભનગર.
हरिश्चन्द्रपुर न. (हरिश्चन्द्रस्य पुरम्) ઉપર પ્રમાણે.
हरिषेण पु. (हरयः सेनायां यस्य) તે નામે એક જૈન ચક્રવર્તી.
हरिसंकीर्तन न. (हरेर्नाम्नः संकीर्तनम्) હરિનું નામ જપવું.

शीर्वाद, स्वीकार, सूचन.

स्वस्तिक पु. न. (स्वस्ति शुभाय हितं ठन्)साथीयो, એક જાતનું ઘર.

स्वस्तिक पु. (,, ,,) सितावर शाक, चौरो.

स्वस्तिक न. (स्वस्ति शुभाय हितं ठन्) એક જાતનું આસન, ચોખાના લોટનો ત્રિકોણાકાર એક પદાર્થ, જિનધ્વજ ભેદ.

स्वस्तिमुख पु. (स्वस्ति मूखे प्रथमे वदने वा यस्य) બ્રાહ્મણ, લખવા લાયક કાગળ વિગેરે, દસ્તાવેજ, ખત.

स्वस्तिमुख त्रि. (स्वस्ति मूखे यस्य) સ્વસ્તિવાદી.

स्वस्तिवाचन न. (स्वस्ति शुभस्य विप्रद्वारा वाचनम्) કોઈ કર્મના આરંભ સમયે વિઘ્નની શાન્તિમાટે બ્રાહ્મણદ્વારા કર્તવ્યકર્મનું શુભપણું કહેવરાવું તે.

स्वस्तिवाचनिक त्रि. (स्वस्तिवाचन+ठक्) સ્વસ્તિવાચનનું સાધન, સ્વસ્તિવાચન સંબન્ધી.

स्वस्त्ययन न. (स्वस्ति शुभस्यायनं लाभो यस्मात्) શુભને માટે કરાતો વેદોક્ત ગ્રહયાગ વિગેરે.

स्वस्थ त्रि. (स्वः परलोके तिष्ठति, स्वेन स्वभावेन सुखेन वा, स्था+क) સ્વભાવમાં રહેલ, સ્વર્ગમાં રહેલ, સુખમાં રહેલ, સુખી, શાન્ત, નીરોગી.

स्वस्थता स्त्री. (स्वस्थस्य भावः तल्+टाप्)સ્વસ્થપણું.

स्वस्थत्व न. (स्वस्थस्य भावः त्व) સ્વસ્થપણું.

स्वस्रीय पु. (स्वसुरपत्यं पुमान्, स्वसृ+छ) બહેનનો છોકરો-ભાણેજ.

स्वस्रीया स्त्री. (स्वस्रीय+स्त्रियां टाप्) બહેનની પુત્રી-ભાણેજ.

स्वागत न. (सुखेन आगतम्) સુખથી આવવું.
"प्रीतः प्रीतिप्रमुखवचनैः स्वागतं व्याजहार" मेघदूते.

स्वागत त्रि. (स्वागतं तदस्यास्ति अच्) કુશળ, કુશળ પ્રશ્ન.

स्वाङ्किक पु. (स्वांकमर्हति ठक्) મૃદંગ-નરઘું, મૃદંગ કે નરઘાં વગાડનાર.

स्वाच्छन्द्य न. (स्वछंदस्य भावः ष्यञ्)સ્વચ્છન્દપણું, સ્વાધીનપણું, સ્વતંત્રતા, સ્વસ્થપણું.

स्वातंत्र्य न. (स्वतंत्रस्य भावः ष्यञ्)ઉપર પ્રમાણે.

स्वाति पु. स्त्री. (स्वेनैव अतति, अत+इन्-स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप्) અશ્વિની વિગેરે નક્ષત્રો પૈકી પંદરમું નક્ષત્ર.
"स्वात्यां सागरशुक्तिमध्यपतितं तन्मौक्तिकम्"

स्वाति स्त्री. (स्वेनैव अतति, अत्+इन्) સૂર્યની એક પત્ની, એક જાતનું પક્ષી.

स्वातियोग पु. સ્વાતી નક્ષત્ર અને અમુક તિથિથી થનારો યોગ.

स्वाद् (भ्वा. आ. सेट् स्वादते) પ્રસન્ન થવું अक. સ્વાદ મેળવવો ચાખવું सक.

स्वाद पु. (स्वद्-स्वाद्+घञ्) સ્વાદ, રસનો અનુભવ, પ્રીતિ, પ્રેમ, પ્રસન્ન કરવું, ખુશ કરવું, ચાટવું, સ્વાદ લેવો.
"न जायते तदा स्वादो विना रत्यादि वासनाम्" साहित्यदर्पणे.

स्वाद न. (स्वद्-स्वाद्+घञ्) ઉપર પ્રમાણે.

स्वादन न. (स्वाद्+भावे-ल्युट्) રસનો અનુભવ કરવો, ચાખવું, ચાટવું, સ્વાદ લેવો.

स्वादित त्रि. (स्वाद्+कर्मणि क्त) ચાટેલ, ચાખેલ.

स्वादिष्ठ त्रि. (अतिशयेन स्वादु इष्ठन् डित्)અત્યન્ત સ્વાદ વાળું, લહેજતદાર, અતિ મધુર.

स्वादीयस् त्रि. (अतिशयेन स्वादुः ईयसुन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्वादु पु. (स्वद्+उण्) મધુર રસ, ગોળ, જીવક ઔષધિ, અગરનો સાર.

स्वादु त्रि. (स्वद्+उण्) ઇષ્ટ, ઇચ્છિત, પ્રિય, મનોહર, સુંદર.

स्वादु स्त्री. (,, ,,) દ્રાક્ષ.

स्वादुकण्टक पु. (स्वादुः कण्टको यस्य) વિકંકત વૃક્ષ-વિકલો.

स्वादुकन्दा स्त्री. (स्वादुः कन्दो यस्याः) વિદારી વનસ્પતિ.

स्वादुका स्त्री. (स्वादुना मधुररसेन कायति, कै+क+टाप्) નાગદન્તી વનસ્પતિ.

स्वादुखण्ड पु. (स्वादुः मिष्टः खण्डोऽस्य) ગોળ, મધુર ભાગ.

स्वादुगन्धा स्त्री. (स्वादुः गन्धो यस्याः) લાલ સરગવો, ભોંયકોળું.

स्वादुपर्णिका स्त्री. (स्वादूनि पर्णान्यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) દૂધી.

हरिसुत पु. (हरेः सुतः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
हरिहय पु. (हरिरेव हयो यस्य) ઈન્દ્રનો ઘોડો, ઈન્દ્ર, કાર્તિકસ્વામી, ગણપતિ, આકડાનું ઝાડ.
हरिहर पु. (हरियुक्तो हरः) વિષ્ણુ અને શિવના અર્ધા અર્ધા શરીરવાળી મૂર્તિ.
हरिहरक्षेत्र न. (हरिहरस्य क्षेत्रम्) ગંગા અને ગંડકી નદીના સંગમની પાસેનું એક તીર્થક્ષેત્ર.
हरिहरात्मक पु. (हरिहरौ आत्मानौ यस्य कप्) ગરુડ, શિવનો પોઠીયો.
हरीतकी स्त्री. (हरिम् पीतवर्णं फलद्वारा इता प्राप्ता इण्+क्त संज्ञा. कन् गौरा. ङीष्) હરડેનું ઝાડ.
हरीतकी स्त्री. (हरीतक्याः फलम् अण् तस्य लुप् ङीप्) હરડે.
"कदाचित् कुपिता माता नोदरस्था हरीतकी" वैद्यके.
हरेणु स्त्री. (ह्रियते इति हृ+एणु) કુળવાન સ્ત્રી, રેણુકા નામે એક સુગન્ધી દ્રવ્ય.
हरेणुक पु. (हरेणुरिव संज्ञा. कन्) વટાણા.
हर्तृ पु. (हरति ध्वान्तमिति, हृ+तृच्) ચોર, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.
हर्तृ त्रि. (हरति, हृ+तृच्) હરનાર, હરણ કરનાર, ચોરી કરનાર, લઇ જનાર.
हर्मन् न. (हरति ग्लानिमिति, हृ+मनिन्) બગાસું.
हर्मित त्रि. (हर्म्म जातमस्य तारका. इतच्) બગાસુ ખાધેલ, દાઝેલ, બળી ગયેલ, ફેંકેલ, ઉરાડેલ.
हर्म्य न. (हरति जनमनांसीति, हृ+यत् मुट् च) હવેલી, ધનવાનોનું ઘર,
हर्य्य् (भ्वा. प. सेट् हर्यति) થાકવું, થાકી જવું अक. જવું सक.
हर्य्यक्ष पु. (हरि पिङ्गलं अक्षि यस्य षच् समा.) સિંહ, કુબેર.
हर्य्यक्षी स्त्री. (हर्य्यक्ष+स्त्रियां ङीष्) સિંહણ.
हर्य्यश्व पु. (हरिन्नामा हरिद्वर्णो वा अश्वः) ઇન્દ્ર.
हर्ष पु. (हृष्–तुष्टौ+घञ्) હર્ષ, આનંદ, સુખ, કામદેવનો પિતા, તે નામે એક રાજા.
हर्षक त्रि. (हृष्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) હર્ષ કરનાર, આનંદ કરનાર, આનંદકારક.
हर्षक पु. (हृष्+णिच्+ण्वुल्) તે નામે એક પર્વત.
हर्षण न. (हृष्+भावे ल्युट्) આનંદ પામવો, ખુશી થવું.
हर्षण न. (हृष्+कर्मणि ल्यु) હર્ષ, આનંદ, ખુશાલી.
हर्षण पु. (हर्षयति, हृष्+णिच्+ल्यु) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ, એક જાતનો નેત્રરોગ, એક જાતનું શ્રાદ્ધ, તે નામે એક શ્રાદ્ધ દેવ.
हर्षण त्रि. (हर्षयति,हृष्+णिच्+ल्यु) આનંદ કરનાર, હર્ષ કરનાર, ખુશાલી કરનાર.
हर्षमाण त्रि. (हृष्+ताच्छील्ये--शानच् मुक्) આનંદ પામતું, હર્ષ પામતું, હરખાતું.
हर्षयित्नु पु. (हर्षयतीति, हृष्–तुष्टौ+णिच्+णेरित्नुच्) દીકરો, પુત્ર,
हर्षयित्नु त्रि. (हर्षयतीति, हृष्–तुष्टौ+णिच्+णेरित्नुच्) આનંદ પામનાર, ખુશી થનાર.
हर्षस्वन पु. (हर्षसूचकः स्वनः) આનંદનો અવાજ, ખુશીનો શબ્દ, ખુશાલીનો પોકાર.
हर्षिणी स्त्री. (हर्षयतीति, हृष्+णिच्+णिनि+ङीप्) વિજયા–ભાંગ.
हर्षित त्रि. (हर्ष+संजातार्थे इतच्) હર્ષ પામેલ, આનંદ પામેલ, ખુશ થયેલ.
हर्षिन् त्रि. (हर्ष+अस्त्यर्थे इनि) ખુશી થનાર, આનંદ પામનાર, હર્ષકારક.
हर्षुल पु. (हृष्+उलच्) મૃગ, હરણ.
हर्षुल त्रि. (हृष्+उलच्) કામી, આનંદી, હર્ષવાળુ, ખુશ.
हल् (भ्वा. प. स. सेट् हलति) ખેંચવું, ખોવું.
हल न. (हल्+क) હળ
"हलहतिभीतिमिलितयमुनाभम्" गीतगोविन्दे.
हलद्दी स्त्री. (हलत्+दै+क+ङीप्) હળદર.
हलधर पु. (हलं धरति, धृ+अच्)બળદેવ, બળરામ.
हलधर त्रि. (हलं धरति, धृ+अच्) હળને ધારણ કરનાર ખેડુત વિગેરે.
हलभूति स्त्री. (हलसाध्या भूतिः) ખેડ, ખેતી.
हलभृत् पु. (हलं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) બળરામ, બળદેવ.
हलभृत् त्रि. (,, ,,) હળ ધારણ કરનાર ખેડુત વિગેરે.

स्वादुपर्णी स्त्री. (स्वादूनि पर्णान्यस्याः ङीप्) દુધી.

स्वादुपाका स्त्री. (स्वादुः पाको यस्याः) કાકમાચી વનસ્પતિ.

स्वादुपिण्डा स्त्री. (स्वादुः पिण्डः पिण्डाकारकं फलमस्याः) પિંડખજૂરી વનસ્પતિ.

स्वादुपुष्प पु. (स्वादुः पुष्पमस्य) "कटभी" જુઓ.

स्वादुफल न. (स्वादु च तत् फलञ्च) સ્વાદિષ્ટ ફળ, મીઠું ફળ, બોરડીનું ફળ–બોર.

स्वादुफला स्त्री. (स्वादु फलमस्याः) બોરડી.

स्वादुमज्जन् पु. (स्वादुः मज्जो यस्य) પહાડી પીલુનું ઝાડ.

स्वादुमांसा स्त्री. (स्वादु मांसमिव फलमस्याः ङीप्) કાકોલી વનસ્પતિ.

स्वादुमूल न. (स्वादु मूलमस्य) ગાજર.

स्वादुरस पु. (स्वादुश्चासौ रसश्च) સ્વાદિષ્ટ રસ.

स्वादुरसा स्त्री. (स्वादु रसोऽस्याः टाप्) કાકોલી, દ્રાક્ષ, શતાવરી, આમ્રાતક વૃક્ષ, મદિરા–દારૂ.

स्वादुलता स्त्री. (स्वाद्वी चासौ लता च) વિદારી વનસ્પતિ.

स्वादूदक पु. (स्वादु उदकं यस्य) તે નામે સમુદ્ર.

स्वाद्वन्न न. (स्वादु च तत् अन्नञ्च) સ્વાદવાળુ અનાજ.

स्वाद्वम्ल पु. (स्वादुः अम्लः) દાડમનું ઝાડ.

स्वाद्वी स्त्री. (स्वादु+अश्–ङीप्) દ્રાક્ષ.

स्वाधिकार पु. (स्वस्य अधिकारः) પોતાનો અધિકાર.

स्वाधिपत्य न. (स्वस्य आधिपत्यम्) પોતાનું અધિપતિપણું, પોતાની માલીકી, પોતાનું સ્વામીત્વ.

स्वाधिष्ठान न. (स्वस्य अधिष्ठानम्) લિંગના મૂળભાગમાં સુષુમ્ણા નાડીની અંદર આવેલ ષટ્કળ એક ચક્ર.

स्वाधीन त्रि. (स्वस्य अधीनः) સ્વતંત્ર, પોતાને આધીન.

स्वाधीनपतिका स्त्री. (स्वाधीनः पतिर्यस्याः कप्+टाप्) જેનો પતિ પોતાના સૌંદર્યાદિ ગુણોથી આકૃષ્ટ થઈ વશ હોય તેવી સ્ત્રી.

स्वाधीनभर्तृका स्त्री. (स्वाधीनः भर्ता यस्याः कप्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

स्वाध्याय पु. (स्वः स्वकीयत्वेन विहितः अध्यायः अधि+इङ्+कर्मणि घञ) દ્વિજાતિય લોકે પાઠ કરવાનો અમુક વેદ ભાગ, અવશ્ય પાઠ કરવા યોગ્ય વેદાધ્યયન, નિત્ય–નિયમિત અમુક અધ્યયન, પોતાનો પાઠ.

स्वान पु. (स्वन+अण्) શબ્દ, અવાજ.

स्वान्त न. (स्वन्+भावे क्त) મન, ગહ્વર, ગુફા.

स्वान्त त्रि. (स्वन्+कर्मणि क्त) શબ્દ કરેલ, અવાજ કરેલ.

स्वाप पु. (स्वप्+घञ्) સૂવુ, ઉંઘવું, નિદ્રાલેવી, અજ્ઞાન, સ્પર્શનું અજ્ઞાન, સ્પર્શ નહિ જાણવો તે.

स्वापतेय न. (स्वपतेरागतः ढञ्) ધન, દોલત.

स्वाभाविक त्रि. (स्वभावादागतः ठञ्) સ્વભાવ સિદ્ધ, સ્વાભાવિક.

स्वामिता स्त्री. (स्वामिनः भावः, तल्+टाप्) સ્વામીપણું, માલીકી, શેઠાઈ, રાજાપણું, ધણીપણું.

स्वामित्व न. (स्वामिनः भावः त्वः) ઉપરનો અર્થ.

स्वामिन् पु. (स्व+अत्यर्थे मिनि दीर्घः) પતિ, ભરથાર, ધણી, શેઠ, કાર્તિકસ્વામી, રાજા, માલીક, શિવ, વિષ્ણુ, વાત્સ્યાયન મુનિ, તે નામે એક જૈન, સંન્યાસીને લાગતું વિશેષણ.

स्वामिपालविवाद पु. (स्वामी च पाल श्च तयोर्विवादः) એક જાતનો વિવાદ.

स्वामिसद्भाव पु. (स्वामिनः सद्भावः) સ્વામીનું હોવાપણું.

स्वामिसेवन न. (स्वामिनः सेवनम्) સ્વામીની સેવા.

स्वामीसेवा स्त्री. (स्वामिनः सेवा) ઉપર પ્રમાણે.

स्वाम्य न. (स्वामिनो भावः यञ्) સ્વામીપણું.

स्वाम्युपकार पु. (स्वामिनः उपकारः) સ્વામીનો ઉપકાર.

स्वाम्युपकारक पु. (,, उपकारकः) ઘોડો.

स्वाम्युपकारक त्रि. (,, ,,) સ્વામિનો ઉપકાર કરનાર.

स्वायम्भुव पु. (स्वयम्भुवोऽपत्यमिति, स्वयम्भू+अण् संज्ञापूर्वको विधिरनित्यत्वात् न गुणः) સ્વયંભૂ મનુનો પુત્ર.

स्वायम्भुव त्रि. (स्वयम्भुव इदं वा अण्) સ્વયંભૂ

हस्तामलक न. (हस्तस्थितं आमलकम्) હાથમાં રહેલું આંબળું, હાથમાં રહેલા આંબળાની પેઠે વિના પ્રયાસે પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય પદાર્થ, વેદાન્તનો એક ગ્રન્થ.

हस्तिक न. (हस्तीनां समूहः कन्) હાથીઓનો સમૂહ

हस्तिकक्ष्य पु. વાઘ, સિંહ.

हस्तिकन्द पु (हस्ती तत्पदमिव कन्दोऽस्य) એક જાતનું કન્દમૂળ.

हस्तिकरञ्ज पु. (हस्तीव महान् करञ्जः) મહાકરંજ વૃક્ષ.

हस्तिकर्ण पु. (हस्तिनः कर्ण इव पर्णमस्य अच्) એરંડાનું વૃક્ષ, એક જાતનો ખાખરો. તે નામે એક ગણદેવ, એક જાતનું કંદ, લાલ એરંડો, હાથીનો કાન.

हस्तिकर्णक पु. (हस्तिकर्ण+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

हस्तिकर्णदल पु (हस्तिनः कर्ण इव दलमस्य) એક જાતનો ખાખરો.

हस्तिकोलि पु. (हस्तीव कोलिः) એક જાતની બોરડી.

हस्तिगिरि पु. કાંચી નગરી.

हस्तिघोषा स्त्री. (हस्तीव वृहती घोषा) "वृहद्घोषा" વનસ્પતિ.

हस्तिघोषातकी स्त्री. (हस्तीव वृहती घोषातकी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

हस्तिचारिणी स्त्री. (हस्तीव चरति, चर्+णिनि-ङीप्) મહાકરંજ વૃક્ષ.

हस्तिचारिन् पु. (हस्तिन्–चर्+णिनि) હાથીસ્વાર, હાથીનો મહાવત.

हस्तिदघ्न त्रि. (हस्तिप्रमाणं दघ्नच्) હાથી જેવડું.

हस्तिदन्त पु. (हस्तिनः दन्तः) હાથીનો દાંત, ભીંતમાં નાખેલી ખૂંટી.

हस्तिदन्त न. (हस्तिदन्त इवाकारोऽस्त्यस्य अच्) મુળો.

हस्तिदन्तक न. (हस्तिदन्त+स्वार्थे कप्) મુળો.

हस्तिदन्तफला स्त्री. (हस्तिदन्त इव फलमस्याः) એક જાતની કાકડી.

हस्तिद्वयस त्रि. (हस्तिप्रमाणं-द्वयसच्) હાથી જેવડું,

हस्तिन् पु. (हस्तः शुण्डादण्डोऽस्त्यस्य इनि) હાથી, ચન્દ્રવંશી એક રાજા.

हस्तिनख पु. (हस्तिनो नख इव, हस्तिना न खन्यते. नञ्–खन्+ड वा) શહેરના દરવાજા પાસે ચઢ ઉતર માટીનો ઢાળ, શહેરના દરવાજા પાસેનો માટીનો ઢગલો.

हस्तिनापुर न. (हस्तिना तदाख्यनृपेण चिन्हितम् पुरम्) દિલ્હી શહેર.

हस्तिनासा स्त्री. (हस्तिनः नासा) હાથીની સૂંઢ.

हस्तिनी स्त्री. (हस्तिनः योषा ङीप्) હાથણી, હટ્ટ વિલાસિની વનસ્પતિ.

हस्तिनीपुर न. (हस्तिन्याः पुरम्) દિલ્હી શહેર.

हस्तिप पु. (हस्तिनां पाति पा+क) હાથીનો માવત, હાથીસ્વાર.

हस्तिपक पु. (हस्तिप+स्वार्थे कप्) ઉપરના અર્થ. "इति घोषयतीव डिंडिमः करिणो हस्तिपकाहतः" सुभा०

हस्तिपत्र स्त्री. (हस्ती तत्कर्ण इव पत्रं यस्य) હસ્તિ કન્દવૃક્ષ.

हस्तिपर्णिका स्त्री. (हस्ती तत्कर्ण इव पर्णमस्याः कप् अत इत्वं) રાજકોષાતકી વનસ્પતિ.

हस्तिपर्णी स्त्री. (हस्ती तत्कर्ण इव पर्णमस्याः ङीप्) કાકડીનો વેલો, મોરટાલતા.

हस्तिमद पु. (हस्तिनः मदः) હાથીનો મદ, તે નામે એક ગન્ધ દ્રવ્ય.

हस्तिमल्ल पु. (हस्तिषु मल्लः) ગણેશ, શંખ, નાગ, ઐરાવત હાથી.

हस्तिमात्र त्रि. (हस्ति–प्रमाणे मात्रच्) હાથી જેવડું.

हस्तियूथ न. (हस्तिनां यूथम्) હાથીઓનું ટોળું.

हस्तिरोहणक पु. (हस्तीव रोहते, ल्यु+स्वार्थे क) મહાકરંજ વૃક્ષ.

हस्तिलोध्रक पु. (हस्तीव लोध्रः स्वार्थे क) એક જાતનું લોધર.

हस्तिवाह पु. હાથીને વશ રાખવાનું અંકુશ, આંકડો.

हस्तिविषाणी स्त्री. (हस्तिविषाणं गजदन्तस्तदाकारः मध्यभागः यस्याः गौरा ङीप्) કેળ.

हस्तिशाला स्त्री. (हस्तिनां निवासभूता शाला) હાથીઓનું રહેવાનું સ્થળ, હાથીખાનું.

दीर्घरोहिषक न. (दीर्घं रोहिषम् ततः स्वार्थे कन्) એક જાતનું ઘાસ, તૃણ.

दीर्घलोकशास्त्र न. (जै. प्रा. दीहलोगसत्थ) અગ્નિ.

दीर्घलोक पु (जै. प्रा. दीहलोय) વનસ્પતિકાય.

दीर्घलोचन न. (दीर्घं च तल्लोचनं च) લાંબુ નેત્ર વિશાલ નેત્ર.

दीर्घलोचन पु. (दीर्घे आयते लोचने यस्य) શિવનો એક અનુચર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दीर्घलोचन त्रि. (,, ,,) વિશાલ નેત્રવાળું, લાંબા નેત્રવાળું.

दीर्घवैताढय पु. (जै. प्रा. दीहवेयड्ढ) ભરતક્ષેત્રમાં આવેલો દીર્ઘ-લાંબો વૈતાઢય નામનો પર્વત.

दीर्घवंश पु. (दीर्घो वंश इव) એક જાતનું ઘાસ-બરૂ.

दीर्घवंश पु. (दीर्घश्चासौ वंशश्च) લાંબો વંશ, લાંબી પેઢી.

दीर्घवक्त्र न. (दीर्घं च तद्वक्त्रं च) લાંબુ મુખ, લાંબુ મોઢું.

यथा—"वक्त्रं वक्ति हि मानसम्" क्षत्रचूणामणौ.

दीर्घवक्त्र पु. (दीर्घं वक्त्रमस्य) હાથી-હસ્તિ.

दीर्घवक्त्र त्रि. (दीर्घं वक्त्रमस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घवक्त्री स्त्री. (दीर्घवक्त्र स्त्रियां ङीप्) હાથણી.

दीर्घवच्छिका स्त्री. (दीर्घवत् दीर्घेण तुल्यं शीकते सिञ्चति शीक+क पृषो. ह्रस्वः) એક જાતનો મોટો મત્સ્ય.

दीर्घवर्ण पु. (दीर्घश्चासौ वर्णश्च) દીર્ઘ વર્ણ-બે માત્રાનો અક્ષર-વર્ણ.

यथा—"एकमात्रो भवेद् ह्रस्वः द्विमात्रो दीर्घ उच्यते" श्रुतबोधे.

दीर्घवर्षाभू पु. स्त्री. (दीर्घा वर्षाभूः) વનસ્પતિ, ધોળી સાટોડી.

दीर्घवल्लिका स्त्री. (दीर्घा चासौ वल्ली च कन्+टाप्) એક જાતનો વેલો, માહેન્દ્ર, વારૂણી, પાતાલ ગરુડી લતા, પાલાશી વિગેરે.

दीर्घवल्ली स्त्री. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घवृक्ष पु. (दीर्घः वृक्षः) સાગનું ઝાડ, તાડનું ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घवृन्त पु. (दीर्घं वृन्तमस्य) સ્યોનાક નામનું વૃક્ષ.

दीर्घवृन्तक पु. (दीर्घवृन्त वा कप्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घवृन्ता स्त्री. (दीर्घवृन्त स्त्रियां+टाप्) એક જાતનું ચીભડું.

दीर्घवृन्तिका स्त्री. (दीर्घवृन्त संज्ञायां कन् टाप् अत इत्वम्) એલાપર્ણી નામે વનસ્પતિ.

दीर्घशर पु. (दीर्घः शरः) યાવનાલ, લાંબુ બાણ.

दीर्घशर त्रि, (दीर्घः शरः यस्य) લાંબા બાણવાળું.

दीर्घशाख पु. (दीर्घा शाखा यस्य) તાડનું ઝાડ, સાગનું ઝાડ, નાળિએરનું ઝાડ.

दीर्घशाखिका स्त्री. (दीर्घा शाखा यस्याः) एलापर्णी નામની વનસ્પતિ, રાસ્ના નામની વનસ્પતિ.

दीर्घशिम्बिका स्त्री. (दीर्घा शिंबी यस्याः कप् टाप् ह्रस्वः) નાકછીંકણીનું ઝાડ.

दीर्घशिम्बिक पु. (दीर्घा शिम्बिर्यस्य कप्) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घशूक पु. (दीर्घः शूकोऽग्रमस्य) એક જાતની ડાંગેર, રાજાન્ન.

दीर्घशूक न. (दीर्घं शूकम्) લાંબો અગ્ર ભાગ.

दीर्घशूकक पु. (दीर्घशूक+कप्) એક જાતનું અન્ન.

दीर्घसक्थ त्रि. (दीर्घे सक्थिनी यस्य षच्) દીર્ઘ જાંઘવાળું-દીર્ઘોરુ

दीर्घसक्थि न. (,, ,, अत्र न षच्) एलापर्णी નામની વનસ્પતિ, ગાડી, શકટ.

दीर्घश्रवस् पु. (दीर्घं श्रवोऽस्य) તે નામે એક ઋષિ.

दीर्घश्रवस् त्रि. (,, ,,) લાંબા કાનવાળું.

दीर्घश्रवस न. (दीर्घं श्रवः) લાંબો કાન.

दीर्घसत्र न. (दीर्घं बहुकालसाध्यं सत्रम्) લાંબા કાલ સુધી ચાલે તેવો યજ્ઞ, જીવન પર્યન્ત કરવાનો અગ્નિહોમ.

दीर्घसत्र न. (दीर्घाणि सत्राणि फलानि यत्र) તે નામે એક તીર્થ.

दीर्घसत्र त्रि. (दीर्घाणि सत्राणि यस्य) લાંબા યજ્ઞ કરનાર.

दीर्घसत्रिन् त्रि. (दीर्घसत्रमस्त्यस्य इनि) લાંબા કાળ સુધી યજ્ઞ કરનાર, જીવન પર્યન્ત અગ્નિહોત્ર કર્મ

કરનાર.

दीर्घसुरत पु. (दीर्घं बहुकालव्यापकं मैथुनं यस्य) કુતરો.

दीर्घसुरत न. (दीर्घं सुरतम्) લાંબો વખત ચાલે તેવું મૈથુન.

दीर्घसुरती स्त्री. (दीर्घसुरत स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) કુતરી.

दीर्घसूक्ष्म पु. પાતંજલ યોગશાસ્ત્રમાં કહેલ એક પ્રકારનો પ્રાણાયામ.

दीर्घसूत्र त्रि. (दीर्घेण चिरकालेन सूत्र्यमीप्सितव्यापारो यस्य) દીર્ઘસૂત્રી-મંદ, હરકોઈ કામમાં ઘણોજ વખત ગાળનાર.

दीर्घसूत्र न. (दीर्घञ्च तत् सूत्रञ्च) લાંબુ સૂત્ર, લાંબો તાંતણો.

दीर्घसूत्र त्रि. (दीर्घं सूत्रमस्य) લાંબાસૂત્રવાળું, લાંબા તાંતણાવાળું.

दीर्घसूत्रता स्त्री. (दीर्घसूत्रस्य भावः तल् टाप्) થોડા કામમાં વિશેષ સમય લગાડવો તે.

दीर्घसूत्रत्व न. (दीर्घसूत्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दीर्घसूत्रिन् त्रि. (दीर्घं सूत्रं कर्तव्यव्यापारोऽस्त्यस्य इनि) હરકોઈ કામમાં ઘણો સમય કાઢનાર.

दीर्घसेन पु. (जै. प्रा. दीहसेण) અનુત્તર દેવલોક ગામી મુનિ વિશેષ, આ અવસર્પિણી કાલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઐરાવત ક્ષેત્રના આઠમા જિનદેવ.

दीर्घस्कन्ध पु. (दीर्घः स्कन्धोऽस्य) તાડનું ઝાડ.

दीर्घस्वर पु. (दीर्घश्चासौ स्वरः) લાંબો સ્વર.

दीर्घस्वर त्रि. (दीर्घः स्वरो यस्य) લાંબા સ્વરવાળું.

दीर्घा स्त्री. (दीर्घ+टाप्) पृश्निपर्णी નામની વનસ્પતિ.

दीर्घाङ्कुर पु. (दीर्घः अंकुरः यस्य) એક જાતની ડાંગેર, શાલી.

दीर्घाध्वग त्रि. (दीर्घं आयतं अध्वानं गच्छति गम्+ड) લાંબો રસ્તો ચાલનાર.

दीर्घाध्वग पु. (दीर्घं अध्वानं गच्छति गम् ड) ઉંટ, જાસુદ-કાસદ, ખેપીઓ, ટપાલીયો.

दीर्घाध्वन् पु. (दीर्घश्चासौ अध्वा च) લાંબો રસ્તો.

दीर्घायु त्रि. (दीर्घं आयुः यस्य) લાંબા આયુષવાળું.

दीर्घायु पु. (दीर्घं आयुः यस्य) શાલ્મલિ વૃક્ષ, કાગડો, જીવક વૃક્ષ, માર્કણ્ડેય.

दीर्घायुध पु. (दीर्घं दन्तरूपमायुधं यस्य) ડુક્કર-ભૂંડ.

दीर्घायुध न. (दीर्घं च तदायुधं च) ભાલો-બરછી વિગેરે લાંબુ આયુધ.

दीर्घायुधी स्त्री. (दीर्घायुध स्त्रियां ङीप्) ભૂંડણ-ડુક્કરી.

दीर्घायुष्य पु. (दीर्घमायुष्यं यस्य) શ્વેત મંદારનું ઝાડ, માર્કંડેય મુનિ.

दीर्घायुष्य त्रि. (दीर्घं आयुष्यं यस्य) લાંબા આયુષ્યવાળો, લાંબી આવરદાવાળો.

दीर्घायुष्य न. (दीर्घं च तदायुष्यं च) લાંબું આયુષ્ય, લાંબી આવરદા.

दीर्घायुस् पु. (दीर्घमायुरस्य) पु. દીર્ઘાયુ શબ્દ જુઓ.

दीर्घायुस् त्रि. (दीर्घमायुरस्य) त्रि. દીર્ઘાયુષ્ય શબ્દ જુઓ.

दीर्घायुस् न. (दीर्घं च तदायुश्च) લાંબુ આયુષ, લાંબી આવરદા.

दीर्घालर्क पु. (दीर्घोऽलर्क इव) શ્વેત મંદારનું વૃક્ષ.

दीर्घास्य पु. (दीर्घमास्यं यस्य दीर्घमास्यं यत्र देशे च) હાથી, શિવનો એક અનુચર, પશ્ચિમની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ.

दीर्घास्य त्रि. (दीर्घमास्यं यस्य) લાંબા મુખવાળું.

दीर्घास्य न (दीर्घं च तदास्यं च) લાંબુ મુખ.

दीर्घाह पु. (दीर्घं च तदहः टच्) લાંબો દિવસ.

दीर्घाहन् पु. (दीर्घाणि अहानि यत्र) ઉનાળાનો સમય.

दीर्घिका स्त्री. (दीर्घैव स्वार्थे कप् टापि अत इत्वम्) નાની વાવ, એક પ્રકારનું જલાશય, હિંગુપત્રી.
यथा—"लुठन्ति तापादिव दीर्घिकाजले" चन्द्रप्रभकाव्ये

दीर्घेर्वारु पु. (दीर्घा इर्वारुः) એક જાતની લતા-વેલો, ડંગરી.

दीर्ण त्रि. (दृ+विदारे क्त) ચીરી નાંખેલ, ફાડી નાંખેલ, ચીરાયેલ, ભયભીત.

दीर्ण न. (दृ भावे क्त) ચીરવું, ફાડવું, ભય-બીક.

दीवि पु. ચાષ પક્ષી.

दु (भ्वा. पर. स. अनिट् दवति) ગમન કરવું, જવું.

दु (उपतापे स्वा. पर. स. सेट् दुनोति) પીડવું, દુઃખ દેવું, દુઃખ ભોગવવું.

हस्तिशुण्डा स्त्री. (हस्तिनां शुण्डा) હાથીની સૂંઢ.
हस्तिशुण्डी स्त्री. (हस्तिशुण्डस्तदाकारोऽस्त्यस्याः अच् गौरा. ङीप्) હાથી સૂંઢ, વૃક્ષ.
हस्तिश्यामाक पु. (हस्तीव स्थूलः श्यामाकः) એક જાતનો મોટા દાણાવાળો સાંમો.
हस्तिस्नान न. (हस्तिनः स्नानम्) હાથીનું સ્નાન, હાથીના ન્હાવાની પેઠે કોઇ વ્યર્થ પદાર્થ.
"अवशेन्द्रियचित्तानां हस्तिस्नानमिवक्रिया" हितोपदेशे.
हस्ते अव्य. (हस्त+ए) હાથમાં, સ્વીકારએવા અર્થમાં વપરાય છે.
हस्तेकरण न. (हस्ते+कृ+ल्युट्) સ્વીકારવું, હાથમાં કરવું, પરણવું, પાણી ગ્રહણ.
हस्तेकृत्य अव्य. (हस्ते+कृ+ल्यप् तुक्च) હાથમાં કરીને, સ્વીકારીને, પરણીને, પાણી ગ્રહણ કરીને.
हस्तेकृत्वा अव्य. (हस्ते+कृ+क्त्वा) ઉપર પ્રમાણે.
हस्त्य त्रि. (हस्तेन गृहीतः दत्तः कृतो वा यत्) હાથથી ગ્રહણ કરેલ, હાથથી દીધેલ, આપેલ, હાથથી કરેલ.
हस्त्यध्यक्ष पु. (हस्तिनि अध्यक्षः) હાથી ઉપરનો અધિકારી.
हस्त्यारोह पु. (हस्तिनं आरोहति, आ+रुह्+अण्) હાથીસ્વાર, હાથીનો માવત.
हस्र त्रि. (हस्+कर्मणि रः) મૂર્ખ, બેવકુફ.
हहल अव्य. (हेति हलति, हल्+अच्) હાલાહલ–ઝેર, એક જાતનું સ્થાવર ઝહેર.
हहा पु. (हेति शब्दं जहाति, हा+क्विप्) તે નામે એક ગન્ધર્વ.
हा (जुहो. प. स. अनिट् जहाति) ત્યાગ કરવો, તજવું, છોડવું, પડતું મુકવું.
हा (जुहो. आ. स. अनिट् जीहिते) જવું. उद्+हा–उज्जीहिते ઉંચે જવું, ચઢવું, ઉત્પન્ન થવું, ઉઠવું, ઉગવું, ચાલ્યા જવું, ઉંચું કરવું, ઉંચે ફેંકવું.
हा अव्य. (हा+का) ખેદમાં, શોકમાં, પીડામાં, નિંદામાં વપરાય છે.
हाङ्गर पु. (हा विषादाय पीडायै वा अङ्गं राति, रा+क) એક જાતનું જળજન્તુ.
हाङ्गरी स्त्री. (हाङ्गर+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતનું જળજન્તુ–માદા.
हाटक न. (हट्+ण्वुल्) તે નામે એક દેશ, તે દેશમાં થતું સોનું, હરકોઇ સોનું.
हाटक त्रि. (हाटक+अण्)સોનાનું, સોનાનું બનાવેલું.
हाटकमय त्रि. (हाटक–प्रचुरार्थे मयट्)ઉપર પ્રમાણે.
हाटकेश्वर पु. ગોદાવરીને તીરે એક શિવલિંગ.
हातव्य त्रि. (हा+कर्मणि तव्यच्) તજવા લાયક, છોડવા યોગ્ય, જવા યોગ્ય.
हात्र न. (हा+करणे त्रल्)વેતન, પગાર, મરણ, મોત.
हान न. (हा+भावे क्त) છોડવું, તજવું, ત્યાગ.
हानि स्त्री. (हा+भावे क्तिन् तस्य नः) નુકશાન, ક્ષીણતા, ઓછાશ, ઉણપ.
हापुत्रिका स्त्री. (हा इति रवः पुत्राय यस्याः ङीप्+कप् टापि ह्रस्वः) એક જાતનું પક્ષી.
हापुत्री स्त्री. (हा इति रवः पुत्राय यस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.
हाफिका स्त्री. બગાસુ.
हायन पु. (अम्बु जहाति, हा+ल्यु–नि.) વર્ષ, સાલ, ડાંગર.
हायनी स्त्री. (हायन+स्त्रियां ङीष्) વર્ષ, સાલ, અગ્નિશિખા.
हार पु. (हृ+कर्मणि घञ्) એક જાતની મોતીની માળા, હાર, યુદ્ધ, ભાજક–ભાગનારો અંક.
हार त्रि. (हृ+कर्त्तरि ण) હરણ કરનાર, હરનાર.
हारक त्रि. (हृ+कर्त्रर्थे ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે.
हारक पु. (,, ,,) ચોર, ઠગ, એક જાતનું ગદ્ય, એક પ્રકારનું જ્ઞાન, ભાજક અંક, શાખોટક વૃક્ષ.
हारकल न. પાંચસેરનો હાર.
हारयष्टि स्त्री. (हारस्य यष्टिः) હાર, માળા.
हारहारा स्त्री. (हार इव हरति आस्वादनात् हृ+अण्+टाप्) પીળી દ્રાક્ષ.
हारहूर पु. (ह्वे+क्विप् हूः हार इव हुवं राति रा+क) મદ્ય–દારૂ.
हारहूरा स्त्री. (ह्वे+क्विप् हूः हार इव हुवं राति रा+क+टाप्) દ્રાક્ષ.
हारावलि स्त्री. (हार इवावलिः) મોતીની માળા.

हेवका स्त्री. (हिक्का-पृषो.) હેડકી.

हेट् (भ्वा. प. अ. सेट् हेठति) અટકાવવું, રોકવું, વિઘાત કરવો, અથડાવું.

हेठ् (तु. प. सेट् हेठति) આબાદ થવું, ઉત્પન્ન થવું अक. પવિત્ર કરવું सक.

हेठ् (भ्वा. आ स. सेट् हेठते) બાધ કરવો, રોકવું, અટકાવવું, હરકત કરવી.

हेठ पु. (हेठ्+भावे घञ्) બાધા, પીડા, હરકત, રોકાણ, અટકાયત, વિઘ્ન.

हेड् (भ्वा. आ. स. सेट् हेडते) અનાદર કરવો.

हेड् (भ्वा. प. स. सेट् हेडति) વીંટવું, ઘેરવું.

हेड पु. (हेड्+अच्) અનાદર, તિરસ્કાર, અપમાન, રોકાણ, અટકાયત, વિઘ્ન.

हेडज पु. (हेडाज्जायते, जन्+ड) ક્રોધ, કોપ, ગુસ્સો.

हेडावुक पु. ઘોડા વેચનાર, ઘોડાવેચી આ જીવિકા ચલાવનાર.

हेति स्त्री. (हन्+करणे क्तिन् निपा.) અસ્ત્ર, હથિયાર, અગ્નિની શિખા, સૂર્યનું કિરણ, હરકોઈ તેજ, સાધન.

हेतु पु. (हि+तुन्) કારણ, અનુમિતિ સાધન વ્યાપ્ય, ફળ.

हेतुता स्त्री. (हेतोर्भावः तल्+टाप्) હેતુપણું, કારણપણું.

हेतुत्व न. (हेतोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

हेतुमत् त्रि. (हेतुरस्त्यस्य मतुप्) કારણવાળું, ફળવાળું.

हेत्वपह्नुति स्त्री. તે નામે એક અર્થાલંકાર.

हेत्वन्तर न. (अन्यत् हेतुः) બીજું કારણ, બીજું ફળ, ગૌતમે કહેલ એક નિગ્રહ સ્થાન.

हेत्वसिद्धि स्त्री. (हेतोः असिद्धिः) સ્વરૂપાસિદ્ધિ-રૂપ હેત્વાભાસ.

हेत्वाभास पु. (हेतोः आभासः) ન્યાયશાસ્ત્રમાં કહેલ દુષ્ટ હેતુ, અસત્ હેતુ, હેતુનો દોષ, કારણનો દોષ.

हेम न. (हि+मन्) સોનું, ધંતુરો, નાગકેસર.

हेम पु. (हि+मन) એક માસા બરોબર વજન, કાળારંગનો ઘોડો, બુધગ્રહ.

हेमकन्दल पु. (हेमवर्णं कन्दं लाति, ला+क) પ્રવાલ, પરવાળું.

हेमकान्ति स्त्री (हेम्न इव कान्तिरस्याः हेम्नः कान्तिर्वा) દારૂહળદર, સોનાની કાન્તિ.

हेमकार पु. (हेम तन्मयं भूषणं करोति, कृ+अण्) સોની, સોનારો.

हेमकिञ्जल्क न. (हेमेव पीतं किञ्जल्कं यस्य) નાગકેસર.

हेमकूट पु. (हेममयः कूटो यस्य) તે નામે એક પર્વત.

हेमकेलि पु. (हेमवर्णः केलिः कम्पनादिः) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

हेमकेतकी स्त्री. (हेमवर्णा केतकी) સ્વર્ણ કેતકી-કેવડાનું વૃક્ષ.

हेमकेश पु. (हेमवर्णः केशोऽस्य) મહાદેવ, શિવ.

हेमक्षीरी स्त्री. (हेम इव पीतं क्षीरं यस्याः) સોનામુખી.

हेमगन्धिनी स्त्री. (हेम्नः नागकेशरस्येव गन्धोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) રેણુકા નામે એક ગન્ધ દ્રવ્ય.

हेमगिरि पु. (हेममयो गिरिः) મેરૂ પર્વત, નૈઋત્ય ખૂણામાં આવેલો એક દેશ.

हेमगौर पु. (हेमेव गौरः) આસોપાલવનું ઝાડ.

हेमगौर त्रि. (,, ,,) સોનાજેવું ઉજ્વળ.

हेमज्वाल पु. (हेमेव ज्वाला यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનુંઝાડ.

हेमतरु पु. (हेमेव तरुः) ધંતુરાનું ઝાડ.

हेमतार न. (हेम तारयति उत्कृष्टं करोति, तृ+णिच्+अण्) મોરથુથુ.

हेमदुग्ध पु. (हेमवर्णं दुग्धं यस्य) ઉંબરાનુ ઝાડ.

हेमदुग्धक पु. (हेमवर्णं दुग्धकं यस्य) ઉંબરાનુઝાડ.

हेमदुग्धा स्त्री. (हेमवर्णं दुग्धं यस्याः) સોના મુખી.

हेमदुग्धी स्त्री. (हेमवर्णं दुग्धं यस्याः ङीप्) સોનામુખી.

हेमन् न. (हि+मनिन्) સોનુ, ધંતુરો, નાગકેસર.

हेमन्त पु न. (हि+झ-सुट्च) માગશર અને પોષ મહિનાની ઋતુ.

हेमन्तनाथ पु. (हेमन्ते नाथ्यते याच्यते, नाथ्+कर्मणि घञ्) કોઠનું ઝાડ.

हेमपुष्प न. (हेमेव पीतं पुष्पमस्य) અશોક વૃક્ષ-આસોપાલવનું ઝાડ.

हेमपुष्पक पु. (हेमपुष्प+स्वार्थे कन्) ચંપાનુ ઝાડ, લોધરનું ઝાડ.

हेमपुष्पिका स्त्री. (हेमवर्णं पुष्पं यस्याः कप्+टाप् अत

हारावली स्त्री. (हार इवावली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, એક કોપ-ગ્રન્થ.

हारि स्त्री. (हृ+णिच्+इन्) જુગારમાં પરાજય-હાર, મુસાફરોનો સમૂહ, યુદ્ધ.

हारिकण्ठ पु. (हारी मनोहरः कण्ठस्तद्रवो यस्य) કોયલ પક્ષી.

हारिकण्ठी स्त्री. (हारिकण्ठ+स्त्रियां जाति. ङीप्) કોયલ-માદા.

हारिण त्रि. (हरिण अयं, हरिण+अण्) હરણનું, મૃગનું, મૃગ સંબન્ધી.

हारित पु. (हृ+णिच्+क्त हरिदेव स्वार्थे अण् वा) એક જાતનું પક્ષી, લીલો પીળો રંગ, માંજરો રંગ.

हारितक न. (हारितेन हरिद्वर्णेन कायति, कै+क) શાક.

हारिती स्त्री. (हारित+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

हारिद्र पु. (हरिद्रया रक्तः अण्) કદંબનું ઝાડ.

हारिद्र त्रि. (हरिद्रया रक्तं, अण्) હળદરથી રંગેલ.

हारिन् त्रि. (हरोऽस्त्यस्य इनि, हृ+णिनि वा) હરનાર, હારવાળું, મનોહર, સુંદર.

हारिल पु. (हृ+णिच्-इलच्) એક જાતનું પક્ષી.

हारिली स्त्री (हारिल+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

हारी स्त्री. (हृ+णिच्+इन्+वा ङीप्) મોતી, જુગારમાં પરાજય-હાર, મુસાફરોનો સમૂહ, યુદ્ધ.

हारीत पु. (हृ+णिच्+वा. इतच्) સ્મૃતિકાર એક મુનિ, એક જાતનુ પક્ષી

हारीत त्रि. (हृ+णिच्+वा. इतच्)કપટી, ઠગ, જુગારી.

हारीतक त्रि. (हारीत+संज्ञा. कन्) हारीत પુ. જુઓ.

દેવ, બળરામ, હળ, શાલિવાહન રાજા.

हालक पु. (हाल+संज्ञायां कन्) પીળો તથા લીલો ઘોડો, માંજરા રંગનો ઘોડો.

हालकी स्त्री. (हालक+स्त्रियां जाति. ङीप्) પીળા તથા લીલા રંગની ઘોડી, માંજરા રંગની ઘોડી.

हालहल न. (हलाहल+पृषो.) એક જાતનું ઝેર.

हाला स्त्री. (हल्+घञ्+टाप्) મદ્ય, દારૂ, તાડીનો રસ.

हालाहल पु. न. (हालेव हलति, हल्+अच्) એક જાતનું સ્થાવર ઝેર.

हालाहली स्त्री. (हालाहल+ङीप्) મદિરા-મદ્ય-દારૂ.

हालिक पु. (हलेन खनति हलः प्रहरणमस्य ठक् ठञ् वा) હળ ખેંચનાર-ખેડુત વગેરે, બળદેવ.

हालिक त्रि. (हलस्येदं वा हल+ठक्-ठञ् वा) હળનું, હળ સંબન્ધી, હળથી યુદ્ધ કરનાર.

हालिनी स्त्री. (हल+णिनि-ङीप्) મોટી ગરોળી.

हाली स्त्री. (हल+इञ्-ङीप्) નાની સાળી.

हालु पु. (हल+उण्) દાંત.

हाव पु. (ह्वे+भावे घञ् नि. सम्प्र. हु+करणे घञ्) બોલાવવું, સ્ત્રીઓની શૃંગારીક ચેષ્ટા.

हास पु. (हस्+भावे घञ्) હસવું, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ હાસ્યનો સ્થાયી ભાવ એક રસ.

हासस् पु. (हस्+णिच्+असुन्) ચન્દ્ર, કપૂર.

हासिका स्त्री. (हस्+भावे ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) હસવું, હાસ્ય.

हासिन् त्रि. (हास+अस्त्यर्थे इन्) હસનાર.

हास्तिक न. (हस्तिनां समूहः, वुण्) હાથીઓનો સમૂહ.

हास्तिक पु. (हस्तिनमारोहयति ठक्) હાથીનો માવત.

इत्वं) પીળી જુઈ.

हेमपुष्पी स्त्री. (हेमवर्णं पुष्पं यस्याः ङीप्) મજીઠ, સ્વર્ણજીવન્તી વનસ્પતિ, ઇન્દ્રવરણી, મુસળી, ભોંરીંગણી.

हेमफला स्त्री. (हेमवर्णानि फलानि यस्याः) સોનેરી કેળ, પીળારંગનાં કેળાંની કેળ.

हेममालिन् पु. (हेमेव किरणानां मालाऽस्त्यस्य इनि) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

हेमयूथिका स्त्री. (हेमेव पीता युथिका) પીળીજુઈ.

हेमरागिणी स्त्री. (हेम्न इव रागोऽस्त्यस्याः इनि-ङीप्) હળદર.

हेमल पु. (हेम तदंशं निर्मेयस्वर्णमध्यात्, तद्वर्णं वा लाति, ला+क) સોની, કસોટીનો પત્થર, કાચંડો, કાકીડો.

हेमलता स्त्री. (हेमेव पीता लता) સ્વર્ણ જીવન્તીનો વેલો.

हेमली स्त्री. (हेमल+स्त्रियां जाति. ङीप्) કાચંડી, કાકીડી.

हेमवल न. (हेम्ना वलते शोभते, वल्+अच्) મોતી.

हेमशंख पु. (हेमेव शुचिः शङ्खोऽस्य) વિષ્ણુ.

हेमशिखा स्त्री. (हेमेव पीता शिखा यस्याः) સોનામુખી.

हेमसार न. (हेम सारयति निर्मलीकरोति सृ+णिच्+अण्) મોરથુથુ.

हेमहस्तिरथ पु. (हेमनिर्मितहस्तियुक्तो रथः) દાન માટે કલ્પેલો સોનાના હાથીથી જોડેલો સોનાનો રથ.

हेमाङ्ग पु. (हेमेव पीतमङ्गं यस्य) ગરૂડપક્ષી, સિંહ, સુમેરૂ પર્વત, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, ચંપાનું ઝાડ.

हेमाङ्ग त्रि. (हेमेव पीतमङ्गं यस्य) સોના જેવા અંગવાળું.

हेमाङ्ग न. (हेम च तत् अङ्गञ्च) સોના જેવું અંગ.

हेय (हा+यत्) ત્યાગ કરવા લાયક, તજવા લાયક.

हेर न. (हि+रन्) હંગદર, એક જાતનો મુકુટ.

हेरम्ब पु. (हे शिवे रम्बति, रबि+अच्-अलुक् समा.)

हेरम्बहट्ट पु. દક્ષિણમાં આવેલો એક દેશ.

हेरम्बाम्बा स्त्री. (हेरम्बस्य अम्बा) દુર્ગાદેવી-પાર્વતી.

हेरिक पु. (हि+इक-रुट् च) ચર, દૂત, જાસુસ.

हेरुक पु. (हि+उक-रुट् च)એકબુદ્ધ, મહાકાળનો ગણ.

हेरुक न. (,, ,,) કામાખ્યામાં એક શિવલિંગ.

हेलञ्ची स्त्री. (हिल्+घञ् हेलं चिनोति, चि+ड पृषो० ङीप्) હિલમોચિકા વનસ્પતિ.

हेलन न. (हिल्+भावे ल्युट्) આજ્ઞા, અપમાન, અનાદર,

हेला स्त्री. (हेड्+भावे अ+डस्य ल+टाप्) અનાદર, અપમાન, પુખ્ત ઉંમરની સ્ત્રીઓની મૈથુનમાટે પ્રાયઃઇચ્છા, જ્યોત્સ્ના, ચાંદની.

हेलावुक पु. ઘોડા વેચી આજીવિકા ચલાવનાર.

हेलि पु. (हिल्+इन्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, અવજ્ઞા, અપમાન.

हेलिन् पु. (हिल्+णिनि) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

हेष् (भ्वा. आ. अ. सेट् हेषते) ઘોડાનો શબ્દ થવો, ઘોડાનું હણહણવું.

हेषा स्त्री. (हेष्+अ+टाप्) ઘોડાનો હણહણાટ.

हेषिन् पु. (हेष+णिनि) ઘોડો.

हेहै अव्य. (हेच हैच) સંબોધનમાં કે બોલાવવામાં વપરાય છે.

है अव्य. સંબોધનમાં-બોલાવવામાં વપરાય છે.

हैतुक त्रि. (हेतोः प्रसृतः ठक्) હેતુવાદમાં આસક્ત, યુક્તિવાળુ વાક્ય બોલનાર, મીમાંસક.

हैम त्रि. (हिमे हिमेन भवं, अण्) હિમથી થનાર, હિમમાં થનાર.

हैम त्रि. (हेम्नः विकारः, हेमन्+अण् टिलोपः) સોનાનું, સોનામાંથી બનેલ.

हैम न. (हिम+अण्) સવારમાં પડતું ઝાકળનુંપાણી.

हैमन पु. (हेमन्त एव हेमन्ते भवो वा अण्) હેમન્ત કાળ.

हैमन त्रि. (हेम्न इदमण् न टिलोपः) સોનાનું, સોના સંબન્ધી.

કરવા યોગ્ય.

हाहल न. એક જાતનું ઝેર.

हाहस् पु. (हा+असुन्) તે નામે એક દૈત્ય, તે નામે ગન્ધર્વ.

हाहा पु. (हेति शब्दं जहाति-क्विप्) ઉપરપ્રમાણે.

हाहा अव्य. (हा-द्वित्वम्) વિસ્મયનો શબ્દ, શોકનો શબ્દ.

हाहाकार पु. (हाहा इत्यस्य कारः कृ+भावे घञ्) ઉપર પ્રમાણે, યુદ્ધનો અવાજ.

हि (स्वा. प. स. अनिट् हिनोति) વધવું, જવું.

हि अव्य. (हा-हि-वा+डि) હેતુ, કારણ, અવધારણ, નિશ્ચય, વિશેષ, પ્રશ્ન, સંભ્રમ, ગભરાટ, હેતુ દર્શાવવો, દૃષ્ટાન્તમાં અસૂયામાં, પાદપૂર્તિમાં તથા શોક દર્શાવવામાં વપરાય છે.

हिंसक पु. (हिंस्+ण्वुल्) વાઘ વિગેરે હિંસક પશુ, શત્રુ, અથર્વવેદી બ્રાહ્મણ.

हिंसक त्रि. (हिंस्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) હિંસા કરનાર.

हिंसन न. (हिंस्+भावे ल्युट्) હિંસા કરવી, ઠાર મારવું, હિંસા, વધ.

हिंसा स्त्री. (हिंस्+अ+टाप्) વધ, મારી નાંખવું તે, ચોરી વિગેરે કામ.

हिंसारु पु. (हिंस्+आरु) વાઘ.

हिंसालु पु. (हिंसा+अस्त्यर्थे आलुच्) કુતરો.

हिंसालु त्रि. (,, ,,) હિંસા કરવાના સ્વભાવવાળું.

हिंसीर पु. (हिंसा+ईरन्) વ્યાઘ્ર, પક્ષી.

हिंस्र त्रि. (हिंस्-र) હિંસા કરવાના સ્વભાવવાળું, હિંસક.

हिंस्र पु. (,, ,,) ઘોર, ભય, ભીમસેન, મહાદેવ, શિકારી પશુ.

हिंस्रा स्त्री. (हिंस्+र+टाप्) જટામાંસી વનસ્પતિ, કાકાદની વનસ્પતિ, એલવાલુકા, ગવેધુકા, સીરા, નાડી.

हिक्क् (भ्वा. उभ. स. सेट् हिक्कति-ते) અસ્પષ્ટ અવાજ કરવો.

हिक्क् (चु. आ. अ. सेट् हिक्कयते) હિંસા કરવી, વધ કરવો, હેડકી ખાવી.

हिक्का स्त्री. (हिगिति शब्दं करोति पृषो.) હેડકી.

हिङ्कार पु. (हिंमिति अव्यक्तं शब्दं करोति, कृ+अण्) વાઘ.

हिङ्गु न. (हिमं गच्छति, गम्+डु निपा.) હીંગ, ઇંગોરીયાનું ઝાડ.

हिङ्गुनाडिका स्त्री. (हिंगुनः नाडी इव नाडी यस्याः कप्+टाप् ह्रस्वः) એક જાતની હીંગ.

हिङ्गुनिर्यास पु. (हिंगुन इव निर्यासोऽस्य) લીંબડાનું ઝાડ, હીંગનો રસ, હિંગુવૃક્ષનો રસ.

हिङ्गुपत्र पु. (हिंगुन इव पत्रमस्य) ઇંગોરીયાનું ઝાડ.

हिङ्गुपत्री स्त्री. (हिंगुपत्र+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક ઝાડ.

हिङ्गुपर्णी स्त्री. (हिंगुन इव पर्णमस्याः गौरा. ङीप्) "हिंगुपत्री" વૃક્ષ જુઓ.

हिङ्गुल पु. न. (हिंगु तद्वर्णं लाति, ला+क) હીંગળોક.

हिङ्गुलि स्त्री. (हिंगु इव वर्णं लाति, ला+कि) હીંગળો, રીંગણી.

हिङ्गुलिका स्त्री. (हिंगुल इव वर्णोऽस्त्यस्याः, हिंगुल+ठन्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

हिङ्गुली स्त्री. (हिंगुलि+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

हिङ्गुलु पु. न. (हिंगु तद्वर्णं लाति, ला+डु) હીંગળો.

हिङ्गुसिराटिका स्त्री. (हिंगुन इव सिरा पत्रसिरामटति, अट्+ण्वुल् टाप् अत इत्वं) વંશપત્રી વનસ્પતિ.

हिङ्गूल न. એક જાતનું મૂળીયું.

हिज्ज पु. (हिनोति, हि+क्विप् तथा सन् जायते, जन्+ड कर्म.) હિજ્જલ વૃક્ષ.

हिज्जल पु. (हिज्ज इति नाम लाति, ला+क) ઉપર પ્રમાણે.

हिञ्जीर पु. હાથીને પગે બાંધવાનું દામણ.

हिडिम्ब पु. તે નામે એક રાક્ષસ.

हिडिम्बजित् पु. (हिडिम्बं जितवानिति, जि+क्विप्+तुक् च) પાંડવ ભીમસેન.

हिडिम्बनिषूदन पु. (हिडिम्बं निषूदयति, नि+सूद्+णिच्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે.

हिडिम्बा स्त्री. હિડિંબ રાક્ષસની બહેન,-ભીમસેનની પત્ની, એક રાક્ષસી.

हिडिम्बापति पु. (हिडिम्बायाः पतिः) પાંડવ-ભીમ.

हैमन्तिक त्रि. (हेमन्ते काले भवः ठञ्) હેમન્તકાળે હોનાર–થનાર, ડાંગર વિગેરે.
हैमल पु. (हिमल+अण्) હેમન્તઋતુ.
हैमवत न. (हिमवतोऽदूरभवो देशः हिमवत इदं वा अण्) હિન્દુસ્તાન.
हैमवत त्रि. (हिमवत इदं, हिमवत्+अण्) હિમાલયનું, હિમાલય સંબન્ધી.
हैमवत पु. એક જાતનું ઝેર.
हैमवती स्त्री. (हिमवतोऽपत्यं स्त्री, अण्+ङीप्) પાર્વતી, હરડે, સોનામુખી, હિમાલયની પુત્રી, ધોળી વજ, ગંગા, રેણુકા નામે ગન્ધ દ્રવ્ય.
हैमा स्त्री. (हेम तद्वर्णोऽस्त्यस्य, अण्+टाप्) પીળાજુઇ.
हैमी स्त्री. (हेमतद्वर्णोऽस्त्यस्य, अण्+वा ङीप्) પીળીજુઇ.
हैयङ्ग न. (ह्यो गोदोहात् भवम्, अण्) માખણ, ગઈ કાલે દોહેલી ગાયના દુધનું ઘી.
हैयङ्गवीन न. (ह्यो गोदोहाद् भवं ह्यस्+गो+ख–निपा.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
हैरिक पु. (हिर+र–हेरः तत्र प्रसृतः ठक्) ચોર.
हैहय पु. (हय्या अपत्यं ढक् पृषो० हैहयानां राजा अण् वा) કાર્તવીર્યરાજા.
हैहयेश्वर पु. (हैहयस्य ईश्वरः) કાર્તવીર્ય રાજા.
हैहेय पु. (हैहयाः तद्देशवासिनः तेषां राजा अण् पृषो.) કાર્તવીર્ય રાજા.
हो अव्य. (हे+डो–निपा०) સંબોધનમાં બોલાવવામાં વપરાય છે.
ભાગનું મંત્ર પૂર્વક દાન.
होमकुण्ड पु. न. (होमार्थं कुण्डम्) હોમ માટે કુંડ, હોમનો કુંડ.
होमधान्य न. (होमोपयुक्तं धान्यम्) તલ, જવ.
होमधूम पु. (होमजः धूमः) હોમ માટેના અગ્નિનો ધુમાડો.
होमभस्मन् न. (होमस्य भस्म) હોમની ભસ્મ.
होमाग्नि पु. (होमस्य अग्निः) યજ્ઞનો અગ્નિ.
होमि पु. (हु+इन्–मुट् च) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ઘી, પાણી.
होमिन् पु. (होमोस्त्यस्य इनि) હોમ કરનાર.
होम्य त्रि. (होमाय हितम् यत्र) હોમ માટે હિતનું, હોમમાં ઉપયોગી ઘી વિગેરે.
होरा स्त्री. (हु+रन्+टाप्) જ્યોતિષમાં કહેલ યન્ત્ર, રાશિનો અર્ધ ભાગ, હોરા જણાવનારૂં એક શાસ્ત્ર. રેખા.
होलक पु. (हु+विच्–लकति, लक्+अच् कर्म.) ઘાસ વિગેરેથી અર્ધું પાકેલ, શમીધાન્ય.
होलका स्त्री. (हु+विच्, तं लाति, ला+क संज्ञायां कन् पृषो० टाप्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.
होलाका स्त्री. (हु+विच् तं लाति, ला+क संज्ञायां कन्+टाप्) તે નામે એક વસન્તોત્સવ, હોળી–ફાગણ સુદ પુનમ.
होलिका स्त्री. (होलाका–पृषो०) ઉપર પ્રમાણે.
होली स्त्री. (हु+विच्–तं लाति, ला+क–स्त्रियां ङीप्)

સેન, હનુમાન્.

हिडिम्बारि पु. (हिडिम्बस्य अरिः) પાંડવ-ભીમસેન.

हिडिम्बास्वामिन् पु (हिडिम्बायाः स्वामी) ઉપર પ્ર.

हिण्ड् (भ्वा. आ. स. सेट् हिण्डते) જવું, હીંડવું, ભમવું, ભટકવું.

हिण्डन न. (हिण्ड्+भावे ल्युट्) હીંડવું, જવું, ભમવું, ભટકવું, મૈથુન કરવું, રમવું, ખેલવું, લખવું.

हिण्डिक पु. (हिडि+इन्, हिण्डीं कायति, कै+क) જોતિષી, લગ્નાચાર્ય.

हिण्डिर पु. (हिडि+इरन्) સમુદ્ર ફેણ, વંતાકડી, પુરૂષ "रुचक" શબ્દ જુઓ.

हिण्डीपति स्त्री. (हिण्डि-स्त्रियां वा ङीप्) દુર્ગાદેવી.

हिण्डी पु. (हिण्ड्याः पतिः) શિવ.

हिण्डीप्रिय पु. (हिण्ड्याः प्रियः) શિવ.

हिण्डीप्रियतम पु. (हिण्ड्याः प्रियतमः) શિવ.

हिण्डीर पु. (हिण्डते इतस्ततो गच्छति, हिण्ड्+ईरन्) "हिण्डिर" શબ્દ જુઓ.

हिण्डीस्वामिन् पु. (हिण्ड्याः स्वामी) શિવ.

हित त्रि. (हि-गतिप्रेरणे, धा-धारणे+क्त) ગયેલ, પથ્ય, હિતકારક, ઇષ્ટ સાધન, મંગળ, માંગલિક, યોગ્ય, ધારણ કરેલ, શુભ, ઉપકાર કરનાર, સલાહ આપનાર.

हित न. (धा+क्त) મંગળ, કલ્યાણ.

हितक पु. (हितमर्हति, हित+संज्ञायां कन्) બાળક, બચ્ચુ.

हितकर त्रि. (हितं करोति, कृ+अच्) હિત કરનાર.

हितकारिन् त्रि. (हितं करोति, कृ+णिनि) હિત કરનાર.

हितप्रणी पु. (हितं प्रणयति, प्र+नी+क्विप्) ગુપ્તદૂત, છાનો દૂત, છૂપી પોલીસ.

हितवचन न. (हितमुक्तं वचनम्) હિત કહેવું, હિત

તે નામે એક ઔષધિ.

हितैषिन् त्रि. (हित+इष्-णिनि) હિત ઇચ્છનાર.

हितोक्ति स्त्री. (हितस्य उक्तिः) હિત કહેવું, હિત બોલવું, યોગ્ય કહેવું, સારી સલાહ આપવી.

हितोपदेश पु. (हितस्य इष्टसाधनस्य उपदेशः) હિત કહેવું, સારી શીખામણ આપવી, તે નામે એક નીતિગ્રન્થ.

हिन्ताल पु. (हीनस्तालो यस्मात् पृषो.) વૃક્ષવિશેષ.

हिन्दु पु. (हीनं दूषयति, दुष्+डु-पृषो.) ભરતખંડમાં રહેતી જાતિ.

हिन्दोल पु. (हिल्लोल+घञ्-पृषो.) હીંચકો, હીંડોળો, શ્રાવણ સુદમાં કરવાનો એક ઉત્સવ, તે નામે એક રાગ.

हिन्दोलक पु. (हिन्दोल+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે.

हिन्व् (भ्वा. प. स. सेट् हिन्वति) પ્રસન્ન કરવું, ખુશ કરવું.

हिम पु. (हि+मक्) આકાશમાંથી પડેલ જળકણ, ઝાકળ, બરફ, શીતલવૃક્ષ, ચંદન, સુખડ, મોતી, તાજુ માખણ, શીતલ સ્પર્શ, હિમાલય, હેમન્ત ઋતુ, ઠંડીની ઋતુ, કપૂર, ચંદનનું ઝાડ.

हिम त्रि. (,, ,,) શીતળ, થંડું.

हिमक पु. (हिम+संज्ञा. कन्) વિકંકતવૃક્ષ.

हिमकर पु. (हिमः करः किरणो यस्य हिम करोति निषेवणात्, कृ+अच्-वा) ચન્દ્ર, કપૂર.

हिमकिरण पु. (हिमाः किरणाः यस्य) ઉપરપ્રમાણે.

हिमकूट पु. (हिमस्य कूटं यत्र) હિમાલય પર્વત, શિશિર ઋતુ.

हिमगिरि पु. (हिममयो गिरिः) હિમાલય પર્વત.

हिमज त्रि. (हिमाज्जायते, जन्+ड) હિમથી થનાર, હિમાલયમાં થનાર, થંડીમાં થનાર.

हिमज पु. (हिमात् हिमालयात् जायते, जन्+ड) મૈનાક પર્વત.

ह्यस् अव्य. (गतमदः ह्यो-निपा०) ગઈ કાલે.
ह्यस्तन त्रि. (ह्यो-भवं, ह्यस्+भवार्थे टलुयु-तुट् च) ગઈ કાલે હોનાર-થનાર.
ह्यस्तन पु. (,, ,, ,,) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ હ્યસ્તન ભૂતકાળ.
ह्यस्त्य त्रि. (ह्यस्-भवार्थे त्यप्) ગઈ કાલે હોનાર-થનાર.
ह्लग् (भ्वा. पर. स. सेट् ह्लगति) ઢાંકવું.
ह्लद पु. (ह्लादते इति, ह्लाद्+अच् निपा.) અગાધ જલાશય, પાણીનો ધરો, કિરણ.
ह्लदिनी स्त्री. (ह्लदोऽस्त्यस्यां इनि ङीप्) નદી, વિજળી
ह्लप् (चु. उभ. स. सेट् ह्लपयति-ते) ભાષણ કરવું, બોલવું.
ह्लस् (भ्वा. प. स. सेट् ह्लसति) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો, ક્ષીણ થવું, ઓછું થવું, થોડુ થવું, ટુંકા થવું.
ह्लसिमन् पु. (ह्लस्वस्य भावः इमनिच् ह्लसादेशः) ટુંકાઈ, નાનાપણ, ઓછાશ, ક્ષીણતા.
ह्लसिष्ठ त्रि. (अतिशयेन ह्लस्वः इष्ठन् ह्लसादेशः) અતિશય નાનુ, ઘણુજ ટુંકું.
ह्लसीयस् त्रि. (ह्लस्व+ईयसुन् ह्लसादेशः) ઉપરનો અર્થ.
ह्लस्व न. (ह्लस्+वन्) એક જાતનું માપ, લઘુ અક્ષર.
ह्लस्व त्रि. (,,) ઘણુંજ નાનુ, ઘણુજ ટુંકું, ઠીંગણુ, નીચું.
ह्लस्व पु. (ह्लस्+वन्) હ્રસ્વવર્ણ, લઘુ અક્ષર.
ह्लस्वकुश पु. (ह्लस्वश्चासौ कुशश्च) ધોળો દર્ભ, ધોળો દાભ.
ह्लस्वगर्भ पु. (ह्लस्वो गर्भोऽस्य) દર્ભ, દાભ.
ह्लस्वगवेधुका स्त्री. (ह्लस्वा चासौ गवेधुका च) નાગબલા વનસ્પતિ.
ह्लस्वजम्बू स्त्री. (ह्लस्वा चासौ जम्बूश्च) નાનાં જાંબુનું ઝાડ,
ह्लस्वता स्त्री. (ह्लस्वस्य भावः तल्+टाप्) ટુંકાઈ, નાનાપણુ, હ્રસ્વપણુ.
ह्लस्वत्व न. (ह्लस्वस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
ह्लस्वदर्भ पु. (ह्लस्वो दर्भः) ધોળો દાભ.
ह्लस्वदा स्त्री. (ह्लस्वोऽपि दीयते छिद्यते, दो+क+टाप्) સહકી વૃક્ષ.
ह्लस्वपत्रक पु. (ह्लस्वानि पत्राणि यस्य कप्) પહાડી મહુડો.
ह्लस्वपत्रिका स्त्री. (ह्लस्वानि पत्राणि अस्याः, कप्+टाप् अत इत्त्वं) પીપરનું ઝાડ.
ह्लस्वफला स्त्री. (ह्लस्वं फलमस्याः टाप्) એક જાતના જાંબુનું ઝાડ.
ह्लस्वमूल पु. (ह्लस्वं मूलं यस्य) લાલ શેલડી.
ह्लस्वशाखाशिफ पु. (ह्लस्वा शाखा शिफा च यस्य) છોડ, છોડવો.
ह्लस्वा स्त्री. (ह्लस्व+टाप्) જંગલી મગ, નાગ બલા વનસ્પતિ, એક જાતની જાંબુડી.
ह्लस्वाग्नि पु. (ह्लस्वः अग्निरस्मात्) આકડાનું ઝાડ.
ह्लस्वाङ्ग न. (ह्लस्वमङ्गमस्मात्) ટુંકું અંગ, નાનું અંગ.
ह्लाद् (भ्वा. आ. अ. सेट् ह्लादते) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.
ह्लाद पु. (ह्लाद्+भावे घञ्) શબ્દ, અવાજ, હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર પ્રહ્લાદ.
ह्लाद त्रि. (ह्लाद्+अच्) શબ્દ કરનાર, અવાજ કરનાર.
ह्लादिन् त्रि. (ह्लाद्+णिनि) શબ્દવાળુ, અવાજવાળુ, શબ્દ કરતુ, અવાજ કરતું.
ह्लादिनी स्त्री. (ह्लादिन्+स्त्रियां ङीप्) નદી, વીજળી, વજ્ર.
ह्लास पु. (ह्लस्+भावे घञ्) ક્ષીણતા, ઓછાશ, ઓછા થવું, શબ્દ.
ह्रिणी (कण्ड्वा. आ. अ. सेट् ह्रिणीयते) લાજવું, શરમાવું.
ह्रिणीया स्त्री. (ह्रिणी+यक्-भावे-अ+टाप्) લાજ, શરમ, [ह्रिणिया]
ह्रित न. (ह्रीत-पृषो.) ભાગ.
ह्रिबेर न. (ह्रिये लज्जायै वेरमङ्गमस्य क्षुद्रत्वात् पृषो.) સુગન્ધીવાળો-ખસ.
ह्रिबेल न. (ह्रिबेर-रस्य लः पृषो.) ઉપર પ્રમાણે.
ह्री (जु. प. अ. अनिट् जिह्रेति) લાજવુ, શરમાવું.
ह्री स्त्री. લાજ, શરમ.
ह्रीका स्त्री. (ह्री+कक्+टाप्) ત્રાસ, ભય, લાજ, શરમ.

हिमदुग्धा स्त्री. (हिमवीर्यकरं दुग्धमस्याः) क्षीरिणीनो वेलो.

हिमदुर्दिन न. (हिमहेतुकं दुर्दिनम् शाक.) ઝાકળથી ઝાંખો થયેલો દિવસ.

हिमद्युति पु. (हिमा द्युतिर्यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

हिमद्रुम पु. (हिमश्चासौ द्रुमश्च) લીંબડાનું ઝાડ.

हिमपर्वत पु. (हिमस्य पर्वतः) હિમાલય પર્વત.

हिमप्रस्थ पु. (हिमः शीतलः प्रस्थो यस्य) હિમાલય પર્વત.

हिमवत् पु. (हिमानि प्राचुर्येण सन्त्यस्य, मतुप् मस्य वः) હિમાલય પર્વત.

हिमवत्तनय पु. (हिमवतः तनयः) મૈનાક પર્વત.

हिमवत्तनया स्त्री. (हिमवतः तनया) પાર્વતી, ગંગા.

हिमवत्तनुज पु. (हिमवतः तनुजः) મૈનાક પર્વત.

हिमवत्तनुजा स्त्री. (हिमवतः तनुजा) પાર્વતી, ગંગા.

हिमवत्पुत्र पु. (हिमवतः पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

हिमवत्पुत्री स्त्री. (हिमवतः पुत्री) પાર્વતી, ગંગા.

हिमवत्सुत पु. (हिमवतः सुतः) મૈનાક પર્વત.

हिमवत्सुता स्त्री. (हिमवतः सुता) પાર્વતી, ગંગા.

हिमवत्सूनु पु. (हिमवतः सूनुः) મૈનાક પર્વત.

हिमवत्सूनू स्त्री. (हिमवतः सूनू) પાર્વતી, ગંગા.

हिमवालुक पु. (हिममयी वालुकेव अंशो यस्य) કપૂર.

हिमवालुका स्त्री. (हिमस्य वालुकेव) કપૂર.

हिमशर्करा स्त्री. (हिमस्य शर्करेव) ''यावनाल''–એક જાતનું ધાન્ય.

हिमशैल पु. (हिम प्रधानः शैलः) હિમાલય પર્વત.

हिमशैलज त्रि. (हिमशैलाज्जायते, जन्+ड) હિમાલયમાં થનાર.

हिमशैलजा स्त्री. (हिमशैलाज्जायते, जन्+ड+टाप्) પાર્વતી, ગંગા.

हिमशैलतनय पु (हिमशैलस्य तनयः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलतनया स्त्री. (हिमशैलस्य तनया) પાર્વતી, ગંગા,

हिमशैलतनुज पु. (हिमशैलस्य तनुजः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलतनुजा स्त्री. (हिमशैलस्य तनुजा) પાર્વતી, ગંગા.

हिमशैलतनूज पु. (हिमशैलस्य तनूजः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलतनूजा स्त्री. (हिमशैलस्य तनूजा) પાર્વતી, ગંગા,

हिमशैलपुत्र पु. (हिमशैलस्य पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलपुत्री स्त्री. (हिमशैलस्य पुत्री) પાર્વતી, ગંગા.

हिमशैलसुत पु. (हिमशैलस्य सुतः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलसुता स्त्री. (हिमशैलस्य सुता) પાર્વતી, ગંગા.

हिमशैलसूनु पु. (हिमशैलस्य सूनुः) મૈનાક પર્વત.

हिमशैलसूनू स्त्री. (हिमशैलस्य सूनूः)પાર્વતી,ગંગા.

हिमश्रय पु. (हिमं श्रयति, श्रि+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર.

हिमसंहति स्त्री. (हिमस्य संहतिः) હિમનો સમૂહ, બરફનો સમૂહ.

हिमहासक पु. (हिमं हसति, शीतवीर्य्यत्वात्, हस्+ण्वुल्) હિન્તાલ વૃક્ષ.

हिमा स्त्री. (हिम+अर्श० अच्+टाप्) નાની એલચી, નાગરમોથ, ભદ્રમોથ, રેણુકા નામે એક ગન્ધ દ્રવ્ય.

हिमांशु पु. (हिमा अंशवो यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

हिमांश्वभिख्य न. (हिमांशोरिवाभिख्या शोभा यस्य) રૂપું.

हिमागम पु. (हिमस्य आगमः) હેમન્ત ઋતુ.

हिमाद्रि पु. (हिमस्य अद्रिः) હિમાલય પર્વત.

हिमाद्रिज पु. (हिमाद्रेर्जायते, जन्+ड)મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रिजा स्त्री. (हिमाद्रेर्जायते, जन्+ड+टाप्) પાર્વતી, ગંગા, ક્ષીરિણી લતા.

हिमाद्रितनय पु. (हिमाद्रेस्तनयः) મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रितनया स्त्री. (हिमाद्रेस्तनया) પાર્વતી,ગંગા.

हिमाद्रितनुज पु. (हिमाद्रेस्तनुजः) મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रितनुजा स्त्री (हिमाद्रेस्तनुजा) પાર્વતી, ગંગા.

हिमाद्रिपुत्र पु. (हिमाद्रेः पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रिपुत्री स्त्री. (हिमाद्रेः पुत्री) પાર્વતી, ગંગા.

हिमाद्रिसुत पु. (हिमाद्रेः सुतः) મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रिसुता स्त्री. (हिमाद्रेः सुता) પાર્વતી, ગંગા.

हिमाद्रिसूनु पु. (हिमाद्रेः सूनुः) મૈનાક પર્વત.

हिमाद्रिसूनू स्त्री. (हिमाद्रेः सूनू) પાર્વતી, ગંગા.

हिमानी स्त्री. (हिमानां संहतिः हिम+ङीए आनुकुच) હિમનો સમૂહ, બરફનો સમૂહ.

ह्रीकु त्रि (ह्री+उन् कुकुच) લાજેલ, શરમાયેલ.

ह्रीकु पु. (ह्री+कुक्) સ્નાન કરવું, ડુબવું, લાખ, કલાઈ, સીસું.

ह्रीच्छ् (भ्वा. प. स. सेट् ह्रीच्छति) લાજવું, શરમાવું.

ह्रीजित त्रि. (ह्रिया जितः) શરમાળ, શરમથી જીતાયેલ, લાજવાળું.

ह्रीण त्रि. (ह्री+क्त वा तस्य नः) શરમાયેલ, શરમ પામેલ, લાજેલ.

ह्रीत त्रि. (ह्री+कर्मणि क्त) ઉપર પ્રમાણે.

ह्रीबेर न. (ह्रिये लज्जायै वेरमङ्गमस्य पृषो. वस्य बः) સુગન્ધીવાળો ખસ.

ह्रीबेल न. (,, ,, पृषो. रस्य लः) ઉપર પ્રમાણે.

ह्रीमत् त्रि. (ह्री+अस्त्यर्थे मतुप्) લાજવાળું, શરમવાળું, શરમાળ.

ह्रीवेर न. (ह्रिये लज्जायै वेरमङ्गमस्य) સુગન્ધીવાળો-ખસ.

ह्रीवेरक न. (ह्रीवेर+ संज्ञा. कन्) સુગન્ધી વાળો-ખસ.

हुड् (भ्वा. आ. स. सेट् हुडते) જવું.

हूड् (भ्वा. आ. स. सेट् हूडते) જવું.

ह्रेप् (भ्वा. आ. स. सेट् ह्रेपते) જવું.

ह्रेपण न. (ह्रेप्+भावे ल्युट्) શરમાવવું, લજાવવું, લાજ પમાડવી, સ્પર્ધા કરવી, હરીફાઈ કરવી, સરસાઈ કરવી.

ह्रेष् (भ्वा. आ. सेट् ह्रेषते) ઘોડાનું હણહણવું, अक. સરકવું, ખસવું, જવું, सक.

ह्रेषा स्त्री. (ह्रेष्+भावे अ+टाप्) ઘોડાનો શબ્દ, ઘોડાનો હણહણાટ.

ह्रौड् (भ्वा. आ. स. सेट् ह्रौडते) ગમન કરવું, જવું.

ह्लग् (भ्वा. प. स. सेट् ह्लगति) ઢાંકવું.

ह्लप् (चु. उ. द्वि. सेट् ह्लपयति ते) ભાષણ કરવું, બોલવું.

ह्लस् (भ्वा. प. अ. सेट् ह्लसति) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

ह्लाद् (भ्वा. आ. सेट् ह्लादते) અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો, अक. ખુશ કરવું सक. आ.+ह्लाद्-आह्लादते આનંદ પમાડવો.

ह्लाद पु. (ह्लाद्+अच्) હર્ષ, આનંદ, શબ્દ, અવાજ.

ह्लादन न. (ह्लाद+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

ह्लादिन् त्रि. (ह्लाद+णिनि) હર્ષ પમાડનાર, ખુશ થનાર, હર્ષ વાળું, આનંદી, શબ્દ વાળું, શબ્દ કરનાર.

ह्लादिनी स्त्री. (ह्लाद+इनि+ङीप्) વિજળી, વજ્ર, ઇશ્વરની એક શક્તિ.

ह्वल् (भ्वा. प. स. सेट् ह्वलति) ચાલવું, હાલવું, જવું.

ह्वान न. (ह्वे+ल्युट्) શબ્દ, અવાજ, બોલાવવું.

ह्वृ (भ्वा. प. स. अनिट् ह्वरति) કુટિલ કરવું, વાંકું કરવું.

ह्वे (भ्वा. उभ. अनिट् ह्वयति) સ્પર્ધા કરવી, હરિફાઇ કરવી, સરસાઈ કરવી, શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો अक. બોલાવવું, પૂછવું, [માંગવું स. आत्म.] સ્પર્ધા કરવી, બોલાવવું, આમંત્રણ કરવું, ચેલેંજમાં બોલાવવું, આમંત્રણ કરવું, હોડ બકવી.

शब्दरत्नमहोदधिः समाप्तः ॥

हिमाब्ज न. (हिमे हेमन्ते जातं अब्जम्) ઠંડીના વખતમાં થનારૂં કમળ.

हिमाराति पु. (हिमस्य अरातिः) સૂર્ય, અગ્નિ, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.

हिमालय पु. (हिमस्य आलयः) હિમાલય પર્વત, ધોળા ખેરનું ઝાડ.

हिमालयज पु. (हिमालयाज्जायते, जन्+ड) મૈનાક પર્વત.

हिमालयजा स्त्री. (हिमालयाज्जायते, जन्+ड+टाप्) પાર્વતી, ગંગા.

हिमालयतनय पु. (हिमालयस्य तनयः) મૈનાક પર્વત.

हिमालयतनया स्त्री. (हिमालयस्य तनया) પાર્વતી, ગંગા.

हिमालयतनुज पु. (हिमालयस्य तनुजः) મૈનાક પર્વત.

हिमालयतनुजा स्त्री. (हिमालयस्य तनुजा) પાર્વતી, ગંગા.

हिमालयपुत्र पु. (हिमालयस्य पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

हिमालयपुत्री स्त्री. (हिमालयस्य पुत्री)પાર્વતી,ગંગા,

हिमालयसुत पु. (हिमालयस्य सुतः) મૈનાક પર્વત.

हिमालयसुता स्त्री. (हिमालयस्य सुता) પાર્વતી, ગંગા.

हिमालयसूनु पु. (हिमालयस्य सूनुः) મૈનાક પર્વત.

हिमालयसूनू स्त्री. (हिमालयस्य सूनू) પાર્વતી, ગંગા.

हिमालया स्त्री. (हिमस्य शीतस्य आलयो यस्यां) ભૂમિ આંબળીનું ઝાડ.

हिमावती स्त्री. (हिमं हिमवीर्य्यं विद्यतेऽस्य सेवने मतुप् मस्य वः ङीप् संज्ञा. दीर्घः) સોનામુખી.

हिमाश्रया स्त्री. (हिमं हिमवीर्य्यमाश्रयति, आ+श्रि–अच्+टाप्) સ્વર્ણ જીવન્તી વનસ્પતિ.

हिमाह्व पु. (हिम इति आह्वा यस्य) કપૂર.

हिमोद्भव त्रि. (हिमे उद्भवो यस्य) હિમમાં ઉત્પન્ન થનાર, ઠંડીમાં ઉત્પન્ન થનાર.

हिमोद्भवा स्त्री. (हिमे तत्प्रधानस्थाने उद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) શઠી–કચૂરો–વનસ્પતિ.

हिरण न. (हृ+ल्युट्+निपा.) વીર્ય, સોનું, કોડી, શંખલું, પારો.

हिरण्मय त्रि. (हिरण्यात्मकम् मयट्–निपा.) સોનાનું, સોનામય.

हिरण्मय न. (,, ,,) જંબુદ્વિપમાં એક ખંડ.

हिरण्मय पु. (हिरण्यात्मकम्–मयट्–नि.) બ્રહ્મા.

हिरण्मयी स्त्री. (हिरण्यात्मका, मयट्+नि.+ङीप्) સોનાની પ્રતિમા.

हिरण्य न. (हिरणमेव स्वार्थे यत्) સોનું, ધંતુરો, વીર્ય, દ્રવ્ય, કોડી, રૂપું, એક જાતનું માપ, ધન, અકુપ્ય અક્ષય, અખૂટ.

हिरण्यकशिपु पु. તે નામે એક દૈત્ય.

हिरण्यकशिपुज पु. (हिरण्यकशिपोर्जायते, जन्+ड) વિષ્ણુભક્ત પ્રહ્‌લાદ.

हिरण्यकशिपुतनय पु. (हिरण्यकशिपोः तनयः) ઉપર પ્રમાણે.

हिरण्यकशिपुतनुज पु. (हिरण्यकशिपोः तनुजः) વિષ્ણુભક્ત પ્રહ્‌લાદ.

हिरण्यकशिपुनिषूदन पु. (हिरण्यकशिपुं निषूदयति, नि+सूद+ल्यु) વિષ્ણુ

हिरण्यकशिपुपुत्र पु. (हिरण्यकशिपोः पुत्रः)પ્રહ્‌લાદ.

हिरण्यकशिपुसुत पु. (हिरण्यकशिपोः सुतः)વિષ્ણુભક્ત પ્રહ્‌લાદ.

हिरण्यकशिपुसूनु पु. (हिरण्यकशिपोः सूनुः) ઉપર પ્રમાણે.

हिरण्यकशिपुहन् पु. (हिरण्यकशिपुं हन्ति, हन्+क्विप) વિષ્ણુ

नमस्य) બ્રહ્મા, સૂર્યમંડળનો અધિષ્ઠાયક દેવ.

हिरण्यद पु. (हिरण्यं ददाति, दा+क) સમુદ્ર.

हिरण्यद त्रि. (हिरण्यं ददाति, दा+क) સોનું આપનાર, રૂપું આપનાર, ધન આપનાર.

हिरण्यदा स्त्री. (हिरण्यं ददाति, दा+क+टाप्) પૃથ્વી.

हिरण्यनाभ पु. (हिरण्यं नाभौ यस्य अच् समा.) મૈનાક પર્વત.

हिरण्यवाह पु. (हिरण्यं वाहयति प्रापयति, भक्तान्, वाह्+अच्) મહાદેવ, શોણ નામે એક નદી.

हिरण्मय त्रि. (हिरण्यस्य विकारः, तदात्मकं वा मयट् वेदे निपातनात् मलोपः) સોનાનું, સોનામય, સોનાનો વિકાર.

हिरण्मय पु. (हिरण्य+मयट् वेदे निपा. मलोपः) સૂર્યમંડળનો અધિષ્ઠાયક દેવ.

हिरण्यरेतस् पु. (हिरण्यं रेतो यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, શિવ.

हिरण्यवर्ण त्रि. (हिरण्यवत् वर्णो यस्य) સોના જેવા રંગનું, રૂપા જેવા રંગનું.

हिरण्यवर्णा स्त्री. (हिरण्यस्येव वर्णो यस्याः) તે નામે એક નદી.

हिरण्यबाहु पु. (हिरण्यवर्णो बाहुरिव वा यस्य) મહાદેવ, શોણ નામે એક નદી.

हिरण्याक्ष पु. (हिरण्यवत् पीते अक्षिणी यस्य अच् समा.) તે નામે એક દૈત્ય.

हिरण्याश्व पु. (हिरण्यनिर्मितोऽश्वः) દાન માટે કલ્પેલો સોનાનો કે રૂપાનો ઘોડો.

हिरण्याश्वरथ पु. (हिरण्येन निर्मितोऽश्वः तद्युक्तरथो यस्मिन्) દાન માટે કલ્પેલા સોનાના કે રૂપાના ઘોડા સાથે રથનું દાન.

हिरण्याश्वरथ न. (हिरण्येन निर्मितोऽश्वः तद्युक्तरथो यत्र) દાન માટે કલ્પેલા સોનાના કે રૂપાના ઘોડા સહિત રથનું દાન.

हिरुक् अव्य. (हि+बा. उकिक्-रुट् च) વિના, સિવાય, વર્જવું, ત્યાગ, મધ્યે, વચ્ચે, સામીપ્ય, સમીપપણું, અધમ, નીચ, હલકું.

हिल् (तुदा. प. अक. सेट् हिलति) હાવભાવ કરવો.

हिलमोचि स्त्री. (हिल्+क+मुच्+इन्-कर्म०) એક જાતનું શાક.

हिलमोचिका स्त्री. (हिलमोचि+स्वार्थे कप्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

हिलमोची स्त्री. (हिलमोचि+वा ङीप्) એક જાતનું શાક.

हिल्ल पु. (हिल्+लक्) એક જાતનું પક્ષી-લક્કડકુટ.

हिल्ली स्त्री. (हिल्ल+स्त्रियां जाति-ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

हिल्लोल् (चु. उभ. स. सेट् हिल्लोलयति-ते) હીંચોળવું, ડોલાવવું.

हिल्लोल पु. (हिल्लोल्+अच्) તરંગ, મોજું, એક જાતનો રતિબન્ધ-મૈથુન પ્રકાર, ડોલવું, હીંચવું, હીંચોળવું.

हिल्वला स्त्री. (इल्वल+पृषो.) મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર ઉપરના પાંચ તારાઓ.

हिंस् (चु. उभ. स. सेट् हिंसयति-ते) વધ કરવો, હિંસા કરવી, ઠાર કરવું.

हिहि अव्य. હર્ષમાં, વિસ્મયમાં, તથા શોકમાં વપરાય છે.

ही अव्य. (हि+डी) વિસ્મયમાં, દુઃખમાં, ખેદમાં, શોકમાં, હેતુમાં-વપરાય છે.

हीन त्रि. (हा+क्त तस्य नः ईत्वं) ઓછું, હલકું, નિંદવા લાયક, અધમ, નીચ, તજેલું, છોડેલું.

हीनवादिन् पु. (हीनं वदतीति, वद्+णिनि) એક જાતનો હલકો વાદી.

"पूर्ववादं परित्यज्य योऽन्यमालम्बते पुनः
वादसंक्रमणाज्ज्ञेयो हीनवादी स वै नरः" हेमच०

हीनवादिन् त्रि. (हिनं वदति, वद्+णिनि) હલકું બોલનાર, ઓછું બોલનાર, મુંગું

हीनसेवन न. (हीनस्य सेवनम्) હલકાની સેવા, નીચની સેવા.

हीनसेवा स्त्री. (हीनस्य सेवा) ઉપર પ્રમાણે.

हीनाङ्ग त्रि. (हीनं अङ्गं यस्य) હલકા અંગવાળું, ઓછા અંગવાળું, ખોડખાપણવાળું.

हीनाङ्गी स्त्री. (हीनं अङ्गं यस्याः ङीप्) એક જાતની પીપર.

हीन्ताल पु. (हीनस्तालो यस्मात् पृषो.) હિંતાલવૃક્ષ.

हीर न. (हृ+क-नि.) વજ્ર, હીરો.

हीर पु. (हृ+क-नि.) શિવ, સર્પ, હાર, સિંહ.

हीरक न. (हीर+स्वार्थे क) હીરો.

हीरा स्त्री. (हीर+स्त्रियां टाप्) લક્ષ્મી, કીડી, કાશ્મરી.

हीराङ्ग पु. (हीरमिव दृढमङ्गमस्य) ઇન્દ્રનુ વજ્ર.

हील न. (ही-विस्मयं लाति, ला+क) વીર્ય, પારો.

हीलुक न. (हिल्+उक. पृषो.) એક જાતનો દારૂ.

हीही अव्य. (ही+द्वित्वम्) હર્ષમાં, વિસ્મયમાં, શોકમાં વપરાય છે.

हु (जुहो. प. स. अनिट् जुहोति) હોમ કરવો, ખાવું, યજ્ઞ કરવો, પ્રસન્ન કરવું.

हुङ्कार पु. (हुमित्यव्यक्तशब्दस्यकारः, कृ+घञ्) "હું" એવો અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો, ક્રોધથી હુંકારો કરવો, ત્રાડુકીને બોલવુ, છણકો કરવો.

हुङ्कृत न. (हुमित्यव्यक्तशब्दं क्रियते स्म, कृ+कर्मणि क्त) ઉપર પ્રમાણે.

हुङ्कृति स्त्री. (हुम्–कृ+भावे क्तिन्) "हुंकार" શબ્દ જુઓ.

हुड् (तु. प. सेट् हुडति) ઢગલો કરવો, એકઠું કરવું सक. ન્હાવું, સ્નાન કરવું. ડુબવું, ડુબકી ખાવી. अक.

हुण्डी स्त्री. (हुण्ड+स्त्रियां जाति. ङीप्) વાઘેણ, ગામમાં રહેતી ભુંડણી, રાક્ષસણી.

हुत त्रि. (हु+कर्मणि क्त) હોમેલ, હવન, કરેલ, દેવતાને ઉદ્દેશી મંત્રોચ્ચારપૂર્વક અગ્નિમાં હોમેલ ઘી વિગેરે.

हुत न. (हु+भावे क्त) હવન, હોમ.

हुतभुज् पु. (हुतं मन्त्रेण प्रक्षिप्तं घृतादि भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

हुतवह पु. (हुतं घृतादिकं वहति प्रापयति देवान् प्रीत्यर्थम् वह्+अच्) ઉપર પ્રમાણે.

हुताश पु. (हुतमश्नाति, अश्+अच्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

हुताशन पु. (हुतमश्नाति, अश्+ल्यु) ઉપરનો અર્થ.

हुताशनी स्त्री. (हुताशनस्तद्दीपनमस्त्यस्याः, अच्+गौ० ङीप्) હોળી, ફાગણ શુદ પુનમ.

हुम् अव्य. (हु+डुमि) સ્મરણમાં, પ્રશ્નમાં, અનુજ્ઞામાં, નિવારણમાં વપરાય છે.

हुर्च्छ् (भ्वा. प. स. सेट् हूर्च्छति) કુટિલતા કરવી, વાંકાઈ કરવી, આડાઇ કરવી.

हुल् (भ्वा. प. स. सेट् होलति) હણવું, અથડાવું, ઢાંકવું, ઢાંકવું

નમાં વપરાય છે.

हूर्च्छन न. (हुर्च्+ल्युट्) વક્રતા કરવી, વાંકાઇ કરવી, વાંકુ થવું.

हूरव पु. (हू इति रवो यस्य) શિયાળ.

हूरवी स्त्री. (हूरव+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળવી.

हूहु पु. (ह्वे+डु+निपा. पृषो.) તે નામે એક ગન્ધર્વ.

हृ (भ्वा. उभ. द्वि. अनिट् हरति-ते) હરણ કરવું, લઇ જવું, હરી લેવું, ચોરવું, अनु+हृ-अनुहरति-સમાનતા કરવી, સરખુ કરવું, અનુકરણ કરવું,નકલ કરવી, अप+हृ-अपहरति-દૂર કરવું, ખસેડવું, ચોરવું, अभि+हृ-अभिहरति-સામેથી હરવું, સામે થઇને હરવું, सम्+अभि+हृ-समभिहरति-પુનઃ પુનઃ સંપાદન કરવું, વારંવાર પ્રાપ્ત કરવું, अभि+अव+हृ-अभ्यवहरति-ભોજન કરવું, सम्+अभि+वि+आ-समभिव्याहरति-સામીપ્ય સંબન્ધ સંપાદન કરવો, નજદીક કરવું, अव+हृ-अवहरति-દૂર કરવું, वि+अव+हृ-व्यवहरति-વિવાદ કરવો, સ્નાન-ભોજન વગેરેથી સંસર્ગ કરવો, ઉપભોગ કરવો, आ+हृ-आहरति-ભોજન કરવું, જુદાજુદા સ્થાને રહેલાંને એક સ્થળે ગોઠવવું, अधि+आ+हृ-अध्याहरति-તર્ક કરવો, ઉપરથી લેવું, અધ્યાહાર કરવો, अभि+हृ-अभिहरति-સામેથી લેવું, સામેથી હરવું, उद्+हृ-उद्धरति-દૃષ્ટાન્તરૂપે મૂકવું-સ્થાપવું, દૃષ્ટાન્ત કહેવું, प्रति+उद्+आ+हृ-प्रत्युदाहरति-વિરૂદ્ધ દાખલો કહેવો, સામુ ઉદાહરણ આપવું, परि+आ+हृ-पर्याहरति-ચોતરફ આણવું, प्रति+आ+हृ-प्रत्याहरति-સંક્ષેપ કરવો,ટુંકાવવું,એકથી અનેકનું ગ્રહણ કરવું, વિષયોથી ઇન્દ્રિયો તથા મનને પાછું ખેંચવું-વાળી લેવું, वि+आ+हृ-व्याहरति-કથન કરવું, કહેવું, બોલવું, सम्+आ+हृ-समाहरति-સંગ્રહ કરવો, એકઠુ કરવું, જુદાજુદા સ્થળે રહેલાને એક સ્થળે સ્થાપવું, उद्+हृ-उद्धरति-ઉદ્ધાર કરવો, ઉંચે કરી તોળવું, ઉંચે ફેંકવું, प्रति+उद्+हृ-प्रत्युद्धरति-પ્રતિકૂળરૂપે કે વિરૂદ્ધરૂપે-ઉંચે કરવું, उप+हृ-उपहरति-ભેટ આપવી, નજરાણું કરવું, प्रति+उप+हृ-प्रत्युपहरति-સામેથી ભેટણું કરવું, नि+हृ-निहरति-અત્યન્ત હરણ કરવું, હીમનું ઝરવું, निस्+हृ-निर्हरति-બહાર કાઢવું, બહિષ્કાર કરવો, દૂર કરવું, ખસેડવું, निर्+हृ-निर्हरति-બહાર કાઢવું, દૂર કરવું, परि+हृ-परिहरति-દોષ વિગેરે દૂર કરવા, प्र+हृ-प्रहरति-પ્રહાર કરવો, મારવું, प्रति-प्र+हृ-प्रतिप्रहरति-સામેથી પ્રહાર કરવો, प्रति+हृ-प्रतिहरति-દરેકનું હરણ કરવું, સામેથી હરણ કરવું, वि+हृ-विहरति-વિહાર કરવો, જૂદાજૂદા દેશોમાં જવા વિગેરે સંતોષ માટે વ્યાપાર કરવો, वि+अति+हृ-व्यतिहरति-પરસ્પર એક જાતીય ક્રિયા કરવી, सम्+हृ-संहरति-સંહાર કરવો, મારી નાંખવુ उप+सम्+हृ-उपसंहरति-ઉપસંહાર કરવો, આયુક્રિયાનો અંત આણવો.

हृ (जु. प. स. अनिट् वैदिकः जहर्त्ति) બળાત્કારથી હરી લેવું, જોરજુલમથી લઈ લેવું.

हृच्छय पु. (हृदि शेते, शी+अच्) કામદેવ.

हृच्छय त्रि. (,, ,, ,,) હૃદયમાં રહેનાર-હોનાર.

हृच्छूल न. (हृदयजातं शूलम् हृदादेशः) હૃદયમાં નીકળતું શૂળ-એક જાતનો શૂળનો રોગ.

हृणी (कण्वा. आ. अ. सेट् हृणीयते) લાજવું,શરમાવું

हृणीया स्त्री. (हृणीय+भावे अ+टाप्) લાજ, શરમ, નિંદા.

हृत् त्रि. (हृ+क्विप्-तुक् च) મનોહર, સુંદર, હરણ કરનાર, લઈ જનાર.

हृत् न. (,, ,, ,,) હૃદય, મન.

हृत त्रि. (हृ+कर्मणि क्त) હરણ કરેલ,એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ જવાયેલ, વહેંચેલ.

हृतसर्वस्व त्रि. (हृतं सर्वस्वं यस्य) જેનું સર્વસ્વ હરાઇ ગયું હોય તે.

हृत्कम्प पु. (हृदयस्य कम्पः हृदादेशः) હૃદયનો કંપ, ભય વિગેરેથી હૃદયનું ધડકવું.

हृत्पिण्ड न. (हृदयमेव पिण्डम्) હૃદય, મન.

हृत्स्थ त्रि. (हृदये तिष्ठति, स्था+क) હૃદયમાં રહેનાર.

हृत्स्थित त्रि. (हृदये स्थितः हृदादेशः) હૃદયમાં રહેલ.

हृद् त्रि. (हृ+क्विप्-तुक् च दत्त्वं) હરનાર,લઈ જનાર

हृद् न. (,, ,, ,,) હૃદય, મન.

हृदय न. (हृ+क्यन् दुक् च) મન, હૃદય, અંતઃકરણ, છાતી, પરબ્રહ્મ-પરમાત્મા.

हृदयग्रन्थि पु. (हृदयस्य ग्रन्थिः) હૃદયમાં રહેલ અજ્ઞાનરૂપ સંસારબન્ધ.

हृदयङ्गम त्रि. (हृदयं गच्छति,गम्+ख-मुम् च) યુક્તિ-યુક્ત, મનોહર, સુંદર, હૃદયને ગમે તેવું.

हृदयङ्गमता स्त्री. (हृदयङ्गमस्य भावः, तल्+टाप्) મનો-હરતા,સુંદરતા, હૃદયને આકર્ષનારપણું, વાણીનો ગુણ.

हृदयवत् त्रि. (हृदयमस्यास्ति मतुप् मस्य वः) હૃદય-વાળું, સારા મનવાળું, ઉદાર મનનું.

हृदयस्थान न. (हृदयस्य स्थानम्) હૃદયનું સ્થાન, મનનું સ્થાન, છાતી.

हृदयालु त्रि. (प्रशस्तहृदयमस्यास्ति, हृदय+आलुच्) શ્રેષ્ઠ મનવાળું, ઉત્તમ હૃદયવાળું, વિદ્વાન, જ્ઞાની.

हृदयिक त्रि. (प्रशस्तं हृदयं मनोऽस्त्यस्य ठन्) ઉત્તમ મનવાળું, શ્રેષ્ઠ ચિત્તવાળું.

हृदयिन् त्रि. (प्रशस्तं हृदयमस्यास्तीति, इनि)ઉપર પ્ર.

हृदयेश पु. (हृदयस्य ईशः) ભરથાર, ધણી, પતિ.

हृदयेशा स्त्री. (हृदयस्य ईशा) પત્ની, ભાર્યા, સ્ત્રી.

हृदामय पु. (हृदयस्य आमयः हृदादेशः) હૃદયનો એક જાતનો રોગ.

हृदावर्त पु. (हृदिस्थः आवर्तः) ઘોડાની છાતિ ઉપર રહેલ રૂંવાટાની ગોળ નિશાની.

हृद्य पु. વશીકરણ એક મંત્ર.

हृद्यगन्ध न. (हृद्यो गन्धोऽस्य) એક જાતનું દ

हृद्यगन्ध पु. (हृद्यो गन्धोऽस्य) બીલીનું ઝાડ.

हृद्यगन्धा स्त्री. (हृद्यो गन्धोऽस्याः टाप्) જુઇ • ફૂલ ઝાડ.

हृद्यगन्धि न. (हृद्यो गन्धोऽस्य इत् समा०) કે જાતનું છડું.

हृद्रोग पु. (हृदयस्य रोगः हृदादेशः) એક જાત હૃદયનો રોગ.

हृद्रोगवैरिन् पु. (हृद्रोगस्य वैरी) અર્જુન વૃક્ષ-સાદડાનું ઝાડ.

हृद्वण्टक पु. (हृदो वण्टकः) પેટ.

हृल्लास पु. (हृदयस्य लासो यत्र) હેડકી.

हृल्लेख पु. (हृदयं लिखति स्पृशति, लिख्+अ हृदादेश જ્ઞાન, તર્ક, તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મંત્ર, હર્ષ, શોક

हृल्लेखा स्त्री. (हृदयं लिखति स्पृशति, लिख्+अ+टा हृदादेशः) હૃદયની ઉત્કંઠા, આનંદ, હર્ષ. શોક.

हृष् (भ्वा. प. अ. सेट् हर्षति) હર્ષ પામવો,હરખાવું

हृष् (दिवा. प. अ. सेट् हृष्यति) ઉપરનો અર્થ.

हृष् (भ्वा. प. अ. सेट् हर्षति) મિથ્યા કરવું.

दुःसक्थि त्रि. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.
दुःसन्धान त्रि. (दुःखेन संधीयतेऽसौ) મુશ્કેલાઇથી એકઠું કરવા યોગ્ય, દુઃખે કરી સંધિ કરવા લાયક, यथा—"दुःसन्धानश्च दुर्जनो भवति" हितोपदेशे
दुःसम त्रि. (दुष्टं सममत्र) ગેરવાજબી, અયોગ્ય.
दुःसह त्रि. (दुःखेन सह्यतेऽसौ खल्) મુશ્કેલાઇથી ખમાય તેવું, મુશ્કેલાઇથી સહન થાય તેવું. यथा—"भवत्यनिष्टादपि नाम दुःसहात्" कुमारसंभवे.
दुःसहा स्त्री. (,, ,,) નાગદમની.
दुःसाध त्रि. (दुःखेन साध्यतेऽसौ खल्) દુઃખથી સાધી શકાય તેવું.
दुःसाधिन् त्रि. (दुष्टं साधयति साधि+णिनि) દુષ્ટ સાધક.
दुःसाधिन् पु. (,, ,,) દ્વારપાલ, પહેરગીર.
दुःसाध्य त्रि. (दुःखेन साध्यम् साध्+ण्यत्) દુઃખથી સધાય તેવું, મુશ્કેલાઇથી પુરૂં થાય એવું.
दुःस्त्री स्त्री. (दुष्टा स्त्री) દુષ્ટા સ્ત્રી, નઠારી સ્ત્રી.
दुःस्त्रीता स्त्री. (दुष्टस्त्रियाः भावः तल् टाप्) દુષ્ટ સ્ત્રી-પણું.
दुःस्त्रीत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.
दुःस्थ त्रि. (दुष्टं तिष्ठति स्था+क) કંગાલ, ગરીબ, બુદ્ધ, દુર્ગત, ખરાબ સ્થિતિવાળું, દુષ્ટ રીતે રહેવું, મૂર્ખ, અજાણ્યું, દુર્દશામાં આવેલું.
दुःस्थिति स्त्री. (दुष्टा स्थितिः) ખરાબ સ્થિતિ, દુર્ગતિ, દુષ્ટ સ્થિતિ.
दुःस्पर्श त्रि. (दुःखेन स्पृश्यतेऽसौ दुर्+ स्पृश् कर्मणि खल्) મુશ્કેલાઇથી અડકાય એવું, અડકવાને અયોગ્ય, દુઃખે કરીને સ્પર્શ કરી શકાય તેવું.
दुःस्पर्शा स्त्री. (,, ,, खल्+टाप्-च) વનસ્પતિ ભોરીંગણી, વનસ્પતિ ધમાસો, આકાશવલ્લી–આકાશની વેલ, કંટકારી લતા, કપિકચ્છુ–કવચ
दुःस्फोट पु. (दुष्टं स्फोटयति स्फुट्+अच्) ખરાબ ફોલ્લો, ખરાબ વ્રણ, એક જાતનું હથિઆર.
दुःस्वप्न पु. (दुष्टः स्वप्नः) ખરાબ સ્વપ્ન.
दुकूल न. (दुष्टं कूलति कूल्+आवरणे क) રેશમી વસ્ત્ર, सैकतमिव" जीव. न. काव्ये
दुगूल न. (दुकूल पृषोदरादित्वासाधुः) અર્થ.
दुग्ध न. (दुह्यते स्म दुह्+कर्मणि क्तः) દૂ કુત્સિત તૃણ, કતૃણ
दुग्ध त्रि. (दुह्+क्तः) દોહેલ, પૂર્ણ કરેલ, (
दुग्ध न. (दुह्+भावे क्तः) દોહન–દોહવું તે.
दुग्धकूपिका स्त्री. (दुग्धकूपः साधनत्वेनास्त्यस्य दुग्धकूप+ठन्+टाप्+इत्वम्) એક જાતનું પકવ
दुग्धता स्त्री. (दुग्धस्य भावः तल् टाप्) દૂ દૂધપણું.
दुग्धतालीय न. (दुग्धस्य तालाय प्रतिष्ठायै दुग्धताल+छः) દૂધનું ફીણ, દૂધની તર, દુગ્ધ
दुग्धपाचन न. (दुग्धं पाच्यतेऽनेन पाचि ल्युट्) દૂધ રાંધવાનું પાત્ર, વાસણ.
दुग्धपाषाण पु (दुग्धं क्षीरं पाषाण इव कठिनं એક જાતનું વૃક્ષ, शिरगोला.
दुग्धपाषाणक पु. (दुग्धपाषाण+क) ઉપરનો
दुग्धपुष्पी स्त्री. (दुग्धमिव शुभ्रं पुष्पं मंजरी ङीष्) એક જાતની વનસ્પતિ "दूधपेया"
दुग्धफेन पु. (दुग्धस्य फेनो यत्र) સાકર ર ક્ષીરાન્ન, દૂધપાક.
दुग्धफेन न. (दुग्धस्य फेनम्) દૂધનુ ફીણ, { તર.
दुग्धफेनक पु. (दुग्धफेन स्वार्थे क) દુગ્ધપાક, ક્ષી
दुग्धफेनी स्त्री. (दुग्धवत् शुभ्रः फेनो यस्याः એક જાતની વનસ્પતિ. "दुग्धफेनिका"
दुग्धवंध पु. (दुग्धार्थं गोः बन्धः) દૂધ દોહવા ગાયનો બંધ, ગાયને બાંધવી તે.
दुग्धवंधक पु (दुग्धबन्ध+क) ઉપરનો અર્થ.
दुग्धवीजा स्त्री. (दुग्धवत् शुभ्रं वीजं यस्याः ट એક જાતની વનસ્પતિ.
दुग्धसमुद्र पु. (दुग्धस्य समुद्रः) દૂધનો દરીર ક્ષીરસમુદ્ર.
दुग्धाक्ष पु. (दुग्धवत् शुभ्रं अक्षं चिह्नविशेषो यः

दुःकर्ण पु. (दुष्टौ कर्णौ अस्य) धृतराष्ट्रनो ते नामनो एक पुत्र.

दुःकूल पु. (दुर्दुलं तज्जनके कूके रोवो यस्मात्) चोर नामनुं एक गन्धद्रव्य.

दुःख (दुःखकरणे कड्वा. पर. अक. सेट् दुःख्यति) दुःख करवुं

दुःख् (तत्क्रियायाम् चुरा उभ. अक. सेट् दुःखयति दुःखयते) पीडावुं, दुःखी थवुं, दुःख देवुं.

दुःख पु. (दुष्टानि खानि यस्मिन्, दुष्टं खनति खन् ड यद्वा दुःखदर्तीति+अच् वा) दुःख, पीडा, रजोगुणथी पेदा थयेल चित्त धर्मनो एक भेद, न्यायशास्त्रमां जीवात्मानो एक गुण, संसार, एक रोग.

यथा—"अम्यप्रभावः खलु वान्धवानां सुखस्य दुःखस्य च वृद्धिहेतुः"। जीवेश्वर च. का. "दुःखमेव वा" त. अ.

दुःख त्रि. दुःखविशिष्ट, दुःखवाळुं.

यथा—सुसुखा न च दुःखा सा न शीता न च घर्मदा" हरिवंश.

दुःखकर त्रि. (दुःखं करोति कृ+ट) दुःख करनार, पीडा करनार.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामो यत्र) संसार.

दुःखग्राम पु. (दुःखानां ग्रामः) दुःखोनो समूह.

दुःखच्छिद्य त्रि. (दुःखेन च्छिद्यम्) दुःखथी छेदाय तेवुं.

दुःखजात त्रि. (जातं दुःखमस्य परनिपातः) जेने दुःख पेदा थयेल छे ते.

दुःखजात न. (दुःखानां जातम्) दुःखोनो समुदाय.

दुःखत्रय न. (दुःखानां त्रयम्) आध्यात्मिक, आधिभौतिक, अने आधिदैविक ए त्रण दुःख.

यथा—"दुःखत्रयाभिघाताज्जिज्ञासा तदपघातके हेतौ" सांख्यत० कौ०

दुःखदिर पु. (दुष्टः खदिरः) एक प्रकारनां खदिरनुं झाड. महासार, दुष्खदिर

दुःखदोहा स्त्री. (दुःखेन दोग्धा दुह्+खल्) दुःखथी दोहवाय तेवी गाय.

दुःखशील त्रि. (दुःखं शीलयति शील्+अण्) दुःखनो अनुभव करनार.

दुःखसागर पु. (दुःखस्य सागर इव) दुःखनो दरीओ, संसार.

दुःखा स्त्री. (जै. प्रा. दुक्खा) बीजानी प्रेरणाथी उत्पन्न थयेली असातावेदना.

दुःखित त्रि. (दुःखम् संजातमस्य तारकादिभ्य इतच्) दुःख पामेल, दुःखी.

दुःखिन् त्रि. (दुःखमस्त्यस्य इनि) दुःखी, पीडा पामेलुं.

दुःशकुन न. (दुष्टं शकुनम्) अशुभ सूचक निमित्त, अपशुकन.

दुःशला स्त्री. ते नामनी धृतराष्ट्रनी पुत्री.

दुःशास त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास् कर्मणि वेदे खल्) दुःखथी शीखामण आपी शकाय तेवुं.

दुःशासन त्रि. (दुःखेन शिष्यतेऽसौ शास्+युच्) मुश्केलीथी जेनुं शासन थाय छे ते.

दुःशासन पु. (,, ,, ,,) धृतराष्ट्रनो ते नामनो एक पुत्र.

दुःशील त्रि. (दुष्टं शीलमस्य) दुष्ट शीलवाळुं, खराब वर्तणुंकवाळुं.

दुःशोध त्रि. (दुर्+शुध्+कर्मणि खल्) दुःखथी शोधवा योग्य, दुःखथी जेनो उपाय थई शके ते.

दुःषन्धि पु. (दुष्टः सन्धिः) खराब सलाह, अयोग्य संधि, दुष्ट सन्धि.

दुःषमस् अव्य. (दुष्टं सममत्र) बरोबर रीते नहीं, योग्य रीते नहीं, खराब, माफक रीते नहीं, निंदा.

दुःषमसुषमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमसुसमा) जैनागम प्रसिद्ध एक काल, जे बेंतालीस हजार वर्ष ओछा एक सागरोपम कोडाकोडी वर्षनो होय छे ते चतुर्थ काल, चोथो आरो.

दुःषमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमा) एकवीस हजार वर्षनो पांचमो आरो जे जैनागम प्रसिद्ध छे.

दुःषुप्त त्रि. (दुर्+स्वप्+क्त वा षत्वम्) खराब स्वप्नवाळुं, दुष्ट स्वप्नवाळुं.

दुःषुप्त न. (दुर्+स्वप् भावे क्त) खराब स्वप्न

दुःषूति त्रि. (दुष्टा चासौ सूतिः) दुष्ट संतान विगेरे.

दुःषेध त्रि. (दुर्+सिध्+खल् ष०) साधन करवामां कठण.

दुःसक्थ त्रि. (दुष्टं सक्थि यस्य अच् वा) दुष्ट साथळवाळुं, खराब जांघवाळुं.

નો એક દાનવ.

दुन्दुभिनिर्ह्राद પુ. (दुन्दुभेर्निर्ह्रादः) નગારાનો શબ્દ.

दुन्दुभिषेण પુ. (दुन्दुभिः सेनायां यस्य षत्वम्) તે નામનો એક રાજા.

दुन्दुभिस्वन પુ. (दुन्दुभेः स्वनः) નગારાનો અવાજ.

दुन्दुभिस्वन પુ. (दुन्दुभेर्वाद्यभेदस्य स्वनो यत्र) સુશ્રુતમાં કહેલી વિષચિકિત્સાનો ભેદ, વિષની ચિકિત્સા કરતી વખતે જ્યાં વાદ્ય વગાડવામાં આવે છે તે

दुन्दुभी સ્ત્રી. (दुन्दुभि+ङीप) તે નામની એક ગન્ધર્વ સ્ત્રી, પાસો, ચારે બાજુએ ત્રણ ટપકાવાળા પાસાની જોડ.

दुन्दुभ्य પુ. (दुन्दुभौ भवः यत्) તે નામનો એક રુદ્ર દેવ, નગારું વગાડવાનાં સાધનરૂપ એક મંત્ર.

दुन्दुमार પુ. (धुन्धुमार पृषो.) ધુન્ધુમાર દેશ, એક જાતનો રાતો કીડો, બીલાડો, ઘરનો ધુમાડો

दुफानिकुत्थ પુ. તાજકનીલકંઠી પ્રસિદ્ધ વર્ષમાં થતો એક યોગ ભેદ.

दुम्बक પુ. દુમ્બા એ નામે પ્રસિદ્ધ એક જાતનો ઘેટો-મેષ.

दुम्बिल પુ. (जै. प्रा. दुम्बिल) ઉપર જુઓ.

दुर् અવ્ય. (दु+रुक्) દુષ્ટ, નિંદા, નિષેધ, દુઃખ, થોડું, કષ્ટ, કૃશ, અસંપત્તિ, સંકટ એવા અર્થમાં વપરાય છે.

दुर् સ્ત્રી. (दृ+क्विप्) દ્વાર, બારણું.

दुर ત્રિ. (दु वाहुलकात् कुर्) દાતા.

दुरक्ष પુ. (दुष्टोऽक्षः प्रा. स.) કપટ પાસો-દુષ્ટ પાસો.

दुरक्ष ન. (दुष्टमक्षि) દુષ્ટ નેત્ર.

दुरक्ष ત્રિ. (दुष्टमक्षि यस्य समासान्त षच्) દુષ્ટ નેત્રવાળું.

दुरक्ष ત્રિ. (दुष्टोऽक्षो यत्र) કપટી પાસાવાળું, દુષ્ટ જુગાર.

दुरक्ष ત્રિ. (जै. प्रा. दुरक्ख) જેની રક્ષા કરવી કઠિન છે તે.

दुरक्षर ત્રિ. (जै. प्रा. दुरक्खर) પરૂષ-કઠોર વચન.

दुरक्षर પુ. (दुष्टानि च तानि अक्षराणि प्रा. स.) ખોટા અક્ષરો, દુષ્ટ અક્ષરો.

યથા—"दुरक्षरक्षोदमिवैव धात्र्यां मुहुर्मुहुर्घृष्टललाटपट्टः" धर्मशर्माभ्युदये.

दुरज्ज ત્રિ. (जै. प्रा. दुर्विदग्ध) દુઃખથી મેળવી શકાય તેવું.

दुरतिक्रम ત્રિ. (दुःखेन अतिक्रम्यतेऽसौ दुर्+अति+क्रम खल्) દુઃખથી ઓળંગાય તેવું. દુર્લંઘ્ય.

दुरतिक्रम પુ. (,, ,,) વિષ્ણુ.

दुरत्यय ત્રિ. (दुःखेन अतीयते दुर्+अति+इ+खल्) દુઃખથી ઓળંગાય તેવું. દુસ્તર-દુર્લંઘ્ય.

दुरत्येतु ત્રિ (दुर्+अति+इ कर्मणि तुन्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दुरदृष्ट ન. (दुष्टमदृष्टम्) દુર્ભાગ્ય, પાપ, દુર્દૈવ.

दुरद्मनी સ્ત્રી. (अद् भावे मनिन् वा ङीप् दुष्टा अद्मनिः प्रा. स.) દુષ્ટ ભોજન, ખરાબ ખોરાક.

दुरधिग ત્રિ. (दुःखेन अधिगम्यतेऽसौ दुर्+अधि+गम्+कर्मणि ड) મુશ્કેલીથી જાણી શકાય તેવું. કઠિનપણાથી જેનું જ્ઞાન થાય તે, મુશ્કેલીથી મેળવી શકાય તેવું, દુષ્પ્રાપ્ય-દુર્જ્ઞેય.

दुरधिगम ત્રિ. (दुःखेन अधिगम्यते दुर्+अधि+गम्+कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી જાણી શકાય તેવું, કઠિનપણાથી જેનું જ્ઞાન થાય તે, દુષ્પ્રાપ્ય, દુર્લભ, દુર્જ્ઞેય-દુર્બોધ

दुरधीत ન. (दुष्टमधीतम्) દુષ્ટ અધ્યયન, ખરાબ રીતે ભણવું તે, વર્ણનો જેવો સ્વર અને સ્થાન હોય તે પ્રમાણે ઉચ્ચારણ નહિં કરવું-ભણવું તે.

दुरध्यय ત્રિ. (दुःखेनाधीयते कृच्छ्रार्थे दुर्+अधि+इ+खल्) અધ્યયન કરવાને અશક્ય, ન ભણી શકાય તેવું.

दुरध्व પુ. (दुष्टोऽध्वा अच्) ખરાબ રસ્તો, દુષ્ટ માર્ગ.

दुरन्त ત્રિ. (दुष्टोऽन्तोऽवसानं यस्य दुर्ज्ञेयोऽन्तः परिच्छेदो यस्य वा) દુષ્ટ અન્ત-પરિણામવાળું, મૃગયા, દ્યૂત, મદ્યપાન વિગેરે વ્યસન, જેનો અન્ત મુશ્કેલીથી આવે તે, ગંભીર, ન ઓળંગી શકાય તેવું દુર્જ્ઞેય.

दुरन्तक પુ (दुरन्त+कप्) શિવ-મહાદેવ.

યથા—"दुर्विज्ञेयो महादेवो दुराधारो दुरन्तकः"

दुरन्वय ત્રિ. (दुःखेन अन्वीयतेऽसौ अनु+इ+खल्) મુશ્કેલીથી પાછળ જઇ શકાય એવું, મુશ્કેલીથી જેનો અન્વય-સંબંધ થઇ શકે એવું, મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય યા સમજવા યોગ્ય.

એક જાતનો પત્થર.

दुग्धाब्धि पु. (दुग्धस्याब्धिः) દૂધનો દરિઓ, ક્ષીર સમુદ્ર.

दुग्धाब्धितनया स्त्री. (दुग्धाब्धेः तनया)લક્ષ્મી.

दुग्धाश्मन् पु. (दुग्धं क्षीरं अश्मा प्रस्तर इव कठिनं यस्य) દુગ્ધપાષાણ વૃક્ષ,

दुग्धाम्र न. (दुग्धपक्वमाम्रम्) દુગ્ધમાં પકાવેલ કેરી.

दुग्धिका स्त्री. (दुग्धं क्षीरमिव निर्यासोऽस्त्यस्यां ठन्+टाप्) દૂધીનો વેલો, દૂધી.

दुग्धिन् त्रि. (दुग्ध+इनि) દુધવાળું.

दुग्धिनिका स्त्री. (दुग्धिनि निर्यासे कायति कै+क अलुक् समासः) રાતો અઘેડો નામની વનસ્પતિ, કડવા દૂધીઆનો વેલો.

दुग्धी स्त्री. (दुग्धमिव निर्यासोऽस्त्यस्याः अर्शाद्यच् ङीप्) દૂધી, વનસ્પતિ ક્ષિરી, એક જાતનું ઝાડ.

दुघ त्रि. (दोग्धि दुह्+क हस्य घ) દોહનાર, દોહન કરનાર.

दुच्छक पु. (दु सन्तापे भावे क्विप् तुक् च दुत् उपतापः तन्निराकरणे शक्नोति शक्+पचाद्यच्) મુરા નામની સુગંધિ એક ઔષધિ.

दुच्छ्वन पु. (दुष्टः श्वा पृषोदरादित्वात् साधुः) નઠારો કુતરો.

दुच्छून त्रि. (दुष्टः उच्छूनः प्रा. स. पृषो.) ખરાબ સુજેલું.

दुडि स्त्री. (दुलिः लस्य डः) નાની કાચબી, કોળી.

दुण्डुक त्रि. (दुण्डुभ इव कायति कै+क पृषो० भलोपः) દુષ્ટ ચિત્તવાળું, અપ્રામાણિક, દગલબાજ, નીચ.

दुण्डुभ पु. (द्रोडति मज्जति द्रुड्+औणादिक उभ णुन् रलोपः) એક જાતનો નિર્વિષ મોટો સર્પ.

दुण्डुभि पु. (दुन्दुभिरेव पृषो.) दुन्दुभि શબ્દ જુઓ.

दुत त्रि. (दु उपतापे क्त) પીડા પામેલું, પીડિત, દુઃખ પામેલ.

दुत्थोत्थदर्वीय पु. તાજકનીલકંઠી પ્રસિદ્ધ વર્ષ પ્રવેશમાં ગોગનો એક ભેદ.

दुद् स्त्री. (दु+क्विप तुक् निकल्पेन तकारस्य दकारः) બેચેની-મનોવ્યથા.

दुद पु. તે નામનો એક પર્વત.

दुद्दुह पु. અનુવંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

दुद्यूष त्रि. (देवितुमिच्छुः) રમવા ઇચ્છનાર, રમવાને ઇચ્છતું, ક્રીડા કરવાને ચાહતું.

दुद्रुम पु. (दुर् दुष्टः द्रुमः पृषो. रलोपः) લીલી ડુંગળી, લીલાં પાંદડાવાલી ડુંગળી.

दुन्दम पु. (दुन्द इत्यव्यक्तशब्देन भणति शब्दायते मण् शब्दे डः) મોટું નગારૂં.

दुध् (हिंसने प्रेरणे च भ्वा पर. सक. सेट् दोधति) હિંસા કરવી, પ્રેરવું, પ્રેરણા કરવી.

दुधि त्रि. (दुध्+हिंसायां कि) હિંસક, દુર્ધર, ગ્રહણ કરવાને અશક્ય.

दुधुक्षत् त्रि. (दोग्धुमिच्छन्) દોહવાને ઇચ્છતું.

दुधुक्षु त्रि. (दोग्धुमिच्छुः) ઉપરનો અર્થ.

दुधूषत् त्रि. (धवितुमिच्छन्) હલાવવા ઇચ્છતું.

दुधूष त्रि. હલાવવા ઇચ્છનાર.

दुध्र त्रि. (दुध्+बाहुलकात् रक् दुष्टं वा धारयति मूलक पृषो.) હિંસક, પ્રેરક, દુર્દ્ધર્ષ, દુર્ધર, દુષ્ટોને વ્યવસ્થામાં લાવનાર.

दुन्दभ पु. (दुन्द इत्यव्यक्तशब्देन भणति शब्दायते भण्+ड) નગારૂં, એક જાતનું વાદિત્ર.

दुन्दु पु. કૃષ્ણ, દુન્દુભિ વાદ્ય.

दुन्दुभ पु. (दुन्दु इत्यव्यक्तशब्देन भणतीति भण्+ड) નગારૂં એક જાતનું વાદિત્ર.

दुन्दुभक पु. (जै. प्रा. दुंदुभग दुंदुभय) ૮૮ પૈકી ૧૮મા ગ્રહનું નામ, વાદિત્ર.

दुन्दुम पु (दुन्दु इत्यव्यक्तशब्देन मणति मण् शब्दे+ड) મોટું નગારૂં.

दुन्दुभि पु. (दुन्दु इत्यव्यक्तशब्देनोभति उभ्+पूरणे कि) નગારૂં, એક જાતનું વાદ્ય, વરૂણ, તે નામે એક દૈત્ય, તે નામનો એક રાક્ષસ, વિષ, ઝેર, પાસો, સાઠ સંવત્સર પૈકી છપ્પનમો સંવત્સર, જોડું-યુગ્મ.

दुन्दुभि स्त्री. (,, ,,) પાસો, જુગારનું એક સાધન, તે નામે એક ગન્ધર્વ સ્ત્રી.

दुन्दुभिक पु. (दुन्दुभि+कन्) એક જાતનો કીડો, એ નામનો એક અનાર્ય દેશ.

दुन्दुभिनिर्ह्राद पु. (दुन्दुभेरिव निर्ह्रादोऽस्य) તે નામ

" स विचिन्त्य च धनुर्दुरानमम्–रघु.

दुराप त्रि. (दुःखेन आप्यते दुर्+आप्+खल्) દુઃખથી મેળવવા યોગ્ય તે, દુષ્પ્રાપ્ય.

दुराप न. (दुर्+आप्+भावे खल्) દુઃખથી મેળવવું તે—દુષ્પ્રાપ્તિ.

दुरापादन त्रि. (दुर्+आ+पाद्+णिच्+ल्युट्) દુઃખથી પ્રાપ્ત થઇ શકે તેવું, દુઃસાધ્ય.

दुरापुर त्रि. (दुःखेन आपूर्यते) દુઃખથી પૂર્ણ કરી શકાય તેવું, મુશ્કેલીથી સંતુષ્ટ થાય તે.

दुराराध त्रि. (दुःखेन आराध्यतेऽसौ) જેનું આરાધન મુશ્કેલીથી થઇ શકે તેવું, દુઃખે કરી આરાધી શકાય તેવું.

दुराराध्य त्रि. (दुःखेन आराधयितु शक्यम्) ઉપ-રનો અર્થ.

दुरारिहन् पु. (दुष्टमियर्ति दुर्+ऋ+णिनि दुरारी दुर्गामी असुरः तं हन्ति हन् क्विप्) વિષ્ણુ.

"दुरावासो दुरारिहा" विष्णुस.

दुरारुह पु. (दुःखेनारुह्यतेऽसौ दुर्+आ+रुह्+घजर्थे कर्मणि क) બીલીનું ઝાડ, નાળીએરનું ઝાડ.

दुरारुह त्रि. (,, ,,) જેના ઉપર દુઃખથી ચઢી શકાય તેવું, દુઃખથી ઉગે તેવું.

दुरारुहा स्त्री. (दुःखेन आरुह्यते दुर्+आरुह्+टाप्) ખજુરીનું ઝાડ.

दुरारोह पु. (दुःखेन आरुह्यते दुर्+आरुह्+खल्) કાંચીડા–કાકીડો નામનું પ્રાણી, સરટ.

दुरारोह त्रि. (दुःखेन आरुह्यते दुर्+आरुह्+कर्मणि खल्) દુઃખથી ચઢી શકાય તેવું, મુશ્કેલીથી ચઢાય તેવું.

दुरारोह पु. (दुःखेन आरुह्यते आरुह्+भावे खल्) દુઃખથી ચઢવું.

दुरारोहा स्त्री. (दुःखेन आरुह्यते दुर्+आरुह्+खल्+टाप्) શીમલાનું ઝાડ, બીલીનું ઝાડ, નાળીએરનું ઝાડ, તાડનું વૃક્ષ, ખજૂરનું ઝાડ.

दुरालभ त्रि. (दुःखेन आलभ्यते स्पृश्यतेऽसौ दुर्+आ+लभ्+खल्) દુઃખથી મેળવાય તેવું, દુઃખથી સ્પર્શ કરી શકાય તેવું.

दुरालभा स्त्री. (दुरालभ्+खल्+टाप्) વનસ્પતિ ધમ.સો.

दुरालम्भ (त्रि. (दुर्+आलभ्+खल् आगमविधेरनित्यत्वात् वा मुम्) દુઃખથી મેળવી શકાય તેવું, દુઃખથી સ્પર્શ કરી શકાય તેવું.

दुरालम्भा स्त्री (दुरालम्भ+टाप्) ધમાસો નામની વનસ્પતિ.

दुरालाप पु. (दुर् दुष्टः आलापः प्रा. स.) દુષ્ટ આલાપ, ગાળો ભાંડવી તે, ખરાબ ભાષણ.

दुरालोक त्रि. (दुःखेन आलोक्यतेऽसौ खल्) દુઃખથી જોવાય તેવું, મુશ્કેલીથી જોવાય તેવું, તેજસ્વી, ચળકાટવાળું.

दुरालोक पु. (दुर्+आ+लोक्+घञ्) તેજસ્વીપણું.

दुरालोचित त्रि. (दुर् दुष्टं आलोचनम्) બેદરકારીથી જોયેલું, બેદરકારીથી દેખેલું.

दुराव्रह त्रि. (दुःखेन आ उह्यतेऽसौ दुर्+आ+वह्+खल्) દુર્ધર, દુઃખે કરીને વહન કરી શકાય તેવું.

दुरावार त्रि. (दुःखेन आव्रियतेऽसौ) દુઃખથી ઢાંકી શકાય તેવું, મુશ્કેલીથી કાબુમાં લાવી શકાય તેવું.

दुराव्य न. (दुष्टं आव्यं मतिः प्रा. स. दुर्+अव् गत्यादौ भावे ण्यत्) દુષ્ટ બુદ્ધિ.

दुराश त्रि. (दुष्टा आशा यस्य) દુષ્ટ આશાવાળો, ખરાબ ઇચ્છાવાળો.

दुराशय त्रि. (दुष्टः आशयः यस्य) દુષ્ટ આશયવાળું, ખરાબ અંતરણવાળું, ખરાબ અભિપ્રાયવાળું.

दुराशय पु (दुष्टः आशयः) ખરાબ આશય, ખરાબ અભિપ્રાય.

स्फुटनिर्भिन्नदुराशयोऽधमः । माघ.

दुराशा स्त्री. (दुष्टा आशा) દુષ્ટ આશા, દુઃખથી પૂર્ણ થાય એવી આશા.

दुराश्रय त्रि. (दुःखेन आश्रीयतेऽसौ खल्) દુઃખથી જેનો આશ્રય કરી શકાય તે, આશ્રય કરવાને માટે અશક્ય હોય તે.

दुरास त्रि. (दुर्+आस्+खल्) મુશ્કેલીથી બહાર કાઢી શકાય તેવું, કઠિનતાથી જીતાય તેવું, દુર્જય.

दुरासद त्रि. (दुःखेन आसाद्यतेऽसौ दुर्+आ+सद् कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી મેળવી શકાય તેવું, દુષ્પ્રાપ્ય, દુર્ગમ્ય, દુર્જય.

"दुरासदः बभूव रासदः परैः" । રઘુ.

दुरन्वय पु. (दुष्टश्चासौ अन्वयश्च) ભ્રમપૂર્ણ પરિણામ યા ફલ, દુષ્ટ અન્વય-વંશ.

दुरपचार त्रि. (दुःखेन अपचर्यतेऽसौ) મુશ્કેલીથી નાખુશ થાય તેવું, મુશ્કેલીથી ખીજે તેવું.

दुरभि पु. (जै. प्रा. दुरहिं) દુરભિગંધ નામકર્મ કે જેના ઉદયથી જીવનું શરીર દુર્ગન્ધવાળું થાય.

दुरभिग्रह पु. (दुःखेन आभिमुख्येन गृह्यतेऽसौ दुर्+अभि+ग्रह्+खल्) અઘાડો નામની વનસ્પતિ-અપામાર્ગ.

दुरभिग्रह त्रि. (दुःखेन अभिगृह्यतेऽसौ दुरभि+ग्रह्+कर्मणि खल्) દુઃખથી ગ્રહણ થાય તેવું, મુશ્કેલીથી પકડી શકાય તેવું.

दुरभिग्रहा स्त्री. (दुरभिग्रह+टाप्) ધમાસો નામની વનસ્પતિ, કપિકચ્છુ-કવચ વનસ્પતિ.

दुरवग्रह त्रि. (दुःखेन अवगृह्यतेऽसौ अव+गृह्+खल्) મુશ્કેલીથી જેનો નિગ્રહ થાય તે

दुरवस्था स्त्री. (दुष्टा अवस्था) ખરાબ અવસ્થા, ખરાબ હાલત.

दुरवाप त्रि. (दुःखेन अवाप्यतेऽसौ दुर्+अव+आप्+खल्) દુઃસાધ્ય, દુષ્પ્રાપ.

दुरस्य (ना. धा. पर. अक. सेट् दुरस्यति) દુષ્ટ થવું.

दुराक पु. (दुनोतीति दुर्+आक्) મ્લેચ્છ દેશનો એક ભેદ.

दुराक्रम त्रि. (दुःखेन आक्रम्यतेऽसौ दुर्+आ+क्रम् खल्) અજિત, મુશ્કેલીથી હારે તેવું, મુશ્કેલીથી જિતાય તેવું, ઉલ્લંઘન કરાય નહિ તેવું.

दुराचर त्रि. (दुःखेन आचर्यते दुर्+आ+चर्+कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી આચરવા યોગ્ય, દુઃખથી આચરણીય.

दुराचर त्रि. (दुष्टमाचरतीति आ+चर्+अच्) ખરાબ રીતે આચરણ કરતું, દુષ્ટ આચરણવાળું.

दुराचार त्रि. (दुष्टः आचारो यस्य) ખરાબ આચરણ વાળું, દુષ્કર્મવાળું.

दुराचार पु. (दुष्टश्चासौ आचारश्च) ખરાબ આચાર, દુષ્કર્મ, ખરાબ ચાલચલગત.

दुराढ्य त्रि. (दुःखेन आढ्यः) કંગાલ, નિર્ધન, નાલેવર નહિ તે.

दुराढ्यंकर (दुःखेन आढ्यं क्रियते खल्-मुम्) દુઃખથી તવંગર કરી શકાય તેવું, ગરીબ કરેલું.

दुराढ्यम्भव त्रि. (दुःखेन अनाढ्येनाढ्येन भूयते दुर् च्व्यर्थे आढ्ये कर्तरि उपपदे भावे खल्-मुम्) દુઃખથી અનાઢ્યનું આઢ્ય થવું તે.

दुरात्मता स्त्री. (दुरात्मनो भावः तल् टाप्) દુરાત્મપણું, દુષ્ટતા.

दुरात्मत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दुरात्मन् त्रि. (दुष्टः आत्मा यस्य) દુષ્ટ અન્તઃકરણવાળું, દુષ્ટ આત્માવાળું, દુષ્ટ.

दुरात्मन् पु. (दुष्टः आत्मा) ખરાબ આત્મા, મન, અન્તઃકરણ.

दुरात्मवत् (दुरात्म+मतुप्) ખરાબ અન્તઃકરણવાળું, ખરાબ આત્માવાળું

दुरात्मवत् अव्य. (दुरात्म+तुल्यार्थे वत्) ખરાબ અન્તઃકરણવાળા પુરુષ જેવું.

दुराधन पु. તે નામનો એક ધૃતરાષ્ટ્રનો પુત્ર.

दुराधर पु. ઉપરનો અર્થ.

दुराधर्ष पु. (दुष्टान् कर्माणि, राक्षसान् आधर्षति दुर्+आ+धृष्+अच्) જિનેન્દ્ર ભગવાનનું નામ, ધોળા સરસવ.

यथा—"दुराधर्षो निरुत्सुकः" जिनसहस्र.

दुराधर्ष त्रि. (दुःखेन ईषदपि धर्षयितुं अशक्यम् दुर्+आ+धृष्+कर्मणि खल्) પરાભવ કરવાને અશક્ય, દુર્જય, તિરસ્કાર ન કરી શકાય તેવું અનિવાર્ય.

दुराधर्षा स्त्री. (दुराधर्ष+स्त्रियां टाप्) કુકુમ્બિની નામનું એક વૃક્ષ.

दुराधार त्रि. (दुःखेन आधार्यते दुर्+आ+धारि कर्मणि खल्) દુઃખથી ધારણ કરી શકાય તેવું, દુઃખથી ચિંતવી શકાય તેવું.

दुराधार पु. (दुःखेनाधार्यतेऽसौ खल्) મહાદેવ-શિવ.

दुराधि पु (दुष्टा आधिः दुर्+आ+धा+कि) દુઃખ, માનસિક પીડા.

दुराधि त्रि. (दुष्टा आधिर्यस्य) દુષ્ટ મનોવ્યથાવાળું.

दुरानम त्रि. (दुःखेन आनम्यतेऽसौ दुर्+आ+नम् णिच् कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી નમાવવા યોગ્ય-દુઃખથી નમાવી શકાય તેવું.

ઇચ્છવું તે.

दुरोक त्रि. (दुष्टः ओकः यत्र) દુઃખથી સેવાય તેવું.

दुरोण पु. गृहे निघण्टुः ઘર, યજ્ઞગૃહ.

दुरोदर पु. (दुष्टं आ समन्तादुदरं यस्य) જુગારી, કપટ પેચની રમત કરી દ્રવ્ય લેનારો, પણ.

दुरोदर न. (,, ,,) જુગટું, જુગાર, પાસો. "दुरोदरच्छद्मजितां समीहते नयेन जेतुं जगतीं सुयोधनः" किरात.

दुर्ग पु. न. (दुःखेन गम्यतेऽसौ दुर्+गम्+ड) કિલ્લો, કોટ.

दुर्ग पु. (,, ,,) પરમેશ્વર, તે નામે એક અસુર-દૈત્ય, મહાન્ વિઘ્ન, ભવબંધ, કુકર્મ, શોક, દુઃખ, નરક, યમનો દણ્ડ, જન્મ, મહાન્ ભય, મોટો વિકટ પ્રદેશ, ગુગ્ગુલ, રોગ.

दुर्ग त्रि. (,, ,,) દુર્ગમ, દુર્જ્ઞેય, જવાને અશક્ય, દુર્બોધ.

दुर्गक पु. (जै. प्रा. दुग्गअ) દુષ્ટ બળદ.

दुर्गकर्मन् न. (दुर्गार्थं दुर्गे वा कर्म कार्यम्) દુર્ગ-સાધન કર્મ.

दुर्गकारक पु. (दुर्गं करोति वेष्टनेन कृ+ण्वुल्) એક જાતનું ઝાડ.

दुर्गकारक त्रि. (दुर्गं करोतीति कृ+ण्वुल्) કિલ્લો બનાવનાર, મુસ્કેલી ભરેલું કરનાર.

दुर्गत त्रि. (दुर्गच्छति दुर्+गम्+कर्त्तरि क्त) દરિદ્ર, દીનપણાને પામેલ, પીડિત, ખરાબ અવસ્થામાં આવેલું.

"समाश्वसिमि केनाहं कथं प्राणिमि दुर्गतः" भट्टि.

दुर्गतता स्त्री. (दुर्गतस्य भावः तल् टाप्) ખરાબ હાલ, દરિદ્રતાવસ્થા, દરિદ્રતા,

दुर्गतत्व न. (दुर्गतस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दुर्गतरण त्रि. (दुर्गं तीर्यतेऽनया तॄ+करणे ल्युट्) કિલ્લો, ઓળંગવાનું સાધન, દુઃખમાંથી છૂટવાનું સાધન.

दुर्गतरणी स्त्री. (दुर्गतरण+स्त्रियां ङीप्) તે નામની એક દેવી, દુર્ગ તરવાનું સાધન.

दुर्गति स्त्री. (दुष्टा गतिः प्रा. स.) નરક, દરિદ્રપણું, દુષ્ટ ગતિ.

दुर्गति त्रि. (दुष्टा गतिर्यस्य) દુષ્ટ ગતિવાળું, દરિદ્ર, દીન,ખરાબ હાલતવાળું, નારકી જીવ.

दुर्गतिनाशन त्रि. (दुर्गतिं नाशयति ल्युट्) દુર્ગતિનો નાશ કરનાર.

दुर्गतिनाशिनी स्त्री (दुर्गतिनाशि+णिनि+ङीप्) દુર્ગા દેવી.

दुर्गनिवासिन् त्रि. (दुर्गे निवसतीति इनि) કિલ્લામાં રહેનાર, કિલ્લામાં વાસ કરનાર.

दुर्गन्ध पु. (दुःस्थितो गन्धोऽस्य प्रा. ब. दुःस्थितो गन्धो वा प्रा. स.) સંચલખાર, ખરાબ ગંધ-દુર્ગન્ધ.

दुर्गन्ध त्रि. (दुःस्थितो गन्धो यस्य) ખરાબ ગંધવાળું, દુર્ગન્ધવાળું.

दुर्गन्धाङ्ग त्रि. (दुर्गन्धोऽङ्गे यस्य) દુષ્ટ ગંધવાળા અંગવાળું.

दुर्गन्धिन् त्रि. (दुगन्धोऽस्त्यस्य इनि) દુષ્ટ ગંધવાળું, ખરાબ ગંધવાળું.

दुर्गन्धिनी स्त्री (दुर्गन्धिन्+स्त्रियां ङीप्) દુષ્ટ ગંધવાળી એક વનસ્પતિ-લતા.

दुर्गपति पु. (दुर्गस्य पतिः) કિલ્લાનું રક્ષણ કરનાર, કિલ્લાનો અધ્યક્ષ, કિલ્લેદાર, કિલ્લાનો સ્વામી.

दुर्गपाल पु. (दुर्गं दुर्गं वा पालयति पालि+अण्) ઉપરનો અર્થ

दुर्गपुष्पी स्त्री. (दुर्गं दुष्प्राप्यं पुष्पं यस्याः जातित्वात् ङीप्) કેશપુષ્ટા નામનું એક વૃક્ષ.

दुर्गम त्रि. (दुःखेन गम्यते इति दुर्+गम् खल्) દુઃખથી જવાય તેવું, દુર્જ્ઞેય, દુર્બોધ.

दुर्गम पु તે નામનો એક અસુર.

दुर्गम पु. (दुःखेन गम्यते ज्ञायते) પરમેશ્વર.

दुर्गल पु. (दुःस्थितो गलो यत्र लोकानाम्) તે નામનો એક દેશ.

दुर्गल पु. ब. (दुर्गलो देशः सोऽभिजनोऽस्य तस्य राजा वा अण् बहुषु अणो लुक्) દુર્ગલ દેશના રહેનારાઓ, દુર્ગલ દેશનો સ્વામી-રાજા.

दुर्गलङ्घन पु. (दुर्गं दुर्गमस्थानं मरुभूम्यादि लंघ्यतेऽनेनेति लंघि+करणे ल्युट्) ઉંટ-ઉષ્ટ્ર.

दुरित न. (दुष्टमितं नरकादिस्थानप्राप्तिरस्मात्) પાપ–પાતક. યથા—"जीवन्धरस्य चरितं दुरितस्य हन्तृ" जीव० च० का०

दुरित त्रि. (दुरित+अच्) પાપી, પાતકી, પાપવાળું.

दुरितदमन त्रि. (दुरितं दम्यतेऽनेन दम्+करणे ल्युट्) પાપનાં દમનનું સાધન.

दुरितदमनी स्त्री. (दुरितं दम्यतेऽनया दम्+करणे ल्युट् ङीप्) શમી વૃક્ષ, ખીજડીનું ઝાડ.

दुरितारि त्रि. (दुरितस्य अरिः) પાપનો નાશ કરનાર.

दुरितारि स्त्री. (दुरिआरि जै. प्रा.) ભગવાન સંભવનાથની શાસન દેવી, તે નામની જૈન શાસનની દેવતા.

યથા—चक्रेश्वर्यजितवला, दुरितारिश्च कालिका ।
महाकाली श्यामा शान्ता, भृकुटिश्च सुतारका ॥१॥
अशोका मानवी चण्डा, विदिता चाङ्कुशा तथा ।
कन्दर्पा निर्वाणी बला, धारिणी धरणप्रिया ॥२॥
नरदत्ताथ गान्धार्यम्बिका पद्मावती तथा ।
सिद्धायिका चेति जैन्यः क्रमाच्छासनदेवताः ॥३॥
हेमच०

दुरिष्ट न. (दुष्टमिष्टं यज्ञः) દુષ્ટ યજ્ઞ–અભિચાર યજ્ઞ.

दुरिष्टकृत् पु. (दुरिष्टं अभिचारयज्ञं करोतीति कृ+क्विप्+तुक्) અભિચાર કર્મ નિમિત્તે યજ્ઞ કરનાર.

दुरिष्टि स्त्री. (दुष्टा इष्टिः प्रा. स.) અશાસ્ત્રીય યજ્ઞ.

दुरिष्ठ त्रि. (दुर्+इष्ठन्) અતિ મંદ.

दुरीश पु. (दुष्टः ईशः प्रा. स.) દુષ્ટ સ્વામી, દુષ્ટ માલિક.

दुरीषणा स्त्री. (दुर्दुष्टा ईषणा इच्छाभिशंसनम् प्रा. स.) શાપ, કોઇનું ખરાબ ઇચ્છવું તે.

दुरु पु. તે નામનો એક પર્વત.

दुरुक्त न. (दुष्टमुक्तं प्रा. स.) દુષ્ટ વચન, ખરાબ વેણ, ગાળ, દુષ્ટ ભાષણ.

दुरुक्ति स्त्री. (दुष्टा उक्तिः) ઉપરનો અર્થ.

दुरुच्छेद त्रि. (दुःखेन उच्छिद्यतेऽसौ दुर्+उत्+छिद्+कर्मणि खल्) દુઃખથી ઉખેડી શકાય તેવું, દુર્વાર.

दुरुच्छेद पु. (दुर्+उत्+छिद्+भावे खल्) દુઃખેથી ઉખેડવું તે, દુઃખથી અટકાવવું તે.

दुरुच्छ्वास पु. (दुष्टः उच्छ्वासः) ખરાબ શ્વાસ નિશ્વાસ; ખરાબ વિચાર.

दुरुत्तर त्रि. (दुःखेन उत्तीर्यतेऽसौ दुर्+उत्+तॄ+कर्मणि खल्) દુસ્તર, દુઃખથી ઉતરી શકાય તેવું.

दुरुत्तर न. (दुष्टं उत्तरम् प्रा. स.) દુષ્ટ ઉત્તર–વાક્ય.

दुरुत्तर पु. (दुःखेन उत्तीर्यतेऽसौ भावे खल्) રણ–યુદ્ધ–લડાઈ.

दुरुत्तार त्रि. (दुःखेन उत्तारः) દુઃખથી પાર પામવા યોગ્ય.

दुरुदाहर त्रि. (दुःखेन उदाह्रियते दुर्+आ+हृ+कर्मणि खल्) દુઃખથી બોલી શકાય તેવું.
"अनुज्झितार्थसंबंधः प्रबन्धो दुरुदाहरः" माघ.

दुरुदाहर पु. (दुष्टः उदाहरः प्रा. स.) દુષ્ટ ઉદાહરણ.

दुरुद्धर त्रि. (दुःखेन उद्ध्रियतेऽसौ दुर्+उत्+हृ+कर्मणि खल्) જેનો દુઃખથી ઉદ્ધાર થઇ શકે તેવું. દુઃખથી નીકળી શકે તેવું.

दुरुद्वह त्रि. (दुःखेन उद्वहति) દુઃખથી વહન થઇ શકે તેવું, દુઃખે ભાર વહન કરી શકે તેવું.

दुरुधरा स्त्री. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ચંદ્રથી દ્વિતીય અને દ્વાદશ સ્થાન સ્થિત રવિ ભિન્ન ગ્રહ રૂપ યોગ.

दुरुपक्रम त्रि. (दुःखेन उपक्रमो यस्य) પહોંચવાને મુશ્કેલ, દુઃખથી ઉપચાર થાય તેવું, હરાવવાને કઠણ–મુશ્કેલ.

दुरुपचार त्रि. (दुःखेन उपचारो यस्य) જેનો દુઃખથી ઉપચાર થઈ શકે તે.

दुरुपलक्ष त्रि. (दुःखेन उपलक्ष्यतेऽसौ) દુઃખથી જોવાય તેવું, મુશ્કેલીથી લક્ષ્યમાં લેવાય તેવું.

दुरुपस्थान त्रि. (दुःखेन उपस्थानं यस्य) દુઃખથી પાસે જઈ શકાય તેવું, દુઃખે પહોંચાય તેવું, પાસે ન થવાય તેવું.

दुरुफ पु. તાજક પ્રસિદ્ધ તે નામનો એક યોગ.

दुरूह त्रि. (दुःखेन ऊह्यते दुर्+ऊह्+कर्मणि खल्) દુઃખથી તર્ક કરી શકાય તેવું, દુર્વિતર્ક્ય.

दुरेवा त्रि. (दुर्+इ+वा. च) દુઃખથી જવા યોગ્ય.

दुरेषणा स्त्री. (दुर् ईषा एषणा) શાપ, કોઇનું ખરાબ

दुर्जर त्रि. (दुःखेन जीर्यति जॄ+अच्) પચવું અશક્ય.

दुर्जरा स्त्री. (दुर्+जॄ+अङ्+टाप्) જ્યોતિષ્મતી લતા.

दुर्जात न. (दुष्टं जातम् प्रा. स.) વ્યસન-દુઃખ,સંકટ, દુર્દૈવ.

दुर्जात त्रि. (,, ,,) અયોગ્ય, સારી રીતે નહીં થયેલ.

दुर्जाति त्रि. (दुःस्थिता जातिरस्य) હલકા કુલનું, નિંદ્ય જાતિનું, દુષ્ટ જન્મવાળું, ખરાબ સ્વભાવનું.

दुर्जाति स्त्री. (दुष्टा जातिः) હલકી જાત, ખરાબ જાત.

दुर्जीव त्रि. (दुःस्थितो जीवो जीवनोपायो यस्य) દુષ્ટ જીવનવાળું, સેવા કરીને જીવનાર, નોકરીયાત.

दुर्जीव न. (दुर् जीव् भावे खल्) દુષ્ટ જીવન, ખરાબ જીવન, નિન્દિત જીવન.

दुर्जीव त्रि. (दुर् दुःखं जीवति दुर् जीव् अच्) પરાધીનપણે જીવન ગાળનાર, દુઃખથી જીવન વ્યતીત કરનાર.

दुर्ज्ञेय त्रि. (दुःखेन ज्ञायते दुर्+ज्ञा+कर्मणि यत्) મુશ્કેલીથી જાણવાને લાયક, જાણવાને અશક્ય, કષ્ટથી સમજાય તેવું.

दुर्णय पु. (दुष्टो नयः प्रा. स. नस्य विकल्पेन णत्वम्) નિરપેક્ષનય-મિથ્યાનય, દુષ્ટનય, ખરાબ નીતિ, અનીતિ, ખરાબ ચાલ.

दुर्णय त्रि. (दुष्टो दुःस्थितो वा नयोऽस्य प्रा. व.) નિરપેક્ષ નયવાળું, મિથ્યા નયવાળું, ખરાબ નીતિ વાળું, અનીતિ વાળું.

यथा—"नित्यं यस्य वचो न दुर्नयकृतैः कोलाहलैर्लुप्यते" स्याद्वादम॰

दुर्णश त्रि. (दुःखेन नश्यति दुर्+नश् अच् वेदे णत्वम्) દુઃખથી નાશ પામનાર.

दुर्णामन् पु. (दुर्दुःस्थितं नामास्य पूर्वपदात् संज्ञायां वेद णत्वम्) હરસનો રોગ, દીર્ઘકોષિકા નામની વનસ્પતિ.

दुर्णीत त्रि. (दुष्टं नीतम् क्त) ખરાબ નીતિ, નીતિ વિરૂદ્ધ આચરણ, દુશ્ચેષ્ટા-ખરાબ ચાલ.

दुर्णीत त्रि. (दुष्टं नीतं यस्य) ખરાબ નીતિવાળું, નીતિ વિરૂદ્ધ આચરણવાળું, દુશ્ચેષ્ટાવાળું, ખરાબ ચાલવાળું.

दुर्णीति स्त्री. (दुष्टा नीतिः नी+क्तिन्) ખરાબ નીતિ, અનીતિ, ખરાબ ચાલ.

दुर्दम त्रि. (दुःखेन दम्यतेऽसौ दुर्+दम् कर्मणि खल्) દમન કરવાને અશક્ય.

दुर्दम पु. વસુદેવથી રોહિણીમાં જન્મેલો પુત્ર.

दुर्दमन त्रि. (दुःखेन दम्यतेऽसौ वाहु युच् दुःखेन दमनं यस्य वा) દુઃખથી દમન કરવા યોગ્ય.

दुर्दमन पु. જનમેજય રાજાના વંશમાં પેદા થયેલ શતાનિક રાજાનો પુત્ર.

दुर्दर्श त्रि. (दुःखेन दृश्यतेऽसौ दुर्+दृश् कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી જોવાય તેવું, દેખવાને અશક્ય, દેખી ન શકાય તેવું.

दुर्दर्शन त्रि. (दुःखेन दृश्यतेऽसौ दुर्+दृश्+युच्) ઉપર નો અર્થ.

दुर्दान्त त्रि. (दुःखेन दान्तः दमितः दमि क्तः) દુઃખ થી દમન કરવા યોગ્ય, અશાન્ત, ન પળાય તેવું.

दुर्दान्त पु. (,, ,,) કલહ, દગો, ગાયનો નાનો વાછરડો, શિવ-મહાદેવ, કંકાસ-કજીઓ.

दुर्दिन न. (दुष्टं दिनम् प्रा. स.) મેઘથી છવાયેલો દિવસ, વરસાદ, ગાઢ અંધકાર, ખરાબ દિવસ-દુષ્ટ દિન.

'यदच्युतकथालापरसपीयूषवर्जितम् । तद्दिनं दुर्दिनं प्रोक्तं मेघाच्छन्नं न दुर्दिनम्" शब्दार्थचि॰

दुर्दिन त्रि. (दुर्दिनं वर्षः घनान्धकारो वा अस्त्यस्येति अच्) વૃષ્ટિવાળો સમય-દિન, ગાઢ અંધકારવાળો દિવસ.

दुर्दुरूट पु. (दोलयति आक्षिपति आस्तिकतामिति दोलि वाहुलकात् कूटप्रत्ययेन साधुः लस्य रः) નાસ્તિક, પાખંડી.

दुर्दृशीक न. (दुर्+दृश् वाहु. कर्मणि ईकक्) જોવાને અશક્ય એવું ઝેર.

दुर्दृष्ट त्रि. (दुर् दुष्टं दृष्टम्) રાગાદિ દોષોથી વ્યાપી, ખરાબ રીતે જોયેલું, ખરાબ તપાસેલું.

दुर्दैव न. (दुष्टं दैवम्) દુષ્ટ દૈવ, દુર્ભાગ્ય, પાપ.

दुर्दैववत् त्रि. (दुर्दैव+मतु वः) કમનસીબ-દુર્ભાગી, પાપી.

दुर्द्यूत न. (दुष्टं द्यूतम्) કપટ ભરેલો જુગાર.

दुर्गलङ्घन न. (दुर्गस्य लंघनम्) કિલ્લો વટી જવું, મુશ્કેલી ઓળંગી જવું, મુશ્કેલ કામ-આપત્તિ વિગેરે વટી જવું.

दुर्गलङ्घनी स्त्री. (दुर्गलंघन+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ઉંટડી.

दुर्गव्यसन न (दुर्गे व्यसनम्) પૂરતા રક્ષક ન હોવા વિગેરે કિલ્લાનો દોષ.

दुर्गसंस्कार पु (दुर्गस्य संस्कारः) જીર્ણ થઈ ગયેલ કિલ્લાને મરામત કરી સુધારવો તે.

दुर्गसंचर पु (दुर्गं दुर्गमस्थानं नद्यादिपरपारं सञ्चर्यते-ऽनेन सम्+चर्+पुंसीति घ) નહિં જવાય તેવા માર્ગમાં રસ્તો કરવો તે, નદી નેરૂં વિગેરે ઉતરવા બાંધેલ પુલ, પાળ સેતુ વિગેરે.

दुर्गसंचर पु. (दुर्गं कोट्टम् संचर्यतेऽनेन) કિલ્લા ઉપર ફરી શકાય તેવો માર્ગ.

दुर्गसंचार पु. (दुर्गं नद्यादिपारदुर्गमस्थानं संचर्यते गम्यतेऽनेन सम्+चर्+घञ्) दुर्गसंचर શબ્દ જુઓ.

दुर्गसंपत् स्त्री. (दुर्गस्य संपत्) કિલ્લાની સંપત્તિ.

दुर्गसिंह पु. તે નામનો કલાપ પરિશિષ્ટકાર એક વિદ્વાન્.

दुर्गा स्त्री. (दुःखेन गम्यते प्राप्यतेऽसौ गम्+ड तत-ष्टाप्) પાર્વતી, દુર્ગા દેવી, ગળીનું ઝાડ, અપરાજીતા, એક જાતનું પંખી-કાલી ચકલી, નવવર્ષીયા કુમારિકા, બાલિકા.

यथा-"नववर्षा भवेद् दुर्गा सुभद्रा दशवार्षिकी" देवीभाग.

दुर्गाढ त्रि. (दुर्+गाह्+कर्मणि क्तः) દુઃખથી અંદર પ્રવેશ થઈ શકે તે, દુઃખથી પ્રવેશ કરવા યોગ્ય, દુઃખથી ડુબકી મરાય તેવું.

"दुर्गाढो नयमार्गोऽयमित्याहुस्तद्विदो जनः" । हरिवंशे.

दुर्गाधिकारिन् पु. (दुर्गस्य अधिकारी इनि) કિલ્લાનો અધિકારી.

दुर्गाध्यक्ष पु. (दुर्गस्य अध्यक्षः) ઉપરનો અર્થ.

दुर्गानवमी स्त्री. (दुर्गायाः पूजोपलक्षिता नवमी) કાર્તિક સુદી નવમી.

दुर्गाश्रय पु. (दुर्गस्य दुर्गायाः वा आश्रयः) કિલ્લાનો આશ્રય લેવો તે, દુર્ગા દેવીનો આશ્રય લેવો તે

दुर्गाश्रयण न. (दुर्गे दुर्गाया वा आश्रयणम्) કિલ્લામાં આશ્રય લેવો તે, દુર્ગાનો આશ્રય.

दुर्गास्मरण न. (दुर्गायाः स्मरणम्) દુર્ગા દેવીનું સ્મરણ-ચિન્તન.

दुर्गाह्व पु. (दुर्गा आह्वा यस्य) પૃથ્વીથી પેદા થનાર, ગુગળ, ભૂમિજ ગુગળ.

दुर्गृभि त्रि. (दुःखेन गृह्यतेऽसौ दुर्+ग्रह् वाहुल० कर्मणि कि सम्प्रसारणम् वेदे हस्य भः) દુર્ગ્રાહ્ય. ગ્રહણ કરવાને અશકય.

दुर्गोत्सव पु. (दुर्गायाः उत्सवः) દુર્ગા દેવીનો ઉત્સવ. શરદ ઋતુમાં તથા વસન્ત ઋતુમાં દુર્ગાની પૂજા નિમિત્તે કરાતો ઉત્સવ

दुर्ग्रह त्रि. (दुःखेन गृह्यतेऽसौ दुर्+ग्रह्+खल्) દુઃખથી ગ્રહણ કરાય તેવું, દુર્જ્ઞેય, દુઃખથી પમાય તેવું-દુરાસદ.

दुर्ग्रहा स्त्री. (,, ,, ,, स्त्रियां टाप्) અઘાડો નામની વનસ્પતિ.

दुर्ग्राह्य त्रि. (दुर्+ग्रह्+ण्यत्) ગ્રહણ કરવાને અશકય.

दुर्घट त्रि. (दुर्+घट्+कर्मणि खल्) બનવું અશકય, ઘટવું અશકય, મેળવવું અશકય.

दुर्घोष पु. (दुष्टो घोषो निनादोऽस्य दुष्टो घोषो निनादः) રીંછ, દુષ્ટ શબ્દ, ખરાબ શબ્દ.

दुर्घोष त्रि. (दुष्टो घोषो यस्य) દુષ્ટ શબ્દવાળું, ખરાબ અવાજવાળું.

दुर्घोषी स्त्री. (दुर्घोष+स्त्रियां ङीष्) રીંછણ.

दुर्जन पु. (दुष्टो जनः) ખરાબ માણસ, દુષ્ટ માણસ ખલ મનુષ્ય.

"तत्सज्जनाद् दुर्जन एव साधुः" धर्मशर्माभ्युदये.

दुर्जनता स्त्री. (दुर्जनस्य भावः तल् टाप्) દુર્જનપણું.

दुजनत्व न. (,, ,, त्व) દુર્જનપણું.

दुर्जय त्रि. (दुःखेन जीयतेऽसौ दुर्+जि+कर्मणि खल्) જીતવાને અશકય, દુઃખથી જીતવા યોગ્ય.

"मात्सर्यं ते स्वतनुर्भवति परवशाद् दुर्जयं तज्जहीहि" आत्मानु.

दुर्जय पु. પરમેશ્વર, કાર્તવીર્ય વંશમાં પેદા થયેલ અનંત રાજાનો પુત્ર.

दुर्जयन्त पु. તે નામનો એક રાજા.

અશક્ય.

दुर्निवार त्रि. (दुर्+नि+वृ+खल्) વારી ન શકાય તેવું, જેનું નિવારણ ન થાય તેવું, મુશ્કેલીથી વારી શકાય તેવું.

दुर्नीत त्रि. (दुर्+नी+क्त) નીતિ વિરુદ્ધ આચરણવાળું, દુશ્ચેષ્ટાવાળું.

दुर्नीत न. (,, ,,) નીતિ વિરુદ્ધ આચરણા, દુશ્ચેષ્ટા.

दुर्नीति स्त्री. (दुर्+नी+क्तिन्) અન્યાય.

"दुर्नीतिं तव वीक्ष्य कोपदहनज्वालाजटालोऽपि सन्" भामिनीविलासे.

दुर्बद्ध त्रि. (दुष्टं बद्धः) ખરાબ રીતે બાંધેલું, જેવું જે ઠેકાણે બાંધવું જોઇએ તેવું તે ઠેકાણે નહીં બાંધેલું.

दुर्बल त्रि. (दुःस्थितं स्वल्पं वा बलमस्य) અલ્પ બળવાળું, થોડું બલવાન, કૃશ–દુર્બલ, નબળું, શિથિલ.

दुर्बलता स्त्री. (दुर्बलस्य भावः तल् टाप्) દુર્બલપણું–નબળાઈ.

दुर्बलत्व न. (दुर्बलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दुर्बला स्त्री. (दुर् दुष्टं स्वल्पं बलं यस्याः) અમ્બુશિરીષિકા નામની વનસ્પતિ.

दुर्बाल त्रि. (दुष्टो बालो यस्य) ખરાબ વાળવાળું, દુષ્ટ ચામડીનાં રોગવાળું, ટાલીયા રોગવાળું, વાંકા કેશવાળું.

दुर्बीरण न. (दुष्टं बीरणम् प्रा. स.) એક જાતનું ઘાસ.

दुर्बोध त्रि. (दुःखेन बुध्यतेऽसौ दुर्+बुध्+कर्मणि खल्) ન સમજાય તેવું, ન જાણવામાં આવે તેવું. "निसर्गदुर्बोधमबोधविक्लवाः" किरा.

दुर्ब्राह्मण पु. (दुष्टो ब्राह्मणः) ખરાબ બ્રાહ્મણ, દુષ્ટ બ્રાહ્મણ.

दुर्भग पु. (दुःस्थितो भगो भाग्यमस्य) ખરાબ ભાગ્યવાળું, દુર્ભાગી, ખરાબ નસીબવાળું, અભાગીયું.

दुर्भग न. (जै. प्रा. दुभग) નામ કર્મની એક પ્રકૃતિ કે જેના ઉદયથી જીવ દુર્ભાગી બને છે.

दुर्भगता स्त्री. (दुर्भगस्य भावः तल् टाप्) દુર્ભાગીપણું.

दुर्भगत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दुर्भगा स्त्री. (दुःखितः भगः भाग्यमस्याः) પતિસ્નેહ વિનાની સ્ત્રી, અભાગણી સ્ત્રી.

दुर्भगाकरा स्त्री. (जै. प्रा. दुब्भगाकरा) જેથી સૌભાગી માણસ દુર્ભાગી બને તેવી વિદ્યા, ૪૦ વિદ્યામાંની એક.

दुर्भर त्रि. (दुष्टः भरः दुर्+भृ+खल्) જેનું પાલન–પોષણ ન થઈ શકે તેવું, મુશ્કેલીથી પોષણ થાય તેવું, દુઃખથી ધારણ થાય તેવું.

दुर्भाग्य न. (दुष्टं भाग्यम्) ખરાબ નસીબ–દુર્દૈવ.

दुर्भाग्य त्रि. (,, ,, यस्य) ખરાબ નસીબવાળું, દુર્દૈવવાળું.

दुर्भिक्ष न. (दुर्लभा भिक्षा यत्र प्रा. व.) દુષ્કાળ, ઘણી મોંઘવારીનો સમય, દુકાળને બતાવનાર જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ વર્ષ.

दुर्भिक्ष अव्य. (भिक्षायाः अभावः) ભિક્ષાનો અભાવ.

दुर्भिक्षभक्त न. (जै. प्रा. दुब्भिक्खभत्त) દુષ્કાળના વખતમાં ભૂખે મરતાં ગરીબોને ખોરાક અપાય છે તે.

दुर्भिद त्रि. (दुःखेन भिद्यते दुर्+भिद्+कर्मणि घञर्थे क) ભેદવાને અશક્ય, ભાંગી–તોડી ન શકાય તેવું, ધન વિગેરેની લાલચથી ન ફોડી શકાય તેવું.

दुर्भिषज्य त्रि. (दुर्+भिषज् कण्ड्वादिभ्यो यक् कर्मणि ण्यत् यलोपः) દુઃખથી ચિકિત્સા કરી શકાય તેવું.

दुर्भिषज्य न. (,, ,, ,, ,, भावे ण्यत्) મુશ્કેલી ભરેલી ચિકિત્સા, દુશ્ચિકિત્સા.

दुर्भृत्य पु. (दुष्टः असन् भृत्यः) દુષ્ટ સેવક–ખરાબ ચાકર.

दुर्भेद्य त्रि. (दुःखेन भिद्यतेऽसौ दुर्+भिद्+यत्) ભેદવાને અશક્ય, ભાંગી–તોડી ન શકાય તેવું, ધન વિગેરેની લાલચથી ન ફોડી શકાય તેવું.

"सुजनस्तु कनकघटवद्दुर्भेद्यश्चाशु संधेयः" । सुभाषि.

दुर्भ्रातृ पु. (दुष्टो भ्राता) દુષ્ટ ભાઇ–ખરાબ ભાઈ.

दुर्मति स्त्री. (दुष्टा मतिः) ખોટી બુદ્ધિ–દુષ્ટમતી.

दुर्मति त्रि. (,, ,, यस्य) ખરાબ મતિવાળું, દુષ્ટ બુદ્ધિવાળું, ગાંડુ, મૂર્ખ, અજ્ઞાની.

दुर्मति पु. (दुःस्थिता दुःस्था मतिरत्र प्रा. त.) સાઠ સંવત્સર પૈકી પંચાવનમો સંવત્સર.

दुर्मद त्रि. (दुस्थितो मदो यस्य प्रा. व.) ઉન્મત્ત; ખોટા અભિમાની, ગર્વિષ્ઠ.

दुर्विरोचन पु. ઉપરનો અર્થ.

दुर्विलास पु. (दुष्टो निन्दितो वा विलासः प्रा. स.) દુષ્ટ—નિન્દિત—અયોગ્ય વિલાસ.

दुर्विलसित न. (दुष्टं निन्दितं वा विलसितं वै प्रा. दुव्विलसिय) ખરાબ વિલાસ, નિકૃષ્ટ કાર્ય, અયોગ્ય—કુત્સિત કામ.

दुर्विवाह पु. (निन्दितो विवाहः) નિન્દિત—કુત્સિત વિવાહ, કુત્સિત વિવાહ, ગાન્ધર્વ રાક્ષસી આસુરી વિગેરે વિવાહ.

दुर्विवृत त्रि. (जै. प्रा. दुव्विवड) પરિધાન—વસ્ત્ર વર્જિત, નગ્ન.

दुर्विवृता स्त्री. (दुष् निन्द्या विवृता तदाख्या योनि-रुत्पत्तिस्थानम्) એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોનું તે નામનું નિકૃષ્ટ ઉત્પત્તિ સ્થાન.

"विवृताऽन्येषां, नारकैकेन्द्रियदेवव्युत्क्रान्ति तिर्यङ्मनुष्यव्यतिरिक्तानां सम्मूर्च्छनजद्वीन्द्रियादितिर्यङ्मनुष्याणामित्यर्थः" तत्त्वा. भा. टी.

दुर्विष पु. (कुत्सितो विषोऽस्य प्रा. स.) વિકૃત વિકાર, શમ્ભુ, શિવ—મહાદેવ.

दुर्विषह त्रि. (दुःखेन विषह्यतेऽसौ दुस्+वि+सह् कर्मणि खल्) સહન કરી ન શકાય તેવું, મુશ્કેલીથી સહન થાય તેવું, દુર્ધર.

"दुर्विषहमतानि पश्यसताक्षि! नवि जीवति जीवितेशे" चन्द्रप्रभकाव्य.

दुर्विषह पु. તે નામનો ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दुर्वृत्त न. (दुष्टं वृत्तम् प्रा. स.) દુષ્ટ આચરણ, નિંદ્ય આચરણ.

दुर्वृत्त त्रि. (दुष्टं वृत्तमस्य) ખરાબ આચરણવાળું, દુર્જન, દુષ્ટ, જંગલી, ઘાતકી.

दुर्वृत्ति स्त्री. (दुष्टा वृत्तिः) દુષ્ટ વૃત્તિ, ખરાબ આજીવિકા, કષ્ટમય સ્થિતિ—ગરીબી સ્થિતિ.

दुर्वृत्ति त्रि. (दुष्टा वृत्तिर्यस्य) દુષ્ટ વૃત્તિવાળું, ખરાબ આજીવિકાવાળું, કષ્ટમય સ્થિતિવાળું.

दुर्वेद त्रि. (दुःखेन विद्यते लभ्यतेऽसौ दुस्+विद् लाभे +कर्मणि खल्) મેળવવાને અશક્ય, દુઃખથી મેળવવા યોગ્ય.

दुर्वेद त्रि. (दुष्टत्वो वेदोऽस्य) વેદ પાઠ રહિત વિપ્ર વગેરે.

दुर्व्यवहार पु. (दुष्टो व्यवहारः) દુષ્ટ—નિન્દિત વ્યવહાર, તે નામનો એક વ્યવહાર, વિપરીત—એકાન્ત વ્યવહાર નય.

दुर्व्रजित न. (गर्हितं व्रजितम्) નિંદ્ય ગમન, નિન્દિત ગતિ.

दुर्व्रत न. (दुष्टं व्रतम्) દુષ્ટ નિયમ, નિન્દિત વ્રત.

दुर्व्रत न. (अतिचारसहितत्वेन निन्दितं व्रतम्) અતિચાર સહિત હોવાથી નિન્દિત—દૂષિત અહિંસાદિ વ્રત.

"हिंसानृतस्तेयाब्रह्मपरिग्रहेभ्यो विरतिर्व्रतम्" तत्त्वार्थ.

दुर्व्रत त्रि. (दुष्टं व्रतमस्य) અવ્રતધારી, નિયમ વિરુદ્ધ કરનાર, ખરાબ આચરણ કરનાર—દુષ્ટ આચરણ કરનાર, સદોષ—અતિચાર વ્રત પાળનાર.

दुर्हण त्रि. (दुःखेन हन्यतेऽसौ) હણવાને અશક્ય, હણવાને અયોગ્ય.

दुर्हणायु त्रि. (दुष्टं हननमिच्छति क्यच् दुर्हणाय+उन् वेदे णत्वम्) દુષ્ટ વધ કરનાર.

दुर्हणु त्रि. (दुष्टा हनुरस्य दुस्+हनु+उ णत्वम्) ખરાબ હણવા યોગ્ય, દુષ્ટ હડપચીવાળું.

दुर्हन त्रि. (दुःखेन हन्यतेऽसौ खल्) દુઃખથી હણાય તેવું, હણી ન શકાય તેવું.

दुर्हल त्रि. (दुष्टो हलिरस्य वा अच् समा०) દુષ્ટ હળવાળું.

दुर्हलि त्रि. (दुष्टो हलिरस्य) ઉપરનો અર્થ.

दुर्हित त्रि. (निन्दितो हितः) શત્રુ—દુશ્મન.

दुर्हुत न. (निन्दितं हुतम्) દુષ્ટ હોમ, ફળ નહીં આપે એવો હોમ.

दुर्हृणायु त्रि. (दुष्टं हृणीयते क्रुध्यति लज्जते वा. दुस्+हृणी क्रोधे लज्जायां च कण्ड्वा. यक् तत उन् ईकारस्याकारश्च) દુષ્ટ ક્રોધ કરનાર, દુષ્ટ લાજવાળું, શરમ વિનાનું.

दुर्हृद् त्रि. (दुर् दुष्टं हृदयं यस्य, हृदयस्य हृद्) દુષ્ટ હૃદયવાળું, કઠોર હૃદયવાળું, શત્રુ.

दुर्हृदय न. त्रि. (दुष्टं हृदयं, दुष्टं हृदयं यस्य वेति) દુષ્ટ હૃદય, દુષ્ટ મન, દુષ્ટ હૃદય વાળું.

दुर्वह त्रि. (दुःखेनोह्यते) દુઃખથી વહેવા યોગ્ય, વહેવાને અશક્ય, ન ઉપાડી શકાય તેવું.
"अनुप्रवेशादाद्यस्य पुंसस्तेनापि दुर्वहम्" रघु०

दुर्वाच् त्रि. (दुष्टा वाचा यस्य) નિન્દિત વાક્ય બોલનારું, દુષ્ટ વાણી બોલનાર, કુભાષણ કરનાર.

दुर्वाच्य न. (निन्दितं वाच्यम्) લોકાપવાદ, અપકીર્તિ.

दुर्वाच्य त्रि. (दुःखेन वाच्यम्) કહેવાને અશક્ય, કષ્ટથી કહેવા યોગ્ય, દુઃખથી બોલવા યોગ્ય.

दुर्वाद पु. (दुष्टो वादः) અકીર્તિ, અપવાદ, દુષ્ટ વચન, નિન્દિત વાક્ય.

दुर्वाद त्रि. (दुष्टो वादो यस्य) દુષ્ટ બોલનાર, નિંદ્ય વાક્ય બોલનાર, ગાળ દેનાર, અશુદ્ધ બોલનાર, અપકીર્તિવાળું.

दुर्वान्त न. (दुष्टं वान्तम् प्रा. स.) દુષ્ટ ઉલટી–વૈદ્યક વિધાનને ઓળંગી વમન.

दुर्वान्त त्रि. (दुःस्थितं वान्तं यस्य) દુષ્ટ વમનવાળું.

दुर्वार त्रि. (दुःखेन वार्यतेऽसौ दुर्+वार्+कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી વારી શકાય તેવું, દુર્નિવાર.
"किञ्चायमरिर्दुर्वारः पाणौ पाशः प्रचेतसः" कुमार.

दुर्वारण त्रि. (दुःखेन वारणमस्य) દુઃખથી વારણ થાય તેવું, દુઃખથી નિવારણ થાય તેવું.

दुर्वारि त्रि. (दुःखेन वारिर्वारणमस्य) ઉપરનો અર્થ.

दुर्वारि पु. (,, ,,) કંબોજ દેશનો યોદ્ધા.

दुर्वारि न. (दुष्टं वारि जलम्) ખરાબ જળ, મેલું પાણી, ગન્દુ પાણી.

दुर्वार्त्ता स्त्री. (दुर् गर्ह्या वार्ता) દુષ્ટ વાર્ત્તા, નિંદ્ય વાત, દુષ્પ્રવૃત્તિ.

दुर्वासना स्त्री. (दुष्टा वासना) દુષ્ટ વાસના–ખોટી ઇચ્છા, પૂર્ણ થવાને અશક્ય ઇચ્છા.

दुर्वासस् पु. (दुर्दुष्टं निगूढमित्यर्थः वास इव धर्मावरणलं यस्य) તે નામના એક મુનિ–શંકરના અંશમાં અત્રિ ઋષીથી અનસૂયામાં ઉત્પન્ન થયેલ દુર્વાસા ઋષિ.

दुर्वासस् त्रि. (दुष्टं वासः यस्य) ખરાબ વસ્ત્રવાળું મેલા લુગડાંવાળું.

दुर्विकल्प पु. (जै. प्रा. दुव्विकप्प) દુષ્ટ વિતર્ક.

दुर्विगाह त्रि. (दुर्+वि+गाह्+कर्मणि खल्) દુઃખથી પ્રવેશ કરવા યોગ્ય, પ્રવેશ કરવાને અશક્ય.

दुर्विगाह पु. તે નામે ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दुर्विद त्रि. (दुःखेन विद्यते विद्+खल्) જાણવાને કઠણ, સમજવાને મુશ્કેલ.

दुर्विदग्ध त्रि. (दुष्टो विदग्धः) ગર્વિષ્ઠ, અભિમાની ગર્વિત.
"ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्मापि तं नरं न रंजयति" भर्तृहरि.

दुर्विदग्ध त्रि. (जै. प्रा. दुव्विअड्ढ, दुव्विअड्ढ) જ્ઞાનને જુઠો અભિમાન કરનાર, દુઃશિક્ષિત.

दुर्विदत्र त्रि. (विद् ज्ञाने विद् लाभे वा बाहुलकादत्र विदत्रं धनं लभ्यं ज्ञानं वा ततः दुष्टं विदत्रं यस्य प्रा. ब.) દુષ્ટ ધનવાળું, દુષ્ટ જ્ઞાનવાળું, ખોટા–મિથ્યા જ્ઞાનવાળું.

दुर्विध त्रि. (दुर्दुष्टा विधा यस्य) દરિદ્ર–કંગાળ, નિર્ધન, દુષ્ટ, મૂર્ખ.

दुर्विनय पु. (दुर्+वि+नी+भावे अच्) દુષ્ટ વિનયદુ, અવિનય.

दुर्विनीत त्रि. (दुष्टः विनीतः दुर्+वि+नी+कर्तरि क्त) ઉદ્ધત, અવિનયી, દુષ્ટ કેળવણીવાળું.

दुर्विनीत पु. (,, ,,) અડીયલ ઘોડો, અશિક્ષિત અશ્વ.

दुर्विनीति स्त्री. (दुर्+वि+नी+क्तिन्) દુષ્ટ વિનય, અવિનય.

दुर्विपाक पु. (दुर् दुष्टो विपाकः प्रा. स.) ખરાબ પરિણામ, દુષ્ટ પરિણામ, દુષ્ટ ફલ–ખરાબ ફળ, આ જન્મમાં અથવા પૂર્વ જન્મમાં કરેલા કર્મોનું ખરાબ ફળ.
यथा—"विपाकोऽनुभवः" तत्त्वार्थ.

दुर्विभाव त्रि. (जै. प्रा. दुव्विभाव दुष्टो विभावः) દુઃખથી જેની આલોચના થઇ શકે તે, દુર્લક્ષ્ય.

दुर्विभाव्य त्रि. (दुष्टं विभाव्यम्) વિભાવન ન થાય તેવું, જાણવાને અશક્ય, અસંભવિત, નહિં મનાય તેવું.

दुर्विभाष न. (दुर्+वि+भाष्+ल्युट्) ગાળ વિગેરે ખરાબ ભાષણ, દુષ્ટ ભાષણ.

दुर्विमोचन पु. તે નામનો ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दुल् (चुरा. उभ. सक. सेट् दोलयति दोलयते) ઉંચુ કરવું, ઉડાવવું, ફેંકવું, હીંચકવુ, હલાવવું.

दुलि पु. (दोलयतीति दुल् इन्) તે નામના એક મુનિ.

दुलि त्रि. (,, ,,) ઉંચુ ફેંકનાર, ઉંચુ કરનાર હલાવનાર.

दुलि स्त्री. (दुल+इन्) કાચબી-કાચબણ.

दुलिदुह पु. દિલીપરાજાનો પિતા-અનિમિત્ર રાજાનો પુત્ર.

दुली स्त्री. (दुल+स्त्रियां ङीष्) કાબખી-કાચબણ.

दुल्लल त्रि. (दु+क्विप्+तुक् लल्+अच्) રૂંવાટા વાળું

दुवस् (परिचरणे उपतापे च कण्ड्वा. नाम. यक् पर. सक. सेट् दुवस्यति) પરિચર્યા કરવી, પીડા કરવી.

दुवस् न. (दुवस् परिचरणे कण्ड्वा. दुवस्य क्विप् यलो पालोपौ च) હવિષ-હોમદ્રવ્ય, પરિચર્યા-સેવા.

दुवस्य त्रि. (दुवस्य शक्यार्थे यत् अल्लोपयलोपौ) પરિચર્યાને યોગ્ય, સેવવા યોગ્ય.

दुवस्यु त्रि. (दुवः परिचरणमिच्छति क्यच् उन्) પરિચર્યા કરવાની ઇચ્છાવાળું, સેવવાની ઇચ્છાવાળું.

दुवस्वत् त्रि. (दुवो हविः परिचरणं वाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) હવિષવાળું, પરિચર્યા વાળું.

दुवोयु त्रि. (दुवः परिचर्यामिच्छति क्यचि वेदे वा पद कार्यम्-उन्) સેવાની ઇચ્છા કરવા વાળું.

दुश्चर त्रि. (दुःखेन चर्यते दुर्+चर्+कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી આચરણ થાય તેવું, અશકય આચણ. "स्थाने तपो दुश्चरमेतदर्थम्" कुमारसं.

दुश्चरित त्रि. (दुःस्थं चरितं यस्य) દુષ્ટ ચરિત્રવાળું. દુરાચારી, પાપી.

दुश्चरित त्रि. (दुःखेन चरितम्) મુશ્કેલીથી કરેલું, સંકટથી આચરણ કરેલું.

दुश्चरित न. (दुष्टं चरितम्) દુષ્ટ ચરિત્ર, દુષ્કૃત-પાપ.

दुश्चरित्र न. (दुष्टं चरित्रम्) દુરાચરણ.

दुश्चरित्र त्रि. (दुःस्थं चरित्रमस्य) દુષ્ટ આચરણ વાળું, દુરાચારી.

दुश्चरी स्त्री. (दुश्चर+स्त्रियां ङीप्) રીંછણ.

दुश्चर्मन् पु. (दुष्टं चर्म यस्य) જેમાં લિંગ સ્વાભાવિક રીતેજ ઉપરની ચામડીથી નહી ઢંકાયલું હોય છે તેવો એક રોગ, દુષ્ટ રોગ.

दुश्चर्मन् त्रि. (,, ,, ,,) દુષ્ટ ચામડી વાળું

दुश्चारित्र न. (चरित्रमेव चारित्रं स्वार्थे अण् दुष्टं चारित्रं प्रा. स.) દુષ્ટ ચારિત્ર ખરાબ વર્તણુંક, દુરાચરણ.

दुश्चारित्र त्रि. (दुष्टं चारित्रमस्य) દુષ્ટ ચારિત્ર વાળું ખરાબ વર્તણુંક વાળું.

दुश्चिकित्स्य त्रि. (दुर्+कित् स्वार्थे सन् कर्मणि यत् दुःखेन चिकित्स्यः) મુશ્કેલીથી જેનો પ્રતીકાર-ચિકિત્સા થાય છે એવો રોગ, દુઃખથી ચિકિત્સા કરવા યોગ્ય.

दुश्चिक्य न. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ લગ્નથી ત્રીજું સ્થાન.

दुश्चीर्ण न. (जै. प्रा. दुचिण्ण) દુષ્ટ આચરણ-દુશ્ચરિત, દુષ્ટ કર્મ હિંસા વિગેરે.

दुश्चीर्ण त्रि. (जै. प्रा. ,,) દુષ્ટ સંચિત-ભેગી કરેલી ખરાબ વસ્તુ.

दुश्चेष्टित न. (दुष्टं चेष्टितम्) ખરાબ વર્તણુંક, દુશ્ચેષ્ટા ખરાબ ચેષ્ટા.

दुश्चेष्टित त्रि. (दुष्टं चेष्टितमस्य) દુરાચરણી, ખરાબ ચેષ્ટા વાળું, ખરાબ વર્તણુંક વાળું.

दुश्च्यवन पु. (दुर् दुःखेन च्यवनं बहुकालानन्तरं पतनं यस्य) ઇન્દ્ર.

दुश्च्यवन त्रि. (दुःखेन च्यवनं पतनमस्य) મુશ્કેલીથી જેનું પતન થાય તે.

दुश्च्याव त्रि. (दुःखेन च्याव्यतेऽसौ दुर्+च्यु+णिच्+कर्मणि खल्) ફાડવાને કઠણ, તોડવાને કઠણ.

दुश्च्याव पु. (,, ,,) મહાદેવ, શિવ.

दुश्छद त्रि. (दुःखेन छाद्यतेऽसौ दुर्+छद्+खल्) મુશ્કેલીથી ઢંકાઇ જાય તેવું, ઢાંકવાને અશકય, દુઃખથી ઢંકાય તેવું.

दुश्श्रव न. (दुःखेन श्रूयतेऽसौ दुर्+श्रु+खल्) સાહિત્ય શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક જાતનો કાવ્ય દોષ.

दुश्श्रव त्रि. (,, ,,) દુઃખથી સાંભળી શકાય તેવું.

दुश्शला स्त्री. ધૃતરાષ્ટ્રની તે નામની એક પુત્રી.

दुष्प्रत्याख्यायिन् त्रि. (जै. प्रा. दुप्पच्चक्खाइ) दुष्ट रीते–अविधिथी प्रत्याख्यान करनार.

दुष्प्रत्यानन्द पु. (जै. प्रा. दुप्पडियाणंद) माठुं करी राजी थनार, दुष्कृत्यमां आनंद माननार.

दुष्प्रधर्ष त्रि. (दुष्करः प्रधर्षोऽस्य) पराभव करवाने अशक्य, दुःखथी पराभव करवा योग्य, जेनी सामे हल्लो न थई शके ते.

दुष्प्रधर्ष पुं. (दुःखेन प्रधृष्यते प्र+धृष्+अच्) नीचे नो अर्थ.

दुष्प्रधर्षण पु. धृतराष्ट्रनो ते नामनो एक पुत्र.

दुष्प्रधर्षण त्रि. (दुष्करं प्रधर्षणं यस्य दुस्+प्र+धृष्+ नापायां युट्) पराभव करवाने अशक्य, दुःखथी पराभव करवा योग्य, जेनी सामे हल्लो न थई शके ते.

दुष्प्रधर्षणी स्त्री. (दुस् दुःखेन प्रधृष्यते धृष्+कर्मणि ल्युट्+स्त्रियां ङीप्) उंसी भोरींगणी नामनी वनस्पति.

दुष्प्रधर्षा स्त्री. (दुःखेन प्रधृष्यते प्र+धृष्+अच् टाप्) वनस्पति धमासो, खजूरीनुं झाड.

दुष्प्रधर्षिणी स्त्री. (पौत्तमुल्वेत दुःखेन धृष्यते धृष्+ णिनि+ङीप्) भोरींगणी, वंताकडी.

दुष्प्रधृष्य त्रि. (दुःखेन प्रधृष्यः) अजेय, पराभव करवाने अशक्य, दुःखथी पराभव करवा योग्य.

दुष्प्रपञ्च पु. (दुष्टः प्रपञ्चः) दुष्ट प्रपंच खराब प्रपंच.

दुष्प्रमार्जितचारिन् त्रि. (जै. प्रा. दुप्पमज्जियचारि) अविधिए–दुष्ट रीते पूंजीने चालनार, असमाधि ना त्रीजा स्थानकनो सेवनार साधु.

दुष्प्रवृत्ति स्त्री. (दुष्टा प्रवृत्तिः) दुष्ट प्रवृत्ति, दुष्ट वार्ता.

दुष्प्रवेश त्रि. (दुष्करः प्रवेशोऽत्र) दुःखथी प्रवेश करवा योग्य, प्रवेश करवाने अशक्य. "सुदुष्प्रवेशोऽपि पुरायसागरे" चन्द्र.

दुष्प्रवेशा स्त्री. (दुःखेन प्रविश्यते प्र+विश्+कर्मणि अच् टाप्) कन्थारी नामनुं एक वृक्ष.

दुष्प्रसह त्रि. (दुस्+प्र+सह्+खल्) सहन न थाय तेवुं, सहन करवाने अशक्य.

दुष्प्रसाह (दुस्+प्र+सह्+खल् सकारस्य दीर्घः) उपर नो अर्थ.

दुष्प्रहर्ष त्रि. (दुष्करः प्रहर्षोऽस्य) हर्ष न पामे तेवुं, हर्ष पमाडवाने अशक्य, आनंदविनानुं.

दुष्प्रहर्ष पु. धृतराष्ट्रनो ते नामनो एक पुत्र.

दुष्प्राप त्रि. (दुस्+प्र+आप्+खल्) दुर्लभ, न मेळवी शकाय तेवुं.

दुष्प्रापण त्रि. (दुष्करं प्रापणमस्य) उपरनो अर्थ.

दुष्प्राप्य त्रि. (दुःखेन प्राप्यम्) दुर्लभ, अलभ्य, न मेळवी शकाय तेवुं.

दुष्प्रेक्ष त्रि. (दुःखेन प्रेक्षः दुस्+प्र+ईक्ष्+खल्) दुःखथी जोई शकाय तेवुं, जोवाने अशक्य.

दुष्प्रेक्ष्य त्रि. (दुःखेन प्रेक्ष्यः) उपरनो अर्थ.

दुष्प्रेक्षणीय त्रि. (दुःखेन प्रेक्षणीयः) मुश्केलीथी जोवा योग्य, कठिनताथी जोवा योग्य.

दुष्मन्त पु. (दुस् दोषवती मन्यते शकुन्तलां दुस्+मन्+ क्तः) भरत राजानो पिता, शकुन्तलानो पति दुष्यन्त राजा.

दुष्यन्त पु. उपरनो अर्थ.

दुष्षम पु. (जै. प्रा. दुसम) जैन सिद्धांत रीते अवसर्पिणी काळनो पांचमो आरो अने उत्सर्पिणी काळनो बीजो आरो.

दुष्षमदुष्षमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमदुसमा) जैनदर्शन- मां अवसर्पिणीनो छठ्ठो आरो, अने उत्सर्पिणी काळनो पहेलो आरो.

दुष्षमदुष्षमाकाल पु. (जै. प्रा. दुसमदुसमाकाल) अवसर्पिणीनो छठ्ठो आरो अने उत्सर्पिणीनो पहेलो आरो जे २१००० वर्षना प्रमाणवाळो छे.

दुष्षमदुष्षमाज त्रि. (जै. प्रा. दुसमदुसमाज) जेमां एकान्त दुःख छे एवा आरामां जन्मेल.

दुष्षमसुखमा स्त्री. (जै. प्रा. दुसमसुसमा) उत्सर्पि- णीना त्रीजा अने अवसर्पिणीना चोथा आरानुं नाम जेमां दुःख घणुं अने सुख थोडुं होय छे ते काळ.

दुष्षमसुषमाकाल पु. (जै. प्रा. दुसमसुसमाकाल) अवसर्पिणीकाळनो चोथो आरो अने उत्सर्पिणी काळनो त्रीजो आरो–४२००० वर्ष उणो एक कोटाकोटि सागरोपम परिमित काळ.

दुष्टवृष पु. (दुष्टश्चासौ वृषश्च) દુષ્ટ બળદ, ગળીયો બળદ, શરીરે અશક્ત હોતા છતાં ધોંસરીને વહેનારો બળદ.

दुष्टव्रण पु. (दुष्टश्चासौ व्रणश्च) ખરાબ વ્રણ, ખરાબ ક્ષત, જેનો ઇલાજ ન થઈ શકે તેવો ઘા.

दुष्टसाक्षिन् पु. (दुष्टश्चासौ साक्षी च) ખરાબ સાક્ષી, ખોટી જુબાની પુરનાર ખોટો સાક્ષી.

दुष्टा स्त्री. (दुष्यतिस्म योनिदोषेण दुष्+क्त+टाप्) પુંશ્ચલી, વેશ્યા વ્યભિચારિણી.

दुष्ठु अव्य. (दुर् निन्दितं तिष्ठतीति दुर्+स्था+कु षत्वम्) આ શબ્દ નિંદા અર્થમાં વપરાય છે.

दुष्ठु न. (,, ,,) અવિનય.

दुष्ठु त्रि. (दुर्निन्दितस्तिष्ठतीति दुर्+स्था+कु षत्वं च) અવિનીત-અવિનયવાળું.

दुष्पतन न. (दुष्टं पतत्यनेन दुर्+पत्+करणे ल्युट्) અપશબ્દ, ગાળ, ભણ્ડ વચન, દુર્વચન.

दुष्पतन न. (दुःखेन पतनम् भावे ल्युट्) દુઃખથી પડવું તે.

दुष्पतन न. (दुष्टं पतनम्) દુષ્ટ પતન, અધઃપતન, ચારિત્રથી ભ્રષ્ટથવું તે.

दुष्पत्र पु. (दुष्टानि पत्राणि यस्य) ચોર નામનું સુગંધી દ્રવ્ય.

दुष्पत्र न. (दुष्टं पत्रम्) દુષ્ટ પાદડું, ખરાબ વાહન, ખરાબ પાંખ, ખરાબ કાગળ.

दुष्पद त्रि. (दुःखेन पद्यते दुर्+पद्+कर्मणि खल्) દુઃખથી પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, પ્રાપ્ત કરવાને અશક્ય.

दुष्पराजय पु. (दुःखेन पराजीयतेऽसौ दुर्+परा+जि+खल्) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.

दुष्पराजय त्रि. (,, ,,) જીતવાને અશક્ય, દુર્જય, દુઃખથી જીતવા યોગ્ય.

दुष्परिग्रह त्रि. (दुःखेन परिगृह्यतेऽसौ दुर्+परि+ग्रह्+खल्) ગ્રહણ કરવાને અશક્ય, દુઃખથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય.

"लोकधाराः श्रियो राज्ञां दुरापा दुष्परिग्रहाः" कामन्दीनीतिसारे.

दुष्परिग्रह पु. (दुःस्थितः परिग्रहः) દુષ્ટ ભાર્યા, નિન્દિત સ્ત્રી, ખોટી સ્ત્રી વિગેરે સાધનો પરિવાર.

दुष्परिग्रह त्रि- (,, ,, यस्य) દુષ્ટ ભાર્યાવાળું, જેની સ્ત્રી દુષ્ટ હોય છે તે, दुष्टभार्यक, ખોટા પરિગ્રહવાળું.

दुष्परिहन्तु त्रि. (दुर्+परि+हन्+खलर्थे तुन्) દુઃખથી નાશ પમાડવા યોગ્ય, ત્યાગ કરવાને અશક્ય, ટાળ્યું ટળે નહીં તેવું.

दुष्पर्श त्रि. (दुर्+स्पृश्+कर्मणि खल् वा विसर्ग लोपः) અડકાય નહીં તેવું, સ્પર્શ ન થાય તેવું, મુશ્કેલીથી અડકાય તેવું, દુઃખથી સ્પર્શ કરવા યોગ્ય.

दुष्पर्श पु. (दुर्+स्पृश्+खल्) ધમાસો નામની વનસ્પતિ.

दुष्पर्शा स्त्री. (दुष्पर्श+टाप्) ઉપલો અર્થ જુઓ.

दुष्पान त्रि. (दुःखेन पीयतेऽसौ) મુશ્કેલીથી પીવાય તેવું, દુઃખથી પીવાય તેવું.

दुष्पान न. (दुःखेन पानम्) દુઃખથી પીવું તે.

दुष्पुरुष पु. (दुष्टश्चासौ पुरुषश्च) દુષ્ટ પુરૂષ, નિન્દિત પુરૂષ.

दुष्पूर त्रि. (दुर्+पुरि+कर्मणि खल्) પૂરી ન શકાય તેવું, ભરી ન શકાય તેવું, અનિવાર્ય.

"दुष्पूरोदरपूरणाय पिबति स्रोतःपतिं वाडवः" भर्तृहरिः

दुष्प्रकाश पु. (दुष्टः प्रकाशः) અંધકાર, અંધારૂં.

दुष्प्रकृति त्रि. (दुष्टा प्रकृतिरस्य) ખરાબ પ્રકૃતિવાળું, દુષ્ટ સ્વભાવવાળું.

दुष्प्रकृति स्त्री. (दुष्टा चासौ प्रकृतिश्च) નિંદ્ય સ્વભાવ, ખરાબ પ્રકૃતિ.

दुष्प्रजस् त्रि. (दुष्टा प्रजा यस्य असिच्) દુષ્ટ પ્રજાવાળું, ખરાબ પ્રજાવાળું.

दुष्प्रज्ञ त्रि. (दुःस्था प्रज्ञा यस्य) મૂઢ, નિર્બલ ચિત્તવાળું,

दुष्प्रज्ञान त्रि. (दुःखेन प्रज्ञायतेऽसौ दुर्+प्रज्ञा+खलर्थे युच्) મુશ્કેલીથી જણાય તેવું, જાણવાને અશક્ય.

दुष्प्रज्ञान त्रि. (दुष्टं प्रज्ञानमस्य) દુષ્ટ જ્ઞાનવાળું, ખોટા જ્ઞાનવાળું.

दुष्प्रज्ञान न. (दुष्टं प्रज्ञानम्) નિંદ્ય જ્ઞાન, ખરાબ જ્ઞાન.

दुष्प्रत्याख्यात त्रि. (जै. प्रा. दुपच्चक्खाय) દુષ્ટ રીતે-અવિધિએ પચ્ચખાણ કરેલ

"न दूये सात्वतीसूनुयन्मह्यमपराध्यति" माघे.

दू स्त्री. (दैप् शुद्धौ वा. क्रू) પ્રાણ રૂપ એક દેવતા.

दूडभ त्रि. (दुर् दुःखेन दम्भ्यतेऽसौ दुर्+दन्भ्+कर्मणि खल् रनकारयोः लोपः ऊत्वं दकारस्य डकारश्च) દુઃખી, પીડીત.

दूडभ त्रि. (दुर्दहं शत्रुभिर्विनाशयितुमशक्यम् दुर्+दह्+खल् ऊरेफस्य लोपः दकारस्य डकारः, हकारस्य भकारश्च) શત્રુ વડે નાશ પામવાને અશક્ય.

दूडाश त्रि. (दुःखेन दाश्यते, दुर्+दाश्+कर्मणि खल् ऊत्वं डत्वं) દુઃખી, પીડિત.

दूढी स्त्री. (दुष्टं ध्यायति दुर्+ध्यै चिन्तायां कर्तरि सम्प्रसा० भावे वा क्विप्) દુષ્ટ ધ્યાન કરનાર, દુષ્ટ વિચાર કરનાર.

दूढी स्त्री (,, ,,) દુષ્ટ બુદ્ધિ, ખોટી બુદ્ધિ.

दूढ्य त्रि. (दुष्टं ध्यायति दुर्+ध्यै+खल् ढ्त्वं ऊत्वं च) દુષ્ટ ધ્યાન કરનાર, નીચ, હલકું.

दूणाश त्रि. (दुःखेन नाश्यतेऽसौ दुर्+नाशि+खल् ऊत्वं णत्वं च) દુઃખથી નાશ પમાડવા યોગ્ય, સંકટથી નાશ પામેલું, નહિ સરખું કરેલું.

दूणाश पु. ચાતુર્માસ્યાંગ એક યજ્ઞ ભેદ.

दूत पु. (दूयते वार्ता वहनादिनेति दु+क्त दीर्घश्च) કાસદ, સંદેશો લઇ જનાર.

दूत त्रि. (दु+क्त) મોકલેલું, ગયેલું, ઉપતપ્ત, દુઃખ દીધેલ, દુઃખી થયેલ, સંતાપ પામેલ.

दूत न. (दु गतौ भावे क्त) સંતાપ, ખેદ, ઉપતાપ.

दूतक पु. (दूत+स्वार्थे क) દૂત, સંદેશ લઈ જનાર, કાસદ.

दूतकर्म न. (दूतस्य कर्म) ગૃહસ્થનો સંદેશો પહોંચાડી દેવો તે.

दूतघ्नी स्त्री. (दूतं खेदं हन्ति हन्+टक्+ङीप्) કદમ્બ પુષ્પી નામનું એક વૃક્ષ

दूतता स्त्री. (दूतस्य भावः तल् टाप्) દૂતપણું, દૂત કર્મ, કાસદપણું.

दूतत्व न. (दूतस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दूति स्त्री. (दु बाहु. ति. दीर्घश्च दूयते नायकादिवार्ताहरणादिनेति) સંદેશો લઇ જનારી સ્ત્રી, કુટણી સ્ત્રી, ચાકરડી

दूतिका स्त्री. (दूतिरेव स्वार्थे कन् ततष्टाप् अत इत्वम्) સંદેશો લઈ જનારી સ્ત્રી, કુટણી, ચાકરડી, વનસ્પતિ-ધોળી રીંગણી, મેના પક્ષી.

दूती स्त्री. (दूति+वा ङीप्) દૂતિ શબ્દ જુઓ, રાતી પાડલ નામની વનસ્પતિ, મેના.

दूती स्त्री. (जै. प्रा. दुई) જૈન સાધુઓને માટે ભિક્ષાનો એક દોષ.

दूतीका स्त्री. (दूती+स्वार्थे कन्+टाप्) સંદેશો લઈ જનારી સ્ત્રી, કુટણી, ચાકરડી, વનસ્પતિ ધોળી રીંગણી, મેના પક્ષી, રાતી પાડલ નામની વનસ્પતિ.

दूतीपिण्ड पु. (जै. प्रा. दुईपिंड) સમાચાર મોકલવાથી પ્રાપ્ત થયેલી ભિક્ષા.

दूत्य न. (दूतस्य भावः कर्म वा दूत+य) દૂતપણું, દૂતનુ કામ.

दून त्रि. (दु+उपतापे क्तः तस्य नः दीर्घश्च) માર્ગ વિગેરેના પરિશ્રમથી થાકી ગયેલ, સંતાપ પામેલ. "पित्तेन दूये रसने सितापि तिक्तायते हंसकुलावतंस" नैषधीयम्

दून त्रि. (जै. प्रा. दूण) હેરાન કરેલું.

"हा। पियवयंस दूणो मए तुमं" (स ७६३)

दून पु. (जै. प्रा. दूण देशीनाममाला) હાથી.

दूनवत् त्रि. (दून+मतुप्) સંતાપ પામેલું, ખેદ પામેલું, દુઃખી, રસ્તા વિગેરેમાં ચાલી થાકેલું.

दूप्र त्रि. બળવાળું, જોરાવર.

दूर स्त्री. પ્રાણરૂપ દેવતાનો ભેદ.

दूर त्रि. (दुनोति दुःखेन ईयते गम्यते वा दु+र दीर्घः, अथवा दुर्+इन् इकारस्य लोपे रेफे परे पूर्वाणोः दीर्घश्च) દૂર-છેટું, દૂર રહેલ, મોટે અંતરે રહેલ.

दूरम् अव्य. દૂરથી, છેટે.

दूरग त्रि, (दूरं गच्छति दूर+गम्+ड) દૂર જનાર, છેટે જનાર.

दूरगामिन् त्रि. (दूरं गच्छति दूर+गम्+णिनि) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दूरगामिन् पु. (,, ,,) બાણ.

दूरंगम त्रि (दूरं गच्छतीति गम् वा. वेदे ख मुम् च) દૂર જનાર, છેટે જનાર, આઘે જનાર.

दुस्तटी स्त्री. (दुष्टा तटी जै. प्रा. दुत्तडी) ખરાબ કિનારો.

दुस्तप न. (दुष्टं तपः जै. प्रा. दुत्तव) કુત્સિત તપ, ખરાબ તપ.

दुस्तर त्रि. (दुःखेन तीर्यतेऽसौ दुस्+तॄ+कर्मणि खल्) મુશ્કેલીથી તરાય તેવું, દુઃખથી તરી શકાય તેવું.

दुस्तार त्रि. (जै. प्रा. दुत्तार) મુશ્કેલીથી પાર કરવા યોગ્ય.

दुस्तितिक्ष त्रि. (जै. प्रा. दुतितिक्ख) દુસ્સહ–મુશ્કેલીથી સહન કરી શકાય તેવું.

दुस्तुण्ड पु. (दुष्टं तुण्डं वदनं यस्य जै. प्रा. दुतुंड) દુર્જન.

दुस्तुण्ड न. (दुष्टं तुण्डं प्रा. स.) ખરાબ મોઢું, દુર્મુખ.

दुस्तोष त्रि. (जै. प्रा. दुत्तोस) મુશ્કેલીથી સંતોષ કરી શકાય તે, જેને સંતુષ્ટ કરવું કઠીણ છે તે.

दुस्त्यज त्रि. (दुःखेन त्यज्यते दुस्+त्यज्+कर्मणि खल्) દુઃખથી તજી શકાય તેવું, તજવાને અશક્ય.

दुस्सह त्रि. (दुःखेन सह्यते जै. प्रा. दुस्सह) મુશ્કેલીથી સહન થાય તે, દુઃખથી સહન થઈ શકે તે. असह्य.

दुस्थ त्रि. (दुःखेन तिष्ठतीति दुस्+स्था+क विसर्गलोपः) દુઃખથી રહેનાર, મુશ્કેલીથી રહેનાર.

दुस्थ पु. (,, ,,) કુતરો, કુક્કો.

दुस्थिति स्त्री. (दुष्टा स्थितिः दुस्+स्था+क्तिन्) દુષ્ટ સ્થિતિ, ખરાબ સ્થિતિ.

दुस्थी स्त्री. (दुस्थ+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) કુક્કી, કુતરી.

दुस्पर्श पु. (दुःखेन स्पृश्यते इति दुस्+स्पृश+कर्मणि खल्) દુરાલભા નામની વનસ્પતિ.

दुस्पर्श त्रि. (,, ,,) દુઃખથી અડી શકાય તેવું.

दुस्पृष्ट न. (दुष्टं स्पृष्टम्) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ [illegible] આભ્યન્તર પ્રયત્ન.

दुस्फोट पु. એક જાતનું હથિયાર.

दुस्सम पु. (जै. प्रा. दुस्सम विसर्गलोपो वा) ખરાબ સમય, અવસર્પિણી, જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રસિદ્ધ [illegible] [illegible] [illegible].

दुस्साध त्रि. (दुःखेन साध्यते जै. प्रा. दुस्साह) મુશ્કેલીથી સહન થાય તે, દુઃખથી સહન થઈ શકે તે असह्य.

दुस्साध्य त्रि. (दुःखेन साध्यते, दुःखेन साधयितुं शक्यं वा जै. प्रा. दुस्सज्झ) દુષ્કર.

दुस्सोढ त्रि. (दुःखेन सोढुं शक्यम् जै. प्रा. दुस्सहिय) દુઃખથી સહન કરેલું તે, દુઃખથી સહન થઈ શકે તેવું.

दुस्संचर त्रि. (जै. प्रा. दुस्संचर) જ્યાં દુઃખથી જઈ શકાય "दुर्गम"

दुस्संचार त्रि. (जै. प्रा. दुस्संचार) ઉપરનો અર્થ.

दुस्संबोध्य त्रि. (जै. प्रा. दुस्संबोह) "दुर्बोध्य" દુઃખથી સમજી શકાય તેવું.

दुस्संहृत त्रि. (जै. प्रा. दुस्साहड) દુઃખથી એક ચિત્ત કરેલું.

" दुस्साहणं धणं हिच्चा बहु संचिणिया रयं" (उत्त.७,८)

दुह् (भ्वा. प स. सेट् दोहति) વધ કરવો, મારી નાંખવું, ઠાર કરવું.

दुह् (अदा. द्वि. कर्म. उभ. अनिट् दोग्धि, दुग्धे) દોહવું, દૂધ કઢાવવું.

"पयो घटोध्नीरपि गा दुहन्ति" भट्टि)

दुहत् त्रि. (दुह्+शतृ) દોહતું, દૂધ કઢાવતું, ત્યાગ કરતું.

दुहादि पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ધાતુ ગણ.

स च—"दुह्, याच्, पच्, दण्ड् रुधि, प्रच्छि, चि, ब्रू शासु जि मथ् मुषाम्। कर्मयुक् स्यादकथितं तथा स्यान्नी, ह, कृष् वहाम्" व्याकरणकारिकायां पठितः"

दुहि पु. (दुह् धातुनिर्देशे इक्) दुह् ધાતુ

दुहितुःपति पु. (दुहितुः पतिः ष. त.) જમાઈ

दुहितृ स्त्री. (दोग्धि पित्रादिभ्यो धनादिकमाकृष्य गृह्णातीति यद्वा दोग्धि गा इति दुह्+तृच् निपातनात् गुणाभावः) દીકરી, પુત્રી, કન્યા.

दुहितृपति पु. (दुहितुः पतिः) જમાઈ.

दुह्य त्रि. ([illegible] दुह्+[illegible]) દોહવા લાયક, દૂધ કાઢવા યોગ્ય.

दुह्य न. (,, ,,) [illegible].

दू (दिवा. आ. [illegible] सेट् दूयते) [illegible], [illegible] [illegible] કરવું.

दूरेपाकु त्रि. (दूरे पचति पच्+उण् कुत्वम् अ. स.) ઉપરનો અર્થ.

दूरेयम त्रि. (दूरे यमो यस्य) જેને માટે યમ દૂર રહેલ છે તે.

दूरेरितेक्षण त्रि. (दूरे ईरितमीक्षणं येन) દૂર સુધી દૃષ્ટિ નાખનારૂં, ટેઢું, ત્રાંસુ.

दूरोह त्रि. (दुःखेन रुह्यतेऽसौ दुर्+रुह् कर्मणि खल् रेफे परे पूर्वाणो दीर्घश्च) દુઃખથી ચઢવા યોગ્ય, ચઢવાને અશક્ય,

दूरोह पु. આદિત્ય લોક.

दूरोहण त्रि. (दुष्करं आरोहणं यस्य) જ્યાં ચઢવું મુશ્કેલ હોય તે.

दूरोहण पु. (,, ,,) આદિત્ય.

दूरोहण न. (,, ,,) તે નામે એક છંદ, દુઃખથી ચઢવું તે, દુઃસાધ્ય રોહણ.

दूर्य न. (दूरे उत्सार्यम् यत्) વિષ્ઠા, ગુ.

दूर्य न. (दूराय रोगदूरीकरणाय साधु यत्) વનસ્પતિ શઢકચુરો.

दूर्व पु. જનમેજયના વંશનો એક રાજા.

दूर्वा स्त्री. (दूर्वति रोगान् अनिष्टं वा दुर्व् हिंसायाम् अच् रेफे परे पूर्वाणो दीर्घः) દૂર્વા, ધ્રો, ધ્રોખડ "रविमणिमयदीपं रथ्यदूर्वासमेतम्" जीव. च. का.

दूर्वाकाण्ड न. (दूर्वायाः काण्डम्) ધ્રોનો જત્થો, ધ્રોખડનો સમૂહ, દુર્વાનો સમૂહ.

दूर्वाक्षी स्त्री. (दुर्वा इव अक्षिणी यस्याः) વસુદેવના ભાઇ વૃકની પત્ની

दूर्वाद्यघृत न. વૈદ્યક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઔષધરૂપ ઘી.

दूर्वावण न. (दूर्वायाः वनम्) ધ્રોખડનું વન, દૂર્વાનું વન.

दूर्वावत् त्रि. (दूर्वा+मतुप्) ધ્રોખડવાળું, દૂર્વાવાળું.

दूर्वाष्टमी स्त्री. (दूर्वा प्रिया अष्टमी) ભાદ્રપદ માસની સુદી આઠમ-ધ્રોઆઠમ.

दूर्वासोम पु. વૈદ્યકમાં રસાયણનાં અંગરૂપ ગણેલી એક જાતની સોમલતા.

दूर्वेष्टका स्त्री. યજ્ઞના અંગભૂત ચિતિરૂપ એક ઇષ્ટકા.

दूलाश त्रि. (दूडांश डस्य ल वा) દુઃખથી હિંસા કરવા યોગ્ય, દુઃખથી મરાય તેનું.

दूलाश पु. (,, ,,) ધનુષ-ચાપ.

दूलिका स्त्री. (दूली+कन्+टाप् पूर्वह्रस्वश्च) નીલી નામની વનસ્પતિ.

दूली स्त्री. (दूरं दूरताऽस्त्यस्याः अच् दू खेदे भावे क्विप् राति ददाति वा रा+क रस्य ल ङीप्) નીલી નામની વનસ્પતિ.

दूश्य न. (दूयते इति भावे क्विप् दूः खेदं तां श्यायते गमयति दू+श्यै+क) તંબૂ-રાવટી, વસ્ત્રનું ઘર.

दूषक त्रि. (दूषयतीति दूष+णिच्+ण्वुल्) દોષવાળું, દોષજનક, દૂષિતકરનાર, દોષ મૂકનાર, ખળ, દુષ્ટ-નીચ.

दूषण त्रि. (दूषि+कर्तरि ल्यु) ઉપરનો અર્થ. "पानं दुर्जनसंसर्गः पत्या च विरहोऽटनम्। स्वप्नश्चान्यगृहे वासो नारीणां दूषणानि षट्" हि. दे.

दूषण न. (,, भावे ल्युट्) દોષ, ભૂલ, દોષ મૂકવો, કુમારિકા ઇત્યાદિની ઉપર બલાત્કાર કરવો તે.

दूषण पु. (जै. प्रा. दूसण) રાવણની માસીનો પુત્ર.

दूषण पु. તે નામે એક રાક્ષસ.

दूषणात्य (नामधा. उभ. अक. सेट् दूषणायति-ते) દોષારોપ કરવો, દોષ મૂકવો.

दूषणाय त्रि. (दूष+शानच्) દોષ મુકતું, દૂષિત કરતું દોષારોપ કરતું, નાશ કરતું, ભ્રષ્ટ કરતું.

दूषणारि पु. (दूषणस्य राक्षसस्यरिः) શ્રીરામ, રામચંદ્ર.

दूषयित्नु त्रि. (दूषि+शीलार्थे इत्नुच्) દૂષિત કરનાર, ભ્રષ્ટ કરનાર, બગાડનાર.

दूषयितृ त्रि. (दूषि+णिच्+तृच्) કુમારિકા ઉપર બલાત્કાર કરનાર, દૂષિત કરનાર-ભ્રષ્ટ કરનાર.

दूषि स्त्री. (दूषि+इन्) આંખનો મેલ, ચીપડા.

दूषिका स्त्री. (दूषि+स्वार्थे कन्+टाप्) આંખનો મેલ ચીપડા, દૂષણ કરનારી સ્ત્રી, રંગની પીછી.

दूषित त्रि. (दूषि+क्त) દૂષણ આપેલ, ઠપકો દીધેલું, દૂષણ પ્રાપ્ત કરેલ, ભ્રષ્ટ કરેલું, દોષ પામેલું, વ્યભિચારની આળ આવેલું, બગડેલ બગાડેલ.

दूषित पु. (जै. प्रा. दूसिअ,-दूसिंत-दूसिय) એક પ્રકારનો નપુંસક.

दूषिता स्त्री. (दूषित+स्त्रियां टाप्) કન્યા અવસ્થામાં બગડેલી, જે કન્યાનો બલાત્કારે સંભોગ થયો હોય તે.

दूरतस् अव्य. (दूर्+तसिल्) દૂરથી, છેટેથી, લાંબેથી, આઘેથી.

दूरता स्त्री. (दूरस्य भावः तल् ततष्टाप्) દૂરપણું, છેટાપણું, આઘેપણું.

दूरत्व न. (दूरस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दूरदर्शन न. (दूरात् दर्शनम्) દૂરથી જોવું તે, લાંબી નજરે જોવું તે.

दूरदर्शन न. (दूरतो दृश्यतेऽनेन) દૂરથી જોવાનું યંત્ર, દૂરબીન.

दूरदर्शन त्रि. (दूरे दर्शनं यस्य) દૂરથી જોનાર, છેટેથી જોનાર.

दूरदर्शनी स्त्री. (दूरदर्शन+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ગીધ પક્ષિણી.

दूरदर्शिन् त्रि. (दूरात् दूरमपि वा पश्यतीति दृश्+णिनि) દૂરથી જોઇ શકનાર, છેટેથી જોનાર, ભવિષ્યનું જોનાર.

दूरदर्शिन् पु. (,, ,,) પંડિત, વિદ્વાન, ગીધ પક્ષી.

दूरदर्शिनी स्त्री. (दूरदर्शिन्+ङीप्) ગીધ પક્ષિણી.

दूरदृश् पु. (दूरात् दूरं वा पश्यति दृश्+क्विप्) दूरदर्शिन् पु. શબ્દ જુઓ.

दूरदृश् त्रि. (,, ,,) दूरदर्शिन् શબ્દ જુઓ.

दूरदृश् स्त्री. (,, ,,) ગીધ પક્ષિણી.

दूरदृष्टि स्त्री (दूरात् दृष्टिः) લાંબી નજર, દૂરથી જોવું તે.

दूरपातिन् त्रि. (दूरं पतति पत्+णिनि) દૂર પડનાર, છેટે રહેનાર, દૂર જનાર.

दूरपातिन् पु. (,, ,,) બાણ.

दूरवोधिन् त्रि. ( ) દૂરથી મારી શકાય તેવું કોઈ હથિઆર.

दूरभव्य पु. (जै. प्रा. दूरभविय) લાંબા સમયે મુક્તિ પ્રાપ્ત કરનાર જીવ.

दूरभाज् त्रि. (दूरं भजति भज्+ण्विप्) છેટેનું, લાંબેનું, આઘેનું, દૂરનું.

दूरभिन्न त्रि. (दूरं यथा स्यात्तथा भिन्नम् भिद्+क्त तकारस्य न) ઘાયલ થયેલું, ઉંડું જખમી થયેલું, દૂર સુધી ભેદાયેલ, ચીરાયેલ.

दूरमूल पु. (दूरेऽसन्निकटे मूलं यस्य) મુંજ નામનું ઘાસ.

दूरमूल त्रि. (,, ,,) દૂર સુધી મૂળીયાવાળું.

दूरयायिन् त्रि. (दूरे याति) દૂર જનાર, છેટું જનાર, આઘે જનાર.

दूरवस्त्रक त्रि. (दूरे वस्त्रं यस्य कप्) નગ્ન–નાગું.

दूरविभिन्न त्रि. (दूरे यथा स्यात्तथा विभिन्नम्) મૂળ સ્વભાવથી નીરાળું, બીજા સ્વભાવનું, બધાથી અલગ, દૂર થતું.

दूरवेधिन् त्रि. (दूराद्वेधोऽस्त्यस्य इनि) દૂર રહેલ નીશાનને વીંધનાર, દૂરથી નીશાન વીંધનાર.

दूरापात त्रि. (दूरमापतति आ+पत्+कर्तरि ण) દૂર જનાર, છેટે જનાર.

दूरापातिन् त्रि. (,, ,, णिनि) ઉપરનો અર્થ.

दूराप्लाव त्रि. (दूरमाप्लावो यस्य) મોટો કૂદકો મારનાર, દૂર ઠેકડો મારનાર, લાંબી છલાંગ મારનાર.

दूरालय पु. (जै. प्रा. दूरालय) દૂર સ્થિત આશ્રય મોક્ષ, મોક્ષનો માર્ગ.

दूरालयिक त्रि. (जै. प्रा. दूरालइय) મોક્ષમાં જનાર

दूरीकरण न. (दूर+च्वि+कृ+ल्युट् दीर्घश्च) દૂર કરવું તે, છેટે કરવું તે.

दूरीकृत त्रि. (दूर+च्वि+कृ+क्त दीर्घश्च) દૂર કરેલું.

दूरीभवन न. (दूर+च्वि+भू+ल्युट् ,,) દૂર થવું, છેટે થવું.

दूरीभूत त्रि. (दूर+च्वि+भू+क्त) દૂર થયેલું, છેટે થયેલું. "दूरीभूते मयि सहचरे चक्रवाकीमिवैकाम्" मेघदूते

दूरूढा स्त्री. (दुर्+रुह्+क्त रेफे परे पूर्वाणो दीर्घः) એક જાતનો ક્ષુદ્ર રોગ.

दूरे अव्य. દૂર–છેટે. "स्वीचक्रुः सुदृशोऽङ्गसौष्ठवकला दूरे गिरां राजते" जीवंधरच० का०

दूरेअमित्र पु. (दूरे अमित्रः शत्रुर्यस्य वेदे समन्ताः अलुक्) ઓગણપચાસ મરુતમાંનો એક મરુત.

दूरेत्य त्रि. (दूरे भवः त्यप्) દૂર હોનાર, છેટે થનાર.

दूरेपाक त्रि. (दूरे पचति पच्+अण् कुत्वम् अ. स.) દૂર રાંધનાર.

दृग्विष पु. (दृशि नेत्रे विषं यस्य) જેની દૃષ્ટિમાં ઝેર હોય છે તેવો એક સર્પ.

दृग्वृत्त न. (दृशः प्रचारस्थानं वृत्तमिव) ગોળ આકારવાળું દૃષ્ટિનાં પ્રચારનું સ્થાન.

दृङ्नति स्त्री. ગ્રહણ દર્શનમાં ઉપયોગ રૂપે દર્શાવેલી દૃક્ પ્રચારની એક નતિ.

दृङ्मण्डल न. (दृशः तत्प्रचारस्य मण्डलमिव) ગોળ બંધમાં આવતું ગોળાકાર એક મંડલ.

दृडक पु. રાંધવા માટે જમીનમાં ખોદેલો ચૂલો–ચૂલ.

दृढ न. (दृह् वृद्धौ क्त प्रत्ययेन निपातनात् साधुः इडभावः) લોખંડ–લોઢું, અતિશય.

दृढ पु. તેરમાં રૌમ્ય મનુનો એક પુત્ર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર, રૂપક ભેદ, કુટ્ટક ગણિત ભેદ.

दृढ त्रि. (दृह्+क्त निपातनात् साधुः) કઠિણ, શક્તિવાળું, સમર્થ, ઘટ સ્થૂલ, અશિથિલ, મજબૂત બળવાન, અડગ.

दृढकण्टक पु. (दृढानि कण्टकानि यस्य) ક્ષુદ્ર કંટકવાળું વૃક્ષ, ભાષામાં 'ધલ આંકડા'

दृढकाण्ड पु. (दृढः कठिनः काण्डः स्कन्धोऽस्य) વાંસનું ઝાડ.

दृढकाण्ड पु. (दृढं काण्डं यस्य) દીર્ઘ રોહિષક, રોહિસ નામનું ઘાસ.

दृढकाण्डा स्त्री. (दृढकाण्ड+टाप्) પાતાલ ગરૂડી નામની લતા–વેલડી.

दृढक्षात्र पु. તે નામનો ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

दृढक्षुरा स्त्री. (दृढः क्षुर इव अग्रभागो यस्याः) એક જાતનું ઘાસ.

दृढकेतु पु (जै. प्रा. दढकेउ) ઐરાવત ક્ષેત્રમાં થનાર ચૌદમા તીર્થંકરનું નામ.

दृढगात्रिक त्रि. (दृढं गात्रं यस्य) મજબૂત શરીરવાળું.

दृढगात्रिका स्त्री. (दृढं गात्रं यस्याः कप् कापि अत इत्वम्) મત્સ્યણ્ડી નામે વનસ્પતિ.

दृढग्रन्थि पु. (दृढो ग्रंथि पर्वास्य) વાંસ–વાંસડો વાંસનું ઝાડ.

दृढग्रंथि त्रि. (,, ,,) મજબૂત ગાંઠવાળું.

दृढग्रन्थि स्त्री. (दृढा ग्रंथिः) મજબૂત ગાંઠ, રાગ દ્વેષાદિકની પ્રબલ ગ્રંથિ.

दृढच्छद न. (दृढः छदोऽस्य) દીર્ઘ રોહિષક નામનું ઘાસ.

दृढच्युत पु. પરપુરંજય રાજાની પુત્રીથી જન્મેલો અગસ્ત્ય મુનિનો એક પુત્ર.

दृढतरु पु. (दृढस्तरुः वृक्षः) ધાવડીનું ઝાડ.

दृढता स्त्री. (दृढस्य भावः तल् टाप्) દૃઢપણું, નક્કીપણું, મજબૂતપણું, સ્થિરપણું.

दृढत्वच् पु. (दृढा त्वगस्य) यावनालशर શબ્દ જુઓ.

दृढदंशक पु. (दृढं दंशति दंश्+ण्वुल्) એક જાતનું જલજંતુ–માછલું.

दृढधन पु. (दृढं धनं निश्चयरूपा संपद्यस्य) શાક્ય મુનિ.

दृढधनुष् पु. (जै. प्रा दढधनु) જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં થનાર કુલકર, જંબૂદ્વીપના ઐરાવત ક્ષેત્રમાં થનાર કુલકર.

दृढधनुस् पु. (दृढं धनुरस्य समासान्तविधेरनित्यत्वान्नानङ्) શાક્ય મુનિ.

दृढधन्वन् त्रि. (दृढं धनुरस्य अनङ्) મજબૂત ધનુષ વાળું, ધનુર્વિદ્યામાં કુશળ.

दृढधन्वन् पु. તે નામે પુરૂવંશી એક રાજા.

दृढधर्मन् त्रि. (दृढः धर्मोऽस्य अनङ्) જે ધર્મમાં નિશ્ચલ હોય તે.

दृढधर्मन पु. (जै. प्रा. दढधम्म) એક દેવ વિશેષનું નામ.

दृढधृतिक त्रि. (जै. प्रा. दढधिईय) અતિશય ધૈર્યવાળું.

दृढनिश्चय पु. (दृढः निश्चयोऽस्य) સ્થિર પ્રજ્ઞ, આત્મજ્ઞાની, તત્ત્વજ્ઞ.

दृढनिश्चय त्रि. (,, ,,) દૃઢ નિશ્ચયવાળું, અડગ સંકલ્પવાળું.

दृढनीर पु. (दृढं कालेन दृढतां प्राप्तं नीरं यस्य, दृढं प्रचुरं नीरं यस्मिन्निति वा) નાળીએરનું ઝાડ.

दृढनेमि पु. (दृढा नेमिरस्य) મજબૂત નેમિ–ચક્રની ધારાવાળો રથ,

दृढलोमन् पु. (,, ,,) ભુંડ-ડુક્કર.
दृढलोमा स्त्री. (,, ,, यस्याः टाप्) ભુંડણ, ડુક્કરી, કઠણ વાળવાળી સ્ત્રી.
दृढलोम्नी स्त्री. (दृढलोमन् स्त्रियां ङीप् वा) ઉપરનો અર્થ.
दृढवर्मन् त्रि. (दृढं वर्म यस्य अनङ्) મજબૂત બખ્તરવાળું
दृढवर्मन् पु. તે નામે ધૃતરાષ્ટ્રનો પુત્ર.
दृढवल्कल पु. (दृढं वल्कलमस्य) સોપારીનું ઝાડ, લકુચનું ઝાડ.
दृढवल्कल त्रि. (,, ,,) કઠણ છાલ વાળું.
दृढवल्कला स्त्री. (दृढं वल्कलं यस्याः) ભીંડી-આંબોઇ નામની વનસ્પતિ.
दृढवल्का स्त्री. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.
दृढवीज पु. (दृढं वीजमस्य) બોરડી-બોરનું ઝાડ, પુંવાડીયાનું ઝાડ, બાવળનું ઝાડ.
दृढवीज न. (दृढं वीजम्) કઠણ બી-ઠળીઓ.
दृढवीज त्रि. (दृढं वीजमस्य) મજબૂત બી વાળું કઠિણ બીજવાળું.
दृढवृक्ष पु. (दृढः वृक्षः) ધાઉડો નામે વનસ્પતિ. धववृक्ष.
दृढव्य पु. તે નામે એક ઋષિ.
दृढव्रत त्रि. (दृढं व्रतं यस्य) સ્થિર સંકલ્પવાળું, દૃઢ વ્રતવાળું.
दृढव्रत पु. એક જૈન તીર્થંકરનું નામ.
दृढव्रत न. (दृढं च तद्व्रतं च) દૃઢ વ્રત, અચલ સંકલ્પ.
दृढसंध त्रि. (दृढा सन्धाऽस्य) મજબૂત પ્રતિજ્ઞા વાળું, અડગવ્રતવાળું, સ્થિર સાધનવાળું.
"कृतसन्धावन्धा रोषान्धा सा कन्यागारं प्रविवेश" जीवं. च. का.
दृढसन्ध पु. તે નામે ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.
दृढसन्धि त्रि. (दृढः सन्धिर्यस्य) મજબૂત સાંધાવાળું. છિદ્ર ન રહે તેમ સાંધેલું, દૃઢ સાધનવાળું.
दृढसन्ध पु. (दृढश्चासौ सन्धिश्च) મજબૂત સંધિ.
दृढसूत्रिका स्त्री. (दृढं सूत्रं यस्याः सूत्र+ठन्+टाप् अत इत्वम्) મૂર્વા-મોરવેલ નામની એક વેલડી.

दृढसेन पु. (दृढा सेना यस्य) જનમેજયના વંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.
दृढसौहृद त्रि. (दृढं सौहृदं यस्य) સ્થિર મિત્રતા વાળું, મૈત્રીમાં અચલ-દૃઢ.
दृढस्कन्ध पु. (दृढः स्कन्धोऽस्य) એક જાતનું ઝાડ क्षीरीवृक्ष
दृढस्कन्ध त्रि. (दृढः स्कन्धोऽस्य) દૃઢ સ્કન્ધ વાળું
दृढस्यु पु. અગસ્ત્ય ઋષિનો લોપામુદ્રાથી જન્મેલો પુત્ર ઇધ્મવાહ ઋષિ.
दृढहनु पु. આજમીઢવંશી એક રાજા.
दृढहस्त पु. (दृढः हस्तः हस्तव्यापारोऽस्य) તલવાર વિગેરે વાપરવામાં દૃઢ હાથવાલો યોદ્ધો.
दृढहस्त पु. ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.
दृढहस्त त्रि. (दृढः हस्तो यस्य) મજબૂત હાથ વાળું.
दृढा स्त्री. (दृह्+क्त+टाप्) ભોંય આમલી.
दृढाक्ष पु. (दृढेऽक्षिणी यस्य) તે નામનો એક રાજા.
दृढांग न. (दृढमङ्गमस्य) હીરો.
दृढांग त्रि. (,, ,,) મજબુત શરીર વાળું.
दृढांग न. (दृढं च तदङ्गं च) મજબુત અંગ-શરીર.
दृढादि पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામનો એક શબ્દ ગણ. सच यथा—
दृढ, परिवृढ, वृढ, सृश् कृश्, वक्र, शुक्र, चुक्र, आम्र, कृष्ण. लवण, ताम्र, शीत, उष्ण, जड, वधिर, पंडित, मधुर, मूर्ख, मूक, जवन।
दृढायु पु. ત્રીજા સાવર્ણીમનુનો તે નામનો એક પુત્ર.
दृढायुध पु. (दृढमायुधं तद्व्यापारो यस्य) યુદ્ધ માર્ગમાંથી પાછો નહીં ફરનાર યોદ્ધો-શૂરવીર.
दृढायुध पु. ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર.
दृढायुष् पु. જંબૂદ્વીપના ભરત ક્ષેત્રમાં થનાર પાંચમા તીર્થંકરના પૂર્વભવનું નામ, ભરતક્ષેત્રના એક ભાવી કુલકર.
दृढाश्व पु. ધુંધુમાર રાજાનો પુત્ર.
द्रढिमन् पु. (दृढस्य भावः इमनच्) દૃઢતા, મજબૂત પણું દૃઢતાપણું, અડગપણું, દાઢર્ય.

दृढनेमि पु. (जै. प्रा. दढणेमि) બાવીસમા નેમીનાથ તીર્થંકરના ભાઈનું નામ.

दृढनेमि पु. (जै. प्रा. दढनेमि) અંતગડ સૂત્રના ચોથા વર્ગના દશમા અધ્યયનનું નામ, નેમિનાથ પ્રભુના ભાઈ.

दृढपत्र पु. (दृढं पत्रमस्य) વાંસનું ઝાડ.

दृढपत्री स्त्री. (,, ,, अस्याः ङीप्) वल्वजा નામની એક વનસ્પતિ.

दृढपाद पु. (दृढः पादः पदनं ज्ञानमस्य) બ્રહ્મા.

दृढपाद त्रि. (,, ,,) દૃઢ નિશ્ચયવાળું.

दृढपाद पु. (दृढश्चासौ पादश्च) દૃઢનિશ્ચય, દૃઢ–જ્ઞાન.

दृढपादा स्त्री. (दृढः पादः मूलं यस्याः टाप्) यवतिक्ता નામની વનસ્પતિ.

दृढपादी स्त्री. (,, ,, स्त्रियां ङीप्) ભોંય આંબલી

दृढपृष्ठक पु. (दृढं पृष्ठं यस्य कप्) કાચબો.

दृढप्रतिज्ञ पु. (जै. प्रा. दढपइण्ण) સૂર્યાભદેવતાના આવતા ભવનું નામ, અંબડ સંન્યાસીના આવતા ત્રીજા ભવનું નામ, ગોશાળાના જીવનું નામ, એ નામનો એક શ્રાવક.

दृढप्रतिज्ञ त्रि. (दृढा प्रतिज्ञा यस्य) દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાળું પ્રતિજ્ઞામાં દૃઢ રહેનાર.

दृढप्ररोह पु. (दृढः प्ररोहो यस्य) વડલો–વડનું ઝાડ.

दृढप्रहारिन् त्रि. (दृढः प्रहारोऽस्त्यस्य इनि) મજબુત પ્રહાર કરનાર, ગાઢ પ્રહાર કરનાર.

दृढप्रहारिन् पु. (जै. प्रा. दढप्पहारि) એક જૈન મુની કે જેઓ પ્રથમ ચોરોના નાયક હતા પાછળથી દીક્ષા લઈ સ્વર્ગે ગયા.

दृढफल पु. (दृढं फलमस्य) નાળીએરનું ઝાડ.

दृढबन्धन न. (दृढं बन्धनम्) મજબુત બંધન.

दृढबन्धिन् त्रि. (दृढं यथा स्यात्तथा बध्नाति णिनि) મજબુત બાંધનાર.

दृढबन्धिनी स्त्री. (दृढं यथा स्यात्तथा बध्नाति स्वार्थे दृढबन्धिन्+ङीप्) શ્યામા–ગળી નામની લતા–વેલડી.

दृढभूमि स्त्री. (दृढा भूमिः) દૃઢ પૃથિવી.

दृढभूमि पु. (दृढा भूमिरवस्था यस्य) મનની સ્થિરતા કરવા માટે યોગ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક પ્રકારનો યોગાભ્યાસ.

"सतु दीर्घकालनैरन्तर्यसत्कारसेवितो दृढभूमिः" योग–दर्शनम्

दृढमति त्रि. (दृढा मतिर्यस्य) મજબૂત–પાકા વિચાર વાળો–વિચારનો પક્કો.

दृढमुष्टि पु. (दृढो मुष्टिर्धारणे धारणाय वा यस्य) ખડ્ગ, તલવાર વિગેરે.

दृढमुष्टि त्रि. (दृढं यथा स्यात्तथा बद्धः दानार्थमप्रसारितो मुष्टिरस्य) કૃપણ–કૃમ–લોભી.

दृढमुष्टि त्रि. (दृढः मुष्टिर्यस्य) મજબૂત મુઠ્ઠિવાળું

दृढमुष्टि त्रि. (दृढः मुष्टिः तदाघातो यस्य) મજબૂત મુઠ્ઠી ઠોકનાર, દૃઢમૂઠ્ઠવડે આઘાત કરનાર

दृढमूल पु (दृढं मूलमस्य) મુંજ તૃણ, નાળિએરનું ઝાડ, એક જાતનું મન્થાનક ઘાસ.

दृढरंगा स्त्री. (दृढो रंगो रंजनमस्याः) ફટકડી.

दृढरथ पु. (दृढो रथोऽस्य जै. प्रा. दढरह) દશમા તીર્થંકર શીતળનાથજીના પિતાનું નામ, એ નામના ગત અવસર્પિણીના કુલકર.

दृढरथ पु. (,, ,,) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો એક પુત્ર, કકેયુ વંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

दृढरथा स्त्री. (जै. प्रा. दढरहा) વાણવ્યન્તરના ઇંદ્રની પટરાણીની બાહ્ય પરિષદ્, ભવનપતિના ઇન્દ્રના લોકપાળની દેવીની બાહ્ય સભા.

दृढरुचि पु. કુશદ્વીપના પતિ હિરણ્યરેતસ પૈય-વ્રતનો પુત્ર.

दृढरुचि त्रि. (दृढा रुचिर्यस्य) સ્થિર રાગવાળું, પ્રબલ રૂચિવાળું, દૃઢ સમકિતવાળું.

दृढरुचि स्त्री. (दृढा रुचिः) દૃઢ–અત્યન્ત રૂચિ, અત્યન્ત પ્રીતિ, ઇચ્છા. સમકિત–સમ્યકત્વ શ્રદ્ધા.

"हीनोऽपि [illegible] रुचिमस्तु [illegible]"

दृढलता स्त्री. (दृढा कठिना लता) પાતાલ ગારૂડી નામનો વેલો

दृढलोमन् त्रि. ([illegible] लोमानि [illegible]) કઠણ વાળ વાળું, કઠણ રૂંવાટાં વાળું.

दृभ् (भये. भ्वा. पर. अ. सेट् दर्भति) ભય પામવો બીવું.

दृभीक पु. (दृभ्+बाहुलकात् ईकङ्) તે નામનો એક અસુર.

दृमिचण्डेश्वर पु. મત્સ્ય પુરાણમાં કહેલું તે નામનું એક શિવલિંગ.

दृवन् त्रि. (दृ विदारे क्वनिप् वा. वेदे ह्रस्वः) ચીરી નાંખનાર, ફાડી નાંખનાર.

दृश् (चाक्षुषज्ञाने भ्वा. पर. सक. अनिट् पश्यति) જોવું, દેખવું, દર્શન કરવું.
अनु+दृश् અનુરૂપ દર્શન કરવું યોગ્ય રીતે જોવું.
अभि+,, સન્મુખ જોવું, ચારે તરફ ,,
अव+ ,, નીચાપણે ,,
आ+ ,, સન્મુખ ,, ચારે તરફ જોવું.
उद्+ ,, નીચે રહેલાનું ઉંચે જોવું અથવા ઉત્પ્રેક્ષણ કરવું.
उप+ ,, સમીપમાં જોવું.
नि+ ,, દૃષ્ટાન્ત રૂપે જોવું, સન્મુખપણે જોવું.
परा+ ,, વિપરીત જોવું, ઉલટું જોવું જેવું રૂપ હોય તેનાથી વિપરીત જોવું.
परि+ ,, ચારે તરફ જોવું આગળ પાછળ બધે જોવું.
प्र+ ,, સારી રીતે જોવું.
प्रति+ ,, તુલ્ય રૂપે જોવું.
वि+ ,, વિશેષ કરીને જોવું.
सम्+,, સારી રીતે જોવું.

दृश् त्रि. (पश्यतीति दृश्+कर्तरि क्विन् पदान्ते कु) જોનાર-દેખનાર, જ્ઞાની.

दृश् स्त्री. (दृश्+भावे करणे च क्विन्) જોવું તે, દેખવું તે, નજર દૃષ્ટિ, ઇન્દ્રિયથી જાણવું સમજવું વિગેરે, જ્ઞાન, બે સંખ્યાની સંજ્ઞા, નેત્ર-આંખ.

दृशति स्त्री. (दृश्+बाहु. भावे अतिक्) દર્શન દેખવું જોવું.

दृशद् स्त्री. (दृशद् पृषोदरा. साधुः) શિલા-પત્થર, ખડક, કરીઆણું વિગેરે દળવાનો પત્થરનો પાટો.

दृशद्वती स्त्री. (दृशत् पाषाणोऽस्त्यस्यामिति दृशत्+मतुप् मस्य वः) તે નામની એક નદી, કાત્યાયની-દુર્ગા દેવી.

दृशा स्त्री. (दृश् हलन्तत्वाद्वा टाप्) આંખ, નેત્ર, દૃષ્ટિથી ઇચ્છવા યોગ્ય

दृशाकाङ्क्ष्य न. (दृशा दृशाया वा आकाङ्क्ष्यम्) કમળ.

दृशान पु. (पश्यतीति दृश्+आनच्+किच्च) લોકપાલ, પ્રહલાદનો પુત્ર વિરોચન, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, બ્રાહ્મણ.

दृशान न. (दृश्यतेऽनेनेति दृश्+आनच्) જ્યોતિ-તેજ-પ્રકાશ.

दृशान त्रि. (,, कर्मणि आनच्) દૃશ્યમાન.

दृशि स्त्री. (दृश्यतेऽनयेति दृश्+भावे कि. अथवा दृश्+इन् स च कित्) નેત્ર-દૃષ્ટિ, પ્રકાશ, ચેતન પુરૂષ, દૃક્‌શક્તિ, દર્શન.

दृशी स्त्री. (दृश् भावे कि+इन् वा, स च कित् ङीप् वा) ઉપરનો અર્થ.

दृशीक त्रि. (दृश्+कर्मणि वा० ईकक्) જોવા યોગ્ય દેખાવડું સુન્દર.

दृशेन्य त्रि. (दृश्+कर्मणि केन्यन्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दृशोपम न. (दृशायाः उपमा यत्र) ધોળું કમળ.

दृश्य त्रि. (दृश्यते दृश्+कर्मणि क्यप्) જોવા યોગ્ય, સુન્દર, સમ્પૂર્ણ જાણવાલાયક.
"आस्तामनङ्गीकरणाद्भवेन दृश्यः स्मरो नेति पुराणवाणी" नैष.

दृश्य न. લીલાવતી ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ એક પ્રકારનું ગણિત.

दृश्यकाव्य न. (दृश्यं काव्यम्) જોવા યોગ્ય નાટક વિગેરે.

दृश्यता स्त्री. (दृश्यस्य भावः तल् टाप्) દૃશ્યપણું, જોવા યોગ્યપણું, સુન્દરતા.

दृश्यत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दृश्याङ्क पु. (दृश्यः अङ्कः) ૪૯ રાશિ.

दृश्यादृश्य त्रि. (दृश्यञ्च अदृश्यञ्च) જોવાને યોગ્ય અને નહીં જોવા યોગ્ય.

दृश्यादृश्या स्त्री. (दृश्या च अदृश्या च) અમાસ તિથિ, અંગિરસની ત્રીજી કન્યા

दृश्वन् त्रि. (दृश्+क्वनिप्) જોનાર-દેખનાર.

दृढीकरण न. (दृढ+च्वि+कृ+ल्युट् च्वेश्च दीर्घः) દૃઢ કરવું તે, મજબૂત કરવું તે, પુષ્ટ કરવું તે.

दृढीकार पु. (दृढ+च्वि कृ+घञ् दीर्घश्च) ઉપરનો અર્થ

दृढीकृत त्रि. (दृढ+च्वि+कृ+क्त दीर्घश्च) મજબૂત કરેલ, દૃઢ કરેલ, અડગ કરેલ, પુષ્ટ કરેલ. "दृढीकृतविशुद्धदृक्" सागरध०

दृढीभवन न. (दृढ+च्वि+भू+ल्युट् दीर्घश्च) મજબૂત થવું, દૃઢ થવું, અડગ થવું, પુષ્ટ થવું.

दृढीभाव पु. (दृढ+च्वि+भू+घञ् दीर्घश्च) ઉપરનો અર્થ.

दृढीभूत त्रि. (दृढ+च्वि भू+क्त दीर्घश्च) દૃઢ થયેલ મજબૂત થયેલ, અડગ થયેલ, પુષ્ટ થયેલ.

दृढेयु पु. તે નામનો એક ઋષિ.

दृढेपुधि पु. (दृढं यथा स्यात्तथा बद्धः इपुधिर्येन) મજબૂત ભાથાવાળો યોદ્ધો.

दृढेपुधि पु. તે નામનો એક રાજા.

दृत त्रि. (दृ आदरे, क्तः) આદર કરેલું સત્કાર કરેલું.

दृत त्रि. (दॄ विदारे क्तः बाहुलकात् ह्रस्वः) ફાડેલું, ચીરેલું.

दृता स्त्री. (द्रियते स्म दृ+क्त टाप्) જીરું, જીરાનું ઝાડ.

दृति स्त्री (दॄ विदारे+ति कित् ह्रस्वश्च) તેલ પાણી વિગેરે પ્રવાહી પદાર્થ રાખવાનું ચામડાનું પાત્ર, ચામડાની ધમણ બતક વિગેરે, એક જાતનું માછલું, ગલકંબલ–ગાય વિગેરેની ગરદનમાં લટકતી ગોદડી, વાળવાળું ચામડું, મેઘ, યજ્ઞ વિશેષ કરનાર યજમાન. "यद्वा दृतिस्तरति यज्जलमेष नूनमन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः" कल्याणमंदिर स्तोत्र.

दृतिधारक पु. (दृतिं दृत्याकारकं धारयति धारि+ण्वुल्) એક જાતનું વૃક્ષ. "आकनपात"

दृतिवातवतोरयन न. (दृतिवातवतोः अयनं अ. स.) તે નામનું એક જાતનું સત્ર.

दृतिहरि पु. (दृतिं चर्ममयं द्रव्यं हरति दृति+हृ+पशौ कर्तरि इन्) કુતરો.

दृतिहार पु. (दृतिं उपपदे हृ+पशोरन्यत्र अण्) ભીસ્તી-પખાલી, મસક લઈ જનારો, ચામડાની ધમણ લઈ જનાર.

दृत्य त्रि. (दृ+कर्मणि क्यप्) આદર કરવા યોગ્ય.

दृत्य न. (दृ+भावे ,,) આદર, સત્કાર.

दृध्र न. ગાયોના નિકળવાનાં દ્વારને રોકનાર.

दृन् अव्य. હિંસા એવા અર્થમાં તથા દૃઢ એવા અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.

दृन्फ् (तुदा. पर. अ. सेट् दृफति दृम्फति) ક્લેશ પામવું, દુઃખી થવું.

दृन्फू स्त्री. (दृन्फ्+कू नि० न नलोपः) એક પ્રકારની સર્પની જાતિ, ચક્ર.

दृन्भू पु. (दृन् हिंसायां भवति भुवः क्विप्) ઈન્દ્રનું વજ્ર, રાજા, કાળ–યમ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

दृन्भू स्त्री. ચક્ર, સાપણ.

दृप् (बाधने तु. पर. स सेट् दृपति) દુઃખ દેવું, બાધ કરવો.

दृप् (सन्दीपने चुरा. उभ. स. सेट् दर्पयति, ते) દીપાવવું, સળગાવવું, પ્રકટ કરવું.

दृप् (सन्दीपने भ्वा. पर. स. सेट् दर्पति) ઉપરનો અર્થ.

दृप् (हर्षे गर्वे च दिवा. पर. अक० वेट् दृप्यति) હર્ષ પામવો, ગર્વિષ્ઠ થવું.

दृप्त त्रि. (दृप्यतीति दृप्+कर्तरि क्तः) ગર્વિષ્ઠ, હર્ષ પામેલ.

दृप्त पु. (दृप्+क्त) વિષ્ણુ.

दृप्यत् त्रि. (दृप्+श्यन्+शतृ) ગર્વ કરતું, હર્ષ પામતું.

दृप्र त्रि. (दृपति दृप् बाधने रक्) બળવાળું, જોરાવર.

दृफ् (क्लेशे. तु. मुचादि. पर. अ. सेट् दृम्फति) ક્લેશ પામવો.

दृब्ध त्रि. (दृभ्यते दृभ् ग्रन्थने+कर्मणि क्त दृभ् भये कर्तरि क्त वा) ગુંથેલું, ભય પામેલું.

दृब्ध न. (दृभ् भावे क्त) ગુંથવું, ભય પામવો, ભય.

दृभ् (ग्रंथने. चुरा. उ. सक. सेट् दर्भयति–ते) ગુંથવું.

दृभ् (ग्रंथने वा. तु. पर. स. सेट् दृभति) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दृभ् (भये. चुरा. उभ. अ. सेट् दर्भयति, ते) ભય પામવો, બીવું.

જોયેલ, દૃષ્ટિનો વિષય, આંખમાં થયેલ રોગ વિગેરે એક જાતનો આંખનો રોગ.

दृष्टिगत त्रि. (दृष्टिं गतः) નજરે જોયેલ–નજરને પામેલું.

दृष्टिगुण पु. (दृष्ट्या गुण्यतेऽभ्यस्यतेऽत्र गुण्+अभ्यासे आधारे अच्) બાણ વિગેરેનું નિશાન, નેત્રનો ગુણ રૂપ વિગેરે.

दृष्टिगोचर त्रि. (दृष्टेर्गोचरः विषयः) નજરનો વિષય, નજરે પડે એવું.

दृष्टिदोष पु. (दृष्टेर्दोषः) આંખની ખોડ, આંખ વડે થયેલો અપરાધ.

दृष्टिनिपात पु. (दृष्टेर्निपातः) કોઈપણ વિષય ઉપર દૃષ્ટિનું પડવું તે.

दृष्टिप पु. (दृष्टिं पिबति पा+क) તે નામે એક દેવ ગણ.

दृष्टिपथ पु. (दृष्टेः पन्थाः) જ્યાં સુધી આંખ જોઈ શકે તે હદ, ક્ષિતિજ.

दृष्टिपात पु. (दृष्टेः पातः) હરકોઈ વિષય ઉપર દૃષ્ટિનું પડવું તે, નજર કરવી, જોવું.

दृष्टिपूत त्रि. (दृष्ट्या पूतम्) જોવાથી પવિત્ર થયેલું, દૃષ્ટિ વડે પાવન થયેલું.
"दृष्टिपूतं न्यसेत् पादम्" मनुः

दृष्टिबन्ध पु. (दृष्टेर्बन्धः) નજર બાંધવી.

दृष्टिबन्धु पु. (दृष्टेः चक्षुषो बन्धुरिव) ખદ્યોત–પતંગીયું, આગીયો કીડો.

दृष्टिमत् त्रि. (जै. प्रा. दिट्ठिमन्त) સુદૃષ્ટિવાળું–સમકિતી–સમ્યક્ દર્શનવાળું.

दृष्टिमोह पु. (जै. प्रा. दिट्ठिमोह) દર્શન મોહનીય કર્મ કે જેના ઉદયથી આત્મામાં સમ્યક્ દર્શન પેદા થતું નથી.

दृष्टिवाद पु. (जै. प्रा. दिट्ठिवाय) બાર અંગમાંનું બારમું અંગ.

दृष्टिवादोपदेशिका स्त्री. (जै. प्रा. दिट्ठिवाउवएसा) સમ્યકત્વ રુચિરૂપ–દૃષ્ટિ રૂપ સંજ્ઞા, સંજ્ઞાનો ત્રીજો પ્રકાર.

दृष्टिविक्षेप पु. (दृष्टेर्विक्षेपः) કટાક્ષથી જોવું, નજરનું પડવું, જોવામાં વિઘ્ન.

दृष्टिविपर्यास पु. (दृष्टेर्विपर्यासः जै. प्रा. दिट्ठिविपरियास) દૃષ્ટિનો વિપર્યાસ, ભ્રાન્તિથી મિત્રને શત્રુ અને શત્રુને મિત્ર તરીકે જોવું તે.

दृष्टिविपर्यासदण्ड पु. (जै. प्रा. दिट्ठिविपरियासदण्ड) ભ્રાન્તિથી મિત્રને દુશ્મન માની લઈ તેનો ઘાત કરવાથી લાગતી ક્રિયા, તેરમાનું પાંચમું ક્રિયાસ્થાનક.

दृष्टिविभ्रम पु. (दृष्टेर्विभ्रमः विलासभेदः) નેત્રનો એક પ્રકારનો વિલાસ, આંખનો ઇસારો, જોવામાં ભ્રાન્તિ.

दृष्टिविशेष पु. (दृष्टेर्विशेषः) તીરછી નજરે જોવું તે, ટેઢી નજરે જોવું તે, વાંકી નજરે જોવું તે.

दृष्टिविष पु. (दृष्टौ विषो यस्य) આંખમાં ઝેર વાળો એક જાતનો સર્પ.

दृष्टिविषभावना स्त्री. (जै. प्रा. दिट्ठिविसभावणा) એ નામનું એક કાલિક સૂત્ર.

दृष्टिविषी (स्त्री. (दृष्टिविष+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) આંખમાં ઝેરવાળી સાપણ–સર્પિણી.

दृष्टिसीमा स्त्री. (दृष्टेः सीमा) આંખ જ્યાં સુધી જોઇ શકે તે હદ, ક્ષિતિજ.

दृष्ट्वा स्त्री. (दृश्+क्त्वा) જોઇને, દેખીને.

दृह् (भ्वा. पर. अ. सेट् दर्हति) વધવું, વૃદ્ધિ પામવું.

दृहित त्रि. (दृह्+क्तः) વધેલું, વૃદ્ધિ પામેલું.

दॄ (भये. भ्वा. पर. अ. सेट् दरति) ડરવું, બીવું ભય પામવું.

दॄ (विदारे. दिवा. पर. स. सेट् दीर्यति) ફાડવું, ચીરવું.

दॄ (विदारे क्र्या. पर. स. सेट् दृणाति) ઉપરનો અર્થ.

दे (पालने भ्वा. आ. सक. अनिट् दयते) પાળવું, રક્ષણ કરવું, રાખવું.

देदीप्यमान त्रि. (पुनः पुनः अतिशयेन वा दीप्यते यः दीप्+यङ्+शानच्) તેજસ્વી અત્યંત દીપ્ત, ચળકતું, દીપતું, ઓપતું, અત્યંત પ્રકાશતું.

देय त्रि. (दा+कर्मणि यत् ईद्यति इत्यनेन ईत्) દેવા યોગ્ય–આપવાયોગ્ય; દાન કરવા યોગ્ય.

देव् (देवने भ्वा. आत्म. अ. सेट् देवते) રમવું; ખેલવું, ક્રીડા કરવી.

"यो विश्वं वेदवेद्यं जननजलनिधेर्भङ्गिनः पारदृश्वा"
अकलङ्काष्टके

दृषत्सार पु. (दृषदः सार इव सारो यत्र) મણ્ડૂર નામનું લોઢું, લોઢાનો કાટ.

दृषद् स्त्री. (दीर्यतेऽसौ दृ+अदि+षुक् ह्रस्वश्च) શિલા-પત્થર, મસાલા વિગેરે વાટવાનો પત્થર.

दृषदिमाषक पु. (माषः शुल्कत्वेन दीयते+कन्, दृषदि पेषणव्यवहारे राज्ञे देयोः माषकः) રાજાને ઘંટી ઉપર અપાતો એક પ્રકારનો ઘંટી વેરો.

दृषद्वत् त्रि. (दृषदःसन्त्यस्मिन् भूम्ना मतुप् मस्य वः) પત્થરવાળું-શિલાઓવાળું.

दृषद्वती स्त्री. (दृषद्वत्+स्त्रियां ङीप्) તે નામની આર્યાવર્તના સીમાડામાં આવેલી એક નદી-કાત્યાયની, તે નામની ઋષિ વિશ્વામિત્રની પત્ની.

दृषदोपल पु. પત્થરની નીસા-જેના ઉપર મસાલો પીસવામાં આવે છે તેવી શીલા.

दृष्ट त्रि. (दृश्+कर्मणि क्तः) જોયેલું, દેખેલું, જાણેલું.
"दृष्टेषु येषु हृदयं त्वयि तोषमेति-भक्तामरस्तोत्रे"

दृष्ट न. (,,+भावे क्तः) જોવું તે, દર્શન, સાક્ષાત્કાર, પોતાનાં દેશમાં રહેલ ચોર વિગેરેથી રાજાનો ભય, પારકા દેશથી રાજાને પોતાના દેશને દાહ નાશ વિગેરેનો ભય. ગણિત શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ગણિત, દેખાવ.

दृष्टकूट न. (दृष्टं कूटं यस्मिन्) લોક કહેવત, ઉખાણું, કોયડો.

दृष्टदोष त्रि. (दृष्टो दोषः रागलोभादिर्यस्य) જેનાથી દોષ જણાયેલો છે તે, પ્રીતિલોભ વગેરે. દોષ જેનો જણાયલો છે તે.

दृष्टदोष त्रि. (दृष्टो दोषो मिथ्याज्ञानजन्यवासना यत्र) મિથ્યાજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થયેલી વાસના જેમાં દેખાયેલી છે તે.

दृष्टदोष त्रि. (दृष्टः ज्ञातो दोषो येन) છિદ્ર જોનાર શત્રુ વિગેરે.

दृष्टनष्टता स्त्री. (दृष्टनष्टस्य भावः तल् टाप्) બિલકુલ દૃષ્ટિએ ન પડવું તે, કોઈ પણ ઠેકાણે દૃષ્ટિમાં ન આવવું તે.

दृष्टनष्टत्व न. (दृष्टनष्टस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दृष्टप्रत्यय त्रि. (दृष्टेन दर्शनेन प्रत्ययः विश्वासो यस्य) દેખવા માત્રથી જેમાં વિશ્વાસ બેસે તેવું, જેનો વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા લોકોમાં પ્રસિદ્ધ હોય તે.

दृष्टरजस् स्त्री. (दृष्टं रजो आर्तवं यस्याः) રજસ્વલા સ્ત્રી-અટકાવવાળી સ્ત્રી, મધ્યમ પ્રૌઢા સ્ત્રી.

दृष्टलाभिक त्रि. (जै. प्रा. दिट्ठलाभिय) દીઠેલા અને પરિચિત દાતાર પાસેથી દીઠેલી વસ્તુની ગવેષણા-શોધ કરનાર.

दृष्टसाधर्म्य न. (दृष्टस्य साधर्म्यम् जै. प्रा. दिट्ठसाहम्म) એક વસ્તુ જોઈ તેના ઉપરથી તેના જેવી બીજી વસ્તુનું જ્ઞાન થાય તે; અનુમાનનો એક પ્રકાર.

दृष्टान्त पु. (दृष्टोऽन्तो विषयपरिच्छेदो यत्र) ઉદાહરણ, દાખલો, દૃષ્ટાન્ત, તે નામનો એક અર્થાલંકાર, શાસ્ત્ર, મરણ.
"वादिप्रतिवादिनोः सम्प्रतिपत्तिविषयोऽर्थः दृष्टान्तः"

दृष्टान्ततस् अव्य. (दृष्टान्त+तसिल्) દૃષ્ટાન્તથી, ઉદાહરણથી, શાસ્ત્રથી, મરણથી.

दृष्टि स्त्री. (पश्यत्यनेनेति दृश्+करणे स्त्रियां क्तिन्) નેત્ર, બુદ્ધિ.

दृष्टि स्त्री. (दृश्+भावे क्तिन्) દર્શન, જ્ઞાનમાત્ર, પ્રકાશ, ગ્રહોનું દૃષ્ટિ કથન.

दृष्टि स्त्री. (जै. प्रा. दिट्ठि) મત-પક્ષ, સમ્યક્દૃષ્ટિ.

दृष्टिका स्त्री. (जै. प्रा. दिट्ठिया) જોવાથી જે કર્મ બંધાય તે; ૨૫ ક્રિયામાંની એક, નજર જોવું તે.

दृष्टिकृत् त्रि. (दृष्टिं करोति, कृ+क्विप् तुगागमश्च) જોનાર-દેખનાર, નજર કરનાર.

दृष्टिकृत् न. (दृष्टिं दृष्टिप्रसादं करोतीति कृ+क्विप्+तुक्) સ્થલ પદ્મ, સ્થલ કમળ, જાસુદનું ફુલ.

दृष्टिकृत न. (दृष्टिर्लोकानां दृष्टिः कृता येन निष्ठान्तस्य परनिपातः) સ્થળ કમળ, ગુલાબનું ફુલ.

दृष्टिकृत त्रि. (दृष्टिः कृता येन) જેણે જોયું હોય તે જેણે દૃષ્ટિ કરેલી છે તે.

दृष्टिक्षेप पु. (दृष्टेः क्षेपः) દૃષ્ટિપાત, નજર ફેંકવી તે, નજર નાંખવી, દૃષ્ટિ કરવી.

दृष्टिकोण पु. (दृष्टेः कोणः) વસ્તુને નિહાળવાનો માર્ગ, વસ્તુને વિચારવાની રીતિ.

दृष्टिगत पु. (दृष्टिं गतः दिष्टगत्या प्राप्तः) નજરે

એકવીસમાં તીર્થંકરની પ્રવ્રજ્યા પાલખીનું નામ.

देवकुरु पु. (जै. प्रा. देवकुरु) જંબૂદ્વીપનાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રાન્તર્ગત એક જુગલિયાનું ક્ષેત્ર, એ નામનો દેવકુરૂ ક્ષેત્રનો એક દ્રહ, એ નામનું એક કૂટ, જંબૂદ્વીપના સોમનસ વખારા પર્વતનું ચોથું કૂટ-શિખર, જંબૂદ્વીપનાં વિદ્યુત્પ્રભ પર્વતનું એ નામનું ત્રીજું કૂટ-શિખર.

"भरतैरावतविदेहाः कर्मभूमयोऽन्यत्र देवकुरूत्तरकुरुभ्यः" तत्त्वार्थे.

देवकुरु स्त्री. (जै. प्रा. देवकुरु) રતિકર પર્વતની ઉત્તરે આવેલ ઇશાનેન્દ્રની અગ્રમહિષીની રાજધાની.

देवकुरुज पु. स्त्री. (देवकुरौ जायते जन्+ड) દેવકુરૂક્ષેત્રમાં જન્મેલ.

देवकुरुम्बा स्त्री. મહાદ્રોણા નામની વનસ્પતિ.

देवकुल न. (देवार्थं कुलमल्पद्वारतया संहतम् कुल् संहतौ क) દેવમંદિર, દેવળ.

देवकुल न. (देवानां कुलम् समूहो वा) દેવોનું કુલ-વંશ, દેવોનો સમૂહ.

देवकुल्या स्त्री. (देवकृता कुल्या. अल्पसरित्) ગંગા નદી.

देवकुलिका स्त्री (जै प्रा. देवउलिया) નાનું દેવ મંદિર.

देवकुलिक पु (जै. प्रा. देवकुलिक) દેવનો પુજારી.

देवकुसुम न. (देवप्रियं कुसुमम्) લવિંગ.

देवकूट न. વસિષ્ઠાશ્રમની પાસેનું તે નામનું એક તીર્થ.

देवक्षत्र पु. તે નામનો ક્રોષ્ટુવંશનો એક રાજા.

देवक्षत्र पु. (देवानां क्षत्रं बलं यत्र) યજ્ઞ.

देवखात न. (देवेन खातम्) કોઇએ નહીં બાંધેલું અથવા નહીં ખોદેલું અકૃત્રિમ જલાશય, ગુફા.

देवखातक न. (देवखातमेव स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ

देवखातबिल न. (देवखातमकृत्रिमं बिलम्) ગુફા-ગુહા.

देवगण पु. (देवानां गणः) દેવોનો સમૂહ, દેવોનો પક્ષ, દેવોનો અનુચર.

देवगण पु. (देवसंज्ञको गणः) તે નામે એક ગણ.

देवगणग्रह पु. (देवगणरूपाः ग्रहाः) સુશ્રુતમાં કહેલ દેવાદિ ગણરૂપ ગ્રહ.

"देवास्तथा शत्रुगणाश्च तेषां गन्धर्वयक्षाः पितरो भुजङ्गाः। रक्षांसि या चापि पिशाचजातिरेषोऽष्टधा देवगणग्रहाख्यः"

देवगणिका स्त्री (देवानां गणिका) સ્વર્ગની વેશ્યા-અપ્સરા.

देवगन्धर्व पु. (देवानां गन्धर्वः गायनः) દેવોની પાસે ગાયન કરનાર ગંધર્વ.

देवगन्धर्व पु. (देवसंज्ञको गन्धर्वः) તે નામનો એક વ્યન્તર દેવોનો ભેદ.

" व्यन्तराः किन्नरकिम्पुरुषमहोरगगन्धर्वयक्षराक्षसभूत पिशाचाः" तत्त्वार्थे

देवगन्धा स्त्री. (देवप्रियो गन्धोऽस्याः) મહામેદા નામની એક ઔષધી.

देवगर्जन न. (देवस्य मेघस्य गर्जनम्) વાદલનો ગડગડાટ, મેઘની ગર્જના.

देवगर्भ त्रि. (देवात् गर्भो यस्य) દેવ થકી જેને ગર્ભ રહેલ હોય છે તે.

देवगर्भा स्त्री. કુશદ્વીપમાં આવેલી તે નામની એક નદી.

देवगान्धार पु. (देवप्रियः देवयोग्यो वा गान्धारः) સંગીત શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામનો એક સ્વર.

देवगान्धारी स्त्री. (देवप्रिया गान्धारी) તે નામની એક રાગિણી, શ્રીરાગની પત્ની.

"गान्धारी देवगान्धारी मालवी श्रीश्च सारवी । रामकिर्य्यपि रागिण्यः श्रीरागस्य प्रिया इमाः" सङ्गीत.

देवगायन पु. (देवानां गायनः) ગન્ધર્વ, દેવોનો ગવૈયો.

देवगिरि पु. (देवानां प्रियः गिरिः) તે નામે એક પર્વત.

देवगिरी स्त्री. તે નામની એક રાગિણી.

देवगुरु पु. (देवानां गुरुः) બૃહસ્પતિ-સુરાચાર્ય, દેવોનો પિતા કશ્યપઋષિ.

देवगुही स्त्री. (देववत् गुही गुह्या गुह्+बाहु. कि+ङीप्) સરસ્વતી.

देवगुह्य त्रि. (देवानां गुह्यम्) દેવોનું અત્યંત ગુપ્ત રહસ્ય.

देवगुह्य न. (देवैः गुह्यम्) મરણ.

देवगृह न. (देवानां गृहम्) દેવાલય-દેવમંદિર.

देव (दीव्यति आनंदेन क्रीडति दिव्+अच्) દેવતા, નાટકની ભાષામાં રાજા, રાજા, મેઘ, પારો-પારદ, પોતાના વરનો નાનો ભાઇ-દિયર, બ્રાહ્મણોની ઉપાધિનો એક ભેદ, પરમાત્મા, ઇશ્વર, બાળક, મૂર્ખ, વિષ્ણુ, દેવદારનું ઝાડ, હોતા-હવન કરનાર, પુરૂષ.

देव त्रि (,, ,,) પૂજ્ય, દેદીપ્યમાન, તેજસ્વી દીપ્ત, દાતા.

देव (न. (दीव्यति अनेन) ઇન્દ્રિય.

देव पु. न. (जै. प्रा. देव) ભવનપતિ, વ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવતા, અંજનક પર્વતના સિદ્ધાયતનના એક દ્વારનું નામ, સ્વામી, રાજા, માલીક, ગંધવિજયની પૂર્વ સરહદ ઉપરનો વખારા પર્વત, દેવદ્વારનાં અધિપતિ દેવતાનું નામ, એ નામનો એક દ્વીપ, એ નામનો એક સમુદ્ર, મેઘ, આકાશ, દેવાધિદેવ, ભવિષ્યકાળના તે નામના ૨૨ મા તીર્થંકર, સાધુ, મુનિ.

देवऋषभ पु. (देवश्चासौ ऋषभश्च) કશ્યપની કન્યા જે ધર્મની એક પત્ની હતી તેમાં ઉત્પન્ન થયેલો ધર્મનો એક પુત્ર.

देवऋषभ पु. (देवः पूज्यश्चासौ ऋषभश्च प्रकृतिवद्भावः) આદિ બ્રહ્મા શ્રી ઋષભદેવ તીર્થંકર-ભગવાન.

देवऋषि पु. (देवानामृषिः पूज्यत्वात् प्रकृतिवद्भावो वा) નારદ વિગેરે દેવોનાં ઋષિ.

देवक त्रि. (दिव्+ण्वुल्) ખેલનાર, રમનાર, ક્રીડા કરનાર, રમતીયાળ.

देवक पु. શ્રીકૃષ્ણની માતા દેવકીનો પિતા, તે નામનો એક ગન્ધર્વનો પતિ.

देवकपुत्री स्त्री. (देवकस्य पुत्री) શ્રીકૃષ્ણની માતા દેવકી.

देवकर्दम पु. (देवप्रियः कर्दम इव) સુખડ, અગર, કપૂર, કેસર એ બધા પદાર્થો મેળવી વાટેલો એક સુગંધી પદાર્થ.

देवकर्मन् न. (देवस्य कर्म) દેવતા પ્રીત્યર્થ હરકોઇ કામ, દેવને પ્રિય એવું કર્મ.

देवकसुता स्त्री. (देवकस्य सुता) શ્રીકૃષ્ણની માતા દેવકી.

देवकात्मजा स्त्री. (देवकस्यात्मजा) ઉપરનો અર્થ.

देवकार्य न. (देवप्रियार्थं कार्यम्) દેવોને પ્રિય પૂજા વિગેરે કાર્ય, દેવતા પ્રીત્યર્થ હરકોઇ કામ.

देवकाष्ठ न. (देवप्रियं काष्ठम्) દેવદારનું ઝાડ.

देवक्रिरी स्त्री. (देवं मेघं किरतीति कॄ+क+ङीप्) તે નામની એક મેઘરાગની પત્ની, તે નામની એક રાગિણી.

"ललिता मालति गौरी नाटी देवक्रिरी तथा ।
मेघरागस्य रागिण्यो भवन्तीमाः सुमध्यमाः ॥१॥
भ्रमन्ती नंदने श्यामा पुष्पप्रचयतत्परा ।
ख्याता देवक्रिरी क्षेपा करार्पितसखीकरी ॥२॥
संगीतग्रन्थे

देवकिल्विष न. (देवेन कृतं किल्विषं अनिष्टं कर्म) દેવકૃત અનિષ્ટ કાર્ય, દેવ નિમિત્ત દુઃખ-યથા-વરુણે કરેલું પાશ બન્ધન-શમે કરેલું પાદ બંધન વિગેરે.

देवकिल्विष पु. (जै. प्रा. देवकिब्बिस-देवकिब्बिसिय) દેવતાની હલકી જાત; કિલ્વિષ જાતના દેવતા.

"इन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशपारिषदात्मरक्षलोकपालानीक-प्रकीर्णकाभियोग्यकिल्विषकाश्चैकशः" तत्वार्थे

देवकिल्विषिकी पु. (जै. प्रा. देवकिब्बिसिया) ભાવના વિશેષ; જે હલકી દેવયોનિમાં ઉત્પન્ન થવાનું કારણ છે.

देवकी स्त्री. (देवक+ङीप्) શ્રીકૃષ્ણની માતા.

देवकी स्त्री. (जै. प्रा. देवई) ઉપરનો અર્થ, જંબૂ દ્વીપના ભરતખંડમાં થનાર ૧૧મા તીર્થંકરના પૂર્વ ભવનું નામ.

देवकीनन्दन पु. (देवक्याः नन्दनः) શ્રી કૃષ્ણ.

देवकीपुत्र पु. (,, पुत्रः) ઉપરનો અર્થ.

देवकीमातृ पु. (देवकी माता यस्य) વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ.

देवकीय त्रि (देवस्येदं छ कुक् च) દેવનું, દેવ સંબંધી.

देवकुण्ड न. (देवकृतं कुण्डम्) પોતાની મેળે વહેતો પાણીનો સ્વતઃ સિદ્ધ દિવ્ય કુંડ.

देवकुमार पु. (जै. प्रा. देवकुमार) દેવકુમાર.

देवकुरा स्त्री. (जै. प्रा. देवकुरा) મેરૂ પર્વતની દક્ષિણે મહાવિદેહાન્તર્ગત એક જુગલિયાનું ક્ષેત્ર,

देवताधिकरण न. (देवताऽधिक्रियतेऽत्र अधि+कृ+ आधारे ल्युट्) દેવોનું યજ્ઞમાં અધિકારીપણું છે કે અનધિકારિપણું છે એવું સાધનાર એક ન્યાય–વિચાર.
देवताधिप पु. (देवतानामधिपः) ઇન્દ્ર, પરમેશ્વર.
देवताधिपति पु. (देवतानामधिपतिः) ઉપરનો અર્થ.
देवानुक्रम पु. (देवानामनुक्रमः) દેવતાનો અનુક્રમ.
देवताप्रणिधान न. (देवतायाः प्रणिधानम्) દેવનું ધ્યાન.
देवताप्रतिमा स्त्री. (देवतायाः प्रतिमा) દેવની પ્રતિમા, પ્રતિકૃતિ.
देवताप्रतिष्ठा स्त्री. (देवतायाः प्रतिष्ठा) દેવની પ્રતિષ્ઠા, શાસ્ત્ર વિધિપૂર્વક દેવની સ્થાપના.
देवताभ्यर्चन न. (देवताया अभ्यर्चनम्) દેવ પૂજા, દેવની સેવા.
देवतामय त्रि. (देवतात्मकं देवता+मयट्) દેવમય, દેવ સ્વરૂપ.
देवतामयी स्त्री. (देवतात्मके स्त्रियां ङीष्) હિરણ્ય ગર્ભ દેવતા.
देवतायतन न. (देवतायाः आयतनम्) દેવ મન્દિર, દહેરું, દેવાલય.
देवातिथि पु. પુરૂવંશી અક્રોધનો પુત્ર–એક રાજા.
देवत्र त्रि. (देवान् त्रायते त्रा+क) દેવોની રક્ષા કરનાર.
देवत्रा अव्य. (देवाय देयं करोति सम्पद्यते वा देये त्रा) દેવને અર્પણ કરવા યોગ્ય, દેવને સ્વાધીન.
देवदण्डा स्त्री. (देवात् मेघाद्दण्डोऽस्याः) નાગબલા નામની એક વનસ્પતિ.
देवदत्त पु. બુદ્ધદેવનો નાનો ભાઇ, અર્જુનનો તે નામનો એક શંખ, તે નામનો એક નાગ, શરીરમાં રહેલો એક પ્રકારનો વાયુ.
देवदत्त पु. (देवा एनं देयासुः दा+संज्ञायां क्त ददादेशश्च) તે નામે એક માણસ.
देवदत्त त्रि. (देवेन देवाय वा दत्तम्) દેવે આપેલ, દેવનિમિત્તે અર્પણ કરેલ, દેવને આપેલ, ગ્રામ વગેરે.
देवदत्तक पु. ब. व. (देवदत्तः मुख्योऽस्त्येषां कन्) દેવદત્ત જેમાં મુખ્ય હોય તે.
देवदत्ता स्त्री (जै. प्रा. देवदत्ता) વિપાક સૂત્રનું એ નામનું નવમું અધ્યયન, ચંપા નગરીની રહેવાસી એક ગણિકા–વેશ્યા.
देवदत्ताग्रज पु. (देवदत्तस्याग्रजः) બુદ્ધદેવ.
देवदर्श त्रि. (देवं पश्यति, दृश्+अण्) દેવને જોનાર, દેવતાનું દર્શન કરનાર.
देवदर्शक त्रि. (देवस्य दर्शकः) ઉપરનો અર્થ.
देवदर्शन न. (देवस्य दर्शनम्) દેવનું દર્શન.
देवदर्शन त्रि. (देवं पश्यति दृश्+ण्वुल्) દેવને જોનાર, દેવનું દર્શન કરનાર.
देवदर्शन पु. તે નામે એક ઋષિ.
देवदर्शम् अव्य. (देवं दृष्ट्वा इत्यर्थे णमुल्) દેવનાં દર્શન કરીને, દેવને જોઇને.
देवदानी स्त्री. (देवानामिव दानं शुद्धिरस्याः दैप् शोधने+भावे ल्युट् गौरादित्वात् ङीष्) હસ્તિઘોષા નામની લતા.
देवदारु न. (देवानां दारु तेषां प्रियत्वात्) દેવદાર નામનું વૃક્ષ.
देवदारु पु. (देवप्रियं दारु यस्य) ઉપરનો અર્થ. "अमुं पुरः पश्यसि देवदारुम्" रघुवंशे
देवदालिका स्त्री. (देवदालीव कायति कै+क+टाप् पूर्व ह्रस्वः) મહાકાલ નામનું વૃક્ષ.
देवदाली स्त्री. (देवेन मेघोदयेन दालो दलनं यस्याः ङीष्) કુકડવેલ નામનો એક વેલો.
देवदास पु. (देवानां दासः) દેવોનો દાસ, સેવક, દેવપુજારી–પૂજક.
देवदासी स्त्री. (देवमिन्द्रियं दास्नोति हन्तीति देव+दास्+ अण्+ङीष्) જંગલી બીજોરું.
देवदासी स्त्री. (देवाय क्रीणायै दासीव) ગણિકા–વેશ્યા.
देवदासी स्त्री. (देवस्य दासी परिचारिका) દેવતાના કામ માટે રાખેલી દાસી.
देवदीप पु. (देवार्थो दीपः) દેવ માટે દીવો.
देवदीप पु. (देवेषु इन्द्रियेषु दीपः अथवा देवं दीप्तिशीलं पदार्थं दीपयति प्रकाशयति दीप्+णिच्+अण्) આંખ, લોચન, નેત્ર.
देवदुन्दुभि पु. (देवानां दुन्दुभिरिव हर्षजनकत्वात्) રાતી તુલસી

देवग्रह पु. (देवसंज्ञको ग्रहः) તે નામે એક ગ્રહ.
"यः पश्यति नरो देवान् जाग्रद्वा शयितोऽपि वा।
उन्मादयति स तु क्षिप्रं तन्तु देवग्रहं विदुः" भा. व. अ. १४५

देवङ्गम त्रि. (देवं गच्छति गम्+वेदे खं+मुम्) દેવ પ્રત્યે જનાર.

देवचक्र न. સત્રનાં અંગ રૂપ એક અભિપ્લવ, યામલ તંત્રમાં કહેલ દેવતાનાં ભેદોની ઉપાસ્યતા જણાવનાર એક ચક્રનો ભેદ.

देवचर्या स्त्री. (देवानां चर्या) દેવ પૂજા, દેવ સેવા, દેવોનું ચરિત્ર, દેવ નિમિત્તે હોમ વગેરે.

देवचिकित्सक पु. द्वि. व. (देवानां चिकित्सकौ) સ્વર્ગનાં વૈદ્ય,દેવોનાં વૈદ્ય અશ્વિની કુમાર, બેની સંખ્યા, અશ્વિની નક્ષત્ર.

देवच्छन्द पु. (देवैश्छन्द्यते प्रार्थ्यते छन्द्+कर्मणि घञ्) સો સેરનો હાર, હાર.

देवच्छन्दक पु. (जै. प्रा. देवच्छन्दग, देवच्छन्दय) દેવચ્છંદો–જમીનથી બે ત્રણ હાથ ઉંચો ઓટલો, દેવમૂર્ત્તિને બેસાડવાનો ઓટલો,

देवच्छन्दस् न. (देवप्रियं छन्दः टच्) વૈદિક–શ્રોત્રિય એક છન્દ.

देवज त्रि. (देवाज्जायते जन्+ड) દેવથી જન્મેલ–દેવથી ઉત્પન્ન થયેલ.

देवज न. (,, ,,) તે નામનો સામવેદનો અમુક ભાગ.

देवज पु. (देवादादित्याज्जायते जन्+ड) છ ઋતુ–હેમન્ત, શિશિર, વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, સંયમ રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર.

देवजग्ध त्रि. (देवैरद्यते अद्+क्त जग्धादेशश्च) દેવે ખાધેલું, દેવે ભક્ષણ કરેલું.

देवजग्ध न. (,, ,,) એક જાતનું તૃણ–ઘાસ.

देवजग्धक न. (देवजग्ध+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

देवजन पु. (देवरूपो जनः) દેવના જેવો મનુષ્ય, દેવરૂપ મનુષ્ય–ગંધર્વ યક્ષ વિગેરે ઉપદેવ.

देवजनविद्या स्त्री. (देवजनानां विद्या) નૃત્ય–ગીત વિગેરે ગંધર્વવિદ્યા.

देवजात त्रि. (देवेभ्यो जातः) દેવથી ઉત્પન્ન થયેલું, દેવોથી જન્મેલ.

देवजात न. (देवानां जातम्) દેવોનો સમૂહ, દેવ ગણ.

देवजामि स्त्री. (देवानां जामिरिव) દેવાંગના, દેવબંધુ.

देवजिन पु. (जै. प्रा. देवजिण) ભારતવર્ષમાં થનાર બાવીસમા તીર્થંકર.

देवट त्रि. (दिव्+अटन्) શિલ્પી–કારીગર, કલા કૌશલ્યવાળું.

देवट्टी स्त्री. (देवशब्दं अट्टते अतिक्रामति अट्ट+अण्+ ङीप्) સમુદ્રકાંઠે રહેનાર એક જાતનું પક્ષી–"गंगाचिल्ली"

देवतमस् न. (जै. प्रा. देवतमस्) દેવતાને અંધકાર રૂપ તમસ્કાય–એક પ્રકારનો ગાઢ અંધકાર.

देवतर त्रि. (अतिशयेन देवः दीप्तः देवको वा तरप्) અતિશય દીપ્ત–પ્રદીપ્ત, અતિશય રમતીઆળ.

देवतरु पु. (देवप्रियस्तरुः देवानां तरुर्वा) મન્દાર, પારિજાતક, સન્તાનક, કલ્પવૃક્ષ, હરિચન્દન એવા પાંચ વૃક્ષ પૈકી એક, ચૈત્યવૃક્ષ.
"पञ्चैते देवतरवः मन्दारः पारिजातकः ।
संतानः कल्पवृक्षश्च पुंसि वा हरिचन्दनम्" ॥ अमरको०

देवता स्त्री. (देव एव स्वार्थे तल् देवस्य भावः वा तल् टाप्) ધોળા ધંતુરાનું ઝાડ, દેવની મૂર્તિ, દેવપણું.

देवताजित् पु. (देवतां जयति जि+क्विप्) દેવને જીતનાર અસુર વિગેરે, ભરતના મિત્ર સુમતિનો એક પુત્ર.

देवताड पु. (देवो दीप्तस्तालः लस्य ड) દેવતાડ નામનું એક વૃક્ષ, ઘોષક નામની લતા.

देवताड पु. (देवौ आदित्यचन्द्रौ ताडयति ताडि+अण्) રાહુ.

देवताड पु. (देवनाय दीपनाय ताड्यतेऽसौ ताडि+कर्मणि अच्) અગ્નિ.

देवताडक पु. (देवताड+स्वार्थे क) દેવતાડ નામનું વૃક્ષ, ઘોષક નામની લતા, રાહુ, અગ્નિ, એક જાતનું ઘાસ.

देवतात पु. (देवानां तातः) કશ્યપ મરીચિ વિગેરે, હિરણ્ય ગર્ભ–બ્રહ્મા, યજ્ઞ.

देवताति पु. (देव+स्वार्थे तातिल्) દેવ.

देवताति पु. (,, ,,) તીર્થંકર પરમાત્માનું એક નામ.

देवपतिः पु. (देवानां पतिः) દેવનો સ્વામી-ઇન્દ્ર, પરમાત્મા-પરમેશ્વર.

देवपत्नी स्त्री. (देवः पतिर्यस्याः नुक् ङीप् च) દેવની ભાર્યા-પત્ની.

देवपत्नी स्त्री. (देवानां पत्नीव प्रियदर्शनादित्वात्) એક જાતનું કન્દ-રતાળું.

देवपत्र न. (देवानां पत्रम् वाहनम्) દેવોનું વાહન.

देवपत्रिका स्त्री. (देव इव पत्राण्यस्याः कन्+टाप् अत इत्वम्) સ્પૃક્કા-કપુરીમધુરી નામની એક વનસ્પતિ.

देवपत्री स्त्री. ઉપરનો અર્થ.

देवपथ पु. (देवस्य पन्थाः) આકાશ, આકાશમાં રહેલ છાયાકાર માર્ગ.

देवपथ पु. (देवस्थानगमनार्थः पंथाः) તે નામે એક તીર્થ, દેવ સ્થાને જવાનો માર્ગ, દેવયાન માર્ગ, દેવનો માર્ગ, ઉત્તરાયણ.

देवपथादि पु व्याકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ. स च—

यथा—देवपथ, हंसपथ, वारिपथ, रथपथ, स्थलपथ, करिपथ, अजपथ, राजपथ, शतपथ, शंकुपथ, सिन्धुपथ, सिद्धिगति, उष्ट्रग्रीव, वायरज्जु, हस्त, इन्द्रदण्ड, पुष्पमत्स्य.

देवपर त्रि. (देवः परोऽस्य) ખેલવાની પાછળ લાગેલ, રમવાની પૂંઠે પડેલ, ખેલવાને લંપટ, દેવના હાથમાં સિદ્ધિ છે એવું વિચારનાર-પ્રારબ્ધવાદી.

देवपर्ण न. (देवप्रियं पर्णमस्य) સુરપર્ણ નામે એક વૃક્ષ.

देवपशु पु. (देवाय उत्सृष्टः पशुः) દેવને અર્પણ કરવાનો પશુ.

देवपात्र न. (देवैः पीयतेऽत्र पा+आधारे ष्ट्रन्) અગ્નિ.

देवपान पु (देवैः पीयतेऽनेन पा+करणे ल्युट्) ચમસ નામનું સોમરસ પીવાનું એક યજ્ઞપાત્ર.

देवपाल पु. શાકદ્વીપમાં રહેલો તે નામનો એક પર્વત.

देवपालित त्रि. (देवेन पालितः) દેવોએ પાળેલ-દેવોએ રક્ષણ કરેલ.

देवपालित पु. (देवेन मेघेन पालितः) વરસાદ ઉપર જીવનાર દેશ.

देवपीयु पु. (देवान् पीयति हिनस्ति पीय्+उन्) દેવોની સાથે દ્વેષ કરનાર અસુર-દૈત્ય.

देवपुत्र पु. (देवस्य पुत्रः) દેવકુમાર, દેવતાનો પુત્ર.

देवपुत्रक पु. (देवपुत्र एव स्वार्थे कन्) દેવકુમાર.

देवपुत्रिका स्त्री. (देवस्य पुत्रिका इव प्रियत्वात्) એલાયચી, દેવકન્યા.

देवपुत्री स्त्री. (देवस्य पुत्रीव प्रियत्वात्) ઉપરનો અર્થ.

देवपुर् स्त्री. (देवानां पूः) ઇન્દ્રની રાજધાની-અમરાવતી.

देवपुर न. (देवानां पूरम्) ઉપરનો અર્થ.

देवपुरी स्त्री. (देवानां पुरी) ઇન્દ્રની રાજધાની-અમરાવતી.

देवपूज्य पु. (देवैः पूज्यः) તીર્થંકર, સુરગુરૂ-બૃહસ્પતિ, દેવોને પૂજનીય.

"अनन्तविज्ञानमतीतदोषमबाध्यसिद्धान्तममर्त्यपूज्यम्"

स्याद्वादमञ्जरी

देवप्रतिकृति स्त्री. (देवस्य प्रतिकृतिः मूर्त्तिः) દેવની મૂર્તિ-દેવની પ્રતિમા.

देवप्रतिमा स्त्री. (देवस्य प्रतिमा) ઉપરનો અર્થ.

देवप्रश्न पु. (देवानुद्दिश्य प्रश्नः) દેવની પ્રત્યે પોતાનાં શુભ અશુભ જાણવા માટે પ્રશ્ન કરવો તે.

देवप्रस्थ पु. સેનાબિન્દુ રાજાનું તે નામનું એક નગર.

देवप्रिय पु. (देवानां प्रियः) પીળા ભાંગરાનું ઝાડ, બકપુષ્પ-બકવૃક્ષ જેનાં ફુલો દેવોને પ્રિય હોય છે.

देवप्रिय न. (देवानां प्रियम्) સુગંધીવાળો.

देवप्रिया स्त्री. (देवानां प्रिया) નાગરવેલના પાનનો વેલો, નાગવલ્લી.

देवबला स्त्री. (देवानामिव बलं यस्याः) વનસ્પતિ સહદેવી, વનસ્પતિ ત્રાયમાણ

देवबलि पु. (देवार्थं बलिः) દેવનું બલિદાન, દેવને માટે નૈવેદ્ય.

देवबाहु पु. યદુવંશમાં પેદા થયેલ હૃદીક રાજાનો એક પુત્ર, તે નામના એક ઋષિ.

देवब्रह्मन् पु. (देव इव ब्रह्मा) નારદ મુનિ.

देवब्राह्मण पु. (देवपूजको ब्राह्मणः) દેવનો પૂજક બ્રાહ્મણ, દેવની પૂજા કરીને જીવનારો બ્રાહ્મણ-પુજારી.

देवदुन्दुभि पु. (देवानां दुन्दुभिः) દેવોનું નગારું.

देवदुन्दुभि पु. (देवैः ताडितो दुन्दुभिः) અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય પૈકી એક પ્રાતિહાર્ય.

देवदूती स्त्री. (देवान् इन्द्रियाणि दूयन्ते अवसादयन्तीति दू+क्तिच्+ङीप्) જંગલી બીજોરું.

देवदूती स्त्री. (देवानां दूती) દેવનો સંદેશો લઈ જનારી સ્ત્રી.

देवदेव पु. (देवानां देवः) તીર્થંકર ભગવાનનું એક નામ, વિષ્ણુ.

"देवदेवो जगन्नाथो जगद्‌बन्धुर्जगद्विभुः" जिनसहस्र.

देवदेव पु. (देवेषु मध्ये दीव्यति दिव्+अच्) મહાદેવ, બ્રહ્મા.

देवदेवेश पु. (देवप्रकारः देवदेवः तस्येशः) તીર્થંકર-મહાદેવ.

देवदोल पु. (देवैः दृष्टव्यो दोलः) પ્રાતઃકાલમાં કરવાનો હિંડોલાનો મહોત્સવ.

देवद्युम्न पु. ભરતવંશી એક રાજા.

देवद्रोणी स्त्री. (देवस्य द्रोणीव) દેવયાત્રા, સ્વયંભૂ મહાદેવના લિંગને રહેવાનો ખાડો.

देवद्र्यंच् त्रि. (देवान् अञ्चतीति पूजार्थकाञ्चेः क्विन् देवस्य टेः अद्र्यादेशः) દેવનો પુંજારી, દેવદર્શને જનાર. દેવ પ્રત્યે જનાર-દેવ સામે જનાર.

देवधन न. (देवार्थं धनम्) દેવનિમિત્તે મૂકેલું અથવા રાખેલું ધન, દેવ જેનો માલિક છે તે ધન, દેવ સ્વામિક દ્રવ્ય.

देवधानी स्त्री. (देवा धीयन्तेऽस्यां धा+आधारे ल्युट् ङीप्) ઇન્દ્રની નગરી-રાજધાની, અમરાવતી.

देवधान्य न. (देवयोग्यं धान्यम्) દેવોને યોગ્ય ધાન્ય.

देवधूप पु. (देवप्रियो धूपः मध्यम. स.) દેવોને પ્રિય ધૂપ-ગુગળ.

देवन् पु. (दिव्+वा. अनि) પોતાના વરનો નાનો ભાઈ દિયર.

देवन पु. (दीव्यत्यनेन दिव्+करणे ल्युट्) પાસો, પાશક.

देवन न. (दिव्+भावे ल्युट्) ક્રીડા-ખેલ, રમત, જીત વાની ઇચ્છા, વ્યવહાર, સ્તુતિ, શોભા, દીપ્તિ, પરિદેવન. દુઃખ "दुःखशोकतापाक्रन्दनवधपरिदेवनान्यात्मपरोभयस्थानान्यसद्वेद्यस्य" तत्त्वार्थे.

देवन न. (दीव्यत्यनेन दीव्यत्यत्रेति च दिव्+ल्युट्) કમલ, પદ્મ, ક્રીડા કરવાનો બાગ વાડી વિગેરે.

देवनदी स्त्री. (देवानां नदी) ગંગા નદી, ભાગીરથી.

देवनन्दिन् पु. (देवं शक्रं नन्दयति नन्द्+णिनि) ઇન્દ્રનો દ્વારપાળ.

देवनल पु. (देव इव श्रेष्ठत्वात् नलः) જાડી અને પોલી દાંડીવાળું એક પ્રકારનું ઘાસ-તૃણ.

देवना स्त्री. (दिव्+भावे युच् टाप् च) રમત-ક્રીડા, વિલાપ.

देवनाथ पु. (देवानां नाथः) ઇન્દ્ર, પરમેશ્વર.

देवनामक पु. (देवेति नाम यस्य कप्) ગન્ધર્વ યક્ષ, વિદ્યાધર, ભૂત-પ્રેત પિશાચ વિગેરે.

देवनामन् पु. કુશ દ્વીપના રાજા હિરણ્યરેતસનો એક પુત્ર.

देवनामन् न. (देवस्य नाम) દેવનું નામ.

देवनामन् त्रि. (देव इव नाम यस्य) દેવોના જેવા નામવાળું.

देवनारक पु. (देवयोर्नो नर एव नारः ततः स्वार्थे क) દેવરૂપ નર.

देवनारक पु. (देवश्च नारकश्च) દેવ અને નારકી જીવ.

"देवनारकाणामुपपादः" तत्त्वार्थे.

देवनाल पु. (देवो दीप्तिशीलः श्रेष्ठो वा नालः) નલોત્તમ, દેવનલ.

देवनिकाय पु. (जै. प्रा. देवणिकाय) દેવનિકાય-સમાન ધર્મવાલા ભવનપતિ આદિ દેવોનો સમૂહ. "देवाश्चतुर्निकायाः" तत्त्वार्थे.

देवनिकाय पु. (देवानां निकायः वासः) દેવનો વાસ-સ્વર્ગ

देवनिद् त्रि. (देवं निन्दति निन्द्+क्विप्) દેવોની નિંદા કરનાર.

देवनिन्दक त्रि. (देवान् निन्दति कर्तरि ल्युट्) દેવની નિન્દા કરનાર-નાસ્તિક-દેવગુરૂ ઉપર શ્રદ્ધા રહિત.

देवनिर्मित त्रि. (देवैर्निर्मितम्) દેવે બનાવેલ-રચેલ.

देवनिर्मिता स्त्री. ગળો નામની વનસ્પતિ.

देवयात्रा स्त्री. (देवानां यात्रा) દેવની પ્રતિમાને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ જવા રૂપી ઉત્સવવાળી યાત્રા.

देवयात्रिन् पु (देवयात्र+णिनि) તે નામનો એક દાનવ.

देवयान न. (देवानां यानं यायतेऽनेन करणे ल्युट्) દેવોનું વિમાન

देवयान पु. (देवः परेशः यायतेऽनेन मार्गेण या+करणे ल्युट्) દેવયાન, અર્ચિરાદિ માર્ગ.

देवयानी स्त्री. યયાતિ રાજાની પત્ની, શુક્રાચાર્યની પુત્રી.

देवयावन् त्रि. (देवं याति या+वनिप्) દેવ પ્રત્યે જનાર.

देवयितृ त्रि. (चु. दिव् परिदेवने+णिच्+तृच्) રમનાર, ખેલનાર, રમતીયાળ, ખેલાડી.

देवयु त्रि. (देवं याति उपास्यत्वेन प्राप्नोति या+कु) ધાર્મિક, ધર્મિષ્ઠ, દેવ દર્શન કરનાર, દેવની ઉપાસના કરનાર, દેવની યાત્રા કરનાર.

देवयु त्रि. (देवं आत्मनः द्योतनस्वभावं इच्छति देव+क्यच्+उन्) પોતાને દ્યોતનસ્વભાવની ઈચ્છા કરનાર, પોતાનો પ્રકાશ થાય તેવું ઈચ્છનાર.

देवयु पु. દેવ–સુર–અમર.

देवयु त्रि. (देवं यौति यु मिश्रणे+क्विप्) યજ્ઞાદિવડે દેવોને ભેગા કરનાર.

देवयुग पु. (देवप्रियो युगः) સત્યયુગ.

देवयोनि पु. (देव एव योनिर्निदानभूतोऽस्य) વિદ્યાધર, ગંધર્વ, યક્ષ, અપ્સરા, રાક્ષસ, કિન્નર, ભૂત, પિશાચ, ગુહ્યક, સિદ્ધ વગેરે.

"विद्याधरोऽप्सरो यक्षरक्षोगंधर्वकिन्नराः ॥
पिशाचो गुह्यकः सिद्धो भूतोऽमी देवयोनयः" अमर०

देवयोनि स्त्री. (देवानां योनिः) દેવજાતિ.

देवयोषा स्त्री. (देवानां योषा) અપ્સરા, સુરવધૂ–દેવાંગના.

देवर पु. (दीव्यत्यनेन दिव्+करणे अरच्) પોતાના પતિનો કનિષ્ઠ ભાઈ–દિયર, પોતાના પતિનો નાનો ભાઈ.

देवरक पु. (देवर+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

देवरक्षित त्रि. (देवैः रक्षितम्) દેવે રક્ષણ કરેલ.

देवरक्षित पु. દેવક રાજાનો એક પુત્ર.

देवरक्षिता स्त्री. દેવક રાજાની એક કન્યા.

देवरथ पु. (देवानां रथः) દેવોનું વાહન, વિમાન, દેવોનો રથ, સૂર્યનો રથ.

देवरथ पु. તે નામે એક ઋષિ.

देवरहस्य न. (देवानामपि रहस्यम्) બહુ છાનું, અતિ ગોપ્ય.

देवराज पु. (देवेषु राजते राज्+क्विप्) ઇન્દ્ર–સુરરાજ.

देवराज पु. (देवानां राजा राजाहःसखिभ्यष्टच्) ઉપરનો અર્થ.

देवराजक त्रि. (देवराजेन कृतम् देवराज+वुञ्) ઈન્દ્રે કરેલ.

देवरात पु. (रै+क्त देवेन श्रीकृष्णेन रातः रक्षितः) વિશ્વામિત્રનો એક પુત્ર, પરીક્ષિતરાજા, દ્વાપરયુગમાં ઉત્પન્ન થયેલો એક રાજા.

देवर्षि पु. (देव इव ऋषिः देवानाम् ऋषिः पूज्यत्वात्) નારદ વિગેરે દેવના ઋષિ, ન્યાયાદિકના ગ્રન્થોને બનાવનાર કણાદ વગેરે.

देवल पु. (देवं लाति गृह्णाति निजजीविकार्थमिति देव+ला आदाने+क) મંદિરનો પુજારી, દેવની પ્રતિમાને આજીવિકા માટે એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ જનાર.

देवल पु. (दीव्यति आनन्देन. दिव्+कलच्) ધાર્મિક, નારદ મુની.

देवल पु. (देवर रलयोरैक्यात) દીયર, પોતાના પતિનો નાનો ભાઈ.

देवल पु. તે નામે એકઋષિ, પ્રત્યૂષ ઋષિનો પુત્ર અસિત મુનીનો પુત્ર, ધૌમ્ય ઋષિનો મોટો ભાઇ.

देवलक पु. (देवल एव स्वार्थे+कन्) મંદિરનો પુજારી, દેવની પ્રતિમાને પોતાની આજીવિકા માટે એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ જનાર, ધાર્મિક, નારદ મુની, દીયર, તે નામે એક ઋષિ, પ્રત્યૂષ ઋષિનો પુત્ર; અસિત મુનીનો પુત્ર, ધૌમ્ય ઋષિનો મોટો ભાઇ.

देवलता स्त्री. (देवप्रिया लता) નવમલ્લિકા, બટમોગરાની લતા.

देवभय न. (देवाद्भयम्) દેવથી ભય.

देवभवन न. (देवानां भवनमिव) પીપળાનું ઝાડ.

देवभवन न. (देवानां भवनम्) દેવોનું ભવન-મન્દિર, દેવળ, સ્વર્ગલોક.

देवभाग पु. (देवाय देयो भागः) દેવોનો ભાગ, દેવને આપવા માટે કાઢેલો ભાગ, લવણ સમુદ્રથી ઉત્તરે રહેલ ઉત્તર ગોળ રૂપ પદાર્થ.

देवभाज त्रि. (देवं भजति) દેવને ભજનાર.

देवभीति स्त्री. (देवेभ्यो देवानां वा भीतिः) દેવથી ભય-દેવતાનો ડર.

देवभू स्त्री. (देवानां भूः) સ્વર્ગલોક.

देवभू त्रि. (देवं देवत्वं भवते भू प्राप्तौ+क्विप्) દેવ રૂપ થયેલ, દેવપણાને પામેલ.

देवभूति स्त्री. (देवात् देवलोकात् भूतिरुत्पत्तिर्यस्याः) મન્દાકિની-ગંગા.

देवभूति स्त्री. (देवानां भूतिः) દેવોનું ઐશ્વર્ય.

देवभूमि स्त्री. (देवानां भूमिः वसतिः) સ્વર્ગ.

देवभूमि स्त्री. (देवप्रिया भूमिः भूः) દેવપ્રિય ભૂમિ.

देवभूय न. (देवस्य भावः भू+क्यप्) દેવપણું, દેવત્વ.

देवभृत् पु. (देवं विभर्ति, पालयति भू+क्विप् तुक् च) ઇન્દ્ર, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

देवभ्राज् पु. (देवेषु भ्राजते भ्राज्+क्विप्) સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો રાજા.

देवमणि पु. (देव इव मणिः देवप्रियो मणिः देवेषु मणिरिव वा) સૂર્ય, કૌસ્તુભમણિ, ચિન્તામણિ રત્ન, ઘોડાને ગળે રહેલી ગોળ નીશાની, અશ્વના ગળા ઉપર રહેલ રોમાવર્ત નામનું એક સુલક્ષણ.

देवमत त्रि. (देवैर्मतम्) દેવ સમ્મત, દેવે માનેલું.

देवमत पु. તે નામના એક ઋષિ.

देवमत न. (देवानां मतम्) દેવોનો મત-અભિપ્રાય.

देवमातृ स्त्री. (देवानां माता) દેવોની માતા-અદિતિ, દાક્ષાયણી.

देवमातृक पु. (देवः मेघवर्षः मातेव पालकत्वात् यस्य कप्) વરસાદ પડવાથી જ્યાં ચોખા વિગેરેનું વાવેતર થાય તેવો દેશ વિગેરે, વરસાદ પડવાથી જ્યાં ખેડ થાય તેવો દેશ વિગેરે.

देवमान न. (देवानां मानं कालपरिच्छेदः) દિવ્યમાન, દેવોનું માપ, દેવ યોગ્ય ઘર વિગેરે.

देवमानक पु. (देवेषु मानोऽस्य कप् संज्ञायां कन् वा) કૌસ્તુભમણિ-ચિન્તામણિ રત્ન.

देवमाया स्त्री. (देवस्य माया) દેવની માયા, અવિદ્યા-અજ્ઞાન.

देवमार्ग पु. (देवोपलक्षितो मार्गः) દેવયાન માર્ગ, અર્ચિરાદિ માર્ગ, દેવોનો રસ્તો.

देवमास पु. (देवानां मासः) દેવોનો મહિનો-ત્રીશ વર્ષનો એક સૌર માસ.

देवमास पु. (दीव्यत्यत्र दिव्+आधारे घञ् देवश्चासौ मासश्च) ગર્ભથી માંડી આઠમો માસ.

देवमासक पु. (देवाय भ्रूणक्रीडनाय मासः संज्ञायां कन्) ગર્ભમાં આવ્યાથી માંડીને આઠમો મહિનો.

देवमित्र पु. (देवो मित्रमस्य) તે નામે કોઈ માણસ.

देवमित्र न. (देवस्य मित्रम्) દેવનો મિત્ર.

देवमीढ पु. તે નામનો યદુવંશી એક રાજા.

देवमीढुष पु તે નામનો હ્રદીક રાજાનો પુત્ર, વસુદેવનો દાદો, ક્રોષ્ટુવંશી એક રાજા.

देवमुनि पु (देव इव मुनिः) નારદ વિગેરે દેવ ઋષિ.

देवयज् पु. (देवा इज्यन्तेऽत्र यज्+आधारे क्विप्) દેવ યજન યોગ્ય અગ્નિ.

देवयजन न. (,, ,, ,, ,, ल्युट्) જેને વિષે દેવયાગ થાય છે તે વેદિસ્થાન.

देवयजन न. (देवानां यजनमिति) દેવોનું પૂજન, દેવોની પૂજા.

"दानयजनप्रधानः ज्ञानसुधां श्रावकः पिपासुः स्यात्"

सागारध०

देवयजनी स्त्री. (देवयजन+स्त्रियां ङीप्) પૃથિવી.

देवयजि त्रि. (देवान् यजते इन्) દેવનો ઉપાસક, દેવની પૂજા કરનાર.

देवयज्ञ पु (देवस्य यज्ञः) વૈશ્વદેવાદિ પંચ ગૃહ યજ્ઞોમાંનો તે નામનો પહેલો યજ્ઞ

देवयज्या स्त्री. (देवानां यज्या यागः) દેવોનો યાગ.

देवयाजिन् पु. (देवं यजते यज्+णिनि) દેવ નિમિત્ત યજ્ઞ કરનાર, કાર્તિક સ્વામીનું એક સૈન્ય.

देवयात त्रि. (देवं देवत्वं यातः) દેવપણાને પામેલ.

देवश्री स्त्री. (देवानां श्रीः) દેવોની લક્ષ્મી.

देवश्री पु. (देवान् श्रयति हविर्दानेन सेवते श्रीं+क्विप्) યજ્ઞ.

देवश्रुत् त्रि. (देवेषु श्रूयते श्रु+क्विप्+तुक्) દેવોમાં પ્રખ્યાત.

देवश्रुत पु. (देवेषु श्रुतः विख्यातः) ઇશ્વર, નારદ, શાસ્ત્ર.

देवश्रुत पु. (जै. प्रा. देवस्सुय) જંબુદ્વીપના ભરત-ખંડમાં થનાર છઠ્ઠા તીર્થંકરનું નામ.

देवश्रेणी स्त्री. (देवानां श्रेणीव) મૂર્વા નામની લતા, દેવોની પંક્તિ.

देवश्रेष्ठ पु. બારમાં મનુનો એક પુત્ર.

देवश्रेष्ठ त्रि. (देवेषु श्रेष्ठः) દેવોમાં શ્રેષ્ઠ.

देवसदन न. (देवानाम् सदनम् सीदत्यत्र, सद् आधारे ल्युट्) દેવગ્રહ, દેવ મંદિર, દેવળ.

देवसदन त्रि. (देवानां सदनमाधारः) દેવોનો આધાર, દેવોના આશ્રય રૂપ.

देवसभा स्त्री. (देवानां सभा) સુધર્મ નામની દેવોની સભા, રાજાની સભા.

देवसभ्य त्रि. (देवनं देवः क्रीडा तस्य सभा तत्र सीदति यत्) ખેલાડીની સભામાં બેસનાર, રમનાર સભાસદ, જુગારી, ખેલાડી, રમતીઆળ.

देवसभ्य त्रि. (देवानां सभायां साधुः यत्) દેવોનો સભ્ય, દેવોની સભામાં બેસનાર, રાજાની સભામાં બેસનાર.

देवसर्षप पु. (देवप्रियः सर्षपः) તે નામનું એક વૃક્ષ.

देवसह पु. તે નામનો એક પર્વત.

देवसह न. (देवं सहते सह्+अच्) તે નામનું એક ભિક્ષા સૂત્ર.

देवसहा स्त्री. (सहते या सह्+अच्+टाप् देवस्य सहा) "दण्डोत्पला" નામની એક ઔષધી.

देवसात् अव्य. (देवाय देयं देवाधीनं वा करोति कार्त्स्न्येन सम्पद्यते कादियोगे, देये वा देव+साति) સંપૂર્ણ રીતે દેવને પ્રાપ્ત થાય તે, દેવને આપવું અથવા દેવને સ્વાધીન કરવું, અર્પણ કરવું.

देवसायुज्य न. (देवेन सायुज्यम् सम्मिलनम्) દેવ-પણું દેવત્વ, દેવ સ્વરૂપ થઈ જવું તે.

देवसावर्णि पु. તે નામના

देवसुन्द पु. તે નામનો એક ધરો.

देवसुषि पु. (देवैः प्राणादित्यादिभिः रक्ष्यमाणः सुषि द्वारम्) તે નામનું હૃદયનું એક દ્વાર.

देवसू पु. (सुवन्ति अनुजानन्ति सू+क्विप् देवाश्च ते सुवश्चेति) અનુજ્ઞા કર્તા એક દેવ.

देवसू स्त्री. (देवान् सूयते सू+क्विप्) દેવોની માતા અદિતિ.

देवसृष्ट त्रि. (देवैः सृष्टम्) દેવે સર્જેલું–ઉત્પન્ન કરેલું. उत्सृष्ट દેવે ત્યાગ કરેલું.

देवसृष्टा स्त्री. (देवाय क्रीडार्थं सृष्टा) મદિરા–દારૂ.

देवसेना स्त्री. (देवानां सेना) દેવોનું સૈન્ય, દેવ સૈન્ય.

देवसेना स्त्री. ઇન્દ્ર કન્યા, પ્રજાપતિની કન્યા.

देवसेनापति पु. (देवसेनायाः पतिः) કાર્તિક સ્વામી.

देवस्थान पु. (देवस्य स्थानमिव स्थानमस्य) તે નામનાં એક ઋષિ.

देवस्थान न. (देवस्य स्थानम्) સ્વર્ગ, દેવમંદિર, દેવળ.

"अन्यस्थाने कृतं पापं देवस्थाने विनश्यति"

देवस्यत्वक पु. (देवस्यत्वेति आद्यशब्दोऽस्त्यत्रानुवाके अध्याये वा देवस्यत्व+वुन्) જે અધ્યાયનાં અનુવાકમાં " દેવસ્યત્વ " એવો આદ્ય શબ્દ છે એવો વૈદિક અધ્યાય.

देवस्व न. (देवानां स्वम्) દેવ દ્રવ્ય–ધન, દેવને અર્પણ કરેલ માલમીલ્કત.

देवहविस् न. (देवानां हविः) પશુ, દેવ નિમિત્તક હવ્ય–બલિ વિગેરે.

देवहव्य पु. (देवाय हव्यं यस्य) તે નામનાં એક ઋષિ.

देवहित त्रि. (देवैः हितम् देवानां हितम् वा) દેવોએ સ્થાપેલું, મુકેલું, દેવોના હિતનું.

देवहू स्त्री. (देवा हूयन्तेऽत्र ह्वे सम्प्र. भावे क्विप् कर्तरि वा क्विप्) દેવોને આહ્વાન–દેવોને બોલાવવા તે, યજ્ઞ માટે ડાંગેરથી ભરેલું ગાડું.

देवहू त्रि. (देवान् आह्वयतीति ह्वे कर्तरि क्विप्) દેવોનું આહ્વાન કરનાર, દેવોને બોલાવનાર.

देवहू पु. (देवानाम् हूः आह्वानमनेन ह्वे भावे क्विप्) ડાબો કાન.

देवलता स्त्री. (देवलस्य भावः तल् टाप्) પુજારી પણું, આજીવિકા માટે દેવપૂજન કરવા પણું.

देवलत्व न (देवलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

देवलाङ्गुलिका स्त्री. (देवयति परिदेवयत्यनेनेति देव्+णिच्+पच् देवः लाङ्गुलिकः शूको यस्याः) વનસ્પતિ લઘુ મેંઢાશીંગી, वृश्चिकालिका નામનો એક વેલો.

देवलाति स्त्री. (देवानां तत्प्रतिमानां लातिः ग्रहणम्) દેવની મૂર્તિનું ગ્રહણ કરવું તે

देवलोक पु. (देवानां लोकः) સ્વર્ગ, સત્યલોક વિગેરે, દેવને રહેવાનું સ્થાન.

देववक्त्र न. (देवानां वक्त्रं मुखमिव) અગ્નિ-વહ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

देववक्त्र न. (देवानां वक्त्रम्) દેવોનું મુખ.

देववर पु. (देवानां वरः) દેવનું વરદાન.

देववर त्रि. (देवेषु वरः) દેવોમાં શ્રેષ્ઠ-ઉત્તમ.

देववर पु. (देवेषु वरः) પરમાત્મા-પરમેશ્વર.

देववर्त्मन् न. (देवानां वर्त्म) આકાશ સુરમાર્ગ દેવોનો માર્ગ.

देववर्द्धकि पु. (देवानां वर्द्धकिः) દેવોનો સુથાર, વિશ્વકર્મા.

देववर्द्धन पु. દેવક રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર.

देववल्लभ पु (देवानां वल्लभः) સુર પુન્નાગ નામનું વૃક્ષ.

देववल्लभ त्रि. (देवानां वल्लभः) દેવોને પ્રિય, દેવોને વહાલું.

देववल्लभा स्त्री. (देवानां वल्लभा) દેવાંગના, દેવવલ્લભા, નાગરવેલ.

देववात पु. (देवैर्वातः वा गतिगन्धनयोः कर्मणि क्त) તે નામે એક ઋષિ.

देववायु पु. (देवानां वायुरिव) બારમા મનુનો તે નામનો એક પુત્ર.

देववाहन पु (देवान् हवींषि वाहयति प्रापयति वह्+णिच्+ल्यु) વહ્નિ-અગ્નિ.

देववाहन न. (देवानां वाहनम्) દેવોનું વાહન.

देवविद्या स्त्री. (देवज्ञानार्था विद्या) નિરુક્ત વિદ્યા.

देवविश् स्त्री. ब. व. (देवानां विशः) દેવ, મનુષ્ય, મરુદ્ગણ.

देवविश त्रि. (देवं विशति विश्+क) દેવને જાણનાર, દેવને ઓળખનાર, દેવવિષયક નિર્ણય કરનાર. "चैत्यालोकादृते न स्यात्प्रायो देवविशा मतिः" सागारध०

देवविशा स्त्री. (देवविश्+टाप्) દેવ, મનુષ્ય, મરુદ્ગણ.

देववी त्रि. (देवं वेति कामयते वी+क्वन्त्यादिषु क्विप्) દેવ પ્રત્યે પ્રાર્થના કરનાર, દેવની ઇચ્છા કરનાર.

देववीति स्त्री. (देवानां वीतिः, वी खादने+क्तिन्) દેવોનું ભક્ષણ.

देववृक्ष पु. (देवप्रियो वृक्षः) મંદાર વૃક્ષ, ગુગળનું ઝાડ, સાતપુડાનું ઝાડ.

देववृत्ति स्त्री. (देवकृता उणादिसूत्रस्य वृत्तिः) વ્યાકરણનાં ઉણાદિ સૂત્રની એક વૃત્તિ.

देवव्यचस् त्रि. (देव+वि+अञ्च् गतौ+कसुन्) દેવોથી વ્યાપ્ત.

देवव्रत पु. (देवं अपरिग्रहादिरूपत्वात् द्योतनशीलं व्रतमस्य, यद्वा देवस्येव व्रतं स्थिरप्रतिज्ञा यस्य) શાંતનુ રાજાના પુત્ર ભીષ્મપિતામહ, ભીષ્માચાર્ય.

देवव्रत न. (देवप्रीत्यर्थं व्रतम्) દેવને પ્રસન્ન કરવા માટેનું વ્રત.

देवव्रतिन् त्रि. (देवार्थं व्रतमस्य इनि) દેવની પ્રીતિ માટે વ્રત આચરણ કરનાર.

देवशत्रु पु. (देवानां शत्रुः) અસુર, દૈત્ય, દેવનો દુશ્મન, તે નામે એક સુશ્રુતમાં કહેલ દેવ ગણ.

देवशर्मन् पु. (देव इव शर्मा अशुभनाशकः शॄ+मनिन्) બ્રાહ્મણનું એક નામ, તે નામના એક ઋષિ.

देवशस् अव्य. (देव+बाहु. शस्) દેવોમાં, દેવવિશે.

देवशालि पु. (देवप्रियः शालिः) દેવભાત.

देवशिल्पिन् पु. (देवानां शिल्पी) વિશ્વકર્મા.

देवशुनी स्त्री. (देव इव प्रभावान्विता शुनी) દેવસરખા પ્રભાવવાળી સરમા નામની એક કુતરી.

देवशेखर पु. (देवः क्रीडाप्रदः शेखरोऽस्य) દમનક-ડમરો નામનું વૃક્ષ.

देवशेखर पु. न. (देवानां शेखरः) દેવોનો મુકુટ.

देवश्रवस् पु. (देवं दिव्यं श्रवः श्रवण) તે નામનો વિશ્વામિત્રનો એક પુત્ર, વસુદેવનો ભાઈ.

देवानुयायिन् त्रि. (देवाननुयाति अनु+या+युक्+णिनि) દેવોની પાછળ ચાલનાર ઉપદેવ, ગન્ધર્વ પિશાચ વિદ્યાધર વિગેરે.

देवान्तक पु. (देवानामन्तक इव) તે નામે એક રાક્ષસ, તે નામે એક દૈત્ય.

देवान्धस् न. (देवानामन्ध इव दर्शनेन प्रीतिकरम्) અમૃત.

देवान्धस् न. (देवयोग्यमन्धः) દેવ યોગ્ય અન્ન, નૈવેદ્ય વિગેરે.

देवान्न न. (देवानामन्नमिव) અમૃત.

देवान्न न. (देवयोग्यमन्नम्) દેવને અર્પણ કરેલ અન્ન, દેવને યોગ્ય કલ્પેલું અન્ન.

देवापि पु. પુરૂવંશી પ્રતીપ રાજાનો પુત્ર.

देवाभीष्ट त्रि. (देवानामभीष्टम्) દેવોને વહાલું. દેવે ચાહેલું.

देवाभीष्टा स्त्री. (देवाभीष्ट+टाप्) નાગરવેલ, તાંબૂલ.

देवायतन न. (देवानामायतनम्) દેવળ, દહેરું, દેવ મન્દિર, સ્વર્ગ.

देवायुध न. (देवस्य इन्द्रस्य आयुधम्) ઇન્દ્રનું ધનુષ, ઇન્દ્રનું વજ્ર, દેવનું અસ્ત્ર.

देवायुस् न. (देवानामायुः) દેવોનું આયુષ, દેવતાઓની આવરદા.

देवारण्य न. (देवप्रियं देवभूयिष्ठं वा अरण्यम्) દેવોદ્યાન, દેવને ક્રીડા કરવાનું ઉદ્યાન, તે નામનું એક તીર્થ.

देवारण्य न. (जै. प्रा (देवरण्ण) દેવતાનું અરણ્ય–જંગલ, તમસ્કાય.

देवारि पु. (देवस्य अरिः) રાક્ષસ, અસુર.

देवार्पण न. (देवेषु अर्पणम्) દેવોને અર્પણ કરવું તે.

देवार्य पु. (देव इव आर्यः) ભગવાન્ મહાવીરનું એક નામ.

"अरिष्टनेमिस्तु नेमिर्वीरश्चरमतीर्थकृत् ।
महावीरो वर्द्धमानो देवार्यो ज्ञातनन्दनः" हेमचन्द्र०

देवार्ह त्रि. (देवानर्हति अर्ह+अण्) દેવોને અર્પણ કરવા લાયક, દેવોને દાન દેવા યોગ્ય.

देवार्ह न. (देवायार्हम्) "सुरपर्ण" નામનું વૃક્ષ.

देवालय पु. (देवानामालयः) સ્વર્ગ, દેવમંદિર, દેવળ.

देवालया स्त्री. (देवानामालयं यस्याम्) સહદેવીનો વેલો.

देवाला स्त्री. (देवानपि आलाति स्वायत्तीकरोति आ+ला +क) તે નામની એક રાગણી.

देवावास पु. (देवानां आवासो वासस्थानम्) પીપળાનું ઝાડ, સ્વર્ગ, દેવમંદિર, મેરૂપર્વત.
'देवावासः शुभः पुण्यो गिरिराजो हिरण्मयः" हरिवंशे.

देवावी पु. (देवानवति अव् प्रीणने+औणादिक ई) દેવોને તર્પણ કરનાર સોમ.

देवावी पु. (देवा अव्यन्ते तर्प्यन्तेऽस्मिन् आधारे ई) દેવ તર્પણના આધારભૂત યજ્ઞ.

देवावृध् पु. (देवा वर्द्धन्तेऽत्र वृध्+क्विप् पूर्वपददीर्घः) તે નામનો એક પર્વત.

देवावृध पु. (देवा वर्द्धन्तेऽनेन वृध्+घञर्थे क दीर्घः) સાત્વતવંશી તે નામે એક રાજા.

देवाश्व पु. (देवस्य इन्द्रस्य अश्वः) ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામનો ઇંદ્રનો ઘોડો.

देवाहार पु. (देवयोग्य आहारः) દેવયોગ્ય આહાર.

देवाहार पु. (देवानामाहारः) અમૃત.

देवाह्वय पु. તે નામનો એક રાજા.

देविक पु. (अनुकम्पितो देवदत्तः 'बह्वचूकमनुष्यनामत्वात्' ठन् द्वितीयादचः परस्य लोपः) અનુકમ્પિત દેવદત્ત.

देविक त्रि. (देव्+ठन्) દેવનું, દેવસંબંધિ.

देविक पु. (दिव्+ठन्) ધંતુરો.

देविका स्त्री. (दीव्यति दिव्+ण्वुल् कापि अत इत्वम्) તે નામની એક નદી, યુધિષ્ઠિરની તે નામે એક પત્ની.

देविन् त्रि. (दिव+णिनि) ક્રીડા કરનાર, જુગાર ખેલનાર.

देविय पु. (अनुकम्पितो देवदत्तः 'बह्वचूकमनुष्यनामत्वात्' घ द्वितीयादचः परस्य लोपः) અનુકમ્પિત દેવદત્ત.

देविल त्रि. (दीव्यति आनन्देन दिव्+इलच्) ધાર્મિક, ધર્મિષ્ઠ.

देविल पु (अनुकम्पितो देवदत्तः इलच्) અનુકમ્પિત દેવદત્ત.

देवी स्त्री. (दीव्यतीति दिव्+अच् ततो ङीप्) દુર્ગા, પાર્વતી, મોરવેલ શિવલિંગી વનસ્પતિ, વન્ધ્યા કર્કોટકી–કડવી ઘીલોડી, સમેરવો, કાળીપાટ, મૃગેર્વારૂ–

देवहू पु. તે નામે એક ઋષિ.

देवहूति स्त्री. સ્વાયંભુવ મનુની વચલી કન્યા-કર્દમ ઋષિની પત્ની-કપિલદેવની માતા.

देवहूय पु. (देवा हूयन्तेऽसुरैः यत्र आधारे वा. क्यप्) દેવો તથા અસુરોનું યુદ્ધ.

देवहूय न. (देवानां हूयं आह्वानम् भावे क्यप्) દેવોનું આહ્વાન, દેવોને બોલાવવા તે.

देवहेडन न. (,, हेडनं हेल्+भावे ल्युट् लस्य ड) દેવોનો અપરાધ, દેવોનું અપમાન.

देवहेलन न. (,, हेलनम् हेल+भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

देवहोत्र पु. તેરમા મન્વન્તરમાંના વિષ્ણુના અંશાવતાર, યોગેશ્વરના પિતા.

देवह्रद पु. શ્રી પર્વતમાં આવેલું તે નામનું એક તીર્થ.

देवा स्त्री. (दिव्+अच्+टाप्) "पद्मचारिणी" નામનો વેલો, અસનપર્ણી નામે વનસ્પતિ.

देवाक्रीड पु. (देवा आक्रीडन्त्यत्र आ+क्रीड्+आधारे घञ्) દેવોદ્યાન, દેવોનો બાગ, ઈન્દ્રનો બગીચો.

देवागारिक त्रि. (देवागारे नियुक्तः ठन्) દેવની સેવાપૂજામાં નીમાયેલ.

देवाची स्त्री. (देवानञ्चति वेदे वा न लोपः "नाद्यचादेशश्च" ङीप्) દેવો પ્રત્યે જનારી સ્ત્રી, દેવની પૂજા કરનારી સ્ત્રી.

देवाजीव त्रि. (देवेन देवप्रतिमासेवनेन आजीवति आ+जीव्+अच्) દેવની પૂજા કરનારો પૂજારી.

देवाजीविन् त्रि. (देवेन आजीवति आ+जीव्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

देवाट पु. (देवानां आटो गमनं यत्र, अट्+भावे घञ्) પાટલીપુત્રથી ગંગાપાર આવેલું હરિહર નામનું ક્ષેત્ર.

देवाट त्रि. (देवान् प्रति अटति अट्+अण्) દેવ સન્મુખ જનાર, જુદા જુદા દેવોપાસે ભટકનાર.

देवातिथि पु. તે નામે પુરુવંશી એક રાજા.

देवातिदेव पु. (देवान् अतिक्रम्य दीव्यति अति+दिव्+अच्) જિનેન્દ્રદેવ, પરમેશ્વર, વિષ્ણુ, શિવ.

देवात्मन् पु. (देव आत्मा यस्य) પીપળાનું ઝાડ.

देवात्मन् पु. (देवरूपो आत्मा न) દેવ સ્વરૂપ આત્મા.

देवात्मन् पु. (देवस्य आत्मा) દેવનો આત્મા.

देवाधिदेव पु. (देवानामधिदेवः) જિનદેવ, મહાદેવ, પરમેશ્વર.

"देवाधिदेवाय नमो जिनाय" दर्शन.

देवाधिप पु. (देवानामधिपः) જિન ભગવાન, પરમેશ્વર, ઈન્દ્ર, દ્વાપરયુગમાં થયેલ તે નામનો એક રાજા.

देवाधिपति पु (देवानामधिपतिः) દેવતાનો અધિપતિ ઈન્દ્ર, પરમેશ્વર.

देवानन्द पु. (जै. प्रा. देवाणंद) ઐરાવત ક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર ૨૪ મા તીર્થંકર.

देवानन्दा स्त्री. (जै. प्रा. देवाणंदा) બ્રાહ્મણકુંડ ગામ નગરના ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણની સ્ત્રી અને શ્રી મહાવીર સ્વામીની પ્રથમ ગર્ભ ધારણ કરનારી માતા, પખવાડીયાની પંદરમી રાત્રિ.

देवानांप्रिय त्रि. (देवानां प्रियः, अ. स.) મૂર્ખ.

देवानांप्रिय पु. બકરો.

देवानांप्रिया स्त्री. (देवानांप्रिय+टाप्) બકરી, મૂર્ખ સ્ત્રી.

देवानीक न. (देवानामनीकं-सैन्यम्) દેવોનું સૈન્ય.

देवानीक पु. ત્રીજા મનુનો તે નામનો એક પુત્ર, સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

देवानुक्रम पु. (देवानामनुक्रमो यत्र) વૈદિકમંત્રના દેવતાનો અનુક્રમ બતાવનારો એક ગ્રન્થ.

देवानुग त्रि. (देवाननुगच्छति, अनु+गम्+ड) દેવોની પાછળ ચાલનાર, ઉપદેવ, ગન્ધર્વ પિશાચ વિગેરે.

देवानुचर त्रि. (देवाननुचरति, अनु+चर्+ट) ઉપરનો અર્થ.

"निशम्य देवानुचरस्य वाचं मनुष्यदेवः पुनरप्युवाच" रघुवंशे.

देवानुप्रिय त्रि. (जै. प्रा. देवाणुप्पिय) ભદ્ર, ભદ્રાશય, મહાનુભાવ, દેવ સરખો પ્રિય દેવના જેવો વહાલો, (કોમલ સંબોધન)

देवानुपूर्वी स्त्री. (जै. प्रा. देवाणुपुव्वी) નામ કર્મની એક પ્રકૃતિ કે જેના ઉદયથી દેવગતિમાં જનાર જીવની આકાશપ્રદેશની શ્રેણીને અનુસરીને ગતિ થાય તે.

દેખાડનાર.

देशक पु. (देश एव स्वार्थे क) દેશ, જનપદ.

देशकारा स्त्री. મેઘરાગની પત્ની, તે નામની એક રાગિણી.

देशकारी स्त्री. ઉપરનો અર્થ.

देशकाल पु. द्वि. (देशश्च कालश्च देशकालौ) દેશ અને કાલ.

देशकाल पु. (जै. प्रा. देसकाल) દેશકાલ, શુભાશુભ કાર્ય માટે નિશ્ચય કરેલો સમય.

देशकालज्ञ पु. (देशकालौ जानातीति) દેશ અને કાલને જાણનાર.

देशकालव्यतीतत्व न. (जै. प्रा. देसकालवइत्ता) તીર્થંકરની વાણીનો ૧૪મો અતિશય.

देशकालविद् त्रि. (देशकालौ वेत्ति विद्+क्विप्) દેશ અને કાલને જાણનાર.

देशघातिन् त्रि. (जै. प्रा. देसघाइ) દેશઘાતી, આત્માના ગુણોને દેશથી ઘાત કરવાવાળી મતિજ્ઞાનાવરણીયાદિ પચીસ કર્મપ્રકૃતિઓ.

देशचारित्र न. (जै. प्रा. देसचरित्त) દેશવિરતિ, શ્રાવકપણું.

देशज त्रि. (देशे जायते जन्+ड) દેશમાં પેદા થનાર.

देशधर्म पु. (देशानुरूपो धर्मः) દેશને ઉચિત ધર્મ, દેશને યોગ્ય ધર્મ.

देशधर्म पु. (देशः एकदेशविरतिरूपो धर्मः) શ્રાવક ધર્મ, જૈન ગૃહસ્થના ૧૨ વ્રતો, હિંસા, જૂઠ, ચોરી, કુશીલ અને પરિગ્રહ આ પાંચ પાપનો આંશિક ત્યાગ-અણુવ્રત વિગેરે "देशसर्वतोऽणुमहती" तत्वार्थे

देशना स्त्री. (दिश्+णिच्+युच्) ધર્મોપદેશ, નિયોગ, વિધિ, આજ્ઞા.

देशपरिच्छिन्न त्रि. (देशेन परिच्छिन्नम्) અધિકરણના એક દેશમાં વર્તતો સંયોગ વિગેરે.

देशबंधक त्रि. (जै. प्रा. देसबंधग देसबंधय) દેશથી બંધ કરનાર, સર્વબંધક નહીં તે.

देशभाषा स्त्री (देशप्रचलिता भाषा) દેશની બોલી, તે તે દેશની માતૃભાષા.

देशयति पु. (जै. प्रा. देसजइ) શ્રાવક, એક દેશથી યતિ જેવો, દેશવિરતિ, સ્થૂલ પાપની નિવૃતિ કરનાર.

देशराग न. (जै. प्रा. देसराग) કોઈ દેશમાં પ્રસિદ્ધ એક વસ્ત્રની જાત.

देशराजचरित न. તે નામનો એક ચમ્પૂ ગ્રંથ

देशरूप न. (दिश्+कर्मणि घञ् देशस्य दिश्यमानस्य उचितस्य रूपम् देश+प्रशंसायां रूपम् वा) ઉચિત, યોગ્ય, પ્રશંસાપાત્ર દેશ, દેશને યોગ્ય.

देशविरत त्रि. (जै. प्रा. देसविरअ) એક દેશે પાપથી નિવૃતિ પામેલ, શ્રાવક.

देशविरति स्त्री. (जै. प्रा. देसविरइ) એક દેશે પાપથી નિવૃત્તિ પામવી તે; શ્રાવકપણું, અણુવ્રત સ્વીકારવાનો પરિણામ.

देशविराधक त्रि. (जै. प्रा. देसविराहय) એક દેશે વિરાધના કરનાર.

देशाखी स्त्री. હિંડોલ રાગની પત્ની, તે નામની એક રાગિણી.

देशान्तर न. (अन्यो देशः मयूरव्यंसकादित्वत्समासः) પોતાના દેશથી બીજો દેશ, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ચર સંજ્ઞક લગ્ન.

"वाचो यत्र विभिद्यन्ते गिरिर्वा व्यवधायकः ।
महानद्यन्तरं यच्च तद्देशान्तरमुच्यते"

देशान्तरिन् त्रि. (देशान्तर+णिनि) પરદેશનું, બીજા દેશનું, પરદેશી.

देशावकाश पु. (जै. प्रा. देसावगास) જેમાં દેશ-ક્ષેત્ર-ભૂમિની હદ બાંધવામાં આવે છે તે; શ્રાવકનું દશમું વ્રત.

देशावकाशिक न. (जै. प्रा. देसावगासिय) દિશાઓ અને દ્રવ્યની મર્યાદારૂપ શ્રાવકનું દશમું વ્રત.

देशिक त्रि. (देशे प्रसितः ठक्) મુસાફર, પથિક, વટેમાર્ગુ.

देशिक पु. (देशे उपदेशे प्रसितः) ગુરૂ, ઉપદેશક, બોધ આપનાર.

देशित त्रि. (दिश्+णिच्+कर्मणि क्त) દાખવેલું, હુકમ કરેલું, ઉપદેશ કરેલું, આજ્ઞા કરેલ.

"काकेभ्यो रक्ष्यतामन्नमिति बालोऽपि देशितः ।
उपघातप्रधानत्वान्न श्वादिभ्योऽपि रक्षति" मीमांसाकारिका.

કાકડી, સ્પૃક્કા–કપુરીમધુરી નામે વનસ્પતિ, મહાદ્રોણી, નાગરમોથ, હરડે, અલસી, ઉપનિષદ્ વિશેષ, રવિ સંક્રાંતિ, શ્રુત દેવતા, દેવની સામાન્ય પત્ની–દેવાંગના, શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી આ ૭ કુલાચલવાસિની દેવીઓ, સૂર્યની ઉપાસક કોઈ સ્ત્રી.

"देव्यःश्रीह्रीधृतिकीर्तिबुद्धिलक्ष्म्यः पल्योपमस्थितयः ससामानिकपरिषत्काः" तत्त्वार्थ०

देवी स्त्री. (देवयति प्रवृत्तिनिवृत्त्युपदेशेन यथाधिकारं व्यवहारयति सर्वान् देव्+णिच्+अच् ङीप्) રાજાની પટરાણી–મહિષી.

"देवीं सुखेन रमयन्नधिपो नराणाम्" जीवं. च. का.

देवी स्त्री. (जै. प्रा. देवी) સાતમા ચક્રવર્તીની માતા, ૧૦મા ચક્રવર્તી હરિષેણની સ્ત્રી (રત્ન), ૧૮મા તીર્થંકરની માતા, તે નામની એક વિદ્યાધર કન્યા.

देवीकृत त्रि. (जै. प्रा. देवीकय देव+च्वि+कृ+क्त) દેવરૂપ કરેલું, દેવ બનેલું.

अणिमिसणअणो सअलो जीए देवीकओ लोओ.

देवीकोट पु. (देव्याः कोटो दुर्गमिव देवी कोटे यस्य वा) બાણાસુરનું શહેર–શોણિતપુર.

देवीता स्त्री. (देव्याः भावः तल् टाप्) દેવીપણું.

देवीत्व न. (,, ,, त्व) દેવીપણું.

देवीन्धियक पु. (देवीं धिया इत्याद्यप्रतीकशब्दोऽस्ति अत्र अनुवाके अध्याये वा वुन्) "देवींधिया" એ આદિ શબ્દ જેમાં છે તેવા વેદનો અનુવાક–વેદની કંડી યા અધ્યાય.

देवीपुराण न. (देवीमाहात्म्यवर्णकं पुराणम्) તે નામનું એક ઉપ પુરાણ.

देवीभागवत न. (देव्या माहात्म्यावेदकं भागवताख्यं સૂક્ત, સપ્તશતીમાં "नमो देव्यै महादेव्यै" इत्यादि સૂક્ત.

देवृ पु. (देवयतीति देव्+ऋ) દીયર, પોતાના પતિનો નાનો ભાઈ.

देवेज् पु. (देवं यजते यज्+क्विप्) દેવોનું યજન કરનાર, દેવોનું પૂજન કરનાર.

देवेज्य पु. (देवानामिज्यः पूज्यः) બૃહસ્પતિ–સુરાચાર્ય, ગુરૂ.

देवेन्द्र पु. (देवानामिन्द्रः) ઇન્દ્ર.

देवेन्द्र पु. (जै. प्रा. देविंद) એક પ્રસિદ્ધ તે નામે આચાર્ય અને ગ્રંથકાર.

देवेश पु. (देवानामीशः) દેવોને નિયમમાં રાખનાર પરમેશ્વર, મહાદેવ, વિષ્ણુ.

देवेशय पु. (देवे अधिष्ठातृतया शेते शी+अच्) પરમેશ્વર, વિષ્ણુ.

देवेशी स्त्री. (देवेश+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) દુર્ગા દેવી, પાર્વતી.

देवेश्वर पु. (देवानामीश्वरः) દેવોને નિયમમાં રાખનાર પરમેશ્વર, મહાદેવ, વિષ્ણુ.

देवेष्ट त्रि. (देवानामिष्टः) દેવોને પ્રિય, દેવોએ ઇચ્છેલ.

देवेष्ट पु. ગુગળ.

देवेष्टा स्त्री. મહામેદા નામની વનસ્પતિ.

देवोद्यान न. (देवानामुद्यानम्) દેવોને ક્રીડા કરવાનો બગીચો–નંદનવન વિગેરે.

नन्दनं चैत्ररथं वैभ्राजं सर्वतोभद्रमिति चत्वारि.

देवौकस न. (देवानामोकः) સ્વર્ગ, મેરૂપર્વત, મન્દિર–દેવાલય, દેવળ.

देव्य न. (देवस्य भावः ष्यञ् वेदे वा. न वृद्धिः) દેવપણું–દેવત્વ.

देहभुज् त्रि. (देहे भुंक्ते कर्मफलानि भुज्+क्विप्) દેહાભિમાની જીવ.

देहभुज् पु. (देहं भुंक्ते भोजयति कर्मसाक्षिकत्वात् भुज्+अन्तर्भूतण्यर्थे क्विन्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

देहभृत् पु. (देहं बिभर्ति स्वकर्मानुसारेण भृ+क्विप्+तुक्) જીવ.

देहभृत् त्रि. (,, ,, भृ+क्विप्+तुक्) શરીર ધારણ કરનાર.

देहम्भर त्रि. (,, ,, ,,+खच् मुम् च) દેહનું પોષણ કરનાર, શરીરને પોષનાર.

देहयात्रा स्त्री. (लोकान्तरे देहस्य यात्रा) મરણ–મૃત્યુ.

देहयात्रा स्त्री. (देहाय देहरक्षणाय या यात्रा उद्यमादिः) દેહ રક્ષણમાટે ભોજન વિગેરે દેહના રક્ષણમાટે ઉદ્યમ કરવો તે.

देहरत न. (जै. प्रा. देहरय) મૈથુન.

देहला स्त्री. (देहं लाति देहस्य पुष्टिं ददाति देह+ला+क+टाप्) મદ્ય–મદિરા, દારૂ.

देहलि स्त्री. (दिह्+भावे घञ् देहं लेपं लाति गृह्णाति देह+ला बाहु. किः) ઘરનો ઉમરો, દરવાજાનું ચોકઠું.

देहली स्त्री. (देहं लेपं लाति गृह्णाति गौरा. ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

"यस्यामनर्घ्यनृपमन्दिरदेहलीषु" जीवं. च. का.

देहलीदीपकन्याय पु. (देहरीदीपकन्याय इति पाठान्तरमपि दृश्यते) જે સ્થલે એક શબ્દ અથવા વાત બે ઠેકાણે લાગુ પડતી હોય ત્યાં આ ન્યાયનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. એનો અર્થ ઉમરામાં મુકેલો દીવો એવો છે જે અન્દર અને બહાર બન્ને જગ્યાએ પ્રકાશ આપે છે.

देहवत् पु. (देहोऽस्त्यस्य मतुप् मकारस्य वः) શરીરી જીવ.

देहवत् त्रि. (,, ,,) શરીરવાળું, શરીરધારી.

देहवायु पु. (देहस्थो वायुः) દેહમાં પંચ પ્રાણ રહેલા છે તેમાંથી પ્રત્યેક શરીરના ભાગમાં રહેલા પ્રાણાદિ પાંચ વાયુ.

देहसाम्य न. (देहस्य साम्यम्) શરીરની સમાનતા, અંગ પ્રત્યંગનું સમાનપણું.

देहसार पु. (देहस्य सारः) મેદ, ચરબી.

देहस्थ त्रि. (देहे तिष्ठतीति) શરીરમાં રહેનાર, દેહમાં રહેનાર.

देहातीत पु. (देहं देहाध्यासमतीतः) દેહના અધ્યાસથી રહિત, ઘટાદિ પેઠે દેહનો પણ દ્રષ્ટા બની તે વિષે અભિમાન રહિત મહાત્મા–આત્મજ્ઞાની.

देहात्मवाद पु. (देह एव आत्मा इत्येवं वादः) શરીર એજ આત્મા છે એવો વાદ.

देहात्मवादिन् पु. (देहमात्मानं वदति वद्+णिनि) દેહનેજ આત્મા માનનાર ચાર્વાક.

देहात्मप्रत्यय पु. (देहस्य आत्मतया प्रत्ययः) દેહ આત્મા છે એવી પ્રતીતિ, શરીરને આત્મા માનવો તેવું જ્ઞાન.

देहाध्यास पु. (देहस्य तद्धर्मस्य वा आत्मतया तद्धर्मतया वा अध्यासः) દેહ અથવા દેહનાં ધર્મ ઉપર આત્મપણાની અથવા આત્માના ધર્મપણાની ભ્રાન્તિ.

देहाभिमान न. (देहस्य अभिमानम्) દેહનું અભિમાન.

देहावरण न. (देह+आ+वृ+ल्यु) બખ્તર.

देहिका स्त्री. (देह+ण्वुल्+टाप्) એક જાતનો કીડો.

देहिन् त्रि. (देहोऽस्यास्तीति इन्) શરીરવાળું–દેહવાળું.

देहिन् पु. (,, ,,) પ્રાણી, આત્મા.

"देहिन् ! याहि सुखाय ते सममसुं मा माः प्रमादं मुधा" आत्मानु शा०

देहेश्वर पु. (देहस्येश्वरः) જીવ, આત્મા.

देहोत्सर्ग पु. (देहस्य उत्सर्गः देहस्य उत्सर्गः यत्र वा) દેહનો ત્યાગ, મૃત્યુ મરણ.

देहोद्भव त्रि. (देहे उद्भवो यस्य) શરીરમાં ઉત્પન્ન થયેલ દેહમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

देहोद्भव पु. (देहादुद्भवो यस्य) પુત્ર.

यथा—"कलेवरं शरीरं च मूर्तिरस्मदङ्भवः सुतः" धनञ्जयनाममालायाम्

दै (शोधने भ्वा. पर. सक. शुद्धौ, अक. अनिट् पित् तेन न घुसंज्ञा दायति) શોધવું, સાફ કરવું, શુદ્ધ થવું. अव+दै अवदायति શ્વેત થવું સ્વચ્છ થવું.

दैतेय पु. (दितेरपत्यं ढक्) અસુર, રાક્ષસ.

दैतेयी स्त्री. (दैतेय+स्त्रियां ङीप्) અસુર જાતિની સ્ત્રી.

देशिन् त्रि. (दिशति दिश्+णिनि) ઉપદેશ કરનાર, માર્ગ બતાવનાર, માર્ગ દાખવનાર.

देशिनी स्त्री. (दिशति दिश्+णिनि+ङीप्) તર્જની–આંગળી.

देशी स्त्री. તે નામની એક રાગિણી.

"तद्देशस्थया रीत्या यत्स्याल्लोकानुरञ्जनम् ।
देशे देशे तु सङ्गीतं तद्देशीत्यभिधीयते"

देशीय त्रि. (देशे भवः छ) દેશમાં થનાર.

देशीयवराडी स्त्री. તે નામની એક રાગણી.

देश्य न. (दिश्यते इति कर्मणि यत्) પૂર્વપક્ષ.

देश्य त्रि. (,, ,,) ઉપદેશ કરવા યોગ્ય, બતાવવા યોગ્ય, કહેવા યોગ્ય.

देश्य त्रि. (देशे भवः दिगादिभ्यो यत् देशाय हितं वा) દેશમાં થનાર, દેશમાં પેદા થનાર, દેશને હિતકારક, દેશાઉ.

देष्टृ त्रि. (दिशतीति दिश्+तृच्) બતાવનાર, દેખાડનાર, દાખવનાર.

देष्ठ त्रि. (अतिशयेन दाता दातृ+अतिशायने इष्ठन् तृणो लोपे गुणः) અત્યન્ત દાતા

देष्णु त्रि. (ददाति दा+इष्णुच् गुणः) દાતા, દાની, ઉદાર.

देष्णु पु. (,, ,,) ધોબી.

देह पु. न. (देग्धि प्रतिदिनम् दिह् वृद्धौ+अच्) શરીર, દીલ, દેહ, જ્યોતિષશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ લગ્ન સ્થાન.

देह पु. (दिह्+भावे घञ्) લીપવું, ખરડવું, ચોપડવું તે, લીપણ.

देह पु. (जै. प्रा. देह) એક પિશાચનું નામ.

देहकर्तृ त्रि. (देहं करोतीति कृ+तृच्) શરીર બનાવનાર પૃથ્વી આદિ પાંચ ભૂતો.

देहकर्तृ पु. (,, ,,) ઈશ્વર, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, પિતા.

देहकृत् त्रि. (देहं करोति देह+कृ+क्विप्+तुक्) દેહ કરનાર પંચભૂત વિગેરે.

देहकृत् पु. (,, ,,) પરમેશ્વર.

देहकोष पु. (देहस्य कोष इव) પક્ષીની પાંખ.

देहक्षय पु. (देहस्य क्षयो यस्मात्) રોગ.

देहक्षय पु. (देहस्य क्षयः) દેહનો ક્ષય–નાશ.

देहच्युत त्रि. (देहाच्च्युतः) શરીરમાંથી નિકળેલ મલ મૂત્ર વિગેરે.

देहज त्रि. (देहाज्जायते जन्+ड) દેહથી પેદા થનાર, દેહમાં પેદા થનાર.

"अहितो देहजो व्याधिर्हितमारण्यमौषधम्" उद्भटः

देहज पु. (देहाज्जायतेऽसौ) પુત્ર, અપત્ય.

देहजा स्त्री. (देहज+टाप्) પુત્રી–તનયા.

देहत्याग पु. (देहस्य त्यागो यस्मात्) મરણ–મૃત્યુ.

देहत्याग पु. (,, त्यागः) શરીરનો ત્યાગ.

देहद पु. (देहं दायति शोधयति देहं देहपुष्टिं ददाति रसायनेन वा दै+शोधने दा+दाने वा क) પારો, પારદ.

देहद त्रि. (देहं ददाति दा+क) શરીરદાતા, દેહ આપનાર.

देहदण्ड पु. (देहस्य दण्डः) શરીરને દંડ, શરીરને શિક્ષા, શરીરને કષ્ટ આપવું તે, પ્રાયશ્ચિત્ત તપ વિગેરે કરી શરીરને દંડ દેવો તે.

देहधर्म पु. (देहस्य धर्मः) શરીરનો ધર્મ–મલમૂત્ર પ્રસ્વેદ વગેરે બહાર કાઢી નાંખવાનો શરીરનો સ્વાભાવિક ધર્મ.

देहधारक न. (देहं धारयति धारि+ण्वुल्) હાડકું અસ્થિ.

देहधारक त्रि. (,, ,,) શરીર ધારણ કરનાર, દેહધારી માત્ર.

देहधारण न. (देहस्य धारणम्) શરીર ધારણ કરવું તે.

देहधारिन् त्रि. (देहं धारयति धृ+णिनि) શરીર ધારણ કરનાર પ્રાણી.

देहधि पु. (देहो धीयतेऽत्र धा+आधारे कि) પક્ષીઓની પાંખ.

देहधृज् पु. (देहे धर्जति सञ्चरतीति धृज् गतौ+क्विप्) પ્રાણવાયુ.

देहधृत् त्रि. (देह+धृ+क्विप्) શરીર ધારણ કરનાર પ્રાણી.

देहचर त्रि. (देहे चरः) શરીરધારી.

देहवलिका स्त्री. (जै. प्रा. देहवलिया) ભિક્ષાવૃત્તિ.

दैवकोविद पु. (दैवे शुभाशुभज्ञापकहेतौ कोविदः) જ્યોતિષી, દૈવજ્ઞ–શુભાશુભને અગાઉથી જાણનારો નિમિત્તિક.

दैवकोविद त्रि. (,, ,,) દૈવ પણ્ડિત, દૈવને જાણનાર વિદ્વાન્.

दैवकोविदा स्त्री. (दैवेः देवनिमित्तशुभाशुभज्ञाने कोविदा) દૈવ નિમિત્તક શુભ અને અશુભને જાણનારી સ્ત્રી–દૈવજ્ઞા.

दैवक्षत्रि पु. ક્રોષ્ટુવંશી એક રાજા.

दैवगति स्त्री. (दैवस्य गतिः) નસીબની ગતિ, નસીબની ઘટના.

दैवघटना स्त्री. (दैवस्य घटना) નસીબની ઘટના, નસીબની ગતિ.

दैवचिन्तक पु. (दैवं लक्षणेन शुभाशुभं चिन्तयति चिन्ति+ण्वुल्) દૈવજ્ઞ–જોશી.

दैवज्ञ त्रि. (,, जानाति ज्ञा+क) દૈવ ચિન્તક, શુભાશુભ પ્રારબ્ધનો વિચાર કરનાર.

दैवज्ञ पु. (,, ,,) જ્યોતિષી.

दैवज्ञा स्त्री. (,, ,, टाप्) દૈવજ્ઞ સ્ત્રી.

दैवत न. पु. (देवतैव दैवतं स्वार्थेऽण्) દેવ, દેવતા. "दैवतस्य भयादेव ब्रह्मा जिह्वा प्रवर्तते" जीवं. च. का.

दैवत न. (देवतानां समूहः अण्) દેવતાઓનો સમૂહ, નિરૂક્તિનું તૃતીયકાણ્ડ.

"यस्य ज्ञानमनन्तवस्तुविषयं यः पूज्यते दैवतैः"

स्याद्वादमंजरी.

दैवत त्रि. (देवतायाः इदमण्) દેવતા સંબંધી, દેવ સંબંધી.

दैवतन्त्र त्रि. (दैवं तन्त्रं प्रधानं यस्य) દૈવાધીન, ભાગ્યાધીન.

दैवतस् अव्य. (दैव+तसिल्) દૈવથી, દૈવથી, દૈવયોગે, પ્રારબ્ધવશાત્.

दैवतरस पु. તે નામના એક ઋષિ.

दैवतरेय पु. (देवतरस्य श्रेष्ठदेवस्यापत्यं ढक्) શ્રેષ્ઠ દેવનો પુત્ર.

दैवतरेयी स्त्री. (,, ,, स्त्री ङीप्) શ્રેષ્ઠ દેવની પુત્રી.

दैवता स्त्री. (दैवस्य भावः तल् टाप्) દેવપણું, દેવત્વ.

दैवति पु. (दैवतस्यापत्यं पुमान् इञ्) દેવતાનો પુત્ર, દેવ પુત્ર.

दैवत्य न. (देवता+स्वार्थे ष्यञ्) દેવતા, દેવ.

दैवत्व न. (दैवस्य भावः त्व) દેવપણું, દેવતાપણું.

दैवदत्त पु. (देवदत्तस्य छात्रः) દેવદત્તનો શિષ્ય.

दैवदत्त त्रि. (देवदत्ते भक्तिरस्य अचित्तत्वाभावात्र ठक् किन्तु अण्) દેવદત્ત ઉપરની ભક્તિવાળું.

दैवदत्ति पु. (देवदत्तस्य अपत्यम् इञ्) દેવદત્તનો પુત્ર.

दैवदत्तिक पु. (देवदत्ताद् भवः ठञ् ञिठ् वा) દેવદત્તનો પુત્ર.

दैवदत्तिका स्त्री. (दैवदत्तिक ञिठि टाप्) દેવદત્તની પુત્રી.

दैवदत्तिकी स्त्री. (दैवदत्तिक ठञि ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

दैवदर्शनिन् पु. ब. व (देवदर्शनेनर्षिणो दृष्टमधीयते णिनि) દેવદર્શન ઋષિએ જોયેલા વેદ ભાગને જાણનાર.

दैवदारव त्रि. (देवदारोर्विकारः अञ्) દેવદારનાં લાકડાનું બનાવેલું, દેવદારનું બનાવેલ.

दैवदीप पु. (दैवः सूर्याधिष्ठातृको दीपः, चक्षुषः सूर्याधिष्ठातृत्वात् तथात्वम्) નેત્ર, આંખ, દેવ સમ્બન્ધિ દીવો.

दैवदुर्विपाक पु. (दैवस्य दुर्विपाकः) દૈવનો દુર્વિપાક, દુષ્ટ નસીબ, ખોટું ફલ.

दैवदोष पु. (दैवस्य दोषः) ભાગ્યનો દોષ.

दैवपर त्रि. (दैवं भाग्यं परं प्रधानं चिन्त्यं वा यस्य) પ્રારબ્ધજ મુખ્ય છે એવું માનનાર.

"सम्पत्तेश्च विपत्तेश्च दैवमेव हि कारणम् ।

इति दैवपरो ध्यायन्नात्मना न विचेष्टते" काम० नी०

दैवप्रमाणक त्रि. (दैवमेव प्रमाणं यस्य कप्) ભવિષ્ય ઉપર આધાર રાખનાર, દૈવને પ્રમાણ માનનાર.

दैवप्रश्न पु. (दैवे देवनिमित्तशुभाशुभविषये यः प्रश्नः) પૂર્વનાં કરેલાં શુભાશુભ કર્મોની જિજ્ઞાસા, ભાગ્યના વિષયમાં શુભાશુભ સંબંધી પ્રશ્ન, દૈવવાણી.

दैवप्रश्न पु. (दिवि भवः दैवः प्रश्नः) આકાશવાણી.

दैवमति पु. स्त्री (देवमतस्यर्षेरपत्यं पुमान् इञ्, स्त्रियां वा ङीप्) દેવમત મુનિનો પુત્ર, દેવમત મુનિની પુત્રી.

दैत्य पु. (दितेरपत्यं ण्य) રાક્ષસ, અસુર.

दैत्यगुरु पु. (दैत्यानां गुरुः) શુક્રાચાર્ય.

दैत्यदेव पु (दैत्यस्य देवः) વરૂણદેવ, વાયુદેવ.

दैत्यद्वीप पु. ગરૂડનો તે નામનો એક પુત્ર.

दैत्यधूमिनी स्त्री. તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તારાદેવીનાં પૂજનની એક મુદ્રા.

दैत्यनिसूदन पु. (दैत्यान् निसूदयति हिनस्ति नि+सूदि+णिच्+ल्यु) વિષ્ણુ.

दैत्यपति पु. (दैत्यानां पतिः) હિરણ્યકશિપુ દૈત્ય, દૈત્યોનો રાજા.

दैत्यपुरोधस् पु. (दैत्यानां पुरोधाः) શુક્રાચાર્ય.

दैत्यपुरोहित पु. (दैत्यानां पुरोहितः) ઉપરનો અર્થ.

दैत्यपूज्य पु. (दैत्यानां पूज्यः) શુક્રાચાર્ય.

दैत्यमातृ स्त्री. (दैत्यानां माता) કશ્યપની પત્ની દિતિ.

दैत्यमेदज पु. (दैत्यस्य मेदात् जायते मेद+जन्+ड) ગુગળ.

दैत्यमेदजा स्त्री. (दैत्यमेदाज्जायते जन्+ड+टाप्) પૃથ્વી.

दैत्ययुग न. (दैत्यानां युगम्) દેવના બાર હજાર વર્ષની બરાબરનો એક દૈત્યનો યુગ, મનુષ્યના ચાર યુગ મળી દૈત્યનો એક યુગ.

दैत्या स्त्री. (दितेरियं+ण्य टाप् योपधत्वात् जातावपि टाप्) દૈત્ય જાતિની સ્ત્રી, મદિરા–દારૂ, સુરા નામનું એક ગન્ધ દ્રવ્ય, ચણ્ડા નામની એક ઔષધી.

दैत्यारि पु. (दैत्यानामरिः) વિષ્ણુ, હરકોઈ દેવ.

दैत्याहोरात्र पु. (दैत्यस्याहोरात्रः) મનુષ્યોનું એક વર્ષ–દૈત્યોનું એક અહોરાત્ર–રાત્રિ દિવસ.

दैत्येज्य पु. (दैत्यानामिज्यः पूज्यः) શુક્રાચાર્ય.

दैत्येज्या स्त्री. (दैत्यानामिज्या पूजा) દૈત્યોની પૂજા.

दैन न. (दीनस्य भावः अण्) દીનતા, દીનપણું, ગરીબાઈ.

दैन त्रि. (दिने भवः ,,) દિવસમાં થનાર, એક રોજમાં થનાર.

दैनन्दिन त्रि. (दिने दिने भवम् अण् अणि परे द्वितीयानिमित्तेर्लुप मध्यस्याचास्तु न) દરરોજનું, હંમેશાનું દિવસે દિવસે હોનાર–થનાર.

दैनन्दिनप्रलय पु. (दैनन्दिनः प्रलयः) પ્રલય વિશેષ.

दैनार त्रि. (दीनारे भवम् दीनारस्येदं वा अण्) દિનાર માપની સુવર્ણની બનેલી વસ્તુ.

दैनिक त्रि. (दिने भवः काला० ठञ्) દિવસમાં હોનાર–થનાર, દિવસનું, હંમેશાનું.

दैनिकी स्त्री. (दैनिक+ङीप्) એક દિવસનું વેતન, દરરોજની મજુરોની મજુરી.

दैर्घवरत्र पु. (दीर्घवरत्रेण निर्वृत्तः कूपः अण्) લાંબા દોરડાથી ખેંચાયેલા દંડ વડે ખોદવાથી થયેલો કુવો.

दैर्घ्य न. (दीर्घस्य भावः ष्यञ्) લંબાઇ, લાંબાપણું દીર્ઘતા.

दैन्य न. (दीनस्य ,, ,,) દીનતા, કંગાલપણું, અલંકાર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ વ્યભિચારી ભાવનો એક ભેદ.

"दैन्यात्तद्विहितैस्त्वमिन्द्रियसुखैः संतृप्यसे निस्त्रपः"

आत्मानुशा०

दैप त्रि. (दीपस्येदमण्) દીવાનું, દીવા સંબંધી.

दैलीपि पु. (दिलीपस्य अपत्यम् इञ्) દિલીપ રાજાનો પુત્ર.

दैव न. (देवात् नियतादागतम् अण्) ભાગ્ય, ફલોન્મુખ શુભાશુભ કર્મ.

"तद्व्यक्तं ननु दैवमेव शरणं धिग्धिग्वृथा पौरुषम्"

आत्मा० शा०

दैव त्रि. (देवस्येदमण्) દેવનું, દેવ સંબંધી.

दैव पु. (देवस्येवायम् अञ्) તે નામનો એક વિવાહ, જેમાં યજ્ઞસ્થ ઋત્વિજ ને કન્યાદાન કરવામાં આવે છે.

दैव न. (देवो देवताऽस्य अञ्) દેવતીર્થ.

दैव त्रि. (दिवि भवः अण्) આકાશમાં હોનાર.

दैव न. (देव एव स्वार्थे अण्) દેવ.

"राजद्रोहसमुद्यतं प्रतिदिनं दैवं हि मां बाधते" जीवं. च. का.

दैव न. (देवो देवभेदो देवताऽस्य अञ्) તે નામનું એક શ્રાદ્ધ.

दैवक पु. (देव एव दैव+स्वार्थे क) દેવ, દેવતા.

दैवकी स्त्री. (देवकस्यापत्यं स्त्री अण् ङीप्) શ્રીકૃષ્ણની માતા, દેવકી.

दैवकीनन्दन पु. (दैवक्याः नन्दनः) શ્રીકૃષ્ણ, વાસુદેવ.

दैवकीपुत्र पु. (,, पुत्रः) ,, ,,

दैवकीसुत पु. (,, सुतः) ,, ,,

दैवकीसूनु पु. (,, सूनुः) ઉપરનો અર્થ.

અધ્યાય.

दैवाहोरात्र पु. (दैवः अहोरात्रः) મનુષ્યના એક વર્ષ જેટલા કાળની બરોબર દેવનો એક દિવસ અને રાત્રિ.

दैविक त्रि. (दैवस्यायं दैवे भवे वा ठक्) દેવનું, દેવ સંબંધી.

दैविक न. (देवानुद्दिश्य प्रवृत्तः ठक्) દેવોને ઉદ્દેશી કરવા લાયક શ્રાદ્ધ વિગેરે, દેવ નિમિત્ત શ્રાદ્ધ કર્મ.

दैविक न. (दैवस्येदं ठक्) ન ધારેલો અકસ્માત્.

दैविन् त्रि. (दैव+णिनि) ભાગ્યશાલી, દૈવવાળું.

दैविन् पु (दैव+णिनि) જ્યોતિષી, દૈવજ્ઞ, ભવિષ્ય જોનાર.

दैवी स्त्री. (देवस्येयं अण् अञ् वा) દૈવવિવાહ વિધિથી પરણેલી સ્ત્રી, દેવપત્ની, દેવાંગના, દિવ્ય, અલૌકિક દૈવી સંપત્તિ.
"दैवी सम्पद्विमोक्षाय" गीता.

दैवोदास पु. (दिवोदासे भवः अण्) દિવોદાસનો પુત્ર.

दैवोदास पु. (दिवोदासेनाहूयमानोऽग्निः अण्) દિવોદાસથી આહૂયમાન અગ્નિ.
"दैवोदासो अग्निदेवा" ऋ.

दैवोदासि पु. (दैवोदासस्य अपत्यं इञ्) દિવોદાસના પુત્રનો પુત્ર.

दैवोपहत त्रि. (दैवेनोपहतम्) દૈવથી હણેલ, દુર્ભાગી, દુર્દૈવવાળું.

दैव्य त्रि. (देवस्येदं यञ्) દેવ સંબંધી, દેવનું.

दैव्य न. (देव+यञ्) પ્રારબ્ધ, દૈવ, ભાગ્ય.

दैशिक त्रि. (देशे भवं देशस्येदं वा ठञ्) દેશ સંબંધી, દેશનું.

दैशिक त्रि. (देशेन निर्वृत्तः ठञ्) દેશે કરેલું.

दैशिक पु. (देशे भवः ञिकू) મંત્રાદિનો ઉપદેશ કર્તા ગુરૂ.
"मंत्राद्युपदेशकर्ता गुरुर्दैशिकः" धर्मज्ञाः

दैशिकविशेषणता स्त्री. સ્વરૂપ સંબંધ, અભાવીય દૈશિક સ્વરૂપસંબંધ–જેમકે "अत्र भूतले घटो नास्ति" અહીં ભૂતલ અને ઘટાભાવનો જે સંબંધ છે તે દૈશિક વિશેષણતારૂપ સંબંધ છે.

दैष्टिक त्रि. (दिष्टं भाग्यमिति मतिर्यस्य ठक्) ભાગ્ય પરાયણ, દૈવપર, દૈવપરાયણ, ભાગ્યને માન આપનાર.

दैष्टिकता स्त्री. (दैष्टिकस्य भावः तल् टाप्) ભાગ્યાધીનતા, દૈવપરાયણતા, દૈષ્ટિકપણું.

दैष्टिकत्व न (दैष्टिकस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

दैहिक त्रि. (देहस्येदं ठञ्) દેહનું, દેહસંબંધી.

दैहिक त्रि. (देहे भवः ठञ्) દેહમાં હોનાર, થનાર.

दैह्य त्रि. (देहे भवः ष्यञ्) દેહમાં થનાર–હોનાર.

दैह्य पु. (,, ,,) જીવ, આત્મા.

दो (दिवा. पर. अनिट् स. द्यति) કાપવું, છેદવું.
"शिरोऽवद्यति विद्विषाम्"

दोःशिखर न. (दोष्णः शिखरम्) સ્કંધ, ખાંધ.

दोःसहस्रभृत् पु. (दोःसहस्रं बाहुसहस्रं बिभर्तीति भृ+क्विप्+तुक्) કાર્તવીર્ય અર્જુન, એક હજાર હાથ વાળો સહસ્રાર્જુન, બાણાસુર,

दोग्धृ पु (दोग्धीति दुह्+तृच्) ગોપાળ, વેતન લઈ કાવ્ય કરનાર, ગાયનું વાછરડું, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

दोग्धृ त्रि. (दोग्धीति दुह्+तृच्) દોહનાર, દોહન કરનાર,
"मेरौ स्थिते दोग्धरि दोहदक्षे" कुमारसं.

दोग्ध्री स्त्री. (दुह्+तृच् दोग्धृ+ङीप्) દૂધાળી ગાય.
"देहावसाने पुनरेव दोग्ध्रीम्" रघु.

दोघ त्रि. (दुह्+अच् वेदे हस्य घः) દોહનાર.

दोडी स्त्री. (दोल्+अच् गौरा. ङीष् लस्य ड) દોડીનું ઝાડ, દોડીનું ફૂલ.

दोदुल्यमान त्रि. (दुल्+यङ्+शानच्) વારંવાર ડોલતું, અતિશય ડોલતું.

दोध पु. (दोग्धीति दुह्+अच् बाहु० हस्य घ) વાછરડું, વત્સ–ગાયનો વાછરડો.

दोधक पु. (दोध+संज्ञायां कन्) તે નામનો ત્રણ ભગણ બે ગુરૂ એમ મળી અગીયાર અક્ષરના પાદવાળો એક છંદ, દોધક છન્દ.

दोधूयमान त्रि. (पुनः पुनः अतिशयेन वा धूयते धु कम्पने+यङ् गुणः शानच्) વારંવાર કંપતુ, હાલતું, ધ્રુજતું, ચંચળ, વારંવાર ચાલતું.
"नभस्वदासङ्गभयेव साध्वी दोधूयमाना वडभीपताका" कुन्मञ्जर्याम्

दैवमतायन पु (दैवमतेर्युवापत्यं पुमान् फक्) દેવમત મુનિના છોકરાનો જુવાન છોકરો, તેમના પુત્રીનો પુત્ર.

दैवयज्ञि पु. स्त्री. (देवयज्ञस्य अपत्यं पुमान् इञ्, स्त्रियां वा ङीप्) દેવયજ્ઞનો પુત્ર, દેવાર્થે યજ્ઞ કરનારનો પુત્ર. દેવયજ્ઞની પુત્રી-દેવાર્થે યજ્ઞ કરનારની પુત્રી.

दैवयज्ञायन पु. (दैवयज्ञि यूनि अपत्ये फक्) દેવયજ્ઞના છોકરાનો જુવાન છોકરો, દેવયજ્ઞની પુત્રીનો પુત્ર.

दैवयानेय पु. (देवयानेरपत्यं पुमान् ढक्) શુક્રાચાર્યની કન્યા-દેવ યાનીનો પુત્ર.

दैवयुग पु. (देवस्यायं दैवः स चासौ युगः) દેવતાઇ યુગ-દેવતાના બાર હજાર વર્ષનો કાળ, મનુષ્યના ચાર યુગનો કાળ.

दैवयोग पु. (दैवो योगः) દૈવનો યોગ, ભાગ્યનો સંયોગ.

दैवयोगात् अव्य. દૈવવશાત્, ભાગ્યવશાત્.

दैवराजिक त्रि. (देवराजे भवादि ठञ् ञिठ् वा. स्त्रियां ठञि ङीप् ञिठि टाप्) ઇન્દ્રમાં હોનાર-થનાર.

दैवराति पु. (देवरातस्य अपत्यं इञ्) દેવરાતનો પુત્ર, જનકરાજાના પિતા.

दैवल पु. (देवलस्यापत्यं अण्) દેવલ ઋષિનો પુત્ર. શાંડિલ્ય ગોત્રનો પ્રવર ઋષિ

दैवल पु. (दैवं लाति गृह्णाति ला+क) મૃત આત્માનો સેવક.

दैवलक पु. (देवल इव कायति दै+क, ततः स्वार्थेऽण्) ભૂત-પ્રેતનો સેવક, ભૂતનો પુજારી.

दैवलक त्रि. (देवलकस्येदमण्) દૈવલ સંબંધી.

दैवलेखक पु (दैवं लिखतीति लिख्+ण्वुल्) જોશી, ભવિષ્ય જોનાર, દૈવજ્ઞ.

दैववश त्रि. (दैवस्य वशः) દૈવાધીન, પ્રારબ્ધાધીન, દૈવવશ.

दैववंश पु. (देवानामयं दैवः स चासौ वंशः) દેવોનો વંશ, દેવોનું કુળ.

दैववाणी स्त्री. (दैवी वाणी) આકાશવાણી, સંસ્કૃત ભાષા

"संस्कृतं नाम दैवीवागन्वाख्याता महर्षिभिः" दण्डी.

दैवशर्मि पु स्त्रि. (देवशर्मणोऽपत्यं पुमान् इञ् स्त्रियां वा ङीप्) દેવશર્માનો પુત્ર, દેવશર્માની પુત્રી.

दैवशर्मीय त्रि. (दैवशर्मेः भवः छ) દેવશર્માના પુત્રથી થનાર.

दैवसर्ग पु (दैवः सर्गः) તે નામે એક સર્ગ-સૃષ્ટિ, દૈવી સૃષ્ટિ.

दैवसृष्टि स्त्री. (देवस्येयं दैवी सृष्टिः) દેવની સૃષ્ટિ.

दैवस्थानि पु. स्त्रि. (देवस्थानस्यापत्यं इञ् स्त्रियां वा ङीप्) દેવસ્થાન ઋષિનો પુત્ર, દેવસ્થાન ઋષિની પુત્રી.

दैवहतक त्रि. (दैव+हत+कन्) ફૂટેલા નસીબનું, અભાગીયું, દુર્ભાગી, કમનસીબ.

दैवहतक न. (,, ,,) દુર્દૈવ, દુર્ભાગ્ય, દુષ્ટ દૈવ.

दैवहव पु. ब. व. (दैवहव्यस्य देवहूनामकर्षेरपत्यं छात्राः कण्वा. अण् यञो लुप्) દૈવહવ્યના શિષ્યો.

दैवहीन त्रि. (दैवेन भाग्येन हीनः) ભાગ્યહીન, દુર્ભાગી, ખરાબ નસીબવાળું, શુભ પ્રારબ્ધહીન.

दैवाकरि पु. (दिवाकरस्यापत्यं पुमान् इञ्) યમ, શનિગ્રહ, સૂર્યપુત્ર-કર્ણ.

दैवाकरी स्त्री. (दिवाकरस्यापत्यं स्त्री ङीप्) યમુના નદી.

दैवागारिक त्रि. (देवागारे नियुक्तः ठक्) દેવ મંદિરમાં નીમાયેલ, દેવ ભંડારી.

दैवात् अव्य. (दैव+आति) દૈવથી-પ્રારબ્ધથી, જોર જુલમથી, હઠથી, પ્રારબ્ધવશાત્.

दैवात्यय पु. (दैवकृतोऽत्ययः उत्पातः) દૈવે કરેલો ઉત્પાત-કોપ

दैवादिक त्रि. (दिवादिगणे पठितः ठञ्) દિવાદિ ગણમાં કહેલું-ભણેલું.

दैवाधीन त्रि. (दैवस्य अधीनम्) દૈવાધીન, પ્રારબ્ધ વશ.

दैवायत्त त्रि. (दैवस्य आयत्तम्) ઉપરનો અર્થ.

दैवारिप पु. (देवारीनसुरान् पाति आश्रयदानेन पा+क, देवारिपः समुद्रः तत्र भवः अण्) શંખ.

दैवासुर न. (देवासुरस्य वैरं अण्) દેવ અને અસુરોનું સ્વાભાવિક વૈર.

दैवासुर पु. (देवासुरशब्दोऽस्त्यस्मिन् अनुवाके अध्याये वा अण्) દેવાસુર શબ્દ યુક્ત વેદના અનુવાક અને

दोषघ्न त्रि. (दोषं वातादिविकारं हन्ति हन्+टक्) त्रिદોષ વગેરે દોષને મટાડનાર ઔષધાદિ.

दोषज्ञ पु. (कर्तव्याकरणे दोषं वातपित्तादिरूपं वा दोषं जानातीति ज्ञा+क) વિદ્વાન્, પણ્ડિત, વૈદ્ય, ચિકિત્સક

दोषज्ञ त्रि. (दोषं जानातीति ज्ञा+क) પારકા દોષ-માત્ર જાણનાર.

दोषण्य त्रि. (दोष्णि भवः दोष+यत् दोषन्नादेशः) બાહુમાં હોનાર-થનાર હાથથી ઉત્પન્ન થયેલું

दोषण न. (दुष्+घञ्+ल्युट्) આરોપ.

दोषणीय त्रि, (दुष्+घञ्+अनीयर्) નિંદવા લાયક.

दोषतस् अव्य (दोष्+तसिल्) દોષથી, અપરાધથી, ભૂલથી, ચૂકથી.

दोषता स्त्री. (दोषस्य भावः तल् टाप्) દોષપણું.

दोषत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

दोषत्रय न. (दोषानां वातपित्तकफानां त्रयम्) વાત પિત્ત અને કફરૂપ ત્રણ દોષ, ત્રિદોષ.

दोषप्रसङ्ग पु. (दोषस्य प्रसङ्गो यत्र) ઠપકો, અપવાદ, દોષનો પ્રસંગ.

दोषप्राप्ति स्त्री. (दोषाणां प्राप्तिः) અપરાધ થવો તે, દોષ આવવો તે.

दोषभाज् त्रि. (दोषं भजते) અપરાધિ, ગુન્હેગાર, દોષવાળું.

दोषभेद पु. (दोषाणां भेदः) દોષોનાં બતાવેલા જુદા જુદા પ્રકારના ભેદ, સુશ્રુતમાં કહેલા બાસઠ પ્રકારના દોષ.

दोषल त्रि. (दोष+मत्वर्थे लच्) દોષ યુક્ત, દોષવાળું લંપટ, ત્રુટિપૂર્ણ, ખોટું.

दोषवत् त्रि. (दोष्+मतुप् मस्य वः) દોષવાળું, દોષ યુક્ત.

दोषवत् अव्य. (दोष+तुल्यार्थे वत्) દોષ જેવું.

दोषस् स्त्री. (दुष्+असुन्) રાત્રિ, રાત.

दोषा अव्य (दुष्यत्यत्र दुष्+आ) રાત્રિએ. રાત્રે

दोषा स्त्री. (दुष्यतेऽन्धकारेणेति दुष्+घञ्+टाप्) રાત્રિ; રાત.

"दीपदशा कुलयुवतिर्वंदाध्येनैव मलिनतामेति ।
दोषा अपि भूषायै गणिकायाः शशिकलायाश्च"

दोषा स्त्री. (दाम्यत्यनेन दम्+दमेर्डोसिः "भागुरिमते" टाप्) ભુજા, બાહુ.

दोषा स्त्री. (जै प्रा. दोसा) १८ લિપિમાંની એક

दोषाकर पु. (दोषा रात्रौ करो यस्य यद्वा दोषां रात्रिं करोतीति कृ+बाहु० टः) ચંદ્ર, કપૂર

"दोषाकरः सुखमनेकविधं विधत्ते" ज्योतिस्तत्वम्

दोषाकर पु (दोषाणामाकर इव) દોષોની ખાણ, દોષોથી ચકચૂર-ભરપુર

'दोषाकरोऽपि कुटिलोऽपि कलंकितोऽपि" उद्भट.

दोषाक्लेशी स्त्री. (दोषां बाहुं क्लिश्नातीति क्लिश्+अण्+गौरादित्वात् ङीष्) એક જાતની વનસ્પતિ-જંગલી બાવળ. "वनवर्बुरिका"

दोषाङ्कुश पु (दोषाणां काव्यदोषाणां अंकुश इव निरासकत्वात्) કાવ્યદોષોને નિવારનાર એક પ્રકારનો કાવ્ય ધર્મ.

दोषातन त्रि. (दोषा रात्रौ भवः इति ट्युः तुट्च) રાત્રે હોનાર-થનાર. રાતમાં થનાર.

दोषातिलक पु. (दोषायाः रजन्याः तिलक इव) પ્રદીપ દીવો.

दोषदर्शिन् त्रि. (दोषं पश्यतीति दृश्+णिनि) દોષ જોનાર, છિદ્ર જોનાર.

दोषदृष्टि त्रि. (दोषे दृष्टिर्यस्य) નિન્દક, પારકા દોષ જોનાર, દોષમાંજ દૃષ્ટિ રાખનાર.

दोषारोप न. (दोषाणामारोपः) દોષ આપવો તે, માથે દોષ ચઢાવવા તે, આરોપ મૂકવો તે.

दोषारोपण न. (दोषाणामारोपणम्) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

दोषास्य पु. (दोषा रात्रिरास्यमिव प्रकृष्टदीप्तिसाधनं वा यस्य) પ્રદીપ, દીવો.

दोषार्ह त्रि. (दोषाणामर्हः) દોષ દેવા લાયક, ગુન્હો મૂકવા યોગ્ય.

दोषिक त्रि. (दोषाः वातपित्तकफाः सन्त्यस्येति ठन्) ત્રિદોષનો રોગ જેને થયો હોય તે, દોષવાળું.

दोषिक पु. (दोषाः वातपित्तकफाः कारणत्वेन सन्त्यस्येति ठन्) રોગ, દર્દ, મંદવાડ.

दोषिन् त्रि. (दुष्+णिनि) દોષયુક્ત, દોષવાળું, અપરાધી, કલંકવાળું.

दोषैकदृश् त्रि. (दोषमेवैकं पश्यति इति दृश्+क्विप्

दोर पु. (डोर+डस्य दः) દોર, દોરી, દોરડી, રજ્જુ.

दोरक न. (डोरक निपातनात् डस्य दः) વીણા બાંધવાનો તંતુ, તાંતણો, દોર, દોરો.

दोरिका स्त्री (दोर+कप्+टाप् अत इत्वम्) દોર. દોરી, રજ્જુ.

दोर्गण्डु पु. (दोषा बाहुना गड्डुः कुण्ठितः) નીચેનો અર્થ.

दोर्गन्तु पु. (,, गन्तुः ,,) કાર્ય કરવામાં અસમર્થ હાથવાળો, ઠુંઠા હાથવાળું.

दोर्ग्रह त्रि. (दोर्गृह्यतेऽनेन ग्रह्+करणे घञ्) બળવાન, જોરાવર.

दोर्ग्रह पु. (दोष्णो ग्रहः) હાથનું પકડવું, એક જાતનો રોગ જેમાં બાહુ જકડાઇ જાય છે

दोर्ज्या स्त्री. ગણિત શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ભુજાકાર જયા.

दोर्दण्ड पु. (दोरेव दण्डः दोर्दण्ड इव वा) હાથરૂપી દણ્ડ, પ્રચંડ ભુજા, મોટો બાહુ,

दोर्मध्य न. (दोष्णो मध्यम्) હાથનો મધ્ય ભાગ.

दोर्मूल न. (दोष्णो मूलम्) કક્ષા, કાખ, બગલ, બાંહુનું મૂળ.

दोल पु. (दुल्+भावे घञ्) દોલવું, હિંચવું, ઝોકું ખાવું.

दोल पु. (दोल्यतेऽत्र अधिकरणे घञ्) શ્રીકૃષ્ણનો હીંડોલા મહોત્સવ, ફુલડોલ ઉત્સવ, પારણું, હિંડોળો, હીચકો.

दोलन न. (दुल्+ल्युट्) ડોલવું. દોલવું, ઝોકાં ખાવાં હીંડોલે હીંચવું.

दोला स्त्री (दोल्यतेऽस्यामिति दुल्+घञ्+टाप्) હીંડોળો, હીંચકો, પારણું, ઘોડીયું, દોલાયન્ત્ર, ડોલી મેના વિગેરે, ચકડોલ.

दोलायन्त्र न. (दोलेव यन्त्रम्) વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તેલ વિગેરે કાઢવાનું યન્ત્ર.

दोलायमान त्रि. (दोलां करोतीति दुल्+क्यङ्+शानच् मुक्) દોલતું, ડોલતું, હીંચોળા ખાતું, હીચકતું, ઝુલતું, ઓકા ખાતું.

दोलायुद्ध न. (दोलेव युद्धम्) જે યુદ્ધમાં જય કે પરાજયનો નિશ્ચય નથી થતો એવું યુદ્ધ. "दोलायुद्धं कृतगुरुतरध्वानमौद्धत्यभाजाम्" माघ.

दोलिका स्त्री. (दोला+स्वार्थे कन् टापि अत इत्वम्) હીંડોલો; પારણું, ડોલી, ચકડોલ.

दोली स्त्री. (दोल्यतेऽनया दुल्+करणे इन् वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

दोष पु. (दुष्+भावे करणे वा घञ्) અપરાધ, ભૂલ, વાંક, દૂષણ, ચૂક, કાવ્યશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પદદોષ. વાક્ય દોષ અર્થ દોષ અને રસદોષ, ન્યાય શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અસિદ્ધ વિરૂદ્ધાદિક હેતુદોષ; હેત્વાભાસ, અપ્રમાનું અસાધારણ કારણ, કાચકામલાદિક દૂષણ, અવ્યાપ્તિ, અતિવ્યાપ્તિ અને અસંભવરૂપ લક્ષણ દોષ, ગૌતમશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ પુણ્ય પાપ પ્રવૃત્તિમાં હેતુભૂત રાગદ્વેષ મોહરૂપદોષ, વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ વિકાર પામેલ વાત પિત્ત કફમાંથી પ્રત્યેક વાત પિત્ત અને કફ, મીમાંસકશાસ્ત્ર સ્વીકૃત વિધિકર્મ ઓળંગવાથી પેદા થનાર અદૃષ્ટવિશેષ રૂપ દોષ, જૈનશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દોષો જે પરમાત્મામાં હોતા નથી.

ते च यथा–"अन्तराया दानलाभ, वीर्यभोगोपभोगगाः ।
हासो रत्यरती भीतिर्जुगुप्सा शोक एव च ॥१॥

कामो मिथ्यात्वमज्ञानं निद्रा चाविरतिस्तथा ।
रागो द्वेपश्च नो दोषास्तेपामष्टादशाप्यमी" ॥२॥

अभिधान चि. ॥ दि. सि. ते यथा—

"क्षुत्पिपासाजरातङ्कजन्मान्तकभयस्मयाः न रागद्वेषमोहाश्च यस्याप्तः स प्रकीर्त्यते"

શંકા, કાંક્ષા, વિચિકિત્સા, મિથ્યાદષ્ટિ પ્રશંસન અને મિથ્યાદષ્ટિ સંસ્તવ આ સમ્યકત્વનાં પાંચ દોષો. કષાયરૂપદોષ. "दोषेष्वारंभकस्वभावेषु" संबंधका० અનુયોગ દેશાન્તર ન જવું દર્શનીય વસ્તુનું ન જોવું વગેરે જમાનાના દોષ, રાત્રીના આરંભનો પ્રથમ ભાગ, પાપ, કલંક, વાછરડું.

दोषक पु. (दोष एव स्वार्थे कन्) વત્સ. વાછરડું.

दोषकर त्रि. (दोषं करोति कृ+अच्) દોષ કરનાર અપરાધ કરનાર.

दोषकल्पन न. (दोषपरत्वं कल्पनम्) દોષની કલ્પના કરવી, દોષારોપ કરવો, અન્યાયી ઠરાવવું.

दोषग्राहिन् त्रि. (दोषं गृह्णातीति ग्रह्+णिनि) દોષ ગ્રહણ કરનાર.

दोषग्राहिन् पु. (दोषं ,, ,,) દુષ્ટ, દુર્જન.

दौर्ग न. (दुर्गस्य दुर्गाया वा इदम् अण्) કિલ્લાનું, કિલ્લા સંબંધી, દુર્ગાનું, દુર્ગા સંબંધી.

दौर्गत्य न. (दुर्गतस्य भावः ष्यञ्) દુર્ગતપણું, દુઃખીપણું, દરિદ્રપણું, દારિદ્ર્ય.

दौर्गन्ध्य न. (दुष्टो गन्धोऽस्य ततो भावे ष्यञ्) દુર્ગન્ધવાળાપણું, ખરાબ ગંધવાળાપણું, દુર્ગન્ધતા.

दौर्गह पु. (दुर्गहस्यापत्यं पुमान् अण्) દુર્ગહ નામના ઋષિનો પુત્ર.

दौर्ग्रह पु. (दुःखेन ग्रहो (ग्रहणं) यस्य (अश्वस्य) तत्साध्यो यागः अण्) અશ્વમેધ યજ્ઞ.

दौर्ग्य न. (दुर्गस्य भावः दुर्गस्येदं वा ष्यञ्) મુશ્કેલી, કઠણપણું, અશક્યત્વ, દુર્ઘટત્વ.

दौर्गायण पु. (दुर्गस्य अपत्यं फक्) દુર્ગ ઋષિનો પુત્ર.

दौर्जन्य न. (दुर्जनस्य भावः ष्यञ्) દુર્જનપણું.

दौर्बल्य न. (दुर्बलस्य भावः ष्यञ्) દુર્બલપણું, નબળાપણું, દુર્બલતા.

दौर्भागिनेय पु. (दुर्भगायाः अपत्यं पुमान् ढक् इनङ् द्विपदवृद्धिश्च) અભાગણીનો પુત્ર-દીકરો.

दौर्भाग्य न. (दुर्भगायाः दुर्भगस्य वा भावः ष्यञ् द्विपदवृद्धिः) અભાગીપણું, દુર્દૈવ, અભાગ્ય, દુર્ભાગીપણું.

दौर्भ्रात्र न. (दुष्टो भ्राता तस्य भावः युवा. अण्) ખરાબ ભાઇપણું, દુષ્ટ ભાઇપણું.

दौर्मन्त्र्य न. (दुष्टो मन्त्रः तस्य भावः ष्यञ्) કુમંત્રપણું, ખરાબ શીખવણી, ખરાબ બોધ, દુષ્ટ પ્રધાન હોવાપણું.

"दौर्मन्त्र्यान्नृपतिर्विनश्यति यतिः संगात् सुतो लालनात्" भर्तृहरिः

दौर्मनस्य न. (दुर्मनसो भावः ष्यञ्) દુષ્ટ મનવાળાપણું, ઉદાસીપણું, બેચેની, ખરાબ વિચાર, કુભાવ.

दौर्योधन त्रि. (दुर्योधनस्येदमण्) દુર્યોધનનું, દુર્યોધન સમ્બન્ધી.

दौर्योधनि पु. (दुर्योधनस्यापत्यं इञ्) દુર્યોધનનો પુત્ર.

दौर्वासस् न. (दुर्वाससा प्रोक्तमण्) દુર્વાસાએ રચેલું શિવધર્મ નામનું એક પુરાણ.

दौर्वाण न. (दूर्वायाः इदम् ष्यञ्) દુર્વાનો રસ, ધ્રોખડનો રસ, દૃષ્ટપણું.

दौर्वृत्त्य न. (दुष्टं स्खलनोच्छलनादि व्रतं यस्य तस्य भावः ष्यञ्) દુષ્ટ વ્રતપણું.

दौर्हृद न. (दुर्हृदो भावः अण् वा न द्विपदवृद्धिः) "दोहद" શબ્દ જુઓ.

दौर्हार्द न. (दुर्हृदो भावः युवा. अण् द्विपदवृद्धिः) શત્રુપણું.

दौर्हृदय न. (दुर्हृदयस्य दुष्टहृदययुक्तस्य भावः युवा. अण्) દુષ્ટ હૃદયપણું, દુષ્ટ મનપણું.

दौलेय पु. (दुलेरपत्यम् ठक्) કાચબો.

दौलिम पु. (दुल्मस्यापत्यम् दुल्म+इञ्) ઇન્દ્ર.

दौबारिक पु. (द्वारे नियुक्तः ठक्) દ્વારપાળ.

दौवारिकी स्त्री. (दौवारिक+स्त्रियां ङीप्) પ્રતિહારી, દ્વારપાળની સ્ત્રી.

दौवालिक पु. તે નામે એક દેશ.

दौश्चर्म्य न. (दुश्चर्मणो भावः ष्यञ्) સ્વાભાવિક રીતે ચામડીથી નહીં ઢંકાયલા લિંગપણું.

दौवालिक पु. ब. व. (दौवालिके भवाः बहुषु अण् लुक्) દૌવાલિક દેશના લોક વિગેરે.

दौश्चर्य न. (दुश्चरस्य भावः ष्यञ्) દુષ્ટ આચરણ.

दौष्क त्रि. (दोषा चरति ठण् षत्वम् ठस्य कः) બે હાથ વડે ચાલનાર.

दौष्कुल त्रि. (दुष्टं कुलमस्य दुष्कुलः स्वार्थे अण्) દુષ્ટ કુલવાળું, નીચ કુલવાળું.

दौष्कुलेय त्रि. (दुष्कुलस्यापत्यं ढक्) દુષ્કુલમાં જન્મેલ, નીચ કુલમાં જન્મેલ.

दौष्कुल्य त्रि. (दुष्कुल+स्वार्थे ष्यत्) દુષ્ટ કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

दौष्कुल्य न. (दुष्कुलस्य भावः ष्यञ्) ખરાબ કુળપણું.

दौष्ठव न. (दुष्टो अविनीतस्य भावः अण्) અવનીતપણું, અવિનય, બે અદબીપણું, દુષ્ટપણું, ઉદ્ધતાઇ.

दौष्पुरुष्य न. (दुष्टः पुरुषः तस्य भावः स्वार्थे वा ष्यञ्) દુષ્ટ પુરૂષપણું, દુષ્ટ પુરૂષ, ખરાબ પુરૂષ.

दौष्मन्त पु. (दुष्मन्तस्यापत्यं पुमान् अण्) દુષ્યન્ત રાજાનો પુત્ર ભરત.

दौष्मन्ति पु. (,, ,, इञ्) ઉપરનો અર્થ.

दौष्यन्ति पु. (दुष्यन्तस्यापत्यं पुमान् इञ्) દુષ્યન્ત રાજાનો પુત્ર, ભરત.

दौष्यन्त्य त्रि. (,, ,, अयम् ण्य) દુષ્યન્ત રાજાનું,

द्युतिमत् त्रि. (द्युतिः+प्रशंसायामस्त्यर्थे मतुप्) કાન્તિમાન્, સુન્દર કન્તિવાળું.

द्युतिमत् पु. (,, ,,) સ્વયંભૂ મનુનો તે નામે એક પુત્ર, સમાર્વનો એક ભેદ, તે નામનો એક મદ્ર દેશનો રાજા, શાલ્વ દેશનો તે નામનો એક રાજા, મદિરાશ્વ રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર.

द्युतिमत् पु. (द्युतिरस्यास्तीति मतुप्) ચંદ્રમા, ચંદ્ર.

द्युतिला स्त्री. (द्युतिं लाति ला+क) ઔષધિનો એક ભેદ.

द्युधुनि स्त्री. (द्युनः धुनिः) સ્વર્ગ નદી, ગંગા.

द्युन न. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ લગ્નથી સાતમું સ્થાન.

द्युनदी स्त्री. (द्युनः नदी) ગંગા નદી.

द्युनिवास पु. (दिवि द्युनि वा निवासो यस्य) દેવ, દેવતા, સુર.

द्युनिवासिन् पु. (द्युनि निवसति नि+वस्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

द्युनिश न. (द्यु च निशा च द्वयोः समाहारः) દિન રાત, દિવસ રાત્રિ.
"भवति किं द्युनिशं द्युनिवासिनाम्" शिरोमणि.

द्युप पु. (द्युम् पातीति) ઇન્દ્ર, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

द्युपति पु. (द्युनः पतिः) ઉપરનો અર્થ.

द्युम त्रि. (द्यु+अस्त्यर्थे म) દિવસવાળું, સ્વર્ગવાળું, અગ્નિવાળું.

द्युमणि पु. (द्युनो गगनस्य मणिरिव) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

द्युमत् त्रि. (द्यौः कान्तिरस्यास्तीति दिव्+मतुप्) કાન્તિવાળું.

द्युमत्सेन पु. (द्युमती सेनाऽस्य) શાલ્વ દેશનો તે નામનો એક રાજા, સત્યવાનનો પિતા.

द्युमद्गान न. (द्युमद्गानमस्य) તે નામનું એક સામવેદનું ગાન.

द्युमयी स्त्री. (द्यु+मयट्+ङीप्) વિશ્વકર્માની તે નામની કન્યા, સૂર્યની પત્ની.

द्युम्न न. (द्युम् तेजो मनति म्ना+क द्युमग्नि मनति अभ्यस्यत्यस्मै इति वा) બળ, પરાક્રમ, ધન, અન્ન.

द्युलोक पु. (द्यौरेव लोकः दिव उत्तम्) સ્વર્ગલોક.

द्युवन् पु. (द्यौतीति द्यु+कनिन् उवङ्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ

द्युषद् पु. (दिवि स्वर्गे सीदतीति सद्+क्विप् छन्दसि षत्वम्) દેવ, ગ્રહ

द्युसद् पु. (,, ,, लोके षत्वं न भवति) ઉપરનો અર્થ.

द्यू त्रि. (दीव्यति दिव्+क्विप् ऊठ्) રમનાર, ખેલનાર, ક્રીડા કરનાર

द्यूत न. (देवनमिति दिव्+भावे क्त ऊठ् अर्द्धर्चा०) જુગાર, જુગટું, રમવું, ખેલવું, તે નામનો એક વિવાદ પદ.

द्यूतकर त्रि. (द्यूतं करोति कृ+ट) જુગારી, જુગટું ખેલનાર

द्यूतकार त्रि. (द्यूतं करोति कृ+अण् अथवा द्यूतं कारयति कृ+णिच्+अच्) પોતાના ઘરમાં જુગારનો અખાડો રાખી જુગટું રમાડનાર, જુગારી, જુગટું રમનાર.

द्यूतकारक त्रि. (द्यूतं करोति कृ+अण्+ण्वुल् द्यूतं कारयतीति द्यूत+कृ+णिच्+ण्वुल् वा) જુગટું રમાડનાર, જુગટું રમનાર.

द्यूतकृत् त्रि. (द्यूतं करोति कृ+क्विप् तुक्) જુગારી, જુગટું રમનાર.

द्यूतपूर्णिमा स्त्री. (द्यूतार्था पूर्णिमा) અશ્વિની માસની પુનમ, શરદ પુનમ.

द्यूतपौर्णमासी स्त्री. (द्यूतार्था पौर्णमासी) ઉપરનો અર્થ.

द्यूतप्रतिपद् स्त्री. (द्यूतार्था प्रतिपद्) કાર્તિક શુક્લ પડવો.

द्यूतप्रतिपदा स्त्री. (,, प्रतिपदा) ઉપરનો અર્થ.

द्यूतबीज न. (द्यूतस्य बीजं साधनम्) કોડી, કપર્દિકા, પાસા.

द्यूतवृत्ति पु (द्यूतं वृत्तिः जीविका यस्य) જુગારી, જુગટું રમી પોતાનું જીવન ચલાવનાર, જુગટીઓ.
"मित्रध्रुक् द्यूतवृत्तिश्च पुत्राचार्यस्तथैव च" मनुः

द्यूतवृत्ति स्त्री. (द्यूतस्य वृत्तिः) જુગારનો ધંધો.

द्यूतसभा स्त्री (द्यूतार्था सभा) જુગારખાનું, જુગાર રમવાનું સ્થળ, દ્યૂત ખેલનારાઓનું સમૂહ.

દુષ્યન્ત રાજા સંબંધી.

दौष्यिक पु. (जै. प्रा. दोसिअ) વસ્ત્રનો વેપારી.

दौस्त्र्य न. (दुष्टा स्त्री तस्याः भावः युवा. अण्) દુષ્ટ સ્ત્રીપણું

दौहिक त्रि. (दोहं नित्यमर्हति ठञ्) નિત્ય દોહવાને યોગ્ય.

दौहित्र पु. (दुहितुरपत्यं अञ्) દીકરાનો દીકરો.

दौहित्र न. તરવાર, તલ, કપિલા ગાયનું ઘી.

दौहित्रवत् त्रि. (दौहित्र+मतुप्) જેને દીકરાનો દીકરો હોય તે. પુત્રના પુત્રવાળું.

दौहित्रायण पु. (दुहितुः अपत्यं अनृष्या. अञ् फक् च) દીકરીનો દીકરો, દૌહિત્ર.

दौहित्री स्त्री. (दुहितुरपत्यं स्त्री. ङीप्) પુત્રીની પુત્રી.

दौहृद न. (दौहृद+अण्) ગર્ભિણીપણું, ગર્ભિણી સ્ત્રીનો અભિલાષ.

"संद्रष्टुकाम इव दौहृतकाललीलां संभोक्तुमग्रसरणी विजहार धीरः" जीवं च. का.

दौहृदिनी स्त्री. (दौहृद+णिनि+ङीप्) ગર્ભિણી સ્ત્રી, સગર્ભા સ્ત્રી.

द्यविद्यवी स्त्री. દિવસ.

द्यावाक्षमा स्त्री. द्वि. व. (द्यौश्च क्षमा च दिवो द्यावा-देशः) આકાશ અને પૃથ્વી, સ્વર્ગ અને ભૂમિ.

द्यावापृथ्वी स्त्री. द्वि. व. (द्यौश्च पृथ्वी च) ઉપરનો અર્થ.

द्यावापृथिवी ,, (,, पृथिवी च) "द्यावाक्षमा" શબ્દ જુઓ.

द्यावाभूमि ,, (द्यौश्च भूमिश्च) આકાશ અને પૃથિવી, સ્વર્ગ અને ભૂમિ.

'द्यावाभूमी जनयन्" अनुमानचि० म० धृतश्रुतिः

द्यु (अदा. पर. स. अनिट् द्यौति) શત્રુ ઉપર સ્વારી કરવી, પાસે જવું.

द्यु न. (दिव्+उन् किच्च वलोपश्च) ગગન, આકાશ, દિવસ, સ્વર્ગ.

द्यु० पु. (,, ,,) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, ચિત્રા નું ઝાડ.

द्युक पु. (द्यु+कै+क) ઘુવડપક્ષી.

द्युकारि पु. (द्युकानामरिः) કાગડો.

द्युक्ष त्रि. (दिवि द्युनि वा क्षयति क्षि निवासे ड) સ્વર્ગલોકમાં રહેનાર, દીપ્તિવાળું, કન્તિવાળું.

द्युग पु. (द्युनि दिवि वा आकाशे गच्छति गम्+ड) પક્ષી, પંખી.

द्युग त्रि. (,, ,,) આકાશમાં ગમન કરનાર.

द्युगण पु. (द्यूनां गणः) દિવસનો સમૂહ, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અહર્ગણ.

द्युगत् न. (द्यु+गम्+क्विप्) શીઘ્ર, સત્વર, જલ્દી.

द्युगी स्त्री. (द्युग+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) પક્ષિણી, પંખિણી.

द्युचर त्रि. (दिवि द्युनि वा आकाशे चरतीति चर्+ट) પક્ષી, પંખી, ગ્રહ, વિદ્યાધર,

द्युज्या स्त्री. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દલરૂપ જ્યા.

द्युत् (भ्वा. आ, अ. सेट् द्योतते) પ્રકાશવું, દીપવું, શોભવું.

द्युत् त्रि. (द्युत्+क्विप्) દ્યોતમાન, પ્રકાશમાન.

द्युत् पु. (,, ,,) કિરણ.

द्युत त्रि. (द्युत्+क) દ્યોતમાન, પ્રકાશમાન.

द्युतरु पु. (द्युनः स्वर्गस्य तरुः) કલ્પવૃક્ષ.

द्युतान त्रि. (द्युत्+शानच् वेदे शपो लुक्) દ્યોતનશીલ પ્રકાશવાળું, તેજસ્વી.

द्युति स्त्री. (द्योततेऽनयेति द्युत्+इन्) દીપ્તિ, કાન્તિ, શોભા, પ્રકાશ, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ સ્ત્રીઓનો એક સાત્વિક અલંકાર, કિરણ, ચેતનાવૃદ્ધિ.

द्युति पु. તામસ નામના મનુનો પુત્ર, તે નામનો એક ઋષિ.

द्युतिकर त्रि. (द्युतिं करोतीति कृ+अच्) દ્યુતિ કરનાર, પ્રકાશ કરનાર.

द्युतिकर पु. (,, ,,) ધ્રુવ.

द्युतित त्रि. (द्युत्+क्तः बाहु० न गुणः) દીપ્તિવાળું, કાંતિવાળું.

द्युतित न. (द्युत्+भावे क्तः) દીપ્તિ, કાન્તિ.

द्युतिधर पु. (द्युतिं देहगतां कान्तिं धारयति अन्तर्भूतण्यर्थे धृ+अच्) વિષ્ણુ.

"तेजो वृषो द्युतिधरः" विष्णु स.

द्युतिधर त्रि. (द्युतिं कान्तिं धारयति) કાન્તિમાન, તેજસ્વી.

द्रव पु (॒ गतौ+भावे अप्) દ્રવવું, ઝરવું, ખરવું, પલાયન કરવું, પરિહાસ, મશ્કરી કરવી, ગતિ, જવું તે, વેગ, રસ, પ્રવાહ, દારૂ, આસવ, દ્રવત્વ રૂપ ગુણ વિશેષ.

द्रव त्रि. („+अच्) દ્રવનાર, ઝરનાર, ટપકનાર, પ્રવાહ ધર્મવાળું.

द्रवक त्रि. („ शीलार्थे अक) નાસી જતું, ઝરનાર, ટપકનાર, સ્રવનાર, દ્રવ ધર્મવાળું.

द्रवज त्रि. (द्रवाज्जायते जन्+ड) પ્રવાહી પદાર્થમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ.

द्रवज पु. („ „) ગોળ.

द्रवण न. (द्रु+ल्युट्) દ્રવવું, ઝરવું, ટપકવું, ખરવું, ગમન.

द्रवत् त्रि. (द्रु+शतृ) ટપકતું, ખરતું, વહેતું, ઝરતું, જતું, સ્રવતું.

द्रवत् (कड्वा. पर. स. सेट् द्रवत्यति) ઉપભોગ કરવો.

द्रवत्पत्री स्त्री (द्रवत्पत्रं यस्या गौरा. ङीष्) એક જાતનું વૃક્ષ "शिमुडीवृक्ष"

द्रवता स्त्री. (द्रवस्य भावः तल् टाप्) દ્રવપણું, પાતળાપણું, પ્રવાહીપણું.

द्रवत्व न. (द्रवस्य भावः) ઉપરનો અર્થ, ન્યાય શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ગુણ.

द्रवद्रव्य न. (द्रवं द्रव्यम्) દૂધ ઘી દહીં છાશ આસવ જલ તેલ વિગેરે, શરીરમાંથી વહેતા મૂત્રાદિ.

द्रवन्ती स्त्री. (द्रु+शतृ+ङीप्) વહેતી નદી, ઉંદરકાની નામની વનસ્પતિ, "मूषिकपर्णी" દ્રવયુક્ત સ્ત્રી.

द्रवरस पु. (द्रवयुक्तो रसो यस्य) પ્રવાહી રસવાળું, પાતળો પ્રવાહી જેનો રસ હોય છે તે.

द्रवरसा स्त्री. (द्रवयुक्तो रसो यस्याः) લાખ.

द्रवस् (कड्वा. पर. स. सेट् द्रवस्यति) ઉપભોગ કરવો.

द्रवाधार पु. (द्रवाणां द्रव्याणामाधारः) પાતળો પ્રવાહી પદાર્થ રાખવાનો આધાર–પાત્ર વિગેરે, ચુલુક, ચાંગળું, ખોબો.

द्रवाय्य त्रि. (द्रु+आय्य) ઉતાવળીયું, ઝડપદાર.

द्रवि त्रि. (द्रावयति अन्तर्भूतण्यर्थे द्रु+इन्) સોનું વિગેરે ગાળનાર સોની વિગેરે.

द्रविक त्रि. (जै. प्रा. दविअ) સંયમવાળું, સંયમયુક્ત.

द्रविड पु. તે નામનો એક દેશ.

द्रविडी स्त्री. (द्रविड+ङीष्) તે નામની એક રાગિણી.

द्रविण न. (द्रवति गच्छति द्रूयते प्राप्यते वेति द्रु+इनन्) ધન, સોનું, બળ, પરાક્રમ, વાંછિત, ઇચ્છિત.

द्रविण पु. (द्रु+इनन्) પૃથુ રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર, તે નામનો એક પર્વત, ક્રૌંચદ્વીપમાં રહેનાર એક વર્ષપુરૂષ–જાતિ વિશેષ.

द्रविणक पु. (द्रविण+कै+क) વસુસુતાગ્નિનો એક પુત્ર.

द्रविणक न. (द्रविण+स्वार्थे क) न. द्रविण શબ્દ જુઓ.

द्रविणनाशन पु. (नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु. द्रविणानां नाशनः) સરગવાનું ઝાડ.

द्रविणप्रद त्रि. (द्रविणं प्रददाति प्र+दा+क) ધન આપનાર, સોનું આપનાર, બળ આપનાર, પરાક્રમ આપનાર.

द्रविणप्रद पु. વિષ્ણુ. "सुधन्वा खण्डपरशुर्दारुणो द्रविणप्रदः" वि. स. ना.

द्रविणवत् त्रि. (द्रविण+मतुप्) ધનવાળું, પરાક્રમવાળું, બળવાળું.

द्रविणस त्रि. (द्रविणमिच्छति लालसायां क्यचि+सुक् द्रविणस्यति ततः भावे क्विप्) ધનની ઇચ્છાવાળું, સોનાની ઇચ્છાવાળું, બળની ઇચ્છાવાળું.

द्रविणस्यु त्रि. (द्रविणमात्मनो लालसयेच्छति क्यचि सुक् द्रविणस्य+उन्) ધનની ઇચ્છાવાળું, સોનાની ઇચ્છાવાળું, પરાક્રમ–બળની ઇચ્છાવાળું.

द्रविणोदस पु. (द्रविणस्+दस्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

द्रविणोदस् त्रि. („ „) ધનદાતા, ધન આપનાર.

द्रवित्नु त्रि. (द्रु गतौ+इत्नु) જવાના સ્વભાવવાળું, ગતિશીલ.

द्रवीकरण न. (द्रव+च्वि+कृ+ल्युट्) પાતળું પાણી જેવું કરવું, ગાળવા વિગેરેની ક્રિયાથી રસરૂપે કરવું.

द्रवीभूत त्रि. (द्रव+च्वि+भू+क्त) પાતળું થયેલું, રસરૂપે થયેલું.

"द्रवीभूतं प्रेम्णा तव हृदयमस्मिन् क्षण इव" उत्तरा० च०

द्यून न. જ્યોતિષ શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ ઇષ્ટ લગ્નથી સાતમું સ્થાન.

द्यून त्रि. (दिव्+क्त निष्ठान्तस्य नः ऊठ् च) क्षीणु, ઘસાઇ ગયેલું.

द्यै (भ्वा. पर. स. अनिट् द्यायति) ધિક્કારવું, તિરસ્કાર કરવો.

द्यो स्त्री. (द्योतन्ते देवा यत्र द्युत्+आधारे डो) સ્વર્ગ લોક, આકાશ.

द्योकार त्रि. (द्योतुल्यान् प्रासादादीन् करोति कृ+अण्) ઉંચા મહેલ વિગેરે બનાવનાર કારીગર.

द्योत पु. (द्युत्+भावे घञ) પ્રકાશ, તાપ.

द्योतक त्रि. (द्युत्+ण्वुल्) પ્રકાશ કરનાર, બોધ આપનાર, સમજાવીને કહેનાર, સમજાવનાર, જ્ઞાપક.

द्योतन त्रि. (द्युत्+शीलार्थे युच्) ઉપરનો અર્થ, દીપાવનાર.

द्योतन पु (द्योतते इति द्युत्+युच्) દીવો.

द्योतन न. (,, ,,) પ્રકાશવું, પ્રકાશ, જોવું તે, અવલોકન, સ્પષ્ટ કરવું, પ્રગટ કરવું, ઉઘાડું કરવું.

द्योतना स्त्री. (द्योतन+टाप्) ઉષા, પરોઢ, પરોઢીયું.

द्योतनि त्रि. (द्युत्+णिच्+अनि) પ્રકાશક, પ્રગટ કરનાર, ખુલ્લું કરનાર, દીપાવનાર.

द्योतमान त्रि. (द्युत्+शानच् आने मुक) પ્રકાશતું, પ્રકટ થતું, દીપતું.

द्योतरिंगण पु. (ज्योतिरिंगण पृषो.) આગીઓ કીડો, ખદ્યોત–ખજુઓ.

"यादृशाः यत्र नु गण्यन्ते ज्योतिरिंगणसन्निभाः"

प्रमेयरत्नमाला०

द्योभूमि स्त्री. द्वि. (द्यौश्च भूमिश्च) આકાશ અને પૃથિવી.

द्योभूमि पु. (द्यौराकाशो भूमिर्गतिस्थानं यस्य) પક્ષી, પંખી.

द्योसद् पु. (द्यवि सीदति सद्+क्विप् षत्वम्) દેવ, દેવતા.

द्योसद् पु. (,, ,, ,, ,, [illegible]) ઉપરનો અર્થ, દેવ.

द्यौ पु. તે નામના એક વસુ.

द्यौत्र न. (दीव्यत्यस्मिन्निति दिव्+ष्ट्रन् द्युरादेशो वृद्धिश्च) તેજ, પ્રકાશ, તેજસ્વીપદાર્થ, જ્યોતિ.

द्यौर्लोक पु. (द्यौरेव लोकः द्योर्लोकः पृषो.) સ્વર્ગલોક.

द्रगड पु. (द्रेति गडति गड्+अच्) એક જાતનું વાદિત્ર–વાદ્ય.

द्रंक्षण पु न. (द्राङ्क्षयत्यनेनेति द्राङ्क्ष आकांक्षायां ल्युट् पृषो. ह्रस्वः) તોલાભાર વજન, "तोलक"

द्रङ्ग पु. તે નામનું એક નગર.

"कर्वटादधमो द्रङ्गः पत्तनादुत्तमश्च सः"

वाचस्पत्युक्तलक्षणः

द्रढि (नामधातु उभ. स. सेट् द्रढयति द्रढयते ऋतो रः) દ્રઢ કરવું, મજબુત કરવું.

द्रढिमन् पु. (दृढस्य भावः इमनिच् ऋतो रः) દ્રઢપણું, દ્રઢતા.

"बधान द्रागेव द्रढिमरणीयं परिकरम्" गंगालहरी

द्रढिष्ठ त्रि. (अयमनयोरेषां वा अतिशयेन दृढः दृढ+इष्ठन्) અત્યન્ત દ્રઢ.

द्रढीयस् त्रि. (दृढ+ईयसुन्) બહુદ્રઢ, ઘણુંદ્રઢ.

द्रधस् स्त्री. સ્વર્ગ અને પૃથિવી.

द्रप्स न. (दृप्यति कफोऽनेन दृप्+बाहु. कस् ऋतो रः) પાતળું દહીં.

द्रप्स पु. રસ.

द्रप्स त्रि. ઉતાવળીગતિવાળું, ઉતાવળી ચાલવાળું.

द्रप्सिन् त्रि. (द्रप्स+इनि) ઝરનાર, ટપકનાર, સવનાર.

द्रप्स्य न. (दृप्यत्यनेनेति "अघ्नादयश्च" निपा० साधुः) પાતળું દહી.

द्रम् (भ्वा. पर. स. सेट् द्रमति) ગમન કરવું, જવું.

द्रमिल पु. (द्रम+इलच्) તે નામનો એક દેશ.

द्रम्म पु. સોળપણનું એક માપ (નિષ્કનો સોળમો ભાગ અને ૧૨૮૦ કોડી)

"[illegible] [illegible]"

[illegible]

"मुष्टौ किं द्रव्यस्य संग्रहः" सिद्धांत.

द्रव्यसंवर पु. (द्रव्यकर्मणां संवरः आस्रवनिरोधः) આવતા કર્મોનાં પુદ્‌ગલોને રોકવાં.
"आस्रवनिरोधः संवरः" तत्त्वा०
"दव्वासवरोहणे अण्णो" द्रव्यसं०

द्रव्यसंस्कार पु. (द्रव्याणां संस्कारः) યજ્ઞીય વસ્તુઓની શુદ્ધિ.

द्रव्यहलिका स्त्री. (जै. प्रा. दव्वहलिया) વનસ્પતિ વિશેષ.

द्रव्यानुयोग पु. (जै. प्रा. दवियाणुयोग) પદાર્થ વિચાર, વસ્તુની મીમાંસા.
"लोकालोकविभक्तेः युगपरिवृत्तेश्चतुर्गतीनाञ्च द्रव्यानुयोग-दीपः श्रुतविद्यालोकमातनुते" रत्न०

द्रव्यात्मन् पु. (जै. प्रा. दवियात) આત્મદ્રવ્ય, દ્રવ્યાત્મા.

द्रव्यार्थिक पु. (जै. प्रा. दवट्ठिय) જૈનશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનય, દ્રવ્યની અપેક્ષાએ વિચાર કરવો તે.
"सर्वे पदार्था द्रव्यार्थिकनयापेक्षया नित्याः" स्या०

द्रव्यास्रव पु. (द्रव्यकर्मणामास्रवः) દ્રવ્ય કર્મોનું આવવું તે.
"णाणावरणादीणं जोग्गं जं पुग्गलं समासवदि।
दव्वासवो स णेयो" द्रव्यसं०

द्रव्यास्तिक पु. (जीवाजीवादि वस्तु अस्ति इति मति-रयेति आस्तिकः द्रव्य आस्तिकः) દ્રવ્યાર્થિક નય, દ્રવ્યાસ્તિક નયની અપેક્ષાએ વિચાર કરવો તે.

द्रव्येन्द्र पु. (जै. प्रा. दव्विंद) જે શરીર ભવિષ્યમાં ઇન્દ્રનું સામર્થ્ય મેળવનાર છે અથવા ભૂતકાળમાં મેળવ્યું છે અને વર્તમાનકાળમાં ઇન્દ્રભાવ રહિત છે તે શરીર જૈનાગમની અપેક્ષાએ દ્રવ્યેન્દ્ર કહેવાય છે.

द्रव्येन्द्रिय पु. (जै. प्रा. दव्विंदिय) કાન, નાક, આંખ આદિ નિર્વૃત્તિ અને ઉપકરણરૂપ દ્રવ્યેન્દ્રિય-સ્થૂલ ઇન્દ્રિય "निर्वृत्त्युपकरणे द्रव्येन्द्रियम्" तत्त्वार्थे०

द्रष्टव्य त्रि. (द्रष्टुं योग्यः दृश्+तव्यच्) જોવા યોગ્ય, દર્શન કરવા યોગ્ય.
"द्रष्टव्या गुरवो नित्यं प्रष्टव्याश्च हिताहितम्"

द्रष्टुकाम त्रि. (द्रष्टुं कामः यस्य) જોવાને ઇચ્છનાર.

द्रष्टुमनस् त्रि. (,, मनः यस्य) ઉપરનો અર્થ.

द्रष्टृ त्रि. (दृश्+तृच्) જોનાર, તપાસ કરનાર, સાક્ષાત્કાર કરનાર, પ્રત્યક્ષ કરનાર, પ્રકાશક, અવિદ્યા અને વિદ્યાસૃષ્ટિને તટસ્થ રહી જોવા સાથે પરમાત્મ તત્ત્વનો અનુભવ કરનાર યોગી.
"तदा द्रष्टुः स्वरूपेऽवस्थानं मोक्षः" योगदर्शनम्

द्रष्टृ पु. (दृश्+तृच्) ન્યાયાધીશ.

द्रष्टृता स्त्री. (द्रष्टुर्भावः तल् टाप्) જોનારપણું.

द्रष्टृत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

द्रह पु. (ह्रद पृषो साधुः) અગાધ જલવાળો ઝરો.
"पद्ममहापद्मतिगिञ्छकेसरिमहापुण्डरीकपुण्डरीका ह्रदास्तेषा-मुपरि" तत्त्वार्थे

द्रह्यत त्रि. (दंह+शतृ वेदे निपा.) દઢ કરતું.

द्रा (अदा. अक. पर. अनिट् द्राति) નિદ્રા લેવી, સુવું, ઉંઘવું, ભાગી જવું, નાસી જવું, પોબાર કરી જવું.
नि+द्रा સુવું, નિદ્રા લેવી.
प्र ,, ,, પલાયન કરી જવું, નાસી જવું.

द्राक् अव्य (द्रातीति द्रा+वाहु. कु.) જલદીથી, ઉતાવળથી, ઝટ, શીઘ્ર.
"द्राक् वारणीभजनतश्च पतिष्यतीव" जीवं. च. का.

द्राक्ष् (कांक्षे घोररुते च भ्वा. पर. स. सेट् इदित् द्राक्षति) આકાંક્ષા રાખવી, ચાહવું, ઘોર શબ્દ કરવો.

द्राक्षा स्त्री. (द्रांक्ष्यते कांक्ष्यते इति द्राक्षि कांक्षे+घञ् न लोपः) દ્રાખ, ધરાખ, દ્રાક્ષા, गोस्तनी

द्राक्षाघृत न. (द्राक्षामिश्रणेन पक्वं घृतम्) વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દ્રાખ મિશ્રિત ઘી.

द्राक्षामत् त्रि. (द्राक्षाऽस्त्यस्य मतुप् मतोर्मस्य न वः) દ્રાક્ષા-ધરાખવાળું.

द्राक्षारस पु. (द्राक्षायाः रसः) ધરાખનો રસ.

द्राक्षारिष्ट पु. (द्राक्षायाः अरिष्टः) ધરાખને ઉકાળી કરેલ દારૂ વિશેષ.

द्राक्षासव पु. (,, आसवः) દ્રાક્ષાનો આસવ, ધરાખનો દારૂ વિશેષ.

द्राख् (शोषणे अलमर्थे च तत्र शोषणे सक. अलमर्थे च अक. भ्वा. पर. सेट्) સુકવવું, શોષણ કરવું, પૂર્ણ કરવું, પૂર્ણ થવું "अलम्" એવા અર્થમાં વપરાય છે.

द्रव्य न. (द्रोर्विकारः द्रोरिति यत्) દ્રવ્ય, ધન, વસ્તુ, પદાર્થ, ચીજમાત્રનું સત્ત્વ, પૃથ્વી જલ તેજ વાયુ અને આકાશ વિગેરેમાંથી પ્રત્યેક, પીત્તળ, ઔષધ, દવા, લાખ, વિનય, દારૂ, વિલેપન.

द्रव्य न. (द्रवति गच्छति तांस्तान् पर्यायान् प्राप्नोति) જીવ પુદ્ગલ ધર્મ અધર્મ આકાશ અને કાળ આ છ દ્રવ્યો, અન્વયી વસ્તુ, ગુણ અને પર્યાયનો આધારભૂત પદાર્થ, કર્મફળ.

"गुणपर्यायवद्द्रव्यम्" तत्त्वार्थे

"दवियदि गच्छदि ताइं ताइं सब्भावपज्जिया ये जं दविअं तं भण्णंते" पंचास्तिकाये.

द्रव्य त्रि. (जै. प्रा. द्रविअ) રાગદ્વેષથી રહિત, વીતરાગ, ગૌણ, અપ્રધાન, ભૂત અથવા ભવિષ્યનું કારણ, બાહ્ય, મુક્તિને યોગ્ય, સુન્દર, શુદ્ધ.

द्रव्य त्रि. (द्रोर्विकारः यत्) ઝાડનું, ઝાડ સંબંધી, ઝાડનો વિકાર.

द्रव्यक त्रि. (द्रव्यं हरति वहति आवहति वा, द्रव्य+कन्) દ્રવ્ય હરી જનાર, દ્રવ્ય લઈ જનાર, દ્રવ્ય ધારણ કરનાર.

द्रव्यकर्म न. જ્ઞાનાવરણીઆદિક કર્મોના પુદ્ગલો.

"द्रव्यभावभेदात्कर्म द्विविधं, तत्र पौद्गलिकज्ञानावरणाद्यात्मकं द्रव्यकर्म" अष्टस०

स्वामी, मेष विगेरे राशी.

द्रव्यपर्याय पु. (द्रव्याणां पर्यायाः) દ્રવ્યોના પર્યાયો.

द्रव्यबंध पु. (द्रव्यकर्मणां बन्धः) આત્માની સાથે દૂધમાં રહેલ પાણીની પેઠે કર્મોનો સંબંધ.

द्रव्यमनस् न. (जै. प्रा. दव्वमण) કાયયોગની સહાયથી જીવે ગ્રહણ કરેલ ચિન્તા-વિચારણામાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર મનોવર્ગણારૂપ દ્રવ્યનો સમૂહ.

द्रव्यमय त्रि. (द्रव्य+प्राचुर्ये मयट्) પુષ્કલ દ્રવ્યવાળું, દ્રવ્યયુક્ત, ભૌતિક.

द्रव्यमोक्ष पु. (द्रव्यकर्मणां मोक्षः आत्मना पृथक्त्वम्) દ્રવ્ય કર્મોનું આત્માથી નાશ થવું તે.

"दव्वविमोक्खो य कम्मपुधभावो" द्रव्यसंग्रहे.

द्रव्यलिङ्ग न. (जै. प्रा. दव्वलिंग) દશ્ય વ્યવહાર, બહારનો વેષ.

द्रव्यलेश्या स्त्री. (जै. प्रा. दव्वलेस्सा) દ્રવ્યલેશ્યા, કૃષ્ણાદિ છ લેશ્યાના દ્રવ્યો, શરીર આદિ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો રૂપ રંગ.

द्रव्यलोक पु. (जै. प्रा. दव्वलोग दव्वलोय) ધર્માસ્તિકાયાદિ છ દ્રવ્યરૂપ લોક.

द्रव्यवत् त्रि (द्रव्य+मतुप्) દ્રવ્યવાળું.

द्रव्यविशेष पु. (द्रव्याणां विशेषः) સુશ્રુત નામના વૈદ્યક ગ્રંથમાં બતાવેલ અમુક અમુક ધર્મોથી દ્રવ્યો

द्रावित त्रि. (द्रु+णिच्+क्त) ઓગાળેલ, પીગળાવેલ, રસરૂપ કરેલ, પ્રવાહી કરેલ, નસાડેલ.

द्राविन् पु. (द्रु+णिच्+णिनि) ટંકણખાર.

द्राविन् त्रि. (,, ,,) ઓગળાવનાર, પીગળાવનાર, રસરૂપ કરનાર, નસાડનાર.

द्राव्य त्रि. (द्रु+णिच्+यत्) નસાડવા યોગ્ય, રસરૂપ કરવા યોગ્ય, પાતળું કરવા યોગ્ય.

द्राह (भ्वा. आ. अ. सेट् द्राहते) જાગવું.

द्राह्यायण पु. (द्रहस्यर्षे गोत्रापत्यं युवा यञ् यूनि फक्) સામવેદીઓના કલ્પસૂત્રનો કર્તા એક ઋષિ.

द्रु (गतौ भ्वा. पर. स. अनिट् द्रवति) ગમન કરવું,

द्रुण न. (द्रुणति हिनस्ति कुटिलीभवति वा द्रुण्+क) ધનુષ, તરવાર "खड्गः"

द्रुण पु. (,, द्रुण्+क ,,) વીંછી, ભમરો.

द्रुण त्रि. (,, ,,) ચાડીઓ, લુચ્ચો, બદમાસ, ખળ; દુષ્ટ.

द्रुणस त्रि. (द्रुरिव दीर्घा नासिका यस्य नसादेशः अच् णत्वं च) લાંબા નાકવાળું.

द्रुणह पु. (द्रुणं खड्गं हन्ति गच्छतीति हन् गतौ+ड) તરવારનું મ્યાન.

द्रुणा स्त्री. (द्रुण्यते कुटिलीक्रियते धनुर्यया द्रु+घञर्थे क टाप्) ધનુષની દોરી "જ્યા"

द्राघ् (आयासे शक्तौ भ्रमे च भ्वा. पर. अ. सेट् द्राघति) પરિશ્રમ કરવો, પ્રયાસ કરવો, મહેનત કરવી, સમર્થ થવું, ભ્રમ થવો, સંશય થવો.

द्राघि (नामधा. दीर्घं करोति दीर्घकृतौ णिच् द्राघादेशः सक. उभ. सेट् द्राघयति, द्राघयते) લાંબું કરવું, દીર્ઘ કરવું.

द्राघिमन् पु. (दीर्घस्य भावः इमनिच् द्राघादेशश्च) લંબાઇ.

द्राघिष्ठ त्रि. (अतिशयेन दीर्घः इष्ठन् द्राघादेशः) અતિશય લાંબું.

द्राघीयस् त्रि. (द्राघ+ईयसुन्) ઘણું લાંબું, બહુ લાંબું.

द्राङ्क्ष (भ्वा. पर. अ. सेट् द्राङ्क्षति केचिदित्त्वमिच्छन्ति) પરિશ્રમ કરવો, પ્રયાસ કરવો, મહેનત કરવી, સમર્થ થવું, ભ્રમિત થવું.

द्राड् (विभेदे भ्वा. आ. स. सेट् द्राडते) ફાડવું, તોડવું, ભેદ કરવો, વિભાગ કરવો.

द्राण त्रि. (द्रा+कर्त्तरि क्त तस्य न) સુતેલું, નિદ્રા પામેલું, ઊંઘેલ, પલાયન કરી ગયેલું, નાશી ગયેલું.

द्राण न. (द्रा+भावे क्त) સુવું, ઊંઘવું, નિદ્રા, પલાયન.

द्राप पु. (द्रापयतीति द्रा+णिच्+पुक्+अच्) કાદવ, કિચડ, આકાશ, મૂર્ખ, કોડી.

द्रापि त्रि. (द्रापयति कुत्सितां गतिं प्रापयति पापिनम् द्रा+णिच्+पुक्+इन्) રૂદ્રદેવ, બખ્તર.

द्राप्स न. (द्रप्सम् पृषो०) પાતળું દહિં.

द्रामिल पु. (द्रमिलाख्यो देशोऽभिजनोऽस्येति अण्) મુનિ ચાણક્ય, ચાણક્યનીતિશાસ્ત્રકાર.

द्रामिल त्रि. (,, ,, बहुषु अणोलुक्) દ્રમિલ દેશમાં રહેનાર.

द्राव पु. (द्रु गतौ द्रुतौ+भावे घञ्) પલાયન, નાશી જવું, ઝરવું, ટપકવું, ઉષ્ણતા, વેગ, પશ્ચાતાપ, અનુતાપ.

द्रावक पु. (द्रवति चन्द्रकरस्पर्शात् द्रु+ण्वुल् द्रावयतीति द्रु+णिच्+ण्वुल् वा) ચંદ્રકાન્તમણિ, પંડિત, ચતુર, વિદગ્ધ, ડાહ્યો, ચોર, ઉગર-વગ, ઉપપતિ, યાર, તે નામે એક ઔષધ, ટંકણખાર.

द्रावक त्रि. (द्रावयति द्रु+णिच्+ण्वुल्) ઓગાળી નાંખનાર ક્ષાર અગ્નિ વિગેરે, પલાળી નાખનાર, હૃદયને હરી લેનાર, હૃદય પીગળાવનાર.

द्रावक न. (द्रवति द्रावयतीति वा द्रु द्रावि ण्वुल्) મીણ, ટંકણખાર, સિકથક.

द्रावककन्द पु. (द्रावकः कन्दोऽस्य) "तैलकन्द" નામની વનસ્પતિ.

द्रावकर न. (द्रावं द्रवं करोति स्वर्णादिकं स्वसम्पर्केण कृ+ताच्छील्ये ट) ધોળો ટંકણખાર.

द्रावकार त्रि. (द्रावं करोति कर्मण्यण्) त्रि. द्रावक શબ્દ જુઓ.

द्रावकारक त्रि. (,, ,, कृ+ण्वुल्) त्रि. द्रावक શબ્દ જુઓ.

द्रावण न. (द्रावयति जलमलं स्वसंयोगात् द्रु+णिच्+युच्) નિર્મળીનું ફળ, નિર્મળી, દ્રવ્યરૂપ કરવું, પ્રવાહી કરવું.

द्रावण त्रि. (द्रावयतीति द्रावि+ल्यु) નસાડી મૂકનાર, ભગાડનાર.

"दुराधरो द्रावणः शात्रवाणाम्" महाभा.

द्रावण न. (द्रावि+ल्युट्) ભગાડવું, ટપકવું, ખરવું.

द्रावयित्नु त्रि. (द्रु+णिच्+इत्नुच्) નસાડનાર, ભગાડનાર. પલાયન કરાવનાર.

द्राविका स्त्री. (द्रावक+टाप अत इत्वम्) લાળ-મુખનું પાણી.

द्राविड त्रि. (द्रविडो देशोऽभिजनोऽस्य अण् बहुषु अणो लुक् क्वचिदार्षे न लोपः द्रविडे देशे भवो वा अण्) દ્રાવિડ દેશમાં રહેનાર, દ્રવિડ દેશવાસી, દ્રવિડ દેશમાં પેદા થનાર, દ્રવિડ દેશમાં હોનાર.

"कर्णाटाश्चैव तैलङ्गा गुर्जरा: राष्ट्रवासिनः।
आन्ध्राश्च द्राविडाः पञ्च विन्ध्यदक्षिणवासिनः" स्कन्दपु.

द्राविडक न. (द्रविडदेशे भवः अण् ततः संज्ञायां कन्) બિડલવણ.

द्राविडक पु. (द्राविड एव स्वार्थे कन्) વેધમુખ્યક, કચૂર પણ નામે પ્રસિદ્ધ.

द्राविडभूतिक पु. (द्राविडी भूतिरस्यास्ति ठन्) બિડલવણ.

द्राविडी स्त्री. (द्रविडे भवा द्रविड+अण्+ङीप्) ઇલા-યચી, એલચી, દ્રવિડ દેશની લિપિ.

द्रुमाश्रय पु. (,, ,,) કાચંડો, કાકીડો.

द्रुमाश्रयी स्त्री. (द्रुमाश्रय+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) કાચંડી, કાકીડી.

द्रुमिणी स्त्री. (द्रुमाणां समूहः इनि+ङीप्) વૃક્ષનો સમૂહ.

द्रुमेश्वर पु. (द्रुमेषु ईश्वर इव श्रेष्ठत्वात्) તાડનું ઝાડ, શ્રેષ્ઠ ઝાડ.

द्रुमेश्वर पु. (द्रुमाणां ओषधीनामीश्वरः) ચન્દ્ર, કપૂર.

द्रुमोत्पल पु. (द्रुमे उत्पलमिव पुष्पमस्य) કર્ણિકાર વૃક્ષ, કરેણનું ઝાડ.

द्रुम्म् (भ्वा. पर. सेट् द्रुम्मति) જવું; ગમન કરવું.

द्रुवय न. पु. (द्रोर्विकारभूतं प्रस्थादिपरिमाणम् द्रु+माने वय) માપ, માન, વજન.

द्रुसल्लक पु. (द्रुषु सल्लक इव) ચારોળીનું ઝાડ.

द्रुह् (अनिष्टचिन्तने दिवा. पर. स. वेट् द्रुह्यति) કોપ કરવો, દ્રોહ કરવો, ઇજા આપવાને વિચારવું, કોઈનું અનિષ્ટ ચિન્તવવું.

द्रुह् त्रि. (द्रुह्+क्विप्) કોપ કરનાર, દ્રોહ કરનાર, કોઈનું અનિષ્ટ વિચારનાર.

द्रुह त्रि. (द्रुह्यति द्रुह्+क) ઉપરનો અર્થ.

द्रुह पु. (द्रुह्यति धनादिलाभाशया पितृविनाशम् चिन्तयति द्रुह्+क) પુત્ર.

द्रू (क्र्या. उभ. स. सेट् द्रूणाति; द्रूणीते) ઉપરનો અર્થ.

द्रू पु.(द्रवति स्रवति क्विप् दीर्घश्च) સોનું, સુવર્ણ.

द्रूघण पु. (द्रुघणः पृषो. दीर्घः) पु. द्रुघण શબ્દ જુઓ.

द्रूण पु. (द्रुणः पृषो. दीर्घः) વીંછી.

द्रेक् (भ्वा. आ. सेट् अक. द्रेकते) શબ્દ કરવો; અવાજ કરવો, ઉત્સાહ કરવો.

द्रेक्क पु. (द्रेक्काण पृषो.) રાશિનો ત્રીજો અંશ.

द्रेक्कण पु. ઉપરનો અર્થ.

द्रेक्काण पु. રાશિનો ત્રીજો અંશ.

"स्वपञ्चनवमानां ये राशीनामधिपा ग्रहाः ।
ते द्रेक्काणाधिपा ज्ञेया द्रेक्काणास्त्रय एव हि" ज्यो. त.

द्रेश्य त्रि. (दृश्+कर्मणि क्यप् वेदे पृषो.) દર્શન કરવા યોગ્ય, જોવા યોગ્ય.

द्रेष्काण पु. રાશિનો તૃતીય અંશ.

द्रै (भ्वा. पर. अ. अनिट् द्रायति) નિદ્રા લેવી, ઉંઘવું.

द्रोघ त्रि. (द्रुह्+कर्मणि घञ्) દ્રોહ કરવો તે.

द्रोण पु. (द्रोणः कलशः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्य द्रोण+अच्) ભરદ્વાજ ઋષિનો પુત્ર દ્રોણાચાર્ય, અશ્વત્થામા

"द्रुतविलम्बितचारुविहारिणं हरिमहं हृदयेन सदा वहे" छन्दोम·

द्रुति स्त्री. (द्रु+भावे क्तिन्) દ્રવ, રસ, પ્રવાહ, ગતિ; ગમન.

द्रुनख पु. (द्रोर्वृक्षस्य नख इव असंज्ञत्वात् यत्र णत्वा भावः) કાંટો; કંટક.

द्रुनह पु. તલવારનું મ્યાન.

द्रुपद पु. પંચાલ દેશનો તે નામે એક રાજા: યજ્ઞસેન–દ્રૌપદીનો પીતા.

द्रुपद न (द्रोः काष्ठस्य पदं द्रुस्तरुस्तन्मयं वा पदम्) કાષ્ટનો પ્રદેશ, કાષ્ટની પાદુકા–પાવડી.

द्रुपदतनय पु. (द्रुपदस्य तनयः) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, શિખંડી

द्रुपदतनया स्त्री. (,, तनया) દ્રૌપદી.

द्रुपदपुत्र पु. (,, पुत्रः) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, શિખંડી.

द्रुपदपुत्री स्त्री. (,, पुत्री) દ્રૌપદી.

द्रुपदसुत पु. (,, सुतः) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, શિખંડી.

द्रुपदसुता स्त्री. (,, सुता) દ્રૌપદી.

द्रुपदसूनु पु. (,, सूनुः) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, શિખંડી.

द्रुपदा स्त्री. દ્રૂપદા નામની ઋગ્વેદની એક ઋચા.

द्रुपदात्मज पु. (द्रुपदस्यात्मजः) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, શિખંડી.

द्रुपदात्मजा स्त्री. (द्रुपदस्यात्मजा) દ્રૌપદી.

द्रुपदी स्त्री. (द्रुरिव दीर्घः पादो यस्याः ङीप्) લાંબા પગવાળી સ્ત્રી.

द्रुम पु (समुदाये वृत्ताः शब्दा अवयवेष्वपि वर्तन्ते इति न्यायात् द्रुः शाखा विद्यतेऽस्य द्रु+म) વૃક્ષ, ઝાડ, કલ્પવૃક્ષ, કુબેર, તે નામે દ્વાપર યુગનો એકરાજા, કૃષ્ણથી રૂક્મિણીના પેટે પેદા થયેલ એક પુત્ર, તે નામે એક કિન્નરોનો રાજા.

द्रुम पु. (जै. प्रा. दुम) અણુત્તરોવવાઇ સૂત્રનાં બીજા વર્ગના સાતમા અધ્યયનનું નામ, શ્રેણિક રાજાની ધારિણી રાણીના પુત્રનુંનામ, અમરેન્દ્ર, પાયદળ લશ્કરનો અધિપતિ, દ્રુમનામનું આઠમા દેવ લોકનું એક વિમાન.

द्रुमकान्त न. (जै. प्रा. दुमकंत) તે નામે એક વિદ્યાધરનું નગર–શહેર.

द्रुमनख पु. (द्रुमस्य नख इव) કંટક–કાંટો.

द्रुमपत्र न. (द्रुमस्य पत्रम्) ઝાડનું પાંદડું.

દ્રુમરા જાતું વાહન–ગાડી વિગેરે.

द्रुमपत्र न. (जै. प्रा. दुमपत्त) ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રનું તે નામે એક અધ્યયન.

द्रुमपुष्पिका स्त्री. (जै. प्राः दुमपुप्फिया) દશવૈકાલિક સૂત્રનું પ્રથમ અધ્યયન.

द्रुममय त्रि. (द्रुम+विकारे मयट्) વૃક્ષનો વિકાર યજ્ઞસ્થંભ વગેરે.

द्रुममर पु. (द्रुमो म्रियतेऽनेन मृ+करणे अप्) કાંટો, કંટક.

द्रुमवत् त्रि. (द्रुम्+मतुप्) ઝાડવાળું.

द्रुमवत् अव्य. (द्रुम+तुल्यार्थे वत्) ઝાડજેવું, ઝાડની સમાન.

द्रुमव्याधि पु. (द्रुमस्य व्याधिरिव) લાખ.

द्रुमस्यव्याधि पु. (,, व्याधिः अलुक् स.) ઝાડનો રોગ.

द्रुमशीर्ष न. (द्रुमस्य शीर्षमिव शीर्षमस्य) ઇમારત અથવા ભીંતનો ઉપલો ભાગ.

द्रुमशीर्ष न. (,, शीर्षम्) ઝાડનો અગ્રભાગ, વૃક્ષની ટોચ, વૃક્ષનું મથાળું.

द्रुमश्रेष्ठ पु. (द्रुमेषु श्रेष्ठः) મુખ્ય ઝાડ, તાડનું ઝાડ.

द्रुमषण्ड न. (द्रुमाणां समूहः द्रुम+षण्डच्) વૃક્ષોનો સમૂહ, ઝાડનો જથ્થો.

द्रुमषण्ड न. (द्रुमाणां षण्डं वनम्) વૃક્ષોનું વન. "षण्डं कानने वनम्" अभिधा. चि.

द्रुमसेन पु. તે નામનો એક રાજા.

द्रुमसेन पु. (जै. प्रा. दुमसेण) અણુત્તરોવવાઇ સૂત્રના બીજા વર્ગના આઠમા અધ્યયનું નામ, શ્રેણિક રાજાની ધારિણી રાણીના એક પુત્રનું નામ, નવમા બલદેવ અને વાસુદેવના પૂર્વ ભવના ધર્માચાર્ય.

द्रुमामय पु. (द्रुमस्यामयः) વૃક્ષનો રોગ, ઝાડનો વ્યાધિ. "द्रुमव्याधि"

द्रुमामय पु. (द्रुमस्यामय इव) લાખ, લાક્ષા.

द्रुमारि पु. (द्रुमस्य अरिः नाशकः) હાથી; [illegible], વૃક્ષનો નાશ કરનાર કોઈ પણ હેતુ.

द्रुमाश्रय त्रि. (द्रुमः आश्रयो यस्य) ઝાડના આશ્રયે [illegible].

द्रौण त्रि. (द्रोणं संभवति अवहरति पचति वा अण्) જેમાં દ્રોણનો સમાવેશ થાય છે તેવું, એક દ્રોણ જેટલું રાંધનાર, એક દ્રોણ જેટલું હરી જનાર.

द्रौणायन पु. (द्रोणस्यापत्यम् द्रोण+फक्) અશ્વત્થામા–દ્રોણાચાર્યનો પુત્ર.

द्रौणायनि पु. (द्रोणस्यापत्यम् बाहु. फिञ्) ઉપરનો અર્થ.

द्रौणि पु. (,, ,, इञ्) અશ્વત્થામા.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणेन क्रीतः निष्कादित्वात् ठञ्) એક દ્રોણ આપી ખરીદ કરેલું.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणपरिमितबीजस्य वापः क्षेत्रं द्रोणः 'तस्य वापः' ठञ्) એક દ્રોણ ધાન્ય જેમાં વવાય તેવું ક્ષેત્ર.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणं द्रोणपरिमितद्रव्यं पचतीति "संभवत्यवहरति." ठञ्) એક દ્રોણ ધાન્ય રાંધનારું.

द्रौणिकी स्त्री. (द्रोण+ठञ्+ङीप्) દ્રોણ જેટલું ધાન્ય જેમાં સમાય એવું પાત્ર.

द्रौणीज न. (द्रौणी+जन्+ड) એક જાતનું લવણ–મીઠું.

द्रौणीज पु. (द्रौण्यां जातः जन्+ड) અશ્વત્થામા.

द्रौपद पु. (द्रुपदस्यापत्यम् अण्) દ્રુપદ રાજાનો પુત્ર.

द्रौपद त्रि. (द्रुपदस्येदम् अण्) દ્રુપદ રાજાનું, દ્રુપદ રાજા સંબંધી.

द्रौपदायनि त्रि. (द्रुपदेन निर्वृत्तादि फिञ्) દ્રુપદે કરેલ–બનાવેલ.

द्रौपदी स्त्री. (द्रुपदस्यापत्यं स्त्री द्रुपद+अण्+ङीप्) દ્રુપદ રાજાની પુત્રી–દ્રૌપદી.

द्रौपदेय पु. (द्रौपद्याः अपत्यम् ढक्) દ્રૌપદીનો પુત્ર.

द्रौहिक त्रि. (द्रोहं नित्यमर्हति छेदा० ठञ्) નિત્ય દ્રોહને યોગ્ય.

द्रौह्य त्रि. (द्रुह्यस्येदम् अण्) દ્રુહ્ય સંબંધી, દ્રુહ્યનું.

द्रौह्य पु. (द्रुह्यस्यापत्यम् अण्) દ્રુહ્યનો પુત્ર.

द्वन्द न. (द्वन्द्व पृषो. वलोपः) "દ્વન્દ્વ" શબ્દ જુઓ.

द्वन्द्व न. (द्वौ द्वौ सहाभिव्यक्तौ "द्वन्द्वं रहस्य." द्विशब्दस्य द्विर्वचनं पूर्वपदस्याम्भावोऽत्त्वं चोत्तरपदस्य नपुंसकत्वं च निपात्यते) જોડું, દ્વય, સ્ત્રી પુરુષનું જોડું, યુગલ, છાની વાત, ખાનગી રાખવા લાયક વાર્તા, રહસ્ય, અન્યોન્યની સ્પર્ધાથી થયેલ કલહ, શીત ઉષ્ણ, સુખ દુઃખ એવા પરસ્પર વિરુદ્ધ ગુણ, માત્ર બે જણનું યુદ્ધ, સાધિત શબ્દોનો સમુદાય, કિલ્લો, સામાન્ય ગુણો.

द्वन्द्व पु. (,, ,,) તે નામે એક રોગ, મિથુન રાશિ, ત્રણ દોષમાંથી હર એક કોઈ બે દોષનો એક કાલે પ્રકોપ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક સમાસ.

द्वन्द्वगद पु. (द्वन्द्वरूपो गदः) રાગદ્વેષાદિ રૂપ રોગ.

द्वन्द्वचर पु. (द्वन्द्वीभूय चरति चर्+ट) ચક્રવાક પક્ષી.

द्वन्द्वचरी स्त्री. (द्वन्द्वचर+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ચક્રવાક પક્ષિણી–ચકવી.

द्वन्द्वचारिन् पु. (द्वन्द्वीभूय चरति चर्+णिनि) ચક્રવાક પક્ષી–ચકવો.

द्वन्द्वचारिणी स्त्री. (द्वन्द्वचारिन्+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ચક્રવાક પક્ષિણી–ચકવી.

द्वन्द्वज त्रि. (द्वन्द्वाज्जायते जन्+ड) વાત પિત્ત અને કફ એ ત્રણમાં બબ્બેના પ્રકોપથી થયેલ કોઈ રોગ વગેરે, કલહથી પેદા થયેલ.

द्वन्द्वदोषोत्थ त्रि. (द्वन्द्वदोषादुत्तिष्ठति उद्+स्था+क) દ્વિદોષજ જ્વર, વાત પિત્ત અને કફ એ ત્રણમાંના બે દોષથી ઉત્પન્ન થયેલ રોગ વિગેરે.

द्वन्द्वभिन्न न. (द्वन्द्वस्य भिन्नं भेदः) સ્ત્રી પુરુષનો ભેદ.

द्वन्द्वयुद्ध न. (द्वयोर्द्वयोः युद्धम्) બેનું યુદ્ધ, બન્નેનું યુદ્ધ, બબ્બેનું યુદ્ધ.

द्वन्द्वातीत त्रि. (द्वन्द्व+अति+इ+क्त) સુખ દુઃખ રાગ દ્વેષ વિગેરેથી મુક્ત, સંસારના વિષયરહિત.

द्वय त्रि. (द्वौ अवयवौ यस्य तयप् तस्य वा अयच्) બે અવયવવાળું, દ્વિત્વાન્વિત બે પણાવાળું, બે જાતનું, બે પણાથી યુક્ત, બે પ્રકારનું.

द्वय न. (द्वि+तयप् तस्य वा अयच्) બેનો અવયવ, બેપણું.

द्वयाग्नि पु. (द्वयः द्विरुपोऽग्निरत्र) ચિત્રકવૃક્ષ, ચિત્રાનું ઝાડ.

द्वयातिग त्रि. (द्वयं रजस्तमसोः द्वित्वमधिगच्छति अतिक्रामति अति+गम्+ड) રજોગુણ અને તમોગુણથી રહિત, સત્ત્વગુણવાળું, શુદ્ધ સાત્ત્વિક.

द्वयाविन् त्रि. (द्वयमस्त्यस्य वेदे मत्वर्थे विनि पूर्वपद-

द्रोणघा स्त्री. (द्रोणदुघा पृषो. दुलोपः) એક દ્રોણપરિમિત (બત્રીસ શેર) દૂધ આપનારી ગાય.

द्रोणचित् पु. યજ્ઞીક એક અગ્નિ.

द्रोणदुग्धा स्त्री. (द्रोणमितं दुग्धमस्याः) "द्रोणक्षीरा" શબ્દ જુઓ.

द्रोणदुघा स्त्री. (द्रोणं दोग्धीति दुह्+क घश्चान्तादेशः) બત્રીસ શેર દૂધ આપનારી ગાય.

द्रोणपदी स्त्री. (द्रोण इव पादोऽस्याः ङीपि पादोऽन्त्य लोपे पद्भावः) દ્રોણ જેવા પગવાળી સ્ત્રી.

द्रोणपर्णी स्त्री. (द्रोणस्य पर्णमिव पर्णमस्याः) એક જાતની કેળ.

द्रोणपुष्पी स्त्री. (द्रोणस्य पुष्पमिव पुष्पमस्याः जातित्वात् ङीप्) ક્ષુપવૃક્ષ, દ્રોણવૃક્ષ, કુમો નામની વનસ્પતિ.

द्रोणंपच त्रि. (द्रोणं द्रोणपरिमितं पचतीति द्रोण+पच्+खश्+मुमागमश्च) એક દ્રોણ જેટલું રાંધનાર.

द्रोणमान त्रि (द्रोणो मानं यस्य) એક દ્રોણ જેટલા માપનું.

द्रोणमाना स्त्री. (द्रोणो मानं दुग्धेऽस्याः) બત્રીસ શેર દૂધ આપનારી ગાય.

द्रोणमुख न. ચાર સો ગામમાં જે એક ગામ સુંદર હોય તે.

द्रोणशर्मपद पु. તે નામનું એક તીર્થ.

द्रोणसाच त्रि. (द्रोणं द्रोणकलशं सचते सच्+अण्) દ્રોણકલશ ઋષિનો સેવક.

द्रोणा स्त्री. (द्रोण+टाप्) પાણી વિગેરે રાખવા માટે કરેલું ધાતુમય અથવા કાષ્ઠમય પાત્ર, તથા "द्रोण पुष्पी" શબ્દ જુઓ.

द्रोणाचार्य पु. (द्रोणनामकः आचार्यः) ભરદ્વાજ મુનિનો પુત્ર, કૌરવ અને પાણ્ડવનો શસ્ત્ર વિદ્યાનો શિક્ષક.

द्रोणाचार्यक पु. (द्रोणाचार्य+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

द्रोणाहाव पु (आहवन्त्यत्र पानार्थं बलीवर्दान् आहावो जलाधारः जलाशयनिः द्रोणमयः द्रुममयः आहावः) કાષ્ઠમય એવું કોઈ જલાશય-પાવો-પ્રપા.

द्रोणि स्त्री. (द्रवति गच्छति जलम् द्रु+नि) કેળના પાન વગેરેનું બનાવેલું પાત્ર, તેલથી ભરેલું મોટું પાત્ર, પાણીની ટાંકી, પર્વતોની વચ્ચેનો પ્રદેશ, કાષ્ઠનું સ્નાન પાત્ર, જલદી.

द्रोणि पु. અશ્વત્થામા, દ્રોણાચાર્યનો પુત્ર.

द्रोणिका स्त्री. (द्रोणिरिव कायति प्रकाशते कै+क+टाप्) ગળીનું ઝાડ, ગળી.

द्रोणी स्त्री. (द्रोणि कृदिकारादिति वा ङीप्) દ્રોણાચાર્યની પત્ની, બે પર્વત વચ્ચેની ગુફા, કેળ, ગળીનું ઝાડ, શૈલ સન્ધિ, તે નામની એક નદી, એક જાતનું ચીભડું "इन्द्रचिर्भटी" એક સો અઠ્ઠાવીસ શેરનું વજન, તે નામે એક દેશ, નૌકા, ઘાસની ગંજી, ગાયોને ઘાસ નાખવાની ગમાણ, જલદી, શીઘ્ર.

"द्रोणी संसारजलधिसंतरणे" जीवं. चं. का.

द्रोणीदल पु. (द्रोणीव दलमस्य) કેવડાનું પુષ્પ, કેવડાનું ઝાડ. "केतकीवृक्ष"

द्रोणीलवण न. (द्रोण्यां भवम् लवणम्) કર્ણાટક દેશ પાસેનું મીઠું-લવણ.

द्रोण्य त्रि. (द्रोणं द्रुममयं यूपमर्हति यत्) લાકડાના યજ્ઞસ્તંભને યોગ્ય પશુ વિગેરે "द्रोण्यः यूपार्हः पशुः" भा.

द्रोण्यश्व त्रि. (द्रोणिं द्रुतमश्नुते अश् व्याप्तौ+वा. व) શીઘ્ર વ્યાપક, સત્વર વ્યાપ્ત થનાર-જલદી કેલાઇ જનાર.

द्रोमिल पु. ચાણક્ય મુનિ.

द्रोह पु. (द्रुह्+भावे घञ्) અનિષ્ટ ચિન્તન, હિંસા, કપટપૂર્વક મારવું, દ્રોહ. "

"राजद्रोहसमुद्यतं प्रतिदिनं दैवं हि मां बाधते" जीवं. चं. का.

द्रोहचिन्तन न. (द्रोहार्थं चिन्तनम्) પારકાનું અનિષ્ટ ચિન્તવવું.

द्रोहाट त्रि. (द्रोहेण द्रोहाय वा अटति अट्+अच्) બીલાડા જેવી વૃત્તિવાળું, કોઈને મારી નાખવા માટે કપટ વેશ ધારણ કરનાર, પર હિંસા માટે વ્રત ધારણ કરનાર, મૃગનો શિકારી.

द्रोहाट पु. તે નામે એક વેદની શાખા.

द्रोहित त्रि. (द्रोहो जातोऽस्य इतच्) જેનો દ્રોહ થયો હોય છે તે.

द्रोहिन् त्रि (द्रुह्+णिनि) દ્રોહવાળું, દ્રોહ કરનાર, બીજાનું અનિષ્ટ ચિન્તવનાર.

द्रौण त्रि. (द्रोणं संभवति अवहरति पचति वा अण्) જેમાં દ્રોણનો સમાવેશ થાય છે તેવું, એક દ્રોણ જેટલું રાંધનાર, એક દ્રોણ જેટલું હરી જનાર.

द्रौणायन पु. (द्रोणस्यापत्यम् द्रोण+फक्) અશ્વત્થામા–દ્રોણાચાર્યનો પુત્ર.

द्रौणायनि पु. (द्रोणस्यापत्यम् बाहु. फिञ्) ઉપરનો અર્થ.

द्रौणि पु. (,, ,, इञ्) અશ્વત્થામા.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणेन क्रीतः निष्कादित्वात् ठञ्) એક દ્રોણ આપી ખરીદ કરેલું.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणपरिमितबीजस्य वापः क्षेत्रं द्रोणः 'तस्य वापः' ठञ्) એક દ્રોણ ધાન્ય જેમાં વવાય તેવું ક્ષેત્ર.

द्रौणिक त्रि. (द्रोणं द्रोणपरिमितद्रव्यं पचतीति "संभवत्यवहरति." ठञ्) એક દ્રોણ ધાન્ય રાંધનારૂં.

द्रौणिकी स्त्री. (द्रोण+ठञ्+ङीप्) દ્રોણ જેટલું ધાન્ય જેમાં સમાય એવું પાત્ર.

द्रौणीज न. (द्रौणी+जन्+ड) એક જાતનું લવણ–મીઠું.

द्रौणीज पु. (द्रौण्यां जातः जन्+ड) અશ્વત્થામા.

द्रौपद पु. (द्रुपदस्यापत्यम् अण्) દ્રુપદ રાજાનો પુત્ર.

द्रौपद त्रि. (द्रुपदस्येदम् अण्) દ્રુપદ રાજાનું, દ્રુપદ રાજા સંબંધી.

द्रौपदायनि त्रि. (द्रुपदेन निर्वृत्तादि फिञ्) દ્રુપદે કરેલ–બનાવેલ.

द्रौपदी स्त्री. (द्रुपदस्यापत्यं स्त्री द्रुपद+अण्+ङीप्) દ્રુપદ રાજાની પુત્રી–દ્રૌપદી.

द्रौपदेय पु. (द्रौपद्याः अपत्यम् ढक्) દ્રૌપદીનો પુત્ર.

द्रौहिक त्रि. (द्रोहं नित्यमर्हति छेदा० ठञ्) નિત્ય દ્રોહને યોગ્ય.

द्रौह्य त्रि. (द्रुह्यस्येदम् अण्) દ્રુહ્ય સંબંધી, દ્રુહ્યનું.

द्रौह्य पु. (द्रुह्यस्यापत्यम् अण्) દ્રુહ્યનો પુત્ર.

द्वन्द न. (द्वन्द्व पृषो. वलोपः) "દ્વન્દ્વ" શબ્દ જુઓ.

द्वन्द्व न. (द्वौ द्वौ सहाभिव्यक्तौ "द्वन्द्वं रहस्य." द्विशब्दस्य द्विर्वचनं पूर्वपदस्याम्भावोऽत्त्वं चोत्तरपदस्य नपुंसकत्वं च निपात्यते) જોડું, દ્વય, સ્ત્રી પુરૂષનું જોડું, યુગલ, છાની વાત, ખાનગી રાખવા લાયક વાર્તા, રહસ્ય, અન્યોન્યની સ્પર્ધાથી થયેલ કલહ, શીત ઉષ્ણ, સુખ દુઃખ એવા પરસ્પર વિરૂદ્ધ ગુણ, માત્ર બે જણનું યુદ્ધ, સાધિત શબ્દોનો સમુદાય, કિલ્લો, સામાન્ય ગુણો.

द्वन्द्व पु. (,, ,,) તે નામે એક રોગ, મિથુન રાશિ, ત્રણ દોષમાંથી હર એક કોઇ બે દોષનો એક કાલે પ્રકોપ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક સમાસ.

द्वन्द्वगद पु. (द्वन्द्वरूपो गदः) રાગદ્વેષાદિ રૂપ રોગ.

द्वन्द्वचर पु. (द्वन्द्वीभूय चरति चर्+ट) ચક્રવાક પક્ષી.

द्वन्द्वचरी स्त्री. (द्वन्द्वचर+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ચક્રવાક પક્ષિણી–ચકવી.

द्वन्द्वचारिन् पु. (द्वन्द्वीभूय चरति चर्+णिनि) ચક્રવાક પક્ષી–ચકવો.

द्वन्द्वचारिणी स्त्री. (द्वन्द्वचारिन्+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ચક્રવાક પક્ષિણી–ચકવી.

द्वन्द्वज त्रि. (द्वन्द्वाज्जायते जन्+ड) વાત પિત્ત અને કફ એ ત્રણમાં બબેના પ્રકોપથી થયેલ કોઈ રોગ વગેરે, કલહથી પેદા થયેલ.

द्वन्द्वदोषोत्थ त्रि. (द्वन्द्वदोषादुत्तिष्ठति उद्+स्था+क) દ્વિદોષજ જ્વર, વાત પિત્ત અને કફ એ ત્રણમાંના બે દોષથી ઉત્પન્ન થયેલ રોગ વિગેરે.

द्वन्द्वभिन्न न. (द्वन्द्वस्य भिन्नं भेदः) સ્ત્રી પુરૂષનો ભેદ.

द्वन्द्वयुद्ध न. (द्वयोर्द्वयोः युद्धम्) બેનું યુદ્ધ, બન્નેનું યુદ્ધ, બબ્બેનું યુદ્ધ.

द्वन्द्वातीत त्रि. (द्वन्द्व+अति+इ+क्त) સુખ દુઃખ રાગ દ્વેષ વિગેરેથી મુક્ત, સંસારના વિષયરહિત.

द्वय त्रि. (द्वौ अवयवौ यस्य तयप् तस्य वा अयच्) બે અવયવવાળું, દ્વિત્વાન્વિત બે પણાવાળું, બે જાતનું, બે પણાથી યુક્ત, બે પ્રકારનું.

द्वय न. (द्वि+तयप् तस्य वा अयच्) બેનો અવયવ, બેપણું.

द्वयाग्नि पु. (द्वयः द्विरूपोऽग्निरत्र) ચિત્રકવૃક્ષ, ચિત્રાનું ઝાડ.

द्वयातिग त्रि. (द्वयं रजस्तमसोः द्वित्वमधिगच्छति अतिक्रामति अति+गम्+ड) રજોગુણ અને તમોગુણથી રહિત, સત્ત્વગુણવાળું, શુદ્ધ સાત્ત્વિક.

द्वयाविन् त्रि. (द्वयमस्त्यस्य देदे मत्वर्थे विनि पूर्वपद•

दीर्घश्च) બે પણાથી યુક્ત.

द्वयी स्त्री. (द्वय+स्त्रियां ङीप्) બે અવયવ, બેપણું.

द्वयु पु. (द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां युक्तः द्वि+युज्+डु पृषो.) પ્રત્યક્ષમાં સારૂં બોલનાર અને પાછળથી ખરાબ બોલનાર.

द्वर त्रि. (द्वृ+आवृतौ अच्) આવરણ કરનાર, ઢાંકનાર.

द्वरि त्रि. (द्वृ+इन्) ઉપરનો અર્થ.

द्वाःस्थ पु. (द्वारि तिष्ठतीति स्था+क वा विसर्ग लोपः) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थ त्रि. (,, ,,) દ્વારમાં ઉભેલ.

द्वाःस्थित त्रि. (द्वारि स्थितः वा विसर्गलोपः) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थितदर्शक पु. (द्वाःस्थितः पश्यतीति दृश्+ण्वुल्) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थितदर्शक त्रि. (,, सन् पश्यतीति ,,) દ્વારમાં ઉભો રહીને જોનાર.

द्वाःस्थितदर्शी पु. (द्वाःस्थितः सन् पश्यतीति दृश्+णिनि) દ્વારપાલ.

द्वाःस्थितदर्शी त्रि. (,, ,,) त्रि. "द्वाःस्थितदर्शक" શબ્દ જુઓ.

द्वाचत्वारिंश त्रि. (द्वाचत्वारिंशतः पूरणः डट्) બેંતાળીસમું.

द्वाचत्वारिंशत् स्त्री. (द्व्यधिका चत्वारिंशत् द्विशब्दस्य वा आत्वम्) બેંતાળીસ, બેંતાળીસની સંખ્યા.

द्वाचत्वारिंशत्तिक त्रि. (द्विचत्वारिंशत् प्रमाणमस्य ठन्) બેંતાળીસ પ્રમાણવાળું.

द्वाचत्वारिंशत्तम त्रि. (द्विचत्वारिंशत्+पूरणे तमप्) બેંતાળીસમું.

द्वाज पु. (द्वाभ्यां जायते जन्+ड) ભરદ્વાજ ઋષિ.

द्वात्रिंश पु. (द्वात्रिंशत्+पूरणार्थे डट्) બત્રીસમું.

द्वात्रिंशत् स्त्री. (द्व्यधिका त्रिंशत् द्विशब्दस्य आत्वम्) બત્રીસ, બત્રીસની સંખ્યા.

द्वात्रिंशत्तम त्रि. (द्वात्रिंशत्+पूरणार्थे तमप्) બત્રીસમું.

द्वात्रिंशदक्षरी पु. (द्वात्रिंशदक्षराणि सन्ति अत्र [illegible]) છન્દ, બત્રીસ અક્ષરવાળો શ્લોક.

द्वात्रिंशदपराध पु. (द्वात्रिंशत् अपराधाः) બત્રીસના [illegible] બત્રીસ અપરાધ.

द्वात्रिंशल्लक्षण पु. (द्वात्रिंशत् लक्षणानि शुभलक्षणानि यस्य) બત્રીસ લક્ષણવાળો પુરૂષ.

द्वात्रिंशल्लक्षणोपेत पु. (द्वात्रिंशल्लक्षणैरुपेतः) બત્રીસ લક્ષણો મહાપુરૂષ.

द्वादश त्रि. (द्वादशानां पूरणः डट्) બારમું.

द्वादश त्रि. (द्व्यधिका दश अयं नित्यबहुवचनान्तः त्रिलिंगे समानरूपः) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादश न. (जै. प्रा. दुवालसम) પાંચ ઉપવાસ ભેગા કરવા તે.

द्वादशक त्रि. (द्वादशानां संख्या कन्) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादशक त्रि. (द्वादश संख्याऽस्य कन्) બાર સંખ્યા-વાળું, જ્યાં બાર સંખ્યા હોય છે તે.

द्वादशकर पु. (द्वादश कराः भुजाः यस्य) કાર્તિક સ્વામી, જ્યોતિશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ શલયોગ, હર્ષણ યોગ, કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુગર ગણ, બૃહસ્પતિ.

द्वादशकरा स्त्री. (द्वादश कराः भुजाः यस्याः टाप्) તે નામની એક ભૈરવી દેવી.

द्वादशधा अव्य. (द्वादशन्+धाच्) બાર પ્રકારે, બાર તરેહથી. બાર રીતે.

द्वादशन् त्रि. (द्वौ च दश च द्व्यधिका वा दश) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादशपत्र न. (द्वादशाक्षराणि पत्राणीव यस्य) બાર અક્ષરવાળો મન્ત્ર.

द्वादशपुत्र पु. ब. व. (द्वादश पुत्राः) ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઔરસ વિગેરે બાર જાતના પુત્ર (ઔરસ, ક્ષેત્રજ, દત્તક, કૃત્રિમ, ગૂઢોત્પન્ન, અપવિદ્ધ, કાનીન, સહોઢ, ક્રીત, પૌનર્ભવ, સ્વયંદત્ત પારશવ).

द्वादशप्रसून त्रि. (द्वादश प्रसूनानि [illegible]) વૈદક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ઔષધિ.

द्वादशभाव पु. ([illegible] भावाः) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તનુ, (લગ્ન) આદિ બાર ભાવ. યથા— તનુભાવ, ધનભાવ, સહજભાવ, સુહૃદ્‌ભાવ, પુત્ર-ભાવ, રિપુભાવ, કલત્રભાવ, મૃત્યુભાવ, ધર્મભાવ, કર્મભાવ, આયભાવ, વ્યયભાવ.

द्वादशभुज पु. (द्वादश भुजाः [illegible]) [illegible]

द्वादशभुजा स्त्री. (,, ,, यस्याः) "द्वादशकरा" શબ્દ જુઓ.

द्वादशमद्य न. (द्वादशविधं मद्यम्) બાર પ્રકારનું મદ્ય.

द्वादशमल पु (द्वादशगुणितो मलः) મનુષ્યના શરીરમાં રહેલો બાર પ્રકારનો મળ.

"वसाशुक्रमसृङ्मज्जं मूत्रविट् कर्णविड् नखाः ।
श्लेष्मास्थि दूषिका स्वेदो द्वादशैते नृणां मलाः"
अत्रिसंहिता०

द्वादशमास पु. (द्वादशगुणितो मासः) બાર માસ, એક વર્ષ, (ચૈત્ર, વૈશાખ, જ્યેષ્ઠ, અસાડ, શ્રાવણ, ભાદરવો, આસો–આશ્વિન, કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ, પોષ, મહા, ફાગણ.

द्वादशमासकर्मन् न. (द्वादशसु मासेषु कर्तव्यं कर्म) બાર મહિનાનું કર્મ–ક્રિયા.

द्वादशमासिक न. (द्वादशमासि भवम् ठञ्) પ્રેતને ઉદ્દેશીને બાર માસે કરવા યોગ્ય એક શ્રાદ્ધ.

द्वादशयात्रा स्त्री. (द्वादशसु मासेषु द्वादश विधा वा यात्रा) બાર માસમાં યાત્રા અથવા બાર પ્રકારની યાત્રા.

द्वादशरश्मि पु. (द्वादश रश्मयो यस्य) બૃહસ્પતિ.

द्वादशराजमण्डल न. (द्वादशानां राज्ञां मण्डलम्) બાર રાજાઓનું મણ્ડળ.

द्वादशरात्र पु. (द्वादशभिः रात्रिभिः निर्वृत्तः तद्धितार्थ-द्विगुः अच् समा.) બાર દિવસ સુધી ચાલે તેવો એક અહીન યાગ, તે નામે એક સત્ર.

द्वादशलोचन पु. (द्वादश लोचनानि यस्य) કાર્તિક સ્વામી.

द्वादशवर्गी स्त्री. (द्वादशानां वर्गाणां समाहारः ङीप्) બાર વર્ગનો સમૂહ.

द्वादशवार्षिक त्रि. (द्वादश वर्षान् अधीष्टः भृतो भूतो वा उत्तरपदवृद्धिः) બાર વર્ષ માટે નીમાયેલ, બાર વર્ષ સુધીનો નોકર, બાર વર્ષ સુધી કરવામાં આવતું વ્રત વિગેરે.

द्वादशशुद्धि स्त्री. (द्वादशगुणिता शुद्धिः) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ બાર પ્રકારની શુદ્ધિ.

द्वादशशोधित न. (द्वादशं व्ययस्थानं ग्रहरहितेन शोधितम्) બારમાં સ્થાનમાં ગ્રહ રહિત પણા વડે કરી શોધેલું લગ્ન.

"गुरुशुक्रोदये शुद्धलग्ने द्वादशशोधिते" दीक्षात०

द्वादशसंग्राम पु. (द्वादशविधः संग्रामः) દેવો તથા અસુરો વચ્ચે થયેલ બાર પ્રકારનું યુદ્ધ.

द्वादशसप्तमीव्रत न. બાર મહિનાની સાતમે કરવાનું સૂર્યનું એક વ્રત.

द्वादशसाहस्र त्रि. (द्वादश सहस्राणि परिमाणमस्य अण् उत्तरपदवृद्धिः) બાર હજારની સંખ્યાવાળું.

द्वादशसाहस्रिक त्रि (द्वादशसहस्र+पक्षे ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

द्वादशांशु पु. (द्वादश अंशवो यस्य) બૃહસ્પતિ

द्वादशाक्ष पु. (द्वादश अक्षीणि यस्य षच्) કાર્તિક સ્વામી, કાર્તિક સ્વામીનો તે નામે એક અનુચર.

द्वादशाक्ष पु. (द्वादशविषयेषु अक्षिणी यस्य षच्) બુદ્ધદેવ

द्वादशाक्षर न. (द्वादश अक्षराणि यस्य) બાર અક્ષરનો જગતી નામનો એક છંદ.

द्वादशाक्षर पु. (द्वादश अक्षराणि यस्य) " ઓં નમો ભગવતે વાસુદેવાય " એ બાર અક્ષરનો મંત્ર.

द्वादशाक्षरमन्त्र (,, ,, ,, तादृशो मन्त्रः) ઉપરનો અર્થ.

द्वादशाख्य पु. (ज्ञानकर्मेन्द्रियमनोबुद्धिरूपाः पदार्थाः पूजनीयत्वेनाख्याति आ+ख्या+क) બુદ્ધદેવ.

द्वादशाङ्ग पु. (द्वादश अङ्गानि यस्य) જૈન મતના બાર અંગ સૂત્રો, એક પ્રકારનો ધૂપ.

"गुग्गुलुश्चन्दनं पत्रं कुष्ठञ्चागुरुकुंकुमम् ।
जातीकोषं च कर्पूरं जटामांसी च वालकम् ॥१॥
त्वगुशीरश्च धूपोऽसौ द्वादशाङ्गः प्रकीर्तितः"

द्वादशाङ्गी त्रि. (जै. प्रा. दुवालसङ्गि) બાર અંગ સૂત્રો (શાસ્ત્ર)ના ધરનાર, અંગ શાસ્ત્રવેત્તા.

द्वादशाङ्गी स्त्री. (द्वादशानामङ्गानां समाहारः ङीप्) જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રસિદ્ધ બાર અંગોનો સમૂહ.

ते च यथा—आचाराङ्गं सूत्रकृतं, स्थानाङ्गं समवाययुक् ।
पञ्चमं भगवत्यङ्गम्, ज्ञाताधर्मकथाऽपि च ॥१॥
उपासकान्तकृदनुत्तरोपपातिकाद् दशाः
प्रश्नव्याकरणं चैव विपाकश्रुतमेव च ।

दीर्घश्च) બે પણાથી યુક્ત.

द्वयी स्त्री. (द्वय+स्त्रियां ङीप्) બે અવયવ, બેપણું.

द्वयु पु. (द्वाभ्यां प्रकाराभ्यां युक्तः द्वि+युज्+डु पृषो.) પ્રત્યક્ષમાં સારૂં બોલનાર અને પાછળથી ખરાબ બોલનાર.

द्वर त्रि. (द्वृ+आवृतौ अच्) આવરણ કરનાર, ઢાંકનાર.

द्वरि त्रि. (द्वृ+इन्) ઉપરનો અર્થ.

द्वाःस्थ पु. (द्वारि तिष्ठतीति स्था+क वा विसर्ग लोपः) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थ त्रि. (,, ,,) દ્વારમાં ઉભેલ.

द्वाःस्थित त्रि. (द्वारि स्थितः वा विसर्गलोपः) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थितदर्शक पु. (द्वाःस्थितः पश्यतीति दृश्+ण्वुल्) દ્વારપાળ.

द्वाःस्थितदर्शक त्रि. (,, सन् पश्यतीति ,,) દ્વારમાં ઉભો રહીને જોનાર.

द्वाःस्थितदर्शी पु. (द्वाःस्थितः सन् पश्यतीति दृश्+णिनि) દ્વારપાલ.

द्वाःस्थितदर्शी त्रि. (,, ,,) त्रि. "द्वाःस्थितदर्शक" શબ્દ જુઓ.

द्वाचत्वारिंश त्रि. (द्वाचत्वारिंशतः पूरणः डट्) બેંતાળીસમું.

द्वाचत्वारिंशत् स्त्री. (द्वयधिका चत्वारिंशत् द्विशब्दस्य वा आत्वम्) બેંતાળીસ, બેંતાળીસની સંખ્યા.

द्वाचत्वारिंशत्क त्रि. (द्विचत्वारिंशत् प्रमाणमस्य कन्) બેંતાળીસ પ્રમાણવાળું.

द्वाचत्वारिंशत्तम त्रि. (द्विचत्वारिंशत्+पूरणे तमप्) બેંતાળીસમું.

द्वाज पु. (द्वाभ्यां जायते जन्+ड) ભરદ્વાજ ઋષિ.

द्वात्रिंश पु (द्वात्रिंशत्+पूरणार्थे डट्) બત્રીસમું.

द्वात्रिंशत् स्त्री (द्वयधिका त्रिंशत् द्विशब्दस्य आत्वम्) બત્રીસ, બત્રીસની સંખ્યા.

द्वात्रिंशत्तम त्रि. (द्वात्रिंशत्+पूरणार्थे तमप्) બત્રીસમું.

द्वात्रिंशदक्षरी पु. (द्वात्रिंशदक्षराणि सन्ति अत्र बाहु० इनि) મન્ત્ર, બત્રીસ અક્ષરવાળો શ્લોક.

द्वात्रिंशदपराध पु. (द्वात्रिंशत् अपराधाः) બત્રીસના [illegible] વિગેરે બત્રીસ અપરાધ.

द्वात्रिंशल्लक्षण पु. (द्वात्रिंशत् लक्षणानि शुभलक्षणानि यस्य) બત્રીસ લક્ષણવાળો પુરૂષ.

द्वात्रिंशल्लक्षणोपेत पु. (द्वात्रिंशल्लक्षणैरुपेतः) બત્રીસ લક્ષણો મહાપુરૂષ.

द्वादश त्रि. (द्वादशानां पूरणः डट्) બારમું.

द्वादश त्रि. (द्वयधिका दश अयं नित्यबहुवचनान्तः त्रिलिंगे समानरूपः) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादश न. (जै. प्रा. दुवालसम) પાંચ ઉપવાસ ભેગા કરવા તે.

द्वादशक त्रि. (द्वादशानां संख्या कन्) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादशक त्रि. (द्वादश संख्याऽस्य कन्) બાર સંખ્યાવાળું, જ્યાં બાર સંખ્યા હોય છે તે.

द्वादशकर पु. (द्वादश कराः भुजाः यस्य) કાર્તિક સ્વામી, જ્યોતિશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ શુભયોગ, દર્પણ યોગ, કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર ગણ, બૃહસ્પતિ.

द्वादशकरा स्त्री. (द्वादश कराः भुजाः यस्याः टाप्) તે નામની એક ભૈરવી દેવી.

द्वादशधा अव्य. (द्वादशन्+धाच्) બાર પ્રકારે, બાર તરેહથી. બાર રીતે.

द्वादशन् त्रि. (द्वौ च दश च द्वयधिका वा दश) બાર, બારની સંખ્યા.

द्वादशपत्र न. (द्वादशाक्षराणि पत्राणीव यस्य) બાર અક્ષરવાળો મન્ત્ર.

द्वादशपुत्र पु. ब. व. (द्वादश पुत्राः) ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ઔરસ વિગેરે બાર જાતના પુત્ર (ઔરસ, ક્ષેત્રજ, દત્તક, કૃત્રિમ, ગૂઢોત્પન્ન, અપવિદ્ધ, કાનીન, સહોઢ, ક્રીત, પૌનર્ભવ, સ્વયંદત્ત પારશવ).

द्वादशप्रसून त्रि. (द्वादश प्रसूनानि [illegible]) વૈદક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ઔષધિ.

द्वादशभाव पु (द्वादशसंख्यको भावः) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તનુ (લગ્ન) આદિ બાર ભાવ. જેમ— તનુભાવ, ધનભાવ, સહજભાવ, સુહૃદ્‌ભાવ, પુત્રભાવ, રિપુભાવ, કલત્રભાવ, આયુર્ભાવ, ધર્મભાવ, કર્મભાવ, આયભાવ, વ્યયભાવ.

द्वादशभुज पु. (द्वादश भुजाः [illegible]) [illegible] શબ્દ જુઓ.

યુગ.

द्वापरयुगाद्या स्त्री. (द्वापरयुगस्याद्या आरम्भिका तिथिः) દ્વાપર યુગની આરંભક તિથિ.

द्वापराय पु (द्वापरस्य अयः उत्तानतया पतनम्) એક પ્રકારનું દ્યૂત, જુગટું.

द्वामुष्यायण पु. (द्व्यामुष्यायण पृषो.) બે પુરુષનો પુત્ર, ઉદ્દાલ, ગૌતમ મુનિ.

द्वार् स्त्री. (द्वारयति द्वार्+क्विप्) બારણું, હરકોઇ પદાર્થ વગેરેમાં પ્રવેશ કરવા માટે જે સાધન ભૂત હોય તે–ઉપાય

द्वार न. (द्वरति निर्गच्छति गृहाभ्यन्तरादनेनेति द्वृ+घञ् द्वरति वर्णः अनेन) બાર, બારણું, મુખ, શેષ અંગ, હરકોઇ પદાર્થ વિગેરેમાં પ્રવેશ કરવા માટે જે સાધનભૂત હોય તે–ઉપાય.

द्वारक न. (द्वारेण प्रशस्तप्रतीहारेण कायति शोभते. कै+क) દ્વારકા નગરી; દ્વારામતી.

द्वारकण्टक पु. न. (द्वारस्य कण्टक इव) કમાડ. द्वारकण्टकं कपाटम्

द्वारका स्त्री. (द्वारेण प्रशस्तप्रतीहारेण कायति शोभते कै+क+टाप्) દ્વારકા નગરી.

द्वारकाधीश पु. (द्वारकायाः अधीशः) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारकाधीश्वर पु. (,, अधीश्वरः) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारकानाथ पु. (,, नाथः) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारकापति पु. (,, पतिः) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारकाशिला स्त्री. (,, शिला) શાલિગ્રામની પેઠે જે પૂજ્ય ગણાય છે તેવો દ્વારકામાં ઉત્પન્ન થતો પત્થર.

द्वारकास्वामिन् पु. (द्वारिकायाः स्वामी) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारकेश पु. (,, ईशः) શ્રીકૃષ્ણ.

द्वारगोप पु. (द्वारं गोपायति गुप्+अच्) દ્વારપાલ.

द्वारचेटी स्त्री. (जै. प्रा. दारचेडी) બાર સાખ.

द्वारदातु पु. (द्वारं ददातीति दा+तुन्) "भूमीसह", સાગનું ઝાડ, સાગ.

द्वारप पु. (द्वारं पाति पा+क) દ્વારપાલ, વિષ્ણુ.

द्वारपति पु. (द्वारस्य पतिः रक्षकः) દ્વારપાળ.

द्वारपाल त्रि. (द्वारं पालयतीति पालि+अण्) તે નામનું એક તીર્થ, બારણાનું રક્ષણ કરનાર, બારણાનો ચોકીદાર, ઘરનો રખેવાળ,

द्वारपाल पु. (द्वारं पालयतीति पालि+अण्) દ્વારપાલ, પ્રતીહાર.

द्वारपालक पु. (द्वारपाल+स्वार्थे कन् यद्वा द्वारं पालयतीति ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

द्वारपालिक पु. (द्वारपाल्याः अपत्यम् रेवत्या. ठक्) દ્વારપાલની સ્ત્રીનો છોકરો.

द्वारपालिकी स्त्री. (द्वारपाल्याः अपत्यम् स्त्री. ठक् ङीप्) દ્વારપાલની સ્ત્રીની દીકરી.

द्वारपालिका स्त्री. (द्वारपालक+स्त्रियां टाप् कापि अत इत्वम्) દ્વારપાલની સ્ત્રી.

द्वारपिंड पु. (जै. प्रा. दारपिड) બાર શાખ.

द्वारपिंडी स्त्री. (द्वारस्य पिंडीव) ઉંબરો, દેહલી.

द्वारबलिभुज् पु. (द्वारबलिं भुंक्ते भुज्+क्विप्) બગલો, બકપક્ષી.

द्वारभाग पु. (द्वारस्य भागः) બારણાનો ભાગ.

द्वारयंत्र न. (द्वारे स्थितं यंत्रं. द्वारबन्धकं यंत्रं वा मध्यमपदलोपी समासः) તાળું, આડસર, આગળીઓ, "अर्गल"

द्वारवती स्त्री. (द्वाराणि चतुर्वर्णानां मोक्षद्वाराणि सन्ति अत्र द्वार+मतुप् मस्य वः) દ્વારકાનગરી.

द्वारशाखा स्त्री. (द्वारस्य शाखा) બારણાની સાખ, બાર સાખ

द्वारस्तंभ पु, (द्वारस्य स्तम्भः) બારણાનો થાંભલો

द्वारस्थ पु. (द्वारे तिष्ठति स्था+क) દ્વારપાળ.

द्वारस्थ त्रि. (,, ,,) બારણામાં રહેલ.

द्वारस्थित पु. (द्वारे स्थितः) દ્વારપાળ.

द्वारस्थित त्रि. (,, ,,) બારણામાં રહેલ.

द्वारादि पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ स च यथा "द्वार, स्वर, स्वाध्याय व्यल्कश, स्वरित, स्वर्, स्फयाकृत, स्वादु, मृदु, श्वन्, स्व"

द्वाराध्यक्ष पु. (द्वारे अध्यक्षः) દ્વારપાળ, પ્રતીહાર.

द्वाराध्यक्षा स्त्री (द्वाराध्यक्ष+स्त्रियां टाप्) દ્વારપાળની સ્ત્રી, પ્રતીહારી.

द्वारावती स्त्री. (द्वाराणि प्रशस्तबहुलप्रतीहाराः सन्त्यत्र द्वार+मतुप्+ङीप् मस्य वः निपातनात् पूर्वदीर्घश्च) દ્વારકા નગરી.

इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि द्वादशं पुनः।
दृष्टिवादो द्वादशाङ्गी स्याद्गणिपिटकाह्वया ॥ अभि०चिन्ता०

द्वादशाङ्गुल पु. (द्वादश अंगुलयः प्रमाणमस्य अच्) બાર આંગળ પ્રમાણનું–વેંત. "वितस्ति"

द्वादशात्मन् पु. (द्वादश आत्मानो मूर्त्तयो यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

द्वादशादित्य पु. ब. व. (द्वादश आदित्याः) બાર આદિત્ય–વિવસ્વાન્, અર્યમા, પૂષા, ત્વષ્ટા, સવિતા, ભગ, ધાતા, વિધાતા, વરૂણ, મિત્ર, શક્ર અને ઉરૂક્રમ

द्वादशाध्यायी स्त्री. (द्वादशानामध्यायानां समाहारः) મનુ સંહિતા, દ્વાદશ અધ્યાયવાળો જૈમિનિ સૂત્ર ગ્રન્થ–દ્વાદશ લક્ષણી.

द्वादशान्यिक त्रि. (द्वादश अन्ये अन्यथाभूता अपपाठा जाता अस्य द्वादशान्य ठञ्) જેના અધ્યયનમાં બાર પાઠ નિંદ્ય થયા હોય તેવો કોઇ અધ્યયન કર્તા.

द्वादशायतन न. (द्वादशविधमायतनम्) બૌદ્ધ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ બાર પૂજ્ય સ્થાનો–પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય પાંચ કર્મેન્દ્રિય મન અને બુદ્ધિ.

द्वादशायुस् पु. (द्वादशवर्षपर्यन्तं आयुर्यस्य) કુતરો.

द्वादशार न. (द्वादश अरा रथाङ्गावयवभेदा इव यस्य) બાર ખૂણાવાળું રાશિ ચક્ર વગેરે, તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સુષુમ્ણા નાડીના મધ્યમાં હૃદયમાં રહેલું બાર દળવાળું કમળ, જૈન શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ બાર આરાવાળું કાળચક્ર.

द्वादशावर्त्त पु. (जै. प्रा. दुवालसावत्त) વાંદણા દેતી વખતે બાર આવર્ત્ત આપવા તે.

द्वादशार्चिस् पु. (द्वादश अर्चींषि यस्य) બૃહસ્પતિ.

द्वादशाशन न. (द्वादशविधमशनम्) સુશ્રુતમાં કહેલો બાર પ્રકારનો ખોરાક.

"अत ऊर्ध्वं द्वादशाशनप्रविभागान्वक्ष्यामः" सुश्रुत०

द्वादशाक्ष न. (द्वादश अक्षाण्यस्य) ગણિત શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સમખાત.

द्वादशाक्षा स्त्री. (,, अक्षाण्यस्याः) ઉપરનો અર્થ.

द्वादशाह पु. (द्वादशभिरहोभिर्निर्वृत्तः टच् तस्य च टच् अह्नाह्नान्तत्वात् पुंस्त्वम्) બાર દિવસ સુધી સાધવા યોગ્ય યાગ, જૈનનું બારમું, બારમો દિવસ, બાર દિવસ.

द्वादशाह पु. (द्वादशमहः द्वादशानामह्नां समाहारो वा टच् अह्नाहान्तत्वात् पुंस्त्वम्) બાર દિવસ, બાર દિવસનો સમાહાર.

द्वादशिक त्रि. (द्वादश्यां जातः ठक्) બારસે થયેલું, બારસે હોયેલું.

द्वादशी स्त्री. (द्वादश+ङीप्) બારસ તિથિ, બારમી.

द्वानवत त्रि. (द्वानवति पूरणार्थे डट्) બાણુમું.

द्वानवति स्त्री. (द्व्यधिका नवतिः) બાણું, બાણુંની સંખ્યા.

द्वानवतितम त्रि. (द्वानवति+पूरणार्थे तमप्) બાણુમું

द्वापञ्चाश त्रि. (द्वापञ्चाशत्+पूरणार्थे डट्) બાવનમું.

द्वापञ्चाशत् स्त्री. (द्व्यधिका पञ्चाशत्) બાવન, બાવનની સંખ્યા.

द्वापर पु. (द्वौ परौ प्रकारौ विपर्यौ यस्य) સંશય, શક.

द्वापर पु. (द्वौ सत्यत्रेतायुगौ परौ श्रेष्ठौ यस्मात्) તે નામનો એક યુગ

द्वापर न. બે ટપકા વાળો પાસો.

द्वापर पु. (जै. प्रा. दावर) બે, બેની સંખ્યા.

द्वापरयुग्म न. (जै. प्रा. दावरजुम्म) જેને ચારે ભાગતાં બે શેષ રહે તે સંખ્યા; ૬, ૧૦, ૧૪ વગેરે.

द्वापरयुग्मकृतयुग्म न. (जै. प्रा. दावरजुम्मकडजुम्म) જે સંખ્યાને ચારે ભાગતાં બે શેષ રહે અને જે રાશિને ચારે ભાગતાં કંઇ શેષ ન રહે તે સંખ્યા.

द्वापरयुग्मकल्योजस् पु. (जै. प्रा. दावरजुम्मकलिओज) જે સંખ્યાને ચારે ભાગતાં બે શેષ રહે અને જે રાશિને ચારે ભાગતાં એક શેષ રહે તે સંખ્યા.

द्वापरयुग्मत्र्योजस् पु. (जै. प्रा. दावरजुम्मतेओज) જે સંખ્યાને ચારે ભાગતાં બે શેષ રહે અને જે સંખ્યાને ચારે ભાગતાં ત્રણ શેષ રહે તે સંખ્યા

द्वापरयुग्मद्वापरयुग्म न. (जै. प्रा. दावरजुम्मदावरजुम्म) જે રાશિને ચારે ભાગતાં બે શેષ રહે તે સંખ્યા.

द्वापरयुग न. (द्वापर एव युगम्) તે નામનો એક

द्विगु त्रि. (द्वौ द्वे वा गावौ यस्य गौणत्वात् गोशब्दस्य ह्रस्वः) બે ગાય વાળું, બે ગાયનો માલિક.

द्विगु पु. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામનો એક સમાસ.

"द्वन्द्वो द्विगुरपि चाहं मद्गेहे नित्यमव्ययीभावः।
तत्पुरुष कर्मधारय येनाहं स्यां बहुव्रीहिः"

द्विगुण त्रि. (द्वाभ्यां गुण्यते गुण्+कर्मणि अच्) બે વડે ગુણેલું, દુપટ, બમણું.

द्विगुण त्रि. (जै प्रा. दुगुण) દૃષ્ટિવાદ અન્તર્ગત સિદ્ધશ્રેણીયા અને મણુસ્સશ્રેણીયા પરિકર્મનો આઠમો ભેદ અને પુટ્ઠસેણી આદિ પાંચ પરિકર્મનો પાંચમો ભેદ.

द्विगुणता स्त्री. (द्विगुणस्य भावः तल् टाप्) બેગણાપણું, બમણાપણું.

द्विगुणत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

द्विगुणाकृ (द्विगुणाकरोति द्विगुण्+कृ कृष्यर्थे डाच् तना. उभ. स. अनिट्) બે ગણું ખેડવું, બમણું ખેડવું.

द्विगुणाकृत त्रि (द्विगुणं कर्षणं कृतम् डाच्+कृ+क्त) બે વાર ખેડેલું ખેતર.

द्विगुणाकर्ण त्रि. (द्विगुणौ कर्णौ लक्षणमस्य कर्णशब्दे पूर्वस्य दीर्घः) બમણા કાન રૂપ લક્ષણ વાળું

द्विगुणित त्रि. (द्वाभ्यां गुणितः) બેથી ગુણેલ, બે ગણું, બે ગણું કરેલ.

द्विगृद्धिदशा स्त्री. (जै. प्रा. दोगिद्धिदशा) એ નામનો એક શ્રુતવિભાગ.

द्विगृहान्तरिक पु. (जै प्रा. दुघरंतरिय) એક ઘેર ભિક્ષા લઇ વચ્ચે બે ઘર છોડી ત્રીજેથી ભિક્ષા લેવાનો અભિગ્રહ કરનાર સાધુ, ગોશાળાના અનુયાયી.

द्विगोत्रा स्त्री (जै प्रा. दुगोत्ता) એ નામની એક વેલ.

द्विचत्वारिंश त्रि. (द्विचत्वारिंशत्+पूरणार्थे डट् आत्वाभावः) બેંતાળીસમું

द्विचत्वारिंशत् स्त्री (द्वयधिका चत्वारिंशत्) બેંતાળીસ, બેંતાળીસની સંખ્યા.

द्विचत्वारिंशतिक त्रि. (द्विचत्वारिंशत् प्रमाणमस्य ठन्) બેંતાળીસ સંખ્યા જેટલા પ્રમાણવાળું.

द्विचत्वारिंशत्तम त्रि. (द्विचत्वारिंशत्+पूरणार्थे तमप्) બેંતાળીસમું.

द्विचरण त्रि. (द्वौ चरणौ यस्य) બે પગ વાળું, બે ચરણ વાળું.

द्विचरण न. पु. (द्वौ द्वे चरणौ चरणे च) બે પગ, બે ચરણ.

द्विज पु. (द्विर्जायते द्वि+जन्+ड) વિધિ પૂર્વક સંસ્કાર પામેલો બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય, દાંત, અંડજ પક્ષી, એક જાતનું ઝાડ.

द्विज त्रि. (,, ,,) બે વખત જન્મેલ, બે વાર પેદા થયેલ.

द्विजकुत्सित पु. (द्विजैः कुत्सितः) "श्लेष्मान्तक वृक्ष" તે નામનું એક વૃક્ષ.

द्विजदास पु. (द्विजानां दासः) શૂદ્ર.

द्विजदास त्रि. (द्विजानां दासः) દ્વિજોનો ચાકર.

द्विजन्मन् पु. (द्वे जन्मनी यस्य) पु. "द्विज" શબ્દ જુઓ.

द्विजन्मन् त्रि. (,, ,,) બે વખત જન્મેલ, બે વાર ઉત્પન્ન થયેલ.

द्विजपति पु. (द्विजानां पतिः) ચંદ્ર, કપૂર, શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ, ગરૂડ પક્ષી.

द्विजप्रपा स्त्री. (द्विजानां पक्षिणां प्रपा) પક્ષીને પાણી પીવાનું પરબ-કુંડી વિગેરે.

द्विजप्रिय त्रि. (द्विजानां प्रियः) દ્વિજોને પ્રિય, બ્રાહ્મણને પ્રિય.

द्विजप्रिया स्त्री. (द्विजानां याज्ञिकब्राह्मणादीनां प्रिया) સોમલતા.

द्विजबन्धु पु. (द्विजस्य बन्धुरिव) હલકો બ્રાહ્મણ, ભાટ-જોશી વિગેરે.

द्विजब्रुव पु. (द्विजं आत्मानं ब्रूते ब्रू+क) જાતિ માત્ર વડે પોતાને દ્વિજ માનનાર બ્રાહ્મણ, દ્વિજ હોઇને દ્વિજનું કર્મ ન જાણનારો માણસ. માત્ર કહેવાનો દ્વિજ.

द्विजराज पु. (द्विजानां राजा टच्) ચન્દ્ર, કપૂર, શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ ગરૂડ પક્ષી, ઉત્તમ દ્વિજ; દ્વિજમાં શ્રેષ્ઠ.

द्विजलिङ्गिन् पु. (द्विजस्य लिङ्गमस्त्यस्य इनि) ક્ષત્રિય.

द्वारिक पु. (द्वारं पाल्यत्वेनास्त्यस्येति ठन्) દ્વારપાળ.

द्वारिका स्त्री. (प्रशस्तानि चत्वारि द्वाराणि सन्त्यस्यामिति ठन् टाप्) દ્વારિકા નગરી.

द्वारिका स्त्री. (जै. प्रा. दुआलिआ) નાનું બારણું; બારી, ગુપ્ત દ્વાર.

द्वारिन् पु. (द्वारं पाल्यतयाऽस्त्यस्य इनि) દ્વારપાળ.

द्वारिन् त्रि. (द्वारमस्त्यस्येति) બારણા વાળું, દ્વાર વાળું.

द्वार्य पु. (द्वारि भवः यत्) દ્વારપાળ.

द्वार्य त्रि (,, ,,) બારણામાં હોનાર, થનાર.

द्वाविंश त्रि. (द्वाविंशतेः पुरणः डट्) બાવીસમું.

द्वाविंशति स्त्री. (द्वयधिका विंशतिः द्वौ च विंशतिश्च वा) બાવીસ, બાવીસની સંખ્યા.

द्वाविंशतिक त्रि. (द्वाविंशतिः प्रमाणमस्य ठन्) બાવીસની સંખ્યાવાળું, બાવીસ પ્રમાણનું.

द्वाविंशतितम त्रि. (द्वाविंशतिः+पूरणार्थे तमप्) બાવીસમું.

द्वाषष्ट त्रि. (द्वाषष्टेः पूरणः डट्) બાસઠમું.

द्वाषष्टि स्त्री. (द्वयधिका षष्टिः, द्वौ च षष्टिश्च वा) બાસઠ, બાસઠની સંખ્યા.

द्वाषष्टिक त्रि. (द्वाषष्टिः प्रमाणमस्य ठन्) બાસઠની સંખ્યા, બાસઠ પ્રમાણનું.

द्वाषष्टितम त्रि. (द्वाषष्टिः+पूरणे तमप्) બાસઠમું.

द्वासप्तत त्रि. (द्वासप्ततिः+पूरणे डट्) બોહતેરમું.

द्वासप्तति स्त्री (द्वयधिका सप्ततिः, द्वौ च सप्ततिश्च वा) બહોતેર, બોતેર, બહોતેરની સંખ્યા.

द्वासप्ततितम त्रि. (द्वासप्ततिः+पूरणार्थे तमप्) બહોતેરમું.

द्वास्थ पु. (द्वारि तिष्ठति स्था+क वा विसर्गलोपः) દ્વારપાળ, પોળીઆ.

द्वास्थ त्रि. (द्वारि तिष्ठति स्था+क वा विसर्गलोपः) બારણામાં સ્થિત, બારણામાં ઉભો રહેલ.

द्वास्थित पु. (द्वारि स्थितः) દ્વારપાળ, પોળીઆ.

द्वास्थित त्रि. (द्वारि स्थितः) બારણામાં ઉભેલ; બારણામાં સ્થિત.

द्वास्थितदर्शक पु. (दर्शयति दृश्+ण्वुल् द्वास्थितः सन् दर्शकः) દ્વારપાળ, પોળીઆ.

द्विः अव्य. (द्वौ वारौ सुच् प्रत्ययेन साध्यम्) બે વાર. "द्विरुक्तस्य तस्य परमाम्रेडितम्" इति लघुसि. कौ.

द्वि त्रि. द्वि. व. (द्वृ+ड) બે, બેની સંખ્યાવાળું,

द्विक पु. (द्वौ कौ ककारवर्णौ यत्र) કાગડો, કાક, ચક્રવાક પક્ષી.

"वयं काका वयं काका जल्पन्तीति खगे द्विकाः" उद्भट.

द्विक नः (द्वाभ्यां कायतीति कै+क) બે, બેપણું.

द्विक त्रि. (द्वितीयेन रूपेण ग्रहणमिति कन् पूरणप्रत्ययस्य च लुक् द्वि+अकच् वा) બે સંખ્યાન્વિત, બે સંખ્યા જેમાં છે તે, બે પ્રકારનું, બમણું.

द्विक न. (जै. प्रा. बिअ) બે ઇન્દ્રિયજાતિ નામકર્મ કે જેના ઉદયથી જીવ બેઇન્દ્રિય પણું પામે છે.

द्विककार त्रि. (द्वौ ककारौ यत्र) બે કકાર વાળું.

द्विककार पु. (द्वौ ककारौ वाचकशब्देऽस्य) કાક; કાગડો, કોક; ચક્રવાક પક્ષી.

द्विककारी स्त्री. (द्विककार+स्त्रीयां जातित्वात् ङीप्) કાગડી, ચક્રવાક પક્ષિણી.

द्विककुद् पु. (द्वे ककुदौ यस्य) ઉંટ, ઉષ્ટ્ર.

द्विकर त्रि (द्वौ करोति कृ+ट द्वौ करौ यस्य वा) બેકરનાર, બે હાથવાળું.

द्विकर न. (द्वयोः करयोः समाहारः) બે હાથ. "बुभुक्षितः किं द्विकरेण भुङ्क्ते" उद्भट.

द्विकार्षापण त्रि. (द्वाभ्यां कार्षापणाभ्यां क्रीतम् ठञ् तस्य वा लुक्) બે કાર્ષાપણ-સિક્કાથી ખરીદેલ; બે સિક્કા આપી ખરીદ કરેલું.

द्विकार्षापणिक त्रि. (द्वाभ्यां कार्षापणाभ्यां क्रीतम् ठञ् न लुक्) ઉપરનો અર્થ.

द्विकावर्त पु. (जै. प्रा. दुआवत्त) [illegible] બારમા દૃષ્ટિવાદ અંગના ત્રીજા વિભાગ [illegible] સત્તરમો ભેદ

द्विकी स्त्री. (द्विक+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) કાગડી, ચક્રવાકપક્ષિણી.

द्विकौडविक त्रि. (द्वौ कुडवौ [illegible] [illegible] [illegible]) બે કુડવ [illegible] બે કુડવ આપી ખરીદ કરેલું

द्वितीयत्रिफला स्त्री. (द्वितीया त्रिफला) ગાંભારી નામની વનસ્પતિ.

द्वितीयवत् त्रि. (द्वितीय+मतुप् मस्य वः) બીજાવાળું, પુત્રવાળું.

द्वितीया स्त्री. (द्वितीय+टाप्) ભાર્યા, સ્ત્રી, બીજ તિથિ.

'स्वयमद्वितीयाऽपि सा वल्लकीविजयिनो यूनो द्वितीया भविष्यति" जीवं. च. का.

द्वितीयाकृ (द्वितीय कृ कृष्यर्थे डाच् तना. उभ. सक. अनि० द्वितीयाकरोति) બીજી વાર ખેડવું.

द्वितीयाकृत त्रि. (द्वितीयं कर्षणं कृतम् डाच् कृ+क्त) બીજી વાર ખેડેલ.

द्वितीयाङ्ग न. (जै. प्रा. दोच्चंग) બીજું અંગ, રાંધેલું શાક, કઢી.

द्वितीयाभा स्त्री. (द्वितीयेन रूपेण हरिद्रायाः आभाति आ+भा+क) દારૂ હલદર.

द्वितीयाश्रम पु. (द्वितीयः आश्रमः) બીજો આશ્રમ, ગૃહસ્થાશ્રમ.

द्वितीयिक त्रि. (द्वितीयः वृद्धयायशुल्कोपपदरूपः पदार्थो दीयते इति ठन्) બીજો વ્યાજરૂપે દાણરૂપે કે ભેટ રૂપે અપાતો પદાર્થ.

द्वितीयिन् त्रि. (द्वितीयो भागः ग्राह्यतयाऽस्त्यस्य+ બે દાંતવાળું બાળક વિગેરે.

द्विदन्त त्रि. (द्वौ ,, यस्य) બે દાંતવાળો હાથી વિગેરે.

द्विदल त्रि. (द्वे दले यस्य) બે પાંદડાવાળું, બે શાખા વાળું, સુષુમ્ના નાડીમાં ભ્રૂમધ્યે આવેલું હ અને ક્ષ વર્ણથી યુક્ત આજ્ઞાચક્ર નામનું બે પાંખડીવાળું સૂક્ષ્મ કમળ.

द्विदल पु. (द्विधा दल्यते दल्+घञर्थे क) ચણા વિગેરેની દાળ.

द्विदल पु. (जै. प्रा. विदल) વાંસની છોઈ.

द्विदल न. કઠોળ અને અપક્વ ગોરસના ભેગા થવાથી થતો અભક્ષ પદાર્થ.

"आमगोरससम्पृक्तं द्विदलम्" सागारध.

द्विदलधान्य (द्विदलयुक्तं धान्यम्) બે દાળ થઈ શકે તેવું તુવેર ચણા વિગેરે કઠોળ ધાન્ય.

द्विदश पु. ब. व. (द्वयधिका दश द्विर्दश वा) બાર, બારની સંખ્યા, વીસ, વીસની સંખ્યા.

द्विदाम्नी स्त्री. (द्वे दामनी बन्धनरज्जू यस्याः) બે દોરડાના બંધનથી બાંધવા યોગ્ય ગાય.

द्विदिव पु. (द्वाभ्यां दिवा–दिनाभ्यां निर्वृत्तादि तद्धितार्थे द्विगुः कालाट्ठञ् तस्य लुक् ह्रस्वः) બે દિવસ સાધ્ય

द्विजलिङ्गिन् त्रि. (,, ,,) બ્રાહ્મણના વેશને ધારણ કરનાર.

द्विजवर्य पु. (द्विजेषु वर्यः) ઉત્તમ બ્રાહ્મણ.

द्विजवाहन पु. (द्वीजो गरुडः वाहनमस्य) નારાયણ, વિષ્ણુ.

द्विजव्रण पु. न. (द्विजस्य दन्तस्य व्रणः) એક જાતનો દાંતનો રોગ. "दन्तार्बुद"

द्विजशत पु. (द्विजैः शप्तः) એક જાતનું ધાન્ય, ચોળા. "राजमाष"

द्विजशप्त त्रि. (द्विजैः शप्तः) બ્રાહ્મણે શાપ આપેલ.

द्विजसत्तम पु. (द्विजेषु सत्तमः) શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ, બ્રાહ્મણોમાં ઉત્તમ "द्विजश्रेष्ठ"

द्विजसेवक पु. (द्विजानां सेवकः) શૂદ્ર.

द्विजसेवक त्रि. (" ") દ્વિજોની સેવા કરનાર.

द्विजा स्त्री. (द्विर्जायते जन्+ड+टाप्) રેણુકા નામે એક સુગંધી દ્રવ્ય, ભારંગ નામની વનસ્પતિ, એક જાતનું શાક–પાલકની ભાજી.

द्विजाग्र्य पु. (द्विजेषु अग्र्यः) વિપ્ર, ઉત્તમ બ્રાહ્મણ.

द्विजाङ्गी स्त्री. (द्विजस्य पक्षिणोऽङ्गमिवाङ्गम् यस्याः ङीप्) કડુકા વનસ્પતિ–કડુ.

द्विजाति पु. (द्विः द्वे वा जाती यस्य) બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય, બ્રાહ્મણ, દાંત, પક્ષી.

द्विजानि पु. (द्वे जाया यस्य निङ्) બે પત્નીવાળો પુરુષ.

द्विजायनी स्त्री. (द्विजः अय्यते ज्ञायतेऽनया अय् गतौ ल्युट् ङीप्) યજ્ઞોપવીત, જનોઈ.

द्विजालय पु. (द्विजानामालयः) પક્ષિઓનો માળો, બ્રાહ્મણોનાં ઘર, ઝાડની બખોલરૂપ પક્ષીનો માળો.

द्विजिह्व पु. (द्वे जिह्वे यस्य) સર્પ, ખલ, દુષ્ટ પુરુષ, ચોર, ચાડીઓ.

द्विजिह्व त्रि. (,, ,,) ચાડી ખાનાર, દુઃસાધ્ય, બે જીભવાળું યુક્ત.

द्विजिह्वता स्त्री. (द्विजिह्वस्य भावः तल्+टाप्) બે જીભ પણું, સર્પપણું, અપ્રામાણિકપણું, દુઃસાધ્યપણું, ખલપણું, ચોરપણું.

"द्विजिह्वता सर्वेषु" [illegible]

द्विजिह्वत्व न. (द्विजिह्वस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

द्विजी स्त्री. (द्विज+स्त्रियां ङीप्) બ્રાહ્મણની સ્ત્રી, બ્રાહ્મણી, ક્ષત્રિયાણી, વૈશ્ય જાતિની સ્ત્રી.

द्विजेन्द्र पु. (द्विज इन्द्र इव उ. स.) શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ, દ્વિજોત્તમ.

द्विजेन्द्र पु. (द्विजानामिन्द्रः) ચંદ્ર, કપૂર, ગરુડપક્ષી.

द्विजेश पु. (द्विजानामीशः) ગરુડ, ચંદ્ર, કપૂર.

द्विजेश्वर पु. (द्विजानामीश्वरः) ઉપરનો અર્થ.

द्विजोपासक पु. (द्विजमुपास्ते उप+आस्+ण्वुल्) શૂદ્ર.

द्विजोत्तम पु. (द्विजेषु उत्तमः) બ્રાહ્મણ.

द्विज्या स्त्री. ગણિત શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક જ્યા.

द्विज्यामार्ग पु. (द्विज्यायाः मार्गः) ક્ષિતિજ માર્ગ.

द्विट् पु. (द्वेष्टीति द्विष्+क्विप्) શત્રુ, દુશ્મન.

द्विट्सेवन न. (द्विषः सेवनम्) શત્રુનું સેવન, કપટ.

द्विट्सेवा स्त्री. (द्विषः सेवा) ઉપરનો અર્થ.

द्विट्सेविन् त्रि. (द्विषं सेवते) દ્વેષીને સેવનાર, દગલબાજ, ફીતુરી, શત્રુની સેવા કરનાર.

द्विठ पु. (द्वौ ठकारौ लेखनाकारे यस्य) વિસર્ગ, સ્વાહા.

द्विठ पु. न. (,, ,,) એકકાર.

द्वित पु. તે નામે એક દેવ, તે નામે એક ઋષિ.

द्वितय न. (द्वयोरवयवः संख्यायाः अवयवे तयप्) બેની સંખ્યા, બેનો અવયવ.

द्वितय त्रि. (द्वौ अवयवौ यस्य तयप्) બેની સંખ્યાવાળું–દ્વિત્વ સંખ્યાવાળું.

द्विता स्त्री. (द्वयोर्भावः तल् टाप्) બેપણું.

द्वितीय त्रि. (द्वयोः पूरणम् तीयः) બીજું.

"द्वितीयगामी नहि शब्द एष नः" रघु.

द्वितीय पु. (द्वयोः पूरणः आत्मनो द्वितीयार्थंदात्रस्य तयात्वम्) પુત્ર, દીકરો.

द्वितीयक पु. (द्वितीयेऽह्नि भवः कन्) બીજે દિવસે હોનાર રોગ–તાવ વિગેરે.

द्वितीयक न. (द्वितीयेन [illegible]) બીજવારે અરણ.

"[illegible]" [illegible]

द्वितीयता न. (द्वितीयस्य भावः तल् टाप्) બીજાપણું.

द्वितीयत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

द्विपदी स्त्री (द्वौ पादौ यस्याः ङीष् पद्भावः) તે નામની એક ગીતિ, તે નામનું એક માત્રાવૃત્ત.

द्विपमद पु. (द्विपस्य मदः) હાથીનો મદ, તે નામે એક સુગન્ધી પદાર્થ.

द्विपर्ण त्रि. (द्वे पर्णे यस्य) બે પાંદડાવાળું.

द्विपर्णा स्त्री. (द्वे पर्णे यस्याः) બે પાંદડાવાળી એક વનસ્પતિ.

द्विपर्णी स्त्री. („ „ स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) જંગલી બોરડી.

द्विपात् त्रि. (द्वौ पादौ यस्य पादस्य पाद्भावः) બે પાદવાળું, બે પગવાળું.

द्विपात्र न. (द्वयोः पात्रयोः समाहारः) બે વાસણ, બે પાત્ર.

द्विपात्रिक त्रि. (द्विपात्रं हरति आवहति वा ष्ठन्) બે પાત્ર લઇ જનાર કે લાવનાર.

द्विपात्रीण त्रि. („ „ ख) ઉપરનો અર્થ.

द्विपाद् त्रि. (द्वौ पादौ यस्य सः) બે પાદવાળું, બે પગવાળું.

द्विपाद त्रि. („ „ वेदे नान्त्यलोपः) બે પગવાળું વાનર વિગેરે પશુ.

द्विपाद पु. („ „) તે નામે એક ગ્રહ.

द्विपाद्य त्रि. (द्वौ पादौ परिमाणमस्य यत् अल्लोपस्य स्थानिवत्वात् न पद्भावः) બે પાદના પરિમાણવાળું.

द्विपाद्य न. („ „) બમણો દંડ, દુપટ્ટ દંડ.

द्विपाधिप पु. (द्विपानामधिपः) ઐરાવત હાથી, શ્રેષ્ઠ હાથી.

द्विपाधिपति पु. (द्विपानामधिपतिः) ઉપરનો અર્થ.

द्विपायिन् पु. (द्वाभ्यां मुखशुण्डाभ्यां पिबति पा+णिनि युक् च) હાથી.

द्विपायिनी स्त्री. (द्विपायिन्+स्त्रियां ङीप्) હાથણી.

द्विपास्य पु. (द्विपस्यास्यमिवास्यमस्य) ગણેશ.

द्विपी स्त्री. (द्विप+जातित्वात् स्त्रियां ङीष्) હાથણી.

द्विपुट पु. (द्वे पुटे यस्य) સુગંધી ધોળા ફુલવાળું ઝાડ.

द्विपुरुष त्रि. (द्वौ पुरुषौ प्रमाणमस्य मात्रचो लुक्) બે પુરુષના પ્રમાણનું, બે પુરુષના માપવાળું, બે માથોડાં પાણી વાળું વિગેરે.

द्विपुरुषा स्त्री. (द्विपुरुष+स्त्रियां वा ङीप्) બે પુરુષના માપવાળી ખાઇ.

द्विपुरुषी स्त्री. („ „ ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

द्विपृष्ठ पु. (द्वौ वंशौ पृष्टे यस्य) બ્રહ્મ નામના રાજાથી પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

द्विपृष्ठ पु. (जै. प्रा. दुविट्ठ) આવતી ચોવીસીના ભરતક્ષેત્રના આઠમા વાસુદેવ, ચાલુ ચોવીસીના બીજા વાસુદેવ.

द्विप्रतिक त्रि. બે કાર્ષાપણથી ખરીદ કરેલું.

द्विफल्गुनी स्त्री. (जै. प्रा. दोफग्गुणी) પૂર્વા ફાલ્ગુની અને ઉત્તરા ફાલ્ગુની એ બે નક્ષત્ર.

द्विबन्धु पु. (द्वयोर्लोकयोर्बन्धुः) અગ્નિ.

द्विबिन्दु पु. (द्वौ बिन्दू यत्र) વિસર્ગ.

द्विभाग त्रि. (जै. प्रा. दुभाग) બીજો ભાગ, અર્ધું.

द्विभागक्वथित त्रि. (जै. प्रा. दुभागकढिअ) બે ભાગે ઉકાળેલું, શેરનો અધશેર રહે તેવી રીતે ઉકાળેલ, બે હાણીઓ રસ.

द्विभाव त्रि. (द्वौ भावौ यस्य) બે સ્વભાવવાળું, બે ભાવવાળું.

द्विभूम त्रि. (द्वे भूमी यत्र अच्) બે માળવાળું.

द्विमातृ पु. (द्वे मातरौ यस्य समासान्तविधेरनित्यत्वात् न कप्) ગણેશ, જરાસંધ.

द्विमातृक पु. („ „ कप्) ઉપરનો અર્થ.

द्विमातृज पु. (द्वाभ्यां मातृभ्यां जायते जन्+ड) ગણેશ, જરાસંધ.

द्विमात्र पु (द्वे मात्रे उच्चारणकालभेदोऽस्य) દીર્ઘસ્વર. "द्विमात्रो दीर्घ उच्यते"

द्विमाष्य त्रि. (द्वौ माषौ प्रमाणमस्य यत्) બે માસાના વજનવાળું, બે માસાના માપનું.

द्विमास्य त्रि. (द्वौ मासौ भूतः यप्) જેને થયાને બે માસ થયા હોય તે, બે માસની ઉમ્મરનું.

द्विमासिक त्रि. (जै. प्रा. दोमासिय) બે માસનું, બે મહીનાના સાથે ઉપવાસ કરવા તે-દ્વિમાસિક તપ,

द्विमासिकी स्त्री. (जै. प्रा. दोमासिया) ભિક્ષુની બાર પડિમામાંની બીજી પડિમા–અભિગ્રહ, આમાં બે માસ સુધી બે દત્તિ અન્ન અને બે દત્તિ પાણી લઈ શકાય.

द्विधाकरण न. (द्वि+धा+कृ+ल्युट्) બે પ્રકાર કરવા તે, બે ભાગ કરવા તે.

द्विधाकृत त्रि. (,, ,, क्त) બે ભાગે કરેલ, બે ભાગ કરેલ, બે પ્રકારે કરેલ.

द्विधागति त्रि. (द्विधा गतिर्यस्य) બે પ્રકારની ગતિવાળું.

द्विधागति पु. (द्विधा द्विप्रकारा गतिर्यस्य) મગર, મચ્છ–માછલા, નક્ર.

द्विधातस् अव्य. (जै. प्रा. दुहओ) બન્ને તરફથી; બન્ને પ્રકારે.

द्विधातु पु. (द्वौ धातू यत्र) ગણેશ, ગણપતિ.

द्विधातु त्रि. (द्वौ धातू ताम्रादिधातुद्रव्ये यत्र) બે ધાતુવાળું કાંસુ વિગેરે.

द्विधात्मक पु. न. (द्विधा आत्मा यस्य कप्) જાયફળ.

द्विधात्मक पु. (,, ,,) દ્વિસ્વભાવવાળી રાશિ મિથુન કન્યા ધન અને મીન.

द्विधार त्रि. (जै. प्रा. दोधार) બે ધારવાળું.

द्विधालेख्य पु. (द्विधा लिख्यते यत्र लिख्+आधारे ण्यत्) "हिन्ताल" નામનું એક વૃક્ષ.

द्विधालेख्य त्रि. (द्विधा लेख्यम्) બે પ્રકારે લખવા યોગ્ય.

द्विधावृत्त पु. (जै. प्रा. दुहओवत्त) બે ઇન્દ્રિયવાળો જીવ.

द्विनग्नक पु. (द्विर्द्वितीयो नग्नक इव) સ્વાભાવિક રીતેજ ઉપરની ચામડીથી નહિં ઢંકાયેલા લિંગવાળો પુરુષ.

द्विनलिकी स्त्री. બે નાળવાળી અંકુર, બે અગ્રભાગવાળું બાણ.

द्विनवत त्रि. (द्विनवति+पूरणे डट्) બાણુંમું, બાણુંની સંખ્યાને પૂર્ણ કરનાર.

द्विनवति स्त्री. (द्वयधिका नवतिः) બાણું, બાણુંની સંખ્યા.

द्विनवतितम त्रि. (द्विनवति+पूरणार्थे तमप्) બાણુંમું.

द्विनिष्क त्रि. (द्वाभ्यां निष्काभ्यां क्रीतम् ठञ् तस्य लुक् [illegible]) બે [illegible] ખરીદેલ, બે નિષ્કના મૂલ્યવાળું.

द्विप पु. ([illegible]) હાથી, નાગકેસરનું ઝાડ.

द्विपक्ष न. (जै. प्रा. द्विपक्ख) બે પક્ષ.

द्विपक्ष पु. (द्वौ पक्षौ यस्य) પક્ષી, માસ–મહિનો.

द्विपक्ष त्रि. (,, ,,) બે પક્ષવાળું, બે તરફવાળું.

द्विपक्षिन् पु. (,, ,, इनि) પક્ષી, માસ–મહિનો.

द्विपक्षिणी स्त्री. (द्विपक्षिन्+ङीप्) પક્ષિણી, પંખિણી.

द्विपञ्चमूली स्त्री. (द्विधा पञ्चमूली) વનસ્પતિ દશમૂલ.

द्विपञ्चाशत् स्त्री. (द्वयधिका पञ्चाशत् आत्वाभावः) બાવન, બાવનની સંખ્યા.

द्विपञ्चाश त्रि. (द्विपञ्चाशत्+पूरणे डट्) બાવનમું.

द्विपञ्चाशत्तम त्रि. (द्विपञ्चाशत्+तमप्) ઉપરનો અર્થ.

द्विपण्य त्रि. (द्वाभ्यां पणाभ्यां क्रीतम् यत्) બેકાર્ષાપણથી ખરીદ કરેલું.

द्विपत्रक न. (द्वे पत्रेऽस्य संज्ञायां कप्) બે પાંખડીવાળું કમળ.

द्विपत्रक पु (,, ,, कन्) "चण्डालकन्द" નામની વનસ્પતિ.

द्विपथ त्रि. (द्वौ पन्थानौ यत्र अ) બે માર્ગવાળું.

द्विपथ न. (द्वयोः पथोः समाहारः अच्) બે માર્ગ, એકઠા મળેલા બે રસ્તા.

द्विपद पु. (द्वे पदे यस्य) મનુષ્ય, દેવ, પક્ષી–પંખી, રાક્ષસ, રાશિ વિશેષ–મિથુન તુલા કુંભ અને કન્યા.

'द्विपदेऽपि चतुर्भेदाः नृदेवपक्षिराक्षसाः' प्रश्नसारे

द्विपद न. (द्वे पदे) બે પગ.

द्विपद न. (जै. प्रा. दुपद, दुपय) ગાડું.

द्विपद त्रि. (जै. प्रा. ,, ,,) બે પગવાળું.

द्विपदराशि पु. (द्वे पदे यस्य स राशिः [illegible]) રાશિ વિશેષ—મિથુન, તુલા કુંભ અને કન્યા, ધનુષનો પૂર્વભાગ.

"[illegible]" [illegible].

द्विपदा स्त्री. (द्वौ पादावस्याः [illegible]) બે ચરણની આર્યા–વૈદિક છંદ.

द्विपदिका स्त्री. ([illegible]) બે પાદ [illegible].

द्विरुप न. (द्वे रुपे) બે રૂપ, બે રીતિ.
द्विरुपक न. (जै. प्रा. दोरुवय) બે, બેનો આંકડો.
द्विरेतस् पु. (द्वे रेतसी कारणमस्य) ખચ્ચરઘોડો, ખચ્ચર ગધેડો.
द्विरेफ पु. (द्वौ रेफौ वाचकशब्दे यस्य) ભ્રમર, ભમરો, વર્વર, નીચ, મૂર્ખ.
द्विरेफ त्रि. (,, ,, ,,) અધમ, પતિત.
द्विर्वचन न. (द्विरुच्यते वच्+कर्मणि ल्युट्) બે વાર બોલાય તે, "द्विरुक्त" અભ્યાસસંજ્ઞક ધાતુ વગેરે.
द्विलक्षण त्रि. (द्वे लक्षणे प्रकारौ यस्य) બે લક્ષણવાળું, બે પ્રકારવાળું.
द्विवक्त्र पु. (,, वक्त्रे यस्य) બે મુખવાળો સર્પ, એક જાતનો દાનવ.
द्विवचन न. (द्वौ द्वित्वमुच्येते अनेन वच्+ल्युट्) વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામનું વચન "द्विवचन"
द्विवज्रक पु. (द्विगुणितः वज्रः संज्ञायां कन्) સોળ
द्विविंशतिकीन त्रि. (द्वाविंशतिकमर्हति तत्परिमाणमस्य वा ख) બાવીસના પ્રમાણને યોગ્ય, બાવીસની સંખ્યાથી મપાયેલ.
द्विविंशतितम त्रि. (द्विविंशति+पूरणे तमप्) બાવીસમું.
द्विविद पु. રામચન્દ્રની સેનામાંનો એક વાનર, દ્વાપરયુગમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક વાનર.
द्विविदारि पु. (द्विविदस्यारिः) વિષ્ણુ, બલરામ.
द्विविध त्रि. (द्वे विधे यस्य) બે પ્રકારનું, બે રીતનું.
द्विविन्दु पु. (द्वौ विन्दू लेखनाकारे यस्य) વિસર્ગ.
द्विविस्त त्रि. (द्वे विस्ते प्रमाणमस्य) બે વેંતનું, બે વેંતના પ્રમાણનું, એકસો સાઠ રતિ વજનને યોગ્ય અથવા તેટલી રતિ વજનનું.
द्विवेद त्रि. (द्वौ वेदौ अधीते अण् तस्य लुक्) બે વેદને ભણનાર.

द्विमीढ पु. હસ્તિનાપુર વસાવનાર હસ્તિ રાજાનો એક પુત્ર.

द्विमुख पु. (द्वे मुखे यस्य) બે મોઢાંવાળો સર્પ, એક જાતનો કૃમિ રોગ.

द्विमुख पु (जै. प्रा. दुमुह) એ નામનો એક યાદવ કુમાર.

द्विमुख त्रि. (द्वे मुखे यस्य) બે મોઢાંવાળું.

द्विमुखा स्त्री. (द्वे मुखे यस्याः) બે મોઢાવાળી સાપેણ, જળો, ઝારી.

द्विमुखाहि पु. (द्विमुखः अहिः) બે મોઢાવાળો સર્પ.

द्विमुखी स्त्री. (द्वे "स्वस्याः स्ववत्सस्य च" मुखे यस्याः ङीप्) વીયાતી વેળા જેના વાછરડાનું મુખજ બહાર આવેલું હોય તે ગાય, અર્ધી વીયાએલી ગાય.

द्विमुखोरग पु. (द्विमुखः उरगः) બે મુખવાળો સાપ.

द्विमुनि अव्य. પાણિનિ અને કાત્યાયન.

द्विमूर्द्ध त्रि. (द्वौ मूर्द्धानावस्य पच्) બે માથાવાળું.

द्विमूर्द्धन् पु. તે નામનો એક દૈત્ય.

द्विमूपलि अव्य. (द्वे मूपले यत्र प्रहरणे इच्) બે મુસળ–સાંબેલાથી થતું યુદ્ધ.

द्वियजुस् स्त्री. (द्वे यजुषी उपधाने अस्याः) તે નામની એક ઇષ્ટિકા.

द्वियजुस् पु. (द्वे यजुषी इव शरीरे अस्य) યજમાન.

द्वियमुन अव्य. (द्वयोः यमुनयोः समाहारः) બે યમુનાનો સંગમ.

द्विर पु. (द्वौ रौ रेफौ वाचकशब्दे यस्य) ભમરો, વર્વર.

द्विरद पु. (द्वौ रदौ प्रधानतया यस्य) હાથી, નાગકેસર.

द्विरदान्तक पु. (द्विरदस्य अन्तकः) સિંહ, અષ્ટાપદ નામે એક જાનવર.

द्विरदान्तकी स्त्री. (द्विरदान्तक+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) સિંહણ, અષ્ટાપદ માદા.

द्विरदारति पु (द्विरदस्य अरातिः) સિંહ, અષ્ટાપદ નામે જાનવર.

द्विरदाशन पु. (द्विरदमश्नाति अश् भोजने+ल्यु) સિંહ.

द्विरदाशनी स्त्री. (द्विरदाशन+स्त्रियां ङीप्) સિંહણ.

द्विरदी स्त्री. (द्विरद+स्त्रियां ङीप्) હાથણી.

द्विरभ्यस्त त्रि. (द्विर्वारमभ्यस्तः) બે વાર અભ્યાસ કરેલું, બે વાર બોલેલું, દ્વિગુણિત–બે ગણું.

द्विरशन न. (द्विर्वारमशनम्) બે વાર ખાવું, બે વાર ભોજન કરવું.

द्विरसन पु. (द्वे रसने जिह्वे यस्य) સર્પ.

द्विरसनी स्त्री. (द्विरसन+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) સાપેણ, સર્પિણી.

द्विरागमन न. (द्विर्द्वितारमागमनम्) બીજી વાર આવવું, સ્ત્રીનું પીયરથી પતિ ગૃહે ફરી આવવું.

द्विरात्र त्रि. (द्वाभ्यां रात्रिभ्यां निर्वृत्तः ठक् तस्य न लुक् अच् समा.) બે રાત્રિમાં થયેલ.

द्विरात्र न. (द्वयोः रात्र्योः समाहारः अच् समा.) બે રાત.

द्विरात्र न. (द्वाभ्यां रात्रिभ्यां निर्वृत्तम्) એક વ્રત વિશેષ.

द्विरात्र पु. (,, ,,) બે રાત્રે થનારો એક યાગ–યજ્ઞ.

द्विरात्रीण त्रि. (द्वाभ्यां रात्रिभ्यां निर्वृत्तादि ख तस्य न लुक्) બે રાત્રિમાં હોનાર–થનાર.

द्विराप पु. (द्विः द्विवारमापिवति आ+पा+क) હાથી.

द्विरापी स्त्री. (द्विराप+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) હાથણી.

द्विरावृत्ति स्त्री. (द्विः द्विवारमावृत्तिः) બે વાર કરવું, બે વાર ગણવું, હરકોઇ ક્રિયાનું બેવાર અનુષ્ઠાન.

द्विराषाढ पु. (द्विः आषाढः) બેવાર આષાઢ મહિનો, મળમાસ યુક્ત આષાઢ મહિનો.

द्विरुक्त त्रि. (द्विः द्विवारमुक्तम्) બે વાર કહેલ, બે વાર ગણેલ, બે વાર બોલેલું. "पुनरुक्त"

द्विरुक्ति स्त्री. (द्विर्द्विवारमुक्तिः) બે વાર બોલવું–કહેવું, બે વાર ગણવું. "पुनरुक्ति"

द्विरूढ पु. (द्विवारमूढः) બે વાર પરણેલ પુરુષ.

द्विरूढा स्त्री. (द्विः द्विवारमूढा) બે વાર પરણેલી સ્ત્રી, નાતરાની સ્ત્રી. "पुनर्भू"

द्विरूप त्रि. (द्वे रूपे यस्य) બે રૂપવાળું, બે રીતે લખેલું, બે વાર ઉચ્ચાર કરેલું. બે રીતિવાળું.

द्विरूप पु. (द्वौ रूपौ आकारौ यस्य) [illegible] બે વાર ઉચ્ચાર કરવાનો શબ્દ, બે આકારવાળો શબ્દ વિશેષ.

द्विस्तावा (द्विर्द्विगुणिता तावती) પ્રકૃતિયાગમાં જેવડી વેદી હોય છે તેથી બમણી વેદી.

द्विस्थानक न. (जै. प्रा. दुट्ठाणय) એ નામનું ઠાણાંગ સૂત્રનું બીજું ઠાણું.

द्विस्थानरस पु. (जै. प्रा. दुट्ठाणरस) બે ઠાણીઓ રસ; પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયને યોગે કર્મમાં જે રસ પડે તે.

द्विस्वभाव पु. (द्वौ स्वभावौ यस्य) મિથુન કન્યા ધન અને મીન એ રાશિ.

द्वि(द्विः)स्विन्न न. (द्विः द्विवारं स्विन्नम्) બેવાર રાંધેલા ચોખા.

द्विहत त्रि. (द्वाभ्यां हतम्) બેથી મારેલ, બે વડે હણેલ.

द्विहन् पु. (द्वाभ्यां शुण्डदन्ताभ्यां हन्तीति हन्+क्विप्) હાથી.

द्विहल्य त्रि. (हलस्य कर्षे यत् द्विवारं हल्यः) બેવાર હળથી ખેડેલ.

द्विहायन त्रि. (द्वौ हायनौ वयःकालौ यस्य) બેવર્ષનું, બે વર્ષની ઉમરનું.

द्विहायन न. (द्वयोः हायनयोः समाहारः) બે વર્ષ.

द्विहायनी स्त्री. (द्वौ हायनौ वत्सरौ वयःक्रमौ यस्याः ङीप्) બે વર્ષની ગાય.

द्विहीन त्रि. (द्वाभ्यां स्त्रीपुंसाभ्यां हीनम्) નપુંસક; કલીબ.

द्विहृदया स्त्री. (द्वे हृदये यस्याः) ગર્ભિણી સ્ત્રી,

द्वीन्द्रियग्राह्य त्रि. (द्वाभ्यां इन्द्रियाभ्यां चक्षुषा त्वचा च ग्राह्यः) ચક્ષુ અને સ્પર્શેન્દ્રિય વડે ગ્રહણ કરવા લાયક ગુણો, જેવા કે સંખ્યા વિગેરે.

द्वीप पु. न. (द्विर्गता द्वयोर्वा दिशोर्गता आपो यत्र अच् समा. ईत्) બેટ–જલની વચ્ચે રહેલ સ્થળ–પ્રદેશ, જંબૂ આદિક અનેક દ્વીપોમાંથી પ્રત્યેક. જ્યાંથી જળ દૂર થયું હોય તેવો નદી વિગેરેનો કાંઠો, પુલિન, નદીનો રેતાળ કાંઠો, આધાર સ્થાન આશ્રય સ્થાન.

"जम्बूद्वीपलवणोदादयः शुभनामानो द्वीपसमुद्राः" तत्वार्थ.

द्वीप न. (द्वौ वर्णौ ईयते इति ईङ् गतौ+बाहुलकात् पः) વાઘનું ચામડું, વ્યાઘ્રચર્મ

द्वीप पु. (द्वीपं अस्यास्तीति अच्) વાઘ.

द्वीपक पु. (जै. प्रा. दीविय द्वीप+स्वार्थे कन्) દીપડો ચીત્તો.

द्वीपकर्पूर पु. (द्वीपस्य द्वीपान्तरस्य कर्पूरः) ચીનાઈ કપૂર.

द्वीपकर्पूरक पु. (द्वीपकर्पूर+कन्) ઉપરનો અર્થ.

द्वीपकुमार पु. (जै. प्रा. दीवकुमार) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ ભવનપતિ દેવતાની છઠ્ઠી જાતિ, તે નામનો ભવનપતિ દેવતાનો ભેદ.

'भवनवासिनोऽसुरनागविद्युत्सुपर्णाग्निवातस्तनितोदधिद्वीपदिक्कुमाराः'' तत्वार्थ.

द्वीपकुमारी स्त्री. (जै. प्रा. दीवकुमारी) દીપકુમાર દેવની દેવી.

द्वीपखर्जूर न. (द्वीपस्य द्वीपान्तरस्य खर्जूरम्) એક જાતનું ખજૂર.

द्वीपज न. (द्वीपे द्वीपान्तरे जायते जन्+ड) ઉપરનો અર્થ.

द्वीपवत् पु. (द्वीप+मतुप्) સમુદ્ર, નદી.

द्वीपवत् त्रि. (द्वीप+मतुप्) બેટવાળું.

द्वीपवती स्त्री. (द्वीप+मतुप्+ङीप्) પૃથ્વી, નદી.

द्वीपशत्रु पु. (द्वीपस्य+शत्रुः) શતાવરી નામની વનસ્પતિ.

द्वीपसमुद्रोद्देश न. (जै. प्रा. दीवसमुद्दुद्देस) એ નામનો જીવાભિગમ સૂત્રનો એક ઉદેશ.

द्वीपसागरप्रज्ञप्ति स्त्री. (जै. प्रा. दीवसागरपन्नति) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ જેમાં દ્વીપ અને સાગરનો અધિકાર છે એવું એક કાલિક સૂત્ર.

द्वीपायन पु. (जै. प्रा. दीवायण) તે નામના એક ઋષિ, ભરતખંડમાં થનાર વીસમા તીર્થંકરનું પૂર્વ ભવનું નામ.

द्वीपिका स्त्री. (द्वीपः व्याघ्रः नाद्यतयाऽस्त्यस्याः द्वीप+ठन्) શતાવરી નામની વનસ્પતિ.

द्वीपिन् पु. (द्वौ वर्णौ ईयते ईङ् गतौ+बाहु. पक् द्वीपं चर्म तदस्यातीति इनि) વાઘ, ચિત્તો.

द्वीपिनख पु. (द्वीपिनो व्याघ्रस्य नखः) વાઘનો નખ.

द्विशरीर पु. (द्वे चरस्थिरात्मके शरीरे अवयवेऽस्य) મિથુન-કન્યા-ધન-મીન એ રાશિ.

द्विशस् अव्य. (द्वौ द्वौ ददाति करोति वा शस्) એક ક્રિયાથી બે કાર્ય કરવા.

द्विशाण त्रि. (द्वाभ्यां शाणाभ्यां क्रीतम् ठञ् तस्य लुक्) આઠ માસાથી ખરીદેલ.

द्विशाण्य त्रि. (,, ,, यत्) ઉપરનો અર્થ.

द्विशीर्ष पु. (द्वे शीर्षे अस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

द्विशीर्षक पु. (द्विशीर्ष+कन्) ઉપરનો અર્થ.

द्विशूर्प त्रि. (द्वाभ्यां शूर्पाभ्यां क्रीतम् अञ् ठञ् वा तस्य लुक्) બે સૂપડાં ભરી આપી ખરીદ કરેલું.

द्विशूर्पी स्त्री. (द्वयोः शूर्पयोः समाहारः) બે સૂપડાં.

द्विशृङ्गिका स्त्री. (द्वे शृङ्गे इव फलमस्याः कप् टाप् अत इत्वम्) એક જાતનો વેલો "मेढ्रवल्ली"

द्विशौर्पिक त्रि. (द्विशूर्प्या क्रीतम् ठञ् तस्य न लुक् उत्तरपदवृद्धिश्च) द्विशूर्प શબ્દ જુઓ.

द्विष् (अदा. उभ. स. अनिट् द्वेष्टि द्विष्टे) દ્વેષ કરવો, વૈર કરવું, અદેખાઈ કરવી, શત્રુપણું કરવું.

द्विष् त्रि. (द्विष्+क्विप्) દ્વેષ કરનાર, શત્રુ, વૈર કરનાર.

द्विष त्रि. (द्वेष्टि द्विष्+कर्तरि क) ઉપરનો અર્થ.

द्विषत् त्रि. (द्विष्+शतृ) દ્વેષ કરતું, અદેખું થતું, શત્રુપણું કરતું.

द्विषन्तप त्रि. (द्विषं तापयति तप्+णिच्+खच् ह्रस्वः मुम् च) શત્રુને તાપ આપનારું, શત્રુને તપાવનાર.

द्विषष् त्रि. ब. व. (द्विगुणिताः षट्) બે ગણા છ-બાર "द्वादश"

द्विषष्ट त्रि. (द्विषष्टि+पूरणार्थे डट्) બાસઠમું, બાસઠમું.

द्विषष्टि स्त्री. (द्व्यधिका षष्टिः) બાસઠ, બાસઠની સંખ્યા.

द्विषष्टिक त्रि. (द्विषष्टिः परिमाणमस्य कन्) બાસઠના પરિમાણ વાળું, બાસઠના માપ વાળું.

द्विषष्टितम त्रि. (द्विषष्टि+पूरणार्थे तमप्) બાસઠમું.

द्विषाष्टिक त्रि. (द्वे षष्टी अतीते भूतो भूतो भावी वा ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) બાસઠ દિવસમાં થયેલ, બાસઠ દિવસ પોષેલ.

द्विषेण्य त्रि. (द्विष्+एण्यन्+किच्च) દ્વેષશીલ-દ્વેષ કરવાના સ્વભાવ વાળું.

द्विष्ट त्रि. (द्विष्+कर्मणि क्त) દ્વેષ કરેલ, જેનો દ્વેષ કરેલ હોય તે શત્રુ.

द्विस् अव्य. (द्वि+सुच्) બે વાર.

द्विसप्त त्रि. (द्विसप्तति+पूरणे डट्) બહોંતેરમું.

द्विसप्तति स्त्री. (द्व्यधिका सप्ततिः) બહોંતેર, બહોંતેરની સંખ્યા.

द्विसप्ततितम त्रि. (द्विसप्ततिः पूरणे तमप्) બહોંતેરમું.

द्विसप्ताह पु. (द्विसप्तन्+अहन्+टच्) પખવાડીયું, માસનો એક પક્ષ.

द्विसम त्रि. (द्वे समे परिमाणमस्य ठञ् तस्य लुक्) બે વર્ષ માપનું, બે વર્ષનું, બે સમાન ભાગવાળું.

द्विसमत्रिभुजा स्त्री. (द्वौ समौ त्रिभुजौ यस्याः) બે સરખા ત્રિકોણ વાળું.

द्विसहस्र न. (द्विगुणितम् सहस्रम्) બે હજાર.

द्विसहस्र त्रि. (द्वाभ्यां सहस्राभ्यां क्रीतम् अण् द्वे सहस्रे परिमाणमस्य वा अण्) બે હજારથી ખરીદ કરેલું, બે હજાર પરિમિત, બે હજાર માપ વાળું.

द्विसहस्राक्ष पु. (द्विसहस्रमक्षीणि यस्य) શેષનાગ-અનન્ત.

द्विसांवत्सरिक त्रि. (द्विसंवत्सरं भूतादि ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) બે વર્ષમાં થયેલ, બે વર્ષમાં થનાર.

द्विसाप्ततिक त्रि. (द्विसप्तति भूतादि ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) બહોંતેર દિવસમાં થયેલ-થનાર, બહોંતેર દિવસ પોષેલ.

द्विसीत्य त्रि. (द्विगुणं सीतया तुल्यं सम्मितं यत्) બે વાર હળ વડે ખેડેલ.

द्विसुवर्ण त्रि. (द्वाभ्यां सुवर्णाभ्यां क्रीतम् ठञ् तस्य लुक्) બે સોનૈયાથી ખરીદેલ.

द्विसौवर्णिक त्रि. (द्विसुवर्णेन क्रीतम् ठञ् न लुक् उत्तरपदवृद्धिः) બે સોનૈયાથી ખરીદેલ.

द्विस्तना स्त्री. ([illegible]) એક ઈંટની ચિતિ.

द्विस्तनी स्त्री. (द्वौ स्तनौ यस्याः ङीप्) [illegible] સ્ત્રી, [illegible].

द्वैपदिक त्रि. (द्विपदां ऋचं वेत्ति अधीते वा, ठक्) બે પદવાળી ઋચાનો અભ્યાસ કરનાર, દ્વિપદા ઋચાને જાણનાર.

द्वैपायन पु. (द्वीपस्य गोत्रापत्यं फक्) દ્વીપઋષિનો ગોત્રજ.

द्वैपायन पु. (द्वीपः अयनं जन्मभूमिः यस्य अण्) વ્યાસ.

द्वैपारायणिक पु (द्वयोः पारायणयोः समाहारः द्विपारायणं वर्त्तयति ठञ्) બે પારાયણનું આવર્તન કરનાર. બે પારાયણ કરનાર.

द्वैप्य त्रि. (द्वीपे भवः यत्) દ્વીપમાં પેદા થનાર.

द्वैमातुर पु. (द्विमात्रोरपत्यं पुमान् द्विमातृ+अण् उत्वं च) ગણેશ, જરાસંધ

द्वैमातुर त्रि. (द्विमात्रोरपत्यम् द्विमातृ+अण उत्वं च) જેને બે માતા હોય તે.

द्वैमातृक पु. (द्वे मातृके इव पालिकेऽस्य स्वार्थेऽण्) જે દેશનો પાક નદીના અને વૃષ્ટિના જલથી પેદા થતો હોય તે દેશ.

द्वैमित्रि पु. (द्विमित्रस्यापत्यं पुमान् इञ्) દ્વિમિત્રનો પુત્ર.

द्वैविध्य न. (द्विविधस्य भावः ष्यञ्) બે પ્રકારપણું.

द्वैषणीया स्त्री. (द्वेषणमेव स्वार्थे अण् द्वैषणं तदर्हति छ+टाप्) એક પ્રકારની નાગરવેલ.

द्वैसमिक त्रि. (द्वयो समयोःवर्षयोर्भवः पक्षे ठञ्) બે વર્ષે હોનાર-થનાર

द्वैहायन न. (द्विहायनस्य भावः अण्) બે વર્ષની વય, બે વર્ષની વયપણું.

द्व्यंश न. (द्वयोरंशयोः समाहारः) બે ભાગ.

द्व्यक्ष त्रि. (द्वे अक्षिणी यस्य ष समा.) બે આંખવાળું.

द्व्यक्षर न. (द्वयोरक्षरयोः समाहारः) બે અક્ષર.

द्व्यक्षर न. (द्वे अक्षरे यत्र) બે અક્ષરવાળો મંત્ર, બે અક્ષરવાળું નામ.

द्व्यक्षर त्रि. (,, ,,) બે અક્ષરવાળું.

द्व्यक्षर पु. (जै. प्रा. दोक्खर) નપુંસક.

द्व्यक्षरी स्त्री. (द्वे अक्षरे यत्र डौरा. ङीप्) શક્તિ મંત્ર રૂપ બે અક્ષરવાળી વિદ્યા.

द्व्यङ्गुल त्रि. (,, अंगुली प्रमाणमस्य अच्) બે આંગળ

द्वीपिशत्रु पु. (,, शत्रुः) શતાવરી નામની વનસ્પતિ.

द्वीप्य त्रि. (द्वीपे जलान्तर्वर्त्तिनि स्थलभूमौ भवः यत्) બેટમાં હોનાર–થનાર.

द्वीप्य पु. (द्वीपे भवः यत्) શુકદેવ, વ્યાસ મહર્ષિ.

द्वीश त्रि. (द्वौ ईशौ यस्य) જેના અધિષ્ઠાયક બે દેવ હોય તેવું.

द्वीश पु. (,, ,,) વિશાખા નક્ષત્ર.

द्वृ (भ्वा. पर. स० अनिट् द्वरति) સ્વીકારવું, કબૂલ કરવું, ઢાંકવું.

द्वृच पु. (द्वे ऋचौ यत्र अ समा.) બે ઋચાવાળો કોઇ મન્ત્ર.

द्वेधा अव्य. (द्वि+धाच्) બે પ્રકારે.

"वेधा द्वेधा भ्रमं चक्रे कान्तासु कनकेषु च" कुवल०

द्वेष पु. (द्विष्+भावे घञ्) અદેખાઇ, દ્વેષ.

"न रागद्वेषमोहाश्च यस्याप्तः स प्रकीर्त्यते" रत्नकर०

द्वेषण न. (द्विष्+भावे ल्युट्) દ્વેષ, અદેખાઇ.

द्वेषण त्रि. (द्विष्+युच्) દ્વેષ કરનાર શત્રુ.

द्वेषपक्ष पु (द्वेषस्य पक्षः भेदः) દ્વેષના જુદા જુદા ભેદ જેવા કે ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, દ્રોહ, અમર્ષ.

द्वेष् न. (द्विष्+कर्तरि विच्) દ્વેષ કરનાર.

द्वेषस् न. (,, कर्मणि असुन्) પાપ.

द्वेषिन् त्रि. (,,+णिनि) દ્વેષ કરનાર.

द्वेष्टृ त्रि. (,, तृच्) દ્વેષ કરનાર, દ્વેષી.

द्वेष्य त्रि. (द्वेषमर्हति यत्) દ્વેષ કરવા યોગ્ય, દ્વેષનો વિષય.

द्वैतवन न. (द्वे शोकमोहादिके इते यस्मात् द्वीतं ततः स्वार्थे अण्) તે નામનું એક તપોવન.

"सवर्णलिङ्गी विदितः समाययौ युधिष्ठिरं द्वैतवने वनेचरः" किरात०

द्वैतवाद पु. (द्वैतमधिकृत्य वादः) જીવ અને ઇશ્વરનો ભેદ નિર્ણય કરનારો ગૌતમ વિગેરેએ સ્થાપેલો વાદ, જીવ અને પરમાત્મા ભિન્ન છે એવો મત.

द्वैतवादिन् त्रि. (द्वैतं जीवेश्वरयोर्भेदं वदति वद्+गिनि) જીવ અને ઇશ્વર ભિન્ન છે એવું માનનાર નૈયાયિક વિગેરે.

द्वैताद्वैत न. (द्वैतश्चाद्वैतं च) જીવ અને ઇશ્વરનો ભેદ અને અભેદ, ભેદાભેદ વાદ.

द्वैतिन् त्रि. (द्वैतं भेदः सम्मततयाऽस्त्यस्य इनि) द्वैतवादिन् त्रि. જુઓ.

द्वैतीयीक त्रि. (द्वितीय+स्वार्थे ईकञ्) બીજું.

द्वैधम् अव्य. (द्वि+प्रकारे धमुञ्) બે પ્રકારે, બે રીતે.

द्वैध त्रि. (द्वि+धमुञ् ततः स्वार्थे ड) બે પ્રકારનું બે રીતનું.

द्वैधीकरण न (द्वैध+च्वि+कृ+ल्युट् दीर्घश्च) બે પ્રકારે કરવું, અલગ કરવું નીરાળું કરવું

द्वैधीकृत त्रि. (,, ,, कृ+क्त दीर्घश्च) બે પ્રકારે કરેલું, બે રીતે કરેલું, અલગ કરેલ, નીરાળું કરેલ.

द्वैधीभाव पु. (अद्वैधस्य द्वैधस्य भावः) બે પ્રકારે થવું, બે રીતે હોવું, બે ભાવ–અંદરથી કાંઇ અને બહારથી કાંઇ બતાવવું, રાજનીતિના જે છ પ્રકાર

ध

ध ઓગણીસમો દંત્ય વ્યંજન.

ध पु. (दधाति धरति विश्वम् धा+ड दधाति निर्धिम् दधाति जीवानां शुभाशुभम्) બ્રહ્મા, કુબેર, ધર્મ.

ध न. (दधाति सुखम् धा+ड) દ્રવ્ય, ધન.

धक्क् (नाशने चुरा. उभ. सक. सेट्) નાશ કરવો.

धट पु. (धं धनं अटति प्राप्नोति तौल्यत्वेनेति ध+अट्+अच् शकन्ध्वादित्वात् साधुः) ત્રાજવું, કાંટો, તુલારાશિ, તોળીને જોવું તે, ધર્મ.

"धकाराद्धर्ममुद्दिष्टं टकारात्कुटिलं नरम् ।
धृतं धारयते यस्मात् धटस्तेनाभिधीयते" दिव्यतत्वधृतव.

धटक पु. (धटेन तुल्या कायति कै+कः) બહેંતાળીશ ચણોઠીભારનું માપ નન્દિવૃક્ષ-પીપળો.

धटकर्कट पु (धटस्य कर्कट इव) તોળવાનો એક જાતનો લોઢાનો ખીલો.

धटपरीक्षा पु. (धटस्य तुलायाः परीक्षा) ત્રાજવાની પરિક્ષા, તુલાની પરીક્ષા.

धटिका स्त्री. (धटी+संज्ञायां कन्) એક જાતનું પાંચસેરનું માપ, લંગોટી, ચીંથરું-ફાટેલું તુટેલું વસ્ત્ર.
"द्वयक्षेन्दुसंख्यैर्धटकैस्तु सेरस्तैः पञ्चभिः स्याद् धटिका च ताभिः" लीलावती

धटिन् त्रि. (धटोऽस्त्यस्य इनि) ત્રાજવું ધારણ કરનાર.

धन् (रवे भ्वा. पर. अक. सेट् धनति) શબ્દ કરવો, નાદ કરવો.

"धनति मृदङ्गः" दुर्गादा.

धन् (धान्योत्पादने जुहो पर. स. सेट् दधन्ति) ધાન્યોત્પાદન કરવું; ધાન્ય ઉત્પન્ન કરવું.

"दधन्ति भूमिः" धान्यमुत्पादयतीत्यर्थः दुर्गादास.

धन न. (धनति रौतीति धन् रवे पचाद्यच् दधन्ति धान्यादिकमुत्पादयति धन्+अच्, यद्वा दधाति सुखम् धा+क्यु) દ્રવ્ય-ધન, પૈસો, ગાય ભેંસ ઇત્યાદિધન, સ્નેહપાત્ર, લાડકાપણાથી બોલાવવાની સંજ્ઞા, ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર, ધનરાશિ, છઠ્ઠ લગ્નથી માંડીને બીજા સ્થાનની સંજ્ઞા, શબ્દ; નાદ, યુક્ત, યોગ્ય.

"क्षेत्रवास्तुहिरण्यसुवर्णधनधान्यदासीदासकुप्यप्रमाणाति क्रमः" तत्वार्थ.

धन न. (जै. प्रा. धण) ૨૩મા તીર્થંકરને પ્રથમ ભિક્ષા આપનાર ગૃહસ્થ, એ નામનો એક શેઠ, ધન્ય સાર્થવાહનો એક પુત્ર.

धनक पु. (धनस्य कामः इच्छा धन+कन्) ધનની ઇચ્છા, ધનની કામના.

धनक पु. કૃતવીર્યનો પિતા.

धनकेलि पु. (धनेन केलिरस्य) કુબેર.

धनकेलिक पु. (धनकेलि+कन्) કુબેર.

धनीयक न. (धनाय हितम् छ संज्ञायां कन्) કોથમીર ધાણા.

धनीयस् त्रि. (अतिशयेन धनवान् ईयस्) અત્યંત ધનવાન્, ઘણા ધનવાળું.

धनु पु. (धनतीति धन्+उन्) પ્રિયંગુ–કાંગનું ઝાડ, મારવાડ દેશ, ધનુષ્, ધનરાશિ, ચાર હાથનું પ્રમાણ.

धनु त्रि. (धन्+उन्) ધનુષને ધારણ કરનાર, ધનુર્ધારી, શીઘ્રજનાર; ઉતાવળે જનાર.

धनुःकाण्ड न. (धनुश्च काण्डं च) ધનુષ અને બાણ.

धनुःखण्ड न. (धनुषः खण्डम्) ધનુષનો કટકો.

धनुःपट पु. (धनुरिव पटो विस्तारो दले यस्य) પ્રિયાલ–ચારોલી નામનું એક વૃક્ષ.

धनुःशाखा स्त्री. (धनुरिव शाखा यस्याः) મૂર્વા–મોરવેલ નામની વનસ્પતિ, પ્રિયાલ–ચારોલી નામે વૃક્ષ.

धनुःश्रेणी स्त्री. (धनुषः श्रेणीव) મહેન્દ્રવારુણી નામની વનસ્પતિ, મૂર્વા–મોરવેલ નામની લતા.

धनुर्गुण पु. (धनुषो गुणः) ધનુષની દોરી.

धनुर्गुणा स्त्री. (धनुषो गुणो यस्याः) મૂર્વા નામની વનસ્પતિ

'कुगलमा'

धनुर्लता स्त्री. (धनुर्वो लतेव) સોમવલ્લી નામની લતા.

धनुर्वक्त्र पु. (धनुरिव वक्त्रमस्य) [illegible] અનુચર.

धनुर्विद्या स्त्री. (धनुषः विद्या) ધનુર્વિદ્યા.

धनुर्वृक्ष पु. (धनुषो वृक्षः) વાંસનું ઝાડ, [illegible] ઝાડ, પીપળાનું ઝાડ, [illegible] નામનું ઝાડ.

धनुर्वेद पु. [illegible]

धनुर्वेद पु. (धनुर्विद्यार्थं [illegible]) ધનુર્વિદ્યા [illegible].

धनुर्वेद त्रि. (धनुर्वेदं धनुषः [illegible] वेत्ति विद्+अण्) ધનુર્વેદ.

धनुष् न. ([illegible]) ધનુષ્, [illegible] હાથનું માપ.

धनुष पु. ([illegible]) [illegible]

धनुष पु. ([illegible]) [illegible]

धनीयक न. (धनाय हितम् छ संज्ञायां कन्) કોથમીર ધાણા.

धनीयस् त्रि. (अतिशयेन धनवान् ईयसु) અત્યંત ધનવાન્, ઘણા ધનવાળું.

धनु पु (धनतीति धन्+उन्) પ્રિયંગુ–કાંગનું ઝાડ, મારવાડ દેશ, ધનુષ્, ધનરાશિ, ચાર હાથનું પ્રમાણ.

धनु त्रि. (धन्+उन्) ધનુષને ધારણ કરનાર, ધનુર્ધારી, સંગ્રહનાર; ઉતાવળે જનાર.

धनुःकाण्ड न. (धनुश्च काण्डं च) ધનુષ અને બાણ.

धनुःखण्ड न. (धनुषः खण्डम्) ધનુષનો કટકો.

धनुःपट पु. (धनुरिव पटो विस्तारो दले यस्य) પ્રિયાલ–ચારોલી નામનું એક વૃક્ષ.

धनुःशाखा स्त्री. (धनुरिव शाखा यस्याः) મૂર્વા–મોરવેલ નામની વનસ્પતિ, પ્રિયાલ–ચારોલી નામે વૃક્ષ.

धनुःश्रेणी स्त्री. (धनुषः श्रेणीव) મહેન્દ્રવારુણી નામની વનસ્પતિ, મૂર્વા–મોરવેલ નામની લતા.

धनुर्गुण पु (धनुषो गुणः) ધનુષની દોરી.

धनुर्गुणा स्त्री. (धनुषो गुणो यस्याः) મૂર્વા નામની વનસ્પતિ.

"दुरालभा"

धनुर्लता स्त्री. (धनुषो लतेव) સોમવલ્લી નામની લતા.

धनुर्वक्त्र पु. (धनुरिव वक्त्रमस्य) કુમારનો એક અનુચર.

धनुर्विद्या स्त्री. (धनुषः विद्या) ધનુર્વેદ.

धनुर्वृक्ष पु. (धनुषो वृक्षः) વાંસનું ઝાડ, ભિલામાનું ઝાડ, પીપળાનું ઝાડ, ધામણ નામનું ઝાડ.

धनुर्वेद पु. विष्णु.

धनुर्वेद पु (धनूंषि तदर्थमस्त्राणि विद्यन्ते ज्ञायन्तेऽनेन विद् ज्ञाने+करणे घञ्) યજુર્વેદનો ઉપવેદ.

धनुर्वेद त्रि. (धनूंषि धनुषः प्रयोगोपयोगान् वेत्ति विद्+अण्) ધનુર્ધર.

धनुष् न. (जै. प्रा. धणु) ધનુષ્, કામઠું, ચાર હાથનું માપ.

धनुष पु. (जै. प्रा. धणु) ધનુષ નામના નરકજીવોને દુઃખ આપનાર પરમાધામી.

धनुष पु. (धन्+बा. उषन्) તે નામના એક ઋષિ.

धनुषाक्ष તે નામના એક ઋષિ.

धन्वायन त्रि. (धन्वा मरुदेशोऽयत्यनेन अय्+ल्युट्) मरु देशमां जवानुं साधन.

धन्वायिन् त्रि. (धन्वना सह एति गच्छति इ+णिनि) धनुर्धारी, धनुर्धर.

धन्विन् त्रि. (धन्वं चापोऽस्त्यस्य इनि) धनुर्धारी, चतुर.

धन्विन् पु. (,, ,,) अर्जुन, धनराशि, महादेव, विद्वान्–विदग्ध, वनस्पति धमासो, बकुल वृक्ष–बोरसलीनुं झाड, विष्णु, तामसमनुनो एक पुत्र, खादरानुं झाड.

धन्विन पु. (धन्व+इनन्) भूंड, डुक्कर.

धन्विना स्त्री. (धन्विन+स्त्रियां ङीप्) भूंडण, डुक्करी.

धन्विस्थान न. (धन्विनः स्थानम्) धनुष धरनारनुं एक प्रकारनुं ऊभा रहेवुं, धनुर्धारीनी ऊभा रहेवानी रीत.

धमनिल त्रि. (धमनि+पिच्छा. लच्) धमनी नाडीवाळुं, टोडवाळुं, धमणवाळुं, [illegible]वाळुं.

धमनी स्त्री. (धमनि वा ङीप्) धमनि शब्द जुओ.

धमनील त्रि. (धमनी+सिध्मा. लच्) धमनिल शब्द जुओ.

धम्मल पु. धम्मिल शब्द जुओ.

धम्मिल पु. (धम्+इलच् मिद्+क) धम्मिल्ल शब्द जुओ.

धम्मिल्ल पु. (,, ,, ,, ,, पृषो.) केशपाश, गुंथेला के ओळेला केश.

"धम्मिल्ले नवमल्लिका समुदयो हस्ते सिताम्भोरुहम्" गीत०

धय त्रि. (धेट् पाने+श) पान करनार, स्तनपान करनार, पीनार, धावनार.

धया स्त्री. (,,+श टाप्) धावणी कन्या, [illegible]

धरित्रीपरमेश्वर पु. (धरित्र्याः परमेश्वरः) ચક્રવર્તી રાજા.

धरित्रीश पु. (धरित्र्याः ईशः) રાજા.

धरित्रीश्वर पु. (धरित्र्याः ईश्वरः) રાજા.

धरित्रीसुर पु. (धरित्र्याः सुर इव) બ્રાહ્મણ.

धरित्रीस्वामिन् पु. (धरित्र्याः स्वामी) રાજા.

धरिमन् पु. (ध्रियते दर्शनेन्द्रियेण धृ+इमनिच्) તુલા, પરિમાણ, તાગડી, રૂપ, આકાર. ઠોળ.

धरिममेय त्रि. (धरिम्ना मेयः). તુલા પરિમાણથી વજન કરવા યોગ્ય.

"तथा धरिममेयानां शतादभ्यधिके वधः" मनुः

धरीमन् पु. (धरिमन् छान्दसो दीर्घः) સારભૂત વેદિ રૂપ સ્થાન.

धर्म पु न. (जै. प्रा. धम्म) દુર્ગતિમાં પડતાં ધરી રાખનાર સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રરૂપ ધર્મ, ઉત્તમ ક્ષમા માર્દવ આર્જવ સત્ય શૌચ સંયમ તપ ત્યાગ આકિંચન અને બ્રહ્મચર્યરૂપ દશ પ્રકારનો ધર્મ, વસ્તુનો સ્વભાવ, દશવૈકાલિક સૂત્રના પહેલા અધ્યયનનું નામ, સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના નવમા અધ્યયનનું નામ, જીવનો પર્યાય. દરેક વસ્તુને ગતિ આપનાર અરૂપી ધર્મદ્રવ્ય, ધર્માસ્તિકાય, પુણ્ય, સુકૃત.

"देशयामि समीचीनं धर्मं कर्म निबर्हणम्
संसारदुःखतः सत्त्वान् यो धरत्युत्तमे सुखे" रत्नकर. श्रा.

"वत्थुसहावो धम्मो"

"उत्तमक्षमामार्दवार्जवसत्यशौचसंयमतपस्त्यागाकिंचन्य-

જાતનું ધામણ નામે સાપ, એક જાતનો ઝેર વિનાનો સર્પ.

धर्मतस् अव्य. (धर्म+तसिल्) ધર્મથી.

धर्मता स्त्री. (धर्मस्य भावः तल् टाप्) ધર્મપણું.

धर्मतीर्थ न. (धर्मकृतं तीर्थम्) તે નામનું એક તીર્થ.

धर्मतीर्थंकर पु. (जै. प्रा. धम्मतित्थयर) જીન ભગવાન, તે નામે પંદરમા તીર્થંકર.

धर्मत्व न. (धर्मस्य भावः त्व) ધર્મપણું.

धर्मद त्रि. (स्वधर्मफलं ददाति अन्यस्मै संक्रामयति दा+क) ધર્મદાતા ગુરૂ વિગેરે, પોતાના ધર્મનું ફલ બીજાને આપનાર, ધર્મોત્પાદક.

धर्मदय त्रि. (जै. प्रा. धम्मदय) ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, ધર્મદેશક.

धर्मदान न. (धर्माय दानम्, धर्मस्य वा दानम्) ધર્મ માટે દાન, સુપાત્રે દાન, ધર્મનું દાન.

धर्मदार पु. ब. व. (धर्मार्थमन्वाधानार्थं दाराः) ધર્મ પત્ની

ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનમાંનું એક. "आर्त्तरौद्रधर्मशुक्लानि" तत्त्वार्थे.

धर्मध्वज पु. (धर्मस्य ध्वजः) ધર્મનું ચિહ્ન; ધર્મની ધ્વજા; પતાકા.

धर्मध्वज पु. (जै. प्रा. धम्मज्झय) [illegible] ઐરાવત ક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર પાંચમા તીર્થંકર, ઇન્દ્રધ્વજ; ધર્મ ઘોતક ધ્વજ.

धर्मध्वजिन् त्रि. (धर्मो ध्वजं चिह्नमिवास्त्यस्य इनि) લોકમાં પોતાનું ધાર્મિક પણું પ્રસિદ્ધ કરવા માટે ઢોંગી વેશ ધારણ કરનાર, ધર્મ ઢોંગી પાખંડી.

धर्मन् पु. (धृ+मनिन्) ધર્મ; પુણ્ય.

धर्मन् त्रि. (,, ,,) ધારણ કરનાર.

धर्मनन्दन पु (धर्मस्य नन्दनः) યુધિષ્ઠિર.

धर्मनाभ पु. (धर्मः नाभिरिवास्य अच् समा.) [illegible]

धर्मनेत्र न. (धर्मरूपं नेत्रम्) ધર્મરૂપ નેત્ર, ધર્મ દૃષ્ટિ.

જાતનું બ્રાહ્મણ નામે ઝાડ, એક જાતનો ઝેર વિનાનો સર્પ.

धर्मतस् अव्य. (धर्म+तसिल्) ધર્મથી.

धर्मता स्त्री. (धर्मस्य भावः तल् टाप्) ધર્મપણું.

धर्मतीर्थ न. (धर्मकृतं तीर्थम्) તે નામનું એક તીર્થ.

धर्मतीर्थंकर पु. (जै. प्रा. धम्मतित्थयर) જૈન ભગવાન, તે નામે પંદરમા તીર્થંકર.

धर्मत्व न. (धर्मस्य भावः त्व) ધર્મપણું.

धर्मद त्रि. (स्वधर्मफलं ददाति अन्यस्मै संक्रामयति दा+क) ધર્મદાતા ગુરૂ વિગેરે, પોતાના ધર્મનું ફલ બીજાને આપનાર, ધર્મોત્પાદક.

धर्मदय त्रि. (जै. प्रा. धम्मदय) ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવનાર, ધર્મદેશક.

धर्मदान न. (धर्माय दानम् धर्मस्य वा दानम्) ધર્મ માટે દાન, સુપાત્રે દાન, ધર્મનું દાન.

धर्मदार पु. ब. व. (धर्माधिमग्न्याधानाद्यर्थे दाराः) ધર્મ પત્ની.

ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનમાંનું એક. "आर्त्तरौद्रधर्मशुक्लानि" तत्त्वार्थ.

धर्मध्वज पु. (धर्मस्य ध्वजः) ધર્મનું ચિન્હ; ધર્મની ધ્વજા; પતાકા.

धर्मध्वज पु. (जै. प्रा. धम्मज्झय) જંબૂદ્વીપમાં ઐરાવત ક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર પાંચમા તીર્થંકર, ધર્મધ્વજ; ધર્મ દ્યોતક ધ્વજ.

धर्मध्वजिन् त्रि. (धर्मो ध्वजं चिह्नमिवास्त्यस्य इनि) લોકમાં પોતાનું ધાર્મિક પણું પ્રસિદ્ધ કરવા માટે ઢોંગી વેશ ધારણ કરનાર, ધર્મ ઢોંગી પાખંડી.

धर्मन् पु. (धृ+मनिन्) ધર્મ; પુણ્ય.

धर्मन् त्रि. (,, ,,) ધારણ કરનાર.

धर्मनन्दन पु (धर्मस्य नन्दनः) યુધિષ્ઠિર.

धर्मनाभ पु. (धर्मः नाभिरिवास्य अच् समा.) વિષ્ણુ.

धर्मनेत्र न. (धर्मरूपं नेत्रम्) ધર્મરૂપ નેત્ર, ધર્મ દષ્ટિ.

धर्मव्रत न. (धर्मस्य व्रतम्) ધર્મ નિમિત્તે વ્રત, તે નામનું એક વ્રત.

धर्मव्रता स्त्री. મરીચી ઋષિની પત્ની.

धर्मशाला स्त्री. (धर्मार्थं शाला) ધર્મશાલા, ન્યાય આપવાનું સ્થળ, ન્યાય મંદિર

धर्मशासन न. (धर्मस्य शासनम् शास्+भावे ल्युट्) ધર્મનું અનુશાસન.

धर्मशासन न. (धर्म+शास्+करणे ल्युट्) ધર્મ શાસ્ત્ર.

धर्मशास्त्र न. (धर्मप्रतिपादकं शास्त्रम्) ધર્મસ્વરૂપને પ્રતિપાદક-બતાવનાર શાસ્ત્ર.

धर्मशील त्रि. (धर्मे धर्माचरणे शीलं स्वभावो यस्य धर्मं शीलयति वा शील्+अण्) ધર્મપરાયણ, ધર્મ કરવામાં તત્પર.

धर्मसंहिता स्त्री. (धर्मज्ञापिका संहिता धर्मः संहितो निरूपितो यत्र वा) ધર્મશાસ્ત્ર.

धर्मसभा स्त्री. (धर्मार्थं सभा) ધર્મની સભા, ન્યાય આપવાવાળી સભા, ધર્મનિમિત્ત સભા,

धर्मसंज्ञ न. (धर्ममिति संज्ञा यस्य) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ નવમું સ્થાન.

धर्मसंज्ञा स्त्री. (जै. प्रा. धम्मसण्णा) ધર્મપર વિશ્વાસ, ધર્મબુદ્ધિ.

धर्मसहाय पु. (धर्मे सहायः) ધર્મમાં મદદ કરનાર મુનિ વિગેરે.

धर्मसार पु. (धर्मेषु सारः धर्मस्य सारः वा) શ્રેષ્ઠ પુણ્ય કર્મ, શ્રેષ્ઠ પુણ્ય કર્મનું સાધન.

धर्मसारथि पु. (धर्मः सारथिरिवास्य) ધર્મ જેને સારથિરૂપ છે તે; ધર્માત્મા, ધાર્મિક પુરૂષ.

धर्मसावर्णि पु. (धर्मयुक्तः सावर्णिः) તે નામે અગિઆરમો મનુ.

धर्मसिंह पु. (जै. प्रा. धम्मसीह) સુબુદ્ધિમંત્રીનો મિત્ર એક રાજા, ચોથા તીર્થંકરના ત્રીજા પૂર્વભવનું નામ, એક સાધુનું નામ, ૧૫મા તીર્થંકરને પ્રથમ ભિક્ષા આપનાર ગૃહસ્થ.

धर्मसुत पु. (धर्मस्य सुतः) યુધિષ્ઠિર.

धर्मसू त्रि. (धर्मं सूते सू+क्विप्) ધર્મમાં પ્રેરણા કરનાર.

धर्मसु स्त्री (धर्मं सुनोति क्विप्) ધૂમ્યાટ પક્ષી.

धर्मसूत्र न. (धर्मः सूत्र्यतेऽनेन करणे घञ्) જેની અંદર ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું હોય તે ગ્રંથ વિશેષ, જૈમિનિ મુનિકૃત ધર્મ મીમાંસા નામનો ગ્રન્થ.

धर्मसेतु पु. (धर्मस्य सेतुरिव धारकत्वात्) ધર્મરક્ષક, અગીઆરમા મન્વન્તરમાં આર્યકનો પુત્ર હરિનો અંશ

धर्मस्कन्ध पु. (धर्मरूपः स्कन्धः) આર્હત મત પ્રસિદ્ધ ધર્માસ્તિકાય નામનો એક પદાર્થ.

धर्मस्थ पु. (धर्मे तिष्ठति स्था+क) ન્યાયાધીશ.

धर्मस्थ त्रि. (,, ,,) ધર્મમાં દૃઢ રહેનાર.

धर्मा स्त्री. (जै. प्रा. धम्मा) એ નામની એક સ્ત્રી.

धर्माङ्ग पु. (धर्म इव शुद्धं अङ्गं यस्य) બગલો પક્ષી.

धर्माङ्ग न. (धर्मस्य अङ्गम्) ઉત્તમ ક્ષમા માર્દવ આર્જવ સત્ય શૌચ સંયમ તપ ત્યાગ બ્રહ્મચર્ય અને આકિંચન રૂપ ધર્મનું અંગ.

"ॐ ह्रीं उत्तमक्षमादिदशधर्माङ्गाय नमः" नित्यनियमपूजायाम्

धर्माङ्गी स्त्री. (धर्माङ्ग+स्त्रियां ङीप्) બગલી.

धर्माचार्य पु (धर्मे आचार्यः) ધર્મગુરૂ, ધર્મના આચાર્ય, ધર્મશિક્ષક ધર્મ પાળનાર તથા પળાવનાર.

धर्मात्मज पु. (धर्मस्य आत्मजः) યુધિષ્ઠિર.

धर्मात्मता स्त्री. (धर्मात्मनो भावः तल् टाप्) ધર્માત્માપણું.

धर्मात्मत्व न. (,, ,, त्व) ધર્માત્માપણું.

धर्मात्मन् पु. (धर्मे आत्मा स्वभावो यस्य) જૈન મતાનુયાયી ગુર્જરેશ્વર કુમારપાલ, જૈનતીર્થંકરનું નામ "धर्मात्मा धर्मतीर्थकृत्" जि. स.

धर्मात्मन् त्रि. (धर्मे आत्मा स्वभावो यस्य) ધર્મશીલ ધર્મ તત્પર.

धर्माधर्म पु. द्वि. व. (धर्मश्चाधर्मश्च द्व. स.) ધર્મ અને અધર્મ; પુણ્ય અને પાપ.

धर्माधर्म (,, ,,) ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય;

"होंति असंखा जीवे धम्माधम्मे अणंत आयासे" द्रव्यसं.

"गतिस्थित्युपग्रहौ धर्माधर्मयोरुपकारः" तत्वार्थ.

धर्माधर्मपरीक्षा स्त्री. (धर्माधर्मयोः परीक्षा) ધર્મ અને અધર્મની પરીક્ષા.

धर्माधर्मपरीक्षण न. (धर्मश्च अधर्मश्च तयोः परीक्षणम्) ઉપરનો અર્થ.

धर्मयशस् पु. (जै. प्रा. धम्मजस) એ નામના એક જૈન મુનિ.

धर्मयु त्रि. (धर्मं याति गच्छति या+कु) ધર્મ નિષ્ઠ; ધાર્મિક, ધર્મિષ્ઠ.

धर्मयुक् त्रि. (धर्मं युनक्ति युज्+क्विप्) ધર્મયુક્ત; ધાર્મિક, ધર્મિષ્ઠ.

धर्मयुग न. (धर्मप्रधानं युगम्) સત્યયુગ.

धर्मयुज् त्रि. (धर्मं युनक्ति युज्+क्विप्) ધર્મયુક્ત, ધાર્મિક ધર્મિષ્ઠ.

धर्मयुज् न. (धर्मेण युज्यते युज्+कर्मणि क्विप्) ન્યાય પૂર્વક મેળવેલું ધન–દ્રવ્ય.

धर्मयूप पु. (धर्मस्य यूप इव) વિષ્ણુ.

धर्मरत्न न. (धर्मे धर्मप्रतिपादकग्रन्थे रत्नमिव) પંડિત જીમૂતવાહને બનાવેલ તે નામનો એક સ્મૃતિ ગ્રન્થ.

धर्मरथ पु. સગર રાજાનો તે નામે એક પુત્ર, દિવિરથ રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર.

धर्मराज् पु. (धर्मेण राजते राज्+क्विप्) યમ; પ્રેત-પતિ.

धर्मराज् त्रि. („ „) ધાર્મિક, ધર્મનિષ્ઠ, ધર્મિષ્ઠ.

धर्मराज पु. (धर्मेण राजते राज्+अच् धर्माणां राजा वा टच्) જિનેન્દ્ર દેવ, યમ, રાજા, યુધિષ્ઠિર.

धर्मराज त्रि. („ „ राज्+अच्) ધાર્મિક, ધર્મનિષ્ઠ, ધર્મિષ્ઠ.

धर्मराजपरीक्षा स्त्री, (धर्मराजस्य परीक्षा) ધર્મ અને અધર્મની પરીક્ષા.

धर्मरात् त्रि. (धर्मं राति ददाति रा+तृच्) ધર્મદાતા

धर्मलक्षण न. (धर्मो लक्ष्यतेऽनेन धर्मस्य लक्षणं वा) ધર્મનું પ્રતિપાદન કરનાર શાસ્ત્ર વિગેરે, ધર્મનું લક્ષણ.

धर्मलाभ पु. (धर्मस्य लाभः) ધર્મનો લાભ, જૈન સાધુ દ્વારા અપાતો આશીર્વાદ.

धर्मवत् त्रि. (धर्म+मतुप्) ધર્મવાળું, ધર્મિષ્ઠ, પુણ્યવાન.

धर्मवत् अव्य. („ तुल्यार्थे वत्) ધર્મની પેઠે,

धर्मवर्मन् त्रि. (धर्मः वर्म इव यस्य) ધર્મને કવચ (બખ્તર) રૂપે ધારણ કરનાર. ધર્મનું રક્ષણ કરનાર.

धर्मवाणिजिक त्रि. धर्मवाणिजीक त्रि. શબ્દ જુઓ.

धर्मवाद पु. (जै. प्रा. धम्मवाय) ધર્મચર્ચા,

धर्मवासर पु. (धर्मस्य तत्साधनस्य वासरः) પૂનેમ, પૂર્ણિમા આદિ ધાર્મિક દિવસ.

धर्मवाहन पु. (धर्मं वाहयति प्रापयति नरान् वाहि+ल्यु) ધર્મને પ્રાપ્ત કરાવનાર તીર્થંકર, મહાદેવ; શિવ.

धर्मवाहन न. („ भावे ल्युट्) ધર્મની પ્રાપ્તિ.

धर्मवाहन न. (धर्मस्य धर्मराजस्य वाहनम्) ધર્મરાજનું વાહન–પાડો.

धर्मविद् त्रि. (धर्मं वेत्ति विद्+क्विप्) ધર્મ જાણનાર; ધર્મજ્ઞ.

धर्मविद् पु. („ „) જૈન તીર્થંકરનું નામ. "धर्मविद्धर्मतत्वज्ञो धर्मात्मा धर्मतीर्थकृत्" सहस्रना.

धर्मविदुत्तम पु. (धर्मवित्सु उत्तमः) જૈન તીર્થંકર, જિન, વિષ્ણુ.

धर्मविद्या स्त्री. (धर्मस्य विद्या) ધર્મને લગતી વિદ્યા; ધાર્મિક વિદ્યા, મીમાંસા વગેરે શાસ્ત્રવિદ્યા.

धर्मविप्लव पु. (धर्मस्य विप्लवः) ધર્મ વિરોધ, ધર્મનો વ્યતિક્રમ, ધર્મનો નાશ, અધર્મ.

धर्मविवेक पु. (धर्मस्य विवेकः) ધર્મનું જ્ઞાન; વિવેક.

धर्मविवेक पु. (धर्मस्य विवेको यत्र) પંડિત હલાયુધે કરેલો તે નામનો નિબંધ.

धर्मवीर पु. (धर्मे वीरः) ધર્મ પાળવામાં વીર, વીરનો એક ભેદ.

धर्मवृद्ध त्रि. (धर्मेण वृद्धः) અત્યંત ધર્મિષ્ઠ, ધર્મમાં શ્રેષ્ઠ.

धर्मवृद्ध पु. તે નામે એક યાદવ—અક્રૂરનો ભાઈ.

धर्मवृद्धि स्त्री. (धर्मस्य वृद्धिः) ધર્મની વૃદ્ધિ–ચડતી દિ૦ જૈન સાધુ દ્વારા અપાતો આશીર્વાદ.

धर्मवैतंसिक पु. (धर्मे वैतंसिक इव) પાપકર્મથી ધન મેળવીને પોતાને ધાર્મિક દેખાડવાને માટે દાન આપનારો કપટાચારી,

धर्मव्याध पु (धर्मप्रधानो व्याधः मध्यपदलो. स.) પાપી પુરૂષ, ધાર્મિક વ્યાધ વિશેષ.

धर्मव्रत त्रि. (धर्मे व्रतं संकल्पविशेषो यस्य) ધાર્મિક, ધર્માસક્ત, ધર્માચરણ કરવામાં તત્પર.

धर्मोपदेशक त्रि. (धर्ममुपदिशति उप+दिश्+ण्वुल्) धर्मनो उपदेश करनार.

धर्मोपदेशक पु. („ „) धर्माचार्य–गुरु.

धर्मोपध त्रि. (धर्म उपधा यस्य) ढोंगी, पाखंडी, दांभिक.

धर्मोपेत त्रि. (धर्मेण उपेतः) धार्मिक, धर्मवाळुं.

धर्म्य त्रि. (धर्मादनपेतम् यत्) धर्मवाळुं, धर्मयुक्त, धर्मशील, धर्मथी पामवा लायक, धर्मथी બહાર न थयेलुं.

"धर्म्यं कर्म यशस्यं च" सागरध०

धर्म्यविवाह पु. (धर्म्यः धर्म्मार्हो विवाहः धर्ममूलो विवाहो वा) धर्मयुक्त विवाह.

धर्ष पु. (धृष्+भावे घञ्) गर्व, अहंकार, निंद्य, अधैर्य, शक्तिहीनपणुं, अपकार, धसवुं; हिंसा, प्रागल्भ्य, संहति–समूह, मैथुन.

धर्षक त्रि. (धृष्णोति प्रगल्भो भवति धृष्+ण्वुल्) पराभव करनार, બડાઇખોર, अभिमानी धसनार, सहन नहि करनार, अधैर्य राखनार.

धर्षक पु. („ „) नट, नटवो, नटडो.

धर्षकारिणी स्त्री (धर्षं कुलदूषणं करोतीति कृ+णिनि ङीप्) બલાત્કારથી दूषित करेली कन्या, व्यभिचारिणी स्त्री, असती, कुलटा.

धर्षकारिन् त्रि. (धर्षं करोति कृ+णिनि) पराभव करनार, બડાઇ करनार, બડાઇખોર, व्यभिचारी, प्रागल्भ्य करनार.

धर्षण न. (धृष्+ल्युट्) पराभव, अधैर्य, असहन, गर्व, अहंकार, धसवुं ते, शक्तिहीनपणुं, संहति, हिंसा, मैथुन.

धर्षण त्रि. (धृष्+कर्तरि ल्यु) पराभव करनार, तिरस्कार करनार, सहन नहीं करनार, બડાઇખોર.

धर्षण पु. („ „) शिव, महादेव.

धर्षणा स्त्री. (धृष्+युच्+टाप्) तिरस्कार, पराभव, अपमान.

धर्षणि स्त्री. (धृष्यतेऽसौ धृष्+अनिः) असती स्त्री, वेश्या.

धर्षणी स्त्री. („ „ ङीप्) उपरनो अर्थ.

धर्षिणी स्त्री. (धर्षति हिनस्ति कुलम् धृष्+णिनि+ङीप्) असती स्त्री, व्यभिचारिणी स्त्री, वेश्या.

धर्षित त्रि. (धृष्+कर्मणि क्त इट् गुणश्च) पराभव-पामेलुं, गर्व पामेलुं, सहन नहि करनारुं, डरावेलुं, धसेल.

धर्षित न. (धृष् भावे क्त „ „) असहन, मैथुन, पराभव, तिरस्कार, अपमान.

धर्षिता स्त्री. (धृष्+क्त+टाप् „) व्यभिचारिणी स्त्री.

धर्षिन् त्रि. (धृष्+णिनि) त्रि. धर्षक शब्द जुओ.

धलंड पु. (दधाति धा+ड तं लण्डयति उत्क्षिपति लण्ड् उत्क्षेपे+अच्) ते नामनुं એક वृक्ष, દઢ કણ્ટકવૃક્ષ.

धलंडक पु. (धलंड+स्वार्थे कन्) उपरनो अर्थ.

धव् (भ्वा. पर. सक. सेट् इदित् धन्वति) જવું, गति करवी.

धव त्रि. (धवति, धुवति धुनोति धूनाति, वा धु+अच्) धूणावनार, कम्पावनार, धूर्त–ठग, कम्पनकारक.

धव पु. (धुनोति, धवतीति वा धु, धू वा अच् धु कम्पने "ऋदोरप" भावे अप्) पति, स्वामी, कंथ, धणी, नर, पुरुष, धूर्तपुरुष, धुणावनुं, कम्पावनुं, એક जातनुं वृक्ष, धावडीनुं झाड.

धवनि स्त्री. (धू+करणे अनि) अग्नि, अनल, चित्रानुं झाड.

धवल पु. (धावतीति, धाव् कल ह्रस्वश्च धवं कम्पं लाति ला+क वा) सिन्दूर, आखलो, धोळो रंग, धावडीनुं झाड, ते नामे એક राग, એક जातनुं पक्षी, खडी–चोक, शंख, बगलो, चीनी कपूर.

धवल न. („ „) धोळां मरी. ते नामे એક छंद.

धवल त्रि. („ „) धोळुं, सफेद, श्वेत, निर्मळ, स्वच्छ, सुंदर.

"काकस्य कार्ष्ण्याद्धवलः प्रासादः" प्रमेयरत्नमालायाम्

"धवलः सुन्दरे श्वेते त्रिपु पुंसि महावृषे" विश्वलोचने

धवल त्रि. („ „) श्वेत गुण युक्त.

"धवलनखलक्ष्म दुर्वलमकलितनेपथ्यमलकपिहिताक्ष्याः" आर्यास० स०

धवलगिरि पु (धवलः गिरिः) ते नामे એક पर्वत.

धवलगृह न. (धवलं च तत् गृहम्) प्रासाद, महेल, हवेली.

धर्माधर्मविद् त्रि. (धर्माधर्मौ वेत्ति विद्+क्विप्) ધર્મ અને અધર્મને જાણનાર.

धर्माधिकरण न. (धर्मो अधिक्रियते अस्मिन्निति अधि+कृ+अधिकरणे ल्युट्) ન્યાય આપવાનું સ્થાન–કોર્ટ.

धर्माधिकरण पु. (धर्माधिकरणं आश्रयत्वेनास्त्यस्य अच्) ન્યાયાધીશ, ધર્માધ્યક્ષ.

धर्माधिकरणिन् पु. (धर्माधिकरण+इनि) ન્યાયાધીશ, ધર્માધ્યક્ષ.

धर्माधिकारिन् पु. (धर्माधिकार+इनि) ન્યાયાધીશ, ન્યાયાધ્યક્ષ, જજ.

धर्माध्यक्ष पु. (धर्मे धर्माधिकरणे अध्यक्षः) ઉપરનો અર્થ, જિનેન્દ્ર ભગવાનનું નામ, વિષ્ણુ. "धर्माध्यक्षो दमीश्वरः" सहस्रना.

धर्मान्धु पु. (धर्मकृतोऽन्धुः कूपः) તે નામે એક તીર્થ.

धर्मानुसार पु. (धर्म+अनु+सृ+घञ्) ધર્મને અનુસરવું તે.

धर्मानुसारिन् त्रि. (धर्मं अनुसरतीति अनु+सृ+णिनि) ધર્મને અનુસરનાર, ધર્માનુગ.

धर्मापेत त्रि. (धर्मादपेतम्) અધર્મી, ધર્મથી દૂર થયેલ, ધર્મભ્રષ્ટ, પાતકી.

धर्मापेत न. (,, ,,) અધર્મ.

धर्माभास पु. (धर्मलक्षणरहितः धर्मवदाभासते आ+भास्+अच्) ધર્મ જેવો જણાતો મિથ્યાધર્મ, કુધર્મ.

धर्माभिमनस् त्रि. (धर्मे अभिमनो यस्य) ધર્મમાં મનવાળું, ધર્મનિષ્ઠ, ધાર્મિક.

धर्मारण्य न. (धर्माय धर्मस्य वा यदरण्यम्) તે નામે ગયામાં આવેલું એક તીર્થ.

धर्मार्थकामाध्ययन न. (जै. प्रा. धम्मत्थकामज्झयण) ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રિવર્ગ સંબંધી દશવૈકાલિક સૂત્રનું છટ્ઠું અધ્યયન.

धर्मार्थिन् त्रि. (धर्मस्य अर्थी) ધર્મની ઇચ્છાવાળો.

धर्मासन न. (धर्माय व्यवहारकार्यसाधनाय यदासनम्) ન્યાયાસન, ન્યાયાધીશનું આસન, ધર્મવિચારનું આસન.

धर्मास्तिकाय पु. (धर्मश्चासौ अस्तिकायश्च) આર્હત મત પ્રસિદ્ધ જીવ અને પુદ્‌ગળને ગતિ ક્રિયામાં સહાયતા આપનાર તે નામે એક અરૂપી પદાર્થ.

धर्मिक त्रि. (धर्मोऽस्त्यस्य ठन्) ધર્મવાળું, ધાર્મિક, ધર્મશીલ.

धर्मिणी स्त्री. (धर्मोऽस्याः अस्तीति इनि ङीप्) સુગંધી દ્રવ્ય, રેણુકાબીજ, ભાર્યા.

धर्मिता त्रि. (धर्मोऽस्त्यस्य इन् तल्+टाप्) ધર્મવાળાપણું.

धर्मित्व त्रि. (,, ,, त्व) ધર્મવાળાપણું. "न धर्मधर्मित्वमतीवभेदो वृत्त्याऽस्ति चेन्न त्रितयं चकास्ति" स्याद्वादम०

धर्मिन् पु. (धर्मः अस्त्यस्य इनि) વિષ્ણુ, અન્વયી દ્રવ્ય, સાધ્ય ધર્મનો આધારભૂત પદાર્થ. "धर्मधर्मिसमुदायरूपपक्षस्य वचनं प्रतिज्ञा" न्यायदी०

धर्मिन् त्रि. (,, ,,) ધર્મવાળું, ધાર્મિક, ધર્મનિષ્ઠ, ધર્માત્મા.

धर्मिष्ठ त्रि. (अतिशयेन धर्मवान् मतुपो लोपः इष्ठन् प्रत्ययश्च) અતિશય ધાર્મિક, ધર્મ તત્પર, સાધુ, પવિત્ર.

धर्मिष्ठ पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

धर्मीपुत्र पु. (धर्मी द्विधा नाट्यधर्मी लोकधर्मी च तस्याः पुत्रः) નટ, નાટકીયો, ("એક્ટર")

धर्मीयस् त्रि. (अतिशयेन धर्मवान् ईयस्) અત્યંત ધાર્મિક, ધર્મ પરાયણ.

धर्मेन्द्र पु. (धर्मे इन्द्र इव रक्षकत्वात्) ધર્મરાજા, યમ.

धर्मेयु पु. પૌરવ વંશમાં પેદા થયેલ રૌદ્રાશ્વ રાજાનો પુત્ર.

धर्मेश पु. (धर्मस्य ईशः) ધર્મરાજા, યમ.

धर्मेश्वर पु. (धर्मस्य ईश्वरः) ઉપરનો અર્થ.

धर्मेश्वर पु. (जै. प्रा. धम्मीसर) ભરતક્ષેત્રમાં થઈ ગયેલ ગઈ ચોવીસીના ૨૦મા તીર્થંકરનું નામ

धर्मेश्वर त्रि. (धर्मस्य ईश्वरः) ધર્મના માલિક, ધર્મના રક્ષક, ધર્મ પ્રતિપાદન કરનાર ગણધરાદિક વગેરે. "सद्दृष्टिज्ञानवृत्तानि धर्मं धर्मेश्वराः विदुः" रत्नकरण्डश्रा०

धर्मोत्तर त्रि. (धर्मः उत्तरः प्रधानमस्य) ધર્મપ્રધાન, ધર્મ જેમાં પ્રધાન હોય તે.

धर्मोपदेश पु. (धर्मः उपदिश्यतेऽनेन उपदिश्+करणे घञ् भावे घञ् वा) ધર્મશાસ્ત્ર, ધર્મનો ઉપદેશ.

प्र+धा અત્યંત ધારણ કરવું, મુખ્ય, પ્રધાન.
प्रति+धा ફેંકવું, નાખવું.
वि+धा કરવું. "विधान"
अनु+वि+धा પાછું કરવું, સમાન રૂપે કરવું.
प्रति+वि+धा વિરુદ્ધ આચરણ કરવું.
श्रद्+धा આદર કરવો વિશ્વાસ કરવો.
सम्+धा સારીરીતે વિધિપૂર્વક કરવું, યોજના કરવી, પ્રતિજ્ઞા કરવી.
अति+सम्+धा છેતરવું.
अनु+सम्+धा અનુસંધાન કરવું.
अभि+सम्+धा ઇચ્છવું.
प्रति+सम्+धा સાંધવું, ટાંકવું.

धाक त्रि. (दधातीति धा+क तस्य नेत्वम्) ધારણ કરનાર, ધારક.

धाक पु. (,, ,,) બળદ, ભાત, આહાર, અન્ન, સ્તંભ, થાંભલો.

धाटी स्त्री. (धावन्तोऽटन्त्यस्यां धा अट्+अप् ङीप्) શત્રુ સામે જવું, ધાડ, શત્રુ ઉપર ચઢાઈ.

धाणक पु. (दधातीति धा+आनक) એક પ્રકારનું માપ-વજન, દીનારનો અંશ.

धातक पु. પુષ્કરદ્વીપના રાજા વીતિહોત્રનો એક પુત્ર, તે નામે એક તીર્થ.

धातकी स्त्री. (धातुं करोतीति णिच् टि लोपः ण्वुल् ङीप्) ધાવડીનું ઝાડ. "धातुपुष्पी"

धातकी स्त्री. (जै. प्रा. धायई) લવણ સમુદ્રને ફરતો ધાતકીના ઝાડથી ઓળખાતો બીજો દ્વીપ, એક પ્રકારનું ઝાડ.

धातकीखण्ड पु. (जै. प्रा. धायईखंड) એ નામનો એક દ્વીપ. "द्विर्धातकीखण्डे" तत्त्वार्थः०

धातकीवृक्ष पु. (जै. प्रा. धायईरुक्ख) આંબળાનું ઝાડ જેની નીચે ૨૩ મા તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું.

धातकीषण्ड पु. (जै. प्रा. धायईसंड) એ નામનો એક દ્વીપ. "धातकीखण्ड"

धातक्यादिलेह पु. વૈદ્યક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક પ્રકારનું ચાટણ.

धातक्याद्यवलेह पु. ઉપરનો અર્થ.

धातु पु. (धीयते सर्वं निःक्षिप्यते मुमुक्षुभिः अस्मिन् धा+तुन्) પરમાત્મા.

धातु पु. (दधाति शब्दान् धा+तुन्) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ નામના પ્રકૃતિ ભૂત ભૂ આદિ ધાતુ.

धातु पु. (धीयते दर्शनक्रियेति धा+तुन्) શરીર ધારણ કરનાર-વાત, પિત્ત, કફમાંથી પ્રત્યેક, આકાશ વિગેરે પાંચ ભૂતમાંથી પ્રત્યેક, ઇન્દ્રિય, શબ્દ વિગેરે પાંચ ભૂત ગુણો, શરીરમાં રહેલ રસ, લોહી. માંસ, મેદ હાડકાં, મજ્જા, વીર્ય, એ ધાતુઓ, સુવર્ણ વિગેરે ધાતુઓ, મણસીલ, લોક, બીજ, વસ્તુ, આત્મા, જીવાત્મા, પ્રકાર.

धातु त्रि. (धा+तुन्) ધારણ કરનાર.

धातुक न. (धातु+कन्) શિલાજીત.

धातुकासीस न. (धातुरूपं कासीसम्) રાતી હીરાકસી.

धातुकुशल त्रि. (धातुषु कुशलः) ધાતુ ક્રિયા કરવામાં કુશળ.

धातुकुचाल पु. તે નામનો એક દેશ.

धातुक्षय पु. (धातूनां क्षयो यत्र) ઉધરસનો રોગ. "कासरोग"

धातुक्षय पु. (धातोः क्षयः) તે નામનો એક રોગ કે જેમાં ધાતુનો ક્ષય થાય છે.

धातुघ्न त्रि. (धातुं हन्ति हन्+टक्) ધાતુને મારનાર ઝારનાર.

धातुघ्न न. (,, ,,) કાંચિક, કાંજિક

धातुता स्त्री. (धातोः भावः तल् टाप्) ધાતુપણું.

धातुत्व न. (,, ,, त्व) ધાતુપણું.

धातुद्रावक पु. (धातुं द्रावयति द्रु+णिच्+ण्वुल्) ટંકણખાર.

धातुनाशन त्रि. (धातुं नाशयति नश्+णिच्+ल्युट्) સોનું વિગેરે ધાતુ મારનાર.

धातुनाशक न. (,, ,,) કાંજિક, કાંચિક.

धातुप पु. (धातुं-अस्थिमज्जामांसोत्पादकपदार्थविशेषं पाति रक्षति पा+क) શરીરમાં રહેલ રસરૂપ પ્રથમ ધાતુ.

धातुपाठ पु. (धातूनां पाठो यत्र धातवः पठ्यन्ते वा यत्र आधारे घञ्) પાણિનિ મુનિ વિગેરેએ રચેલ ધાતુઓના અર્થને જણાવનારો વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ

धवलता स्त्री. (धवलस्य भावः तल् टाप्) ધોળાશ.

धवलत्व न. (धवलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

धवलपक्ष पु. (धवलौ पक्षौ यस्य) હંસ પક્ષી.

धवलपक्ष पु. (धवलश्चासौ पक्षश्च) અજવાળીયું, શુક્લપક્ષ, શુદીનું પખવાડીયું, ધોળી પાંખ

धवलपक्ष त्रि. (धवलः पक्षः यस्य) ધોળી–સફેદ પાંખવાળું.

धवलपक्षी स्त्री. (धवलपक्ष स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) હંસલી.

धवलपट्टिनी स्त्री. (धवला पट्टिनी) ધોળી પાડલ નામની વનસ્પતિ. "શ્વેતપાટલિકા"

धवलपाटली स्त्री. (धवला पाटली) ઉપરનો અર્થ.

धवलमृत्तिका स्त्री. (धवला चासौ मृत्तिका च) ચાક, ખડી.

धवलयावनाल पु. (धवलः यावनालः) ધોળો યાવનાલ, શ્વેત યાવનાલ.

धवलशारिवा स्त्री. (धवला शारिवा) ધોળી ઉપલસરી.

धवला स्त्री. (धवल+टाप् अनुदात्तत्वान्न ङीप्) ધોળી ગાય, બગલી, ધોળી સ્ત્રી.

धवलित त्रि. (धवल+इतच्) ધોળું થયેલ, ધોળેલું, ઉજ્જવલ કરેલું.

धवलिमन् पु. (धवलस्य भावः धवल+इमनच्) ધોળાશ, ધોળાપણું.

धवली स्त्री. (धवल+गौरादित्वात् ङीप्) ધોળી ગાય. "धवली सौरभेय्यां स्यात्" विश्वलोचने.

धवलीकरण न. (धवल+च्वि+कृ+ल्युट्) ધોળું કરવું, શ્વેત કરવું.

धवलीकृत त्रि. (,, ,, ,, क्त) ધોળું કરેલું, ઉજ્જવલ કરેલું.

धवलीभवन न. (धवल च्वि+भू+ल्युट्) ધોળું થવું, શ્વેત થવું.

धवलीभूत त्रि. (धवल च्वि+भू+क्त) ધોળું કરેલું.

धवलोत्पल न. (धवलं च तदुत्पलं च) ધોળું કમળ–પોયણું.

धवाणक पु. (धुनोति वृक्षादीन् धू+आणक) વા, વાયુ, પવન.

धवित्र न. (धूयतेऽनेनेति धू+इत्र) યજ્ઞાગ્નિને પ્રદીપ્ત કરવા માટે બનાવેલો મૃગના ચામડાનો વીંજણો.

धस् त्रि. (धा+क्सुन्) ધારક, ધારણ કરનાર.

धस् पु. (,, ,,) બૃહસ્પતિ, બ્રહ્મા.

धस् पु. (जै. प्रा. धस) ધસ એવો અવાજ.

धा (जुहो. उभय. अनिट् दधाति धत्ते) ધારણ કરવું, પોષણ કરવું, રક્ષણ કરવું.

अति+धा અત્યંત ધારણ કરવું.

अधि+धा અધિક ,, ,,

अनु+धा પાછળ ,, ,,

अन्तर्+धा અદૃશ્ય થવું, ઢાંકવું.

अपि+धा ઢાંકવું, આચ્છાદન કરવું.

अभि+धा કહેવું.

प्रति+अभि+धा ઉત્તર આપવો.

अव+धा ધ્યાન આપવું, સાવધાન થવું.

वि+अव+धा ઢાંકવું, વચ્ચે થવું.

आ+धा સ્થાપવું, મૂકવું, ચઢવું.

अति+आ+धा મર્યાદા ઓળંગીને ધારણ કરવું, અનિષ્ટાચરણ કરવું.

अनु+आ+धा પાછળ મૂકવું.

अभि+आ+धा સામે સ્થાપવું, સામે મૂકવું.

उप+आ+धा ધર્મ ચિન્તા કરવી.

निर्+आ+धा નિરાકરણ કરવું, દૂર કરવું.

परि+आ+धा ચોતરફ સ્થાપવું.

सम्+आ+धा સમાધાન કરવું, પૂર્વે આક્ષિપ્તદોષનું નિરાકરણ કરવું.

आविस्+धा પ્રગટ થવું.

उप+धा સમીપ સ્થાપવું.

तिरस्+धा અદૃશ્ય થવું, અંતર્ધાન થવું.

नि+धा મૂકવું, સ્થાપવું.

प्र+नि+धा મનને એકાગ્ર કરવું.

प्रति+नि+धा तुल्यरूपतया करणादौ प्रतिनिधिः, પ્રતિનિધિ કરવો, સમાનરૂપે કરવું.

सम्+नि+धा સારી રીતે મૂકવું.

परि+धा વીંટવું, ઢાંકવું, પહેરવું.

वि+परि+धा ચોતરફથી ઢાંકવું–વીંટવું.

पुरस्+धा આગળ મૂકવું, આગળ થવું.

धान्यरिष्ट पु. वैद्यक शास्त्र प्रसिद्ध આંબળાનું અરિષ્ટ, ઔષધ.

धान न. (धा भावे ल्युट्) ધારણ કરવું, પોષવું.

धानक न. (धन्याक पृषो० साधुः) ધાણા, કોથમીર.

धानक पु. (,, ,,) એક જાતનું માપ. "पद्भिस्तु रत्तिकाभिः स्यान्माषको हेमधानकौ" माधव.

धाना स्त्री. ब. व. (धीयन्ते इति धा+न+टाप्) શેકેલા જવ.

धाना स्त्री. (धीयते न+या टाप्) નવો અંકુર, ધાણા, કોથમીર, સાથવો.

धानाका स्त्री. ब. व. (धाना स्वार्थे क टाप्) શેકેલા જવ.

धानाचूर्ण न. (धानानां चूर्णम्) સાથવો, શેકેલા જવનો લોટ.

धानिका स्त्री. (धानी स्वार्थे क पूर्वह्रस्वश्च) આધાર, પીલુનું ઝાડ.

धानी स्त्री. (धीयते धार्यतेऽत्र धा आधारे ल्युट् ङित्वात् ङीप्) આધાર, પીલુનું ઝાડ.

धानुर्दण्डिक पु. (धनुर्दण्ड इव तेन जीवति ठक्) ધનુષ ઉપર જીવનાર, ધનુષ જેવું હથીઆર હોય છે તે.

धानुष्क पु. (धनुः प्रहरणमस्येति धनुषा जीवतीति वा ठक् इसुसुक्तान्तात् ठस्य क) ધનુષ ધારણ કરનારો પુરૂષ, ધનુષથી લડનારો પુરૂષ, ધનુષથી જીવનારો-આજીવિકા કરનારો.

धानुष्का स्त्री. (धनुरिवावयवो यस्याः ठक् टाप् च) અઘાડો નામની વનસ્પતિ-અંઘાડી.

धानुष्य न. (धनुषि साधुरिति ष्यञ्) વાંસ, વાંસડો,

धानेय न. (धाना एव स्वार्थे ढक्) ધાણા, કોથમીર.

धानेयक न. (धानेय स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

धान्या स्त्री. એલાયચી, એલચી.

धान्य न. (धाने पोषणे साधु यत्) અનાજ, ચોખા, મગ વિગેરે ધાન્ય, ધાણા, કોથમીર, તલભારનું એક વજન.

धान्यक न. (धान्य+क) કોથમીર, ધાણા.

धान्यकल्क न. (धान्यस्य कल्कम्) ધાન્યનો કલ્ક.

धान्यकोष्ठक न. (धान्याय धान्यरक्षणाय यत् कोष्ठकं गृहम्) અનાજ ભરવાનો કોઠાર, ધાન્ય નાંખવાની કુંડલી, માટલી-ગોળો વિગેરે.

धान्यगिरि पु. (दानार्थं कल्पितः धान्यमयः गिरिः) દાનાર્થે કલ્પેલો ધાન્યનો પર્વત-મોટો ઢગલો.

धान्यचमस पु. (चम्यते भक्ष्यते इति चम्+असच् धान्ये स्थितधान्यमेव चमसः) પૌંવા.

धान्यत्वच् स्त्री. (धान्यस्य त्वच्) ધાન્યનું ફોતરું, અનાજનું ફોતરું.

धान्यधेनु स्त्री. (धान्यनिर्मिता धेनुः) દાનાર્થે ધાન્યની કલ્પેલી ગાય.

धान्यनिधि पु. (धस्य निधिः) ધાન્યનો કોઠાર, અનાજનો ભંડાર.

धान्यपञ्चक न. (धन्यानां पञ्चकम्) શાલિધાન્ય, વ્રીહિધાન્ય, શિંબિધાન્ય, શૂકધાન્ય, ક્ષુદ્ર ધાન્ય, એ પાંચ પ્રકારના ધાન્ય.

धान्यपर्वत पु. (दानार्थं कल्पितः धान्यमयः पर्वतः) દાનને માટે કલ્પેલો ધાન્યનો પર્વત.

धान्यबीज न. (धान्यस्य बीजमिव बीजमस्य) ધાણા કોથમીર.

धान्यभक्षक पु. (धान्यं भक्षयतीति) એક જાતની નાની ચકલી.

धान्यभक्षक त्रि. (,, ,,) અનાજ ખાનાર.

धान्यमातृ पु. (धान्यं मिमीते मा+तृच्) ધાન્યમાપનાર મપારો.

धान्यमाय पु. (धान्यं मातीति मा+अण् युक्) ધાન્ય વેચનાર અનાજનો વ્યાપારી, વેપારી.

धान्यमाय त्रि (,, ,,) ધાન્ય માપનાર.

धान्यराज पु. (धान्यानां राजा टच् यद्वा धान्येषु राजते राज्+अच्) જવ.

धान्यराशि पु. (धान्यानां राशिः) ધાન્યનો ઢગલો. "वेधसा विरचितैरिव धराधरै धान्यराशिभिः" जी, च.

धान्यवत् त्रि. (धान्य मतुप् मस्य वः) ધાન્યવાળું,

धान्यवत् अव्य. (धान्य तुल्यार्थे वत्) ધાન્યની પેઠે.

धान्यवनि पु. (धान्यस्य वनिः राशिः) ધાન્યનો ઢગલો સમૂહ.

धान्यवर्द्धन न. (धान्यस्य वर्द्धनं वृद्धिर्यस्मात्) ધાન્યનું વ્યાજ, એક પ્રકારની ધાનની વાઢી-વ્યાજ.

धान्यवीर पु. (धान्येषु वीर इव बलहेतुत्वात्) અડદ.

ધાતુપાઠ-ગ્રન્થ.

धातुपारायण पु. (धातूनां पारायणं यत्र) ધાતુ પ્રતિપાદક ગ્રન્થ વિશેષ.

धातुपुष्पिका स्त्री. (धातुरिव पुष्पं यस्याः बाहु० वा कप् टाप् अत इत्वम्) ધાવડીનું ઝાડ.

धातुपुष्पी स्त्री. (धातुरिव पुष्पमस्याः जातित्वात् ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

धातुभृत् त्रि. (धातुं बिभर्ति भृ+क्विप् तुक्) ધાતુ ધારણ કરનાર, ધાતુને પોષનાર.

धातुभृत् पु. (धातुं गैरिकादिकं बिभर्तीति भृ+क्विप् तुक्) પર્વત.

धातुमत् त्रि. (धातु+मतुप्) ધાતુવાળું.

धातुमत्ता स्त्री. (धातुमतो भावः तल् टाप्) ધાતુમાનપણું, ધાતુવાળાપણું.

धातुमत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

धातुमल पु. (धातूनां मलः) ધાતુનો મેલ, શરીરની રસ વગેરે ધાતુના પાકથી ઉત્પન્ન થનાર વાળ વગેરે મેલ

धातुमाक्षिक न. (धातुरुपधातुरूपं माक्षिकम्) માક્ષિક ઉપધાતુ.

धातुमारिणी स्त्री. (धातुं मारयति मृ+णिच् णिनि ङीप्) ટંકણખાર.

धातुराजक न. (धातुषु राजते राज्+ण्वुल् यद्वा धातूनां राजा टच् ततः स्वार्थे कन्) વીર્ય, શુક્ર, પારો.

धातुवल्लभ न. (धातूनां वल्लभम्, धातुषु वल्लभं वा) ટંકણખાર.

धातुवादिन् त्रि. (धातुं वदति उपायान्तरेण कर्तुं कथयतीति वद्+णिनि) ઔષધિ વગેરેના પ્રયોગથી સોનું રૂપું બનાવનાર.

धातुचिद् न. (धातूनां विद्रिव) સીસું.

धातुवैरिन् पु. (धातूनां वैरीव दूषकत्वात्) ગન્ધક.

धातुशेखर न. (धातूनामुपधातूनां शेखरमिव) હીરાકસી, ગોરખુ.

धातुहन् पु. (धातु हन्ति हन्+क्विप्) ગંધક.

धातूपल पु. (धातुप्रधानमुपलः) ચાક, ખડી.

धातृ पु. (धा+तृच्) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, આત્મા, તે નામનો વાયુ, તે નામનો આદિત્ય, બ્રહ્માનો પુત્ર, ભૃગુનો પુત્ર, પ્રજાસર્ગકારક સપ્તર્ષિ.

धातृ त्रि. (धा+तृच्) ધારણ કરનાર, પોષણ કરનાર, ધારક.

धातृ पु. (जै. प्रा. धाअ धाइ) દક્ષિણ તરફના પણ-પાણણય જાતના વ્યન્તર દેવતાનો ઇન્દ્ર.

धातृपुत्र पु. (धातुः पुत्रः) બ્રહ્માનો પુત્ર સનત્કુમાર, બ્રહ્માનો હરકોઇ પુત્ર.

धातृपुष्पिका स्त्री. (धातृपुष्पी स्वार्थे कन् ह्रस्वश्च) ધાવડીનું ઝાડ.

धातृपुष्पी स्त्री. (धातृ पुष्टिकर्तृ पुष्पमस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

धातृभ न. (धातृ दैवतम् भम्) રોહિણી નક્ષત્ર.

धात्र न. (धीयते अन्नाद्यत्र धा आधारे ष्ट्रन्) પાત્ર, વાસણ.

धात्र त्रि. (धाता-ब्रह्मा आदित्यो वा देवताऽस्य अण्) બ્રહ્મા કે આદિત્ય જેનો દેવતા હોય એવો પુરોડાશ વગેરે.

धात्रिका स्त्री. (धात्री स्वार्थे कन् टाप् ह्रस्वश्च) આંબળાનું ઝાડ.

धात्री स्त्री. (धीयते पीयते इति धेट् पाने उणा. कर्मणि ष्ट्रन् ङीप् दधाति धरतीति धा तृच् ङीप् वा) ધાવ માતા, દાઇ, ઉપમાતા, માતા, મા, આંબળાંનું ઝાડ, છોકરાં સંભાળનારી સ્ત્રી.

धात्री स्त्री. (जै. प्रा. धाई) ધાવનું કામ કરીને પ્રાપ્ત કરેલ ભિક્ષા.

धात्रीपत्र न. (धात्र्याः पत्रम् धात्र्याः इव पत्रमस्य वा) આંબળીનું પત્ર, તાલીસ પત્ર.

धात्रीपिण्ड पु. (जै. प्रा. धाईपिंड) ધાવની પેઠે બાળકને રમાડી-ખેલાવીને ભિક્ષા લેવી તે, ભિક્ષાનો એક દોષ.

धात्रीपुत्र पु. (धात्र्याः पुत्रः) દાઇનો પુત્ર, ધાવ માતાનો છોકરો, નટ, નટવો.

धात्रीफल न. (धात्र्याः फलम्) આંબળું, આંબળીનું ફળ.

धात्रेयिका स्त्री. (धात्रेयी+कन् टाप् ह्रस्वः) ધાવમાતા, ધાવમાતાની પુત્રી, દાસી.

धात्रेयी स्त्री. (धात्र्या अपत्यम् [illegible]) ધાવમાતાની કન્યા, દાસી, ઉપમાતા, [illegible].

धाय्य पु. (धीयते आश्रियते मङ्गलार्थमिति धा कर्मणि ण्यत् युक्) પુરોહિત, ગોર.

धाय्य त्रि. (धाय्यायां भवः यत् यल्लोपाल्लोपौ) ધાય્યા નામની ઋચામાં હોનાર, થનાર.

धाय्या स्त्री. (धीयतेऽनया समित् धा करणे ण्यत् टाप्) સામધેની ઋચા.

धार पु. (धृ भावे अप्) ખડ્ગ–તરવાર વિગેરેની ધાર, ગંભીર, વરસાદની ધાર, કરજ–ઋણ.

धार न. (धाराया इदम् अण् धार्यते इति धृ णिच्+घञ् वा) વરસાદનું પાણી, એક જાતનો પાષાણ, કરજ દેવું, ઋણ, હદ, સીમા, વરસાદ, જમીનમાં પડેલો ખાડો, ધરો.

धार त्रि. (धृ+णिच्+अच्) ધારણ કરનાર.

धारक त्रि. (धारयति धारि+ण्वुल्) ધારણ કરનાર, કરજદાર, દેવાદાર.

धारक पु. (धरति जलादिकमिति धृ+ण्वुल्) કળશ –લોટો વિગેરે પાત્ર.

धारका स्त्री. (धरति लिङ्गमिति वेदे इत्वं न) સ્ત્રીની યોનિ.

धारण न. (धारि+ल्युट् ध णिच् भावे ल्युट्) ધારણ કરવું, રાખવું, સંરક્ષણ કરવું તે, વિચારવું, ગ્રહણ કરવું.

धारण त्रि. (धारयति धारि+ल्युट्) ધારણ કરનાર, કરજદાર.

धारणक त्रि. (धारण कन्) ધારણ કરનાર, કરજદાર.

धारणा स्त्री. (धार्यते या सा धृ+णिच्+युच् टाप्) એક પ્રકારની બુદ્ધિ, મનનું સ્થિરપણું. તે નામે એક યોગનું અંગ, વિચારણા શક્તિ, અમુક દેશમાં ચિત્તને સ્થિર કરવું તે, રાજાઓની ન્યાયમાર્ગમાં સ્થિતિ.

धारणा स्त्री. (जै. सा. धारणा) મતિજ્ઞાનનો એક પ્રકાર, સ્મૃતિ–ધારણા, ધારણા નામનો વ્યવહાર, જેના ઉપર આડસર રહે છે તે થાંભલી, મનની સ્થિરતા.

"अवग्रहेहावायधारणाः" तत्त्वार्थ.

धारणामय त्रि. (धारणा+मयट्) ધારણાવાળું, યોગાભ્યાસમાં લીન, આસક્ત.

धारणाव्यवहार पु. (जै. प्रा. धारणाववहार) વ્યવહાર વિશેષ.

धारणासंस्कार पु. (धारणात्मकः संस्कारः) ધારણા રૂપ સંસ્કાર, મતિજ્ઞાનનો એક ભેદ.

धारणी स्त्री. (धार्यते शरीरमया धृ+णिच् ल्युट् ङीप्) થિરતા સ્થિરપણું, નાડ, નાડી, શ્રેણી, પંક્તિ, બૌદ્ધોનો એક મંત્ર.

धारणी स्त्री. (जै. प्रा. धारणी) અગીયારમા તીર્થંકરની મુખ્ય સાધ્વી, અંધક વૃષ્ણિરાજાની રાણી, શિવ રાજાની એ નામની રાણી, શ્રેણિક મહારાજાની રાણી, ધારણ કરનારી.

धारणीय त्रि. (धारि कर्मणि अनीयर्) ધારણ કરવા યોગ્ય, પોષણ કરવા યોગ્ય.

धारणीय पु. તે નામનો એક કંદ.

धारणीययन्त्र न. (धारणीयं यन्त्रम्) ધારણ કરવા યોગ્ય જંત્ર, યંત્ર, જંતર.

धारय त्रि. (धारि+ण) ધારણ કરનાર, ધારક.

धारयत् त्रि. (धारि+शतृ) ધરનાર, ધારણ કરનાર, ધારણ કરતું, વાકેફગાર–માહીતગાર, પોષણ કરતું.

धारयितृ त्रि. (धारि+तृच्) ધરનાર, ધારણ કરનાર ધારક, પોષનાર, પોષણ કરનાર.

धारयित्री स्त्री. (धारि तृच् ङीप्) પૃથિવી.

धारयिष्णु त्रि. (धृ+णिच्+इष्णुच्) ધારણ કરવાના સ્વભાવવાળું.

धारयिष्णुता स्त्री. (धारयिष्णोर्भावः तल् टाप्) ધારણશીલપણું.

धारयिष्णुत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

धारयु त्रि. (धारमभिप्लवमिच्छति क्यच् वेदे न दीर्घः धारयुर्धारावान् मत्वर्थीयो युरिति भाष्ये) ધારાવાળું, અભિપ્લવણની ઇચ્છાવાળું.

धारवाक त्रि. (धार्यते धारि कर्मणि अच् धारो धार्यो वाकः स्तोत्रं येन) સ્તોત્ર ધારણ કરનાર ઋત્વિજ વગેરે

धारा स्त्री. (धार्यन्ते अश्वाः यया धृ+णिच्+अङ्) ઘોડાની એક પ્રકારની ગતિ.

धारा स्त्री. (धार्यते अनया अत्र वा धारि+अङ्) નદી, વૃષ્ટિ–વરસાદ, ચાકડાનો ઘેરાવો, પરિધિ, સૈન્યનો અગ્ર સ્કંધ, સંતતિ, પાત્રનું સાકું, રથનું ચક્ર, ગુણનો

धान्यशीर्षक न. (धान्यस्य शीर्षकमग्रभागः) ધાન્યનું કણસલું, ધાન્યની માંજર.

धान्यशैल पु. (दानार्थं कल्पितो धान्यमयः शैलः) દાનને માટે કલ્પેલો ધાન્યનો પર્વત, રાશિ, ઢગલો.

धान्यश्रेष्ठ पु. (धान्येषु श्रेष्ठः) એક જાતના ઉમદા ચોખા.

धान्यसार पु. (धान्यस्य सारः) ધાન્યનો સાર.

धान्या स्त्री. (धन्या पृषो. साधुः) ધાણા, કોથમીર.

धान्याक न. (धन्याक स्वार्थे अण् धान्यं अकति सादृश्यत्वेन प्राप्नोति) ધાણા કોથમીર.

धान्याकृत् त्रि. (धान्यं कर्षणादिना करोति कृ+क्विप् वेदे पूर्वपददीर्घश्च) ખેડુત.

धान्याचल पु. (धान्यनिर्मितोऽचलः पर्वतः, धान्यस्य अचलो वा) દાનને માટે કલ્પેલો ધાન્યનો પર્વત.

धान्याभ्र न. વૈદ્યક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ અભ્રકને મારવામાં ઉપયોગી સડાવેલ ધાન્યની કાજી.

धान्याम्ल न. (धान्यात् धान्यविकारात् जातं अम्लम्) કાંચિક, કાંજીક.

धान्यायन पु. (धन्यस्य गोत्रापत्यं पुमान् कण्वा. फक्) ધન્ય નામના ઋષિનો ગોત્રજ.

धान्यारि पु. (धान्यस्यारिः) ધાન્યનો શત્રુ, ઉંદર

धान्यारि त्रि. („ „) ધાન્યનો શત્રુ

धान्यार्थ पु. (धान्यरूपोऽर्थः) ધાન્યરૂપ ધન.

धान्यार्थिन् त्रि. (धान्यार्थः अस्त्यस्य+इनि) ધાન્યરૂપ ધનવાળું.

धान्यास्थि न. (धान्यस्य अस्थीव) ધાન્યનું ફોતરૂં.

धान्योत्तम पु. (धान्येषु उत्तमः) ચોખા, શાલિ ધાન્ય.

धान्योत्तमा स्त्री. (धान्येषु उत्तमा) શાળ, ડાંગેર.

धान्व त्रि. (धन्वदेशे भवः अणः वोपधत्वेऽपि वेदेनिपातनात् टि लोपः) મરૂદેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

धान्वन त्रि. (धन्वनि मरुदेशे भवः अण् लोके न टि लोपः) ઉપરનો અર્થ.

धान्वंतर त्रि. (धन्वन्तरेरिदम्) ધન્વન્તરિનું, ધન્વન્તરિ સંબંધી.

धान्वन्तर्य त्रि. (धन्वन्तरिः देवता यस्य ण्यत्) ધન્વન્તરિ જેનો દેવ છે એવો હોમવિગેરે.

धाम न. (धीयते द्रव्यजातमस्मिन्निति यद्वा दधाति गृहस्थादिकम् इति धा+मनिन्)

धाम पु. (धा वा. मन्) તે નામે એક દેવગણ.

धामक पु. (धानक पृषो.) માપ, પરિવાણ.

धामकेशिन् पु. (धाम ज्योतिरूपः केशोऽस्त्यस्य इनि) તેજોમય કિરણ યુક્ત સૂર્ય.

धामच्छद् पु. (धामानि छादयति छादि+क्विप् पूर्वह्रस्वश्च) ઓછાને પૂર્ણ કરનાર અને વધારે હોય તેને સમાન કરનાર.

धामन् न. (दधाति गृहस्थादिकं धीयते द्रव्यजातमस्मिन्निति वा धा+मनिन्) ઘર, શરીર, તેજ, કાન્તિ પ્રભાવ, કિરણ, સ્થાન, જન્મ, પરમેશ્વર, ધન, શ્રેષ્ઠપણું, સ્વભાવ.

धामनिका स्त्री. (धामन्येव स्वार्थे क टाप् पूर्वह्रस्वश्च) ધમણ

धामनिधि त्रि. (धाम्नां निधिः) તેજનો ભંડાર. "धामनिधिस्तनंधयः" चन्द.

धामनिधि पु. (धामानि किरणानि निधीयन्तेऽत्र नि धा आधारे कि) સૂર્ય.

धामनी स्त्री. (धमनी स्वार्थे अण्+ङीप्) ધમણ.

धामभाज् पु. (धाम यज्ञस्थानं भजते भज्+ण्वि) યજ્ઞ સ્થાનમાં પ્રાપ્ત થનાર દેવ.

धामवत् त्रि. (धाम+मतुप्) તેજોમય, દેહવાળું, દેહી, શ્રીમંત, ધનવાન, પરાક્રમ વાળું, ઘરવાળું.

धामशस् अव्य. (धाम्नि धाम्नि इत्यर्थे शस्) સ્થાને સ્થાને ઠેકાણે ઠેકાણે, ઘેર ઘેર, શરીરે શરીરે.

धामार्गव पु. (धाम्नो मार्गं पन्थानं वातीति वा गतौ क) વનસ્પતિ અઘાડો, પીતઘોષા નામની વનસ્પતિ.

धाय त्रि. (दधाति धारयतीति धा+युक् ण) ધારક ધારણ કરનાર, વિશિષ્ટ.

धायस् त्रि. (दधतीति धा+असुन् युक्) ધારણકરનાર પોષણ કરનાર.

धायस् न. (धेट् पाने भावे असुन्) પીવું, પાન કરવું.

धायु त्रि. (धा युक् उण्) ધારણ કરનાર, ધારક.

धारिणी स्त्री. (जै. प्रा. धारिणी) મિથિલાના જિતશત્રુ રાજાની રાણી, કોણિક રાજાની રાણી, બળ રાજાની રાણીનું નામ, સહગામી સ્ત્રી, રૂપી રાજાની રાણીનું નામ, અઢારમા જૈન તીર્થંકર અરનાથની શાસન અધિષ્ઠાત્રી દેવી, ચંપા નગરીના જિતશત્રુ રાજાની રાણીનું નામ.

धारित त्रि. (धृ+णिच् क्त) ધારણ કરેલું, ધારેલ.

धारित न. અશ્વની એક જાતની ગતિ.

धारितक न. (धारित स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

धारिन् त्रि. (धारयतीति धृ+णिनि धार ऋणमस्त्यस्येति इन् वा) ધારણ કરનાર, કરજદાર, દેવાદાર, ધારવાળું, ગ્રંથના અર્થને ધારણ કરનાર.

धारिन् पु. (,, ,,) પીલુવૃક્ષ.

धारु त्रि. (धयति पिबतीति धेट् पाने रुः) પીનાર, પીવાના સ્વભાવવાળું, ધાવવાના અભ્યાસવાળું.

धारेश्वरी स्त्री. (धारायाः तन्नामपुर्याः ईश्वरी) ધારા નગરીની તે નામની એક દેવી.

"अद्य धारा निराधारा भोजराजे दिवंगते" भोज. प्रब.

धारोष्ण न. (धारायां दोहनेन निर्गमकाले उष्णम्) તરત દોહેલું દૂધ, પહેલી શેડનું દૂધ.

"धारोष्णं त्वमृतं पयो भ्रमहरं निद्राकरं कान्तिदम् वृष्यं बृंहणमग्निवर्धनमतिस्वादुत्रिदोषापहम्" राजनिघ०

धार्तराज्ञ पु. (धृतराज्ञोऽपत्यं पुमान् अण्) ધૃતરાજ રાજાનો પુત્ર.

धार्तराष्ट्र पु. (धृतराष्ट्रस्यापत्यं पुमान् अण्) દુર્યોધન વગેરે ધૃતરાષ્ટ્ર રાજાના પુત્ર.

धार्तराष्ट्र पु. (धृतराष्ट्रवंशे भवः अण्) ધૃતરાષ્ટ્ર નામના સર્પના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ નાગ વિશેષ.

धार्तराष्ट्र पु. (धृतराष्ट्रे सुराजदेशे भवः अण्) કાળા પગ અને કાળી ચાંચવાળો હંસ.

धार्तराष्ट्रपदी स्त्री. (धार्तराष्ट्रस्य हंसभेदस्य पाद इव पादो मूलमस्याः ङीप् पद्भावश्च) હંસપદ નામની લતા, વનસ્પતિ.

धार्तराष्ट्री स्त्री. (धृतराष्ट्रस्यापत्यं स्त्री. ङीप्) ધૃતરાષ્ટ્રની પુત્રી દુઃશલા.

धार्तेय पु. (धृतायाः अपत्यम् ढक्) ધૃતા નામની સ્ત્રીનો પુત્ર.

धार्म त्रि. (धर्मस्येदमण्) ધર્મ સંબંધી, ધર્મનું.

धार्म त्रि. (धर्मप्राचुर्ये अण्) ધર્મમય.

धार्मपत पु. (धर्मपतेरपत्यम् अण्) ધર્મપતિનો પુત્ર.

धार्मपत त्रि. (धर्मपतेरिदम् ,,) ધર્મપતિનું, ધર્મપતિ સંબંધી.

धार्मपत्तन त्रि. (धर्मपत्तने भवः अण्) ધર્મપત્તન શહેરમાં હોનાર, થનાર.

धार्मपत्तन न. (,, ,,) એક જાતનો સુગંધી પદાર્થ "कोलक"

धार्मिक त्रि. (धर्मं चरतीति, धर्मं वेद तच्छास्त्रमधीते वा ठक्) ધર્મનું આચરણ કરનાર, ધર્મનું સેવન કરનાર. ધર્મશીલ, ધર્મનિષ્ઠ, ધર્માત્મા.

"न धर्मो धार्मिकैर्विना" रत्नकर. श्रा.

धार्मिक्य न. (धार्मिकस्य भावः ष्यञ्) ધર્મશીલપણું, ધર્મનિષ્ઠપણું.

धार्मिण न. (धर्मिणां समूहः अण् इनः प्रकृतिभावे न लोपः) ધાર્મિકોનો સમૂહ, ધર્મપાળનારાઓનો સમૂહ.

धार्मिणेय पु. (धर्मिण्याः अपत्यं ढक्) ધર્મિણી સ્ત્રીનો પુત્ર.

धार्म्यायण पु. (धर्म्यस्य गोत्रापत्यं फक्) ધર્મ્ય ઋષિનો ગોત્રજ.

धार्य त्रि. (ध्रियते इति धृ+ण्यत्) ધારણ કરવા યોગ્ય, ધારવા યોગ્ય.

"धार्यः कथंकारमहं भवत्या वियद्विहारी वसुधैक गत्या" नैषध.

धार्यमाण त्रि. (धृ+शानच्) ધારણ કરાતું.

धार्यमाणता स्त्री. (धार्यमाणस्य भावः तल् टाप्) ધારણ કરવા યોગ્યપણું.

धार्यमाणत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

धार्ष्ट त्रि. (धृष्ट+अण्) ધૃષ્ટરાજાના કુળમાં પેદા થયેલ.

धार्ष्ट्य न. (धृष्टस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) ધૃષ્ટતા, ધૃષ્ટપણું, પ્રગલ્ભપણું, નિર્લજ્જપણું, બેઅદબી.

धार्ष्णक न. (धृष्णो र्नृपस्य अपत्यम्) ધૃષ્ણુ રાજાનો પુત્ર.

धाव (भ्वा. उभ. सेट् धावति धावते जवे शुद्धौ. अक. शुद्धीकरणे संमार्जने च सक.) જવું, ગમન કરવું,

धियायत् त्रि. (ई कान्तौ [इच्छायाम्] शतृ यन् धिया यन् अलु० स.) કર્મને ઇચ્છતું.

धियायु त्रि. (धि धारणे धीयते ज्ञायतेऽनया धि वा. करणे श धिया तां प्रज्ञामात्मनः इच्छति क्यच्) પોતાને બુદ્ધિ ઇચ્છનાર.

धियावसु त्रि. (धिया कर्मणा वसु यस्मात् वेदे अ.स.) સરસ્વતી દેવી, વાગ્દેવી.

धिव् (स्वा. पर. सक. सेट् इदित् सार्वधातुके धि आदेशः धिनोति) પ્રસન્ન કરવું, તૃપ્ત કરવું, જવું.

धिष् (जुहो पर. सेट् दिधेष्टि (वैदिकः)) નાદ કરવો, શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

धिषण पु. (धृष्णोति प्रागल्भ्यं ददातीति धृष्+क्यु धिषादेशश्च) બૃહસ્પતિ, સુરાચાર્ય.

धिषण न. (धृष् ल्युट् धिषादेशः) સ્થાન, જગ્યા.

धिषणा स्त्री. (धृष्णोति अनया करणे ल्यु धिषादेशः) બુદ્ધિ, સ્તુતિ, વાણી, સરસ્વતી, પૃથ્વી.

धिषणा स्त्री. द्वि.व. સ્વર્ગ અને પૃથ્વી, દ્યાવા ભૂમિ.

धिषणाधिप पु. (धिषणायाः अधिपः) બૃહસ્પતિ, સુરાચાર્ય.

धिषणाधिपति पु. (,, अधिपतिः) બૃહસ્પતિ, સુરાચાર્ય.

धिषणापति पु. (धिषणायाः पतिः) બૃહસ્પતિ.

धिष्ट्य न. (धिष्ण्य निपातनात् णस्य टः) સ્થાન, નક્ષત્ર, ઘર, સ્વર્ગ, ઉલ્કાનો ભેદ, અગ્નિ, શક્તિ.

धिष्ट्य पु. (धृष्णोति प्रगल्भो भवतीति धृष्+ण्य निपातनात् साधुः) અગ્નિ, સુરાચાર્ય.

धिष्ण्य न. (धृष्णोति प्रगल्भो भवतीति धृष् ण्य ऋकारस्य च इकारः) સ્થાન, નક્ષત્ર, સ્વર્ગ, ઘર, ઉલ્કાનો એક ભેદ.

धिष्ण्य पु. (,, ,,) શુક્રાચાર્ય, શક્તિ.

धिष्ण्य पु. (धियं बुद्ध्युपहितं देहं उष्णन्ति उष्णीकुर्वन्ति उष दाहे निपातनात् यत् णुडागमः धात्वादिलोपो पद ह्रस्वः) અગ્નિ, પ્રાણાભિમાની દેવ.

धिष्ण्य त्रि. (धिष्ण्यं स्थानमर्हति यत् यलोपाल्लोपौ) સ્થાનને યોગ્ય, સ્તુતિને યોગ્ય,

धिष्ण्यं न. द्वि. व. સ્વર્ગ અને પૃથિવી. "रोदसी"

धिष्ण्या स्त्री. (धिष्ण्य+टाप्) તારા વિશેષ ઉલ્કાનો ભેદ.

धी (दिवा. आ. स. अनिट् धीयते) અનાદર કરવો તિરસ્કારવું, આરાધવું, આરાધના કરવી, આધાર થવું.

धी स्त्री. (ध्यै चिन्तने भावे क्विप् सम्प्रसारणञ्च) બુદ્ધિ, અક્કલ, એક માનસિક વૃત્તિ, ભક્તિ, આરાધના, જ્ઞાન, મન, કર્મ.

धीक्ष् (भ्वा. आत्म. सेट् धीक्षते) દીક્ષા આપવી.

धीगुण पु. (धियः गुणः) સુશ્રૂષા, શ્રવણ, ગ્રહણ, ધારણ, ઊહાપોહ, વિચાર, વિતર્ક તત્ત્વજ્ઞાન આદિ બુદ્ધિના ગુણ.

धीत त्रि. (धे+क्त) આરાધેલું, અનાદર કરેલું, પીધેલું.

धीति स्त्री. (धेट् पाने+क्तिन्) પીવું, પિપાસા, તરસ, અનાદર, આરાધના, આંગળી.

धीद त्रि. (धियं ददाति दा क) બુદ્ધિ આપનાર.

धीदा स्त्री. (धियं ददाति दा+क+टाप्) કન્યા, બુદ્ધિ, મનીષા.

धीन्द्रिय न. (धीजनकमिन्द्रियम्) સ્પર્શન, રસના, ઘ્રાણ, ચક્ષુ, કર્ણ, કાન એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય. "स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्राणि" तत्त्वार्थः

धीमत् पु. (धीः प्रज्ञाऽस्त्यस्य मतुप्) બુદ્ધિમાન પંડિત, વિદ્વાન.

धीमत् पु. (,, ,,) બૃહસ્પતિ, સુરાચાર્ય, ઉર્વશીનો એક પુત્ર.

धीमती स्त्री. (धीमत् स्त्रियां ङीप्) બુદ્ધિમાન સ્ત્રી, પંડિતા, વિદુષી.

धीर् (धीरृ अवज्ञायाम् नित्यमवपूर्वकोऽयम् चुरा. उभ. सक. सेट् अवधीरयति, ते) અવજ્ઞા કરવી, તિરસ્કાર કરવો.

धीरं अव्य. સાહસ પૂર્વક, દૃઢતાથી.

धीर त्रि. (धियं राति रा+क धियं ईरयति ईर्+अण् वा) ધૈર્યવાળું, અચંચળ, શાણું, હુશીઆર, ચતુર, સ્થિર ચિત્તનું, સ્વચ્છંદી, પંડિત, બળવાળું, વિનયવાળું, મનોહર સુંદર, ગંભીર, સાવધ.

धीर पु. (जै. प्रा. धीर) પરમાત્મા જિનદેવ, ગણધરદેવ.

धीर न. (,, ,,) કેશર, વનસ્પતિ પુષ્કર મૂળી.

વેગથી દોડવું, શુદ્ધ થવું, શુદ્ધ કરવું, સાફ કરવું.

धावक पु. (धावति वस्त्रादिकं मार्ष्टि धाव्+ण्वुल्) ધોબી, તે નામે એક કવિ

धावक त्रि. (धावति वस्त्रादिकं मार्ष्टि धाव्+ण्वुल्) વસ્ત્ર વગેરે સાફ કરનાર ધોનાર, શીઘ્રગામી, દોડનાર.

धावत् त्रि. (धाव्+शतृ) વસ્ત્ર વગેરે ધોતું, વેગથી દોડતું, સાફ કરતું, સ્વચ્છ કરતું.

धावन न. (धाव् भावे ल्युट्) વેગથી દોડવું, શીઘ્ર ગમન, ધોવું, પ્રક્ષાલન, સાફ કરવું, શુદ્ધ કરવું, સ્વચ્છ કરવું.

"धावनोद्युक्तमनसाम्" जीव. च. का.

धावन पु. (धाव् ल्यु) સંદેશો વગેરે લઈ જલ્દી જનાર કાસદ વિગેરે.

धावनि स्त्री. (धाव् बाहुलकात् अनि) ભોરીંગણી નામની વનસ્પતિ, પૃશ્નિપર્ણી નામની વનસ્પતિ, ધાવડી નામની વનસ્પતિ.

धावनिका स्त्री. (धावनि स्वार्थे क टाप्) ઉપરનો અર્થ.

धावनी स्त्री. (धावनि वा ङीप्) વનસ્પતિ ભોરીંગણી, પૃશ્નિપર્ણી નામે વનસ્પતિ.

धावमान त्रि. (धाव् शानच्) ધોતું, સાફ કરતું, વેગથી દોડતું.

"वनं प्रतिधावमानानां प्रतिपक्षपार्थिवानां" जीव. च. का.

धावित त्रि. (धाव+क्त+इट्) દોડેલું, સ્વચ્છ કરેલું-શુદ્ધ કરેલું, ધોયેલું, શત્રુ ઉપર ચઢાઈ કરી ગયેલું.

धावितृ त्रि. (धाव्+तृच्) ધોનાર, સાફ કરનાર, વેગથી દોડનાર.

धाविन् त्रि. (धाव् णिनि) દોડનાર, સ્વચ્છ કરનાર, સાફ કરનાર, ધોનાર.

धासस् पु. (दधाति पृथिवीमिति धा+असुन् सुट् च) પર્વત.

धासि पु. (धारयति प्राणान् धा+असि) અન્ન.

धि (तुदा. पर. सक. अनिट् धियति) યુક્ત હોવું, વિશિષ્ટ હોવું, ધરવું, ધારણ કરવું.

धिक् अव्य (धक्क् नाशने धा धारणे वा बाहु० डिकन्) અપમાનના શબ્દવડે ભય ઉત્પન્ન કરવામાં, નિંદામાં અને તિરસ્કારમાં વપરાતો અવ્યય, અન્તિમ કુળકરના સમયમાં વપરાતી શિક્ષા.

"धिगस्तु तृष्णातरलं भवन्मनः"

धिक्करण न. (धिक्कृ+ल्युट्) ધિક્કારવું, તિરસ્કારવું.

धिक्कार पु. (धिक्कृ+घञ् अथवा धिक् इत्यस्य कारः करणम्) અપમાન, તિરસ્કાર, નિંદા, અગિયારમાથી પંદરમા કુળકરના સમયમાં વપરાતી દંડનીતિ, ધિક્કારની શિક્ષા.

धिक्क्रिया स्त्री. (धिगित्युच्चारणमेव क्रिया) અપમાન તિરસ્કાર, નિંદા.

धिक्कृ (प्रा. स. उभ. स. अनिट् धिक्करोति) ધિક્કારવું, તિરસ્કારવું, નિંદવું.

धिक्कृत त्रि (धिक्कृ+क्त) ધિક્કારેલ, તિરસ્કાર કરેલ, અપમાન કરેલ, નિંદા કરેલ.

धिक्ष् (भ्वा. आत्मा. अक. सेट् धिक्षते) દીપાવવું, સળગાવવું, પ્રગટ કરવું, स. કલેશ પામવો, જીવવું अ.

धिग्जातिक पु. स्त्री. (जै. प्रा. धिज्जाइय) ક્ષુદ્ર બ્રાહ્મણ.

धिग्जीवित न. (जै. प्रा. धिज्जीवित) ધિક્કારપાત્ર જીવન.

धिग्दण्ड पु. (धिगिति दण्डः) તિરસ્કારરૂપ દંડશિક્ષા.

धिग्धिक्कार पु. (जै. प्रा. धिद्धिक्कार) ધિક્ શબ્દથી અતિશય તિરસ્કાર કરવો તે.

धिग्धिग् અવ્ય. (जै. प्रा. धिद्धी) ધિક્કારવાચક શબ્દ.

धिग्वण पु. મનુએ કહેલ એક વર્ણશંકર જાતિ વિશેષ.

धित त्रि. (धा क्त छान्दसो न हि) મૂકેલ, સ્થાપેલ, ધારણ કરેલ.

धिति स्त्री. (धि धृतौ क्तिन्) ધારણ કરવું.

धिप्सु त्रि. (दम्भितुमिच्छुः दम्भ्+सन् इडभावपक्षे "दम्भ इच्च अभ्यासलोपः" ततः उ) દંભ કરવા ઇચ્છનાર, ઠગવા ઇચ્છનાર.

"भूयस्तं धिप्सुमाहूय राजपुत्रं दिदम्भिषुः" भट्टि.

धियसान त्रि. (धारणे वेदे बाहु० असानच् कित्च) ધારક, ધારણ કરનાર.

धियांपति पु. (धियां पतिरिव अ. स.) બૃહસ્પતિ, સુરાચાર્ય, જિનેન્દ્ર દેવ, આત્મા.

धुनि पु. તે નામે એક અસુર, સાત મરુતમાંનો એક મરુત.

धुनि त्रि. (धुनोति धु नि) ધૂણાવનાર, કમ્પાવનાર, હલાવનાર.

धुनी स्त्री. (धुनि वा ङीप्) નદી.

धुनीनाथ पु. (धुन्याः नाथः) સાગર, સમુદ્ર દરિયો.

धुनीपति पु (धुन्याः पतिः) સમુદ્ર, સાગર.

धुन्धु पु. તે નામે એક મહાન્ અસુર-જે મધુ નામના રાક્ષસનો પુત્ર હતો.

धुन्धुमार पु. (धुन्धुं तन्नामकं राक्षसं मारयतीति मारि+अण्) ધુન્ધુ નામના અસુરને મારનાર એક રાજા-કુવલાશ્વ નામનો રાજા, ઇન્દ્રગોપ નામનો કીડો, ઘરનો ધૂમાડો, ગરોળી.

धुन्वत् त्रि. (धु शतृ) હલાવતું, કંપાવતું, ધુણાવતું.

धुन्वान त्रि. (धु+शानच्) ધુણાવતું, કંપાવતું.

धुर् स्त्री. (धुर्व्+क्विप्) ચિંતા, ભાર, રથની ધોંસરી, રથ વગેરે વાહનનો અગ્ર ભાગ, પીડા, દુઃખ, ગંગા નદી, ધન.

धुर् न. (,, ,,) અગ્ર, અગ્રભાગ.

धुर् त्रि. (,, ,,) હિંસક.

धुर पु. (जै. प्रा. धुर) એ નામનો ૪૬ મો ગ્રહ.

धुरन्धर त्रि. (धुरां धारयति धुरं वा धरतीति वा धृ+खच् खचि ह्रस्वः मुम् च) ભાર વહન કરનાર બળદ વગેરે, હરકોઇ કામ કરવામાં સમર્થ, શ્રેષ્ઠ.

धुरन्धर पु. ધવવૃક્ષ, આદિત્ય રાજાનો તે નામે એક મંત્રી.

धुरा स्त्री. (धुर् क्विप् टाप्) રથ, ગાડા વગેરેની ધુંસરી, ધોંસરી, ભાર-કાર્યભાર.

धुरीण त्रि. (धुरं वहतीति ख) ભારવાહક બળદ વિગેરે, કાર્યભાર ધારણકરનાર, શ્રેષ્ઠ, ધોંસરી ધારણ કરનાર.

धुरीय त्रि. (धुरमर्हतीति छ) ધોંસરીને વહેવા યોગ્ય બળદ વગેરે.

धुरीय पु. (,, ,,) બળદ.

धुर्य त्रि. (धुरं वहतीति यत्) ધોંસરી વહન કરનાર, ભારવાહક. કાર્યભાર ચલાવનાર, શ્રેષ્ઠ, સમર્થ.

धुर्य (,, ,,) બળદ, ઋષભ નામની ઔષધિ, વિષ્ણુ.

धुर्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् धूर्वति) હિંસા કરવી, મારી નાંખવું.

धुर्वी स्त्री. રથ, ગાડું વગેરેની ધોંસરી.

धुवक त्रि. (धु+क्वुन्) ગર્ભ પાડનાર.

धुवका स्त्री. (धवति पुनः पुनरुच्चारणेन गीतं कम्पयतीव धू कम्पने क्वुन्) એક જાતની ગીતિ-ધ્રુવપદ.

धुवकिन् त्रि. (धुवक चतुरर्थ्यां इन्) ધુવકની સમીપનો પ્રદેશ વગેરે.

धुवकिल त्रि. (धुवकः अस्त्यस्य+इलच्) ધુવકવાળું.

धुवन पु. (धवतीति धु+क्युन्) અગ્નિ, આગ, ચિત્રાનું ઝાડ.

धुवन त्रि. (,, ,,) કંપાવનાર, ધુણાવનાર ચલાવનાર.

"अयमयति पञ्चशरानुचरो नवनीपवनीधुवनः पवनः" साहि० द०

धुवित्र न. (धूयतेऽनेन धू+इत्र) અગ્નિ પ્રદીપ્ત કરવા માટે મૃગચર્મ વગેરેથી બનાવેલો યાજ્ઞિકોનો પંખો, તાડપાનો પંખો.

धुस्तुर पु. (धूस्तूर पृषो.) ધંતૂરાનું ઝાડ, ધંતૂરો.

धुस्तूर पु. (धुनोति कम्पयति चित्तं सेवनेन धु कम्पने ऊरः स्तुट् च) ઉપરનો અર્થ.

धू (भ्वा. उभ. वेट् स. धवति) ધૂણાવવું કંપાવવું હલાવવું.

धू (चुरा. (उभ. स. सेट् धूनयति,ते) ઉપરનો અર્થ.

"वायुर्विधूनयति केशरपुष्परेणून्" कविरह०

धू (तुदा. पर. स. सेट् धुवति) ઉપલો ધાતુ જુઓ.

"यत्कानने धुवति चन्दनमञ्जरीश्च"

धू (स्वा. उभय. स. सेट् धूनोति धुनुते) ઉપરનો અર્થ.

"धूनोति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकम्"

धू (क्र्या. उभ. सक. सेट् धुनाति, धुनीते) ધૂણાવવું, કંપાવવું, હલાવવું.

"चूतं धुनाति धुवति स्फुरितातिमुक्ताम्"

धू स्त्री. (धू+क्विप्) હલાવવું કંપાવવું તે

धूःपति पु. (धुरः पतिः अहरादित्वात् पत्यादौ पत्वरत्वौ पक्षान्तरीया वा) ભાર વહેવામાં સમર્થ.

धीर पु. બલિરાજા, ઋષભ નામની ઔષધિ, ચિદા ભાસદ્વારા બુદ્ધિ વૃત્તિનો પ્રેરક ચિદાત્મા.

धीरता स्त्री. (धीरस्य भावः तल् टाप्) ધીરપણું, ધીરાપણું, ધૈર્ય, પંડિતપણું, અચંચલપણું.

धीरत्व न. (धीरस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

धीरपत्र त्रि. (धीरं मनोहरं पत्रं यस्य) સુંદર પાંદડાવાળું.

धीरपत्री स्त्री. (धीरपत्र स्त्रियां ङीप्) "धरणी कन्द" નામનો એક કંદ.

धीरप्रशान्त पु. સાહિત્ય શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક નાયકનો ભેદ.

धीरललित पु. ઉપરનો અર્થ.

"निश्चिन्तो मृदुरनिशं कलापरो धीरललितः स्यात्" साहि०

धीरललिता स्त्री. તે નામે ષોડશાક્ષરનો એક છંદ.

धीरस्कन्ध पु. (धीरः भारसहः स्कन्धो यस्य) પાડો.

धीरा स्त्री. (धीर+टाप्) ધીરજવાળી સ્ત્રી, વિદુષી, પંડિતા, કાકોલિ નામની વનસ્પતિ, માલકાંકણીનો વેલો, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ માનિની મધ્યા, પ્રગલ્ભા નાયિકા.

धीराधीरा स्त्री. (धीरा च अधीरा च) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકાનો ભેદ.

"धीराधीरा तु सोल्लुण्ठभाषितैः खेदयेदमुम्" साहि०द०

धीरावी स्त्री. (धीरमवति अव् प्रीणने अण् ङीप्) સીસમનું ઝાડ.

धीरोदात्त पु. (धीरः उदात्तः) તે નામનો સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયક.

"अविकत्थनः क्षमावान् अतिगम्भीरो महासत्त्वः स्थेयान् निगूढमानो धीरोदात्तो दृढव्रतः कथितः" साहि० द०

धीरोद्धत पु. (धीरश्चासौ उद्धतश्च) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયક.

"मायापरः प्रचण्डश्चपलोऽहंकारदर्पभूयिष्ठः आत्मश्लाघानिरतो धीरैर्धीरोद्धतः कथितः" सा० द०

धीरोद्धत त्रि. (,, ,,) ધૈર્યવાળું અને ઉદ્ધત.

"धीरोद्धतः पापकारी व्यसनी प्रतिनायकः" सा० द०

धीरोष्णिन् पु. તે નામે એક વિશ્વદેવ.

धीर्य्य त्रि. (धीरे भवः यत्) કાયર, કાતર, ડરપોક.

धीलटि(टी) स्त्री. (धिया बुद्ध्या लटति बालोक्त्या मोहयति लट् इन्) દીકરી, પુત્રી.

धीवत् त्रि. (धी+मतुप् मस्य वः वेदे) બુદ્ધિવાળું.

धीवन् त्रि. (ध्यै क्वनिप् संप्रसारणं च) બુદ્ધિવાળું, ધ્યાનયુક્ત, ધ્યાનવાળું, કર્મયુક્ત કર્મવાળું.

धीवर पु. (दधाति मत्स्यान्+ष्वरच् प्रत्ययेन निपातनात्साधुः) મચ્છીમાર.

"घ्नतोऽपि कर्षकादुच्चैरघ्नन्नपि धीवरः" सागारधर्मा०

धीवर न. લોખંડ, લોઢું.

धीवर त्रि. (धिया वरः उत्तमः) બુદ્ધિ વડે ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ.

धीवरी स्त्री. (धीवर+ङीष्, धी+वन्+ङीप् रश्चान्तादेशः) માછીમારની સ્ત્રી, બુદ્ધિવાળી, ધ્યાનવાળી, કર્મવાળી, માછલી રાખવાનો કરંડિઓ.

धीशक्ति स्त्री. (धियः शक्तिः) બુદ્ધિની શક્તિ, બુદ્ધિનો ગુણ, "धीगुण" શબ્દ જુઓ.

धीसख पु. (धियः सखा सहायः टच्) મંત્રી, પ્રધાન.

धीसचिव पु. (धियि बुद्धौ मन्त्रणादौ सचिवः) મંત્રી, પ્રધાન, સદ્બુદ્ધિ આપનાર સચિવ.

धीसहाय पु. (धियः सहायः) મંત્રી, પ્રધાન.

धु (स्वा. उभयः अनिट् धुनोति, धुनुते अयं दीर्घान्तोऽपि) કંપવું अ. કંપાવવું स.

"धूनोति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकम्" कविरहस्य०

धु स्त्री. (धु कम्पने भावे डु) કમ્પવું, હલાવવું.

धुक्ष् (भ्वा. आ. सेट् अक. धुक्षते) જીવવું, દીપવું, સળગાવવું, થાકી જવું, ક્લેશ પામવો.

धुंक्ष पु. (धुक्ष् अच् पृषो. साधुः) એક જાતનું પક્ષી.

धुंक्षा स्त्री. (धुंक्ष स्त्रियां टाप्) એક જાતની પક્ષિણી.

धुत त्रि. (धु+क्त) ત્યાગ કરેલું, છોડેલું, ધુણાવેલું, કંપાવેલું, હલાવેલું.

धुत न. (जै. प्रा. धुत्र) સંયમનું અનુષ્ઠાન, મોક્ષ, કર્મ.

धुन त्रि. (धूनयति धुनि अच् पृषो.) કંપાવનાર, હલાવનાર, ધુણાવનાર.

धुनन न. (धुन+ल्युट्) કંપન, હલાવવું, ચાલન.

धुनान त्रि. (धु+शानच्) ધૂણાવતું, કંપાવતું કંપતું.

धुनि स्त्री. (धुनोति वेतसादीन् धु कम्पने बहुलवचनात् नि स च कित्) નદી.

धूपित त्रि. (धूप्यते स्म धूप्+क्तः) તપાવેલ, ધૂપ આપેલ, માર્ગ વિગેરેના પરિશ્રમથી થાકેલ.

धूम पु (धूनीते धू कम्पे+मक्) ધૂમાડો, ધૂમકેતુ-પૂંછડીઓ તારો, ઉલ્કાપાત, અગ્નિમાંદ્ય સૂચક એક વાયુ, તે નામે એક દેશ, વૈદ્યક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ધૂમ પાન, તે નામના એક ઋષિ.

"धूमदर्शनतो वह्निं पुरुषः नानुमिनोति कः" जीव. च का.

धूमक त्रि. ધૂમાડાથી વ્યાપ્ત.

धूमकेतन पु. (धूमः केतनं लिंगं यस्यानुमाने) અગ્નિ, કેતુગ્રહ, મહાદેવ.

धूमकेतु पु. (धूमः केतुर्लिङ्गमस्य) ઉપરનો અર્થ, ધૂમાડાની કાન્તિ જેવો એક જાતનો તારો, ઉત્પાત વિશેષ, ગ્રહભેદ, એક પ્રકારનો ઘોડો.

धूमगन्ध पु. (धूमस्य गन्धः) ધૂમાડાનો ગંધ.

धूमगन्धि न (धूमस्येव गन्धोऽस्य इत् समा.) रोहिषतृण એક જાતનું ઘાસ.

धूमगन्धि पु. (धूमेन गन्ध्यते गम्यते गन्ध्+इन्) અગ્નિ.

धूमगन्धिक न. (धूमस्येव गन्धो यस्य समासे इत् ततः स्वार्थे कन्) એક જાતનું તૃણ, ઘાસ "रोहिषतृण"

धूमज पु. (धूमाज्जायते जन्+ड) મેઘ, નાગરમોથ.

धूमजाङ्गज न. (धूमजस्य मेघस्य अङ्गं वज्रं तस्माज्जायते जन् ड) વજ્રક્ષાર.

धूमदर्शिन् त्रि. (धूमं धूमाकृतिं पश्यति दृश्+णिनि) પિત્ત અને કફના પ્રકોપથી સર્વત્ર ધૂમાડો જોનાર રોગી.

धूमध्वज पु. (धूमः ध्वज इव यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

'कथमन्यथा धूमोपलम्भानन्तरं धूमध्वजे प्रेक्षावतां प्रवृत्तिः"

धूमप त्रि. (धूमं धूममात्रं पिबति पा+क) તપશ્ચર્યામાં કેવળ ધૂમાડો પીને રહેનાર.

धूमपथ पु. (धूमप्रचारार्थं पंथाः अ) ધૂમાડો નિકળવાનો માર્ગ જાળીયું વિગેરે.

धूमपथ पु. (धूमोपलक्षितः पंथाः अ) કર્મ પ્રાપ્ય પિતૃયાન માર્ગ "धूममार्ग"

धूमपान न. (धूमस्य पानम्) વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ધૂમપાનક્રિયા-"धूम्रपान" બીડી કે હોકો પીવો તે.

धूमपुष्पा स्त्री. (धूम इव धूमवर्ण इव पुष्पवर्णो यस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.

धूमप्रभ त्रि. (धूमस्य प्रभा इव प्रभा यस्य) ધૂમાડા જેવા રંગવાળું.

धूमप्रभा स्त्री. (धूमस्य प्रभा इव प्रभा यस्याः) પાંચ ગ્રાનકારકનું નામ, જેમાં ધૂમાડા જેવો પ્રકાશ રહે છે.

धूमप्राश त्रि. (धूमं प्राश्नोति प्र+अश्+अण्) તપશ્ચર્યા વિગેરેમાં ધૂમાડો પીને રહેનાર.

धूममय त्रि. (धूम+मयट्) ધૂમાડાથી વ્યાપ્ત, પુષ્કળ-ધુંમાડાવાળું.

धूममहिषी स्त्री. (धूमस्य महिषीव) ઝાકળ, નીહાર-હિમ.

धूमयोनि पु. (धूम एव योनिरुत्पत्तिकारणं यस्य) મેઘ, નાગરમોથ.

धूमल पु. (धूमवद्वर्णं लाति ला+क) કાળો તથા લાલ મિશ્ર રંગ.

धूमल त्रि. કાળા અને લાલ રંગવાળું.

धूमवत् त्रि. (धूम+मतुप्) ધૂમાડાવાળું.

धूमवत् अव्य (धूम तुल्यार्थे वत्) ધૂમાડા જેવું.

धूमस पु. સાગનું ઝાડ.

धूमसंहति स्त्री. (धूमस्य संहतिः समूहः) ધૂમાડાનો સમુદાય.

धूमसंहति पु. (धूमस्य संहतिर्यत्र) મેઘ.

धूमसी स्त्री. ફોતરા વગરનો અડદનો લોટ.

धूमाकार त्रि. (धूमस्य आकार इव आकारो यस्य) ધૂમાડાની આકૃતિ જેવું, ધૂમાડા જેવા આકારનું.

धूमाक्ष त्रि. (धूम इव अक्षि यस्य अच्) ધૂમાડા જેવા નેત્રવાળું.

धूमाङ्ग पु. (धूम इव अङ्गमस्य) શીશમનું ઝાડ.

धूमाङ्ग त्रि. (,, ,,) ધૂમાડાના જેવા અંગવાળું.

धूमाङ्ग पु. (धूमः अङ्गं कारणमस्य) મેઘ, મોથ.

धूमाग्नि पु. (धूमशेषोऽग्निः) એક પ્રકારનો અગ્નિ.

"विज्वालो यो धूमशिखो धूमाग्निः स उदाहृतः".

धूक पु. (धुनोति वृक्षादीन् धु+कन् दीर्घश्च) वायु, ઠગ, કાળ, સમય, વેળા, બિલાડો.

धूकी स्त्री. (धूक स्त्रियां ङीप्) બિલાડી.

धूत त्रि. (धू+क्त) ધુણાવેલ, કંપાવેલ, દૂર કરેલ, ત્યાગ કરેલ, તર્કકરેલ

धूत न. (जै. प्रा. धुत) આચારાંગ સૂત્રનું છટ્ઠું અધ્યયન, આઠ પ્રકારનાં કર્મ.

धूत त्रि. (जै. प्रा. धूत) પૂર્વે બાંધેલ કર્મ.

धूतकल्मष त्रि. (धूतं कल्मषं येन) જેણે પાપનો ત્યાગ કર્યો હોય તે.

धूतकल्मष पु. (,, ,,) જૈન તીર્થંકર, જિન પરમાત્મા.

न मंदो निर्मलःशान्तः, निर्धूताशेषकल्मषः जिनस०

धूतकलिल त्रि. (धूतं कलिलं येन) धूतकल्मष त्रि. જુઓ.

धूप् (भ्वा. पर. सेट् तपे. अक० तापने सक. आय-न्तत्वादुभयपदमपि इति वोपदेवः आयस्याप्रासिद्धेः परस्मैपदमेवेति धूपायति धूपायते) દીપવું, પ્રકાશ કરવો. પ્રકટ કરવું. તાપવું, તપાવવું.

धूप पु. (धूपयति रोगान् दोषान् वा धूप्+अच्) ધૂપ, ગુગળ વિગેરે સુગંધી દ્રવ્ય સળગાવવાથી ઉત્પન્ન થયેલો ધૂમાડો.

धूपक त्रि. (धूप्+ण्वुल्) ધૂપ કરનાર, દીપાવનાર, પ્રકટ કરનાર, તાપનાર, તપાવનાર.

धूपक पु. ધૂપથી ભરેલ.

धूपन पु. (धूपयति संधुक्षयति वह्निमिति धूप्+ल्यु) રાલ-ધૂપ, ધૂપ.

धूपन न. (धूप् भावे ल्युट्) તપાવવું ધૂપ કરવો.

धूपपात्र न. (धूपाधारं पात्रम्) ધૂપીયું, ધૂપ રાખ-વાનું પાત્ર.

धूम्रमूलिका स्त्री. (धूम्रवर्णं मूलं यस्याः कप् टाप् अत इत्वम्) शूलीतृण नामनुं घास.

धूम्ररोहित पु. (धूम्रश्च रोहितश्च) धूम्रवर्णु मिश्रित रातो रंग.

धूम्ररोहित त्रि. धूम्रवर्णु मिश्रित राता रंगवाळुं.

धूम्रलोचन पु. (धूम्रे लोचने यस्य) कबूतर, होलो, शुंभासुरनो ते नामनो एक सेनापति.

धूम्रलोचन त्रि (धूम्रं लोचनं यस्य) धूमाडा रंगनी आंखवाळुं.

धूम्रलोहित पु. (धूम्रश्च लोहितश्च) भूखर रंगथी मळेल लाल रंग, शिव.

धूम्रलोहित त्रि. भूखररंग मिश्रित लाल रंगवाळुं.

धूम्रवर्ण त्रि. (धूम्रः वर्णोऽस्य) श्याम अने लाल रंगवाळुं.

धूम्रवर्ण पु. (धूम्रं वर्णं यस्य) ते नामे एक पर्वत, अजमीढ राजानो ते नामनो एक पुत्र.

धूम्रवर्ण पु. (धूम्रश्चासौ वर्णश्च) काळो अने रातो वर्णु.

धूम्रवर्ण न. (धूम्रं वर्णं यस्य) तुर्कस्तानी लोबान.

धूम्रवर्णा स्त्री. (धूम्रोवर्णोऽस्याः टाप्) अग्निनी सात जिह्वामांनी एक.

धूम्रशूक पु. (धूम्रः शूक इव रोमास्य) उंट, उष्ट्र.

धूम्रशूकी स्त्री. (धूम्रशूक+जातित्वात् स्त्रियां ङीप्) उंटडी.

धूम्रा स्त्री. ध्रुववसुनी माता, सूर्यनी ११मी कला, एक जातनी काकडी.

धूम्राक्ष त्रि. (धूम्रमक्षि यस्य षच्) धुमाडाना जेवा रंगनी आंखवाळुं.

धूम्राक्ष पु. (,,) तृणबिन्दु राजाना वंशमां पेदाथयेल हेमचंद्र राजानो पुत्र, रावणनी सेनामांहेलो एक राक्षस

धूम्राट पु. (धूम्र इव अटति अच्) ते नामनुं एक जातनुं पक्षी.

धूम्राटी स्त्री. (धूम्राट+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) एक जातनी पक्षिणी.

धूम्रानीक पु. (धूम्र+आ+नी+कन्) शाकद्वीपना राजा मेधातिथिनो पुत्र.

धूम्राभ पु. (धूम्रस्याभा इव आभा यस्य) वायु, पवन.

धूम्रायण पु. गोत्रप्रवर ते नामनो ऋषि.

धूम्रार्चिस् स्त्री. अग्निनी दशकला पैकी एक कला.

धूम्राह्वा स्त्री. (धूम्रं वर्णमाह्वयते स्पर्द्धते आ+ह्वे+क) एक जातनी क्षुप वनस्पति.

धूम्रिका स्त्री. शीशमनुं झाड.

धूयमान त्रि. (धू+शानच्) हलावेलुं, कंपावेलुं.

धूर् (दिवा. आत्म. स. सेट् धूर्य्यते) वध करवो, मारी नांखवुं, जवुं.

धूर्जटि पु. (जट् संघाते+इन् धूर्गङ्गा जटिष्वस्येति) महादेव, शिव.

धूर्त्त न. (धूर्व्वतीति धूर्व्व+क्त–तन् वा) बिडलवण, लोखंडनो मेल, संचलखार.

धूर्त्त पु. (धूर्व्वति हन्तीति धर्व्व+क्त–तन् वा) धंतूरानुं झाड, अर्जुन–सादडानुं झाड, शठ, धूर्त्तनायक, संचलखार, ग्रंथपर्णु–तगरनी गांठनामे वृक्ष "चोरक"

धूर्त्त त्रि. (,, ,,) ठगारुं, धूतारुं, कपटी, मायावी, जुगारी, जार, व्यभिचारी.

धूर्त्त त्रि (धूर् वधे+क्त उणा. तन् वा) मारी नांखेलुं, ठार मारेलुं.

धूर्त्त न. (धूर्+क्त) हिंसा, ठारमारवुं, वध.

धूर्त्तक पु. (धूर्त्त इव कायति कै+क) शियाळ, कौरव्य कुलमां पेदा थयेल नाग विशेष.

धूर्त्तक पु (धूर्त्त+स्वार्थे क) पु. धूर्त्त शब्द जुओ.

धूर्त्तकृत् पु. (धूर्त्तं हिंसनं करोति कृ+क्विप्) धंतूरानुं झाड.

धूर्त्तकृत् त्रि. (,, ,,) हिंसा करनार, हिंसक.

धूर्त्तचरित न. (धूर्त्तस्य चरितं वर्ण्यत्वेनास्त्यस्य अच्) नाटकग्रंथनो एकभेद.

धूर्त्तचरित न. (धूर्त्तस्य चरितम्) धूतारानुं चरित्र.

धूर्त्तजन्तु पु. (धूर्त्तश्चासौ जन्तुश्च) माणुस, मनुष्य.

धूर्त्तता स्त्री. (धूर्त्तस्य भावः तल् टाप्) धूतारापणुं, ठगपणुं, मायावीपणुं, जुगटीयापणुं, जुगारीपणुं.

धूर्त्तत्व न. (,, ,, त्व) उपरनो अर्थ.

धूर्त्तमण्डल न. (धूर्त्तानां मण्डलम्) धूतारानुं मण्डल, ठगोनी टोळी, जुगारीओनो जथो.

धूमादि पु. વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ દેશવાચક શબ્દગણ. स च यथा—"धूम, पडण्ड, शशादन, अर्जुनाव, माहकस्थली, आनकस्थली, माहिषस्थली, मानस्थली, अट्टस्थली, मद्रकस्थली, समुद्रस्थली, दाण्डायनस्थली, राजस्थली, विदेह, राजगृह, सात्रासाह, शष्पमित्रवर्ध, भक्षाली, मद्रकुल, आजीकूल, द्व्याहाव, त्र्याहाव, संस्फीय, वर्वर, वर्ज्य, गर्त्त, आनर्त्त, माठर, पाथेय, घोष, पल्लीआराज्ञी, धार्त्तराज्ञी, आवय, तीर्थ, (कूलात्सौवीरेषु) (समुद्रान्नावि मनुष्ये च)। कुक्षि, अन्तरीय, द्वीप, अरुण, उज्जयनी. पट्टार, दक्षिणापथ साकेत"

धूमाभ पु. (धूम इव आभाति आ+भा+क) ધુમાડા જેવો રંગ.

धूमाभ त्रि. (,, ,,) ધૂમાડા જેવા રંગવાળું.

धूमाय् (ना. धा. आ. अ. सेट् अधूमो धूमो भवति भृशा०च्व्यर्थे क्यङ् धूमायते) ધૂમાડાજેવું થવું.
"अकस्मात्तगरोपान्ते कथं धूमायते चिता"

धूमायन न. (धूमाय्+ल्युट्) ઓડકાર.

धूमावती स्त्री. (धूम इव वर्णोऽस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः पूर्वपदर्दीर्घः) દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક મહાવિદ્યા.
"विद्या धूमावती तथा"

ઉત્પન્ન થનાર.

धूमोद्गार पु. (धूमस्योद्गारः अत्र धूमस्योद्गारो वा) ધૂમાડાનું બહાર નિકળવું તે, જઠરાગ્નિનું મંદપણું સૂચવતો એકપ્રકારનો ઓડકાર.
"धूमोद्गारानुकृतिनिपुणा जर्जरा निष्पतन्ति" मेघ०

धूमोपहत पु. (धूमेन उपहतः) વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામે એક રોગ.

धूमोर्णा स्त्री. (धूमेन ऊर्णा) યમપત્ની, મારકંડેય મુનિની સ્ત્રી.

धूमोर्णापति पु. (धूमोर्णायाः पतिः) યમદેવ.

धूम्य त्रि. (धूमाय हितम् यत्) ધૂમાડાનું સાધન, ધૂમાડામાટે યોગ્ય.

धूम्या स्त्री. (धूमानां समूहः य+टाप्) ધૂમાડાનો સમૂહ.

धूम्याट पु. (धूम्या इव अटतीति अट्+अच्) એક જાતનું પક્ષી.

धूम्याटी स्त्री. (धूम्याट+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

धूम्र पु. (धूमं धूमवर्णं राति, रा+क. पृषो. साधुः) શિલારસ, કાળો અને રાતો રંગ, ભૂખરો રંગ, કુમારનો તે નામનો એક અનુચર. શિવ. બલિ

"निहारमग्नो दिनपूर्वभागः" रघुः

निहार पु. (णिहार जै. प्रा.) શોચ ક્રિયા.

निहित त्रि. (नि+धा+क्त हिरादेशः) મુકેલ-સ્થાપેલ, નાખેલ, થાપણ મૂકેલ, અનામત મુકેલ.

"धर्मस्य तत्त्वं निहितं गुहायां" महाभारते.

निर्हिसन न. (,,+हिंस्+भावे ल्युट्) મારવું-ઠાર મારવું.

निर्हीन त्रि. (नितरां हीनः) નીચ, પામર, હલકું.

निहुस्थिभगा स्त्री. (निहुत्थिभगा जै. प्रा.) તે નામની વનસ્પતિ.

निह्नव पु. (निह्नूयते सत्यवाक्यमनेन, नि+ह्नु+अप्) શઠપણુ-નીચતા, લુચ્ચાઈ, ગુપ્ત રાખવું, છૂપાવવું.

निह्नववादिन् त्रि. (निह्नव+वद्+णिनि) શઠતા કરનાર લુચ્ચાઈથી બોલનાર, પોતે માહિતગાર છતાં વાત ગુપ્ત રાખી ખોટું બોલનાર, છુપાવનાર.

निह्नविका स्त्री. (णिण्हइया, जै. प्रा.) લીપીનું નામ.

निह्नवोत्तर न. (निह्नवयुतः उत्तरः) ખરી વાત છુપાવી ખોટો આપેલો ઉત્તર.

निह्नावक त्रि. (णिण्हवग जै. प्रा.) અપવાદ કરનાર, છુપાવનાર.

निह्नुत त्रि. (नि+ह्नु+क्त) ગુપ્ત રાખેલું, છૂપાવેલું.

निह्नुति स्त्री. (,, ,,+क्तिन्) ગુપ્ત રાખવું, છૂપાવવું.

निह्राद पु. (नि+ह्राद्+घञ्) અવાજ, શબ્દ.

"सारसैः कलनिर्ह्रादैः क्वचिदुन्नमिताननौ" रघुः

नी त्रि (नयति, नी+कर्तरि क्विप्) પહોંચાડનાર, દોરનાર, લઈ જનાર.

नीक पु. (नीयते, नी+कक्) એક જાતનું વૃક્ષ.

नीका स्त्री. (णीका जै. प्रा.) નાની નદી નહેર

नीकार पु. (नि+कृ+भावे घञ् वा दीर्घः) તિરસ્કાર, અપમાન, પરાભવ.

नीकाश पु. (नि+काश्+घञ्) ઉપમાન, નિશ્ચય.

नीकाश त्रि. (नितरां काशते, नि+काश्+अच्) તુલ્ય, સદૃશ, સરખું.

नीकुलक पु. (निकुल कै+क) તે નામે એક પ્રવર.

नीक्षण न. (नीक्ष्यतेऽनेन, नि+ईक्ष् करणे ल्युट्) કડછી, પાક વગેરેની પરીક્ષાનું સાધન.

नीच त्रि. (निकृष्टामीं लक्ष्मीं शोभां चिनोति, चि+ड) અધમ-નીચ, નિંદ્ય, હલકું, નીચું-નીચાણવાળું.

"प्रायेणानामपि मेदिनीभृतः" माघः

नीच पु. चोर नामे એક ગન્ધદ્રવ્ય.

नीचक त्रि. (नीच+स्वार्थे कन्) नीच त्रि. શબ્દ જુઓ.

नीचकदम्ब पु (नीचः कदम्बो यस्मात्) [illegible] શબ્દ જુઓ.

नीचका स्त्री. (निकृष्टां शोभां चकते प्रतिहन्ति, चक्+अच्+टाप्) શ્રેષ્ઠ ગાય.

नीचकिन् त्रि. (,, शोभां चकते, चक्+इन्) ઉચ્ચ.

नीचकैस् अव्य. (नीचैस् अव्ययस्य टेः प्रागकच्) નીચે, નીચું, હલકેથી, ધીમેથી.

नीचग त्रि. (नीचं निम्नदेशं गच्छति, गम्+ड) નીચે જનાર, પોતાના નીચ સ્થાનમાં રહેલ ગ્રહ વગેરે, હલકાને પામનાર.

नीचग न. (नीचं निम्नं गच्छति, गम्+ड) પાણી.

नीचगा स्त्री. (नीचं निम्नं गच्छति, गम्+ड+टाप्) નીચ જાતના પુરુષ સાથે સમ્બન્ધ કરનારી સ્ત્રી, નદી.

"संयोजयति विद्यैव नीचगापि नरं सरित् ।
समुद्रमिव दुर्धर्षं नृपं भाग्यमतः परम्" ॥ हितोपदेशे

नीचगृह न. (नीचं स्वोच्चात् सप्तमं गृहम्) સૂર્ય વગેરે ગ્રહોની પોતપોતાના ઉચ્ચસ્થાનથી સાતમી રાશિ જેમકે-સૂર્યનો ઉચ્ચ મેષ રાશીથી સાતમી તુલા-રાશિ, ચન્દ્રની નીચ રાશિ વૃશ્ચિક, મંગળની કર્ક, બુધનો મીન, ગુરૂનો મકર, શુક્રની કન્યા, શનિની મેષ વિગેરે.

नीचगोत्र न. (नीचागोय जै. प्रा.) હલકું કુળ, ગોત્ર-કર્મની એક પ્રકૃતિ.

नीचता स्त्री. (नीचस्य भावः तल्+टाप्) નીચપણું, હલકાઈ.

नीचत्व न. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

नीचभोज्य पु. (नीचैर्भोज्यः) ડુંગળી.

नीचभोज्य त्रि. (,, ,,) નીચ-હલકા લોકોનું ભાણું.

नीचयोनि त्रि. (नीचा योनिर्यस्य) નીચ જાતિનું.

नीचयोनि स्त्री (नीचा चासौ योनिश्च) નીચ જાત.

नीचयोनिन् त्रि. (नीचा योनिरस्त्यस्य व्रीह्या० इनि)

नीरस त्रि. (निर्नास्ति रसो यत्र) રસ વગરનું, રસરહિત, શૃંગારાદિ રસ રહિત.

"अलब्धफलनीरसं मम विधाय तस्मिञ्जने 'विक्रमोर्वशीयम्

नीराग त्रि. (णीराग जै. प्रा.) રાગરહિત વીતરાગ.

नीराज पु. (नीरमजति, अज्+अच् व्यभावः) પાણીનો બિલાડો.

नीराजन न. (निर्+राज् भावे ल्युट्) આરતિ.

नीराजना स्त्री. (नितरां राजनं यत्र, निर्+राज्+णिच्+भावे युच्) આરતિ.

नीरिन्दु पु. (नि+ईर् कम्पने+भावे क्विप् , नीरा कम्पनेन इन्दति शोभते उन्) अश्वशाखोटक નામનું ઝાડ.

नीरुच त्रि. (निश्चितं रोचते, निर्+रुच्+क्विप्) કાન્તિવાળું, કાયમદીપ્તિવાળું.

नीरुज् अव्य. (रुजोऽभावः) રોગનો અભાવ, આરોગ્ય, તન્દુરસ્ત.

नीरुज् त्रि. (निर्गता रुक् यस्य) રોગરહિત, નીરોગી.

नीरुज् स्त्री. (निर्गता रुक्) આરોગ્ય, તન્દુરસ્તી.

नीरुज न (निर्गता रुजा यस्मात्) કુષ્ઠનામે વનસ્પતિ.

नीरुज त्रि. (निर्गता रुजा यस्य) રોગ વિનાનું–નીરોગી.

नीरुजशिख पु. (निरुजसिह जै. प्रा) આઠ ઉપવાસ અને પારણું, આયંબીલ તપનો પ્રકાર.

नीरुजा स्त्री. એક જાતનો રોગ, (અજગલ્લીકા)

नीरूप त्रि. (निर्गतं रूपमस्य) રૂપરહિત, રૂપવગરનું.

नीरेणु त्रि. (णीरेणु जै. प्रा.) રજરહિત, ધુળવિનાનું.

नीरेणुक त्रि. (निर्गतः रेणुर्यस्मात्+कप्) ધૂળરહિત.

नीरोग त्रि. (निर्गतः रोगात् णीरोग जै. प्रा.) રોગરહિત–તન્દુરસ્ત.

नीरोगता स्त्री. (नीरोगस्य भावः तल्+टाप्) રોગરહિતપણું.

नील् (भ्वा पर.स. सेट् नीलति) રંગવું, રંગ દેવો.

नील पु. (नील्+अच्) શ્યામરંગ, કાળોરંગ, તે નામે એક પર્વત, એક વાનરનું નામ, ગળી, વડનું ઝાડ, ઇન્દ્ર નીલમણિ, તે નામે એક નાગ, તે નામનો રાજા, [illegible] નીલિની નામની પત્નીથી થયેલ [illegible], [illegible], એક [illegible].

नील न. (नील्+अच्) [illegible]

नील त्रि. (नील्+अच्) કાળું, શ્યામ

नील त्रि. (नील्या रक्तं अन्) શ્યામ રંગવાળું, ગળીથી રંગેલ.

नीलक न. (नील+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) કાચલવણ, એક જાતનું લોઢું, મોરથુથુ, બીડલવણ.

नीलक पु (नीलेन वर्णेन कायति, कै+कः) કાળો ભમરો, અવ્યક્ત રાશિસંજ્ઞા વિશેષ, અસન વૃક્ષ.

नीलकण्ठ पु. (नीलो नीलवर्णो कण्ठो यस्य) મોર પક્ષી, લક્કડ કૂટપક્ષી, દાત્યૂહપક્ષી, ચકલો, ખંજન પક્ષી, પીતસાર, કાળી ડોકવાળા શિવ, તે નામે રાક્ષસ.

"कस्त्वं शूली मृगय भिषजं नीलकण्ठः प्रियेऽहं, सुभाषितम्

नीलकण्ठ न. (नीलः कण्ठो यस्य) મૂળો.

नीलकण्ठाक्ष पु. (नीलकंठप्रियः अक्षो जपमाला यस्य) રૂદ્રાક્ષ.

नीलकण्ठाक्ष त्रि. (नीलकण्ठस्य खञ्जनस्य अक्षिणी इव अक्षिणी यस्य षच् समा०) ખંજન પક્ષીના નેત્ર સમાન નેત્રવાળું.

नीलकण्ठी स्त्री. (नीलकण्ठ+स्त्रियां ङीप्) મોરપક્ષિણી, દાત્યૂહી.

नीलकणा स्त्री. (नीला चासौ कणा च) કાળજીરૂં.

नीलकन्द पु (नीलः कन्दो मूलं यस्य) વિષકન્દ, મહિષકન્દ વૃક્ષ.

नीलकमल न. (नीलं च तत् कमलं च) કાળું કમળ.

नीलकुन्तला स्त्री. (नीला नीलवर्णाः कुन्तला यस्याः) દુર્ગાદેવીની એક સખી.

नीलकुरण्टक पु. (नीलः कुरण्टकः) કાળી કાંટાડી નામે વનસ્પતિ.

नीलकुसुमा स्त्री. (नीलं कुसुमं यस्याः) [illegible].

नीलक्रान्ता स्त्री. (नीलेन नीलवर्णेन क्रान्ता) વનસ્પતિ વિષ્ણુક્રાન્તા.

नीलक्रौञ्च पु. (नीलः क्रौञ्चः) કાળો બગલો.

नीलक्रौञ्ची स्त्री. ([illegible]) કાળી બગલી.

नीलगङ्गा स्त्री. (नीला गङ्गा) તે નામે એક નદી.

नीलगणेश पु. ([illegible]) [illegible]

ભંગ-કરેલી પ્રતિજ્ઞા ભ્રષ્ટ.

નીતિશાસ્ત્ર न. (नीतिप्रतिपादकं शास्त्रम्) નીતિ જણાવનાર શાસ્ત્ર, જેવાં કે ઔશનસસૂત્ર, પંચતંત્ર, કામંદકી, નીતિસાર, નીતિમાલા, નીતિમયૂખ, હિતોપદેશ, ચાણક્યનીતિ વગેરે શાસ્ત્ર.

नीतिसार पु. (नीतिरेव सारो यस्य) ઇન્દ્ર પ્રત્યે બૃહસ્પતિએ કહેલ શાસ્ત્ર.

नीत्त त्रि. (नी+दा+क्त) દીધેલ, આપેલ.

नीत्वा अव्य. (नी+क्त्वा) લઇ જઇને, દોરીને, પ્રાપ્ત કરીને, સમય વગેરે ગાળીને.

नीथ त्रि. (नी+क्थन्) લઇ જનાર, દોરનાર, નેતા, પ્રાપ્ત કરનાર, પહોંચાડનાર, ભોમીયો.

नीथ पु. (नी+करणे क्थन्) સ્તોત્ર.

नीथ पु. (,,+भावे क्थन्) લઈ જવાનું કારણ.

नीध्र न. (नितरां ध्रियते दीर्घः) છાપરાનો આગળનો ભાગ-છાત, વન, પૈડાંની ભિ, ચન્દ્ર, રેવતી નક્ષત્ર, કપૂર.

"गृहाणि नीध्रैरिव यत्र रेजुः" माघः

नीनाह पु. (नि+नह्+भावे घञ् दीर्घः) નિબન્ધ-અત્યંત બાંધવું.

नीनिका स्त्री. (णीणिआ जै. प्रा.) ચતુરીન્દ્રિય જંતુની જાતિ.

नीप पु. (नी+प किच्च्) કદંબનું ઝાડ, ધારાકદંબ વૃક્ષ, બન્ધૂક વૃક્ષ-બપૈયાનું ઝાડ, આસોપાલવનું ઝાડ, તે નામે એક દેશ, પર્વતનો નીચેનો ભાગ, રુદ્ર ભેદ.

"नवनीपवनीधुवनः पवनः" सा० द०

नीप्य त्रि. (नीपे भवः, यत्) પર્વતના નીચેના ભાગમાં હોનાર-થનાર.

नीयमान त्रि. (नीयते, नी+यक्+शानच्) લઇ જવાતું.

नीर न. (नयति प्रापयति स्थानात् स्थानान्तरम्, नी+रक्) પાણી, રસ, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર.

"निष्यन्दनीरनिकरेण कृताभिषेका" माघः

"नीरे नीरचरैः समं स भगवान्निद्राति नारायणः" भामिनी०

नीरगृह पु. (नीरमेव गृहं यस्य, णीरहर जै. प्रा.) સમુદ્ર, સાગર.

नीरज न. (नीरे जायते, जन्+ड) કમળ, મોતી, કુષ્ઠ-ઔષધિ.

नीरज त्रि. (नीरात् नीरे वा जायते, जन्+ड) પાણીમાં ઉત્પન્ન થનાર.

नीरज त्रि. (निर्गतं रजात्) રજોગુણ વિનાનું, રાગશૂન્ય.

नीरज पु ( ) મહાદેવ, પાણીનો બિલાડો.

नीरजस् त्रि. (निर्नास्ति रजोगुणो धूलिः परागो यत्र) ધૂળ વગરનું, પરાગ વગરનું, રજોગુણરહિત શુદ્ધ.

नीरजस् स्त्री. (निर्गतं रजो यस्याः) ઋતુધર્મથી મુક્ત થયેલી સ્ત્રી, નહિ અભડાયેલી સ્ત્રી.

नीरजस्क त्रि. (,, रजो यस्य+कप्) निरजस् त्रि. શબ્દ જુઓ.

नीरजस्का स्त्री. (नीरजस्क+टाप्) नीरजस् स्त्री. स्त्रियां શબ્દ જુઓ.

नीरजात त्रि. (नीरात् जायते स्म जन्+क्तः) પાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલું.

नीरजात न. (नीरे जायते स्म जन्+क्तः) કમળ, મોતી.

नीरजीकारित त्रि. (निरजस्+च्वि+कृ+णिच्+क्त) ધૂળ વગરનું કરેલ, સાફ કરેલ, શુદ્ધ કરેલ.

नीरद पु. (नीरं ददाति, नीर+दा+क) મેઘ, મોથ.

'धूपायतीव पटलैर्नवनीरदानाम् । माघ".

नीरद त्रि. (निर्न सन्ति रदाः यस्य) દાંત વગરનું.

नीरदिन् त्रि. (नीरद+अस्त्यर्थे इनि) મેઘવાળું.

नीरधि पु (नीराणि धीयन्तेऽस्मिन्, नीर+धा+कि) સમુદ્ર.

नीरनिधि पु. (नीराणि निधीयन्तेऽत्र, नीर+नि+धा+कि) સમુદ્ર.

नीरन्ध्र त्रि. (निर्नास्ति रन्ध्रं छिद्रं यस्मिन्) કાણાવગરનું, ગાઢ, ઘટ્ટ.

"नीरन्ध्रद्रुमशिशिरां भुवं व्रजन्तीः" माघः

नीरप्रिय पु.(नीरं प्रियमस्य) પાણીમાં થતું નેતર.

नीरप्रिय त्रि. (नीरं प्रियं यस्य) પાણી જેને પ્રિય હોય તે.

नीररुह न. (नीरे रोहति रुह्+क) કમળ.

नीररुह त्रि. (नीरे रोहति, नीर+रुह्+क) પાણીમાં ઉગનાર.

नीरस पु. (नितरां रसो यत्र) દાડમ.

नीलपृष्ठ पु. (नीलं पृष्ठं धूमरूपेणास्य) अग्नि.
नीलपोर पु. (नीलश्चासौ पोरश्च) काळी शेलडी.
नीलपोरक पु. (नीलपोर+स्वार्थे क) काळी शेलडी.
नीलफला स्त्री. (नीलं फलं यस्याः) जांबुडानुं झाड.
नीलबीज त्रि. (नीलं बीजं यस्य) काळां बीवाळुं.
नीलबीज पु. काळुं असनवृक्ष.
नीलभृङ्गराज पु. (नीलश्चासौ भृङ्गराजश्च) काळो भांगरो.
नीलमल्लिका स्त्री. (नीला चासौ मल्लिका च) काळा रंगनी भाजी.
नीलमणि पु. (नीलश्चासौ मणिश्च) काळो मणि, इन्द्र नीलमणि.
"परीक्षाप्रत्ययैर्यैश्च, पद्मरागः परीक्ष्यते
न एव प्रत्यया ह्येते इन्द्रनीलमणेरपि" ॥ गरुड०
नीलमणि पु. (नीलो मणिर्यस्य) काळा स्यमन्तक मणिने धारण करनार कृष्ण.
नीलमल्लिका स्त्री. (नीला चासौ मल्लिका च) भींडीनुं झाड.
नीलमाधव पु. (नीलश्चासौ माधवश्च) जगन्नाथ देव.
नीलमाष पु. (नीलो नीलवर्णो माषः) राजमाष, चोळा अडद.
नीलमीलिक पु. (नीलं मीलितं निमीलनं यस्य) खद्योत, आगीयो कीडो.
नीलमृग पु. (नीलमिव [illegible]) [illegible]
नीलमृत्तिक [illegible]
नीलमृत्तिका [illegible]
नीलमृत्तिका [illegible]
[illegible]
[illegible]
झाड.
नीललेश्या स्त्री. (नीलेव लेश्या [illegible]) [illegible] वसाय विशेष.
नीललोचन त्रि. (नीले लोचने नेत्रे यस्य) काळा रंगना नेत्रवाळुं.
नीललोह न. (नीलं नीलवर्णं लोहम्) काळुं लोढुं-पोलाद, काळां मरी.
नीललोहित पु. (नीलश्चासौ लोहितश्च) शिव, मिश्रित काळो तथा लालरंग.
नीललोहित त्रि. (नीलं च लोहितं च) श्याम अने लालरंगवाळुं.
नीललोहिता स्त्री. (नीला चासौ लोहिता च) भूमि जम्बुडी.
नीललोह न. (नीलं लोहम्) काळुं लोढुं-पोलाद.
नीलवत् पु. (नील [illegible]) [illegible] जम्बुद्वीपमां आवेल मेरु पासेनो [illegible], [illegible] पर्वत, महाविदेहनी उत्तर [illegible] पर्वत, नीलवन्तनो अधिष्ठाता देव, [illegible] बीजो विभाग.
नीलवत्कूट पु. [illegible]
नीलवद्द्रहकुमार पु. [illegible]
नीलवर्ण पु. [illegible]
नीलवर्ण त्रि. [illegible]
नीलवर्षाभू [illegible]
नीलवर्षाभू [illegible]
नीलवल्ली [illegible]
नीलवसन [illegible]
नीलवसन [illegible]
नीलवस्त्र [illegible]
नीलवस्त्र [illegible]

"गणेशाय नमो नीलकमलासनकान्तये" लीला०

नीलगिरि पु. તે નામનો એક પર્વત.

नीलगिरिकर्णिका स्त्री. (नीला चासौ गिरिकर्णिका च) ગિરિકર્ણિકાની એક જાત.

नीलग्रीव पु. (नीला नीलवर्णा ग्रीवा यस्य) મહાદેવ, મોર.

नीलग्रीवी स्त्री. (नीलग्रीव+स्त्रियां जाति० ङीप्) મોર પક્ષિણી.

नीलगुटिका स्त्री. (णीलगुलिया जै. प्रा) એકજાતનું રત્ન.

नीलगुफा स्त्री. (णीलगुफा ,, ,,) એક બગીચાનું નામ.

नीलङ्गु पु. (निलङ्गति गच्छति, नि+लगि+कु उप० दीर्घः) ભમરો વગેરે કીડાની જાત, પુષ્પ, દેવની એક જાત

नीलचर्मन् न. (नीलं च तत् चर्म च) કાળું ચામડું.

नीलचर्मन् त्रि. (नीलं चर्म यस्य) કાળા ચામડાવાળું.

नीलच्छद पु. (नीलाः छदाः यस्य) ગરૂડ, એક જાતનું ઝાડ.

नीलज न. (नीलात् पर्वतात् जायते, जन्+ड) એક જાતનું લોઢું, વર્ત્તલોહ.

नीलज त्रि. (नीलात् पर्वतात् जायते, जन्+ड) નીલ પર્વતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું.

नीलजा स्त्री. (नीलाज्जाता जन्+ड+टाप्) નીલપર્વતમાંથી નીકળતી નદી.

नीलझिण्टी स्त्री. (नीला नीलवर्णा झिण्टी) કાળી ઝીંઝોટી.

नीलतन्त्र न. ચીનાચાર વગેરે પ્રકાશ કરનાર એક તંત્ર.

नीलतरु पु. (नीलश्चासौ तरुश्च) નાળિયેરનું ઝાડ, કાળા રંગનું ઝાડ

नीलता स्त्री. (नीलस्य भावः तल् टाप्) કાળાશ, શ્યામપણું.

नीलताल पु. (तलमेव तालं स्वरूपं नीलं तालमस्य) તમાલ વૃક્ષ, હિતાલ વૃક્ષ.

नीलत्व न. (नीलस्य भावः) કાળાશ, શ્યામપણું.

नीलदूर्वा स्त्री. (नीला चासौ दूर्वा च) લીલી ધ્રો– લીલા રંગની દૂર્વા.

नीलद्रुम पु. (नीलश्चासौ द्रुमश्च) કાળું ઝાડ, અસનવૃક્ષ.

नीलध्वज पु. (नीलो नीलवर्णो ध्वज इव) તાડનું ઝાડ,

नीलध्वज पु. (नीलो ध्वजो यस्य) તે નામનો રાજા.

नीलध्वज त्रि (नीलो ध्वजो यस्य) કાળી ધજાવાળું

नीलनिर्गुण्डी स्त्री. (नीला चासौ निर्गुण्डी च) કાળી નગોડ.

नीलनिर्यासक त्रि. (नीलवर्णो निर्यासो यस्य कप्) કાળારંગના રસવાળું.

नीलनिर्यासक पु (नीलवर्णः ,, ,,) અસનવૃક્ષ.

नीलपङ्क पु (नीलं पङ्कमिव) અંધારૂં, કાળો કાદવ

नीलपत्र न. (नीलं पत्रं पर्णं पुष्पदलं वा यस्य) કાળું કમળ, કાલારંગનું પાંદડું.

नीलपत्र पु. (नीलानि पत्राणि यस्य) અશ્મન્તક વૃક્ષ. અસન વૃક્ષ, દાડમનું ઝાડ.

नीलपत्र त्रि. (नीलानि पत्राणि यस्य) કાળારંગના પાંદડાંવાળું.

नीलपद्म न. (नीलं च तत् पद्मं च) કાળું કમળ.

नीलपिङ्गल त्रि. (नीलः पिङ्गल इति) કાળું અને પીળા રંગનું.

नीलपिङ्गल पु. (नीलश्चासौ पिङ्गलश्च) કાળો પીળો બળદ.

नीलपिङ्गला स्त्री. (नीला चासौ पिङ्गला च) કાળી પીળી ગાય.

नीलपिच्छ पु. (नीलानि पिच्छानि यस्य) બાજ પક્ષી.

नीलपिच्छी स्त्री. (नीलपिच्छ स्त्रियां जाति. ङीष्) બાજ પક્ષિણી.

नीलपिष्टोडी स्त्री. એકજાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

नीलपुनर्णवा स्त्री. (नीला पुनर्णवा) કાળી સાટોડી.

नीलपुष्प पु. (नीलं पुष्पमस्य) કાળો ભાંગરો.

नीलपुष्प न. (नीलं पुष्पमस्य) ગ્રંથિપર્ણ.

नीलपुष्प न. (नीलं च तत् पुष्पं च) કાળું કમળ.

नीलपुष्पिका स्त्री. (नीलं पुष्पं यस्याः कप् कापि अत इत्वम्) કૃષ્ણાપરાજિતા વનસ્પતિ, અળસી.

नीलपुष्पी स्त्री. (नीलं पुष्पं यस्याः ङीष्) કાળી અપરાજીતા વનસ્પતિ, અળસી.

नीलाम्बुजन्मन् न. (अम्बुनि जन्मास्य, नीलं अम्बुजन्म) કાળું કમળ.

नीलाम्बुजात न. (नीलं च तत् अम्बुजातं च) કાળું કમળ.

नीलाम्ला स्त्री. (ईषत्कालेन आम्लायति, आ+म्ला+क नीला आम्ला) કાળી ઝીંઝોટી વનસ્પતિ.

नीलाम्ली स्त्री. (नीला अम्ली) શ્યામામ્લી વનસ્પતિ.

नीलालु पु. (नीलश्चासौ आलुश्च) એક જાતનું કાળું કન્દ, કાળો બટાકો.

नीलावभास पु. (णीलोभास जै. प्रा.) ગ્રહાધિષ્ઠાયક દેવ વિશેષ, ૨૬મા ગ્રહનું નામ.

नीलाशी स्त्री. (नीलं वर्णमश्नुते व्याप्नोति, अश्+अण् गौरा. ङीष्) કાળી નગોડ.

नीलाशोक पु. (नीलश्चासौ अशोकश्च) કાળું આસોપાલવનું ઝાડ.

नीलाश्मन् पु. (नीलो नीलवर्णः अश्मा) નીલમણિ, લીલમ.

नीलासन पु. (नीलवर्णः असनो वृक्षभेदः) અસનવૃક્ષ, કાળો બાગો.

नीलि पु. (नील+इन्) એક જાતનો જલજંતુ.

नीलिका स्त्री. (नीलक+टाप् कापि अत इत्त्वम्) શ્યામ નગોડ, શેફાલીકા વનસ્પતિ જેનો રંગ કાળો હોય તે, આંખનો રોગ, શરીર ઉપર થતા કાળા ડાઘા, જલથી થયેલો તાવ.

नीलिन् त्रि. (नीलो भूम्ना प्राशस्त्येन वाऽस्त्यस्य इनि) ઘટ્ટકાળા રંગવાળું, શ્રેષ્ઠ શ્યામ રંગવાળું, આસમાની રંગવાળું.

नीलिनी स्त्री. (नीलः प्रशस्ततयास्त्यस्याः इनि ङीप्) અજમીઢ રાજાની એક સ્ત્રી, નીલી ઔષધિ, નસોતર, ગળી.

नीलिमन् पु. (नीलस्य भावः इमनिच्) કાળાશ, આસમાનીપણું.

"कज्जलमलिनविलोचनचुम्बनविरचितनीलिमरूपम्"

गीतगो०

नीलिमन् पु. स्त्री. (णीलिम जै. प्रा.) શ્યામપણું, કાળાપણું.

नीली स्त्री. (नीलो निष्पाद्यत्वेनास्त्यस्याः नील्+अच्+ङीप्) નેત્રરોગ, ગળી.

नीलीराग पु. (नीलीराग इव रागो यस्य) સ્થિરપ્રેમ, કાયમ રહેનાર સ્નેહ.

"न चातिशोभते यन्नापैति प्रेम मनोगतम् ।
नीलीराग स विज्ञेयो यथा श्रीरामसीतयोः ॥" सा० द०

नीलीराग पु (नीलीरागोऽस्त्यस्य अच्) કાયમ સ્નેહવાળો પુરૂષ.

नीलीराग पु. (नीलीसंजातो रागः) શ્યામરંગ, આસમાની રંગ, ગળીનો રંગ.

नीलीरागा स्त्री नीलीराग+स्त्रियां टाप्) સ્થિર સ્નેહવાળી સ્ત્રી.

नीलीरोग पु. (नील्या रोगः) આંખનો એક જાતનો રોગ.

नीलीवृक्ष पु. (नील्याः वृक्षः) ગળીનો છોડ.

नीलीवृक्षाकृति पु. (नीलीवृक्षस्य आकृतिरिव आकृतिर्यस्य) બાણનું પિછું.

नीलीसन्धान न. (नीली+सं+धा+ल्युट्) ગળી ઉકાળવી.

नीलीसन्धानभाण्ड न. (नीलीसंधानार्थं भाण्डम्) ગળી રાંધવાનું પાત્ર.

नीलोत्पल न. (नीलं च तत् उत्पलं च) કાળું કમળ.

"ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया शमीलतां छेत्तुमृषिर्व्यवस्यति" शाकुन्तलम् ॥

नीलोत्पलाद्यघृत न. આયુર્વેદ પદ્ધતિથી બનાવેલું ઔષધરૂપ ઘી.

नीलोत्पलिन् पु. (नीलोत्पलं धार्य्यत्वेनास्त्यस्य इनि) મહાદેવનો એક અંશ, મંજુઘોષ.

नीलोपल पु. (नीलश्चासौ उपलश्च) નીલમણિ-ઇંદ્ર નીલમણિ.

नीव् (भ्वा. प. अ. सेट् नीवति) પુષ્ટ થવું, જાડા થવું.

नीवर पु. (नयत्यात्मानं, नी+ष्वरच् नि.) સંન્યાસી, વ્યાપારી, નિવાસ, રહેઠાણ.

नीवर न. (नी+ष्वरच् नि. न गुणः) પાણી, કાદવ.

नीवाक पु. (निरन्तरं नियतं वा उच्यते, नि+वच्+घञ् दीर्घः) મોંઘવારી કરવા માટે ધાન્યને એકઠું કરનાર.

नीवाक अव्य (वाकानामभावः दीर्घः) નિવૃત્તિ, વાણીની શાન્તિ, વચનનો વિરામ.

नीवार पु. (नि+वृ+घञ् दीर्घः) ખેડયા સિવાય

नीलवस्त्र न. (नीलं च तत् वस्त्रं च) કાળું વસ્ત્ર.

नीलवासस् पु. (नीलं वासो वस्त्रं यस्य) શનૈશ્ચર ગ્રહ, બળરામ.

नीलवासस् न. (नीलं च तत् वासश्च) કાળું વસ્ત્ર.

नीलवासस् त्रि. (नीलं वासो यस्य) શ્યામ રંગના વસ્ત્રવાળું.

नीलबीज पु. (नीलं बीजमस्य) કાળું અસનવૃક્ષ.

नीलबीज त्रि. (नीलानि बीजानि यस्य) કાળા બીવાળું,

नीलबुन्हा स्त्री. (नीला चासौ बुन्हा च) કાળી એક જાતની વુન્હા–શેફાળીકા વનસ્પતિ.

नीलवृक्ष पु. (नीलो वृक्षः) એકજાતનું ઝાડ.

नीलवृन्त न. (नीलं नीलवर्णं वृन्तमस्य) રૂ, કપાસ.

नीलवृन्तक न. (नीलं वृन्तं यस्य कप्) કપાસ.

नीलवृष पु. (नीलश्चासौ वृषश्च) વિશેપ લક્ષણોથી યુક્ત બળદ.

"लोहितो यस्तु वर्णेन, मुखे पुच्छे च पांडुरः ।
श्वेतः खुरविषाणाभ्यां, स नीलो वृष उच्यते" ॥

नीलवृषा स्त्री. (नीलं नीलवर्णं पुष्पफलादिकं वर्षति प्रसूते, वृष्+क+टाप्) એક જાતની વંતાકડી, રીંગણી,

नीलव्रत न. એક જાતનું વ્રત.

नीलशिखण्ड त्रि. (नीलाः शिखण्डाः यस्य) કાળા રંગના પીંછાવાળું.

नीलशिखण्ड पु. રૂદ્રદેવ.

नीलशिग्रु पु. (नीलश्चासौ शिग्रुश्च) કાળાં ફુલવાળો સરગવો.

नीलसन्ध्या स्त्री. (नीला सन्ध्येव) કાળી અપરાજીતા વનસ્પતિ, અળસી

नीलसरस्वती स्त्री. (नीला सरस्वती) સોળ વિદ્યાદેવી પૈકી બીજી તારાદેવી,

नीलसार पु. (नीलः सारोऽस्य) तिन्दु નામે એક ઝાડ.

नीलसिन्धुवार पु. (नीलश्चासौ सिन्धुवारश्च) કાળી નગોડ.

नीलस्कन्धा स्त्री (नीलः स्कन्धोऽस्याः) ગોકર્ણીનો વેલો.

नीला स्त्री. (नीलो नीलवर्णोऽस्त्यस्याः अच् टाप्) કાળી સાટોડી, ગળી, તે નામે એક રાગિણી

नीला स्त्री. (णीला जै० प्रा०) નીલલેસ્યા, જંબુદ્વીપના મેરૂની ઉત્તરે રક્તા મહાનદીને મળતી એ નામની એક મહાનદી,

नीलाङ्कितदल पु. (नीलाङ्कितं दलमस्य) तैलकन्द નામે વનસ્પતિ.

नीलाङ्ग पु. (नीलं अङ्गं यस्य) સારસ પક્ષી.

नीलाङ्ग त्रि. (,, ,,) શ્યામ અંગવાળું.

नीलाङ्गी स्त्री. (नीलाङ्ग स्त्रियां जाति. ङीप्) સારસ પક્ષિણી, શ્યામ અંગવાળી સ્ત્રી

नीलाङ्गु पु. (नितरां लिङ्गति, नि+लिगि गतौ कु धातूपसर्गयोः दीर्घः) नीलंगु શબ્દ જુઓ.

नीलाञ्जन न. (नीलं च तत् अञ्जनं च) મોરથુથુ, કાળો સુરમો.

नीलाञ्जना स्त्री. (नीलं मेघं अञ्जयति, अञ्ज्+णिच्+ल्यु) વીજળી.

नीलाञ्जनी स्त्री. (नीलवत् अञ्ज्यतेऽनया, अञ्ज्+करणे ल्युट् ङीप्) કાલાંજની નામે એક ક્ષુપ વનસ્પતિ.

नीलाञ्जसा स्त्री. (नीलमञ्जति, अञ्ज्+णिच्+असच् टाप्)તે નામની એક અપ્સરા, તે નામની એક નદી, વીજળી.

नीलाद्रिकर्णिका स्त्री. (नीला अद्रिकर्णिका) કાળી અપરાજીતા વનસ્પતિ.

नीलापराजिता स्त्री. (नीला नीलवर्णा अपराजिता) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

नीलाब्ज न. (नीलं च तत् अब्जं च) કાળું કમળ.

नीलाभ त्रि. (नीला आभा यस्य) કાળું, શ્યામ કાન્તિવાળું.

नीलाभ पु. (,, ,,) મેઘ, નાગરમોથ.

नीलाभ न. (,, ,,) કાળું વાદળ.

नीलाभास पु. (णीलाभास जै. प्रा.) ૨૬મો મહાગ્રહ.

नीलाम्बर पु. (नीलं अम्बरं वस्त्रं यस्य) બળરામ, શનૈશ્ચર ગ્રહ.

नीलाम्बर न. (नीलमम्बति, अवि+अरण्) તાલીસપત્ર.

नीलाम्बर न. (नीलं च तत् अम्बरं च) કાળુંવસ્ત્ર, ગળીથી રંગેલું વસ્ત્ર.

नीलाम्बुज न. (नीलं नीलवर्णं अम्बुजं) કાળું કમળ.

દૂરથી માણસ દેખનાર.

नृचक्षुस् पु. (,, प्रजाजनानां चक्षुरिव) કુરુવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ તે નામનો રાજા.

नृजल न. (नुः निःसृतं जलं) માણસનું આંસુ, માણસનું મૂત્ર.

नृत् (दिवा प. अ. सेट् नृत्यति) નાચ કરવો, નાચવું. "नृत्यति युवतिजनेन समं सखि विरहिजनस्य दुरन्ते" गीतगोविन्द.

नृतमालक पु. (नट्टमालअ जै. प्रा.) વૈતાઢ્યની ખંડપ્રપાત ગુફાનો અધિપતિ દેવતા.

नृता स्त्री. (नुः भावः तल् टाप्) માણસપણું, મરદપણું, પુરુષપણું.

नृति स्त्री. (नृत् गात्रविक्षेपे+इन् किच्च) સ્ત્રીનો નાચ, નૃત્ય.

नृतु त्रि. (नृत्यति, नृत्+कु) નટ, નાચનાર, નૃત્ય કરનાર.

नृतू त्रि. (नृत्यति, नृत्+कू) ઉપરનો અર્થ.

नृतृ त्रि (नॄन् तृर्हति हिनस्ति, तृर्ह्+क्विप्) મનુષ્યહિંસક, માણસ મારનાર.

नृत्त न. (नृत्+भावे क्त) તાલ સાથે હાવભાવ યુક્ત નાચવું, નૃત્ય કરવું.

नृत्तमय त्रि. (नृत्+मयट्) નૃત્યથી પરિપૂર્ણ, હાવભાવથી યુક્ત નાચવું.

नृत्य न (नृत्+क्यप्) નાચ, નાચવું, નૃત્ય કરવું. "नीलांगना नृत्यमनंगवनम्" भट्टिः

नृत्यत् त्रि. (नृत्+शतृ) નાચતું, નાચ કરતું. "नृत्यच्छीपादोद्दिप्तचोदामोदानरम्यम्"

नृत्यप्रिय त्रि. (नृत्यं प्रियं यस्य) નૃત્ય જેને પ્રિય હોય તે.

नृत्यप्रिय पु. (,, प्रियमस्य) શિવ.

नृत्यप्रिया स्त्री. (नृत्यप्रिय+टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતા.

नृत्यमय त्रि. (नृत्य+मयट्) [illegible]

नृत्यशाला स्त्री. (नृत्यस्य शाला) [illegible]

नृत्यस्थान न. [illegible]

नृदुर्ग न. (नृभिर्वेष्टितं दुर्गम्) માણસો કે રથો વગેરેથી વીંટાયેલો કિલ્લો.

नृदेव पु. (नृषु मध्ये देवः, ना देव इव वा) રાજા, નૃપતિ.

नृधर्म पु (नृणाम् धर्मः) માણસોનો ધર્મ.

नृधर्मन् पु. (नुनरस्येव धर्मोऽस्य+अनिच् समा०) કુબેર.

नृधर्मन् त्रि. મનુષ્યના ધર્મવાળું.

नृनमन त्रि. (नृभिर्नम्यते, नम्+कर्मणि ल्युट् न णत्वम्) માણસોથી પ્રણામ કરવા યોગ્ય દેવ વગેરે.

नृनाथ पु (नृणां नाथः) રાજા, નૃપતિ, કુબેર, અધિપ.

नृप पु. (नॄन् नरान् पाति रक्षति, पा+क) નૃપતિ, રાજા, સોળની સંખ્યાનું નામ.

"चतुर्योजनपर्यन्तमधिकारो नृपस्य च" ब्रह्मवै०

नृपकन्द पु (नृपप्रियः कन्दः) એક જાતની ડુંગળી. राजपलाण्डु

नृपगृह न. (नृपस्य गृहम्) રાજમહેલ, હવેલી.

नृपञ्जय पु (नृपान् जयति, जि+खश्) પુરુવંશી એક રાજા.

नृपता स्त्री. (नृपस्य भावः तल् टाप्) રાજાપણું.

नृपति पु. (नॄन् पाति, पा+डति) નૃપ, રાજા, કુબેર.

नृपतिता स्त्री. (नृपतेः भावः तल्+टाप्) રાજાપણું, અધિપપણું, કુબેરપણું.

नृपतित्व न. (नृपतेर्भावः) ઉપરનો અર્થ

नृपतिवल्लभ पु. (नृपतीनां वल्लभः) આયુર્વેદ ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ એક ઔષધ.

नृपतिवल्लभ त्रि (,, ,,) રાજાને વહાલું, રાજપ્રિય.

नृपतिवल्लभा स्त्री. (नृपतेः वल्लभा) રાજાની રાણી.

नृपत्नी स्त्री. [illegible]

नृपत्व न. (नृपस्य भावः) [illegible]

नृपद्रुम पु [illegible]

नृपप्रिय [illegible]

नृपप्रिय [illegible]

ઉગેલું ધાન્ય સામો, સામાન્ય ઘાસ.

नीवारक पु. (,, ,, स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

नीवि स्त्री. (निव्ययति निवीयते वा, नि+व्ये+इन् यलोपदीर्घौ डिच्च्) વેપારીની મૂળ સીલક, સ્ત્રીઓ કેડે વસ્ત્રરહે તે માટે નાભી પાસે દોરી વિગેરેથી ગાંઠ બાંધે છે તે, વસ્ત્ર બન્ધન, વસ્ત્ર.

"निजगृहमिवानुप्रविश्य नीविं सारमहतीमादाय गिरगाम्" दशकुमा०

नीवी स्त्री. (नीवि+वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

नीव्र न. (नितरां व्रियते, नि+वृ+क) છાપરાનો આગળનો ભાગ, રેવતી નક્ષત્ર. કપૂર, ચક્રનો ઘેરાવો, ચન્દ્ર.

नीवृत् पु. स्त्री. (नियतं वर्ततेऽत्र, नि+वृत्+आधारे क्विप्) દેશ, રાજ્યવિભાગ.

नीशार पु. (नितरां शीर्य्यन्ते हिमवाय्वादयोऽनेन, नि शृ+घञ् उपसर्गस्य दीर्घत्वं) ઠંડી તથા પવન રોકવા માટે બનાવેલ ગોદડી રજાઈ વગેરે, પડદો, તમ્બુ વગેરે.

नीहार पु. (निर्हियते, नि+हृ कर्मणि घञ् दीर्घः) બરફ, હિમ, થંડી, દણ્ડક નામનો છન્દ.

"नीहार धूमार्कानलानिलानां" योगग्रन्थे

नीहू स्त्री. (णीहू जै. प्रा.) કન્દની જાત.

नु अव्य. (नौति नुदति वा, नुद्+नु वा डु) વિકલ્પ, અનુનય, ગત અર્થ, પ્રશ્ન, વિતર્ક, અપમાન, આદેશ, પશ્ચાતાપ આટલા અર્થ બતાવનાર અવ્યય.

"क्षालितं नु गमितं नु वधूनाम्" माघः

नुड् (तुदा. कुटा. प. स. सेट् नुडति) ઘાત કરવો, મારી નાખવું.

नुत त्रि. (नु स्तुतौ+क्त) સ્તુતિકરેલ, નમસ્કાર કરેલ, વખાણેલ–પ્રશંસા કરેલ.

नुति स्त्री. (नु+क्तिन्) નમસ્કાર, સ્તુતિ, પ્રશંસા.

नुत्त त्रि. (नुद्+क्त) નાંખેલ, પ્રેરેલ, તિરસ્કાર કરેલ, અપમાન કરી કાઢેલ.

"अदस्तया नुत्तमनुत्तमं तमः" माघः

नुन्न त्रि. (नुद्+क्त दस्य नः) ઉપરનો અર્થ.

नूत त्रि. (नू स्तवने+क्त) વખાણેલ, સ્તુતિ કરેલ.

"परिणूतगुणोदयः"

नूतन त्रि. (नव एव तनप् नूरादेशश्च) નવું, તાજું, નવાઇનું, આશ્ચર્યકારક.

नूतनजलधररुचये" भावा.

नूतनता स्त्री. (नूतनस्य भावः तल्+टाप्) નવીનપણું, આશ્ચર્યકારકપણું, નવાઇ.

नूतनत्त्व न. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

नूत्न त्रि. (नव एव, नव+त्नप् नूरादेशश्च) નવું, તાજું, આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવું.

नूद पु. (नुदति पापं नुद्+क पृषो० दीर्घः) પીંપળાના આકાર જેવું ब्रह्मदारु નામનું વૃક્ષ.

नूनम् अव्य. (नु उनयति, ऊनपरिहाणे+अम्) તર્કમાં, નક્કી કરેલામાં, સ્મરણમાં, નિશ્ચયમાં, વાક્યપૂર્તિમાં ઉત્પ્રેક્ષામાં વપરાતો અવ્યય.

"क्षुद्रेऽपि नूनं शरणं प्रपन्ने"

नूपुर न. (नू+क्विप् नुवि पुरति, पुर्+क) પગમાં પહેરવાનું આભૂષણ–ઝાંઝર.

"गुणवानपि मौखर्यात् पादे लुठति नूपुरः" उद्भटः

नूपुरवत् त्रि. (नूपुर अस्त्यर्थे मतुप्) નૂપુરવાળું, પગનું આભૂષણ ઝાંઝર જેણે ધારણ કરેલ છે તે.

नृ (भ्वा. प. अ. अनिट् नरति) લઇ જવું, દોરવું.

नृ पु. (नी+ऋन् डिच्च्) નર, પુરૂષ, શંકુ–ખીલો, મનુષ્ય.

नृ त्रि. (,, ,,) નેતા, દોરનાર લઇ જનાર.

नृकपाल न. (नुः कपालम्) માણસના માથાનું હાડકું, ખોપરી.

नृकरोटिका स्त्री (नुः करोटिका) ઉપરનો અર્થ.

नृकरोटी स्त्री. (नुः करोटि ङीप्) માણસની ખોપરી.

नृकेशरिन् पु. (ना चासौ केशरी च ना केशरीव वा) શુરવીર પુરૂષ, નૃસિંહ અવતાર.

नृकेसरिन् पु. (ना चासौ केसरी च) નરસિંહાવતાર.

नृग पु. (नृ+गम्+ड) ઔશિનર નામનો રાજા.

नृगधूम पु એક તીર્થનું નામ.

नृचक्षस् पु (नॄन् चष्टे भक्ष्यत्वेन पश्यति, चक्ष्+असुन् न ख्यादेशः) રાક્ષસ.

नृचक्षस् पु (नॄन् शुभाशुभकर्त्तॄन् चष्टे पश्यति, चक्ष्+असुन् न ख्यादेशः) દેવ.

नृचक्षस त्रि. (,, चष्टे पश्यति) મનુષ્ય દર્શક

नृमेध पु. (ना मिध्यतेऽत्र, मिध् आधारे घञ्) પુરૂષમેધ યાગ, તે નામના એક રૂષિ.

नृम्ण न. (नृभिर्म्नायतेऽभ्यस्यते उपार्जयितुं म्ना+घजर्थे क) દ્રવ્ય–ધન.

नृयज्ञ पु. (ना मनुष्यस्तदर्थो यज्ञः) ગૃહસ્થાશ્રમીએ હંમેશા કરવાના પાંચ યજ્ઞો પૈકી અતિથિ સત્કાર રૂપી યજ્ઞ, અતિથિપૂજન

नृयुग्म न. (नुः युग्मम्) સ્ત્રી પુરૂષનું જોડકું.

नृलोक पु (नृणां लोकः) મૃત્યુલોક, ભૂલોક.

नृवत् त्रि. (ना–परिचारकादिरस्त्यस्य मतुप्) માણસો-વાળું, નોકર મનુષ્યોથી યુક્ત.

नृवराह पु. (ना चासौ वराहश्च) માણસ તથા ભુંડના આકારવાળો વિષ્ણુનો અવતાર.

नृवाहन पु. (ना वाहनमस्य) કુબેર.

नृवाहन न. (नुः नेतुर्वाहनम्) નેતાપુરૂષનું વાહન.

नृशंस त्रि. (नॄन् नरान् शंसति हिनस्ति, नृ+शन्स्+अण्) ઘાતકી, ક્રૂર, પારકો દ્રોહ કરનાર.
"ये नृशंसा दुरात्मानः प्राणिनां प्राणनाशकाः" पञ्चतन्त्रे

नृशंसता स्त्री. (नृशंस्य भावः तल्+टाप्) ઘાતકીપણું, ક્રૂરતા.

नृशंसत्त्व न. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

नृशंसव्रत त्रि. (नृशंसस्य व्रतं यस्य) ક્રુરપણું વ્રત જેનું હોય તે, નિત્ય ઘાતકી.

नृशंस्य न. (नृशंसस्य भावः) ઘાતકીપણું. ક્રૂરપણું.

नृश्टङ्ग न. (नुः शृङ्गम्) મિથ્યા પદાર્થ, અસત્ પદાર્થ, માણસનું શીંગડું એ પ્રમાણે જુઠામાં વપરાય છે.

नृषद् पु. ((नरि पुरुषे अन्तर्यामितया सीदति, सद्+क्विप् वेदे षत्वम्) ઇશ્વર, કણ્વનો પિતા એક રૂષિ.

नृषद् त्रि. (नरि सीदति, सद्+क्विप्) મનુષ્ય ઉપર બેસનાર.

नृषदन न. (नृणां नेतुणां ऋत्विजानाम् सदनम्) યજ્ઞ-રૂપી ઘર.

नृसिंह पु. (ना चासौ सिंहश्च) વિષ્ણુનો તે નામનો અવતાર, એક જાતનો રતિબન્ધ.
"सिंहस्य कृत्वा वदनं मुरारिः सदाकरालश्च सुरक्तनेत्रम् अर्धं वपुर्वै मनुजस्य कृत्वा ययौ सभां दैत्यपतेः पुरस्तात्"॥ अग्निपुराणम्

नृसिंहचतुर्दशी स्त्री. (नृसिंहप्रिया चतुर्दशी) વૈશાખ સુદ ચૌદશ, નૃસિંહ વિષ્ણુનો અવતાર દિવસ.

नृसिंहपुराण न. તે નામે એક ઉપપુરાણ.

नृसिंहवन न. (नृसिंहस्य वनम्) પશ્ચિમદિશાથી ઉત્તરમાં આવેલ એક દેશ.

नृसेन न. (नॄणां सेना वा क्लिबत्वम्) માણસોની સેના

नृसेना स्त्री. (,, ,, क्लिबाभावे) ઉપરનો અર્થ.

नृसोम पु. (ना सोमश्चन्द्र इव) ઉત્તમ માણસ ચન્દ્રની સમાન પુરૂષ.

नृहरि पु. (ना चासौ हरिश्च) नृसिंह શબ્દ જુઓ.

नॄ (क्र्या. प. स. से. नृणति) લઇ જવું, દોરવું.

नेउली स्त्री. એક જાતનો હઠયોગનો ભેદ.

नेजक पु. (निज् शुद्धौ+ण्वुल्) શોધક, શુદ્ધ કરનાર પુરૂષ, ધોબી.

नेजक त्रि. (निज् शुद्धौ+ण्वुल्) સાફ કરનાર, શુદ્ધ કરનાર.

नेजन न. (निज्यतेऽत्र, निज्+आधारे ल्युट्) સાફ કર-વાનું સ્થળ.

नेजन न. (निज्+भावे ल्युट्) નિર્મળ કરવું, સ્વચ્છ કરવું, ધોવું.

नेडुली स्त्री. હઠયોગનો પ્રકાર.

नेत् अव्य. (नी+विच् वा० तुक्,) સંશયમાં, રોકા-ણમાં, અટકાવ કરવામાં, સમુચ્ચયમાં, બીલકુલ નહિ જ એવા અર્થમાં વપરાય છે.

नेतव्य त्रि. (नी+तव्यच्) દોરવા લાયક, લઇ જવા યોગ્ય.

नेतीयोग पु. (नेतीरूपो योगः) હઠયોગનો એકભેદ, જેમાં નાકના છિદ્રમાંથી ઝીણું સૂત્ર દાખલ કરી મુખમાં લાવી બન્ને છેડા પકડીને શુદ્ધિ કરવામાં આવે છે તે.

नेतृ पु. (नी+तृच्) લીંબડાનું વૃક્ષ, વિષ્ણુ.

नेतृ त्रि. (,, ,,) ધણી, માલીક,નાયક, ઉપરી, દોરનાર, હાંકનાર, પહોંચાડનાર, પ્રવર્તક.
"नेतुः प्रयाणोन्मुखतां समीक्ष्य" उद्भटः

नेत्र न. (नीयते नयति वाऽनेन, नी+ष्ट्रन्) સ્વૈયાની

नृपप्रियफला स्त्री. (नृपप्रियं फलं यस्याः) વેંતાકનો છોડ, રીંગણી.

नृपप्रिया स्त्री. (नृपाणां प्रिया) ખજૂરી, કેતકી, રાજાની વહાલી.

नृपबदर पु. (नृपप्रियो बदरः) મોટા બોરનું ઝાડ, ખારેકી બોર.

नृपमन्दिर न. (नृपस्य मन्दिरम्) રાજમહેલ, પ્રાસાદ.

नृपमाङ्गल्यक न. (,, माङ्गल्यं मङ्गलं यस्मात्+कन्) આહુલ્યવૃક્ષ નામે ઝાડ.

नृपमान न. (नृपस्य सद्भोजनस्य माननाविरुद्धं वाद्यं) રાજાના જમવાના સમયે વાગતું વાજીંત્ર.

नृपलक्ष्म न. (,, लक्ष्म) છત્રચામર વગેરે રાજચિહ્ન.

नृपलिङ्ग न. (,, लिङ्गम्) ઉપરનો અર્થ.

नृपवल्लभ न. (नृपाणां वल्लभम्) આયુર્વેદ પદ્ધતિથી તૈયાર કરેલું તેલ કે ઘી

नृपवल्लभ त्रि. (नृपस्य वल्लभः) રાજાનું વહાલું.

नृपवल्लभा स्त्री. (,, वल्लभा) રાજાની વહાલી રાણી.

नृपशासन न. (,, शासनम्) રાજાનો હુકમ.

नृपशु पु. (ना पशुरिव ना चासौ पशुश्च वा) મનુષ્યરૂપ પશુ, મૂર્ખ, અજ્ઞાની.

"याश्च क्रियां नृपशून् ख्यादन्ति" भागवते

नृपसंश्रय पु. (,, संश्रयः) રાજાનો આશરો, રાજાનો આધાર.

"नृपसंश्रयमिष्यते जनैः" पञ्चतन्त्रम्

नृपसभ न. (नृपाणां सभा) બહુ રાજાઓની સભા.

नृपसभा स्त्री. (नृपस्य सभा) એક રાજાની સભા દરબાર.

नृपसुता स्त्री. (,, सुता) રાજપુત્રી, રાજકન્યા, છછુંદરી.

नृपसुत पु. (,, सुतः) રાજાનો પુત્ર, રાજકુમાર.

नृपांश पु. (,, अंशः) ટેક્સ, કર, રાજાનો હિસ્સો, મહેસુલ.

नृपांश पु. (,, अंशो यस्मिन्) રાજપુત્ર.

नृपाकृष्ट पु. શેતરંજની રમતમાં રાજાએ ખેંચેલ, રાજરૂપ સોગટું.

नृपात्मज पु. (नृपस्य आत्मजः) રાજકુંવર

नृपात्मजा स्त्री. (,, आत्मजा) રાજકન્યા, તુંબડી.

नृपाध्वर पु. (नृपाणां अध्वरो यज्ञः) જેના રાજવંદ કરી શકાય તે રાજસૂય યજ્ઞ.

नृपान्न न. (नृपप्रियमन्नम्) રાજાને પ્રિય એવું ધાન્ય, રાજાનું ધાન્ય.

नृपाभीर पु. (नृपं तद्भोजनकालमभीरयति, ईर्+क) રાજાના ભોજન સમયે વાગતું વાદ

नृपामय पु. (आमयानां नृपः श्रेष्ठः पूर्वनि.) ક્ષયરોગ.

नृपामय पु. (नृपस्य आमयः) રાજાનો રોગ.

नृपाल पु. (नॄन् पालयति, पालि+अण्) રાજા.

नृपावर्त्त न. (नृप इव आवर्त्तते, आ+वृत्+अच्) એક જાતનો મણિ–રાજાવર્ત.

नृपासन न. (नृपस्य आसनम्) રાજાનું આસન, સન, સિંહાસન.

नृपाह्वय पु. (नृपं आह्वयते स्पर्धते, आ+ह्वे+अच्) એક જાતની ડુંગળી, राजपलाण्डु

नृपीट न. પાણી, જલ.

नृपीति स्त्री. (पा रक्षणे+भावे क्तिन् आत ईत्वं) મનુષ્યનું રક્ષણ.

नृपीति त्रि. (पा+कर्त्तरि क्तिन् आत ईत्वं) મનુષ્યનું રક્ષણ કરનાર

नृपोचित पु. (नृपाणामुचितो योग्यः) ચોખાની એક જાત "राजमाष"

नृपोचित त्रि. (नृपेषु उचितः) રાજાને લાયક.

नृभोजा त्रि. (नभसि जायते, जन्+विट्+डा) આકાશમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

नृमणस् त्रि. ((नृषु यजमानेषु मनो यस्य) રક્ષણ કરવા લાયક યજમાનોની ઉપર દયાબુદ્ધિ વાળા ઇન્દ્રાદિ દેવ.

नृमणस् न. (नृणां मनो यत्र) સંપત્તિ, ધન, દ્રવ્ય.

नृमणा स्त्री. પ્લક્ષદ્વીપમાં આવેલી એક નદી.

नृमत् त्रि. (नरः सन्ति यस्मिन् नृ+मतुप्) માણસોવાળું.

नृमिथुन न. (नुः मिथुनम) મનુષ્યજાતીય, સ્ત્રીપુરૂષનું જોડું.

नेत्रोत्सव त्रि. (नेत्रस्य उत्सवो येन) આંખને આનંદ દાયક સુંદર પદાર્થ વિગેરે.

नेत्रोपमफल पु. (नेत्रोपमं नयनतुल्यं फलं यस्य) બદામનું વૃક્ષ.

नेत्रौषध न. (नेत्रस्य औषधम्) આંખની દવા.

नेत्रौषधि स्त्री. (नेत्रस्य औषधिः) ગાડરશીંગ, મેંઢાશીંગ.

नेत्रौषधी (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

नेद् (भ्वा. प. स. सेट् नेदति) જવું, ગમન કરવું.

नेद् अव्य. (नेद्+विच्) नेत् શબ્દ જુઓ.

नेदिष्ठ त्रि. (अतिशयेनान्तिकः इष्ठन् नेदादेशः) બહુજ પાસે રહેલ, ડાહ્યું, કુશલ, પાસેનું.

नेदिष्ठ पु. (,, ,, ,,) अंकोटक વૃક્ષ.

नेदिष्ठिन् पु. (नेदिष्ठं जन्मतः सन्निकृष्टस्थानं विद्यतेऽस्य इनि) એકજ માતાથી ઉત્પન્ન થયેલો ભાઇ.

नेदीयस् त्रि. (अतिशयेनान्तिकः, ईयसुन् नेदादेशः) બહુજ પાસેનું, ઘણું પાસે.

नेदीयसी स्त्री. (,, ,, ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

नेप पु. (नयति प्रापयति शुभं, नी+प) કુલગુરૂ-ગોર, પુરોહિત, જલ.

नेपथ्य न. (नी+विच् गुणः, नेः नेता तस्य पथ्यम्) આભૂષણ-ઘરેણું, રંગભૂમિ, વેશ ધારણ કરવાનું સ્થાન, વેશ.

"न पथ्यं नेपथ्यं बहुतरमनङ्गोत्सवविधौ" साहित्यदर्पणम्

नेपाल पु. તે નામનો એક દેશ.

नेपालजा स्त्री. (नेपाले जायते जन्+ड+टाप्) મણસીલ.

नेपालजाता स्त्री. (नेपाले जाता) ઉપરનો અર્થ.

"नेपालजा मरिचशंखरसाञ्जनानि" सुश्रुतः

नेपालकम्बल पु. (नेपालोद्भवः कम्बलः) નેપાલી કામળો.

नेपालनिम्ब पु. (नेपालोद्भवः निम्बः) નેપાળદેશનો લીંબડો.

नेपालमूलक न. (नेपालोद्भवं मूलकम्) નેપાલી મૂળો.

नेपालिका स्त्री. (नेपालः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्याः, नेपाल+ठन्+टाप्) મણસીલ.

नेपाली स्त्री. (नेपाल+अण्+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

नेम पु (नयति, नी+मन्) સમય, કાળ, અવધિ, વાયદો, ટુકડો, કોટ, કપટ, ધુતારાપણું, અડધો ભાગ, અન્ન, ઉંચું, મૂળ, બીજું, સંધ્યાકાળ, નાટયાદિમાં અન્યાર્થે ખાડો.

नेमधित त्रि. (नेमं हितः, नेम+धा+क्त नि.) અર્ધાને હિતકારી, અડધાને સારૂં.

नेमधिति स्त्री. (नेमं धीयतेऽत्र, धा+क्तिन्) લડાઇ,

नेमन् त्रि. (नी+बा. मनिन्) પહોંચાડનાર, દોરનાર.

नेमि पु. (नी+मि) શ્રી નેમિનાથ ૨૨મા જૈનતિર્થંકર, વજ્ર, ચક્રનો ઘેરાવો, ધોળા ખેરનું ઝાડ, રેંટ.

नेमि स्त्री. (नयति चक्रमिति, नी+मि) કુવા ઉપરની ગરગડી, કુવાની પાસેનો સપાટ પ્રદેશ,

"नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण" मेघदूते

नेमिचक्र पु. પરિક્ષિત રાજાના કુળમાં પેદા થયેલ રાજા.

नेमिजिन पु. બાવીસમા જૈન તીર્થંકર,

नेमिन् पु. (नेम ऊर्ध्वमस्यास्ति, नेम+इनि) तिनिश વૃક્ષ-તે નામનું ઝાડ.

नेमिनाथ पु. આ નામથી પ્રસિદ્ધ જિનદેવ, ૨૨મા તીર્થંકર.

नेमियन्त्रकर्मन् न. (नेमिजंतकम्म जै. प्रा) ગાડાના પૈડાને ફરતો લોઢાનો પાટો.

नेमिश न. (नेमिः शीर्यतेऽत्र, शॄ+बा. आधारे ड) નૈમિષારણ્ય.

नेयार्थता स्त्री. (नेयार्थस्य भावः तल् टाप्) એક પ્રકારનો કાવ્ય દોષ.

"ग्राम्योऽप्रतीतसंदिग्धनेयार्थनिहतार्थता" साहित्यदर्पणे

नेलक पु. (नेलअ जै. प्रा) કાંચી નગરનો પ્રાચીન સીક્કો.

नेष्ट त्रि. (न+इष्टम्) અપ્રિય, નહિ ગમતું, અનિષ્ટ, અનિષ્ટનું સાધન, રોકેલ-નિષેધ કરેલ વિગેરે.

नेष्टु पु. (निश्+तुन्) માટીનું ઢેફું.

नेष्टृ पु. (नी+तृन्+नि.षुक्) એક જાતનો ઋત્વિજ.

नेष्ट्र त्रि. (नेष्टुरिदम् बा. अन्) ઋત્વિજ સમ્બંધિ.

नैःश्रेयस त्रि. (निःश्रेयसाय हितं अण्) મુક્તિનું ઉપયોગી સાધન, મોક્ષનું કારણ.

नैःश्रेयसिक त्रि. (निःश्रेयसं प्रयोजनमस्य ठक्) મોક્ષનું સાધન.

દોરડી, રેશમી કાપડ, વૃક્ષનું મુળીયું, રથ, આંખ, એનીમા (બસ્તી) આપવાની સળી, જટા, નાડી.

नेत्र त्रि. (नीयतेऽनेन ,, ,,) પ્રેરણા કરનાર, લઇ જનાર, દોરનાર, ભોમીયો.

नेत्रकोप पु. (नेत्रस्य कोपः) આંખનું પડલ.

नेत्रच्छद पु. (नेत्रे छाद्यतेऽनेन, छद्+णिच्+क ह्रस्वः) આંખને ઢાંકવાનું પોપચું.

नेत्रज न. (नेत्राज्जायते जन्+ड) આંસુ.

नेत्रज त्रि. (नेत्रे जायते नेत्राद्वा, जन्+ड) આંખમાં હોનાર, આંખથી થનાર.

नेत्रपर्यन्त पु. (नेत्रयोः पर्यन्तः) બે આંખોનો અપાંગ–અંતિમભાગ.

नेत्रपर्यन्त त्रि. (नेत्रस्य पर्यंतः) નેત્રસુધીનું.

नेत्रपाक पु. (नेत्रस्य पाको यस्मात्) આંખનો એક પ્રકારનો રોગ.

नेत्रपिण्ड पु (नेत्रे नेत्रं वा पिण्ड इवास्य) બિલાડો.

नेत्रपिण्ड पु. (नेत्रस्य पिण्डः) આંખનો ગોળો, ચક્ષુર્ગોલક.

नेत्रपिण्डी स्त्री. (नेत्रपिण्ड+जातित्वात् स्त्रियां ङीप्) મીન્દડી, બિલાડી.

नेत्रपुष्करा स्त्री. (नेत्रयोः पुस्करं जलं यस्याः) રુદ્રજટા નામે વનસ્પતિ.

नेत्रप्रबन्ध पु. (नेत्रे प्रबध्यतेऽनेन,प्र+बन्ध् करणे ल्युट्) આંખનું પોપચું, પાંપણ.

नेत्रबन्ध पु. (नेत्रयोः बन्धो यस्मिन्) પાછળ જોયા વગર બે હાથ વડે આંખને બન્ધ કરી રમાતી રમત, બાલરમત.

नेत्रमल न. (नेत्रयोः मलम्) આંખનો ચીપડો, આંખનો મેલ.

नेत्रमीना स्त्री. (नेत्रयोः मीला मुद्रणं यस्याः पृषो. लस्य नः) यवतिक्ता નામે એક જાતની વેલ.

नेत्रमीला स्त्री. (नेत्रयोः मीला मुद्रणं यस्याः) ઉપરનો અર્થ.

नेत्रमुष् त्रि. (नेत्रं तत्प्रचारं मुष्णाति, मुष्+क्विप्) દૃષ્ટિને રોકનાર, દૃષ્ટિ પ્રચારનો નાશ કરનાર.

नेत्रयोनि पु. (नेत्राणि योनय इवास्य) ઇન્દ્ર.

नेत्रयोनि पु. (नेत्रमत्रिनेत्रं योनिरस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

नेत्ररञ्जन न. (नेत्रे रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+करणे ल्युट्) આંજણ, કાજલ, સુરમો વગેરે.

नेत्ररुज् स्त्री. (नेत्रस्य रुक्) આંખનો રોગ.

नेत्ररोग पु. (नेत्रस्य रोगः) ઉપરનો અર્થ.

नेत्ररोगनाशक त्रि. (नेत्ररोगं नाशयति, नश्+णिच्+ण्वुल्) આંખના રોગનો નાશ કરનાર.

नेत्ररोगनाशन त्रि. (नेत्ररोगं नाशयति नश्+णिच्+ल्यु) ઉપરનો અર્થ.

नेत्ररोगहन् पु. (नेत्ररोगं हन्ति, हन्+क्विप्) વૃશ્ચિકાલી નામે વનસ્પતિ.

नेत्ररोगहन् त्रि. (,, ,,) આંખના રોગને નાશ કરનાર.

नेत्ररोमन् न. (नेत्रस्य रोम) આંખની પાંપણ.

नेत्रवस्त्र न. (नेत्रयोर्वस्त्रमिवाच्छादकम्) આંખનું ઢાંકણ–પોપચુ.

नेत्रविष् स्त्री. (नेत्रस्य विट्) આંખનો કચરો–પીયા.

नेत्रविष पु. (नेत्रे विषं यस्य) એક પ્રકારનો સાપ.

नेत्रविद्या स्त्री. (नेत्रस्य विद्या) આંખની વિદ્યા.

नेत्रस्तम्भ पु. (नेत्रयोः स्तम्भः) આંખનું સ્થિર થવું.

नेत्राञ्जन न. (नेत्रयोः अञ्जनम्) કાજળ, આંખમાં આંજવાનો સુરમો.

नेत्रान्त पु. (नेत्रयोः अन्तः सीमा) આંખનો અંતિમ ભાગ, અપાંગ, નેત્રનો છેડો.

नेत्राभिराम त्रि. (नेत्रयोः अभिरामो येन) આંખને આનન્દદાયક વસ્તુ.

नेत्राभिष्यन्द पु. નેત્રમાં થનારો એક રોગ.

नेत्राभिस्यन्द पु. ઉપરનો અર્થ.

नेत्रामय पु. (नेत्रस्य आमयः) ચક્ષુનો રોગ, આંખનો રોગ.

नेत्राम्बु न. (नेत्रस्य अम्बु) નેત્રનું આંસુ, અશ્રુ.

नेत्रारि पु. (नेत्रस्य अरिः शत्रुः) मेहुण्डवृक्ष નામે ઝાડ.

नेत्रिक न. નળ–પાઇપ, કડછી.

नेत्री स्त्री. (नी+करणे ष्ट्रन्+ङीप्) નાડી, લક્ષ્મી, નદી.

नेत्री स्त्री. (नी+तृन्+स्त्रियां ङीप्) પ્રેરનારી સ્ત્રી. લઇ જનારી સ્ત્રી, ઉપદેશ કરનારી સ્ત્રી.

नैचिक न. (नीचो भवति ठक्) ગાય કે બળદનું માથું.

नैचिकी स्त्री. (नीचैश्चरति ठक् यद्वा निचिः कर्णशिरोदेशः कन्, प्रशस्तं निचिकमस्याः, निचिक+अण्+ङीप्) ઉત્તમ ગાય.

नैचित्य त्रि (निचिते भवः नादित्वात् ण्यः) નિચિત દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર–હોનાર.

नैचुल न. (निचुलस्येदं अण्) નિચુલ વૃક્ષનું ફળ

नैज त्रि. (निजस्येदम्, निज्+अण्) પોતાનું, આત્મીય, પોતાના સમ્બન્ધી.

नैतल न. નરક.

नैतलसद्म पु. (नैतलं सद्म यस्य) યમરાજ.

नैतोश पु. (नितोशयति+अच्, नितोशः हिंसकस्तस्यापत्यं अण्) હિંસકનો પુત્ર.

नैत्य न. (नित्यस्य भावः नित्य+ष्यञ्) નિત્યપણું, હંમેશ કરવાનું, હંમેશનું.

नैत्य त्रि. (नित्यं दीयते, नित्य+अण्) હંમેશ અપાય તે.

नैत्य त्रि. (नित्यं विहितः अण्) દરરોજનું કર્મ, દરરોજનું કરવાનું કામ વિગેરે.

नैत्यक त्रि. (नैत्य+स्वार्थे क) કાયમનું, હંમેશનું. "नैत्यके नास्त्यनध्यायः" मनुः

नैत्यशब्दिक त्रि. (नित्यं शब्दमाह, नित्यशब्द+ठक्) શબ્દ નિત્ય છે એમ કહેનાર મીમાંસક વિગેરે.

नैत्यिक त्रि. (नित्यं विहितः ठक्) કાયમનું, દરરોજનું.

नैदाघ त्रि. (निदाघस्येदम् अण्) ઉનાળાનું, ગ્રીષ્મઋતુનું.

नैदाघिक त्रि. (निदाघस्येदं निदाघ+ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

नैदान त्रि. (निदानं कारणं वेत्ति अण्) રોગોત્પાદક કારણને જાણનાર, કોઇપણ વસ્તુના કારણને સમજનાર.

नैदानिक त्रि. (निदानं रोगकारणं वेत्ति, तत्प्रतिपादकं ग्रन्थमधीते वा ठक्) નિદાન ગ્રંથનો ભણનાર, રોગના કારણને જાણનાર વૈદ્ય વિગેરે.

नैदेशिक त्रि. (निदेशं करोति ठक्) આજ્ઞા માનનાર નોકર.
"नैदेशिकैर्यस्य वशे जनोऽयम्" भागवतम्

नैद्र त्रि. (निद्राया इदं अण्) નિદ્રા સમ્બન્ધિ, નિદ્રાનું.

नैधन न. (निधनमेव+स्वार्थे अण्) મૃત્યુ, લગ્નથી આઠમું સ્થાન.

नैधान त्रि. (निधानेन निर्वृत्तं निधान+अञ्) ભંડારવડે થઇ શકે તેવું, ભરપુર ખજાના સાધ્ય.

नैधेय पु (निधेरपत्यं बाह्वा. ढक्) નિધિરાજાનો પુત્ર.

नैधेय त्रि. (निधेरिदं ढक्) ભંડારસંબંધી, ખજાનાનું.

नैध्रुव पु. (निध्रुवस्यापत्यम् निध्रुव+अण्) તે નામનો ઋષિ.

नैध्रुवि पु. કશ્યપ ગોત્રોત્પન્ન રૂષિ.

नैप त्रि. (नीपस्य विकारः, निप+अञ्) કદંબ ઝાડનો વિકાર.

नैपातिक त्रि. અકસ્માત વર્ણન કરનાર, અવ્યયનું.

नैपात्य न. (निपातस्य भावः, निपात+ष्यञ्) નિપાતપણું.

नैपाल पु. (नेपाले नेपालाख्यदेशे भवः अण्) નેપાલમાં થનારો પ્રસિદ્ધ લીંબડો, નેપાળી લીંબડો.

नैपाल त्रि. (नेपालस्येदं अण्) નેપાલ દેશમાં થનાર, હોનાર.

नैपाला स्त्री. (नेपाले भवा नेपाल+टाप्) બટમોગરો.

नैपालिक न. (नेपाले नेपालाख्यदेशे भवं ठक्) તાંબુ.

नैपाली स्त्री. (नेपाले भवा अण्+ङीप्) શેફાલિકા વનસ્પતિ, મનઃશીલ, ગળી.

नैपुण न. (निपुणस्य भावः अण्) કુશલપણુ, હોંશિયારપણું.

नैपुण्य न. (निपुणस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) ઉપરનો અર્થ, હોંશીયારનું કામ.

नैबद्धक त्रि. (निबद्धस्यादूरदेशादि कञ्) બંધાયેલાની પાસેનું.

नैबिड्य न. (निबिडस्य भावः, निबिड+ष्यञ्) ઘટ્ટપણું, ખીચોખીચપણું, સંગીનપણું, વાંસળી ફુંકવાનો એક પ્રકાર.

नैभृत्य न. (निभृतस्य भावः निभृत+ष्यञ्) નક્કીપણું, સ્થિરપણું, ચંચલતા રહિતપણું, છાનું–ગુપ્ત.

नैमग्नक त्रि. (निमग्नस्य समीपे चतुरर्थ्यां कञ्) ડુબેલાની પાસેનું, નિમગ્નની પાસેનું.

नैमन्त्रणक न. (निमन्त्रणस्य भावः, अण् स्वार्थे कन्)

नैःस्निह्य न. (निःस्नेहस्य भावः ष्यञ्) સ્નેહ રહિતપણું.
नैःस्व न. (निःस्वस्य भावः अण्) દરિદ્રપણું, ધન-રહિતપણું.
नैःस्व्य न. (निःस्वस्य भावः ष्यञ्) ઉપરનો અર્થ.
नैक त्रि. (न एकः नञर्थ नशब्देन समासः) પુષ્કળ, ઘણું, અનેક.
नैक पु. વિષ્ણુ.
"एको नैकः सवः कः किम्" विष्णु. स.
नैकचर त्रि. (नैकः संघीभूय चरति, चर्+ट) મોટાં જુથ થઈ ચાલનાર, ટોળું બની ફરનાર.
नैकज पु. (नैकधा जायते, जन्+ड) ઇશ્વર, પરમાત્મા.
नैकटिक त्रि. (प्रयोजनाय निकटे वसति, निकट+ठक्) કોઈ પ્રયોજન માટે ગામ વગેરેની પાસે રહેનાર ભિક્ષુક વિગેરે, પાસે રહેલ.
नैकट्य न. (निकटस्य भावः ष्यञ्) સમીપપણું, પાસેપણું.
नैकत त्रि. (नैकत्यां भवः अण्) ગોષ્ઠીમાં હોનાર–થનાર.
नैकती स्त्री. (नैके तायते, ताय्+ड+ङीप्) છુપી વાત-ચીત, ગુપ્ત મસલત.
नैकधा अव्य. (नैक+प्रकारे धाच्) બહુ પ્રકારે, ઘણી પ્રકારે.
नैकभेद त्रि. (न एको भेदोऽत्र) જુદી જુદી જાતનું, બહુતરેહનું.
नैकमाय त्रि. (नैका माया यस्य) જુદાજુદા સ્વરૂપવાળું, બહુ કપટવાળું.
नैकमाय पु. (नैका मायाऽस्य) પરમેશ્વર.
नैकरूप त्रि. (नैकं रूपं यस्य) વિવિધ સ્વરૂપવાળું.
नैकरूप पु. (नैकं रूपमस्य) પરમાત્મા, ઇશ્વર.
नैकरूप न. (नैकञ्च तत् रूपं च) ઘણી જાતનું રૂપ, વિવિધ સ્વરૂપ.
नैकशस् अव्य. (न+एकशः) બહુવખત, ઘણીવાર.
नैकशस्त्र त्रि. (नैकं शस्त्रं यस्य) બહુજાતના શસ્ત્ર વાળું.
नैकशस्त्र न. (नैकं च तत् शस्त्रं च) ઘણા પ્રકારનું શસ્ત્ર.
नैकशृङ्ग पु. (नैकानि चत्वारि शृङ्गाणि यस्य) પરમેશ્વર. "चत्वारि शृङ्गात्रयो अस्य पादाः" इति मन्त्रवर्णात्.
नैकशृङ्ग त्रि. (नैकं शृङ्गं यस्य) અનેક શીંગડાવાળું, બહુ શિખરવાળું.
नैकषेय पु. (निकषाया अपत्यं ढक्) દૈત્ય, રાક્ષસ.
नैकषेयी स्त्री. (,, अपत्यं ढक् स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસી.
नैकसानु पु. (नैके सानवोऽस्य) અનેક શિખરોવાળો પર્વત.
नैकसानुचर पु. (नैकसानौ चरति, चर्+ट) મહાદેવ, પર્વત પર રહેનાર પુરૂષ.
नैकात्मन् पु. (नैक आत्मा स्वरूपं यस्य) જુદા જુદા અંશાવતાર કરનાર પરમેશ્વર.
"नैकात्मा नैककर्मकृत्" विष्णु.
नैकृतिक त्रि. (निकृत्या परापकारेण जीवति निकृत्या निष्ठुरतया आचरति वा ठक्) વિશ્વાસથી બીજાને નુકસાન કરી પોતાનો સ્વાર્થ સાધનાર, કપટથી ઉવન ચલાવનાર, દુરાચારી.
"अधोदृष्टिर्नैकृतिकः स्वार्थसाधनतत्परः" मनुः
नैगम पु. (निगम एव स्वार्थे अण्) ઇશ્વર પ્રતિપાદક ઉપનિષદ્રૂપી વેદ વિભાગ, ન્યાય, સદાચાર, વેદ જાણનાર પુરૂષ, નિઘંટુ ગ્રન્થનો ભાગ
नैगम पु. (निगमे भवः अण्) વણિક્–વ્યાપારી, શહેરવાસી, નાગરિક જૈનદર્શન પ્રસિદ્ધ સાત નયો પૈકી એક નય.
नैगम त्रि. (निगमस्येदं अण्) નિગમ સમ્બન્ધી, વેદ સમ્બન્ધી, શાસ્ત્રનું.
नैगमिक त्रि. (निगमे भवः तस्य व्याख्यानो वा ठक्) શાસ્ત્રમાં હોનાર–થનાર, વેદનો વ્યાખ્યાન ગ્રન્થ, નિગમગ્રન્થનો અધ્યાય.
नैगमेय पु. કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર, બાળ ગ્રહ વિશેષ.
नैगमेष पु. ઉપરનો અર્થ.
नैघण्टुक न. (निघण्टुः पर्यायशब्दनधिकृत्य प्रवृत्तम् ठक्) નિઘંટુ ગ્રંથનો આદ્યકાંડ.
नैचयिक पु. (णेचइय जै. प्रा.) ધાન્યનો વેપારી.
नैचाशाख न. (नीचासु शूद्रयोनिषु शाखा पुत्रपौत्रादि र्यस्य, तस्येदं अण्) શૂદ્ર યોનિમાં સંતતિ ઉત્પન્ન કરનાર પતિત–નીચ પુરૂષનું ધન.

અભાવ, આત્મારહિતપણું.

नैरुज्य न. (निरुजस्य भावः ष्यञ्) તન્દુરસ્તપણું, નિરોગીપણું.

नैरुक्त त्रि. (निरुक्तस्येदं निरुक्तौ भवं वा अण्) નિરુક્ત સમ્બન્ધિ, નિરુક્તથી હોનાર–થનાર, આસક્ત.

नैरुक्त पु. (नेरुत्त जै. प्रा.) શબ્દના સ્વરૂપને જાણનાર.

नैरुक्तिक त्रि. (निरुक्तं वेत्ति तद् ग्रन्थमधीते वा ठक्) નિરુક્ત જાણનાર, નિરુક્ત ગ્રન્થનો અભ્યાસી–વ્યુત્પત્તિને જાણનાર.

नैरुहिक पु. (निरुहः प्रयोजनमस्य ठक्) વૈદ્યકશાસ્ત્રનો બસ્તિનો પ્રકાર.

नैर्ऋत पु. (निर्ऋतेरपत्यं अण्) રાક્ષસ, અસુર.

नैर्ऋत न. (निर्ऋतिर्देवताऽस्य, निर्ऋति+अण्) મૂળ નક્ષત્ર.

नैर्ऋत त्रि. (निर्ऋतेरिदं अण्) મૃત્યુદેવ સમ્બન્ધી, નિર્ઋતિદેવ સમ્બન્ધી.

नैर्ऋती स्त्री. (निर्ऋत+जाति. स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસ સ્ત્રી.

नैर्ऋती स्त्री. (निर्ऋतेरियं, निर्ऋतोऽधिष्ठाता यस्यां वा अण् ङीप्) પશ્ચિમ તથા દક્ષિણ દિશાનો વચલો ખુણો, નૈઋતખૂણો, રાક્ષસની શક્તિ.

नैर्ऋतेय पु. (निर्ऋत्याः अपत्यं स्त्रीप्रत्ययान्तत्वात् ढक्) રાક્ષસણીનો પુત્ર.

नैर्ऋत्य त्रि. (निर्ऋतिर्देवताऽस्य आर्षे वा. यक्) નિર્ઋતિ દેવતાણું પશુ વગેરે

नैर्गुण्य न. (निर्गुणस्य भावः ष्यञ्) નિર્ગુણપણું, સત્ત્વાદિગુણમાં સ્નેહ રહિતપણું.

नैर्ग्रन्थ्य त्रि. (नेग्गन्थ जै. प्रा.) અર્હત્ સમ્બન્ધી.

नैर्घृण्य न. (निर्घृणस्य भावः ष्यञ्) ઘાતકીપણું, દયા રહિતપણું, ક્રૂરપણું.

नैर्मल्य न. (निर्मलस्य भावः ष्यञ्) ચોકખાપણું–સ્વચ્છપણું, વિષયનું વિરામપણું.

नैर्याणिकलयन न. (णिज्जाणियलेण जै. प्रा.) નગરમાંથી નીકળવાના માર્ગમાંનું મકાન.

नैर्याणिक त्रि. (णिज्जाणिय जै. प्रा) નિર્ગમ સંબંધી નિર્યાણ સમ્બન્ધી.

[illegible]

નિર્લજ્જપણું.

नैलायनि पु. (नीलस्यापत्यं फिञ्) નીલ વાનરનો પુત્ર.

नैल्य न. (नीलस्य भावः ष्यञ्) કાળારંગપણું, આસમાની રંગપણું.

नैवकि पु. (निवकस्यार्षेरपत्यं इञ्) નિવક નામના ઋષિનો છોકરો.

नैवति पु. (निवतस्यार्षेरपत्यं इञ्) નિવત ઋષિનો પુત્ર.

नैवाकव त्रि. (निवाकोरिदं अण्) નિવચન–શીલ સમ્બન્ધી.

नैवाकवीय त्रि. (निवाकवस्य समीपे उत्करा.) નૈવાકવની પાસેનું.

नैवासिक त्रि. (निवासे साधु ठञ्) રહેવાને સુંદર, નિવાસ કરવા લાયક.

नैविड्य न. (निविडस्य भावः ष्यञ्) ઘાટાપણું, અવિચ્છેદ સંયોગ, વાંસળી ફૂંકવાનો એક પ્રકાર.

नैवेद्य न (निवेदं निवेदनमर्हति ष्यञ्, नि+विद्+णिच् कर्मणि यत् स्वार्थे अण् वा) દેવને ધરવા યોગ્ય પદાર્થ વગેરે.

नैवेश त्रि. (निवेशेन निर्वृत्तम् अण्) વિવાહથી થયેલું

नैवेशिक त्रि. (निवेशाय विवाहाय हितम् , निवेश+ठक्) વિવાહમાં આપવા લાયક વસ્તુ, વિવાહને યોગ્ય પદાર્થ વિગેરે.

नैश त्रि. (निशाया इदम् , निशा+अण्) રાતનું–રાત્રિસમ્બન્ધી.

नैशिक त्रि. (निशायां भवम् , निशा+ठञ्) રાતમાં થનાર, રાત્રિથી વ્યાપેલું.

नैश्चल्य न. (निश्चलस्य भावः ष्यञ्) અચલપણું; સ્થિરતા.

नैश्चित्य त्रि. (निश्चितस्य भावः ष्यञ्) પાકો વિચાર,

नैश्श्रेयस त्रि. (निःश्रेयसाय हितम् अण्) મુક્તિનું કારણ.

नैश्श्रेयसिक त्रि. (निःश्रेयसं प्रयोजनमस्य ठक्) મોક્ષનું સાધન.

नैषद्यिन् त्रि. (नेसज्जि जै. प्रा.) નિષદ્યા–પલાંઠી રૂપ આસને બેસનાર.

नैषध पु. (निषधाना राजा, निषध+अण्) નિષધદેશ [illegible]

ભોજનનું નિમન્ત્રણ, ચોકસ જમવાને માટે કહેવું તે.

नैमय पु. (नि+मि+यत्+अण्) વ્યાપારી, ઉદ્યોગી.

नैमित्त त्रि. (निमित्ते भवः अण्) નિમિત્તમાં થનાર-હોનાર.

नैमित्त त्रि. (निमित्तस्य शकुनशास्त्रस्य व्याख्यानो ग्रन्थः अण्) શકુન શાસ્ત્રનો ગ્રન્થ, શકુન શાસ્ત્રનું વ્યાખ્યાન કરનાર ગ્રન્થ વિગેરે.

नैमित्तिक न. (निमित्तादागतं निमित्तभवं वा ठक्) ફક્ત નિમિત્તનો આશ્રય લઈ કરવા યોગ્ય કામ વગેરે, નિમિત્તથી થનાર.

नैमित्तिक त्रि. (निमित्तं वेत्ति तत्प्रतिपादकशास्त्रमधीते वा ठक्) નિમિત્ત જાણનાર, શકુન શાસ્ત્ર ભણનાર જ્યોતિષી વિગેરે.

नैमित्तिकक्रिया (नैमित्तिकी चासौ क्रिया च) કોઈ પણ નિમિત્તથી કરવા યોગ્ય ક્રિયા.

नैमित्तिकदान न. (निमित्तमाश्रित्य दीयते, दा+भावे ल्युट्) નિમિત્તને લીધે કરેલું દાન.

नैमित्तिकलय पु. (नैमित्तिको लयः) ચાર હજાર યુગ ગયા પછી થનાર એક બ્રાહ્મ લય.

नैमित्तिकस्नान न. (नैमित्तिकञ्च तत् स्नानञ्च) કોઈ પણ નિમિત્તને લીધે કરેલું સ્નાન.

नैमिश न. (निमिशमेव स्वार्थे अण्) નૈમિશારણ્ય, એક તપોવન.

नैमिशारण्य न. (नैमिशं नामकं अरण्यम्) નૈમિશારણ્ય નામનું તપોવન.

नैमिश्रि पु. (निमिश्रस्यापत्यं इञ्) અત્યન્ત મિશ્રનો પુત્ર.

नैमिष न. (निमिषमेव स्वार्थे अण्) નૈમિષારણ્ય નામનું એક વન.

नैमिषकुञ्ज न. તે નામનું તીર્થ.

नैमिषारण्य न. (निमिषान्तरमात्रेण निहतं आसुरं बलं यत्र नैमिषं, अरण्यम्) નૈમિષારણ્ય નામનું એક તપોવન.

नैमिषि पु. (निमिषति, नि+मिष्+क, निमिषस्यापत्यम् इञ्) નિમિષનો પુત્ર.

नैमिषेय त्रि. (निमिषस्येदं ढक्) નૈમિષારણ્ય સંબંધિ નૈમિષારણ્યનું.

नैमिषेय त्रि. (निमिषे भवः वा ढक्) નૈમિશારણ્યમાં ઉત્પન્ન થનાર, નૈમિશારણ્યમાં હોનાર.

नैमेय पु. (नि+मि+यत् स्वार्थे अण्) કોઈપણ વસ્તુનો અદલો બદલો કરવો, વિનિમય કરવો.

नैयग्रोध न. (न्यग्रोधस्य विकारः अण् न लुक् ऐजागमश्च) વડલાનો વિકાર, વડનું ફુલ ફળ વિગેરે.

नैयङ्कव त्रि. (न्यङ्कोर्विकारः, न्यङ्कु+अञ वातपूर्वमैत्) ન્યંકુનામના મૃગનું ચામડું વગેરે.

नैयत्य न. (नियतस्येदं, नियत+ष्यञ्) સંયમ, જીતેન્દ્રિયપણું.

नैयमिक त्रि. (नियमादागतः ठक्) નિયમથી બનેલું, નિયમવિધિથી પ્રાપ્ત થયેલું, જેમકે ઋતુધર્મ વખતે સ્ત્રી ગમન વગેરે.

नैयाय त्रि. (न्यायस्य व्याख्यानो ग्रन्थः अण्) ન્યાય શાસ્ત્રનું વ્યાખ્યાન કરનાર પુસ્તક વિગેરે.

नैयायिक पु. (न्यायं तर्कशास्त्रमधीते वेत्ति वा ठक्) ન્યાયશાસ્ત્ર ભણનાર પુરુષ, ન્યાય જાણનાર વિદ્વાન.

नैयायिक त्रि. (न्यायस्येदं ठक्) ન્યાય સમ્બન્ધિ, ન્યાયને લગતું.

नैयासिक त्रि. (न्यासं वेत्ति अधीते वा ठक्) હરદત્ત વગેરે એ કરેલ ન્યાસ ગ્રન્થ જાણનાર કે ભણનાર, માતૃકાદિ ન્યાસ કરનાર.

नैरन्तर्य न. (निरन्तरस्य भावः ष्यञ्) હમેશપણું, નિરન્તરપણું, અવિચ્છેદ.

"स तु दीर्घकालनैरन्तर्यसत्कारासेवितो दृढभूमिः" पातंजलसूत्रम्

नैरपेक्ष्य न. (निरपेक्षस्य भावः ष्यञ्) ગરજવગરનું, નિસ્પૃહ, ઇચ્છાવિનાનું.

नैरयिक त्रि. (निरये वसति ठक्) નરકમાં રહેનાર, નરકવાસી.

नैरर्थ्य न. (निरर्थस्य भावः ष्यञ्) ફોગટ, નકામું. "येनाशा पृष्ठतः कृत्वा नैराश्यमवलंबितम् "उद्भटः

नैरात्म्यवाद पु. (नैरात्म्यश्चासौ वादश्च) આત્માનું અસ્તિત્વ નથી એવા પ્રકારનો વાદ.

नैराश्य न. (निराशस्य भावः ष्यञ्) નિરાશપણું, આશારહિતપણું.

नैरात्म्य न. (निरात्मनः भावः ष्यञ्) આત્માનો

नैषध न. (नैषधं नलमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) नैषधकाव्य, જેમાં નળરાજાનું ચરિત્ર વર્ણન કરેલું છે તે.

नैषध त्रि. (निषधोऽभिजनोऽस्य अण्) પોતાના કુળપરંપરાથી નિષધ દેશમાં નિવાસ કરનાર.

नैषधीय त्रि (नैषधस्येदं छ) નળ નૃપતિનું, નળ રાજાનું, નળસમ્બન્ધી.

नैषध्य पु. (निषधस्य तन्नृपस्यापत्यं पुमान्, निषध+य) નિષધ દેશના રાજાનો છોકરો.

नैषाद पु (निषादस्यापत्यं निषाद+अञ्) નિષાદનો પુત્ર.

नैषादक त्रि. (निषादेन कृतं निषाद+वुञ्) નિષાદે કરેલું, નિષાદે બનાવેલું.

नैषादकि पु. (निषादस्यापत्यं पुमान् अञ् अकञ्) નિષાદનો પુત્ર.

नैषादि पु. (निषादस्यापत्यं पुमान् आर्षं ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

नैषिध पु. (निषधः नलो वाचकतयाऽस्त्यस्य अण् पृषो.) નલ નામનો દક્ષિણાગ્નિ.

नैषेधिकी स्त्री. (णिसेहिया जै. प्रा) મોક્ષગતિ.

नैषेधिकी स्त्री. (णिसीहीया जै. प्रा.) સ્વાધ્યાય સ્થાન, પાપક્રિયાનો ત્યાગ, વ્યાપારાન્તર.

नैष्कर्म्य न. (निष्कर्मणो भावः ष्यञ्) વિધિપ્રમાણે દરેક કર્મનો ત્યાગ, કર્મ રહિતપણું,

"न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते" भगवद्गीतायां

नैष्कशतिक त्रि. (निष्कशतमस्त्यस्य ठञ्) સો નિષ્કના તોલનું.

नैष्कसहस्रिक त्रि (निष्कसहस्रमस्त्यस्य ठञ्) હજાર નિષ્કના તોલ સમાન.

नैष्किक पु. (निष्के स्वर्णे दीनारे तदागारे नियुक्तः ठक्) ખજાનો કે ટંકશાળનો ઉપરી અધિકારી, કોષાધ્યક્ષ.

नैष्किक त्रि. (निष्केण क्रीतं ठक्) એક નિષ્કથી ખરીદેલું.

नैष्किक त्रि. (निष्कस्य विकारः ठञ्) નિષ્કનો વિકાર.

नैष्कृतिक त्रि. (निष्कृति+ठक्) ખરાબ આચરણવાળું, નીચ, કપટી.

नैष्क्रमण त्रि. (निष्क्रमणे शिशोर्गृहाद् बहिर्गमनकाले दीयते तत्र कार्यं वा अञ्) બાળકને પ્રથમ બહાર નીકાળતી વખતે દેવાતો પદાર્થ વગેરે, તે વખતનું કામ.

नैष्ठिक त्रि. (निष्ठा नाशपर्यन्तं ब्रह्मचर्येण तिष्ठति ठक्) મરણ પર્યન્ત બ્રહ્મચારી રહેનાર, એક જાતના વ્રતમાં આસક્ત-જનોઇ દીધા પછી મરણ સુધી બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળનાર.

"नैष्ठिको ब्रह्मचारी तु वसेदाचार्यसंनिधौ"

नैष्ठिक त्रि (निष्ठायां मरणे वा विहितः ठक्) મરણ વખતે થતું કર્મ વગેરે.

नण्णिणह्य न. (निस्स्नेहस्य भावः ष्यञ् आर्षं पत्वम्) પ્રીતી રહિતપણું, વીતરાગતા.

नैष्फल्य न. (निष्फलस्य भावः ष्यञ्) ફોગટપણું, વ્યર્થપણું.

नैसर्गिक त्रि. (निसर्गादागतः ठक्) કુદરતી, સ્વાભાવિક.

"अहं ममेदमिति नैसर्गिकोऽयं लोकव्यवहारः"

शाङ्करभाष्यम्

नैसर्प पु. (णेसप्प जै. प्रा.) ચક્રવર્તીનાં નવ નિધાનમાંનું એક, ગામ કે નગરનું વર્ણન જેમાં કરેલું છે.

नैस्त्रिंशिक पु (निस्त्रिंशः खड्गः प्रहरणमस्य, निस्त्रिंश+ठक्) તરવારવડે લડનાર લડવૈયો.

नैस्स्नेह्य त्रि. (निस्स्नेहस्य भावः ष्यञ्) નિઃસ્નેહપણું.

नो अव्य. (नह्+डो) નિષેધ વાચક અવ્યય, નકાર.

"गोप्याधिभोगे नो वृद्धिः सोपकारेऽथ हापिते" याज्ञ.

नोआगम पु. (णोआगम जै. प्रा) આગમનો અભાવ, આગમસાથે મિશ્રણ, આગમનો અંશ.

नोइन्द्रिय न. (णोइन्दिय जै. प्रा.) ઈન્દ્રિય ભિન્ન, ઇન્દ્રિયસમાન મન.

नोकषाय पु. (णोकसाय जै. प्रा.) હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, જુગુપ્સા, સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ, નપુંસકવેદ આ નવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિ, કષાયના સહચારી, ઉપર્યુક્ત નવ પ્રકૃતિનો સમુદાય.

नोकषायवेदनीय न. (णोकसायवेयणिज्ज जै. प्रा.) મોહનીય કર્મની હાસ્યાદિ નવ પ્રકૃતિ.

नोकेवलज्ञान न. (णोकेवलनाण जै प्रा.) અવધિ અથવા મનઃપર્યવજ્ઞાન.

नोगुण त्रि. (णोगुण जै. प्रा.) અયથાર્થ, વાસ્તવિક નહિ.

नोचेत् अव्य. (नो च चेत् च) નહિ તો.

"न्यायप्रवृत्तो नृपतिरात्मनमपि च प्रजाः
त्रिवर्गेणोपसंधत्ते निहन्ति ध्रुवमन्यथा" शुक्रनीतिसारे ।

न्याय पु. विष्णु.
"अग्रणीर्ग्रामणीः श्रीमान्न्यायो नेता समीरणः" विष्णुस०

न्यायतः अव्य. (न्यायात् इति पञ्चम्यर्थे तसिल्) न्यायथी सत्यताथी.

न्यायपथ पु (न्यायोपेतः पन्थाः अच् समा.) न्याय-वाळो रस्तो, मीमांसा शास्त्र.

न्यायवादिन् त्रि. (न्यायं वदति, वद्+णिनि) न्याय प्रमाणे बोलनार.

न्यायवत् त्रि. (न्याय+मतुप्) न्याययुक्त, न्यायवाळुं

न्यायवृत्त न. (न्यायोपेतं वृत्तम्) न्यायानुसार वर्तन, शास्त्रमां कहेलो आचार.

न्यायवृत्त त्रि. (न्यायोपेतं वृत्तं यस्य) शास्त्र प्रमाणे वर्तणुकवाळुं, न्याययुक्त चालचलगतवाळुं.

न्यायसारिणी स्त्री. (न्यायं सरति, सृ+णिनि+ङीप्) युक्तिप्रमाणे कर्मने अनुसरनारी रीति.

न्यायाचार पु. (न्यायोपेत आचारः) न्यायवाळो सदाचार, न्यायपूर्वक वर्तन.

न्यायाचार त्रि. (न्यायोपेतः आचारो यस्य) न्याय प्रमाणे सदाचरणवाळुं, न्यायवाळा वर्तनवाळुं.

न्यायाधार पु. (न्यायस्य आधारः) न्यायनो आश्रय, न्यायनुं अवलम्बन, इन्साफनो टेको

न्यायाधिप पु. (न्यायकरणे नियुक्तः अधिपः) न्याय करनार अमलदार.

न्यायाधीश पु. (न्याये न्यायकरणे नियुक्तः अधीशः) उपरनो अर्थ.

न्यायासन न. (न्यायस्य आसनम्) न्यायनुं आसन, न्याय आपनारनुं आसन.

न्यायिन् त्रि. (न्यायोऽस्यास्ति, न्याय+इनि) न्यायशास्त्र वाळुं, इन्साफी, नीतियुक्त.

न्याय्य त्रि. (न्यायादनपेतम् न्यायादागतं वा, न्याय+यत्) न्यायथी नक्की थयेल, व्याजबी, न्याययुक्त

न्याय्य त्रि. (न्याये भवः यत्) न्यायमां [illegible] थनार.

न्यास पु. (न्यस्यते इति, नि+अस्+घञ्) [illegible] [illegible]
मन्त्र तथा विधि साथे शरीरनां जुदांजुदां अंगोने देवताने सोंपवानी विधि, हरण करवुं, लखवुं, अर्पण, वर्णना उच्चारणरूप व्यापार भेद.

न्यासधारिन् त्रि. (न्यासं धारयति णिनि) धरेणे राखनार, गीरो राखनार, तन्त्रशास्त्र प्रसिद्ध न्यासविधि धारण करनार.

न्यासिक त्रि. (न्यासेन चरति, ठन्) थापण मुकनार, न्यास विधि करनार, स्थापनार.

न्यासिन् त्रि. (नि+अस्+णिनि) सर्वत्यागी, संन्यासी.

न्युङ्ख पु. (न्युङ्खयते, नि+उंख्+घञ्) एक जातनी गीति जेमां उदात्तानुदात्तरूपे सोळ ओकार छे ते.

न्युङ्ख त्रि. (नि+उंख्+अच्) अतिशय, मनोहर, सुंदर, रम्य.

न्युब्ज न. (न्युब्जति अधोमुखीभवति, [illegible]) कर्म रंगफळ–एक प्रकारना वृक्षनुं फळ

न्युब्ज पु. (नि+उब्ज्+अच्) [illegible] [illegible] स्रुगपात्र.

न्युब्ज त्रि. (न्युब्जति [illegible]) नीचा मुखवाळुं, [illegible]

न्युब्जखड्ग पु. ([illegible]) तलवार.

न्युब्जीकरण न. ([illegible]) [illegible]

न्युब्जीकृत त्रि. ([illegible]) [illegible]

न्यूङ्ख पु. ([illegible]) [illegible]

न्यूङ्ख त्रि. ([illegible]) [illegible]

न्यून त्रि. ([illegible]) [illegible]

न्यूनता स्त्री. ([illegible]) [illegible]

न्यूनत्व न. ([illegible]) [illegible]

न्यूनधी त्रि. ([illegible]) [illegible] वाळुं, [illegible]

न्यूनपञ्चाशद्भावः पु. (न्यूनपञ्चाशत् [illegible]

ઔષધિ. વિષપર્ણી. ઉંદરકાની નામનું પાંદડું થાય છે.

न्यग्रोधक त्रि. (न्यग्रोधस्य सन्निकृष्टे क) વડની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

न्यग्रोधपरिमण्डल पु. (न्यग्रोध इव परिमण्डलं परिणाहो यस्य) એક વડના જેવો ઘેરાવો જેનો હોય તેવો પુરુષ.

न्यग्रोधपरिमण्डला स्त्री. (न्यग्रोधपरिमण्डल+स्त्रियां टाप्) એક લક્ષણવાળી સુંદર સ્ત્રી.

न्यग्रोधिक त्रि. (न्यग्रोधस्य सन्निकृष्टे ठन्) વડની નજીક પાસેનો ગામ વિગેરે.

न्यग्रोधिन् त्रि. (न्यग्रोध+इनि) ઉપરનો અર્થ.

न्यग्रोधी स्त्री. (न्यक् रुणद्धि, रुध्–अच्–ङीप्) વનસ્પતિ વિશેષ. ઉંદરકાની વનસ્પતિ, મોટા પત્ર-વાળી ઔષધિ.

न्यङ्कु पु. (नितरामञ्चति, अञ्चु गतौ उ कुत्वम्) તે નામનો મુનિ, અંકુ શીંગડાવાળું એક પ્રકારનું હરણ.

न्यङ्कु त्रि. (नितरामञ्चति, अञ्च्+उ) અત્યંત ચાલ-નાર [illegible] ચાલનાર.

[illegible] (न्यङ्कुरिव रुरुहः) स्योनाकवृक्ष नामनुं [illegible]

[illegible] पु. (न्यङ्कुः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યા. એક શબ્દગણ.

न्यङ्कु, मद्गु, भृगु, दूरेपाक, फलेपाक, क्षणेपाक, दूरेफलेपाक, दूरेपाकु, फलेपाकु, तक्र, वक्र, व्यति-, अनुषङ्ग, अवसर्ग, उपसर्ग, श्वपाक, मांसपाक, मूलपाक, कपोतपाक, उलूकपाक, न्यग्रोध, वीरुध् न्यङ्क्वा-दिगणः

न्यङ्ग पु. (नि+अञ्ज्+घञ्) સાધુ પરખવું, કાયમ ઓળખવું.

न्यच् त्रि. (न्यञ्चति क्विन्) નીચું, હલકું, અધમ, નીચાણવાળું.

न्यच्छ न. (नितरामच्छम्) એક પ્રકારનો હલકો રોગ.

न्यच्छ त्रि. (नितरां अच्छम्) બહુજ ચોખ્ખું, અત્યંત સ્વચ્છ.

न्यञ्च् त्रि. (निम्नतयाऽञ्चति, अञ्च्+क्विन्) હલકું, અધમ, નીચાણવાળું.

न्यञ्चन न. (नितरामञ्चनं गमनम्) અતિશય જવું, નીચે જવું, નીચે થવું.

न्यञ्चित त्रि. (नि+अञ्च्+णिच्+क्त) નીચે નમેલ, નીચે રહેલ.

न्यन्त पु. (नितरामन्तः) છેલ્લો ભાગ, અન્તભાગ.

न्यय पु. (नि+इण्+भावे अच्) નાશ, ખર્ચ, વ્યય ઇત્યાદિ.

न्यर्प त्रि. ભોગવેલું, વાપર કરેલું.

न्यर्य पु. (नि+ऋ गतौ+ण्यत्) હલકી ચાલ, નીચ ગતિ.

न्यर्थ त्रि. (निकृष्टोऽर्थो यस्य) હલકા અર્થવાળું, નિકૃષ્ટ અર્થવાળું.

न्यर्दित त्रि. (निअर्दित जै. प्रा.) અનુગત, અનુસૃત.

न्यर्बुद न. દશગણી અબજની સંખ્યા, દશગણી અબજની સંખ્યાવાળું.

न्यर्बुदि पु. (निकृष्टः अर्बुदिर्यो देवान्तरं यतः) એક દેવ.

न्यसन न. (नि+अस्+ल्युट्) આપવું, દેવું, મૂકવું, રેડવું, છોડવું, સ્થાપવું.

न्यस्त त्रि. (नि+अस्+कर्मणि क्त) છોડેલું, ત્યજેલું, મૂકેલું, સ્થાપન કરેલું, ફેંકેલું.

न्यस्तयूथ त्रि. (न्यस्तं यूथं येन) સજાતીય સમુદાય છોડેલ છે જેણે એવું પશુ પક્ષી વિગેરે.

न्यस्तशस्त्र पु. (,, यज्ञे शस्त्रत्यागो युद्धे येन) મનુએ કહેલ યુદ્ધરહિત પિતૃલોક.

न्यस्तशस्त्र त्रि. (न्यस्तानि शस्त्राणि येन) આયુધો જેણે છોડી દીધેલ છે તેવું.

न्यस्य त्रि. (नि+असु क्षेपे+कर्मणि आर्षे यत्) છોડવા લાયક, ફેંકવા લાયક, સ્થાપવા યોગ્ય, ત્યાગ કરવા યોગ્ય.

न्याक्य न. (नितरामच्यते, नि+अकु+ण्यत्) શેકેલા ચોખા, મમરા.

न्याद पु. (नि+अद् भक्षणे+ण न घसादेशः) ભોજન, આહાર, ખાવું.

न्याय पु. (नियमेन ईयते, नि+इण्+भावकरणादौ घञ्) યોગ્ય, ગૌતમે બનાવેલું સોળ પદાર્થના વિવેચનવાળું ન્યાયશાસ્ત્ર, વાક્યભેદ, નીતિ, રીવાજ, કાયદો, સારું આચરણ, તોડ, ફેંસલો, રવૈયો–મન્થનદંડ.

પણ પદાર્થને સડાવીને કરેલું મિશ્રણ, પીણું.

पक्वरुत् पु. લીંબડાનું ઝાડ.

पक्ववारि न (पक्वस्यान्नादेर्वारि यद्वा पक्वं वारि) ઉનું પાણી, કાંજી, અન્નનું ઓસામણ, બાફેલું પાણી.

पक्वश पु. (पुक्कश+पृषो.) અન્ત્યજની એક જાત.

पक्वशी स्त्री. (पक्वश+स्त्रियां ङीप्) અન્ત્યજ જાતિની સ્ત્રી.

पक्वशस्योपमोन्नति पु (पक्वशस्यस्योपमा यत्र तादृशी उन्नतिरस्य) કદમ્બની જાતનું રાજકદમ્બનું ઝાડ.

पक्वातिसार पु. (पक्वः अतिसारः) આમાતિસાર સિવાયના પાંચ જાતના ઝાડાના રોગો.

पक्वातीसार पु. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

पक्वाधान न. (पक्वस्य पाकस्य आधानं) ડુંટીથી નીચે રહેલ પાચન થવાનું સ્થાન.

पक्वान्न न. (पक्वं च तत् अन्नं च) રાંધેલું અન્ન, આમાન્ન-શુદ્રનું કાચું અન્ન.

"आमं शूद्रस्य पक्वान्नं पक्वमुच्छिष्टमुच्यते" स्मृतिपरिभाषितं

पक्वाशय पु. (पक्वस्य आमादेः आशयः यद्वा पक्वं आमादिकं आशेतेऽत्र आ+शीङ्+अप्) पक्वाधान શબ્દ જુઓ.

पक्वेष्टका स्त्री. (पक्वा इष्टका) પકવેલી ઈંટ.

पक्ष् (परिग्रहे, चु. उभ० स. सेट् पक्षयति+ते) સ્વીકારવું, અંગીકાર કરવું, પડખું લેવું, ગ્રહણ કરવું.

पक्ष् (परिग्रहे, भ्वा. प. स सेट् पक्षति) ઉપરનો અર્થ.

पक्ष पु. (पक्ष्यते परिगृह्यते देवपितृकार्य्यार्थं, यद्वा पक्ष्यते चन्द्रकलापूरणं क्षयो वा येन, पक्ष्+घञ् अच् वा) શુદિ તથા વદિ એમ પંદર તિથિનો કાળ, પખવાડીયું.

पक्ष पु (पक्ष्+अच्) પક્ષીની પાંખ, બાણના મૂળ ભાગનાં પીછાં, ઘર, પડખું, ન્યાય શાસ્ત્રનો સંદિગ્ધ સાધ્યવાન પદાર્થ, વિરોધ, સહાય, બળ, મિત્ર, ચૂલાનું બાકું, ઉત્કૃષ્ટ હાથી, પંખી, હાથનું અસોયું, કંકણ-કડું, જથ્થો, પીછું, અંગનો અડધો ભાગ, શુદ્ધ, વર્ગ, દેહનો કોઇક અંગ, પૂર્વ પક્ષ, ઉત્તર પક્ષ.

पक्षक पु. (पक्ष इव कायति, कै+क) ખડકી, સહાય, પડખું.

पक्षगम त्रि. (पक्षात् गच्छति) પાંખના આધારે ઉડનાર-જનાર.

पक्षग्रहण न. (पक्षस्य ग्रहणम्) સહાય લેવી, મદદ લેવી, પડખમાં લેવું.

पक्षचर पु. (पक्षे शुक्लादौ चरति, चर्+ट) ચન્દ્ર, પડખે ચાલનાર, હાથી, કપૂર.

पक्षचर त्रि. (पक्षे चरति, चर्+ट) પૃથક્ ચાલનાર, જુદુ ચાલનાર,

पक्षज पु. (पक्षे शुक्लपक्षे जायते, जन्+ड) ચંદ્રમા, કપૂર.

पक्षज त्रि. (पक्षे जायते, जन्+ड) પખવાડીયે થનારું, મદદમાં હોનાર, પડખે થયેલું, સહાય થનાર.

पक्षजन्म पु. (पक्षे जन्म यस्य) ચંદ્ર.

पक्षता स्त्री. (पक्षस्य भावः तल् टाप्) પક્ષપણું સહાયપણું, ન્યાય શાસ્ત્રોક્ત, અનુમાનનું એક અંગ. स, च—

"सिषाधयिषया शून्या, सिद्धिर्यत्र न विद्यते ।

स पक्षस्तत्र वर्तित्वं, ज्ञानादनुमितिर्भवेत् ॥" भाषा.

"साध्यवत्वेन संदिह्यमानत्वम्" प्रा० न्याय

पक्षति स्त्री. (पक्षस्य मूलम्, पक्ष+ति) પડવો, પાંખનું મૂળ.

पक्षत्व न. (पक्षस्य भावः त्व) પક્ષપણું, મદદપણું.

पक्षद्वय न. (पक्षयोः द्वयम्) શુક્લ અને કૃષ્ણ એવાં બે પખવાડીયાં, પૂર્વપક્ષ અને ઉત્તરપક્ષ, બે પાંખ.

पक्षद्वार न. (पक्षे पार्श्वे स्थितं द्वारम्) પડખાંનું બારણું, ખડકીનું દ્વાર, ગુપ્તદ્વાર.

पक्षधर पु (पक्षं धरति धारयति वा, धृ+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર, પ્રસન્નરાઘવ નાટક બનાવનાર એકવિદ્વાન, પંખી.

पक्षधर त्रि. (पक्षं धारयति, धृ+अच्) પડખાનો આધાર લેનાર, મદદ લેનાર, પાંખ ધારણ કરનાર.

पक्षपात पु. (पक्षे अन्याय्यसाहाय्ये पातः) પ્રેમને લીધે નીતિ વિરુદ્ધ મદદ કરવી.

पक्षपात पु. (पक्षाणां पातः पतनं यत्र) એક જાતનો પક્ષીઓનો તાવ.

पक्षपातिता स्त्री. (पक्षपातिनो भावः तल् टाप्) પક્ષ-

विकारो यत्र) બહુ વાયડો, ઘેલો, ગાંડું.
"उदीरितेन्द्रियो धाता वोक्षाञ्चक्रे यदात्मजां
तदैव न्यूनपञ्चाशद्भावा जाताः शरीरतः" कालिकापुराणे.

न्योकस् त्रि. (नियतमोको यस्य) ચોક્કસ સ્થાનવાળું, નક્કી સ્થાનવાળું.

न्योचनी स्त्री. (नि+उच्+ल्यु गौरा. ङीप्) ચાકરડી, દાસી.

न्योजस् त्रि. (नि+उब्ज्+असि बलोपे गुणः) વાંકું, વક્ર, સીધું ન હોય તે.

नृस्थिमालिन् त्रि. (नुरस्थिमालाऽस्त्यस्य इनि) માણસના હાડકાંની માળા પહેરનાર.

नृस्थिमालिन् पु. (नृणामस्थिमालाऽस्य इनि) મહાદેવ, શંકર.

प.

प् વ્યંજનોમાં ઓષ્ઠસ્થાનનો એકવીસમો વ્યંજન–અક્ષર.

प पु. (पातयति वृक्षादीन् , पत्+कर्तरि ड अन्तर्णिच्) વાયુ, પવન.

प पु. (पतति वृक्षात् पत्+कर्तरि ड) પાંદડું, પાન.

प पु. (पीयते इति, पा+ड) પીવું, પાન કરવું.

पकार पु (प+स्वरूपे कारः) ફક્ત પ અક્ષર.

पकटी स्त्री. (पर्कटी पृषो.) પીંપરનું વૃક્ષ.

पक्कण पु. न. (पचति निकृष्टमांसम्, पच्+क्विप् तस्य कणः यत्र) કોળી લોકોનો વાસ, ભીલોને રહેવાનું સ્થાન.

पक्तपौण्ड पु. એક જાતનું વૃક્ષ, "પાન્નોડા" નામનું ઝાડ.

पक्तृ त्रि. (पचति, पच्+तृच्) રાંધનાર, પકાવનાર, પાચન કરનાર.

पक्तृ पु (,, ,, तृन्) અગ્નિ, દેવતા, પાચન કરનાર જઠરાગ્નિ, ચિત્રાનું વૃક્ષ.

पक्ति स्त्री. (पच्यते, पच्+भावे क्तिन्) પાક, હજમ થવું. રાંધવું, ગૌરવ, પરિણામ–ફળ,

पक्तिशूल न. (पक्तौ भुक्तान्नादेः परिणामे शूलम्) અનાજ હજમ થતી વેળાએ થઈ આવતું શૂલ.

पक्त्र न. (पच्यतेऽनेन, पच्+त्र) ગૃહસ્થ ધર્મ, ગાર્હપત્ય અગ્નિ.

पक्त्रिम त्रि. (पाकेन निर्वृत्तं, पच्+क्त्रि+मुम्) પકવેલું, પાકથી બનાવેલું, રાંધેલું, પકાઈ રહેલું, રંધાઇ રહેલું, પાકેલું.

पक्त्वा अव्य. (पच्+क्त्वा) પકાવીને, રાંધીને.

पक्थ पु. (पच्+वा. थक्) એક રાજાનું નામ.

पक्थ पु. (,, भावे ,,) રાંધવું, પાક, પકાવાની ક્રિયા.

पक्थिन् त्रि. (पक्थोऽस्त्यस्य इनि) રાંધવાની ક્રિયાવાળું, રસોઇવાળું.

पक्व त्रि. (पच्+कर्मणि क्त तस्य वः) પાકી ગયેલું, રંધાઈ ગયેલું, પરિણામ પામેલું, નાશની તૈયારીવાળું, હજમ થયેલ, પચી ગયેલું, દઢ.

पक्व न. (,, भावे क्त ,,) રસોઈ, રાંધવાની ક્રિયા, પાક.

पक्वकृत् पु. (पक्वं करोति, कृ+क्विप् तुक्) લીંબડાનું ઝાડ.

पक्वकृत् त्रि. (,, ,,) અન્ન વિગેરે રાંધનાર, રસોઈ કરનાર.

पक्वकेश त्रि. (पक्वाः केशा यस्य) જેના વાળ પાકી ગયેલ છે તે, પળીયાવાળું, વૃદ્ધ.

पक्वरस पु (पक्वस्य गुडान्नादेः रसः) શરાબ, દારૂ

વાડીયાંતું, પક્ષનું, પખવાડીએ થનાર.

पक्षीश पु. (पक्षीणां ईशः) ગરૂડ પક્ષી, વિષ્ણુ.

पक्षोद्ग्राहिन् त्रि. (पक्ष+उद्+ग्रह्+णिनि) સહાય કરનાર, મદદ કરનાર, પક્ષ લેનાર.

पक्ष्णु त्रि. (पच्+स्नु) રાંધનાર, પકાવવાના સ્વભાવવાળું, પાકશીલ.

पक्ष्मकोप पु. (पक्ष्मणां कोपः) સુશ્રુતમાં બતાવેલ આંખનો રોગ.

पक्ष्मन् न. (पक्ष्यते परिगृह्यते आतपतापादिकमनेन, पक्ष्+करणे मनिन्) પક્ષીની પાંખ, નેત્રની પાંપણ, સૂત્ર વિગેરેનો અલ્પભાગ, ફૂલનો કેસર.

पक्ष्मप्रकोप पु. આંખનો એક રોગ.

पक्ष्मल त्रि. (पक्ष्मन्+मत्वर्थे इलच्) પાંખ યુક્ત, પાંપણ યુક્ત, પુષ્પના કેસરવાળું.

पक्ष्य त्रि. (पक्ष्+यत्) પખવાડીઆનું, પખવાડીયા સમ્બન્ધી, પાંખનું, પક્ષ સમ્બન્ધી.

पङ्क पु. न. (पच्यते व्याप्यते क्रियते वाऽनेन, पच्+घञ् कुत्वम्) કાદવ, કીચડ.

"कङ्कणस्य तु लोभेन मग्नः पङ्के सुदुस्तरे" हितोपदेशे

पङ्क पु. न. (पच्यते व्यक्तीक्रियते दुःखमनेन, पच्+इदित्वान्नुम्+करणे घञ्) પાતક–પાપ.

पङ्ककर्वट पु. (पङ्केषु कर्वटो मनोहरः) પાણીવાળો કાદવ.

पङ्ककीर पु. (पङ्कप्रियः कीरः पक्षिविशेषः) કાદવ જેને પ્રિય છે તે પક્ષી, કાદવ ખાનાર પક્ષી.

पङ्ककीरी स्त्री. (पङ्ककीर+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) કાદવ ખાનાર પક્ષિણી.

पङ्कक्रीड पु. (पङ्के पङ्केन वा क्रीडति, पङ्क+क्रीड्+अच्) ડુક્કર–ભૂંડ.

पङ्कक्रीड त्रि. (पङ्के क्रीडति, क्रीड्+अच्) કાદવમાં રમનાર, કીચડમાં આળોટનાર.

पङ्कक्रीडन पु. (पङ्के क्रीडनं यस्य) ભૂંડ, ડુક્કર.

पङ्कगडक पु. (पङ्के स्थितो गडकः) કીચડમાં રહેનાર એક જાતનું માછલું.

पङ्कगति पु. (,, गतिरस्य) કાદવનું માછલું.

पङ्कग्राह पु. (,, स्थितो ग्राहः) કાદવમાં રહેનાર મગરમચ્છ.

पङ्कग्राही स्त्री. (पङ्कग्राह+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) મગર મચ્છ માદા, મગરી.

पङ्कज न. (पङ्के पङ्काद्वा जायते, जन्+ड) કમળ–પદ્મ.

पङ्कज पु. સારસ પક્ષી.

पङ्कज त्रि. (पङ्के पङ्काज्जायते, जन्+ड) કીચડમાં ઉત્પન્ન થનાર.

पङ्कजन्म न. (पङ्के जन्म यस्य) કમળ.

पङ्कजमुष्टिका स्त्री. સ્પૃક્કા–કપૂરીમધુરી નામની વનસ્પતિ.

पङ्कजन्म पु. સારસ પક્ષી.

पङ्कजिनी स्त्री. (पङ्कजानि सन्त्यस्याम्, पङ्कज+इनि+ङीप) ઘણાં કમળવાળો પ્રદેશ, કમળવાળું સરોવર, કમળનો જથો.

पङ्कण पु. (पङ्के मांसादिनिमित्तके पापाचारकर्मणि कणः कलहो यस्य पृषो०) ભીલ લોકોનો વાસ.

पङ्कता स्त्री. (पङ्कस्य भावः तल् टाप्) કીચડપણું, કાદવપણું.

पङ्कत्व न. (,, भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पङ्कप्रभा स्त्री (पङ्कस्येव प्रभा यस्याः) તે નામની ચોથી નરક.

पङ्कभाज् त्रि. (पङ्कं भजते) કાદવવાળું, કાદવ સેવનાર.

पङ्कभारक त्रि. (पङ्क+भृ+ण्वुल्) કાદવ ઉચકનાર, કચરો ઉપાડનાર.

पङ्कमण्डूक पु. (पङ्के मण्डूक इव) કાદવમાં નિપજનારી છીપ.

पङ्कमण्डूकी स्त्री. (पङ्कमण्डुक+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

पङ्करुह् न. (पङ्के रोहति, रुह्+क्विप्) કમળ.

पङ्करुह् त्रि. (पङ्के रोहति, पङ्क+रुह्+क्विप्) કાદવમાં ઉગનાર, કીચડમાં નીપજનાર.

पङ्करुह् पु. સારસ પક્ષી.

पङ्करुह न. (पङ्के रोहति, पङ्क+रुह्+क) કમળ.

पङ्करुह त्रि. (,, ,,) કાદવમાં ઉગનાર.

पङ्करुह पु. સારસ પક્ષી

पङ्कवत् त्रि. (पङ्क+मतुप्) કીચડવાળું, કાદવવાળું.

પાતિપણું, ન્યાયવિરૂદ્ધ મદદ કરવાપણું.

पक्षपातिता સ્ત્રી. (पक्षपातो विद्यतेऽस्य इति तस्य भावः) એ પાંખથી પડવું, પક્ષપાતીપણું.

पक्षपातित्व ન. (पक्षपातिनः भावः,) પક્ષપાતીપણું, ન્યાયવિરૂદ્ધ સહાય કરવાપણું.

पक्षपातिन् ત્રિ. (पक्षपातोऽस्त्यस्य इति) પક્ષપાત કરનાર.

पक्षपालि સ્ત્રી. (पक्षस्य द्वारभेदस्य पालिरिव) એક ગુપ્ત બારણું, ખડકી.

पक्षभाग પુ (पक्ष इव भागः) હાથીના પડખાંનો ભાગ.

पक्षभाग પુ. (पक्षस्य भागः) પડખાનો ભાગ

पक्षमूल ન. (पक्षस्य मूलम्) પડવો, પડખાનું મૂળ.

पक्षवत् ત્રિ. (पक्ष+मतुप्) મદદવાળું, પખવાડીયાવાળું, પડખાવાળું, પાંખવાળું

पक्षवध પુ. પક્ષાઘાત રોગ.

पक्षवाहन પુ. (पक्षौ वाहनमिव यस्य) પંખી, પક્ષી.

पक्षवाहनी સ્ત્રી. (पक्षवाहन+जातित्वात् ङीप्) પક્ષિણી.

पक्षविन्दु પુ. (पक्षे बिन्दवो यस्य) ક્રૌંચ પક્ષી.

पक्षस् ન. (पचति, पच्+असुन् सुट् च) પક્ષ શબ્દ જુઓ.

पक्षसन्धि પુ. (पक्षयोः सन्धिः) પડખાનો સાંધો, પર્વનો સંધિ કાળ.

पक्षसुन्दर પુ. (पक्षे सुन्दरः) લોધરનું ઝાડ.

पक्षहोम પુ. (पक्षव्यापको होमः) પખવાડીયા સુધી ચાલે તેવો હોમ–હવન.

पक्षाघात પુ. વાયુથી થનારો એક રાજરોગ, લકવો, પક્ષાઘાત રોગ.

पक्षादि પુ. (पक्ष आदिर्यस्य) પક્ષ શબ્દ જેની આદિમાં છે તેવો વ્યાકરણ શાસ્ત્રનો શબ્દ ગણ–સ ચ–पक्ष, तक्ष, तुष, कुण्ड, अण्ड, कम्बलिका, वलिक, चित्र, अस्ति, पथिन्, कुम्भ, सीरक, सरक, सकल, सरस, समल, अतिश्वन्, रोमन्, लोमन्, हस्तिन्, मकर, लोमक, शीर्ष, निवात, पाकसिंहक, अङ्कुश, सुवर्णक, हंसक, हिंसक, कुत्स, बिल, खिल, यमन्त, हस्त कलासकर्णक, पाक्षायण, इत्यादि.

पक्षान्त પુ. (पक्षस्य अन्तो यत्र काले) અન્તે પખવાડીયાની છેલ્લી તિથીઓ, પૂર્ણિમા, અને અમાસ.

पक्षान्त પુ. (पक्षस्य अन्तः) પક્ષનો નાશ, પડખાનો વિનાશ, પખવાડીયાનો અન્ત.

पक्षान्तर ન. (अन्यः पक्षः इति) બીજું પડખું, બીજું પખવાડીયું, બીજીપાંખ, અન્ય સહાય, બીજી મદદ

पक्षाभास પુ. (पक्षस्य आभासः इव) જુઠી ફરીયાદ, ખોટો દાવો, ખોટો વાદ, ખોટો પક્ષ.

पक्षालिका સ્ત્રી. કાર્તિકસ્વામીની અનુચર માતૃકા.

पक्षालु પુ (पक्षौ विद्येतेऽस्य, पक्ष+आलुच्) પંખી, પક્ષી.

पक्षावसर પુ. (पक्षस्यावसरोऽपसरणं यत्र काले) પૂનમ તિથી તથા અમાસ તિથી.

पक्षिणी સ્ત્રી. (पक्षतुल्यौ दिवसौ अस्त्यस्याः पक्ष+इनि+ङीप्) પક્ષિણિ–પંખી જાતીય સ્ત્રી, આવતા દિવસ સહિત રાત્રી, બે દિવસ યુક્ત એક રાત.
'द्वावह्नावेकरात्रिश्च पक्षिणीत्यभिधीयते"

पक्षिन् પુ. (पक्षौ विद्येतेऽस्य पक्ष+इनि) પક્ષી, પંખી.

पक्षिन् ત્રિ. (पक्ष+अस्त्यर्थे इनि) મદદવાળું, પાંખવાળું, પખવાડીયાવાળું, પક્ષવાળું.

पक्षिपानीयशालिका સ્ત્રી. (पक्षिणां पानीयशालिका) પંખીઓને પાણી પીવાનું સ્થાન–જગા.

पक्षिराज પુ. (पक्षिणां राजा टच्) ગરૂડ પક્ષી.

पक्षिल પુ. (पक्ष+वा. इलच्) ગૌતમ સૂત્રો ઉપર ભાષ્ય લખનાર વાત્સ્યાયન મુનિ.

पक्षिलस्वामिन् પુ. (पक्षिलश्चासौ स्वामी च) મહાનીતિ કુશળ ચાણક્ય બ્રાહ્મણ.

पक्षिशाला સ્ત્રી. (पक्षिणां शाला वासगृहम्) પંખીઓને રહેવાની જગા, માળો, ચીડીયાખાનું.

पक्षिशाव પુ (पक्षिणः शावः) પંખીનું બચ્ચું.

पक्षिशावक પુ. (पक्षिशाव+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

पक्षिसिंह પુ. (पक्षी सिंह इव यद्वा पक्षिषु सिंहः श्रेष्ठः) ગરૂડ પક્ષી.

पक्षिस्वामिन् પુ. (पक्षिणां स्वामी प्रभुः) પક્ષી રાજ–ગરૂડ.

पक्षीय ત્રિ. (पक्षे भवः पक्ष+छ) પડખાનું, પખ-

पचत पु. („ „ अतच्) અગ્નિ, સૂર્ય, ઇન્દ્ર, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पचतभृज्जता स्त्री. (पचत भृज्जत इत्युच्यते यस्यां क्रियायां) પકાવો શેકો એ પ્રમાણે જેની અંદર બોલાય તેવી ક્રિયા.

पचतिकल्प त्रि. (ईषदूनं पचति सिद्धम्बान् कल्पप्) કંઇક ઓછું પકાવનાર.

पचतितमाम् अ. (अतिशयेन पचति तमप्+आम्) અત્યન્ત રાંધનાર, બહુ પકાવનાર.

पचतितराम् अ. („ „ तरप् „) ઉપરનો અર્થ.

पचतिदेशीय त्रि. (पचति+ईषदर्थे देशीयः) કંઇક ઓછું પકાવનાર.

पचम्पुट पु. (पचम् पुटमस्य) સૂર્યમણિ વૃક્ષ.

पचम्य त्रि. (पचने पाके साधुः यत) રાંધવામાં સારૂં.

पचन पु. (पचत्यनेन पच्+करणे ल्युः) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पचन न. (पचनं, पच्+भावे ल्युट्) પકાવવું, રસોઇ કરવી, રાંધવું, ઔર દવામાં ભાવવું.

पचन त्रि. (पचनं, पच्+कर्त्तरि ल्युट्) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

નારી સ્ત્રી, રાંધનારી સ્ત્રી.

पचादि पु. (पच आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણમાં પ્રસિદ્ધ એક ગણ—पच, वच, वप, वद, चल, पत, नदट्, भषट्, प्लवट्, चरट्, गरट्, तरट्, चोरट्, [illegible], सूदट्, देवट्, दोषट्, रज, मद, [illegible], सेव, मेष, कोप, मेध, नर्त, व्रण, दर्श, दम्भ, [illegible], [illegible], श्वपच.

पचि पु. (पचति, पच्+इन्) અગ્નિ.

पचेलिम त्रि. (स्वयमेव पच्यते, पच्+केलिमर्) પોતાની મેળે પાકે એવું.

पचेलिम पु (पच्यतेऽसौ, पच्+एलिमच्) અગ્નિ, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पचेलुक पु. ([illegible]) રસોઇ કરનાર, રાંધનાર.

पचेद्युस् अ ([illegible]) [illegible]

पच्य त्रि. (पच्+कर्मणि यत्) [illegible] યોગ્ય.

पच्यमान त्रि. ([illegible]) પકાતું, પાકતું.

[illegible]

पङ्कग्राह पुं. (पङ्के ग्राहो यस्य सः) कादवमां रहेनार एक जळजन्तु, मगरमच्छ.

पङ्कच्छिदि स्त्री. (पङ्के स्थिता छदिता) एक जातनी औषध.

पङ्ककन्दूग पुं. (,, कन्द इव) कमळकन्द.

पङ्कार पुं. (पङ्कमृच्छति, पङ्क+ऋ+अण्) सेवाळ, पाणी उपर बनावेलो पुल—सेतु, पगथियुं, जल कुब्जक नामनुं वृक्ष.

पङ्किन् त्रि. (पङ्कोऽस्त्यस्य—इनि) कीचड वाळुं, कादववाळुं.

पङ्किल त्रि. (पङ्कोऽस्त्यस्मिन्, पङ्क+इलच्) कादव-वाळुं, कादवाळुं.

पङ्किल पुं. कादववाळो रस्तो.

पङ्केज न. (पङ्के जायते, जन्+ड अलुक् स.) कमळ.

पङ्केज पुं. सारस पक्षी.

पङ्केज त्रि. (पङ्के पङ्कात् जायते, जन्+ड अ. स.) कादवथी थनार, कादवमां थनार.

पङ्केरुह न. (पङ्के रोहति, पङ्क+रुह्+क सप्तम्या अलुक्) कमळ.

पङ्केरुह त्रि. (,, ,,) कादवमां उगनार, कादवमां उत्पन्न थनार.

पङ्केरुह पुं. सारस पक्षी.

पङ्केशय त्रि. (पङ्के शेते, शी+अच् अ. स.) कीचडमां रहेनार.

पङ्केशया स्त्री. (,, शेते, शी+अच्+टाप्) कीचडमां रहेनार एक जातनो कृमि.

पङ्क्ति स्त्री. (पच्यते व्यक्तीक्रियते क्रमविशेषेण, पच्—भावे क्तिन् कुत्वम्) ओळ, पंगत, हार, पृथ्वी, गोटाळ, गौरव, पंक्तिछन्द, दशनी संख्या, पाक, प्राणी.

पङ्क्तिकण्टक पुं. (पङ्क्तेः एकपङ्क्तेः कण्टक इव) ब्राह्मणोनी साथे एक पंक्तिमां बेसवाने लायक नहि एवो माणस, पंगतने भ्रष्ट करनार.

पङ्क्तिकन्धर पुं. (पङ्क्तिसंख्याकाः कन्धराः यस्य) दश माथावाळो रावण.

पङ्क्तिग्रीव पुं. (,, ग्रीवाः यस्य) रावण.

पङ्क्तिचर पुं. (पङ्क्त्या श्रेणीबद्धः सन् चरति, पङ्क्ति+चर्+ट) एक जातनुं पंखी, ढींक.

पङ्क्तिदूषक पुं. (पङ्क्तिं एकपङ्क्तिं दूषयति दुष्+णिच्+ण्वुल्) न्यातनी पंक्तिथी बहिष्कृत थयेल ब्राह्मण वगेरे.

पङ्क्तिपावन त्रि. (पङ्क्तिं भोजनार्थमुपविष्टानां श्रेणिं पुनाति पावयति वा, पङ्क्ति+पावि+ल्यु) न्यातनी पंगतने पवित्र करनार (वि. ३. १६) पुरुष.

पङ्क्तिबीज पुं. (पङ्क्तिक्रमाणि बीजानि यस्य) बावळनुं झाड.

पङ्क्तिरथ पुं. (पङ्क्तिषु दशसु दिक्षु गतः रथो यस्य) दशरथ राजा.

पङ्क्तिरूढ न. उपर प्रमाणे.

पङ्गु त्रि. (खञ्जि गतिवैकल्ये कु पृषोदरादित्वात् खस्य पः) लंगडुं, पांगळुं.

पङ्गु पुं. (पङ्गति गतिवैकल्यं प्राप्नोति ...) शनि ग्रह, वातरोग.

पङ्गुग्राह पुं. (पङ्गुः ग्राहः, पङ्गु+ग्राहः) मकर राशि.

पङ्गुता स्त्री. (पङ्गोर्भावः तल्+टाप्) लंगडापणुं, पांगळापणुं.

पङ्गुत्व न. (पङ्गोः भावः त्व) उपरनो अर्थ.

पङ्गुहारिणी स्त्री. (पङ्गुत्वं हरति निवारयति, हृ+णिनि) शिमुडी नामे एक वनस्पति.

पङ्गुल पुं. रूपाना रंग जेवो अथवा काचना रंग जेवो घोडो.

पङ्गुल त्रि. लूलुं अथवा पांगळुं.

पच् (डुपचष्, उभ. स. से. अनिट् पचति-ते) रांधवुं, विस्तार करवुं.

पच् (पचि व्या. उभ. सक. सेट्. पचति-ते) प्रसरवुं, फेलवुं.

पच् (व्यक्तीकरणे भ्वा आत्म. स. से. पचते) खुल्लुं करवुं, स्पष्ट करवुं, प्रगट करवुं.

पच त्रि. (पचति, पच्+अच्) रसोई करनार, पका-वनार.

पचक पुं. त्रि. (,, ,, स्वार्थे कन्) उपरनो अर्थ.

पचत् त्रि. (पचति, पच्+शतृ) पकावतुं, रांधतुं.

पञ्चगुप्त न. (पञ्चानां दर्शनानां गुप्तं गोप्यं यत्र यद्वा पञ्चानां इन्द्रियाणां चाक्र्यं गुप्तं यत्र) चार्वाक दर्शन.

पञ्चगुप्तिरसा स्त्री. (पञ्चधा गुप्तो रसोऽस्याः) [illegible] नामे वनस्पति.

पञ्चगुप्ती स्त्री. (पञ्च गुप्तानि यस्याः, पञ्चगुप्त+ङीप्) [illegible]

पञ्चचामर न. (पञ्च चामराणि [illegible]) [illegible] छन्द.

"[illegible]"

पञ्चचित्तिक पुं. (पञ्च चित्तयः प्रकाशा यस्मिन्) [illegible] अग्नि.

पञ्चचोर पुं. [illegible]

पञ्चचूडा स्त्री. [illegible]

पञ्चजन पुं. [illegible]

[illegible]

पञ्चतनु स्त्री. [illegible]

पञ्चतन्त्र न. [illegible]

"[illegible]"

पञ्चतन्मात्र न. [illegible]

पञ्चतप पुं. [illegible]

पञ्चतपस् पुं. [illegible]

पञ्चतय त्रि. [illegible]

[illegible]

થી લઇને પાંચ તારાઓ (નક્ષત્રપંચક) ધનિષ્ટા અર્ધથી અશ્વિની પૂર્વાર્ધ સુધી.

पञ्चकपाल पु. (पञ्चसु कपालेषु संस्कृतः पुरोडाशः अण् तस्य लुक्) પાંચ કપાલમાં તઇયાર કરેલ પુરોડાશ-હવિષ્યાન્ન.

पञ्चकपाली स्त्री. (,, ,, स्त्रियां ङीप्) પાંચ કપાલ.

पञ्चकर्ण त्रि. (पञ्च कर्णाः यस्य) પાંચ કાનરૂપ લક્ષણવાળું.

पञ्चकर्मन् न. (पञ्चानां कर्मणां समाहारः) પાંચકર્મ, ન્યાય પ્રસિદ્ધ પાંચકર્મ, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ પાંચ કર્મ જેવાં કે વમન વિરેચન નસ્ય નિરૂહ બસ્તી અને અનુવાસન આ પાંચ કર્મ.

"वमनं रेचनं नस्यं निरूहश्चानुवासनम् ।
पञ्च कर्मस्मन्यच्च ज्ञेयमुत्क्षेपणादिकम् ॥"

पञ्चकर्मी स्त्री. (पञ्चानां कर्मणां समाहारः नलोपः वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

पञ्चकषाय पु. (पञ्चविधः कषायः) વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ પાંચ પ્રકારનો કષાય-ઉકાળો.

पञ्चकाम पु. ब. व. (पञ्चविधाः कामाः) તંત્રશાસ્ત્રમાં બતાવેલ કામદેવના પાંચ પ્રકાર.

पञ्चकृत्य पु. (पञ्चं विस्तृतं कृत्यं यत्र) પંત્રગોડ નામે ઝાડ.

पञ्चकृत्वस् अ. (पंचन्+कृत्वसुच्) પાંચ વાર કરેલ, પાંચ વેલા, પાંચ વખત.

पञ्चकृष्ण पु. (पञ्चसु कृष्णः) એક જાતનો કીડો.

पञ्चकोण न. (पञ्च कोणा यस्य) પાંચ ખુણાવાળું ક્ષેત્ર-ખેતર, તન્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક યન્ત્ર, લગ્નથી નવમું અને પાંચમું સ્થાન.

पञ्चकोण त्रि. (,, ,,) પાંચ ખુણાવાળું.

पञ्चकोल न. (पंचानां कोलानां समाहारः) એક પાચન ચૂર્ણ, જેમાં પીપર, પીપરામૂળ, ચવક, ચિત્રો, અને શુંઠ આ પાંચ વસ્તુ છે તે.

"पिप्पली पिप्पलीमूलं चव्यचित्रकनागरम् ।
पञ्चकोलं कणामूलं, कृष्णाचव्याग्निनागरैः ॥"

पञ्चकोष पु. (पञ्च च ते कोषाश्च) વેદાન્ત પ્રસિદ્ધ પાંચ કોષ, જેવાકે—અન્નમય, પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય, અને આનન્દમય વિગેરે શરીરના પાંચ કોષ.

"कोषैरन्नमयाद्यैः पंचभिरात्मा न संवृतो भाति
निजशक्तिसमुत्पन्नैः शैवालपटलैरिवाम्बुवापीस्थम्"
विवेकचूडामणौ

पञ्चकोशी स्त्री. (पञ्चानां कोशानां समाहारः) કાશી તીર્થની આસપાસની પાંચ ગાઉ જમીન જે તીર્થ રૂપ ગણાય છે તે, કાશીક્ષેત્રનું તીર્થ.

पञ्चक्षारगण पु. (पञ्चानां क्षाराणां गणः) વૈદ્યકમાં વર્ણવેલા પાંચ ક્ષાર-કાચ લવણ, સિન્ધવ, સમુદ્ર લવણ, બિડ્લવણ, સંચલ વગેરે.

"क्षारैस्तु पञ्चभिः प्रोक्तः पञ्चक्षाराभिधो गणः
काचसैन्धवसामुद्रविट्सौवर्च्चलकैः समैः ।
स्यात् पञ्चलवणं तच्च सर्ज्जोपितं पडाह्वयम्" राजनिघण्टु.

पञ्चखट्व न. (पञ्चानां खट्वानां समाहारः) પાંચ ખાટલા.

पञ्चगङ्ग अव्य. (पञ्चानां गङ्गानां नदीनां समाहारः) કાશીમાં આવેલું પંચનદ તીર્થ, પાંચ નદીનો મેળાપ.

पञ्चगण पु. (पञ्चानां गणो यत्र) વૈદ્યકમતે પાંચ ઔષધિનો સમૂહ.

पञ्चगव न. (पञ्चानां गवां समाहारः टच्) પાંચ ગાયોનો જથો, પાંચ બળદનો સમૂહ.

पञ्चगवधन त्रि. (पञ्च गावो धनं यस्य टच्) પાંચ ગાય એજ જેનું ધન છે તે.

पञ्चगव्य न. (गोर्विकारो यत्, पञ्चगुणितं गव्यं) ગાયનાં દુધ દહી ઘી મુત્ર અને છાણ એ પાંચ.

पञ्चगव्यघृत न. સુશ્રુત પ્રણીત પંચગવ્યથી તઇયાર કરેલ ઘી, એક પક્વ ઘી.

पञ्चगु त्रि. (पञ्चभिर्गोभिः क्रीतः ठक् तस्य लुक् ह्रस्वः) પાંચ ગાય આપી ખરીદેલ, પાંચ બળદ આપી લીધેલ.

पञ्चगुण पु. (पञ्चगुणितो गुणः) શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગન્ધ અને એ પાંચ ગુણ.

पञ्चगुण त्रि. (पञ्चभिः गुणः) પાંચગણું, પાંચથી ગુણેલ, પાંચ જાતનું.

पञ्चगुणा स्त्री. (पञ्च गुणा यस्याः) પૃથ્વી.

पञ्चगुप्त पु. (करचरणयोश्चतुष्कं शिरश्चेति पञ्च गुप्तानि यस्य) કાચબો.

पञ्चपात्र न. (पञ्च पात्राणि दानोद्देश्यानि यत्र) એક જાતનું શ્રાદ્ધ.

पञ्चपाद् त्रि. (पञ्च पादाः यस्य) પાંચ પગવાળું.

पञ्चपाद् पु. (पञ्चसंख्यकर्मरूपः पादोऽस्य) વરસ, સંવત્સર. હેમન્ત અને શિશિર બન્ને ભેગી ૠતુ ગણેલ હોવાથી પાંચ ૠતુનું વર્ષ કહ્યું છે.

पञ्चपादिका स्त्री. (पंचपादी संज्ञायां कन्+टाप् ह्रस्वः) શારીરિક ભાષ્યના વ્યાખ્યાનરૂપ તે નામનો ગ્રન્થ.

पञ्चपादी स्त्री. (पञ्चानां पादानां समाहारः ङीप्) પાંચ પગનો સમૂહ, પાંચ શ્લોકચરણનો સમૂહ.

पञ्चपितृ पु (पञ्चविधः पिता) ઉત્પન્ન કરનાર–ઉપવીત–જનોઈ દેનાર–ભયમાંથી રક્ષણ કરનાર–સસરો–કન્યાઆપનાર–અને અન્નદાતા એ પાંચ જાતના પિતા.

पञ्चपित्त न. (पञ्चविधं पित्तम्) પાંચ પ્રકારનું પિત્ત (ભૂંડનું બકરીનું, પાડાનું, માછલાનું, મોરનું) જે વૈદ્યકમાં ઉપયોગી છે.

पञ्चप्रदीप पु. (पञ्चसंख्यकाः प्रदीपा यत्र) પાંચ દિવાવાળી આરતિ.

"कुर्यात् सप्तप्रदीपेन शङ्खघण्टादिवाद्यकैः
हरेः पञ्चप्रदीपेन बहुशो भक्तितत्परः ।,,

पञ्चपुष्प न. (पञ्चगुणितं पुष्पम्) ચંપો આંબો ખીજડી કમળ અને કરેણ એ પાંચ વૃક્ષનાં ફુલ.

पञ्चप्रस्थ पु. (पञ्च विषयाः शब्दादयः प्रस्थाः सानव इव यस्य) સંસારરૂપી વન.

पञ्चप्राण पु. (पञ्चविधः प्राणः) શરીરમાં રહેલા પ્રાણ અપાન વ્યાન ઉદાન અને સમાન એ પાંચ પ્રાણવાયુનો સમૂહ.

पञ्चप्रासाद पु. (प्रसीदन्ति मनांसि अत्र, प्र+सद्+अधिकरणे घञ् पञ्चचूडान्वितः प्रासादः) પાંચ કલશવાળું દેવમંદિર

पञ्चबन्ध पु. (पञ्चमः बन्धो भागो यत्र) દ્રવ્યરહિત પુરુષને રાજાથી આપવામાં આવતો પંચમાંશ દંડ વગેરે.

पञ्चबला स्त्री. (पञ्चगुणिता बला) પાંચ જાતની બલા વનસ્પતિ–જે બલા–નાગબલા–મહાબલા–અતિબલા અને રાજબલા એ નામે પ્રસિદ્ધ છે

पञ्चबाण पु. (पञ्च बाणा अस्य) પાંચ બાણવાળો કામદેવ.

'अरविन्दमशोकं च चूतं च नवमल्लिका
नीलोत्पलं च पञ्चैते पञ्चबाणस्य सायकाः" ॥

पञ्चबाण पु. ब. व. (पञ्चविधाः बाणाः) પાંચ જાતના બાણ.

पञ्चबाहु पु. (पञ्च बाहवः अस्य) મહાદેવ, આ નામ હરિવંશ પ્રસિદ્ધ છે.

पञ्चबीज न. (   ) સીસું, દાડમ, કાકડી.

पञ्चब्रह्म न. (   ) તે નામનું ઉપનિષદ્.

पञ्चभद्र पु (पञ्चसु अंगभेदेषु भद्रः) પાંચ ભમરા વાળો ઘોડો જેના કાળજા ઉપર પીઠ ઉપર કેડ ઉપર મુખ ઉપર અને પડખામાં એમ પાંચ જગોએ ભમરો–ગોળ રૂંવાટી હોય તે

पञ्चभद्र न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક પાચન ચૂર્ણ.

'छिन्नोद्भवापर्पटवारिवाहभूनिम्बशुण्ठिजनितः कषायः ।
समीरपित्तज्वरजर्ज्जराणां करोति भद्रं खलु पञ्चभद्रः"॥
सारंगधर

पञ्चभद्री स्त्री. (पञ्चभद्र+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) પાંચ ભમર–ગોળ રૂંવાટીવાળી ઘોડી.

पञ्चभूत न. (पञ्चानां भूतानां समाहारः) પૃથ્વી જલ વાયુ તેજ આકાશ એ પાંચ મહાભૂત.

पञ्चभृङ्ग न (   ) દેવદાલી ખીજડી ભાંગરો નગોડ અને તમાલપત્ર એ પાંચ વૃક્ષ.

पञ्चम त्रि. (पञ्चानां पूरणः डट् तनः मट्) પાંચમું, કુશળ, હોંશીયાર, સુંદર

पञ्चम न. (,, ,, ,,) મૈથુન.

पञ्चम पु. (पञ्चानां स्वराणां पूरणः डट् मट्) એક સ્વર, એક રાગ.

'वायुः समुद्गतो नाभेरुरोहृत्कण्ठमूर्धसु ।
विचरन् पञ्चमस्थानप्राप्त्या पञ्चम उच्यते"

पञ्चमक त्रि. (पञ्चम+स्वार्थे कन्) પાંચમું.

पञ्चमकार न. (पञ्च मकाराः यत्र) માંસ મદ્ય મત્સ્ય મૈથુન અને મુદ્રા એ પાંચ.

पञ्चमय त्रि. (पञ्चन्+मयट्) પાંચની સંખ્યાવાળું.

पञ्चमहापातक न. (पञ्चविधं महापातकम्) બ્રહ્મ-

पञ्चथ त्रि. (पञ्चानां पूरणः पञ्चन्+थट्) पांचमुं. पांच संख्या पूर्ण करनार.
पञ्चथु पु. कोयल, वेळा, समय.
पञ्चदक पु. एक देशनुं नाम.
"कोकद्रुमाः पञ्चदकाः [illegible]" माहेन्द्र पु.
पञ्चदश त्रि. (पञ्चदशानां पूरणः डट्) पंदरमुं.
पञ्चदशधा अ. (पञ्चदश+धाच्) पंदर प्रकारे.
पञ्चदशन् त्रि. बहु. (पञ्चाधिकाः दश) पंदर पंदरनी संख्यावाळुं.
पञ्चदशाह पु. (पञ्चदशगुणितमहः टच् समा०) पंदर गणो दिवस.
"वैश्ये पञ्चदशाहः स्यात्" मनु.
पञ्चदशाहिक त्रि. (पञ्चदशाहः [illegible] ठन्) एक व्रत जे पंदर दिवसे पूरुं थाय छे.
पञ्चदशिन् त्रि. (पञ्चदशपरिमाणमस्य इनि) पंदरना मापवाळुं.
पञ्चदशी स्त्री. (पञ्चदशानां पूरणी डट्+ङीप्) पूर्णिमा अमावास्या तिथि, वेदान्तनो ग्रंथ—"पंचदशी"
पञ्चदिव्य न. (पञ्चदिव्व जै. प्रा.) तीर्थंकरना पारणा वखते थती वसुधारा—सोनामहोरनी वृष्टि, वस्त्रनी वृष्टि आकाशमां देव दुंदुभि अने अहोदानं अहोदानं एवो ध्वनि ए पांच दिव्य.
पञ्चदीर्घ त्रि. न (पञ्चसु अवयवेषु दीर्घः) जेनां बे आंख बे हाथ पेट नाक छाती लांबा होय तेवुं, सामुद्रिक एक लक्षणनुं नाम.
पञ्चदेवता स्त्री. (पञ्च च ताः देवताश्च) उपासक क्रममां आद्य गणेश सूर्य देवी शंकर विष्णु ए पांच देव.
पञ्चधा अव्य. (पञ्चन्+धाच्) पांच प्रकारे, पांच रीते.
पञ्चधात्री स्त्री. (पंचधाई जै. प्रा.) क्षीरधात्री मज्जनधात्री मण्डनधात्री अंकधात्री क्रीडावणधात्री ए पांच धावमाता.
पञ्चन् त्रि. बहु. (पचि+कनिन् इदित्वान्नुम्) पांच, पांचनी संख्यावाळुं.
पञ्चनख पु. (पञ्च नखा यस्य) हाथी, काचबो, वाघ, ससलो घो गेंडो काचबो अने शेढाइ ए पांच प्राणी पंचनखथी ओळखाय छे.

पञ्चनद पु. (पञ्च [illegible] [illegible]) [illegible] पंजाब देश—जे मांही पांच नदीओ जेवी के [illegible] अने [illegible] वहे छे.
पञ्चनिम्ब न. (पञ्चानां निम्बपुष्पफलादीनां समाहारः) लींबडानां [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ए पांच [illegible].
पञ्चनी स्त्री. ([illegible]) [illegible], पासानी रमत [illegible] विगेरे.
पञ्चनीराजन न. (पञ्चानां नीराजनानां समाहारः) पांच प्रकारनी आरति.
पञ्चनीराजन न. (पञ्च नीराजनम्) दीवो कमळ आसननुं के नागरवेलनुं पान वस्त्र अने साष्टांग नमस्कार ए पांचनुं देवने समर्पण करवुं ते.
पञ्चपक्षिन् पु. (अकारादि-ओकारान्ताः, अउइऋ, ओ [illegible] पञ्चस्वराः पक्षिणः पक्षिरूपा यत्र) [illegible] कहेल शकुनशास्त्र ग्रन्थ.
पञ्चपञ्चिनी स्त्री. (पञ्च पञ्च [illegible] परिमाणमस्याः पञ्चपञ्चन्+इनि+ङीप्) पंक्तिछंदना भेदनी एक विकृति.
पञ्चपत्र पु. (पञ्च पत्राण्यस्य) एक जातनुं झाड.
पञ्चपदी स्त्री. (पञ्च पादाः अस्याः, अन्त्यलोपे ङीप् [illegible]) कुश द्वीपमां आवेली एक नदी, वेदनी एक ऋचानुं नाम.
पञ्चपर्णिका (पञ्च पञ्च पर्णान्यस्याः पञ्चपर्ण+कप् अत इत्वम्) गोखरुनुं झाड.
पञ्चपर्वन् न (पञ्चानां पर्वणां समाहारः) चौदश आठम अमावास्या पुर्णिमा अने सूर्य संक्रान्ति ए पांच पर्व.
"चतुर्दश्यष्टमी चैव अमावास्या च पूर्णिमा
पर्वाण्येतानि राजेन्द्र रविसंक्रान्तिरेव च"
पञ्चपल्लव न. (पञ्चानां पल्लवानां समाहारः) आंबो जांबु कोठ बीजोरुं अने बीली ए पांच वृक्षनां पाननो समूह, पीपळो उंबरो आंबो वड अने खाखरो ए पांच वृक्षनां पादडां, फणस आंबो पीपळो वडलो अने बोरसली ए पांच झाडना पल्लव.
पञ्चपात्र (पञ्चानां पात्राणां समाहारः) पांच पात्रनो समूह.

पञ्चलक्षण न. ([illegible]) पुराण.
"[illegible]
[illegible] पुराणं पञ्चलक्षणम्"

पञ्चलक्षणी स्त्री. ([illegible]) [illegible]

पञ्चलवण न. (पञ्चगुणितं लवणम्) पांच जातनां मीठां, "[illegible]" आ पांच जातनां लवण.

पञ्चवाङ्कल न. ([illegible]) पांच [illegible] दान.

पञ्चलोकपाल पु. ब. व. ([illegible]) [illegible] वायु आकाश अने अश्विनीकुमार [illegible] पांच देव.

पञ्चलोह न. ([illegible]) [illegible]

पञ्चलोहक न. ([illegible]) [illegible] आ पांच [illegible]

पञ्चवक्त्र पु. ([illegible]) महादेव, [illegible]

[illegible]

पञ्चवर्ग पु. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवर्ण न. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवर्ण त्रि. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवर्णक पु. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवर्षीय त्रि. ([illegible]) [illegible] वर्ष संबन्धी.

पञ्चवल्कल न. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवार्षिक न. [illegible]

पञ्चविंशतिप्रकृति स्त्री. ([illegible]) [illegible] प्रकृति.

पञ्चवीज न. ([illegible]) [illegible]

पञ्चवृत्ति स्त्री. [illegible]

[illegible]

હત્યા મદ્યપાન ગુરુપત્ની ગમન સોનાની ચોરી અને તેવા લોકોની સોબત આ પાંચ મહાપાપ.
"ब्रह्महत्या सुरापानं, स्तेयं गुर्वङ्गनागमः,
महान्ति पातकान्याहुः संसर्गश्चापि तैः सह" ॥

पञ्चमहायज्ञ पु. (पञ्चविधः महायज्ञः) દેવયજ્ઞ ભૂત યજ્ઞ પિતૃયજ્ઞ બ્રહ્મયજ્ઞ મનુષ્યયજ્ઞ એ પાંચ પ્રકારનો યજ્ઞ.

पञ्चमहिष न. ભેંસનું દૂધ દહીં ઘી છાણ અને મૂત્ર. વિગેરે.

पञ्चमार पु. (पञ्चसु इन्द्रियेषु म्रियते आसक्तो भवति, पञ्च+मृ+कर्तरि घञ्) તે નામનો બલદેવનો પુત્ર, પાંચ પ્રકારનો કામદેવ, જૈનમત પ્રમાણે પાંચમો આરો.

पञ्चमाषिक त्रि. (पञ्च माषाः प्रमाणमस्य ठक्) પાંચ માસાના માપવાળું, પાંચ માસાભાર.

पञ्चमास्य पु. (पञ्चमो रागः स्वरो वा आस्ये यस्य) પુરુષ કોયલ પક્ષી.

पञ्चमास्य त्रि. (पञ्चसु मासेषु भवः यत्) પાંચમાસે થનાર, પાંચમાસે હોનાર.

पञ्चमास्या स्त्री. (पञ्चमः स्वरो आस्ये यस्याः टाप्) કોયલ માદા.

पञ्चमी स्त्री. (पञ्च पतीन् मिनोति बध्नाति प्रेम्णा, मी+क्विप्) દ્રૌપદી.

पञ्चमी स्त्री. (पञ्चानां पूरणी पञ्चन्+डट् ततः मट्+ङीप्) પાંચમતીથી, ચન્દ્રની કળા.

पञ्चमुख त्रि. (पञ्च मुखानि यस्य) પાંચ મોંવાળું, પાંચ મુખવાળું.

पञ्चमुख पु. (पञ्च मुखान्यस्य) મહાદેવ, પાંચ મુખનો રુદ્રાક્ષ. અરડુસાનું ઝાડ.

पञ्चमुख पु. (पञ्चं विस्तृतं मुखमस्य) સિંહ.

पञ्चमुखी स्त्री. (पञ्चं विस्तृतं मुखमस्याः स्त्रियां+ङीप्) સિંહણ.

पञ्चमुखी स्त्री. (पञ्चमुखानीव सन्त्यस्याः ङीप्) જવા–જાસુદનું ઝાડ.

पञ्चमुद्रा (पञ्चविधा मुद्रा) આવાહની–સ્થાપની–સન્નિધાપની–સંબોધની–સંમુખીકરણી એ પાંચમુદ્રા.

पञ्चमुष्टिक पु. ( ) ચક્રદત્તમાં કહેલ વૈદ્યકનો એક ઉકાળો.

पञ्चमूत्र न. (पञ्चप्रकारं मूत्रम्) ગાય–બકરી–ઘેટી–ભેંસ–ગધેડી એ પાંચના મુત્ર.

पञ्चमूल न. (पञ्चविधं पञ्चगुणितं वा मूलम्) શાલપર્ણી પૃશ્નિપર્ણી ભોરીંગણી ડોરલી અને ગોખરૂ એ પાંચનાં મૂળ.

पञ्चमूली स्त्री. (पञ्चानां मूलानां समाहारः ङीप्) ઉપરનો અર્થ, પાંચ મુળીઓ.

पञ्चमूल्यादि न. (पञ्चमूली आदिर्यस्य) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક પાચન ચૂર્ણ.

पञ्चयज्ञ पु. (पञ्चविधो यज्ञः) पञ्चमहायज्ञ શબ્દ જુઓ.

पञ्चयाम पु. (पञ्च यामाः यत्र) દિવસ, દિવસના અભિમાનવાળો દેવ.

पञ्चयुग न. (पञ्चभिः पञ्चभिः युगम्) બાર વર્ષના વિભાગથી બનેલ શાકનું વર્ષ.

पञ्चरक्तक पु. (पञ्चगुणितानि रक्तका इव कण्टकानि यस्मिन्) એક ઝાડનું નામ. पञ्चपर्ण्यावृक्ष

पञ्चरक्षक त्रि. પાંચ ઇન્દ્રિયરૂપ રક્ષકવાળું.

पञ्चरत्न न. (पञ्चगुणितं रत्नम्) પ્રવાલ માણેક હીરો લીલમ અને મોતી એવાં પાંચ રત્નો.

पञ्चरत्न न. (पञ्च रत्नानीव उपदेशकत्वात् यत्र) નીતિવાળી પાંચ કવિતાઓ, પાંચ કળશવાળું દેવગૃહ.

पञ्चरश्मि पु. (पञ्च पञ्चवर्णाः रश्मयोऽस्य) પીળાં વગેરે પાંચ જાતના કિરણવાળો સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

पञ्चरसा स्त्री. (पञ्चो विस्तीर्णो रसोऽस्याम्) આંબળી.

पञ्चरात्र न. (पञ्चविधानि रात्राणि ज्ञानानि यत्र, समासे अच्) જ્ઞાનોપદેશક "નારદ પંચરાત્ર" નામનો ગ્રંથ.

पञ्चरात्र न. (पञ्चानां रात्रीणां समाहारः अच्) પાંચ રાત્રિઓનો સમૂહ

पञ्चरात्रिक पु. (पञ्चरात्रमुपासनासाधनतयाऽस्त्यस्य ठन्) વિષ્ણુ.

पञ्चराशिक पु. (पञ्च राशयो यत्र कप्) લીલાવતીમાં કહેલ એક ગણિત.
"पञ्चसप्तनवराशिकादिकेऽन्योन्यपक्षनयनं फलच्छिदाम्।
संविधाय बहुराशिजे वधे, स्वल्पराशिवधभाजिते फलम्" ॥

पञ्चाङ्गी स्त्री. (पञ्च अङ्गानि यस्याः ङीप्) કાચબી, હાથીના કેડે બાંધવાની દોરી.

पञ्चाङ्गुल पु. (,, अङ्गुलय इव पत्राणि यस्य अच् समा.) એરંડાનું ઝાડ, પાંચ આંગળીઓના આકાર વાળો લાકડાનો તવેથો.

पञ्चाङ्गुलि त्रि. (,, अङ्गुलयो यस्य) પાંચ આંગળીઓવાળું.

पञ्चाङ्गुलि पु. (,, अंगुलय इव आकारोऽस्य न अच्) પાંચ આંગળીઓના આકારવાળી લાકડા વગરની બનાવેલી કડછી, કે.ઇ ધાતુનો તવેથો

पञ्चाङ्गुली स्त्री. એક વનસ્પતિ. "तक्कारीक्षुप"

पञ्चाज न. (अजस्येदं अण् आजं. पञ्चविधं आजम्) બકરીનું દુધ દહીં ઘી છાણ અને મૂત્ર તે પાંચ.

पञ्चातप त्रि. (पञ्चभिरग्न्यादिभिरातप्यते, आ+तप+अच्) ચારે દિશાએ ચાર અગ્નિ અને પાંચમો સૂર્ય એ મળી પાંચ અગ્નિ વડે તપ કરનાર.

पञ्चात्मक त्रि. (पञ्च आकाशादय आत्मा स्वरूपं वा यस्य) આકાશાદિ પાંચ મહાભૂતથી બનેલ શરીર વગેરે.

पञ्चानन पु (पञ्चं विस्तृतं आननं यस्य) સિંહ, સિંહરાશિ.

पञ्चानन पु. (पञ्च आननानि यस्य) મહાદેવ, રુદ્રાક્ષ.

पञ्चाननी स्त्री. (पञ्चं विस्तृतं आननं यस्याः स्त्रियां ङीप्) સિંહણ.

पञ्चाप्सरस् न. મન્દકર્ણિ મોકલેલી અપ્સરાઓએ જે ઠેકાણે શાતકર્ણિ ઋષિની તપશ્ચર્યાનો ભંગ કર્યો તે સરોવર.

पञ्चाब्जमंडल न. (पञ्चाब्जयुक्तं मण्डलम्) સર્વતોભદ્ર જેવું એક જાતનું મંડલ.

पञ्चामरा स्त्री. ब. व. (पञ्च अमराः) પાંચ જાતની અમર વેલ.

पञ्चामृत न. (पञ्चानां अमृतानां समाहारः) દૂધ, દહીં, ઘી મધ અને સાકર એ પાંચ.

पञ्चाम्नुयोग पु. [illegible]

पञ्चाम्नाय पु. [illegible]

મુખથી નિકળેલ તંત્રશાસ્ત્ર.

पञ्चाम्र न. (अमन्ति रसानि प्राप्नुवन्तीति, अम्+रक्, दीर्घश्चोपधायाः पञ्चानां आम्राणां समाहारः) એક પીંપળો—દશપુલઝાડ—એક લીંબડો—બે દાડમડી—બે બીજોરાનાં ઝાડ એ પાંચ આમ્ર, એક લીંબડો—એક પીંપળો—બે ચંપા—ત્રણ કેસરનાં વૃક્ષ—સાત તાડનાં વૃક્ષ—અને નવ નાળીએરીઓ એ મળી પાંચનો સમૂહ.

पञ्चाम्ल न. (पञ्चानां अम्लानां समाहारः) બોર દાડમ આમલી અમ્લવેત અને બીજોરું એ પાંચ ખાટી વસ્તુઓ.

पञ्चायतनी स्त्री. (पञ्चानामुपास्यदेवरूपाणामायतनानां समाहारः ङीप्) ગણપતી સૂર્ય દુર્ગા વિષ્ણુ અને શિવ આ પાંચ ઉપાસ્ય દેવનો સમુદાય.

पञ्चारी स्त्री. (पञ्चपञ्चसंख्यामृच्छति, ऋ+अण्+गौरा० ङीप्) શેતરંજ ખેલવાનો પટ, ચોપાટ.

पञ्चार्चिस् पु. (पञ्च अर्चींषि यस्य) બુધગ્રહ.

पञ्चाल पु. ब. (पचि+कालन्) તે નામના દેશ.

पञ्चाल पु. (पञ्चालानां राजा पञ्चाल+अण् तस्य लुक्) પંચાલ દેશનો રાજા.

पञ्चाल पु. (पञ्चालोऽभिजनो यस्य अण् अणो लुक्) પંચાલ દેશનો રહેનારો, મહાદેવ, બાભ્રવ્ય ગોત્ર, એક ઋષિનું નામ.

पञ्चालिका स्त्री. (पञ्चभिर्नरैरलति, आ+अल् [illegible]) ઢીંગલી, પુતળી.

पञ्चाली स्त्री (पञ्चभिर्नरैरलति, आ+अल् [illegible] गौरा. ङीप्) વસ્ત્રની બનાવેલી ઢીંગલી, તે નામની ગીતિ.

पञ्चाली स्त्री. ([illegible]) [illegible] શબ્દ જુઓ.

पञ्चावट न. [illegible]

पञ्चाविजिन [illegible]

पञ्चावयव [illegible]

पञ्चशिख पु. (पञ्च शिखा अस्य) ते नामनो એક મુનિ.

पञ्चशिख पु (पञ्चा विस्तीर्णा शिखा केसरादिर्यस्य) સિંહ.

पञ्चशीर्ष पु. (पञ्च शीर्षाण्यस्य) એક જાતનો સર્પ.

पञ्चशुक्र पु. (पञ्चसु शुक्रः) એક જાતનો કીડો.

पञ्चशूरण पु. (पञ्च शूरणा यत्र) ભેગી કરેલી પાંચજાતની ખટાઇ.

स च—"अत्यम्लपर्णीकाण्डीरमालाकन्दद्विशूरणैः ।
वल्लमो भवति योगोऽयं पञ्चशूरणसंज्ञकः" राजनि०

पञ्चशैरीषक न. (पञ्चगुणितं शैरीषकम्, शिरीषवृक्षस्य इदम्) જાસુદ વૃક્ષનાં મૂળ ફૂલ ફળ પાંદડાં અને છાલ વગેરે પંચાંગ.

पञ्चशैल पु. મેરૂની દક્ષિણ દિશામાં આવેલો એક પર્વત.

पञ्चष त्रि. ब. व. (पञ्च वा षड्वा परिमाणं येषां ते ड समा.) પાંચ અથવા છ.

पञ्चसिद्धान्ती स्त्री. (पञ्चानां सिद्धान्तानां समाहारः) બ્રહ્મ, સૂર્ય, સોમ ઇત્યાદિ, જ્યોતિષના પાંચ સિદ્ધાન્તો.

पञ्चसिद्धौषधिक पु. (पञ्च सिद्धाः ओषधयो यस्मिन् कप्) પાંચ પ્રકારની સિદ્ધ ઔષધિ, સિદ્ધ ઔષધિ પંચક.

पञ्चसुगन्धक न. (,, सुगन्धाः यत्र कप्) કપુર, લવીંગ કંકોલ જાયફળ અને અગર એવા ભેગા કરેલા પાંચ સુગન્ધિવાળા પદાર્થો.

पञ्चसूना स्त्री. (पञ्चगुणिता सूना प्राणिवधस्थानम्) સળગતો ચૂલો દળવું ખાંડવું પાણી ભરવું અને વાસીદું વાળવું ઘરમાં એવાં પાંચ ઠેકાણે પ્રાણી હિંસા થાય છે તે પાંચ સૂ ના.

पञ्चस्रोतस् न. (पञ्च स्रोतांसि यत्र) તે નામનું એક તીર્થ, તે નામનો એક યોગ.

पञ्चस्वरा स्त्री. (,, स्वराः प्रतिपाद्यतया यत्र) તે નામનો જ્યોતિષ ગ્રન્થ.

पञ्चस्वरोदय पु. (पञ्चानां स्वराणामुदयो यत्र) જ્યોતિષનો એક ગ્રન્થ.

पञ्चहारक न. એક જાતનો હાર.

पञ्चहोत्र पु. વૈવસ્વત મનુનો તે નામનો પુત્ર.

पञ्चह्रद पु. (पञ्च ह्रदाः अत्र) તે નામનું તીર્થ.

पञ्चा स्त्री. (पचि विस्तारे+अच् इदित्वान्नुम् टाप्) ફેલાવવું, પ્રસરવું.

पञ्चांश पु. (पञ्चानामशांनां अंशश्च) ત્રીશ અંશવાળી રાશીનો પાંચમો અંશ, પાંચમો ભાગ.

पञ्चाक्षर त्रि. (पञ्च अक्षराणि यत्र) પાંચ અક્ષરવાળું, પાંચ અક્ષરનો મંત્ર વગેરે.

पञ्चाक्षर न. ( ) પ્રતિષ્ઠાખ્ય છન્દ વિશેષ.

पञ्चाग्नि पु (पञ्चविधोऽग्निः) વેદમાં કહેલ "અન્વાહાર્ય–પચન–ગાર્હપત્ય–આહવનીય–આવસથ્ય એવા પાંચ અગ્નિ" અગ્નિની પેઠે સ્વર્ગ–પૃથ્વી–મેઘ–પુરૂષ સ્ત્રી વિગેરે આહુતિનાં સ્થાન.

पञ्चाग्नि त्रि. (पञ्च अग्नयो यस्य) તે અન્વાહાર્ય અગ્નિઓથી તે તે કામ કરનાર.

पञ्चाग्नि न. (पञ्चानां अग्नीनां समाहारः) ચાર દિશાએ ચાર અગ્નિ અને માથે પાંચમો સૂર્યનો અગ્નિ તે પાંચ અગ્નિનો સમૂહ.

पञ्चाग्निता स्त्री. (पञ्चाग्नेर्भावः तल् टाप्) પંચાગ્નિપણું.

पञ्चाग्नित्व न. (,, भावः) ઉપરનો અર્થ.

पञ्चाङ्ग पु (पञ्च अङ्गानि यस्य) કાચબો, પાંચ ભમરીવાળો ઉત્તમ ઘોડો.

पञ्चाङ्ग पु (पञ्च विस्तृत अङ्गं यस्मिन्) હાથ છાતી ઘુંટણ મસ્તક અને દષ્ટિ એ પાંચ જેમાં નમાવાય છે તેવો તંત્રશાસ્ત્રનો પ્રણામ.

पञ्चाङ्ग न (पञ्चानां अङ्गानां समाहारः) એકજ ઝાડનાં એકઠાં કરેલ છાલ પાંદડાં ફુલ ફળ અને મૂળ એ પાંચ અંગનો સમૂહ, તન્ત્રસાર પ્રસિદ્ધ મહાઅનુષ્ઠાન, તિથિ વાર નક્ષત્ર યોગ અને કરણ તે પાંચ વસ્તુ યુક્ત પંચાંગ,

पञ्चाङ्गगुप्त पु. (पञ्चाङ्गानि गुप्तानि यस्य) કાચબો.

पञ्चाङ्गगुप्ती स्त्री. (पञ्चाङ्गगुप्त+स्त्रियां जाति. ङीप्) કાચબી.

पञ्चाङ्गशुद्धि स्त्री. (पञ्चाङ्गानां शुद्धिः) તિથિ–વાર, નક્ષત્ર, યોગ, કરણ દોષરહિત એ પાંચ

पट्ट न. (पट् गतौ+क्त नेट्) શહેર, નગર.

पट्ट पु. (पट्+क्त) વાટવાનો પથ્થર, ગુંમડા અથવા ઘા ઉપર લપેટવાનું વસ્ત્ર–પાટો, રંગેલું વસ્ત્ર, રેશમી પિતામ્બર વિગેરે વસ્ત્ર, બાજઠ, પીઠ, પાટલો, રાજ્યાસન–સિંહાસન, ચાર રસ્તાનું સ્થાન–ચોક, રાજકર વિગેરે લેવા માટે લખી લીધેલ પટો, ઢાલ, ઉત્તરીય વસ્ત્ર.

पट्टक पु. न. (पट्ट+स्वार्थे क) पट्ट पु. શબ્દ જુઓ નગર, હેર.

पट्टज न. (पट्टाज्जायते जन्+ड) રેશમી વસ્ત્રવિશેષ.

पट्टदेवी स्त्री. (पट्टार्हा सिंहासनार्हा देवी) પટરાણી— સિંહાસન લાયક અભિષેક કરેલી મુખ્ય રાજ્યપત્ની.

पट्टन न. (पटन्ति गच्छन्ति वणिजो यत्र पट् गतौ+वा० तनन्) શહેર, નગર.

पट्टनी स्त्री. (पट्टन+गौरा० ङीष्) નગરી, શહેર.

पट्टबन्धन न. (पट्टस्य बन्धनम्) વસ્ત્રનું બાંધવું– મુગટ.

पट्टमहिषी स्त्री. (पट्टे स्थिता महिषी) પટરાણી, મુખ્ય રાણી.

पट्टरंग न. (पट्टं वस्त्रं रज्यतेऽनेन, पट्ट+रञ्ज् करणे घञ्) પતંગનું ઝાડ જેનાથી કપડાં રંગાય છે તે.

पट्टरंजन न. (,, ,, करणे ल्युट्) કપડા રંગનાર પતંગનું ઝાડ.

पट्टरञ्जनक न. (पटानां वस्त्राणां रञ्जनम् ततः कन्) ઉપરનો અર્થ.

पट्टराग पु. (पट्टं रज्यतेऽनेन, पट्ट+रञ्ज्+करणे घञ्) વસ્ત્ર રંગવાનો એક પદાર્થ.

पट्टराज्ञी स्त्री. (पट्टार्हा सिंहासनार्हा राज्ञी) મુખ્યરાણી, અભિષેક કરાયેલી રાજપત્ની.

पट्टशाक पु. न. (पट्टस्य पट्टवृक्षस्य शाकम् पट्टश्चासौ शाकश्च वा) અળવીનું શાક, નાલાની ભાજી.

पट्टार पु. (पट्टमृच्छति, पट्ट+ऋ+अण्) તે નામનો એક દેશ.

पट्टारक त्रि (पट्टारे भवं पट्टार+वुन्) પટ્ટાર દેશમાં– હોનાર થનાર.

पट्टारोहा स्त्री (पट्टे सिंहासने आरोहति, आरुह्+अच् +टाप्) પટરાણી, મુખ્ય રાણી.

पट्टार्हा स्त्री. (पट्टे नृपासने अर्हा योग्या) પટરાણી.

पट्टिका स्त्री. (क्षुद्रं पट्टं पट्टी वा ह्रस्वार्थे कन्+टाप् अत इत्त्वम्) પટી–નાનું વસ્ત્ર.

पट्टिका स्त्री. (पट्टिरिव कायति प्रकाशते कै+क+टाप्) લોધર વૃક્ષ

पट्टिकाख्य पु. (पट्टिकामाख्याति स्वरूपेण आ+ख्या+ अच् पट्टिका आख्या यस्य वा) રાતું લોધર વૃક્ષ.

पट्टिकालोध्र पु (पट्टिका एव लोध्रः) ઉપરનો અર્થ.

पट्टिन् पु. (पट्ट+इनि) રાતું લોધર વૃક્ષ.

पट्टिल पु. (पट्ट+अस्त्यर्थे इलच्) દુર્ગન્ધવાળું કરજનું ઝાડ.

पट्टिश पु. (पट् गतौ+वा० टिशच्) એક જાતનું અસ્ત્ર.

पट्टिस स्त्री (,, ,, टिसच्) ઉપરનો અર્થ.

पट्टी स्त्री. (पट्टि+ङीप्) લાલ લોધરનું ઝાડ, કપાલનું ભૂષણ ચંદન વિગેરેનું તિલક, ઘોડાની છાતી ઉપર બાંધવાની પટી–તંગ.

पट्टीश पु. (पट्टीं श्यति, शो+कर्मणि वा. क) એક અસ્ત્ર વિશેષ.

पट्टीस पु. (पट्टीं स्यति, सो+कर्मणि वा. क) ઉપરનો અર્થ.

पट्टोलिका स्त्री. (पट्टं अलति प्राप्नोति पट्ट+उल् गतौ+ण्वुल् टाप् इत्त्वम्) ખત, દસ્તાવેજ, સનંદ.

पठ् (भ्वा. प. स सेट् पठति) ભણવું, લખેલા અક્ષર વાંચવા, બોલવું.

पठक त्रि. (पठ्+ण्वुल्) વાંચનાર, ભણનાર, પઢનાર.

पठत् त्रि. (पठ्+शतृ) વાંચતું, ભણતું, પાઠ કરતું.

पठन न. (पठ्+भावे ल्युट्) વાંચવું, ભણવું, પાઠ કરવું.

"भूतप्रेतपिशाचानां पठनादेव नाशनम्"

पठनीय त्रि. (पठ्+अनीयर्) વાંચવા યોગ્ય, ભણવા યોગ્ય.

पठमञ्जरी स्त्री. શ્રીરાગની ચોથી રાગણી.

पठसमञ्जरी स्त्री. રાગણીવિશેષ.

पठि स्त्री. (पठ्+इनि) વાંચવું, ભણવું.

पठि पु. ઇકારાન્ત નિર્દેશવાળો "पठ्" ધાતુ.

पठित त्रि. (पठ्+क्त) ઉચ્ચારેલું, ભણેલું.

पञ्चावस्थ पु. (पञ्चसु भूतेषु स्वकारणेषु अवस्था यस्य) મૃતદેહ, મડદું, શબ.

पञ्चावी स्त्री. (पञ्च अवयः षण्मासात्मककालो वयोऽस्याः ङीप्) અઢીવર્ષની ગાય,

पञ्चाश त्रि. (पञ्चाशत्+पूरणे डट्) પચાશમું.

पञ्चाशत् स्त्री (पञ्च दशतः परिमाणमस्याः नि०) પચાશની સંખ્યા. પચાશ.

पञ्चाशत्तम त्रि. (पञ्चाशत्+तमप्) પચાશમું

पञ्चाशद्धा अव्य० (,, +धाच्) પચાશ રીતે, પચાશવાર.

पञ्चाशिन् त्रि. (पञ्चदशतः परिमाणमस्य डिनि) પચાશ પરિમાણવાળું.

पञ्चाशीत त्रि. (पञ्चाशीति+पूरणे डट्) પંચાશીમું.

पञ्चाशीति स्त्री. (पञ्चाधिका अशीतिः) પંચાશી

पञ्चाशीतितम त्रि. (पञ्चाशीति+पूरणे तमप्) પંચાશીમું.

पञ्चास्य पु. (पञ्चं विस्तीर्णं आस्यं यस्य) સિંહ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ સિંહ રાશી.

पञ्चास्य पु. (पञ्च आस्यानि यस्य) મહાદેવ, રૂદ્રાક્ષ.

पञ्चास्य त्रि. (पञ्च आस्यानि यस्य) પાંચ મુખવાળું.

पञ्चास्या स्त्री. (पञ्चास्य+स्त्रियां योपधत्वात् टाप्) સિંહણ.

पञ्चिन् त्रि. (पञ्च परिमाणमस्य) પાંચ પરિમાણવાળું

पञ्चीकरण न. (अपञ्चात्मकानि पञ्चात्मकानि क्रियन्तेऽनेन, पञ्चन्+च्वि+कृ+भावे ल्युट्) પાંચ ન હોય તેને એકઠાં પાંચ સ્વરૂપે કરવું.

पञ्चीकृत त्रि. (पञ्च+च्वि+कृ+कर्मणि क्त) પાંચ સ્વરૂપે કરેલ.

"अपञ्चीकृतभूतोत्थं सूक्ष्माङ्गं भोगसाधनं" वेदान्तपरिभा०

पञ्चेध्मीय पु. (पञ्चभिरिध्मभिः निर्वृत्तः छः) પાંચ સમિધાથો કરવામાં આવતો હોમ કે હવન.

पञ्चेन्द्र त्रि. (पञ्च इन्द्राण्यः देवताऽस्य अण् उपसर्जन स्त्रीप्रत्ययस्य लुक्) પાંચ ઇન્દ્રાણીઓ જેના દેવ હોય તેવું હવિપાન્ય.

पञ्चेन्द्रिय न. (पञ्चानां ज्ञानेन्द्रियाणां समाहारः) નાક કાન ચામડી આંખ અને જીભ આ પાંચ ઇન્દ્રિય.

पञ्चेन्द्रिय त्रि. (पञ्च इन्द्रियाणि यस्य) પાંચ ઇન્દ્રિય વાળું.

पञ्चेषु पु. (पञ्च इषवः यस्य) કામદેવ.

पञ्चेषु पु. (पञ्चविधः इषुः) પાંચ જાતનાં બાણ.

पञ्चोपचार त्रि. (पञ्च उपचारा यस्य) પાંચ ઉપચાર-સાધનવાળું પૂજન.

पञ्चोपचार पु. (पञ्चसंख्यकः उपचारः) ગન્ધ પુષ્પ ધુપ દીપ અને નૈવેદ્ય આ પાંચ પૂજાના અંગ.

पञ्चोपविष न (पञ्चसंख्यकं उपविषम्) થોર આકડો કરેણ લાંગલી અને વિષમુષ્ટિકા એ પાંચ ઉપવિષ-નાનાં ઝેર.

पञ्चोष्मन् पु. (पञ्चगुणितः उष्मा) દેહમાં રહેલ પાંચ જાતની ગરમી; ઉદરના પાંચ અગ્નિ.

पञ्चौदन पु. (पञ्चधा विभक्तः ओदनः) પાંચ આંગળીઓથી નિશાન કરી વહેંચેલ ભાત.

पञ्जर पु न. (पञ्ज्यते रुध्यते उदरयन्त्रमनेन, पजि+अरन्) મનુષ્યનું હાડપિંજર.

पञ्जर न. (,, रुध्यते पक्ष्यादिरत्र, पजि+अरन्) પંખીઓનું પાંજરૂ, પશુપક્ષીનું પાંજરૂં.

"तेन शब्देन विहगाः प्रतिबुद्धाश्च सस्वनुः शाखास्थाः पञ्जरस्थाश्च ये राजकुलगोचराः" रामायणे

पञ्जर पु. (,, रुध्यते आत्मा यस्मिन् पजि+अरन्) શરીર-દેહ, કલીયુગ, ગાયોની આરતિનો વિધિ.

पञ्जराखेट पु. (पञ्जरेणेव यन्त्रेण आखेटो मृगया यस्मात्) માછલાં મારવા માટે બનાવેલું પાંજરા જેવું યંત્ર.

पञ्जल पु. (पजि+अलच्) કોલકન્દ-એક જાતનું કંદ.

पञ्जि स्त्री. (पजि+इन् वा ङीप्) સુતર કાઢવા પીંજીને તૈયાર કરેલ રૂની બનાવેલ પૂણી.

पञ्जिका स्त्री. (पञ्जि+स्वार्थे कन+टाप्) પૂણી, તે નામની પાણિનીય સૂત્રની વૃત્તિ, તિથી-વાર-નક્ષત્ર-યોગ અને કરણવાળું ટીપણું, પત્રિકા, વ્યાખ્યાન વિશેષ, ખાતાવહી, આવક જાવક બતાવનારી નોંધપોથી.

"टीका निरन्तरव्याख्या पञ्जिका पदभञ्जिका" हेम०

पञ्जिकारक पु. (पञ्जिमायव्ययसूचकपत्रं करोति, कृ+ण्वुल्) ખાતાવહી કરનારો કાયસ્થ, પંચાંગ બનાવનાર જોષી.

पट्ट न. (पट् गतौ+क्त नेट्) શહેર, નગર.

पट्ट पु. (पट्+क्त) વાટવાનો પત્થર, ગુંમડા અથવા ઘા ઉપર લપેટવાનું વસ્ત્ર-પાટો, રંગેલું વસ્ત્ર, રેશમી પિતામ્બર વિગેરે વસ્ત્ર, બાજઠ, પીઠ, પાટલો, રાજ્યાસન-સિંહાસન, ચાર રસ્તાનું સ્થાન-ચોક, રાજકર વિગેરે લેવા માટે લખી લીધેલ પટ્ટો, ઢાલ, ઉત્તરીય વસ્ત્ર.

पट्टक पु. न. (पट्ट+स्वार्थे क) पट्ट पु. શબ્દ જુઓ નગર, શહેર.

पट्टज न. (पट्टाज्जायते जन्+ड) રેશમી વસ્ત્રવિશેષ.

पट्टदेवी स्त्री. (पट्टार्हा सिंहासनार्हा देवी) પટરાણી—સિંહાસન લાયક અભિષેક કરેલી મુખ્ય રાજ્યપત્ની.

पट्टन न. (पटन्ति गच्छन्ति वणिजो यत्र पट् गतौ+बा० तनन्) શહેર, નગર.

पट्टनी स्त्री. (पट्टन+गौरा० ङीप्) નગરી. શહેર.

पट्टबन्धन न. (पट्टस्य बन्धनम्) વસ્ત્રનું બાંધવું-મુગટ.

पट्टमहिषी स्त्री. (पट्टे स्थिता महिषी) પટરાણી, મુખ્ય રાણી.

पट्टरंग न. (पट्टं वस्त्रं रज्यतेऽनेन, पट्ट+रञ्ज् करणे घञ्) પતંગનું ઝાડ જેનાથી કપડાં રંગાય છે તે.

पट्टरंजन न. (,, ,, करणे ल्युट्) કપડાં રંગનાર પતંગનું ઝાડ.

पट्टरञ्जनक न. (पट्टानां वस्त्राणां रञ्जनम् अतः कन्) ઉપરનો અર્થ.

पट्टराग पु. (पट्टं रज्यतेऽनेन, पट्ट+रञ्ज्+करणे घञ्) પતંગ રંગનો એક પદાર્થ.

पट्टराज्ञी स्त्री. (पट्टार्हा सिंहासनार्हा राज्ञी) મુખ્યરાણી, અભિષેક કરેલી રાજ્યપત્ની.

पट्टशाक पु. न. [illegible]

पट्टार पु. [illegible]

पट्टारक [illegible]

पट्टार्होदा [illegible]

पट्टार्हा स्त्री. (पट्टे नृपासने अर्हा योग्या) પટરાણી.

पट्टिका स्त्री. (क्षुद्रं पट्टं पट्टी वा ह्रस्वार्थे कन्+टाप् अत इत्त्वम्) પટી-નાનું વસ્ત્ર.

पट्टिका स्त्री. (पट्टिरिव कायति प्रकाशते कै+क+टाप्) લોધર વૃક્ષ.

पट्टिकाख्य पु. (पट्टिकामाख्याति स्वरूपेण आ+ख्या+अच् पट्टिका आख्या यस्य वा) ગનું લોધર વૃક્ષ.

पट्टिकालोध्र पु. (पट्टिका एव लोध्र.) ઉપરનો અર્થ.

पट्टिन् पु. (पट्ट+इनि) રાતું લોધર વૃક્ષ.

पट्टिल पु. (पट्ट+अस्त्यर्थे इलच्) દુર્ગન્ધવાળું કરંજનું ઝાડ.

पट्टिश पु. (पट् गतौ+बा० टिशन्) એક જાતનું અસ્ત્ર.

पट्टिस स्त्री. (,, ,, टिसन्) ઉપરનો અર્થ.

पट्टी स्त्री. (पट्टि+ङीप्) લાલ લોધરનું ઝાડ, કપાળનું ભૂષણ ચંદન વિગેરેનું તિલક. ઘોડાની છાતી ઉપર બાંધવાની પટી-તંગ.

पट्टीश पु. (पट्टीं स्यति, षो+कर्मणि बा. क) એક અસ્ત્ર વિશેષ.

पट्टीस पु. (पट्टीं स्यति, षो+कर्मणि बा. क) ઉપરનો અર્થ.

पट्टोलिका स्त्री. (पट्टं अर्थं प्राप्नोति पट्ट+उड् गतौ+ड टाप् इत्त्वम्) [illegible]

पट् (भ्वा. प. स सेट् पटति) [illegible] વાંચવા, બોલવું

पठक त्रि. (पठ्+ण्वुल्) [illegible]

पठत् त्रि. (पठ्+शतृ) [illegible]

पठन न. (पठ्+भावे ल्युट्) [illegible] કરવું.

[illegible]

पठनीय [illegible]

पठमञ्जरी [illegible]

पठमञ्जरी [illegible]

पठि [illegible]

पठित [illegible]

पठितव्य [illegible]

पटि स्त्री. [illegible]

पटिका स्त्री. ([illegible]

पटिमन् पुं. ([illegible]

पटिष्ठ वि. ([illegible]

पटी स्त्री. ([illegible]

पटीयस् स्त्री. वि. ([illegible]

पटीर न. ([illegible]

[illegible]

पटीर वि. ([illegible]

पटु वि. ([illegible]

"[illegible]" [illegible]

पटु न. (" ") [illegible]

पटु पुं. ([illegible]

पटुक पुं. ([illegible]

पटुकल्प वि. ([illegible]

पटुजातीय वि. ([illegible]

पटुता स्त्री. ([illegible]

"[illegible]

[illegible]" [illegible]

पटुत्वच न. ([illegible]

पटुत्व न. [illegible]

पटुरूप न. [illegible]

पटुदेशीय वि. ([illegible]

पटुदेश्य वि. [illegible]

पटुपर्णिका स्त्री. [illegible]

पटुपर्णिका स्त्री. [illegible]

पटुपर्णी स्त्री. [illegible]

पटुरूप वि. ([illegible]

पटुक पुं. [illegible]

पटुल पुं. [illegible]

पटोटज न. ([illegible]

पटोल न. ([illegible]

पटोल पुं. ([illegible]

पटोलक पुं. ([illegible]

पटोलादि पुं. ([illegible]

"[illegible]"

पटोलाद्यघृत न. [illegible]

पटोलिका स्त्री. ([illegible]

पटोली स्त्री. ([illegible]

નો હોદો.

पण्ड पु. न. (पण्डते निष्फलत्वं प्राप्नोति, पडि गतौ+ अच् यद्वा पण् व्यवहारे+ड तस्य नेत्वम्) નપુંસક, પંઢ.

पण्ड त्रि. (पडि गतौ+अच इदित्वान्नुम्) ફોગટ, નિષ્ફળ, ફળ વગરનું.

पण्डक पु. (पण्ड+स्वार्थे कन्) નામર્દ, પંઢ, નપુંસક, સાવર્ણિ મનુનો એક પુત્ર.

पण्डा स्त्री. (पण् व्यवहारे+ड+टाप्) શાસ્ત્રીય સંસ્કાર વાળી મતિ, તત્વને અનુસરવાવાળી બુદ્ધિ.

पण्डापूर्व न. (पण्डं निष्फलं अपूर्वं अदृष्टम्) ધર્માધર્માત્મક અદૃષ્ટ જે સંધ્યા વંદન નહિ કરવાથી પાપ લાગે છે પણ સંધ્યા વંદન કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે તે, ફલ નહિ મેળવનાર અદૃષ્ટ વિશેષ.

पण्डित पु. (पण्डा तत्त्वविषयिणी बुद्धिर्जाताऽस्य इतच्) તત્વયુક્ત બુદ્ધિવાળો પુરુષ, વિદ્વાન્, શાસ્ત્રીય સંસ્કારવાળી બુદ્ધિયુક્ત પુરુષ. "विदग्ध" જુઓ.

"पठकाः पाठकाश्चैव, ये चान्ये शास्त्रचिन्तकाः
सर्वे व्यसनिनो मूर्खा, यः क्रियावान् स पण्डितः" भा.व.

पण्डितक पु. (पण्डित+स्वार्थे क) धृतराष्ट्रनो ते नामनो पुत्र, ઉપરનો અર્થ.

पण्डितम्मन्य त्रि. (आत्मानं पण्डितं मन्यते मन्+) પોતેજ પંડિત છે એમ માનનાર, પોતાને પંડિત માની લેનાર–પંડિતાભિમાની.

पण्डितमानिन् त्रि. (आत्मानं पण्डितं मन्यते, मन्+ णिन्) ઉપરનો અર્થ.

पण्डितायमान त्रि. (पण्डित इव आचरति) પંડિત જેવો ડોળ કરનાર, પંડિત સમાન આચરણ કરનાર.

पण्डितिमन् पु. ([illegible]) પંડિતાઈ, વિદ્યા, પંડિતપણું.

पण्डु पु. [illegible] નામર્દ, નપુંસક.

पण्डुक पु. [illegible] ઉપરનો અર્થ.

पण्डुर [illegible]

पण्डुरता [illegible]

पण्डुरूप [illegible]

पण्य त्रि. (पण्+कर्मणि यत्) વખાણવા લાયક, સ્તુતિ કરવા યોગ્ય, વેચવા ખરીદવાના વ્યવહાર લાયક, વેચવા લાયક, ખરીદવા લાયક.

पण्य न. (पण्यते व्यवह्रियतेऽत्र, पण्+यत्) દુકાન, હાટ.

नित्यं शुद्धः कारुहस्तः पण्ये यच्च प्रसारितम् ,,

पण्ययोषित् स्त्री. (पण्या चासौ योषिच्च) વેશ્યા સ્ત્રી.

पण्यविक्रयशाला स्त्री. (पण्यानां विक्रयशाला) બજાર, હાટ, દુકાન.

पण्यवीथि स्त्री. (पण्यानां वीथिः) માર્કેટ, દુકાન, હાટ.

पण्यवीथिका स्त्री (पण्यवीथि+स्वार्थे कन्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पण्यशाला स्त्री. (पण्यानां विक्रयार्थानां शाला) દુકાન હાટ, બજાર.

पण्यस्त्री स्त्री. (पण्या मूल्येन लभ्या स्त्री) વેશ્યા સ્ત્રી, કંચની.

पण्या स्त्री. (पण्यते स्तूयते [illegible], पण् व्यवहारे स्तुतौ+यत्+टाप्) માલકાંકણી.

पण्याङ्गना स्त्री. (पण्या मूल्येन लभ्या अङ्गना) વેશ્યા કંચની.

पण्याजिर न. ([illegible]) બાજાર, પેઠ, હાટ.

पण्याजीव त्रि. ([illegible]) [illegible] વગેરે.

पण्याजीवक त्रि. ([illegible]) [illegible]

पण्यापणक [illegible]

पण्यान्धा [illegible]

पण्यार्थ त्रि. ([illegible]) [illegible]

पत [illegible]

पतङ्ग [illegible]

"मया न पठिता चण्डी त्वया नापि चिकित्सितम्" हास्यार्णवे.

पठितव्य त्रि. (पठ्+तव्यच्) વાંચવા લાયક. ભણવા યોગ્ય.

पठितृ त्रि. (पठ्+तृच्) ભણનાર, પાઠ કરનાર, વાંચનાર.

पड् (भ्वा. आ. स. से. इदित् पण्डते) ગમન કરવું, જવું.

पंड् (चुरा. प. स. से. पण्डयति) ભેગું કરવું, એકઠું કરવું, ઢગલો કરવો.

पड्गृभि पु. રાક્ષસ વિશેષ.

पड्वीश न. પગની બેડી, પાદ બંધન પગ બાંધવાનું દોરડું.

पण् (भ्वा. आत्म. स. से. पणते) ખરીદ કરવું, વેચવું, अ. જુગાર ખેલવો

पण् (भ्वा. प. स. से. पणायति) સ્તુતિ કરવી, વખાણવું.

पण् (चु. प. स. से. पणयति) ખરીદવું, વેચવું. अ. જુગાર ખેલવો

पण पु. (पण्यतेऽनेन पण्+कर्मणि अप्) એંશી કોડીના પરિમાણ સરખું એક જાતનું નાણું.

पण पु. (पण्+भावे अप् पणो ग्लहोऽस्त्यस्मिन् पण्+अच् वा) મજુરી, જુગાર, પગાર, કિંમત, ધન, એક કર્ષ જેટલું તાંબુ, બજાર, દુકાન, જીંદગી, વ્યાપાર, વેચવા ખરીદવાનો વ્યવહાર, ઉદ્યોગ–ધંધો.

पण पु. (पण्+आधारे अप्) ઘર, રહેવાનું ઠેકાણું.

पण पु. (पण्+अच् यद्वा पण्यते स्तूयते पण्+घ) વિષ્ણુ, પાસાનો દાવ, વેચવા ખરીદવાનો સોદો.
"ऊर्ध्वगः सत्पथाचारः प्राणदः प्रणवः पणः" विष्णुस०

पण त्रि. (पण् कर्तरि+अच्) વેચનાર, ખરીદનાર.

पणग्रन्थि पु. (पणस्य क्रयविक्रयार्दग्रन्थिर्यत्र) બજાર, હાટ.

पणता स्त्री. (पणस्य भावः तल्+टाप्) કિંમત, મૂલ્ય.

पणत्व न. (पणस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

पणन न. (पण+भावे ल्युट्) વેચવું, વેચાણ કરવું.

पणफर न. લગ્નથી બીજું પાંચમું અગીયારમું અને આઠમું સ્થાન.

पणबन्ध पु. (पणस्य बन्धः) પ્રતિજ્ઞા કરવી, હોડ બકવી, પણ કરવું, શરત મારવી.

पणव पु. (पणं स्तुतिं वाति, पण+वा+क) ઢોલ, નગારૂં, વાદ્યવિશેષ.
"ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः" गीता.

पणवा स्त्री. (,, ,, वा+क+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पणस पु. (पणायते, पण्+असच्) વેચવા લાયક પદાર્થ, ખરીદવા યોગ્ય વસ્તુ–માલ.

पणस्त्री स्त्री. (पणेन धनेन लभ्या स्त्री) વેશ્યા સ્ત્રી.

पणस्य् (भ्वा. प. स. से. पणस्यति) પૂજવું, અર્ચન કરવું.

पणाङ्गना स्त्री. (पणेन धनेन लभ्या अङ्गना) વેશ્યા સ્ત્રી, વારાંગના, કસ્બણ.

पणादि न. (पणानां आदि) તોલની શરૂઆત જેનાથી થાય છે તે કોડી.

पणाया स्त्री. (पणाय्यते व्यवह्रियते पण् व्यवहारे स्तुतौ च+स्वार्थे आय्+अप्+टाप्) વેચવા ખરીદવાનો વ્યવહાર, જુગટુ–જુગાર, સ્તુતિ વખાણ, તારીફ.

पणायित त्रि. (पणाय्यते स्म, पण्+स्वार्थे आय्+क्त) તારીફ કરેલું, વખાણેલું, સ્તુતિ કરેલું, વેચેલું, ખરીદેલું, વેચવા ખરીદવાનો વ્યવહાર કરેલું.

पणार्पण न. (पणे अर्पणम्) વેચવા ખરીદવાનો કરાર કરવો, પણ કરવું.

पणास्थि न. (पणाय पणस्य वा यदस्थि) કોડી.

पणास्थिक न. (पणास्थि+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

पणि स्त्री. (पण्+आधारे इन्) હાટ, બજાર, ચૌટું.

पणि पु. ઇકારાન્ત નિર્દેશ "पण्" ધાતુ.

पणिक त्रि. (पणेन क्रीतं ठक्) એક પણ આપી ખરીદેલું.

पणित त्रि. (पण्+क्त) સ્તુતિ કરેલું, વખાણ કરેલું, વેચેલું, વેચવા ખરીદવાનો વ્યવહાર કરેલું.

पणितव्य त्रि. (पण्यते पण्+व्यवहारे स्तुतौ तव्य) ખરીદવા યોગ્ય, વેચવા યોગ્ય, વેચવા ખરીદવાના વ્યવહાર યોગ્ય.

पणिन् त्रि. (पणः स्तुतिः व्यवहारो वाऽस्त्यस्य इनि) વેચવા ખરીદવાના વ્યવહારવાળું, પ્રસંશાવાળું, સ્તુતિવાળું.

पणिन् पु. (पण्+इन्) ૠષિવિશેષ—પાણિની મુનિ-

पतयालु त्रि. (पति+आलुच् न णिलोपः) પડવાના સ્વભાવવાળું.

पतयिष्णु त्रि. (पति+वा० इष्णुच् न णिलोपः) ઉપર નો અર્થ.

पतर त्रि. (पत+वा. अरन्) ગમન કરનાર, જનાર.

पतरु त्रि. (पत्+वा. अरु) પડવાના સ્વભાવવાળું.

पतस त्रि. (पतति, पत्+असच्) પંખી, પક્ષી, પતંગીયું, ચન્દ્ર, કપૂર.

पतसी स्त्री. (पतस+स्त्रियां ङीष्) પક્ષિણી.

पताका स्त्री. (पत्यते ज्ञायते कस्यचित् भेदोऽनया, पत्+आक+टाप्) વાવટો, નિશાન, ધ્વજા, નિશાની, ચિહ્ન, સૌભાગ્ય, નાટકનું તે નામનું અંગ.

पताकास्थानक न. નાટકનું તે નામનું અંગ. "यत्रार्थे चिन्तितेऽन्यस्मिन् तल्लिङ्गोऽन्यः प्रयुज्यते आगन्तुकेन भावेन पताकास्थानकं तु तत्"

पताकिक त्रि. (पताकाऽस्त्यस्य ठन्) વાવટાવાળું, ધ્વજાવાળું, નીશાનીવાળું, પતાકાવાળું.

पताकिन् त्रि. (पताकाऽस्त्यस्य इनि वा) ઉપરનો અર્થ. રિષ્ટારિષ્ટ જણાવનાર જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ ચક્રવિશેષ.

पताकिनी स्त्री. (पताकिन्+ङीप्) સેના, લશ્કર,

पतापत त्रि. (पत्+यङ्लुक्+अच्) વારંવાર પડવા-વાળું, બહુ પડવાવાળું.

पति पु. (पाति पा रक्षणे+डति) માલીક, સ્વામી, ધણી, ભર્તા

पतिंवरा स्त्री. (पतिं वृणाति वृ वरणे+खच्+मुम्+टाप्) પોતાની મેળે જ પતિને પસંદ કરનારી કન્યા, પતિને ચહાતી કન્યા, સ્વયંવરા કન્યા, કાળીજીરી.

पतिघातिनी स्त्री. (पतिं हन्ति, पति+हन्+णिनि+ङीप्) સ્વામીનો–પતિનો નાશ કરનારી સ્ત્રી.

पतिघ्न त्रि. (पतिं हन्ति, हन्+टक्) પતિના વિનાશને સૂચવનારું લક્ષણ વિગેરે.

पतिघ्नी स्त्री. (,, ,, हन्+टक् ततो ङीप्) પતિ-વિનાશ સૂચક હાથની એક રેખા.

पतित त्रि. (पत् गतौ+कर्त्तरि क्त) પતન કરનાર, પડનાર, પડેલું, જાતિથી બહિષ્કાર થયેલું, નીચ કર્મ કરવાથી નરક પામનારું, ગયેલું, ભ્રષ્ટ થયેલું.

पतिता स्त्री. (पत्युर्भावः तल्+टाप्) માલીકપણું, સ્વામીપણું.

पतित्व न. (पतेर्भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पतित्वन न. યૌવન, જુવાની.

पतिदेवता स्त्री. (पतिरेव देवता यस्याः) પતિવ્રતા સ્ત્રી.

पतिदैवता स्त्री. (पतिः दैवतं यस्याः) ઉપરનો અર્થ.

पतिद्विष् स्त्री. (पत्ये द्वेष्टि द्विष्+क्विप्) પતિનો દ્વેષ કરનારી સ્ત્રી.

पतिमती स्त्री. (पतिरस्त्यस्याः मतुप्+ङीप्) સ્વામીવાળી પૃથ્વી વિગેરે.

पतिलोक पु. (पतिभोग्यो लोकः स्वर्गादिः) પતિ સાથે ધર્મ ક્રિયા કરવાથી મળનાર સ્વર્ગાદિ લોક.

पतिवत्नी स्त्री. (पतिर्विद्यते यस्याः, पति+मतुप् नि. वत्वं नुमागमः ङीप् च) સૌભાગ્યવાળી સ્ત્રી, સ્વામી-વાળી સ્ત્રી, સધવા સ્ત્રી.

पतिवेदन पु. (पतिं वेदयति, विद् लाभे+णिच्+ल्यु) શિવ, મહાદેવ.

पतिव्रता स्त्री. (पतिर्व्रतमिव यस्याः) પતિવ્રતા સ્ત્રી.

पतिष्ठ त्रि. (अतिशयेन पतिता इष्ठन् तृणो लोपः) અત્યન્ત પડનાર.

पतीयन्ती स्त्री. (पतिं इच्छन्ती) પતિની ઇચ્છા કર-નારી સ્ત્રી.

पतीयस् त्रि. (अतिशयेन पतिता ईयस् तृणो लोपः) અત્યન્ત પડનાર.

पतेर स्त्री. पु. (पत्+एरक्) પક્ષી, પંખી.

पतेर त्रि. (पत् गतौ+कर्त्तरि एरक्) જનાર, ગમન કરનાર.

पतेर पु. (पतत्यस्मिन्, पत्+अधिकरणे ,,) ખાડો, એક પાલીનું માપ.

पतेरी स्त्री. (पतेर+स्त्रियां ङीष्) પક્ષિણી.

पत्काषिन् त्रि. (पादेन कषति गच्छति, कष्+णिनि पदादेशः) પગે ચાલનાર પાળો વગેરે, પગે જનાર.

पत्त पु. (पतत्यनेन पत्+करणे तक् नेट्) પગ, ચરણ.

पत्तङ्ग न. (पत्राङ्ग+पृषो.) રતાંજળી–રાતું ચન્દન, પતંગનામે વૃક્ષ.

पत्तन न. (पतन्ति गच्छन्ति जना यस्मिन्, पत्+तनन्) શહેર, નગર, મુકામ, [illegible].

पत् (ऐश्वर्ये दि. आ. अ. सेट् पत्यते) ઐશ્વર્યવાન્ હોવું, માલીકથવું.

पत् पु. (पद्यते गच्छत्यनेन पद्योङ् गतौ+करणे क्विप्) પગ, ચરણ.

पत त्रि. (पतति, पत्+अच्) પાળેલું, પુષ્ટ કરેલું, પોસેલું. પડનાર.

पत पु. (पत्+अच्) નીચે પડવું, પતન.

पतक त्रि. (पत्+वुन) પડનાર, પતન પામનાર.

पतग पु (पत उत्पतितः सन् गच्छति यद्वा पतेन पक्षेण गच्छति, गम्+ड) પક્ષી, પંખી.

पतगराज पु. (पतगानां राजा इति टच्) ગરૂડપક્ષી, પક્ષીઓનો રાજા.

पतगी स्त्री. (पतग+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) પક્ષિણી.

पतङ्ग पु. (पतति गच्छति, पत्+वा अङ्गच्) પક્ષી, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, પતંગીયું, પાણીમાં થતા મહુડાનું ઝાડ, ડાંગર વિશેષ, પ્લક્ષદ્વીપની ક્ષત્રીય જાતિ વિશેષ.

"विकसति हि पतङ्गस्योदये पुण्डरीकं

द्रवति च हिमरश्मावुद्गते चन्द्रकान्तः" मालतीमाधवम्

पतङ्ग न. (पतन् उत्प्लवन् गच्छति, गम्+ड निपा०) પારો, ચન્દનવિશેષ, કુદીને પડવું.

पतङ्गम पु. (पतः उत्पतितः सन् गच्छति, गम्+खच्+मुम्) પંખી, પક્ષી; પતંગીયું.

"अलक्षितोऽग्नौ पतितः पतङ्गमो

यथा नृसिंहौजसि सोऽसुरस्तदा" भागवते

पतङ्गर त्रि. (पतङ्गे उत्प्लवनेन गमनं यस्यास्ति रः) કુદીને પડનાર.

पतङ्गा स्त्री. ઘોડી.

पतङ्गिका स्त्री. (पतङ्ग+संज्ञायां कन्+स्त्रियां टाप् इत्वम्) મધમાખી.

पतङ्गिन् पु. (पतङ्गेन उत्प्लवनेन गमनमस्त्यस्य इनि) પંખી, પક્ષી.

पतङ्गिनी स्त्री. (पतङ्गिन्+स्त्रियां नान्तत्वात् ङीप्) પક્ષિણી.

पतङ्गी स्त्री. (पतङ्ग+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

पतञ्चिका स्त्री. (पतनमभिगन्तं शर्त्रु चिक्कयति पीडयति स्वारोपितशरेण पृषो.) ધનુષની દોરી.

पतञ्जल पु. ગોત્રપ્રવર્તક ઋષિ.

पतञ्जलि पु. (पतः पतन् वा अञ्जलिः नमस्कार्यतया यस्मिन्) પાણિનીય ઋષિકૃત અષ્ટાધ્યાયી સૂત્રો ઉપર ભાષ્ય બનાવનાર, યોગશાસ્ત્ર બનાવનાર તે નામના એક ઋષિ.

पतत त्रि. (पत्+शतृ) ઉતરતું, પડતું, નીચે આવતું "पततत्रयप्रतिमस्तरोनिधिः,, माघे

पतत पु. પંખી, પક્ષી.

पतत्र न. (पत्+करणे अत्रन्) વાહન.

पतत्रि पु. (पत+अत्रिन्) પક્ષી, પંખી.

पतत्त्र न. (पतन्तं त्रायते पतत्+त्रै+क) પાંખ.

पतत्रिकेतन पु. (पतत्त्रिः केतने यस्य) ગરૂડ જેની ધ્વજામાં છે એવા વિષ્ણુ.

पतत्त्रिन् पु (पतत्त्राणि सन्त्यस्य, पतत्त्र+इन्) પંખી, પક્ષી.

पतत्त्रिणी स्त्री. (पतत्त्रिन्+स्त्रियां ङीप्) પક્ષિણી.

पतत्त्रिराज पु. (पतत्त्रीणां राजा टच्) ગરૂડપક્ષી, પંખીઓનો રાજા.

पतद्ग्रह पु. (पतत् मुखादिभ्यः स्खलत् जलादि गृह्णाति, पतत्+ग्रह्+अच्) થુંકવાનું પાત્ર, પિકદાની.

पतद्ग्राह पु. (,, ,, ,, ,, गृह्णाति, पतत्+ग्रह्+अण्) ઉપરનો અર્થ.

पतद्भीरु पु. (पतन् पक्षी भीर्यस्मात्) બાજપક્ષી–સીંચાણોપક્ષી.

पतन न. (पत्+भावे ल्युट्) પડવું, નીચેપડવું, સ્થાન ભ્રષ્ટ થવું, ઉચ્ચગ્રહોનું નીચ સ્થાનમાં આવવું; પતિતપણું.

"विहितस्याननुष्ठानात् निन्दितस्य च सेवनात्

अनिग्रहाच्चेन्द्रियाणां नरः पतनमृच्छति" याज्ञ.

पतनीय त्रि. (पत्+अनीयर्) પડવાને લાયક, પડવા યોગ્ય.

पतनीय न. (,,+करणे अनीयर्) પાપ.

पतम पु. (पतति कर्मक्षये यस्मात् पत्+अम) ચન્દ્ર, કપુર.

पत्रपुष्पक पु (पत्रपुष्प इव कायते प्रकाशते कै+कः) ભોજપત્ર

पत्रपुष्पा (पत्रपुष्प+स्त्रियां टाप्) તુલસી.

पत्रपुष्पी स्त्री. (पत्रं पुष्पमिव यस्याः ङीप्) નાનાં પાંદડાંવાળી તુલસી.

पत्रबन्ध पु. (पत्राणां बन्धो बन्धनं यस्मिन्) એક જાતની પુષ્પરચના.

पत्रबाल पु. (पत्रवत् बल्यते प्रीयतेऽस्मिन्, बल्+अधिकरणे घञ्) એક જાતનું મોટું હલેસું.

पत्रभङ्ग पु. (पत्राणां लिखितपत्राकृतीनां भङ्गो विचित्रता यत्र) સ્તન ગાલ વગેરે ઉપર કેશર કસ્તુરી સુગન્ધ દ્રવ્યથી ચિત્ર રચના કરે છે તે.

पत्रभङ्गि स्त्री. (पत्राकारा भंगिः) ઉપરનો અર્થ.

पत्रभङ्गी स्त्री. (पत्रभङ्ग+गौरादित्वात् ङीप्) ગાલ સ્તન વિગેરે ઉપર ચન્દન વિગેરેથી ચિત્ર કાઢવું તે.

पत्रमञ्जरी स्त्री. (पत्रस्य मञ्जरीव) પાંદડાનો અગ્રભાગ, પત્રાકાર યુક્ત તિલક-અર્ચા.

पत्रमाल पु. (पत्राणां माला यत्र) નેતર.

पत्रमाला स्त्री. (पत्राणां माला) પાંદડાઓની હાર-પંક્તિ.

पत्रमूल पु. (पत्राणां मूलः) પાંદડાઓનો મૂળભાગ.

पत्रमूलक न. (पत्रमूल+प्रकारे कन्) પાંદડાનું મૂળભાગનો પ્રકાર.

पत्रयौवन न. (पत्राणां यौवनं यत्र) નવું કુંપળ-નવપલ્લવ.

पत्ररथ पु. (पत्रं पक्षो रथो यानमिव यस्य) પક્ષી.

पत्ररथी स्त्री. (पत्ररथ+स्त्रियां जाति ङीप्) પક્ષિણી.

पत्ररेखा स्त्री. (पत्राकारा रेखा) સ્તન ગાલ વગેરે ઉપર કેશર કસ્તૂરી વગેરે સુગન્ધ દ્રવ્યથી કરેલી ચિત્ર રચના-તિલક.

पत्रल न. (पत्रमिवाल्पमरोऽस्त्यस्य लच्) પાતળું દહીં.

पत्रलता स्त्री. (पत्राकारा लता यत्र) "पत्रभङ्ग" शब्द જુઓ, [illegible] વેલો.

पत्रलवण न. (पत्रविशेषेण पक्वं लवणम्) વૈદ્યકની રીતે પાંદડાંથી પકવેલું મીઠું.

पत्रलेखा स्त्री. (पत्राकारा लेखा) "पत्ररेखा" शब्द જુઓ.

'चकार बाणैरसुराङ्गनानां
गण्डस्थलीः प्रोषितपत्रलेखाः" रघु.

पत्रवल्लरी स्त्री. (पत्रयुक्ता वल्लरीव) "पत्रभङ्ग" શબ્દ જુઓ.

पत्रवल्ली स्त्री (पत्राणां रचितपत्राकृतीनां वल्लीव) સ્તન ગાલ વિગેરે સ્થાનોમાં ચન્દન કસ્તૂરી વિગેરેથી કરેલી ચિત્રરચના-તિલક.

"गण्डेषु स्फुटरचनाऽजपत्रवल्ली
पर्याप्तं पयसि विभूषणं वधूनाम्" माघ.

पत्रवाह पु. (पत्रेण पक्षच्छदेन उह्यते, वह्+घञ्) બાણ, પંખ-પક્ષી.

पत्रवाह त्रि. (पत्रं लिपिं वहति, वह्+अण्) કાગળ લઈ જનાર ટપાલી વિગેરે.

पत्रविशेषक न (पत्रमिव विशेषो यत्र कप्) એક પ્રકારની અર્ચા-તિલક રચના વિશેષ.

पत्रवृश्चिक पु. (पत्रमिव वृश्चिकः) પત્રના આકારનો એક જાતનો વિંછી

पत्रवेष्ट पु. (पत्रमिव वेष्ट्यते, वेष्ट+कर्मणि घञ्) કાને પહેરવાનું સર્વાંગીયું અથવા એરીંગ.

पत्रशाक न. (पत्रात्मकं शाकम्) ૭ પ્રકારનાં શાક પૈકી પાંદડાંનું શાક ભાજીશાક.

पत्रशिरा स्त्री. (पत्रस्य शिरा) પાંદડાની નસ, પાનની રગ.

पत्रशिरा स्त्री. (पत्रस्य शिरेव) पत्रभङ्ग શબ્દ જુઓ.

पत्रश्रृङ्गी स्त्री. (पत्रं शृङ्गमिवास्याः ङीप्) "द्रवन्ती" નામે એક વેલો.

पत्रश्रेणी स्त्री. (पत्राणां श्रेणिः) ઉપરનો અર્થ, પાંદડાંની પંક્તિ-હાર.

पत्रश्रेष्ठ पु. (पत्रं श्रेष्ठं यस्य) બીલીનું ઝાડ.

पत्रसिरा स्त्री. (पत्रस्य सिरा शिरा वा) पत्रशिरा શબ્દ જુઓ, પાનની રગ, પાંદડાંની નાડી.

पत्रसुन्दर पु. (पत्रं सुन्दरं यस्य) એક ઝાડનું નામ.

पत्रसूचि स्त्री. (पत्राणां सूचिरिव) કાંટો.

पत्राहन न. ([illegible]) [illegible] દિવસ, [illegible] દિવસ.

पत्रालय न. ([illegible]) [illegible], [illegible].

"एको वासः पत्तने वा वने वा
एका भार्या सुंदरी वा दरी वा"

पत्तनवणिज् पु. (पत्तनस्य वणिक्) નગરનો વેપારી, શહેરી વાણીયો.

पत्तनाधिपति पु. (पत्तनस्थ अधिपतिः) એક રાજા વિશેષ.

पत्तरङ्ग पु. (पद्टरङ्ग+पृषो.) પતંગનું ઝાડ.–રક્તચંદન.

पत्ति पु. (पद्यते विपक्षसेनां प्रति पद्भ्यां गच्छति, पद्+क्ति+ति पद्+तिन् वा) શૂરવીર યોદ્ધો, પાળો.

पत्ति स्त्री (पत् गतौ+भावे क्तिन्) ગતિ–ગમન.

पत्ति स्त्री. (पत्यते विपक्षो यया, पत्+करणे .,) એક રથ, ત્રણ ઘોડા બે હાથી અને પાંચ પાળાવાળી લશ્કરી ટુકડી.

"एकेभैकरथा त्र्यश्वा पत्तिः पञ्च पदातिका" अमरः

पत्तिगणक त्रि. (पत्तिं गणयति, गण्+अक) લશ્કરના સિપાઇઓને ગણનાર, પાળાઓને ગણનાર.

पत्तिन् त्रि. (पद्भ्यां तलति, तिल्–गतौ वा. डिन्) પગે ચાલનાર, પગથી જનાર વગેરે.

पत्तिपंक्ति स्त्री. (पत्तेः पंक्तिः) પાળાઓની–પગે મુસાફરી કરનારાઓની હાર, લશ્કરી સિપાઇઓની હાર.

पत्तिसंहति स्त्री. (पत्तीनां संहतिः) પાળાઓનો સમૂહ.

पत्तूर पु. (पत् गतौ+ऊर निपातनात् तस्य द्वित्वम्) શાક વિશેષ.

पत्तूर न. (,, ,,) રક્તચંદન–રતાંજળી.

पत्र न. (पत्यतेऽनेन पत् गतौ+करणे ष्ट्रन्) વાહન, ગાડું, ગાડી ઇત્યાદિ.

पत्र न. (पतति वृक्षात् पत्+,,) પાંદડું–પાન, તેજપત્ર, તમાલપત્ર.

पत्र न. (पत्यते शाब्दबोधाय वर्णनिचयोऽनेन पत्+ष्ट्रन्) કાગળ, ચોપડીનું પાનું.

पत्र न. (पत्+ष्ट्रन्) ધાતુનું પત્રુ, પક્ષીની પાંખ.

पत्रक न. (पत्र+स्वार्थे क पत्र इव कायति कै+क वा) વૃક્ષનું પાંદડું, તમાલપત્ર, પત્રાવળી–ચન્દન વિગેરેથી શરીર ઉપર કરેલી અર્ચા–ચિત્ર, પાંખ.

पत्रक पु. (पत्र इव कायति कै+कः) એક જાતનું શાક.

पत्रकाहला स्त्री. (पत्रकाणां आहला शब्दः) પાંખોના ફડફડાટનો અવાજ, પાંદડાનો અવાજ.

पत्रकृच्छ्र न. (पत्रैः पत्रक्वाथैः साध्यः कृच्छ्रः) એક પ્રકારનું પ્રાયશ્ચિત.

पत्रगुप्त पु. (पत्राणि गुप्तानि अस्य) "त्रिकण्ट" નામની વનસ્પતિ

पत्रघना स्त्री. (पत्रैः घना) સાતેરનામનું વૃક્ષ, हि. "सातला" નામનું ઝાડ.

पत्राङ्ग न. (पत्रमज्यतेऽनेन, अञ्ज्+करणे घञ् यद्वा पत्रवत् अङ्गं यस्य) પતંગનું ઝાડ–રક્તચંદનનું વૃક્ષ.

पत्रझङ्कार पु. (पत्रेषु झङ्कारस्तद्वत् शब्दो यस्य) "पुराटि" નામે ઝાડ.

पत्रणा स्त्री. (पत्रं नम्यतेऽत्र नम्+घ. ञ णत्वम्+टाप्) બાણના પક્ષના પીંછાની રચના.

पत्रतण्डुली स्त्री. (पत्रेषु तण्डुलवत् विद्यतेऽस्याः अच्+ङीप्) "यवतिक्ता"–આંખફુટામણી–શંખહુલી નામે વનસ્પતિ.

पत्रतरु पु. (पत्रप्रधानस्तरुः) એક જાતના ખેરનું ઝાડ. दुर्ग्खदिर.

पत्रदारक पु. (पत्रवत् दारयति वृक्षाणि, दृ+णिच्+ण्वुल्) કરવત.

पत्रनाडिका स्त्री. (पत्रस्य नाडिका) પાંદડાની રગ, પાંદડાની નસ.

पत्रपरशु पु. (पत्रे धातुमयपत्रे परशुरिव) છીણી.

पत्रपर्शु पु. (,, पर्शुरिव) ઉપરનો અર્થ.

पत्रपाल पु. (पत्रवत् पल्यते प्राप्यतेऽसौ, पत्र+पल्+घञ्) છરી, કટાર.

पत्रपाली स्त्री. (,, पालिरग्रभागो यस्याः ङीप्) કાતર.

पत्रपाश्या स्त्री. (पाशानां समूहः पाश्या पत्रमिव पाश्या) એક જાતનું કપાલનું આભૂષણ–દાગીનો.

पत्रपिशाचिका स्त्री. (पत्रैः पत्रेण वा पिशाचीव स्वार्थे कन् टाप् हस्वः) પાણી વારવાનું–રોકવાનું સાધન એક યન્ત્ર.

पत्रपुष्प पु. (पत्रं पुष्पमिवास्य) રાતી તુલસી.

વટેમાર્ગુ,–પ્રવાસી.

पथिकसन्तति स्त्री. (पथिकानां सन्ततिः) પ્રવાસીઓની હાર, પ્રવાસીની પરંપરા.

पथिकसंहति पु. (पथिकस्य संहतिः) વટેમાર્ગુનો સમૂહ, ટોળું.

पथिका स्त्री. (पथिक+टाप्) દ્રાક્ષવિશેષ.

पथिकार त्रि. (पन्थानं करोति कृ+अण् उप. स.) રસ્તો કરનાર, માર્ગ કરનાર.

पथिदेय न. (पथि मार्गे देयम् अलुक् स.) રસ્તામાં અપાતો રાજાનો એક જાતનો કર.

पथिद्रुम पु. (पथि प्राप्तगुणः द्रुमः) ખેરનું વૃક્ષ, સફેદ ખેરનું ઝાડ.

पथिन् पु. (पथ्+आचारे इनि) માર્ગ, રસ્તો, ધર્માચાર. "महाजनो येन गतः स पन्थाः" भारतीयम्

पथिप्रज्ञ त्रि. (पथि मार्गे प्रज्ञः) માર્ગ બતાવવામાં કુશળ.

पथिरक्षस् पु. (पन्थानं रक्षति, रक्ष्+असुन् उप. स.) રુદ્રવિશેષ.

पथिरक्षस् त्रि. (,, ,, रक्ष्+असुन्) માર્ગની રક્ષા કરનાર, રસ્તાનું રક્ષણ કરનાર.

पथिल पु. (पथ् गतौ+इलच्) પ્રવાસી, વટેમાર્ગુ મુસાફર.

पथिवाहक त्रि. (पन्थानं वाहयति, वह्+णिच्+ण्वुल्) માર્ગે લઇજનાર, હલકારો, નિષ્ઠુર, શાકુનિક–પારધી, ક્રુર,

पथिस्थ त्रि (पथि तिष्ठति स्था+क) માર્ગમાં રહેનાર, રસ્તામાં રહેલું.

पथीय् (नामधातु. प. अ. से. पथीयति) રસ્તાની તુલ્ય આચરણ કરવું.

पथेष्ठा त्रि. (पथे मार्गे तिष्ठति स्था+क्विप् अ. स. वेदे पत्वम्) રસ્તામાં રહેનાર, માર્ગમાં રહેનાર.

पथ्य त्रि. (पथि साधुः यत् इनो लोपः) રસ્તામાં ઠીક, માર્ગમાં સારૂ.

पथ्य त्रि. (पथोऽनपेतः यत् इनो लोपः) હિતનું, તન્દુરસ્તીને નષ્ટ ન કરે તેવું, હિતકારક.

पथ्य पु. (पथि साधुः यत् इनो लोपः) હરડેનું ઝાડ

पथ्य न. (पथोऽनपेतः यत्) મીઠું–સમુદ્ર લવણ.

पथ्यशाक पु. (पथ्यं हितकरं शाकं यस्य) તાંદળજો.

पथ्या स्त्री. (पथ्य+टाप्) હરડે, ચીભડું, કાકડીની એક જાત, વાંઝણી કંકોડી, માત્રા વૃત્ત છન્દ વિશેષ.

पथ्यादिगुग्गुल पु. (पथ्या आदिर्यस्य, तथाविधः गुग्गुलः) આયુર્વેદ સમ્મત ઔષધિ વિશેષ.

पथ्यापथ्य न. (पथ्यापथ्ययोः समाहारः) તન્દુરસ્તીને હિતકર અને અહિતકર વસ્તુ.

पथ्यावक्त्र न. તે નામનો માત્રાવૃત્ત છન્દ.

पथ्याशिन् त्रि. (पथ्यमश्नाति अश्+इन्) તંદુરસ્તીને હિતકર ભોજન કરનાર.

पद् (स्थैर्ये भ्वा. प. अ. सेट् पदति) ઊભારહેવું, સ્થિર થવું.

पद् (दि. आ. स. अनिट् पद्यते) જવું, ગમનકરવું.
आ+पद् દુઃખીથવું, આપત્તિ પામવી.
उद्+पद् ઉત્પન્ન થવું, પેદાથવું. अ.
प्रति+पद् અંગીકાર કરવું, સ્વીકારવું. स.
प्रति+उद्+पद् જલ્દી ઉત્પન્ન થવું, એકદમથવું अ.
वि+उद्+पद् શબ્દના અવયવો અને તેનો અર્થ જાણવો.
उप+पद् મળવું, યોગ્ય–સંગત–યથાર્થ હોવું, યુક્તિ લગાડવી.
अभि+पद् શાન્ત પાડવું, જાણવું, જોવું, સમજવું.
निस्+पद् સિદ્ધથવું, જુદીદશા પ્રાપ્ત થવી.
प्र+पद् પ્રાપ્તથવું, મેળવવું.
वि+प्रति+पद् સંશય પામવો, શંકાવાળા થવું. स.
वि+पद् મરણ પામવું, નાશથવું. अ.
सम्+पद् સારીરીતે વધવું, વૃદ્ધિપામવું अ.

पद् (गतौ चु. आ. स. सेट् पदयते) જવું, ગમન કરવું.

पद् पु. (पद्यते गच्छत्यनेन करणे क्विप्) ચરણ, પગ.

पद न. (पद्+अच्) વ્યવસાય–ઉદ્યમ, રક્ષણ, સ્થાન, ચિન્હ, ચરણ–પગ, વસ્તુ, વિભક્તિનો અંત શબ્દ વિશેષ, વાક્યનો એકભાગ–અવયવ, શ્લોકનું ચરણ, પાદ, અર્થબોધક શક્તિ જેમાં હોય તે.
"पदं नः सर्वभूतेषु, पदस्त्वत्पावनतनता
न मलिनतामित प्रक्रान्तेऽपि पदं पदम्"

पत्राङ्ग न. (पत्रमिवाङ्गमस्य यद्वा पत्रेषु अङ्गति, अगि गतौ+अच्) રતાંજલી, વનસ્પતિ પદ્મક, ભોજપત્રનું ઝાડ.

पत्राङ्गुलि स्त्री. (पत्रमिवांगुलयो यत्र यद्वा अंगुलिभिर्लिखितं रचितं पत्रं यत्र) તિલકવિશેષ–કંઠ કપાલ વિગેરે ઠેકાણે કેસર કસ્તૂરીથી કરેલી અર્ચા.

पत्राञ्जन न. (पत्रं लेखनपत्रमज्यतेऽनेन, पत्र+अञ्ज्+करणे ल्युट्) શાહી–રૂશનાઈ, મેંસ.

पत्राढ्य त्रि. (पत्रैराढ्यम्) પાંદડાંવાળું, પાંદડાથી ભરપુર, અતિશય પાંદડાવાળું ઝાડ વિગેરે.

पत्राढ्य न. (पत्रैराढ्यम्) જંગલી ઘાસ, પીપરી મૂળ.

पत्रान्य न. (पत्राङ्ग+पृषो.) રતાંજળીના જેવું ઘાસ.

पत्राम्ला स्त्री (पत्रेण अम्ला) લુગ્ગીની ભાજી.

पत्रालु पु. (पत्र+अस्त्यर्थे आलुच्) कासालु–તે નામે એક કંદ વિશેષ, इक्षुदर्भ–तृणपत्रिका તે નામે સુગંધી ઘાસ.

पत्रावलि स्त्री. (पत्राणां पत्राकृतीनां आवलिः पङ्क्तिरिव रचना यस्याः) ગેરૂ ધાતુ.

पत्रावलि स्त्री. (पत्राणां आवलिः श्रेणी) પાંદડાઓની હાર.

पत्रावली स्त्री. (पत्राणां आवलीव) पत्रभङ्ग શબ્દ જુઓ.

पत्रावली स्त्री. (पत्राणां आवली) પાંદડાઓની પંક્તિ–હાર.

पत्रिका स्त्री. (पत्री+स्वार्थे कन् कापि ह्रस्वः) લિપી, દસ્તાવેજ, કાગળ.

पत्रिका स्त्री. (पत्रं विद्यतेऽस्याः ठन्+टाप्) એક જાતનું કપૂર.

पत्रिकाख्य न. (पत्रिका आख्या अस्य) ઉપરનો અર્થ.

पत्रिणी स्त्री. (पत्राणि सन्त्यस्याः, पत्र+इनि+स्त्रियां ङीप्) પક્ષિણી, નુતન કુંપળ, વનસ્પતિ પાઠા, પલ્લવ.

पत्रिन् त्रि. (पत्रमस्त्यस्य, पत्र+इनि) પાંદડાવાળું.

पत्रिन् पु. (पत्रं पक्षो विद्यतेऽस्य, पत्र+इनि) બાણ, પંખી, ઝાડ, બાજ પક્ષી, પર્વત, તાલ, એક જાતનું ઝાડ, રથવાળો પુરૂષ.

"शंस किं गतिमनेन पत्रिणा हन्मि लोकमुत ते मखार्जितम्" रघुः

पत्रिपूग पु (पत्रिणां पूगः) બાણનો સમૂહ, બાણનો વરસાદ.

पत्री स्त्री. (पत्र+स्त्रियां ङीप्) દસ્તાવેજ, ખત, કાગળપત્ર, જન્મપત્રિકા.

पत्रोपस्कर पु. (पत्रमेव उपस्कर उपकरणं यस्य) કાસુંદરો ઔષધી "कासमर्द"

पत्रोर्ण न. (पत्रजा ऊर्णा साधनत्वेनास्त्यस्य अच्) ધોયેલું રેશમી કપડું.

पत्रोर्ण पु. (पत्रेषु ऊर्णा यस्य) અરડુશો નામનું ઝાડ.

पत्त्य पु (पत्रस्य हितं यत्) ઉપરનો અર્થ.

पत्नी स्त्री. (पत्युर्यज्ञे सम्बन्धो यया, पति नकारादेशः ङीप्) શાસ્ત્રવિધિથી પરણેલી સ્ત્રી, ધર્મકાર્યમાં સહચારિણી.

पत्नीशाल न. (पत्नेः शाला इति क्लिवत्त्वम् वा) પત્નીવાળું ઘર.

पत्नीशाला स्त्री. (,, क्लिवाभावे टाप्) પત્ની જેમાં છે તેવું ઘર.

पत्नीसंनहन न. (पत्नेः संनहनम्) કોઈ એક યજ્ઞની દીક્ષા માટે યજમાન પત્નીને બાંધવી તે.

पत्नीसंयाज पु. વૈદિક એક પ્રકારનું કર્મ.

पत्न्याट पु (पत्नी अटत्यत्र, अट्+आधारे घञ्) પત્નીને રહેવાનું ઘર, જનાનખાનું, અંતઃપુર.

पत्मन् पु. (पत्+भावे मनिन्) પડવું તે, પતન.

पत्वन् पु. (पतत्यत्र, पत्+आधारे वनिप्) માર્ગ, રસ્તો.

पत्सल पु. (पतत्यत्र, पत्+आधारे सरन् रस्य लः) ઉપરનો અર્થ.

पथ् (चु. उभ. स. से. इदित् पन्थयति–ते) ગમન કરવું, જવું.

पथ् (गतौ भ्वा. प. स. से. इदित् पन्थति–ते) ઉપરનો અર્થ.

पथ् (,, ,, पथति न इदित्) જવું.

पथ पु. (पथति गच्छति अत्र पथ्+अधिकरणे क) માર્ગ, રસ્તો.

पथक त्रि. (पथे कुशलः कन्) માર્ગમાં કુશળ.

पथका स्त्री. (पथ+कन्+टाप्) પીળી દ્રાક્ષ.

पथिक त्रि. (पन्थानं गच्छति पथिन्+कन्) મુસાફર,

पदाजि पु. (पादाभ्यामजति, अज् गतौ+इण् पदादेशः) પગે ચાલનાર પાળા વિગેરે, પાયદળ લશ્કર.

पदात त्रि. (पादैतातनि, अत+अत् पदादेशः) ઉપરનો અર્થ.

पदाति पु. (पादाभ्यामतति गच्छति, पाद+अत+इण् पदादेशश्च) "पदाजि" શબ્દ જુઓ.

"गजानश्वान् रथांश्चैव, पातयानास पाण्डवः

पदातींश्च रथांश्चैव न्यवधीदर्जुनाग्रजः" महाभारते

पदातिक पु. (पदाति+स्वार्थे कन्) ઉપરના શબ્દ પ્રમાણે અર્થ.

पदातिन् त्रि. (पद+अत्+णिनि) જેમાં પાળા છે એવી સેના અથવા લશ્કર વગેરે.

पदाद्यविद् पु (पदादि न वेत्ति विद्+क्विप्, पदादेः अविद् वा) પદ ઇત્યાદિકનો ઉચ્ચાર ન જાણનાર જડ વિદ્યાર્થી–મૂર્ખ વિદ્યાર્થી.

पदानीय पु. પાયદળ, પાળો.

पदानुराग पु. (पदं अनुसरणं अनुरागो यस्य) ચાકર–સેવક, સૈન્ય.

पदानुशासन न. (पदान्यनुशिष्यन्तेऽनेन, अनु+शास्+ करणे ल्युट्) શબ્દાનુશાસન–વ્યાકરણ શાસ્ત્ર.

पदानुस्वार पु. [illegible] સામ.

पदान्त पु. (पदस्य अन्तः) પદનો અન્ત–છેડો, પદનો [illegible] અક્ષર [illegible].

पदान्तर न. (अन्यत् पदम् मयू. न.) એક પદથી [illegible] પદ, [illegible] સ્થાન, [illegible] પગલું.

पदाभिलाष न. [illegible]

[illegible]

पदायता स्त्री. [illegible]

[illegible]

पदार पु. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

पदार्थ पु. [illegible]

[illegible]

સાત પદાર્થ, ગૌતમપ્રણીત પ્રમાણાદિ સોળ પદાર્થ, સાંખ્ય મત પ્રમાણે ૨૫ પદાર્થ, પાતંજલમતના ઈશ્વરયુક્ત પ્રકૃતિ વગેરે ૨૬ પદાર્થ.

पदार्थ पु. (पदस्य अर्थः) પદનો અર્થ.

पदालिक पु. (पदस्य चरणस्य अलिकमिव) પગનો ઉપરનો ભાગ.

पदासन न. (पदः पादस्य वा आसनम्) પગ મુકવાની બાજઠ, "पादपीठ,, પગનું આસન.

पदि त्रि. (पद्यते पद्+कर्मणि इन्) જવાયોગ્ય, ગમન કરવા યોગ્ય.

पदिक पु. (पादेन चरति, पाद+ष्ठन् पदादेशश्च) પગે ચાલનાર–પેદલ.

पदिक त्रि.(,, ,, ,,) પગેચાલીને જનાર, મુસાફર, પાળો વિગેરે.

पदिन्याय पु. જૈમિનિ ન્યાયોમાં કહેલ ન્યાય વિશેષ.

पदिलोम पु. (पदि पादस्थाने लोमः अलुक् स.) એક પ્રકારનો રોગ.

पदोद्धत त्रि. (पादेन उद्धतः पदादेशः) સમથી [illegible], [illegible] મારેલું, પગથી ઠગેલું.

पद्ग त्रि. (पद्भ्यां गच्छति, गम्+ड) પગે ચાલનાર, પગે ચાલનાર, પેદલ મુસાફરી કરનાર.

पद्गोप पु. [illegible]

पद्धति स्त्री. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

पद्मा स्त्री. [illegible]

[illegible]

पद्मिम न. [illegible]

[illegible]

पद्म न. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"वृत्तिमत्त्वं पदत्वम्" नैयायिकाः

पद पु. (पद्+अच्) કિરણ.

पदक त्रि. (पदं वेत्ति पद+वुन्) વેદમંત્રના પદગ્રન્થનું અધ્યયન કરનાર, પદપાઠ જાણનાર.

पदक न. (पदमेव स्वार्थे क) હોદ્દો, પદવી, પગલું

पदक पु. (पदं वेत्ति क्रमा. वुन्) વેદના મન્ત્રનો પદપાઠ કરનાર બ્રાહ્મણ, કંઠના આભૂષણનું વચ્ચેનું પદક, ગોત્ર પ્રવર્તક ૠષિવિશેષ.

पदकार पु. (पदं पदविभागं करोति, कृ+अण्) પદચ્છેદ કરનાર, વેદના મંત્રના પદગ્રન્થનો કર્તા પુરુષ.

पदकार त्रि. (पदं करोति कृ+अण्) પગલું ભરનાર, પગલાં કરનાર.

पदक्रम पु. (पदानां क्रमः) વેદ મંત્ર પદોનો વિભાગ -ક્રમ, પગલાનું મુકવું.

पदक्रमक त्रि. (पदं क्रमश्च तौ वेत्ति अधीते वा वुन्) વેદમન્ત્રના પદ તથા ક્રમને જાણનાર અથવા ભણનાર.

पदग त्रि. (पादेन गच्छति, गम्+ड पादस्य पद आदेशः) પગે ચાલનાર, પગે મુસાફરી કરનાર ખેપીયો વિગેરે.

पदगत त्रि. (पदेन चरणेन गतः) પગથી ચાલી ગયેલ, પગે ગયેલું

पदगोत्र न. (पदानां गोत्रम्) ભારદ્વાજ વગેરે પદોનું ગોત્ર.

पदजात न. (पदानां समूहः) આખ્યાત-નામ-નિપાત ઉપસર્ગ રૂપ શબ્દ સમૂહ, પદનો સમૂહ, વિભક્ત્યન્ત શબ્દ સમૂહ.

पदज्जल पु. તેનામનો ૠષિ.

पददेवता स्त्री. (पदानां देवता) પદ-ક્રિયાપદ અથવા આખ્યાતાદિ પદના દેવો.

पदनिधन न. (पदमधिकृत्य निधनम्) તે નામનો સામ ભેદ.

पदन्यास पु. (पदस्य न्यासः) પગલું ભરવું, પગ મુકવો, વાક્ય રચના.

पदन्यास पु. (पदस्य गोपदस्येव न्यासो यत्र) ગોખરૂનું ઝાડ.

पदपाठ पु. (पदस्य पाठः) વેદમન્ત્રના પદનો પાઠ કરવો, વેદમન્ત્રના પદનો ગ્રંથ,

पदपात पु. (पदस्य पातः) પગ મુકવો, પગલું ભરવું

पदभञ्जन न. (पदानां भञ्जनं विश्लेषो यत्र यद्वा पदानि भज्यन्तेऽनेन, भञ्ज्+करणे ल्युट्) નિરૂક્તરૂપે ગ્રન્થ. ગૂઢાર્થનું વ્યાખ્યાન.

पदभञ्जिका स्त्री. (पदानां भञ्जिका विश्लेषिका) ટિપ્પણી-ટિપ્પણ.

पदमञ्जरी स्त्री. (पदानां मञ्जरीव) હરદત્તે બનાવેલ તે નામનો વ્યાકરણ ગ્રન્થ.

पदमाला स्त्री. (पदानां माला) પગલાની હાર, વિભક્ત્યન્ત પદોની પંક્તિ-હાર.

पदमाला स्त्री. (पदानां माला विस्तृतिः यस्यां) મોહ પમાડનારી તે વિદ્યા.

"पदमालां महाविद्यां सर्वदेवनमस्कृताम्
वाचयामि सुरेशानमुमादेहार्धधारिणम्"

पदवि स्त्री (पद्यते गम्यतेऽनया, पद्+गतौ अविः) રસ્તો માર્ગ, અધિકાર. હોદ્દો, ધર્માચરણ.

पदविक्षेप पु. (पदस्य विक्षेपः) પગલું ભરવું, પગ મુકવો.

पदविग्रह पु. (पदेन विग्रहो यत्र) વ્યાકરણ સિદ્ધ સમાસ

पदवी स्त्री (पद्गतौ+अवि वा ङीप्) पदवि શબ્દ જુઓ.
"संसारोदधिनिस्तारपदवी न दवीयसी।
अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि रे मदिरेक्षणा"॥ भर्तृहरिः

पदव्याख्यान न. (पदानां व्याख्यानं यत्र) વેદમંત્ર પદોનો વિભાગ કરનાર ગ્રન્થ.

पदशस् अ. (पद+शस्) ડગલે ડગલે, પગલે પગલે.

पदष्ठीव न. (पादौ च अष्ठीवन्तौ च तयोः समाहारः) પગ તથા ઢીંચણ.

पदसंघाट पु. (पदानां संघाटः यस्मात्) ટીકાકાર.

पदसंघात पु. (पदानां संघातः यस्मात्) ટીકાકાર.

पदस्तोभ पु. (पदस्थितः स्तोभः) પદની અંદર આવેલ કોઇ નકામો શબ્દ.

पदस्थ त्रि. (पदे तिष्ठति स्था+क) પદમાં-સ્થાનમાં રહેનાર.

पदाङ्क पु. (पदस्य अङ्कश्चिह्नम्) પગની નીશાની, ચરણનો ડાઘ પગનું ચિન્હ.

पदाङ्गी स्त्री. (पदं हंसपदमिवाङ्गं यस्याः ङीप्) "हंसपदी"નો વેલો, હંસરાજ નામે વનસ્પતિ.

पद्मप्रभ पु. (,, ,,) તે નામના છઠ્ઠા જૈન તિર્થંકર.

पद्मप्रिय त्रि. (पद्मं प्रियं यस्य) કમળ જેને વહાલું હોય તે.

पद्मप्रिया स्त्री. (पद्मानि प्रियाणि यस्याः) જરત્કારૂ મુનિની પત્ની મનસાદેવી.

पद्मबन्ध पु. (पद्मस्येव बन्धो रचना यस्य) તે નામે એક ચિત્રાલંકાર-જેમાં કમળની પાંખડીની પેઠે શ્લોક બનાવવામાં આવે છે.

पद्मबन्धु पु. (पद्मस्य बन्धुरिव) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, ભ્રમર-ભમરો.

पद्मबीज न. (पद्मस्य बीजम्) કમળનું બી, કમળ કાકડી.

पद्मबीजाभ न. (पद्मबीजमिवाभाति, आ+भा+क) એક પ્રકારનું યજ્ઞ સમ્બન્ધિ અન્ન.

पद्मभव पु. (पद्मात् विष्णुनाभिकमलात् भवति भू+अच्) ચાર મુખવાળા બ્રહ્મા.

पद्मभू पु. (पद्मं विष्णुनाभिकमलं भूरुत्पत्तिस्थानं यस्य) બ્રહ્મા.

पद्ममय त्रि. (पद्म+मयट्) જ્યાં ઘણાં કમળ હોય તેવો પ્રદેશ, ઘણાં કમળવાળું સરોવર વિગેરે.

पद्ममुख त्रि. (पद्ममिव मुखमस्य) કમળ સમાન મુખવાળું.

पद्ममुखा स्त्री. (पद्ममिव मुखं यस्याः ङीपभावे टाप्) દૂર્વા, શ્રીખડ, કમળ સમાન મુખવાળી સ્ત્રી.

पद्ममुखी स्त्री. (पद्ममिव मुखं यस्याः वा ङीप्) કમળ સમાન મુખવાળી સ્ત્રી, વનસ્પતિ ભોંરીંગણી.

पद्ममुद्रा स्त्री. (पद्माकारा मुद्रा) તાંત્રિક મત પ્રસિદ્ધ એક જાતની મુદ્રા.

पद्ममुद्रिका स्त्री. (पद्ममुद्रा+क कापि अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

पद्मयोनि पु. (पद्मं विष्णुनाभिकमलं योनिरस्य) ચારમુખવાળા બ્રહ્મા.

पद्मराग न. (पद्मस्येव रागो यस्य) રાતા રંગ વાળો એક મણિ, માણેક.

"आकरे पद्मरागाणां जन्म काचमणेः कुतः" हितोपदेशे

पद्मरेखा स्त्री. (पद्माकारा रेखा) હાથમાં કમળના આકારની રેખા હોય છે તે.

पद्मलाञ्छन पु. (पद्मं विष्णुनाभिकमलं वा लाञ्छनं यस्य) બ્રહ્મા, કુબેર, સૂર્ય, ચક્રવર્તી રાજા, બુદ્ધ વિશેષ.

पद्मलाञ्छन त्रि. (पद्मं लाञ्छनं चिन्हं यस्य) કમળાકાર રેખાવાળું.

पद्मलाञ्छना स्त्री. (,, ,, यस्याः) સરસ્વતી, લક્ષ્મી, તારા.

पद्मवत् त्रि. (पद्म+अस्त्यर्थे मतुप्) કમળવાળું.

पद्मवर्णक त्रि. (पद्मस्येव वर्णोऽस्य कप्) કમળ સમાન રંગવાળું.

पद्मवर्णक न. (पद्मं वर्णो वर्ण्यं यस्य कप्) પુષ્કરમૂળ.

पद्मवास पु. (पद्मस्य वासः) કમળની ખુશબો.

पद्मवास पु. (पद्मे वासः) કમળમાં વાસ-રહેઠાણ.

पद्मवासा स्त्री. (पद्मे वासो यस्याः) લક્ષ્મીદેવી, કમળમાં રહેનારી સ્ત્રી.

पद्मवीज न. (पद्मस्य वीजम्) કમળનાં બીજ, કમળ કાકડી.

पद्मवीजाभ न. (पद्मवीजमिवाभाति आ+भा+क) યજ્ઞ સમ્બન્ધી એકજાતનું અન્ન.

पद्मवृक्ष पु. (पद्मतुल्यो वृक्षः) પદ્મકાષ્ટ નામની વનસ્પતિ.

पद्मस्नुषा स्त्री. લક્ષ્મી, પાર્વતી, ગંગા.

पद्महस्त पु. (पद्मं हस्ते यस्य) વિષ્ણુ.

पद्मा स्त्री. (पद्मं वासस्थलत्वेनास्त्यस्याः पद्म+अच्+टाप्) લક્ષ્મી, લવિંગ, પદ્મ ચારિણી, કમળનો વેલો, મનસાદેવી, કસુંબો, મજીઠ, ભારંગવનસ્પતિ, બૃહદ્રથ રાજાની પુત્રી, કલ્કીદેવની માતા, વીસમા જૈનતિર્થંકરની માતા.

पद्माकर पु. (पद्मानां आकरो यत्र) જેમાં કમળ હોય તેવું ઉંડા પાણીવાળું સરોવર, જલાશય, કમળનો સમૂહ.

"पद्माकरं दिनकरो विकचीकरोति" नीतिशतकम्

पद्माक्ष न. (पद्मस्याक्षीव समासे षच्) કમળ કાકડી.

पद्माक्ष त्रि. (पद्मे इव पद्मयुगलवत् अक्षिणी यस्य) કમલ સમાન નેત્રવાળું.

पद्माट पु. (पद्मं पद्मसादृश्यं अटति गच्छति पत्रेणेति

સમુદાય, તે નામની સંખ્યા, પુષ્કરમૂળ, સીસુ, શરીરમાં રહેલું એક નાડી ચક્ર, પદ્મકાષ્ટ ઔષધિ, પદ્માસન, જગા, સ્થાન, માણેક.

पद्म पु. (पद्+मन्) દશરથના પુત્ર રામ, તે નામનો એક નાગ, રતિબંધ વિશેષ, જૈનશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ચક્રવર્તી.

पद्म पु. न. (,, ,,) કમળ.

पद्मक न. न. (पद्ममिव कायति, पद्म+कै+क) पद्म न. જુઓ, પદ્મક-કુષ્ટ નામની ઔષધિ.

पद्मकर पु. (पद्मं करेऽस्य) વિષ્ણુ.

पद्मकर त्रि. (पद्मं करे यस्य) જેના હાથમાં કમળનું ચિન્હ હોય તેવું.

पद्मकन्द पु. (पद्मस्य कन्दः) કમળનો કાંદો.

पद्मकाद्यघृत न. ( ) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ ઔષધરૂપ એક ઘી.

पद्मकाष्ठ न. (पद्ममिव गन्धवत् काष्ठमस्य) પદ્મક નામે ઔષધ વિશેષ.

पद्मकिन् पु. (पद्मकं विन्दुजालमस्त्यस्य इन्) ભે.જપ-ત્રનું ઝાડ, હાથી.

पद्मकीट पु (पद्ममिव कीटः) એક જાતનો કીડો.

पद्मकेतन पु. (पद्मं केतने यस्य) ગરૂડનો પુત્ર

पद्मकेतन न. (पद्मानां केतनम्) કમળરૂપી રહેવાનું સ્થાન, કમળરૂપ નિવાસ

पद्मकेशर पु. न. (पद्मस्य केशरः) કમળનો બીસ-તન્તુ, કેસર.

पद्मकेसर पु. न. (,, केसरः) ઉપરનો અર્થ-

पद्मगन्ध त्रि. (पद्मस्येव गन्धो यस्य) કમલ સમાન સુગન્ધવાળું.

पद्मगन्ध न. (,, ,, ,,) પદ્મકાષ્ઠ ઔષધિ.

पद्मगन्धक न (पद्मगन्धमेव क) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

पद्मगन्धि त्रि. (पद्मस्येव गन्धो यस्य इत् वा) કમ-લના જેવી સુગન્ધવાળું.

पद्मगर्भ पु. (पद्मं विष्णुनाभिकमलं गर्भः उत्पत्तिस्था-नमस्य) ચતુર્મુખ બ્રહ્મા, પરમેશ્વર.

पद्मगर्भ पु. (पद्मस्य गर्भः) કમળનો મધ્ય પ્રદેશ.

पद्मगुणा स्त्री. (पद्मं गुणयति आसनत्वेन गुण्+क) લક્ષ્મી, લવિંગ.

पद्मचारिणी स्त्री. (पद्ममिव चरति, चर्+णिनि+ङीप्) તે નામની લતા, સ્થલ કમલિની.

पद्मज पु (पद्मात् विष्णुनाभिकमलात् जायते जन्+ड) ચારમુખવાળા બ્રહ્મા.

पद्मजात पु. (पद्मात् ,, जातः) બ્રહ્મા.

पद्मतन्तु पु. (पद्मस्य तन्तुः) કમળમાંહેનો તાંતણો. મૃણાલ.

पद्मदर्शन त्रि. (पद्मस्येव दर्शनमस्य) કમળ સમાન દેખાવવાળું.

पद्मदर्शन पु (पद्मस्येव दर्शनमस्य) રાળ, વૃક્ષ.

पद्मनाभ पु (पद्मं नाभौ यस्य संज्ञायां अच् स०) વિષ્ણુ, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર, નાગ વિશેષ, ભાવી ઉત્સર્પિણી કાળમાં થનાર પહેલા જૈન તીર્થંકર.

पद्मनाभि पु (पद्मं नाभौ यस्य, योगविभागस्य असा-र्वत्रिकत्वात् न अच्) વિષ્ણુ.

पद्मनाल न. (पद्मस्य नालम्) કમળની દાંડલી.

पद्मनेत्र त्रि. (पद्ममिव नेत्रमस्य) કમળ સમાન આંખવાળું.

पद्मनेत्र पु. (,, ,,) બુદ્ધદેવ વિશેષ, બુદ્ધ.

पद्मपत्र न. (पद्मस्य पत्रमिव पद्मस्य पत्रम् वा) પુષ્કર મૂળ, કમળનું પાંદડું.

पद्मपर्ण न. (पद्मस्य पर्णम्) ઉપરનો અર્થ.

पद्मपलाशलोचन पु. (पद्मस्य पलाशे पत्रे इव लोचने यस्य) વિષ્ણુ.

पद्मपाणि पु. (पद्मं पाणौ यस्य) ચતુર્મુખ બ્રહ્મા, બુદ્ધ વિશેષ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

पद्मपाणि त्रि. (,, ,,) કમળ જેના હાથમાં હોય તે.

पद्मपुराण न. વ્યાસ પ્રણીત તે નામનું એક મહાપુરાણ.

पद्मपुष्प पु (पद्मिव पुष्पमस्य) કરેણનું ઝાડ, એક પક્ષી વિશેષ.

पद्मपुष्पी स्त्री. (पद्मपुष्प+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક પક્ષિણી.

पद्मप्रभ त्रि. (पद्मस्येव प्रभा यस्य) કમળ સમાન કાન્તિવાળું.

ते आयस्याप्राप्तिपक्षे आत्मनेपदमेव) વખાણવું.

पनतालिका स्त्री. ફણસનું ઝાડ.

पनस पु. (पनाय्यते स्तूयतेऽनेन देवमनुष्यादिः यद्वा पनायति स्तौति देवमनुष्यादीन् पन्+कर्मणि असच्) ફણસનું ઝાડ.

पनसतालिका स्त्री. (पनसं स्तुत्यं तालं तत्तुल्यफलं विद्यतेऽस्याः ठन्+टाप्) ફણસનું ઝાડ.

पनसिका स्त्री. (पनसवत् कण्टकमयाकृतिर्विद्यते यस्याः पनस+ठन्) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ ક્ષુદ્ર રોગ, પિનસરોગ.

पनस्य (नामधा० पनं स्तुतिमिच्छति क्यच् सुगागमः प. अ. सेट्) સ્તુતિની ઇચ્છા કરવી, પૂજા કરવી.

पनस्यु त्रि. (पनस्य नामधातु+उ) પોતાની સ્તુતિની ઇચ્છા કરનાર.

पनित त्रि. (पन्यते पन्+क्त) વખાણેલું-સ્તુતિકરેલું, પ્રશંસાકરેલું.

पनिष्टम त्रि. (पन्+इसुन् अतिशयेन पनिः तमप्) અત્યન્ત સ્તુતિ કરવા લાયક.

पनिष्ठ त्रि. (अतिशयेन पनिता इष्ठन् तृणोलोपः) અત્યન્ત સ્તુતિ કરનાર, અત્યન્ત વખાણ કરનાર.

पनिस्पद त्रि. (स्पन्द+यङ्लुक् अच् अभ्यासे निगागमः) અત્યન્ત ફરકતું.

पनीयस् त्रि. (पन्+कर्मणि ईयसुन्) અત્યન્ત સ્તુતિ કરનાર.

पनु स्त्री. (पन्+उ) સ્તુતિ-વખાણ, પ્રશંસા, સ્તોત્ર.

पन्थक त्रि. (पथि जातः कन् पन्थादेशः) રસ્તામાં થયેલ-માર્ગમાં પેદા થયેલ.

पन्न त्रि. (पद्+क्त) ખરીપડેલું, ગળેલું, ઝરેલું, ટપકેલું, ગયેલું.

पन्न न. (पद्+नन्) નીચે જવું, નીચગમન.

पन्नग पु. (पन्नमधोमुखं यथा तथा गच्छति, पद्भ्यां न गच्छति वा गम्+ड) સર્પ, સાપ.

पन्नग न. પદ્મકાષ્ટ, સીસું.

पन्नगकेशर पु. (पन्नगवत् केशरो यस्य) નાગકેસર.

पन्नगकेसर पु. (पन्नगवत् केसरो यस्य) નાગકેશર.

पन्नगभूषण पु. (पन्नगः भूषणं यस्य) સર્પ જેને અલંકાર છે તે શિવ-મહાદેવ.

पन्नगभोजन पु (पन्नगो भोजनं यस्य) ગરૂડ પક્ષી.

पन्नगारि पु. (पन्नगस्य अरिः) ગરૂડપક્ષી.

पन्नगाशन पु. (पन्नगः अशनमस्य) ઉપરનો અર્થ.

पन्नगी स्त्री. (पन्नग+जातित्वात् ङीप्) સાપેણ.

पन्नद्धा स्त्री. (पदि नद्धा) ચામડાની મોજડી, જોડા.

पन्नद्ध्री स्त्री. (पदः नध्रीव, नह्+ष्ट्रन् ङीप् वा) ઉપરનો અર્થ જુઓ.

पन्नागार पु. (पन्नः आगारः यस्य) તે નામનો એક જુનો ગોત્ર પ્રવર્તક મુનિ.

पन्निष्क पु. न. (पादो निष्कस्य) નિષ્કનો ચતુર્થાંશ.

पन्य त्रि. (पन्+यत्) સ્તુતિ કરવા યોગ્ય.

पन्यस् त्रि. (पन्+असुन् युगागमश्च) સ્તુતિ કરનાર, સ્તુતિ કરવા યોગ્ય.

पपि पु. (पाति लोकम्. पा+कि द्वित्वञ्च) ચન્દ્ર, કપૂર.

पपि त्रि. (पिबति, पा+कि द्वित्वम्) પી જનાર, પાન કરનાર.

पपी पु (पाति लोकं, पा+ईक् द्वित्वम्) સૂર્ય, ચન્દ્ર, આકડાનું ઝાડ, કપૂર.

पपु त्रि. (,, ,, पा+कु ,,) રક્ષણ કરનાર, પાલક-પાલન કરનાર.

पपु स्त्री. (पा+कु द्वित्वम्) ધાત્ર માતા-ધાઈ.

पपुरि त्रि. (पृ+कि द्वित्वम्) પ્રસન્ન કરનાર, ખુશ કરનાર.

पपुक्षेण्य त्रि. સમ્બન્ધ કરવા યોગ્ય.

पप्रि त्रि. (पृ पुरणे+कि द्वित्वम्) પૂરણ કરવાના સ્વભાવવાળું, ભરવાના સ્વભાવવાળું.

पफक पु. તે નામે એક ઋષિ.

पमरा स्त्री. સુગન્ધિ દ્રવ્ય વિશેષ.

पम्पस् (कण्ड्वा० प. अ. सेट् पंपस्यति) પીડવું, દુઃખ-દેવું, કૃશથવું.

पम्पा स्त्री. તે નામની એક નદી, તે નામનું એક સરોવર, જે ઋષ્યમુક પર્વતની પાસે આવેલું છે.

पम्पा स्त्री. ( ) પંપાનદી કે પંપા સરોવરની પાસે આવેલું શહેર.

पम्ब् (भ्वा. प. स. सेट् पंबति) જવું, ગમનકરવું.

पय् (भ्वा. आ. स. सेट् पयते) ઉપરનો અર્થ.

पयःकन्दा स्त्री. (पयः दुग्धमिव स्वादुरसो कन्दोऽस्याः)

अट्+अण्) ચક્રમર્દ–પુંવાડીયા નામે ઝાડ.

पद्मालय पु. (पद्मानामालयः) કમળોનું સ્થાન, કમળનું ઉત્પત્તિ સ્થાન.

पद्मालया स्त्री. (पद्ममेवालयो यस्याः) લક્ષ્મી, લવિંગ.

पद्मावती स्त्री. (पद्म+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः दीर्घश्च ङीप्) તે નામની નદી, મનસા દેવી, શૃગાલ રાજાની મુખ્ય રાણી, પદ્મચારિણીનો વેલો, કાર્તિકસ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

पद्मावतीप्रिय पु. (पद्मावत्याः प्रियः) જરત્કારૂ મુનિ, કલ્કિદેવ, શૃગાલ નૃપ, વીસમા તિર્થંકર.

पद्मासन न. (पद्ममिव पद्माकारेण बद्धं आसनम्) એક પ્રકારનું યોગનું આસન, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ આસન "पद्मासन"

"ऊरुमूले वामपादं पुनस्तु दक्षिणं पदम् ।
वामोरौ स्थापयित्वा तु पद्मासनमिति स्मृतम् ॥"

पद्मासन पु. (पद्मं विष्णुनाभिकमलं आसनं यस्य) ચાર મુખવાળા બ્રહ્મા.

पद्माह्व न. (पद्मं तद्गन्धं आह्वयते, आ+ह्वे+क) લવિંગ.

पद्माह्वा स्त्री. (पद्मस्य आह्वा आख्या यस्याः) પદ્મચારિણીનો વેલો.

पद्मिन् पु. (पद्मं विद्यतेऽस्य पद्म+इन्) કમળવાળો પ્રદેશ, વિષ્ણુ, હાથી.

पद्मिन् त्रि. (पद्मं विद्यते यस्य, पद्म+इनि) કમળવાળું. કમળ ધારણ કરનાર.

पद्मिनी स्त्री. (पद्मानि सन्त्यस्यां पद्मानां समूहो वा पद्म+इन्+ङीप्) કમળનો વેલો, સરોવર કે વાવ, કમળનો સમૂહ.

पद्मिनी स्त्री. (पद्मिन्+स्त्रियां जाति. ङीष्) હાથણી.

पद्मिनी स्त्री. (पद्मं पद्मगन्धोऽस्त्यस्याः, पद्मस्य गन्धः इव गन्धो यस्याः वा पद्म+इन्+ङीप्) ચિત્રિણી વગેરે ચાર જાતની સ્ત્રીઓમાંની સર્વ શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીની જાત (ચંદ્ર સરખા મુખવાળી, કોમળ અંગવાળી, ગૌરવર્ણ, પ્રિય અને કોમળ બોલનારી. સુગન્ધવાળું, જેનું મુખ હોય તે, પુષ્ટ ભરાવદાર સ્તનવાળી, દેવ તથા પૂજનીય વડીલોનું પૂજન કરનારી, મર્યાદામાં રહેનારી, મિતાહાર કરનારી. શાણી–ચતુર, કોમળ હસ્તવાળી, વિષયવાસના ઓછી હોય તે, કામચેષ્ટાને ઓછી જાણનારી એવી સ્ત્રી.)

"भवति कमलनेत्रा नासिकाक्षुद्ररन्ध्रा
अविरलकुचयुग्मा दीर्घकेशी कृशाङ्गी ।
मृदुवचनसुशीला नृत्यगीतानुरक्ता
सकलतनुसुवेशा पद्मिनी पद्मगन्धा" रतिमञ्जर्याम्.

पद्मिनीकण्टक पु. (पद्मिनीकण्टक इव आकृतिर्विद्यतेऽस्य) વૈદ્યક મત પ્રસિદ્ધ કોઢનો રોગ.

पद्मिनीकान्त पु. (पद्मिन्याः कान्तः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, પદ્મિની સ્ત્રીનો પતિ.

पद्मिनीवल्लभ पु. (पद्मिन्याः वल्लभः) ઉપરનો અર્થ.

पद्मेशय पु. (पद्मे शेते शीङ् शयने+अच् अलु. स.) વિષ્ણુ, નારાયણ.

पद्मोत्तर पु. (पद्मादुत्तरः वर्णतः श्रेष्ठः) કસુંબો. જૈનમત પ્રસિદ્ધ નવમા ચક્રવર્તીના પિતા.

पद्मोत्तरात्मज पु. (पद्मोत्तरस्य आत्मजः) જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે એક ચક્રવર્તી.

पद्मोद्भव पु. (पद्मं उद्भवः उत्पत्तिस्थानं यस्य) બ્રહ્મા.

पद्मोद्भवा स्त्री. (पद्माद् पद्मे वा उद्भवो यस्याः) મનસાદેવી.

पद्य न. (पदं चरणमर्हति, पद+यत्) ચાર ચરણવાળું ગદ્યભિન્ન પદ્ય–કવિતા.

"पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तं जातिरिति द्विधा" छन्दोम.

पद्य न. (पदमस्मिन् दृश्यते पद्+यत्) અત્યન્ત ન સુકાયેલો કાદવ.

पद्य पु. (पद्भ्यां जातः यत्) શુદ્ર,

पद्या स्त्री. (पादाय हिता, यत्+टाप् पद्भावः) રસ્તો–માર્ગ, પ્રશંસા, સ્તુતિ, પદવી, હોદ્દો.

पद्या स्त्री. (पदं विध्यति यत्+टाप्) કાંકરા.

पद्र पु. (पद्यतेऽस्मिन्, पद् गतौ+रक्) ગામ, ગામડું.

पद्रथ त्रि. (पद् रथ इव यस्य) પગે ચાલી જનાર.

पद्व पु. (पद्+आधारे करणे वा वुन्) ભૂલોક–મૃત્યુલોક, રથ.

पद्वत् त्रि. (पद्+मतुप् मस्य वः) પગવાળું.

पद्वन् पु. (पद्यते गम्यते येन, पद्+करणे वनिप्) માર્ગ રસ્તો.

पन् (भ्वा. आ. स. सेट् पनते) ખુશ થવું, પ્રસન્ન થવું.

पन् (,, उभ. स. सेट् आयान्तत्वादुभयपदम् पनायति–

દૂધ આપનાર.

पयोराशि पु. (पयसां राशिः अत्र) સમુદ્ર, જળાશય.

पयोलता स्त्री. (पयः क्षीरं तेनाढ्या लता) ક્ષીર વિદારી વનસ્પતિ.

पयोवाह पु. (पयो जलं वहति, वह्+अण्) મેઘ, નાગરમોથ.

पयोवृध् त्रि. (पयस्+वृध्+क्विप्) ઘણા પાણીથી ભરેલ.

पयोव्रत न. (पयः तत्पानमात्रं व्रतम्) માત્ર દૂધ પીને રહેવા રૂપ એક વ્રત.

पयोव्रत न. (पयः तत्पानं व्रतमस्य) યજ્ઞ દીક્ષિતનું એક વ્રત.

पयोष्णिजाता स्त्री. (पयोष्णी जाता यस्याः पृषो.) સરસ્વતી નદી.

पयोष्णी स्त्री. (पयः सलिलं उष्णं उष्णगुणं वाऽस्याः) વિન્ધ્યાચલની દક્ષિણે આવેલી એક નદી.

पर न. (पृ+भावे अप्) મોક્ષ, પરબ્રહ્મ. "द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये परञ्चापरमेव च" श्रुति

पर त्रि. (पृ+भावे अप् कर्तरि अच् वा) બીજું, ભિન્ન ઉત્તર, દૂર, શ્રેષ્ઠ–ઉત્તમ, સીમાથી મપાયેલ, ત્યાર પછીનું, પારકું, વધારાનું, ન્યાયમત સિદ્ધ વ્યાપક સામાન્ય.

पर पु. (पृ+अच्) શત્રુ, બ્રહ્માનો આયુઃકાલ.

परःकृष्ण त्रि. (परः कृष्णात् पारस्क. सुट्) કૃષ્ણથી અધિક, કૃષ્ણથી પર.

परःपुरुष पु. (परः अन्यः पुंसः पारस्क. सुट्) પારકો પુરુષ, પોતાના પુરુષથી અન્ય પુરુષ

परःशत त्रि. (शतात् परम् पारस्क. सुट्) સોથી અધિક–સોથી, સો ઉપર.

परःश्वस् अ. ([illegible]) [illegible]

परःसहस्र [illegible] ([illegible]) [illegible]

[illegible]

[illegible]

परकलत्र न. (परस्य कलत्रं) પારકાની વહુ, બીજાની સ્ત્રી.

परकलत्राभिगमन न. (परकलत्रस्य अभिगमनम्) પારકી સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરવો.

परकीय त्रि. (परस्येदं छ कुक्) બીજાનું, પારકું, પારકાનું.

परकीया स्त्री. (परस्येदं छ कुक् स्त्रियां टाप्) બીજાની સ્ત્રી, તે નામની નાયિકા.

परक्रान्तिज्या स्त्री. એક યોજનની જ્યા.

परक्षेत्र न. (परस्य क्षेत्रम्) બીજાનું ખેતર, પારકી સ્ત્રી, બીજાની જમીન.

परगामिन् त्रि. (परं वाच्यं गच्छति लिङ्गेन समागमः) વાચ્ય લિંગ શબ્દ.

परग्रन्थि पु. (परेण ग्रन्थिर्यत्र) આંગળીનો વેઢો, સંધિ સાંધો.

परग्लानि स्त्री. (परस्य शत्रोः ग्लानिः) શત્રુની હાનિ, શત્રુની અવનતિ, શત્રુનું દમન.

परचक्र न. (,, शत्रोः चक्रम्) શત્રુનું સૈન્ય, શત્રુનો દેશ વિગેરે.

परच्छन्द त्रि. (,, छन्दो यत्र) પરાધીન.

परच्छन्द पु. (परस्य छन्दः) બીજાની ઇચ્છા, પારકાની અભિલાષા.

परच्छिद्र न. (,, छिद्रम्) પારકાનો દોષ [illegible] વિગેરે છિદ્ર.

परज त्रि. (परेण जायते जन्+ड) પારકાથી [illegible] થનાર, પારકાથી પોષણ પામનાર.

परज पु. (परेण जायते जन्+ड) કોયલ પક્ષી.

परजात त्रि. (परेण जातः) પારકાથી [illegible], બીજાથી ઉત્પન્ન થયેલ, પરાધીન.

परजात पु (,, ,,) કોયલ પક્ષી.

परजित त्रि. (परेण जितः) [illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ક્ષીરવિદારીકન્દ નામે વનસ્પતિ.

पयःपयोष्णी स्त्री. (पयः प्रचुरा पयोष्णी) તે નામની નદી.

पयःफेनी स्त्री. (पयः दुग्धमिव फेनमस्याः गौरा. ङीप्) દુગ્ધફેની" નામની વનસ્પતિ.

पयश्चय पु. (पयसां चयः समूहः) પાણીનું પૂર.

पयश्चय पु. (पयसां चयः यत्र) સરોવર-તલાવ.

पयस् न. (पा पाने+कर्मणि असुन् इकारश्चान्तादेशः) પાણી, દૂધ, અન્ન, રાત્રી.

"पयःपूर्वैः स्वनिश्वासैः कवोष्णमुपभुज्यते"

पयस (पयस्+अच्) ઉપરનો અર્થ.

पयस्य् न. (कण्ड्वा. अक. प. सेट् पयस्यति) એક ઓબારૂપે થવું.

पयस्य त्रि. (पयसो विकारस्तत्र हितं वा पयस्+यत्) દુધનો વિકાર દહી ઘી વગેરે, દૂધના હિતનું.

पयस्य पु. (पयः पिबतीति पयस्+यत्) બિલાડો.

पयस्या स्त्री. (पयस्य+टाप्) દારૂડીનો છોડ, ક્ષીરકાકોલીવનસ્પતિ, દુગ્ધિકા-દુધેલીનો વેલો કે જલદુધેલી, અર્કપુષ્પિકા-ખણેર વનસ્પતિ, સૂર્યમુખી વનસ્પતિ, કુટુંબિની વનસ્પતિ, આમિક્ષા.

पयस्वत् त्रि. (पयोऽस्त्यस्य पयस्+मतुप् मस्य वः) દૂધવાળું, પાણી જેમાં હોય તેવું.

पयस्वती स्त्री. (,, ,, +मतुप्+स्त्रियां ङीप्) નદી.

पयस्वल त्रि. (पयोऽस्त्यस्य पयस्+वलच्) પાણી જેમાં છે તેવું, દુધ જેમાં હોય તેવું.

पयस्वल पु. (,, ,, ,, ,,) બકરો.

पयस्वली स्त्री. (पयस्वल+स्त्रियां ङीप्) બકરી.

पयस्विन् त्रि. (पयोऽस्त्यस्य पयस्+विनि) પાણીવાળું, દુધવાળું.

पयस्विनी स्त्री. (,, ,, पयस्+विनि+ङीप्) નદી, ગાય, રાત્રી, ક્ષીરકાકોલી વનસ્પતિ, જીવન્તીનામે ઔષધી-ખણેર વનસ્પતિ કે મીઠીખરખોડી,ક્ષીરવિદારી (વિદારી કન્દ), બકરી.

पयाय् (आत्मनः पय इच्छति क्यङ् नाम. आ. अ. सेट् वा सलोपः पयायते, पयस्यते) પોતાને દુધ ચહાવું, પાણી ઇચ્છવું..

पयोगल पु. (पयो गलति यस्मात् गल्+क) વરસાદમાં પડતા કરા, દ્વીપ, બેટ.

पयोग्रह पु. (पयसः दुग्धस्य ग्रहः, ग्रह् आधारे+अच्) તે નામે યજ્ઞ સમ્બન્ધી એક પાત્ર.

पयोघन पु. (पयसा घनः निविडः) વરસાદના કરા.

पयोज त्रि. (पयसः जायते, जन्+ड) પાણીથી થયેલું, દૂધથી બનેલું.

पयोज पु. (पयसः जायते जन्+ड) મોથ, મેઘ.

पयोजन्मन् पु. (पयसः जन्म यस्मात्) મેઘ.

पयोजन्मन् त्रि. (पयसः जन्म यस्य) પાણીથી થનાર, દુધથી થનાર.

पयोद पु. (पयो ददाति दा+क) જલ આપનાર મેઘ, નાગરમોથ, યદુવંશી રાજાનો પુત્ર.

पयोद त्रि. (,, ,, दा+क) જલ આપનાર, દૂધ આપનાર.

पयोदा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

पयोधर पु. (पयो दुग्धं जलं वा धरति धृ+अच्) મેઘ, સ્તન, નાગરમોથ, નાળીએર, કોશેટો, कशेरुक શબ્દ જુઓ.

पयोधस् पु. (पयो जलं दधाति धा+असुन्) સમુદ્ર.

पयोधस् त्रि (,, ,, ,, ,,) પાણીનું જલાશય, પાણી ધારણ કરનાર.

पयोधारा स्त्री. (पयसः धारा) પાણીની ધાર, દૂધની ધારા.

पयोधारा स्त्री. (पयसां धारा यत्र) તે નામની એક નદી.

पयोधि पु. (पयांसि धीयन्तेऽस्मिन् पयस्+धा आधारे +कि) સમુદ્ર.

पयोधिक न (पयोधौ समुद्रे कायति प्रकाशते, कै+क) સમુદ્રફેન, સમુદ્રનું ફીણ.

पयोनिधि पु. (पयांसि निधीयन्तेऽस्मिन् नि+धा+अधिकरणे कि) સાગર, દરિઓ, સમુદ્ર.

"न गणितं यदि जन्म पयोनिधौ
हरशिरःस्थितिभूरपि विस्मृता ॥" નૈષધ.

पयोमुच् पु. (पयो मुञ्चति, मुच्+क्विप्) મેઘ, મોથ.

पयोर पु. (पयो जलं सेवने मुखनिःस्रवजलं राति, रा+क) ખેરનું ઝાડ.

पयोर त्रि. (पयो जलं राति रा+क) પાણી આપનાર,

परपिण्डाद् त्रि. (परस्य पिण्डमन्नमत्ति, अद्+अण्) બીજાનું અન્ન ખાઇ જીવનાર, પરાયા અન્નથી જીવન ચલાવનાર.

परपुरुष पु. (परश्चासौ पुरुषश्च) ઉત્કૃષ્ટ પુરૂષ-પરમેશ્વર.

परपुरुष पु. (परोऽन्यः पुरुषः) અન્ય પુરૂષ, ઉપનાયક, પોતાના પતિ સિવાય અન્ય પુરૂષ.

परपुष्ट पु. (परया काकया पुष्टः पालितः) કોયલ પક્ષિ.

परपुष्ट त्रि. (परेण पुष्टः) બીજાથી પોષણ કરેલ-પારકાએ પાળેલું.

परपुष्टमहोत्सव पु. (परपुष्टानां कोकिलानां महोत्सवो यत्र) આંબો.

परपुष्टा स्त्री. (परेण परपुरुषेण पुष्टा पालिता) વેશ્યાસ્ત્રી.

परपूर्वा स्त्री. (परः अन्यः पूर्वो भर्त्ता यस्याः) પોતાના હયાત પતિને છોડી બીજા પુરૂષ સાથે ફરી પરણનારી સ્ત્રી, ફરી પરણેલી વિધવા.

परपूर्वापति पु. (परपूर्वायाः पतिः) ફરીથી જેનો વિવાહ થયેલ એવી સ્ત્રીનો પતિ.

परपौरवतन्तव पु. વિશ્વામિત્રનો એક પુત્ર.

परप्रतिनप्तृ पु. (प्रतिनप्तुः परः अनन्तरः वा. पर निपा.) દીકરાના દીકરાના દીકરાનો દીકરો-વૃદ્ધપ્રપૌત્ર.

परप्रपौत्र पु. (प्रपौत्रात् परः ,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

परप्रेष्य पु. (परस्य प्रेष्यः) ગુલામ-ચાકર, દાસ.

परप्रेष्यता स्त्री. (परप्रेष्यस्य भावः तल् टाप्) દાસપણું, દાસત્વ, નોકરી, ચાકરી.

परप्रेष्यत्व न. (परप्रेष्यस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

परप्रेष्या स्त्री. (परप्रेष्य+स्त्रियां टाप्) નોકરડી, ગુલામડી.

परब्रह्मन् न. (परं ब्रह्म) નિર્ગુણ અને નિરૂપાધિક બ્રહ્મ, તે પરબ્રહ્મને પ્રતિપાદન કરનાર ઉપનિષદ્ગ્રંથ.

परभाग पु. (परस्य उत्कृष्टस्य भागः भावः) ગુણોની [illegible], [illegible].

परभाग पु. (परः भागः [illegible] भागो वा) ઉપરનો ભાગ, [illegible] ભાગ, [illegible] ભાગ, [illegible], [illegible], [illegible].

परभागता स्त्री. (परभागस्य भावः तल् टाप्) ઉત્કૃષ્ટપણું, શ્રેષ્ઠતા, ગુણોત્કર્ષતા.

परभागत्व न. (परभागस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

परभाषा स्त्री. (परा चासौ भाषा च) સંસ્કૃત સિવાય હરકોઇ ભાષા, પારકી ભાષા, ઉત્કૃષ્ટ ભાષા.

परभुक्त त्रि. (परेण भुक्तः) બીજાએ ભોગવેલું, બીજાએ સેવેલું.

परभुक्ता स्त्री. (परेण भुक्ता) પારકા પુરૂષે ભોગવેલી સ્ત્રી. "परभुक्तां च कान्तां च यो भुंक्ते स नराधमः स पच्यते कालसूत्रे यावच्चन्द्रदिवाकरौ" ब्रह्म० पु०

परभूमि स्त्री. (परस्य भूमिः) શત્રુની જમીન, પારકી જમીન.

परभूषण न. (परस्य परं वा भूषणम्) પારકું ભૂષણ, શત્રુનું ભૂષણ, ઉત્તમ અલંકાર, પરાયો દાગીનો.

परभृत् पु. (परान् कोकिलान् बिभर्त्तीति, भृ+क्विप् तुक् च) કાગડો.

परभृत् त्रि. (परान् बिभर्ति भृ+क्विप् तुक्) બીજાનું પોષણ કરનાર.

परभृत पु. (परेण काकेन भृतः पुष्टः) કોયલ પક્ષી.

परभृत त्रि. (परेण भृतः) અન્યથી પોષણ થયેલ, પરાયાથી પોષેલ.

परभृती स्त्री. (परभृत+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) કોયલડી-કોયલ પક્ષીમાદા.

परभेदक त्रि. (परं शत्रुं भिनत्ति, भिद्+ण्वुल्) શત્રુને ફોડનાર.

परभेदन त्रि. (,, ,, भिद्+ल्युट्) દુશ્મનને ફોડનાર.

परम् अव्य. (पृ+अम्) હુકમ-આજ્ઞા, ત્યાગ, દોષ, કેવલ, પ્રસાદન-આનાકાની એમ, પરન્તુ, [illegible], નિયોગ, [illegible] આદેશ અર્થ બતાવનાર અવ્યય.

परम त्रि. (परं उत्कृष्टं माति मा+क) ઉત્કૃષ્ટ, શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય, પહેલું, છેલ્લું, [illegible], [illegible].

परमक्रान्ति स्त्री. (परमा क्रान्तिः) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

परमक्रोधिन् पु. [illegible] [illegible].

परमक्रोधिन् त्रि. (परमः क्रोधो) [illegible] [illegible].

परमगति स्त्री. (परमा [illegible]) [illegible], [illegible], [illegible].

परञ्जय पु. („ „ „ जयति, जि+अच् पुंवद्भावः मुम् च) વરુણ દેવ.

परञ्जय त्रि. (परं जयति, जि+अच् मुम् च) શત્રુને જીતનાર.

परतङ्गण पु. તે નામનો દેશ.

परतन्त्र त्रि. (परस्य तन्त्रमधीनता यत्र) પરાધીન.

परतर्कुक त्रि. (परः शत्रुस्तर्कुरिवास्य कप्) શત્રુના ભયવાળું, દુશ્મના ભયયુક્ત.

परतस् अ. (पर+विभक्त्यर्थे तसिल्) પારકાથી, બીજાથી, શત્રુથી, પરથી, પરાધીન.

परता स्त्री. (परस्य भावः) બીજાપણું, પારકાપણું, શત્રુપણું.

परतापन पु. ગરૂડના પુત્રનું નામ.

परतापन त्रि. (परं तापयति, तप्+णिच् णिचो लुक्+ ल्युट्) શત્રુને તપાવનાર, દુશ્મનને પીડનાર, ત્રાસ આપનાર.

परतोग्राह्य अव्य. (परस्मात् ग्राह्यः) બીજાથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય.

परत्र अ. (पर+त्रल्) પરલોક.

परत्रभीरु त्रि. (परत्र भीरुः) પરલોકથી ડરનાર,ધાર્મીક.

परत्व न. (परस्य भावः) શ્રેષ્ઠપણું, શત્રુપણું, બીજાપણું, પારકાપણું, ન્યાયસિદ્ધ કાલકૃત અને દિક્કૃત એમ બે પરત્વ.

परदार पु. ब. (परस्य दाराः) પારકી સ્ત્રી, પરસ્ત્રી. "परदाररताश्चैव परद्रव्यहराश्च ये
अधोधो नरकं यान्ति, पीड्यन्ते यमकिङ्करैः"

परदाराभिमर्ष पु. (परदारेषु अभिमर्षः) પરસ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર.

परदारिन् पु. પારકી સ્ત્રી સાથે જાર કર્મ કરનાર.

परदारोपसेवन न. (परदाराणां उपसेवनम्) બીજાની સ્ત્રીને ભોગવવી તે.

परदेश पु. (परश्चासौ देशश्च) પારકો દેશ, વિદેશ બીજો મુલ્ક.

परदेशिन् त्रि. (परदेश+णिनि) પરદેશી, પારકા મુલ-કમાં રહેનાર.

परद्वेष पु. (परस्य द्वेषः) પારકો દ્વેષ–બીજાનો દ્વેષ.

परद्वेषिन् त्रि. (परेभ्यः द्वेष्टि, द्विष्+णिनि) બીજાની અદેખાઇ કરનાર, ખળ.

परधर्म पु. (परस्य धर्मः) પારકો ધર્મ, વિધર્મ. "स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः" भगवद्गीतायां.

परधर्म पु (परश्चासौ धर्मश्च) ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ–શ્રેષ્ઠ ધર્મ.

परध्यान न. (परं श्रेष्ठं ध्यानम्) ઉત્કૃષ્ટ ધ્યાન વિશેષ, એકાગ્ર ચિત્ત.

परध्यान न. (परस्य ब्रह्मणः ध्यानं यद्वा परेषां ध्यानम्) ઈશ્વરનું ચિન્તવન, શત્રુના અનિષ્ટનું ચિન્તવન–વિચાર.

परनिपात पु. (परत्र निपातः उच्चारणम्) યોગ્યતાએ કરીને વિગ્રહ વાક્યમાં પહેલા શબ્દને પાછળ મુકવામાં આવે છે તે
स च—दन्तानाम् राजा इति राजदन्तः, पूर्वं भूतम् इति भूतपूर्वं।

परन्तप त्रि. (परान् शत्रून् तापयति, खच् मुम् ह्रस्वः) શત્રુને તાપ પમાડનાર, શત્રુઓને પીડનાર.
"अभून्नृपो विबुधसखः परन्तपः
श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः" भट्टिः

परन्तप पु. તામસ મનુનો એક પુત્ર.

परपद न. (परं श्रेष्ठं पदम्) શ્રેષ્ઠ સ્થાન.

परपद न. (परस्य परेषां वा पदं स्थानम्) મોક્ષ, શત્રુનું સ્થાન, પારકું સ્થાન.

परपरिग्रह पु. (परः परस्य वा परिग्रहः) પારકું કુટુમ્બ બીજાનો પરિવાર, શ્રેષ્ઠ પરિવાર, શત્રુનું કુટુમ્બ.

परपाकनिवृत्त पु. (परार्थात् पाकान्निवृत्तः) ગૃહસ્થના પંચસના દોષની નિવૃત્તિમાટે પંચમહાયજ્ઞ કરી બીજાનું અન્ન નહિ લેતાં પોતાનાજ ઘરમાં ભોજન કરનારો વિપ્ર, ગૃહસ્થે નિત્ય કરવાના પંચમહાયજ્ઞ ન કરનાર.

परपाकरत पु. (परस्य पाके रतः) ગૃહસ્થાશ્રમીએ નિત્ય કરવાના પાંચ યજ્ઞો કરી પારકા અન્ન ઉપર જીવનાર.
"पञ्चयज्ञान् स्वयं कृत्वा, परान्नमुपजीवति।
सततं प्रातरुत्थाय परपाकरतस्तु सः" मिताक्षरायां.

परपिण्ड पु. (परस्य पिण्डः) પારકાનું અન્ન.
परपिण्डरता मनुष्याः "भर्तृहरि"

રાજા, શિવ, વિષ્ણુ, જીનેન્દ્ર ભગવાન.

परमेष्ठ पु. (परमे चिदाकाशे सत्यलोके वा तिष्ठति स्था+क अलु. स.) ચતુર્મુખ બ્રહ્મા.

परमेष्ठिन् पु (परमे व्योम्नि चिदाकाशे ब्रह्मपदे वा तिष्ठति इति अलु. स.) જૈનતીર્થંકર, બ્રહ્મા, શાલગ્રામની મૂર્તિ, આજમીઢરાજાનો પુત્ર, મહાદેવ, ગુરુ વિશેષ.

परमेष्ठिनी स्त्री. (परमेष्ठिन्+ङीप्) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ.

परम्पर पु (परं विपर्ति, पृ+अच् अलु. स.) મૃગ–હરણવિશેષ, વધ, નાશ, અનુક્રમ, અન્વય, છોકરાના છોકરાનો છોકરો.

परम्पर त्रि. („ „) એકજ વંશમાં એકથી બીજાની પાસે આવેલું.

परम्परा स्त्री. (परम् अतिशयेन पृणाति पृ+अच्+टाप्) વંશ, સંતતિ, અવિચ્છિન્નધારા, અનુક્રમ.

परम्पराक न. (परम्परया कायते प्रकाशते कै+क यद्वा परम् अतिशयेन परा श्रेष्ठा परम्परा तया धारया आको हिंसनं यत्र, अक्+घञ्) યજ્ઞ માટે પશુનો વધ.

परम्परीण त्रि. (परम्परया आगतः ख) પરંપરાથી એકથી બીજા પાસે આવેલ.

परयुग पु. (परस्मात् युगम्) પાછળ આવનાર યુગ, ઉત્તમ યુગ.

परर पु. (पृ+रा. अक) ભાંગરો, કેશરાજ.

पररूप त्रि. (परस्य रूपमिव रूपमस्य) પછીના જેવા રૂપવાળું, પરની સમાન રૂપવાળું.

पररूप न. („ „) પછીના જેવું સ્વરૂપ.

परलोक पु. (परस्मात् लोकः) સ્વર્ગ વિગેરે ઉત્તમ લોક.

[illegible]

[illegible]

परलोकगम त्रि. (परलो[illegible]) [illegible]

परलोकगम पु. ([illegible]) [illegible]

परवधू त्रि. ([illegible]) [illegible]

परवान् [illegible]

બીજા સરખું સ્વોત્તરવર્ગી સરખું.

परवत्ता स्त्री. (परवतो भावः तल्+टाप्) પરતંત્રપણું, પરાધીનપણું.

परवत्त्व न. (परवतो भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परवश त्रि. (परस्य वशः आयत्तता यत्र) પરતંત્ર, પરાધીન.

"सर्वं परवशं दुःखं सर्वमात्मवशं सुखं
एतद्विद्यात्समासेन लक्षणं सुखदुःखयोः ॥"

परवशता स्त्री. (परवशस्य भावः तल्+टाप्) પરતંત્રપણું, પરાધીનતા.

परवशत्व न. (परवशस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परवाच्य त्रि. (परं वाच्यं यस्य) ઠપકો આપવા યોગ્ય, દૂષણ આપવા લાયક.

परवाच्य न. (परस्य तत् वाच्यम) દોષ, દૂષણ, ઠપકો.

परवाणि पु. (परं वाणयति, वण्+णिच्+इन्) ધર્માધ્યક્ષ, વર્ષ.

परवाणि पु. (परं शत्रुं सर्वं वाणयति वण्+णिच्+इन्) મોર પક્ષી–જે કાર્તિક સ્વામીનું વાહન છે.

परवाद पु. (परस्य वादः) પારકાનો વાદ, શત્રુનું વાક્ય.

परवाद पु. (परस्मात् वादश्च) ઉત્તર વાદ

परवादिन् पु. (परस्मात् वादी च) ઉત્તરવાદી, પ્રતિવાદી, પ્રત્યર્થી.

परव्रत पु. (परं व्रतमस्य) ધૃતરાષ્ટ્ર.

परश न. (स्पृशति [illegible]) સ્પર્શમણિ–જેના અડકવાથી ગમે તે ધાતું સુવર્ણ થાય છે તે પારસમણિ.

परशव्य त्रि. (परशौ हितम् परशु+यत्) [illegible] હિતનું, ફરશી લાયક, કુહાડીના હિતનું.

परशु पु ([illegible]) [illegible] ફરશી, કુહાડો.

परशुधर पु. ([illegible]) [illegible] પરશુરામ.

परशुधर त्रि. ([illegible]) [illegible] ફરશી [illegible]

परशुमुद्रा स्त्री. [illegible]

परमगव पु. (परमश्चासौ गौश्च समासान्तो अट्) શ્રેષ્ઠ બળદ.

परमगवी स्त्री. (,, ,, ङीप्) ઉત્તમ ગાય.

परमत न. (परस्य मतम्) બીજાનો મત, પારકો અભિપ્રાય, શત્રુનો મત.

परमपद न. (पद्यते ज्ञानिभिः प्राप्यते पदम्, परमं पदम्) શ્રેષ્ઠ સ્થાન, ઉત્તમ પદવી–હોદ્દો, મુક્તિ કે મોક્ષ.

परमपुरुष पु (परमश्चासौ पुरुषश्च) પરમેશ્વર, પરમાત્મા.

परमपूरुष पु. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

परमब्रह्मन् न. (परमं ब्रह्म) પરમેશ્વર, નારાયણ.

परमम् अ. (पर+मा+डमि) અનુજ્ઞા અને સ્વીકાર બતાવનાર અવ્યય.

परममहत् त्रि. (परमं सर्वोत्कृष्टं महत्) સર્વ કરતાં મોટું, અત્યન્ત મોટું.

परमराज पु. (परमश्चासौ राजा च) મહારાજા, મોટો રાજા.

परमर्षि पु. (परमश्चासौ ऋषिश्च) મોટા ઋષિમુનિઓ, મહર્ષિ વેદવ્યાસ વિગેરે ઋષિ.

परमर्मज्ञ त्रि. (परस्य मर्म जानाति) પારકાનું મર્મ જાણનાર, શત્રુનું મર્મ સમજનાર.

परमस्वधर्मन् त्रि. (परमः स्वधर्मो यस्य) પોતાના ધર્મમાં અતિશય આશક્ત.

परमहंस पु (परमः श्रेष्ठः हंस आत्मा यस्य) સંન્યાસીની એક જાત–કોટી.

कुटीचको बहूदकः हंसश्चैव तृतीयकः
चतुर्थः परमो हंसो यो यः पश्चात् स उत्तमः

परमहंस पु. (परमश्चासौ हंसश्च) પરમાત્મા, પરમાત્મા પ્રતિપાદક ઉપનિષદ્‌વિશેષ.

परमागति स्त्री. (परमा श्रेष्ठा गतिः) મોક્ષ–મુક્તિ.

परमाङ्गना स्त्री. (परमा चासौ अङ्गना च) ઉત્તમ સ્ત્રી. સ્ત્રીઓમાં પ્રશંસનીય સ્ત્રી.

परमाणु पु. (परमः सर्वचरमकः अणुः) એકના બે ભાગ ન થાય તેવો નાનામાં નાનો ભાગ, વૈશેષિકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ–પૃથ્વી, પાણી, તેજ અને વાયુનો સૂક્ષ્માંશ, એક જાતનું સમયનું માપ–બહુસૂક્ષ્મકાળનું માપ.

परमाणुता स्त्री. (परमाणोः भावः तल् टाप्) પરમાણુપણું, અતિસૂક્ષ્મપણું.

परमाणुत्व न. (परमाणोः भावः) ઉપરનો અર્થ.

परमाण्वङ्गक पु. (परमाणुरङ्गं यस्य कप्) જીનદેવ, વિષ્ણુ, પરમેશ્વર.

परमात्मन् पु. (परमश्चासौ आत्मा च) પરમેશ્વર.

परमाद्वैत पु. (परममद्वैतं यत्र) પરમેશ્વર–સર્વભેદરહિત પરમાત્મા.

परमाद्वैत न. (परमं अद्वैतं) ઉત્તમ અદ્વૈત, સર્વોત્કૃષ્ટ ઐક્ય.

परमानन्द न. (परमः सर्वोत्कृष्टः आनन्दः) સઘળા આનન્દથી ઉત્કૃષ્ટ આનન્દ, અનન્દયુક્ત પરમાત્મા, મોક્ષ.

परमान्न न. (परमं च तदन्नं च) દૂધપાક, શ્રેષ્ઠ અન્ન.

परमापक्रमज्या स्त्री. (परमा अपक्रमज्या) સૂર્ય વગેરેની પરમક્રાન્તિ.

परमापूर्व न. (परमं च तत् अपूर्वं च) સ્વર્ગાદિ ફળનું સાધન એક અપૂર્વ પુણ્ય.

परमामुद्रा स्त्री. ત્રિપુરા દેવીની પૂજાનાં અંગરૂપ એક મુદ્રા.

परमायुष पु. (परमं आयुर्यस्य पृषो. वा. अच् स.) "असनवृक्ष" હીરાદખ્ખણ–બીયો નામે ઝાડ.

परमायुस् न. (परमं आयुः) પુષ્કળ આયુષ, દીર્ઘજીવન.

परमार्थ पु. (परमश्चासौ अर्थश्च) ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુ, યથાર્થ, ખરૂં, સત્ય.

परमार्थवित् पु (परमार्थं वेत्ति क्विप्) સત્ય જાણનાર.

परमार्हत पु. (परमः अर्हन् उपास्यतया अस्त्यस्य अच्) તે નામના એક જૈન રાજર્ષિ.

परमार्हत त्रि. શુદ્ધ જૈન.

परमावधि पु. (परमश्चासौ अवधिश्च) છેવટની અવધિ છેલ્લી હદ.

परमीकरणमुद्रा स्त्री દેવતાને બોલાવવાના એક અંગરૂપ મુદ્રા.

परमृत्यु पु. (परस्मात् मृत्युरस्य) કાગડો.

परमेश पु (परमश्चासौ ईशश्च) પરમેશ્વર.

परमेश्वर पु. (,, ईश्वरश्च) પરમેશ્વર, જગત્ સૃષ્ટિ વગેરેનો કરનાર, સગુણ ત્રિમૂર્તિક બ્રહ્મ, ચક્રવર્તી

વનસ્પતિ, અંધાડી

पराक्रम पु. (पराक्रम्यतेऽनेन, परा+क्रम्+करणे घञ् न वृद्धिः) બળ, જોર, સામર્થ્ય શરીરની શક્તિ.

पराक्रमवत् त्रि. (पराक्रम+मतुप्) પરાક્રમવાળું.

पराक्रमस्थान न. (पराक्रमस्य स्थानम्) લગ્નથી ત્રીજું સ્થાન, જ્યોતિષમત પ્રમાણે જન્મ કુંડલીનું ત્રીજુંસ્થાન.

पराक्रमिन् त्रि. (परा+क्रम्+णिनि) પરાક્રમવાળું, બળવાળું, શક્તિવાળું.

पराक्रान्तृ त्रि. (,, ,,+तृच्) પરાક્રમ કરનાર, બળ કરનાર, શક્તિ બતાવનાર.

पराग पु. (परा गच्छति, परा+गम्+ड) ધૂળ-રજ, ફૂલની બારીક રજ, કુંકુમ વિગેરે વિક્ષેપન ચૂર્ણ, સૂર્યગ્રહણ, ચન્દ્રગ્રહણ, સ્વચ્છન્દ ગમન, ચન્દન.

परागत त्रि. (परा+गम्+क्त) ફુલેલું, પ્રફુલ, ફેલાયેલું, પાછું ગયેલ.

पराङ्ग न. (परस्य अङ्गम्) બીજાનું અંગ, પારકુ અંગ, શ્રેષ્ઠ અંગ.

पराङ्गद पु. (परं अङ्गं काशीमृत्यौ शिवत्वं ददाति दा+क) શિવ-મહાદેવ.

पराङ्गद त्रि. (परं उत्कृष्टं अङ्गदं यस्य) ઉત્તમ બાજુ બંધવાળું.

पराङ्गव पु. (पराङ्गं जलवृद्ध्या प्रचुरशरीरं वाति प्राप्नोति, वा+क) સમુદ્ર.

पराङ्मुख त्रि. (पराक् मुखं यस्य) વિમુખ, ક્રિયા વગેરેમાં અવળું ચાલનાર, કાર્યથી અટકેલ, સમાપ્ત કાર્યવાળું.

पराङ्मुख पु. તન્ત્રસારમાં કહેલ મન્ત્ર વિશેષ.

पराङ्मुखता स्त्री. (पराङ्मुखस्य भावः तल्+टाप्) અવળચંડાઈ, પરાઙ્મુખપણું.

पराङ्मुखत्व न. (,, भावः) ઉપરનો અર્થ.

पराच् त्रि. (परा-अञ्चति अञ्च्+क्विप्) અવળું જનાર, ઊંચે જનાર, પરગામિ, પ્રત્યગ્રૂપાત્માથી ભિન્ન.
"पराञ्चि खानि व्यतृणत्स्वयंभूः
तस्मात् पराङ् पश्यति नान्तरात्मन्" श्रुतिः

पराच् पु. ( ) પરમાત્મા.

पराञ्चित त्रि. (परेण अञ्चितः) બીજાથી પોષણ પામેલ, બીજાએ પોષેલું.

पराचित पु. (,, ,,) કોયલ પક્ષી.

पराचिती स्त्री. (पराचित+स्त्रियां जाति. ङीष्) કોયલ માદા.

पराची स्त्री. (परा+अञ्च्+क्विप्+ङीप्) અવળી નહિ આવર્તેલી ઋચા, પરિવર્તિની વિષ્ટુતિ.

पराचीन त्रि. (पराचि भवः ख) ઉત્તર કાલમાં હોનાર, पराङ्मुख શબ્દ જુઓ.

पराचैस् अव्य. (परा+चि+डैसि) દૂર.

पराजय पु. (परा+जि+अच्) હારી જવું, હારવું, પરાભવ.

पराजित त्रि. (परा+जि+कर्मणि क्त) પરાભવ કરેલું.

पराञ्ज पु. (परान् अनक्ति, अञ्ज् व्याप्तौ+अच्) તેલ કાઢવાનું યંત્ર, ફીણ, છરીનું પાનું.

पराञ्जन न. (परतोऽज्यते अञ्ज् व्याप्तौ+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

पराण् त्रि. (परा+अन्+विच् उपसर्गस्थनिमित्तेन णत्वम्) પ્રાણવાળું, જીવતું, જીવનવાળું.

पराणसा स्त्री. દવા કરવી, ચિકિત્સા.

परात्पर पु. (परस्मात् परः अलुक् स.) ઉત્તમ ગુરૂ, પરમેશ્વર.

परात्पर त्रि. (,, ,,) ઉત્તમોત્તમ, બહુ શ્રેષ્ઠ.

परात्प्रिय पु. (परेणाद्यते, अद्+भावे क्विप्, तत्र परःस्यादने प्रियम्) એક જાતનું ઘાસ.

परातमन् पु. (परश्चासौ आत्मा च) પરમેશ્વર.

परात्मन् पु. (परस्य आत्मा) પારકો આત્મા, બીજાનો આત્મા.

परादन पु. (परमुत्कृष्टमदनं यस्य) આરબી ઘોડો.

परादनी स्त्री. (,, यस्याः स्त्रियां ङीप्) અરબસ્તાની ઘોડી.

परादान न. (परस्मै आदानं सम्यक् दानम्) પરોપકાર માટેનું શ્રેષ્ઠ દાન.

पराधि पु (परस्य आधिः) બીજાની પીડા, પારકી માનસિક પીડા.

पराधि पु. (परोऽधिकः आधिः) અત્યન્ત મનની પીડા, બહુ મનનું દુઃખ.

पराधिकार पु. (परस्य अधिकारः) બીજાનો અધિ-

परशुराम पु. (परशुना कुठाराख्यशस्त्रेण रामः रमणं यस्य) જમદગ્નિનો પુત્ર પરશુરામ, વિષ્ણુનો છઠ્ઠો અંશાવતાર.

परशुवन न. (परशुवन् पत्रयुक्तं वनम्) તે નામનું એક નરક.

परश्वध पु. (पर+श्वि "अन्येभ्योऽपीति" डः परश्वं दधाति धा+क) કુહાડો, ફરશી.

परश्वधायुध त्रि. (परश्वधः आयुधं यस्य) ફરશી જેનું હથિયાર હોય તે.

परश्वस् अ. (परःश्वस् पृषो०) આવતો પરમ દિવસ.

परस् अव्य. (पर+पञ्चम्याद्यर्थे वा. असि) પશ્ચિમથી, પશ્ચિમે, પશ્ચિમ.

परसंगत त्रि. (परेण संगतः) પારકા સાથે મળેલું, શત્રુ જોડે મળેલું, બીજા જોડે સંબન્ધ થયેલું.

परसंज्ञक पु. (परा श्रेष्ठा संज्ञाऽस्य कप्) દેહથી ભિન્ન આત્મા.

परसंबन्ध पु. (परेण संबन्धः) પારકાનો સંબન્ધ, બીજા સાથે સંસર્ગ.

परसंबन्धिन् त्रि. (परसंबन्ध+अस्त्यर्थे णिनि) બીજાના સમ્બન્ધવાળું.

परसवर्ण पु. (समानो वर्णः सवर्णः, परेण सवर्णः) પછીના અક્ષરનો સજાતીય અક્ષર.

परसवर्ग त्रि. (परः सवर्गो यस्य) બીજાની જાતનું, પારકા સમાન.

परसात् अव्य. (पर+साति) પારકાને આધીન, બીજાને આધીન.

परस्तर त्रि. (तरस्तरणीयः, परः सातिशयमुत्कृष्टं तरः) અતિશય તરવા યોગ્ય.

परस्तात् अव्य. (परस्मादिति, पर+पञ्चम्याद्यर्थे अस्ताति) પછી, પાછળથી, પશ્ચિમથી, પશ્ચિમે, અનન્તર.

परस्त्री स्त्री. (परस्य स्त्री) પારકી સ્ત્રી, બીજાની બૈરી.

परस्पर त्रि. ("सर्वनाम्नो द्वे वाच्ये समासवच्च बहुलम्" द्वित्वं 'समासवदिति पूर्वपदस् [illegible] सुःपर, विसर्गस्य सत्त्वम्) અન્યોન્ય, માંહે [illegible]

"परस्परां विस्मयवन्ति लक्ष्मीम् [illegible]"

परस्परज्ञ त्रि. (परस्परं ज्ञा [illegible]

જાણનાર, મિત્ર, દોસ્તદાર, માંહોમાંહે જાણનાર.

परस्परानुमति स्त्री. (परस्परस्य अनुमतिः) એક બીજાની કબુલાત. એકબીજાની સંમતિ.

परस्पराम् अव्य. (परस्पर+आम्) એકબીજાને, અન્યોન્ય, પરસ્પર.

परस्परोपकार पु. (परस्परस्य उपकारः) અન્યોન્ય ઉપકાર, પરસ્પરનો ઉપકાર.

परस्परोपकारिन् त्रि. (परस्परोपकारोऽस्त्यस्य इनि) અન્યોન્ય ઉપકાર કરનાર.

परस्मैपद न. (परस्मै परार्थं परबोधकं पदम् अलुक् स.) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ ધાતુના પ્રત્યયોની એક સંજ્ઞા.

परस्मैभाषा स्त्री (परस्मै परोद्देशार्थफलका भाषा अलु. स.) ઉપરનો અર્થ.

परस्व न. (परस्य स्वम्) પરાઇ દોલત, પારકી સંપતિ, બીજાનું ધન.

परस्वध पु. (परश्वध निपातनात् सत्वम्) ફરશી, કુહાડી

परहित त्रि. (परं श्रेष्ठं हितं यस्य) શ્રેષ્ઠ હિતવાળું.

परहित न. (परस्य हितं) બીજાનું હિત, પારકાનું મંગલ.

परहितकर त्रि. (,, हितम् करोति कृ+अच्) અન્યનું ભલું કરનાર, બીજાનું હિત કરનાર.

परा अव्य. (पृ+आ) પ્રધાનપણું, મુખ્યત્વ, શ્રેષ્ઠપણું, પ્રતિકૂલપણું, અવળચંડાપણું, ધર્ષણ, પરાભવ, સન્મુખપણું, ત્યાગ, પરાક્રમ, અત્યન્ત, ગમન, ગતિ, તિરસ્કાર, ભંગ, અનાવૃત્તિ બતાવનાર ઉપસર્ગ.

परा स्त्री. (पृ+अच् ततः टाप्) વાંજણી કંકોડી વનસ્પતિ, એક પ્રકારની વાણી, બ્રહ્મવિદ્યા, ગંગા, ગાયત્રી.

पराक पु. (परं अत्यन्तं अकं दुःखं उपवासादिजन्य-देहक्लेशो यत्र यस्माद् वा) પ્રાયશ્ચિતરૂપ એક વ્રત વિશેષ, તલવાર, એક જાતનો રોગ, એક જાતનો જન્તુ.

"द्वादशाहोपवासेन पराकः सर्वपापहा" गरुडपु०

पराकाश पु. વાણીથી પ્રતિજ્ઞા કરી કર્મથી નહિ કરેલ કોઇ વિષયની પરીક્ષા.

पराके अव्य. (परा+अक+वा. डे) દૂર–છેટે.

पराक्पुष्पी स्त्री. (पराक् पुष्पं यस्याः ङीप्) અઘાડો

કાર, પરાયો અધિકાર, બીજાનો હક્ક.

पराधीन त्रि. (परस्य अधीनः) બીજાને આધીન, પરતંત્ર.

पराधीनता स्त्री. (पराधीनस्य भावः तल्+टाप्) પરાધીનપણું, પરવશપણું પરતંત્રપણું.

पराधीनत्व न. (पराधीनस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परानसा स्त्री. (पराणित्यनया, परा+अन+करणे वा. अस +टाप्) ઔષધકરવું, દવા કરવી.

परान्तक पु. (परः श्रेष्ठः अन्तकः) મહાદેવ, શિવ, સર્વ નાશકરનાર.

परान्तकाल पु. (परः संसारोत्तरं अन्तकालः) સંસારના પ્રલય વખતે મુમુક્ષુઓની વિદેહમુક્તિ.

परान्तिका स्त्री. ( ) ગીતિ રૂપ એક માત્રા વૃત્ત છન્દ.

परान्न न. (परस्य अन्नम्) બીજાનું અન્ન, પરાયું અન્ન, બીજાએ પકાવેલું અનાજ.

परान्न त्रि. (परान्नं नित्यमस्त्यस्य अच्) બીજાના અન્ન ઉપર જીવનાર, પારકું અન્ન ખાઇ જીવનાર, નોકર. परान्नं परवासश्च नित्यं धर्मरतस्त्यजेत्" स्मृतिः

परान्वय पु. (परा अन्वयः यस्य) વાયુ, પવન.

पराप त्रि. (परागता आपो यस्मात्, अच् समा० वा अत ईत्त्वम्) જે જગાથી પાણી પાછું આવ્યું હોય તે સ્થાન.

परापतत् त्रि. (परापतति, पत्+शतृ) પાછું આવતું, જલ્દી પાછું ફરતું.

परापर पु. (परमापिपर्त्ति, आ+पृ+अच्) દેવતારૂપે કોઇક ગુરૂ, પર, અપર.

परापर न. (,, ,,) જાતિ પ્રકાર, જાતિ વિશેષ.

परापुर् स्त्री. (परा स्थूला पूः समासान्तविधेरनित्यत्वात् न समासान्तः) સ્થૂલ શરીર, જાડું શરીર.

पराभव पु. (पराभूयते, परा+भू+भावे अप्) તિરસ્કાર, પરાજય, હાર, વિનાશ, નાશ, અપમાન.

पराभाव पु. (परा+भू+आर्षे अपं वाधित्वा क्वचित् घञ्) ઉપરનો અર્થ.

पराभिक्ष पु. (परमाभिक्षते, आ+भिक्ष्+अण्) એક પ્રકારનો વાનપ્રસ્થ.

पराभूत त्रि. (पराभूयते स्म, परा+भू+क्त) તિરસ્કાર પામેલું, અપમાનિત થયેલું, હારેલું, પાડેલું, પરાજય પામેલું.

पराभूति स्त्री. (परा+भू+क्तिन्) पराभव શબ્દ જુઓ.

परामर्श पु. (परामृश्यते, परा+मृश्+भावे घञ्) યુક્તિ, વિવેચન, વિચાર, ન્યાય મત પ્રમાણે અનુમાનનું અંગભૂત એક જ્ઞાન.
"व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मता ज्ञानं"
स, च "व्याप्तस्य पक्षधर्म्मत्वधीः परामर्श उच्यते"

परामर्ष पु. (परा+मृष्+घञ्) સહન કરવું, ખમવું, ક્ષમા કરવી.

परामृत न. (परममृतं वारि यस्मात्) મેઘ વગેરેનું વર્ષવું.

परामृष्ट त्रि. (परामृश्यते स्म, परा+मृश्+क्त) સમ્બન્ધ પામેલું, જેની તુલના કરેલી છે તે, વિવેચન કરેલું, વિચાર કરેલું.

परामृष्ट पु. (,, ,,) સાધ્યમાં વ્યાપ્ત હોઈ હેતુમાન રૂપે જણાયેલ પક્ષ.

परायण न. (परमयनं णत्वम्) અત્યન્ત આસક્તિ, ઉત્તમ આશ્રય.

परायण पु. (परममुत्कृष्टं पुनरावृत्तिरहितं अयनं यस्य) વિષ્ણુ.
"निष्ठा शान्तिः परायणः" विष्णु० स०

परायण त्रि. (परं अयनं यस्य) અત્યન્ત આસક્ત, તત્પર, પ્રિય, વહાલું, ઇચ્છેલું.

परायति स्त्री. (परा+अय् गतौ+वा. अति) ઉત્તમ ઉત્તરાવસ્થા, શ્રેષ્ટ અન્ત.

परायति त्रि. (परा आयतिः यस्य) ઉત્તમ ઉત્તર કાળવાળું, ઉત્તમપરિણામવાળું, પાછું જનાર; પરાધીન.

परायत्त त्रि. (परस्य आयत्तम्) પરાધીન, પરતંત્ર.

परायत्तता स्त्री. (परायत्तस्य भावः तल्+टाप्) પરાધીનપણું, તાબેદારપણું.

परायत्तत्व न. (,, भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परारि अव्य. (पूर्वतर+अरि नि. परादेशश्च) ગયેલું ત્રીજુ વર્ષ, પરાર.

परारि पु. (परः अरिः) કટ્ટો દુશ્મન, મહાન શત્રુ; અત્યન્ત શત્રુ.

[illegible]

परास्त त्रि. (परास्यते स्म, परा+अस्+क्त) દૂર કરેલું, ઉડાવી દીધેલું, પરાજય કરેલું.

पराह पु. (परमुत्तरवर्ति अहः टच् समा.) બીજો દિવસ.

पराहत त्रि. (परा+हन्+कर्मणि क्त) મારેલું, ઠોકેલું.

पराह्ण पु. (परः परभागोऽह्नः टच् अह्नादेशः णत्वञ्च)દિવસનો પાછલો પ્રહર, પાછલો ભાગ.

परि अव्य. (पृ+इन्) ચારે તરફ થવું, વ્યાપ્ત થવું, દોષ કહેવા, ભૂષણ, ભેટવું, છોડવું, ત્યાગ, મર્યાદા, આચ્છાદન, નાપસંદગી, ખેદ, શોક, રોગ, શેષ, બંધ થવું, વિરામ, ઉપરમ, સંતોષ સાથે બોલવું એવા અર્થોમાં વપરાય છે.

परिंश पु. લેશ.

परिकथा स्त्री. (परितः कथा) ઇતિહાસ, કથા, આખ્યાયિકા.

परिकम्प पु. (परिकम्प्यतेऽनेन, परि+कम्प्+करणे घञ्) ભય, બીક.

परिकम्प पु. (परि+कम्प्+भावे ,,) કંપવું, હલાવવું, ચોતરફથી કમ્પ.

परिकम्पिन् त्रि. (परिकम्प+अस्त्यर्थे इनि) ભયભીત ચોતરફના કંપવાળું.

परिकर पु. (परिकीर्य्यते, परि+कृ विक्षेपे+अप्, यद्वा परिक्रियतेऽनेन कृ+घ पुंसि) પલંગ–ખાટલો, પરિવાર, સમારમ્ભ, સજ્જ થવું, કેડ બાંધવી તે, તૈયારી, વિવેક, સમૂહ.

परिकर त्रि. (परि+कृ+अप्) મદદ કરનાર, સહાય કરનાર, સહકારી.

परिकर्त्तन न. (परितः कर्त्तनम्) ચારે બાજુથી કાપવું, ચોતરફથી કાતરવું.

परिकर्तिका स्त्री. (परितः कर्तिका) મલાશયમાં પીડા થાય છે તે.

परिकर्तृ पु. (परिकरोति, परि+कृ+तृच्) મોટોભાઈ પરણ્યો ન હોય તેના નાનાભાઈનો વિવાહ કરનાર યાજક–ગોર.

परिकर्मन् न. (परि+कृ+मनिन्) કેસર વિગેરે વડે શરીરને સુગન્ધીદાર કરવું, શરીરને શણગારવું, સ્વચ્છ કરવું, શુદ્ધ કરવું, ગણવું, શરૂ કરવું.

परिकर्मन् त्रि. (परितः कर्मास्य) સેવા કરનાર–ચાકર, દાસ.

परिकर्माष्टक न. (परिकर्मणामष्टकम्) સરવાળો, બાદબાકી, ગુણાકાર, ભાગાકાર, વર્ગ, ઘન, વર્ગમૂલ, ઘનમૂળ, એ આઠ પ્રકારનું ગણિત.

परिकर्मिन् त्रि. (परिकर्म कार्यतयाऽस्त्यस्य इनि) પોતાના શરીરને શણગારનાર નોકર વિગેરે.

परिकर्ष पु. (परि+कृष्+भावे घञ्) આકર્ષવું, ખેંચવું.

परिकर्ष अव्य. (कर्षस्य वर्जनं) ખેંચવાનો અભાવ.

परिकलित न. (परि+कल्+भावे क्त) જાણવું, વિચારવું.

परिकलित त्रि (परि+कल्+क्त) જાણેલું, વિચારેલું, પકડેલું.

परिकलितिन् त्रि. (परिकलित+इनि) વિચારનાર, જાણનાર, પકડનાર.

परिकल्पन न. (परि+क्लृप्+ल्युट्) કલ્પના, કલ્પવું, અન્ન વિગેરે આપી મદદ કરવાનું કામ કરવું, વહેં-

परिकल्पना स्त्री. (परि+क्लृप्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

परिकल्पित त्रि. (,, ,, कर्मणि क्त) કલ્પેલું, વહેંચેલું, ઠરાવેલું.

परिकाङ्क्षित पु. (परित्यक्तं काङ्क्षितं अभिलाषो येन) તપશ્ચર્યા કરનાર પુરુષ, વૈરાગી, ઇચ્છા વિનાનો સાધુ.

परिकीर्ण त्रि. (परि+कॄ+क्त) ચારે બાજુ ફેલાયેલું, પ્રસરેલું, વિખરાયેલું.

परिकीर्तन न. (परि+कॄत्+ल्युट्) બોલવું, કહેવું, બડાઈ મારવી, જાહેર કરવું, વખાણવું.

परिकीर्तित त्रि. (,, ,, कर्मणि क्त) કહેલું, વર્ણવેલું, વખાણેલું, જેનું કીર્તન કરેલ છે તે, જણાવેલું.

परिकूट न. (परि सर्वतो भूषितं कूटम्) નગરના દરવાજા આગળનો ઢાળ, ચઢવા ઉતરવાનો ઢાળ, हस्तिनख.

परिकूल न. (परितः कूलम्) બન્ને તરફનો કાંઠો.

परिकृश त्रि. (परितः कृशः) કૃશ–દુબળું થયેલું, સૂકાઈ ગયેલું, અત્યન્ત દુર્બળ.

परिकेश अव्य. (केशस्योपरि) કેશની ઉપરનો ભાગ.

परिकोप पु. (परि+कुप्+घञ् न वृद्धिः) અત્યન્ત કોપ.

परिक्रम पु. (परि+क्रम्+भावे घञ् न वृद्धिः) ચારે તરફ ભમવું, પ્રદક્ષિણા કરવી, અનુક્રમ, પરિપાટી.

परिचक्ष्य त्रि. (,, वर्जने+चक्ष्+ण्यत् न ख्यादेशः) વર્જવા યોગ્ય, ત્યાગ કરવા યોગ્ય.

परिचतुर्दश त्रि. (परिहीनश्चतुर्दश यतः प्रा० व० ड समा०) પંદરની સંખ્યાવાળું.

परिचय पु. (परि+चि+अच्) જાણેલાનું વારંવાર જાણવું, ઓળખાણ, અભ્યાસ, ચારે તરફથી એકઠું કરવું–વીણવું, પ્રણય પ્રેમ.

"न परिचयो मलिनात्मनां प्रधानम्" माघ०

परिचयनीय त्रि. (परि+चि+अनीयर्) ઓળખાણ કરવા લાયક, પરિચય કરવા યોગ્ય, એકઠું કરવા લાયક.

परिचयवत् त्रि. (परिचय+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઓળખીતું, પરિચીત.

परिचर त्रि. (परितः चरति, चर्+ट) સેવક, ચાકર.

परिचर पु. (परितश्चरति, चर्+अच्) શત્રુના પ્રહારથી રથની રક્ષા કરનારો પુરુષ, પ્રજા કે સામન્ત વગેરેમાં વ્યવસ્થા કરનારો એક રાજસેવક પુરુષ.

परिचरण न. (परि+चर्+ल्युट्) ચાકરી, સેવા.

परिचर्या स्त्री. (परि+चर्+क्यप्+स्त्रियां टाप्) ઉપરનો અર્થ.

परिचर्यावत् त्रि. (परिचर्याऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) જેની સેવા કરી હોય છે તે, સેવાવાળું, સેવ્ય.

परिचाय्य पु. (परिचीयते संक्रियतेऽसौ परि+चि+ण्यत्) યજ્ઞનો અગ્નિ.

परिचार पु. (परि+चर्+भावे घञ्) સેવા ચાકરી.

परिचारक त्रि. (परि+चर्+ण्वुल्) સેવક, નોકર.

परिचारिक त्रि. (परिचारे प्रसृतः ठन्) દાસ, સેવક, નોકર વિગેરે.

परिचारिन् त्रि. (परिचर+अस्त्यर्थे णिनि) સેવા કરનાર, ચાકરી કરનાર.

परिचार्य त्रि. (परि+चर्+ण्यत) સેવા કરવા યોગ્ય, ચાકરી કરવા લાયક.

परिचित् त्रि. (परि+चि+कर्मणि कर्तरि वा क्विप् तुक् च) ચારે તરફ સ્થાપેલ, વીણનાર, એકઠું કરનાર.

परिचित त्रि. (परि+चि+कर्मणि क्त) પરિચયવાળું, ઓળખીતું.

परिचिति स्त्री. (परि+चि+भावे क्तिन्) પરિચય, ઓળખાણ.

परिचुम्बन न. (परि+चुबि+भावे ल्युट् इदित्वान्नुम्) સ્નેહથી ચુમ્બન કરવું, બચી કરવી.

परिचेतव्य त्रि. (परि+चि+तव्यच्) પરિચય કરવા લાયક, ઓળખાણ કરવા યોગ્ય.

परिचेय त्रि. (परि+चि+कर्मणि यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

परिच्छद् त्रि. (परिच्छादयति, परि+छद्+णिच्+क्विप् ह्रस्वश्च) પરિવારવાળું, આચ્છાદન, ઢાંકણ, હાથી–રથ–ઘોડા અને પાયદળથી યુક્ત સેનાવાળું, વસ્ત્ર વિગેરે અલંકાર, ઉપકરણ.

"सेनापरिच्छदस्तस्य द्वयमेवार्थसाधनम्" रघु०

परिच्छद पु. (परि+छद्+णिच्+घ ह्रस्वः) પરિવાર, વસ્ત્ર વગેરે આભૂષણ, પાયદળ સેના, ઢાંકણ.

परिच्छन्द पु. (परिच्छन्द्यतेऽनेन, छदि संवरणे+घञ्) ખટલો, પરિવાર.

परिच्छन्न त्रि. (परि+छद्+कर्मणि कर्तरि वा क्त) ઢાંકેલું, પરિવારવાળું, ચારે બાજુથી આચ્છાદન કરેલું.

परिच्छित्ति स्त्री. (परि+छिद्+भावे क्तिन्) અવધારણ, નિશ્ચય, નિરાણું કરવું, પૃથક્કરણ, परिच्छेद शब्द જુઓ.

परिच्छिन्न त्रि. (परि+छिद्+कर्मणि कर्तरि वा क्त) છેદેલું, છેદનાર, કાપેલું, માપેલું, પરિમિત.

"परिच्छिन्नामेवं त्वयि परिणता बिभ्रति गिरम्"
महिम्न. स्तो०

परिच्छेद पु. (परि+छिद्+भावे करणादौ च घञ्) અવધિ, સીમા, હદ, અવધારણ, નિશ્ચય, ગ્રંથનો અમુક સંધિ–વિભાગ, પરિણામ, માપ, ભાગ, અંશ, મર્યાદા.

"परिच्छेदातीतः सकलवचनानामविषयः
पुनर्जन्मन्यस्मिन्ननुभवपथं यो न गतवान्
विवेकः प्रध्वंसादुपचितमहामोहगहनो
विकारः कोऽप्यन्तर्जडयति च तापं च कुरुते"
मालतीमाध०

परिच्छेदन न. (परि+छिद्+ल्युट्) કાપવું, તોડવું, છેદવું, નિશ્ચય કરવો, માપવું, મર્યાદામાં રહેવું.

परिच्छेद्य त्रि. (,, ,, कर्मणि+ण्यत्) નિશ્ચય કરવા

परिगर्हण न. (परि+गर्ह्+भावे ल्युट्) નિન્દવું, નિન્દા.

परिगलित त्रि. (परि+गल्+कर्मणि क्त) ગળેલ, પાતળું થયેલ, ટપકેલું, ખરેલું.

परिगहन न. (परि+गह्+भावे ल्युट् न णत्वम्) અત્યન્તઊંડું, અતિશય ગાઢ, બહુ દુર્ગમ, નહિ કળી શકાય તેવું.

परिगूढ त्रि. (परि+गुह्+क्त) અતિશય ગુપ્ત, બહુ છુપું.

परिगूढक त्रि. (परिगूढ+चतुरर्थ्यां क) અત્યન્ત ગુપ્તની પાસેનું.

परिगृहीत त्रि. (परि+ग्रह्+कर्मणि क्त) ગ્રહણ કરેલું, સ્વીકારેલું.

परिगृहीति स्त्री. (परि+ग्रह्+क्तिन् दीर्घश्च) ગ્રહણ, સ્વીકાર.

परिगृहीतिन् त्रि. (परिगृहीत+अस्त्यर्थे इनि) સ્વીકાર કરનાર, ગ્રહણ કરનાર.

परिगृह्य त्रि. (परि सर्वतोभावेन गृह्यते, परि+ग्रह्+क्यप्) ગ્રહણ કરવા યોગ્ય, સ્વીકારવા યોગ્ય.

परिगृह्या स्त्री. (,, ,, परि+ग्रह्+कर्मणि क्यप्+टाप्) પરણેલી સ્ત્રી.

परिग्रह पु. (परि+ग्रह्+अप्) સ્વીકારવું, સ્વીકાર, ગ્રહણ, કરવું.

"नहि गणयति क्षुद्रो जन्तुः परिग्रहफल्गुताम् " नीति.

परिग्रह पु. (परि+ग्रह्+भावे घ) સૈન્યનો પાછલો ભાગ, પત્ની, સ્ત્રી, પરિજન, પરિવાર.

परिग्रह पु. (परिग्रह्+कर्मणि घ) મૂળ, સોગન્દ, શપથ.

परिग्रह पु. (परितः ग्रहः) રાહુથી સૂર્ય અને ચન્દ્રનું ગ્રહણ થાય છે તે, વિષ્ણુ, ચારે બાજુથી પકડ.

परिग्रहता स्त्री. (परिग्रहस्य भावः तल् टाप्) સ્ત્રીપણું. પરિવારપણું.

परिग्रहत्व न. (,, भावः) ઉપરનો અર્થ.

परिग्रहमय त्रि. (परिग्रह+मयट्) પુષ્કળ નોકર ચાકર વાળું, ઘણી સ્ત્રીઓ વાળું, બહુપરિવાર વાળું,

परिग्रहवत् त्रि. (परिग्रह+अस्त्यर्थे मतुप्) નોકર ચાકરવાળું.

परिग्रहवत् पु. (,, मतुप्) સ્ત્રીવાળો પુરૂષ.

परिग्रहिन् त्रि. (परिग्रह+अस्त्यर्थे इनि) પરિવાવાળું, નોકર ચાકરવાળું.

परिग्रहिन् पु. (,, ,,) સ્ત્રીવાળો પુરૂષ.

परिग्रहीतृ पु. (परि+ग्रह्+तृच्) પરણનારો ધણી.

परिग्राम अव्य. (ग्रामस्याभिमुखम्) ગામની સામે.

परिग्रामिक त्रि. (परिग्रामे भवः ठक्) ગામની સામે હોનાર–થનાર.

परिग्राह पु. (परि+ग्रह्+पा. घञ्) યજ્ઞમાં તરવારની આકૃતિના અમુક એક કાષ્ટથી વેદિનો ચારે તરફથી સ્વીકાર.

परिग्लान त्रि. (परि+ग्लै+क्त) પાકેલ, કંટાળેલ, કરમાયેલ.

परिघ पु. (परिहन्यतेऽनेन, परि+हन्+अप् घश्चान्तादेशः) ગદા, લોઢાનો હથોડો, લોઢાની લાકડી, લોઢાની ગેડી, જ્યોતિષ મત પ્રમાણે એક યોગ, ભુંગળ, ઘર, કળશ, ઘડો, કાચનો કુંપો, ગગદળ, ત્રિશુલ, કાર્તિકસ્વામીનો અનુચર એક ગણ, ચંડાળ વિશેષ.

परिघट्टन न. (परि+घट्ट्+भावे ल्युट्) સ્વચ્છ કરવું, માંજવું, ઘસવું, ચારે તરફ હલાવવું.

परिघर्म पु. (परि+घृ+मन्) યજ્ઞના મહાવીર પાત્રથી પડેલા ક્ષીણ વિગેરેનું પીગળવું.

परिघात पु. (परिहन्यतेऽनेन परि+हन्+घञ्) તે નામનું એક શસ્ત્ર, હણવું.

परिघातन पु. (परिघातयति, परि+हन्+स्वार्थे णिच् कर्त्तरि ल्युः) ઉપરનો અર્થ.

परिघातन न. (परि+हन्+णिच् भावे ल्युट्) ચારે તરફથી મારવું, પ્રહાર કરવો.

परिघातन त्रि (,, ,,) ચારે તરફથી મારનાર, પ્રહાર કરનાર.

परिघातिन् त्रि. (परि+हन्+णिच्+णिनि) મારનાર, ઘાત કરનાર, વધ કરનાર–ઘાતક.

परिघृष्टिक पु. (परितः घृष्ट आश्रत्वेनास्त्यस्य ठन्) વાનપ્રસ્થ વિશેષ.

परिघोष पु. (परि+घुष्+घञ्) નાદ, શબ્દ, અવાજ, મેઘ, ગર્જના, ખરાબ ભાષણ.

परीचक्षा स्त्री. (परि+चक्ष्+भावे श) નિન્દા, વર્જન, ત્યાગ.

परितर्कण न. (परि+तर्क्+ल्युट्) તર્ક કરવો તે, અનુમાન કરવું તે.

परितर्पण त्रि. (परि+तृप्+ल्युट्) તૃપ્ત કરનાર, તર્પણ કરનાર.

परितस् अव्य. (परि+तसिल्) ચારે બાજુ, સર્વ તરફ.

परिताप पु. (परितप्यतेऽत्र, परि+तप्+आधारे घञ्) નરક, યાતનાભૂમી.

परिताप पु. (परितप्यतेऽनेन, परि+तप्+करणे घञ्) દુઃખ, શોક, ભય, કંપ, અતિઉષ્ણપણું, મનની અવ્યવસ્થા.

"परितापश्च गात्रेभ्यः पीडाबाधाश्च कृत्स्नशः
अपहन्ति नरव्याघ्र दयां कुरु महीपते" मारकण्डे०

परितापिन् त्रि. (परि+तप्+णिनि) નરકદાયી, દુઃખદાયી, શોકજનક, સંતાપકારક, ભયકારક, કંપકારક, અતિશય ઉષ્ણતા આપનાર.

"आपातरम्या विषया पर्यन्तपरितापिनः" किरातार्जुनीयम्

परितुष्ट त्रि (परि+तुष्+क्त) અત્યન્ત સન્તોષ પામેલું.

"मत्तस्तत् प्राप्यतां सर्वं परितुष्टा ददामि ते" देवीमाहात्म्यम्

परितोष पु. (परि+तुष्+भावे घञ्) અત્યન્ત સંતોષ, આનંદ વિશેષ.

"त्वामुदर साधुमन्ये शाकैरपि यदसि लब्धपरितोषम्
हत हृदयं ह्यधिकाधिकवाञ्छाशतदुर्भरं न पुनः"

परितोषण त्रि. (,, ,, णिच्+युच्) સંતોષ કરનાર, ખુશ કરનાર.

परितोषण न. (परि+तुष्+ल्युट्) સંતોષ ઉપજાવવો, આનંદ કરવું, ખુશ કરવું, તૃપ્ત કરવું.

परितोषवत् त्रि. (परितोष+मतुप्) સંતોષવાળું, તૃપ્તિયુક્ત-તૃપ્ત, સંતોષી.

परितोषिन् त्रि. (परितोष+अस्त्यर्थे इनि) ઉપરનો અર્થ.

परित्यक्त त्रि. (परि+त्यज्+कर्मणि क्त) તજેલું, છોડેલું.

परित्यक्तृ त्रि. (परि+त्यज्+तृच्) ત્યજનાર, છોડી દેનાર.

परित्यज्य अव्य. (,, ,, ल्यप्) ત્યાગ કરીને, તજીને, છોડીને.

"सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज" श्रीमद्भग.

परित्याग पु. (परि+त्यज्+भावे घञ्) અત્યન્ત ત્યાગ, ચારે તરફથી ત્યાગ, સર્વત્યાગ.

परित्यागिन् त्रि. (परि+त्यज्+णिनि) સર્વ ત્યાગ કરનાર, બધું છોડનાર, અત્યન્ત ત્યાગી.

परित्याज्य त्रि. (परि+त्यज्+ण्यत्) ત્યાગ કરવા લાયક, છોડવા યોગ્ય, અત્યન્ત તજવા યોગ્ય

परित्रस्त त्रि. (परि+त्रस्+कर्मणि क्त) ત્રાસ પામેલ, ભયભીત બનેલું.

परित्राण न. (परित्रायते, परि+त्रै+ल्युट्) રક્ષણ, બચાવ, અનિષ્ટ કરનાર માણસને વારવું તે.

"परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम्" गीतायां

परित्रातृ त्रि. (परि+त्रै+तृच्) રક્ષણ કરનાર, બચાવનાર, અનિષ્ટ કરનાર માણસને વારનાર.

परित्रास पु. (परि+त्रस्+घञ्) અત્યન્ત ભય, ઘણી બીક.

परित्रासिन् त्रि. (परित्रास+अस्त्यर्थे इनि) અત્યન્ત ભયભીત, બીકવાળું.

परिदर पु. (परिगतो दरो यस्मात्) એક જાતનો રોગ.

परिदंशित त्रि. (परिदंशो जातोऽस्य तार० इतच्) જેણે બખ્તર પહેરેલું હોય છે તે.

परिदहन न. (परि+दह्+ल्युट्) ચારે તરફથી બાળવું, આગ લગાડવી.

परिदान न. (परिदीयते, परि+दा+भावे ल्युट्) ફેરફાર કરવો, અદલો બદલો કરવો.

परिदाय पु. (परि+दा+घञ्) સુગન્ધ આપનાર-સુગન્ધી, ખુશબો.

परिदायिन् पु. (परित्यज्य ज्यष्ठभ्रातं ददाति, परि+दा+णिनि) જેનો મોટો ભાઈ કુંવારો હોય તેવા નાના ભાઇને કન્યા આપનાર પુરુષ.

परिदाह पु. (परि+दह्+भावे घञ्) સર્વ તરફથી બળતરા, ચોતરફની પીડા, દાહ.

परिदेवक त्रि. (परि+दिव्+ण्वुल्) શોક કરનાર, વિલાપ કરનાર.

परिदेवन न. (,, ,, ल्युट्) શોક, વિલાપ, રડવું, દીલગીરી.

"परिदेवनेन पाञ्चाल्याः नानुस्मरस्य सन्निधौ" भारते

परिदेवना स्त्री. (परि+दिव्+णिच्+युच्+टाप्) શોક,

યોગ્ય, માપવા યોગ્ય.

परिजन पु. (परिगतो जनः) પરિવાર, કુટુમ્બ, નોકર, ચાકર, પાલન કરવા યોગ્ય મનુષ્ય.
"हरस्याभ्युत्थाने तव परिजनोक्तिर्विजयते" सौन्दर्यलहरी

परिजय्य पु. (परि+जि+शक्यार्थे यत् नि. यान्तादेशः) ચારે બાજુથી જીતવાને શક્ય.

परिजल्पित न. (परि+जल्प्+भावे क्त) મર્મમાં કહેલું, કથનવિશેષ.
"प्रभोर्निर्दयताशाठ्यचापलाद्युपपादनात्
स्वविचक्षणताव्यक्तिर्भङ्ग्या स्यात् परिजल्पितम्"
उज्ज्वलमणिः

परिज्ञान न. (परि+ज्ञा+ल्युट्) સૂક્ષ્મ જ્ઞાન.

परिज्रि त्रि. (परि+जृ+कि) ચારે બાજુ જનાર.

परिज्वन् पु. (परि+जु सौत्रधातुः कनिन्) ચન્દ્ર, અગ્નિ, કપૂર, ચિત્રાનું ઝાડ.

परिडीन न. (परि+डी+भावे क्त) પંખીઓની એક ચાલ.

परिडीनक न. (परिडीन+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

परिणत त्रि. (परिणमति स्म, परि+नम्+क्त) પરિણામ પામેલું, પાકેલું, પરિપક્વ, સઘળે ઠેકાણેથી નમેલું, શેષયુક્ત.

परिणत पु. (परि+नम्+क्त णत्वम्) દાંતના ત્રાંસા પ્રહારવાળો હાથી.
"आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श" मेघदूते.

परिणत न. (परि+नम्+क्त) વ્યાપાર માટે એકઠો કરેલો ભંડોળ.

परिणति स्त्री. (परि+नम्+क्तिन्) પરિણામ, અંત, અવસાન, પરિપક્વ–પરિપાક.

परिणय पु. (परि+नी+भावे अच्) વિવાહ, પરણવું, પાણિગ્રહણ–લગ્ન.

परिणयन न (,, ,, ल्युट्) વિવાહ, લગ્ન.

परिणाम पु. (परि+नम्+घञ्) મૂળ સ્વરૂપનું જુદા રૂપે થવું–વિકાર, અન્ત, પરિણામ, અધ્યવસાય, તે નામનો અર્થાલંકાર, પરિપાક, પ્રૌઢ દશા, ફળ, ફેરફાર.
"परिणामेऽमृतोपमम्" गीतायाम्

परिणामक त्रि. (परि+नम्+ण्वुल्) પરિણામ લાવનાર, ફેરફાર કરનાર, અન્ત લાવનાર.

परिणामदर्शिन् त्रि. (परिणामं शेषं पश्यति, दृश्+णिनि) જે કામ કરતાં અંતે જે ફળ પ્રાપ્ત થાય તે જોનાર, ફળ જોનાર, પરિણામ દેખનાર.

परिणामपथ्य त्रि. (परिणामे पथ्यः) અંતમાં હિતકર, પરિણામે સારૂં.

परिणामशूल पु. (परिणामे शूलम् यस्य यद्वा परिणामे भुक्तान्नादेः परिपाके उत्पद्यते शूलं यस्मात्) એક જાત નો શૂળનો રોગ.

परिणामिन् त्रि. (परि+नम्+णिनि) પરિણામવાળું.

परिणाय पु. (परितो वामदक्षिणतो नयनं, परि+नी+घञ्) શેત્રંજ અથવા ચોપટનાં સોગઠાં આમ તેમ ફેરવવાં, પ્રદક્ષિણા કરવી.

परिणायक पु. (परि+नी+ण्वुल्) ધણી, પતિ, માર્ગ બતાવનાર ભોમીયો.

परिणाह पु. (परिणह्यतेऽनेन परि+नह्+घञ्) વિસ્તાર, પહોળાઇ, ફેલાવ.
"धनुःशतं परिणाहो ग्रामात्क्षेत्रान्तरं भवेत्"

परिणाहवत् त्रि. (परिणाह+वला० वा मतुप्) વિસ્તાર વાળું, ફેલાવવાળું, પહોળાઇવાળું.

परिणाहिन् त्रि. (परि+नह्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

परिणिनंसु त्रि. (परि+नम्+सन्+उ) પરિણામ પામવાને ચહાતું, રૂપાન્તર થવા ઇચ્છતું.

परिणीत त्रि. (परि+नी+क्त) પરણેલું, લગ્ન કરેલું, વિવાહ કરેલું.

परिणेतृ पु. (,, ,, तृच्) પરણનાર, ધણી–પતિ, વર.

परिणेतृ त्रि. (परिणयति, परि+नी+तृच्) ચારે બાજુ લઈ જનાર, ચોતરફ દોરનાર.

परिणेय त्रि. (परि+नी+यत्) ચારે તરફ લઇ જવા યોગ્ય, દોરવા યોગ્ય. પરણવા યોગ્ય,

परिणेया स्त्री. (परिणेय+स्त्रियां टाप्) પરણવા લાયક કન્યા, ઉમર લાયક કન્યા.

परितक्मन् न. (परि+तक्+भावे मनिन्) ચારે તરફ ગમન કરવું, જવું તે.

परितक्म्य त्रि. (परितक्म अर्हति यत्) ચારે તરફ જવા યોગ્ય, ગમન કરવાયોગ્ય.

नाश, मोक्ष.

परिनिर्वाणमार्ग पु. (परिनिव्वाणमग्ग जै. प्रा.) निर्वाणनो मार्ग, मोक्षनो मार्ग.

परिनष्ट त्रि. (परिनट्ठ जै. प्रा.) नाश पामेलुं.

परिनिष्ठा स्त्री. (परि+नि+स्था+भावे अ+टाप्) पर्यवसान, अन्त, छेडो, संपूर्ण ज्ञान, छेल्ली स्थिति.

परिनिष्ठित त्रि. (परि+नि+स्था+कर्मणि क्त) कला कौशल्य वगेरेना ज्ञानमां कुशल, विद्वान.

परिनिष्ठित त्रि. (परिनिट्ठिय जै. प्रा.) पुरुं थयेलुं, निष्ठा पामेलुं.

परिपक्व त्रि. (परि+पच्+क्त) अत्यन्त पाकेलुं, परिपाकवाळुं, अत्यन्त प्रौढ दशामां आवेल; परिणाम पामेलुं, परिणत.

परिपक्वता स्त्री. (परिपक्वस्य भावः तल्+टाप्) पाकेलापणुं, परिणाम पामेलापणुं.

परिपक्वत्व न. (परिपक्वस्य भावः त्व) उपरनो अर्थ.

परिपण न. (परिपण्यते व्यवह्रियतेऽनेन, परि+पण्+घ) मूल धन, पुंजी, मुडी.

परिपन न. (परिपन्यतेऽनेन, परि+पन्+घञ्) उपरनो अर्थ.

परिपति त्रि. (परि+पत्+इन्) सर्व व्यापी, सघळे व्यापक.

परिपति पु. (परि+पत्+इन्) अधिपति, स्वामी.

परिपतित त्रि. (परिवडिअ जै. प्रा.) पडी गयेल, अधःपतन पामेल.

परिपन्थ पु. (पन्थानं वर्जयित्वा व्याप्य वा तिष्ठति पथि+अच्) मार्गने छोडनार, मार्ग रोकनार.

परिपन्थक पु. (परिपन्थयति दोषादिकं प्राप्नोति, परि+पथि गतौ+ण्वुल्) शत्रु, वैरी, दुश्मन.

परिपन्थिन् त्रि. (परि सर्वतोभावेन दोषाख्यानं पन्थयितुं शीलमस्य परि+पन्थ्+णिनि) विपरीत आचरण करवावाळुं, अटकावनार, रोकनारुं, शत्रु, दुश्मन.

"इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ
तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपन्थिनौ"

परिपरिन् पु. शत्रु, दुश्मन.

परिपर्यन्त पु. (परिपेरन्त जै. प्रा.) चारे बाजु.

परिपवन पु. (परिपूयतेऽनेन, परि+पू+करणे ल्युट्) चाळणी, चालणी.

परिपशव्य त्रि. (परि व्याप्तः, पशोरिदं यत् प्रा. स.) सर्व पशु सम्बन्धी.

परिपाक पु. (परि+पच्+घञ्) तैयार रसोइ, श्रेष्ठ पाक, परिणाम, करेला कर्मनुं फळ वगेरे, होंशीयारी, चतुराई.

"वीक्ष्य तस्य विनये परिपाकं,
पाकशासनपदं स्पृशतोऽपि" नैषधे

परिपाकिन् त्रि. (परिपाकोऽस्त्यस्य इनि) रांधनार, पकावनार, होंशीआरीवाळुं, फळवाळुं, परिणामवाळुं, अन्तवाळुं.

परिपाकिनी स्त्री. (परिपाकोऽस्त्यस्याः इन्+ङीप्) नसोतर वनस्पति.

परिपाटल त्रि. (परिपाडल जै. प्रा.) गुलाबी रंगनुं. आछा राता रंगवाळुं.

परिपाटि स्त्री. (परि+पट्+स्वार्थे णिच्+अच्+इन्) अनुक्रम, प्रणाली, पद्धति, परंपरा.

परिपाटित त्रि. (परिपाडिअ जै. प्रा.) फाटेलुं, चीराइ गयेलुं.

परिपाटी स्त्री. (परिपाटि+ङीप् वा) प्रणाली, पद्धति, अनुक्रम.

परिपाद अव्य. (पादं वर्जयित्वा) पगनो त्याग करीने, पग सिवाय, चरण सिवाय.

परिपालन न. (परि+पाल्+ल्युट्) रक्षा, रक्षण, पालन करवुं, बचाववुं.

परिपालित त्रि. (परि+पाल्+क्त) पाळेलुं, बचावेलुं.

परिपिञ्जर त्रि. (परिपिंजर जै. प्रा.) घणा राता रंगवाळुं.

परिपिष्टक न. (परि+पिष्+क्त+संज्ञायां कन्) सीसुं.

परिपिहित त्रि. (परिपिहिय जै. प्रा.) ढांकेलुं.

परिपीडन न. (परि+पीड्+ल्युट्) पीडवुं, दुःखदेवुं, कनडवुं.

परिपुटन न. (परि+पुट्+भावे ल्युट्) भेदवुं, संपुटीकरण.

परिपुष्करा स्त्री. (परितः पुष्करं मुखं यस्याः) "गोडुम्बा" नामनी वनस्पति.

વિલાપ, આર્તનાદ.

"अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना" गीतायां

परिदेविन् त्रि. (परि+दिव्+ताच्छील्ये इनि) શોક કરનાર, વિલાપ કરનાર, રડનાર.

परिद्रष्टृ त्रि. (परि+दृश्+तृच्) ચારે તરફ જોનાર, સર્વ તરફથી જોનાર.

परिद्वीप पु. તે નામનો ગરૂડનો એક પુત્ર.

परिधर्षण न. (परि+धृष्+ल्युट्) તિરસ્કાર, નિન્દા, પરસ્ત્રીને બલાત્કારથી ભોગવવી તે.

परिधान न. (परि+धा+भावे ल्युट्) વસ્ત્ર વિગેરેનું પહેરવું, ધારણ કરવું.

परिधान न. (परि+धा+कर्मणि ल्युट्) નાભી નીચે પહેરેલું વસ્ત્ર.

"तृणानि शय्या परिधानवल्कलं
न बन्धुमध्ये धनहीनजीवितम्" पञ्चतन्त्रे.

परिधानीय त्रि. (परि+धा+कर्मणि अनीयर्) પહેરવા યોગ્ય, ધારણ કરવા યોગ્ય.

परिधानीया स्त्री. (परि+धा+अनीयर्+टाप्) શસ્ત્ર વગેરેમાં રહેલી ઉત્તમ ઋચા–વેદની કડી.

परिधाय पु. (परिधीयतेऽत्र, परि+धा+आधारे घञ्) નિતમ્બ પ્રદેશ, પાણીનું સ્થાન અથવા જનસ્થાન.

"परिधायो जनस्थाने परिच्छेदनितम्बयोः" मेदनी.

परिधाय पु. (परि+धा भावे घञ्) પહેરવું, વસ્ત્ર વિગેરે ધારણ કરવું.

परिधाय पु. (,, ,, कर्मणि घञ्) परिच्छेद શબ્દ જુઓ.

परिधाय अव्य. (परि+धा+ल्यप्) પહેરીને, ધારણ કરીને.

परिधारण न. (परि+धृ+णिच्+ल्युट्) પહેરવું, ધારણ કરવું.

परिधाविन् पु. (परि+धाव्+णिनि) સાઠ સંવત્સર પૈકી છેતાલીસમું સંવત્સર.

"परिधावी प्रमादी च ह्यानन्दो राक्षसो नलः" ज्योतिःसारे

परिधि पु. (परिधीयतेऽनेन परि+धा+कि) ચન્દ્ર અને સૂર્યની આગળ થતું ગોળ કુંડાળું–જે મેઘ વગેરેના પાસે પણાથી થાય છે, યજ્ઞના પશુને બાંધવા માટે ખાખરાની શાખાની ખુંટી, ગોળ મંડળનો ચારે તરફનો ગોળ ઘેરાવ, નાનું કુંડાળું.

"अनृणत्वमुपेयिवान् बभौ,
परिधेर्मुक्त इवोष्णदीधितिः" रघुवंशे.

परिधि न. (परि+धा+कर्मणि कि) પહેરવાનું વસ્ત્ર.

परिधिस्थ त्रि. (परिधौ तिष्ठति, परिधि+स्था+क) परिचारक શબ્દ જુઓ, યુદ્ધ વગેરેમાંથી રથી યોદ્ધાના રક્ષણમાટે ચોતરફ ગોઠવાયેલ સૈન્ય વિગેરે.

परिधिपतिखेचर पु. મહાદેવ

परिधूपन न. (परि+धूप्+ल्युट्) ધૂપદેવો, સુવાસિત કરવું.

परिधूपित त्रि. (परि+धूप्+कर्मणि क्त) ધૂપ દીધેલું, સુવાસિત કરેલું.

परिधूमन न. (परि+धूम्+ल्युट्) તૃષાતુર માણસને આવતા ઓડકારરૂપ ઉપદ્રવ.

परिधूमायन न. વૈદ્યક મત પ્રમાણે ઓડકાર વિશેષ.

परिधूसर त्रि. (परितः धूसरः) અત્યન્ત ભૂખરું, ધૂળવાળું.

परिधेय त्रि. (परिधातुं शक्यम्, परि+धा+यत् आत ईत् गुणः) પહેરવા લાયક કે ધારણ કરવા યોગ્ય વસ્ત્ર વિગેરે.

परिधेय त्रि. પરિધિમાં હોનાર વૈશ્વદેવ વિગેરે.

परिध्वंस पु. (परि+ध्वंस्+घञ्) સમ્પૂર્ણ નાશ, બધાનો નાશ.

परिध्वंसिन् त्रि. (परिध्वंस+अस्त्यर्थे णिनि) સમગ્રનો નાશ કરનાર, સર્વથા નાશ કરનાર.

परिनन्दन त्रि. (परि+नन्द्+णिच्+ल्यु न णत्वम्) સંતોષ કરનાર, તૃપ્તિ પમાડનાર.

परिनन्दन न. (,, ,, भावे ल्युट्) સંતોષ પમાડવું, તૃપ્ત કરવું.

परिनिर्वपण न. (परि+निर्+वप्+ल्युट्) વહેંચવું, આપવું, દેવું.

परिनिर्वपसा स्त्री. (परि+निर्+वप्+सन्+अ+टाप्) વહેંચવાની ઇચ્છા, આપવાની ઇચ્છા.

परिनिर्वपसु त्रि. (,, ,, वप्+सन्+उ) દેવા ઇચ્છનાર, આપવા ચાહનાર.

परिनिर्वाण पु. (परिनिव्वाण जै. प्रा.) દુઃખનો સર્વથા

परिवृंहण न. (परिवूहण जै. प्रा.) વૃદ્ધિ, ઉપચય, વધેલું.
परिवर्ह पु. (परि+वर्ह+घञ्) છત્ર ચામર વગેરે રાજચિન્હ, દોલત, દ્રવ્ય, રાજાના હાથી ઘોડા વિગેરે.
परिवर्हण न. (परि+वर्ह+ल्युट्) યોગ સામગ્રી.
परिवाधा स्त्री. (परि+बाध्+अ+टाप्) કષ્ટ, દુઃખ પીડા.
परिभक्षण न. (,,+भक्ष्+ल्युट्) ભોજન કરવું, ખાવું.
परिभङ्ग पु. (परि+भञ्ज्+घञ्) ભાંગી નાખવું, તોડી નાંખવું.
परिभङ्ग पु. (परि+भञ्ज्+करणे घञ्) અપમાન.
परिभग्न त्रि. (,,+भञ्ज्+क्त परिभग्ग जै. प्रा.) ભાંગેલું, નાશ થયેલું.
परिभव पु. (,,+भू+अप् घञ् वा) અનાદર, તિરસ્કાર, અપમાન, પરાજય, હાર.
"मृगाः परिभवो व्याघ्रयामित्यवेहि त्वया कृतम्" रघु०
परिभवन न. (परि+भू+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.
परिभवनीय त्रि. (परिभवणिज्ज जै. प्रा.) તિરસ્કાર પામવા લાયક.
परिभवपद न. (परिभवस्य पदम्) અપમાન પાત્ર, અનાદર પાત્ર, તિરસ્કાર પાત્ર.
परिभवास्पद न. (,, आस्पदम्) ઉપરનો અર્થ.
परिभविन् त्रि. (परि+भू+ताच्छील्ये इनि) તિરસ્કાર કરનાર, અનાદર કરનાર, અપમાન કરનાર, હારેલ.
परिभाजयन्तिका स्त्री. (परभायंतिया जै. प्रा.) પર્વના દિવસોમાં સ્વજન વર્ગમાં મિઠાઇ વગેરે ભાગ પડતું વહેંચીઆપનારી સ્ત્રી.
परिभाजित त्रि. (परिभाइय जै. प्रा.) જુદું કરેલું.
परिभाजन न. (परिभायण जै. प्रा.) ભાગ પાડી વહેંચવું.
परिभाव पु (परि+भू+घञ् वा) परिभव શબ્દ જુઓ.
परिभावन न. (परि+भू+णिच्+ल्युट्) એક થઇ જવું, એકપણું.
परिभावना स्त्री. (परि+भू+णिच्+वुच्+टाप्) તિરસ્કાર, અનાદર, વિચાર, તર્ક, કલ્પના.
परिभावनीय त्रि. (परिभावणीय जै. प्रा.) વિચારવા યોગ્ય, તર્ક કરવા લાયક.
परिभाविन् त्रि. (परि+भू+"ग्रहा." भूतेऽर्थे णिनि) ચારે તરફ હોનાર, થનાર, "परिभविन्" શબ્દ જુઓ.
परिभावुक त्रि. (परि+भू+उकञ्) બીજાને શરમયુક્ત કરે તે, બીજાને નમાવનાર, હરાવનાર. પરાભવ કરનાર.
परिभाषक त्रि. (परिभासअ जै. प्रा.) સામું બોલનાર, ગુરૂ વિગેરે પૂજ્યના સામે થનાર.
परिभाषा स्त्री. (परिभासा जै० प्रा०) સાંકેતિક ભાષા, એ નામની દંડનીતિ, અપરાધીને શિક્ષા કરવાની ભાષા.
परिभाषण न. (परि+भाष्+भावे ल्युट्) નિન્દાપૂર્વક દુષ્ટ વચન બોલવું, નિયમ.
परिभाषणीय त्रि. (परि+भाष्+अनीयर्) નિન્દાથી બોલવા લાયક, દોષયુક્ત બોલવા લાયક.
परिभाषा स्त्री. (,, ,, अ+टाप्) વ્યાકરણ શાસ્ત્રકારની એક કૃત્રિમસંજ્ઞા, અવયવના અર્થના અનાદર પૂર્વક વ્યાકરણશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સમુદાયના અર્થમાં એક વિશિષ્ટ સંજ્ઞા, ગ્રન્થમાં એક સંકેતવિશેષ.
"अधिकारशब्देन पारार्थ्यात् परिभाषाप्युच्यते कश्चित् परिभाषारूप इति"...कैयटः
परिभाषित त्रि. (,, ,, कर्मणि क्त) કહેલું, બોલેલું, જેની પરિભાષા કરેલી છે તે.
परिभाष्य त्रि. (परि+भाष्+ण्यत्) કહેવા યોગ્ય, બોલવા યોગ્ય.
परिभाष्य अव्य. (परि+भाष्+ल्यप्) બોલીને, કહીને.
परिभीत त्रि. (परिब्भीअ जै. प्रा.) ભયપ્રાપ્ત, ભયવાળું.
परिभुक्त त्रि. (परि+भुज्+क्त) ભોગવેલું, સેવેલું.
परिभूत त्रि. (परि+भू+कर्मणि क्त) તિરસ્કાર કરેલું, અનાદર કરેલ, હારેલું, ધિક્કાર પામેલું.
परिभूति स्त्री. (परि+भू+क्तिन्) તિરસ્કાર, અનાદર, હાર, પરાજય.
परिभूय अव्य. (परि+भू+ल्यप्) તિરસ્કારીને, અપમાન કરીને, અનાદર કરીને.
परिभोक्तृ त्रि. (परि+भुज्+तृच्) ભોગવનાર.
परिभोग पु. (परि+भुज्+घञ्) ભોગવટો, ભોગવવું તે, બીજાની વસ્તુનો અયોગ્યરીતે ભોગ કરવો તે.

परिपुष्ट त्रि. (परि+पुष्+कर्मणि क्त) અત્યન્ત પુષ્ટ, અતિશય રક્ષણ કરેલ, પોષેલું.

परिपुष्टता स्त्री. (परिपुष्टस्य भावः तल्+टाप्) અત્યન્ત પુષ્ટપણું, ઘણું રક્ષેલ-પોષેલપણું.

परिपुष्टत्व न. (परिपुष्टस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परिपूजन न. (परि+पूज्+ल्युट्) પૂજવું, પૂજા કરવી.

परिपूजा स्त्री. (परि+पूज्+अङ् ततष्टाप्) ઉપરનો અર્થ.

परिपूजित त्रि. (,, ,, कर्मणि क्त) પૂજેલું, પૂજન કરેલું.

परिपूणक पु. (परिपूणग जै. प्रा.) પક્ષીનો એક માળો.

परिपूत त्रि. (परि+पू+क्त) અત્યન્ત શુદ્ધ, પવિત્ર, સ્વચ્છ કરેલું ધાન્ય વિગેરે.
"रेवतीवदनोच्छिष्टपरिपूतपुटे दृशौ" माघः

परिपूरक त्रि. (परि+पॄ+ण्वुल्) પરિપૂર્ણ કરનાર.

परिपूरण न. (परि+पॄ+ल्युट्) પૂરૂં કરવું, સમાપ્ત કરવું.

परिपूर्ण त्रि. (परि+पॄ+कर्मणि क्त) અત્યન્ત પૂર્ણ, સમ્પૂર્ણ.

परिपूर्णता स्त्री. (परिपूर्णस्य भावः तल्+टाप्) સમ્પૂર્ણપણું, અત્યન્ત પુર્ણપણું.

परिपूर्णत्व न. (,, भावः) ઉપરનો અર્થ.

परिपेल न. (परि+पेल्+अच्) નાની નાગરમોથ, વનસ્પતિ જલમુરતા.

परिपेलव न. (परितः पेलवं मृदुता यस्य) શેવાળમાં થતું એક મોથ જેવું ઘાસ.

परिपेलव त्रि. (परितः पेलवं यस्य) અત્યન્ત કોમળ, બહુ સુંવાળું.
"स्फीतमध्यपरिपेलवं फलं, शीघ्रमध्यचिरकालसम्भवम्" बृहत्संहितायाम्.

परिपेशल त्रि. (परिपेसल जै. प्रा.) સુન્દર, મનોહર.

परिपोट पु. (परि+पुट्+घञ्) કાનનો રોગ.

परिपोटक पु. (परिपोट+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

परिपोटन न. (परि+पुट् भेदने+ल्युट्) તોડવું, ભેદવું, ભેદન.

परिपोष पु. (परि+पुष्+भावे घञ्) પોષણ, રક્ષણ.

परिपोषक त्रि. (परि+पुष्+ण्वुल्) પોષણ કરનાર, પોષનાર, રક્ષણ કરનાર.

परिपोषित त्रि. (परि+पुष्+कर्मणि क्त) પોષણ કરેલું, અતિશય પોષેલું.

परिप्रच्छन न. (,,+प्रच्छ्+ल्युट्) પ્રશ્ન પુછવું.

परिप्रमाण न. (परिप्पमाण जै. प्रा.) પરિણામ, માપ.

परिप्रश्न पु. (परितः प्रश्नः) ચોકસી, યોગ્યાયોગ્યની પુછપરછ.

परिप्राप्त त्रि. (परि+प्र+आप्+कर्मणि क्त) અત્યન્ત મેળવેલું, સમ્પૂર્ણ પ્રાપ્ત થયેલું, ઘણું મળેલું.

परिप्राप्ति स्त्री. (परि+प्र+आप्+क्तिन्) પ્રાપ્તિ, હાંસલ, સંપુર્ણ પ્રાપ્ત કરવું તે.

परिप्रेप्सु त्रि. (परि+प्र+आप्+सन्+उ) પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર, મેળવવા ચાહનાર.

परिप्रेरण न. (,, ,, ईर्+ल्युट्) મોકલવું, પ્રેરણા કરવી.

परिप्रेरित त्रि. (परि+प्र+ईर्+कर्मणि क्त) મોકલેલું, પ્રેરણા કરેલું.

परिप्रेषण न. (परि+प्र+इष्+ल्युट्) મોકલવું, યોજના કરવી, પ્રેરવું

परिप्रेषित त्रि. (,, ,, ,, कर्मणि क्त) પ્રેરેલું, મોકલેલું, પહોંચાડેલું.

परिप्रेष्य त्रि. (परि+प्र+इष्+यत्) પ્રેરવા લાયક, મોકલવા યોગ્ય ચાકર વિગેરે.

परिप्रेष्य अ. (,, ,, ,, ल्यप्) મોકલીને, પહોંચાડીને, પ્રેરણા કરીને.

परिप्लव त्रि. (परिप्लवते, परि+प्लु+अच्) ચંચલ, અસ્થિર, હાલતું.

परिप्लव पु. (परि+प्लु+भावे अप्) પાણી વગેરે ઉપર તરવું.

परिप्लुत त्रि. (परि+प्लु+क्त) સ્નાન કરેલું, પાણીમાં ડુબેલું, તરેલું, પાણીથી ભીનું થયેલું.

परिप्लुता स्त्री. (परि+प्लु+क्त+स्त्रियां टाप्) દારૂ, મદ્ય, મૈથુનની વેદનાવાળું સ્ત્રીનું ગુપ્ત અંગ.

परिप्लुता स्त्री. (परिप्पुया जै. प्रा.) દીક્ષા વિશેષ.

परिफल्गु त्रि. (परिफग्गु जै. प्रा.) તત્વ વિનાનું, અસાર.

परिमार्ग्य त्रि. (परि+मृग्+ण्यत्) शोधवा योग्य, ખોળવા યોગ્ય.

परिमार्ग्य त्रि. (परि+मृज्+यत् वृद्धिः) साई करवा लायक, स्वच्छ करवा योग्य.

परिमार्जन न. (परि+मृज्+भावे ल्युट् वृद्धिः) साई करवुं, वाળवुं, झाडवुं, मध तथा तेलनो भक्ष्य पदार्थ.

परिमार्जनी स्त्री. (परि+मृज्+ल्युट् वृद्धिः ङीप्) सावरणी, शुद्ध करनारी, साई करनारी.

परिमार्जित त्रि. („ „कर्मणि क्त) साई करेलुं, स्वच्छ करेलुं.

परिमित त्रि. (परि+मा+क्त, परितो मितम् वा) मापेलुं, प्रमाण करेलुं, वजन कराडेलुं, ठरावेलुं, प्रमाणसर. "द्रविणं परिमितमधिक-व्यथिनं जनमाकुलीकुरुते क्षीणाञ्चलमिव पीनस्तनजघनायाः कुलीनायाः" उद्भटे

परिमित न. मापसर.

परिमितभुज् त्रि. (परिमितं भुंक्ते, भुज्+क्विप्) मापसर खानार, मिताहारी, योग्य खानार, नियम प्रमाणे खानार.

परिमिताहार त्रि. (परिमितो आहारो यस्य) ઉપરનો अर्थ.

परिमिताहार पु. (परिमितश्चासौ आहारश्च) नियमसर खोराक.

परिमिति स्त्री. (परि+मा+क्तिन्) प्रमाण, माप.

परिमुख अव्य. (मुखस्य वर्जनम् अव्ययी. पूर्वनि.) मुखनो त्याग, मुखसिवाय, मुखविना.

परिमुखादि पु. ( ) पाणिनीय व्याकरणनो एक शब्दगण—स, च, "परिमुख, तरिहनु, पर्य्योष्ठ, पर्य्युलूखल, परिसीर, उपानूप, उपकलाप, अनुपथ, अनुपद्, अनुगङ्ग अनुतिल, अनुशीत, अनुलाव, अनुसीर, अनुमाप, अनुयव, अनुयूप, अनुवंश, प्रतिशाख".

परिमुक्त त्रि. (परिमुक्क जै. प्रा.) छोडेलुं, मुकेलुं.

परिमृज्य त्रि. (परि+मृज्+क्यप्) साई करवा योग्य, स्वच्छ करवा योग्य.

परिमृज्य अव्य. („ „ ल्यप्) साई करीने, स्वच्छ करीने.

परिमृदित त्रि. (परि+मृद्+क्त) चोळेलुं, मर्दनकरेलुं, आलिंगनकरेलुं, भेटेलुं.

परिमृष्ट त्रि. (परि+मृज्+क्त) साईकरेलुं, स्वच्छ करेलुं.

परिमेय त्रि. (परिमीयते, परि+मा+यत्) मापवा योग्य, प्रमाण करवा योग्य. माभूदाश्रमपीडेति परिमेयपुरःसरौ" रघुः

परिमोक्ष पु. (परितो मोक्षः) सम्पूर्ण, मुक्ति निर्वाण, मोक्ष, मोचन, छोडवुं.

परिमोचन न. (परिमोयण जै. प्रा.) मोक्ष, छुटकारो.

परिमोष पु. (परि+मुष्+घञ्) चोर, चोरवुं.

परिमोषक त्रि. (परि+मुष्+ण्वुल् चोर.

परिमोषण न. (परि+मुष्+ल्युट्) चोरवुं, चोरी.

परिमोषिन् त्रि. (परि+मुष्+ताच्छील्ये इनि) चोरवाना स्वभाववाळुं, चोर.

परिमोह पु. (परि+मुह्+घञ्) अत्यन्त मोह.

परिमोहन त्रि. (परि+मुह्+ल्युट्) मोहित करवुं, मोहपमाडवो.

परिमोहिन् त्रि. („ मुह्+ताच्छील्ये इनि) मोह पमाडनार.

परिम्लान त्रि. (परि+म्लै+क्त) डाघ लागेलुं, कलंक लागेलुं, करमाई गयेलुं, शिथिल करेलुं, झीकुं, थयेलुं.

परिम्लान न. („ „ „) शोक भय वगेरेथी मुख उपर जे विकार थायछे ते. "परिम्लानः पीनः स्तनजघनसंगादुभयतः" रत्नावली

परियज्ञ पु. (परित उभयतो विहितो यज्ञोऽस्य) अहरुपतिसव नामनो यज्ञविशेष.

परियोग पु. (परि+युज्+भावे घञ्) चारे बाजुनो सम्बन्ध, चोतरफनो योग, मेळाप.

परिरटन न. (परि+रट्+भावे ल्युट्) मोटेथी पोकारवुं, बूम पाडवी, आरडवुं.

परिरथ्या स्त्री. (परितो रथ्या) बजार, चौटु विगेरे.

परिरब्ध त्रि. (परि+रभ्+क्त) आलिंगेलुं, भेटेलुं, घेरायेलुं.

परिरभमाण त्रि. (परि+रभ्+शानच्) आलिंगतुं, भेटतुं.

परिरम्यमाण त्रि. (परि+रभ्+यक्+शानच्) आलिंगन थयेलुं, भेटातुं, भेटातुं.

परिरम्भ पु. (परि+रभ्+घञ् मुम् च) भेटवुं,

परिभोगवत् त्रि. (परिभोग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ભોગવટાવાળું, ઉપભોગવાળું.

परिभोजना स्त्री. (परिभुंजणया जै. प्रा.) પરિભોગ, ભોગવવું.

परिभ्रम पु. (परि+भ्रम्+अच्) ભમવું, ભટકવું–ફરવું, શોક વિગેરેથી ચિત્તનો ભ્રમ થવો તે.

परिभ्रमण न. (परितो भ्रमणम्) ઉપરનો અર્થ.

परिभ्रमणा स्त्री. (परि+भ्रम्+ल्युट्+टाप्) ભમવું, ફરવું, ચિત્તભ્રમ થવો.

परिभ्रंश पु. (परि+भ्रंश्+घञ्) અધિકાર ઉપરથી પડવું, પદભ્રષ્ટ થવું, ચ્યવવું.

परिभ्रंशन न. (परि+भ्रंश्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

परिभ्रष्ट त्रि. (परि+भ्रंश्+क्त) પદભ્રષ્ટ થયેલ, પડેલ, ચ્યવેલ.

परिभ्रान्त त्रि. (परिब्भमिअ जै. प्रा.) ભટકેલ, રખડેલ.

परिमण्डन न. (परिमंडण जै. प्रा.) અલંકરણ.

परिमण्डल पु. (परिमंडल जै. प्रा.) વલયાકાર, અલોયાના જેવો આકાર, પાંચ સંસ્થાનમાંનું એક.

परिमण्डल त्रि. (परिगतो मण्डलम्) ગોળાકારવાળું, અણુપરમાણુવાળું.

परिमण्डलता स्त्री. (परिमण्डलस्य भावः तल् टाप्) ગોળ આકારપણું.

परिमण्डलत्व न. (परिमण्डलस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

परिमण्डलित त्रि. (परिमण्डल+इतच्) વર્તુલ આકૃતિનું થયેલું, ગોળ થયેલ.

परिमण्डित त्रि. (परिमंडिय जै. प्रा.) સુશોભિત, શણગારેલું.

परिमन्थर त्रि. (परिमन्थति, मथि+अरन् इदित्वान्नुम्) અત્યન્ત ધીમું, ઘણુ મન્દ.

परिमंथित त्रि. (परिमंथिअ जै. प्रा.) બહુ ડોળેલું, ઘણું હલાવેલું.

परिमन्द त्रि. (परिमन्द परि+मदि+अच्) અત્યન્ત મન્દ, ઘણું ધીમું.

परिमन्दता स्त्री. (परिमन्दस्य भावः तल्+टाप्) અત્યન્ત મન્દપણું, ઘણીજ ધીમાશ.

परिमन्दत्व न. (परिमन्दस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

परिमर पु. (परिम्रियन्तेऽस्मिन्, परि+मृ+आधारे अप्) વાયુ, પવન.

परिमर्द पु. (परि+मृद्+भावे घञ्) ઘસવું, ચોળવું, નાશ પમાડવું, હિંસા કરવી.

परिमर्दन न. (परि+मृद्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

परिमर्श पु. (परि+मृश+घञ्) સંયોગ, સમીપપણું, ચોળવું, ઘસવું.

परिमर्ष पु. (,, ,,) અદેખાઈ, મત્સર વગેરેથી જોવું.

परिमल पु. (परि+मल्+अच्) સુગન્ધ, કેસર વિગેરે સુગન્ધિ પદાર્થથી મર્દન, ચોતરફથી સમ્બંધ, પંડિતો નો સમૂહ.

"अथ परिमलजामवाप्यलक्ष्मीमवयवदीपितमंडनश्रियस्ताः"

परिमलित त्रि. (परिमलोऽस्य संजातः इतच्) ખુશબોદાર કરેલ, સુગન્ધવાળું કરેલું.

परिमाण न. (परिमीयतेऽनेन परि+मा+करणे ल्युट्) માપ, પ્રમાણ, વજન કરવાનું સાધન, તોલો ગદીયાણો, વાલ, ચણોઠી વિગેરે, ગોળાકારનો ઘેરાવ, કાળ, સંખ્યા.

"सदा पान्थः पूषा गगनपरिमाणं कलयति" भर्तृहरिः

परिमाणक न. (परिमाण+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

परिमाणतस् अव्य. (परिमाण+पञ्चम्यर्थे तसिल्) પ્રમાણથી, માપથી.

परिमाणवत् न. (परिमाणवंत जै. प्रा.) પરિમાણવાળું પચ્ચખાણ, દશ પ્રકારનાં પચ્ચખાણમાંનુ એક.

परिमाणीय त्रि. (परि+मा+अनीयर्) માપવા યોગ્ય, પ્રમાણ કરવા યોગ્ય.

परिमार्ग पु. (परिमृग्यते, परि+मृग्+घञ्) શોધવું, ખોળવું.

परिमार्ग पु. (परिमार्ग्यते, संस्क्रियते, परि+मृज्+घञ्) સાફ કરવું, સ્વચ્છ કરવું.

परिमार्गण न. (परि+मृग्+ल्युट्) શોધવું, તપાસવું.

परिमार्गितव्य त्रि. (परि+मृग्+तव्यच्) શોધવાલાયક, તપાસવા લાયક.

परिमार्गिन् त्रि. (परि+मृग्+णिनि) શોધ કરનાર, તપાસ કરનાર, ખોળ કરનાર.

परिवादिनी स्त्री. (परिवादिन्+स्त्रियां ङीप्) સાત તારવાળી વીણા.

परिवाप पु. (परि+वप्+घञ् वा दीर्घः) વપન–મુંડવું, મુંડન, જલસ્થાન, હજામત, परिच्छेद શબ્દ જુઓ.

परिवापण न. (परि+वप्+णिच्+ल्युट्) હજામત, મુંડન.

परिवापित त्रि. (परि+वप्+णिच्+कर्मणि क्त) મુંડેલ, હજામત કરેલ.

परिवापित त्रि. (परिवापे नियुक्तः) મુંડન કરવામાં યોજેલ, હજામતમાં નિયોજેલ.

परिवार पु. (परिव्रियतेऽनेन, परि+वृ+करणे घञ्) કુટુમ્બ વિગેરે પરિવાર, તરવારનું મ્યાન, ઢાંકવાનું સાધન.

"मनुष्यवाह्यं चतुरस्रयानमध्यास्य कन्या परिवारशोभि"

रघुः

परिवार पु. (परिव्रियते, परि+वृ+भावे घञ्) ઘેરવું, વીંટવું, ઢાંકવું.

परिवारक त्रि. (परि+वृ+ण्वुल्) ઢાંકનાર વીંટનાર, ઘેરનાર.

परिवारण न. (,,+वृ+णिच्+ल्युट्) વારવું, અટકાવવું, નિવારણ.

परिवारता स्त्री. (परिवारस्य भावः तल्+टाप्) કુટુમ્બપણું, પરિવારપણું.

परिवारत्व न. (परिवारस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परिवारवत् त्रि. (परिवार+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) કુટુમ્બવાળું, વસ્તારી બહોળા કુટુમ્બયુક્ત.

परिवारवत् अव्य. (परिवारेण तुल्यम् परिवार+वत्) કુટુંબ વગેરે પરિવારની પેઠે.

परिवारित त्रि. (परि+वृ+क्त) ઘેરેલું, આચ્છાદિત–ઢાંકેલું, અટકાવેલું, વીંટેલું.

परिवास पु. (परि+वस्+घञ्) રહેવાનું ઠેકાણું, વાસ–નિવાસ.

परिवासन न. (परि+वस्+णिच्+ल्युट्) વસાવવું.

परिवासित त्रि. (परि+वस्+णिच्+क्त) વસાવેલ, શ્રેષ્ટની સેવામાં પરાયણ.

परिवाह पु. (,,+वह्+घञ्) પાણીનું પૂર,

परिवाह पु (पर्य्यूढानं नृणाद्विकं येन परि+वह्+घञ्) પાણીનો પ્રવાહ.

"पूरोत्पीडे तडागस्य परिवाहः प्रतिक्रिया"

उत्तररामचरितम्

परिवाहवत् त्रि. (परिवाह+मतुप् मस्य वः) પાણીના પૂરવાળું, પ્રવાહવાળું જળાશય વિગેરે.

परिवाहिन् त्रि. (परि+वह्+णिनि) પ્રવાહવાળું, વહેતું વહી લઇ જનાર.

परिविक्रय पु. (,,+वि+क्री+अच्) વેચવું, ખરીદવું.

परिविक्रयिन् त्रि. (परि+वि+क्री+णिनि) વેચાણ કે ખરીદનો વ્યાપાર કરનાર.

परिवित्त पु. (परि+विद्+क्त न दस्य नः) પરણેલા નાના ભાઇનો નહિ પરણેલો મોટો ભાઇ.

परिवित्ति पु (,, विद्+क्तिच्) ઉપરનો અર્થ.

परिवित्तिता स्त्री. (परिवित्तेर्भावः तल् टाप्) નાના ભાઇનું લગ્ન કરી મોટાભાઇને વાંઢો રાખવો તે.

परिवित्तित्व न. (परिवित्तेर्भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

परिविद्ध पु. (परि+व्यध्+क्त) કુબેર.

परिविद्ध त्रि. (,, ,,) ચારે તરફથી વિંધેલ.

परिविन्दक पु. (परि+विद्+ण्वुल्) મોટો ભાઈ કુંવારો હોય છતાં પરણનાર નાનો ભાઇ.

परिविन्दत् पु. (परित्यज्य अतिक्रम्य ज्येष्ठं विन्दति, भार्यामिग्न्याधानं वा, विद् लाभे+शतृ) ઉપરનો અર્થ.

परिविन्न पु. (परि+विद्+क्त तस्य दस्य च नः) પરણેલા નાનાભાઇનો વાંઢો વડીલભાઇ.

परिविष्ट त्रि. (परि+विश् विष् वा+क्त) વ્યાપ્ત, પેંડેલું, ચાકરી કરેલ, દાખલ થયેલ, પ્રવેશ કરેલ.

परिविष्टि स्त्री. (,, ,, ,, वा क्तिन्) સેવા, ચાકરી, વ્યાપ્તિ, વ્યાપવું તે.

परिविष्णु अव्य. (परितः विष्णुः) ચારે તરફ વિષ્ણુ.

परिविहार पु. (परि+वि+हृ+घञ्) ક્રીડા, વિહાર, રમતગમત.

परिविह्वल त्रि. (परितः विह्वलः) અત્યન્ત વિહ્વળ, વ્યાકુળ, અત્યન્ત ગભરાયેલ.

परिविह्वलता स्त्री. (परिविह्वलस्य भावः तल्+टाप्) અત્યન્ત વિહ્વળપણું, ગભરાપણું, ગભરાટ.

परिविह्वलत्व न. (,, भावः) ઉપરનો અર્થ.

આલિંગન.

परिरम्भण न. (,, ,, ल्युट् मुम् च) ઉપરનો અર્થ.

परिराटक त्रि, (परि+रट्+ताच्छील्ये वुञ्) ચોતરફથી પોકારનાર, બૂમ પાડનાર, આરડનાર-બરાડનાર.

परिराटिन् त्रि. (परि+रट्+ताच्छील्ये घिनुण्) ઉપરનો અર્થ.

परिरप्स्यमान त्रि. (परि+रभ्+सन्+यक्+शानच्) આલિંગન કરાવા ઇચ્છતું, ભેટાવા ચાહતું.

परिरोध पु. (,, रुध्+घञ्) ચોતરફથી ઘેરો, ચારે બાજુથી રોકાણ.

परिल त्रि. (परितो लाति, ला+क) ચારે તરફથી ગ્રહણ કરનાર.

परिलुप्त त्रि. (परि+लुप्+क्त) લોપ પામેલ, ઉડી ગયેલ, નાશ પામેલ.

परिलुप्तसंज्ञ त्रि. (परिलुप्ता संज्ञा यस्य) ચેતનવિનાનું નાશપામેલી સંજ્ઞાવાળું, બેભાન.

परिलेख पु. (परिलिखत्यनेन, परि+लिख्+करणे घञ्) ચારે તરફ લખવાનું સાધન દ્રવ્ય.

परिलेखन न. (परि+लिख्+भावे ल्युट्) યન્ત્રસ્થાન વિગેરે ઉપર ચારે તરફ રેખા કાઢવી તે.

परिवत्सर पु પાંચ સંવત્સર પૈકી એક સંવત્સર.

परिवदन न. (परि+वद्+ल्युट्) નિંદવું, ગાળોદેવી, परिरटन શબ્દ જુઓ.

परिवर्ज पु. (परि+वृज्+घञ्) ત્યાગ, છોડવું તે.

परिवर्जक त्रि. (परि+वृज्+ण्वुल्) છોડનાર, ત્યાગ કરનાર, તજનાર.

परिवर्जन न. (परिवर्ज्यतेऽसुभिरनेन, वृज्+णिच्+ल्युट्) મારણ, મારી નાંખવું.

परिवर्जन न. (परि+वृज्+भावे ल्युट्) ત્યાગ કરવો, છોડવું, તજવું.

"गोप्यो न दोषो मथुराङ्गनानां
धूर्त्तस्य कृष्णस्य हि रीतिरेषा।
विपर्ययो येन कृतः स्वपित्रोः
तस्योपपत्नीपरिवर्ज्जनं किम्" ॥ उद्भटे

परिवर्जित त्रि. (परि+वर्ज्+क्त) તજેલ, છોડેલ.

परिवर्त्त पु. (परि+वृत्+भावे घञ्) ગઢના આકારમાં કરવું, અદલો બદલો કરવો, આવૃત્તિ, રાશિચક્રનું ફરવું.

परिवर्त्त पु. (परि+वृत्+आधारे घञ्) ગ્રન્થનો વિભાગ, યુગના અંતનો સમય.

परिवर्त्त पु. (,, ,, कर्तरि अच्) કૂર્મરાજ, મૃત્યુના પુત્ર દુઃસાધ્યનો પુત્ર, પરિવૃત્તિવાળું ધન વિગેરે.

परिवर्त्तक त्रि. (परि+वृत्+ण्वुल्) અદલો બદલો કરનાર, ફેરફાર કરનાર. વારંવાર ઉત્પન્ન થનાર, ચક્રાકાર ફરનાર.

परिवर्त्तन न. (परि+वृत्+ल्युट्) અદલો બદલો, ફેરફાર, ચક્રાકારે ફરવું.

परिवर्त्तन पु. (,, ,, णिच्+ल्यु) परिवर्त्त શબ્દ જુઓ.

परिवर्त्तिका स्त्री. પુરૂષના લિંગમાં થતો એક રોગ.

परिवर्त्तिन् त्रि. (परि+वृत्+णिनि) ચક્રાકારે ફરનાર, વારંવાર આવૃત્તિવાળું, અદલો બદલો કરનાર, વારંવાર જન્મનાર, ફેરફાર પામનાર.

"परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते" हितो०

परिवर्त्तिनी स्त्री. (परि+वृत्+णिनि+स्त्रियां ङीप्) ત્રિવૃત સ્તોમની વિષ્ટુતિ.

परिवर्द्धक त्रि. (परि+वृध्+ण्वुल्) વધારનાર.

परिवर्धित त्रि. (परिवड्ढिय जै. प्रा.) વધેલ, વૃદ્ધિ પામેલ.

परिवर्द्धन न. (परि+वृध्+ल्युट्) વધવું, વધારો.

परिवर्ह पु. (परि+वर्ह्+घञ्) परिवर्ह શબ્દ જુઓ.

परिवर्हण न. (परि+वर्ह्+ल्युट्) परिवर्हण શબ્દ જુઓ

परिवसथ पु. (,, वस्+अथच्) ગામ, ગામડું.

परिवह पु. (परि+वह्+अच्) સાત વાયુ પૈકી તે નામનો વાયુ.

परिवाद पु. (,, वद्+घञ् वा दीर्घः) અપવાદ, લોકાપવાદ, નિન્દા, આરોપ, ઠપકો.

परिवाद पु. (परि+वद्+करणे घञ्) વિણા વગાડવાનું સાધન.

परिवादक पु. (,, वद्+ण्वुल्) નિન્દક, ફર્યાદકરનાર, વાદી, આરોપમુકનાર.

परिवादिन् त्रि. (,, ,, ताच्छील्ये घिनुण्) ઉપરનો અર્થ.

વીંટવું, સૂર્યચન્દ્રની ફરતું થતું ગોળાકાર મંડળ, વેષ્ટન.

परिवेपयन्तिका स्त्री. (परिपेसंतिया जै. प्रा.) ઘરના માણસોને પીરસનારી–જમાડનારી સ્ત્રી.

परिवेषवत् त्रि. (परिवेष+मतुप्) પરિવેશવાળું, ઘેરાવાવાળું, મંડળવાળું, પીરસવાવાળું.

परिवेषिका स्त्री. (परिवेषति, परि+विष्+ण्वुल् टापि अत इत्वम्) પીરસનારી સ્ત્રી.

परिवेषिन् त्रि. (परिवेष+इनि) ઉપરનો અર્થ.

परिवेष्टन न. (परि+वेष्ट्+ल्युट्) ઘેરાવ, ઘેરો, પરિધિ, વીંટવું, આચ્છાદન, ગુમડા વગેરે ઉપર પાટો બાંધવો તે.

परिवेष्टित त्रि. (परि+वेष्ट्+क्त) વીંટેલું, ઘેરેલું, આચ્છાદન કરેલું, પાટો બાંધેલું.

परिवेष्टृ त्रि. (परि+विष्+तृच्) વીંટનાર, ઘેરનાર, ઢાંકનાર, પાટો બાંધનાર, મંડળીને પીરસનાર.

परिवोढुकाम त्रि. (परि+वह्+तुम्+कम्+अण्) વિવાહ કરવા–લગ્ન કરવાની અભિલાષાવાળો.

परिवोढृ त्रि. (परि+वह्+तृच्) વિવાહ કરનાર, પરણનાર.

परिव्यय पु. (   ) મસાલો.

परिव्यय पु. (परिव्वअ जै. प्रा.) ઘણો વ્યય, પુષ્કળ ખર્ચ.

परिव्याध पु. (परि+व्यध्+कर्त्तरि ण) પાણીમાં થતું નેતર, એક જાતનું ઝાડ. द्रुमोत्पल

परिव्याध त्रि. (परि+व्यध्+ण) ચોતરફથી વિંધનાર.

परिव्रज्या स्त्री. (,,+व्रज्+भावे क्यप्+टाप्) તપસ્યા, દીક્ષા, સંન્યાસ.

परिव्रढिमन् स्त्री. (परि+वृढ+इमनच्) પ્રભુત્વ, સ્વામીત્વ, માલીકી, સમર્થપણું.

परिव्राज् पु. (परिवर्ज्य पुत्रादिकं व्रजति, परि+व्रज्+क्विप् दीर्घः) પુત્ર સ્ત્રી અને તેવા મોહક પદાર્થનો ત્યાગ કરી ચોથા આશ્રમમાં જનાર સંન્યાસી, યતિ, ભિક્ષુ.

"सर्वारम्भपरित्यागो, भैक्ष्यचर्या तरुमूलता
निष्परिग्रहिताऽद्रोहः समता सर्वजन्तुषु
ब्रह्मसंज्ञुरिमिका परिव्राड्धर्म उच्यते ॥"

परिव्राज पु. (परि+व्रज्+संज्ञायां घञ्) ઉપરનો અર્થ.

परिव्राजक पु. (परित्यज्य पुत्रादीन् व्रजति व्रज्+घञ्+क, ण्वुल् वा) સંન્યાસી, યતિ, ભિક્ષુ, ચતુર્થ આશ્રમી.

परिव्राजि स्त्री. (परि+व्रज्+णिच्+इन्) શ્રાવણી નામે એક વનસ્પતિ.

परिव्राजिका स्त्री. (परिव्वाइया जै. प्रा.) સંન્યાસીની–ભિક્ષુકી.

परिव्राजक त्रि. (परि+व्रत्+ण्वुल्) સર્વ ત્યાગ કરનાર.

परिव्राज्य न. (परिव्राजः भावः) સંન્યાસીપણું, યતિપણું, તપસ્યા, યતિનું કામ.

परिशंकनीय त्रि. (परि+शङ्क+अनीयर्) સમ્પૂર્ણ શંકા કરવા યોગ્ય, શક કરવા લાયક.

"आराधितोऽपि नृपतिः परिशंकनीयः"

परिशङ्का स्त्री. (परिशङ्क्यते, परि+शङ्क्+अ+स्त्रियां टाप्) સમ્પૂર્ણ સંશય, ઘણો શક.

परिशङ्कित त्रि. (परिसंकिय जै. प्रा.) ભયવાળું, બીકવાળું થયેલું, બીધેલું.

परिशङ्किन् त्रि. (परि+शङ्क+णिनि) સમ્પૂર્ણ શંકા કરનાર, વહેમવાળું.

परिशाप पु. (परि+शप्+घञ्) અત્યન્ત શાપ, ઘણી ગાળો, શાપ.

परिशिष्ट त्रि. (परि+शिष्+क्त) શેષ, બાકી.

परिशिष्ट न. (परिशिष्ट+अस्त्यर्थे अच्) બાકી ભાગનો ગ્રંથ, પૂરવણી ગ્રંથ.

परिशीलन न. (परि+शील्+ल्युट्) ઉંડો અભ્યાસ, વારંવાર કરકોઈ કાર્યનો વ્યાપાર કરવો તે, સ્પર્શ.

परिशुद्ध त्रि. (परि+शुध्+क्त) અત્યન્ત શુદ્ધ, ઘણું પવિત્ર, સ્વચ્છ નિર્મળ, કર્જ–દેવું પતાવેલ.

परिशुद्धि स्त्री. (परि+शुध्+क्तिन्) અતિશય પવિત્રતા, સ્વચ્છતા, નિર્મળપણું, દેવું અદા કરવું તે.

परिशुष्क त्रि. (परि+शुष्+क्त तस्य क) અતિશય શુષ્ક, નીરસ.

परिशुष्क न. (परितः शुष्कम् , परि+शुष्+क्त तस्य कः) પાણીમાં બાફી તેલમાં તળેલ માંસ, પરિશુષ્ક માંસ.

परिवी त्रि. (परि+व्ये–क्विप् संप्रसारणे दीर्घः) પરિવારથી વીંટાયેલ, ચારે તરફથી પરોવાયેલ, ઘેરાયેલ.

परिवीत त्रि. (परि+व्येञ्+क्त सम्प्र० दीर्घः) ઘેરાયેલું, વીંટળાયેલું, વેષ્ટિત.

परिवीत न. બ્રહ્મદેવનું ધનુષ્ય.

परिवृंहण न. (परि+वृंह्+णिच्+ल्युट्) બહુ કરવું, પુષ્કળ કરવું, ચોતરફથી વધારવું.

परिवृंहित त्रि. (वृंहि+कर्मणि क्त, परितो वृंहितम्) બહુ કરેલ, પુષ્કળ કરેલ, ચોતરફથી વધારેલ, વિસ્તારેલ, પ્રજ્વલિત કરેલ.

परिवृंहित न. (परि+वृंह् शब्दे+भावे क्त) હાથીનો શબ્દ.

परिवृक्ण त्रि. (,,+वृश्च्+क्त) કાપેલ, છેદેલ, કપાયેલ હાથ પગવાળું.

परिवृक्त त्रि. (परि+वृज् गतौ+क्त) ત્યજેલું, છોડેલું,

परिवृढ त्रि. (,, वृहि वृद्धौ+कर्त्तरि क्त निपातनात् हलोपः तस्य ढत्वं च) અધિપતિ, પ્રભુ, સ્વામી, માલીક.

परिवृत त्रि. (परितो वृतः) ચારે તરફથી વીંટાયેલ, ઘેરાયેલ.

"व्यवहारान् नृपः पश्येत् सभ्यैः परिवृतोऽन्वहम्" मिताक्षरायां

परिवृति स्त्री. (परितः वृतिः) ચોતરફથી વીંટવું, ઘેરવું.

परिवृत्त त्रि. (परि+वृत्+क्त) ચારે તરફથી ગોળ, ગોળાકારે ફરેલ, અદલો બદલો કરેલ, વારંવાર જન્મ લીધેલ, ફેરફાર પામેલ.

परिवृत्तक त्रि. (परिवृत्तस्य समीपे क) ચારે તરફથી ગોળાકારની સમીપનું,

परिवृत्ति स्त्री. (परि+वृत्+क्तिन्) અદલો બદલો, ફેરફાર, તે નામનો અર્થાલંકાર, ગોળ ચક્રાકારે ફરવું, પાછા ફરવું, વારંવાર જન્મવું.

परिवृत्तिसह पु. (परिवृत्तिं परावृत्तिं सहते सह्+अच्) યૌગિ... શ...

परि... ...टाप्) ચક્રા...

અ... ...ાને.

परिवृ... ...વધવું,

વૃદ્ધિ, અત્યન્ત વધારો.

परिवेत्तृ पु. (परि+विद्+तृच्) परिविन्दक શબ્દ જુઓ. વાંઢા મોટાભાઇનો પરણેલો નાનો ભાઈ.

परिवेदक पु. (परि+विद्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

परिवेदन न. (परि+विद् लाभे+ल्युट्). વડીલભાઇનું લગ્ન નહિ કરતાં તેની અગાઉ નાના ભાઇનું લગ્ન કરવું. વડીલભાઈને પડતો મુકી નાનો ભાઇ અગ્ન્યાધ્યાન કરે તે.

परिवेदन न. (परि+विद् ज्ञाने+भावे ल्युट्, विद् सत्तायां भावे ल्युट् वा) ચારે તરફનું જ્ઞાન, હોંશીયારી, સઘળે ઠેકાણે સ્થિતિ.

"सहि धर्मः सुपर्य्याप्तो ब्रह्मणः परिवेदने" महाभारते.

परिवेदना स्त्री. (परि+विद्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

परिवेदनीय त्रि. (परि+विद्+कर्मणि अनीयर्) સંપૂર્ણ જાણવા લાયક, સર્વ જગોએ સ્થિતિ કરવા યોગ્ય.

परिवेदनीया स्त्री. (परि+विद्+कर्मणि अनीयर्+टाप्) વાંઢા મોટાભાઈના પરણેલા નાનાભાઈની સ્ત્રી.

परिवेदिनी स्त्री. (परिवेदोऽस्त्यस्यां+इनि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

परिवेश पु. (परि+विश्+घञ्) પરિધિ, ઘેરાવ, વીંટવું, વેષ્ટન, સૂર્યચન્દ્ર વિગેરેની પાસેનું ગોળાકાર મંડલ.

"वातेन मण्डलीभूताः सूर्यचन्द्रमसोः कराः
मालाभा व्योम्नि तनुते परिवेशः प्रकीर्त्तितः"

परिवेशण न. (परि+विश्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

परिवेशवत् त्रि. (परिवेश+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઘેરાવવાળું, મંડલવાળું.

परिवेशिन् त्रि. (परिवेशोऽस्त्यस्य, इनि) ઉપરનો અર્થ.

परिवेष पु. (परि+विष्+घञ्) પરિધિ, ઘેરાવો, વીંટવું, સૂર્યચન્દ્ર વગેરેની ચોતરફ થતું. ગોળ મંડળ.

परिवेषक त्रि. (परि+विष्+ण्वुल्) વીંટનાર, ઘેરનાર, ઢાંકનાર, પાટો બાંધનાર.

परिवेषक त्रि. (परि+विष्+ण्वुल्) પીરસનાર, ભોજન વિગેરે ખાદ્ય પદાર્થ પીરસનાર.

परिवेषण न. (परि+विष्+णिच्+ल्युट्) ભોજન માટે ભક્ષ્ય પદાર્થને પીરસવો.

... न. (परि+विष्+ल्युट्) પરિધિ, ઘેરાવ,

परिप्रूति त्रि. (परि+प्रू प्रेरणे+कर्त्तरि क्तिन्) પ્રેરક, પ્રેરણા કરનાર.

परिषेक पु. (परि+सिच्+घञ्) છાંટવું, સીંચવું, પ્રોક્ષણ કરવું.

परिषेचक त्रि. (परि+सिच्+ण्वुल्) છાંટનાર, પ્રોક્ષણ કરનાર, સીંચનાર.

परिषेचन न. (परि+सिच्+ल्युट्) परिषेक શબ્દ જુઓ.

परिषेवण न. (परि+सिव्+ल्युट्) ગાંઠ વાળવી, ગાંઠ દેવી.

परिष्कण्ण त्रि. (परि+स्कन्द्+क्त तस्य दस्य च न, षत्वे णत्वम्) બીજાએ પોષેલું, બીજાએ ઉછેરેલું.

परिष्कन्द त्रि. (परिष्कन्दते पूर्व्यते परि+स्कन्द्+घञ् वा षत्वम्) ઉપરનો અર્થ, ચારે તરફ રહી રથનું રક્ષણ કરનાર.

परिष्कन्न त्रि. (परि+स्कन्द्+क्त षत्वम्) બીજાએ ઉછેરેલું, બીજાથી પોષણ પામેલું.

परिष्कर पु. (परि+कृ+भावे बा० अप् सुट् षत्वम्) રથની ચારે તરફની રક્ષા.

परिष्कार पु. (परि+कृ+घञ् सुट् षत्वम्) આભૂષણ, અલંકાર, શણગારવું, હાજર કોઈ વસ્તુમાં બીજા ગુણોનું સ્થાપન, સંસ્કાર, શુદ્ધિ.

परिष्कृत त्रि. (परि+कृ+क्त सुट् षत्वम्) સુશોભિત કરેલું, ચોટા કરેલું, સાફ કરેલું, વાળી–ઝાડીને સાફ કરેલું.

परिष्कृतभूमि स्त्री. (परिष्कृता भूमिः) યજ્ઞમાં પાત્ર વિગેરે મુકવા માટે સંસ્કાર કરેલી ભૂમી.

परिष्कृता स्त्री. (परिष्कृत+स्त्रियां टाप्) ઉપરનો અર્થ.

परिष्कृति स्त्री. (परि+कृ+क्तिन् सुट् षत्वम्) परिष्कार શબ્દ જુઓ.

परिष्क्रिया स्त्री. (परि+कृ+श+टाप्) શુદ્ધ કરવું, સાફ કરવું, શણગારવું, શોભાવવું, લક્ષ્ય દેવું.

परिष्टि स्त्री. (परि+इष्+क्तिन् वेदे) ખોળવું–શોધવું, તપાસ.

परिष्टुभ् त्रि. (परि+स्तुभ्+क्विप् षत्वम्) સર્વ તરફ નિરર્થક શબ્દરૂપ સ્તોભવાળું, સર્વ તરફથી સાંભળવા યોગ્ય.

परिष्टोम पु. (परितः स्तूयते उत्तमवर्णत्वात् परि+स्तु+मन् षत्वम्) હાથીની પીઠ ઉપર નાંખવાની ઝુલ.

परिष्ठल न. (परितः स्थलम् षत्वम्) ચારે બાજુનું સ્થલ.

परिष्ठा त्रि. (परि+स्था+क्विप् षत्वम्) परावृत्ति શબ્દ જુઓ.

परिष्पन्द त्रि. (परि+स्पन्द्+घञ्) ચારે તરફથી ફરકતું, સ્પન્દવાળું.

परिष्पन्द पु. (परि+स्पन्द्+अधिकरणे घञ्) પરિવાર, ફૂલ વિગેરેથી પત્રાવલી વગેરેની રચના, परिष्कार શબ્દ જુઓ.

परिष्यन्द पु. (परि+स्यन्द्+घञ्+षत्वम्) ઘી વગેરેનું ટપકવું, પ્રવાહી કોઈ પદાર્થનું ઝરવું.

परिष्वष्कण न. (परिसक्कण जै. प्रा.) ચારેબાજુ ભમવું.

परिष्वष्कित् त्रि. (परिसक्किर ,,) ગમન કરનાર, જનાર.

परिष्वष्कित त्रि. (परिसक्किअ जै. प्रा.) ગમન કરનાર.

परिष्वङ्ग पु. (परि+स्वञ्ज्+घञ्) આલિંગન, ભેટવું. "हनूमतः परिष्वङ्गो राघवेण महात्मना" रामायणम्

परिष्वज्य अ. (परि+स्वञ्ज्+ल्यप्) ભેટીને, આલીંગન કરીને.

परिसंवत्सर अव्य. (परि ऊर्ध्वे संवत्सरात् अव्ययी.) વર્ષ ઉપર, વર્ષ પછી.

परिसंवत्सर पु. પાંચ સંવત્સર પૈકી એક સંવત્સર.

परिसंख्या स्त्री. (परि+सम्+ख्या+भावे अङ्) સંખ્યા, ગણવું, ગણત્રી, વિધિ ભેદ.

परिसंख्यात त्रि. (परि+सम्+ख्या+कर्मणि क्त) ગણેલું, સંખ્યા કરેલું.

परिसंख्यान न. (परि+सम्+ख्या+ल्युट्) परिसंख्या શબ્દ જુઓ.

परिसंगत त्रि. (परिसंगय जै. प्रा.) ભેળાયેલું, સંબન્ધ થયેલું.

परिसञ्चर पु. (परि+सम्+चर्+अप्) સૃષ્ટિનો પ્રલય કાળ.

परिसम्य पु. (परितः सन्ध्यः) સભાસદ.

परिसमापित त्रि. (परिसमाविअ जै. प्रा.) સમાપ્ત કરેલું, પુરૂં કરેલું.

मांसं बहुघृतैर्भृष्टं सिक्तं चेदम्बुना मुहुः
जीरकाद्यैः समायुक्तं परिशुष्कं तदुच्यते'' શબ્દ.

परिशेष पु. (परि+शिष्+घञ्) સીલક, બાકી, શેષ, અવશિષ્ટ ભાગ.

परिशेषण न. (परि+शिष्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

परिशोध पु. (परि+शुध्+भावे घञ्) દેવું આપી મુક્ત થવું.

परिशोध पु. (परि+शुध्+णिच्+अच्) અત્યન્ત પવિત્ર થવું, સમ્પૂર્ણ શુદ્ધ થવું.

परिशोधक त्रि. (परि+शुद्ध+ण्वुल्) બહુ પવિત્ર થનાર, દેવું અદા કરનાર, અતિશય શુદ્ધ કરનાર.

परिशोधन न. (परि+शुध्+णिच्+ल्युट्) અતિશય પવિત્ર કરવું, શુદ્ધ થવું.

परिशोध्य त्रि. (परि+शुध्+कर्मणि ण्यत्) અતિશય પવિત્ર કરવા યોગ્ય, કરજ વિગેરે અદા કરવા યોગ્ય.

परिशोष पु. (परि+शुष्+भावे घञ्) અત્યન્ત સુકાવું, સુકાઈ જવું.

परिशोषक त्रि. (परि+शुष्+ण्वुल्) અત્યન્ત સુકવનાર.

परिशोषण न. (परि+शुष्+ल्युट्) અતિશય સુકવવું તે, સુકાઇ જવું.

परिशोषण त्रि. (परि+शुष्+णिच्+ल्युट्) અતિશય સુકવનાર.

परिशोषणीय त्रि. (परि+शुष्+अनीयर्) અતિશય સુકવવા યોગ્ય.

परिशोष्य त्रि. (परि+शुष्+ण्यत्) ઉપરનો અર્થ.

परिशोषिन् त्रि. (परिशोष+अस्त्यर्थे णिनि) શોષણ કરનાર, સુકવનાર.

परिश्रम पु.(परि+श्रम्+घञ् न वृद्धिः) થાક, ક્લેશકારક પ્રયાસ, તકલીફ.

परिश्रय पु. (परि+श्रि+आधारे अच्) સભા.

परिश्रय पु. (परि+श्रि+भावे अच्) આશ્રય.

परिश्रव पु. (परि+स्रु+अप्) ટપકવું, ઝરવું, ખરવું.

परिश्रव पु. (परिस्सव जै. प्रा.) કર્મ તજવાનાં સ્થાન, કર્મ છોડવાના હેતુ, આસ્રવ–કર્મબન્ધનું કારણ

परिश्रान्त त्रि. (परि+श्रम्+कर्तरि क्त) સમ્પૂર્ણ થાકેલ, પરિશ્રમ પામેલ.

परिश्रान्ति स्त्री. (परि+श्रम्+क्तिन्) થાક, તકલીફ, તરદી.

परिश्राम पु. (परि+श्रम्+अच्) ઉપરનો અર્થ.

परिश्रित् स्त्री. (परिश्रयत्यनया परि+श्रि+करणे क्विप्) કંકર–નાના પથરાના ટુકડા, પત્થરની કાંકરી.

परिश्रित त्रि. (परि+श्रि+क्त) આશ્રિત, શ્રવણ કરેલ, સાંભળેલ.

परिश्रित न. (,, ,, क्त) આશ્રય, ચારે તરફથી ઘેરાવો, વૃષ્ટિ વગેરેથી બચાવનાર, પડદા વિગેરેથી વીંટવું.

परिश्रुत त्रि. (परि+श्रु+क्त) સાંભળેલું, સારી રીતે સાંભળેલું.

परिश्रुति स्त्री. (परि+श्रु+क्तिन्) શ્રવણ, સાંભળવું.

परिश्लिष्ट त्रि. (परि+श्लिष्+क्त) ભેટેલું, આલીંગન કરેલું.

परिश्लेष पु. (परि+श्लिष्+भावे घञ्) ભેટવું, આલિંગન.

परिषत्ता स्त्री. (परिषदो भावः कर्म वा, तल्+टाप्) સભાપણું, સભાનું કામ.

परिषत्त्व (परिषदो भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परिषद् स्त्री. (परिषीदत्यस्यां, परि+सद्+अधिकरणे क्विप्) સભા, બેઠક, મંડલી, ધર્મના નિર્ણય માટે એકઠો થયેલો વિદ્વાન લોકોનો સમાજ.

परिषद पु. (परितः सीदति, परि+सद्+अच् षत्वं) અનુચર, સેવક, નોકર.

परिषद्य त्रि. (परिषदमर्हति यत्) સભાને યોગ્ય, બેઠકને લાયક.

परिषद्य पु. (परिषदमर्हति यत्) સભા યોગ્ય–પવમાન અગ્નિ.

परिषह पु. (परिसह जै. प्रा.) ઉપસર્ગ, ભૂખ તરસ વગેરે બાવીસ પરિસહ સહન કરવા તે.

परिषद्वल त्रि. (परिषद्+अस्त्यर्थे वलच्) સભાસદ.

परिषिक्त त्रि. (परिसित्त जै. प्रा.) છાંટેલું, સીંચેલું.

परिषीवण न. (परि+सिव्+भावे ल्युट् षत्वं वा दीर्घः नि.) ગાંઠ દેવી.

परिषूति स्त्री. (परि+सू प्रेरणे+भावे क्तिन्) પ્રેરણા કરવી, પ્રેરણ–પ્રેરવું.

ભગંદર પૈકી એક ભગંદર.

परिस्रुत् स्त्री. (परि+स्रु+क्विप् तुक् च) દારૂ, મદ્ય.

परिस्रुत् स्त्री. (परि+स्रु+भावे सम्प० क्विप्) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

परिस्रुत् त्रि. (परि+स्रु+क्विप् तुक् च) સર્વ તરફથી ઝરનાર, ટપકનાર, ખરનાર.

परिस्रुत पु. પુષ્પ વિગેરેમાંથી નિકળેલ સારરૂપ પદાર્થ.

परिस्रुत त्रि. (परि+स्रु+क्त) સર્વ તરફથી ખરેલું, ટપકેલું, ગયેલું, ભરેલું.

परस्रुता स्त्री. (,, ,, स्त्रियां टाप्) મદિરા, દારૂ.

परिहनु अव्य. (हन्वोरुपरि अव्ययी०) હડપચી ઉપર.

परिहरण न. (परि+हृ+ल्युट्) હરણ કરવું, છીનવી લેવું, લઇલેવું, ત્યાગકરવો, દુઃખ વિગેરે દૂર કરવું, ખંડનકરવું, દોષ વિગેરે મટાડવો.

परिहरणा स्त्री. (परिहरणा जै. प्रा.) પરિભોગ, દુર કરવું.

परिहरणीय त्रि. (परि+हृ+अनीयर्) હરણ કરવાલાયક, ત્યાગ કરવા લાયક, દૂર કરવા લાયક, ખંડન કરવા યોગ્ય, છીનવી લેવા લાયક, દોષ મટાડવા લાયક, લેવા યોગ્ય.

परिहरणीयता स्त्री. (परिहरणीयस्य भावः तल्+टाप्) ત્યાગ કરવા યોગ્યપણું, દૂર કરવા લાયકપણું, છીનવી લેવા યોગ્યપણું, ખંડન કરવા યોગ્યપણું.

परिहरणीयत्व न. (परिहरणीयस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

परिहरत् त्रि. (परि+हृ+शतृ) હરણકરતું, લેતું, દૂર કરતું, ખંડનકરતું, દોષ મટાડતું, ત્યાગકરતું.

परिहरमाण त्रि. (परि+हृ+शानच्) ઉપરનો અર્થ.

परिहर्तव्य त्रि. (परि+हृ+तव्यच्) परिहरणीय શબ્દ જુઓ.

"दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययाऽलंकृतोऽपि सन्" हितोपदेशे.

परिहर्षण त्रि. (परि+हृष्+ल्यु) અત્યન્ત આનંદ કરનાર.

परिहस्त अव्य. (हस्तस्य वर्जनम्, वर्जने परेःपूर्वनिपातः) હાથનો ત્યાગ.

परिहाटक न. (परितः हाटकं यस्य) સોનાનો બાજુ બન્ધ.

परिहाणि स्त्री. (परि+हा+नित्) હાનિ. નુકસાન.

परिहापित त्रि. (परिहाविअ जै. प्रा.) હીનકરેલું, હલકું કરેલું.

परिहार पु. (परिह्रियतेऽनेन, परि+हृ+घञ्) હરણકરવું, લઇલેવું, છીનવી લેવું, ત્યાગ કરવો, દુઃખ વિગેરે દૂરકરવું, દોષ વિગેરે મટાડવું, નિરાકરણ કરવું, અવજ્ઞા–અનાદર, બક્ષીસ, દોષ વિગેરેનો ઉદ્ધાર.

परिहार पु. (परिहार जै. प्रा.) માસ લઘુમાસાદિ પ્રાયશ્ચિત્ત તપવિશેષ, પરિભોગ, ત્યાગ.

परिहारक त्रि. (परिहारग जै. प्रा.) પાપકર્મને દૂર કરનાર.

परिहारविशुद्ध न. (परिहारविसुद्ध जै. प्रा.) પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર, ચારિત્રના પાંચ પ્રકારમાંનો ત્રીજો પ્રકાર.

परिहारिक त्रि. (परिहारिय जै. प्रा.) ત્યાગ કરવા લાયક, પરિહાર નામના તપનું પાલન કરનાર.

परिहारिन् त्रि. (परि+हृ+णिनि) અવજ્ઞાકરનાર, તિરસ્કાર કરનાર, દોષ વિગેરે દૂર કરનાર.

परिहार्य्य त्रि. (परि+हृ+कर्मणि ण्यत्) परिहरणीय શબ્દ જુઓ, દોષ વિગેરે દૂર કરવા યોગ્ય.

परिहास पु. (परि+हस+घञ् वा) હાંસી, મશ્કરી હાસ્યવિનોદ.

"परिहासविजल्पितं सखे परमार्थेन न गृह्यतां वचः" शाकुन्तलम्

परिहासवेदिन् त्रि. (परिहासं वेत्ति, विद्+इन्) મશ્કરી કરી જાણનાર, હાસ્યવિનોદમાં કુશળ, હાંસીને સમજનાર.

परिहासिन् त्रि. (परि+हस्+णिनि) મશ્કરી કરનાર, હાંસી કરનાર, હાસ્ય વિનોદ કરનાર.

परिहित त्रि. (परि+धा+क्त) પહેરેલું, ધારણકરેલું.

परिहीण त्रि. (परि+हा+क्त) નાનું થયેલું, હીનથયેલું, ઓછું થયેલું, દૂર થયેલું.

परिहृत् त्रि. (परि+हृ+क्विप् तुक्) પરિહરણ કરનાર, ત્યજી દેનાર, દોષ વિગેરે દૂર કરનાર, હરણ કરી જનાર.

परिहृत त्रि. (परि+हृ+कर्मणि क्त) હરણકરેલું, ત્યાગ કરેલું, છીનવી લીધેલું, પરિહાર કરેલું, દોષ વિગેરે.

परिसमापन न. (परि+सम्+आप्+ल्युट्) સંપૂર્ણ કરવું, સમાપ્ત કરવું.

परिसमूहन न. (परि+सम्+ऊह्+भावे ल्युट्) યજ્ઞાગ્નિની ફરતું ચારે તરફ પાણી વિગેરેથી માર્જન કરવું, યજ્ઞની અગ્નિમાં મૌન રહી સમિધા મુકવી, સર્વ તરફ પડેલા ઘાસને છેદીને યજ્ઞના અગ્નિમાં નાંખવું.

परिसर पु. (परि+सृ+अप्) નગર, પર્વત વગેરેની પાસેની ભૂમી, પર્યન્ત ભૂમી, મૃત્યુ–મરણ, વિધાન, સ્થાન, રોકાણ, નિકટપણું, સમીપ.

परिसर्प पु. (परि+सृप्+भावे घञ्) ચારે તરફ જળ વગેરેથી વીંટવું, ચોતરફ જવું.

परिसर्प न. (,, ,,) સારસ્વત યાગ.

परिसर्पण न. (परि+सृप्+ल्युट्) ચારે તરફ જવું, સર્પની પેઠે જવું.

परिसर्पिन् त्रि. (परिसर्प+अस्त्यर्थे इनि) ચારે તરફ જનાર, સર્પની પેઠે જનાર.

परिसर्पिणी स्त्री. (परिसप्पिणी जै. प्रा.) છાતિ ભર ચાલનાર, તિર્યંચણી નાગણ વિગેરે.

परिसर्या स्त्री. (परि+सृ+भावे क्यप्+टाप्) ચારે તરફ જવું.

परिसान्त्वन न. (परि+सान्त्व्+ल्युट्) સમજાવવું, શાન્ત પાડવું, સાંત્વન કરવું.

परिसाधन न. (परि+साध्+ल्युट्) નક્કી કરવું, ઠરાવ કરવો, અત્યન્ત સાધવું.

परिसार त्रि. (परि+सृ+घञ्) સર્વ તરફ જનાર, ચોતરફ ગમન કરનાર.

परिसारक त्रि. (परि+सृ+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

परिसारिन् त्रि. (परि+सृ+णिनि) ચારે બાજુ જનાર, સઘળે ઠેકાણે ફરનાર.

परिसीमन् पु. (परितः सीमा) હદ, સીમા, મર્યાદા.

परिस्कन्द त्रि. (परिस्कन्दति परि+स्कन्द्+अच् षत्वाभावः) परिष्कन्द શબ્દ જુઓ.

परिस्कन्दत् त्रि. (परि+स्कन्द्+शतृ) સર્વતરફ જતું, રખડતું, ભટકતું.

परिस्कन्न त्रि. (परि+स्कन्द्+क्त षत्वाभावः) परिष्कण्ण શબ્દ જુઓ.

परिस्तरण न. (परि+स्तृ+भावे ल्युट्) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું.

परिस्तरण न. (परि+स्तृ+करणे ल्युट्) યજ્ઞના ફરતો દર્ભ રાખવો તે.

परिस्तृत त्रि. (परि+स्तृ+कर्मणि क्त) આચ્છાદન કરેલ, ઢાંકેલ, પાથરેલું.

परिस्तोम पु. (परिस्तूयते उत्तमवर्णयुक्तत्वात् परि+स्तु+मन् यद्वा परिगतः स्तोमो वर्णस्तोमो यत्र) હાથીની પીઠ ઉપર નાંખવાની ઝુલ.

परिस्थान न. (परि+स्था+ल्युट्) ધૈય, હિંમત.

परिस्थिति स्त्री. (परि+स्था+क्तिन्) ઉપરનો અર્થ, હાલત, દશા.

परिस्पन्द त्रि. (परि+स्पन्द्+भावे घञ्) ચારે તરફથી ફરકતું, સર્વ તરફ સ્પન્દવાળું.

परिस्पन्द पु. (परि+स्पन्द्+अधिकरणे घञ्) પરિષ્કાર, પરિવાર, ફુલ વિગેરેની પત્રાવલી–માથા ઉપર કરેલી શોભા.

परिस्पन्दन न. (परि सर्वतोभावेन स्पन्द्यते, परि+स्पन्द्+ल्युट्) ફરકવું, સઘળી તરફથી ધીમે હાલવું.

परिस्पन्दमान त्रि. (परिस्पन्दते परि+स्पन्द्+शानच्) સર્વ તરફથી હાલતું, કંપતું, ફરકતું, ધ્રુજતું

परिस्पर्द्धिन् त्रि. (परि+स्पृध्+णिनि) સ્પર્ધા કરનાર, સરખામણી કરનાર.

परिस्फुरण न. (परि+स्फुर्+ल्युट्) હાલવું, ચમકવું, ફફરવું, અંકુરિત થવું, પ્રકાશવું, નીકળવું.

परिस्फुरत् त्रि. (परि+स्फुर्+शतृ) ધ્રુજતું, હાલતું, ચમકતું, પ્રકાશતું, અંકુરિત થતું, નીકળતું.

परिस्यन्द पु. (परि+स्यन्द्+भावे घञ्) પ્રવાહી પદાર્થનું ઝરવું, હાથી વિગેરેના મદનું ટપકવું, ખરવું.

परिस्रव पु. (परि+स्रु+भावे अप्) સઘળી તરફથી ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.

परिस्राव पु. (परि+स्रु–णिच्+अच्) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ દેહનો એક ઉપદ્રવ–ભગંદર રોગ.

परिस्राव पु. (परि+स्रु+भावे घञ्) ઝરવું, ટપકવું, ખરવું.

परिस्राविन् त्रि. (परि+स्रु+णिनि) ખરતું, ટપકતું, ઝરતું.

परिस्राविन् पु. (,, ,,) પાંચ પ્રકારના

परु पु. (पृ+उन्) पु. સમુદ્ર, સ્વર્ગ, પર્વત, શેલડી વાંસ વગેરેની ગાંઠ, ગાંઠ.

परुच्छेप (परुषि शेफोऽस्य पृषो.) તે નામે એક ૠષિ.

परुत् अव्य० (पूर्वस्मिन् वर्षे, पूर्व+उत् परभावः निपा.) પૂર્વના વર્ષે-પોર, પરાર.

परुत्न त्रि. (परुत् गतवत्सरे भवः त्न) પૂર્વના વર્ષે હોનાર-થનાર, પોર થનાર.

परुद्वार पु. (परुः समुद्रो पर्वतो वा द्वारमस्य) ઘોડો.

परुद्वारी स्त्री, (परुद्वार+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) ઘોડી.

परुष न. (पृ+उषन्) કઠોર વચન, નિષ્ઠુર ભાષણ, ફાલસા, એક જાતનું ઝાડ, કાળી ઝીંઝોટી.

परुष त्रि. (पृ+उषन्) કઠોર, નિષ્ઠુર, નિર્દય, ખડબચડું, જુલ્મી, જબરદસ્ત, ચિત્રવિચિત્ર રંગનું, ગાંઠવાળું.

परुषवचन न. (परुषं च तत् वचनं च) કઠોર ભાષણ.

परुषवचन त्रि. (परुषं वचनं यस्य) કઠોર ભાષણવાળું.

परुषवाच् स्त्री. (परुषा वाक्) ક્રૂર વાણી, કઠોર વાણી.

परुषवाच् त्रि. (परुषा वाग् यस्य) ક્રૂર વાણીવાળું, ભયંકર વાણીવાળું.

परुषोक्ति स्त्री. (परुषा उक्तिः) परुषवाच् શબ્દ જુઓ.

परुषोक्ति त्रि. (परुषा उक्तिर्यस्य) ક્રૂર વાણીવાળું, કઠોર ભાષણવાળું.

परुस् न. (पृ+उसि) શેલડી કે વાંસ વગેરેની ગાંઠ.

परूष न. (,,+ऊषन्) ફાલસા નામનું ફળ.

परूषक न. (परूष+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

परेत त्रि. (परं लोकमितः, इ+क्त) મરણ પામેલ.

परेत पु. (परा+इ+क्त) ભૂત, પ્રેત.

परेतभर्तृ पु. (परेतान् बिभर्ति, भृञ्+तृच) યમરાજ.

परेतर त्रि. (परात् इतरः) શત્રુ નહિ તે, પારકું નહિ તે, વિશ્વાસુ.

परेतराज् पु. (परेतेषु मृतेषु राजते, राज्+क्विप्) યમરાજ.

परेतराज पु. (परेतानां राजा टच् समा०) યમ.

परेतवास पु. (परेतानां वासः) સ્મશાન, મસાણ, કબરસ્તાન.

परेद्यवि अव्य. (परस्मिन् अह्नि नि.) બીજે દિવસે.

परेद्युस् अव्य. (परस्मिन् अह्नि पर+एद्युस्) ગયેરોજ, બીજે દિવસે, ગઈકાલ.

परेष्टि पु. (परा इष्टिः यस्य) બ્રહ્મદેવ, બ્રહ્મા.

परेष्टुका स्त्री. (परैरिष्यते इष्+तु+स्वार्थे क+टाप्) ઘણી વખત વીયાયેલી ગાય.

परैधित त्रि. (परैरेधितः एध्+णिच्+क्त) બીજાએ ઉછેરેલ, બીજાએ પાળેલ.

परैधित पु. (परैरन्यैः एधितःसंवर्धितः) કોયલ પક્ષી.

परोक्ष न. (परुक्ख जै. प्रा.) ઇન્દ્રિયોની સહાયતાથી થતું જ્ઞાન.

परोक्ष अव्य. (अक्ष्णोः परम् अव्ययी. सुट् नि. पूर्वनिपातः) અપ્રત્યક્ષ જ્ઞાન.

परोक्ष त्रि. (परोक्षं विद्यतेऽस्य अच्) પ્રત્યક્ષ નહિ તે, જોવામાં ન આવે તેવું, અપ્રત્યક્ષ જ્ઞાનના વિષયનું. "परोक्षे कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनम्" सुभाषितम्

परोक्ष पु. (परोक्षमस्यास्ति अच्) તપસ્વી.

परोक्षता स्त्री. (परोक्षस्य भावः तल् टाप्) પરોક્ષપણું.

परोक्षत्व न. (परोक्षस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

परोक्षभोग पु. (परोक्षे भोगः) ધણીની ગેરહાજરીમાં તેની હરકોઈ મિલ્કતનો ઉપભોગ કરવો તે, પ્રત્યક્ષ ન ભોગવવું તે.

परोक्षवृत्ति त्रि. (परोक्षा वृत्तिर्यस्य) જેનો સદ્ભાવ પરોક્ષ હોય છે તે, પરોક્ષ વર્તનવાળું.

परोक्षार्थ पु. (परोक्षः अर्थः) અદષ્ટ હેતુ.

परोढा स्त्री. (परेण ऊढा) બીજાએ પરણેલી સ્ત્રી, પરસ્ત્રી.

परोत्कर्ष पु. (परस्य उत्कर्षः) બીજાની મોટાઇ, શત્રુની મોટાઇ, દુશ્મનની આબાદી.

परोदित त्रि. (परेण उदितः) બીજાએ કહેલ, શત્રુએ બોલેલું.

परोपकार पु (परेषामुपकारः) બીજાનો ઉપકાર, બીજા ઉપર ઉપકાર કરવો તે.

परोपकारिन् त्रि. (परोपकार+इनि) પરોપકાર કરનાર, પરોપકારવાળું.

परोपकृत त्रि. (पर+उप+कृ+क्त) પરોપકાર કરેલું.

परोपजाप पु. (परेन कृतः उपजापः) શત્રુએ કરેલ

દૂર કરેલું, ખંડન કરેલું.

परीक्षक त्रि. (परि+ईक्ष्+ण्वुल्) ચારે તરફ તજવીજ કરનાર, પરીક્ષા કરનાર, પારખનાર, વ્યવહાર વિગેરેમાં જુદા જુદા પદાર્થ વડે પરીક્ષા કરનાર.

परीक्षण न. (परि+ईक्ष्+भावे ल्युट्) પારખ, પરીક્ષા, ખાતરી, નિર્ણય.

परीक्षणीय त्रि. (परि+ईक्ष्+अनीयर्) પરીક્ષા કરવા લાયક, પારખવાયોગ્ય.

परीक्षा स्त्री. (परि+ईक्ष्+भावे अ+टाप्) પરીક્ષા કરવી, ખાતરી કરવી, પારખ કરવી, તપાસવું.

परीक्षित् पु. (परि+क्षि+क्विप् तुक्) અર્જુનનાપુત્ર અભિમન્યુનો પુત્ર.

परीक्षीत त्रि. (परि+ईक्ष्+क्त) પારખેલું, પરીક્ષા લીધેલું.

परीक्षिन् त्रि. (,, ,, +णिनि) તપાસનાર, પરીક્ષા કરનાર.

परीणस् त्रि. (परि+नस् कौटिल्ये व्याप्तौ क्विप् दीर्घः) વ્યાપક.

परीणह् त्रि. (परि+नह्+वा. डसुन् दीर्घः) ચારે બાજુથી જડેલું,

परीणसा अव्य. (परि+नस्-व्याप्तौ+बा. आत् दीर्घः) બહુ, ઘણું, પુષ્કળ.

परीणद् त्रि. (परितः नह्यते बध्यते, नह्+क्विप् दीर्घः) સર્વ તરફથી બાંધવું, સઘળી તરફથી બન્ધન.

परीणाय पु. (परितो नयनं, परि+नी+घञ् दीर्घः) શેત્રંજ કે ચોપાટ વગેરેનું શોગટું અહિં તહિં ફેરવવું.

परीत त्रि. (परि+इ+क्त) સર્વતરફ ગયેલ, ચોતરફ વીંટાયેલ, ઘેરાયેલ.

परीतत् त्रि. (परि+तन्+क्विप् दीर्घः) ચારે તરફ ફેલાયેલ.

परीतानन्तक न. (परित्ताणंतय जै. प्रा.) અનન્તના નવ ભેદમાંનો પહેલો ભેદ.

परीतासंख्येयक पु. (परित्तासंखेज्जअ जै. प्रा.) અસંખ્યાતના નવભેદમાંનો પહેલો ભેદ.

परीतोष पु. (परितुष्यते, परि+तुष्+घञ्) અત્યન્ત સંતોષ, અતિશય આનંદ.

परीत्य अव्य. (परि+इ+ल्यप्) ઘેરીને, ચારે તરફ વીંટળાઇને, ચારે બાજુ જઇને.

परीदाह पु. (परि+दह्+घञ् दीर्घः) બળતરા, દાહ, બળવું.

परीधाविन् पु. (परि+धाव्+णिनि) સાઠ સંવત્સરો પૈકી એકતાળીસમો સંવત્સર.

परीपाक पु. (परि+पच्+घञ् दीर्घः) परिपाक શબ્દ જુઓ.

परीप्सा स्त्री. (परि+आप्+सन्+भावे अ+टाप्) મેળવવાની ઇચ્છા, પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા.

परीप्सु त्रि. (परि+आप्+सन्+उ) મેળવવા ઇચ્છનાર, પ્રાપ્તકરવા ચાહનાર.

परीभाव पु. (परि+भू+घञ् दीर्घः) અનાદર, તિરસ્કાર, અપમાન.

परीयोग पु. (परि+युज्+घञ् दीर्घः) परियोग શબ્દ જુઓ.

परीर न. (पूर्य्यतेऽनेन, पॄ च्युतौ+ईरन्) ફળ.

परीरण पु. (परि+रण्+अच् दीर्घः) કાચબો, દંડ, પટ્ટશાટક.

परीरम्भ पु. (परि+रम्भ्+घञ् वा दीर्घः) આલીંગન, ભેટવું.

परीवर्त्त पु. (परि+वृत्+घञ् ,,) परिवर्त શબ્દ જુઓ.

परीवाद पु. (परि+वद्+घञ् दीर्घः) परिवाद શબ્દ જુઓ.

"परीवादस्तथ्यो भवति वितथो चाऽपि महताम्"

उद्भटः

परीवाप पु. (परि+वप्+घञ् दीर्घः) परिवाप શબ્દ જુઓ.

परीवार पु. (परि+वृ+घञ् ,,) परिवार શબ્દ જુઓ.

परीवाह पु. (परि+वह्+घञ् ,,) परिवाह શબ્દ જુઓ.

परीष्टि स्त्री. (परि+इष्+क्तिन् लोके दीर्घः) શોધ-ખોળ, તજવીજ, ચાકરી સેવા, તૈયારી, હોંશ.

परीसार पु. (परि+सृ+घञ् वा दीर्घः) ચારે બાજુ જવું, ફેલાવું, સર્વ તરફ ભમવું.

परीहार पु. (परि+हृ+घञ् दीर्घः) परिहार શબ્દ જુઓ.

परीहास पु. (परि+हस्+घञ् ,,) परिहास શબ્દ જુઓ.

पर्णभोजनी स्त्री. (पर्णभोजन+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) બકરી.

पर्णमणि पु. (पर्णवर्णो मणिः) લીલો મણિ, લીલમ.

पर्णमय त्रि. (पर्णस्य विकारः मयट्) પાંદડાનું બનાવેલું, પાંદડાની બનાવટનું; પાંદડાનો વિકાર.

पर्णमयी स्त्री. (पर्णस्य विकारः मयट्+स्त्रियां ङीप्) પાંદડામાંથી બનાવેલી જૂહૂ-એક યજ્ઞપાત્ર.

पर्णमाचाल पु. (पर्णमाचालयति, आ+चल्+णिच्+अण् वा० मुम्) કારેલાંના છોડ, એકજાતનું વૃક્ષ.

पर्णमुच् पु. (पर्णानि मुञ्चत्यत्र, मुच्+आधारे क्विप्) શિશર ઋતુ, પાનખર ઋતુ, શિયાળો.

पर्णमृग पु. (पर्णचरो मृगः) પાંદડા ખાઇ જીવનાર વાનર વિગેરે પશુ.

पर्णरुह् पु (पर्ण रोहति अत्र, रुह्+आधारे क्विप्) વસન્ત ઋતુ.

पर्णल त्रि. (पर्ण+अस्त्यर्थे लच्) પત્રયુક્ત, પાંદડાવાળું.

पर्णलता स्त्री. (प्रर्णप्रधाना लता) નાગરવેલ.

पर्णवत् त्रि. (पर्ण+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પાંદડાવાળું.

पर्णवल्क पु. તે નામના ઋષિ.

पर्णवल्ली स्त्री. (पर्णप्रधाना वल्ली) એકજાતનો વેલો, पलाशीलता.

पर्णवी त्रि. (पर्णमिव अजति, अज्+क्विप् वीभावः) પક્ષી.

पर्णवीटिका स्त्री. (पर्णस्य वीटिका) પાનબીડું.

पर्णशद पु. (पर्णानि शद्यन्ते शीर्यन्ते शात्यन्ते यत्र शद्+आधारे घ) પડેલા પાંદડાવાળો પ્રદેશ, રૂદ્રભેદ.

पर्णशय्या स्त्री. (पर्णरचिता शय्या) પાંદડાની શય્યા.

पर्णशबर पु. (पर्णभक्षणकरः शबरो यत्र) તે નામે એક દેશ.

पर्णशाला स्त्री. (पर्णरचिता शाला) પાંદડાની બનાવેલી ઝુંપડી.

"निर्दिष्टां कुलपतिना स पर्णशालामध्यास्य प्रयतपरिग्रह-द्वितीयः" रघु.

पर्णशालाग्र पु. (पर्णशाला अग्रेऽस्य) તે નામનો એક ઇલાવૃત્ત પર્વત.

पर्णशुष् पु. (पर्णं शुष्यति अत्र, शुष्+आधारे क्विप्) શીતકાલ-શિયાળો.

पर्णस त्रि. (पर्णस्यादूरदेशादि तृणा. चतुरर्थ्यां स) પાંદડાની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.

पर्णसि पु. (पॄ पूरणे+असि नुक् च) પાણીની વચ્ચે રહેલું ઘર, કમળ, શાક, અલંકાર-આભૂષણ.

पर्णाढक पु. ( ) તે નામનો ઋષિ.

पर्णाद त्रि. (पर्णमत्ति व्रतार्थं, अद्+अण्) વ્રતના માટે પાંદડાનું ભોજન કરનાર, પાન ખાનાર.

पर्णाद पु. (,, अद्+अण्) એક ઋષિનું નામ.

पर्णालि पु. (पर्ण+अल्+अच्) વહાણ હોડી, પાવડો કોદાળી, એક માણસની લઢાઇ.

पर्णाशन पु. (पर्णानि अश्नाति, अश्+ल्यु) મેઘ.

पर्णाशन त्रि. (पर्णानि अश्नाति, अश्+ल्यु) પાંદડાં ખાનાર.

पर्णास पु. (पर्णानि अस्यति, अस्+अच्) तुलसी, કર-માણી અજમાનું ઝાડ.

पर्णासि पु. (पर्णानि अस्यति, अस्+इन् वा) તુલસી.

पर्णिन् पु. (पर्ण+अस्त्यर्थे इनि) વૃક્ષ.

पर्णिनी स्त्री. (पर्णिन्+स्त्रियां ङीप्) માષપર્ણી વન-સ્પતિ, તે નામની અપ્સરા.

पर्णिल त्रि. (पर्ण+अस्त्यर्थे इलच्) પાંદડાંવાળું.

पर्णी स्त्री. (पर्ण+स्त्रियां ङीप्) નાનું પાન, નાનું પાંદડું.

पर्णोटज न. (पर्णनिर्मितमुटजम्) पर्णशाला શબ્દ જુઓ.

पर्द् (भ्वा. पर. स. सेट् पर्दते) અપાન વાયું છોડવો, પાદવું.

पर्द पु. (पॄ+बा. द) કેશનો સમૂહ.

पर्द पु. (पर्द्+भावे घञ्) પાદવું.

पर्दन न, (पर्द्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

पर्प् (भ्वा. पर. स. सेट् पर्पति) ગમન કરવું, જવું.

पर्प न. (पॄ+प) ઘર, નવું ઘાસ, લૂલા માણસને ચાલવામાં ટેકારૂપ લાકડી-ઘોડી વિગેરે.

पर्पट पु. (पर्प+शका. अटन्) પીતપાપડો, પાપડ, ઔષધિ વિશેષ.

पर्पटक पु. (पर्पट+स्वार्थे क) પીતપાપડો, પાપડ.

पर्पटद्रुम पु. (पर्पट इव द्रुमः) "कुम्भीवृक्ष, કુંભ-ળીનું ઝાડ.

पर्पमोदक पु. (पर्पटमोदक ? प्रा.) મિષ્ટાન્ન વિશેષ-

ફાટફુટ, દુશ્મને કરેલ ભમેરો.

परोपदेश पु. (परस्य उपदेशः) પારકાને ઉપદેશ આપવો તે.

"परोपदेशे पाण्डित्यं सर्वेषां सुकरं नृणाम्" हितोपदेशः

परोपरुद्ध त्रि. (परैरुपरुद्धः) શત્રુએ રોકેલું, બીજાએ રૂંધેલું, દુશ્મને કેદ કરેલું.

परोवाहु त्रि. (परो बाहुर्वन्धोऽस्य नि. सुट्) પરમ બન્ધવાળું, અતિશય બન્ધયુક્ત.

परोरजस् त्रि. (रजसः परः सुट् नि.) વિરાગી, આશક્તિવગરનું, વિમુક્ત.

परोलक्ष न. (लक्षात् परः सुट् नि.) લાખથી વધારે, લાખ કરતા ઉપરની સંખ્યા.

परोलक्ष त्रि. (,, ,, यस्य) લાખથી વધારે સંખ્યાવાળું.

परोवरीण त्रि. (परांश्चावरांश्चानुभवति ख अवरस्योत्वं निपात्यते) ઉંચનીચપણાને અનુભવનાર, શ્રેષ્ટ–અશ્રેષ્ટવાળું.

परोवरीयस् त्रि. (परश्चासौ वरीयांश्च नि. पूर्वपदे सुट्) અત્યન્ત ઉત્કૃષ્ટ, બહુશ્રેષ્ટ.

परोवरीयस् पु. (,, ,,) પરમાત્મા.

परोष्णी स्त्री. (परा उष्णा गौरा. ङीष्) તેલ પીનારો એક કીડો. तैलपायिका

पर्कट न. પશ્ચાત્તાપ, દિલગીરી.

पर्कट पु. ક્રૌંચ પક્ષી.

पर्कटि स्त्री. (पृच्+अटि न्यङ्क्वा. कुत्वम्) પીપરનું ઝાડ.

पर्कटिन् पु. (,, अटिनि ,, ,,) પીપરનું વૃક્ષ.

पर्कटी स्त्री. (पर्कट+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ક્રૌંચ પક્ષિણી, પીપરનું ઝાડ.

पर्जनी स्त्री. (पृज्+करणे ल्युट्+ङीप्) દારૂ હલદર.

पर्जन्य पु. (पर्षति सिञ्चति वृष्टिं ददाति, पृषु सेचने+अन्य जान्तादेशः) મેઘ, ઇન્દ્ર, મેઘનો શબ્દ, વિષ્ણુ.

"पर्जन्यादन्नसंभवः" गीतायां

पर्जन्यपत्नी स्त्री. (पर्जन्यः पतिरिवास्याः सपूर्वकत्वात् पत्युर्न ङीप्) ઇંદ્રાણી.

पर्जन्या स्त्री. (पर्जन्य+स्त्रियां टाप्) દારૂ હલદર.

पर्ण् (चुरा. उभ. स. से. पर्णयति–ते) લીલું કરવું.

पर्ण न. (पृ+न, पर्ण्+अच् वा) પાંદડું, નાગર વેલનું પાન, પાંખ.

"स्वयं विशीर्णद्रुमपर्णवृत्तिता" कुमारसंभवे

पर्ण पु. (पृ+न पर्ण्+अच् वा) ખાખરાનું ઝાડ.

पर्ण त्रि. (पर्ण्+अच्) પાંદડાવાળું.

पर्णक पु. તે નામે એક ઋષિ.

पर्णकार पु. (पर्णं करोति, कृ+अण्) તંબોલી, પાન વેચી ગુજરાન ચલાવનાર.

पर्णकीय त्रि. (पर्णः+अस्त्यर्थे नडा० छ कुक् च) પાંદડાયુક્ત પ્રદેશ વિગેરે.

पर्णकुटी स्त्री. (पर्णनिर्मिता कुटी) પાંદડાંની બનાવેલી ઝુંપડી.

पर्णकूर्च पु. (पर्णभोजनेन कूर्चः) ત્રણ દિવસ સુધી કેવલ પાંદડાનો ઉકાળો પીવાનું એક વ્રત.

"एतान्येव समस्तानि, त्रिरात्रोपोषितः शुचिः क्वाथयित्वा पिबेदद्भिः पर्णकूर्चोऽभीधीयते"

पर्णकृच्छ्र पु. (पर्णैः साध्यं कृच्छ्रं व्रतं यत्र) પાંચ દિવસ અમુક અમુક વૃક્ષોનાં પાંદડાંનો કાઢો પીને કરવાનું એક વ્રત.

पर्णखण्ड पु.(पर्णमेव खण्डो यस्य) ફુલ વગરનું ઝાડ.

पर्णखण्ड पु. (पर्णस्य खण्डः) પાનનો કટકો, પાંદડાનો ટુકડો.

पर्णखण्ड न. (पर्णानां समूहः खडच्) પાંદડાનો સમૂહ, પાંદડાનો જથો.

पर्णचीरपट पु. (पर्णान्येव चीरपटमस्य) મહાદેવ, શિવ.

पर्णचोरक पु. એક જાતનું ચોર નામે સુગન્ધિદ્રવ્ય.

पर्णनर पु. (पर्णनिर्मितः नर इव) પ્રેત નહિં જડવાથી તેને ઠેકાણે અગ્નિદાહ કે ભૂમીદાહ કરવા માટે બનાવેલું પાંદડાંનું માણસ. "पुत्तलसंस्कार"

पर्णभेदन त्रि. (पर्णानि भिनत्ति पर्ण+भिद्+ल्यु) પાંદડાને ભેદનાર.

पर्णभेदिनी स्त्री. (पर्णानि भिनत्ति, भिद्+णिनि+ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ, ધઉંલો, કાંગ.

पर्णभोजन पु. (पर्णं भुङ्क्ते, भुज्+ल्यु) બકરો.

पर्णभोजन त्रि. (पर्णानि भोजनं यस्य) પાંદડાં ખાનાર.

पर्णभोजन न. (पर्ण+भुज्+भावे ल्युट्) પાંદડાં ખાવાં તે, પાંદડાનું ભક્ષણ.

पर्यवस्था स्त्री. (परि+अव+स्था+अङ्) વિરોધ, ઉલટું બોલવું, પ્રતિપક્ષવાદ.

पर्यवस्थातृ त्रि. (परि+अव+स्था+तृच्) વિરોધ કરનાર, વિરોધી, પ્રતિપક્ષ, વાદ કરનાર, ઉલટું બોલનાર, શત્રુ.
"अन्तकः पर्यवस्थाता जन्मिनः संततापदः" किरातार्जुनीयम्.

पर्यवस्थान न. (परि+अव+स्था+करणे ल्युट्) વિરોધ, ઉલટું બોલવું, પ્રતિપક્ષવાદ.

पर्यवस्थान त्रि. (   ) વિરોધ કરનાર, પ્રતિપક્ષવાદ કરનાર.

पर्यवस्थित पु. (परितः विश्वं व्याप्य स्थितः) વિષ્ણુ. "जीवनः पर्यवस्थितः" विष्णुस०

पर्यवस्थित त्रि. (परि+अव+स्था+क्त) રોકીને રહેલું પ્રતિપક્ષ થયેલું, આડે આવનાર, સામા પક્ષનું.

पर्यश्रु त्रि. (परिंगतमश्रुभिः) આંસુથી ભરેલ, આંસુયુક્ત.

पर्यसन न. (परि+अस् क्षेपे+भावे ल्युट्) સર્વ તરફ ફેંકવું, દૂર કરવું, ખસેડવું.

पर्यस्त त्रि. (परि+अस् क्षेपे+कर्मणि क्त) સઘળી તરફ ફેંકેલું, ખસેડેલું, દૂર કરેલું, હણેલું, વિસ્તાર પામેલું, વિખરાઇ પડેલું, પડેલું.
"पर्यस्तां पृथिवीं कृत्स्नां साश्वां सरथकुञ्जराम्"

पर्यस्ति स्त्री. (पर्य्यस्यते शरीरं यत्र, परि+अस् क्षेपे+आधारे भावे वा क्तिन्) ખાટલો, પલંગ, દૂર કરવું, ખસેડવું.

पर्यस्तिका स्त्री. (पर्यस्ति+स्वार्थे+क+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पर्याकुल त्रि. (परितः आकुलः) ગભરાયેલું, આકુળ વ્યાકુળ, ભયભીત થયેલું.

पर्याकुलता स्त्री. (पर्याकुलस्य भावः तल्+टाप्) ગભરામણ, ગભરામણું, વ્યાકુળતા.

पर्याकुलत्व न. (पर्याकुलस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पर्यागलत् त्रि. (परि+आ+गल्+शतृ) ગળતું, ટપકતું, ઝરતું, ખરતું.

पर्याचान्त न. (परित आचान्तम्) એક હારમાં બીજા જમતા હોય ત્યારે બીજાએ આચમન કર્યું તે વેળાનું જમનારાઓના પાત્રમાં રહેલું એઠું અન્ન.

पर्याचित त्रि. (परि+आ+चि+क्त) ચારે તરફ વ્યાપ્ત.

पर्याण न. (परि+या+ल्युट् पृषो.) ઘોડાનો સામાન, ઘોડાઉપર નાંખવાનું પલાણ–જીન.

पर्याणहन न. (परि समन्तादानह्यतेऽनेन, परि+आ+नह्+करणे ल्युट्) સોમ શકટ ઉપર રહેલ પટકુટીને બાંધવાનો પદાર્થ–ખીંટી.

पर्याप्त न. (परि+आप्+भावे क्त) બસ થયેલું, પરિપૂર્ણ, પ્રાપ્ત, શક્તિવાળું, યથેષ્ટ, પર્યાપ્તિવાળું.

पर्याप्त त्रि. (परि+आप्+कर्त्तरि क्त) પ્રાપ્ત, સમર્થ, પર્યાપ્તિવાળું.
"पर्याप्तन्त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम्" गीतायाम्

पर्याप्तनामन् न. (पज्जत्तनाम जै. प्रा.) પર્યાપ્તિ નામકર્મ, નામકર્મની એક પ્રકૃતિ.

पर्याप्तभोग त्रि. (पर्याप्तः भोगो यस्य) સમ્પૂર્ણ ભોગ કરનાર, પૂર્ણ ભોગવાળું, જેણે ભોગ પૂર્ણ કર્યો હોય તે.

पर्याप्तसंख्येय त्रि. (पज्जत्तसंखेज्ज जै. प्रा.) સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યવાળો પર્યાપ્ત જીવ.

पर्याप्ति स्त्री. (परि+आप्+भावे क्तिन्) દીલખુશી, પ્રાપ્તિ, તૃપ્તિ, ન્યાયમત પ્રમાણે સ્વરૂપ સમ્બન્ધ, પરિપૂર્ણપણું, શાન્તિ, ખાતરી.
"पर्याप्तिश्चायमेको घट इमौ द्वावित्यादिप्रतीतिसाक्षिकः स्वरूपसम्बन्धविशेषः" दीधितिः.

पर्याप्ति स्त्री. (पज्जत्ति जै. प्रा.) સમ્પૂર્ણતા, છ પ્રકારની પર્યાપ્તિ, શક્તિ–સામર્થ્ય.

पर्याप्लाव पु. (परि+आ+प्लु+घञ्) अभिप्लव શબ્દ જુઓ, સમ્પૂર્ણ બોળવું.

पर्याय पु. (परि+इण्+घञ्) અનુક્રમ, પ્રકાર, અવસર, નિર્માણ, રચના, દ્રવ્યોનો અમુક ધર્મ, સમાનાર્થ બોધક શબ્દ, સમાવેશ, જમાકરવું, વિશેષગુણ, પોતાના સ્વરૂપને છોડ્યા સિવાય દ્રવ્યનું રૂપાંતર–અન્યરૂપે થવું તે.

पर्यायशयन न. (पर्यायेण क्रमेण शयनम्) પહેરો ભરનારનું અનુક્રમે શયન–વારા કરતી સુવું.

મગદળ અને અડદીયા લાડુ.

पर्पटी स्त्री. (पर्प–अटन् स्त्रियां गौरा० ङीप्) સૌરાષ્ટ્ર દેશની એક જાતની માટી, પાપડ, ઉત્તરદેશ પ્રસિદ્ધ એક સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

पर्परीक पु. (पॄ+ईकन् द्वित्वमभ्यासस्य रुक् च) સૂર્ય, અગ્નિ, જલાશય, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રક વૃક્ષ.

पर्परीण पु. (पॄ+यङ्लुक् बा. इनन्) પાંદડાંનો રેસો, પાંદડાની રગ, દ્યૂતકંબલ.

पर्पादि पु. ( ) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ.

स च–पर्प, अश्व, अश्वत्थ, रथ, जाल, न्यास, व्याल पर्पिक इत्यादि.

पर्पिक त्रि. (पर्पेण गच्छति, पर्प+ठन्) લૂલું, લંગડું.

पर्फरीक न. (स्फुर्+ईकन् उणा. नि.) નવ પલ્લવ–કુંપળી.

पर्व् (भ्वा. पर. स. सेट् पर्वति) ગમન કરવું, જવું.

पर्यङ्क पु. (परितोऽङ्कयते, परि+अकि लक्षणे+घञ्) ખાટલો, પલંગ, વીરાસનનું અંગ, યોગપટ્ટ–વસ્ત્ર વિગેરેથી પીઠ–જાંઘ–ઢીંચણનું બાંધવું, ઘૂંટણ ભરી બેસવાનું એક આસન.

पर्यङ्कपादिका स्त्री. (पर्य्यङ्कस्येव पादोऽस्त्यस्याः ठन् कप् वा कापि अत इत्त्वम्) "कोलशिम्बी નામે વનસ્પતિ.

पर्यङ्कबन्ध पु. (पर्यङ्कस्य बन्धः) યોગપટ્ટ–ઘૂંટણ સાથળ અને પીઠને કપડાથી બાંધવું.

पर्यङ्कबन्धन न. (पर्यङ्कस्य योगपट्टस्य बन्धनम्) ઉપરનો અર્થ.

पर्यङ्क्य पु. અશ્વમેધમાં પશુબન્ધનાસ્તંભે બાંધવાનાં પંદર પશુ.

पर्यग्निकृत त्रि. (अग्नेः परितः कृतः) ચોતરફ અગ્નિ વીંટીને સંસ્કાર કરેલ.

पर्यट त्रि. લોક.

पर्यटन न. (परितोऽटनम्) ચારે બાજુ ફરવું, વારંવાર ભમવું.

पर्यनुयोग पु. (परितोऽनुयोगः प्रश्नः) સઘળી તરફનો પ્રશ્ન, દૂષણ જાણવાની ઇચ્છા, તજવીજ કરવી, પૂછવું.

पर्यनुयोज्य त्रि. (परि+अनु+युज्+कर्मणि ण्यत्) નિગ્રહ સ્થાનમાં તું આવ્યો છે એમ કહેવા યોગ્ય.

पर्यनुयोज्योपेक्षण न. ગૌતમ પ્રણીત નિગ્રહસ્થાનમાંનું એક નિગ્રહસ્થાન.

पर्यन्त पु. (परिगतोऽन्तम् प्रा. स.) છેડો, અન્ત, આખર, સીમા–હદ, અન્તભાગ.

पर्यन्त न. સુધી, પાસે, આખર, છેવટ.

पर्यन्तभू स्त्री. (पर्यन्तस्य भूः) સીમ–સીમાડો, ગામનું પાદર.

पर्यन्तिका स्त्री. (परितोऽन्तिका) ગુણોનો નાશ.

पर्यन्य पु. (पर्जन्य पृषो.) पर्जन्य શબ્દ જુઓ.

पर्यय पु. (परित्यज्य शास्त्रलौकिकमर्यादां अयः, इण्+भावे अच्) શાસ્ત્ર તથા લોકથી વિરૂદ્ધ આચરણ, ફેરફાર, સમયનો ફેરફાર.

पर्ययण न. (परि+अय्+ल्युट्) ઘોડાનું પલાણ, ઘોડા ઉપર નાખવાની ગાદી.

पर्ययन न. (पज्जयण जै. प्रा.) સર્વતઃ વસ્તુ પરિચ્છેદરૂપ જ્ઞાન, નિશ્ચય, અવધારણ, પરિચ્છેદ, નિર્ણય.

पर्यव पु. (पज्जव जै. प्रा.) જ્ઞાન, દ્રવ્ય અને ગુણનું રૂપાન્તર થવું–એક અવસ્થામાંથી બીજી અવસ્થા જવું. વિશેષનામ, વ્યક્તિત્વ, પર્યાય–એક વસ્તુનાં ભિન્ન ભિન્ન નામો.

पर्यवयात त्रि. (पज्जवजाय जै. प्रा.) જ્ઞાન પ્રાપ્ત.

पर्यवष्टब्ध त्रि. (परितः अवष्टब्धः) અટકાવેલ, વીંટેલ.

पर्यवष्टम्भन न. (परि+अव+स्तंभ्+ल्युट्) અટકાવવું, વીંટવું.

पर्यवसान न. (परि+अव+सो+भावे ल्युट्) તે તે અર્થનું અવધારણ, અંત, છેડો, છેવટ શેષ, અવધિ.

पर्यवसानिक त्रि. (पर्यवसान+ठक्) અંતનું, છેવટનું, અવધિનું.

पर्यवसायिन् त्रि. (पर्यवसाय+अस्त्यर्थे इनि) અન્તવાળું, છેડાવાળું અવધિવાળું.

पर्यवसित त्रि. (परि+अव+सो+कर्मणि क्त) તાત્પર્ય, નીચોલાર્થ, નિકૃષ્ટાર્થ, આગળ પાછળનો સમ્બન્ધ વિચારી અવધારણ કરેલ અર્થ વિગેરે.

पर्यवस्कन्द पु. (परि+अव+स्कन्द्+अच्) નીચે ડુબકી મારવી તે.

पर्वकार त्रि. (पर्व+कृ+अण्) ધનના લોભ વગેરેથી પર્વ ન હોય તે દિવસે પણ પર્વનું કામ કરનાર.

पर्वकारिन् त्रि (अपर्व पर्व तत्तुल्यक्रियां करोति, कृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पर्वगामिन् पु. (पर्वसु गच्छति स्त्रियं, गम्+णिनि) પર્વના દિવસે સ્ત્રી સાથે મૈથુન કરનાર પુરુષ.

पर्वण पु. રાક્ષસ વિશેષ.

पर्वण न. (पर्व् पूर्तौ+ल्युट्) પૂર્તિ કરવી, પૂર્ણ કરવું.

पर्वणिका स्त्री. (पर्वणी+स्वार्थे क वा ह्रस्वः टाप्) સાંધામાં થતો એક જાતનો રોગ, નેત્ર રોગ.

पर्वणी स्त्री. (पर्व् पूर्तौ+करणे ल्युट्+ङीप्) પૂર્ણિમા, પુનમતિથિ, અમાવાસ્યા, પર્વતિથિ.

पर्वणी स्त्री. (पर्वणि सन्धौ जाता, पर्वन्+अण्+ङीप् न वृद्धिः) એક જાતનો સાંધાનો રોગ, નેત્ર રોગ.

पर्वणीका स्त्री. (पर्वणी+स्वार्थे क+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पर्वत पु. (पर्व्+अतच्, पर्वाणि भागाः सन्त्यस्य त वा) ડુંગર-પહાડ, દાન માટે બનાવેલ ધાન્ય વિગેરેનો પર્વત, તે નામના મુનિ, માછલાની જાત, ઝાડ, એક જાતનું શાક, ધર્મનો પુત્ર એક દેવ, સાતની સંખ્યા.

पर्वतकाक पु. (पर्वते भवः काकः) પર્વતમાં ઉત્પન્ન થનાર દ્રોણકાક-એક જાતનો કાગડો.

पर्वतकाकी स्त्री. (पर्वतकाक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની કાગડી.

पर्वतज त्रि. (पर्वताज्जायते, जन्+ड) પર્વતમાં ઉત્પન્ન થનાર.

पर्वतजा स्त्री (,, ,, जन्+ड+स्त्रियां टाप्) નદી.

पर्वततृण न. (पर्वतभवं तृणम्) એક જાતનું ઘાસ, પહાડી ઘાસ.

पर्वतनाथ पु. (पर्वतानां नाथः) હિમાલય.

पर्वतपति पु. (पर्वतानां पतिः) હિમાલય, સુમેરુ પર્વત

पर्वतमोचा स्त्री. (पर्वतोद्भवा मोचा) પહાડી કેળ.

पर्वतराज पु. (पर्वतानां राजा टच् समा.) હિમાલય પર્વત.

पर्वतराज् पु. (पर्वतेषु राजते राज्+क्विप्) ઉપરનો અર્થ.

पर्वतराजपुत्र पु. (पर्वतराजस्य पुत्रः) હિમાલયનો પુત્ર મૈનાક પર્વત.

पर्वतराजपुत्री स्त्री. (पर्वतराजस्य पुत्री) પાર્વતી, દુર્ગા.

पर्वतवासिन् त्रि. (पर्वते वसति वस्+णिनि) પર્વતમાં રહેનાર, પર્વત નિવાસી.

पर्वतवासिनी स्त्री. (पर्वतवासिन्+स्त्रियां ङीप्) ગાયત્રી દેવી, આકાશમાંસી નામની વનસ્પતિ, કાલી દેવી.

पर्वतसुत पु. (पर्वतस्य सुतः) મૈનાક પર્વત.

पर्वतसुता स्त्री. (पर्वतस्य सुता) પાર્વતી.

पर्वतात्मज पु. (पर्वतस्य आत्मजः) મૈનાક પર્વત.

पर्वतात्मजा स्त्री. (पर्वतस्य आत्मजा) પાર્વતી.

पर्वताधारा स्त्री. (पर्वतः आधारो यस्याः) પૃથ્વી.

पर्वतारि पु. (पर्वतानामरिः) ઇન્દ્ર.

पर्वताशय पु. (पर्वते आशेते, आ+शी शयने+अच्) મેઘ.

पर्वताश्रय त्रि. (पर्वतः आश्रयो यस्य) પર્વતમાં રહેનાર, પર્વતમાં નિવાસ કરનાર.

पर्वताश्रय पु. (,, आश्रयो वासस्थानं यस्य) શરભ-અષ્ટાપદ નામે સિંહનું વૈરિ પશુ.

पर्वताश्रया स्त्री. (पर्वतः आश्रयो यस्याः) શરભ-અષ્ટાપદ માદા.

पर्वतासन न. (पर्वत इव आसनमस्मिन्) રુદ્રયામલ ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ તંત્ર શાસ્ત્રનું એક આસન.

पर्वतीय त्रि. (पर्वते भवः, पर्वत+छः) પર્વતમાં હોનાર-થનાર-એક પહાડીજાત.

पर्वतेष्ठा त्रि. (पर्वते+स्था+क्विप् षत्वम् अलु. स.) પર્વતમાં રહેનાર.

पर्वतोर्मि पु એકજાતનું માછલું.

पर्वधि पु. (पर्वणि अमावास्यापूर्णिमयोः दधाति ह्रासवृद्धि, धा+कि) ચંદ્ર, કપૂર.

पर्वन् न. (पॄ+वनिप्) ઉત્સવ, ગાંઠ-ગ્રંથિ, પર્વ, લક્ષણ વિશેષ, પ્રસ્તાવ, શરીર વગેરેનો સાંધો, ચૌદશ આઠમ-અમાવસ્યા-પૂર્ણિમા અને સૂર્ય સંક્રાંતિ એવા પાંચ કાળમાંથી પ્રત્યેક, અમાસ સુધીનો કે પૂનમ સુધીનો કાળ, અંશ, ભાગ, ચાતુર્માસ્ય યાગમાં વૈશ્વદેવ-વરુણપ્રઘાસ-શાકમેધ-શુનાસીરીય એ ચાર યાગ પૈકી દરેક, ચંદ્ર સૂર્યનું ગ્રહણ, પડવે અને

पर्यायशस् अव्य. (पर्याय+शस्) અનુક્રમે, વારાફરતી, પર્યાયે.

पर्यायोक्त पु. (पर्यायेण उक्तमस्मिन्) તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

पर्यायोक्ति स्त्री. (पर्यायेण उक्तिः) અનુક્રમે બોલવું, લક્ષણાવાળું ભાષણ.

पर्यारिणी स्त्री. (परि+ऋ+णिनि+ङीप्) સર્વ પ્રકારે રોગગ્રસ્ત બનેલી ગાય.

पर्याली अव्य. (परि+आ+अल्+ई ऊर्य्यादि.) હિંસા.

पर्यालीकृत्य अव्य. (पर्याली+कृ+ल्यप्) હિંસા કરીને.

पर्यालोचन न. (परि+आ+लोच्+भावे ल्युट्) સારીરીતે વિવેચન કરવું, વિચારીને જોવું, અહિં તહિં જોવું, વિચારણા.

पर्यावर्त्तन न. (परि+आ+वृत्+ल्युट्) સૂર્યની પશ્ચિમમાં રહેલી છાયાનું પૂર્વમાં સ્થિર થવું, પરિવર્તન–ફેરફાર.

पर्यास पु. (परि+अस् क्षेपे+घञ्) परिवर्त શબ્દ જુઓ. પડવું, ઠારમારવું.

पर्यासन न. (परि+आस्+ल्युट्) ફરવું, ભમવું.

पर्याहार पु. (परि+आ+हृ+घञ्) લેવું, લઇલેવું, બોજો, ધોંસરૂ, માટીનું વાસણ, ઘાસનો સંગ્રહ કરવો તે.

पर्युक्षण न. (परित उक्षणम्) મંત્ર બોલ્યા સિવાય ચુપકીથી યજ્ઞાદિની ચારે તરફ પાણી છાંટવું તે.

पर्युत्सुक त्रि. (परित उत्सुकः) અત્યન્તઉત્કંઠાવાળું.

पर्युदञ्चन न. (पर्युदञ्च्यते उद्ध्रियते, परि+उत्+अञ्च्+कर्मणि ल्युट्) દેવું, કરજ.

पर्युदञ्चन न. (परि+उत्+अञ्च्+भावे ल्युट्) ઉદ્ધારવું, ઉદ્ધારકરવો.

पर्युदय अव्य. (उदयस्य सामीप्यम् अव्ययी.) ઉદયની સમીપ, સૂર્યોદયની લગભગ.

पर्युदस्त त्रि. (परि+उद्+अस्+क्त) વારેલું, નિવારેલું, અટકાવેલું, સઘળી તરફ ફેંકેલું, દૂર કરેલું, વેગળું કરેલું,

पर्युदास पु. (परि+उद्+अस्+घञ्) નિવારણ, અટકાવવું, નિષેધ

पर्युपवेशन न. (परित्यज्य कर्मान्तरमुपवेशनम्) બીજુ કામ છોડીને કેવળ બેસવું તે.

पर्युपस्थित त्रि. (पज्जुवट्ठिय जै. प्रा.) ઉદ્યત થયેલ, તૈયાર થયેલ.

पर्युपासन न. (परि+उप+आस्+ल्युट्) સેવા, ભક્તિ, ઉપાસના.

पर्युपासितृ त्रि. (परि+उप+आस्+तृच्) સેવાકરનાર, ઉપાસક,

पर्युपासीन त्रि. (परि+उप+आस्+क्त) ઉપર બેઠેલ, સેવેલ, ઉપાસેલ.

पर्युप्त त्रि. (परि+वप्+क्त) વાવેલું, હીરાની પેઠે જડેલું.

पर्युप्ति स्त्री. (परि+वप्+भावे क्तिन्) વાવવું, ચારે બાજુ વાવવું.

पर्युषण न. (पज्जोसवण जै. प्रा.) પર્યુષણ પર્વ, આષાઢી પાખીના પડવાથી ૪૯ કે ૫૦મો દિવસ, એક સ્થાનમાં ચોમાસું વ્યતીત કરવું.

पर्युषित त्रि. (परिहृत्य स्वकालमतिक्रम्य उषितम् वस्+क्त) તાજુ નહિ, વાસી, એક રાત વીતી ગઇ હોય તેવું દ્રવ્ય વિગેરે.

"यातयामं गतरसं पूतिपर्य्युषितं च यत्" गीतायाम्.

पर्युषितभोजिन् त्रि. (पर्युषितं व्युष्टं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) વાસી ખાનાર, એક રાત્રિનો કાળ વીતી ગયેલ અન્નને ખાનાર.

पर्युषण न. (पज्जुसण जै. प्रा.) વર્ષાકાળમાં સાધુએ એક સ્થાનમાં નિવાસ કરવો તે,

पर्यूहण न. (परि+ऊह्+भावे ल्युट्) અગ્નિની ચારે બાજુ પાણીથી માર્જન કરવું તે.

पर्येषण न. (परि+इष्+ल्युट्) શોધ, તજવીજ, તપાસ, તર્ક વિગેરેથી પદાર્થની પરીક્ષા કરવી તે.

पर्येषणा स्त्री. (परितः एषणा,) ઉપરનો અર્થ.

पर्येष्टि स्त्री. (परि+इष्+क्तिन्) શોધ, ખોળ–તપાસ, અનુમાનથી કોઈપણ પદાર્થની પરીક્ષા કરવી તે.

पर्येहि त्रि. (परि+आ+ईह्+इन्) ચારે તરફ ચેષ્ટા કરનાર.

पर्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् पर्वति) પૂર્ણ કરવું, પૂરવું, ભરવું, સમાપ્ત કરવું.

पर्वक न. (पर्वणा कायति, कै+कः) સાથળનો સાંધો–ઘુંટણ.

पलङ्कष पु. (पलं कषति, कष्–वा. खच् मुम्) રાક્ષસ, કણગુગળ, ગોખરૂ, નાનાં ગોખરૂ, કેસુડાં, ખાખરો, ગુગળ.

पलङ्कषा स्त्री. (पलं कषति पलंकष+स्त्रियां टाप्) વનસ્પતિ રાસ્ના, લાખ, મુંડેરી વનસ્પતિ, માંખ, મહાશ્રાવણી.

पलङ्कषी स्त्री. (पलंकष+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) રાક્ષસણી.

पलद त्रि. (पलं मांसं ददाति दा+क) જેના સેવન કરવાથી માંસ વધે છે તેવું દ્રવ્ય.

पलद पु. તે નામે એક દેશ.

पलदा स्त्री. તે નામની નગરી.

पलद्यादि पु. (पलदी आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણનો શબ્દગણ—
स च–पलदी, परिषद्, रोमक, वाहीक, कलकीट, बहुकीट, जालकीट, कमलकीट, कमलकीकर, कमलभिदा, गोष्ठी, नैकती, परिखा, शूरसेन, गोमती, पटच्चर, उदपान, यकृल्लोम इति.

पलप्रिय पु. (पलं प्रियमस्य) માંસ જેને વહાલું હોય તે કાગડો.

पलप्रिय त्रि. (पलं प्रियं यस्य) જેને માંસ વહાલું હોય તેવું હરકોઇ પક્ષી.

पलप्रिया स्त्री. (पलप्रिय+स्त्रियां टाप्) કાગડી.

पलभा स्त्री. (पलस्य अक्षस्य भा) વિષુવદ્દિનાર્ધથી પેદા થયેલ શંકુની છાયા.

पलल न. (पलति अनेन पल्+कलच्) માંસ, કાદવ–કીચડ, તલનો ખોળ–કચરીયું, તલનો કલ્ક, પરાળ.

पलल पु. (पलं लाति ला+क) રાક્ષસ.

पलल त्रि. (,, ,,) ઉન્મત્ત, મદોન્મત્ત.

पललज्वर पु. (पललं ज्वरयति, ज्वर्+णिच्+अच्) શરીર માંની પિત્તધાતુ.

पललप्रिय पु. (पललं प्रियमस्य) કાગડો.

पललप्रिय त्रि. (पललं प्रियं यस्य) માંસ જેને પ્રિય હોય તે.

पललप्रिया स्त्री. (,, ,, यस्याः) કાગડી.

पललाशय पु. (पलले आशेते, आ+शी+अच्) ગંડરોગ.

पलली स्त्री. (पलं लाति ला+क+स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસણી.

पलव पु. (पल्+वा. भावे अप् पलतो गतितो वाति रक्षति, वा+क) કરતાં પડેલાં માછલાંની ગતિ અટકાવનાર માછલાં પકડવાનું યંત્ર.

पलस्ति त्रि. (पल्+वा. अस्ति) જેને પળીયાં આવી ગયા હોય તે, લાંબા આયુષ્યવાળું.

पलाग्नि पु. (पलस्य मांसस्य पाचकोऽग्निरिव) શરીર માંની પિત્તધાતુ.

पलाग्र न. (पलस्याग्रं सारांशः) માંસનો સારાંશ, માંસનું તત્ત્વ.

पलाङ्ग पु. (पलप्रधानमङ्गमस्य) એક જાતનું મોટું માછલું–જેનું નામ શિશુમાર છે તે.

पलाण्डु पु (पलस्य मांसस्य अण्डमिवाचरति अण्ड+आचारे क्विप् न्यङ्क्वा. कु) ડુંગળી, પ્યાજ.
"पलाण्डुं विड्वराहं च छत्राकं ग्रामकुक्कुटम्
लशुनं गृञ्जनञ्चैव जग्ध्वा चान्द्रायणं चरेत्"

पलाद पु. (पलमत्ति अद्+अण्) રાક્ષસ.

पलाद त्रि. (पलमत्ति अद् भक्षणे+अण्) માંસ ખાનાર.

पलादन पु (पलमदनं यस्य) રાક્ષસ.

पलादन त्रि. (पलं मांसमदनं यस्य) માંસ ખાનાર, માંસ ભક્ષણ કરનાર.

पलादनी स्त्री. (पलादन+स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસણી.

पलादी स्त्री. (पलाद+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पलान्न न. (पलमिश्रितमन्नम्) માંસયુક્ત પકાવેલું અન્ન, માંસ જેમાં હોય તેવું પકવાન.

पलाप पु. (पलमाप्यतेऽत्र वाहुल्येन आप्+आधारे घञ्) હાથીના કાનના આગળનો ભાગ–ગાલ, કંઠે બાંધવાનો પટો.

पलापहा स्त्री. (पलं अपहंति) નેત્રાંજન, આંખની દવા.

पलायन न. (परा+अय्+ल्युट् रस्य लत्वम्) નાસી જવું, ભયથી જતા રહેવું.

पलायमान त्रि. (परा+अय्+शानच् लत्वम्) નાસીજતું, ભાગતું, એક જગાથી બીજે જતું.

पलायनपर त्रि. (पलायने परः) બીકથી નાસવામાં તત્પર, નાસી જવામાં હોશીયાર.

पलायनपरायण त्रि. (पलायने परायणः) ઉપર પ્રમાણે અર्थ.

पलायित त्रि. (परा+अय् गतौ+कर्तरि क्त रस्य लः) ભયથી નાસી ગયેલ, બીકથી જતા રહેલ.

पलायिन् त्रि. (परा+अय्+इनि) નાસનાર, બીકથી

પુર્ણિમા કે અમાસની વચ્ચેનો સમય, પ્રસંગ, અવસર.

पर्वपूर्णता स्त्री. (पर्वणः पूर्णता) પર્વનું સમાપ્તપણું, ઉત્સવ વિગેરેની સમાપ્તિ-પૂર્ણતા.

पर्वमूला स्त्री. (पर्वणि पर्वणि मूलं यस्याः मूलान्तत्वात् टाप्) શ્વેતધરો, ધોળીદુર્વા.

पर्वयोनि पु. (पर्व ग्रन्थिः योनिरुत्पत्तिसाधनमस्य) શેલડી વગેરે જે ગાંઠમાંથી ઉગે છે તે.

पर्वरीण पु. (पर्परीण पृषो.) પાંદડાના ચૂર્ણનો રસ, પવન, ગર્વ, પાંદડાની રગ, મડદુ, દ્યૂત કંબલ.

पर्वरीण न. (पर्वन् पृषो.) પર્વ, ઉત્સવ.

पर्वरुह् पु. (पर्वसु ग्रन्थिषु रोहति रुह्+क्विप्) દાડમ.

पर्ववल्ली स्त्री. (पर्वप्रधाना ग्रन्थिबहुला वल्ली) માલા દૂર્વા, ધરોની એક જાત.

पर्वसन्धि पु. (पर्वणोः सन्धिः) પડવે અને પુનમ અથવા અમાવસ્યા તેનો સંધિ-જોડાણ.

पर्वावधि पु. (पर्वणः अवधिः) પર્વનો અંત.

पर्वास्फोट पु (पर्वणः आस्फोटः) આંગળીના વેઢાનો ફોલ્લો.

पर्वित पु. (पर्व ग्रन्थिर्जातमस्य, पर्व+इतच्) એક જાતનું માછલુ.

पर्वेश पु. (पर्वणः ईशः) ગ્રહણના જુદા જુદા સમય ના માલીક.

पर्शान न. (पार्श्वस्थानम् पृषो.) પડખાનું સ્થાન-પાર્શ્વસ્થાન.

पर्शान पु. મેઘ.

पर्शान त्रि. પીડા કરાતું, વિચારનેયોગ્ય.

पर्शु पु. (परं शत्रुं शृणाति, शृगि हिंसे+कु स डित् पृषो. अलोपः, यद्वा स्पृशति शत्रून् स्पृश्+शुन् धातोश्च पृ आदेशः) હરકોઇ આયુધ-હથિયાર, ફરસી, કુહાડી.

पर्शुका स्त्री. (पर्शुरिव प्रतिकृतिः, पर्शु+कन्+टाप्) એક જાતની પડખાની પાંસળી.

पर्शुपाणि पु. (पर्शुः पाणावस्य) ગણેશ-ગણપતિ, પરશુરામ.

पर्शुराम पु. (पर्शुसहितो जातो रामः) જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામ.

पर्शुल त्रि. (पर्शुः तदाकारमस्थि यस्य पर्शु+लच्) હાડકાં-વાળું.

पर्श्वध पु. (परश्वध+पृषो.) ફરસી, કુહાડી.

पर्श्वादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ स च. पर्शु, असुर, रक्षस्, वाह्लीक, वयस्, वसु, मरुत्, सत्वत्, दशार्ह, पिशाच, अशनि, कार्षापण इति.

पर्ष् (भ्वा. आ. अ. सेट् पर्षते) માયાળું થવું, સ્નેહ-વાળું થવું.

पर्षद् स्त्री. (परिसीदन्त्यस्याम्, परि+सद्+क्विप् षत्वम् बाहु. इकारलोपः) સભા, ધર્મોપદેશકોની મળેલી સભા.

पर्षद्वल त्रि. (पर्षत् सभा विद्यते यस्य, पर्षत्+वलच्) સભાસદ, સભામાં બેસનાર.

पर्षिक त्रि. (पर्षः पूर्णम् पर्ष+अस्त्यर्थे ठन्) પૂરણ કરવા યોગ્યવડે યુક્ત.

पर्ष्वन् त्रि. (पृष्+वनिप्) ભરવા યોગ્ય, પૂર્ણ કરવા યોગ્ય, પુરૂ કરવા લાયક.

पल् (भ्वा. प. स. सेट् पलति) જવું, ગમન કરવું, પલાયન કરવું.

पल् (चुरा. उभ. स. सेट् पालयति-ते) રક્ષણ કરવું, પાળવું, બચાવવું.

पल न. (पलति, पल्+अच्) માંસ, જ્યોતિષનો ઘડી કરતાં ઓછો કાળ, આઠ રતિને બે માસાનું વજન, ચાર તોલા ભાર, ચારકર્ષ.

पल पु. (पल्+अच्) ખંખેરેલા અનાજનું ઘાસ-પરાળ વિગેરે, પાસાની ગતિ.

पलक्या स्त्री. (पलकं मांसं तदवृद्धये हितम्. पलक+यत्+स्त्रियां टाप्) એક જાતનું શાક.

पलक्ष पु. (वलक्ष पृषो.) ધોળો રંગ.

पलक्ष त्रि. (,, ,,) ધોળું, ધોળા રંગનું.

पलक्षार पु. (पलस्य मांसस्य क्षार इव उत्पादकत्वात्) રૂધિર, લોહી.

पलगण्ड पु. (पलं मांसमिव मृदादिना भित्तिं गण्डति लिम्पति गण्ड्+अच्) લીંપનાર પુરૂષ, ઘર વિગેરે ધોળનાર કડીઓ, લેપક.

पलङ्कट त्रि. (पलं मांसं कटति भीत्या, कट् आवरणे वा. खच् मुम्) ભીરુ, બીકણ.

पलङ्कर पु. (पलं करोति, कृ+वा. खच् मुम्) શરીર માંની પિત્તધાતુ.

रस्य लः) पर्यङ्क શબ્દ જુઓ.

पल्ययन न. (परि+अय् करणे+ल्युट् रस्य लः) ઘોડાનું જીન, પલાણ.

पल्याण न. (पर्याणं रस्य लत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

पल्युल् (चुरा. उभ. स. से. पल्युलयति-ते) છેદવું, કાપવું, પવિત્ર કરવું.

पल्यूल् (चु. उभ. स. से. पल्यूलयति-ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पल्ल् (भ्वा. पर. स. से. पल्लति) ગમન કરવું, જવું.

पल्ल पु. (पदं लाति, ला+क पादस्थाने पत्, पल्लति शस्यादिग्राहुर्यं गच्छति पल्ल्+अच्) અનાજ ભરવાનું એક જાતનું પાત્ર, ટોપલો કોઠી વિગેરે.

पल्लल पु. न. (पल्वलं पृषो.) નાનું તળાવ, સરોવર, ખાબોચીયું.

पल्लव पु. न. (पल्यते इति पल्+क्विप् लूयतेऽति लू+अप् लवः, पल् चासौ लवश्च) ઝાડનું નવું પાંદડું, કુંપળ, નવા કુંપળવાળી શાખા, વિસ્તાર, લાખનો રંગ. અળતાનો રંગ, બળ, સ્ત્રી પુરૂષનો પ્રેમ, વલય, ઝાડ, શૃંગાર, ચંચળપણું, અરણ્ય-વન.

पल्लवक पु. (पल्लव इव कायति कै+क) એક જાતનું માછલું, વેશ્યાનો પતિ, આસોપાલવનું ઝાડ.

पल्लवक पु. न. (,, ,,) નવું પાંદડું, કુંપળ.

पल्लवद्रु पु. (पल्लवप्रधानो द्रुः) આસોપાલવનું ઝાડ.

पल्लवद्रुम पु. (पल्लवप्रधानो द्रुमः) ઉપરનો અર્થ.

पल्लवाङ्कुर पु. (पल्लवस्याङ्कुरो यत्र) શાખા, ડાળ.

पल्लवाद् पु. (पल्लवानत्ति, अद्+अण्) હરણ, મૃગ.

पल्लवादी स्त्री. (पल्लवाद+जाति. ङीप्) મૃગલી, હરણી.

पल्लवाधार पु. (पल्लवस्य आधारः) ડાળ, શાખા.

पल्लवास्त्र पु (पल्लवं अस्त्रं यस्य) કામદેવ.

पल्लविक त्रि. (पल्लवः इव अस्त्यस्य ठन्) પ્રિય, આ-સક્ત, કામુક, કાન્ત.

पल्लवित त्रि. (पल्लवं नूतनपत्रं विस्तारो वा जातः अस्य इतच्) નવાં પાંદડાંવાળું, વિસ્તારવાળું, લાલ રંગે રંગેલું, લાખથી રંગેલું.

पल्लवित पु. લાખનો રંગ.

पल्लविन् पु. (पल्लव+अस्त्यर्थे इनि) વૃક્ષ, ઝાડ.

पल्लि स्त्री. (पल्ल+इन्) નાનું ગામડું, ગામ, ઘર, ઝુંપડી, કુટી, ઘરનો સમુદાય, જગા, પ્રદેશ.

पल्लिका स्त्री. (पल्लि+स्वार्थे क+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पल्लिवाहु पु. (पल्लिं क्षुद्रग्रामं वाहयति निर्वाहयति वह्+ उण्) એક જાતનું ઘાસ.

पल्ली स्त्री. (पल्लं गृहमाश्रयत्वेनास्त्यस्याः अच्+ङीप्) ગરોળી.

पल्ली स्त्री. (पल्लि+वा ङीप्) पल्लि શબ્દ જુઓ.

पल्वल न. (पल्+वल) નાનું તલાવ, ખાબોચીયું.

पल्वलावास पु. (पल्वले आवासो यस्य) કાચબો.

पव पु. (पू+भावे अप्) સૂપડાના વાયુથી ધાન્ય વિગેરેનાં ફોતરાં કાઢી નાંખવાં તે, ઝાટકવું.

पव पु. (पू+कर्त्तरि अच्) વાયુ, પવન.

पव न. (पू+अच्) ગાયનું છાણ, ગોમય.

पवन न. (पूयतेऽग्निसंयोगेन यस्मिन्, पू+आधारे ल्युट्) કુંભારનો નીભાડો.

पवन न. (पू+करणे ल्युट्) જલ, સુપડાના પવનથી ધાન્યનાં ફોતરાં વગેરે કહાડી નાંખવાં તે, એક જાતનું ઘાસ.

पवन पु. (पू+कर्त्तरि ल्यु) વિષ્ણુ, પરમાત્મા, વાયુ. "पवनःपावनोऽनिलः" विष्णु. स.

पवन त्रि. (पू+ल्युट्) પવિત્ર, સ્વચ્છ, પ્રયત્નવાળું.

पवनतनय पु (पवनस्य तनयः) ભીમસેન, હનુમાન.

पवनप्रभव पु. (पवनात् प्रभवति, प्र+भू+अच्) અગ્નિ, ભીમસેન, હનુમાન.

पवनविजय पु. (पवनः श्वासवायुर्विजयतेऽनेन, वि+जि+ करणे अच्) શ્વાસોચ્છ્વાસની ગતિના ભેદથી સારૂં ખોટું સૂચવનાર એક પ્રકારનો ગ્રન્થ, જેમાં સ્વરનું જ્ઞાન જણાવેલું હોય છે.

पवनव्याधि पु. (पवनः वायुरोग एव व्याधिरस्य) ઉદ્ધવ, શ્રીકૃષ્ણના મિત્ર.

पवनव्याधि पु. (पवनात् प्रकुपितवायोरुत्पन्नो व्याधिः) વાયુનો રોગ-વાત.

पवनव्याधि त्रि. (पवनस्य व्याधिर्यस्य) વાયુના રોગ-વાળું, દરદના રોગવાળું.

पवनसुत पु. (पवनस्य सुतः) હનુમાન, ભીમસેન.

पवनात्मज पु. (पवनस्य आत्मजः) હનુમાન, ભીમ-

ભાગનાર.

पलाल पु. न. (पलति शस्यशून्यत्वं प्राप्नोति पल्+कालन्) ધાન્ય વગરનું અનાજની સોટીનું ડુંડું, પરાળ.

पलालदोहद पु. (पलालं दोहदं यस्य) આંબાનું ઝાડ.

पलालिन त्रि. (पलाली+अस्त्यर्थे पामादि० न ह्रस्वश्च) માંસના સમૂહવાળું.

पलाली स्त्री. (पलालस्य समूहः) માંસનો સમૂહ.

पलाश न. (पलं गतिं कम्पनम् अश्नुते, पल+अश् व्याप्तौ +अण्) પાંદડું, નવું કુંપળીયું.

"बालेन्दुवक्राण्यविकाशभावात्, बभुः पलाशान्यतिलोहितानि" कुमारसं०

पलाश पु. (पलं मांससवर्णं अश्नुते, अश् व्याप्तौ+अण्) ખાખરાનું ઝાડ.

पलाश पु. (पलं मांसमश्नाति, अश् भोजने+अण्, यद्वा पले मांसे आशा यस्य) રાક્ષસ, લીલો રંગ, મગધદેશ.

"निर्दग्धुं निखिलाः पलाशसमिधो मेध्यादयोध्यारणेः" रामायणचम्पू

पलाश त्रि. (पलवद् हरिद्वर्णेन अश्यते व्याप्यते अश्+घञ्) લીલું, લીલારંગનું, ધાતકી, દુષ્ટ, માંસ ખાનાર.

पलाशक पु. (पलाश+संज्ञायां कन्) ખાખરાનું ઝાડ, શઠી-વનસ્પતિ.

पलाशपर्णी स्त्री. (पलाशस्य पर्णमिवपर्णं यस्याः ङीप्) અશ્વગન્ધા-આસોંદ વનસ્પતિ.

पलाशाख्य पु. (पलाशं तत्पुष्पगन्धमाख्याति, आ+ख्या+क) ડીકામાલી.

पलाशाख्या स्त्री. (पलाशाख्य+स्त्रियां टाप्) ડીકામાલી.

पलाशादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણનો શબ્દગણ.

स च–पलाश, खदिर, शिंशपा, स्पन्दन, पुलाक, करीर, शिरीष, यवाश, विकङ्कत.

पलाशान्ता स्त्री. (पलाशानामन्तो गन्धवान् यस्याः) અજમોદ વનસ્પતિ.

पलाशिन् पु. (पलाशं विद्यतेऽस्य, पलाश+इन्) વૃક્ષ.

पलाशिन् पु. (पलं मांसं अश्नाति, अश्+णिनि) રાક્ષસ.

पलाशिन् त्रि. (पलाशं विद्यतेऽस्य णिनि) પાંદડાવાળું, પત્રયુક્ત, માંસ ખાનાર.

पलाशिल त्रि. (पलाशस्यादूरदेशा० पलाश+इल) પાંદડાની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે, ખાખરાની ઝાડની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पलाशी स्त्री. (पलाश+गौरादि० ङीष्) રાક્ષસણી, લાખ, શઠી વનસ્પતિ.

पलाशीय त्रि. (पलाशमस्त्यस्य उत्करा० छ) પાંદડાવાળું, પત્રયુક્ત.

पलिक त्रि. (पलं मानत्वेनास्त्यस्य ठन्) એક પલ જેટલા માપવાળું.

पलिक्नी स्त्री. (पलिता वृद्धा स्त्री छन्दसि क्न नन्तत्वात् ङीप्) ધોળા વાળવાળી વૃદ્ધ સ્ત્રી, નાની ગર્ભિણી ગાય.

पलिघ पु. (परिघ रस्य लः) કાચનો કુંપો, કિલ્લો, ગાયનું ઘર-ગૌશાલા, परिघ શબ્દ જુઓ, માટીનું પાણીનું પાત્ર, ઘરનો બાહેરનો દરવાજો.

पलित न. (पल्+भावे क्त) વૃદ્ધાવસ્થાથી થતી કેશની ધોળાશ, કેશપાક-પળીયાં, તાપ, ગરમી, કાદવ, ગુગળ. મરી, શિલાજીત.

पलित त्रि. (फलति वृद्धावस्थायां केशशौक्ल्यं प्राप्नोति, फल्+उणा. इतच् फस्य पः) કેશપાકવાળું, વૃદ્ધ, ઘરડું, પળીયાવાળું.

"अंगं गलितं पलितं मुण्डं दशनविहीनं जातं तुण्डम्। वृद्धो याति गृहीत्वा दण्डं तदपि न मुञ्चत्याशा पिण्डम्, भजगोविन्दम्"॥

पलितङ्करण न. (अपलितं पलितं क्रियतेऽनेन च्व्यर्थे ख्युन् मुम्) પળીયાં ન હોય તેને પળીયાંવાળું કરવાનું સાધન.

पलितम्भविष्णु त्रि. (अपलितः पलितो भवति–अभूततद्भावे, भू+कर्त्तरि खिष्णुच् मुम्) પળીયાંવાળો ન હોય તે પળીયાવાળો થનાર.

पलितम्भावुक त्रि. (अपलितः पलितो भवनि, भू+खुकञ्) ઉપરનો અર્થ.

पलितिन् त्रि. (पलित+इनि) પળીયાંવાળું, વૃદ્ધ.

पलोट पु. પંડોળાનું ઝાડ.

पल्य त्रि. (पल्+यत्) ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ, ઉમદા.

पल्यवर्चस त्रि. (पल्यं वर्चः यस्य अच्) ઉત્તમ તેજવાળું.

पल्यङ्क पु. (परितोऽङ्क्यतेऽत्र, परि+अकि लक्षणे+घञ्

पवित्रीकरण न. (पवित्र+च्वि+कृ+ल्युट्) पवित्र करवुं, शुद्ध करवुं.

पवित्रीकृत त्रि. (पवित्र+च्वि+कृ+क्त) प[वित्र] शुद्ध करेलुं.

पवित्रीभवन न. (पवित्र+च्वि+भू+ल्युट्) शुद्ध थवुं.

पवित्रीभाव पु. (पवित्र+च्वि+भू+घञ्)

पवित्रीभूत त्रि. (पवित्र+च्वि+भू+क्त) प[वित्र] शुद्ध थयेल.

पविन्द पु. ते नामना ऋषि.

पवीतृ त्रि. (पू+तृन् वेदे इटो दीर्घः) पवित्र शुद्ध करनार.

पवीनस पु. गर्भने उपद्रव करनार એક અસુર.

पवीर न. (पवि+स्वार्थे ईर) આયુધ, હથીયાર, વજ્ર, ફાલ-હળનો આગલો ભાગ.

पवीरव पु. (पवे रवः वेदे दीर्घः) વજ્રનો શબ્દ-અવાજ.

पव्य त्रि. (पू+ण्यत्) પવિત્ર કરવા લાયક, શુદ્ધ કરવા યોગ્ય, યજ્ઞપાત્ર વિગેરે.

पश् (भ्वा. उभ. स. सेट् पशति-ते) બાધ કરવો, હરકત કરવી, અડચણ કરવી, ગમન કરવું, સ્પર્શ કરવો, બાંધવું, બેડીમાં નાખવું.

पश् (अदन्त चु. उभ. स. सेट् पशयति-ते) સ્પર્શ કરવું, અડકવું, જવું, ગમન કરવું, બેડીમાં નાંખવું, બાંધવું.

पश् (चु. उभ. सेट् पाशयति-ते) બાંધવું, કેદ કરવું.

पशव्य त्रि- (पशवे हितं यत्) પશુના હિતનું.

पशव्य त्रि. (पशोरिदम् यत्) પશુ સમ્બન્ધી.

पशु पु. (सर्वमविशेषेण पश्यति, दृश्+कु पशादेशः) ફેંગાડી અને પુછડાવાળું મૃગ વિગેરે પશુ, હરકોઈ પ્રાણી, દેવ, ભૂત, બકરો, એક યજ્ઞ, યજ્ઞનો ઉમરો, તંત્ર પ્રસિદ્ધ સાધકોનો એક ભાવ, શૈવમત પ્રમાણે જીવાત્મા, અગ્નિ, પિંપળાનું ઝાડ.

पशु अव्य. (दृश्+कु पशादेशश्च) દેખવું, જોવું.

पशुकल्प पु. (पशोः यज्ञपशोः कल्पः) યજ્ઞાંગ પશુનું સંસ્કારાદિ કર્મ.

पशुक्रिया स्त्री. (पशोरिव क्रिया कार्यम्) મૈથુન, કામ-

ક્રીડા.

[illegible] स्त्री. (पशुकर्णजप्या गायत्री) યજ્ઞમાં [illegible]ના પશુના કાનમાં કહેવાનો એક મન્ત્ર.

[illegible] (पशोः घातः) પશુનો વધ.

[illegible] (पशोरिव [illegible] आचारः) પશુના [illegible]ચાર.

[illegible] तन्त्रम्) અનેકને ઉદ્દેશીને [illegible]ણ, પશુને સ્વાધીન,

[illegible] પશુપણું.

[illegible] [બ]નાર,

[illegible] [illegible] ते देरी.

पशुधर्म पु. [illegible] [illegible] મૈથુન [illegible] જંગલીપણું.

पशुनाथ पु. (पशू[illegible]) [illegible] ધણી.

पशुप त्रि. (पशून् पाति, पा[illegible]) પશુઓનો સ્વામી.

पशुप पु. (पशूनाम् पतिः) મહાદેવ.

पशुपति पु. (पशूनाम् पतिः) મહાદેવ [illegible] વેદની કર્મકાંડપદ્ધતિ બનાવનાર એક ઓઋષિ, પશુઓનો માલીક.

पशुपल्वल न. (पशूनाम् प्रियं पल्वलमिव) [illegible] નાગરમોથ, "कैवर्तमुस्तक"

पशुपाल त्रि. (पशून् पालयति, पालि+अण्) પશુઓનો પાળનાર, પશુઓનું રક્ષણ કરનાર.

पशुपालक त्रि. (पशून् पालयति, पशु+ण्वुल्) [illegible] [illegible].

पशुपालन न. (पशूनाम् पालनम्) પશુઓનું પાલન, પશુઓનું રક્ષણ કરવું.

સેન, અગ્નિ.

पवनाम्बुज पु. (पवनाम्बुभ्यां जायते, जन्+ड) એક જાતનું ઝાડ–ફાલસા. परुषफल.

पवनाल पु. (पवनायालति पर्याप्नोति, अल्+अच्) યાવનાલ નામે ધાન્ય વિશેષ.

पवनाश पु. (पवनमश्नाति, पवन+अश्+अण्) સર્પ, સાપ.

पवनाश त्रि. (पवनमश्नाति पवन+अश्+अण्) વાયુ ભક્ષણ કરનાર, પવન ખાનાર.

पवनाशन पु. (पवनः अशनं यस्य) સર્પ, સાપ.

पवनाशन त्रि. (,, अशनं यस्य) વાયુનું ભક્ષણ કરનાર.

पवनाशनाश पु. (पवनाशनं अश्नाति, अश्+अण्) સર્પ ખાનાર મોર, ગરૂડ પક્ષી.

पवनाशनाशी स्त्री. (पवनाशनाश+स्त्रियां जाति ङीष्) ગરૂડ પક્ષિણી, મોર પક્ષિણી, ઢેલ.

पवनाशनी स्त्री. (पवनाशन+स्त्रियां ङीष्) સાપેણ, સર્પિણી.

पवनाशी स्त्री. (पवनाश+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉપરનો અર્થ.

पवनाहत त्रि. (पवनेन आहतः) પવને હલાવેલું, વાતરોગના આઘાતવાળું.

पवनेश्वर न. કાશીમાં આવેલું શીવલીંગ.

पवनेष्ट पु. (पवने पवनवृद्धौ इष्टः) મોટા લીંબડાનું ઝાડ.

पवमान पु. (पू+ताच्छील्ये शानच्) વાયુ, ગાર્હપત્ય અગ્નિ, સોમ.

पवमान त्रि. (पू+शानच्) શુદ્ધ કરતું, સ્વચ્છ કરતું

पवमानात्मज (पवमानस्य वायोरात्मजः) ગૃહસ્થનો કાયમ રહેતો ગાર્હપત્ય અગ્નિ.

"पवमानात्मजो ह्यग्निः हव्यवाहन उच्यते"

पवष्टुरिक पु. તે નામે ૠષિ.

पवाका स्त्री. (पू+आक+निपातनात् टाप्) વંટોળીયો, વાવાઝોડું.

पवि पु. (पू शोधे+इ) ઇન્દ્રનું વજ્ર.

पवि स्त्री. (पू+इ) વાણી, વાચા.

पवित त्रि. (पूयते स्म, पूङ् शोधे+वा. इट्+क्त न कित्वम्) પવિત્ર, પવિત્ર કરેલ, શુદ્ધ કરેલ.

पवितव्य त्रि. (पूङ् शोधे वा. इट्+तव्यच्) શુદ્ધ કરવા યોગ્ય, પવિત્ર કરવા યોગ્ય.

पवित न. કાળાં મરી.

पवितृ त्रि. (पू+तृच्) પવિત્ર કરનાર, શુદ્ધ કરનાર. "तनुश्रिया यस्य तृणं स मन्मथः

कुलश्रिया यः पवितास्मदन्वयम्" नैषधे.

पवित्र त्रि. (पू+इत्र) પવિત્ર, શુદ્ધ, સ્વચ્છ. 'नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते"

पवित्र पु. न. (पूयते आज्यमनेन, पू+करणे इत्र) હોમમાં નાખવા યોગ્ય ઘીને શુદ્ધ બનાવવ બે દર્ભ, અનામિકા આંગળીમાં પહેરવાની દર્ભની વીંટી-પવિત્ર, જનોઈ, વિષ્ણુ, અર્ધ્યપાત્ર, ઘી, મધ, તાંબુ, પાણી.

पवित्र न. (पूयतेऽनेन पू+करणे इत्र) વરસવું, વૃષ્ટિ, ઘર્પણ–ઘસવું તે.

पवित्र पु. (पुनाति, पू+कर्त्तरि इत्र) તલનું ઝાડ "पुत्रजीव"–જીયા–પોતો નામે વૃક્ષ, કાર્તિક સ્વામી.

पवित्रक पु. (पवित्रमिव कायति कै+क, स्वार्थे क, संज्ञाया कन् वा) पवित्र શબ્દ જુઓ, પીંપળાનું ઝાડ, ઉંબરાનું ઝાડ, દર્ભ–ડાભ, દમનક–ડમરો વૃક્ષ.

पवित्रक न. (पवित्र+स्वार्थे क) માછલાં પકડવાની જાળ–શણની દોરી.

पवित्रता स्त्री. (पवित्रस्य भावः तल् टाप्) પવિત્રપણું, શુદ્ધપણું.

पवित्रत्व न. (पवित्रस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

पवित्रधान्य न. (पवित्रं धान्यम्) જવ.

पवित्रा स्त्री. (पवित्र+स्त्रियां टाप्) તુલસી, એક નદી, હળદર, પીપળનું ઝાડ.

पवित्रारोपण न. (पवित्रस्य यज्ञोपवीतस्य आरोपणं प्रदानं) વિષ્ણુ વગેરે દેવને ઉદ્દેશી જનોઇ આપવી તે, જનોઈ આપવી, જનોઈ પહેરવી.

पवित्रारोहण न. (पवित्रस्य यज्ञोपवीतस्य आरोहणम्) વિષ્ણુ વિગેરેને જનોઈ ચઢાવવી.

पवित्रित त्रि. (पवित्रमस्य जातः, पवित्र+इतच्) પવિત્ર કરેલું, શુદ્ધ કરેલું.

"मूलाधारात् प्रथममुदितो यस्तु तारः पराख्यः ।
पश्चात् पश्यन्त्यथ हृदयगो बुद्धियुङ्मध्यमाख्यः" अलङ्का०कौ०

पश्वयन न. એક જાતનો યજ્ઞ.

पश्वयन्त्र न. (पशोरिदं वा. इव, पशवे यन्त्रम्) પશુઓને નીકળવાનું યન્ત્ર, પશુ સંબંધિ યંત્ર.

पश्ववदान न. (पशोरङ्गविशेषस्यावदानं छेदनम्) પશુઓના અમુક અમુક અંગનું છેદન, યજ્ઞીય પશુનું અંગ છેદવું તે.

पश्वाचार पु. (पशूनाम् अधिकारिविशेषाणामाचारः) તાંત્રિકમત પ્રસિદ્ધ એક જાતનું આચરણ.
"वेदोक्तेन यजेद्देवीं, कायसंकल्पपूर्वकं
स एव वैदिकाचारः पश्वाचारः स उच्यते"

पश्वाचार पु. (पशोः आचारः) પશુનું આચરણ.

पश्विज्या स्त्री. (पशुना इज्या) એક પશુયાગ.

पश्विष्टका स्त्री. અગ્નિચયનાર્થં ઇષ્ટિકા વિશેષ.

पश्विष्टि स्त्री. (पशोरिष्टिः) પશુયજ્ઞના અવયવ રૂપ એક ઇષ્ટિ.

पश्वेकादशिनी स्त्री (एकादश परिमाणस्य, डिनि+ङीप् पशुना एकादशिनी) અગીયાર પશુઓથી સાધ્ય યજ્ઞ.

पष् (भ्वा. उभ. स. सेट् पषति–ते) હરકત કરવી, હણવું.

पष् (चु. उभ. स. सेट् पाषयति–ते) પાશ નાખવો, બાંધવું, કેદ કરવું.

पष् (अदन्त० चु. उभ. स. सेट् पषयति–ते) સ્પર્શ કરવો, જવું.

पष्ठवाह् पु. (पृष्ठेन वहति पष्ठं भारं वा वहति, वह्+ण्वि पृषो.) ભાર ઉચકી શકે તેવો પાંચ વર્ષનો બળદ.

पष्ठौही स्त्री. (पष्ठवाह्+स्त्रियां ङीप् वाह ऊठ्) પાંચ વર્ષની ગાય.

पस् (चु. उभ. स. सेट् दर्दित्वान्नुम् पंसयति–ते) નાશ કરવો, નાશ પમાડવું.

पस् (भ्वा. उ. स. सेट् पसति–ते) હરકત કરવી, હણવું.

पस् (चुरा. उ. स. सेट् पासयति–ते) બાંધવું, કેદ કરવું.

पस् (अदन्त० चुरा. उभ. स. सेट् पसयति–ते) અડકવું, જવું.

पसस् न. (पस्+असुन्) રાષ્ટ્ર, દેશ.

पस्त्य न. (अपस्त्यायन्ति संघीभूय तिष्ठन्ति जीवा यत्र अप+स्त्यै+क उपसर्गस्याकारलोपो निपा.) ઘર, ગૃહ.

पस्त्यावत् त्रि. (पस्त्यमस्त्यस्येति, मतुप् मस्य वः दीर्घः) ઘરવાળું.

पस्पश पु. હરકોઇ શાસ્ત્રનો આરંભ કરવામાં સમર્થ ઉપોદ્ઘાત, સંદર્ભ–ગ્રન્થ વિશેષ.
"राजनीतिरपस्पशा" माघः

पन्हव पु. દાઢિ, મુછ રાખનાર એક મ્લેચ્છ જાતિ.

पन्हिका स्त्री. (अप+हन्+वा. ड संज्ञायां कन् कापि अत इत्वम् अपस्याऽल्लोपः) वारिपृश्नी નામની વનસ્પતિ.

पा (भ्वा. प. स. अनिट् पिबति) પાન કરવું, પીવું.

पा (अदा. प. स. सेट् पाति) રક્ષણ કરવું, પાળવું.

पा त्रि. (पा+क्विप्) પીનાર, રક્ષણ કરનાર.

पांशन त्रि. (पसि+ल्यु. वा. दीर्घः पृषो. वा) દૂષક, દોષ આપનાર, દૂષણ આપનાર.

पांशव पु. (पांशोर्विकारः अण्) એક જાતનું લવણ.

पांशव्य त्रि. ધૂળથી હોનાર–થનાર.

पांशु पु. (पंशयति नाशयति आत्मानं, पशि+कु दीर्घश्च) ધૂળ, અનાજ વિગેરેના પાક માટે રાખી મુકેલું છાણ વગેરેનું ખાતર, પીતપાપડો, એક જાતનું કપૂર, રજ વિશેષ.

पांशु न. ખારાનું લુણ–ક્ષાર લવણ, ખારો.

पांशुका स्त्री. (पांशुना कायति कै+क+टाप्) અટકાવવાળી સ્ત્રી, એક જાતની સુગંધી ઔષધિ.

पांशुकासीस न. (पांशुरिव कासीसम्) હીરાકશી.

पांशुकुली स्त्री. (पांशुना कोलति, कुल्+क+स्त्रियां ङीप्) રાજમાર્ગ, ધોરીરસ્તો.

पांशुकूल न. (पांशोः कूलमिव) નામ વગરનો હરકોઇ જમીનનો દસ્તાવેજ.

पांशुक्षार न. (पांशुरिव क्षारम्) ક્ષાર લવણ–ખારાનું લુણ, ખારો.

पांशुचत्वर पु. (पांशुभिश्चत्वर इव) વરસાદના કરા.

पांशुचन्दन पु. (पांशुर्धूलिश्चन्दनमिवास्य) વિભૂતિ–ભસ્મ ધારણ કરનાર મહાદેવ.

पांशुचामर पु. (पांशुश्चामर इवास्य) તંબુ, ધૂળનો ઢગલો, નાની કાકડી, વખાણ–તારીફ.

पशुपाश पु. (पशुरूपजीवानां पाशः) પશુરૂપ જીવોનો બન્ધ.

पशुपाशक पु. (पशुपाश+कै+कः) તે નામનો રતિ બન્ધ.

पशुप्रेरण न. (पशूनाम् प्रेरणम्) પશુને હાંકવું તે.

पशुप्रेरणा स्त्री. (पशूनाम् प्रेरणा) ઉપરનો અર્થ.

पशुमत् त्रि. (पशु+मतुप्) પશુઓવાળું.

पशुमारम् अव्य. (पशुमिव मारयित्वा णमुल्) પશુની પેઠે મારીને.

पशुमोहनिका स्त्री. (पशुर्मोह्यतेऽनेन, मुह्+णिच्+ल्युट्+स्वार्थे क कापि अत इत्वम्) લતા, વેલ, કડુ વનસ્પતિ.

पशुयाग पु. (पशुकरणको यागः) તે નામનો એક યજ્ઞ.

पशुरज्जु स्त्री. (पशुबन्धनार्थं रज्जुः) પશુને બાંધવાનું દોરડું, દામણ વિગેરે.

पशुराज् पु. (पशुषु राजते राज्+क्विप्) સિંહ,

पशुराज पु. (पशूनाम् राजा टच् समा०) ઉપરનો અર્થ.

पशुराजी स्त्री. (पशुराज+स्त्रियां जातित्त्वात् ङीप्) સિંહણ.

पशुवर्द्धन न. (पशूनाम् वर्द्धनम्) પશુને પુષ્ટ કરનાર અમુક વ્યાપાર, પશુને પાળી તેનો વ્યાપાર કરવો તે.

पशुष पु. (पशुषु सीदति सद्+ड षत्वम्) પશુઓમાં રહેનાર દુધ દહિ વિગેરે.

पशुसनि त्रि. (पशुं सनोति ददाति, सन्+इन्) પશુ આપનાર, પશુનું દાન કરનાર.

पशुसमाम्नायिक त्रि. (पशुसमाम्नाय+ठक्) પશુયજ્ઞના મંત્ર વિગેરે.

पशुसम्भव त्रि. (पशोः सम्भवति. सम्+भू+अच्) દૂધ દહી વિગેરે, પશુમાંથી ઉત્પન્ન થનાર પદાર્થ.

पशुहरीतकी स्त्री. (पशूनाम् हरितकीव हितकारीत्वात्) આમ્રાતકનું ફળ.

पशुहव्य न. (पशुकरणकं हव्यम्) પશુયાગ.

पश्चा अव्य. (पश्चात्+वेदे पृषो.) પછી, પાછળથી, છેવટે, ત્યારપછી.

पश्चात् अव्य. (अपर+प्रथमापञ्चमीसप्तम्यर्थे आति पश्चादेशः) અનંતર, ત્યાર પછી, પૃષ્ટભાગે. છેલ્લે.

पश्चात्तात् अव्य. (पश्चात् स्वार्थे तातिल्) पश्चा શબ્દ જુઓ.

पश्चात्ताप पु. (पश्चात् चरमस्तापः) પસ્તાવો, ભૂલ કે દોષને માટે પાછળથી થતો ખેદ; ચાલુકાર્યને અયોગ્ય માની શોક કરવો.

पश्चात्तापिन् त्रि. (पश्चात्ताप+अस्त्यर्थे इनि) ખેદકરેલું, પસ્તાવો કરનાર, શોકકરનાર.

पश्चार्द्ध पु. (अपरश्चासौ अर्धश्च पश्चादेशः) છેવટનો ભાગ, પાછલો અર્ધભાગ, અપર ભાગ.
पश्चार्द्धेन प्रविष्टः शरपतनभयाद् भूयसा पूर्वकायं" शाकुन्त.

पश्चिम त्रि. (पश्चाद्भवः डिमच्) આથમણું, પાછળ થનાર, છેવટનું, છેલ્લું, ત્યારપછીનું.

पश्चिमतस् अव्य. (पश्चिम+तसिल्) આથમણી તરફથી, પશ્ચિમ તરફથી.

पश्चिमरात्र पु. (पश्चिमं रात्रेः एकदेशि० अच् समा०) રાત્રિનો પાછલનો ભાગ, પાછલી રાત.
"उपारताः पश्चिमरात्रगोचरात्" सिद्धान्त कौ.

पश्चिमरात्रि स्त्री. (पश्चिमा चासौ रात्रिश्च) પાછલી રાત, અપરરાત્રી.

पश्चिमा स्त्री. (पश्चिम+टाप्) આથમણી દિશા, પશ્ચિમ દિશા.

पश्चिमानूपक पु. તે નામનો એક રાજા.

पश्चिमोत्तरा स्त्री. (पश्चिमाया उत्तरस्याः दिशोऽन्तराला दिक्) પશ્ચિમ અને ઉત્તરની વચ્ચેની દિશા–વાયુકોણ,

पश्य त्रि. (पश्यति, दृश्+बा. श. पश्यादेशश्च) યથોક્ત જોનાર, યોગ્ય દેખનાર, વ્યાજબી દેખનાર.

पश्य अव्य. (दृश्+बा. श) પ્રશંસા, આશ્ચર્ય એ અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.

पश्यत् त्रि. (दृश्+शतृ) જોતું, નિહાળતું, દેખતું.

पश्यतस् अव्य. (पश्य+तसिल्) જોતાં, દેખતાં, પ્રત્યક્ષ.

पश्यतोहर त्रि. (पश्यन्तमनादृत्य हरति, हृ+अच् अनादरे षष्ठी अलुक् स.) જોનાર સમક્ષ તેનો માલ ચોરનાર સોની વિગેરે, ચાલાક ચોર.

पश्यन्ती स्त्री. (दृश्+शतृ+ङीप् नुम्) દેખતી, જોતી સ્ત્રી, એક જાતની વાણી.

છોકરું, ઘૂવડપક્ષી, ભય, રાજ્યનો નાશ, તે નામનો દૈત્ય.

पाक त्रि. (पच्+कर्मणि घञ्) પરિપક્વ, પરિપક્વ બુદ્ધિવાળું, થોડું, શ્રેષ્ટ ઉત્તમ.

पाककृष्ण पु. (पाके फलपाके कृष्णः) પાણીમાં ઉગતું આંબળાનું ઝાડ.

पाकज न. (पाकाज्जायते, जन्+ड) કાચ લવણ.

पाकज पु. (,, ,,) પાકથી પેદા થયેલું.

पाकज त्रि. (,, ,,) પરિણામ શૂલરોગ.

पाकत्रा अव्य. (पाकः विपक्वप्रज्ञः स्वार्थे त्रा) પાકેલી બુદ્ધિવાળું, પરિપક્વ બુદ્ધિવાળું.

पाकदूर्वा स्त्री. (पाकयुक्ता दूर्वा) પાકેલી દૂર્વા, ધરોનું ઘાસ.

पाकद्विष् पु. (पाकाय दैत्याय द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ઇન્દ્ર.

पाकपात्र न. (पाकसाधनं पात्रम्) રાંધવાનું વાસણ.

पाकपुटी स्त्री. (,, पुटी) ઘડા તથા માટીનાં વાસણ પકાવવાનું સ્થાન-નીંભાડો.

पाकफल न. (पाककृष्णं फलमस्य) गु. પાણી આંબળાં. हि. पानी आमलां.

पाकभाजन न. (पाकार्थं भाजनम्) રાંધવાનું વાસણ.

पाकभाण्ड न. (,, भाण्डम्) ઉપરનો અર્થ.

पाकमत्स्य पु. (पाकः पक्वः मत्स्यः) રાંધેલું માછલું, એક જાતનો કીડો, એકજાતનું સમુદ્રનું માછલું.

पाकयज्ञ पु. (पाकसाध्यो यज्ञः) ચરૂપાકથી-હવિષ્યથી કરવા યોગ્ય યજ્ઞ.

पाकयज्ञ पु. (पाकोऽल्पः बालकसाम्यात् प्रशस्तो वा यज्ञः) નાનો યજ્ઞ, ઉત્તમ યજ્ઞ, શ્રેષ્ટ યજ્ઞ, જે હુત-પ્રહુત અને અહાહુત એ ત્રણ પ્રકારના યજ્ઞ કહેવાય છે.

पाकयज्ञिक पु. (पाकयज्ञस्य तत्प्रतिपादकग्रन्थस्य व्याख्यानो ग्रन्थः ठञ्) પાક યજ્ઞનું વર્ણન કરનાર ગ્રન્થનો વ્યાખ્યાન કરનાર ગ્રન્થ.

पाकयज्ञिक त्रि. (पाकयज्ञे भवः ठञ्) પાક યજ્ઞમાં હોનાર-થનાર.

पाकयज्ञिय त्रि. (पाकयज्ञमर्हति पाकयज्ञ+घ) પાકયજ્ઞના લાયક.

पाकरञ्जन न. (पाकं पच्यमानं रञ्जयति रञ्ज्+णिच्+ल्यु) તેજપત્ર, તમાલપત્ર.

पाकल त्रि. (पाकेन सुखपाकेन अहनगम्, पाकस्य अहः क्षतं वा) મોઢું આવવાથી પડેલ ઘાવ, અન્ન પાકને નાશ કરનાર મન્દાગ્નિ વગેરે.

पाकल न. (पाकं लाति ला+क) કુષ્ઠ ઔષધિ-કઠ નામની વનસ્પતિ, ઉપલેટ.

पाकल पु. (पाकं लाति, ला+क) અગ્નિ, વાયુ, હાથીનો તાવ, સન્નિપાતજ્વર, અગ્નિદ્રવ્ય, ચિત્રાનું ઝાડ.

पाकल त्रि. (पाकं लाति, ला+क) પાક લાવનાર, રસોઇ આણનાર.

पाकलि स्त्री. (पाक+ला+इन्) રોહીણી-માંસરોહિણી નામે વૃક્ષ.

पाकली स्त्री. (पाकल+स्त्रियां ङीप्) કડવી ઘીસોડીનો વેલો, કંટોલી નામે વનસ્પતિ.

पाकशाला स्त्री. (पाकस्य शाला) રસોઇઘર, રસોડું-રસોઇનું સ્થાન.

पाकशासन पु. (पाकं तन्नामदैत्यं शास्ति, शास्+ल्यु) ઇન્દ્ર.

पाकशासनि पु. (पाकशासनस्यापत्यम् इञ्) ઇન્દ્રનો પુત્ર-જયન્ત, અર્જુન, વાલી વાનર.

पाकशुक्ला स्त्री. (पाके परिणामे शुक्ला) ખડી, ચાક. "पाकशुक्ला शिलाधातु कठिनी कक्खटी खडी" शब्दचन्द्रिका०

पाकसंस्थ पु. (पाकः संस्था यस्य) પાક સાધ્ય એક યજ્ઞ.

पाकस्थान न. (पाकस्य स्थानम्) રસોડું, રાંધવાની જગા.

पाकसुत्वत् पु. (पाकेन परिपक्वेन मनसा सुनोति सु+क्वनिप् तुक् च) પુષ્ટ મનથી સોમરસનું પાન કરનાર યજમાન.

पाका स्त्री. (पाक+स्त्रियां टाप्) ધાવણી છોકરી, બાળા.

पाकारि पु. (पाकमृच्छति, ऋ+इन्) સ્વચ્છ સોનું, શ્વેત સુવર્ણ.

पाकारि पु. (पाकस्य तन्नामदैत्यस्य अरिः) ઇન્દ્ર.

पाकिन् त्रि. (पच्+घा. घिनुण् कुत्वम्) રસોઇ કરનાર, પકાવનાર, પાકવાળું.

पाकिम त्रि. (पाकेन निर्वृत्तः पाक+भावादित्वादिमप्) પાકેલું, પક્વ, પાકથી તૈયાર થયેલ.

पाकिमन् पु. (पाकस्य भावः इमनिच्) પાકેલી-પુષ્ટ

पांशुचामर पु. (पांशौ दूर्वा चामर इव यस्य) દુર્વા જ્યાં ઉગેલી છે એવો પ્રદેશ, દૂર્વાવાળો દેશ.

पांशुज न. (पांशोर्जायते जन्+ड) એક જાતનું લવણ ખારાનું લુણ.

पांशुपत्र न. (पांशुः कर्पूर इव सुगन्धि पत्रमस्य) ટાંકો–બથવો–ચીલી નામે એક જાતનું શાક "वास्तुक"

पांशुभव न. (पांशोर्भवम्) એક જાતનું લવણ.

पांशुमर्दन न. (पांशुःमृद्यतेऽत्र, मृद्+आधारे ल्युट्) ઝાડ ફરતો પાણી રહેવાનો કયારો–નીક વિગેરે.

पांशुर पु. (पांशुं राति, रा+क) લંગડો, લુલો, ડાંસ, મચ્છર.

पांशुरागिणी स्त्री. (रञ्ज्+घिनुण्+ङीप् पांशुभिः रागिणी) મહામેદા નામની વનસ્પતિ.

पांशुराष्ट्र न. (पांशुप्रधानं राष्ट्रम्) તે નામનો એક દેશ.

पांशुल त्रि. (पांशुरस्त्यस्य पांशु+लच्) ધૂળવાળું, પાપવાળું, વ્યભિચારી–દુષ્ટ.

पांशुल पु. (पांशुर्विद्यतेऽस्य, पांशु+लच्) શિવ, મહાદેવ, વ્યભિચારી પુરૂષ, શિવનું એક અસ્ત્ર, ખાટલાનો એક ભાગ, કાંકચાનું ઝાડ–કરકચ.

पांशुला स्त्री. (पांशुल+स्त्रियां टाप्) અટકાવવાળી સ્ત્રી, પૃથ્વી, છીનાળ સ્ત્રી.

पांशुव पु. ( ) લંગડો, લુલો.

पांशुवर्प (पांशोः वर्षः वर्षणम्) ધૂળનો વરસાદ–આંધી.

पांसन त्रि. (पसि+ल्यु वा. दीर्घः पृषो. वा) દૂષણ કરનાર, દૂષક.

पांसव पु. (पांसोर्विकारः अण्) એક જાતનું લવણ, ખારો.

पांसव्य त्रि. ([illegible] पांसु+यत [illegible] ी થનાર, ધૂળમાં હોના[illegible]

पांसु पु. (पसि[illegible]) ધૂળ, છાણ વિગે[illegible] पा[illegible] [illegible]

(पा[illegible]

प[illegible]

पां[illegible]

ધોરીરસ્તો, રાજમાર્ગ.

पांसुकूल न. (पांसोः कूलमिव) નામ વગરનો દસ્તાવેજ.

पांसुक्षार न. (पांसुरिव क्षारम्) ક્ષાર લવણ, ખારો.

पांसुचत्वर पु. (पांसुमिश्चत्वर इव) કરા.

पांसुचन्दन पु. (पांसुर्धूलिः चन्दनमिवास्य) વિભૂતિ ધારણ કરનાર શિવ, મહાદેવ.

पांसुचामर पु (पांसुश्चामर इवास्य) તંબુ, વર્દ્ધાપક, ધૂળનો ઢગલો, નાની કાકડી, પ્રશંસા, ઘ્રો જ્યાં ઉગેલી છે એવો પ્રદેશ.

पांसुज न. (पांसुना जायते जन्+ड) એક જાતનું લવણ, ખારો.

पांसुपत्र न. (पांशुभिः संचितगोमयैः पत्रमस्य) पांशुपत्र શબ્દ જુઓ.

पांसुभव न. (पांसोः भवति, भू+अच्) એક પ્રકારનું લવણ, ખારો.

पांसुमर्दन पु. (पांसुः मृद्यतेऽत्र, मृद्+आधारे ल्युट्) ઝાડની ફરતો પાણી રહેવાનો કયારો.

पांसुर पु. (पांसुं राति रा+क) લંગડો, લુલો, ડાંસ, મચ્છર.

पांसुरागिणी स्त्री. (रञ्ज्+घिनुण्+ङीप्, पांसुभिः रागिणी) મહામેદા વનસ્પતિ.

पांसुराष्ट्र न. (पांसुप्रधानं राष्ट्रम्) તે નામનો એક દેશ.

पांसुल त्रि. (पांसुरस्त्यस्य लच्) ધૂળવાળું, પાપવાળું, વ્યભિચારી.

पांसुल पु. (,, ,,) મહાદેવ, વ્યભિચારી પુરૂષ, શિવનું અસ્ત્ર, ખાટલાનો એક ભાગ, કરકચ–કાંકચાનું ઝાડ.

पांसुला स्त्री. (पांसुल+टाप्) પૃથ્વી, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, અટકાવવાળી સ્ત્રી.

पांसुव पु. લંગડો, લુલો.

पांसुवर्प पु. (पांसोर्वर्षः वर्षणम्) ધૂળનો વરસાદ, આંધી.

प[illegible] पच्+भावे घञ्) અનાજ વિગેરે રાંધવું, [illegible]ણું–પાક, કરેલા કર્મનું ફળ, તે નામનો દૈ[illegible] કેશ વિગેરેનું ધોળાપણું.

[illegible] [illegible]म्, पा+क्तन्) ધાવણું બાલક,

ર્જુના પાંચજન્યશંખની સમીપનું.

दश त्रि. (पञ्चदश्यां भवः कालत्वेऽपि अण्) માસ કે પુનમને દિવસે થનાર-હોનાર.

ादश्य पु. (पञ्चदशभिः सामधेनीमन्त्रैः प्रकाश्यः :) પંદર સામધેની મન્ત્રોથી પ્રગટ કરવા યોગ્ય લૌકિક અગ્નિ.

ञ्चभौतिक त्रि. (पञ्चभ्यो भूतेभ्य आगतः ठक् द्विप-दवृद्धिः) આકાશ વગેરે પાંચ મહાભૂતથી બનેલ શરીર ગેરે.

ञ्चयज्ञिक त्रि. (पञ्चयज्ञस्येदं, पञ्चयज्ञ+ठक्) પંચ-જ્ઞનું, પંચયજ્ઞ સમ્બન્ધી.

ञ्चयज्ञिक न. (पञ्चयज्ञस्य कर्म ठक्) પંચયજ્ઞનું ર્મ, પંચયજ્ઞ સમ્બન્ધી કર્મ.

ञ्चवर्षिक त्रि. (पञ्च वर्षाः प्रमाणमस्य ठञ् तस्य । न लुक्) પાંચ વર્ષની વયનું.

ञ्चशब्दिक त्रि. (पञ्चभिः शब्दैर्निर्वृत्तं ठक्) પાંચ ાબ્દથી બનેલ કોઇ વાદ્ય.

ञ्चार्थिक पु. (पञ्च अर्थाः कृत्यानि पाशाः वा यत्र सन्ति ठन् वा. वृद्धिः) પાશુપત શાસ્ત્ર.

ञ्चाल त्रि. (पञ्चालदेशे भवः अण्) પંચાલ દેશમાં હોનાર-થનાર.

ञ्चाल पु. (पञ्चाल+स्वार्थे अण्) તે નામનો એક દેશ, પંચાલ દેશ.

ञ्चाल न. (पञ्चानां विषयाणामन्यतोऽनवगतानां प्रका-शनाय अलम् पृषो.) શાસ્ત્ર, પ્રવૃત્તિ તથા નિવૃત્તિને જણાવનારું શાસ્ત્ર.

ञ्चालक त्रि (पांचाल+कन्) પંચાલ દેશ સમ્બન્ધી, પંચાલ દેશનું.

ञ्चालिका स्त्री. (पाञ्चाली+अण् स्वार्थे कन् टाप् अत इत्वम्) લુગડાંની બનાવેલી પુતળી-ઢીંગલી, તે નામની એક રીતિ.

ञ्चाली स्त्री. (पञ्चालदेशे भवा, पञ्चाल+अण् स्त्रियां ङीप्) પંચાલ દેશની સ્ત્રી, દ્રૌપદી, ઢીંગલી.

ाट् अव्य. (पट्+णिच्+क्विप्) સમ્બોધનમાં વપરાતો અવ્યય.

ाट त्रि. (पाटयति पट्+णिच्+अच्) ફાડનાર, ચીરનાર.

ाट पु. (पट्+घञ्) પહોળાઇ, ફેલાવ.

पाटक त्रि. (पाटयति छिनत्ति, पट्+ण्वुल्) ફાડનાર, ચીરનાર, છેદક-છેદનાર.

"अहं तमो घनीभूतमहमेव च पाटकः" हरिवंशे

पाटक पु. (पाटयति दीप्यति, पाटि+ण्वुल्) વેંત, રોકડું, ગામનો એક ભાગ, વાદ્ય-વાદિત્ર, પાસા ફેંકવા, કીનારો, મુડીનો નાશ, કટકાન્તર, વ્યાપારનો માલ.

पाटच्चर पु. (पटच्चर एव स्वार्थे प्रज्ञादित्वादण्) ચોર.

पाटन न. (पट्+णिच्+भावे ल्युट्) છેદવું, ચીરવું-ફાડવું.

पाटल पु. (पाटयति पट्+णिच्+कलच्) રાતો અને ધોળો મિશ્રરંગ, ગુલાબી રંગ, વનસ્પતિ પાડલ.

पाटल त्रि. (पाटलो वर्णोऽस्यास्ति पाटल+अच्) ગુલાબી રંગનું, ધોળા મિશ્ર લાલ રંગનું.

"स पाटलायां गवि तस्थिवांसं" रघुः

पाटल न. (,, ,,) ગુલાબનું ફુલ, વરસાદમાં વવાતું એક જાતનું ધાન્ય "आशुधान्य"

पाटलद्रुम पु. (पाटलो द्रुमः) પુન્નાગ વૃક્ષ.

पाटला स्त्री. (पाटलो वर्णोऽस्त्यस्याः, पाटल+टाप्) દુર્ગા દેવી, રાતા લોધ્રનું ઝાડ, પાડલ વનસ્પતિ.

पाटलापुष्प न. (पाटलायाः पुष्पम्) ગુલાબનું ફુલ, રાતા લોધરનું ફુલ.

पाटलापुष्पसंनिभ न. (पाटलापुष्पेण तुल्यम्) પતંગ, "पद्मकाष्ठ"

पाटलावती स्त्री. (पाटला+मतुप् मस्य वः ङीप् च) દુર્ગા દેવી, તે નામની નદી.

पाटलि स्त्री (पाटि+भावे घञ्, पाटो दीप्तिस्तं लाति ला+इ) પાડળ, ગુલાબનો છોડ, ઘંટાપાટલિ-મરબો વૃક્ષ.

पाटलिक पु. (पाटि+अलि संज्ञायां कन्) બીજાનો ધર્મ જાણનાર પુરૂષ.

पाटलित त्रि. (पाटल+तारका० इतच्) રાતું કરેલું, ગુલાબી રંગેલું.

पाटलिपुत्र न. (पाटलिः पुत्र इव यस्य) પટના શહેર, "कुसुमपुर"

"अस्ति भागीरथीतीरे पाटलिपुत्रं नाम नगरम्" हितोपदेशे

पाटलिपुत्रक न. (पाटलिपुत्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

બુદ્ધિપણું, પાકેલાપણું–પરિપકવતા, પાકપણું.

पाकिमन् पु. (पाकस्य अल्पस्य प्रशस्यस्य वा भावः इमनिच्) અલ્પપણું,–થોડાપણું, ઉત્તમપણું, શ્રેષ્ટપણું.

पाकु त्रि. (पच्+उण् न्यङ्क्वा. कुत्वम्) પાક કરનાર, રાંધનાર, રસોઈ કરનાર.

पाकुक त्रि. (पच्+उकञ् चस्य कः) ઉપરનો અર્થ.

पाक्य त्रि. (पच्+कर्मणि ण्यत् चस्य कः) પકાવવા યોગ્ય, રાંધવા યોગ્ય.

पाक्य त्रि. (पाकेन साध्यम् पाकस्य हितं वा यत्) પાકના ફાયદાનું, પાકથી સાધ્ય–તૈયાર થનાર.

पाक्य न. (पच्+ण्यत् कुत्वम्) ખીડલવણ, ક્ષારલવણ.

पाक्य पु. (,, ,,) જવખાર, સાજીખાર, સુરોખાર, ખંગડીખાર.

पाक्ष त्रि. (पक्षस्येदम् , पक्ष्+अण्) પક્ષનું, પક્ષસમ્બન્ધી, પખવાડીયાનું, પખવાડીયા સમ્બન્ધી.

पाक्षायण त्रि. (पक्षस्यायं, पक्षे भवः, पक्षेण निर्वृत्तः, पक्ष+फक्) પખવાડીયામાં હોનાર–થનાર, પક્ષમાં થનાર.

पाक्षिक त्रि. (पक्षे तिथ्यारमककाले, संशयकोटिमेदे वा भवः ठञ्) પખવાડીયામાં થનાર, સંશયકોટીમાં થનાર–હોનાર, પક્ષનું–પડખાનું.

पाखण्ड त्रि. (पातीति पा+क्विप्, पाःत्रयीधर्मस्तं खण्डयति खडि भेदने+अच् नुम्) પાખંડી, ઢોંગી, નાસ્તિક.

पागल त्रि. (पा+कर्त्तरि क्विप् , पा रक्षणं तस्माद्गलति गल्+अच्) ઉન્મત્ત, ગાંડું, બેભાન, વાતુલ.

पाङ्क्त त्रि. (पङ्क्तौ भवादि वा उत्सा. अञ्) પંક્તિ–ઓળમાં થનાર, પંક્તિ છન્દવાળું.

पाङ्क्तेय त्रि. પંક્તિને યોગ્ય.

पाङ्क्त्य त्रि. પંક્તિમાં બેસવા લાયક.

पाचक त्रि. (पच्+ण्वुल्) રાંધનાર, પાક કરનાર, પચનક્રિયામાં મદદ કરનાર ઔષધ વિગેરે.

पाचक पु. (,, ,,) અગ્નિ, જઠરાગ્નિ, પિત્તધાતુ, વનસ્પતિ ચિત્રો.

पाचन न. (पाच्यतेऽनेन पच्+णिच्+करणे ल्युट्) પાપનો નાશ કરનાર પ્રાયશ્ચિત, અજીર્ણાદિ દોષના પાચનનું સાધનદ્રવ્ય.

पाचन पु. (पाचयत्यनेन पच्+णिच्+करणे ल्यु) અગ્નિ, અમ્લરસ, ખાટો રસ, રાતો એરંડો, ચિત્રાનું ઝાડ.

पाचन त्रि. (पाचयति, पच्+णिच्+ल्यु) પકાવનાર, રાંધનાર, હજમ કરનાર.

पाचनक न. (पाचन+संज्ञायां कन्) ટંકણખાર.

पाचनक पु. (पाचन+स्वार्थे क) પાચન શબ્દ જુઓ.

पाचनी स्त्री. (पाचन+स्त्रियां ङीप्) હરડે.

पाचल त्रि. (पाचयति, पच्+णिच्+बा० कलन्) રાંધનાર, પકાવનાર, હજમ કરનાર, પાચન કરનાર.

पाचल पु. (पच्+णिच्+कलन्) અગ્નિ, વાયુ, ચિત્રાનું ઝાડ, રાંધવાનો પદાર્થ, રસોઇયો.

पाचल न. (,, ,,) રાંધવું, પકાવવું, પાચન કરવું.

पाचा स्त्री. (पच्+अङ्+टाप्) રાંધવું, પકાવવું.

पाचि स्त्री. (पच्+इञ्) ઉપરનો અર્થ.

पाचिका स्त्री. (पच्+ण्वुल्+टाप्) રાંધનારી, રસોઈ કરનારી.

पाची स्त्री. (पच्+णिच्+इन्+गौरा. ङीष्) એક જાતનો વેલો, हरितलता

पाच्य त्रि. (पच्+ण्यत् आवश्यकार्थत्वात् न कुत्वम्) અવશ્ય પકાવવા લાયક, અવશ્ય રાંધવા યોગ્ય.

पाजस् न. (पाति रक्षत्यनेन, पा+असुन् जुट् च) બળ, સામર્થ્ય.

पाजस्य त्रि. (पाजसे हितम् , यत्) બળ કરવાવાળું, બળનેહિતકર, બળ વધારનાર.

पाञ्चकपाल त्रि. (पञ्चकपालस्यायं अण्) પાંચ કપાલ સંબન્ધી, પાંચ ખોપરીનું, પાંચ માટીના વાસણનું.

पाञ्चजन्य पु. (पञ्चजनस्य दैत्यविशेषस्येदं वा. ण्य) પંચજન દૈત્યના હાડકાથી બનાવેલો વિષ્ણુનો શંખ, અગ્નિ.

'स तु पञ्चजनं हित्वा, शंखं लेभे जनार्दनः
स च देवमनुष्येषु पाञ्चजन्य इति श्रुतः"

पाञ्चजन्य पु. (पञ्चभिर्जनैर्निर्वृत्तः ष्यञ्) કાશ્યપ, વસિષ્ઠ પ્રાણ અંગિરસ અને ચ્યવન એ પાંચની અગ્નિથી પ્રગટ થયેલ અગ્નિ.

पाञ्चजन्यधर पु. (पाञ्चजन्यं धारयति, धारि+अच् ह्रस्वः) વિષ્ણુ.

पाञ्चजन्यायनि त्रि. (पाञ्चजन्यस्यादूरदेशादि फिञ्)

ભણુનાર.

पाठेय त्रि. (पाठायां भवः, पाठा+"नद्या." ढक्) પાઠા વનસ્પતિમાં થનાર.

पाठ्य त्रि. (पठ्+ण्यत्) ભણવા યોગ્ય, શીખવા યોગ્ય, ગોખવા યોગ્ય.

पाठ्य त्रि. (पठ्+णिच्+ण्यत्) ભણાવવા યોગ્ય, શીખવવા યોગ્ય.

पांडिनी स्त्री. માટીનું વાસણ.

पाण पु. (पण्यतेऽनेन, पण्+भावे घञ्) વ્યવહાર, પણ કરવું, હોડ બકવી.

पाण पु. (पण्यते व्यवह्रीयतेऽनेन, पण्+करणे घञ्) સમય, હાથ, વખાણ–પ્રસંશા.

पाणि पु. (पण्+इण् आयाभावः) હાથ, કુલિક નામનું વૃક્ષ.

पाणि स्त्री. (पणायन्ते व्यवहरन्त्यस्यां, पण्+इण् आय प्रत्ययस्य लुक्) બજાર, દુકાન, ખરીદવા વેચવાનું પીઠું.

पाणिक त्रि. (पणेन क्रीतं, निष्का. ठक्) એક કાર્ષાપણ આપી ખરીદ કરેલું.

पाणिकच्छपिका स्त्री. (पाणिभ्यां कृता कच्छपिका) બન્ને હાથથી કરેલી કાચબાના આકારની એક મુદ્રા.

पाणिकर्मन् पु. (पाणिभ्यां वादनरूपं कर्म्माऽस्य) મહાદેવ, શિવ.

पाणिकर्मन् त्रि. (पाणिभ्यां वादनरूपं कर्म यस्य) બન્ને હાથોથી વગાડનાર.

पाणिका स्त्री. (पाणिक+स्त्रियां टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા, એક જાતની કડછી.

पाणिकूर्चा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર માતૃકા

पाणिखात न. (पाणिना खातम्) તે નામે એક તીર્થ.

पाणिगृहीत त्रि. (पाणिना गृहीतः) લગ્ન કરેલ–વિવાહ કરેલ, પાણિગ્રહણ કરેલ.

पाणिगृहीती स्त्री. (पाणिर्गृहीतो यस्याः ङीप्) શાસ્ત્રની વિધિપ્રમાણે જેની સાથે લગ્ન કર્યું હોય તે સન્તાન સ્ત્રી, પરણેલી સ્ત્રી.

पाणिग्रह पु. (पाणिर्गृह्यतेऽत्र, ग्रह्+आधारे अप्) વિવાહ, લગ્ન.

पाणिग्रहण न. (पाणिर्गृह्यते अत्र, ग्रह्+आधारे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

पाणिग्रहणिक त्रि. (पाणिग्रहणं प्रयोजनमस्य ठक्) વિવાહ સંસ્કારમાં ઉપયોગી મંત્ર વિગેરે.

पाणिग्रहीतृ पु. (पाणिं गृह्णाति, ग्रह्+तृच्) વિવાહથી જોડાયેલો સ્વામી–ભરથાર.

पाणिग्रहीतृ त्रि. (,, ,,) હાથ પકડનાર, પરણનાર,

पाणिग्राह पु. (पाणिं गृह्णाति, ग्रह्+अण्) પરણનાર પતિ, હાથ પકડનારો.

पाणिघ त्रि. (पाणिं पाणिना वा हन्ति, हन्+ट नि.) મૃદંગ કે પખાજ વગાડનાર, હાથ ઠોકનાર, હાથની તાળી વગાડનાર, લપાટ મારનાર.

पाणिघात त्रि. (पाणिं ,, हन्ति, हन्+अशिल्पित्वात् अण्) હાથ ઠોકનાર, લપડાક મારનાર.

पाणिघात पु. (हन्+भावे घञ्, पाणेः घातः) હાથ મારવો, હાથ ઠોકવો તે, લપડાક મારવી.

पाणिघ्न त्रि. (पाणी हन्ति, हन्+टक् वेदे नि.) હાથની તાળી બજાવનાર, હાથવડે નરઘાં વગાડનાર કારીગર વિગેરે.

पाणिज पु. (पाणौ जायते. जन्+ड) નખ.

पाणिचापल्य न. (पाणेश्चापल्यं) હાથની ચંચળતા, હાથની ચપળતા.

पाणितल न. (पाणेस्तलम्) હથેલી.

पाणितल न. (पाणितलमिव परिमाणमस्त्यस्य अच्) બે તોલાનું વજન.

पाणिधर्म पु. (पाणिग्रहणाख्यो धर्मः) વિવાહ, વિધિપ્રમાણે પાણિગ્રહણરૂપ ધર્મ.

पाणिन पु. (पणिनोमुनेरपत्यम् पणिन्+अण्) પાણિનિ મુનિ.

पाणिनि पु. (पणिनो मुनेर्युवापत्यं, पणिन्+अण्+इञ् न टिलोपः) વ્યાકરણ શાસ્ત્રના સૂત્રપાઠ વિગેરે રચનાર પાણિનિ મુનિ.

पाणिनीय त्रि. (पाणिनिना प्रोक्तम्, पाणिनि+छ) પાણિનિમુનિએ રચેલ–બનાવેલું શાસ્ત્ર વિગેરે.

पाणिनीय त्रि. (पाणिनौ भक्तिर्यस्य, ,,+छ) પાણિનિ મુનિમાં પ્રેમભક્તિવાળું.

पाणिनीय त्रि. (पाणिनिना प्रोक्तमधीयते छः) પા-

पाटली स्त्री. (पाटलि+ङीप्) વાપુંભા, મુષ્કકવૃક્ષ. ઘંટાપાટલી વૃક્ષ-જેને ગુજરાતીમાં "મરબો" કહે છે. પાડળ, ગુલાબનો છોડ.

पाटलोपल पु. (पाटलश्चासौ उपलश्च) ગુલાબી રંગનો એક જાતનો મણિ.

पाटव न. (पटोर्भावः कर्म वा, पटु+अण्) ડાહ્યાપણું, ચતુરાઇ-હોંશીયારી, આરોગ્યતા-તંદુરસ્તી.

पाटव पु. ब. (पटोश्छात्राः अण्) હોંશીયારના શિષ્યો, ચતુર પુરૂષના વિદ્યાર્થીઓ.

पाटविक त्रि. (पाटवमस्त्यस्य, पाटव+ठन्) હોંશીયાર, ચતુર, ધુતારૂં-ઠગ.

पाटहिक त्रि. (पटहे तद्वाद्ये प्रसृतः ठक्) ઢોલ વગાડનાર. નગારૂં બજાવનાર.

पाटहिका स्त्री. (पटहस्येदं पाटहं तद्वदाकृतिरस्त्यस्याः ठन् टाप्) ચણોઠી-ગુંજા.

पाटा स्त्री. (पाठा+पृषो.) "पाठा" નામની વનસ્પતિ.

पाटित त्रि. (पट्+स्वार्थे णिच्+क्त) ચીરેલ, ફાડેલ.

पाटी स्त्री. (,,+इन् वा ङीप्) બાલાવૃક્ષ, અનુક્રમ, પરિપાટી, ગુણાકાર ભાગાકાર વિગેરેનો સ્પષ્ટ ક્રમ. "अस्ति त्रैराशिकं बीजं पाटी च विमला मतिः" लीलावत्यां.

पाटीगणित न. (पाट्या परिपाट्या गणितम्) લીલાવતી વગેરે અંકશાસ્ત્ર રૂપનું ગણિતશાસ્ત્ર. "पाटी नाम संकलितव्ययकलितगुणनभाजनादीनां क्रमः तया युक्तं गणितम् पाटीगणितम्" लीलावतीटीकायाम्

पाटीर पु. (पटीर+स्वार्थे अण्) ચન્દન, સુખડ, ક્ષેત્ર, એક જાતનો મૂળો, વંશલોચન, મેઘ, ચાલણી, કલઈ. "पाटीर तव पटीयान् कः परिपाटीमिमामुरीकर्तुम्" भामिनीविलासे

पाटूपट त्रि. (पाटि+अच् नि. णिलुक् द्वित्वमभ्यासस्य उक् च) જનાર, જતું.

पाट्य त्रि. (पट्+णिच्+कर्मणि यत्) ચીરવા યોગ્ય, ફાડવા યોગ્ય.

पाट्य न. એક જાતનું શાક.

पाठ पु. (पट्+भावे घञ्) ભણવું, વાંચવું, પાઠ કરવો.

पाठ पु. (,,+णिच् भावे अच्) ભણાવવું, શીખવવું.

पाठक त्रि. (पठ्+ण्वुल्) ભણનાર, પાઠ કરનાર.

पाठक त्रि. (,,+णिच्+ण्वुल्) ભણાવનાર, પુરાણાદિ વાંચનાર.

पाठच्छेद पु. (पाठस्य छेदः) પાઠનો વિચ્છેદ, પાઠ પડવો, ભણાવામાં ત્રુટી, છંદમાં વિરામ સ્થળ.

पाठन न. (पठ्+णिच्+ल्युट्) ભણાવવું.

पाठन त्रि. (,, ,, कर्तरि ल्यु) ભણાવનાર, શીખવનાર.

पाठना स्त्री. (पठ्+णिच्+युच्) ભણાવવું, અભ્યાસ કરાવવો, પાઠ આપવો.

पाठभू स्त्री. (पाठार्थं भूः स्थानम्) પાઠશાળા, નિશાળ, વિદ્યાર્થીઓને ભણવાનું સ્થાન.

पाठमञ्जरी स्त्री. (पाठस्याभ्यासस्य मञ्जरीव) મેના પક્ષી.

पाठवत् त्रि. (पाठ+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ભણેલું, પાઠ કરેલું, પાઠવાળું.

पाठशाला स्त्री. (पाठार्थं शाला) વિદ્યાર્થીઓને ભણવાનું સ્થાન, નિશાળ.

पाठशालिन् त्रि. (पाठेन शालते, शल्+णिनि) પાઠવાળું, ભણવાવાળું, અભ્યાસવાળું.

पाठशालिनी स्त्री. (,, शल्+णिनि+ङीप्) મેના પક્ષી.

पाठा स्त्री. (पठ्+कर्मणि घञ्+टाप्) કાળીપાટ નામે વનસ્પતિ.

पाठाद्यचूर्ण न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક ચૂર્ણ.

पाठि पु. (पाठ+इन्) પીઠ, પૃષ્ટ.

पाठिका स्त्री. (पाठा+स्वार्थे कन् टापि अत इत्वम्) કાળીપાટ વનસ્પતિ, પાઠ કરનારી સ્ત્રી, ભણનારી સ્ત્રી.

पाठित त्रि. (पठ्+णिच्+क्त) ભણાવેલું, શીખવેલું, પઢાવેલું.

पाठिन् त्रि. (पाठ+अस्त्यर्थे इनि) પાઠ કરનાર, ગોખનાર, શીખનાર-ભણનાર.

पाठिन् पु. (पाठेवाकृतिर्विद्यते यस्य, पाठा+इनि) ચિત્રાનું ઝાડ.

पाठीकुट पु. (पाठीं कुटति कुट्+क) ચિત્રકનું ઝાડ.

पाठीन पु. (पाठिं पृष्ठं नमयति नम्+ड दीर्घः) એક તે જાતનું માછલું.

पाठीन पु. (पाठ्+ईनन्) ગુગ્ગલનું ઝાડ.

पाठीन त्रि. (,, ,,) પાઠ કરનાર, ગોખનાર,

पाण्डार पु. (पण्डस्यापत्यं आरक्) પંડનો પુત્ર. सि० कौं०

पाण्डारा स्त्री. (,, पाण्डार+टाप्) પંડની છોકરી. सि० कौं०

पाण्डित्य न. (पंडितस्य भावः कर्म वा पण्डित+ष्यञ्) પંડિતાઈ, પંડિતપણું, પંડિતનું કામ. "परोपदेशे पांडित्यं सर्वेषां सुकरं नृणाम्" हितोप०

पाण्डु पु. (पडि+कु. नि. दीर्घः) ધોળો પીળો મિશ્રિત વર્ણ, પાંડુ રાજા, કમળાનો રોગ, ધોળો હાથી, કબુતર પક્ષી, રાની અડદ, કડુ, તે નામનો એક નાગ, ક્ષુપ વનસ્પતિ, પટોલ–કડવાં પડવલ, તે નામનો દેશ.

पाण्डु त्रि. (पडि+कु. नि दीर्घः) ધોળું પીળું, ધોળા રંગનું, કમળાના રોગવાળું.

पाण्डुक पु. (पाण्डु+स्वार्थे क) પાંડુરાજા, પાંડુદેશ, પાંડુ દેશનો રાજા, ધોળો રંગ, કડુ, પટોલ–કડવાં પડવલ.

पाण्डुकण्टक पु. (पाण्डुवर्णानि कंटकानि यस्य) અઘાડો વનસ્પતિ.

पाण्डुकम्बल पु. (पाण्डुवर्णः कम्बलः) રાજાને લાયક કામળ–શાલ, રાજાના હાથી ઉપર નાંખવાનું પીળું આચ્છાદન (કામળ), એક જાતનો પત્થર.

पाण्डुकम्बलिन् त्रि. (पाण्डुकम्बल+अस्त्यर्थे इनि) પીળા કામળાથી આચ્છાદન કરેલો રથ વિગેરે, રાજાને લાયક શાલવાળું.

पाण्डुकर्मन् न. (पाण्डोः कर्म) ધોળો રંગ લાવવો તે, ધોળું કરવું, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ વ્રણને લગતી ચિકિત્સા.

पाण्डुकिन् त्रि. (पाण्डुक+अस्त्यर्थे इनि) પાંડુ રોગવાળું, કમળાના રોગવાળું.

पाण्डुतरु पु. (पाण्डुः तरुः) धववृक्ष–ધાવડીનું ઝાડ.

पाण्डुतीर्थ न. (पाण्डुनामकं तीर्थम्) તે નામનું તીર્થ.

पाण्डुनाग पु. (नाग इव पाण्डुः राजद०) પુન્નાગ વૃક્ષ.

पाण्डुनाग पु. (पांडुश्चासौ नागश्च) ધોળો સર્પ, ધોળો હાથી.

पाण्डुपत्री स्त्री. (पाण्डु पत्रं यस्याः जाति० ङीप्) રેણુકા નામે ગન્ધદ્રવ્ય.

पाण्डुपुत्र पु. (पाण्डोः पुत्रः) પાંડુ રાજાનો પુત્ર–યુધિષ્ઠિરાદિમાંનો એક.

पाण्डुपृष्ठ त्रि. (पाण्डु पृष्ठं यस्य) ધોળી પીઠવાળું, પીઠ ઉપર ખરાબ લક્ષણવાળું.

पाण्डुफल पु. (पांडूनि फलानि यस्य) પટોલ–પરવલ.

पाण्डुफला स्त्री. (,, ,, यस्याः) ચીભડાનો વેલો–ચીભડી.

पाण्डुभूम त्रि. (पाण्डुः भूमिरत्र अच् समा०) ધોળી જમીનવાળું.

पाण्डुभूमि स्त्री. (पाण्डुवर्णा भूमिः) ધોળી માટી, ખડી, ચાક.

पाण्डुमृत्तिका स्त्री. (पाण्डुवर्णा मृत्तिका) ધોળી માટી, ખડી, ચાક.

पाण्डुमृद् स्त्री. (पाण्डुवर्णा मृद्) ઉપરનો અર્થ.

पाण्डुर पु. (पाण्डुर्वर्णोऽस्यास्ति, पाण्डु+रः) ધોળો અને પીળો મિશ્રરંગ, ધોળો રંગ,–સફેત રંગ.

पाण्डुर पु. [पडि+उर पृषो. वृद्धिः) કમળાનો રોગ, બગલો, નવસાગર, કબુતર.

पाण्डुर त्रि. (पाण्डुर्वर्णोस्यास्ति रः) ધોળું, પીળા અને ધોળા રંગવાળું.

पाण्डुर न. "श्वित्र" નામે એક રોગ–જેમાં શરીરે ધોળા ચાઠાં થઇ જાય છે.

पाण्डुरङ्ग पु. (पाण्डुरं अङ्गमस्य शक०) એક જાતનું શાક.

पाण्डुरता स्त्री. (पाण्डुरस्य भावः तल्+टाप्) ધોળાશ, સફેદાઇ, ધોળાપીળા મિશ્ર રંગપણું.

पाण्डुरत्व न. (पाण्डुरस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

पाण्डुरद्रुम पु. (पाण्डुरः द्रुमः) "कुटज"–અંદરજવનું વૃક્ષ.

पाण्डुरपृष्ठ त्रि. (पाण्डुरं पृष्ठमस्य) ધોળી પીઠવાળું–જે એક ખરાબ લક્ષણ ગણાય છે તે.

पाण्डुरफली स्त्री. (पाण्डुरं पाण्डुवर्णं फलमस्याः जाति. ङीप्) રીંગણી નામની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

पाण्डुरा स्त्री. (पाण्डुर+टाप्) રાની અડદ, ધોળીજુઇ, પીળી જુઇ.

पाण्डुराग पु. (पाण्डु रागोऽस्य) "दमनक"–ડમરો વૃક્ષ, ધોળો રંગ, શ્વેત મિશ્રિત પીળો રંગ.

पाण्डुराग त्रि. (पाण्डुः रागो यस्य) ધોળું, ધોળા મિશ્રિત પીળા રંગવાળું.

णिनि मुनिએ જાણેલું, પાણિનીયે ઉપાસન કરેલું.

पाणिन्धम त्रि. (पाणिं धमति, ध्मा+खश् मुम्) હાથથી વગાડનાર, હાથથી ફૂંકનાર, હાથ તપાવનાર.

पाणिन्धय न. (पाणिं धयति, धेट्+खश्+मुम्) હાથથી પીનાર, ઉપરનો અર્થ.

पाणिपाद न. (पाणी च पादौ च समा. द्वन्द्व) બે હાથ તથા બે પગ.

पाणिपादवत् त्रि. (पाणिपाद+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) હાથ પગવાળું.

पाणिपीडन न. (पाणिः पीड्यतेऽत्र,पीड्+आधारे ल्युट्) વિવાહ

"पाणिपीडनविधेरनन्तरम्" कुमारस०

पाणिपीडन न. (पाण्योः पीडनम्) પરસ્પર બે હાથનું ઘસવું.

पाणिबन्ध पु. (पाणिर्बध्यतेऽत्र, बन्ध्+आधारे घञ्) વિવાહ, લગ્ન.

पाणिभुज् पु. (पाणिरिव भुज्यते यज्ञादिस्थले व्यवह्रियते, भुज्+क्विप्) ઉંબરાનું ઝાડ.

पाणिभुज् त्रि. (पाणिना भुङ्क्ते भुज+क्विप्) હાથવડે ભોજન કરનાર.

पाणिमर्द पु. (पाणिं मृद्नाति, मृद्+अण्) કરમદાનું ઝાડ.

पाणिमर्द त्रि. (,, ,,) હાથનું મર્દન કરનાર, હાથ મચડનાર.

पाणिमर्द पु (पाणि+मृद्+कर्मणि घञ्) હાથ મચડવો તે.

पाणिमर्दक पु. (पाणिमर्द+स्वार्थे क) કરમદાનું ઝાડ, હાથ મચડવો.

पाणिमर्दक त्रि. (पाणिं मृद्नाति, मृद्+ण्वुल्) હાથનું મર્દન કરનાર, હાથ મચડનાર.

पाणिमुक्त न. (पाणिभ्यां मुक्तम्) હાથવડે ફેંકાતું અસ્ત્ર, ભાલો બરછી વિગેરે.

पाणिमुक्त त्रि. (पाणिना मुक्तम्) હાથવડે મુકેલ, હાથથી છોડેલું.

पाणिमुख पु. (पाणिर्विप्रपाणिर्मुखमिव होमस्थानं यस्य) પિતૃદેવ.

पाणिरुह पु. (पाणौ रोहति, रुह्+क) નખ.

पाणिवाद त्रि. (पाणिं पाणिना वा वादयति वद्+णिच्+अच्) હાથ ઠોકનાર, હાથવડે મૃદંગ વિગેરે વગાડનાર.

पाणिवादक त्रि. (,, वद्+णिच्+ण्वुल्) હાથવડે પખાજ વિગેરે વગાડનાર, હાથ ઠોકનાર.

पाणिसर्ग्या स्त्री. (पाणिभ्यां सृज्यतेऽसौ, सृज्+कर्मणि ण्यत् कुत्वम्) દોરડું, દોરી.

पाणिस्थ त्रि. (पाणौ तिष्ठति, पाणि+स्था+क) હાથમાં રહેનાર.

पाणिस्वानक त्रि. (पाणिस्वनः प्रयोजनमस्य ठक्) હાથ વડે તાલ આપનાર, હાથની તાળી બજાવનાર.

पाणिहोम पु. (पाणौ कर्त्तव्यो होमः) સત્પાત્ર બ્રાહ્મણના હાથમાં કરવા યોગ્ય જળ દ્રવ્ય વગેરેનો હોમ.

पाणीतक पु. કાર્તિક સ્વામીનો અનુચર.

पाणीकरण न. (पाणौ क्रियतेऽनेन, कृ+आधारे ल्युट् अलुक् समासः) વિવાહ, લગ્ન.

पाण्ड त्रि. (पाण्ड एव, पाण्ड+स्वार्थे अण्) નપુંસક, નામર્દ.

पाण्डर पु. (पडि+अर दीर्घश्च) ડમરાનું ઝાડ, ધોળો રંગ.

पाण्डर त्रि. (,, ,,) ધોળા રંગવાળું, શ્વેત.

पाण्डर न. (पाण्डरो वर्णोऽस्त्यस्य अच्) મોગરાનું ફુલ, ગેરૂ.

पाण्डरपुष्पिका स्त्री. (पाण्डरं पुष्पमस्याः, कप्+टाप् अत इत्वम्) शीतलावृक्ष નામે ઝાડ.

पाण्डव पु. (पाण्डोरपत्यं ओरञ्) પાંડુ રાજાના પુત્ર યુધિષ્ઠિર વિગેરે, અર્જુન–સાદડાનું ઝાડ.

पाण्डवाभील पु. (अभीः अभयं लाति ला+क, पाण्डवः अभीलो यस्मात्) શ્રીકૃષ્ણ.

पाण्डवायन पु. (पाण्डवानामयनं रक्षणादिकं यतः) શ્રીકૃષ્ણ.

पाण्डवायन न. (पाण्डवानाम् अयनम्) શ્રીકૃષ્ણ.

पाण्डवी स्त्री. (पाण्डोरियं पाण्डु+अञ्+ङीप्) પાંડુ રાજાની પત્ની કુંતી તથા માદ્રી.

पाण्डवीय त्रि. (पाण्डवस्येदम् पाण्डव+छः) પાંડવનું, પાંડવ સમ્બન્ધી.

पाण्डवेय पु. (पाण्ड्योरपत्यम् पाण्डवी+ढक्) પાંચ પાંડવોમાંનો કોઈ એક.

રહેનાર સર્પ વિગેરે.

पातालवासिनी स्त्री. (पाताले वसति, वस्+णिनि+ङीप्) નાગરવેલ.

पातालौकस् त्रि. (पातालं ओको यस्य) પાતાળમાં રહેનાર દૈત્ય કે નાગ વિગેરે.

पाति पु. (पा-रक्षणे+अति) સ્વામી, ધણી, માલીક.

पाति पु. (पत्+इण्) પંખી, પક્ષી.

पातिक पु. (पातः पतनं जलमज्जनं प्रयोजनमस्य पाते साधु वा ठक्) શિશુમાર નામનું માછલું.

पातिकी स्त्री. (पातिक+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિશુમાર નામની માછલી.

पातित त्रि. (पत्+णिच्+क्त) પાડેલું, નમાવેલું.

पातिन् त्रि. (पत्+णिनि) પડનાર.

पातिली स्त्री. (पातिः स्वामी पक्षी वा लीयतेऽत्र लि+ वा. ड गौरा. ङीप्) માછલાં કે જલચર જન્તુને પકડવાની જાળ, નારી, માટીનું વાસણ.

पातुक त्रि. (पत्+उकञ्) પડવાના સ્વભાવવાળું.

पातुक पु. (,, ,,) પાણીનો હાથી, પડવું તે, પર્વતનો નિરાધાર ટેકરો, કાંઠા વગરનું, ઝરણું.

पातृ त्रि (पाति रक्षति पिबति वा, पा+तृच्) રક્ષણ કરનાર, પીનાર.

पातृ पु. (पा+तृच्) ગન્ધપત્ર, એક જાતનું ઘાસ.

पातृता स्त्री. (पातुर्भावः, तल्+टाप्) રક્ષકપણું, પીનારપણું.

पातृत्व न. (पातुर्भावः) ઉપરનો અર્થ.

पात्तिगणक न. (पत्तिगणकस्य भावः उद्गात्रा. अञ्) સૈન્ય ગણવાનું કર્મ, સેના ગણનારપણું.

पात्नीवत पु. (पत्नी विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः तच्छब्दोऽस्त्यत्र अण्) "पत्नीवत्" એવા શબ્દવાળો અધ્યાય કે અનુવાક.

पात्य न. (पत्युर्भावः यक्) પતિપણું, માલીકપણું, સ્વામિપણું.

पात्य त्रि. (पत्+णिच्+यत्) પાડવા યોગ્ય, નીચે લાવવા લાયક.

पात्य त्रि. (पत्+ण्यत्) પતનીય-પડવા યોગ્ય.

पात्र पु. न. (पाति रक्षत्यस्मिन् पिबत्यनेन वा, पा+ष्ट्रन्) વાસણ, ભોજન તથા પાણી રાખવાનું પાત્ર, દરેકોઈ વસ્તુને ધારણ કરનાર પુરુષ, રાજાનો અમાત્ય.

पात्र न. (पा+ष्ट्रन्) યજ્ઞનો સ્રુવો, દાન આપવા યોગ્ય, આજ્ઞા-અનુજ્ઞા, રેતીની વચ્ચેનું જલાધાર સ્થાન, આઢક શેરનું માપ, વિદ્યા વગેરેથી યુક્ત યોગ્ય પુરુષ વિગેરે, નાટક પ્રસિદ્ધ પાત્ર.

पात्र त्रि. (पा+ष्ट्रन्) જુદા જુદા શ્રેષ્ઠ ગુણવાળું.

पात्रट पु. (पात्रेव पिबन्निव अटति, अट्+अच्) ચીંથરાની ગોદડી વિગેરે.

पात्रट त्रि. (पात्रेव अटति, अट्+अच्) દુબળું, નબળું, કૃશ.

पात्रटीर पु. (पात्रेव पिबन् रक्षन्निव वा अटति, अट्+ वा. ईरन्) યોગ્ય વ્યાપારવાળો મંત્રી, કાગડો, કંક પક્ષી, સીંચાણો પક્ષી, અગ્નિ, લોઢાનું પાત્ર, કાંસાનું પાત્ર, ચાંદીનું પાત્ર, ચિંચાનું ઝાડ, ગામનો અધિપતિ, એક જાતનું માછલું.

पात्रटीरी स्त्री. (पात्रटीर+स्त्रियां जाति. ङीप्) કાગડી, કંક પક્ષિણી.

पात्रता स्त्री. (पात्रस्य भावः तल्+टाप्) સુપાત્રપણું, યોગ્યતા, લાયકપણું.

पात्रत्व न. (पात्रस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पात्रपाल त्रि. (पात्रं पालयति, पाल्+अण्) પાત્રનું રક્ષણ કરનાર.

पात्रपाल पु. (,, ,,) ત્રાજવાની દાંડી, એક જાતનો મોટો સઢ.

पात्रभूत त्रि. (पात्र+भू+कर्मणि क्त) સુપાત્ર થયેલ, દાન વિગેરે આપવા લાયક બનેલું.

पात्रभृत् त्रि. (पात्रं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्) સેવક, નોકર.

पात्रशुद्धि स्त्री. (पात्रस्य शुद्धिः) માટી કે જલ વિગેરેથી પાત્રને સાફ કરવું તે.

पात्रसंस्कार पु. (पात्रस्य संस्कारः) વાસણની શુદ્ધિ કરવી, વાસણ માંજવાં તે.

पात्रासादन न. (पात्राणां आसादनम्) યજ્ઞના પાત્રોને યજ્ઞકર્મ પ્રાપ્તિ માટે ક્રમે કરીને ગોઠવવાં તે.

पात्रिक त्रि. (पात्रस्य वापः ठञ्) એક પાત્રના માપનું અનાજ વવાય તેવું ખેતર વિગેરે.

पात्रिक त्रि. (पात्रं संभवति अवहरति आहरति वा

पाण्डुरेक्षु पु. (पाण्डुरः श्वेतवर्ण इक्षुः) ધોળીશેલડી.
पाण्डुलिपि स्त्री. ખરડો, મુત્સદ્દો.
पाण्डुलेख पु. (पाण्डुःलेखः) ઉપરનો અર્થ.
पाण्डुलेख्य पु. (पांडुः लेख्यः) મુત્સદ્દો, ખરડો.
पाण्डुलोमन् त्रि. (पांडूनि लोमानि यस्य) ધોળા વાળવાળું, સફેદ કેશવાળું.
पाण्डुलोमश त्रि. (पांडूनि लोमानि यस्य श) ધોળી રૂંવાટીવાળું.
पाण्डुलोमशा स्त्री. (पांडूनि लोमानीवाङ्गानि सन्ति यस्याः श+टाप्) રાની અડદ.
पाण्डुशर्करा स्त्री. (पाण्डुवर्णा शर्करा) મુત્ર સાથે સાકર જેવા કકડા નીકળે છે તે–સાકરીયો પ્રમેહ રોગ.
पाण्डुशर्मिला स्त्री. (पाण्डोः शर्मिला) દ્રૌપદી.
पाण्डुसोपाक पु. એક જાતની વર્ણસંકર જાતિ.
पांड्य पु. (पाण्डुः देशोऽभिजनोऽस्य, पांडोः राजा वा ड्यन्) પાંડુ દેશના રહેનાર લોક, પાંડુ દેશનો રાજા.
पांड्य त्रि. (पांडु+ड्य) પાંડુ દેશમાં રહેનાર.
पांड्यवाट पु. પાંડુ દેશમાં આવેલી મોતીની એક ખાણ.
पात् त्रि. (पा+शतृ) સંભાળતું, રક્ષણ કરતું.
पात पु. (पातयति ग्रहमुत्तरा दक्षिणा वा पाति+अच्) રાહુગ્રહ, સૂર્ય સિવાયના ગ્રહોની ઉત્તર કે દક્ષિણ દિશામાં ઉતરતી ગતિ, જીવવિશેષ.
"दक्षिणोत्तरतोऽप्येवं पातो राहुःस्वरंहसा
विक्षिपत्येष विक्षेपं चन्द्रादीनामपक्रमात्" सूर्यसिद्धा.
पात पु. (पतति चन्द्रार्कयोः क्रान्तिसाम्येन उत्तिष्ठति, पत् +ज्वला. कर्त्तरि ण) સૂર્ય સિદ્ધાન્તમાં બતાવેલો ક્રાન્તિસામ્યથી બનેલો અશુભ સૂચક મહાપાતરૂપ. અગ્નિ વિશેષ,
पात पु. (पत+भावे करणे वा घञ्) પડવું, નીચે પડવું, આઘાત.
पात त्रि. (पत्+ज्वला. कर्त्तरि ण) પડનાર, નીચે પડનાર, પતન પામનાર.
पात त्रि. (पा+कर्मणि क्त) રક્ષણ કરેલું, સંભાળેલું.
पातक न. (पातयति अधो गमयति दुष्क्रियाकारिणं, पत् +णिच्+ण्वुल्) પાપ, અનુતાપ.
पातक त्रि. (पातयति, पत्+णिच्+ण्वुल्) પાડનાર, પતન કરાવનાર.
पातकयोग पु. (पातकस्य योगः) પાપનો સમ્બન્ધ. પાપનો સંજોગ.
पातकयोगिन् त्रि. (पातकयोग+अस्त्यर्थे इनि) પાપના સમ્બન્ધવાળું.
पातकिन् त्रि. (पातकमस्त्यस्य इनि) પાપી, પાપયુક્ત.
पातङ्गि पु. (पतङ्गस्य सूर्य्यस्यापत्यं इञ्) શનૈશ્ચર, કર્ણ રાજા, સુગ્રીવ, વૈવસ્વત મનુ, યમ.
पातञ्जल न. (पतञ्जलिना प्रोक्तं अण्) પતંજલિ ૠષિએ રચેલું નવાહ્નિક મહાભાષ્ય, પતંજલિ મુનિએ બનાવેલું યોગશાસ્ત્ર.
पातत्रिन् पु. (पतत्री तच्छब्दोऽस्त्यत्राध्याये अनुवाके वा अण्) पतत्रिन् શબ્દવાળો કોઈ અધ્યાય કે અનુવાક.
पातन त्रि. (पातयति पाति+ल्यु) નીચે લાવનાર, પાડનાર, પતન કરાવનાર.
पातन न. (पत्+णिच्+ल्युट्) નીચે લાવવું, પાડવું, નમાવવું.
पातन्य त्रि. (पत्+वा. अन्यण्) પડવાના સ્વભાવવાળું.
पातव्य त्रि. (पा+तव्यच्) પીવા લાયક, સંભાળવા લાયક, રક્ષણ કરવા લાયક.
पाताल न. (पतन्त्यस्मिन् दुष्क्रियावन्तः, पत्+आलञ्) ભુવનનો નીચલો ભાગ, સર્વથી નીચે રહેલું સ્થાન જેમાં અધર્મિઓ પડે છે તે અધોલોક, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી ચોથું સ્થાન.
पाताल पु. (पतति जारणार्थं पारदादिकं यत्र) ઔષધિ પકાવનાર એક પ્રકારનું યંત્ર, વાડવાગ્નિ, ખાડો.
पातालकेतु पु. (पातालः केतुरस्य) તે નામનો એક દાનવ.
पातालगरुडी स्त्री. (पातालाख्या गरुडी) પાતાલ ગરૂડી નામની વનસ્પતિ.
पातालनिलय पु. (पाताले पातालं निलयो यस्य) પાતાલમાં રહેનાર દૈત્ય કે નાગ વિગેરે.
पातालनिवास पु. (नि+वस्+आधारे घञ् , पातालं निवासो यस्य) ઉપરનો અર્થ.
पातालनिवासिन् त्रि. (पातालनिवास+इनि) પાતાળમાં રહેનાર.
पातालवासिन् त्रि. (पातालवास+इनि) પાતાલમાં

पाथोनिधि पु. (पाथो निधीयतेऽत्र, नि+धा+कि) સમુદ્ર, સાગર.

पाथ्य त्रि. (पाथसि भवः वेदे डयत्) હૃદય રૂપી આકાશમાં હોનાર-થનાર.

पाद् पु. (पद्+णिच्+क्विप्) ચરણ, પગ, ટાંટીયા.

पाद पु. (पद्यते गम्यतेऽनेन करणे कर्मणि वा घञ्) પગ, શ્લોકના કે મન્ત્રના ચાર ચરણ પૈકી કોઇ ચરણ, ઝાડ વિગેરેનું મૂળ, ચતુર્થ અંશ, મોટા પર્વતની પાસેની નાની ટેકરી, ગ્રન્થનો ભાગ, અવયવ, તે નામના રૂપિ, વસ્તુનું તળીયું, કિરણ.

पाद पु. (पद्यते गम्यते, पद्+भावे घञ्) ગતિ, ગમન-જવું તે.

पादक त्रि. (पादे गमने कुशलः कन्) જવામાં હોંશીયાર, ગતિમાં કુશળ.

पादकटक पु. (पादस्य कटक इव) નૂપુર-ઝાંઝર.

पादकृच्छ्र पु. દિવસમાં એક વખત ખાવું અને બીજા દિવસે ભૂખ્યા રહેવું એવું એક વ્રત.

पादगण्डीर पु. (पादस्य गण्डैः वृक्षस्यामूलाच्छाखावधिभागस्य ईः शोभास्त्यत्र वा. रः) પગ સુજી જવાનો એક જાતનો રોગ-શ્લીપદ રોગ.

पादगृह्य पु. (गृह्यः पादः मयूर० पूर्वनि.) ગ્રહણ કરવા લાયક પગ.

पादग्रन्थि पु. (पादस्य ग्रन्थिरिव) પગની પાટલી અને નળાને જોડનાર સાંધા આગળનું હાડકું-ઘુંટી, પગનો સાંધો.

पादग्रहण न. (पादयोः ग्रहणम्, ग्रह्+आचारे ल्युट्) વિનયથી ચરણ સ્પર્શ કરી પ્રણામ કરવા તે.

पादघृत न. (पादयोः लेपनार्थं घृतम्) પગે ચોપડવાનું ઘી.

पादचतुर त्रि. (पादे पादव्यापारे चतुरः) પગના ઉદ્યોગમાં-કાસદા ચાલવામાં કુશળ.

पादचतुर पु. (पादे गमने चतुरः) બકરો, પીંપળો, રેતી વગેરેની સપાટ જમીન ઉપરની રેતી, કરંજ વૃક્ષ, રક્ત બીજાનો દોષ જણાવનાર માણસ.

पादचतुरी स्त्री. (पादचतुर+स्त्रियां ङीप्) બકરી.

पादचापल्य न. (पादयोः चापल्यम्) પગનું ચપળપણું.

पादचारिन् पु. (पादेन चरति, चर्+णिनि) પાયદળ, પાળો-મુસાફર.

पादचारिन् त्रि. (पद्भ्यां चरति, चर्+णिनि) પગ વડે ચાલનાર.

पादज पु. (पादाज्जायते, जन्+ड) શૂદ્ર.

पादज त्रि. (पादे जायते, जन्+ड) પગમાં થયેલ રોગ વિગેરે.

पादजल न. (पादक्षालनं जलम्) પગ ધોવાનું પાણી, ચરણોદક, પગનું પાણી.

पादजल त्रि. (पादमितं जलं यत्र) પગ ડુબે તેટલા પાણીવાળું, પા ભાગ પાણીવાળું.

पादजल न. (,, ,,) છાશ.

पादजाह न. (पादस्य मूलं कर्णा. जाहच्) પગનું મૂળ.

पादजी स्त्री. (पादज+स्त्रियां ङीप्) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રી.

पादतल न. (पादस्य तलम्) પગનું તળીયું.

पादत्र त्रि. (पादौ त्रायते, त्रै+क) પગનું રક્ષણ કરનાર.

पादत्रा स्त्री. (,, ,, स्त्रियां टाप्) પગની પાવડી-પાદુકા, પગરખું.

पादत्राण न. (पादत्रायतेऽनेन, त्रै+करणे ल्युट्) પગરખું, જોડા, પગની ચાખડી.

पाददाह पु. (पादौ दहति, दह्+अण्) પગમાં થતો દાહ-જે એક વાયુથી થતો રોગ છે.

पादप पु. (पादेन मूलेन पिबति सिक्तं जलम् पा+क) વૃક્ષ, ઝાડ.

"निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते" हितोपदेशे

पादप पु. (पादं पाति रक्षति, पा+क) બાજઠ, પાદપીઠ.

पादप त्रि. (पादपेन कृतम् , अण्) વૃક્ષે કરેલું.

पादपखण्ड न. (पादपानाम् समूहः खण्डच्) ઝાડનો જથ્થો, વૃક્ષોનો સમૂહ.

पादपरिवर्त्तन न. (पादेन परिवर्त्तनम्) પગથી ફરવું.

पादपरुहा स्त्री. (पादपं रोहति, रुह्+क+टाप्) ઝાડ ઉપર ચડનારી લતા.

पादपा स्त्री. (पादान् पाति, पा+क+टाप्) ચાખડી, જોડો, પગરખું.

पादपाश पु. (पादस्य पाशबन्धनार्थं पाशः) ઘોડાને પગે બાંધવાનું દોરડું, દામણ, સાંકળ.

ठञ्) એક પાત્ર સમાય તેવું, એક પાત્રલઈજનાર, એક પાત્ર ઉપાડનાર.

पात्रिकी स्त्री. (पात्रिक+स्त्रियां ङीप्) એક પાત્ર ભરીને વવાય તેવો ખેતરને વિભાગ.

पात्रिन् त्रि. (पात्र+अस्त्यर्थे णिनि) પાત્રવાળું, જેની પાસે યોગ્ય માણસ છે તેવું, પ્રધાનવાળું.

पात्रिय त्रि. (पात्रमर्हति+घ) પાત્રને લાયક, સુપાત્રને યોગ્ય.

पात्री स्त्री. (पात्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) વાસણ-પાત્ર, વસ્તુનો આધાર

पात्रीण त्रि. (पात्रस्य वापः ख) એક પાત્રના માપનું અનાજ વવાય તેવું ખેતર.

"पात्रीमादाय सौवर्णीं पञ्चरत्नसमन्विताम्" पद्मे

पात्रीय न. (पात्रे साधु वा. छ) સરવો, ચમસ, વગેરે યજ્ઞ દ્રવ્ય.

पात्रीर पु. (पात्रीं राति, रा+क) યજ્ઞનું સાધન દ્રવ્ય-સ્રુવો વિગેરે.

पात्रीव न. (पात्रीं वाति, वा+क) ચમસ, સરવો વિગેરે યજ્ઞદ્રવ્ય.

पात्रेबहुल पु. ब. व. (पात्रे भोजनसमये बहुलाः अलुक् समासः) કાર્યના સમયે નહિ પણ ભોજન સમયે એકઠા થયેલા.

पात्रेसमित त्रि. (पात्रे भोजनकाले एव समितः सङ्गतः अलुक् समासः) ભોજન સમયેજ હાજર થયેલ કામમાં નહિ.

पात्रेसमितादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દ ગણ.

स च "पात्रेसमिताः, पात्रेबहुलाः, उदुम्बरमशकः, उदुम्बरकृमिः, कूपेकच्छपः, अवटेकच्छपः, कूपमण्डूकः, कुम्भमण्डूकः, उदपानमण्डूकः, नगरकाकः, नगरवायसः, मातरिपुरुषः, पिण्डीशूरः, पितरिशूरः, गेहेशूरः. गेहेनर्दी, गेहेक्ष्वेडी, गेहेविजिती, गेहेव्याडः, गेहेमेही, गेहेदाही, गेहेदृप्तः, गेहेधृष्टः, गर्भेतृप्तः, आखनिकबकः, गोष्ठेशूरः, गोष्ठेविजिती, गोष्ठेक्ष्वेडी, गोष्ठेपटुः, गोष्ठेपण्डितः, गोष्ठेप्रगल्भः, कर्णेटिरिटिरा, कर्णेचुरुचुरा, इति.

पात्रोपकरण न. (पात्राणामुपकरणम्, उप+कृ+ल्युट्) ઘંટા ચામર વગેરે સાધનોથી સુશોભિત કરવું, પાત્રોથી શણગારવું.

पातृत्र न. (पतति पत्+क्विप्, पतं अधःपतन्तं त्राय त्रै+क स्वार्थे प्रज्ञाद्यण्) પાપીઓનું રક્ષણ કરનાર.

पातृत्रता न. (पातृत्रस्य भावः तल् टाप्) પાપીઓનું રક્ષણ કરવાપણું.

पातृत्रत्व न. (पातृत्रस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पाथ न. (पीयतेऽदः, पा+कर्मणि थ) પાણી.

पाथ पु. (पाति रक्षति, पा+थ) અગ્નિ, સૂર્ય, ચિત્રાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

पाथस् न. (पाति रक्षति जीवान्, पा+असुन् थुक् च) જલ, પાણી, આકાશ, અન્ન.

पाथिक पु. (पथिकस्यापत्यं शिवा. अण्) વટેમાર્ગુનો પુત્ર.

पाथिकी स्त्री. („ अण्+स्त्रियां ङीप्) મુસાફરની પુત્રી.

पाथिक्य न. (पथिकस्य भावः ष्यञ्) મુસાફરપણું, વટેમાર્ગુપણું.

पाथिस् पु. (पा पाने+इसिन् थुक् च) સમુદ્ર, નેત્ર.

पाथिस् न. (पीयते, पा+इसिन् थुगागमश्च) પરુ જેમાંથી વહે છે એવો ઘા, પાણી.

पाथेय त्रि. (पथि तद्व्यवहारे साधु ढञ्) માર્ગમાં ખાવા યોગ્ય પદાર્થ-ભાતું.

पाथेय पु. („ „) કન્યારાશિ, તે નામનો દેશ.

पाथेयक त्रि. (पाथेये भवः पाथेय+वुञ्) પાથેય દેશમાં થનાર.

पाथोज न. (पाथसि जायते, जन्+ड) કમળ, શંખ.

पाथोज त्रि. („ „) પાણીમાં થનાર-હોનાર.

पाथोजात न. (पाथसि जातम्) કમળ, શંખ.

पाथोजात त्रि. („ „) પાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

पाथोद पु. (पाथो जलं ददाति दा+क) મેઘ, વાદળ, નાગરમોથ.

पाथोद त्रि. („ „) પાણી આપનાર જળ દેનાર.

पाथोधर पु. (पाथो धारयति, धारि+अच् ह्रस्वः) મેઘ, વાદળ, નાગરમોથ.

पाथोधि पु. (पाथांसि धीयन्तेऽत्र, धा+कि) સમુદ્ર.

पादहत त्रि. (पादेन हतः) પગથી મારેલ.

पादहर्ष पु. (पादस्य हर्षः यस्मात्) એક જાતનો વાત રોગ.

पादहारक त्रि. (पादाभ्यां हरति ह्रियते वा, हृ+ण्वुल्) પગથી ચોરી કરનાર, પગથી લઈ જનાર.

पादहीन त्रि. (पादेन हीनः) પગ વિનાનું, ચરણ રહિત.

पादहीना स्त्री. (पादेन हीना) ત્રણ પાયાવાળી લાકડાની ઘોડી-ત્રિપાઈ.

पादाकुलक न. તે નામનું માત્રાવૃત્ત છન્દ.

पादाग्र न. (पादयोरग्रम्) ચરણનો અગ્રભાગ,-પગનો આગળનો ભાગ.

पादाङ्गद न. (पादस्य अङ्गदमिव) પગનું ઝાંઝર, નુપૂર.

पादाङ्गदी स्त्री. (पादाङ्गद+स्त्रियां गौरा० ङीप्) નૂપૂર, ઝાંઝર.

पादाङ्गुलि स्त्री. (पादस्य अङ्गुलिः) પગની આંગળી.

पादाङ्गुलीयक न. (पादस्य अङ्गुलीयकम्) પગની આંગળીએ પહેરવાનો કરડો-અંગુઠી.

पादाङ्गुष्ठिका स्त्री. („ अङ्गुष्ठिका) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पादात् त्रि. (पादाभ्यामतति गच्छति, अत्+क्विप्) પગે જનાર સૈન્ય કે મુસાફર વિગેરે.

पादात् पु. (पादैरत्ति अद्+क्विप्) વૃક્ષ, ઝાડ.

पादात न. (पदातीनां समूहः अण्) પાળાઓનો સમૂહ, સૈન્ય સમુદાય.

पादात पु. (पादाभ्यामतति, अत्+अच्) પાળો-પાયદળ સૈન્ય.

पादाति पु. („ अत्+इन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पादातिक पु. (पादाति+स्वार्थे कन्) પાળો, પાયદળ સૈન્ય.

पादान्त पु. (पादस्य अन्तः) પગનો અન્તભાગ, શ્લોક વિગેરેના ચરણનો અન્ત.

पादान्तर न. (अन्यः पादः) શ્લોકનો બીજો ચરણ, બીજો પગ.

पादाम्बु न. (पादमितं अम्बु यत्र) છાસ.

पादाभ्यञ्जन न. (पादयोः अभ्यञ्जनम्) પગે ચોપડવાનું ઘી વિગેરે.

पादाम्भस् न. (पादप्रक्षालनमम्भः) પગ ધોવાનું જળ.

पादायन पु. (पादस्यर्षेः गोत्रापत्यं फञ्) પાદઋષિનો ગોત્રજ.

पादारक पु. (पाद इव ऋच्छति, ऋ+ण्वुल्) નૌકાનો અમુક અવયવ, વહાણનો અમુક ભાગ.

पादालिन्दी स्त्री. (पाद इवालिन्दो यत्र गौरा. ङीप्) નૌકા, નાવ.

पादावनेजन न. (पाद+अव+निज्+ल्युट्) પગ ધોવા તે, ચરણ ધોઈ શુદ્ધ કરવા તે.

पादावर्त्त पु. (पाद इवाऽवर्त्तते, आ+वृत्+अच्) કુવા વાવ વગેરેમાંથી પાણી કાઢવાનું યન્ત્ર-રેંટ.

पादावसेचन न. (पाद+अव+सिच्+ल्युट्) "पादप्रक्षालन" શબ્દ જુઓ.

पादावस्फालन न. (पादेन अवस्फालनम्, अव+स्फाल्+ल्युट्) પગ ઠોકવો, પગથી ઠોકવું.

पादाविक पु. (पादातिक+पृषो.) પાયદળ.

पादासन न. (पादयोः आसनम्) પગ મુકવાનો બાજઠ, પાટલો.

पादास्फालन न. (पाद+आ+स्फाल्+ल्युट्) પગથી કચરવું, પગને અફાળવા તે.

पादाहत त्रि. (पादेन आहतः) પગથી ઠોકેલું, પગથી મારેલું.

पादिक त्रि. (पादेन चतुर्थांशेन जीवति वेतना. ठन्) પાભાગવડે આજીવિકા ચલાવનાર.

पादिक त्रि. (पादः परिमाणमस्य ठन्) એક ચતુર્થાંશ માપવાળું.

पादिन् त्रि. (पादश्चरणोऽस्त्यस्य, पाद+इनि) પગવાળું, ચરણવાળો શ્લોક વિગેરે, પાભાગવાળું.

पादिन् त्रि. (पादश्चतुर्थांशो ग्रहीतृत्वेनास्त्यस्य इनि) પા ભાગ લેવાવાળું, ચોથો હિસ્સો લેનાર.

पादिन् पु. (पाद+इनि) ચાર પગવાળા કુંભીર નક્ર-મગર વગેરે જન્તુ.

पादु स्त्री. (पद्+भावे उन्) ગમન ગતિ.

पादुक त्रि. (पद्+उकञ्) ગમનશીલ, ગતિવાળું.

पादुका स्त्री. (पादूरेव, पादू+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) જોડા, પગરખું, મોજડી, ચાખડી.

पादपाशी स्त्री. (पादपाश+स्त्रियां ङीप्) પગે બાંધવાની સાંકળ, લતા વેલ.

पादपीठ पु. न. (पादस्थापनार्थं पीठम्) પગ મુકવાનો બાજઠ, પાટલો.

पादपीठिका स्त्री. (पादपीठं साधनत्त्वेनास्त्यस्याः,पादपीठ+ठन्+टाप्) હજામ વિગેરેની કારીગરી.

पादप्रक्षालन न. (पादयोः प्रक्षालनम्) પગ ધોવા તે, પગ ધોવાનું જલ.

पादप्रणाम पु. (पादौ गृहीत्वा प्रणामः) ચરણસ્પર્શ કરીને પ્રણામ.

पादप्रधारण न. (पादौ प्रधार्येते कण्टकादिभ्यो रक्ष्येते ऽनेन, प्र+धृ+णिच्+ल्युट्) જોડા, પગરખું, મોજડી.

पादप्रहार पु. (पादेन प्रहारः) પાટુ મારવી, લાત મારવી, પગનો ઘા કરવો.

पादबन्ध पु. (पादयोर्बन्धः) પગ બાંધવા તે.

पादबन्धन न. (पादौ बध्येतेऽनेन, बन्ध्+करणे ल्युट्) ઘોડા વિગેરેને પગે બાંધવાની દામણ વિગેરે, દોરી.

पादबन्धन न. (,, ,, ,, +भावे ल्युट्) પગ બાંધવા તે.

पादभाग पु. (पादमितो भागः) પા ભાગ, ચોથો ભાગ.

पादभाग पु. (पादस्य भागः) પગનો નીચેનો ભાગ.

पादभाज् त्रि. (पादं भजते, भज्+क्विप्) ચોથો ભાગ ભોગવનાર, ચતુર્થાંશ મેળવનાર.

पादमूल न. (पादयोर्मूलम्) પગનુંમૂળ–એડી, પગની નીચેનો ભાગ, પગની પાસે.

"सा पादमूले कैकेय्याः मन्थरा निपपात ह" रामायणे.

पादरक्ष त्रि. (पादं रक्षति रक्ष+अच्) પગની રક્ષા કરનાર–જોડા વિગેરે, રથના પૈડાની રક્ષા કરનાર.

पादरक्षण त्रि. (पादं रक्षति, रक्ष्+ल्यु) પગનું રક્ષણ કરનાર પગરખું વિગેરે.

पादरक्षण न. (,, रक्ष्+भावे ल्युट्) પગની રક્ષા કરવી તે.

पादरज्जु स्त्री. (पादबन्धनार्था रज्जुः) પગ બાંધવાની દોરી.

पादरथी स्त्री. (क्षुद्रो रथ इव ङीप् पादस्य रथी) પગરખું, મોજડી, જોડો.

पादरोह पु. (पादेन मूलेन रोहति, रुह्+अच्) વડનું ઝાડ.

पादरोहण न. (पादैर्मूलैः रोहति, रुह्+ल्यु) વડનું ઝાડ.

पादवन्दन न. (पादयोर्वंदनम्) ચરણમાં પ્રણામ કરવા તે.

पादवल्मीक पु. (पादे वल्मीक इव) એક જાતનો પગ સુજી જવાનો રોગ–श्लीपद રોગ.

पादविक त्रि. (पदवीमनुधावति ठक्) મુસાફર, વટેમાર્ગુ,

पादविग्रह पु. (पादस्यावयवस्य विग्रहः) અવયવ ગ્રહણ, એક ચતુર્થાંશનું ગ્રહણ.

पादविग्रह त्रि. (पादः चतुर्थांशमितो विग्रहो यस्य) પા ભાગવાળો દેહ જેનો હોય તે, ચતુર્થાંશ શરીરવાળું.

पादविरजस् स्त्री. (पादौ विरजसौ धुलिहीनौ यस्याः) મોજડી, જોડો, પગરખું.

पादविरजस् पु. ब. (पादौ विरजसौ धुलिहीनौ येषाम्) દેવો, દેવતાઓ.

पादवृक्ष पु. (पादयुक्तः वृक्षः) વનસ્પતિ મેંઢાશીંગ.

पादशस् अव्य. (पाद+वीप्सायां शस्) પગેપગે, પા પા ભાગે, પાદે પાદે.

पादशाखा स्त्री. (पादस्य शाखेव) પગની આંગળી.

पादशैल पु (पादात्मकः शैलः) પર્વતની પાસેની નાની ટેકરી.

पादशोथ पु. (पादजातः शोथः) પગનો સોજો.

पादशौच न. (पादस्य शौचम्) પગ ધોઇને શુદ્ધ કરવા તે.

पादसेवन न. (पादस्य सेवनम्) પગ ચાંપી સેવા કરવી તે.

पादसेवा स्त्री. (पादस्य सेवा) પગની સેવા.

पादस्फोट पु. (पादस्य स्फोटः) "विपादिका" નામનો રોગ, ક્ષુદ્ર કોઢનો એક રોગ.

पादस्वेदन न. (पादयोः स्वेदनम्) વૈદ્યક પ્રમાણે પગનું સ્વેદન કરવું તે.

पादस्वेदनिक त्रि. (पादस्वेदनेन निवृत्तः ठक्) પગને સ્વેદન આપેલું, પગને સ્વેદ આપી શુદ્ધ કરેલ.

पानीयपृष्ठजा स्त्री. (पानीयपृष्ठे जायते जन्+ड+टाप्) શેવાળ.

पानीयफल न. (पानीयजातं फलम्) પાણીમાં થતું એક કન્દ, જળકન્દ.

पानीयभक्तगुडिका स्त्री. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક ઔષધ.

पानीयमूलक न. (पानीयं मूलं यस्य कप्) વનસ્પતિ બાવચી.

पानीयवर्णिका स्त्री. (पानीयमिव वर्णयति, वर्णि+ण्वुल् +टाप्) રેતી, ધૂળ, વાલુકા.

पानीयशालिका स्त्री. (पीयतेऽस्याम्, पा–आधारे+ अनीयर्, तादृशी शाला, पानीयवितरणार्थं शाला वा स्वार्थे क कापि अत इत्वम्) જ્યાં પાણી વહેંચાય છે તેવી જગા, પાણીની પરબ.

पानीयामलक न. (पानीयाख्यं आमलकम्) પાણીનું આંબળું.

पानीयालु पु. (पानीयसम्भूतः आलुः) પાણીમાં થતું એક જાતનું કન્દ.

पानीयाश्ना स्त्री. (पानीयं जलमश्नाति मूलेन, अश्–भोजने वा. श+टाप्) પાણીમાં થતું એક ઘાસ.

पान्थ त्रि. (पन्थानं नित्यं गच्छति अण् पन्थादेशः) મુસાફર, વટેમાર્ગુ, વિયોગી.

"यथा निदाघसमये सूर्यांशुपरिपीडितः
पान्थो याति जलं दृष्ट्वा त्वरितं तत्पिपासया" हरिवं.

पान्थायन त्रि (पथोऽदूरदेशादि, पथिन्+फक् पन्थादेशः) માર્ગની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.

पान्नग त्रि. (पन्नगस्येदं पन्नग+अण्) સર્પનું, સર્પ સંબન્ધિ.

पान्नागारि पु. (पन्नागारस्य ऋषेरपत्यं युवा इञ्) પન્નાગાર ઋષિનો ચોથો વંશજ.

पाप न. (पाति रक्षति आत्मानमस्मात् पा+प) પાતક, પાપ, અપરાધ, દુષ્ટકર્મ.

पाप त्रि (पाप+अच्) પાપી, પાપવાળું, નિંદવાયોગ્ય, દુષ્ટકર્મવાળું, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ પાપગ્રહ વિગેરે.

पापक न. (पापमेव स्वार्थे कन्) પાપ, પાતક.

पापकर त्रि. (पापं करोति, कृ+अच्) દુષ્કર્મ કરનાર, પાપ કરનાર, અપરાધ કરનાર.

पापकर्तृ त्रि. (पापं करोति, कृ+तृच्) પાપ કરનારો, પાપી.

पापकर्मन् न. (पापस्य कर्म) પાપનું કામ.

पापकर्मन् त्रि. (पापमेव कर्म यस्य) પાપી, હિંસાદિ દુષ્ટકર્મ કરનાર, પાપ કરનાર.

पापकृत् त्रि. (पापं कृतवान्, कृ+भूते क्विप् तुक्) પાપ કરનાર, પાતકી.

"पापकृन्मुच्यते पापाद्दानेन च दमेन च" प्रायश्चित्ततत्त्वम्

पापगोचर त्रि. સમજપૂર્વક પાપ કરનાર, જાણી જોઈને પાપ કરનાર.

पापग्रह पु. (पापोऽशुभकारी ग्रहः)રવિ, રાહુ, મંગલ, શનિ, ક્ષીણચન્દ્ર, તથા ઉપર બતાવેલા ગ્રહ યુક્ત બુધ.

"अर्क्षीनेन्दुः कुजो राहुः शनिस्तैर्युत इन्दुजः
रविः पापग्रहाश्चैते शुभाश्चान्ये प्रकीर्तिताः" ज्योति०

पापघ्न पु. (पापं हन्ति, हन्+टक्) તલ.

पापघ्न त्रि. (,, ,,) પાપનો નાશ કરનાર, પાપ હરણનાર.

"मत्समः पातकी नास्ति पापघ्नी त्वत्समा नहि" शंकरः

पापघ्नी स्त्री. (पापं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) તુલસી.

पापचक त्रि. (पच्+यङ्+ण्वुल्) વારંવાર રાંધનાર, પુષ્કળ રાંધનાર.

पापचर्य त्रि. (पापं चर्या यस्य) પાપનું આચરણ કરનાર.

पापचेतस् त्रि. (पापं चेतसि यस्य) પાપી મનવાળું.

पापचेलिका स्त्री. (पापमशुभं चेलति गच्छति, चेल्+ ण्वुल्+टाप् कापि अत इत्वम्) વનસ્પતિ પહાડમૂલ.

पापचेली स्त्री. (पापं चेलति, चेल्+अच्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पापति त्रि. (पत्+यङ्लुक्+इन्) વારંવાર પડવાના સ્વભાવવાળું.

पापदर्शिन् त्रि. (पाप+दृश्+णिनि) પાપ જોનાર.

पापदृश्वन् त्रि. (पापं पश्यति, दृश्+क्वनिप्) આ પાપી કામ છે એમ સમજનાર.

पापनापित पु. (पापो नापितः) ધૂતારો હજામ.

पापनाशन त्रि. (पापं नाशयति नश्+णिच्+ल्यु) પાપનો નાશ કરનાર.

पापनाशन पु. (,, ,,) કનદેવ, વિષ્ણુ.

पादुकाकार पु (पादुकां करोति+कृ+अण्) મોચી, જોડા સીવનાર પુરુષ.

पादुकाकृत् पु. (पादुकां करोति, कृ+क्विप् तुक्) જોડા સીવનાર ચમાર કે મોચી.

पादू स्त्री. (पद्यते गम्यते सुखेन यया पद्+करणे ऊ णिच्च) જોડા પગરખું.

पादूकृत् पु. (पादूं पादुकां करोति कृ+क्विप् तुक्) મોચી.

पादोदक न. (पादप्रक्षालनार्थमुदकम्) પગ ધોવાનું પાણી.

पादोदर पु. (पाद उदरे यस्य) સર્પ.

पादोदरी स्त्री. (पादोदर+जाति. स्त्रियां ङीप्) સાપણ, સર્પેણ.

पाद्धत न. (पद्धतीनां समूहः अण्) પગથીયાનો સમૂહ, માર્ગનો સમુદાય, પદ્ધતિનો સમૂહ.

पाद्म न. (पद्ममधिकृत्य प्रवृत्तम् अण्) બ્રહ્માના દિવસરૂપ એક કલ્પ.

पाद्म न. (,, ,, कृतम् ,,) પદ્મ પુરાણ.

पाद्म त्रि. (पद्मस्येदं अण्) કમલ સમ્બન્ધિ, કમળનું.

पाद्य न. (पादार्थमुदकं पाद्+यत्) પગ ધોવા માટેનું જલ.

पाद्य त्रि. (पादं चतुर्थांशमर्हति, यत्) ચોથા ભાગને લાયક, પા ભાગને લાયક.

पाद्यक त्रि. (पाद्य+कन्) પાદ્યપ્રકાર.

पाद्यपात्र न. (पाद्यार्थं पात्रम्) પગ ધોવાનું પાણી જેમાં રખાય છે એવું ધાતુપાત્ર.

पान न. (पा+भावे ल्युट्) પીવું, રક્ષણ કરવું, પાળવું, ભોગવટો, ઉપભોગ.

पान न. (पा+अधिकरणे ल्युट्) પીવાનું પાત્ર.

पान न. (पीयतेऽनेन, पा+करणे ल्युट्) હથીયાર વિગેરેને તીક્ષ્ણ કરવાનો પ્રકાર-ધાર લાવવા પાણી પાવું તે.

पान पु. (पीयतेऽस्मादिति, पा+ल्यु) કલાલ-દારૂ વેચનાર, નિશ્વાસ.

पान न (पा+कर्मणि ल्युट्) દારૂ, હરકોઈ પીણું.

पानक न. (पानार्थं कायति, कै+कः) પીણું, સરબત.

पानगोष्ठिका स्त्री. (पानार्थं गोष्ठिका). દારૂ પિવા માટે એકઠી થયેલી દારૂડીયાની ટોળી, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ભૈરવી ચક્ર.

पानठ त्रि. (पाने कुशलः, बा. अठच्) પીવામાં કુશલ.

पानप त्रि. (पाने पेयं मद्यादि पिबति, पा+क) દારૂ વિગેરે પીનાર.

पानपर त्रि. (पाने परः तत्परः) ઉત્સાહથી પીનાર, પીવામાં તત્પર.

पानपात्र न. (पानस्य पेयस्य पात्रम्) દારૂ વિગેરે પીવાનું પાત્ર.

पानभाजन न. (पानस्य पेयस्य भाजनम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पानरत त्रि. (पाने रतः) પીવામાં પરાયણ, ઉત્સાહ થી પી જનાર.

पानवणिज् पु. (पानस्य पेयस्य सुरादेः वणिज्) દારૂ વેચનાર, કલાલ.

पानशौण्ड त्रि. (पाने शौण्डः) પીવામાં હોંશીયાર.

पानस न. (पनसस्य तत्फलस्य विकारः, पानस+अण्) ફણસના ફળનો દારૂ.

पानस त्रि. (पनसस्येदं पनस+अण्) ફણસ સમ્બન્ધી, પનસનું.

पानात्यय पु. (पानाद्धेतोः जातो योऽत्ययः रोगः) દારૂ પીવાથી ઉત્પન્ન થયેલો એક રોગ.

पानिक न. (पानं क्रय्यत्वेनास्त्यस्य ठक्) કલાલ.

पानिल न. (पानमाधारत्वेनास्त्यत्र इलच्) પીવાનું પાત્ર, પીવાનું વાસણ.

पानीय त्रि. (पा-पाने रक्षणे वा अनीयर्) પીવાયોગ્ય, રક્ષણ કરવા લાયક.

पानीय न. (पा+कर्मणि अनीयर्) પાણી, જલ. "पानीयं पातुमिच्छामि त्वत्तः कमललोचने" उद्भटः

पानीयकाकिक पु. (काकस्येवाकारोऽस्यास्ति ठन्, पानीये काकिकः) એ જાતનું જલનું પક્ષી.

पानीयनकुल पु. (पानीये जले नकुल इव) પાણીનો નોળીયો, જલબિલાડો.

पानीयनकुली स्त्री. (पानीयनकुल+स्त्रियां जाति. ङीप्) જલ બિલાડી.

पानीयपृष्ठज पु. (पानीयपृष्ठे जायते जन+ड) પાણીમાં થનાર એક વનસ્પતિ.

पामर त्रि. (पाति क्विप्, पाः त्रयीधर्मः स म्रियते ऽनेन मृ+घ) मूर्ख, नीच, खળ.

पामरोद्धारा स्त्री. (पामरमुद्धरति, उद्+धृ+अण्+टाप्) ગળો.

पामवत् त्रि. (पाम+अस्त्यर्थे मतुप्) ખસના રોગવાળું, ખસીયું.

पामा स्त्री. (पामन् मनन्तात् वा टाप्) ખસનો રોગ.

पामादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ—

स च, पामन्, वामन्, वेमन्, श्लेष्मन्, कद्रुवलि, सामन्, ऊष्मन्, कृमि,

पामारि पु. (पामाया अरिः) ખસનો શત્રુ-ગંધક.

पाम्प त्रि. (पंपायाः इदम् अण्) પંપા સરોવરનું, પંપા સરોવર સમ્બન્ધિ.

पाय न. પાણી, જલ.

पायना स्त्री. (पा+णिच्+भावे युच्+टाप्) તલવાર વિગેરેને પાણી ચઢાવવું તે.

पायस त्रि. (पयसो विकारः अण्) દૂધનો વિકાર, દૂધ માંથી બનેલ.

पायस पु. (,, ,,) દૂધપાક, ખીર.

पायसिक त्रि. (पायसे भक्तिरस्य) દુધપાકની પ્રિતી વાળું.

पायिक पु. (पादविक+पृषो.) પાળો-મુસાફર, પ્યાદુ.

पायित त्रि. (पा+णिच+क्त) પીવડાવેલ, પાણી ચઢાવેલ હથીયાર વિગેરે.

पायिन् त्रि. (पा+इन्) પીનાર, પાન કરનાર.

पायु पु. (अपेति अनेन वायुः, अप्+इण्+करणे उण् अदरलोपः) અપાન વાયુનું સ્થાન, ગાંડ, ગુદા નામની કર્મેન્દ્રિય.

पाय्य न. (मीयतेऽनेन, मा-माने+ण्यत् नि० पादेशः) પરિમાણ, માપ, વજન.

पाय्य न. (पा+ण्यत्) પાન, પીવું, પાણી-જલ.

पाय्य त्रि. (,, ,,) નિંદવા લાયક, નિંદનીય.

पार् (अद. चु. उभ. स सेट् पारयति-ते) પાર કરવું, પૂર્ણ કરવું, સમાપ્ત કરવું.

पार न. (परं तीरं परमेव स्वार्थे अण्, पृ+घञ् वा) નદી વગેરેનો સામે બાજુનો કાંઠો, સામો આવધિ, સંપૂર્તિ, છેવટનો ભાગ, આરો.

पार पु. (पूर्य्यतेऽनेन पृ+घञ्) પારો.

पारक त्रि. (पृ-पूर्तौ-पालने-प्रीतौ+ण्वुल्) સંપૂર્ણ કરનાર, પાર કરનાર, પ્રીતિ કરનાર, આનંદ દાયક, પાલન કરનાર.

पारकुलीन त्रि. (परकुले साधु, प्रतिजना. खञ्) બીજાના કુળને અનુકુળ, પરકુળમાં સારૂં.

पारक्य त्रि. (परस्मै लोकाय हितम्, पर+ष्यञ् कुक् च) પરલોકના માટે હિતનું કર્મ વિગેરે.

पारक्य त्रि. (परस्येदं, ष्यञ् कुक्) પારકું, પરલોકનું સાધન વિગેરે.

पारग त्रि. (पारं गच्छति गम्+ड) પાર જનાર, કાર્યને પૂર્ણ કરનાર.

पारगत त्रि. (पारं गतः) પાર જનાર, કાર્યની સમાપ્તિએ જનાર.

पारगत पु. (शास्त्रादेः अविद्याया वा पारं गतः) જિન દેવ.

पारङ्गत त्रि. (पारं गतः) પાર ગયેલું.

पारञ्ज पु. न. (पारयति, पार्+अजिन्) સોનું, સુવર્ણ.

पारजायिक पु. (परजायां गच्छति, परजाया+ठक्) પરસ્ત્રી ગમન કરનાર વ્યભિચારી પુરૂષ.

पारटीन पु. પત્થર.

पारण न. (पार्+भावे ल्युट्) ઉપવાસ કે વ્રતના અન્તે ભોજન કરવું તે, સમાપ્તિ, તૃપ્તિ.

पारण पु. (पार्+णिच्+ल्यु) મેઘ, તે નામનો ૠષિ.

पारणा स्त्री. (पार्+युच्+टाप्) વ્રતના અન્તે ભોજન કરવું તે, સમાપ્તિ, તૃપ્તિ.

"उपस्थिता शोणितपारणा मे" रघुवंशम्

पारणि पु. (पारणस्यर्षेरपत्यम् इञ्) પારણ નામના ૠષિનો પુત્ર.

पारत पु. (पृ+णिच्+तन्) પારો.

पारतन्त्र्य न. (परतन्त्रस्य भावः ष्यञ्) પરતંત્રપણું, પરાધીનપણું.

पारत्रिक त्रि. (परत्र भवं, हितं वा ठञ्) પર લોકના હિતનું, પરલોકમાં હોનાર-થનાર.

पारद पु. (जरामरणत्रासादिभ्यः पारं ददाति, दा+क) પારો.

पापनाशन न. (पाप+नश्+भावे ल्युट्) પાપનો નાશ કરવો.

पापनाशन न. (,, करणे ,,) પ્રાયશ્ચિત્ત.

पापनाशिन् त्रि. (पापं नाशयति नश्+णिनि) પાપનો નાશ કરનાર.

पापनाशिनी स्त्री. (पापनाशिन्+स्त्रियां ङीप्) તુલસી.

पापनिरति त्रि. (पापे निरतिर्यस्य) જેને પાપમાં પ્રીતિ હોય છે તે.

पापपति पु. (पापोत्पादकः पतिः) યાર, જાર, ઉપપતિ.

पापपुरुषः पु. (पापः पापमयः पुरुषः) પાપી પુરૂષ, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પાપાત્મા નરાકાર પદાર્થ.

पापमति त्रि. (पापयुक्ता मतिर्यस्य) પાપમાં જેની બુદ્ધિ હોય છે તે.

पापमुक्त त्रि. (पापान्मुक्तः) પાપરહિત, પાપથી મુક્ત થયેલ.

पापयक्ष्मन् पु. (पापः यक्ष्मा यस्य) વાસ્તુ કર્મના મંડલમાં રહેલ તે નામનો પૂજ્યગણ.

पापयोनि स्त्री. (पापा गर्ह्या योनिः) નિંદવા જેવી પશુ–પક્ષીની યોનિ.

पापयोनि स्त्री. (पापेनार्जिता योनिः) પાપ કરવાથી મળેલ નીચ જન્મ.

पापयोनि त्रि. (पापहेतुका योनिर्यस्य) પાપને લીધે પશુ–પક્ષી વિગેરે માં જન્મેલ.

पापरोग पु. (पापोद्भवो रोगः) પાપ કરવાથી પેદા થયેલ રોગ, "मसुरी" નામનો રોગ.

पापरोगिन् त्रि. (पापजन्यरोगो निन्द्यत्वेनास्त्यस्य इनि) પાપ કર્મ કરવાથી થયેલા મહાન રોગવાળું.

पापर्द्धि स्त्री. (पापानां ऋद्धिर्वृद्धिर्यत्र) શિકાર, મૃગયા.

पापर्द्धि स्त्री. (पापानामृद्धिः) પાપની વૃદ્ધિ.

पापल त्रि. (पापं लाति ला+क) પાપ ગ્રહણ કરનાર.

पापल न. (पातयति तुलादण्डं स्वाधिष्ठानेन अधोनयति, पाति–कलच् तस्य पश्च) એક જાતનું પરિમાણ.

पापलोक्य त्रि. (पापलोक+यत्) નરક લોકનું, નરક લોક સમ્બન્ધિ.

पापशमन त्रि. (पापं शमयति, शमि+ल्यु) પાપને શમાવનાર, પાપને દૂર કરનાર.

पापशमन न. (पापस्य शमनम्) પાપની શાન્તિ, પાપને દૂર કરવું તે.

पापशमनी स्त्री. (पापं शम्यतेऽनया, शम्+णिच्+करणे ल्युट्+ङीप्) ખીજડીનું ઝાડ.

पापसम अव्य. (पापेन तुल्यम् अव्ययी.) પાપની સમાન.

पापसम्मित त्रि. (पापेन सम्मितम्) પાપ સરખું, પાપ તુલ્ય.

पापहन् त्रि. (पापं हन्ति हन्+क्विप्) પાપને હણનાર, પાપનો નાશ કરનાર.

पापाख्या स्त्री. (पापमनिष्टमाख्याति सूचयति आ+ख्या +क+टाप्) બુધ ગ્રહની એક પ્રકારની ગતિ.

पापात्मन् त्रि. (पापयुक्त आत्मा अन्तःकरणं यस्य) પાપી આત્માવાળું.

"पापात्मा पापसम्भवः" इति पुराणे

पापात्मन् पु. (पापश्चासौ आत्मा च) પાપી આત્મા, પાતકી જીવ.

पापानुवसित त्रि. (पापे अनुवसितम्) પાપમાં નિવાસ કરેલું, પાપમાં રહેલું.

पापानुपपत्ति स्त्री. (पापस्य अनुपपत्तिः) પ્રાયશ્ચિત્તથી પાપનો નાશ થાય છે તે.

पापान्त न. તે નામનું એક તીર્થ.

पापाह पु. (पापमशुद्धत्वात् गर्ह्यमहः टच् समा.) અપવિત્ર દિવસ, ખરાબ દિવસ, સુતકનો દિવસ.

पापाशय त्रि. (पापः आशयो यस्य) પાપી આશયવાળું, દુષ્ટ આશયવાળું.

पापिन् त्रि. (पाप+अस्त्यर्थे इनि) પાપી, પાપયુક્ત.

पापिष्ठ त्रि. (अतिशयेन पापी, पाप+इष्ठन्) અત્યન્ત પાપવાળું, પાપી.

पापीयस् त्रि. (पाप+अतिशये ईयसुन्) અતિશય પાપી, અત્યન્ત પાપયુક્ત.

पाप्मन् पु. (आप्नोति व्याप्नोति, पापिनम् , आप्+ मनिन् नि.) પાપ, દુષ્ટપણું.

पामघ्न पु. (पाम हन्ति, हन्+[illegible]) [illegible]ન્ધક.

पामघ्नी पु. (पाम हन्ति, हन्[illegible]) [illegible] નામની ઔષધિ, રાઇ, કડ[illegible]

पामन् न. (पा+मनिन्) ખસ

पामन त्रि. ([illegible] मत्वर्थे [illegible]) ખસીયું.

पारस्कर पु. (पारं करोति, कृ+ट पारस्करा. सुट्) ते नामनो એક દેશ, ગૃહ્ય સૂત્ર બનાવનાર તે નામનો મુનિ.

पारस्करादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.

स च, पारस्करो देशः, कारस्करो वृक्षः, रथस्या नदी, किष्कुः प्रमाणम्, किष्किन्धा गुहा, इति।

पारस्त्रैणेय त्रि. (परस्त्रियां जातः, परस्त्री+ढक् इनङा-देशश्च द्वि. वृ.) વ્યભિચારથી પરસ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

पारस्यकुलीन त्रि. (परस्य कुले भवः, परस्यकुल+खञ् अलुक् समा०) પારકા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ દત્તક પુત્ર વિગેરે.

पारा स्त्री. (पारोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) ते नामे એક નદી.

पारापत पु. (पारादप्यापतति प्रेम्णा, आ+पत+अच्) કબૂતર, પારેવું.

पारापती स्त्री. (पारापत+स्त्रियां जाति. ङीप्) કબૂતરી.

पारापार पु. (पारमपारं चास्त्यस्य अच्) સમુદ્ર, દરીયો.

पारापार न. („ „) નદી વિગેરેના બે કાંઠા.

पारापारीण त्रि. (पारापारं समस्तं समुद्रं वा गच्छति, पारापार+खञ्) બે કાંઠે જનાર, સમુદ્ર તરફ જનાર.

पारायण न. (पारं समाप्तिमयतेऽनेन, अय्+ल्युट्) સમર્પણ, કોઇ ગ્રન્થ વગેરેના આદ્યન્ત પાઠનું આવર્તન કરવું.

पारायणिक त्रि. (पारायणमावर्तयति ठक्) પારાયણ કરનાર, ગ્રન્થનો આદિથી અન્ત સુધી પાઠ કરનાર.

पारायणीय त्रि. (पारायणस्येदं छः) પારાયણનું, પારાયણ સમ્બન્ધી.

पारारुक पु. (पारं पूर्त्तिमृच्छति, ऋ+उकञ्) પત્થર.

पारावत पु. (पारं गिरिदुर्गनद्यादिपरपारं आपतति, पार+आ+पत्+अच् पृषो. पस्य वः अच्) કબૂતર પારેવું, દત્તાત્રેયના ૨૪ ગુરુઓમાંનો એક ગુરૂ.

पारावतकलिका स्त्री. (पारावत इव कलिका यस्याः) કાંગનો છોડ, માલકાંકણી.

पारावतघ्नी स्त्री. (पारावतं हन्ति, हन+टक्+ङीप् पृषो.) સરસ્વતી નદી.

पारावतपदी स्त्री. (पारावतस्येव पादो मूलं यस्याः ङीप् पद्भावः) કાકજંઘા–કાળી અઘેડી, માલકાંકણીનો વેલો.

पारावता स्त्री. (पारावत+अच्+टाप्) ते नामनी नदी, સીતાફળી.

पारावताङ्घ्रि स्त्री. (पारावतस्याङ्घ्रिरिव मूलमस्याः) જ્યોતિષ્મતિ–માલકાંકણીનો વેલો.

पारावताङ्घ्रिपिच्छ पु. („ पिच्छः पश्चात् प्रदेशो यस्य) એક જાતનું કબૂતર.

पारावार पु. (परमवारश्चास्त्यस्य अच्) સમુદ્ર,દરિયો.

पारावार न. (पारं नद्यादिपरपारं आवृणोति, आ+वृ+अण्) નદી વિગેરેના બે કાંઠા.

पारावारीण त्रि. (पारावारं गच्छति, पारावार+ख) બે તટ ઉપર જનાર, સમુદ્ર તરફ જનાર

पाराशर पु. (पराशरस्यापत्यं पुमान्, पराशर+अण्) પરાશર ૠષિનો પુત્ર.

पाराशर त्रि. (पराशरेण प्रोक्तम् अण्) પરાશર ૠષિએ કહેલ સ્મૃતિ વગેરે.

"कलौ पाराशरी स्मृतिः"

पाराशरकल्पिक त्रि. (पाराशरकृतं कल्पं वेत्ति अधीते वा ठक्) પરાશર પ્રણિત કલ્પગ્રન્થને જાણનાર,પરાશર પ્રણીત કલ્પગ્રન્થનો અભ્યાસ કરનાર.

पाराशरि त्रि. (पराशरस्येदम् इञ्) પરાશર સંબંધી, પરાશરનું.

पाराशरि पु. (पराशरस्य अपत्यं पुमान् इञ्) વ્યાસ મુનિ.

पाराशरिन् पु. ब. व. (पाराशर्येण प्रोक्तं भिक्षुसूत्रमधीयते इनि यलोपः) વેદ વ્યાસે રચેલ શારીરક સૂત્ર રૂપ ભિક્ષુ સૂત્ર ભણનારાઓ.

पाराशरी स्त्री. (पराशरेण प्रोक्ता, पराशर+अण्+ङीप्) પારાશરે બનાવેલી સ્મૃતિ–ધર્મશાસ્ત્ર.

पाराशरीय त्रि. (पराशरस्य समीपे, पराशर+छण्) પરાશરની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पाराशर्य पु. (पराशरस्यापत्यं, पराशर+यञ्) પરાશરનો પુત્ર દ્વૈપાયન–વેદવ્યાસ.

"संसारस्य परं पारं दत्तेऽसौ पारदः स्मृतः" रसेश्वरदर्शने.

पारद त्रि. (पारं ददाति दा+क) પાર આપનાર.

पारदण्डक पु. એક દેશનું નામ.

पारदारिक पु. (परस्य दारान् गच्छति परदार+ठक्) પારકી સ્ત્રી ભોગવનાર પુરૂષ, વ્યભિચારી પુરૂષ. "पारदारिकविलाससाहसम्" नैषधीयम्

पारदार्य न. (परस्य दारा दारा यस्य, परदारस्य कर्म ष्यञ्) પરસ્ત્રી સાથે દુષ્ટ કામ કરવું તે.

पारदृश्वन् त्रि. (पारं दृष्टवान्, दृश्+भूते क्वनिप्) પાર જોનાર, અન્ત દેખનાર, પરિણામ જોનાર.

पारदेश्य त्रि. (परदेशे भवः परदेश+ष्यञ्) પરદેશમાં હોનાર–થનાર.

पारदेश्य त्रि. (परदेशादागतः परदेश+ष्यञ्) પરદેશથી આવેલ.

पारमार्थिक त्रि. (परमार्थाय पारलौकीकधर्माय हितं ठक्) પરલોકના હિતનું કર્મ વગેરે, પરલોકના માટે સારૂં.

पारमार्थिक त्रि. (परमार्थतो भवः आगतो वा ठक्) પરમાર્થથી હોનાર, સત્ય, વાસ્તવિક, પરમાર્થથી આવેલું, સ્વાભાવિક.

पारमार्थिक त्रि. (परमार्थ+स्वार्थे ठक् वा) યથાર્થ, ખરેખર.

"गतानुगतिको लोकः न लोकः पारमार्थिकः" सुभा.

पारम्परीण त्रि. (परम्पराया आगतः खञ) કુળથી–વંશપરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલ ધન–વારસો વિગેરે,ક્રમથી આવેલ.

पारम्पर्य न. (परम्परैव स्वार्थे ष्यञ्) કુળ વિગેરેની પરંપરા–અનુક્રમ.

पारम्पर्योपदेश पु. (पारम्पर्य्येण पित्रादिपरम्परया उपदेशः) કુળ પરંપરાથી પ્રાપ્ત થતો ઉપદેશ, ઐતિહાસિક પ્રસંગ–વિષય.

पारय त्रि. ઇચ્છા પુરી કરનાર, પૂર્ણ કરનાર.

पारयत् त्रि. (पार्+शतृ) પૂર્ણ કરતું.

पारयिष्णु त्रि. (पार्+इष्णुच्) પાર પાડનાર, આનંદદાયી યશસ્વી

पारयुगीन त्रि. (परयुगे साधु परयुग+खञ्) પર યુગમાં સારૂં, બીજા યુગને હિતકર.

पारलौकिक त्रि. (परलोकाय हितं ठक् द्विपदवृद्धिः) પર લોકના હિતનું, જન્માન્તરના હિતનું કર્મ વિગેરે.

पारवत् त्रि. (पार+अस्त्यर्थे मतुप्) પારવાળું, અન્તવાળું.

पारवत पु. (पारावत+पृषो.) કબૂતર, પારેવું,

पारवश्य न. (परवशस्य भावः ष्यञ्) પરતંત્રપણું, પરાધીનતા, પરવશતા.

पारशव पु. (परशु+अण्) પરણેલી શૂદ્રસ્ત્રીને પેટે બ્રાહ્મણથી પેદા થયેલો પુત્ર, જારકર્મથી પેદા થયેલ પુત્ર, તે નામનો એક દેશ, લોઢું–લોખંડ.

"निषादः शूद्रकन्यायां यः पारशव उच्यते" मनु.

पारशव त्रि. (परशोरिदं अण्) કુહાડાનું, ફરશી સમ્બન્ધી, ફરસીનું.

पारशीक पु. ઈરાન દેશ, ઈરાની ઘોડો.

पारश्वध पु. (परश्वधः प्रहरणमस्य अण्) ફરસીથી લડનાર યોદ્ધો.

पारश्वधिक पु. (परश्वधः प्रहरणमस्य. परश्वध+ठञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पारस त्रि. (पारस्यदेशे भवं अण् वा. यलोपः) ઇરાન દેશમાં પેદા થનાર.

पारस त्रि. (पारस्यस्येदं पारस्य+अण् यलोपः) ઇરાન દેશનું, ઇરાન દેશ સંબન્ધિ.

पारसिक पु. (पारसीक+पृषो.) ઇરાન દેશ, ઇરાની ઘોડો.

पारसी स्त्री. (पारस+स्त्रियां ङीप्) ફારસી ભાષા.

पारसीक पु. ઇરાન દેશ. ઇરાની ઘોડો.

पारसीक पु. ब. व. (,, ,,) ઈરાન દેશના માણસો.

"पारसीकांस्ततो जेतुम्" रघुः ।

पारसीकयवानी स्त्री. (पारसीकोद्भवा यवानी) ઈરાની અજમો, ખુરાશાણી અજમો.

पारसीकवचा स्त्री. (पारसीकदेशजा वचा) ઈરાની વજ, ધોળી વેખંડ.

पारसीययवानी स्त्री. (पारसीया यवानी) કરમાણી અજમોદ.

पारिभद्रक न. (,, ,,) કુષ્ઠ નામની ઔષધિ

पारिभाव्य न. (परिभवाय रोगप्रशमनाय हितं ष्यञ्) કુષ્ઠ નામની ઔષધિ.

पारिभाव्य न. (परिभुवः प्रतिभुवः भावः ष्यञ्) જામીનપણું, સાક્ષીપણું.
"साक्षित्वं पारिभाव्यं च" इति स्मृतिः

पारिभाषिक त्रि. (परिभाषात आगतः ठञ्) પરિભાષા થકી પ્રાપ્ત થયેલ, પરિભાષા વડે અર્થ જણાવનાર પદવિગેરે.

पारिभाषिक पु. (,, ,,) પરિભાષારૂપ આધુનિક સંકેત વાળો શબ્દ.

पारिभाषिकी स्त्री. (परिभाषात आगतः, ठञ् ङीप्) પરિભાષા નામની ન્યાયની એક સંજ્ઞા
"उभयावृत्तिधर्मेण संज्ञा स्यात्पारिभाषिकी"

पारिमाण्डल्य न. (परिमण्डलस्य परमाणोर्भावः परिमण्डल+ष्यञ्) ન્યાયમત પ્રમાણે અસમવાયિ કારણ વિનાનું પરમાણુપરિમાણ.

पारिमाण्डल्य न. (परिमण्डलं स्वार्थे ष्यञ्) ગોળાકાર, અણુપરિમાણ.

पारिमुखिक त्रि. (परिमुखं वर्त्तते ठक्) મોઢા આગળ રહેલું, મુખ પાસેજ રહેલું.

पारियात्र पु. તે નામનો એક કુલાચળ પર્વત.

पारियात्रक पु. (पारियात्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पारियात्रिक पु. (पारियात्र ,, ठक्) તે નામનો પર્વત.

पारियानिक पु. (परियानं प्रयोजनमस्य ठक्)રસ્તામાં જવા યોગ્ય રથ ગાડી વિગેરે.

पारिरक्षक पु. (परिरक्षति आत्मानं, परि+रक्ष्+ण्वुल् परिरक्षक+अण्) તપસ્વી, યોગી, યતિ.

पारिवित्त्य न. મોટોભાઇ વાંઢો છતાં નાનોભાઇ પરણે તે.

पारिवेत्र्य न. ઉપર પ્રમાણે.

पारिव्राजक न. (परिव्राजकस्य भावः अण्) સંન્યાસ.

पारिशा पु. ([illegible], [illegible] पारीं [illegible], [illegible]) પારસ પીંપળાનું ઝાડ.

पारिषत्क त्रि. (परिषदं तत्प्रतिपादकग्रन्थमधीते वेत्ति वा ठक्) પરિષદ્ ગ્રન્થ ભણનાર કે જાણનાર.

पारिषद त्रि. (परिषदि साधु परिषद्+अण्) સભાને વિષે શ્રેષ્ઠ સભાસદ વિગેરે, સભામાં સારૂં.

पारिषद त्रि. (परिषदि भवं, परिषद्+अण्) સભામાં હોનાર-થનાર.

पारिषदक त्रि. (परिषदा कृतं वुञ्) પરિષદે-સભાએ કરેલું.

पारिषद्य त्रि. (परिषदि साधु ण्य) સભામાં સારૂં.

पारिसीर्य त्रि. (परिसीरं सीरं हलं वर्जयित्वा भवं ञ्य) હળ વિના થયેલ પાક વિગેરે, ખેડવિના હોનાર.

पारिहनव्य त्रि. (परिहनु+ञ्य) ડાઢી ઉપર થનાર, હડપચી ઉપર થનાર.

पारिहारिक त्रि. (परिहारे साधु परिहार+ठक्) પરિહાર કરનાર, હરનાર, ત્યાગ કરનાર.

पारिहारिक पु. (,, ,,) માળી.

पारिहार्य पु. (परिह्रियतेऽसौ, परि+हृ+कर्मणि घञ्+स्वार्थे ष्यञ्) હાથે પહેરવાનો દાગીનો કડું પોંચી વિગેરે.

पारिहास्य न. (परिहास+ष्यञ्) મશ્કરી, ઠઠ્ઠો.

पारी स्त्री. (पारयत्यनया, पॄ पूर्त्तौ+णिच्+घञ्+ङीप्) પાણીનું પૂર, નાનું જલપાત્ર, હાથીના પગે બાંધવાનું દોરડું.

पारीक्षित त्रि. (परीक्षितस्येदं अण्) પરીક્ષિતનું, પરીક્ષિત સમ્બન્ધી.

पारीण त्रि. (पारं गच्छति, पार+ख) પાર ગયેલ, પાર પહોંચેલ, કર્મ સમાપ્ત કરનાર, કાર્ય સમાપ્ત કરનાર.

पारीन्द्र पु. (पॄ-पालने कर्मणि इण्, पारिः पशुस्तस्य इन्द्रः) સિંહ, અજગર.

पारीन्द्री स्त्री. (पारीन्द्र+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) સિંહણ, અજગર સ્ત્રી.

पारीरण पु. (पारीं जलपूरं रमति, रम्+अच्) કાચબો, દંડો-લાકડી.

पारीरणा स्त्री. ([illegible]) [illegible]

पारु पु. ([illegible]) [illegible], આકડાનું ઝાડ, [illegible] ઝાડ.

पारिकर्मिक त्रि. (परिकर्मणि नियुक्तः परिकर्म+ठञ्) કેસર કે ચન્દન વિગેરેથી શરીર વગેરે ચોપડવાના કામમાં નિમેલું, યોજેલું.

पारिकांक्षिन् पु. (पारयति संसारात् तारयति, पारि+णिनि, पारि ब्रह्मज्ञानं तत्कांक्षति णिनि) બ્રહ્મજ્ઞાનની આકાંક્ષા રાખનાર યતિ, તપસ્વી, મુમુક્ષુ વિગેરે.

पारिक्षित त्रि. (परिक्षित इदं अण्) પરીક્ષિતનું, પરીક્ષિત સંબન્ધી.

पारिख त्रि. (परिखायां भवः, परिखा+अण्) કિલ્લાની ચોતરફની ખાઇમાં થનાર–હોનાર.

पारिखीय त्रि. (पारिखस्य इदं छः) ખાઇમાં થનારનું, ખાઇમાં ઉત્પન્ન થનાર સમ્બન્ધી.

पारिखेय त्रि. (परिखा प्रयोजनमस्य, परिखा+ढक्) કિલ્લાની ખાઇના ઉપયોગનું

पारिखेयी स्त्री. (परिखा प्रयोजनमस्याः ढक् स्त्रियां ङीप्) કિલ્લાની ખાઇના ઉપયોગી જમીન–ભૂમી.

पारिगर्भिक पु. (परिगर्भे भवः, परिगर्भ+ठञ्) બાલકનો એક જાતનો રોગ.

पारिग्रामिक त्रि. (परिग्रामे भवः ठञ्) ગામની ચોતરફ થનાર–હોનાર.

पारिजात पु. (पारमस्यास्ति पारी समुद्रस्तत्र जातः) તે નામે એક દેવ વૃક્ષ, એક જાતનો નાગ, ઋષિ વિશેષ.

पारिजातक पु. (पारिजात+स्वार्थे क) દેવલોકનું વૃક્ષ.

पारिजातसरस्वती स्त्री. (पारिजातेश्वरी सरस्वती) તે નામની એક સરસ્વતી.

पारिणाय्य त्रि. (परिणये तत्काले लब्धम्, परिणय+ष्यञ्) વિવાહ સંસ્કાર વખતે મળેલું ધન વિગેરે, પહેરામણીનું વસ્ત્ર વિગેરે.

पारिणाय्य त्रि. ખાસ, વિશેષ, અસામાન્ય.

पारिणाह्य त्रि. (परिणाहमर्हति, परिणाह+ष्यञ्) ઘરનો સામાન વાસણ શય્યા વિગેરે, ઘરવાખરો.

पारितथ्या स्त्री. (परितरतथा परितथा+स्वार्थे ष्यञ्) સ્ત્રીઓના સેંથા ઉપર પહેરવાનું એક સોનાનું ઘરેણું.

पारितोषिक त्रि. (परितोषेण लब्धम्, परितोषादागतं वा ठक्) બક્ષીસ, ઇનામ.

पारिधेय त्रि. (परिधौ भवः, परिधि+ढक्) પરિધિમાં થનાર, સૂર્ય કે ચન્દ્રના આસપાસ થનારા કુંડાળાનાં હોનાર.

पारिन्द्र पु. (पारीन्द्र+पृषो.) સિંહ.

पारिन्द्री स्त्री. (पारिन्द्र+स्त्रियां जाति ङीप्) સિંહણ.

पारिपन्थिक त्रि. (पन्थानं वर्जयित्वा व्याप्य वा, परिपन्थं तिष्ठति हन्ति वा परिपन्थ+ठक्) રસ્તો રોકીને કે માર્ગ છોડીને ઉભા રહેનાર, હિંસાકરનાર, ઘાતકી, લુંટારો ચોર.

पारिपाट्य न. (परिपाटयेव स्वार्थे ष्यञ्) અનુક્રમ, પ્રણાલી,

पारिपात्र पु. તે નામનો એક પર્વત.

पारिपात्रक पु. (पारिपात्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पारिपार्श्व न. કુટુમ્બ–પરિવાર.

पारिपार्श्विक पु. (परिपार्श्वे पार्श्वे व्याप्य वर्तते ठक्) દાસ–નોકર, હજુરીઓ, નાટ્ય પ્રસિદ્ધ સૂત્રધારને મદદ કરનાર સેવક એક નટ.

पारिपार्श्विक त्रि. (,, ,,) સેવક ચાકર વિગેરે. "नटो विदूषको वाऽपि पारिपार्श्विक एव वा" सा. द.

पारिप्लव त्रि. (परि+प्लु+अच् स्वार्थेऽण्) વ્યાકુળ, ગભરાયેલું, ચંચળ, જલ ઉપર તરનાર.

पारिप्लव न. (,, ,, ,,) તે નામનું એક તીર્થ, તે નામનું આખ્યાન.

पारिप्लव पु. હંસ. નૌકા–વહાણ વિશેષ.

पारिप्लाव्य न. (परिप्लवस्य भावः, परिप्लव+ष्यञ्) ચંચળપણું, વ્યાકુળપણું.

पारिप्लाव्य पु. હંસ.

पारिप्लाव्या स्त्री. (पारिप्लाव्य+टाप्) હંસલી.

पारिबर्ह त्रि. (परिबर्हस्येदं अण्) વિવાહ સમ્બન્ધી ઘરની સામગ્રી.

पारिभद्र पु. (परितो भद्रमस्त्यस्य, परिभद्र+अण्) એક જાતનું ઝાડ.

पारिभद्रक पु. (पारिभद्राय कायति, कै+क) દેવદાર વૃક્ષ, શાલ્મલિ દ્વીપના રાજાનો એક પુત્ર, શાલ્મલિ દ્વીપનો એક ખંડ.

पार्वति पु. (,, ,, पर्वत+इञ्) ... અર્થ.

पार्वती स्त्री. (पर्वतस्य हिमाचलस्य तदधि... ऽपत्यम् पर्वत+अण्+ङीप्) હિમાલયની પુત્રી પા... દુર્ગા દેવી.

पार्वती स्त्री. (पर्वते भवा, पर्वत+अण्+ङीप्) ગજ-પીંપર, જીવંતિ વનસ્પતિ, સૌરાષ્ટ્ર દેશની માટી, દ્રૌપદી.

पार्वतीतनय पु. (पार्वत्याः तनयः) કાર્તિકસ્વામી, ગણપતિ.

पार्वतीनन्दन पु. (पार्वत्याः नन्दनः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पार्वतीपति पु. (पार्वत्याः पतिः) શિવ, મહાદેવ.

पार्वतीपुत्र पु. (,, पुत्रः) ગણપતિ, કાર્તિકસ્વામિ.

पार्वतीश पु. (पार्वत्याः ईशः) શિવ, મહાદેવ.

पार्वतीश्वर पु. (पार्वत्याः ईश्वरः) ઉપરનો અર્થ.

पार्वतीश्वर न કાશીમાં આવેલું શિવલીંગ.

पार्वतीसुत पु (पार्वत्याः सुतः) ગણેશ, કાર્તિક સ્વામી.

पार्वतेय त्रि. (पर्वते भवः ढक्) પર્વતમાં હોનાર–થનાર, પહાડી.

पार्वतेय न. (पवते भवं, पर्वत+ढक्) સુરમો, સૌવિ-રાંજન.

पार्वतेय पु. (पर्वते भवः, पर्वत+ढक्) સૂરજમુખી ફુલનું ઝાડ.

पार्वायनान्तीया स्त्री. (पर्वणोऽयनस्य चान्ते विहिता छण्) તે નામે એક ઇષ્ટિ–યજ્ઞનો ઉત્સવ.

पार्विक त्रि. (पर्वणि भवः, काला. ठञ्) પર્વમાં હોનાર, થનાર.

पार्विक पु. (,, ,, ठञ्) પૂનમને ચન્દ્ર.

पार्शव पु. (पर्शुना आयुधेन जीवति, पर्शु+अण्) ફરસી ધારણ કરનાર યોદ્ધો.

पार्श्व पु न. (स्पृश्यते, स्पृश्+श्वण् पृ आदेशश्च) શરીરનું પડખું, કુખ, સમીપ, પાસે.

"न मे दूरे किञ्चित् क्षणमपि न पार्श्वे रथजवात्"

शाकुन्तलम्

पार्श्व न. (पर्शूनां समूहः, पर्शु+अण्) ફરશીનો સમૂહ, સમીપમ...

पार्श्वगत त्रि. ... રહેલ, પાસે ર...

पार्श्वतस् अव्य. (... પાસેથી, પડખેથી.

पार्श्वतीय त्रि. (पार्श्वतो ... હોનાર, બાજુએ થનાર, સમીપ...

पार्श्वद त्रि. (पार्श्वे ददाति, दा+क) ... ચાકર.

पार्श्वनाथ पु (पार्श्वः नाथः) ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ.

पार्श्वपरिवर्त्तन न. (पार्श्वेन परिवर्त्तनम्) પડખું ફેરવું, પડખું બદલવું, પાસું ફેરવવું.

पार्श्वपिप्पल न. (पार्श्वे पिप्पलमिव) એક જાતની હરડે.

पार्श्वभाग पु (पार्श्वस्य भागः) પડખાનો ભાગ, પાસેનો પ્રદેશ.

पार्श्वयक्ष पु. ત્રેવીશમા તીર્થંકરનો સેવક એક યક્ષ.

पार्श्वल त्रि. (पार्श्व+अस्त्यर्थे लच्) ફરસીના સમુ-દાયવાળું, કુહાડીના સમૂહવાળું.

पार्श्ववक्त्र पु (पार्श्वे वक्त्रमस्य) મહાદેવ, શંકર.

पार्श्वशय त्रि. (पार्श्वाभ्यां शेते, शी+अच्) બન્ને પડખે સુનાર.

पार्श्वशूल पु. (पार्श्वे जातः शूलः) પડખામાં થતો શૂલ રોગ.

पार्श्वस्थ त्रि. (पार्श्वे तिष्ठति, स्था+क) પડખે રહે-નાર, બાજુએ ઉભા રહેનાર નોકર ચાકર વિગેરે, પાસે રહેનાર.

पार्श्वस्थ पु. (,, ,,) સૂત્રધારનો સેવક નટ

पारुच्छेपि पु. આવાપ–એક પ્રધાન હોમ વિશેષ.
पारुष्ण पु. પશુ વિશેષ.
पारुष्य न. (परुषस्य भावः परुषि भवो वा ष्यञ्) ખરાબ ભાષણ, દુષ્ટ વાક્ય, નિષ્ઠુરપણું, ક્રૂરતા, વિરૂદ્ધ આચરણ, ઇન્દ્રનું વન, અગુરૂ ચન્દન.
पारुष्य पु. (पारुष्यं दुर्वाक्यं तदिव नीतिवाक्यमस्ति अस्याऽस्मिन् वा इत्यच्) બૃહસ્પતિ, દેવોનો ગુરૂ.
पारेगंग अव्य. (गङ्गायाः पारम् अव्ययी. एदन्तत्वं नि.) ગંગાના પારે,
पारेरक पु. (वध्यादेः पारमीर्त्ते गच्छति, ईर्+ण्वुल्) તલવાર.
पारेसमुद्र अव्य. (समुद्रस्य पारम् एदन्तत्वं निपा०) સમુદ્રની પાર.
पारेसिन्धु अव्य. (सिन्धोः पारे पूर्वनि.) સિન્ધુનદીની પાર, સમુદ્રની પાર.
पार्घट न. (पादे घट्टते, घट्+अच् पृषो.) રજ, ધૂળ, રાખ.
पार्जन्य त्रि. (पर्जन्यस्येदम्, पर्जन्य+अण्) વૃષ્ટિસંબન્ધી, વૃષ્ટિનું.
पार्थ पु. (पृथायाः कुन्त्या अपत्यं पृथा+अण्) કુન્તાના પુત્ર યુધિષ્ઠિર અર્જુન વિગેરે, સાદડાનું ઝાડ. "उवाच पार्थ पश्यैतान् समवेतान् कुरुनिति" गीतायां
पार्थ पु. (पृथेः पृथिव्या ईश्वरः अण्) રાજા, નૃપતિ.
पार्थक्य न. (पृथक् इत्यस्य भावः, पृथक्+ष्यञ न टिलोपः) જુદાઇ, નીરાળાપણું. પૃથક્પણું.
पार्थव न. (पृथोर्भावः, पृथु+अण्) મોટાપણું, વિશાળપણું, મૃદુતા–કોમળપણું.
पार्थव पु. (पृथोरयम्, पृथु+अण्) પૃથુરાજા સંબન્ધી, પૃથુરાજાનું.
पार्थसारथि पु. (पार्थस्य सारथिः) શ્રીકૃષ્ણ, મીમાંસા શાસ્ત્રનો ગ્રન્થ બનાવનાર તે નામનો વિદ્વાન.
पार्थिव पु. (पृथिव्याः ईश्वरः अण्) રાજા, પૃથ્વી પાલક.
पार्थिव त्रि. (पृथिव्या विकारः इदं वा, पृथिवी+अञ्) પૃથ્વીનો વિકાર પદાર્થ વિગેરે. પૃથ્વી સમ્બન્ધી, પૃથ્વીનું,
पार्थिव पु. (पृथिव्याः निमित्तं संयोग उत्पातो वा अण्) પૃથિવીનું નિમિત્ત, પૃથ્વીનો સંયોગ, પૃથ્વીનો ઉત્પાત.
पार्थिव पु. (पृथिव्याः विकारः अञ्) શરીર–દેહ, સુરોખાર.
पार्थिव न. (पृथिव्यां भवं पृथिव्याः इदं वा, अञ्) તગરનું ફૂલ.
पार्थिवी स्त्री. (पृथिव्यां भवा पृथिवी+अञ्+ङीप्) સીતા–રામપત્ની.
पार्थिवी स्त्री. (पार्थिवस्य स्त्री, पार्थिव+ङीष्) રાજાની પત્ની, રાણી.
पार्थ्य पु. (पृथेरपत्यं वा यक्) પૃથિના વંશનો એક રાજા,
पार्पर पु. યમરાજ.
पार्य्य पु. (पारे भवः, पार+ष्यञ्) રૂદ્ર વિશેષ.
पार्य्याप्तिक त्रि. (पर्य्याप्तिरेव स्वार्थे क, साऽस्त्यस्य अण्) સંપૂર્ણ–પુરેપુરૂં.
पार्य्याप्तिक पु. એક જાતનો મૃગ.
पार्य्याप्तिक त्रि. (पर्य्याप्तिमाह, पर्याप्ति+ठक्) સંપૂર્ણ થયું–બસ થયું એ પ્રમાણે બોલનાર.
पार्य्याप्तिकी स्त्री. (पार्य्याप्तिक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની મૃગલી.
पार्वण त्रि. (पर्वणि क्रियते, पर्वन्+अण्) પર્વના દિવસે કરવા યોગ્ય કામ વિગેરે.
पार्वण त्रि. (पर्वणि भवः पर्वन्+अण्) પર્વમાં હોનાર–થનાર.
पार्वण न. (पर्वणि भवं अण्) અમાવાસ્યાએ કરવામાં આવતું શ્રાદ્ધ, પર્વના દિવસે કરાતું પિતૃ તર્પણ વિગેરે.
पार्वण पु. (पर्वणि ग्रहणयोग्यः अण्) એક જાતનો મૃગ.
पार्वत त्रि. (पर्वते भवः, पर्वत+अण्) પર્વતમાં હોનાર, પર્વતમાં થનાર.
पार्वत पु. (,, ,,) કડવા લીંબડાનું ઝાડ.
पार्वत न. (पर्वते भवं, पर्वत+अण्) હિંગળોક, શિલાજીત.
पार्वतायन पु. (पर्वतस्यर्षेः गोत्रापत्यं फक्) પર્વત ઋષિનો ગોત્રજ.

पालन न. (पाल्यतेऽनेन, पाल्+करणे ल्युट्) તાજી વિયાયેલી ગાયનું દૂધ.

पालवणिज् पु. (पाले कन्यारक्षणे वणिक्) કન્યાપાલ, કન્યાનું રક્ષણ કરનાર.

पालयत् त्रि. (पाल्+शतृ) રક્ષણકરતું, પાળતું.

पालयितृ त्रि. (पाल+तृच्) રક્ષણ કરનાર, પાળનાર.

पालल त्रि. (पललस्य तिलचूर्णस्य विकारः अण्) તલ કચરીને અથવા ખાંડીને કરેલ તલવટ વિગેરે.

पालवणिज् पु. (पाले कन्यारक्षणे वणिक्) કુંવારી કન્યાનું રક્ષણ કરનાર કન્યાપાલ.

पालाश त्रि. (पलाशस्य विकारः अवयवो वा अण्) ખાખરાનું બનાવેલું, ખાખરાના ફુલ-અવયવ વિગેરે.

पालाश पु. (पलाशस्य वर्ण इव वर्णोऽस्त्यत्र अण्) લીલો રંગ, તમાલપત્ર.

पालाश त्रि. (पालाश+अस्त्यर्थे अच्) લીલા રંગનું, લીલા રંગવાળું.

पालाशक पु. (पालाश+स्वार्थे क) તમાલપત્ર, લીલોરંગ.

पालाशषण्ड पु. (पालाशानां षण्डो यत्र) મગધ દેશ-બિહાર પ્રાન્ત.

पालाशविधि पु માણસનું શબ ન જડતું હોય ત્યારે ખાખરાના પાંદડાનું પુતળું કરી તેની દાહક્રિયા વિગેરે કરવી તે.

पालाशि पु. (पलाश+इञ्) તે નામનો ગોત્ર પ્રવર્તક ઋષિ.

पालाशी स्त्री. (पालाश+ङीप्) એક જાતનું ઝાડ.

पालि स्त्री. (पल्+वा. इण्) તલવાર ખડ્ગ વિગેરેની ધાર, કાનનો અગ્રભાગ, પંગત-ઓળ, ખુણો, ચિહ્ન-નિશાની, જુ, દાઢી જેને આવી છે તેવી સ્ત્રી, હદ-સીમા, નદી વિગેરેની પાળ, શિષ્યને આપવા યોગ્ય પદાર્થ, ઘેરાવ, વખાણ, ખોળો, એક શેર, લતાગ્ર, થાળી, તપેલી.

पालिका स्त्री. (पाल्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) પાલ-નારી સ્ત્રી.

पालिका स्त्री. (पालि+संज्ञायां कन्+टाप्) દહી માંખણ વિગેરે કાપવાની છરી, કાનની ચાપ.

पालिका स्त्री. (पालि+स्वार्थे क+टाप्) पालि શબ્દ જુઓ.

पालित त्रि. (पाल्+क्त) પાળેલું, રક્ષણ કરેલું, પોષેલું

पालित पु. શાખોટ વૃક્ષ, તે નામનો એક રાજા, તે નામનો એક દેશ.

पालिता स्त्री. (पाल्+क्त+टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

पालित्य न. (पलितस्य भावः ष्यञ्) ઘડપણથી કેશ વિગેરેનું ધોળાપણું, વૃદ્ધાવસ્થાપણું.

पालित्य त्रि. (पलितस्य समीपे, पलित+ण्य) પળી-યાંના સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पालिन् त्रि. (पालयति, पाल्+णिनि) રક્ષણ કરનાર, પાલન કરનાર.

पालिन् पु. પૃથુ રાજાનો પુત્ર એક રાજા.

पालिन्द पु. (पालि+वा. किन्दच्) કુન્દુરનું ઝાડ.

पालिन्दी स्त्री. (पालिन्द+गौरा. ङीष्) શ્યામાલતા, નસોતર, ધોળી ગોકર્ણી, ભારંગનું ઝાડ, વનસ્પતિ ત્રાયમાણ.

पालिशायन पु. તે નામના એક ગોત્ર પ્રવર્તક ઋષિ.

पाली स्त्री. (पल्+वा. इण्+ङीप्) पालि स्त्री. શબ્દ જુઓ.

पालीवत पु. ડાળ રોપવાથી ઉગતાં ઝાડ (શરગવો વિગેરે.)

पाल्लक त्रि. (पल्ल्यां भवः, पल्ली+वुञ्) પલ્લીમાં થનાર-હોનાર.

पाल्वलतीर त्रि. (पल्वलतीरे भवः अञ्) નાના તલા-વના કિનારા પર થનાર.

पावक पु. (पुनाति, पू+ण्वुल्) અગ્નિ, વિજળીનો અગ્નિ, અગ્નિમંથ-અરણીનું ઝાડ, સદાચાર, ધોળો ચિત્રો રાતો ચિત્રો, ભીલામું, વાવડીંગ, સૂર્યકા-ન્તમણિ, કસુંબો, પીળો સુરમો, વરુણ, સૂર્ય; ત્રણની સંખ્યા, આકડાનું ઝાડ

"अपावनानि सर्वाणि वह्निसंसर्गतः क्वचित् ।
पावनानि भवन्त्येव तस्मात्सः पावकः स्मृतः"

पावक त्रि. (पुनाति, पू+ण्वुल्) શુદ્ધ કરનાર, પવિત્ર કરનાર

पावकपुत्र पु. (पावकस्य पुत्रः) કાર્તિક સ્વામી.

पावकमणि पु. (पावककान्तः मणिः) સૂર્યકાન્ત મણિ.

पावकमन्थ पु. (पावक+मन्थ्+अच्) અરણિનું ઝાડ.

વિગેરે.

पार्श्वादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ स, च, पार्श्व, उदर, पृष्ठ, उत्तान, अवमूर्द्ध, इति

पार्श्वास्थि न. (पार्श्वस्य अस्थि) પડખાનું હાડકું.

पार्श्विक त्रि. (पार्श्वे भवः पार्श्व+ठक्) પડખે હોનાર, બાજુએ થનાર, સમીપમાં થનાર.

पार्श्विक पु (" ") બાજીગર, ગારૂડી, ઇન્દ્રજાળ કરનાર.

पार्श्वी स्त्री. द्वि. આકાશ, પૃથ્વી.

पार्श्वैकादशी स्त्री (पार्श्वस्य हरेः पार्श्ववर्त्तनस्य निमित्तमेकादशी) ભાદરવા સુદી અગીયારશ.

पार्श्वोदरप्रिय पु. (पार्श्वमुदरञ्च ताभ्यां प्रीणाति भोजनं प्री+क) કરચલો નામે જળચર પ્રાણી.

पार्षत त्रि. (पृषतस्य विराटनृपस्येदमण्) વિરાટરાજાનું, વિરાટ નૃપ સમ્બન્ધી.

पार्षत पु. (पृषतस्य विराटनृपस्यापत्यं पुमान् अण्) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન રાજા.

पार्षती स्त्री (पृषतस्यापत्यं स्त्री अण्+ङीप्) દ્રૌપદી.

पार्षद् स्त्री. (परिषद् पृषो.) સભા.

पार्षद त्रि (पार्षदमर्हति अण्) સભાસદ, સભાને યોગ્ય.

पार्षदंश त्रि. (पृषदंशे भवः उत्सा० अञ्) પાણીના બિન્દુમાં થનાર.

पार्षदश्व त्रि. (पृषदश्वस्य वायोर्नृपस्येदस्य वेदम् अण्) વાયુનું, વાયુ સમ્બન્ધી, પૃષદશ્વ નામના રાજાનું, તે રાજા સમ્બન્ધી.

पार्षदश्व पु. ગોત્રપ્રવર્તક એક ઋષિ.

पार्षद्य त्रि. (पार्षदमर्हति, पार्षद+ष्यञ्) સભાને યોગ્ય, સભાસદ.

पार्षिक पु. તે નામનો ગોત્ર પ્રવર્તક ઋષિ.

पार्ष्ठिक त्रि. (पृष्ठे षडहे भवः ठञ्) છ દિવસમાં હોનાર-થનાર.

पार्ष्णि पु. स्त्री. (पृष्यते भूम्यादिकमनेन, पृष्+नि निपा. वृद्धिः) ઘુંટીનો નીચેનો ભાગ-પગની એડી, પીડ, સૈન્યનો પાછળનો ભાગ, લાત-પાટુ.

पार्ष्णि स्त्री. (पृष्+नि) ઉન્મત્ત સ્ત્રી, કુન્તિ.

पार्ष्णि पु. (" ") જીતવાની ઇચ્છા.

पार्ष्णिक्षेम पु. તે નામે એક વિશ્વદેવ.

पार्ष्णिग्राह पु. (पार्ष्णिं पृष्ठपदं गृह्णाति, ग्रह्+अण्) વિજય માટે જતા રાજાની પૂંઠ પકડનાર પાછળ પડેલો શત્રુ, બાર રાજાના મંડલમાં પાછળ રહેનાર રાજા.

पार्ष्णित्र न. (पार्ष्णिं त्रायते, त्रै+क) લશ્કરનો પાછલો ભાગ.

पार्ष्णिवाह त्रि. (पार्ष्णिं वहति, वह्+अण्) પડખે રહી કામ સાધી આપનાર, કાર્ય નીભાવનાર.

पार्ष्णील त्रि. (पार्ष्णिरस्त्यस्य लच् दीर्घश्च) પીડવાળું, ઘુંટીના નીચેના ભાગવાળું.

पाल् (चुरा. उभ. स. सेट् पालयति-ते) રક્ષણ કરવું, પાળવું.

पाल त्रि. (पालयति, पाल्+अच्) પાળનાર, રક્ષણ કરનાર, પોષનાર.

पाल पु. (पाल+भावे अच्) રક્ષણ, પાલન.

पालक पु. (पालयति, पाल्+ण्वुल्) ઘોડાનો રક્ષક, અશ્વપાલ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पालक त्रि. (पाल्+ण्वुल्) રક્ષણ કરનાર, પાલન કરનાર, પોષણ કરનાર.

पालकाव्य पु. તે નામનો એક મુનિ.

पालकाव्य न. પાલકાવ્ય મુનિએ બનાવેલ હાથી ઘોડા વગેરેનાં લક્ષણો જણાવનાર અર્થશાસ્ત્ર.

पालक्या स्त्री. (पालाय कायति, कै+क पृषो.) પાલકની ભાજી.

पालघ्न पु. (पालं क्षेत्रं हन्ति, हन्+टक्) વરસાદમાં ઉગતી કાગડાની ટોપી, એક જાતનું પાણીનું ઘાસ.

पालङ्क पु. (पाल्+क्विप् पाला अङ्कयते, अङ्क्+घञ्) એક જાતની પાલકની ભાજી,

पालङ्की स्त्री. (पालङ्क+स्त्रियां ङीप्) પાલખની ભાજી, कुन्दुरु નામનું વૃક્ષ.

पालङ्क्य न. (पालंक+स्वार्थे ष्यञ्) એક જાતનું શાક-પાલખની ભાજી.

पालंक्य पु. (" ") બાજ પક્ષી.

पालङ्क्या स्त्री. (पालंक्य+टाप्) કુંદુરૂનું ઝાડ, પાલખની ભાજી,

पालन न. (पाल्यतेऽनेन पाल्+ल्युट्) રક્ષણ કરવું, પાળવું, પોષણ કરવું.

पालन न. (पाल्यतेऽनेन, पाल्+करणे ल्युट्) તાજી વિયાયેલી ગાયનું દૂધ.

पालवणिज् पु. (पाले कन्यारक्षणे वणिक्) કન્યાપાલ, કન્યાનું રક્ષણ કરનાર.

पालयत् त्रि. (पाल्+शतृ) રક્ષણકરતું, પાળતું.

पालयितृ त्रि. (पाल+तृच्) રક્ષણ કરનાર, પાળનાર.

पालल त्रि. (पललस्य तिलचूर्णस्य विकारः अण्) તલ કચરીને અથવા ખાંડીને કરેલ તલવટ વિગેરે.

पालवणिज् पु. (पाले कन्यारक्षणे वणिक्) કુંવારી કન્યાનું રક્ષણ કરનાર કન્યાપાલ.

पालाश त्रि. (पलाशस्य विकारः अवयवो वा अण्) ખાખરાનું બનાવેલું, ખાખરાના ફુલ-અવયવ વિગેરે.

पालाश पु. (पलाशस्य वर्ण इव वर्णोऽस्त्यत्र अण्) લીલો રંગ, તમાલપત્ર.

पालाश त्रि. (पालाश+अस्त्यर्थे अच्) લીલા રંગનું, લીલા રંગવાળું.

पालाशक पु. (पालाश+स्वार्थे क) તમાલપત્ર, લીલોરંગ.

पालाशषण्ड पु. (पालाशानां षण्डो यत्र) મગધ દેશ-બિહાર પ્રાન્ત.

पालाशविधि पु માણસનું શબ ન જડતું હોય ત્યારે ખાખરાના પાંદડાનું પુતળું કરી તેની દાહક્રિયા વિગેરે કરવી તે.

पालाशि पु. (पलाश+इञ्) તે નામનો ગોત્ર પ્રવર્તક ૠષિ.

पालाशी स्त्री. (पालाश+ङीप्) એક જાતનું ઝાડ.

पालि स्त्री. (पल्+वा. इण्) તલવાર ખડ્ગ વિગેરેની ધાર, કાનનો અગ્રભાગ, પંગત-ઓળ, ખુણો, ચિહ્ન-નિશાની, જુ, દાઢી જેને આવી છે તેવી સ્ત્રી, હદ-સીમા, નદી વિગેરેની પાળ, શિષ્યને આપવા યોગ્ય પદાર્થ, ઘેરાવ, વખાણ, ખોળો, એક શેર, લતાગ્ર, થાળી, તપેલી.

पालिका स्त्री. (पाल्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) પાલ-નારી સ્ત્રી.

पालिका स्त्री. (पालि+संज्ञायां कन्+टाप्) દહી માંખણ વિગેરે કાપવાની છરી, કાનની ચાપ.

पालिका स्त्री. (पालि+स्वार्थे क+टाप्) पालि શબ્દ જુઓ.

पालित त्रि. (पाल्+क्त) પાળેલું, રક્ષણ કરેલું, પોષેલું

पालित पु. શાખોટ વૃક્ષ, તે નામનો એક રાજા, તે નામનો એક દેશ.

पालिता स्त्री. (पाल्+क्त+टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

पालित्य न. (पलितस्य भावः ष्यञ्) ઘડપણથી કેશ વિગેરેનું ધોળાપણું, વૃદ્ધાવસ્થાપણું.

पालित्य त्रि. (पलितस्य समीपे, पलित+ण्य) પળી-યાંના સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पालिन् त्रि. (पालयति, पाल्+णिनि) રક્ષણ કરનાર, પાલન કરનાર.

पालिन् पु. પૃથુ રાજાનો પુત્ર એક રાજા.

पालिन्द पु. (पालि+वा. किन्दच्) કુન્દુરૂનું ઝાડ.

पालिन्दी स्त्री. (पालिन्द+गौरा. ङीप्) શ્યામાલતા, નસોતર, ધોળી ગોકર્ણી, ભારંગનું ઝાડ, વનસ્પતિ ત્રાયમાણ.

पालिशायन पु. તે નામના એક ગોત્ર પ્રવર્તકૠષિ.

पाली स्त्री. (पल्+वा. इण्+ङीप्) पालि स्त्री. શબ્દ જુઓ.

पालीवत पु. ડાળ રોપવાથી ઉગતાં ઝાડ (શરગવો વિગેરે.)

पाल्लक त्रि. (पल्ल्यां भवः, पल्ली+वुञ्) પલ્લીમાં થનાર-હોનાર.

पाल्वलतीर त्रि. (पल्वलतीरे भवः अञ्) નાના તલા-વના કિનારા પર થનાર.

पावक पु. (पुनाति, पू+ण्वुल्) અગ્નિ, વિજળીનો અગ્નિ, અગ્નિમંથ-અરણીનું ઝાડ, સદાચાર, ધોળો ચિત્રો રાતો ચિત્રો, ભીલામું, વાવડીંગ, સૂર્યકા-ન્તમણિ, કસુંબો, પીળો સુરમો, વરૂણ, સૂર્ય; ત્રણની સંખ્યા, આકડાનું ઝાડ

"अपावनानि सर्वाणि वह्निसंसर्गतः क्वचित् ।
पावनानि भवन्त्येव तस्मात्सः पावकः स्मृतः"

पावक त्रि. (पुनाति, पू+ण्वुल्) શુદ્ધ કરનાર, પવિત્ર કરનાર

पावकपुत्र पु. (पावकस्य पुत्रः) કાર્તિક સ્વામી.

पावकमणि पु. (पावककान्तः मणिः) સૂર્યકાન્ત મણિ.

पावकमन्थ पु. (पावक+मन्थ्+अच्) અરણિનું ઝાડ.

વિગેરે.

पार्श्वादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ स, च, पार्श्व, उदर, पृष्ठ, उत्तान, अवमूर्द्ध, इति

पार्श्वास्थि न. (पार्श्वस्य अस्थि) પડખાનું હાડકું.

पार्श्विक त्रि. (पार्श्वे भवः पार्श्व+ठक्) પડખે હોનાર, બાજુએ થનાર, સમીપમાં થનાર.

पार्श्विक पु (,, ,,) બાજીગર, ગારૂડી, ઇન્દ્રજાળ કરનાર.

पार्श्वी स्त्री. द्वि. આકાશ, પૃથ્વી.

पार्श्वैकादशी स्त्री. (पार्श्वस्य हरेः पार्श्ववर्त्तनस्य निमित्तमेकादशी) ભાદરવા સુદી અગીયારશ.

पार्श्वोदरप्रिय पु. (पार्श्वमुदरञ्च ताभ्यां प्रीणाति भोजनं प्री+क) કરચલો નામે જળચર પ્રાણી.

पार्षत त्रि. (पृषतस्य विराटनृपस्येदमण्) વિરાટરાજાનું, વિરાટ નૃપ સમ્બન્ધી.

पार्षत पु. (पृषतस्य विराटनृपस्यापत्यं पुमान् अण्) ધૃષ્ટદ્યુમ્ન રાજા.

पार्षती स्त्री (पृषतस्यापत्यं स्त्री अण्+ङीप्) દ્રૌપદી.

पार्षद् स्त्री. (परिषद् पृषो.) સભા.

पार्षद त्रि (पार्षदमर्हति अण्) સભાસદ, સભાને યોગ્ય.

पार्षदंश त्रि. (पृषदंशे भवः उत्सा० अञ्) પાણીના બિન્દુમાં થનાર.

पार्षदश्व त्रि. (पृषदश्वस्य वायोर्नृपभेदस्य वेदम् अण्) વાયુનું, વાયુ સમ્બન્ધી, પૃષદશ્વ નામના રાજાનું, તે રાજા સમ્બન્ધી.

पार्षदश्व पु. ગોત્રપ્રવર્તક એક રૂપિ.

पार्षद्य त्रि. (पार्षदमर्हति, पार्षद+ष्यञ्) સભાને યોગ્ય, સભાસદ.

पार्षिक पु. તે નામનો ગોત્ર પ્રવર્તક રૂપિ.

पार्ष्ठिक त्रि. (पृष्ठे पडहे भवः ठञ्) ७ દિવસમાં હોનાર-થનાર.

पार्ष्णि पु. स्त्री. (पृष्यते भूम्यादिकमनेन, पृष्+नि निपा. वृद्धिः) ઘુંટીનો નીચેનો ભાગ-પગની એડી, પીઠ, સૈન્યનો પાછળનો ભાગ, લાત-પાટુ.

पार्ष्णि स्त्री. (पृष्+नि) ઉન્મત્ત સ્ત્રી, કુન્તિ.

पार्ष्णि पु. (,, ,,) જીતવાની ઇચ્છા.

पार्ष्णिक्षेम पु. તે નામે એક વિશ્વદેવ.

पार्ष्णिग्राह पु. (पार्ष्णिं पृष्ठपदं गृह्णाति, ग्रह्+अण्) વિજય માટે જતા રાજાની પૂંઠ પકડનાર પાછળ પડેલો શત્રુ, બાર રાજાના મંડલમાં પાછળ રહેનાર રાજા.

पार्ष्णित्र न. (पार्ष्णिं त्रायते, त्रै+क) લશ્કરનો પાછલો ભાગ.

पार्ष्णिवाह त्रि. (पार्ष्णिं वहति, वह्+अण्) પડખે રહી કામ સાધી આપનાર, કાર્ય નીભાવનાર.

पार्ष्णील त्रि. (पार्ष्णिरस्त्यस्य लच् दीर्घश्च) પીઠવાળું, ઘુટીના નીચેના ભાગવાળું.

पाल् (चुरा. उभ. स. सेट् पालयति-ते) રક્ષણ કરવું, પાળવું.

पाल त्रि. (पालयति, पाल्+अच्) પાળનાર, રક્ષણ કરનાર, પોષનાર.

पाल पु. (पाल+भावे अच्) રક્ષણ, પાલન.

पालक पु. (पालयति, पाल्+ण्वुल्) ઘોડાનો રક્ષક, અશ્વપાલ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पालक त्रि. (पाल्+ण्वुल्) રક્ષણ કરનાર, પાલન કરનાર, પોષણ કરનાર.

पालकाप्य पु. તે નામનો એક મુનિ.

पालकाप्य न. પાલકાપ્ય મુનિએ બનાવેલ હાથી ઘોડા વગેરેનાં લક્ષણો જણાવનાર અર્થશાસ્ત્ર.

पालक्या स्त्री. (पालाय कायति, कै+क पृषो.) પાલકની ભાજી.

पालघ्न पु. (पालं क्षेत्रं हन्ति, हन्+टक्) વરસાદમાં ઉગતી કાગડાની ટોપી, એક જાતનું પાણીનું ઘાસ.

पालङ्क पु. (पाल्+क्विप् पाला अङ्कयते, अङ्क्+घञ्) એક જાતની પાલકની ભાજી,

पालङ्की स्त्री. (पालङ्क+स्त्रियां ङीप्) પાલખની ભાજી, કુન્દુરુ નામનું વૃક્ષ.

पालङ्क्य न. (पालक+स्वार्थे ष्यञ्) એક જાતનું શાક-પાલખની ભાજી.

पालंक्य पु. (,, ,,) બાજ પક્ષી.

पालङ्क्या स्त्री. (पालंक्य+टाप्) કુંદુરુનું ઝાડ, પાલખની ભાજી,

पालन न. (पाल्यतेऽनेन पाल्+ल्युट्) રક્ષણ કરવું, પાળવું, પોષણ કરવું.

पाशहस्त पु. (पाशः हस्ते यस्य) વરુણદેવ, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशहस्त त्रि. („ „) જેના હાથમાં પાશ હોય છે તે, જેના હાથમાં પાસા હોય તેવું.

पाशादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ. स, च, "पाश, तृण, धूम, वात, अङ्गार, पाटलपोत, गल, पिटक, पिटाक, शकट, हल, नट, वन" इति

पाशान्त पु. (पार्श्वस्यान्तः पृषो.) વસ્ત્રનો પાસેનો છેડો.

पाशिक त्रि. (पाशः प्रहरणमस्य ठक्) પાશ હાથમાં રાખી શિકાર કરનાર શિકારી.

पाशित त्रि. (पाश+तारका० इतच) પાશથી બાંધેલ. જાળથી બાંધેલ.

पाशिन् त्रि. (पाशोऽस्त्यस्य, पाश+इनि) ફાંસાવાળું, જેની પાસે જાળ હોય છે તે.

पाशिन् पु. („ „) વરુણદેવ, શિકારી, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशिल त्रि. (पाशस्य समीपे इलच्) પાશની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.

पाशिवाट पु. તે નામનો એક દેશ.

पाशिवाट त्रि. (पाशिवाटोऽभिजनोऽस्य अण्) બાપદાદાઓથી પાશિવાટ દેશમાં રહેનાર

पाशीकृत त्रि. (पाश+च्वि+कृ+क्त) જાળમાં બાંધેલ, પાશથી બાંધેલ.

पाशुक पु. (पशोर्यागज्ञापकग्रन्थस्य व्याख्यानो ग्रन्थः, पशु+ठक्) પશુયજ્ઞને જણાવનાર ગ્રન્થનું વ્યાખ્યાન કરનાર

पाशुक त्रि. (पशोरिदम्, पशु+ठक्) પશુનું, પશુ સમ્બન્ધી.

पाशुपत त्रि (पशुपतिर्देवताऽस्य, पशुपति+अण्) જેના અધિષ્ઠાયક દેવ મહાદેવ છે તેવું અસ્ત્ર હવિષ વિગેરે.

पाशुपत त्रि. (पशुपतेरिदं, पशुपति+अण) શિવનું, શિવ સમ્બન્ધી.

पाशुपत त्रि. (पशुपतिना प्रोक्तम् अण्) મહાદેવે કહેલું, શિવે બોલેલું.

पाशुपत न. („ उपदिष्टं शास्त्रं, पशुपति+अण्) શિવે ઉપદેશ કરેલું શાસ્ત્ર.

पाशुपतास्त्र न. (पाशुपतं च तत् अस्त्रं च) શિવ જેના દેવ છે તેવું અસ્ત્ર, મહાદેવનું અસ્ત્ર.

पाशुपाल्य न. (पशुपालस्य भावः ष्यञ्) વૈશ્યવૃત્તિ-પશુપાલપણું.

पाशुबन्धक त्रि. (पशुबन्धः प्रयोजनमस्य ठक्) યજ્ઞમાં વધકરવા યોગ્ય પશુને બાંધવાનું સ્થાન વિગેરે.

पाशुबन्धिका स्त्री. (पाशुबन्धक+टाप् अत इत्वम्) યજ્ઞની વેદિકા, પશુ બાંધવાનું સ્થાન.

पाश्चात्य त्रि. (पश्चात् भवः, पश्चात्+त्यक्) પાછળ થનાર, પશ્ચિમમાં થનાર.

पाश्चात्याकरसम्भव न. (पाश्चात्ये आकरे सम्भवति, सम्+भू+अच्) એક જાતનું મીઠું.

पाश्या स्त्री. (पाशानां समूहः, पाश+य+टाप्) પાસલાનો સમૂહ, પાસાઓનો સમુદાય.

पाषक न. (पष् बन्धे+ण्वुल्) પગમાં પહેરવાનો અલંકાર, પગનું આભૂષણ.

पाषण्ड त्रि. (पापं सनोति दर्शनसंसर्गादिना ददाति, षणु दाने+ड पृषो.) પાપકર્મનો બંધ કરાવે તેવું ધર્મ વિરુદ્ધ આચરણ કરનાર.

पाषण्डक त्रि. (पां षण्डयति निष्फलं करोति, पा+षण्ड्+ण्वुल्) શાસ્ત્રવિહિત આચાર ત્યાગ કરનાર.

पाषण्डिन् त्रि. (पां शास्त्रधर्मं षण्डयति, पा+षण्ड्+णिच्+इनि) पाषण्ड શબ્દ જુઓ.

पाषाण पु. (पिनष्टि, पिष् संचूर्णने+आनच् पृषो.) પત્થર, પહાણો.

पाषाणगर्दभ पु. શુશ્રુતમાં કહેલ એક જાતનો ક્ષુદ્ર રોગ.

पाषाणचतुर्दशी स्त्री. (पाषाणवत् पिष्टकभोजनसाध्या चतुर्दशी) જે માસમાં સૂર્ય વૃશ્ચિક રાશીનો હોય તે માસના શુકલ પક્ષની ચૌદશ.

पाषाणदारक पु. (पाषाणं दारयति, दारि+ण्वुल्) પત્થર ફોડવાનું સાધન, (ટાંકણું)

पाषाणदारण पु. („ „ दॄ+णिच्+ल्यु) ટાંકણું. છીણી.

पाषाणभेदक पु. (पाषाणं भिनत्ति, भिद्+ण्वुल्) પાષાણભેદ નામનું ઝાડ.

पाषाणभेदक त्रि. (पाषाणं „ भिद्+ण्वुल्) પત્થર

पावकसुत पु. (पावकस्य सुतः) કાર્તિક સ્વામી.

पावका स्त्री. (पावक+टाप्) સરસ્વતી.

पावकात्मज पु. (पावकस्य आत्मजः) કાર્તિક સ્વામી, ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં પેદા થયેલા દુર્યોધનની કન્યાને પરણનાર સુદર્શન નામે મુનિ.

पावकारणि स्त्री. पु. (पावकस्य अरणिः) અગ્નિમન્થનું ઝાડ,

पावकि पु. (पावकस्यापत्यम्, पावक+इञ्) કાર્તિક સ્વામી, સુદર્શન મુનિ.

पावकी स्त्री. (पावकस्य स्त्री, पावक+ङीप्) અગ્નિની સ્ત્રી–સ્વાહા.

पावकेश्वर पु. તે નામે એક તીર્થ.

पावकेश्वर न. અગ્નિએ સ્થાપન કરેલ શિવલીંગ.

पावन त्रि. (पावयति, पू+णिच्+ल्यु) પવિત્ર કરનાર, શુદ્ધ કરનાર, નિર્મળ કરનાર.

पावन न. (पावयत्यनेन, पू+णिच्+ल्युट्) પ્રાયશ્ચિત્ત, પાણી, ગાયનું છાણ, કુષ્ટ–કઠ ઔષધિ, ચંદન, શુદ્ધ કરવાનું સાધન.

पावन पु. (,, ,,) રૂદ્રાક્ષ, ચિત્રાનું ઝાડ, વેદવ્યાસ, અગ્નિ, ધૂપ, પીળો ભાંગરો, વિષ્ણુ, સિહ્લક–સેલારસ.

पावनध्वनि पु. (पावनः पवित्रजनकः ध्वनिरस्य) શંખ.

पावनध्वनि त्रि. (,, ध्वनिरस्य) પવિત્ર કરનાર શબ્દવાળું.

पावनी स्त्री. (पू+णिच्+करणे ल्युट्+ङीप्) હરડે, ગાય, તુલસી, ગંગા

पावमान न. (पवमानमधिकृत्य प्रवृत्तं अण्) પવમાન અગ્નિના અધિકારે પ્રવૃત્ત સૂક્ત.

पावमानी स्त्री (पवमान+अण्+ङीप्) પવમાન અગ્નિ સંબન્ધિ ૠગ્વેદની ૠચા.

पावित त्रि. (पू+क्त) શુદ્ધ કરેલું, નિર્મળ કરેલું. "धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽसि पावितं ते कुलं त्वया"

पावित्रायण पु. (पवित्रस्यर्षेगोत्रापत्यं, पवित्र+फञ्) પવિત્ર નામના ૠષિનો ગોત્રજ.

पाविन् त्रि. (पू+णिनि) શુદ્ધ કરનાર, પવિત્ર કરનાર.

पावीरवी स्त्री. (आयुधवान् पवीरवान् इन्द्रो देवताऽस्य अण्+ङीप्) દિવ્ય વાણી, શુદ્ધ કરનારી સ્ત્રી.

पाव्य त्रि. (पू+ण्यत्) પાવન કરવા યોગ્ય, પવિત્ર કરવા લાયક.

पाश पु. (पश्यते बध्यतेऽनेन, पश्+करणे घञ्) પાશલો, ફાંસલો, જાળ, પાશ, દોરડું, એક શસ્ત્ર.

पाशक पु. (पाशयति–पीडयति पश्+णिच्+ण्वुल्) જુગાર રમવાનો પાસો.

पाशद्युम्न पु. તે નામનો એક રાજા.

पाशधर पु. (पाशं धारयति, धारि+अच् ह्रस्वः) વરુણદેવ, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशधर त्रि. (,, ,,) ફાંસો કે પાસલો ધારણ કરનાર.

पाशन न. (पाशि+भावे ल्युट) બાંધવું. બંધન.

पाशपाणि पु. (पाशः पाणौ यस्य) વરુણદેવ, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशपाणि त्रि. (पाशः पाणौ यस्य) જેના હાથમાં જાળ હોય છે તે. પાસયુક્ત હાથવાળું.

पाशबद्ध त्रि. (पाशेन बद्धः) જાળથી બંધાયેલું, ફાંસાથી બાંધેલ, પાસથી પકડેલું.

पाशबन्धन न. (पाशेन बन्धनम्) જાળથી બાંધવું તે. પાસલાવડે બંધન.

पाशबीज न. ॐ એ પ્રકારનું બીજ.

पाशभृत् पु. (पाशं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्) વરુણ દેવ, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशभृत् त्रि. (,, ,,) જાળ ધારણ કરનાર, પાશ ધારણ કરનાર.

पाशमुद्रा स्त्री. તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મુદ્રા.

पाशव त्रि (पशोरिदम्, पशु+अण्) પશુ સમ્બન્ધિ, પશુનું, પશુનો આચાર વિગેરે.

पाशव न. (पशूनां समूहः अण्) પશુનો સમૂહ.

पाशवत् त्रि. (पाश+मतुप् मस्य वः) જાળવાળું, ફાંસાવાળું.

पाशवत् पु. (पाशोऽस्त्यस्य मतुप् ,,) વરુણ દેવ, શતતારા નક્ષત્ર.

पाशवपालन न. (पाशवं पशुसंघं पालयति, पालि+ल्युट्) ઘાસ, તૃણ.

पाशवासन न. (पाशवं आसनम्) તે નામનું એક આસન, પશુનું બેસવું.

संवत्सर, ते नामनो એક यक्ष, अग्नि, चित्रानुं झाड, पिंगलाचार्य, ते आचार्ये रचेलो पिंगलग्रन्थ, ते नामनो એક नागराज.

पिङ्गल त्रि. (पिङ्गो वर्णोऽस्यास्ति, पिङ्ग+लच्) काळा अने पीळा रंगवाळुं.

पिङ्गल न. (,, ,,) पीत्तळ, हरताल.

पिङ्गलक पु. (पिङ्गल+स्वार्थे क) पिङ्गल शब्द पु. जुओ. ते नामनो એક यक्ष.

पिङ्गलनामक न. शिलाजीत

पिङ्गललोह न. (पिङ्गलं लोहम्) पित्तळ.

पिङ्गला स्त्री (पिङ्गल+टाप्) ते नामनी वेश्या, ते नामनी नाडी, सीसम, वामन नामना दिग्गजनी स्त्री-हाथिणी, मालकांकणी, गोरोचन, ते नामनी साहित्यनी रीति.

पिङ्गलिका स्त्री. (पिङ्गला+संज्ञायां कन् कापि अत इत्वम्) बगली.

पिङ्गलित त्रि. (पिङ्गलोऽस्य संजातः, पिङ्गल+इतच्) पिंगळु करेलुं, पीळुं करेलुं.

पिङ्गवत् त्रि. (पिङ्ग+मतुप् मस्य वः) पिंगळा रंगनुं-पीळा रंगवाळुं.

पिङ्गसार पु. (पिङ्गं सारमस्य) हळताल.

पिङ्गस्फटिक पु. (पिङ्गश्चासौ स्फटिकश्च) "गोमेद" नामनो मणि.

पिङ्गा स्त्री. (पिङ्ग+अस्त्यर्थे अच्+टाप्) गोरोचना, वंशरोचना, हींग, हळदर, पार्वती, दुर्गा, नीलिका-गळी.

पिङ्गाक्ष पु. (पिङ्गे अक्षिणी यस्य पच् समा.) ते नामनो એક दैत्य, એક शिकारी, शिव, बिलाडो, वानर.

पिङ्गाक्ष त्रि. (,, ,,) पीळां नेत्रवाळुं.

पिङ्गाक्षी स्त्री. (पिङ्गाक्ष+स्त्रियां जाति. ङीप्) कार्तिक स्वामीनी अनुचर એક मातृका. दैत्य स्त्री, बिलाडी.

पिङ्गाश पु. (पिङ्गं वर्णमश्नुते, अश् व्याप्तौ+अण्) એક जातनुं माछलुं, गामनो अधिपति

पिङ्गाश न. (पिङ्गं वर्णमश्नुते, अश्+अण्) उत्तम सोनुं, धातुमिश्रण रहित सोनुं.

पिङ्गाशी स्त्री. (पिङ्गाश+स्त्रियां ङीप्) गळी.

पिङ्गाशी स्त्री. (पिङ्गाश+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) એક जातनी माछली.

पिङ्गास्य पु. (पिङ्गमास्यं वदनमस्य) એક जातनुं माछलुं.

पिङ्गास्य त्रि. (पिङ्गं आस्यं यस्य) पीळा मुखवाळुं, दीवानी ज्योतनी समान रंगना मुखवाळुं.

पिङ्गास्या स्त्री. (पिङ्गास्य+टाप्) એક जातनी माछली.

पिङ्गी स्त्री. (पिङ्गो वर्णोऽस्त्यस्याः, पिङ्ग+अच्+ङीप्) खीजडीनुं झाड, उंदरडी.

पिङ्गेक्षण पु. (पिङ्गानि पिङ्गलवर्णानि ईक्षणानि यस्य) महादेव, शिव.

पिङ्गेक्षण त्रि (पिङ्गमीक्षणं यस्य) पीळां नेत्रवाळुं.

पिचण्ड पु. (अपिचण्ड्यतेऽनेन, अपि+चडि कोपे+घञ् अपेरल्लोपः) पेट, उदर, पशुनो अवयव.

पिचण्डक त्रि. (पिचण्डे कुशलः, पिचण्ड कन्) पेट भरवामां कुशळ, फक्त खावामां होंशीयार. पेटभरुं.

पिचण्डिक त्रि. (अतिशयितं पिचण्डं यस्य+ठन्) मोटा पेटवाळुं, फांदवाळुं.

पिचण्डिका स्त्री. (पिचण्ड इव पिण्डाकृतिरस्त्यस्याः ठन्+टाप्) ढींचण नीचेनो मांसल भाग-पींडी.

पिचण्डिल त्रि. (अतिशयितं पिचण्डमुदरमस्य इलच्) मोटा पेटवाळुं, फांदवाळुं.

पिचव्य पु. (पिचवे तूलाय साधुः, पिचु+यत्) कपासनो छोड.

पिचिण्ड पु. (पिचण्ड पृषो इत्वम्) पेट, उदर, पशुनो अवयव.

पिचिण्डिका स्त्री. (पिचिण्ड इव पिण्डाकृतिरस्त्यस्याः, पिचिण्ड+ठन्+टाप्) ढींचण नीचेनो मांसल भाग-पींडी.

पिचिण्डिल पु. (अतिशयितः पिचिण्ड उदरमस्य पिचिण्ड+इलच्) मोटा पेटवाळुं, फांदवाळुं.

पिचु पु. (पेचति, पिच् मर्दने+कु) कपास, बे तोलानुं वजन, ते नामनो असुर, भैरव, એક जातनो कोढनो रोग, धान्य विशेष.

पिचुक पु. (पिचुरिव कायति, कै+क) मदन वृक्ष, मींढळनुं झाड.

पिचुकीय त्रि. (पिचुक+अस्त्यर्थे छ) मींढळनां झाड वाळो प्रदेश विगेरे.

તોડનાર ઘણ છીણી વિગેરે.

पाषाणभेदन पु. (,, भिनत्ति, भिद्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पाषाणभेदिन् पु. (पाषाणं भिनत्ति, भिद्+णिनि) પાષાણ ભેદ નામનું ઝાડ.

पाषाणभेदिन् त्रि. (,, ,, भिद्+णिनि) પથ્થર તોડનાર ટાંકણું વિગેરે.

पाषाणी स्त्री. (पाषाण+अल्पार्थे स्त्रियां ङीप्) ઘડો કરવાનો નાનો પથ્થર, નાનો પહાણ.

पाषी स्त्री. (पाष्यते बध्यतेऽनया, पष् बन्धे+करणे घञ्) શકિત, શિલા-મોટો પથ્થર.

पास्त्य त्रि. (पस्त्ये गृहे वसति, पस्त्य+अण्) ઘરમાં રહેનાર, ઘરમાં નિવાસ કરનાર.

पाह्नात पु. (पाति दुष्कृतेभ्यः, पा+क्विप् पां वेदधर्मं हन्ति गच्छति हन्+ड-पाहं ब्रह्माणं अतति अच्) એક જાતનું ઝાડ "ब्रह्मदारुवृक्ष"

पि (गतौ, तुदा. पर स अनिट् पियति) જવું, ગમન કરવું.

पिक पु. (अपि कायति शब्दायते, अपि+कै+कः अपेर-लोपः) કોયલ પક્ષી.

पिकप्रिया स्त्री. (पिकानां प्रिया) મોટા જાંબુનું ઝાડ, કોયલ પક્ષિણી.

पिकबन्धु पु. (पिकानां बन्धुरिव) આંબાનું વૃક્ષ.

पिकमहोत्सव पु (पिकानां महोत्सवो यस्मात्) આંબાનું વૃક્ષ.

पिकराग पु (पिको रज्यतेऽत्र, रञ्ज्+आधारे घञ्) આંબાનું ઝાડ.

पिकवल्लभ पु. (पिकानां वल्लभः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिकाक्ष पु. (पिकस्य अक्षि लोचनं तद्वत् वर्णो यस्य समा. पच्) ગોરોચન, મણસીલ, નસોતર, આંબલી.

पिकाक्ष त्रि. (पिकस्याक्षीवाक्षि अस्य पच् समा.) કોયલ જેવી આંખવાળું.

पिकाङ्ग पु. (पिकस्याङ्गमिव अङ्गं यस्य) બપૈયો પક્ષી.

पिकाङ्गी स्त्री. (पिकाङ्ग+जाति० स्त्रियां ङीप्) ચાતક પક્ષિણી, બપૈયો માદા.

पिकानन्द पु. (पिकमानन्दयति, आ+नन्दि+अण्) વસન્ત ૠતુ.

पिकी स्त्री. (पिक+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) કોયલ માદા.

पिकेक्षण त्रि. (पिकस्येक्षणमिवेक्षणं यस्य) કોયલ સરખાં નેત્રવાળું.

पिकेक्षणा स्त्री. (पिकस्येक्षणं तद्वर्णोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) એક જાતની કોયલ, કોયલના જેવી આંખ વાળી સ્ત્રી.

पिक्क पु. (पिक इव कायति, कै+क पृषो.) હાથીનું બચ્ચું.

पिक्का स्त्री. (पिक्क+स्त्रियां टाप् पृषो०) મોતીનું વજન કહાડવાનું એક પરિમાણ.

पिङ्ग पु. (पिजि वर्णे+अच् न्यङ्क्वा० कुत्वम्) દીવાની જ્યોતના રંગના જેવો રંગ-પીળો રંગ.

पिङ्ग पु. (पिजि+अच् न्यङ्क्वा. कुत्वम्) ઉંદર તે નામનો ઋષિ, રાની અડદ.

पिङ्ग न. (,, ,,) જનાવરનું બચ્ચું, હરતાલ.

पिङ्ग त्रि. (पिङ्गोवर्णोऽस्त्यस्य अच्) દીવાની જ્યોતના જેવા રંગવાળું, પીળા રંગનું.

पिङ्गकपिश त्रि, (पिङ्गः कपिशः इति) પીળા અને કાબરચિત્રા રંગવાળું.

पिङ्गकपिशा स्त्री. (पिङ्गा चासौ कपिशा च) એક જાતનું જન્તુ-તમરૂં.

पिङ्गचक्षुस् पु. (पिङ्गं चक्षुरस्य) "कुम्भीर नामनुं જલચર પ્રાણી.

पिङ्गचक्षुस् त्रि. (पिङ्गे चक्षुसी यस्य) દીવાની જ્યોતના રંગની સમાન પીળી આંખો વાળું.

पिङ्गजट पु. (पिङ्गा पिङ्गलवर्णा जटा यस्य) મહાદેવ, શિવ.

पिङ्गतीर्थ न. (पिङ्गाख्यं तीर्थम्) તે નામનું એક તીર્થ.

पिङ्गल पु. (पिङ्ग+अस्त्यर्थे लच् पिङ्गं लाति, ला+क वा) કાળો અને પીળો મિશ્રિત રંગ.

"पिङ्गो दीपशिखाभः स्यात् पिङ्गलः पद्मधूलिवत्"

पिङ्गल पु. (पिङ्ग+लच्) એક જાતનો સર્પ, સૂર્યનો તે નામનો એક હજુરી, કુબેરનો એક ભંડાર, વાનર, નોળીયો, એક જાતનું સ્થાવર ઝેર, હલકી જાતનું ઘુવડ પક્ષી, પ્રભવાદી ૬૦ સંવત્સર પૈકી એક

पिञ्जर पु. (पिजि+अरच्) પીળો વર્ણ, પીળો અને રાતો રંગ, તેલીયા રંગનો ઘોડો, એક જાતનો સર્પ.

पिञ्जर त्रि. (पिञ्जर+अच्) પીળું, પીળા રંગવાળું, પીળા યુક્ત રાતા રંગવાળું.

पिञ्जरक न. (पिञ्जर+स्वार्थे क) હરતાલ, સોનું, પાંજરૂં, હાડપિંજર, નાગકેશર.

पिञ्जल न. (पिजि हिंसायां वर्णे वा कलच्) હરતાલ, દર્ભનું પાંદડું.

पिञ्जल पु. (पिजि+कलच्) અત્યન્ત વ્યાકુલ સૈન્ય વિગેરે.

पिञ्जली स्त्री. (पिञ्जल+स्त्रियां ङीप्) બીજા દર્ભથી વીંટેલ અગ્રભાગ સહિત વેંતબરાબરના બે દાભપત્ર.

पिञ्जा स्त्री. (पिञ्ज+टाप्) હલદર, હિંસા, વધ, છટા.

पिञ्जाल न. (पिजि+वा. आलच्) સોનું,

पिञ्जिका स्त्री. (पिजि+ण्वुल्+टाप् टापि अत इत्वम्) પીંજેલા રૂનું સુતર કાઢવાની ગુંડી, રૂની પુણી.

पिञ्जूल पु. (पिञ्जयति, पिजि+ऊलच्) દાભની વાટ, દર્ભની દીવેટ.

पिञ्जूलक पु. (पिञ्जूल+संज्ञायां कन्) એક રૂષિનું નામ.

पिञ्जूष पु. (पिजि+वा. ऊषन्) કાનનો મેલ.

पिञ्जेट पु. (पिञ्जे अटति, अट्+अच् अलुक्समा०) આંખનો મેલ-ચીપડા.

पिञ्जोला स्त्री. (पिजि+वा. ओल+टाप्) પાંદડાનો શબ્દ, પાનાનો અવાજ.

पिट् (भ्वा. पर. स. अक. सेट् पेटति) એકત્ર થવું, એકઠા થવું, શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

पिट पु. (पेटति द्रव्यान्तरैः संहतो भवति पिट्+क) નેતર વિગેરેથી બનાવેલો દાબડો, પટારો, ધાન્ય મુકવા માટે બનાવેલ દાબડો.

पिट न. (पेटति संहतो भवति, पिट्+क) ઘરનું છાપરૂં.

पिटक पु. न. (पिट्+वा. क्वुन्) નેતર વગેરેનો કરંડીઓ, લાકડાની પેટી; ફોલ્લો.

पिटक्या स्त्री. (पिटकानां समूहः पिटक+य+टाप्) પેટીનો સમૂહ, ફોલ્લાઓનો જથો, કરંડીયાનો સમૂહ.

पिटङ्कोकी स्त्री. (पिटं कोकते कुक्+वा. ख मुम्) ઈન્દ્ર વારૂણી.

पिटाक पु. (पिट+वा. काक) તે નામનો એક મુનિ, પટારો, લાકડાની પેટી.

पिटाक्या स्त्री. (पिटाकानां समूहः, पिटाक+य+टाप्) પેટીઓનો સમૂહ, પટારાનો જથો.

पिट्ट् (चु. उभ. स. सेट् पिट्टयति–ते) પીટવું, કુટવું, પીટી કુટીને નીચે બેસાડવું.

पिट्टक न. (पिट्+ण्वुल् पृषो.) દાંતનો મેલ.

पिट्टिक त्रि. (पिट्ट्+इन् स्वार्थे क) પીટી કૂટીને નીચે બેસાડેલું.

पिठ् (भ्वा. पर. पेठति) ક્લેશ પામવો અ० મારવું, ઠાર મારવું, વધ કરવો. સ०

पिठ पु. (पिठ् क्लेशे वधे वा+क) ક્લેશ, દુઃખ, વધ, નાશ.

पिठर पु. (पिठ्+करन्) એક જાતનું ઘર, થાળી, તપેલી, તે નામે દાનવ.

पिठर न. (पिठं राति, रा+क) છાશ કરવાનો રવૈયો, રવાઈ, મોથ.

पिठरक पु. (पिठर+संज्ञायां कन्) તે નામનો એક નાગ.

पिठरी स्त्री. (पिठर+स्त्रियां ङीप्) થાળી કે તપેલી.

पिठीनस् पु. તે નામે એક ઋષિ.

पिडका स्त्री. (पीडयति, पीड्+ण्वुल्+टाप् निपातनात् साधुः) વૈદ્યક શાસ્ત્ર પ્રમાણે વેદના કરનાર ફોલ્લી-ઓનો રોગ.

पिडक पु. (पीडयति, पीड्+ण्वुल् निपा.) પીડા કરનાર ક્ષુદ્ર ફોલ્લો.

पिंड् (भ्वा. आ. स. सेट् इदित् पिण्डते) ઢગલો કરવો, એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું કરવું, જમા કરવું.

पिंड् (चु. उभ. स. सेट् पिण्डयति+ते) ઢગલો કરવો, એકત્ર કરવું.

पिंड त्रि. (पिडि+अच्) એકઠું કરેલ, એકત્ર કરેલ, ઢગલો કરેલું, જમા થયેલું.

पिंड पु. (,, ,,) ઢગલો, જમાવ, જથ્થો, શ્રાદ્ધ વિગેરેમાં પિતૃઓને આપવા યોગ્ય ચોખા વિગેરેનો પિંડ, ઢેફૂં, ધાતુ કે માટી વિગેરેનો ગોળો, કોળિઓ, ઘરનો એક ભાગ, બળ, જોર, શરીરનો એક ભાગ, પરાક્રમ, શરીર, ચીની ગુલાબ, જાસુદનું

पिचुतूल न. (पिचोस्तूलम्) કપાસનું રૂ.

पिचुमन्द पु. (पिचुं कुष्ठं मन्दयति मन्द्+अण्) લીંબડાનું ઝાડ.

पिचुमर्द्द पु. (पिचुं कुष्ठं मर्दयति मृद्नाति वा, मर्द+अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिचुल पु. (पिचुं लाति, ला+क) હિજ્જલ વૃક્ષ, કપાસ, જલકાગડો, એક જાતનું શાક, એક જાતનું ઝાડ, રૂ.

पिच्च् (छेदे चुरा. उभ. स. सेट्, पिच्चयति-ते) છેદવું, કાપવું, ભાગ કરવો.

पिच्चट न. (पिच्चयति, पिच्च्+अटन्) સીસું, કલઈ.

पिच्चट पु. આંખનો રોગ.

पिच्चा स्त्री. મોતીના જેટલું અમુક વજન.

पिच्चिट पु. એક જાતનો કીડો.

पिच्छ् (बाधे तुदा. पर. स सेट् पिच्छति) પીડવું, દુઃખ દેવું, કનડવું.

पिच्छ न. (पिच्छति, पिच्छ्+अच्) મોરનું પીછું, કલગી, પીછું, શિખા-ચોટલી.

पिच्छ पु. (पिच्छ्+अच्) પૂંછડું.

पिच्छक पु. (पिच्छ इव कायति कै+क) મોચરસ.

पिच्छवाण पु. (पिच्छं वाण इव यस्य) બાઝ પક્ષી

पिच्छल पु. વાસુકિ વંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો સર્પ.

पिच्छलदला स्त्री. (पिच्छ्+कलच्, पिच्छलं दलं यस्याः) બોરડીનું ઝાડ.

पिच्छा स्त्री. (पिच्छ्+अच्+टाप्) શીમળાનું ઝાડ, સોપારી, સીસમનું વૃક્ષ, છટા, મોચરસ, ઓળ-પંક્તિ, ભાતનું ઓસામણ, ઘોડાના પગનો રોગ, કોયલ માદા, તરવારનું મ્યાન.

पिच्छादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स, च—पिच्छा, उरस्, घुवक, ध्रुवक, वर्ण, उदक, पङ्क, प्रज्ञा, इति.

पिच्छिका स्त्री. (पिच्छं मयूरबर्हं अस्त्यत्र, पिच्छ+ठन्) ચામરની સમાન મોરપીછી.

पिच्छितिका स्त्री. (पिच्छित्या कायति कै+क+टाप्) સીસમનું ઝાડ.

पिच्छिल त्रि. (पिच्छा भक्तसम्भूतमण्डं अस्यास्ति, इलच्) ભાતનું ઓસામણ વિગેરે, ચીકટ પદાર્થ, ખટાશવાળો મસાલો વિગેરે, મશાલાવાળી દાળ વિગેરે.

पिच्छिल त्रि. (पिच्छ+अस्त्यर्थे इलच्) શિખાવાળું, કલગીવાળું, પીછાંવાળું.

पिच्छिल पु. (,, ,,) "श्लेष्मान्तक" ગુંદો મોટો-ગુંદી નાની નામનું ઝાડ.

पिच्छिलक पु. (पिच्छिल+संज्ञायां कन्) ધન્વનગ્રામણ વૃક્ષ નામનું ઝાડ.

पिच्छिलत्वच् पु. (पिच्छिला श्लक्ष्णा त्वक् यस्य) નારંગીનું ઝાડ.

पिच्छिलसार पु. (पिच्छिलः सारोऽस्य) મોચરસ નામની વનસ્પતિ.

पिच्छिला स्त्री (पिच्छा+अस्त्यर्थे इलच्+टाप्) શીશમનું ઝાડ, શીમળાનું ઝાડ, અળસી, શૂલીતૃણ-એક જાતનું ઘાસ, કોકિલાક્ષ-એખરો, વૃશ્ચિકાક્ષુપ, પોતિકા-એક જાતનું શાક.

पिज् (चु. उभ. स. सेट् इदित् पिञ्जयति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું, રહેવું, બળવાળા થવું, સમર્થ થવું, અ० હિંસા કરવી, દાન કરવું. આપવું સ०

पिजवन पु. વિશ્વામિત્રનો યજમાન રાજા.

पिंच्छ न. (पिच्छ+पृषो.) મોરનું પીછું, કલગી, શિખા, પીછું.

पिंज न. (पिजि+अच् इदित्वान्नुम्) બળ, સામર્થ્ય, રૂ-કપાસ.

पिंज त्रि. (पिजि+अच्) વ્યાકુલ-ગાભરૂં.

पिंज पु. (,, ,,) વધ, નાશ, કપૂરની એક જાત-ભીમસેની કપૂર, ધાન્યનો ઢગલો.

पिञ्जट पु. (पिञ्जयति नेत्रं दूषयति, पिजि+अटन्) આંખનો મેલ-ચીપડા.

पिञ्जन न. (पिञ्ज्यतेऽनेन, पिजि स्फोटने+करणे ल्युट्) રૂ પીંજવાનું યંત્ર-તાંત.

पिञ्जन न. (पिजि+भावे ल्युट्) પીંજવું, રૂનું પીંજવું.

पिञ्जर न. (पिञ्जि दीप्तौ वर्णे वा+अरच्) હરતાલ, સોનું, નાગકેસર, પાંજરૂં, પક્ષી વિગેરેનું બન્ધસ્થાન, હાડપિંજર.

पिण्डस त्रि. (पिण्डेन परदत्तग्रासेन सनोति जीवति, सन्+ड) ભીખ માંગી જીવનાર, ભીખથી પેટ ભરનાર.

पिण्डसम्बन्ध पु. (पिण्डेन देहेन देयपिण्डेन वा सम्बन्धः) શરીરનો સમ્બન્ધ, શરીર સાથેનો પિતાપુત્ર વિગેરે સમ્બન્ધ, આપવા યોગ્ય પીંડનો દાતા ભોક્તાનો સમ્બન્ધ.

पिण्डसेक्तृ पु. એક જાતનો સાપ.

पिण्डहरिद्रा स्त्री. (पिण्डा संहता हरिद्रा) ગાંઠવાળી હલદર

पिण्डा स्त्री. (पिडि+अच्+टाप्) લોખંડ-પોલાદ, એક જાતની કસ્તુરી, વનસ્પતિ ડીકામાળી, હલદર, એક જાતનું તૃણ.

पिण्डात पु. (पिण्ड इवातति सादृश्यमनुकरोति, अत्+अच्) લોબાન, શેલારસ.

पिण्डात त्रि. (पिंडं संहननं अतति, अत्+अच्) પિંડરૂપ થયેલ, એકઠું થયેલ, એકત્ર થયેલ.

पिण्डान्वाहार्यक न. (पिण्डानां पश्चादाह्रियते, अनु+आ+हृ+ण्यत् स्वार्थे क) પાર્વણ શ્રાદ્ધ.

पिण्डाभ पु. (पिण्डः संघात इवाभाति, आ+भा+क) શેલારસ, લોબાન.

पिण्डाभ्र न. (अभ्रस्येदं अण् आभ्रं, पिण्डमिव घनमाभ्रम्) વરસાદના કરા.

पिण्डायस न. (पिण्डं संहतमयः अच् समा.) તીક્ષ્ણ લોઢું-ગજવેલ.

पिण्डार पु. (पिण्डं संहतमृच्छति, ऋ+अण्) વિકંતક -ટીકલો નામે વૃક્ષ, ભેંસ વગેરેનો રખેવાળ, બૌદ્ધ સાધુ, એક જાતનો સર્પ, એક જાતનું ઝાડ.

पिण्डार न. (,, ,,) એક તીર્થનું નામ, પિંડાર નામનું શાક.

पिण्डारक पु. (पिण्डार+स्वार्थे क) તે નામનો એક નાગ, બળરામનો નાનો ભાઇ.

पिण्डारक न. (पिण्डारमेव, पिण्डार+क) તે નામનું તીર્થ.

पिण्डार्थ पु. (पिंडत्थ जै. प्रा.) પદ સમુદાયનો અર્થ. વાક્યાર્થ.

पिण्डालु पु. (पिण्डाकारः आलुः) એક જાતનો ધોળો કંદ, ધોળી ગળો.

पिण्डालुक पु. (पिण्डालुः स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिण्डाश त्रि. (पिण्डमश्नाति, पिण्ड+अश्+अच्) પિંડ ખાનાર પિતૃ વિગેરે, ભીખ માંગી પેટ ભરનાર.

पिण्डाशन त्रि. (पिण्डं अशनं यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिण्डाशिन् त्रि. (पिण्डमश्नाति, अश्+णिनि) પિંડ ભોજન કરવાર પિતૃ વિગેરે, ભીખ માગી જીવનાર.

पिण्डाह्वा स्त्री. (पिण्डां कस्तुरीविशेषमाह्वयते स्पर्द्धते गन्धेन, ह्वे+क+टाप्) એક જાતની હિંગ.

पिण्डि स्त्री. (पिडि+इन्) દેવ વિગેરેની પીઠિકા, રથના પૈડાંનું મધ્યસ્થાન-નાભિ.

पिण्डिका स्त्री. (पिण्डि+स्वार्थे क+टाप्) ઉપરનો અર્થ, પાટલો બાજઠ વિગેરેની બેઠક, ઢીંચણની નીચેનો માંસથી ભરાવાવાળો ભાગ.

पिण्डित त्रि. (पिडि+क्त) એકઠું કરેલ, ગુણેલ, ગણેલ.

पिण्डित पु. (,, ,,) શેલારસ, લોબાન.

पिण्डितकल्क पु. (पिण्डितः कल्को यस्य) શેલારસ, લોબાન.

पिण्डिन् त्रि. (पिण्ड+अस्त्यर्थे इनि) પિંડવાળું પિતૃ શ્રાદ્ધ વિગેરે, ભિક્ષામાંગી પેટ ભરનાર ભીખારી, પિંડ આપનાર.

पिण्डिरिका स्त्री. મજીઠ, તાંદળજો.

पिण्डिल पु. (पिण्ड+अस्त्यर्थे इलच्) નદી વિગેરેનો પૂલ, પાળ.

पिण्डिल त्रि. (,, ,,) જોષી, ગણક.

पिण्डी स्त्री. (पिडि+इन्+ङीप् वा) पिण्डि શબ્દ જુઓ, કડવી તુંબડીનો વેલો, એક જાતની ખજૂર, તત્ત્વજ્ઞાનના માટે ઉપદેશ, પિંડીતગર, અશોકનું ઝાડ, એક જાતનું તાડનું વૃક્ષ.

पिण्डीकरण न. (पिण्ड+च्वि+कृ+ल्युट्) પિંડો કરવો, એકઠુંકરવું, ઢગલો કરવો, ગોળકરવું.

पिण्डीकृत त्रि. (पिण्ड+च्वि+कृ+क्त) પિંડોકરેલ, એકઠું કરેલ, ઢગલો કરેલ, ગોળ કરેલ.

पिण्डीजङ्घ पु. તે નામના મુનિ.

पिण्डीतक पु. (पिण्डीं स्वरपपिण्डं तनोति, तन्+ड

ફૂલ, લોબાન, શિલારસ હીરાબોળ નામે વનસ્પતિ, અનાજ, ખોરાક, માંસ, હાથીનું ગંડસ્થલ, મીંઢળનું ઝાડ.
"एकान्तविध्वंसिपु मद्विधानाम् पिण्डेष्वनास्था खलु भौतिकेषु" रघुः

पिंड पु. (पिडि+भावे अच्) સંઘાત–સમૂહ.

पिंड न. (पिडि+अच्) લોઢું, આજીવન, ગ્રાસ, શ્રાદ્ધ વિગેરેમાં પિતૃઓને આપવા યોગ્ય અન્નમય ગોળ પદાર્થ.

पिंडक पु. (पिण्ड इव कायति कै+क) એક જાતનો કન્દ, ધોળી ગળો.

पिंडक पु. (पिण्ड एव स्वार्थे क) શેલારસ, બોલ વનસ્પતિ, પિંડ–શરીર, હાથીનું ગંડસ્થળ, એક જાતનો મૂળો, ઢેકૂં.

पिंडकन्द पु. (पिण्डाकारः कन्दः) એક જાતનો ધોળો કન્દ.

पिंडकन्दक पु. (पिंडकन्द+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिण्डखर्जुर पु. (पिंडाख्यः खर्जुरः) એક જાતના ખજૂરનું ઝાડ.

पिण्डखर्जूरिका स्त्री. (पिण्डखर्जरी+क+टाप ह्रस्वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिण्डखर्जूरी स्त्री. (पिण्डखर्जूर+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનો ખજૂર.

पिण्डगोस पु. (गां जलं सनोति सन्+ड, पिण्डः संहतो गोसः) રક્તાબોળ ઉપધાતુ.

पिण्डतर्कुक पु. (पिण्डं तर्कयति, तर्क+वा. उक) શ્રાદ્ધ પિંડ અને તેના લેપના અધિકારી વૃદ્ધ પ્રપિતામહ વગેરે ત્રણ પુરૂષ.

पिण्डतैलक पु. (पिण्डवत् तैलं यस्य कप्) તુર્કસ્તાની એક ગન્ધદ્રવ્ય.

पिण्डता स्त्री. (पिण्डस्य भावः तल्+टाप्) એકત્રપણું, પિંડપણું, સમૂહ, જથ્થો.

पिण्डत्व न. (पिण्डस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिण्डद पु. (पिण्डं ददाति, दा+क) શ્રાદ્ધમાં પિંડ દાન કરનાર પુત્ર વિગેરે.

पिण्डदान न. (पिण्डस्य दानम्) શ્રાદ્ધ વગેરેમાં પિતૃને પિંડ આપવો તે.

पिण्डन न. (पिडि+भावे ल्युट्) ગોળ આકૃતિવાળું થવું તે, પીંડો કરવો.

पिण्डन पु. (पिडि+ल्यु) નદી વગેરેનો પૂલ–પાળ.

पिण्डपद न. (पिण्डस्य संहतस्य पदम्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ અમુક અંક સંખ્યા.

पिण्डपद न. (पिण्डदानार्थं पदम्) પિંડનું સ્થાન. પિંડ આપવાની જગા.

पिण्डपाद पु. (पिण्ड इव पादो यस्य) હાથી.

पिण्डपादी स्त्री. (पिण्डपाद+स्त्रियां ङीष्) હાથણી.

पिण्डपितृयज्ञ पु. (पिण्डैः पितॄणां यज्ञः) ગૃહસ્થે પીંડો આપી કરવા યોગ્ય પિતૃ યજ્ઞ, એક પિતૃ યજ્ઞ.

पिण्डपुष्प न. (पिण्ड इव पुष्पं पुष्पगुच्छो यस्य) આસોપાલવનું ફૂલ, જાસુદનું ફૂલ, કમળનું ફૂલ, તગરનું ફૂલ.

पिण्डपुष्पक पु. (पिण्डेन संहतेन पुष्पेण कायति, कै+क) "वास्तूकशाक" નામે શાક, વત્થુલો નામે એક ભાજી.

पिण्डप्रद पु. (पिण्डं प्रददाति, प्र+दा+क) શ્રાદ્ધમાં પીંડદાન કરનાર પુરૂષ.

पिण्डफला स्त्री. (पिण्डमिव फलं यस्याः) કડવી તુંબડી.

पिण्डबीज पु. (पिण्डवत् बीजानि यस्य) કણેરનું ઝાડ.

पिण्डमुस्तक पु. (पिंडः मुस्तको यस्य) નાગરમોથ.

पिण्डमुस्ता स्त्री. (पिंडा संहता मुस्ता) નાગરમોથ.

पिण्डमूल न. (पिण्डमिव मूलमस्य) ગાજર.

पिण्डमूलक न. (पिण्डमूल+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

पिण्डयज्ञ पु. (पिण्डेन यज्ञः) પિંડદાન આપેલ શ્રાદ્ધરૂપી યજ્ઞ.

पिण्डरोहणिक पु. એક જાતની વનસ્પતિ–વહેકલ.

पिण्डल पु. (पिडि+वा. कलच्) સેતુ, પૂલ–પાળ.

पिण्डलेप पु. (पिण्डस्य लेपः) પિતૃઓના પીંડ વાળતાં હાથમાં ચોંટેલ પીંડાંશ.

पिण्डवत् अव्य. (पिण्डः इव, पिण्ड+तुल्यार्थे वत्) પીંડની પેઠે, પીંડ સમાન.

पिण्डवत् त्रि. (पिण्ड+अस्त्यर्थे मतुप्) પીંડવાળું, ગોળાકાર.

पिण्डशर्करा स्त्री. (पिण्डा संहता शर्करा) ખડી સાકર.

કરનાર, પિતાનો વધ કરનાર

पितृतर्पण न. (पितृणां तर्पणम्) પિતૃઓની જલદાન રૂપે તૃપ્તિ કરાય છે તે.

पितृतर्पण न. (तृप्यन्तेऽनेन, तृप्+करणे ल्युट् पितॄणां तर्पणम्) પિતૃતીર્થ–અંગુઠ તથા તર્જનીનો મધ્ય પ્રદેશ.

पितृतर्पण पु. (पितरस्तृप्यन्तेऽनेन तृप्+ल्युट्) તલ.

पितृतस् अ. (पितृ+पञ्चम्यर्थे तसिल्) બાપથી, પિતાથી,

पितृतीथि स्त्री. (पितृप्रिया तिथिः) અમાસ, અમાવાસ્યા, માતા કે પિતાનો શ્રાદ્ધ દિવસ.

पितृतीर्थ न. (पितृप्रियं तीर्थम्) અંગુઠ તથા તર્જનીનો મધ્યભાગ, ગયા વિગેરે તીર્થ.

पितृता स्त्री. (पितुर्भावः, पितृ+तल्+टाप्) પિતાપણું, પિતૃપણું.

पितृत्व न. (पितुर्भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

पितृदान न. (पितरि पित्रे वा दानम्) પિતૃઓને તૃપ્ત કરવા માટે જલદાન, શ્રાદ્ધમાં પિતૃને ઉદ્દેશી વસ્ત્ર અન્ન વિગેરેનું આપવું.

पितृदानक न. (पितृदान+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

पितृदिन न. (पितृप्रियं दिनम्) અમાવાસ્યા, પિતૃશ્રાદ્ધનો દિવસ.

पितृदिवस पु. (पितृप्रियो दिवसः) અમાસ.

पितृदैवत न. (पितरः दैवतं यस्य) મઘા નક્ષત્ર.

पितृपक्ष पु. (पितॄणां प्रियः पक्षः) ભાદરવા માસનું કૃષ્ણપક્ષ, પિતૃના કુળમાં પેદા થનાર.

पितृपक्ष त्रि. (पितॄणां पक्षः) પિતાથી લઈ ત્રણ પુરૂષ કે ત્રણ સ્ત્રીયો તેઓનું ત્રિક.

पितृपति पु. (पितॄणां पतिः) યમરાજ.

पितृपद न. (पितॄणां पदम् स्थानम्) પિતૃલોક, પિતૃઓનું સ્થાન, પિતાનું સ્થાન.

पितृपात्र न. (पितृकर्मणि उपयुक्तं पात्रम्) પિતૃ કાર્યમાં શ્રાદ્ધમાં ઉપયોગી વાસણ.

पितृपितृ पु. (पितुः पिता) બાપનો બાપ, દાદો.

पितृप्रसू स्त्री. (पितुः प्रसूः) બાપની મા, દાદી.

पितृप्रसू स्त्री. (पितृणां प्रसूरिव) સંધ્યા, સાયંકાળ.

पितृप्राप्त त्रि. (पितृतः प्राप्तम्) બાપથકી મેળવેલું, પિતાથી મળેલ.

पितृप्रिय पु. (पितॄणां प्रियः) ભાંગરો, જળભાંગરો.

पितृप्रिय त्रि. (पितुः प्रियः) બાપનું વહાલું, પિતાને પ્રિય.

पितृबन्धु पु. (पितुर्बन्धुः) બાપનો ભાઇ, બાપની ફઇનો દિકરો, પિતાની માસીનો છોકરો.
"पितुः पितुःस्वसुःपुत्राः, पितुर्मातुः स्वसुःसुताः
पितुर्मातुलपुत्राश्च विज्ञेयाः पितृबान्धवाः"

पितृबान्धव पु. (पितुर्बान्धवः) ઉપરનો અર્થ.

पितृभ न. (पितृप्रियं भम्) મઘા નક્ષત્ર.

पितृभक्ति स्त्री. (पितुः भक्तिः) પિતાની ભક્તિ, પિતૃઓની સેવા.

पितृभोजन न. (भुज्+भावे ल्युट् , पितॄणां भोजनम्) પિતૃને સમર્પણ કરવા યોગ્ય ભોજન.

पितृभोजन पु. (पितृभिर्भुज्यते, भुज्+कर्मणि ल्युट्) અડદ.

पितृभ्रातृ पु. (पितुर्भ्राता) બાપનો ભાઈ કાકો.

पितृमत् त्रि. (पितृ+अस्त्यर्थे मतुप्) જેને બાપ હોય છે તે, પિતાવાળું.

पितृमन्दिर न. (पितॄणां मन्दिरमिव) મશાણ, શ્મશાન.

पितृमेध पु. (पित्रुद्देशकः मेधः) પિતૃઓએ ઉદ્દેશી કરવામાં આવતું એક કર્મ.

पितृयज्ञ पु. (पितृभ्यः पितॄनुदिश्य वा यज्ञः) પંચમહાયજ્ઞ પૈકી પિતૃઓને તૃપ્ત કરવાનો તે નામનો યજ્ઞ.

पितृयाण पु. (पितरो यान्ति अनेन, या+करणे ल्युट्) પિતૃઓનો ચન્દ્રલોકમાં જવાનો માર્ગ.

पितृराज पु. (पितॄणां राजा टच् समा०) યમદેવ, જમ.

पितृरूप त्रि. (ईषदूनः जनकः पिता, पितृ+रूपप्) પિતાની સમાન, બાપતુલ્ય, બાપની બરોબર.

पितृरूप पु. શિવ, મહાદેવ.

पितृलोक पु. (पितॄणां लोकः) ચાન્દ્રલોકની ઉપર આવેલ એક લોક.

पितृवत् अव्य. (पितृ+तुल्यार्थे वत्) બાપ સરખું, પિતાતુલ્ય.

पितृवन न. (पितॄणां वनमिव) શ્મશાન, મડદાં, બાળવાનું સ્થાન.

पितृवनचर त्रि. (पितृवने चरति, चर्+ट) મશાણ

संज्ञायां कन्) એક જાતના તગરનું ઝાડ, મીંઢલનું ઝાડ, તગર.

पिण्डीतगर पु. (पिण्ड्या स्वल्पपिण्डेनोपलक्षितस्तगरः) એક જાતનું તગરનું ઝાડ.

पिण्डीपुष्प पु. (पिण्डीवत् पुष्पं पुष्पस्तबकं यस्य) આસોપાલવનું ઝાડ.

पिण्डीभवन न. (पिण्ड+च्वि+भू+ल्युट्) એકઠું થવું, ઢગ થવો, ગોળ થવું.

पिण्डीभूत त्रि. (पिण्ड+च्वि+भू+कर्मणि क्त) એકઠું થયેલ, ઢગ થયેલ, ગોળ થયેલ.

पिण्डीर पु. (पिण्डं पिंडाकारं फलमीरयति ईर्+अण्) દાડમનું ઝાડ, સમુદ્રફીણ.

पिण्डीर त्रि. (पिण्डमीरयति, ईर्+अण्) રસ વિનાનું, નીરસ.

पिण्डीशूर त्रि. (पिण्ड्यां पिण्डव्यापारे शूरः) ખાવામાંજ શૂરવીર–ફક્ત ખાઇ જાણનાર, બાયલો. "राक्षसान् बहुयज्ञेषु पिंडीशूरान् निरस्तवान्" भट्टिः

पिण्डैषणा स्त्री. (पिंडेसणा जै. प्रा.) પિણ્ડૈષણા નામનું આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધનું પ્રથમ અધ્યયન, આહારની એષણા–દોષાદોષનિરીક્ષણ.

पिण्डैषिक त्रि. (पिंडेसिय जै. प्रा.) ભિક્ષા માટે ફરનાર.

पिण्डोद्धरण न. (पिण्ड+उत्+धृ+ल्युट्) પિતૃ વિગેરેને પિંડદાન કરવું તે.

पिण्डोलि स्त्री. મુખે ખાધેલું એઠું અન્ન.

पिण्या स्त्री. (पण्यते स्तूयते रोगहन्तृत्त्वेन यत् पृषो. इत्वम्) માલકાંકણીનો વેલો, ज्योतिष्मतीलता"

पिण्याक पु. (पण् व्यवहारे+आकन नि.) તલનો ખોળ, હીંગ, કેશર, શેલારસ.

पिण्याकी स्त्री. (पिण्याक+स्त्रियां ङीप्) શેલારસ.

पित्तुक पु. (पिंतुअ जै. प्रा.) ચાંડાળ–નીચજાતિ.

पितरिशूर त्रि. (पितरि एव शूरः अलु. स.) બાપ ઉપર શૂરો, પિતાની પાસે શુરવીર.

पितापुत्र पु. द्वि. (पिता च पुत्रश्च, पूर्वपदे आनङ्) બાપ અને દીકરો.

पितामह पु. (पितुः पिता, पितृ+डामह) બાપનો બાપ, દાદો.

पितामही स्त्री. (पितामहस्य स्त्री, पितामह+ङीप्) બાપની મા, દાદી.

पितु पु. (पा रक्षणे+तुन् पृषो.) અન્ન, અનાજ.

पितुःपुत्र पु. (पितुः पुत्रः अलुक् समा.) પિતાનો પુત્ર.

पितुःष्वसृ स्त्री. (,, ष्वसृ, अलु. स.) પિતાની બહેન–ફોઇ.

पितुःष्वस्रीय पु. (पितुः ष्वसा तस्याः अपत्यं, ष्वसृ+छ) ફોઇનો છોકરો.

पितृ पु. (पाति रक्षति, पा+तृच् नि.) પિતા, બાપ, પિતૃલોકને પામેલ.

पितृ पु. द्वि. (माता च पिता च) મા અને બાપ. "जगतः पितरौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ" रघुवंशे.

पितृक त्रि. (पितुः सम्बन्धि. पितुरागतं वा कन्, यद्वा पैतृक+पृषो.) બાપથી આવેલું, પિતા સંબન્ધી.

पितृक त्रि. (पितृदत्त एव ठच् वा दत्तलोपः) પિતાએ આપેલું.

पितृकर्मन् न. (पितॄनुद्दिश्य कर्म) પિતૃ પ્રીત્યર્થ થતું કર્મ, (શ્રાદ્ધકર્મ) પિતાનું કર્મ.

पितृकल्प पु. (पितॄनुद्दिश्य कल्पो विधानम्) પિતાઓનું શ્રાદ્ધ વિગેરે કર્મ.

पितृकल्प त्रि. (पितृ+ईषदूने कल्पप्) પિતા તુલ્ય, બાપ સરખું, પિતાની બરોબર.

पितृकानन न. (पितॄणां काननमिव) સ્મશાન, મશાણ.

पितृकार्य न. (पितॄनुदिश्य कार्यं) પિતૃઓને ઉદ્દેશી કરાતું શ્રાદ્ધ વગેરે કર્મ, પિતાનું કામ.

पितृकुल्या स्त्री. (पितृकृता कुल्या) તે નામનું તીર્થ.

पितृक्रिया स्त्री. (पितॄनुदिश्य क्रिया) પિતૃઓનું શ્રાદ્ધ વિગેરે કામ, પિતાની ક્રિયા.

पितृगण पु. (पितॄणां गणः) સોમસદ, અગ્નિષ્વાત્ત, બર્હિષદ, આજ્યપ, સોમપ, વિગેરે પિતૃલોકમાં રહેનાર પિતૃ સમુદાય.

पितृगाथा स्त्री. (पितृभिः पठिता गाथा) પિતૃઓએ ભણેલ શ્લોક સમુદાય

पितृगृह न. (पितॄणां गृहमिव) સ્મશાન, મશાણ.

पितृग्रह पु. કાર્તિક સ્વામીનો અનુચરગ્રહ.

पितृघातक त्रि. (पितुः घातकः) પિતાનો નાશ

पित्र्य न. (पितरो देवता अस्य, पितृ+यत् रींगादेशः) મઘા નક્ષત્ર, મધ, પિતૃતીર્થ.

पित्र्य पु. (पितॄणां प्रियः, पितृ+यत् रींगादेशः) અડદ.

पित्र्य पु. (पितुस्तुल्यः बाहु० यत् रींगादेशः) મોટો ભાઇ, વડીલ બન્ધુ.

पित्र्य त्रि. (पितृत आगतः यत् रींगादेशः) બાપથી આવેલ દોલત વિગેરે.

पित्र्या स्त्री. (पितरो देवता अस्याः, पितृ+यत् रींगादेशः +टाप्) પુનમ, અમાસ તિથી.

पित्र्यावत् त्रि. (पित्र्यः तत्सम्बन्धि अस्त्यस्य मतुप् मस्य व दीर्घः) પિતૃ સમ્બન્ધી, બાપ સંબન્ધી.

पित्र्यावती स्त्री. (पित्र्यावत्+ङीप्) કન્યા.

पित्सत् त्रि. (पतितुमिच्छति, पत्+सन्+इस् अभ्यास-लोपश्च पित्स्+शतृ) પડવાની ઇચ્છા કરતું, પડવા ચાહતું.

पित्सत् पु. (,, ,, पित्स्+शतृ) પક્ષી, પંખી.

पित्सल पु. (पतितुमिच्छत्यत्र, पित्स्+आधारे कलच्) માર્ગ, રસ્તો.

पिदधत् त्रि. (अपि+धा+शतृ अपेरल्लोपः) ઢાંકતું, આચ્છાદન કરતું.

पिद्ध पु. એક જાતનો મૃગ.

पिधान न. (अपि+धा+ल्युट् अपेरल्लोपः) ઢાંકવું, ઢાંકણ, આચ્છાદન, શરીર ઉપર ઢાંકવાનું કપડું વિગેરે.

पिधानक (पिधानाय कायति कै+क) તલવાર વગેરેનું મ્યાન.

पिधानता स्त्री. (पिधानस्य भावः तल्+टाप्) ઢાંકવા-પણું, ઢાંકણપણું.

पिधानत्व न. (पिधानस्य भावः) ઉપરનો અર્થ.

पिनद्ध त्रि. (अपि+नह्+क्त अपेरल्लोपः) પહેરેલું, ઓઢેલું વસ્ત્ર વિગેરે.

पिनस पु. (पीनस पृषो.) સળેખમ, શરદીનો રોગ.

पिनह्य अव्य. (अपि+नह्+ल्यप्) પહેરીને, ઓઢીને.

पिनाक पु. न. (पा रक्षणे+आकन् नुट् धातोरात इत्वम्) મહાદેવનું તે નામે ધનુષ, ત્રિશળ નામનું અસ્ત્ર, ધૂળનો વરસાદ.

"कुर्यां हरस्यापि पिनाकपाणेर्धैर्यच्युतिं के"...कुमा० सं०

पिनाकधर पु. (पिनाकं धारयति, धृ+अच्) મહાદેવ, શિવ.

पिनाकपाणि पु. (पिनाकः पाणौ यस्य) શંકર, મહાદેવ.

पिनाकभृत् पु. (पिनाकं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिनाकिन् पु. (पिनाक+अस्त्यर्थे इनि) મહાદેવ, શિવ. "मृगानुसारिणं साक्षात् पश्यामीव पिनाकिनम्" शाकुन्तले

पिनाकी स्त्री. (पा+आकन्+नुट्+ङीप्) એક જાતની સારંગી.

पिन्यास न. (अपिगतो विज्ञातो न्यासो यस्य अपेरल्लोपः) હિંગ.

पिपतिषत् त्रि. (पतितुमिच्छति, पत्+सन्+शतृ) પડ-વાને ઇચ્છતું, પડવા ચાહતું.

पिपतिषत् पु (पतितुमिच्छति, पत्+सन्+शतृ) પંખી, પક્ષી.

पिपतिषा स्त्री. (पतितुमिच्छा, पत्+सन्+भावे अ+टाप्) પડવાની ઇચ્છા, પડવાની ઉમેદ.

पिपतिषु त्रि. (पतितुमिच्छुः, पत्+सन्+उ) પડવાને ઇચ્છનાર, પડવાને ચાહનાર.

पिपतिषु पु. (,, ,,) પંખી, પક્ષી.

पिपविषत् त्रि. (पवितुमिच्छति, पू+सन्+शतृ) પવિત્ર કરવા ઇચ્છતું, શુદ્ધ કરવા ચાહતું.

पिपविषा स्त्री. (पवितुमिच्छा, पू+सन्+भावे अ+टाप्) પવિત્ર કરવાની ઇચ્છા, શુદ્ધ કરવાની ઇચ્છા.

पिपविषु त्रि. (पवितुमिच्छुः पू+सन्+भावे उ) પવિત્ર કરવા ચાહનાર, શુદ્ધ કરવાની ઉમેદ રાખનાર.

पिपासत् त्रि. (पातुमिच्छति, पा+सन्+शतृ) તરસ્યું, પાન કરવા ઇચ્છતું, પીવા ઇચ્છતું.

पिपासा स्त्री. (पातुमिच्छा, पा–पाने+सन्+भावे अ+टाप्) તરસ, તૃષા, પીવાની ઇચ્છા.

पिपासावत् त्रि. (पिपासा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) તરસવાળું, તરસ્યું.

पिपासित त्रि. (पिपासा संजाता यस्य, इतच्) પાન કરવાની ઉમેદવાળું, તરસવાળું, જેને પીવાની ઇચ્છા થઇ હોય તે.

पिपासु त्रि. (पातुमिच्छुः, पा+सन्+उ) પીવાને ચાહતું, તરસવાળું.

માં રહેનાર પ્રેત વિગેરે.

पितृवनेचर पु. (पितृवने चरति चर्+ट अ. स.) શિવ, મહાદેવ.

पितृवर्तिन् पु. (पितृ+वृत्+णिनि) બ્રહ્મદત્ત નામનો રાજા.

पितृवसति स्त्री. (पितॄणां वसतिर्यत्र) મડદાં બાળવાનું સ્થાન, સ્મશાન.

पितृवाक्पर त्रि. (पितृवाचि परः) બાપની આજ્ઞામાં તત્પર.

पितृव्य पु. (पितुर्भ्राता पितृ+व्यत्) પિતાનો નાનો કે મોટો ભાઈ-કાકો.

पितृश्राद्ध न. (पितृप्रीत्यर्थं श्राद्धम्) બાપનું શ્રાદ્ધ. પિતૃઓનું શ્રાદ્ધ.

पितृषदन न. (पितरः सीदन्ति उपविशन्त्यत्र, सद्+ आधारे ल्युट् षत्वम्) દર્ભ.

पितृष्वसृ स्त्री. (पितुः स्वसा) બાપની બ્હેન-ફોઈ.

पितृष्वस्रीय पु. (पितृष्वसुरपत्यं पुमान् छ) બાપની બ્હેનનો દિકરો, ફોઈનો છોકરો.

पितृसद्मन् न. (पितॄणां सद्म इव) મશાણ, સ્મશાન. "त्रिलोकनाथः पितृसद्मगोचरः" कुमारसम्भवे

पितृसन्निभ त्रि. (पित्रा गुरुणा सन्निभा तुल्यता यस्य) બાપ સરખું, પિતાતુલ્ય.

पितृसमान त्रि. (पित्रा समानः) પિતા સમાન, બાપની બરોબર.

पितृसामान्य न. (पितॄणां सामान्यम्) સર્વ પિતૃઓ.

पितृसू स्त्री. (पितरं सूते, सू+क्विप्) પિતાની માતા -દાદી.

पितृसू स्त्री. (पितॄणां सूर्जननीव) સંધ્યા.

पितृस्थान न. (पितॄणां स्थानमस्मिन्) પિતૃલોક.

पितृस्थान त्रि. (पितृस्थाने स्थानमस्य) પિતાના સ્થાને રહિ પોષણ કરનાર.

पितृस्थानीय त्रि. (पितृ+स्था+अनीयर्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पितृहन् पु. (पितरं हन्ति, हन्+क्विप्) બાપને મારી નાંખનારો.

पितृहू पु. (पितॄनाह्वयत्यनेन, पितृ+ह्वे+करणे क्विप्) જમણો કાન.

"पितृहूर्दक्षिणे कर्णे उत्तरो देवहूः स्मृतः" भागवते

पित्त न. (अपि+दो+क्त तादेशः अल्लोपः न दीर्घः) શરીરમાં રહેલ પિત્તધાતુ.

पित्तघ्न त्रि. (पित्तं हन्ति, हन्+टक्) પિત્તનો નાશ કરનાર ઔષધ વિગેરે.

पित्तघ्न न. (पित्तं हन्ति, हन्+टक्) ઘી.

पित्तघ्नी स्त्री. (पित्तघ्न+ङीप्) ગળો.

पित्तज्वर पु. (पित्तनिमित्तो ज्वरः) પિત્તના પ્રકોપ થી આવેલો તાવ, પિત્તનો તાવ.

पित्तद्राविन् पु. (पित्तं द्रावयति, द्रु+णिच्+णिनि) મીઠું લીંબુ, સાકરલીંબુ.

पित्तद्राविन् त्रि. (,, ,, ,,) પિત્તને ગાળી નાંખનાર.

पित्तधरा स्त्री. (पित्तं धारयति) તે નામની એક કળા. "षष्ठी पित्तधरा नाम, या कला परिकीर्तिता पक्वामाशयमध्यस्था, ग्रहणी सा प्रकीर्तिता" सुश्रुते.

पित्तरक्त न. (पित्तसंसृष्टं रक्तम्) રક્ત પિત્તનો રોગ.

पित्तल त्रि. (पित्तमस्त्यस्याधिक्येन लच्) પુષ્કળ પિત્તવાળું.

पित्तल न. (पित्तं तद्वर्णं लाति, ला+क) પીતલ ઉપધાતુ, ભોજપત્રનું ઝાડ.

पित्तला स्त्री. (पित्तल+टाप्) એક જાતની વનસ્પતિ तोयपिप्पली

पित्तवल्लभा स्त्री. (पित्तं वल्लभं यस्याः) કાળું અતિ-વિષ.

पित्तहन् त्रि. (पित्तं हन्ति, पित्त+हन्+क्विप्) પિત્તનો નાશ કરનાર.

पित्तहन् स्त्री. (,, ,,) વનસ્પતિ પીતપાપડો.

पित्तातिसार पु. (पित्तजनितो अतिसारः) પિત્તથી પેદા થયેલો ઝાડાનો રોગ.

पित्ताभिष्यन्द पु. (पित्तकृतः अभिष्यन्दः) પિત્તને લીધે આંખમાંથી પાણી ઝરતો રોગ

पित्तारि पु. (पित्तस्य अरिः तन्नाशकत्वात्) પિત્તપાપડો, લાખ, પિત્તરક્ત ચંદન, વર્વર ચંદન.

पित्र्य त्रि. (पितुः इदं प्रियं वा यत् रीङादेशः) બાપનું, પિતાસમ્બન્ધી, બાપને પ્રિય, પિતૃસમ્બન્ધી કર્મ વિગેરે.

"त्वष्टा रूपाणि पिंशतु" ऋग्वेदे

पिश त्रि. (पिश्+क) પાપથી મુક્ત થયેલું, પાપરહિત.

पिश न. (,, ,,) બહુરૂપ.

पिशङ्ग पु. (पिश्+अङ्गच् किच्च) કમળના પરાગ જેવો રંગ, કંઈક કાળો મિશ્રિત પીળો રંગ. "पिशङ्गमौञ्जीयुजमर्जुनच्छविं वसानमेणाजिनमञ्जनद्युति" माघे

पिशङ्ग त्रि. (,, ,,) પીંગળા રંગનું, કાળા મિશ્રિત પીળા રંગવાળું.

पिशङ्गक पु. (पिशङ्ग+स्वार्थे क) કમળના પરાગ જેવો રંગ, કાળો મિશ્રિત પીળો રંગ.

पिशङ्गक पु. (पिशङ्ग इव कायति, कै+क) વિષ્ણુ.

पिशङ्गता स्त्री. (पिशङ्गस्य भावः तल्+टाप्) પિંગળાશ, શ્યામ મિશ્રિત પીળા રંગપણું.

पिशङ्गत्व न. (पिशङ्गस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिशङ्गभृष्टि त्रि. (भ्रस्ज्+कर्मणि क्तिच्, पिशङ्ग एव भृष्टिः सारभूतोऽस्य) શુદ્ધ પીળા રંગનું.

पिशङ्गराति त्रि. (पिशङ्गः बहुरूपो रातिर्धनमस्य) ઘણા ધનનો સ્વામી, અત્યન્ત ધનવાન.

पिशङ्गिला स्त्री. (पिशं बहुरूपं गिलति, गिल्+ख मुम् च) પિત્તળ.

पिशाच पु. (पिशितमाचामति, आ+चम्+वा. ड पृषो.) પિશાચ-દેવજાતિ, પ્રેત, ભૂત.

पिशाचक पु. (पिशाच+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

पिशाचक त्रि. (पिशाचनिवारणे कुशलः आकर्षा. कन्) પિશાચને દૂર કરવામાં કુશળ.

पिशाचक त्रि. (पिशाच इव कायति, कै+क) પ્રેત-પિશાચના સમાન યક્ષ વિગેરે.

पिशाचकिन् पु. (पिशाचकः यक्षादिरस्त्यस्य, पिशाचक+इनि) યક્ષનો ઉપરી કુબેર.

पिशाचता स्त्री. (पिशाचस्य भावः तल्+टाप्) પિશાચપણું.

पिशाचत्व न. (पिशाचस्य भावः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पिशाचद्रु पु. (पिशाचप्रियः द्रुः घनान्धकारत्वात्) શાખોટક વૃક્ષ.

पिशाचवृक्ष पु. (पिशाचप्रियो वृक्षः) ઉપરનો અર્થ.

पिशाचमोचन न (पिशाचस्य विमोचनं यस्मात्) તે નામનું એક તીર્થ.

पिशाचसभ न. (पिशाचानां सभा समा० अच्) પિશાચની સભા.

पिशाचिका स्त्री. (पिशाची+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) પિશાચણી, ગન્ધમાંસી વનસ્પતિ.

पिशाची स्त्री. (पिशाच+जातित्वात् स्त्रियां ङीप्) પિશાચણી.

पिशाची स्त्री. (पिशाचवद्गन्धोऽस्त्यस्याः, पिशाच+अच् +ङीप्) ગંધમાંસી વનસ્પતિ, જટામાંસી વનસ્પતિ.

पिशिक पु. તે નામનો એક દેશ.

पिशित न. (पिश्यते स्म, पिश्+क्त) માંસ.

पिशितभुज् त्रि. (पिशितं भुंक्ते, भुज्+क्विप्) માંસ ખાનાર રાક્ષસ વિગેરે, માંસ ખાનાર પ્રેત વિગેરે.

पिशिताशन त्रि. (पिशितमश्नाति, अश्+कर्त्तरि ल्यु०) માંસ ખાનાર, માંસ ભક્ષણ કરનાર પક્ષી વિગેરે.

पिशिताशिन् त्रि. (,, अश्+णिनि) માંસ ખાનાર રાક્ષસ વિગેરે.

पिशिती स्त्री. (पिशितवद्गन्धोऽस्त्यस्याः ङीप्) જટામાંસી નામની વનસ્પતિ.

पिशितोदक न. (पिशितं वर्णे उदकं यस्मात्) કેસર.

पिशी स्त्री. (पिश्+क+गौरा. ङीष्) જટામાંસી નામની વનસ્પતિ.

पिशील न. (पिश्+वा. ईल) માટીનું ચપણીયું, કોડીયું, માટીનું વાસણ.

पिशुन न. (पिश्+उनन् किच्च) કેસર.

पिशुन पु. (,, ,,) નારદ, કાગડો, ગુપ્ત દૂત.

पिशुन त्रि. (पिश्+उनन् किच्च) ચાડિયું, ક્રૂર-ઘાતકી, મૂર્ખ, સૂચક.

पिशुनता स्त्री. (पिशुनस्य भावः तल्+टाप्) ચાડીયાપણું, ક્રૂરપણું, ઘાતકીપણું.

पिशुनत्व न. (पिशुनस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पिशुनवचन न. (पिशुनं च तत् वचनं च) ગાળ દેવી, ચાડી કરવી, નિન્દા ભરેલું ભાષણ, ભુંડું બોલવું.

पिशुनवचन त्रि. (पिशुनं वचनं यस्य) ચાડીયું, ચુગલીખોર, ખરાબ ભાષણ કરનાર, ભુંડું બોલનાર.

पिशुना स्त्री. (पिशुन+टाप्) એક જાતનું શાક, વન.

पिपीतक पु. તે નામનો એક બ્રાહ્મણ.
पिपीतकी स्त्री. (पिपीतकः प्रवर्तकतयाऽस्त्यस्याः अच् गौरा० ङीप्) વૈશાખ શુક્લ બારસ,
पिपील पु. (अपि+पील्+अच्) મંકોડો, મોટી કીડી.
पिपीलक पु. (अपि+पील्+ण्वुल् अपेरल्लोपः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
पिपीलिका स्त्री. (पिपीलक+टाप् अत इत्वम्) કીડી, નાની મંકોડી.
"नणिमयमंदिरमध्ये पश्यति पिपीलिका छिद्रम्"
पिपीलिकामध्य न. (पिपीलिकाया मध्यमिव मध्यमस्य) એક જાતનું ચાન્દ્રાયણ.
पिपीली स्त्री. (पिपील+गौरा. ङीप्) કીડી, મંકોડી.
पिप्पक पु. શરવ્યા દેવને ઉદ્દેશી આલભન-હિંસા કરવા યોગ્ય પક્ષી.
पिप्पका स्त्री. (पिप्पक+टाप्) શરવ્યા દેવને માટે હિંસા કરવા યોગ્ય પક્ષિણી.
पिप्पटा स्त्री. એક જાતનો પકવાન પદાર્થ.
पिप्पल न. (पीयते, पा+अलच् पृषो.) પાણી, વસ્ત્રનો ટુકડો.
पिप्पल पु. (पिप्पलं जलं सिच्यमानत्वेनास्त्यस्य, पिप्पल+अच्) પીપળાનું ઝાડ, બન્ધરહિત, બન્ધન રહિત પક્ષિ.
पिप्पलाद पु. (पिप्पलं अत्ति, अद्+अच्) તે નામનો એક ઋષિ,
पिप्पलायन पु. ભરત રાજાનો નાનો ભાઈ.
पिप्पलि स्त्री. (पिपर्त्ति, पॄ+बा० अलच् गौरा. ङीप् ह्रस्वः पृषो.) લીંડી પીપર ઔષધિ.
पिप्पली स्त्री. (पिप्पल+गौरा. ङीष्) ઔષધિ પીપર.
पिप्पलीका स्त्री. (   ) પીપળ વૃક્ષ.
पिप्पलीघृत न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ લીંડી પીપરથી તૈયાર કરેલું ઘી.
पिप्पलीमूल न. (पिप्पल्या मूलमिव मूलमस्य) પીંપરા મૂળ-ગંઠોડા.
पिप्पलीय त्रि. (पिप्पल्याः फलं, पिप्पली+अण् तस्य लुप् पिप्पलं+अस्त्यर्थे छ) પીંપર જેની અંદર પડેલી છે તેવું ચૂર્ણ વિગેરે.
पिप्पल्याद्य न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ પીપરનું તેલ.
पिप्पिका स्त्री. દાંતનો મેલ.
पिप्रच्छिषत् त्रि. (प्रष्टुमिच्छति, प्रच्छ्+सन्+शतृ) પૂછવાને ઇચ્છતું, પૂછવાની ઉમેદ રાખતું.
पिप्रच्छिषा स्त्री. (प्रष्टुमिच्छा, प्रच्छ्+अ+टाप्) પૂછવાની ઇચ્છા, પૂછવાની ઉમેદ.
पिप्रच्छिषु त्रि. (प्रष्टुमिच्छुः, प्रच्छ्+सन्+उ) પૂછવાને ઇચ્છતું, પૂછવાને ચાહતું.
पिप्रु पु. તે નામનો એક અસુર.
पिप्लु पु. (अपि प्लवते, अपि+प्लु+डु अपेरल्लोपः) શરીર ઉપર તલ વિગેરેનાં કાળાં ચિન્હ.
पिब्दन त्रि. (अपि+शब्द्+ल्युट् पृषो.) અસ્પષ્ટ શબ્દ કરતું, ન સમજી શકાય તેવું બોલતું.
पिब्दन पु. તે નામનો અસુર.
पिब्दमान त्रि. (अपि+शब्द+शानच् पृषो.) અવ્યક્ત શબ્દ કરતું, અવ્યક્ત બોલતું.
पियारु त्रि. (पी-हिंसायां+बा. आरुक्) હિંસક, ઘાતકી.
पियाल पु. (पीयति तर्पयति, पीय्+कालन् ह्रस्वः) "पीतशाल" નામે વૃક્ષ, ચારોલી.
पिल् (चु. उभ. स. सेट् पेलयति-ते) પ્રેરણા કરવી, મોકલવું, ફેંકવું.
पिलिप्पनी स्त्री. ચીકણી જમીન.
पिलु पु. (अपि+ला+बा. डु) પીલુનું ઝાડ.
पिलु न. પીલુ વૃક્ષનાં ફળ-પીલુડાં.
पिलुनी स्त्री. (अपि+ला+बा. डुन+गौरा० ङीप्) मूर्वा -મોરવેલ નામની વનસ્પતિ.
पिलुपर्णी स्त्री. (पीलोरिव पर्णमस्याः ङीप् पृषो.) मोरटालता નામની એક વેલ.
पिल्ल न. (क्लिद्+ल पिलादेशः) ચીપડાવાળી આંખ, ભીની આંખ.
पिल्ल त्रि. (,, ,,) ચીપડાવાળી આંખવાળું, ભીની આંખવાળુ.
पिल्लका स्त्री. (पिल्लेन क्लेदयुक्तचक्षुसा कायति, कै+क+टाप्) હાથણી.
पिव् (भ्वा. प. सक. सेट् इदित् पिन्वति) સીંચવું, છાંટવું.
पिश् (तुदा. मुचा. पर. सेट् पिंशति) ટુકડા કરવા, જુદા કરવું स. દીપવું, પ્રકાશવું. अ.

पिस्पृक्षा स्त्री. (स्प्रष्टुं इच्छा, स्पृश्+सन्+अ+टाप्) સ્પર્શ કરવાની ઇચ્છા, અડકવાની ઉમેદ.

पिस्पृक्षु त्रि. (स्प्रष्टुमिच्छुः, स्पृश्+सन+उ) અડકવાને ઇચ્છનાર, સ્પર્શ કરવા ચાહનાર.

पिहित त्रि. (अपि धीयते स्म, अपि+धा+क्त ह्यादेशः अपेरल्लोपः) ઢાંકેલું, આચ્છાદન કરેલું.

पी (दिवा. आ. सक. अनिट् पीयते) પીવું, પાનકરવું.

पीच न. નીચેનું જડબું.

पीठ पु. न. (पीयते पिठयते वा अत्र, पा+ठक् पिठ्+क वा पृषो. दीर्घः) એક પ્રકારનું આસન, પાટલો, દર્ભાસન, વ્રત ધારીઓનું આસન, વસ્તુમાત્રનું તળીયું, દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞ પછી સતીદેવીનું સબ હાથમાં લઈ શિવે ફેરવવા માંડયું તે સમયે વિષ્ણુએ પોતાનું ચક્ર તે શબને મારી તેના કટકે કટકા કરી નાંખ્યા પછી જે જે સ્થલે તે કટકા પડયા તે તે દેવીનાં સ્થળ-પીઠ,અભરાઈ, દેવનું આસન.

पीठ કંસનો એક અમાત્ય, એક અસુર.

पीठकेलि पु. (पीठे आसने केलिर्नर्मादिरस्य) ખુશામત કરી જીવનનિર્વાહ ચલાવનાર સોબતી, નાટકપ્રસિદ્ધ નાયકનો સહાયકરનાર પાત્ર.

पीठग त्रि. (पीठेन गच्छति, गम्+ड) લંગડું, લુલું.

पीठग त्रि. (पीठं आसनं गच्छति, गम्+ड) આસન ઉપર રહેલું.

पीठगात्र न. લખવા યોગ્ય વ્રતના અંગરૂપ અષ્ટ-દલ-કમળનો એક અવયવ.

पीठचक्र न. (पीठ इव चक्रमस्य) ગાડુ વિગેરે વાહન

पीठन्यास पु. (पीठे न्यासः) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક પ્રકારનો ન્યાસ.

पीठभू स्त्री. (पीठ+भू+क्विप्) કિલ્લાની સમીપ રહેલ પૃથ્વીનો વિભાગ.

पीठमर्द पु. (मृद्नाति, मृद्+अच् , पीठस्य मर्द्दः) ખુશામતથી જીવન ચલાવનાર સોબતી, કોઇ નાયકનો હરકોઇ સહાયક-જેમ રામનો સુગ્રીવ.

पीठसर्प त्रि. (पीठे सर्पति, सृप्+अच्) લુલું-લંગડું.

पीठसर्पिन् त्रि. (पीठे सर्पति, सृप्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

पीठिका स्त्री. (पीठ+स्वार्थे क+टाप् कापि अत इत्वम्) દેવ મૂર્તિનો સ્થાપનાધાર, જેના પર દેવની મૂર્તિ સ્થાપવામાં આવે તે.

पीड् (चु. उभ. सक. सेट् , पीडयति-ते) દુઃખ દેવું, પીડવું, મશળવું, ચોળવું, અનાજ વિગેરેનું ખાંડવું. आ+पीड्-सक० શોભાવવું.

पीडन न. (पीड्+भावे ल्युट्) પીડવું, દુઃખ દેવું, ધાન્ય વિગેરે ખાંડવું-ચોળવું, મર્દન કરવું.

"शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं, गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनम्" हितोपदेशः

पीडा स्त्री. (पीड्+भावे भिदा. अङ्+टाप्) વ્યથા, દુઃખ, પીડવું, કૃપા, મહેરબાની, શિરમાળા-માથાનો ગજરો, દેવદારનું ઝાડ.

पीडाकरण न. (पीडा+कृ+ल्युट्) પીડવું, દુઃખ દેવું.

पीडाभाज् त्रि. (पीडां भजति, भज्+क्विप्) દુઃખ ભોગવનાર, પીડિત, ખંડાતું, ચોળાતું, મસળાતું.

पीडित त्रि. (पीड्+क्त) પીડેલું, દુઃખ દીધેલું, ચોળેલું, ખાંડેલું.

पीडित न. (,, +भावेक्त) પીડા, દુઃખ.

पीडित पु. (पीड्+भावे क्त) તંત્રસારમાં કહેલો એક મંત્ર.

पीड्यमान त्रि. (पीड्+यक्+शानच्) પીડવા યોગ્ય, દુઃખી થતું, પીડાતું, ચોળવા યોગ્ય.

पीत त्रि. (पा+कर्मणि क्त) પીધેલું, પાન કરેલું.

"हालाहलमपि पीतं, बहुशो भिक्षाऽपि भक्षिता भवता" उद्भटः

पीत न. (पीयते, पा+भावे क्त) પીવું, પાન કરવું.

पीत पु. (पिबति वर्णान्तरं पा+ऊणा. कर्त्तरि क्त) પીળો રંગ, પીળો મણિ-પોખરાજ.

पीत न. (पीतो वर्णोऽस्यास्ति अच्) હરતાલ.

पीत त्रि. (पीत+अच्) પીળા રંગનું, પીળા રંગવાળું.

पीत त्रि. (पीतं पानमस्त्यस्य अच्) પીનાર, પાન કરનાર.

"वनाय पीतप्रतिबद्धवत्साम्" रघुः

पीतक त्रि. (पीत+स्वार्थे क) પાન કરેલું, પીધેલું, પીળું, પીળા રંગનું.

पीतक त्रि. (पीतेन हरतालेन रक्तम्, पीत+क) હરતાલથી રંગેલું.

स्पति स्पृक्का–कपूरीमधुरी.

पिष् (रुधा. पर. स. अनिट् पिनष्टि) પીસવું, ભુકો કરવો, દળવું.

पिष्ट न. (पिष्+क्त) સીસું, રૂપ.

पिष्ट पु. न. (,, ,,) લોટ, ભુકો.

पिष्ट पु. ते નામના ઋષિ.

पिष्ट पु. (पिष्+कर्मणि+क्त) દળેલ, ભુક્કો કરેલ, લોટ કરેલ.

पिष्टक त्रि. (पिष्टस्य विकारः पिष्ट+कन्) લોટનો વિકાર, લોટમાંથી બનેલ રોટલી વિગેરે.

पिष्टक पु. न. (पिष्ट+संज्ञायां कन्) ધાન્યના લોટનાં કરેલ માલપુડા વડાં રોટલી વિગેરે.

पिष्टक न. (पिष्टमिव प्रतिकृतिः इवार्थे कन्) તલનું ચૂર્ણ–ખોળ, નેત્રનો એક જાતનો રોગ.

पिष्टप न. (विशन्त्यत्र, सुकृतिनः विश्+कप् निपा.) ભુવન, જગત, લોક.

पिष्टपचन न. (पिष्टं पच्यतेऽनेन, पच्+करणे ल्युट्) રાંધવાની તવી તાવડી કે કઢાઈ વિગેરે.

पिष्टपशु पु. (पिष्टनिर्मितः पशुः) યજ્ઞમાં હોમવા માટે બનાવેલ લોટનો પશુ.

पिष्टपाक पु. (पिष्टस्य पाकः) લોટ રાંધવો તે, લાપસી કરવી તે.

पिष्टपाककृत न. (पिष्टस्य पाकं करोति आधारस्य कर्तृत्वविवक्षायां कृ+कर्तरि क्विप् तुक् च) રાંધવાની કઢાઈ, તવી, તાવડી.

पिष्टपाककृत् त्रि. (पिष्टपाकं करोति, कृ+कर्तरि क्विप् तुक्) લોટ રાંધનાર રસોઇઆ વિગેરે..

पिष्टपाकभृत् न. (पिष्टपाकं बिभर्त्ति, भृ+क्विप् तुक्) રાંધવાનું સાધન કઢાઈ, તવી–તાવડી

पिष्टपाचक त्रि (पिष्ट+पच्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

पिष्टपूर पु. (पिष्ट इव पूर्य्यते, पूरि+कर्मणि अच्) વડાં ધારી વગેરે ઘીમાં તળેલું પકવાન્ન.

पिष्टपेषण न. (पिष्टस्य पेषणम्) દળેલાને દળવું, એક વખતની કહેલી વાતને ફરી કહેવી તે.

पिष्टमय त्रि. (पिष्टस्य विकारः, पिष्ट+मयट्) લોટનો બનાવેલ પદાર્થ લાડુ રોટલી વિગેરે.

पिष्टमेह पु. એક જાતનો પ્રમેહનો રોગ.

पिष्टमेहिन् पु. (पिष्टमिव मेहति, मिह्+णिनि) પિષ્ટ મેહ નામનો પ્રમેહ જેને થયેલ છે તે.

पिष्टयोनि स्त्री. (पिष्टात् योनिरस्य) એક જાતનું પકવાન્ન.

पिष्टवर्ति पु. (पिष्टं वर्त्तयति, वर्त्ति+इनि) મગ કે અડદ વિગેરેનો લોટ.

पिष्टवैकृत न. (पिष्टात् वैकृतं यस्य) વડાં ધારી માલપુડા વગેરે પકવાન.

पिष्टसौरभ न. (पिष्टेन पेषणेन सौरभं यस्य) ચંદન, સુખડ.

पिष्टात पु. (पिष्टं अतति गच्छति, अत्+अण्) અબીલ, સુગન્ધીદાર ભુકો, પટવાસ.

पिष्टिक न. (पिष्टमस्त्यस्य उत्पत्तिसाधनत्वेन ठन्) ચોખાના લોટનો પકવાન, લગ્ન પહેલાં વર કન્યાને ચોળવામાં આવતી પીઠી.

पिष्टिका स्त्री. (पिष्टं पेषणं साधनतयाऽस्त्यस्याः, पिष्ट +ठन्+टाप्) પાણીમાં પલાળી ફોતરાં કાઢી નાંખી પત્થર પર વાટેલી દાળ.

"दालिः संस्थापिता तोये, ततोऽपहृतकञ्चुका शिलायां साधु संपिष्टा, पिष्टिका कथिता बुधैः" भाव.

पिष्टोडी स्त्री. શ્વેતામ્લિકા–ધોળી આમલી.

पिष्टोदक न. (पिष्टमिश्रितमुदकम्) લોટમિશ્રિત પાણી. લોટવાળું જળ.

पिस् (भ्वा पर. स. से. पेसति) જવું, ગમન કરવું.

पिंस् (दीप्तौ भ्वा. पर. अ. से. इदित पिंसति) દીપવું, પ્રકાશવું.

पिंस् (चु. उभ. अ. सेट् पिंसयति–ते) પ્રકાશવું, દીપવું.

पिस् (चु. उभ. से. पेसयति–ते) વધકરવો, મારી નાંખવું, દાન કરવું, જવું, स. વસવું, બળવાન થવું अ.

पिस त्रि. પાપથી મુક્ત, પાપરહિત.

पिस न. બહુરૂપ.

पिसङ्ग पु. (पिस्+अङ्गच् किच्च) કમળની રજના જેવો રંગ.

पिसङ्ग त्रि. (,, ,,) પીંગળા રંગવાળું.

पिस्पृक्षत् त्रि. (पिस्पृक्षति, स्पृश्+सन्+शतृ) અડકવાને ચાહતું, સ્પર્શ કરવા ઇચ્છતું.

पीतपाणि त्रि. (पीतः पाणिर्यस्य) પીળા હાથવાળું.
पीतपादप पु. (पीतः पादपः) પીળા લોધરનું ઝાડ.
पीतपादा स्त्री. (पीतौ पादौ यस्याः) મેના પક્ષી.
पीतपिष्ट न. સીસું.
पीतपुष्प त्रि. (पीतं पुष्पं यस्य) પીળાં ફુલવાળું.
पीतपुष्पा स्त्री. (पीतं पुष्पमस्त्यस्याः अच्+टाप्) ઇન્દ્રવારૂણી, ઈન્દરવરણી, વનસ્પતિ આઢકી, તુવેરનો છોડ.
पीतपुष्प पु. (पीतानि पीतवर्णानि पुष्पाणि यस्य) પીળા રંગના ફુલવાળી કરેણનું ઝાડ, ચંપાનું વૃક્ષ, પીળી ઝીંઝોટી, પિણ્ડાતક ભેદ.
पीतपुष्पी स्त्री. (पीतं पुष्पं यस्याः जाति. ङीप्) વનસ્પતિ શંખપુષ્પી–શંખાવળી, વનસ્પતિ સહદેવી, વનસ્પતિ મહા કોશાતકી–ગલકાં, ઔષધિ ત્રપુષ્પી.
पीतप्रसव पु. (पीतः प्रसवः पुष्पमस्य) પીળી કરેણનું ઝાડ,
पीतफल पु. (पीतं फलं यस्य) શાખોટક વૃક્ષ, કર્મીર વૃક્ષ.
पीतफलक पु. (पीतानि फलानि यस्य कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
पीतवालुका स्त्री. (पीता वालुका) પીળી રેતી.
पीतवल्लुका स्त्री. (पीता वालुकेव चूर्णनात्) હળદર.
पीतबीजा स्त्री. (पीतं बीजं यस्याः) મેથી.
पीतभृङ्गराज पु. (पीतो भृङ्गराजः) પીળો ભાંગરો.
पीतमणि पु. (पीतो मणिः) પીળો મણિ–પોખરાજ.
पीतमस्तक पु. (पीतं मस्तकं यस्य) એક જાતનું પક્ષી.
पीतमाक्षिक न. (पीतं माक्षिकं) માક્ષિક વિશેષ.
पीतमुण्ड पु. (पीतं मुण्डमस्य) એક જાતનું પક્ષી.
पीतमुद्ग पु. (पीतः पीतवर्णो मुद्गः) એક જાતના પીળા મગ.
पीतमूत्र न. (पीतं मूत्रम्) કોઇક રોગથી પીળું મુત્ર.
पीतमूत्र त्रि. (पीतं मूत्रं यस्य) રોગ વિગેરેથી પીળું મુત્ર કરનાર.
पीतमूत्रता स्त्री. (पीतमूत्रस्य भावः तल्+टाप्) પીળા મૂત્રનો રોગ.
पीतमूत्रत्व न. (पीतमूत्रस्य भावः त्व) પીળું મુતરવાનો રોગ.
पीतमूलक न. (पीतं मूलमस्य कप्) ગાજર.
पीतयुथिका स्त्री. (पीता युथिका) પીળી જુઇ.
पीतयुथी स्त्री. (पीता युथी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
पीतरक्तक न. (पीतरक्त+स्वार्थे क) પોખરાજ મણિ.
पीतरक्त पु. (पीतश्चासौ रक्तश्च) પીળો અને રાતો રંગ.
पीतरक्त त्रि. પીળું અને લાલ.
पीतरक्त न. (पीतेन रक्तं कृतरागं) પોખરાજ હીરો.
पीतरम्भा स्त्री. (पीता रम्भा) પીળી કેળ, સોનેરી કેળ.
पीतराग न. (पीतो रागो वर्णो यस्य) પુષ્પની અંદરનો કેસરો–કેસરતન્તુ, મીણ.
पीतराग त्रि. (,, ,,) પીળા રંગવાળું, પીળું.
पीतराग पु. (पीतश्चासौ रागश्च) પીળો રંગ.
पीतरोहिणी स्त्री. (पीता सती रोहति, रुह्+णिनि+ङीप्) ગાંભારી વનસ્પતિ.
पीतल पु. (पीतं वर्णान्तरं लाति, ला+क) પીળો રંગ.
पीतल त्रि. (,, ,,) પીળું, પીળા રંગનું.
पीतल न. (पीत+अस्त्यर्थे लच्) પીતળ.
पीतलक न. (पीतलेन वर्णेन कायति, कै+क) પીતળ.
पीतलोह न. (पीतं लोहम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
पीतवासस् पु. (पीतं वासो यस्य) શ્રીકૃષ્ણ.
पीतवासस् न. (पीतं वासः)પીળું વસ્ત્ર.
पीतवृक्ष पु. (पीतो वृक्षः) અરડુસાનું ઝાડ, દેવદાર વૃક્ષ, લોધ્રનું ઝાડ.
पीतशाल पु. (पीतं फलं शलति याति, शल्+अण्) હિરાદખણ–असन वृक्ष.
पीतशालि पु. (पीतः शालिः) પીળી ડાંગર.
पीतसार न. (पीतं सारं यस्य) પીળા રંગનું ચન્દન કાષ્ટ–જે મલયગિરિમાં થાય છે, હરિચન્દન.
पीतसार पु. (,, ,,) ગોમેદ મણિ, અંકોટ–સહોડા વૃક્ષ, તુર્કસ્તાની બીજક–શેલારસ.
पीतसारक पु. (पीतः सारो यस्य कप्) લીંબડાનું ઝાડ.
पीतसारि न. (पीतं सारयति, सृ+णिच्+इन्) સુરમો, સ્રોતાંજન.

पीतक न. (पीत+संज्ञायां कन्) હરતાલ, કેસર, પીળું ચંદન, માક્ષિક, પદ્મ કાષ્ઠ, પીતલ, કસુંબો.

पीतक पु. (पीत+संज्ञायां कन्) તે નામનો અસુર, પીતશાલનું ઝાડ, શ્યોનાક વૃક્ષ–અરડુશાનું ઝાડ, આસોપાલવનું ઝાડ, નન્દીવૃક્ષ–વેલીયો પીપળો.

पीतकदली स्त्री. (पीता कदली) સોનેરી કેળ, પીળી કેળ.

पीतकद्रुम पु. (पीतको द्रुमः) હરિદ્રુવૃક્ષ–હળદરવો, દારૂહળદર, દેવદારનું ઝાડ.

पीतकन्द न. (पीतः कन्दोऽस्य) ગાજર.

पीतकरवीरक पु. (पीतः करवीरः इति स्वार्थे क) પીળી કણેરનું ઝાડ.

पीतकावेर न. (कुत्सितं वेरं कावेरं, पीतं कावेरं यस्मात् यस्य वा) પિત્તળ, કેસર.

पीतकाष्ठ न. (पीतं च तत् काष्ठं च) પીળું ચંદન, પીળું અગર.

पीतकीला स्त्री. (पीता कीला कीलतुल्या लता) એક જાતની વેલ.

पीतकीलका स्त्री. (पीतकीला इव कायति, कै+क+टाप्) સોનામુખીનું ઝાડ.

पीतकुरवक पु. (पीतः कुरवकः) પીળો કાંટાશેળીઓ–ફુલનું ઝાડ.

पीतकुष्ठ पु. (पीतः कुष्ठः) પીળો કોઢ, પીળા રંગનો કોઢનો રોગ.
"भगिनीगमने चैव पीतकुष्ठः प्रजायते"

पीतगन्ध न. (पीतमथ च गन्धं गन्धयुक्तम्) પીળા ચન્દનનું ઝાડ.

पीतघोषा स्त्री. (पीतानि पुष्पाणि सन्त्यस्याः पीता घोषा) પીળા ફૂલવાળી ઘોષાતકી–કડવી ઘીલોડી, કાકડાશીંગી.

पीतचन्दन न. (पीतं च तत् चन्दनं च) પીળું ચન્દન, કેસર, હળદર

पीतचम्पक पु. (पीतं चम्पकमिव शिखा यस्य) દીવો.

पीतजाति स्त्री. (पीता जातिः) પીળી જુઈ.

पीततण्डुल पु. (पीतस्तण्डुलोऽस्य) એક જાતનું ધાન્ય–કાંગ.

पीततण्डुला स्त्री. (पीतस्तण्डुलोऽस्याः) ક્ષીરિકા વૃક્ષ, રાઈ.

पीततुण्ड पु. (पीतं तुण्डं यस्य) બતક પક્ષી.

पीततुण्डी स्त्री. (पीततुण्ड+स्त्रियां ङीष्) બતક પક્ષિણી.

पीततैल त्रि. (पीतं तैलं येन) જેણે તેલ પીધું હોય તે, તેલ પીનાર.

पीततैला स्त्री. (पीतं तैलं यस्याः) માલકાંકણીનો વેલો, મહાજ્યોતિષ્મતીનો વેલો.

पीतदारु न. (पीतञ्च तत् दारु च) દેવદાર વૃક્ષ, પીળું લાકડું, દારૂહલદર વૃક્ષ.

पीतदुग्धा स्त्री. (पीतं पीतवर्णं दुग्धं क्षीरमस्याः) कटुपर्णी નામે વનસ્પતિ, દારૂડી.

पीतदुग्धा स्त्री. (पीतं दुग्धं यस्याः) જેના દુધને લેણદાર પોતાના વ્યાજ બદલ પીતો હોય તેવી દેવાદારની ગાય.

पीतदुग्धिका स्त्री. ક્ષીરિણી નામની વનસ્પતિ.

पीतद्रु पु. (पीतो द्रुः) દારૂ હળદર, સરલ વૃક્ષ–તેલીયો દેવદાર.

पीतद्रुम पु. (पीतो द्रुमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पीतन न. (पीतं करोति, पीत+णिच्+ल्यु) કેસર, હરતાલ, દેવદાર.

पीतन पु. (,, ,,) વડનું ઝાડ, આમ્રાતક–અંબેડા વૃક્ષ, જંગલી આંબો, ભીંડીનું ઝાડ.

पीतनक पु. (पीतन+स्वार्थे क) આમ્રાતક વૃક્ષ–જંગલી આંબો.

पीतनक न. (,, ,,) કેસર, હરતાલ, દેવદાર.

पीतनी स्त्री. (पीतन+ङीप्) વનસ્પતિ સમેરવો.

पीतनील पु. (पीतः नीलः इति) પીળો તથા કાળો મિશ્રિત રંગ–લીલો રંગ.

पीतनील त्रि. (पीतनीलो वर्णोऽस्त्यस्य अच्) લીલા રંગવાળું, લીલા રંગનું લીલું.

पीतपराग पु. (पीतश्चासौ परागश्च) કમળની રજ, કમળનો પરાગ.

पीतपर्णी स्त्री. (पीतानि पर्णानि यस्याः ङीष्) એક જાતની વેલ.

पीतपाणि पु. (पीतः पाणिरस्य) કોઈક રોગના લીધે થયેલા પીળા હાથ.
"मार्जारे निहते चैव पीतपाणिः प्रजायते"

पीपर् (भ्वा. प. द्वि. सेट् पीपरति) યાચના કરવી, માગવું.

पीपरि पु. (अपि पिपर्ति, पॄ+इन् अपेरल्लोपः दीर्घश्च) નાનો ખાખરો કે નાનો વડ.

पीय् (प्रीणने सौत्र. भ्वा. प. स. सेट् पीयति) પ્રસન્ન કરવું, પ્રેમ ઉપજાવવો, ખુશ કરવું.

पीयत्नु त्रि. (पीय् हिंसायां बा. क्त्नु) હિંસાશીલ, હિંસક, શત્રુ.

पीयु पु. (पा–पानं+कु नि.) કાગડો, ઘુવડ, સૂર્ય, કાળ, વખત, આકડાનું ઝાડ.

पीयूक्षा स्त्री. એક જાતનો ખાખરો.

पीयूक्षावण न. (पीयूक्षायाः वनम्) એક જાતના ખાખરાનું વન.

पीयूक्षिल त्रि. (पीयूक्षा+चतुरर्थ्यां काशा. इल) પીયૂક્ષા જાતિના ખાખરાની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पीयूष न. (पीय सौत्रधातु+ऊषन्) અમૃત–દેવોનું એક જાતનું પીણું, તાજી વિયાએલી ગાયનું સાત દિવસનું દૂધ.

पीयूषमहस् पु. (पीयूषमिव आह्लादकं महो यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર, "ચન્દ્રાલોક" ગ્રન્થ કરનાર તે નામનો એક પંડિત.

पीयूषरुचि पु. (पीयूषं पीयूषमयी रुचिस्त्विड् यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

पीयूषवर्ष पु. (पीयूषं वर्षति करद्वारा, वृष्+अण्) ચન્દ્ર, કપૂર, ચન્દ્રાલોક ગ્રન્થ કરનાર પંડિત.

पील् (रोधे भ्वा. पर. स. सेट् पीलति) અટકાવવું, રોકવું, થંભાવવું, રોધ કરવો.

पीलक त्रि. (पील्+ण्वुल्) અટકાવનાર, રોકનાર, થંભાવનાર.

पीलक पु. (पीलति स्तम्नाति, पील्+ण्वुल्) કીડો, મંકોડો.

पीला स्त्री. (पील्+अच्+टाप्) તે નામની એક સ્ત્રી.

पीलु पु. (पील्+उ) પીલુડીનું ઝાડ, હાથી, બાણ, ફૂલ, એક જાતના તૃણનો મહોર, પરમાણુ, હાડકાનો ટુકડો, તાલકાંડ, કીડો.

पीलु न. (पीलोः फलं अण् तस्य लुक्) પીલુડીના ઝાડનું ફળ.

पीलुक पु. (पीलुरिव कायति. कै+क) એક જાતનો કીડો.

पीलुक पु. (पीलुअ जै. प्रा.) બાળક, બચ્ચું.

पीलुकुण न. (पीलूनां पाकः कुणच्) પીલુઓનો પાક.

पीलुनी स्त्री. (पीलु+उन+गौरा. ङीप्) વનસ્પતિ મોરવેલ, મૂર્વા.

पीलुपत्र पु. (पीलुयुक्तं कृमिकलितं पत्रं यस्य) मोरटालता તે નામની એક વેલ.

पीलुपर्णी स्त्री. (पीलुकलितानि पर्णान्यस्याः ङीप्) મૂર્વા વનસ્પતિ–મોરવેલ, બિમ્બિકા વનસ્પતિ, એક જાતની ઔષધિ.

पीलुपाकवादी पु. પરમાણુ જ સ્વતન્ત્ર કારણ-ક્રમનથી જ રૂપાદિ થાય છે એમ માનનાર વૈશેષિક

पीलुमूल न. (पीलोर्मूलम्) પીલુડીનું મૂળીયું.

पीलुमूलतस् अव्य. (पीलुमूल+अधिकारे तस्) પીલુનાં મૂળ તરફની એક દિશા,

पीलुमूला स्त्री. (पीलुमूल+टाप्) વનસ્પતિ આસંધ, અશ્વગન્ધા, શતાવરી.

पीलुमूली स्त्री. (पीलुमूल+ङीप्) શતમૂલી વનસ્પતિ, શાલપર્ણી–સમેરવો વનસ્પતિ, જુવાન ગાય.

पीलुवह त्रि. (पीलुं वहति, वह्+अच्) પીલુંને વહી જનાર પાણી વિગેરે.

पीलुवाद पु. (पीलु+वद्+घञ्) પરમાણુવાદ.

पीलुवादिन् त्रि. (पीलु+वद्+णिनि) પરમાણુવાદી.

पील्वादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ શબ્દગણ, स–च, पीलु, कर्कन्धु, शमी, करीर, कुवल, बदर, अश्वत्थ, खदिर इति.

पीव् (स्थौल्ये भ्वा. प. अक. से. पीवति) સ્થુલ થવું, પુષ્ટ થવું, જાડા થવું.

पीवन् त्रि. (प्यै+क्वनिप् सम्प्र. दीर्घः) સ્થૂલ, જાડું, પુષ્ટ, મોટું, બળવાન.

पीवन् पु. (,, ,,) વાયુ, પવન.

पीवर त्रि. (प्यै+ष्वरच् सम्प्र. दीर्घः) પુષ્ટ, સ્થૂલ, મોટું.

पीवर पु. (,, ,,) તામસ મન્વન્તરનો સપ્તર્ષિ ભેદ.

पीवरगर्भा स्त्री. (पीवरगब्भा जै. प्रा.) થોડા વખ-

पीतसाल पु. (पीतः सालः) દેવદાર વૃક્ષ, હીરાદખ્ખણ, લોધ્રનું ઝાડ.

पीतसालक पु. (पीतसाल+संज्ञायां कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पीतसोम पु. (पीतः सोमो येन) યજ્ઞમાં સોમવલ્લીના રસનું પાન જેણે કરેલું છે એવો બ્રાહ્મણ.

पीतस्कन्ध पु. (पीतः स्कन्धो यस्य) એક જાતનું ઝાડ.

पीतस्फटिक पु. (पीतः स्फटिकः) પોખરાજ મણિ.

पीतस्फोट पु. (पीतः स्फोटः) પીળો ફોલ્લો.

पीतहरित पु. (पीतश्च हरितश्च इति) પીળો અને લીલો રંગ.

पीतहरित त्रि. પીળા અને લીલા રંગનું.

पीता स्त्री. (पीतो वर्णोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) હળદર, ગોરોચન, માલકાંકણી, કાંગ ધાન્ય, અતિવિષની કળી, શિશમ.

पीताङ्ग पु.(पीतं अङ्गं यस्य) શ્યોનાક વૃક્ષ–અરડુસો, પીળા લોધરનું ઝાડ, નારંગીનું ઝાડ, ખસના વાળા, પીળો દેડકો.

पीताङ्ग त्रि. (पीतं अङ्गं यस्य) પીળા અંગવાળું, પીળા શરીર વાળું.

पीताब्धि पु. (पीतोऽब्धिर्येन) અગસ્ત્ય મુનિ.

पीताम्बर पु. (पीतमम्बरं यस्य) શ્રીકૃષ્ણ, નટ, નટવો.

पीताम्बर न. (पीतं च तत् अम्बरं च) પીળું વસ્ત્ર.

पीताम्बर त्रि. (पीतं अम्बरं यस्य) પીળાં વસ્ત્રવાળું.
"पीताम्बरधरः स्रग्वी वनमालाविभूषितः" पुराणे

पीतारुण पु. (पीतश्च अरुणश्च इति) પીળો મિશ્રિત રાતો રંગ.

पीतारुण त्रि. (,, ,,) પીળા અને રાતા રંગનું, પીળું મિશ્રિત રાતું.

पीताश्मन् पु. (पीतः अश्मा) પોખરાજ, હીરો.

पीताह्व पु. (पीता आह्वा यस्य) રાળ.

पीताह्वा स्त्री. (पीताह्व+टाप्) હળદર, ગોરોચન, માલકાંકણી, કાંગ નામનું ધાન્ય.

पीति पु. (पा+क्तिच्) ઘોડો.

पीति स्त्री. (पा+भावे क्तिन्) પીવું, પાન કરવું, જવું, ગમનકરવું.

पीति स्त्री. (पीयतेऽनया, पा+करणे क्तिन्) ગતિ, શુંઢ, કલાલની દુકાન.

पीतिका स्त्री. (पीतैव स्वार्थे क+टाप् अत इत्त्वम्) દારૂ હળદર, પીળી જુઈ, સોનેરી જુઇ.

पीतिन् पु. (पीतमनेन इष्टादित्त्वादिनि) ઘોડો.

पीतु पु (पा पाने पा–रक्षणे वा तुन् किच्च) અગ્નિ, સૂર્ય, હાથીના ટોળાનો પતિ, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पीतुदारु पु. (पीतुरिव अग्नितुल्यं सूर्य्याभं वा दारु यस्य) ઉંબરાનું ઝાડ, દેવદારનું ઝાડ.

पीत्वा अव्य. (पा+क्त्वा) પીને, પાન કરીને.

पीत्वास्थिरक त्रि. (पीत्वा स्थिरः मयु. स.) પીને સ્થિર થયેલ, પાન કરી સ્થિર થયેલ.

पीथ न. (पा–पाने कर्मणि थक्) ઘી, પાણી.

पीथ पु. (पा+कर्मणि थक्) અગ્નિ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पीथि पु. (पीति+पृषो. तस्य थ) ઘોડો.

पीन त्रि. (प्याय् वृद्धौ+क्त संप्रसारेण दीर्घः) પુષ્ટ, જાડું, મોટું, વૃદ્ધ, વધેલ, હૃષ્ટ પુષ્ટ.
"नारीपीनपयोधरोरुयुगलं स्वप्नेऽपि नालिंगितम्" वैराग्य. श.

पीन न. (,, ,,) સ્થૂલતા, જાડાઈ, પુષ્ટતા.

पीनता स्त्री. (पीनस्य भावः तल्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पीनत्व न. (पीनस्य भावः) જાડાપણું, મોટાપણું, પુષ્ટપણું.

पीनर त्रि. (पीनस्यादूरदेशादि, पीन+र) પુષ્ટતાની સમીપનું, પુષ્ટીની પાસેનું.

पीनस पु. (पीनं स्थूलमपि जनं स्यति नाशयति, सो+क) સળેખમનો રોગ, નાકનો મોટો રોગ.

पीनसिन् त्रि. (पीनस+अस्त्यर्थे इनि) જેને પીનસનો રોગ થયેલો છે તે.

पीनसा स्त्री. (पीनं स्यति, सो+क+टाप्) કાકડી.

पीनोघ्नी स्त्री. (पीनं स्थूलमूधोऽस्याः ङीप् अनङादेशः) મોટા આંચળવાળી ગાય વિગેરે, પુષ્ટ થાન વાળી ગાય.

पुक्कस त्रि. (,, ,,) અધમ, હલકું, નીચ.
पुक्कसी स्त्री (पुक्कस+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચંડાલણી. ગળી, ફુલની કળી.
पुंक्षीर न. (पुं प्रियं क्षीरम्) પુરૂષને પ્રિય દૂધ.
पुङ्ख पु. (पुंमांसं खनति, खन्+ड) બાણનું મૂલ. "सक्तांगुलिः सायकपुङ्ख एव चित्रार्पितारम्भ इवावतस्थे" रघुवंशे.
पुङ्ख न. (,, खन्+ड) બાણનું મૂળ.
पुङ्ख त्रि. (,, ,,) પુષ્કળ–ઘણું.
पुङ्खतीर्थ न. રામે શરૂ કરેલું એક તીર્થ.
पुङ्खित त्रि. (पुङ्ख+इतच्) પુંખયુક્ત, બાણના મૂળવાળું.
पुङ्ग पु. (पूञ्ज+पृषो.) સમૂહ.
पुङ्गल पु (पुङ्गं देहसमूहं लाति आदत्ते, पुङ्ग+ला+क) આત્મા, જીવ.
पुङ्गव पु. (पुमान् गौः, पच् समा.) બળદ, વૃષભ નામે ઔષધિ.
पुङ्गव त्रि. (पुमान् गौरिव मदबलाद्यतिशयात् इत्युप०) ઉત્તરપદ તરીકે શ્રેષ્ઠ અર્થ વાચક શબ્દ.
पुङ्गवकेतु पु. (पुङ्गवो वृषः केतुरस्य) મહાદેવ, શિવ.
पुच्छ् (भ्वा. पर. अ. सेट् पुच्छति) પ્રમાદ કરવો, ભૂલવું, ચુકવું.
पुच्छ पु. न. (पुच्छति, पुच्छ् प्रसादे+अच्) પુછડું. "अङ्गानि लोमरहितानि हितानि भर्तुः तुच्छं न पुच्छमपि कुत्र समस्तवस्तु" सुभाषितम्
पुच्छ न. (,, ,,) પાછળનો ભાગ.
पुच्छ पु. (पुच्छ्+अच्) પુછડું, વાળવાળું પુંછડું, જથ્થો, સમૂહ.
पुच्छकंटक पु. (पुच्छे कण्टको यस्य) વીંછી.
पुच्छटि स्त्री. (पुच्छ्+अटि+वा ङीप्) આંગળીઓની ચપટી વગાડવી તે.
पुच्छटी स्त्री. (पुच्छ्+अटि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.
पुच्छदा स्त्री. (पुच्छमिव ददाति, दा+क+टाप्) "लक्ष्मणाकन्द" નામે વનસ્પતિ.
पुच्छण्टक पु. તક્ષકના વંશનો એક નાગ.
पुच्छिन् पु. (पुच्छ+अस्त्यर्थे इनि) કુકડો, આકડાનું ઝાડ.
पुच्छिन् त्रि. (,, ,,) પુછડાવાળું.

पुञ्ज पु. (पिञ्ज्यते, पिजि+अच् पृषो. उन्नत्या पुमांसं जयति, जि+ड वा) ઢગલો, જથ્થો.
पुञ्जातुक पु. એક જાતનું ઝાડ.
पुञ्जि पु. (पिञ्जयति, पिजि+इन् पृषो.) સમૂહ, ઢગલો.
पुञ्जिकास्तना स्त्री. તે નામની એક અપ્સરાવિશેષ.
पुञ्जिकास्थला स्त्री. તે નામે એક અપ્સરા.
पुञ्जिल पु. (पिजि+वा. इल पृषो.) पिञ्जल શબ્દ જુઓ.
पुञ्जिष्ठ त्रि. (पिजि–इन् पृषो. तत्र तिष्ठति स्था+क षत्वम्) પક્ષીઓના સમૂહનો ઘાત કરનાર.
पुट् (चुरा. उ. अ. से. पोटयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું, સ. ચૂર્ણ કરવું.
पुट् (श्लेषे तुदा. कुटा. प. सक. से. पुटति) ભેટવું, આલિંગન કરવું, સ્પર્શ કરવું.
पुट् (संसर्गे चु. उभ. सक. से. पुटयति–ते) સંસર્ગ કરવો, સંબન્ધ કરવો.
पुट न. (पुटति, पुट् संश्लेषे+क) જાયફળ, ઘોડાની ખરી, પરસ્પર સમ્બન્ધ, આચ્છાદન, ઢાંકણ, સંપુટ.
पुट पु (पुट्+क) ઘોડાની ખરી, ઔષધ પકાવવા માટે માટી વિગેરેનાં બે કોડીઆ અથવા પાત્ર વગેરે ઉપર નીચે મુકી તેને કપડમાટી કરી બનાવેલું પાત્ર સંપુટ, બાર અક્ષરનો એક છન્દ.
पुट त्रि. (,, ,,) પાંદડાં વિગેરેથી બનાવેલ દૂધ વિગેરે પીવાનું પાત્ર–પડીયો વિગેરે.
पुटक न. (पुटवत् कायति कै+क) કમળ.
पुटक पु. न. (पुट+स्वार्थे क) पुट पु. न. શબ્દ જુઓ. "रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः" भर्तृ०
पुटक न. पु. (पुडग जै प्रा.) નાકનાં નસકોરાં.
पुट न. (पुड जै. प्रा.) પરસ્પર જોડવું, મિલન.
पुटकन्द पु. (पुटमिव कन्दोऽस्य) એક જાતનો મહાકંદ.
पुटकिनी स्त्री. (पुटकानि सन्त्यत्र, पुटक+इनि+ङीप्) કમળનો વેલો, કમળનો સમૂહ.
पुटग्रीव पु. (पुटमिव ग्रीवाऽस्य) બરણી વગેરે પાત્ર, ગાગર, તાંબાનું પાત્ર શિરોઈ ઘડો વિગેરે.

તમાં પ્રસવ જેને થવાનો હોય તેવી સ્ત્રી.

पीवरस्तनी स्त्री. (पीवरौ स्तनौ यस्याः ङीप्) મોટા સ્તનવાળી સ્ત્રી, મોટા આંચળવાળી ગાય.

पीवरा स्त्री. (पीवर+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ, સ્થૂલ સ્ત્રી.

पीवरी स्त्री. (पीवर+स्त्रियां ङीष्) પુષ્ટ સ્ત્રી, તરુણ સ્ત્રી, જુવાન ગાય.

पीवरोधस्का स्त्री. (पीवरं ऊधो यस्याः कप्+टाप्) પુષ્ટ આંચળવાળી–થાનવાળી ગાય.

पीवस् त्रि. (पीव् स्थौल्ये+असुन्) પુષ્ટ, સ્થુલ, જાડું.

पीवा स्त्री. (पा–पाने+बा० व+टाप्) જલ, પાણી.

पीवोपवसन त्रि. (पीवसः उपवसनं समीपस्थितिरस्य पृषो. सलोपः) સૂક્ષ્મ, ઝીણું.

पुंयोग पु. (पुंसो योगः) પુરુષનો યોગ–સંબન્ધ.

पुंराशि पु. (पुमान् राशिः) વિષમરાશિ–મેષ, મિથુન, સિંહ વગેરે.

पुंलिङ्ग न. (पुंसो लिङ्गम्) પુરુષનું ચિહ્ન, પુરુષનું લિંગ.

पुंलिङ्ग पु. (पुंसः इव लिङ्गमस्य) વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ પુરુષજાતિ વાચક શબ્દ.

पुंवत् अव्य. (पुंसः इव, तुल्यार्थे वत्) પુરુષની પેઠે, પુરુષની સમાન.

पुंवत्स पु. (पुमान् चासौ वत्सश्च) પુરુષરૂપ વત્સ–વાછરડો.

पुंवत्सा स्त्री. (पुमान् वत्सो यस्याः) પુરુષ વાછરડાવાળી ગાય વિગેરે.

पुंवद्भाव पु. (पुंवतः भावः) પુરુષના જેવું થવું, પુંલિંગ જેવું થવું.

पुंवृष पु. (पुमानिव वर्षति, वृष्+क) છછુંદર.

पुंश्चल पु. (पुंश्चलीव, उपचारात् पुंस्त्वम्) વ્યભિચારી પુરુષ.

पुंश्चली स्त्री. (पुंसो भर्तुः सकाशात् चलति पुरुषान्तरं गच्छति, अच्+गौरा ङीष्) વ્યભિચારી સ્ત્રી, અસતી સ્ત્રી.

"अहो को वेद भुवने दुर्ज्ञेयं पुंश्चलीमनः ।
पुंश्चल्यां यो हि विश्वस्तो विधिना स विडम्बितः" ब्र.वै.पु.

पुंश्चलू स्त्री. (पुंसश्चलति, चल्+कू) વ્યભિચારી સ્ત્રી. "कामस्य पुंश्चलूम्" यजु० ।३०।५।

पुंश्चिन्ह न. (पुंसः चिन्हम्) પુરુષનું ચિન્હ–લિંગ.

पुंस् (चु. उभ. सक. से. पुंसयति–ते) મર્દન કરવું, દુઃખ દેવું, પીડવું, શિક્ષા કરવી.

पुंसवन न. (पुमान् सूयतेऽनेन सू+करणे ल्युट्) સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યા પછી અમુક સમયે કરવામાં આવતો એક સંસ્કાર.

'यथाक्रमं पुंसवनादिकाः क्रियाः
धृतेश्च धीरः सदृशीर्व्यधत्त सः" रघुवंशे.

पुंसानुज पु. (पुंसाऽनुजः अलुक् समासः) જેનો નાનો ભાઈ પુરુષ હોય તે.

पुंस्कामा स्त्री. (पुमांसं कामयते, कामि+अण् पुंसोन्तलोपे रुत्वे बा. रोः सः टाप्) પુરુષને ચાહતી સ્ત્રી.

पुंस्कोकिल पु. (पुमान् कोकिलः पुंसोऽन्तलोपे रुत्वे रोः सत्त्वम्) પુરુષ કોયલ.

'पुंस्कोकिलोऽयं मधुरं चुकूज"

पुंस्ता स्त्री. (पुंसो भावः तल्+टाप्) પુરુષપણું, વીર્ય, પરાક્રમ.

पुंस्त्व न. (पुंसो भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पुंस्त्वविग्रह पु. (पुंस्त्वस्य शुक्रस्येव विग्रहो यस्य) ભૂતૃણ–એક જાતનું ઘાસ.

पुक त्रि. (पु+बा. कक्) પવિત્ર.

पुकिन् त्रि (पुकस्यादूरदेशादि इनि) પવિત્રની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पुक्कश पु. (पुक् कुत्सितं कसति, कस् गतौ+अच् पृषो० बा० शः) ચંડાલ, વર્ણશંકર એક જાતિ.

पुक्कश त्रि. (,, ,,) અધમ, હલકું.

पुक्कशी स्त्री (पुक्कश+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચંડાલણી, એક જાતની વર્ણશંકર સ્ત્રી, ફુલની કળી, ગળી ઔષધિ.

पुक्कष पु. (पुक् कुत्सितं कषति, कष्+अच्) ચંડાલ, વર્ણશંકર.

पुक्कष त्रि. (,, ,,) અધમ, નીચ.

पुक्कषी स्त्री. (पुक्कष+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચંડાલણી. વર્ણસંકર સ્ત્રી.

पुक्कस पु. (पुक् कुत्सितं कसति गच्छति, कस् गतौ+अच्) ચંડાળ.

पुक्कस त्रि. (,, ,,) અધમ, હલકું, નીચ.
पुक्कसी स्त्री (पुक्कस+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચંડાલણી. ગળી, ફુલની કળી.
पुंक्षीर न. (पुं प्रियं क्षीरम्) પુરૂષને પ્રિય દૂધ.
पुङ्ख पु. (पुंमांसं खनति, खन्+ड) બાણનું મૂલ.
"सक्तांगुलिः सायकपुङ्ख एव चित्रार्पितारम्भ इवावतस्थे" रघुवंशे.
पुङ्ख न. (,, खन्+ड) બાણનું મૂળ.
पुङ्ख त्रि. (,, ,,) પુષ્કળ-ઘણું.
पुङ्खतीर्थ न. રામે શરૂ કરેલું એક તીર્થ.
पुङ्खित त्रि. (पुङ्ख+इतच्) પુંખયુક્ત, બાણના મૂળવાળું.
पुङ्ग पु. (पूञ्ज+पृषो.) સમૂહ.
पुङ्गल पु. (पुङ्ग देहसमूहं लाति आदत्ते, पुङ्ग+ला+क) આત્મા, જીવ.
पुङ्गव पु. (पुमान् गौः, पच् समा.) બળદ, વૃષભ નામે ઔષધિ.
पुङ्गव त्रि. (पुमान् गौरिव मदबलाद्यतिशयात् इत्युप०) ઉત્તરપદ તરીકે શ્રેષ્ઠ અર્થ વાચક શબ્દ.
पुङ्गवकेतु पु. (पुङ्गवो वृषः केतुरस्य) મહાદેવ, શિવ.
पुच्छ् (भ्वा. पर. अ. सेट् पुच्छति) પ્રમાદ કરવો, ભૂલવું, ચુકવું.
पुच्छ पु. न. (पुच्छति, पुच्छ् प्रसादे+अच्) પુછડું.
"अङ्गानि लोमरहितानि हितानि भर्तुः
तुच्छं न पुच्छमपि कुत्र समस्तवस्तु" सुभाषितम्
पुच्छ न. (,, ,,) પાછળનો ભાગ.
पुच्छ पु. (पुच्छ्+अच्) પુછડું, વાળવાળું પુંછડું, જથો, સમૂહ.
पुच्छकंटक पु. (पुच्छे कण्टको यस्य) વીંછી.
पुच्छटि स्त्री. (पुच्छ्+अटि+वा ङीप्) આંગળીઓની ચપટી વગાડવી તે.
पुच्छटी स्त्री. (पुच्छ्+अटि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.
पुच्छदा स्त्री. (पुच्छमिव ददाति, दा+क+टाप्) "लक्ष्मणाकन्द" નામે વનસ્પતિ.
पुच्छण्टक पु. તક્ષકના વંશનો એક નાગ.
पुच्छिन् पु. (पुच्छ+अस्त्यर्थे इनि) કુકડો, આકડાનું ઝાડ.
पुच्छिन् त्रि. (,, ,,) પુછડાવાળું.

पुञ्ज पु. (पिञ्ज्यते, पिजि+अच् पृषो. उन्नत्या पुमांसं जयति, जि+ड वा) ઢગલો, જથો.
पुञ्जातुक पु. એક જાતનું ઝાડ.
पुञ्जि पु. (पिञ्जयति, पिजि+इन् पृषो.) સમૂહ, ઢગલો.
पुञ्जिकास्तना स्त्री. તે નામની એક અપ્સરાવિશેષ.
पुञ्जिकास्थला स्त्री. તે નામે એક અપ્સરા.
पुञ्जिल पु. (पिजि+वा. इल पृषो.) पिञ्जल શબ્દ જુઓ.
पुञ्जिष्ठ त्रि. (पिजि–इन् पृषो. तत्र तिष्ठति स्था+क पत्वम्) પક્ષીઓના સમૂહનો ઘાત કરનાર.
पुट् (चुरा. उ. अ. से. पोटयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું, સ. ચૂર્ણ કરવું.
पुट् (श्लेषे तुदा. कुटा. प. सक. से. पुटति) ભેટવું, આલિંગન કરવું, સ્પર્શ કરવું.
पुट् (संसर्गे चु. उभ. सक. से. पुटयति–ते) સંસર્ગ કરવો, સંબન્ધ કરવો.
पुट न. (पुटति, पुट् संश्लेषे+क) જાયફળ, ઘોડાની ખરી, પરસ્પર સમ્બન્ધ, આચ્છાદન, ઢાંકણ, સંપુટ.
पुट पु (पुट्+क) ઘોડાની ખરી, ઔષધ પકાવવા માટે માટી વિગેરેનાં બે કોડીઆ અથવા પાત્ર વગેરે ઉપર નીચે મુકી તેને કપડમાટી કરી બનાવેલું પાત્ર સંપુટ, બાર અક્ષરનો એક છન્દ.
पुट त्रि. (,, ,,) પાંદડાં વિગેરેથી બનાવેલ દૂધ વિગેરે પીવાનું પાત્ર–પડીયો વિગેરે.
पुटक न. (पुटवत् कायति कै+क) કમળ.
पुटक पु. न. (पुट+स्वार्थे क) पुट पु. न. શબ્દ જુઓ.
"रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः" भर्तृ०
पुटक न. पु. (पुडग जै प्रा.) નાકનાં નસકોરાં.
पुट न. (पुड जै. प्रा.) પરસ્પર જોડવું, મિલન.
पुटकन्द पु. (पुटमिव कन्दोऽस्य) એક જાતનો મહાકંદ.
पुटकिनी स्त्री. (पुटकानि सन्त्यत्र, पुटक+इनि+ङीप्) કમળનો વેલો, કમળનો સમૂહ.
पुटग्रीव पु. (पुटमिव ग्रीवाऽस्य) બરણી વગેરે પાત્ર, ગાગર, તાંબાનું પાત્ર શિરોઈ ઘડો વિગેરે.

તમાં પ્રસવ જેને થવાનો હોય તેવી સ્ત્રી.

पीवरस्तनी स्त्री. (पीवरौ स्तनौ यस्याः ङीप्) મોટા સ્તનવાળી સ્ત્રી, મોટા આંચળવાળી ગાય.

पीवरा स्त्री. (पीवर+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ, સ્થૂલ સ્ત્રી.

पीवरी स्त्री. (पीवर+स्त्रियां ङीप्) પુષ્ટ સ્ત્રી, તરૂણ સ્ત્રી, જુવાન ગાય.

पीवरोधस्का स्त्री. (पीवरं ऊधो यस्याः कप्+टाप्) પુષ્ટ આંચળવાળી–થાનવાળી ગાય.

पीवस् त्रि. (पीव् स्थौल्ये+असुन्) પુષ્ટ, સ્થુલ, જાડું.

पीवा स्त्री. (पा–पाने+वा० व+टाप्) જલ, પાણી.

पीवोपवसन त्रि. (पीवसः उपवसनं समीपस्थितिरस्य पृषो. सलोपः) સૂક્ષ્મ, ઝીણું.

पुंयोग पु. (पुंसो योगः) પુરૂષનો યોગ–સંબન્ધ.

पुंराशि पु. (पुमान् राशिः) વિષમરાશિ–મેષ, મિથુન, સિંહ વગેરે.

पुंलिङ्ग न. (पुंसो लिङ्गम्) પુરૂષનું ચિહ્ન, પુરૂષનું લિંગ.

पुंलिङ्ग पु. (पुंसः इव लिङ्गमस्य) વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ પુરૂષજાતિ વાચક શબ્દ.

पुंवत् अव्य. (पुंसः इव, तुल्यार्थे वत्) પુરૂષની પેઠે, પુરૂષની સમાન.

पुंवत्स पु. (पुमान् चासौ वत्सश्च) પુરૂષરૂપ વત્સ–વાછરડો.

पुंवत्सा स्त्री. (पुमान् वत्सो यस्याः) પુરૂષ વાછરડાવાળી ગાય વિગેરે.

पुंवद्भाव पु. (पुंवतः भावः) પુરુષના જેવું થવું, પુંલિંગ જેવું થવું.

पुंवृष पु. (पुमानिव वर्षति, वृष्+क) છછુંદર.

पुंश्चल पु. (पुंश्चलीव, उपचारात् पुंस्त्वम्) વ્યભિચારી પુરુષ.

पुंश्चली स्त्री. (पुंसो भर्तुः सकाशात् चलति पुरुषान्तरं गच्छति, अच्+गौरा ङीप्) વ્યભિચારી સ્ત્રી, અસતી સ્ત્રી.

"अहो को वेद भुवने दुर्ज्ञेयं पुंश्चलीमनः ।
पुंश्चल्यां यो हि विश्वस्तो विधिना स विडम्बितः" ब्र.वै.पु.

पुंश्चलू स्त्री. (पुंसश्चलति, चल्+कू) વ્યભિચારી સ્ત્રી.

"कामस्य पुंश्चलूम्" यजु० ।३०।५।

पुंश्चिन्ह न. (पुंसः चिन्हम्) પુરૂષનું ચિન્હ–લિંગ.

पुंस् (चु. उभ. सक. से. पुंसयति–ते) મર્દન કરવું, દુઃખ દેવું, પીડવું, શિક્ષા કરવી.

पुंसवन न. (पुमान् सूयतेऽनेन सू+करणे ल्युट्) સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યા પછી અમુક સમયે કરવામાં આવતો એક સંસ્કાર.

'यथाक्रमं पुंसवनादिकाः क्रियाः
धृतेश्च धीरः सदृशीर्व्यधत्त सः" रघुवंशे.

पुंसानुज पु. (पुंसाऽनुजः अलुक् समासः) જેનો નાનો ભાઈ પુરૂષ હોય તે.

पुंस्कामा स्त्री. (पुमांसं कामयते, कमि+अण् पुंसोन्तलोपे रुत्वे वा. रोः सः टाप्) પુરૂષને ચાહતી સ્ત્રી.

पुंस्कोकिल पु. (पुमान् कोकिलः पुंसोऽन्तलोपे रुत्वे रोः सत्त्वम्) પુરૂષ કોયલ.

'पुंस्कोकिलोऽयं मधुरं चुकूज"

पुंस्ता स्त्री. (पुंसो भावः तल्+टाप्) પુરૂષપણું, વીર્ય, પરાક્રમ.

पुंस्त्व न. (पुंसो भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पुंस्त्वविग्रह पु. (पुंस्त्वस्य शुक्रस्येव विग्रहो यस्य) ભૂતૃણ–એક જાતનું ઘાસ.

पुक त्रि. (पु+वा. कक्) પવિત્ર.

पुकिन् त्रि (पुकस्यादूरदेशादि इनि) પવિત્રની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

पुक्कश पु. (पुक् कुत्सितं कसति, कस् गतौ+अच् पृषो० वा० शः) ચંડાલ, વર્ણશંકર એક જાતિ.

पुक्कश त्रि. (,, ,,) અધમ, હલકું.

पुक्कशी स्त्री (पुक्कश+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચંડાલણી, એક જાતની વર્ણશંકર સ્ત્રી, ફુલની કળી, ગળી ઔષધિ.

पुक्कष पु. (पुक् कुत्सितं कषति, कष्+अच्) ચંડાલ, વર્ણશંકર.

पुक्कष त्रि. (,, ,,) અધમ, નીચ.

पुक्कषी स्त्री. (पुक्कष+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચંડાલણી, વર્ણસંકર સ્ત્રી.

पुक्कस पु. (पुक् कुत्सितं कसति गच्छति, कस् गतौ+अच्) ચંડાળ.

સુકૃત, શ્રેય, પવિત્રતા, શુદ્ધપણું, જ્યોતિષ મત પ્રમાણે લગ્નસ્થાનથી નવમું સ્થાન, સુગન્ધ, સૌન્દર્ય.

पुण्य त्रि. (पुण्य+अस्त्यर्थे अच्) પુણ્યશાલી, શુભ અદષ્ટ ધર્મવાળું, પવિત્ર કર્મવાળું, શુદ્ધ, પવિત્ર, પાવન, સુન્દર, સુગન્ધદાર.

पुण्य पु. (पुण्य+अच्) મેષ, કર્ક, તુળા, મકર એ રાશિ.

पुण्यक न. (पुण्याय कायति, कै+क) પુણ્યના માટે ઉપવાસ વિગેરે વ્રત, હરિવંશના ૩૬મા અધ્યાયમાં કહેલ વ્રત.

पुण्यक पु. વિષ્ણુ.

पुण्यकर्मन् न. (पुण्यजनकं कर्म) પવિત્ર કામ, ધાર્મિક કાર્ય.

पुण्यकर्मन् त्रि. (पुण्यं कर्म यस्य) પવિત્ર કામ કરનાર, ધર્મનાં કામ કરનાર.

पुण्यकव्रत न. (पुण्यकं व्रतम्) સ્ત્રીએ કરવાનું એક વ્રત-જેનું વર્ણન હરિવંશના ૩૬મા અધ્યાયમાં છે.

पुण्यकाल पु. (पुण्यनिमित्तं कालः) પુણ્યકારક કાળ–સૂર્ય સંક્રાંતિ સમયે કરેલ સ્નાન–દાન વિગેરેનો ફળ આપનાર કાળ.

पुण्यकीर्त्तन पु. (पुण्यं पुण्यजनकं कीर्त्तनं यस्य) મહાવીર પ્રભુ, વિષ્ણુ.

"पुण्यश्रवणकीर्त्तनः" विष्णु० पु०

पुण्यकीर्त्तन न. (पुण्यं कीर्त्तनम्) પુણ્યનું વર્ણન, પુણ્ય કથન.

पुण्यकीर्त्तन त्रि. (पुण्यजनकं कीर्त्तनं यस्य) જેનું કીર્તન-કથન-વર્ણન પુણ્યકારક હોય તે.

पुण्यकीर्त्ति स्त्री. (पुण्यजनिता कीर्तिः) પવિત્ર યશ, પુણ્યથી પેદા થયેલી આબરૂ.

पुण्यकीर्ति पु. (पुण्या कीर्तिर्यस्य) વિષ્ણુ, નળરાજા, યુધિષ્ઠિર રાજા, જનક રાજા, શ્રેણીક રાજા.

पुण्यकीर्ति त्रि. (,, ,,) પવિત્ર કીર્તિવાળું.

पुण्यकृत् त्रि. (पुण्यं कृतवान्, कृ+भूते क्विप्) જેણે પુણ્ય કર્યું હોય તે, પુણ્ય કરનાર.

पुण्यक्षेत्र न. (पुण्यस्य क्षेत्रम्) પુણ્યનું ક્ષેત્ર. પવિત્ર-ભૂમિ–આર્યાવર્ત દેશ.

पुण्यगन्ध पु. (पुण्यः सुन्दरो गन्धो यस्य) ચંપો, પીળો જુઈનું ઝાડ

पुण्यगन्धि त्रि. (पुण्यः शुभावहो गन्धोऽस्य इत समा.) પવિત્ર ગન્ધવાળું, સુંદર.

पुण्यघोष पु. (पुन्नघोस जै. प्रा.) ઐરવત ક્ષેત્રમાં ભાવિ બીજા તીર્થંકર.

पुण्यजन पु. (पुण्यः विरुद्धलक्षणया पापी जनः) રાક્ષસ, પક્ષી.

पुण्यजन पु. (पुण्याश्रितो जनः) સજ્જન, ડાહ્યો માણસ, યક્ષ જાતિનો પુરૂષ.

पुण्यजनी स्त्री. (पुण्यजन+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસ જાતિની સ્ત્રી, યક્ષ જાતિની સ્ત્રી.

पुण्यजनेश्वर पु. (पुण्यजनानां यक्षाणामीश्वरः) કુબેર.

पुण्यजित त्रि. (पुण्येन जितः) પુણ્ય વડે જીતેલું.

पुण्यजित पु. (पुण्येन जितः आयत्तीकृतः) પુણ્ય વડે મેળવેલ દેવલોક વિગેરે.

पुण्यता स्त्री. (पुण्यस्य भावः तल्+टाप्) પુણ્યપણું, પવિત્રતા.

पुण्यतीर्थ न. (पुण्यजनकं तीर्थम्) પુણ્યતીર્થ, પવિત્ર તીર્થ.

पुण्यतृण न. (पुण्यं पवित्रं तृणम्) ધોળો દર્ભ.

पुण्यत्व न. (पुण्यस्य भावः त्व) પુણ્યપણું, પવિત્રપણું.

पुण्यदर्शन पु. (पुण्यं शुभजनकं दर्शनमस्य) ચાસ પંખી.

पुण्यदर्शन त्रि. (पुण्यं दर्शनं यस्य) જેનું દર્શન કર્યાથી પુણ્ય થાય છે તેવી દેવની પ્રતિમા વિગેરે, પવિત્ર દર્શનવાળું.

पुण्यदर्शनी स्त्री. (पुण्यदर्शन+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચાસ પક્ષિણી.

पुण्यनामन् पु. કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર.

पुण्यनामन् त्रि. (पुण्यसाधनं नाम यस्य) જેનું નામ પુણ્યજનક હોય–પવિત્ર હોય તે.

पुण्यप्रत्यया स्त्री. (पुन्नपत्तिया जै. प्रा.) જૈન મુનિઓની એક શાખા.

पुण्यप्रकृति स्त्री. (पुन्नप्पयडि जै. प्रा.) પુણ્ય–શુભ કર્મની ૪૨ પ્રકૃતિ.

पुण्यफल पु. (पुण्यानि शुभानि फलान्यस्य) જ્યાં લક્ષ્મી વસે છે તે એક વન.

पुण्यफल न. (पुण्यस्य फलम्) પુણ્યનું ફલ, પુણ્યરૂપ

पुटपाक पु. (पुटेन पाकः) પુટપાત્ર વડે ઔષધિ પકવવી તે.

पुटभेद पु. (पुटं संश्लेषं भिनत्ति, भिद्+अण्) નદી વિગેરેમાં જે ઘુમરી પડે છે તે, નગર–શહેર, નદીનું વાંકુ વળવું તે, એક જાતનું વાદ્ય.

पुटभेदन न. (पुटानि पात्राणि भिद्यन्तेऽत्र, भिद्+आधारे ल्युट्) શહેર, નગર.

"स हस्तिनापुरे रम्ये, कुरूणां पुटभेदने" મહાભારતે.

पुटापुटिका स्त्री. (पूर्वं पुटा संश्लिष्टा पश्चाद् अपुटिका विश्लिष्टा) પહેલાં ભેટેલી અને પછી જુદી થયેલી.

पुटालु पु. (पुटः संश्लिष्टः आलुः) એક જાતનું કન્દ–कोलकन्द જુઓ.

पुटिका स्त्री. (पुटं अस्त्यस्याः पुट+ठन्+टाप्) એલાયચી.

पुटित त्रि. (पुटो जातोऽस्य पुट+इतच्) ચીરેલ, ફાડેલ, ભુક્કો કરેલ, પરોવાયેલ.

पुटित न. (पुटो जातोऽस्य पुट्+इतच्) હાથમાં કોઇ પદાર્થ લેવા કરેલો પડીયાના આકારનો હસ્તપુટ, હાથનો ખોબો.

पुटित पु. (पुट+इतच्) અમુક કોઇ મંત્રથી આદી તથા અંતમાં સંપુટિત કરેલ કોઇ મન્ત્ર.

पुटी स्त्री. (पुट्+क+गौरा. ङीप्) પડીઓ વગેરે પાંદડાંનું પાત્ર, લંગોટી, એલાયચી.

पुटोटज न. (पुटं संश्लिष्टमुटजमिव) ધોળું છત્ર.

पुटोदक पु. (पुटं संश्लिष्टमुदकं यत्र) નાળીએર

पुट्ट् (चुरा. उभ. सक. सेट् पुट्टयति–ते) અનાદર કરવો.

पुड् (मर्दने. भ्वा. प. सक. सेट् इदित् पुण्डति) દળવું, મર્દન કરવું.

पुण् (तुदा. प. स. सेट् पुणति) ધર્માચરણ કરવું.

पुण्ड पु. (पुडि+अच्) તિલક.

पुण्डरिन् पु. (पुण्डं तिलकमृच्छति, ऋ+णिनि शक०) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, જેનાં પાંદડાં શાકપર્ણી જેવાં થાય છે.

पुण्डरीक न. (पुण्डति अन्यपुष्पगन्धं चुर्णीकरोति पुडि+ ईक नि.) ધોળું કમળ, ધોળું છત્ર, ઔષધ, દવા "पुण्डरीकातपत्रस्तं विकशत्काशचामरः" રઘુ.

पुण्डरीक पु. (पुण्डरीकवद्वर्णोऽस्त्यस्य अच्) અગ્નિ-કોણનો તે નામનો એક દિગ્ગજ, વાઘ, આંબો, રાજીલ સર્પ, હાથીનો તાવ, દમનક–ડમરો વૃક્ષ, કમંડલ, ધોળો વર્ણ, એક જાતનો કોઢ, રેશમનો કીડો, અગ્નિ, તે નામનો એક કોપકાર, એક જાતના ચોખા.

पुण्डरीक त्रि. (,, ,,) ધોળું, ધોળા રંગવાળું.

पुण्डरीकप्लव पु. (पुण्डरीकमिव प्लवते जले, प्लु+ अच्) એક જાતનું પક્ષી–જેનું વર્ણન સુશ્રુતમાં છે તે.

पुण्डरीकप्लवी स्त्री. (पुण्डरीकप्लव+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

पुण्डरीकमुखा स्त्री. (पुण्डरीकमिव मुखं यस्याः) ઝેર વગરની એક જાતની જળો.

पुण्डरीकाक्ष त्रि. (पुण्डरीकमिवाक्षि यस्य षच् समा.) ધોળા કમળ સરખાં નેત્રવાળું.

पुण्डरीकाक्ष पु. (हृदयपुण्डरीकं अक्ष्णोति, अक्ष् व्याप्तौ +अण्) વિષ્ણુ, એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

"अमोघः पुण्डरीकाक्षः" विष्णु. स.

पुण्डरीकी स्त्री. (पुण्डरीक+स्त्रियां जाति० ङीष्) વાઘણ.

पुण्डरीयक न. (पुण्डरीवाचरति पुण्डरिन्+आचारे क्यच्+ ण्वुल्) સ્થલ કમળ, એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, પુણ્ડેરી.

पुण्डर्य्य न. (पुण्डयति पुडि खंडने अच् तस्यार्य्यं प्रधानम् शक० साधुः) તે નામે એક ક્ષુપ વનસ્પતિ–જેનાં પાન શાલિપર્ણીના જેવાં થાય છે.

पुण्ड्र पु. (पुडि–भेदने रक्) એક જાતની શેલડી, તે નામનો એક દૈત્ય, તે નામનો એક દેશ, અતિમુક્તનો વેલો, ચિત્રક વૃક્ષ, કરમ–ચરમ, ધોળું કમળ, તિલક વૃક્ષ, નાના વડનું ઝાડ, ચન્દન વિગેરેનું તિલક.

पुण्ड्र न. (,, ,,) ઘોડાના શરીર ઉપર રહેલું એક પ્રકારનું ચિન્હ.

पुण्ड्रक पु. (पुण्ड्र+स्वार्थे क) કસ્તુરી, મોગરાની વેલ, તિલક–ટીલું, એક જાતની શેલડી.

पुण्ड्रका स्त्री. (पुण्ड्र इव प्रतिकृतिः कन् टाप्) ધોળી જુઈ–માધવી લતા.

पुण्ड्रकेलि पु. (पुण्ड्रः इक्षुभेदः केलिः केलिसाधनमस्य) હાથી.

पुण्य न. (पू+डुग्य) શુભ અદષ્ટ ફલ, ધર્મ, પુણ્ય,

वा) દીકરો, છોકરો, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી પાંચમું સ્થાન, તે નામનો સહમ.

पुत्रक पु. (पुत्र+स्वार्थे क) છોકરો, દિકરો.

पुत्रक पु. (पुत्र+अनुकम्पायां संज्ञायां वा कन्) અનુકમ્પા-દયાથી બોલાવા યોગ્ય પુરૂષ, સિંહનું શત્રુ શરભ પશુ, પતંગ, એક પર્વત, તે નામે એક જાતનું ઝાડ, ધૂતારો.

"हा हा पुत्रक नाधीतं सुगतैतासु रात्रिषु" हितोपदेशे

पुत्रकन्दा स्त्री. (पुत्र इव स्निग्धत्वात् कन्दोऽस्याः) એક જાતનું કન્દ, लक्ष्मणाकन्द.

पुत्रका स्त्री. (पुत्र इव कायति, कै+क+टाप्) ઔરસ-સગી છોકરીની સમાન છોકરી.

पुत्रकाम त्रि. (पुत्रं कामयते, कामि+अण्) છોકરાની ઈચ્છા રાખનાર, છોકરાની ઇચ્છાવાળું.

पुत्रकाम्या स्त्री. (आत्मनः पुत्रमिच्छति, पुत्र+काम्यच्+भावे अ+टाप्) પોતાને પુત્રની ઇચ્છા.

पुत्रकृथ पु. (कृ+वा. भावे थक्, पुत्रस्य कृथः) પુત્રને ઉત્પન્ન કરવો તે.

पुत्रघ्नी स्त्री. (पुत्रं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) એક જાતનો યોનિ રોગ-જે વૈદ્યકના સુશ્રુત ગ્રન્થમાં પ્રસિદ્ધ છે.

पुत्रजग्धी स्त्री. (पुत्रः जग्धो यया ङीप्) પુત્રને ખાઈ જનારી સ્ત્રી.

पुत्रजीव पु. (पुत्रं गर्भे जीवयति, जीव्+अण्) જીયા પોતા નામે એક ઝાડ. पुत्रजीवकवृक्ष,

पुत्रंजीवक पु. (पुत्रं गर्भे जीवयति, जीव्+ण्वुल् विभक्तेरलुक्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुत्रता स्त्री. (पुत्रस्य भावः तल्+टाप्) પુત્રપણું, છોકરાપણું

पुत्रत्व न. (,, ,, त्व) પુત્રપણું.

पुत्रद त्रि. (पुत्रं गर्भे ददाति, दा+क) પુત્રને આપનાર, છોકરો આપનાર.

पुत्रदा स्त्री. (पुत्रं गर्भे ददाति सेवनात्, दा+क+टाप्) વાંઝણી કંકોડી, એક જાતનું કન્દ. लक्ष्मणाकन्द.

पुत्रदात्री स्त्री. (पुत्रं ददाति, दा+तृच्+ङीप्) એક જાતની વેલ, જે માળવામાં પ્રસિદ્ધ છે.

पुत्रपौत्र न. (पुत्रपौत्राणां समाहारः) છોકરો, અને છોકરાનાં છોકરાં.

पुत्रपौत्रीण त्रि. (पुत्रपौत्रमनुभवति, पुत्रपौत्र+ख) છોકરાનો અને છોકરાનાં છોકરાનો અનુભવ કરનાર.

पुत्रप्रतिनिधि पु. (पुत्रस्य प्रतिनिधिः) દત્તક પુત્ર, પોષેલ છોકરો.

पुत्रप्रद त्रि. (पुत्रं प्रददाति, प्र+दा+क) છોકરો આપનાર.

पुत्रप्रदा स्त्री. (पुत्रं प्रददाति सेवनेन, प्र+दा+क+टाप्) તે નામે એક વનસ્પતિ.

पुत्रप्रिय पु. (पुत्रः प्रियो यस्य) એક જાતનું પક્ષી

पुत्रप्रिय त्रि. (,, ,,) જેને પુત્ર વહાલો હોય છે તે.

पुत्रभद्रा स्त्री (पुत्रस्य भद्रं यस्याः) એક જાતની વેલ. 'वृहज्जीवन्तिका''

पुत्रभाव पु. (पुत्रस्य भावः) પુત્રપણું, છોકરાપણું, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી પાંચમું સ્થાન.

पुत्रवत् त्रि. (पुत्र+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પુત્રવાળું, છોકરાવાળું.

पुत्रवत् अव्य. (पुत्र+तुल्यार्थे वत्) પુત્ર સમાન, છોકરાની પેઠે.

पुत्रवती स्त्री. (पुत्रवत+स्त्रियां ङीप्) છોકરાવાળી સ્ત્રી.

पुत्रवल त्रि. (पुत्रोऽस्त्यस्य वलच्) પુત્રવાળું, પુત્ર યુક્ત.

पुत्रशृङ्गी स्त्री (पुत्रं पवित्रं शृङ्गमिव पुष्पमस्याः ङीप्) મરડાશીંગી.

पुत्रश्रेणी स्त्री. (पुत्राणां तत्सन्तानानां श्रेणिरत्र ङीप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ. मूषकपर्णी.

पुत्रसङ्करिन् पु. (पुत्रे पुत्रोत्पादने सङ्करी) પોતાથી જુદા વર્ણની સ્ત્રીમાં પુત્ર ઉત્પન્ન કરી વર્ણસંકર કરનાર.

पुत्रसहम न. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક સહમ.

पुत्रसू स्त्री. (पुत्रं सूते, सू+क्विप्) છોકરો જણનારી સ્ત્રી.

पुत्रहती स्त्री. (पुत्रः हतो यया ङीप्) પુત્રને જેણે મારી નાંખેલો છે તે સ્ત્રી.

पुत्राचार्य पु. (पुत्रः आचार्यो यस्य) દીકરા પાસેથી શાસ્ત્ર કે ગુપ્ત મન્ત્ર શીખનાર બાપ, પુત્ર જેનો વિદ્યાગુરૂ હોય તેવો બાપ.

पुत्रादिन् पु. (पुत्रमत्ति, अद्+णिनि आक्रोशे गम्ये)

ફળ, સારૂં ફળ.

पुण्यप्रभ पु. (पुन्नप्पभ जै प्रा.) ઇક્ષુવર દ્વીપનો અધિપતિ દેવ.

पुण्यभरित त्रि. (पुण्येन भरितम्) પુણ્યથી ભરેલું.

पुण्यभाज् त्रि. (पुण्यं भजते, भज्+ण्वि.) પુણ્યવાળું. પુણ્યશાલી.

पुण्यभद्र पु. (पुन्नभद्द जै. प्रा.) તે નામનો એક ગૃહપતિ જેણે મહાવીરસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી હતી.

पुण्यभू स्त्री. (पुण्यस्य पुण्योत्पादिका वा भूः) પવિત્ર ભૂમિ–આર્યાવર્તદેશ

पुण्यभूमि स्त्री. (पुण्योत्पादिका भूमिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुण्यरात्र पु. (पुण्या रात्रिः अच् समा. रात्रान्तत्वात् पुंस्त्वम्) પવિત્ર રાત્રિ, પુણ્યજનક રાત્રિ.

पुण्यलोक पु. (पुण्येन प्राप्यो लोकः) પુણ્ય વડે પામવા યોગ્ય દેવલોક વિગેરે.

पुण्यलोक पु. (पुण्यो लोकः) પુણ્યશાળી લોક, પવિત્ર માણસ.

पुण्यवत् त्रि. (पुण्य+भूमार्थे मतुप् मस्य वः) ઘણા પુણ્યવાળું, ઘણુજ પુણ્યશાળી.

पुण्यविजित त्रि. (पुण्येन विजितः) પુણ્યથી જીતેલું, પુણ્યવડે જીતેલું.

पुण्यशकुन न. (पुण्यसूचकं शकुनम्) પુણ્ય સૂચવનાર શુભ શકુન.

पुण्यशकुन त्रि. (पुण्यशकुनः साध्यतयाऽस्त्यस्य अच्) શુભ સૂચક શુકનનું સાધન.

"मयुराः पुण्यशकुनाः हंससारसचातकाः" भा. उ.

पुण्यशील त्रि. (पुण्यं शीलयति, शील्+अच्) પુણ્યશાલી, કાયમ પુણ્ય કરનાર, પવિત્રશીલ.

पुण्यश्लोक पु. (पुण्यः पुण्यदायकः श्लोको यशश्चरित्रं वा यस्य) વિષ્ણુ, નળરાજા, યુધિષ્ઠિર, જનક રાજા, શ્રેણીક રાજા વિગેરે પવિત્ર પુરૂષો.

पुण्यश्लोका स्त्री. (पुण्यः पुण्यजनकः श्लोको यशश्चरितं वा यस्याः) દ્રૌપદી, સીતા, અહલ્યા, તારા, મન્દોદરી, વિગેરે સતી સ્ત્રીઓ.

पुण्यश्लोक त्रि. (पुण्यः पुण्यजनकः श्लोकः यशश्चरितं यस्य) જેના નામસ્મરણથી પાપ જાય તે, પવિત્ર કીર્તિવાળું, પવિત્ર ચારિત્રવાળું.

पुण्यसम अव्य. (पुण्यं समं यत्र अव्य.) જયાં સરખું પુણ્ય હોય છે તે.

पुण्यसह्म न. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક સહમ.

पुण्यस्थान न. (पुण्यनिमित्तं स्थानम्) જ્યાં પુણ્ય ઉત્પન્ન થાય છે તે સ્થાન, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી નવમું સ્થાન.

पुण्यसेन पु (पुणसेण जै. प्रा.) રાજા શ્રેણિકનો પુત્ર.

पुण्या स्त्री. (पु+डुण्या) તુલસી, પુણ્ય કરનારી સ્ત્રી, પવિત્ર સ્ત્રી.

पुण्यात्मन् त्रि. (पुण्यः आत्मा स्वभावो यस्य) પવિત્ર આત્માવાળું, પુણ્ય કરવાના સ્વભાવવાળું, પવિત્ર સ્વભાવવાળું.

पुण्याह न. (पुण्यञ्च तदहश्च टच् समा.) પુણ્ય દિવસ, સત્કર્મ કરવાનું હોય તે દિવસ, પવિત્ર દિવસ.

पुण्याहवाचन न (पुण्याहस्य वाचनम्) પુણ્યજનક દિવસનું બ્રાહ્મણદ્વારા વાચન–એક કર્મ, પવિત્ર કર્મના મંગલ માટે ત્રણ વખત "પુણ્યાહ" એમ કહેવું.

पुण्योदका स्त्री. (पुण्यजनकं स्नानदानादावुदकं यस्याः) તે નામની એક નદી.

पुण्योदय पु. (पुण्यस्य उदयः) પુણ્યનો ઉદય.

पुत् न. (पृ+वा. डुति पृषो.) તે નામે એક નરક.

पुत्त् (सौत्रधातुः भ्वा. प. स. सेट् पुत्तति) જવું, ગમન કરવું.

पुत्तल पु. (पुत्त् गतौ+भावे घञ् पुत्तं गमनं लाति अन्यस्मादिति, पुत्त+ला+क) પુતળું.

पुत्तलक पु. (पुत्तल+संज्ञायां कन्) પાંદડા ઘાસ વિગેરેથી બનાવેલું શબના પ્રતિનિધિરૂપ પુતળું.

पुत्तलिका स्त्री. (पुत्तली+स्वार्थे कन्+टाप् ईकारस्य ह्रस्वः) પુતળી.

पुत्तली स्त्री. (पुत्तं गमनं लाति, पुत्त+ला+क+ङीप्) પુતળી.

पुत्तिका स्त्री. (पुत् इति शब्दं तनोति, तन्+ड+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वम्) નાની મધમાખી.

पुत्र पु. (पू+क्त ह्रस्वश्च, पुतो नरकभेदात् त्रायते त्रै+क

વાર તેનું સ્થાપન.

पुनरावर्त्त पु. (पुनः आवर्त्तः) વારંવાર પાછા ફરવું, ફરી ફરી જન્મ લઇ આવવું તે.

पुनरावर्तिन् त्रि. (पुनः पुनर्वारमावर्त्तते, आ+वृत्+णिनि) વારંવાર પાછા આવનાર, ફરી ફરી જન્મ લેનાર. "आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन" भगवद्गीतायां.

पुनराहार पु. (पुनर्वारमाहारो भोजनं) બીજી વાર જમવું, ફરીથી ભોજન.

पुनरुक्त त्रि. (पुनर्वारमुक्तं, वच्+कर्मणि क्तः) ફરીથી કહેલું, બીજીવાર બોલેલ અર્થ કે શબ્દ વિગેરે.

पुनरुक्त न. (पुनः उक्तम्) બીજીવાર બોલવુ તે, ફરીથી કહેવું તે.

पुनरुक्तजन्मन् पु. (पुनरुक्तं द्वितीयवारं जन्म यस्य) બ્રાહ્મણ-ક્ષત્રિય-વૈશ્ય એ દ્વિજાતિ, બ્રાહ્મણ.

पुनरुक्तवदाभास पु. (पुनरुक्तवान् आभासो यत्र) તે નામનો અર્થાલંકાર.

पुनरुक्ति स्त्री. (पुनःपुनर्वारमुक्तिः) ફરીથી કહેવું, બીજીવાર બોલવું.

पुनरुत्पत्ति स्त्री. (उत्पन्नस्य पुनरुत्पत्तिः) ઉત્પન્ન થયેલાની ફરી ઉત્પત્તિ.

पुनरुत्सृष्ट पु. એક પ્રકારનો પશુ-જેને ગાડા વિગેરેમાં જોડી દુર્બળતાને લીધે છોડી દેવામાં આવેલ હોય અને ફરી જોડીને છોડી દીધેલ હોય છે તે.

पुनर्जन्मजय पु. (पुनर्जन्मनः जयः) બીજી વાર જન્મ-મરણમાંથી મુક્ત થવું, પુનર્જન્મના ફેરાને જીતવો તે.

पुनर्जन्मन् न. (पुनर्भूयो जन्म) ફરી જન્મ, વારંવાર જન્મ.

पुनर्जन्मन् त्रि. (पुनः भूयो जन्म यस्य) ફરીવાર જન્મવાળું, બીજીવાર ઉત્પત્તિવાળું.

पुनर्णव पु. (पुनरपि छिन्ने भूयो नवः) નખ.

पुनर्णव त्रि. (पुनरपि नवः) ફરીથી નવું, બીજીવાર નવીન.

पुनर्नव पु. (,, ,,) નખ

पुनर्नवा स्त्री. (पुनर्नवा, पुनर्नूयते नू+अप्+टाप् वा) વનસ્પતિ સાટોડી.

पुनर्नवामण्डूर न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક ઔષધ.

पुनर्भव पु. (छिन्नोऽपि पुनर्भवति, भू+अप्) નખ.

पुनर्भव पु. (पुनर्भूयते, भू+भावे अप्) બીજીવાર પેદા થવું તે, ફરીથી હોવું તે.

पुनर्भव त्रि. (पुनर्भवति, भू+अच्) વારંવાર હોનાર, બીજીવાર પેદા થનાર.

पुनर्भविन् त्रि. (पुनर्भवति, भू+इनि) ફરી જન્મેલ, વારંવાર જન્મેલ.

पुनर्भू स्त्री. (पुनर्भवति जायात्वेन, भू+क्विप्) જેણે પુનર્લગ્ન કર્યું હોય તેવી સ્ત્રી.

पुनर्मृत्यु पु. (पुनःभूयो मृत्युः) ફરી મરણ, વારંવાર મરણ.

पुनर्यज्ञ पु (पुनःकार्यो यज्ञः) ફરીથી કરવા યોગ્ય યજ્ઞ.

पुनर्यात्रा स्त्री. (पुनर्वारं यात्रा) ફરીથી આવવું કે જવું, તીર્થસ્થાનોની બીજીવાર રથયાત્રા.

पुनर्वत् त्रि. (पुनः शब्दोऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) "पुनर्" એ શબ્દવાળું.

पुनर्वचन न. (पुनः वचनम्) ફરીથી કહેવું, બીજી-વાર બોલવું.

पुनर्वसु पु. (पुनःपुनः शरीरेषु वसति, पुनर्+वस्+उ) વિષ્ણુ, શિવ, કાત્યાયન મુનિ, લોકભેદ, દ્રવ્ય પ્રાપ્તિનો પ્રારંભ, તે નામનું એક નક્ષત્ર, તૈત્તિરીયનો પુત્ર.

पुनर्वसु पु. द्वि. (पुनर्+वस्+उ) તે નામનું સાતમું નક્ષત્ર.

पुनर्वह पु. નદ.

पुन्थ् (भ्वा. पर. सेट् पुन्थति) વધ કરવો स. ક્લેશ પામવો अ.

पुन्नाग पु. (पुमान् नाग इव श्रेष्ठत्वात्) તે નામે એક ફૂલઝાડ, ધોળું કમળ, જાયફળ, શ્રેષ્ઠ પુરૂષ, ધોળો હાથી.

पुन्नाट पु. (पुमान् इव नाटयति, नाटि+अच्) "चक्र-मर्द" પુંનાડીયા નામે એક વૃક્ષ.

पुन्नाड पु. (पुमानिव नाडयति, नाडि+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुन्नामन् पु. (पुदिति नामास्य) "पुत्" નામનું એક નરક.

"पुन्नाम्नो नरकाद्यस्मात् त्रायते पितरं पुनः
तस्मात् पुत्र इति प्रोक्तः'...मनुः

જેની પુત્રને ખાઇ જવાથી નિંદા થતી હોય તે.

पुत्रादिनी स्त्री. (पुत्रमत्ति, अद्+णिनि+ङीष्) પુત્રને ખાઇ જવાની જેની નિન્દા થતી હોય તેવી સ્ત્રી.

पुत्रान्नाद पु. (पुत्रस्य पुत्रोपहृतमन्नमत्ति, अद्+अण्) પુત્રનું અન્ન ખાનાર પિતા, એક જાતનો કુટીચક સંન્યાસી.

पुत्रिक त्रि. (पुत्रोऽस्त्यस्य ठन्) પુત્રવાળું, પુત્રયુક્ત.

पुत्रिका स्त्री. (पुत्री+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वश्च) દીકરી, કન્યા, પુતળી, છોકરો ન હોય તેવા પુરૂષે ખોળે લીધેલી છોકરી.

पुत्रिकापुत्र पु. (पुत्रिकैव पुत्रः) છોકરી એજ છોકરો, પુત્ર રૂપે માનેલી છોકરીનો પુત્ર.

पुत्रिकापुत्र पु. (पुत्रिकायाः पुत्रः) દીકરીનો દીકરો. "अभ्रातृकां प्रदास्यामि तुभ्यं कन्यामलंकृताम् अस्यां यो जायते पुत्रः स मे पुत्रो भवेदिति" वसिष्ठः

पुत्रिकाप्रसू स्त्री. (पुत्रिकायाः कन्यायाः प्रसूः) છોકરી જણનારી સ્ત્રી.

पुत्रिकाभर्तृ पु. (पुत्रिकायाः भर्त्ता) જમાઇ.

पुत्रिकासुत पु. (पुत्रिकायाः सुतः) પુત્રીનો છોકરો.

पुत्रिणी स्त्री. (पुत्रिन्+स्त्रियां ङीप्) છોકરાવાળી સ્ત્રી.

पुत्रिन् त्रि. (पुत्र+अस्त्यर्थे इनि) પુત્રવાળું, પુત્રયુક્ત.

पुत्री स्त्री. (पुत्र+गौरा. ङीष्) છોકરી, દીકરી, તે નામે વૃક્ષ.

पुत्रीय त्रि. (पुत्रस्य निमित्तं संयोग उत्पातो वा. पुत्र+छ) છોકરા સમ્બન્ધી સંયોગ-ઉત્પાત વિગેરે.

पुत्रीय त्रि. (पुत्रस्येदं, पुत्र+छ) પુત્રનું, દીકરા સંબંધિ. "धन्यं यशस्यं पुत्रीयमायुष्यं विजयाय च"

पुत्रीया स्त्री. (पुत्रीय+टाप्) પુત્રેષ્ટિ-પુત્ર નિમિત્તે કરવામાં આવતી એક ઇષ્ટિ, યજ્ઞ વિશેષ.

पुत्रेष्टि स्त्री. (पुत्रकामकर्त्तव्या इष्टिः) પુત્રની ઇચ્છા માટે કરવા યોગ્ય એક ઇષ્ટિ. "गृहीत्वा पञ्चवर्षीयं पुत्रेष्टिं प्रथमं चरेत्"

पुत्रेष्टिका स्त्री. (पुत्रेष्टि+स्वार्थे क+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुत्रैषणा स्त्री. (पुत्रस्य एषणा) પુત્રની ઇચ્છા.

पुथ् (दि. प. सक. सेट् पुथ्यति) મારી નાંખવું, હિંસા કરવી.

पुथ् (चु. उभ. अक. से पोथयति-ते) પ્રકાશવું, દીપવું.

पुन्थ् (भ्वा. पर. अ. स. सेट् इदित् पुन्थति) દુઃખ ભોગવવું, ક્લેશ પામવું, મારી નાંખવું, ઠાર મારવું.

पुद्गल पु. (पूरणात् पुत्, गलतीति गलः, पुच्चासौ गलश्च) મળવું અને વિખરવું એવા સ્વભાવવાળો અજીવ પદાર્થ, પરમાણું, બૌદ્ધમત પ્રસિદ્ધ દ્વયણુક વગેરે પદાર્થ.

पुद्गल त्रि. (पुत् कुत्सितो गलो यस्मात्) સુંદર આકારવાળું, રૂપગુણ વગેરે વાળું.

पुनःपुनर् अव्य. (पुनर् वीप्सायां द्वित्वम्) વારંવાર, ફરી ફરીને, બીજી બીજીવાર.

पुनःपुना स्त्री. (पुनः पुनाति, पू+नक् पृषो.) વરાક પ્રાન્તમાં તે નામની એક નદી. "कीकटेषु गया रम्या नदी पुण्या पुनः पुना" वायु०पु०

पुनःसंस्कार पु. (पुनर्वारः संस्कारः) મદ્ય-ગોમાંસ વગેરેનું ભક્ષણ કરનારને ફરી શુદ્ધ કર્મથી સંસ્કાર કરવો તે.

पुनःस्तोम पु. (पुनः स्तोमो यस्मिन्) તે નામનો એક યજ્ઞ.

पुनर् अव्य. (पनाय्यते स्तूयते, पन्+बा. अर् अस्य उत्वं च) ફરીથી, બીજીવાર, ભેદ, અધિકાર, પક્ષાંતર અને વિશેષપણુ બતાવનાર અવ્યય.

पुनरर्थिता स्त्री. (पुनरर्थिनः भावः तल्+टाप्) ફરી યાચકપણું.

पुनरर्थित्व न. (पुनरर्थिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुनरसु त्रि. (पुनः असुर्जीवनं सम्भवो यस्य) ફરીથી જન્મેલ, જીવેલ.

पुनरागत त्रि. (पुनर्वारं आगतः) ફરીથી આવેલું.

पुनरागमन स. (पुनर्वारं आगमनम्) ફરી આવવું તે. "भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः" चार्वाकदर्शने.

पुनराधान न. (पुनः आधानम्) શ્રૌત અથવા સ્માર્ત અગ્નિ નષ્ટ થવાથી ફરીથી તેનું આધાન કરવું-સ્થાપન કરવું.

पुनराधेय न. (पुनर्वारमाधेयमग्न्याधानम्) ફરીવાર સ્થાપન--શ્રૌત સ્માર્ત અગ્નિ નષ્ટ થઇ જવાથી બીજી

पुरन्दरा स्त्री. (पुरं दारयति प्रवाहैः, दारि+खच् निपा. टाप् च) ગંગા નદી.

पुरन्दर पु. (पुरं गेहं दारयति, दारि+खच् नि.) ચોર.

पुरन्धि स्त्री. द्वि. (पुरं+धा+कि) આકાશ અને પૃથ્વી.

पुरन्धि स्त्री. (पुरं वहु इष्टकाजातं दधति, पुरुधा बहुधा धीयते स्थाप्यते वा पुर+धा+कि पृषो.) એક જાતનો વેદકર્મ પ્રસિદ્ધ યજ્ઞ, બહુ બુદ્ધિ.

पुरन्धिवत् त्रि. (पुरन्धिः अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) બહુ બુદ્ધિવાળું.

पुरंध्रि स्त्री. (पुरं गेहस्थजनं धारयति धृ+खच्+ङीप् पृषो. वा ह्रस्वः) બહુ કુટુમ્બવાળી પતિપુત્રવાળી સ્ત્રી. "गृहे गृहे व्यग्रपुरंध्रिवर्गम्" कुमा०

पुरंध्री स्त्री. (,, धृ+खच्+ङीप् मुम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"पुरन्ध्रीणां चेतः कुसुमसुकुमारं हि भवति" उत्तररामचरिते

पुरपाल पु. (पुरं नगरं देहं वा पालयति, पालि+अण्) શહેરની રક્ષા કરનાર કોટવાળ વગેરે, દેહનું પાલન કરનારો–જીવાત્મા.

पुरभिद् पु. (पुराणि भिनत्ति, भिद्+क्विप्) શિવ, મહાદેવ.

पुरभेदन पु. (,, ,, भिद्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरमथन पु. (पुरं मथ्नाति, मथ्+ल्यु) મહાદેવ, શિવ.

पुरमार्ग पु. (पुरस्य मार्गः) શહેરનો રસ્તો, નગરનો માર્ગ.

पुरमानिनी स्त्री. તે નામની એક નદી.

पुरय पु. તે નામનો એક રાજા.

पुररक्ष पु. (पुरं रक्षति, रक्ष्+अच्) શહેરની રક્ષા કરનાર કોટવાળ વિગેરે, દેહપાલક–જીવાત્મા.

पुररक्षक पु. (पुरं ,, रक्ष्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

पुररक्षिन् पु. (पुरं रक्षति, रक्ष्+णिनि) पुरपाल શબ્દ જુઓ.

पुरला स्त्री. (पुर्+कलच्+टाप्) દુર્ગા દેવી.

पुरवासिन् त्रि. (पुरे वसति,वस्+णिनि) નગરવાસી, શહેરમાં રહેનાર.

पुरशासन पु. (पुरं शास्ति, शास्+ल्यु) મહાદેવ, શિવ.

पुरश्चरण न. (पुरस्+चर्+भावे ल्युट्) આગળથી આચરણ કરવું, ગ્રહણ કરેલા મંત્રની સિદ્ધિ માટેનો તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક પ્રયોગ.

"जीवहीनो यथा देही सर्वकर्मसु न क्षमः
पुरश्चरणहीनोऽपि तथा मन्त्रः प्रकीर्तितः" तन्त्रसारे

पुरश्चर्या स्त्री. (पुरस्+चर्+क्यप्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पुरश्छद पु. (पुरश्छादयति, छदि+खच् ह्रस्वश्च) એક જાતનું તૃણ–ઘાસ.

पुरश्छद पु. द्वि. સ્તનની દીંટડી.

पुरस् अव्य. (पूर्वशब्दात् दिग्देशकालवाचकात् असि पुर् आदेशः) પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વકાળમાં પૂર્વ દેશમાં, આગળ, આગળથી

पुरसंस्कार पु. (पुरस्य संस्कारः) નાશ પામેલા શહેરનું ફરી સુધારવું તે.

पुरस्करण न. (पुरस्+कृ+ल्युट्) પુરૂં કરવું, તૈયાર કરવું, આગળ કરવું, સિદ્ધ કરવું, પૂજા કરવી, સત્કાર કરવો, રચવું, વચન આપવું, આરોપ, ઠપકો, શત્રુને પકડવો, હલ્લો, ધાડ પાડવી, ધ્યાનમાં લેવું, સ્વીકારવું, પ્રોક્ષણ–પાણી છાંટવું તે.

पुरस्करणीय त्रि. (पुरस्+कृ+अनीयर्) પુરૂં કરવા યોગ્ય, આગળ કરવા યોગ્ય.

पुरस्कर्त्तव्य त्रि. (पुरस्+कृ+तव्यच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरस्कार पु. (पुरस्+कृ+भावे+घञ्) પૂજન, શત્રુને પકડવો, સ્વીકારવું, છાંટવું,–પ્રોક્ષણ કરવું, સત્કાર, અભિશાપ.

पुरस्क्रिया स्त्री. (पुरस्+कृ+भावे श+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

पुरस्कृत त्रि. (पुरः क्रियते स्म, पुरस्+कृ+क्त) પૂજેલું, પૂરૂં કરેલું, સિદ્ધ કરેલું, અટકળ કરેલું, આગળ કરેલું, વચન આપેલું, બનાવેલું, આરોપ મુકેલું, ઠપકો દીધેલું, હલ્લો કરેલું, ધ્યાનમાં આણેલું, સ્વીકાર કરેલું, પ્રોક્ષણ કરેલું–છાંટેલું.

पुरस्तात् अव्य. (पूर्व+प्रथमापञ्चम्याद्यर्थे अस्ताति पुर् आदेशः) पुरस् શબ્દ જુઓ.

"गुरोरपीदं धनमाहिताग्नेर्नश्यत् पुरस्तादनुपेक्षणीयम्" रघुः

पुन्नामन् पु. (पुमान् पुलिङ्गं नाम यस्य) પુલ્લિંગવાચક જેનું નામ હોય તે, પુષ્પ, હસ્ત, પુનર્વસુ, અભિજીત્, પૂર્વાભાદ્રપદ્, અનુરાધા અને અશ્વિનિ આ નક્ષત્રોનો સમૂહ.

पुन्नामनरक पु. (पुन्नामा चासौ नरकश्च) તે નામનું એક નરક.

पुपूषत् त्रि. (पू+सन्+शतृ) પવિત્ર કરવા ઇચ્છતું.

पुपूषा स्त्री. (पू+सन्+अ+टाप्) પવિત્ર કરવાની ઇચ્છા.

पुप्पुट पु. તાળવામાં થતો એક જાતનો રોગ, દાંત નો રોગ.

पुप्पुस पु. બીજકોષ–જેમાં કમળ કાકડી થાય છે તે ડોડો, હૃદયના નીચેના ભાગમાં પેટની અંદર માંસપિણ્ડના આકારનો પદાર્થ.

पुप्फुल पु. (पुप्फुस् पृषो. सस्य लत्त्वम्) પેટનો એક રોગ.

पुप्फुष पु. (पुप्फुसवत् आकृतिरस्यास्ति, अच्) બીજનો નો કોષ–કમળકાકડી થાય છે તે ડોડો, ડાબા પડખામાં રહેલ મલાશય સ્થાન.

पुमनुज त्रि. (पुमांसमनुरुध्य जायते, अनु+जन्+ड) પુરૂષની પાછળ પેદા થનાર.

पुमपत्य न. (पुंरूपमपत्यम्) પુરૂષરૂપ પ્રજા–સંતતિ.

पुमाख्य पु. (पुमांसमाख्याति, आ+ख्या+क) પુરૂષવાચક શબ્દ.

पुमाख्या स्त्री. (पुंसः आख्या) પુરૂષસંજ્ઞા, પુરૂષનું નામ.

पुम्भूमन् पु. (पुंसो भूमा) પુરૂષનું બહુપણું, પુલ્લિંગનું બહુપણું.

पुंस् पु. (पाति, पा+डुमसुन्) પુરૂષ, હરકોઇ મનુષ્ય જાતિ.

पुर् (तुदा. पर. सक. से. पुरति) આગળ જવું, મોખરે જવું.

पुरःसर अव्य. યુક્ત, સહિત.

पुरःसर त्रि. (पुरोऽग्रे सरति, सृ+ट) આગળજનાર, આગેવાન–મોખરે ચાલનાર.

पुर न. (पुर् अग्रगमने+क) ઘર, શરીર, પાટલીપુત્ર નગર, ફુલની પાંખડીનો અગ્રભાગ, નાગરમોથ, ચામડું, ઘરનો ઉપરનો માળ, બહુ વેપારવાળું અને દુકાનવાળું શહેર, એક જાતનું ચન્દન.

पुर पु. (पिपर्त्ति पॄ+क यद्वा पुरति अग्रे गच्छति पुर्+क) ગુગ્ગુલ, ધાન્ય વિગેરેનો ઢગલો, તે નામનો એક અસુર.

पुर त्रि. (पिपर्त्ति, पॄ+क) પૂર્ણ, પુષ્કળ, ઘણું.

पुरग त्रि. (पुरं गच्छति, गम्+ड) નગર તરફ જનાર, શહેર તરફ જનાર.

पुरजित् पु. (पुरं त्रिपुरासुरं जितवान्, जि+क्विप् तुक् च) શિવ, ચંદ્રવંશી એક રાજા.

पुरज्योतिस् पु. (पुरं प्रचुरं ज्योतिरस्य) અગ્નિ, આગ, ચિત્રાનું ઝાડ.

पुरञ्जन पु. (पुरं देहरूपक्षेत्रं जनयति, जनि+बा. ख) ક્ષેત્રજ્ઞ–જીવાત્મા.

पुरञ्जनी स्त्री. (पुरञ्जन+गौरादित्वात् ङीप्) બુદ્ધિ, સમજણ.

पुरंजर पु. કાખ, બગલ.

पुरञ्जय पु. (पुरं शत्रुपुरं जयति, जि+खच्) રૂક્ષેયુ વંશમાં પેદા થયેલો તે નામનો એક રાજા, ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

पुरट न. (पुरति अग्रे गच्छति, पुर्+बा. अटन्) સોનું, હેમ.

पुरटलता स्त्री (पुरटवर्णा लता) સુવર્ણ વેલ.

पुरण पु. (पिपर्त्ति, पॄ+क्यु) સમુદ્ર.

पुरतटी स्त्री. (पुरस्था तटीव) નાની દુકાન, નાની બજાર–ગામની પાસે હાટ ભરાય તેવું સ્થલ.

पुरतस् अव्य. (पुर्+बाहु. अतसुच्) આગળ, મોખરે.

पुरदेवता स्त्री, (पुरस्य देवता) નગરની અધિષ્ઠાત્રી દેવી કે અધિષ્ઠાયક દેવ.

पुरद्वार न. (पुरस्य द्वारम्) શહેરમાં દાખલ થવાનો દરવાજો.

"कोटया कोटया पुरद्वारमेकैकं रुरुधे द्विषाम्" भट्टिः

पुरद्विष् पु. (पुराणां मयनिर्मितानां नगरभेदानां द्विट्, द्विष्+क्विप्) શિવ, મહાદેવ.

पुरन्द पु. (पुरं द्यति, दो+क) ઇન્દ્ર.

पुरन्दर पु. (पुरः शत्रूणां दारयति, दृ+णिच्+खच् नि.) ઇન્દ્ર, વિષ્ણુ, જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર.

पुरन्दर न. ચવ્યક નામની વનસ્પતિ.

સહદેવીનો વેલો.

पुरासुहृद् पु. (पुरस्य त्रिपुरस्यासुहृत् शत्रुः) મહાદેવ, શિવ.

पुरि स्त्री. (पूर्य्यते, पॄ+इ किच्च) નગર, શહેર, નદી, સન્યાસીઓની એક ઉપાધિ વિશેષણ, દેહ, શરીર.

पुरि पु. (पूर्य्यते यश आदिभिः, पॄ+इ किच्च) રાજા.

पुरितत् स्त्री. (पुरिं देहं तनोति, तन्+क्विप् तुगागमश्च) આંતરડું, નાડી.

पुरितत् स्त्री. (पुरि देहे तनोति आच्छादयति हृदयादि पुरि+तन्+क्विप् अलुक् स.) શરીરમાં હૃદય ભાગને ઢાંકનાર માંસદેહ.

पुरिश पु. (पुरि देहे शेते, शी+अच् अलुक् समा.) જીવ.

पुरी स्त्री. (पूर्य्यते, पॄ+इ+ङीप्) શહેર નગર, નદી, શરીર.

पुरीतत् स्त्री. (पुरी+तन्+क्विप तुगागमश्च) पुरितत् શબ્દ જુઓ.

पुरीमोह पु. (पुरीं देहं मोहयति, मुह्+णिच्+अण्) ધંતૂરો.

पुरीष न. (पॄ+ईषन् किच्च) વિષ્ટા, પાણી, વિષ્ટા જેવી માટી, यवस જુઓ.

पुरीषण पु. (पुरीतो देहात् ईष्यते, ईष्-दाने+ल्युट्) વિષ્ટા.

पुरीषधान न. (पुरीष+धा+ल्युट्) જ્યાં વિષ્ટા રહે છે તે સ્થાન-મલાશય.

पुरीषम पु. (पुरीषं मिमीते, मा+क) અડદ.

पुरीषाधान न. (पुरीषमाधीयतेऽत्र, आ+धा+आधारे ल्युट्) વિષ્ટા રહેવાનું આંતરડું, મલાશય.

पुरीषिन् त्रि. (पृणाति प्रीणातीति पुरीषमुदकं मत्वर्थे इनि) મળયુક્ત, પાણીવાળું.

पुरीष्य त्रि. (पुरीषाय हितम् , पुरीष+यत्) વિષ્ટાના હિતનું, ઝાડાને ફાયદાકારક.

पुरु त्रि. (पॄ पालनपोषणयोः+कु) પુષ્કળ, ઘણું.

पुरु पु. (पॄ+कु) દેવલોક-સ્વર્ગલોક, તે નામનો એક દૈત્ય. સોમવંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા, યુધિષ્ઠિરનો સભાસદ રાજા, ફુલનું રજ-પરાગ.

पुरु स्त्री. (,, ,,) તે નામની એક નદી.

पुरुकुत्स पु. સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલો માંધાતા રાજાનો પુત્ર.

पुरुकुत्सव पु. ઇન્દ્રનો એક શત્રુ.

पुरुकुत्सानी स्त्री. (पुरुकुत्सस्य पत्नी वा. आनङ्+ङीष्) માન્ધાતા રાજાના પુત્ર પુરૂ કુત્સની પત્ની.

पुरुक्षु त्रि. (पुरवः क्षुधोऽन्नान्यस्य छान्दसः अन्त्यलोपः) ઘણા અન્નનું સ્વામી, બહુ અન્નનું માલીક.

पुरुक्षु त्रि. (पुरुषु क्षीयते, क्षि-निवासे+डु) ઘણા ઘરવાળું, બહુનિવાસવાળું.

पुरुचन्द्र त्रि. (पुरुः चन्द्र आल्हादकत्वात् दीप्तिरस्य पृषो.) ઘણી કાન્તિવાળું, અતિશય તેજસ્વી.

पुरुज पु. (पुरु+जन्+ड) ભરતવંશમાં પેદા થયેલો સુશાન્તિ રાજાનો પુત્ર.

पुरुजाति पु. (पुरोः जातिर्जन्म यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरुजित् त्रि. (पुरुं तन्नामनृपं जयति, जि+क्विप् तुक् च) કુન્તિભોજ એક રાજા, રૂચક રાજાનો તે નામનો પુત્ર, વિષ્ણુ.

"पुरुजित् पुरुषोत्तमः" विष्णु०

पुरुणाय पु. (पुरूणां नायो नेता संज्ञायां णत्वम्) તે નામનો એક રાજા.

पुरुत्मन् पु. (पुरुरात्मा यस्य पृषो.)વિશાળ આત્માવાળું, મોટા આત્માવાળું.

पुरुत्रा अव्य. (द्वितीयासप्तम्यर्थकृतेः पुरु+त्रा) ઘણાઓને, ઘણાવિષે.

पुरुद न. (पुरु प्रचुरं दायति दै+क) સોનું, સુવર્ણ.

पुरुदंशक पु. (पुरु बहुलं यथास्यात्तथा दशति, दंश्+ण्वुल्) હંસ.

पुरुदंशस् पु (पुरुं तन्नामानमसुरं दंष्टवान् , दंश्+असुन्) ઇન્દ્ર.

पुरुदंसस् त्रि. (पुरूणि दंसांसि कर्माण्यस्य) ઘણા કર્મવાળું, પુષ્કળ કામવાળું.

पुरुदंसस् पु. (पुरुं तन्नामानं दैत्यभेदं दंसयते, दसि-दर्शने +भूते असुन्) ઇન્દ્ર.

पुरुदत्र पु. (दीयते दा+क्त्र दत्रं धनम् , पुरु दत्रमस्य) ઇન્દ્ર.

पुरुदस्म त्रि. (पुरु दसति, दस्+बा० मनिन्) ઘણાનો નાશ કરનાર, ઘણા કામવાળું.

पुरहन् पु. (पुरं त्रिपुरं हन्ति स्म, हन्+भूते क्विप्) મહાદેવ, શિવ.

पुरा अव्य. (पुरति अग्रे गच्छति, पुर्+बाहु० का) અગાઉ, પૂર્વે, જુનાકાળમાં, ભાવીમાં, ભવિષ્યકાળે અતીતકાળમાં, ગયા સમયે, નિકટે–પાસે, બીકણ.
"इदं सर्वं पुरा सृष्टेरेकमेवाद्वितीयकम्
सदेवासीन्नामरूपे नास्तामित्यारुणेर्वचः" पञ्चदश्याम्

पुरा स्त्री. (पुरति, पुर्+क+टाप्) પૂર્વ દિશા, એક જાતનું સુગન્ધિદ્રવ્ય.

पुराकथा स्त्री. (पुरा प्राचीना कथा) ઇતિહાસ, જુની વાત.

पुराकल्प त्रि. (पुरा पुराणः कल्पः) પ્રાચીન કલ્પ, જૂની સૃષ્ટિ, જૂનો આચાર, એક અર્થવાદ.

पुराकृत त्रि. (पुरा पूर्वं पूर्वस्मिन् काले वा कृतम्) પૂર્વે કરેલ, અગાઉ કરેલ, આજન્મમાં કે પૂર્વજન્મમાં કરેલ પાપ પુણ્ય વિગેરે.

पुराग त्रि. (पुरा गच्छति, गम्+ड) પૂર્વે જનાર, પ્રથમ જનાર.

पुराण् (आख्याने कण्ड्वा. पर. सक. सेट् पुराण्यति) પૂર્વનું આખ્યાન કહેવું.

पुराण त्रि. (पुरा भवः ट्यु नि. तुट् न, पुरा नीयते नी+ड वा णत्वम्) પૂર્વે–પ્રથમ હોનાર–થનાર, અગાઉનું પ્રાચીન, જુનું.
"अजो नित्यो शाश्वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे" गीतायां

पुराण न. (पुरा भवं, पुरा+ट्यु) સર્ગ–પ્રતિસર્ગ–વંશ–મન્વંતર અને વંશાનુ ચરિતનું વર્ણન કરવાવાળું વ્યાસ વિગેરેએ રચેલું શાસ્ત્ર, મહાપુરાણ તથા ઉપપુરાણ.

पुराण पु. न. (,, ,,) એંશી કોડી બરાબર એક ચલણી નાણું–પણ, કાર્ષાપણ.

पुराणग पु. (पुराणैः गीयते, गै+घञर्थे क) બ્રહ્મ–પરમાત્મા, ઈશ્વર.

पुराणग त्रि. (पुराणं गायति गै+क) પુરાણ શાસ્ત્ર ગાનાર, પુરાણની કથા કરનાર વક્તા વિગેરે.

पुराणपुरुष पु. (पुराणैरुपस्तुत्यः पुरुषः) વિષ્ણુ, પરમાત્મા, વૃદ્ધ પુરૂષ.

पुराणान्त पु. (पुराणान् पुरातनान् अन्तयति, अन्त्+णिच्+अण्) વૃદ્ધોનો નાશ કરનાર યમરાજ.

पुराणान्त पु. (पुराणस्य अन्तः) પુરાણનો અન્ત, પુરાણનો શેષ ભાગ.

पुरातन त्रि. (पुरा भवः, पुरा+ट्यु+तुट् च) જૂના કાળનું પૂર્વે હોનાર–થનાર, અગાઉનું.
"बहिर्विकारं प्रकृतेः परं विदुः पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः" माघ०

पुरातन पु. (,, ,,) મહાવીર સ્વામી, વિષ્ણુ.

पुरातल न. સાત પાતાલમાંનું એક પાતાલ.

पुराधिप पु. (पुरस्य अधिपः) નગરનો સ્વામી, શહેરનો અધિકારી વગેરે, જીવાત્મા.

पुराध्यक्ष पु. (पुरस्य अध्यक्षः) કોટવાલ, નગર રક્ષક, જીવ.

पुरायोनि पु. (पुरा प्राचीना योनिरस्य) મહાદેવ, શિવ.

पुराराति पु. (पुरस्य त्रिपुरस्य अरातिः) મહાદેવ, શિવ.
"पुरारातिर्भ्रान्त्या कुसुमशर किं मां प्रहरसि"

पुरारि पु. (पुरस्य त्रिपुरस्य अरिः) મહાદેવ, શિવ.

पुरार्द्धविस्तर पु (पुरार्द्धे पूर्वार्द्धे विस्तरो विस्तृतिरस्य) પરૂં, શાખાનગર, એક જાતનું હથિયાર.

पुरार्द्धविस्तार पु. (पुरा प्राग्वर्त्ती अर्द्धविस्तारोऽस्य) પરૂં, ઉપનગર, એક જાતનું અસ્ત્ર.

पुरावती स्त्री. તે નામની એક નદી.

पुरावसु पु. (पुरा पूर्वकाले उत्पत्तेः प्राक् वसुः) ભીષ્મ પિતામહ.

पुराविद् त्रि. (पुरा पुरावृत्तं वेत्ति, विद्+क्विप्) પૂર્વના ઇતિહાસ વિગેરે વૃતાન્ત જાણનાર.

पुरावृत्त न. (पुरा पूर्वकालिकं वृत्तं यत्र) પૂર્વનું વૃત્તાંત બતાવનાર ઇતિહાસ કે આખ્યાન વિગેરે.

पुरावृत्त न. (पुरा पूर्वकालिकं वृत्तं चरित्रम्) જુનું વૃત્તાન્ત, પ્રાચીન વાત ચરિત્ર વિગેરે

पुरासाह् पु. (पुराणि शत्रुपुराणि सहते अभिभवति, सह्+ण्वि पूर्वपददीर्घ) ઇન્દ્ર.

पुरासाह् त्रि. (,, ,, सह्+ण्वि पूर्वपददीर्घः) શત્રુઓનાં નગરો જીતનાર.

पुरासिनी स्त्री. (पुरं गृहमस्यति, अस्+णिनि+ङीप्)

पुरुषवाह पु. (पुरुषेण नरेण उह्यते, वह्+कर्मणि घञ्) કુબેર.

पुरुषवाह पु. (पुरुषमादिपुरुषं वहति, वह्+अण्) ગરૂડ પક્ષી.

पुरुषवाहम् अव्य. (पुरुष+वह्+णमुल्) પુરૂષને ઉપાડવું તે-વહેવું તે.

पुरुषविध त्रि. (पुरुषस्येव विधा यस्य) પુરૂષના જેવા પ્રકારનું.

पुरुषव्याघ्र पु. (पुरुषो व्याघ्र इव) શ્રેષ્ઠ પુરૂષ, વાઘ સમાન પુરૂષ, ઉત્તમ માણસ.

पुरुषशार्दूल पु (पुरुषः शार्दूल इव) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरुषशीर्षक पु. (पुरुषशीर्ष इव कायति, कै+क) ચોરનું ચોરી કરવાનું હથિયાર.

पुरुषसमवाय पु. (पुरुषाणां समवायः) પુરૂષનો સમૂહ, પુરૂષનો જમાવ.

पुरुषसिंह पु. (पुरुषः सिंह इव पुरुषेषु सिंहःश्रेष्ठो वा) શ્રેષ્ઠ પુરૂષ, તે નામના એક જીનેશ્વર. "उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः" हितोपदेशे

पुरुषसूक्त न. (परमपुरुषप्रतिपादकं सूक्तम्) પરમ પુરૂષનું પ્રતિપાદન કરનાર "सहस्रशीर्षा" વગેરે ૧૬ ૠચાઓનું ૠગ્વેદ સૂક્ત. "सहस्रशीर्षः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्"

पुरुषांशक पु. (पुरुषस्य अंशः, स्वार्थे कप्) એક પ્રકારનો પુરૂષાંશ, પુરૂષાંશનો પ્રતિપાદક ગ્રંથ.

पुरुषांशकिन् त्रि. (पुरुषांशकमधीते वेत्ति वा णिनि) પુરૂષાંશક ગ્રંથને જાણનાર કે ભણનાર.

पुरुषाद् पु. (पुरुषमत्ति अद्+क्विप्) રાક્ષસ.

पुरुषाद पु. (पुरुषमत्ति अद्+अण्) રાક્ષસ, તે નામનો મધ્ય પ્રદેશ.

पुरुषादी स्त्री. (पुरुषाद+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

पुरुषाद्य पु. (पुरुषेषु पुरुषाणां वा आद्यः) આદિનાથ નામના જૈન તીર્થંકર, વિષ્ણુ.

पुरुषाद्य पु. (पुरुषः नरः अद्यो यस्य) રાક્ષસ.

पुरुषाधम पु. (पुरुषेषु अधमः) નીચ પુરૂષ, પુરૂષોમાં અધમ-નીચ.

पुरुषाधिकार पु (पुरुषस्य अधिकारः) પુરૂષનો અધિકાર.

पुरुषायण त्रि. (पुरुष आत्मा अयनं प्रतिष्ठा यस्य पूर्वे प० णत्वम्) આત્માનો આશ્રય કરી રહેલ પ્રાણ વિગેરે.

पुरुषायुष न. (पुरुषस्य आयुः अच् समा.) પુરૂષનો આયુષકાળ.

पुरुषार्थ न. (पुरुषस्य अर्थः) ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરૂષાર્થમાંથી પ્રત્યેક, સાંખ્ય મત પ્રમાણે બુદ્ધિનો ઇષ્ટભોગ તથા મોક્ષ.

पुरुषाशिन् पु (पुरुषमश्नाति. अश्+णिनि) મનુષ્ય ભક્ષણ કરનાર રાક્ષસ.

पुरुषाशिनी स्त्री. (पुरुषाशिन्+ङीप्) રાક્ષસી.

पुरुषास्थिमालिन् पु. (पुरुषस्यास्थिमाला साऽस्त्यस्य इनि) મહાદેવ, શિવ.

पुरुषोत्तम पु. (पुरुषेषु उत्तमः) જીનેશ્વર, નારાયણ, વિષ્ણુ, ઉત્તમ પુરૂષ.

पुरुष्य त्रि. (पुरुषाय हितं यत्) પુરૂષના હિતનું, પુરૂષના ફાયદાનું.

पुरुह त्रि. (पुरं प्रचुरं हन्ति गच्छति, पुरु+हन्+ड) પુષ્કળ, ઘણું.

पुरुहु त्रि. (पुरुं प्रचुरं हन्ति, हन्-गतौ+बाहु. डु) ઉપરનો અર્થ.

पुरुहूत पु. (पुरूणि बहूनि हूतानि नामानि यस्य यद्वा पुरुर्दैत्यभेदो हूतो युद्धार्थं येन) ઇન્દ્ર

पुरुहूत त्रि. (पुरुणि बहूनि हूतानि नामानि यस्य) ઘણા નામવાળું, પુષ્કળ નામવાળા દેવ વિગેરે.

पुरुहूति पु. (पुरवो हूतयो नामान्यस्य) વિષ્ણુ.

पुरुहूति स्त्री. દાક્ષાયણી.

पुरुहोत्र पु. અંશુ રાજાનો એક પુત્ર.

पुरूद्वह पु. (पुरून् पौरवनृपान् तद्भारमुद्वहति, उद्+वह्+अच्) પૌરવ વંશમાં શ્રેષ્ઠ રાજા, રૂદ્ર સાવર્ણિ મનુનો પુત્ર-બારમો મન્વન્તર.

पुरूरवस् पु. (पुरु प्रचुरं यथास्यात्तथा रौति, रु+असि दीर्घश्च) ચન્દ્રવંશી બુધનો પુત્ર રાજા.

पुरूरवस ઉપરનો અર્થ.

पुरूवसु त्रि. (पुरु प्रचुरं वसु धनं यस्य वेदे दीर्घः) પુષ્કળ ધનવાળું, જેની પાસે ઘણું દ્રવ્ય હોય તે.

पुरोग त्रि. (पुरोऽग्रे गच्छति, गम्+ड) આગળ

पुरुद्रुह् त्रि. (पुरुभ्यो बहुभ्यः पुरवे दैत्याय वा द्रुह्यति, द्रुह्+क्विप्) ઘણાનો દ્રોહ કરનાર.

पुरुद्वत् पु. ક્રોષ્ટુવંશી મધુપુત્ર એક રાજા.

पुरुधा अव्य. (पुरु+प्रकारे धाच्) અનેક પ્રકારે, ઘણા પ્રકારે.

पुरुनाय पु. (पुराणां नायो नेता) તે નામનો એક રાજા.

पुरुनाय त्रि. અનેકને જીતનાર.

पुरुभूत् (पुरुहूत पृषो.) ઇન્દ્ર.

पुरुभोजस् पु. (पुरून् भुङ्क्ते, भुज्+असुन्) મેઘ.

पुरुभोजस् त्रि. (,, ,,) ઘણું ખાનાર, ઘણું ભોજન કરનાર.

पुरुमित्र पु. (पुरुः मित्रमस्य) તે નામે એક મહારથિ રાજા, તે નામે ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

पुरुमीढ पु. તે નામનો એક કૌરવ રાજા.

पुरुरथ पु. (रथात् रंहतेः पुरुः रथो रंहणं यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

पुरुरवस् पु. (पुरु यथा स्यात्तथा रौति रु+असुन् पृषो.) સોમ વંશમાં પેદા થયેલ તે નામનો એક રાજા.

पुरुरवस पु. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरुरावन् त्रि. (पुरु फलं राति ददाति, रा+वनिन्) અનેક પ્રકારનાં ફળ આપનાર, જુદી જુદી જાતનાં ફળ આપનાર.

पुरुवर्गस् त्रि. (पुरुर्वर्गोऽस्य) ઘણા માનવાળું.

पुरुश्चन्द्र त्रि. (पुरुः चन्द्र आल्हादकत्वात् दीप्तिरस्य पृषो० पा० सुट्) ઘણી કાન્તિવાળું, અતિશય તેજવાળું.

पुरुष पु. (पुर्-अग्रगतौ+कुषन्, पुरि देहे शेते शी+ड पृषो. वा) મર્દ-નર, આત્મા, સાંખ્યમત પ્રસિદ્ધ પચીસમું તત્વ, પુન્નાગ વૃક્ષ, વિષ્ણુ, મેષ-મિથુન વગેરે વિષમ રાશિ, મંગળ વિગેરે પુરૂષગ્રહ, તિલનું ઝાડ, સેવક, મિત્ર.

"पूरणात्सदनाच्चैव ततोऽसौ पुरुषो मतः" महाभारते

पुरुषक न. (पुरुष इव कायति कै+कः) ઘોડાઓની બે પગે ઉભા રહે તેવી એક જાતની ગતિ.

पुरुषकार पु (कृ+भावे घञ्, पुरुषस्य कारः करणम्) પુરૂષનું કામ, પુરૂષચેષ્ટિત-પુરૂષાર્થ.

पुरुषकुञ्जर पु. (पुरुषेषु कुञ्जरः श्रेष्ठः, पुरुषः कुञ्जर इव वा) શ્રેષ્ઠ પુરૂષ, ઉત્તમ પુરૂષ.

पुरुषच्छन्दस् स्त्री. (पुरुष इव द्विपादत्वात् छन्दो यस्याः) બે ચરણવાળો છન્દ.

पुरुषत्रा अव्य. (पुरुष+द्वितीयासप्तम्यन्तार्थवृत्तेः त्राच्) પુરુષને, પુરુષમાં, પુરૂષમધ્યે.

पुरुषता स्त्री. (पुरुषस्य भावः तल्+टाप्) પુરુષપણું, મર્દાઈ.

पुरुषत्व न. (पुरुषस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरुषदघ्न त्रि. (पुरुषः परिमाणमस्य पुरुष+परिमाणार्थे दघ्नच्) ઉંચા કરેલા હાથવાળા પુરૂષના માપનું, માથોડું, પુરૂષની ઉંચાઈનું.

पुरुषदन्तिका स्त्री. (पुरुषस्येव दन्तो दन्ताकारोऽस्याः कप् कापि अत इत्वम्) "मेदा" નામની વનસ્પતિ.

पुरुषद्वयस त्रि. (पुरुष+परिमाणार्थे द्वयसच्) ઉંચા કરેલા હાથવાળા પુરુષના માપનું, મથોડું.

पुरुषद्वेषिन् त्रि. (पुरुषं द्वेष्टि, द्विष्+णिनि) પુરૂષનો દ્વેષ કરનાર.

पुरुषधर्म पु. (पुरुषस्यैव धर्मः) પુરુષમાત્રનો ધર્મ.

पुरुषनाय पु. (पुरुषान् नयति नी+अण्) મનુષ્યોનું રક્ષણ કરનાર, સેનાપતિ.

पुरुषपशु पु. (पुरुष इव पशुः) પુરૂષરૂપે પશુ.

पुरुषपुङ्गव पु. (पुरुषः पुङ्गव इव) પુરૂષમાં શ્રેષ્ઠ, શ્રેષ્ઠ પુરૂષ, ઉત્તમ માણસ.

पुरुषपुण्डरीक पु. (पुरुषः पुण्डरीकः व्याघ्रभेद इव) શ્રેષ્ઠ માણસ, વાઘ જેવા પુરૂષ, તે નામે એક જીનેશ્વર.

पुरुषमात्र त्रि. (पुरुष+परिमाणार्थे मात्रच्) ઉંચા કરેલ હાથવાળા પુરૂષના માપનું.

पुरुषमेध पु. (पुरुषाः नरजातीया मिध्यन्ते हिंस्यन्तेऽत्र मिध-आधारे+घञ) એક જાતનો યજ્ઞ જેમાં પુરૂષનો હોમ થાય છે તે.

पुरुषर्षभ पु. (पुरुषेषु ऋषभः) શ્રેષ્ઠ માણસ, ઉત્તમ પુરૂષ, પુરૂષોમાં શ્રેષ્ઠ.

पुरुषवर्जित त्रि. (पुरुषेण वर्जितः) પુરૂષરહિત, પુરૂષ વિનાનું.

पुरुषवाच् स्त्री. (पुरुषस्येव वाक् यस्याः) મેના પક્ષી.

पर्पिक, पथिक, चर्मिक, प्रतिक, सारथि, आस्तिक, सूचिक, संरक्ष, सूचक, नास्तिक, अजानिक, शाक्कर, नागर, चूडिक इत्यादि.

पुरोहितिका स्त्री. (पुरोहितस्य पत्नी ङीष् पुरोहिती+स्वार्थे क वा टाप् ह्रस्वः) દયાપાત્ર પુરોહિતની પત્ની.

पुरोहिती स्त्री. (पुरोहित+स्त्रियां जाति. ङीष्) પુરોહિતની પત્ની–ગોરાણી.

पुर्व् (भ्वा. प. स. सेट् पूर्वति) નિવાસ કરવો, રહેવું

पुर्व् (भ्वा. प. सक. सेट् पूर्वति) પૂર્ણ કરવું, ભરવું, પૂરવું.

पुल् (भ्वा. प. सक. सेट् पोलति) મોટું થવું, ઉંચું થવું, મોટાઈ પ્રાપ્ત કરવી. तुदा० पुलति

पुल् (चुरा. उभ. सक. सेट् पोलयति–ते) ઉદ્ધાર કરવો.

पुल पु. (पुल्+क) આનંદ અથવા ભયથી શરીર ઉપર રૂંવાટાં ઉભાં થાય છે તે.

पुल त्रि. (पोलति उच्छ्रितो भवति, पुल्+क) મોટું, વિશાળ.

पुलक न. (पुल+संज्ञायां कन्) એક જાતની પહાડી માટી.

पुलक पु. (पुल्+क+स्वार्थे क) રોમાંચ, શરીરમાંથી બહાર નીકળેલ એક કીડો, એક જાતનો પત્થર, મણિનો એક દોષ, હરતાલ, તે નામે ગન્ધર્વ, હાથીને ખવરાવવાનો અન્નનો ગોળો, મદ્ય પીવાનું પાત્ર.

पुलक पु. (पुलय जै. प्रा.) પુલક મણિ, સચિત્ત કઠીન પૃથ્વીનો એક પ્રકાર, જલચર જંતુ વિશેષ.

पुलककाण्ड पु. न. (पुलअकंड जै. प्रा.) રત્નપ્રભા નરક પૃથ્વીનો એક કાણ્ડ.

पुलकाङ्ग पु. (पुलकयुक्तं अङ्गम् यस्मात्) વરુણ પાશ.

पुलकित त्रि. (पुलकानि संजातानि यस्य, तारका. इतच्) જેને રોમાંચ થયેલ હોય તે, જેના દેહ પર રૂંવાટાં ઉભાં થયાં હોય તે.

पुलकिन् त्रि. (पुलक+अस्त्यर्थे इनि) રોમાંચવાળું.

पुलकिन् पु. (पुलकोऽस्त्यस्य, पुलक+इनि) એક જાતનું કદંબનું વૃક્ષ.

पुलकोद्गम पु. (पुलकस्य उद्गमः) શરીરનાં રૂંવાટાં ઉભાં થવાં તે, રોમાંચ થવું તે.

पुलस्ति पु. (पुलं महत्त्वमसते गच्छति, अस्+ति शाक.) પુલસ્ત્ય મુનિ જે સપ્તર્ષિમાંનો એક છે, રાવણનો બાપ.

पुलस्त्य पु. (पुलं महत्वमसते अस्+त्यप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुलह पु. સપ્તર્ષિમાંનો એક.

पुलाक पु. (पोलति उच्छ्रितो भवति पुल्+आक नि.) સંક્ષેપ, તુચ્છ ધાન્ય, અનાજનાં ફોતરાં, રાંધેલા ચોખાનું ઢેફું, ચોખાનું ઓસામણ, ઉતાવળ, અલ્પત્વ.

पुलाकिन् पु. (पुल्+वा. काकिन्) વૃક્ષ, ઝાડ.

पुलायित न. (पुल्+क्यच्+क्त) એક જાતની ઘોડાની ગતિ–ચાલ.

पुलालिका स्त्री. એક જાતનો ઝેરનો ઉપદ્રવ.

पुलिन न. (पोलति, पुल्+इनन् किच्च) દ્વિપ, બેટ, સમુદ્ર વગેરેનું પાણી આવી ગયા પછી કોરી પડેલી જમીન, નદી વિગેરેની મધ્યનો તટ.
"शरदि सरितः श्यानपुलिनाः" भर्तृहरि.

पुलिनवती स्त्री (पुलिन+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः ङीप् च) નદી.

पुलिन्द पु. (पुल्+किन्दच्) એક જાતનો ચાંડાલ–ભીલ.

पुलिन्द पु. (पुल्+किन्दच्) પુલિન્દ નામની ચાંડાલ જાતિનો વસેલો એક દેશ.

पुलिन्दी स्त्री. (पुलिन्द+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) એક જાતની ભીલડી.

पुलिरिक पु. સર્પ, સાપ.

पुलिश पु. જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો એક સિદ્ધાન્ત કર્તા તે નામનો ઋષિ.

पुलुकाम पु. (पुरु कामयते, कामि+अण् रस्य लः) ઘણી કામનાવાળું.

पुलोमजा स्त्री (पुलोम्नो दैत्याज्जायते, जन्+ड+टाप्) ઇન્દ્રની પત્ની–ઇન્દ્રાણી.

पुलोमजित् पु (पुलोमानं जितवान्, जि+क्विप तुक्) ઇન્દ્ર.

पुलोमद्विष् पु. (पुलोमानं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ઇન્દ્ર.

पुलोमन् पु. ઇન્દ્રનો સસરો એક રાક્ષસ.
"पुलोमानं जघानाजौ जामाता सन् शतक्रतुः" हरिवंशे.

पुलोमभिद् पु. (पुलोमानं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) ઇન્દ્ર.

पुलोमा स्त्री. ભૃગુ ઋષિની પત્ની–ચ્યવન ઋષિની માતા.

જનાર, મોખરે ચાલનાર, પ્રધાન–મુખ્ય.

पुरोगत त्रि. (पुरोऽग्रे गतं) આગળ ગયેલું, મોખરે ગયેલું.

पुरोगति स्त्री. (पुरोऽग्रे गतिः) આગળ ચાલવું, મોખરે જવું તે.

पुरोगति त्रि. (पुरोऽग्रे गतिर्गमनं यस्य) આગળ જનાર, મોખરે ચાલનાર કુતરો વિગેરે-

पुरोगम त्रि. (पुरोऽग्रे गच्छति, गम्+अच्) આગળ જનાર, મોખરે ચાલનાર.

पुरोगमन न (पुरस्+गम्+ल्युट्) આગળ જવું તે.

पुरोगामिन् त्रि. (पुरोऽग्रे गच्छति, गम्+णिनि) આગળ જનાર, મોખરે ચાલનાર પ્રધાન–મુખ્ય.

पुरोचन पु. લાખાગૃહમાં પાંડવોને બાળી નાંખવા તૈયાર થયેલો દુર્યોધનનો એક મિત્ર

पुरोजन्मन् त्रि. (पुरोऽग्रे जन्म यस्य) પહેલાં જન્મનાર, આગળ જન્મનાર મોટો ભાઇ વિગેરે.

पुरोजन्या स्त्री. (पुरोऽग्रे जन्यो जन्म यस्याः टाप्) મોટી બહેન, આગળ જન્મેલી.

पुरोटि पु. (पुरोऽटति, अट्+इन्) पुरोटि નામે વૃક્ષ.

पुरोडाश् पु. (पुरो दाश्यते. दाश्–दाने+क्विप् दस्य डः) યજ્ઞ સંબંધી એક પ્રકારનું હોમવાનું દ્રવ્ય, હોમવામાં બાકી રહેલો પદાર્થ, સોમવલ્લીનો રસ, જવના લોટથી મિશ્ર એક જાતનો રોટલો, યજ્ઞના અગ્નિ ઉપર લોટ વિગેરે રાંધી તેનો હવન કરવો તે.

पुरोडाश पु (पुरो दाश्यते, दाश् दाने+घञ् दस्य डः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरोडाशिक पु. (पुरोडाशस्य व्याख्यानो ग्रन्थः ठन्) પુરોડાશનું વ્યાખ્યાન કરનારો ગ્રન્થ.

पुरोडाशीय त्रि. (पुरोडाशाय हितं, छ) પુરોડાશને માટે ઉપયોગી જવ ચોખા વિગેરે.

पुरोडाश्य त्रि. (पुरोडाशाय हितम्, पुरोडाश+यत्) હવિષ્યાન્નના માટે ઉપયોગી જવ ચોખા વિગેરે.

पुरोद्भव त्रि. (पुरे उद्भवति, उद्+भू+अच्) શહેરમાં પેદા થનાર, નગરમાં હોનાર.

पुरोद्भवा स्त्री. (,, ,, पुरोद्भव+टाप्) મહામેદા નામની વનસ્પતિ.

पुरोधस् पु. (पुरोऽग्रे धीयते, धा+कर्मणि असि किच्च) પુરોહિત, ગોર.

"स जातकर्मण्यखिले तपस्विना
तपोवनादेत्य पुरोधसा कृते" रघुः

पुरोधा स्त्री. (पुरस्+धा+सम्प्र. भावे क्विप्) પુરોહિતપણું, ગોરપદું.

पुरोनुवाक्या स्त्री (पुरोऽग्रेऽनुवाक्या) તે નામની એક ૠચા–કડી.

पुरोपनीत त्रि. (पुरस्+अप+नी+क्त) પૂર્વે પ્રાપ્ત થયેલ, પ્રથમ હોયેલ.

पुरोपवन न. (पुरस्य उपवनम्) શહેરનો બગીચો, નગરની વાડી.

पुरोभाग पु. (पुरोऽग्रः भागः) અગ્રભાગ, આગળનો ભાગ.

पुरोभाग त्रि. (पुरः पूर्वं भजते, भज्+कर्त्तरि घञ्) ગુણનો ત્યાગ કરી માત્ર દોષ ગ્રહણ કરનાર.

पुरोभागिता स्त्री (पुरो भागिनो भावः तल्+टाप्) ગુણનો ત્યાગ કરી દોષ જોવાપણું, અગ્રભાગપણું.

पुरोभागित्व न. (पुरोभागिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुरोभागिन् त्रि. (पुरः पूर्वं भजते, भज्+घिनुण्) ગુણનો ત્યાગ કરી કેવળ દોષ જોનાર, અગ્ર ભાગવાળું.

पुरोमारुत पु. (पूर्वो मारुतः पूर्वशब्दादसि पुर् आदेशः) પૂર્વ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલો વાયુ, પૂર્વનો પવન.

पुरोयावन् त्रि (या+वनिप्, पुरोऽग्रे यावन्) આગળ ગયેલ.

पुरोरवस् पु. (पुरूरवस् पृषो.) पुरूरवस् શબ્દ જુઓ.

पुरोवात पु. (पुर.पूर्ववर्ती वातः) પૂર્વનો વાયુ, પૂર્વે વાતો વાયુ.

पुरोहित पु. (पुरो धीयतेऽसौ, धा+क्त) કૂળગુરૂ, પુરોહિત, ગોર.

पुरोहित त्रि. (पुरः हितम्) આગળ મુકેલું, આગળ ધરેલું.

पुरोहितादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स, च–पुरोहित, ग्रामिक, पिण्डिक, सुहित, बालमन्द, खण्डिक, वर्मिक, कर्मिक, धर्मिक, शिलिक, सूतिक, मूलिक, तिलक, अञ्जलिक, ऋषिक, पुत्रिक, अर्विक, छत्रिक,

पुष्करस्रज् पु. द्वि. (पुष्करस्य पद्मस्य स्रक् ययोस्तौ) બે અશ્વિની કુમાર.

पुष्करस्रज् त्रि. (पुष्करमयी स्रग् यस्य) કમળની માળા ધારણ કરનાર.

पुष्कराक्ष पु. (पुष्करमिवाक्षि यस्य षच् समा०) વિષ્ણુ.

पुष्कराक्ष त्रि. (पुष्करमिवाक्षि यस्य षच् समा०) કમળ સમાન નેત્રવાળું.

पुष्कराख्य पु. (पुष्करस्य पद्मस्याख्या आख्या यस्य) સારસ પક્ષી, કુષ્ઠ ઔષધિ

पुष्कराङ्घ्रिज न. (पुष्कराङ्घ्रिरिव जायते जन्+ड) પુષ્કરમૂળ–કુષ્ઠઔષધિ.

पुष्करादि पु ( ) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ,

पुष्कर, पद्म, उत्पल, तमाल, कुमुद. नड, कपित्थ, विस, मृणाल, कर्दम, शालूक, विगर्ह, करीष, शिरीष, यवास, प्रवाह, हिरण्य, कैरव, कल्लाल, तट, तरङ्ग, पङ्कज, सरोज, राजीव, नालीक, सरोरुह पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अब्ज, कमल, पयस इत्यादि

पुष्करारुणि पु. ગર્ગનો પૌત્ર પુરૂવંશી રાજા.

पुष्करावती स्त्री. (पुष्कराणि सन्त्यत्र मतुप् मस्य वः ङीप् दीर्घः) તે નામની એક નદી.

पुष्करावर्त्त पु. (पुष्करं जलमावर्त्तयति, आ+वृत्+णिच्+अण्) તે નામે મેઘનો અધિપતિ, તે નામે એક મેઘ.

पुष्करावर्त्तक पु. (,, ,, पुष्करावर्त्त+कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"जातं वंशे भुवनविदिते पुष्करावर्त्तकानाम्" मेघदूते.

पुष्कराह्व पु. (पुष्करस्याह्वा आह्वा यस्य) સારસ પક્ષી,

पुष्कराह्वय पु. (पुष्करं आह्वयो यस्य) કુષ્ઠ ઔષધિ.

पुष्करिका स्त्री. (,, तदाकारोऽस्त्यस्य ठन्+टाप्) તે નામે એક રોગ–જેનું નિમિત્ત શૂકદોષ હોય છે.

पुष्करिणी स्त्री. (पुष्करवत् आकृतिरस्त्यस्याः, पुष्कर+इनि+ङीप्) સ્થલ કમળ, પુષ્કરમૂળ વનસ્પતિ.

पुष्करिणी स्त्री. (पुष्करं शुण्डाग्रमस्त्यस्य, इनि+ङीप्) હાથણી, કમલિની, નાનું જલાશય, ચાક્ષુસ મનુની એક પત્ની, રૂચીકની માતા.

पुष्करिणी स्त्री. (पुष्कराणां समूहः इनि+ङीप्) કમળનો સમૂહ.

पुष्करिन् पु. (पुष्करमस्यास्ति, पुष्कर+इनि) હાથી.

पुष्करिन् त्रि. (पुष्कर+इनि) કમળવાળો પ્રદેશ વિગેરે.

पुष्कल न. (पुष्यति पुष्टिं गच्छति, पुष्+कलन् किच्च कस्य नेत्त्वम्) ભિક્ષા માટે આપવા યોગ્ય અન્નનું એક પ્રમાણ, ૬૪ મુઠિ બરાબર માપ.

पुष्कल त्रि. (पुष्+कलच् किच्च आद्यकस्य नेत्वं पुष्क+सिध्मा. लच् वा) શ્રેષ્ઠ, ઘણું, પુષ્કળ, બહુ.

पुष्कल पु. (पुष्+कलच्) ભરતનો તે નામનો પુત્ર, તે નામનો અસુર.

पुष्कलक पु. (पुष्कल+संज्ञायां कन्) કસ્તૂરી મૃગ. "केशेषु चमरीं हन्ति सीम्नि पुष्कलको हतः"

पुष्कलावत पु. ( ) ઉત્તરમાં આવેલ એક દેશ.

पुष्कलावती स्त्री. (पुष्कलावत+ङीप्) પુષ્કલાવત દેશની રાજધાનીનું શહેર.

पुष्ट त्रि. (पुष्+क्त) જેણે પોષણ કર્યું હોય તે, પુષ્ટ–લઠ્ઠ.

पुष्ट न. (,, ,,) પોષણ, પુષ્ટિ.

पुष्ट पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

पुष्टाङ्ग न. (पुष्टं च तत् अङ्गं च) પુષ્ટ શરીર, હૃષ્ટ પુષ્ટ અંગ.

पुष्टाङ्ग त्रि. (पुष्टमङ्गमस्य) હૃષ્ટ–પુષ્ટ શરીરવાળું.

पुष्टावत् त्रि. (पुष्टं पोषणं कार्य्यत्वेनाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः वेदे दीर्घः) પોષણ કરનાર, પોષનાર.

पुष्टि स्त्री. (पुष्+भावे क्तिन्) પોષણ, પોષવું તે, વૃદ્ધિ.

पुष्टि स्त्री. (पुष्+कर्त्तरि क्तिच्) વનસ્પતિ આસંધ, તે નામે એક માતૃકા, તે નામની એક યોગિની, તે નામની ધર્મ પત્ની.

पुष्टिका स्त्री. (पुष्ट्यै कं जलमस्याः) પાણીમાં થનારી છીપ.

पुष्टिकान्त पु. (पुष्टेः कान्तः) ગણપતિ, ગણેશ.

पुष्टिद त्रि. (पुष्टिं ददाति, दा+क) પોષણ કારક, પુષ્ટી કરનાર.

पुष्टिदा स्त्री. (पुष्टिं ददाति, दा+क+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ, પુષ્ટિ આપનારી સ્ત્રી.

पुलोमारि पु. (पुलोम्नोऽरिः शत्रुः) ઇન્દ્ર.

पुल्क त्रि. (फुल्ल+पृषो.) પ્રફુલ્લ, વિકાસ પામેલું, ફુલેલું.

पुल्कस पु. બ્રાહ્મણથી ક્ષત્રિય જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણશંકર પુરુષ.

पुल्कसी स्त्री. (पुल्कस+स्त्रियां जाति०ङीष्) બ્રાહ્મણથી ક્ષત્રિય સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર સ્ત્રી.

पुल्य त्रि. (पुल्+चतुरर्थ्यां बलादि. य) રોમાંચ વડે બનેલ-થયેલ.

पुल्ल त्रि. (फुल्ल+पृषो.) પ્રફૂલ્લ, ખીલેલું.

पुष् (पुष्टौ दि. पर. अक अनिट् पुष्यति) પોષણ કરવું, પાલન કરવું, પોષવું.

पुष् (क्र्या. पर. सक. सेट् पुष्णाति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुष् (भ्वा. पर. अक. सेट् पोषति) પોષણ કરવું, પોસવું.

पुष् (धृतौ चुरा. उभ. सक. सेट् पोषयति-ते) ધારણ કરવું, ધરવું

पुषा स्त्री. (पुष्णाति, पुष्+क+टाप्) પોસવું, પોષણ કરવું, લાંગલી વૃક્ષ.

पुषित त्रि (पुष्यते स्म, पुष्+क्त भ्वादित्वादिट्) પોષેલ, પોષણ કરેલ.

पुष्क न. (पुष्+वा. भावे क किच्च कस्य नेत्वम्) પોષણ કરવું, પુષ્ટિ.

पुष्कर न. (पुष्कं पुष्टिं राति, रा+क) હાથીની શુંઢનો અગ્રભાગ, વાદિત્રનું મઢેલું મુખ, જલ, પાણિ, આકાશ, તલવારનું પાનું, કમળ, તે નામે એક તીર્થ-પુષ્કરતીર્થ, કુષ્ટ ઔષધિ, બ્રહ્માએ કરેલું એક સરોવર, ભાગ, અંશ, તે નામે એક બેટ, તલવારનું મ્યાન.

"पुष्करे दुष्करं वारि शस्यहीना वसुन्धरा" ज्योतिस्तत्वे

पुष्कर पु. (पुष्कं पुष्टिं राति, रा+क) નલરાજાનો મોટો ભાઈ, વરુણનો તે નામનો એક પુત્ર, તે નામે એક રોગ, તે નામનો એક નાગ, સારસપક્ષી, પુષ્કર દ્વિપમાંહેલો તે નામનો એક પર્વત, મેઘનો અધિપતિ, એક જાતનો કુયોગ, વિષ્ણુ, બીલીનું ઝાડ, એક જાતનું વાદ્ય, પુષ્કર દ્વીપનો રાજા.

पुष्करकर्णिका स्त्री. (पुष्करं पद्ममिव कर्णः पुष्पं यस्याः कप् कापि अत इत्वम्) સ્થલ પદ્મિની, જમીન ઉપર થનાર કમળનો વેલો.

पुष्करचूड पु. (पुष्करयुक्ता चूडा यस्य) લોકાલોક પર્વત ઉપરનો તે નામનો એક દિગ્ગજ.

पुष्करजटा स्त्री. (पुष्करयुक्ता जटा यस्याः) પુષ્કર મૂળ વનસ્પતિ.

पुष्करनाडी स्त्री. (पुष्करं पद्मं नाडयति, नाड्+अण्+ङीष्) "स्थलपद्मिनी" શબ્દ જુઓ.

पुष्करनाभ पु. (,, ,, नाभौ यस्य अच् समा०) વિષ્ણુ.

पुष्करप्रादुर्भाव पु (पुष्कराकारः प्रादुर्भावः) કમળાકારે ભગવાનનું પ્રકટ થવું.

पुष्करवीज न. (पुष्करस्य बीजम्) કમલનું બીજ-કમળ કાકડી.

पुष्करमालिन् त्रि. (पुष्करमाला अस्त्यस्य इनि) કમળની માલાવાળું.

पुष्करमालिन् पु. (,, +इनि) હિમાલયની એક કન્યાનો પતિ.

पुष्करमूल न. (पुष्करस्य मूलमिव मूलं यस्य) કુષ્ઠ ઔષધિ.

पुष्करमूल न. (पुष्करस्य मूलम्) કમળનું મૂળ.

पुष्करमूलक न. (पुष्करमूल+स्वार्थे क) કુષ્ઠ ઔષધિ, કમળનું મૂળ.

पुष्करवीज न. (पुष्करस्य वीजम्) पुष्करवीज શબ્દ જુઓ.

पुष्करशायिका स्त्री. (पुष्करे शेते) સંઘાતે ફરનાર. એક જાતનું પક્ષી.

पुष्करशिफा स्त्री. (पुष्करस्य शिफा जटेव) વનસ્પતિ પુષ્કરમૂળ.

पुष्करसद् त्रि. (पुष्करे सीदति, सद्+क्विप्) કમળમાં વસનાર-રહેનાર.

पुष्करसद् पु. (,, ,, ,,) ગોત્ર પ્રવર્તક એક ઋષિ.

पुष्करसागर पु (पुष्करं सागर इव) કુષ્ઠ ઔષધિ.

पुष्करसाद पु. (,, पद्मं सीदति भक्षयति, सद्-भक्षणे (अनेकार्थ त्वात्)+अण्) કમળને ખાનારૂ એક પક્ષી.

पुष्करस्थपति पु. ( ) મહાદેવ, શિવ.

पुष्करस्रज् स्त्री. (पुष्करस्य स्रज्) કમળની માળા.

पुष्पनिक्ष पु. (पुष्पं निक्षति, निक्ष् चुम्बने+अण्) ભમરો.

पुष्पनिक्षी स्त्री. (पुष्पनिक्ष+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભમરી.

पुष्पनिकर पु. (पुष्पाणां निकरः) ફૂલનો સમૂહ.

पुष्पनिचय पु. (पुष्पाणां निचयः) ફૂલનો સમુદાય.

पुष्पनिर्यास पु. (पुष्पाणां निर्यासः) ફૂલનો રસ, મકરન્દ.

पुष्पनेत्र न. (पुष्पनिर्मितं नेत्रम्) ફૂલનું બનાવેલ નેત્ર.

पुष्पन्धय पु. (पुष्पं धयति, धेट् पाने+खश् मुम्) ફૂલનો રસ પીનાર ભમરો.

पुष्पन्धय त्रि. (,, ,,) ફૂલનો રસ પીનાર મધમાખ વિગેરે.

पुष्पन्धयी स्त्री. (पुष्पन्धय+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભમરી.

पुष्पपत्र न. (पुष्पस्य पत्रम्) ફુલની પાસેનું નવું પાંદડું.

पुष्पपत्रिका स्त्री. (पुष्पपत्र+कन्+टाप् कापि अत इत्वम्) એક જાતનું શાક.

पुष्पपत्रिन् पु. (पुष्पं तन्मयः पत्री वाणोऽस्य) કામદેવ.

पुष्पपथ पु. (पुष्पस्य स्त्रीरजसः पन्थाः सरणिः) સ્ત્રીનું અટકાવ આવવાનું દ્વાર, સ્ત્રી યોનિ.

पुष्पपाण्डु पु. (पुष्पवत् पाण्डुः) એક જાતનો સર્પ.

पुष्पपिण्ड पु. (पुष्पाणां पिण्ड इव) આસોપાલવનું ઝાડ.

पुष्पपुर न. (पुष्पवत् पाटलिपुष्पयुक्तं तद्वत् शोभाजनकं वा पुरम्) પાટલિપુત્ર નગર, કુસમપુર, હાલનું પટના શહેર.

पुष्पप्रचय पु. (पुष्प+प्र+चि+अच्) હાથ વગર લાકડી વિગેરે સાધનથી ફુલ લેવાં તે.

पुष्पप्रचय पु. (,, ,,) ચોરીને ફુલ લેવાં તે.

पुष्पप्रचाय पु. (पुष्प+प्र+चि+घञ्) હાથવતી ફુલ લેવાં તે.

पुष्पप्रचायिका स्त्री. (पुष्प+प्र+चि+ण्वुच्+टाप् अत इत्वम्) અનુક્રમે ફુલ વીણવાં–ચુંટવાં.

पुष्पफल पु. (पुष्पयुक्तं फलमस्य) કોઠનું ઝાડ, કોળાનો વેલો.

पुष्पवाण पु. (पुष्पमेव वाणोऽस्य) કામદેવ.

पुष्पभद्रक न. (पुष्पभद्र+संज्ञायां कन्) તે નામે સ્વર્ગનો એક બગીચો.

पुष्पभव न. (पुष्पाद्भवति, भू+अच्) પુષ્પનો રસ.

पुष्पभूषित त्रि. (पुष्पैर्भूषितः) ફુલવડે શણગારેલ.

पुष्पभूषित न. (,, भूषितम्) સાહિત્ય દર્પણ પ્રસિદ્ધ એક રુપક પ્રકરણ.

पुष्पमञ्जरिका स्त्री. કાળું કમળ.

पुष्पमय त्रि. (पुष्प+अस्त्यर्थे मयट्) ઘણાં ફુલવાળું, ફુલમય.

पुष्पमाला स्त्री. (पुप्फमाला जै. प्रा.) ઊર્ધ્વલોકમાં રહેનારી એક દિશાકુમારી.

पुष्पमास पु. (पुष्पप्रधानो मासः) ચૈત્ર મહિનો, વસંત કાળ.

पुष्परक्त पु. (पुष्पं रक्तं यस्य) સૂર્યમણિ નામે એક વૃક્ષ.

पुष्परजस् न. (पुष्पाणां रजः) ફુલની રજ, પરાગ.

पुष्परथ पु. (पुष्पनिर्मितो रथः) ફુલનો બનાવેલ રથ.

पुष्परस पु. (पुष्पाणां रसः) ફુલનો રસ–મકરન્દ.

पुष्परसाह्वय न. (पुष्परसः आह्वय आह्वया यस्य) મધ.

पुष्पराग पु. (पुष्पस्येव रागो वर्णो यस्य) પોખરાજ મણિ, હીરો.

पुष्पराग पु. (पुष्पस्य रागः) ફુલનો રંગ.

पुष्पराज पु. (पुष्पमिव राजते, राज्+अच्) પોખરાજ, હીરો.

पुष्परेणु पु. (पुष्पाणां रेणुः) ફુલની રજ–પરાગ.

पुष्परोचन पु. (पुष्पेषु रोचनः रुचिप्रदः) નાગકેશરનું ઝાડ.

पुष्पलक पु. ખીલો, ખૂંટો.

पुष्पलाव पु. (पुष्पं लुनाति अविच्चिनोति मालाद्यर्थं पुष्प+लू+अण्) ફુલ ચુંટનાર માળી.

पुष्पलाव त्रि. (पुष्पं लुनाति, लू+अण्) ફુલ ચુંટનાર.

पुष्पलाविन् पु. (पुष्पं लुनाति मालारचनायै, पुष्प+लू+णिनि) માળી.

पुष्पलाविनी स्त्री. (पुष्पलाविन्+ङीप्) માલણ.

पुष्पलावी स्त्री. (पुष्पलाव+स्त्रियां जाति० ङीप्) માલણ.

पुष्पलिह् पु. (पुष्पं लेढि, लिह्+क्विप्) ભમરો.

पुष्पलिह पु. (,, ,, लिह्+क) ભમરો.

पुष्पलेश्य पु. (पुप्फलेस जै. प्रा.) દશમા દેવલોકનું એક વિમાન.

पुष्टिपति पु. (पुष्टेः पतिः) એક પ્રકારનો અગ્નિ.

पुष् (विकाशे दि० पर० अक० सेट् पुष्यति) વિકસવું, ખીલવું, પ્રફૂલ્લ થવું.

"शरदि पुष्यन्ति सप्तच्छदाः"

पुष्प न. (पुष्यति, पुष् विकाशे+अच्) ફૂલ, સ્ત્રીનું રજ, કુબેરનું વિમાન, એક જાતનો નેત્રરોગ, આંખ માં ફુલું પડે છે તે.

पुष्प पु. (पुष्प्+भावे घञ्) વિકાસ પામવું, ખીલવું, પ્રફુલ્લ થવું.

पुष्पक न. (पुष्प+स्वार्थे क) पुष्प न. શબ્દ જુઓ.

पुष्पक न, (पुष्पमिव पुष्पैर्वा कायति प्रकाशते पुष्प+कै+क) રત્નનું કંકણ, પીત્તળનું ફુલ, રસાંજન, હીરાકસી, અંગારા રાખવાની સગડી लौहकांस्य જુઓ.

पुष्पकरण्ड न. (पुष्पाणां करण्डम्) ફૂલ રાખવાનો કરંડીઓ.

पुष्पकन्दा स्त्री. વિદારીકન્દ નામની વનસ્પતિ.

पुष्पकरण्डक न. (पुष्पाधारकरण्ड इव कायति कै+क) ઉજ્જયિની નગરીની પાસે આવેલ શિવનો એક બગીચો.

पुष्पकरण्डक न. (पुष्पकरण्ड+स्वार्थे कप्) ફુલ રાખવાનો કરંડીઓ.

पुष्पकरण्डिनी स्त्री. (पुष्पकरण्डकं शिवोद्यानमस्त्यस्यां, इनि+ङीप्) ઉજ્જયિની નગરી.

पुष्पकाण्ड पु. (पुष्पमयं धनुःकाण्डं यस्य) કામદેવ.

पुष्पकाल पु. (पुष्पस्य कालः) સ્ત્રીનો રજોદર્શનનો સમય.

पुष्पकाल पु. (पुष्पप्रधानः कालः) વસન્તકાળ, જે સમયમાં ફૂલનું બહુ જોર હોય છે તે સમય.

पुष्पकासीस न. (पुष्पमिव कासीसम्) એક જાતની હીરાકસી ધાતુ.

पुष्पकीट पु. (पुष्पप्रियः कीटः) ભમરો, ફૂલમાં રહેલ કીડો.

पुष्पकेतन पु. (पुष्पं केतनं ध्वजो यस्य) કામદેવ.

पुष्पकेतु पु. (पुष्पं केतुरस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पुष्पकेतु न. (पुष्पस्य नेत्ररोगविशेषस्य केतुरिव) કુસુમાંજન, ફૂલમાંથી બનાવેલ એક અંજન સુરમો.

पुष्पगण्डिका स्त्री. ગુદામૈથુન, સૃષ્ટિ વિરૂદ્ધ મૈથુન.

पुष्पगिरि पु (पुष्पमयो गिरिः) ફૂલનો પર્વત, ફૂલનો ઢગલો.

पुष्पघातक पु. (पुष्पं हन्ति, हन्+ण्वुल्) વાંસ.

पुष्पघातक त्रि. (हन्+ण्वुल् घातकः, पुष्पाणां घातकः) ફૂલનો નાશ કરનાર.

पुष्पचय पु. (पुष्पाणां चयः) ફૂલનો ઢગલો, ફૂલ એકઠાં કરવા તે.

पुष्पचाप पु. (पुष्पमयं चापमस्य) કામદેવ.

पुष्पचामर पु. (पुष्पं चामर इव यस्य) મીઢળનું ઝાડ, નેતરનું ઝાડ.

पुष्पज न. (पुष्पाज्जायते, जन्+ड) ફૂલનો રસ-મધ.

पुष्पज त्रि. (,, ,,) ફૂલમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ.

पुष्पद पु. (पुष्पं ददाति, दा+क) ઝાડ, વૃક્ષ.

पुष्पद त्रि. (,, ,,) ફૂલ આપનાર માલી વિગેરે.

पुष्पदंष्ट्र पु. (पुष्पमिव दंष्ट्राऽस्य) એકજાતનો નાગ.

पुष्पदन्त पु. (पुष्पमिव दन्तो यस्य) વાયુકોણમાં રહેલ તે નામનો દિગ્ગજ, તે નામે એક વિદ્યાધર, તે નામે એક જૈન તીર્થંકર, તે નામનો એક શિવ નો ગણ, તે નામનો નાગ, તે નામનો વિષ્ણુનો અવતાર, શહેરના દ્વારનો અધિપતિ.

पुष्पदन्तक पु. (पुष्पदन्त+संज्ञायां कन्) महिम्नस्तोत्र બનાવનાર ગન્ધર્વ વિશેષ, મહાદેવની સ્તુતિ કરનાર ગન્ધર્વ.

पुष्पदामन् न. (पुष्पनिर्मितं दाम) ફૂલની માળા, તે નામનો એક છન્દ.

पुष्पद्रव पु. (पुष्पाणां द्रव इव) ફૂલનો રસ, મધ.

पुष्पध पु. એક જાતના જ્ઞાતિ બહિષ્કૃત બ્રાહ્મણ નો પુત્ર.

पुष्पधी स्त्री. (पुष्पध+ङीप्) જ્ઞાતિથી બહિષ્કૃત થયેલ બ્રાહ્મણની પુત્રી.

पुष्पधनुस् पु. (पुष्पं धनुरस्य) કામદેવ.

पुष्पधन्वन् पु. (पुष्पं धनुरस्य अनङ्) કામદેવ.

"शतमखमुपतस्थे प्राञ्जलिः पुष्पधन्वा" कुमारसम्भवे

पुष्पधारण पु. (पुष्पं धारयति, धारि+ल्यु) જીતેશ્વર ભગવાન, વિષ્ણુ.

पुष्पधारिन् पु. (पुष्पं धारयति, धृ+णिनि) ફૂલ ધારણ કરનાર.

पुष्पाञ्जन न. (पुष्पस्य नेत्ररोगविशेषस्य अञ्जनम्) એક જાતનું અંજન–કુસુમાંજન.

पुष्पाञ्जलि पु. (पुष्पाणामञ्जलिः) પૂજા કરતી વખતે બે હાથમાં ફુલ લઈ–ખોબો ભરી દેવપર ચઢાવે છે તે.

पुष्पाञ्जली स्त्री. (पुष्पाणामञ्जली) ફુલનો ભરેલો ખોબો.

पुष्पानन पु. (पुष्पमिव विकसितमाननमस्मात्) એક જાતનો દારૂ.

पुष्पाम्बुज न. (पुष्पस्याम्बुनो जायते, जन्+ड) ફુલનો મકરન્દ–મધ.

पुष्पायुध पु. (पुष्पमायुधमस्य) કામદેવ.

पुष्पार्ण पु. તે નામનો એક રાજા.

पुष्पावचय पु. (पुष्पाणामवचयः) ફુલ એકઠાં કરવાં તે.

पुष्पावचायिन् पु. (पुष्पमवचिनोति मालार्थं, अव+चि +णिनि) માલી.

पुष्पासव न. (पुष्पाणामासवम्) મધ.

पुष्पावर्त पु. (पुप्फावर्त जै. प्रा.) દશમા દેવલોકનું એક વિમાન.

पुष्पास्त्र पु. (पुष्पमस्त्रमस्य) કામદેવ.

पुष्पाह्वा स्त्री. (पुष्पमित्याह्वा यस्याः) शतपुष्पा નામે વનસ્પતિ.

पुष्पिका स्त्री. (पुष्प्+ण्वुल् टापि अत इत्वम्) દાંતની ખેરી, મોંઢાનો મેલ, લીંગનો મેલ.

पुष्पिका स्त्री. (पुप्फिआ जै. प्रा.) તે નામનું એક કાલિકસૂત્ર, દશમું ઉપાંગસૂત્ર, અધ્યાયના અન્તે તેને પ્રતિપાદન કરનારી ઉક્તિ.

पुष्पित त्रि. (पुष्पं जातमस्य, पुष्प+तार० इतच्) પુષ્પ વાળું થયેલ, પુષ્પથી ફુલેલ.

पुष्पित त्रि. (पुष्प्+कर्त्तरि क्त) વિકાસ પામેલું, ખીલેલ, ફુલેલ.

पुष्पिताग्रा स्त्री. (पुष्पितं विकसितमिवाग्रं यस्याः) તે નામનો એક છન્દ.

"अयुजि नयुगरेफतो यकारो युजि च नजौ जरगाश्च पुष्पिताग्रा" वृत्तरत्नाकरे

पुष्पिणी स्त्री. (पुष्प+मत्वर्थे इनि+ङीप्) અટકાવવાળી સ્ત્રી.

पुष्पिन् त्रि. (पुष्प+अस्त्यर्थे इनि) ફુલવાળું ઝાડ વિગેરે.

पुष्पेषु पु. (पुष्पमिषुर्यस्य) કામદેવ.

पुष्पोत्कटा स्त्री. (पुष्पेण उत्कटा) કુંભકર્ણ અને રાવણની માતા.

पुष्पोत्तर न. (पुप्फुत्तर जै. प्रा.) દ્રવ્યવિશેષ, એક જાતની સાકર, દશમા દેવલોકનું એક વિમાન.

पुष्पोत्तरा स्त्री. (पुप्फुत्तरा जै. प्रा.) એક જાતની મિઠાઈ.

पुष्पोत्तरावतंसक पु. न. (पुप्फुत्तरावडिंसग जै. प्रा.) દશમા દેવલોકનું એક વિમાન.

पुष्पोदक न. (पुप्फोदय जै. प्रा.) પુષ્પરસથી મિશ્રિત જળ.

पुष्पोपग त्रि. (पुप्फोवय जै. प्रा.) ફળનાર, પુષ્પ આવે તેવું.

पुष्य् (विकशने कण्ड्वा. प. स. सेट्. पुष्यति) વિકસવું, ખીલવું.

पुष्य पु. (पुष्यन्त्यस्मिन्नर्था, पुष्+कर्त्तरि यत् नि.) સત્યાવીસ નક્ષત્રો પૈકી ૮મું નક્ષત્ર, પોષ મહિનો, કલિયુગ.

पुष्यनेत्रा स्त्री. (पुष्यः नक्षत्रं नेता प्रथमावधिशेषपर्य-न्तसमापको यस्याः अच् समा०) જે રાત્રિમાં પ્રથમ થી તે શેષપર્યન્ત પુષ્ય નક્ષત્ર દેખાય છે તે રાત્રિ.

पुष्यरथ पु. (पुष्परथ पृषो०) યાત્રાને માટેનો જ રથ.

पुष्यलक पु. (पुष्+कि पुषिः पुष्टिस्तस्यै अलति पर्या-प्नोति अल्+अच् स्वार्थे क) કસ્તુરીમૃગ, ખુંટી–ખીલો, ક્ષપણક, જૈન સાધુ.

पुष्यलकी स्त्री. (पुष्यलक+स्त्रियां जाति. ङीप्) કસ્તુરી મૃગલી.

पुष्यस्नान न. (पुष्यनक्षत्रकाले स्नानम्) જે કાળે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તે દિવસે સ્નાન.

पुष्या स्त्री. (पुष्णाति कार्याणि, पुष्+क्यप्+टाप्) પુષ્ય નક્ષત્ર.

पुष्यानुग न. વૈદ્યકશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ચૂર્ણ.

पुष्याभिषेक पु. (पुष्यनक्षत्रकाले अभिषेकः) પુષ્ય નક્ષત્રમાં સ્નાન કરવું તે.

पुष्यार्क (पुष्ययुक्तः अर्कः) રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તેવો યોગ.

पुष्पवत् त्रि (पुष्प+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ફુલવાળું, પુષ્પયુક્ત.

पुष्पवत् पु. द्वि. व. (पुष्प् विकासे+घञ् पुष्पो विकासोऽस्त्यनयोः पुष्प+मतुप् मस्य वः) સૂર્ય અને ચન્દ્રમા. "रवित्वचन्द्रत्वाभ्यां शक्तिमदेव नियतद्विवचनाकांक्षम्"

पुष्पवती स्त्री. (पुष्पमस्त्यस्याः पुष्प+मतुप् मस्य वः ङीप्) ઋતુમતી સ્ત્રી–અટકાવવાળી સ્ત્રી.

पुष्पवन्त पु. द्वि. व. (पुष्पो विकासोऽस्त्यनयोः मतुप् मस्य वः पृषो.) સૂર્ય અને ચન્દ્ર.

पुष्पवर्ग पु. (पुष्पाणां वर्गः) સુશ્રુત ગ્રંથમાં કહેલ ફુલનો સમુદાય

पुष्पवर्ष पु. (पुष्पाणां वर्षा वृष्टिः) ફુલનો વરસાદ. "पुष्पवर्षोमहानभूत्" रामायणम्

पुष्पवर्षण न. (पुष्पाणां वर्षणं वृष्टिः) ઉપરનો અર્થ.

पुष्पवाटिका स्त्री. (पुष्पवाटी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ફુલની વાડી.

पुष्पवाटी स्त्री. (पुष्पाणां वाटी) ફુલની વાડી, ફુલનો બગીચો.

पुष्पवाण पु. (पुष्पं वाणोऽस्य) કામદેવ, તે નામે એક દૈત્ય, કુશ દ્વીપમાં રહેલ પર્વત, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ નાયકભેદ.

पुष्पवाहन पु. (पुष्पं पुष्करं वाहनमिव यस्य) તે નામનો એક રાજા.

पुष्पवाहनी स्त्री. (पुष्प्+वह्+णिनि+ङीप्) તે નામની એક નદી.

पुष्पवृष्टि स्त्री. (पुष्पाणां वृष्टिः) ફુલનો વરસાદ.

पुष्पवृन्तक पु. (पुप्फविंटिय जै. प्रा.) ત્રણ ઇન્દ્રિય વાળા એક જીવની જાત.

पुष्पशकटी स्त्री. દેવતાઇ વાણી.

पुष्पशकलिन् पु. (पुष्पशकल+इनि) એક જાતનો ઝેર વિનાનો સર્પ.

पुष्पशर पु. (पुष्पं शरोऽस्य) કામદેવ.

पुष्पशरासन पु. (पुष्पमयं शरासनं धनुर्यस्य) કામદેવ.

पुष्पशालिन् त्रि. (पुष्प+शल्+णिनि) ફુલવાળું.

पुष्पशून्य पु. (पुष्पैः शून्यः) ઉંબરાનું ઝાડ.

पुष्पशून्य त्रि. (,, ,,) ફુલ વગરનું.

पुष्पशून्या स्त्री. (पुष्पेण स्त्रीरजसा शून्या) જેને ૠતુધર્મ નથી આવેલ અથવા જેને નથી આવતો તેવી સ્ત્રી.

पुष्पशोभा स्त्री. (पुष्पाणां शोभा) ફુલની શોભા.

पुष्पश्री स्त्री. (पुष्पाणां श्रीः) પુષ્પોની શોભા.

पुष्पशृङ्ग पु. (पुप्फसिंग जै. प्रा.) દશમા દેવલોકનું એક વિમાન.

पुष्पस पु. હૃદયના ડાબા ભાગમાં હોનાર ફેફસું.

पुष्पसमय पु. (पुष्पप्रधानः समयः) વસન્ત ૠતુ.

पुष्पसार पु. (पुष्पाणां सारः) ફુલનો રસ–મધ.

पुष्पसार त्रि. (पुष्पेषु सारः श्रेष्ठः) ફુલમાં શ્રેષ્ઠ તુલસી વિગેરે.

पुष्पसिद्ध पु. (पुप्फसिद्ध जै. प्रा.) દશમા દેવલોકનું વિમાન.

पुष्पसौरभा स्त्री. (पुष्पे सौरभं यस्याः) જેના ફુલમાં સુગન્ધિ હોય છે તે कलिकारी નામે વૃક્ષ.

पुष्पस्वेद पु. (पुष्पाणां स्वेद इव) પુષ્પનો રસ–મકરંદ.

पुष्पहास पु. (पुष्पाणां हासः) ફુલનું ઉઘડવું તે–ખીલવું.

पुष्पहास पु. (पुष्पाणां हास इव प्रपञ्चरूपेण प्रकाशोऽस्य) વિષ્ણુ.

पुष्पहासा स्त्री. (पुष्पं स्त्रीरजः हास इव यस्याः) રજસ્વલા સ્ત્રી, અટકાવવાળી સ્ત્રી.

पुष्पहीन पु. (पुष्पैः हीनः) ફુલ વગરનું ઝાડ, ઉંબરાનું ઝાડ.

पुष्पहीना स्त्री. (पुष्पेण हीना) રજોદર્શન વિનાની સ્ત્રી.

पुष्पा स्त्री. (पुप्फा जै. प्रा.) શિખા સુધી ભરેલી પુષ્પની ચંગેરી કે જેને આકારે નવગ્રૈવેયકવાસી દેવોનું અવધિજ્ઞાન છે.

पुष्पा स्त्री. ચંપાપુરી–હાલનું ભાગલપુર.

पुष्पाकर पु. (पुष्पाणां आकरः) વસન્ત ૠતુ.

पुष्पागम पु. (पुष्पाण्यागच्छन्त्यत्र, आ+गम्+आधारे अप्) વસન્ત ૠતુ.

पुष्पाजीव पु. (पुष्पमाजीवति, आ+जीव्+अण्) માળી.

पुष्पाजीविन् पु. (पुष्पमाजीवति, आ+जीव्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

पुष्पाजीविनी स्त्री. (पुष्पाजीविन्+स्त्रियां ङीप्) માલણ.

पुष्पाजीवी स्त्री. (पुष्पाजीव+स्त्रियां जातिं० ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

दर्भ, विकङ्कत–વિકલો નામે વનસ્પતિ.

पूत त्रि. (पू+क्त) પવિત્ર, પાવન, સાચું, પ્રામાણીક, શુદ્ધ.

पूतक्रतायी स्त्री. (पूतक्रतोः पत्नी ङीप् ऐङ्) ઇન્દ્રાણી.

पुतक्रतु पु. (पूतः शुद्धः क्रतुरस्य) ઇન્દ્ર.

पूतगन्ध पु. (पूतः पवित्रः गन्धो यस्य) वर्वर–એક જાતની તુલસી.

पूततृण न. (पूतं पवित्रं तृणम्) ધોળો દર્ભ.

पूतद्रु पु. (पूतः पवित्रो द्रुः) ખાખરાનું ઝાડ, ફણસનું ઝાડ

पूतधान्य न. (पूतं धान्यम्) તલ, જવ.

पूतना स्त्री. (पूतयति, पूत्+णिच्+ल्यु+टाप) હરડેનું ઝાડ, ગન્ધમાંસી વનસ્પતિ, કંસને મદદ કરનાર રાક્ષસી જે સ્તન ઉપર ઝેર ચોપડી કૃષ્ણનો પ્રાણ લેવા આવી હતી, તે નામે એક બાળગ્રહ.

पूतनानिषूदन पु. (पूतनां निषूदयति, नि+षूद्+ल्युट्) શ્રીકૃષ્ણ.

पूरनारांति पु. (पूतनायाः अरातिः शत्रुः) વાસુદેવ, શ્રીકૃષ્ણ.

पूतनारि पु. (पूतनायाः अरिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूतनारिपु पु. (पूतनायाः रिपुः) શ્રીકૃષ્ણ.

पूतनाशत्रु पु. (पूतनायाः शत्रुः) વાસુદેવ, શ્રીકૃષ્ણ.

पूतनासूदन पु. (पूतनां सूदयति, सूद्+ल्युट्) શ્રીકૃષ્ણ

पूतनाहन् पु. (पूतनां हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.

पूतफल पु. (पूतानि फलानि यस्य) ફણસનું વૃક્ષ.

पूतभृत् पु. (पूतं शुद्धं सोमरसं बिभर्ति, भृ+क्विप्) સોમરસ ભરવાનું એક જાતનું પાત્ર.

पूतयव अव्य. (पूता निस्तूषीकृता यवा अत्र अव्ययी०) ફોતરાં કાઢી નાંખેલાં છે જવનાં જેમાં એવું ખળુ વિગેરે.

पूता स्त्री. (पूत+टाप्) दूर्वा–ધ્રોખડ.

पूतात्मन् त्रि. (पुतः पवित्रः आत्मा यस्य) શુદ્ધ અન્તઃકરણવાળું, શુદ્ધ દેહવાળું.

पूतात्मन् पु. (पूतः आत्मा स्वरूपमस्य) જીન દેવ, વિષ્ણુ.

पूति न. (पू+कर्त्तरि क्तिच्) रोहिषतृण નામનું ઘાસ.

पूति स्त्री. (पू+भावे क्तिन्) શુદ્ધપણું, પવિત્રપણું, પાવનપણું.

पूति स्त्री. (पूय्+भावे क्तिच्) દુર્ગન્ધ, બદબો.

पूति त्रि. (पूय्+क्तिच्) દુર્ગન્ધવાળું, બદબોવાળું.

पूतिक न. (पूत्या दुर्गन्धेन कायति, कै+क) વિષ્ટા, ગુ.

पूतिक पु, (पूत्या दुर्गन्धेन कायति, कै+क) દુર્ગન્ધવાળું કરંજ વૃક્ષ.

पूतिकरज पु. (पूतियुक्तः करजः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूतिकरञ्ज पु. (पूतियुक्तः करञ्जः) દુર્ગન્ધી એક કરંજ વૃક્ષ.

पूतिकर्ण पु. (पूतिर्दुगन्धः कर्णो यस्मात्) એક જાતનો કાનનો રોગ.

पूतिकर्णक पु. (पूतिकर्ण+स्वार्थे कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूतिका स्त्री. (पूत्या कायति, कै+क+टाप्) એક જાતનું શાક मार्जाली જુઓ.

पूतिकामुख पु. (पूतिका तत्फलमिव मुखमस्य) એક જાતની પાણીની છીપ.

पूतिकाष्ठ न. (पूतेः पावनार्थं काष्ठम्) દેવદારનું ઝાડ.

पूतिकाष्ठक पु. (पूतिकाष्ठ+संज्ञायां कन्) सरल વૃક્ષ–દેવદારનું ઝાડ,

पूतिकीट पु (पूतेः पावनार्थं कीटः) એક જાતનો કીડો.

पूतिकेश्वरतीर्थ न. (पूतिकेश्वरस्य तीर्थम्) તે નામે એક તીર્થ.

पूतिगन्ध पु. (पूतिर्दुष्टो गन्धो यस्य) ગન્ધક, ઇંગુદી વૃક્ષ–ગેંગટાંનું ઝાડ.

पूतिगन्ध न. (,, ,,) કલાઇ.

पूतिगन्ध त्रि. (,, ,,) ખરાબ ગન્ધવાળું, બદબોવાળું.

पूतिगन्ध पु. (पूतिर्दुष्टो गन्धः) ખરાબ ગંધ, બદબો.

पूतिगन्धा स्त्री. (पुतिगन्ध+स्त्रियां टाप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

पूतिगन्धि त्रि. (पुतिर्दुष्टो गन्धो यस्य वा इत् समा.) ખરાબ ગન્ધવાળું, દુર્ગન્ધવાળું.

पूतिगन्धिक त्रि. (पूतिगन्धि+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूतिगन्धिका स्त्री. (पूतिगन्धोऽस्त्यस्याः पूतिगन्ध+ठन्+

पुस् (चुरा. उभ. सक. सेट् पोसयति-ते) મર્દન કરવું, નુકસાન કરવું.

पुस्त् (चु. उभ. स. सेट् पुस्तयति-ते) બાંધવું, અનાદર કરવો.

पुस्त न. (पुस्त्+अच्) લિંપવું રંગ દેવો કે લાકડું ચામડું લોઢું કે રત્ન વગેરેની કારીગરી, લખવાનું કામ

पुस्तक न. (पुस्त+स्वार्थे क) પોથી, પુસ્તક, ચોપડી. "मृदा वा दारुणा वाऽपि वस्त्रेणाप्यथचर्मणा लोहरत्नैः कृतं वापि पुस्तमित्यभिधीयते"

पुस्तकर्मन् त्रि. (पुस्तं लेखनं कर्म्मास्य) લખવાનું કામ કરનાર.

पुस्तकर्मन् न. (पुस्तं कर्म) રંગ દેવાનું કામ.

पुस्तकी स्त्री. (पुस्तक+स्त्रियां गौरा० ङीप्) પોથી, ચોપડી-પુસ્તક.

पू (दिवा. आत्म. सक. सेट् पूयते) શુદ્ધ કરવું, પવિત્ર કરવું, સાફ કરવું.

पू (भ्वा. आ. स. सेट् पवते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पू (क्र्या. उभ. स. सेट् पुनाति-ते) પવિત્ર કરવું, સાફ કરવું, શુદ્ધ કરવું.

पूग पु. (पू+गन् किच्च) સમૂહ, સોપારીનું ઝાડ, પનસનુ ઝાડ, ભાવ, છન્દ.

पूग न (पूगस्य फलं, अण्) સોપારીનું ફળ-કોફલ.

पूगपात्र न. (पूगस्य दन्तचर्वितपूगरसस्य आधारभूतं पात्रम्) પીકદાની, થુંકવાનું પાત્ર.

पूगपीठ न. (पुगस्य ,, ,, पीठम्) પીકદાની, થુંકવાનું પાત્ર.

पूगपुष्पिका स्त्री. (पूगसहितं पुष्पमत्र कप् कापि अत इत्वम्) વિવાહોત્સવમાં અપાતાં પાનબીડાં-હાર-તોરા વગેરેનું કર્મ, પાન વહેંચવાં તે.

पूगरोट पु. (पूगः पूगवृक्ष इव रोटयति द्योतते, रुट्+अच्) "हिंताल" નામે એક ઝાડ.

पूगरोटक पु. (पूगरोट+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूगीकृत त्रि. (पूग+च्वि+कृ+क्त) ઢગલો કરેલ, એકઠું કરેલ.

पूगीभूत त्रि. (पूग+च्वि+भू+क्त) ઢગલો થયેલ, એકઠું થયેલ.

पूग्य त्रि. (पूगे भवः यत्) સમૂહમાં હોનાર, સોપારીમાં હોનાર-થનાર.

पूज् (चु. उभ. स. सेट् पुजयति-ते) પૂજવું.

पूजक त्रि. (पूजयति, पूज्+ण्वुल्) પૂજા કરનાર, પૂજારી, પૂજનાર.

पूजन न. (पूज्+भावे ल्युट्) પૂજવું, પૂજા કરવી.

पूजनी स्त्री. (पुज्+कर्मणि ल्युट्+ङीप्) તે નામે એક ચકલી, જેની કથા મહાભારતના શાન્તિ પર્વમાં આવે છે.

पूजनीय त्रि. (पूजयितुं योग्यः, पूज्+अनीयर्) પૂજવા લાયક, પૂજવા યોગ્ય.

पूजयितव्य त्रि. (पूज्+कर्मणि तव्यच्) પૂજવા યોગ્ય, પૂજન કરવા લાયક.

पूजनीया स्त्री. (पूज्+अनीयर्+टाप्) શકુનિ પક્ષિણી માદા.

पूजयितृ त्रि. (पूज्+तृच्) પૂજા કરનાર, પૂજનાર

पूजा स्त्री. (पूज्+भावे अ+टाप्) પૂજવું, પૂજા કરવી.

पूजाधार पु. (पूजायाः आधारः) દેવોના પૂજનનો આધાર પાણી વિગેરે.

पूजार्ह त्रि. (पूजामर्हति, अर्ह्+अण्) પૂજવા યોગ્ય, માન્ય.

पूजित त्रि. (पूज्+कर्मणि क्त) પૂજેલ, પૂજા કરેલું

पूजिल पु. (पुज्+कर्मणि इलच् किच्च) દેવ, દેવતા.

पूजिल त्रि. (,, ,,) પૂજ્ય, માન્ય, પૂજવા યોગ્ય.

पूज्य त्रि. (पूज्+यत्) પૂજવા લાયક, પૂજા કરવા યોગ્ય.

पूज्य पु. (,, ,,) સસરો.

पूज्यता स्त्री. (पूज्यस्य भावः तल+टाप्) પૂજવા યોગ્યપણું, માન્યપણું, પૂજન કરવા લાયકપણું.

पूज्यत्व न. (पूज्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूज्यमान त्रि. (पूज्+यक्+शानच्) પૂજાતું, પૂજવા યોગ્ય.

पूण् (चुरा. उभ. स. सेट् पूणयति-ते) ઢગલો કરવો, જમા કરવું, એકત્ર કરવું.

पूत न. (पूयते स्म, पू+कर्मणि क्त) ફોતરાં કાઢી ઢગલો કરેલ ધાન્ય, સત્યતા, સત્ય.

पूत पु. (पूयते स्म येन, पू+करणे क्त) શંખ, ધોળો

पूपिका स्त्री. (पूपः पूपाकारोऽस्त्यस्याः ठन् टाप्) પુરી, પોળી.

पूपीय त्रि. (पूपाय हितं, पूप+छ) પુડાને માટેનો લોટ વિગેરે, પુડાને ઉપયોગી.

पूप्य त्रि. (पूपाय हितं, पूप+यत्) ઉપરનો અર્થ.

पूय् (भ्वा. आ. अ. स. सेट् पूयते) દુર્ગન્ધ હોવી, દુર્ગન્ધ આવવી, ભેદવું, તોડવું.

पूय न. (पूयते दुर्गन्धो भवति, पूय्+अच्) ગુમડા વિગેરે માંથી નીકળેલ લોહી વિકાર-પરૂ કે પાચ.

पूयन न. (पूयतेऽनेन, पूय्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

पूयनाशक पु. (पूयं नाशयति, नश्+णिच्+ण्वुल्) લીંબડો.

पूयमानयव अव्य. (पूयमाना निस्तुषीक्रियमाणा यवा यत्र) ફોતરાં વગરના કરાતા જવવાળું ખળું વિગેરે.

पूयरक्त पु. (पूयविशिष्टं रक्तमस्मिन्) એક જાતનો નાકનો રોગ-જેમાં નાકમાંથી લોહી અને પરૂ વહે છે.

पूयरक्त न. (पूययुक्तं रक्तम्) પરૂ સાથે લોહી.

पूयवर्द्धन पु. (पूयं वर्द्धयति, वृध्+णिच्+ल्यु) આયુર્વેદના સુશ્રુત ગ્રન્થમાં કહેલ નવધાન્ય વગેરે એક દ્રવ્યવર્ગ.

पूयशोणित पु. (पूययुक्तं शोणितमत्र) એક જાતનો નાકનો રોગ.

पूयशोणित न. (पूययुक्तं शोणितम्) પરૂ સાથે લોહી

पूयारि पु. (पूयानामरिः तन्नाशकत्वात्) લીંબડાનું ઝાડ.

पूयालस पु. (पूयः अलस इव यत्र) સાંધામાં થનારો એક જાતનો રોગ.

पूयोद न. (पूयमेवोदकमत्र उदादेशः) તે નામે એક નરક.

पूर् स्त्री. (पूर्+क्विप्) શહેર, નગર.

पूर् (दिवा. आ. स. सेट् पूर्यते) પૂરવું, ભરવું, પૂર્ણ કરવું, પ્રસન્ન કરવું, આનન્દ પમાડવું.

पूर् (चुरा. उभ. स. सेट् पूरयति-ते) ઉપરનો અર્થ.

पूर पु. (पूरयति, पूर्+क) નદી વિગેરેમાં પાણીનું પૂર, વ્રણશુદ્ધિ-ગુમડું વગેરે સાફ કરવું તે, માલપૂડો, પૂડો, પૂર્ણ.

पूर न. (पूरयति सौगन्धेन, पूरि+क) દાહાગુરૂ.

पूरक त्रि. (पूरयति, पूरि+ण्वुल्) ભરનાર, પૂરનાર, પૂર્ણ કરનાર, તૃપ્ત કરનાર, આનંદ પમાડનાર, ખુશી કરનાર.

पूरक पु. (पूर्+णिच्+ण्वुल्) બીજોરાનું ઝાડ, ગણિતનો ગુણક અંક, પ્રાણાયામની ક્રિયામાં નસકોરાંથી શ્વાસ ભરવો તે, પોતાના સૂતક સમયમાં આપવાનો પ્રેતનો દેહ પૂરક પિંડ.

पूरकाह्व पु. (पूरकं आह्वं यस्य) બીજોરાનું ઝાડ.

पूरकृत त्रि. (पूर+कृ+कर्मणि क्त) પૂર્ણ કરેલું, પૂરૂં કરેલું.

पूरण न. (पूर्+भावे ल्युट्) પૂર્ણ કરવું, ભરવું તે.

पूरण न. (पूर्यतेऽनेन, पूर्+करणे ल्युट्) શ્રાદ્ધની સંપૂર્ણતામાં છેવટે આપવા યોગ્ય પિંડ, ગુણાકાર-ગુણવું, વૃષ્ટિ-વરસાદ, સંખ્યાપૂરણ, નારાયણ તૈલ.

पूरण त्रि. (पूर्+कर्त्तरि ल्यु) પૂરણ કરનાર, ભરનાર, સંપૂર્ણ કરનાર.

पूरण पु. (पूर्+करणे ल्यु) સમુદ્ર, સેતુ, પુલ, વાપ-तन्तु જુઓ. શીમળાનું ઝાડ.

पूरणी स्त्री. (पूर्+करणे ल्युट्+ङीप्) જે વડે સંખ્યા સમ્પૂર્ણ થાય તેવી સંખ્યા.

पूरयत् त्रि. (पूर्+णिच्+शतृ) પૂર્ણ કરતું, ભરતું, પ્રસન્ન કરતું.

पूरयितृ पु. (पूरयति, पूर्+णिच्+तृच्) વિષ્ણુ.

पूरयितृ त्रि. (पूर्+णिच्+तृच्) પૂર્ણ કરનાર, ભરનાર, પ્રસન્ન કરનાર, ખુશ કરનાર.

पूरयित्वा अव्य. (पूर्+णिच्+क्त्वा) પૂર્ણ કરીને, ભરીને.

पूराम्ल पु. (पूरं पूरकमम्लं यत्र) વૃક્ષામ્લ-કોકમ.

पूरिक पु. પૂડો, પોરણ પોળી.

पूरिका स्त्री. (पूर्यते, पूर्+क+स्त्रियां ङीप्+स्वार्थे क कापि ह्रस्वः) પુરી, પોરણપોળી.

पूरित त्रि (पूर्यते स्म, पृ पुर् वा+क्त इट् च) પૂર્ણ કરેલ, ભરેલ, સમ્પૂર્ણ કરેલ, ગુણેલ.

"को न याति वशं लोके मुखे पिण्डेन पुरितः" भर्तृहरिः

पूरिन् त्रि. (पूर्+णिनि) સમ્પૂર્ણ કરનાર, પુરૂં કરનાર, પાણી વિગેરેના પૂરવાળું.

पूरी स्त्री. (पूर्यते, पूर्+क+ङीप्) નગર, શહેર.

पूरु पु. ब. व. (पृ पूर् वा+वा० कु) મનુષ્ય.

टाप्) એક જાતનું શાક.

पूतिघास पु. સુશ્રુત ગ્રન્થમાં વર્ણવેલ એક પ્રાણી.

पूतितैला स्त्री. (पूति दुर्गन्धं तैलं यस्याः) માલકાંકણીનો વેલો.

पूतिनस्य पु. (नसि भवः यत्, पूतिर्दुर्गन्धो नस्यः नासिकाभवो रोगः) ખરાબ વાસ નાકમાંથી આવે એવો એક રોગ.

"दोषैर्विदग्धैः गलतालुमूले संवासितो यस्य समीरणस्तु निरेति पूतिर्मुखनासिकाभ्यां तं पूतिनस्यं प्रवदन्ति रोगम्" सुश्रुते.

पूतिनासिक त्रि. (पूतिर्नासिका यस्य) દુર્ગન્ધિવાળા નાકવાળું.

पूतिपत्र पु. (पूतीनि पत्राणि यस्य) શ્યોનાક ભેદ.

पूतिपुष्पिका स्त्री. (पूतीनि पुष्पाण्यस्य कप् कापि अत इत्वम्) બીજોરાનું ઝાડ

पूतिफला स्त्री. (पूतीनि फलान्यस्याः टाप्) વનસ્પતિ બાબચી. सोमराजी

पूतिफली स्त्री. (पूतीनि फलान्यस्याः वा ङीप्) सोमराजी-વનસ્પતિ બાબચી.

पूतिवर्वरी स्त्री. (पूतिवर्वर+ङीप्) એક જાતની તુલસી.

पूतिभृङ्ग पु. (पूतिर्दुष्टः भृङ्गः) એક જાતનો દુર્ગન્ધી ભમરો.

पूतिमयूरिका स्त्री. (पूतिर्मयूरीव स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) અજમોદા વનસ્પતિ.

पूतिमारुत पु. (पूत्यै पवित्रतायै मारुतो यस्य) બીલીનું ઝાડ.

पूतिमारुत पु. (पूतिर्दुष्टो मारुतः) દુર્ગન્ધવાળો વાયુ.

पूतिमांस न. (पूति मांसम्) ગંધાઇ ગયેલું માંસ, દુર્ગન્ધયુક્ત માંસ.

पूतिमाष पु. ગોત્રપ્રવર એક ઋષિ.

पूतिमृत्तिक न. (पूतिः मृत्तिका यस्मिन्) તે નામનું એક નરક.

पूतिमेद पु. (पूतिर्मेदोऽस्य) એક જાતના ખેરનું ઝાડ.

पूतिवक्त्र त्रि. (पूति वक्त्रमस्य) ખરાબ ગન્ધવાળા મુખવાળું, દુર્ગન્ધ યુક્ત મુખવાળું.

पूतिवात पु. (पूत्यै पवित्रतायै वातोऽस्य) બીલીનું ઝાડ.

पूतिवात पु. (पूतिर्दुष्टो वातः) દુર્ગન્ધયુક્ત વાયુ.

पूतिवृक्ष पु. (पूतिश्चासौ वृक्षश्च) શ્યોનાક વૃક્ષ.

पूतिशारिजा स्त्री. (पूतिः शारीव जायते, जन्+ड+टाप्) તે નામનું એક જંગલી જન્તુ.

पूतीक पु. (पूतिक पृषो.) પુતિકરંજનું ઝાડ.

पूतीकरज पु. (पूतिकरज पृषो.) ઉપરનો અર્થ.

पूतीकरञ्ज पु. (पूतिकरञ्ज पृषो.) પૂતિકરંજનું ઝાડ.

पूतीका स्त्री. (पूतिका पृषो.) એક જાતનું શાક.

पूत्कार पु. પોકાર, બુમ.

पूत्कारिन् त्रि. (पुत्कार+अस्त्यर्थे इनि) પોકાર કરનાર, બૂમ પાડનાર.

पूत्कारी स्त्री. નાગલોકની રાજધાની, સરસ્વતી.

पूत्कृति स्त्री. પોકાર, બૂમ.

पूत्यण्ड पु. (पूति दुर्गन्धयुक्तमण्डं यस्य) કસ્તૂરીમૃગ, એક જાતનો કીડો.

पूत्यरिमेद पु. (पूतिर्दुर्गन्धः अरिमेदः) દુર્ગન્ધવાળો ખેર.

पूथिका स्त्री. (पूतिका पृषो.) એક જાતનું શાક.

पून त्रि. (पू+क्त तस्य नः) નાશ પામેલું, ખોવાઇ ગયેલું.

पूप पु. (पू+पक्) માલપુડો, પુડો.

"पूपोऽपूपो पिष्टके स्यात्"

पूपला स्त्री. (पूपं तदाकारं लाति, ला+क+टाप्) પુરી, પોળી.

पूपलिका स्त्री. (पूपल+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

पूपशाला स्त्री. (पूपार्थं शाला) પૂડા કે માલપૂડા બનાવવાનું સ્થલ.

पूपली स्त्री. (पूपं तदाकारं लाति, ला+क+ङीप्) પુરી, પોળી.

पूपाली स्त्री. (पूपाय अलति, अल्+अच्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूपाष्टका स्त्री. (पूपद्रव्यसाधनी अष्टका अष्टमी) માગશર મહિનાની પુનમ પછી અંધારી આઠમે કરવાનું કહેલું એક શ્રાદ્ધ.

पूर्णालक न. (पूर्ण+अल्+ण्वुल्) ઉત્સવને દિવસે વસ્ત્ર અલંકાર વિગેરે લુંટાવી દેવાં તે.

पूर्णानन्द पु. (पूर्णः आनन्दो यत्र) પરમેશ્વર, તન્ત્ર પ્રકરણ કરનાર તે નામનો વિદ્વાન.

पूर्णाभिषेक पु. (पूर्णश्चासौ अभिषेकश्च) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ કૌલમાર્ગીનો એક અભિષેક.

पूर्णायुस् पु. (पूर्णमायुर्यस्य) તે નામે એક ગન્ધર્વ-પ્રાધેય ગન્ધર્વ ભેદ.

पूर्णायुस् त्रि. (पूर्णमायुर्यस्य) સો વર્ષના પૂર્ણ આયુષ્યવાળું.

पूर्णायुस् न. (पूर्ण आयुः) સો વર્ષનો પૂર્ણ જીવન કાળ.

पूर्णावतार पु. (पूर्णः अवतारो यस्य) રામ, શ્રીકૃષ્ણ, નૃસિંહ.

पूर्णाशा स्त्री. (पूर्णा चासौ आशा च) સંપૂર્ણ આશા, તે નામની એક નદી.

पूर्णाहुति स्त्री. (पूर्णा आहुतिः) પૂર્ણ આહુતિ, હોમની સમાપ્તિ.

पूर्णि स्त्री. (पृ+णिङ्) પુરવું, ભરવું, પૂર્ણ કરવું, પૂનેમ.

पूर्णिका स्त्री. (पूर्णी+संज्ञायां कन् क्वापि ह्रस्वः) એક જાતનું પક્ષી.

पूर्णिमा स्त्री. (पूर्णिं पूर्तिं मिमीते, मा+क+टाप्) પુનેમ, મરીચીની એક કન્યા.

पूर्णिमारात्रि स्त्री. (पूर्णिमायाः रात्रिः) પુનમની રાત.

पूर्णेन्दु पु. (पूर्णश्चासौ इन्दुश्च) પંદર કલાનો સમ્પૂર્ણ ચન્દ્ર.

पूर्णोत्कट पु. (पूर्णश्चासौ उत्कटश्च) પૂર્વમાં આવેલો તે નામનો એક દેશ.

पूर्णोपमा स्त्री. (पूर्णा चासौ उपमा च) તે નામનો એક ઉપમાલંકાર.

पूर्त त्रि. (पृ+कर्मणि क्त) પૂર્ણ કરેલું, સમાપ્ત કરેલું, ઢાંકેલું.

पूर्त न. (पृ पालने+भावे क्त) પાળવું.

पूर्त त्रि. („ पालने+कर्मणि क्त) પાળેલું.

पूर्त न. (पिपर्ति पालयत्यनेन जीवान् पृ+करणे क्त) વાવ કુવા તળાવ કે ધર્મશાળા વગેરે બંધાવાનું અને સદાવ્રત આપવાનું પુણ્યકામ.

"पुष्करिण्यः सभा वापी देवतायतनानि च
आरामश्च विशेषेण पूर्तं कर्म विनिर्दिशेत्" भरतः

पूर्ति स्त्री. (पृ+भावे क्तिन्) પૂરવું, પૂર્ણ કરવું, ભરવું, ગુણવું.

पूर्तिन् त्रि. (पूर्तमनेन इष्टा. इनि) પુરું કરનાર, સંપૂર્ણ કરનાર, ભરનાર, જેણે વાવ કુવા વગેરે બંધાવ્યાં હોય તે.

पूर्द्वार न. (पुरः द्वारम्) શહેરનો દરવાજો.

पूर्धि (भ्वा. पर. स. सेट् पूर्धयति) યાચના કરવી, માંગવું.

पूर्भिद्य न. (पूर्+भिद्+क्यप्) નગરનો નાશ, શહેરનો નાશ.

पूर्य त्रि. (पृ+क्यप् पूर्+ण्यत् वा) પૂર્ણ કરવા યોગ્ય, પાળવા યોગ્ય.

पूर्व् (चु. उभ. सेट् पूर्वयति-ते) નિમન્ત્રણ કરવું, તેડું કરવું, બોલાવવું स. નિવાસ કરવો, રહેવું अ.

पूर्व् (भ्वा. प. सेट् पूर्वति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूर्व त्रि. (पूर्व्-निमन्त्रणे निवासे वा+अच्) પ્રથમ, આદ્ય, અગાઉનું, આગળનું, પૂર્વ દિશાનું, પૂર્વ તરફનું.

पूर्व पु. ब. व. (पूर्व्+अच्) બાપ દાદા વિગેરે પૂર્વજ.

पूर्वक त्रि. (पूर्व+स्वार्थे क) पूर्व શબ્દ त्रि. જુઓ

पूर्वकर्मन् न. (पूर्वं च तत् कर्म च) પ્રથમ કર્મ. અગાઉનું કામ, આગળનું કામ.

पूर्वकाय पु. (पूर्वं कायस्य एकदेशि त०) શરીરનો આગળનો ભાગ.

पूर्वकाल पु. (पूर्वश्चासौ कालश्च) પ્રથમનો કાળ, પૂર્વનો કાળ.

पूर्वकालिक त्रि. (पूर्वकालः साधनतयाऽस्त्यस्य ठन्) અગાઉના સમયમાં સાધવા યોગ્ય, પૂર્વના કાળમાં સાધ્ય.

पूर्वकालीन त्रि. (पूर्वस्मिन् काले भवः, पूर्वकाल+छ) પૂર્વ કાળમાં હોનાર થનાર.

पूर्वकाष्ठा स्त्री. (पूर्वा चासौ काष्ठा च) પૂર્વ દિશા.

पूर्वकृत् त्रि. (पूर्वस्मिन् काले करोति, कृ+क्विप् तुक् च) પૂર્વકાલે કરનાર.

पूर्वकृत् पु. (पूर्वां करोति, कृ+क्विप् तुक् च) પૂર્વ

पूरु पु. („ „) वैराज मनुने नड्वलाना पेटे पेदा थयेलो एक पुत्र, जन्हु राजानो पुत्र, ययाति राजानो पुत्र.

पूरुष पु. (पूरु+उषन्) पुरुष, नर, मर्द.

पूर्ण त्रि. (पूर्य्यते स्म, पृ पूरि वा+क्त इडभावो निपात्यते) पुरु, पूर्ण–सम्पूर्ण, समग्र.

पूर्ण पु. (पूर्+क्त) अपेक्षाशून्य–सर्व प्रकारे इच्छा शून्य परमात्मा, पक्षीओनो एक प्रकारनो स्वर, ते नामनो एक नाग, ते नामे देवगन्धर्व.

पूर्ण न. (पूर्+क्त) पाणी, जल.

पूर्णक त्रि. (पूर्ण+संज्ञायां कन्) सोनेरी कलगीवाळुं एक पक्षी.

पूर्णक त्रि. (पूर्ण+स्वार्थे क) सम्पूर्ण, समग्र, पूर्ण, पुरु.

पूर्णककुद् पु (पूर्णं ककुदमस्य अवस्थायां अन्त्यलोपः) तरुण अवस्थामा आवेलो बळद.

पूर्णककुद पु. (पूर्णं ककुदमस्य अनवस्थायां नान्त्यलोपः) भरावदार खांधवाळो बळद, के वाछरडो.

पूर्णकाकुद त्रि. (पूर्णं काकुदं तालु अस्य न अन्त्यलोपः समा.) पूर्ण ताळवावाळुं.

पूर्णकाम पु. (पूर्णः कामोऽस्य) परमेश्वर.

पूर्णकाम त्रि. („ „) जेनी कामना पूर्ण थयेली होय ते.

पूर्णकुट पु. (पूर्णः कुटो यस्य) एक जातनुं पक्षी.

पूर्णकुटी स्त्री. (पूर्णकुट+स्त्रियां जाति० ङीप्) एक जातनी पक्षिणी.

पूर्णकूट पु. (पूर्णकुट+पृषो.) एक पक्षि विशेष.

पूर्णकूटी स्त्री. (पूर्णकूट+जातित्वात् ङीप्) पूर्णकुटी शब्द जुओ.

पूर्णकुम्भ पु. (जलादिभिः पूर्णः कुम्भः) जळ वगेरेथी भरेल घडो, ते नामे एक दानव.

पूर्णकोशा स्त्री. (पूर्णः कोशो यस्याः) ते नामे एक ओषधि.

पूर्णकोष्टा स्त्री. (पूर्णं कोष्ठमस्याः) वनस्पति नागरमोथ.

पूर्णचन्द्र पु. (पूर्णकलो चन्द्रः) सम्पूर्ण चन्द्रमा, पूनमनो चन्द्र.

पूर्णता स्त्री. (पूर्णस्य भावः तल्+टाप्) पूर्णपणुं, सम्पूर्णपणुं.

पूर्णत्व न. (पूर्णस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे अर्थ.

पूर्णपर्वेन्दु स्त्री. (पूर्णः पर्वणि इन्दुः पर्वेन्दुः यत्र) पूर्णिमा, पूनम.

पूर्णपात्र न. (पूर्णञ्च तत् पात्रञ्च) वधामणी लावनारने हर्षने लीधे अलंकार वस्त्र विगेरेथी भरपूर करी आपवामां आवतुं पात्र वधाई.
"किं पूर्णपात्रस्य न पात्रमासीत्" रामायणचम्पूः

पूर्णप्रज्ञ त्रि. (पूर्णा प्रज्ञा यस्य) सम्पूर्ण बुद्धिवाळुं.

पूर्णप्रज्ञ पु. (पूर्णा प्रज्ञाऽस्य) वायुनो त्रीजो अवतार, एक वैष्णवसम्प्रदाय स्थापनार आचार्य.

पूर्णबीज पु. (पूर्णं बीजं यस्य) बीजोरानुं झाड.

पूर्णभद्र पु. (पूर्णं भद्रं यस्मात्) ते नामनो एक नाग, ते नामनो एक यक्ष.

पूर्णमा स्त्री. (पूर्णः कलापूर्णश्चन्द्रो मीयतेऽस्यां मा+घञर्थे क+टाप्) पूनम, पूर्णिमा.

पूर्णमास् स्त्री (पूर्णः कलाभिः पूर्णो माश्चन्द्रमा यत्र) पुनम.

पूर्णमास् स्त्री. (पूर्णं मासं मिमीते, मा+असुन्) सूर्य, चन्द्र, आकडानुं झाड, कपूर.

पूर्णमास पु. (पूर्णमासी विधानकालत्वेनास्त्यस्य अच्) पुनमना रोज करवानो एक याग, धातृ नामना आदित्यनो पुत्र.

पूर्णमासी स्त्री. (पूर्णो मासश्चान्द्रमासो यत्र गौरा. ङीप्) पूनम तिथि, पूर्णिमा.

पूर्णमुख पु. (पूर्णं मुखमस्य) जनमेजयना सर्पयज्ञमां बळी गयेलो एक नाग

पूर्णयोग पु (पूर्णः योगो यस्मात्) एक प्रकारनुं बाहु युद्ध.

पूर्णवैनाशिक पु. सर्व शून्यत्ववादी बौद्ध.

पूर्णहोम पु. (पूर्णश्चासौ होमश्च) पूर्ण आहुति, पूर्ण थयेलो हवन.

पूर्णा स्त्री. (पूर्ण+टाप्) पांचम–दशम अने पूनम ए त्रण तिथिओ.

पूर्णाङ्गद पु. (पूर्णः अङ्गदोऽस्य) ते नामनो एक नाग.

पूर्णानक न. (पूर्णः आनको यस्मिन्) उत्सवनां निमित्ते वस्त्र अलंकार वगेरेथी भरपूर दान करवुं ते, वधाई.

પૂર્વમાં રહેલું સ્થાન, પ્રથમનું સ્થાન.

पूर्वपदिक त्रि. (पूर्वपदमधीते वेत्ति वा इकन्) પૂર્વ પદનો અભ્યાસ કરનાર, પૂર્વપદ જાણનાર.

पूर्वपर्वत पु. (पूर्वश्चासौ पर्वतश्च) ઉદયાચલ પર્વત.

पूर्वपाञ्चालक त्रि. (पूर्वस्मिन् पञ्चाले भवः वुञ् उत्तरपदवृद्धिः) પૂર્વ પંચાલ દેશમાં હોનાર–થનાર.

पूर्वपाटलिपुत्रक त्रि. (पूर्वपाटलिपुत्रे भवः वुञ् न वृद्धिः) પૂર્વ પાટલિપુત્ર નગરમાં હોનાર–થનાર

पूर्वपाद पु. (पूर्वं पादस्य एकदे० स०) શ્લોક વિગેરેનું પહેલું ચરણ.

पूर्वपालिन् पु. (पूर्वं देशं पूर्वां दिशं वा पालयति पालि+णिनि) પૂર્વના દેશનો એક રાજા, પૂર્વદિશાનો અધિપતિ ઇન્દ્ર.

पूर्वपितामह पु (पूर्वः पितामहात्) પ્રપિતામહ–પિતાના પિતાનો પિતા.

पूर्वपीठिका स्त्री. (पूर्वा चासौ पीठिका च) કથાગ્રન્થની અમુક અવતરણિકા.

पूर्वपुरुष पु. (पूर्वश्चासौ पुरुषश्च) પિતા–પિતામહ, પ્રપિતામહ એ ત્રણ પુરૂષ.

पूर्वपुरुष पु. (पूर्वः पूरुषः) ઉપરનો અર્થ.

पूर्वपूर्व त्रि. (पूर्व+वीप्सायां द्वित्वम्) પૂર્વ પૂર્વનું.

पूर्वप्रवृत्त त्रि. (पूर्वस्मिन् काले प्रवृत्तः) પૂર્વકાળે ચાલુ થયેલ, પ્રથમકાલે પ્રવર્તેલું.

पूर्वप्रयोग पु. (पुव्वप्पयोग जै. प्रा.) પૂર્વકાળનો પ્રયત્ન.

पूर्वफल्गुनी स्त्री. (पूर्वा चासौ फल्गुनी च) સત્યાવીસ નક્ષત્રો પૈકી અગીયારમું નક્ષત્ર.

पूर्वफल्गुनीभव पु. (पूर्वफल्गुन्यां भवति, भू+अच्) બૃહસ્પતિ, પૂર્વફલ્ગુની નક્ષત્રમાં હોનાર–થનાર.

पूर्वभद्रपदा स्त्री. (भद्रस्य वृषस्येव पदं चरणमस्य पूर्वदिक्स्था भद्रपदा) સત્યાવીશ નક્ષત્રો પૈકી પચીસમું નક્ષત્ર.

पूर्वभव पु. (पूर्वः पूर्ववर्ती भवः) પૂર્વનો જન્મ.

पूर्वभाद्रपदा स्त्री. (पूर्वदिक्स्था भाद्रपदा भद्रपदस्येदं अण्+टाप्) સત્યાવીશ નક્ષત્રોમાંનું પચીસમું નક્ષત્ર.

पूर्वभाव पु. (पूर्वो भावः) ન્યાયમત પ્રમાણે પૂર્વવૃત્તિત્વ કારણત્વ, પૂર્વનો ભાવ–અસ્તિત્વ.

पूर्वभाविन् त्रि. (पूर्वं भवति, भू+णिनि) પ્રથમનો પદાર્થ માત્ર, પૂર્વે હોનાર પદાર્થમાત્ર.

पूर्वभाविन् न. („ „) કારણ.

पूर्वभुक्ति स्त्री. (पूर्वा चासौ भुक्ति च) પૂર્વનો ભોગવટો, પહેલાંનો ઉપભોગ, પ્રથમ ભોજન.

पूर्वयक्ष पु. (पूर्वश्चासौ यक्षश्च) જૈન મતમાં મણિભદ્ર વગેરે ઉત્તમ પ્રથમના યક્ષ.

पूर्वरङ्ग पु. (पूर्वं रज्यतेऽस्मिन्, रज्+आधारे घञ्) નાટકના આરંભમાં સૂત્રધાર વગેરેથી ભણવામાં આવતો મંગલ નિમિત્તે નાંદીપાઠ

"यन्नाट्यवस्तुनः पूर्वं रंगविघ्नोपशान्तये
कुशीलवाः प्रकुर्वन्ति पूर्वरंगः स उच्यते"

पूर्वराग पु (पूर्वः पूर्वजातो रागोऽनुरागः) નાયક નાયિકા વિગેરેના મેળાપ પછી પરસ્પર તેઓના હૃદયમાં પ્રીતિયુક્ત ભાવ થાય છે તે.

"श्रवणात् दर्शनाद्वाऽपि मिथः संरूढरागयोः
दशाविशेषो योऽप्राप्तौ पूर्वरागः स उच्यते"

पूर्वरात्र पु. (पूर्वं रात्रेः एकदेशि. अच् समा.) રાત્રિનો પહેલો ભાગ, આગલી રાત

पूर्वरूप न. (पूर्वं रूपम्) તે નામનો એક અર્થાલંકાર, ઉત્પન્ન થતા વ્યાધિને જણાવનારૂં પ્રથમ ચિન્હ.

"......प्राग्रूपं येन लक्ष्यते
उत्पित्सुरामयो दोषविशेषेणानधिष्ठितः
लिङ्गमव्यक्तमल्पत्वाद्व्याधीनां तद्यथातथम्"

पूर्वरात्रापररात्र न. (पुव्वरत्तावरत्त जै. प्रा.) મધ્ય રાત્રિ, અડધીરાત.

पूर्वलक्षण न. (पूर्वं लक्षणम्) પ્રથમનું લક્ષણ, પહેલું ચિન્હ.

पूर्ववत् अव्य. (पूर्वस्येव पूर्वेण तुल्यं वा, पूर्व+वत्) પૂર્વની પેઠે, અગાઉ પ્રમાણે, પ્રથમ મુજબ.

पूर्ववत् न. (पूर्वं कारणं विषयतयाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) અનુમાનનો એક પ્રકાર જેમાં કારણથી કાર્યનું અનુમાન થાય છે તે.

पूर्ववयस् न. (पूर्वं वयः) પ્રથમની વય–બાલ્યાવસ્થા.

पूर्ववयस् त्रि. (पूर्वं वयः कालावस्थाभेदोऽस्य) બાલક અવસ્થાવાળું, પ્રથમની વયવાળું.

पूर्ववर्तिन् त्रि. (पूर्वं वर्त्तते, वृत्+णिनि) પૂર્વે હોનાર–

દિશાને સૂચવનાર સૂર્ય, પૂર્વ દિશાનો અધિપતિ ઇન્દ્ર.

पूर्वकोटि स्त्री. (पूर्वा कोटिः) વિવાદના વિષયમાં પ્રથમ ગ્રહણ કરેલ વિષય-પૂર્વપક્ષ.

पूर्वग त्रि. (पूर्वं गच्छति, गम्+ड) પૂર્વે-પહેલા જનાર, પૂર્વે હોનાર

पूर्वगंगा स्त्री. (पूर्वा चासौ गंगा च) નર્મદા નદી.

पूर्वगत त्रि. (पुव्वगय जै. प्रा) ઉત્પાદાદિ ૧૪ પૂર્વ કે જે હાલ વિચ્છેદ થઇ ગયેલ છે, દૃષ્ટિવાદ સૂત્રનો એક વિભાગ.

पूर्वगा स्त्री. (पूर्वं गच्छति गम्+ड+टाप्) ગોદાવરી નદી.

पूर्वचिति त्रि. (चित्+भावे क्तिन्, पूर्वं चितिः स्मरणं यस्य) પ્રથમના અનુભવના વિષયરૂપ, પૂર્વના સ્મરણના વિષયરૂપ.

पूर्वचिति स्त्री (पूर्व+चित्+क्तिन्) તે નામની એક અપ્સરા.

पूर्वज त्रि. (पूर्वस्मिन् काले जायते, जन्+ड) પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલ, પૂર્વના સમયમાં પેદા થયેલ.

पूर्वज पु. (पूर्वं जायते, पूर्व+जन्+ड) મોટો ભાઈ, ચન્દ્ર લોકમાં રહેલ દિવ્ય પિતૃગણ.

पूर्वज पु. बहु. व. (,, ,,) બાપદાદા વિગેરે પૂર્વજ.

पूर्वजा स्त्री. (पूर्वस्मिन् काले जायते, जन्+ड+टाप्) મોટી બહેન

पूर्वजिन पु. (पूर्वश्चासौ जिनश्च) મંજુઘોષ વિગેરે પહેલાના જૈન તીર્થંકરો.

पूर्वतन त्रि. (पूर्वस्मिन् भवः, पूर्व+तनप्) પૂર્વે હોનાર-થનાર, પૂર્વનું, અગાઉનું.

पूर्वतपस् पु. (पुव्वतव जै. प्रा.) પૂર્વકોટિનું-સરાગ અવસ્થાનું તપ, વીતરાગ અવસ્થા પહેલાંનું તપ.

पूर्वतस् अव्य. (पूर्व+विभक्त्यर्थे तसिल्) પૂર્વમાંથી, પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વમાં, પહેલાંથી.

पूर्वत्र अव्य. (पूर्व+त्रल्) પૂર્વે, અગાઉ, આગળ, પૂર્વમાં.

पूर्वदक्षिण पु. (पूर्वस्या दक्षिणस्याश्चान्तरालो देशः) અગ્નિકોણમાં આવેલો દેશ.

पूर्वदक्षिणा स्त्री. (,, दक्षिणस्याश्चान्तराला दिक्) પૂર્વ અને દક્ષિણ દિશાની વચ્ચેની દિશા-અગ્નિ ખૂણો.

पूर्वदिक्पति पु. (पूर्वस्याः दिशः पतिः) ઇન્દ્ર, મેષ-સિંહ વગેરે રાશિઓ.

पूर्वदिगीश पु (पूर्वस्याः दिशः ईशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूर्वदिग्वल न. (पूर्वस्यां दिशि भवं वलम्) અમુક વખતે સૂર્ય વિગેરે ગ્રહોનું પૂર્વમાં હોનાર બળ.

पूर्वदिग्वदन न. (पूर्वदिशि वदनमस्य) મેષ-સિંહ-ધન એ ત્રણ રાશિ.

पूर्वदिश् स्त्री. (पूर्वा चासौ दिक् च) પૂર્વ દિશા, ઉગમણી દિશા.

पूर्वदिष्ट त्रि. (पूर्वं दिष्टं भाग्यं साधनत्वेनास्त्यस्य अच्) પૂર્વના ભાગ્યાનુસારે પેદા થયેલું દુઃખ વિગેરે.

पूर्वदिष्ट त्रि. (पूर्वं दिष्टम्) પૂર્વવિહિત, પૂર્વે કહેલ.

पूर्वदेव पु. (पूर्वश्चासौ देवश्च यद्वा पूर्वं देवः इति) અસુર.

पूर्वदेव पु. द्वि. (पूर्वौ च तौ देवौ च) નર અને નારાયણ.

पूर्वदेवता स्त्री. (पूर्वा चासौ देवता च) અનાદિકાળથી દેવભાવવાળા પિતૃઓ.

पूर्वदेश पु. (पूर्ववर्त्ती देशः) પૂર્વમાં રહેલ દેશ, જમ્બુદ્વીપમાં રહેલ અમુક દેશ.

पूर्वधर पु. (पुव्वधर जै. प्रा.) ચૌદ પૂર્વને ધારણ કરનાર, પૂર્વના ભણનાર.

पूर्वनदी स्त्री. (पूर्वा चासौ नदी च) પૂર્વ દિશામાં આવેલી એક નદી.

पूर्वनादेय त्रि. (पूर्वदिक्स्थायां नद्यां भवः ढक् उत्तरपदवृद्धिः) પૂર્વ દિશામાં આવેલી નદીમાં હોનાર-થનાર.

पूर्वपक्ष पु. (पूर्वश्चासौ पक्षश्च) શુક્લપક્ષ-અજવાળીયું, શાસ્ત્રીય સંશય દૂર કરવા માટે પ્રશ્ન-ફક્કિકા, બીજાને ઉત્તર આપવાની જરૂર પડે તેવા બુદ્ધિથી કલ્પેલા પ્રશ્ન, સિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ કોટી. "विषयो विषयश्चैव पूर्वपक्षस्तथोत्तरम्"

पूर्वपक्षपाद पु. (पूर्वपक्ष एव पादः) ચાર પાદવાળા વ્યવહારોમાંનો પ્રથમ પાદ.

पूर्वपद न. (पूर्ववर्ति पदम्) વિભક્તિનું પૂર્વનું પદ,

पूर्वाश्रम पु. (पूर्वश्चासौ आश्रमश्च) પહેલો આશ્રમ, આગલો આશ્રમ.

पूर्वाषाढा स्त्री. (पूर्वा चासौ आषाढा च) સત્યાવીસ નક્ષત્રોમાંનું વીસમું નક્ષત્ર.

पूर्वाह्ण पु. (अह्नः पूर्वं, एकदेशि स. टच् समा० अह्ना-देशः पुंस्त्वम्) દિવસનો પહેલો ભાગ, બપોરની આગળનો ભાગ.

"श्वःकार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्णे चापराह्निकम्"

पूर्वाह्णतन त्रि. (पूर्वाह्णे काले भवः, पूर्वाह्ण+ट्यु+तुट् च) દિવસના પૂર્વભાગમાં હોનાર-થનાર.

पूर्वाह्णतन त्रि. (पूर्वाह्णः सोढोऽस्य, ट्यु तुट् च्) દિવસનો પહેલો ભાગ સહન કરનાર.

पूर्वाह्णिक त्रि. (पूर्वाह्ण- साधनतयाऽस्त्यस्य ठन्) દિવસના પહેલા ભાગમાં સાધવા યોગ્ય કર્મ વિગેરે.

पूर्वाह्णेतन त्रि. (पूर्वाह्णे काले भवः ट्यु+तुट् च सप्तम्याः अलुक्) દિવસના પૂર્વભાગમાં હોનાર-થનાર.

पूर्विक त्रि. (पूर्व+इक) પૂર્વનું, પહેલાંનું, અગાઉનું.

पूर्विन् त्रि. (पूर्वं कृतमनेन इनि) પૂર્વે ક્રિયા કરનાર, અગાઉ ક્રિયા કરનાર.

पूर्वेण अव्य પૂર્વ દિશામાં, પૂર્વ કાળમાં, પૂર્વ દેશમાં.

पूर्वेद्युस् अव्य. (पूर्वस्मिन् अहनि, पूर्व+एद्युस् निपा.) ગઈકાલ, ગયો દિવસ, આગલો દિવસ, પ્રભાત સમય.

पूर्वेषुकामशमी स्त्री. (पूर्वा पूर्वदिक्वर्तिनी इषुकामशमी) પૂર્વ દિશામાં આવેલું એક શહેર.

पूर्वोक्त त्रि. (पूर्वं च तदुक्तं च) પૂર્વે કહેલું, આગળ બોલેલું.

पूर्वोत्तरा स्त्री. (पूर्वस्याः उत्तरस्याश्चान्तराला दिक्) પૂર્વ અને ઉત્તર દિશાની વચ્ચેની દિશા-ઈશાન કોણ.

पूर्वोदित त्रि. (पूर्वं च तत् उदितं च) પ્રથમ કહેલ, પૂર્વે ઉદય પામેલ.

पूर्व्य त्रि. (पूर्वैः कृतम् य) પૂર્વજોએ કરેલ, પૂર્વના વિદ્વાનોએ કરેલ પુરાણ વિગેરે.

पूल् (चु. उभ. सक. सेट् पूलयति-ते) ઢગલો કરવું, એકઠું કરવું.

पूल् (भ्वा. पर. स. सेट् पूलति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूलक पु. (पूल्+ण्वुल्) ઘાસ વિગેરેનો પૂળો, ઘાસ વિગેરેની ગંજી.

पूलाक पु. (पुलाक पृषो.) તુચ્છ ધાન્ય.

पूलास त्रि. (पूल्-राशीकरणे+घञ् तमस्यति क्षिपति अस्+अण्) ઘાસ વિગેરેની ગંજીને જૂદી પાડનાર-દૂરકરનાર.

पूलासककुण्ड न. (कुण्डस्य पूलासकः पर नि०) કુંડામાથી કે કુંડમાંથી ઘાસ વિગેરે દૂર કરનાર.

पूलिका स्त्री. (पूरिका रस्य लः) પુરી, પોળી.

पूष् (वृद्धौ भ्वा. अक. प. सेट् पूषति) વૃદ્ધિ પામવી, વધવું.

पूष पु. (पूष् वृद्धौ+क) બહુફાર વૃક્ષ.

पूषक पु. (पूष+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पूषण त्रि. (पूष्णः पृथिव्याः इदम् अण् वेदे न वृद्धिः) પૃથ્વીનું. પૃથ્વી સમ્બન્ધી.

पूषणा स्त्री. (पूष+ल्यु+टाप्) કાર્તિકસ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

पूषण्वत् त्रि. (पूषण्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સૂર્યવાળું, પૃથ્વી વાળું.

पूषदन्तहर पु. (पूष्णः सूर्यभेदस्य दन्तं हरति, हृ+अच्) દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞ સમયે પૂષા દેવના દાંત ઉખાડી પાડનાર શિવાનુચર વીરભદ્ર.

पूषध्र पु. વૈવસ્વત મનુનો તે નામનો પુત્ર.

पूषन् पु. (पूषति. पूष्+कनिन्) સૂર્ય, તે નામે આદિત્ય દેવ, આકડાનું ઝાડ.

पूषन् स्त्री. (,, ,,) પૃથ્વી.

पूषभासा स्त्री. (पूषेव भासते, भास्+अच्+टाप्) ઇન્દ્રની નગરી.

पूषराति पु. (पूषा तदाख्यो देवो रातिर्दाता यस्य) સૂર્ય જે આપી શકે છે તે એક વસ્તુ.

पूषात्मज पु. (पूष्णः आत्मजः) ઇન્દ્રદેવ, મેઘ,

पूषासुहृत् पु (पूष्णः असुहृद् शत्रुः) શિવ, મહાદેવ.

पृ (व्यापारे तु० आत्म. अ. अनिट् प्रायेणायं व्याङ्-पूर्वः) વ્યાપાર કરવો, કામ વિગેરેમાં ગુંથાવું.

पृ (स्वा. पर. सक. अनिट् पृणाति) પ્રસન્ન કરવું, પ્રસન્ન થવું, ખુશ થવું अक.

થનાર.

पूर्ववर्त्तिन् न. (,, ,,) અન્યથા સિદ્ધિ વિનાનું કારણ.

पूर्ववाद पु. (पूर्वो वादः) વાદીનું આક્ષેપ પૂર્વક-પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક બોલવું તે, વ્યવહારમાં રાજા વિગેરેની પાસે પ્રથમ જણાવવું.

"पूर्ववादंपरित्यज्य योऽन्यमालम्बते पुनः
पदसंक्रमणाज्ज्ञेयो हीनवादी स वै नरः"

पूर्ववादिन् त्रि. (पूर्वं वदति, वद्+णिनि) પૂર્વપક્ષવાદી, પહેલો આક્ષેપ કે પ્રતિજ્ઞા કરનાર વાદી.

पूर्ववार्षिक त्रि. (पूर्वं वर्षाणां एकदेशि स० ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) વર્ષાઋતુના પૂર્વભાગમાં હોનાર-થનાર.

पूर्ववाह् पु. (पूर्वे वयसि वहति, वह्+ण्वि) પૂર્વ વયમાં વહેનાર-ઉપાડનાર.

पूर्वविद् त्रि. (पूर्वं वेत्ति, विद्+क्विप्) પૂર્વનો જાણનાર, પૂર્વ-પ્રથમનું જાણનાર.

पूर्वविदेह न. (पुव्वविदेह जै. प्रा.) જંબુદ્વીપના મધ્ય ક્ષેત્ર મહાવિદેહનો પૂર્વાર્દ્ધ, મેરુથી પૂર્વ તરફનો ભાગ.

पूर्ववृत्त न. (पूर्वं वृत्तम्) પૂર્વનું વૃત્તાન્ત ઇતિહાસ વગેરે.

पूर्वशारद त्रि. (पूर्वं शरदः, पूर्वशरदे भवं अण्) શરદૃઋતુની પૂર્વે હોનાર-થનાર.

पूर्वशैल पु (पूर्वः पूर्वदेशस्थितो वा शैलः) ઉદયાચલ પર્વત.

पूर्वशक्थ न. (पूर्वं सक्थ्नः एकदेशि स. अच् समा०) સાથળનો પૂર્વભાગ.

पूर्वसमुद्र पु. (पूर्वश्चासौ समुद्रश्च) પૂર્વમાં આવેલો સમુદ્ર.

पूर्वसर त्रि. (पूर्वः सन् सरति, पूर्व+सृ+ट उप० स०) પૂર્વ સન્મુખ થઇને જનાર.

पूर्वसागर पु. (पूर्वश्चासौ सागरश्च) પૂર્વમાં આવેલો સમુદ્ર.

पूर्वसमास पु. (पुव्वसमास जै. प्रा.) એકથી વધારે પૂર્વનું જ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાનનો એક પ્રકાર.

पूर्वसंगतिक त्रि. (पुव्वसंगइय जै. प्रा.) પહેલાંનો સંગી, બાલ્યાવસ્થાનો મિત્ર.

पूर्वसंयम पु. (पुव्वसंजम जै. प्रा.) સરાગ સંયમ, વીતરાગ સંયમની પૂર્વાવસ્થા.

पूर्वसार त्रि. (पूर्वं देशं सरति, सृ+अण् वाक्ये) પૂર્વ દેશ તરફ જનાર, પૂર્વ તરફ જનાર.

पूर्वसूरि पु. (पुव्वसूरि जै. प्रा.) પૂર્વાચાર્ય, પ્રાચીન-આચાર્ય.

पूर्वा स्त्री. (पूर्व+टाप्) પૂર્વ દિશા.

पूर्वाचरित त्रि. (पूर्वं आचरितम्) પૂર્વે આચરેલું, પ્રથમ કરેલ.

पूर्वातिथि पु. તે નામે ગોત્ર પ્રવર્તક ઋષિ.

पूर्वादि पु. (पूर्वः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સર્વનામ શબ્દગણ—

स च-पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व, अन्तर इति.

पूर्वाद्रि पु (पूर्वः पूर्वदिक्स्थितो वा अद्रिः) ઉદયાચલ પર્વત.

पूर्वानिल पु. (पूर्वः पूर्वदिक्स्थः अनिलः) પૂર્વ દિશાનો વાયુ.

पूर्वानुयोग पु. (पूर्व+अनु+युज्+घञ्) દૃષ્ટિવાદના પાંચ પ્રકાર પૈકી એક પ્રકાર.

पूर्वापर त्रि. (पूर्वं च अपरञ्च इति) પૂર્વનું અને પછીનું, પૂર્વ દિશાનું અને પશ્ચિમ દિશાનું.

"पूर्वापरौ तोयनिधी वगाह्य स्थितः पृथिव्या इव मानदण्डः" कुमारे.

पूर्वापर्य न. (पूर्वापरयोर्भावः ष्यञ् न वृद्धिः) પૂર્વ પશ્ચિમપણું, આગળ પાછળપણું.

पूर्वापहाना स्त्री. (पूर्वं अपहीयते, अप+हा+कर्मणि ल्युट्+टाप्) પૂર્વે હીન થનાર.

पूर्वार्ध न. (पूर्वं च तदर्धं च) પહેલો અર્ધભાગ.

पूर्वार्द्ध्य न. (पूर्वार्धे भवः, पूर्वार्ध+यत्) પહેલા અર્ધ ભાગમાં હોનાર-થનાર.

पूर्वावतार पु. (पूर्वश्चासौ अवतारश्च, अव+तॄ+घञ्) રોગ સંતાપ વિગેરેનો પ્રથમ પ્રવેશ, અગાઉનો અવતાર.

पूर्वावेदक त्रि. (पूर्वश्चासौ आवेदकश्च) પ્રથમ જણાવનાર વાદી કે ફરિયાદી વિગેરે.

पूर्वावेदिन् त्रि. (पूर्वं आवेदयति. आ+विद्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृथग्जन पु. (पृथक् भिन्नो जनो महाजनो यस्मात्) નીચ, મૂર્ખ, પામર.

પૃથગ્જન પુ. એક બાપ અને જુદી જુદી માથી પેદા થયેલ સંતતિ.

पृथग्बीज पु. (पृथक् बीजानि यस्य) ભીલામાનું ઝાડ.

पृथग्विध त्रि. (पृथक् भिन्ना विधा प्रकारो यस्य) જુદીજુદી જાતનું, તરેહવારનું.

पृथवी स्त्री. (प्रथते विस्तारमेति, प्रथ्+षवन् सम्प्रसारणञ्च षित्वात् ङीष्) પૃથ્વી.

पृथा स्त्री. પાણ્ડુરાજાની પત્ની કુંતી, કુંતિભોજ રાજાની કન્યા

पृथाज पु. (पृथायां जायते, जन्+ड) પાણ્ડુપત્ની કુંતીના પુત્રો યુધિષ્ઠિર વિગેરે, સાદડાનું ઝાડ.

पृथापति पु. (पृथायाः पतिः) પાંડુ રાજા.

पृथिका स्त्री. (प्रथ्-घञर्थे क+स्वार्थे क कापि अत इत्वम्) શતમૂલી નામે વનસ્પતિ.

पृथिन् पु. (प्रथ्+वा. किनि संप्रसा०) વેન રાજાનો પુત્ર-પૃથુ રાજા.

पृथिवि स्त्री. (प्रथते विस्तारमेति, प्रथ्+षिवन् नि. संप्र. षित्वात् ङीष् पृषो. वा ह्रस्वः) પૃથ્વી.

पृथिवी स्त्री. (प्रथ्+षिवन् सम्प्र. षित्वात् ङीप्) પૃથ્વી.

पृथिवीक्षित् पु. (क्षि-ऐश्वर्ये+क्विप् तुक्, पृथिव्याः क्षित्) રાજા, નૃપ.

पृथिवीगीता स्त्री. (पृथिव्याः गीता) વિષ્ણુ પુરાણમાં ચોથા અંશના ૨૪ અધ્યાયમાં વર્ણવેલી પૃથ્વીની કથા.

पृथिवीञ्जय पु. (पृथिवीं जयति, जि+वा. खश् मुम् च) તે નામે એક દાનવ.

पृथिवीतल न. (पृथिव्याः तलम्) પૃથ્વીની સપાટી, પૃથ્વીનું તળીયું.

पृथिवीतीर्थ न. તે નામનું તીર્થ.

पृथिवीनाथ पु. (पृथिव्याः नाथः) રાજા, ભૂતળનો માલીક.

पृथिवीन्द्र पु. (पृथिव्याः ईन्द्रः) રાજા, નૃપ.

पृथिवीपति पु. (पृथिव्याः पतिः) રાજા, ઋષભ નામે એક ઔષધિ.

पृथिवीपाल पु. (पृथिवीं पालयति, पालि+अण्) રાજા, નૃપ.

पृथिवीपालक पु. (पृथिवीपाल+स्वार्थे क) રાજા,નૃપ.

पृथिवीभव पु. (पृथिव्यां भवति, भू+अच्) સુરોખાર.

पृथिवीभव त्रि. (पृथिव्यां भवति ,,) પૃથ્વી ઉપર હોનાર-થનાર

पृथिवीभुज् पु. (पृथिवीं भुनक्ति अवति, भुज्+क्विप्) રાજા, નૃપ.

पृथिवीभुज पु. (पृथिवीं भुनक्ति, भुज्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृथिवीरुह पु. (पृथिव्यां रोहति, रुह्+क) વૃક્ષ, ઝાડ.

पृथिवीश पु. (पृथिव्याः ईशः) રાજા, નૃપ.

पृथिवीशक्र पु. (पृथिव्यां शक्र इव) રાજા

पृथु त्रि. (प्रथ्+कु सम्प्रस०) વિસ્તીર્ણ, વિશાળ, મોટું.

पृथु पु. (प्रथते विख्यातो भवति, प्रथ्+कु सम्प्र.) વેનનો પુત્ર સૂર્યવંશી એક રાજા, મહાદેવ, ચોથા મન્વન્તરનો તે નામનો એક સપ્તર્ષિ, કાકુત્સ્થવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ અનેનસ્ રાજાનો પુત્ર, અજમીઢવંશમાં પેદા થયેલા પૌરપુત્રનો પુત્ર, ક્રોષ્ટુવંશી ચિત્રનો પુત્રરાજા, તે નામનો એક દાનવ, અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, કાળી જીરી, ત્વક્પત્રી વનસ્પતિ, હિંગુપત્રી-બહુફળી નામે વનસ્પતિ, અફીણ, વિષ્ણુ.

पृथु स्त्री. કાળીજીરી.

पृथुक पु. (पृथु कं जलं पेयत्वेनास्त्यस्य अच्) પૌંઆ,

पृथुक पु. (पृथु कं शिरोऽस्य) નાનું બાળક, બચ્ચું.

पृथुका स्त्री. (पृथुक+टाप्) બાળકી, હિંગુપત્રી વનસ્પતિ.

पृथुकीय त्रि. (पृथुकाय हितं, पृथुक+छ) બાલકના હિતનું, બચ્ચાને ઉપયોગી.

पृथुकीर्त्ति स्त्री. કુન્તિની નાની બહેન-વસુદેવની એક બહેન.

पृथुकीर्त्ति त्रि. (पृथुः कीर्त्तिरस्य) વિસ્તારવાળી કીર્તિ યુક્ત, મોટી કીર્તિવાળું.

पृथुकोल पु. (पृथुश्चासौ कोलश्च) મોટું બોર.

पृथुक्य त्रि. (पृथुकाय हितं, पृथुक+यत्) બાલકના હિતનું, બચ્ચાને ઉપયોગી.

पृथुगन्धा स्त्री. (पृथुः गन्धो यस्याः) કપૂર કાચલી.

पृथुग्रीव पु. એક રાક્ષસનું નામ.

पृ (चुरा. उभ. सक. सेट् पारयति–ते) પૂર્ણ કરવું, ભરવું.

पृ (जुहो. पर. सक. अनिट् वा दीर्घे. सेट् पिपर्त्ति) ભરવું, પૂર્ણ કરવું, પાલન કરવું, રક્ષણ કરવું.

पृक्का स्त्री. (पृच्–कन् न्यङ्क्वा. कुत्वम्) એક જાતની –કપૂરીમધુરી વનસ્પતિ.

पृक्त त्रि. (पृच्यते स्म, पृच् सम्बन्धे+क्त) સંબન્ધ પામેલ, સ્પર્શ પામેલ, સીંચેલ, છંટાયેલ. "पृक्तस्तुषारैर्गिरिनिर्झराणामनोकहाकम्पितपुष्पगन्धी" रघु.

पृक्त न. (पृच्+क्त) ધન.

पृक्ति स्त्री. (पृच्+भावे क्तिन्) સ્પર્શ, સમ્બન્ધ, સીંચન.

पृक्षस् पु. (पृच्+वा. असि सुट् च) અન્ન, અનાજ.

पृक्षे अव्य. (पृच्+वा क्से) સંગ્રામ, યુદ્ધ.

पृक्षुध् स्त्री. (प्र+क्षुध्+क्विप् वेदे वा. प्रस्य सम्प्रसारणम्) ઘણીજ ભુખ.

पृच् (अदा. आ. अ. सेट् पृक्ते) અડવું, અડકવું, સ્પર્શ કરવો.

पृच् (चुरा. उभ. स. सेट् पर्चयति–ते) સંયમન કરવું, વશ કરવું, સ્પર્શ કરવો, અડકવું अक.

पृच् (भ्वा. प. स. सेट् पर्चति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, સંબન્ધ પામવો अक.

पृच्छक त्रि. (प्रच्छ्+ण्वुल् सम्प्र.) પૂછનાર, પ્રશ્ન કરનાર, ચોકસી, કરનાર.

पृच्छन न. (प्रच्छ्+भावे ल्युट् सम्प्र.) પૂછવું, પ્રશ્ન કરવો તે.

पृच्छा स्त्री. (प्रच्छ्–अङ् सम्प्रसा० टाप्) પ્રશ્ન, પુછપરછ, કંઈ પણ જાણવા માટે કોઇને કહેવાની પ્રેરણા.

पृच्छ्य त्रि. (प्रच्छ्+वा. कर्मणि क्यप् सम्प्र०) પ્રશ્ન કરવા યોગ્ય, પૂછવા યોગ્ય.

पृज् (अदा. आ. अक. सेट् पृक्ते) સમ્બન્ધ પામવો, સ્પર્શ પામવો.

पृड् (तुदा. प. अक. सेट् पृडति) હર્ષ પામવો, ખુશ થવું.

पृण् (तुदा. पर. सक. सेट् पृणति) તૃપ્ત કરવું, ખુશ કરવું.

पृत् स्त्री. (पृ–पालने+क्विप् तुक्) સેના, લશ્કર.

पृतना स्त्री. (पृ+तनन्–किच्च टाप्) સેના, ૨૪૩ રથ, ૨૪૩ હાથી, ૭૨૯ ઘોડા, ૧૩૧૫ પાળા, એ સંખ્યાવાળું લશ્કર, સંગ્રામ–યુદ્ધ, મનુષ્ય.

पृतनाज्य न. સંગ્રામ, યુદ્ધ.

पृतनाषाह् पु. (पृतनां सहते, सह्+ण्वि) ઇન્દ્ર.

पृत्सुध पु. (पृत्सु धीयते, धा+कर्मणि घञर्थे क अलु. स.) યુદ્ધ, લડાઇ.

पृथ् (चु. उभ. स. सेट् पर्थयति–ते) ફેંકવું, દૂર કરવું, ઉડાવવું.

पृथक् अव्य. (पृथ्+वा. ककि) જુદુ, ભિન્ન, સિવાય, વિના, તરેહ તરેહવું, જાતજાતવું.

पृथक्करण न. (पृथक्+कृ+ल्युट्) જુદુ કરવું, નિરાળું કરવું, ભિન્ન કરવું.

पृथक्कृत त्रि. (पृथक्+कृ+कर्मणि क्त) જુદુ કરેલું, નિરાળું કરેલું, ભિન્ન કરેલું.

पृथक्क्षेत्र त्रि (पृथक् भिन्नं क्षेत्रं उत्पत्तिस्थानं येषाम्) એક પુરૂષથી અનેક જાતની સ્ત્રીઓમાં ઉત્પન્ન થયેલ છોકરાં.

पृथक्ता स्त्री (पृथक् इत्यस्य भावः तल्+टाप्) જુદાઇ, ભિન્નતા.

पृथक्त्व न (,, ,, त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृथक्त्वचा स्त्री. (पृथक् त्वचा यस्याः) મૂર્વા વનસ્પતિ–મોરવેલ.

पृथक्पर्णी स्त्री. (पृथक् पर्णान्यस्याः ङीप्) પીઠવણ વનસ્પતિ, ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

पृथक्पिण्ड पु. व. (पृथक् पिण्डः यस्य) માત્ર જલતર્પણના અધિકારી પિતૃદેવ.

पृथगात्मता स्त्री. (पृथक् आत्मा स्वरूपं यस्य तस्य भावः तल्+टाप्) ભેદ, તફાવત, વિશેષ, જુદાપણું.

पृथगात्मत्व न. (पृथगात्मनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृथगात्मिका स्त्री. (पृथक् आत्मा स्वरूपं यस्याः, कप् नलोपे कापि अत इत्वम्) જુદી જુદી વસ્તુ, જનમનુષ્યજાતિ, પૃથગાત્મતારૂપ એક એક વિશેષ.

पृथग्गुण पु. (पृथग् गुणः) જુદો ગુણ.

पृदाकुसानु पु. (पृदाकुः गज इव सानुः समुन्नतः) ઇન્દ્ર.

पृशन्य पु. (स्पृश्+भावे क्यु पृषो. सलोपः पृशनं स्पर्शः तत्र साधु यत्) સ્પર્શથી સાધ્ય.

पृशन्यु पु. (आत्मनः पृशनमिच्छति, क्यच्+उ) પોતાને સ્પર્શ સાધ્ય કરવા ચાહતું.

पृश्नि त्रि. (स्पृश्-प्रच्छ् वा नि किच्च पृषो. सलोपः) અતિ, અલ્પ, થોડું, દુબળું-કેવળ હાડકાંવાળું, વામન, ઠીંગણું, નીચું.

पृश्नि पु. („ „) કિરણ, તે નામનો એક ૠષિ, યુધાજિત રાજાનો તે નામનો એક પુત્ર.

पृश्नि स्त्री. (स्पृश्+नि किच्च पृषो. सलोपः) શ્રીકૃષ્ણની જન્માન્તરની માતા અને દ્વાપરયુગમાં દેવકી રૂપે પેદા થયેલી વસુદેવની સ્ત્રી, સૂર્યની તે નામની એક પત્ની, પીઠવણ વનસ્પતિ, રંગબેરંગી જમીન, પાણી.

पृश्निका स्त्री. (पृश्नौ जले कायति शोभते, कै+क+टाप् यद्वा पृश्नि स्वल्पं कं जलमत्र) જળકુંભી વનસ્પતિ, कुम्भिका.

पृश्निगर्भ पु. (पृश्नेः जन्मान्तरजातदेवक्याः गर्भः साधनत्वेनास्त्यस्य अच्) નારાયણ.

पृश्निगु त्रि. (पृश्नयो नानावर्णत्वात् साधारणा गावो रश्मयो यस्य) અનેક રંગની કાન્તિવાળું, જુદી જુદી જાતની કાન્તિવાળું.

पृश्निपर्णिका स्त्री. (पृश्निपर्णी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) તે નામનો વેલો-પીઠવણ વનસ્પતિ.

पृश्निपर्णी स्त्री. (पृश्नि स्वल्पं पर्णमस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृश्निभद्र पु. (पृश्नौ भद्रं यस्य) નારાયણનો એક અંશ-શ્રીકૃષ્ણ.

पृश्निमातृ पु. (पृश्निः नानावर्णा भूमिर्मातेव यस्य) રંગબેરંગી જમીનમાં ઉત્પન્ન થનાર,

पृश्निशृंग पु (पृश्नि स्वल्पं शृङ्गमिव शुण्डाग्रं यस्य) ગણેશ, ગણપતિ.

पृश्निशृंग पु. (पृश्निः शृङ्गमिवास्य उत्पत्तिस्थानत्वेन) પૃશ્નિના ગર્ભથી પેદા થનાર વિષ્ણુ.

पृश्नी स्त्री. (पृश्नि+कृदिकारान्तत्वात् वा ङीप्) જળકુંભી નામની વનસ્પતિ, कुम्भिका

पृष् (सेके भ्वा. आ. सक. सेट् पर्षते) સીંચવું, છાંટવું.

पृषत् न. (पृष्+अति कित्) ટીપું, ટપકું, બિન્દુ.

पृषत् त्रि. (पृष् सेचने+अति कित् शतृवच्च कार्यम्) છાંટનાર, પ્રોક્ષણ કરનાર, સિંચન કરનાર.

पृषत पु. (पृष्+अतच् किच्च) ધોળા ટપકાંવાળો વાયુવાહન મૃગ, બિન્દુ, ટીપું, ભરદ્વાજનો તે નામનો એક પુત્ર.

"करीव सिक्तं पृषतैः पयोमुचां शुचिव्यपाये वनराजिपल्वलम्" रघौ

पृषती स्त्री. (पृषत+स्त्रियां जाति. ङीष्) ધોળાં ટપકાંવાળી એક જાતની મૃગલી.

पृषतांपति पु. (पृषतां बिन्दूनां पतिर्नेता अलुक् स.) વાયુ.

पृषताश्व पु (पृषतो मृगभेदोऽश्व इव गतिसाधनं यस्य) વાયુ.

पृषत्क पु. (पृषन्ति बिन्दव इव को वायुरत्र) બાણ.

पृषदंश पु. (पृषति बिन्दौ अंशोऽस्य) વાયુ, પવન.

पृषदश्व पु. (पृषन् मृगविशेषोऽश्व इव वाहको यस्य) વાયુ.

पृषदाज्य न. (पृषद्भिः दधिबिन्दुभिः सहितं आज्यम्) દહીના ટીપાંવાળું ઘી, દહીં છાંટેલું ઘી.

पृषद्बल पु. (पृषन्नेव बलमस्य) વાયુનો ઘોડો.

पृषद्ध्र पु. વૈવસ્વત મનુનો એક પુત્ર.

पृषद्ध्र पु. દ્વાપરયુગમાં યુધિષ્ઠિરના પક્ષનો રાજા.

पृषन्ति पु. (पृष्+वा. झि) બિન્દુ, ટીપું, ટપકું.

पृषभाषा स्त्री. (पृष्-सेके+क+टाप्, पृषाऽमृतवर्षिणी भाषा यत्र) ઇન્દ્રની રાજધાની અમરાવતી.

पृषाकरा स्त्री. (पृषदिवाक्रियते, आकृ+कर्मणि अच् पृषो.) નાની શિલાનો પત્થર.

पृषातक न. (पृषन्तं पृषदाज्यं तकते हसति, तक्+अच् पृषो.) દહિં છાંટેલું ઘી.

पृषोदर त्रि. (पृषदिवोदरं यस्य पृषो. तलोपः) અતિશય નાના પેટવાળું, જેના પેટ ઉપર કુંડાળું કે ટપકું હોય છે તે.

पृषोदर पु (पृषन्ति उदरे यस्य पृषो० तलोपः) વાયુ, પવન.

पृषोदरादि पु. વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ શબ્દગણ-કે જેમાં

पृथुग्रीव त्रि. (पृथु विस्तीर्णा ग्रीवाऽस्य) મોટી ડોકવાળું.
पृथुच्छद पु. (पृथुः छदोऽस्य) એક જાતનો દર્ભ.
पृथुच्छद त्रि. (पृथवश्छदाः पत्राणि यस्य) મોટાં પાંદડાંવાળું.
पृथुता स्त्री (पृथोर्भावः तल्+टाप्) વિશાળતા, મોટાપણું.
पृथुत्व न. (पृथोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
पृथुपत्र पु. (पृथूनि पत्राण्यस्य) રાતું લસણ.
पृथुपत्र त्रि. (पृथूनि पत्राणि यस्य) મોટાં પાંદડાવાળું.
पृथुपत्रक पु. (पृथुपत्र+स्वार्थे क) રાતું લસણ.
पृथुपत्रक त्रि. (,, ,,) મોટાં પાંદડાવાળું.
पृथुपलाशिका स्त्री. (पृथूनि पलाशानि यस्याः कप् कापि अत इत्वम्) કચુરો વનસ્પતિ–શઠી.
पृथुरुक्म पु. ક્રોષ્ટુવંશના રૂક્મકવચનો એક પુત્ર.
पृथुरोमन् पु. (पृथूनि रोमाणि लोमस्थानीयानि शल्कान्यस्य) માછલું.
पृथुरोमन् त्रि. (पृथूनि रोमाणि यस्य) મોટાં રૂંવાટાંવાળું.
पृथुल त्रि. (पृथुः पृथुत्वमस्त्यस्य लच्, पृथु+स्वार्थे लच् वा) સ્થૂલ, લઠ, મોટું–વિશાળ.
पृथुला स्त्री. (पृथुल+टाप्) ખડુરૂળી નામે વનસ્પતિ.
पृथुलाक्ष त्रि. (पृथुले अक्षिणी यस्य पच् समा.) મોટા નેત્રવાળું.
पृथुलाक्ष पु. પુરૂવંશમાં પેદા થયેલ ચતુરંગનો એક પુત્ર.
पृथुवक्त्र त्रि. (पृथु वक्त्रमस्य) મોટા મોંઢાવાળું.
पृथुवक्त्रा स्त्री. (पृथु वक्त्रमस्याः) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા, મોટા મોઢાવાળી સ્ત્રી.
पृथुशिम्ब पु (पृथ्वी शिम्बा यस्य) અરડૂસાનું ઝાડ.
पृथुशेखर पु. (पृथु महत् शेखरं शृङ्गं यस्य) પર્વત, પહાડ.
पृथुश्रव त्रि. (पृथुः श्रवः कर्णो यस्य) મોટા કાનવાળું.
पृथुश्रवस् पु (पृथुः श्रवाः यस्य) શશબિન્દુ રાજાનો એક પુત્ર, કાર્તિક સ્વામીનો અનુચર.
पृथुसेन पु. અનુવંશી રૂચિર રાજાનો પુત્ર.
पृथुस्कन्ध पु. (पृथुः स्थूलः स्कन्धो यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

पृथुस्कन्धी स्त्री. (पृथुस्कन्ध+स्त्रियां जाति. ङीप्) ભુંડણ, ડુક્કરી.
पृथूदक न. (पृथु पुण्यप्रदत्वात् महदुदकं यस्य) તે નામે એક તીર્થ
पृथूदर त्रि. (पृथु उदरं यस्य) મોટા પેટવાળું.
पृथूदर पु. (पृथु महदुदरं यस्य) ઘેટો, બકરો.
पृथूदरी स्त्री. (पृथूदर+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) બકરી, ઘેટી.
पृथूदरा स्त्री. (पृथुदर+स्वाङ्गत्वात् पक्षे टाप्) બકરી, ઘેટી.
पृथ्वादि पु. (पृथुः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.
स–च, पृथु, मृदु, महत्, पटु, तनु, लघु, बहु, साधु, आशु, ऊरु, गुरु, बहुल, खण्ड दण्ड, चण्ड, अकिञ्चन, होड, पाक, वत्स, मन्द, स्वादु, ह्रस्व, दीर्घ, प्रिय, वृष, ऋजु, क्षिप्र, क्षुद्र, अणु इत्यादि.
पृथ्वी स्त्री. (पृथुः स्थूलत्वगुणयुक्ता, पृथु+ङीप्) પૃથ્વી–ભોંય, પુષ્ટ સ્ત્રી, મોટી એલચી, સાટોડી વનસ્પતિ, હિંગુપત્રી–ખડુરૂળી વનસ્પતિ, કાળીજીરી, તે નામે એક છન્દ.
पृथ्वीका स्त्री. (पृथ्वी+स्वार्थे क+टाप्) મોટી ઇલાયચી, કાળીજીરી, હિંગુપત્રી–ખડુરૂળી વનસ્પતિ, સૂર્યફૂલનું ઝાડ, સાટોડી વનસ્પતિ.
पृथ्वीकुरवक पु. (पृथ्व्यां भूमौ कुरवक इव शुभ्रत्वात्) ધોળું મન્દાર વૃક્ષ.
पृथ्वीगर्भ पु. (पृथ्वीव लम्बमानो गर्भ उदरमस्य) ગણેશ, ગણપતિ
पृथ्वीज त्रि. (पृथ्व्यां जायते, जन्+ड) પૃથ્વીમાં પેદા થનાર, જમીનમાં ઉત્પન્ન થનાર.
पृथ्वीज न. (,, ,,) સુરોખાર.
पृथ्वीधर पु. (पृथ्वीं धरति, धृ+अच्) પર્વત, પહાડ.
पृथ्वीन पु. (पृथ्व्याः ईनः पतिः) રાજા, નૃપ.
पृथ्वीभर पु. (पृथ्वीं बिभर्ति, भृ+अच्) તે નામનો એક છન્દ.
पृदाकु पु. (स्पर्द+वा. आकु सम्प्रसारणे सलोपश्च) સર્પ, વીંછી, વાઘ, ચિત્તો, હાથી, ઝાડ.

पृष्ठशृङ्गिन् पु. (पृष्ठे शृङ्गमिव अस्यास्ति, शृङ्ग+इनि) પાડો, નપુંસક, ભીમસેન.

पृष्ठशृङ्गी स्त्री. (पृष्ठशृङ्ग+स्त्रियां जाति० ङीप्) જંગલી બકરી.

पृष्ठश्रेणिका स्त्री. (पुट्ठसेणिआ जै. प्रा.) પૃષ્ઠશ્રેણીની ગણના, દૃષ્ટિવાદાન્તર્ગત પરિકર્મનો એક ભાગ.

पृष्ठानुग त्रि. (पृष्ठे अनुगच्छति, गम्+ड) પાછળ જનાર, વાંસે જનાર.

पृष्ठावतंसिका स्त्री. (पिट्ठिवडिंसिया जै. प्रा.) કાવડ.

पृष्ठावर्त्त न. (पुट्ठावत्त जै. प्रा.) पु. पुट्ठसेणिआ પરિકર્મનો ૧૪ મો ભેદ.

पृष्ठिपर्णी स्त्री. વનસ્પતિ પીઠવણ.

पृष्ठेमुख पु. (पृष्ठे मुखमस्य अलुक् स०) તે નામે કાર્તિક સ્વામીનો એક નોકર.

पृष्ठोदय पु. (पृष्ठेन उदयो यस्य) પૃષ્ઠભાગમાં ઉદયવાળી જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ રાશીઓ-મેષ-વૃષભ-કર્ક-ધન-મકર અને મીન.

पृष्ठ्य त्रि (पृष्ठे भवः, पृष्ठ+यत्) પાછળ હોનાર, પીઠે હોનાર, વાંસે હોનાર, પીઠે ભાર વહેનાર.

पृष्ठ्य न. (पृष्ठानां स्तोत्रभेदानां समूहः यत्) સ્તોત્ર સમુદાય.

पृष्ठ्य पु. (पृष्ठेन वहति यत्) સવારીનો ઘોડો, પૃષ્ઠવાહક.

पृष्ठ्यस्तोम पु. (पृष्ठ्यस्तोमः साधनतयाऽस्त्यस्य अच्) સામવેદ પ્રસિદ્ધ અમુક છ યજ્ઞો.

पृष्णि त्रि. (पृश्नि+पृषो.) જૂદા જૂદા રંગવાળું, રંગ બેરંગી

पृष्णि स्त्री. (,, ,,) પગની એડી, પીઠ.

पॄ (क्या. प. सक. सेट् श्नाप्रत्यये परे ह्रस्वः पृणाति) પાળવું, પૂર્ણ કરવું.

पॄ (जुहो. प. सक. सेट् पिपर्त्ति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पॄ (चुरा. उभ. सक. सेट् पारयति-ते) પૂર્ણ કરવું, ભરવું.

पेचक पु. (पचति पच्यते वा, पच्+वुन् उपधाया अत एच्च) ઘુવડ, ગુદા ઢાંકનાર માંસ પિણ્ડ, પલંગ, ખાટલો, મેઘ, હાથીના પૂછડાનો અગ્રભાગ.

पेचकिन् पु. (पेचकः पुच्छमूलोपान्तोऽस्त्यस्य इनि) હાથી.

पेचकिनी स्त्री. (पेचकिन्+स्त्रियां ङीप्) હાથણી.

पेचकी स्त्री. (पेचक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘુવડ સ્ત્રી જાતિ.

पेचिल पु. (पच्+वा० इलच् अत एच्च) હાથી.

पेचिली स्त्री. (पेचिल+स्त्रियां जाति० ङीप्) હાથણી.

पेचु न. (पचि+उन् अत एत्वम्) એક જાતનું શાક.

पेचुली स्त्री. (पच्+उलच् अत एच्च गौरा. ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

पेट पु (पेटति, पिट्+अच्) વિસ્તાર કરેલો હાથ.

पेट त्रि. (पिट्+अच्) એકઠું કરનાર.

पेटक पु. न. (पेटति, पिट्+ण्वुल्) નેતર વગેરેથી પુસ્તક મુકવા માટે કરેલ સાધન, ટોળું, સમુદાય.

पेटक पु. (पिट्+ण्वुल्) વાંસ વગેરેથી બનાવેલી પેટી-પટારો.

पेटा स्त्री. મોટી પેટી.

पेटाक पु. (पेटक पृषो.) વાંસ કે કાષ્ઠ વિગેરેની બનાવેલી પેટી-પટારો.

पेटिका स्त्री. (पिट्+ण्वुल् कापि अत इत्वम्) પેટી-પટારો, એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

पेटी स्त्री. (पिट्+अच् स्वल्पार्थे ङीप्) નાની પેટી.

पेडा स्त्री. (पेटा+पृषो.) મોટો પટારો, મોટી પેટી.

पेढाल पु. ભવિષ્યમાં ભરતક્ષેત્રમાં થનારા પેઢાલ નામે આઠમા જૈન તીર્થંકર.

पेढालपुत्र पु (पेढालपुत्त जै. प्रा.) ઉપરનો અર્થ, પેઢાળ નામના વિદ્યાધરનો પુત્ર, અણુત્તરોવવાઇ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના આઠમા અધ્યયનનું નામ, કાંકદીનગરી નિવાસી ભદ્રાસાર્થવાહીના પુત્ર, ભગવાન્ પાર્શ્વનાથના સંતાનમાં ઉત્પન્ન થયેલ એક જૈનમુનિ.

पेण् (भ्वा. प. सेट् पेणति) જવું, પીસવું, ભેટવું, स. સમ્બન્ધ પામવો अ.

पेत्व न. (पा-पाने+कर्मणि इत्वन्) અમૃત, ઘી.

पेदु पु. એક રાજાનું નામ.

पेपीयमान त्रि. (पा-यङ्+यक्+शानच्) વારંવાર પીવા યોગ્ય, અત્યન્ત પાન કરવા યોગ્ય.

पेय त्रि. (पा-पाने+कर्मणि यत्) પીવા યોગ્ય, પાન કરવા લાયક.

શબ્દોના લોપ, આગમ, આદેશ વિગેરે કરેલ છે.

पृषोद्यान न. (पृषत् उद्यानं, मनीषादित्वात् तलोपः) નાનો બાગ, નાનો બગીચો.

पृष्ट त्रि. (पृष्–सेके प्रच्छ्+वा क्त) છાંટેલું, પ્રોક્ષણ કરેલું, પૂછેલું, પ્રશ્ન કરેલું.

पृष्टहायन पु. (पृष्टं हायनमस्य) એક જાતનું ધાન્ય, હાથી.

पृष्टहायनी स्त्री. (पृष्टहायन+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

पृष्टि स्त्री. (पृष्–सेके+भावे क्तिन्) છાંટવું તે, પ્રોક્ષણ કરવું તે.

पृष्टि स्त्री. (प्रच्छ्+क्तिन्) પુછવું તે, પ્રશ્ન, પૃષ્ઠદેશ–પીઠ.

पृष्टी स्त्री. (पृष्+कर्त्तरि क्तिच् दीर्घः) પાસે રહેલ, પડખે રહેલ.

पृ[illegible] अव्य. (प्रच्छ्+क्त्वा) પૂછીને. પ્રશ્ન કરીને.

पृष्ठ न. (पृष्–स्पृश् वा थक् नि.) શરીરનો પાછલો ભાગ, પીઠ વાંસો, એક જાતનું સ્તોત્ર.

पृष्ठगोप पु. (पृष्ठं गोपायति, गुप्–आयाभावे अच्) પાછળના ભાગનું રક્ષણ કરનાર યોદ્ધો, પીઠનું રક્ષણ કરનાર પુરૂષ.

पृष्ठग्रन्थि त्रि. (पृष्ठे ग्रन्थिर्यस्य) કુબડું, ખુંધું.

पृष्ठचक्षुस् पु. (पृष्ठे पश्चाद्भागे चक्षुःदृष्टिः तद्व्यापारोऽस्य) પાછળ દષ્ટિવાળું રીંછ.

पृष्ठचम्पा स्त्री. (पिट्ठचम्पा जै. प्रा.) તે નામની એક નગરી.

पृष्ठज त्रि. (पृष्ठे पश्चात् जायते, जन्+ड) પાછળ થયેલ, વાંસે થયેલ.

पृष्ठजात त्रि. (पृष्ठे पश्चाद् जातः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पृष्ठजाह न. (पृष्ठस्य मूलं कर्णा० जाहच्) પીઠનું મૂળ.

पृष्ठतल्पन न. (तल्पमिवाचरति तल्प+क्विप् नामधातुः भावे ल्युट्, पृष्ठस्य तल्पनं तल्पवदाचरणम्) પીઠ ઉપર સુવું તે, ચત્તા સુવું તે.

पृष्ठतस् अव्य. (पृष्ठ+तसिल्) વાંસે, પાછળથી, પાછળ.

पृष्ठदृष्टि पु. (पृष्ठे पश्चाद्भागे दृष्टिस्तद्व्यापारोऽस्य) રીંછ.

पृष्ठफल न. (पृष्ठस्य फलम्) સપાટીનું ક્ષેત્રફળ.

पृष्ठमर्मन् न. (पृष्ठस्य मर्म) પીઠનું મર્મસ્થાન, પીઠનું હાડકું.

पृष्ठमातृका स्त्री. (पिट्ठिमाइया जै. प्रा.) એક અનુત્તર વિમાન ગામિની સ્ત્રી.

पृष्ठमांस न. (पृष्ठस्य मांसम्) પશુ વિગેરેની પીઠનું માંસ.

“प्राक् पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं” हितोपदेशे

पृष्ठमांसाद त्रि. (पृष्ठे परोक्षे मांसाद इव) હરકોઇના પરોક્ષમાં તેના દોષને કહી બતાવનાર ચાડીયો.

पृष्ठमांसाद त्रि. (पृष्ठमांसमत्ति, अद्+अण्) પશુ વિગેરેની પીઠનું માંસ ખાનાર.

पृष्ठमांसादन त्रि. (पृष्ठे परोक्षे मांसमत्ति अद्+कर्त्तरि ल्यु) ચાડી કરનાર, હરકોઇના તેના પરોક્ષમાં દોષ ગાનાર.

पृष्ठमांसादन न. (पृष्ठे परोक्षे मांसादनमिव) પશુ વિગેરેની પીઠનું માંસ ખાવા જેવું, પરોક્ષમાં કોઇના દોષ કહેવા.

पृष्ठमांसिन् त्रि. (पिट्ठिमंसि जै. प्रा.) પારકી નિંદા કરી બીજાની ગુપ્તવાત ઉઘાડી પાડનાર.

पृष्ठमांसिक त्रि. (पिट्ठिमंसिअ जै. प्रा.) અસમાધિનું દશમું સ્થાનક સેવનાર, નિન્દા કરનાર.

पृष्ठयज्वन् पु. (पृष्ठैः रथन्तरादिभिरिष्टवान् यज्+वनिप्) રથન્તર વગેરે છ સ્તોત્ર સમૂહોથી યજ્ઞ કરનાર.

पृष्ठयान न. (पृष्ठेन यानं गमनम्) પીઠ ઉપર ચઢી બેસવું, પીઠ ઉપર સ્વાર થવું, પીઠથી ચાલવું.

पृष्ठवंश पु. (पृष्ठे वंश इव) પીઠનું હાડકું.

पृष्ठवास्तु न (पृष्ठे वास्तु) બલિ આપનારના પીઠ ભાગનું વાસ્તુ.

पृष्ठवाह् त्रि. (पृष्ठं पश्चाद्भागं युगपार्श्वं वा वहति, वह्+ण्वि) પીઠના ભાગને વહેનાર, પીઠ ઉપર ચડાવી વહી જનાર બળદ વિગેરે.

पृष्ठवाह्य पु. (पृष्ठेन वाह्यं वहनं यस्य) પીઠ ઉપર ભાર વહેનાર બળદ વિગેરે.

पृष्ठव्याकरणिन् पु. (पुट्ठवागरणि जै. प्रा.) પ્રશ્નોનો ઉત્તર દેનાર.

पृष्ठशय त्रि. (पृष्ठे शेते, शी+अच्) પીઠ ઉપર સૂનાર, ચત્તો સૂનાર.

पृष्ठशृङ्ग पु. (पृष्ठे शृङ्गमस्य) જંગલી બકરો.

पै (भ्वा. प. स. अनिट् पायति) શોષવું, સુકવવું.

पैङ्ग पु. (पिङ्ग+अण्) તે નામે એક ઋષિ.

पैङ्गराज पु. એક જાતનું પક્ષિ.

पैङ्गरायन पु. (पिङ्गरस्यर्षेः गोत्रापत्यं फक्) પિંગલ રૂષિનું ગોત્ર સંતાન.

पैङ्गल पु. व. व. (पैङ्गल्यस्य छात्राः कण्वा. अण् यलोपः) પિંગલના પુત્રના વિદ્યાર્થીઓ.

पैङ्गलायन पु. (पिङ्गलस्यर्षेः गोत्रापत्यं फक्) પિંગલ રૂષિનું ગોત્ર સંતાન.

पैङ्गल्य पु. (पिङ्गलस्य गोत्रापत्यं गर्गा. यञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पैङ्गि पु. (पिङ्गस्यापत्यं इञ्) પિંગ રૂષિનો પુત્ર.

पैङ्गिन् पु. (पिङ्गिनर्षिणा प्रोक्तः कल्पः इनि) પિંગરૂષિ કૃત કલ્પશાસ્ત્ર-આચાર ગ્રન્થ.

पैङ्ग्य पु. (पिङ्ग वा. अपत्ये यञ्) પૈંગ રૂષિનો પુત્ર એક ઋષિ

पैयवन न. (पीयवनस्यापत्यं अण्) તે નામનો પુત્ર એક રાજા.

पैञ्जूष पु. (पिञ्जू+ऊष+स्वार्थे अण्) કાન, કર્ણ

पैठर त्रि. (पिठरे संस्कृतं पक्वं, पिठर+अण्) તપેલી વગેરે વાસણમાં પકાવેલું.

पैठिक पु. તે નામે એક અસુર.

पैठिनसि पु. ઉપસ્મૃતિ કરનાર તે નામનો એક રૂષિ, તે નામનો ગોત્રપ્રવર્ત્તક મુનિ.

पैण्डायन पु. (पिण्डर्षेः गोत्रापत्यं नडा. फञ्) પિંડ રૂષિનો ગોત્રજ પુરૂષ.

पैण्डिक्य त्रि. (पिण्डं परपिण्डं भक्ष्यतयाऽस्त्यस्य, ठन् तस्य भावः यक् ष्यञ् वा) ભીખમાંગી જીવનાર.

पैण्डिन्य त्रि. (पिण्डं परपिण्डं भक्ष्यतयाऽस्त्यस्य इनि तस्य भावः, ष्यञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पैण्ड्य त्रि. (पिण्ड्यां भवः कुर्वा. ण्य) પિંડીમાં હોનાર-થનાર.

पैतरावण पु. ગોત્રપ્રવર્તક રૂષિ વિશેષ.

पैतामह त्रि. (पितामहस्येदं पितामह+अण्) દાદાનું. દાદા સમ્બન્ધી.

पैतृक त्रि. (पितुरागतं पितुरिदं वा पितृ+ठञ्) બાપથકી આવેલ મિલ્કત વિગેરે, પિતા સંબન્ધિ, બાપનું

पैतृकभूमि स्त्री. (पैतृकी पितृसम्बन्धिनी भूमिः) બાપ દાદાઓનું સ્થાન.

पैतृकस्थान न. (पैतृकं स्थानम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पैतृमत्य त्रि. (पितृमत्यां अनूढायां कन्यायां भवः कुर्वा. ण्य) કોઈને નહિ પરણેલી કુંવારી કન્યાના પેટે પેદા થયેલ પુત્ર વિગેરે.

पैतृयज्ञिय त्रि. (पितृयज्ञस्येदं) પિતૃઓના યજ્ઞનું, પિતૃ યજ્ઞ સમ્બન્ધી.

पैतृष्वसेय पु. (पितृस्वसुरपत्यं ढक् अन्त्यलोपः षत्वम्) પિતાની બહેનનો દિકરો. ફોઇનો પુત્ર.

पैतृष्वसेयी स्त्री. (पैतृष्वसेय+स्त्रियां जाति. ङीष्) ફોઈનો છોકરી.

पैतृष्वस्रीय पु. (पितृस्वसुरपत्यं पुमान् छण्) ફોઇનો છોકરો.

पैतृष्वस्रीया स्त्री. (पैतृष्वस्रीय+टाप्) ફોઇની છોકરી.

पैत्त त्रि (पित्तादागतः, पित्त+अण्) શરીરમાંની પિત્ત ધાતુથી આવેલ તાવ વિગેરે.

पैत्त त्रि. (पित्तस्येदं अण्) પિત્ત ધાતુનું, પિત્ત સમ્બન્ધી.

पैत्तिक त्रि. (पित्तेन निर्वृत्तः, पित्त+ठञ्) શરીરની પિત્ત ધાતુએ કરેલ વ્યાધિ વિગેરે.

पैत्र त्रि. (पितुरिदं, पितृ+अण्) પિતૃ સમ્બન્ધિ શ્રાદ્ધ વિગેરે.

पैत्र न. (पितुरिदं, ,, ,,) અંગુઠો અને તર્જની આંગળીની વચ્ચેનું સ્થાન-પિતૃ તીર્થ, પિતૃ સબન્ધી દિવસ.

पैत्राहोरात्र पु. (पैत्रश्चासौ अहोरात्रश्च) પિતૃદેવોનો એક રાત્રિ દિવસ-મનુષ્યનો એક મહિનો.

पैद्व पु. ઘોડો.

पैद्वी स्त्री. (पैद्व+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘોડી.

पैनद्धक त्रि. (पिनद्ध+चतुरर्थ्यां वराहा० कक्) ઢાંકેલાની પાસેનું.

पैनाक त्रि. (पिनाकस्येदं अण्) મહાદેવના પિનાક ધનુષ્ય સંબન્ધી.

पैप्पल त्रि. (पिप्पलस्येदं अण्) પીપળાનુ., પીપળા સમ્બન્ધિ.

पैप्पलाद पु. व. व. (पिप्पलादेन ऋषिणा प्रोक्तमधीयते

पेय न. (पा+यत्) પાણી, દૂધ, આઠ પ્રકારના અન્ન પૈકી એક અન્ન–રાબડી.

पेया स्त्री. (पीयते, पा+यत्+टाप्) ક્વાથ–ઉકાળો, કાંજી, રાબ, સિકથયુક્ત પીણું, ચોખાની ખીર.

पेयूष पु. न. (पीय–सौ० ऊषन् बाहुल्कात् पक्षे गुणः) અમૃત, તાજુ ઘી, વીયાયેલી ગાયનું પ્રથમ સાત દિવસની અંદરનું દૂધ.

पेरज न. એક જાતનો મણિ–પીરોજા.

पेरा स्त्री. (पि+बा० रा) એક જાતનું વાદિત્ર.

पेरु पु. (पीयते रसान्, पी+रु) સૂર્ય, અગ્નિ, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રક વૃક્ષ.

पेरु पु. (पुर्+उ आकृतिगणत्वात् नि.) સમુદ્ર.

पेरोज न. (पिरोज पृषो.) એક જાતનો હીરો, પીરોજા.

पेल् (भ्वा. प. सेट् पेलति) કંપવું, ધ્રુજવું अ. જવું स.

पेल् (चु. उभ. स. सेट् पेलयति–ते) ગમન કરવું.

पेल न. (पेलति सदा चलति, पेल्+अच्) પેળિયો, વૃષણ, પુરૂષ ચિન્હ–અંડકોષ.

पेल पु. (पेल्+घञ्) જવું, ગમન કરવું, હાલવું તે, કાંપવું તે.

पेलव त्रि. (पेलं कम्पनं वाति, वा+क) કોમળ, કૃશ–દુર્બળ, વિરલ.
"पदं सहेत भ्रमरस्य पेलवं, शिरीषपुष्पं न पुनः पतत्रिणः" कुमारे.

पेलि त्रि. (पेल्+इन्) ગમન કરનાર, જનાર.

पेलिन् पु. (पेल+अस्त्यर्थे इनि) ઘોડો, પુરૂષ–નર.

पेलिनी स्त्री. એક જાતનું શાક.

पेव् (भ्वा. आ. स. सेट् पेवते) સેવવું, સેવા કરવી, ચાકરી કરવી.

पेश पु. (पिश्+अच्) રૂપ.

पेशल त्रि. (पिश्+अलच् यद्वा पेशोऽस्यास्ति सिध्मा० लच्) સુંદર, દક્ષ, ચતુર, કોમળ, ધૂતારૂં.

पेशल पु. (पेशो रूपमस्त्यस्य सिध्मा. लच्) વિષ્ણુ.

पेशस् न. (पिश् अवयवे+असुन्) રૂપ, રૂપાન્તર, સોનું, કોપ.

पेशस्कार पु. (पेशो रूपान्तरं करोति स्वगृहीतकीटस्य कृ+अण्) પકડેલાને પોતાના સ્વરૂપે કરનાર એક કીડો.

पेशस्कृत् पु. (पेशो रूपान्तरं स्वगृहीतकीटस्य करोति कृ+क्विप् तुक् च) ઉપરનો અર્થ.

पेशि स्त्री. (पिश्+इन्) ઇન્દ્રનું વજ્ર, અડદની દાળ, સારી પાકેલી કળી, જટામાંસી વનસ્પતિ, તલવારનું મ્યાન, માંસપિણ્ડી સ્નાયુપેશી વિગેરે, તે નામે એક નદી, તે નામે એક રાક્ષસી, ગર્ભ ઉપર વીંટાયેલી ઓર, એક જાતનું વાદ્ય, ઈંડું.

पेशिका स्त्री. (पेशी+संज्ञायां कन्+टाप् ह्रस्वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पेशी स्त्री. (पिश्+इनि+वा ङीप्) पेशि શબ્દ જુઓ.

पेशीकोष पु. (पेश्याः कोष इव) અંડકોષ, વૃષણ–પેળિઓ.

पेश्वर त्रि. (पिश्+वरच्) પીસનાર, દળનાર, ચૂર્ણ કરનાર.

पेष् (भ्वा. आ. स. सेट् पेषते) ઠરાવવું, નિશ્ચય કરવો, સેવવું.

पेषण न. (पिष्+भावे ल्युट्) દળવું, ચૂર્ણ કરવું, ખરલમાં ઔષધિ વિગેરેનું મર્દન કરવું.

पेषण न. (पिष्यतेऽत्र, पिष्+आधारे ल्युट्) ચૂર્ણ કરવાનું કે દળવાનું સાધન, ખલનો બત્તો, સાંબેલું મુસળ વિગેરે

पेषण पु. એક જાતનું ઝાડ.

पेषणि स्त्री. (पिष्यतेऽनया पिष्+करणे अनि) ઘંટી, ખરલ, દળવાનું હરકોઈ સાધન.

पेषणी स्त्री. (पेषणि+वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ

पेषल त्रि. (पेषोऽस्यास्ति, पेष+सिध्मा० लच्) સુંદર ડાહ્યું. શાણું કુમળું, ધૂતારૂં.

पेषाक पु. (पिष्+आकन्)મશાલો વગેરે વાટવાનો નાનો ખલ વિગેરે.

पेषि पु. (पिष्+इन्) ઇન્દ્રનું વજ્ર.

पेस् (भ्वा. प. स. सेट् पेसति) ગમન કરવું, જવું.

पेसल त्रि. (पेशल+पृषोद० शस्य सत्त्वम्) पेशल શબ્દ त्रि. જુઓ.

पेसुक त्रि. (पिस्+वा. उक) વધવાના સ્વભાવવાળું, વધનાર.

पेस्वर त्रि. (पिस्+शीलार्थे वरच्) જવાના સ્વભાવવાળું, જનાર.

पोड्ड पु. (पुड्+उन्) ખોપરીના હાડકાનું તળીયું.

पोत पु. (पुनाति, पू+तन्) મનુષ્ય–પશુ–પક્ષીનું બાળક, વહાણ, ઘરનું અમુક સ્થાન, દશ વર્ષનો હાથી, નૌકા–જહાજ, વસ્ત્ર, કાપડ, બીજાંકુર.

पोतक पु. (पोत इव कायति, कै+क, स्वार्थे क वा) ઉપરનો અર્થ, એક જાતનો નાગ.

पोतकी स्त्री. (पोतक+गौरा० ङीष्) એકજાતનું શાક (પોઇ), વનસ્પતિ શ્યોનાક, એક જાતનું પક્ષિ.

पोतज पु. (पोतः सन् जायते, जन्+ड) ઓર વિના જન્મતા હાથી–ઘોડા વિગેરે, મૈથુનવિના ગર્ભ ધારણ કરનાર મનુષ્યભક્ષક એક પ્રાણી.

पोतन त्रि. (पू+तन) પવિત્ર, પવિત્રતા કરનાર.

पोतनपुर न. તે નામે એક શહેર.

पोतप्लव त्रि. (पोतेन प्लवते. प्लु+अच्) વહાણ–નૌકા વડે તરનાર.

पोतबणिज् पु. (पोते बणिक्) વહાણથી વ્યાપાર કરનાર વ્યાપારી.

पोतरक्ष पु. (पोतं रक्षति, रक्ष्+अण्) વહાણની રક્ષા કરનાર–સુકાની.

पोतलकप्रिय पु. (पोतलकः पर्वतविशेषः प्रियोऽस्य) તે નામે એક બુદ્ધ.

पोतवणिज् पु. (पोते वणिज्) વહાણથી વેપાર કરનાર વેપારી.

पोतवाह पु. (पोतं नावं वहति, वह्+अण्) વહાણ ચલાવનાર–ખલાસી.

पोताच्छादन न. (पोतमिवाच्छादयति, आ+छादि+ल्यु) તંબુ, રાવટી.

पोताधान न. (आधीयतेऽत्र ल्युट् , पोतानां आधानम्) ક્ષુદ્ર માંછલાંઓનો સમૂહ.

पोतास पु. (पोत इव असति अस् दीप्तौ+अच्) એક જાતનું કપૂર–ભીમસેની કપૂર.

पोतिका स्त्री. (पोतोऽस्त्यस्याः, पोत+ठन् यद्वा पूत्तिका+पृषो.) પોથી–પોઇ નામનું શાક, શતપુષ્પી વનસ્પતિ,

पोतिमत्स्यक पु. એક રાજાનું નામ.

पोती स्त्री. (पुनाति, पू+तन्+ङीप्) મનુષ્ય–પશુ–પક્ષિ વિગેરેનું નાનું બચ્ચું, બાળક.

पोतु पु. (पू+तुन्) માન–આદર, ભાંડ, શોધક.

पोतृ पु. (पुनाति, पू+तृन् प्रत्ययो निपात्यते) એક ઋત્વિજ, વિષ્ણુ.

पोत्या स्त्री. (पोतानां समूहः य+टाप्) વહાણનો સમૂહ.

पोत्र न. (पूयतेऽनेन, पू+त्र) ભુંડના મુખનો અગ્રભાગ, હળના મુખનો અગ્રભાગ, વજ, વહાણ–નૌકા.

पोत्रायुध पु. (पोत्रं तन्मुखाग्रमेव आयुधं यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

पोत्रायुधी स्त्री. (पोत्रायुध+स्त्रियां जाति० ङीष्) ભુંડણી, ડુક્કરી.

पोत्रिदंष्ट्राज न. (पोत्रिणो दंष्ट्रायां जायते जन्+ड) ભુંડની દાઢમાં થતું એક રત્ન.

पोत्रिन् पु. (पोत्रमस्त्यस्य, पोत्र+इन्) ડુક્કર, ભુંડ.

पोत्रिन् त्रि. (पोत्र+अस्त्यर्थे इनि) વહાણવાળું, વજવાળું.

पोत्रिरथा स्त्री. (पोत्री शूकरः रथ इव गतिसाधनमस्याः) તે નામની એક જિનશક્તિ.

पोत्रीय न. (पोतुः कर्म छ) પોતા–ઋત્વિજનું કામ, રુત્વિજનું કર્ત્તવ્ય.

पोथकी स्त्री. આંખ ઉપર થતી આંજણી.

पोपुव त्रि. (पुनः पुनः पुनाति) વારંવાર પવિત્ર કરનાર, ઘણું શુદ્ધ કરનાર, અત્યન્ત પવિત્ર કરનાર.

पोल त्रि. (पुल्+ज्वाला. ण) મહત્વવાળું.

पोलिका स्त्री. (पोली+स्वार्थे क+टाप् पूर्वह्रस्वश्च) પુરી, પોળી.

पोलिन्द पु. (पोतस्यालिन्द इव पृषो.) વહાણનો એક ભાગ, નૌકાનો એક ભાગ.

पोली स्त्री. (पोल+स्त्रियां जाति० ङीप्) પુરી, પોળી.

पोष पु. (पुष्+भावे घञ्) ઉછેરવું, પાલવું, પોસવું.

पोषक त्रि. (पुष्+ण्वुल्) પોષનાર, પોષણ કરનાર.

पोषण न. (पुष्+भावे ल्युट्) પોષવું, પોષણ કરવું.

पोषणीय त्रि. (पुष्+अनीयर्) પોષવા યોગ્ય, પાલવા લાયક.

पोषयितव्य त्रि. (पुष्+णिच्+तव्यच्) પોષણ કરવા યોગ્ય, પાલન કરવા લાયક.

पोषयित्नु पु. (पोषयति, पुष्+णिच्+इत्नुच्) કાગડાથી પોષણ પામનાર પુરુષ કોયલ, સ્વામી–ધણી.

पोषयित्नु त्रि. (पुष्+णिच्+इत्नु) પોષણ કરનાર, પોષનાર.

अण्) પિપ્પલાદ ઋષિએ બનાવેલ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનારો.

पैप्पलादि पु. (पिप्पलादस्यर्षेरपत्यं इञ्) પિપ્પલાદ ઋષિનો પુત્ર.

पैल पु. (पीलायाः अपत्यं पुमान् अण्) ઋગ્વેદને પ્રસિદ્ધિમાં લાવનાર તે નામનો એક ઋષિ, પીલાનો પુત્ર.

पैलगर्ग पु. (पैलश्चासौ गर्गश्च) તે નામનો એક ઋષિ.

पैलव त्रि. (पीलोरिदं, पीलु+अण्) પીલુના ઝાડનું, પીલુના વૃક્ષ સંબન્ધી.

पैलव त्रि. (पीलौ दीयते कार्यं वा व्युष्टा. अण्) પીલુ ફાલે ત્યારે અપાતું, પીલુના સમયનું કાર્ય વિગેરે

पैलवहक त्रि. (पीलुवहे भवः वहान्तत्वात् वुण्) પીલુની પાસે વહેતા પાણીમાં હોનાર-થનાર.

पैलादि पु. (पैलः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.

स, च,-पैल, शालङ्कि, सात्यकि, सात्यङ्कामी, राहवि, रावणि, औदञ्ची, औदवज्री, औदमेढि, औदमज्जि, औदमुज्जि, दैवस्थानी, पैङ्गलोदायनि, राहक्षति, भौलिङ्गि, राणि, औदन्यि, औद्गाहमानि, औज्जिहानि, औदशुद्धि इति.

पैलेय पु. (पीलायाः अपत्यं पुमान् ढक्) पैल શબ્દ જુઓ.

पैशाच पु. (पिशाचेन निर्वृत्तः अण्) ધર્મ શાસ્ત્રોક્ત આઠ વિવાહોમાંનો એક વિવાહ.

पैशाच त्रि. (पिशाचेन निर्वृत्तः पिशाचस्यायं वा अण्) પિશાચે કરેલ, પિશાચનું, પિશાચ સંબન્ધી.

पैशाच पु. (पिशाच+स्वार्थे पर्श्वा. अण्) પિશાચ.

पैशाच न. (पिशाचेन निर्वृत्तं अण्) હારિત સ્મૃતિમાં કહેલ એકનિંદ્ય દાન.

पैशाच पु. न. ब. હથિયાર ઉપર જીવનાર કોઈ મનુષ્ય સમૂહ.

पैशुन न. (पिशुनस्य भावः युवा. अण्) ચાડીયાપણું, ચાડી ચુગલી.

पैशुन्य न. (पिशुनस्य भावः ब्राह्मणा० ष्यञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पैष्ट त्रि. (पिष्टस्येदं, पिष्ट+अण्) પિષ્ટ-લોટનું, લોટ સંબન્ધી.

पैष्टिक न (पिष्ट+ठञ्) લોટનો સમૂહ, મદ્ય.

पैष्टी स्त्री. (पिष्टस्येयं, पिष्ट+अण्+स्त्रियां ङीप्) લોટમાંથી બનતો એક જાતનો દારૂ.

पैसुकायन पु. તે નામનો એક ઋષિ.

पो त्रि. (पवते पुनाति वा, पु-पू वा विच्) શુદ્ધ, શોધક, પવિત્ર, પવિત્ર કરનાર.

पोगण्ड पु. (पौः शुद्धो गण्ड एकदेशो यस्य) પાંચથી તે દશ વર્ષ સુધીનો બાળક.

पोगण्ड त्रि. વિકળ અંગવાળું, ઓછાવત્તા અંગવાળું, ખોડખાંપણવાળું.

"पोगण्डो विकलाङ्गे स्यात्" हलायुधः

पोट पु. (पुट् श्लेषे+भावे घञ्) ભેટવું, મળવું, મેળાપ.

पोट पु. (पुटत्यत्र, पुट् श्लेषे+आधारे घञ्) ઘરનો પાયો, ઘરની ભૂમી.

पोटगल पु. (पोटेन संश्लेपमात्रेण गलति, गल्+अच्) એક જાતનું માછલું, એક જાતનો બરૂ, કાસડો.

पोटगली स्त्री. (पोटगल+स्त्रियां जाति० ङीप्) એક જાતની માછલી.

पोटलक न. (पोटेन लीयते, ली+ड+स्वार्थे क) કપડાનું પોટલું-પોટકું.

पोटलिका स्त्री. (पोटेन संश्लेषेण लीयते, ली+ड स्वार्थे क+टाप् अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

पोटा स्त्री. (पुटति स्त्री पुरुषस्वरूपं संश्लिष्यति पुट्+अच्+टाप्) મૂછ વિગેરે પુરૂષનાં લક્ષણ જેમાં છે તેવી સ્ત્રી.

पोटिक पु (पोटः संश्लेपोऽस्त्यस्य ठन्) ગુમડું.

पोटी स्त्री. એક જાતની મોટી માછલી.

पोट्टलिका स्त्री. (पोटलिका पृषो.) વસ્ત્રનું પોટલું, પોટકું.

पोट्टली स्त्री. (पोटली पृषो.) ઉપરનો અર્થ.

पोट्टशाल पु. (पोट्टसाल जै. प्रा.) પોટ્ટશાલ નામનો એક પરિવ્રાજક.

पोट्टसारिणी (पोट्टसारणी जै. प्रा.) અતિસારનો રોગ

पोट्टिल पु. તે નામે એક જૈન તીર્થંકર.

पोट्टिलदेव पु. (पोट्टिलदेव जै. प्रा.) પોટ્ટિલ નામે દેવ કે જે પૂર્વભવે તેતલી પ્રધાનની સ્ત્રી પોટ્ટિલારૂપે હતો.

तस्य छात्रा. अण्) પૂતિમાષ ૠષિના વિદ્યાર્થીઓ.

पौतृक न. (पोतुरिदं ठञ्) પોતા નામના ઋત્વિજ સંબન્ધી, યજ્ઞના ઋત્વિજ–પોતૃનું.

पौत्तिक न. (पुत्तिकाभिर्मधुमक्षिकाविशेषैर्निर्वृत्तं ठञ्) મધ.

पौत्र पु. (पुत्रस्यापत्यं शिवा. अण्) પુત્રનો પુત્ર, દીકરાનો દીકરો.

पौत्रिक त्रि. (पुत्रस्येदं ठञ्) પુત્રનું, પુત્ર સંબન્ધી.

पौत्रिकेय पु. (पुत्रिकाया अपत्यं पुमान् ढक्) પુત્રીનો પુત્ર, દૌહિત્ર.

पौत्रिकेया स्त्री. (पुत्रिकाया अपत्यं स्त्री, ढक्+टाप्) પુત્રીની પુત્રી, દૌહિત્રા.

पौत्रिन् त्रि. (पौत्र+अस्त्यर्थे णिनि) પુત્રને ત્યાં પુત્રવાળું, છોકરાને ત્યાં છોકરાવાળું.

पौत्री स्त्री. (पुत्रस्यापत्यं स्त्री, पुत्र+अञ्+ङीप्) પુત્રની પુત્રી, છોકરાની છોકરી.

पौदन्य पु. અશ્મક નામના રાજાનું નગર.

पौनःपुनिक त्रि. (पुनःपुनर्भवः ठञ् टिलोपः) વારંવર થનાર, ફરી ફરી હોનાર–થનાર.

पौनःपुन्य न. (पुनःपुनरेव स्वार्थे ष्यञ् टिलोपश्च) વારંવાર, ફરીફરી.

पौनरुक्त न. (पुनरुक्तस्य भावः ऋगयना. अण्) ફરી વાર કહેવું, વારંવાર કહેવું.

पौनरुक्तिक त्रि. (पुनरुक्तमर्थं वेत्ति तत्पदं वाऽधीते उक्था. ठक्) વારંવાર કે ફરી ફરીને કહેલા અર્થને જાણનાર કે ભણનાર.

पौनर्भव पु. (पुनर्भू+विदा. अपत्ये अञ्) ધર્મશાસ્ત્રોક્ત બાર પુત્રો પૈકી એક, પુનર્લગ્ન કરનારનો છોકરો.

पौनर्भवा स्त्री. (पुनर्भू+स्वार्थे अण्+टाप् आर्षत्वात् ङी बभावः) પુનર્લગ્ન કરનાર સ્ત્રીની છોકરી.

पौनर्भव पु. (पुनर्भुवं विन्दति, पुनर्भू+अण्) વિધવા સ્ત્રીને પરણનારો પુરુષ.
"पौनर्भवेन भर्त्रा सा पुनः संस्कारमर्हति" मनुः

पौर त्रि. (पुरे वसति शैषिकोऽण्) નગરમાં રહેનાર, શહેરી, નાગરિક, નગરવાસી.

पौर न. (पुरे भवं, पुर+अण्) એક જાતનું ઘાસ. "रोहिषतृण".

पौर त्रि. (पुरः पुरक एव स्वार्थे अण्) પેટ ભરનાર, ઉદર પોષણ કરનાર.

पौर त्रि. (पुरोभवः. पुरस्+अण् टिलोपः) પૂર્વદિશા–દેશ–કાળમાં હોનાર, અગાઉના સમયમાં થનાર.

पौरक न. (पौर इव कायति, कै+क) ઘરની પાસેનો બાગ, બગીચો.

पौरकुत्सी स्त्री. (पुरकुत्सस्याऽपत्यं स्त्री, इञ्+ङीप्) ગાધિ રાજાની માતા.

पौरगीय त्रि. (पुरग+कृशाश्वा. चतुरर्थ्यां छण्) નગરમાં ગયેલાની પાસેનું વિગેરે.

पौरजन पु. (पौरश्चासौ जनश्च) નગરવાસી, નાગરિક.

पौरण पु. (पुरण+स्वार्थे अण्) તે નામનો ગોત્રપ્રવર્તક એક ૠષિ.

पौरण त्रि. (,, ,,) પૂરણ કરનાર, પૂરનાર.

पौरन्दर त्रि. (पुरन्दरस्येदं, पुरन्दर+अण्) ઇન્દ્રનું, ઇન્દ્ર સંબન્ધી.

पौरन्दर न. (पुरन्दरो देवताऽस्य वा अण्) જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર.

पौरव पु. (पुरोर्गोत्रापत्यं अण्) યયાતિ રાજાના પુત્ર, પુરુ રાજાનો પુત્ર, ઉત્તરમાં આવેલ એક દેશ.

पौरव त्रि. (पौरवोऽभिजनोऽस्य अण्) પૌરવ દેશમાં રહેનાર, તે દેશનો રાજા વિગેરે.

पौरव त्रि. (पुरोरिदं अण्) પુરુરાજનું, પુરુરાજ સંબંધી.

पौरवीय त्रि. (पौरवो राजा भक्तिरस्य छ) પૌરવ રાજા ઉપર ભક્તિવાળું.

पौरश्चरणिक त्रि. (पुरश्चरणस्य व्याख्यानः. पुरश्चरणे भवो वा ठञ्) પુરશ્ચરણનું પ્રતિપાદન કરનાર ગ્રન્થનું વ્યાખ્યાનરૂપ ગ્રંથ વિગેરે, પુરશ્ચરણમાં થનાર–હોનાર.

पौरसख्य न. (पौरेण सह सख्यम्) શહેરી માણસની મિત્રતા, નાગરિકની દોસ્તી.

पौरस्त्य त्रि. (पुरस्+भवार्थे त्यक्) આગળ થનાર–હોનાર, પ્રથમનું, પુરાતન.

पौरस्त्री स्त्री. (पौरी स्त्री) શહેરી સ્ત્રી, નગરવાસીની સ્ત્રી.

पौरागीय त्रि. (पुराग+कृशाश्वा. चतुरर्थ्यां छण्) પ્રથમના સમયે–પહેલા ગયેલાની સમીપનું વિગેરે.

पौराण त्रि. (पुराणे पठितः अण्) પુરાણમાં કહેલ,

पोषिन् त्रि. (पोष+अस्त्यर्थे इनि) પાલન કરનાર, પોષનાર.

पोषुक त्रि. (पुष्+बा० उक) પોષવાના સ્વભાવવાળું, પાલન કરવાના સ્વભાવવાળું.

पोष्टृ पु. (पुष्+तृन्) કરંજવૃક્ષ વિશેષ.

पोष्टृ त्रि. (पुष्णाति, पुष्+तृच्) પોષનાર, પોષણ કરનાર.

पोष्य त्रि. (पुष्+कर्मणि ण्यत्) પોષવા લાયક, અવશ્ય પોષવા યોગ્ય.

पोष्यता स्त्री. (पोष्यस्य भावः तल्+टाप्) પોષવા યોગ્યપણું.

पोष्यत्व न. (पोष्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

पोष्यपुत्र पु. (पोष्यश्चासौ पुत्रश्च) પોષીને મોટો કરેલ બીજાનો પુત્ર- દત્તકપુત્ર, પાલન વગેરેથી પુત્રપણાને પામેલ.

पोष्यवर्ग पु. (पोष्याणां प्रतिपालनीयानां वर्गः) જેનું પોષણ અવશ્ય કરવું જોઇએ તે–માતા–પિતા–સ્ત્રી અને પુત્ર વગેરે સમૂહ.

पौंश्चलेय पु. (पुंश्चल्याः अपत्यं पुमान्, पुंश्चली+ढक्) વ્યભિચારિણીનો છોકરો, પુંશ્ચલીનો પુત્ર.

पौंश्चल्य न (पुंश्चल्याः भावः, पुंश्चली+ष्यञ्) અસતીપણું, વ્યભિચારીપણું, સ્ત્રીપુરુષનો પરસ્પર વ્યભિચાર.

पौंसवन न. (पुंसवनमेव, पुंसवन+स्वार्थे अण्) પુંસવન સંસ્કાર.

पौंसायन पु. તે નામે એક રાજા.

पौंस्न न. (पुंसो भावः स्नञ्) પુરૂષપણું, મરદાઈ.

पौंस्य न. (पुंसि साधु बा० ण्य पुंस् अभिमर्दने+ण्यत् वा) બળ, જોર, સંગ્રામ.

पौगण्ड न. (पोगण्डस्य भावः, पोगण्ड+अण्) પાંચથી તે દશ વર્ષ સુધીની બાલકની અવસ્થા.

पौगण्ड त्रि. (पोगण्ड+स्वार्थे अण्) પાંચથી તે દશ વર્ષ સુધીની અવસ્થાવાળું.

पौगण्डक न. (पौगण्ड+स्वार्थे क) બાળકની પાંચથી તે દશ વર્ષ સુધીની અવસ્થા.

पौञ्जिष्ठ पु. એક અન્ત્યજ જાતિ.

पौञ्जिष्ठी स्त्री. (पौञ्जिष्ठ+स्त्रियां जाति० ङीप्) એક અન્ત્યજ જાતિની સ્ત્રી.

पौटायन पु. (पुटायनस्यर्षेरपत्यं अण्) પોટાયન ઋષિનો ગોત્રજ.

पौणिक्या स्त्री. (पुणगोत्रस्य स्त्री अण्+स्त्रियां ष्यङ्+टाप्) પુણ ગોત્રની સ્ત્રી.

पौण्डरीक न. (पुण्डरीकमिव शर्करा० अण्) પુંડેરી નામની વનસ્પતિ, જેનાં પાંદડાં માણસ તથા હાથીની આંખને ફાયદાકારક છે.

पौण्डर्य न. (पुण्डर्यमेव स्वार्थे अण्) પુંડેરી નામની વનસ્પતિ–प्रपौण्डरीक, સ્થળકમળ.

पौण्ड्र पु. (पुण्ड्र+अण्) તે નામનો એક દેશ.

पौण्ड्र पु. (पुण्ड्रस्य राजा, पुण्ड्र+अण्) પુંડ્ર દેશનો રાજા

पौण्ड्र पु. (पौण्ड्रोऽभिजनो यस्य अण्) વંશ પરંપરાથી પૌંડ્ર દેશમાં રહેનાર પુરૂષ.

पौण्ड्र पु. (पुण्ड्र+अण्) ભીમસેનનો શંખ, એક જાતની શેલડી, ક્રિયાલોપ વડે શૂદ્રપણાને પામેલ એક ક્ષત્રિય.

पौण्ड्रक पु. (पौण्ड्र+स्वार्थे क) એક જાતની શેલડી, ક્રિયાના લોપથી શૂદ્રપણાને પામેલો ક્ષત્રિય.

पौण्ड्रनगर न. તે નામનું એક શહેર.

पौण्ड्रनागर त्रि. (पौण्ड्रनगरे भवः, पौण्ड्रनगर+अण्) પૌંડ્રનગરમાં હોનાર–થનાર.

पौण्ड्रमात्स्यक पु. તે નામનો એક રાજા.

पौण्ड्रवर्द्धन पु. (पौण्ड्रं इक्षुविशेषं वर्द्धयति, वर्द्ध+ल्यु) એક દેશ–હાલનો બિહાર પ્રાન્ત.

पौण्ड्रवासुदेव पु. (पौण्ड्रो वासुदेवः) શ્રીકૃષ્ણનો પ્રતિપક્ષી એક રાજા.

पौण्ड्रिक पु. (पुण्ड्र+स्वार्थे ठञ्) એક જાતની શેલડી, તે નામે એક ઋષિ.

पौण्य त्रि. (पुण्येषु श्रौतस्मार्तकर्मसु साधु अण्) શાસ્ત્ર પ્રમાણે પુણ્ય કર્મ કરનાર.

पौतव न. (यौतव–पृषो.) માપ, વજન.

पौतिक त्रि. (पूतिकेन दुर्गन्धिना निर्वृत्तं संकला. अण्) દુર્ગન્ધી પદાર્થોથી બનેલું.

पौतिनासिक्य न. (पौतियुक्तं नासिक्यं) દુર્ગન્ધી યુક્ત નાક માંહેલું લીંટ.

पौतिमाष पु. ब. व. (पूतिमाषस्यर्षेः गोत्रापत्यं यञ्

પછી અદૃશ્ય કરનાર.

पौर्वान्तिय पु. તે નામે એક ઋષિ.

पौर्वापर्य न. (पूर्वापरयोर्भावः तस्येदं वा ष्यञ्) આગળ પાછળનું, આગળ પાછળપણું.

पौर्वार्ध त्रि. (पूर्वार्धे भवः, पूर्वार्ध+अञ्) પૂર્વાર્ધમાં હોનાર–થનાર.

पौर्वार्धिक त्रि. (पूर्वार्धे भवः ठञ्) શરીર કે ગામ વિગેરેના પૂર્વ ભાગમાં થનાર.

पौर्वार्ध्य त्रि. (पूर्वार्धे भवः, पूर्वार्ध+यत्) પૂર્વાર્ધમાં હોનાર–થનાર.

पौर्वाह्णिक त्रि. (पूर्वाह्णे भवः, पूर्वाह्ण+ठञ्) દિવસના પૂર્વભાગમાં હોનાર–થનાર.

पौर्विक त्रि. (पूर्वस्मिन् काले भवः ठञ्) પૂર્વકાળે હોનાર–થનાર, અગાઉનું.

पौर्विकी स्त्री. („ „ पूर्व+ठञ्+ङीप्) અગાઉના સમયે હોનારી–થનારી, પૂર્વકાળે હોનારી–થનારી.

पौलस्ती स्त्री. (पुलस्त्यस्यापत्यं स्त्री, पुलस्त्य+यञ्+ङीप् यलोपः) રાવણની બહેન શૂર્પણખા.

पौलस्त्य पु. (पुलस्त्यस्यापत्यं गर्गा. यञ्) રાવણ, કુંભકર્ણ, વિભીષણ, કુબેર.

पौलाक त्रि. (पुलाकस्य विकारः अण्) પુલાકનો વિકાર–ચોખાની બનેલી વસ્તુ.

पौलि पु. (पुल+इन् वा. वृद्धिश्च) થોડું બળેલું અને પાકવાની દશામાં આવેલું.

पौलिक पु. (पौलि+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पौलुषि पु. તે નામે એક ઋષિ.

पौलोमी स्त्री. (पुलोम्नोऽपत्यं अण् अनो लोपः ङीप्) ઇન્દ્રાણી.

पौष पु. (पुष्येण युक्ता, पुष्य+अण्+ङीप् पौषी पौर्णमासी यत्र मासे सः वर्षे वा पौषी+अण्) પોષ મહિનો, પુષ્ય નક્ષત્ર યુક્ત પૂનમવાળો મહિનો, પુષ્ય નક્ષત્રથી ગણાતું એક જાતનું વર્ષ.

पौषी स्त्री. (पुष्येण युक्ता पौर्णमासी, पुष्य+अण् यलोपः ङीप्) પોષમહિનાની પૂનમ.

पौष्कर न. (पुष्करस्याकारोऽस्त्यस्य मूले ष्ठा. अण्) પુષ્કર મૂલ.

पौष्कर त्रि. (पुष्करस्येदं अण्) સ્થાન કમળનું, સ્થાન કમળ સંબન્ધી, પુષ્કર નામના તીર્થનું, પુષ્કર તીર્થ સંબન્ધી, પુષ્કર દ્વીપનું.

पौष्कर पु. („ „) જેનાં વિષ્ણુનો કમળ-રૂપે પ્રાદુર્ભાવ થયો હતો તે પાદ્મ કલ્પ.

पौष्करमूल न. (पौष्करं मूलम्) પુષ્કર મૂળને સમ્બન્ધી દ્રવ્ય.

पौष्करिणी स्त्री. (पुष्कराणां समूहः अण् स्वार्थे अण् वा पौष्कर+अस्त्यर्थे इनि+ङीप्) કમલિની, નાનું જલાશય, કાયણી, સ્થળ કમળ, ચાક્ષુષ મનુની પત્ની, ચારે બાજુ બાંધેલું નાનું તળાવ.

पौष्करेयक त्रि. (पुष्करे जातादि, पुष्कर+ढकञ्) પુષ્કર તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલ, પુષ્કર ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ વિગેરે.

पौष्कल त्रि. (पुष्कलेन निर्वृत्तं संज्ञा. अण्) પુષ્કલ નામે અનાજથી થયેલું, પુષ્કળ નિપજેલું.

पौष्कल न. (पुष्कल+अण्) એક જાતનું અનાજ, તે નામે એક સામ, પુષ્કળ.

पौष्कलावत पु. દિવોદાસ ધન્વન્તરિ પ્રત્યે આયુર્વેદના જ્ઞાન માટે પ્રશ્ન પૂછનાર સુશ્રુતનો સહાધ્યાયી મિત્ર.

पौष्कलेयक त्रि. (पुष्कले जातादि. ढकञ्) પુષ્કલમાં થયેલ પુષ્કર ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલ.

पौष्कल्य न. (पुष्कलस्य भावः ष्यञ्) પુષ્કળ પણું.

पौष्टिक त्रि. (पुष्टये हितम् ठञ्) પુષ્ટિકારક, પુષ્ટિના હિતનું, પુષ્ટિનું સાધન.

पौष्टिक न. („ „ ठञ्) પુષ્ટિ સાધન એક કર્મ.

पौष्टी स्त्री. (पुष्ट+अण्+ङीप्) પુરુ રાજાની તે નામની સ્ત્રી.

पौष्ण त्रि. (पूषा देवताऽस्य तस्येदं वा अण् अनन्त्यात् उपधालोपः) પૂષદેવનું, પૂષદેવ સંબન્ધી, પૂષા જેનો દેવ હોય તેવું હવિ વિગેરે.

पौष्ण न. (पूषा देवताऽस्य अण् उपधालोपः) રેવતી નક્ષત્ર.

पौष्णभ न. (पौष्णं च तद् भं च) રેવતી નક્ષત્ર.

पौष्प त्रि. (पुष्पेण निर्वृत्तं पुष्पस्येदं वा अण्) ફૂલથી બનેલું, ફૂલનું, ફૂલ સંબન્ધી, પુષ્પથી સાધ્ય.

पौष्पक न. (पुष्पं कायति कै+क पुष्पक+स्वार्थे अण्)

પુરાણોક્ત.

पौराण त्रि. (पुराणस्येदं अण्) પુરાણનું, પુરાણ સંબન્ધી.

पौराणिक त्रि. (पुराणं वेत्त्यधीते वा ठक्) પુરાણને જાણનાર, પુરાણને ભણનાર વિગેરે.

पौराणिक त्रि. (पुराणे पठितः ठक्) પુરાણમાં કહેલું, પુરાણમાં બોલેલું.

पौरिक पु. (पौर+ठक्) દક્ષિણમાં આવેલ એક દેશ.

पौरुकुत्स पु ते नामनो, એક રૂષિ.

पौरुष न. (पुरुषस्य भावः कर्म वा युवा. अण्) પુરૂષપણું, પુરૂષનું કામ, મરદાઈ, પરાક્રમ, બલ, ઉદ્યમ. "दैवं निहत्य कुरु पौरुषमात्मशक्त्या"

पौरुष त्रि. (पुरुषस्येदं अण्) ઉંચે લાંબા કરેલા હાથવાળા માણસની બરોબરનું માપ, પુરૂષનું, પુરૂષ સંબન્ધી.
"जवेऽपि मानेऽपि च पौरुषाधिकम्" नैषधीयम्

पौरुष पु. (पुरुष+स्वार्थे अण्) પુરૂષ, મર્દ.

पौरुषता स्त्री. (पौरुषस्य भावः, पौरुष+तल्+टाप्) મર્દાઇ. પુરૂષપણું.

पौरुषत्व न. (पौरुषस्य भावः, त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पौरुषांशकिन् पु. (पुरुषांशकेन ऋषिणा प्रोक्तमधीयते णिनि) પુરૂષાંશક નામના રૂષિએ કહેલાનું અધ્યયન કરનાર.

पौरुषेय पु. (पुरुषस्य वधादि पा. ढञ्) પુરૂષનો વધ, પુરૂષનો વિકાર, પુરૂષનો સમૂહ.

पौरुषेय त्रि. (पुरुषेण कृतं, पुरुष+ढञ्) પુરૂષે કરેલું.

पौरुष्य न. (पुरुषस्य भावः ष्यञ्) પુરૂષપણું, મરદાઈ.

पौरेय त्रि. (पुरस्यादूरदेशादि सख्या. ढञ्) નગરની પાસેનો દેશ વિગેરે.

पौरोगव पु. (पुरोऽग्रे पाच्यवस्तुषु गौर्नेत्रं यस्य पुरोगुः+ स्वार्थे प्रज्ञा. अण्) રસોડાનો અધ્યક્ષ, પાકશાલા ઉપર દેખરેખ રાખનાર અધિકારી, કારભારી.

पौरोडाश पु. (पुरोडाश एव, प्रज्ञा. अण्) પુરોડાશ–યજ્ઞમાં હોમવાનો એક પ્રકારનો રોટલો, હવિષ્યાન્ન–ચોખાની ખીર, પુરોડાશ હોમતી વખતે ભણાતો મંત્ર.

पौरोडाशिक पु. (पुरोडाशसहचरितो मन्त्रः पुरोडाशः स एव पौरोडाशः तस्य व्याख्यानः, पौराडाश+ष्ठन्) પુરોડાશનો હવન કરતાં મંત્ર ભણનારો ઋત્વિજ કે આચાર્ય.

पौरोडाश्य न. (पुरोडाशस्य भावः ष्यञ्) પુરોડાશપણું.

पौरोधस न. (पुरोधसो भावः कर्म वा अण्) પુરોહિતપણું, ગોરપદું, ગોરનું કામ.

पौरोभाग्य न. (पुरोभागस्य भावः ष्यञ्) પુરોભાગપણું, મત્સર, અહંકાર.

पौरोहित त्रि. (पुरोहितस्य धर्म्यम् महिष्या० अण्) પુરોહિત–ગોરના ધર્મનું.

पौरोहित्य न. (पुरोहितस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) ગોરપણું, પુરોહિતપણું, ગોરનું કામ–ગોરપદું.

पौर्णदर्व न. (पूर्णया दर्व्या निष्पाद्यं कर्म अण्) એક જાતનું વૈદિક કર્મ.

पौर्णमास पु. (पौर्णमास्यां भवः, पौर्णमासी+अण्) પુનમના દિવસે કરવાનો યાગ.
"दर्शेन चार्धमासान्ते पौर्णमासेन चैव हि" मनुः

पौर्णमास त्रि. (पूर्णोमासो यस्यां वर्त्तते, पूर्णमास+अण्) જ્યાં માસ પૂર્ણ થાય છે તેવી પુનમ વિગેરે તિથિ.

पौर्णमासी स्त्री. (पूर्णो मासोऽस्यां वर्त्तते पूर्णमास+अण् +ङीप्) પુનેમ તિથિ.

पौर्णमासिक त्रि. (पूर्णमास्यां भवः काला० ठञ्) પુનમના દિવસે હોનાર યાગ વિગેરે.

पौर्णमास्य त्रि. (पौर्णमास्यां भवः बा० यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

पौर्णमी स्त्री. (पूर्णतया चन्द्रो मीयतेऽत्र, मा+आधारे घञर्थे क+स्वार्थे अण्+ङीप्) પુનમ.

पौर्तिक त्रि. (पूर्त्ताय साधु ठक्) પૂર્ત સાધન કર્મ, પૂર્તના માટે યોગ્ય કર્મ.

पौर्य पु. (पुरस्यापत्यं कुर्वा. ण्य) પુર નામના રાજાનો પુત્ર.

पौर्व त्रि. (पूर्वस्येदं अञ्) પૂર્વનું, પૂર્વ સંબન્ધિ.

पौर्वनगरेय त्रि. (पूर्वनगर्यां भवः नद्या. ढक्) પૂર્વ નગરીમાં હોનાર–થનાર.

पौर्वपदिक त्रि. (पूर्वपदं गृह्णाति ठञ्) સમાસમાં પૂર્વ

प्रकर्ष पु. (प्र+कृष्+भावे घञ्) ઉત્કર્ષ–ઉત્કૃષ્ટપણું, ગુણાતિરેક, અસાધારણપણું, અત્યન્ત ખેંચવું, ઉત્તમ રીતે ખેડવું.

प्रकर्षण न. (प्र+कृष्+भावे ल्युट्) ઉત્કર્ષ, અત્યન્ત ખેંચવું, આકર્ષણ, ગુણાતિરેક, વ્યાજબી પેદા કરવું.

प्रकर्षतन्त्र त्रि. ઉત્કર્ષને આધીન.

प्रकर्षित त्रि. (प्र+कृष्+क्त) ખેંચેલું, અત્યન્ત ખેડેલું.

प्रकर्षिन् त्रि. (प्र+कृष्+णिनि) ઉત્કર્ષવાળું, અત્યન્ત ખેંચાણવાળું.

प्रकलविद् पु. (प्रकृष्टां कलां वेत्ति, विद्+क्विप् पृषो. ह्रस्वः) વ્યાપારી, વાણીઓ.

प्रकल्पित त्रि. (प्र+क्लृप्+क्त) તૈયાર કરેલ, રચેલ, કલ્પેલ.

प्रकाण्ड पु. (प्रकृष्टः काण्डः) વૃક્ષના મૂળથી આરંભી શાખા સુધીનો ભાગ, ડાળ–મોટી શાખા.

प्रकाण्ड न. (प्रकृष्टः काण्ड इति) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ, વખણાયેલ.

प्रकाण्ड पु. (प्रकृष्टः काण्डो यस्य) ઝાડ, વૃક્ષ.

प्रकाण्डर पु. (प्रकाण्डं राति गृह्णाति, रा+क) ઉપરનો અર્થ.

प्रकाम त्रि. (प्रगतं कामम् पा० समा०) મરજી મુજબ, યથેષ્ટ.

प्रकाम त्रि. (प्रकृष्टः कामो यस्य) અત્યન્ત કામી, અત્યન્ત કામનાવાળું.

प्रकामम् अ. (प्र+कम्+णमुल्) અત્યન્ત, બહુ, ઘણું, અનુમતિના અર્થમાં પણ વપરાય છે.
"प्रकाममभ्यस्यतु नाम विद्याम्"

प्रकामोद्य पु. દેવવિશેષ.

प्रकार पु. (प्र+कृ+घञ्) ભેદ, સમાનતા, વિશિષ્ટ જ્ઞાનમાં વિશેષણરૂપે ભાસતો પદાર્થ, વિશેષણ.
"स्वव्यधिकरण प्रकारावच्छिन्ना या या विषयता तदनिरूपकत्वं सर्वांशे भ्रमभिन्नत्वं" गदाधरः

प्रकारता स्त्री. (प्रकारस्य भावः तल्+टाप्) ભેદપણું, સાદૃશ્યતા, વિશેષણતા.
"विषयताभेदे ज्ञायमानविशेषणप्रतियोगिकसंसर्गावच्छिन्नविषयत्वे"

प्रकारत्व न. (प्रकारस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रकालन न. (प्रकालयति, प्र+कालि+भावे ल्युट्) મારવું, હિંસા કરવી.

प्रकालन त्रि. (,, प्र+कालि+ल्यु) હિંસા કરનાર, હિંસક, ઠાર મારનાર.

प्रकालन पु. (,, ,,) એક જાતનો સર્પ.

प्रकाश पु. (प्र+काश्+घञ्) તડકો, તાપ, ઉજાસ–અજવાળું, વિકાસ–ખીલવણી, કીર્તિ વિગેરેનો ફેલાવ.

प्रकाश त्रि. (प्र+काश्+कर्त्तरि अच्) વિકાશવાળું, ખીલવણીવાળું, તુલ્ય–સરખું, પ્રસિદ્ધ, પ્રકાશિત, સ્વચ્છ.

प्रकाश न. (प्रकाशते, प्र+काश्+अच्) કાંસું.

प्रकाश पु. વૈવશ્વત મનુનો એક પુત્ર.

प्रकाशक त्रि. (प्रकाशयति, प्र+काश्+णिच्+ण्वुल्) પ્રકાશ કરનાર સૂર્ય વિગેરે, પ્રસિદ્ધ કરનાર, ઉઘાડું કરનાર, વ્યાખ્યા વિગેરેથી સ્પષ્ટ કરનાર, કીર્તિ વગેરેનો ફેલાવ કરનાર.

प्रकाशक न. (प्र+काश्+णक) સાંખ્યમતે સત્વગુણ.
"तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयं" गीतायां

प्रकाशकज्ञातृ पु. (प्रकाशकस्य पूर्वं ज्ञाता) કુકડો.

प्रकाशता स्त्री. (प्रकाशस्य भावः तल्+टाप्) પ્રકાશપણું, ખુલ્લાપણું, પ્રસિદ્ધપણું.

प्रकाशत्व न. (प्रकाशस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रकाशन न. (प्र+काश्+ल्युट्) પ્રકટ કરવું, ખુલ્લું કરવું, પ્રસિદ્ધ કરવું.

प्रकाशनीय त्रि. (प्र+काश्+अनीयर्) પ્રકટ કરવા લાયક, જાહેર કરવા લાયક.

प्रकाशन त्रि. (प्रकाशयति, प्र+काश्+णिच्+ल्यु) પ્રકાશ કરનાર, ખુલ્લું કરનાર.

प्रकाशन पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

प्रकाशमान त्रि. (प्र+काश्+शानच्) પ્રકાશતું, દીપતું, શોભતું.

प्रकाशात्मता स्त्री. (प्रकाशात्मनो भावः तल्+टाप्) સ્પષ્ટ સ્વભાવપણું, પ્રકટ સ્વરૂપપણું.

प्रकाशात्मत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रकाशात्मन् पु. (प्रकाश आत्मा स्वरूपमस्य) વિષ્ણુ, જીનેન્દ્ર, સૂર્ય.

ફૂલમાંથી બનતું એક જાતનું અંજન.

पौष्पी स्त्री. (पुष्पेण निर्वृत्ता, पुष्प+अण्+ङीप्) ફૂલમાંથી બનેલ દારૂ–મદિરા.

पौष्पी स्त्री. (पुष्पस्येयं, पुष्प+अण्+गौरा. ङीप्) પાટલી પુત્ર શહેર–પટના.

पौष्य पु. (पुष्णोऽपत्यं, पुषन्+ष्यञ्) પુષ્ય રાજાનો તે નામનો પુત્ર, તે નામે એક રાજા.

पौष्य त्रि. (पुष्यस्येदं, पुष्य अण्) પુષ્ય નક્ષત્ર સંબન્ધી, પુષ્ય નક્ષત્રનું.

पौष्य न. (पुष्यमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) મહાભારતના આનુશાસનિક પર્વનું એક પેટાપર્વ.

प्ता स्त्री. જટા.

प्याट् अव्य (प्याय्+वा. डाटि) સંબોધનાર્થે અવ્યય.

प्याय् (भ्वा. आ. अ. सेट् प्यायते) વૃદ્ધિ પામવું, વધવું, મોટું થવું.

प्यायस्थूण पु. તે નામે એક ૠષિ.

प्युप् (चु. उभ. सक. सेट् प्योपयति–ते) છોડવું, ત્યાગ કરવો.

प्युष् (दि. पर. स. सेट् प्युष्यति) વિભાગ કરવો, બાળવું, બળવું.

प्युस् (दि. पर. स. सेट् प्युस्यति) વિભાગ કરવો.

प्यै (भ्वा. आ. अ. अनिट् प्यायते) વધવું, વૃદ્ધિ પામવું.

प्र अव्य. (प्रथ्+ड) આરંભ, ગતિ, ઉત્કર્ષ, મોટાઇ, પ્રથમપણું, સર્વ તરફથી હોવું, ઉત્પત્તિ, ખ્યાતિ, વ્યવહાર અને અધિકપણું એ અર્થોમાં વપરાય છે.

प्रकृत पु. પ્રકૃષ્ટ વિષ, અત્યન્ત ઉતાવળે જનાર સર્પ.

प्रकट त्रि. (प्र+कट्+अच्) સ્પષ્ટ, ખુલ્લું.

प्रकटन न. (प्र+कट्+भावे ल्युट्) સ્પષ્ટ કરવું, ખુલ્લું કરવું.

प्रकटित त्रि. (प्र+कट्+क्त) સ્પષ્ટ કરેલું, ખુલ્લું કરેલું.

प्रकटीकरण न. (प्रकट+च्वि+कृ+ल्युट्) ખુલ્લું કરવું તે, ઉઘાડું કરવું તે, સ્પષ્ટ કરવું તે, પ્રસિદ્ધ કરવું તે.

प्रकटीकृत त्रि. (प्रकट+च्वि+कृ+क्त) સ્પષ્ટ કરેલું, ખુલ્લું કરેલું.

प्रकटीभवन न. (प्रकट+च्वि+भू+ल्युट्) સ્પષ્ટ થવું, ખુલ્લા થવું.

प्रकटीभूत त्रि. (प्रकट+च्वि+भू+क्त) સ્પષ્ટ થયેલું, ખુલ્લું થયેલું.

प्रकण्व पु. (प्रकृष्टाः कण्वा यत्र) તે નામનો એક દેશ.

प्रकम्प पु. (प्र+कम्प्+घञ्) હાલવું, કંપવું, ધ્રૂજવું.

प्रकम्पन पु. (प्र+कपि+णिच्+युच्) વાયુ, પવન, તે નામનો એક નરક.

"प्रकम्पनेनानुचकम्पिरे सुराः" माघे.

प्रकम्पन न. (प्र+कम्प्+ल्युट्) કંપવું, હાલવું, ધ્રુજવું.

प्रकम्पन त्रि. (प्रकर्षेण कम्पति, प्र+कम्प्+णिच्+ल्यु) કંપાવનાર, હલાવનાર, ધ્રૂજાવનાર.

प्रकम्पमान त्रि. (प्र+कम्प्+शानच्) ઘણુંજ ધ્રુજતું, અતિવેગથી કાંપતું.

प्रकम्पयत् त्रि. (प्र+कम्प्+णिच्+शतृ) ઘણુંજ કંપાવાતું, અતિ વેગથી હલાવાતુ, ધ્રૂજાવતું

प्रकम्पित त्रि. (प्र+कम्प्+क्त) કંપેલ, હાલેલ, ધ્રૂજેલ.

प्रकर पु. (प्र+कॄ+भावे अप्) સમૂહ, ઢગલો, મદદ, સહાય, ફોસલાવવું, પટાવવું.

प्रकर त्रि. (प्रकर्षेण करोति, प्र+कृ+अच्) અતિશય કરનાર, રૂડું કરનાર.

प्रकर त्रि. (प्रकीर्य्यते, प्र+कॄ+कर्मणि अप्) વેરેલાં ફૂલ વિગેરે.

प्रकर न. (,, ,,) અગુરૂ ચંદન.

प्रकरण न. (प्र+कृ+ल्युट्) પ્રસ્તાવ, ઉપોદ્‌ઘાત, પ્રસંગ, ભજવા યોગ્ય નાટક વિગેરે દશ્ય કાવ્ય–જેવાં કે મૃચ્છકટિક માલતીમાધવ વિગેરે, ગ્રંથસંધિ, એક અર્થનું પ્રતિપાદન કરનાર ગ્રન્થોનો અમુક ભાગ, શબરભાષ્યમાં કહેલ અર્થ, શાસ્ત્ર સિદ્ધાન્તનું પ્રતિપાદન કરનાર એક ગ્રંથ.

"भवेत्प्रकरणं वृत्तं लौकिकं कविकल्पितम्" साहित्यदर्पणे.

प्रकरणसम पु. ગૌતમે કહેલ એક હેત્વાભાસ.

प्रकरणी स्त्री. (प्रकरण+ङीप्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાટિકા.

प्रकरी स्त्री. (प्रकीर्य्यते अत्र, प्र+कॄ+अप्+ङीप्) નાટ્યનું એક અંગ, ચૌટાની ભૂમી–જમીન.

प्रकर्तृ त्रि. (प्र+कृ+तृच्) અત્યન્ત કરનાર, બહુ કરનાર.

प्रकश पु. વધ, હિંસા, ખૂન.

"गुणाः प्रकृतिजा मताः" गीतायां

प्रकृतितरल त्रि. (प्रकृत्या तरलः) સ્વભાવથી જ ચંચળ

प्रकृतिधर्म पु. (प्रकृतेः धर्मः) સાંખ્ય મત પ્રસિદ્ધ પ્રકૃતિનો એક ધર્મ, સ્વભાવ ધર્મ.

प्रकृतिमण्डल न (प्रकृतेः मण्डलम्) રાજા–પ્રધાન–પ્રજા ઇત્યાદિ રાજ્યનાં અંગ, પ્રજાનો સમુદાય.

प्रकृतिमत् त्रि. (प्रकृति+अस्त्यर्थे मतुप्) પ્રકૃતિ વાળું.

प्रकृतिवत् अव्य. (प्रकृत्या तुल्यम्, प्रकृति+वति) વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ આદેશનું સ્થાનીના તુલ્ય કાર્ય, મૂળના જેવું.

प्रकृतिवद्भाव पु. (प्रकृतिवच्चासौ भावश्च) મૂળના જેવું હોવું–થવું તે.

प्रकृतिस्थ त्रि. (प्रकृत्यां प्रकृत्या वा तिष्ठति, स्था+क) સ્વભાવમાં રહેલ, મૂળસ્થિતિમાં રહેલ, સ્વભાવ સિદ્ધ.

प्रकृतिस्थित त्रि. (प्रकृतौ प्रकृत्या वा स्थितः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रकृत्यादि पु. (प्रकृतिशब्द आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ સમૂહ.

स–च–"प्रकृति, प्राय, गोत्र, सम, विषम, द्विद्रोण, पञ्चक, साहस्र, इत्यादि.

प्रकृशित त्रि. (प्रकृष्टं कृशितम्) અત્યન્ત કૃશ–દુબળું, પાતળું થયેલું.

प्रकृष्ट त्रि. (प्र+कृष्+क्त) ઉત્કર્ષવાળું, ઉત્તમ, પ્રધાન, શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય.

प्रकृष्टता स्त्री. (प्रकृष्टस्य भावः तल्+टाप्) ઉત્તમપણું, ઉમદાપણું, ઉત્કર્ષયુક્ત પણું.

प्रकृष्टत्व न. (प्रकृष्टस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रकृष्य अव्य. (प्र+कृष्–कर्मणि क्यप्) ખેંચવા યોગ્ય, ખેડવા યોગ્ય.

प्रकृष्य अव्य. (प्र+कृष्+ल्यप्) ખેડીને, ખેંચીને.

प्रक्लृप्ति स्त्री. (प्र+क्लृप्+भावे क्तिन्) રચના, હયાતી–હાજરી, વિદ્યમાન–હોવાપણું, તૈયારી.

प्रकेत त्रि. (प्र+कित्+णिच्+अच्) અત્યન્ત જણાવનાર.

प्रकेत त्रि. (प्रकर्षेण कं सुखं ईयतेऽनेन प्र+ई+त्वा० करणे क्त) અત્યન્ત સુખનું સાધન.

प्रकोथ पु. (प्र+कुथ्+घञ्) અત્યન્ત પડવું, સારીરીતે પડવું, સુકાવવું.

प्रकोप पु. (प्र+कुप्+घञ्) અત્યન્ત ક્રોધ, બહુજ ક્ષોભ પામવું, વાત પિત્ત અને કફનું વિરુદ્ધ થવું

प्रकोपनीय त्रि. (प्र+कुप्+अनीयर्) ઘણું જ કોપાવવા યોગ્ય, ક્રોધ પમાડવા લાયક, કોપાવિષ્ઠ કરવા લાયક.

प्रकोपित त्रि. (प्र+कुप्+णिच्+क्त) કોપ પમાડેલું, ખીજવેલું, ગુસ્સે કરેલું.

प्रकोपितव्य त्रि. (प्र+कुप्+तव्यच्) ઘણુંજ કોપાવવા યોગ્ય,

प्रकोष्ठ पु. (प्रगतः कोष्ठं प्रा. स.) દરવાજાના ચોકઠાનો એક ભાગ, કોણી નીચેનો કાંડા સુધી ભાગ, ઘરના દરવાજાની પાસેનો ભાગ.

प्रक्खर पु. (प्रक्षर+पृषो.) ઘોડાને પહેરવાનું બખ્તર, કુતરો ખચ્ચર.

प्रक्खर त्रि. (प्रखर पृषो.) અત્યન્ત તીવ્ર.

प्रक्रम पु. (प्र+क्रम्+भावे घञ्) શરૂઆત, આરંભ, અવસર, ફુરસદ, જવું–ગમન, કાવ્યનો ભગ્નપ્રક્રમ નામનો દોષ.

प्रक्रमण न. (प्र+क्रम्+भावे ल्युट्) જવું તે, ગમન, આરંભ કરવું.

प्रक्रमणीय त्रि. (प्र+क्रम्+अनीयर्) આરંભ કરવા યોગ્ય, જવા યોગ્ય.

प्रक्रममाण त्रि. (प्र+क्रम्+शानच्) આરંભતું–શરૂ કરતું, જતું, ઉપર ચઢતું, હરાવતું.

प्रक्रमितव्य त्रि. (प्र+क्रम्+तव्यच्) આરંભ કરવા યોગ્ય, જવા યોગ્ય, ઉપર ચઢવા યોગ્ય.

प्रक्रम्य अव्य. (प्र+क्रम्+ल्यप्) આરંભીને, શરૂઆત કરીને, જઇને, ઉપર ચઢીને, હરાવીને.

प्रक्रान्त त्रि. (प्र+क्रम्+क्त) શરૂ કરેલ, આરંભેલ, ગયેલું, ઠરાવેલું, પ્રકરણથી પ્રાપ્ત થયેલ.

प्रक्रिया स्त्री. (प्र+कृ+भावे श+टाप्) પ્રકરણ, અધિકાર રાજાઓ વિગેરેની ચામર–છત્ર ધારણ કરવાની ક્રિયા, શબ્દ–પ્રયોગની સાધન અવસ્થા, રીતિ, ચાલ, કર્મ, ક્રિયા, પૂર્વ પક્ષની અને ઉત્તર પક્ષની પ્રવૃત્તિ,

प्रकाशात्मन् त्रि. (प्रकाशः आत्मा स्वरूपं यस्य) વ્યક્ત સ્વભાવવાળું.

प्रकाशित त्रि. (प्र+काश्+णिच्+कर्मणि क्त) પ્રકટ કરેલ, પ્રસિદ્ધ કરેલ, સ્પષ્ટ કરેલ, વ્યક્ત કરેલ, ઉઘાડું કરેલ.

प्रकाशित त्रि. (प्र+काश्+कर्त्तरि+क्त) પ્રકાશવાળું, પ્રસિદ્ધિયુક્ત.

प्रकाशित न. (प्र+काश्+भावे क्त) પ્રકાશ-તેજ.

प्रकाशिता स्त्री. (प्रकाशिनो भावः तल्+टाप्) પ્રકાશ વાળાપણું, પ્રસિદ્ધિયુક્તપણું.

प्रकाशित्व न. (प्रकाशिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रकाश्य त्रि. (प्र+काशि+कर्मणि यत्) પ્રકટ કરવા યોગ્ય, ખુલ્લુ કરવા લાયક, જાહેર કરવા લાયક.

प्रकाशिन् त्रि. (प्र+काश्+णिनि) પ્રકાશ કરનાર, ખુલ્લું કરનાર, પ્રકાશનાર.

प्रकाश्यता स्त्री. (प्रकाश्यस्य भावः तल्+टाप्) પ્રકટ કરવા લાયકપણું, ખુલ્લુ કરવા યોગ્યપણું, જાહેર કરવા યોગ્યપણું.

प्रकाश्यत्व न. (प्रकाश्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रकीर्ण न. (प्र+कॄ+कर्मणि क्त) ચામર-ચમર, ગ્રન્થ વિચ્છેદ.

प्रकीर्ण त्रि. (प्रकीर्य्यते स्म, प्र+कॄ विक्षेपे+क्त) વેરેલું, વિખેરેલું, ફેલાવેલું, મિશ્ર કરેલું, જુદી જુદી જાતનું. "प्रकीर्णःपुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम्" वेणीसंहारे

प्रकीर्ण पु. (प्रकीर्य्यते दुर्गन्धमनेन, प्र+कॄ+क्त) એક જાતનું વૃક્ષ-पूतिकरञ्ज.

प्रकीर्ण न. (प्र+कॄ+भावे क्त) વેરવું, વિખેરવું, મિશ્ર કરવું, વિસ્તાર.

प्रकीर्णक न. (प्रकीर्ण+स्वार्थे संज्ञायां वा क) ચમર-ચમરી, ગ્રંથ વિચ્છેદ, જુદાજુદા વિષયોનો સંગ્રહ, વિસ્તાર, શાસ્ત્રના આધાર વિના રાજા કે ન્યાયાધીશ પોતાની મરજી મુજબ ફરીયાદ દાવા વિગેરેનો ચુકાદો કરે છે તે, મિશ્ર-સેળભેળ.

प्रकीर्णक पु. (प्रकीर्ण+संज्ञायां कन्) ઘોડો.

प्रकीर्णकी स्त्री. (प्रकीर्णक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘોડી.

प्रकीर्य्य पु. (प्रकीर्य्यतेऽसौ, प्र+कॄ+क्यप्) करंजभेद, પૂતિકરંજનું વૃક્ષ, ધૂત કરંજનું ઝાડ.

प्रकीर्य्य त्रि. (प्र+कॄ+क्यप्) વિખેરવા યોગ્ય, વેરવા યોગ્ય, ફેલાવવા યોગ્ય.

प्रकुञ्च पु. (प्र+कुञ्च्+अच्) ચાર રૂપિયા ભારનું એક વજન, પલ. "प्रकुञ्चः षोडशी बिल्वं पलमेवात्र कीर्त्यते" भावप्रकाशः

प्रकुपित त्रि. (प्र+कुप्+कर्मणि क्त) કોપેલું, ક્રોધ પામેલું.

प्रकुर्वत् त्रि. (प्र+कृ+शतृ) અતિશય કરતું, સારી રીતે કરતું, રૂડી રીતે સેવા વિગેરે કરતું.

प्रकुर्वाण त्रि (प्र+कृ+शानच्) ઉપરનો અર્થ.

प्रकुल न. (प्रकर्षेण कोलति राशीकरोति मैत्रीकरोति वा प्र+कुल्+क) સુંદર શરીર, શ્રેષ્ઠ શરીર.

प्रकूष्माण्डी स्त्री. દુર્ગા દેવી.

प्रकृत त्रि. (प्रक्रियते स्म, प्र+कृ+क्त) અધિકૃત-નીમેલ, આરંભેલું, પ્રકરણથી પ્રાપ્ત થયેલ, પૂર્ણ કરેલ, સિદ્ધ કરેલ.

प्रकृत पु. તે નામે એક રૂષિ.

प्रकृति स्त्री. (प्र+कृ+कर्त्तरि क्तिच् भावादौ क्तिन् वा) સ્વભાવ, ઉત્પત્તિસ્થાન, યોનિ, પદાર્થ માત્રનો સ્વાભાવિક ગુણ, લિંગ-પુરૂષ ચિન્હ, માલીક-પ્રધાન, મિત્ર વિગેરે સાત રાજ્યનાં અંગ, કારીગર, શિલ્પી, શક્તિ, સ્ત્રી, પરમાત્મા-પંચમહાભૂત-મન અને અહંકાર એ સાત તથા બુદ્ધિ એ આઠ પ્રકૃતિ, પંચ મહાભૂતની તન્માત્રા-ઇન્દ્રિય વિગેરે સમૂહ, ગુહ્ય, જન્તુ, એકવીસ અક્ષરના ચરણવાળો છન્દ, માતા, પ્રત્યય જેનું નિમિત્ત હોય એવો કોઇ શબ્દ, ઉપાદાન કારણ સત્વ રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણોની સામ્યાવસ્થા, જગતને ઉત્પન્ન કરનારી આદી કારણ માયા, મૂળ કારણ, રાજાઓએ વિચારવા યોગ્ય મૂલ હેતુ, રૈયત-પ્રજા, પ્રકૃતિના અંશ રૂપ પાંચ દેવીઓ રૂપ શક્તિ, રાજાનો મુખ્ય દિવાન.

प्रकृतिज त्रि. (प्रकृत्या जायते, जन्+ड) સ્વભાવથી ઉત્પન્ન થનાર, ઉપર બતાવેલ પ્રકૃતિથી થનાર.

प्रकृतिज त्रि. (प्रकृतिरूपेण जायते, जन्+ड) સાંખ્ય મત પ્રમાણે મૂળ પ્રકૃતિના સ્વભાવ રૂપ સત્વાદિ ગુણ વિગેરે.

કરવા યોગ્ય, જાહેર કરવા લાયક.

प्रख्यास् पु. (प्र+चक्ष्–असि ख्यादेशश्च) પ્રજાપતિ.

प्रगण्ड पु. (गडि–वदनैकदेशे अच्, प्रकृष्टो गण्डः) કોણીથી ખભા સુધીનો હાથનો અવયવ.

प्रगण्डी स्त्री. (प्रगण्ड+गौरा. ङीष्) શુરવીરોનું પડાવ સ્થાન–છાવણી, કિલ્લો, ગામ વગેરેની ચારે બાજુનો કોટ, કોટની ભીંત

"संचारो यत्र लोकानां दूरादेवावबुध्यते
प्रगण्डी सा च विज्ञेया बहिः प्राकारसंज्ञिता"

प्रगत त्रि. (प्र+गम्+क्त) મુશ્કેલાઇથી ગયેલું, જૂદું થયેલું.

प्रगतजानु त्रि. (प्रगते परस्परमसंश्लिष्टे जानुनी यस्य) જેના ઢીંચણ પરસ્પર જોડાયેલા–ભેગા ન રહેતા હોય તે.

प्रगतजानुक त्रि. (प्रगते जानुनी यस्य कप् वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रगदित त्रि. (प्र+गद्+क्त) સ્પષ્ટ બોલેલું, કહેલ.

प्रगदिन् त्रि. (प्रगद+अस्त्यर्थे इनि) અત્યન્ત સ્પષ્ટ કહેવાના સ્વભાવવાળું, કહેવાવાળું.

प्रगद्यादि पु. (प्रगदी आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.

प्रगन्ध पु (प्रकृष्टो गन्धो यस्य) પીતપાપડો.

प्रगन्ध त्रि. (प्रकृष्टो गन्धो यस्य) ઉત્તમ ગન્ધવાળું, ઘણા ગન્ધ વાળું.

प्रगल्भ त्रि. (प्रगल्भते, प्र+गल्भ्–धार्ष्ट्ये+अच्) શુર-વીર, પ્રતિભાશાલી, પ્રૌઢ, ઉદ્ધત, લાજ વગરનું–બેશરમ, મજબુત નિશ્ચયવાળું, આગ્રહવાળું, હાજર જવાબવાળું.

प्रगल्भ पु. (प्र+गल्भ्+अच्) જાત કર્મના હવનનો અગ્નિ.

प्रगल्भता स्त्री. (प्रगल्भस्य भावः तल्+टाप्) ઉદ્ધતપણું, શૂરપણું, છાતીવાળાપણું, નિઃશંકપણું, હાજર જવાબીપણું, બે શરમીપણું, ઉત્સાહ.

प्रगल्भत्व न. (प्रगल्भस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रगल्भा स्त्री. (प्रगल्भते धृष्टा भवति, प्र+गल्भ्+अच्+टाप्) તે નામની સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકા.

"स्मरान्धा गाढतारुण्या समस्तरतकोविदा
भावोन्नता दरव्रीडा प्रगल्भाऽऽक्रान्तनायिका"

प्रगाढ त्रि. (प्रकर्षेण गाढं, गाह्+क्त) અતિશય, ઘણુંજ, ક્લિષ્ટ, દૃઢ,

प्रगातृ त्रि.(प्र+गै+तृच्) ઉત્તમ ગાન કરનાર, ઉસ્તાદ–ગવૈયો વિગેરે.

प्रगाथ पु. (प्र+ग्रन्थ्–वा. आधारे घञ्) વેદમાં જ્યાં બે ૠચાઓને ત્રણ કરવામાં આવે છે તે.

प्रगामिन् त्रि. (प्रकर्षेण गच्छति, गम्+णिनि) સારી રીતે જનાર.

प्रगायिन् त्रि. (प्रकर्षेण गायति, गै+णिनि) સારી રીતે ગાનાર, ઉત્તમ રીતે ગાનાર.

प्रगुण त्रि. (प्रस्तुतो गुणो यत्र प्रकृष्टो गुणो यस्य वा) સજ્જ, તૈયાર, પ્રામાણિક, સરળ–સીધું, ચતુર, હોંશી-આર, અત્યન્ત ગુણવાન, દક્ષ.

"बहिः सर्वाकारप्रगुणरमणीयं व्यवहरन्" मालतीमाधवे

प्रगुणित त्रि. (प्रकृष्टं गुणितम्) સીધું કરેલું, તૈયાર કરેલું, એકઠું કરેલું.

प्रगुणिन् त्रि. (प्रकृष्टः गुणो यस्य) સરળ મનવાળું, પ્રમાણિક, અત્યન્ત ગુણવાન.

प्रगुण्य त्रि. (प्रकृष्टः गुण्यः) અત્યન્ત, ઘણું, ઉત્તમ, અત્યન્ત ગુણવા યોગ્ય.

प्रगृहीत त्रि. (प्र+ग्रह्+क्त) કબુલકરેલું, માન્યકરેલું, સ્વીકારેલું, મંજુર કરેલું, ગ્રહણ કરેલું.

प्रगृह्य न. (प्र+ग्रह्+क्यप्) પાણિનીય વ્યાકરણ સિદ્ધ સંધિરહિત પદ, સ્મૃતિ, વાકય.

प्रगृह्य त्रि. (प्र+ग्रह्+क्यप्) કબુલ કરવાલાયક, માન્ય કરવા યોગ્ય.

प्रगे अव्य. (प्रकर्षेण गीयतेऽत्र, प्र+गै+के) અત્યન્ત પ્રાતઃકાળ, પરોઢ.

प्रगेतन त्रि. (प्रगे भवः, प्रगे+व्यु तुट् च) પરોઢમાં હોનાર–થનાર, પ્રાતઃકાળે હોનાર–થનાર.

प्रगेनिश त्रि. (प्रगे प्रातःकालो निशेव स्वापहेतुर्यस्य) પ્રાતઃકાળે સુનાર.

प्रगोपन न. (प्र+गुप्+ल्युट्) રક્ષણ કરવું, રાખવું. છુપાવવું.

प्रग्रथन न. (प्रकर्षेण ग्रथनम्) સારી રીતે ગુંથવું,

ઉચું કરવું, ચઢાવવું, રાજા વગેરે પાસેથી મળેલો ઇલ્કાબ, મોટાપણું.

प्रक्रीडमान त्रि (प्र+क्रीड्+शानच्) રમતું, ખેલતું.

प्रक्रीडित त्रि. (प्र+क्रीड्+क्त) રમેલ, ખેલેલ.

प्रक्लिन्न त्रि. (प्र+क्लिद्+कर्त्तरि क्त) તૃપ્ત, ઘણું જ ભિનું.

प्रक्वण पु. (प्र+क्वण्+भावे अप्) વીણા વિગેરેનો શબ્દ.

प्रक्वाण पु. (प्र+क्वण्+भावे घञ्) સારંગી કે વીણાનો અવાજ.

प्रक्षर पु. (प्रखर+पृषो. प्र+क्षर्+अच् वा) ઘોડાને પહેરવાનું બખ્તર, કુતરો, ખચ્ચર.

प्रक्षर त्रि. (,, ,,) અત્યન્ત તીવ્ર.

प्रक्षाल त्रि. (प्रक्षालयति, क्षालि+अच्) ધોનાર શુદ્ધ કરનાર, સાફ કરનાર, શોધક.

प्रक्षाल न. (,, ,,) શોધક-પવિત્ર કરનાર, પ્રાયશ્ચિત.

प्रक्षालक त्रि. (प्र+क्षाल्+ण्वुल्) સાફ કરનાર, ધોનાર, શુદ્ધ કરનાર.

प्रक्षालन न. (प्र+क्षालि+ल्युट्) ધોવું, સાફ કરવું, પવિત્ર કરવું.

प्रक्षालित त्रि. (प्र+क्षाल्+क्त) ધોયેલ, સાફ કરેલ, શોધેલ, પવિત્ર કરેલ.

प्रक्षिप्त त्रि. (प्र+क्षिप् कर्मणि+क्त) ફેંકેલ, નાંખેલું, મિશ્ર કરેલ, ઘણામાં થોડું નાખેલ.

प्रक्षिप्तवत् त्रि. (प्र+क्षिप्+क्तवत्) અત્યન્ત નાંખતું, ફેંકતું.

प्रक्षीण त्रि. (प्र+क्षी+क्त) નાશ પામેલું, ક્ષય પામેલું, અત્યન્ત ઘસાયેલ, ઘણુંજ ક્ષય પામેલ.

प्रक्षीवित त्रि. (प्रकृष्टः क्षीवितः) છાકટું, ઉન્મત્ત, સેદર.

प्रक्षेप पु. (प्र+क्षिप्+भावे घञ्) નાંખવું, ફેંકવું, આપવું, સોંપવું, ઉડાવવું, કોઈ ગ્રંથમાં બીજા શ્લોક ભેળવવા તે, ઘણામાં થોડું નાંખવું.

प्रक्षेपण न. (प्र+क्षिप्+ल्युट्) સોંપવું. નાંખવું, ફેંકવું, ઘણામાં થોડું નાખવું.

प्रक्ष्वेडन पु. (प्र+क्ष्विड्-अव्यक्तशब्दे+ल्यु) નારાચ અસ્ત્ર, લોખંડી બાણ.

प्रक्ष्वेडन न. (प्र+क्ष्विड्+ल्युट्) ગર્જના, ઘોંઘાટ.

प्रक्ष्वेडना स्त्री. (प्रक्ष्वेडन+टाप् यद्वा प्रक्ष्वेडनं अव्यक्त-शब्दोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) લોખંડી બાણ, ગર્જના, ઘોંઘાટ.

प्रक्ष्वेडित त्रि. (प्र+क्ष्विड्+क्त) ગર્જના કરતું, ગાજતું ઘોંઘાટ કરતું.

प्रक्ष्वेडितवत् त्रि. (प्रक्ष्वेडित+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ગર્જનાવાળું, ઘોંઘાટવાળું.

प्रक्ष्वेदित त्रि. (प्र+क्ष्विद्+क्त) ઘોંઘાટ કરતું, ગર્જના કરતું.

प्रक्ष्वेदितवत् त्रि. (प्रक्ष्वेदित+अस्त्यर्थे मतुप्) ગાજતું, ઘોંઘાટવાળું, ગર્જના યુક્ત.

प्रखर त्रि. (प्रकृष्टः खरः) અત્યન્ત તીક્ષ્ણ, બહુતીવ્ર.

प्रखर पु. (प्रक्षर+पृषो.) કુતરો, ખચ્ચર, ઘોડાને પહેરવાનું બખ્તર.

प्रख्य त्रि. (प्रख्याति, प्र+ख्या-ख्यातौ+क) આ શબ્દ બહુવ્રીહિ સમાસથી કોઈપણ શબ્દની પાછલ આવી "સદશ"-સમાન એ અર્થને સૂચવે છે. જેમકે वज्रप्रख्य.

"स्युरुत्तरपदे प्रख्यः प्रकारः प्रतिमो निभः" हेमच०

प्रख्या स्त्री. (प्र+ख्या+भावे अङ्) ઉપમા, વિખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધિ.

प्रख्यात त्रि. (प्र+ख्या+क्त) પ્રસિદ્ધ, જાહેર, વિખ્યાત-પ્રખ્યાત થયેલ, જાહેર કરેલ.

प्रख्यातभाण्ड न. (प्रख्यातं भाण्डं यस्मिन्) કોઈપણ વસ્તુના વેચાણ થયા સિવાય રાજા વિગેરેને આપવામાં આવતું દાણ વિગેરે.

प्रख्यातवप्तृक पु. (प्रख्यातो वप्ता जनयिता यस्य कप्) જેનો બાપ પ્રસિદ્ધિ પામેલ છે તે.

प्रख्याति स्त्री. (प्र+ख्या+कर्मणि क्तिन्) પ્રસિદ્ધિ, વિખ્યાતિ.

प्रख्यानीय त्रि. (प्र+ख्या+कर्मणि अनीयर्) પ્રસિદ્ધ કરવા લાયક, પ્રખ્યાત કરવા યોગ્ય.

प्रख्यापन न. (प्र+ख्या+णिच्+ल्युट्) પ્રસિદ્ધ કરવું, જાહેર કરવું.

प्रख्यापनीय त्रि. (प्र+ख्या+णिच्+अनीयर्) પ્રસિદ્ધ

प्रचर पु. (प्रचरत्यस्मिन्, प्र+चर्+आधारे अप्) માર્ગ, રસ્તો, રીતભાત, ચાલચલણ.

प्रचरण न. (प्र+चर्+ल्युट्) ચાલવું, ચલણ.

प्रचरत् त्रि. (प्र+चर्+शतृ) સારીતે ચાલતું, જતું, રૂડી રીતે જતું, લાંબુ જનાર.

प्रचरित त्रि. (प्र+चर्+क्त) ચાલેલું, ગયેલું, આચરણ કરેલું.

प्रचल त्रि. (प्र+चल्+अच्) ઉત્તમ રીતે ચાલનાર, ચંચળ, ચપળ.

प्रचलत् त्रि. (प्र+चल्+शतृ) ચાલતું, જતું, ઉત્તમ રીતે જતું, સારી રીતે ચાલતું.

प्रचलन न. (प्र+चल्+ल्युट्) ચાલવું, જવું, સારી રીતે ચાલવું.

प्रचलाक पु. (प्र+चल्+वा. आकन्) બાણનો પ્રહાર–આઘાત, મોરનું પીછું, સર્પ.

प्रचलाकिन् पु. (प्रचलाक+मत्वर्थे इनि) મોર પક્ષી.

प्रचलाकिनी स्त्री. (प्रचलाकिन्+ङीप्) મોર પક્ષિણી–ઢેલ.

प्रचलाकी स्त्री. (प्रचलाक+स्त्रियां जाति० ङीष्) સાપેણ, સર્પણ.

प्रचलाय् (नामधातु. आ. अ. सेट् प्रचलायते) ચલન હોય નહિ પણ ચલનરૂપ થવું.

प्रचलायित त्रि. (प्रचलाय–नामधातुः+कर्त्तरि क्त) નિદ્રાથી ઝોકાં ખાધેલું, ઊંઘથી ડોલેલું.

प्रचलायित न. નિદ્રા વિગેરેથી ઝોકાં ખાવાં તે.

प्रचलित त्रि. (प्र+चल्+क्त) ચાલેલ, ગયેલ, લાંબું ગયેલ, ઉત્તમ રીતે ગયેલું, કબૂલ કરેલું, પ્રસિદ્ધ.

प्रचाय पु. (प्र+चिञ्–चयने+ घञ्) હાથવડે પુષ્પ વિગેરે વીણવાં-લેવાં, સમૂહ, ઉપચય–વૃદ્ધિ, શિથિલ એક સંયોગ.

प्रचायिका स्त्री. (प्र+चि+भावे ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) અનુક્રમે ફુલ વગેરે વીણવાં–એકઠાં કરવાં તે.

प्रचार पु. (प्र+चर्+भावे घञ्) પ્રસરવું, ફેલાવું, ગતિ–ગમન, પ્રકાશ, ખુલ્લું.

प्रचारित त्रि. (प्रचारो जातो यस्य, प्रचार+इतच्) પ્રસરેલ, ફેલાયેલ, ગયેલ, પ્રકાશેલ, ખુલ્લુ થયેલ.

प्रचाल पु. (प्रकृष्टः चालः) વિણા, તંબુરો, સતાર, યન્ત્રસ્તંભનું કડું.

प्रचालन न. (प्र+चल्+णिच्+ल्युट्) ચલાવવું, હલાવવું.

प्रचिकीर्षत् त्रि. (प्र+कृ+सन्+शतृ) ઉપાય લેવા ઇચ્છતું, કરવાની ઉમેદ રાખતું.

प्रचिकीर्षु त्रि. (प्र+कृ+सन्+उ) કરવા ઇચ્છનાર, ઉપાય લેવા ઇચ્છનાર.

प्रचित त्रि. (प्र+चि+कर्मणि क्त) વીણેલાં–એકઠાં કરેલાં, ફૂલ વિગેરે જમા કરેલું.

प्रचितक त्रि. (प्रचित+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ, પ્રચય સ્વરવાળું.

प्रचितक न. (प्रचित+संज्ञायां कन्) તે નામે એક દંડક છન્દ.

प्रचीवल न. (प्रचेयं वलं यत्र पृषो.) સુગન્ધીવાળો–ખસ.

प्रचीर पु. (प्रकृष्टं चीरमस्य) તે નામનો એક રાજા.

प्रचुर त्रि. (प्रचोरति, प्र+चुर्+क यद्वा प्रगतश्चुरायाः इति) ઘણું, પુષ્કળ, બહુ.

"नित्यव्यया प्रचुरनित्यधनागमा च" भर्तृहरिः

प्रचुर पु. (प्रचोरति, प्र+चुर्+क) ચોર.

प्रचुरपुरुष पु. (प्रचुरश्चासौ पुरुषश्च) ચોર.

प्रचुरपुरुष त्रि. (प्रचुराः पुरुषाः यत्र) ઘણા પુરૂષોવાળું સ્થાન વિગેરે.

प्रचुरता स्त्री. (प्रचुरस्य भावः तल्+टाप्) પુષ્કળપણું, ઘણાપણું.

प्रचुरत्व न. (प्रचुरस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रचुरीकरण न. (प्रचुर+च्वि+कृ+ल्युट्) પુષ્કળ કરવું, બહુ રૂપ કરવું.

प्रचुरीकृत त्रि. (प्रचुर+च्वि+कृ+क्त) બહુ કરેલું, પુષ્કળ કરેલું.

प्रचुरीभवन न. (प्रचुर+च्वि+भू+ल्युट्) પુષ્કળરૂપ થવું, ઘણા રૂપ થવું.

प्रचुरीभूत त्रि. (प्रचुर+च्वि+भू+क्त) પુષ્કળ રૂપ થયેલું, ઘણારૂપ થયેલું.

प्रचेतस् पु. (प्र+चित्+असुन्) વરૂણ, તે નામનો મુનિ, અનુવંશી એક રાજા.

प्रचेतस् त्रि. (प्रकृष्टं चेतो यस्य) ઉત્તમ હૃદયવાળું, ઉદાર મનવાળું, ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળું.

અત્યન્ત ગુંથવું.

प्रग्रह पु. (प्र+ग्रह्+कर्मकरणादौ पक्षे अप्) કણેરનું ઝાડ, ત્રાજવાની દોરી–સાંકળ, ઘોડા વિગેરેની લગામ, હાથ, નિયમમાં રાખવું તે, એકજાતનું માપ, દયા, કૃપા, બંદીવાન–કેદી.

प्रग्रह पु. (प्र+ग्रह+कर्त्तरि अच्) વિષ્ણુ.

प्रग्रहण न. (प्र+ग्रह्+ल्युट्) સ્વીકારવું, લેવું, ગ્રહણ કરવું, માન્ય કરવું, જબરીથી હરણ કરવું, પકડવું તે.

प्रग्रहवत् त्रि. (प्रग्रह+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઘોડા વિગેરેની લગામવાળું, દયાળું, બાહુબાળું વિગેરે.

प्रग्राह पु. (प्र+ग्रह्+कर्मकरणादौ वा घञ्) ઘોડા વિગેરેની લગામ, ત્રાજવાની દોરી–સાંકળ.

प्रग्रीव पु. न. (प्रकृष्टा ग्रीवा ग्रीवाकृतिरस्य) જરૂખો, ગોખ, બારી, ઝાડની ટોચ, ઘર વિગેરેના છેડાના ભાગનું લાકડું.

प्रग्रीव त्रि. (प्रकृष्टा ग्रीवा यस्य) મોટી ડોકવાળું, શ્રેષ્ઠ ડોકવાળું

प्रग्ल त्रि. થાકેલું, કરમાયેલું, ગ્લાની પામેલું, કંટાળેલું.

प्रघटाविद् पु. (प्रकृष्टा घटा आडम्बरः तां वेत्ति, विद्+क्विप्) શાસ્ત્રો જાણવાનો આડંબર કરનાર, શાસ્ત્રનો અર્થ સમજ્યા સિવાય કેવળ વાંચનાર પુરૂષ.

प्रघट्टक पु. (प्र+घट्ट्+ण्वुल्) કેવલ એક અર્થનું પ્રતિપાદન કરવા માટેનો ગ્રંથનો અમુક ભાગ.

प्रघण पु. (प्रविशद्भिर्जनैः पादैः प्रकर्षेण हन्यते, हन्+कर्मणि अप् णत्वम्) ઓટલો, ઉંબરો, તાંબાનો કુંભ, પ્રકોષ્ટ, લોઢાનો મગદલ.

प्रघन पु. (प्रकर्षेण हन्यते, प्र+हन्+अप् न णत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रघस पु. (प्र+अद्+अप् घसादेशः) તે નામે એક રાક્ષસ, અત્યન્ત ખાઉં, દૈત્ય, અસુર.

प्रघसा स्त्री. (प्रघस+टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

प्रघाण पु. (प्रविशद्भिर्जनैः पादैः प्रहन्यते, हन्–कर्मणि घञ् वा णत्वम्) ઓટલો, ઘરનો ઉંબરો, તાંબાનો ઘડો, લોખંડનો મગદલ પ્રકોષ્ટ શબ્દ જુઓ.

प्रघात न. (प्रहन्यतेऽत्र, हन्+आधारे घञ्) યુદ્ધ, લડાઈ.

प्रघात पु. (प्रकर्षेण घातः, हन्+भावे घञ्) હણવું, મારી નાંખવું.

प्रघान पु (प्रविशज्जनैः पदैः प्रकर्षेण हन्यते, हन्+कर्मणि घञ् न णत्वम्) प्रघण શબ્દ જુઓ.

प्रघास पु. (प्र+घस्+कर्मणि घञ्) સારી રીતે ખાવા યોગ્ય હવિષ્યાન્ન–બલિદાન વિગેરે.

प्रघासिन् त्रि. (प्रघासोऽस्यास्ति भूम्ना इनि) સારી રીતે ખાવા યોગ્ય બલિદાનવાળું, સારા પ્રઘાસવાળું.

प्रघुण पु. (प्र+घुण्+क) અતિથિ, પરોણો.

प्रघूर्ण पु. (प्र+घूर्ण्+अच्) ઉપરનો અર્થ.

प्रघूर्ण पु. (प्रकर्षेण घूर्णति भ्रमति, प्र+घूर्ण्+अच्) ગોળાકારે ફરનાર, આમતેમ ફરનાર–ડોલનાર.

प्रघोष पु. (प्र+घुष्+भावे घञ्) ઘણું ગોખવું, જાહેર કરવું, અસ્પષ્ટ–ન સમજાય તેવું બોલવું.

प्रघोषक पु. (प्र+घुष्+अल्पार्थे कन्) અસ્પષ્ટ શબ્દ–અવાજ, જીણો શબ્દ, ન સમજાય તેવો અવાજ.

प्रचक्र न. (प्रगतश्चक्रम्) પોતાના સમૂહમાંથી બીજાના સમૂહ તરફ ચાલેલું સૈન્ય.

प्रचक्षस् पु. (प्र+चक्ष्+असि न ख्यादेशः) બૃહસ્પતિ–ગુરૂ.

प्रचण्ड त्रि. (प्रकर्षेण चण्डः) અતિઉગ્ર, બહુપ્રતાપી, ખરાબ અન્તવાળું, દુર્ધર્ષ, દુર્વહ.

"प्रचण्डसूर्यः स्पृहणीयचन्द्रमाः" ऋतुसंहारे

प्रचण्ड पु. (प्रकर्षेण चण्डः उग्रगुणत्वात्) ધોળી કણેરનું ઝાડ, તે નામનો એક દાનવ.

प्रचण्डता स्त्री. (प्रचण्डस्य भावः तल्+टाप्) અતિશય ઉગ્રપણું.

प्रचण्डत्व न. (प्रचण्डस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रचण्डमूर्त्ति पु. (प्रचण्डा मूर्तिरस्य) વરૂણવૃક્ષ

प्रचण्डमूर्त्ति स्त्री. (प्रचण्डा चासौ मूर्तिश्च) ઉગ્રમૂર્તિ, ભયંકર સ્વરૂપ.

प्रचण्डमूर्त्ति त्रि. (प्रचण्डा मूर्त्तिर्यस्य) ભયંકર શરીરવાળું, ઉગ્રસ્વરૂપવાળું.

प्रचय पु. (प्रचीयते, प्र+चिञ् चयने+अच्) લાકડી વિગેરે સાધનથી ઝાડ ઉપરથી ફૂલ કે ફલ પાડી વીણવાં તે, સમૂહ, વૃદ્ધિ, શિથિલ એવો એક સંયોગ.

ટપકેલું, ચ્યવેલું.

प्रच्युति स्त्री. (प्र+च्यु+भावे क्तिन्) પડવું, નીચે પડવું, ક્ષરણ-ખરવું, નાશ પામવું.

प्रज पु. (प्रविश्य जायायां जायते, जन्+ड) પતિ, સ્વામી, ધણી.

प्रजङ्घ पु. (प्रकृष्टा जङ्घाऽस्य) તે નામનો એક રાક્ષસ.

प्रजग्मि त्रि. (प्र+गम्-ज्ञाने+कि द्वित्वं उपधालोपः) બુદ્ધિશાળી, પ્રજ્ઞાશીલ.

प्रजन पु. (प्र+जन्+घञ् न वृद्धिः) ઉત્પન્ન થવું, જન્મ આપવો, જન્મવું.

प्रजन पु. (प्रजायतेऽनेन, प्र+जन्+करणे घञ् न वृद्धिः) ગર્ભ ગ્રહણ માટે ગાય વિગેરેમાં આખલા વિગેરેનું મૈથુન.

प्रजन त्रि. (प्र+जन्+कर्त्तरि अच्) ઉત્પન્ન કરનાર, પેદા કરનાર.

प्रजनक त्रि. (प्रजन+स्वार्थे क) ઉત્પન્ન કરનાર.

प्रजनन न. (प्रजायतेऽत्र, प्र+जन्+आधारे ल्युट्) યોનિ, ઉત્પત્તિ સ્થાન.

प्रजनन न. (प्र+जन्+ भावे ल्युट्) ઉત્પત્તિ, જન્મ, પેદા થવું.

प्रजनन त्रि. (प्रजनयति ,, प्र+जन्+णिच्+ल्यु) ઉત્પન્ન કરનાર, પેદા કરનાર.

प्रजनिका स्त्री. (प्रजनयति, प्र+जनि+ण्वुल्+टापि अत इत्वम्) મા, માતા, માડી.

प्रजनिष्णु त्रि. (प्र+जन्+इष्णुच्) ઉત્પન્ન થતું, પેદા થતું.

प्रजनुक त्रि. (प्र+जन+वा० उक) ઉત્પન્ન થવાના સ્વભાવવાળું.

प्रजनू स्त्री. (प्र+जन्+वा० ऊ) જન્મવું, ઉત્પન્ન થવું.

प्रजय पु. (प्र+जि+अच्) અત્યન્ત જય, મોટી જીત.

प्रजल्प पु. (प्र+जल्प्+भावे घञ्) બકવું, બોલવું, વાતચીત કરવી, ભાષણ, ગપ, હરકોઈ વિષયની ઉત્તમ કથા કહેવી.

प्रजल्पन न. (प्र+जल्प्+ल्युट्) બકવું, બોલવું, વાતચીત.

प्रजव पु. (प्रकृष्टो जवः) ઉત્તમ વેગ, ઘણો વેગ.

प्रजविन् त्रि. (प्रजवति, प्र+जु वेगगतौ+इनि) અત્યન્ત વેગવાળું, ઘણા વેગવાળું.

प्रजहित पु. પુરાણ, ગાર્હપત્ય નામનો વૈદિક અગ્નિ.

प्रजा स्त्री. (प्रजायते, प्र+जन्+ड+टाप्) સંતતિ, સંતાન, લોક, જનસમૂહ, પ્રાણીમાત્ર.

प्रजाकाम त्रि. (प्रजां कामयते, कम्+णिच्+अच्) સંતતિ-સંતાનની ચાહનાવાળું, પુત્રાદિની ઇચ્છાવાળું.

प्रजागर पु. (प्र+जागृ+अप्) જાગરણ, ઉજાગરો, જાગવું તે.

प्रजागरण न. (प्र+जागृ+ल्युट्) જાગરણ, ઉજાગરો, જાગવું તે.

प्रजागरा स्त्री. (प्रजागरयति, प्र+जागृ+णिच्+अच्+टाप्) તે નામની એક અપ્સરા.

प्रजात त्रि. (प्रकर्षेण जातः, जन्+क्त) ઉત્પન્ન થયેલ, જન્મેલ, ઉત્તમ રીતે પેદા થયેલ.

प्रजात पु. (प्र+जन्+क्त) એક જાતનો ઘોડો.

प्रजाता स्त्री. (प्रजातं प्रजननं गर्भमोचनमस्त्यस्याः अच्+टाप्) સુવાવડી સ્ત્રી.

प्रजातन्तु पु. (प्रजायाः प्रजननस्य तन्तुरिव) સંતાન, છોકરું.

प्रजाति स्त्री. (प्र+जन्+क्तिन्) પ્રજા, જન્મવું, જન્મ-ઉત્પત્તિ, પૌત્રોત્પત્તિ, પુત્ર વિગેરેની વૃદ્ધિ.

प्रजाती स्त्री. (प्रजात+स्त्रियां जाति० ङीप्) એકજાતની ઘોડી.

प्रजाद त्रि. (प्रजां ददाति, दा+क) સંતતિ આપનાર, છોકરાં દેનાર.

प्रजादा स्त्री. (प्रजां तद्धेतुधर्मं ददाति सेवनात्, प्रजा+दा+क+टाप्) गर्भदात्री-જીયા-પોતો નામની વનસ્પતિ.

प्रजादान न. (प्रजायाः दानम् आदानम् वा) પ્રજાનું દાન, રૈયતનું લેવું, પ્રજાનું લેવું.

प्रजादान न. (प्रजातो जन्मतो दानं शुद्धिरस्य) રૂપું, ચાંદી.

प्रजाधर्म पु. (प्रजायाः धर्मः) રૈયતનો ધર્મ, છોકરાંઓની ફરજ.

प्रजानत् त्रि. (प्र+ज्ञा+शतृ) જાણતું, વિદ્વાન, સમજુ, શાણું, ચતુર.

प्रचेतस् पु. ब. व. (प्र+चित्+असुन्) પ્રાચીન બર્હિષ્ ના પુત્રો.

प्रचेतसी स्त्री. (प्रचेतयति मूर्च्छितं, प्र+चित्+णिच्+असुन्+ङीप्) કાયફળ, પ્રચેતસની કન્યા.

प्रचेतृ त्रि. (प्र+चि+तृच्) એકઠું કરનાર, વીણનાર.

प्रचेल पु. (,, ,,) સારથિ.

प्रचेतुन त्रि. (प्र+चित्+उन) ઉત્તમ જ્ઞાનવાળું, શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનવાળું.

प्रचेल न. (प्र+चिल् चेल्–वा+अच्) પીળું ચન્દન, પીળું કાષ્ટ.

प्रचेलक पु. (प्र+चेल्–गतौ+ण्वुल्) ઘોડો.

प्रचेलक त्रि. (,, ,,) ઉત્તમ રીતે ચાલનાર, ઉત્કૃષ્ટ ગતિવાળું.

प्रचेलका स्त्री. (प्र+चेल्+ण्वुल्+टाप्) ઉત્તમ ગતિવાળી સ્ત્રી, શ્રેષ્ઠ રીતે ચાલનારી સ્ત્રી.

प्रचेलकी स्त्री. (प्रचेलक+स्त्रियां ङीप्) ઘોડી.

प्रचोदक त्रि. (प्र+चुद्–प्रेरणे+ण्वुल्) પ્રેરક, પ્રેરણા કરનાર, હાંકનાર, મોકલનાર.

प्रचोदन न. (प्र+चुद् भावकरणादौ ल्युट्) પ્રેરણા કરવી, મોકલવું, હાંકવું, કાયદો.

प्रचोदनी स्त्री. (प्रचोद्यते अपसार्यते रोगोऽनया, प्र+चुद्+ल्युट्+ङीप्) कण्टकारिका–ભોંયરીંગણી, વનસ્પતિ ધનાસો.

प्रचोदिका स्त्री. (प्र+चुद्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) દુઃસહ રાજાની નિયોજિતા નામની કન્યામાં ઉત્પન્ન થયેલ કન્યા.

प्रचोदित त्रि. (पचोइअ जै. प्रा.) પ્રેરેલું, મોકલેલું, હાંકેલું

प्रच्युत त्रि. (प्र+च्यु+क्त) પડેલું.

प्रच्छ् (तुदा. पर. द्वि. अनिट् पृच्छति) પુછવું, પ્રશ્ન કરવો, જાણવાને ઇચ્છવું.
"आपृच्छस्व प्रियसखममुं तुङ्गमालिङ्ग्य शैलम्" मेघदूते

प्रच्छना स्त्री. (प्रच्छ्+युच्+टाप्) પુછવું, પુછપરછ કરવી, તપાસવું.

प्रच्छद् न. (प्रच्छादयति, प्र+छादि+क्विप् ह्रस्वः) ઓઢણ, ઓછાડ.

प्रच्छद पु. (प्रच्छाद्यतेऽनेन, प्र+छद्+णिच्+करणे घ ह्रस्वः) ઓછાડ, ઢાંકણ, આચ્છાદન વસ્ત્ર વિગેરે.

प्रच्छदपट पु. (प्रच्छदश्चासौ पटश्च) ઓઢવાનું વસ્ત્ર, શરીર ઢાંકવાનું કપડું, ઓછાડનું વસ્ત્ર.

प्रच्छना स्त्री. (प्रच्छ्+वा. युच्+टाप्) આમંત્રણ.

प्रच्छन्न न. (प्र+च्छद्+क्त) ગુપ્તદ્વાર, અંદરનું બારણું.

प्रच्छन्न त्रि. (प्र+च्छद्+क्त) ઢંકાયેલું, છવાયેલું, ગુપ્ત, છાનું.

प्रच्छन्नपति पु. (पच्छण्णपइ जै. प्रा.) જાર, ઉપપતિ.

प्रच्छर्दन न. (प्र+छर्द्+भावे ल्युट्) વમન કરવું, ઓકવું–ઉલટી, કોઠાના વાયુને નાક દ્વારા બહાર કાઢવાનો એક પ્રયત્ન–રેચન.

प्रच्छर्दक त्रि. (प्र+छर्द् वमने कर्त्तरि+ण्वुल्) ઉલટી કરાવનાર ઔષધ વિગેરે.

प्रच्छर्दिका स्त्री. (प्र+छर्द् वमने+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) ઓકવું–ઉલટી, ઉલટી કરવાનો રોગ.

प्रच्छादक त्रि. (प्र+च्छद्+णिच्+ण्वुल्) ઢાંકનાર, આચ્છાદન કરનાર, છાઇ દેનાર.

प्रच्छादन न. (प्रच्छाद्यतेऽनेन, प्र+च्छद्+णिच्+ल्युट्) શરીર ઉપર પહેરવાનું વસ્ત્ર, ઉત્તરીય વસ્ત્ર.

प्रच्छादन न. (प्रच्छाद्यते, प्र+च्छद्+णिच्+भावे ल्युट्) ઢાંકવું, આચ્છાદન કરવું, છાઇ દેવું.

प्रच्छादित त्रि. (प्र+छद्+णिच्+क्त) ઢાંકેલું, છાઈ દીધેલું, આચ્છાદન કરેલું.

प्रच्छान न. (प्र+च्छो+भावे ल्युट्) અત્યન્ત છેદન, સારીરીતે કાપવું.

प्रच्छान न. (प्र–च्छो+करणे ,,) વૈદ્યકશસ્ત્ર ક્રિયા–ઑપરેશન.

प्रच्छाय पु. (प्रकृष्टा छाया यस्य) ગાઢ છાંયવાળું વૃક્ષ વિગેરે, ગીચ છાયાવાળું ઝાડ.

प्रच्छिल त्रि. (प्रच्छ्+बा० इलच्) નિર્જળ–જળરહિત.

प्रच्यव त्रि. (प्र+च्यु+अच्) ખરવાવાળું, ઝરનાર, ટપકનાર.

प्रच्यव पु. (प्र+च्यु+भावे अप्) ખરવું, ઝરવું, ટપકવું, સ્વાભાવિક ઝરવું–ટપકવું.

प्रच्यवन न. (प्र+च्यु+भावे ल्युट्) ખરવું, ઝરવું, ટપકવું, ચ્યવવું.

प्रच्युत त्रि. (प्र+च्यु+कर्मणि क्त) ખરેલું, ઝરેલું.

प्रज्वार पु. (प्रकृष्टः ज्वालो यस्मात् लस्य रः) તાવથી થતો દાહ.

प्रज्वालित त्रि. (प्र+ज्वल्+णिच्+क्त) સળગાવેલ, બાળેલ.

प्रडीन न. (प्र+डी नभोगतौ+क्त) એક પ્રકારની પક્ષિઓની ગતિ, પક્ષીનું આકાશમાં એક જાતનું ઉડવું.

प्रण त्रि. (पुराभवः, प्र+नः) પૂર્વે હોનાર, પ્રાચીન, પુરાણુ, જૂનું.

प्रणख पु. (प्रकृष्टः नखः पूर्वपदात् णत्वम्) નખનો અગ્રભાગ.

प्रणत त्रि. (प्र+नम्+कर्तरि क्त) નમેલું, વાંકું વળેલું, વિનયવાળું, પ્રણામ કરેલું.

प्रणतवत् त्रि. (प्रणत+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) નમન કરતું, નમ્ર.

प्रणतशिरस् त्रि. (प्रणतं शिरो येन) નમાવેલા મસ્તક વાળું, નમસ્કાર કરનાર.

प्रणतशिरस्क त्रि. (प्रणतं शिरो येन, स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रणति स्त्री. (प्र+नम्+भावे क्तिन्) નમસ્કાર, નમન, પ્રણામ.

प्रणदन पु. (प्र+नद्+भावे ल्युट्) અનુરાગ-સ્નેહથી કરેલો સીત્કાર શબ્દ, વાગવું, ગર્જના-મોટેથી કરેલ શબ્દ, કાનનો એક રોગ.

प्रणदित त्रि. (प्र+नद्+क्त) મોટેથી શબ્દ કરેલું, ગાજેલું, વાગેલું.

प्रणपात् त्रि. (प्रकर्षेण नपात् न पातयिता) અત્યન્ત રક્ષણ નહિ કરનાર.

प्रणय पु. (प्र+नी+अच्) પ્રેમ, પ્રીતિ, ઓળખાણ, પ્રાર્થના, વિશ્વાસ, નિર્વાણ-મોક્ષ, વિનયથી માગવું. "तद्भूतनाथानुग नार्हसि त्वं, संबन्धिनो मे प्रणयं विहन्तुम्" रघौ.

प्रणयखेदित न. (पणयखिज्जिय जै. प्रा.) સ્નેહ છતાં ખેદ-રોષ દર્શાવવો તે.

प्रणयत् त्रि. (प्र+नी+शतृ) સારીરીતે લઈ જતું, દોરતું, મોખરે ચાલતું, માર્ગ બતાવતું, હુકમ કરતું.

प्रणयन न. (प्र+नी+भावे ल्युट्) સારીરીતે લઇજવું, સારી રીતે દોરવું, માર્ગ બતાવવો, બનાવવું.

प्रणयन न. (प्र+नी+करणे ल्युट्) તે નામે અગ્નિનો એક સંસ્કાર.

प्रणयनीय त्रि. (प्र+नी+कर्मणि अनीयर्) સારીરીતે લઇ જવા યોગ્ય, દોરવા યોગ્ય. સંસ્કાર કરવા લાયક અગ્નિ વિગેરે.

प्रणयनीय त्रि. (प्रणयनस्य वह्निसंस्कारस्येदं छ) અગ્નિના સંસ્કાર સંબન્ધિ, અગ્નિ સંસ્કારની સમિધા-કાષ્ટ વિગેરે.

प्रणयिन् त्रि. (प्रणयोऽस्त्यस्य इनि) પ્રેમવાળું, સ્નેહ વાળું.

प्रणयिन् पु. (,, ,, ,,) પતિ, સ્વામી.

प्रणयिनी स्त्री. (प्रणयिन्+ङीप्) ભાર્યા, પત્ની.

प्रणव पु. (प्रकर्षेण नूयते स्तूयते आत्माऽनेन, प्र+नु+अप्) ॐकार શબ્દ, ॐએમ કહી ગાવા યોગ્ય સામ, પરમેશ્વર.

प्रणवक पु. (प्रणव+स्वार्थे क) ॐकार શબ્દ, પરમેશ્વર.

प्रणश्यत् त्रि. (प्र+नश्+शतृ) વિનાશ પામતું, નાશ પામતું.

प्रणस त्रि. (प्रगता नासिका अस्य नसादेशः अच् समा.) ગયેલા નાકવાળું-નકટું.

प्रणाडी स्त्री. (प्रणाली लस्य डः) જલ નીકળવાનો માર્ગ, નાળચું, પરણાળ, પરંપરા, દ્વાર, બારણું.

प्रणाद पु. (प्र+नद्+घञ्) પ્રીતિથી ઉત્પન્ન થયેલો સીત્કાર શબ્દ, જયકારનો અવાજ, ઉંચો સ્વર, એકજાતનો કર્ણ રોગ.

प्रणाम पु. (प्र+नम्+भावे घञ्) નમસ્કાર, નમન, અષ્ટાંગપ્રણામ કે પંચાંગ પ્રણામ વિગેરે.

प्रणामक त्रि. (पणामय जै. प्रा.) દુર્ગતિ તરફ નમાડનાર શબ્દાદિ પાંચવિષય.

प्रणामिन् त्रि. (प्र+नम्+णिनि) પ્રણામ કરનાર, નમન કરનાર.

प्रणायक पु. (प्रकृष्टो नायकः) ઉત્તમ નાયક, સેનાપતિ, નેતા.

प्रणाय्य त्रि. (प्र+नी+ण्यत) ચોર, પ્રીતિને લાયક, વિરક્ત-વિરાગ પામેલું, ઇચ્છાવિનાનું, સાધુ, પ્રિય.

प्रणाल पु. (प्रणल्यते जलादिर्निःसार्य्यतेऽनेन, प्र+णल्

प्रजानन्ती स्त्री. (प्र+ज्ञा+शतृ+ङीप्) શાણી સ્ત્રી, ચતુર સ્ત્રી.

प्रजानाथ पु. (प्रजायाः नाथः) રાજા, નૃપ.

प्रजाप पु. (प्रजां पाति, पा+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रजापति पु. (प्रजानां पतिः) બ્રહ્મા, રાજા, નૃપ, દક્ષ વિગેરે પ્રજાપતિ, જમાઇ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, દેવોનો સુથાર, સાઠ સંવત્સર પૈકી તે નામનો એક સંવત્સર, કીડો, એક પક્ષ.

प्रजापतिहृदय न. (प्रजापतेः हृदयम्) તે નામનું સામ ગાયન.

प्रजापाल पु. (प्रजां पालयति, पालि+अच्) રાજા, નૃપ.

प्रजापाल्य न. (प्रजापालस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) પ્રજાનું સંરક્ષણ કરવું વગેરે રાજાનું કામ, રાજાપણું.

प्रजायिनी स्त्री. (प्र+जन्+णिनि) ઘણાં છોકરાંની મા, વસ્તારી સ્ત્રી, મોટા કુટુમ્બવાળી સ્ત્રી.

प्रजावत् त्रि. (प्रजाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) છોકરાં વાળું, સંતાનવાળું, પ્રજામંડળવાળો રાજા વિગેરે.

प्रजावती स्त्री. (प्रजाऽस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः ङीप्) છોકરાંવાળી કોઈ સ્ત્રી, ભાઈની સ્ત્રી–ભાભી.

प्रजावितृ त्रि. (प्रजां अवति, अव्+तृन्) પ્રજાનું પાલન કરનાર, પ્રજા રક્ષક.

प्रजावृद्धि स्त्री. (प्रजायाः वृद्धिः) સંતાનનો વધારો, રૈયતની વૃદ્ધિ, સંતતિનો વધારો.

प्रजासनि त्रि. (प्रजां सनोति ददाति, सन्+इन्) સંતતિને આપનાર, છોકરાં આપનાર.

प्रजाहित त्रि. (प्रजायै हितम्) સંતાનના હિતનું, રૈયતના ફાયદાનું.

प्रजाहित न. (प्रजानां जगतां हितम्) પાણી, જળ.

प्रजिन पु. (प्र+ज्या-वा. नक् सम्प्र.) વાયુ.

प्रजेश पु. (प्रजायाः ईशः) રાજા, નૃપ.

प्रजेश्वर पु. (प्रजानामीश्वरः) ઉપરનો અર્થ.

प्रज्ञ त्रि. (प्रजानाति, प्र+ज्ञा+क) બુદ્ધિમાન, ડાહ્યું, શાણું.

प्रज्ञप्ति स्त्री. (प्र+ज्ञा+णिच्+पुक्+भावे क्तिन्) સંકેત, બુદ્ધિ, તે નામની એક દેવી.

प्रज्ञप्ती स्त्री. (प्रज्ञप्ति+ङीष् वा ङीप्) એક જૈન વિદ્યા દેવી.

प्रज्ञा स्त्री. (प्र+ज्ञा+क+टाप्) બુદ્ધિ, અક્કલ. "नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता"

प्रज्ञाकाय पु. (प्रज्ञा काय इव यस्य) મંજુઘોષ.

प्रज्ञाचक्षुस् त्रि. (प्रज्ञैव चक्षुरिवास्य) ધૃતરાષ્ટ્ર રાજા.

प्रज्ञाचक्षुस् त्रि. (प्रज्ञैव चक्षुरिवास्य) આંધળું, અંધ, શાણું બુદ્ધિશાળી.

प्रज्ञात त्रि. (प्र+ज्ञा+कर्मणि क्त) જાણેલ, જણાયેલ, પ્રખ્યાત, જાણીતું.

प्रज्ञादि पु. (प्रज्ञ आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ સમૂહ.
स–च, प्रज्ञ, वणिज्, उशिज्, उष्णिज्, प्रत्यक्ष, विद्वस्, विदन्, षोडन्, विद्या, मनस्, चिकीर्षत्, चोर, शत्रु, योध, चक्षुस्, वसु, एनस्, मरुत्, क्रुञ्च, सत्वत्, दशार्ह, वयस्, व्याकृत, असुर, रक्षस्, पिशाच, अशनि, कर्षापण, देवता, बन्धु, इत्यादि.

प्रज्ञान न. (प्र+ज्ञा+भावे ल्युट्) બુદ્ધિ, સમજ, ડહાપણ.

प्रज्ञान न. (प्र+ज्ञा+करणे ल्युट्) ચિન્હ, લાંછન.

प्रज्ञान त्रि. (प्रज्ञानमस्त्यस्य अच्) વિદ્વાન, પંડિત, શાણું ચતુર.

प्रज्ञाल त्रि. (प्रज्ञाऽस्त्यस्य सिध्मा लच्) બુદ્ધિશાળી, શાણું, સમજુ, ડાહ્યું.

प्रज्ञावत् त्रि. (प्रज्ञा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) બુદ્ધિવાળું, અક્કલમન્દ, ડાહ્યું.

प्रज्ञाहीन त्रि. (प्रज्ञया हीनः) બુદ્ધિ વગરનું, મૂર્ખ, અક્કલવિનાનું.

प्रज्ञिन् त्रि. (प्रज्ञाऽस्त्यस्य इनि) પંડિત, ડાહ્યું, શાણું.

प्रज्ञिल त्रि. (प्रज्ञा+अस्त्यर्थे इल) બુદ્ધિમાન, ડાહ્યું, પંડિત.

प्रज्ञु त्रि. (प्रगते विरले जानुनी यस्य ज्ञु आदेशः) છુટા ઢીંચણવાળું માણસ, જેના બે ઢીંચણ ભેગા થતાં વચ્ચે જગ્યા રહેતી હોય તેવું, ગળેલા ઢીંચણવાળું.

प्रज्वलक पु. (प्र+ज्वल्+संज्ञायां कन्) કપાળમાં થતું ચન્દન વગેરેનું ટીલું.

प्रज्वलित त्रि. (प्र+ज्वल्+क्त) બળતું, પ્રજ્વલિત, દેદીપ્યમાન, સળગેલ.

प्रणेतृ त्रि. (प्र+नी+तृच्) લઇ જનાર, દોરનાર, નેતા, નાયક વિગેરે.

प्रणेय त्रि. (प्रकर्षेण नेतुं शक्यः, प्र+नी+यत्) વશ થયેલું, સ્વાધીન બનેલું, લૌકિક સંસ્કાર કરેલ, પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, દોરવા યોગ્ય, મેળવવા લાયક, લઈ જવા યોગ્ય, પહોંચાડવા યોગ્ય.

प्रणोद पु. (प्र+नुद्+घञ्) પ્રેરણા, આજ્ઞા, હુકમ, હાંકવું, પ્રેરવું.

प्रणोदन न. (प्र+नुद्+ल्युट्) હુકમ, આજ્ઞા, પ્રેરણા.

प्रणोदित त्रि. (प्र+नुद्+क्त) હાંકેલું, પ્રેરેલું, આજ્ઞા કરેલું.

प्रतक्वन त्रि. (प्र+तक्–गतौ+वनिप्) અતિશય ગતિવાળું, સારી રીતે જનાર.

प्रतति स्त्री. (प्र+तन्+भावे क्तिन्) વિસ્તાર, ફેલાવું તે.

प्रतति स्त्री. (प्र+तन+कर्त्तरि क्तिच्) વેલો, લતા.

प्रतती स्त्री. (प्रतति+ङीप् वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतद्वसु त्रि. (प्रतत् प्राप्तं वसु धनं येन) પ્રાપ્ત કરેલ ધનવાળું, ફેલાયેલ ધનવાળું–ધનવાન.

प्रतन त्रि. (प्र+ट्यु तुट् च) અત્યન્ત જુનું, પ્રાચીન પુરાતની, પુરાણું–અસલના વાસનું.

प्रतनु त्रि. (प्रकृष्टस्तनुः) અતિ અલ્પ, ઘણું સૂક્ષ્મ, ઝીણું, પાતળું, નાજુક, અતિશય ઓછું.

प्रतनुक त्रि. (प्रतनु+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतमाम् अव्य. (प्र+आमु तमप्) અત્યન્ત પ્રકર્ષ–અતિશય વિશેષ, ઘણુંજ ઉત્તમ વિગેરે.

प्रतर पु. (प्र+तॄ+भावे अप्) સારી રીતે તરીજવું, ઉત્તમ તરવું.

प्रतर पु. (प्र+तॄ+आधारे अप्) સારીરીતે તરવાનું સાધન, જૈનમત પ્રમાણે દેવતાઈ વિમાનોના સમૂહ, થર–પડ.

प्रतरक पु. (पतरग जै. प्रा.) સોનારૂપાને જતરડામાં ખેંચી બનાવેલ ઝીણા તાર.

प्रतरग पु. (पयरग जै. प्रा.) એક જાતનો સોનાનો દાગીનો, ઘોડાનો શણગાર, પત્ર, પાંખડી.

प्रतरपरिमंडल न. (पयरपरिमंडल जै. प्रा.) પ્રતરરૂપે પરિમંડલ સંસ્થાન.

प्रतरभेद पु. (पयरभेद जै. प्रा.) પ્રતરરૂપે ભેદ, કોઈ વસ્તુને ભેદતાં તેના પડ ઉખડે તે.

प्रतरण न. (प्र+तॄ+ल्युट्) તરવું, સારીરીતે તરીજવું.

प्रतराम् अव्य. (प्र+आमु तरप् वा) प्रतमाम् શબ્દ જુઓ.

प्रतर्क पु. (प्रकृष्टः तर्कः, प्र+तर्क+घञ्) મોટો તર્ક, મહાન્ વિચાર, મોટી કલ્પના, મોટો વિતર્ક.

प्रतर्कण न. (प्र+तर्क्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतर्द्दन न. (प्र+तृद्+भावे ल्युट्) મારવું, માર મારવો.

प्रतररज्जु पु. (पयररज्जु जै. प्रा.) જેની લંબાઇ તથા પહોળાઈ એક રાજ હોય અને જાડાઈ એક આકાશપ્રદેશ હોય તે.

प्रतर्द्दन पु. (प्र+तृद्+ल्यु) દિવોદાસનો તે નામનો એક પુત્ર, જેને ઇન્દ્રે ઉપદેશ આપ્યો હતો તે કોઈ.

प्रतरवृत्त न. (पयरवट्ट जै. प्रा.) પ્રતરરૂપ વૃત્ત–વાટલો સંઠાણ.

प्रतर्द्दन त्रि. (प्र+तृद्+ल्यु) મારનાર, માર મારનાર.

प्रतल न. (प्रकृष्टं तलम्) તે નામનું એક પાતાલ.

प्रतल पु. (प्रकृष्टं तलमस्य) પહોળી કરેલ આંગળીઓવાળો હાથ, થપડ, તમાચો.

प्रतवस् त्रि. ઘણું જોરાવર, ઘણુંજ બળવાન.

प्रतान पु. (प्र+तन्+घञ्) વિસ્તાર, ફેલાવ, વેલા વિગેરેનો તંતુ, તે નામે એક રૂષિ.

प्रतान त्रि. (प्रकृष्टः तानो यस्मिन्) તંતુવાળું, તાંતણાયુક્ત.

प्रतानवत् त्रि. (प्रतान+मतुप् मस्य वः) તંતુવાળું, ફેલાવવાળું, વિસ્તારવાળું.

प्रतान न. (पयाण जै. प्रा.) વિસ્તારપૂર્વક સ્વપ્ન દર્શન, સ્વપ્નના પાંચ પ્રકારમાંનો બીજો પ્રકાર.

प्रतानिका स्त्री. (प्र+तन्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) તે નામની એક વનસ્પતિ–ઉપલસરી.

प्रतानिन् त्रि. (प्र+तन्+णिनि) વિસ્તારવાળું ફેલાવવાળું, વિસ્તીર્ણ.

प्रतानिनी स्त्री. (प्रतान+अस्त्यर्थे इनि+ङीप्) ફેલાયેલી વેલ, વિસ્તીર્ણ લતા.

प्रताप पु. (प्र+तप्+घञ्) ભંડાર અને દંડથી ઉત્પન્ન થયેલું રાજાનું તેજ, તાપ–તેજ, આકડાનું ઝાડ, કાન્તિ.

घञ्) પાણી વિગેરે નીકળવાનો માર્ગ નળ કે નાળું વિગેરે, પરસાળ, પરંપરા, નાળચું.

प्रणाली स्त्री. (प्र+नल्+घञ् गौरा. ङीष् णत्वम्) પાણી વહેવાનો માર્ગ, નાળચું, પરંપરા, પરસાળ.

प्रणालिका स्त्री (प्रणाली+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ઉપર નો અર્થ.

प्रणाश पु. (प्र+नश्+घञ् णत्वम्) મહાન વિનાશ, અતિશય નાશ.

प्रणाशन न. (प्र+नश्+णिच्+ल्युट्) નાશ પમાડવો, હાની, નુકસાન.

प्रणाशन त्रि. (प्र+नश्+णिच्+ल्यु) નાશ પમાડનાર, નુકસાન કરનાર.

प्रणाशित त्रि. (पणासिअ जै. प्रा.) નાશ કરેલું.

प्रणाशिन् त्रि. (प्र+नश्+णिच्+णिनि) નુકસાન કરનાર, નાશ પમાડનાર.

प्रणिघात पु. (प्र+नि+हन्+घञ्) વધ, હીંસા, નાશ, માર મારવો તે.

प्रणिघातन न. (प्र+नि–हन्–ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

प्रणित न. સુંદર મસાલા વિગેરે નાંખી બનાવેલી કઢી, સંભાર, ચાટુ-ચટણી.

प्रणिधान न. (प्रणिधीयते, प्र+नि+धा+ल्युट्) પ્રયત્ન-મહેનત, અભિનિવેશ-આગ્રહ, યોગશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક સમાધિ, ભક્તિવિશેષ, અર્પણ, કર્મના ફળનો ત્યાગ, મનને બીજા વિષયોમાંથી દૂર કરી એક વિષયમાં એકાગ્ર કરવું તે.

प्रणिधान न. (पणिहाण जै. प्रा.) મન વિગેરે યોગોની એકાગ્રતા, અવધાન, પ્રયોગ, વ્યાપાર, અભિ-[illegible].

प्रणिधि पु. (प्रणिधीयते, प्र+नि+धा+कि) ગુપ્ત દૂત-જાસૂસ, છૂપી પોલીસ, અનુચર-નોકર, [illegible] ના તે નામનો એક પુત્ર.

प्रणिधि पु. (प्र+नि+धा+भावे कि) પ્રાર્થના કરવી, માગણી કરવી.

प्रणिधिक त्रि. (पणिहिय जै. प्रा.) વેશ બદલાવી કપટ કેળવ-માયા કરનાર.

प्रणिनद् त्रि. (प्र+नि+नद्+क्विप्) ગર્જના કરવું, ઘોંઘાટ નાદ કરવું, મેઘ જેવો શબ્દ કરવું.

प्रणिनाद पु. (प्र+नि+नद्+घञ्) ગર્જના, મોટો શબ્દ, ગંભીર અવાજ, મેઘ જેવો શબ્દ.

प्रणिपतन न. (प्र+नि+पत्+ल्युट्) પ્રણામ, નમસ્કાર, નમન.

प्रणिपतित त्रि. (प्र+नि+पत्+क्त) પ્રણામ કરેલ, નમેલ, નમસ્કાર કરેલ.

प्रणिपत्य अव्य. (प्र+नि+पत्+ल्यप्) આદર કે માનથી નમસ્કાર કરીને.

प्रणिपात पु. (प्र+नि+पत्+घञ्) પ્રણામ, નમસ્કાર, નમન.

प्रणिपातिन् त्रि. (प्रणिपात+अस्त्यर्थे इनि) પ્રણામ કરનાર, નમસ્કાર કરનાર.

प्रणिंसित त्रि. (प्र+निंस्+क्त इदित्वान्नुम्) બચ્ચી કરેલું, ચુમ્બન કરેલ.

प्रणिंसितव्य त्रि. (प्र+निंस्+तव्यच्) ચુંબન કરવા યોગ્ય.

प्रणिहित त्रि. (प्र+नि+धा+क्त) સ્થાપેલ, પ્રાપ્ત કરેલ, મેળવેલ, માન્ય કરેલું, કબુલ કરેલું, સમાધાન કરેલ.

प्रणिहित त्रि. (पणिहिय जै. प्रा.) અસન્માર્ગથી હઠીને સન્માર્ગમાં વ્યવસ્થિત થયેલ.

प्रणी त्रि. (प्रनयति, प्र+नी+क्विप्) રચનાર, બનાવનાર, કરનાર.

प्रणी पु. (,, ,,) ઇશ્વર.

प्रणीत त्रि. (प्र+नी+कर्मणि क्त) રચેલું, બનાવેલું, રાંધીને સ્વરૂપમાં તથા રસમાં ફેરફાર કરેલ કોઇ પદાર્થ, ફેંકેલું, નાંખેલું, સહજ જવાયેલું, મૂકેલું, સ્થાપેલું, પ્રવેશ કરેલું, મન્ત્રવડે સંસ્કારયુક્ત કરેલ, અર્પણ કરેલ, સિદ્ધ કરેલું, અભિનિવેશિત.

प्रणीत पु. (प्र+नी+क्त) યજ્ઞમાં સંસ્કારયુક્ત કરેલ અગ્નિ.

प्रणीतरस त्रि. (पणीयरस जै. प्रा.) સરસ આહાર.

प्रणीता स्त्री. ब. व. (प्र+नी+क्त+टाप्) મન્ત્રથી સંસ્કાર યુક્ત કરેલ પાણી.

प्रणीय त्रि. (प्र+नी+कर्मणि वेदे क्यप्) મન્ત્રવડે જેનો સંસ્કાર કરેલ હોય તે.

प्रणूत त्रि. (प्र+नू–स्तुतौ+कर्मणि क्त) વખાણેલું, સ્તુતિ કરેલું, તારીફ કરેલું.

प्रतिकुञ्चित त्रि. (प्रति+कुञ्च्+क्त) વાંકું થઈ ગયેલું, સંકોચાયેલું. સંકોચ પામેલું.

प्रतिकूप पु. (प्रतिरूपः कूपः प्रा० त.) ખાઇ.

प्रतिकूल त्रि. (प्रतिरूपं कूलं पक्षोऽस्य) અનુકુળ નહિ તે, વિરૂદ્ધ પક્ષનો આશ્રય કરનાર, ઉલટું, વિરૂદ્ધ.

प्रतिकूल न. (प्रतिरूपं कूलं पक्षः) પ્રતિકૂલ આચરણ, વિપરીત આચરણ.

प्रतिकूलकृत् त्रि. (प्रतिकूलं करोति, कृ+क्विप्+तुक्) વિપરીત કરનાર, ઉલટું કરનાર, વિરૂદ્ધ કરનાર.

प्रतिकूलता स्त्री. (प्रतिकूलस्य भावः तल्+टाप्) વિરૂદ્ધ પણું, ઉલટાપણું.

प्रतिकूलत्व न. (प्रतिकूलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिकूलदैव न. (प्रतिकूलं दैवम्) વિરૂદ્ધ દૈવ, અવળું નસીબ-ભાગ્ય.

प्रतिकृत त्रि. (प्रति+कृ+क्त) સામે ઉપાય કરેલ, વૈરનો બદલો લીધેલ, રોગ વિગેરેની ચિકિત્સા કરેલ.

प्रतिकृति स्त्री. (प्रति+कृ+कर्मादौ क्तिन्) પ્રતિમા, સાદૃશ્ય, સમાનતા, પ્રતિનિધિ.

प्रतिकृष्ट त्रि. (प्रति+कृष्+क्त) નિંદવા યોગ્ય, બેવાર ખેડેલ ખેતર વગેરે.

प्रतिकोप पु. (प्रतिरूपः कोपः) સાંમે કરેલો કોપ, રોગનો યોગ્ય કોપ.

प्रतिक्कमणा स्त्री. (पडिक्कमणा जै. प्रा.) પ્રતિક્રમણ કરવું, પાપની આલોચના, દોષ નિવારણ કરવું, નિવૃત્તિ-વ્યાવર્તન, પ્રમાદને વશ થવાથી શુભ યોગ મુકી અશુભ યોગપર ચઢયા પછી પાછા શુભયોગ પર ચડવું.

प्रतिक्रिया स्त्री. (प्रति+कृ+भावे श+टाप्) નિવારણ, વૈરનો બદલો લેવો, કરેલા નુકસાનનો બદલો વાળવો તે, રોગ વગેરેનો ઇલાજ કરવો તે.

प्रतिक्षण अव्य. (क्षणं क्षणं व्याप्य व्याप्तौ अव्य.) દરેક ક્ષણે, ક્ષણે ક્ષણે.

प्रतिक्षय त्रि. (प्रति+क्षि-ऐश्वर्ये अच्) રક્ષક, રક્ષા કરનાર.

प्रतिक्षिप्त त्रि. (प्रति+क्षिप्+कर्मणि क्त) મોકલેલ, પ્રેરેલ, ફેંકેલ, અટકાવેલ, તિરસ્કાર કરેલ, બોલાવીને મોકલેલ.

प्रतिक्षेप पु. (प्रति+क्षिप्+भावे घञ्) અપમાન, દૂર કરવું તે, સામે ફેંકવું, તિરસ્કાર.

प्रतिखुर पु. એક પ્રકારનો મૂઢ ગર્ભ.

प्रतिख्यात त्रि. (प्रति+ख्या+क्त) વિખ્યાત, નામાંકિત, અત્યન્ત પ્રખ્યાત.

प्रतिख्याति स्त्री. (प्रति+ख्या+भावे क्तिन्) પ્રસિદ્ધિ, વિખ્યાતિ, અત્યન્ત ખ્યાતિ.

प्रतिगत त्रि. (प्रति+गम्+भावे क्त) પાછું ફરીને ગયેલ, સામે ગયેલું.

प्रतिगत न. (प्रति+गम्+क्त) પક્ષીની એક જાતની ગતિ, સામુ જવું, ફરીને જવું.

प्रतिगर पु (प्रतिगीर्य्यते प्रत्युच्चार्यते, प्रति+गॄ+भावे अप्) વૈદિક મન્ત્રનું એક ઉચ્ચારણ.

प्रतिगर्जत् त्रि. (प्रति+गर्ज्+शतृ) સામે ગર્જના કરતું, પડઘો પાડતું, રાજદ્રોહી, સ્વામીદ્રોહી.

प्रतिगर्जना स्त्री. (प्रतिरूपा गर्जना) પડઘો, એક ગર્જનાના સરખી બીજી થતી ગર્જના.

प्रतिगिरि अव्य. (गिरौ गिरौ वीप्सायां अव्य.) દરેક પર્વતમાં, પર્વતે પર્વતે.

प्रतिगिरि पु. (प्रतिरूपो गिरिः) પર્વતસમાન ઉંચો.

प्रतिगृहीत त्रि. (प्रति+ग्रह्+क्त) સ્વીકારેલું, ગ્રહણ કરેલું, સામેથી ગ્રહણ કરેલ.

प्रतिगृह्य अव्य. (प्रति+ग्रह्+ल्यप्) સામેથી ગ્રહણ કરીને, સ્વીકારીને.

प्रतिग्रह पु. (प्रति+ग्रह्+अप्) બીજાએ આપેલું દાન લેવું તે, સ્વીકાર, સામેથી ગ્રહણ કરવું તે, થુંકવાનું પાત્ર-પીકદાની, સૈન્યનો પૃષ્ઠભાગ.

प्रतिग्रहण न. (प्रति+ग्रह्+ल्युट्) દાન લેવું, સ્વીકાર કરવો, સામેથી ગ્રહણ કરવું.

प्रतिग्रह न. (पडिग्गह जै. प्रा.) ઉપરથી પડતી વસ્તુને ગ્રહણ કરનાર, સાધુનાં પાત્ર-પાતરાં, સિદ્ધ સેણિઆ અને મણુસ્સ સેણિયા પરિકર્મનો ૨૧મો ભેદ અને પુટ્ઠસેણિઆદિ પાંચ પરિકર્મનો આઠમો ભેદ.

प्रतापन पु. (प्र+तप्+णिच्+ल्यु) તે નામનું એક નરક, આકડાનું ઝાડ.

प्रतापन न. (प्र+तप्+ल्युट्) પીડન, પીડા થવી, દુઃખ પામવું.

प्रतापन त्रि. (प्रतापयति, प्र+तप्+णिच्+ल्यु) પીડા કરનાર, દુઃખ દેનાર, તાપક–તપાવનાર.

प्रतापवत् त्रि. (प्रताप+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પ્રતાપી, પ્રતાપવાળું.

प्रतापवत् पु. તે નામે કાર્તિક સ્વામીનો અનુચર.

प्रतापस पु. (तपसि साधु अण्, प्रकृष्टस्तापसः) મોટો તાપસ–તપસ્વી.

प्रतापस पु. (प्रतापं चक्षुस्तेजः स्यति, नाशयति. सो+क) ધોળા આકડાનું ઝાડ.

प्रताम् अव्य. (प्र+तम् वा. ण्वि) ગ્લાનિમાં વપરાતો અવ્યય.

प्रताम् त्रि. (प्र+तम्+क्विप्) દુઃખ પામનાર, દુઃખી.

प्रताम्र त्रि. (प्रकर्षेण ताम्रं) અતિશય રાતું, બહુ લાલ.

प्रतारक त्रि. (प्र+तॄ+णिच्+ण्वुल्) ઠગારું–ઠગ, ધૂતારું–છેતરનાર.

प्रतारण न. (प्र+तॄ+णिच्+भावे ल्युट्) ઠગવું, છેતરવું.

प्रतारणा स्त्री. (प्र+तॄ+णिच्+युच्+टाप्) ઠગવું, છેતરવું, ઠગાઈ.

प्रतारित त्रि. (प्र+तॄ+णिच्+क्त) ઠગેલ, છેતરેલ.

प्रति अव्य. (प्रथते, प्रथ्–विख्यातौ+बाहु. डति) વ્યાપ્તિ, લક્ષણ–ચિહ્ન, પ્રતિનિધીકરણ, ઉલટું, સામે, પ્રતિદાન–બદલો, થોડું, નિંદા, નિશ્ચય, વ્યાવૃત્તિ, અભિમુખપણું, કોઈ પ્રકાર પામેલાનું કથન–લક્ષણ, સ્વભાવ વગેરેમાં વપરાતો અવ્યય.

प्रतिक त्रि. (कार्षापणेन क्रीतः टिठन् प्रतिरादेशश्च) કાર્ષાપણ નામના સોનાના સિક્કાથી ખરીદેલ, પા રૂપિયાથી ખરીદેલ.

प्रतिकण्ठ अव्य. (कण्ठे कण्ठे इति वीप्सायां सामीप्ये वा प्रतेः पूर्वनि.) કંઠમાં, કંઠ કંઠનું સમીપપણું, કંઠને વિષે.

प्रतिकथा स्त्री. ( ) ઉત્તર વિરુદ્ધ કથા.

प्रतिकण्टक त्रि. (पडिकंटय जै. प्रा.) પ્રતિસ્પર્ધી.

प्रतिकर पु. (प्रति+कॄ विक्षेपे+भावे अप्) વિસ્તીર્ણપણું, વિક્ષેપ–વિખેરવું કે નાંખવું.

प्रतिकर्तृ त्रि. (प्रति+कृ+तृच्) વિઘ્ન કરનાર, નડતર કરનાર, સામે અપકાર કરનાર, રોગ વિગેરેનો ઉપાય કરનાર, નુકસાન કરવા માટે ઇલાજ કરનાર.

प्रतिकर्मन् न. (प्रति+कृ+मनिन्) કોઈ પણ હાજર વસ્તુમાં અન્ય ગુણનું સ્થાપન, શરીર ઉપર કેશર કસ્તુરી વગેરે સુગન્ધી પદાર્થ લગાડવા તે, ઇલાજ, ઉપાય, અલંકાર વગેરેથી શરીર શણગારવું તે.

प्रतिकर्मन् अव्य. (कर्मणि कर्मणि वीप्सायां प्रतेः पूर्वनि.) દરેક કામમાં, પ્રત્યેક કામમાં, કાર્યે કાર્યે.

प्रतिकर्ष पु. (प्रति+कृष्+भावे घञ्) ખેંચાણ, આકર્ષણ, સામું તાણવું તે, સંબંધ માટે પૂર્વના પદનું ગ્રહણ.

प्रतिकल्पित त्रि. (पडिकप्पिअ जै. प्रा.) સજ્જ કરેલ, તૈયાર કરેલ.

प्रतिकश पु. (प्रतिगतः कशाम् प्रा. स.) જેને અત્યન્ત ચાબુકના પ્રહાર પડ્યા હોય તેવો ઘોડો.

प्रतिष्कश त्रि. (प्रति+कश्–गतिशासनयोः अच् सुट् नि. सि. कौ.) સહાયક, વાર્તા લઈ જનાર, આગળ જનાર–પ્રધાન–મુખ્ય વિગેરે.

प्रतिकष्ट न. (प्रतिरूपं कष्टम्) કર્મના પ્રમાણે દુઃખ, કર્મને અનુરૂપ કષ્ટનું કારણ.

प्रतिकाम अव्य. (कामे कामं प्रति अव्ययी.) દરેક ઇચ્છાએ, પ્રત્યેક અભિલાષામાં.

प्रतिकाय (पु. (प्रतिगतः कायो यत्र) બાણનું લક્ષ્ય–નિશાન, પ્રતિરૂપક–પ્રતિમા–છબી વિગેરે.

प्रतिकार पु. (प्रति+कृ+घञ् पक्षे न दीर्घः) વૈરનો બદલો લેવો, રોગ વિગેરેની ચિકિત્સા, સામે ઉપાય, કરેલા નુકસાનનો બદલો વાળવો તે.

प्रतिकारिन् त्रि. (प्रति+कृ+णिनि) સામે ઉપાય લેનાર, વૈરનો બદલો લેનાર, રોગની ચિકિત્સાકરનાર.

प्रतिकाश पु. (प्रतिरूप. काशः, प्र+काश्+घञ्) તુલ્યપણું, સરખાપણું. સમાનતા.

प्रतिकितव पु. (प्रतिकूलः कितवः) જુગારી સામે ખેલતો જુગારી.

प्रतिजिह्विका स्त्री. (प्रतिजिह्वा+स्वार्थे क कापि अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिजीवन न. (प्रति+जीव्+ल्युट्) ફરીથી જીવ આવવો તે, સજીવન થવું.

प्रतिज्ञा स्त्री. (प्रतिज्ञायते, प्रति+ज्ञा+अङ्+टाप्) પ્રતિજ્ઞા, સંકલ્પ, અંગીકાર, સ્વીકાર, ન્યાયશાસ્ત્રના મત પ્રમાણે પંચાંગ અવયવ, પૂર્વપક્ષ.

"साध्यनिर्देशः प्रतिज्ञा, यथा पर्वतो वह्निमान्" गौतम-सूत्रम् .

प्रतिज्ञात त्रि. (प्रतिज्ञायते स्म, प्रति+ज्ञा+क्त) પ્રતિજ્ઞા કરેલ, સ્વીકારેલ.

प्रतिज्ञातव्य त्रि. (प्रति+ज्ञा+तव्यच्) પ્રતિજ્ઞા કરવા યોગ્ય, માન્ય કરવા લાયક

प्रतिज्ञात्याग पु. (प्रतिज्ञायाः त्यागः) પ્રતિજ્ઞા–પણુથી પદાર્થ માત્રનો ત્યાગ, પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ.

प्रतिज्ञान्तर न. (अन्या प्रतिज्ञा इति मयू० स०) બીજી પ્રતિજ્ઞા, ગૌતમ સૂત્રોક્ત એક નિગ્રહ સ્થાન.

प्रतिज्ञापत्र न. (प्रतिज्ञासूचकं पत्रम्) કરારનામું, દસ્તાવેજ.

प्रतिज्ञापत्रक न. (प्रतिज्ञापत्र+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिज्ञाभंग पु. (प्रतिज्ञायाः भंगः) પ્રતિજ્ઞાનો ત્યાગ.

प्रतिज्ञाविरोध पु. (प्रतिज्ञाहेत्वोः विरोधः) પ્રતિજ્ઞા અને હેતુનો વિરોધ, ગૌતમ સૂત્રોમાં કહેલ એક નિગ્રહ સ્થાન.

प्रतिज्ञासन्यास पु. (प्रतिज्ञायाः सन्यासः) પ્રતિજ્ઞાને છોડવી તે, ગૌતમ સુત્રમાં કહેલ એક નિગ્રહ સ્થાન.

प्रतिज्ञाहानि पु. (प्रतिज्ञायाः हानिः) પ્રતિજ્ઞા કે કરારનો ભંગ, ગૌતમ સૂત્રોક્ત નિગ્રહ સ્થાન.

प्रतिज्ञेय पु. (प्रतिजानात्यनेन, प्रति+ज्ञा+यत्) ભાટ, ચારણ, બન્દીજન.

प्रतितत्त्वसिद्धान्त पु. (तत्त्वे तत्त्वे सिद्धान्तः) દરેકના વાદવિવાદ ઉપરથી સિદ્ધાન્ત કરવો તે

प्रतितन्त्र न. (प्रति प्रतिकूलं तन्त्रं शास्त्रम्) પોતાના મતથી વિરૂદ્ધ શાસ્ત્ર, પ્રતિકૂળ શાસ્ત્ર.

प्रतितन्त्र अव्य. (तंत्रे तंत्रे इति वीप्सायां प्रतेः पूर्व नि. अ.) દરેક શાસ્ત્રને વિશે, પ્રત્યેક શાસ્ત્રમાં, શાસ્ત્રે શાસ્ત્રે.

प्रतितन्त्रसिद्धान्त पु. (प्रतितंत्रस्य सिद्धान्तः) ગૌતમ સૂત્રમાં કહેલ સ્વતંત્ર સિદ્ધ અને પરતંત્ર સિદ્ધ એવો સિદ્ધાન્ત, ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સમાન તંત્ર સિદ્ધાન્ત.

प्रतितर पु. (प्रतितीर्य्यतेऽनेन, प्रति+तॄ+करणे अप्) તરવાનું સાધન, નૌકા ચાલન દંડ વિગેરે.

प्रतिताल पु. (प्रतिगतः तालम्) સંગીત મત પ્રસિદ્ધ તાલવિશેષ.

प्रतिताली स्त्री. (प्रतिगता तालं गौरा. ङीष्) તાળું ઉઘાડવાની કુંચી–ચાવી.

प्रतितूणी स्त्री. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક વાયુનો રોગ.

प्रतिदर्शन न. (प्रति+दृश्+ल्युट्) સામેથી જોવું, સામે જોવું, દર્શન.

प्रतिदान न. (प्रतिरूपं तुल्यरूपं दानम् प्रा०स०) એક ચીજ લઈ તેના બદલામાં બીજી ચીજ આપવી તે, પ્રત્યર્પણ–કોઈએ મૂકેલું દ્રવ્ય પાછું સોંપવું તે, થાપણ આપવી.

प्रतिदारण न. (प्रति+दॄ+णिच्–आधारे+ल्युट्) યુદ્ધ, લડાઈ.

प्रतिदारण न. (प्रति+दॄ+णिच्+भावे ल्युट्) ચીરવું, ફાડવું, ભેદન.

प्रतिदिन अव्य. (दिनं दिनं प्रति वीप्सायां अव्ययी.) દરરોજ, હંમેશાં.

प्रतिदिवन् पु. (प्रतिदीव्यति, दिव्+कनिन्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

प्रतिदिवस अव्य. (दिवसं दिवसं प्रति अव्ययी.) દિવસે દિવસે, દરરોજ, હંમેશ.

प्रतिदिश अव्य. (दिशं दिशं प्रति अव्य.) દિશાએ દિશાએ, દરેક દિશામાં.

प्रतिदीवन् पु. (प्रतिदिवन्+पृषो.) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

प्रतिदेय त्रि. (प्रति+दा+यत्) સામે આપવા યોગ્ય, અદલો બદલો કરવા લાયક.

प्रतिदेय न. (,, ,,) ઘરેણે મુકવું તે, સાનમાં મુકવું તે.

प्रतिदेश अव्य. (देशं देशं प्रति अव्ययी.) દેશ દેશમાં, પ્રત્યેક દેશમાં, દરેક દેશમાં.

प्रतिग्रहणीय त्रि. (प्रति+ग्रह्+अनीयर्) સામેથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય, સ્વીકારવા યોગ્ય.

प्रतिग्रहिन् त्रि. (प्रति+ग्रह्+णिनि) દાન લેનાર, સ્વીકાર કરનાર, સામેથી ગ્રહણ કરનાર.

प्रतिग्रहीतृ त्रि. (प्रति+ग्रह्+तृच्) પ્રતિગ્રહ કરનાર, ઉપરનો અર્થ.

प्रतिग्रहीतव्य त्रि. (प्रति+ग्रह्+तव्यच्) સ્વીકારવા યોગ્ય, સામેથી ગ્રહણ કરવા યોગ્ય.

प्रतिग्रह्य त्रि. (प्रति+ग्रह्+यत्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिग्राह त्रि. (प्रति+ग्रह्+कर्त्तरि ण) દાન લેનાર, પ્રતિગ્રહ કરનાર,

प्रतिग्राह पु. (,, ,, ,,) થુંકવાનું પાત્ર-પીકદાની

प्रतिग्राहक त्रि. (प्रति+ग्रह्+ण्वुल्) દાન લેનાર, પ્રતિગ્રહ કરનાર.

प्रतिग्राह्य त्रि. (प्रति+ग्रह्+ण्यत्) દાન લેવા યોગ્ય, પ્રતિગ્રહ કરવા યોગ્ય.

प्रतिघ पु. (प्रति+हन्+ड न्यंक्वा. कुत्वम्) કોપ-ક્રોધ, સામેથી પ્રહાર, મારવું રોકવું, મૂર્ચ્છા.

प्रतिघात पु. (प्रति+हन्+णिच्+भावे अप्) મારવું, મારીનાખવું, રોકવું, સામેથી પ્રહાર, નિષેધ, મનાઈ, અથડાવું, અટકાવવું.

प्रतिघातन न. (प्रति+हन्+णिच्+ल्युट्) મારવું, મારી નાંખવું, ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिघातिन् त्रि. (प्रति+हन्+णिच्+णिनि) મારનાર, રોકનાર, અટકાવનાર.

प्रतिघ्न न. (प्रति+हन्-घनर्थे क) અંગ, શરીર.

प्रतिघ्नत् त्रि. (प्रति+हन्+शतृ) સામેથી મારતું, અટકાવતું, અથડાવતું.

प्रतिचक्ष्य त्रि. (प्रति+चक्ष्+ण्यत् ना ख्याञादेशाभावः) અત્યન્ત જોવા યોગ્ય, સારીરીતે જોવા લાયક.

प्रतिचार पु. (पडिचार जै. प्रा.) ગોઠવણ, વ્યવસ્થા, ક્રિયા વિશેષ, ગ્રહ આદિની ગતિનું પરિજ્ઞાન, રોગીની સેવાચાકરીનું જ્ઞાન.

प्रतिचिन्तन न. (प्रति+चिन्त्+ल्युट्) વારંવાર ચિંતવવું. ઉંડો વિચાર કરવો, સારે વિચારવું.

प्रतिच्छन्द पु. (प्रति+छन्द्+घञ्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિકૃતિ-છબી.

प्रतिच्छन्दक त्रि. (प्रति+छन्द्+ण्वुल्) બદલાનું, પ્રતિનિધિ.

प्रतिच्छन्दस् त्रि. (छन्दोऽभिप्रायः, प्रतिगतश्छन्दः) અભિપ્રાયને યોગ્ય, અભિપ્રાયને અનુસરતું, યોગ્ય, સદૃશ, સમાન, અનુસરવું.

प्रतिच्छन्दस् अव्य. (छन्दसि छन्दसि साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક વેદમાં, દરેક વેદને વિષે.

प्रतिच्छन्न त्रि. (पडिच्छन्न जै. प्रा) ઢંકાએલું.

प्रतिच्छादन न. (पडिच्छायण जै. प्रा.) આચ્છાદન, ઢાંકણુ.

प्रतिच्छाया स्त्री. (प्रतिरूपा छायायाः) સમાનતા, પ્રતિમા.

प्रतिजंघा स्त्री. (प्रतिगता जङ्घाम्) અગ્ર જંઘા, જાંઘનો અગ્ર ભાગ.

प्रतिजन अव्य. (जनं जनं प्रति वीप्सायां अव्य.) માણસે માણસે, પ્રત્યેક મનુષ્યે.

प्रतिजन पु. (प्रतिकूलो जनः) શત્રુ.

प्रतिजनादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.

स, च,-प्रतिजन, इदंयुग, संयुग, समयुग, परयुग, परकुल, परस्यकुल, अमुष्यकुल सर्वजन, विश्वजन, महाजन, पञ्चजन.

प्रतिजन्य न. (प्रतिकूलं जन्यं युद्धं यस्य) શત્રુ સૈન્ય, શત્રુબળ.

प्रतिजन्य त्रि. (प्रतिजने विपक्षजनपदे भवः यत्) શત્રુના દેશમાં હોનાર-થનાર.

प्रतिजल्प पु. (प्रतिगतं जल्पम्) એક પ્રકારનું દૂત વાક્ય.

प्रतिजल्पक पु. (प्रति+जल्प्+ण्वुल्) દૂત વાક્ય ભેદ, એક પ્રકારનું દૂત વાક્ય.

प्रतिजागर पु. (जागरस्य प्रतिनिधिः) જાગતા રહેવું, સાવધ રહેવું, ખબરદારી, અમુકની ખબર રાખજે એવો નિયોગ-ફરમાન.

प्रतिजागरण न. (प्रति+जागृ+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिजिह्वा स्त्री. (प्रतिरूपा जिह्वा) મુખમાં તાળવાના મૂળભાગમાં રહેલ એક નાની જીભ-પડજીભ.

प्रतिपक्ष अव्य. (पक्षे पक्षे प्रति अव्ययी.) પખવાડીએ પખવાડીએ, દરેક પખવાડીએ, દરેક પક્ષમાં.

प्रतिपक्षित पु. (प्रतिपक्षो जातोऽस्य तारका० इतच्) જેનો પ્રતિપક્ષ ઉત્પન્ન થયેલો હોય એવો હેત્વાભાસ.

प्रतिपण पु. (प्रतिरूपः पणः) સમાન કિંમત, સરખુ મૂલ્ય.

प्रतिपत्ति स्त्री. (प्रतिपदनं, प्रति+पद्+क्तिन्) પ્રાગલ્ભ્ય–ગૌરવ, કીર્તિ–આબરૂ, સત્કાર, પ્રાપ્તિ–મેળવવું, પ્રવૃત્તિ–ક્રિયા–કામ વિગેરે, મોટી પદવી, મોટો હોદ્દો, કર્તવ્યપણાનું જ્ઞાન, મીમાંસક મત પ્રસિદ્ધ ફળશૂન્ય કર્મનું એક અંગ, યોજના, પ્રયોગ, કબુલાત, સ્થાપન, તૃપ્તિ, ખાતરી, સ્વીકાર.

प्रतिपत्तिपटह पु. (प्रतिपत्तये पटहः) મોટું નગારૂં.

प्रतिपत्तिपराङ्मुख त्रि. (प्रतिपत्त्या पराङ्मुखः) હઠીલું, દુરાગ્રહી, ન તાબે થાય તેવું, ગૌરવ રહિત.

प्रतिपत्तिमत् त्रि. (प्रतिपत्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) સત્કારવાળું, મોટી પદવીવાળું, કીર્તિવાળું, ગૌરવવાળું.

प्रतिपत्तूर्य न. (प्रतिपदे संविदे तूर्य्यम्) નોબત–નગારૂં.

प्रतिपत्रफला स्त्री. (प्रतिपत्रं फलं यस्याः) નાનાં કારેલાંનો વેલો.

प्रतिपद् स्त्री. (प्रतिपद्यते उपक्रम्यते पक्षो मासो वाऽनया प्रति+पद्+क्विप्) પડવે તિથિ.

प्रतिपद् स्त्री. (प्रति+पद्+क्विप्) નોબત, જ્ઞાન, ઉપક્રમ, આરંભ.

प्रतिपद अव्य. (पदं पदं प्रति अव्य.) પદે પદે, પગલે, પગલે.

प्रतिपदा स्त्री. (प्रतिपद्+टाप्) પડવે તિથિ.

प्रतिपन्न त्रि. (प्रति+पद्+क्त) જાણેલ, સ્વીકારેલું, કબુલ કરેલું, મેળવેલું, વિક્રાન્ત.

प्रतिपर्णशिफा स्त्री. (प्रतिपर्णं शिफाऽस्याः) "द्रवन्ती" નામે વૃક્ષ, ઉંદરકાની.

प्रतिपथ अव्य. (पन्थानं पन्थानं प्रति अव्य.) રસ્તે રસ્તે, પ્રત્યેક માર્ગને વિષે.

प्रतिपथ पु. (पडिपन्थ जै. प्रा.) ઉલટો માર્ગ, વિપરીત રસ્તો, પ્રતિકુળતા.

प्रतिपन्थिन् त्रि. (पडिपंथि जै. प्रा.) પ્રતિકુળ, વિરોધી.

प्रतिपाण पु. (प्रति+पण्+घञ्) સામે જુગાર ખેલાવે તે.

प्रतिपात्र अव्य. (पात्रं पात्रं प्रति अव्य.) પ્રત્યેક પાત્રે, દરેક પાત્રમાં, પાત્રે પાત્રે.

प्रतिपादक त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+ण्वुल्) બોધક, બોધ આપનાર, સમજાવનાર, પ્રતિપાદન કરનાર.

प्रतिपादन न. (प्रति+पद्+णिच्+भावे ल्युट्) દાન, દેવું, આપવું, હરકોઇ વિષયના પક્ષના દોષનું નિરાકરણ કરી સ્થાપન કરવું, સમજાવવું, બોધ આપવો, સિદ્ધ કરવું, प्रतिपत्ति શબ્દ જુઓ.

प्रतिपादप अव्य. (पादपं पादपं प्रति अव्ययी.) દરેક ઝાડે, વૃક્ષે, વૃક્ષે.

प्रतिपादित त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+क्त) પ્રતિપાદન કરેલ, સિદ્ધ કરેલ, આપેલ, દીધેલ.

प्रतिपादुक त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+उकञ्) પ્રતિપાદન કરનાર, સમજાવનાર, બોધ આપનાર.

प्रतिपाद्य त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+कर्मणि यत्) સિદ્ધ કરવા લાયક, પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય, સમજાવવા લાયક.

प्रतिपाद्यमान त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+यक्+शानच्) અપાયેલું, દેવાયેલું, પ્રતિપાદન કરાયેલું, સિદ્ધ કરાયેલું.

प्रतिपालक त्रि. (प्रति+पाल्+ण्वुल्) પાલન કરનાર, રક્ષણ કરનાર.

प्रतिपालक पु. (,, ,,) રાજા.

प्रतिपालन न. (प्रति+पाल्+ल्युट्) રક્ષણ, પાલન, રાહ જોવી તે.

प्रतिपालनीय त्रि. (प्रति+पाल्+अनीयर्) રક્ષણ કરવા યોગ્ય, પાળવા લાયક, રાહ જોવા યોગ્ય.

प्रतिपालित त्रि. (प्रति+पाल्+क्त) પાળેલું, રક્ષણ કરેલું, રાહ જોયેલ.

प्रतिपालितव्य त्रि. (प्रति+पाल्+तव्यच्) પાળવા લાયક, રક્ષણ કરવા યોગ્ય, રાહ જોવા લાયક.

प्रतिपाल्य त्रि. (प्रति+पाल्+कर्मणि यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिपुरुष पु. (प्रतिरूपः पुरुषः) યોગ્ય પુરૂષ, બદલે રહેલ માણસ, પ્રતિનિધિ પુરૂષ.

प्रतिपुरुष अव्य. (पुरुषं पुरुषं प्रति वीप्सायां अव्ययी.) દરેક પુરૂષે, પુરૂષે પુરૂષે, પ્રત્યેક પુરૂષમાં.

प्रतिद्रुह् त्रि. (प्रतिद्रुह्यति, प्रति+द्रुह्+क्विप्) સાંમેથી દ્રોહ કરનાર–શત્રુ વિગેરે.

प्रतिदृष्टान्तसम पु. ગૌતમ સૂત્રોક્ત જાતિશબ્દ.

प्रतिद्वन्द्व न. (प्रतिरूपं द्वन्द्वम्) સરખાસરખીનું યુદ્ધ, તુલ્યનું યુદ્ધ.

प्रतिद्वन्द्विन् त्रि. (प्रतिद्वन्द्वमस्त्यस्य इनि) જેની સાથે દ્વન્દ્વયુદ્ધ કરાય છે તે, તુલ્ય યુદ્ધવાળું.

प्रतिद्वार अव्य. (द्वारं द्वारं प्रति अव्ययी.) બારણે બારણે, પ્રત્યેક દરવાજે.

प्रतिधर्तृ त्रि. (प्रति+धृ+तृच्) નિરાકરણ કરનાર, તોડ કરનાર.

प्रतिधा स्त्री. (प्रति+धा+भावे क्विप्+टाप्) પ્રતિવિધાન, સામે ઉપયોગ વિગેરે કરવો તે, સામે કરવું તે.

प्रतिधान न. (प्रति+धा+भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिधावन न. (प्रति+धाव्+ल्युट्) હલ્લો કરવો તે, હુમલો કરવો તે, ધસારો કરવો, સામે દોડવું.

प्रतिध्वनि पु. (प्रतिरूपो ध्वनिः) પડઘો, સામે શબ્દ, સાંમો અવાજ.

प्रतिध्वान पु. (प्रति+ध्वन्+घञ्) પડઘો, સાંમો શબ્દ.

प्रतिनन्दन न. (प्रति+नन्द्+भावे ल्युट्) આશીર્વાદ વગેરેથી સામે સંભાવના કરવી, સામેથી હર્ષ બતાવવો.

प्रतिनप्तृ पु. (प्रतिनिधितो नप्ता पौत्रः) દીકરાના દીકરાનો દીકરો.

प्रतिनव त्रि. (प्रतिगतो नवं नूतनत्वम्) નવું, તાજું, નવીન.

"सान्ध्यं तेजः प्रतिनवजपापुष्परक्तं दधानः" मेघदू०

प्रतिनाद पु. (प्रतिरूपो नादः) પડઘો, સાંમો અવાજ.

प्रतिनादविधायिता स्त्री. વાણીના ગુણોમાંનો એક ગુણ.

प्रतिनादित त्रि. (प्रतिनादः संजातोऽस्य इतच्) જેનો સામો અવાજ પડેલ હોય તે.

प्रतिनायक पु. (प्रतिकूलो नायकः) વીરરસ વિગેરેમાં તેને અનુકૂળ નહિ તેવો નાયક–જેમ રામની સામે રાવણ.

प्रतिनिकाश त्रि. (पडिनिकास जै. प्रा.) સરખું–સમાન.

प्रतिनिधि पु. ([illegible] मुख्यसदृशतया स्थाप्यते [illegible]) [illegible] તેના ઠા[illegible] બીજો પદાર્થ સ્થાપવો તે, ફોટો, પ્રતિમા, સદૃશ, તુલ્યરૂપ, એકને સ્થાને તે બદલ બીજો સ્થાપન કરાય તે, મુખ્યની સમાન.

"सुतां मदीयां सुरभेः, कृत्वा प्रतिनिधिं शुचिः" रघु.

प्रतिनिनद पु. (प्रतिरूपो निनदः) પડઘો, સાંમો શબ્દ.

प्रतिनिपात पु. (प्रति+नि+पत्+घञ्) સામે પડવું તે.

प्रतिनियम पु. (प्रत्येकं नियमः) એક એક પ્રત્યે નિયમની વ્યવસ્થા.

प्रतिनिभ त्रि. (पडिणिभ जै. प्रा.) હેતુ વિશેષ, વાદીના ઉપન્યાસ તુલ્ય ઉપન્યાસ કરી પ્રતિવાદી ઉત્તર આપે તે, સદૃશ–તુલ્ય.

प्रतिनिर्देश्य त्रि. (प्रति+निर्+दिश्+कर्मणि ण्यत्) પ્રથમ દર્શાવેલ પદાર્થનો ફરી અન્યગુણ સ્થાપનાર્થે નિર્દેશ વિષય.

प्रतिनिवर्त्तन न. (प्रति+नि+वृत्+ल्युट्) પાછા ફરવું, ઇષ્ટ વસ્તુથી નિવૃતિ.

प्रतिनिवर्त्तन न. (प्रति+नि+वृत्+णिच्+ल्युट्) નિવારણ, વારવું તે.

प्रतिनिवृत्त त्रि. (प्रति+नि+वृत+क्त) પાછું ફરેલ, વારેલ, નિવારેલ.

प्रतिनिविष्ट त्रि. (पडिणिविट्ठ जै. प्रा.) દ્વેષયુક્ત.

प्रतिनिवेश पु. (पडिनिवेस जै. प्रा.) અત્યન્ત દ્વેષ.

प्रतिनिश अव्य. (निशां निशां प्रति अव्ययी.) રાત્રિએ રાત્રિએ, દરેક રાત્રિમાં.

प्रतिनिश्रान्त त्रि. (पडिणिसंत जै. प्रा.) સારી રીતે વિશ્રામ પામેલું, સારી રીતે લીન.

प्रतिनिष्क्रान्त त्रि. (पडिनिक्खंत जै. प्रा.) બહાર નિકળેલ.

प्रतिन्याय अव्य. (प्रति+नि+अय् इ वा घञ् अव्ययी.) જેમ જવાયું હોય તેમ ફરી પાછા આવવું તે, યુક્તિને ઉલ્લંઘન કર્યા સિવાય.

प्रतिप पु. (प्रतिपाति पालयति, प्रति+पा+क) શાન્તનું રાજાનો પિતા.

प्रतिपक्ष पु. (प्रतिकूलः पक्षः) વિરૂદ્ધ પક્ષ, ન્યાય મત પ્રમાણે વિરોધી અનુમાન.

प्रतिपक्ष त्रि. (प्रतिकूलः पक्षो यस्य) શત્રુ, દુશ્મન, સદૃશ, વ્યવહારમાં પ્રતિવાદી.

प्रतिवन्धवत् त्रि. (प्रतिवन्ध+मतुप् मस्य वः) જેને પ્રતિબંધ હોય છે તે, રોકાણવાળું.

प्रतिवन्धिका स्त्री. (प्रति+वन्ध्+ण्वुल्+टाप् टापि अत इत्वम्) અટકાવનારી, મનાઈ કરનારી, રોકનારી.

प्रतिवन्धिता स्त्री. (प्रतिवन्धिनो भावः तल्+टाप्) પ્રતિબંધવાળા પણું.

प्रतिवन्धित्व न. (प्रतिवन्धिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिवन्धिन् त्रि. (प्रति+वन्ध्+इनि) મનાઇ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર, અટકાવનાર, રોકનાર.

प्रतिवन्धु पु. (प्रतिरूपो वन्धुः) બન્ધુ સમાન–દૌહિત્ર વિગેરે.

प्रतिवल पु. (प्रतिकूलं वलं यस्य) શત્રુ, દુશ્મન.

प्रतिवल त्रि. (प्रतिरूपं वलं यस्य) સમાન બળવાળું, સરખા જોરવાળું.

प्रतिवल न. (प्रतिगतं वलम्) સામર્થ્ય, સમર્થપણું, શક્તિ.

प्रतिवला स्त्री. (प्रतिवल स्त्रियां टाप्) તે નામે એક વનસ્પતિ.

प्रतिवाहु पु. (प्रतिगतो वाहुम्) બાહુનો અગ્રભાગ, અક્રુરનો મોટો ભાઇ યાદવ,

प्रतिवाह्य त्रि. (पडिवाहिर जै. प्रा.) અધિકારથી બહાર, અયોગ્ય, અનધિકારી.

प्रतिविम्ब न. (प्रतिगतं विम्बं) પ્રતિબિંબ.

प्रतिविम्बित त्रि. (प्रतिविम्बं संजातमस्य तार० इतच्) જેનું પ્રતિબિંબ પડેલ હોય તે.

प्रतिवुद्ध त्रि. (प्रति+वुध्+कर्त्तरि क्त) જાગેલું, જાગ્રત થયેલું.

प्रतिवुद्ध त्रि. (प्रति+वुद्ध+कर्मणि क्त) જાણેલ, સમજેલ.

प्रतिवोध पु. (प्रति+वुध्+भावे घञ्) જાગવું, જાગરણ જ્ઞાન, સમજણ.

प्रतिवोध त्रि. (प्रति+वुध्+कर्त्तरि अच्) જાગેલું,જ્ઞાની.

प्रतिवोधन न. (प्रति+वुध्+ल्युट्) જાગવું, જાણવું, જ્ઞાન–સમજ.

प्रतिवोधन त्रि. (प्रति+वुध्+ल्यु) જાગૃત કરનાર, ઉપદેશ કરનાર.

प्रतिवोधवत् त्रि. (प्रतिवोध+मतुप् मस्य वः) જાગતું, જ્ઞાનવાળું, બોધવાળું, સમજણવાળું.

प्रतिवोधना स्त्री. (पडिवुज्झणया जै. प्रा.) બોધ, સમજ, જાગૃતિ.

प्रतिवोधित त्रि. (प्रति+वुध्+क्त) જગાડેલું, બોધ કરેલું, ઉપદેશ કરેલું.

प्रतिवोधिन् त्रि. (प्रतिवोध+अस्त्यर्थे इनि) જ્ઞાનવાળું, બોધવાળું, સમજવાળું, ઉપદેશવાળું.

प्रतिभट पु. (प्रतिकूलो भटः) શત્રુ, યોદ્ધો, સામો લડવૈયો.

प्रतिभणना स्त्री. (पडिभणणा जै. प्रा.) સાંમો જવાબ આપવો તે.

प्रतिभणित त्रि. (प्रति+भण्+क्त) પ્રત્યુત્તર આપેલું, સાંમે કહેલું.

प्रतिभणितव्य त्रि. (प्रति+भण्+तव्यच्) સાંમે કહેવા યોગ્ય, ઉત્તર આપવા લાયક.

प्रतिभय त्रि. (प्रतिगतं भयमस्मात्) ભયહેતુ, ભયંકર, બિહામણું.

प्रतिभय न. (प्रतिगतं भयम्) ભય, બીક.

प्रतिभा स्त्री. (प्रति+भा+अङ्+टाप्) પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિ, સમયે સમયે નવીન નવીન વસ્તુ પ્રગટ કરતી બુદ્ધિ, કાન્તિ, પ્રતિભા, હાજર જવાબી.
"प्रज्ञा नवनवोन्मेषशालिनी प्रतिभा मता" रुद्र.

प्रतिभाग पु. (प्रतिरूपो भागः) યોગ્ય ભાગ, રાજાને ફળફુલમાં અપાતો ભાગ.

प्रतिभाल त्रि. (प्रति+भा+कर्त्तरि क्त) જ્ઞાન થતાં દેખાતો કોઈપણ પદાર્થ, કાન્તિવાળું, તેજસ્વી.

प्रतिभान न. (प्रति+भा+ल्युट्) શૂરવીરપણું, સાહસ બુદ્ધિ, કાન્તિ–તેજ.

प्रतिभान्वित त्रि. (प्रतिभया अन्वितः) બુદ્ધિશાળી, પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળું, કાન્તિવાળું, પ્રતિભાશાળી.

प्रतिभामुख त्रि. (प्रतिभान्वितं मुखं मुख्यव्यापारोऽस्य) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिभाव पु. (प्रतिरूपः भावः) સમ ભાવ, તુલ્ય ભાવ.

प्रतिभाव पु. (प्रतिकूलो भावः) ઉલટો ભાવ, વિરૂદ્ધ ભાવ.

प्रतिभावत् त्रि. (प्रतिभा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः)

प्रतिपूजक त्रि. (प्रति+पूज्+ण्वुल्) પૂજનાર, પૂજા કરનાર.

प्रतिपूजन न. (प्रति+पूज्+ल्युट्) સામે પૂજા કરવી, કોઈએ પૂજા કરી હોય ત્યારે સાંમી તેની પૂજા કરવી.

प्रतिपूजनीय त्रि. (प्रति+पूज्+अनीयर्) સાંમે પૂજવા યોગ્ય, સામે પૂજવા લાયક.

प्रतिपूजा स्त्री. (प्रति+पूज्+अङ्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिपूजित त्रि. (प्रति+पूज्+क्त) જેનું સાંમુ પૂજન કરેલું હોય છે તે, સાંમુ પૂજેલું.

प्रतिपूजितव्य त्रि. (प्रति+पूज्+तव्यच्) સાંમે પૂજવા યોગ્ય, સામે પૂજવાને લાયક.

प्रतिपूज्य त्रि. (प्रति+पूज्+कर्मणि यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिपूज्य अव्य. (प्रति+पूज्+ल्यप्) સાંમે પૂજીને, સામું પૂજન કરીને.

प्रतिपूरुष पु. (प्रतिरूपः पुरुषः) प्रतिपुरुष શબ્દ જુઓ.

प्रतिपूर्व पु. શમીનો પુત્ર.

प्रतिप्रच्छना स्त्री. (पडिपुच्छणया जै. प्रा.) પૂછવું તે, ગુરુની અનુજ્ઞાથી એક કામ કરતાં વચ્ચે પોતાને માટે કે બીજા સાધુઓને માટે કંઈ બીજું કામ નીકળે તે વખતે પણ પુનઃ ગુરુને પૂછી સંમતિ લઈનેજ કરવું તે, સામાચારીનો ચોથો પ્રકાર, ગુર્વાદિક પાસેથી ખુલાસો મેળવવા પ્રશ્ન કરવો તે, ઉત્તર, પ્રશ્નનો જવાબ.

प्रतिप्रणाम पु. (प्रति+प्र+नम्+घञ्) સામો પ્રણામ, સન્મુખ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર.

प्रतिप्रदान न. (प्रति+प्र+दा+भावे ल्युट्) સાંમું આપવું તે, સાંમું દાન.

प्रतिप्रयाण न. (प्रति+प्र+या+ल्युट्) સાંમે પ્રયાણ કરવું, સાંમે જવું.

प्रतिप्रसव अव्य. (प्रसवं प्रसवं प्रति साकल्ये अव्ययी.) જન્મે જન્મે, દરેક ઉત્પત્તિ વખતે.

प्रतिप्रसव पु. (प्रति प्रतिषिद्धं प्रसूते, प्रति+प्र+सू+अप्) એક કામનો નિષેધ કરેલો હોય તેજ કામનો નિષેધ કરી વિધિ કરવો તે.

प्रतिप्रसूत त्रि. (प्रतिप्रसूतं स्म, प्रति+प्र+सू+क्त) સામાન્ય નિષેધનો પુનઃ વિશેષવિધિ.

प्रतिप्रस्थातृ पु. (प्रति+प्र+स्था+तृच्) સોમ યાગનો એક ઋત્વિજ.

प्रतिप्रस्थान न. (प्रतिकूलं प्रस्थानम्) ઉલટું જવું, વિરૂદ્ધ પક્ષનો આશ્રય.

प्रतिप्रस्थान त्रि. (प्रतिकूलं प्रस्थानं यस्य) પ્રતિકુલ પ્રસ્થાનવાળું, વિરૂદ્ધ પક્ષના આશ્રયવાળું.

प्रतिप्रहार पु. (प्रतिरूपः प्रहारः) સાંમે પ્રહાર, પ્રતિઘાત–મારના સાંમો માર મારવો તે.

प्रतिफल न. (प्रतिफलति, प्रति+फल्+अच्) પ્રતિબિંબ, જેણે જે કર્મ કર્યું હોય તે બદલ તેની સાંમે યોગ્ય ઈલાજ–યોગ્ય ઉપાય.

प्रतिफल अव्य. (फलं फलं प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક ફળે, દરેક ફળમાં, ફળને વિષે.

प्रतिफलन न. (प्रति+फल्+भावे ल्युट्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિકાર.

प्रतिफला स्त्री. (प्रतिफल+स्त्रियां टाप्) બાવચી.

प्रतिफलित त्रि. (प्रति+फल्+क्त) પ્રતિબિંબ પડેલ, પ્રતિબિંબિત થયેલ, પ્રતિકાર કરેલ.

प्रतिफुल्लक त्रि. (प्रतिफुल्लति विकसति, प्रति+फुल्ल्+ण्वुल्) પ્રફૂલ્લ, ખીલેલું, વિકસ્વર.

प्रतिबद्ध त्रि. (प्रति+बन्ध+कर्मणि क्त) બંધાયેલ, બાંધેલ, જેને અટકાવ કરેલ છે તે, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ પામેલ, વ્યાપક.

प्रतिबद्ध त्रि. (पडिबद्ध जै. प्रा.) બાંધેલું, પોતાનું કરી રાખેલું, દૃઢ, મજબુત, સમીપમાં રહેલું.

प्रतिबध्य त्रि. (प्रति+बन्ध्+यत्) પ્રતિબંધને યોગ્ય, રોકાણને લાયક.

प्रतिबन्ध पु. (प्रति+बन्ध्+भावे घञ्) પ્રતિરોધ, અટકાવ, મનાઈ, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ, વ્યાપ્તિ.

प्रतिबन्धक त्रि. (प्रति+बन्ध्+ण्वुल्) અટકાવનાર, રોકનાર, મનાઈ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર.

प्रतिबन्धक पु. (,, ,,) ઝાડની નવી શાખા.

प्रतिबन्धकारिन् त्रि. (प्रतिबन्धं करोति, कृ+णिनि) અટકાવનાર, રોકનાર, મનાઈ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર.

प्रतिबन्धन न. (प्रति+बन्ध्+ल्युट्) પ્રતિરોધ, મનાઈ, અટકાવ, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ, વ્યાપ્તિ.

અભાવ વિગેરેમાં પ્રતિયોગિતા જણાતી હોય તે ધર્મ, જેમકે ઘટાભાવમાં ઘટની ઘટત્વરૂપે પ્રતિયોગિતા છે માટે ત્યાં ઘટત્વ પ્રતિયોગિતાવચ્છેદક છે.

प्रतियोगित्व न. (प्रतियोगिनो भावः त्व) વિરોધીપણું, વિરૂદ્ધ સમ્બન્ધવાળાપણું.

प्रतियोगिन् त्रि. (प्रतिरूपं युज्यते, प्रति+युज्+घिनुण्) વિરૂદ્ધ પક્ષવાળું, પ્રતિકુલ સંબંધવાળું, ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક સંબંધી.

प्रतियोद्धृ त्रि. (प्रति+युध्+तृच्) સામે યુદ્ધ કરનાર, શત્રુયોદ્ધો વિગેરે.

प्रतिर त्रि. વૃદ્ધ, લાંબાકાળ સુધી સ્થિતિવાળું.

प्रतिरथ पु. (प्रतिकूलः रथो यस्य) વિરૂદ્ધરથવાળો શત્રુ યોદ્ધો.

प्रतिरथ अव्य. (रथं रथं प्रति साकल्ये अव्य.) રથે રથે, પ્રત્યેક રથને વિષે.

प्रतिरथ्य अव्य. (रथ्यां रथ्यां प्रति साकल्ये अव्य.) શેરીએ શેરીએ, દરેક પોળમાં.

प्रतिरम्भ पु. (प्रतिलम्भ, लस्य रः) લાભ, મેળવવું, પ્રાપ્તિ

प्रतिरव पु. (प्रतिरुवन्ति, प्रति+रु+कर्त्तरि अच्) પ્રાણ. "प्राणा वै प्रतिरवाः" शत० ब्रा०

प्रतिरव पु. (रु+भावे अप्, प्रतिकुलो रवः) પ્રતિકુલ શબ્દ, સાંમો અવાજ, પ્રતિધ્વનિ.

प्रतिरूप न. (प्रतिगतं प्रतिकृतं वा रूपम्) પ્રતિમા, તુલ્યરૂપ.

प्रतिरूप पु. (प्रतिकृतं रूपं येन) તે નામનો એક દાનવ.

प्रतिरूप त्रि. (,, ,,) તુલ્યરૂપવાળું, સમાન રૂપવાળું.

प्रतिरूपक न. (प्रतिकृतं रूपं विम्बस्य येन कप्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિમા.

प्रतिरूपा स्त्री. (प्रतिकृतं रूपं यया) મેરૂ સાવર્ણિની પુત્રી.

प्रतिरोध पु. (प्रति+रुध्–भावे घञ्) નિરોધ, અટકાવવું તે, હઠથી ચોરવું.

प्रतिरोध पु. (प्रति+रुध्+करणे घञ्) પ્રતિબંધ, સૈન્યનો ઘેરો, તિરસ્કાર.

प्रतिरोध पु. (प्रति+रुध्+कर्त्तरि अच्) ન્યાયમત પ્રમાણે સત્પક્ષ દોષ દુષ્ટ હેતુ.

प्रतिरोधक पु. (प्रतिरोध+स्वार्थे क) પ્રતિબન્ધ, તિરસ્કાર.

प्रतिरोधक त्रि. (प्रति+रुध्+ण्वुल्) અટકાવનાર, રોકનાર, તિરસ્કાર કરનાર, બલાત્કારે ચોરી કરનાર, સૈન્યથી ઘેરો ઘાલનાર.

प्रतिरोधन न. (प्रति+रुध्+ल्युट्) અટકાવવું, રોકવું, રોકાણ, અટકાયત.

प्रतिरोधिन् त्रि. (प्रति+रुध्+णिनि) પ્રતિરોધ કરનાર, હઠથી ચોરી કરનાર.

प्रतिलम्भ पु. (प्रति+लभ्+अप् मुम्) પ્રાપ્તિ, લાભ, મેળવવું.

प्रतिलम्भिन् त्रि. (प्रतिलम्भ+अस्त्यर्थे इनि) મેળવનાર, પ્રાપ્ત કરનાર, સંપાદન કરનાર.

प्रतिलब्ध त्रि. (प्रति+लभ+क्त) મેળવેલ, પ્રાપ્ત કરેલ.

प्रतिलाभित त्रि. (पडिलाभिय जै. प्रा.) આહાર, પાણી વહોરાવેલ, શુદ્ધ આહારાદિ આપેલ.

प्रतिलोम त्रि. (प्रतिगतं लोम आनुकूल्यमस्मात् अच् समा.) વિપરીત, અવળું, વિરૂદ્ધ, ડાબુ, પાપી–અધમ.

प्रतिलोमज पु. (प्रतिलोमात् जातः जन्+ड) ઉત્તમ વર્ણની સ્ત્રીમાં અધમ વર્ણથી ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર પુરૂષ.

प्रतिलोमजा स्त्री. (प्रतिलोमज+स्त्रियां टाप्) ઉત્તમવર્ણની સ્ત્રીમાં અધમવર્ણથી ઉત્પન્ન થયેલી વર્ણસંકર કન્યા.

प्रतिलोमजात पु. (प्रतिलोमात् जायते जन्+कर्त्तरि क्त) प्रतिलोमज पु. શબ્દ જુઓ.

प्रतिवचन न. (प्रतिरूपं वचनम्) વચન, પ્રત્યુત્તર.

प्रतिवचन न. (प्रतिकूलं वचनम्) વિરૂદ્ધ વાક્ય, સામું વચન, ઉલટું વચન.

प्रतिवचस् न. (प्रतिरूपं प्रतिकूलं वा वचः) ઉત્તર, જવાબ, વિરૂદ્ધ વચન, ઉલટું વાક્ય.

प्रतिवसथ पु. (प्रतिवसत्यस्मिन्, प्रति+वस्+आधारे अथ) ગામડું, ગામ.

प्रतिवस्तु न. (प्रतिरूपं वस्तु) તુલ્યરૂપ વસ્તુ, સમાન રૂપ વસ્તુ.

પ્રતિભાશાળી, પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળું, કાંતિવાળું.

प्रतिभावत् पु. (प्रतिभा विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः) સૂર્ય, અગ્નિ, ચન્દ્ર, કપૂર, ચિત્રાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

प्रतिभास पु. (प्रति+भास्+भावे घञ्) પ્રકાશ, અજવાળું.

प्रतिभास त्रि. (प्रति++भास्+कर्त्तरि अच्) પ્રકાશમાન, તેજસ્વી.

प्रतिभाहानि स्त्री. (प्रतिभाया हानिः) બુદ્ધિનો નાશ, જ્ઞાનનો નાશ, કાન્તિની હાનિ.

प्रतिभिन्न त्रि. (प्रति+भिद्+क्त) છેદેલ, કાપેલ, ભેદેલ, જુદુ કરેલ, ચીરેલ, ફાડેલ, બે વિભાગ કરેલ.

प्रतिभू पु. (प्रतिरूपः प्रतिनिधिर्वा भवति प्रति+भू+क्विप्) સાક્ષી, જામિન.

प्रतिभेदन न. (प्रति+भिद्+भावे ल्युट्) ભેદવું, ચીરવું, ફાડવું, વીંધવું. નીરાળું કરવું, નેત્ર વિગેરેનું ઉઘાડવું.

प्रतिभोगिन् त्रि. (पडिभोइ जै. प्रा) પરિભોગ કરનાર.

प्रतिम त्रि. (प्रतिमाति, मा+क) સમાન, સદૃશ, તુલ્ય.

प्रतिमण्डल न. (प्रतिरूपं मण्डलम्) પરિવેષ–પરિધિ, સૂર્ય વગેરેના આસપાસ થતું–કુંડાળું.

प्रतिमण्डल अव्य. (मण्डलं मण्डलं प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક મંડળમાં, મંડળે મંડળે.

प्रतिमल्ल पु. (प्रतिकूलो मल्लः) સાંમો યોદ્ધો, શત્રુ યોદ્ધો.

प्रतिमा स्त्री. (प्रति+मा+भावे अङ्+टाप्) સરખાપણું, સાદૃશ્ય, અનુકરણ–નકલ–છબી, ફોટો, હાથીના દાંતનું બન્ધન.

प्रतिमा स्त्री. (प्रतिमीयतेऽनया, प्रति+मा+करणे अङ्+टाप्) માટી વિગેરેથી બનાવેલી દેવની મૂર્તિ.

प्रतिमान न (प्रतिमीयतेऽनेन, प्रति+मि–मा+मा ल्युट्) પ્રતિબિંબ, દેવ વિગેરેની મૂર્તિ, હાથીના કુંભસ્થળનો નીચેનો ભાગ, હાથીના દાંત વચ્ચેનો ભાગ.

प्रतिमार्गक पु. (प्रतिदिनं मार्गो गमनपन्था यस्य कप्) આકાશમાં રહેનાર એક નગર.

"...पुरं सौभमुक्तः प्रतिमार्गकः" जटाधरः

प्रतिमास्थायिक पु. (पडिमट्ठाइ जै. प्रा.) પડિમા-ધારી સાધુ.

प्रतिमास्थायिन् पु. (पडिमट्ठाई जै. प्रा.) પડિમા-બારમી ભિક્ખુની પડિમા અંગિકાર કરી રહેનાર (સાધુ).

प्रतिमित्र पु. (प्रतिगतः मित्रम्) તે નામનો એક રાજા.

प्रतिमित्र अव्य. (मित्रं मित्रं प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક મિત્રને વિષે, મિત્રે મિત્રે.

प्रतिमुक्त त्रि. (प्रतिमुच्यते स्म, प्रति+मुच्+क्त) મુકેલ, છોડેલ, પહેરેલ, ધારણ કરેલ.

प्रतिमुख न. સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ નાટકની સંધિ.

प्रतिमुख अव्य. (मुखं मुखं प्रति साकल्ये अव्य.) દરેક મુખને વિષે, મુખે મુખે.

प्रतिमुखागत त्रि. (प्रतिमुखमागतः) મુખ પાસે આવેલું, સન્મુખ આવેલ, સામે આવેલું.

प्रतिमुण्डना स्त्री. (पडिमुंडणा जै. प्रा.) નિષેધ, નિવારણ.

प्रतिमूर्त्ति स्त्री. (प्रतिरूपा मूर्त्तिः) છબી, દેવની મૂર્તિ, સમાન મૂર્તિ, સદૃશ પ્રતિમા.

प्रतिमोचक त्रि. (पडिमोयग जै. प्रा.) મુક્ત કરાવનાર, છોડાવનાર.

प्रतियत्न पु. (प्रति+यत्+नञ्) ઇચ્છા, વાંચ્છા, અનુકુળ થવું, બન્દીવાન કરવું, કેદ પકડવું, હયાત કોઈ વસ્તુમાં બીજા કોઇ ગુણના સ્થાપનરૂપ સંસ્કાર, પ્રતિગ્રહ, સિદ્ધ કરવું, સામેથી ગ્રહણ કરવું, રચવું, રચના, સામો પ્રયત્ન.

प्रतियत्न त्रि. (प्रतिरूपो यत्नो यस्य) યોગ્ય પ્રયાસવાળું, સામેથી પ્રયત્ન કરનાર.

प्रतियातना स्त्री. (प्रतियात्यतेऽनया, प्रति+यत्+णिच्+युच्+टाप्) પ્રતિમા, અસલ પ્રતિમા–છબી, તુલ્યરૂપ યાતના–પીડા.

प्रतियायिन् त्रि. (प्रति+या+भविष्यति गम्या. णिनि) ભવિષ્યમાં જનાર

प्रतियोग पु. (प्रति+युज्+भावे घञ्) વિરોધ, વિરૂદ્ધ સમ્બન્ધ.

प्रतियोगिता स्त्री. (प्रतियोगिनः भावः तल्+टाप्) વિરોધીપણું, વિરૂદ્ધ સંબન્ધવાળાપણું, પ્રતિકૂલપણું.

प्रतियोगितावच्छेदक त्रि. (प्रतियोगितायाः अवच्छेदकः) ન્યાયમત પ્રમાણે પ્રતિયોગિતાનો ધર્મ–ધર્મથી જેના

प्रतिवेश्म अव्य. (वेश्मनि वेश्मनि वीप्सायां अव्ययी.) ઘેરે ઘેરે, દરેક ઘરમાં.

प्रतिवेश्मन् न. (प्रत्यासन्नं वेश्म) પડોશનું ઘર.

प्रतिव्यूह पु. (प्रतिरूपः व्यूहः) સૈન્યને ગોઠવવાનો એક પ્રકાર–લશ્કરની યોગ્ય ગોઠવણી, સામે ગોઠવણ, વિરુદ્ધ રચના.

प्रतिशङ्कनीय त्रि. (प्रति+शङ्क्+अनीयर्) શંકા કરવા યોગ્ય, સંશય કરવા લાયક.

प्रतिशङ्का स्त्री. (प्रति+शङ्क्+अङ्+टाप्) શંકા, વહેમ.

प्रतिशङ्क्य त्रि. (प्रति+शङ्क्+यत्) શંકા કરવા યોગ્ય.

प्रतिशब्द पु. (प्रतिरूपः शब्दः) प्रतिध्वनि શબ્દ જુઓ.

प्रतिशम पु. (प्रति+शम्+घञ्) શાંતિ.

प्रतिशयन न. (प्रति+शी+भावे ल्युट्) મરજી મુજબ મેળવવા માટે દેવવિગેરે પાસે સ્નાન–ભોજન વગેરેનો ત્યાગ કરી સૂઇ રહેવું.

प्रतिशयित त्रि. (प्रति+शी+क्त) સૂઈ રહેલ.

प्रतिशासन न. (प्रति+शास्+ल्युट्) નોકર ચાકરને હુકમ કરવો તે.

प्रतिशिष्ट त्रि. (प्रति+शास्+कर्मणि क्त) મોકલેલું–તિરસ્કાર કરેલું, ખંડન કરેલું.

प्रतिश्या स्त्री. (प्रति+श्यै+करणे वा. अङ्+टाप्) સળેખમ–એક જાતનો રોગ.

प्रतिश्याय पु. (प्रतिक्षणं श्यायते, प्रति+श्यै+ण) સળેખમનો રોગ, હીમ–ઝાકળ.

प्रतिश्रय पु. (प्रतिश्रीयते, प्रति+श्रि+आधारे अच्) યજ્ઞગૃહ, સભા, સ્થાન, ઘર, આશ્રય.

प्रतिश्रव पु. (प्रति+श्रु+भावे अप्) સ્વીકાર, માન્ય.

प्रतिश्रवण न. (प्रति+श्रु+भावे ल्युट्) સાંભળવું તે, સ્વીકારવું, માન્ય કરવું.

प्रतिश्रवण त्रि. (प्रतिगतः श्रवणं कर्णम्) કાનને અનુસરેલ, કાને પહોંચેલ.

प्रतिश्रवस् पु. ગોત્ર પ્રવર એક ૠષિ, પરિક્ષિતના પુત્ર ભીમસેનનો પુત્ર એક રાજા.

प्रतिश्रुत् स्त्री. (प्रतिरूपं श्रूयते, श्रु+सम्प. वा. कर्मणि क्विप् तुक् च) સામો અવાજ, પડઘો.

प्रतिश्रुत्का स्त्री. તે નામે એક દેવતા.

प्रतिश्रुत त्रि. (प्रतिश्रुयते स्म, प्रति+श्रु+क्त) સ્વીકારેલ, માન્ય કરેલ, સંભાળેલ.

प्रतिश्रुत न. સ્વીકાર, માન્ય.

प्रतिश्रुति स्त्री. (प्रति+श्रु+भावे क्तिन्) સાંભળવું, સ્વીકાર, પડઘો, સામો અવાજ.

प्रतिश्रुति पु. (पडिसुइ जै. प्रा.) જંબુદ્વિપના ઐરવત ક્ષેત્રમાં આગામિ ઉત્સર્પિણીમાં થનાર ૯ મા કુલકર.

प्रतिषिद्ध त्रि. (प्रति+सिध्+कर्मणि क्त) મનાઈ કરેલ, અટકાવેલ, રોકેલ, નિષેધેલ.

प्रतिषिद्धसेवन न. (प्रतिषिद्धस्य सेवनम्) નિષેધેલાનું સેવન.

प्रतिषिद्धसेविन् त्रि. (प्रतिषिद्धं सेवते सेव्+णिनि) મનાઇ કરેલી વસ્તુ વગેરેનું સેવન કરનાર.

प्रतिषेद्धृ त्रि. (प्रति+सिध्+तृच्) નિષેધ કરનાર, મનાઈ કરનાર.

प्रतिषेध पु. (प्रति+सिध्+भावे घञ्) નિષેધ, મનાઈ, રોકવું, અટકાવવું, દૂષણ કહેવું, તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

प्रतिषेधक त्रि. (प्रतिषेधति, प्रति+सिध्+ण्वुल्) મનાઇ કરનાર, નિષેધ કરનાર, વારનાર.

प्रतिषेधन न. (प्रति+सिध्+ल्युट्) રોકવું, નિષેધ મનાઈ, અટકાવવું, દૂષણ કહેવું.

प्रतिषेधित त्रि. (पडिसेहिय जै. प्रा.) પ્રતિષેધ કરેલ, મનાઈ કરેલ.

प्रतिषेधोपमा स्त्री. તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

प्रतिष्क पु. (प्रतिष्कन्दति प्रतिगच्छति प्रति+स्कन्द्+वाहु. ड) દૂત, જાસુસ.

प्रतिष्कप पु. (प्रतिकप्यतेऽनेन, प्रति+कप्–हिंसायां+अच् वा. सुट् षत्वम्) ચામડાની દોરી, સહાયક, સહચર.

प्रतिष्कस पु. (प्रतिकसति, प्रति+कस्+अच् वा. सुट् षत्वम्) દૂત, ગુપ્ત નોકર.

प्रतिष्टब्ध पु. (प्रति+स्तम्भ्+क्त) અટકાવેલ, રોકેલ, સ્તબ્ધ કરેલ, થંભાવેલ.

प्रतिष्टम्भ पु. (प्रति+स्तम्भ्+भावे घञ् षत्वम्) પ્રતિબંધ, થંભાઈ રહેવું–થોભાઈ રહેવું, હરકત.

प्रतिवस्तूपमा स्त्री. (प्रतिवस्तुयुक्ता उपमा यस्याम्) ते नामनो એક અર્થાલંકાર.

प्रतिवाक्य न. (प्रतिरूपं वाक्यम्) જવાબ, ઉત્તર, સામુ વચન.

प्रतिवाक्य न. (प्रतिकूलं वाक्यम्) વિરૂદ્ધ વાક્ય, ઉલટું વાક્ય.

प्रतिवाच् स्त्री. (प्रतिरूपा वाच्) प्रतिवचन શબ્દ જુઓ.

प्रतिवाणी स्त्री. (प्रतिरूपा वाणी) ઉત્તર–જવાબ.

प्रतिवाणी स्त्री. (प्रतिकूला वाणी) વિરૂદ્ધ ભાષણ, ઉલટું વચન.

प्रतिवात पु. (प्रतिगतो वातो यतः) જે પ્રદેશથી વાયુ આવતો હોય તે પ્રદેશ.

प्रतिवात पु. (प्रतिकूलो वातः) અનુકુળ નહિ એવો પવન, સામો પવન.

प्रतिवाद पु (प्रति+वद्+भावे घञ्) વાદીએ પ્રયોજેલા ન્યાયના વિરૂદ્ધ વાક્યનો એક પ્રયોગ, સામું બોલવું તે, વિરૂદ્ધ વાદ.

प्रतिवादिन् त्रि. (प्रतिकूलं वदति, वद्+णिनि) વિરૂદ્ધ વાદ કરનાર, સામો વાદ કરનાર, સામે બોલનાર.

प्रतिवारण त्रि. (प्रति+वारि–कर्त्तरि ल्यु) નિવારણ કરનાર, અટકાવનાર, રોકનાર.

प्रतिवारण न. (प्रति+वार्+ल्युट्) નિવારણ કરવું, અટકાવવું, રોકવું.

प्रतिवारण पु. (प्रति+वारि+ल्यु) તે નામે એક દૈત્ય.

प्रतिवार्ता स्त्री. (प्रतिरूपा वार्ता) પ્રત્યુત્તર જેમાં રહેલો છે એવું એક વૃત્તાન્ત.

प्रतिवास पु. (प्रति+वस्+घञ्) પાસે રહેવું, સમીપ રહેવું, નજીક રહેવું.

प्रतिवासर अव्य. (वासरं वासरं प्रति साकल्ये अव्य.) દિવસે દિવસે, દરરોજ.

प्रतिवासिन् त्रि. (प्रत्यासन्नं वसति, प्रति+वस्+णिनि) પાડોશી, સમીપે રહેનાર, પાસે રહેનાર.

प्रतिवासिनी स्त्री. (प्रतिवासिन्+ङीप्) પાડોશણ.

प्रतिवाह पु. (प्रतिकूलो वाहः यस्य) અક્રૂરનો નાનો ભાઈ.

प्रतिविधान न. (प्रति+वि+धा+ल्युट्) ઉપાય કરવો, [illegible] કરવો, રક્ષા, પ્રતિકાર–[illegible] યોજવો તે, એકને બદલે બીજુ કામ કરવું તે.

प्रतिविन्ध्य पु. યુધિષ્ઠિરનો પુત્ર, તે નામે એક ક્ષત્રિય.

प्रतिविम्ब् (नामधा. पर. अक. सेट् प्रतिविम्बति) પ્રતિબિંબતું આચરણ કરવું.

प्रतिविम्ब न. पु. (वी+गतौ उल्वा. नि बुन् नुट् च, प्रतिरूपं विम्बम्) પ્રતિબિંબ, નક્કલ, ફોટો.

प्रतिविवन न. (प्रतिविम्ब्–नामधातु+भावे ल्युट्) અનુકરણ કરવું, નક્કલ કરવી, છબી પાડવી.

प्रतिविम्बवाद पु. (प्रतिविम्बस्य वादः) જીવને ઈશ્વરના પ્રતિબિંબ રૂપે સિદ્ધ કરવાનો વાદ.

प्रतिविम्बित त्रि. (प्रतिविम्ब+तार. इतच्) પ્રતિબિંબ પડેલ, જેમાં પ્રતિબિંબ પડ્યું હોય તે દર્પણ વિગેરે.

प्रतिविरत त्रि. (पडिविरय जै. प्रा.) સાવદ્ય યોગથી નિવૃત્ત થયેલ.

प्रतिविरति स्त्री. (पडिविरइ जै. प्रा.) નિવૃત્તિ.

प्रतिविपा स्त्री. (प्रतिषिद्धं विषं यया) અતિ વિખની કળી.

प्रतिविष्णु पु. (प्रतिकूलो विष्णुर्यस्य) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ પ્રતિ વાસુદેવ.

प्रतिविष्णु अव्य. (विष्णुं विष्णुं प्रति वीप्सायां अव्य.) વિષ્ણુ વિષ્ણુ પ્રત્યે, દરેક વિષ્ણુમાં

प्रतिविष्णुक पु. (प्रतिकूलो विष्णुर्यस्य, प्रतिविष्णुस्तदभिधानेन कायति शब्दायते कै+क) મુચકુન્દ રાજા, મુચકુન્દ વૃક્ષ.

प्रतिवेश पु. (प्रत्यासन्नो वेशो निवेशः प्रति+विश्+आधारे घञ् वा) પાડોશીનું ઘર, પાડોશનું મકાન.

प्रतिवेश त्रि. (प्रत्यासन्नो वेशः) પાસેનું, પાડોશી વિગેરે.

प्रतिवेशवासिन् त्रि. (प्रतिवेशे वसति, वस्+णिनि) પાસે રહેનાર, પાડોશી.

प्रतिवेशिन् त्रि. (प्रतिवेश आसन्नवर्तिगृहमस्यास्ति इनि) પાડોશી.

"दृष्ट्वा प्रभातसमये प्रतिवेशिवर्गो
दोषांश्च मे वदति कर्मणि कौशलं च" मृच्छकटिके

प्रतिवेशीनी स्त्री. (प्रतिवेशिन्+ङीप्) પાડોશણ, પાડોશીની સ્ત્રી.

प्रतिसर्ग पु. (प्रतिरूपः प्रतिकूलो वा सर्गः) બ્રહ્માની સૃષ્ટિ સરખી મરીચિ વગેરે પ્રજાપતિઓની સૃષ્ટિ, પ્રલય.

प्रतिसर्ग અવ્ય. (सर्गे सर्गे प्रति वीप्सायां अव्ययी.) પ્રત્યેક સૃષ્ટિએ, પ્રલયે પ્રલયે, દરેક સૃષ્ટિમાં.

प्रतिसर्य्य पु. (प्रतिसरे भवः यत्) રુદ્રભેદ.

प्रतिसव्य न. (प्रतिगतं सव्यं वामं येन) પ્રતિકૂલ, વિરુદ્ધ આચરણ કરવાવાળું, વિરોધી,

प्रतिसान्धानिक पु. (संधानं प्रयोजनमस्य ठक्, प्रतिरूपः सान्धानिकः) માગધ, સ્તુતિપાઠક–ભાટચારણ વગેરે.

प्रतिसारण त्रि. (प्रतिसारयति, प्रति+सृ+णिच्+ल्यु) દૂર કરનાર, ખસેડનાર.

प्रतिसारण न. (प्रति+सृ+णिच्+ल्युट्) દૂર કરવું, ખસેડવું, સુશ્રુતગ્રંથ પ્રસિદ્ધ એક અગ્નિકાર્ય કે જે વ્રણ ચિકિત્સાનું અંગ છે.

प्रतिसारणीय पु. (प्रति+सृ+णिच्+अनीयर्) દૂર કરવા યોગ્ય, ખસેડવા યોગ્ય.

प्रतिसारणीय पु. સુશ્રુતમાં કહેલ એક ક્ષારપાકવિધિ

प्रतिसारित त्रि. (प्रति+सृ+णिच्+क्त) દૂર કરેલ, ખસેડેલું.

प्रतिसारिन् त्रि. (प्रतीपं सरति, सृ+णिच्+णिनि) વિરુદ્ધ જનાર, અવળું ચાલનાર, નીચે જનાર, નીચમાં જનાર.

प्रतिसीरा स्त्री. (प्रतिसिनोति सीयते वा, प्रति+सि+रक् दीर्घश्च) દેરા–તંબુ વિગેરે, પડદો–ચક.

प्रतिसूर्य पु. (प्रतिरूपः सूर्यः)કાકીડો–કાચંડો પ્રાણી, બીજો સૂર્ય પ્રકટયો હોય તેવો આકાશમાં થતો એક ઉત્પાત.

प्रतिसूर्यक पु. (प्रतिसूर्य+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिसृष्ट त्रि. (प्रति+सृज्+कर्मणि क्त) પ્રેરેલ, મોકલેલ, તિરસ્કાર કરેલ, ખંડન કરેલ, આપેલું.

प्रतिसोमा स्त्री. (प्रतिरूपः सोमः सोमवल्ली यस्याः) महिषवल्ली નામનો વેલો.

प्रतिस्कन्ध पु. કુમારનો એક અનુચર, નિયમસંધિનું એક અંગ.

प्रतिस्कन्ध અવ્ય. (स्कन्धं स्कन्धं प्रति वीप्सायां अव्य.) ખાંધે ખાંધે, દરેક ખંભે.

प्रतिस्त्रि અવ્ય. (स्त्रिया आभिमुख्यं अव्ययी.) સ્ત્રીની સન્મુખ.

प्रतिस्त्री स्त्री. (प्रतिरूपा स्त्री.) પરનારી, પરસ્ત્રી.

प्रतिस्पर्धा स्त्री. (प्रति+स्पर्धं+भावे अङ्+टाप्) સામે સ્પર્ધા, યોગ્ય સ્પર્ધા, प्रतिकक्षा શબ્દ જુઓ.

प्रतिस्पर्धिन् त्रि. (प्रति+स्पर्ध्+णिनि) સ્પર્ધા કરનાર, શત્રુ સામે સ્પર્ધા કરનાર.

प्रतिस्पश पु. (प्रतिरूपः स्पशः) પ્રતિદૂત, યોગ્યદૂત, સામો દૂત.

प्रतिस्पश અવ્ય. (स्पशं स्पशं प्रति अव्ययी.) પ્રત્યેક દૂતમાં, દૂતે દૂતે.

प्रतिस्रोतस् न. (प्रतीपं स्रोतः) સામો પ્રવાહ, સામુ પૂર, અવળો પ્રવાહ.

प्रतिस्वर पु. (प्रति+स्वृ=शब्दोपतापयोः+आधारे भावे वा अप्) પ્રતિશબ્દ–પડઘો, સૂર્યદ્વારા અગ્નિસંપાદનનું સાધન સૂકું છાણું–અડાયુ છાણું વિગેરે.

प्रतिहत त्रि. (प्रतिहन्यते स्म, प्रति+हन्+क्त) દ્વેષ પામેલું, રોકેલું, દૂર કરેલું, બાતલ કરેલું, ખસેડેલ, સામે અથડાયેલ, નાશ પામેલ.

प्रतिहत न. (प्रति+हन्+भावे क्त) નિરાકરણું, રદ કરવું તે, અટકાવવું તે, निरास શબ્દ જુઓ.

प्रतिहतमति त्रि. (प्रतिहता मतिर्यस्य) જેની અક્કલ મારી ગઇ છે તે, નાશ પામેલ બુદ્ધિવાળું.

प्रतिहति स्त्री. (प्रति+हन्+भावे क्तिन्) પ્રતિઘાત, સામો પ્રહાર, રોધ–રોકાણુ, ક્રોધ.

प्रतिहनन न. (प्रति+हन्+ल्युट्) સામો માર મારવો, સામે પ્રહાર કરવો.

प्रतिहरण न. (प्रति+हृ+ल्युट्) સામેથી હરવું,સામેથી લઈ લેવું, ફરી લેવું.

प्रतिहर्त्तृ त्रि. (प्रति+हृ+तृन्) સામેથી હરનાર,લેનાર, ફરી લેનાર.

प्रतिहर्त्तृ पु. („ „) એક પ્રકારનો ૠત્વિજ.

प्रतिहर्षण पु. (प्रतिरूपं हर्षणम्) યોગ્ય સંતોષ ઉપજાવવો, સરખો હર્ષ.

प्रतिहस्त पु. (प्रतिरूपो हस्तो यस्य) પ્રતિનિધિ.

प्रतिहस्तक पु. (प्रतिरूपो हस्तोऽवलम्बनरूपो यस्य

"बाहुप्रतिष्टम्भविवृद्धमन्यु,
अभ्यर्णमार्ग स्फुतमस्पृशद्भिः" रघौ.

प्रतिष्टुति स्त्री. (प्रति+स्तु+क्तिन्) સામે સ્તુતિ, પ્રતિ અર્થાને–ઉદ્દેશીને સ્તુતિ.

प्रतिष्ठ पु. (प्रति+स्था+क) એક જૈન વિશેષ.

प्रतिष्ठ त्रि. (प्रतिष्ठा अस्त्यस्य अच् प्रति+स्था+क वा) પ્રતિષ્ઠાવાળું, આબરૂદાર, પ્રસિદ્ધ.

प्रतिष्ठा स्त्री. (प्रति+स्था+भावाधारादौ अङ्+टाप्) પૃથ્વી, ગૌરવ, સ્થાન, માન, આબરૂ, પ્રખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધિ, યાગાદિની સમાપ્તિ સમયે કરવાનું એક કર્મ, દેવાલયમાં દેવ વિગેરેનું સ્થાપન, સ્થિરતા, સ્થિતિ, ઉત્સવ.

प्रतिष्ठान न. (प्रति+स्था+भावे ल्युट्) વ્રત વિગેરેની સમાપ્તિ સમયે કરવાનું એક કર્મ, દેવ વગેરેની સ્થાપના કરનાર પ્રતિષ્ઠા નામે સંસ્કાર, પ્રખ્યાતિ–પ્રસિદ્ધિ.

प्रतिष्ठान न. (प्रति+स्था+आधारे ल्युट्) પ્રયાગ પાસેનું એક શહેર, સ્થાન–ઠેકાણું, સ્થાન–સ્થિતિ.

प्रतिष्ठापन न. (प्रति+स्था+णिच्+ल्युट्) સ્થાપન કરવું તે, પ્રતિષ્ઠા કરવી તે.

प्रतिष्ठापित त्रि. (प्रति+स्था+णिच्+क्त) સ્થાપન કરેલ, પ્રતિષ્ઠા કરેલ.

प्रतिष्ठासत् त्रि. (प्रतिस्थातुमिच्छति, प्रति+स्था+सन्+शतृ) રહેવા ઇચ્છતું, સ્થિતિ કરવા ચાહતું.

प्रतिष्ठासु त्रि. (प्रतिस्थातुमिच्छुः, प्रति+स्था+सन्+उ) રહેવાને ઇચ્છનાર, સ્થિતિ કરવાને ઇચ્છનાર, પ્રતિષ્ઠાને ઇચ્છનાર.

प्रतिष्ठित त्रि. (प्रतिष्ठा [illegible]) [illegible] દેવ વિગેરે, પ્રસિદ્ધ, પ્રખ્યાત, સ્થિતિ [illegible].

प्रतिष्ठित पु. („ „) વિષ્ણુ.

प्रति[illegible] [illegible]) [illegible]

प्रति[illegible] [illegible]

प्रति[illegible] [illegible]

प्रतिसङ्क्रम त्रि. (प्रतिगतः संक्रमम्) પ્રતિચ્છાયા પામેલ, પ્રતિબિંબ પામેલ, સંચાર પામેલ.

प्रतिसङ्ख्या स्त्री. (प्रति+सम्+ख्या+भावे अङ्+टाप्) ગણત્રી કરવી, ગણવું તે, સંખ્યા કરવી, સાંખ્યના સિદ્ધાંતોથી સિદ્ધ થયેલું જ્ઞાન.

प्रतिसङ्ख्यानिरोध पु. (प्रतिसंख्यापूर्वको निरोधः) બુદ્ધિપૂર્વક ભાવોનોનાશ–બૌદ્ધમત સિદ્ધ એક પદાર્થ.

प्रतिसञ्चर पु. (प्रतिसञ्चरन्ति क्रियाशून्यतया विलीयन्तेऽस्यां प्रति+सम्+चर्+आधारे अप्) એક જાતનો પ્રલય, સંચાર.

प्रतिसन्देश पु. (प्रतिरूपः सन्देशः) સામો સંદેશો.

प्रतिसन्धान न. (प्रति+सम्+धा+भावे ल्युट्) અનુસન્ધાન, શોધવું, ખોળવું, અનુચિંતન.

प्रतिसन्धि पु. (प्रतीपः सन्धिः) વિયોગ, નિવૃતિ, વિષયો ઉપરનું વૈરાગ્ય.

प्रतिसन्धि पु. (प्रति+सम्+धा+कि) શોધવું, ખોળવું, અનુસન્ધાન, અનુચિન્તન

प्रतिसन्धि अव्य. (सन्धिं सन्धिं प्रति साकल्ये अव्य.) સાંધે સાંધે, દરેક સાંધા વિષે.

प्रतिसन्धेय त्रि, (प्रति+सम्+धा+कर्मणि यत्) સામેથી સાંધવા યોગ્ય, ઉપાય કરવા યોગ્ય, સન્ધિ કરવા લાયક.

प्रतिसम त्रि. (प्रतिकूलः समः) વિસદૃશ–સરખું નહિ તે, સમાન નહિ તે.

प्रतिसमन्त त्रि. (प्रतिगतं समन्तात् येन पृषो.) જેના વડે ચોતરફ પ્રાપ્ત થવાયું હોય તે.

प्रतिसमाधान न. (प्रति+सम्+आ+धा+ल्युट्) ઉપાય, ઇલાજ, રોગથી આરામ કરવો તે.

प्रतिसमासन न. (प्रति+सम्+आ+अस् क्षेपे+भावे ल्युट्) નિવારવું, અટકાવવું, રોકવું, निरसन શબ્દ જુઓ.

प्रतिसर पु. (प्रति+सृ+अच्) સૈન્યનો પાછલો ભાગ, હાથે બાંધવાનું સૂત્ર–હસ્તસૂત્ર, એક જાતનો મન્ત્ર, માળા, વ્રણશુદ્ધિ–ગડગુમડ સાફ કરવું તે.

प्रतिसर पु. न. (प्रतिसरति, प्रति+सृ+अच्) આભૂષણ–અલંકાર, હાથે બાંધવાની રાખડી–રક્ષાબંધન.

प्रतिसर त्रि. (प्रति+सृ+अच्) નોકર, ચાકર, સેવક.

प्रतिसरा स्त्री. (प्रतिसर+स्त्रियां टाप्) રક્ષાબંધન–રાખડી.

શત્રુવાળું વિગેરે.

प्रतीपदर्शिन् त्रि. (प्रतीपं वामं पश्यति, दृश्+णिनि) અવળું જોનાર, વિરૂદ્ધ જોનાર.

प्रतीपदर्शिनी स्त्री. (प्रतीपदर्शिन्+ङीप्) સ્ત્રી માત્ર.

प्रतीपवचन न. (प्रतीपं वचनम्) વિરૂદ્ધ વચન, પ્રતિકૂલ વચન, આડું બોલવું તે, યોગ્ય ઉત્તર ન આપતાં બીજુ બોલવું તે.

प्रतीपवचन त्रि. (प्रतीपं वचनं यस्य) વિરૂદ્ધ બોલનાર, આડું બોલનાર, પ્રતિકૂલ બોલનાર.

प्रतीपाश्व पु. (प्रतीपः अश्वो यस्य) તે નામે એક રાજા.

प्रतीयमान त्रि. (प्रति+इ+यक्+शानच्) જણાતું, અનુભવાતું, ભરોંસો મુકવા યોગ્ય, ખાત્રીવાળું.

प्रतीर न. (प्रतीर्यते, प्र+तीर्+क) તટ, તીર–કાંઠો.

प्रतीर पु. ભૌત્યમનુનો એક પુત્ર;

प्रतीवाप पु. (प्रति+वप्+घञ् दीर्घः) ગાળેલા સોના વિગેરેનો ભુક્કો કરવો તે, પીવાની કોઇ ઔષધિમાં બીજું કોઇ ઔષધ નાંખવું તે.

प्रतीवेश पु. (प्रति+विश्+घञ् दीर्घः) પાડોશીનું ઘર, પાડોશી,

प्रतीवेशिन् त्रि. (प्रतिवेश+अस्त्यर्थे इनि दीर्घः) પાડોશી, સમીપના ઘરવાળું.

प्रतीह पु. (प्रतिकूला ईहा अस्य) ભરતવંશી એક ક્ષત્રીય.

प्रतीहार पु. (प्रतिह्रियते, प्रति+हृ+करणे घञ्) દ્વારપાળ, દ્વાર રક્ષક.

प्रतीहार पु. (प्रतिह्रियतेऽत्र, प्रति+हृ+आधारे घञ्) બારણું, દરવાજો, દ્વાર.

प्रतीहार त्रिः (प्रतिरूपं हरति, हृ+अण् उप. दीर्घः) માયાકાર–જાદુગર વિગેરે.

प्रतीहारिणी स्त्री. (प्रतिहार+अस्त्यर्थे इनि+ङीप् दीर्घः) દ્વારપાળ સ્ત્રી, બારણા આગળ યોજેલી રક્ષક સ્ત્રી.

प्रतीहारिन् पु. (प्रतिहारोऽस्त्यस्य इनि दीर्घः) દ્વારપાળ, બારણાનો રક્ષક.

प्रतीहास पु. (प्रति+हस्+घञ् उप. दीर्घः) ધોળી કણેરતું ઝાડ.

प्रतुद पु (प्रतुदति, प्र+तुद्+क) ચાંચ વતી કાપીને ખાનાર કોઇપણ પક્ષી, સીંચાણો પક્ષી

प्रतुष्टिद त्रि. (प्रतुष्टिं ददाति दा+क) સંતોષ આપનાર.

प्रतुष्टूषत् त्रि. (प्रस्तोतुमिच्छति, प्र+स्तु+सन्+शतृ) સ્તુતિ કરવા ઇચ્છતું.

प्रतुष्टूषा स्त्री. (प्र+स्तु+सन्+अङ्+टाप्) સ્તુતિ કરવાની ઇચ્છા.

प्रतुष्टूषु त्रि. (प्र+स्तु+सन्+उ) સ્તુતિ કરવાને ઇચ્છનાર.

प्रतूर्त्त त्रि. (प्र+तूर्+वेगे क्त) અત્યન્ત વેગવાળું, ઘણા વેગવાળું.

प्रतूर्त न. (प्र+तूर्+भावे क्त) અત્યન્ત વેગ, ઘણો વેગ.

प्रतूर्त्तक त्रि. (प्रतूर्त+मत्वर्थे वुन्) ઘણા વેગવાળું, અત્યન્ત વેગવાળું.

प्रतुलिका स्त्री. (प्रकृष्टं तूलमत्र कप् कापि अत इत्वम्) અતિશય રૂ વળી એક પ્રકારની શય્યા.

प्रतोद पु. (प्रतुद्यतेऽनेन, प्र+तुद्+करणेघञ्) ઘોડા વિગેરેને મારવાનો ચાબુક–પરોણો.

प्रतोली स्त्री. (प्रतुल्यते परिमीयते, प्र+तुल्+परिमाणे घञ्+ङीप्) શેરી, પોળ, શહેરની અંદરનો ભાગ, બજારનો માર્ગ, મોટો રસ્તો–રાજ માર્ગ.

प्रतोलीक त्रि. શેરીઓવાળું–પોળવાળું શહેર

प्रतोप पु. (प्रतुप्+भावे घञ्) સંતોષ, સ્વાયંભુવ મનુનો પુત્ર.

प्रतोष त्रि. (प्रकृष्टः तोषोऽस्य) સંતોષવાળું સંતોષી.

प्रत्त त्रि. (प्रदीयते स्म प्र+दा+क्त) આપેલું, દીધેલું, અર્પણ કરેલું, લગ્નમાં આપેલું ધન વિગેરે.

प्रत्तवत् त्रि. (प्र+दा+क्तवतु) આપતું, દેતું, આપનાર.

प्रत्न त्रि. (प्र+भवार्थे त्न) અસલનું, જુનું, પુરાણું, પ્રાચીન.

प्रत्यंशु त्रि. (प्रतिगतां[illegible]) [illegible]

प्रत्यक्चेतन पु. ([illegible] +अञ्च्+क्विप्, [illegible]) [illegible] સિદ્ધ પુરૂષ, [illegible]

प्रत्यक्पर्णी [illegible] નામની [illegible]

कृ) प्रतिनिधि.

प्रतिहस्तिन् त्रि. (प्रतिहस्त+णिनि) मत्सरवाळुं, द्वेषी.

प्रतिहार पु. (प्रत्येकं हरति स्वामिपार्श्वमानयति प्रति+हृ+अण्) द्वारपाळ, बारणा आगळनो पहेरो भरनार.

प्रतिहार पु. (प्रति+हृ+आधारे घञ्) द्वार, दरवाजो, बारणुं.

प्रतिहार न. उद्गाताए गावा योग्य सामवेदनो एक विभाग.

प्रतिहार त्रि. (प्रतिरूपं हरति, हृ+अण्) मायाकार–जादुगर विगेरे.

प्रतिहारक त्रि. (प्रति+हृ+ण्वुल्) उपरनो अर्थ, एक स्थानेथी बीजा स्थाने पहोंचाडनार.

प्रतिहारक पु. (प्रतिहार+स्वार्थे क) प्रतिहार नामना साम विभागनुं गान करनार.

प्रतिहास त्रि. (प्रतिरूपः प्रतिकूलो वा हासो यस्य) सामुं हसनार, उलटुं हसनार.

प्रतिहास पु. (प्रति+हस्+घञ्) धोळी कणेरनुं झाड.

प्रतिहास पु. (,, ,,) उलटुं हसवुं, सामुं हसवुं.

प्रतिहिंसा स्त्री. (प्रति+हिंस्+भावे अङ्+टाप्) सामी हिंसा, खून सामे खून.

प्रतिहर पु. (प्रति+हृ+आधारे अप्) समीप, पासे.

प्रतीक पु. (प्रति+कन् नि. दीर्घः) अवयव, विभाग.

प्रतीक त्रि. (,, ,,) अवळुं, उलटुं, विरुद्ध.

प्रतीकार पु. (प्रति+कृ+घञ् दीर्घः) सामे उपाय, वेर विगेरेनो बदलो, रोग विगेरेनी चिकित्सा.

प्रतीकाश पु. (प्रति+काश्+घञ् वा दीर्घः) उपमा.

प्रतीकाश्व पु. भानुमान राजानो एक पुत्र.

प्रतीक्षक त्रि. (प्रति+ईक्ष्+ण्वुल्) राह जोनार, लक्ष्यमां लेनार, विचारनार.

प्रतीक्षण न. (प्रति+ईक्ष्+भावे ल्युट्) राह जोवी, विचारवुं, लक्ष्यमां लेवुं.

प्रतीक्षणीय त्रि. (प्रति+ईक्ष्+अनीयर्) राह जोवा योग्य, विचारवा योग्य, लक्ष्यमां लेवा लायक.

प्रतीक्षा स्त्री. (प्रति+ईक्ष्+भावे अङ्+टाप्) विचारवुं, राह जोवी, लक्ष्यमां लेवुं.

प्रतीक्षित त्रि. (प्रति+ईक्ष्+क्त) वाट जोयेलुं, विचारेलुं, ध्यानमां लीधेलुं.

प्रतीक्षिन् त्रि. (प्रति+ईक्ष्+णिनि) राह जोनार, लक्ष्यमां लेनार, विचारनार.

प्रतीक्ष्य अव्य. (प्रति+ईक्ष्+ल्यप्) राह जोईने, लक्ष्यमां लईने, विचारीने.

प्रतीक्ष्य त्रि. (प्रति+ईक्ष्+कर्मणि ण्यत्) विचारवा योग्य, वाट जोवा योग्य, लक्ष्यमा लेवा लायक, पूज्य.

प्रतीघात पु. (प्रति+हन्+भावे घञ् वा दीर्घः) मारवुं, ठोकवुं, सामेथी प्रहार, अथडामण, निषेध, अटकाववुं ते.

प्रतीची स्त्री. (प्रत्यच्+स्त्रियां ङीप् अल्लोपे दीर्घः) पश्चिम दिशा.

प्रतीचीन त्रि. (प्रतीचि भवः, प्रत्यच्+ख अल्लोपे दीर्घः) पश्चिम दिशामां होनार–थनार.

प्रतीच्य त्रि. (प्रतीचि भवः, प्रत्यच्+भवार्थे यत्) उपरनो अर्थ, अन्तर्हित थयेल–ढंकायेल, अन्तर्धान पामेल.

प्रतीच्या स्त्री. (प्रतीच्य+टाप्) पुलस्त्यनी माता.

प्रतीच्छक त्रि. (प्रतिगता इच्छा यस्य कप्) ग्राहक, लेनार, ग्रहण करनार.

प्रतीत त्रि. (प्रति+इण्+क्त) प्रख्यात, प्रसिद्ध, जाणीतुं, जाणेल, हर्ष पामेल, आदरवाळुं, विद्वान, पंडित.

प्रतीत पु. ते नामे एक विश्वदेव.

प्रतीति स्त्री. (प्रति+इण्+भावे क्तिन्) ख्याति, प्रसिद्धि, ज्ञान, आदर, हर्ष, जाणवुं ते.

प्रतीन्धक पु. विदेह नामनो देश.

प्रतीप त्रि. (प्रतिगता आपोऽत्र अच् समा. नि. प्रतिप+पृषो. वा.) विरुद्ध, प्रतिकूल, शत्रु, आडुं अवळुं, अनुकूळ नहि ते.

प्रतीप पु. (प्रतिप+पृषो. दीर्घः) ते नामनो चंद्रवंशी एक राजा, ते नामे एक अर्थालंकार.

प्रतीपक पु. (प्रतीप+संज्ञायां कन्) दुर्दश राजाना पुत्र यदुनो पुत्र.

प्रतीपक त्रि. (प्रतीप+स्वार्थे क) प्रतीप त्रि. शब्द जुओ.

प्रतिपक्किन् त्रि. (प्रतीपक+अस्त्यर्थे इनि) विरोधवाळुं,

प्रत्यङ्ग अव्य. (अङ्गं अङ्गं प्रति साकल्ये अव्ययी.) અંગે અંગે, પ્રત્યેક અવયવે.

प्रत्यङ्गिरस् पु. (प्रतिगतः अङ्गिरसम्) ચાક્ષુસ મન્વન્તરમાંનો તે નામનો એક ઋષિ.

प्रत्यङ्गिरा स्त्री. મંત્ર મહોદધિ નામના ગ્રંથપ્રસિદ્ધ તે નામની એક દેવી.

प्रत्यङ्मुख त्रि. (प्रत्यङ् मुखं यस्य) પશ્ચિમ તરફ મુખવાળું, પશ્ચિમ તરફ જેનું મુખ હોય તે.

प्रत्यङ्मुखता स्त्री. (प्रत्यङ्मुखस्य भावः तल्+टाप्) પશ્ચિમ તરફ મુખ રાખવાપણું, પશ્ચિમમાં મુખ રાખવું તે.

प्रत्यङ्मुखत्व न. (प्रत्यङ्मुखस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यच् पु. (प्रत्यञ्चति, अञ्च्+क्विप् विच् वा) સ્વાત્મા, પશ્ચિમદેશ–કાળ.

प्रत्यच् अव्य. (प्रतीच्यां, सप्तम्यर्थे असि तस्य लोपः) પશ્ચિમ કાળમાં, પશ્ચિમ દેશમાં, પશ્ચિમ દિશામાં.

प्रत्यच् त्रि. (प्रति+अञ्च्+कर्तरि विच्) દેશ અથવા કાળની પાછળનું–પશ્ચિમનું.

प्रत्यञ्च् पु. (प्रत्यञ्चति, अञ्च्+क्विप् विच् वा) પરમેશ્વર, પશ્ચિમદેશ–કાળ.

प्रत्यञ्जन न. (प्रतिरूपमनुरूपमञ्जनम्) યોગ્ય અંજન, સારું આંજણુ.

प्रत्यनन्तर त्रि. (प्रति प्राप्तमनन्तरम्) પાસેનું,નજદીકનું, પછીનું.

प्रत्यनीक पु. (प्रतिकूलमनीकं यस्य) શત્રુ, વિઘ્ન, પ્રતિવાદી.

प्रत्यनीक न. (,, ,,) તે નામનો એક અલંકાર.

प्रत्यनुमान न. (प्रतिरूपमनुमानं) ઉલટું અનુમાન, વિરુદ્ધ અનુમાન, જેમકે પર્વત વહ્નિવાળો છે ધુમાડાથી આવું વાદિએ કહ્યું તેનાથી ઉલટું પર્વત અગ્નિવાળો નથી, કેમ ? પાષાણાદિવાળો છે માટે તેવું અનુમાન.

प्रत्यन्त पु. (प्रतिगतोऽन्तम्) તે નામનો મ્લેચ્છદેશ.

प्रत्यन्त त्रि. (,, ,,) નજીકનું, સમીપનું, પાસેનું, સંનિકૃષ્ટ.

प्रत्यन्तगिरि पु. (प्रत्यन्तः सन्निकृष्टो गिरिः) મોટા પર્વતની પાસેનો નાનો પર્વત.

प्रत्यन्तपर्वत पु. (प्रत्यन्तः सन्निकृष्टः पर्वतः) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यन्तर त्रि. (प्रतिगतमन्तरम्) સમીપનું, પાસેનું, પછીનું.

प्रत्यभिज्ञा स्त्री. (प्रतिगता अभिज्ञां) પહેલાં કોઇ પદાર્થને જોયા પછી તેને તેજરૂપે ફરી ઓળખવો તે, એક પ્રકારનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન.

प्रत्यभिज्ञादर्शन न. (प्रत्यभिज्ञायाः दर्शनम् शास्त्रम्) તે નામે એક દર્શન–માહેશ્વર શાસ્ત્ર.

प्रत्यभिज्ञान न. (प्रतिगतं अभिज्ञानम्) અમુક વસ્તુને પ્રથમ જોયા પછી તેને તેજ રૂપે ફરી ઓળખવી તે.

प्रत्यभियोग पु. (प्रतिरूपोऽभियोगः) વાદી ઉપર પ્રતિવાદીની સામી ફરીયાદ, પ્રતિવાદીની વિરુદ્ધ ફરીયાદ.

प्रत्यभिवाद पु. (प्रति+अभि+वद्+णिच+घञ्) વંદન કરનારને સામે આશીર્વાદ વગેરે કહેવો તે.

प्रत्यभिवादन न. (प्रति+अभि+वद्+णिच्+ल्युट्) પ્રણામ કરનારને ગુરુ વિગેરેએ આશીર્વાદ વગેરે કહેવો તે.

प्रत्यभिस्कन्दन न. (प्रति+अभि+स्कन्द्+भावे ल्युट्) પ્રતિવાદીની વિરુદ્ધ ફરીયાદ.

प्रत्यय पु. (प्रति+इण्+भावकरणादौ अच्) ભરોસો–વિશ્વાસ, ખાતરી, પ્રમાણપૂર્વક નિશ્ચય, સોગન્દ, જ્ઞાન, બુદ્ધિ, સ્વાધીન, હેતુ, વર્તણુક, યાજ્ઞચમગત, કીર્તિ, પ્રસિદ્ધપણું, વ્યાકરણ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પ્રત્યય, આચાર, સહકારીકરણ, છેદ–કાણું, સ્વાદ, ધ્યાન ધરવું તે, અમુક એક શબ્દ.

प्रत्ययकारिणी स्त्री. (प्रत्ययं करोति, कृ+णिनि+ङीप्) ખાતરી કરાવનારી મહોર–સિક્કો, મુદ્રા.

प्रत्ययकारिन् त्रि. (प्रत्ययं करोति, कृ+णिनि) ખાતરી કરાવનાર, નિશ્ચયકારક, વિશ્વાસકારક.

प्रत्ययित त्रि. (प्रत्ययो विश्वासः संजातोऽस्य, प्रत्यय+इतच्) વિશ્વાસ પામેલો, આપ્ત, હિતેચ્છુ, પ્રામાણિક.

प्रत्ययित त्रि. (प्रति+अय् गतौ+क्त) સામે ગયેલ.

प्रत्ययिन् त्रि. (प्रत्यय+अस्त्यर्थे इनि) વિશ્વાસુ,ખાત્રીવાળું, નિશ્ચયવાળું.

प्रत्यरा स्त्री. (प्रतिनिहिताः अराः) પૈડાંના આરાઓને

प्रत्यक्पुष्पी स्त्री. (प्रत्यक् पुष्पमस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यक्श्रेणी स्त्री (प्रतीची श्रेणीव यस्याः) વનસ્પતિ ઉંદરકાનિ, દંતીવૃક્ષ.

प्रत्यक्ष अव्य. (अक्ष्णः लक्षणम् लक्षणार्थे प्रतिनाऽव्ययी. अच् समा.) ઇન્દ્રિયનું લક્ષણ–ચિન્હ.

प्रत्यक्ष न. (प्रत्यक्षमस्त्यस्य अच्) ઇન્દ્રિયના સંબંધથી થનારૂં જ્ઞાન, ઇન્દ્રિય સન્નિકર્ષથી પેદા થયેલું જ્ઞાન.

प्रत्यक्ष त्रि. (प्रतिगतं अक्षि इन्द्रियं यत्र समा अच्) ઇન્દ્રિયના સંબન્ધથી થનાર પ્રત્યક્ષનો વિષય કોઇ પદાર્થ.

प्रत्यक्षतस् अव्य. (प्रत्यक्ष+तसिल्) સમક્ષ, સાક્ષાત્–પ્રત્યક્ષ.

प्रत्यक्षता स्त्री (प्रत्यक्षस्य भावः तल्+टाप्) પ્રત્યક્ષ પણું, સમક્ષપણું.

प्रत्यक्षत्व न. (प्रत्यक्षस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रत्यक्षदर्शन त्रि. (प्रत्यक्षेण पश्यति, दृश्+ल्यु) સાક્ષી, સાક્ષાત્ જોનાર, પ્રત્યક્ષ દર્શન.

प्रत्यक्षदर्शिन् त्रि. (प्रत्यक्षेण पश्यति, दृश्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यक्षप्रमाण न. (प्रत्यक्षं प्रमाणम्) ઇન્દ્રિયના સંબંધથી પ્રાપ્ત થનાર પ્રમાણ, ચક્ષુઃપ્રમાણ.

प्रत्यक्षभूत त्रि. (प्रत्यक्ष+भू+क्त) ઉઘાડું થયેલું, પ્રત્યક્ષ થયેલું, ખુલ્લુ થયેલ, પ્રગટ થયેલું.

प्रत्यक्षभोग पु. (प्रत्यक्ष+भुज्+घञ्) માલીકની સંમતિથી તેની વસ્તુનો ઉપભોગ કરવો તે.

प्रत्यक्षलवण न. (प्रत्यक्षं दृषद्वाद्युपलभ्यमानं लवणं) ખોરાક બની રહ્યા પછી શાક તથા કઢી વિગેરેમાં નાખેલું મીઠું.

प्रत्यक्षवादिन् पु. (प्रत्यक्षमेव प्रमाणत्वेन वदति, वद्+णिनि) ચાર્વાક, બૌદ્ધ.

प्रत्यक्षिन् त्रि. (प्रत्यक्षमस्त्यस्य इनि) સાક્ષાત્ જોનાર, પ્રત્યક્ષ કરનાર.

प्रत्यक्षीकरण न. (प्रत्यक्ष+च्वि+कृ+ल्युट्) ઉઘાડું કરવું તે, પ્રત્યક્ષ કરવું તે.

प्रत्यक्षीकृत त्रि. (प्रत्यक्ष+च्वि+कृ+क्त) પ્રત્યક્ષ કરેલ; ઉઘાડું કરેલ.

प्रत्यक्षीभवन न. (प्रत्यक्ष+च्वि+भू+ल्युट्) પ્રત્યક્ષથવું, ઉઘાડા થવું, બહાર પડવુ.

प्रत्यक्षीभूत त्रि. (प्रत्यक्ष+च्वि+भू+क्त) પ્રત્યક્ષ થયેલ, ઉઘાડા પડેલ.

प्रत्यक्स्रोतस् पु. (प्रत्यक् प्रतीचीगामि स्रोतो यस्य) પશ્ચિમ દિશા તરફ જેનો પ્રવાહ જાય છે એવી નદી વિગેરે.

प्रत्यक्स्रोतस् पु. (प्रतीचि प्रत्यगात्मनि स्रोतश्चित्तप्रवाहोऽस्य) પરમાત્મામાં એકાગ્રમનવાળો યોગી.

प्रत्यक्स्रोतस् स्त्री. (प्रत्यक् प्रतीचीगामि स्रोतो यस्याः) નર્મદા નદી.

प्रत्यगात्मन् पु. (प्रतीचो जीवस्याऽऽत्मा स्वरूपं) પરમેશ્વર, પરમાત્મા, બ્રહ્મચૈતન્ય.

प्रत्यगाशा स्त्री. (प्रत्यक् प्रतीची आशा) પશ્ચિમ દિશા.

प्रत्यगाशापति पु. (प्रत्यगाशायाः पतिः) પશ્ચિમદિશાનો અધિપતિ–વરૂણદેવ.

प्रत्यगुदच् स्त्री. (प्रतीच्या उदीच्याश्च अन्तराला दिक्) વાયવ્યકોણ–પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશાની વચ્ચેની દિશા.

प्रत्यग्र त्रि. (प्रतिगतमग्रं श्रेष्ठं प्रथमदर्शनं वाऽस्य) નવીન' નૂતન, શોધિત–શોધેલું, સ્વચ્છ.

प्रत्यग्र पु. (,, ,,) બૃહદ્રથનો પુત્ર એક રાજા.

प्रत्यग्रता स्त्री (प्रत्यग्रस्य भावः तल्+टाप्) નવીનપણું, તાજાપણું, નૂતનતા.

प्रत्यग्रत्व न. (प्रत्यग्रस्य भावः त्व) તાજાપણું નવીનપણું.

प्रत्यग्रथ पु. (प्रतीच्यां रथ इव) અહિચ્છત્ર નામે એક દેશ.

प्रत्यग्रवयस् त्रि. (प्रत्यग्रं वयो यस्य) જુવાન અવસ્થાવાળું, નવી વયનું, જુવાન–તરૂણ.

प्रत्यग्रवयस् न. (प्रत्यग्रं वयः) યુવાવસ્થા, જુવાની, યૌવન.

प्रत्यग्रह पु. ચેદિ દેશનો તે નામનો રાજા.

प्रत्यङ्ग न. (प्रतिगतमङ्गम्) અંગ–શરીરનો અવયવ કાન વિગેરે.

જેની અસર ચાર મહીના રહે છે અને જે સર્વ વિરતિપણું પ્રાપ્ત થવા દે નહિ તે કષાય, કષાયના ચાર પ્રકારમાંનો ત્રીજો પ્રકાર.

प्रत्याख्यानी स्त्री. (पच्चक्खाणी जै. प्रा.) નિષેધ–કરનારી ભાષા.

प्रत्याख्येय त्रि. (प्रति+आ+ख्या+यत्) ખંડન કરવા લાયક, રદ્દ કરવા યોગ્ય, ના પાડવા લાયક, નાપસંદ કરવા યોગ્ય, તિરસ્કારવા લાયક.

प्रत्यागत त्रि. (प्रति+आ+गम्+क्त) સામે આવેલ, પાછું આવેલ, ફરી આવેલ.

प्रत्यागति स्त्री (प्रति+आ+गम्+भावे क्तिन्) ફરીથી આવવું તે, પુનરાગમન, આવવું, સામે આવવું તે.

प्रत्यागम पु. (प्रति+आ+गम्+भावे अप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यागमन न. (प्रति+आ+गम्+भावे ल्युट्) સામે આવવું, પાછા આવવું, ફરી આવવું.

प्रत्यागार न. પ્રથમનું નિવાસ સ્થલ.

प्रत्यागार अव्ययी. (आगारं आगारं प्रति साकल्ये अव्य.) ઘેરે ઘેરે, દરેક ઘેર.

प्रत्यादर्श पु. (प्रति+आ+दृश्+अच्) ફોટો, છબી, પ્રતિમા.

प्रत्यादिष्ट त्रि. (प्रति+आ+दिश्+कर्मणि क्त) જણાવેલું, સૂચવેલું, ખંડન કરેલું, નિરાકરણ કરેલું, પૂર્વે સાવધ કરેલું, આકાશવાણી વગેરેથી સૂચવેલું, આજ્ઞા કરેલ.

प्रत्यादेश पु. (प्रति+आ+दिश्+भावे घञ्) નિરાકરણ, તિરસ્કાર, ખંડન, દૂર કરવું, સૂચવવું, જણાવવું, આજ્ઞા.

प्रत्याधान न. (प्रतिपत्या धीयते, प्रति+आ+धा+कर्मणि ल्युट्) માથું, મસ્તક.

प्रत्याधान न. (प्रति+आ+धा+भावे ल्युट्) દ્વિતીયાધાન.

प्रत्याध्मान पु. (प्रति.+आ+ध्मा+ल्युट्) એક જાતનો વાયુનો રોગ.

प्रत्यानयन न. (प्रति+आ+नी+ल्युट्) ફરીથી આણવું તે, પાછું આણવું, સામેથી લાવવું.

प्रत्यानिनीपत् त्रि. (प्रति+आ+नी+सन्+शतृ) પાછું આણવા ઇચ્છતું, સામે આણવા–ફરી લાવવા ચાહતું.

प्रत्यानिनीषा स्त्री. (प्रत्यानेतुं इच्छा, प्रति+आ+नी+सन्+अङ्+टाप्) પાછું આણવાની ઇચ્છા, સામે આણવા–ફરી લાવવાની ઉમેદ.

प्रत्यानिनीषु पु. (प्रत्यानेतुं इच्छुः, प्रति+आ+नी+सन्+उ) સામે લાવવા ચાહનાર, પાછું લાવવા ઇચ્છનાર, આણવા ઇચ્છનાર.

प्रत्यानीत त्रि. (प्रति+आ+नी+क्त) ફરીથી લાવેલ, પાછું આણેલ, સામે આણેલ, ફરી આણેલ.

प्रत्यापत्ति स्त्री (प्रति+आ+पद्+क्तिन्) વૈરાગ્ય, ફરીથી આવવું તે, પાછા આવવું.

प्रत्याम्नान पु. (प्रतिरूपतया आम्नायते, प्रति+आ+म्ना+कर्मणि ल्यु) પ્રતિનિધિ.

प्रत्याम्नाय त्रि. (प्रतिरूपतया आम्नायते, प्रति+आ+म्ना+कर्मणि घञ्) પ્રતિનિધિ પણાએ કરવા યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત વિગેરે કર્મ.

प्रत्यायक त्रि. (प्रति+आ+इ+ण्वुल्) વિશ્વાસ કારક, બોધક, સમજાવનાર, જણાવનાર.

प्रत्यायन न. (प्रति+आ+इ+णिच्+भावे ल्युट्) વિશ્વાસ પેદા કરવો તે, જણાવવું તે, ખાત્રી કરી આપવી તે, બોધ આપવો.

प्रत्यारम्भ पु. (प्रतिरूपः आरम्भः) આરંભની પાછળ આરંભ.

प्रत्यालीढ न. (प्रति+आ+लीह्+क्त) ડાબો પગ પાછળ અને જમણો પગ આગળ રાખી ધનુષ્ ધરવાવાળા માણસનું એક જાતનું ઉભું રહેવું–વીરાસન.

प्रत्यालीढ त्रि. (प्रति+आ+लीह्+क्त) ચોટેલું, ખાંધેલું. સ્વાદ લીધેલું.

प्रत्यावर्तन न. (प्रति+आ+वृत्+णिच् वा+भावे ल्युट्) પાછા ફરવું, ફરી આવવું, સામેથી અટકાવવું.

प्रत्यावृत्त त्रि. (प्रति+आ+वृत्+क्त) ફરી આવેલ, પાછું ફરેલ, સામે અટકાવેલ.

प्रत्याशा स्त्री. (प्रति किञ्चित् वस्तु लक्षीकृत्य आ समन्तात् अश्नुते व्याप्नोति, प्रति+आ+अश्+अच्+टाप्) દરેક વસ્તુ વગેરે ઉપર ફરીથી આશા રાખવી તે, સામી આશા–ઇચ્છા.

प्रत्याशिन् त्रि. (प्रत्याशा+अस्त्यर्थे इनि) આશાવાળું,

[illegible] मोटो भाग.

प्रत्यरि पु. (प्रति–ऋ–इन्) शत्रु, दुश्मन, वैरी

प्रत्यर्थ पु. (प्रतिगतः अर्थम्) [illegible], वैर–शत्रुता, [illegible] करवो ते.

प्रत्यर्थिन् त्रि. (प्रत्यर्थयते, प्रति–अर्थ्–णिनि) शत्रु, दुश्मन.

प्रत्यर्थिन् त्रि. ([illegible], अर्थ्–णिनि) प्रतिवादी, [illegible].

प्रत्यर्पण न. (प्रति–ऋ–णिच्–पुक्–ल्युट्) लीधेलुं पाछुं आपवुं, पाछुं सोंपवुं.

प्रत्यर्पित त्रि. (प्रति–ऋ–णिच्–पुक्–क्त) पाछुं सोंपेलुं.

प्रत्यवनेजन न. (प्रतिगतमवनेजनम्) [illegible] [illegible] [illegible] क्रिया

प्रत्यवलाड न. ([illegible] जै. प्रा.) [illegible] [illegible]

प्रत्यवमर्ष पु. (प्रति–अव–मृश्–भावे घञ्) [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]

प्रत्यवर त्रि. (प्रति–[illegible]) [illegible], [illegible] [illegible] ते.

प्रत्यवरोध पु. (प्रति–अव–रुध्–घञ्) [illegible] ते.

प्रत्यवरोधन न. (प्रति–अव–रुध्–ल्युट्) [illegible].

प्रत्यवसान न. ([illegible]) भोजन, [illegible]

[illegible]

प्रत्यवसित त्रि. (प्रति–अव–सो–कर्त्तरि क्त) [illegible]

[illegible]

प्रत्यवस्कन्द पु. (प्रति–अव–स्कन्द्–भावे घञ्) [illegible]

[illegible]

प्रत्यवस्कन्दन न. ([illegible] ल्युट्) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

प्रत्यवस्थातृ त्रि. (प्रति+अव+स्था+तृच्) प्रतिपक्षरूपे ऊभो रहेनार, शत्रु, वैरी.

प्रत्यवहार पु. (प्रति+अव+हृ+भावे घञ्) संहार, लडवा माटे तैयार थयेला सैन्योने युद्धथी अटकाववां ते.

प्रत्यवाय पु. (प्रति+अव+इण्+करणे भावे च अच्) पाप, विरुद्ध आचरण, अभीष्ट–तिरोधान.

प्रत्यवाय पु. (प्रत्यवाय जै. प्रा.) दोष, गेरलाभ, विघ्न, अन्तराय.

प्रत्यवेक्षण न. (प्रति+अव+ईक्ष्+भावे ल्युट्) आगळ पाछळनो विचार करवो ते, आटलुं कर्युं छे आटलुं नथी कर्युं एम ध्यानमां लेवुं ते.

प्रत्यवेक्षा स्त्री. (प्रति+अव+ईक्ष्+भावे अ+टाप्) उपर ने. अर्थ.

प्रत्यश्मन् पु. (प्रतिगतः अश्मा) गेरु.

प्रत्यष्ठीला स्त्री. एक प्रकारनो रोग.

प्रत्यस्त त्रि. (प्रति+अस्+क्त) सामे फेंकेल, त्यजेल, छोडेल.

प्रत्यहम् अव्य. (अहि अहि वीप्सायां अव्य.) हमेश, दररोज.

प्रत्याकार पु. (प्रतिकृतः खड्गेन सदृशः आकारो यस्य) तरवारनुं म्यान.

प्रत्याख्यात त्रि. (प्रति+आ+ख्या+कर्मणि क्त) तिरस्कारेल, खंडन करेल, दूर करेल, रद करेल, त्यागकरेल.

प्रत्याख्यान न. (प्रति+आ+ख्या+भावे ल्युट्) तिरस्कार करवो. दूर करवुं, खंडन करवुं, रद करवुं, त्याग करवुं, जैनमतमां एक पूर्व [illegible]. नवमुं ते नामनुं पूर्व.

प्रत्याख्यान न. (पच्चक्खाण जै. प्रा.) त्यागनुं वचन, [illegible] [illegible] प्रतिज्ञा, सावद्य योगनी निवृत्ति, [illegible]. [illegible] [illegible]नुं नाम, प्रत्या–ख्यान [illegible] [illegible]नुं नवमुं पूर्व.

प्रत्याख्यानक्रिया स्त्री. ([illegible] जै. प्रा.) [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible]

प्रत्याख्यानप्रवाद पु. ([illegible] जै. प्रा.) [illegible] [illegible] १४ पूर्वमांनुं नवमुं [illegible]

प्रत्याख्यानावरण न. ([illegible] जै. प्रा.)

ગુણાકાર કરેલું.

प्रत्युत्पन्न न. (प्रति+उत्+पद्+क्त) ગુણવું, ગુણાકાર.

प्रत्युत्पन्नजाति स्त्री. (प्रत्युत्पन्ना जातिः) એક જાતનું ગણિત.

प्रत्युत्पन्नमति स्त्री. (प्रत्युत्पन्ना तत्कालोचिता मतिः) તત્કાળને યોગ્ય બુદ્ધિ, જે સમયે જે ઘટે તે સૂઝાડનારી બુદ્ધિ, હાજરજવાબી બુદ્ધિ.

प्रत्युत्पन्नमति त्रि. (प्रत्युत्पन्ना तत्कालोचिता मतिर्यस्य) તત્કાળને યોગ્ય બુદ્ધિવાળું, હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું, પ્રતિભાશાળી.

प्रत्युदाहरण न (प्रतिकूलमुदाहरणम्) પ્રતિકૂલ ઉદાહરણ, વિરુદ્ધ દાખલો, ઉલટું દ્રષ્ટાન્ત.

प्रत्युदाहृत त्रि. (प्रति+उद्+आ+हृ+क्त) પ્રતિકૂલ દાખલો આપેલ, વિરુદ્ધ દ્રષ્ટાન્ત કહેલ.

प्रत्युद्गम पु. (प्रति+उद्+गम्+घञ् न वृद्धिः) સામે જવું, प्रत्युत्थान શબ્દ જુઓ.

प्रत्युद्गमन न. (प्रति+उद्+गम्+भावे ल्युट्) સામે જવું, આવેલા માણસને સત્કાર આપવા માટે આસન ઉપરથી ઉભા થવું તે.

प्रत्युद्गमनीय न. (प्रति+उद्+गम्+कर्मणि अनीयर्) ધોયેલાં વસ્ત્રની જોડ.

"गृहीतप्रत्युद्गमनीयवस्त्रा" कुमारसं.

प्रत्युद्गमनीय त्रि. (प्रति+उद्+गम्+अनीयर्) સામે જવા યોગ્ય, સામે જઇ માન આપવા યોગ્ય, પૂજ્ય.

प्रत्युद्धरण न. (प्रति+उद्+धृ+ल्युट्) ગયેલી વસ્તુ પાછી મેળવવી તે, સામે ઉદ્ધાર કરવો, ફરીથી હાંસીલ કરવું.

प्रत्युन्नमन न. (प्रतिकूलमुन्नमनं) નીચે નમવું.

प्रत्युपकार पु. (प्रतिरूपः उपकारः) સામો ઉપકાર કરવો તે, ઉપકારનો બદલો વાળવો તે.

प्रत्युपकारिन् त्रि. (प्रति+उप+कृ+णिनि) સામે ઉપકાર કરનાર.

प्रत्युपकृत त्रि. (प्रति+उप+कृ+क्त) સામે ઉપકાર કરેલ.

प्रत्युपक्रिया स्त्री. (प्रति+उप+कृ+अङ्+टाप्) સામે ઉપકાર કરવો.

प्रत्युपदेश पु. (प्रतिरूपः उपदेशः) સામે ઉપદેશ, સામું શીખવવું તે, પ્રતિશિક્ષણ.

प्रत्युपवादित त्रि. (पडुप्पवाइय जै. प्रा.) વાજીંત્ર વગાડેલ.

प्रत्युपचार पु. (पडोआर जै. प्रा.) પ્રતિકૂલ ઉપચાર.

प्रत्युपहार पु. (प्रतिरूपः उपहारः) સામી ભેટ કરવી તે, યોગ્ય ઉપહાર–ભેટ.

प्रत्युप्त त्रि. (प्रति+वप्+क्त) વાવેલું, જડેલું, જડી દીધેલ.

प्रत्युरस् अव्य. (उरसि विभक्त्यर्थेऽव्ययी.) છાતીમાં, છાતી વિષે.

प्रत्युरस अव्य. (उरसि विभक्त्यर्थेऽव्ययी. अच् समा.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रत्युलूक पु. (प्रतिकूलः उलूकस्य) કાગડો.

प्रत्युलूकक पु. (प्रतिरूपः उलूको यस्य कप्) ઘુવડના જેવું કોઈ પક્ષી.

प्रत्युष पु. (प्रति+उष्–दाहे आधारस्य कर्तृत्व. क) પ્રાતઃકાળ, પરોઢ–સવારનું પહોર.

प्रत्युषस् न. (प्रति+उष्–आधारे कसुन्) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्यूष पु. (प्रत्यूषति रुजति कामुकान् प्रति+ऊष–रुजायां +क) પ્રભાતકાલ–સવાર, સૂર્ય, આઠ વસુમાંનો એક, આકડાનું ઝાડ.

प्रत्यूषस् न. (प्रति+ऊष्–रुजायां असुन् असि वा) પ્રભાત, સવાર, પ્રાતઃકાળ.

प्रत्यूह पु. (प्रति+ऊह्+घञ्) વિઘ્ન, નડતર, અડચણ, પ્રતિબંધ.

प्रत्यृच अव्य. (ऋचमृचं प्रति वीप्सायां अव्ययी. अच् समा.) પ્રત્યેક ૠચાએ, દરેક ૠચાએ–વેદની કડીએ.

प्रत्येक अव्यय. (एकमेकं प्रति वीप्सायां अव्ययी.) એક એક પ્રત્યે, દરેક.

प्रत्येकबुद्ध पु. પોતે પોતાની મેળે બોધ પામી જે મોક્ષે જાય તે.

प्रत्वक्षस् त्रि. (प्र+त्वक्ष्–तनूकरणे+असुन्) અત્યન્ત શત્રુ–ઘાતક

प्रथ् (भ्वा. आ. अ. क. सेट् प्रथते) પ્રસિદ્ધ થવું, પ્રખ્યાત થવું.

प्रथ् (चुरा. उभ. सेट् प्रथयति–ते) પ્રસિદ્ધ થવું, અ. પ્રસિદ્ધ કરવું, ફેલાવવું. સ.

સામે આશા-ઇચ્છા રાખનાર, સામી વાંચ્છના કરનાર.

प्रत्याश्राव पु. (प्रति+आ+श्रु+णिच्+अच्) કોઇને ઉદ્દેશી સંભળાવવું, अस्तु श्रौषट् વિગેરે શબ્દો.

प्रत्याश्रावण न. (प्रति+आ+श्रु+णिच्+भावे ल्युट्) અધ્વર્યુંને અમુક કોઇ મન્ત્રનું અગ્નીધ્રે સંભળાવવું.

प्रत्याश्वासन न. (प्रति+आ+श्वस्+णिच्+भावे ल्युट्) સાન્ત્વન માટે આશ્વાસન આપવું, દિલાસો આપવો.

प्रत्यासंकलित त्रि. (प्रति+आ+सम्+कल्+क्त) અમુક વિષયનો નિશ્ચય કરેલ હોય તે, સંકલના કરેલ.

प्रत्यासत्ति स्त्री. (प्रति+आ+सद्+भावे क्तिन्) નિકટપણું, સંબન્ધ માત્ર, ન્યાયપ્રસિદ્ધ અલૌકિક પ્રત્યક્ષ જનક સંબન્ધ.

प्रत्यासन्न त्रि. (प्रति+आ+सद्+क्त) પાસેનું, નિકટનું, સંબદ્ધ, અત્યન્ત સમીપ રહેલ.
"प्रत्यासन्ने नभसि दयिताजीवितालम्बनार्थी" मेघदूते.

प्रत्यासर पु. (प्रत्यासिसर्ति, प्रति+आ+सृ+अच्) સૈન્યની પાછળનો ભાગ, વ્યૂહની પાછળ સૈન્યનો બીજો વ્યૂહ કરવો તે.

प्रत्यासार पु. (प्रति+आ+सृ+आधारे घञ्) સૈન્યનો એક જાતનો વ્યૂહ, સેનાનો પાછલો ભાગ.

प्रत्यास्वार पु. (प्रत्यास्वरति, प्रति+आ+स्वृ+अच्) અસ્ત પામીને ફરી આવેલ-પાછો ઉગેલ સૂર્ય.

प्रत्यास्वार त्रि.(,, ,, ,,) પાછું આવેલ, ફરી આવેલ.

प्रत्याहत त्रि. (प्रति+आ+हन्+क्त) હણેલું, હરાવેલું, સામે મારેલું.

प्रत्याहरण न. (प्रति+आ+हृ+भावे ल्युट्) ચિત્ત અને ઇન્દ્રિય વિગેરેને વિષયમાંથી પાછાં [illegible] સંયમમાં રાખવાં તે, ફરીથી હરણ કરવું તે, ફરીથી લેવું તે, [illegible] લેવું તે.

प्रत्याहरणीय त्रि. (प्रति+आ+हृ+कर्मणि अनीयर्) [illegible], સામેથી લેવા યોગ્ય, રોકવા લાયક.

प्रत्याहर्त्तव्य त्रि. (प्रति+आ+हृ+तव्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रत्याहार पु. (प्रति+आ+हृ+भावे घञ्) ચિત્ત તથા ઇન્દ્રિયો વગેરેને વિષયોથી રોકવાં તે-યોગનું એક અંગ, પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ ૧૪ સૂત્રોની ટુંકી સંજ્ઞા अच् हल् વિગેરે.
"स्वविषयाऽसंप्रयोगे चित्तस्य स्वरूपानुकार इवेन्द्रियाणां प्रत्याहारः" पातञ्जलसूत्रे.

प्रत्याहार्य त्रि. (प्रति+आ+हृ+यत्) પાછું ખેંચવા યોગ્ય, સામેથી લેવા યોગ્ય, રોકવા લાયક.

प्रत्याहृत त्रि. (प्रति+आ+हृ+कर्मणि क्त) પાછું ખેંચેલ, ફરી લીધેલ, રોકેલ,

प्रत्युक्त त्रि. (प्रति+वच्+क्त) ઉત્તર આપેલું, સામે કહેલ, નિરાકરણ કરેલ, ખંડન કરેલ.

प्रत्युक्ति स्त्री. (प्रति+वच्+भावे क्तिन्) જવાબ, ઉત્તર, સામું બોલવું તે.

प्रत्युज्जीवन न. (प्रति+उद्+जीव्+भावे ल्युट्) ફરી જીવવું, સજીવન થવું, ઉચ્છ્વાસયુક્ત થવું તે,

प्रत्युज्जीवित त्रि. (प्रति+उद्+जीव्+क्त) ઉચ્છ્વાસ યુક્ત થયેલ.

प्रत्युत અવ્ય. (प्रति च उत च इति द्वन्द्वः) બીજી રીતે, ઉલટી રીતે, નહિતો, કિંવા.

प्रत्युत्क्रम पु. (प्रति+उद्+क्रम्+घञ् न वृद्धिः) યુદ્ધના માટે ઉદ્યોગ કરવો તે, યુદ્ધના માટે જવું તે, મુખ્ય પ્રયોજન માટે અમુખ્ય પ્રયોજનનો આરંભ કરવો તે.

प्रत्युत्क्रमण न. (प्रति+उद्+क्रम्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

प्रत्युत्क्रान्ति स्त्री. (प्रति+उद्+क्रम्+क्तिन्) યુદ્ધ માટે ઉદ્યોગ, મુખ્ય પ્રયોજન માટે અમુખ્ય પ્રયોજનનો આરંભ.

प्रत्युत्तर न. (प्रतिकृतमुत्तरस्य प्रा. स.) સામો ઉત્તર, જવાબ, સામો જવાબ, પ્રશ્ન, ઉત્તરનું, ઉત્તર વાક્ય.

प्रत्युत्थान न. (प्रति+उद्+स्था+ल्युट्) આવેલા માણસને સત્કાર આપવા માટે આસન ઉપરથી ઉભા થવું તે, એક ઉભો થયો હોય તેના સામો બીજો ઉભો થાય તે.

प्रत्युत्थित त्रि. (प्रति+उद्+स्था+क्त) કોઇ આવે ત્યારે તેના માનમાં આસન ઉપરથી સામું ઉઠેલ-થયેલ.

प्रत्युत्पन्न त्रि. (प्रति+उद्+पद्+क्त) ફરીથી ઉત્પન્ન થયેલું, ફરી ઉપજેલું, ઉત્પન્ન થયેલું, તુરતનું,

प्रदर्शक त्रि. (प्र+दृश्+ण्वुल्) સમજાવનાર, વ્યાખ્યાન કરનાર, બતાવનાર.

प्रदर्शन न. (प्र+दृश्+ल्युट्) સમજાવવું, દેખાડવું, બતાવવું.

प्रदर्शित त्रि. (प्र+दृश्+णिच्+क्त) દર્શાવેલ, બતાવેલ, સમજાવેલ, સ્પષ્ટકરેલ.

प्रदल पु. (प्रकर्षेण दलति, प्र+दल्+अच्) બાણ.

प्रदव पु. (प्रकर्षेण दूयते, दु+भावे अच्) અત્યન્ત તાપ.

प्रदव त्रि. (प्रकर्षेण दुनोति, दु+कर्त्तरि अच्) ઘણુજ તપાવનાર, ઘણુજ દુઃખ દેનાર.

प्रदव्य पु. (प्रदवाय हितं वा. यत) દાવાગ્નિ–દાવાનળ.

प्रदा स्त्री. (प्र+दा+भावे अङ्+टाप्) ઘણુજ દાન, મોટું દાન.

प्रदान न. (प्र+दा+भावे ल्युट्) મોટું દાન, આપવું, દેવું, અત્યંત આપવું.

प्रदायिन् त्रि. (प्र+दा+णिनि) આપનાર, દેનાર, પુષ્કળ આપનાર.

प्रदि त्रि. (प्र+दा+कि) આપનાર, પુષ્કળ દાન દેનાર, મોટું દાન આપનાર.

प्रदिग्ध त्रि. (प्र+दिह्+कर्मणि क्त) ચોપડેલ, ખરડેલ, લીંપેલ.

प्रदिग्ध न. (,, ,,) ઘીમાં તળેલ, મસાલો નાંખેલ માંસ.

प्रदिव् त्रि. (प्रकर्षेण दीव्यति, प्र+दिव्+क्विप्) અત્યન્ત પ્રકાશતું, પુરાણું, જૂનું.

प्रदिव् स्त्री. મોટો દિવસ, આગલો દિવસ, શ્રેષ્ઠ દિવસ.

प्रदिश् स्त्री. (दिशोन्तरालं प्रगता दिक्) બે દિશા વચ્ચેનો ખુણો, વિદિશા, બે દિશા વચ્ચેની દિશા.

प्रदीप पु. (प्र+दीप्+अच्) દીવો.
"प्रवर्तितो दीप इव प्रदीपात्" रघौ.

प्रदीपन न. (प्र+दीप्+ल्युट्) દીપાવવું, પ્રકટ કરવું, પ્રકાશ કરવો.

प्रदीपन पु. (प्रदीप्यते प्र+दीप्+ल्यु) એક જાતનું સ્થાવર ઝેર.

प्रदीपन त्रि. (प्र+दीप्+णिच्+ल्यु) પ્રકાશ કરનાર, પ્રદીપ્ત કરનાર, દીપાવનાર, પ્રકાશક.

प्रदीपीय त्रि. (प्रदीपाय हितं छ) દીવાને ઉપયોગી, દીવાના હિતનું, દીવાના ઉપયોગનું.

प्रदीप्त त्रि. (प्र+दीप्+क्त) દીપેલ, પ્રકટ કરેલ, પ્રકાશેલ, સળગાવેલ.

प्रदीप्ति स्त्री. (प्र+दीप्+भावे क्तिन्) દીપ્તિ–પ્રકાશ, તેજ, કાન્તિ.

प्रदीप्तिमत् त्रि. (प्रदीप्तिरस्त्यस्य मतुप्) કાંતિવાળું, તેજવાળું, પ્રકાશવાળું.

प्रदीप्य त्रि. (प्रदीपाय हितं पक्षे यत्) દીવાને હિતનું, દીવાને ઉપયોગી

प्रदुह् त्रि. (प्र+दुह्+क्विप्) દોહનાર, અત્યન્ત દોહનાર.

प्रदेय त्रि. (प्र+दा+अर्हार्थे यत्) આપવા યોગ્ય, દેવા લાયક.

प्रदेश पु. (प्रदिश्यते, प्र+दिश्+घञ्) કોઇ એક વિભાગ, સ્થાન, ભીંત, તર્જની અને અંગુઠાની પહોળાઇનું માપ.

प्रदेशन न. (प्र+दिश्+भावादौ ल्युट्) ઉપદેશ–શિખામણ.

प्रदेशन न. (प्र+दिश्+कर्मणि ल्युट्) દેવ ગુરૂ રાજા વગેરેને અપાતી ભેટ.

प्रदेशनी स्त्री. (प्रदिश्यतेऽनया, प्र+दिश्+करणे ल्युट् ङीप्) તર્જની આંગળી.

प्रदेशस्थ त्रि. (प्रदेशे तिष्ठति, स्था+क) પ્રદેશમાં રહેનાર.

प्रदेशिनी स्त्री. (प्रदेशः अङ्गुष्ठादिमध्यस्थानमस्त्यस्य इनि+ङीप्) તર્જની આંગળી.

प्रदेह पु. (प्र+दिह्+भावे घञ्) લેપ, ગુમડા વિગેરે ઉપર લેપ લગાડવામાં આવે છે તે, લીંપવું.

प्रदोष पु. (दोषा रात्रिः, प्रक्रान्ता दोषा रात्रिरत्र) રાત્રિના આરંભનો પ્રથમ ભાગ.

प्रदोष पु. (प्रकृष्टो दोषः) મોટો દોષ.

प्रदोष त्रि. (प्रकृष्टः दोषो यस्य) દુષ્ટ, દુરાત્મા–દુરાચારી.

प्रदोषक त्रि. (प्रदोषे भवः, प्रदोष+वुन्) રાત્રિના આરંભના પ્રથમ ભાગમાં થનાર–હોનાર.

प्रद्यु अव्य. (प्र+द्युस्) આકાશનું, આકાશ સંબન્ધી, પરલોક સંબન્ધી.

प्रद्युम्न पु. (प्रकृष्टं द्युम्नं बलं यस्य) કામદેવ, શ્રીકૃષ્ણનો રૂક્મિણીમાં ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર, મનુનો પુત્ર, વૈષ્ણવ આગમમાં કહેલ ચતુર્વ્યૂહાત્મક વિષ્ણુનો એક અંશ,

प्रथन न. (प्रथ्+भावे ल्युट्) प्रसिद्ध करवुं, प्रख्यात करवुं, फेलाववुं, विस्तारवुं.

प्रथम त्रि. (प्रथते प्रसिद्धो भवति, प्रथ्+अमच्) मुख्य, पहेलुं, आदिनुं, प्रधान.

प्रथमकरण न. (पडमकरण जै. प्रा.) जैन करण [illegible] नामनुं पहेलुं करण.

प्रथमज त्रि. (प्रथमे जायते जन्+ड) पहेलां उत्पन्न थनार, प्रथम [illegible]–थनार.

प्रथमजात त्रि. (प्रथमं जायते स्म, जन्+क्त) पहेलो [illegible], पहेलां उत्पन्न थयेलुं.

प्रथमतस् अव्य. (प्रथम+तसिल्) पहेलेथी, [illegible], प्रथमथी.

प्रथमता स्त्री. (प्रथमस्य भावः तल्+टाप्) पहेलापणुं, [illegible].

प्रथमत्व न. (प्रथमस्य भावः त्व) पहेला अर्थ.

प्रथमदिवस न. ([illegible]) पहेलो [illegible].

प्रथमवयस्विन् [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

क्तिन्) प्रख्याति, प्रसिद्धि, विख्याति.

प्रथिमन् पु. (पृथोर्भावः, पृथु+इमनिच् प्रथादेशः) विस्तारपणुं, विशाळता, स्थूलपणुं–जाडापणुं.

प्रथिमन् त्रि. (अतिशयेन पृथुः इमनिच् प्रथादेशः) अतिशय स्थूल, अत्यन्त मोटुं, घणुंज भारे.

प्रथिमवत् त्रि. (प्रथिम+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) विस्तारवाळुं, विशाळतावाळुं, स्थूलतावाळुं

प्रथिमिनी स्त्री. (प्रथिमाऽस्त्यस्याः इनि+ङीप् टिलोपः) ते नामनी स्थूल कोई स्त्री, स्थूल शरीरवाळी स्त्री.

प्रथिवी स्त्री. (पृथिवी+पृषो.) पृथ्वी, भूमि.

प्रथिष्ठ त्रि. (अतिशयेन पृथु+इष्ठन् प्रथादेशः) अत्यन्त विशाळ, घणुंज मोटुं, अत्यन्त स्थूल–जाडुं.

प्रथीयस् त्रि. (अतिशयेन पृथु, ईयसु प्रथादेशः) घणुंज विशाळ, मोटुं, स्थूल.

प्रथीयसी स्त्री. (प्रथीयस् स्त्रियां+ङीप्) घणी विशाळ स्त्री, मोटी स्थूल–जाडी स्त्री.

प्रथु पु. (प्रथते, प्रथ्+उन) विष्णु.

प्रथुक पु. (प्रथु–वा. उक) पौंआ, पडआ, पृथुक शब्द जुओ.

प्रद त्रि. (प्रददाति, प्र+दा+क) आपनुं देनार, आपनार.

प्रदक्षिण न. (प्रगतो दक्षिणाम्) देव, मनुष्य, वृक्ष विगेरेनी प्रदक्षिणा करवी ते, आगळ पाछळ गोळ फरवुं ते.

प्रदक्षिणीकरण न. (प्रदक्षिण+च्वि+कृ+ल्युट्) प्रदक्षिणा करवी ते.

प्रदक्षिणीकृत त्रि. (प्रदक्षिण+च्वि+कृ+क्त) प्रदक्षिणा करेल, आसपास गोळ फरेल.

प्रदक्षिणीकृत्य अ. (प्रदक्षिण+च्वि+कृ+ल्यप् [illegible]) प्रदक्षिणा करीने, गोळ फरीने.

प्रदक्षिणित न. ([illegible]) प्रदक्षिणा करवी, गोळ फरवुं ते.

प्रदग्ध त्रि. (प्र+दह्+कर्मणि क्त) बळेलुं–बाळेल, अति-[illegible].

प्रदर पु. (प्र+दॄ+[illegible]) अंग-[illegible], फाटवुं, भेद, [illegible] विगेरेथी नीकळतो [illegible] रोग.

प्रनर्तन न. (प्र+नृत्+ल्युट्) નાચવું, નાચ.

प्रनर्दक त्रि. (प्र+नर्द्+ण्वुल्) અત્યન્ત શબ્દ કરનાર, મોટી ગર્જના કરનાર.

प्रनष्ट त्रि. (प्र+नश्+क्त) નાશ પામેલ, નાસી ગયેલ, ખોવાઇ ગયેલ.

प्रनष्टविनय त्रि. (प्रनष्टो विनयो यस्य) વિનયવગરનું, અવિનવી, અદબ વગરનું.

प्रनायक त्रि. (प्रकृष्टो नायको यस्य) મોટા નાયકવાળું શ્રેષ્ઠ નેતાવાળું, ઉત્તમ ઉપરીવાળું.

प्रनिघातन न. (प्र+नि+हन्+णिच् भावे ल्युट्) વધ, હિંસા, મારવું તે.

प्रपक्ष पु. (प्रगतः पक्षम्) પક્ષનો અગ્રભાગ.

प्रपञ्च पु. (प्रपञ्च्यते, प्र+पचि–व्यक्तीकरणे+आधारे घञ्) વિસ્તાર, ફેલાવ, વિપરીતપણું, ઠગાઇ, છેતરવું,

प्रपञ्च पु. (प्र+पञ्चि+कर्त्तरि अच्) સંસાર, માયા, કપટ.

प्रपञ्चित त्रि. (प्र+पञ्च्+णिच्+कर्मणि क्त) વિસ્તારેલ, ફેલાવેલ, ઠગેલ, છેતરેલ, સંપાદન કરેલ.

प्रपतन न. (प्रपतत्यस्मात् , प्र+पत्+अपादाने ल्युट्) પડવાનું કારણ વૃક્ષ વિગેરે, મૃત્યુ, નાશ.

प्रपतन न. (प्र+पत्+भावे+ल्युट्) પડવું, અત્યન્ત પડવું.

प्रपतनीय त्रि. (प्रपतप्रनं योजनमस्य छ) પ્રપાતનું સાધન.

प्रपतित त्रि. (प्र+पत्+कर्मणि क्त) પડેલું.

प्रपथ पु. (प्रकृष्टः पन्थाः अच् समा.) મોટો માર્ગ, શ્રેષ્ઠ માર્ગ, ધોરી રસ્તો.

प्रपथ त्रि. (प्रकृष्टः पन्थाः यत्र अच् समा.) શ્રેષ્ઠમાર્ગવાળું, મોટા માર્ગવાળું, ધોરી રસ્તાવાળું.

प्रपथ्य त्रि. (प्रकृष्टं पथ्यम्) અત્યન્ત હિતનું, બહુ હિતકર.

प्रपथ्या स्त्री. (प्रकृष्टा पथ्या) હરડે.

प्रपद न. (प्रारब्धं प्रगतं वा पदम्) પગનો આગલો ભાગ–પંજો.

प्रपदीन त्रि. (प्रपदं व्याप्नोति ख) પગના આગલા ભાગ સુધી પહોંચનાર, પગના આગળના ભાગસુધી વ્યાપક.

प्रपन्न त्रि. (प्रपद्यते स्म, प्र+पद्+क्त) શરણે આવેલ, જઈ પહોંચેલ, દાખલ થયેલ, પામેલું, વળગેલું.

प्रपन्नाड पु. (प्रपन्नान् अलति भूषयति, अल्+अण् लस्य डः) चक्रमर्द–પુંવાડીયાનો છોડ જે દાદરના રોગને નાશ કરે છે.

प्रपर्ण त्रि. (प्रगतानि पर्णानि यस्य) જેનાં પાંદડાં પડેલાં છે એવું ઝાડ વિગેરે.

पपर्ण न. (प्रगतं पर्णम्) પડેલું પાંદડું.

प्रपलायन न. (प्र+परा+अय्+ल्युट्) પલાયનકરવું, નાશી જવું, જલદી ભાગી જવું.

प्रपलायित त्रि. (प्र+परा+अय्+क्त) નાશી ગયેલ, જલદી પલાયન કરેલ.

प्रपलायिन् त्रि. (प्र+परा+अय्+णिनि) જલદી નાશી જનાર, ભાગી જનાર.

प्रपवण न. (प्र+पू+ल्युट्) શુદ્ધ કરવું તે, નિર્મલ કરવું તે, પવિત્ર કરવું, સારૂ કરવું.

प्रपवणीय त्रि. (प्र+पू+अनीयर्) શુદ્ધ કરવા યોગ્ય, પવિત્ર કરવા લાયક, સાફ કરવા લાયક.

प्रपवनीय त्रि. (,, ,, न णत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रपा स्त्री. (प्रपीयतेऽस्यां, प्र+पा+घञर्थे क+टाप्) પાનીયશાલા–પાણી રાખવાનું સ્થળ, પરબ, યજ્ઞશાલા.

प्रपाठक पु. (प्रकृष्टः पाठोऽत्र कप्) વેદના અધ્યાયનો અમુક ભાગ, શ્રૌત ગ્રંથનો એક અંશ.

प्रपाठक पु. (प्रकृष्टः पाठकः) શ્રેષ્ઠ ભણનાર, ઉત્કૃષ્ટ પઢનાર.

प्रपाणि पु. (प्रकृष्टः पाणिः) હથેલી, હાથનો નીચેનો ભાગ.

प्रपात पु. (प्रपतत्यस्मात्, प्र+पत्+कर्त्तरि घञ्) કાંઠા વગરનું, નિરાધાર, પર્વતનો નિરાધાર ટેકરો, ઝરણું, નદી વિગેરેનો કાંઠો.

प्रपात पु. (प्र+पत्+कर्त्तरि घञ्) પડવું તે.

प्रपाथ पु. (प्र+पथ्+घञ्) માર્ગ, રસ્તો.

प्रपादिक पु. મોર પક્ષી.

प्रपानक न. (प्रकृष्टं पानमस्य कप्) દાડમ વિગેરેનું શરબત, સાકર બદામ મરી વગેરેના મિશ્રણથી કરેલું પ્રવાહી દ્રવ્ય–શરબત.

"प्रपानकरसन्यायाच्चर्व्यमाणो रसो भवेत्"

साहित्यदर्पणे

प्रद्यो त्रि. (प्रकृष्टा द्यौर्दिनं यत्र) મોટા દિવસવાળું, શ્રેષ્ઠ દિવસવાળું.

प्रद्योत पु. (प्र+द्युत्+अच्) કિરણ, તે નામે એક યક્ષ, પ્રકાશ.

प्रद्योतन पु. (प्र+द्युत्+ल्युत्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

प्रद्योतन न. (प्र+द्युत्+भावे ल्युट्) પ્રકાશવું, દીપ્તિ, તેજ, કાન્તિ.

प्रद्योतन त्रि. (प्र+द्युत्+ल्युत्) પ્રકાશમાન, પ્રકાશતું.

प्रद्रव पु. (प्रकृष्टः द्रवः) પલાયન, નાસી જવું તે.

प्रद्रविन् त्रि. (प्रद्रव+अस्त्यर्थे इनि) નાસી જવાના સ્વભાવવાળું.

प्रद्राणक त्रि. (प्र+द्रा–कुत्सितगतौ क्त स्वार्थे क) કુત્સિત ગતિને પામેલ, અંત્ય અવસ્થા પામેલ.

प्रद्राव पु. (प्र+द्रु+भावे यथाविहिता घञ्) પલાયન, નાસી જવું, નાસી જવું.

प्रद्राविन् त्रि. (प्र+द्रु+ताच्छील्ये णिनि) પલાયન કરનારા સ્વભાવવાળું, નાસી જવાના સ્વભાવવાળું.

प्रद्वार न. (प्रकृष्टं द्वारम्) બારણાના ઉપરનો ભાગ.

प्रद्विष् त्रि. (प्र+द्विष्+क्विप्) દ્વેષ કરનાર, અત્યન્ત [illegible]

प्रद्विषत् त्रि. [illegible] અત્યન્ત દ્વેષ કરવું, [illegible]

प्रद्वेष्टृ त्रि. [illegible] દ્વેષ કરનાર, [illegible]

[illegible]

प्रधान न. (प्रधनेऽनेनात्मनि वा, प्र+धा+ल्युट्) પરમાત્મા, બુદ્ધિતત્ત્વ.

प्रधान त्रि. (प्र+धा+ल्यु) મુખ્ય, શ્રેષ્ઠ.

प्रधान पु. (प्रधत्ते, प्र+धा+ल्यु) રાજાનો પ્રધાન–મંત્રી, સેનાપતિનો અધ્યક્ષ.

प्रधानता स्त्री. (प्रधानस्य भावः तल्+टाप्) પ્રધાનપણું, મુખ્યપણું, શ્રેષ્ઠપણું.

प्रधानत्व न. (प्रधानस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रधानधातु पु. (प्रधानश्चासौ धातुश्च) પ્રધાન ધાતુ–મુખ્ય ધાતુ વીર્ય.

प्रधि पु. (प्रधीयन्ते काष्ठान्यत्र, प्र+धा+आधारे कि) રથનાભિ–રથના પૈડાંનાં લાકડાં જેના આધાર ઉપર રહે છે તે.

प्रधिमण्डल न. (प्रधेर्मण्डलम्) ચક્રનો ઘેરાવો.

प्रधी त्रि. (प्रकृष्टा धीर्यस्य) શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળું, મહાબુદ્ધિમાન, ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિવાળું.

प्रधी त्रि. (प्रकृष्टं ध्यायति, धै+कर्तरि क्विप्) અત્યંત ધ્યાન કરનાર.

प्रधी स्त्री. (प्रकृष्टा धीः) શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ, ઉત્તમ બુદ્ધિ.

प्रधूपित त्रि. (प्र+धूप्+क्त) તપાવેલ, સંતાપ પામેલ, ઉને કરેલ, સંતાપિત.

प्रधूपिता स्त्री. (प्रकर्षेण धूपिता) સંતાપ પામેલી સ્ત્રી, સૂર્યને જવાની દિશા.

प्रधृष्ट त्रि. (प्र+धृष्+क्त) દબાવેલ, પરાજય પમાડેલ, અભિમાની, ગર્વિષ્ઠ, નિર્લજ્જ.

प्रध्यान न. (प्रकृष्टं ध्यानं न) અત્યન્ત ચિન્તવવું તે, ધ્યાન ધરવું, ઉત્કૃષ્ટ ધ્યાન.

प्रध्वंस पु. (प्र+ध्वंस्+भावे घञ्) વિનાશ–નાશ, [illegible] પ્રસિદ્ધ નાશાવસ્થા.

प्रध्वंसिन् त्रि. ([illegible]) નાશવાળું, નાશવંત.

प्रध्वनयत् त्रि. ([illegible]) શબ્દ કરવું, અવાજ [illegible]

प्रनष्ट त्रि. ([illegible]) નાશ પામેલું, [illegible]

प्रनष्ट पु. ([illegible]) એક પ્રકારનો [illegible]

प्रनप्तृ पु. ([illegible]) દીકરાના [illegible] દીકરો

प्रवालफल न. (प्रवाल इव रक्तं फलमस्य) રાતા ચંદનનું ઝાડ.
प्रवालवत् त्रि. (प्रवाल+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) નવા અંકુરવાળું, નવા પલ્લવવાળું, કુંપળવાળું.
प्रवालाश्मन्तक पु. (प्रवाल इवाश्मन्तकः रक्तत्वात्) રાતું અશ્મન્તક–આસોંદરો–જીંજવો નામે વૃક્ષ.
प्रवालिक पु. (प्रवालो नवपल्लवोऽस्त्यस्य भूम्ना. ठन्) એક જાતનું શાક જીવશાક.
प्रवाहु पु. (प्रगतो वाहुम्) બાહુનું મૂળ–હાથનો મૂળ પ્રદેશ.
प्रवाहुक अव्य. (प्रकृष्टो वाहुरत्र कप्) સમકાળ, સરખા કાળે, ઉંચું, ઉંચે.
प्रवाहुक् अव्य. (प्रकृष्टो वाहुरत्र कप् पृषो.) ઉપરનો અર્થ.
प्रवुद्ध त्रि. (प्र+वुध्+कर्त्तरि क्त) જાગેલ, બોધ પામેલ, વિદ્વાન, પંડિત, જ્ઞાની, ખીલેલું ફૂલ વિગેરે.
प्रवुद्ध पु. (प्र+वुध्+क्त) તે નામના ઋષભદેવના પુત્ર.
प्रवोध पु. (प्र+वुध्+भावाऽधारादौ घञ्) જાગવું, યથાર્થ જ્ઞાન, વિકાસ, ખીલવું તે.
प्रवोधन न. (प्र+वुध्+भावे ल्युट्) જાગવું, ખીલવું તે, વિકાસ, યથાર્થજ્ઞાન.
प्रवोधन न. (प्र+वुध्+णिच्+भावे ल्युट्) સારી રીતે જગાડવું, દીપવવું, પ્રથમની સુગંધી ઓછી થતાં ફરી સુગંધ લાવવા માટે કોઈ ઉદ્યમ કરવો તે.
प्रवोधनी स्त्री. (प्रवोध्यते हरिरत्र, प्र+वुध्+णिच्+आधारे ल्युट्+ङीप्) કાર્તિક સુદ અગીયારશ.
प्रवोधित त्रि. (प्रवोधःसंजातोऽस्य इतच्) બોધ પમાડેલ, જગાડેલ, જ્ઞાન થયેલ, ઉપદેશ કરેલ, ખીલવેલ, સમજાવેલ.
प्रवोधिता स्त्री. (प्र+वुध्+णिच्+क्त+टाप्) અતિજાતિનો એક ભેદ.
प्रवोधिनी स्त्री. (प्रवोधयति हरिम्, प्र+वुध्+णिच्+णिनि+ङीप्) કાર્તિક સુદ અગીયારશ.
प्रभ त्रि. (प्रभाऽस्त्यस्य अच्) કાન્તિવાળું, તેજસ્વી.
प्रभङ्ग पु. (प्र+भञ्ज्+घञ्) ભંગ, નાશ, વિનાશ, ભાંગી પડવું તે.
प्रभञ्जन पु. (प्रभञ्जति तृणादीन्, प्र+भञ्ज्+युच्) વાયુ, મોટો વાયરો.
प्रभद्र पु. (प्रकृष्टं भद्रमस्मात्) લીંબડાનું ઝાડ.
प्रभद्रक पु. (प्रभद्रः संज्ञायां कन्) તે નામનો એક છન્દ–પંદર અક્ષરના ચરણવાળો છન્દ.
प्रभद्रा स्त्री. (प्रकृष्टं भद्रं यस्मात् टाप्) એક જાતની વેલ.
प्रभर्मन् पु. (भृ–भावे कर्त्तरि वा मनिन् प्रकृष्टं भर्म भरणं यस्मिन्) યજ્ઞ.
प्रभर्मन् न. (प्र+भृ+भावे मनिन्) અત્યન્ત સંપાદન કરવું.
प्रभव पु. (प्रभवत्यस्मात्, प्र+भू+अपादानार्थे अप्) પ્રથમનું પ્રકાશસ્થાન, પહેલાંનું ઉત્પત્તિસ્થાન, બીજા પ્રકારે અથવા બીજેથી સિદ્ધ થયેલી વસ્તુનું પ્રથમ પ્રાપ્તિસ્થાન, મૂળ, મુનિ વિશેષ, સાઠ સંવત્સર પૈકી એક સંવત્સર, વિષ્ણુ જન્મનું કારણ.
प्रभव पु. (प्र+भू+भावे करणे वा अप्) જન્મ–ઉત્પત્તિ, પરાક્રમ.
प्रभवन न. (प्र+भू+ल्युट्) હોવું, થવું, પેદા થવું, જન્મવું, સમર્થ થવું.
प्रभवनीय त्रि. (प्र+भू+अनीयर्) હોવા લાયક, થવા લાયક, ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય, જન્મવા યોગ્ય.
प्रभवादि पु. (प्रभवः आदिर्येषाम्) પ્રભવ જેની શરૂઆતમાં છે તેવા સાઠ સંવત્સર.
प्रभवितव्य त्रि. (प्र+भू+तव्यच्) હોવા લાયક, થવા લાયક, ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય, જન્મવા યોગ્ય.
प्रभवितृ त्रि. (प्र–भू+तृच्) હોનાર, થનાર, ઉત્પન્ન થનાર, પરાક્રમવાળું.
प्रभविष्णु त्रि. (प्र+भू+शीलार्थे इष्णुच्) પ્રભાવશીલ, સમર્થ, ઉત્પન્ન થનાર, હોનાર.
प्रभविष्णु पु. (प्र+भू+इष्णुच्) વિષ્ણુ.
प्रभविष्णुता स्त्री. (प्रभविष्णोर्भावः तल्+टाप्) પ્રભાવશીલપણું, હોનારપણું, ઉત્પન્ન થનારપણું.
प्रभविष्णुत्व न. (प्रभविष्णोर्भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
प्रभव्य त्रि. (प्र+भू+यत्) હોવા લાયક, થવા યોગ્ય, ઉત્પન્ન થવા લાયક.
प्रभा स्त्री. (प्र+भा+अङ्+टाप्) દીપ્તિ, તેજ, કાન્તિ.
प्रभा स्त्री. (प्र+भा+क+टाप्) કુબેરની નગરી, દુર્ગા

प्रपानीय त्रि. (प्रकृष्टं पानीयं) पीवा योग्य, पान करवा लायक.

प्रपापूरणीय त्रि. (प्रपापूरणं प्रयोजनमस्य छ) जेनुं प्रयोजन प्रपा-परब पूरण करवानुं-भरवानुं होयते.

प्रपायिन् त्रि. (प्रपिबति, प्र+पा+णिनि) पीनार, पान करनार, [illegible] करनार.

प्रपावन न. ([illegible]) [illegible] करवानो [illegible].

प्रपितामह पु. (प्रकृ. पितामहः) पिताना पितानो पिता, दादानो बाप.

प्रपितामही स्त्री. (प्रपितामहस्य पत्नी, प्रपितामह+स्त्रियां ङीप्) दादीनी मा, बापना बापनी वहु.

प्रपित्वे अव्य. [illegible].

प्रपित्सत् त्रि (प्रपित्सुमिच्छति, प्र+पत्+सन्+शतृ) पडवा इच्छतुं, पतन थवा चाहतुं.

प्रपित्सु त्रि. (प्रपतितुमिच्छुः, प्र+पत्+सन्+उ) पडवाने इच्छनार, पडवाने चाहनार.

प्रपुन्नाट पु. ([illegible]) [illegible] औषधि.

प्रपुन्नाड पु. ([illegible]) [illegible] जुओ.

प्रपूरक त्रि. ([illegible]) [illegible] पूर्ण करनार-भरनार, [illegible] रीते [illegible].

प्रपूरण न. ([illegible]) [illegible]

[illegible]

प्रप्यान त्रि. (प्रकृष्टं प्यानम्) जाडुं, स्थूल, हृष्टपुष्ट-स्थूल.

प्रफर्व त्रि. श्रेष्ठ गतिवाळुं.

प्रफर्वी स्त्री. (प्रकृष्टं पर्व नितम्बस्थानं यस्याः, स्त्रियां ङीप् पृषो.) श्रेष्ठ नितंबवाळी स्त्री.

प्रफुल्त त्रि. (प्र+फुल्+क्त) प्रफुल्ल-विकस्वर, खीलेल विकसेल.

प्रफुल्ल त्रि. (प्र+फुल्-विकाशे अच्) खीलेल, विकसेल, फूलेलुं.

प्रफुल्लनेत्र त्रि. (प्रफुल्ले नेत्रे यस्य) विकसेल आंखवाळुं, प्रफुल्ल नेत्रवाळुं.

प्रबन्ध पु. (प्र+बन्ध्+भावे घञ्) संदर्भ, ग्रंथ विगेरेनी रचना, अखंड क्रम, निबंध.

प्रबन्धकल्पना स्त्री. (प्रबन्धस्य कल्पना रचना) थोडी साची पण लागे खोटी एवी कथा-वार्ता, कादंबरी वगेरे कल्पित वार्ता.

प्रबन्धन न. (प्र+बन्ध्+ल्युट्) बांधवुं, रचवुं, गुंथवुं, रूडी रीते बांधवुं.

प्रबर्ह त्रि. (प्र+बर्ह्-स्तुतौ वृद्धौ वा अच्) प्रधान मुख्य, श्रेष्ठ.

प्रबल त्रि. (प्रकृष्टं बलमस्य) अत्यन्त बळवान, बळ [illegible]वाळुं, जोरावर.

प्रबल्ह न. (प्रकृष्टं बल्हति, बल्ह्-प्राधान्यादौ+अच्) प्रधान [illegible].

प्रबल्हता स्त्री. (प्रबल्हस्य भावः तल्+टाप्) अत्यन्त बळवानपणुं, अतिशय जोरावरपणुं.

प्रबल्हत्व न. (प्रबल्हस्य भावः त्व) उपरनो अर्थ.

प्रबल्या स्त्री (प्रकृष्टं [illegible]) एक जातनी वेल.

प्रबल्हि अ. [illegible] न [illegible] [illegible]

प्रबल्हिका स्त्री. ([illegible]) [illegible]

प्रबल्ही स्त्री ([illegible]) उपरनो अर्थ.

प्रबाल न. ([illegible]) [illegible], [illegible]

प्रबाल पु ([illegible]) [illegible]

प्रबालक पु. ([illegible]) [illegible]

प्रभूति स्त्री. (प्र+भू+भावे क्तिन्) સારી રીતે થવું, અત્યન્ત હોવું.

प्रभूवन् त्रि. (प्र+भू+क्वनिप्) સામર્થ્યવાળું, શક્તિવાળું.

प्रभूवरी स्त्री. (प्र+भू+क्वनिप्+स्त्रियां ङीप् नस्य रः) સામર્થ્યવાળી સ્ત્રી, શક્તિવાળી સ્ત્રી.

प्रभूष्णु त्रि. (प्रभवति, प्र+भू+स्नु) પ્રભાવવાળું, સામર્થ્યવાળુ,, શક્તિવાળું, જોરાવર, મજબુત.

प्रभृति अव्य. (प्र+भृ+क्तिच्) સમય–દેશ–કાળથી આરંભીને–આદિમાં રાખીને એવા અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.

प्रभृथ त्रि. (प्र+भृ+वा. थक्) સારી રીતે ભરણ પોષણ કરનાર.

प्रभेद पु. (प्रभिद्यतेऽनेन, प्र+भिद्+घञ्) પ્રકાર, વિશેષ.

प्रभेद पु. (प्र+भिद्+भावे घञ्) ભેદ, તફાવત.

प्रभेश्वर पु. તે નામનું એક તીર્થ.

प्रभ्रंशथु पु. (प्रभ्रश्यते, प्रभ्रंश्+अथुच्) એક જાતનો નાસિકાનો રોગ.

प्रभ्रष्ट त्रि. (प्र+भ्रंश्+क्त) ભ્રષ્ટ, ભ્રંશવાળું, પડી ગયેલ.

प्रभ्रष्टक न. (प्रभ्रष्ट+संज्ञायां कन्) શિખામાંથી લટકતી પુષ્પની માળા, ચોટલામાં ઘાલેલો લટકતો ફૂલનો હાર.

प्रमगन्द पु. (द्वैगुण्यादिलक्षणवृद्धियुतोऽर्थो मामेव गमिष्यति इति बुध्या परेषां अर्थं ददाति इति मगन्दः, प्रगतो मगन्दं कारणतया) વ્યાજવટાનો ધંધો કરનારનો પુત્ર.

प्रमङ्गन न. (प्र+मगि+ल्युट्) ગમન કરવું, જવું.

प्रमङ्गित त्रि. (प्र+मगि+क्त) ગયેલું, ગમન કરેલું.

प्रमणस् त्रि. (प्रकृष्टं मनोऽस्य संज्ञात्वे णत्वम्) ઉદાર મનવાળું, શ્રેષ્ઠ મનવાળું, દર્પવાળું.

प्रमति त्रि. (प्रकृष्टा मतिर्यस्य) સારી બુદ્ધિવાળું, ઉત્તમ બુદ્ધિવાળું.

प्रमति पु. (,, ,,) પશ્ચિમ દિશાના રાજા સુનયનો પુરોહિત કશ્યપ વંશનો એક ઋષિ, ચ્યવન ઋષિનો પુત્ર, ગૃત્સમદ ઋષિના વંશમાં પેદા થયેલા વાગિન્દ્ર ઋષિનો તે નામનો પુત્ર,નૃગરાજાનો તે નામનો એક પુત્ર, વત્સપ્રીતિનો તે નામનો એક પુત્ર.

प्रमत्त त्रि. (प्रमाद्यति स्म, प्र+मद्+क्त) પ્રમાદી, કર્ત્તવ્યમાં અકર્ત્તવ્યની બુદ્ધિથી તથા અકર્ત્તવ્યમાં કર્ત્તવ્યની બુદ્ધિથી કર્મમાં સાવધ નહિ તે, કાળજી વિનાનું,ચુકનાર, ગાફલ, પાગલ, ગાંડું, પોતાના નિત્ય કર્મને ન કરનાર.

प्रमत्तगीत न. (प्रमत्तेन गीतम्) ઉન્મત્તે ગાયેલું ગાયન

प्रमथ पु. (प्रमथ्नाति, प्र+मथ्+अच्) ધૃતરાષ્ટ્રનો તે નામનો પુત્ર, ઘોડો, શિવનો એક પાર્ષદ.

प्रमथन न. (प्र+मथ्+भावे ल्युट्) મથવું, મથી નાંખવું, વલોવવું, વધ, નાશ, કલેશ પમાડવો.

प्रमथपति पु. (प्रमथस्य पतिः) શિવ, મહાદેવ.

प्रमथा स्त्री. (प्र+मथ्+अच्+टाप्) હરડે.

प्रमथाधिप पु. (प्रमथस्य अधिपः) શિવ, મહાદેવ.

प्रमथालय पु. (प्रमथानामालयः) તે નામનું એક નરક.

प्रमथित त्रि. (प्र+मथ्+कर्मणि क्त) મથેલ, મથી નાંખેલ, પલોવેલ, દુઃખ દીધેલ, વધ કરેલું.

प्रमथित न. (प्रकर्षेण मथितम्) પાણી નહિ નાંખેલી છાસ–દહીંનું વલોવલુ.

प्रमद पु. (प्र+मद्+अप्) હર્ષ, તે નામનો એક દૈત્ય, ત્રીજા મન્વન્તરનો એક સપ્તર્ષિ.

प्रमद न. (,, ,,) ધંતૂરાનું ફળ.

प्रमद त्रि. (प्र+मद्+अच्) प्रमत्त શબ્દ त्रि. જુઓ.

प्रमदक पु. (प्रमद+संज्ञायां कन्) પરલોકને નહિ માનનારો એક જાતનો નાસ્તિક.

प्रमदकानन न. (प्रमद्यतेऽनेन प्र+मद्+घञ् , प्रमदानां काननम् ह्रस्वो वा)રાજાઓના જનાનખાનાનો બગીચો.

प्रमदवन न. (प्रमद्यतेऽनेन, प्र+मद्+करणे घञ्+टाप्प्रमदानां वनम् ह्रस्वो वा) રાજાના સ્ત્રીવર્ગને રમવાનો કે ક્રીડા કરવાનો બગીચો.

प्रमदा स्त्री. (प्रमाद्यत्यनया, प्र+मद्–करणे+अप्+टाप्) શ્રેષ્ટ સ્ત્રી, મદમાતી સ્ત્રી, અગીયાર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, કન્યા રાશિ.

प्रमदाकानन न. (प्रमदोचितं काननम्) રાજાઓની સ્ત્રીઓને રમવા માટે બનાવેલો બગીચો.

प्रमदावन न. (प्रमदानां वनम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रमदिनी स्त्री. (प्र+मद्+णिनि+ङीप्) એક જાતની ઔષધિ.

દેવા. નક્ષત્રની એક પત્ની, સ્વર્ભાનુની કન્યા, [illegible] [illegible] મા, તે નામની એક અપ્સરા, તે નામે એક ટીકા.

प्रभाकर પુ. (प्रभां करोति कृ+ट) સૂર્ય, અગ્નિ,ચંદ્ર, સમુદ્ર, આકડાનું ઝાડ, તે નામે એક મીમાંસક, અત્રિ વંશનો એક ઋષિ, કુશદ્વીપમાં આવેલો એક ખંડ, આઠમા મન્વન્તરનો એક દેવગણ,શિવનું [illegible]

प्रभाकीट પુ. (प्रभान्वितः कीटः) પતંગિયું.

प्रभात् [illegible] (प्र+भा+शतृ) [illegible] [illegible], [illegible]

प्रभा[illegible]न પુ. (प्रभायाः [illegible]) [illegible]

प्रभात [illegible]

प्रभात [illegible]

प्रभात પુ. [illegible] તે નામનો એક વસુ.

प्रभा[illegible] [illegible]

प्रभा[illegible] [illegible] તે નામે એક તીર્થ.

प्रभा[illegible] [illegible] તે નામનો એક [illegible]

प्रभा[illegible] [illegible]

प्रभा[illegible] [illegible]

[illegible]

દેવોની વીણા, તેર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્

प्रभास પુ. (प्र+भास्+अच्) આઠ વસુ પૈકી તે ના નો એક વસુ.

प्रभास ત્રિ. (,, ,,) બહુ બોલનાર, [illegible] કરનાર, ફક્ત બોલનાર.

प्रभास्त ત્રિ. (प्रभाति, प्र+भास्+अच्) અત્યન્ત તેજસ્વી, અતિશય કાંતિવાળું.

प्रभास्त પુ. (,, ,,) આઠ વસુમાંનો એક વસુ તે નામનું એક ક્ષેત્ર–પ્રભાસ તીર્થ, તે નામના એક જૈન ગણધર, તે નામનો કાર્તિકસ્વામીનો એક અનુચર, તે નામનો એક ઋષિ.

प्रभासन्त પુ. (प्र+भास्+झ. त) પરમેશ્વર, ઇશ.

प्रभिन्न ત્રિ. (प्र+भिद्+क्त) અત્યન્ત ભેદેલ, ચીરેલ, [illegible], ભિન્ન, નિરાળું.

प्रभिन्न પુ (,, ,,) જેને ગંડસ્થલમાંથી મદ ઝરતો હોય એવો હાથી.

प्रभु પુ. ત્રિ. (प्र+भू+डु) સ્વામી, ધણી, કાર્ય કરવાની શક્તિવાળું, સમર્થ, દયા તથા યોગ્ય શિક્ષા કરવાનો અભિમાન.

"[illegible] प्रभुर्निर्णायते"

प्रभु પુ. (,, ,,) વિષ્ણુ, આઠમા મન્વન્તરનો એક દેવગણ.

प्रभुता સ્ત્રી. (प्रभोर्भावः तल्+टाप्) પ્રભુપણું, શેઠાઈ [illegible], સામર્થ્ય.

प्रभुत्व ન. (प्रभोर्भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रभुत्वाक्षेप પુ. (प्रभुत्वस्य आक्षेप) તે નામે એક [illegible] અલંકાર.

प्रभुभक्त ત્રિ. ([illegible]) સ્વામીભક્ત, [illegible] [illegible] [illegible]–[illegible] [illegible].

प्रभुभक्त [illegible]

प्रभूत [illegible]

प्रभूत[illegible] [illegible]

प्रभूता [illegible]

प्रभूत[illegible] [illegible]

प्रमाद्यतस् अव्य. (प्रमाद्य+पञ्चम्यर्थे तसिल्) પ્રમાદપણાથી, ગફલતથી.

प्रमापण न. (प्र+मीञ्–हिंसायां+स्वार्थे णिच्+आत्वे पुक् ल्युट्) ઠાર મારવું, મારી નાંખવું, મારવું.

प्रमापन न. („ „) ઉપરનો અર્થ.

प्रमायुक त्रि. (प्र+मी+ताच्छील्ये उकञ्) મરણ પામવાના સ્વભાવવાળું, મરણશીલ.

प्रमित त्रि. (प्र+मि मी वा+क्त) જાણેલ, માપેલ, પ્રથમ નક્કી કરેલ, પ્રથમ ધારેલ.

प्रमिताक्षरा स्त्री. (प्रमितानि परिमितानि अक्षराणि यस्यां) તે નામની મુહૂર્ત ચિંતામણિ નામના ગ્રંથની ટીકા, સિદ્ધાન્ત શિરોમણિની વ્યાખ્યારૂપ ટીકા, બાર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

प्रमिति स्त्री. (प्र+मि–मा वा+क्तिन्) યથાર્થ જ્ઞાન, ભ્રમરહિત જ્ઞાન–સંશયરહિત જ્ઞાન, માપ, માપવું–આપેલી વસ્તુનું માપ આટલું છે એ જ્ઞાન.

प्रमीढ त्रि. (प्र+मिह्+क्त) મૂતરેલ, પેશાબ કરેલ, ઘટ્ટ, ઘાટું.

प्रमीढ पु. („ „) મેઘ.

प्रमीत त्रि. (प्र+मीञ्+हिंसायां क्त) મરેલ, મરણ પામેલ, મુએલું.

प्रमीत पु. યજ્ઞ માટે હણેલ પશુ.

प्रमीला स्त्री. (प्रमीलनम्, प्र+मील्+भावे अ+टाप्) તંદ્રા, ઘેન.

प्रमुख न. (प्रकृष्टं मुखमारम्भः) શ્રેષ્ઠ આરંભ, સારો પ્રારંભ વિગેરે.

प्रमुख त्रि. (प्रकृष्टं मुखं यस्य) પ્રધાન, પહેલું, પ્રથમ, ઉપરી, શ્રેષ્ઠ–અત્યન્ત ઉત્તમ, માન્ય.

प्रमुख पु. (प्रकृष्टं मुखमस्य) સમૂહ, પુન્નાગ વૃક્ષ.

प्रमुखता स्त्री (प्रमुखस्य भावः तल्+टाप्) પ્રમુખપણું, મુખ્યપણું, શ્રેષ્ઠપણું વિગેરે.

प्रमुखत्व न. (प्रमुखस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रमुच त्रि. (प्रमुचति, प्र+मुच्+क) સારી રીતે મૂકનાર, છોડનાર, અત્યન્ત મૂકનાર.

प्रमुच पु. (प्र+मुच्+क) તે નામનો એક ઋષિ.

प्रमुचु पु. એક ઋષિ વિશેષ.

प्रमुद् त्रि. (प्रकृष्टा मुद् यस्य) હર્ષ પામેલું, હર્ષવાળું, આનંદી.

प्रमुद् पु. („ „) તે નામે એક દેવ.

प्रमुद् स्त्री. (प्रकृष्टा मुद्) અત્યન્ત આનંદ, ઘણો હર્ષ.

प्रमुदित त्रि. (प्र+मुद्+कर्त्तरि क्त) હર્ષ પામેલ, અત્યન્ત આનંદ પામેલ, ખુશ થયેલ.

प्रमुदितवदना स्त्री. (प्रमुदितं वदनं यस्याः) હર્ષ પામેલા મુખવાળી સ્ત્રી, તે નામનો એક છન્દ.

प्रमूढ त्रि. (प्र+मूह्+क्त) મૂર્ખ, મોહ પામેલ, મુંઝાયેલ, અજ્ઞાની, બાવરૂં.

प्रमूढसंज्ञ त्रि. (प्रमूढा संज्ञा यस्य) ઉપરનો અર્થ.

प्रमृग अव्य. (प्रकृष्टा मृगा यत्र अव्ययी.) ઘણાં મૃગાવાળું.

प्रमृत न. (प्रकृष्टं मृतं प्राणिहिंसितं यत्र) ખેતીરૂપ આજીવિકાનો ઉપાય–કૃષિકર્મ.

प्रमृष्ट त्रि. (प्र+मृज्+क्त) સાફ કરેલું, સ્વચ્છ કરેલું, શુદ્ધ કરેલું.

प्रमेदित त्रि. (प्र+मिद्+क्त) ઘી કે તેલ વિગેરેથી ચીકણું.

प्रमेय त्रि. (प्र+मा+कर्मणि यत्) માપવા યોગ્ય, પ્રમાજ્ઞાન વિષય પદાર્થ, અનુમાન કરવા યોગ્ય, અવધારણ–નિશ્ચય કરવા યોગ્ય, સિદ્ધ કરવા લાયક, પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય.

प्रमेह पु. (प्रकर्षेण मेहति, प्र+मिह्–आधारे करणे वा घञ्) તે નામનો એક રોગ–પરમીયો.

प्रमेहिन् त्रि. (प्र+मिह्+णिनि) પરમીયો રોગ જેને થયેલો છે તે, પ્રમેહ રોગવાળું.

प्रमोचन न. (प्रकर्षेण मुच्यते, प्र+मुच्+भावे ल्युट्) સારી રીતે મુકવું, છોડવું, અત્યન્ત મુકવું–છોડવું.

प्रमोचन त्रि. (प्र+मुच्+कर्त्तरि ल्यु) મુકનાર, છોડનાર.

प्रमोचनी स्त्री. (प्रकर्षेण मुच्यते, प्र+मुच्+कर्मणि ल्युट्+ङीप्) એકજાતની વનસ્પતિ–ગોંડુમ્બા

प्रमोद पु. (प्र+मुद्–हर्षे+भावे घञ्) હર્ષ, આનન્દ, ઉમંગ.

प्रमोद त्रि. (प्रकृष्टो मोदो यस्य) ઘણા હર્ષવાળું, આનંદવાળું, ઉમંગવાળું.

प्रयात पु. (प्र+या+क्त) ઉંચો દેશ, ઉંચું સ્થાન, સૌપ્તિક.

प्रयापण न. (प्र+या+णिच्+पुक्+ल्युट्) રવાના કરવું તે, મોકલવું તે, ગમન કરાવવું.

प्रयापणीय त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+अनीयर्) મોકલવા યોગ્ય, મોકલી દેવા લાયક. ગમન કરવા યોગ્ય.

प्रयापनीय त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+अनीयर्) ઉપરનો અર્થ.

प्रयापित त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+क्त) મોકલેલ, ગમન કરાવેલ, મોકલી દીધેલું.

प्रयापिन् त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+णिनि) મોકલનાર, ગમન કરાવનાર.

प्रयाप्यमाण त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+शानच्) મોકલાતું, ગમન કરાવાતું.

प्रयाप्यमान त्रि. (प्र+या+णिच्+पुक्+शानच्) ઉપરનો અર્થ.

प्रयाम पु. (प्र+यम्+घञ्) મોંઘાઇને લીધે ધાન્ય વિગેરે ઉપર માણસોનો અત્યન્ત આદર થાય છે તે, કિંમતની અધિકતા આંકવી તે, વેચાણમાં આપવા યોગ્ય, દબાણ, નિગ્રહ.

प्रयास पु. (प्र+यस्+भावे घञ्) પ્રયત્ન, પરિશ્રમ, ક્લેશ.

प्रयास पु. (प्रयस्यतेऽनेन प्र+यस्+करणे घञ्) વેદાન્તમતે અવિદ્યા વિગેરે પાંચ ક્લેશદાયક.

प्रयासभाज् त्रि. (प्रयासं भजते,भज्+क्विप्) મહેનત કરનાર, પ્રયત્ન કરનાર.

प्रयास्यत् त्रि. (प्र+यस्+णिच्+शतृ) જનાર, ગમન કરનાર.

प्रयियु त्रि. (प्र+या+वा. कु द्वित्वे अभ्यासस्य इत्वम्) પ્રયાણ કરનાર, જનાર, કૂચ કરનાર.

प्रयुक्त त्रि. (प्र+युज्+क्त) યોજેલ, પ્રયોગ કરેલ, પરંપરાથી કરવા યોગ્ય, અત્યન્ત સંયોગવાળું, મોકલેલ, વાપરેલ, પ્રેરણા કરેલ.

प्रयुक्त न. (प्र+युज्+क्त) પ્રયોગ, પ્રયોજન, હેતુ, કારણ.

प्रयुक्तता स्त्री. (प्रयुक्तस्य भावः तल्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रयुक्ति स्त्री. (प्र+युज्+भावे क्तिन्) પ્રયોગ, શબ્દનું અમુક ઉચ્ચારણ, યોજના, પ્રેરણા, મોકલવું, પ્રેરવું, મોટી યુક્તિ.

प्रयुक्ति स्त्री (प्रकृष्टा युक्तिः) સારી યુક્તિ.

प्रयुज् त्रि. (प्र+युज्+क्विप्) જોડાઈ જનાર, યોજના પામનાર.

प्रयुज्य अव्य. (प्र+युज्+ल्यप्) યોજના કરીને,સંબદ્ધ કરીને, યોજીને, પ્રયોગ કરીને, પ્રેરણા કરીને, વાપરીને, મોકલીને.

प्रयुज्यमान त्रि. (प्र+युज्+कर्मणि य+शानच्) પ્રયોગ કરાતું, યોજાતું, મોકલાતું.

प्रयुञ्जान त्रि. (प्र+युज्+कर्मणि शानच्) જોડતું, યોજતું, પ્રેરણા કરતું, મોકલતું.

प्रयुत न. (प्रकृष्टं युतम्) દશ લાખની સંખ્યા, (૧૦,૦૦૦૦૦)

प्रयुत त्रि. (प्रकर्षेण युतः) સારી રીતે મિશ્ર કરેલ, યોજેલ, મેલાપ કરેલ, સંબંધ કરેલું.

प्रयुति स्त्री. (प्र+यु+भावे क्तिन्) અત્યન્ત યોગ, સારો સંબંધ, સારી યોજના, પ્રયોગ.

प्रयुतेश्वर पु. તે નામનું એક તીર્થ.

प्रयुयुत्सु त्रि. (प्र+युध्+सन्+उ) યુદ્ધ કરવા ઇચ્છનાર, લઢવાની ઉમેદ રાખનાર.

प्रयुयुत्सु पु. (प्र+युध्+सन्+उ) ઇન્દ્ર, વાયુ, મેંઢો, તપસ્વી.

प्रयुद्धार्थ पु. (प्रयुद्धः अर्थो यस्य) યુદ્ધ માટે ઉદ્યોગ, મુખ્ય પ્રયોજન માટે ગૌણ પ્રયોજનનો આરંભ.

प्रयोक्तव्य त्रि. (प्र+युज्+तव्यच्) વાપરવા લાયક, યોજવા લાયક, જોડવા યોગ્ય, પ્રયોગ કરવા લાયક, પ્રેરણા કરવા યોગ્ય, મોકલવા યોગ્ય.

प्रयोक्तृ त्रि. (प्र+युज्+तृच्) યોજનાર, જોડનાર, પ્રેરણા કરનાર, લેણદેણમાં ધન વિગેરેની વ્યવસ્થા કરનાર, મોકલનાર, પ્રયોગ કરનાર.

प्रयोग पु. (प्र+युज्–भावकर्मकरणेषु यथायथं घञ् कुत्वम्) યોજવું તે,પ્રયોગ, અનુષ્ઠાન, શબ્દ વિગેરેનું અમુક રીતે ઉચ્ચારણ, મારણ મોહન વશીકરણ વિગેરે ઉપાય, શસ્ત્ર વિગેરેનું મૂકવું–છોડવું કે વાપરવું, નાટક ભજવવું તે, વ્યાજે આપેલું નાણું, યોજના, યુક્તિ,

प्रमोद् पु. (,, ,,) તે નામનો એક નાદ, તે નામનો કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર, તે નામની એક મુખ્ય સિદ્ધિ.

प्रमोदन त्रि. (प्र+मुद्+णिच्+ल्यु) હર્ષકારક, આનંદકારક.

प्रमोदन न. (प्र+मुद्+णिच्+भावे ल्युट्) હર્ષ પમાડવો, આનંદ પમાડવું.

प्रमोदन पु. વિષ્ણુ.

प्रमोदित त्रि. (प्रमोदो जातोऽस्य तार० इतच्) હર્ષ પામેલ, આનંદ પામેલ.

प्रमोदिन् त्रि. (प्रमोदयति, प्र+मुद्+णिच्+णिनि) હર્ષ વાળું, આનંદી, હર્ષજનક, આનંદ પેદા કરનાર.

प्रमोदिनी स्त्री. (प्रमोदिन्+स्त्रियां ङीप्) જિંગીની વૃક્ષ.

प्रमोह पु. (प्र+मुह्+घञ्) અતિશય મોહ, મૂર્છા, અત્યન્ત મુંઝવણ.

प्रमोहन न. (प्रमुह्यतेऽनेन, प्र+मुह्+करणे ल्युट्) મોહક, મોહ ઉપજાવવો, મોહ પમાડવાનું સાધન, એક જાતનું અસ્ત્ર.

प्रमोहन त्रि. (प्रमोहयति, प्र+मुह्+णिच्+ल्यु) મૂર્છા પમાડનાર, મોહ ઉપજાવનાર, મૂર્છાજનક.

प्रम्लोचन्ती स्त्री. (प्रम्लोचति नरं प्रति आत्मानं दर्शयति [illegible]) એક જાતની અપ્સરા.

प्रम्लोचा स्त्री. (प्रम्लोचति नरं प्रति आत्मानं दर्शयति [illegible]) ઉપરનો અર્થ.

प्रयच्छत् त्रि. ([illegible]) દેતું, આપતું.

प्रयज्यु त्रि. ([illegible] अभिनो [illegible]) [illegible].

प्रयत त्रि. ([illegible]) પવિત્ર થયેલું, શુદ્ધ, [illegible], [illegible].

प्रयत [illegible] ([illegible]) પ્રયત્નવાળો.

प्रयत [illegible] ([illegible]) આપેલું, દીધેલું.

प्रयत्न पु. ([illegible]) પ્રયાસ, મહેનત, [illegible]

[illegible]

प्रयत्न[illegible] ([illegible]) [illegible]

प्रयत्नवत् [illegible] ([illegible]) [illegible]

ત્નવાળું, પ્રયાસવાળું, ઉદ્યોગવાળું.

प्रयत्नशैथिल्य न. (प्रयत्नस्य शैथिल्यम्) પ્રયાસ કરવામાં શિથિલપણું, મહેનતની શિથિલતા.

प्रयन्तृ त्रि. (प्र+यम्+तृच्) અત્યન્ત નિયમમાં રાખનાર, દાન કરનાર આપનાર.

प्रयस् न. (प्रयस्यतेऽन्न, प्र+यस्+आधारे क्विप्) અન્ન, અનાજ.

प्रयस्त त्रि. (प्र+यस्+क्त) પ્રયાસથી કરેલ, પ્રયત્નથી કરેલ.

प्रयस्त न. (,, ,, आधारे) મસાલો વિગેરે નાંખી તૈયાર કરેલ શાક.

प्रयाग पु. न. (प्रकृष्टो यागो यागफलं यस्य यस्मात् वा) ગંગા અને યમુનાના સમાગમ સ્થલરૂપ તીર્થ પ્રયાગ–હાલનું અલ્હાબાદ. ઇન્દ્ર, ઘોડો.

प्रयाग पु. (प्रकृष्टः यागः) ઉત્તમ યજ્ઞ, શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ.

प्रयाग त्रि. (प्रकृष्टाः यागाः यस्य यस्मिन् वा) શ્રેષ્ઠ યજ્ઞવાળું, ઉત્તમ યજ્ઞવાળું.

प्रयागभय पु. (प्रयागात् प्रकृष्टयागकर्तृजनात् बिभेति स्वपदपरिग्रहशङ्कया भी+अच्) ઇન્દ્ર, દેવોનો રાજા.

प्रयागसेतु पु. (प्रयागमाहात्म्यप्रतिपादनार्थं सेतुरिव) પ્રયાગ માહાત્મ્ય પ્રતિપાદન કરનારો એક ગ્રન્થ.

प्रयाज पु. (प्र+यज्+घञ् यज्ञाङ्गत्वात् न कुत्वम्) દર્શ કે પૌર્ણમાસ વગેરેના અંગભૂત એક યાગ.

प्रयाजवत् पु. (प्रयाज+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પ્રયાજરૂપ પાંચ કર્મભેદવાળો પ્રધાનયાગ–દર્શ વિગેરે.

प्रयाण न. (प्र+या+भावे ल्युट्) ગમન, પ્રસ્થાન, શહેર–ગામ વગેરેથી બહાર જવું તે, દૂર ગમન, સૈન્યની કૂચ.

प्रयाण न. (प्र+या+करणे ल्युट्) મૃત્યુ, મરણ.

प्रयाणक न. (प्रयाण+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रयाणकाल पु. (प्रयाणस्य कालः) જવાનો સમય, સૈન્યની કૂચકરવાનો વખત, મરણકાળ, પ્રયાણ કરી ગયેલ.

प्रयात त्रि. (प्र+या+कर्तरि क्त) અત્યન્ત જનાર, સારી રીતે જનાર.

प्रयात त्रि. (प्र+या+कर्मणि क्त) ગયેલું, ગત, મરેલું, [illegible], [illegible], પ્રસ્થાન કરેલ, પ્રયાસથી પામેલું.

प्रलपित न. (प्र+लप्+भावे क्त) અનર્થક વાકય, બકવાદ, પ્રલાપ.

प्रलम्ब त्रि. (प्रलम्बते, प्र+लम्ब+अच्) લટકતું, ઝુલતું, વિલંબ કરતું, ધીમુ.

प्रलम्ब पु. (,, ,,) દનુ પુત્ર એક અસુર, વેલાનો અંકુર, સ્તન, સીસુ, ગાથા, એક જાતનો હાર.

प्रलम्ब पु. (प्र+लम्ब्+घञ्) લટકવું, વિલંબ કરવો.

प्रलम्ब पु. (पलंब जै. प्रा.) લટકતા ફળોનો ઝુમખો, કણસલો, પ્રલંબ નામનો ગ્રહ, રૂચક પર્વતનું એક શિખર, પડિલેહવાના વસ્ત્રોના ખુણા લંબાવવાથી–ખેંચવાથી લાગતો દોષ, પડીલેહણના દોષનો એક પ્રકાર.

प्रलम्बक न. (प्र+लम्ब्+ण्वुल्) એક જાતનું ઘાસ.

प्रलम्बघ्न पु. (प्रलम्बमसुरं हन्ति, हन्+क) બળરામ, બળદેવ.

प्रलम्बभिद् पु. (प्रलम्बं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) ઉપર નો અર્થ.

प्रलम्बाण्ड पु. (प्रलम्बो लम्बमानः अण्डो यस्य) લાંબા વૃષણવાળો.

प्रलब्ध त्रि. (प्र+लभ्+क्त) ઠગેલું, છેતરેલું, અત્યન્ત મેળવેલ, સારી રીતે પામેલ.

प्रलम्भ पु. (प्र+लभ्+घञ्+मुम्) ઠગાઈ, છેતરવું તે, છેતરામણ, દગો, સંપાદન, મેળવવું, લાભ, સારો લાભ.

प्रलम्भन न. (प्र+लभ्+भावे ल्युट् मुम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रलय पु. (प्रलीयते क्षीयते जगदस्मिन्–प्र+ली+अच्) પ્રલય, સૃષ્ટિનો અન્ત, નિત્ય નૈમિત્તક પ્રાકૃત અને આત્યંતિક વિનાશ, સાહિત્ય શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ તે નામે સાત્વિક એક ભાવ.

"प्रलयः सुखदुःखाभ्यां चेष्टाज्ञाननिराकृतिः" साहित्यद०

प्रलव पु. (प्र+लू+भावे कर्मणि च अप्) રૂડી રીતે છેદવું તે, અત્યન્ત છેદવું, ખંડ, ટુકડો, લેશ.

प्रलवित्र न. (प्रलूयतेऽनेन, प्र+लू+करणे इत्र) ઘાસ વિગેરે કાપવાનું દાતરડું.

प्रलाप पु. (प्र+लप्+भावे घञ्) અનર્થક વાકય, પ્રયોજન વગરનું, બડબડાટ, ઉન્મત્ત વિગેરેનું બોલવું, ભીષણ, નિરર્થક, બકવાદ, રોગનો એક ઉપસર્ગ–ઉપદ્રવ.

प्रलापिन् त्रि. (प्र+लप्+ताच्छील्ये घिनुण्) પ્રલાપ કરનાર, નિરર્થક ભાષણ કરનાર, નિષ્પ્રયોજન ઉન્મત્ત વગેરેના જેવું બોલનાર.

प्रलीन त्रि. (प्र+ली+कर्त्तरि क्त) પ્રલય પામેલ, ચેષ્ટા શૂન્ય, નષ્ટ, સારી રીતે લીન.

प्रलीनता स्त्री. (प्रलीनस्य भावः तल्+टाप्) ચેષ્ટા નાશ, ઇન્દ્રિયસ્વાપ–ઇન્દ્રિયોનો વ્યાપારાભાવ, સુષુપ્તિ.

प्रलीनत्त्व न. (प्रलीनस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रलेप पु. (प्र+लिप्+भावे घञ्) લીંપવું, લેપવું, ખરડવું, લેપ લગાડવો.

प्रलेपक त्रि. (प्र+लिप्+ण्वुल्) લેપ કરનાર, લીંપનાર, લેપનાર, ખરડનાર.

प्रलेपक पु. સુશ્રુત નામના વૈદ્યક ગ્રંથમાં કહેલ એક જાતનો તાવ.

प्रलेह पु. (प्रलिह्यतेऽसौ, प्र+लिह्–कर्मणि घञ्) ચાટણ, ચાટવું.

प्रलोडन न. (प्र+लुड्+ल्युट्) ગોળાકાર કરવું, સમુદ્ર ની પેઠે હાલક લોલક થવું.

प्रलोभ पु. (प्र+लुभ्+घञ्) અત્યન્ત લોભ, ઘણોલોભ.

प्रलोभन न. (प्र+लुभ्+ल्युट्) લોભાવવું તે, લાલચ, લાંચ.

प्रलोप पु. (प्रकृष्टः लोपः) અત્યન્ત લોભ, છેકનાશ.

प्रलोपन न. (प्र+लुप्+ल्युट्) લોપ કરવો, છેક નાશ પમાડવું.

प्रलोलुप त्रि. (प्रकर्षेण लोलुपः) અત્યન્ત લોલુપ, અતિશય લાલચુ.

प्रलोलुप पु. ગરૂડના વંશનો કુંતિપુત્ર–પક્ષીવિશેષ.

प्रवक त्रि. (प्रु–गतौ+साधुकारित्वे द्योते वुन्) સારી ગતિ-વાળું, ઘણુ ગતિમાન.

प्रवक्तृ त्रि. (प्रवक्ति, प्र+वच्+तृच्) અત્યન્ત બોલ-નાર, વર્ણાનુસંધાનપૂર્વક શાસ્ત્ર વિગેરે વાંચનાર, મહાનવકતા, શાસ્ત્ર વિગેરેના અર્થનો ઉપદેશ કરનાર.

प्रवग पु. (प्लवग लस्य रः) પક્ષી–પંખેરૂં.

प्रवगी स्त्री. (प्रवग+जाति. स्त्रियां ङीप्) પક્ષીણી.

નાયક નાયિકાનો મેળાપ, વ્યાજથી અથવા ઉદ્યમથી પોતાનો મેળવેલો નહિ, ઘોડો.

"आ परितोषाद्विदुषां न साधु मन्ये प्रयोगविज्ञानम्" शाकुन्तलम्.

प्रयोगविधि पु. (प्रयोगज्ञापको विधिः) પ્રયોગને જણાવનાર વિધિ.

प्रयोगातिशय पु. નાટકના અંગની એક પ્રસ્તાવના.

प्रयोगार्थ पु. (प्रयोगस्यायम्, प्रयोगोऽर्थः प्रयोजनं यस्य वा) મુખ્ય પ્રયોગના અનુષ્ઠાનમાં એક અનુકૂળ વ્યાપાર, કામ કરવાનો મુખ્ય હેતુ.

प्रयोगार्थ त्रि. (प्रयोगाय इति) પ્રયોગમાટેનું.

प्रयोगिन् त्रि. (प्रयोगोऽस्त्यस्य प्रयोग+इन्) પ્રયોગ કરનાર, પ્રયોગવાળું.

प्रयोग्य त्रि. (प्र+युज्+ण्यत् कुत्वम्) પ્રયોગ કરવા યોગ્ય, કોઇપણ કામ ઉપર યોજવા યોગ્ય ચાકર વિગેરે.

प्रयोग्य पु. (,, ,,) ઘોડો.

प्रयोजक त्रि. (प्रयुनक्ति प्रेरयति कार्यादौ भृत्यान् प्र+युज्+ण्वुल्) પ્રેરણા કરનાર, યોજના કરનાર, જોડનાર, પ્રયોગ કરનાર.

प्रयोजक पु. (प्र+युज्+ण्वुल्) વ્યાકરણમાં પ્રસિદ્ધ હેતુસંજ્ઞક કર્તા.

प्रयोजकता स्त्री. (प्रयोजकस्य भावः तल्+टाप्) પ્રયોજકપણું, એક પ્રકારનો સ્વરૂપ સંબન્ધ, ન્યાયમત પ્રમાણે પરંપરાથી કાર્ય જનકપણું.

प्रयोजकत्व न. (प्रयोजकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रयोजन न. (प्रयुज्यते, प्र+युज्+ल्युट्) હેતુ, કારણ, [illegible] સિદ્ધિ માટે તે શાસ્ત્રમાં [illegible] [illegible] અર્થ.

प्रयोजनवत् त्रि. (प्रयोजन+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) [illegible]

प्रयो[illegible] [illegible]

प्रयो[illegible] [illegible]

प्रयोज्य पु. (प्र+युज्+ण्यत्) વ્યાકરણ શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ–પ્રયોજ્ય કર્તા.

प्रयोज्यत्व न. (प्रयोज्यस्य भावः त्व) એક પ્રકારનો સ્વરૂપ સમ્બન્ધ.

प्ररक्षण न. (प्र+रक्ष्+ल्युट्) સારી રીતે રક્ષણ કરવું તે, અત્યન્ત રક્ષા કરવી તે.

प्ररथ अव्य. (प्रगतो रथो यत्र अव्ययी.) જ્યાં રથ ગયો હોય તે પ્રદેશ.

प्ररिच्वन् त्रि. (प्र+रिच्+ङ्वनिप्) અતિશય રેચક, સારી રીતે રેચ લગાડનાર.

प्ररुज त्रि. (प्र+रुज्+क) અત્યન્ત રોગકારક, અતિશય રોગી.

प्ररुज पु. (,, ,,) દેવના લશ્કરનો તે નામનો સેનાધિપતિ, તે નામનો એક રાક્ષસ.

प्ररुदित त्रि. (प्र+रुद्+क्त) અતિશય રડેલ, ઘણુંજ રડેલું.

प्ररुह त्रि. (प्र+रुह्+क) ઉગનાર, અંકુર વિગેરે.

प्ररूढ त्रि. (,, ,, क्त) ઉગેલ, વધેલ, ચઢેલ, ઉત્પન્ન થયેલ, બંધાયેલા મૂળવાળું, સારી રીતે બોધ પામેલ–જાગેલ.

प्ररूढ न. (परोहत्यत्र, प्र+रुह्+क्त) પેટ, ઉદર.

प्ररोचन न. (प्ररोचयते, प्र+रुच्+णिच्+भावे ल्युट्) રૂચિ, ઉપજાવવી, રૂચિ સંપાદન કરવી તે.

प्ररोचना स्त्री. (प्र+रुच्+णिच्+युच्+टाप्) પ્રસ્તાવનાનું એક અંગ, નાટકના અંગ વિભાગનું એક અંગ, ઉપરના શબ્દ પ્રમાણે અર્થ.

प्ररोह पु. (प्ररोहति, प्र+रुह्+अच्) ઉગવું, વધવું, ચડવું.

प्ररोह पु. (प्र+रुह्+भावे घञ्) ઉત્પત્તિ, અંકુર.

प्ररोहण न. (,, ,, ल्युट्) ઉગવું, ઉત્પત્તિ, ચડવું, વધવું.

प्रलपत् त्रि. (प्र+लप्+शतृ) બોલતું, બબડતું, બકવાદ કરતું, અતિશય બોલતું.

प्रलपन न. (प्र+लप्+ल्युट्) બકવાદ, અનર્થક વાક્ય, બોલવું, બબડાટ.

प्रलपित त्रि. (प्र+लप्+कर्मणि क्त) પ્રલાપ કરેલ, બોલેલ, બબડીને બોલેલું.

प्रवर्तित त्रि. (प्र+वृत्+णिच्+क्त) પ્રવર્તેલું, ઉત્તેજન આપેલું, સમજાવેલું, કામે લાગેલું.

प्रवर्तिन् त्रि. (प्र+वृत्+णिन्) પ્રવર્ત્તનાર, કામે લાગનાર.

प्रवर्द्धन न. (प्र+वृध्+ल्युट्) વધવું તે, મોટા થવું, વૃદ્ધિ પામવી.

प्रवर्द्धन त्रि. (प्र+वृध्+ल्यु) અત્યન્ત વધારનાર, વૃદ્ધિ પમાડનાર.

प्रवर्ह त्रि. (प्रवर्हति प्र+वृह्–स्तुतौ वृद्धौ वा+अच्) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ, મુખ્ય.

प्रवलाकिन् पु. (प्रकृष्टः वलाकी) સર્પ, ચિત્રવિચિત્ર મેખલાવાળો પુરૂષ વિગેરે.

प्रवसत् त्रि. (प्र+वस्+शतृ) વસતું, રહેતું, પ્રવાસ કરતું, બીજા દેશમાં રહેતું.

प्रवसन न. (प्र+वस्+ल्युट्) પ્રવાસ કરવો તે, સારી રીતે વસવું, પરદેશ જવું.

प्रवसु पु. ઇલી રાજાનો પુત્ર એક રાજા.

प्रवह पु. (प्र+वह्+अच्) તે નામનો એક વાયુ જેનાથી જ્યોતિષ ચક્ર ફરે છે તે.
"यस्माज्ज्योतींषि वहति प्रवहस्तेन कीर्त्तितः"

प्रवह पु. (प्र+वह्+अप्) નગરથી બહાર જવું તે.

प्रवहण न. (प्र+वह्+करणे ल्युट्) પાલખી, આસપાસ વસ્ત્રથી ઢાંકેલું સ્ત્રીને બેસવાનું વાહન.

प्रवहत् त्रि. (प्र+वह्+शतृ) વહેતું, લઈજતું.

प्रवह्लि स्त्री. (प्रवह्लते आच्छादयति, प्र+वल्ह्+इन्) प्रहेलिका શબ્દ જુઓ.

प्रवह्लिका स्त्री. (प्रवह्लि+स्वार्थे कन्+टाप्) જેનો અર્થ ન જાણી શકાય તેમ હોય તેવો એક પ્રશ્ન.

प्रवह्ली स्त्री. (प्रवह्लि+स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रवा पु. (प्रकर्षेण वाति गच्छति, वा+क्विप्) અન્ન, અનાજ.

प्रवाच् त्रि. (प्रकृष्टा वाक् यस्य) યુક્તિ યુક્તવાક્ય બોલનાર, ચતુરતાથી બોલનાર.

प्रवाचक त्रि. (प्रकृष्टं वक्ति, प्र+वच्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

प्रवाणि स्त्री. (प्रकर्षेण ऊयतेऽनया, प्र+वे+करणे ल्युट्+ङीप् गौणत्वात् ङीपो ह्रस्वः) સાળવીની સુતર વીંટવાની મોઇ–(બૉબીન).

प्रवाणी स्त्री. (प्र+वे+ल्युट्+ङीप्) વણકરને વણવાનું એક સાધન, સુતર વીંટવાનું બૉબીન.

प्रवात त्रि. (प्रकृष्टो वातो यत्र) ઉત્તમ વાયુવાળું, અતિશય પવનવાળું.

प्रवात पु. (प्रकृष्टश्चासौ वातश्च) ઘણો પવન, ઉત્તમ વાયુ.

प्रवातृ त्रि. (प्रकर्षेण वाति, प्र+वा+शतृ) સારી રીતે વાનાર, શ્રેષ્ઠ ગતિવાળું.

प्रवातृ पु. (,, ,,) પ્રાણ.

प्रवाततैजस् त्रि. (प्रवातं प्रवणं तेज ओजो यस्य) ચારે બાજુ પ્રસરતા તેજવાળું, ઉત્કૃષ્ટ તેજવાળું.

प्रवाद पु. (प्र+वद्+घञ्) પરંપરાથી આવેલું વાક્ય, કહેવત, લોકોમાં પ્રસિદ્ધ લોકવાદ, પરસ્પર કથા કહેવી તે, મોટોવાદ.

प्रवादिन् त्रि. (प्र+वद्+ताच्छील्ये णिनि) પરસ્પર કથા કહેનાર, મોટો વાદ કરનાર.

प्रवापिन् त्रि. (प्र+वप्+घिनुण्) વાવનાર, રોપનાર.

प्रवार पु. (प्रवृणोत्यनेन, प्र+वृ–आच्छादन+करणे घञ्) ઓઢવાનું વસ્ત્ર, ઓછાડનું વસ્ત્ર, ઓછાડ.

प्रवारण न. (प्र+वृ+णिच्+ल्युट्) કામ્યદાન, ફલ મેળવવાની ઇચ્છાથી આપેલું દાન, ઉત્તમ પ્રિયવસ્તુનું દાન, મોટું દાન–મહાદાન.

प्रवारण न. (प्रकर्षेण वारणम्) વારવું, અટકાવવું.

प्रवाल न. पु. (प्र+वल्+अच्) પરવાળું, વીણાનો દાંડો, નવો અંકુર.

प्रवाल त्रि. (,, ,,) ઉતરતો પ્રદેશ વગેરે, નીચાણવાળો પ્રદેશ વિગેરે.

प्रवास पु. (प्रस्थितो वासः प्र+वस्+आधारे घञ् वा) પરદેશ જવુ, પ્રવાસે જવું તે, મુસાફરી.

प्रवासत् त्रि. (प्र+वस्+णिच्+शतृ) મુસાફરી કરાવતું, પ્રવાસ કરાવતું.

प्रवासन न. (प्र+वस्+णिच्+ल्युट्) પ્રવાસ કરાવવો, દેશનિકાલ કરવો, શહેરમાંથી બહાર કાઢવું.
"सीताप्रवासनपटोः करुणा कुतस्ते" उत्त. च.

प्रवासन न. (प्र+वास् छेदे+ल्युट्) વધ, નાશ, મારી નખાવવું.

प्रवासित त्रि. (प्र+वस्+णिच्+क्त) પરદેશ વસાવેલું,

प्रवचन न. (प्रोच्यते, प्र+वच्+कर्मणि भावे च ल्युट्) सारी रीते वांचवुं, बोलवुं, अर्थना अनुसंधानपूर्वक कहेवुं.

"नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन"

प्रवचनीय त्रि. (प्रवक्ति, प्र+वच्+कर्मणि अनीयर्) अर्थानुसंधानपूर्वक कहेवा योग्य, अर्थनी चोकसाई पूर्वक वांचवा लायक.

प्रवञ्चन न. (प्र+वञ्च्+ल्युट्) ठगवुं, छेतरवुं ते.

प्रवञ्चक त्रि. (प्र+वञ्च्+ण्वुल्) ठगारो, ठगनार, धुतारो, छेतरनार.

प्रवञ्चित त्रि. (प्र+वञ्च्+कर्मणि क्त) ठगेल, छेतरेल.

प्रवट पु. (प्र+वा. अट्–स्वार्थे अण् वा) यव, जव.

प्रवण पु. (प्रवन्ते गच्छन्ति जना अनेन–प्रु–गतौ+करणे ल्युट्) चोकुं, चत्वर, चार रस्तावाळो मार्ग–चोक.

प्रवण त्रि. (प्रवतेऽत्र, प्रु+अधिकरणे ल्युट्) नम्र, नीचाणवाळो प्रदेश विगेरे, आसक्त, चोटेलुं, वांकुं, नीचाणुं, लांबु, प्रगुणविशेष, तैयार, क्षण, ? क्षीण.

प्रवत् त्रि. (प्रवते याति, वा–वा. डति) नीचाणवाळा स्थानमां जनार.

प्रवत्वत् त्रि. (प्रवत्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) नीचाणवाळा प्रदेशमां जनारवाळुं.

प्रवत्स्यत्पतिका स्त्री. (प्रवत्स्यन् पतिर्यस्याः कप्+टाप्) [illegible]

प्रवदन् त्रि. ([illegible]) [illegible]

[illegible]

घरडुं, जुनुं.

प्रवय्या स्त्री. (प्र+वि+यत् नि. स्त्रियां टाप्) अत्यन्त गतिवाळी स्त्री, सारी रीते जनारी स्त्री.

प्रवर पु. (प्रव्रियते, प्र+वृ+अप्) संतति, गोत्र, ते नामनो एक मुनि.

प्रवर पु. (प्रव्रियतेऽनेन, प्र+वृ+अप्) आच्छादन वस्त्र, ओछाड.

प्रवर त्रि. (प्रकर्षेण वरः) अत्यन्त श्रेष्ठ, अतिशय, उत्तम.

प्रवर न. (प्र+वृ+अप्) अगरचंदन.

प्रवरललित न. सोळ अक्षरना चरणवाळो एक छन्द.

प्रवरवाहन पु. द्वि. (प्रवरं वाहनं ययोः) बे अश्विनीकुमार.

प्रवर्ग पु. (प्रवृज्यतेऽसौ, प्र+वृज्+घञ्) विष्णु.

प्रवर्ग्य पु. (प्र+वृज्–कर्मणि ण्यत् कुत्वम्) महावीर, एक जातनो यज्ञ.

प्रवर्त्त पु. (प्र+वृत्+णिच्+घञ्) वर्तन, वर्तवुं, कामधंधा विगेरेमां लागवुं, उश्केरणी, चेतववुं, उत्तेजक.

प्रवर्त्तक त्रि. (प्र+वृत्+णिच्+ण्वुल्) प्रवृत्तिजनक, प्रवृत्ति करावनार, प्रेरणा करनार, उत्तेजन आपनार, प्रवर्तावनार.

"बलवदनिष्टाननुबन्धीष्टसाधनत्वे सति कृतिसाध्यताविषयकं ज्ञानं इष्टसाधनताविषयकं कृतिसाध्यताज्ञानं वा प्रवर्त्तकम्" इति नवीननैयायिकाः

प्रवर्त्तक न. (प्र+वृत्+णिच्+ण्वुल्) नाटकमां मंगळाचरण थया पछी पहेला पात्रवर्गनुं आववुं ते.

प्रवर्त्तक पु. (,, ,,) पंच, मध्यस्थ पुरुष, उत्तेजन आपनारो माणस.

प्रवर्त्तन न. (प्र+वृत्+णिच्+ल्युट्) आरंभ, शरुआत, प्रेरणा करवी, पोतानुं स्वरूप तजी नाखनारनुं भिन्न स्वरूपमां फेरफार थवुं, समजाववुं ते, प्रवृत्त शब्द जुओ. करवानी विधिनी व्यवस्था.

प्रवर्त्तना स्त्री. (प्र+वृत्+णिच्+युच्+टाप्) प्रेरणा, आज्ञा, प्रवृत्तिजनक व्यापार–विधि विगेरे.

प्रवर्त्तमान त्रि. (प्र+वृत्+शानच्) प्रवर्ततुं, वर्तमान कालमां थतुं.

અથવા વિદ્યા વિગેરેથી ઉત્તમ મનુષ્ય, મહાન્ પરાક્રમી, હર્યશ્વ રાજાનો એક પુત્ર, પૂરૂ રાજાનો એક પુત્ર, ઐલ રાજાનો એક પુત્ર, પુરૂવંશી પ્રચિન્વતનો પુત્ર રાજા, મોટો લડવૈયો.

प्रवीर त्रि. (,, ,,) નિપુણ, હોંશીયાર, કુશળ, ડાહ્યુ, ઉત્તમ, શ્રેષ્ટ.

प्रवीरता स्त्री. (प्रवीरस्य भावः तल्+टाप्) પરાક્રમ, ડહાપણ, હોંશીયારપણું, ચતુરાઇ.

प्रवीरत्व न. (प्रवीरस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रवीरवाहु पु. (प्रवीरौ बाहू यस्य) તે નામે એક રાક્ષસ.

प्रवृंजनीय पु. (प्र+वृन्ज्+कर्मणि अनीयर्) મહાવીર, એક પ્રકારનો યજ્ઞ.

प्रवृत् न. ('प्रवृणोति भूतानि, प्र+वृ+क्विप्+तुक्) અન્ન, અનાજ.

प्रवृतहोम पु. (प्रवृतश्चासौ होमश्च) એક જાતનો હોમ.

प्रवृत्त त्रि. (प्र+वृत्+कर्त्तरि क्त) કરેલ પ્રવૃત્તિવાળું, આરંભાયેલું, પ્રવૃત્તિવાળું, કામ વિગેરેમાં ગુંથાયેલું

प्रवृत्त न. (प्र+वृत्+भावे क्त) પ્રવૃત્તિ લક્ષણ ધર્મ, પ્રવૃત્તિ.

प्रवृत्तक न. (प्रवृत्त+संज्ञायां कन्) તે નામે માત્રાવૃત્ત એક છન્દ.

"यदा समावोजयुग्मकौ पूर्व्ययोर्भवति तत्प्रवर्त्तकम्" वृत्तरत्ना०

प्रवृत्तकर्मन् न. (प्रवृत्तं कर्म) આરંભેલું કામ, ફરી શરૂ કરેલું કાર્ય.

प्रवृत्तचक्र पु. (प्रवृत्तं स्वाज्ञानुसारेण चक्रं राष्ट्रादिर्यस्य) રાષ્ટ્ર વગેરેમાં અસ્ખલિત આજ્ઞાવાળો રાજા.

प्रवृत्तचक्रता स्त्री. (प्रवृत्तचक्रस्य भावः तल्+टाप्) પ્રવૃત્તચક્રપણું, સ્વતંત્ર રાજ્ય.

प्रवृत्ति स्त्री. (प्रवर्त्तते प्र+वृत्+क्तिन्) પ્રવાહ, વાર્તા, વૃત્તાન્ત, ખબર, હાથીના ગંડસ્થલ માંથી જે પાણી ઝરે છે તે, અવન્તિ વગેરે દેશ, ન્યાયપ્રસિદ્ધ એક પ્રયત્ન, શબ્દોની અર્થબોધક એક શક્તિ, પોતપોતાના વિષયમાં ઇન્દ્રિયો વગેરેનો સંચાર, હરકોઈ ઉદ્યમ.

"चिकीर्षाकृतिसाध्येष्टसाधनत्त्वमतिस्तथा उपादानस्य चाध्यक्षं प्रवृत्तौ जनकं मतम्" भाषा०

प्रवृत्तिज्ञ त्रि. (प्रवृत्तिं वृत्तान्तं जानाति, ज्ञा+क) વૃતાન્તને જાણનાર, પ્રવૃત્તિને જાણનાર.

प्रवृत्तिज्ञ पु. (,, ,,) એક પ્રકારનો દૂત–ગુપ્તદૂત, બાતમીદાર.

प्रवृत्तिनिमित्त न. (प्रवृत्तेः निमित्तम्) શબ્દોની બોધના શક્તિનું નિમિત્ત, શક્યતાવચ્છેદક.

प्रवृद्ध त्रि. (प्र+वृध्+क्त) અત્યન્ત વધેલું, પ્રૌઢ, વૃદ્ધિ પામેલું, અત્યન્ત વૃદ્ધ.

प्रवृद्धादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स च—प्रवृद्ध, प्रयुत, अवहित, अनवहित, खट्वारूढ, कविशस्तः, आकृतिगणः

प्रवृद्धि स्त्री. (प्र+वृध्+भावे क्तिन्) અત્યન્ત વધવું, ઘણીજ વૃદ્ધિ.

प्रवेक त्रि. (प्र+विच्+कर्मणि घञ्) પ્રધાન, મુખ્ય, શ્રેષ્ઠ.

प्रवेट पु. (प्रवीयते खाद्यते, प्र+वी+ट) જવ.

प्रवेणि स्त्री. (प्र+वेण्+इन्) હાથીની ખાંધ ઉપર નાંખવાની ઝૂલ, વેણી, પાણી વિગેરેનો પ્રવાહ.

प्रवेणी स्त्री. (,, ,, वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रवेतृ पु. સારથિ.

प्रवेदिन् त्रि. (प्रकर्षेण वेत्ति, विद्+णिनि) સારીરીતે જાણનાર, રૂડી રીતે જાણનાર.

प्रवेपण न. (प्र+वेप्+ल्युट् णत्वम्) અત્યન્ત ધ્રુજવું, હાલવું, કંપવું.

प्रवेपन न. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

प्रवेल पु. (प्र+वेल्+अच्) પીળા મગ.

प्रवेश पु. (प्र+विश्+घञ्) અંદર જવું, પેસવું તે, પેસારો.

प्रवेशक त्रि. (प्रविशति प्र+विश्+ण्वुल्) મધ્યે જનાર, વચ્ચે જનાર, અંદર પ્રવેશ કરનાર.

प्रवेशक पु. (,, ,,) નાટક પ્રસિદ્ધ અધિક્ષેપક, એક મુખાંક.

प्रवेशन न. (प्र+विश्+णिच्+ल्युट्) પેસારવું તે, પ્રવેશ કરાવવો તે.

દેશનિકાલ કરેલ, સ્વદેશમાંથી બહાર કાઢેલ, હણેલ.

प्रवासिन् त्रि. (प्र+वस्+णिनि) પરદેશમાં વસનાર, મુસાફરી કરનાર.

प्रवास्य त्रि. (प्र+वस्+णिच्+ण्यत्) દેશનિકાલ કરવા લાયક, સ્વદેશમાંથી બહાર કાઢવા યોગ્ય.

प्रवाह पु. (प्र+वह्+भावे घञ्) પ્રવૃત્તિ, જળ વિગેરેનો પ્રવાહ, ઉત્તમ ઘોડો, સંતતિ, અગ્નિવાયુ વિગેરેની એક રીતની ગતિ, સૈન્ય વિગેરેની કાયમની ગતિ, કાળ અને દેશવડે વિચ્છેદનો અભાવ, પરંપરા, તુટક ન થવું તે.

प्रवाहक पु. (प्रवहति, प्र+वह्+ण्वुल्) અત્યન્ત વહેનાર, સારી રીતે વહેનાર.

प्रवाहक पु. („ „) રાક્ષસ.

प्रवाहण पु. (प्र+वह्+णिच्+ल्यु) જૈવલ નામના એક ઋષિ.

प्रवाहण त्रि. („ „) વહેવડાવનાર.

प्रवाहपतित त्रि. (प्रवाहे पतितः) પ્રવાહમાં પડેલ, પ્રવાહમાં પડેલ.

प्रवाहिका स्त्री. (प्र+वह्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वम्) સંગ્રહણીનો રોગ, વારંવાર ઝાડે જવાનો રોગ.

प्रवाहिकातस् अव्य. (प्रवाहिका+पञ्चम्यर्थे तसिल्) [illegible] રાગથી, ઝાડાનો રોગ મટાડવામાં.

प्रवाहिणी स्त्री. (प्रवाह+पुंस्त्वे इनि+ङीप्) પ્રવાહવાળી નદી.

प्रवाहिन् त्रि. (प्रवाह+इनि) પ્રવાહવાળું, પ્રવાહી.

प्रवाही स्त्री. (प्र+वह्+णिच्+अच्+गौरा. ङीप्) રેતી, [illegible]

प्रवाहोत्था स्त्री. (प्रवाहादुत्थिता, प्रवाह+उद्+स्था+क [illegible]) રેતી, ધૂળ, [illegible]

प्रवाह्य [illegible] (प्रवाह्यते [illegible]) તે નામે એક [illegible].

प्रवाह्य त्रि. ([illegible]) સારી રીતે વહેવા યોગ્ય, [illegible]

प्रविकटम् [illegible] ([illegible]) સારી રીતે [illegible]

प्रवि[illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] અર્થ.

प्रवि[illegible] [illegible] ([illegible]) અત્યન્ત [illegible]

प्रवितत त्रि. (प्र+वि+तन्+क्त) અતિ વિસ્તારેલું, ઘણુંજ ફેલાયેલ, અતિશય વિસ્તીર્ણ.

प्रविदारण न. (प्रविदारयत्यत्र, प्र+वि+दृ+णिच्+आधारे भावे च ल्युट्) યુદ્ધ, ચીરવું. ફાડી નાંખવું.

प्रविदारण त्रि. (प्र+वि+दृ+णिच्+कर्त्तरि ल्यु) ફાડનાર, ચીરનાર,

प्रविदारण त्रि. (प्र+वि+दृ+णिच्+कर्मणि ल्युट्) વ્યાપ્ત.

प्रविभक्त त्रि. (प्र+वि+भज्+क्त) વિભાગ કરેલ, વહેંચેલ, જુદુ થયેલ અલગ કરેલ.

प्रविभाग पु. (प्र+वि+भज्+घञ्) ભાગ, અંશ, હિસ્સો, વહેંચણી, જુદુ કરવું.

प्रविवर न. (प्रकृष्टं विवरं छिद्रमस्य) પીળું ચન્દન.

प्रविवर त्रि. (प्रकृष्टानि विवराणि यस्य) બહુ કાણાં વાળું, ઘણા છિદ્રવાળું.

प्रविलुप्त त्रि. (प्र+वि+लुप्+क्त) અત્યન્ત લોપ પામેલ, ઘણુંજ નાશ પામેલ.

प्रविवाद पु (प्र+वि+वद्+घञ्) અત્યન્ત વાદ, મોટો વિવાદ.

प्रविव्राजयिषत् त्रि. (प्रवि+व्रज्+णिच्+सन+शतृ) દેશનિકાલ કરવા ઇચ્છતું, હદપાર કરવા ચાહનાર.

प्रविव्राजयिषु त्रि. (प्रवि+व्रज्+णिच्+सन्+उ) દેશપાર કરવાને ઇચ્છતું, હદપાર કરવા ચાહનાર.

प्रविश्लेष त्रि. (प्रकृष्टो विश्लेषो यस्य) વિયોગવાળું, વિધુર.

प्रविश्लेष पु. (प्र+वि+श्लिष्+घञ्) વિયોગ, બાદબાકી.

प्रविषा स्त्री. (प्रकृतं विषमनया) અતિવિષની કળી.

प्रविष्ट त्रि. (प्र+विश्+कर्त्तरि क्त) પ્રવેશ કરેલું, પેસેલું, દાખલ થયેલું.

प्रविष्टा स्त्री. („ „ टाप्) પૈપ્પલાદિ અને કૌશિકની માતા.

प्रवीण त्रि. (प्रकृष्टा वीणावादिना वीणाऽस्य यद्वा प्रवीणयति वीणया प्रगायति, प्र+वीण्+णिच्+अच्) હોંશીયાર, કુશળ, નિપુણ, ડાહ્યું, ચતુર.

प्रवीणता स्त्री. (प्रवीणस्य भावः तल्+टाप्) હોંશીયાર પણું, ચતુરાઇ, કુશળપણું.

प्रवीणत्व न. (प्रवीणस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ,

प्रवीर पु. (प्रकृष्टो वीरः) અત્યન્ત શૂરવીર, પદવી

प्रशान्त त्रि. (प्र+शम्+क्त) શાન્તિ પામેલું, અત્યન્ત શાન્તિ પામેલ; ઘણુજ શાન્ત.

प्रशान्तचेष्ट त्रि. (प्रशान्ता चेष्टा यस्य) અત્યન્ત શાન્ત ચેષ્ટાવાળું, છેક બંધ થયેલી ચેષ્ટાવાળું.

प्रशान्तात्मन् त्रि. (प्रशान्तः आत्मा यस्य) અત્યન્ત શાંત આત્માવાળું, જેનો આત્મા શાંત પામેલો છે તે.

प्रशान्ति स्त्री. (प्र+शम्+क्तिन्) અત્યન્ત શાંતિ, ઘણી જ શાંતિ.

प्रशासन न. (प्र+शास्+भावे ल्युट्) શાસન કરવું, રાજ્ય કરવું, નિયમન કરવું.

प्रशासितृ त्रि. (प्र+शास्+असंज्ञायां तृच्–इट्) શાસન કરનાર, નિયમન કરનાર, રાજ્ય કરનાર.

प्रशास्तृ पु. (प्र+शास्+उणा. सू० तृन् संज्ञायामनिट् च) શસ્ત્ર સમાન શંસન કરનાર એક ઋત્વિજ.

प्रशास्त्र त्रि. (प्रशास्तुरिदं अण् संज्ञापूर्वविधेरनित्यत्वात् न वृद्धिः) ઋત્વિજ સમ્બંધિ.

प्रशिष्य पु. (प्रगतः शिष्यमव्यापकत्वेन अत्या. स.) શિષ્યનો શિષ્ય.

प्रश्न पु. (प्रच्छ्+भावे नङ् "च्छ्वोः शूडिति" शः) પૂછવું તે, જાણવાની ઇચ્છા, જિજ્ઞાસા, કહેવા માટે પ્રેરણા, તે નામનું ઉપનિષદ્.

प्रश्नदूती स्त्री. (प्रश्नस्य दूतीव) प्रहेलिका શબ્દ જુઓ.

प्रश्नविवाक पु. (कृतान् प्रश्नान् विवक्ति उत्तरयति, वि+वच्+कर्त्तरि संज्ञा. घञ्) કરેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપનાર જેશી વિગેરે.

प्रश्नव्याकरण पु. (प्रश्नान् शिष्यकृतप्रश्नान् व्याकरोति, वि+आ+कृ+ल्यु) જૈનોએ માનેલા પ્રવચન પુરુષનાં અગીઆર અંગોમાંનું એક અંગ–એક જૈન શાસન પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ.

प्रश्नव्याकरण न. (प्रश्नान् व्याकरोति, वि+आ+कृ+भावे ल्युट्) પ્રશ્નનો ઉત્તર કહેવો તે.

प्रश्नि पु. તે નામના એક ઋષિ.

प्रश्नी स्त्री. (प्रच्छ्+बा. नि वा ङीप्) કુંભીપાક નામની એક વનસ્પતિ.

प्रश्नोपनिषद् स्त्री. (प्रश्नाधिकारेण प्रवृत्ता उपनिषद्) તે નામનું એક ઉપનિષદ્, અથર્વવેદનું એક ઉપનિષદ્.

प्रश्रय पु. (प्र+श्रि+करणे अच्) પ્રણય, વિનય, સ્નેહ.

प्रश्रयोपेत त्रि. (प्रश्रयेणोपेतः) વિનયવાળું, વિનયી, પ્રણયવાળું.

प्रश्रित त्रि. (प्र+श्रि+क्त) ઉપરનો અર્થ.

प्रश्रित पु. શાન્તિદેવનો એક પુત્ર.

प्रश्रुत त्रि. (प्रकर्षेण श्रुतः) ઘણુજ સાંભળેલું, અત્યંત સાંભળેલું.

प्रश्लथ त्रि. (प्रकृष्टः श्लथः) ઘણુજ ઢીલું, પોચું, અતિશય શિથિલ.

प्रश्लिष्ट त्रि. (प्र+श्लिष्+क्त) સારા સમ્બન્ધવાળું, યુક્તિયુક્ત.

प्रश्वास पु. (प्र+श्वस्+भावे घञ्) શ્વાસ લેવો, કોઠામાંથી વાયુને બહાર કાઢવો.

प्रश्वासरोधन न. (प्रश्वासस्य रोधनम्) પ્રાણાયામ.

प्रष्टव्य त्रि. (प्रच्छ्+तव्यच्) પૂછવા લાયક, પ્રશ્ન કરવા યોગ્ય.

प्रष्टृ त्रि. (प्रच्छ्+कर्त्तरि तृच्) પૂછનાર, પ્રશ્ન કરનાર.

प्रष्टि पु. (प्रच्छ्+कर्त्तरि बा. ति) વાહનત્રયમાંના મૃગનું નામ.

प्रष्ठ त्रि. (प्र+स्था+क) આગળ જનાર, શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

प्रष्ठवाह् त्रि. (प्रष्ठः अग्रगामी सन् वहति, वह्+ण्वि) ધૂંસરે પહેલવહેલો જોડેલ જુવાન બળદ વિગેરે, અગ્રેસર.

प्रष्ठी स्त्री. (प्रष्ठ+गौरा. ङीप्) ચંડક ઔષધિ, અગ્રેસરની સ્ત્રી, શ્રેષ્ઠની પત્ની.

प्रष्ठौही स्त्री. (प्रष्ठवाह्+स्त्रियां ङीप् संप्रसारणं) પહેલી વાર ગાભણી થયેલી ગાય, પ્રથમજ ગર્ભવાળી બનેલી ગાય.

प्रस् ((दिवा. आ. स. सेट् प्रस्यते) જવું, ફેલાવવું, વિસ્તારવું.

प्रसक्त त्रि. (प्र+सञ्ज्+क्त) પ્રસંગના વિષયનું, કાયમ રહેનારું, અવિનાશી, નિત્ય, નિત્યતાવાળું, વ્યાપેલું, વિષયવાળું, લાગેલ, વળગેલ, પ્રાપ્ત થયેલ.

प्रसक्त न. (,, ,,) હંમેશ, નિત્ય.

प्रसक्ति स्त्री. (प्र+सञ्ज्+भावे क्ति) પ્રસંગ, આપત્તિ, અનુમિતિ, પ્રાપ્તિ, વ્યાપ્તિ.

प्रसक्षिन् त्रि. (प्र+सह्+बा० क्षिनि) અત્યન્ત સહન

प्रसवक पु. (प्रसवेन पुष्पादिना कायति कै+क) ચારોળીનું ઝાડ.

प्रसवकाल पु. (प्रसवस्य कालः) જણવાનો વખત, ઉત્પત્તિકાલ, ફૂલ-ફળનો સમય.

प्रसवती स्त्री. (प्र+सू+शतृ+ङीप्) જણવાનો વખત જેનો આવ્યો હોય તેવી સ્ત્રી.

प्रसवबन्धन न. (बन्ध्+करणे ल्युट्, प्रसवस्य बन्धनम्) ફૂલ-ફળ વિગેરેનું દીટું.

प्रसववेदना स्त्री. (प्रसवस्य वेदना) જણવાની પીડા, જણતી વેળાનું દુઃખ.

प्रसवस्थली स्त्री. (प्रसवस्य स्थलीव) ઉત્પત્તિસ્થાન, માતા.

प्रसवितृ त्रि. (प्रसूते जनयति, प्र+सू+तृच्) પિતા.

प्रसवित्री स्त्री. (प्रसवितृ+स्त्रियां ङीप्) માતા, જનની.

प्रसविन् त्रि. (प्र+सू-शीलार्थे इनि) જણવાના સ્વભાવવાળું, ફુલ ફલ વગેરે ઉત્પન્ન કરવાના સ્વભાવવાળું.

प्रसव्य त्रि. (प्रगतं सव्यात्) પ્રતિકૂલ, ઉલટું, ડાબું.

प्रसह त्रि. (प्रसहते, प्र+सह्+अच्) સારીરીતે સહન કરનાર, બલાત્કારે ખાઇ જનાર.

प्रसह पु. (प्रसहते इति, प्र+सह्+अच्) બળાત્કારે ઝુટવીને ખાઈ જનાર કાગડો-સમળી વિગેરે પક્ષી.

प्रसहन त्रि. (प्रगतं सहनं यस्य) ક્ષમા વગરનું, સહનશીલતા રહિત.

प्रसहन पु. (प्रगतं सहनं सह्यगुणो यस्मात्) એકજાતનું હિંસક પશુ.

प्रसहन न. (प्र+सह्+भावे ल्युट्) સારી રીતે સહન કરવું, અત્યન્ત ક્ષમા, આલિંગન.

प्रसहा स्त्री. (प्र+सह्+अच्+टाप्) બૃહત્તિકા-પાઠા નામે વનસ્પતિ.

प्रसह्य त्रि. (प्रसोढुं शक्यः, प्र+सह्+यत्) સહી શકાય તેવું, સારી રીતે સહન કરવાને શક્ય.

प्रसह्य अव्य. (प्र+सह्+ल्यप्) બલાત્કારથી, જોર જુલમથી, હઠથી.

प्रसह्यचौर पु. (प्रसह्य बलात्कारेण चौरः) બલાત્કારે ચોરી કરનાર.

प्रसह्यहरण न. (प्रसह्य बलात्कारेण हरणम्) બલાત્કારે હરવું, હરી લેવું, જબરીથી હરણ કરવું તે.

प्रसह्वन् त्रि. (प्र+सह्+वनिप्) સારી રીતે સહન કરનાર, ક્ષમાવાળું.

प्रसातिका स्त्री. (सो-नाशे+भावे क्तिन्, प्रगता सातिर्नाशो यस्याः कप्) સૂક્ષ્મ ધાન્ય.

प्रसाद पु. (प्र+सद्+भावे घञ्) નિર્મળતા, સ્વચ્છતા, મહેરબાની, કૃપા, પ્રસન્નતા, અનુગ્રહ, સ્વસ્થપણું, કાવ્યનો એક ગુણ, દેવ ગુરૂ ધણી વિગેરેએ ખુશી થઇ આપેલાં ફલ ફૂલ અલંકાર વિગેરે, દેવ-ગુરૂ વગેરેના ઉપભોગ પછી બાકી રહેલ પદાર્થ-દેવનૈવેદ્ય, ધર્મનો એક પુત્ર.

प्रसादक त्रि. (प्र+सद्+ण्वुल्) કૃપા-મહેરબાની કરનાર, પ્રસન્ન થનાર, નિર્મળ કરનાર.

प्रसादक पु. (,, ,,) એક જાતનું શાક.

प्रसादन न. (प्रसादयति, प्र+सद्+णिच्+ल्यु) પ્રસન્ન કરવું, ખુશી કરવું, સેવવું.

प्रसादना स्त्री. (प्र+सद्+णिच्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रसादपट्ट पु. (प्रसादसूचकः पट्टः) કૃપા સૂચકપટ્ટ, અનુગ્રહ સૂચકપટ્ટ.

प्रसादयत् त्रि.(प्र+सद्+णिच् शतृ) મહેરબાની કરતું, પ્રસન્ન કરતું.

प्रसादित त्रि. (प्र+सद्+णिच्+क्त) નિર્મલ કરેલું, સ્વચ્છ કરેલું, પૂજા કરેલું, સમાધાન કરેલું.

प्रसाधक त्रि. (प्रसाधयति, प्र+साधि+ण्वुल्) શણગારનાર, શોભાવનાર.

प्रसाधक पु. (,, ,,) રાજા વગેરેને અલંકાર પહેરાવનાર સેવક.

प्रसाधन न. (प्र+सिध्+णिच्-साधादेशः ल्युट्) કૃત્રિમ ભૂષણ-વેશ, શણગારવું, સિદ્ધ કરવું, સાધવું.

प्रसाधनी स्त्री. (प्र+सिध्+णिच्-साधादेशः ल्युट्+ङीप्) માથુ ઓળવાની હાથીદાંત વગેરેની કાંસકી.

प्रसाधिका स्त्री. (प्र+सध्+णिच्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) માથું ગૂંથનારી સ્ત્રી, અલંકાર પહેરાવનારી સ્ત્રી, નીવાર ધાન્ય-સાંમો.

प्रसाधित त्रि. (प्र+साध्+क्त) શણગારેલ, સિદ્ધ કરેલ, સાધેલ.

કરવાના સ્વભાવવાળું.

प्रसंख्यान न. (प्र+सम्+ख्या+भावे ल्युट्) સમ્યગ્જ્ઞાન, સારી રીતનું જ્ઞાન, ઉત્તમ જ્ઞાન, મનન, ચિંતન.

प्रसंख्यान त्रि. (प्रकृष्टं संख्यानं यस्य) સારી સંખ્યા વાળું, અત્યન્ત સંખ્યાવાળું, સારી રીતે ગણેલ.

प्रसङ्ग पु. (प्र+सञ्ज्+भावे घञ्) અત્યન્ત સંગ, સારીરીતે સંગ, વ્યાપ્તિરૂપ સમ્બન્ધ, એક જાતની સંગતિ, અનુરાગીપણું, પ્રસ્તાવ, પ્રસંગ, મૈથુનમાં આસક્તિ, સિદ્ધિ, પ્રાપ્તિ.

प्रसङ्गसम पु. ગૌતમસૂત્ર પ્રસિદ્ધ એક જાતિ.

प्रसज्य अव्य. (प्र+सञ्ज्+ल्यप्) લાગીને, પ્રાપ્તથઇને.

प्रसज्य पु. નીચેનો અર્થ.

प्रसज्यप्रतिषेध पु. (प्रसज्य प्रवृत्ति सम्पाद्य प्रतिषेधः) પ્રાપ્તિ આરોપીને પછી કરેલો પ્રતિબંધ, નિષેધ.

प्रसञ्जन न. (प्र+सञ्ज्+ल्युट्) કામે લગાડવું તે, ઉપયોગમાં લેવું તે, પ્રાપ્તિ.

प्रसत्ति स्त्री. (प्र+सद्+क्तिन्) નિર્મળતા. પ્રસન્નતા, પ્રસન્નપણું.

प्रसत्वन् पु. (प्र+सद्+क्वनिप्) ધર્મ, પ્રજાપતિ, પ્રજા વિગેરે.

प्रसत्वरी स्त्री. (प्रसत्वन्+ङीप् वनो रश्च) મેળવવું તે, ઉપાર્જન, પ્રતિપત્તિ.

प्रसंधि पु. (प्रकृष्टः संधिर्यस्य) તે નામે એક મનુનો પુત્ર.

प्रसंधि पु. (प्रकृष्टः संधिः) રૂડો સંધિ, સારો સાંધો.

प्रसन्न त्रि. (प्र+सद्+कर्मणि क्त) નિર્મળ, સ્વચ્છ, સંતુષ્ટ, સંતોષ પામેલું, કૃપાળુ, દયાળું.

प्रसन्नता स्त्री. (प्रसन्नस्य भावः तल्+टाप्) નિર્મળતા, સ્વચ્છતા, સંતુષ્ટપણું, કૃપાળુપણું.

प्रसन्नत्व न. (प्रसन्नस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रसन्नमुख त्रि. (प्रसन्नं मुखं यस्य) જેનું મુખ આનંદિત હોય તે, મુખ મલકાતું.

प्रसन्ना स्त्री. (प्र+सद्+क्त+टाप्, प्रसन्+अच्+टाप्) દારૂ, મદિરા.

प्रसन्नात्मन् त्रि. (प्रसन्नो निर्मलो आत्मा यस्य) પ્રસન્ન મનવાળું, જેનો આત્મા સંતુષ્ટ હોય તે.

प्रसन्नात्मन् पु. (प्रसन्नो आत्मा यस्य) જનાર્દન વિષ્ણુ.

प्रसन्नेरा स्त्री. (प्रसन्ना चासौ इरा च) એક જાતની મદિરા.

प्रसभ न. (प्रगता सभा सभाधिकारो यस्मात्) બલાત્કાર, જોરજુલમ.

प्रसभ अव्य. (,, ,,) જુલમથી, બળાત્કારે.

प्रसमीक्षण न. (प्र+सम्+ईक्ष्+ल्युट्) સારીરીતે જોવું, વિચારવું.

प्रसमीक्ष्य अव्य. (प्र+सम्+ईक्ष्+ल्यप्) સારીરીતે જોઇને, વિચારીને.

प्रसयन न. (प्र+सि–बन्धने+करणे ल्युट्) બાંધવાનું સાધન, તાંતણો–જાળ.

प्रसर पु. (प्र+सृ+भावाधारादौ+अप् कर्त्तरि अच् वा) વેગ, પ્રણય, સમૂહ, યુદ્ધ, નારાચ અસ્ત્ર, સારીરીતે ફેલાવું, સારીરીતે સરકવું, ખસવું, જવું.

प्रसर त्रि. (प्र+सृ+अच्) સારીરીતે ફેલાનાર, સરકનાર, ખસનાર–જનાર.

प्रसरण न. (प्र+सृ+ल्युट्) સૈન્ય વિગેરેનું ચોતરફ ગમન, ઘાસ વિગેરેના લેવા માટે સૈન્યનું આમતેમ જવું.

प्रसरणि स्त्री. (प्र+सृ+अनि) ઉપરનો અર્થ.

प्रसरणी स्त्री. (प्र+सृ+भावे अनि+ङीप् वा) લુંટકરવા માટે સૈન્યનું ચારે તરફ જવું, ફેલાવ, ફેલાવવું.

प्रसरत् त्रि. (प्र+सृ+शतृ) ચોતરફ ફેલાતું, ખસતું, જતું.

प्रसर्पक त्रि. (प्र+सृप्+ण्वुल्) બોલાવ્યા વિના આવનાર, આવીને જવાના સ્વભાવવાળું.

प्रसर्पण न. (प्र+सृप्+ल्युट्) લુંટના માટે સૈન્યોનું ચોતરફ ફેલાવું, જવું, ગમન કરવું, પ્રસરવું તે, ફેલાવું તે.

प्रसल पु. (प्र+सद्–अच् पृषो. दस्य लो वा) હેમન્ત કાળ.

प्रसलक पु. (प्रसल+संज्ञायां कन्) હેમન્તકાળ.

प्रसलवि अव्य. પ્રદક્ષિણ શબ્દ જુઓ.

प्रसव पु. (प्र+सू+भावादौ अप्) જણવું, ગર્ભમોચન, ઉત્પત્તિ, કાર્ય, ફળ, છોકરૂં, ફળફૂલ.

प्रसेकिन् त्रि. (प्र+सिक्–बा. घिनुण्) સીંચનાર, છાંટનાર, ઝરનાર, ખરનાર, કફના રોગવાળું.

प्रसेकिन् पु. (,, ,,) તે નામનો એક અસાધ્ય વ્રણનો રોગ.

प्रसेदिका स्त्री. નાનો બગીચો.

प्रसेदिवस् त्रि. (प्र+सद्+कर्त्तरि क्वसु) પ્રસન્ન, ખુશ થયેલ.

प्रसेदुषी स्त्री. (प्रसेदिवस्+स्त्रियां ङीप् संप्रसारणम्) પ્રસન્ન થયેલી સ્ત્રી.

प्रसेन पु. (प्रकृष्टा सेना यस्य) તે નામનો એક યાદવ, ચંદ્રવંશમાં પેદા થયેલો એક રાજા.

प्रसेनजित् पु. તે નામે એક રાજા.

प्रसेव पु. (प्रसीव्यते स्म, प्र+सिव्+कर्मणि घञ्) વીણાનું એક અંગ.

प्रसेव पु. (प्र+सिव्+घञ्) સારી રીતે સેવવું.

प्रसेवक पु (प्र+सिव्+ण्वुल् यद्वा प्रसेव एव स्वार्थे कन्) વીણાને છેડે બાંધેલ તુંબડું, સુતરનું ધોકડું, સુતરાઉ કોથળી–થેલી વિગેરે.

प्रसेवक त्रि. (प्र+सिव्+ण्वुल्) સારી રીતે સેવા કરનાર, સારી રીતે પરોવનાર, સારી રીતે ગુંથનાર.

प्रस्कण्व पु. (प्रगतः कण्वं कारणत्वेन नि. ऋषौ सुट्) તે નામે કણ્વનો પુત્ર ૠષિ.

प्रस्कन्दन पु. (प्र+स्कन्द्+कर्त्तरि ल्यु) મહાદેવ, શિવ.

प्रस्कन्दन न. (प्र+स्कन्द्+भावे ल्युट्) વિરેચન, જુલાબ, રેચ.

प्रस्कन्न त्रि. (प्रकर्षेण स्कन्नः) પડેલ.

प्रस्कुन्द पु. (प्रगतः कुन्दम् चक्रम् सुट् च) એક જાતની ચક્રાકાર વેદિકા.

प्रस्तर पु. (प्र+स्तृ+अच्) પત્થર, પાંદડાં વિગેરેની બનાવેલી શય્યા, મણિ, દર્ભની એક મુઠી.

प्रस्तरिणी स्त्री. (प्रस्तरस्तदाकारोऽस्त्यस्या इनि+ङीप्) ગોલોમિકા નામની વનસ્પતિ.

प्रस्तरेष्ठा पु. (प्रस्तरे तिष्ठन्ति, स्था+क्विप् षत्वम् अलु. स.) તે નામે એક વિશ્વદેવ.

प्रस्तार पु. (प्र+स्तृ+घञ्) પુષ્કળ ઘાસવાળું વન, પાંદડાં વિગેરેની બનાવેલી શય્યા, શય્યા, બીછાનું.

प्रस्तार पु. (प्रस्तार्यन्ते विस्तार्य्यन्ते गुरुलघुरूपतया वर्णा मात्रा वाऽनेन, प्र+स्तृ+णिच्+करणे अच्) છન્દઃશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ લઘુ–ગુરુવર્ણને જણાવનારી ક્રિયા.

प्रस्तारपंक्ति स्त्री. તે નામે એક છન્દ.

प्रस्तार्यर्म्म न. એક જાતનો નેત્રરોગ.

प्रस्ताव पु. (प्र+स्तु+भावकरणादौ घञ्) પ્રસંગ, અવસર, અત્યન્ત સ્તુતિ, પ્રકરણ, સામવેદનો એક અવયવ.

प्रस्तावना स्त्री. (प्र+स्तु+णिच्+युच+टाप्) આરંભ, શરૂઆત.

प्रस्तावौचित्य न. વાણીના ૩૫ ગુણો પૈકી એક ગુણ.

प्रस्तिर न. (प्र+स्तृ+वा. क ऋत इत्वम् रपरत्वं च) પાંદડાં વગેરેની બનાવેલી શય્યા.

प्रस्तीत त्रि, (प्र+स्त्यै+क्त सम्प्रसारणं च) ઘટ્ટ, ઘાટું, અવાજ કરેલ.

प्रस्तीम त्रि. (प्र+स्त्यै+क्त तस्य मो वा सम्प्र.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रस्तुत त्रि. (प्र+स्तु+कर्मणि क्त) પ્રકરણથી પ્રાપ્ત, પ્રાસંગીક, ઉપસ્થિત, તૈયાર, સ્વીકારેલ, પ્રાપ્ત થયેલ, સારી રીતે સ્તુતિ કરેલ, પ્રયત્નથી થએલું, પાસે આવેલું.

प्रस्तुतम् अव्य. વિદ્યમાનકાળે, ચાલુ સમયે.

प्रस्तृत त्रि. (प्र+स्तृ+क्त) ઢાંકેલ, છાયેલ, સારી રીતે વિસ્તારેલ.

प्रस्तोतृ त्रि. (प्रकृष्टं स्तौति, प्र+स्तु+तृच्) સારી રીતે સ્તુતિ કરનાર.

प्रस्तोतृ पु. (,, ,,) સામવેદના પ્રથમ ભાગનું ગાયન કરનાર એક ૠત્વિક.

प्रस्तोत्रिय त्रि. (प्रस्तोतुर्हितं तस्येदं वा घ) પ્રસ્તોતા ૠત્વિજ સંબન્ધિ.

प्रस्थ त्रि. (प्रकर्षेण तिष्ठति, प्र+स्था+क) અત્યન્ત સ્થિતિવાળું, સારી રીતે રહેતું, જનાર, મજબુત, નક્કી.

प्रस्थ पु. (प्रतिष्ठतेऽस्मिन्ननेन वा, प्र+स्था+घञर्थे क) એક જાતનું માપ–ચાર કુડવ બરાબર એક પરિમાણ, આઢકનો ચતુર્થાંશ, બે સરાવડાં બરાબર વજન, વિસ્તાર, માપેલી વસ્તુ, જોખેલી કે કિંમત નક્કી

प्रसाध्य त्रि. (प्र+साध्+यत्) સાધવા યોગ્ય, સંપાદન કરવા લાયક, વશ કરવા લાયક, સિદ્ધ કરવા યોગ્ય.

प्रसाध्य अव्य. (प्र+साध्+ल्यप्) સાધીને, સિદ્ધ કરીને, વશ કરીને.

प्रसार पु. (प्र+सृ+घञ्) ફેલાવ, લુંટ વગેરે માટે સૈન્યોનું ચોતરફ ગમન.

प्रसारण न. (प्र+सृ+णिच्+ल्युट्) ફેલાવવું, વિસ્તારવું, એક પ્રકારની ક્રિયા.

प्रसारणी स्त्री. (प्र+सृ+णिच्+करणे ल्युट्+ङीप्) એક જાતની લતા.

प्रसारिणी स्त्री. (प्र+सृ+णिनि+स्त्रियां ङीप्) લજ્જામણી વનસ્પતિ.

प्रसारित त्रि. (प्र+सृ+णिच्+क्त) ફેલાવેલ, વિસ્તારેલ.

प्रसारिन् त्रि. (प्र+सृ+णिनि) ફેલાયેલ, વિસ્તારવાળું, ફેલાવનાર.

प्रसित त्रि. (प्र+सो+क्त) આસક્ત, અતિશય ચોણું.

प्रसित न. (प्र+सो+क्त) પરૂ.

प्रसिति स्त्री. (प्र+सि–बन्धने+करणे क्तिन्) બંધનનું સાધન બેડી વિગેરે, તંતુ, જાળ.

प्रसिद्ध त्रि. (प्र+सिध्+क्त) પ્રસિદ્ધ, વિખ્યાત, ભૂષિત, શણગારેલ.

प्रसिद्धि स्त्री. (प्र+सिध्+भावे क्तिन्) ખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધપણું, ભૂષણ–શોભા, શંગાર.

प्रसीदिका स्त्री. નાનો બગીચો.

प्रसुप्त त्रि. (प्र+स्वप्+क्त) ગાઢ નિદ્રામાં આવેલું, સૂતેલું.

प्रसुप्ति स्त्री. (प्र+स्वप्+भावे क्तिन्) ગાઢ નિદ્રા, વાયુનો રોગ.

प्रसुह्म पु. તે નામનો એક દેશ.

प्रसुह्म पु. ([illegible]) તે દેશનો રાજા, [illegible]

प्रसू स्त्री. (प्रसूते, प्र+सू+[illegible]) મા, માતા, ઘોડી, [illegible]

प्रसूका स्त्री. (प्रसूते, प्र+सू+बाहु॰ क+टाप्) ઘોડી.

प्रसूत त्रि. (प्र+सू+कर्मणि क्त) જન્મેલું, [illegible]

प्रसूत न. (प्रसूते, प्र+सू+[illegible]) ફૂલ.

प्रसूता स्त्री. (प्र+सू+कर्मणि क्त+टाप्) સુવાવડી સ્ત્રી, જેણે જણેલ છે તેવી સ્ત્રી.

प्रसूति स्त्री. (प्रसूयते, प्र+सू+क्तिन्) જણવું, પેદાશ, સુવાવડ, ઉત્પત્તિ, છોકરો કે છોકરી, માતા, કારણ.

"आद्ये वः कुसुमप्रसूतिसमये यस्या भवत्युत्सवः।
सेयं याति शकुन्तला पतिगृहं सर्वैरनुज्ञायताम्"
शाकुन्तले।

प्रसूतिका स्त्री. (प्रसूतः सूतोऽस्त्यस्याः ठन्+टाप्) સુવાવડી સ્ત્રી.

प्रसूतिज न. (प्रसूतेरुद्भवमारभ्य जायते, जन्+ड) દુઃખ.

प्रसूतिज त्रि. (प्रसूतेर्जायते, जन्+ड) પ્રસવથી ઉત્પન્ન થનાર, સુવાવડથી થનાર.

प्रसून न. (प्र+सू+क्त, ओदित्वात् तस्य नः) ફૂલ, ફળ.

प्रसून त्रि. (प्र+सु+क्त, तस्य नः) ઉત્પન્ન થયેલ, પેદા થયેલ.

प्रसूनक्लृप्ति स्त्री. (प्रसूनानां क्लृप्तिः) ફળ અને ફુલની સંપત્તિ.

प्रसूनबाण पु. (प्रसूनं बाणो यस्य) કામદેવ.

प्रसूनशर पु. (प्रसूनानि शराः यस्य) કામદેવ.

प्रसूनेषु पु. (प्रसूनं पुष्पं इषुर्बाणो यस्य) કામદેવ.

प्रसृत न. (प्र+सृ+क्त) બે પલ બરાબર એક માપ, અડધી અંજલિ.

प्रसृत त्रि. (प्र+सृ+कर्त्तरि क्त) પસરેલું, જેનો ફેલાવ થયેલો છે તે, લાંબું કરેલું, અદબવાળું, વિનયવાળું, વેગવાળું, આસક્ત, વિદિત, યોજેલું.

प्रसृतज पु. (प्र+सृ+क्त, जन्+ड) પર સ્ત્રીમાં વીર્ય સિંચન કરી ઉત્પન્ન કરેલ પુત્ર, કુંડ અને ગોળક રૂપ પુત્ર.

प्रसृता स्त्री. (प्र+सृ+क्त+टाप्) જંઘા–જાંઘ.

प्रसृति स्त्री. (प्र+सृ+क्तिन्) અડધી અંજલિ.

प्रसृष्ट त्रि. (प्र+सृज्+क्त) અત્યન્ત સાફ કરેલ, સારી રીતે સરકેલ–પેદા કરેલ.

प्रसृष्टा स्त्री. (प्र+सृज्+क्त+टाप्) ફેલાવેલી આંગળી.

प्रसेक पु. (प्र+सिच्+भावे घञ्) સીંચવું, છાંટવું, ઝરવું, ભરવું, કફનો રોગ.

દે તેવું અસ્ત્ર.

प्रस्वापिनी स्त्री (प्र+स्वप्+णिनि+ङीप्) સત્યભામાની બહેન–કૃષ્ણની એક સ્ત્રી.

प्रस्वापिनी स्त्री. (,, ,,) શત્રુઓ વિગેરેને ઉંઘાડી દેનારી એક વિદ્યા.

प्रस्विन्न त्रि. (प्र+स्विद्+क्त) જેને પરસેવો આવેલ હોય તે.

प्रस्वेद पु. (प्र+स्विद्+भावे घञ्) ઘણોજ પરસેવો.

प्रस्वेदित त्रि. (प्रस्वेद+अस्त्यर्थे इतच्) અતિશય પરસેવાવાળું, ઘણા ઘામવાળું.

प्रस्वेदितवत् त्रि. (प्र+स्विद्+क्तवतु) ઉપરનો અર્થ.

प्रहत त्रि. (प्रहन्यते स्म, प्र+हन्+क्त) હણેલ, મારી નાંખેલ.

प्रहनेमि पु. (प्रहन्ति, प्र+हन्+ड तादृशो नेमिरिवाग्रं शृङ्गमस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

प्रहर पु. (प्रह्रियते यामिकढक्कादिरस्मिन्, प्र+हृ+घ अप् वा) રાત–દિવસનો આઠમો ભાગ, સાડીસાત ઘડી, પહોર.

प्रहरक पु. (प्रहर+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रहरकुटुम्बी स्त्री. એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

प्रहरण न. (प्रह्रियतेऽनेन, हृ+करणे ल्युट्) અસ્ત્ર, એક જાતનો રથ, યુદ્ધ.

प्रहरण न. (प्र+हृ+भावे ल्युट्) પ્રહાર કરવો, મારવું,

प्रहरणकलिका स्त्री. ચૌદ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

प्रहरिन् त्रि. (प्रहरोऽधिकारकालत्वेनास्त्यस्य इनि) એક પ્રહર સુધી કામમાં યોજેલ સૈન્યવિશેષ, પહેરો ભરનાર, પહેરેગીર.

प्रहरिष्यत् त्रि. (प्र+हृ+भविष्यति लटः शतृ) પ્રહાર કરનાર–કરશે એવું.

प्रहर्तृ त्रि. (प्र+हृ+तृच्) પ્રહાર કરનાર, હલ્લો કરનાર, મારનાર.

प्रहर्ष पु. (प्र+हृष्+घञ्) ઘણો હર્ષ, અતિશય આનંદ, મોટો ઉમંગ.

प्रहर्षण न. (प्र+हृष्+करणे ल्युट्) અત્યન્ત આનંદ થવાનું સાધન, અત્યન્ત હર્ષકારક વસ્તુ.

प्रहर्षण पु. (प्र+हृष्+णिच्+ल्यु) બુધગ્રહ.

प्रहर्षण त्रि. (प्रहर्षयति, प्रहृष्+णिच्+ल्यु) આનંદ કરાવનાર, હર્ષ કરાવનાર.

प्रहर्षणी स्त्री. (प्र+हृष्+ल्युट्+ङीप्) હળદર, તેર અક્ષરના ચરણવાળો તે નામનો એક છન્દ.

प्रहर्षित त्रि. (प्र+हृष्+क्त) હર્ષ પામેલ, આનંદ પામેલ.

प्रहर्षुल पु. બુધગ્રહ.

प्रहस पु. (प्र+हस्+अच्) તે નામનો એક રાક્ષસ.

प्रहसत् त्रि. (प्र+हस्+शतृ) અત્યન્ત હસતું, ખડખડાટ હસતું.

प्रहसन न. (प्र+हस्+भावे आधारे वा ल्युट्) અતિશય હસવું, ખડખડાટ હસવું, હાંસી, મશ્કરી, એક પ્રકારનું દશ્યકાવ્ય, આક્ષેપ, તિરસ્કાર.

प्रहसन्तिका स्त्री. (प्र+हस्+शतृ+ङीप्+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वम्) એકજાતનો મોગરો, જાઇનો વેલો, સગડી.

प्रहसन्ती स्त्री. (प्रहसति प्रकर्षेण विकशति, प्र+हस्+शतृ+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रहसित त्रि. (प्र+हस्+क्त) ખૂબ હસેલ, ખડખડાટ હસેલ.

प्रहस्त पु. (प्रततः प्रसृतो वा हस्तो यत्र) રાવણનો સેનાપતિ એક રાક્ષસ, પહોળી કરેલી છે પાંચે આંગળીઓ જેમાં એવો હાથનો પંજો.

प्रहाण न. (प्र+हा+ल्युट्) નાશ, ત્યાગ, લય, હાનિ.

प्रहाणि स्त्री. (प्र+हा+नि णत्वम्) હાનિ, નાશ, અતિશય નાશ, अपचय શબ્દ જુઓ.

प्रहार पु. (प्र+हृ+भावे घञ्) માર, મારો, પ્રહાર, આઘાત.

प्रहारण न. (प्र+हृ+णिच्+ल्युट्) ઇચ્છાથી કરેલું દાન.

प्रहारवल्ली स्त्री. (प्रहारस्य वेदनोपशमनार्था वल्ली) मांसरोहिणी નામની વેલ.

प्रहारार्त्त त्रि. (प्रहारेणार्त्तः) પ્રહારવડે પીડા પામેલું, મારથી દુઃખી થયેલ.

प्रहारिन् त्रि. (प्र+हृ+णिनि) અતિશય પ્રહાર કરનાર, માર મારનાર.

प्रहास पु. (प्रकृष्टो हासोऽस्य) શિવ, મહાદેવ, નટ, નાચનારો, સોમતીર્થ નામનું પુણ્યક્ષેત્ર, તે નામે

કરેલી વસ્તુ.

प्रस्थ पु. न. (प्र+स्था+आधारे घञर्थे क) પર્વત ઉપરનો જમીનનો સપાટ ભાગ, પર્વતની સરખો ભૂભાગ.

प्रस्थकुसुम पु. (प्रस्थमिव कुसुममस्य) મરવો, થોડાં પાંદડાંવાળી તુળસી, એક જાતનું બીજોરૂં.

प्रस्थपुष्प पु. (प्रस्थमिव पुष्पमस्य) ઉપરનો અર્થ.

प्रस्थम्पच त्रि. (प्रस्थं पचति, पच्+खश्+मुम्) એક પ્રસ્થ વજન બરોબર અનાજ રાંધનાર.

प्रस्थल पु. (प्रस्थं लाति, ला+क) તે નામનો એક દેશ.

प्रस्थवत् त्रि. (प्रस्थ+मतुप् मस्य वः) પર્વત.

प्रस्थान न. (प्र+स्था+भावे ल्युट्) જવું તે, ગમન કરવું, જીતવાની ઇચ્છાવાળાએ યુદ્ધ માટે પ્રયાણ કરવું તે, કૂચ.

प्रस्थान न. (प्र+स्था+करणे ल्युट्) માર્ગ, ઉપદેશનો ઉપાય.

प्रस्थानत्रय न. (प्रस्थानानाम् त्रयम्) શ્રુતિ–સ્મૃતિના ન્યાયને દર્શાવનાર ઉપનિષદ્–ગીતા–શારીરિક સૂત્ર.

प्रस्थानविघ्न पु. (प्रस्थाने विघ्नः) જવામાં વિઘ્ન, પ્રયાણ કરવામાં વિઘ્ન.

प्रस्थापन न. (प्र+स्था+णिच्+पुक्+ल्युट्) સ્થાપવું, સારી રીતે સ્થાપવું. પ્રેરણા કરવી, મોકલવું, ચલાવવું, પ્રતિપાદન કરાવવી.

प्रस्थापनीय त्रि. (प्र+स्था+णिच्+पुक्+अनीयर्) મોકલવા યોગ્ય, પ્રેરવા લાયક, પ્રસ્થાપન કરવા લાયક, [illegible] યોગ્ય, પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય.

प्रस्थापित त्रि. (प्र+स्था+णिच्+पुक्+क्त) મોકલેલું, સારી રીતે સ્થાપેલું, પ્રેરણા કરેલ, ચલાવેલું, પ્રતિપાદન કરેલ.

प्रस्थायिन् त्रि. (प्र+स्था+[illegible]) [illegible] કરનાર.

प्रस्थित [illegible]) [illegible]

[illegible]

प्रस्नुषा [illegible]) [illegible]

प्रस्नेय त्रि. (प्रस्नातुमर्हति, प्र+स्ना+अर्हार्थे यत्) સ્નાન કરવા યોગ્ય, નહાવા યોગ્ય.

प्रस्पन्दन न. (प्र+स्पन्द्+भावे ल्युट्) સારી રીતે ઝરવું–ખરવું–ટપકવું, કાંપવું. થડકવું.

प्रस्फुट त्रि. (प्र+स्फुट्+क) વિકસેલ, પ્રફુલ્લ, ખીલેલ, સારી રીતે સ્પષ્ટ, ઉઘાડું.

प्रस्फोटन न. (प्रस्फुट्यतेऽनेन, प्र+स्फुट्+करणे ल्युट्) સુપડું.

प्रस्फोटन न. (प्र+स्फुट्+भावे ल्युट्) મારવું, ફોડવું, પ્રકાશ, વિકાસ.

प्रस्यन्द पु. (प्र+स्यन्द्+भावे घञ्) સારી રીતે ઝરવું, ખરવું, ટપકવું,

प्रस्यन्द त्रि. (प्र+स्यन्द्+पचादौ कर्त्तरि अच्) સારી રીતે ઝરનાર, ખરનાર, ટપકનાર, સારી રીતે ક્ષરવાની ક્રિયા કરનાર.

प्रस्रव पु. (प्र+स्रु+अप्) પાણી વિગેરેનું અવિચ્છિન્ન ઝરવું, પરસેવો, જ્યાં ઝરતું પાણી પડીને વહેળો થાય છે તે સ્થાન.

प्रस्रवण न. (प्र+स्रु+भावे ल्युट्) પરસેવો, પાણી વિગેરેનું અવિચ્છિન્ન ઝરવું.

प्रस्रवण न. (प्रस्रवति जलमस्मादस्मिन् वा प्र+स्रु+ल्युट्) જ્યાં ઝરતું પાણી પડીને ઘણું થાય છે તે સ્થાન.

प्रस्रवण पु. (प्रस्रवति जलमस्मात् प्र+स्रु+अपादाने ल्युट्) માલ્યવાન પર્વત.

प्रस्राव पु. (प्रस्रूयते, प्र+स्रु+भावे घञ्) સારી રીતે ઝરવું–ખરવું–ટપકવું, મૂત્ર–પેશાબ.

प्रस्रुत त्रि. (प्र+स्रु+कर्मणि क्त) સારી રીતે ઝરેલ, ખરેલ, ટપકેલ, પેશાબ કરેલ.

प्रस्वन पु. (प्र+स्वन्+भावे अप्) મોટેથી શબ્દ–અવાજ.

प्रस्वाद पु. (प्रकृष्टः स्वादः) સારો સ્વાદ.

प्रस्वादस् त्रि. (प्र+स्वद्+णिच्+असुन्) અત્યન્ત સ્વાદ લેવડાવનાર.

प्रस्वान पु. (प्र+स्वन्+भावे घञ्) મોટો શબ્દ–અવાજ.

प्रस्वाप पु. (प्रस्वापयते शत्रुगणोऽनेन, प्र+स्वप्+णिच्+करणे घञ्) શત્રુઓને ઉંઘાડી રાખવાનું સાધન એક અસ્ત્ર.

प्रस्वापन न. (प्र+स्वप्+णिच्+करणे ल्युट्) શત્રુને સુવાડી

प्राकर पु. द्युतिमत राजानो पुत्र.

प्राकरणिक त्रि. (प्रकरणेन प्राप्तं ठक्) प्रકરણથી પ્રાપ્ત થયેલ.

प्राकर्षिक त्रि. (प्रकर्षं नित्यमर्हति छेदा. ठञ्) હંમેશ ચઢતીને યોગ્ય, નિત્ય ખેંચવા યોગ્ય.

प्राकषिक पु. (प्र+आ+कष्+किकन्) સ્ત્રીઓને નચાવનાર, પારકી સ્ત્રીઓ ઉપર જીવનાર, ગુદામૈથુન કરાવનાર.

प्राकाम्य न. (प्रकामस्य भावः ष्यञ्) આઠ પ્રકારના ઐશ્વર્યમાંનું એક ઐશ્વર્ય, સ્વચ્છન્દીપણું, ઇચ્છાનુસાર પણું, પ્રકામપણું.

"प्राकाम्यं ते विभूतिषु" कुमारः

प्राकार पु. (प्रकीर्य्यते, प्र+कृ+आधारे घञ् दीर्घः) ઈંટો વગેરેથી બનાવેલ કિલ્લો, કોટ, વાડ.

प्राकार पु. (प्र+कृ+भावे घञ्) ચોતરફ વિસ્તાર.

प्राकारमर्दिन् त्रि. (प्राकारं मृद्नाति, मृद्+णिनि) કિલ્લો તોડી ભાંગી નાખનાર.

प्राकाराग्र न. (प्राकारस्य अग्रम्) કિલ્લાનો અગ્રભાગ, કાંગરો.

प्राकारीय त्रि. (प्राकारस्यायम् छ) કિલ્લા માટેની ઇંટ વગેરે, જ્યાં કિલ્લો થઈ શકે તેવો પ્રદેશ વિગેરે.

प्राकाश्य न. (प्रकाशस्य भावः ष्यञ्) પ્રકાશપણું, પ્રકટપણું, આવિર્ભાવ, સ્વચ્છતા.

प्राकृत त्रि. (प्रकृष्टमकृतं-अपकार्य्यं यस्य) નીચ, હલકું, પામર.

प्राकृत त्रि. (प्रकृतेरयं, प्रकृति+अण्) પ્રકૃતિનું, પ્રકૃતિસંબન્ધિ.

प्राकृत त्रि. (प्रकृत्या सिद्धं, प्रकृति+अण्) સ્વભાવસિદ્ધ, સ્વાભાવિક, પ્રકૃતિપ્રસિદ્ધ મિત્ર કે અમિત્ર વિગેરે.

"स्यातामभित्रौ मित्रे च सहजप्राकृतावपि" माघः

प्राकृत न. (प्रकृतेः संस्कृतशब्दात् आगतः अण्) સંસ્કૃત ભાષામાંથી આવેલ-મૂળ સંસ્કૃત પ્રકૃતિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ તે નામે ભાષા, નાટક પ્રસિદ્ધ નીચ પાત્ર વિગેરેની માગધી સુરસેની વગેરે ભાષા.

प्राकृतज्वर पु. (प्राकृतश्चासौ ज्वरश्च) એક પ્રકારનો તાવ.

प्राकृतदोष पु. (प्राकृतश्चासौ दोषश्च) વર્ષા-શરદ્-વસન્ત-એ ત્રણ ૠતુઓમાં અનુક્રમે કોપેલ-વાત પિત્ત કફ.

प्राकृतप्रलय पु. (प्राकृतश्चासौ प्रलयश्च) એક જાતનો પ્રલય.

प्राकृतमनुष्य पु. (प्राकृतः मनुष्यः) નીચ માણસ, હલકો મનુષ્ય.

प्राकृतमानुष पु. (प्राकृतो मानुषः) ઉપરનો અર્થ.

प्राकृतमित्र न. (प्राकृतं मित्रम्) સ્વાભાવિક દોસ્તદાર, કુદરતી મિત્ર, સ્વભાવસિદ્ધ મિત્ર.

प्राकृतशत्रु पु. (प्राकृतः शत्रुः) મૂળનો દુશ્મન, સ્વભાવસિદ્ધ શત્રુ.

प्राकृतिक त्रि. (प्रकृत्या निर्वृत्तः प्रकृतेरयं वा ठञ्) સ્વભાવસિદ્ધ, પ્રકૃતિસાધ્ય, સ્વાભાવિક, પ્રકૃતિનું, પ્રકૃતિસમ્બંધી.

प्राक्काल पु. (प्राक् पूर्ववर्त्ति कालः) પૂર્વનો સમય, અગાઉનો વખત, પૂર્વકાળે.

प्राक्कूल पु. પૂર્વદિશામાં મૂકેલો દર્ભ.

प्राक्छाय त्रि. (प्राक् पूर्ववर्तिनी छाया यत्र) હસ્ત નક્ષત્રની પૂર્વવર્તિ છાયાવાળો દિવસ વગેરે.

प्राक्तन त्रि. (प्राचि काले देशे प्राच्यां दिशि वा भवः ट्यु तुट् च) પૂર્વનું, પૂર્વે હોનાર-થનાર, અગાઉનું.

प्राक्तनकर्मन् न. (प्राक्तनं कारणं कर्म यस्य) કર્મરૂપ કારણ હેતુવાળું અદષ્ટ પાપ અથવા પુણ્ય, ભાગ્ય.

प्राक्तनकर्मन् न. (प्राक्तनं कर्म) પૂર્વે કરેલ કર્મ, જુનાકાળનું કર્મ.

प्राक्पद न. (प्राक् पूर्ववर्ति पदम्) પૂર્વનું પદ, પૂર્વનું સ્થાન.

प्राक्पुष्पा स्त्री. (प्राक्पुष्पं यस्याः अजा० टाप्) પ્રથમ ફૂલ આવનારી લતા.

प्राक्फल पु. (प्राक् फलमस्य) ફણસનું ઝાડ.

प्राक्फल्गुनिक पु. (प्राक्फल्गुन्यां भवः ठञ्) બૃહસ્પતિ.

प्राक्फल्गुनी स्त्री. (प्राची फल्गुनी) પૂર્વા ફાલ્ગુનિ નક્ષત્ર.

प्राक्फल्गुनीभव पु. (प्राक्फल्गुन्यां भवति, भू+अच्) બૃહસ્પતિ.

[illegible]

प्रहास पु. (प्र+हस्+घञ्) [illegible]

प्रहासिन् पु. (प्रहसं शीलमस्य हसति वा [illegible]) [illegible]

प्रहासिन् पु. („ „) [illegible]

प्रहि पु. (प्रहियते अत्र, [illegible]) [illegible]

प्रहित वि. (प्र+हि+क्त) [illegible]

प्रहित न. („ „) [illegible]

प्रहिता स्त्री. (प्रहित+टाप्) [illegible]

प्रहीण वि. ([illegible]) [illegible]

प्रहीण न. („ „) [illegible]

प्रहीणजीवित वि. ([illegible]) [illegible]

प्रहुत न. ([illegible]) [illegible]

प्रहृत वि. ([illegible]) [illegible]

प्रहृत न. ([illegible]) [illegible]

प्रहृत पु. [illegible]

प्रहृष्ट वि. ([illegible]) [illegible]

प्रहेल न. ([illegible]) [illegible]

प्रहेलक पु. ([illegible]) [illegible]

प्रहेलिका [illegible]

[illegible]

प्रह्लादन वि. (प्र+ह्लाद्+णिच्+ल्यु „) [illegible]

प्रह्लादित वि. (प्र+ह्लाद्+णिच्+क्त [illegible]) [illegible]

प्रह्लत्ति स्त्री. (प्र+ह्लाद्+क्तिन् [illegible]) [illegible]

प्रह्लन्न वि. (प्र+ह्लाद्+क्त „) [illegible]

प्रह्लत्ति स्त्री. (प्र+ह्लाद्+क्तिन् „) [illegible]

प्रह्लाद पु. ([illegible]) [illegible]

प्रह्लादन वि. (प्र+ह्लाद्+णिच्+ल्यु) [illegible]

प्रह्लादिन् वि. (प्र+ह्लाद्+णिनि) [illegible]

प्रह्व वि. ([illegible]) [illegible]

प्रह्वीभवन न. ([illegible]) [illegible]

प्रह्वीभाव पु. („ [illegible]) [illegible]

प्रह्वीभूत वि. ([illegible]) [illegible]

प्रह्वीका स्त्री. ([illegible]) [illegible]

प्रह्वाञ्जलि वि. ([illegible]) [illegible]

प्रह्वाय पु. ([illegible]) [illegible]

प्रा ([illegible]) [illegible]

प्रांशु वि. ([illegible]) [illegible]

प्रांशु पु. („ „) [illegible]

प्राक् अव्य. [illegible]

प्राक्कल्पना स्त्री. ([illegible]) [illegible]

प्राकट्य न. ([illegible]) [illegible]

प्राच पु. (प्र+आ+चल्-भृतौ वा० ड) સારીરીતે રક્ષણ કરનાર.

प्राच पु. (प्र+अञ्च्+घञर्थे भावे घञ्) સારીરીતે જવું.

प्राचार त्रि. (प्रगतः आचारात्) આચારભ્રષ્ટ, દુરાચારી.

प्राचार्य्य पु. (प्रकृष्टः आचार्यः) શ્રેષ્ટ આચાર્ય, ઉત્તમ આચાર્ય.

प्राचिका स्त्री. (प्राचिनोति मधु, प्र+आ+चि+ड स्वार्थे कापि अत इत्वम्) જંગલી માંખી, એકજાતની માંખી-ડાંસ.

प्राचिन्वत् पु. તે નામે એક રાજા.

प्राची स्त्री. (प्राच्+स्त्रियां ङीप्) પૂર્વદિશા.

प्राचीन त्रि. (प्राक्+भवार्थे ख तस्येनादेशः) પૂર્વદિશા-દેશ-કાળમાં હોનાર-થનાર, પૂર્વનું, અગાઉનું, પ્રથમનું, જુનુ.

प्राचीन न. (,, ,,) શહેર, ઘર વગેરેને ફરતો કોટ વાડ વિગેરે.

प्राचीनगर्भ पु. (प्राचीनः गर्भो यस्य) તે નામનો એક રૂષિ.

प्राचीनतिलक पु. (प्राचीनं तिलकं यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

प्राचीनपनस पु. (प्राचीनश्चासौ पनसश्च) બીલીનું ઝાડ.

प्राचीनवर्हिस् पु. (प्राचीनं वर्हिरस्य) ઇન્દ્ર, તે નામનો એક રાજા.

प्राचीनयोग पु. (प्राचीनो योगो यस्य) તે નામનો એક રૂષિ.

प्राचीनयोग्य पु. (प्राचीनयोगस्य गोत्रापत्यं यञ्) પ્રાચીનયોગ રૂષિનું ગોત્ર સંતાન.

प्राचीना स्त्री. (प्राचीन+टाप्) વનસ્પતિ આહન-આસંધ, રાસ્ના વનસ્પતિ.

प्राचीनामलक न. (प्राचीनं आमलकम्) પાણીમાં થતું આંબળું.

प्राचीनावीत न. (प्राचीनं प्रदक्षिणं आवीयते स्म, आ+वी+क्त) શ્રાદ્ધ વિગેરેમાં ડાબો હાથ બહાર કાઢી જમણી ખાંધ ઉપર નાંખેલ જનોઈ-અપસવ્ય કરેલ જનોઈ.

प्राचीनावीतिन् पु. (प्राचीनावीतमस्त्यस्य इनि) શ્રાદ્ધ વિગેરેમાં અપસવ્ય કરેલ જનોઇવાળો પુરૂષ.

प्राचीपति पु. (प्राच्याः पतिः) ઇન્દ્ર.

प्राचीर न. (प्राचीयते, प्र+आ+चि+क्रन् दीर्घश्च) વાડ, ચોતરફ વેષ્ટન, કોટ, ઇંટો વિગેરેથી બનાવેલો કિલ્લો.

प्राचुर्य न. (प्रचुरस्य भावः ष्यञ्) પુષ્કળપણું, અતિશયપણું.

प्राचेतस पु (प्रचेतस्+अपत्यादौ अण्) વાલ્મિકી મુનિ, પ્રાચીન બર્હિષ રાજાનો પુત્ર, વરૂણનો પુત્ર.

प्रचैस् न. (प्र+आ+चि+वा० डैसि) પ્રાચીન, જુનુ. પુરાણું, પૂર્વ દિશામાં હોનાર, પૂર્વે હોનાર.

प्राच्य पु. (प्राचि भवः यत्) શરાવતી નદીનો પૂર્વ-દક્ષિણનો દેશ.

प्राच्य त्रि. (प्राचि देशे काले प्राच्यां वा भवः यत्) પ્રાચીન, જુનુ, પુરાણું, પૂર્વ દિશામાં હોનાર, પૂર્વ કાળે હોનાર.

प्राच्यवाट न. (प्राच्यो वाटो यस्य) પૂર્વ દેશમાં રહેલ.

प्राच्यवृत्ति स्त्री. (प्राच्या वृत्तिः) પ્રાચીન વૃત્તિ, તે નામે છંદ,

प्राच्यवृत्ति स्त्री. (प्राच्या प्राचीना वृत्तिर्यस्य) પ્રાચીન વૃત્તિવાળું.

प्राच्यसप्तसम त्रि. (सप्त समाः प्रमाणमस्य मात्रच् तस्य द्विगुत्वात् लुक्, प्राच्यश्चासौ सप्तसमश्च) પ્રાચીન સપ્તસમ-મૂળ સ્વર.

प्राच्छ् त्रि. (पृच्छति, प्रच्छ्+क्विप् निपा. दीर्घः) પ્રશ્ન કરનાર, પૂછનાર, ન્યાયાધીશ વિગેરે, ચોકસી કરનાર.

प्राजक पु. (प्र+अज्+ण्वुल् वीभावाभावः) ગાડી વિગેરે હાંકનાર સારથિ. (ડ્રૅાયમેન)

प्राजन न. (प्र+अज्+करणे ल्युट् व्यभावः) બળદ વિગેરે પશુને હાંકવાનો દંડો-લાકડી.

प्राजया अव्य. પ્રાજન ક્રિયા-પ્રકૃષ્ટ ગમન-ફેંકવાની ક્રિયા.

प्राजरुहा अव्य. ઉગવું.

प्राजरुहाकृत्य अव्य. (प्राजरुहा+कृ+ल्यप् तुक्) ઉગીને.

प्राजापत त्रि. (प्रजापतेः धर्म्यं, प्रजापति+अण्) પ્રજાપતિના ધર્મનું, પ્રજાપતિના ધર્મ સંબન્ધી.

प्राजापत्य पु. (प्रजापतिर्देवताऽस्य यक्) આઠ પ્રકારના વિવાહોમાંનો એક વિવાહ.

प्राक्फाल्गुन पु. (प्राक्फल्गुन्यां भवः अण्) ઉપરનો અર્થ.

प्राक्फाल्गुनेय पु. (प्राक्फल्गुन्यां भवः ढक्) બૃહસ્પતિ.

प्राक्सन्ध्या स्त्री. (प्राची सन्ध्या) પૂર્વકાળની સંધ્યા, પ્રાતઃસંધ્યા, સૂર્યોદયની લગભગ લાગેલી સંધ્યા.

प्राक्सवन न. (प्राक्कालिकं सवनम्) યજ્ઞસંબન્ધી પ્રથમ સ્નાન.

प्राक्सौमिक त्रि. (सोमात् सोमयागात् प्राक् अव्ययी. प्राक्सोमं तत्र भवः ठञ् उत्तरपदवृद्धिः) સોમયાગ કરતાં પહેલાં અગ્નિહોત્ર–દર્શ–પૌર્ણમાસ–ચાતુર્માસ્ય યજ્ઞરૂપ ક્રિયાનો સમૂહ.

प्राक्सौमिकी स्त्री. (प्राक्सौमिक+स्त्रियां ङीप्) સોમયાગની પહેલાં કરવાની ઇષ્ટિ.

प्राक्स्रोतस् स्त्री. (प्राग्वाहि स्रोतोऽस्याः) નદી.

प्राखर्य न. (प्रखरस्य भावः, प्रखर+ष्यञ्) પ્રખરપણું.

प्रागग्र त्रि. (प्राक् अग्रं यस्य) પૂર્વાભિમુખ–પૂર્વ તરફ મુખવાળું.

प्रागद्य त्रि. (प्रगदिनोऽदूरदेशादि, प्रगदिन्+ञ्य) સારી રીતે વક્તાની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

प्रागभाव पु. (प्राग्वर्ती अभावः) ન્યાયમત પ્રસિદ્ધ સંસર્ગાભાવનો એક પ્રકાર, પ્રથમ અભાવ.

प्रागल्भ्य न. (प्रगल्भस्य भावः ष्यञ्) प्रगल्भता શબ્દ જુઓ, ભયરહિત સ્ત્રીઓનો એક સાત્વિક ભાવ.

प्रागुदीची स्त्री. (प्राच्या उदीच्या अन्तराला दिक्) પૂર્વ અને ઉત્તર દિશાની વચ્ચેની દિશા–ઈશાનકોણ.

प्राग्गामिन् त्रि. (प्राग् गच्छति, गम्+णिनि) પૂર્વ તરફ જનાર, પૂર્વે જનાર, પ્રથમ જનાર.

प्राग्ज्योतिष पु. (प्राग् ज्योतिषं यत्र) કામરૂપ દેશ, કામરૂદેશ.

प्राग्भक्त न. વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ ભોજન પહેલાં ઔષધ સેવનનો એક કાળ.

प्राग्भार पु. (प्रकृष्टः भारः) ઉત્કર્ષ, શ્રેષ્ટતા, પરભાગ, પર્વતનો અગ્રભાગ.

प्राग्भाव पु. (प्राक् चासौ भावश्च) પૂર્વે હોવાપણું. પર્વતનો અગ્રભાગ.

प्राग्रहर त्रि. (प्राग्रे प्रकृष्टाग्रे ह्रियतेऽसौ, हृ+अप्) શ્રેષ્ટ, મુખ્ય.

प्राग्राट न. (प्राग्रे अटति, अट्+अच्) પાતળું દહીં, પાતળું ઘી.

प्राग्र्य त्रि. (प्रकर्षेण अग्रे भवः यत्) શ્રેષ્ટ, મુખ્ય.

प्राग्वंश पु. (प्राक् वंशः सपत्नीकयजमानादिसमुदायोऽत्र) હવિગૃહથી પૂર્વભાગમાં રહેલ યજમાન વગેરેને રહેવાનું ઘર.

प्राग्वचन न. (प्रागुक्तं वचनम्) મનુ વગેરેએ આગળ કહેલું વચન, પહેલાં કહેલું વચન.

प्राग्वत् अव्य. (प्रागिव, तुल्यार्थे वति) અગાઉના સરખું, પૂર્વના દેશ અને કાળતુલ્ય.

प्राघाद्य त्रि. અત્યન્ત સ્પષ્ટ કહેનારની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

प्राघात पु. (प्राहन्यतेऽत्र, प्र+आ+हन्+आधारे घञ्) યુદ્ધ, લડાઈ.

प्राघार पु. (प्र+घृ–रक्षणे+भावे घञ् दीर्घः) યજ્ઞમાં અગ્નિ ઉપર ઘી વિગેરેની ધાર કરવી તે.

प्राघुण पु. (प्र+आ+घुण्+क) અતિથિ, પરોણો.

प्राघुणिक पु. (प्रघुण+स्वार्थे ठक्) ઉપરનો અર્થ.

प्राघुर्णिक पु. (प्र+आ+घूर्ण्+भावे घञ तत्र साधु ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

प्रांग न. (प्रहृतं अङ्गमस्य) પ્રણુવવાદ્ય, પણવ જુઓ.

प्राङ्ग त्रि. (प्रकृष्टं अङ्गं यस्य) સુંદર અંગવાળું, મોટા શરીરવાળું,

प्राङ्गण न. (प्रकृष्टं अङ्गनं पूर्व० णत्वम्) ઘરની ભૂમી, આંગણું, ફળીયું, પ્રણુવવાદ્ય.

प्राङ्गणतस् अव्य. (प्रांगण+पञ्चम्यर्थे तसिल्) આંગણેથી આંગણામાં.

प्राङ्गी स्त्री. (प्रकृष्टं अङ्गं यस्याः ङीप्) મોટા શરીરવાળી સ્ત્રી, સારા શરીરવાળી સ્ત્રી.

प्राङ्न्याय पु. વ્યવહારમાં એક પ્રકારનો ઉત્તર.

प्राङ्मुख त्रि. (प्राक् पूर्वदिक्स्थं मुखमस्य) પૂર્વદિશા તરફ જેનું મુખ હોય તે, પૂર્વ તરફ મુખવાળું.

प्राच् अव्य. (प्राचि सप्तम्यर्थे असि तस्य लुक्) પૂર્વમાં, પૂર્વે, અગાઉ.

"प्राक्पादयोः पतति खादति पृष्ठमांसं" हितोपदेशे.

प्राच् त्रि. (प्र+अञ्च्+क्विप्) પૂર્વકાલનું, પૂર્વદેશનું, પહેલાનું, અગાઉનું, આગળનું.

प्राणक पु. (प्राण+स्वार्थे क) બોલ નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

प्राणकर त्रि. (प्राणं करोति, कृ+ट) બળકારક, બળ આપવાવાળું.

प्राणकर्मन् न. (प्राणानां कर्म) પ્રાણવાયુનું કર્મ–કામ.

प्राणग्रह पु. ઘ્રાણેન્દ્રિય.

प्राणजीवन त्रि. (प्राणं जीवयति, जीवि+ल्यु) પ્રાણને જીવાડનાર, પ્રાણને પોષનાર.

प्राणजीवन पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

प्राणत् त्रि. (प्र+अन्+शतृ णत्वम्) શ્વાસ લેતું, જીવતું, શ્વાસોચ્છ્વાસ લેતું.

प्राणतज पु. કલ્પમાં થનાર વૈમાનિક દેવ.

प्राणत्याग पु. (प्राणस्य त्यागः) પ્રાણનો ત્યાગ.

प्राणथ पु. (प्राणित्यनेन, प्र+अन्+अथ) મનુષ્યનો કુલ પુરૂષ, પ્રાણવાયુ, વાયુ.

प्राणथ त्रि. (,, ,,) બળવાન, જોરાવર.

प्राणद न. (प्राणं प्राणनं वलं वा ददाति पुष्णाति द्यति वा, दा–दो वा+क) પાણી, લોહી.

प्राणद पु. (,, ,,) વિષ્ણુ, જીવકવૃક્ષ.

प्राणद त्रि. (प्राणं ददाति, दा+क) પ્રાણ આપનાર, બળ આપનાર.

प्राणदा स्त्री. (प्राणं जीवनं वलं वा ददाति, दा+क+टाप्) હરડે, ઋદ્ધિ વૃક્ષ.

प्राणदातृ त्रि. (प्राणं ददाति, दा+तृच्) પ્રાણ આપ-નાર, જીવાડનાર.

प्राणदान न. (प्राणस्य दानम्) પ્રાણ આપવો તે.

प्राणधारण न. (प्राणानां धारणम्) પ્રાણ ધારણ કરવો તે.

प्राणन न. (प्र+अन्+भावे ल्युट्) જીવન, જીવવું તે.

प्राणन पु. (प्र+अन्+करणे ल्युट्) પાણી, જળ.

प्राणनाथ पु. (प्राणानां नाथः) સ્વામી, ધણી, પતિ.

प्राणनिग्रह पु. (प्राणो निगृह्यतेऽनेन, नि+ग्रह्+करणे अप्) પ્રાણાયામ.

प्राणनियम पु. (प्राणो नियम्यतेऽनेन, नि+यम्+अप्) પ્રાણાયામ.

प्राणनिरोध पु. (प्राणस्य निरोधः) પ્રાણાયામ.

प्राणन्त पु. (प्र+अन्+करणे झ) વાયુ, રસાંજન નામનું અંજન.

प्राणन्ती स्त्री. (प्र+अन्+झ स च षित् षित्वात् ङीप्) ક્ષુધા, ભુખ, હેડકી.

प्राणपति पु. (प्राणानां पतिः) પતિ, સ્વામી, ધણી.

प्राणपरीप्सत् त्रि. (प्राण+परि+ईप्स्+शतृ) પ્રાણને બચાવવા ઇચ્છતું.

प्राणपरीप्सु त्रि. (प्राणस्य परीप्सुः) પ્રાણને બચાવવા ઇચ્છનાર.

प्राणपिण्ड पु. (प्राणस्य पिण्ड इव) રક્તા બોળ નામે ગન્ધ દ્રવ્ય.

प्राणप्रद त्रि. (प्राणं वलं प्रददाति, प्र+दा+क) પ્રાણ આપનાર, બળ આપનાર.

प्राणप्रदा स्त्री. (प्राणं वलं प्रददाति, प्र+दा+क+टाप्) ઋદ્ધિ નામની ઔષધિ, હરડે.

प्राणभक्ष पु. (प्राणेन घ्राणेन भक्ष्यते, भक्ष्+घञ्) ઘ્રાણેન્દ્રિયથી સુંઘવું તે.

प्राणभक्ष त्रि. (प्राणेन भक्षः) ઘ્રાણેન્દ્રિયથી સુંઘનાર.

प्राणभास्वत् पु. (प्राणेन वायुना भास्वान् उद्दीप्तः) સમુદ્ર, સાગર.

प्राणभृत् त्रि. (प्राणं बिभर्त्ति, भृ+क्विप् तुक्) પ્રાણી, હરકોઇ જીવજંતુ, પ્રાણનું પોષણ કરનાર.

प्राणमय पु. (प्राण+प्राचुर्य्ये मयट्) જીવના સ્વરૂપને ઢાંકનાર વેદાન્ત પ્રસિદ્ધ એક કોષ–પ્રાણમય કોષ, જ્યાં પ્રાણ હોય છે તે.
"कर्मेन्द्रियैः पञ्चभिरञ्चितोऽसौ
प्राणी भवेत् प्राणमयस्तु कोषः" विवेकचूडामणौ

प्राणमयकोष पु. (प्राणमयः कोषः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्राणयम पु. (प्राणो यम्यतेऽनेन, यम्+करणे घञ् न-वृद्धिः) પ્રાણાયામ.

प्राणयात्रा स्त्री. (प्राणस्य यात्रा) પ્રાણનો શ્વાસપ્રશ્વાસ વગેરેનો વ્યાપાર, ભોજન, પ્રાણ ધારણ કરવાનું સાધન.

प्राणयात्रिक त्रि. (प्राणयात्राऽस्त्यस्य प्रयोजनत्वेन, ठन्) પ્રાણ ધારણ કરવાનું સાધન ભોજન વગેરે કરનાર.

प्राजापत्य न. (,, ,,) રોહિણી નક્ષત્ર, તે નામે એક વ્રત, પ્રયાગ તીર્થ.

प्राजापत्य त्रि. (प्रजापतिर्देवताऽस्य यक्) પ્રજાપતિ જેનો દેવ હોય તેવું હવિષ વિગેરે.

प्राजापत्य पु. (प्रजापतेरयं, प्रजापति+ण्य) તે નામે એક જૈન,

प्राजापत्या स्त्री. (प्राजापत्य+टाप्) સંન્યાસી થયા અગાઉ પોતાની માલમિલ્કત બીજાને આપી દેવી તે, જેમાં સર્વસ્વ દાન કરવાનું હોય છે તેવો એક યજ્ઞ.

प्राजावत त्रि. (प्रजावत्या धर्म्यं अण्) ભાઈની પત્નીના ધર્મનું, ભાભીના ધર્મસંબન્ધી.

प्राजितृ पु. (प्र+अज्+तृच् वीभावाभावः) ગાડી વિગેરે હાંકનાર સારથિ.

प्राजिन् पु. (प्र+अज्+णिनि व्यभावः) એક જાતનું પંખી.

प्राजेश न. (प्रजेशो देवताऽस्य अण्) રોહિણી નક્ષત્ર.

प्राजेश त्रि. (,, ,,) પ્રજાપતિ જેનો દેવ હોય તેવું હવિષ વગેરે.

प्राजेश्वर त्रि. (प्रजेश्वरो देवता यस्य अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्राजेश्वर न. (,, ,,) રોહિણી નક્ષત્ર.

प्राज्ञ पु. (प्रकर्षेण जानाति, प्र+ज्ञा+क स्वार्थे अण्) પંડિત, વિદ્વાન, એક જાતનો પોપટ, કલ્કીનો મોટો ભાઈ, વ્યષ્ટ્યુપહિત ચૈતન્ય–જીવ ચૈતન્ય.

प्राज्ञ त्रि. (प्रज्ञाऽस्त्यस्य अण्) શાણું, ચતુર, હોંશીયાર, અક્કલવાળું.

प्राज्ञता स्त्री. (प्राज्ञस्य भावः तल्+टाप्) બુદ્ધિમાન્પણું, ચતુરાઈ, ડહાપણ, કુશલપણું, વિદ્વત્તા.

प्राज्ञत्व न. (प्राज्ञस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्राज्ञमानिन् त्रि. (आत्मानं प्राज्ञं मन्यते, प्राज्ञ+मन्+णिनि) પોતાને પંડિત–વિદ્વાન–ડાહ્યું માનનાર.

प्राज्ञा स्त्री. (प्रज्ञा+स्वार्थे ण+टाप्) બુદ્ધિ.

प्राज्ञी स्त्री. (प्राज्ञस्य पत्नी ङीप्) પંડિતની સ્ત્રી, વિદ્વાનની પત્ની, ચતુરની સ્ત્રી, સૂર્યની પત્ની.

प्राज्य न. (प्रकृष्टं आज्यं) પુષ્કળ ઘી, શ્રેષ્ઠ ઘી.

प्राज्य त्रि. (प्र+अञ्ज्+क्यप्) અત્યન્ત, ઘણું, અતિશય.

प्राञ्च् त्रि. (प्र+अञ्च्+क्विन्) પૂર્વ–દેશ–કાળમાં વર્તનાર, પૂર્વકાળમાં હોનાર–થનાર.

प्राञ्जल त्रि. (प्र+अञ्ज्+अलच्) જેમાં કપટ–દગો–મેલાપણું નથી એવું માણસ વિગેરે, સરલ, સુબોધ, પ્રામાણિક.

प्राञ्जलता स्त्री. (प्राञ्जलस्य भावः तल्+टाप्) નિષ્કપટીપણું, સરલપણું, સુબોધપણું, પ્રામાણિકપણું, સીધાપણું.

प्राञ्जलत्व न. (प्राञ्जलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्राञ्जलि त्रि. (प्रबद्धोऽञ्जलिर्येन) જોડેલા બે હાથવાળું, સન્માન માટે જેણે અંજલી કરેલી છે તે.

प्राञ्जलि पु. (प्रबद्धः अञ्जलिः) જોડેલા બે હાથ.

प्राञ्जलिन् त्रि. (प्राञ्जलिरस्त्यस्य इनि) સન્માન કરવા માટે જેણે બે હાથ જોડ્યા છે તે, જોડેલા બે હાથવાળું.

प्राडाहत त्रि. (प्राटा आहतः) પ્રશ્ન કરનારાએ હણેલ.

प्राड्विवाक पु. (पृच्छतीति प्राट्, विविच्य वक्ति, वि+वच्+घञ् प्राट् चासौ विवाकश्च) ન્યાયાધીશ, અદાલતમાં રાજાએ નિમેલ વિચારક, રાજાનો સહાયક.

प्राड्विवेक पु. (अर्थिप्रत्यर्थिनौ पृच्छति, पृच्छ्+क्विप् प्राट्, तयोर्वाक्यं विरुद्धाविरुद्धतया विवेचयति, वि+विच्+घञ्, प्राट् चासौ विवेकश्च) ઉપરનો અર્થ.

प्राण् पु. (प्राणिति प्र+अन्+क्विप् पदान्तत्वेऽपि णत्वम्) પ્રાણવાયુ.

प्राण पु. (प्राणिति जीवति बहुकालम् प्र+अन्+अच्, प्राणित्यनेन करणे घञ् वा) બ્રહ્મા, બોલ નામે સુગંધી દ્રવ્ય, કાવ્યનું જીવન–રસ, વાયુ, બળ, સૂક્ષ્મ દેહ, સમષ્ટિમાં વ્યાપ્ત ચૈતન્ય, પ્રાણોપાધિક જીવ, જીવન, ઇન્દ્રિયસ્થાન, ઘ્રાણેન્દ્રિય, શરીરમાં રહેલ છિદ્ર, ધાતાનો એક પુત્ર, કવિત્વ શક્તિ, તે નામે એક સપ્તર્ષિ, પરમાત્મા, મૂલાધારમાં રહેલ વાયુ, પરાક્રમ, સત્તા.

प्राण पु. व. (प्र+अन्+करणे घञ्) પાંચ વૃત્તિવાળો પ્રાણવાયુ, દશ વૃત્તિવાળો શરીરમાં રહેલ વાયુ.

प्राण त्रि. (प्र+अन्+घञ्) પૂર્ણ કરેલ, પૂર્ણ ભરેલ.

प्राणक पु. (प्राणेन कायति, कै+क) જીવ, જીવકવૃક્ષ.

જન્તુ.

प्राणिन् पु. („ „) જીવ, ચેતન, જીવાત્મા.

प्राणिपीडन न. (प्राणिनां पीडनम्) પ્રાણીને પીડા–દુઃખ દેવું તે.

प्राणिपीडा स्त्री. (प्राणिनः पीडा) પ્રાણીની પીડવું, દુઃખ, પ્રાણીને પીડા–સંકટ.

प्राणिमातृ स्त्री. (प्राणिनां मातेव गर्भदातृत्वात्) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

प्राणिहित त्रि. (प्राणिनां हितम्) પ્રાણિના હિતનું, પ્રાણીના હિતનું સાધન.

प्राणिहिता स्त्री. (प्राणिनां हिता) પાદુકા, પાવડી, જોડા.

प्राणीत्य न. (प्रणीतस्य प्रयुक्तस्य भावः ष्यञ्) ઋણ, કરજ, દેવું કરવું,

प्राणेश पु. (प्राणानामीशः) પતિ, સ્વામી, વાયુ.

प्राणेशा स्त्री. (प्राणानामीशा) પત્ની, ભાર્યા.

प्राणेश्वर पु. (प्राणानामीश्वरः) પતિ, સ્વામી, વાયુ.

प्राणेश्वरी स्त्री. (प्राणानामीश्वरी) પત્ની, ભાર્યા.

प्राण्यङ्ग न. (प्राणिनः अङ्गम्) પ્રાણીનું અંગ–હાથ–પગ વિગેરે.

प्रातःकाल पु. (प्रातः कालः) પ્રભાતનો સમય, સવારનો પહોર, સૂર્યોદય સુધી મુહૂર્તનો કાળ.

प्रातःकृत्य न. (प्रातः प्रभातकालस्य कृत्यं कर्त्तव्या क्रिया) શાસ્ત્રોક્ત પ્રાતઃકાળનું ધર્મધ્યાન, સન્ધ્યા વંદનાદિ કર્મ, સવારમાં કરવા યોગ્ય વિહિત કર્મ.

प्रातःसन्ध्या स्त्री. (सन्धौ भवा, यत्+टाप् प्रातः प्रथमार्द्धीया सन्ध्या) પ્રાતઃકાળે કરવાનું સન્ધ્યા કર્મ, ગઇ રાત્રિ પછી સૂર્યોદય થતાં સુધીમાં વચ્ચેનો એક મુહૂર્તનો કાળ.

प्रातःसमय पु. (प्रातः समयः) પ્રભાત, સવારનો સમય, સૂર્યોદય સુધીનો મુહૂર્તનો કાળ.

प्रातःसव पु. (प्रातः कर्त्तव्यः सवः) પ્રાતઃકાળે કરવાનું યજ્ઞના અંગરૂપ એક કર્મ.

प्रातःसवन न. (प्रातः कर्त्तव्यं सवनम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रातःस्नान न. (प्रातः कर्त्तव्यं स्नानम्) પ્રાતઃકાળે કરવાનું સ્નાન.

"प्रातः स्नानेन पापानि धूयन्ते नात्र संशयः" गरुड. पु.

प्रातःस्मरण न. (प्रातः स्मरणम्) પ્રાતઃકાળે અમુક દેવ–ગુરૂ વિગેરેનું સ્મરણ.

प्रातःस्मरणीय त्रि. (प्रातः+स्मृ+अनीयर्) પ્રાતઃકાળમાં સંભારવા યોગ્ય દેવ ગુરૂ વિગેરે, પૂજ્ય.

प्रातर् अव्य. (प्राततीति, प्र+अत्+अरु) પ્રભાત, પ્રાતઃકાળ, સવારનો સમય, સૂર્યોદય સુધી ત્રણ મુહૂર્તનો કાળ.

प्रातर त्रि. (प्रकृष्टः आतरो यत्र) નદી વિગેરે તરી જવાના પુષ્કળ દાણવાળો કોઈ દેશ વિગેરે.

प्रातरीय त्रि. (प्रातर+चतुरर्थ्यां छण्) નદી વિગેરે તરી જવામાં પુષ્કળ દાણ લેનાર કોઈ દેશની પાસેનો દેશ વિગેરે.

प्रातरच्चक पु. એક જાતનો સર્પ.

प्रातरनुवाक पु. (प्रातः पाठ्योऽनुवाकः) સવારમાં પાઠ કરવા યોગ્ય વેદનો અમુક અનુવાક–વિભાગ.

प्रातरशन न. (प्रातर्+अश्+ल्युट्) પ્રાતઃકાળનું ભોજન.

प्रातराश पु. (अश्+भावे घञ्, प्रातः प्रातःकाले आशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रातर्गान न. (प्रातः प्रातःकाले गानम्) પ્રાતઃકાળે ગાવાનું ગાયન કે સામ વિગેરે.

प्रातर्गेय पु. (प्रातः गेयमस्य) સવારમાં ગાયન કરી રાજા વિગેરેને ઉઠાડનાર બંદિજન વગેરે.

प्रातर्गेय त्रि. (प्रातः गेयं यस्य) સવારમાં ગાન કરવા યોગ્ય સામ વિગેરે.

प्रातर्दिन न. (प्रातः दिनम्) આગલો દિવસ.

प्रातर्भोक्तृ त्रि, (प्रातः भुङ्क्ते, भुज्+तृच्) પ્રાતઃકાળે ભોજન કરનાર, નાસ્તો કરનાર, સવારના પહોરમાં ખાનાર.

प्रातर्भोक्तृ पु. („ „) કાગડો.

प्रातर्भोजन न. (प्रातःकाले भोजनम्) પ્રાતઃકાળે ભોજન કરનાર, સવારમાં ખાનાર.

प्रातस्तमाम् अव्य. (प्रातर्+तमप् वा आम्) અત્યન્ત પ્રાતઃકાળ, અત્યન્ત પરોઢિયું, ઘણુંજ વહેલું.

प्रातस्तराम् अव्य. („ +तरप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रातस्त्रिवर्गा स्त्री. (प्रातः प्रातःस्नानेन त्रिवर्गो यस्याः) ગંગાનદી.

प्राणयोनि पु. (प्राणानां योनिः) પરમેશ્વર, વાયુ.
प्राणवत् त्रि. (प्राण+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પ્રાણવાળું, પ્રાણી–જન્તુ, જીવમાત્ર.
प्राणवायु पु. (प्राणः वायुः) શરીરમાં રહેલ પ્રાણવાયુ.
प्राणव्यय पु. (प्राणस्य व्ययः) પ્રાણનો નાશ.
प्राणशरीर पु. (प्राणः शरीरं स्वरूपं यस्य) પ્રાણાત્મા સ્વરૂપે ધ્યાન કરવા લાયક પરમેશ્વર.
प्राणसंयम पु. (प्राणः संयम्यतेऽत्र) પ્રાણાયામ, પ્રાણવાયુની ગતિને રોકનાર ક્રિયા.
प्राणसंवाद पु. (प्राणानां संवादः) મુખ્ય પ્રાણનો ઇન્દ્રિયોની સાથે પોતાની શ્રેષ્ઠતા સંબન્ધિ વાદવિવાદ.
प्राणसंशय पु. (प्राणस्य संशयः) પ્રાણ રહેવાનો કે ન રહેવાનો સંશય, પ્રાણની સ્થિતિનો સંશય.
प्राणसद्मन् न. (प्राणस्य सद्म इव) દેહ, શરીર.
प्राणसम पु. (प्राणेन समः) પ્રાણ સરખો વહાલો પતિ વિગેરે.
प्राणसम त्रि. (,, ,,) પ્રાણ સરખું, જીવની બરોબર.
प्राणसमा स्त्री. (प्राणेन समा) પ્રાણ સમાન પ્રિય પત્ની, વહાલી સ્ત્રી.
प्राणहर त्रि. (प्राणं हरति देहात् देहान्तरं प्रापयति चलं वा हरति हृ+अच्) પ્રાણ હરનાર, પ્રાણ લેનાર ઝેર વિગેરે.
प्राणहारक न. (प्राणान् हरति, हृ+ण्वुल्) વછનાગ.
प्राणहारक त्रि. (,, ,,) પ્રાણ હરનાર, પ્રાણ લેનાર.
प्राणहारिन् त्रि. (प्राणं हरति, हृ+णिनि) પ્રાણ લેનાર, પ્રાણ હરણ કરનાર.
प्राणहिता स्त्री. (प्राणेभ्यो हिता) મોજડી, પાદુકા, જોડા.
प्राणा स्त्री. (प्र+अन्+अच्+टाप्) તે નામે એક પક્ષિણી, જે અરૂણ અને ગરૂડની સાસુ હતી.
प्राणाग्निहोत्र न. (प्राणरूपेऽग्नौ होत्रम्) પ્રાણરૂપ અગ્નિમાં હોમ–પ્રાણોનું પાંચ આહુતિરૂપ અગ્નિહોત્રાત્મક ભોજન, કૃષ્ણ યજુર્વેદીય એક ઉપનિષદ.
प्राणाचार्य पु. (प्राणदाने आचार्य इव) વૈદ્ય.
प्राणात्यय पु. (प्राणानामत्ययः) પ્રાણનો નાશ, પ્રાણ જવાનો કાળ.
प्राणाधिनाथ पु. (प्राणानामधिनाथः) પતિ, સ્વામી, ધણી.
प्राणान्त पु. (प्राणानामंतो यत्र) મૃત્યુ, મરણ.
प्राणान्तिक त्रि. (प्राणान्तः प्रयोजनमस्य ठञ्) મરણ જેનું ફળ હોય તેવું પ્રાયશ્ચિત વિગેરે.
प्राणापहार त्रि. (प्राणान् अपहरति, अप+हृ+अण्) પ્રાણ હરણ કરનાર, પ્રાણ લેનાર.
प्राणापहारक त्रि. (प्राणान् अपहरति, अप+हृ+ण्वुल्) પ્રાણ લેનાર, પ્રાણ હરણ કરનાર ઝેર વિગેરે.
प्राणापहारिन् त्रि. (प्राणमपहरति, अप+हृ+णिनि) प्राणहर શબ્દ જુઓ.
प्राणापान पु. द्वि. व. (प्राणश्च अपानश्च) પ્રાણ તથા અપાન વાયુ, બે અશ્વિની કુમાર.
प्राणाबाध पु. (प्राणस्य आबाधः) પ્રાણને સંકટ–દુઃખ–પીડા.
प्राणायतन न. (प्राणस्य आयतनम्) શરીરમાં રહેલ નવ છિદ્રરૂપ પ્રાણને રહેવાનાં મુખ્ય સ્થાન.
प्राणायन पु. (प्राणस्यापत्यं, प्राण+फक्) પ્રાણનું સંતાન.
प्राणायाम पु. (प्राणः आयम्यतेऽनेन, आ+यम्+करणे घञ्) પ્રાણવાયુની ગતિને રોકનાર વ્યાપાર, પ્રાણનો સંયમ.
प्राणावाय न. (प्राणेनावैति, अव+इ+अच्) ક્રિયા વિશાલ. પૂર્વ.
प्राणासन न. (प्राण+आस्+ल्युट्) રૂદ્રયામલ ગ્રન્થમાં કહેલ આસન.
प्राणाहुति स्त्री. (प्राणरूपेभ्योऽग्निभ्यः आहुतिः) પ્રાણરૂપ અગ્નિમાં આહુતિ–ગૃહસ્થે કરવાનો પ્રાણરૂપ અગ્નિમાં હોમ.
प्राणिणिषत् त्रि. (प्राणितुमिच्छति, प्र+अन्+सन्+शतृ) જીવવા ઇચ્છતું, જીવવા ચાહતું.
प्राणिणिषु त्रि. (प्राणितुमिच्छुः, प्र+अन्+सन्+उ) જીવવા ઇચ્છનાર, જીવવાની ઉમેદ રાખનાર.
प्राणिद्यूत न. (प्राणिनां युद्धार्थं द्यूतम्) સમાહ્વય નામનું એક વિવાદ સ્થાન, શરત કરી પ્રાણીઓનું યુદ્ધ કરાવવું તે.
प्राणिन् त्रि. (प्राणोऽस्त्यस्य इनि) પ્રાણવાળું, હરકોઇ

प्राथमकल्पिक त्रि. (प्रथमकल्पमधीते ठक्) પ્રથમ કલ્પરૂપ શિક્ષાગ્રંથને ભણનાર.

प्राथमिक त्रि. (प्रथमे भवः ठञ्) પ્રથમમાં હોનાર, થનાર.

प्राथमिक त्रि. (प्रथममधीते, प्रथम+ठक्) વેદ વિગેરેનું પ્રથમ અધ્યયન કરનાર.

प्राथम्य न. (प्रथमस्य भावः ष्यञ्) પ્રથમપણું.

प्रादि पु. (प्र आदिर्यस्य) "प्र" વિગેરે વ્યાકરણ શાસ્ત્રના ઉપસર્ગો. प्र, परा, अप, सम्, अनु, अव, निस्, निर्, दुस्, दुर्, वि, आङ्, नि, अधि, अपि, अति, सु, उत्, अभि, प्रति, परि, उप.

प्रादुराक्षि पु. તે નામનો ગોત્ર પ્રવર એક ઋષિ.

प्रादुर्भवन न. (प्रादुस्+भू+ल्युट्) પ્રકટ થવું, પ્રથમ પ્રકાશવું.

प्रादुर्भाव पु. („ „ भावे घञ्) હરકોઈ પદાર્થ નો ઇન્દ્રિયજ્ઞાનમાં આવવા યોગ્ય પ્રકાશ, પેદાથવું તે-પ્રગટ થવું તે.

प्रादुर्भूत त्रि. (प्रादुस्+भू+क्त) જેનો પ્રાદુર્ભાવ થયેલ છે તે, પ્રથમ પ્રકટ થયેલ, પ્રથમ પ્રકાશેલ.

प्रादुष्य न. (प्रादुस्+स्वार्थे यत्) પ્રાદુર્ભાવ, પ્રકટપણું.

प्रादुस् अव्य. (प्र+अद्+उसि) પ્રકટપણું, પ્રકટ, ખુલ્લું.

प्रादेश पु. (प्र+दिश+घञ् दीर्घः) તર્જની આંગળી સાથે પહોળો કરેલ અંગુઠો, દેશમાત્ર, એકજાતનું માપ, સ્થાન-જગા.

प्रादेशन न. (प्र+आ+दिश्+ल्युट्) દાન આપવું, દેવું તે.

प्रादेशिक त्रि. (प्रदेशे भवः ठक्) પ્રદેશમાં હોનાર-થનાર, મર્યાદામાં હોનાર.

प्रादोष त्रि. (प्रदोषे भवः, प्रदोष+अण्) પ્રદોષકાળે-રાત્રિના આરંભ સમયે હોનાર-થનાર.

प्रादोषिक त्रि. (प्रदोषे भवः ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

प्रादोहनि पु. (प्रदोहनस्यापत्यं इञ्) પ્રદોહનનો પુત્ર.

प्रादोहनायनि (प्रदोहनस्य युवाऽपत्यं फञ्) પ્રદોહનનો પુત્ર.

प्राधनिक त्रि. (प्रधनं संग्रामः प्रयोजनमस्य ठक्) યુદ્ધનું ઉપકરણ, યુદ્ધનું સાધન-સામાન વિગેરે.

प्राधा स्त्री. (प्रधैव स्वार्थे ण) કશ્યપની સ્ત્રી-દક્ષની કન્યા.

प्राधानिक त्रि. (प्रधान+स्वार्थे ठक् तस्येदं ठक् वा) प्रधान શબ્દ જુઓ. પ્રધાન સંબંધી, મુખ્ય સંબંધી,

प्राधान्य न. (प्रधानस्य भावः ष्यञ्) પ્રધાનપણું, મુખ્યપણું, શ્રેષ્ટપણું.

प्राधीत पु. (प्र+अधि+इ+क्त) સારીરીતે ભણેલ, અભ્યાસ જેણે કરેલ છે તે.

प्राधेय पु. દક્ષ કન્યાના પ્રધાન પુત્ર દેવ-ગન્ધર્વ વિગેરે.

प्राध्ययन न. (प्र+अधि+इ+ल्युट्) અભ્યાસ, સારીરીતે ભણવું તે, શીખવું તે.

प्राध्व त्रि. (प्रगतो अध्वानं अच् समा०) બહુ દૂર જનાર રથ વિગેરે, નમ્ર, બંધાયેલ.

प्राध्व पु. (प्रकृष्टः अध्वा अच् समा०) દૂરમાર્ગ, દૂરનો રસ્તો, લાંબો રસ્તો.

प्राध्वम् अव्य. (प्र+आ+ध्वन्+डमि) અનુકૂલપણું, બંધન અને નમ્રતા એ અર્થમાં વપરાય છે.

प्रान्त पु. (प्रकृष्टोऽन्तः) છેવટની સીમા, બાકીની હદ, તે નામે એક મુનિ.

प्रान्ततस् अव्य. (प्रान्त+तसिल्) બાકીની હદથી, છેડેથી, છેવટથી.

प्रान्तदुर्ग न. (प्रान्ते दुर्गं नृपाश्रयस्थानभेदः) રાજાને રહેવાનું એક સ્થાન, નગરની બહારનું પરૂં, નગરનો કિલ્લો.

प्रान्तर न. (प्रकृष्टमन्तरं व्यवधानं यत्र) દૂરનો માર્ગ, વૃક્ષ વિગેરેની છાયા વગરનો જલ વિનાનો રસ્તો, અરણ્ય, વન, કોટર.

प्रान्तशून्य पु. (प्रान्ते शून्यमस्य) વૃક્ષ વિગેરેની છાયા અને જળ વગરનો રસ્તો.

प्राप त्रि. (प्रकृष्टा आपो यत्र) પુષ્કળ જલવાળું, જલમય સ્થાન વિગેરે.

प्रापक त्रि. (प्र+आप्+ण्वुल्) પહોંચાડનાર, પ્રાપ્ત કરનાર, મેળવનાર.

प्रापण न. („ „ भावे ल्युट्) પ્રાપ્ત કરવું, પહોંચાડવું, મેળવવું.

प्रापणिक पु. (प्र+आ+पन्+उणा० ठिकन्) મોટો

प्राति स्त्री. (प्रा+भावे क्तिन्) પૂર્તિ, પૂરણ, સંપૂર્ણ કરવું તે, લાભ.

प्रातिकण्ठिक त्रि. (प्रतिकण्ठं गृह्णाति, प्रतिकण्ठ+ठक्) પ્રત્યેક કંઠે ગ્રહણ કરનાર.

प्रातिका स्त्री. (प्र+अत्+ण्वुल्+टाप् इत्वं) એક જાતનું વૃક્ષ 'जवावृक्ष'.

प्रातिकामिन् पु. દુર્યોધનનો એક દૂત.

प्रातिकूलिक त्रि. (प्रतिकूलं वर्त्तते, प्रतिकूल+ठञ्) પ્રતિકૂલ વર્તતું, વિરૂદ્ધ વર્તતું.

प्रातिकूलिकी स्त्री. (प्रातिकूलिक+स्त्रियां ङीप्) વિરૂદ્ધ વર્ત્તતી સ્ત્રી.

प्रातिकूल्य न. (प्रतिकूलस्य भावः ष्यञ्) પ્રતિકૂલપણું, વિરોધપણું, વિરોધ.

प्रातिक्य न. (प्रतिकस्य भावः यक्) કાર્ષાપણથી ખરીદવાપણું, પા રુપિયાની ખરીદી.

प्रातिजनीन त्रि. (प्रतिजनं साधु खञ्) પ્રત્યેક મનુષ્યને સારૂ, દરેક મનુષ્યના હિતનું.

प्रातिर्निधिक पु. (प्रतिनिधि+स्वार्थे ठक्) प्रतिनिधि શબ્દ જુઓ.

प्रातिपथिक त्रि. (प्रतिपथमेति ठञ्) દરેક માર્ગે જનાર.

प्रातिपथिकी स्त्री. (प्रातिपथिक स्त्रियां ङीप्) દરેક માર્ગે જનારી.

प्रातिपद त्रि. (प्रतिपदि भवः अण्) પડવે તિથિએ હોનાર-થનાર.

प्रातिपदिक पु. (प्रतिपदि भवः ठञ्) પડવે તિથિએ પ્રગટ થયેલ અગ્નિ.

प्रातिपदिक त्रि. („ „) પડવે તિથિએ હોનાર-થનાર.

प्रातिपीय पु. તે નામનો એક રાજા, તે નામનો ગોત્રપ્રવર એક ઋષિ.

प्रातिपेय पु. તે નામે એક રાજાવિશેષ.

प्रातिभ त्रि. (प्रतिभाऽस्त्यस्य प्रज्ञा. अण्) પ્રતિભાવાળો.

प्रातिभ पु. યોગીઓના યોગમાં વિઘ્ન કરનાર એક ઉપસર્ગ-અપશુકન.

प्रातिभाव्य न. (प्रतिभुवो भावः ष्यञ् द्विपद्वृद्धिः) જામીનગીરી, જામીનગીરીમાં આપવાતું ધન.

प्रातिभासिक त्रि (प्रतिभासादागतः ठक्) વાસ્તવિક નહિ પરન્તુ ભ્રમથી ભાસતું-જેમકે છીપમાં ચળકાટથી રૂપાની ભ્રાન્તિ થવી તે.

प्रातिलोम्य न. (प्रतिलोम+ष्यञ्) વિપરીતપણું, ઉલટાપણું.

प्रातिवेशिक त्रि. (प्रतिवेश+ठञ्) પાડોશી.

प्रातिवेश्य न. (प्रतिवेश+ष्यञ्) પાડોશ, પાડોશી.

प्रातिवेश्यक न. (प्रातिवेश्य+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रातिशाख्य न. (प्रतिशाखं भवः ञ्य) દરેક શાખામાં હોનાર-થનાર.

प्रातिशाख्य न. („ „) તે નામે એક વ્યાકરણ.

प्रातिश्रुत्क पु. (प्रतिश्रुति तत्समये भवः ठञ्) દરેક શ્રવણ વેલાએ હોનાર પુરૂષ,

प्रातिस्विक त्रि. (प्रतिस्वं भवः ठक्) અસાધારણ ધર્મ વિગેરે, દરેક વ્યક્તિમાં હોનાર-થનાર, ખાસ.

प्रातिहर्त्र न. (प्रतिहर्तुर्भावः कर्म वा अञ्) પ્રતિહર્ત્તા નામના ઋત્વિજનું કર્મ, પ્રતિહરણપણું, સાંમું લેવાપણું.

प्रातिहर पु. (प्रतिहार+अण्) જાદુગર, ગારૂડી.

प्रातिहार पु. (प्रतिहार एव स्वार्थे अण्) પ્રતિહાર, છડીદાર.

प्रातिहारक पु. (प्रतिहारक+स्वार्थे अण्) ઉપરનો અર્થ.

प्रातिहारिक त्रि. (प्रतिहारः प्रयोजनमस्य ठक्) प्रतिहार શબ્દ જુઓ.

प्रातीतिक त्रि. (प्रतीत्या निर्वृत्तः ठञ्) વાસ્તવિક નહિ પરન્તુ ભ્રમથી ભાસતું-છીપમાં જેમ રૂપાની ભ્રાન્તિ.

प्रातीप पु. (प्रतीपस्यायं अण्) પ્રતીપ રાજાનો પુત્ર, શાન્તનું રાજા.

प्रातीपिक त्रि. (प्रतीपं वर्त्तते ठञ्) વિરૂદ્ધ વર્તનાર, ઉલટું ચાલનાર.

प्रातृद पु. તે નામનો એક ઋષિ.

प्रात्ययिक त्रि. (प्रत्ययाय स्थितः ठक्) એક પ્રકારનો જામીન-સાક્ષી, ખાત્રીનું, અનુભવવાળું.

प्राथमकल्पिक त्रि. (प्रथमकल्पे भवः ठक्) પ્રથમ આરંભને યોગ્ય વેદાધ્યયન વિગેરે.

વેપારી, સોદાગર, કરીયાણું વેચનાર.

प्रापणीय त्रि. (प्र+आप्+अनीयर्) પ્રાપ્ત કરવાલાયક, પહોંચાડવા યોગ્ય.

प्रापित त्रि. (प्र+आप्+णिच्+कर्मणि क्त) પહોંચાડેલ, મેળવેલ, પ્રાપ્ત કરેલ.

प्रापेय पु. તે નામે એક ગન્ધર્વ ગણ.

प्राप्त त्रि. (प्र+आप्+कर्मणि कर्तरि वा क्त) પ્રાપ્ત કરેલ, મેળવેલ, પાસે આવેલ, થઇ ગયેલ.

प्राप्तकाल पु. (प्राप्तः कालोऽस्य) કરવા યોગ્ય સમય, યોગ્યકાળ, જેનો સમય આવી પહોંચ્યો હોય તે.

प्राप्तपञ्चत्व त्रि. (प्राप्तं पञ्चत्वं मरणं येन) મરણ પામેલ, મરેલ.

प्राप्तबुद्धि त्रि. (प्राप्ता बुद्धिर्यस्य) જેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલું છે તે, ભાનમાં આવેલું, બુદ્ધિને પામેલું.

प्राप्तभार त्रि. (प्राप्तः भारः तद्वहनकालो यस्य) ભાર ઉપાડવાનો સમય જેનો પ્રાપ્ત થયેલો હોય તેવો શક્તિવાળો બળદ વિગેરે.

प्राप्तरूप त्रि. (प्राप्तं रूपं येन) મનોહર, સુંદર, રૂપવાળું, પણ્ડિત-વિદ્વાન.

प्राप्तव्य त्रि. (प्र+आप्+तव्यच्) પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, પહોંચાડવા લાયક.

प्राप्तापराध त्रि. (प्राप्तः अपराधो येन) અપરાધમાં આવેલ, અપરાધી.

प्राप्तावसर त्रि. (प्राप्तः अवसरो येन) કરવા યોગ્ય સમય, યોગ્યકાળ, જેનો સમય આવી પહોંચ્યો હોય તે.

प्राप्ति स्त्री. (प्र+आप्+भावे क्तिन्) ઉદય, ધનવિગેરેની વૃદ્ધિ, લાભ, પહોંચવું, પહોંચાડવું, સંહતિ-જથો, સમૂહ, અણિમા વિગેરે આઠ લબ્ધિમાંની એક, મગધ વંશના જરાસંધ રાજાની એક પુત્રી, કંસ ની સ્ત્રી, સંયોગસ્વરૂપ એક દ્રવ્ય, સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક મુખાંગ, તે નામનો જ્યોતિષનો એક સદ્દમ, મેળવવું, જવું, ગમન, કામની એક સ્ત્રી.

प्राप्तिसम न. ગૌતમસૂત્રમાં કહેલ એક જાતિ ઉત્તર.

प्राप्त्याशा स्त्री. (प्राप्तेः आशा) લાભની ઇચ્છા, આરબ્ધ કાર્યની એક અવસ્થા, મેળવવાની ઇચ્છા.

प्राप्य त्रि. (प्र+आप्+ण्यत्) ગમન કરવા યોગ્ય, મેળવવા યોગ્ય, જવા યોગ્ય.

प्राप्य न. વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક કર્મ.

प्राप्य अव्य. (प्र+आप्+ल्यप्) ગમન કરીને, જઇને, મેળવીને, પ્રાપ્ત કરીને.

प्राप्यकारिन् त्रि. (प्राप्य विषयदेशं गत्वा तत्प्रकाशं करोति प्राप्य+कृ+णिनि) વિષયને પ્રાપ્ત કરીને તેનો પ્રકાશ કરનાર જિહ્વા વિગેરે ઇન્દ્રિયો.

प्राबल्य न. (प्रबलस्य भावः ष्यञ्) પ્રબલપણું.

प्राबोधिक पु. (प्रबोधाय हितं, प्रबोध+ठक्) ઉષાકાળ, પરોઢ, સવાર, પરોઢીયું.

प्राबोधिक त्रि. (प्रबोधः प्रबोधनं तत्र नियुक्तः ठञ्) પ્રાતઃકાળે સ્તુતિ પાઠ કરનાર ભાટ-ચારણ વિગેરે.

प्राभञ्जन न. (प्रभञ्जनो देवताऽस्य अण्) સ્વાતિ નક્ષત્ર.

प्राभञ्जन त्रि. (प्रभञ्जनस्येदं, प्रभञ्जन+अण्) વાયુ સમ્બન્ધી, વાયુનું.

प्राभञ्जनि पु. (प्रभञ्जनस्यापत्यं इञ्) હનુમાન્, પાંડવ ભીમસેન.

प्राभव न. (प्रभोर्भावः अण्) મોટાઈ, શ્રેષ્ટતા, પ્રભુતા.

प्राभवत्य न. (प्रभवतो भावः ष्यञ्) વિભુપણું, સ્વામીપણું.

प्राभाकर त्रि. (प्रभाकरस्येदं तन्मतं वेत्ति वा प्रभाकर+अण्) પ્રભાકર નામના એક મીમાંસક સંબંધી, પ્રભાકર-મીમાંસકના મતને જાણનાર.

प्राभातिक त्रि. (प्रभातस्येदं ठक्) પ્રભાતનું, પ્રભાત સંબંધી, પ્રાતઃકાલ સંબંધી.

प्राभृत न. (प्र+आ+भृ+कर्मणि क्त) રાજા કે ગુરુ વિગેરેની પાસે લઈ જવા યોગ્ય ભેટ, નજરાણું વિગેરે, ભેટમાં મુકવાનું દ્રવ્ય.

प्राभृतक न. (प्राभृत+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रामधि पु. તે નામે રૂષિ-સપ્તર્ષિમાંનો એક.

प्रामाणिक त्रि. (प्रमाणेन निर्वृत्तः सिद्धः ठञ्) પ્રત્યક્ષ વિગેરે પ્રમાણથી સિદ્ધ, શાસ્ત્રસિદ્ધ, કારણથી સિદ્ધ, કારણ સંબન્ધી, મર્યાદા જાણનાર, શાસ્ત્ર જાણનાર, પ્રમાણ કરનાર, પરિચ્છેદક.

प्रामाण्य न. (प्रमाणस्य भावः ष्यञ्) પ્રમાણપણું.

प्रामाण्यवाद पु. (प्रामाण्यस्य वादः) પ્રમાણપણાનો વાદ-પ્રમાણપણાનું કહેવું.

વેપારી, સોદાગર, કરીયાણું વેચનાર.

प्रापणीय त्रि. (प्र+आप्+अनीयर्) પ્રાપ્ત કરવાલાયક, પહોંચાડવા યોગ્ય.

प्रापित त्रि. (प्र+आप्+णिच्+कर्मणि क्त) પહોંચાડેલ, મેળવેલ, પ્રાપ્ત કરેલ.

प्रापेय पु. તે નામે એક ગન્ધર્વ ગણ.

प्राप्त त्रि. (प्र+आप्+कर्मणि कर्तरि वा क्त) પ્રાપ્ત કરેલ, મેળવેલ, પાસે આવેલ, થઇ ગયેલ.

प्राप्तकाल पु. (प्राप्तः कालोऽस्य) કરવા યોગ્ય સમય, યોગ્યકાળ, જેનો સમય આવી પહોંચ્યો હોય તે.

प्राप्तपञ्चत्व त्रि. (प्राप्तं पञ्चत्वं मरणं येन) મરણ પામેલ, મરેલ.

प्राप्तबुद्धि त्रि. (प्राप्ता बुद्धिर्यस्य) જેને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલું છે તે, ભાનમાં આવેલું, બુદ્ધિને પામેલું.

प्राप्तभार त्रि. (प्राप्तः भारः तद्वहनकालो यस्य) ભાર ઉપાડવાનો સમય જેનો પ્રાપ્ત થયેલો હોય તેવો શક્તિવાળો બળદ વિગેરે.

प्राप्तरूप त्रि. (प्राप्तं रूपं येन) મનોહર, સુંદર, રૂપવાળું, પણ્ડિત–વિદ્વાન.

प्राप्तव्य त्रि. (प्र+आप्+तव्यच्) પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, પહોંચાડવા લાયક.

प्राप्तापराध त्रि. (प्राप्तः अपराधो येन) અપરાધમાં આવેલ, અપરાધી.

प्राप्तावसर त्रि. (प्राप्तः अवसरो येन) કરવા યોગ્ય સમય, યોગ્યકાળ, જેનો સમય આવી પહોંચ્યો હોય તે.

प्राप्ति स्त्री. (प्र+आप्+भावे क्तिन्) ઉદય, ધનવિગેરેની વૃદ્ધિ, લાભ, પહોંચવું, પહોંચાડવું, સંહતિ–જથો, સમૂહ, અણિમા વિગેરે આઠ લબ્ધિમાંની એક, બૃહદ્રથ વંશના જરાસંધ રાજાની એક પુત્રી, કંસની સ્ત્રી, સંયોગસ્વરૂપ એક દ્રવ્ય, સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક મુખાંગ, તે નામનો જ્યોતિષનો એક સહમ, મેળવવું, જવું, ગમન, કામની એક સ્ત્રી.

प्राप्तिसम न. ગૌતમસૂત્રમાં કહેલ એક જાતિ ઉત્તર.

प्राप्त्याशा स्त्री. (प्राप्तेः आशा) લાભની ઇચ્છા, પ્રારમ્ભ કાર્યની એક અવસ્થા, મેળવવાની ઇચ્છા.

प्राप्य त्रि. (प्र+आप्+ण्यत्) ગમન કરવા યોગ્ય, મેળવવા યોગ્ય, જવા યોગ્ય.

प्राप्य न. વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક કર્મ.

प्राप्य अव्य. (प्र+आप्+ल्यप्) ગમન કરીને, જઇને, મેળવીને, પ્રાપ્ત કરીને.

प्राप्यकारिन् त्रि. (प्राप्य विषयदेशं गत्वा तत्प्रकाशं करोति प्राप्य+कृ+णिनि) વિષયને પ્રાપ્ત કરીને તેનો પ્રકાશ કરનાર જિહ્વા વિગેરે ઇન્દ્રિયો.

प्राबल्य न. (प्रबलस्य भावः ष्यञ्) પ્રબલપણું.

प्राबोधिक पु. (प्रबोधाय हितं, प्रबोध+ठक्) ઉષાકાળ, પરોઢ, સવાર, પરોઢીયું.

प्राबोधिक त्रि. (प्रबोधः प्रबोधनं तत्र नियुक्तः ठञ्) પ્રાતઃકાળે સ્તુતિ પાઠ કરનાર ભાટ–ચારણ વિગેરે.

प्राभञ्जन न. (प्रभञ्जनो देवताऽस्य अण्) સ્વાતિ નક્ષત્ર.

प्राभञ्जन त्रि. (प्रभञ्जनस्येदं, प्रभञ्जन+अण्) વાયુ સમ્બન્ધી, વાયુનું.

प्राभञ्जनि पु. (प्रभञ्जनस्यापत्यं इञ्) હનુમાન્, પાંડવ ભીમસેન.

प्राभव न. (प्रभोर्भावः अण्) મોટાઇ, શ્રેષ્ટતા, પ્રભુતા.

प्राभवत्य न. (प्रभवतो भावः ष्यञ्) વિભુપણું, સ્વામીપણું.

प्राभाकर त्रि. (प्रभाकरस्येदं तन्मतं वेत्ति वा प्रभाकर+अण्) પ્રભાકર નામના એક મીમાંસક સંબંધી, પ્રભાકર–મીમાંસકના મતને જાણનાર.

प्राभातिक त्रि. (प्रभातस्येदं ठक्) પ્રભાતનું, પ્રભાત સંબંધી, પ્રાતઃકાલ સંબંધી.

प्राभृत न. (प्र+आ+भृ+कर्मणि क्त) રાજા કે ગુરુ વિગેરેની પાસે લઈ જવા યોગ્ય ભેટ, નજરાણુ વિગેરે, ભેટમાં મુકવાનું દ્રવ્ય.

प्राभृतक न. (प्राभृत+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रामधि पु. તે નામે રૂષિ–સપ્તર્ષિમાંનો એક.

प्रामाणिक त्रि. (प्रमाणेन निर्वृत्तः सिद्धः ठञ्) પ્રત્યક્ષ વિગેરે પ્રમાણથી સિદ્ધ, શાસ્ત્રસિદ્ધ, કારણથી સિદ્ધ, કારણ સંબન્ધી, મર્યાદા જાણનાર, શાસ્ત્ર જાણનાર, પ્રમાણ કરનાર, પરિચ્છેદક.

प्रामाण्य न. (प्रमाणस्य भावः ष्यञ्) પ્રમાણપણું.

प्रामाण्यवाद पु. (प्रामाण्यस्य वादः) પ્રમાણપણાનો વાદ–પ્રમાણપણાનું કહેવું.

प्राश्य अव्य. (प्र+अश्+ल्यप्) ભોજન કરીને, જમીને.

प्राष्टवर्ण त्रि. (प्रकर्षेण अष्टः प्राप्तो वर्णः) અનેક પ્રકારના રંગવાળું, રંગબેરંગી.

प्रास पु. (प्रास्यते क्षिप्यते, प्र+अस्+घञ्) ભાલો, ભાલાનો અગ્રભાગ.

प्रासक पु. (प्रास+संज्ञायां स्वार्थे वा कन्) ઉપરનો અર્થ प्राशक શબ્દ જુઓ.

प्रासङ्ग पु. (प्रसज्यते, प्र+सञ्ज्+घञ् दीर्घः) નવા જોડવાના વાછરડાની ખાંધ ઉપર નાંખવાની એક પ્રકારની ધૂંસરી.

प्रासङ्गिक त्रि. (प्रसङ्गादागतः ठञ्) પ્રસંગથી પ્રાપ્ત થયેલ, પ્રસંગથી આવેલ.

प्रासङ्ग्य पु. (प्रासङ्गं वहति, प्रासङ्ग+यत्) ધૂંસરીને વહેનાર બળદ.

प्रासाद पु. (प्रसीदत्यस्मिन्, प्र+सद्+आधारे घञ् दीर्घः) દેવમંદીર, રાજમહેલ, હવેલી.

प्रासादकुक्कुट पु. (प्रासादे कुक्कुट इव) પારેવું, કબુતર.

प्रासादपृष्ठ न. (प्रासादस्य पृष्ठम्) હવેલી ઉપરની અગાશી, ઝરૂખો, દેવમંદીર અથવા રાજમહેલની અગાશી.

प्रासादशृङ्ग न. (प्रासादस्य शृङ्गम्) મહેલની ટોચ, દેવમંદીર વિગેરેનું શિખર.

प्रासिक पु. (प्रासः प्रहरणमस्य ठक्) ભાલા વડે યુદ્ધ કરનાર.

प्रास्त त्रि. (प्र+अस्+क्त) ઉડાડેલું, ફેંકેલું.

प्रास्तारिक त्रि. (प्रस्तारे व्यवहरति ठक्) પ્રસ્તારમાં વ્યવહાર કરનાર.

प्रास्थानिक त्रि. (प्रस्थाने साधु ठञ्) પ્રયાણ સમયનું, પ્રયાણ સમયનું મંગલ દ્રવ્ય–શંખ–દહીં વિગેરે.

प्रास्थिक त्रि. (प्रस्थस्य वापः ठञ्) જેમાં એક પ્રસ્થ અનાજ વવાય તેવું ખેતર વિગેરે.

प्रास्थिक त्रि. (प्रस्थं सम्भवति (स्वस्मिन् समावेशयति) पचति वा ठञ्) પોતાનામાં એક પ્રસ્થ જેટલું સમાવનાર, એકપ્રસ્થ ધાન્ય રાંધનાર.

प्रास्थिक त्रि. (प्रस्थेन क्रीतं ठञ्) એક પ્રસ્થથી ખરીદેલ.

प्रास्थिक त्रि. (प्रस्थपरिमाणमस्य ठञ्) એક પ્રસ્થના માપનું, એક પ્રસ્થના જેટલો ધાન્યનો ઢગલો.

प्रास्थिक पु. (प्रस्थस्य निमित्तं संयोग उत्पातो वा ठञ्) એક પ્રસ્થ નિમિત્તે સંયોગ અથવા ઉત્પાત.

प्रास्थिकी स्त्री. (प्रास्थिक+स्त्रियां ङीप्) જેમાં એક પ્રસ્થ જેટલું ધાન્ય વવાય તેવી ભૂમિ.

प्राह पु. (प्रकर्षेण आहेति शब्दोऽत्र) નૃત્યોપદેશ.

प्राहुण पु. (प्राघुण पृषो.) અતિથિ, પરોણો.

प्राहुणक पु. (प्राहुण+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्राह्ण अव्य. (प्रकृष्टमहर्यत्र तिष्ठ. अव्ययी.) સારા દિવસવાળું, મોટા દિવસવાળું.

प्राह्ण पु. (प्रथमञ्च तदहश्च अच् समा. अह्नादेशः णत्वम्) દિવસનો પહેલો ભાગ–પ્રથમભાગ.

प्राह्णे अव्य. (,, ,, नि. एदन्तत्वम्) દિવસનો પૂર્વભાગ.

प्राह्णेतन त्रि. (प्राह्णे भवः ट्यु तुट् च) દિવસના પ્રથમ પ્રહરમાં હોનાર–થનાર, દિવસના પૂર્વભાગમાં થનાર.

प्राह्णेतनी स्त्री. (प्राह्णेतन+स्त्रियां ङीप्) દિવસના પૂર્વભાગમાં હોનારી–થનારી.

प्राह्णेतमाम् अव्य. (अतिशयेन प्राह्णे, तमप् आमु) છેક પ્રાતઃકાળ, પરોઢીયું.

प्राह्णेतराम् अव्य. (अतिशयेन प्राह्णे तरप् आमु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रिय त्रि. (प्रीणाति, प्री–तर्पणे+क) પ્રિય, વહાલું, સુંદર, મનોહર.

प्रिय पु. (,, ,,) પતિ, સ્વામી, ભરથાર, પ્રિયક મૃગ, જીવક ઓષધ.

प्रियंवद त्रि. (प्रियं वदति, वद्+खच्+मुम्) મીઠું બોલનાર, મધુર બોલનાર.

प्रियंवद पु. (,, ,,) ખેચર, તે નામે એક ગન્ધર્વ.

प्रियंवदा स्त्री. (प्रियंवद+स्त्रियां टाप्) તે નામે એક છન્દ, શકુન્તલાની એક સખી.

प्रियक पु. (प्रिय+स्वार्थे क संज्ञायां कन् वा) એક જાતનો મૃગ, એક જાતનું ઝાડ, કાંગનું ઝાડ, કદંબનું વૃક્ષ, ધારાકદંબ વૃક્ષ ભમરો. [illegible] અશન

ઓઢેલ વસ્ત્ર.

प्रावृत त्रि. (प्र+आ+वृ+क्त) વીંટેલ, ઢાંકેલ, ઓઢેલ.

प्रावृति स्त्री. (प्र+आ+वृ+करणे क्तिन्) વાડ કિલ્લો, ચોતરફ વેષ્ટન.

प्रावृत्तिक पु. (प्रवृत्तौ तद्धरणे हितः ठक्) પ્રવૃત્તિ-ખબર અંતર લઈ જનાર-લાવનાર દૂત.

प्रावृष् स्त्री. (प्रवृष्यतेऽत्र, प्र+वृष्-आधारे क्विप् दीर्घः) વર્ષાકાળ-શ્રાવણ અને ભાદરવો.

प्रावृषा स्त्री. (प्रवृष्यतेऽत्र, प्र+वृष्+आधारे क्विप् दीर्घः हलन्तत्वात् टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रावृषायणी स्त्री. (प्रावृषा अयनं यस्याः गौरा. ङीप्) कपिकच्छू વનસ્પતિ-કવચ બીજ-કૌંચા.

प्रावृषिक पु. (प्रावृषि कायति शब्दायते कै+क) મોર પક્ષી.

प्रावृषिक त्रि. (प्रावृषि भवः ठक्) વર્ષાઋતુમાં હેનાર-થનાર.

प्रावृषिकी स्त्री. (प्रावृषिक+स्त्रियां ङीप्) મોર પક્ષિણી-ઢેલ.

प्रावृषिकी स्त्री. (प्रावृषि भवा, ठक्+ङीप्) વર્ષાઋતુમાં હોનારી વનસ્પતિ વિગેરે.

प्रावृषिज पु. (प्रावृषि जायते, जन्+ड अलुक् समा.) વરસાદ સાથે તોફાની પવન-ઝંઝાવાત.

प्रावृषिज त्रि. (प्रावृषि जायते जन्+ड) વર્ષાઋતુમાં ઉત્પન્ન થયેલ, ચોમાસામાં થયેલું.

प्रावृषीण त्रि. (प्रावृषि भवः वा. ख) વર્ષાકાળમાં હોનાર-થનાર.

प्रावृषेण्य त्रि. (प्रावृषि भवः, प्रावृष्+एण्य) વર્ષાકાળમાં હોનાર.

प्रावृषेण्य त्रि. (प्रावृषि दीयते कार्यं वा एण्य) વર્ષાકાળમાં આપવા યોગ્ય કર વિગેરે, વર્ષાકાળમાં કરવા યોગ્ય કામ વિગેરે.

प्रावृषेण्य पु. (प्रावृषि भवः एण्य) કદંબનું ઝાડ, કુટજ વૃક્ષ, ધારા કદંબ.

प्रावृषेण्य न. પુષ્કળપણું, બહુપણું.

प्रावृषेण्या स्त्री. (प्रावृषि भवा, एन्य+टाप्) રાતી સાટોડી, कपिकच्छू વનસ્પતિ-કવચબીજ.

प्रावृषेय पु. એક દેશનું નામ.

प्रावृषेय त्रि. (प्रावृषायां भवः, प्रावृषा+ढक्) વર્ષાકાળમાં હોનાર-થનાર.

प्रावृष्य त्रि. (प्रावृषि भवः यत्) વર્ષાકાળમાં હોનાર-થનાર.

प्रावृष्य पु. (प्रावृषि भवः वा. यत्) ધારા કદંબનું ઝાડ, કુટજ વૃક્ષ, વિકંકત-વિકસો વૃક્ષ.

प्रावेशन त्रि. (प्रवेशने दीयते कार्यं वा व्युष्टा० अण्) પ્રવેશમાં અપાતું, પ્રવેશમાં કરાતું.

प्रावेशन न. (प्र+आ+विश्+ल्युट्) શિલ્પશાળા.

प्रावेशिक त्रि. (प्रवेशाय साधु ठञ्) પેસવાના હિતનું સાધન.

प्राव्राज्य न. (प्रव्राज्+ष्यञ्) સન્યાસ, દીક્ષા, સંન્યાસપણું.

प्राश पु. (प्र+अश्+घञ्) અન્ન વગેરેનું અત્યન્ત ભોજન, સારી રીતે જમવું તે.

प्राशक त्रि. (प्र+अश्+ण्वुल्) સારી રીતે જમનાર ભોજન કરનાર.

प्राशन न. (प्र+अश्+भावे ल्युट्) ઉત્તમ રીતે જમવું, અન્ન વિગેરેનું ઘણું ભોજન-ખાવું તે.

प्राशव्य त्रि. (प्राशवे हितः यत्) સારી રીતે ભક્ષણ કરવામાં ઉપયોગી, અત્યન્ત ભક્ષણને લાયક.

प्राशित त्रि. (प्र+अश्-भोजने+कर्मणि क्त) સારી રીતે જમેલ, ભોજન કરેલ.

प्राशित न. (प्र+अश्-भोजने+भावे क्त) ખાવું, ભક્ષણ, પિતૃયજ્ઞમાં તર્પણ.

प्राशित्र न. યજ્ઞમાં બ્રહ્માને ઉદ્દેશી આપવાનો એક ભાગ.

प्राशु पु. (प्र+अश्-भोजने+उण्) સારી રીતે ભક્ષણ કરનાર-ભોજન કરનાર.

प्राशु अव्य. અત્યન્ત શીઘ્ર, ઘણીજ ઉતાવળ.

प्राशृङ्ग त्रि. (प्रकृष्टं शृङ्गमस्य वेदे दीर्घः) મોટાં શિંગડાવાળું, મોટા શિખરવાળું.

प्राश्निक पु. (प्रश्नाय तदुत्तरदानाय साधु ठञ्) સભ્ય, સભાસદ.

प्राश्निक त्रि. („ „) પ્રશ્નોત્તર આપવામાં ઠીક-સારું.

प्राश्नीपुत्र पु. યજુર્વેદના વંશનો તે નામે એક ઋષિ.

પ્રિયવાદી, પ્રિય બોલનાર, આયુર્વેદ ઉપર પ્રેમ ધરાવનાર રોગી.

प्रियवचन न. (प्रियं च तत् वचनं च) પ્રિય વચન, સુંદર વચન.

प्रियवर्णी स्त्री. (प्रियो वर्णो यस्याः गौरा. ङीप्) પ્રિયંગુની લતા.

प्रियवल्ली स्त्री. (प्रिया मनोज्ञा वल्ली) પ્રિયંગુ લતા. સુંદર વેલ.

प्रियवादिन् त्रि. (प्रियं वदति, वद्+णिनि) પ્રિય બોલનાર, સારૂં બોલનાર.

"दुर्जनः प्रियवादी च नैतद् विश्वासकारणम्."

प्रियवादिनी स्त्री. (प्रियवादिन्+स्त्रियां ङीप्) પ્રિય બોલનારી સ્ત્રી.

प्रियव्रत पु. (प्रियं व्रतमस्य) સ્વાયંભૂવ મનુનો એક પુત્ર.

प्रियव्रत त्रि. (प्रियाणि व्रतानि यस्य) વ્રત જેને પ્રિય હોય તે.

प्रियश्रवस् पु. (प्रियं श्रवः श्रवणं यस्य) પરમેશ્વર.

प्रियसख पु. (प्रियः सखा प्रियस्य सखा वा टच् समा.) પ્રિય મિત્ર, ખેરનું ઝાડ, પ્રિયનો મિત્ર.

प्रियसखी स्त्री. (प्रिया चासौ सखी च) વહાલી સખી.

प्रियसंगम पु. (प्रियस्य सङ्गमः) વહાલાનો સમાગમ.

प्रियसङ्गमन त्रि. (प्रिययोः सङ्गमनं यत्र) પ્રિય અને પ્રિયાનો જ્યાં સંગમ અથવા મેલાપ થાય છે એવું સ્થળ–દેશ વિગેરે.

प्रियसत्य न. (प्रियं च तत् सत्यं च) પ્રિય એવું સત્ય વાક્ય.

प्रियसत्य त्रि. (प्रियं सत्यं यस्य) સત્ય જેને પ્રિય હોય તે, જેને સાચુ બોલવું વહાલું હોય તે.

प्रियसन्देश पु. (प्रियं सन्दिशति, सम्+दिश्+अण्) ચંપાનું ઝાડ.

प्रियसन्देश पु. (प्रियः सन्देशः, प्रियस्य सन्देशः वा) પ્રિય એવો સન્દેશ, પ્રિયનો સંદેશો.

प्रियसाल पु. (प्रियश्चासौ सालश्च) ચારોળીનું ઝાડ.

प्रियसालक पु. (प्रियसाल+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

प्रिया स्त्री. (प्रिय+स्त्रियां टाप्) ભાર્યા, પત્ની.

प्रियाख्य त्रि. (प्रियं आख्याति, आ+ख्या+क) પ્રિય કહેનાર, સારા સમાચાર કહેનાર.

प्रियादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ.

स–च "प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुभगा, दुर्भगा, भक्ति, सचिवा, स्वा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामना, तनया, सुन्दरीप्रिया इति.

प्रियाम्बु पु. (प्रियं पितॄणां प्रियमम्बु मूले सिक्तं जलमस्य) આંબાનું ઝાડ.

प्रियाम्बु त्रि. (प्रियं अम्बु यस्य) પાણી જેને પ્રિય હોય તે.

प्रियार्ह त्रि. (प्रियमर्हति. अर्ह्+अण्) પ્રિય વાક્ય વગેરેને યોગ્ય, પ્રિય વચનને લાયક.

प्रियार्ह पु. („ „) વિષ્ણુ.

प्रियाल पु. (प्रियाय हिताय अलति, अल्+अच्) ચારોળીનું ઝાડ.

प्रियाला स्त्री. (प्रियाय अलति, अल्+अच्+टाप्) ધરાખ, દ્રાક્ષ.

प्रियोदित त्रि. (प्रियाय प्रियेण वा उदितम्) પ્રિય-માટે કહેલું, વહાલા માટે બોલેલું, વહાલાએ કહેલું.

प्रियोदित न. (प्रियं च तत् उदितञ्च) પ્રિયવાક્ય, સુંદર ભાષણ.

प्री (तर्पणे भ्वा. उभ. सक. अनिट् प्रयति–ते) સંતુષ્ટ કરવું, તૃપ્ત કરવું, પ્રેમ ઉપજાવવો, ખુશ કરવું.

प्री (प्रीतौ कान्तौ दिवा. सक. आत्म. अनिट् प्रीयते) ઇચ્છવું, ચાહવું, પ્રીતિ કરવી.

प्री (क्रया. उभ. अनिट् प्रीणाति–प्रीणीते) તૃપ્ત કરવું, ખુશ કરવું સ. તૃપ્તથવું, ખુશથવું, ઇચ્છવું, ચાહવું અ.

प्री (चुरा. उभ. स. अनिट् प्रीणयति–ते) પ્રેમ ઉપજાવવો, ખુશ કરવું.

प्री स्त्री. (प्री+क्विप्) પ્રીતિ, પ્રેમ.

प्रीण त्रि. (प्री+णिच्+नुक्+कर्त्तरि अच्) પ્રીતિકારક, ખુશ કારક, આનંદદાયક.

प्रीण न. (प्री+णिच्+नुक्+करणे अच्) હાંસી, મશ્કરી.

प्रीणन न. (प्री+णिच्+नुक्+ल्युट्) પ્રેમ ઉપજાવવો, ખુશ કરવું, તૃપ્ત કરવું.

प्रीणस पु. (प्रीणि+बा० असच्) ગેંડો.

प्रीत त्रि. (प्री+कर्त्तरि क्त) પ્રસન્ન થયેલ, ખુશથયેલ,

વૃક્ષ, કાર્તિકસ્વામીનો એક અનુચર.

प्रियकार त्रि. (प्रियं करोति, कृ+अण्) પ્રિય કરનાર, વહાલ કરનાર.

प्रियकी स्त्री. (प्रियक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની મૃગલી.

प्रियकृत् त्रि. (प्रियं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) પ્રિય કરનાર, વહાલું કરનાર, ચાહેલું કરનાર મિત્ર વિગેરે.

प्रियङ्कर त्रि. (प्रियं करोति, कृ+खच्+मुम्) પ્રિય કરનાર, વહાલું કરનાર.

प्रियङ्करण त्रि. (अप्रियं प्रियं करोत्यनेन, कृ+करणे भावे वा ल्युन्) અપ્રિયને પ્રિય કરવાનું સાધન, ખુશી કરવું તે.

प्रियङ्करी स्त्री. (प्रियङ्कर+गौरादि. ङीप्) વનસ્પતિ આકૂન, ધોળી ભોંરીંગણી, બૃહજ્જિવન્તી વનસ્પતિ, આસંધ વનસ્પતિ.

प्रियङ्गु स्त्री. (प्रिय+गम्+डु नि. मुम् च) કાંગ, રાઈ, પીપર, પ્રિયંગુ વૃક્ષ, કડુ.

प्रियजन पु. (प्रियश्चासौ जनश्च) વહાલો માણસ, ચાહેલો પુરૂષ, પ્રૌઢભાવને જાણનાર.

प्रियजीव पु. (प्रियो जीवो यस्मिन्) શ્યોનાક વૃક્ષ.

प्रियजीवक पु. (प्रियजीव+स्वार्थे क) લોધરનું ઝાડ.

प्रियतम त्रि. (अतिशयेन प्रियः तमप्) અત્યન્ત પ્રિય.

प्रियतम पु. (,, ,,) પતિ, ભરથાર, મયૂરશિખા વૃક્ષ

प्रियतमा स्त्री. (प्रियतम+स्त्रियां टाप्) વહાલી, પ્રિય પત્ની.

प्रियतर त्रि. (अतिशयेन प्रियः तरप्) અત્યન્ત પ્રિય, ઘણુ વહાલું, અતિશય ચાહેલું.

प्रियता स्त्री. (प्रियस्य भावः तल्+टाप्) પ્રિયપણું, સ્નેહપણું.

प्रियतोष पु (प्रियस्य तोषः) પ્રિય–વહાલાને સંતોષ.

प्रियतोषण त्रि. (प्रियं तोषयति, तुष्+णिच्+ल्यु) વહાલાને સંતોષ ઉપજાવનાર.

प्रियतोषण पु. (,, ,,) રતિ મંજરીમાં કહેલ એક રતિબંધ.

प्रियत्व न. (प्रियस्य भावः त्व) પ્રિયપણું, વહાલાપણું.

प्रियदत्ता स्त्री. દાનમાં અપાતી પૃથ્વી.

प्रियदर्शन त्रि. (प्रियं दर्शनं यस्य) પ્રીતિકર દેખાવનું, સુંદર દેખાવનું.

प्रियदर्शन पु. (प्रियं दर्शनमस्य) પોપટ પક્ષી, ક્ષીરિકા વૃક્ષ.

प्रियप्रायस् न. (प्रियस्य प्रायो वाहुल्यं यत्र) પ્રિય વાક્ય.

प्रियप्रेप्सत् त्रि. (प्रियं प्रेप्सतीति, प्र+आप्+सन्+शतृ) પોતાને પ્રિય હોય તેને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છતું.

प्रियप्रेप्सु त्रि. (प्रियं प्राप्तुमिच्छति, प्रिय+प्र+आप्+सन्+उ) પોતાને પ્રિય હોય તેને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર, પ્રિયને મેળવવા ચાહનાર.

प्रियभाषण न. (प्रियं च तत् भाषणं च) પ્રિય બોલવું તે, મધુર વાક્ય.

प्रियभाषण त्रि. (प्रियं भाषणं यस्य) પ્રિય બોલનાર, મીઠું બોલનાર.

प्रियभाषिणी स्त्री. (प्रियं भाषते, भाष्+इन्+ङीप्) પ્રિય બોલનારી, મેના પક્ષી.

प्रियभाषिन् त्रि. (प्रियं भाषते, भाष्+इन्) પ્રિય બોલનાર, મીઠું બોલનાર.

प्रियमधु पु. (प्रियं मधु मद्यं यस्य) બળરામ, બળદેવ.

प्रियमधु त्रि. (प्रियं मधु यस्य) જેને દારૂ પ્રિય હોય તે.

प्रियमाण त्रि. (प्री+शानच्) પ્રસન્ન થતું, પ્રેમાળ, પ્રેમી.

प्रियमाल्यानुलेपन त्रि. (प्रियं माल्यमनुलेपनं च यस्य) પુષ્પની માળા તથા ચંદનલેપન જેને પ્રિય હોય તે.

प्रियमेध पु. અજમીઢ રાજાનો એક પુત્ર, તે નામે એક રૂષિ.

प्रियंभविष्णु त्रि. (अप्रियः प्रियो भवति, भू–कर्त्तरि खिष्णुच्) અપ્રિય પ્રિય થાય તે.

प्रियंभावुक त्रि. (अप्रियः प्रियो भवति, भू+खुकञ्) ઉપરનો અર્થ.

प्रियरूप त्रि. (प्रियं रूपमस्य) પ્રિય રૂપવાળું, સુંદર સ્વરૂપવાળું.

प्रियरूप न. (प्रियं च तत् रूपं च) પ્રિયરૂપ, સુંદર સ્વરૂપ.

प्रियवचन त्रि. (प्रियं वचनं [illegible] वा यस्य)

प्रेक्षागार न. (प्रेक्षार्थं आगारम्) ખાનગી મસલત કરવાનું રાજાનું ઘર.

प्रेक्षागृह न. (प्रेक्षार्थं गृहम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रेक्षादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ. ગણ.

स च–प्रेक्षा, हलका, बन्धुका, ध्रुवका, क्षिपका, न्यग्रोध, इक्कट, कङ्कट, सङ्कट, कटकूप, धुक, पुक, पुट, मह, परिवाप, यवास, ध्रुवका, गर्त, कूपक, हिरण्य इति.

प्रेक्षावत् त्रि. ((प्रेक्षा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વિચારીને કરનાર, બુદ્ધિમાન.

प्रेक्षित त्रि. (प्र+ईक्ष्+क्त) જોયેલ, વિચારેલ, તપાસેલ.

प्रेक्ष्यमाण त्रि. (प्र+ईक्ष्+यक्+शानच्) જોવાતું, તપાસતું, તજવીજ કરાતું.

प्रेङ्खण न. (प्र+इङ्खि+ल्युट् णत्वम्) અત્યન્ત હાલવું, ચાલવું, હીંચવું, ડોળવું, દશરૂપકનું અન્તર્ગત એક રૂપક.

प्रेङ्खत् त्रि. (प्र+इङ्खि+शतृ) અત્યન્ત હાલતું, ઘણું ચાલતું, હિંચકતું.

प्रेङ्खा स्त्री. (प्र+इङ्खि+घा. आधारे अङ्+टाप्) હીંચકો, હીંડોળો, પરિભ્રમણ, સ્વાર્થક ગતિ, ઘોડાની ગતિ, નાચ, એક જાતનું ઘર.

प्रेङ्खित त्रि. (प्र+इङ्खि+क्त) અત્યન્ત હાલેલ–ચાલેલ, કંપેલ, હીંચકેલ, ડોલેલ.

પિશાચ, શબ, મુડદુ, ભૂત–પ્રેત.

प्रेतकर्मन् न. (प्रेतस्य कर्म) મરેલાને ઉદ્દેશી કરવામાં આવતી દાહાદિ ક્રિયા.

प्रेतकानन न. (प्रेतस्य काननम्) શ્મશાન, મસાણ.

प्रेतकार्य न. (प्रेतस्य कार्यम्) મરેલાને ઉદ્દેશી કરવામાં આવતી દાહાદિ ક્રિયા.

प्रेतकृत्य न. (प्रेतस्य कृत्यम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रेतगृह न. (प्रेतस्य मृतस्य गृहमिव) શ્મશાન, મસાણ.

प्रेतगेह न. (प्रेतस्य गेहम्) મસાણ, શ્મશાન.

प्रेततर्पण न. (प्रेतस्य तर्पणम्) મરેલાને ઉદ્દેશી એક વર્ષ સુધી કરવામાં આવતું તર્પણ.

प्रेतता स्त्री. (प्रेतस्य भावः तल्+टाप्) પ્રેતપણું.

प्रेतत्व न. (प्रेतस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

प्रेतदेह पु. (प्रेतस्य देहः) પ્રેત શરીર, મુડદું.

प्रेतधूम पु. (प्रेतस्य धूमः) ચિતાનો ધૂમાડો.

प्रेतनगर न. (प्रेतस्य नगरम्) પ્રેતનું રહેઠાણ, યમધામ.

प्रेतनदी स्त्री. (प्रेतगम्या नदी) યમદ્વારમાં આવેલી વૈતરણી નદી.

प्रेतनिर्हरण न. (प्रेत+निर्+हृ+ल्युट्) શબને બાળવા અથવા દાટવા માટે ઉપાડી લઈ જવું તે.

प्रेतनिर्हारक पु. (प्रेतं निर्हरति गृहात् श्मशानभूमीं निर्

તૃપ્ત થયેલ.

प्रीत न. (प्री+क्त) પ્રેમ, આનંદ, સંતોષ, ખુશી.

प्रीतमनस् त्रि. (प्रीतं मनो यस्य) પ્રસન્ન થયેલા મનવાળું.

प्रीति स्त्री. (प्रीञ्–तर्पणे+भावे क्तिन्) હર્ષ, આનંદ, તૃપ્તિ, ખુશી, તે નામે એક યોગ, કામદેવની સ્ત્રીનું નામ.

प्रीतिजुप त्रि. (प्रीतिं जुपते, जुप्+क) પ્રીતિવાળું, પ્રેમાળ, પ્રેમ રાખનાર.

प्रीतिजुपा स्त्री. (प्रीतिं जुपते, जुप्+क+टाप्) અનિરૂદ્ધ ની પત્ની ઉષા–ઓખા.

प्रीतिद त्रि. (प्रीतिं ददाति, दा+क) પ્રેમ આપનાર, પ્રીતિદાયક.

प्रीतिद पु. (,, ,,) ભાંડ, વિદુષક, મશ્કરો.

प्रीतिदत्त त्रि. (प्रीत्या दत्तः) પ્રેમથી આપેલ, વહાલ થી આપેલું.

प्रीतिदत्त न. (प्रीत्या दत्तम्) એક પ્રકારનું સ્ત્રીધન.

प्रीतिदान न. (प्रीत्या दानम्) પ્રીતિથી આપેલું તે, પ્રેમથી આપેલું દાન.

प्रीतिदाय पु. (प्रीत्या दीयते, दा+कर्मणि घञ्) પ્રેમ થી આપેલું.

प्रीतिपूर्वक अव्य. (प्रीतिः पूर्वा यस्मिन्कर्मणि.) સ્નેહ પૂર્વક, પ્રેમથી, ખુશીથી.

प्रीतिभोजन न. (प्रितेः प्रीत्या वा भोजनम्) વહાલનું ભોજન, પ્રેમથી ભોજન.

प्रीतिभोज्य त्रि. (प्रीत्या भोज्यं) પ્રેમથી ભોજન કરવા યોગ્ય અન્ન વિગેરે.

प्रीतिमत् त्रि. (प्रीति+अस्त्यर्थे मतुप्) પ્રેમવાળું, પ્રેમાળ, સ્નેહવાળું.

प्रीतिमनस् त्रि. (प्रीतिः मनसि यस्य) જેના મનમાં પ્રેમ હોય તે.

प्रीतिवचस् न. (प्रीतियुक्तं वचः) સ્નેહનું વચન, પ્રેમાળ વચન, પ્રિય વચન.

प्रीतिवचस् त्रि. (प्रीतियुक्तं वचो यस्य) પ્રેમવચન વાળું, પ્રેમાળ વચનયુક્ત.

प्रीतिवर्द्धन त्रि. (प्रीतिं वर्द्धयति, वृध्+णिच्+ल्यु) સ્નેહ વધારનાર, પ્રેમ વધારનાર.

प्रीतिवर्द्धन पु. (,, ,,) વિષ્ણુ, જીનદેવ.

प्रीतु पु. એક જાતનું પક્ષી.

प्रीयमाण त्रि. (प्रीयतेऽसौ, प्री+यक्+शानच्) ખુશ થતું, તૃપ્ત થતું, પ્રસન્ન થતું.

प्रु (सर्पणे भ्वा. आत्म. स. अनिट् प्रवते) સરકવું, ખસવું, જવું.

प्रुट् (मर्दने भ्वा. प. सक. सेट् प्रोटति) મર્દન કરવું, ચોળવું.

प्रुप् (भ्वा. प. स. सेट् प्रोपति) ભસ્મ કરવું, બાળી નાખવું, બાળવું.

प्रुष् (क्र्या. प. सेट् प्रुष्णाति) સીંચવું, છાંટવું, પૂર્ણ કરવું, ભરવું स०, સ્નેહ કરવો अ०

प्रुष्ट त्रि. (प्रुष्–दाहे+क्त) ભસ્મ કરેલ, બાળી નાખેલ, બાળેલ.

प्रुष्व पु. (प्रुष्णाति स्निह्यति पिपर्ति वा, प्रुष्+क्वन्) વર્ષની એક ઋતુ, આકડાનું ઝાડ, પાણીનું ટીપું.

प्रुष्व पु. (प्रोषति दहति, प्रुष्+क्वन्) સૂર્ય.

प्रुष्वा स्त्री. (प्रुष्णाति सिञ्चतीति, प्रुष्+क्वन्+टाप्) પાણીનું ટીપું.

प्रेक्षक त्रि. (प्र+ईक्ष्+ण्वुल्) દેખનાર, તપાસ કરનાર.

प्रेक्षण न. (प्रेक्षते पश्यत्यनेन, प्र+ईक्ष्+करणे ल्युट्) દૃષ્ટિ, નેત્ર.

प्रेक्षण न. (प्र+ईक्ष्+भावे ल्युट्) જોવું, તપાસ કરવી, નાટક વિગેરે.

प्रेक्षणकूट पु. (प्रेक्षणस्य कूटः) નેત્રનો ગોળો.

प्रेक्षणा स्त्री, (प्र+ईक्ष्+युच्+टाप्) જોવું, તજવીજ કરવી તે.

प्रेक्षणिक त्रि. (प्रेक्षणमस्त्यस्य ठन्) જોનાર, તપાસનાર.

प्रेक्षणिका स्त्री. (प्रेक्षणिक+टाप्) જે તે જોજો કર-નારી સ્ત્રી.

प्रेक्षणीय त्रि. (प्र+ईक्ष्+कर्मणि अनीयर्) જોવા યોગ્ય, તપાસવા લાયક, દેખાવડું.

"आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानु–
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श" मेघदूते

प्रेक्षा स्त्री. (प्रकर्षेण ईक्षते यया, प्र+ईक्ष्+अ+टाप्) વિષય ના શુભ અશુભ સંબન્ધે પર્યાલોચના, બુદ્ધિપૂર્વક કામ કરવું તે, જેવું, તપાસવું, સમજણ, સમજ.

प्रेषित त्रि. (प्र+इष्+कर्मणि क्त) મોકલેલું, પ્રેરણા કરેલું.

प्रेषितवत् त्रि. (प्रेषित+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) મોકલનાર, પ્રેરણા કરનાર.

प्रेषितव्य त्रि. (प्र+इष्+तव्यच्) મોકલવા યોગ્ય, પ્રેરણા કરવા લાયક.

प्रेषितृ त्रि. (प्र+इष्+तृच्) મોકલનાર, પ્રેરણા કરનાર.

प्रेष्ठ त्रि. (अतिशयेन प्रियः इष्ठन्) અતિશય પ્રિય, ઘણું જ વહાલું.

प्रेष्ठ पु. (,, ,,) પતિ, ભરથાર,

प्रेष्ठा स्त्री. (प्रेष्ठ+स्त्रियां टाप्) પત્ની, ભાર્યા, જાંઘ.

प्रेष्य त्रि. (प्र+ईष्+कर्मणि ण्यत् गुणः) મોકલવા યોગ્ય, પ્રેરણા કરવા યોગ્ય.

प्रेष्य अव्य. (प्र+इष्+ल्यप्) મોકલીને, પ્રેરણા કરીને.

प्रेष्य पु. (प्र+इष्+ण्यत्) દાસ, ચાકર, નોકર.

प्रेष्य न. (प्र+इष्+भावे यत्) પ્રેરવું, મોકલવું.

प्रेहिकटा स्त्री. (प्रेहि कट इत्युच्यते यस्यां क्रियायां मयू. समा.) "હે કટ જા" એમ જેમાં કહેવાય તે ક્રિયા.

प्रेहिकर्दमा स्त्री. (प्रेहि कर्दम इत्युच्यते यस्यां क्रियायां मयु. स.) "હે કર્દમ જા" એવી રીતે જેમાં કહેવાય તે ક્રિયા.

प्रैय न. (प्रियस्य भावः पृथ्वाः इमनिचोऽभावे अण्) સ્નેહ, પ્રેમ, પ્રિયપણું.

प्रैयव्रत त्रि. (प्रियव्रतस्येदं अण्) પ્રિય વ્રતનું, પ્રિય વ્રત સંબન્ધી.

प्रैष पु. (प्र+इष्+घञ् वा वृद्धिः) ક્લેશ, મર્દન કરવું, પીડા, ઉન્માદ, મોકલવું પ્રેરણા કરવી.

प्रैष्य त्रि. (प्र+इष्+कर्मणि ण्यत् वृद्धिः) મોકલવા યોગ્ય, પ્રેરણા કરવા યોગ્ય.

प्रैष्य न. (प्रेष्यस्य भावः ष्यञ्) દાસપણું, નોકરપણું, ચાકરી.

प्रैष्य पु. (प्र+इष्+ण्यत् वृद्धिः) ચાકર, નોકર, દાસ.

प्रोक्त त्रि. (प्रकर्षेण उच्यते स्म, प्र+वच्+कर्मणि क्त) કહેલ, બોલેલ.

प्रोक्त न. (प्र+वच्+क्त) કહેલ વાક્ય.

प्रोक्तवत् त्रि. (प्र+वच्+क्तवतु) કહેતું, બોલતું.

प्रोक्षण न. (प्र+उक्ष्+भावे ल्युट्) યજ્ઞાર્થે પશુને હણવું તે, નાશ, સીંચવું, છાંટવું, અને હાથે પાણી વિગેરે છાંટવું.

प्रोक्षणी स्त्री. (प्रोक्ष्यतेऽनया करणे ल्युट् ङीप्) છાંટવાનું સાધન પાણી, છાંટવાનું પાણી રાખવાનું યંત્ર.

प्रोक्षणीय त्रि. (प्र+उक्ष्+अनीयर्) પ્રોક્ષણ–સીંચન કરવા યોગ્ય.

प्रोक्षित त्रि. (प्र+उक्ष्+कर्मणि क्त) યજ્ઞ માટે સંસ્કારવાળું કરેલ પશુ વિગેરે, પ્રોક્ષણ–સીંચન કરેલ, છાંટેલ, વધ કરેલ, મારી નાંખેલ.

प्रोज्जासन न. (प्र+उद्+जस्+णिच्+ल्युट्) મારવું, મારી નાંખવું.

प्रोज्झन न. (प्र+उज्झ्+ल्युट्) છોડવું, ત્યાગ કરવો.

प्रोज्झित त्रि. (प्र+उज्झ+कर्मणि क्त) છોડેલ, ત્યજેલ.

प्रोञ्छन न. (प्र+उञ्छ्+ल्युट्) માર્જન, લૂછવું, સાફ કરવું.

प्रोढ त्रि. (प्र+वह्+क्त वा गुणः) ત્રીસથી તે પંચાવન વર્ષની ઉંમરનું, વૃદ્ધ, પ્રગલ્ભ, પાકટ, સારી રીતે વહેલ.

प्रोढ पु. ચાળીસ અક્ષરનો મંત્ર.

प्रोढपाद त्रि. (प्रोढःपादो यस्य) પગ ઉપર પગ જેણે ચઢાવેલ હોય તે, આસન ઉપર જેણે પગ રાખ્યો હોય તે.

प्रोढा स्त्री. (प्रोढ+स्त्रियां टाप्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકા, ત્રીસથી પંચાવન વર્ષની ઉંમરની સ્ત્રી.

प्रोढि स्त्री. (प्र+वह्+क्तिन् वा वृद्धिः) સામર્થ્ય, શક્તિ, બડાઈ હાંકવી, હઠોક્તિ.

प्रोढिवाद पु. (प्रोढेः वादः) હઠોક્તિ–બડાઇ હાંકવી તે.

प्रोण्ठ पु. (प्र+अठि–गतौ+अच् पृषो.) પીકદાની.

प्रोत त्रि. (प्र+वे–स्यूतौ+क्त सम्प्रसारणम्) સારી રીતે પરોવેલ, સીવેલ, ગુંથેલ, શુળી ઉપર ચઢાવેલ.

प्रोत न. (प्र+वे+क्त भावेऽपि सम्प्र.) સીવેલ વસ્ત્ર, સીવેલું, ટાંકેલું.

प्रोतोत्सादन न. (प्रोतं सद् उत्सादयति, उत्+साद्+ल्यु) વસ્ત્ર જડેલી ભૂમી, છત્ર, છત્રી.

प्रोत्कट त्रि. (प्रकर्षेण उत्कटः) ઘણુંજ શ્રેષ્ઠ, પ્રીતિપાત્ર, પ્રીતિનું.

प्रोत्फल पु. (प्रकर्षेण उत्फलति, प्र+उद्+फल्+अच्)

प्रेतमेध पु. (प्रेतानां पितॄणां मेधः) પિતૃઓનો શ્રાદ્ધ રૂપ યજ્ઞ.

प्रेतराक्षसी स्त्री. (प्रेतस्य पिशाचभेदस्य राक्षसीव) તુલસી.

प्रेतराज पु. (प्रेतानां राजा इति टच् समा.) યમરાજ.

प्रेतलोक पु. (प्रेतानां लोकः) યમલોક, યમનિવાસ.

प्रेतवन न. (प्रेतानां मृतानां वनमिव) મસાણ, સ્મશાન.

प्रेतवाहित त्रि. (प्रेतेन वाहितः) જેના શરીરમાં ભૂતનો આવેશ થયેલો છે તે.

प्रेतशिला स्त्री. ગયાતીર્થમાં આવેલ ગુંજ પર્વત વગેરે સ્થળની એક શિલા.

प्रेतशुद्धि स्त्री. (प्रेते सति कालविशेषे शुद्धिः) મરણ થતાં તે નિમિત્તે જે સૂતક લાગે છે તેના દૂર થયા પછી શુદ્ધિ કરવી તે.

प्रेतशौच न. (प्रेते सति शौचम्) ઉપરનો અર્થ, તે નામે એક પ્રેત સંસ્કાર.

प्रेतश्राद्ध न. (प्रेतोद्देश्यकं श्राद्धम्) પ્રેતને ઉદ્દેશી કરવામાં આવતું શ્રાદ્ધ.

प्रेतहार त्रि. (प्रेतं हरति, हृ+अण्) શબને સ્મશાન માં લઈ જનાર.

प्रेता स्त्री. (प्रेत+स्त्रियां टाप्) પ્રેતભાવને પામેલી સ્ત્રી.

प्रेतान्न न. (प्रेतप्रीत्यर्थं अन्नम्) શ્રાદ્ધનું અન્ન, પ્રેત પ્રીત્યર્થ અપાતું અનાજ.

प्रेति पु. (प्रकर्षेण इतिर्गमनं यस्य) અન્ન, અનાજ.

प्रेति स्त्री. (प्र+इ+भावे क्तिन्) મરણ.

प्रेतीषणि त्रि. પ્રાપ્ત ગમનવાળું.

प्रेत्य अव्य. (प्र+इ+ल्यप्) લોકાન્તર, પરલોક, મરણ પામીને.

प्रेत्यजाति स्त्री. (प्रेत्य मृत्वा जातिर्जन्म) મરણ પછી નો જન્મ.

प्रेत्यभवन न. (प्रेत्य+भू+ल्युट्) મરણ પછી પુનર્જન્મ.

प्रेत्यभाव पु. (प्रेत्य मृत्वा भावः) ઉપરનો અર્થ.

प्रेत्वन् पु. (प्र+इ+क्वनिप्) ઇન્દ્ર, વાયુ.

प्रेप्सत् त्रि. (प्र+आप्+सन्+शतृ) પ્રાપ્ત કરવા અથવા મેળવવા ઇચ્છતું.

प्रेप्सु त्रि. (प्र+आप्+सन्+उ) પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર, મેળવવા ચાહનાર.

प्रेमन् पु. न. (प्रियस्य भावः इमनिच् प्रादेश एकाचक्त्वात् न टिलोपः) સ્નેહ, સૌહાર્દ, પ્રેમ, હર્ષ, આનંદ, તે નામે એક ભાવ બંધન.

प्रेमपर त्रि. (प्रेम्णि परः) પ્રેમાળ, પ્રેમવાળું.

प्रेमपातन न. (प्रेम्णा स्नेहेन पातनं यस्य) આંખનું પાણિ, આંસુ, નેત્રજળ, આંસુ ભરેલી આંખ.

प्रेमबन्ध पु. (प्रेम्णः स्नेहस्य बन्धः) ગાઢ અનુરાગ, ગાઢ સ્નેહ.

प्रेमबन्धन न. (प्रेम्णः बन्धनम्) ઉપરનો અર્થ.

प्रेमभक्ति स्त्री. (प्रेम्णा भक्तिः) પ્રેમપૂર્વક ભક્તિ.

प्रेमालिङ्गन न. (प्रेम्णा आलिङ्गनम्) સ્નેહપૂર્વક ભેટવું.

प्रेमाश्रु न. (प्रेम्णः अश्रु) સ્નેહનાં આંસુ, પ્રેમનું આંસુ.

प्रेमिन् त्रि. (प्रेमास्त्यस्य इनि) પ્રેમવાળું, સ્નેહવાળું.

प्रेयस् त्रि. (अतिशयेन प्रियः, प्रिय+ईयसुन् प्रादेशः) અતિશય પ્રિય, ઘણુજ વહાલું, અતિશય સ્નેહી.

प्रेयस् पु. (अतिशयेन प्रियः, प्रिय+ईयसुन् प्रादेशः न टिलोपः) પતિ, ભરથાર.

प्रेयस् न. (अतिशयेन प्रियः, ईयसुन् प्रादेशः) મોક્ષનું સાધન નહિ તે સ્વર્ગ વિગેરે ઇષ્ટ ફળ.

प्रेयसी स्त्री. (प्रेयस्+स्त्रियां ङीप्) ભાર્યા, વહાલી સ્ત્રી.

प्रेयोऽपत्य पु. (प्रेयः अपत्यं यस्य) ક્રૌંચ પક્ષી.

प्रेरक त्रि. (प्र+ईर्+ण्वुल्) પ્રેરણા કરનાર, પ્રયોજક.

प्रेरण न. (प्र+ईर्+णिच्+ल्युट्) પ્રેરણા કરવી.

प्रेरणा स्त्री. (प्र+ईर्+णिच्+युच्+टाप्) યોજવું, પ્રેરણા કરવી.

प्रेरित त्रि. (प्र+ईर्+क्त) પ્રેરણા કરેલ.

प्रेर्वन् पु (प्र–ईर्+वनिप् तुट् च) સમુદ્ર.

प्रेर्वरी स्त्री. (प्रेर्वन्+ङीप् वनो र च) નદી.

प्रेप् (भ्वा. प. स. सेट् प्रेपति) ગમન કરવું, જવું, મોકલવું.

प्रेष पु. (प्र+इष्+घञ्) મોકલવું, પીડવું, રવાના કરવું.

प्रेषक त्रि. (प्र+इष्+ण्वुल्) મોકલનાર, પ્રેરણા કરનાર.

प्रेषण न. (प्र+इष्+ल्युट्) મોકલવું, પ્રેરણા કરવી.

प्रेषणीय त्रि. (प्र+इष्+कर्मणि अनीयर्) મોકલવા યોગ્ય, પ્રેરણા કરવા યોગ્ય.

प्रौढि स्त्री. (प्र+वह्+क्तिन्) સામર્થ્ય, શક્તિ, બડાઈ હાંકવી, હ્ઠોક્તિ, પ્રૌઢપણું, ઉત્કંઠા.

प्रौढिवाद पु. (प्रौढिः वादः) હઠોક્તિ–બડાઇનો વાદ.

प्रौण त्रि. (प्र+ओणृ–अपसारके+अच्) અત્યન્ત ખસેડનાર–દૂર કરનાર, ચતુર, નિપુણ–હોંશીયાર.

प्रौष्ठपद पु. (प्रोष्ठो गौस्तस्येव पदं यस्याः प्रोष्ठपदयुक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप् प्रौष्ठपदी पौर्णमासी यत्र अण् वृद्धिः) ચાન્દ્ર ભાદરવો મહિનો.

प्रौष्ठपदा स्त्री. (प्रोष्ठो गौस्तस्येव पादौ यस्याः अण् पद्भावः टाप्) પૂર્વા ભાદ્રપદ નક્ષત્ર, ઉત્તરા ભાદ્રપદ નક્ષત્ર.

प्रौष्ठपदी स्त्री. (प्रौष्ठपद+स्त्रियां ङीप्) ભાદરવા મહિનાની પુનમ.

प्रौष्ठिक त्रि. (प्रोष्ठोऽस्त्यस्य ठन्) મોટા–લાંબા હોઠવાળું, શ્રેષ્ઠ હોઠવાળું.

प्रौह पु. (प्रकर्षेण ऊहः, प्र+ऊह्+क वृद्धिः) સારી રીતે તર્ક.

प्लक पु. (प्र+कै–क रस्य लः) સ્ત્રીઓનું નીચેનું એક અંગ.

प्लक्ष् (भ्वा. उभ. स. सेट् प्लक्षते–ति) ભક્ષણ કરવું, ખાવું.

प्लक्ष पु. (प्लक्ष्यते भक्ष्यते कीटैः, प्लक्ष्+कर्मणि घञ्) પીંપળાનું ઝાડ, તે નામે એક બેટ, ગુપ્ત દ્વાર, પીંપળાનું ઝાડ, લાખી પીંપળાનું ઝાડ.

प्लक्षजाता स्त्री. (प्लक्षात् तत्समीपस्थप्रस्रवणात् जाता) સરસ્વતી નદી.

प्लक्षतीर्थ न. (प्लक्षसमीपस्थं तीर्थं) તે નામે એક તીર્થ.

प्लक्षद्वीप पु. (प्लक्षतरूपलक्षितो द्वीपः) તે નામે એક બેટ.

प्लक्षप्रस्रवण न. (प्लक्षस्य समीपस्थं प्रस्रवणम्) સરસ્વતી નદીનું ઉત્પત્તિ સ્થાન.

प्लक्षराज पु. (प्लक्षस्य राजा. गमा. टच्) સોમતીર્થમાં આવેલું એક મોટું પીંપળાનું ઝાડ.

प्लक्षादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ ગણ, સ–ચ પ્લક્ષ, ન્યગ્રોધ, अश्वत्थ, इङ्गुदी, शिग्रु, रुरु, कक्षतु, बृहती.

प्लक्षावतरण न. (अवतरत्यस्मात्, अव+तॄ+ल्युट् प्लक्षः तन्निकटस्थितप्रस्रवणरूपमवतरणम्) સરસ્વતી નદીને ઉતરવાનું સ્થાન.

प्लति पु. (प्लु+वा. डति) તે નામે એક ઋષિ.

प्लव् (भ्वा. आ. स. सेट् प्लवते) કુદવું, તરવું.

प्लव त्रि. (प्लु+अच्) કુદનાર, ઠેકનાર, તરનાર.

प्लव न. (प्लवते, प्लु+अच्) એક જાતની મોથ, એક જાતનું સુગન્ધી ઘાસ–ગંધતૃણ.

प्लव पु. (प्लु+भावे अप्) જવું, તરવું, કુદવું.

प्लव पु. (प्लु+कर्त्तरि करणे वा अप्) દેડકો, બકરો, વાંદરો, ચંડાળ, જળકાગડો, બતક પક્ષી, તરવાનું સાધન ત્રાપો–હોડી વિગેરે, સામે જવું, પ્રેરણા કરવી, મોકલવું, શત્રુ, એક જાતની જાળ, માછલાં પકડવાનું યંત્ર, જળકુકડો, જળચર અમુક પક્ષિગણ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ તે નામનો સંવત્સર.

प्लवक त्रि. (प्लु+वा. अक) કુદનાર, કૂદતો જનાર, તરવારની ધાર ઉપર નાચનાર.

प्लवक पु. (प्लवते इव, प्लु+अच् संज्ञायां कन्) ચંડાળ, દેડકો, પીપળીનું ઝાડ.

प्लवग पु. (प्लवन् सन् गच्छति, गम्+ड नि.) વાંદરો, દેડકો, સૂર્યનો સારથિ, બતક પક્ષી, જળ કુકડો, શિરીષ વૃક્ષ.

प्लवगति पु. (प्लवेन गतिरस्य) દેડકો.

प्लवगति त्रि. (प्लवेन गतिर्यस्य) કુદી કુદીને જનાર.

प्लवगति स्त्री. (प्लवस्य गतिः) દેડકાંની ગતિ–ચાલ.

प्लवङ्ग पु. (प्लवन् सन् गच्छति, गम्+ड+खच्+मुम् नि.) વાનર, મૃગ, હરણ, પીંપળાનું ઝાડ કે પીંપરનું વૃક્ષ.

प्लवङ्गम पु. (प्लवन् सन् गच्छति, गम्+खच्+मुम् नि.) દેડકો, વાંદરો.

प्लवन त्रि. (प्लवते, प्लु+ल्यु) અનુક્રમે નીચાણમાં જનાર.

प्लवन न. (प्लु+भावे ल्युट्) કુદવું, પાણી ઉપર જવું, તરવું, ઠેકવું, ડુબકી મારવી.

प्लवमान त्रि. (प्लु+कर्त्तरि शानच्) કુદતું–ઠેકતુ,

એક જાતનું ઝાડ–જેનાં ફળ સિંહના પૂછડાંના આકારનાં થાય છે.

प्रोत्कर्ष पु. (प्र+उत्+कृष्+अच्) અત્યન્ત ઉત્કર્ષ, ઘણીજ ચઢતી.

प्रोत्फुल्ल त्रि. (प्र+उत्+फुल्ल्–विकाशे+अच्) વિકસેલ, ખીલેલ, ફૂલેલ.

प्रोत्साह पु. (प्र+उत्+सह्+घञ्) અત્યન્ત ઉત્સાહ.

प्रोत्साहन न. (प्रकर्षेण उत्साहनम्) સારી રીતે ઉત્સાહ આપવો, તે નામે એક નાટ્યાલંકાર.

प्रोत्साहित त्रि. (प्रकर्षेण उत्साहितम्) સારી રીતે ઉત્સાહ આપેલ.

प्रोथ् (भ्वा. उभ. अक. सेट् प्रोथति–ते) પરિપૂર્ણ થવું, સમર્થ થવું.

प्रोथ पु. न. (प्रु+थक्) પ્રયાણ કરેલ, ચાલેલ, ઘોડાનું નાક, ઘોડાનું મુખ.

प्रोथ पु. (,, ,,) કેડ, જુનુ વસ્ત્ર, સાડલો, સ્ત્રીનો ગર્ભ, ખાડો, કટિપશ્ચાદ્‌ભાગ–કુલો અથવા ઢગરો.

प्रोथ त्रि. (प्रु+थक्) ભીષણ, ભયંકર, મુસાફર, સ્થાપેલ.

प्रोथथ पु. (प्रोथ्+चा. अथ) મૂખનો શબ્દ, મોઢેથી શબ્દ કરવો તે.

प्रोप पु. (प्रुप्–दाहे+भावे घञ्) સંતાપ, દાહ.

प्रोपक पु. તે નામનો એક દેશ.

प्रोषित त्रि. (प्र+वस्+क्त इट् सम्प्रसारणं) પ્રવાસે ગયેલ, પરદેશ ગયેલ.

प्रोषितभर्तृका स्त्री. (प्रोषितः भर्त्ता यस्याः कप्) જેનો ધણી પ્રવાસે ગયેલ–પરદેશ ગયો હોય તે સ્ત્રી.

प्रोषितमरण न. (प्रोषिते प्रवासे मरणं) પરદેશમાં મરણ, પ્રવાસમાં મૃત્યુ

प्रोषितवत् त्रि. (प्र+वस्+क्तवत्) વિદેશ જનાર, પ્રવાસે જનાર, પરદેશે જનાર.

प्रोष्ठ पु. (प्रकृष्टः ओष्ठो यस्य) એક જાતનું માછલું, તે નામે એક દેશ, બળદ.

प्रोष्ठपद पु. (प्रोष्ठो गौस्तस्येव पादो यस्य अच् प्रोष्ठपदा नक्षत्रविशेषस्तद् युक्ता पौर्णमासी यत्र मासे अण् पदे न वृद्धिः) ચાંદ્ર ભાદરવો મહિનો.

प्रोष्ठपदा स्त्री (प्रोष्ठो गौस्तस्येवपादा यासां अच् . पद्भावः टाप्) પૂર્વા ભાદ્રપદ નક્ષત્ર, ઉત્તરા ભાદ્રપદ નક્ષત્ર.

प्रोष्ठपदी स्त्री. (प्रोष्ठपद+स्त्रियां ङीप्) ચાન્દ્ર ભાદરવા મહિનાની પુનમ.

प्रोष्ठपाद पु. (प्रोष्ठपदासु जातः अण् उत्तरपदवृद्धिः) પૂર્વા ભાદ્રપદા કે ઉત્તરા ભાદ્રપદા નક્ષત્રમાં જન્મેલ.

प्रोष्ठी स्त्री. (प्रोष्ठ+स्त्रियां ङीप्) ગાય, એક જાતની માછલી.

प्रोष्ण त्रि. (प्रकृष्टः उष्णः) અત્યન્ત ગરમ, બહુ ઉનું.

प्रोष्य अव्य. (प्र+वस्+ल्यप्) વિદેશ જઈને, પ્રવાસે જઈને.

प्रोष्यपापीयस् त्रि. (प्रोष्य पापीयान्) પરદેશ જઇને અત્યન્ત પાપી થયેલ.

प्रोह त्रि. (प्र+वह् उह्+क वा वृद्धिः) અત્યન્ત વહેનાર, સારી રીતે વહેનાર, ડાહ્યુ, વિચાર કરનાર.

प्रोह पु. (,, ,,) હાથીનો પગ, તર્ક, સંધિ, સાંધો, હાથીના પગની ઘુંટી.

प्रोहकटा स्त्री. (प्रोह कट इत्युच्यते यस्यां क्रियायां मयू. स.) હે કરટ સારી રીતે વિચાર કર એમ જેમાં કહેવાય તેવી ક્રિયા.

प्रोहणीय त्रि. (प्र+उह्+अनीयर्) સારી રીતે તર્ક કરવા લાયક.

प्रोह्यपदि अव्य. (प्रोह्यौ पादौ यत्र इच् समा. पद्भावः) બે પગથી અત્યન્ત પ્રહાર કરવો તે.

प्रौढ त्रि. (प्र+वह्+क्त वृद्धिः) પૂર્ણ દશામાં આવેલું, વધેલું, વૃદ્ધ, શંકા વિનાનું, પરિપૂર્ણ, પાકટ, ઉદ્ધત, ધૃષ્ટ, ઉગ્રે કરેલ, વહેલ. વિવાહ કરેલ, બુદ્ધિશાળી, ત્રીશથી પંચાવન વર્ષનો વયનું.

प्रौढपाद त्रि. (प्रौढः पादो यस्य) પ્રોષ્ઠપાદ શબ્દ જુઓ.

प्रौढमनोरमा स्त्री. (प्रौढानां प्रगल्भानां मनो रमयति रम्+णिच्+अच्+टाप्) ભટ્ટોજીદીક્ષિતકૃત સિદ્ધાન્ત કૌમુદીની એક વ્યાખ્યા.

प्रौढा स्त्री. (प्रौढ+स्त्रियां टाप्) ત્રીસ વર્ષથી તે પચાસ વર્ષોના દરમ્યાન વર્ષની ઉમરવાળી સ્ત્રી, મદની અવસ્થાથી જેની લાજ ગયેલી છે એવી એક તે નામની નાયિકા,

પાણી ઉપર જવું, તરવું.

प्लविक त्रि. (प्लवेन तरति ठन्) હોડી વડે તરનાર, ત્રાપા વડે તરનાર, તરીને જનાર.

प्लाक्ष न. (प्लक्षस्य समूहः तस्य फलं वा अण् न लुप्) પીપળી, વૃક્ષોનો જથો, પીપળીનું ફળ.

प्लाक्ष त्रि. (प्लक्षस्य विकारः अण्) પીપળી વૃક્ષનો વિકાર.

प्लायोगि पु. (प्रयोगनाम्नः राज्ञः पुत्रः इञ् वेदे रस्य लः) પ્રયોગ નામના રાજાનો પુત્ર.

प्लावन न. (प्लु+णिच्+ल्युट्) પ્રવાહી પદાર્થનું ચોતરફ જવું, ફેલાવું, ડુબાવવું, ભરાઇને ઉભરાઈ જાય તેમ વાસણમાં પાણી વિગેરે ભરવું.

प्लावनी स्त्री. (प्लु+णिच्+करणे ल्युट्+ङीप्) એક જાતની પંચમહાભૂતોની ધારણા.

प्लावित त्रि. (प्लु+णिच्+क्त) જળ વિગેરેથી ચોતરફ વ્યાપ્ત, ડુબાડેલ.

प्लाशि स्त्री. (प्रकर्षेणाश्नाति भुङ्क्तेऽनया, प्र+अश्+करणे इ वेदे रस्य लः) શિશ્ન-લિંગના મૂળમાં આવેલી નાડી.

प्लाशुक पु. (प्रकर्षेण आशु कायति भवति, कै+क वेदे रस्य लः) એકદમ જલ્દી રંધાતી ડાંગેર.

प्लाशुचित् अव्य. શીઘ્ર, સત્વર, જલ્દી.

प्लिह् (भ्वा. पर. सक. सेट् प्लेहति) જવું, ગમન કરવું.

प्लिहन् पु. (प्लिह्+कनिन्) પેટમાં ડાબે પડખે રહેલ એક માંસપિંડ, બરોળ જેમાં વધે છે તે રોગ,બરોળ.

प्ली (गतौ क्र्या. पर. स. अनिट् प्लीनाति) ગમન કરવું, જવું.

प्लीहघ्न पु. (प्लीहानं हन्ति, हन्+टक्) દાડમના જેવા ફૂલવાળું એક ઝાડ-રગતરોહિડો.

प्लीहन् पु. (प्लीह्+कनिन्) પેટમાં ડાબે પડખે રહેલ એક માંસપિંડ, બરોળ, બરોળ જેમાં વધે તે બરોળનો રોગ.

प्लीहशत्रु पु. (प्लीहः शत्रुः) રગતરોહિડો,એક જાતનું વૃક્ષ.

प्लीहा स्त्री. (प्लिह्+क पृषो. दीर्घः) બરોળનો રોગ

प्लीहारि पु. (प्लीहायाः अरिः शत्रुस्तन्नाशकत्वात्) પીપળાનું ઝાડ.

प्लीहाशत्रु पु. (प्लीहायाः शत्रुः) રગતરોહિડો, દાડમના જેવા ફૂલવાળું એક ઝાડ.

प्लीहोदर न. બરોળ જેમાં વધેલ હોય તેવો એક જાતનો ઉદરરોગ.

प्लु (सर्पणे उत्प्लुत्य गतौ च, भ्वा. आ. स. अनिट् प्लवते) કૂદીને જવું, તરવું, જવું.

प्लुक्षि पु. (प्लुष्यति दहति, प्लुष्+क्सि) અગ્નિ,સ્નેહ. ઘરનું બળવું, ઘરમાં લાહ્ય લાગવી.

प्लुत न. (प्लु+भावे क्त) ઘોડાની એક પ્રકારની ચાલ, તીરછું જવું, કૂદીને જવું.

प्लुत पु. (प्लु+क्त) ત્રણ માત્રાના કાળથી ઉચ્ચારણ કરાતો અક્ષર.

"अशूद्रविषये प्रत्यभिवादे यद्वाक्यं तस्य टेः प्लुतः स्यात्" सि० कौ०

प्लुत त्रि. (प्लु+कर्मणि क्त) ઠેકડો મારી ગયેલ, કુદીને ગયેલુ, તરી ગયેલ.

प्लुति स्त्री. (प्लु+भावे क्तिन्) ત્રણ માત્રાનું ઉચ્ચારણ, કૂદીને જવું, તરવું, જળ વિગેરેની ચોતરફ ગતિ-ફેલાવું.

प्लुष् (दाहे भ्वा. पर. सक. सेट् प्लोषति) બળવું, બાળવું.

प्लुष् (दिवा. प. स. सेट् प्लुष्यति) ઉપરનો અર્થ.

प्लुष् (क्र्या. प. सेट् प्लुष्णाति) સીંચવું, છાંટવું, પુરવું, ભરવું स. સ્નેહ કરવો, ચાહવું अ.

प्लुष पु. (प्लुष्+क) બળવું, બાળવું, દાહ.

प्लुषि पु. બગલા જેવી ચાંચવાળું એક પક્ષી, દાહક એક સર્પ.

प्लुष्ट त्रि. (प्लुष्+क्त) બળેલ, બાળેલ.

प्लुस् (दिवा. प. स. सेट् प्लुस्यति) બાળવું,બળવું, વિભાગ કરવો, વહેંચવું.

प्लेङ्ख पु. (प्र+इङ्ख्+घञ् वेदे रस्य लः) અત્યન્ત હાલવું, ડોલવું, કંપવું.

प्लेव् (भ्वा. आ. स. सेट् प्लेवते) સેવવું, સેવા કરવી.

प्लोत न. (प्र+वे+क्त संप्र. रस्य लः) સુશ્રુતમાં કહેલ શસ્ત્રકર્મનું ઉપકરણ.

प्लोष पु. (प्लुष्+भावे घञ्) દાહ, બળવું, બાળવું.

માદાં, ગન્ધનાકુલી નામની ઔષધિ.

फणिहृत् स्त्री. (फणिनं हरतीति स्वगन्धेन अपसारयति. हृ+क्विप् तुक्) ક્ષુદ્ર દુરાલભા વનસ્પતિ, ધમાસો.

फणीन्द्र पु. (फणिनामिन्द्रः) શેષનાગ, વાસુકિનાગ, અનંત નામનો સાપ.

फणीश पु. (फणिनामीशः) ઉપરનો અર્થ.

फणीश्वर पु. (फणिनामीश्वरः) "फणीन्द्र" શબ્દ જુઓ.

फणीश्वरचक्र न. નક્ષત્રભેદ-શનિની સ્થિતિથી સાત દ્વીપનું શુભ અને અશુભને સૂચવનાર એક ચક્ર.

फणोद्यत पु. (जै. प्रा. फणुज्जय) એ નામની એક હરિત સચિત્ત વનસ્પતિ.

फण्ड पु. (फण्–गतौ+ड तस्य नेत्वं) પેટ, ઉદર, જઠર.

फत्कारिन् पु. (फदित्यव्यक्तं करोति, कृ+णिनि) પક્ષી, પંખી

फर न. (फलतीति फल्+अच् लस्य रत्वम्) ઢાલ, પાટીયું.

फरक पु. (फर+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

फरुवक न. સોપારી રાખવાનું પાત્ર.

फर्फर त्रि. (स्फुरतीति, स्फुर्+अच् फर्फरादेशश्च) અત્યન્ત ચંચળ, અતિશય ચપળ.

"गण्डूषजलमात्रेण शफरी फर्फरायते" उद्भ०

फर्फरीक पु. (,, ,, +ईकन् फर्फरादेशश्च) હાથનો પંજો, તમાચો, થપ્પડ.

फर्फरीक न. (,, ,,) કોમલપણું, મૃદુપણું, અંકુર, નવપલ્લવ, કુંપળ,

"फर्फरीकश्चपेटे स्यात् फर्फरीकं तु मार्दवे" विश्वलोचने

फर्फरीका स्त्री. (फर्फरीक+टाप्) જોડા, મોજડી, મદન, કામદેવ.

फर्व (भ्वा. पर. स. सेट् फर्वति) ગમન કરવું, જવું, પૂર્ણ કરવું, ભરવું.

फर्वर त्रि. (फर्व्–पूरणे+अरन्) પૂરક, પૂર્ણ કરનાર, ભરનાર.

फल न. (फलति, फल्–निष्पत्तौ ञिफला विशरणे वा +अच्) વૃક્ષ વિગેરેનું ફળ, શુભાશુભ કર્મનું પરિણામ, આબાદી, પ્રાપ્તિ, પેદાશ, નિષ્પત્તિ, લાભ, ઢાલ, કાર્ય, ઉદ્દેશ, પ્રયોજન, સબબ, જાયફલ, હરડાં બેડાં અને આમલાં, દાન આપવું, કકોલ, બાણનો અગ્રભાગ, સ્ત્રીને આવતો અટકાવ-રજ, હળના નીચલા લાકડાનું ફાલ, ત્રિરાશિ વિગેરેનું ઇચ્છાફલ, ત્રિકોણ વર્તુલ વિગેરેનું ફલ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ શીઘ્ર ફલ મંદ ફલ વિગેરે, વસ્ત્રનું કારણભૂત કપાસ, ઇન્દ્રજવ, સોપારી, ખરબુજ, શકુનનું ફલ, ધાત્વર્થ નિષ્પાદ્ય પ્રધાનોદ્દેશ પ્રયોજન, ધાત્વર્થ જન્ય સંયોગ વિગેરે, ગૌતમ કહેલ એક પ્રમેય, તલવારની ધાર, અણ્ડકોષ, યોગફલ, ગુણનફલ, સન્તતિ, સન્તાન, અંકગણિતની ક્રિયાનું અન્તિમ પરિણામ, ઉપયોગ, પુરસ્કાર, મૂલ ધનનું વ્યાજ.

फल त्रि. (फल्+अच्) બનેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.

फलक न. (फल्+स्वार्थे कन्) ઢાલ, ફણું, નાગકેસર, કાઠ વિગેરેનો તકતો, અસ્થિખંડ, અરિસાનો કાચ, પુ. પલંગ. પુ.

फलकक्ष पु. (फले कक्षा यस्य) તે નામે એક યક્ષ.

फलकण्टक पु. (फले कण्टकं यस्य) જેના ફલમાં કાંટા હોય છે તે વૃક્ષ, પીતપાપડો.

फलकपाणि पु. (फलकं पाणौ यस्य) જેના હાથમાં ઢાળ હોય છે તે યોદ્ધો.

फलकयन्त्र न. સિદ્ધાન્ત શિરોમણિ ગ્રન્થમાં કહેલ એક યંત્ર.

फलकर्कशा स्त्री. (फलेन कर्कशा कठोरा) વનકોળી, વનસ્પતિ.

फलकसक्थ त्रि. (फलकमिव सक्थि यस्य अच् समा.) ફલક ઢાલ કે પાટીયા જેવા સાથળવાળું.

फलकसक्थि न. (फलकमिव सक्थि) ફલક ઢાલ કે

फणधरधर पु. (फणधरं धरति, धृ+अच्) શિવ, મહાદેવ.

फणभर पु. (फणं बिभर्ति, भृ+अच्) સર્પ, સાપ.

फणभृत् पु. (,, ,, भृ क्विप् तुक्) ઉપરનો અર્થ.

फणमणि पु. (फणे मणिः फणस्य वा मणिः) સર્પની ફેણ ઉપરનો મણિ, સાપના માથે રહેલો મણિ.

फणवत् पु. (फणोऽस्यास्ति अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સાપ, સર્પ.

फणवत् अव्य. (फण+तुल्यार्थे वति) ફેણ જેવું, ફણા તુલ્ય, ફણાની પેઠે.

फणा स्त्री. (फणति प्रसारसंकोचं गच्छति, फण्—गतौ+अच् टाप्) સર્પની ફેણ.

फणाकर पु. (फणा कर इव यस्य) સાપ, સર્પ.

फणादि पु. વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક ધાતુ ગણ.

फणाधर पु. (फणां धरति, धृ+अच्) સાપ, સર્પ.

फणाभर पु. (फणां बिभर्ति, भृ+अच्) ઉપરનો અર્થ.

फणाभृत् पु. (,, ,, भृ+क्विप् तुक्) સાપ, સર્પ.

फणामणि पु. (फणायां मणिः) સર્પની ફેણ ઉપરનો મણિ, સાપના માથે રહેલ મણિ.

फणावत् पु. (फणाऽस्त्यस्याः मतुप् मस्य वः) સાપ સર્પ.

फणावत् अव्य. (फणा+तुल्यार्थे वत) ફણાની પેઠે.

फणिका स्त्री. (फणा+कन्+टाप् कापि अत इत्वम्) એક જાતનું ઝાડ, કાળો ઉંબરો.

फणिकार पु. તે નામે એક દેશ.

फणिकेशर पु. (फणिनामकः केशरः) નાગકેશર.

फणिकेसर पु. (,, केसरः) નાગકેશર.

फणिखेल पु. (फणिना खेलति, खेल्+अच्) સર્પની સાથે ખેલનારું એક પક્ષી, લાવો પક્ષી "भारतीपक्षी"

फणिखेली स्त्री. (फणिखेल+स्त्रियां ङीप्) સર્પની સાથે ખેલનારી એક પક્ષિણી.

फणिचक्र न. (फण्याकारं चक्रम्) વિવાહ વિગેરેમાં શુભાશુભ સૂચક જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક ચક્ર.

फणिचम्पक पु. (फणिनामकः चम्पकः) નાગચંપો.

फणिजा स्त्री. (फणीव जायते, जन्+ड टाप्) તે નામે એક વૃક્ષ.

फणिजिह्वा स्त्री. (फणिजिह्वेव आकृतिरस्त्यस्याः अच्+ टाप्) ધોળી ઉપલસરી, મહાસતાવરી વનસ્પતિ.

फणिजिह्विका स्त्री. (फणिजिह्वेव आकृतिरस्याः कप्+ टाप् अत इत्वं) ઉપરનો અર્થ.

फणिज्झक पु. (फणिनामुज्झकः बहिष्कारकः उत्पादकः उज्झ्+ण्वुल् पृषो) એક જાતની તુલસી, બીજોરાનું વૃક્ષ, બીજોરાનું ફળ, મરવો, મરૂવક ઔષધિ.

फणित त्रि. (फण्—गतौ+क्त+इट्) ગયેલ, ગયેલું.

फणितल्पग पु. (फणी एव तल्पं तत्र गच्छति गम् +ड) વિષ્ણુનારાયણ.

फणिन् पु. (फणा अस्त्यस्य इनि) સર્પ, સાપ, શેષનાગનો અવતાર પતંજલિ મુનિ, ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથનું ચિન્હ, કેતુગ્રહ, સીસું, મરૂવક નામનું ઔષધ.

फणिनी स्त्री. (फणिन्+ङीप्) સાપણ, એક જાતની ઔષધિ.

फणिद्विष् पु. (फणिनं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ગરૂડ, નોળીયું.

फणिद्विपता स्त्री. (फणिनः द्विपता) વેખંડ વનસ્પતિ.

फणिपति पु. (,, पतिः) શેષનાગ, સર્પનો રાજા.

फणिप्रिय पु. (फणिनां प्राणप्रदातृत्वात् प्रियः) વાયરો, પવન.

फणिफेन पु. (फणिनां फेन इव) અફીણ.

फणिभुज पु (फणिनं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) ગરૂડપક્ષી.

फणिभोजन पु. (फणी भोजनं यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ

फणिमुख न. (फणिन इव मुखमस्य) ચોરી કરવામાં ઉપયોગી માટી દૂર કરવાનું એક યંત્ર.

फणिल पु. મરવો વનસ્પતિ.

फणिलता स्त्री. (फणिलोकस्था लता फणीव दीर्घा लता वा) નાગરવેલ, નાગવલ્લી, સર્પવલ્લી.

फणिवल्ली स्त्री. (फणीव दीर्घा वल्ली) ઉપરનો અર્થ.

फणिवैरिन् पु. (फणिनः वैरी) ગરૂડ, નોળીયું.

फणिसंभाषा स्त्री. (फणिनः समाङ्गं यस्याः) એક જાતનું ઝાડ, કાળા ઉંબરાનું ઝાડ.

फणिह पु. વાળ ઓળવાની કાંસકી–દાંતીઓ.

फणिहन्तृ पु. (फणिनं हन्ति, हन्+तृच्) નોળીઓ.

फणिहन्त्री स्त्री. (,, ,, हन्+तृच्+ङीप्) [illegible]

फलपाकावसान त्रि. (फलपाकेन अवसानं यस्य) ફળ આવી ગયા પછી જેનો નાશ થાય તેવું ધાન્ય વિગેરે.

फलपाकावसान न. (फलपाकस्य अवसानम्) ફલ પાકનો નાશ.

फलपाकावसानिका स्त्री. (फलपाके सति अवसानं यस्याः ठन् टाप्) જંગલી કેળ "वनकदली" એક જાતની ઔષધિ.

फलपाकिन् पु (फलपाकोऽस्त्यस्य इनि) ગર્દભાંડ વૃક્ષ.

फलपातन न. (फलानां पातनम्) ફળ પાડવું તે.

फलपुच्छ पु. (फलं पुच्छ इवास्य) "वरण्डालु" નામે એક કન્દ.

फलपुष्पा स्त्री. (फलानि पुष्पाणीव यस्याः) એક જાતની ખજૂરીનું ઝાડ. "पिंडखर्जूरी"

फलपूर पु. (फलेन पूरः पूर्णः) બીજોરાનું ઝાડ,બીજ પૂરક.

फलपूरक पु. (फलेन पूरः, स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

फलप्रद त्रि. (फलं प्रददाति प्र+दा+क) ફળ આપનાર.

फलप्रयुक्त त्रि. (फलेन प्रयुक्तः) ફલ વડે પ્રેરેલું,

फलप्राप्ति स्त्री. (फलस्य प्राप्तिः) ફલની પ્રાપ્તિ, ફળ મળવું તે.

फलप्रिय त्रि. (फलं प्रियं यस्य) ફળ જેને પ્રિય હોય તે.

फलप्रिय पु. (,, ,,) એક જાતનો કાગડો.

फलप्रिया स्त्री. (फलेन प्रीणाति, प्री+क+टाप्) એક જાતની કાગડી ધાન્ય. "प्रियंगु"

फलवन्ध्य पु. (फले वन्ध्यः) ફળ વિનાનું ઝાડ, ફલ રહિત ઝાડ.

फलभाज् त्रि. (फलं भजते, भज्+ण्वि) ફળ મેળવનાર ફળ પ્રાપ્ત કરનાર, ફળ ભોગવનાર.

फलभागिन् पु. એક જાતનો ઉમ્બરો.

फलभूमि स्त्री. (फलभोगार्थं भूमिः) પાંચ ભારતક્ષેત્ર પાંચ ઐરાવત ક્ષેત્ર પાંચ વિદેહ ક્ષેત્ર સિવાય કર્મના ફલ ભોગવવાની ભૂમિ–ભોગભૂમિ. (હૈમવત ક્ષેત્ર, હરિવર્ષ ક્ષેત્ર, રમ્યક ક્ષેત્ર હૈરણ્યવત ક્ષેત્ર, ઉત્તરકુરૂ અને દેવકુરૂ) "भरतान्यैरावतानि विदेहाश्च कुरून् विना, वर्षाणि कर्मभूम्यः स्युः शेषाणि फलभूमयः" हेम० "भरतहैमवतहरिविदेहरम्यकहैरण्यवतैरावतवर्षाः क्षेत्राणि" तत्वार्थ.

फलभोग पु. (फलानां कृतकर्मविपाकानां भोगः) સુખ દુઃખ વગેરે કર્મોનાં ફળ ભોગવવાં તે.

फलभोगिन् त्रि. (फलं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) ફલ ભોગવનાર.

फलमत्स्या स्त्री. કુંવારપાઠા વનસ્પતિ.

फलमुख्या स्त्री. (फलेन मुख्या श्रेष्ठा) અજમોદ.

फलमुद्गरिका स्त्री. (मुदं गिरति गॄ+इन्,फलं मुद्गरि यस्याः कप् टाप्) "पिण्डखर्जूर" નામનું ઝાડ.

फलयुग्मा स्त्री. (फलस्य युग्मं यस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.

फलयू स्त्री. એક જાતનો ઉમ્બરો.

फलयोग पु. (फलस्य योगः) નાટકના અંગકાર્યની એક અવસ્થા, ફલનો સંયોગ.

फलराज पु. (फलानां राजा समा. टच्) તરબુચ.

फललक्षणा स्त्री. (फलहेतुका लक्षणा) પ્રયોજનરૂપ હેતુવાળી લક્ષણા.

फलवत् त्रि. (फलमस्त्यस्य मतुप् मस्य व) ફલવાળું, ફલનું સાધન યોગ વિગેરે.

फलवत् अव्य. (फल+तुल्यार्थे वत्) ફલની પેઠે, ફલ જેવું.

फलवत् पु. (फलमस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વૃક્ષ, ઝાડ.

फलवर्तुल पु. (फलं वर्तुलं यस्य) તરબુચનો વેલો.

फलवर्तुल न. (,, ,,) તરબુચ.

फलविक्रयिणी स्त्री. (फलविक्रयोऽस्याः अस्तीति इनि ङीप्) શાક વેચનારી સ્ત્રી, ફલ વેચનારી કાછિઅણ.

फलविक्रेतृ पु. (फल+वि+क्री+तृच्) ફલ વેચનાર પુરૂષ, શાકભાજી વેચનાર કાછિઓ.

फलवृक्ष पु. (फलप्रधानो वृक्षः) ફણસનું ઝાડ.

फलवृक्षक पु. (,, ,, वृक्षः स्वार्थे कन्) ઉપર નો અર્થ.

फलश त्रि. (फल+तृणा. शः) ફલવાળું.

फलश पु. (,, ,,) ફણસનું ઝાડ.

फलशाक न. (फलरूपं शाकम्) ફલરૂપ શાક.

फलकामना स्त्री. (फलस्य कामना) ઉપરનો અર્થ.

फलकिन् पु. (फलकं फलकाकारोऽस्त्यस्य इनि) એક જાતનું માછલું, સુખડ, ધોળું ચન્દન.

फलकिन् त्रि. (फलकमस्यास्तीति इन्) જેની પાસે ઢાળ હોય છે તે, પાટીયાવાળું.

फलकिन् त्रि. (फला झञ्जिरिष्टवृक्ष एव स्वार्थे क फलका ततः चतुरर्थ्यां प्रेक्षा. इनि) ફલા નામના ઝાડની પાસેનો પ્રદેશ.

फलकीवन न. તે નામે એક તીર્થ.

फलकृष्ण पु. (फलेन कृष्णः) પાણી આંબળાનું ઝાડ, કરમદાનું ઝાડ.

फलकृष्ण त्रि. (फलं कृष्णमस्य) કાળાં ફળવાળું કોઈ ઝાડ.

फलकेशर पु. (फले केशरा इवास्य) નાળીએરનું ઝાડ.

फलकोश पु. (फलस्य मुष्कस्य कोश इव) અંડકોષ, વૃષણ–પેળીયો.

फलकोष पु. (फलस्य मुष्कस्य कोष इव) ઉપરનો અર્થ.

फलकोषक पु. (फलं मुष्क एव कोषोऽत्र कप्) અંડકોષ, વૃષણ, પેળીયો.

फलखण्डन न. (फलस्य खण्डनम्) નીરાશપણું, આશા વગરનું.

फलगर्भ पु. એક જાતનું પકવાન્ન.

फलग्रहि पु. (फलं गृह्णाति, ग्रह्+इन्) યોગ્ય સમયે જેમાં ફળ આવતાં હોય તે ઝાડ, યોગ્યકાળે ફળ ધારણ કરનાર વૃક્ષ.

फलग्रहि त्रि (,, ,,) સફળ, ફળ ગ્રહણ કરનાર, વખતે વખતે ફળનાર.

फलग्राहक त्रि. (फलं गृह्णाति, ग्रह्+ण्वुल्) ફળ ગ્રહણ કરનાર, ફળ લેનાર.

फलग्राहिन् पु. (फलं गृह्णाति, ग्रह्+णिनि) વૃક્ષ, ઝાડ.

फलग्राहिन् त्रि. (,, ,,) ફલ ગ્રહણ કરનાર.

फलघृत न. (फलजनकं शुक्रादिवृद्धिकारकं घृतम्) વીર્ય વગેરેની વૃદ્ધિ કરનાર ઔષધરૂપ એક ઘી.

फलचमस पु. દહીંથી મિશ્ર વડની છાલનું ચૂર્ણ, ફળને ઉદ્દેશી પ્રવર્તેલો એક ન્યાય.

फलचोरक पु. (फले चोर इव यस्य कप्) चोरनामक ગન્ધ દ્રવ્ય.

फलजृंभक पु. જંભક દેવતાની એક જાત.

फलत् त्रि. (फल्+शतृ) ફળતું.

फलत्रय न. (फलानां त्रयम्) હરડાં બેડાં અને અને આંબળાં, દ્રાખ પરૂપ અને કાયફળ એ ત્રણ ફળ.

फलत्रिक न. (फलानां त्रिकम्) સુંઠ મરી પીપર એ ત્રણ ફળ, ત્રિફળા.

फलद पु. (फलं ददाति, दा+क) વૃક્ષ, ઝાડ.

फलद त्रि. (,, ,,) ફળ આપનાર.

फलदातृ पु. (फलं ददाति, दा+तृच्) વૃક્ષ, ઝાડ.

फलदातृ त्रि. (,, ,,) ફળ આપનાર.

फलदायिन् त्रि. (फलं ददाति दा+युक्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

फलदायिन् पु. (,, ,,) વૃક્ષ ઝાડ.

फलन न. (फलतीति, फल्+ल्युट्) ફળવું તે, સફળ હોવું તે.

फलनिवृत्ति स्त्री. (फलस्य निवृत्तिः) ફલનો અભાવ, ફળની નિવૃત્તિ.

फलनिष्पत्ति स्त्री. (फलस्य निष्पत्तिः निस्+पद्+क्तिन् मूर्धन्यादेशः) ફળની સિદ્ધિ, ફળની ઉત્પત્તિ, ફળ પ્રાપ્તિ.

फलपञ्चाम्ल न. ખાટાં પાંચ ફળ.

फलपाक पु. (फलेषु पाको यस्य, फलस्य पाको वा) કરમદાનું ઝાડ, પાણી આંબળાનું ઝાડ, ફળનો પાક, પરિણામ.

फलपाकान्त त्रि. (फलपाकेनान्तो नाशो यस्य) ફળ પાક પછી જેનો નાશ થાય છે તે કેળ–ધાન્ય વિગેરે.

फलपाकान्ता स्त्री. (फलपाके सति अन्तो नाशो यस्याः) એક જાતની જંગલી કેળ. "वनकदली"

फलपाकापचय त्रि. (फलपाकेन अपचयो [illegible] यस्य) ફળપાક પછી જેનો નાશ થાય છે તે કેળ અથવા ધાન્ય વિગેરે.

फलपाकापचय पु. (फलपाकस्य अपचयः हानिः) ફળ–પાકની હાનિ.

फलपाकापचया स्त्री. (फलपाकेन अपचयो नाशः) જંગલી કેળ. "वनकदली"

फलाशिन् त्रि. (फलमश्नाति, अश्+णिनि) ફળ ખાનાર, ફળ ભોગવનાર.

फलाशिन् पु. (,, ,,) પોપટ પક્ષી.

फलासक्त त्रि. (फलाय फलेषु वा आसक्तः) ફળમાં અથવા ફલને માટે લાલચવાળું.

फलासङ्ग पु. (फलेषु आसङ्गः) ફળમાં પ્રેમ.

फलासव पु. (फलस्य आसवः) ફળનો દારૂ.

फलि पु. (फल्+इनि) એક જાતનું માછલું.

फलिका स्त्री. (फलमस्याऽस्तीति फल्+ठन्+टाप्) એક જાતનું શાક. "निष्पावी"

फलिग पु. (फलिनं गच्छतीति, गम्+ड) મેઘ.

फलित त्रि. (फलमस्य जातं इतच्) ફળેલું, જેને ફળ થએલાં છે એવું (ઝાડ વિગેરે), નિષ્પન્ન, સિદ્ધ, તૈયાર, સફળ.

फलित न. (,, ,,) શિલાજીત, એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.

फलित पु. (फलं जातमस्य इतच्) વૃક્ષ–ઝાડ.

फलिता स्त्री. (फलित+टाप्) અભડાયલી સ્ત્રી, ઋતુવાળી સ્ત્રી.

फलिन् त्रि. (फलमस्त्यस्य, इनि) ફળવાળું, ફળયુક્ત.

फलिन् पु. (फल+अस्त्यर्थे इनि) ફળવાળું ઝાડ.

फलिन पु. (फलानि सन्त्यस्य इनच्) ફળવાળું ઝાડ, ફળ આવેલું ઝાડ, ફણસનું ઝાડ, અરીઠાનું ઝાડ.

फलिन त्रि. (,, ,,) ફળવાળું, સફળ, ફળયુક્ત.

फलिनी स्त्री. (फलमस्त्यस्याः इनि+ङीप्) પ્રિયંગુ–કાંગધાન્ય, ઘઉંલો, અગ્નિશિખા નામનું વૃક્ષ.

फली स्त्री. (फलमस्त्यस्याः, अर्श आदिभ्यो अच्+ङीप्) "પ્રિયઙ્ગુ-કાંગધાન્ય, ઘઉંલો, ફલિ જાતનું માછલું.

फलीकरण न. (फल+च्वि+कृ+ल्युट् दीर्घश्च) નીચેનો અર્થ જુઓ

फलीकार पु. (फल+च्वि+कृ+घञ्) ફળની ઇચ્છા, સાલ વગેરેનાં ફોતરાં કાઢવાં તે, અફલનાં ફલ લાવવાં તે.

फलीय त्रि. (फल+चतुरर्थ्यां छ) ફળવાળું, ફળપાસેનું.

फलूर पु. એક જાતનો વેલો.

फलेग्रहि पु. (फले फलं (कर्मण आधारत्वविवक्षा) फलानि धारयति स्वीकरोति वा इनि अलुक् समा.) યોગ્ય કાળે ફળ ધારણ કરનાર વૃક્ષ.

फलेग्रहि त्रि. (,, ,,) યોગ્ય કાળે ફળ ગ્રહણ કરનાર, યોગ્ય કાળે ફળ સ્વીકારનાર.

फलेग्राहि पु. (फले फलं गृह्णाति, ग्रह्+इन् पृषो. वृद्धिः) યોગ્ય કાળે ફળ ધારણ કરનાર વૃક્ષ.

फलेग्राहि त्रि. (,, ,,) યોગ્ય કાળે ફળ ગ્રહણ કરનાર, યોગ્ય કાળે ફળ સ્વીકારનાર.

फलेच्छुक पु. (फलेच्छु+संज्ञायां कन्) તે નામે એક યક્ષ.

फलेच्छुक त्रि. (फलस्य इच्छुः, कः, इष्+उस्+कन्) ફળની ઇચ્છા રાખનાર.

फलेन्द्र पु (फलेन इन्द्रः) એક જાતનું લીંબુનું ઝાડ. "राजजम्बूवृक्ष"

फलेपुष्पा स्त्री (फले फलमुखे पुष्पं यस्याः अलु. स.) "દ્રોણપુષ્પી વૃક્ષ," ક્ષુદ્ર ક્ષુપ વિશેષ.

फलेरुहा स्त्री. (फले रोहतीति, रुह्+क अलु. स.) "पाटलि वृक्ष" પાડળ વનસ્પતિ.

फलेसक्त त्रि. (फले सक्तः आसक्तः) ફળમાં આસક્ત. પોતાને ફળની કામનાવાળો.

फलोच्चय पु. (फलानामुच्चयः) ફળ એકઠાં કરવાં ફળ ભેગાં કરવાં, ફળનો સમૂહ.

फलोत्तमा स्त्री. (फलेन उत्तमा) કાલી દ્રાક્ષ, હરડાં બેડાં અને આંબળાં

फलोत्पत्ति स्त्री. (फलस्य उत्पत्तिः) ફલની ઉત્પત્તિ.

फलोत्पत्ति पु. (फलाय उत्पत्तिर्यस्य) આંબાનું ઝાડ.

फलोदय पु. (फलस्य उदयः फलस्य उदयो यत्र वा) ફળની ઉત્પત્તિ, લાભ, સ્વર્ગ, હર્ષ આનંદ.

फलोनि स्त्री. સ્ત્રીનું ગુહ્યાંગ, ઉત્પત્તિ સ્થાન.

फलोपग त्रि. (जै. प्रा. फलोवय) ફળ સહિત, ફળ યુક્ત.

फलोपेत त्रि. (फलेन उपेतः) ફળવાળું, સફળ.

फल्क पु. (फल्+क) વિસ્તારેલું અંગ, વિસ્તાર પામેલું શરીર, સાફ કરેલું શરીર, સ્વચ્છ કરેલું અંગ.

फल्गु स्त्री. (फल्–निष्पत्तौ+उ गुगागमश्च) બીજા તીર્થંકરની પ્રથમ સાધ્વી, કાળો ઉમ્બરો, ગયાજી તીર્થની પાસેની એક નદી.

फलशाडव पु. (फलेषु शाडवः) દાડમનું ઝાડ.
फलशालिन् त्रि. (फलेन शालते, शाल्+णिनि) ફલવાળું ઝાડ વિગેરે.
फलशैशिर पु. (शिशिरं प्राप्तमस्य अण् फलं शैशिरं यस्य) બોરડીનું ઝાડ.
फलश्रुति स्त्री. (फलस्य कर्मफलस्य वा श्रुतिः श्रवणं) કર્મફલનું શ્રવણ, કર્મનું ફલ સાંભળવું તે.
फलश्रेष्ठ पु. (फलानां फलवृक्षाणां मध्ये श्रेष्ठः) આંબાનું ઝાડ.
फलश्रेष्ठ त्रि. (फलेन श्रेष्ठः) ફલવડે ઉત્તમ.
फलस पु. ફણસનું ઝાડ.
फलसंपत् स्त्री. (फलरूपा संपत्) ફલની સંપત્તિ.
फलसंपद्वत् पु. (फलरूपा संपत् अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) ફલસ્વરૂપ સંપત્તિવાળું ઝાડ.
फलसंपत्ति स्त्री. (फलरूपा संपत्तिः) ફલરૂપ સંપતિ.
फलसंपत्तिमत् पु. (फलरूपा संपत्तिः अस्त्यस्य मतुप्) ફલરૂપ સંપતિવાળું ઝાડ. વિગેરે.
फलसंभव त्रि. (फलात् संभवो यस्य) ફળમાંથી ઉત્પન્ન થનાર.
फलसंभू त्रि. ફળમાંથી ઉત્પન્ન થનાર.
फलसाधन न. (फलस्य साधनम्) ફળનું સાધન.
फलसिद्धि स्त्री. (फलस्य सिद्धिः) ફલની સિદ્ધિ, ફળપ્રાપ્તિ.
फलस्थापन न. (फलयोरौडम्बरफलयोः स्थापनमत्र) સીમન્તોન્નયન સંસ્કાર.
फलस्नेह पु. (फले स्नेहो यस्य) આખોટકનું ઝાડ. "अंकोटवृक्ष"
फलहारिन् त्रि. (फलं हरतीति हृ+णिनि) ફળનું હરણ કરનાર, ફલ લઇ જનાર.
फलहारी स्त्री. (फलानां हारो हरणं यस्यै ङीप्) તે નામે એક કાલી દેવી, દુર્ગા દેવી.
फला स्त्री. (फल+स्त्रियां टाप्) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, ખીજડી.
फलाकांक्षा स्त्री. (फलस्याकांक्षा) ફળની ઇચ્છા.
फलाकांक्षी त्रि. (फलं आकाङ्क्षते, आकाङ्क्ष्+णिनि) ફળની ઇચ્છા કરનાર.
फलाक्षी स्त्री. રાયણનું ઝાડ.
फलाढ्य त्रि. (फलेन आढ्यः) ફળયુક્ત, ફળસંપન્ન–જેના ઉપર ફળ આવેલાં હોય એવું વૃક્ષ વિગેરે.
फलाढ्या स्त्री. (फलेन आढ्या) એક જાતની કેળ.
फलात्मक त्रि. (फलमेव आत्मा यस्य कप्) ફલરૂપ.
फलात्मिका स्त्री. (फलमेव आत्मा यस्याः कप् कापि अत इत्वम्) કારેલીનો વેલો.
फलादन पु. (फलमदनमस्य) પોપટ પક્ષી.
फलादन त्रि. (फलस्य अदनं यस्य) ફળ ખાનાર.
फलादन न. (फलस्य अदनम्) ફળનું ભક્ષણ.
फलादनी स्त्री. (फलादन+स्त्रियां ङीप्) પોપટ પક્ષિણી, મેના પક્ષિણી.
फलाध्यक्ष पु. (फलमध्यक्षमिव यस्य) રાયણનું ઝાડ.
फलाध्यक्ष पु. (फले शुभाशुभफलप्रदाने अध्यक्षः) શુભ અને અશુભ કર્મનું ફળ આપનાર ઇશ્વિર વિગેરે.
फलानुसरण न. (फलस्य अनुसरणम्, अनु+सृ+ल्युट्) ફળને અનુસરવું તે, ફળની પાછલ પડવું તે.
फलान्त पु. (फलेन अन्तो यस्य फलस्य अन्तो वा) વાંસ, ફલનો અન્ત.
फलापेक्षा स्त्री. (फलस्य अपेक्षा) ફળની અપેક્ષા, ફળની આશા.
फलापेत त्रि. (फलेन अपेतम्) જેથી ફળ દૂર થયું હોય તે, નિષ્ફળ.
फलाफलिका स्त्री. (फलसहितं अफलं तदस्त्यस्य ठन् टाप् कापि अत इत्वम्) ફળસહિત ફળવિનાની સ્ત્રી.
फलावन्ध्य पु. (फलेन अवन्ध्यः) ફળયોગ્ય વૃક્ષ.
फलाम्ल न. (फलमम्लं यस्य) વૃક્ષામ્લ.
फलाम्ल पु. (,, ,,) અમ્લવેતસ, આંબલીનું ઝાડ.
फलाम्लपंचक न. પાંચ ખાટાં ફળ.
फलार्थिन् त्रि. (फलस्य अर्थी अर्थ्+णिनि) ફળની ઇચ્છાવાળું, ફળને ચાહનાર.
फलाराजिन् पु. એક જાતનો ઉમ્બરો.
फलाशन पु. (फलानि अश्नाति, अश्+ल्यु) પોપટ પક્ષી.
फलाशन त्रि. (,, ,,) ફળ ખાનાર.
फलाशनी स्त्री. (फलाशन+स्त्रियां ङीप्) પોપટી, મેના પક્ષિણી.

इनि ङीप्) ફિરંગી સ્ત્રી.

फिरङ्गिन् पु. (फिरङ्ग+इनि) ફિરંગ દેશમાં રહેનાર, ફિરંગી, ફિરંગ નામના રોગવાળું.

फु पु. (फल्+डु) મંત્રોચ્ચાર પૂર્વક ફુત્કાર–તુચ્છ વાક્ય.

फुक पु. (फुनाऽस्पष्टवाक्येन कायति, कै+क) પક્ષી.

फुट त्रि. (स्फुटतीति, स्फुट्+क पृषो. साधुः) ચોરાયેલ, ફાટી ગયેલ.

फुट पु. (,, ,,) સર્પની ફેણ.

फुत् अव्य. (फुल्+डुति) અપમાન કરવામાં, અનાદર કરવામાં, અનુકરણ કરવામાં, ધિક્કારવામાં વપરાતો અવ્યય.

फुत्कर पु. (फुदित्यव्यक्तं शब्दं करोति, कृ+ट) અગ્નિ, આગ.

फुत्कर्तुकाम त्रि. (फुत्कर्तुं कामो यस्य) ફુત કરવાની ઇચ્છાવાળો.

फुत्कर्तुमनस् त्रि. (फुत्कर्तुं मनो यस्य) ઉપરનો અર્થ.

फुत्कार पु. (कृ+भावे घञ्, फुदित्यव्यक्तशब्दस्य-कारः करणम्) સર્પ વિગેરેનો ફુંફાડો, ફુત એવો શબ્દ.

फुत्कृत त्रि. (फुत्+कृ+क्त) ફુંફાડો મારેલ.

फुत्कृत न. ફુંફાડો.

फुत्कृत्य अ. (फुत्+कृ+ल्यप्+तुक्) ફુંફાડો મારીને.

फुत्कृति स्त्री. (फुत्+कृ+भावे क्तिन्) ફુંફાડો.

फुप्फुस पु. ફેફસું.

फुल्ल त्रि. (फल्+क्त अत उत्वम्) પ્રફુલ્લ, વિકસેલ, ફૂલેલ.

फुल्लि स्त्री. (फल्+भावे क्तिन् अत उत्वम्) પ્રફુલ્લ થવું, વિકસવું, ફુલવું.

फुल्ल् (भ्वा. प. अ. सेट् फुल्लति) પ્રફુલ્લ થવું, વિકસવું, ફાળવું, ફૂલવું.

फुल्ल त्रि. (फुल्ल्–विकासे+अच्) त्रि. फुल्ल શબ્દ જુઓ.

फुल्ल पु. કંચનારક વૃક્ષ.

फुल्ल न. પુષ્પ, ફૂલ.
"पुष्पे च सुमनः फुल्लम्" नाममाला"

फुल्लक न. આશ્ચર્ય, કૌતુક.

फुल्लतुवरी स्त्री. (फुल्ले तुवरी) ફટકડી.

फुल्लदामन् न. ફુલની માળા, ઓગણીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

फुल्लनयन त्रि. (फुल्ले नयने यस्य) પ્રફુલ્લ નેત્રવાળું.

फुल्लनयन न. (फुल्ले च ते नयने च) પ્રફુલ્લ નેત્ર.

फुल्लफाल पु. (फुल्लं फलति, फल्+अण्) સુપડાનો વાયુ.

फुल्लरीक पु. સાપ, તે નામે એક દેશ.

फुल्ललोचन त्रि. (फुल्ले लोचने यस्य) પ્રફુલ્લ નેત્રવાળું.

फुल्ललोचन पु. (फुल्ले ,, ,,) એક જાતનો મૃગ.

फुल्ललोचन न. (फुल्लं च तत् लोचनं च) પ્રફુલ્લનેત્ર.

फुल्लवत् त्रि. (फुल्+क्तवत्) ફુલતું, પ્રફુલ્લથતું, વિકસતું.

फुल्लवत् त्रि. (फुल्लानि सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः) પુષ્પવાળું, ફુલવાળું.

फुल्लवत् अ. (फुल्ल+तुल्यार्थे वत्) પુષ્પની પેઠે.

फुल्ला स्त्री. (फुल्ल+स्त्रियां टाप्) તે નામની એક લતા.

फुल्लि स्त्री. (फुल्ल्+भावे क्तिन्) પ્રફુલ્લથવું, વિકસવું, ફુલવું તે, વિકસ્વર થવુ, ખીલવું, ઉઘડવું.

फुल्लिति स्त्री. વિકસવું. પ્રફુલ્લ થવું, ફુલવું, વિકાસ પામવું, ખીલવુ.

फूत् अव्य. (फल्+डुति पृषो. वा दीर्घः) फुत् શબ્દ જુઓ.

फूत्कर्तुकाम त्रि. (फूत्कर्तुं कामो यस्य) ફૂત્કાર કરવાની ઇચ્છાવાળુ.

फूत्कर्तुमनस् त्रि. (फूत्कर्तुं मनः यस्य) ફુત્કાર કરવાને ઇચ્છતું.

फूत्कर पु. (फूदिति अव्यक्तं शब्दं करोति, कृ+ट) અગ્નિ, આગ.

फूत्कार पु. (कृ+घञ्+फूदित्यव्यक्तशब्दं कारः करणम्) સર્પ વિગેરેનો ફુંફાડો.

फूत्कृत् त्रि. (फूत्कृ+क्विप् तुक्) ફુત્કરેલ.

फूत्कृत त्रि. (फूत्कृ+क्त) ફુંફાડો મારેલુ.

फूत्कृत न, (,, ,,) ફુંફાડો.

फूत्कृत्य अ. (फूत्कृ+ल्यप् तुक्) ફુંફાડો મારીને.

फल्गु त्रि. (,, ,,) સુન્દર, અસાર, નિરર્થક, મિથ્યાવાક્ય, ગુલાલ, વસંત ઋતુ.
फल्गुत्व न. (फल्गोः भावः त्व) फल्गुता શબ્દજુઓ.
फल्गुता स्त्री. (फल्गोर्भावः तल् टाप्) સુન્દરતા, અસારતા, નિરર્થકપણું, દુર્બલપણું, નિર્બલપણું.
फल्गुतीर्थ न. તે નામે એક તીર્થ,
फल्गुदा स्त्री. (फल्गुरितिनाम ददाति धारयति, दा+क+टाप्) ગયા તીર્થ પાસેની નદી.
फल्गुन पु. (फल्गुश्चूर्णभेदो नीयतेऽस्मिन्, नी+ड) ફાગણમાસ, મધ્યમ પાંડવ અર્જુન.
फल्गुन त्रि. (फल्गुन्यां जातः, फल्+उनन् गुगागमः) ફલ્ગુની નક્ષત્રમાં પેદા થયેલું.
फल्गुनाल पु. (फल्गुनेन अलति, अल्+अच्) ફાલ્ગુન માસ
फल्गुनी स्त्री. (फल्+उनन् गुक् च ङीप्) પૂર્વા ફાલ્ગુની તથા ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર, કાળા ઉમ્બરાનું ઝાડ.
फल्गुमित्र पु. (जै. प्रा. फगुमित्त) નીચેનો અર્થ.
फल्गुरक्षित पु. (जै. प्रा. फगुरक्खिय) એ નામના એક જૈન મુનિ.
फल्गुलुका स्त्री. તે નામે એક દેશ.
फल्गुवाटिका स्त्री. (फल्गूनां वाटीव इवार्थे कन्+टाप्) એક જાતનું ઉમ્બરાનું ઝાડ. "काकोदुम्बरिका"
फल्गुवाटी स्त्री. (फल्गुनां वाटीव) ઉપરનો અર્થ.
फल्गुवृन्त पु. તે નામે એક ઔષધ.
फल्गुवृन्तक पु. (फल्गुवृन्त+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
फल्गुवृन्ताक पु. (फल्गुना रम्येण वृन्तेन आकायति आ+कै+क) શ્યોનાક વૃક્ષ–અરડુસાનું ઝાડ
फल्गूत्सव पु. (फल्गूनामुत्सवः) ફાગણ મહિનાની પૂનેમને દિવસે કરવાનો એક ઉત્સવ, હોલિકા–હોલી.
फल्य न. (फलाय हितम् फल+यत्) પુષ્પ.
फल्लकिन् पु. (फल्लकः फलकः तदाकारोऽस्त्यस्य इनि) એક જાતનું માછલું.
फल्लफल पु. સૂપડાનો પવન.
फा त्रि. (फल्+डा) વધારનાર, વૃદ્ધિ કરનાર.
फा पु. (,, ,,) નિષ્ફળ ભાષણ, સંતાપ. વૃદ્ધિ, આબાદી, ગરમી.
फाटकी स्त्री. (स्फुट्+ण्वुल् ङीप् पृषो. साधुः) ફટકડી.
फाणि स्त्री (फाणयतीति, फण्–गतौ+णिच्+इन्) ફેણી, ગોળનો વિકાર, ગોળ, દહીંથી મિશ્ર સાથવો.
फाणित न. (फण् गतौ+णिच्+क्त) ગોળનો વિકાર, ઢીલો ગોળ, ઉકાળેલો શેલડીનો રસ.
फाण्ट न. (फण्+क्त निपातनात् साधुः) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક જાતનો ઉકાળો.
फाण्ट त्रि. (,, ,,) અનાયાસે કરેલ.
फाण्ड न. ઉદર, પેટ, ફાંદ.
फाल न. (फलाय शस्याय हितं अण् फल्यते विदार्य्यते भूमिरनेन घञ्, फलस्य विकारः वा अण्) હલના અગ્રભાગમા રહેલ લોઢું–ફળું, કપાસનું વસ્ત્ર, તપાવેલું ફળું કરવાની એક પરીક્ષા.
फाल पु. (फालमस्त्यस्य अच् फलेपु भवः अण् वा) મહાદેવ, બલદેવ, બીજોરાનું બીજ.
फालकृष्ट त्रि. (फालेन कृष्टम्) હળના ફળાથી ખેડેલ ખેતર વિગેરે.
फाल्गुन पु. (फलति निष्पादयतीति, फल्+उनन् ततो गुगागमः प्रज्ञा. अण्) ફાલ્ગુન મહિનો, જૈત્ર વર્ષ, પાંડવ અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ.
फाल्गुनप्रिय पु. (फाल्गुनस्य प्रियः) શંખ, કેળું.
फाल्गुनानुज पु (फाल्गुनादनुजायते, अनु+जन् ड) વસન્ત કાળ, ચૈત્ર મહિનો,
फाल्गुनानुज पु. द्वि. व. (,, ,,) પાણ્ડવ–નકુલ અને સહદેવ.
फाल्गुनिक पु (फाल्गुनीनक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी अस्मिन् मासे ठक्) ફાગણ મહિનો.
फाल्गुनी स्त्री. (फल्गुनीभिर्युक्ता पौर्णमासी अण् ङीप्) ફાગણ મહિનાની પૂનમ.
फि पु. નિષ્ફળ વાક્ય, પાપ, ક્રોધ–કોપ.
फिङ्गक पु. (फिङ्ग इति शब्देन कायति शब्दायते, कै+क) એક જાતનું પક્ષી.
फिरङ्ग पु. (फौ पापे कोपे वा रङ्गः अनुरागो यस्य) એક જાતનો રોગ, તે નામે એક મ્લેચ્છ દેશ.
फिरङ्गरोटिका स्त्री. (फिरङ्गस्य रोटिका) પાઉં, બીસ્કીટ.
फिरङ्गरोटी स्त्री. (फिरङ्गस्य रोटी) ઉપરનો અર્થ.
फिरङ्गिणी स्त्री. (फिरङ्गिणी जनस्थानमेनाकस्मात् [illegible]

એક જાતનું પકવાન–ફેણી, ખાજું.

फेनिन् त्रि. (फेन+अस्त्यर्थे इनि) ફીણવાળું, ફેણવાળું.

फेनिल त्रि. (फेनोऽस्त्यस्य इलच्) ઉપરનો અર્થ.

फेनिल पु. (फेन+इलच्) पु. फेणिल શબ્દ જુઓ.

फेनिल न. (,, ,,) न. फेणिल શબ્દ જુઓ.

फेनिलच्छदा स्त्री (फेनिलाः छदाः यस्याः) બોરડીનું ઝાડ.

फेनी स्त्री. (स्फायते वर्द्धते, स्फाय्+नक्+फेशब्दादेशश्च गौरा० ङीप) એક જાતનું પકવાન્ન–ફેણી, ખાજું.

फेर पु. (फे इति शब्दं राति गृह्णाति, रा+क) શિયાળ.

फेरण्ड पु. (फे इत्यव्यक्तशब्देन रण्डतीति रण्ड्+अच्) શિયાળ.

फेरण्डी स्त्री. (फेरण्ड+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) શિયાળ, માદા.

फेरव त्रि. (फे इति रवो यस्य) ધૂતારૂ, કપટી, ધૂર્ત.

फेरव पु. (,, ,,) શિયાળ, રાક્ષસ.

फेरवी स्त्री. (फेरव+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) શિયાળણી, રાક્ષસણી.

फेरु पु. (फे इति शब्देन रौति रु+डु) શિયાળ.

फेरु स्त्री. (फे इति शब्देन रौति रु+डु नात्र ऊङ्) શિયાળણી.

फेल् (भ्वा. पर. सक. सेट् फेलति) જવું, ગમન કરવું.

फेल न. (फेल्यते दूरे निक्षिप्यते फेल्+अच्) ઉચ્છિષ્ટ–ખાતાં બાકી રહેલું અન્ન વિગેરે.

फेलक पु. (फेल+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) ઉપરનો અર્થ.

फेला स्त्री. (फेल्यते इति फेल्+अ+टाप्) ખાતાં બાકી રહેલું ઉચ્છિષ્ટ અન્ન વિગેરે.

फेलि स्त्री. (फेल्+इनि) ઉપરનો અર્થ.

फेलिका स्त्री. (फेलिरेव, स्वार्थे कन्+टाप्) ખાતાં બાકી રહેલું ઉચ્છિષ્ટ અન્ન વિગેરે.

फेली स्त्री. (फेलि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

फोफस न. (जैं. प्रा. फोप्फस) શરીરનો એક અવયવ.

फोल्लकी स्त्री. (जैं. प्रा. फोल्लई) એ નામની એક વેલ.

फ्वल् (भ्वा. पर. अक. सेट् फ्वलति) છળવું.

ब

ब् વ્યંજનોમાં ૨૩મો અધોષાક્ષર વ્યંજન.

ब पु. (वन्+ड) વરુણદેવ, સિન્ધુ, ભગ–યોનિ, જળ, જવું તે, ગંધન, ગંધ કરવો તે, તંતુ સંતાન–તાંતણો સાંધવો, વપન–મુંડન, ઘડો–કળશ.

बंह् (भ्वा. आ. अक. सक् सेट् बंहते) વાંકું થવું, વાંકું કરવું.

बंहिमन् पु. ભીડ, વિપુલતા.

बंहिष्ठ त्रि. (अतिशयेन बहुः इष्ठन् बंहादेशः) અતિશય ઘણું, બહુ.

बंहीयस् त्रि. (अतिशयेन बहुः ईयसुन् बंहादेशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बक पु. (बङ्कते कुटिलं गच्छति, वङ्क्+अच् पृषो. नलोपः बवयोरभेदः) બગલો પક્ષી, બકાસુર દૈત્ય, તે નામના ફુલનો છોડ, વૈદ્યકમાં ઔષધ માટે ઉપયોગી તે નામનું યંત્ર.

बकचर त्रि. (बक इव चरति, चर्+ट) બગલાની પેઠે આચરણ કરનાર, બગલાના જેવા વર્તનવાળું, બગભગત.

बकचिञ्चिका स्त्री. (बकवर्णा चिञ्चिका) એક જાતનું માછલું.

बकजित् पु. (बकं जितवान्, जि+क्विप् तुक्) પાંડવ ભીમસેન, શ્રીકૃષ્ણ.

बकदर्शिन् त्रि. (बकवत्पश्यति, दृश्+णिनि) બગલાની પેઠે જોનાર, દૂરદર્શી.

फेट्कार पु. (फेट्+कृ+घञ्) चीस, बूम.

फेण पु. (स्फाय्+नक् पृषो.) फेण, फीण, समुद्रफेण.

फेणक पु. (फेण+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) फेण, फीण, એક જાતનો લોટ.

फेणका स्त्री. (फेण इव कायति, कै+क+टाप्) પાણીમાં રાંધેલ ચોખાનો લોટ, અરીઠાનું ઝાડ, સુતરફેણી.

फेणता स्त्री. (फेणस्य भावः तल्+टाप्) ફેણપણું, ફીણપણું.

फेणत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

फेणदुग्धा स्त्री. (फेण इव दुग्धं निर्यासो यस्याः) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, એક જાતનો વેલો, મોટી દુધી.

फेणप पु, મુનિ, સાધુ, પડેલાં ફલ ખાઇને ગુજારો કરનાર સાધુ.

फेणप त्रि. (फेणं पिबति, पा+क) ફીણને ખાનાર જળજન્તુ વિગેરે.

फेणवत् त्रि. (फेण+मतुप् मस्य वः) ફીણવાળું, ફેણ વાળું.

फेणवत् अ. (फेण+तुल्यार्थे वत्) ફીણના જેવું, ફેણ-ની પેઠે.

फेणवाहिन् पु. (फेणमिव वहति श्वेतताम्, वह्+णिनि) વસ્ત્ર, કપડું.

फेणा स्त्री. (फेणोऽस्ति बाहुल्येनास्याः, फेण+अच्+टाप्) શીકાકાઈ વનસ્પતિ.

फेणाग्र न. (फेणस्याग्रम्) પરપોટો.

फेणायमान त्रि. (फेण इव आचरति फेणमुद्वमतीति वा फेन+क्यङ्+शानच् मुक्) ફીણવાળું દૂધ વિગેરે.

फेणाशनि पु. (फेण एव अशनि वज्रं यस्य) ઇન્દ્ર.

फेणिका स्त्री. (फेणी+स्वार्थे क+टाप्, पूर्वह्रस्वश्च) એક જાતનું પકવાન્ન ફેણી, ખાજાં.

फेणिन् त्रि. (फेण+अस्त्यर्थे इन्) ફીણવાળું, ફેણવાળું.

फेणिल त्रि. (फेण+इलच्) ઉપરનો અર્થ.

फेणिल पु (,, ,,) અરીઠાનું ઝાડ, બોરડીનું ઝાડ.

फेणिल न. (फेणोऽस्ति अस्य) બોરડીનું ફલ-બોર, અરીઠું.

फेणी स्त्री. (स्फायते वर्द्धते इति स्फाय्+नक्+फेशब्दादेशश्च) ફેણી, ખાજું.

फेत्कार पु. વેગથી ચાલતાં જે શબ્દ થાય છે તે.

फेत्कारिन् त्रि. (फेत्कार+अस्त्यर्थे इन्) વેગથી ચાલતાં જે શબ્દ થાય છે તે કરનાર.

फेत्कारिणी स्त्री. (फेत्करोतीति, कृ+णिनि+ङीप्) એક જાતનું તંત્ર.

फेत्कारीय पु. ઉપરનો અર્થ.

फेन पु. (स्फायते वर्द्धते, स्फाय्+नक्+फेशब्दादेशश्च) पु. फेण શબ્દ જુઓ.

फेनक पु. (फेन+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) पु. फेणक શબ્દ જુઓ.

फेनका स्त्री. (फेनेन कायति कै+कः) स्त्री. फेणका શબ્દ જુઓ.

फेनता स्त्री. (फेनस्य भावः तल्+टाप्) ફેણપણું, ફીણ પણું.

फेनत्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

फेनदुग्धा स्त्री. (फेन इव दुग्धं निर्यासो यस्याः) એક જાતનો વેલો, મોટી દૂધી.

फेनप पु. એક જાતનો સાધુ.

फेनमालिनी स्त्री. (जै. प्रा. फेणमालिणी) મહાવિદેહ ના વપ્રાવતી વિજયની પૂર્વ સરહદ ઉપરની મહાનદી.

फेनल त्रि. (फेनोऽस्यास्तीति लच्) ફેણવાળું, ફીણ-વાળું.

फेनवत् त्रि. (फेनोऽस्यास्तीति मतुप् मस्य वः) ઉપર નો અર્થ.

फेनवत् अव्य. (फेन+तुल्यार्थे वत्) ફેણના જેવું, ફીણની પેઠે, ફીણના જેવું.

फेनवाहिन् पु. (फेनवत् वहति श्वेतताम् वह्+णिनि) વસ્ત્ર, કપડું.

फेना स्त्री. (फेनोऽस्ति बाहुल्येनास्याः फेन+अच्+टाप्) શીકાકઈ વનસ્પતિ.

फेनाग्र न. (फेनस्य अग्रम्) બુડબુડીયું, પરપોટો.

फेनायमान त्रि. (फेनमुद्वमतीति, फेन+क्यङ्+शानच्) ફેણવાળું, ફીણવાળું દૂધ વિગેરે.

फेनाशनि पु (फेनवत् अशनिर्यस्य) ઇન્દ્ર.

फेनिका स्त्री. (फेन इव आकृतिरस्याः फेन+ठन्+टाप्)

वणिग्भाव पु. (वणिजः भावः) વેપાર, વાણીયાપણું.

वणिग्वह पु. (वणिजं वहति, वह्+अच्) ઉંટ.

वणिज् पु. (पणायते व्यवहरति, पण्+इजि पस्य वः ववयोरभेदात्) આજીવિકા માટે વેચાણ, ખરીદી કરનાર વેપારી–વાણીયો, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક કરણ.

वणिज् स्त्री. (पण्यते व्यवह्रीयते, पण्+इजि पस्य वः) વેપાર.

वणिज पु. (वणिगेव, वणिज्+स्वार्थे अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वणिज्य न. (वणिजो भावः कर्म वा य) વેપાર, વાણીયાપણું, વાણીયાનું કામ.

वणिज्या स्त्री. (वणिजां कर्म, वणिज्+य+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

वत अव्य. આશ્ચર્ય, ખેદ, શોક, સંતોષ એ અર્થોમાં વપરાય છે.

वद् (भ्वा. प. अ. सेट् ववयोरभेदात् वदति) નિશ્ચય થવો, સ્થિર થવું–હોવું.

वद् (चु. उभ. स. सेट् वादयति–ते ववयोरैक्यात्) બોલવું, કહેવું.

वद् (भ्वा. प. स. सेट् वदति ,,) બોલવું, કહેવું.

वदर पु. (वदति स्थिरीभवति छिन्नस्यापि पुनः प्ररोहेण वद्–स्थैर्ये+अरच्) બોરડીનું ઝાડ, દેવસરસવનું ઝાડ, કપાસીઓ, કપાસનું ઝાડ.

वदर न. (वदरस्य फलं अण् तस्य लुक्) બોર, કપાસનું ફળ.

वदरपाचन न. તે નામનું એક તીર્થ.

वदरफली स्त्री. (वदरस्येव फलमस्याः ङीप्) भूमिवदरी શબ્દ જુઓ, તે નામે એક વેલો.

वदरवल्ली स्त्री. (वदरफलप्रधाना वल्ली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वदरा स्त्री. (वदति छिन्नायामपि पुनःप्ररोहणात् स्थिरीभवति, वदस्था. आर+टाप्) વરાહક્રાન્તા વૃક્ષ, વારાહી કંદ.

वदरामलक न. (वदरमिव आमलकम्) બોરના જેવું આંબળું.

वदरामलक न. (वदरामलकयोः समाहारः) બોર અને આંબળું.

वदरि स्त्री. બોરડી.

वदरिक पु (वदरि+स्वार्थे क) બોરડી.

वदरिका स्त्री. (वदरी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) બોરડી, બોરનું ઝાડ, કપિકચ્છુ–કવચ, કપાસનું ઝાડ.

वदरिकावन न. (वदरिकाचिन्हितं वनम्) બદરિકાશ્રમ નામે તીર્થ.

वदरिकाश्रम पु. (वदरिकाचिन्हितः तस्याः समीपे वा आश्रमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वदरी स्त्री. (वदर+गौरा. ङीप्) બોરડી, કપાસનું ઝાડ, વરાહક્રાન્તા વનસ્પતિ.

वदरीच्छदा स्त्री. (वदर्य्या इव च्छदो यस्याः) हस्तिकोली વૃક્ષ, શંખનખી.

वदरीपत्र पु. (वदर्य्या इव पत्रमस्य) નખલો નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

वदरीपत्रक पु. (वदरीपत्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वदरीफला स्त्री. (वदर्या इव फलमस्याः) नीलसेफालिका નામે વનસ્પતિ.

वदरीशैल पु. હિમાલય પર્વતનો એક ભાગ.

वद्ध त्रि. (वध्यते स्म, वन्ध्+कर्मणि क्त) બંધાયેલ, બાંધેલ, કેદ પકડેલ, રોકેલ.

वद्धगुद न. (वद्धं गुदमत्र) કોઠાને બંધ કરી દેનારો એક રોગ, ઝાડાને રોકી દેનાર એક રોગ.

वद्धपिंड न. મુઠી.

वद्धफल पु. (वद्धानि फलान्यस्य) કરંજ વૃક્ષ.

वद्धमुष्टि त्रि. (वद्धः दानायाप्रसारितो मुष्टिर्यस्य) કૃપણ, લોભી, બાંધેલી મુઠીવાળું.

वद्धमूल त्रि. (वद्धं मूलं यस्य) બંધાયેલા મૂળીયાવાળું, દઢ મૂળીયાવાળું.

वद्धरसाल पु. (वद्धश्चासौ रसालश्च) એક જાતનો આંબો.

वद्धशिख त्रि. (वद्धा शिखा येन) બાંધેલી શિખાવાળું, ચોટલો બાંધેલી સ્ત્રી વિગેરે.

वद्धशिखा स्त्री. (वद्धा शिखा यस्याः) उच्चटा નામે વનસ્પતિ.

वद्धाञ्जलि त्रि. (वद्धा अञ्जलिर्येन) જેણે પ્રણામ માટે બે હાથ જોડેલા હોય તે.

वकदर्शिन् पु. (वक+दृश्+णिनि) કબૂતર પક્ષી.

वकदर्शिनी स्त्री. (वकदर्शिन्+स्त्रियां ङीप्) કબૂતરી.

वकधूप पु. (वक इव शुभ्रवर्णो धूपः) એક જાતનો ધૂપ.

वकनिषूदन पु. (निषूदयति हन्ति, सूदि+ल्यु, वकस्य निषूदनः) પાંડવ ભીમસેન, શ્રીકૃષ્ણ.

वकपञ्चक न. (वकोपलक्षिताः पञ्च तिथयो यत्र कप्) કાર્તિક સુદ અગીયારસથી પાંચ તિથિ.
"तत्रैकादश्यादितिथिपञ्चके वकपञ्चकम्
वकोऽपि तत्र नाश्नीयान्मत्स्यञ्चैव कदाचन"

वकपुष्प पु. (वक इवाऽभं पुष्पं यस्य) અગથિઆનું ઝાડ.

वकवृत्ति त्रि. (वकस्येव स्वार्थसाधिका वृत्तिर्यस्य) બગલાના જેવું વર્તનવાળુ, બગભગત.

वकवृत्ति स्त्री. (वकस्य इव वृत्तिः) બગલાના જેવી વૃત્તિ–વર્તન.

वकवृत्तिन् त्रि. (वक+वृत्+अस्त्यर्थे णिनि) બગલાના જેવા વર્તનવાળુ, દંભી.

वकवैरिन् पु. (वकस्य तन्नामासुरस्य वैरी) પાંડવ ભીમસેન, કૃષ્ણ.

वकशत्रु पु. (वकस्य शत्रुः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वकाञ्ची स्त्री એક જાતનું માછલું.

वकारि पु. (वलस्य तदाख्यसुरस्य अरिः) ભીમસેન, શ્રીકૃષ્ણ.

वकी स्त्री. (वक+स्त्रियां जाति. ङीप्) બગલી.

वकुर त्रि. (भयङ्कर पृषो.) ભયંકર.

वकुर पु. (भास्कर पृषो.) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

वकुल पु (वङ्कते, वकि–कौटिल्ये+उरच् प्रत्ययरेफस्य लः नलोपः) બોરસલીનું ઝાડ, કપાલનું તિલક.

वकुला स्त्री. (वकुल+स्त्रियां टाप्) કડુ વનસ્પતિ, બકુલાદેવી.

वकुली स्त्री. (वकुल+गौरा. ङीप्) વનસ્પતિ કાકોલી.

वकुश पु. (वउस जै. प्रा.) શરીર તથા ઉપકરણની શોભા કરવાવડે મૂળ ગુણમાં દોષ લગાડી ચારિત્રને મલીન કરનાર સાધુ, એ નામનો એક દેશ.

वकुल पु. (वङ्कते, वकि–कौटिल्ये उरच् रेफस्य लः पृषो.) બોલસરીનું ઝાડ.

वकेरुका स्त्री. (वकानां वकसमूहानां ईरकं गतिर्यत्र) બગલાની પંક્તિ, નાનું બગલું, પવનથી વાંકી વળેલી ઝાડની ડાળી.

वकोट पु. બગલો.

वकोटी स्त्री. (वकोट+स्त्रियां जाति. ङीप्) બગલી.

वठ् (भ्वा. प. अ. सेट् वठति) વધવું, સમર્થ હોવું–થવું.

वड् (भ्वा. प. अ. सेट् वडति) બલવાળું થવું,સમર્થ થવું, વૃદ્ધિ પામવું.

वडवा स्त्री. (वलं वाति, वा+क+टाप् लस्य डः) ઘોડી, દાસી, અશ્વિની નક્ષત્ર.

वडवाकृत पु. (वडवया दास्या कृतः) એક જાતનો દાસ–ચાકર.

वडवाग्नि पु. (वडवायाः समुद्रस्थितायाः घोटक्याः अग्निः) સમુદ્રમાં ઘોડીના મુખમાથી નીકળતો કાલાગ્નિ –વડવાનલ.

वडवानल पु. (वडवायाः अनलः) સમુદ્ર માંહેલો એક જાતનો અગ્નિ–કાલાગ્નિ.

वडवामुख पु. (वडवायाः मुखं स्थानत्वेनास्त्यस्य अच्) સમુદ્રમાં ઘોડીના મુખમાંથી નીકળતો કાલાગ્નિ–વડવાનળ, તે નામના મહાદેવ, તે નામે એક દેશ.

वडवामुख न. (वडवायाः मुखम्) ઘોડીનું મોં.

वडवासुत पु. द्वि. (वडवायाः घोटकीरूपायाः त्वष्टृसुतायाः सुतौ) બે અશ્વિનીકુમારો.

वडवाहृत पु. (वडवया दास्या हृतः) એક જાતનો દાસ–નોકર.

वडिश न (वलिनो मत्स्यान् श्यति नाशयति, शो+क, लस्य डत्वम्) નાનાં માછલાં પકડવાનું એક યંત્ર.

वडिशी स्त्री. (वडिश+गौरादि. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वण् (भ्वा. पर. स. सेट् वणति) શબ્દ કરવો,અવાજ કરવો.

वण पु (वण्+अच्) શબ્દ, અવાજ.

वणिक्पथ पु. (वणिजां पन्था यस्मिन् अच् समा.) બજાર, હાટ.

वणिग्बन्धु पु. (वणिजां बन्धुरिव पोषकत्वात्) ગળીનું ઝાડ.

वणिग्भाव पु. (वणिजः भावः) वेपार, वाणीयापणुं.
वणिग्वह पु. (वणिजं वहति, वह्+अच्) ઊંટ.
वणिज् पु. (पणायते व्यवहरति, पण्+इजि पस्य वः ववयोरभेदात्) આજીવિકા માટે વેચાણ, ખરીદી કરનાર વેપારી–વાંણીયો, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક કરણ.
वणिज् स्त्री. (पण्यते व्यवह्रीयते, पण्+इजि पस्य वः) વેપાર.
वणिज पु. (वणिगेव, वणिज्+स्वार्थे अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वणिज्य न. (वणिजो भावः कर्म वा य) વેપાર, વાણીયાપણું, વાણીયાનું કામ.
वणिज्या स्त्री. (वणिजां कर्म, वणिज्+य+टाप्) ઉપરનો અર્થ.
वत अव्य. આશ્ચર્ય, ખેદ, શોક, સંતોષ એ અર્થોમાં વપરાય છે.
वद् (भ्वा. प. स. सेट् ववयोरभेदात् वदति) નિશ્ચય થવો, સ્થિર થવું–હોવું.
वद् (चु. उभ. स. सेट् वादयति–ते ववयोरैक्यात्) બોલવું, કહેવું.
वद् (भ्वा. प. स. सेट् वदति ,,) બોલવું, કહેવું.
वदर पु. (वदति स्थिरीभवति छिन्नस्यापि पुनः प्ररोहेण वद्–सौत्रै+अरच्) બોરડીનું ઝાડ, દેવસરસવનું ઝાડ, કપાસીઓ, કપાસનું ઝાડ.
वदर न. (वदरस्य फलं अण् तस्य लुक्) બોર, કપાસનું ફળ.
वदरपाचन न. તે નામનું એક તીર્થ.
वदरफली स्त्री. (वदरस्येव फलमस्याः ङीप्) भूमिवदरी શબ્દ જુઓ, તે નામે એક વેલો.
वदरवल्ली स्त्री. (वदरफलप्रधाना वल्ली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वदरा स्त्री. (वदति छिन्नायामपि पुनःप्ररोहणात् स्थिरीभवति, वद्+वा. अर+टाप्) વરાહક્રાન્તા વૃક્ષ, વારાહી કન્દ.
वदरामलक न. (वदरमिव आमलकम्) બોરના જેવું આંબળું.
वदरामलक न. (वदरामलकयोः समाहारः) બોર અને આંબળું.
वदरि स्त्री. બોરડી.
वदरिक पु. (वदरि+स्वार्थे क) બોરડી.
वदरिका स्त्री. (वदरी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) બોરડી, બોરનું ઝાડ, કપિકચ્છુ–કવચ, કપાસનું ઝાડ.
वदरिकावन न. (वदरिकाचिन्हितं वनम्) બદરિકાશ્રમ નામે તીર્થ.
वदरिकाश्रम पु. (वदरिकाचिन्हितः तस्याः समीपे वा आश्रमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वदरी स्त्री. (वदर+गौरा. ङीष्) બોરડી, કપાસનું ઝાડ, વરાહક્રાન્તા વનસ્પતિ.
वदरीच्छदा स्त्री. (वदर्य्या इव च्छदो यस्याः) हस्तिकोली વૃક્ષ, શંખનખી.
वदरीपत्र पु. (वदर्य्या इव पत्रमस्य) નખલો નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય.
वदरीपत्रक पु. (वदरीपत्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वदरीफला स्त्री. (वदर्या इव फलमस्याः) नीलसेफालिका નામે વનસ્પતિ.
वदरीशैल पु. હિમાલય પર્વતનો એક ભાગ.
वद्ध त्रि. (बध्यते स्म, बन्ध्+कर्मणि क्त) બંધાયેલ, બાંધેલ, કેદ પકડેલ, રોકેલ.
वद्धगुद न. (बद्धं गुदमत्र) કોઠાને બંધ કરી દેનારો એક રોગ, ઝાડાને રોકી દેનાર એક રોગ.
वद्धपिप न. મુઠી.
वद्धफल पु. (बद्धानि फलान्यस्य) કરંજ વૃક્ષ.
वद्धमुष्टि त्रि. (बद्धः दानायाप्रसारितो मुष्टिर्यस्य) કૃપણ, લોભી, બાંધેલી મુઠીવાળું.
वद्धमूल त्रि. (बद्धं मूलं यस्य) બંધાયેલા મૂળીયાવાળું, દૃઢ મૂળીયાવાળું.
वद्धरसाल पु. (बद्धश्चासौ रसालश्च) એક જાતનો આંબો.
वद्धशिख त्रि. (बद्धा शिखा येन) બાંધેલી શિખાવાળું, ચોટલો બાંધેલી સ્ત્રી વિગેરે.
वद्धशिखा स्त्री. (बद्धा शिखा यस्याः) उच्चटा નામે વનસ્પતિ.
वद्धाञ्जलि त्रि. (बद्धा अञ्जलिर्येन) જેણે પ્રણામ માટે બે હાથ જોડેલા હોય તે.

वध पु. (हन्+अप् वधादेशः वध्योऽस्मात्) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું, વધ, નાશ.

वध (चु. उभ. स. सेट् वाधयति-ते) બાંધવું, કેદ પકડવું, નિયમમાં લેવું.

वध् (भ्वा. आ. सक. सेट् बीभत्सते) નિંદવું, બાંધવું.

वधक त्रि. (वध्+ण्वुल्) વધકરનાર, મારી નાંખનાર, ઠાર મારનાર.

वधक पु. (,, ,,) વ્યાધિ, રોગ, મૃત્યુ.

वधकाम्या स्त्री. (वधस्य काम्या) ઠાર મારવાની ઇચ્છા, વધ કરવાની ઉમેદ.

वधजीविन् त्रि. (वधेन जीवति, वध+जीव्+णिनि) પ્રાણીને મારી નાંખવાના કામ ઉપર જીવનાર પારધી કસાઈ વિગેરે.

वधत्र न. (वध्+करणे कत्रन्) અસ્ત્ર, હથિયાર.

वधदण्ड पु. (वधस्य दण्डः) મારી નાંખવાની સજા, વધની શિક્ષા.

वधस्थली स्त्री. (वधार्थं स्थली) ગુન્હેગારને ફાંસી દેવાનું અથવા શૂળિએ દેવાનું ઠેકાણું, સ્મશાન.

वधस्थान न. (वधार्थं स्थानम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वधाङ्गक न. (वधः अङ्गमत्र कप्) કેદખાનું, જેલ.

वधार्ह त्रि. (वधमर्हति. अर्ह्+अण्) મારી નાંખવા યોગ્ય, ઠાર મારવા યોગ્ય.

वधिर त्रि. (बध्नाति कर्णं, बन्ध्+किरच्) બહેરું, શ્રવ-ણેન્દ્રિય રહિત.

वधिरता स्त्री. (वधिरस्य भावः तल्+टाप्) બહેરાપણું, બહેરાશ.

वधिरत्व न. (वधिरस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

वधिरिमन् पु. (वधिरस्य भावः दृढा० इमनिच्) બહેરાશ, બહેરાપણું.

જુવાન સ્ત્રી.

वधूटी स्त्री. (वधू+अल्पार्थे टि+ङीप्) જુવાન સ્ત્રી, સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી.
"नूतनजलधररुचये गोपवधूटीदुकूलचौराय" माघ.

वधूत्सवप्रसव पु. (वध्वाः उत्सवः आर्त्तवं स इव प्रसवः कुसुमादिर्यस्य) "રક્તામ્લાન" નામનું વૃક્ષ.

वधूत्सव पु. ઉપરનો અર્થ.

वधोद्यत त्रि. (वधाय उद्यतः) મારી નાંખવા તૈયાર થયેલ.

वधोपाय पु. (वधाय उपायः) મારી નાંખવા માટેનો ઉપાય.

वध्य त्रि. (वधमर्हति, हन्+यत् वधादेशः) વધ કરવા લાયક, મારી નાંખવા યોગ્ય.

वध्य त्रि. (बन्धमर्हति, बन्ध्+यत् न लोपः) કેદમાં પૂરી રાખવા લાયક.

वध्यता स्त्री. (वध्यस्य भावः तल्+टाप्) મારી નાંખવા યોગ્યપણું, વધ કરવા લાયકપણું.

वध्यत्व न. (वध्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

वध्यपाल पु. (वध्यं पालयति पाल्+अण्) કેદખાનાનો રક્ષક, જેલર.

वध्यपालक पु. (वध्यपाल+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वध्यभूमि स्त्री. (वध्यस्य भूमिः) ગુનેગારને ફાંસી કે શૂળી દેવાનું સ્થાન, સ્મશાન.

वध्यस्थान न. (वध्यस्य स्थानम्) ઉપરનો અર્થ.

वध्योग पु. એ નામે એક ઋષિ.

वध्र न. (वध्यतेऽनेन, बन्ध्+ष्ट्रन्) સીસું.

वध्री स्त्री. (वध्यतेऽनया, ,, ,, +ङीप्) ચામડાની દોરી, વાધરી.

वध्व न. જોડો, મોજડી, પગરખું.

प्रति+बन्ध्–प्रतिबध्नाति રોકવું, અટકાવવું.

सम्+बन्ध्–संबध्नाति સારી રીતે બાંધવું, સંસર્ગ કરવો, જોડવું.

बन्ध् (चु. पर. स. सेट् बन्धयति) બાંધવું.

बन्ध पु. (बध्यते पञ्चभिर्भूतैः, बन्ध्+घञ्) શરીર.

बन्ध पु. (बध्यते, बन्ध्+घञ्) બાંધવું, રોકવું, કેદ કરવું.

बन्ध पु. (बन्ध्+करणे घञ्) ઘર વિગેરેને વીંટવાનું સુતર, ગાંઠ, બેડી, કરજમાં–ઘરેણે મુકેલ કોઈ વસ્તુ, સંસાર, ગતિરોધનું સાધન.

बन्धक न. (बध्नाति, बन्ध्+ण्वुल्) કરજમાં વિશ્વાસ આવે તે માટે ઘરેણે કે શાનમાં મુકેલો પદાર્થ.

बन्धक पु. (बन्ध+स्वार्थे कन्) અદલો બદલો–વિનિમય, બાંધવું, કેદ, શહેર, વ્યભિચારી પુરુષ.

बन्धकी स्त्री. (बध्नाति मानसं, बन्ध्+ण्वुल्+स्त्रियां ङीष्) વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, પાંચ પુરુષો પાસે જનારી સ્ત્રી, વેશ્યા સ્ત્રી, હાથણી.

बन्धतन्त्र न. (बन्धयुक्तं तंत्रमस्मिन्) સંપૂર્ણ સેના.

बन्धन न. (बन्ध्+भावे ल्युट्) બાંધવું, બાંધણ, કેદ કરવું તે, મારવું, મારી નાંખવું.

बन्धन न. (बन्ध्+करणे ल्युट्) મારી નાંખવાનું સાધન દોરી–ફાંસો.

"शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं गजभुजङ्गमयोरपि बन्धनम्" हितोपदेशः

बन्धन न. (बध्यतेऽस्मिन् अधिकरणे ल्युट्) કેદખાનું, જેલ.

बन्धनग्रन्थि स्त्री. (बन्धनार्थ ग्रन्थिः) બાંધવાની ગાંઠ.

बन्धनरज्जु स्त्री. (बन्धनार्थ रज्जुः) બાંધવાની દોરી.

बन्धनवेश्मन् न. (बन्धनाय बन्धनस्य वा वेश्म) કેદખાનું, જેલ.

बन्धनस्तम्भ पु. (बन्धनार्थं स्तम्भः) હાથીને બાંધવાનો ખીલો, દરેકપને બાંધવાનો થાંભલો.

बन्धनागार न. (बन्धनस्य आगारम्) કેદખાનું, જેલ.

बन्धनालय पु. (बन्धनस्य आलयः) ઉપરનો અર્થ.

बन्धस्तम्भ पु. (बन्धार्थं स्तम्भः) હાથીને બાંધવાનો ખીલો, બાંધવાનો થાંભલો

बन्धित्र पु. (बन्ध+इत्र) કામદેવ, ચામડાનો પંખો, વીંજણો.

बन्धु पु. (बध्नाति मनः स्नेहादिना, बन्ध्+उ) જ્ઞાતિ ભાઈ, બાન્ધવ, સગોત્ર, એક વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો, મિત્ર, પિતા માતા ભાઈ વિગેરે, બંધુજીવ વૃક્ષ–બપોરીયાનું ઝાડ.

बन्धुक पु. (बन्ध्+उक) बन्धुजीववृक्ष–બપોરીયાનું ઝાડ.

बन्धुजन पु. (बन्धुः जनः) બન્ધુ માણસ–કુટુમ્બી માણસ, સગા વહાલાં વિગેરે.

बन्धुजीव पु. (बन्धुरिव जीवयति, जीवि+अण्) બપોરીઆનું ઝાડ.

बन्धुजीवक पु. (बन्धुरिव जीवयति, जीवि+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

बन्धुता स्त्री. (बन्धोर्भावः तल्+टाप्) બંધુઓનો સમૂહ, બંધુપણું.

बन्धुत्व न. (बन्धोर्भावः त्व) બન્ધુપણું.

बन्धुदत्त न. (बन्धुना दत्तम्) સ્ત્રીના બાંધવોએ આપેલ સ્ત્રીધન.

बन्धुदत्त त्रि. (बन्धुना दत्तः) બંધુઓએ આપેલ.

बन्धुर पु. ब. સાથવો.

बन्धुर न. (बन्ध्+उरच्) મુકુટ, સ્ત્રીનું ચિન્હ, તલનો ખોળ.

बन्धुर पु. (,, ,,) બપોરીયાનું ઝાડ, હંસ, બગલો, વાવડીંગ, ઋષભક ઔષધિ.

बन्धुर त्रि. (,, ,,) મનોહર, સુંદર, રમણીય, નમ્ર, નીચું ઉંચું સ્થળ વિગેરે.

बन्धुरा स्त्री. (बन्धुर+स्त्रियां टाप्) વેશ્યા સ્ત્રી.

बन्धुल त्रि. (बन्धून् लाति स्नेहेन गृह्णाति बन्धु+ला+क) મનોહર, સુંદર, નમ્ર.

बन्धुल पु. (बन्धुं लाति, ला+क) છીનાળનો છોકરો, અસતીપુત્ર, બપોરીઓનું ઝાડ.

बन्धुहीन त्रि. (बन्धुना हीनः) બંધુવગરનું, ભાંડુરહિત.

बन्धूक पु. (बध्नाति सौन्दर्य्येण चित्तं बन्ध्+ऊक) બપોરીયાનું ઝાડ.

बन्धूक न. (,, ,,) ખધૂપ–બન્દુક શસ્ત્રવિશેષ.

बन्धूकपुष्प पु. (बन्धूकस्य बन्धुजीवस्य पुष्पमिव पुष्पं यस्य) પીતશાલ વૃક્ષ.

वध पु. (हन्+घञ् वधादेशः ववयोरैक्यात्) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું, વધ, નાશ.

वध् (चु. उभ. स. सेट् बाधयति+ते) બાંધવું, કેદ પકડવું, નિયમમાં લેવું.

वध् (भ्वा. आ. सक. सेट् बीभत्सते) નિંદવું, બાંધવું.

वधक त्रि. (वध्+क्वुन्) વધકરનાર, મારી નાંખનાર, ઠાર મારનાર.

वधक पु. (,, ,,) વ્યાધિ, રોગ, મૃત્યુ.

वधकाम्या स्त्री. (वधस्य काम्या) ઠાર મારવાની ઇચ્છા, વધ કરવાની ઉમેદ.

वधजीविन् त्रि. (वधेन जीवति, वध+जीव्+णिनि) કોઇને મારી નાંખવાના કામ ઉપર જીવનાર પારધી કસાઈ વિગેરે.

वधत्र न. (वध्+करणे कत्रन्) અસ્ત્ર, હથિઆર.

वधदण्ड पु. (वधस्य दण्डः) મારી નાખવાની સજા, વધની શિક્ષા.

वधस्थली स्त्री. (वधार्थं स्थली) ગુન્હેગારને ફાંસી દેવાનું અથવા શૂલિએ દેવાનું ઠેકાણું, સ્મશાન.

वधस्थान न. (वधार्थं स्थानम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वधाङ्गक न. (वधः अङ्गमत्र कप्) કેદખાનું, જેલ.

वधार्ह त्रि. (वधमर्हति. अर्ह्+अण्) મારી નાંખવા યોગ્ય, ઠાર મારવા યોગ્ય.

वधिर त्रि. (वध्नाति कर्णं, बन्ध्+किरच्) બહેરૂં, શ્રવણેન્દ્રીય રહિત.

वधिरता स्त्री. (वधिरस्य भावः तल्+टाप्) બહેરાપણું, બહેરાશ.

वधिरत्व न. (वधिरस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

वधिरिमन् पु. (वधिरस्य भावः दृढा० इमनिच्) બહેરાશ, બહેરાપણું.

वधू स्त्री. (बध्नाति मनस्तया बन्ध्+ऊ न लोपः उह्यते वह्+ऊ धस्यान्तादेशो वा) ભાર્યા, વહુ, નારી, પૃક્કા-કપૂરીમધૂરી વનસ્પતિ, નવી પરણેલી સ્ત્રી, પુત્રની સ્ત્રી, શારિવા ઔષધિ, શઠી-કચૂરો.

वधूजन पु. (वध्वाः जनः) વહુ, સ્ત્રી.

वधूटशयन न. (वधूटीनां शयनमिव छदो. ईषद्दर्शनाद्वारः) ગોખ–નાનું જાળીયું.

वधूटि स्त्री. (अल्पवयस्का वधूः, वधू+अल्पार्थे टिः) જુવાન સ્ત્રી.

वधूटी स्त्री. (वधू+अल्पार्थे टि+ङीप्) જુવાન સ્ત્રી, સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રી.

"नूतनजलधररुचये गोपवधूटीदुकूलचौराय" भावा.

वधूत्सवप्रसव पु. (वध्वाः उत्सवः आर्त्तवं स इव प्रसवः पुष्पादिर्यस्य) "रक्ताम्लान" નામનું વૃક્ષ.

वधूत्सव पु.   ઉપરનો અર્થ.

वधोद्यत त्रि. (वधाय उद्यतः) મારી નાંખવા તૈયાર થયેલ.

वधोपाय पु. (वधाय उपायः) મારી નાંખવા માટે નો ઉપાય.

वध्य त्रि. (वधमर्हति, हन्+यत् वधादेशः) વધ કરવા લાયક, મારી નાંખવા યોગ્ય.

वध्य त्रि. (बन्धमर्हति, बन्ध्+यत् न लोपः) જેલમાં પુરી રાખવા લાયક.

वध्यता स्त्री. (वध्यस्य भावः तल्+टाप्) મારી નાંખવા યોગ્યપણું, વધ કરવા લાયકપણું.

वध्यत्व न. (वध्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

वध्यपाल पु. (वध्यं पालयति पाल्+अण्) કેદખાના નો રક્ષક, જેલર.

वध्यपालक पु. (वध्यपाल+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वध्यभूमि स्त्री. (वध्यस्य भूमिः) ગુનેહગારને ફાંસી કે શૂલી દેવાનું સ્થાન, સ્મશાન.

वध्यस्थान न. (वध्यस्य स्थानम्) ઉપરનો અર્થ.

वध्योग पु. તે નામે એક ઋષિ.

वध्र न. (बध्यतेऽनेन, बन्ध्+ष्ट्रन्) સીસું.

वध्री स्त्री. (बध्यतेऽनया, ,, ,, +ङीप्) ચામડાની દોરી, વાધરી.

वध्र्य न.   જોડા, મોજડી, પગરખું.

वध्वा स्त्री. (बन्ध्+क्त्वा) બાંધીને.

वन् (तना. आ. द्वि. सेट् वनुते) માગવું, યાચવું.

वन्ध् (क्र्या. प. स. अनिट् बध्नाति) બાંધવું.

उद्+बन्ध्-उद्बध्नाति ઉંચું કરીને બાંધવું.

अनु+बन्ध्-अनुबध्नाति અનુસરવું, પાછળ જવું.

नि+बन्ध्-निबध्नाति નિયમપૂર્વક બાંધવું.

निर्+बन्ध्-निर्बध्नाति આગ્રહ કરવો.

सम्+बन्ध्-सम्बध्नाति સાંધવું, સંબંધ કરવો.

સ્વામી.

बर्हिःशुष्मन् पु. (बर्हिः कुशः शुष्म बलमस्य) અગ્નિ.

बर्हिषद् पु. ब. व. (बर्हिषि सीदति, सद्+क्विप्) તે નામે એક પિતૃગણ.

बर्हिष्केश पु. (बर्हिः केश इव यस्य) અગ્નિ.

बर्हिष्ठ त्रि. (बर्हिषि कुशे तिष्ठति, स्था+क वा विसर्ग लोपः षत्वम्) દર્ભ ઉપર રહેનાર.

बर्हिष्ठ न. (,, ,,) સુગન્ધીવાળો, દેવદારનો આસવ.

बर्हिष्मत् त्रि. (बर्हिरस्त्यस्य मतुप्) દર્ભવાળું.

बर्हिष्य त्रि. (बर्हिषि दत्तं यत्) દર્ભ ઉપર સ્થાપેલ પીંડ વિગેરે.

बर्हिस् न. (बर्ह्+कर्मणि इसि) દર્ભ, દાભ, યજ્ઞનો દર્ભ, દીપ્તિ, કાન્તિ, અગ્નિ.

बल् (भ्वा. प. अ. सेट् बलति) જીવવું, ધાન્ય અટકાવવું.

बल् (भ्वा. उभ स. सेट् बलति–ते) દેવું, આપવું, વધ કરવો, નિરૂપણ કરવું, સમજાવવું, ઠાર મારવું.

बल् (चु. आ. स. सेट् बालयते) નિરૂપણ કરવું, સમજાવવું.

बल न. (बलते विपक्षान् हन्ति, बल्+अच्) સૈન્ય.

बल न. (बल्+अच्) દેહનું સામર્થ્ય, બળ–જોર, સ્થૂલપણું, ગંધરસ, રૂપ, વીર્ય, દેહ, શરીર, પલ્લવ, કુંપળ, લોહી.

बल पु. (बलते निरूपयति स्वेष्टमिति, बल्+अच्) કાગડો, બળદેવ, વરણ વૃક્ષ, તે નામે એક દૈત્ય, મેઘ.

बल त्रि. (बल+अस्त्यर्थे अच्) બળવાન, જોરાવર, ગજગુન.

बलक्ष पु. (बलं क्षायत्यस्मात्, क्षै+क) ધોળો રંગ.

बलक्ष त्रि. (बलक्ष+अस्त्यर्थे अच्) ધોળા રંગનું, ધોળું.

बलज न. (बलात् जायते, जन्+ड) ખેતર, શહેરનો દરવાજો, યુદ્ધ, ધાન્ય.

बलज त्रि. (बलाज्जायते, जन्+ड) બળથી ઉત્પન્ન થનાર, જોરથી પેદા થનાર.

बलजननी स्त्री. (बलस्य जननी) બલદેવની માતા–રોહિણી.

बलजा स्त्री. (बलात् बलकृतसाहसयुद्धादिकात् जायते, जन्+ड+टाप्) શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી, જુઈ.

बलज्ञ त्रि. (बलण्ण जै. प्रा.) પોતાની શક્તિ જાણનાર.

बलती स्त्री. મહેલ ઉપરની મંડલિકા–નાની બંગલી.

बलद पु. (बलं ददाति, दा+क) જીવક વૃક્ષ, પૌષ્ટિક ક્રિયાના સાધન રૂપ એક અગ્નિ.

बलद त्रि. (,, ,,) બળ આપનાર, પૌષ્ટિક.

बलदा स्त्री. (बलद+स्त्रियां टाप्) આસંધ નામની વનસ્પતિ.

बलदीनता स्त्री. (बलेन दीनता) ગ્લાનિ.

बलदेव पु. (बलेन दीव्यति, दिव्+अच्) બલરામ, વાયુ.

बलदेवा स्त्री. (बलदेव+स्त्रियां टाप्) ત્રાયમાણા ઔષધિ.

बलद्विष् पु. (बलं बलासुरं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ઇન્દ્ર.

बलनिग्रह पु. (बलस्य निग्रहः) બળનું ઓછાપણું, જોરનું કમીપણું.

बलनिषूदन पु. (बलं निषूदयति, बल+नि+सूद्+ल्युट्) ઇન્દ્ર.

बलप्रसू स्त्री. (प्रसूते इति प्रसूः, बलस्य प्रसूः) બળદેવની માતા રોહિણી.

बलभक्त पु. (बलभत्त जै. प्रा.) દેવને માટે ભોજનનું બલિદાન.

बलभद्र पु. (बलं भद्रं श्रेष्ठमस्य यद्वा बल+अस्त्यर्थे अच् बलो बलवानपि भद्रः सौम्यः) બળરામ, રોઝ જનાવર, શેષનાગ, લોધરનું ઝાડ.

बलभद्रा स्त्री. (बलेषु भद्रा) ત્રાયમાણા ઔષધિ, એક જાતની કુંવાર.

बलभद्रिका स्त्री. (बलभद्रा+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वम्) ઉપરનો અર્થ.

बलभिद् त्रि. (बलं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) સૈન્યમાં ફાટફૂટ કરનાર, સૈન્યમાં ભંગાણ પાડનાર.

बलभिद् पु. (,, ,,) ઇન્દ્ર.

बलराम पु. (बलेन रमते, रम्+संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) બળદેવ.

बलरिपु पु. (बलस्य तन्नामासुरस्य रिपुः) ઇન્દ્ર.

वन्धूर त्रि. (वन्ध्+ऊरच्) सुन्दर, मनोहर, नम्र, उंची नीची जमीन विगेरे.

वन्धूर न. (वन्ध्-वन्धने+ऊर) छिद्र, बाकु.

वन्धूलि पु. (,, ,, +ऊलि) बपोरीयानुं झाड.

वन्ध्य त्रि. (वन्ध्+यक्) वाझीयुं, निष्फळ.

वन्ध्य त्रि. (वन्ध्+कर्मणि य) बांधवा लायक.

वन्ध्यफल पु. (फले वन्ध्यः पूर्वनि.) फलहीन वृक्ष.

वन्ध्या स्त्री. (वन्ध्+यक्+स्त्रियां टाप्) वांझणी स्त्री; बाला नामनो सुगन्धि पदार्थ, एक जातनो योनिरोग.

वन्ध्याकर्कटी स्त्री. (वन्ध्यायाः उपकारिणी कर्कटी) एक जातनी कडवी काकडी.

वन्ध्याकर्कोटकी स्त्री. (वन्ध्यायाः उपकारिणी कर्कोटकी पुत्रप्रदत्वात्) वांझणी कंकोडी, फक्त फूलवाळी कंकोडी.

वन्ध्यातनय पु. (वन्ध्यायास्तनय इव) मिथ्यापदार्थ, वांझणीना छोकरा जेवो मिथ्या पदार्थ.

वन्ध्यासुत पु. (वन्ध्यायाः सुत इव) उपरनो अर्थ.

वभूवस् त्रि. (भू+वस्) होतुं, थतुं.

वभ्र् (भ्वा. पर. सक. सेट् वभ्रति) गमन करवुं, जवुं.

वभ्रवी स्त्री. (वभ्रोः शिवस्येयं पत्नी, वभ्रु+अण्+ङीप्) दुर्गा देवी.

वभ्रि पु. (वभ्र्+इन्) वज्र.

वभ्रि त्रि. (भृ+क्विन् द्वित्वम्) धारण करतुं, पोषण करनार.

वभ्रु पु. (बिभर्त्ति भरति वा, भृ+कु द्वित्वम्) शिव, विष्णु, अग्नि, नोळीयुं, ते नामे एक देश, ते नामनो एक मुनि, पींगळो रंग, उंदर, ते नामे एक यादव.

वभ्रु त्रि. (भृ+उणा. कु द्वित्वं वभ्र्+उ वा) पींगळा रंगनुं, पींगळुं, विशाल.

वभ्रु पु. व. बभ्रु देशमां रहेनार.

वभ्रुधातु पु. (वभ्रुः पिङ्गलो धातुः) सोनुं, गेरु.

वभ्रुवाहन पु. मणिपुरनो एक राजा.

वम्भ् (भ्वा. पर. स. सेट् वम्भति) गमन करवुं, जवुं.

वम्भर पु. (वम्भ्+अर् रातेः) भमरो.

वम्भरालि स्त्री. (वम्भराणां आलिः) भमरानी पंक्ति, भमराओनी हार.

वम्भारि त्रि. (भृ+इन् द्वित्वं अभ्यासे मुम्) सर्वनुं भरण पोषण करनार.

वर न. (वृ+अच्) आदु, तज, केसर, ते नामे एक सुगन्धी द्रव्य.

वर पु. (वृ+कर्मणि अच्) वर, जमाइ, वरदान, छीनाळवो, व्यभिचारी.

वर न. (वृ+भावे अप्) वरवुं, स्वीकारवुं.

वरम् अव्य. (वृ+बा. अमु) सारु, ठीक, थोडुं-इष्ट.

वरा स्त्री. (वृ+अच्+टाप्) हरडां बेडां अने आंमळां, गळो, हळदर, वनस्पति ब्राह्मी, वनस्पति पाठा, वावडिंग, मेदा वनस्पति.

वरी स्त्री. (वर+गौरा. ङीप्) शतावरी वनस्पति.

वर्जह न. गायो विगेरेना दूधनी उत्पत्तिनुं स्थान.

वर्व् (भ्वा. प. सक. सेट् वर्वति) जवुं, गमन करवुं.

वर्वट पु. (वर्व्+अटन्) एक जातना अडद.

वर्वटी स्त्री. (वर्वट+गौरा. ङीप्) डांगेर, वेश्या स्त्री.

वर्वणा स्त्री. (वर्व्+ल्यु+टाप्) आसमानी रंगनी माखी.

वर्वर त्रि. मूर्ख, जंगली.

वर्वुर न. (वर्व्+उरच्) पाणी.

वर्ह् (भ्वा. आ. स. सेट् वर्हते) आपवुं, देवुं, विस्तारवुं, बोलवुं, मारी नांखवुं, ठार मारवुं, ढांकवुं, कहेवुं.

वर्ह न. (वर्ह्+अच्) मोरनुं पींछुं, पांदडुं, परिवार.

वर्ह पु. (,, ,,) मोरनुं पींछुं, परिवार.

वर्हकेतु पु. (वर्हं केतुश्चिन्हं यस्य) नवमा मनुनो पुत्र.

वर्हवत् पु. (वर्ह+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) मोर पक्षी.

वर्हवत् त्रि. (,, ,,) मोर पींछावाळुं.

वर्हस् न. (वर्ह्-स्तुतौ+असुन्) आस्तरण, पाथरणुं.

वर्हि न. (वर्ह्+इन्) दाभ, दर्भ.

वर्हिकुसुम पु. (वर्हि वर्हपुच्छमिव कुसुममस्य) मोरपींछ वृक्ष.

वर्हिण पु. (वर्ह्+इन णत्वम्) मोर पक्षी.

वर्हिन् पु. (वर्ह्+अस्त्यर्थे इन्) मोर पक्षी.

वर्हिपुष्प पु. (वर्हि वर्हपुच्छमिव पुष्पमस्य) [illegible] नामनुं वृक्ष.

वर्हिर्मुख पु. (वर्हिः वर्हिर्मुखमस्य) देव.

वर्हिवाहन पु. (वर्ही मयूरो वाहनमस्य) [illegible]

मूल, उल, ह्रुल, वन, कुल इति.
(२) वल, उत्साह, उद्भास, उद्वास, उद्दास, शिखा, कुल, चूडा, क्षुल, कूल, आयाम, व्यायाम, उपयाम, आरोह, अवरोह, परिणाह, युद्ध, इति.

बलाद्या स्त्री. (बलाय आद्या श्रेष्ठा) તે નામે ક્ષુપ વનસ્પતિ.

बलाध्यक्ष पु. (बलस्य अध्यक्षः) સેનાધિપતિ.

बलानुज पु. (बलस्य बलरामस्य अनुजः) શ્રીકૃષ્ણ.

बलान्वित त्रि. (बलेन अन्वितः) બળવાન, સેના સહિત, સૈન્ય યુક્ત.

बलापकर्षम् अव्य. બલાત્કારથી, હઠથી.

बलापञ्चक न. (बलायाः पञ्चकम्) બલા-મહાબલા-નાગબલા-અતિબલા-રાજબલા-એ પાંચ ઔષધિ.

बलाबलाधिकरण न. (बलञ्च अबलञ्च ते अधिक्रियेतेऽस्मिन् अधि+कृ+आधारे ल्युट्) આકાંક્ષા-અનાકાંક્ષા રૂપ બળાબળનો નિશ્ચય કરાવનાર જૈમિનીએ કહેલ એક ન્યાય.

बलामोटा स्त्री. (बलमामोटयति, आ+मुट्+अच्+टाप्) ઝીપટો, લાલ અધાડો, નાગદમની વનસ્પતિ.

बलाय पु. (बलस्य अयः स्थानम्) વરૂણ વૃક્ષ.

बलाराति पु. (बलस्य तन्नामासुरस्य अरातिः) ઇન્દ્ર.

बलालक पु. (बलाय सामर्थ्याय अलति पर्याप्नोति, अल्+ण्वुल्) પાણીઆંબળાનું ઝાડ.

बलावलेप पु. (बलस्य अवलेपः) બળનો ગર્વ.

बलाश पु. (बलमश्नाति, अश्+अण्) શરીરમાંની કફ ધાતુ.

बलाशक पु. (बलाश+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बलास पु. (बलमस्यति क्षिपति, अस्+अण्) बलाश શબ્દ જુઓ.

बलासक पु. (बलास+स्वार्थे क) શરીરમાંની કફધાતુ.

बलासघ्नी स्त्री. (बलासं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) તેજ બળ.

बलासम पु. તે નામે એક જૈન, બુદ્ધ.

बलाह न. (बलं आहन्ति, आ+हन्+क्विप्) પાણી-જળ.

बलाहक पु. (बलेन हीयते, बल+हा+वुन् यद्वा वारीणां वाहकः पृषो.) મેઘ, નાગરમોથ, પર્વત, વિષ્ણુનો ઘોડો, તે નામે એક સર્પરાજ, તે નામે એક દૈત્ય.

बलाह्वकन्द पु. (बलं सामर्थ्यमाह्वयति, आ+ह्वे+क) એક જાતનું કન્દ.

बलि पु. (बल्यते दीयते, बल्-दाने+इन्) પૂજા, ભેટ, રાજાઓ વગેરેથી લેવા યોગ્ય કર, ચામરનો દાંડો, ગૃહસ્થીએ કરવાના પાંચ યજ્ઞો પૈકી ભૂતયજ્ઞ, વિરોચનનો પુત્ર એક દૈત્ય-બલિરાજા, પેટનો અમુક ભાગ, ગુદામાં રહેલ અંકુરાકાર માંસ પિણ્ડ,યયાતિ રાજાના વંશના સુતપ રાજાનો પુત્ર, વૈશ્વદેવ વિગેરેમાં કાગડા વિગેરેને અપાતું અન્ન.

बलि स्त्री. (बलति बल्-संवरणे+इन् बवयोरभेदात्) વૃદ્ધાવસ્થાથી શરીરે પડતી કરચલી.

बलिक पु. (बलि+स्वार्थे क) बलि શબ્દ પુ જુઓ.

बलिकरम्भ पु. હોમવા માટેનું એક જાતનું પકવાન.

बलिकर्मन् न. (बलेः कर्म) બલિદાનનું કર્મ-વૈશ્વદેવ વિગેરે.

बलिका स्त्री. (बलैव, बला+स्वार्थे कन् कापि अत इत्वं) અતિબળા નામે વનસ્પતિ, ઘરના છાપરાનો છેવટનો ભાગ.

बलिचन्दन न. (बल्यर्थं चंदनम्) લાલ સુખડ.

बलिदान न. (बल्यर्थं दानम्) બલિદાન.

बलिध्वंसिन् पु. (बलिं ध्वंसयति स्वस्थानात् पातयति, ध्वंस्+णिच्+णिनि) વિષ્ણુ.

बलिन् त्रि. (बल+अस्त्यर्थे इनि) બળવાન, જોરાવર.

बलिन् पु. (,, ,,) ઉંટ, પાડો, બળદ, ભુંડ, મોગરાનું ઝાડ, કફ, અડદ, બળદેવ.

बलिन त्रि. (बलिः शिथिलं चर्म अस्यास्ति, बलि+पामादित्वान्नः) વૃદ્ધાવસ્થાથી શરીરે કરચલીઓવાળું.

बलिनन्दन पु. (बलेस्तदाख्यया प्रसिद्धस्य दैत्यस्य नन्दनः) બળીરાજાનો પુત્ર-બાણાસુર.

बलिनी स्त्री. (बलं देयत्वेनास्त्यस्याः इनि+ङीप्) તે નામે એક ક્ષુપ વનસ્પતિ.

बलिपुष्ट पु. (बलिना वैश्वदेवबलिद्रव्येण पुष्टः) કાગડો.

बलिपोदकी स्त्री. (बलेः पोदकी उपोदकी) એક જાતનું શાક. मार्जालि જુઓ.

बलिप्रिय पु. (बलिनं प्रीणाति, प्री+क) લોધ્રવૃક્ષ, કદંબનું ઝાડ.

बलल पु. (बलं लाति ला-क, बल्+कलच् वा) બળદેવ, બળરામ.

बलवत् त्रि. (बल+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) બળવાન, મજબુત, પુષ્ટ, સૈન્યવાળું.

बलवत् अव्य (बल+अतिशये मतुप् मस्य वः) ઘણું, અત્યન્ત, અતિશય.

बलवत्ता स्त्री. (बलवतो भावः तल्+टाप्) બળવાનપણું.

बलवत्त्व न. (बलवतो भावः त्व) બળવાનપણું, જોરાવરપણું.

बलवर्द्धन त्रि. (बलं वर्द्धयति, वर्ध्+णिच्+ल्यु) બળને વધારનાર, જોર વધારનાર.

बलवर्द्धन पु. (,, ,,) ઉત્સર્જન અથવા ઉપાકર્મનો સ્થંડિલાગ્નિ.

बलवर्द्धिन् त्रि. (बलं वर्द्धयति, बल+वृध्+णिनि) બળને વધારનાર, સામર્થ્ય વધારનાર.

बलवर्द्धिनी स्त्री. (बलं वर्धयति, वृध्+णिनि+ङीप्) જીવક ઔષધિ.

बलवल्लभा स्त्री. (बलस्य वल्लभा) દારૂ, મદિરા, બળરામની વહાલી સ્ત્રી વિગેરે.

बलवसा स्त्री. ગંધક.

बलविन्यास पु. (बलानां सैन्यानां विशेषेण दुर्भेद्यत्वेन न्यासः स्थापनम्) સૈન્યની વ્યૂહરચના, લશ્કરની ગોઠવણી.

बलवृत्रनिषूदन पु. (बल+वृत्र+नि+षूद्+ल्यु) ઇન્દ્ર.

बलवृत्रहन् पु. (बल+वृत्र+हन्+क्विप्) ઇન્દ્ર.

बलव्यापृत त्रि. (बलवाउय जै. प्रा.) સૈન્યમાં લાગી ગયેલ, લશ્કરમાં પરોવાઈ ગયેલ.

बलशत्रु पु (बलस्य शत्रुः) ઇન્દ્ર.

बलशालिता स्त्री. (बलशालिनो भावः तल्+टाप्) જોરાવરપણું, બળવાનપણું.

સૈન્યનો પડાવ.

बलहन् पु. (बलनामानमसुरं बलं वा हन्ति, हन्+क्विप्) ઇન્દ્ર, શરીરમાં રહેલ કફ ધાતુ, બળરામ.

बलहीन त्रि. (बलेन हीनः) કમજોર, બળ વગરનું, નિર્બળ.

बलहीनता स्त्री. (बलहीनस्य भावः तल्+टाप्) નિર્બળતા, કમજોરી.

बलहीनत्व न. (बलहीनस्य भावः त्व) કમજોરપણું, નિર્બળપણું.

बला स्त्री. (बलं कार्य्यत्वेनास्त्यस्य अच्+टाप्) તે નામની ક્ષુપ વનસ્પતિ, વિશ્વામિત્રે રામને આપેલી એક અસ્ત્રવિદ્યા.

बला स्त्री. (,, ,,) નાગરવેલ, ખલદાણા, વાવડિંગ, જયંતી વનસ્પતિ, પૃથ્વી, લક્ષ્મી.

बलाक पु. (बलेन अकति, बल+अक्+अच्) બગલો.

बलाका स्त्री. (बलाक+स्त्रियां टाप्) બગલી, બગલાની હાર, કામુકી-મૈથુનની ઇચ્છાવાળી સ્ત્રી.
"सेविष्यन्ते नयनसुभगं खे भवन्तं बलाकाः" मेघदूते।

बलाकाश्व पु. તે નામનો એક રાજા.

बलाकिन् त्रि. (बलाका+स्त्रीया. इनि) બગલાની હારવાળું, બગલીવાળું, કામુકી સ્ત્રીવાળું.

बलाकिन् पु. (,, ,,) તે નામે એક ધૃતરાષ્ટ્રનો પુત્ર.

बलाङ्गक पु (बलयुक्तमङ्गमत्र कप्) વસન્ત ઋતુ.

बलाञ्चिता स्त्री. (बलेन अञ्चिता) બળરામની વીણા.

बलाट पु. (बलाय तर्पणाय अटति गच्छति उदरं, अट्+अच्) મગ.

बलाढ्य त्रि. (बलेन आढ्यः) બળવાન, જોરાવર.

बलात् अव्य. (बलं सामर्थ्यं [illegible], बल+क्विप् निपा.) બળથી, જબરજસ્તીથી, હઠથી.

રડાવાળી ગાય.

वस्कयिनी स्त्री. (वस्कय+अस्त्यर्थे इनि+ङीप्) જુવાન વાછરડાવાળી ગાય.

वस्त् (चु. आ. सेट् वस्तयते) વધ કરવો, ગમન કરવું, દુઃખ દેવું, सक. માંગવું द्विक०

वस्त पु. (वस्त्+अच) બોકડો, બકરો.

वस्तक पु. (वस्त+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वस्तकर्ण पु (वस्तकर्ण इव पर्णाकारः यस्य) રાયણનું ઝાડ.

वस्तकर्ण पु. (वस्तस्य कर्णः) બકરાનો કાન.

वस्तगन्धा स्त्री (वस्तस्य गन्ध इव गन्धो यस्याः) જંગલી તુળસી, અજમોદ.

वस्तमोदा स्त्री. (वस्तस्य मोदो यस्याः) અજમોદા.

वस्तशृङ्गी स्त्री. (वस्तस्य शृङ्ग इव पर्णान्यस्याः) વનસ્પતિ મેંઢાશીંગ.

वंह् (वहि-वृद्धौ भ्वा. आ. अक. सेट् इदित् वंहते) વૃદ્ધિ પામવી, વધવું.

वहल त्रि. (वहि+कलच् इदित्वान्नुम् न लोपश्च) પુષ્કળ, ઘણુ, બહુ.

वहल पु. (वहि+कलच् इदित्वान्नुम् नलोपश्च) આંખની પાંપણનો એક રોગ.

वहलाङ्ग पु. (वहलानि अङ्गानि यस्य) મેંઢાશીંગ.

वहु त्रि. (वहि+कु नलोपः) ઘણુ, બહુ, પુષ્કળ, ત્રણથી આરંભી અનેક સંખ્યાવાળું.

वहुक पु. (वहु+संज्ञायां कन्) કરચલો, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, દાત્યૂહ પક્ષી.

वहुक त्रि. (,, ,,) પાણી માટે ખોદનાર.

वहुकण्टक पु. (वहूनि कण्टकानि यस्य) ઘણા ગોખરુ, ધોળી પાડળ, ધમાસો.

वहुकण्टक त्रि. (वहूनि कण्टकानि यस्य) ઘણા કાંટાવાળુ, અતિશય કાંટાવાળું.

वहुकण्टका स्त्री. (वहूनि कण्टकानि यस्याः) अग्निदमनी નામની ઔષધિ.

वहुकण्टा स्त्री. (वहवः कण्टाः कण्टकाः यस्याः) ભોંયરીંગણી.

वहुकन्द पु. (वहवः कन्दाः यस्य) સૂરણ.

वहुकन्दा स्त्री. (वहवः कन्दाः यस्याः) કાકડી.

वहुकर त्रि. (वहु करोति भुवं संमार्ष्टि, वहु+कृ+ट) સભા-કચેરી વિગેરે સાફ કરનાર.

वहुकर त्रि. (वहूनि कार्याणि, करोति, कृ+अच्) ઘણુ કાર્ય કરનાર, અતિશય કામ કરનાર.

वहुकर पु. (वहु करोति, कृ+अच्) ઉંટ.

वहुकरी स्त्री. (वहुकर+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉંટડી, સાંઢણી.

वहुकरी स्त्री. (वहु+कृ+करणे अप्+ङीप्) સાવરણી.

वहुकर्णिका स्त्री. (वहवः कर्णा इव पर्णान्यस्याः कप्+टाप् अत इत्वम्) વનસ્પતિ ઉંદરકાની.

वहुकुसुमित त्रि. (वहूनि कुसुमानि संजातानि यस्य इतच्) ઘણાં ફૂલવાળું વૃક્ષ વિગેરે.

वहुकूर्च पु. (वहूनि कूर्चान्यस्य) નાળીએર.

वहुगन्ध पु. (वहुर्गन्धो यस्मिन्) કીંદરૂ.

वहुगन्ध न. (,, ,,) તજ, દાલચીની.

वहुगन्धदा स्त्री. (वहुर्गन्धं ददाति, दा+क+टाप्) મૃગ જાતિ વિશેષ, કસ્તૂરી.

वहुगन्धा स्त्री. (वहुर्गन्धो यस्याम्) ચંપાની કળી, પીળી જૂઈ, શાહજીરૂં.

वहुगर्ह्यवाच् त्रि. (वहुगर्ह्या वहु निन्दिता वाक् यस्य) ઘણીજ નિંદવા યોગ્ય વાણીવાળું, ઘણુ અસભ્ય બોલનાર.

वहुगुडा स्त्री. (वहुः गुडः यस्याम्) એક જાતની વનસ્પતિ.

वहुगुण त्रि. (वहवः गुणा यस्मिन्) ઘણા ગુણવાળું, અનેકવારનું.

वहुग्रन्थि पु. (वहवो ग्रन्थयो यस्मिन्) વાંસ,શેલડી.

वहुच्छिन्न त्रि. (वहु यथास्यात्तथा च्छिद्यते स्म, छिद्+क्त तस्य दस्य च नः) અનેકવાર કાપેલું, ઘણુ કાપેલ

वहुच्छिन्ना स्त्री. (वहुच्छिन्न+स्त्रियां टाप्) એક જાતની ગળો.

वहुतन्त्रि त्रि. (वहवस्तन्त्रयो यस्य) ઘણી નાડીઓવાળું, ઘણાં તારવાળું.

वहुतन्त्री त्रि. (वहवः तन्त्र्यो यस्मिन्) ઘણા તારવાળું એક વાદિત્ર.

वहुतन्त्रीक त्रि. (वहुतन्त्री+स्वार्थे कन्) જેને ઘણા-તાર હોય તેવું વાદ્ય વિગેરે.

वलिप्रिय पु. (वलिर्वैश्वदेववलिः प्रियो यस्य) કાગડો.

वलिविन्ध्य पु. રૈવતક મનુનો તે નામનો એક પુત્ર.

वलिभ त्रि. (वलिश्चर्मसंकोचोऽस्त्यस्य, वलि+भ) વૃદ્ધાવસ્થાથી શરીરે કરચલીઓવાળું.

वलिभुज् पु. (वलिं वैश्वदेवद्रव्यं गृहस्थदत्तवलिं वा भुङ्क्ते भुज्+क्विप्) કાગડો.

वलिमत् त्रि. (वलिश्चर्मसंकोचोऽस्त्यस्य, मतुप्) વૃદ્ધાવસ્થાથી શરીરે કરચલીવાળું.

वलिमन्दिर न. (वलेः स्वनामख्यातस्य राज्ञः मन्दिरम्) પાતાળ.

वलिमुख पु. (वलियुक्तं मुखं यस्य यद्वा वलिश्चर्मसंकोचयुक्तं मुखं यस्य) વાંદરો, વૃદ્ધતાની કરચલીઓવાળા મુખયુક્ત.

वलिवत्स पु. (वलेः वत्स इव) ગંધક.

वलिवत्सा स्त्री. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वलिष्ठ त्रि. (अतिशयेन वली, वलिन्+इष्ठन्) અત્યન્ત બળવાન, ઘણું જોરાવર.

वलिष्ठ पु. (,, ,,) ઉંટ.

वलिष्णु त्रि. (वल्–संवरणे+इष्णु) અપમાન પામેલ.

वलिसद्मन् न. (वलेस्तदाख्यदैत्यस्य सद्म) પાતાલ.

वलिहन् पु. (वलिं हन्ति, हन्+क्विप्) વામનાવતાર વિષ્ણુ.

वली स्त्री. (वलि+पक्षे ङीप्) વૃદ્ધાવસ્થાથી પડેલી કરચલીઓ.

वलीक पु. (वालयति आवृणोति, वल्+ईकन् नि.) ઘરના છાપરાનો છેવટનો ભાગ.

वलोत्कट त्रि. (वलेन उत्कटः) બળ વડે ઉત્કટ–ઉદ્ધત.

वलोत्कटा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

वलोत्तम त्रि. (वलेन उत्तमः) બળ વડે ઉત્તમ.

वलोत्तमा स्त्री. (वलेन उत्तमा) એક જાતની વનસ્પતિ.

वलोपविष्ट त्रि. (वलेन उपविष्टः) બળવાન, જોરાવર.

वलोपेत त्रि. (वलेन उपेतः) બળવાન, જોરાવર.

वल्य न. (वलाय हितं वल+यत्) પ્રધાન ધાતુ–શુક્ર–વીર્ય.

वल्य त्रि. (वलाय हितं वल+यत्) બળનું સાધન, બળને હિતકર.

वल्य त्रि. (वलेन निर्वृत्तं यत्) બળથી બનેલ, થયેલ.

वल्य पु. તે નામે એક બૌદ્ધ ભિક્ષુક.

वल्या स्त्री. (वलाय हिता वल+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ, અતિબળા વનસ્પતિ, એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, પ્રસારણી લતા.

वल्याख्यपञ्चमूल न. (वल्याख्यं पञ्चमूलम्) ગળો–ઉપલસરી–બો કોહળી–હળદર–મેંઢાશીંગી એ પાંચ.

वल्लव पु. ગોવાળીયો, રસોઇઓ, પાંડવ ભીમસેન.

वल्लवी स्त्री. (वल्लव+स्त्रियां ङीप्) ગોપી–ગોવાલણ.

वल्वजा स्त्री. (वल्+क्विप् तं वजति, वज्+अच्+टाप्) એક જાતનું ઘાસ–ઉલપ.

वल्ह (भ्वा. आ. सेट् वल्हते) વિસ્તારવું, ફેલાવવું, દેવું, આપવું, વધ કરવો, ૫. પ્રશંસા કરવી, બોલવું

वहुपाद पु. (वहवः पादाः यस्य) વડનું ઝાડ.

वहुपाद त्रि. (,, ,,) ઘણા પગવાળું, ઘણા મૂળીયાવાળું.

वहुपुत्र पु. (वहवः पुत्रा इव पर्णान्यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.

वहुपुत्र त्रि. (वहवः पुत्रा यस्य) ઘણાં છોકરાંવાળું.

वहुपुत्री स्त्री. (वहवः पुत्रा इव मूलान्यस्य ङीप्) શતમૂળી નામની વનસ્પતિ.

वहुपुत्रिका स्त्री. (वहुपुत्तिया जै. प्रा.) પૂર્ણભદ્ર યક્ષેન્દ્રની અગ્રમહિષી, સૌધર્મ દેવલોકની એક દેવી.

वहुपुष्प पु. (वहूनि पुष्पाण्यस्य) લીંબડાનું ઝાડ.

वहुपुष्प त्रि. (वहूनि पुष्पाणि यस्य) ઘણાં ફૂલોવાળું.

वहुपुष्पिका स्त्री. (वहुपुष्प+संज्ञायां कन्+टाप् अत इत्वम्) ધાવડીનું વૃક્ષ–धातकी.

वहुप्रज पु. (वहवः प्रजाः यस्य) ભૂંડ–ડુક્કર, મુંજ ઘાસ.

वहुप्रज त्रि. (,, ,,) ઘણી પ્રજાવાળું, ઘણાં છોકરાંવાળું.

वहुप्रतिज्ञ त्रि. (वहवः प्रतिज्ञाः यस्मिन्) ઘણી પ્રતિજ્ઞાઓવાળું.

वहुप्रद त्रि. (वहूनि प्रददाति, प्र+दा+क) ઘણુંજ આપનાર, ઉદાર સખાવતવાળું.

वहुप्रवाह त्रि. (वहवः प्रवाहाः यस्य) ઘણા પ્રવાહોવાળું.

वहुप्रसू स्त्री. (वहून् प्रसूते, वहु+प्र+सू+क्विप्) ઘણાં છોકરાંવાળી સ્ત્રી, બહુ સંતતિવાળી ભૈરી.

वहुफल पु. (वहूनि फलानि यस्य) કદંબનું ઝાડ, તેજફળ, વિકંકત–વિકલો.

वहुफल त्रि. (,, ,,) ઘણાં ફળવાળું.

वहुफला स्त्री. (वहूनि फलानि यस्याः) માષપર્ણી–અડદ, કાવિકા, કાકમાચી–કાગડીયું, ત્રપુસી–કાકડી, નાની કારેલી, ભોંય આંબલી, આંબલી, મૃગેર્વારુ–એક જાતની કાકડી.

वहुफलिका स्त्री. (वहुफल+संज्ञायां कन्+टाप् इत्वम्) એક જાતની બોરડી.

वहुफली स्त्री. (वहुफल+स्त्रियां ङीप्) वहुफला શબ્દ જુઓ.

वहुफेन त्रि. (वहु फेनं यस्मिन्) ઘણાં ફીણવાળું.

वहुफेना स्त्री. (वहु फेनं यस्याम्) એક જાતનું વૃક્ષ सातला.

वहुवल पु. (वहु वलं अस्य) સિંહ.

वहुवल त्रि. (वहु वलं यस्य) ઘણા બળવાળું, અતિશય જોરાવર.

वहुवली स्त्री. (वहुवल+स्त्रियां जाति. ङीष्) સિંહણ.

वहुवल्ली स्त्री. ડોડીનું ઝાડ.

वहुवीज पु. (वहूनि वीजानि यस्य) એક જાતના લીંબડાનું ઝાડ.

वहुवीज त्रि. (,, ,,) ઘણાં બીવાળું, પુષ્કળ બીજયુક્ત.

वहुवीज न. (,, ,,) સીતાફળ.

वहुभाग्य त्रि. (वहु भाग्यं यस्य) સારા નસીબવાળું.

वहुभुज् त्रि. (वहु भुनक्ति, भुज्+क्विप्) ઘણુ ખાનાર, બહુ ખાનાર.

वहुमञ्जरी स्त्री. (वह्वयः मञ्जर्यः यस्याः) तुलसी.

वहुमत त्रि. (वहुभिर्मतम्) ઘણાએ માનેલું, અતિશય માન્ય.

वहुमति त्रि. (वहूनां मतिर्मानं यत्र) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वहुमल न. (वहुः मलो यत्र) સીસું–તે નામની એક ધાતુ.

वहुमल त्रि. (वहुः मलो यस्मिन्) ઘણા મેલવાળું, અતિશય મેલું.

वहुमार्ग न. (वहवः मार्गाः यस्मिन्) ચૌટા, ચોક.

वहुमार्ग त्रि. (वहवः मार्गाः यस्य) અનેક માર્ગવાળું, ઘણા રસ્તાવાળું.

वहुमूर्त्ति स्त्री. (वह्वी मूर्त्तिर्यस्याः) જંગલી કપાસ.

वहुमूर्त्ति त्रि. (वह्वयः मूर्त्तयः यस्य) અનેક મૂર્તિ–આકારવાળું, જુદા જુદા સ્વરૂપવાળું.

वहुमुत्रता स्त्री. (वहुमुत्रस्य भावः तल्+टाप्) જેથી ઘણીવાર પેસાબે જવું પડે છે તે એક રોગ.

वहुमुत्रत्व न. (वहुमुत्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वहुमूर्द्धन् पु. (वहवः मूर्द्धानो यस्य) વિષ્ણુ, વિરાટ્ પુરુષ.

वहुमूर्द्धन् त्रि. (,, ,,) અનેક મસ્તકોવાળું,

बहुतम त्रि. (बहु+अतिशये तमप्) અતિશય–ઘણું.
बहुतर त्रि. (बहु+अतिशये तरप्) અત્યન્ત ઘણું, બહુ.
बहुतरकणिश पु. (बहुतराणि कणिशानि धान्यशीर्षाणि यस्य) એક જાતનું ધાન્ય.
बहुतस् अव्य. (बहुभ्य इत्यर्थे, बहु+तसिल्) ઘણાથી, બહુથી.
बहुता स्त्री. (बहूनां भावः तल्+टाप्) બહુપણું, ઘણાપણું.
बहुतिक्त त्रि. (बहुश्चासौ तिक्तश्च) અત્યન્ત કડવું, ઘણુંજ કડવું.
बहुतिक्ता स्त्री. (बहुः तिक्तो रसो यस्याः) કાકમાચી વનસ્પતિ, કાગડીયું.
बहुतिथ त्रि. (बहूनां पूरणः, बहु+डट् तिथुक् च) અનેકની સંખ્યાવાળું, પુષ્કળ, ઘણું.
बहुत्र अव्य. (बहु+सप्तम्यर्थे त्रल्) અનેક દિશા–દેશ–કાળમાં, ઘણામાં.
बहुत्व न. (बहूनां भावः त्व) બહુપણું, ઘણાપણું.
बहुत्वचक पु. (बहुत्वगेव, बहुत्वच्+स्वार्थे कन्) ભોજપત્રનું ઝાડ.
बहुत्वच् पु. (बहवः त्वचो यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
बहुद त्रि. (बहून् ददाति, दा+क) બહુ આપનાર, ઘણું દેનાર.
बहुदक्षिण त्रि. (बहवः दक्षिणाः यस्य) ઘણી દક્ષિણાવાળું, અતિશય દક્ષિણાવાળું.
बहुदण्डिक त्रि. (बहवो दण्डाः सन्त्यस्य, बहुदण्ड+ठन्) ઘણા દંડધારીઓવાળું.
बहुदण्डिन् त्रि. (बहुदण्ड+अस्त्यर्थे इनि) ઘણા દંડધારીઓવાળું.
बहुदल पु. (बहूनि दलान्यस्य) એક જાતનું અનાજ.
बहुदल त्रि. (बहूनि दलानि यस्य) ઘણાં પાંદડાંવાળું.
बहुदला स्त्री. (बहूनि दलानि यस्याम्) એક જાતનું પકવાન્ન.
बहुदुग्ध पु. (बहूनि दुग्धानीव शुभ्राणि [illegible] यस्य) ઘઉં.
बहुदुग्धा स्त्री. (बहु दुग्धं यस्याम्) પુષ્કળ દૂધવાળી ગાય.
बहुदुग्धिका स्त्री. (बहुदुग्धा+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वम्) થોરનું ઝાડ.
बहुदृष्ट त्रि. (बहु दृष्टं येन) જેણે ઘણું જોયેલ હોય તે, અતિશય જોયેલ, ઘણીવાર જોયેલ.
बहुदेश्य त्रि. (बहुदेसिय जै. प्रा.) થોડું વધારે.
बहुदोष त्रि. (बहवो दोषाः यस्मिन्) ઘણા દોષવાળું, અત્યન્ત દોષયુક્ત.
बहुधन त्रि. (बहु धनं यस्य) ઘણા ધનવાળું.
बहुधा अव्य. (बहु+प्रकारे धाच्) બહુ પ્રકારે, ઘણા પ્રકારે, ઘણું કરીને.
"एकत्वेन प्रथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम्"
बहुधार न. (बहव्यः धाराः यस्य) વજ્ર.
बहुधार त्रि. (,, ,,) ઘણી ધારવાળું.
बहुनाडीक पु. (बहव्यः नाड्यः यस्मिन् बहुनाडी+कप्) દિવસ, થાંભલો.
बहुनट पु. (बहुनड जै. प्रा.) નટની માફક અનેક વેશ ધારણ કરનાર.
बहुनाद पु. (बहुर्महान् नादः शब्दो यस्य) શંખ.
बहुपटु त्रि. (ईषदूनः पटुः) લગાર ઓછું હોંશીયાર.
बहुपटु त्रि. (बहु यथास्यात्तथा पटुः) ઘણોજ હોંશીયાર, બહુ ડાહ્યું.
बहुपत्र पु. (बहूनि पत्राणि दलान्यस्य) ડુંગળી.
बहुपत्र त्रि. (बहूनि पत्राणि यस्य) ઘણાં પાંદડાંવાળું.
बहुपत्र न. (,, ,,) અબરક ધાતુ.
बहुपत्रा स्त्री. (बहुपत्र+स्त्रियां टाप्) તરુણી પુષ્પ.
बहुपत्रिका स्त्री. (बहुपत्री+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) ભોયઆંબલી, મેથી, મહાશતાવરી.
बहुपत्री स्त्री. (बहुपत्र+गौरा. ङीष्) તુળસી, લાખ, સિંગિની વનસ્પતિ, બદની–શાલિંગણી, એક જાતની કુંવાર–ઘીકુંવાર, ગોરખ દુધ્ધા વનસ્પતિ.
बहुपर्ण पु. (बहूनि पर्णान्यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.
बहुपर्ण त्रि. (बहूनि पर्णानि यस्य) ઘણાં પાંદડાંવાળું, અત્યન્ત પાંદડાંવાળું.
बहुपर्णिका स्त्री. (बहूनि पर्णानि यस्याः [illegible]) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
बहुपर्णी स्त्री. (बहुपर्ण+गौरा. ङीष्) મેથી.
बहुपाद् पु. (बहवः पादाः यस्य [illegible]) વડનું ઝાડ.

શ્લેષ્માતક વૃક્ષ.

बहुवारक पु. (बहूनि रुक्षादीनि वारयति, बहु+वृ+णिच्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

बहुवारम् अव्य. (बहुः वारः यस्मिन् कर्मणि) ઘણી વાર, બહુવાર.

बहुविध त्रि. (बहवः विधाः यस्य) બહુ પ્રકારનું, અનેક પ્રકારનું.

बहुविस्तीर्ण त्रि. (बहु विस्तीर्णं यस्मिन्) ઘણું વિસ્તારવાળું, અત્યન્ત વિશાળ.

बहुविस्तीर्णा स्त्री. (बहु यथा स्यात्तथा विस्तीर्णा) કુચિકા વૃક્ષ.

बहुवीज पु. (बहूनि वीजानि यस्मिन्) એક જાતના લીંબુનું ઝાડ.

बहुवीज त्रि. (,, ,,) ઘણાં બીવાળું.

बहुवीज न. (,, ,,) સીતાફળ.

बहुवीर्य पु. (बहु वीर्य्यं तेजो यस्य) બહેડાનું ઝાડ, મરવો, તાંદળજાનું શાક, શીમળાનું ઝાડ.

बहुवीर्य्या स्त्री. (,, ,, यस्याः) ભોંયઆંબલી.

बहुवीर्य्य त्रि. (बहु वीर्य्यं तेजो यस्य) ઘણા વીર્યવાળું, ઘણું પરાક્રમી.

बहुव्रीहि पु. (   ) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ છ સમાસ પૈકી તે નામનો એક સમાસ.

बहुव्रीहि त्रि. (बहवो व्रीहयो यस्य) પુષ્કળ ધાન્યવાળું, ઘણી ડાંગેરવાળું.

"तत्पुरुष ? कर्म धारय येनाहं स्यां बहुव्रीहिः" प्राचीनाः

बहुशत्रु पु. (बहवः शत्रवो यस्य) ચકલો.

बहुशत्रु त्रि. (,, ,,) ઘણા શત્રુઓવાળું, અત્યન્ત શત્રુઓવાળું.

बहुशल्य पु. (बहु शल्यं यस्य) રાતા ખેરનું ઝાડ.

बहुशल्य त्रि. (बहूनि शल्यानि यस्य) અનેક ખીલાવાળું, ઘણા ખીલાવાળું.

बहुशस् अव्य. (बहु+शस्) બહુવાર, અનેક વાર.
"पुनरुक्तं बहुशो नियोजिता" कुमारे

बहुशाख त्रि. (बहवः शाखाः यस्य) ઘણી શાખાઓવાળું.

बहुशाख पु. (,, ,,) નિવડંગ.

बहुशाल पु. (बहुभिः शाल्यते, शाल्+अच्) થોરનું ઝાડ.

बहुशिख त्रि. (बहवः शिखा यस्य) ઘણી શિખાઓવાળું.

बहुशिखा स्त्री. (बह्वी शिखा यस्यां) જલપીપર.

बहुशिरस् पु. (बहूनि शिरांसि यस्य) વિષ્ણુ.

बहुशिरस् त्रि. (,, ,,) ઘણા માથાવાળું, અત્યન્ત મસ્તકવાળું.

बहुशृङ्ग पु (बहूनि, शृङ्गाणि यस्य) વિષ્ણુ.
"चत्वारि शृङ्गाः त्रयो अस्य पादाः" श्रुतिः

बहुशृङ्ग त्रि. (बहूनि शृङ्गाणि यस्य) ઘણા શીંગડાંવાળું, ઘણા શિખરોવાળું.

बहुश्रुत त्रि. (श्रु+भावे क्त, बहु श्रुतं येन) અનેક વાર શાસ્ત્ર શ્રવણ જેણે કરેલ હોય તે વિદ્વાન

बहुश्रेयस् त्रि. (बहु श्रेयो यस्य) અનેક કલ્યાણવાળું, ઘણા કલ્યાણવાળું.

बहुश्रेयसी त्रि. (बह्व्यः श्रेयस्यः यस्य) અનેક આબાદીવાળું, ઘણી કલ્યાણકારી લક્ષ્મીવાળું.

बहुसन्तति त्रि. (बहुः सन्ततिर्विस्तारोऽस्य) ઘણા બહોળા વિસ્તારવાળું.

बहुसंतति त्रि (बहुः सन्ततिर्यस्य) ઘણા સંતાનવાળું, અનેક સંતતિવાળું.

बहुसन्तति पु. (,, ,,) એક જાતનો વાંસ.

बहुसम्पुट पु. (बहुः सम्पुटो यस्य) વિષ્ણુકન્દ કંદમૂળ.

बहुसार पु. (बहुः सारो यस्य) ખેરનું ઝાડ.

बहुसार त्रि. (,, ,,) ઘણા સારવાળું, અનેક સારવાળું.

बहुसुत त्रि. (बहवः सुता यस्य) બહુ પુત્ર પુત્રીઓવાળું.

बहुसुता स्त्री. (बहवः सुता इव मूलान्यस्याः) શતમૂળી નામની વનસ્પતિ

बहुसू स्त्री. (बहून् सूते, सू+क्विप्) બહુ જણનારી સ્ત્રી, ભુંડણી, ડુક્કરી.

बहुसूति स्त्री. (बहुः सूतिः प्रसवो यस्याः) ઘણીવાર વીયાયેલી ગાય, ઘણીવાર જણનારી સ્ત્રી.

बहुस्रव त्रि. (बहु यथास्यात्तथा स्रवति, स्रु+अच्) અનેક પ્રકારે-ઝરનાર, અત્યન્ત સ્રવનાર.

बहुस्रवा स्त्री. (बहु यथास्यात्तथा स्रवति, स्रु+अच्+टाप्) સલ્લકી નામનું વૃક્ષ.

ઘણા માથાવાળું.

वहुमूल त्रि. (वहूनि मूलानि यस्य) અનેક મૂળીયાવાળું, ઘણાં મૂળવાળું.

वहुमूल पु. (,, ,,) સરગવો, સ્થૂલસર–જુઓ જંગલી બકરો, તે નામનો એક નાગ.

वहुमूलक न. (वहुमूल+संज्ञायां कन्) સુગન્ધીવાળો–ખસ,

वहुमूला स्त्री. (वहुमूल+स्त्रियां टाप्) માકંદી વન-વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ.

वहुमूली स्त्री. (वहुमूल+स्त्रियां जाति. ङीप्) જંગલી બકરી.

वहुमूल्य त्रि. (वहु मूल्यं यस्य) અત્યંત કિંમતનું, બહુમૂલ્યનું, મોંઘું.

वहुमूल्य न (वहु च तत् मूल्यं च) ઘણી કિંમત.

वहुरन्ध्रिका स्त्री. (वहूनि रन्ध्राणि यस्याः, संज्ञायां कन्+टाप् अत इत्वम्) મેદા નામની વનસ્પતિ.

वहुरस त्रि. (वहू रसो यस्मिन्) ઘણા રસવાળું.

वहुरस पु. (वहू रसोऽस्मिन् यद्वा वहू रसः) શેલડી, ઘણો રસ.

वहुरसा स्त्री. (वहू रसो यस्यां) માલ કાંકણી.

वहुरी स्त्री. એક જાતનું રંધેલું ધાન્ય.

वहुरुहा स्त्री. (वहु रोहति, रुह्+क+टाप्) એક જાતની ગળો, "कन्दगलुची."

वहुरूप पु. (वहूनि रूपाणि यस्य) શિવ, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, કાકીડો, કામદેવ, સર્જરસ, કેશ, તે નામે બુદ્ધ.

वहुरूप न. પરબ્રહ્મ.

वहुरूप त्रि. (वहूनि रूपाणि यस्य) અનેક રૂપવાળું, ઘણા રૂપવાળું.

वहुरूपक पु. (वहुरूप+स्वार्थे क) वहुरूप पु. શબ્દ જુઓ.

वहुरूपा स्त्री. (वहुरूपस्य शिवस्य स्त्री, वहुरूप+टाप्) દુર્ગા દેવી.

वहुरेख त्रि. (वहवः रेखाः यस्य) ઘણી રેખાવાળું.

वहुरेखा स्त्री. (वह्वी वहुला रेखा) ઘણી રેખા.

वहुरेतस् पु. (वहु रेतो यस्य) બ્રહ્મા.

वहुरोमन् पु. (वहूनि रोमाणि यस्य) ઘેટો, [illegible].

वहुरोमन् त्रि. (,, ,,) ઘણાં રૂંવાટાંવાળું.

वहुल त्रि. (वहि+कुलच् नि. नलोपः) અનેક સંખ્યાવાળું, પુષ્કળ, ઘણું, કાળા રંગનું.

वहुल पु. (वहूनि लाति, ला+क) અગ્નિ, કૃષ્ણપક્ષ–અંધારીયું, કાર્તિક માસ, ચિત્રક વૃક્ષ, કાળો રંગ.

वहुल न. (,, ,,) આકાશ, કાળાં મરી.

वहुलगन्ध त्रि. (वहुलः गन्धो यस्य) પુષ્કળ ગન્ધવાળું.

वहुलगन्धा स्त्री. (वहुलः गन्धो यस्याम्) એલચી.

वहुलच्छद पु. (वहुलानि च्छदानि यस्य) લાલ સરગવો.

वहुलच्छद त्रि. (वहुलानि च्छदानि यस्य) ઘણાં પાંદડાંવાળું.

वहुलता स्त्री. (वहुलस्य भावः तल्+टाप्) પુષ્કળપણું, બહુપણું.

वहुलत्व न. (वहुलस्य भावः त्व) પુષ્કળપણું, બહુપણું.

वहुलवल्कल पु (वहूनि वल्कलानि यस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

वहुलवण न. (वहूनि लवणानि यस्मिन् यद्वा वहु च तत् लवणं च) ખારી જમીનમાં પેદા થયેલ એક જાતનું મીઠું, ઘણખાર.

वहुला स्त्री. (वहूनर्थान् लाति, ला+क+टाप्) ગાય, એલાયચી, ગળો, માસપર્ણી, તે નામે એક દેવી.

वहुला स्त्री. व. व. (वहुल+टाप्) કૃત્તિકા નક્ષત્ર.

वहुलाश्व पु. (वहुलाः अश्वा यस्य) મૈથિલ વંશનો એક રાજા.

वहुलीकरण न. (वहुल+च्वि+कृ+ल्युट्) ઘણું કરવું, પુષ્કળ કરવું.

वहुलीकृत त्रि. (वहुल+च्वि+कृ+क्त) પુષ્કળ કરેલ, ઘણું કરેલ, એકઠું કરેલ, ઢગ કરેલ.

वहुलीकृत न. (,, ,,) ભૂસું કાઢી ખળામાં ઢગલો કરેલ ધાન્ય.

वहुवचन न. ([illegible]) વ્યાકરણમાં પ્રસિદ્ધ બહુવચન.

वहुवल्क पु. ([illegible]) [illegible] ઝાડ, પ્રિયાલ જુઓ.

वहुवल्ली स्त्री. ડોડી નામે એક વનસ્પતિ.

वहुवार पु. ([illegible])

वाणपुङ्खा स्त्री. (वाणस्य पुङ्खो यस्याः) શરપુંખા નામની વનસ્પતિ.

वाणपुर न. (वाणस्य तदाख्यासुरस्य पुरम्) બાણાસુરનું શહેર–શોણિતપુર.

वाणभट्ट पु. કાદંબરી ગ્રન્થ બનાવનાર એક મહાકવિ.

वाणमुद्रा स्त्री. (वाणाख्या मुद्रा) તે નામે એક મુદ્રા.

वाणमोक्षण न. (वाणस्य मोक्षणम्) બાણ મૂકવું, બાણ છોડવું.

वाणयुद्ध न. (वाणैर्युद्धम् वाणेन तदसुरेण सह युद्धम् वा) બાણયુદ્ધ, બાણાસુરની સાથે યુદ્ધ.

वाणलिङ्ग न. (वाणार्चनार्थे कृतं लिङ्गम्) બાણાસુરે પૂજને નર્મદામાં નાખેલું એક શિવલિંગ.

वाणवार पु. (वाणं वारयति, वारि+अण्) કવચ, બખ્તર.

वाणसुता स्त्री. (वाणस्य सुता) અનિરુદ્ધની સ્ત્રી–ઓખા (ઉષા).

वाणहन् पु. (वाणं वाणासुरं हन्ति, हन्+टक्) શ્રીકૃષ્ણ.

वाणा स्त्री. (वाण+टाप्) તે નામે એક વનસ્પતિ.

वाणारि पु. (वाणस्य वाणासुरस्य अरिः) શ્રીકૃષ્ણ.

वाणाश्रय पु. (वाणस्य आश्रयः) ધનુષ.

वाणासन न. (वाणस्य आसनम्) ધનુષ, કામઠું.

वाणिज पु. (वणिगेव, वणिज्+अण्) વેપારી, વાડવાગ્નિ.

वाणिजक पु. (वाणिज+स्वार्थे क) વેપારી, વાડવાગ્નિ.

वाणिजिक पु. (वणिगेव, वणिज्+अण्+ठञ्) ઉપરનો અર્થ.

वाणिज्य न. (वणिजो भावः कर्म वा ष्यञ्) વેપાર, વેપારીપણું.

वाणिज्या स्त्री. (वाणिज्य+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

वाणिन् त्रि. (वाण+अस्त्यर्थे इनि) બાણધારી, જેની પાસે બાણ હોય તે.

वाणिनी स्त्री. (वाण+इनि+ङीप्) ચતુર સ્ત્રી, ઉત્તમ સ્ત્રી, નાચનારી સ્ત્રી.

वादर पु. (वदर+स्वार्थेऽण्) કપાસનું ઝાડ.

वादर न. (वदरस्येदं अण्) સુતરાઉ તાંતણો.

वादर त्रि. (वदरस्य विकारः, वदर+अण्) સુતરાઉ વસ્ત્ર વિગેરે.

वादरङ्ग पु. પીપળાનું ઝાડ.

वादरा स्त्री. (वादर+अजादेराकृतिगणत्वात् टाप्) કપાસનું ઝાડ.

वादरायण पु. (वदर्यां भवः फक्) વેદવ્યાસ.

वादरि पु. (वदरस्यापत्यं पुमान्, इञ्) શુકદેવના પિતા–વેદવ્યાસ.

वादरिक त्रि. (वदराण्युञ्छति, वदर+ठक्) જમીન ઉપર પડેલ બોરને એક એક કરી વીણનાર.

वाध् (भ्वा. आ. सक. सेट् वाधते) પીડવું, દુઃખ દેવું, અટકાવવું, બાધ કરવો.

वाध पु. (वाधनम्, वाध्+भावे घञ्) પીડવું, રોકવું, અટકાવવું, ઉપદ્રવ, ન્યાયમત પ્રમાણે સ્વભાવવાળો પદાર્થ, તે નામે હેતુ દોષ.

वाध त्रि. (वाध्+कर्त्तरि अच्) પીડા કરનાર, રોકનાર, અટકાવનાર, ઉપદ્રવ કરનાર, વિઘ્ન કરનાર.

वाधक त्रि. (वाध+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वाधक पु. (वाधते, वाध्+ण्वुल्) સ્ત્રીઓનાં ઋતુકાળમાં પ્રજોત્પત્તિની શક્તિને અટકાવનાર એક રોગ.

वाधन न. (वाध्+भावे ल्युट्) પીડા, પીડવું, અટકાવવું, રોકવું, ઉપદ્રવ કરવો, વિઘ્ન કરવું.

वाधनीय त्रि. (वाध्+कर्मणि अनीयर्) પીડવાયોગ્ય, અટકાવવા યોગ્ય, રોકવાયોગ્ય.

वाधा स्त्री. (वाध+स्त्रियां टाप्) પીડા, નિષેધ, પ્રતિબંધ.

वाधित त्रि. (वाध्+कर्मणि क्त) રોકેલ, અટકાવેલ, પીડેલ, ઉપદ્રવ કરેલ, વિઘ્ન કરેલ.

वाधितव्य त्रि. (वाध्+कर्मणि तव्यच्) પીડવા યોગ્ય, અટકાવવા યોગ્ય, રોકવા યોગ્ય.

वाधिर्य्य न. (वधिरस्य भावः, वधिर+ष्यञ्) બહેરાશ, બહેરાપણું.

वाध्य त्रि. (वाध्+ण्यत्) રોકવાયોગ્ય, અટકાવવા યોગ્ય, પીડવા યોગ્ય.

वाध्यता स्त्री. (वाध्यस्य भावः तल्+टाप्) બાધ્યપણું, અટકાવવા લાયકપણું, પીડવા યોગ્યપણું.

वाध्यत्व न. (वाध्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बहुस्वन त्रि. (बहुः प्रचण्डः स्वनः शब्दो यस्य) घणा शब्दवाळुं, मोटा अवाजवाळुं.

बहुस्वन पु. (बहुः स्वनो यस्य) घुवड.

बहुस्वनी स्त्री. (बहुस्वन+स्त्रियां जाति. ङीप्) घुवडी.

बहूदक पु. (बहूनि उदकानि शौचाङ्गतया यस्य) एक जातनो संन्यासी.

बहूदक न. (बहु च तदुदकं च) घणुं पाणी, अत्यंत जळ.

बहेडक पु. बहेडानुं झाड.

बल्ह् (भ्वा. आ. स. सेट् बल्हते) मुख्य थवुं, ठार मारवुं, वध करवो, देवुं, आपवुं, बोलवुं, कहेवुं.

बह्वपत्य पु. (बह्वूनि अपत्यानि यस्य) भुंड, उंदर.

बह्वपत्य त्रि. (,, ,,) घणां छोकरांवाळुं.

बह्वर्थ त्रि. (बहवः अर्थाः यस्य यस्मिन् वा) घणा अर्थवाळुं, बहु पैसादार, घणा प्रयोजनवाळुं.

बह्वादि पु. पाणिनीय व्याकरण प्रसिद्ध ते नामनो एक शब्दगण.

स—च, बहु, पद्धति, अञ्चति, अङ्कति, अंहति, शकटि, शक्ति, शारि, वारि, राति, राधि, अहि, कपि, यष्टि, मुनि, चण्ड, अराल, कृपण, कमल, विकट, विशाल, विसङ्कट, भरुज, ध्वज, चन्द्रभाग, कल्याण, उदार, पुराण, अहन्, क्रोड, नख, खुर, शिखा, वाल, शफ, गुद, "आकृतिगणोयम्" तेन भग, गल, राग, इतिग्रहणम्

बह्वाशिन् त्रि. (बहु अश्नाति, अश्+णिनि) बहु खानार, अत्यन्त खानार.

बह्वाशिन् पु. ते नामे धृतराष्ट्रनो एक पुत्र.

बह्वृच् न. पु. (बह्वयः ऋचो यस्मिन् यस्य वा) ऋग्वेद सूक्त. ऋग्वेद.

बह्वृच् पु. (बह्वयः ऋचोऽध्येतव्या येन) ऋग्वेद भणनार हरकोई पुरुष.

बह्वृच पु. (बह्वयः ऋचोऽध्येतव्या+अच् समा.) उपर प्रमाणे अर्थ.

बह्वृची स्त्री. (बह्वृचस्य ऋग्वेदस्य पत्नी, बह्वृच+ङीप्) ऋग्वेद भणनारनी स्त्री.

बाक त्रि. (बकस्येदं अण्) बगलासंबंधी, बगलानुं.

बाक न. (बकानां समूहः अण्) बगलाओनो समूह.

बाड् (भ्वा. आ. सेट् बाडते) डूबवुं, स्नान करवुं. अ. डुबाववु स.

बाडव पु. (बाड्–घञ्, बल्+घञ् लस्य डो वा बाडो वृद्धिः तं वाति, वा+क वा) ब्राह्मण.

बाडव पु. (बडवायां जातः अण्) वाडवानल–समुद्रनो अग्नि.

बाडव न. (बडवानां समूहः अण्) वडवा–घोडीओनो समुदाय.

बाडवाग्नि पु. (बडवा समुद्रस्था घोटकी तत्सम्बन्धी अग्निः) वडवानळ, समुद्रनो अग्नि.

बाडवाग्र्य पु. (बाडवेषु ब्राह्मणेषु अग्र्यः श्रेष्ठः) श्रेष्ठ ब्राह्मण.

बाडवेय पु. द्वि. व. (बडवायाः अपत्ये पुमांसौ, ढक्) बे अश्विनी कुमारो.

बाडव्य न. (बाडवानां समूहः, संघे यत्) ब्राह्मणोनो समुदाय.

बाडस पु. भाठलुं.

बाडिङ्गन पु. (बाडे वृष्ट्यै इङ्गते, इङ्ग+ल्यु) रींगणीनो वेलो.

बाडीर पु. पगार आपी राखवामां आवतो चाकर.

बाढ न. (बाह् प्रयत्ने+क्त निपा.) अतिशय, अत्यंत, प्रतिज्ञा.

बाण पु. (बण्–शब्दे बण्–गतौ वा संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) बाण, गायनो आंचळ, विरोचननो पुत्र, एक दैत्य. केवळ, शरपुंख, काळी झींझोटी, शब्द, चार सेरनो मोतीनो हार, बाण कवि.

बाणगङ्गा स्त्री. (बाणेन प्रकटिता गङ्गा) रावणना बाण प्रहारथी नीकळेली एक नदी.

बाणगोचर पु. (बाणस्य गोचरो विषयः) बाणनो मार्ग–विषय.

बाणदण्ड पु. (बाणस्य दण्डः) वणकर–वेमा.

बाणधि पु. (बाणा धीयन्तेऽस्मिन्, धा+आधारे कि) बाण राखवानो भाथो.

बाणनिकृत्त त्रि. (बाणेन निकृत्तः) बाणवडे कपायेल.

बाणपत्र पु. (बाण इव पत्रमस्य) कंक पक्षी.

बाणपक्ष पु. (बाण इव पक्षो यस्य) [illegible]

बाणपाणि त्रि. (बाणः पाणौ यस्य) [illegible]

[illegible]

वालचर्य्या स्त्री. (वालस्य चर्य्या) બાલકનું આચરણ-વર્તન.

वालचुम्वाल पु. (वालः चुम्वालो यस्य) એક જાતનું માછલું.

वालतनय पु. (वालास्तनया इव पत्राण्यस्य) ખેરનું ઝાડ.

वालतनय पु. (वालश्चासौ तनयश्च) બાળક છોકરો.

वालतनय त्रि. (वालः तनयो यस्य) બાલક છોકરાવાળું.

वालतनया स्त्री. (वालः तनयो यस्याः) નાના બાળકવાળી સ્ત્રી.

वालतन्त्र न. (वालार्थं तद्रक्षणार्थं तन्त्रमुपायः) બાલકને રક્ષણ કરવાનો ઉપાય, બાલચિકિત્સા.

वालतृण न. (वालं च तत् तृणं च) નવું તાજું ઘાસ, કોમળ ઘાસ.

वालदलक पु. (वालः इव स्वल्पं दलमस्य कप्) ખેરનું ઝાડ.

वालधन त्रि. (वाल एव धनं यस्य) બાલકરૂપી ધનવાળું.

वालधन न. (वालस्य वाल इव वा धनम्) બાળકનું ધન, બાલકરૂપી ધન.

वालधि पु. (वालाः केशाः धीयन्तेऽत्र, वाल+धा+कि) વાળવાળું પુંછડું.

वालनख पु. न. (वालानां नख इव) વાઘનખ.

वालपत्र पु. (वाल इव क्षुद्रं पत्रं यस्य) જવાસો, ખેરનું ઝાડ.

वालपत्र त्रि. (वालानि पत्राणि यस्य) નવાં પાંદડાંવાળું.

वालपत्रक पु. (वाल इव क्षुद्रं पत्रं यस्य+कप्) ખેરનું ઝાડ.

वालपत्रा स्त्री. (वालानि नूतनानि पत्राणि यस्याः) કાકડીનો વેલો.

वालपर्णी स्त्री. (वालानि ,, पर्णान्यस्याः ङीप्) મેથી.

वालपाश्या स्त्री. (वालस्य केशस्य समीपस्था पाश्या) સીમન્ત-સેંથાની પાસે રહેતો એક અલંકાર.

वालपुष्पिका स्त्री. (वालानि क्षुद्राणि पुष्पाणि यस्याः टापि कन्+टाप् टापि अत इत्वं) જૂઈ.

वालपुष्पी स्त्री. (वालानि पुष्पानि यस्याः ङीप्) જૂઈ.

वालभद्रक पु. (वालेऽपि भद्र इव कायति कै+क) એક જાતનું ઝેર.

वालभाव पु. (वालस्य भावः) બાળપણુ, બાળકપણું.

वालभैषज्य न. (वालस्य शिशोः भैषज्यम्) રસાંજન, બાળકોનું ઔષધ.

वालभोज्य पु. (वालानां भोज्यः) ચણો.

वालभोज्य त्रि. (वालैर्भोज्यः) બાળકે ખાવા યોગ્ય, નાનાં છોકરાંથી ખાવા લાયક.

वालमूषिका स्त्री. (वाला क्षुद्रा मूषिका) નાની ઉંદરડી.

वालयज्ञोपवीतक न. (वालस्य यज्ञोपवीतमिव कायति, कै+कः) બાલકનું નાનું ઝભલુ, નાનું જનોઈ.

वालराज पु. (वालः स्वल्पोऽपि राजते, राज्+अच्) વૈડૂર્ય મણિ.

वालरोग पु. (वालस्य रोगः) બાળકનો રોગ.

वालव पु. તે નામનું જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક કરણ.

वालवायज न. એક જાતનો મણિ-વૈડૂર્ય મણિ.

वालवासस् न. (वालस्य वासः वालनिर्मित्तं वासो वा) બાળકનું વસ્ત્ર, વાળનું બનાવેલું વસ્ત્ર.

वालवाह्य पु. (वालाः शिशवो वाह्याः यस्य) જંગલી બકરો.

वालव्यजन न. (वालस्य चमरीपुच्छस्य वालेन निर्मित्तं वा व्यजनम्) ચામર.

वालव्रत पु. મંજુઘોષ નામે એક બૌદ્ધ સાધુ.

वालसन्ध्याभ पु. (वालसन्ध्याया इवाभा यस्य) રાતો રંગ, અરૂણ વર્ણ.

वालसूर्य पु. (वालः सूर्यस्तद्वर्णोऽस्त्यस्य) વૈડૂર્ય મણિ.

वालसूर्य पु. (वालश्चासौ सूर्यश्च) સવારમાં ઉગતો સૂર્ય.

वालसूर्यक पु. (वालसूर्य इव कायति, कै+क) વૈડૂર્ય મણિ.

वालहस्त पु. (वालाः केशा हस्त इव यत्र) પશુઓનું પૂછડું.

वालहस्त पु. (वालानां हस्तः समूहः संघार्थे नि.) કેશ સમૂહ.

वाला स्त्री. (वालाः केशाकाराः पदार्थाः सन्त्यस्य अच्) નાળીયેર, હળદર, ધોળી જૂઈ, કડુ, મેધ્ય, એલા-

वाध्यमान त्रि. (वाधृ+यक्+कर्मणि शानच्) પીડાતું, વિઘ્ન કરાતું, રોકાતું, અટકાવાતું, વિઘ્ન કરાતું.

वान्धकिनेय पु. (वन्धक्या: अपत्यं ढक् इनङ् च) વ્યભિચારિણીનો પુત્ર.

वान्धव पु. (वन्धुरेव, वन्धु+स्वार्थे अण्) वन्धु શબ્દ જુઓ, પિતા અને માતાનો સમ્બન્ધી, ભાઇ, મામો કે કાકો વિગેરે.

वान्धव त्रि. (वन्धोरिदं वन्धु+अण्) બંધુનું, બન્ધુ સમ્બન્ધી.

वाभ्रवी स्त्री. (वभ्रोर्महादेवस्य पत्नी, वभ्रु+अण्+ङीप्) દુર્ગાદેવી.

वाभ्रव्य पु. તે નામનો એક ઋષિ.

वारकीर पु. દારગ્રાહી, બ્રાહ્મણ, જૂ, આરતિ ઉતારેલો ઘોડો.

वार्वटीर पु. (वार्वटी–रा+क) કલાઇ ધાતુ, આંબાની ગોટલી, અંકુર, વેશ્યાનો પુત્ર.

वार्हत न. (वृहत्याः फलम् , प्लक्षा० अण्) બૃહતી–ભોરીંગણીનું ફળ.

वार्हत त्रि. (वृहत्यां भवः, वृहती+अञ्) બૃહતીમાં હોનાર–થનાર.

वार्हदग्न पु. (वृहदग्नेरपत्यं कण्वा. अण्) બૃહદગ્નિ નામના ઋષિનો પુત્ર.

वार्हद्रथ पु. (वृहद्रथस्यापत्यं शैविकोऽण्) બૃહદ્રથ રાજાનો પુત્ર.

वार्हद्रथ त्रि. (वृहद्रथस्येदं, वृहद्रथ+अण्) બૃહદ્રથનું, બૃહદ્રથ રાજા સમ્બન્ધી.

वाल पु. (,, ,,) છોકરો–બાળક, મસ્તકના વાળ–કેશ, ઘોડાનું બચ્ચું, ઘોડાનું પુંછડું, હાથીનું પુંછડું નાળીયેર, હરકોઈ પશુનું પુંછડું.

वाल त्रि. (वालति, वाल्+अच्) મૂર્ખ–અજ્ઞાનિ, છોકરું, સોળ વર્ષની વય સુધીનું.

वालक पु. (वाल+स्वार्थे क) છોકરો, વીંટી કે આંગળીનું આભૂષણ, કેશ, હાથીનું પુંછડું, ઘોડાનું પૂંછડું, સુગન્ધીવાળો–ખસ.

वालक न. (वाल+संज्ञायां कन्) સુગન્ધીવાળો–ખસ, પારિહાર્ય–હસ્તભૂષણ કડું કંકણ વિગેરે.

वालकता स्त्री. (वालकस्य भावः तल्+टाप्) બાલકપણું.

वालकत्व न. (वालकस्य भावः त्व) બાલકપણું, છોકરાપણું.

वालकप्रिय त्रि. (वालकः प्रियो यस्य) બાળક જેને પ્રિય હોય તે.

वालकप्रिया स्त्री. (वालकं प्रीणाति, प्री+क+टाप्) ઇન્દ્રવરણું, કેળ.

वालकेशी स्त्री. (वालकेश+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનું ઘાસ.

वालकृमि पु. (वालानां कृमिः) કેશનો કીડો–જૂ.

वालक्रीडन न. (वालः क्रीडत्यनेन, क्रीड्+करणे ल्युट्) કોડી, રમકડું.

वालक्रीडन त्रि. (वालः क्रीडत्यनेन, क्रीड्+ल्यु) બાલકને રમવાનું સાધન.

वालक्रीडनक न. (वालः क्रीडत्यनेन, क्रीड्+ल्युट्+स्वार्थे

"आषोडशाद् भवेद् वालः"

वाल्यावस्था स्त्री. (वाल्यस्य अवस्था) બાળકપણાની અવસ્થા.

वाल्वजभारिक त्रि. (वल्वजानां भारं वहति ठक्) ઉપલ નામના ઘાસના ભારાને ઉપાડનાર.

वाल्हक न. (वल्हिदेशे भवः वा. वुञ्) કેસર

वाल्हायन त्रि. (वल्हौ जातं फक्) બલ્હિ દેશમાં હોનાર-થનાર.

वाल्हायन न. (वल्हिदेशे भवं फक्) હીંગ.

वाल्हिक पु. (वल्हि+स्वार्थे ठञ्) તે નામે એક દેશ, બાલ્હિક દેશનો રાજા.

वाल्हिक त्रि. (वल्हिः वासत्वेनास्त्यस्य ठन्) બાલ્હિક દેશનો રહેનારો.

वाल्हिक न. (वल्हि+ठञ्) કેસર, હીંગ.

वाल्हीक पु. તે નામનો એક ગન્ધર્વ.

वाष्कल पु. તે નામે એક ૠષિ, તે નામે એક દૈત્ય.

वाष्कल त्रि. મોટું મહાન.

वाष्प पु. (वाधते नेत्रे, वाधृ+प नि. पृषो. षत्वं) આંસુ-નેત્રજળ, ગરમી, બાફ.

वाष्प न. (वाधृ+पृषो. षत्वं) લોખંડ, લોહ.

वाष्पविकल त्रि. (वाष्पैः विकलः) આંસુથી ગળગળું.

वाष्पसंजिता स्त्री. (वाष्प इति संज्ञा जाताऽस्य इतच्) વનસ્પતિ-કુટ-કઇ.

वाष्पाकुल त्रि. (वाष्पेनाकुलः) આંસુથી વ્યાકુળ.

वाष्पिका स्त्री. (वाष्पी+स्वार्थे क ह्रस्वः टाप्) હિંગુ-પત્રી વનસ્પતિ, શાકડું.

वाष्पी स्त्री. (वाष्प+स्त्रियां ङीप्) હિંગુપત્રી, કાળું જીરું.

वाष्पोद्भव पु. (वाष्पस्य उद्भवः) આંસુ આવવાં તે.

वास्कल पु. તે નામનો એક દૈત્ય.

वास्त त्रि. (वस्तस्येदं अण्) બકરાનું, બકરાં સંબંધી.

वास्तेय न. (वस्ति+ढक्) બસ્તિ કર્મ-મળ સાફ કરવાની મુખ્ય ક્રિયા.

वास्तेय त्रि. (वस्तेरिदं, वस्ति+ढक्) બસ્તિ સંબંધી, બસ્તિનું.

वास्प पु. (वाष+पृषो. सत्वं) वाष्प શબ્દ પુ. જુઓ.

वाह् (प्रयत्ने भ्वा. आ. सक. सेट् वाहते) પ્રયત્ન કરવો.

वाह पु. (वाह् पृषो.) હાથ, બાહુ-ભુજા.

वाहावाहवि अव्य. (वाहुभ्यां वाहुभ्यां प्रहृत्य प्रवृत्तं युद्धम् इच् समा. पूर्वपदे आद् दीर्घो वा) હાથોહાથ મારામારી કરેલું યુદ્ધ.

वाहु पु. (वाधते शत्रून्, वाधृ+कु घस्य हः) બાહુ, ભુજા.

वाहुक पु. (वाहु+संज्ञायां कन्) ૠતુપર્ણ રાજાનો અશ્વપાલ બનેલો નલરાજા, તે નામે એક નાગ.

वाहुक पु. (वाहु+कै+क) આશ્રિત, નોકર, ચાકર.

वाहुकुण्ठ त्रि. (वाहुना कुण्ठः, वाहौ कुण्ठः वा) ઠુંઠું, હાથેથી ઠુંઠું.

वाहुकुन्थ पु. (वाहुरिव कुन्थति, कुन्थ्+अच्) પક્ષી-ઓની પાંખ.

वाहुकुब्ज त्रि. (वाहुना कुब्जः) વાંકા હાથવાળું, ઠુંઠા હાથવાળું.

वाहुकुलेयक त्रि. (वहुकुले जातादि. ढकञ्) બહુકુળમાં જન્મેલ.

वाहुगुण्य न. (वहुगुणस्य भावः ष्यञ्) બહુગુણપણું.

वाहुज पु. (वाहुभ्यां जायते, जन्+ड) ક્ષત્રીય,પોપટ, પોતાની મેળે થયેલ તલ.

वाहुज त्रि. (,, ,,) બાહુથી ઉત્પન્ન થનાર.

वाहुत्र पु. न. (वाहुं त्रायते त्रै+क) હાથે બાંધવાનું બખ્તર.

वाहुत्राण न. (वाहू त्रायतेऽनेन, त्रै+करणे ल्युट्) હાથનું રક્ષક બખ્તર.

वाहुदन्त पु. (वहवः चत्वारो दन्ता अस्य) ઐરાવત હાથી.

वाहुदन्तक पु. (वहवश्चत्वारो दन्ता अस्य, स्वार्थे अण्+कप्) ઐરાવત હાથી.

वाहुदन्तक पु. (वाहुदन्तकः उपचारात् इन्द्रः तेन प्रोक्तम् अण्) ઇન્દ્રે કહેલું એક નીતિશાસ્ત્ર.

वाहुदन्तिन् पु. (वाहुदन्तोऽस्यास्ति इनि) ઇન્દ્ર.

वाहुदन्तेय पु. (वहुदन्तश्चतुर्दन्त ऐरावतस्तमर्हति वा. ढ) ઇન્દ્ર.

वाहुदा स्त्री. (वाहू दत्तवती वा, वाहु+दा+क+टाप्) પરિક્ષિતની એક સ્ત્રી, તે નામે એક નદી.

वाहुप्रहरण न. (वाहुभ्यां प्रहरणम्) બાહુથી મારા-મારી કરવી તે.

યવી, સુગન્ધીવાળો, ઘીકુંવાર, વનસ્પતિ અંબષ્ઠા, કાળી ઝીંઝોટી.

वाला स्त्री. (वाल+स्त्रियां टाप्) સોળ વર્ષની સ્ત્રી, બાળકી, કન્યા, એક વર્ષની ગાય, દેવીની એક મૂર્તિ.

वालाकि पु (बलाकायाः अपत्यं वा. इञ्) તે નામે એક ઋષિ.

वालाक्षी स्त्री. (वालाः केशा इवाक्षितुल्यं पुष्पमस्याः पच् समा. स्त्रियां ङीप्) કેશ પુષ્પીનું ઝાડ.

वालातप पु. (वालश्चासौ आतपश्च) ઉગતા સૂર્યનો તાપ–તડકો.

वालापत्य न. (वालं च तत् अपत्यं च) નાનું છોકરૂં.

वालायनि पु. (वालाया अपत्यं तिका. फिञ्) બાળા–સોળ વર્ષની સ્ત્રીનો પુત્ર.

वालार्क पु. (वालश्चासौ अर्कश्च) નવો ઉગેલો સૂર્ય.

वालि पु. (वाले केशे जातः इञ्) તે નામે એક વાનર–વાલી.

वालिका स्त्री. (वाला एव, स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) वाला શબ્દ જુઓ, વેળુ, રેતી.

वालिखिल्य पु. व. ક્રતુની સંતતિ નામે સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ ૬૦ હજાર મુનિઓ.

वालिन् पु. (वालः उत्पत्तिस्थानत्वेन विद्यतेऽस्य+इनि) વાલી વાનર.

वालिनी स्त्री. અશ્વિની નક્ષત્ર.

वालिमन् पु. (वाल+अस्त्यर्थे इमनिच्) બાળપણ, બાળકપણું.

वालिश त्रि. (वाड्–इन् वाडिं वृद्धिं श्यति, शो+क डस्य लः) મુર્ખ, બાળક, બચ્ચું.

वालुक न. (वाल्+उक) પાણી આંબળું.

वालुक पु. (वालु+स्वार्थे क) તે નામે એક સુગન્ધી દ્રવ્ય.

वालुका स्त्री. (वालु+संज्ञायां क+स्त्रियां टाप्) રેતી, કાકડી, કપૂર, એક જાતનું યન્ત્ર.

वालुकागड पु. (वालुकायाः गडति क्षरति गड्+अच्) એક જાતનું માછલું.

वालुकात्मिका स्त्री. (वालुकावदात्मा स्वरूपो यस्याः कन्+टाप् इत्वं) સાકર.

वालुकाप्रभा स्त्री. (वालुकानां प्रभा बाहुल्यं यस्याम्) જૈનમત પ્રમાણે એક ત્રીજો નરક વિશેષ.

वालुकायन्त्र न. (वालुकाया यन्त्रम्) ઔષધના પાક માટેનું એક યન્ત્ર.

वालुकास्वेद पु. (वालुकाभिर्विहितः स्वेदः) તપાવેલી રેતીથી પરસેવો લાવવો તે.

वालुकी स्त्री. (बलति वालयति वा, वल्+उक+ङीप्) એક જાતની કાકડી.

वालुङ्की स्त्री. (वल्–प्राणने+उक+गौरा. ङीप् नुम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वालुङ्किका स्त्री. એક જાતની કાકડી.

वालूक पु. (वल्+णिच्+ऊक) એક જાતનું ઝેર.

वालेय पु. (वलेरपत्यं वलये हितं वा ढक्) ગધેડો, તે નામે એક દૈત્ય, એક જાતનો મૂળો, અંગારવલ્લી નામે વનસ્પતિ.

वालेय त्रि. (वालाय हितं ढक्) બાલકના કામનું, બાલકને ઉપયોગી.

वालेयशाक पु. (वालेयश्चासौ शाकश्च) એક જાતનું

विडारक पु. (विडार+स्वार्थे क) બિલાડો.

विडाल पु. (विड्+कालच् बवयोरैक्यात्) બિલાડો.

विडालक पु. (विडाल+स्वार्थे क) બિલાડો.

विडौजस् पु. ઇન્દ્ર.

विद् (भ्वा. प. स. सेट् विंदति) અવયવ કરવા, વિભાગ કરવા.

विदल न. (विदि+कलच् नि. नलोपः) દાળ, અંશ, ભાગ.

विन्दवि पु. (विदि–अवयवे+वा. अवि) બિંદુ, ટીપું, અંશ.

विन्दवीय त्रि. (विदि–अवयवे+अवि+छ) બિન્દુસંબંધી.

विन्दु पु. (विदि+उ इदित्वान्नुम्) અલ્પ અંશ, ટીપું, તે નામે એક રાજા, રેખાગણિત પ્રસિદ્ધ એક પદાર્થ, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક અર્થ પ્રકૃતિ, અનુસ્વાર સૂચક એક રેખા, મીંડું, નાદજન્ય ચિતશક્તિની એક અવસ્થા, એક બીજ.

विन्दुचित्रक पु. (विन्दुरूपं चित्रमस्य कप्) એક જાત નો મૃગ.

विन्दुजाल न. (विन्दूनाम् जालम्) બિન્દુઓનો સમૂહ, હાથીની સૂંઢ ઉપર ટપકાંનો સમૂહ.

विन्दुजालक न. (विन्दुजाल+संज्ञायां कन्) હાથીની સૂંઢ ઉપર ટપકાંનો સમૂહ.

विन्दुतन्त्र पु. શેતરંજ ખેલવી તે, સોગઠાં ખેલવાનું પાટીયું–ચોપાટ, પાસો.

विन्दुदेव पु. (विन्दुवर्णस्य देवः) શિવ.

विन्दुपत्र पु. (विन्दुचिह्नितं पत्रं यस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

विन्दुपत्रक पु. (विन्दुपत्र+संज्ञायां कन्) એક જાતની ભાજી.

विन्दुपत्रा स्त्री. (विन्दुचिह्नितं पत्रं यस्याः) લક્ષ્મણા કન્દ.

विन्दुफल न (विन्दुरूपं फलम्) મોતી, મૌક્તિક.

विन्दुमाधव पु કાશીમાં આવેલ વેણીમાધવ.

विन्दुर त्रि. (विन्दु+रा+क) બુદ્ધિમાન્, અક્કલવાળું.

विन्दुरेखक पु. (विन्दुरूपा रेखा सूचिका यस्य कप्) અનુસ્વાર અક્ષર, એકજાતનું પંખી.

विन्दुसरस् न. (विन्दुजातं सरः) ગંગાના કિનારે આવેલું એક સરોવર.

विन्दुह्रद पु. (विन्दुजातो ह्रदः) ઉપરનો અર્થ.

विभीतक पु. (विभीत+इवार्थे कन्) બહેડાંનું ઝાડ, બહેડાંનું ફળ.

विभ्रक्षत् त्रि. (भ्रस्ज्+सन्+शतृ) ભુંજવા–શેકવા ઇચ્છતું, નાશ કરવા ઇચ્છતું.

विभ्रक्षु त्रि. (भ्रस्ज्+सन्+उ) ભુંજવા–શેકવા ઇચ્છ-નાર, નાશ કરવા ચાહનાર.

विभ्रज्जिषत् त्रि. (भ्रस्ज्+सन्+शतृ) શેકવાની ઉમેદ રાખતું, નાશ કરવાની ઇચ્છા રાખતું.

विभ्रज्जिषु त्रि. (भ्रस्ज्+सन्+उ) ભુંજવા–શેકવાની ઉમેદ રાખનાર, નાશ કરવા ચાહનાર.

विभ्रज्जिषु पु. (,, ,,) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.

विल् (चु. उभ. स. सेट् वेलयति–ते) ભેદવું, ચીરવું, બાકું પાડવું.

विल् (तु. प. स. सेट् विलति) ભેદવું, ભાગ કરવો, તોડવું, ફાડવું, ભોયરું.

विल न. (विल्+क) છિદ્ર, બાકું–ભોંયરું, રાફડો, ગુફા, નેતર, ખાડો.

विल पु. (,, ,,) ઇન્દ્રનો ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામનો ઘોડો.

विलकारिन् त्रि. (विलं करोति, कृ+णिनि) ખાડો કરનાર, રાફડો કરનાર, ગુફા કરનાર, બાકું પાડનાર.

विलकारिन् पु. (,, ,,) ઉંદર.

विलवास पु. (विले वासोऽस्य) એક જાતનું જંતુ.

विलवासिन् पु. (विले वसति, वस्+णिनि) ઉંદર, સર્પ, સસલો.

विलवासिन् त्रि. (विले गर्त्ते वसति, वस्+णिनि) છિદ્રમાં રહેનાર, બાકામાં રહેનાર, ગુફામાં રહેનાર, ખાડામાં રહેનાર.

विलवासिनी स्त्री. (विलवासिन्+स्त्रियां ङीप्) સાપણ, ઉંદરી, સસલી, ઘો, સેહાળ.

विलेवासिन् पु. (विले गर्ते वसति, वस्+णिनि अलुक् स.) સર્પ, ઉંદર, સસલો.

विलेवासिन् त्रि. (,, ,,) ખાડામાં રહેનાર, દરમાં રહેનાર, ગુફામાં રહેનાર.

वाहुप्रहरण त्रि. (वाहुः प्रहरणं यस्य) બાહુથી મારામારી કરનાર યોદ્ધો વિગેરે.

वाहुवल न. (वाह्वोः वलम्) હાથનું જોર.

वाहुभूषण न. (वाह्वोः भूषणम्) હાથનો દાગીનો બાજુબંધ.

वाहुभूषा स्त्री. (वाह्वोः भुजयोर्भूषा) બાજુબન્ધ.

वाहुभेदिन् पु. (वाहुं भिनत्ति, वाहु+भिद्+णिनि) વિષ્ણુ.

वाहुभेदिन् त्रि. (,, ,,) બાહુને ભેદનાર, હાથને તોડનાર

वाहुमात्र त्रि. (वाहुः प्रमाणमस्य, वाहु+मात्रच्) એક હાથના માપનું.

वाहुमूल न. (वाह्वोः मूलम्) ભુજાનું મૂળ–બગલ.

वाहुयुद्ध न. (वाहुभ्यां युद्धम्) ભુજાવડે યુદ્ધ કરવું તે.

वाहुल पु (वहुलानां कृत्तिकानामयं स्वामी अण्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वाहुल पु. (वाहुली पौर्णमासी यत्र मासे वाहुली+अण्) ચાન્દ્ર કાર્તિકમાસ.

वाहुल त्रि. (वहुलेन निर्वृत्तम् संक. अण्) ઘણાવડે સિદ્ધ થનાર, બહુ વડે સાધ્ય.

वाहुल न. (वहुलस्य भावः अण्) બહુપણું, ઘણાપણું.

वाहुल न. (वाहुं लाति, ला+क) હાથનું બખ્તર.

वाहुलक न. (वहुलेन वहुलग्रहणेन निर्वृत्तं अण् वाहुल+संज्ञायां कन्) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ દોષ વિનાનું વિધાન વિગેરે.

वाहुलक पु. (वाहुल+स्वार्थे क) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ચાન્દ્ર કાર્તિકમાસ.

वाहुलिका स्त्री. (वहुल+भावे वुञ्+टाप्) બહુલપણું, બહુલભાવ.

वाहुली स्त्री. (वहुलनक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) કાર્તિક માસની પુનમ.

वाहुलेय पु. (वहुलानामपत्यं पुमान् ढक्) કાર્તિકસ્વામી.

वाहुलोह न. કાંસુ.

वाहुल्य न. (वहुलस्य भावः ष्यञ्) બહુપણું, ઘણાપણું.

वाहुवीर्य न. (वाह्वोः वीर्यम्) હાથનું પરાક્રમ, બાહુનું બળ.

वाहुशालिन् त्रि. (वाहुभ्यां शालते तद्विक्रमाधिक्येन श्लाघते शाल्+णिनि) બાહુના અધિક જોરવાળું, અત્યન્ત બાહુબળ યુક્ત.

वाहुसम्भव पु. (वाहू ब्रह्मवाहू सम्भवोऽस्य) ક્ષત્રિય.

वाहुसम्भव त्रि. (वाहुना सम्भवति, सम्+भू+अच्) બાહુથી ઉત્પન્ન થનાર.

वाहुसहस्रभृत् पु. (वाहुसहस्रं विभर्ति, भृ+क्विप् तुक्) કાર્ત્તવીર્ય–સહસ્રાર્જુન.

वाहुवाहवि अव्य. (वाहुभिर्वाहुभिः यद् युद्धं वृत्तं इच् समा.) બાહુએ બાહુએ પ્રહાર કરીને થયેલું યુદ્ધ.

वाह्य त्रि. (वहिर्भवः, ष्यञ्) બહાર હોનાર–થનાર. "वाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चन्द्रिकाधौतहर्म्या" मेघदूते.

वाह्यकर्ण पु. તે નામનો એક નાગ.

वाह्यका स्त्री. (वाह्य+कै+क+टाप्) ચંદ્રવંશના ભજમાન રાજાની કન્યા.

वाह्यकुण्ड पु. એક નાગનું નામ.

वाह्याश्व पु. (वाह्यः अश्वो यस्य) તે નામનો એક ચન્દ્રવંશનો રાજા.

वाह्वादि पु. (वाहुः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ.

स-च. वाहु, उपवाहु, उपाकु, निवाकु, शिवाकु, वटाकु, उपविन्दु, वृषली, वृकला, चूडा, वलाका, मूषिका, कुशला, छगला, ध्रुवका, धुवका, सुमित्रा, दुर्मित्रा, पुष्करसद्, अनुहरत्, देवशर्मन्, अग्निशर्मन्, भद्रशर्मन्, सुशर्मन्, कुनामन्, सुनामन्, पञ्चन्, सप्तन्, अष्टन्, अमितौजस्, सुधावत्, उदञ्चु, शिरस्, माष, शराविन्, मरीची, क्षेमवृद्धिन्, शृङ्खलातोदिन्, खरनादिन्, नगरमर्दिन्, प्राकारमर्दिन्, लोमन्, अजीगर्त, कृष्ण, युधिष्ठिर, अर्जुन, साम्ब, गद, प्रद्युम्न, राम, उदङ्क, उदक इति.

विट् (भ्वा. प. स. सेट् वेटति) શાપ દેવો, ગાળો ભાંડવી, નિંદવું.

विटङ्क पु. (विटङ्क इति.) [illegible] વગેરેના [illegible].

विठ न. (विठ्+क इति.) અન્તરીક્ષ, આકાશ.

विड न. (विड इति.) એક જાતનું લવણ.

विडार पु. (विडाल इति.) બિલાડો.

તે રસનો વિષય, અર્જુન, સાદડ વૃક્ષ.
"जुगुप्सा स्थायिभावस्तु बीभत्सः कथ्यते रसः"

बीभत्सु पु. (बध्–निन्दने+स्वार्थे सन्+उ) અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ.

बुक त्रि. (बुक्क्+अच् पृषो. उपधालोपः) ભસનાર.

बुकिन् त्रि. (बुक+चतुरर्थ्यां इनि) ભસનારની સમીપનો પ્રદેશ વિગેરે.

बुक्क् (भ्वा. प. अ. सेट् बुक्कति) ભસવું, કહેવું.

बुक्क् (चु. उभ. अ. सेट् बुक्कयति–ते) ભસવું, કહેવું.

बुक्क त्रि. (बुक्कयति बुक्बुक् इति अव्यक्तशब्दं करोति, बुक्क्+अच्) ભસનાર, અવ્યક્ત શબ્દ કરનાર.

बुक्क पु. (बुक्कयति बुक्क्+अच्) બકરો, કુતરો, સમય–વખત.

बुक्क न. („ „) હૃદય, લોહી, હૃદયનો માંસ પીંડ.

बुक्कन् पु. (बुक्क+कनिन्) કુતરો, બકરો, સમય.

बुक्कन न. (बुक्क्+भावे ल्युट्) ભસવું, અસ્પષ્ટ બોલવું.

बुक्कस पु. (पुक्कस+पृषोद.) ચંડાળ.

बुक्कसी स्त्री. (बुक्कस+स्त्रियां ङीप्) ચંડાળણી.

बुक्का स्त्री. (बुक्क्+अच्+टाप्) હૃદય, લોહી.

बुक्काग्रमांस न. (बुक्कस्य अग्रमांसम्) હૃદયમાં રહેલ માંસપિંડાકાર અગ્રમાંસ.

बुक्कार पु. (बुक्कं भषणमृच्छति, ऋ+अण्) સિંહની ગર્જના.

बुक्की स्त्री. (बुक्क्+अच्+गौरा. ङीप्) કાળજુ, હૃદય.

बुट् (चु. उभ. स. सेट् बोटयति–ते) હિંસા કરવી, મારવું.

बुट् (भ्वा. पर. स. सेट् बोटति–ते) હિંસા કરવી, મારી નાંખવું.

बुड् (त्यागे संवरणे च. कुटा. प. स. सेट् बुडति) ત્યાગ કરવો, ઢાંકવું.

बुडिल पु. (कुटा. बुड्+इलच्) તે નામનો એક રાજા.

बुद् (भ्वा. उभ. स. सेट् बोदति–ते) તત્ત્વીજ્યથી જોવું, આલોચન કરવું, દેખવું.

बुद्ध पु (बुध्+क्त) ભગવાનનો એક અવતાર, પંડિત, વિદ્વાન.

बुद्ध त्रि. („ „) બોધ પામેલ, જાગેલ, જ્ઞાની.

बुद्धगया स्त्री. કીકટ દેશમાં આવેલ બુદ્ધગયા તીર્થ.

बुद्धद्रव्य न. (बुद्धं स्तुपाकारतो ज्ञातं द्रव्यम्) સ્તૂપ–ઢગલા રૂપે કરેલ દ્રવ્ય.

बुद्धपुराण न. (बुद्धस्याविर्भावज्ञापकं पुराणं) બુદ્ધના આવિર્ભાવને જણાવનારૂં પુરાણ.

बुद्धान्त पु. (बुध्+भावे क्त, बुद्धस्य अन्तः परिच्छेदः) જીવની એક અવસ્થા–જાગ્રદવસ્થા.

बुद्धि स्त्री. (बुध्यतेऽनया, बुध+क्तिन्) અક્કલ, બુદ્ધિ, સાંખ્યમાં કહેલ સુખદુઃખાદિ અનિષ્ટ ધર્મવાળું પ્રકૃતિપરિણામ, વેદાન્તવાદીઓના મતથી નિશ્ચયાત્મક વૃત્તિવાળું અન્તઃકરણ, તે નામે ધર્મની એક પત્ની, સાવધગીરિ, સાવધપણું, જ્ઞાન.

बुद्धिकाम त्रि. (बुद्धिं कामयते, कामि+अण्) બુદ્ધિને ઇચ્છનાર.

बुद्धिकामा स्त्री. (बुद्धिकाम+स्त्रियां टाप्) કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

बुद्धिजीवन् त्रि. (बुद्ध्या जीवति, जीव्+णिनि) બુદ્ધિ રૂપ ઉપાયથી જીવનાર, બુદ્ધિથી આજીવિકા ચલાવનાર.

बुद्धितस् अव्य. (बुद्धि+पञ्चम्यर्थे तसिल्) બુદ્ધિથી, અક્કલથી, હોંશીયારીથી.

बुद्धिभृत् त्रि. (बुद्धिं बिभर्त्ति, भृ+क्विप् तुक् च) બુદ્ધિમાન, અક્કલવાળું.

बुद्धिमत् त्रि. (बुद्धिरस्त्यस्य मतुप्) બુદ્ધિમાન, ડાહ્યું.

बुद्धिरहित त्रि. (बुध्या रहितः) અક્કલહીન, બુદ્ધિ વિનાનું.

बुद्धिरहितता स्त्री. (बुद्धिरहितस्य भावः तल्+टाप्) અક્કલરહિતપણું, બુદ્ધિ વિનાપણું.

बुद्धिरहितत्व न. (बुद्धिरहितस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

बुद्धिसहाय पु. (बुद्धिदाने सहायः) બુદ્ધિ આપવામાં સહાયક અમાત્ય–મન્ત્રી–પ્રધાન.

बुद्धिहीन त्रि. (बुद्ध्या हीनः) બુદ્ધિવગરનું, અક્કલ વિનાનું, બેવકૂફ.

बुद्धिहीनता स्त्री. (बुद्धिहीनस्य भावः तल्+टाप्) બુદ્ધિહીનપણું, બુદ્ધિવગરનું.

विलेवासिनी स्त्री. (विलेवासिन्+ङीप्) ઉંદરડી, સસલી, સાપેણ.

विलेशय पु. (विले शेते, शी+अच्) સર્પ, ઉંદર, સસલો.

विलेशय त्रि. (विले शेते, शी+अच्) ગુફામાં રહેનાર, ખાડામાં રહેનાર, છિદ્રમાં રહેનાર.

विलेशया स्त्री. (विलेशय+स्त्रियां टाप्) સાપેણ, ઉંદરડી, સસલી, ઘો, સેંઢાઈ.

विल्म न. (विल्+बा. मन्) ભાસવું, દીપવું, માથા ઉપરનો ટોપ–શિરસ્ત્રાણ, લઢાઇની ટોપી.

विल्मिन् पु. (विल्म अस्यास्ति इनि) રૂદ્રદેવ, શિવનો અંશ.

विल्मिन् त्रि. (विल्म+अस्त्यर्थे इनि) પ્રકાશમાન, શિરસ્ત્રાણવાળું, ટોપવાળું.

विल्ल न. (विल्+क्विप् तं लाति, ला+क) હિંગ, ક્યારો.

विल्लमूला स्त्री. (विल्लमिव मूलमस्याः) વારાહી કંદ.

विल्लसू स्त्री. (विल्ल+सू+क्विप्) દશપુત્રને જણનારી સ્ત્રી.

विल्व पु. (विल्+उल्व नि.) બીલીનું ઝાડ.

विल्व न. (विल्वस्य फलं अण्) બીલીનું ફળ, બીલું.

विल्वक न. पु. તે નામે એક તીર્થ, તે નામે એક નાગ.

विल्वका स्त्री. (विल्वक+स्त्रियां टाप्) હિંગુપત્રી નામની વનસ્પતિ.

विल्वकादि पु. (विल्वकः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.
स च–विल्व, वेणु, वेत्र, वेतस, इक्षु, काष्ठ, कपोत, तृण, कुञ्चा, तक्षन्, इति.

विल्वकीय त्रि. (विल्वाः सन्ति यस्यां नद्या. छ कुक् च) બીલીવાળો પ્રદેશ.

विल्वगन्ध पु. (विल्व इव गन्धो यस्य) કુરેક વૃક્ષ, બલા વનસ્પતિ.

विल्वज त्रि. (विल्वात् जायते जन्+ड) બીલીમાંથી પેદા થયેલ, બીલીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ.

विल्वतेजस् पु. તે નામે નાગ વિશેષ.

विल्वपत्र न. (विल्वस्य पत्रम्) બીલીનું પાંદડું.

विल्वपाण्डुर पु. તે નામે એક નાગ.

विल्वपेशिका स्त्री. ([illegible]

ठन्) સુકાયેલા બીલાનો ટુકડો.

विल्ववन न. (विल्वस्य वनम्) બીલીના વૃક્ષોનું વન–જંગલ.

विल्वा स्त्री. (विल्–भेदने+उल्वा. नि.) હિંગુપત્રિ વનસ્પતિ.

विल्वोदकेश्वर पु. તે નામે એક શિવમૂર્તિ.

विस् (दिवा. पर. सक. सेट् विस्यति) ફેંકવું.

विस न. (विस्+क) મૃણાલ–કમળનો દાંડલો.

विसकण्ठिका स्त्री. (विसमिव कण्ठोऽस्याः कप्+टाप् इत्वं च) બગલી.

विसकण्ठिन् पु. (विसमिव कण्ठोऽस्त्यस्य इनि) બગલો.

विसकुसुम न. (विसस्थितं कुसुमम्) કમળનું ફૂલ.

विसखा त्रि. (विसं मृणालं खनति, खन्+विट्+डा) મૃણાલ–કમળના દાંડલાને ખોદનાર.

विसग्रन्थि पु. (विसस्य ग्रन्थिः) મૃણાલ–કમળના દાંડલાની ગાંઠ.

विसनाभि स्त्री. (विसं नाभिरिवास्याः) કમલિની, કમળનો વેલો.

विसच्छेद पु. (विसस्य च्छेदः) કમળના દાંડલાનો ટુકડો.

विसनालिका स्त्री. (विसस्य नालिका) કમળનો દાંડલો–મૃણાલ.

विसल न. (विस्+कलच्) કુણગો, અંકુર, કુંપળ.

विसवत् त्रि. (विस+मतुप्–मस्य वः) કમળના દાંડલાવાળું, મૃણાલવાળું.

विसवर्त्मन् पु. न. નેત્રનો એક રોગ.

विसिनी स्त्री. (विस+पुष्करा. इनि+ङीप्) કમલિની, કમળનો સમૂહ, કમળવાળો દેશ.

विसिल त्रि. (विस+चतुरर्थ्यां काशा. इल) મૃણાલ, કમળના દાંડલાની સમીપ વગેરે.

वीभत्स त्रि. ([illegible]) પાપી, નિંદ, [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].

वीभत्स पु. ([illegible]) [illegible]

बृहक पु. (बृह्+क्वुन्) તે નામે એક દેવ–ગન્ધર્વ.

बृहच्चञ्चु पु. (बृहत् चञ्चुर्यस्य) એક જાતનું શાક–છુંછની ભાજી.

बृहच्चित्र पु. (बृहत् चित्रं यस्मिन्) બીજોરાનું ઝાડ.

बृहच्छल्क पु. (बृहन्तः छल्काः यस्य) એક જાતનું માછલું.

बृहच्छ्रवस् त्रि. (बृहत् श्रवोः यस्य) મોટી આબરૂવાળું, મહાન્ યશસ્વી.

बृहज्जन पु. (बृहच्चासौ जनश्च) મહાજન, મોટો માણસ.

बृहज्जातक न. (बृहच्च तत् जातकं च) વરાહ મિહિરકૃત એક જાતક ગ્રન્થ.

बृहज्जाबाल पु. (बृहच्चासौ जाबालश्च) તે નામે એક ઉપનિષદ્.

बृहज्जीवन्ती स्त्री. (बृहती चासौ जीवन्ती च) મહાજીવન્તી વનસ્પતિ.

बृहड्ढक्का स्त्री. (बृहती ढक्का) મોટું નગારું, ભેરી વાદિત્ર.

बृहत् त्रि. (बृह्+अति शतृवत् कार्यं) મોટું, મહાન્, પુષ્ટ, વધારે, પુષ્કળ.

बृहत् पु. (,, ,,) જીનદેવ, વિષ્ણુ.

बृहतिका स्त्री. (बृहत्–आच्छादने+क्वुन्+टाप् अत इत्वं) ઉત્તરીય વસ્ત્ર.

बृहतिका स्त्री. (बृहती+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) बृहती શબ્દ જુઓ.

बृहती स्त्री. (बृह्+अति+स्त्रियां ङीप्) ઉત્તરીય વસ્ત્ર, નવ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, નાની વંતાકડી–રીંગણી, જલાશય, ભોંયરીંગણી, વાણી, એક ઝાડ.

बृहतीपति पु. (बृहत्याः वाचः पतिः) બૃહસ્પતિ–ગુરૂ.

बृहत्क त्रि. (बृहत्+प्रकारे कन्) મોટા પ્રકારનું.

बृहत्कथा स्त्री. (बृहती चासौ कथा च) પિશાચી ભાષામાં વરરૂચીએ બનાવેલી એક કથા.

बृहत्कन्द पु. (बृहन् कन्दो यस्य) ગાજર, ડુંગળી, લસણ.

बृहत्कर्मन् न. (बृहच्च तत् कर्म च) મોટું કામ.

बृहत्कर्मन् त्रि. (बृहत् कर्म यस्य) મોટા કામવાળું.

बृहत्काय त्रि. (बृहन् कायो यस्य) મોટા શરીરવાળું.

बृहत्काय पु. (,, ,,) અજમીઢ વંશમાં પેદા થયેલો તે નામનો એક રાજા.

बृहत्कालशाक पु. (बृहन् कालः शाकः) એક જાતનું શાક–કાસન્દ્રીનું શાક.

बृहत्कास पु (बृहच्चासौ कासश्च) એક જાતનું ઘાસ.

बृहत्कीर्ति त्रि. (बृहती कीर्तिर्यस्य) મોટી આબરૂવાળું, મોટા યશવાળું.

बृहत्कीर्ति पु. (बृहती कीर्तिरस्य) આંગીરસ અગ્નિનો પુત્ર, તે નામે એક અસુર.

बृहत्कुक्षि त्रि. (बृहती कुक्षिर्यस्य) મોટા પેટવાળું.

बृहत्केतु त्रि. (बृहन् केतुर्यस्य) મોટી ધ્વજાવાળું.

बृहत्केतु पु. (बृहन् केतुरस्य) તે નામે એક રાજા.

बृहत्क्षत्र पु. તે નામનો એક રાજા.

बृहत्ताल पु. (बृहन् तालः) હિંતાલ વૃક્ષ.

बृहत्तिक्ता स्त्री. (बृहन् तिक्तो रसोऽस्याः) પાઠા નામની વનસ્પતિ.

बृहत्तृण पु. (बृहत् तृणाकाराणि पत्राणि यस्य) વાંસ, વાંસડો.

बृहत्त्वच् त्रि. (बृहती त्वग् यस्य) એક જાતનું વૃક્ષ.

बृहत्पत्र पु. (बृहन्ति पत्राणि अस्य) ધોળા લોધરનું ઝાડ, હસ્તિકન્દ વૃક્ષ.

बृहत्पर्ण त्रि. (बृहन्ति पर्णानि यस्य) મોટાં પાંદડાંવાળું.

बृहत्पर्ण पु. (,, ,,) લોધરનું ઝાડ, હસ્તિકન્દ વૃક્ષ.

बृहत्पर्ण न. (बृहत् पर्णम्) મોટું પાંદડું.

बृहत्पाटलि पु. ધંતુરાનું ઝાડ.

बृहत्पाद त्रि. (बृहन्तः पादाः यस्य) મોટા પગવાળું, મોટાં મૂળીયાંવાળું.

बृहत्पाद पु. (बृहन्तः पादाः अस्य) વડનું ઝાડ.

बृहत्पारेवत पु. (बृहन् पारेवतः) મોટું પારેવું, મોટું કબૂતર.

बृहत्पालिन् पु. (बृहन्तं पालयति, पालि+णिनि) જંગલી જીરું, કડવું જીરું.

बृहत्पीलु पु. (बृहन् पीलुः) મોટાં પીલુનું ઝાડ.

बृहत्पुष्प त्रि. (बृहन्ति पुष्पाणि यस्य) મોટાં ફૂલવાળું.

बृहत्पुष्पा स्त्री. (बृहन्ति पुष्पाणि अस्याः टाप्) કેળ.

बृहत्पुष्पी स्त्री. (बृहन्ति पुष्पाणि यस्य, ङीप्) તે નામે એક વૃક્ષ, घण्टारव वृक्ष

बुद्धिहीनत्व न. (बुद्धिहीनस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बुद्धीन्द्रिय न. (बुद्धेः ज्ञानस्येन्द्रियम्) જ્ઞાનેન્દ્રિય–મન બે કાન, બે નેત્ર, જીભ, ત્વચા, નાસિકા.

बुद्बुद न. (बुद्+क पृषो. द्वित्वम्) પાણીનો વિકાર, પરપોટો, ગર્ભની એક અવસ્થા.

बुध् (भ्वा. प. स. अनिट् बोधति) બોધથવો, જાણવું.

बुध् (भ्वा. उभ. स. सेट् बोधति–ते) ઉપરનો અર્થ.

बुध् (दिवा. आ. स. अनिट् बुध्यते) જાણવું, બોધથવો.

बुध पु. (बुध्यते यः, बुध्+क) પંડિત, વિદ્વાન, બુધ ગ્રહ, કુતરો, બુધવાર.

बुध त्रि. (बुध्+क) ડાહ્યું, સમજુ.

बुधचक्र न. (बुधस्य ग्रहविशेषस्य चक्रम्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ શુભાશુભ સૂચક એક ચક્ર.

बुधचार पु. (बुधस्य चारः) બુધગ્રહનો શુભાશુભ સૂચક સંચાર.

बुधतनय पु, (बुधस्य ग्रहविशेषस्य तनयः) પુરૂરવા રાજા.

बुधतात पु. (बुधस्य „ तातः) ચન્દ્ર.

बुधपुत्र पु. (बुधस्य पुत्रः) પુરૂરવા રાજા.

बुधरत्न न. (बुधप्रियं रत्नम्) મરકત મણિ.

बुधवार पु. (बुधस्य ग्रहविशेषस्य वारः) બુધવાર.

बुधवासर पु. (बुधपतिको वासरः) બુધવાર.

बुधसानु पु. (बुध+आनुक् नुक् च) યજ્ઞપુરૂષ, પાંદડું.

बुधसुत पु. (बुधस्य सुतः पुत्रः) પુરૂરવા રાજા.

बुधा स्त्री. (बोधयति ज्ञापयति रागिणं सेवनात् बुध्+क+टाप्) જટામાંસી નામની વનસ્પતિ.

बुधादित्य पु. (बुधसहितः आदित्यः) જન્મકાળે એક જ રાશિમાં બુધ અને રવિનો યોગ.

बुधान पु. (बुध्+आनन् किच्च) આચાર્ય, ગુરૂ, વિદ્વાન, પંડિત, કવિ, બ્રહ્મવાદી.

बुधान त्रि. („ „) પ્રિય બોલનાર, મીઠું બોલનાર.

बुधाष्टमी स्त्री. (बुधवारयुता अष्टमी) બુધવારયુક્ત અજવાળી આઠમ, તે દિવસે કરવાનું એક વ્રત.

बुधित त्रि. (बुध्यते स्म, बुध्+क्त) જાણેલ, જ્ઞાત.

बुधिल त्रि. (बुध्+किलच्) વિદ્વાન, પંડિત, સમજુ.

ડાહ્યું.

बुध्न पु. (बध्नाति, बन्ध्+नक् बुधादेशः) મૂળ, તળીયું, શિવ, અન્તરીક્ષ, ગુદા.

बुध्न्य पु. (बुध्ने भवः यत्) ગાર્હપત્ય અગ્નિ, તે નામે રૂદ્ર.

बुन्द् (भ्वा. उभ. सक. सेट् बुन्दति) આલોચન કરવું, દેખવું.

बुन्ध् (भ्वा. उभ. सक. सेट् बुन्धति–ते) આલોચન કરવું, જોવું.

बुन्ध् (चु. उभ. सक. से. बुन्धयति) બાંધવું.

बुभुक्षत् त्रि. (भोक्तुमिच्छति, भुज्+सन्+शतृ) ભોજન કરવા–ખાવા ઇચ્છતું.

बुभुक्षा स्त्री. (भोक्तुमिच्छा, भुज्+सन्+अ+टाप्) ભોજન કરવાની ઇચ્છા.

बुभुक्षित त्रि. (बुभुक्षा संजाताऽस्य इतच्) ભુખ્યું, ભુખવાળું.

बुभुक्षु त्रि. (भोक्तुमिच्छुः, भुज्+सन्+उ) ખાવાને ઇચ્છનાર, ભુખ્યું.

बुल् (चु. उभ. अ. सेट् बोलयति–ते) ડુબવું.

बुलि स्त्री. (बुड्+इन् किच्च डस्य लः) ભય, બીક.

बुल्व त्रि. (बुल्+व उल्वा. नि.) તીરછું, આડું, વાંકું.

बुष न. (बुस्यते उत्सृज्यते, बुस्+क पृषो. वा षत्वम्) તુચ્છ ધાન્ય, ફળરહિત ધાન્ય–ભુસું.

बुस न. („ „) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बुस्त् (चु. उभ. सक. सेट् बुस्तयति–ते) આદર કરવો, અનાદર કરવો.

बुस्त न. (बुस्त्यते नाद्रियते आद्रियते वा, बुस्त्+घञ्) ફણસ વિગેરે ફળનો ત્યાગ કરવા લાયક ભાગ, એક જાતનું માંસ પિષ્ટક.

बूक न. (बुक्कयति, शब्दायते, बुक्क्+अच् पृषो. दीर्घः) હૃદય, કાળજું, છાતી.

बूकवृक्य न. પદ, ચરણ.

बृसी स्त्री. (बुसन्तोऽस्यां सीदन्ति, पृषो. बुसो वृ+सद्+ड गौरा. ङीष्) ઋષિઓનું આસન.

बृषी स्त्री. (बृ+षक् गौरा. ङीष् न षत्वम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बृह् (वृद्धौ भ्वा. प. स. सेट् बर्हति) વધવું.

बृहद्रथ पु. (बृहन् रथोऽस्य) मौर्यवंशमां थयेलो ते नामनो એક રાજા, આંગિરસ અગ્નિનો એક પુત્ર, મગધ દેશનો એક રાજા, જરાસંધનો પિતા. ચેદિરાજ વસુનો એક પુત્ર.

बृहद्रथन्तर न. ते नामनो એક સામવેદનો વિભાગ.

बृहद्राज पु. ઇક્ષ્વાકુવંશી ભાવી એક રાજા

बृहद्राविन् पु. (बृहत् यथास्यात्तथा रौति, रु+णिनि) એક જાતનું ઘુવડ પક્ષી.

बृहद्रूप पु. (बृहन्ति रूपाणि अस्य) તે નામે એક મરુદ્‌ગણ.

बृहद्वत् पु. (बृहत् बृहत्साम तदस्यास्ति स्तोत्रतया मतुप् मस्य वः) બૃહત્સામ સ્તોત્રથી સ્તુતિ કરવા લાયક ઇન્દ્ર, એક પ્રકારનો યજ્ઞ.

बृहद्वती स्त्री. (बृहत्+अस्त्यर्थे वतु+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક નદી.

बृहद्वल्क पु. (बृहद् वल्कोऽस्य) એક જાતનું લોધ્રનું વૃક્ષ, રાતાલોદરનું ઝાડ.

बृहद्वल्कल पु. (बृहद् वल्कलमस्य) ઉપરનો અર્થ.

बृहद्वात पु. (बृहद् वातो यस्मात्) પથરીને હણનારૂં એક જાતનું ધાન્ય.

बृहद्वारुणी स्त्री. (बृहती चासौ वारुणी च) મોટી વારુણી વનસ્પતિ–ઇંદ્રવરણી વેલ.

बृहद्बीज पु. (बृहन्ति बीजानि यस्मिन्) આમ્રાતક–જંગલી આંબો.

बृहन्नल पु. (बृहन्नलेति [illegible]) અર્જુન વૃક્ષ, સાદડનું ઝાડ.

बृहन्नारदीय न. (बृहच्च तत् नारदीयं च) તે નામનું એક ઉપપુરાણ.

बृहन्नारायणोपनिषद् स्त्री. તે નામે એક ઉપનિષદ.

बृहन्नौका स्त्री. [illegible] રમાતી એક જાતની રમત, એક રમતનું નામ.

बृहन्मनस् पु. (बृहत् मनो यस्य) [illegible] તે નામનો એક રાજા.

बृहस्पति पु. ([illegible] पतिः, पारस्करादित्वात् [illegible]) દેવગુરુ, નવગ્રહમાંનો તે નામનો ગ્રહ, આંગિરસ મુનિ [illegible]

बृहस्पतिचक्र न. [illegible] ते नामे એક ચક્ર, સાઠ સંવત્સર સમુદાય.

बृहस्पतिपुरोहित पु. (बृहस्पतिः पुरोहितो यस्य) ઇન્દ્ર, હરકોઈ દેવ.

बृहस्पतिवार पु. (बृहस्पतिपतिको वारः) ગુરૂવાર.

बृहस्पतिवासर पु. (बृहस्पतिपतिको वासरः) ગુરૂવાર.

बृहस्पतिसव पु. (बृहस्पतिप्रीत्यर्थं सवः) બૃહસ્પતિની પ્રસન્નતાને માટે એક યજ્ઞ.

बृहस्पतिस्तोम पु. (बृहस्पतिप्रीत्यर्थं स्तोमः) તે નામનો એક યજ્ઞ.

बृंहित न. (बृह्+क्त इदित्वान्नुम्) હાથીની ગર્જના, હાથીની ચીસ.

बृंहित त्रि. (बृह्+कर्मणि क्त) વધેલું, વૃદ્ધિ પામેલું.

बॄ (क्या. पर. स. सेट् बृणाति बॄणाति वा) માગવું, પસંદ કરવું, સ્વીકારવું, ભરણ પોષણ કરવું.

बेकनाट पु. (वे इत्यपभ्रंशः द्वित्वबोधकः, एकं गुणं द्रव्यमृणिकाय दत्वा द्विगुणं मह्यं देयमिति समयेन नाटयति व्यवहरति, नाटि+अच् वे एकशब्दयोः पृषो. वेकभावः) વ્યાજવટાવનો ધંધો કરનાર.

बेकुरा स्त्री. વાણી, વાચા.

बेह् (प्रयत्ने भ्वा. आ. अक. सेट् बेहते) પ્રયત્ન કરવો.

बैजिक त्रि. (बीजस्यायं,ठञ्) બીજનું, બીજસંબંધી.

बैजिक न. (बीजप्रयोजनमस्य, बीज+ठञ्) એક જાતનું તેલ, મૂલ કારણ.

बैजिक पु. (बीजेन सम्भूतः ठञ्) નવો અંકુર, ફણગો.

बैडालवृत्ति स्त्री. (बिडालस्येयं, बैडाली चासौ वृत्तिश्च) બિલાડાની વૃત્તિ.

बैडालवृत्ति त्रि. (बैडाली वृत्तिर्यस्य) બિલાડાના જેવી વૃત્તિવાળું, દાંભિક, ઢોંગી, પાખંડી.

बैल्व त्रि. (बिल्वस्येदं, बिल्व+अण्) બીલીનું, બીલીસંબન્ધિ.

बैल्व न. (बिल्वस्येदं अण्) બીલીનું પાંદડું–બીલીપત્ર.

बोकडी स्त्री. બોકડાનું આંતરડું.

बोध पु. (बुध्+भावे घञ्) જ્ઞાન, જાગવું, તે નામનો એક દેશ.

बोध पु. (बुध्+करणे घञ्) ઉપદેશ.

बृहत्फल त्रि. (बृहन्ति फलानि यस्य) મોટાં ફળવાળું.

बृहत्फल पु. (बृहन्ति फलानि अस्य) ફણસનું ઝાડ.

बृहत्फला स्त्री. (बृहत्फल+स्त्रियां टाप्) કડવી તુંબડીનો વેલો, ઇન્દરવરણાંની વેલ, કોહળાનો વેલો, મહાજમ્બૂ વૃક્ષ, મહાબલા વનસ્પતિ, મોટી ટટીનો વેલો.

बृहत्संहिता स्त्री. વરાહમિહિર પ્રણીત એક જ્યોતિષ ગ્રન્થ.

बृहत्सामन् न. (बृहच्च तत् साम च) તે નામનો સામવેદનો વિભાગ.

बृहत्सेन त्रि. (बृहती सेना यस्य) મોટી સેનાવાળું.

बृहत्सेन पु. (,, ,,) મગધદેશનો એક રાજા, બૃહદ્રથના વંશનો એક ભાવી રાજા.

बृहत्सेना स्त्री. (बृहती चासौ सेना च) મોટી સેના, મહાન્ લશ્કર.

बृहदग्नि त्रि. (बृहन् अग्निः यस्य) અનેક પ્રકારના અગ્નિવાળું.

बृहदङ्ग त्रि. (बृहदङ्गं यस्य) મોટા શરીરવાળું, મોટા અવયવવાળું.

बृहदङ्ग पु. (बृहद् अङ्गमस्य) હાથી.

बृहदङ्गी स्त्री. (बृहद् अङ्गं यस्याः ङीप्) મોટા શરીરવાળી સ્ત્રી, હાથણી.

बृहदम्बालिका स्त्री કાર્તિકસ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

बृहदम्ल पु. (बृहन् अम्लो रसो यस्य) એક જાતનું ઝાડ–કરમદાનું ઝાડ.

बृहदश्व पु. (बृहन् अश्वो यस्य) શ્રાવસ્ત્ય રાજાનો એક પુત્ર, તે નામનો એક ઋષિ.

बृहदसृङ्मति पु. (बृहती असृजि मतिर्यस्य) ભૂત, પિશાચ.

તે નામનું ઉપનિષદ્.

बृहदेला स्त्री. (बृहती चासौ एला च) મોટી એલચી.

बृहद्गर्भ पु. (बृहन् गर्भो यस्य) શિબિ રાજાનો પુત્ર.

बृहद्गु पु. તે નામનો એક રાજા.

बृहद्गुह पु. (बृहती गुहा यस्मिन्) કારૂષ નામે દેશ–બુંદેલખંડ.

बृहद्गृह पु. (बृहन्ति गृहाणि यस्मिन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बृहद्गोल न. (बृहत् गोलमस्य) તરબુચ.

बृहद्दर्भ पु. કકેયુવંશી તે નામનો એક રાજા.

बृहद्दल पु. (बृहन्ति दलानि अस्मिन्) હિંતાલ વૃક્ષ, લોધર વૃક્ષ, લાલ લસણ.

बृहद्द्युति त्रि. (बृहती द्युतिर्यस्य) ઘણા તેજવાળું, ઘણા પ્રકાશવાળું.

बृहद्द्युति स्त्री. (बृहती चासौ द्युतिश्च) ઘણું તેજ, બહુ પ્રકાશ.

बृहद्द्युम्न पु. (बृहद् द्युम्नमस्य) તે નામનો એક રાજા,

बृहद्धनुष त्रि. (बृहद् धनुर्यस्य) મોટા ધનુષવાળું.

बृहद्धनुस् पु. (,, ,,) અજમીઢવંશી એક રાજા.

बृहद्धन पु. (बृहद् धनमस्य) ઇક્ષ્વાકુ વંશીએક રાજા.

बृहद्धन त्रि. (बृहद् धनं यस्य) ઘણા ધનવાળું, પુષ્કળ ધનવાળું.

बृहद्बल न. (बृहद् बलं) મોટું બળ.

बृहद्बल त्रि. (बृहद् बलं यस्य) અત્યન્ત બળવાન, ઘણા બળવાળું.

बृहद्ब्रह्मन् पु. (बृहन् चासौ ब्रह्मा च) અંગિરા ગોત્રનો એક ઋષિ.

ब्रह्मकर्मन् त्रि. (ब्रह्मणि कर्म कर्मफलं यस्य) કર્મનાં ફળ ઇશ્વરને અર્પણ કરી દેનાર.

ब्रह्मकर्मसमाधि पु. (ब्रह्मणि कर्मणां समाधिः) સર્વ કર્મ–કર્તા વગેરેનું બ્રહ્મસ્વરૂપે ચિન્તન.

ब्रह्मकाष्ठ न. (ब्रह्मणः काष्ठम्) પારસ પીંપળો.

ब्रह्मकुण्ड न. (ब्रह्मणा निर्मितं कुण्डम्) તે નામે એક સરોવર.

ब्रह्मकुशा स्त्री (ब्रह्मकुश+अच्+टाप्) અજમોદા વનસ્પતિ.

ब्रह्मकूट पु. (ब्रह्मा कूटे शिखरे यस्य) તે નામે એક પર્વત.

ब्रह्मकूर्च न. (ब्रह्मणो ब्राह्मणस्य कूर्चमिव) પંચગવ્યના પીવારૂપ એક વ્રત, કુશોદક સહિત પંચગવ્ય.

ब्रह्मकृत् त्रि. (ब्रह्म तपः करोति, कृ+क्विप्+तुक्) તપ કરનાર.

ब्रह्मकृत् पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

ब्रह्मकृत त्रि. (ब्रह्मणा कृतः) બ્રહ્માએ કરેલ, બ્રાહ્મણે કરેલ, બ્રહ્મે કરેલ.

ब्रह्मकोशी स्त्री. (ब्रह्मणः कोशीव) અજમોદા વનસ્પતિ.

ब्रह्मगर्भा स्त्री. (ब्रह्मेव गर्भो यस्याः) આદિત્ય ભક્તા–સૂરજમૂખી વનસ્પતિ.

ब्रह्मगार्ग्य पु. તે નામનો એક ઋષિ.

ब्रह्मगिरि पु. (ब्रह्मणो गिरिः पर्वतः) તે નામે એક પર્વત.

ब्रह्मगीता स्त्री. (ब्रह्मणा कथिता गीता) મહાભારતના અનુશાસનપર્વના ૩૫મા અધ્યાયમાં બ્રહ્માએ ગાયેલી ગીતા.

ब्रह्मग्रन्थि पु. જનોઇની ગાંઠ.

ब्रह्मघात पु. (ब्रह्मणः घातः) બ્રહ્મહત્યા, બ્રાહ્મણનો વધ, બ્રહ્મચર્યનો નાશ.

ब्रह्मघातक त्रि. (ब्रह्माणं विप्रं हन्ति, हन्+ण्वुल्) બ્રાહ્મણને મારી નાંખનાર, બ્રહ્મહત્યા કરનાર.

ब्रह्मघातिन् त्रि. (ब्रह्माणं विप्रं हन्ति ब्रह्म+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ब्रह्मघोष पु. (ब्रह्मणो वेदस्य घोषः) વેદ ધ્વનિ, વેદનો શબ્દ.

ब्रह्मघ्न त्रि. (ब्रह्माणं विप्रं हन्ति, हन्+टक्) બ્રહ્મહત્યા કરનાર.

ब्रह्मघ्नी स्त्री. (ब्रह्मघ्न+स्त्रियां ङीप्) કુંવાર વનસ્પતિ.

ब्रह्मचक्र न. (ब्रह्मनिर्मितं चक्रम्) કાર્ય કારણરૂપ સંસારરૂપ ચક્ર–દુનિયા, બ્રહ્મપુરાણમાં કહેલ દેવતાને ઉપયોગી એક ચક્ર.

ब्रह्मचर्य न. (ब्रह्मणे वेदाध्ययनार्थं चर्यते यत् वा चर्यं आचरणीयम्) બ્રહ્મચર્ય વ્રત, જનોઇ આપ્યા પછી ગુરુપાસેથી વેદ સુધીમાં આચરણ કરવાના નિયમ, મૈથુનના અભાવરૂપ યમ–સંયમ વિશેષ. "ब्रह्मचर्यं गुप्तेन्द्रियस्योपस्थस्य संयमः." भा.

ब्रह्मचर्य पु. (ब्रह्मणे वेदाध्ययनार्थं चरति वा चर्यो यस्य) બ્રહ્મચારી, વ્રત વિગેરે માટે સંયમ પાળી પુરુષ.

ब्रह्मचर्या स्त्री (ब्रह्मन्+चर्+भावे यत् टाप्) બ્રહ્મચર્ય વ્રત, મૈથુનના ત્યાગરૂપ યમ–સંયમ.

ब्रह्मचारिणी स्त्री. (ब्रह्मचारिन्+स्त्रियां ङीप्) બ્રહ્મચર્ય પાળનારી સ્ત્રી, દુર્ગા–દેવી, બ્રાહ્મી લતા.

ब्रह्मचारिन् पु. (ब्रह्म वेदं तपो वा चरति अर्जयति ... ब्रह्मन्+चर्–आवश्यके+णिनि) બ્રહ્મચારી, બ્રહ્મચર્યાશ્રમનું પાલન કરનાર પુરુષ.

ब्रह्मज पु. (ब्रह्मणो जायते जन्+ड) હિરણ્યગર્ભ–બ્રહ્મા.

ब्रह्मज त्रि. (ब्रह्मणः जायते जन्+ड) બ્રહ્માથી પેદા થયેલ, બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થનાર.

ब्रह्मजटा स्त्री. (ब्रह्मणो जटेव शोभा) દમનક વૃક્ષ.

ब्रह्मजामल न. બ્રહ્મ યામલ ગ્રંથ.

ब्रह्मजिज्ञासा स्त्री. (ब्रह्मणः जिज्ञासा) બ્રહ્મને જાણવાની ઇચ્છા.

ब्रह्मजिज्ञासु त्रि. (ब्रह्म ज्ञातुमिच्छुः, ज्ञा+सन्+उ) બ્રહ્મના સ્વરૂપને જાણવા ચાહનાર.

ब्रह्मजीविन् पु. (ब्रह्म वेदस्तद्विहितेन श्रौतकर्म्मणा जीवति जीव्+णिनि) શ્રૌત સ્માર્ત કર્મની ક્રિયાથી પોતાની આજીવિકા મેળવનાર બ્રાહ્મણ, વેદ ઉપર જીવનાર.

ब्रह्मज्ञ त्रि. (ब्रह्म जानाति, ब्रह्म+ज्ञा+क) બ્રહ્મને જાણનાર–બ્રહ્મવેત્તા, શાસ્ત્ર વિગેરે જાણનાર.

ब्रह्मज्ञ पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

ब्रह्मज्ञान न. (ब्रह्मणि ब्रह्मविषये यद् ज्ञानम् यद्वा ब्रह्मणः ज्ञानम्) બ્રહ્મ વિષયક જ્ઞાન "હું બ્રહ્મ છું" એવું જ્ઞાન, બ્રહ્મનું જ્ઞાન.

वोधक त्रि. (बुध्+णिच्+ण्वुल्) જ્ઞાન ઉત્પન્ન કરનાર, સમજાવનાર, બોધ આપનાર, વૈતાલિક–રાજાઓને પ્રાતઃકાળમાં સ્તુતિ કરી જગાડનાર, ચાડીયું.

वोधकर त्रि. (वोधं ज्ञानं जागरणं वा करोति, कृ+ट) ઉપરનો અર્થ.

वोधन न. (वुध्+णिच्+ल्युट्) જણાવવું, સમજાવવું, બોધ આપવો, સમયને લીધે કોઈ પદાર્થની ઓછી થએલી ગંધમાં વધારો કરવો, જાગવું, ઉપદેશ આપવો, જગાડવું.

वोधना स्त्री. (वोधन+स्त्रियां टाप्) કંકોડાનો વેલો.

वोधनी स्त्री. (वोध्यतेऽनया अत्र वा, वुध्+णिच्+करणे आधारे वा ल्युट्+ङीप्) કાર્તિકશુદ અગીયારશ.

वोधनीय त्रि. (वुध्+कर्मणि अनीयर्) ઉપદેશ આપવા યોગ્ય, સમજાવવા યોગ્ય, જગાડવા લાયક.

वोधयत् त्रि. (वुध्+णिच्+शतृ) સમજાવતું, બોધ કરતું, ઉપદેશ કરતું, જણાવતું, જગાડતું.

वोधयितृ पु. (वुध्+णिच्+कर्त्रर्थे तृच्) ઉપદેશ આપનાર કે શીખાવનાર–ગુરૂ વિગેરે.

वोधवासर पु. (वोधस्य भगवतो मायानिद्रायाः प्रवोधस्य वासरः) કાર્તિકસુદ અગીયારશ, તે દિવસે કરવાનું વ્રત.

वोधान त्रि. (वुध्+कर्मणि आनच्) હોંશીયાર, ડાહ્યું, વિદ્વાન, સમજુ.

वोधान पु. (वुध्यते, वुध्+आनच्) બૃહસ્પતિ–દેવોનો ગુરૂ.

वोधिवृक्ष पु. (वोधिरेव वृक्षः) પીપળાનું ઝાડ.

वोधिसत्त्व न. (वोधि वोधवत् सत्त्वम्) જ્ઞાનયુક્ત સત્વ, સમ્યક્ત્વાશ્રિત સત્વ.

वोधिसत्त्व पु. (वोधियुक्तं सत्त्वं यस्य) તે નામે એક બુદ્ધદેવ.

वोद्धव्य त्रि. (वुध्+कर्मणि तव्यच्) જાણવા લાયક, સમજાવવા યોગ્ય.

वौद्ध न. (वुद्धेन प्रोक्तम् अण्) બુદ્ધે કહેલ શાસ્ત્ર, બૌદ્ધ શાસ્ત્ર.

वौद्ध त्रि. (वौद्धमधीते वेत्ति वा पुनः अण्) બૌદ્ધ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનાર, બૌદ્ધશાસ્ત્ર જાણનાર.

वौद्ध त्रि. (वुद्धस्यायं, वुद्ध+अण्) બુદ્ધનું, બુદ્ધ સંબંધી, બુદ્ધના અનુયાયી વિગેરે.

वौध पु. (वुधस्यापत्यं पुमान्, वुध्+अण्) બુધનો પુત્ર પુરૂરવા.

वौधि पु. (वोधस्य गोत्रापत्यमाङ्गिरसभिन्ने इञ्) આંગિરસભિન્ન બોધનું ગોત્ર સંતાન.

वौध्य त्रि. (वोधस्य गोत्रापत्यं यञ्) બોધનું, આંગીરસ ગોત્ર સંતાન.

वौध्य त्रि. (वोधो देशभेदोऽभिजनोऽस्य ञ्य) બાપ દાદાઓથી બોધ નામના દેશમાં રહેનાર.

व्यध (दिवा. पर. सक. अनिट् [illegible]) તાડન કરવું, મારવું.

व्युष (तु. उभ. सक. सेट् [illegible])

ब्रह्मपुर न. (ब्रह्मणः पुरम्) બ્રહ્મની ઉપાસના કરવા માટે હૃદય સ્થાન, બ્રહ્માનું શરીર, ઇશાન દિશામાં આવેલ એક દેશ.

ब्रह्मपुराण न. વ્યાસે રચેલ અઢારમાંનું એક મહાપુરાણ.

ब्रह्मपुरी स्त्री. (ब्रह्मणः पुरी) કાશીનગરી, બ્રહ્માની નગરી.

ब्रह्मपुरुष पु. ब. (ब्रह्मणः पुरुषाः इव) બ્રહ્મપ્રાપક-દ્વારપાળરૂપ ચક્ષુ-વાણી-મન-પ્રાણ વિગેરે.

ब्रह्मपुरोहित पु. (ब्रह्म ब्रहस्पतिः पुरोहितो यस्य) દેવ.

ब्रह्मप्रसूत त्रि. (ब्रह्मणा प्रसूतः) બ્રહ્મથી ઉત્પન્ન થયેલ જગત્ વિગેરે, બ્રાહ્મણથી ઉત્પન્ન થયેલ, બ્રહ્માથી થયેલ.

ब्रह्मप्रसूत न. (ब्रह्मणा प्रसृतम्) બ્રાહ્મણે શરૂ કરેલું કર્મ.

ब्रह्मवध्या स्त्री. (ब्रह्मणो वध्या, वध्+भावे क्यप्+टाप्) બ્રહ્મહત્યા.

ब्रह्मबन्धु पु. (ब्रह्मा विप्रो बन्धुरुत्पादको यस्य ब्रह्मणो विप्रस्य बन्धुरिव वा) બ્રાહ્મણના આચારથી ભ્રષ્ટ-નીચ બ્રાહ્મણ.

ब्रह्मबिन्दु पु. (ब्रह्मणि शास्त्राध्ययनकाले बिन्दुः) શાસ્ત્ર વિગેરે અભ્યાસ કરતી વખતે મોંમાંથી જે લાળના નીકળે છે તે.

ब्रह्मब्रुवाण पु. (आत्मानं ब्रह्माणं ब्रूते, ब्रू+शानच्) બ્રાહ્મણ તરીકે પોતાને કહેનાર, નીચ બ્રાહ્મણ.

ब्रह्मभद्रा स्त्री. વનસ્પતિ ત્રાયમાણા.

ब्रह्मभाग पु. (ब्रह्मणः भागः) બ્રહ્મારૂપ ઋત્વિજને આપવાનો યજ્ઞદ્રવ્યનો ભાગ.

ब्रह्मभू त्रि. (ब्रह्मणा भवति, भू+क्विप्) બ્રાહ્મણ-બ્રહ્મ-બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થનાર.

ब्रह्मभूत त्रि. (ब्रह्मणा भूयते स्म, भू+क्त) બ્રહ્મથી થયેલ, બ્રાહ્મણથી ઉત્પન્ન થયેલ. બ્રહ્માથી થયેલ.

ब्रह्मभूति स्त्री. (ब्रह्मणो भूतिरुत्पत्तिरस्याः) સન્ધ્યા.

ब्रह्मभूमिजा स्त्री. (ब्रह्मभूमितो जायते जन्+ड+टाप्) સિંહલી નામની વનસ્પતિ.

ब्रह्मभूय न. (भू+भावे क्यप्, ब्रह्मणो भूयः) બ્રહ્મપણું, બ્રહ્મભાવ-શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ.

ब्रह्ममण्डूकी स्त्री. એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

ब्रह्ममय त्रि. (ब्रह्मात्मकं, ब्रह्मन्+मयट्) બ્રહ્મરૂપ, બ્રહ્માત્મક-બ્રહ્મસ્વરૂપ.

ब्रह्ममय न. (,, ,,) બ્રહ્માસ્ત્ર-બ્રહ્મા જેનો દેવ છે એવું અસ્ત્ર.

ब्रह्ममयी स्त्री. (ब्रह्मन्+मयट्+ङीप्) મહાકાલી દેવી.

ब्रह्ममह पु. (ब्रह्मणः विप्रानुद्दिश्य महः) બ્રાહ્મણોના મહત્ત્વનો ઉત્સવ, બ્રાહ્મણોને ઉદ્દેશી ઉત્સવ.

ब्रह्ममित्र पु. (ब्रह्म मित्रमस्य) તે નામનો એક મુનિ.

ब्रह्ममीमांसा स्त्री. (ब्रह्मविषयिणी मीमांसा) વ્યાસે રચેલો એક વેદાન્ત ગ્રન્થ.

ब्रह्ममेखला स्त्री. (ब्रह्मणः ब्राह्मणस्य मेखला यस्याः) મુંજ ઘાસ.

ब्रह्मयज्ञ पु. (ब्रह्मणि निमित्ते ... यज्ञः) પંચ મહાયજ્ઞ પૈકી તે નામનો એક યજ્ઞ, વેદતથા શાસ્ત્રનું ભણવું તથા ભણાવવારૂપ યજ્ઞ.

ब्रह्मयष्टि स्त्री. (ब्रह्मणो यष्टिरिवाकारत्वात्) એક જાતનું વૃક્ષ-વામનહાટી વૃક્ષ.

ब्रह्मयष्टिका स्त्री. (ब्रह्मयष्टि+स्वार्थे क+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

ब्रह्मयुग न. (ब्रह्म विप्रस्तदुपलक्षितं युगम्) બ્રહ્માનો બ્રાહ્મણસૃષ્ટિ જેમાં મુખ્ય છે તેવો એક યુગ-કાળ.

ब्रह्मयोग पु. (ब्रह्मणः तत्साक्षात्कारस्य योगः समाधिः) બ્રહ્મનું સાક્ષાત્ દર્શન કરાવનાર એક સમાધિ.

ब्रह्मयोनि पु. (ब्रह्मणो योनिरुत्पत्तिरिव) બ્રહ્મ ગિરિ પર્વત, ઈશ્વર પ્રાપ્તિના ઉપાય રૂપ જ્ઞાનનિષ્ઠા.

ब्रह्मयोनि त्रि. (ब्रह्मणः योनिर्यस्य) બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થયેલસૃષ્ટિ વિગેરે.

ब्रह्मयोनि स्त्री. (ब्रह्मणः योनिः ब्रह्मा योनिरुत्पत्तिकारणं यस्याः वा) બ્રાહ્મણની યોનિ-જાત, સરસ્વતી, તે નામે એક તીર્થ.

ब्रह्मयोनी स्त्री. (ब्रह्मयोनि+पक्षे ङीप्) સરસ્વતી, તે નામે એક તીર્થ, બ્રાહ્મણની યોનિ.

ब्रह्मरन्ध्र न. (ब्रह्मणः परमात्मनः अधिष्ठानाय रन्ध्रम् आकाशः यद्वा ब्रह्मणे ब्रह्मप्राप्तये रन्ध्रम्) માણસના મસ્તક ઉપરનું છિદ્ર (તાળવુ) કે જ્યાં યોગી પ્ર

ब्रह्मणस्पति पु. (ब्रह्मणः पतिः अलु. स. निघण्टौ एकपदत्वम्) બ્રાહ્મણ જાતિનો સ્વામી, મંત્રનો સ્વામી.

ब्रह्मण्य पु. (ब्रह्मणे हितः, यत्) વિષ્ણુ.

ब्रह्मण्य पु. (ब्रह्मन्+यत) બ્રહ્મદાર વૃક્ષ, મુંજ ઘાસ, તાડનું ઝાડ, શનૈશ્ચર, બ્રહ્મ, વેદ, તપ.

ब्रह्मण्य त्रि. (ब्रह्मणे हितं, यत्) બ્રાહ્મણના હિતનું, બ્રાહ્મણને ઉપયોગી.

ब्रह्मण्य त्रि. (ब्रह्मणि तपसि साधुः यत्) તપસ્વી, તપોનિષ્ઠ, વેદકે શાસ્ત્રમાં સ્થિત.

ब्रह्मतत्त्व न. (ब्रह्मणः तत्वम्) બ્રહ્મનું તત્વ, પરમાત્મ તત્વ, વેદનું તત્વ.

ब्रह्मता स्त्री. (ब्रह्मणो भावः, तल्+टाप्) બ્રાહ્મણનો ધર્મ, બ્રહ્મા બનેલ ઋત્વિજનો ધર્મ, બ્રહ્મપણું, બ્રાહ્મણપણું.

ब्रह्मतीर्थ न. (ब्रह्मणस्तीर्थम्) પુષ્કર તીર્થ, પુષ્કરમૂલ.

ब्रह्मतुङ्ग पु. તે નામનો એક પર્વત.

ब्रह्मत्व न. (ब्रह्मणो भावः त्व) બ્રહ્મપણું, બ્રાહ્મણપણું, ઋત્વિકનો ધર્મ, શુદ્ધ બ્રહ્મનો ભાવ.

ब्रह्मद पु. (ब्रह्म शास्त्रं ददाति, दा+क) ઉપનયન જનોઈ સંસ્કાર કરી વેદશાસ્ત્ર ભણાવનાર આચાર્ય.

ब्रह्मदण्ड पु. (ब्रह्मणो ब्राह्मणस्य दण्डः) બ્રાહ્મણનો દંડ, બ્રાહ્મણનો શાપરૂપ દંડ, બ્રહ્મદંડ બ્રાહ્મણની લાકડી, બ્રાહ્મણયષ્ટિ વૃક્ષ, કેતુભેદ, વસિષ્ઠની સિદ્ધ એવી એક લાકડી,

ब्रह्मदण्डी स्त्री. (क्षुद्रो दण्डः ङीप्, ब्रह्मोपासनार्थं दण्डी) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

ब्रह्मदत्त पु. (ब्रह्मणा दत्तः) ઈક્ષ્વાકુ વંશમાં પેદા થયેલો એક રાજા, અણુહનો પુત્ર.

ब्रह्मदत्त त्रि. (ब्रह्मणे विप्राय दत्तं, ब्रह्मणा दत्तं वा) બ્રાહ્મણને આપેલું, બ્રહ્માએ આપેલું.

ब्रह्मदत्ता स्त्री. (ब्रह्मणा दत्ता) શુકદેવની એક કન્યા.

ब्रह्मदर्भा स्त्री. (ब्रह्मणे हितो दर्भो यस्याः) વનસ્પતિ યમાનિકા.

ब्रह्मदातृ पु. (ब्रह्म वेदं ददाति, दा+तृच्) વેદ કે હર-કોઈ શાસ્ત્ર વિગેરે ભણાવનાર આચાર્ય.

ब्रह्मदान न. (ब्रह्मणो वेदस्य दानम्) વેદપાઠન, વેદ ભણાવવો તે.

ब्रह्मदाय पु. (ब्रह्मणे वेदाध्ययनसमाप्तौ आचार्याय विप्राय दीयते, दा+कर्मणि घञ्) વેદાધ્યયનની સમાપ્તિ સમયે ભણાવનાર બ્રાહ્મણ ગુરુને અપાતું ધન.

ब्रह्मदारु पु. (ब्रह्मणो विप्रस्य हितकरो दारु) એક જાતનું પીપળા જેવું ઝાડ, પારસ પીંપળાનું ઝાડ.

ब्रह्मद्विष् त्रि. (ब्रह्मणे विप्राय शास्त्रायतपसे च द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) બ્રાહ્મણનો દ્વેષ કરનાર, શાસ્ત્રની નિંદા કરનાર, તપશ્ચર્યાની નિન્દા કરનાર.

ब्रह्मन् न. (बृंहति वर्द्धते, बृंह्+मनिन्, नकारस्याकारे ऋतो रत्वम्) વેદ, તપ, સત્ય, યથાર્થ તત્વ, પરબ્રહ્મ. "यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते येन जातानि जीवन्ती यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति तज्जिज्ञासस्व ब्रह्मति"

ब्रह्मन् पु. (बृंह्+मनिन् नकारस्याकारः ऋतोरत्वम्) બ્રહ્મ, બ્રાહ્મણ, બ્રહ્મા થયેલો ઋત્વિજ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ ૨૫મો યોગ, બૃહસ્પતિ, ખાખરાનું ઝાડ.

ब्रह्मनाभ पु. વિષ્ણુ, આદિ નારાયણ.

ब्रह्मनिर्वाण न. (ब्रह्मणि ईश्वरे निर्वाणं लयः) ઇશ્વરરૂપની પ્રાપ્તી–મોક્ષ–પરમાનન્દ.

ब्रह्मनिष्ठ पु. (ब्रह्मणि निष्ठा यस्य) એક જાતનું વૃક્ષ.

ब्रह्मनिष्ठ त्रि. (,, ,,) બ્રહ્મમાં સ્થિતિ કરનાર, વેદ ઉપર શ્રદ્ધા રાખનાર, તપશ્ચર્યામાં નિષ્ઠા રાખનાર–તપસ્વી.

ब्रह्मनिष्ठा स्त्री. (ब्रह्मणि निष्ठा) બ્રહ્મમાં નિષ્ઠા, વેદમાં સ્થિતિ, તપમાં નિષ્ઠા–શ્રદ્ધા–સ્થિતિ.

ब्रह्मपत्र न. (ब्रह्मणस्तदाख्यया प्रसिद्धस्य वृक्षस्य पत्रम्) ખાખરાના ઝાડનું પાંદડું.

ब्रह्मपर्ण न. (ब्रह्म तन्नामकवृक्षस्य पर्णम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ब्रह्मपर्णी स्त्री. (ब्रह्मेव विस्तीर्णानि मूलादारभ्य स्थितानि पर्णान्यस्याः ङीप्) પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

ब्रह्मपवित्र पु. (ब्रह्मणि वेदोक्तकर्मणि वा पवित्रः) દર્ભ, કુશ–દાભ.

ब्रह्मपादप पु. (ब्रह्मणः प्रियः पादपः) ખાખરાનું ઝાડ.

ब्रह्मपुत्र पु. (ब्रह्मणः पुत्र इव पवित्रजलत्वात्) એક જાતનું ઝેર, ઉત્તર દેશમાં આવેલો એક નદ, એક ક્ષેત્ર.

ब्रह्मपुत्र पु. (ब्रह्मणः पुत्रः) નારદ વગેરે બ્રહ્માના પુત્ર.

ब्रह्मपुत्री स्त्री. (ब्रह्मणः पुत्री) સરસ્વતી નદી, વારાહી વનસ્પતિ.

ब्रह्मशासन न. (ब्रह्मणः शासनम्) શાસ્ત્રની આજ્ઞા.

ब्रह्मशासन न. (ब्रह्मणः शासनं निर्णयो उपदेशो वा यस्मिन्) બ્રહ્મ સંબન્ધિ વિચાર જ્યાં થાય તે સ્થાન, બ્રહ્મોપદેશનું સ્થાન.

ब्रह्मशिरस् न. તે નામનું એક અસ્ત્ર.

ब्रह्मसंशित त्रि. (ब्रह्मणा मन्त्रेण संशितः) મંત્રથી તીક્ષ્ણ કરેલ.

ब्रह्मसंहिता स्त्री. (ब्रह्मणः संहिता) વૈષ્ણવોના આચાર સિદ્ધાન્તનો એક ગ્રન્થ.

ब्रह्मसती स्त्री. (ब्रह्मणः सती) સરસ્વતી.

ब्रह्मसत्ता स्त्री. (ब्रह्मणः सत्ता) બ્રહ્મની જગદધિષ્ઠાનની સત્તા, વેદ વિગેરે શાસ્ત્રની સત્તા, તપની સત્તા.

ब्रह्मसत्र न. (ब्रह्म वेदस्तत्पाठरूपं सत्रम्) વેદનું અધ્યયન તથા તેનું અધ્યાપન. ब्रह्मयज्ञ શબ્દ જુઓ.

ब्रह्मसदन न. (सीदत्यस्मिन्, सद्–आधारे ल्युट् ब्रह्मणः सदनम्) ઋત્વિજનું દર્ભાસન, બ્રહ્મલોક. બ્રહ્માનું રહેઠાણ.

ब्रह्मसम्भव पु. (ब्रह्मणो तपः सम्भवति, सम्+भू+अच्) દ્વિપૃષ્ઠ નામના જૈન વિશેષ.

ब्रह्मसम्भव त्रि. (ब्रह्मणः सम्भवति, सम्+भू+अच्) ઈશ્વરથી ઉત્પન્ન થનાર, બ્રહ્માથી ઉત્પન્ન થનાર વસિષ્ઠ વિગેરે.

ब्रह्मसरस् न. તે નામનું એક તીર્થ.

ब्रह्मसर्प पु. (ब्रह्मेव वृहन् सर्पः) એક જાતનો મોટો સાપ.

ब्रह्मसात् अव्य. (ब्रह्म धीनं करोति साति) બ્રહ્મને–બ્રાહ્મણને આધીન, બ્રહ્માર્પણ.

ब्रह्मसामन् न. સામવેદનો અમુક વિભાગ.

ब्रह्मसायुज्य न. (सह युनक्ति युज्+क्विप्,तस्य भावः सायुज्यं, ब्रह्मणः सायुज्यम्) બ્રહ્મભાવ–ઈશ્વરપણાને પામવું તે.

ब्रह्मसार्ष्टिता स्त्री. (ब्रह्मणः सार्ष्टिता) બ્રહ્મની તુલ્ય ગતિ.

ब्रह्मसावर्णि पु. (ब्रह्मपुत्रः सावर्णिः) તે નામનો દશમો મનુ.

ब्रह्मसिद्धान्त पु. (ब्रह्मणः सिद्धान्तः) બ્રહ્માએ રચેલ એક જ્યોતિષનો સિદ્ધાન્ત.

ब्रह्मसुत पु. (ब्रह्मणः सुतः) બ્રહ્માના પુત્ર મરીચિ વિગેરે, કેતુ વિશેષ.

ब्रह्मसुवर्चला स्त्री. સોનાના રંગ જેવી અંદર દૂધ જેવા રસવાળી પાણીમાં પેદા થનાર એક ઔષધિ, બ્રહ્મસુવર્ચલા નામની ઉદ્ભિદ પાણી.

ब्रह्मसू पु. (ब्रह्माणं सूतवान्, सू+क्विप्) ચતુર્વ્યૂહાત્મક, વિષ્ણુની એક મૂર્તિ, અનિરુદ્ધ.

ब्रह्मसू पु. (ब्रह्माणि तपांसि सुवति प्रेरयति, सू-प्रेरणे+क्विप्) કામદેવ.

ब्रह्मसूत्र न. (ब्रह्मणि वेदग्रहणकाले धारितं सूत्रम् ब्रह्मप्रतिपादकं सूत्रम् वा) જનોઈ, વ્યાસે કરેલું બ્રહ્મપ્રતિપાદક શારીરિક સૂત્ર.

ब्रह्मसूनु पु. (ब्रह्मणः सूनुः) ઇક્ષ્વાકુવંશી એક રાજા–બ્રહ્મદત્ત વસિષ્ઠ વિગેરે.

ब्रह्मसोमा स्त्री. વનસ્પતિ બ્રાહ્મી.

ब्रह्मस्तेय न. (ब्रह्मणः स्तेयः) શાસ્ત્ર કે વેદની ચોરી, હુકમ વિના વેદ કે શાસ્ત્રનું ભણવું.

ब्रह्मस्थान न. (ब्रह्मणः स्थानम्) તે નામનું એક તીર્થ.

ब्रह्मस्व न. (ब्रह्मणः स्वम्) બ્રાહ્મણનું ધન.

ब्रह्मस्वरूप न. (ब्रह्मणः स्वरूपम्) બ્રહ્મ–બ્રહ્મા–બ્રાહ્મણનું સ્વરૂપ, વેદનું સ્વરૂપ.

ब्रह्महत्या स्त्री. (हन्+क्यप्+टाप्, ष० ब्रह्महत्या) બ્રાહ્મણનો વધ.

ब्रह्महत्यासम न. બ્રહ્મહત્યા સમાન અસત્ય ભાષણ વિગેરે.

ब्रह्महन् त्रि. (ब्रह्माणं हतवान्, हन्+क्विप्) બ્રાહ્મણનો વધ કરનાર.

ब्रह्माङ्गभू पु. (ब्रह्मणोऽङ्गात् भवति, भू+क्विप्) ઘોડો, બ્રહ્માના પુત્ર.

ब्रह्माञ्जलि पु. (ब्रह्मणे शास्त्रपाठाय अञ्जलिः गुरौ कृतो विनयाञ्जलिः स्वरविशेषज्ञापनार्थं वा कृतोऽञ्जलिः) વેદપાઠ માટે કે શાસ્ત્રના અભ્યાસ માટે ગુરુને જોડેલા બે હાથ–ગુરૂ પ્રત્યે વિનયાંજલિ, વેદનાસ્વર વશેષ જણાવવા માટે કરેલો વિનયનો પ્રણામ.

ब्रह्माणी स्त्री. (ब्रह्माणं आनयति जीवयति, आन्+णिच्+अण् पूर्व० णत्वम् ङीप्) બ્રહ્મ શક્તિ, રેણુકા નામે ગન્ધ દ્રવ્ય, રાજરીતિ, બ્રહ્માના અર્ધા શરીરથી ઉત્પન્ન

ચક્રનો વેધ કરી વૃત્તિને સ્થાપે છે અને વિદ્યા તથા અવિદ્યાસમેત બ્રહ્મનું દર્શન કરે છે.

ब्रह्मराक्षस पु. (आदौ ब्रह्मा ब्राह्मणः पश्चात् राक्षसः कुकर्मभिः) બ્રહ્મરાક્ષસ (પ્રેતયોનિ વિશેષ)

ब्रह्मरात पु. (ब्रह्म तज्ज्ञानं रातं यस्मै) શુકદેવ, યાજ્ઞવલ્ક્ય મુનિ.

ब्रह्मराति पु. યાજ્ઞવલ્ક્યમુનિ, શુકદેવ.

ब्रह्मरात्र पु. (रात्रेरयं अण्, ब्रह्मणः रात्रम्) રાત્રિના શેષભાગનું એક મુહૂર્ત.

ब्रह्मरीति स्त्री. (ब्रह्मवर्णा रीतिः) એક જાતનું પીત્તળ.

ब्रह्मर्षि पु. (ब्रह्मा ब्राह्मणः चतुर्मुखतुल्यो वा ऋषिः यद्वा ब्रह्म शास्त्रं ऋषति स्मरति ऋष्+इ) બ્રહ્મા ઋષિ, બ્રહ્મા સરખો રૂષિ, શાસ્ત્રનું સ્મરણ કરનાર.

ब्रह्मर्षि पु. (ब्रह्मणः वेदस्य ऋषिः) વેદ દ્રષ્ટા ઋષિ સમુદાય.

ब्रह्मर्षिदेश पु. (ब्रह्मर्षीणां देशः वासयोग्यस्थानम्) કુરૂક્ષેત્ર–મત્સ્ય–પંચાલ–શૂરસેન એ દેશો.

ब्रह्मलक्षण न. (ब्रह्मणः लक्षणम्) બ્રહ્મનું લક્ષણ, બ્રાહ્મણનું લક્ષણ.

ब्रह्मलोक पु. (ब्रह्माधिष्ठितो लोकः) સત્ય લોક, બ્રહ્માનો લોક.

ब्रह्मलोक पु. (ब्रह्मैव लोकः) તુરીય બ્રહ્મ સ્વરૂપ.

ब्रह्मवर्चस न. (ब्रह्मणा वेदाध्ययनेन वर्चः अच् समा.) વેદાધ્યયનથી ઉત્પન્ન થયેલું તેજ, બ્રહ્મતેજ.

ब्रह्मवर्चस्विन् त्रि. (ब्रह्मणो वर्चः समासान्तविधेरनित्यत्वात् न अच्, अस्त्यर्थे विनि) શાસ્ત્રાધ્યયનથી ઉત્પન્ન થયેલા તેજવાળું, બ્રહ્મતેજવાળું.

ब्रह्मवर्त्त पु. (ब्रह्मणो वर्त्तो वर्त्तनं यत्र) બ્રહ્માવર્ત દેશ.

ब्रह्मवर्द्धन न. (ब्रह्मा वेधो रूपमिव वर्द्धते वृध्+ल्यु) તાંબુ.

ब्रह्मवार्टीय पु. તે નામનો એક મુનિ.

ब्रह्मवाद पु. (ब्रह्मणः शास्त्रस्य वादः) વેદપાઠ, શાસ્ત્રાધ્યયન.

ब्रह्मवाद पु. (ब्रह्मणः निर्णयार्थो वादः) બ્રહ્મના તત્ત્વના નિર્ણય માટે વાદ–બોલવું તે.

ब्रह्मवादिन् पु. (ब्रह्म पाठं वदति, वद्+णिनि) વેદ શાસ્ત્રનો પાઠ કરનાર, વેદ પાઠક.

ब्रह्मवादिन् पु. (ब्रह्म शुद्धं चैतन्यं सर्वात्मकतया वदति, वद्+णिनि) ઈશ્વરવાદી, સર્વ બ્રહ્મ છે તેવા નિર્ણયના વાદવાળો.

ब्रह्मवादिन् न. (ब्रह्म शुद्धं चैतन्यं वदति बोधयति वद्+णिनि) શુદ્ધ ચૈતન્ય ઈશ્વરબોધક શાસ્ત્ર.

ब्रह्मवादिनी स्त्री. ગાયત્રી.

ब्रह्मवालुक न. તે નામે એક તીર્થ.

ब्रह्मवास पु. (ब्रह्मणो वासः) બ્રહ્મલોક.

ब्रह्मवाहस् त्रि. (ब्रह्मणा मन्त्ररूपवेदेन उह्यते वह्+कर्मणि वा. असिच् णिच्) મંત્રથી પ્રાપ્ત કરાતું.

ब्रह्मविद् त्रि. (ब्रह्म शास्त्रं वेत्ति वद्–वा ब्रह्मस्वरूपतया वेत्ति आत्मानं, विद्+क्विप्) બ્રહ્મ અને આત્માની એકતા જાણનાર, શાસ્ત્ર જાણનાર.

ब्रह्मविद् पु. („ „) વિષ્ણુ.

ब्रह्मविद्या स्त्री. (ब्रह्मणः ब्रह्मविषयिणी वा विद्या) બ્રહ્મજ્ઞાન, ઈશ્વર વિષયક વિજ્ઞાન.

ब्रह्मविवर्द्धन न. (ब्रह्मणाम् तप आदीनां विवर्द्धनम्, वृध्+णिच्+भावे ल्युट्) બ્રહ્મ–તપ વિગેરેની અતિશય વૃદ્ધિ.

ब्रह्मविवर्द्धन पु. (ब्रह्मणा तपसा विवर्द्धनः) વિષ્ણુ.

ब्रह्मवृक्ष पु. (ब्रह्माख्यया प्रसिद्धो वृक्षः) ખાખરાનું ઝાડ, ઉંબરાનું ઝાડ.

ब्रह्मवृत्ति स्त्री. (ब्रह्मणः विप्रस्य वृत्तिः जीवनोपायः यद्वा ब्रह्मणि ईश्वरे वृत्तिः) બ્રાહ્મણની આજીવિકા, ચૈતન્ય ઈશ્વરરૂપ અંતઃકરણની વૃત્તિ.

ब्रह्मवेद पु. (ब्रह्मणो वेदः ज्ञानम् ब्रह्मप्रतिपादको वेदः वा) બ્રહ્મજ્ઞાન, વેદાન્ત.

ब्रह्मवेदि पु. (ब्रह्मणो वेदिरिव) તે નામનો એક દેશ–જે કુરૂક્ષેત્રમાં છે.

ब्रह्मवेदिन् त्रि. (ब्रह्म वेत्ति, [illegible] विद्+णिनि) બ્રહ્મ અને આત્માની એકતા જાણનાર, શાસ્ત્ર જાણનાર.

ब्रह्मवैवर्त्त न. ([illegible], ब्रह्मणो [illegible]) તે નામનું એક મહાપુરાણ.

ब्रह्मव्रत न. [illegible] એક વ્રત.

ब्रह्मशल्य पु. ([illegible]) તે નામનું એક ઝાડ.

ब्रह्मशाला स्त्री. તે નામે એક તીર્થ, [illegible] શાળા.

થયેલી શતરૂપા, બ્રહ્માની પત્ની સાવિત્રી, ગાયત્રી, સરસ્વતી.

ब्रह्माण्ड न. (ब्रह्मणः अण्डम्) અંડાકાર ભુવન કોષ.

ब्रह्मात्मभू पु. (ब्रह्मणः आत्मनः देहात् भवति, भू+क्विप्) બ્રહ્માનો પુત્ર, ઘોડો.

ब्रह्मादनी स्त्री. (ब्रह्मा ब्रह्मवादनं हंस तस्येवादनं पादरूपं यस्याः गौरा. ङीप्) हंसपदी જુઓ.

ब्रह्माधिगम पु. (ब्रह्मणः वेदस्य अधिगमः) વેદાધ્યયન, વેદાભ્યાસ.

ब्रह्माधिगमन न. (ब्रह्मणः अधिगमनम्) વેદાભ્યાસ કરવો તે.

ब्रह्मानन्द पु. (ब्रह्मणः आनन्दः) બ્રહ્મનો આનંદ, ઈશ્વરાનન્દ-મોક્ષ.

ब्रह्मापेत पु. (ब्रह्माणं ब्रह्मतेजः स्वरूपं सूर्य्यमुपेतः उपगतः पृषो.) સૂર્યમંડળમાં રહેલ રાક્ષસ.

ब्रह्माभ्यास पु. (ब्रह्मणः वेदस्य अभ्यासः) વેદનો અભ્યાસ, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ.

ब्रह्मारण्य न. (ब्रह्मो वेदस्य अरण्यमिव) વેદપાઠની ભૂમિ.

ब्रह्मार्पण न. (ब्रह्मैवार्पणम् ब्रह्मणः अर्पणम् वा) સર્વ કર્મ-કર્તા વગેરેનું બ્રહ્મસ્વરૂપે ચિંતન, બ્રહ્મ-પરમાત્મામાં સર્વકર્મ ફળનો સંન્યાસ-ત્યાગ, બ્રહ્મને અર્પણ.

ब्रह्मावर्त्त पु. (ब्रह्मणां ब्रह्मनिष्ठब्राह्मणानामावर्त्त इव) તે નામે એક દેશ.

ब्रह्मावर्त्त न. (ब्रह्मणां आवर्तः आवर्त्तनं यत्र) બ્રહ્માવર્ત્ત દેશમાં આવેલ તીર્થ.

...ય બ્રહ્મવેત્તા, અતિશય ઈશ્વર તત્વ જાણનાર.

ब्रह्मिष्ठा स्त्री. (अतिशयेन ब्रह्म, इष्ठन्+टाप्) દુર્ગાદેવી.

ब्रह्मी स्त्री. (ब्रह्मणे हिता मेधाजनकतया अण् टिलोपः ङीप् न वृद्धिः) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ.

ब्रह्मीघृत न. (ब्रह्मीजातं घृतम्) બ્રાહ્મીનું ઘી,બ્રાહ્મીથી તૈયાર કરેલું ઘી.

ब्रह्मेशय पु. (ब्रह्मणि तपसि शेते, शी+अच् पृषो.) વિષ્ણુ, કાર્તિકસ્વામી.

ब्रह्मोज्झ पु. (ब्रह्म वेदमुज्झति, उज्झ्-त्यागे+अण्) વેદનો ત્યાગ કરનાર.

ब्रह्मोज्झता स्त्री. (ब्रह्मोज्झस्य भावः तल्+टाप्) વેદનો ત્યાગ કરવાપણું, શાસ્ત્રનો ત્યાગ કરવાપણું.

ब्रह्मोज्झत्व न. (ब्रह्मोज्झस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ब्रह्मोत त्रि. (ब्रह्मणि आ सम्यक् प्रकारेण ऊतम्) ઈશ્વરમાં પરોવેલું-ગુંથેલું.

ब्रह्मोत्तर त्रि. (ब्रह्मा ब्राह्मणः उत्तरोऽधिकारी यस्य) જેનો માલીક બ્રાહ્મણ હોય તેવી જમીન વિગેરે, બ્રહ્મપ્રધાન.

ब्रह्मोदुम्बर न. તે નામે એક તીર્થ.

ब्रह्मोद्य न. (वद्+भावे यत्, ब्रह्मणः वेदस्य उद्यम्) બ્રહ્મ પ્રતિપાદક વાક્ય, બ્રહ્મકથન, વેદપાઠ.

ब्रह्मोपनेतृ पु. (ब्रह्माणं विप्रमुपनयति तस्येतुरुपहेतुत्वाद् उप+नी+तृच्) ખાખરાનું ઝાડ.

ब्रह्मोपनिषद् स्त्री. તે નામનું એક ઉપનિષદ્.

ब्रह्मौदन न. पु. (ब्रह्मार्थमोदनम्) યજ્ઞમાં બ્રહ્મા-ઋત્વિજ માટેનું અન્ન.

ग्रन्थः ठक्) મન્ત્રેતર વેદ વિભાગના વ્યાખ્યાનરૂપ એક ગ્રન્થ.

ब्राह्मणी स्त्री. (ब्राह्मणस्य पत्नी ङीप्) બ્રાહ્મણની સ્ત્રી, બ્રાહ્મણ જાતિની સ્ત્રી, વનસ્પતિ પૃક્કા-કપૂરીમધુરી, બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, ભારંગ વનસ્પતિ, બુદ્ધિ, નાની ઢીંગી.

ब्राह्मण्य न. (ब्राह्मणानां समूहः भावो वा ष्यञ्) બ્રાહ્મણોનો સમૂહ, બ્રાહ્મણ ધર્મ, બ્રાહ્મણ કર્મ, બ્રાહ્મણપણું.

ब्राह्मण्य पु. શનિ ગ્રહ.

ब्राह्मी स्त्री. (ब्रह्मण इयम्, ब्रह्मन्+अण् टिलोपः+ङीप्) સરસ્વતી, વાણી, સોમલતા, એક જાતનું શાક, તે નામે એક માતૃકા, તે નામે એક દેવી, વારાહી કન્દ, હિલમોચિકા વનસ્પતિ, રોહિણી,

ब्राह्मीकन्द पु. (ब्राह्मयाः इव कन्दोऽस्य) વારાહીકન્દ, ભારંગ વનસ્પતિ.

ब्राह्म्य त्रि. (ब्रह्मण इदं ष्यञ्) બ્રહ્મ સંબંધી, બ્રહ્મનું.

ब्राह्म्य न. (ब्रह्मन्+ष्यञ्) વિસ્મય, આશ્ચર્ય, દશ્ય-દેખાવ.

ब्राह्म्यमुहूर्त पु. (ब्रह्मा देवतास्य ष्यञ् टिलोपः, ब्राह्म्यः मूहूर्तः) રાત્રિના છેલ્લા પ્રહરનું મૂહૂર્ત.

ब्रुवत् त्रि. (ब्रवीति, ब्रू+शतृ) બોલતું, કહેતું.

ब्रुवाण त्रि. (ब्रूते, ब्रू+शानच्) કહેતું, બોલતું.

ब्रू (अदा. उभ. द्विक. सेट् ब्रवीति, आह, ब्रूते) બોલવું, કહેવું.

(अनु+ब्रू=अनुब्रवीति-ब्रूते) પાછળ બોલવું, અનુવાદ કરવો.

वि+ब्रू=विब्रवीति-ते વિરૂદ્ધ બોલવું, વિવાદ કરવો.

ब्रस् (चु. उभ. सक. सेट् ब्रूसयति) દુઃખ દેવું, કનડવું, પીડવું.

भ

भक्ष्यकार पु. (भक्ष्यं करोति, कृ+अण्) મીઠાઈ બનાવનાર, હલવાઇ, કંદોઈ.

भक्ष्यपत्रा स्त्री. (भक्ष्यं भक्षणीयं पत्रमस्याः) નાગરવેલ.

भक्ष्यालाबू स्त्री. (भक्ष्या भक्ष्यार्हा अलावू) એક જાતનો તુંબડીનો વેલો.

भग पु. न. (भज्+घ) સૂર્ય, ચંદ્ર, આકડાનું ઝાડ, અણિમા વગેરે આઠ પ્રકારનું ઐશ્વર્ય, વીર્ય, પરાક્રમ, યશ, લક્ષ્મી, શોભા, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, યોનિ, ઇચ્છા, માહાત્મ્ય, યત્ન, ધર્મ, મોક્ષ, સૌભાગ્ય, કાન્તિ, ચન્દ્ર, કપૂર, સારૂ નસીબ, પૂર્વા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર.

भग पु. (भज्+घ) વૃષણ અને ગાંડ વચ્ચેનો ભાગ યોનિ.

भग न. (,, ,,) પદ, સ્થાન, ધન.

भगघ्न पु. (भगं तदाख्यासुरस्यनेत्रं हन्ति, हन्+टक्) મહાદેવ, શિવ.

भगण पु. (भानां नक्षत्राणां गणः समूहः भसंज्ञितो गणः वा) બાર રાશિઓનો સમૂહ, બાર રાશિઓનો ભોગ્યકાળ, છન્દઃ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ભગણ.

भगदत्त पु. (भगमैश्वर्य्यं दत्तमस्मै इति) નરકાસુરનો એક પુત્ર.

भगदा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

भगदेव पु. (भगेन दीव्यति, दिव्+अच्) કામી પુરૂષ.

भगदैवत न. (भगो योनिर्दैवतं देवता यस्य) પૂર્વા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર.

भगनन्दन पु. (भगेन ऐश्वर्येण नन्दनः) ઐશ્વર્યથી આનંદવાળા વિષ્ણુ.

भगनन्दा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

भगनेत्र पु. (   ) તે નામનો એક દૈત્ય.

भगनेत्रघ्न पु. (भगनेत्रं दक्षयज्ञकाले हन्ति, हन्+टक्) મહાદેવ.

भगनेत्रापह पु. (भगनेत्रं अपहन्ति, अप+हन्+ट) ઉપરનો અર્થ.

भगन्दर पु. (भगं गुदमुष्कमध्यस्थानं दारयति दृ+णिच् खच् मुम् [illegible]) તે નામનો એક રોગ—ગુદા અને વૃષણની વચ્ચે થતું ગુમડું.

भगभक्त त्रि. ([illegible]) ધનમાં આસક્ત, ધનનો લાલચુ.

भगभक्षक त्रि. (भगेन तद्व्यापारोपपादनेन भक्षति, भक्ष्+ण्वुल्) આશક માશુક સ્ત્રી–પુરૂષને પરસ્પર મેળાવી આપનાર દલાલ, કુટણનો ધંધો કરનાર.

भगवत् पु. (भगं अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) સમગ્ર ઐશ્વર્ય વીર્ય યશ લક્ષ્મી જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય–એવા છ પ્રકારની વિભૂતિ ભોગવનાર પરમેશ્વર, બુદ્ધદેવ.

भगवत् त्रि. (भग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઐશ્વર્યવાન, ધનવાન, સારા નસીબવાળું.

भगवती स्त्री. (भगवत्+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગા દેવી, શ્રીમતી, સારા નસીબવાળી સ્ત્રી.

भगवद्गीता स्त्री. (भगवता गीता) મહાભારતના ભીષ્મ પર્વમાં આવતો અઢાર અધ્યાયનો એક ગ્રન્થ.

भगवद्दृश्य त्रि. (भगवानिव दृश्यते, दृश्+कर्मणि क्यप्) ભગવાન તુલ્ય.

भगशास्त्र न. (भगव्यापारबोधकं शास्त्रम्) કામશાસ્ત્ર.

भगहन् पु. (भगमैश्वर्यं संहारकाले हन्ति, हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

भगाङ्कुर पु. (भगे गुह्यस्थानेऽङ्कुर इव) હરસનો રોગ.

भगाधान न. (भगस्य आधानम्, आ+धा+ल्युट्) માહાત્મ્યનું સ્થાપન, સૌભાગ્ય.

भगाल न. (भज्+कालन् न्यङ्क्वा. कुत्वम्) માણસનું માથું, માણસની ખોપરી,

भगालिन् पु. (भगालं नृकपालं भूषणत्वेनास्त्यस्य इति) શિવ.

भगिनी स्त्री. (भगं यत्नः पित्रादितो रक्षणेऽस्त्यस्याः इति ङीप्) બહેન.

भगिनीपति पु. (भगिन्याः पतिः) બનેવી, બહેનનો પતિ.

भगीरथ पु. સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલ એક રાજા.

भगेश पु. (भगस्य ईशः) ઐશ્વર્ય વિગેરેનો સ્વામી–અધિપતિ.

भगोल पु. (भानां नक्षत्राणां गोलः [illegible]) [illegible], નક્ષત્રમંડલ.

भगोस् [illegible]

भग्न त्रि. ([illegible]) [illegible], [illegible], [illegible] [illegible].

अनिट् भजति+ते) ભાગ કરવા, જુદું કરવું, સેવા કરવી, ભોગવવું.

भज् (चुरा. उभ. स. सेट् भाजयति–ते) રાંધવું, દેવું, આપવું.

भजक त्रि. (भज्+कर्त्तर्थे ण्वुल्) ભાગ કરનાર, જુદું કરનાર, ભજનાર, સેવનાર, ભોગવનાર.

भजत् त्रि. (भजति, भज्+शतृ) ભાગ કરતું, જુદું કરતું, ભજતું, સેવતું, ભોગવતું સેવક વિગેરે.

भजमान त्रि. (भज्+शानच्) ઉપરનો અર્થ, ન્યાય થી આવેલ દ્રવ્ય વિગેરે.

भजमान पु. સાત્વત રાજાનો એક પુત્ર.

भजि पु. (भज्–धातुनिर्देशे+इन्) भज् ધાતુ, સાત્વત રાજાનો પુત્ર.

भजिन् पु. (भज्+इन्) સાત્વત રાજાનો એક પુત્ર.

भजेन्य त्रि. (भज्+बा. कर्मणि एन्य) ભજન કરવા યોગ્ય, ભાગ કરવા યોગ્ય, સેવવા યોગ્ય.

भजेरथ पु. તે નામે એક રાજા.

भञ्ज् (दीप्तौ चु. उभ. सक. सेट् इदित् भञ्जयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું.

भञ्जक त्रि. (भञ्ज्+ण्वुल्) ભાગનાર, તોડનાર, નાશ

વીર, એક જાતનો મ્લેચ્છ, એક જાતનો નીચ રાક્ષસ, નિશાચર.

भटा स्त्री. (भट+स्त्रियां टाप्) ઇંદરવરણાંનો વેલો.

भटित्र न. (भट्+इत्र) સોયા ઉપર રાંધેલું માંસ.

भट्ट पु. (भटति, भट्–बाहु. तन्) ભાટ–સ્તુતિપાઠક, વેદ જાણનાર, પંડિત, સ્વામીપણું, માલીકી, તે નામે એક મીમાંસક.

भट्टाचार्य पु. (भट्टस्तुतातभट्टः आचार्य उदयनाचार्य्यश्च तौ तुल्यतया तन्मताभिज्ञतया वाऽस्त्यस्य अण्) તુતાત ભટ્ટ અને ઉદયનાચાર્ય સમાન, તે બન્નેના મતને જાણનાર.

भट्टाचार्य पु. द्वि. તુતાતભટ્ટ અને ઉદયનાચાર્ય.

भट्टार त्रि. (भट्टं स्वामित्वमृच्छति, ऋ+अण्) પૂજ્ય, પૂજવા લાયક.

भट्टारक त्रि. (भट्टार+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

भट्टारक पु. (भट्टार+संज्ञायां कन्) રાજા (નાટકની ભાષામાં)

भट्टारक पु. (भट्टार+संज्ञायां कन्) દેવ, તપોધન, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भट्टारकवार पु. (भट्टारकस्य सूर्यस्य वारः) રવિવાર.

भट्टारकवासर पु. (भट्टारकपतिर्वासरः) રવિવાર.

મંગળ દેહવાળું.

भद्रकाली स्त्री. (भद्रा मंगलमयी चासौ काली च यद्वा भद्रं कल्याणं कालयति, कल्+अण्+ङीप्) દુર્ગા દેવીની એક શક્તિ.

भद्रकाशी स्त्री. (भद्राय काशते, काश्+अच् गौरा ङीप्) એક જાતની મોથ.

भद्रकाष्ट न. (भद्रं काष्ठं यस्य) દેવદારનું ઝાડ.

भद्रकुम्भ पु. (भद्रकारकः कुम्भः) જલપૂર્ણ કળશ-ઘડો.

भद्रगन्ध पु. (भद्रः कल्याणकारकः गन्धः) કલ્યાણ-કારક ગંધ.

भद्रगन्धिका स्त्री. (भद्रो गन्धोऽस्त्यस्याः बाहुल्येन ठन्+टाप्) નાગરમોથ.

भद्रगौर पु. તે નામે એક દેશ.

भद्रङ्कर त्रि. (भद्रं करोति, कृ+खच्+मुम्) મંગળ-કારક, કલ્યાણકારક.

भद्रङ्करण न. (भद्रं क्रियतेऽनेन, कृ+ल्युन्+मुम्) મંગળનું સાધન, કલ્યાણનું કારણ.

भद्रचन्दनसारिका स्त्री. કાળી ઉપલસરી વનસ્પતિ.

भद्रचारु पु. (भद्रेण चारुः) રૂક્મિણીમાં શ્રીકૃષ્ણથી પેદા થયેલ એક પુત્ર.

भद्रनिधि पु. (भद्राः निधयोऽत्र) દાન માટે તૈયાર કરેલ તાંબા વિગેરેનો ઘડો.

भद्रपदा स्त्री. (भद्रस्य वृषस्येव पदं यस्याः) પૂર્વા ભાદ્રપદા તથા ઉત્તર ભાદ્રપદા નક્ષત્ર.

भद्रपर्णा स्त्री. (भद्रं पर्णमस्याः टाप्) પ્રસારિણી વન-સ્પતિ, કટભી વૃક્ષ-અરડુસાનું ઝાડ.

भद्रपर्णी स्त्री. (भद्राणि पर्णानि अस्याः गौरा. ङीप्) વનસ્પતિ ગાંભારી, પ્રસારિણી લતા.

भद्रपाद त्रि. (भद्रपदायां जातः, भद्रपदा+अण् उत्तरपदवृद्धिः) પૂર્વા ભાદ્રપદ તથા ઉત્તરા ભાદ્રપદમાં જન્મેલ.

भद्रपीठ पु. न. (भद्रार्थं पीठः पीठम् वा) રાજા કે દેવ વિગેરેના અભિષેક માટેનો પાટલો-આસન.

भद्रबलन पु. (भद्रं बलनं बलमस्य) બળરામ.

भद्रबला स्त्री. (भद्राय बलति चलति, बल्+अच्+टाप्) ગંધિકા વનસ્પતિ, માધવી લતા, બલા વનસ્પતિ.

भद्रभीमा स्त्री. કશ્યપની પત્ની-એક દક્ષની કન્યા.

भद्रमल्लिका स्त्री. (भद्रा चासौ मल्लिका च) નવમ-લ્લિકા લતા-બટમોગરો.

भद्रमुख त्रि. (भद्रं मुखं तद्व्यापारोऽस्य) સારૂં બોલ-નાર, માંગલિક બોલનાર, સારા મુખવાળું.

નિર્ભયતા, નિડરપણું.
भय्य न. (भी+भावे यत् वेदे नि.) ભય, બીક.
भर पु. (भृ+अप्) ઉત્કર્ષ, સમૂહ.
भर त्रि. (भृ+कर्त्तरि अच्) ભરણ પોષણ કરનાર.
भरग त्रि. (भरमतिशयं गच्छति, गम्+ड) અતિશય જનાર.
भर्ग पु. (भासि+ड=भः, रञ्जि+ड=रः, गम्+ड=गः भश्च रश्च गश्च तेषां समाहारः) પરબ્રહ્મ, પરમાત્મા.
"भेति भासयते यस्मात् रेति रञ्जयति प्रजाः ।
गेति च गच्छतेऽजस्रं भरगात् भर्ग उच्यते"
योगियाज्ञवल्क्य.
भरट पु. (बिभर्त्ति, भृ+अटन्) કુંભાર.
भरटिक त्रि. (भरटेन हरति, भस्त्रा. ष्ठन्) કુંભાર વડે લઈ જનાર.
भरण न. (भृ+भावकरणादौ ल्युट्) પોષણ, પગાર, ધારણ, પોષવું.
भरण पु. (भरति, भृ+ल्यु) ભરણી નક્ષત્ર.
भरणिक त्रि. (भरणेन हरति, भस्त्रादि. ष्ठन्) પગારથી લઈ જનાર.
भरणी स्त्री. (भरण+गौरादित्वात् ङीप्) ભરણી નક્ષત્ર, એક જાતની વેલ.
भरणीभू पु. (भरण्यां भवति, भू+क्विप्) રાહુગ્રહ.
भरणीय त्रि. (भृ+कर्मणि अनीयर्) ભરણ પોષણ કરવા યોગ્ય, ધારણ કરવા યોગ્ય.
भरण्ड पु. (बिभर्त्ति, भृ+अण्डन्) સ્વામી, રાજા, તે નામે પક્ષી.
भरण्य् (कण्ड्वा. नाम धातुः प. स. सेट् भरण्यति) ધારણ કરવું, પોષણ કરવું.
भरण्य त्रि. (भरण्य्+यत्) ભરણપોષણ કરવા યોગ્ય, ધારણ કરવા યોગ્ય.
भरण्य न. (भरणे साधुः यत्) ધારણ,પોષણ, પગાર.
भरण्यभुज् त्रि. (भरण्यं वेतनं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) પગારદાર નોકર વિગેરે.
भरण्या स्त्री. (भरण्य+अजादित्वात् टाप्) સ્ત્રી.
भरण्याह्वा स्त्री. (भरण्या आह्वा आख्या यस्याः) એક જાતનું વૃક્ષ.
भरण्यु त्रि. (कण्ड्वा. भरण्य्+बा. उण्) શરણ્ય,મિત્ર, સ્વામી.
भरण्यु पु. (भरण्य्+उन्) અગ્નિ, ચન્દ્ર, ચિત્રાનું ઝાડ, કપૂર.
भरत पु. (भरं तनोति, तन्+ड) જડ ભરત મુનિ, અલંકાર શાસ્ત્રનો કર્તા એક મુનિ, શબર, તન્તુવાય, ક્ષેત્ર, કૈકેયીનો પુત્ર ભરત, શકુન્તલાથી ઉત્પન્ન થયેલો દુષ્યન્તનો પુત્ર, અગ્નિનો એક પુત્ર, ભૌત્યમનુનો એક પુત્ર, તે નામે આયુધજીવી એક સંઘ, જંગલી માણસ, સ્ત્રીનો વેષ લેનાર, ગાયન નૃત્ય કરનાર પુરુષ.
भरत पु. ब. ભરતવંશી રાજાઓ, ભરતશાસ્ત્ર-નાટ્યશાસ્ત્ર ભણનાર.
भरतखण्ड पु. કુમારિકા ખંડ–હિન્દુસ્તાન.
भरतद्वादशाह पु. ભરતે કરેલ એક યજ્ઞ.
भरतपुत्रक पु. (भरतस्य नाट्यशास्त्रकर्तुः पुत्र इव कायति, कै+कः) નટ, નાટકિયો.
भरतप्रसू स्त्री. (प्रसूते, प्र+सू+क्विप् प्रसूः, भरतस्य प्रसूः) કૈકેયી, શકુન્તલા, ઋષભદેવની પત્ની.
भरतवर्ष पु. (भरतस्य वर्षः) ભરતખંડ–હિન્દુસ્તાન.
भरताग्रज पु. (भरतस्य अग्रजः) રામચન્દ્ર.
भरथ पु. (बिभर्त्ति, भृ+उणा. अथ) રાજા, તે નામનો એક દેવ.
भरद्वाज पु. (द्वाभ्यां जायते, जन्+ड पृषो. द्वाजः सङ्करः भ्रियते मरुद्भिः, भृ+अप्–भरः, भरश्चासौ द्वाजश्च) તે નામે એક મુનિ, મનોરૂપ એક ઋષિ, એક જાતનું પક્ષી, તે નામે એક દેશ.
भरद्वाजक पु. (भरद्वाज+स्वार्थे क) એક જાતનું પક્ષી
भरद्वाजी स्त्री. (भरद्वाज+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની પક્ષિણી.
भरम त्रि. (भृ+बा. अमच्) ભરણપોષણ કરનાર, ધારણ કરનાર.
भरस् पु. (भृ+असुन्) ભરણપોષણ, ધારણ.
भरिणी स्त्री. (भरो बिभर्त्ति हरति, भृ+णिनि+गौरा. ङीप् पृषो.) લીલો રંગ.
भरित त्रि. (भरो जातोऽस्य तारका. इतच्) જેનું ભરણપોષણ થયું હોય તે, પોષણ પામેલ.
भरित्त त्रि. (हरित+पृषो. हस्य भः) લીલા રંગવાળું, લીલું.

રાશિઓના માલીક મંગળ વિગેરે, કપૂર

भमण्डल न. (भस्य राशेः मण्डलम्) રાશિચક્ર.

भम्भ पु. (भमित्यव्यक्तशब्देन भाति, भा+क) એક જાતની માખી, ડાંસ, ધુમાડો.

भम्भरालिका स्त्री. (भम्भराली+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ભમરી, ડાંસ.

भम्भराली स्त्री. (भमित्यव्यक्तशब्दस्य भरमालाति गृह्णाति, आ+ला+क गौरा. ङीप्) ભમરી, ડાંસ.

भम्भासार पु. તે નામનો મગધ દેશનો રાજા.

भय न. (बिभेत्यस्मात्, भी+अपादाने अच्) ભયનું કારણ, ભય, બીક, નાટક શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ભયસ્થાયી ભાવવાળો એક રસ.

भय पु. (,, ,,) નિર્ઋતિનો તે નામનો એક પુત્ર.

भय न. (भी+भावे अच्) એક જાતની ચિત્તની વૃત્તિ.

भयकर त्रि. (भयं करोति, कृ+अच्) ભયકારક, ભય કરનાર.

भयकृत त्रि. (भयं करोति, कृ+क्विप्+तक च) ભય

भयदायक त्रि. (भयं ददाति, दा+ण्वुल् युक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भयद्रुत त्रि. (भयेन द्रुतः) ભયથી નાશી ગયેલ.

भयनाशन त्रि. (भयं नाशयति, नाशि+ल्यु) ભયનો નાશ કરનાર.

भयनाशन पु. (,, ,,) વિષ્ણુ, જીનદેવ.

भयनाशिनी स्त्री. (भयं रोगभयं नाशयति, नश्+णिच्+णिनि) ત્રાયમાણાનો વેલો.

भयप्रस्ताव पु. (भयस्य प्रस्तावः) ભયનું કારણ.

भयब्राह्मण पु. (भयेन ब्राह्मणः सम्पद्यते) ભયથી પોતે બ્રાહ્મણ ન હોવા છતાં બ્રાહ્મણ છે એવું કહેનાર.

भयभीत त्रि. (भयेन भीतः) ભયથી ત્રાસ પામેલ.

भयभ्रष्ट त्रि. (भयेन भ्रष्टः) બીકથી નાસી ગયેલ.

भयविधायिन् त्रि. (भयं विधत्ते, वि+धा+णिनि) ભય કરનાર, ત્રાસ ઉપજાવનાર.

भयविप्लुत त्रि. (भये विप्लुतः) ભયમાં ડુબેલ.

भयव्यूह पु. (भये सति व्यूहः) એક જાતની સેનાની રચના, પડખેના રાજાના ભયથી કરવામાં આવતી

આપવું, દેવું, સમજાવવું, જણાવવું, ઠાર મારવું, મારી નાંખવું, નિરૂપણ કરવું.

भल् (चुरा. आ. स. सेट् भालयते) નિરૂપણ કરવું, જણાવવું.

भलता स्त्री. (भाति, भा+बाहु. ड+टाप्, भा चासौ लता च) રાજબલા નામની લતા, ચાંદવેલ.

भलन्दन पु. કાન્યકુબ્જ દેશનો રાજા.

भलानस् त्रि. માંગલિક મુખવાળું.

भल्ल् (भ्वा. प. सक. सेट् भल्लति) દેવું, આપવું, વધ કરવો, જણાવવું, સમજાવવું.

भल्ल पु. (भल्ल्+अच्) રીંછ, પીળું નસોત્તર, એક જાતનો રોગ, સન્નિપાત, તે નામે એક દેશ.

भल्ल पु. न. (भल्ल्+अच्) ભાલો.

भल्ल पु. व. (,, ,,) ભલ્લ દેશમાં હોનાર–થનાર.

भल्लक पु. (भल्ल+स्वार्थे क) भल्ल पु. શબ્દ જુઓ.

भल्लपाल पु. (भल्लं पालयति, पालि+अण्) રીંછને પાળનાર.

भल्लपालक पु. (भल्लं पालयति, पाल्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भल्लपुच्छी स्त्री. (भल्लस्य पुच्छमिव पुष्पं यस्याः) વનસ્પતિ ગોરક્ષ તંડુલા.

भल्लवि पु. તે નામે એક રૂષિ.

भल्ला स्त्री. (भल्ल्+अच् ङीषभावे पक्षे टाप्) રીંછણ.

भल्लाक्ष पु. (भल्लस्येवाक्षि यस्य अच् समा.) એક જાતનો હંસ.

भल्लाट पु. (भल्ल इवाटति, अट्+अच्) શશિધ્વજ રાજાનો પુત્ર, બ્રહ્મદત્તના વંશનો એક રાજા.

भल्लात पु. न. (भल्लं भल्लाव्रमिवातति स्पर्शिनं, अत्+अच्) ભીલામા નામનું ઝાડ.

भल्लातक पु. न. (भल्लात+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

भल्लातकतैल न. (भल्लातकस्य तैलम्) વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ ભીલામાનું તેલ.

भल्लातकलौह न. (भल्लातकेन पक्वं लौहम्) ભીલામા વગેરેમાં પકવેલ લોહ.

भल्लातकविधान એક હજાર ભીલામાંના ફળને સેવવાનો પ્રકાર.

भल्लातकी स्त्री. (भल्लातक+गौरा. ङीप्) ભીલામાનું ઝાડ.

भल्लिका स्त्री. (भल्ली+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भल्ली स्त्री. (भल्ल्+अच् गौरा. ङीप्) ભીલામાનું ઝાડ.

भल्लुक पु. (भल्ल+उक) રીંછ, શ્યોનાક વૃક્ષવિશેષ. એક જાતનું જલજંતુ.

भल्लूक पु. (भल्ल्+ऊक) ઉપરનો અર્થ.

भव पु. (भवति अस्मात्. भू+अपादाने अप्) મહાદેવ, શિવ.

भव पु. (भूयते, भू+भावे अप्) જન્મ, ઉત્પત્તિ, પ્રાપ્તિ.

भव पु. (भवति उत्पद्यतेऽस्मिन् भू+आधारे अप्) સંસાર.

भव न. (भवति भूयते वा, भू+अच् अप् वा) ફળ.

भवक त्रि. (भू+वुन्) ઉત્પન્ન થયેલ, જન્મેલ.

भवक पु. (भवतात् इति, भू+वुन्) આશીર્વાદ આપનાર પુરૂષ.

भवकेतु पु. એક કેતુવિશેષ.

भवघस्मर पु. (भवनस्य वनस्य घस्मरः) દાવાનળ.

भवत् त्रि. (भाति विद्यते, भा+डवतु) આપ, તમે, (માન્યાર્થમાં)

भवत् त्रि. (भवति भू+शतृ) હોતું, થતું, વર્તમાન કાળાર્થ.

भवदा स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

भवदादि पु. (भवत् आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

भवदारु पु. न. (भवप्रियं दारु) દેવદારનું ઝાડ.

भवदीय त्रि. (भवतोऽयम् छस् सित्वात् पदत्वे तस्य दः) આપનું, તમારૂં, આપના સંબંધી, તમારા સમ્બંધી.

भवन न. (भू+आधारे ल्युट्) ઘર, નિવાસસ્થાન–રહેઠાણ.

भवन न. (भू+भावे ल्युट्) ભાવ, જન્મ, સત્તા–હોવાપણું.

भवननाथ पु. (भवनस्य नाथः) ઘરનો માલીક, રાશિ સ્વામી, જૈનમતે એક દેવજાતિ.

भवनपति पु. (भवनस्य पतिः) ઉપરનો અર્થ.

भवनाशन त्रि. (भवं संसारं जन्मादिकं वा नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) જન્મ કે સંસારનો નાશ કરનાર.

भरित्र न. द्वि. व. (भृ+इत्र) બે બાહુ.

भरिमन् पु. (भृ+कर्मणि इमनिच्) કુટુમ્બ.

भरिमन् पु. (भृ+भावे कर्त्तरि च इमनिच्) ભરણ-પોષણ, વિષ્ણુ.

भरु पु. (भरति बिभर्त्ति जगदिति, भृञ्–भरणे+उणा. उ) ઈશ્વર–પરબ્રહ્મ, સોનું, માલીક, સમુદ્ર.

भरुक पु. (भरु+संज्ञायां कन्) દક્ષિણમાં આવેલો એક દેશ.

भरुज पु. स्त्री. (भेतिशब्देन रुजति, रुज्+क) શિયાળ.

भरुजा स्त्री. (भरुज+स्त्रियां जाति. पक्षे टाप्) શિયાળ–માદા.

भरुजी स्त्री. (भरुज+जाति. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भरुटक न. (भृ+बाहु. उट संज्ञायां कन्) શેકેલું માંસ.

भरे अव्य. (भृ+बा. ए) સંગ્રામ, યુદ્ધ.

भर्ग पु. (भ्रस्ज्+घञ् भर्जादेशे कुत्वं) શિવ, જ્યોતિઃ–તેજ પદાર્થ, સૂર્યમાં રહેલ ઈશ્વરી તેજ, ધૃષ્ટકેતુના વંશનો એક રાજા, તે નામે એક દેશ.

"आदित्यान्तर्गतं वर्चो भर्गाख्यं तन्मुमुक्षुभिः"

योगियाज्ञवल्क्यः

भर्ग पु. (भ्रस्ज्+भावे घञ्) સેકવું.

भर्गस् पु. (भर्जते, भृज्+असुन् न्यङ्क्वा. कुत्वं) તેજ.

भर्गादि पु. (भर्गः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

भर्त्तृ त्रि. (बिभर्त्ति पुष्णाति पालयति धारयति–वा भृञ्–धारणपोषणयोः+तृच्) ભરણપોષણ કરનાર, ધારણ કરનાર.

भर्तृघ्न त्रि. (भर्तारं हन्ति, हन्+टक्) સ્વામી–ધણી–શેઠ–રાજાનો નાશ કરનાર.

भर्त्तृघ्नी स्त्री. (भर्त्तारं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) પતિ–ધણી–શેઠ–રાજાનો નાશ કરનારી હાથની રેખા, પોતાના ધણીનો નાશ કરનારી સ્ત્રી.

भर्तृता स्त्री. (भर्तुः भावः तल्+टाप्) સ્વામીપણું, શેઠાઈ, પોષકપણું.

भर्तृत्व न. (भर्तुः भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

भर्तृदारक पु. (भर्तुः अधिपस्य राज्ञः दारकः पुत्रः) રાજકુમાર (નાટકની વાણીમાં)

भर्त्तृदारिका स्त्री. (भर्तृदारक+स्त्रियां टाप् अत इत्वं) રાજકુમારી (નાટ્ય ભાષામાં)

भर्तृस्थान न. તે નામે એક તીર્થ.

भर्तृहरि पु. (भर्ता हरिरिव) વિક્રમાદિત્યનો મોટો ભાઈ કે જેણે નીતિ શૃંગાર તથા વૈરાગ્ય–એ ત્રણ શતક તથા વાક્યપદીય વિગેરે ગ્રંથો રચ્યા.

भर्त्रिम त्रि. ભરણ પોષણ કરેલ.

भर्त्स् (चु. उभ. सक. सेट् भर्त्सयति–ते) તર્જના કરવી, તિરસ્કારવું, નિંદવું.

भर्त्सन न. (भर्त्स्+ल्युट्) તર્જના, તિરસ્કાર, નિંદા.

भर्त्सना स्त्री. (भर्त्सन+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

भविष्यत् पु. (भू+शतृ+स्यट् च) ભવિષ્યકાળ.
भविष्यत् त्रि. (,, ,,) ભવિષ્યકાળમાં હોનાર પદાર્થ વિગેરે.
भविष्यत् न. (भू+स्यट्+शतृ) પાણી, હરિવંશનું એક પર્વ.
भवीयस् त्रि. (अतिशयेन बहुः, बहु+ईयसुन् भूरादेशः वेदे न ईलोपः) ઘણુ, અતિશય, બહુ.
भव्य त्रि. (भू+कर्त्तरि नि. यत्) ભાવી, થવા–હોવા લાયક, શ્રેષ્ઠ, સારૂં, યોગ્ય, શુભ, સાચુ.
भव्य न. (भवति भूयते इति वा, भू+यत् नि.) એક જાતનું ફળ, હાડકું, સત્ય, શુભપણું, યોગ્યપણું.
भव्य पु. (भवति उत्पद्यते भू+नि. कर्त्तरि वा यत्) એક જાતનો રસ, કર્મરંગ નામનું વૃક્ષ.
भव्या स्त्री. (भव्य+स्त्रियां टाप्) ગજપીપર, અળસી–અતસી.
भष् (भ्वा. प. स. सेट् भषति) કુતરાનું ભસવું.
भष पु. (भषति, भष्–शब्दे+अच्) કુતરો.
भषक पु. (भष्+क्वुन्) કુતરો.
भषकी स्त्री. (भषक+स्त्रियां ङीष्) કુતરી.
भषण न. (भष्+भावे ल्युट्) કુતરાનું ભસવું.
भषा स्त्री. (भष्+अच्+स्त्रियां टाप्) સ્વર્ણક્ષીરી વૃક્ષ–સોનામુખી.
भषी स्त्री. (भष+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુતરી.
भस् (जुहो. प. सेट् बभस्ति) દીપવું અક. તિરસ્કાર કરવો સક.
भस् (भ्वा. प. स. सेट् भसति) ભક્ષણ કરવું, ખાવું.
भसत् त्रि. (भसति, भस्+शतृ) ભક્ષણ કરતું,ખાતું.
भसद् न. (भस्+अदि) જાંઘ, માંસ.
भसद् पु. (,, ,,) કાળ, સમય, મછવો, કારંડવ પક્ષી, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.
भसद् स्त्री. (भस्+अदि) જાંઘ.
भसन्त पु. (बभस्ति,भस्+बाहु. झच्) કાળ, સમય.
भसन्धि पु. (भस्य संधिः) અમુક નક્ષત્રોનો સંધિરૂપ કાળ.
भसित न. (भस्+क्त) ભસ્મ, રાખ.
भसूचक पु. (भानि नक्षत्राणि सूचयति, सूचि+ण्वुल्) જોશી, નક્ષત્રકાળ ગણનાર.
भस्त्रा स्त्री. (भस्यतेऽनया, भस्+ष्ट्रन्+टाप्) ધમણ.
भस्त्राका स्त्री. (भस्त्रा स्वार्थे क+टाप् न इत्वं) ધમણ.
भस्त्राफला स्त्री. (भस्त्रेव फलमस्याः टाप्) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.
भस्त्रिका स्त्री. (भस्त्री+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ધમણ, પ્રાણાયામનો એક પ્રકાર.
भस्त्री स्त्री. (भस्यतेऽनया. भस्+ष्ट्रन्+गौरा. ङीष्) ધમણ.
भस्त्रीय त्रि. (भस्त्रा+उत्करा. चतुरर्थ्यां छ) ધમણની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.
भस्मक न. (भस्म करोति, कृ+ड) ઘણું ખવડાવનાર એક રોગ, તે નામે એક રોગ.
भस्मक न. (भस्मेव, इवार्थे कन्) રૂપું, વાવડીંગ.
भस्मकूट पु. ભસ્મરૂપ પર્વત વિશેષ.
भस्मगन्धा स्त्री. (भस्मन इव गन्धोऽस्याः) તે નામે એક ગન્ધદ્રવ્ય–रेणुका.
भस्मगन्धिका स्त्री. (भस्मगन्धा+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
भस्मगन्धिनी स्त्री. (भस्मन इव गन्धोऽस्त्यस्याः बाहुल्येन इनि ङीप्) તે નામે એક ગન્ધ દ્રવ્ય.
भस्मगर्भ पु. (भस्म गर्भे यस्य) સીસમનું ઝાડ, તિનિશ વૃક્ષ.
भस्मगर्भा स्त्री. (भस्मगर्भ+स्त्रियां टाप्) તે નામે એક ગન્ધદ્રવ્ય, रेणुका
भस्मजाबाल पु. તે નામે એક ઉપનિષદ્.
भस्मतूल न. (भस्म तूलयति, तूल् उत्क्षेपे+क) ગામનો સમુદાય, ધૂળનું ઘર્ષણ, હિમ.
भस्मन् न. (भस्+मनिन्) રાખ.
भस्मरोहा स्त्री. (भस्मनि रोहति, रुह्+अच्+टाप्) दधिका નામે વૃક્ષ
भस्मवर्ण पु. (भस्मस्य वर्ण इव वर्णो यस्य) એક જાતનો કાગડો.
भस्मवेधक पु. (भस्मन इव वेधो वेधनं यस्य कप्) કપૂર.
भस्मसा अव्य. ચર્વણજન્ય શબ્દનું અનુકરણ.
भस्मसात् अव्य. (कार्त्स्न्येन भस्म सम्पन्नं करोति भस्मन्+सात्) બધું રાખરૂપ કરવું–થવું.

भवनाशिनी स्त्री. (भवं संसारं जन्मादिकं वा नाशयति नश्+णिच्+णिनि) સરયૂ નદી, ગંગા.

भवनीय त्रि. (भू+कर्मणि अनीयर्) હોવા યોગ્ય, થવા યોગ્ય.

भवनोदर न. (भवनस्य उदरमिव) ઘરનો મધ્યપ્રદેશ, ઘરનો અંદરનો ભાગ.

भवन्त पु. (भवत्यत्र, भू+झच्) કાળ, સમય.

भवन्ति पु. (भू+झिच्) વર્તમાનકાળે જન્મ વિગેરે.

भवन्ती स्त्री. (भू+शतृ+स्त्रियां ङीप्) હોતી, થતી, ઝેર ચોપડેલ બાણ.

भवभाज् त्रि. (भवं भजते, भज्+ण्वि) સંસારી જીવ, પ્રાણી.

भवभावन पु. (भवस्य भावनः) જન્મનું કારણ, ઉત્પત્તિનું કારણ.

भवभूत न. પરમેશ્વર.

भवभूति पु. (भवेन शिवेन भूतिरैश्वर्यादिकं यस्य, भव एव भूतिर्यस्य वा) મહાવીર ચરિત, માલતીમાધવ, ઉત્તર રામચરિત વિગેરે નાટકના ગ્રંથો કરનારો તે નામનો કવિ.

भवभूति पु. (भवस्य भूतिः) મહાદેવની વિભૂતિ.

भवरुत् पु. (भवे जन्मान्ते रोदित्यनेन, रुद्+क्विप्) પ્રેતપટહ-મડદાંને ઘરમાંથી કાઢતી વખતે વગાડાતું નગારું.

भवानीगुरु ... ને પિતા.

भवानीपति पु. (भवान्याः पतिः) મહાદેવ, શિવ.

भवान्तकृत् पु. (भवस्य अन्तं करोति. कृ+क्विप्) તીર્થંકર, બ્રહ્મા.

भवान्तकृत् न. (भवस्य अन्तं करोति, " ") સંસારનો નાશ કરનાર જ્ઞાન.

भवाभाव पु. (भवस्याभावः) સંસારનો અભાવ, ઉત્પત્તિનો અભાવ.

भवाभीष्ट पु. (भवस्य अभीष्टः) ગુગળ.

भवाभीष्ट त्रि. (भवे अभीष्टः) સંસારમાં ચાહેલું, સંસારમાં પ્રિય.

भवायन त्रि. (भवे अयनं यस्य) શિવમાં તત્પર, શૈવ.

भवायनी स्त्री. (भवे महादेवशिरसि अयनं स्थानमस्याः गौरा. ङीष्) ગંગા નદી.

भविक न. (भवः ऐश्वर्यादिरुपायत्वेनास्त्यस्य ठन्) કુશળ, ક્ષેમ, મંગળ.

भविक त्रि. (भविक+अच्) કુશલ યુક્ત, ક્ષેમ યુક્ત, માંગળીક, કલ્યાણકારક.

भवित त्रि. (भवो मंगलं वा जातोऽस्य तार. इतच्) થયેલ, ઉત્પન્ન થયેલ, ઉત્પત્તિ વિનાનું.

भवितव्य त्रि. (भू+कर्मणि तव्यत्) થવા લાયક, હોવા લાયક.

भवितव्यता स्त्री. (भवितव्यस्य भावः तल्+टाप्) અવશ્ય

भस्माङ्ग पु (भस्मवर्णं अङ्गं यस्य) હોલો પક્ષિ, એક જાતનો પક્ષિ.

भस्माचल पु. કામરૂદેશમાં આવેલ પર્વત.

भस्मासुर पु. (भस्माख्येयोऽसुरः) તે નામે એક અસુર.

भस्माह्वय पु. (भस्म आह्वयते स्पर्द्धते, आ+ह्वे+बाहु. शः) કપૂર.

भस्मीकरण न. (भस्मन्+च्वि+कृ+ल्युट्) ભસ્મ કરવી, રાખ કરવી.

भस्मीकृत त्रि. (भस्मन्+च्वि+कृ+कर्मणि क्त) ભસ્મ કરેલ, રાખ કરેલ.

भस्मीभवन न. (भस्मन्+च्वि+भू+ल्युट्) ભસ્મ થવું, રાખ થવું.

भस्मीभूत त्रि. (भस्मन्+च्वि+भू+क्त) બળીને રાખ થયેલ, ભસ્મ થયેલ.

"भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः" चार्वाकदर्शनम्

भा (अदा. पर. अक. अनिट भाति) દીપવું, પ્રકાશવું, જણાવું, દેખાવું.

प्रति+भा=प्रतिभाति બુદ્ધિની પ્રગલ્ભતા થવી.

वि+अति+भा=व्यतिभाति પરસ્પર દીપવું

भा स्त्री. (भा–दीप्तौ+अङ्+टाप्) દીપ્તિ, કાન્તિ, શંકુની છાયા.

भाऋजीक (भाः ऋजीकः) કાન્તિ મેળવનાર.

भाकुट पु. (भया दीप्त्या कुटति, कुट्+क) એક જાતનું માછલું.

भाकुरि पु. (भां कुर्वति, कुर्व्+कि पृषो.) કાન્તિકારક.

भाकूट पु. (भाकुम्भाः कूटाः शिलाराशि यस्य) તે નામે એક પર્વત, એક જાતનું માછલું.

भाकोष पु. (भानां दीप्तीनां कोष इव) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भाक्त त्रि. (भक्तेः गौण्याः वृत्तेरागतः अण्) ઔપચારિક—ગૌણીવૃત્તિથી જણાએલ અર્થ.

भाक्त त्रि. (भक्तस्येदं, भक्त+अण्) અન્ન સંબંધી.

भाक्त त्रि. (भक्तमस्मै नित्यं दीयते अण्) જેને કાયમ નિયત અન્ન અપાતું હોય તેવો આશ્રિત.

भाक्त त्रि. (भक्ताय हितं, भक्त+अण्) અન્ન સંપાદનને લાયક [illegible] વગેરે.

भाक्तिक त्रि. (भक्तमस्मै नियतं दीयते ठक्) જેને કાયમ અન્ન અપાય છે એવો આશ્રિત.

भाक्ष त्रि. (भक्षा शीलमस्य छत्रा. अण्) ભક્ષણ કરવાના સ્વભાવવાળું.

भाग पु. (भज्+भावे घञ्) ભજન, ભજવું, ભાગવું.

भाग पु. (भज्+कर्मणि घञ्) ભાગ, અંશ, કોઈ વસ્તુનો અર્ધો ભાગ, જ્યોતિષમાં કહેલ રાશિનો ત્રીસમો ભાગ, તૃતીયાંશ—ચતુર્થાંશ વગેરે.

भाग न. (भगो देवताऽस्य अण्) પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર, અગીયારની સંખ્યા.

भागजाति स्त्री. (भागस्य विभजनस्य जातिः प्रकारः) ભાગવાનો પ્રકાર, અંશનો સમચ્છેદ કરવો તે.

भागधेय न. (भाग एव, भाग+स्वार्थे धेय अभिधानात् नपुंसकत्वम्) ભાગ્ય, નસીબ.

भागधेय पु. (भागेन धीयतेऽसौ, धा+कर्मणि यत्) રાજાને આપવામા આવતો કર.

भागधेय पु (भागो धीयतेऽस्मै, धा+सम्प्रदाने यत्) દાયાદ—સપિણ્ડ—વારસ.

भागन न. ભગણ—નક્ષત્રમંડળ, રાશિચક્ર, વર્તુલનો પરિધિ.

भागलक्षणा स्त्री. (भागे लक्षणा) જહદજહત્ સ્વાર્થા લક્ષણા.

भागवत त्रि. (भगवतः भगवत्या वा इदं अण्) ભગવાનનું, ભગવાન સંબંધી, ભગવતીનું, ભગવતી સંબંધી.

भागवत त्रि. (भगवान् हरिः भगवती दुर्गा वाऽस्य देवता अण्) વિષ્ણુનો કે દેવીનો ભક્ત.

भागवत न. (भगवतः भगवत्या वा इदं अण्) શ્રીમદ્ ભાગવત મહાપુરાણ—વિષ્ણુ કે દેવીના ગુણ વર્ણન કરનાર ગ્રંથ.

भागवित्ति पु. તે નામે એક ઋષિ.

भागवित्तिक पु. (भागवित्ति+कुत्सायां युवापत्ये वा ठक्) ભાગવિત્તિ ઋષિનું નિંદ્ય યુવાન [illegible].

भागवित्तीय त्रि. ([illegible]) [illegible] અર્થ.

भागवृत्ति स्त्री. [illegible]

ઓનું મૂળધન, વેચવાનું કરીયાણું, ભંડાર, નદીના બન્ને કાંઠાની વચ્ચેનો પ્રદેશ, ઘોડાનો અલંકાર.

भाण्ड न. (भण्डते भडि+अच्, भण्डस्य भावः अण्) ભાંડનું ચરિત્ર-ભવાઇ, ભાંડપણું.

भाण्ड पु. (भण्ड+अण्) ગર્દભાણ્ડ વૃક્ષ.

भाण्डपुट पु. (भाण्डे पुटा यस्य) હજામ, ઘાંયજો, વાળંદ.

भाण्डपुष्प पु એક જાતનો સર્પ.

भाण्डप्रतिभाण्ड पु. એક વસ્તુ દઇને બીજી તેના બદલામાં લેવાનો ગણિત પ્રસિદ્ધ પ્રકાર.

भाण्डभरक पु. ભાંડમાં જે વસ્તુ ભરાય છે તે.

भाण्डल त्रि. (भाण्डं लाति, ला+क) ભાંડ ગ્રહણ કરનાર, પાત્રનો લેનાર.

भाण्डव त्रि. (भण्डोः समीपे, चातुरर्थ्यां अण्) ભંડુની પાસેનો પ્રદેશ વિગેરે.

भाण्डवादन न. (भाण्डस्य वादनम्) પાત્રનું વાદ્ય-વગાડવું તે.

भाण्डागार न. (भाण्डानां पात्राणां आगारम्) ભંડાર, કોઠાર, ખજાનો-તિજોરી.

भाण्डागारिक त्रि. (भाण्डागारे नियुक्तः ठञ्) ભંડારી, ભંડાર ઉપર નીમેલ પુરૂષ વિગેરે.

भाण्डागारिन् त्रि. (भाण्डागारोऽस्त्यस्य इनि) ભંડારી.

भाण्डारिन् त्रि. (भाण्डमृच्छति ऋ+णिनि) ભંડારી, અન્ન વિગેરેના કોઠાર સાચવવા માટે નીમાયેલો ભંડારી, ભંડાર ઉપર નીમેલ માણસ.

भाण्डि स्त्री. (भडि+इन् पृषो.) હજામની અસ્ત્રો ટપટપી વિગેરે ઓજાર રાખવાની કોથળી.

भाण्डिक पु. (भाण्डि+संज्ञायां कन्) ભાંડ, ભાટ, સ્તુતિપાઠક-ગાયન વિગેરે કરી રાજાને જગાડનાર.

भाण्डिन् त्रि. (भाण्ड+अस्त्यर्थे इनि) ભાંડવાળું-પાત્રવાળું.

भाण्डिल पु. (भाण्डिरस्त्यस्य, भाण्डि+लच्) હજામ, ઘાંયજો.

भाण्डिवाह पु. (भाण्डिं क्षुराद्याधारं वहति, वह्+अण्) હજામ, ઘાંયજો.

भाण्डीर पु. (भण्ड+ईरन् पृषो.) વડનું ઝાડ, વૃંદાવનમાં આવેલ વડવાઓનું એક વન.

भात् त्रि. (भा+शतृ) દીપતું, પ્રકાશતું, ચળકતું.

भात न. (भा-दीप्तौ+क्त) પ્રભાતકાલ-પરોઢીયું.

भात त्रि. (भा+कर्मणि क्त) દીપેલ, પ્રકાશેલ.

भाति स्त्री. (भा+कर्मणि क्तिन्) દીપ્તિ, કાન્તિ, શોભા.

भातु पु. (भातीति, भा+तु) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भातु त्रि. (भा+तुन्) દીપ્ત, પ્રકાશમાન.

भातृ त्रि. (भाति, भा+तृच्) દીપમાન, પ્રકાશમાન.

भाद्र पु. (भाद्री पौर्णमास्यस्मिन्निति, भाद्री+अण्) ભાદરવો માસ.

भाद्र न. (भद्रेव स्वार्थे अण्) પૂર્વા ભાદ્રપદા કે ઉત્તરા ભાદ્રપદા નક્ષત્ર.

भाद्रपदा पु. (भाद्रपदानक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी, भाद्रपदी सा यस्मिन् मासे अण्) ભાદરવો માસ.

भाद्रपद् स्त्री. (भाद्रमिव पदमासां अण्+टाप्) પૂર્વા ભાદ્રપદા કે ઉત્તરાભાદ્રપદા નક્ષત્ર.

भाद्रपदी स्त्री. (भाद्रपदानक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) ભાદરવા માસની પુનમ.

भाद्रमातुर पु (भद्रमातुरपत्यं, भद्रमातृ+अण्) સતીનો પુત્ર.

भाद्री स्त्री. (भद्राभिर्युक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) ભાદરવા મહીનાની પુનમ.

भान न. (भा+भावे ल्युट्) પ્રકાશ, દીપ્તિ.

भान न. (भा+करणे ,,) જ્ઞાન.

भानवत् त्रि. (भान+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પ્રકાશમાન, જ્ઞાની.

भानु पु. (भाति चतुर्दशभुवनेषु [illegible] भा+नुः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ

भानु पु. (भाति, भा+नु) કિરણ, [illegible], તે નામે એક ગન્ધર્વ, યદુવંશીય એક ક્ષત્રિય-ભાનુમતીનો પિતા, વિષ્ણુ, ભૂતકાળના પંદરમા જિન તીર્થંકર, પિતા, સુંદરતા, શોભા, ચાર સંખ્યાનું નામ (भानवः)

भानु स्त्री. (भाति, भा+नु) [illegible] એક [illegible], દક્ષ પ્રજાપતિની કન્યા.

भानुकन्या स्त्री. ([illegible]) [illegible]

भानुमती स्त्री. ([illegible]) [illegible]

भालदर्शन पु. (भाले दर्शनं नेत्रं यस्य) શિવ, મહાદેવ.

भालदृश् पु. (भाले दृगस्य) કપાળમાં ત્રીજા નેત્રવાળા મહાદેવ.

भालनयन पु. (भाले नयनं यस्य) શિવ, મહાદેવ.

भालनयना स्त्री. (भाले नयनं यस्याः) દુર્ગા દેવી.

भालनेत्र पु. (भाले नेत्रमस्य) શિવ, મહાદેવ

भालनेत्रा स्त्री. (भाले नेत्रमस्याः टाप्) દુર્ગા દેવી.

भाललोचन पु. (भाले लोचनमस्य) શિવ, મહાદેવ.

भाललोचना स्त्री. (भाले लोचनमस्याः टाप्) દુર્ગા દેવી.

भालाङ्क पु. (भालस्येवाङ्को यस्य भाले अङ्को यस्य वा) શિવ, કરવત, કપાળમાં ચિન્હવાળો કોઈ પુરુષ, કાચબો, એક જાતનું માછલું, એક જાતનું શાક.

भालु पु. (भृणाति रोगान् भृ–उदसने उुण् रस्य लः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भालुक पु. (भलते हिनस्ति प्राणिनः, भल्–हिंसायां+चा. उक+अण्) રીંછ.

भालुकी स्त्री. (भालुक+स्त्रियां जाति. ङीप्) રીંછણ.

भालूक पु. (भल्–हिंसायां+ऊक+प्रज्ञा. अण्) રીંછ.

भालूकी स्त्री. (भालूक+स्त्रियां जाति. ङीप्) રીંછણ.

भाल्लवि पु. સામવેદની એક શાખા, સામવેદની ભાલ્લવિ શાખાનો અભ્યાસ કરનાર.

भाल्लुक पु. (भल्लुक+स्वार्थे अण्) રીંછ.

भाल्लुकी स्त्री. (भल्लुक+स्वार्थे अण् ङीप्) રીંછણ.

भाल्लूक पु. (भल्लूक+स्वार्थे अण्) રીંછ.

भाल्लूकी स्त्री. (भाल्लूक+स्त्रियां जाति ङीप्) રીંછણ.

भाव पु. (भावयति चिन्तयति पदार्थान् भू+अच्) પંડિત (નાટ્ય ભાષામાં)

भाव पु. (भावयति ज्ञापयति हृदयगतं, भू+णिच्+अच्) હૃદયની અવસ્થા જણાવનારો અને માનસિક વિકારને જણાવી દેનાર વ્યભિચારી ભાવ, રતિ વિગેરે સ્થાયી ભાવ.

भाव पु. (भू+भावे घञ्) સાધ્યરૂપ–સિદ્ધરૂપ–ક્રિયા રૂપ ધાતુનો અર્થ, રાગ–સ્નેહ, આશય, સત્તા–હોવાપણું, જન્મ, ચેષ્ટા, વિભૂતિ–ઐશ્વર્ય.

भाव पु. (भू+कर्त्तरि ण) આત્મા, વિદ્વાન, જન્તુ.

भाव पु. (भू+करणे घञ्) એક કોઈ અભિનય, યોનિ, ઉપદેશ, સંસાર, પ્રાણી, પદાર્થમાત્ર, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નાદિથી તનુ વિગેરે બારભાવ, સ્ત્રીઓનો યૌવનકાળમાં સત્વથી થનારા અઠ્ઠાવીસ અલંકારો પૈકી પ્રથમાલંકાર, ગ્રહોનું શુભાશુભ ફળ, તે તે પદાર્થનો અસાધારણ ધર્મ, જંતુ–પ્રાણી, શ્રદ્ધા, સ્વભાવ, અભિપ્રાય

भाव त्रि. (भवस्येदं, भव+अण्) સંસારનું, સંસાર સંબંધી.

भाव पु (भू–चिन्तायाम्+करणे अच्) અન્તઃકરણ.

भावक पु. (भाव+स्वार्थे क) ભાવ શબ્દ જુઓ, મનોવિકાર.

भावक त्रि. (भू–भावि वा ण्वुल्) સત્તાશ્રય, ઉત્પાદક, ઉત્પન્ન કરનાર.

भावत त्रि. (भू+शतृ भवन् तस्येदं, भवत्+अण्) ઉત્પન્ન થનાર સંબંધી, ઉત્પન્ન થનારનું.

भावत्क त्रि. (भवतामयं, भवत्+ठक्) આપનું, આપ સંબંધી, તમારૂં, તમારા સંબંધી.

भावन न. (भू+णिच्+ल्युट्) એક જાતનું ફળ, વાસિત કરવું, ચિન્તા, મનન, ધ્યાન, પર્યાલોચના, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક ઔષધનો સંસ્કાર.

भावन पु. (भू+णिच्+ल्यु) વિષ્ણુ, પેદા કરનારો પુરુષ.

भावना स्त्री. (भू+णिच्+युच्+टाप्) અનુભવથી થનાર સ્મૃતિનું કારણ એક સંસ્કાર.

भावना स्त्री. (भू चिन्तायां+युच्+टाप्) ચિન્તા, મનન, ધ્યાન, વાસિત કરવું.

भावना स्त्री. (भू–मिश्रणे+भावे युच्+टाप्) નિર્યાસ વગેરે સાથે ચૂર્ણદ્રવ્યને મિશ્ર કરવું, કલ્પના.

"द्रवेण यावन्मानेन चूर्णं सर्वं प्लुतं भवेत्
भावनायाः प्रमाणस्तु चूर्णे प्रोक्तं भिषग्वरैः" भा० प्र०

भावबोधक पु. (भावस्य रत्यादेर्बोधकः अनुमापकः) હૃદયના ભાવને જણાવનાર ચેષ્ટા (કટાક્ષ ઈસારો) વિગેરે.

भावयत् त्रि. (भू+णिच्+शतृ) કલ્પના કરતું, ચિન્તા–મનન વિગેરે કરતું.

भावयू त्रि. (भावमिच्छति, भाव+क्यच् उन् वेदे नि.)

દ્રવ્ય-કાક્ષી.

भारशृङ्ग पु (भारभूते शृङ्गे यस्य) સાબર મૃગ.

भारसह त्रि. (भारं सहते, सह्+अच्) ભાર સહન કરનાર, બોજો ખમનાર.

भारहर त्रि. (भारं हरति. हृ+अनुद्यमने अच्) ઉદ્યમ રહિત, ભાર ઉપાડનાર, બોજો ઉઠાવનાર.

भारहार त्रि. (भारं हरति. हृ+उद्यमने अण्) બોજો ઉચકનાર,ભાર ઉઠાવનાર (હૈલકારી).

भारहारक त्रि. (भारं हरति, हृ+ण्वुल्) भारवाह् શબ્દ જુઓ.

भारहारिन् त्रि. (भारं हरति, हृ+णिनि) બોજો ઉઠાવનાર, ભાર ઉપાડનાર.

भाराक्रान्त त्रि. (भारेण आक्रान्तः) ભારથી દબાયેલ.

भाराक्रान्ता स्त्री. (भारेण आक्रान्ता) સત્તર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

"भाराक्रान्ता मभनरसला गुरुः श्रुतिरसहयैः" छन्दो. म.

भारि पु. (इभस्यारिः पृषो.) સિંહ.

भारिक त्रि. (भारं वहति, भार+ठक्) વજન ઉપાડનાર, બોજો ઉપાડનાર.

भारिट पु. (भासा रेटति, रिट्+क) કાળો ચકલો.

भारिन् त्रि. (भारोऽस्त्यस्य वाहत्वेन इनि) भारवाह् શબ્દ જુઓ.

भारुण्ड पु. ભારંડ પંખી.

भारूप न. (भा रूपमस्य) ચિદાત્મક બ્રહ્મ.

भारूप पु. (भा रूपमस्य) આત્મા.

भार्गवप्रिय पु. (भार्गवस्य प्रियः) હીરો.

भार्गवी स्त्री. (भृगुणा प्रोक्ता, अधीता ज्ञाता वा, भृगु+अण्+ङीप्) વેદ પ્રસિદ્ધ એક વિદ્યા, પાર્વતી, લક્ષ્મી, ધ્રોખડ.

भार्गायण पु. (भर्गस्य गोत्रापत्यं, भर्ग+फक्) ભર્ગનો ગોત્રજ.

भार्गी स्त्री. (भार्गस्येयं, अण्+ङीप्) ભારંગ વનસ્પતિ.

भार्ग्य पु. (भर्गस्य गोत्रापत्यं यञ्) તે નામનો એક રાજા.

भार्द्वाजी स्त्री. (भारद्वाजी पृषो.) એક જાતનો જંગલી કપાસ, અતિબલા વનસ્પતિ, ગટકી.

भार्य्य त्रि. (भृ+ण्यत्) ભરણ પોષણ કરવા લાયક.

भार्य्या स्त्री. (भरणीया, भृ+ण्यत्+टाप्) વિધિથી પરણાયલી સ્ત્રી, પત્ની, કરેકોઈ સ્ત્રી.

"सा भार्या या गृहे दक्षा सा भार्या या प्रियंवदा
सा भार्या या पतिप्राणा सा भार्या या पतिव्रता"

भार्य्याट पु. (भार्य्या तद्दानमटति, अट्+अण् उप. स.) જારકર્મના માટે પોતાની સ્ત્રીને બીજા પુરુષ પાસે મોકલનાર, પોતાની સ્ત્રીના વ્યભિચારથી જીવન ચલાવનાર.

भार्य्याटिक पु. (भार्य्यया आटो गतिः प्रयोजनमस्य ठक्) સ્ત્રીના વશ થયેલો, એક જાતનું હરણ, એક મુનિ.

भार्य्यारु पु. (भार्य्यं भार्य्यमृच्छति, ऋ+उण्) તે નામે એક પર્વત.

भार्य्यारु पु. (भार्य्या परमात्मा...[illegible] ऋ+उण्) [illegible]

સૂત્રની વ્યાખ્યા કરનાર ગ્રન્થ–જેમકે શાંકર ભાષ્ય, રામાનુજ ભાષ્ય, પાતંજલ ભાષ્ય વિગેરે.
"सूत्रार्थो वर्ण्यते यत्र पदैः सूत्रानुसारिभिः
स्वपदानि च वर्ण्यन्ते भाष्यं भाष्यविदो विदुः"

भाष्य त्रि. (भाष्+ण्यत्) કહેવા લાયક, બોલવા લાયક.

भाष्यकार पु. (भाष्यं करोति, कृ+अण्) સૂત્ર ઉપર વ્યાખ્યા કરનાર પતંજલિ વિગેરે.

भाष्यकृत् पु. (भाष्यं करोति, कृ+क्विप् तुक्) ઉપરનો અર્થ.

भास् स्त्री. (भासते, भास्+क्विप्) દીપ્તિ, કાંતિ, પ્રભા, તેજ, કિરણ, ઇચ્છા.

भास पु. (भास्+भावे घञ्) દીપ્તિ, કાન્તિ.

भास पु. (भासन्ते गावोऽत्र भास्+आधारे घञ्) ગાયો વિગેરેને રાખવાનો વાડો.

भास पु. (भासते, भास्+कर्त्तरि अच्) કુતરો, શુક, પક્ષી, ગીધ પક્ષી, તે નામે એક કવિ.

भासक त्रि. (भास्+ण्वुल्) શોભાવનાર, દીપાવનાર, પ્રગટ કરનાર.

भासद् न. (भास्+वा. अदि) નિતંબ, કટિપશ્ચાદ્ ભાગ, કુલો.

भासद् न. (भसदः कटिदेशस्येदं, अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भासन्त पु. (भास्+झच्) સૂર્ય, ચન્દ્ર, નક્ષત્ર, ભાસ પક્ષી, આકડાનું ઝાડ, કપૂર.

भासन्त त्रि. (भासते, भास्+झच्) સુંદર આકારવાળું, મનોહર.

भासन्ती स्त्री. (भासन्त+गौरा. ङीप्) તારા.

भासमान त्रि. (भासते, भास्+आनच्) દીપતું, પ્રકાશતું, શોભતું.

भासयत् त्रि. (भास्+णिच्+शतृ) શોભાવતું, દીપાવતું.

भासस् न. (भास्+भावे असिच्) દીપ્તિ, કાન્તિ, તેજ.

भासा स्त्री. (भास्+अच्+टाप्) કુંવારી કન્યા.

भासाकेतु पु. (भास्+भावे अ+टाप्, भासा दीप्तिः केतुर्यस्य) અગ્નિ.

भासापुर न. તે નામે એક શહેર.

भासु पु. (भास्+उण्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भासुर त्रि. (भासते, भास्+कर्त्तरि घुरच्) દેદીપ્યમાન, પ્રકાશમાન, તેજસ્વી.

भासुर पु. (भास्+घुरच्) સ્ફટીક મણિ, વીર,યોદ્ધો.

भासुर न. (,, ,,) કુષ્ઠ ઔષધિ.

भासुरक पु. (भासुर+संज्ञायां कन्) કોઇ વિશેષ નામ.

भासुरता स्त्री. (भासुरस्य भावः तल्+टाप्) કાન્તિ. તેજ, તેજસ્વીપણું.

भासुरत्व न. (भासुरस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भास्कर पु. (भासं करोति, भास्+कृ+ट) સૂર્ય, અગ્નિ. વીર, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ, તે નામે એક પંડિત, મહાદેવ.

भास्कर न. (,, ,,) સોનું.

भास्करद्युति पु. (भास्करे द्युतिरस्य) વિષ્ણુ.

भास्करद्युति स्त्री (भास्करस्य द्युतिः) સૂર્યની કાન્તિ.

भास्करप्रिय पु. (भास्करस्य प्रियः) પદ્મરાગ મણિ.

भास्करलवण न. (भास्करेण निर्मितं लवणम्) ભાસ્કરે બનાવેલું મીઠું, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ તે નામે એક ચૂર્ણ.

भास्कराचार्य पु. (भास्कराभिधेयो आचार्यः) જ્યોતિષનો સિદ્ધાન્ત શિરોમણિ ગ્રન્થ બનાવનાર પંડિત.

भास्करावर्त्त पु. એક જાતનો મસ્તક રોગ.

भास्करि पु. (भास्करापत्यं पुमान् इञ्) વૈવસ્વત મનુ, કર્ણ, યમ, શનિ, તે નામે એક મુનિ.

भास्करेष्ट त्रि. (भास्करस्य इष्टः) સૂર્યને પ્રિય.

भास्करेष्टा स्त्री. (भास्करस्य इष्टा) એક જાતની વેલ. આદિત્ય ભક્તા લતા.

भास्मन त्रि. (भस्मनो विकारः अण् मनन्तत्वात् न टिलोपः) ભસ્મનો વિકાર, ભસ્મનું કરેલું.

भास्मायन पु. (भस्मनो गोत्रापत्यं फञ्) ભસ્મ ઋષિનો ગોત્રજ.

भास्मायन्या स्त्री. ભસ્મ ઋષિની ગોત્રજ સ્ત્રી.

भास्वत् पु (भास+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, વીર.

भास्वत् त्रि. (भासः सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः) પ્રકાશવાળું, ચળકતું, તેજવાળું.

ભાવની ઇચ્છા કરનાર.

भाववत् त्रि. (भाव+रसा. मतुप् मस्य वः) ભાવવાળું.

भावविकार पु. (भावस्य विकारः) યાસ્કાચાર્યે કહેલા ઉત્પત્તિવાળા પદાર્થના જન્માદિ ૭ ધર્મ.

भाववृत्त पु. (भावे वृत्तः प्रवृत्तः यद्वा भावो वृत्तो जातो यस्मात्) સૃષ્ટિ કરનાર બ્રહ્મા.

भावशान्ति स्त्री. (भावस्य शान्तिः) મનોવિકારની શાન્તિ.

भावाट पु. (भावं भावेन वा अटति, अट्+अण् अच् वा) ભાવક, સાધુ, કામી, નટ.

भावाट पु. (अट्+घञ्, भावस्य आटः) ભાવપ્રાપ્તિ.

भावानुग त्रि. (भावं पदार्थमाशयं वानुगच्छति, गम्+ड) અભિપ્રાયને અનુસરનાર, ભાવને અનુસરનાર.

भावानुगा स्त्री. (भावं मूर्तपदार्थमनुगच्छति, अनु+गम्+ड+टाप्) છાયા, છાંયડો.

भावाभास पु (भावस्य आभासः) હૃદયમાં ભાવનો આભાસ.

भावार्थ पु. (भावस्य अर्थः) તાત્પર્યાર્થ, નીચોલાર્થ.

भावालीना स्त्री. (भावे पदार्थे आलीना) છાયા, છાંયડો.

भावाव त्रि. સ્નેહવાળું, દયાવાળું.

भाविक त्रि. (भावेन निर्वृत्तम् ठक्) ભાવસાધ્ય પદાર્થ, રસિક, સ્વાભાવિક, શ્રદ્ધાવાળું.

भाविक त्रि. (भाव+ठक्) તે નામે એક અર્થાલંકાર.

भावित त्रि. (णु. भू–शुद्धौ चिन्तायां मिश्रणे वा कर्मणि क्त) વાસિત, પ્રાપ્ત, શુદ્ધ, ચિન્તવેલ, મિશ્ર કરેલ, વૈદકમાં કહેલ નિર્ગુંડ વિગેરેથી મિશ્ર કરેલ ચૂર્ણ વિગેરે, બીજ ગણિતમાં કહેલ અવ્યક્ત અનેક વર્ણ ના સમીકરણથી વ્યક્તીકરણ.

भावित न. (भू+क्त) શુદ્ધ, ચિન્તા, મનન, મિશ્ર કરવું.

"भाविनि भूतवदुपचारः" न्यायः

भाविनी स्त्री. (भावो रत्यादिभावः सात्त्विकभावो वाऽस्त्यस्य बाहुल्यार्थे इनि+ङीप्) બહુભાવવાળી સ્ત્રી, હરકોઈ સ્ત્રી, તે નામે એક ગન્ધર્વ કન્યા.

भावुक न. (भू+उकञ्) મંગલ, કલ્યાણ.

भावुक त्रि. (भू+कर्त्तरि उकञ्) માંગલિક, કલ્યાણવાળું, ભાવનાવાળું.

भावुक पु. (भू+उकञ्) નાટકની ભાષામાં–બનેવી.

भावोदय पु. (भावस्य उदयः) મનોવિકારનો ઉદય.

भाव्य त्रि. (भू–आवश्यके भावे ण्यत्) અવશ્ય હોવા લાયક, અવશ્ય થનાર.

भाव्य त्रि. (भव्य+स्वार्थे अण्) અવશ્ય હોનાર,થનાર.

भाष् (भ्वा. आत्म. द्विक. सेट् भाषते, परि+भाष् परिभाषते) બોલવું, કહેવું, શાસ્ત્રકારનો સંકેત.

भाषण न. (भाष्+भावे ल्युट्) બોલવું તે, કહેવું તે, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ નિર્વહણનું એક અંગ.

भाषमाण त्रि. (भाष्+शानच्) બોલતું, કહેતું.

भाषा स्त्री. (भाष्यते वाग्व्यवहारादिना प्रयुज्यते भाष्+अ+टाप्) વાક્ય, સંસ્કૃત વિગેરે વાક્ય, બોલી, પ્રતિજ્ઞાસૂચક વાક્ય, તે નામે એક રાગિણી.

"यदावेदयते राज्ञे तद्भाषेत्यभिधीयते" स्मृतिः

भाषापाद पु. (भाषायाः पादः) ક્રિયાપાદ, દાવો.

भाषासम न. શ્લોક વિગેરેની સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષામાં રચના કરવી તે–શબ્દાલંકાર.

भाषिक त्रि. (भाषया निर्वृत्तः ठञ्) વેદ વિગેરેની પરિભાષાથી બનેલ.

भाषिकस्वर पु. (भाषिकमतो स्वरः) મંત્રનો સ્વર વેદભાગરૂપ (બ્રાહ્મણમાં) કહેલ સ્વર.

भाषित न. (भाष्यते, भाष्+भावे क्त) કહેવું, બોલવું, વાક્ય.

भाषित त्रि. (भाष्यते स्म, भाष्+कर्मणि क्त) કહેલ,

भित्तिचोर पु. (भित्या कुड्यादिभेदनेन चोरयति, चुर्+अच्) ભીંત ફાડી ચોરી કરનારો ચોર.

भित्तिपातन पु. (भित्तिं कुडयं पातयति भेदनेन, पाति+ल्यु) મોટો ઉંદર-ધુંસ.

भित्तिपातनी स्त्री (भित्तिपातन+स्त्रियां जाति. ङीप्) ધુંસ-એક જાતની ઉંદરડી.

भिद् (रुधा. उभ. सक. अनिट् भिनत्ति-भिन्ते) બે ભાગ કરવા, ફાડવું, ચીરવું.

भिद् स्त्री. (भित्+सम्प्र. भावे क्विप्) ભેદવું, ફાડવું, ચીરવું, ભેદ, વિશેષ કરવું.

भिद् त्रि. (भिद्+कर्त्तरि क्विप्) ફાડનાર, ચીરનાર, ભેદનાર.

भिदक न. (भिद्+क्वुन्) ઇન્દ્રનું વજ્ર, તલવાર, હીરો.

भिदत् त्रि. (भिद्+शतृ) ભેદતું, ચીરતું, ફાડતું.

भिदा स्त्री. (भिद्+भावे अङ्+टाप्) ભેદ, ભેદવું, ચીરવું, બે વિભાગ કરવા, ફોડવું.

भिदादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દ-ગણ.

स च—भिदा, छिदा, विदा, क्षिपा गुहा, श्रद्धा, मेधा, गोधा, आरा, हारा, कारा, (वन्धनस्थाने) क्षिपा, तारा, (ज्योतिषि) धारा, रे(ले)खा, चूड़ा, पीडा, वपा, वसा, मृज्जा, कृपा, अत्र छिदा-द्वैधीकरण एवान्यत्र च्छित्तिः

भिदि पु. (भिद्+कि) વજ્ર.

भिदिर न. (भिद्+किरच्) વજ્ર.

भिदु न. (भिद्+कु) વજ્ર.

भिदुर न. (भिद्+कुरच्) પોતાની મેળે ભેદાઈજનાર.

भिदुर पु. (,, ,,) પીપળાનું ઝાડ.

भिदेलिम त्रि. (भिद्-कर्मकर्त्तरि केलिम) પોતાની મેળે ભેદાતું.

भिद्य पु. (भिद्+कर्त्तरि क्यप् नि.) નદ.

भिद्र न. (भिद्+रक्) વજ્ર.

भिन्दिपाल पु. (भिदि-विदारणे इन्, भिन्दिं भेदनं पालयति पालि+अण्) હાથથી ફેંકવાનું એક અસ્ત્ર, પીસ્તોલ.

भिन्न त्रि. (भिद्+क्त) ભેદેલ, ચીરેલ, સંગત, જુદુ, અલગ, ફૂટી ગયેલ.

भिन्न त्रि. (भिद्+णिच्+क्त) છેદાયેલ, ચીરાયેલ.

भिन्न न (भिद्+क्त) એક જાતનો રોગ.

भिन्नक पु. (भिन्नं कं यस्य) બૌદ્ધ.

भिन्नकूट न. બલ વ્યસન ભેદ.

भिन्नक्रम पु. (भिन्नः क्रमो यत्र) જેમાં ક્રમ તુટયો હોય એવો વાક્યગત એક કાવ્યદોષ.

भिन्नगर्भ न. કામન્દકી નીતિમાં કહેલો બલવ્યસનનો એક ભેદ.

भिन्नगात्रिका स्त्री. (भिन्नं विदारितं गात्रमवयवो यस्याः कप् टाप् अत इत्वं) કાકડી.

भिन्नगुणन न. (भिन्नं गुणनम्) લીલાવતી ગ્રંથમાં કહેલ અપૂર્ણાંકનો ગુણાકાર.

"अंशाहतिश्छेदवधेन भक्ता
लब्धं विभिन्ने गुणने फलं स्यात्" लीलावत्याम्

भिन्नघन पु. (भिन्नः घनः) અપૂર્ણાંકનો ત્રિઘાત.

भिन्नदला स्त्री. (भिन्नं दलं यस्याः) મોરવેલ વનસ્પતિ, મૂર્વા.

भिन्नदेश पु. (भिन्नो देशः) જૂદો દેશ.

भिन्नदेश त्रि. (भिन्नो देशो यस्य) જૂદા દેશવાળું.

भिन्नदेशता स्त्री. (भिन्नदेशस्य भावः तल्+टाप्) જુદા દેશપણું, જુદો દેશ હોવો તે.

भिन्नदेशत्व न. (भिन्नदेशस्य भावः त्व) જૂદા દેશપણું.

भिन्ननौक त्रि. (भिन्ना नौका यस्य) ભાંગી પડેલી નૌકાવાળું.

भिन्ननौका स्त्री. (भिन्ना चासौ नौका) ભાંગી પડેલી નૌકા, તુટેલી નૌકા.

भिन्नपरिकर्मन् न. લીલાવતી ગ્રન્થમાં કહેલ સંસ્કાર.

भिन्नभागहर पु. (भिन्नभागं हरति, हृ+अच्) અપૂર્ણાંકનો ભાગાકાર.

भिन्नभिन्नात्मन् पु. (भिन्नप्रकारः, प्रकारे द्वित्वं तादृशः आत्मा यस्य) ચણા, ચોળા.

भिन्नमर्मन् त्रि. (भिन्नं मर्म यस्य) ભેદાયેલા મર્મસ્થાનવાળું.

भिन्नयोजनी स्त्री (भिन्नं युज्यतेऽनया, युज्+करणे ल्युट्+ङीप्) पाषाणभेद નામનું વૃક્ષ.

भिन्नवर्ग पु. અપૂર્ણાંકનો દ્વિઘાત.

भिन्नवर्चस् त्रि. (भिन्नं वर्चो यस्य) દ્રવીભૂત થયેલા મલવાળું.

भास्वती स्त्री. (भास्वत्+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક નદી, પરોઢ, ઉષા, એક જ્યોતિષ-નિબન્ધ.

भास्वर पु. (भास्+वरच्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, અગ્નિ, દિવસ, ચિત્રાનું ઝાડ, કાર્તિક સ્વામીનો અનુચર.

भास्वर त्रि. (,, ,,) દેદીપ્યમાન, ચળકતું, પ્રકાશવાળું.

भास्वर न. (,, ,,) કુષ્ઠ નામની ઓષધિ.

भिक्ष् (भ्वा. आ. सेट् भिक्षते) લોભ કરવો, स. ભીખવું, માંગવું द्वि. क કલેશ પામવો अ.

भिक्षण न. (भिक्ष्+ल्युट्) ભિક્ષા માંગવી, માગવું, ભિખવું.

भिक्षमाण त्रि. (भिक्ष्+शानच्) ભીખ માંગતું, યાચના કરતું.

भिक्षा स्त्री. (भिक्ष्-याचनार्थो+अ+टाप्) ભીખ, યાચના, માગણી, સેવા, ચાકરી, ભિક્ષા માગી આણેલી વસ્તુ.

भिक्षाक त्रि. (भिक्षते, भिक्ष्+षाकन्) ભીખારી, માગણ.

भिक्षाचर त्रि. (भिक्षां चरति, चर्+ट) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भिक्षाटन न. (भिक्षार्थमटनम्) ભિક્ષા માટે ભટકવું.

भिक्षादि पु. (भिक्षा आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स-च भिक्षा, गर्भिणी, क्षेत्र, करीष, अङ्गार, चर्मन्,

भिक्षाशन न. (भिक्षायाः अशनम्) ભીખ માંગી ખાવું તે.

"भीक्षाशनं तदपि नीरसमेकवारं" वैराग्यश०

भिक्षाशन त्रि. (भिक्षालब्धमश्नाति, अश्+ल्यु) ભીખ માંગીને ખાનાર.

भिक्षाशिन् त्रि. (भिक्षालब्धमश्नाति, अश्+णिनि) ભીખ માંગી મળેલું અન્ન ખાનાર, માંગીને ખાનાર.

भिक्षार्ह त्रि. (भिक्षामर्हति, अर्ह्+अच्) ભિક્ષા આપવા યોગ્ય બ્રહ્મચારી, સાધુ વિગેરે.

भिक्षित त्रि. (भिक्ष्+क्त) ભીખેલ, માંગેલ.

भिक्षु त्रि. (भिक्ष्+उन्) માગણ, ભીખારી, ભીખ માગનાર.

भिक्षु पु. (भिक्ष्+उन्) યતિ, સંન્યાસી, સંન્યાસ, તે નામે એક બુદ્ધ, એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ, कोकिलाक्ष જુઓ, તે નામે ઉપનિષદ્.

भिक्षुक पु. (भिक्ष्+उक) ભિખારી, માંગણ, સંન્યાસી.

भिक्षुसंघाटी स्त्री. (भिक्षुं संघटते प्राप्नोति, सम्+घट्+अण्+ङीप्) ભીખારીનું વસ્ત્ર, સંન્યાસીની કફની વગેરે.

भिक्षुसूत्र न. (भिक्षोः तदाश्रमविहितधर्मस्य ज्ञापकं सूत्रम्) વ્યાસકૃત બ્રહ્મ સૂત્ર-શારીરીક સૂત્ર.

भिक्षोत्कर पु. (भिक्षाणां उत्करः) ભિક્ષાનો સમૂહ.

भिण्ड पु. (भण्यते, भण्+ड पृषो.) ભીંડાનું ઝાડ.

"न भीतो मरणादस्मि केवलं दूषितं यशः"

भीत (भी+क्त) એક જાતનો મંત્ર.

भीतङ्कार त्रि. (भीतं भयं करोति, कृ+अण्) ભયંકર.

भीतभीत त्रि. (भी+क्त, अतिशये द्वित्वं) અત્યન્ત ભય પામેલ.

भीतवत् त्रि. (भी+क्तवतु) બીધેલું, ભય પામેલું.

भीति स्त्री. (भी+भावे क्तिन्) ભય, બીક, કંપ, ધ્રુજ.

भीम त्रि. (बिभेत्यस्मात्, भी+अपादाने मक्) ભયંકર, ભયનું કારણ, વિકરાળ

भीम पु. (बिभेत्यस्मात्, भी+मक्) ભયાનક રસ, મહાદેવ, ભીમસેન, અમ્લવેતસ, પરમેશ્વર, મહાદેવની આકાશરૂપ મૂર્તિ, તે નામે એક દેવગન્ધર્વ, આંગિરસ અગ્નિ, તે નામે એક દાનવ, અમાસુ-વંશનો એક રાજા, સાત્વતવંશી એક રાજા, વિદર્ભ દેશનો એક રાજા, અઢાર અક્ષરનો એક મન્ત્ર.

भीमक पु. (भीम+कैं+क) પાર્વતીના રૂંવાટાથી ઉત્પન્ન થયેલો એક ગણ, રૂક્મિણીનો બાપ, દમયંતીનો પિતા.

भीमकर्मन् न. (भीमं कर्म) ભયંકર કામ, વિકરાળ કર્મ.

भीमकर्मन् त्रि. (भीमं कर्म यस्य) ભયંકર કામ કરનાર, ભયાનક કર્મ કરનાર.

भीमजानु पु. યમની સભામાં બેસનાર તે નામનો એક રાજા.

भीमतिथि स्त्री. (भीमोपासिता तिथिः) ભીમ અગીયારશ.

भीमदर्शन त्रि. (भीमं दर्शनं यस्य) ભયંકર, ભયાનક, બીહામણું, વિકરાળ દેખાવનું.

भीमदर्शन न. (भीमं च तत् दर्शनं च) ભયંકર દર્શન, ભયાનક દેખાવ.

भीमद्वादशी स्त्री. (भीमोपासिता द्वादशी) માઘ મહીનાની શુદ બારશ, ભીમે ઉપાસના કરેલી બારસ.

भीमनगर न. (भीमस्य नगरम्) વિદર્ભ રાજાનું કુંડિનપુર.

भीमनाद पु. (भीमो भैरवो नादो यस्य) જેનો અવાજ ભયંકર હોય છે તે સિંહ કે વાઘ.

भीमनाद त्रि. (भीमो नादो यस्य) ભયંકર શબ્દવાળું, બીહામણા અવાજવાળું.

भीमपराक्रम पु. (भीमः पराक्रमो यस्य) વિષ્ણુ.

भीमपराक्रम त्रि. (भीमः पराक्रमो यस्य) ભયંકર પરાક્રમવાળું.

भीमपुर न. (भीमस्य पुरम्) વિદર્ભ રાજાનું કુંડીનપુર, દમયંતીના બાપનું શહેર.

भीमबल त्रि. (भीमं बलं यस्य) ભયંકર બલવાળું.

भीमबल पु. (,, ,,) ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર, એક જાતનો અગ્નિ.

भीमयु स्त्री. (आत्मनो भीमं वृषमिच्छति क्यच् वेदे नि. उन्) પોતાને બળદની ઇચ્છા કરતી ગાય.

भीमर न. (भीम+रा+क) યુદ્ધ.

भीमरथ पु. (भीमः रथो यस्य) તે નામે એક અસુર, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર, ધન્વંતરિના વંશનો એક રાજા, દશાર્હ વંશનો એક રાજા, શ્રીકૃષ્ણનો એક પુત્ર.

भीमरथी स्त्री. તે નામની એક નદી, સિત્તોતેર વર્ષના સાતમા માસની સાતમી રાત્રિ જે માણસોને અતિદુસ્તર હોય છે.

"सप्तसप्ततिके वर्षे सप्तमे मासि सप्तमी
रात्रिभीमरथी नाम नराणामतिदुस्तरा"

भीमरिका स्त्री. શ્રીકૃષ્ણની સત્યભામામાં ઉત્પન્ન થયેલી તે નામની એક પુત્રી.

भीमल त्रि. (भियो मलः सम्बन्धो यतः) ભયંકર.

भीमविक्रम पु. (भीमः विक्रमो यस्य) તે નામનો ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

भीमविक्रम त्रि. (भीमः विक्रमो यस्य) ભયંકર પરાક્રમવાળું.

भीमविक्रान्त पु. (भीमश्चासौ विक्रान्तश्च) સિંહ.

भीमविक्रान्त त्रि. (भीमः विक्रान्तो यस्य) ભયંકર પરાક્રમવાળું, ભયાનક સામર્થ્યવાળું.

भीमविक्रान्ती स्त्री. (भीमविक्रान्त+स्त्रियां जाति. ङीष्) સિંહણ.

भीमविग्रह पु. (भीमश्चासौ विग्रहश्च) ભયંકર શરીર, ભયંકર યુદ્ધ.

भीमविग्रह त्रि. (भीमः विग्रहो यस्य) ભયંકર શરીર

भिन्नवर्चस्क त्रि. (भिन्नं वर्चो यस्य कप् वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भिन्नविट्क त्रि. (भिन्ना विट् यस्य कप्) દ્રવીભૂત થયેલા મલવાળું.

भिन्नविट्का स्त्री. (भिन्ना विट् मलं यया) તુંબડીનો વેલો.

भिन्नवृत्ति स्त्री. (भिन्ना चासौ वृत्तिश्च) જુદી વૃત્તિ-આજિવિકા.

भिन्नवृत्ति त्रि. (भिन्ना वृत्तिर्यस्य) જુદી વૃત્તિવાળું.

भिन्नव्यवकलन न. (भिन्न+वि+अव+कल्+ल्युट्) અપૂર્ણાંકની બાદબાકી.

भिन्नव्यवकलित न. (भिन्न+वि+अव+कल्+क्त) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भिन्नसंकलन न. (भिन्न+सं+कल्+ल्युट्) અપૂર્ણાંકનો સરવાળો.

भिन्नसंकलन त्रि. (भिन्नाः संकलनाः यस्य) જૂદી સંકલનાવાળું.

भिन्नसंकलना स्त्री. (भिना चासौ संकलना च) જૂદી સંકલના, જુદી ગણુતરી.

भिन्नसंकलित न. (भिन्न+सं+कल्+क्त) અપૂર્ણાંકનો સરવાળો.

भिन्नार्थ त्रि. (भिन्नो अर्थो वाच्यो यस्य) જૂદા અર્થ-વાળું.

भिल्लभूषण न. (भिल्लं भूषयति, भूषि+ल्यु) ચણોઠીનું ઝાડ.

भिल्लोट पु. (भिल्लप्रियं उटं पत्रं यस्य) લોધરનું ઝાડ.

भिल्ली स्त्री. (भिल्+लक् गौ. ङीप्) ભીલડી,લોધરનું ઝાડ.

भिष् (सौत्र. प. सक. सेट् भेषति) રોગનો પ્રતીકાર કરવો.

भिषक्प्रिया स्त्री. (भिषजः प्रिया) ગળો.

भिषग्जित न. (भिषजा जितम्) ઔષધ, દવા.

भिषग्भद्रा स्त्री. (भिषजि औषधे वैद्ये वा भद्रा) भद्र-दन्तिका નામે વૃક્ષ.

भिषग्मातृ स्त्री. (भिषजां मातेव) અરડૂસાનું ઝાડ.

भिषज् (कण्ड्वा. प. स. सेट् भिषज्यति) રોગની ચિકિત્સા કરવી.

भिषज् पु. (बिभेत्यस्मात् रोगः, भिषज्+क्विप्) વૈદ્ય, હકીમ, ડૉક્ટર, વિષ્ણુ.

भिष्णज् (कण्ड्वा. प. सक. सेट् भिष्णज्यति) પાસે રહીને સેવવું, સેવા કરવી.

भिस्मटा स्त्री. (भिस्सामन्नं टीकते टीक्+ड पृषो.) બળેલું અન્ન.

भिस्सटा स्त्री. (,, ,,) બળેલું અન્ન,અનાજ.

भीष्म न. (भी+णिच्+सुक् अपादाने मक्) ભયાનક રસ.

भीष्म त्रि. (,, ,,) ભયાનક, ભયંકર, વિકરાળ.

भीष्म पु. (बिभेत्यस्मात्, भी+मक् सुक्) રૂદ્ર, રાક્ષસ, શાન્તનુ પુત્ર, ભીષ્મ પિતામહ.

"हते भीष्मे हते द्रोणे शल्ये च निधनं गते" महाभारतम्

भीष्मक पु. (भीष्म+कै+क) શ્રીકૃષ્ણની પત્ની રૂક્મિણીનો બાપ

भीष्मकेशव पु. કાશીમાં પ્રસિદ્ધ કેશવની મૂર્તિ.

भीष्मगन्धक पु. (भीष्मः गन्धो यस्य कप्) એક જાતનું ફૂલઝાડ.

भीष्मजननी स्त्री. (भीष्मस्य जननी) ગંગા.

भीष्मपञ्चक न. (भीष्मेण प्राप्तं उपदिष्टं वा पञ्चकम्) કાર્તિક સુદ અગીયારસથી પાંચ તિથિએ કરવાનું એક વ્રત.

भीष्मरत्न न. (भीष्मं भयानकं रत्नं) હિમાલયના ઉત્તર દેશમાં ઉત્પન્ન થતું એક રત્ન.

भीष्मसू स्त्री. (भीष्मं सूते, सू+क्विप्) ગંગા.

भीष्माष्टमी स्त्री. (भीष्मस्य अष्टमी, भीष्मनाशिका अष्टमी वा) ભીષ્મનો દેહ ત્યાગ દિવસ-મહા સુદ આઠમ.

भुक्त त्रि. (भुज्+कर्मणि क्त) ભોજન કરેલ,ખાધેલ.

भुक्त न. (भुज्+भावे क्त) ભોજન, ભક્ષણ, ભોગ.

भुक्तभोग त्रि. (भुक्तः कृतो भोगो येन) જેણે ભોગ કર્યો હોય તે.

भुक्तवत् त्रि. (भुज्+क्तवत्) ભોજન કરનાર,ખાનાર, ભોગવનાર.

भुक्तशेष त्रि. (भुक्तात् शेषम्) ભોજનથી બાકી રહેલ, ભોગથી બાકી રહેલ, ઉચ્છિષ્ટ અન્ન.

भुक्तसमुज्झित त्रि. (आदौ भुक्तं पश्चात् समुज्झितं त्यक्तम्) ભોજન કરી છોડેલ, ભોગ કરી ત્યજેલ.

भुक्ति स्त्री. (भुज्+क्तिन्) ભોજન, ભોગ, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહોનું રાશિ વગેરેમાં ગમન, ભોગવટો.

भुक्तिप्रद पु. (भुक्तिं भोगं भोजनं वा प्रददाति, प्र+दा+क) મગ.

भुग्न त्रि. (भुज्-मोटने+क्त) વાંકું વળી ગયેલ,નમેલ.

भुज् (रुधा. आ. सक. अनिट् भुङ्क्ते) ભક્ષણ કરવું, ભોગ કરવો.

भुज् (रुधा. प. सक. अनिट् भुनक्ति) પાળવું, રક્ષણ કરવું.

भुज् (तुदा. प. सक. अनिट् भुजति) મરડી નાંખવું, વાંકું કરવું.

भुज पु. (भुज्यतेऽनेन, भुज्+घञर्थे करणे क) બાહુ, ભુજા, લીલાવતી પ્રસિદ્ધ અમુક ક્ષેત્રાંશ.

भुज त्रि. (भुज्+क) ભોગ કરનાર, ખાનાર, વાંકું થયેલ.

भुजकंट पु. (भुजस्य कंटः) હાથના નખ.

भुजकंटक पु. (भुजकंट+स्वार्थे क) હાથના નખ.

भुजकोटर पु. (भुजस्य कोटर इव) કાખ, બગલ.

भुजग पु. (भुज्-वक्रगे+क, भुजः कुटिलीभवन् सन् गच्छति गम्+ड) સર્પ-સાપ, આશ્લેષા નક્ષત્ર.

भुजगदारण पु. (भुजगं दारयति, दारि+ल्यु) મોરપક્ષી, નોળીયું, ગરૂડ.

"तस्मिन् हित्वा भुजगवलयं शम्भुना दत्तहस्ता" मेघदूते

भुजगदारुण पु. ગરૂડ પક્ષી, મોર, નોળીયું.

भुजगभक्षक पु. (भुजगस्य भक्षकः) ગરૂડ, મોર.

भुजगभुज् पु. (भुजगं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) ગરૂડ,મોર.

भुजगभोजिन् पु. (भुजगं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) મોરપક્ષી, ગરૂડ, નોળીયું.

भुजगभोजिनी स्त्री. (भुजगभोजिन्+स्त्रियां ङीप्) મોર પક્ષિણી.

भुजगनाशन पु. (भुजगं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) ગરૂડ પક્ષી, મોર, નોળીયું.

भुजगनिसृता स्त्री. નવ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

भुजगरिपु पु. (भुजगस्य रिपुः) નોળીયું, મોર, ગરૂડ.

भुजगशत्रु पु. (भुजगस्य शत्रुः) નોળીયો, મોર, ગરૂડ.

भुजगहन् पु. (भुजगं हन्ति, हन्+क्विप्) મોર, ગરૂડ.

भुजगहन्तृ पु. (भुजगं हन्ति, हन्+तृच्) ગરૂડ, મોર.

भुजगाख्य न. (भुजगस्य आख्या आख्या यस्य) નાગકેસર.

भुजगान्तक पु. (भुजगस्य अन्तकः) મોર, નોળીયો, ગરૂડ.

भुजंगारि पु. (भुजगस्य अरिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

વાળું, ભયંકર યુદ્ધવાળું.

भीमवेग पु. (भीमश्चासौ वेगश्च) ભયંકર વેગ.

भीमवेग त्रि. (भीमः वेगो यस्य) ભયંકર વેગવાળું.

भीमवेश पु. ભયંકર વેશ, ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર, એક દાનવ.

भीमवेश त्रि. (भीमः वेशो यस्य) ભયંકર વેશવાળું.

भीमवेशवत् पु. ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

भीमवेशवत् त्रि. (भीमवेश+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ભયંકર વેશવાળું.

भीमशर पु. (भीमः शरो यस्य) ધૃતરાષ્ટ્રનો એક પુત્ર.

भीमशर त्रि. (,, ,,) ભયંકર બાણવાળું.

भीमशासन पु. (भीमः शासनं यस्य) યમ, ભયંકર શાસન કરનાર રાજા વિગેરે.

भीमसेन पु. યુધિષ્ઠિરનો નાનો ભાઇ પાંડવ ભીમસેન, ભીમસેની બરાસ, જનમેજયનો એક ભાઈ, જનમેજયનો એક પુત્ર.

भीमहास पु. (भीमे ग्रीष्मादौ हासो यस्य) इक्षुतुल જુઓ.

भीमा स्त्री. (भी+मक्+स्त्रियां टाप्) દુર્ગા દેવી, રોચના-ગોરોચન, તે નામની એક નદી, ગન્ધદ્રવ્ય, ચાબુક.

भीमादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ. स च- भीम, भीष्म, भयानक, वाह, चरु, प्रस्कन्दन, प्रपात, समुद्र, स्त्रुव, स्त्रुक्, दृष्टि, रक्षः, शङ्कुः, सुक, मूर्ख, खलति.

भीमाख्यार्चा स्त्री. (भीमाख्या देवी) દુર્ગા દેવીની એક મૂર્તિ.

भीमैकादशी स्त्री. (भीमेन उपास्या एकादशी शाक. त.) મહા મહીનાની શુદ અગીયારશ, ભીમ અગીયારશ.

भीरु त्रि. (बिभेति, भी+क्रु) બીકણ, ભયભીત.
"अयं स ते तिष्ठति संगमोत्सुको
विशङ्कसे भीरु यतोऽवधीरणाम्" शाकुन्तले

भीरु पु. (बिभेति, भी-भये+क्रु) શિયાળ, વાઘ, એક જાતની શેલડી.

भीरु स्त्री. (,, ,,) શતાવરી વનસ્પતિ, ભોરીંગણી, કંટકારિકા વનસ્પતિ, છાયા, સ્ત્રી, બકરી.

भीरुक पु. (भी+क्रुकन्) શિયાળ, વાઘ, એક જાતની શેલડી.

भीरुक त्रि. (बिभेति, भी-भये+क्रुकन्) ભયવાળું, બીકણ, ભયશીલ.

भीरुक न. (भीरु+संज्ञायां कन्) વન, અરણ્ય.

भीरुकच्छ पु. તે નામે એક દેશ.

भीरुचेतस् पु. (भीरु चेतो यस्य) મૃગ.

भीरुचेतस् त्रि. (,, ,,) ભયભીત મનવાળું, બીકણ મનવાળું.

भीरुता स्त्री. (भीरोः भावः तल्+टाप्) બીકણપણું, ભયપણું.

भीरुत्व न. (भीरोर्भावः त्व) બીકણપણું, ભયભીતપણું.

भीरुपत्रिका स्त्री. (भीरुपत्री+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) શતમૂલી વનસ્પતિ.

भीरुपत्री स्त्री. (भीरुरीव पत्राण्यस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

भीरुष्ठान न. (भीरोः स्थानम्) બીકણનું સ્થાન.

भीरुहृदय पु. (भीरु हृदयं यस्य) મૃગ.

भीरुहृदय त्रि. (,, ,,) બીકણ હૃદયવાળું.

भीरुहृदय न. (भीरु च तत् हृदयं च) ભયભીત હૃદય, બીકણ હૃદય.

भीरुसुता स्त्री. (भीरुः सुता यस्याः) નાની વિયાએલી ગાય.

भीरू स्त्री. (भीरु+स्त्रियामूङ्) બીકણ સ્ત્રી.

भीलु त्रि (बिभेति, भी+क्लु) બીકણ, ભયભીત.

भीलुक त्रि. (भी+क्लुकन्) બીકણ, ભયવાળું.

भीलुक पु. (,, ,,) રીંછ.

भील्लूक पु. (भीलुक पृषो. दीर्घः) રીંછ.

भीषक त्रि. (भीषयते, भी+णिच्+षुक्+ण्वुल्) ભયકારક.

भीषण पु. (भीषयते, भी+णिच्+षुक्+ल्यु) ભયાનક રસ, કુન્દુરુ ઘાસ, હિંતાલ વૃક્ષ, કબૂતર પક્ષી, મહાદેવ, [illegible].

भीषण त्रि. (भीषयते, भी+णिच्+ल्यु षुगागमः) ડરામણું, ભયંકર, ક્રૂર.

भीषा स्त्री. (भी+णिच्+षुक्+भावे अ+टाप्) [illegible], [illegible].

भुजमध्य न. (भुजस्य मध्यम्) બે ભુજાની મધ્યનો ભાગ.

भुजशिखर पु. (भुजस्य शिखर इव) ખાંધ.

भुजशिरस् न. (भुजस्य शिरः इव) ખાંધ.

भुजा स्त्री. (भुज+स्त्रियां+टाप्) બાહુ, ભુજા.

भुजाकण्ट पु. (भुजायाः करस्य कण्ट इव) હાથના નખ.

भुजाकण्टक पु. (भुजाकण्ट+स्वार्थे क) હાથના નખ.

भुजाग्र पु (भुजस्य अग्रः) હાથ.

भुजादल पु. (भुजाया बाह्वोर्दल इव) હાથ.

भुजान्तर न. (भुजयोरन्तरं मध्यम्) બે હાથની વચ્ચેનો ભાગ.

भुजापीड पु. (भुजा+पीड्+अच्) ભેટવું, આલિંગન કરવું તે.

भुजि पु. (भुज्–धातुनिर्देशे इक् भुज्+इन् किच्च वा) ભુજ્ ધાતુ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

भुजिङ्ग पु. તે નામે એક દેશ.

भुजिस्य त्रि. (भुज्+किष्यन्) સ્વતંત્ર.

भुजिष्य पु. (भुज्+किष्यन्) દાસ, રોગ, હસ્તસૂત્ર.

भुजिष्या स्त्री. (भुजिष्य+स्त्रियां टाप्) દાસી, વેશ્યા

भुज्यु पु. (भुज्+युच् न अनादेशः) પાત્ર, વાસણ.

भुज्यु पु. (भुङ्क्ते सर्वान्, भुज्+कर्त्तरि युक्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, યજ્ઞ.

भुण्ड् (भ्वा. आ. स. सेट् भुण्डते) ભરણ પોષણ કરવું, પાલન કરવું.

भुणिक पु. અમુક કોઈ ગોત્ર.

भुण्यु पु. પુરુવંશમાં પેદા થયેલો ભરતનો પુત્ર રાજા.

भुरज् (भ्वा. आ. सक. सेट् भुरजते) પ્રાપ્ત કરવું.

भुरण (कण्वा. यक् आ. सक. सेट् भुरण्यति) ધારણ કરવું, પોષણ કરવું.

भुरण्यु न. (भृ–सृतौ+कन्यु) ભરણ, પોષણ.

भुरण्यु न. (कण्ड्वा. भुरण्+उन्) શીઘ્ર, જલ્દી.

भुरण्यु त्रि. (,, ,,) વેગવાળું, ઉતાવળીયું.

भुरिज् स्त्री. (उणा. भृ+इजि किच्च–धातोरुकारादेशः) પૃથ્વી.

भुरिज् स्त्री. द्वि. व. (भृ+इजि किच्च धातोरुकारान्तादेशः) બે બાહુઓ.

भुरुण्ड पु. એક જાતનું પક્ષી, ભારંડ પક્ષી.

भुर्व् (भ्वा. प. सक. सेट् भूर्वति) ભક્ષણ કરવું, ખાવું.

भुर्वणि पु. (भुर्व्+अनि न दीर्घः) કર્ત્તા, કરનાર.

भुव पु. (भवन्तीति, भू+क) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ભુવર્લોક.

भुवद्वत् पु. (भू–शतृ, भुवन् धारयन् अस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

भुवन न. (भवत्यत्र, भू+आधारादौ क्युन्) જગત્, જન, લોક, દુનિયા, આકાશ, પાણી, ચૌદની સંખ્યા.

भुवनकोष पु. (भुवनस्य कोष इव) ભૂગોળ, જ્યોતિષનો એક ગ્રંથ.

भुवनत्रय न. (भुवनानां त्रयम्) ત્રણ જગત્.

भुवनेश्वर पु. (भुवनस्य ईश्वरः) પરમેશ્વર.

भुवनेश्वरी स्त्री. (भुवनस्य ईश्वरी) મહાવિદ્યા મધ્યે દેવીની એક મૂર્તિ.

भुवन्ति पु. (भुवं तनोति, तन् +घा. टि. खिच्च मुम्) તે નામે એક રુદ્ર.

भुवन्यु पु. (भू+कन्युच्) સ્વામી, સૂર્ય, અગ્નિ, ચન્દ્ર, આકડાનું ઝાડ, ચિત્રાનું ઝાડ, કપૂર.

भुवपति पु. (भुवर्लोकस्य पतिः) ભુવલોકનો પતિ.

भुवभर्तृ पु. (भुवर्लोकस्य भर्त्ता) ઉપરનો અર્થ.

भुवर् अव्य. (भवति, भू+असुन् स च कित्) આકાશરૂપ બીજો લોક–ભુવલોક.

भुवर्लोक पु. (भुवः लोकः) ઉપરનો અર્થ.

भुवस् अव्य. (भू+असुन्+किच्च) આકાશરૂપ બીજો લોક, ભુવલોક.

भुवस्पति पु. (भुवो लोकस्य पतिः) ભુવર્લોકનો સ્વામી, આકાશનો સ્વામી.

भुविष्ठ त्रि. (भुवि तिष्ठति, स्था+क अलुक् स. पत्वम्) પૃથ્વી ઉપર રહેલ.

भुविस् पु. (भू+इसिन् किच्च) સમુદ્ર.

भुशुण्डी स्त्री. પત્થર ફેંકવાની ચામડાની ગોફણ.

भू (चु. आ. सक. सेट् भावयते) પ્રાપ્ત કરવું, મેળવવું.

भू (भ्वा. उभ. सक. सेट् भवति+ते) મેળવવું, પ્રાપ્ત કરવું.

भू (चु. उभ. सेट् भावयति+ते) શુદ્ધ થવું अक. ચિન્તન કરવું, મિશ્ર કરવું सक.

भुजगाशन पु. (भुजगान् अश्नाति, अश्+ल्यु) નોળીયો, ગરુડ, મોરપક્ષી

भुजगास्त्र न. (भुजगाख्यं अस्त्रम्) નાગાસ્ત્ર.

भुजगी स्त्री. (भुजग+स्त्रियां जातित्वात् ङीप्) સાપણ, સર્પણ.

भुजङ्ग पु. (भुजः वक्रः सन् गच्छति, गम्+खच् मुम् डिच्च) સર્પ, વ્યભિચારી પુરુષ, છાગટો, આશ્લેષા નક્ષત્ર.

भुजङ्गघातक पु. (भुजङ्गस्य घातकः) ગરુડ, મોર, નોળીયો.

भुजङ्गघातन पु. (भुजङ्गस्य घातनः) નોળીયું, મોર, ગરુડ.

भुजङ्गघातिनी स्त्री. (भुजङ्गं सर्पं तद्विषं वा हन्ति, हन्+णिनि ङीप्) सर्पाक्षी लता.

भुजङ्गजिह्वा स्त्री. (भुजङ्गस्य जिह्वा इव आकृतिर्यस्याः तस्य जिह्वा वा) એક જાતની વનસ્પતિ,સાપની છભ.

भुजङ्गदमनी स्त्री. (भुजङ्गो दम्यतेऽनया, दम्+करणे ल्युट् गौरा. ङीप्) નકુલેષ્ટિકા વનસ્પતિ.

भुजङ्गदारण पु. (भुजङ्गं दारयति, दृ+णिच्+ल्यु) ગરુડ પક્ષી, મોર, નોળીયો.

भुजङ्गनाशन पु. (भुजङ्गं नाशयति, नश्+ल्यु) મોર, નોળીયો, ગરુડ પક્ષી.

भुजङ्गपर्णिका स्त्री. (भुजङ्गस्तदाकार इव पर्णानि यस्याः ङीप् कप्+टाप् ह्रस्वः) નાગદમની વનસ્પતિ.

भुजङ्गपर्णिनी स्त्री. (भुजङ्गस्तदाकार इव पर्णानि सन्ति यस्याः इनि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

भुजङ्गपर्णी स्त्री. (भुजङ्गस्तदाकार इव पर्णानि यस्याः ङीप्) નાગદમની વનસ્પતિ.

भुजङ्गपुष्प पु. (भुजङ्ग इव पुष्पमस्य) એક જાતની ક્ષુપ વનસ્પતિ.

भुजङ्गप्रयात न. (भुजङ्गवत् प्रयातं गतिरिव [illegible] [illegible]) બાર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

भुजङ्गभक्षक पु. (भुजङ्गस्य भक्षकः) ગરુડ, મોર, નોળીયો.

भुजङ्गभोजिन् पु. (भुजङ्गं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) મોર પક્ષી, ગરુડ, [illegible].

भुजङ्गभोजिनी स्त्री. (भुजङ्गभोजिन्+स्त्रियां ङीप्) મોર [illegible]

પક્ષિણી, નોળીયું માદા.

भुजङ्गम पु. (भुजः कुटिलीभवन् सन् गच्छति, गम्+खच्+मुम् टिलोपाभावः) સર્પ, આશ્લેષા નક્ષત્ર.

"शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनं, गजभुजंगमयोरपि बन्धनम्" भर्तृहरि.

भुजङ्गम न. સીસું.

भुजङ्गमी स्त्री. (भुजङ्गम+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ.

भुजङ्गमेश पु. (भुजङ्गमानां ईशः) બળદેવ, વાસુકિ નાગ, પતંજલિમુનિ, પિંગલમુનિ, શેષનાગ.

भुजङ्गरिपु पु. (भुजङ्गस्य रिपुः) ગરુડ, મોર.

भुजङ्गलता स्त्री. (भुजङ्ग इव कुटिला तदाकारस्या वा लता) નાગરવેલ.

भुजङ्गविजृम्भित न. છવીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

भुजङ्गशत्रु पु. (भुजङ्गस्य शत्रुः) ગરુડ, મોર,નોળીયો.

भुजङ्गहन् पु. (भुजङ्गं हन्ति, हन्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भुजङ्गहन्तृ पु. (भुजङ्गं हन्ति, हन्+कर्त्तरि तृच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भुजङ्गाक्षी स्त्री. (भुजङ्गस्येवाक्षि पुष्पं यस्याः षच् समा. ङीप्) રાસ્ના વનસ્પતિ.

भुजङ्गाख्य पु. (भुजङ्गतुल्या आख्या यस्य) નાગકેશર.

भुजङ्गान्तक पु. (भुजङ्गस्य अन्तकः) ગરુડ, મોર, નોળીયો.

भुजङ्गारि पु. (भुजङ्गस्य अरिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भुजङ्गाशन पु. (भुजङ्गान् अश्नाति, अश्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भुजङ्गास्त्र न. (भुजङ्गाख्यं अस्त्रम्) નાગાસ્ત્ર, સર્પાસ્ત્ર.

भुजङ्गी स्त्री. (भुजङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ, સર્પિણ.

भुजङ्गेश पु. (भुजङ्गानां ईशः) વાસુકિનાગ, શેષનાગ, બળદેવ, પિંગલમુનિ, પતંજલિમુનિ.

भुजज्या स्त्री. (भुजस्य ज्या) [illegible]

भुजदण्ड पु. (भुजः दण्ड इव) [illegible]

[illegible]

भूतकला स्त्री. (भूतस्य कला) पृथ्वी विगेरे महाभूतोने उत्पन्न करनारी એક शक्ति.

भूतकृत् पु. (भूतं करोति, कृ+क्विप् तुक्) विष्णु.

भूतकेश पु. (भूतानां केश इव) એક जातनुं घास.

भूतकेशा स्त्री. (भूतकेश+स्त्रियां टाप्) शेफालिका वनस्पति.

भूतकेशी स्त्री. (भूतकेश+स्त्रियां जाति. ङीप्) काळी नगोड.

भूतकेसरा स्त्री. (भूतकेसर+स्त्रियां टाप्) मेथी.

भूतक्रान्ति स्त्री. (भूतानां क्रान्तिः) भूतनो वळगाड, मनुष्य विगेरेना शरीरमां भूतनो आवेश.

भूतगण पु. (भूतानां गणः) पिशाच विगेरेनो समुदाय, पिशाचोनुं टोळुं.

भूतगन्धा स्त्री. (भूतः प्रभूतः गन्धो यस्याः) मुरा नामे એક गन्धद्रव्य.

भूतगुण पु. (भूतानां गुणः) आकाशादि महाभूतोना शब्दादिगुण, भूतोनो गुण.
"शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाः भूतगुणाः स्मृताः"

भूतग्राम पु. (भूतानां ग्रामः) पृथ्वी विगेरे पंच महाभूतोनो समुदाय, प्राणीवर्ग.

भूतघ्न पु. (भूतं हन्ति, हन्+टक्) भोजपत्र.

भूतघ्न पु. (भूतं प्रकृतं गन्धं हन्ति अधःकरोति हन्+टक्) लसण, ऊंट.

भूतघ्न त्रि. (भूतं हन्ति, हन्+टक्) भूतनो नाश करनार.

भूतघ्नी स्त्री. (भूतं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) तुलसी.

भूतचतुर्दशी स्त्री. (भूतप्रिया भूतोद्देशे क्रिया कर्तव्या वा चतुर्दशी) काळीचौदश.

भूतजटा स्त्री. (भूतस्य पिशाचस्य जटेव) जटामांसी वनस्पति, गन्धमांसी वनस्पति.

भूतदया स्त्री. (भूते प्राणिनि दया) प्राणी उपर दया.

भूतद्राविन् पु. (भूतान् द्रावयति, द्रु+णिच्+णिनि) लाल करेण, भूतांकुश वृक्ष.

भूतद्रुम पु. (भूतस्य आवासार्थं द्रुमः) श्लेष्मातक वृक्ष, शाखोटक वृक्ष.

भूतधात्री स्त्री. (भूतानि जन्तून् धारयति, धा+तृच्+ङीप्) पृथ्वी.

भूतनाथ पु. (भूतानाम् नाथः) शिव, महादेव, बटुकभैरव.

भूतनायिका स्त्री. (भूतानां नायिका नियामिका) दुर्गा देवी.

भूतनाशन पु. (भूतान् नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) भीलामुं, सरसव.

भूतनाशन न. (भूतानि प्राणिजातानि नाश्यन्तेऽनेन, नश्+णिच्+ल्युट्) रुद्राक्ष.

भूतपक्ष पु. (भूतप्रियः पक्षः अन्धकारवत्वात्) कृष्ण पक्ष, वद.

भूतपत्री स्त्री. (भूत इव कृष्णं पत्रं यस्याः ङीप्) काळी तुलसी.

भूतपुष्प पु (भूत इव पुष्पं कृष्णत्वात् यस्य) श्योनाक वृक्ष, अरडुसो.

भूतपूर्णिमा स्त्री. (भूतानां पूर्णिमा) आसो सुद पूनम.

भूतप्रिया स्त्री. (भूतस्य प्रिया) काळी तुलसी.

भूतबलि पु. (भूतार्थं बलिः) भूतने माटे बलिदान, प्राणीमात्रने बलिदान आपवुं.

भूतबाधा स्त्री. (भूतस्य बाधा) भूतनी पीडा.

भूतब्रह्मन् पु. (भूतात्मनो ब्रह्मा) मनुष्यमुर्तिनो पुजारी.

भूतभर्तृ त्रि. (भूतानां भर्ता) प्राणीनुं पोषण करनार.

भूतभावन पु. (भूतानि पृथिव्यादीनि भावयति जनयति भू+णिच्+ल्यु) विष्णु, बटुक भैरव.

भूतभृत् पु. (भूतानि बिभर्त्ति, भृ+क्विप् तुक्) विष्णु.

भूतभृत् त्रि. (,, ,,) प्राणिमात्रनुं पोषण करनार.

भूतमण्डल न. (भूतानां मण्डलम्) पृथ्वी विगेरेनुं अमुक मंडळ.

भूतमातृ स्त्री. (भूतानां मातेव) पृथ्वी.

भूतमारिन् पु. (भूतान् पिशाचान् मारयति अपसारयति मृ+णिच्+णिनि) चिडा नामे सुगन्धि द्रव्य.

भूतयज्ञ पु. (भूतानि प्राणिनो वायसादीन् उद्दिश्य यज्ञो भूतार्थो यज्ञो वा) प्राणीमात्रने उद्देशी करातो यज्ञ. पंचमहायज्ञ पैकी એક बलिरूप यज्ञ.

भूतयोनि स्त्री. (भूतानां योनिः कारणम्) आकाश विगेरे पंचमहाभूतनुं कारण परमेश्वर.

भूतल न. (भूरेव तलम्) पृथ्वी.

भू (भ्वा. पर. अक. सेट् भवति) થવું, હોવું, પેદા થવું.

अधि+भू-अधिभवति અધિકારથી થવું, ઇશ્વર થવું.

अनु+भू-अनुभवति જાણવું, સમજવું, અનુભવ કરવો सक.

अन्तर्+भू-अन्तर्भवति અન્તર્ધ્યાન થવું. अक.

अभि+भू-अभिभवति તિરસ્કારવું, હરાવવું.

आविस्+भू-आविर्भवति પ્રકટ થવું, દેખાવું.

उद्+भू-उद्भवति જન્મવું, પેદા થવું.

परा+भू-पराभवति પરાભવ કરવો, હરાવવું.

परि+भू-परिभवति તિરસ્કારવું, ઘેરવું, વીંટવું.

प्रति+भू-प्रतिभवति તુલ્યરૂપ થવું.

वि+भू-विभवति વ્યાપ્ત થવું, જોવું, આશ્રય આપવો, ખરૂં કરી દેખાડવું, ઠરાવવું.

वि+अति+भू-व्यतिभवति પરસ્પર એક ચિત્ત થવું, પરસ્પર મિત્ર થવું.

सम्+भू-सम्भवति સંભવવું, યોગ્ય થવું.

भू स्त्री. (भवत्यस्मिन्, भू अधिकरणे क्विप्) પૃથ્વી, હરકોઈ સ્થાન, ફટકડી.

भू पु. (भू+अपादाने क्विप्) યજ્ઞનો અગ્નિ, પરમેશ્વર.

भू त्रि. (भू+कर्त्तरि क्विप्) ઉત્પન્ન થતું.

भू अव्य. આકાશરૂપ બીજો લોક.

भूक न. (भवति, भू+कक्) છિદ્ર, કાળ.

भूकदम्ब पु. (भुवि कदम्ब इव) એક જાતનું વૃક્ષ.

भूकदम्बक पु. (भूकदम्ब+संज्ञायां कन्) અજમોદ.

भूकदम्बा स्त्री. (भूकदम्ब+अच्+टाप्) ગોરખમુંડી.

भूकन्द पु. (भुवः कन्द इव) એક જાતનું ઝાડ. વનસ્પતિ.

भूकुष्माण्डी स्त्री. (भुवि कुष्माण्डीव) ભોંયકોળું.

भूकेश पु. (भुवः पृथिव्याः केश इव) વડનું ઝાડ, શેવાળ.

भूकेशी स्त्री. (भूकेश+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

भूक्षित् पु. (भुवं क्षिणोति, क्षि+क्विप् तुक्) ભુંડ, ડુક્કર, ભૂન્ડ.

भूखर्जूरी स्त्री. (भुवि लग्ना खर्जूरी) એક જાતની ખજૂરી.

भूगर न. (भुवः पृथिव्याः गरम्) ઝેર.

भूगर पु. ભવભૂતિ કવિ.

भूगर्भ पु. (भूः सर्वभूताश्रयभूता पृथ्वी गर्भे कुक्षौ यस्य) વિષ્ણુ, ભવભૂતિ કવિ.

भूगृह न. (भूमध्यस्थं गृहम्) જમીનમાં રહેલું ઘર-ભોંયરૂં.

भूगोल पु. (भूर्गोलो मण्डलमिव) પૃથ્વીનું ગોળાકાર મંડલ.

भूघ्नी स्त्री. (भू+हन्+टक्+ङीप्) ફટકડી.

भूचर त्रि. (भुवि चरति, भू+चर्+अच्) પૃથ્વી ઉપર ચાલનાર-ફરનાર પ્રાણી વિગેરે.

भूच्छाया स्त्री. (भुवश्छाया) સૂર્યના કિરણ નહિ પડવાથી પૃથ્વી ઉપર થતો રાહુ ગ્રહ નામનો અંધ-કાર, અંધારૂં.

भूजन्तु पु. (भूमिव जन्तुः) હાથી.

भूजम्बू स्त्री. (भुवो जम्बूरिव [illegible]) ઘઉં, એક જાતનું ફળ.

भूजम्बू स्त्री. (भुवि स्थिता जम्बूः) નાનાં જાંબુડાનું

भूतिकाम त्रि. (भूतिं कामयते, कम्+अण्) સંપત્તિ, સમૃદ્ધિની ઇચ્છા રાખનાર, આબાદી ચાહનાર.

भूतिकाम पु. (भूतिं कामयते, कम्+अण्) રાજમન્ત્રી, બૃહસ્પતિ.

भूतिकील पु. (भूतेः सम्पत्तेः कील इव) જમીનમાં ખાણ.

भूतिकृत्य न (भूत्यर्थं कृत्यम्) વિવાહ વિગેરે મહોત્સવ.

भूतितीर्था स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

भूतिनिधान न. (भूतेर्निधानम्) ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર.

भूतियुवक पु. તે નામે એક દેશ.

भूतिलय पु. તે નામનું એક તીર્થ.

भूतीक न. (भूतिक पृषो. दीर्घः) ચિત્રાનું ઝાડ, કરીયાતું, અજમોદ, ચન્દન, તૃણવિશેષ.

भूतृण न. (भुव इव तृणं गन्धवत्वात्) એક જાતનું સુગન્ધી ઘાસ. એક જાતનું ઘાસ रोहिषतृण.

भूतेज्य त्रि. (भूतस्य इज्या यस्य) પિશાચ વગેરેની પૂજા કરનાર.

भूतेश पु. (भूतानां ईशः) પરમેશ્વર, પ્રમથ વિગેરે ભૂત ગણનો સ્વામી મહાદેવ.

भूतेश्वर पु. (भूतानां ईश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भूतेष्टा स्त्री. (भूतानां इष्टा) આશ્વિન કૃષ્ણ ચૌદશ.

भूतोड्डामर न. તે નામે એક તંત્રશાસ્ત્ર.

भूतोन्माद पु. (भूतकृतः उन्मादः) ભૂતે–પિશાચે કરેલ ગાંડપણ.

भूत्तम न. (भुवि उत्तमम्) સોનું, સુવર્ણ.

भूदर पु. (भुवं दृणाति, दॄ+अच्) ઉંદર, કુક્કર–ભુંડ.

भूदर न. (भुवि दरम्) પૃથ્વીમાં દર.

भूदराश्रया स्त्री. (भूदरे आश्रयो यस्याः) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

भूदरी स्त्री. (भूदर+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉંદરડી, ભૂંડણ.

भूदरी स्त्री. (भुवि दरी) પૃથ્વીમાં દર–ગુફા વિગેરે.

भूदरीभवा स्त्री. (भूदर्य्यां भूमिविले भवति, भू+अच्+टाप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

भूदरोद्भवा स्त्री. (भूदरे उद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

भूदर्या स्त्री. (भूदरे भवा, य+टाप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

भूदार पु. (भुवं दृणाति खनति मुस्तार्थं, दॄ+अण्) ઉંદર, ભુંડ, ડુક્કર.

भूदारी स्त्री. (भूदार+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉંદરડી, ભુંડણી.

भूदेव पु. (भुवि देव इव) બ્રાહ્મણ.

भूघन पु. (भूरेव घनमस्य) રાજા.

भूघन त्रि. (भूरेव घनं यस्य) પૃથ્વીરૂપ ધનવાળું.

भूधन न. (भूरेव धनम्) પૃથ્વીરૂપ ધન.

भूधर पु. (भुवं धरति, धृ+अच्) પર્વત.

भूधात्री स्त्री. (भुवि लग्ना धात्री) ભોંય આંબળી.

भूध्र पु. (भुवं धरति, धृ+क) પર્વત.

भूनाग पु. (भुवि नाग इव) એક ઉપરસ.

भूनिम्ब पु. (भुवि लग्नो निम्बः) કરીયાતુ.

भूनिम्बाद्य न. તે નામે એક ઓષધ.

भूनीप पु. (भुवि लग्नो नीपः) એક જાતનું કદમ્બનું ઝાડ.

भूनेतृ पु. (भुवः नेता नायकः) રાજા.

भूप पु. (भुवं पाति रक्षति, पा+क) રાજા.

भूपति पु. (भुवः पतिः) રાજા, નૃપ.

भूपद पु. (भुवि पदानि मूलान्यस्य) ઝાડ.

भूपदी स्त्री. (भुवि पदं यस्याः गौरा. ङीप्) મોગરો. मल्लिका.

भूपरिधि पु. (भुवः परिधिः) પૃથ્વીનો ઘેરાવો.

भूपलाश पु. (भुवि पलाशं यस्य) એક જાતનો છોડ.

भूपाटलि स्त्री. (भुवि ख्याता पाटलिः) ભોંય પાડલ વનસ્પતિ.

भूपाल पु. (भुवं पालयति, पाल्+अण्) રાજા, નૃપ.

भूपुत्र पु. (भुवः पुत्रः) મંગળ ગ્રહ, નરકાસુર.

भूपुत्री स्त्री. (भुवः पुत्री) સીતાદેવી.

भूपुर न. (भूरिव पुरम्) યંત્રની બહાર રહેલ અમુક રેખામાં ભૂમ્યાકાર સ્થાન.

भूपुष्पा स्त्री. (भूपुष्प+स्त्रियां टाप्) એક જાતનો ચંપો.

भूपेष्ट पु. (भूपस्येष्टः) ચારોળીનું ઝાડ.

भूपेष्ट न. (,, ,,) રાજાને પ્રિય, રાજાને ગમતું.

भूतल न. (भुवस्तलम्) પાતાળ, પૃથ્વીની સપાટીનો નીચો ભાગ.

भूतलिका स्त्री. (भूतलं पातालं मूलत्वेनाऽस्त्यस्याः ठन् टाप्) પૃક્કા-કપુરી મધુરી નામની વનસ્પતિ.

भूतलिपि स्त्री. (भूतानां लिपिः) ભૂત-પિશાચોની લિપી.

भूतलोन्माथ पु. તે નામે એક દાનવ.

भूतवर्ण पु (भूतानां वर्णः) ભૂત-પિશાચોની લિપી, પિશાચોનો વર્ણ-રંગ.

भूतवास पु. (भूतानां वासो यस्मिन्) બહેડાનું ઝાડ.

भूतविक्रिया स्त्री. (भूतानां तदावेशानामिव विक्रिया यतः) વાઇનો રોગ.

भूतविद्या स्त्री. (भूतादिनिवारणार्था विद्या) ભૂતો વગેરેને અટકાવવાની વિદ્યા.

भूतवृक्षा स्त्री. (भूतवृक्ष+स्त्रियां टाप्) ગોરખતુંડી વનસ્પતિ.

भूतवेशी स्त्री. (भूतानामिव वेशोऽस्याः गौरा. ङीप्) પંચ મહાભૂતોમાં રહેનાર.

भूतहन्त्री स्त्री. (भूतान् तद्भयं हन्ति, हन्+तृच्+ङीप्) એકજાતની કાકડી, ધોળી ઝોખડ.

भूतहर पु. (भूतान् हरत्यपसारयति, हृ+अच्) ગુગળ.

भूतहारिन् पु. (भूतान् हरति स्थानान्तरं नयति, हृ+णिनि) દેવદારનું ઝાડ.

भूता स्त्री. (भूत+स्त्रियां टाप्) કાળી ચૌદશ.

भूतांश पु. એક ઋષિવિશેષ, કાશ્યપઋષિ.

भूतांश पु. (भूतानां भूतस्य वा अंशः) પંચ મહાભૂતોનો ભાગ, ભૂતનો અંશ.

भूताङ्कुश पु. (भूतानामङ्कुश इव निवारकत्वात्) એક જાતનું ઝાડ.

भूतात्मन् पु (भूतानि पृथिव्यादीनि पञ्च द्रव्याणि आत्मा स्वरूपं यस्य) શરીર, બ્રહ્મા, હિરણ્યગર્ભ, વિષ્ણુ, બટુકભૈરવ.

भूतादि पु. (भूतानामादिः) પરમેશ્વર, અહંકાર તત્ત્વ.

भूतादिक पु. (भूतादि+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

"व्रात्यात्तु जायते विप्रात् पापात्मा भूर्जकण्टकः" मनुः

भूर्जकण्टकी स्त्री. (भूर्जकण्टक+स्त्रियां जाति. ङीप्) હલકી મનુષ્ય જાતિ–સ્ત્રી.

भूर्णि स्त्री. (भृ+नि नि. ऊश्च रपरः) પૃથ્વી.

भूर्लोक पु. (भूः लोकः) પૃથ્વી રૂપ લોક.

भूलग्न त्रि. (भुवि लग्नः) પૃથ્વી ઉપર વળગેલ.

भूलग्ना स्त्री. (भुवि लग्ना) શંખપુષ્પી–શંખાવળી વનસ્પતિ.

भूलता स्त्री. (भुवि लतेव) એક જાતનો સાપ.

भूलिङ्गशकुनि पु (भूलिङ्गः शकुनिः) દરમાં પડી રહેનારું એક પક્ષી.

भूवलय न. (भूर्वलयमिव) પૃથ્વીમંડલ.

भूशमी स्त्री. (भूलग्ना शमी) એક જાતની નાની ખીજડી.

भूशय त्रि. (भुवि शेते, शी+अच्) દરમાં રહેનારું નોળીયું વિગેરે, પૃથ્વી ઉપર સુનાર.

भूशय पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

भूशर्करा स्त्री. (भुवि ख्याता शर्करा) એક જાતનો કન્દ.

भूशेलु पु. (भुवि ख्याता शेलुः) એક જાતનું ઝાડ.

भूष् (चु. उभ. स. सेट् भूषयति–ते) આભૂષણ પહેરાવવું, શણગારવું, શોભાવવું.

भूष् (भ्वा. पर. स. सेट् भूषति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भूषण न. (भूष्यतेऽनेन, भूष्+करणे ल्युट्) અલંકાર, દાગીનો.

भूषण न. (भूष्+भावे ल्युट्) શોભાવવું, શોભા.

भूषण पु. (भूषयति भक्तवृन्दं, भूष्+ल्यु) વિષ્ણુ.

भूषणाख्य पु. (भूषणं आख्या यस्य) વાંદરો.

भूषणार्ह त्रि. (भूषणमर्हति, अर्ह्+अच्) દાગીનાને યોગ્ય.

भूषणीय त्रि. (भूष्+कर्मणि अनीयर्) આભૂષણ પહેરાવવા યોગ્ય, શણગારવા યોગ્ય, શોભાવા લાયક.

भूषयितव्य त्रि. (भूष्+तव्यच्) ઉપરનો અર્થ.

भूषा स्त्री. (भूष्+भावे अ+टाप्) શણગારવું, દાગીના પહેરાવવા, શોભાવવું.

भूषित त्रि. (भूष्+क्त) શણગારેલ, શોભાવેલ, દાગીના પહેરાવેલ.

भूष्णु त्रि. (भू+ग्स्नु) થવા–હોવાના સ્વભાવવાળું.

भूसंस्कार पु. (भुवः संस्कारः) યજ્ઞાદિમાં કરાતો પૃથ્વીનો સંસ્કાર.

भूसुत पु. (भुवः पृथिव्याः सुतः) મંગળ ગ્રહ, નરકાસુર.

भूसुता स्त्री. (भुवः पृथिव्याः सुता) સીતા.

भूस्तृण न. (भुवस्तृणम् पृषो. सुट्) छत्राक શબ્દ જુઓ, (બીલાડીનો ટોપ) ચોમાસામાં થતી એક વનસ્પતિ.

भूस्पृश् पु. (भूमिं स्पृशति, स्पृश्+क्विन्) માણસ, મનુષ્ય.

भूस्वर्ग पु. (भुवि स्वर्ग इव) સુમેરૂ પર્વત.

भूस्वामिन् पु. (भुवः स्वामी) રાજા, પૃથ્વીનો ધણી.

भृ (भ्वा. उभ. सक. अनिट् भरति) ભરણ કરવું, પોષણ કરવું, પૂર્ણ કરવું.

भृ (जुहो. उभ. सक. अनिट् बिभर्त्ति, बिभृते) ધારણ કરવું, પોષણ કરવું.

भृकुंश पु. (भ्रुवा कुंशा इङ्गितज्ञापनं यस्य नि. भ्रुवः वा सम्प्रसारणम्) સ્ત્રી વેશધારી નટ–નાટકીયો.

भृकुंस पु. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भृकुटि स्त्री. (भ्रुवः कुटिः भङ्गि वा सम्प्र.) ક્રોધ વિગેરેથી ભમરનું વાંકાપણું થાય છે તે, ભવાં ચઢાવવાં તે.

भृकुटी स्त्री. (भ्रुवः कुटिः, भ्रुवः सम्प्र. वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भृगु पु. (भ्रज्जति भृज्+क्विप्, भृक् ज्वाला तया सहोत्पन्न इति उः) બ્રહ્માનો પુત્ર એક ઋષિ, મહાદેવ, શુક્ર, પર્વતનું શિખર, પર્વતની સપાટી, જમદગ્નિ, પર્વત વિગેરેનું નિરાધાર ઉંચું સ્થાન, વરૂણ પુત્ર એક ઋષિ.

भृगु पु. ब. (भृगोर्गोत्रापत्यानि अण् तस्य लुक्) ભૃગુના ગોત્ર સન્તાન.

भृगुक पु. (भृगु+कै+क) તે નામનો એક દેશ.

भृगुकर्ण पु. તે નામનું એક તીર્થ.

भृगुकेशव पु. (भृगुणा स्थापितः केशवः) કાશીમાં ભૃગુએ સ્થાપેલ કેશવની મૂર્તિ.

भृगुज पु. (भृगोर्जायते, जन्+ड) શુક્રાચાર્ય.

भृगुजा स्त्री. (भृगु+जन्+ड+टाप्) ભારંગ વનસ્પતિ.

भृगुतनय पु. (भृगोस्तनयः) શુક્રાચાર્ય.

ગોપ કીડો, અતિવિખની કળી.

भृङ्गिन् पु. (भृङ्गस्तद्वर्णः कृष्णत्वादस्त्यस्य इनि) વડનું ઝાડ, શિવનો અનુચર.

भृङ्गी स्त्री. (भृ+गन् कित् नुट् च गौरा. ङीप्) અતિવિખની કળી.

भृङ्गीफल पु. (भृङ्गयाः अतिविषाया इव फलमस्य) આમ્રાતક-અંબાડો વૃક્ષ.

भृङ्गीश पु. (भृङ्गेरिशः) મહાદેવ.

भृङ्गेरिटि पु. (भृङ्गरिटि पृषो.) શિવનો એક અનુચર.

भृङ्गेष्ट त्रि. (भृङ्गाणामिष्टः) ભમરાને પ્રિય.

भृङ्गेष्टा स्त्री. (भृङ्गस्य इष्टा) એક જાતની કુંવાર, ભારંગ વનસ્પતિ. તરુણ સ્ત્રી.

भृज (भ्वा. आ. स. सेट् भर्जते) શેકવું, ભુંજવું.

भृज्जन पु. (भ्रस्ज्+करणे क्युन् सम्प्र.) ભુંજવા-શેકવાનું પાત્ર-કઢાઇ તવી વિગેરે.

भृणीय् (भ्वा. आ. स. सेट् भृणीयते) ક્રોધ કરવો.

भृण्टिका स्त्री. (भिरिंटिका पृषो.) ધોળી ચણોઠી.

भृण्डि स्त्री. તરંગ, મોજું.

भृत त्रि. (भृ+कर्मणि क्त) ભરણ-પોષણ કરેલ,પગાર આપી પોષેલ, ધારણ કરેલ.

भृत न. (भृ+भावे क्त) ભરણ-પોષણ, ધારણ કરવું.

भृत पु. (भृ+क्त) પગાર ભાડુ કે મજુરી વિગેરે આપી રાખેલ નોકર, એક જાતનો દાસ.

भृतक त्रि. (भृतं भरणं वेतनमुपजीवति, भृत+कन्) પગાર લઇ જીવનાર ચાકર કે મજૂર વિગેરે.

भृतकाध्यापक पु. (भृतकश्चासौ अध्यापकश्च) પગાર લઇ ભણાવનાર.

"भृतकाध्यापको यस्तु भृतकाध्यापितस्तथा" मनुः

भृतकाध्यायिन् पु. (भृतकः अध्यायी) પગાર આપી ભણનાર, પગાર દઇ શીખનાર.

भृति स्त्री. (भ्रियतेऽनया, भृ+क्तिन्) પગાર, મૂલ્ય, મજૂરી.

भृति स्त्री. (भृ+भावे क्तिन्) ભરણ-પોષણ, ધારણ.

भृतिभुज त्रि. (भृतिं वेतनं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) પગારદાર નોકર, મજૂરી લઈ કામ કરનાર કુલીવિગેરે.

भृत्य पु. (भ्रियते, भृ+क्यप् तुक् च) દાસ, નોકર.

भृत्य त्रि. (भृ+क्यप् तुक् च) ભરણપોષણ કરવા લાયક, ધારણ કરવા યોગ્ય.

भृत्यता स्त्री. (भृत्यस्य भावः तल्+टाप्) નોકરી, ચાકરપણું, દાસપણું, દાસત્વ.

भृत्यत्व न. (भृत्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भृत्यभरण न. (भृत्यस्य भरणम्) નોકર ચાકરનું પોષણ કરવું, પોષણ કરવા યોગ્યનું પોષણ.

भृत्यभर्तृ त्रि. (भृत्यस्य भर्त्ता) પોષણ કરવા યોગ્યનું પોષણ કરનાર, નોકર ચાકરને પોષનાર.

भृत्यशालिन् त्रि. (भृत्यैः शलते, शल्+इनि) નોકર ચાકરવાળું, પોષણીયવર્ગથી યુક્ત.

भृत्रिम त्रि. (भरणाज्जातः, भृ+क्ति मप् च) ભરણ-પોષણથી થયેલ.

भृमि पु. (भ्रम्+इन् पृषो. वा सम्प्रसारणम्) એક જાતનો વાયુ, ભમવું. ફરવું.

"किमु चक्रभ्रमिकारितागुणः" नैषधे

भृम्यश्व पु. (भृमय इवाश्वाः यस्य) તે નામે એક ઋષિ.

भृश् (दिवा. पर. अक. सेट् भृश्यति) નીચે પડવું.

भृश न. (भृश्यति प्राचुर्य्येण वर्त्तते, भृश्+क) અતિશય, અત્યન્ત.

भृश त्रि. (भृश+अस्त्यर्थे+अच्) અત્યન્ત, અતિશય.

भृशपत्रिका स्त्री. (भृशाणि पत्राण्यस्याः कप् टाप् इत्वं) ગળીનું ઝાડ.

भृशम् अव्य. (भृश्+वा. कमु) અત્યન્ત, વારંવાર, સારૂં.

भृशादि पु. (भृशः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

स-च, भृश, शीघ्र, चपल, मन्द, पण्डित, उत्सुक, सुमनस्, दुर्मनस्, अभिमनस्, उन्मनस्, रहस्, रोहत्, रेहत्, संश्वत्, तृपत्, शश्वत्, भ्रमत्, वेहत्, शुचिस्, शुचिवर्चस्, अन्तर, वर्चस्, ओजस्, सुरजस्, अरजस्, एते भृशादयः

भृषद् स्त्री. (दृषद् पृषो.) પત્થર શિલા.

भृष्ट त्रि. (भ्रस्ज्+क्त) ભુંજેલ, શેકેલ.

भृष्टयव पु. (भ्रष्टश्चासौ यवश्च) શેકેલ જવ.

भृष्टान्न न. (भ्रष्टं च तत् अन्नं च) શેકેલું અનાજ.

भृष्टि स्त्री. (भ्रस्ज्+भावे क्तिन्) શેકવું ભુંજવું, સુનો

मेरुण्डा स्त्री. (मेरुण्ड+स्त्रियां टाप्) તે નામની એક યક્ષિણી, તે નામની એક દેવતા.
"महाविश्वेश्वरीश्वेता, मेरुण्डा कुलसुन्दरी" कालिपुराणे

मेल त्रि. (भी+उणा. रः रस्य लः) બીકણ, ચંચળ, ચપળ, અજ્ઞાની, બુદ્ધિ વગરનું.

मेल पु. (,, ,,) તે નામે એક મુનિ, વહાણ.

मेलक पु. (मेल+स्वार्थे क) વહાણ, હોડી.

भेष् (भ्वा. उभ. अक. सेट भेषति-ते) ભય પામવો, બીવું.

भेषज न. (भेष्+घञ् भेषं रोगभयं जयति, जि+ड) ઔષધ, દવા.

भेषजाङ्ग न. (भेषजस्य अङ्गम्) ઔષધની સાથે અનુપાન કરવા યોગ્ય વસ્તુ–મધ ઘી સાકર વિગેરે.

भैक्ष न. (भिक्षैव, भिक्षा+अण्) ભિક્ષા, ભિખ.

भैक्ष न. (भिक्षायाः समूहः अण्) ભિક્ષાનો સમૂહ.

भैक्ष त्रि. (भिक्षायां भवः, भिक्षा+अण्) ભિક્ષામાં હોનાર–થનાર.

भैक्षचरण न. (भैक्ष्यं चरणं भैक्षस्य चरणं वा) ભીખ માંગવી તે.

भैक्षचर्या स्त्री. (चर्+भावे क्यप्, भैक्षस्य चर्या) ભીખ માંગવી, ભીક્ષા માંગવી તે.

भैक्षजीविक त्रि. (भैक्षेण जीविकः) ભીખ માંગી જીવનાર.

भैक्षजीविका स्त्री. (भैक्षेण जीविका) ભીખ માંગી જીવવું.

भैक्षभुज् त्रि. (भैक्षं भुंक्ते, भुज्+कर्त्तरि क्विप्) ભીખ માંગી ખાનાર.

भैक्षव न. (भिक्षूकाणां समूहः, खण्डिका. अञ) ભીખારીઓનો સમૂહ.

भैक्ष्य न. (भिक्षायाः समूहः, ष्यञ्) ભિક્ષાનો સમૂહ–જથો.

भैक्ष्य न. (भिक्षैव, स्वार्थे ष्यञ्) ભિક્ષા, ભિખ.

भैदिक त्रि. (भेदं नित्यमर्हति, छेदा. ठञ्) હંમેશ ભેદવા લાયક.

भैम त्रि. (भीमस्य नृपस्येदं, भीम+अण्) ભીમરાજા સંબન્ધિ, ભીમરાજાનું, શિવનું, શિવ સમ્બન્ધી.

भैमगव पु. તે નામનું એક ગોત્ર.

भैमरथ पु. (भीमरथमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) ભીમરથના અધિકારે કરેલ ગ્રન્થ.

भैमसेनि पु. (भीमसेनस्याऽपत्यं पुमान् इञ्) ભીમસેનનો પુત્ર.

भमसेन्य पु. (भीमसेनस्याऽपत्यं ञ्य) ભીમસેનનો પુત્ર.

भैमायन पु (भीमस्यापत्यं इञन्तात् फक्) ભીમસેનનો યુવાન્ પુત્ર.

भैमी स्त्री. (भीमेनोपासिता भीमस्येयं वा, भीम+अण्+ ङीप्) ભીમઅગીયારસ, દમયન્તી.

भैरव पु. (भीरोरिदं, भीरु+अण्) ભય, બીક.

भैरव पु. (भीर्भयङ्करो रवो यस्य स्वार्थे अण्) નાટ્યપ્રસિદ્ધ ભયાનક રસ, ભૈરવ રાગ, શંકર, ભૈરવ દેવ, એક નદ, શિવનો એક ગણ, તે નામે એક નાગ.

भैरव त्रि. (भैरव+अस्त्यर्थे अच्) ભયવાળું, બીકવાળું, ભયનું સાધન.

भैरवी स्त्री. (भीरु+अण्+ङीप्) દુર્ગા દેવી, ભૈરવદેવની પત્ની.

भरवीचक्र न. (भैरव्याः पूजनार्थं चक्रम्) ભૈરવી દેવીની પૂજા માટે એક ચક્ર.

भैषज न. (भेषजमेव संज्ञायां स्वार्थे वा अण्) ઔષધ, પક્ષિ વિશેષ.

भैषज पु. ब. (भिषजो गोत्रापत्यं यञ् भैषज्य, तस्य छात्राः कण्वा. अण् यलोपः) વૈદ્યના ગોત્રજ પુત્રનો વિદ્યાર્થીઓ.

भैषज्य न (भिषजः कर्म भेषज+स्वार्थे वा ष्यञ्) દવા.

भैषज्य पु. (भिषजोऽपत्यं गर्गा. यञ्) વૈદ્યનો પુત્ર.

भैष्णज पु. ब. (भिष्णजो गोत्रापत्यं गर्गा. यञ् तस्य छात्रा. कण्वा. अण् यलोपः) ભિષ્ણજના પુત્રના–છાત્રો.

भैष्मकी स्त्री. (भीष्मकस्य ऋयपत्यं इञ्+ङीप् ભીષ્મકની પુત્રી રૂક્મિણી.

भोक्तव्य त्रि. (भुज्+कर्मणि तव्यच्) ભોજન કરવા લાયક.

भोक्तुकाम त्रि. (भोक्तुं कामयते, कम्+णिङ्+अच्) ભોગવવાને ઇચ્છનાર, ખાવાને ઇચ્છનાર.

भोक्तृ त्रि. (भुज्–भोजने अवने च तृच्) ભોગવનાર,

भ्रमरमारी स्त्री. (भ्रमरं मारयति, मारि+अण्+गौरा. ङीप्) એક જાતનો વેલો.

भ्रमरविलसिता स्त्री. અગીયાર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

भ्रमरा स्त्री. (भ्रमर+अजादित्वात् टाप्) એક જાતનો વેલો.

भ्रमरातिथि पु. (भ्रमरः अतिथिर्यस्य) ચંપો.

भ्रमरानन्द पु. (भ्रमरान् आनन्दयति, आ+नन्द्+णिच्+अण्) બોલસરી, અતિમુક્તકનો વેલો, રક્તામ્લાન વૃક્ષ.

भ्रमरालक पु. (भ्रमर इव अलति पर्याप्नोति अल्+ण्वुल्) લલાટની ભમર.

भ्रमरी स्त्री. (भ्रमर+स्त्रियां जाति. ङीप्) ભમરી, લાખ, પુત્ર, દાત્રી નામે વનસ્પતિ.

भ्रमरेष्ट पु. (भ्रमराणामिष्टः) શ્યોનાક વૃક્ષ-અરડુસાનું ઝાડ

भ्रमरेष्टा स्त्री. (भ्रमराणामिष्टा) ભારંગ વનસ્પતિ, એક જાતની જાંબુડી.

भ्रमरोत्सवा स्त्री. (भ्रमराणामुत्सवो मोदो यत्र टाप्) માધવી લતા-મોગરો.

भ्रमासक्त त्रि. (भ्रमे निशातार्थचक्रभ्रमणे आसक्तः) શસ્ત્રો સજનાર, તલવાર છરી વિગેરે શસ્ત્ર સાફ કરનાર. मार्जक.

भ्रमि स्त्री. (भ्रम्+बाहु० इ) भ्रम શબ્દ જુઓ.

भ्रमिन् त्रि. (भ्रम+अस्त्यर्थे इनि) ભમનાર, ફરનાર.

भ्रश् (दिवा. पर. अ. सेट् भ्रश्यति) નીચે પડવું, ભ્રષ્ટ થવું.

भ्रशिमन् पु. (भृशस्य भावः अतिशये वा इमनिच्) અત્યન્તપણુ, અતિશય, ઘણું.

भ्रशिष्ठ त्रि. (अतिशयेन भृशं इष्ठन्) અતિશય ઘણુ, અત્યન્ત, ઘણુજ

भ्रशीयस् त्रि. ([illegible] तिशयेन भृ[illegible]) અતિશય ઘણુ, બહુ[illegible]

भ्रष्ट त्रि. [illegible] થયેલ, અધિકાર [illegible]

भ्रष्टराज्य त्रि. [illegible] રાજ્ય [illegible]

લીધેલું છે તે.

भ्रस्ज् (तु. उभ. स. अनिट् भृज्जति) પકાવવું, રાંધવું.

भ्राज् (भ्वा. आत्म. अ. सेट् भ्राजते) દીપવું, પ્રકાશવું

भ्राज न. સામવેદનો અમુક ભાગ.

भ्राजक त्रि. (भ्राज्+ण्वुल्) દીપવાના સ્વભાવવાળું, પ્રકાશવાના સ્વભાવવાળું.

भ्राजक न. (,, ,,) પિત્ત.

भ्राजथु स्त्री. (भ्राज्+अथुच्) કાન્તિ, શોભા, પ્રકાશ.

भ्राजथुमत् त्रि. (भ्राजथु+अस्त्यर्थे मतुप्) દીપ્તિવાળું, કાન્તિવાળું.

भ्राजिर पु. ભૌત્ય મન્વન્તરનો દેવવિશેષ.

भ्राजिष्णु त्रि. (भ्राज्+इष्णुच्) દીપવાના સ્વભાવવાળું, પ્રકાશવાના સ્વભાવવાળું.

भ्राजिष्णु पु. વિષ્ણુ.

भ्रातुस्पुत्र पु. (भ्रातुः पुत्रः अलुक् समा. कस्का. सत्वं) ભાઇનો દિકરો, ભત્રીજો.

भ्रातृ पु. (भ्राज्+तृच् पृषो.) ભાઇ.

भ्रातृ पु. द्वि. (भ्राता च भगिनी च) ભાઈ અને બહેન.

भ्रातृक त्रि. (भ्रातुरिदं, भ्रातृ+ठञ्) ભાઈ સંબન્ધી, ભાઇનું.

भ्रातृज पु. (भ्रातुर्जायते जन्+ड) ભાઈનો પુત્ર-ભત્રીજો.

भ्रातृजा स्त्री. (,, जन्+ड+टाप्) ભાઇની પુત્રી-ભત્રીજી.

भ्रातृजाया स्त्री. (भ्रातुः जाया) ભાઇની સ્ત્રી-ભોજાઇ.

भ्रातृद्वितीया स्त्री. (भ्रातृभोजनार्था द्वितीया) કાર્તિક શુક્લબીજ, ભાઇબીજ.

भ्रातृपत्नी स्त्री. (भ्रातुः पत्नी) ભાઈની સ્ત્રી-ભોજાઇ.

भ्रातृवधू स्त्री. (भ्रातुः वधूः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

भ्रातृभगिनी स्त्री. (भ्राता च भगिनी च) ભાઇ બ્હેન.

[illegible] त्रि. (भ्रातृ+अस्त्यर्थे मतुप्) ભાઇવાળું.

[illegible] (भ्राताऽस्त्यस्य वलच्) ભાઇવાળું.

भ्रूणहन् त्रि. (भ्रूणं गर्भं हन्ति, हन्+क्विप्) ગર્ભહત્યા કરનાર, બાળહત્યા કરનાર.

भ्रेज् (भ्वा. आ. अ. सेट् भ्रेजते) દીપવું, પ્રકાશવું.

भ्रेष् (भ्वा. उभ. अ. सेट् भ्रेषति–ते) પડવું, ચાલવું, ભય પામવો,

भ्रेष पु. (भ्रेषृ–चलने+भावे घञ्) યોગ્ય સ્થાનેથી પડવું, ભ્રષ્ટ થવું.

भ्रौवेय त्रि. (भ्रुव इदं, प्रा. ढक् वुक् च) ભમર સંબન્ધિ, ભમરનું.

भ्लक्ष् (भ्वा. उभ. स. सेट् भ्लक्षति–ते) ભક્ષણકરવું, ખાવુ.

भ्लाश् (भ्वा. आ. अ. सेट् भ्लाशते) દીપવું,પ્રકાશવું.

भ्लाश् (दिवा. आ. अ. सेट् भ्लाश्यते) દીપવું,પ્રકાશવું.

भ्लेष् (भ्वा. उभ. अ. सेट् भ्लेषति–ते) પડવું, ચાલવુ ભય પામવો.

भ्लेष पु. (भ्लेष्+घञ्) યોગસ્થાનમાંથી પડવું, ભ્રષ્ટ થવું,

म

म् વ્યંજનોમાં પચીસમો અનુનાસિક ઓષ્ઠસ્થાની વર્ણ.

म पु. (मा+क) બ્રહ્મા, શિવ, યમ, સમય, ઝેર,વિષ્ણુ છન્દઃશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મગણ, કપૂર.

म न. (मा+क) સમૃદ્ધિ, આબાદી.

मंक् (भ्वा. आ. अ. सेट् मङ्कते) શણગારવું, શોભાવવું, જવું.

मकर पु. (मं विषं किरति, कृ+अच्) મગરમચ્છ, મેષ વિગેરેમાં દશમી મકર રાશિ.

मकर पु. (मकि+घञ् पृषो. मकं भूषणं राति ददाति, रा+क) કુબેરનો એક ભંડાર.

मकरकुण्डल न. (मकराकृति कुण्डलं कर्णभूषणम्) મગરના આકારનું કુંડલ.

मकरकेतन पु. (मकरः मकरचिन्हितं केतनं ध्वजो यस्य) કામદેવ.

मकरकेतु पु. (मकरः केतौ ध्वजायां यस्य) કામદેવ.

मकरध्वज पु. (मकरः मकरचिन्हितो ध्वजो यस्य) કામદેવ.

मकरन्द पु. (मकरमपि द्यति कामजनकत्वात् दो+क 'पृषो. मुम्') પુષ્પનો રસ, મોગરો,

मकरन्द न. („ „ दो+क पृषो. मुम्) કમળનો કેસરો.

मकरन्दवत् त्रि. (मकरन्द+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પુષ્પના રસવાળું.

मकरन्दवती स्त्री. (मकरन्द+बाहुल्ये. मतुप् मस्य वः ङीप्) પાટલા નામે વનસ્પતિ.

मकरन्दिका स्त्री. ઓગણીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मकरव्यूह पु. (मकर इव व्यूहः) મગરના આકારે સૈન્યની ગોઠવણી.

मकरसंक्रान्ति स्त्री. (मकरे राशौ सूर्यस्य संक्रान्तिः) મકર રાશિમાં સૂર્યનું ગમન, મકર રાશિના સૂર્યવાળો દિવસ.

मकराकार पु (मकराणामाकरः) સમુદ્ર.

मकराकार पु. (मकरस्येवाऽकारः फले यस्य) એક જાતનું કરંજ વૃક્ષ.

मकराक्ष पु. (मकरस्य अक्षिणीव अक्षिण्यस्य) રાવણના પક્ષમાં રહેનાર તે નામનો એક રાક્ષસ.

मकराङ्क पु. (मकरस्तदाकारोऽङ्कश्चिन्हं यस्य) કામદેવ, તે નામનો એક મનુ.

मकराङ्क पु. (मकराः अङ्के यस्य) સમુદ્ર.

मकरालय पु (मकराणामालयः) સમુદ્ર.

मकरावास पु. (मकराणामावासः) સમુદ્ર.

मकराश्व पु

भ्रातृव्य पु. (भ्रातुः पुत्रः, भ्रातृ+व्यत्) ભાઈનો પુત્ર, શત્રુ.

भ्रातृश्वशुर पु. (भ्राता पतिभ्राता श्वशुर इव पूज्यत्वात्) પતિનો મોટો ભાઈ–જેઠ.

भ्रात्र त्रि. (भ्रातुरिदं शिवा. अण्) ભાઈનું, ભાઈ સંબન્ધી.

भ्रात्रीय पु. (भ्रातुरपत्यं छ) ભાઈનો પુત્ર, ભત્રીજો.

भ्रात्रीया स्त्री. (भ्रात्रीय+स्त्रियां टाप्) ભાઈની પુત્રી, ભત્રીજી.

भ्रान्त न. (भ्रम्+भावे क्त) ભમવું, ભટકવું, ફરવું.

भ्रान्त पु. (भ्रम्+क्त) ગાંડોહાથી, ધંતુરો.

भ्रान्त त्रि. (भ्रम्+कर्त्तरि क्त) ભમી ગયેલ, મિથ્યા જ્ઞાનવાળું, ભ્રાન્તિવાળું, ભમતું, ફરતું.

भ्रान्ति स्त्री. (भ्रम्+भावे क्तिन्) ભમવું, ફરવું, મિથ્યાજ્ઞાન.

भ्रान्तिमत् त्रि. (भ्रान्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) ભ્રાન્તિવાળું, મિથ્યાજ્ઞાનવાળું.

भ्रान्तिमत् पु. તે નામે એક અર્થાલંકાર.

भ्रान्तिहर त्रि. (भ्रान्तिं हरति, हृ+ट) ભ્રાન્તિ દૂર કરનાર.

भ्रान्तिहर पु. (भ्रान्तिं हरति, हृ+ट) મંત્રી, પ્રધાન.

भ्राम त्रि. (भ्रम्+ज्वला. कर्त्तरि ण) ભ્રાન્તિવાળું, ભમતું, ફરતું.

भ्रामक त्रि. (भ्रामयति, भ्रम्+णिच्+ण्वुल्) ભ્રમજનક, ભમાવનાર, ધૂતારું.

भ्रामक पु. (भ्रामयति भ्रमं जनयति, भ्रम्+णिच्+ण्वुल्) લોહચુંબક, સૂર્યકાન્તમણિ, સૂર્યફૂલનું ઝાડ, શિયાળ.

भ्रामकी स्त्री. (भ्रामक+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિયાળ –માદા.

भ्रामर न. (भ्रमरेण संभृतं सम्पादितं अण्) મધ.

भ्रामर त्रि. (भ्रमरस्य इदं, भ्रमर+अण्) ભમરાનું, ભમરા સંબન્ધિ.

भ्रामर पु. (भ्रमर+अण्) લોહચુમ્બક, વાઈનો રોગ. अपस्मार.

भ्रामरिन् त्रि. (भ्रामरं भ्रमरस्येव घूर्णनवत्वात् रूपमस्य इनि) વાઈના રોગવાળું.

भ्रामरी स्त्री. (भ्रमरस्यायं, भ्रामरो भ्रमरवद्वर्णोऽस्त्य- स्याः अच्+ङीप्) દેવીની એક મૂર્તિ.

भ्राश् (भ्वा. आ. अक. सेट् भ्राशते) દીપવું, પ્રકાશવું.

भ्राष्ट्र पु. (भ्रस्ज्+करणे ष्ट्रन्) લડાઈ, તવી, કડાયું.

भ्राष्ट्र त्रि. (भ्राष्ट्रे संस्कृतः अण्) કડાઇ–તવીમાં ભુંજેલ–સેકેલ.

भ्राष्ट्रकि पु. ગોત્રપ્રવર્તક એક ઋષિ.

भ्राष्ट्रिवतिन् पु. ઉપરનો અર્થ.

भ्रास् (भ्वा. आ. अ. सेट् भ्रासते) દીપવું, પ્રકાશવું.

भ्रास् (दिवा. आ. अ. सेट् भ्रास्यते) દીપવું, પ્રકાશવું

भ्री (क्रया. प. अनिट् भ्रणाति) ભય પામવું अ. ભરણપોષણ કરવું सक.

भ्रुकुंश पु. (भ्रुवा कुंशा इङ्गितज्ञापनं यस्य वा ह्रस्वः) નાટકમાં સ્ત્રી વેશધારી નાટકીયો.

भ्रुकुटि पु, (भ्रुवः कुटिः कौटिल्यम् ह्रस्वः) ભમર વાંકી કરવી, ભમર ચઢાવવી.

भ्रुकुटी स्त्री. (भ्रुकुटि+स्त्रियां ङीप्) भ्रकुटि શબ્દ જુઓ.

भ्रुड् (तुदा. प. सेट् भ्रुडति) ઢાંકવું, स. એકઠું થવું अ.

भ्रू स्त्री. (भ्राम्यति नेत्रोपरि, भ्रम्+डू) ભમર.

भ्रूकुंश पु. (भ्रुवा कुंशा इङ्गितज्ञापनं यस्य) નાટકમાં સ્ત્રી વેશધારી નાટકીયો.

भ्रूकुटि पु. (भ्रुवः कुटिः कौटिल्यम्) भ्रकुटि શબ્દ જુઓ.

भ्रूकुटी स्त्री. (भ्रुवः कुटी कौटिल्यम्) भ्रकुटि શબ્દ જુઓ.

भ्रूक्षेप पु. (भ्रुवः क्षेपः) ભમર વાંકી કરવી–ચઢાવવી, સંકેત જણાવવા માટે ભમરને ચઢાવવી.

भ्रूजाह न. (भ्रुवोः मूलम् जाहच्) ભમરનું મૂળ.

भ्रूण् (चु. आ. स. सेट् भ्रूणयते) આશા રાખવી, વિશેષ શંકા કરવી.

भ्रूण पु. (भ्रूण्+घञ्) સ્ત્રીઓનો ગર્ભ, બાળક.

भ्रूणघ्न त्रि. (भ्रूणं गर्भं हन्ति, हन्+टक्) ગર્ભહત્યા કરનાર, બાળહત્યા કરનાર.

भ्रूभङ्ग पु. (भ्रुवोः भङ्गः) ક્રોધ વિગેરે જણાવવા માટે ભમર ચઢાવવી,

भ्रूणहत्या स्त्री. (हन्+भावे यप्+टाप्, भ्रूणस्य गर्भहत्या, બાળહત્યા.

મગધ દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

मगधोद्भवा स्त्री. (मगधदेशे बाहुल्येन उद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) પીપર.

मगध्य् (कण्ड्वा. प. स. सेट् मगध्यति) ચોતરફ વીંટવું.

मगन्द पु. (मगं पापं ददाति, दा+उ पृषो. मुम् च) વ્યાજવટાવનો ધંધો કરનાર, कुशीदिन् જુઓ.

मगल पु. ગોત્ર પ્રવર્તક એક ઋષિ,

मग्न त्रि. (मस्ज्+क्त) ડુબેલ, મશગુલ.

मंघ् (भ्वा. आ. सेट् मंघते) જુગાર ખેલવો અ., નિન્દા કરવી, આરંભ કરવો સ.

मंघ् (भ्वा. प. स. सेट् मंघति) શણગારવું.

मघ पु. (मघि+अच पृषो.) તે નામે એક બેટ, એક દેશ.

मघ पु. (मघ्+अच्) એક જાતનું ફુલ.

मघवत् पु. (मह्+कनिन् नि. ह्रस्य घः अवुगागमश्च "मघवा बहुलम्" पा. वा तृच्) ઇન્દ્ર, ઘુવડ.

मघवती स्त्री. (मघवत्+स्त्रियां ङीप्) ઇન્દ્રાણી.

मघवन् पु. (मह्यते पूज्यते, मह्–पूजायां+कनिन् ह्रस्य घः अवुगागमश्च) ઇન્દ્ર, ઘુવડ.

मघा स्त्री. (मह्+घ ह्रस्य घत्वम्+टाप्) તે નામે એક નક્ષત્ર, એક ઔષધ.

मघात्रयोदशी स्त्री. (मघानक्षत्रेण युक्ता त्रयोदशी) ભાદરવા વદ તેરશ.

मघाभू पु. (मघासन्निकृष्टे ऋक्षे भवति, भू+क्विप्) શુક્ર ગ્રહ.

मघी स्त्री. (मघानक्षत्रमुत्पत्तिकालत्वेनाऽस्त्यस्याः अच् गौरा. ङीप्) ભાદરવામાં થતું ધાન્ય.

मघोनी स्त्री. (मघोनः पत्नी, मघवन्+ङीप् वकारस्य सम्प्र.) ઇન્દ્રાણી.

ધ્રતા, ઉતાવળ, જલ્દી.

मङ्क्षुण न. (मङ्क्षण–पृषो.) સાથળનો બચાવ કરવાનું બખ્તર.

मङ्ग पु. (मगि+घञ् इदित्वान्नुम्) નૌકાનું મસ્તક.

मङ्गल पु. (मगि+अलच्) મંગળ ગ્રહ, ઇચ્છિત અર્થની સિદ્ધિ, ઇચ્છિત મતલબ પાર પાડવી તે, વિષ્ણુ, અગ્નિ.

मङ्गल न. (मङ्गति हितार्थं सर्पति मङ्गति दुरदृष्टमनेनास्माद् वा, मगि+अलच्) કલ્યાણ, સુખ, શ્રેષ્ઠ આચરણ.

मङ्गल त्रि. (मगि+अलच्) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ, પવિત્ર, શુભકારક, મંગળવાળું, પ્રશંસનીય.

मङ्गलचण्डिका स्त्री. (मङ्गला चासौ चण्डिका च) તે નામે એક દેવી.

मङ्गलचण्डी स्त्री. (मङ्गले चण्डी दक्षा) તે નામે એક દેવી.

मङ्गलच्छदा स्त्री. (मङ्गलं छादयति, च्छद्+घ+टाप्) પીપરનું ઝાડ.

मङ्गलच्छाय पु. (मङ्गला प्रशस्ता छाया यस्य अच्) વડનું ઝાડ.

मङ्गलपाठ पु. (मङ्गलार्थं पाठः) માંગલિક પાઠ.

मङ्गलपाठक त्रि. (मङ्गलार्थं स्तुतीः पठति, पठ्+ण्वुल्) સ્તુતિપાઠક, ભાટ, બન્દિજન વિગેરે.

मङ्गलप्रद त्रि. (मंगलं प्रददाति, प्र+दा+क) મંગળદાતા–મંગળ આપનાર, શુભ, માંગલીક.

मङ्गलप्रदा स्त्री. (,, प्र+दा+क+टाप्) હળદર, ખીજડીનું ઝાડ.

मङ्गलसूत्र न. (मंगलसूचकं सूत्रम्) વિવાહના વખતે કન્યાના ગળામાં નંખાતું સૂતર, સૌભાગ્ય રક્ષક અલંકાર.

मकरासन न. પૂજાના અંગરૂપ આસન.

मकरिन् पु. (मकरोऽस्यास्ति. मकर+इन्) સમુદ્ર.

मकरी स्त्री. (मकर+स्त्रियां जाति ङीप्) મગર–માદા.

मकरीप्रस्थ पु. (मकर्याः उपलक्षितः प्रस्थः) મગરીથી સંબન્ધ પામેલ શિખર.

मकष्टु पु. તે નામે એક ૠષિ.

मकार पु. (म+स्वरूपे कारः) મકાર વ્યંજન. મદ્ય–મત્સ્ય–માંસ–મૈથુન અને મુદ્રા એ પાંચ મકાર પૈકી પ્રત્યેક.

मकुट न. (मकि–भूषणे+उट पृषो.) મુકુટ.

मकुति स्त्री. (मकि–उति पृषो.) શૂદ્ર ઉપર રાજાનું શાસન.

मकुर पु. (मकि+उरच् पृषो.) દર્પણ, આરસી, બોર-સલીનું ઝાડ, કુંભારનો ચાક ફેરવવાનો દંડો, ફૂલની કળી.

मकुल पु. (मकि+उलच् पृषो.) ફૂલની કળી, બોર-સલી વૃક્ષ.

मकुष्टक पु. (मकि–भूषायां+उ पृषो. मकुं भूषां स्तकति प्रतिहन्ति स्तक्+अच् मुग. षत्वं) જંગલી મધ.

मकुष्ठ पु. (मीयते, मा+ड. कुत्सितं तिष्ठति स्था+क– षत्वं, मश्चासौ कुष्ठश्च) એક જાતનું અનાજ.

मकुष्ठ त्रि. („ „) ધીમે ચાલનાર, આસ્તે જનાર

मकुष्ठक पु. (मकुष्ठ+स्वार्थे क) જંગલી મગ.

मकूलक पु. (मकि+ऊलच् पृषो. संज्ञायां कन्) દંતીવૃક્ષ मुकुल જુઓ.

मकेरुक पु. (मकेरु+कन्) એક જાતનો કૃમિરોગ.

मक्क् (भ्वा. आ. स. सेट् मक्कते) જવું.

मक्कल्ल पु. (मक्कं गमनं आत्यन्तिकगतिं मरणं लाति आदत्ते योजयति, ला+क पृषो. लकारागमे साधुः) એક જાતનો શૂળનો રોગ.

मक्कूल न. (मक्क्+ऊलच्) શિલાજીત.

मक्कोल पु (मक्क्+बा. ओल) ખડી, ચોક.

मक्ष् (भ्वा. प. अ. सेट् मक्षति) રોકવું, એકઠા થવું, કોપ કરવો, ભરવું, મિશ્ર કરવું.

मक्ष पु. (मक्ष्+अच्) પોતાની ભૂલ ઢાંકવી, ઢોંગ પાખંડ.

मक्षवीर्य पु. (मक्षं संहतं वीर्यं यस्मात्) ચારોળીનું ઝાડ.

मक्षिका स्त्री. (मश्+सिकन्+टाप्) માખી.

मक्षिकानिकर पु. (मक्षिकाणां निकरः) માખીઓનો સમૂહ.

मक्षिकामल न. (मक्षिकाणां मलम्) મીણ.

मक्षीका स्त्री. (मक्षिका पृषो. दीर्घः) માખી.

मक्षु न. (मक्ष्+उन्) જલદી, એકદમ.

मक्षु त्रि. (मक्ष्+उन्) ઉતાવળે જનાર.

मख् (भ्वा. प. स. सेट् मखति) જવું, ખસવું.

मङ्ख् (भ्वा प. स. सेट् इदित् मङ्खति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मख पु. (मख्+संज्ञायां घ) યજ્ઞ.

मखत्रातृ पु. (मखं त्रायते रक्षति, त्रै+तृच्) રામચન્દ્ર, યજ્ઞનો રક્ષક રાજા.

मखद्विष् पु (मखाय द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) રાક્ષસ.

मखद्विष् त्रि. (मखाय द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) યજ્ઞનો દ્વેષ કરનાર

मखप्रभू स्त्री. (मखे प्रभवति, प्र+भू क्विप्) સોમલતા.

मखवह्नि पु. (मखस्य वह्निः) યજ્ઞનો અગ્નિ.

मखाग्नि पु. (मखस्य अग्निः) યજ્ઞનો અગ્નિ.

मखान्न न. (मखे तत्काले भोज्यं मखस्य वाऽन्नम्) એક જાતનું ફળ, યજ્ઞનું અન્ન.

मखासुहृद् पु. (मखस्य असुहृद्) મહાદેવ.

मंग् (भ्वा प. स. सेट् मंगति) જવું, ગમન કરવું.

मगण पु. છ–દઃશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ મગણ.

मगध पु. (मह्यतेऽभोगम्यतेऽनेन, मगि+क पृषो. मगं दोषं पापं वा दधाति, धा+क) તે નામનો દેશ, ભાટ, ચારણ.

मगध पु. ब. મગધ દેશના લોકો.

मगधा स्त्री. (मगध उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्याः अच्+टाप्) પીપર.

मगधीय त्रि. (मगधे भवः छ) મગધ દેશમાં થનાર –થનાર.

मगधीय त्रि. (मगधस्येदं, मगध+छ) મગધ દેશનું, મગધ દેશ સમ્બન્ધી.

मगधेश्वर पु. (मगधस्य ईश्वरः) જરાસંધ. મગધ દેશનો રાજા.

मगधोद्भव त्रि. (मगधदेशे उद्भवो [illegible], उद्+भू+अप्)

मञ्जूषा स्त्री. (मस्ज्+ऊषन्+टाप्) પેટી, દાગીના-ઘરેણાં મુકવાની પેટી.

मज्मन् न. (मस्ज्+मनिन् पृषो.) બળ, પરાક્રમ.

मञ्च् (भ्वा. प. स. सेट् मचति) જવું, ગમન કરવું

मञ्च पु. (मचि-उच्छ्राये+घञ्) માંચો–ખાટલો,વાંસનું બનાવેલું ઉંચું આસન, ઉંચો મંડપ.

मञ्चक पु. (मञ्च+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मञ्चकस्थायिन् पु. (मञ्चके तिष्ठति, स्था+णिनि) માંકડ.

मञ्चकस्थायिन् त्रि. (,, ,,) માંચા–ખાટલા ઉપર રહેનાર–બેસનાર.

मञ्चकाश्रय पु (मञ्चको आश्रयो यस्य) માંકડ.

मञ्चमण्डप पु. (मञ्च इव मण्डपः) ખેતરમાં ધાન્ય વિગેરેની રક્ષા માટે બાંધેલ માંચડો.

मञ्ज् (चु. उभ. स. सेट् मञ्जयति-ते) માંજવું, સાફ કરવું, અવાજ કરવો.

मञ्जर न. (मञ्जयति दीप्यते, मञ्ज्+अरच्) તિલક વૃક્ષ, મોતી, ઝાડનો મહોર, વેલો.

मञ्जरि स्त्री. (मञ्जु ऋच्छति ऋ+इन् शक. पररूपं वा ङीप्) માંજર, ઝાડનો મહોર, મોતી, વેલો, તિલક લતા, તુલસી.

मञ्जरित त्रि. (मञ्जर+तारका. इतच्) માંજરવાળું થયેલ, મહોરવાળું,

मञ्जरी स्त्री. (मञ्जरि+स्त्रियां ङीप्) માંજર–ઝાડનો મહોર, મોતી, વેલો, તિલકલતા, તુલસી.

मञ्जरीनम्र पु. (मञ्जर्यां तदवस्थायामपि नम्रः) નેતર.

मञ्जरीपिञ्जरित त्रि. (मञ्जर्याः पिञ्जरितः) માંજરથી પીંગળું થયેલ, મોતીથી સુશોભિત કરેલ.

मञ्जा स्त्री. (मजि+अच्+टाप्) માંજર, મહોર, બકરી.

मञ्जि स्त्री. (मजि+इन्) માંજર, મહોર.

मञ्जिका स्त्री. (मञ्जयति, मञ्ज्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) વેશ્યા.

मञ्जिफला स्त्री. (मञ्जिः मञ्जरी फले यस्याः) કેળ.

मञ्जिष्ठा स्त्री. (अतिशयेन मञ्जीमती इष्ठन् मतुपो लोपः टाप्) મજીઠ.

मञ्जिष्ठामेह पु. (मञ्जिष्ठवर्णो मेहः) એક જાતનો પ્રમેહ.

मञ्जिष्ठराग पु. (मञ्जिष्ठेव मञ्जिष्ठाया वा रागः) અચલ પ્રેમ, મજીઠનો રંગ.

मञ्जी स्त्री. (मञ्जयति दीप्यते, मञ्जि+इन्+ङीप्) માંજર, મહોર.

मञ्जीर न. (मञ्ज्–ध्वनौ+ईरन्) ઝાંઝર, પગમાં પહેરવાનો દાગીનો.

मञ्जीर पु. (मञ्ज्+ईरन्) દહીં વલોવતી વખતે રવૈયો બાંધવાનો થાંભલો.

मञ्जीरक पु. (मञ्जीर इव कायति शब्दायते, कै+क) પગના દાગીનાના જેવા શબ્દવાળું.

मञ्जु त्रि. (मञ्ज्+उन्) મનોહર, સુંદર,ખુબસુરત.

मञ्जुकेशिन् पु. (मञ्जवो मनोहराः केशाः सन्त्यस्य इति श्रीकृष्ण.

मञ्जुकेशिन् त्रि. (मञ्जवः मनोहराः केशा यस्य प्राशस्त्यं इनि) સુંદર કેશવાળું.

मञ्जुगमन त्रि. (मञ्जु मनोहरं गमनं यस्य) સુંદર ગતિવાળું.

मञ्जुगमना स्त्री. (मञ्जु मनोहरं गमनं यस्याः) હંસલી.

मञ्जुघोष पु. (मञ्जु मनोहरो घोषो यस्य) પૂર્વકાળમાં થઇ ગયેલા એક જૈન તીર્થંકર, તંત્રશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ ઉપાસના કરવા યોગ્ય એક દેવ.

मञ्जुघोष त्रि. (मञ्जु मनोहरो घोषो यस्य) સુંદર અવાજવાળું.

मञ्जुघोष पु (मञ्जुश्चासौ घोषश्च) મનોહર અવાજ.

मञ्जुनाशी स्त्री. પાર્વતી, દુર્ગા, ઇંદ્રાણી, સુંદર સ્ત્રી.

मञ्जुपाठक पु. (मञ्जु पठति, पठ्+ण्वुल्) પોપટ પક્ષી.

मञ्जुपाठक त्रि. (,, ,,) સુંદર ભણનાર,મનોહર પાઠ કરનાર.

मञ्जुपाठकी स्त्री. (मञ्जुपाठक+स्त्रियां जाति. ङीप्) પોપટ પક્ષિણી, મેના.

मञ्जुप्राण पु. (मञ्जु प्राणो यस्य) બ્રહ્મદેવ.

मञ्जुभद्र पु. (मञ्जु भद्रं अस्मात्) એક જૈન તીર્થંકર.

मञ्जुभाषिन् त्रि. (मञ्जु भाषते, भाष्+णिनि) પ્રિય બોલનાર, સુંદર બોલનાર.

मञ्जुभाषिणी स्त्री. (मञ्जुभाषिन्+ङीप्) તેર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मङ्गलागुरु पु. હિમાલય.

मङ्गलाचरण न. (मङ्गलार्थं आचरणम्) ગ્રન્થ વિગેરે શુભ કાર્યની શરૂઆતમાં ઇશ્વર વિગેરેની સ્તુતિ કરાય છે તે, માંગલિક શુભ કર્મનું આચરણવિગેરે.

मङ्गलापतिन् पु. (मंगलावइ जै. प्रा.) સૌમનસ પર્વતનું એક શિખર.

मङ्गलारम्भ पु. (मंगले आरम्भो यस्य) ગણપતિ, વિનાયક.

मङ्गलावतीकूट पु. (मंगलावतीकूड जै. प्रा.) સૌમનસ વખારા પર્વતનાં સાત શિખરમાંનું ત્રીજું શિખર.

मङ्गलावर्त पु. (मंगलावत्त जै. प्रा.) નલિન કૂટ પર્વતની પૂર્વે અને પંકાવતી નદીની પશ્ચિમે બન્નેની વચ્ચેનો ક્ષેત્ર વિભાગ, મહાવિદેહાન્તર્ગત એક વિજય, એ નામનું પાંચમા દેવલોકનું એક વિમાન, દેવવિશેષ.

मङ्गलावर्त्तकूट पु. (मङ्गलावत्तकूड जै. प्रा.) નલીનકૂટ વખારા પર્વતનાં ચાર શિખરમાંનું ચોથું શિખર.

मङ्गलाष्टक न. (मङ्गलार्थं अष्टकम्) વિવાહ વિગેરેમાં ભણવાના માંગલિક આઠ શ્લોકસમૂહ.

मङ्गल्य न. (मङ्गलाय हितं यत्) ચંદન, માંગલિક, સોનું, દહીં, સિન્દૂર.

मङ्गल्य पु. (,, ,,) પીંપળો, બીલી, જીરું, મસૂર, કોઠનું ઝાડ, નાળીએર, અરીઠાનું ઝાડ, ત્રાયમાણા ઔષધિ.

मङ्गल्य त्रि. (मङ्गलाय हितः, मंगल+यत्) મંગળકારક, માંગલિક, સુંદર.

मङ्गल्यक पु. (मङ्गलस्य मङ्गलग्रहस्य प्रियः यत्+स्वार्थे कन्) મસૂર.

मङ्गल्यकुसुमा स्त्री. (मङ्गल्यं कुसुमं यस्याः) શતપુષ્પી વનસ્પતિ, સુવા અથવા વરિયાળી.

मङ्गल्यनामधेया स्त्री. (मंगल्यं नामधेयं यस्याः) વનસ્પતિ જીવન્તી.

मङ्गल्या स्त्री. (मङ्गलाय हिता, यत्+टाप्) એક જાતનું અગર, રોચના, અવાક્પુષ્પી, ખીજડી, ધોળી વજ, શંગ, માષપર્ણી વનસ્પતિ, શતપુષ્પી વનસ્પતિ, જીવન્તી ઔષધિ, રુદ્ધિ નામની ઔષધિ, હળદર, મેથી, દુર્ગા દેવી.

मङ्गिनी स्त्री. (मङ्गी नौकाशिरोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) નૌકા, હોડી.

मङ्गी स्त्री. (मंगी जै. प्रा.) ષડ્જ ગ્રામની પ્રથમ મૂર્ચ્છના.

मङ्गु पु. (मंगु जै. प्रा.) બગલો, રણકાગડો, આર્ય મંગુ નામના જૈન આચાર્ય.

मङ्कुप તે નામનો એક રાજા.

मञ्च् (भ्वा. आ. सेट् मञ्चते) ઉંચું કરવું, ધારણ કરવું, પૂજા કરવી स., દીપવું, પ્રકાશવું अ.

मच् (भ्वा. आ. अक. सेट् मचते) દંભ કરવો, શઠતા કરવી.

मचक्रुक न. કુરુક્ષેત્રમાં આવેલું એક તીર્થ.

मचाचका स्त्री. (चर्च्–धात्वर्थनिर्देशे ण्वुल्, मस्य शम्भोरिव चर्चिका ध्यानम्) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

मच्छ पु. (माद्यति, मद्+क्विप् तथा सन् शेते, शी+ड) માછલું.

मच्छी स्त्री. (मच्छ+स्त्रियां जाति. ङीप्) માછલી.

मजिर पु. તે નામનો એક રૂષિ.

मज्जकृत् न. (मज्जानं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) હાડકું.

मज्जत् त्रि. (मस्ज्+शतृ) ડૂબતું, બૂડતું.

मज्जन् पु. (मस्ज्+कनिन्) મજ્જા–ચરબી, વૃક્ષ વિગેરેનો સારાંશ.

मज्जन न. (,, +भावे ल्युट्) સ્નાન–નહાવું તે, ડૂબવું, કાર્તિક સ્વામીનો એક અનુચર ગણ.

मज्जना स्त्री. (मस्ज्+कर्तरि ल्यु+टाप्) મજ્જા–ચરબી.

मज्जसमुद्भव पु. (मज्जः समुद्भवति, सम्+उद्+भू+अच्) વીર્ય, પારો.

मज्जा स्त्री. (मस्ज्+अच्+टाप्) મજ્જા–ચરબી, વૃક્ષ વિગેરેનો સારાંશ.

मज्जाज न. (मज्जातो जायते, जन्+ड) એક જાતનો ગુગળ, વીર્ય, પારો.

मज्जारजस् न. (मज्जायाः रजः) [illegible]

मज्जारस पु. (मज्जायाः रसः [illegible]) વીર્ય, પારો.

मज्जासार न. (मज्जायां सारोऽस्य) જાયફળ.

मणिकृत् पु. (मणिमयं भूषणं करोति, कृ+क्विप् तुक्) મણિઓના દાગીના બનાવનાર કારીગર.
मणिकेतु पु. એક પ્રકારનો કેતું.
मणिखनि पु. (मणीनां खनिः) મણિની ખાણ.
मणिगणनिकर पु. પંદર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.
मणिग्रीव पु. (मणयः ग्रीवायामस्य) તે નામનો કુબેરનો એક પુત્ર.
मणिच्छिद्रा स्त्री. (मणेरिव छिद्रमस्याम्) મેદા નામે ઔષધિ, ઋષભ ઔષધિ.
मणिजला स्त्री. (मणिप्रचुरं जलमस्याम्) તે નામે એક નદી.
मणित न. (मण्+क्त) રતિકાળે સ્ત્રીનો નહિ સમજાય તેવો અવ્યક્ત અવાજ.
"सीत्कृतानि मणितं करुणोक्तिः" माघः
मणितारक पु. (मणिरिव तारकास्य) સારસ પક્ષી.
मणितारकी स्त्री, (मणितारक+स्त्रियां जाति. ङीष्) સારસ પક્ષિણી.
मणितुण्ड पु. (मणिवर्णं तुण्डमस्य) એકજાતનું જનાવર.
मणिद्वीप पु. (मणिमयः मणिप्रचुरो वा द्वीपः) ક્ષીર સમુદ્રની મધ્યે આવેલો એક બેટ.
मणिधनुष् न. (मणिवर्णं धनुः) ઇન્દ્ર ધનુષ.
मणिनाग पु. તે નામે એક નાગ.
मणिपर्वत पु. (मणिप्रचुरः पर्वतः) તે નામે એક પર્વત.
मणिपाल त्रि. (मणिपालिनः धर्म्यं महिष्या. अण्) મણિનું રક્ષણ કરનારના ધર્મનું.
मणिपालि त्रि. (मणिं पालयति, पालि+इन्) મણિનું રક્ષણ કરનાર.
मणिपीठिका स्त्री. (मणिप्रचुरा पीठिका) મણિજડિત બેસવાનો ઓટલો, મણિમય આસન.
मणिपुच्छी स्त्री. (मणिरिव पुच्छं यस्याः नित्यं ङीष्) મણિ જેવાં પુંછડાંવાલી.
मणिपुष्पक पु. (मणियुक्तं पुष्पमिव कायति, कै+क) પાંડવ સહદેવનો શંખ.
मणिपुर न. (मणिप्रचुरं पुरं यस्मिन्) પૂર્વમાં આવેલો એક દેશ.
मणिपूर न. છ ચક્રવાળું નાભિ સમીપ આવેલું એક જાતનું પદ્મ.
मणिबन्ध पु. (मणिर्बध्यतेऽत्र, बन्ध्+आधारे घञ्) કાંડુ અને હાથની વચ્ચેનો સાંધો, એક પર્વત.
मणिबीज पु. (मणिरिव बीजमस्य) દાડમનું ઝાડ.
मणिभद्र पु. (मणिभिर्भद्रमस्य) તે નામનો એક યક્ષ, જિનનો પૂર્વ યક્ષ.
मणिभूमि स्त्री. (मणिप्रचुरा भूमिः) મણિઓની ખાણ.
मणिमञ्जरी स्त्री. ઓગણીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.
मणिमण्डप पु. (मणिमयः मणिप्रचुरो वा मंडपः) મણિજડિત મંડપ, તંત્ર પ્રસિદ્ધ એક દેવતા પીઠ સ્થાન.
मणिमत् त्रि. (मणि+अस्त्यर्थे मतुप्) મણિઓવાળું.
मणिमत् पु. (मणिरस्त्यस्य मतुप्) તે નામનો એક યક્ષ, દ્વાપરયુગનો એક રાજા, તે નામે એક નાગ, એક રાક્ષસ, એક દૈત્ય, પશ્ચિમમાં એક દેશ.
मणिमध्य न. નવ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.
मणिमन्थ न. (मणिरिव मथ्यते, मन्थ्+कर्मणि घञ्) સૈન્ધવ–સિન્ધા લુણ.
मणिमन्दिर न. (मणिनाम् मन्दिरम्) મોતીની છીપ.
मणिमाला स्त्री. (मणीनाम् माला) બાર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, મણિનો હાર, દંતક્ષત, લક્ષ્મી, દીપ્તિ, કાંતિ.
मणिराग न. (मणेरिव रागो वर्णोऽस्य) હિંગળો.
मणिराग पु. (मणेः रागः) મણિનો રંગ.
मणिल त्रि. (मणि+सिध्मा. अस्त्यर्थे लच्) મણિઓવાળું મણિ વિશિષ્ટ.
मणिव पु. (मणि+अस्त्यर्थे व) તે નામે એક નાગ.
मणिवाल पु. (मणिरिव शुद्धत्वात् वालःकेशोऽस्य) એક જાતનું પશુ.
मणिवाहन पु. (मणिमयं वाहनमस्य) તે નામનો એક રાજા.
मणिबीज पु. (मणिरिव दर्शनीयं बीजं यस्य) દાડમનું ઝાડ.
मणिशैल पु. (मणिप्रचुरः शैलः) તે નામે એક પર્વત.
मणिसर पु. (मणीन् सरति कारणत्वेन गच्छति सृ+अ) મણિજડિત હાર.

मञ्जुल त्रि. (मञ्जु+सिध्मा. लच् मजि+उलच् वा) મનોહર, સુંદર.

मञ्जुल न. (मञ्जु मञ्जुलमस्त्यस्य सिध्मा. लच्) લતા ગૃહ, કુંજ, શેવાળ.

मञ्जुल पु. (,, ,,) એક જાતનું જળચર પક્ષી.

मञ्जुली स्त्री. (मञ्जुल+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની જળચર પક્ષિણી.

मञ्जुश्री पु. (मञ्जुर्मनोहरा श्रीःशोभाऽस्य) પૂર્વકાળના એક જૈન તીર્થંકર.

मञ्जुश्री स्त्री. (मञ्जुर्मनोहरा श्रीः) સુંદર શોભા.

मञ्जुश्री त्रि. (मञ्जुर्मनोहरा श्रीःशोभा यस्य) સુંદર શોભાવાળું.

मञ्जुषा स्त्री. (मञ्जूषा पृषो. ह्रस्वः) પેટી, પટારો.

मञ्जुहासिनी स्त्री. તેર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मञ्जूषा स्त्री. (मञ्ज्+ऊषन्+टाप्) દાગીના વિગેરે મુકવાની પેટી, મજીઠ, પત્થર.

मट् (सौत्र भ्वा. प. सक. सेट मटति) નાશ કરવો.

मटची स्त्री. (मट्–अवसादे+भावे अप् मटः चीयते प्रचीयते एभिः, मट्+चि+वाहु. ढि+ङीष्) પત્થરનો વરસાદ, એક પક્ષી.

मटस्फटि पु. (मटं अवसादं स्फटति, निराकरोति, स्फट्+इ) ગર્વનો આરંભ.

मंठ् (भ्वा. आ. स. सेट् मंठते) સંભારવું, વિચારવું, ચિંતવવું.

मठ् (भ्वा. प. सेट् मठति) નિવાસ કરવો, રહેવું અ. મર્દન કરવું સ.

मठ पु. (मठन्ति छात्रादयोऽत्र, मठ्+आधारे क) સંન્યાસી વિદ્યાર્થી વગેરેનું રહેવાનું ઠેકાણું, મઠ, ગાડી, રથ, દેવાલય.

मठर पु. (मठ्+अरन्) તે નામે એક મુનિ.

मठर त्रि. (,, ,,) કુશળ, હોશીયાર.

मंड् (चु. उभ. अ. सेट् मण्डयति–ते) હર્ષ પામવો.

मंड् (चु. उभ. स. सेट् मण्डयति–ते) શોભાવવું, શણગારવું.

मंड् (भ्वा. प. स. सेट् मण्डति) શણગારવું,શોભાવવું.

मंड् (भ्वा. आ स. सेट् मण्डते) વિભાગ કરવા.

मडक पु. (मडि+क्वुन् पृषो. नलोपः) એક જાતનું ધાન્ય.

मडर पु. (मडि+बा. अरन् पृषो. नलोपः) એક જાતનો કારીગર.

मडार त्रि. (मडि+वा. आरन् पृषो.) શણગારનાર, શોભાવનાર.

मड्डु पु. (मज्जन्ति अन्ये शब्दा अत्र, मस्ज्+उन् पृषो.) એક જાતનું વાદિત્ર–ઢોલ.

मड्डुक पु. (मड्डु+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मण् (भ्वा. प. अक. सेट् मणति) અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો.

मणि पु. स्त्री. (मण्+इन्) મણિ, મોતી–હીરા વગેરે રત્ન, એક જાતનું માટીનું વાસણ, પુરૂષના લિંગનો અગ્રભાગ, તે નામે એક નાગ, બકરીના ગળાના આંચળ, મણિબંધ, સ્ત્રીની યોનિનો ઉંચો ભાગ.

मणिक न. (मणि+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) એક પ્રકારનું માટીનું વાસણ.

मणिकञ्चन पु (मणिकंचण जै. प्रा.) રૂકિમ પર્વત ઉપરનું એક શિખર.

मणिकञ्चनकूट पु. (मणिकंचनकुड जै. प्रा.) રૂપી પર્વત ઉપરનાં આઠ કૂટમાંનું આઠમું શિખર.

मणिकंठ पु (मणिवर्णः कंठो यस्य) ચાસ પક્ષી.

मणिकर्ण पु. કામરૂ દેશમાં એક શિવલિંગ.

मणिकर्णिका स्त्री. (मणिकर्णः मणिमयकर्णभूषणमस्त्यस्यो ठन् टाप्) બનારસમાં તે નામનું એક તીર્થ.

मणिकर्णिकेश्वर पु. (मणिकर्णिकायाः ईश्वरः) કાશીમાં આવેલું એક શિવલિંગ.

मणिकर्णीश्वर पु. (मणिकर्ण्याः मणिकर्ण्या वा ईश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मणिकानन न. (मणिकमिवाननं यत्र) કંઠ, ગળું.

मणिकार पु. (मणिमयं भूषणं करोति, कृ+अण्) કેવળ મણિઓના દાગીના બનાવનાર.

मणिकुट्टिका स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

मणिकूट पु. (मणिमयः कूटोऽस्य) કામરૂ દેશમાં એક પર્વત.

मण्डलाधिपति पु. (मण्डलस्य अधिपतिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मण्डलाधीश पु. (मण्डलस्य अधीशः) સાર્વભૌમરાજા, માંડલિક રાજા, મંડળનો અધિપતિ.

मण्डलाधीश्वर पु. (मण्डलस्य अधीश्वरः) ચારસો યોજનમાં જેનો અધિકાર હોય તે રાજા.

मण्डलाध्याय पु. (मण्डलस्य अध्यायः) વેદનો અમુક એક ભાગ.

मण्डलिन् पु. (मण्डलं कुण्डलनमस्त्यस्य इनि) સર્પ, બીલાડો. વડનું ઝાડ, ગોનસ સર્પ, માંડલિક રાજા,

मण्डली स्त्री (मण्डल+स्त्रियां ङीप्) ગોળાકાર મંડળ, સૂર્ય કે ચન્દ્રનું બિંબ, ધ્રોખડ, કુંવાર, ગોળાકાર ફરવું તે.

मण्डलेश पु. (मण्डलस्य ईशः) ચારસો યોજનમાં જેનો અધિકાર હોય તે રાજા, માંડલિક રાજા.

मण्डलेश्वर पु. (मण्डलस्य ईश्वरः) ઉપર પ્રમાણેઅર્થ.

मण्डहारक पु. (मण्डं हरति आहरति गृह्णाति, हृ+ण्वुल्) દારૂ વેચનાર–કલાલ.

मण्डा स्त्री. (मण्डः कारणत्वेनास्त्यस्याः मडि+अच्+टाप् वा) દારૂ, આંબલી.

मण्डित त्रि. (मडि+क्त) શોભાવેલ, શણગારેલ.

मण्डित पु. મહાવીર સ્વામીના છટ્ઠા ગણધર.

मण्डु पु. તે નામે એક ૠષિ.

मण्डूक पु. (मण्डयति वर्षासमयं, मडि+ऊक) દેડકો, એક વૃક્ષ, એક મુનિ, એક બંધ.

मण्डूक त्रि. (मडि+ऊक) અત્યન્ત તેજવાળું.

मण्डूकपर्ण पु. (मंडूक इव पर्णमस्य) શ્યોનાક વૃક્ષ–અરડુસો, શોણક વૃક્ષ.

मण्डूकपर्णा स्त्री. (मण्डूकपर्ण+स्त्रियां टाप्) મજીઠ.

मण्डूकपर्णिका स्त्री. (मण्डूक इव पर्णं यस्याः कप् टाप् अत इत्वं) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, આદિત્યભક્તા વનસ્પતિ

मण्डूकपर्णी स्त्री. (मण्डूक इव पर्णं यस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ, મજીઠ.

मण्डूकमातृ स्त्री. (मण्डूकस्य मातेव पोषकत्वात्) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ.

मण्डूकसरस न. (मण्डूकप्रचुरं सरः जातौ अच् समा.) તે નામે એક સરોવર.

मण्डूर न. (मडि+ऊरच्) લોઢાનો મેલ–એક રસાયન

मण्डूरभस्मन् न (मण्डूरस्य भस्म) લોઢાના કાટની ભસ્મ.

मण्डूरवज्र पु. એક ઔષધ.

मण्डूरवटक पु મંડૂર પ્રધાન ગોળીરૂપ એક ઔષધ.

मण्डोदक न. (मण्ड इव उदकमस्य मण्डमिश्रितमुदकमत्रेति वा) રંગબેરંગી ચિત્રકામ, તરેહ તરેહનો રંગ, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક ઉકાળો.

मत त्रि. (मन्+कर्मणि क्त) સંમત, મનાયેલ, માનેલ અભિપ્રાય આપેલ, જાણેલ, સત્કાર કરેલ, પૂજેલ.

मत न. (मन्+भावे क्त) સંમતિ, અભિપ્રાય, પૂજા, જ્ઞાન.

मतक न. (मत+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मतङ्ग पु. (माद्यत्यनेन, मद्+अङ्गच् दस्य तः) મેઘ, તે નામવાળો એક મુનિ, એક દાનવ, એક રાજર્ષિ, બ્રાહ્મણીને હજામથી પેદા થયેલો એક પુરુષ.

मतङ्गज पु. (मतङ्गः मेघ इव जायते, जन+ड) હાથી.

मतङ्गजी स्त्री. (मतङ्गज+स्त्रियां जाति ङीप्) હાથણી

मतङ्गवापी स्त्री. તે નામનું એક તીર્થ.

मतल्लिका स्त्री. (मतं मतिमलति भूषयति, ण्वुल्+टाप् पृषो.) પ્રશસ્ત, ઉત્કૃષ્ટ–ઉત્તમ.

मतानुज्ञा स्त्री. (मतस्य अनुज्ञा) ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક નિગ્રહસ્થાન.

मताभिमान पु. (मतस्य अभिमानः) મતનું અભિમાન

मति स्त्री. (मन्+भावे क्तिन्) જ્ઞાન, બુદ્ધિ, માનવું તે, ઇચ્છા, સ્મૃતિ, સત્કાર, પૂજા.

मति स्त्री. (मन्+कर्त्तरि क्तिन्) એક શાક.

मतिद् त्रि. (मतिं ददाति, दा+क) બુદ્ધિ આપનાર.

मतिदा स्त्री. (मतिं द्यति, दो+क+टाप्) માલકાંકણી.

मतिनीर पु. તે નામનો એક રાજા.

मतिप्रकर्ष पु. (मतेः प्रकर्षः) બુદ્ધિની શ્રેષ્ઠતા–અધિકતા, મોટાઇ.

मतिभ्रम पु. (मतेर्भ्रमः) બુદ્ધિ ફરવી તે, બુદ્ધિમાં ભ્રમ થવો તે.

मतिभ्रंश पु. (मतेर्भ्रंशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मतिभ्रान्ति स्त्री. (भ्रम्+भावे क्तिन्, मतेर्भ्रान्तिः) બુદ્ધિનો સંશય, બુદ્ધિનો ભ્રમ થવો તે.

मत्स्यण्डिका स्त्री. (मत्स्यण्डी+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) એક જાતનો ગોળનો વિકાર–સાકર.

मत्स्यण्डी स्त्री. એક પ્રકારનો ગોળનો વિકાર–ચાસણી.

इक्षो रसो यः संपक्वो घनः किंचिद्द्रवान्वितः
मदवत् स्यन्दते यस्मात् मत्स्यंडीति निगद्यते" भाव.

मत्स्यद्वीप पु. (मत्स्यप्रधानो द्वीपः) તે નામે એક દ્વીપ.

मत्स्यधानी स्त्री. (मत्स्या धीयन्तेऽत्र, धा+ल्युट्+ङीप्) માછલાં રાખવાનું પાત્ર.

मत्स्यनाशक पु. (नाशयति, नश्+णिच्+ण्वुल्, मत्स्यानां नाशकः) ટીટોડી પક્ષી.

मत्स्यनाशक त्रि. (मत्स्यान् नाशयति, नश्+णिच्+ण्वुल्) માછલાંનો નાશ કરનાર.

मत्स्यनाशकी स्त्री. (मत्स्यनाशक+स्त्रियां ङीप्) ટીટોડી.

मत्स्यनाशन पु. (मत्स्यान् नाशयति, नश्+ल्यु) ટીટોડો.

मत्स्यनाशन त्रि. (मत्स्यान् नाशयति, नश्+ल्यु) માછલાંનો નાશ કરનાર.

मत्स्यनाशनी स्त्री. (मत्स्यनाशन+स्त्रियां ङीप्) टीटोडी.

मत्स्यपित्ता स्त्री. (मत्स्यस्य पित्तमिव रसोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) કડુ વનસ્પતિ.

मत्स्यबन्धक त्रि. (मत्स्यान् बध्नाति, बन्ध्+ण्वुल्) માછલાં પકડનાર.

मत्स्यबन्धक पु. (,, ,,) મચ્છીમાર, એક વર્ણસંકર.

मत्स्यबन्धिन् पु. (मत्स्यान् बन्धुं धर्त्तुं शीलमस्य, मत्स्य+बन्ध्+इनि) મચ્છીમાર, એક વર્ણસંકર.

मत्स्यबन्धिन् त्रि. (मत्स्यान् बध्नाति, बन्ध्+णिनि) માછલાં પકડનાર.

मत्स्यबन्धिनी स्त्री. (मत्स्यबधिन्+स्त्रियां ङीप्) માછલાં પકડવાની જાળ.

मत्स्यमुद्रा स्त्री. પૂજાના અંગરૂપ એક મુદ્રા.

मत्स्यरङ्ग पु. (मत्स्ये रजति, रञ्ज्+कर्त्तरि संज्ञायां घञ्) એક પક્ષી.

मत्स्यरङ्गक पु. (मत्स्यरङ्ग+स्वार्थे क) એક પક્ષી વિશેષ.

मत्स्यरङ्गी स्त्री. (मत्स्यरङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક પક્ષિણી.

मत्स्यराज पु. (मत्स्येषु राजा श्रेष्ठः समासान्तटच्) રોહિત મત્સ્ય, વિરાટ રાજા, મત્સ્ય દેશનો રાજા.

मत्स्यविन्ना स्त्री. (विद्–लाभे+क्त मत्स्यो मत्स्यरसो विन्नो यया) કડુ વનસ્પતિ.

मत्स्यवेधन न. (मत्स्यो विध्यतेऽनेन, विध्+करणे ल्युट्) માછલાં વીંધવાનો આંકડો–કાંટો.

मत्स्यवेधन पु. (मत्स्यो विध्यतेऽनेन, विध्+कर्त्तरि ल्यु) એક પક્ષી.

मत्स्यवेधनी स्त्री. (मत्स्यवेधन+स्त्रियां ङीप्) માછલાં વીંધવાનો કાંટો.

मत्स्यसंघात पु. (मत्स्यानां संघातः) માછલાંનો સમૂહ.

मत्स्यसंतानिक पु. (मत्स्यानां संतानिकाऽत्र) એક પ્રકારનું માછલાંનું શાક.

मत्स्याक्षी स्त्री. (मत्स्यस्याक्षीवाकारोऽस्याः षच् समा. ङीप्) એક જાતની ધ્રોખડ, સોમલતા, હિલમોચિકા વનસ્પતિ, બ્રાહ્મીનું શાક.

मत्स्याङ्गी स्त्री. (मत्स्यःतत्पित्तमिवाङ्गं यस्याः ङीप्) એક પક્ષિણી.

मत्स्याद् त्रि. (मत्स्यमत्ति, अद्+अण्) માછલાં ખાનાર.

मत्स्यादनी स्त्री. (मत्स्य इवाद्यते आस्वाद्यते, अद्+कर्मणि ल्युट्+ङीप्) જળપીંપર.

मत्स्याशन पु. (मत्स्यमश्नाति, अश्+ल्यु) એક પક્ષી.

मत्स्याशन त्रि. (,, ,,) માછલાં ખાનાર.

मत्स्याशनी स्त्री. (मत्स्याशन+स्त्रियां ङीप्) એક પક્ષિણી.

मत्स्यासन न. (मत्स्याख्यं आसनम्) એક જાતનું આસન.

मत्स्योदरी स्त्री. (मत्स्यगन्धयुक्तमुदरमस्याः) વ્યાસની માતા સત્યવતી, કાશીમાં એક તીર્થ.

मंथ् (भ्वा. प. स. सेट् मन्थति) વધ કરવો, મારી નાંખવું, કલેશ આપવો, દુઃખી કરવું.

मथ् (भ्वा. प. स. सेट् मथति) વલોવવું, મથવું.

मथन न. (मथ्+भावे ल्युट्) વધ, કલેશ, વલોવવું, દુઃખી કરવું, પીડવું.

मथन पु. (मथति रोगान्, मथ्+कर्त्तरि ल्यु) અરણીનું ઝાડ.

मतिमत् त्रि. (मति+अस्त्यर्थे मतुप्) બુદ્ધિમાન્, જ્ઞાની,

मतिविभ्रम पु. (मतेर्विभ्रमोऽत्र) ઉન્માદ રોગ, બુદ્ધિમાં ભ્રમ કરનાર રોગ.

मतुख त्रि. મત ગાનાર, બુદ્ધિમાન્

मत्क पु. (मद्+क्विप् स्वार्थे क) માંકડ.

मत्क त्रि. (ममेदम्, कन् मदादेशः) મારું, મારા સંબન્ધિ.

मत्कुण पु. (माद्यति मद्+क्विप्, कुणति कुण्+क मच्चासौ कुणश्च) માંકડ, દાંત વિનાનો હાથી, મૂછ વિનાનો પુરૂષ, નાળીયેર, જાંઘનું બખ્તર.

मत्कुणा स्त्री. (मत्कुण+अच्+टाप्) જેની યોનિ ઉપર વાળ ઉગ્યા ન હોય તેવી સ્ત્રી.

मत्कुणारि पु. (मत्कुणानामरिः) ભાંગ.

मत्कुणिका स्त्री. કાર્તિક સ્વામીની અનુચર એક માતૃકા.

मत्त पु. (माद्यति, मद्+कर्त्तरि क्त) મદોન્મત્ત હાથી, ધંતુરો, કોયલ, પાડો.

मत्त त्रि. (मद्+क्त) છકેલું, ગાંડું, મદોન્મત્ત, હર્ષ પામેલું, મદવાળું.

मत्तकाशिनी स्त्री. (मत्तेव क्षीवेव काशते गच्छति वा णिनि पृषो. ह्रस्वः) ઉત્તમ સ્ત્રી.

मत्तकासिनी स्त्री. (मत्तेव क्षीवेव कसति, कस्+णिनि ङीप्) ઉત્તમ સ્ત્રી.

मत्तकीश पु. (मत्तः सन् कीशो वानर इव) હાથી.

मत्तकीशी स्त्री. (मत्तकीश+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

मत्तदन्तिन् पु. (मत्तश्चासौ दन्ती च) ગાંડો હાથી.

मत्तदन्तिनी स्त्री. (मत्तदन्तिन्+स्त्रियां ङीप्) ગાંડી હાથણી.

मत्तमयूर पु. (मत्तो मयूरो यस्मात्) મેઘ, ગાંડો મોર

मत्तमयूर न. તેર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मत्तवारण पु. (मत्तश्चासौ वारणश्च) મદોન્મત્ત હાથી.

मत्तवारण न. (मत्तं वारयति, वृ+णिच्+ल्यु) મહેલની ફરતી વાડ, સોપારીનો ભુક્કો.

मत्ता स्त्री. (मत्तं मदोऽस्त्यस्यां अच्+टाप्) દારૂ, દશ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मत्ताक्रीडा स्त्री. તેર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मत्तालम्ब पु. (मत्तैरालम्ब्यते, आ+लबि+कर्मणि घञ्) મહેલની ફરતી વાડ–કોટ.

मत्तेभविक्रीडित न. (मत्तेभस्य विक्रीडितम्) મદોન્મત્ત હાથીની ક્રીડા–રમત.

मत्तेभविक्रीडित न. એકવીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मत्पर त्रि. (मयि परः) મારામાં તત્પર, મારામાં આસક્ત.

मत्य न. (मते समीकरणे साधुः यत्) ખેડેલા ખેતરને સપાટ કરવાનું સાધન, દાતા વિગેરેની મુઠી.

मंत्र् (चु. आ. स. सेट् मन्त्रयते) ગુપ્ત ભાષણ કરવું, વિચારવું, અમુક માણસોએ મળી ખાનગી વિચાર કરવો.

मत्स पु. (मद्+स) માછલું, મત્સ્ય.

मत्सगण्ड पु. (मत्सेन गण्डो लेपोऽत्र) માછલાંનું એક પ્રકારનું શાક.

मत्सर पु. (मद्+सरन्) બીજાના શુભનો દ્વેષ કરવો, બીજાની સંપત્તિ નહિ સહન કરવી, ક્રોધ, મત્સર, પોતા ઉપર ધિક્કાર–તિરસ્કાર.

मत्सर त्रि. (मत्सर+अच्) દ્વેષી, ક્રોધી, કૃપણ, લોભી.

मत्सरा स्त्री. (मत्सर+टाप्) માંખી, મચ્છર.

मत्सरिन् त्रि. (मत्सर+अस्त्यर्थे इनि) દ્વેષી, ક્રોધી, કૃપણ, દુષ્ટ.

मत्सी स्त्री. (मत्स+स्त्रियां ङीप्) માછલી.

मत्स्य पु. (माद्यन्ति लोका अनेन, मद्+उणा. स्यन्) માછલું.

मत्स्यक पु. (मत्स्य+स्वार्थे क) માછલું.

मत्स्यकरंडिका स्त्री. (मत्स्यानां करण्डिकेवाधारः) માછલાં રાખવાનો કરંડીયો.

मत्स्यगन्धा स्त्री. (मत्स्यस्येव गन्धोऽस्याः) વ્યાસની માતા સત્યવતી, જલપીપર.

मत्स्यघण्ट पु. એક પ્રકારનું માછલાંનું શાક.

मत्स्यघात पु. (मत्स्यानां घातः) માછલાં મારનાર.

मत्स्यजाल न. (मत्स्यधारणं जालम्) માછલાં પકડવાની જાળ.

मत्स्यजीविन् पु. (मत्स्येन तद्धातनविक्रयादिना जीवति जीव्+णिनि) મચ્છીમાર, નિષાદ.

मदनबीज न. તંત્ર શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ "क्लीं" એ બીજ.

मदनशलाका स्त्री. (मदनोद्दीपिका शलाका तथाभूत-शलाकेव वा) કામોદ્દીપક ઔષધ, સારસ પક્ષી, કોયલ.

मदनसदन न. (मदनस्य सदनम्) સ્ત્રીનું ચિન્હ–યોનિ લગ્નથી લઈ સાતમું સ્થાન.

मदनसारिका स्त्री. (मदनोद्दीपिका सारिका) મેનાપક્ષી

मदनागार न. (मदनस्य आगारम्) સ્ત્રીનું ચિન્હ–યોનિ, લગ્નથી લઇ સાતમું સ્થાન.

मदनाग्रक पु. (मदनं उन्मादकं अग्रं शिरोभागो यस्य) કોદ્રી ધાન્ય.

मदनांकुश पु. (मदनस्य अंकुश इव) પુરૂપ ચિન્હ–લિંગ, મૈથુનકાળે નખ પ્રહાર.

मदनायुध पु. (मदनस्यायुधः) સ્ત્રીચિન્હ–યોનિ.

मदनायुष पु. (मदनस्यायुर्यत्र अच् समा.) કામની વૃદ્ધિ કરનાર એક વનસ્પતિ.

मदनालय पु. (आलीयतेऽस्मिन् आ+ली+अधिकरणे अच् मदनस्य आलयः) સ્ત્રી ચિન્હ–યોનિ, લગ્નથી લઇ સાતમું સ્થાન.

मदनावस्था स्त्री. (मदनस्य अवस्था) કામી–સ્ત્રી–પુરૂષોને કામદેવે કરેલી ઉન્માદ વગેરે દશા.

मदनी स्त्री. (माद्यत्यनया, मद्+करणे ल्युट्+ङीप्) દારૂ. કસ્તૂરી, अतिमुक्तक જુઓ.

मदनीय त्रि. (मद्+कर्मणि अनीयर्) હર્ષ પામવા યોગ્ય, ગર્વ કરવા લાયક.

मदनीया स्त्री. (मदनीय+टाप्) તે નામે એક ઝાડ.

मदनेच्छा स्त्री. (मदनस्य ईच्छा) કામની ઈચ્છા.

मदनेच्छाफल पु. (मदनेच्छां फलति, फल्+अच्) આંબાનું ઝાડ.

मदनोत्सव पु. (मदननिमित्तो उत्सवः) હોળીનો ઉત્સવ.

मदनोत्सवा स्त्री. (मदनाय उत्सवो यस्याः) સ્વર્ગની વેશ્યા.

मदप्रयोग पु. (मदस्य प्रयोगः) હાથીઓને મદ ઝરવો તે.

मदभञ्जिनी स्त्री. (मदं उन्मत्ततां भनक्ति, मद+भञ्ज्+णिनि+ङीप्) શતમૂલી વનસ્પતિ.

मदयन्तिका स्त्री. (मदयन्ती+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वश्च) મોગરો.

मदयन्ती स्त्री. (मद्+णिच्+झच्+गौरा. ङीप्) મોગરો

मदयित्नु पु. (मद्+णिच्+इत्नुच्) કામદેવ, મેઘ, દારૂ વેચનાર.

मदयित्नु न. (,, ,, ,,) દારૂ.

मदयित्नु त्रि. (,, ,, ,,) માદક, મદ ઉત્પન્ન કરનાર.

मदराग पु. (मद+रञ्ज्+घञ्) કામ, કુકડો.

मदलेखा स्त्री. (मदस्य दानोदकस्य लेखा पंक्ति) હાથીના કુંભસ્થલમાંથી નીકળતા પાણીની પંક્તિ, સાત અક્ષરના ચરણવાળો એક છ-દ.

मदविक्षिप्त पु. (मदेन विक्षिप्तश्चलितमनाः) મદોન્મત હાથી.

मदविक्षिप्त त्रि. (मदेन विक्षिप्तः) મદથી વિક્ષેપ પામેલ.

मदशाक पु. (मदार्थं शाकमस्य) उपोदकी વનસ્પતિ, પોઇની વેલ.

मदशौण्ड पु. (मदे शौण्डः) જાયફળ.

मदसार पु. (मदं सारयति गमयति. सृ+णिच्+अण्) तूल વૃક્ષ–કપાસ.

मदस्थल न. (मदविक्रयार्थं स्थलम्) કપાસની દુકાન પીઠું વિગેરે.

मदस्थान न. (मदविक्रयार्थं स्थानम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मदहस्तिनी स्त्री. (मदेन हस्तिनीव) મહા કરંજવૃક્ષ.

मदहेतु पु. (मदस्य हेतुः कारणम्) ધાવડીનું ઝાડ, મદનું કારણ.

मदाघ पु. તે નામે એક રૂષિ.

मदाढ्य त्रि. (मदेन मदकारणेन आढ्यः) મદવાળું, હર્ષવાળું, ગર્વવાળું.

मदाढ्य पु. (मदेन आढ्यः) તાડનું ઝાડ.

मदातङ्क पु. (मदस्य मदजनितः वा आतङ्कः) કામજ્વર, માદક પદાર્થના સેવનથી આવેલો તાવ.

मदात्यय पु. (मदेन अत्ययो नाशोन्मुखताऽत्र) મદ નિમિત્તક એક રોગ.

"मद्येन खलु जायन्ते मदात्ययमुखाः गदाः" भावप्रकाशे

मथित न. (मथ्+क्त) પાણી નહી નાંખેલ ભાંગેલ દહીં.

मथित त्रि. (मथ्+कर्मणि क्त) મથેલ, વલોવેલ, દુઃખ દીધેલ, પીડેલ, હણેલ.

मथिन् पु. (मथ्नाति, मथ्+णिनि) રવૈયો.

मथुरा स्त्री. (मथ्यते पापराशिर्यया, मथ्+उरच्+टाप्) તે નામે એક શહેર.

मथुरानाथ पु. (मथुरायाः नाथः) શ્રીકૃષ્ણ.

मथुरेश पु. (मथुरायाः ईशः) શ્રીકૃષ્ણ.

मथुरेश्वर पु. (मथुरायाः ईश्वरः) શ્રીકૃષ્ણ.

मथूरा स्त्री. (मथ्+ऊरच्+टाप्) તે નામનું એક શહેર.

मद् (दिवा. प. अक. सेट् माद्यति) હર્ષ પામવો, મસ્ત થવું, મદ પામવો.

मंद् (भ्वा. आ. अक. स. सेट् इदित् मन्दते) જડ થવું, ઉંઘવું, મદ કરવો, હર્ષ પામવો, સ્તુતિ કરવી, દીપવું, પ્રકાશવું.

मद् (भ्वा. प. अ. सेट् मदति) ગર્વ કરવો, દીનતા કરવી.

मद् (चु. आ. स. सेट् मादयते) તૃપ્ત કરવું, સંતોષ પમાડવો.

मद पु. (मद्+अच्) હાથીનો મદ, ગર્વ, હર્ષ, વીર્ય કસ્તુરી, ગાંડપણ, નદ, કલ્યાણકારી વસ્તુ.

मदकट पु. (मदेन कटति, कट्+अच्) નપુંસક, બળદ.

मदकर पु. (मदं करोति, कृ+अच्) ધંતુરાનું ઝાડ

मदकर त्रि. (मदं करोति, कृ+अच्) મદ કરનાર, ગાંડપણ કરનાર.

मदकरी स्त्री. (मदकर+स्त्रियां ङीप्) મદિરા, દારૂ.

मदकल पु. (मदेन कलो अव्यक्तमधुरध्वनिर्यस्य) મદોન્મત્ત હાથી.

मदकल त्रि. (मदेन कलते, कल्+अच्) અસ્પષ્ટ શબ્દ કરનાર, મદથી અસ્પષ્ટ બોલનાર.

मदगन्ध पु. (मदस्य हस्तिदानस्येव गन्धोऽस्य) સાત-પુડાનું ઝાડ.

मदगन्धा स्त्री. (मदगन्ध+टाप्) દારૂ, અળસી.

मदघ्नी स्त्री. (मदं मदिरामत्ततां हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) पूतिका નામે વનસ્પતિ-પોઈ.

मदधार पु. (मदप्रधाना धारा यत्र) એક પર્વત.

मदध्या स्त्री. કાંગનું ઝાડ.

मदन पु. (माद्यत्यनेन, मद्+करणे ल्युट्) કામદેવ, વસંતકાળ, મીણ, ધંતુરો, ભમરો, ખેરનું ઝાડ, અંકોટક વૃક્ષ, બોરસલીનું ઝાડ, મીંઢળનું ઝાડ, એક જાતનું આલિંગન, એક જાતનો કઠોળ–અડદ વિગેરે.

मदनक पु. (मदयति, मद्+णिच्+ल्युट्+स्वार्थे क) दमनक वृक्ष (ડમરાનો છોડ).

मदनकण्टक पु. (मदननिमित्तः कण्टक इव) સાત્વિક રોમાંચ.

मदनकाकुरव पु. (मदनेन हेतुना काकुरवोऽस्य) કબુતર, પારેવું.

मदनकाकुरवी स्त्री. (मदनकाकुरव+स्त्रियां ङीप्) કબુતર માદા.

मदनगृह न. (मदनस्य गृहम्) સ્ત્રીનું ચિન્હ–યોનિ, લગ્નાવધિક સાતમું સ્થાન.

मदनगोपाल पु. (मदन इव गोपालः) શ્રીકૃષ્ણ.

मदनचतुर्दशी स्त्री. (मदनपूजार्था चतुर्दशी) ચૈત્ર સુદ ચૌદશ.

मदनत्रयोदशी स्त्री. (मदनपूजार्था त्रयोदशी) ચૈત્રસુદ તેરશ.

मदनद्वादशी स्त्री. (मदनपूजार्था द्वादशी) ચૈત્ર સુદ બારસ.

मदनपक्षिन् पु. (माद्यति, मद्+ल्यु. मदनश्चासौ पक्षी च) ખંજન પક્ષી.

मदनपाठक पु. (मदनोद्दीपनार्थं पठति, पठ्+ण्वुल्) કોયલ.

मदनभवन न. (मदनस्य भवनम्) સ્ત્રીનું ચિન્હ–યોનિ જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્ન સ્થાનથી લગ્ન સાતમું સ્થાન.

मदनमृग पु. કસ્તૂરી મૃગ.

मदनमोहन पु. (मदनमपि मोहयति सौन्दर्येण, मुह्+णिच्+ल्यु) શ્રીકૃષ્ણ.

मदनरिपु पु. (मदनस्य रिपुः) મહાદેવ.

मदनललिता स्त्री. સોળ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मदनलेख पु. (मदनज्ञापनार्थं लेखः) પ્રેમ [illegible] પ્રેમપત્ર.

मद्यद्रुम पु. (मद्यहेतुर्द्रुमः) એક જાતનું ઝાડ, માડ વૃક્ષ, મહુડાનું વૃક્ષ.

मद्यप पु. (मद्यं पिबति, पा+क) તે નામનો એક દાનવ.

मद्यप त्रि. (,, ,,) દારૂ પીનાર.

मद्यपङ्क पु. (मद्यस्य पङ्क इव) સુરા કલ્ક.

मद्यपाशन न. (मद्यपैरश्यते, अश्+कर्मणि ल्युट्) મદ્ય પીવાની પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનાર-ભક્ષ્ય પદાર્થ.

मद्यपीत त्रि. (पीतं मद्यं येन) જેણે દારૂ પીધો હોય તે.

मद्यपीती स्त्री. (मद्यपीत+स्त्रियां ङीप्) જેણે દારૂ પીધો હોય તે સ્ત્રી.

मद्यपुष्पा स्त्री. (मद्यसाधनं पुष्पमस्याः) ધાવડીનું ઝાડ.

मद्यबीज न. (मद्यस्य बीजम्) દારૂ બનાવવાના પદાર્થો.

मद्यमण्ड पु. (मद्यस्य मण्डः) મદ્યની તર.

मद्यवासिनी स्त्री. (मद्यस्येव वासो गन्धो विद्यते बाहुल्येनास्याः इनि) ધાવડીનું ઝાડ.

मद्यसन्धान न. (मद्यस्य मद्योत्पादनार्थं सन्धानम् अभिषवः) દારૂ બનાવવાનો વ્યાપાર.

मद्यामोद पु. (मद्यस्येव आमोदो गन्धोऽस्य) બોરસલીનું ઝાડ

मद्र पु (मद्+रक्) એક દેશ, હર્ષ, મંગલ.

मद्रक त्रि. (मद्र+स्वार्थे क) મદ્ર દેશમાં હોનાર-થનાર.

मद्वर्गीण त्रि. (मद्वर्गस्यायं, मद्वर्ग+ख) મારા વર્ગનું.

मद्वर्गीय त्रि. (,, ,, छ) મારા વર્ગનું.

मद्वर्ग्य त्रि. (मद्वर्गस्येदं, वर्ग+यत्) ઉપરનો અર્થ.

मधु न. (मन्+उ नस्य धः) દારૂ, મધ, પુષ્પનો રસ, મકરંદ, પાણી, મધુર રસ, પ્રાણીઓનું શુભ-અશુભ કર્મ.

मधु त्रि. (,, ,,) મધુર, મીઠું.

मधु पु. (मन्+उ नस्य धः) એક દૈત્ય, વસન્તઋતુ, ચૈત્ર મહીનો, મહુડાનું ઝાડ, આસોપાલવ, જેઠી મધ, એક જાતનો બંદી, એક પક્ષી.

मधु स्त्री. (,, ,,) જીવન્તી વનસ્પતિ.

मधुक त्रि. (मधु+स्वार्थे क) મધુર, મીઠું.

मधुक पु (,, ,,) મહુડાનું ઝાડ, જેઠીમધ, જેઠીમધનો શીરો, એક પક્ષી, એક જાતનો બંદી.

मधुक न. (मधु+संज्ञायां कन्) મધ, કથીર.

मधुकण्ठ पु (मधुः मधुरः कण्ठोऽस्य) કોયલ પક્ષી.

मधुकण्ठी स्त्री. (मधुकण्ठ+स्त्रियां ङीप्) કોયલ-માદા.

मधुकच्छदा स्त्री. એક જાતની વનસ્પતિ, मयूरशिखा.

मधुकर पु. (मधूनि करोति संचित्य निष्पादयति, कृ+अच्) ભમરો, કામી માણસ, ભાંગરો.

मधुकरी स्त्री (मधुकर+स्त्रियां ङीप्) ભમરી, રાંધેલા અન્નની ભિક્ષા.

मधुकर्कटिका स्त्री. (मधु मधुरा कर्कटिका) એક જાતનું બીજોરું, મીઠી ખજુરી.

मधुकर्कटी स्त्री. (मधु मधुरा कर्कटी) ઉપરનો અર્થ.

मधुका स्त्री. (मध्विव इवार्थे कन्+टाप्) જેઠીમધ, મધુપર્ણી લતા વિશેષ.

मधुकारिन् पु. (मधूनि करोति संचित्य निष्पादयति कृ+णिनि) ભમરો.

मधुकाष्ठ पु. એક જાતનું લાકડું.

मधुकाष्ठ न. (मधुयुक्तं काष्ठम्) જેઠીમધનું લાકડું.

मधुकृत् पु. (मधूनि करोति, कृ+क्विप् तुक्) ભમરો.

मधुकोष पु. (मध्वर्थं कृतः कोषः) મધપુડો.

मधुक्रम पु. (मधु+क्रम्+अच्) મધપૂડો, મદ્યપાનનો ક્રમ.

मधुक्षीर पु. (मधु मधुरं क्षीरमस्य) ખજુરીનું ઝાડ.

मधुक्षीरक पु. (मधुक्षीर+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मधुखर्जूरी स्त्री. (मधुर्मधुरा खर्जूरी) મીઠી ખજુરી.

मधुगन्ध पु. (मधुः गन्धोऽस्मिन्) બોલસરીનું ઝાડ.

मधुगन्धप्रसून पु. (मधुगन्धः प्रसूनः । સાદડાનું ઝાડ.

मधुघातक पु. (मधु+हन्+ण्वुल्) પંખી, પક્ષી.

मधुघोष पु. (मधुः घोषोऽस्य) કોયલ પક્ષી.

मधुच्छदा स्त्री. (मधुर्मधुरः च्छदोऽस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.

मधुच्युत् त्रि. (मधु+च्युत्+क्विप्) મધ ઝરતું.

मधुज न. (मधुनो जायते, जन्+ड) મીણ.

मधुजा स्त्री (मधोः मधुदैत्यमेदसो जाता, जन्+ड+टाप्) પૃથ્વી.

मधुजम्बीर पु. (मधुर्मधुरो जम्बीरः) મીઠું બીજોરું.

मधुजम्भ पु (मधुः जम्भः) ઉપરનો અર્થ.

मदाम्नात पु. (मदस्यातिक्रमे आम्नातः) હાથીની પીઠ ઉપરની નોબત.

मदाम्बर पु. (मदो दानं अम्बरमिवाऽस्य) મદોન્મત્ત હાથી.

मदार पु. (मद+आरन्) વરાહ, ભુંડ, કુક્કર, મદોન્મત્ત હાથી, તે નામે એક રાજા.

मदार त्रि. (माद्यति मत्तो भवति, मद्+आरन्) ધૂતારૂં, કામી, રંડીબાજ.

मदार्मद पु. (मदार्म्मं मदजन्यं अर्म्मं नेत्ररोगविशेषं ददातिं, दा+क) એક જાતનું માછલું.

मदालस पु. (मदेन अलसः) મદોન્મત્ત હાથી.

मदालस त्रि. („ „) મદથી આળસુ.

मदालसा स्त्री. ગંધર્વ રાજાની વિશ્વકેતુની કન્યા.

मदालापिन् पु. (मदेनालपति, आ+लप्+णिनि) કોયલ.

मदालापिनी स्त्री. (मदालापिन्+स्त्रियां ङीप्) કોયલ-માદા.

मदाढ्य पु. (मदः मृगमदः आढ्या यस्य) કસ્તૂરી.

मदि स्त्री. (मृद्नाति कृष्टक्षेत्रलोष्टूम्, मृद्+इनि पृषो.) ખેતીનું સાધન એક યંત્ર.

मदिन् त्रि. (मदयति, मदि+णिनि) તૃપ્ત કરનાર, ખુશ કરનાર.

मदिन्तम त्रि (अतिशयेन मदी तमप् वेदे नुमागमः) અતિશય તૃપ્ત કરનાર.

मदिर पु. (मद्+करणे किरच्) રાતા ખેરનું ઝાડ.

मदिरा स्त्री. (मद्+करणे किरच्+टाप्) દારૂ, મદોન્મત્ત ખંજન પક્ષી, વસુદેવની એક પત્ની, દુર્ગાદેવી, બાવીસ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

मदिराक्ष त्रि. (मदिरा मत्तखञ्जनाक्षीवाऽक्षि यस्य पच् समा.) ખંજન પક્ષીના જેવા નેત્રવાળું.

मदिराक्षी पु. વિરાટ રાજાનો ભાઈ.

मदिराक्षी स्त्री. (मदिरा मत्तखञ्जनाक्षीवाऽक्षि यस्याः अच्+ङीप्) ખંજન પક્ષીના જેવાં નેત્રવાળી સ્ત્રી.

मदिरागृह न. (मदिरासंधानार्थं गृहम्) દારૂ કાઢવાનું સ્થાન, દારૂનું પીઠું,

मदिराश्व पु. વિરાટ્ રાજાનો સેનાધિપતિ, હિરણ્યહસ્તનો સસરો, એક પ્રાચીન રાજા.

मदिरासख पु. (मदिरायाः सखा टच् समा.) આંબાનું ઝાડ.

मदिरेक्षण त्रि. (मदिरामत्त खञ्जनेक्षणमिवेक्षणं यस्य) ખંજન પક્ષીના જેવા નેત્રવાળું.

मदिष्ठा स्त्री. (अतिशयेन मदिनी मदयित्री इष्ठन् टिलोपः टाप्) દારૂ.

मदीय त्रि. (मम इदम्, अस्मद्+ईय मदादेशः) મારૂં, મારા સમ્બન્ધી.

मदेमहि पु. પ્રાર્થના.

मदेव त्रि. (मद+वा. एव) મત્ત, મદોન્મત્ત.

मदोत्कट पु. (मदेन दानवारिणा उत्कटः) મદોન્મત્ત હાથી.

मदोत्कट त्रि. (मदेन दानवारिणा उत्कटः) મદથી ઉદ્ધત.

मदोदग्र पु. (मदेन हर्षेण वा उदग्रः उग्रः) મદોન્મત્ત હાથી

मदोदग्र त्रि. (मदेन उदग्रः) મદથી અત્યન્ત ઉગ્ર.

मदोदग्रा स्त्री. (मदेन उदग्रा ऊग्रा) મદથી છકેલી સ્ત્રી.

मदोद्धत पु. (मदेन उद्धतः) મદોન્મત્ત હાથી.

मदोद्धत त्रि. („ „) મદથી ઉદ્ધત.

मदोन्मत्त पु. તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક મન્ત્ર.

मदोन्मत्त त्रि. (मदेन उन्मत्तः) મદથી ઉન્મત્ત.

मद्गु पु. (मस्ज्+उ न्यङ्क्वा.) એક જાતનું પક્ષી, એક જાતનું માછલું.

मद्गुर पु. (माद्यति जलं प्राप्य हृष्यति मद्+उरच् निपा.) એક જાતનું માછલું.

मद्गुरक पु. (मद्गुर+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मद्गुरकी स्त्री. (मद्गुरक+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની માછલી.

मद्गुरप्रिया स्त्री. (मद्गुरस्य प्रियेव) એક જાતની માછલી.

मद्गुरसी स्त्री. (मद्गोः मद्गुरस्येव रसः आस्वादोऽस्याः गौरा. ङीप्) એક જાતની માછલી.

मद्गुरी स्त्री. (मद्गुर+स्त्रियां ङीप्) એક જાતની માછલી.

मद्य न. (माद्यत्यनेन करणे यत्) દારૂ, દ્રાક્ષનો રસ.

मद्यकीट पु. (मद्यजातः कीटः) દારૂમાં ઉત્પન્ન થયેલો કીડો.

मधुमल्लि स्त्री. (मल्ल्+इन्, मधुप्रधाना मल्लिः) બટ મોગરો.

मधुमल्लिका स्त्री. (मधुप्रधाना मल्लिका) બટમોગરો.

मधुमल्ली स्त्री. (मल्ल्+इन् वा ङीप्, मधुप्रधाना मल्ली) બટ મોગરો.

मधुमस्तक न. (मधु मस्तकमस्य) એક પકવાન્ન.

मधुमाध्वीक न. (मधुर्माधुर्ययुक्तं माध्वीकम्) મહુડાંનો દારૂ.

मधुमूल न. (मधु मधुरं मूलम्) એક જાતનું આલુ.

मधुमेह पु. (मधुः मेहः मेहनं यत्र) પ્રમેહ રોગ.

मधुयष्टि स्त्री. (मधुरा यष्टिः) શેલડી, જેઠીમધ.

मधुयष्टिका स्त्री. (मधुर्मधुरा यष्टिरिव इवार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मधुयष्टी स्त्री. (मधुरा यष्टिः वा ङीप्) જેઠીમધ, શેલડી.

मधुयोनि स्त्री. (मधोः मद्यस्य योनिः) કાળી દ્રાક્ષનો વેલો.

मधुर पु. (मधु माधुर्य्यं राति, रा+क यद्वा मधु माधुर्य्यमस्यास्ति रः) મીઠો રસ, મધુર રસ, લાલ શરગવો, રાજામ્ર વૃક્ષ, લાલ શેલડી, ગોળ, જીરૂ, ડાંગેર.

मधुर त्रि. (मधु माधूर्यमस्यास्ति, मधु+रः) મીઠું, સ્વાદિષ્ટ, પ્રિય.

मधुर न. (,, ,,) ઝેર, સીસું, કલાઈ.

मधुरक पु. (मधुर+संज्ञायां कन्) જીવંતી વૃક્ષ.

मधुरकण्टक पु. (मधुरः कण्टको यस्य) એક જાતનું માછલું.

मधुरकर्कटी स्त्री. (मधुरा चासौ कर्कटी च) એક જાતની કાકડી.

मधुरजम्बीर पु. (मधुरश्चासौ जम्बीरश्च) મીઠું બીજોરૂં.

मधुरता स्त्री. (मधुरस्य भावः तल्+टाप्) મધુરપણું, મીઠાશ.

मधुरत्व न. (मधुरस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मधुरत्वच् पु. (मधुरा त्वक् यस्य) ધાવડીનું ઝાડ.

मधुरत्वच पु. (,, त्वचा यस्य) ધવનું વૃક્ષ.

मधुरनिस्वन त्रि. (मधुरःनिस्वनो यस्य) મીઠા શબ્દવાળું.

मधुरनिस्वना स्त्री. (मधुरः निस्वनो यस्याः) મીઠા શબ્દવાળી સ્ત્રી.

मधुरप्रिय त्रि. (मधुरं प्रियं यस्य) મીઠું જેને પ્રિય હોય તે.

मधुरप्रिया स्त्री. (मधुरं प्रियं यस्याः) મીઠું જેને પ્રિય હોય તેવી સ્ત્રી, એક વનસ્પતિ–ऋद्धिः

मधुरफल पु. (मधुरं फलं यस्य) મોટા બોરનું ઝાડ.

मधुरफला स्त्री. (मधुरं फलं यस्याः) એક જાતની કાકડી.

मधुरबीजपूर पु. (मधुरश्चासौ बीजपुरश्च) મીઠા બીજોરાનું ઝાડ.

मधुरभूषण पु. (मधुर+भूष्+ल्यु) કાંગનું ઝાડ.

मधुरमिशि स्त्री. (मधुरा चासौ मिशि च) મીઠી વરિયાળી.

मधुरवल्ली स्त्री. (मधुरा वल्ली) મીઠા બીજોરાનું ઝાડ.

मधुरस पु. (मधुन इव रसो यस्य) શેલડી, તાડનું ઝાડ, મીઠો રસ, દારૂનો રસ.

मधुरस त्रि. (मधु रसो यस्य) મીઠા રસવાળું.

मधुरसा स्त्री. (मधुरस+स्त्रियां टाप्) મોરવેલ, દ્રાક્ષ, દૂધી, ગાંભારી વનસ્પતિ.

मधुरस्रव पु. (मधुरं स्रवति, स्रु+अच्) એક ખજૂરનું ઝાડ.

मधुरा स्त्री. (मधुर+स्त्रियां टाप्) શતપુષ્પા, જેઠીમધ, મીઠી કાકડી, મધૂલી વનસ્પતિ, કાકોલી વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ, મથુરા નગરી, બૃહજ્જીવન્તી વનસ્પતિ, એક શાક, વરીયાળી.
"मधुरया मधुबोधितमाधवी" माघे

मधुराम्लक पु. (मधुरश्चासौ आम्लकश्च) આમ્રાતક વૃક્ષ–અંબાડો, લીંબુનું ઝાડ, દાડમનું ઝાડ, નારંગીનું ઝાડ.

मधुरालाप त्रि. (मधुरः आलापो यस्य) મીઠા ભાષણવાળું, પ્રિય બોલનાર.

मधुरालापा स्त्री. (मधुरः श्रुतिसुखकरः आलापः शब्दो यस्याः) પ્રિય શબ્દવાળી સ્ત્રી, મેના, કોયલ.

मधुरालाबु पु. (मधुरश्चासौ अलाबु च) દૂધીનો વેલો, મીઠી તુંબડીનો વેલો.

मधुरिका स्त्री. (मधुर+क+टाप् अत इत्वं) વરીયાળી.

मधुरिपु पु. (मधोर्दैत्यविशेषस्य रिपुः) વિષ્ણુ.

मधुजित् पु. (मधुं मधुनामानं दैत्यं जितवान्, जि+क्विप्+तुक्) વિષ્ણુ.

मधुतृण न. (मधु मधुरं तृणम्) શેલડી.

मधुतृण पु. (मधुश्चासौ तृणश्च) ઉપરનો અર્થ.

मधुत्रय न. (मधूनाम् मधुराणाम् त्रयम्) મધ–સાકર–ઘી વિગેરે ત્રણનો સમૂહ.

मधुत्रिक न. (मधूनाम् त्रिकम्) ઉપરનો અર્થ.

मधुदूत पु. (मधोर्वसन्तस्य दूत इवाग्रसरत्वात्) આંબાનું ઝાડ.

मधुदूती स्त्री. (मधुदूत+स्त्रियां ङीप्) વનસ્પતિ રાતી પાડળ.

मधुद्रु पु. (मधुने द्राति पुष्पात् पुष्पं गच्छति, द्रा+क) ભમરો.

मधुद्रव पु. (मधुर्मधुरो द्रवो निर्यासोऽस्य) રાતો શરગવો.

मधुद्रुम पु. (मध्वर्थे मद्यार्थे द्रुमः) મહુડાનું ઝાડ.

मधुधातु पु. (मधुना तत्पर्यायनाम्ना प्रसिद्धः धातुः) સુવર્ણમાક્ષિક, રૌપ્યમાક્ષિક.

मधुधातुक पु. (मधुधातु+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मधुधूलि पु. (मधुः मधुरा धूलिरिव) ખાંડ.

मधुधेनु स्त्री. (मधुरचिता धेनुः) દાન માટે બનાવેલી મધ વિગેરે પદાર્થોની ગાય.

मधुनारिकेर पु. (मधुः नारिकेरः) મીઠું નાળીયેર.

मधुनारिकेरक पु. (मधुनारिकेर+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मधुनेतृ पु. (मधुनयति, पुष्पेभ्यः, नी+तृच्) ભમરો.

मधुनोलेह पु. ભમરો.

मधुप पु. (मधु पिबति, पा+क) ભમરો.

मधुप त्रि. (,, ,,) મધ પીનાર, દારૂ પીનાર.

मधुपर्क पु. (पृची+घञ् मधुना पर्कः सम्पर्को यस्य) દહીં–ઘી–પાણી–મધ–સાકર એ પાંચ મિશ્ર કરેલ દ્રવ્ય.

मधुपर्णी स्त्री. (मधु इव हितकरं पर्णं यस्याः) ગળો, ગાંભારી વનસ્પતિ, ગળીનું ઝાડ, વરાહક્રાન્તા વનસ્પતિ, મીઠું ઓજેરું.

मधुपाका स्त्री. (मधुः पाको यस्याः) તરબુચ.

मधुपान न. (मधोः पानम्) મધ પીવું, દારૂ પીવો.

मधुपायिन् त्रि. (मधु पिबति, पा+णिनि) મધપીનાર, દારૂ પીનાર.

मधुपायिन् पु. (,, ,,) ભમરો.

मधुपालिका स्त्री. (मधु पालयति, पालि+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) ગાંભારી વનસ્પતિ.

मधुपीलु पु. (मधुर्मधुरः पीलुः) મીઠાપિલુનું ઝાડ.

मधुपुरी स्त्री. (मधोस्तन्नाम्नो दैत्यस्य पुरी) મથુરા.

मधुपुष्प पु. (मधुप्रचुराणि पुष्पाण्यस्याः) મહુડાનું ઝાડ, સરગવાનું ઝાડ, આસોપાલવ, બોલસરીનું ઝાડ.

मधुपुष्पा स्त्री. (मधुपुष्प+स्त्रियां टाप्) નાગદન્તી વૃક્ષ, દન્તી વૃક્ષ.

मधुपूपक पु. (मधुः मधुरः पूपकः) એક જાતનું પકવાન.

मधुप्रिय पु. (मधु प्रियं यस्य) બળદેવ, ભમરો.

मधुप्रिय त्रि. (,, ,,) મધ જેને પ્રિય હોય તે, દારૂ જેને પ્રિય હોય તે.

मधुप्रिया स्त्री. (मधु प्रियं यस्याः) એક જાતની જાંબુડી.

मधुफल पु. (मधु मधुरं फलमस्य यद्वा मधु मद्यं फले यस्य) મીઠી નાળીયેરનું ઝાડ, મહુડો.

मधुफला स्त्री. (मधुफल+स्त्रियां टाप्) મીઠી ખજૂરી.

मधुबहुला स्त्री. (मधु बहुलं यत्र) માધવી લતા–જાઇ.

मधुबीज पु. (मधु मधुरं बीजं यस्य) દાડમનું ઝાડ.

मधुभिद् पु. (मधु तन्नामानं दैत्यं भिनत्ति नाशयति, भिद्+क्विप् तुक्) વિષ્ણુ.

मधुमक्षिका स्त्री. (मधुसंचायिका मक्षिका) મધમાંખ.

मधुमज्जन् पु. (मधुरः मज्जा सारोऽस्य) આખોટક વૃક્ષ.

मधुमत् त्रि. (मधुर्मधुररसोऽस्त्यस्य मतुप्) મીઠાશવાળું, મીઠું.

मधुमत् पु (,, ,,) કાશ્મરી વૃક્ષ.

मधुमती स्त्री. (मधुमत्+स्त्रियां ङीप्) એક નદી, વૈદિક મન્ત્ર પ્રસિદ્ધ "मधुवाता" ઇત્યાદિ ત્રણ ઋચાઓ, એક દેવી, નાયિકા.

मधुमथन पु. (मधुं मथ्नाति, मथ्+ल्यु) વિષ્ણુ.

मधुमर्कटी स्त्री. (मधुजाता मर्कटी) મધની ખાંડ.

मधुस्वर त्रि. (मधुर्मनोहरो स्वरो यस्य) મીઠા શબ્દવાળું, મીઠા અવાજવાળું.

मधुस्वरी स्त्री. (मधुस्वर+स्त्रियां ङीप्) કોયલ–માદા.

मधुहन् पु. (मधुं तन्नामानमसुरं हन्ति, हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

मधूक्र न. (मह्+ऊक हस्य धः) જેઠીમધ.

मधूक पु. (मह्यते मन्यते वा, मह् मन् वा ऊक नि.) મહુડાંનું ઝાડ.

मधूच्छिष्ट न. (मधुनः उच्छिष्टमवशिष्टम्) મીણ.

मधूज्झित न. (मधुन उज्झितम्) મીણ.

मधूत्थ न. (मधुन उत्थं उत्+स्था+क) મીણ.

मधून्मद पु. (मधौ उन्मदो यस्य) પુરૂષ કોયલ.

मधून्मदा स्त्री. (,, ,, यस्याः) કોયલ–માદા.

मधूपघ्न पु. (मधुदैत्यस्योपघ्नः आश्रयः) મથુરા શહેર.

मधूल पु. (मधु लाति, ला+क पृषो.) પાણીમાં કે પર્વતમાં થનારૂં મહુડાંનું ઝાડ.

मधूलक पु. (मधूल+स्वार्थे क) મીઠું, મધુર.

मधूलक पु. (,, ,,) મીઠાશ, મીઠો રસ.

मधूलिका स्त्री. (मधूल+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वं) મોરવેલ વનસ્પતિ, રાઈ.

मधूली स्त्री. (मधूल+स्त्रियां ङीष्) મધુકર્કોટી વનસ્પતિ, આંબો, જેઠીમધ, મોરવેલ.

मध्य न. पु. (मन्यते, मन्+यक् नि. नस्य धः) કટી –કેડ.

मध्य न. (मन्+यत् नस्य धः) વચલો ભાગ, એક સંખ્યા, નૃત્ય વિગેરેમાં મંદતા તથા શીઘ્રતા સિવાય નો વ્યાપાર.

मध्य पु. (मन्+यक् नस्य धः) મધ્યમ ગતિવાળો ગ્રહ.

मध्य त्रि. (,, ,,) વચલું, ન્યાયવાળું, યોગ્ય, નીચું, હલકું, વ્યાજબી, મધ્ય સ્થિતિનું.

मध्यग त्रि. (मध्यं गच्छति, मध्य+गम्+ड) વચ્ચે રહેલ.

मध्यगन्ध पु. (मध्ये फलमध्ये गन्धो यस्य) આંબાનું ઝાડ.

मध्यचारिन् त्रि. (मध्ये चरति, चर्+णिनि) વચમાં ચાલનાર, વચ્ચે ફરનાર.

मध्यतस् अव्य. (मध्य+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વચમાં, વચેથી, મધ્યે.

मध्यदेश पु. (मध्यश्चासौ देशश्च) હિમાલય અને વિંધ્યાચલની વચ્ચેનો દેશ–વિનશનની પૂર્વનો પ્રયાગ થી–પશ્ચિમનો દેશ, વચલો પ્રદેશ.

मध्यदेश्य त्रि. (मध्यदेशे भवः यत्) મધ્યદેશમાં થનાર.

मध्यदिन न. (दिनस्य मध्यं राजदन्तादित्वात् मध्यशब्दस्य पूर्वनिपातः) દિવસનો મધ્ય વખત, બપોર.

मध्यन्दिन न. (दिनस्य मध्यं राज. मध्यशब्दस्य पूर्वनि. पृषो. नकारागमः) ઉપરનો અર્થ.

मध्यन्दिन पु. (मध्यन्दिनं पुष्पविकासकत्वेनास्त्यस्य अच्) બપોરીયાનું ઝાડ.

मध्यपञ्चमूलक न. (मध्यानां पञ्चमूलकानां समाहारः) વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ પાંચ ઔષધ.

मध्यपदलोपिन् पु. (मध्यपदस्य लोपोऽस्त्यस्य इनि) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ સમાસ.

मध्यम त्रि. (मध्ये भवः म) વચલું, વચ્ચેનું.

मध्यम पु. (मध्ये भवः, मध्य+म) મધ્યમ સ્વર, ક્રૌંચ પક્ષીના સ્વર સમાન–સ્વર, એક ઉપપતિ.

मध्यमपाण्डव पु. (मध्यमश्चासौ पाण्डवश्च) અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ.

"प्रणमति पितरौ वां मध्यमः पाण्डवो यम्" वेणीसंहारे

मध्यमभृतक पु. (मध्यमश्चासौ भृतकश्च) ખેડુત વિગેરે મધ્યમ દાસ.

मध्यमलोक पु. (मध्यमश्चासौ लोकश्च) પૃથ્વીલોક.

मध्यमलोकपाल पु. (मध्यमलोकं पालयति, पाल्+अच्) રાજા.

मध्यमवयस्क त्रि. (मध्यमं वयो यस्य कप्) મધ્ય ઉંમરનું, વચલી ઉંમરનું.

मध्यमसंग्रह पु. (मध्यमश्चासौ संग्रहश्च) વ્યાસે કહેલ એક મધ્યમ સ્ત્રી સંગ્રહ– પારકી સ્ત્રીને વસ્ત્રાલંકાર વગેરે આપીને વશ કરવી તે.

मध्यमसाहस न. (सहसा क्रियमाणं कृतं वा, सहसा+अण् मध्यमश्च तत् साहसश्च) પારકાં વસ્ત્ર વિગેરે ખુંચવી લેવાં વગેરે રૂપ એક સાહસ.

मध्यमसाहस पु. (मध्यमश्चासौ साहसश्च) મનુએ કહેલ એક સજા–દંડ.

मध्यमा स्त्री. (मध्यम+स्त्रियां टाप्) વચલી આંગળી,

मधुरोदक पु. (मधुराणि उदकानि यस्य) મીઠા પાણીનો સમુદ્ર.

मधुल न. (मधु पुष्परसादिकं लाति गृह्णाति, ला+क) દ્રાક્ષનો રસ.

मधुलता स्त्री. (मधुप्रधाना लता) જેઠીમધ.

मधुलग्न पु. (मधुर्मधुररसो लग्नो यत्र) રાતા સરગવાનું ઝાડ.

मधुलिका स्त्री. (मधु माधुर्यं लाति, ला+क+संज्ञायां कन् अत इत्वं) રાઈ.

मधुलिह् पु. (मधु लेढि आस्वादयति, लिह्+क्विप्) ભમરો.

"मधुलिहां मधुदानविशारदाः" रघौ

मधुलेह पु. (मधुनः लेहोऽस्य) ભમરો.

मधुलेहिन् पु. (मधु लेढि, लिह्+णिनि) ભમરો.

मधुलोलुप पु. (मधुनि लोलुपः) ભમરો.

मधुवन न. (मधुदैत्याधिष्ठितं वनम्) મથુરા પાસેનું એક વન, કિષ્કિન્ધા પાસેનું એક જંગલ.

मधुवन पु. (मधौ वनति शब्दायते, वन्+अच्) કોયલ.

मधुवर्ग पु. (मधूनाम् वर्गः) જુદા જુદા મીઠા પદાર્થોનો સમૂહ.

मधुवल्लिका स्त्री. (मधुप्रधाना वल्लिका) મીઠા ખીજોરાનું ઝાડ, જેઠીમધ, કાળી દ્રાક્ષ.

मधुवल्ली स्त्री. (मधुप्रधाना वल्ली) ઉપરનો અર્થ.

मधुवार पु. (मधुनो मद्यस्य वारः समयः पर्य्यायो वा) વારંવાર દારૂ પિવાનો ક્રમ, મધ પિવાનો વખત

मधुवीज पु. (मधु मधुरं वीजं यस्य) દાડમનું ઝાડ.

मधुवीजपुर पु. (मधूनां मधुपूर्णानां वीजानां पुरः समूहो यत्र) મીઠા બીજોરાનું ઝાડ.

मधुवृक्ष पु. (मधुयुक्तो वृक्षः) મહુડાનું ઝાડ.

मधुव्रत पु. (मधु तत्संचयो व्रतं सततानुशीलनं यस्य) ભમરો.

मधुव्रती स्त्री. (मधुव्रत+स्त्रियां ङीप्) ભમરી.

मधुशर्करा स्त्री. (मधुजाता शर्करा) મધની સાકર.

मधुशाख पु. (मधुर्मधुरा शाखा यस्य) મહુડાનું ઝાડ.

मधुशिग्रु पु. (मधुर्मधुरः शिग्रुः) રાતો સરગવો.

मधुशिला स्त्री. (मधुः शिला) સુવર્ણમાક્ષીક ધાતુ.

मधुशीर्षक न. (मधुः शीर्षे यस्य कप्) એકજાતનું પકવાન.

मधुशृङ्गक पु. રાતો સરગવો.

मधुशेष पु. (मधुनः शेषः उच्छिष्टम्) મીણ.

मधुश्रेणी स्त्री. (मधुनः श्रेणीव) મોરવેલ વનસ્પતિ.

मधुश्वास त्रि. (मधुर्मधुरः श्वासो यस्य) મીઠા શ્વાસવાળું.

मधुश्वासा स्त्री. (मधुन इव श्वसित्यस्मात् श्वस्+अपादाने घञ्+टाप्) જીવન્તી-મીઠી ખરખોડી વનસ્પતિ.

मधुष्ठील पु. (मधु अष्ठीले गर्भेऽस्य पृषो.) મહુડાનું ઝાડ.

मधुसख पु. (मधोर्वसन्तस्य सखा सहचरः टच् समा.) કામદેવ.

मधुसंभव पु. (मधुनः सम्भवति, सम्+भू+अच्) મીણ.

मधुसंभवा स्त्री. (मधौ सम्भवति, भू+अच्+टाप्) કાળી દ્રાક્ષ.

मधुसहाय पु. (मधुर्वसन्तः सहायोऽस्य) કામદેવ.

मधुसारथि पु. (मधुर्वसन्तः सारथिर्यस्य) કામદેવ

मधुसिक्थक पु. (सिचतीति. सिच्+स्थक् स्वार्थे कन् मधु मधुमयं सिक्थकं यस्य) એક જાતનું ઝેર.

मधुसुहृद् पु. (मधोर्वसन्तस्य सुहृद्) કામદેવ.

मधुसूदन पु. (मधुं तन्नामासुरं सूदयति सूद्+ल्यु) શ્રીકૃષ્ણ.

मधुसूदन पु. (मधु पुष्परसं सूदयति भक्षयति, सूद्+णिच्+ल्यु) ભ્રમર, તે નામનો એક પંડિત.

मधुसूदनी स्त्री. (मधु इव सूद्यते भक्ष्यते ल्युट् ङीप्) પાલકની ભાજી.

मधुसूदनी स्त्री. (मधुसूदन+स्त्रियां ङीप्) ભમરી.

मधुस्नेह पु. (मधुनः स्नेहः) મીણ.

मधुस्रव पु. (मधूनि मद्यानि स्रवन्त्यस्मात्, स्रु+अप्) મહુડાનું ઝાડ.

मधुस्रवस् पु. (मधु स्रवति, स्रु+असुन्) મહુડાનું ઝાડ.

मधुस्रवा स्त्री. (मधुनः स्रवो यस्याः) મોરટા લતા, જેઠીમધ, મોરવેલ, જીવન્તી વનસ્પતિ-મીઠી ખરખોડી.

मधुस्वर पु. (मधुः मनोहरः स्वरो ध्वनिर्यस्य मधुः स्वरो वा) કોયલ પક્ષી, મીઠો અવાજ.

જૈ. પ્રા.) મનપર્યવ જ્ઞાનને ઢાંકનાર એક કર્મપ્રકૃતિ, જ્ઞાનાવરણીય કર્મની એક પ્રકૃતિ.

मनःपर्यवज्ञानिन् पु. (मणपज्जवनाणि जै. प्रा.) મનપર્યવ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર.

मनःपुद्गलपरिवर्त्त न. (मणपुग्गलपरियट्ट जै. प्रा.) એક જીવલોકના સર્વ પુદ્ગલો મનરૂપે જેટલા કાળમાં પરિણમાવી લ્યે તેટલો કાળ.

मनन न. (मन्+ल्युट्) અનુમાન, વિચાર, યુક્તિથી પદાર્થનો નિર્ણય કરવો.

मनस् न. (मन्यतेऽनेन, मन्+करणे असुन्) મન, સંકલ્પ વિકલ્પવાળું અન્તઃકરણ, મણસીલ.

मनसा स्त्री. (मनं मननं स्यति, सो+क+टाप्) આસ્તીક મુનિની માતા, જરત્કારૂની પત્ની–વાસુકિની બહેન.

मनसादेवी स्त्री. (मनसा दीव्यति, दिव्+अण्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनसाज्ञायिन् त्रि. (मनसा जानाति) મનથી જાણનાર.

मनसिज पु. (मनसि जायते, जन्+ड सप्तम्या. अलु.) કામદેવ.

"अकृतार्थेऽपि मनसिजे रतिमुभयप्रार्थना कुरुते" शाकुन्तले

मनसिज त्रि. (मनसि जायते, जन्+ड, सप्त. अलु.) મનમાં ઉત્પન્ન થનાર.

मनसिशय त्रि. (मनसि शेते, शी+अच् अलुक्. स.) કામદેવ.

मनस्कार पु. (कृ+घञ् मनसः कारो व्यापारभेदः) મનની સુખ તત્પરતા.

मनस्ताप पु. (मनसस्तापः) માનસીક દુઃખ, મનની પીડા.

मनस्ताल पु. (तल्यते तल्+घञ्, मनसि तालः प्रतिष्ठा यस्य) દુર્ગાદેવીનો સિંહ.

मनस्ताल न. હરતાલ.

मनस्विता स्त्री. (मनस्विनो भावः तल्+टाप्) શ્રેષ્ઠ મનવાળાપણું.

मनस्वित्व न. (मनस्विनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनस्विन् त्रि. (प्रशस्तं मनोऽस्त्यस्य विनि) શ્રેષ્ઠ મનવાળું, સ્વાધીન ચિત્તવાળું.

मनस्विन् पु. શરભ નામનું પશુ.

मनस्विनी स्त्री. (मनस्विन्+स्त्रियां ङीप्) ઉત્તમ મનવાળી, સ્વાધીન મનવાળી સ્ત્રી.

मनाक् अव्य. (मन्यते मन्–ज्ञाने वाहु. आकि) થોડું, લગાર, મન્દ.

मनाका स्त्री. (मन्यते, मन्+आक+टाप्) હાથણી.

मनाक्कर न. (मनाक् यथा स्यात्तथा करोति, कृ+अच्) એક જાતનું અગરનું ઝાડ.

मनाक्कर त्रि. (मनाक् करोति, कृ+अच्) થોડું–અલ્પ–મન્દ–કરનાર.

मनायी स्त्री. (मनोः पत्नी, मनु+ङीप् उदात्तैकारश्च) મનુની પત્ની.

मनावी स्त्री. (मनोःपत्नी, मनु+ङीप् औङ् च) મનુની પત્ની.

"सा मनोरेव जायां मनावीं प्रविवेश" शतपथब्राह्मणे

मनित त्रि. (मन्+कर्मणि क्त) વિચારેલ, જાણેલ.

मनीक न. (मन्यते शोभार्थमाद्रियते, मन्+ईक निपा.) આંજણ.

मनीषा स्त्री. (ईष+अङ्+टाप्, मनसः ईषा) બુદ્ધિ.

मनीषिन् पु. (मनीषाऽस्त्यस्य इनि) પંડિત.

मनीषिन् त्रि. (,, ,,) બુદ્ધિમાન્, ડાહ્યું, ચતુર.

मनु स्त्री. (मन्+उणा. उ) પૃક્કા–કપુરીમધુરી વનસ્પતિ.

मनु स्त्री. (मनोः पत्नी, मनु–काशिकोक्तेः पक्षे ङीबभावः) મનુની પત્ની.

मनु पु. એક પ્રજાપતિ, ધર્મશાસ્ત્રના કર્ત્તા સ્વાયંભુવ વિગેરે મનુ.

मनुज पु. (मनोः स्वायंभुवात् जायते, जन्+ड) મનુષ્ય, માણસ.

मनुजता स्त्री. (मनुजस्य भावः तल्+टाप्) મનુષ્યપણું, માણસાઈ.

मनुजत्व न. (मनुजस्य भावः त्व) મનુષ્યપણું, માણસાઈ.

मनुजा स्त्री. (मनोः स्वायम्भुवात् जायते, जन्+ड+टाप्) માણસજાતની સ્ત્રી.

मनुष्य पु. (मनोरपत्यं यत् सुक् च) માણસ.

જેને ઋતુધર્મ દેખાયો હોય તેવી સ્ત્રી, કમળ વિગેરેની કળી, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકા, પરા વિગેરે ચાર વાણીમાંની એક વાણી.

मध्यमाहरण न. (मध्यमस्य आहरणमस्मिन्) બીજ ગણિતમાંનું એક જાતનું ગણિત.

मध्यमीय त्रि. (मध्यमे भवं मध्यमस्येदं वा, छ) મધ્યમાં હોનાર, વચ્ચે થનાર.

मध्यमेश्वर पु. કાશીમાં આવેલું એક શિવલિંગ.

मध्ययव पु. (मध्यो मध्यमो यवः) ૭ જવ બરાબર એક વજન.

मध्यरात्र पु. (मध्यं रात्रेः एकदे० अच् समा.) મધ્ય રાત્રિ.

मध्यलोक पु. (मध्यश्चासौ लोकश्च) પૃથ્વીલોક, મૃત્યુલોક.

मध्यलोकक पु. (मध्यलोक+स्वार्थे क) પૃથ્વીલોક.

मध्यलोकपाल पु. (मध्यलोकं पालयति, पाल्+अच्) રાજા.

मध्यलोकेश पु. (मध्यलोकानां मर्त्यानां ईशः) રાજા, નૃપ.

मध्यवर्त्तिन् त्रि. (मध्ये वर्त्तते, वृत्+णिनि) વચ્ચે રહેનાર, મધ્યસ્થ, સ્વાર્થ નહિ બગાડી પરાર્થ કરનાર, વચમાં પડી સમાધાન કરનાર.

मध्यवृत्त न. (मध्ये वृत्तम्) દૂંટી, નાભિ.

मध्यस्थ त्रि. (मध्ये तिष्ठति, स्था+क) ત્રાહિત, मध्यवर्त्तिन् શબ્દ જુઓ.

मध्यस्थता स्त्री. (मध्यस्थस्य भावः तल्+टाप्) મધ્યસ્થપણું, વચ્ચે રહેનારપણું.

मध्यस्थत्व न. (मध्यस्थस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मध्यस्थल न. (मध्यं स्थलम्) વચ્ચેનું સ્થાન, મધ્ય સ્થળ.

मध्यस्थली स्त्री. (मध्यस्थल+स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

मध्या स्त्री. (मध्य+स्त्रियां टाप्) જેને નવો અટકાવ આવેલો છે તેવી સ્ત્રી, અહની એક જાતની ગતિ, તે નામની એક નાયિકા, છંદ વિશેષ.

मध्याह्न पु. (मध्यमहः एक. स. टच् समा. अह्नादेशः) દિવસનો મધ્યભાગ–બપોર.

मध्याह्निक पु. (मध्याह्ने भवः ठक्) બપોરીઆનું ઝાડ.

मध्याम्लकेसर पु. (मध्ये आम्लकेसरे अस्य) બીજેરાનું ઝાડ.

मध्वराति पु. (मधोर्दैत्यस्याऽरातिः) શ્રીકૃષ્ણ, વિષ્ણુ.

मध्वरि पु. (मधोः अरिः) વિષ્ણુ.

मध्वालु पु. (मधुः मधुरः आलुः) એક જાતનું મીઠું આલુ–બટાટા.

मध्वालुक पु. (मध्वालु+स्वार्थे क) એક જાતનું સ્વાદિષ્ટ આલુ.

मध्वावास पु. (मधोः आवासो यस्मात्) આંબાનું ઝાડ.

मध्वासव पु. (मधुना पुष्परसेन कृतः आसवः शा. त.) મહુડાનો દારૂ.

मध्वासवनिक पु. (मध्वासवनमुत्पाद्यत्वेनास्त्यस्य, मध्वासवन+ठक्) મહુડાનો દારૂ કાઢનાર.

मध्विजा स्त्री. (मध ईजते प्राप्नोति–कारणत्वेनेति, ईज्+क पृषो. ह्रस्वः टाप्) મદ્ય, દારૂ, મદિરા.

मन् (भ्वा. प. सक. सेट् मनति) પૂજવું, ભજવું; अक. ગર્વ કરવો, મગરૂર હોવું.

मन् (चु. आ. अक. सेट् मानयते) ગર્વ કરવો, ગર્વિષ્ઠ થવું.

मन् (तना. आ. सक. सेट् मनुते) જાણવું, માનવું.

मन् (चु. उ. स. सेट् मनयति–ते) ધારણ કરવું.

मन् (दिवा. आ. सक. अनिट् मन्यते) જાણવું, માનવું.

मन पु. (मन्+अच्) જટામાંસી વનસ્પતિ.

मनआप त्रि. (मन आप्नोति, आप्+अण् उप. स.) મનોજ્ઞ, સુંદર.

मनउ पु. વર્ષાકાળમાં થનારો એક ગ્રહયોગ.

मनःशिल पु. (मनःशिला पृषो. ह्रस्वत्वं) મણસીલ.

मनःशिला स्त्री. (मनः शब्दवाच्या शिला) મણસીલ.

मनःपर्यव पु. (मणपज्जव जै. प्रा.) મનઃપર્યવ નામે ચોથું જ્ઞાન, બીજાના મનની વાત જાણનાર જ્ઞાન.

मनःपर्यवज्ञान न. (मणपज्जवणाण जै. प्रा.) મનના પર્યવનું જ્ઞાન, મનઃપર્યવ નામનું ચોથું જ્ઞાન.

मनःपर्यवज्ञानावरण न. (मणपज्जवनाणावरण जै. प्रा.) મનઃપર્યવ જ્ઞાનનેઢાંકનાર એક કર્મપ્રકૃતિ.

मनःपर्यवज्ञानावरणीय न. (मणपज्जवनाणावरणिज्ज

जै. प्रा.) મનપર્યવ જ્ઞાનને ઢાંકનાર એક કર્મપ્રકૃતિ, જ્ઞાનાવરણીય કર્મની એક પ્રકૃતિ.

मनःपर्यवज्ञानिन् पु. (मणपज्जवनाणि जै. प्रा.) મનપર્યવ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર.

मनःपुद्गलपरिवर्त्त न. (मणपुग्गलपरियट्ट जै. प्रा.) એક જીવલોકના સર્વપુદ્ગલો મનરૂપે જેટલા કાળમાં પરિણમાવી લ્યે તેટલો કાળ.

मनन न. (मन्+ल्युट्) અનુમાન, વિચાર, યુક્તિથી પદાર્થનો નિર્ણય કરવો.

मनस् न. (मन्यतेऽनेन, मन्+करणे असुन्) મન, સંકલ્પ વિકલ્પવાળું અન્તઃકરણ, મણસીલ.

मनसा स्त्री. (मनं मननं स्यति, सो+क+टाप्) આસ્તીક મુનિની માતા, જરત્કારૂની પત્ની–વાસુકિની બ્હેન.

मनसादेवी स्त्री. (मनसा दीव्यति, दिव्+अण्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनसाज्ञायिन् त्रि. (मनसा जानाति) મનથી જાણનાર.

मनसिज पु. (मनसि जायते, जन्+ड सप्तम्या. अलु.) કામદેવ.

"अकृतार्थेऽपि मनसिजे रतिमुभयप्रार्थना कुरुते" शाकुन्तले

मनसिज त्रि. (मनसि जायते, जन्+ड, सप्त. अलु.) મનમાં ઉત્પન્ન થનાર.

मनसिशय त्रि. (मनसि शेते, शी+अच् अलुक्. स.) કામદેવ.

मनस्कार पु. (कृ+घञ् मनसः कारो व्यापारभेदः) મનની સુખ તત્પરતા.

मनस्ताप पु. (मनसस्तापः) માનસીક દુઃખ, મનની પીડા.

मनस्ताल पु. (तल्यते तल्+घञ्, मनसि तालः प्रतिष्ठा यस्य) દુર્ગાદેવીનો સિંહ.

मनस्ताल न. હરતાલ.

मनस्विता स्त्री. (मनस्विनो भावः तल्+टाप्) શ્રેષ્ઠ મનવાળાપણું.

मनस्वित्व न. (मनस्विनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनस्विन् त्रि. (प्रशस्तं मनोऽस्त्यस्य विनि) શ્રેષ્ઠ મનવાળું, સ્વાધીન ચિત્તવાળું.

मनस्विन् पु. શરભ નામનું પશુ.

मनस्विनी स्त्री. (मनस्विन्+स्त्रियां ङीप्) ઉત્તમ મનવાળી, સ્વાધીન મનવાળી સ્ત્રી.

मनाक् अव्य. (मन्यते मन्–ज्ञाने बाहु. आकि) થોડું, લગાર, મન્દ.

मनाका स्त्री. (मन्यते, मन्+आक+टाप्) હાથણી.

मनाक्कर न. (मनाक् यथा स्यात्तथा करोति, कृ+अच्) એક જાતનું અગરનું ઝાડ.

मनाक्कर त्रि. (मनाक् करोति, कृ+अच्) થોડું–અલ્પ–મન્દ–કરનાર.

मनायी स्त्री. (मनोः पत्नी, मनु+ङीप् उदात्तैकारश्च) મનુની પત્ની.

मनावी स्त्री. (मनोःपत्नी, मनु+ङीप् औङ् च) મનુની પત્ની.

"सा मनोरेव जायां मनावीं प्रविवेश" शतपथब्राह्मणे

मनित त्रि. (मन्+कर्मणि क्त) વિચારેલ, જાણેલ.

मनीक न. (मन्यते शोभार्थमाद्रियते, मन्+ईक निपा.) આંજણ.

मनीषा स्त्री. (ईष्+अङ्+टाप्, मनसः ईषा) બુદ્ધિ.

मनीषिन् पु. (मनीषाऽस्त्यस्य इनि) પંડિત.

मनीषिन् त्रि. (,, ,,) બુદ્ધિમાન્, ડાહ્યું, ચતુર.

मनु स्त्री. (मन्+उणा. उ) પૃક્કા–કપુરીમધુરી વનસ્પતિ.

मनु स्त्री. (मनोः पत्नी, मनु–काशिकोक्तेः पक्षे ङीबभावः) મનુની પત્ની.

मनु पु. એક પ્રજાપતિ, ધર્મશાસ્ત્રના કર્તા સ્વાયંભુવ વિગેરે મનુ.

मनुज पु. (मनोः स्वायंभुवात् जायते, जन्+ड) મનુષ્ય, માણસ.

मनुजता स्त्री. (मनुजस्य भावः तल्+टाप्) મનુષ્યપણું, માણસાઈ.

मनुजत्व न. (मनुजस्य भावः त्व) મનુષ્યપણું, માણસાઈ.

मनुजा स्त्री. (मनोः स्वायम्भुवात् जायते, जन्+ड+टाप्) માણસજાતની સ્ત્રી.

मनुष्य पु. (मनोरपत्यं यत् सुक् च) માણસ.

मनुष्यता स्त्री. (मनुष्यस्य भावः तल्+टाप्) માણસાઈ, મનુષ્યપણું.

मनुष्यत्व न. (मनुष्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनुष्यधर्मन् पु. (मनुष्यस्येव धर्मो यस्य अनिच् समा.) કુબેર.

मनुष्यसभा स्त्री. (मनुष्यस्य सभा) મનુષ્યોની સભા.

मनुष्ययज्ञ पु. (मनुष्येभ्यो मनुष्यार्थे यो यज्ञः) પાંચ યજ્ઞોમાંનો એક યજ્ઞ, અતિથિ પૂજા વિગેરે.

मनुष्या स्त्री. (मनुष्य+स्त्रियां टाप्) માણસ જાતિની સ્ત્રી.

मनोगत त्रि. (मनसि गच्छति स्म, गम्+क्त) મનમાં હોનાર–રહેનાર.

मनोगत न. (मनसि गतं) મનનો અભિપ્રાય.

मनोगति स्त्री. (मनसः गतिः) મનની ગતિ.

मनोगति त्रि. (मनसः गतिरिव गतिर्यस्य) મનના જેવો જેનો વેગ હોય તે.

मनोगम्य त्रि. (मनसा मनसि वा गम्यः) મનથી જવા યોગ્ય, મનથી જાણવા લાયક, મનમાં સમજવા લાયક.

मनोगवी स्त्री. ઇચ્છા, આશા.

मनोगुप्ता स्त्री. (मनसा मनःशब्देन गुप्तेव) મણસીલ.

मनोज पु. (मनसि जायते, जन्+ड) કામદેવ.

मनोज त्रि. (,, ,,) મનમાં ઉત્પન્ન થનાર.

मनोजव त्रि. (जु+सौत्रधातुः अच्, मनो जवं वेगवत् नमनाय यस्मिन्) બાપના સરખું, પિતા તુલ્ય.

मनोजव त्रि. (मनस इव जवो यस्य) મનના જેવા વેગવાળું.

मनोजव पु. (मनो जवं वेगवत् नमनाय यस्मिन् मनसः जवः वा) વિષ્ણુ, મનનો વેગ.

मनोजवस त्रि. (मनस्+जु+बाहु. असच्) પિતા તુલ્ય.

मनोजवा स्त्री. (मनो जवत्यत्र जु+अच्+टाप्) શિંગડીયા વછનાગની વેલ.

मनोजवा स्त्री. (मनसो जव इव जवो यस्याः) અગ્નિની એક જિહ્વા, દુર્ગાદેવીની એક શક્તિ, વેગવાળી સ્ત્રી.

मनोजवृद्धि पु. (मनोजस्य वृद्धिर्यस्मात्) કામવર્ધક એક વૃક્ષ.

मनोजवृद्धि स्त्री. (मनोजस्य वृद्धिः) કામદેવની વૃદ્ધિ.

मनोज्ञ त्रि. (मनो जानाति, ज्ञापयति बोधनाय प्रवणीकरोति अन्तर्भूतण्यर्थे ज्ञा+क) મનોહર, સુંદર. "इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी" शाकुन्तले

मनोज्ञ न. (मनस्+ज्ञा+क) સરલ–દેવદારનું ઝાડ.

मनोज्ञा स्त्री. (मनोज्ञ+स्त्रियां टाप्) મણસીલ, એક જાતની કાકડી, જીરૂ, દારૂ, જાઈ, રાજપુત્રી.

मनोदण्ड पु. (मनसः दण्डः) મનનો નિગ્રહ, મનને વશમાં રાખવું તે.

मनोनिग्रह पु. (मनसः निग्रहः) મનનો નિગ્રહ, મનનો સંયમ.

मनोभङ्ग पु. (मनसः भङ्गः) મનના ઉત્સાહનો ભંગ.

मनोभव पु. (मनसि भवति, भू+अच्) કામદેવ.

मनोभव त्रि. (,, ,,) મનમાં હોનાર–થનાર, મનમાં પેદા થનાર.

"दृश्यमाना विनार्थेन न दृश्यन्ते मनोभवाः" भागवते

मनोभाव पु. (मनसो भावः) મનનો ભાવ.

मनोभू पु. (मनसः मनसि वा भवति, भू+क्विप्) કામદેવ.

मनोयायिन् त्रि. (मन इव याति, या+णिनि) મન વડે જનાર, મનની પેઠે જનાર.

मनोयोनि पु. (मन एव योनिरस्य) કામદેવ.

मनोयोनि त्रि. (मनसि योनिर्यस्य) મનમાં પેદા થનાર.

मनोरञ्जन न. (मनस्+रंज्+ल्युट्) મનને રાજી કરવું તે.

मनोरथ पु. (मन एव रथोऽत्र, मनसः रथ इव वा) ઇચ્છા.

"उत्पद्यन्ते विलीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः" उद्भटे.

मनोरम त्रि. (मनो रमयति, रम्+णिच्+अण्) મનોહર, સુંદર, ખુશી કરનાર.

मनोरम पु. (,, ,,) મુચુકુન્દનું ઝાડ, કુન્દ વૃક્ષ, મોગરો.

मनोरमा स्त्री. (मनोरम+स्त्रियां टाप्) ગોરોચના, રૂચિ મનુની પત્ની, પીળી જુઈ, એક વિદ્યાધરની પુત્રી.

मनोलौल्य न. (मनसो लौल्यम्) મનનું ચંચળપણું, ચિત્તની ચંચળતા.

मनोवृत्ति स्त्री. (मनसः वृत्तिः) મનની વૃત્તિ, ચિત્તનું વર્તન.

मनोहत त्रि. (मनो हतं यस्य) ના ઉમેદ થયેલું, જેના મનના ઉત્સાહનો ભંગ થયો છે તે.

मनोहर त्रि. (मनो हरति स्वदर्शनाय हृ+अच्) સુંદર, મનને પ્રિય.

मनोहर न. (मनो हरति, हृ+अच्) સોનું.

मनोहर पु. (,, ,,) કુન્દ વૃક્ષ, મોગરો.

मनोहरा स्त्री. (मनोहर+स्त्रियां टाप्) પીળી જુઈ,જાઇ.

मनोहर्तृ त्रि. (मनो हरति, हृ+तृच्) મનને હરણ કરનાર, સુંદર.

मनोहारिन् त्रि. (मनो हरति मनो हर्तुं शीलमस्य वा हृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मनोह्वा स्त्री. (मनःशब्देनाहूयते, ह्वे+घञर्थे क+टाप्) મણસીલ.

"मनःशीला मनोगुप्ता मनोह्वा नागजिह्विका" भाव० प्र०

मञ्ज् (भ्वा. पर. सेट् मञ्जति) માંજવું, સાફ કરવું, સ. શબ્દ કરવો અ.

मन्तव्य त्रि. (मन्+कर्मणि तव्यच्) માનવા યોગ્ય, મનન કરવા લાયક.

मन्तव्य न. (मन्+तव्य) મત, અભિપ્રાય, સલાહ.

मन्तु पु. (मन्+उन् तुट् च) અપરાધ, મનુષ્ય, પ્રજાપતિ.

मन्तृ त्रि. (मन्+तृच्) સલાહ આપનારો, પવિત્ર જ્ઞાનવાળો, માનનારો.

मन्तृ पु. (मन्+तृच्) વિદ્વાન્, પંડિત.

मन्त्र पु. (मन्त्र्यते गुप्तं परिभाष्यते मन्त्रि+घञ्) ગુપ્ત ભાષણ કરવું તે, એકાન્તમાં મસલત કરવી તે, દેવ વિગેરેની સાધનાનો મન્ત્ર.

मन्त्र पु. (मन्त्रयते गुप्तं भाषते, मन्त्रि+अच्) વેદનો તે નામનો એક વિભાગ.

"मन्त्रो योध इवाधीरः सर्वाङ्गैः संवृतैरपि" माघे

मन्त्रकृत् त्रि. (मन्त्रं तत्स्मरणं वा कृतवान्, कृ+भूते क्विप् तुक् च) મંત્રણા કરનાર, ગુપ્ત વિચાર કરનાર, મંત્ર પ્રયોગ કરનાર, દૂતપણું કરનાર.

मन्त्रकृत् पु. (मन्त्रं तत्स्मरणं वा कृतवान्, कृ+क्विप् तुगागमश्च) દિવાન, પ્રધાન, મંત્રી, સલાહકાર, વેદમંત્ર અધિષ્ઠાતા ઋષિ.

मन्त्रकृत त्रि. (मन्त्रेण कृतं संस्कृतम्) મંત્ર વડે સંસ્કાર પામેલું, મંત્રથી સંસ્કારિત કરેલ.

मन्त्रगंडक पु. (मन्त्रप्रधानो गण्डकः) મંત્ર શાસ્ત્ર, મંત્રવિદ્યા.

मन्त्रगुप्ति स्त्री. (मन्त्रस्य गुप्तिः) એકાન્તમાં મસલત.

मन्त्रगूढ पु. (मन्त्राय गूढः) છાનો બાતમીદાર, છાનો જાસુસ.

मन्त्रगृह न. (मन्त्रस्य गृहम्) મંત્ર જપવાનું ઘર, એકાન્તમાં મંત્રણા કરવાનું ઘર.

मन्त्रजिह्व पु. (मन्त्र एव जिह्वा आस्वादनसाधनं यस्य) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.

मन्त्रज्ञ त्रि. (मन्त्रं जानाति, ज्ञा+क) મન્ત્ર જાણનાર, ગુપ્ત વિચાર જાણનાર.

मन्त्रज्ञ पु. (,, ,,) પ્રધાન, મંત્રી, છાનો બાતમીદાર.

मन्त्रण न. (मन्त्र्यते, मन्त्र+भावे ल्युट्) ગુપ્ત ભાષણ, ખાનગી વિચાર કરવો તે.

मन्त्रणा स्त्री. (मन्त्र्+भावे युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मन्त्रतस् अव्य. (मन्त्रात्, मन्त्र+तसिल्) મંત્રથી, ગુપ્ત વિચારથી, ખાનગી સલાહથી.

मन्त्रद पु. (मन्त्रं ददाति, मन्त्र+दा+क) ગુરૂ.

मन्त्रद त्रि. (मन्त्रं ददाति, दा+क) મંત્ર આપનાર.

मन्त्रदातृ त्रि. (मन्त्रं ददाति, दा+तृच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मन्त्रदातृ पु. (मन्त्रस्य दाता) ગુરૂ.

मन्त्रदीधिति पु. (मन्त्रेण दीधितिर्दीप्तिर्यस्य) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.

मन्त्रपूत त्रि. (मन्त्रेण पूतः) મંત્ર વડે પવિત્ર.

मन्त्रपूतात्मन् त्रि. (मंत्रेण पूतः आत्मा यस्य) મંત્રથી પવિત્ર મનવાળું, મંત્રથી પવિત્ર આત્માવાળું.

मन्त्रपूतात्मन् पु. (मंत्रेण पूतः आत्माऽस्य) ગરૂડ.

मन्त्रफल न. (मन्त्रस्य फलम्) મંત્રનું ફળ.

मन्त्रवित् पु. (मन्त्रं पञ्चाङ्गमन्त्रणां वेत्ति, विद्+क्विप्) છાનો બાતમીદાર, મંત્રી, પ્રધાન.

मनुष्यता स्त्री. (मनुष्यस्य भावः तल्+टाप्) માણસાઇ, મનુષ્યપણું.
मनुष्यत्व न. (मनुष्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मनुष्यधर्मन् पु. (मनुष्यस्येव धर्मो यस्य अनिच् समा.) કુબેર.
मनुष्यसभा स्त्री. (मनुष्यस्य सभा) મનુષ્યોની સભા.
मनुष्ययज्ञ पु. (मनुष्येभ्यो मनुष्यार्थं यो यज्ञः) પાંચ યજ્ઞોમાંનો એક યજ્ઞ, અતિથિ પૂજા વિગેરે.
मनुष्या स्त्री. (मनुष्य+स्त्रियां टाप्) માણસ જાતિની સ્ત્રી.
मनोगत त्रि. (मनसि गच्छति स्म, गम्+क्त) મનમાં હોનાર–રહેનાર.
मनोगत न. (मनसि गतं) મનનો અભિપ્રાય.
मनोगति स्त्री. (मनसः गतिः) મનની ગતિ.
मनोगति त्रि. (मनसः गतिरिव गतिर्यस्य) મનના જેવો જેનો વેગ હોય તે.
मनोगम्य त्रि. (मनसा मनसि वा गम्यः) મનથી જવા યોગ્ય, મનથી જાણવા લાયક, મનમાં સમજવા લાયક.
मनोगवी स्त्री. ઇચ્છા, આશા.
मनोगुप्ता स्त्री. (मनसा मनःशब्देन गुप्तेव) મણસીલ.
मनोज पु. (मनसि जायते, जन्+ड) કામદેવ.
मनोज त्रि. (,, ,,) મનમાં ઉત્પન્ન થનાર.
मनोजव त्रि. (जु+सौत्रधातुः अच्, मनो जवं वेगवत् नमनाय यस्मिन्) બાપના સરખું, પિતા તુલ્ય.
मनोजव त्रि. (मनस इव जवो यस्य) મનના જેવા વેગવાળું.
मनोजव पु. (मनो जवं वेगवत् नमनाय यस्मिन् मनसः जवः वा) વિષ્ણુ, મનનો વેગ.
मनोजवस त्रि. (मनस्+जु+बाहु. असच्) પિતા તુલ્ય.
मनोजवा स्त्री. (मनो जवत्यत्र जु+अच्+टाप्) શિંગડીયા વછનાગની વેલ.
मनोजवा स्त्री. (मनसो जव इव जवो यस्याः) અગ્નિની એક જિહ્વા, દુર્ગાદેવીની એક શક્તિ, વેગવાળી સ્ત્રી.
मनोजवृद्धि पु. (मनोजस्य वृद्धिर्यस्मात्) કામવર્ધક એક વૃક્ષ.
मनोजवृद्धि स्त्री. (मनोजस्य वृद्धिः) કામદેવની વૃદ્ધિ.
मनोज्ञ त्रि. (मनो जानाति, ज्ञापयति बोधनाय प्रवणीकरोति अन्तर्भूतण्यर्थे ज्ञा+क) મનોહર, સુંદર.
"इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी" शाकुन्तले
मनोज्ञ न. (मनस्+ज्ञा+क) સરલ–દેવદારનું ઝાડ.
मनोज्ञा स्त्री. (मनोज्ञ+स्त्रियां टाप्) મણસીલ, એક જાતની કાકડી, જીરૂ, દારૂ, જાઇ, રાજપુત્રી.
मनोदण्ड पु. (मनसः दण्डः) મનનો નિગ્રહ, મનને વશમાં રાખવું તે.
मनोनिग्रह पु. (मनसः निग्रहः)મનનો નિગ્રહ,મનનો સંયમ.
मनोभङ्ग पु. (मनसः भङ्गः) મનના ઉત્સાહનો ભંગ.
मनोभव पु. (मनसि भवति, भू+अच्) કામદેવ.
मनोभव त्रि. (,, ,,) મનમાં હોનાર–થનાર, મનમાં પેદા થનાર.
"दृश्यमाना विनार्थेन न दृश्यन्ते मनोभवाः" भागवते
मनोभाव पु. (मनसो भावः) મનનો ભાવ.
मनोभू पु. (मनसः मनसि वा भवति, भू+क्विप्) કામદેવ.
मनोयायिन् त्रि. (मन इव याति, या+णिनि) મન વડે જનાર, મનની પેઠે જનાર.
मनोयोनि पु. (मन एव योनिरस्य) કામદેવ.
मनोयोनि त्रि. (मनसि योनिर्यस्य) મનમાં પેદા થનાર.
मनोरञ्जन न. (मनस्+रंज्+ल्युट्) મનને રાજી કરવું તે.
मनोरथ पु. (मन एव रथोऽत्र, मनसः रथ इव वा) ઇચ્છા.
"उत्पद्यन्ते विलीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः" उद्भटे.
मनोरम त्रि. (मनो रमयति, रम्+णिच्+अण्) મનોહર, સુંદર, ખુશી કરનાર.
मनोरम पु. (,, ,,) મુચુકુન્દનું ઝાડ, કુન્દ વૃક્ષ, મોગરો.
मनोरमा स्त्री. (मनोरम+स्त्रियां टाप्) ગોરોચના, રૂચિ મનુની પત્ની, પીળી જુઇ, એક વિદ્યાધરની પુત્રી.
मनोलौल्य न. (मनसो लौल्यम्) મનનું ચંચળપણું, ચિત્તની ચંચળતા.

मन्दकुमारिका स्त्री. (मंदकुमारिया जै. प्रा.) બાલિકા, ન્હાની કન્યા.

मन्दग त्रि. (मन्दं गच्छति, गम्+ड) ધીમે જનાર, થોડું જનાર.

मन्दग पु (,, ,,) શનિગ્રહ.

मन्दगत त्रि. (मन्दं गच्छति स्म, गम्+क्त) ધીમે ગયેલ, થોડું ગયેલ.

मन्दगति त्रि. (मन्दा गतिर्यस्य) ધીમી ચાલવાળું.

मन्दगति स्त्री. (मन्दा चासौ गतिश्च) ધીમી ચાલ, ધીમી ગતિ.

मन्दगामिन् पु. (मन्दं गच्छति, गम्+णिनि) શનિગ્રહ.

मन्दगामिन् त्रि. (,, ,,) ધીમું જનાર, થોડું જનાર.

मन्दजननी स्त्री. (मन्दस्य शनेर्जननी) શનિની માતા, સૂર્યની પત્ની.

मन्दट पु. (मन्दमटति, अट्+अच् शक. साधुः) કડવો લીંબડો.

मन्दता स्त्री. (मन्दस्य भावः तल्+टाप्) ધીમાશ, આળસ, જડતા, મૂર્ખાઇ.

मन्दत्व न. (मन्दस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

मन्दन न. (मन्दते स्तौति अनेन, मन्द्+ल्यु) સ્તુતિ, પ્રશંસા.

मन्दबुद्धि त्रि (मन्दा बुद्धिर्यस्य) જડ બુદ્ધિવાળું, મૂર્ખ.

मन्दबुद्धि स्त्री. (मन्दा चासौ बुद्धिश्च) જડ એવી બુદ્ધિ.

मन्दभाग्य त्रि. (मन्दं भाग्यं यस्य) અભાગીયું, દુર્ભાગી.

मन्दमति त्रि. (मन्दा मतिर्यस्य) ઓછી બુદ્ધિવાળું, અલ્પબુદ્ધિશાળી.

मन्दमति स्त्री. (मन्दा चासौ मतिश्च) જડબુદ્ધિ, ઓછી બુદ્ધિ.

मन्दर पु. (मदि+अरन्) મંદરાચલ પર્વત, કલ્પવૃક્ષ, સ્વર્ગ, એક જાતનો હાર, દર્પણ,

मन्दर त्रि. (मन्द्+अरन्) ઘણું જડ, મન્દ, મુર્ખ.

मन्दराचल पु. (मन्दरश्चासौ अचलश्च) મંદરાચળ પર્વત.

मन्दसान पु. (मन्दते स्तुत्यादिकं प्राप्नोति, मन्द्+असानच) અગ્નિ, પ્રાણ, ચિત્રક વૃક્ષ, નિદ્રા.

मन्दसानु पु. (मन्दं मन्दतां सनोति ददाति, मन्द+सन्+बाहु. उण्) જીવ, સ્વપ્ન.

मन्दर पु. (मंदर जै. प्रा.) મન્દર, મેરૂપર્વત, મન્દર નામનો દ્વીપ અને એ નામનો સમુદ્ર, તેરમા વિમળનાથ તીર્થંકરના પ્રથમ ગણધર, મન્દર પર્વતના અધિષ્ઠાયક દેવ.

मन्दरकूट पु. (मंदरकूड जै. प्रा.) નન્દનવનનાં નવ કૂટમાંનું બીજુ કૂટ–શિખર.

मन्दरचूलिका स्त्री. (मंदरचूलिया जै. प्रा.) મેરૂ પર્વતનું શિખર.

मन्दा स्त्री. (मन्द+स्त्रियां टाप्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક સૂર્ય સંક્રાંતિ, ગ્રહોની એક ગતિ, મંદ સ્ત્રી.

मन्दाकिनी स्त्री. (मन्दमकति, अक्+णिनि+ङीप्) સ્વર્ગંગા, એક જાતની સંક્રાન્તિ.

"स्वर्गे मन्दाकिनी तथा" पुराणम्

मन्दाक्रान्ता स्त्री. (मन्दं यथा स्यात्तथा आक्रान्ता) સત્તર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

"मन्दाक्रान्ता जलधिषडगैर्म्भौ नतौ तो गुरूचेत्"

मन्दाक्ष न. (मन्दं संकुचितमक्षि यस्मात् षच् समा.) લાજ, શરમ.

मन्दाक्ष त्रि. (मन्दं संकुचितं अक्षि यस्य षच् समा.) સંકોચાયેલા નેત્રવાળું, મન્દ નેત્રવાળું.

मन्दाक्षी स्त्री. (मन्दाक्ष+स्त्रियां ङीप्) સંકોચાયેલા નેત્રવાળી સ્ત્રી.

मन्दाग्नि पु. (मन्दः पचने अल्पशक्तिकः अग्निः अनलः स यस्माद् वा) ખાધેલુ ન પચાવી શકતો શરીરનો મન્દ અગ્નિ, એક રોગ.

मन्दाग्निता स्त्री. (मन्दाग्नेर्भावः तल्+टाप्) મન્દાગ્નિપણું.

मन्दाग्नित्व न. (,, ,, त्व) ઉપરનો અર્થ.

मन्दात्मन् त्रि. (मन्दः आत्मा यस्य) આળસું, ધીમું.

मन्दादर त्रि. (मन्दः आदरो यस्य) થોડો આદર કરે તેવું, અનાદર કરતું.

मन्दादर पु. (मन्दश्चासौ आदरश्च) થોડો સત્કાર, અલ્પ આદર.

मन्दानिल पु. (मन्दश्चासौ अनिलश्च) ધીમો પવન, મન્દ વાયરો.

मन्त्रवित् त्रि (मन्त्रं वेत्ति, विद्+क्विप्) મંત્ર જાણનાર, ગુપ્ત વિચાર જાણનાર.

मन्त्रित त्रि. (मन्त्रेण संस्कृतः यद्वा मन्त्रोऽस्य जातः, मन्त्रि+क्त वा मन्त्र+इतच्) મંત્રેલું, મંત્ર વડે સંસ્કાર કરેલું, વિચારેલું.

मन्त्रिता स्त्री. (मन्त्रिणः भावः तल्+टाप्) મન્ત્રીપણું, પ્રધાનપણું, દીવાનગીરી.

मन्त्रित्व न. (मन्त्रिणो भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

मन्त्रिन् पु. (मन्त्रो गुप्तभाषणमस्यास्ति, मन्त्र+इनि यद्वा मन्त्रयते, मन्त्र्+णिनि) મન્ત્રી, અમાત્ય, પ્રધાન.

मन्त्रोपष्टम्भ पु. સલાહ, સૂચના, શિખામણ.

मन्थ् (भ्वा. पर. अक. सेट् मन्थति) ક્લેશ પામવો અ. વલોવવું સ.

मन्थ् (क्र्या. पर. द्विक. सेट् मथ्नाति) વલોવવું, મથન કરવું, મથવું

मन्थज न. (मन्थात् दधिमन्थनात् जायते, जन्+ड) માંખણ, નવનીત.

मन्थ पु. (मन्थ्+करणे घञ्) મંથન દંડ–રવૈયો, આંખના ચીપડા, સૂર્યના કિરણ, એક જાતનું પેય, ક્લેશ, દુઃખ.

मन्थ पु. (मथ्नाति स्वकरेण त्रिभुवनं पीडयति मन्थ्+अच्) સૂર્ય.

मन्थ पु. (मन्थ्+भावे घञ्) મથવું, વલોવવું, દુઃખ દેવું, મારી નાંખવું.

मन्थज न. (मन्थेन मन्थनेन जायते जन्+ड) માંખણ, સારભૂત વસ્તુ, તત્વ.

मन्थदण्ड पु. (मन्थार्थं दण्डः) રવૈયો, રવાઈ.

मन्थदण्डक पु. (मन्थदण्ड+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मन्थन न. (मन्थ्+भावे ल्युट्) મથવું, વલોવવું, દુઃખ દેવું, મારણ–મારી નાંખવું.

मन्थन पु. (मथ्नात्यनेन मन्थ्+करणे ल्युट् यद्वा मन्थ्+ल्यु) મંથનદંડ–રવૈયો, ક્લેશ.

मन्थनघटी स्त्री. (मन्थनार्थां मन्थनस्य वा घटी) દહીં વલોવવાની નાની ગોળી.

मन्थर न. (मन्थयति क्लेशयति, मन्थ्+बाहु. अरन्) કસુંબો.

मन्थर पु. (मन्थ्+बाहु. अरन्) क्रोध, ખજાનો, ભંડાર, ફળ, બાધ, અટકાવ, રવૈયો, ગુપ્ત, તાજુ માખણ, કિલ્લો, મંદરાચલ, બાતમીદાર.

मन्थर त्रि. (मन्थति पादौ, मथि+अरन्) મંદ, ધીમું, વાંકું, વિશાળ, હલકું, નીચ, જડ, ચાડીયું, વજનદાર, નિશ્ચળ.

"दत्ते सालसमन्थरं भुवि पदं निर्याति नान्तःपुरात्" साहित्यदर्पणे.

मन्थरा स्त्री. (मन्थ्+अरच्+टाप्) કૈકેયીની એક દાસી.

मन्थरु पु. (मन्थ्+बा. अरु) ચામરનો પવન.

मन्थशैल पु. (मन्थाय समुद्रमन्थनाय कल्पितः शैलः) મંદરાચળ પર્વત.

मन्था स्त्री. (मथ्यते, मन्थ+घञ्+स्त्रियां टाप्) મેથી.

मन्थान पु. (मथ्यतेऽनेन, मन्थ्+बाहु. आनच्) રવૈયો, ગરમાળાનું ઝાડ, મંદરાચલ પર્વત.

"प्रविवेशाथ पातालं मन्थानः पर्वतोपमः" रामायणे

मन्थानक पु. (मन्थान+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मन्थानक न. (मन्थान+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઘાસ.

मन्थिन् त्रि. (मन्थ्+णिनि) વલોવનાર, મથનાર, દુઃખ દેનાર.

मन्थिनी स्त्री. (मन्थो मन्थनमस्त्यस्यां, मन्थ्+इनि+ङीप्) દહી વલોવવાની ગોળી.

मन्थु पु. (मंथु जै. प्रा.) બોર વિગેરે ફળનો ભુકો, દહીને વસ્ત્રમાં બાંધી પાણીનો ભાગ કાઢી નાંખતાં શેષ સત્વ રહે તે.

मन्थोदधि पु. (मथ्यतेऽसौ, मन्थ्+कर्मणि घञ् मन्थधासौ उदधिश्च वा मन्थाय उदधिः) ક્ષીરસમુદ્ર.

मन्द त्रि. (मन्दते, मदि+अच्) મૂર્ખ, કોમળ, અભાગીયું, રોગી, માંદું, ધીમું ચાલનાર, સ્વલ્પ, થોડું, સ્વતંત્ર, લુચ્ચું, દારૂ વિગેરે પીને છાકટું થયેલું.

मन्द पु. (मदि+अच्) શનિગ્રહ, હાથી, યમ, પ્રલય.

मन्दक पु. (मन्दग जै. प्रा.) ગીતાનો એક પ્રકાર–જેમાં મધ્યભાગે મૂર્ચ્છના ગુણ સાથે ઘોળ ન બને તેવી જાતનું ગીત.

मन्दकुमारक पु. (मंदकुमारय जै. प्रा.) નાનો બાલક.

मयुराज पु. (मयूनां किन्नराणां राजा टच् समा.) કુબેર.

मयुष्टक पु. (मयून् मृगान् स्तकति प्रीणयति स्तक्+अच् पत्वं) જંગલી મગ.

मयूख पु. (मापयन् गगनं प्रमाणयन् ओखति गच्छति पृषो. वा माङ्–ऊख मयादेशः) કિરણ, કાંતિ, શિખા, શોભા, ખીલો.

मयूर पु. (मयुरिव राति शब्दायते, रा+क पृषो. यद्वा मीनाति हन्ति सर्पान् मी+ऊरन्) મોર પક્ષી, મયૂર શિખા વૃક્ષ, તે નામે એક કવિ.

मयूर न. (मी+ऊरन्) મોરથુથું.

मयूरक पु. (मयूर+स्वार्थे कन्) અઘાડો વનસ્પતિ.

मयूरग्रीवक न. (मयूरग्रीवेव कन्) મોરથુંથુ.

मयूरचटक पु. (मयूर इव चटकः) કુકડો.

मयूरचूडा स्त्री. (मयूरस्य चूडेव चूडा शिखा यस्याः) મયૂરશિખા વૃક્ષ.

मयूरजङ्घ पु. (मयूरस्य जंघेव जङ्घा यस्य) શ્યોનાક–અરડુસો વૃક્ષ.

मयूरतुत्थ न. (मयूर इव तुत्थं) મોરથુથું.

मयूरपदक न. (मयूरस्येव पदकं स्थानम्) નખથી કરેલ ચિન્હ.

मयूरविदला स्त्री. (मयूरान् विशेषेण दलति स्वपुष्पशोभया तिरस्करोति वि+दल्+अच्+टाप्) अम्बष्ठा–અંબાડો નામે ઔષધિ.

मयूरशिखा स्त्री. (मयूरस्य शिखेव शिखा अग्रं यस्याः) મયૂરશિખા વૃક્ષ.

मयूरारि पु. (मयूरस्य अरिः) કાચંડો, કાકીડો.

मयूरिका स्त्री. (मयूरस्तदाकारो विद्यतेऽस्याः तच्चन्द्रकतुल्यदलत्वात् ठन्+टाप्) अम्बष्ठा–અંબાડો નામે વનસ્પતિ.

मयूरी स्त्री. (मयूर+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર–પક્ષિણી ઢેલ, અજમોદ,

मयूरोल्यासक पु. (मयूर+उत्+लस्+ण्वुल्) વર્ષાઋતુ.

मर न. (म्रियन्ते जना यस्मात्, मृ+अप्) વિષ.

मरक पु. (म्रियन्ते जना यस्मात्, मृ+वुन्) પ્રાણીઓના અકાલ મરણરૂપ કોલેરાની બીમારી–મરકી.

मरकत न. (मरकं मारिभयं तरत्यनेन तृ+ड) મરકતમણિ–પન્ના.

मरकतपत्री स्त्री. (मरकतमिव पत्रं यस्याः ङीप्) વનસ્પતિ पाची.

मरकतमणि पु. (मरकताख्यो मणिः) લીલા રંગનો મણિ–પન્ના.

मरक्त न. (मरकत पृषो.) मरकत શબ્દ જુઓ.

मरक्षिका स्त्री. એક જાતનું વૃક્ષ.

मरट पु. એક જાતનો ખેર.

मरण न. (म्रियतेऽनेन, मृ+करणे ल्युट्) વછનાગ.

मरण न. (म्रियते, मृ+भावे ल्युट्) મરણ, મૃત્યુ, મોત.

मरणज त्रि. (मरणाज्जायते, जन्+ड) મરણથી ઉત્પન્ન થનાર.

मरत पु. (मृ+अतच्) મોત, મૃત્યુ, મરણ.

मरन्द पु. (मरं मरणं द्यति भ्रमराणां जीवनहेतुत्वात् दो+क पृषो. मुम्) પુષ્પનો રસ, ફુલનો રસ, મોગરો.

मरन्दक पु. (मरन्द+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मरन्दौकस् न. (मरन्दस्य ओकस्) ફૂલ.

मराकाली स्त्री. (मरो मरणकालिकं दुःखमिवाकति यात्यनेन मराको वृश्चिकः स इवालति पर्याप्नोति दुःखदानाय, अल्+अच्+गौरा. ङीप्) વૃશ્ચિકાલુ વનસ્પતિ.

मरार पु. (मरं मरणमलति निवारयति, अल्+अण् लस्य रत्वम्) અનાજનો કોઠાર.

मराल पु. (मृ+आलच्) રાજહંસ, કાજલ, બતક પક્ષી, હંસ, ઘોડો, મેઘ, દાડમનું વન.

मराल त्रि. (,, ,,) ચીકણું.

मरालक पु. (मराल इव प्रतिकृतिः, मराल+कन्) હંસ.

मरालिका स्त्री. વનસ્પતિ શિક્કાકાઈ.

मराली स्त्री. (मराल+स्त्रियां ङीष्) હંસલી.

मरिच न. (म्रियन्ते नश्यन्ति श्लेष्मादिकमनेन, मृ+बाहु. इच) મરી, મરચું, કંકોલ.

मरिच पु. (मृ+इच) મરીયાંનું ઝાડ, કંકોલ, મરચી.

मरिचपत्रक पु. (मरिचस्येव पत्रमस्य कप्) દેવદારનું ઝાડ.

मरिचसदृश न. કંકોલ.

मरिमन् पु. (म्रियते मृ+उणा. इमनिन्) મૃત્યુ, મોત.

मरीच पु. (मृ+इच पृषो. वा दीर्घः) કંકોલ, મરી-

मन्दायमान त्रि. (मन्द+क्यच्+शानच्) ढील કરતું, ધીમું, આળસુ

मन्दायुस् त्रि. (मन्दमल्पमायुर्यस्य) થોડા આયુષવાળું.

मन्दार पु. (मन्यते स्तूयते प्रशस्यते वा मदि+आरन्) કલ્પવૃક્ષ, કડવો લીંબડો, હાથ, ધૂતારો, એક તીર્થ, આકડાનું ઝાડ.

मन्दास्य न. (मन्दं आस्यं यस्मात्) લાજ, શરમ.

मन्दिरकुकुर पु. એક જાતનું માછલું.

मन्दिर न. (मन्द्यते सुप्यतेऽत्र मन्यते स्तूयते इति वा मदि+किरच्) ઘર, દેવમંદિર.

मन्दिर पु. न. (मन्दन्ते मोदन्ते लोका यत्र, मदि+किरच्) નગર, શહેર.

मन्दिर पु. (,, ,,) સમુદ્ર, ઢીંચણનો પાછળનો ભાગ.

मन्दीभवन न. (मन्द+च्वि+भू+ल्युट्) મંદ થવું, જડ થવું.

मन्दीभाव पु. (मन्द+च्वि+भू+घञ्) મૂર્ખપણું, જડપણું, મંદપણું.

मन्दुरा स्त्री. (मन्दन्ते स्वपन्ति जनाः यद्वा मोदन्ते अश्वा यत्र मन्द्+उरच्+टाप्) ઘોડાનો તબેલો, સુવાની સાદડી.

मन्दोच्च न. (मन्दश्च उच्चश्च) ગ્રહની ઉંચ કે નીચ ગતિ.

मन्दोदरी स्त्री. (मन्दं उदरं यस्याः स्त्रियां ङीप्) મય નામના દાનવની પુત્રી, રાવણની પટરાણી.

मन्दोदरीश पु. (मन्दोदर्याः ईशः) રાવણ.

मन्दोष्ण न. (मन्दं अल्पं च तदुष्णं च) લગાર ગરમ.

मन्दोष्ण त्रि. (ईषदुष्णं मन्दोष्णं तदस्त्यस्य अच्) લગાર ગરમ હરકોઈ વસ્તુ.

मन्द्र पु. (मन्द्यते सुप्यतेऽनेन, मदि+रक्) ગંભીર અવાજ, એક વાદિત્र.

"मन्द्रस्निग्धध्वनिभिरबलावेणिमोक्षोत्सुकानि" मेघदूते

मन्द्र त्रि. (मन्द्र+अस्त्यर्थे–अर्शआद्यच्) ગંભીર શબ્દવાળું.

मन्मथ पु. (मननं मत्, मन्+क्विप् मथति अनु मतः मथः) કામદેવ, કોઠનું ઝાડ, કામચિંતા.

"न मन्मथस्त्वं स हि नास्ति मूर्तिः" नैषधचरिते

मन्मथानन्द पु. (मन्मथं आनन्दयति आ+नन्द्+णिच्+अच्) આંબાનું ઝાડ.

मन्मथालय पु. (मन्मथस्य आलय इव) સ્ત્રીઓની યોનિ, આંબો.

मन्मथिन् त्रि. (मन्मथ+अस्त्यर्थे णिनि) કામચિંતાવાળું, કામી.

मन्मय त्रि. (मम+प्रचुरार्थे मयट्) મારા રૂપ. મારા જેવું.

मन्यमान त्रि. (मन्+यक्+शानच्) માનતું, વિચારતું.

मन्या स्त्री. (मन्यते ज्ञायते स्तम्भदुःखादिकमनया मन्+करणे क्यप्+टाप्) ડોકની પાછળ આવેલી નસ.

मन्याका स्त्री. (मन्यैव, मन्या+स्वार्थे कन्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मन्यु पु. (मन्यते ज्ञायतेऽसौ, मन्+युच् न अनादेशः) શોક, દીનતા, ક્રોધ, યજ્ઞ, અહંકાર, રુદ્ર.

मन्युमत् त्रि. (मन्युरस्त्यस्य मतुप्) ક્રોધવાળું, દીનતાવાળું, શોકવાળું, અહંકારી.

मन्वन्तर न. (मनूनामन्तरमवकाशस्तदुपलक्षितकालो वा) સ્વાયંભૂ વિગેરે મનુનો અધિકાર, તે તે મનુનો ૩૧૧૪૪૮૦૦ વર્ષનો સ્થિતિકાળ.

मन्वान त्रि. (मनु–अवबोधने+शानच्) માનતું,વિચારતું.

मपुष्टक पु. (मयुष्टक पृषो.) જંગલી મગ.

मभ्र् (भ्वा. प. सक. सेट् मभ्रति) જવું.

मम अव्य. (मा+वा. डम) મારો–મારી–મારૂં.

ममता स्त्री. (मम भावः तल्+टाप्) મારાપણું, ગર્વ, અહંકાર.

ममत्व न. (मम भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

ममापताल पु. (मव्यति बध्नाति जनान्, मव्+आल धातोर्वलोपः मकारश्चान्तस्य प्रत्ययस्यापतुडागमश्च) વિષય.

मय् (भ्वा. आत्म. सक. सेट् मयते) જવું.

मय पु. (मयते द्रुतं गच्छति, मय्+अच्) એક દાનવ, ઉંટ, ખચ્ચર.

मयट पु. (मयते गच्छत्यत्र, मय्+अटन्) ઘાસ પાંદડાં વિગેરેની બનાવેલી ઝુંપડી.

मयष्टक पु. (मि+अच् मयं प्रक्षेपं स्तकते प्रतिबध्नाति स्तक्+अच् पृषो. पररूपम्) જંગલી મગ.

मया स्त्री. (मय+स्त्रियां टाप्) ઉંટડી, ખચ્ચરી.

मयु पु. (मिनोति सुखकरं करोति मि+उ) કિંનર, મૃગ.

मरुद्वाह पु. (मरुत् वाह इव यस्य) ધૂમાડો, અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.

मरुद्विप पु. (मरौ मरुदेशे द्विपो हस्तीव) ઉંટ.

मरुद्वृता स्त्री. (मरुद्भिः वृता) કાવેરી નદી.

मरुन्माला स्त्री. (मरुतो मालेव) વનસ્પતિ સ્પૃક્કા, સ્વર્ણ લતા.

मरुपतन न. (मरुपडण जै. प्रा.) મરૂ દેશમાં પડવું તે, નિર્જલ પ્રદેશમાં જઇ મરવું તે, બાલમરણનો એક પ્રકાર.

मरुप्रिय पु. (मरुर्निर्ज्जलदेशः प्रियोऽस्य) ઉંટ.

मरुवक पु. (मरुअअ जै प्रा.) મીંઢળનું ઝાડ.

मरुभू पु. (मरुर्निर्जला भूर्यत्र) મારવાડ દેશ.

मरुभू स्त्री. (मरुः निर्जला भूः) જળ વિનાની જમીન, નિર્જળ ભૂમિ.

मरुभूरुह पु. (मरुद्भुवि निर्जलभूमौ रोहति, रुह्+क) કેરડાનું ઝાડ.

मरुभूरुह त्रि. (मरुद्भुवि निर्जलभूमौ, रोहति रुह्+क) મરૂ ભૂમિમાં ઉગનાર ઝાડ વિગેરે.

मरुल पु. (म्रियते जलं विना, मृ+उल) કારણ્ડવ પક્ષી.

मरुव पु. (मरुं निर्ज्जलदेशं वाति प्राप्नोति, वा+क) મરવો નામે છોડ.

मरुवक पु. (मरुव+स्वार्थे इवार्थे वा कन्) મીંઢળનું ઝાડ, બીજોરાનું ઝાડ, વાઘ, રાહુ, બગલો પક્ષી.

मरुवक त्रि. ભયાનક, ભયંકર.

मरुसंभव पु. (मरुः सम्भव उत्पत्तिस्थानमस्य) મારવાડી મૂળો, પશુ, વાનર.

मरुसंभवा स्त्री. (मरौ सम्भवति, सम्+भू+अच्+टाप्) ધમાસો વનસ્પતિ.

मरुस्थल न. (मरोः स्थलम्) નિર્જળ પ્રદેશ.

मरुस्थली स्त्री. (मरुस्थल+स्त्रियां ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मरुस्था स्त्री. (मरौ तिष्ठति, स्था+क+टाप्) ધમાસો વનસ્પતિ.

मरूक पु. (म्रियते इव, मृ+ऊक) એક જાતનો મૃગ, મોર.

मरूद्भव पु. (मरौ उद्भवो यस्य) મારવાડી મૂળો.

मरुद्भवा स्त्री. (मरौ उद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) કપાસ, એક જાતનો ખેર, જવાસો, ધમાસો વનસ્પતિ.

मरोल पु. (मरौ लीयते, ली+क पृषो.) મગરમચ્છ, મગર.

मरोलि पु. (मरौ निर्जलदेशे लीयते म्रियते, मरु+ली+इन् पृषो.) મગર, મગરમચ્છ.

मर्क् (सौत्र. पर. स. सेट् मर्कति) ગમન કરવું, જવું.

मर्क पु. (मर्च्चति चेष्टते, मर्च्+कन् यद्वा मर्कति सर्पति मर्क्+अच्) આખા શરીરમાં ફરનારો વ્યાન નામનો વાયુ, દેહ.

मर्कक पु. (मर्क+इवार्थे संज्ञायां वा कन्) કરોળીયો.

मर्कट पु. (मर्कति गच्छति, मर्क्+अटन्) વાનર, કરોળીઓ, એક સ્થાવર ઝેર, એક પક્ષી.

मर्कटक पु. (मर्कट+स्वार्थे क) ઉપરના અર્થ, એક જાતનું માછલું, એક દૈત્ય.

मर्कटतिन्दुक पु. (मर्कटप्रियस्तिन्दुकः) એક જાતની પીલુડી.

मर्कटपिप्पली स्त्री. (मर्कटस्य पिप्पलीव) અઘાડો વનસ્પતિ.

मर्कटप्रिय पु. (मर्कटस्य प्रियः) એક જાતનું ઝાડ.

मर्कटवन्ध पु. (मर्कटस्य वन्धः) વાનરનો બન્ધ.

मर्कटवास पु. (मर्कटस्य ऊर्णनाभस्य वा वासः) કરોળીયાની જાળ, વાંદરાનું રહેઠાણ.

मर्कटवासक पु. (मर्कटवास+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मर्कटवासस् न. (मर्कटस्य वासः) કરોળીયાની લાળનો તાંતણો.

मर्कटशीर्ष न. (मर्कटस्य वानरस्य शीर्षमिव) હિંગળોક.

मर्कटास्य पु. (मर्कटस्य आस्यमिव रक्तत्वात्) લાલ રંગ, રાતો રંગ.

मर्कटास्य न. (मर्कटस्य आस्यम् मर्कटस्य आस्यमिव वा रक्तत्वात्) વાનરનું મુખ, તાંબુ.

मर्कटास्य त्रि. (मर्कटस्य आस्यमिव आस्यं यस्य) વાનર જેવા મુખવાળું.

मर्कटास्य त्रि. (मर्कटास्य+अस्त्यर्थे अच्) રાતા રંગવાળું.

मर्कटिका स्त्री. (मर्कटी+स्वार्थे क+टाप् कापि ह्रस्वः) અઘાડો વનસ્પતિ, કેશવલ્લી, मर्कटी શબ્દ જુઓ.

યાનું ઝાડ, મરચી.

मरीच न. (,, ,,) मरिच न. શબ્દ જુઓ.

मरीचि पु. (म्रियन्ते पापराशिर्यस्मिन्, मृ+ईचि) સપ્તર્ષિ પૈકી એક ઋષિ.

मरीचि पु. स्त्री. (म्रियन्ते नश्यन्ति क्षुद्रजन्तवस्तमांसि वानेन मृ+ईचि) કિરણ.

"हुताग्निकल्पैः सवितुमरीचिभिः" ऋतुसंहारे

मरीचि त्रि. (मृ+ईचि) કૃપણ, લોભી.

मरीचिका स्त्री. (मरीचौ सूर्यकिरणे कमिव यत्र टाप्) ઝાંઝવાનું જળ, મૃગજળ.

मरीचिमालिन् पु. સૂર્ય.

मरीचिमालिन् त्रि. (मरीचिमालाऽस्त्यस्य इनि) કિરણવાળું, તેજોમય.

मरीमृज त्रि. વારંવાર સ્વચ્છ કરનાર.

मरु पु. (म्रियतेऽस्मिन्, मृ+उ) પર્વત, નિર્જળદેશ, મારવાડ, એક જાતનું ઝાડ.

मरुज पु. (मरुदेशे जायते जन्+ड) નખલો-નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

मरुज त्रि. (,, ,,) મારવાડમાં થનાર, નિર્જળ દેશમાં થનાર.

मरुजा स्त्री. (मरुज+स्त्रियां टाप्) मृगककोंटी વનસ્પતિ.

मरुटा स्त्री. (मृ+उटच्+स्त्रियां टाप्) ઉંચા કપાળ વાળી સ્ત્રી.

मरुण्डा स्त्री. ઉપરનો અર્થ.

मरुत् पु. (मृ+उति) વાયુ, મરવો, દેવ.

मरुत् न. (मृ+उति) એક વનસ્પતિ.

मरुत् स्त्री. (,, ,,) પૃક્કા-કપુરીમધુરી વનસ્પતિ.

मरुत्कर पु. (मरुतमपानवायुं करोति, कृ+अच्) એક જાતના અડદ.

मरुत्क्रिया स्त्री. (मरुतः क्रिया) પાદવું તે, અપાનવાયુ છોડવો તે.

मरुत्त पु. તે નામે એક રાજા.

मरुत्तक पु. (मरुदिव तकति, तक्-हासे+अच्) મરવો.

मरुत्पथ पु. (मरुतः पन्थाः समा. टच्) આકાશ.

मरुत्पाल पु. (मरुतो देवान् पालयति, पालि+अच्) ઇન્દ્ર.

मरुत्पुत्र पु. (मरुतः वायोः पुत्रव) ભીમસેન, હનુમાન.

मरुत्पुत्री स्त्री. (मरुतः पुत्री) જંગલી નગોડ.

मरुत्प्रिय पु. (मरुत् प्रियो यस्य) ઉંટ.

मरुत्प्रिया स्त्री. (मरुत्प्रिय+स्त्रियां जाति. टाप्) ઉંટડી.

मरुत्प्लव पु. (मरुतं प्रति प्लवो यस्य) સિંહ.

मरुत्प्लवी स्त्री. (मरुत्प्लव+स्त्रियां जाति. ङीप्) સિંહણ.

मरुत्फल न. (मरुतां वायूनां फलमिव) વરસાદનો કરો.

मरुत्वत् पु. (मरुतो देवाः पालनीयत्वेन सन्त्यस्य मरुत्+मतुप् मस्य वः) ઇન્દ્ર, હનુમાન.

मरुत्वती स्त्री. (मरुत्वत्+स्त्रियां ङीप्) દક્ષ પ્રજાપતિની કન્યા, ધર્મ ઋષિની પત્ની.

मरुत्सख पु. (मरुतां देवानां सखा टच् समा. यद्वा मरुतो वायोः सखा टच्) ઇન્દ્ર, અગ્નિ, ચિત્રકવૃક્ષ.

"तावदाशु विदधे मरुत्सखैः
सा सपुष्पजलवर्षिभिर्घनैः" रघौ.

मरुदान्दोल न. (मरुतमान्दोलयत्यनेन करणे घञ्) વીંઝણો, પંખો.

मरुदिष्ट पु. (मरुतां देवानामिष्टः) ગુગળ.

मरुदेव पु. (मरुदेव जै. प्रा.) ભરતક્ષેત્રના ચાલુ અવસર્પિણીના તેરમા કુલકરનું નામ, ભરતક્ષેત્રના ચાલુ અવસર્પિણીના છઠ્ઠા કુલકરનું નામ, જંબુદ્વીપના અરવત ક્ષેત્રમાં ચાલુ અવસર્પિણીમાં થયેલા ૧૮મા તીર્થંકર.

मरुदेवा स्त्री. (मरुदेवा जै. प्रा.) ઋષભદેવ સ્વામીની માતા, અંતગડ સૂત્રના સાતમા વર્ગના આઠમા અધ્યયનનું નામ, રાજગૃહ નગરના શ્રેણિક રાજાની મરૂદેવા નામે રાણી.

मरुद्भवा स्त्री. (मरुतो वायोर्भवति वर्द्धते, भू+अच्+टाप्) ધમાસો નામે વનસ્પતિ.

मरुद्रथ पु. (मरुद्वायू रथो यानमिवास्य) પૃથ્વીમાં થોડું અને આકાશમાં વિશેષ ચાલનાર દેવનો રથ, ઘોડો.

मरुद्रुम पु. (मरोर्निर्जलदेशस्य द्रुमः) એક જાતનું ખેરનું ઝાડ.

मरुद्वर्त्मन् न. (मरुतां देवानां वर्त्म) આકાશ.

मरुद्गण पु. (मरुतां गणः) વાયુગણ, ઓગણપચાસ વાયુ.

"पेशो मर्या अपेशसे" केतुमन्त्रे.

मर्यादा स्त्री. (मर्य्यायां सीमायां दीयते, दा+घञर्थे क+टाप्) न्यायमार्गमां स्थिति, सीमा, हद, कांठो.

मर्यादिन् त्रि. (मर्यादा+अस्त्यर्थे णिनि) मर्यादामां रहेनार, हदमां रहेनार.

मर्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् मर्वति) पूर्ण करवुं, भरवुं.

मर्श पु. (मृश्+घञ्) उपदेश, सलाह, विचार.

मर्शन न. (मृश्+ल्युट्) उपदेश करवो, विचार करवो.

मर्ष त्रि. (मृष्+भावे घञ्) सहनशील, सहनारपणुं.

मर्षण न. (मृष्+भावे ल्युट्) सहन करवुं, क्षमा करवी.

मर्षित त्रि. (मृष्+कर्त्तरि क्त) सहन करेल, क्षमा करेल.

मर्षित न. (मृष्+भावे क्त) सहन करवुं, क्षमा करवी.

मर्षितवत् त्रि. (मृष्+कर्त्तरि क्तवतु) सहन करनार, खमनार.

मल् (भ्वा. आ. अक. सेट् मलते) धारण करवुं, पहेरवुं.

मल पु. (मलते धारयति व्याध्यादिदौर्गन्ध्यम्, मल्+अच्) पाप.

मल पु. (मृज्यते शोध्यते, मृज्+कल टिलोपः) मेल, विष्टा, लोढा वगेरेनुं कीटुं, कपूर, वात–पित्त–कफ, संबन्ध.

मल त्रि. (मल+अस्त्यर्थे अच्) मेलुं, पापी, दुष्ट.

मलघ्न पु. (मलं हन्ति, हन्+टक्) शीमळानुं मूळ.

मलघ्न त्रि. (,, ,,) पापनो नाश करनार, मेलनो नाश करनार, मळनो नाश करनार.

मलघ्नी स्त्री. (मलं विष्टां हन्ति रेचयति, हन्+टक्+ङीप्) नागदमनी वनस्पति, रातो अघाडो.

मलज त्रि. (मलाज्जायते, जन्+ड) पापथी पेदा थनार, मेलथी पेदा थनार, मळथी उत्पन्न थनार.

मलज न. (,, ,,) परु.

मलदूषित त्रि. (मलेन दूषितः) मेलुं. मलीन. पापी. तम्बु, रावटी.

मलपू स्त्री. (मलं मलस्थानं पुनाति, पू+क्विप्) एक जातना उंबरानुं झाड.

मलभुज् पु. (मलं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) कागडो.

मलभुज् स्त्री. (,, ,,) कागडी.

मलभेदिन् त्रि. (मलं भेदयति, भिद्+णिनि) मेलनो नाश करनार, मळनाशक साबु विगेरे.

मलभेदिनी स्त्री. (मलभेदिन्+स्त्रियां ङीप्) कडु औषधि.

मलमल्लक पु. गुह्यांग ढांकवानुं साधन लंगोटी विगेरे.

मलमास पु. (मलो दुष्टो मासः) अधिक मास, परसोत्तम मास.

अमावास्याद्वयं यत्र रविसंक्रान्तिवर्जितम्
मलमासः स विज्ञेयः......

मलय पु. (मल्+कयन्) दक्षिणमां आवेल एक पर्वत, ते पर्वत पासेनो देश, उपवन, शैलाङ्ग जुओ, इन्द्रनुं नन्दनवन, अढार द्वीपोमांनो एक द्वीप, ऋषभ देवनो पुत्र.

मलयगंधिनी स्त्री. (मलयस्य गन्धोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) पार्वतीनी ते नामनी एक सखी.

मलयज पु. (मलये पर्वते जायते जन्+ड) मलय पर्वतनो वायु, मलय देशमां वातो पवन.

मलयज न. पु. (,, ,,) चन्दन.

मलयज त्रि. (मलये जायते, जन्+ड) मलय पर्वतमां के देशमां उत्पन्न थनार.

मलया स्त्री. (मल्+कयन्+टाप्) नसोतर.

मलयाचल पु. (मलयश्चासौ अचलश्च) दक्षिणमां आवेलो एक पर्वत.

मलयानिल पु. (मलयस्य अनिलः) वसन्त समयनो पवन, मलय पर्वतनो वायु.

मलयू स्त्री. (मलपू पृषो. पस्य यः) आवची वनस्पति.

मर्कटी स्त्री. (मर्कटोऽस्त्यस्याः स्निग्धत्वेन अच्+गौरा. ङीप्) અજમોદ, અઘાડો, કરંજનું ઝાડ, પિંગલ છન્દઃ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મર્કટીચક્ર, કવચનાં બીજ.

मर्कटी स्त्री (मर्कट+स्त्रियां जाति. ङीप्) વાનરી.

मर्कटीकण्ठ पु. (मर्कटीकण्ठमिव कण्ठमस्य) વનસ્પતિ રાતો અઘાડો.

मर्कटीजाल न. છન્દઃ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મર્કટી ચક્ર.

मर्कर पु. (मर्क्+अरच्) ભાંગરો, વાસણ, ભાંડ.

मर्करा स्त्री. (मर्क्+अरच्+स्त्रियां टाप्) વાંઝણી સ્ત્રી, સુરંગ.

मर्च् (चु. उभ. स. सेट् मर्चयति-ते) ગ્રહણ કરવું, લેવું.

मर्जु पु. (मृज्+उन्) ધોબી, રજક, કોઈ નાયકનો કોઇ એક સહાયક-જેમ રામનો સુગ્રીવ.

मर्जु स्त्री. (,, ,,) શુદ્ધિ, સ્વચ્છન્દપણું.

मर्त्त पु. (म्रियतेऽसौ, मृ+तन्) મનુષ્ય, માણસ,પ્રાણી, મૃત્યુ લોક.

मर्तव्य त्रि. (मृ+कर्मणि तव्यच्) મરવા લાયક, મરણને યોગ્ય.

मर्तुकाम त्रि. (मर्तुं कामो यस्य) મરવાની ઇચ્છાવાળું, મરવા ચાહનાર.

मर्तुमनस् त्रि. (मर्तुं मनो यस्य) મરવાને મનવાળું, મરવાની ઉમેદ રાખનાર.

मर्त्य पु. (म्रियतेऽत्र, मर्त्तो भूलोकस्तत्र भवः यत्) મનુષ્ય, પ્રાણી, માણસ.

"क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं विशन्ति" गीतायां

मर्त्य त्रि. (मर्त्ते भूलोके भवः, मर्त्त+यत्) ભૂલોકમાં હોનાર-થનાર, પૃથ્વીલોકમાં થનાર.

मर्त्य न. (,, ,,) શરીર, દેહ.

मर्त्यमुख पु. (मर्त्यमुखमिव मुखमस्य) એક ઉપદેવ, હલકો દેવ.

मर्द न. (मृद्+अच्) ગ્રહણના ગણિતનું ઉપયોગી એક ઉપકરણ.

मर्दक पु. (मर्द+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝાડ, એક વનસ્પતિ.

मर्दक त्रि. (मृद्+कर्त्तरि ण्वुल्) મર્દન કરનાર, દાબનાર.

मर्दन न. (मृद्+भावे ल्युट्) મર્દન કરવું, દાબવું, ચોળવું, ચૂર્ણ કરવું.

मर्दनक न. (मर्दन+संज्ञायां कन्) તેલ.

मर्दनीय त्रि. (मृद्+कर्मणि अनीयर्) મર્દન કરવા યોગ્ય, ચોળવા લાયક.

मर्दल पु. (मर्द मर्दनं लाति, ला+क) એક વાદિત્ર.

मर्दित त्रि. (मृद्+कर्मणि क्त) મર્દન કરેલ, દાબેલ, ગુંથેલ, ચૂર્ણ કરેલ.

मर्व् (भ्वा॰ प. स. सेट् मर्वति) જવું, ગમન કરવું.

मर्मज्ञ त्रि. (मर्म जानाति ज्ञा+क) તત્ત્વને જાણનાર, મર્મને જાણનાર.

मर्मन् न. (मृ+मनिन्) જીવનસ્થાન, શરીરની સંધિનાં સ્થાન, તાત્પર્ય, રહસ્ય, તત્વ.

मर्मभेद पु. (मर्मणः भेदः) મર્મસ્થાન ઉપર વાગવું તે, છાની વાત ઉઘાડી કરવી તે.

मर्मर पु. (मर्म तत्त्वं मर्मेत्यव्यक्तशब्दं वा राति,रा+क) વસ્ત્ર કે પાંદડાનો શબ્દ-ધ્વનિ.

मर्मरी स्त्री. (मर्म्मर+गौरा. ङीप्) પીત્તદારૂ વૃક્ષ, દારૂ હળદર.

मर्मविद् त्रि. (मर्म वेत्ति, विद्+क्विप्) તત્ત્વને જાણનાર, મર્મને જાણનાર.

मर्मवेत्तृ त्रि. (मर्म वेत्ति मर्म+विद्+तृच्) ઉપરનો અર્થ.

मर्मवेदिन् पु. (मर्म वेत्ति, विद्+णिनि) તત્ત્વ જાણનાર, મર્મ સ્થાનને જાણનાર.

मर्मस्थान न. (मर्मणः स्थानम्) ભ્રકુટી-બે ભમરો નો વચલો ભાગ, કંઠ, ગળું, ઢીંચણ, હાથની કોણી, હાડકાંના સાંધાનો ભાગ.

मर्मस्पृश् त्रि. (मर्म प्राणस्थानं स्पृशति, स्पृश्+क्विन्) મર્મસ્થાનને પીડનાર, શરીરના સંધિસ્થાનને પીડનાર.

मर्माविध् त्रि. (मर्म संधिस्थानं विध्यति, विध्+क्विप् पूर्वदीर्घश्च) મર્મ સ્થાનને વીંધનાર, શરીરના સંધિ સ્થાનને પીડનાર.

मर्य पु. (मृ+कर्त्तरि यत्) મનુષ્ય, માણસ.

"मर्याः मनुष्या इति" भाष्यम्

मर्या स्त्री. (म्रियतेऽस्यामतिक्रान्तेऽत्र मृ+यत्+टाप्) સીમા, હદ, મર્જાદ, મર્યાદા.

टाप्) स्त्री, नारी.

मल्लार पु. (मल्ल इव ऋच्छति, ऋ+अण्) ते नामनो એક રાગ.

मल्लारी स्त्री. (मल्लार+स्त्रियां ङीप्) વસન્ત રાગની એક રાગિણી.

मल्लि स्त्री. (मल्लते धारयति विज्ञानं मल्ल्+इन) ઓગણીસમા જૈન તીર્થંકર, ૨૦ મા તીર્થંકરના પહેલા ગણધર, મોગરાનું ઝાડ.

मल्लि पु. (मल्लते धारयति, मल्ल+इन्) धारણ કરવું, પહેરવું તે.

मल्लिक पु. (मल्यते धार्य्यतेऽसौ, मल्ल्+इन्+स्वार्थे क) એક જાતનો હંસ.

मल्लिका स्त्री. (मल्लिरेव, मल्लि+स्वार्थे कन्+टाप्) મોગરો.

मल्लिकाक्ष पु. (मल्लिकापुष्पमिव अक्षिणी यस्य अच् समा.) એક જાતનો હંસ.

मल्लिकाख्य पु. (मल्लिका आख्या यस्य) મેલા પગ અને ચાંચવાળો એક જાતનો હંસ.

मल्लिकाख्या स्त्री. (मल्लिकेति आख्या यस्याः) એક જાતનું ફૂલ, એક જાતની હંસલી.

मल्लिकागन्ध न. (मल्लिकाया इव गन्धो यस्य) મંગલાગુરૂ.

मल्लिकापुष्प पु. (मल्लिकाया पुष्पमिव पुष्पं यस्य) કુટજ વૃક્ષ–કડાછાલ, કરૂણ વૃક્ષ.

मल्लिकापुष्प न. (मल्लिकायाः पुष्पम्) મોગરાનું ફૂલ.

मल्लिकी स्त्री. (मल्लिक+स्त्रियां जाति. ङीष्) એકજાતની હંસલી.

मल्लिगन्धि न. (मल्लेरिव गन्धो यस्य तत् इकारादेशः) અગરચન્દન.

मल्लिनाथ पु. રઘુવંશ કુમારસમ્ભવાદિ ગ્રન્થઉપર ટીકા કરનાર પંડિત.

मल्लिपत्र न. (मल्लेः पत्रमिव पत्रं यस्य) બીલાડીનો ટોપ. छत्राक.

मल्ली स्त्री. (मल्ल्+इन्+ङीप्) મોગરો, જૈનોના ૧૯મા તીર્થંકર.

मल्लु पु. (मल्लते भयं धारयति, मल्ल्+बा.उ) રીંછ.

मव् (भ्वा. पर. स. सेट् मवति) બાંધવું.

मवित त्रि. (मव्+कर्मणि क्त) બાંધેલ.

मव्य् (भ्वा. प. स. सेट् मव्यति) બાંધવું.

मश् (भ्वा. प. अ. सेट् मशति) અવાજ કરવો, કોપ કરવો सक.

मशक पु. (मशति ध्वनति, मश्+अच् संज्ञाया कन्) મચ્છર, ચામડાની મશક, એક રોગ.

मशकिन् पु. (मशकाः सन्त्यस्यां, मशक+इन्) ઉંબરાનું ઝાડ.

मशच्छद पु. (मश+छद्+अच्) એકજાતનું ઘાસ.

मशहरी स्त्री. (मशं मशकं हरति, हृ+अच+ङीप्) મચ્છરદાની.

मशि स्त्री. (मश्+इन्) શાહી, નીલ સેફાલિકા વૃક્ષ.

मशिकूपी स्त्री. (मशेः कूपी) શાહીનો ખડીયો.

मशिधान न. (मशिः धीयतेऽत्र, धा+आधारे ल्युट्) શાહીનો ખડીયો.

मशिधानी स्त्री. (मशिः धीयतेऽत्र, धा+ल्युट्+ङीप्) શાહીનો ખડીયો.

मशी स्त्री. (मश्+इन्+वा ङीप्) રૂસનાઇ–શાહી, નીલ શેફાલિકા વૃક્ષ.

मष् (भ्वा. पर. सक. सेट् मषति) વધ કરવો, મારી નાખવું, ઠાર મારવું.

मशुन पु. (मे समये श्वयति वर्द्धते, श्वि+नक् निपा.) કુતરો, શ્વાન.

मषि स्त्री. (मष्+इन्) શાહી, રૂસનાઇ.

मषिका स्त्री. (मषि+संज्ञायां कन्+टाप्) એક વનસ્પતિ

मषिकूपी स्त्री. (मषेः कूप इव अल्पार्थे ङीष्) શાહીનો ખડીયો.

मषिधान न. (धीयतेऽस्मिन्, धा+अधिकरणे ल्युट्, मषेः धानम्) શાહીનો ખડીયો.

मषिधानी स्त्री. (मषेर्धानी) શાહીનો ખડીયો.

मषी स्त्री. (मष्+इन्+ङीप्) શાહી.

मषीलेख्यदल पु. (मषीभिर्लेख्यं लेखनयोग्यं दलं यस्य) શ્રીતાલ નામનું વૃક્ષ.

मस् (दि. पर. सेट् मस्यति) પરિણામ પામવું,રૂપાન્તર કરવું, अ. માપવું स.

मस पु. (मस्यते परिमीयतेऽसौ, मस्+कर्मणि घञ्) માપવું, માપણી, પરિણામ.

मलाका स्त्री. (मल्+आक+टाप्) दूती, હાથણી, કામિની સ્ત્રી.

मलापकर्षण न. (अप+कृष्+ल्युट्, मलस्यापकर्षणम्) મેલ કાઢવો તે, સાફ કરવું તે.

मलापहा स्त्री. (मलमपहन्ति, अप+हन+ड+टाप्) નદી, વાવ.

मलारि पु. (मलस्य कलङ्ककिट्टादेररिः) સર્વ ક્ષારદ્રવ્ય.

मलावह त्रि. (मलमावहति, आ+वह्+अच्) મલનું વહન કરનાર, મેલ કરનાર, પાપી, મેલું.

मलावह पु. (मलस्य आवहः) કરમાવેલ પાપની કબુલત કરવી તે.

मलि स्त्री. (मल्+इन्) યુક્ત થવું, સહિત થવું.

मलिन् त्रि. (मल+अस्त्यर्थे इनि) મેલું, દૂષિત, પાપી, કાળું

मलिन त्रि. (मल+अस्त्यर्थे इनन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मलिन न. (मलते धरति दोषं, मल्+इनच्) મથેલું દહી-મઠો, દોષ, ટંકણખાર, કથીર.

मलिन पु. (,, ,,) હંસની એક જાત, કૃષ્ણ-પક્ષ-અંધારીયું.

मलिनता स्त्री. (मलिनस्य भावः तल्+टाप्) મલીન-પણું, મેલાપણું. ગંદાપણું, દુર્જનપણું.

मलिनप्रभ त्रि. (मलिना प्रभा यस्य) જેની કાંતિ મલીન થઇ ગઇ હોય તે.

मलिनमुख त्रि. (मलिनं दूषितं मुखं यस्य) મેલા મુખવાળું, ખળ, દુષ્ટ; ક્રૂર, પ્રેત.

मलिनमुख पु. (मलिनं मुखमग्रभागो यस्य) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, વાનર.

मलिनमुखी स्त्री. (मलिनमुख+स्त्रियां ङीप्) મેલા મુખવાળી સ્ત્રી, વાંદરી.

मलिनय् (नामधा. प. स. सेट् मलिनयति) મેલું કરવું. દૂષિત કરવું, કલંકિત કરવું, બગાડવું.

मलिनाङ्ग त्रि. (मलिनं अङ्गं यस्य) મેલા અંગવાળું, જેનું અંગ મલીન હોય તે.

मलिनाङ्गी स्त्री. (मलिनाङ्ग+स्त्रियां ङीप्) એક વનસ્પતિ -કાકડી.

मलिनाम्बु न. (मलिनं च तद् अम्बु च) મેલું પાણી, શાહી.

मलिनास्य त्रि. (मलिनं दूषितं आस्यं यस्य) મેલા મુખવાળું, ખળ-દુષ્ટ પુરુષ વિગેરે.

मलिनी स्त्री. (मलमस्यास्ति, मल्+इनि+स्त्रियां ङीप्) મેલી સ્ત્રી, અટકાવવાળી સ્ત્રી.

मलिम्लुच पु. (मली वैदिककर्मानर्हत्वेन दुष्टः सन् म्लोचति, म्लुच्+क) રાક્ષસ.

मलिम्लुच पु. (मली सन् म्लोचति, म्लुच्-गत्यां+क) મલમાસ-અધિક મહિનો, વાયુ, અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ, ચોર, બરફ.

मलिष्ठ त्रि. (अतिशयेन मली, मलिन्+इष्ठन्) અત્યંત મેલું, ઘણુ પાપી.

मलिष्ठा स्त्री. (अतिशयेन मलिनी, मलिन्+इष्ठ+टाप्) અટકાવવાળી સ્ત્રી, અત્યન્ત મેલી સ્ત્રી.

मलीमस त्रि. (मलमस्यास्ति, मल+ईमसच् नि.) મેલું.

मलीमस पु. (,, ,,) લોઢું, હીરાકસી.

मल्ल् (भ्वा. आ. स. सेट् मल्लते) ધારણ કરવું.

मल्ल पु. (मल्लते धरति बलम्, मल्ल्+अच्) મલ, બાહુયુદ્ધ કરનાર, પાત્ર, એક માછલું. ગાલ, એક વર્ણસંકર, એક દેશ, કંક પક્ષી.

मल्ल त्रि. (मल्ल्+अच्) અત્યન્ત બળવાન, બહુ જોરાવર.

मल्लक पु. (मल्ल इव, मल्ल+कन् यद्वा मल्ल-धारणे+ण्वुल्) દાંત.

मल्लक पु. (मल्ल्यते ध्रियतेऽत्र, मल्ल्+ण्वुल्) દીવો કરવાનું કોડીયું, નાળીએરમાંથી કરેલ પાત્ર, મોગરાનું ઝાડ.

मल्लज न. (मल्ले तदाख्यदेशे जायते, जन्+ड) મરી.

मल्लदत्त पु. (मल्लदिन्न जै. प्रा.) મલ્લદત્તકુમાર, કુંભરાજાનો પુત્ર, મલ્લિનાથજીનો નાનો ભાઇ.

मल्लदत्तक पु. (मल्लदिन्नय जै. प्रा.) કુંભરાજાનો પુત્ર.

मल्लभू स्त्री. (मल्लक्रीडनस्य बाहुयुद्धस्य योग्या भूः स्थानम्) એક દેશ, પહેલવાનનો અખાડો.

मल्लभूमि स्त्री. (मल्लानां भूमिः स्थानम्) અખાડો.

मल्लयुद्ध न. (मल्लस्य युद्धम्) પહેલવાનનું યુદ્ધ, બાહુયુદ્ધ.

मल्ला स्त्री. (मल्लते धारयति शिरसापत्रादिकं मल्ल्+अच्+

मस्तकस्नेह पु. (मस्तकस्य स्नेहः) માથામાં રહેલી મજ્જા–મગજ.

मस्तदारु न. (मस्यति परिमात्यनेन, मस्तमुच्चं दारु) દેવદારૂ.

मस्तमूलक न. (मस्तस्य मूलमिव इवार्थे कन्) ડોક, ગરદન.

मस्ति स्त्री. (मस्+भावे क्तिन्) માપવું, વજન કરવું.

मस्तिष्क न. (मस्+क्तिन् मस्तिं परिणतिमेदं मुष्कति, मुष्क्–गतौ+अच् पृषो.) માથામાં રહેલી મજ્જા–મગજ.

मस्तु न. (मस्यति परिणमति, मस्+तुन्) દહીંની તર.

मस्तुलुङ्ग पु. (मस्तु इव लिङ्गं सादृश्यमस्य पृषो. इकारस्यो कारः) મગજમાંથી તેલ સરખો પદાર્થ મોં ઉપર નીકળે છે તે–મજ્જા.

मस्तुलुङ्गक पु. (मस्तुलुङ्ग+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मंह् (भ्वा. आ. अक. सेट् मंहते) વધવું.

मह् (भ्वा. प स. सेट् महति) પૂજવું, સમાન કરવું.

मह् (चुरा. उभ. सक. सेट् महयति–ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मह पु. (मह्+घञर्थे क) ઉત્સવ, સ્થાયી આનન્દ ઉત્પન્ન કરનાર વ્યાપાર, તેજ, પાડો, યજ્ઞ.

महक पु. (मह+संज्ञायां कन्) કાચબો, વિષ્ણુ, શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય.

महक्क पु. (महः कायति प्रकाशयति, महस्+कै+क पृषो. साधुः) ચારે બાજુ ફેલાતી સુગન્ધ, સુવાસ.

महच्छद पु. (महत्+छद्+अच्) એક વનસ્પતિ.

महत् त्रि. (मह्यते पूज्यतेऽसौ, मह्+अति निपा.) મોટું, વિશાળ, વૃદ્ધ.

"महान्महत्स्वेव करोति विक्रमम्"

महत् न. (,, ,,) રાજ્ય, પરબ્રહ્મ.

महत् पु. (मह्यते पूज्यतेऽसौ, मह्+अति) સાંખ્યશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મહત્તત્વ, હિરણ્યગર્ભનો લિંગદેહ.

"बुद्धेरात्मा महान् परः" श्रुत्यां

महती स्त्री. (मह+अत्+गौरा. ङीप्) એક જાતની વીણા, નારદની વીણા, બહતી વનસ્પતિ, વંતાકડી, મોટી સ્ત્રી.

महत्तत्व न. (महच्च तत् तत्वं च) સાંખ્યનું ચોવીસ તત્વોમાંનું એક તત્વ.

महत्तम त्रि. (अतिशयेन महान् तमप्) અત્યન્ત મોટું.

महत्तर त्रि. (अतिशयेन महान्, महत्+तरप्) ઘણું મોટું, અતિશય મહાન્.

महत्तर पु. (महत्+तरप्) ગામનો મુખી, સભાસદ.

महत्तरागार पु. (महत्तरागार जै. प्रा.) મોટાઓના કહેવાથી કરવું પડે તેવો પચ્ચખાણમાં રાખેલ આગાર.

महत्तरिका स्त्री. (महत्तरिया जै. प्रा.) મુખ્ય–વડીલ સ્ત્રી, મોટી દેવી, આઠ દિશાકુમારીઓમાંની એક.

महत्ता स्त्री. (महतो भावः तल्+टाप्) મોટાઇ, શ્રેષ્ઠતા.

महत्त्व न. (महतो भावः त्व) મોટાઈ, શ્રેષ્ઠતા.

महदाश्रय पु. (महतः आश्रयः) મોટાનો આશ્રય.

महद्बिल न. (महच्च तत् बिलं च) આકાશ.

महनीय त्रि. (मह्+कर्मणि अनीयर्) પૂજ્ય.

महर् अव्य. (मह्+अरु) ઉપરનો ચોથો લોક, એક વ્યાહૃતિવિશેષ.

महर्लोक पु. (महरिति लोकः) ઉપરનો ચોથો લોક.

महर्षभी स्त्री. (महती चासौ ऋषभी च) કવચ વનસ્પતિ.

महर्षि पु. (महांश्चासौ ऋषिश्च) મોટો ૠષિ.

महर्षिका स्त्री. (महर्महती ऋषिका) ધોળી ભોંરીંગણી.

महल्लक पु. (महतः स्त्रीरक्षादिरूपान् विपुलान् भारान् लाति गृह्णाति, ला+क+स्वार्थे क) જનાનખાનાનો રક્ષક–નાજર.

महल्लिक पु. (महान्तं चरित्रगुणं लिखतीव, महत्+लिख्+क पृषो.) વૃષણ અને લિંગ વિનાનો સ્ત્રીના સ્વભાવવાળો મનુષ્ય, જનાનખાનાનો રક્ષક–કંચુકી, નાજર.

महस् न. (मह्+असुन्) તેજ, ઉત્સવ, અગ્નિ.

महस न. (मह्यते पूज्यतेऽनेन, मह्+असच्) જ્ઞાન, પ્રકાર–જાત,. સમજ.

महा स्त्री. (मह्यते पूज्यते मह्+घ+स्त्रियां टाप्) એક જાતનો વેલો, ગાય.

महाकच्छ पु. (महाकच्छ जै. प्रा.) નીલવંત પર્વતની દક્ષિણે સીતા મહા નદીની ઉત્તરે બ્રહ્મકૂટ પર્વતની

मसन न. (मस्यते, मस्+ल्युट्) સોમરાજી વૃક્ષ.
मसरा स्त्री. (मस्+बाहुलकात् अरच्+टाप्) મસૂર ધાન્ય.
मसार पु. (मस्+भावे क्विप् मसं परिमाणं ऋच्छति ऋ+अण्) ઈન્દ્રનીલમણિ.
मसारक पु. (मसार+स्वार्थे कन्) ઈન્દ્રનીલમણિ.
मसि स्त्री. (मस्+इन्) શાહી, સેફાલિકા વનસ્પતિ વિશેષ.
मसिका स्त्री. (मसि+स्वार्थे कन्+टाप्) શાહી, રૂસનાઈ, શેફાલિકા વનસ્પતિ.
मसिकूपिका स्त्री. (मस्याधारा कूपिका) શાહીનો ખડીયો, રૂસનાઈનું પાત્ર.
मसिकाकूपिका स्त्री. (मसिकायाः कूपिका) શાહીનો ખડીયો.
मसिकाकूपी स्त्री. (मसिकायाः कूपी) શાહીનો ખડીયો.
मसिजल न. (मसिर्मिश्रितं जलम्) શાહી.
मसिधान न. (मसिर्धीयतेऽत्र. धा+आधारे ल्युट्) શાહીનો ખડીયો.
मसिधानी स्त्री. (मसिर्धीयतेऽत्र,धा+आधारे ल्युट्+ङीप्) રૂસનાઈનો ખડીયો.
मसिन न. (मस्यते परिमीयते गणनया, मस्+इनच्) પ્રેતને પિંડદાનના અધિકારવાળો ગ્રન્થ.
मसिपण्य पु. (मसिस्तद्वल्लिखनमक्षरमेव पण्यं विक्रेयं यस्य) લહીઆ, કારકુન, લખાણ કરી જીવનાર.
मसिपथ पु. (मसेः पन्थाः समा. अच्) કલમ, લેખણ [illegible].
मसिप्रसु स्त्री. (मसिः प्रसूरिव यस्याः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मसिप्रसू स्त्री. (मस्याः प्रसूरिव) રૂસનાઈનો ખડીઓ.
मसिवर्द्धन न. (मसिं वर्द्धयति, वृध्+णिच्+ल्यु) ગંધરસ વનસ્પતિ.
मसी स्त्री. (मस्+इन्+वा ङीप्) શાહી.
मसीजल न. (मसीमिश्रितं जलम्) શાહી.
मसीना स्त्री. (मस्+इना. [illegible] दीर्घः टाप्) અળસી, [illegible] ઝાડ.
मसुर पु. (मस्यते परिमीयतेऽसौ, मस्+उरच्) મસૂર ધાન્ય.
मसुरक पु. (मसुर+स्वार्थे क) મસૂર ધાન્ય.
मसुरा स्त्री. (मस्+उरच्+टाप्) એકજાતના ચોખા, વેશ્યા.
मसुरी स्त्री. (मसुर+स्त्रियां ङीप्) મસૂર ધાન્ય.
मसूर पु. (मस्+ऊरच्) મસૂર ધાન્ય.
मसूरक पु (मसूर+स्वार्थे क) મસૂરધાન્ય.
मसूरविदला स्त्री. (मसूरस्येव विशिष्टं दलं यस्याः) કાળું નસોતર, કાળી લતા.
मसूरा स्त्री. (मस्यति परिणमति, मस्+ऊरच्+स्त्रियां टाप्) એક જાતના ચોખા, વેશ્યા.
मसूरिका स्त्री. (मसूरेव, मसूर+इवार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) વેશ્યા, કુટ્ટણી, વસન્તરાગ.
मसूरी स्त्री. (मस्+ऊरच् गौरा. ङीष्) ઉપરના અર્થ, કાળું નસોતર, નસોતર.
मसृण त्रि. (मस्+ऋण, मसृणोति दीप्यते, मसृ+ऋण्+क पृषो. वा) ચીકણું, કોમળ, લીસું.

"करुणामसृणैः कटाक्षपातैः
कुरु मामम्ब कृतार्थं सार्थवाहम्" टीकायां मल्लिनाथः

मसृणा स्त्री. (मसृण+स्त्रियां टाप्) અળસી.
मस्क (भ्वा. आ. सक. सेट् मस्कते) જવું, ગમન કરવું.
मस्कर पु. (मस्कते गच्छत्यनेन, मस्क्+अरच्) વાંસ, છિદ્રવાળો વાંસ, જ્ઞાન.
मस्कर पु. (मस्क्+भावे अरच्) જવું, ગતિ.
मस्करिन् पु. (मस्करो ज्ञानं गतिर्वाऽस्त्यस्य इनि, मा कर्तुं कर्म निषेद्धुम्, शीलमस्य, मा+कृ+इनि निपा.) સંન્યાસી, ચન્દ્ર, કપૂર.
मस्ज् (तुदा. पर. अक. अनिट् मज्जति) સ્નાન કરવું, ન્હાવું.
मस्त न. (मस्यति परिमाणमनेन, मस्+क्त) માથું.
मस्त त्रि. (,, ,,) ઊંચું.
मस्त पु. न. (मस्यति परिमाणमनेन मस्+कर्मणि क्त) માથું.
मस्तक न. (मस्त+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.
मस्तक त्रि. (,, ,,) ઊંચું.

महाक्रतु पु. (महांश्चासौ क्रतुश्च) મોટો યજ્ઞ.
महाक्रन्दित पु. (महाकंदिय जै. प्रा.) વ્યંતર દેવતાની એક જાત.
महाक्रम पु. (महान् क्रमो यस्य) વિષ્ણુ.
महागद पु (महांश्चासौ गदश्च) મહાન્ રોગ, તાવ.
महागन्ध न. (महान् गन्धोऽस्य) હરિચન્દન, બોલ.
महागन्ध पु. (महान् गन्धो यस्य) જલવેતસ.
महागन्धा स्त्री. (महान् गन्धो यस्याः स्त्रियां टाप्) મહાગન્ધા નામની વનસ્પતિ, કવિકા વનસ્પતિ, ચામુંડા દેવી.
महागर्त पु. (महान् गर्तोऽस्य) વિષ્ણુ.
महागर्दभगन्धिका स्त्री. (महागर्दभगन्धी+कन्–टाप् ह्रस्वश्च) ભારંગ વનસ્પતિ.
महागिरि पु. (महांश्चासौ गिरिश्च) મોટો પર્વત.
महागिरि पु. (महान् गिरिस्तदाख्योपाधिर्यस्य) એક બૌદ્ધ વિશેષ.
महागुरु पु. (महांश्चासौ गुरुश्च) મનુષ્યનાં માતાપિતા વિગેરે, સ્ત્રીઓનો મહાન્ ગુરૂ પતિ.
महागुल्मा स्त्री. (महान् गुल्मो यस्याः) સોમવલ્લી.
महागुह त्रि. (महतो गुहा यस्य) મોટી ગુફાવાળું
महागुहा स्त्री. (महती गुहेव मूलमस्याः) પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.
महागुहा स्त्री. (महती चासौ गुहा च) મોટી ગુફા.
महाग्रीव पु (महती ग्रीवा यस्य) ઉંટ.
महाग्रीव त्रि. (महती ग्रीवा यस्य) મોટી ડોકવાળું.
महाग्रीवा स्त्री. (महती ग्रीवा यस्याः यद्वा महती चासौ ग्रीवा च) મોટી ડોકવાળી સ્ત્રી, મોટી ડોક.
महाग्रीवी स्त्री. (महाग्रीव+स्त्रियां ङीष्) ઉંટડી.
महाघूर्णा स्त्री. (महती घूर्णाऽस्याः) મદ્ય–દારૂ, દ્રાક્ષાસવ.
महाघृत न. (महच्च तत् घृतं च) એકસો દશ વર્ષનું ઘી.
महागोया (महती चासौ गोया च) વનસ્પતિ ઉપલસરી.
महाघोष त्रि. (महान् घोषोऽस्य अत्र वा) મોટા શબ્દવાળું.
महाघोष न. (महान् घोषोऽस्य अत्र वा) હાટ, દુકાન, બજાર.
महाघोषा स्त्री. (घुष्यते कर्मणि घञ्+टाप्, महती घोषा) કાગડા શીંગ, શેપગુંદરનું ઝાડ.
महाङ्ग पु. (महदङ्गमस्य) ઉંટ, વનસ્પતિ ચિત્રો, ગોખરૂ.
महाङ्ग त्रि. (महदङ्गं यस्य) મોટા અંગવાળું, મોટા શરીરવાળું.
महाङ्ग न. (महच्च तत् अङ्गं च) મોટું અંગ.
महाङ्गी स्त्री. (महाङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉંટડી.
महाचण्ड त्रि. (महांश्चासौ चण्डश्च) અત્યન્ત ઉગ્ર, ઘણુંજ ગરમ.
महाचन्द्र पु. (महाचंद जै. प्रा.) જંબુદ્વીપના ઐરવત ક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનાર આઠમા તીર્થંકર, તે નામનો એક રાજા, એક કુમાર.
महाच्छद पु. (महान् छदोऽस्य) દેવતાડ વૃક્ષ.
महाछाय पु. (महती छाया यस्य) વડનું ઝાડ.
महाछाय त्रि. (,, ,,) મોટી છાયાવાળું.
महाछिद्र त्रि. (महत् छिद्रं यस्य) મોટા છિદ્રવાળું, મોટા કાણાવાળું.
महाच्छिद्रा स्त्री. (,, ,,) મહામેદા વનસ્પતિ.
महाज पु (महांश्चासौ अजश्च) મોટો બકરો.
महाज त्रि. (महतो जायते, महान्+जन्+कर्त्तरि ड) મોટા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલું.
महाजट त्रि. (महती जटा यस्य) મોટી જટાવાળું.
महाजटा स्त्री. (महती जटाऽस्याः) રૂદ્રજટા વૃક્ષ.
महाजटा स्त्री. (महती चासौ जटा च) મોટી જટા.
महाजन पु. (महांश्चासौ जनश्च) શ્રદ્ધાળુ માણસ, મોટું માણસ, મહાજન, પંચ.
महाजम्बु स्त्री. (महती चासौ जम्बुश्च) મોટા જાંબુનું ઝાડ.
महाजम्बू स्त्री. (महती चासौ जम्बूश्च) ઉપરનો અર્થ.
महाजाति स्त्री. (महती जातिरस्याः यद्वा महती जातिरिव तदाकृतित्वात्) મોટી જાઈ.
महाजाति स्त्री. (महती चासौ जातिश्च) મોટી જાતિ, ઉત્તમ વર્ણ.
महाजाति त्रि. (महती जातिर्यस्य) મોટી જાતનું, ઊંચી જાતનું.
महाजातीय त्रि. (महाजाति+छ) ઊંચી જાતનું, ઉત્તમ વર્ણનું.

પશ્ચિમે અને ગ્રાહવતી નદીની પૂર્વે મહાવિદેહાન્તર્ગત એક વિજય, દેવવિશેષ.

महाकच्छ पु. (महान् विपुलः कच्छो जलप्रायदेशोऽस्य) સમુદ્ર, વરૂણ, પર્વત.

महाकण्टकिनी स्त्री. (महत् कण्टकमस्त्यस्य भूम्ना. इनि+ङीप्) તે નામનું એક ઝાડ.

महाकन्द पु. (महांश्चासौ कन्दश्च) લસણ, મોટી ડુંગળી, મૂળો.

महाकपित्थ पु. (महांश्चासौ कपित्थश्च) બીલીનું ઝાડ, રાતુ લસણ, મોટો મૂળો.

महाकर पु. (महांश्चासौ करश्च) મોટો હાથ, મોટી ખાણ.

महाकर त्रि. (महान् करो यस्य) મોટા હાથવાળું, મોટી ખાણવાળું.

महाकरञ्ज पु. (महांश्चासौ करञ्जश्च) કાંકચાનું ઝાડ.

महाकर्णिकार पु. (महांश्चासौ कर्णिकारश्च) ગરમાળો.

महाकर्मन् पु. (महत् कर्म यस्य) વિષ્ણુ.

महाकर्मन् त्रि. (,, ,,) મોટા કામવાળું, જેના કર્મ ઘણા હોય તે.

महाकर्मन् न. (महच्च तत् कर्म च) મોટું કામ.

महाकाय पु. (महान् कायो यस्य) શિવનો અનુચર નન્દી, શિવ, એક ભૈરવ, એક વેલો, હાથી.

महाकाय त्रि. (,, ,,) મોટા શરીરવાળું, સ્થૂલ દેહવાળું.

महाकाय पु. (महांश्चासौ कायश्च) મોટું શરીર.

महाकार्त्तिकी स्त्री. (महती चासौ कार्त्तिकी च) રોહિણી નક્ષત્ર સહિત કાર્તિકી પુનમ.

महाकाल पु. (महांश्चासौ कालश्च) ત્રુટક નહિ તેવો કાળ, શિવ, એક ભૈરવ, એક વેલો.

महाकाल पु. (महाकाल जै. प्रा.) ઉત્તર તરફના પિશાચ જાતના વ્યંતર દેવતાનો ઇન્દ્ર, સાતમી નરકના દક્ષિણ દિશામાં રહેલ ત્રીજો નરકાવાસો, પરમાધામીની એક જાત, આઠમા દેવલોકનું એક વિમાન, ચક્રવર્તિનાં નવ નિધાનમાંનું એક નિધાન કે જેમાં ધાતુની ખાણ સંબન્ધી હકીકત છે, વેલંબ તથા પ્રભંજન ઇન્દ્રના લોકપાલનું નામ, વાયુકુમાર જાતિના ઇન્દ્રનું નામ, દ્વારિકાની બહારનું એક સ્મશાન, ૮૮ માંનો ૫૭ મો ગ્રહ, નિરયાવલિકાના ત્રીજા અધ્યયનનું નામ, રાજા શ્રેણિકના પુત્ર, દક્ષિણ લવણ સમુદ્રના દેવ.

महाकाली स्त्री. (महाकाल+पत्न्यर्थे ङीप्) દુર્ગાની મૂર્તિવિશેષ, મેંઢાશીંગ વનસ્પતિ.

महाकालेन्द्र पु. (महाकालिंद जै. प्रा.) વ્યંતર જાતિનો ઇન્દ્ર, ઉત્તરના પિશાચ દેવોનો ઇન્દ્ર.

महाकाव्य न. (महच्च तत् काव्यं च) સર્ગની બાંધણીનું અઢાર સર્ગથી વધારે સર્ગવાળું કાવ્ય.

महाकुण्डलवर पु. (महाकुण्डलवर जै. प्रा.) મહાકુંડલ સમુદ્રનો અધિપતિ દેવતા.

महाकुमारिका स्त्री. (महाकुमारी+संज्ञायां कन्+टाप् ह्रस्वः) ગુલાબી શેવતી, મોટી શેવતી.

महाकुमारी स्त्री. (महती कुमारीव) ઉપરનો અર્થ.

महाकुम्भी स्त्री. (महती चासौ कुम्भी च) કાયફલ.

महाकुल न. (महच्च तत् कुलं च) મોટું કુળ, ખાનદાન કુળ.

"दशपुरुषविख्याते श्रोत्रियाणां महाकुलम्" मनुः

महाकुलीन त्रि. (महाकुलस्यापत्यं, महाकुल+ख) મોટા કુળવાળું, ખાનદાન કુળનું.

महाकुल त्रि. (महत् कुलं वंशोऽस्य) ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલું, કુળવાન.

महाकुष्ठ न. (महच्च तत् कुष्टं च) એક જાતનો કોઢ.

महाकूप पु. (महांश्चासौ कूपश्च) મોટો કુવો.

महाकृष्णा स्त्री. (महाकिण्हा जै. प्रा.) એ નામની એક નદી કે જે મેરૂની ઉત્તરે રક્તા નદીને મળે છે, અંતગડ સૂત્રના આઠમા વર્ગના છટ્ઠા અધ્યયનનું નામ.

महाकृष्णा स्त्री. (महती चासौ कृष्णा च) ગોકર્ણીનો વેલો.

महाकोश पु. (महान् कोशोऽस्य) વિષ્ણુ, પુરુષોત્તમ, મોટો યજ્ઞ, અશ્વમેધ યજ્ઞ.

महाकोशफला स्त्री. (महान् कोशः फले यस्याः) દેવદાલી લતા.

महाकोशातकी स्त्री. (महती चासौ कोशातकी च) હસ્તિઘોષા વનસ્પતિ.

महाक्रतु स्त्री. (महान् क्रतुरस्य) વિષ્ણુ, અશ્વમેધ નામનો યજ્ઞ.

महाधन त्रि. (महत् धनं यस्य) ઘણા ધનવાળું, પૈસાદાર.

महाधातु पु. (महांश्चासौ धातुश्च) સુવર્ણ, સોનું.

महानट पु. (महांश्चासौ नटश्च प्रलयकाले) શિવ, મહાદેવ.

महानदी स्त्री. (महती चासौ नदी च) મોટી નદી, તે નામની નદી.

महानन्द पु. (महान् अतिबृहत् आनन्दोऽत्र) મોક્ષ.

महानन्द पु. (महांश्चासौ आनन्दश्च) અતિશય આનંદ, મોટો હર્ષ, પરમ સુખ.

महानन्द त्रि. (महान् आनन्दो यस्य) ઘણા આનંદવાળું.

महानन्दा स्त्री. (महान् आनन्दोऽस्याः) મહા સુદ નવમી, તે નામની નદી, દારૂ.

महानन्दि पु. (आ सम्यक् नन्दति, आ+नन्द्+इन्, महान् आनन्दि) કલિયુગના મહાપદ્મ રાજાનો પિતા.

महानरक पु. (महानतिशययातनाप्रदः नरकः) તે નામે એક નરક.

महानल पु. (महांश्चासौ नलश्च यद्वा महान् अनलः) દેવનલ, પારો.

महानवमी स्त्री. (महती चासौ नवमी च) આશ્વિન સુદ નવમી.

महानस न. (महच्च तत् अनश्च संज्ञायां टच् आकारादेशश्च) રસોડું, રસોઈખાનું.

महानाटक न. (महच्च तत् नाटकं च) દૃશ્ય કાવ્ય નાટકનો એક ભેદ, મહાનાટક, હનુમાન્ નાટક.

महानाद पु. (महान् नादोऽस्य) હાથી, ગાજતો મેઘ, સિંહ, ઉંટ, કાન, એક કંઠ વાદિત્ર.

महानाद पु. (महांश्चासौ नादश्च) મોટો અવાજ.

महानादी स्त्री. (महानाद+स्त्रियां ङीष्) હાથણી, સિંહણ, ઉંટડી

महानिद्रा स्त्री. (महती सुदीर्घा चासौ निद्रा च) મરણ, મોત.

महानिधि पु. (महांश्चासौ नीधिश्च) મોટો ભંડાર.

महानिधि पु. (महान् निधिरस्य) વિષ્ણુ.

महानिम्ब पु. (महांश्चासौ निम्बश्च) એક જાતનો લીંબડો.

महानिवेश त्रि. (महान् निवेशो यस्मिन्) ઘટ્ટ, ઘાટું, કઠણ, સુશોભિત.

महानिशा स्त्री. (महती घोरा निशा) રાત્રીના વચલા બે પહોર.

महानीच त्रि. (महांश्चासौ नीचश्च) ઘણું નીચ, અત્યંત નીચું.

महानीच पु. (महानतिशयो नीचः) ધોબી.

महानील पु. (महांश्चासौ नीलश्च) ભાંગરો, એક જાતનો મણિ, એક જાતનો નાગ, મોટા જાંબુનું ઝાડ, એક જાતનો ગુગળ.

महानील न. (महच्च तत् नीलं च) એક જાતનું તંત્ર.

महानीलसरस्वती स्त्री. (महानीलाख्या सरस्वती) તંત્ર પ્રસિદ્ધ એક તારિણી.

महानीली स्त्री. (नील+गौरा. ङीष् महती चासौ नीली च) વનસ્પતિ નીલાપરાજીતા.

महानुभाव त्रि. (महाननुभावो माहात्म्यमस्य) મહાશય, મોટા મનનું, મહા પ્રતાપી, કામ ક્રોધ વિગેરેથી જેનું મન વ્યાપ્ત ન હોય તે.
"महानुभावाः हि नितान्तमर्थिनः" माघे

महापञ्चमूलक न. (पञ्चानां बिल्वादिमूलानां समाहारः कप् महच्च तत् पञ्चमूलकं च) બીલ્લી–અગ્નિમંથ–શ્યોનાક–કાશ્મરી–પાટલા એ પાંચનો સમૂહ.

महापञ्चविष न. (पञ्चानां विषाणां समाहारः, महच्च तत् पञ्चविषं च) શૃંગી–કાલકૂટ–મુસ્તક–વછનાગ–શંખકર્ણી એ પાચ ઝેરનો સમૂહ.

महापत्र पु (महत् पत्रमस्य) એક જાતનું કંદ, ગન્ધસાર વૃક્ષ

महापत्रक पु (महत् पत्रमस्य कप्) સાગનું ઝાડ.

महापत्रा स्त्री. (महान्ति पत्राण्यस्याः) મોટા જાંબુનું ઝાડ, નાગબલા નામની ઓષધિ.

महापथ पु. (महांश्चासौ पन्थाश्च) રાજમાર્ગ–સરીયામ રસ્તો, મોટો રસ્તો, હિમાલયની ઉત્તર દિશામાં સ્વર્ગમાં ચઢવાનો માર્ગ.

महापद्म न. (महच्च तत् पद्म) મોટું કમળ–ધોળું કમળ, અયુતની સંખ્યાવાળું.

महापद्म पु. (महत् पद्मं तादृशं चिन्हं शिरसि यस्य) આઠ નાગો પૈકી એક નાગ.

महाजालि स्त्री. વનસ્પતિ સોનામુખી.

महाजालिनी स्त्री. (महती चासौ जालिनी च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महाजाली स्त्री. (जाल्–आच्छादने +अच्+स्त्रियां ङीप् महती चासौ जाली च) પીળા રંગની ઘોષા વનસ્પતિ, રાજકોષાતકી વનસ્પતિ.

महाज्यैष्ठी स्त्री. (महती चासौ ज्यैष्ठी च) રવિવાર સાથે જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમા.
"पूर्णिमा रविवारेण महाज्यैष्ठी प्रकीर्त्तिता"

महाज्योतिष्मती स्त्री. (महती चासौ ज्योतिष्मती च) મોટી માલકાંકણી.

महाज्वाल पु. (महती ज्वाला शिखाऽस्य) યજ્ઞનો અગ્નિ.

महाज्वाला स्त्री. (महती चासौ ज्वाला च) મોટી જ્વાલા.

महाढ्य पु. (महेन उत्सवेन आढ्यः) કદંબનું ઝાડ.

महाढ्य त्रि. (महांश्चासौ आढ्यश्च) મહાન્ પ્રભુ, સમર્થ.

महातपस् पु. (महत् तपोऽस्य) વિષ્ણુ.

महातपस् न. (महच्च तत् तपश्च) મોટું તપ, મહાન્ તપશ્ચર્યા.

महातपस् त्रि. (महत् तपो यस्य) મોટી તપશ્ચર્યાવાળું.

महातरु पु. (महांश्चासौ तरुश्च) મોટું વૃક્ષ, થોરનું ઝાડ.

महातल न. (महच्च तत् तलं च) સાત નરકો પૈકી પાંચમું નરક.

महातारा स्त्री. (महती चासौ तारा च) તંત્ર પ્રસિદ્ધ એકતારિણી, જૈનોની એક દેવી.

महाताली स्त्री (महान् अनेकस्तालो यत्र स्त्रियां ङीप्) મોટું તાડનું એક ઝાડ.

महातिक्त पु. (महानतिशयः तिक्तस्तिक्तरसो यत्र) કડવો લીંબડો.

महातिक्त त्रि. (महांश्चासौ तिक्तश्च) અત્યન્ત કડવું.

महातिक्ता स्त्री. (महातिक्त+स्त्रियां टाप्) કુંવારપાઠા વનસ્પતિ, યવતિક્તા વનસ્પતિ.

महातीक्ष्ण त्रि. (महांश्चासौ तीक्ष्णश्च) અતિશયતીક્ષ્ણ, મહાતીવ્ર.

महातीक्ष्णा स्त्री. (महातीक्ष्ण+स्त्रियां टाप्) ભીલામાનું ઝાડ.

महातुम्बी स्त्री. (महती चासौ तुम्बी च) મોટી તુંબડી.

महातेजस् पु. (महत् तेजो यस्य) પારો, કાર્તિક સ્વામી, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

महातेजस् त्रि. (महान् तेजो यस्य) મહાન તેજવાળું, મોટી કાન્તિવાળું.

महात्मन् त्रि. (महान् आत्मा स्वभावः आशयो वा यस्य) મહાશય, મોટા મનનું, મહાત્મા.

महादन्त त्रि. (महान् दन्तो यस्य) મોટા દાંતવાળો હાથી વિગેરે.

महादन्त पु. (महांश्चासौ दन्तश्च) હાથીદાંત, મોટો દાંત.

महादन्त पु. (महान् दन्तोऽस्य) ગણપતિ.

महादान न. (महत् दानं यस्य) તુલાદાન વિગેરે સોળ મહાદાન.

महादारु पु. (महत् दारु अस्य) દેવદારનું ઝાડ.

महादारु न. (महत् दारु) મોટું લાકડું.

महादीर्घ पु. (महान् दीर्घः) સરલ દેવદારનું ઝાડ.

महादीर्घ त्रि. (महान् दीर्घः यस्य) અત્યન્ત લાંબું.

महादूपक पु. (महांश्चासौ दूपकश्च) એક જાતનો ભાત.

महादेव पु. (महांश्चासौ देवश्च) નિર્દોષ દેવ, શિવ, અગીયારની સંખ્યા.

महादेवी स्त्री. (महादेवस्य पत्नी, जाति. ङीप्) પાર્વતી. દુર્ગા.

महादेवी स्त्री. (महती चासौ देवी च) મોટી દેવી.

महादुन्दु पु. (महांश्चासौ दुन्दुश्च) એક જાતનું મોટું રણવાદ્ય.

महादुन्दुभि पु. (महांश्चासौ दुन्दुभिश्च) મોટું નગારું, મોટી નોબત.

महाद्रुम पु. (महांश्चासौ द्रुमश्च) પીપળાનું ઝાડ, મોટું ઝાડ.

महाद्रोणा स्त्री. (महती चासौ द्रोणा च) મોટી દ્રોણ પુષ્પી નામની વનસ્પતિ.

महाधन त्रि. (महत् मूल्यकं धनमस्य) મોટી કિંમતનું, ઘણા મૂલ્યનું.

महाधन न. (महत् मूल्यकं धनं यस्य) સોનું, સેલા રસ, સુંદર વસ્ત્ર.

महाधन पु. (महत् धनं यस्मात्) ખેતી, ખેડ–કૃષિકર્મ.

महाबाहु पु. (महांश्चासौ बाहुश्च) મોટો હાથ, મોટો બાહુ.

महाबाहु त्रि. (महान् बाहुर्यस्य) મોટા બાહુવાળું, મોટા હાથવાળું.

महाबीज पु. (महद् बीजमस्य) પારો, પારદ.

महाबीज न. (महच्च तत् बीजं च) મોટું બીજ.

महाबुद्धि पु. (महती बुद्धिरस्य) વિષ્ણુ.

महाबुद्धि त्रि. (महती बुद्धिर्यस्य) અત્યન્ત બુદ્ધિશાળી.

महाबोधि पु. (बुध्यते सर्वं जानाति, बुध्+इन्, महांश्चासौ बोधिश्च) બુદ્ધદેવ.

महाब्राह्मण पु. (महान् प्रशस्तोऽतिशयनिन्दितो वा ब्राह्मणः) મોટો બ્રાહ્મણ, નિન્દ્ય બ્રાહ્મણ.

महाभट पु. (महांश्चासौ भटश्च) મોટો યોદ્ધો.

महाभद्रा स्त्री. (महत् भद्रं मङ्गलं यस्याः) ગંગા નદી.

महाभरीवचा स्त्री. એક વનસ્પતિ.

महाभाग त्रि. (महान् भागो यस्य) મોટા ભાગ્યવાળું, સારા નસીબવાળું, સદાચાર સંપન્ન, ભાગ્યશાળી

महाभाग पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

महाभारत पु. न. (महच्च तत् भारतं च यद्वा महान्तं भारं तनोति, महाभार+तन्+ड) વ્યાસે બનાવેલો તે નામનો ઇતિહાસ ગ્રન્થ.

"महत्वाद्भारतत्वाच्च महाभारतमुच्यते"

महाभीत त्रि. (महच्च तत् भीतं च) ઘણું ભય પામેલ.

महाभीता स्त्री. (महती चासौ भीता च) વનસ્પતિ લાજાલુ–લજ્જાવન્તી વનસ્પતિ

महाभीम पु. (महांश्चासौ भीमश्च) તે નામનો એક રાજા.

महाभीष्म त्रि. (महानतिशयो भीष्मः) અત્યન્ત ભયંકર.

महाभीष्म पु. ભીષ્મનો પિતા.

महाभूत न. (महच्च तत् भूतं च) પૃથ્વી–જળ–તેજ–વાયુ–આકાશ એ પાંચ.

महाभूत पु. (महांश्चासौ भूतश्च) પરમેશ્વર.

"तस्यैतस्य महाभूतस्य निःश्वसितमेतत् यदृग्वेदः" श्रुतिः

महाभूतघट पु. સોળ મહાદાન પૈકી એક મહાદાન.

महाभृङ्ग पु. (महांश्चासौ भृङ्गश्च) કાળો ભાંગરો.

महाभोगा स्त्री. (महान् आभोगः परिपूर्णताऽस्याः यद्वा महान् भोगः सुखरूपमस्याः) દુર્ગા દેવી.

महाभोग त्रि. (महान् भोगो विशालताऽस्य) અતિશય વિશાળતાવાળું.

महामति त्रि. (महती मतिर्यस्य) ઘણી બુદ્ધિવાળું.

महामत्स्य पु. (महांश्चासौ मत्स्यश्च) મોટું માછલું મગર વિગેરે.

महामद पु. (महान् मदो यस्य) ઘણા મદવાળો હાથી, અતિશય મદ.

महामद त्रि. (,, ,,) ઘણા મદવાળું, મોટા ગર્વવાળો.

महामनस् त्रि. (महदुदारं मनस्तद्व्यापारो यस्य) મહાશય, મોટા મનવાળું.

महामात्र पु. (महती मात्रा मर्य्यादापरिमाणं यस्य) પ્રધાન, અમાત્ય, મુખ્યમંત્રી.

"मन्त्रे कर्मणि भूषायां वित्ते दाने परिच्छदे।
मात्रा च महती येषां महामात्रास्तु ते स्मृताः" ॥

महामात्री स्त्री. (महामात्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) મુખ્ય મંત્રીની સ્ત્રી, મુખ્ય દિવાનની સ્ત્રી.

महामानसिका स्त्री. (महत् मानसं भक्तान् प्रति सदयं चेतो यस्य, कप्+टाप् इत्वं) જૈન મત પ્રમાણે એક શાસનદેવી.

महामानसी स्त्री. (महत् मानसं यस्याः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महामाय पु. (महती माया यस्य) વિષ્ણુ.

महामाया स्त्री. (अन्यस्मिन् अन्यधर्मावभासो माया, महती चासौ माया च) જગતનું કારણ અવિદ્યા.

महामाया स्त्री. (महती माया विश्वनिर्म्माणशक्तिर्यस्याः) દુર્ગાદેવી, એક જાતની શક્તિ.

महामायिन् त्रि. (महामाया+अस्त्यर्थे इनि) અત્યન્ત માયાવી, અત્યન્ત કપટી.

महामायिनी स्त्री. (महामायिन्+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગાદેવી.

महामायी स्त्री. (महती माया यस्याः, स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महामारी स्त्री. (महतः दुर्दान्तान् दानवादीन् मारयति, मृङ्+णिच्+अण्+ङीप्) મહાકાલી.

महापद्म पु. આઠ નાગ મધ્યે તે નામનો એક નાગ, કુબેરનો તે નામનો એક નિધિ, લીલાવતીમાં કહેલ અયુત કોટી સંખ્યા, મહાનેમી રાજાનો એક પુત્ર, શુક્લપક્ષ.

महापद्म पु. (महापउम जै. प्रा.) મહા હિમવન્ત પર્વત ઉપરનો એક દ્રહ, પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરિકિણી નગરીનો એ નામનો એક રાજા, વર્તમાન અવસર્પિણીના નવમા ચક્રવર્તી, ચક્રવર્તિનાં નવ નિધાનમાંનું પાંચમું નિધાન કે જેમાં સર્વ જાતનાં વસ્ત્રોની નિષ્પત્તિ થાય છે, જંબુદ્વીપના ભરતખંડમાં થનાર પ્રથમ તીર્થંકર, ગોશાળાના ભાવી અવતારનું નામ, સાતમા દેવલોકનું એક વિમાન, વૃક્ષ વિશેષ.

महापद्मद्रह पु. (महापउमद्दह जै. प्रा.) મહા હિમવન્ત પર્વત ઉપરનો એક દ્રહ.

महापरिज्ञा स्त्री. (महापरिण्णा जै. प्रा.) આચારાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુત સ્કંધનું નવમું અધ્યયન.

महापातक न. (महच्च तत् पातकं च) બ્રહ્મહત્યા–મદ્યપાન–ચોરી–ગુરૂપત્ની સાથે વ્યભિચાર–અને પાપ કરનારનો સંગ–એ મોટાં પાપ, મોટો અપરાધ.

महापातकिन् त्रि. (महापातकमस्त्यस्य इनि) ઉપરનાં મહા પાપો કરનાર.

महापाप न. (महच्च तत् पापं च) મોટું પાપ.

महापाप त्रि. (महत् पापं यस्य) મોટાં પાપ કરનાર.

महापापिन् त्रि. (महापाप+अस्त्यर्थे इनि) મોટાં પાપ કરનાર.

महापासक पु. (पसति बाधते निराकरोति परकालेश्वरादिकम्, पस्+ण्वुल्, महान् पासकः) બુદ્ધભિક્ષુ.

महापिण्डीतक पु. (पिण्डीं तनोति, तन्+ड+कप् महांश्चासौ पिण्डीतकश्च) એક જાતનું મીંઢળનું ઝાડ.

महापिण्डीतरु पु. (महांश्चासौ पिण्डीतरुश्च) એક જાતનું વૃક્ષ.

महापीलु पु. (महांश्चासौ पीलुश्च) મીઠા પીલુનું ઝાડ.

महापुराण न. (महच्च तत् पुराणं च) વ્યાસે બનાવેલાં અઢાર પુરાણમાંનું એક.

महापुरुष पु. (महांश्चासौ पुरुषश्च) નર અને નારાયણ, મહાન્ પુરૂષ.

महापुरुषदन्ता स्त्री. (महापुरुषस्य दन्ता इव मूलानि यस्याः) શતમૂળી વનસ્પતિ.

महापुरुषदन्तिका स्त्री. (महापुरुषदन्ता+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वम्) શતમૂળી વનસ્પતિ.

महापुष्प पु. (महद्बृहत् प्रशस्तं वा पुष्पं यस्य) મોગરો, લવીંગનું ઝાડ, કાળા મગનું ઝાડ.

महापुष्पा स्त्री. (महत् प्रशस्तं पुष्पमस्याः टाप्) નીલા પરાજીતા વનસ્પતિ.

महापृष्ठ पु. (महत् विपुलं पृष्ठमस्य) ઉંટ.

महाप्रभ त्रि. (महती प्रभा यस्य) મોટા તેજવાળું.

महाप्रभा स्त्री. (महती चासौ प्रभा च) મોટી કાન્તિ, મહાન્ તેજ.

महाप्रभु पु. (महांश्चासौ प्रभुश्च) શિવ, ઇન્દ્ર, રાજા, તપસ્વી, મોટો પ્રભુ, પરમેશ્વર, મહા સમર્થ.

महाप्रलय पु. (महांश्चासौ प्रलयश्च) બ્રહ્માના સો વર્ષ પછીનો પ્રાણીમાત્રનો પ્રલય, તે મુક્તકાળ.

महाप्रसाद पु. (महांश्चासौ प्रसादश्च) દેવ વિગેરેનું નૈવેદ્ય, મોટી પ્રસન્નતા.

महाप्रहारवल्ली स्त्री. (महती चासौ प्रहारवल्ली च) માંસ રોહિણી વનસ્પતિ.

महाप्राण पु. (महान्तो दीर्घकालस्थायिनः प्राणा यस्य) એક જાતનો કાગડો, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ વર્ણોચ્ચારના બાહ્ય પ્રયત્નનો એક ભેદ.

महाप्राण त्रि. (महान् प्राणो यस्य) ઘણા બળવાળું.

महाफल पु. (महत् पूजार्दौ प्रशस्तं बृहद् वा फलमस्य) બીલીનું ઝાડ, કોઠનું ઝાડ, તાડનું ઝાડ, નારીયેળનું ઝાડ, તેજબળ, મોટા પીલુનું ઝાડ.

महाफला स्त्री. (महत् फलं आरोग्यादिकं यस्याः) ઇન્દ્ર વારૂણીનું ઝાડ.

महाबल पु. (महदुत्कृष्टं बलं ऐश्वर्यं यस्य) વાયુ, તે નામે એક બુદ્ધ.

महाबल त्रि. (महदतिशयं बलं सामर्थ्यं यस्य) ઘણું બળવાન, જોરાવર.

महाबल न. (महदतिशयं बलं सामर्थ्यं यस्मात्) સીસું.

महाबला स्त्री. (महत् बलमस्याः) વનસ્પતિ મહાબલા–સહદેવી લતા.

महाबलिन् त्रि (महाबल+अस्त्यर्थे इन्) ઘણા બળવાળું, જોરાવર.

महारथ पु. (महांश्चासौ रथश्च) મોટો રથ, શિવ.

महारथिन् पु. (महारथ+अस्त्यर्थे इनि) દશ હજાર ધનુર્ધારીઓ સાથે એકલો લડી શકે તેવો યોદ્ધો.

महारम्भ पु. (महान् आरम्भः प्रस्तुतकरणे यत्नो यस्मिन्) એક જાતનું લવણ.

महारम्भ त्रि. (महान् आरम्भो यस्य) મોટા આરંભ વાળું.

महारस पु. (महानतिमिष्टो रसोऽस्य) ખજૂર, શેલડી.

महारस पु. (महांश्चासौ रसश्च) અભ્રક, હિંગળોક, કાંતલોહ, સુવર્ણમાક્ષિક રૌપ્યમાક્ષિક, પારો.

महारस त्रि. (महान् रसो यस्य) મોટા રસવાળું.

महारस न. (महान् अधिको रसोऽस्य) કાંજી.

महाराज पु. (महांश्चासौ राजा च समा. टच्) મોટો રાજા, ચક્રવર્તી રાજા.

महाराजक पु. (महान् सन् राजते वुन् पृषो. वा इत्वं) બસોવીસની સંખ્યાનો એક દેવગણ.

महाराजचूत पु. (महता मिष्टादिगुणेन राजते आद्रियते राज्+अच्, महाराजश्चासौ चूतश्च) એક જાતનું આંબાનું ઝાડ.

महाराजचूतक पु. (महाराजचूत+स्वार्थे कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महाराजद्रुम पु. (महाराजोऽतिश्रेष्ठो द्रुमः) ગરમાળાનું ઝાડ.

महाराजिक पु. (महान् सन् राजते वुन् पृषो. इत्वं वा) બસોવીસની સંખ્યાનો એક દેવગણ.

महाराजोपचार पु. (महाराजार्थे उपचारः महाराजानामुपचारो वा) રાજાને લાયક પૂજાની સામગ્રી વિગેરે, પૂજાનાં ઉત્તમ દ્રવ્ય.

महारात्रि स्त्री. (महत्यां प्रलयावस्थायां राति आत्मस्वरूपं ददाति सुप्तशक्त्या सर्वान् जीवानात्मरूपेणावस्थापयति त्रायते पञ्चपर्वलक्षणाया अविद्याया सकाशात् रक्षति, महत्+रा+त्रै+इ) મહાપ્રલય.

महारात्रि स्त्री. (महती चासौ रात्रिश्च) મોટી રાત, ઈશ્વરની રાત્રિ, મધરાત, આસો સુદ આઠમ.

महाराष्ट्र पु. (महान् भूयान् प्रशस्तो वा राष्ट्रः, महत् राष्ट्रं यत्र वा) જેની ઉત્તરે નર્મદા નદી દક્ષિણે કર્ણાટકપ્રાન્ત પૂર્વે તૈલંગદેશ અને પશ્ચિમે સમુદ્ર આવેલો છે તે દેશ.

महाराष्ट्री स्त्री. (महाराष्ट्रः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्याः अच्+गौरा. ङीप्) એક જાતનું શાક, જળપીપર.

महारिष्ट पु. (महदरिष्टमस्मात्) એક પહાડી લીંબડો.

महारिष्ट न. (महच्च तत् अरिष्टं च) મહાન્ અશુભ.

महारूपक न. (महद् रूपकं यत्र) નાટક.

महारोग पु. (महांश्चासौ रोगश्च) ગાંડપણ-ક્ષય વિગેરે રોગ.

महारोगिन् त्रि. (महारोग+अस्त्यर्थे इनि) મોટા રોગ વાળું.

महारोरुक पु. (महारोरुअ जै. प्रा.) સાતમી નરકનો ચોથો નરકાવાસો.

महारौरव पु. (रुरूणामयं, रुरु+अण्, महांश्चासौ रौरवश्च) તે નામનું એક નરક.

महार्घ पु. (महान् अर्घः मूल्यमस्य) એક જાતનું પક્ષી.

महार्घ त्रि. (महान् अर्घो मूल्यं यस्य) મહાકિંમતનું, મોઘું.

महार्घता स्त्री. (महार्घस्य भावः तल्+टाप्) મહાકિંમતીપણું, મોંઘાઈ.

महार्घत्व न. (महार्घस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

महार्णव पु. (महांश्चासौ अर्णवश्च) મોટો સમુદ્ર, મહાસાગર.

महार्थता स्त्री. વાણીના પાંત્રીસગુણોમાંનો એક ગુણ.

महार्द्ध पु. (महान् विपुलोऽर्द्धोऽस्य) એક જાતનું વૃક્ષ.

महार्द्रक न. (महच्च तत् आर्द्रकं च) જંગલી આદુ.

महार्बुद न. (महच्च तत् अर्बुदं च) સો કરોડની સંખ્યા.

महार्ह त्रि. (महान् अर्हः मूल्यं मर्यादा वाऽस्य) અતિયોગ્ય, મહાપૂજ્ય, ઘણા મૂલ્યવાળું, મહાકિંમતી.

महार्ह न. (महान् अर्हो यस्य) એક જાતનું ઝાડ, સુખડ-ચંદન, ધોળું ચન્દન.

महालक्ष्मी स्त्री. (महती चासौ लक्ष्मीश्च) મોટી લક્ષ્મી, મોટી શોભા, દુર્ગા દેવીની એક શક્તિ-દેવી.

महालय पु. (महान् आत्यन्तिको लयो यत्र) પરમાત્મા.

महालय पु. (महतां जैनानामालयः महान् आलयो वा) જૈનમંદિર ઉપાશ્રય વિગેરે, મંદિર, મોટું ઘર, બંગલો, ધર્મશાળા.

महामारी स्त्री. (म्रियन्ते प्राणिनो यस्याः, मृङ्+घञ्+ङीप्, महती मारी) મરકી, કોલેરું–કોગળીયું.

महामाष पु. (महांश्चासौ माषश्च) એક જાતના અડદ.

महामुख त्रि. (महत् मुखं यस्य) મોટા મુખવાળું.

महामुख पु. (महत् मुखमस्य) એક જાતનો મગર.

महामुख न. (महच्च तत् मुखं च) મોટું મુખ.

महामुण्डनिका स्त्री. (महती चासौ मुण्डनिका च) ગોરખ મુંડી વનસ્પતિ.

महामुण्डी स्त्री. (महती चासौ मुण्डी च) ઉપરનો અર્થ.

महामुनि पु. (महांश्चासौ मुनिश्च) મોટા મુનિ, એક બુદ્ધ વિશેષ, કૃપાચાર્ય, કાળ, નર–નારાયણ.

महामुनि न. (महान् मुनिरिव सर्व्वोपकारित्वात्) કોથમીર, ધાણા.

महामूर्त्ति पु. (महती मूर्तिर्यस्य) વિષ્ણુ.

महामूल पु. (महत् वीर्यकारित्वात् श्रेष्ठं मूलमस्य) એક જાતની ડુંગળી.

महामूला स्त्री. (महन्मूलमस्याः टाप्) એક જાતનો વેલો.

महामूल्य त्रि. (महत् मूल्यं यस्य) મોટી કિંમતનું.

महामूल्य न. (महन्मूल्यमस्य) એક જાતનું રત્ન.

महामृग पु. (महान् मृगः पशुः) હાથી, અષ્ટાપદ જાનવર.

महामृगी स्त्री. (महामृग+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી, અષ્ટાપદ–માદા.

महामृत्युञ्जय पु. (महामृत्युं यमं जयति, जि+खच् मुम् च) અરિષ્ટ–અચાનક દેહપીડાનાશક એક મન્ત્ર.

महामेद पु. (मेदयति स्निग्धीकरोति, मिद्+णिच्+अच्, महान् मेदः) તે નામની એક વનસ્પતિ.

महामेदा स्त्री. (मेदयति मिद्+णिच्+घञ्+टाप् , महती चासौ मेदा च) તે નામની એક વનસ્પતિ.

महामेधा स्त्री. (महती चासौ मेधा च) ઘણી બુદ્ધિ, અતિશય બુદ્ધિ.

महामैत्र पु. (मित्रस्य भावः मित्र+अण्, महद्भिः सह महत्‌ ना ऽस्ति मैत्रमस्य) એક બુદ્ધદેવ.

महामोह पु. (मोहः भ्रान्तिज्ञानम् महांश्चासौ मोहश्च) વારંવાર અનિષ્ટ વસ્તુઓ ઉપર પણ ભ્રાન્તિને લીધે રાગ, સંસારનું કારણ એક અજ્ઞાન, શાસ્ત્રોક્ત દશ પ્રકારનો વિષય રાગ.

महामोहिन् त्रि. (महामोह+अस्त्यर्थे इनि) ઉપર બતાવેલા મહામોહવાળું.

महामोहिन् पु. (महांश्चासौ मोही च) ધંતુરાનું ઝાડ.

महाम्बुज न. (महच्च तत् अम्बुजं च) મોટું કમળ, દશ નિખર્વની સંખ્યા.

महाम्ल न. (महच्च तत् अम्लं च यद्वा महानम्लः अम्लरसो यस्मिन्) ઘણી ખટાશ, બહુ ખાટું–આંબલી.

महाम्ल पु. આંબલીનું ઝાડ.

महाम्ल त्रि. (महान् अम्लोऽम्लरसो यस्मिन्) ઘણું ખાટું, અત્યન્ત ખાટું.

महायक्ष पु. (यक्षयते पूजयति यक्ष्+अच् , महांश्चासौ यक्षश्च) બીજા તીર્થંકર અજીતનાથનો સેવક એક યક્ષદેવ.

महायज्ञ पु. (महांश्चासौ यज्ञश्च) ગૃહસ્થે નિત્ય કરવાના શાસ્ત્રનું અધ્યયન–અગ્નિહોત્ર–પિતૃતર્પણ–ભૂતબલિકર્મ–અતિથિપૂજા એ પાંચ મહાયજ્ઞ.

महायशस् त्रि. (महत् यशो यस्य) મોટા યશવાળું, મોટી આબરૂવાળું, અતિશય કીર્તિવાળું.

महायशस् पु. (महद् व्यापकत्वाद्यशोऽस्य) તે નામના ચોથા તીર્થંકર.

महायशस्क त्रि. (महद् यशो यस्य, समा. कप्प्रत्ययः) મોટી આબરૂવાળું, અતિશય કીર્તિવાળું.

महायुग पु. (महांश्चासौ युगश्च) મોટો યુગ, ચાર યુગ મળીને થયેલો એક યુગ.

महायोगेश्वर पु. (महांश्चासौ योगेश्वरश्च) પરમાત્મા, વિષ્ણુ, મોટા યોગેશ્વર.

महायोगेश्वरी स्त्री. (महायोगेश्वर+स्त्रियां ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

महारजत न. (महच्च तद्रजतं च) સોનું, ધંતુરો.

महारजन न. (रज्यतेनेन ल्युट् , महच्च तद्रजनं च) કસુંબો, સોનું.

महारण्य न. (महच्च तदरण्यं च) મોટું જંગલ, મોટું વન.

महारथ पु. (महान् रथोऽस्य) ११००० ધનુર્ધર સાથે યુદ્ધ કરીશકે એવો શસ્ત્રવિદ્યામાં કુશળ યોદ્ધો.

महावीर्य्य पु. (महत् वीर्यं यस्य) वाराही કન્દ, પરમાત્મા.

महावीर्य त्रि. (महत् वीर्यं यस्य) મહા વીર્યવાળું, પરાક્રમી.

महावीर्या स्त्री. (महावीर्य्य+स्त्रियां टाप्) જંગલી કપાસ, સૂર્યની પત્ની–સંજ્ઞા.

महावृक्ष पु. (महांश्चासौ वृक्षश्च) થોરનું ઝાડ, મોટું ઝાડ, ચક્રકંટક નામનું ઝાડ.

महावृषा स्त्री. (महती चासौ वृषा च) કાળી મુસળી નામે વનસ્પતિ.

महावृष्या स्त्री. (महती चासौ वृष्या च) કાળીમુસળી નામે વનસ્પતિ.

महावृहती स्त्री. (महती चासौ वृहती च) વંતાકડી, રીંગણી.

महावेग पु. (महांश्चासौ वेगश्च महान् वेगो यस्य) મોટો વેગ, વાનર, માંકડો.

महावेग त्रि. (महान् वेगो यस्य) મોટા વેગવાળું.

महाव्याधि पु. (महांश्चासौ व्याधिश्च) કોઢ–ક્ષય વિગેરે મોટા રોગ.

महाव्याहृति स्त्री. (महती चासौ व्याहृतिश्च) भुर्,भुवर्, स्वर् એ ત્રણ વૈદિક મંત્ર.

महाव्रण न. (महच्च तत् व्रणं च) મોટું વ્રણ, દુષ્ટ વ્રણ.

महाव्रत न. (महच्च तत् व्रतं च) પ્રાણાતિપાતાદિના સર્વથા ત્યાગરૂપ મોટા પાંચ વ્રતો, બાર વર્ષનું પ્રાયશ્ચિતરૂપ એક વ્રત.

महाव्रतिन् त्रि. (महाव्रत+अस्त्यर्थे इनि) મોટાં વ્રત કરનાર, બાર વર્ષનું પ્રાયશ્ચિતરૂપ વ્રત કરનાર.

महाव्याघ्र पु. (महांश्चासौ व्याघ्रश्च) મોટો વાઘ.

महाशकुनि स्त्री. (महासउणि जै. प्रा.) એક વિદ્યાધરની સ્ત્રી.

महाशक्ति पु. (महती शक्तिर्यस्य) વિષ્ણુ, કાર્તિક સ્વામી.

महाशक्ति स्त्री. (महती चासौ शक्तिश्च) મોટી શક્તિ, મોટું સામર્થ્ય.

महाशक्ति त्रि. (महती शक्तिः सामर्थ्यं यस्य) મહાન બળવાળું, મોટી શક્તિવાળું.

महाशंकु पु. (महांश्चासौ शङ्कुश्च) મોટો ખીલો, તે નામની ચૌદમી એક સંખ્યા.

महाशङ्ख पु. (महान् शङ्ख इव वृहच्छुभ्रत्वात्) માણસની ખોપરીનાં હાડકાંની માળ, કપાળ–લલાટ.

महाशङ्ख पु. (महान् महार्हः शङ्खः) નવ નિધિમાંનો એક નિધિ વિશેષ

महाशङ्ख पु. (महांश्चासौ शङ्खश्च) મોટો શંખ.

महाशठ पु. એક જાતનો ધંતૂરો.

महाशठ पु. (महांश्चासौ शठश्च) અત્યન્ત લુચ્ચું,મહાન્ કપટી–ધૂર્ત.

महाशणपुष्पिका स्त्री. (पुष्प+अल्पार्थे ङीप्+कन्+टाप् शणस्येव पुष्पिका यस्याः, महती शणपुष्पिका) એક જાતનું ઝાડ.

महाशणपुष्पी स्त्री. (शणस्येव पुष्पमस्य ङीप्, महती चासौ शणपुष्पी च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महाशता स्त्री. (शतं मूलानि सन्त्यस्य अच्+टाप् महती शता) મહાશતાવરી વનસ્પતિ.

महाशतावरी स्त्री. (महती चासौ शतावरी च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महाशय त्रि. (महान् उदारः आशयो यस्य) ઉદાર મનવાળું, ઉદાર અભિપ્રાયવાળું, મહાનુભાવ.

महाशय पु. (महांश्चासौ आशयश्च) સમુદ્ર.

महाशय्या स्त्री. (महती चासौ शय्या च) મોટીશય્યા, શેજ, હોડી, સિંહાસન.

महाशर पु. (महांश्चासौ शरश्च) મોટું તીર.

महाशल्क पु. (महान् शल्को यस्य) એક જાતનું માછલું.

महाशाखा स्त्री. (महती शाखाऽस्याः) નાગ બલા વનસ્પતિ.

महाशाल पु. અશનવૃક્ષ, પીતશાલવૃક્ષ.

महाशालि पु. (महांश्चासौ शालिश्च) મોટી ડાંગેર કમોદ વિગેરે ઉંચા ચોખા, આંબામહોર.

महाशिम्बी स्त्री. (महती शिम्बी अस्याः) એક જાતનો વેલો, એક જાતની વનસ્પતિ.

महाशिरःसमुद्भव पु. તે નામે એક રાજા.

महाशीत त्रि. (महच्च तत् शीतञ्च) અત્યન્ત શીતળ, ઘણું ટાઢું.

महालय पु. (महतां योगिप्रभृतीनामालयः) પુષ્કર હરિદ્વાર વિગેરે તીર્થ, સત્યલોક.

महालय पु. (महदादीनां लयो यस्मिन्) પરમાત્મા.

महालय न. ભાદરવામાસનું પિતૃશ્રાદ્ધ પખવાડીયું, પિતૃઓનું એક શ્રાદ્ધ.

महालिकटमी स्त्री. (महान्तः अलयः तेषां कटमी आश्रयभूतवृक्षः) એક જાતનું વૃક્ષ.

महालोध्र पु. (महांश्चासौ लोध्रश्च) એક લોધરનું ઝાડ.

महालोम पु. (महान् लोमो यस्य) કાગડો.

महालोल पु. (महदतिशयं लोलं लौल्यमस्य) કાગડો.

महालोल त्रि. (महद् लोलं लौल्यं यस्य) અતિશય ચંચળ, અત્યન્ત ચપળ

महालोह न. (महदतिशयगुणवत् लोहम्) લોહચુંબક.

महावन न. (महत् विपुलं वनम्) મોટું વન, મથુરા પાસેનું એક જંગલ.

महावप पु. (महती वपा यस्य, यद्वा महान्तं वातुस्थौल्यादिकं वपति, वप्+अच्+टाप्) મહામેદા નામની વનસ્પતિ

महावर पु. ઝીંઝોટીનું ઝાડ.

महावरा स्त्री. (महती चासौ वरा च) ધ્રો, દુર્વા, દર્ભ.

महावराह पु. (महांश्चासौ वराहश्च) વિષ્ણુનો ત્રીજો અવતાર, મોટું ભુંડ.

महावरोह पु. (महान् अवरोहः शिफानां अधोऽवतरणं यस्य) વડનું ઝાડ.

महावर्षाभू पु. (महत्यां वर्षायां भवति, भू+क्विप्) સાટોડી વનસ્પતિ, શ્વેતપુનર્નવા વનસ્પતિ.

महावर्षाभू स्त्री. (महत्यां वर्षायां भवति, भू+क्विप्) ઉપરનો અર્થ.

महावल्ली स्त्री. (महती चासौ वल्ली च) માધવી લતા, મોગરો, મોટી વેલ.

महावस पु. (महती वसा वपाऽस्य) એક જાતનું માછલું.

महावाक्य न. (महच्च तत् वाक्यं च) પરસ્પર સંબન્ધવાળા વાક્ય સમુદાયના રૂપમાં એક વાક્ય, વેદાન્તપ્રસિદ્ધ "तत्त्वमसि" વગેરે મહાવાક્ય, દાન વગેરેમાં અભિલાપ વાક્ય.

"वाक्यानामेकवाक्यत्वं पुनः संहत्य जायते" मीमांसकाः

महावात पु. (महांश्चासौ वातश्च) ભારે પવન, મોટો વાયરો, તોફાની પવન.

महाविदेह पु. (महाविदेह जै. प्रा.) મહાવિદેહ નામે કર્મભૂમિનું એક ક્ષેત્ર કે જ્યાં સદા ચોથા આરા જેવો અવસ્થિતકાળ છે.

महाविदेहवर्ष पु. (महाविदेहवास जै. प्रा.) મહાવિદેહ ક્ષેત્ર.

महाविद्या स्त्री. (महती चासौ विद्या च) પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ મોટી વિદ્યાઓ, કાળી–તારા–ષોડશી–ભુવનેશ્વરી વગેરે દશ મહાવિદ્યા.

महाविल न (महच्च तत् विलं च) આકાશ, મોટો ખાડો.

महाविष त्रि. (महद् विषं यस्य) મહાઝેરી, ઘણા ઝેરવાળું.

महाविष न. (महच्च तत् विषं च) મોટું ઝેર, અત્યન્ત ઝેર.

महाविष पु. (महदत्युत्कटं विषं यस्य) બે મુખવાળો સર્પ.

महाविषुव न. (विषु साम्यमस्त्यत्र, विषु+व प्रत्ययः, महच्च तत् विषुवच्च) સૂર્યનું મેષરાશિમાં ગમન.

महाविषुवचक्र न. (महाविषुवस्य चक्रम्) નક્ષત્રનું બનાવેલું પુરુષાકાર ચક્ર.

महावीचि पु. (नास्ति वीचिः सुखं यत्र स अवीचिः महांश्चासौ अवीचिश्च) તે નામે એક નરક.

महावीचि त्रि. (नास्ति वीचिः सुखं यत्र, महांश्चासौ अवीचिश्च) સુખ રહિત, દુઃખી.

महावीज्य न. (वीजाय साधु यत्, महत् वीज्यं) વીર્ય, પારો.

महावीर पु. (वीन् पक्षिणः ईरयति, ईर्+क, महांश्चासौ वीरश्च) ગરુડ પક્ષી.

महावीर पु. (वीरयति वीर्+क, महान् वीरः) ભગવાન્ મહાવીર સ્વામી, વર્તમાન ચોવીસીના ચોવીસમા તીર્થંકર, મોટો શૂરવીર, મોટો લડવૈયો, સિંહ, હનુમાન્, યજ્ઞનો અગ્નિ, વજ્ર, ધોળો ઘોડો, સિંચાણો પક્ષી, કોયલ, ધનુર્ધારી, એક વીરપુરુષ, યજ્ઞસાધન માટીનું એક પાત્ર.

महावीरा स्त्री. (महावीर+स्त्रियां टाप्) ક્ષીર કાકોલી વનસ્પતિ.

महासुख त्रि. (महत् सुखं यस्य) घणुं सुखी, अतिशय सुखयुक्त.

महासुगन्ध त्रि. (महान् सुगन्धो यस्य) अतिशय सुगन्धवाळुं, बहु खुशबोदार.

महासुगन्धषट्क न. (महासुगन्धानां षट्कम्) कस्तुरी–चन्दन–काळुं अगर–कपूर–केशर–मोगरो.

महासुगन्धा स्त्री. (महासुगन्ध+स्त्रियां टाप्) गन्धनाकुली नामनी वनस्पति.

महासुव्रता स्त्री. (महासुव्वया जै. प्रा.) भगवान नेमिनाथनी एक श्राविका.

महासुक्ष्म त्रि. (महदतीव सुक्ष्मम्) अत्यन्त सुक्ष्म, बहु बारीक.

महासुक्ष्मा स्त्री. (महत्यतीव सुक्ष्मा) रेती, धूळ, रज.

महासेन पु. (महती सेनाऽस्य) कार्तिक स्वामी, मोटो सेनाधिपति.

महासेन पु. (महासेण जै. प्रा.) गयेली अवसर्पिणीना सातमा कुलकर, जम्बुद्वीपना ऐरवत क्षेत्रमां आवती उत्सर्पिणीमां थनार पंदरमा तीर्थंकर, ऐरवत क्षेत्रना भावी १० मा तीर्थंकर, ५६ हजार बळवान् वीरोना नायक महासेन कुमार.

महासेन त्रि. (महती सेना यस्य) मोटी सेनावाळुं, मोटा लश्करवाळो.

महासेनकृष्ण पु. (महासेणकण्ह जै. प्रा.) निरयावलिका सूत्रना दशमा अध्यायनुं नाम.

महास्कन्ध त्रि. (महान् स्कन्धो यस्य) मोटी खांधवाळुं.

महास्कन्धा स्त्री. (महान् स्कन्धः शाखावधिभागो यस्याः) जाम्बुनुं झाड.

महास्थली स्त्री. (महती चासौ स्थली च) पृथ्वी, मोटुं स्थळ.

महास्नायु पु. (महांश्चासौ स्नायुश्च) शरीरमां लोही वहेनारी नाडी.

महास्वन त्रि. (महान् स्वनो यस्य) मोटा शब्दवाळुं, मोटा अवाजवाळुं.

महास्वन पु. (,, ,,) एक जातनुं रणवाद्य, लडाइनुं वाजिंत्र.

महाहनु पु. (महती हनुरस्य) शिव, इन्द्र, सर्प.

महाहव पु. (महांश्चासौ आहवश्च) महान् युद्ध, मोटी लडाई.

महाहविस् न. (महत् प्रशस्तं हविः) गायनुं घी.

महाहविस् पु. (महान्ति हवींष्यत्र) मोटो यज्ञविशेष.

महाहविस् पु. (महान् हविर्यस्य) विष्णुनारायण.

महाहास पु. (महांश्चासौ हासश्च) मोटेथी हसवुं.

महाहिगन्धा स्त्री. (अहेर्गन्धो हिंसा यस्मात् अहिगन्धो नकुलः समत्वेनास्त्यस्य अच्+टाप्, महती चासौ अहिगन्धा च) गन्धनाकुली नामे एक लता.

महाह्रद पु. (महांश्चासौ ह्रदश्च) मोटो धरो.

महाह्रस्व त्रि. (महांश्चासौ ह्रस्वश्च) घणुं नानुं, अतिशय टुंकुं, नीचुं.

महाह्रस्वा स्त्री. (महती चासौ ह्रस्वा च) कपिकच्छू–कवच वनस्पति.

महि स्त्री. (मह्+इन् ङीब भावः) पृथ्वी, महिमा, महत्तत्व.

महिका स्त्री. (मह्यते मह्+क्वुन्+टाप् अत इत्वं) हिम, बरफ, टाढ.

महित त्रि. (मह्यते स्म, मह् पूजायां+क्त) पूजायेल, पूज्य, सत्कार करेलुं.

महित न. (,, ,,) शिवनुं त्रिशूल.

महिन न. (महति मह्यते वा, मह्+इनन्) राज्य.

महिन्धक पु. उंदर, भार खेंचवानुं दोरडुं.

महिमन् पु. (महतो भावः, महत्+इमनिच् टिलोपः) मोटाई, आठ ऐश्वर्यमांनुं एक, उत्कर्ष–आबादी. "अधोऽधः पश्यतो बाले महिमा नोपजायते" शृङ्गारतिलके

महिर पु. (मह्यते पूज्यते, मह्+इलच् लस्य रत्वं) सूर्य, आकडानुं झाड.

महिला स्त्री. (मह्यते, मह्–पूजायां+इलच्+टाप्) हर कोइ स्त्री, गांडी स्त्री, मदोन्मत्त स्त्री, प्रियंगुलता, रेणुका गन्ध द्रव्य.

महिलाह्वया स्त्री. (महिला इत्याह्वयो यस्याः) प्रियंगुलता, रेणुका गन्धद्रव्य.

महिष पु. (मह्+टिषच्) पाडो, महिषासुर.
पु. (महिस जै. प्रा.) बीजा देवलोकना इन्द्रनुं १२मा तीर्थंकरनुं लांछन.

महेन्द्रनगरी स्त्री. (महेन्द्रस्य नगरी) ઇંદ્રની નગરી, અમરાવતી.

महेन्द्रपुरी स्त्री. (महेन्द्रस्य पुरी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महेन्द्रवारुणी स्त्री. (महेन्द्रवरुणयोरियं प्रियत्वात् अण्+ ङीष्) એક જાતનો વેલો.

महेन्द्राणी स्त्री. (महेन्द्रस्य भार्या, महेन्द्र+ङीष् आनुगागमश्च) ઇન્દ્રની સ્ત્રી ઇન્દ્રાણી.

महेरणा स्त्री. (महत् ईरणं प्रेरणमस्याः यद्वा महं गजोत्सवमीरयति, ईर्+ल्यु+टाप्) એક જાતનું ઝાડ. शल्लकी वृक्ष.

महेला स्त्री. (मह्यते पूज्यते मह्+इलच् पृषो. इकारस्यैकारः यद्वा महस्योत्सवस्य इला भूमिः) હરકોઇ સ્ત્રી.

महेलिका स्त्री. (महेलैव, कन् ह्रस्व अकारस्य इत्वम्) હરકોઈ સ્ત્રી.

महेश पु. (महांश्चासौ ईशश्च) મોટો ઇશ્વર, મહાદેવ.

महेशबन्धु पु. (महेशस्य बन्धुः) બીલીનું ઝાડ.

महेशी स्त्री. (महेश+स्त्रियां जाति. ङीष्) દુર્ગાદેવી, મહા સમર્થ શક્તિ.

महेश्वर पु. (महांश्चासौ ईश्वरश्च) પરમેશ્વર, મોટો ઇશ્વર, શિવ.

महेश्वरकरच्युता स्त्री. (महेश्वरस्य करात् च्युता) કરતોયા નામની નદી.

महेश्वरी स्त्री. (महेश्वर+स्त्रियां ङीप्) પાર્વતી, દુર્ગાદેવી, મહાસમર્થ શક્તિ, ગોકર્ણી વનસ્પતિ, કાંતલોહ ધાતુ, વિન્ધ્યાચલ પાસેની એક નગરી.

महेषु पु. (महांश्चासौ इषुश्च) મોટું બાણ.

महेष्वास पु. (महान् इष्वासोऽस्य) મોટો ધનુર્ધર, વિષ્ણુ.

महैला स्त्री. (महती चासौ एला च) મોટી એલચી.

महोक्ष पु. (महान् उक्षा समा. अच्) મોટો બળદ, આખલો.

महोटिका स्त्री. (महान्तः फलेभ्यः स्थूला उटा पत्राण्यस्याः स्वार्थे कन्+टाप् अकारस्येत्वं) બૃહતી વનસ્પતિ.

महोटी स्त्री. (महान्तः उटाः पत्राणि यस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

महोत्क त्रि. (महांश्चासौ उत्कश्च) અત્યન્ત ઉત્કંઠાવાળું.

महोत्का स्त्री. (महान् उत्कः दर्शनोत्सुको लोको यस्याः) વિજળી.

महोत्पल पु. સારસપક્ષી.

महोत्पल न. (महच्च तत् उत्पलञ्च) કમળ, મોટું કમળ.

महोत्सव पु. (महांश्चासौ उत्सवश्च) મોટો ઉત્સવ, મહાન્ માંગલિક પ્રસંગ.

महोत्साह त्रि. (महान् उत्साहो यस्य) મોટા ઉત્સાહવાળું, અતિશય ઉદ્યમવાળું.

महोत्साह पु. (महांश्चासौ उत्साहश्च) મોટો ઉત્સાહ, મોટો ઉદ્યમ.

महोदधि पु. (महांश्चासौ उदधिश्च) મોટો સમુદ્ર, મહાસાગર.

महोदय पु. (महानुदयः समुन्नतिः उत्कर्षो वा यस्मिन्) કાન્યકુબ્જ દેશ, મોક્ષ, સ્વામી.

महोदय पु. (महान् उदयः फलं यस्मात्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ, મહાન્ ઉદય.

महोदय न. (महान् उदय उन्नतिर्यस्मिन्) કાન્યકુબ્જ દેશનું એક શહેર.

महोदय त्रि. (महान् उदयः फलं यस्मिन् यस्माद् वा) મોટા ઉદયવાળું, સારી ચઢતીવાળું.

महोदया स्त्री. (महानुदयो यस्याः टाप्) નાગબલા વનસ્પતિ.

महोदर त्रि. (महत् उदरं यस्य) મોટા પેટવાળું.

महोदर न. (महच्च तत् उदरं च) મોટું પેટ.

महोदरी स्त्री. (महत् उदरं यस्याः ङीप्) શતમૂળી વનસ્પતિ.

महोदार त्रि (महांश्चासौ उदारश्च) ઘણુંજ ઉદાર.

महोद्यम त्रि. (महान् उद्यमो यस्य) મોટા ઉદ્યમવાળું.

महोद्यम पु. (महांश्चासौ उद्यमश्च) મોટો ઉદ્યમ.

महोन्नत पु. (महानतिशय उन्नतः) તાડનું ઝાડ.

महोन्नत त्रि. (महांश्चासौ उन्नतश्च) અત્યન્ત મોટું, ઘણું ઉંચું, મોટી ઉન્નતિવાળું.

महोरग पु. (महांश्चासौ उरगश्च) મોટો સર્પ–મોટો સાપ.

महोरग न. (महान् उरग इव) તગરનું મૂળ.

महिषकन्द पु. (महिषाख्यः कन्दः) તે નામે એક કન્દ.
महिषध्वज पु. (महिषो ध्वजश्चिन्हं वाहनत्वेनाऽस्य) યમરાજ, તે નામનો એક જૈન સાધુ.
महिषमथनी स्त्री (महिषं महिषासुरं मथ्नाति, मथ्+ ल्युट्+ङीप्) દુર્ગા દેવી.
महिषमर्दिनी स्त्री. (महिषं महिषासुरं मृद्नाति, मृद्+ णिनि+ङीप्) દુર્ગા દેવી.
महिषमस्तक पु. એક જાતનો ભાવ.
महिषवाहन पु. (महिषः वाहनं यस्य) યમરાજ.
महिषाक्ष पु. (महिषस्याक्षीव षच् समा.) એક જાતનો ગુગળ, ભેંસાગુગળ.
महिषाक्षक पु. (महिषाक्ष+स्वार्थे कन्) એક જાતનો ગુગળ.
महिषासुर पु. (महिष एव महिषाख्यो वा असुरः) તે નામે એક અસુર–કે જે રંભાસુરથકી મહિષીના પેટે પેદા થયેલો છે.
महिषासुरसम्भव पु. (महिषासुरात् तन्मेदसः सम्भवति सम्+भू+अच्) એક જાતનો ગુગળ.
महिषी स्त्री. (महिषस्य कृताभिषेकस्य नृपस्य पत्नी ङीष्) પટરાણી.
महिषी स्त्री. (महिष+स्त्रियां ङीष्) એક જાતની ઔષધિ, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, ભેંસ.
महिषीप्रिया स्त्री (महिषीणां प्रिया) એક જાતનું ઘાસ.
महिष्ठ त्रि. સૌથી મોટું, બધાંથી મોટું.
मही स्त्री. (मह्यते मह्+अच्+ङीप् यद्वा महि+ङीष्) પૃથ્વી, તે નામે એક નદી, ગાય, એક વનસ્પતિ.
महीक्षित पु. (महीं क्षयते ईष्टे, क्षि–ऐश्वर्ये+क्विप् तुक् च) રાજા.
महीज न. (मह्यां जायते, जन्+ड) આદુ.
महीज पु. (मह्याः जायते, जन्+ड) મંગળગ્રહ, નરકાસુર.
महीज त्रि. (मह्यां जायते, जन्+ड) પૃથ્વી ઉપર ઉત્પન્ન થનાર.
महीजा स्त्री. (,, ,, जन्+ड+टाप्) રામપત્ની સીતા.
महीतल न. (मह्याः तलम्) પૃથ્વીની સપાટી.
महीधर पु. (महीं धारयति, धृ+अच्) પર્વત.
महीध्र पु. (महीं धारयति, धृ+क) પર્વત.
महीध्र त्रि. (,, ,,) પૃથ્વીને ધારણ કરનાર.
महीप पु. (महीं पाति, पा+क) રાજા, નરેન્દ્ર.
महीपति पु. (मह्याः पतिः) રાજા, નૃપ.
महीपाल पु. (महीं पालयति, पाल्+अण्) રાજા, નૃપ.
महीपुत्र पु. (मह्याः पुत्रः) ભૂમીનો પુત્ર–મંગળગ્રહ, નરકાસુર.
महीपुत्री स्त्री. (मह्याः पुत्री) રામપત્ની સીતા.
महीप्राचीर न. (मह्याः प्राचीरमिव सर्वदिक्षु स्थितत्वात्) સમુદ્ર, દરીયો.
महीभव त्रि. (मह्यां भवति, भू+अच्) પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થનાર, પૃથ્વીમાં બનેલ.
महीभुज् पु. (महीं भुंक्ते, भुज्+क्विप्) રાજા, નૃપ.
महीभृत् पु. (महीं बिभर्त्ति पालयति वा भृ+क्विप् तुक् च) પર્વત–ડુંગર, રાજા, નૃપ.
महीमय त्रि. (मह्याः विकारोऽवयवो वा, मही+मयट्) પૃથ્વીનો વિકાર, પૃથ્વીનું બનેલું.
महीयस् त्रि. (अतिशयेन महान्, महत्+ईयसुन्) અતિશય મોટું.
महीयमान त्रि. (महीयते, मही+कण्ड्वा. यक्+शानच्) પૂજ્ય, શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.
महीरुह् पु. (मह्यां रोहति, रुह्+क्विप्) વૃક્ષ, ઝાડ.
महीरुह पु. (मह्यां रोहति, रुह्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
महीलता स्त्री. (मह्याः लता) એક જાતનો કીડો.
महीसुत पु. (मह्याः सुतः) મંગળ, નરકાસુર.
महीसुता स्त्री. (मह्याः सुता) રામપત્ની સીતા.
महेच्छ त्रि. (महती ईच्छा यस्य) ઉદાર મનનું,મોટી ઇચ્છાવાળું, મહાશય.
महेज्य पु. (महती इज्या यस्य) વિષ્ણુ.
महेज्य त्रि. (महती इज्या पूजा यस्य) અતિશય પૂજ્ય, મોટી પૂજાવાળો.
महेन्द्र पु. (महांश्चासौ इन्द्रश्च ऐश्वर्यवान्) પરમેશ્વર, મહૈશ્વર્યવાળો ઇન્દ્ર, તે નામનો જમ્બુદ્વીપનો પર્વત.
महेन्द्रकदली स्त्री. (महेन्द्रसम्भवा तद्वर्णा वा कदली) એક જાતની કેળ.

मांसहासा स्त्री. (मांसेन हस्यते, हस्+कर्मणि घञ्+टाप्) શરીર ઉપરની ચામડી.

मांसाष्टका स्त्री. (मांसेन सम्पाद्या अष्टका मांसप्रधाना अष्टका वा) ચાંદ્રમાઘમાસની અંધારી આઠમ.

मांसिक त्रि. (मांसं पण्यमस्य ठक्) માંસ વેચી જીવનાર કસાઇ.

मांसिनी स्त्री. (मांसस्तदाकारस्तद्धेतुत्त्वं वाऽस्त्यस्याः इनि) જટામાંસી વનસ્પતિ.

मांसी स्त्री. (मांसमस्त्यस्य अच् गौरा० ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, એક વેલો, કંકોલ વનસ્પતિ.

मांसेष्ट त्रि (मांसमिष्टं प्रियमस्य) માંસ જેને પ્રિય હોય તે.

मांसेष्टा स्त्री. (मांसमिष्टं प्रियमस्याः) એક જાતનું પક્ષી.

माकन्द पु. (मति मा+क्विप्, मांःपरिमितः सुघटितः कन्द इव फलमस्य) આંબાનું ઝાડ.

माकन्द न. (माकन्दस्य फलम् अच्) કેરી, આંબાનું ફળ.

माकन्दी स्त्री. (माकन्द+स्त्रियां ङीष्) આંબળી, એક શહેર, પીળું ચન્દન.

माकर त्रि. (मकरस्येदं, मकर+अण्) મકર રાશિનું, મકર રાશિ સંબન્ધી, મગરનુ, મગર સંબન્ધિ.

माकरी स्त्री. (मकरयुक्ता पौर्णमास्यत्र, मकर+अण्+ङीष्) માઘ વદી સાતમ.

माकलि पु. (मातलि पृषो० तस्य कः) ઈન્દ્રનો સારથિ

माक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् मांक्षति) સ્પૃહા કરવી, ચાહવું.

माक्षिक न. (मक्षिकाभिः सम्भृत्य कृतं अण् पृषो०वा दीर्घः) મધ, સ્વર્ણમાક્ષિક કે રૌપ્યમાક્ષિક ઉપધાતુ.

माक्षिकज न. (माक्षिकाज्जायते जन्+ड) મીણ.

माक्षिकफल पु. (माक्षिकवद् मधुरं फलमस्य) મીઠા નાળીએરનું ઝાડ.

माक्षिकसर्करा स्त्री. (माक्षिककृता सर्करा) મધમાંથી બનતી એક સાકર.

माक्षिकाश्रय पु. (माक्षिकस्य आश्रयः) મધપુડો.

माक्षीक न. (मक्षिकाभिः कृतमित्यण् निपा. दीर्घत्त्वं) મધ, સ્વર્ણમાક્ષિક કે રૌપ્યમાક્ષિક.

माक्षीकज न. (माक्षीकाज्जायते, जन्+ड) મીણ.

माक्षीकफल पु. (माक्षीकवत् फलमस्य) મીઠા નાળીયેરનું ઝાડ.

माक्षीकाश्रय पु. (माक्षीकस्य आश्रयः) મધપુડો.

मागध पु. (मगधस्य तद्वंशस्यापत्यं, मगध+अण्) સ્તુતિ પાઠક–ભાટ, વર્ણશંકર જાતિ વિશેષ, ધોળું જીરૂં,

मागध त्रि. (मगधदेशे भवः मगध+अण्) મગધ દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર, મગધ દેશવાસી.

मागधखारिका स्त्री. લીલાવતીમાં કહેલ એક ખારિકા.

मागधी स्त्री. (मगधे जाता, मगध+अण्+ङीप्) જૂઈ. પીપર, નાની એલચી, સાકર, મગધ દેશની પ્રાકૃત ભાષા.

माघ पु. (मघायुक्ता पौर्णमासी यत्र मासे अण्) માઘ મહિનો, માઘ–શિશુપાલ ચરિત્ર કરનાર કવિ, માઘ કાવ્ય.

"तावद्भा भारवेर्भाति यावन्माघस्य नोदयः" उद्भटे

माघवती स्त्री. (मघवान् देवताऽस्याः यद्वा मघवत इयं मघवत्+अण्+ङीप्) પૂર્વ દિશા, સાતમી નરકનું નામ.

माघवन त्रि. (मघवत इदं, मघवन्+अण् पक्षे न त्रादेशः) ઇન્દ્રનું, ઇન્દ્ર સંબન્ધી.

माघी स्त्री. (मघया युक्तः कालोऽस्यां, मघा+अण्+ङीप्) માઘમાસની પુનમ.

माघ्य न. (माघे भवं यत्) મોગરાનું ફૂલ, ડોલરનું ફૂલ.

माङ्गलिक त्रि. (मङ्गल+ठञ्) મંગળકારક.

माङ्गल्य न. (मङ्गलमेव मङ्गलाय हितं वा ष्यञ्) મંગળ મંગળનું સાધન, શુભકર્મ.

माङ्गल्य त्रि. (मङ्गलाय हितं ष्यञ्) મંગલના હિતનુ, મંગળ સંબન્ધી.

माङ्गल्यार्हा स्त्री. (माङ्गल्यमर्हति, अर्ह+अच्+टाप्) ત્રાયમાણાનો વેલો.

माच (मा अञ्चति, अञ्च्+क) માર્ગ, રસ્તો.

माचल पु. (मा चलति भोगमदत्त्वा चिरेणैव स्थानं न मुञ्चति, चल्+अच्) રોગ, મગર.

महोरगकण्ठ पु. (महोरगकंठ जै. प्रा.) રત્નની એક જાત.

महोरगप्रविभक्ति पु. (महोरगपविभत्ति जै. प्रा.) મહાસર્પની વિશેષરચના યુક્ત એકનાટક, ૩૨ પ્રકારનાં નાટકમાંનું એક.

महोल्का स्त्री. (महती चासौ उल्का च) મોટું ઉંબાડીયું.

महौजस् त्रि. (महत् ओजो यस्य) અત્યન્ત તેજસ્વી. મહા બળવાન, અત્યન્ત પરાક્રમી.

महौजस् न. (महच्च तत् ओजश्च) ઘણું તેજ, મોટું બળ, મોટું પરાક્રમ.

महौजस न. (महत् ओजो यस्य अच् समा.) સુદર્શન ચક્ર.

महौषध न. (महच्च तत् औषधं च) સુંઠ, લસણ, વારાહી કન્દ, વછનાગ, પીપર, અતિવિખની કળી, વીર્યવાન્ ઔષધ.

महौषधि स्त्री. (महती चासौ औषधिश्च) ધ્રોખડ, લાજાલુ–લજ્જામણી વનસ્પતિ, મોટી ઔષધિ.

महौषधी स्त्री. (महौषधि+ङीप्) ધોળી ભોંરીંગણી, બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, કડુ, અતિવિખની કળી, મોટી ઔષધિ.

मा (जुहो. आ. अनिट् मिमीते) માપવું, માપણી કરવી स. અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો अ.

मा (अदा. पर. सक. अनिट् माति) માપવું, માપણી કરવી.

मा (दिवा. आ. सक. अनिट् मायते) માપવું.

मा अव्य. (मा+क्विप्) વારવું, અટકાવવું, નહિ, ના.

मा स्त्री. (मा+क्विप् यद्वा मा+क+टाप्) લક્ષ્મી, માતા, અસ્મદ્ શબ્દની દ્વિતીયાના એકવચનનનું પદ.

मा स्त्री. (मा+सम्प्र. भावे क्विप्) માપવું,માપ, માપણી.

मांस न. (मन्यते, मन् ज्ञाने+स दीर्घश्च) માંસ.

मांस पु. (मन्+स दीर्घश्च) કાળ, સમય, કીડો,એક વર્ણસંકર જાતિ.

मांसकारि न. (मांसं करोति कृ+णिनि) લોહી, રક્ત.

मांसच्छदा स्त्री. (मांसं छादयति, छद्+णिच्+अच् ह्रस्वः +टाप्) એક જાતનો વેલો.

मांसज न. (मांसाज्जायते, जन्+ड) શરીરમાં રહેલ મેદધાતુ–ચરબી.

मांसज त्रि. („ „) માંસથી ઉત્પન્ન થનાર.

मांसजन्मन् न. (मांसाज्जन्म यस्य) ચરબી.

मांसजन्मन् त्रि. („ „) માંસથી ઉત્પન્ન થનાર.

मांसतेजस् न. (मांसात् तेजोऽस्य) ચરબી.

मांसदलन पु. (मांसं प्लीहात्मकं मांसं दलति कृशीकरोति दल्+ल्यु) એક જાતનું ઝાડ.

मांसद्राविन् पु. (मांसं द्रावयति, द्रु–शैथिल्ये+णिच्+णिनि) અમ્લવેતસ.

मांसनिर्यास पु. રોમ, વાળ, રૂંવાટું.

मांसपचन न. (मांसस्य पचनम्) માંસ રાંધવું,

मांसपचन त्रि. (मांसं पचति पच्+कर्त्तरि ल्यु) માંસ રાંધનાર.

मांसपित्त न. (मांसस्य पित्तं) ચરબી, મેદધાતુ.

मांसपेशि स्त्री. (मांसस्य पेशि) ગર્ભનો અમુક અવયવ, માંસની પેશી.

मांसपेशी स्त्री. (मांसपेशि+पक्षे ङीप्) ગર્ભમાં રહેનાર બાળકનો એકજાતનો અવયવ.

मांसफला स्त्री. (मांसमिव कोमलं फलं यस्याः) વંતાકડી, રીંગણી.

मांसभक्ष त्रि. (मांसं भक्षयति भक्ष+अच्) માંસ ખાનાર.

मांसभक्षक त्रि. (मांसभक्ष+स्वार्थे कप्) માંસખાનાર.

मांसभक्षण न. (मांसस्य भक्षणम्) માંસનું ખાવું, માંસભોજન.

मांसमासा स्त्री. (मस्–परिणामे+घञ्, मांसस्य मांसः परिणामो यस्याः) માષપર્ણી વનસ્પતિ.

मांसरोहिणी स्त्री. (मांसं रोपयति, रुह्+णिच्+णिनि वा न पुक्) એક સુગન્ધી દ્રવ્ય.

मांसल त्रि. (मांस+बलवत्यर्थे लच्) બળવાન, સ્થૂલ–ઘટ્ટ, પુષ્ટ, અત્યન્ત.

मांसलफला स्त्री. (मांसलं पुष्टं फलमस्याः) વંતાકડી, રીંગણી.

मांसविक्रयिन् त्रि. (मांसविक्रय+अस्त्यर्थे इनि) માંસ વેચનાર.

मांससार पु. (मांसस्य सारः) ચરબી.

मांसस्नेह पु. (मांसस्य स्नेहः) ચરબી, મેદધાતુ.

मातापितृ पु. द्विव. (माता च पिता च द्वन्द्वे आनङ्डादेशः) મા બાપ, માતાપિતા.

मातामह पु. (मातुः पिता, मातृ+डामह) માનો બાપ.

मातामही स्त्री. (मातामह+स्त्रियां गौरा. ङीष्) મોની મા.

मातुल पु. (मातुर्भ्राता, मातृ+डुलच्) મામો.

मातुल पु. (मद्+णिच्+उलच् पृषो. दस्य तः) ધંતૂરો, એક જાતના ચોખા, મીંઢળનું ઝાડ, એક સર્પ.

मातुलक पु. (मातुल+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

मातुलपुत्र पु. (मातुलस्य पुत्रः) મામાનો છોકરો.

मातुलपुत्रक पु. (मातुलपुत्र+स्वार्थे कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मातुलपुत्रक न. (मातुलस्य धस्तूरस्य पुत्रकः) ધંતુરાનું ફળ.

मातुला स्त्री. (मातुलस्य स्त्री, मातुल+ङीषभावे टाप्) મામાની સ્ત્રી.

मातुलानी स्त्री. (मातुलस्य पत्नी, मातुल+आनुक्+ङीप्) મામી.

मातुलाहि पु. (मातुल इवाहिः) એક જાતનો સર્પ.

मातुलि पु. (मातलि पृषो.) ઇન્દ્રનો સારથિ.

मातुली स्त्री. (मातुलस्य पत्नी, मातुल+ङीष्) મામાની વહુ.

मातुलुङ्ग पु. (मा न तुलं गच्छति, गम्+ड पृषो. अकारस्योकारः सुम् च) બીજોરાનું ઝાડ.

मातुलुङ्गक पु. (मातुलुङ्ग+स्वार्थे क) બીજોરૂં.

मातुलुङ्गा स्त्री. (मातुलुङ्ग+टाप्) મીઠું લીંબુ.

मातृ त्रि. (मा+कर्त्तरि तृच्) માપ કરનાર, પ્રમાણ કરનાર, માપણી કરનાર.

मातृ पु. (,, ,,) જીવ, આકાશ.

मातृ स्त्री. (मान्यते पूज्यते या सा, मानङ्+डातृ–यद्वा मा+तृच् निपा.) મા, માતા, બ્રાહ્મી–માહેશ્વરી–ચણ્ડી–વારાહી–વૈષ્ણવી-કૌમારી–ચામુણ્ડા-ચર્ચિકા એ આઠ માતાઓ, પૃથ્વી, આબાદી, વિભૂતિ, લક્ષ્મી, રેવતી, ગાય, ઉંદરકાની વનસ્પતિ, ઇન્દરવરણી, જટામાંસી, વનસ્પતિ ગોરખમુંડી, કુંવાર, ગૌરી વિગેરે દેવીની શક્તિઓ, ચણ્ડી પ્રસિદ્ધ દેવીની શક્તિઓ.

—तृक त्रि. (मातुरयं मातृ+ठञ्) માતા સમ્બન્ધી, માતાનું, માનું.

मातृक पु. (मातृ+संज्ञायां कन्) મામો.

मातृकच्छिद् पु. (मातुः कं शिरच्छिनत्ति, छिद्+क) પરશુરામ.

मातृका स्त्री. (मातेव कायति कै+क+टाप्) मातृ स्त्री. જુઓ, ઉપમાતા, દાઇ, બ્રાહ્મી વિગેરે દેવીની મૂર્તિઓ, આકાર વિગેરે ઓગણપચાસ વર્ણો, બારાખડી.

मातृकेशट पु. (मातृके कुले शटति पुत्ररूपेण गच्छति, शट्+अच्) મામો.

मातृगामिन् पु. (मातरं गच्छति, गम्+णिनि) માતા સાથે વ્યભિચાર કરનાર.

मातृगोत्र न. (मातुः गोत्रम्) માનું ગોત્ર.

मातृघातक पु. (मातुः घातकः) ઇન્દ્ર, પરશુરામ.

मातृघातक त्रि. (,, ,,) માને મારી નાંખનાર.

मातृबन्धु पु. (मातुः मातृपक्षीयो वा बन्धुः) મામો, માના પક્ષનો નિકટ સંબન્ધી.

मातृबान्धव पु. (मातृपक्षीयो बान्धवः) મોસાળ પક્ષનો, માનો નિકટ સંબન્ધી.

मातृमण्डल न. (मातॄणां मंडलम्) બે આંખનો મધ્યભાગ.

मातृमातृ स्त्री. (मातॄणां ब्रह्माण्यादीनां माता) દુર્ગાદેવી, મહાકાળી, ભદ્રકાળી.

मातृमुख त्रि. (मातृरिव मुखं यस्य) માવડીયું, મૂર્ખ, બેવકુફ.

मातृशासित त्रि. (मात्रा शासितः स्नेहाधिक्यात्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मातृष्वसृ स्त्री. (मातुः स्वसा) માની બહેન, માસી.

मातृष्वस्रीय पु. (मातृष्वसुरपत्यं पुमान्, मातृष्वसृ+छण्) માસીનો છોકરો.

मातृष्वस्रीया स्त्री. (मातृष्वसुरपत्यं स्त्री, मातृष्वसृ+छण्+टाप्) માસીની છોકરી.

मातृष्वस्रेय पु. (मातृष्वसुरपत्यं पुमान् ढक्) માસીનો છોકરો.

मातृष्वस्रेयी स्त्री. (मातृष्वस्रेय+ङीप्) માસીની છોકરી.

मातृसिंही स्त्री. (प्रमातुः सिंहीव) અરડુસાનું ઝાડ.

मात्र न. (मीयते, मा+त्रन्) સમગ્રપણું, નિશ્ચય, અવધારણ.

माचल पु. (मा चलति स्वच्छन्दं न प्रसरति चल्+अच्) કેદી, ચોર.

माचिका स्त्री. (मा अञ्चति क्षतादिकं त्यक्त्वा न गच्छति अञ्च्+क्त+कन्+टाप्) માંખી, અમ્બષ્ઠા વનસ્પતિ.

माची स्त्री. (मा+अञ्च्+क्त+ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

माञ्जिष्ठ न. (मञ्जिष्ठया रक्तं अण्) મજીઠીયો રંગ, લાલ રંગ.

माञ्जिष्ठ त्रि. (मञ्जिष्ठमस्त्यस्य अच्) મજીઠીયા રંગે રંગેલું, લાલ રંગવાળું.

माटाम्रक पु. (माटाख्यः आम्रः ततः कन्) એક જાતનું ઝાડ.

माठ पु. રસ્તો, માર્ગ.

माठर पु. (मन्+अरन् ठान्तादेशः स्वार्थे अण् सूर्यस्य परिपार्श्वे मठति मठ्+अरण् वा) સૂર્યનો એક અનુચર, વ્યાસ, બ્રાહ્મણ, દારૂ વેચનાર દલાલ.

माठर पु. (माढर जै. प्रा.) સંભૂત વિજયના ગોત્રનુ નામ, માઠર શાસ્ત્ર-સોળ તત્ત્વસ્થાપક ન્યાયશાસ્ત્ર, ઇન્દ્રના રથની સેનાનો અધિપતિ.

माठि स्त्री. બખ્તર.

माठ्य पु. (माठ्+यत्) રસ્તો, માર્ગ.

माड् (भ्वा. उभ. स. सेट् माडति-ते) માપવું, માપણી કરવી.

माड्डुक पु (मड्डुकवादनं शिल्पमस्येति, मड्डुक+अण्) એક જાતનું નગારૂં વગાડનાર, ઢોલ વગાડનાર.

माड्डुकिक पु. (मड्डुक+ठक्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

माढि स्त्री. (महति, मह्+क्तिन्) દુઃખ કહી સંભળાવવું, ગરીબાઈ, દરિદ્રિપણું, અંકુર, દુઃખ, પીડા, દાંત ઉપર દાંત વધે તે, દાંતની પાછળનો દાંત, ક્રોધ, વસ્ત્રની કિનાર.

माढि स्त्री. (,, ,,) પાંદડાની નસ.

माणक न. (मा+अकच् णुट् वा) એક જાતનું કન્દ.

माणव पु (मनोरपत्यं अण् अल्पार्थे णत्वम्) અલ્પ ઉમરનો માણસ, બાળક.

माणवक पु. (माणव+स्वार्थे क) ઉપરના અર્થ, એક જાતનો હાર.

माणवीन त्रि. (माणवस्येदं खञ्) બાળક સમ્બન્ધી, બાળકનું.

माणव्य न. (माणवानां समूहः यत्) બાળકોનો સમૂહ.

माणिका स्त्री. (माणक+टाप् अकारस्येत्वं) આઠ પલનું વજન.

माणिक्य न. (मणिरिव कायति, कै+क स्वार्थे ष्यञ्) એક રાતું રત્ન-માણેક.

'शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे'' सुभाषितम्

माणिक्या स्त्री. (माणिक्य+स्त्रियां टाप्) ગરોળી.

माणिवन्ध न. (मणिवन्धे गिरौ भवं, मणिवन्ध+अण्) સીંધાલૂણ-સૈન્ધવ.

माणिभद्र पु. (माणिभद्द जै. प्रा) ઇક્ષુ સમુદ્રના અધિપતિ દેવતાનું નામ, પુષ્પિકા સૂત્રનું છઠ્ઠું અધ્યયન, મિથિલા નગરીની બહારનું એક ચૈત્ય-ઉદ્યાન, ઉત્તર તરફના યક્ષજાતિના વ્યંતર દેવતાઓનો ઇન્દ્ર.

माणिमन्थ न. (मणिमन्थगिरौ भवं, मणिमन्थ+अण्) સીંધાલુણ, સૈન્ધવ.

मातङ्ग पु. (मतङ्गस्येदं, मतङ्गस्यापत्यं पुमान् वा मतङ्ग+अण्) હાથી, ભીલની એક જાત, એક જૈન, એક ચાણ્ડાલ જાતિ, પિપળાનું ઝાડ.

मातङ्गमकर पु. (मातङ्गाकारो मकरः) હાથીના જેવું એક માછલું.

मातङ्गी स्त्री. (मतङ्गस्य मुनेरपत्यं स्त्री, मतङ्ग+अण्+ङीप्) હાથણી, એક જાતની ચાંડાલણી, દશ મહાવિદ્યાઓમાંની એક.

मातरपितृ पु द्वि. व. (माता च पिता च द्वन्द्वे मातुर्वा मातरादेशः) મા બાપ, માતા પિતા.

मातरिश्वन् पु. (मातरि अन्तरीक्षे श्वयति वर्द्धते यद्वा मातरि जनन्यां श्वयति वर्द्धते, श्वि+कनिन् सप्तम्याः अलुक्) વાયુ, પવન.

मातलि पु. (मतं लाति ला+क, मतलस्याऽपत्यं पुमान् इञ्) ઇન્દ્રનો સારથિ.

माताली स्त्री. (मातायाः आलिः यद्वा मातुः आलिः पृषो.) પાર્વતીની તે નામની એક બહેનપણી, માનીગોહણુ, માતાની સખી.

माता स्त्री. (मा+अतच्+टाप् निपा.) મા, જનની.

माधुर्य्य न. (मधुरस्य भावः ष्यञ्) મધુરતા, મીઠાશ, કાવ્યનો એક ગુણ, ખુબસુરતી.

माध्य त्रि. (मध्ये भवः अण्) વચલું, વચ્ચેનું.

माध्यन्दिन न. (मध्यन्दिनमेव, मध्यंदिन+स्वार्थे अण्) બપોર.

माध्यन्दिनी पु. (माध्यन्दिने पाठ्यः अण्) શુક્લયજુર્વેદની એક શાખા.

माध्यन्दिनी स्त्री. (माध्यन्दिनेन प्रोक्ताऽधीता वा अण्+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

माध्यम त्रि. (मध्ये भवः, मध्य+मण्) વચ્ચેનું, વચલું, મધ્યનું.

माध्यस्थ्य न. (मध्यस्थस्य भावः, मध्यस्थ+ष्यञ्) મધ્યસ્થપણું, વચમાં રહેવાપણું.

माध्वक न. (माध्वीक+पृषो. ईकारस्याकारः) દારૂ, મદ્ય, મદિરા.

माध्वी स्त्री. (मधुनो विकारः, मधु+अण्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

माध्वीक न. (माध्वी+स्वार्थे कन्) મહુડાનો દારૂ, દ્રાક્ષનો દારૂ.

माध्वीकफल पु. (माध्वीकं मधुमत् फलमस्य) મીઠા નાળીયેરનું ઝાડ.

माध्वीमधुरा स्त्री. (माध्वीकमिव मधुरा पृषो. कलोपः) મીઠી ખજુરી.

मान् (भ्वा. सक. आ. सेट् स्वार्थे सन् नेट् मीमांसते) વિચારવું.

मान् (भ्वा. प. सक. सेट् मानति) માન આપવું, પૂજવું.

मान् (चु उभ. प. सेट् मानयति-ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मान न. (मीयतेऽनेन, मा+करणे ल्युट्) ધાન્ય વિગેરે માપવાનું માપ પાલી વિગેરે, તાલના વિરામનો કાલ વ્યાપાર, પ્રમાણ.

मान पु. (मन्यते बुद्ध्यतेऽनेन, मन्+घञ्) ચિત્તની ઉન્નતિ, સન્માન, પરસ્પર પ્રેમાળ દંપતીની એક અવસ્થા.

मान पु. (मत्समो नास्ति इति मननं मन्+घञ्) બડાઈ, અહંકાર, અભિમાન, પ્રતિષ્ઠા, મોટાઈ.

मानक पु. न. (मानं बृहत्परिमाणमस्य कप्) માનકંદનો છોડ જે કંદને મોટાં પાન આવે છે.

मानग्रन्थि पु. (मानस्य ग्रन्थिर्बन्धनं यस्मात्) અપરાધ, ભૂલ, દોષ.

मानद त्रि. (मानं ददाति, दा+क) માન આપનાર, સત્કાર કરનાર.

मानद त्रि. (मानं द्यति, दो+क) ગર્વને તોડનાર.

मानधानिका स्त्री. એક જાતની કાકડી.

माननीय त्रि. (मान्यते पूज्यते, मान+अनीयर्) માન આપવા યોગ્ય, સત્કાર કરવા યોગ્ય.

मानरन्ध्रा स्त्री. (मानार्थे समयपरिणामज्ञापकं रन्ध्रमस्याम्) કાલપ્રમાણ જાણવાની તાંબાની ઘડી.

मानव पु. (मनोरपत्यं मनोर्गोत्रापत्यं वा मनु+अण्) મનુષ્ય, મનુનો છોકરો, બાલક.

मानवत् त्रि. (मान+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) માનવાળું, અભિમાની, માપવાળું.

मानवर्जित त्रि. (मानेन वर्जितः) માન વગરનું, પ્રતિષ્ઠા વિનાનું.

मानवी स्त्री. (मानव+स्त्रीत्वात् ङीप्) મનુષ્ય સ્ત્રીજાતિ, સ્વયંભૂની તે નામની એક કન્યા, જૈનોની એક શાસન દેવી.

मानव्य न. (मानवानां समूहः यन्) બાળકોનો સમૂહ, જનસમુદાય.

मानस न. (मन एव, मनस्+स्वार्थे अण्) મન, ચિત્ત.

मानस न. (मनसा कृतं, मनस्+अण्) કૈલાસની પાસેનું એક સરોવર.

मानस त्रि. (मनसि भवो जातो वा मनस्+अण्) મનમાં હોનાર-થનાર સંકલ્પ વિગેરે.

मानसव्रत न. (मनसा कृतं मानसं, मानसं च तत् व्रतं च) માનસિક વ્રત-અહિંસા-સત્ય-અસ્તેય-બ્રહ્મચર્ય, અલુબ્ધતા.

मानसिक त्रि. (मानस+ठञ्) મનમાં હોનાર-થનાર, મન સંબન્ધી.

मानसालय पु. (मानसे आलयो यस्य) હંસ પક્ષી.

मानसूत्र न. (मानस्य गात्रप्रमाणस्य तन्मानार्थं वा सूत्रम्) સોના વિગેરેનો કંદોરો.

मात्र अव्य. (,, ,,) ફક્ત, માત્ર, કેવળ.
मात्रा स्त्री. (मीयतेऽनया, मा+त्रन्+टाप्) ઇંદ્રિયવૃત્તિ.
मात्रा स्त्री. (मा+त्रन्+टाप्) પરિમાણ, ઉપકરણ, અલ્પ–થોડું, માપ, કાનનું ઘરેણું, ધન, અક્ષરનો અમુક અવયવ, હ્રસ્વવર્ણનો અમુક ઉચ્ચારણકાળ.
मात्रापताका स्त्री. છન્દઃશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ચક્ર.
मात्रामर्कटी स्त्री. છન્દઃશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક ચક્ર.
मात्रावृत्त न. (मात्रया कृतं वृत्तम्) આર્યા વિગેરે માત્રાછન્દ.
मात्सर त्रि. (मत्सर+अण्) બીજાના ગુણનો દ્વેષ કરનાર.
मात्सर्य न. (मत्सरस्य भावः ष्यञ्) બીજાના ગુણ કે ઉત્કર્ષનો દ્વેષ કરવો.
"मात्सर्य्यमुत्सार्य्य विचार्य्य धूर्त्ताः" साहित्यदर्पणे
मात्सिक त्रि. (मत्सोऽस्य पण्यं, मत्स्य+ठक्) મચ્છીમાર.
माथ् (भ्वा. प. स. सेट् इदित् मान्थति) મારીનાંખવું, વધ કરવો, દુઃખ દેવું, દુઃખ ભોગવવું.
माथ पु. (मान्थ्यते पीड्यते जनोऽस्मिन् , माथ्+घञ् नि. नुमभावः) માર્ગ, રસ્તો.
माथ पु. (माथ् मथ् वा+भावे घञ्) હિંસા, મથવું, વલોવવું.
माथुर त्रि. (मथुरायां भवः मथुराया आगत वा मथुरा+अण्) મથુરામાં હોનાર–થનાર, મથુરાથી આવેલ.
माथुरी स्त्री. (मथुरा+अण्+ङीप्) એક જાતની વૃત્તિ.
माद पु. (माद्यते, मद्+घञ्) ગર્વ, હર્ષ, મદ પામવો તે.
मादक त्रि. (मादयति स्वगुणेन भूतानि, मद्+णिच्+ण्वुल्) મદ પમાડનાર દ્રવ્ય વિગેરે, કેફ ચઢાવનાર વસ્તુ વિગેરે.
मादक पु. (माद्यति, मद्+कर्त्तरि ण्वुल्) દાત્યૂહ પક્ષી.
मादकी स्त्री. (मादक+स्त्रियां ङीष्) દાત્યૂહ પક્ષિણી.
मादन न. (मादयति, मद्+णिच्+ल्युट्) લવંગ.
मादन पु. (मादयति चित्तविकारमुत्पादयति, मद्+णिच्+ल्यु) કામદેવ, મીંઢળનું ઝાડ, ધંતુરો
मादन त्रि. (मादयति हर्षयति, मद्+णिच्+ल्यु) હર્ષકારક, ખુશકારક.
मादनी स्त्री. (मादन+स्त्रियां+ङीप्) ભાંગ, માકન્દી વૃક્ષ.

मादृक्ष त्रि. (ममेव दर्शनमस्य दृश्+क्स+ट) મારા જેવું, મારા સરખું.
मादृश् त्रि. (,, ,, दृश्+क्विप्) ઉપરનો અર્થ.
मादृश त्रि. (ममेव दर्शनमस्य, दृश्+क) મારા સરખું, મારા જેવું.
माद्री स्त्री. (मद्रे जाता, मद्र+अण्+ङीप्) પાંડુ રાજાની દ્વિતીય સ્ત્રી, અતિવિષની કળી.
माद्रीपति पु. (माद्र्याः पतिः) પાંડુ રાજા.
माधव पु. (मायाः लक्ष्म्याः धवः) નારાયણ, વિષ્ણુ.
माधव पु. (मधुरेव, मधु+स्वार्थे अण्) વસન્ત.
माधव पु. (मधुने पुष्परसाय मद्याय वा हितः अण्) વૈશાખ માસ, મહુડાનું ઝાડ, કાળા મૃગ, તે નામે એક ૠષિ, સાયણાચાર્યનો એક ભાઇ, એક જાતનું કાળું પક્ષી.
माधवक पु. (माधव+संज्ञायां कन्) મહુડાનું ઝાડ.
माधविका स्त्री. (माधवी+कन्+टाप पूर्वह्रस्वश्च) દાસી, ચાકરડી.
माधवी स्त्री. (मधु बाहुल्येनास्त्यस्याः अण्+ङीप्) મોગરાનો વેલો.
माधवी स्त्री (मधुनो विकारः, मधु+अण्+ङीप्) દારૂ, કુટણી સ્ત્રી, એક જાતની સાકર.
माधवीलता स्त्री. (माधव्याख्या लता) મોગરો.
माधवेष्ट त्रि. (माधवस्य इष्टः) વિષ્ણુને પ્રિય.
माधवेष्टा स्त्री. (माधवे वैशाखे इष्टा) વારાહીકન્દ વનસ્પતિ.
माधवोचित न. (माधवे उचितः) કક્કોલક વનસ્પતિ.
माधवोद्भव पु. (माधवे वैशाखे उद्भवति फलवत्वेन उद्+भू+अच्) ચારોળીનું ઝાડ.
माधुकरी स्त्री. નિર્દોષ આહારની ભિક્ષા.
माधुमत त्रि. व. (मधुमत्सु भवाः, मधुमत्+अण्) કાશ્મીર દેશના લોકો વિગેરે, કાશ્મીર દેશમાં થનારી વસ્તુઓ.
माधुर न. (मधु रावि भ्रमरेभ्यो ददाति रा+क+स्वार्थे अण्) મોગરો.
माधुर त्रि. (मधुरस्येदं, मधुर+अण्) મધુર સંબંધી.
माधुरी स्त्री. (मधुरस्य भावः ष्यञ् पित्वात् स्त्रीत्वपक्षे ङीप् यलोपः) મીઠાશ, મધુરતા, દારૂ.

मायावत् पु. (,, ,, ,,) મથુરાનો રાજા–કંસ.

मायावती स्त्री. (माया+मतुप्+ङीप्) કામદેવની પત્ની, વિદ્યાધરની સ્ત્રી

मायावसिक त्रि. (मायया वसं आच्छादनं करोति ठक्) માયાવી, કપટી, દગલબાજ.

मायाविन् त्रि. (माया+अस्त्यर्थे विनि) માયા–કપટ કરનાર, પ્રપંચી.

मायाविन् पु. (प्रशस्ता माया कापट्यमस्त्यस्य, विनि) બીલાડો, બાજીગર–મદારી, મોહ શક્તિ યુક્ત પરમાત્મા.

मायाविनी स्त्री. (मायाविन्+स्त्रियां ङीप्) બીલાડી.

मायिक त्रि. (मायाऽस्त्यस्य ठन्) કપટ કરવામા કુશળ, માયાવી, કપટી, દગાખોર.

मायिक पु. (,, ,,) જાદુગર, મદારી.

मायिन् त्रि. (माया+अस्त्यर्थे इनि) માયાવી, કપટી, માયાવાળુ

मायिन् पु. (,, ,, ,,) જાદુગર, મદારી, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, સંસાર, અગ્નિ, કામદેવ, ચિત્રક વૃક્ષ.

मायु पु. (मीनोति प्रक्षिपति देहे उष्माणं, मिञ्+उण् आतं युक् च) શરીરના પિત્ત ધાતુ.

मायुराज पु. કુબેરના પુત્ર.

मायूर न. (मयूराणां समूहः, मयूर+अञ्) મોરનો સમૂહ.

मायूर त्रि. (मयूराणामिदं, मयूर+अण्) મોર સંબન્ધી, મોરનું.

मायूरिक त्रि. (मयूरं हन्ति, मयूर+ठक्) મોરને મારી નાંખનાર.

मायूरी स्त्री. (मयूरस्येदं प्रियत्वात्, मयूर+अण्+ङीप्) અજમોદ વનસ્પતિ.

मार पु. (मृ+भावे घञ्) મરણ, મૃત્યુ, મારવું.

मार पु. (मारयति, मृ+णिच्+अच्) કામદેવ, વિઘ્ન, ધંતૂરો.

मारक पु. (मृ+णिच्+घञ+स्वार्थे क) મરકી, બાજ-પક્ષી, એક ગ્રહ.

मारक त्रि. (मृ+णिच्+ण्वुल्) મારી નાંખનાર, નાશ કરનાર, નાશક.

मारकत त्रि (मरकत+अण्) મરકત મણિનું, મરકત મણિના રંગનું.

'काचः काञ्चनसंसर्गाद्धत्ते मारकतीं द्युतिम्"

हितोपदेशे

मारकस्थान न. (मारकं च तत् स्थानञ्च) જન્મલગ્નથી બીજુ કે સાતમું સ્થાન

मारजातक पु બિલાડો.

मारजातकी स्त्री. (मारजातक+स्त्रियां ङीप्) બિલાડી.

मारजित् पु. (मारं कामं जितवान्, जि+भूते क्विप् तुक् च) જીનદેવ બુદ્ધદેવ, શંકર.

मारण न. (मृ+णिच्+भावे ल्युट्) મારવું, મારી નાખવું

मारण न. (मृ+णिच्+करणे ल्युट्) વૈરિના વધનું સાધન અભિચાર કર્મ. ઝેર.

मारि स्त्री मृ+णिच्+इन्) વધ, મારી નાંખવું, મરકી–કોલેરા, નાશ કરવું.

मारित पु. (मार्यते नाश्यते भस्मीक्रियते, मृ+णिच्+क्त) નાશ કરેલું, વધ કરેલું, ભસ્મ કરેલું.

मारिष पु (रिष्-हिंसायां+क, मा रिषः) આર્ય–"નાટકની ભાષામ" એક શાક, તાંદળજો,

मारिषा स्त्री. (मारिष+स्त्रियां टाप्) દક્ષની માતા.

मारी स्त्री. (मारि+पक्षे ङीप्) મારવુ, મારી નાંખવું, મરકી.

मारीच पु. (मरीचेरपत्यं पुमान्, मरीचि+अण्) તાડકા રાક્ષસીના પુત્ર, રાવણના એક અનુચર, કક્કોલક, યાજક બ્રાહ્મણ, રાજાનો હાથી.

मारीची स्त्री. (मारीच+स्त्रियां ङीप्) રાજાને લાયક હાથણી, બૌદ્ધશાસન પ્રસિદ્ધ દેવતા.

मारीव्यसन न. મરકી–કોલેરાનું દુઃખ.

मारीव्यसनवारक त्रि. (मारीव्यसन+वृ+णिच्+ण्वुल्) મરકી–કોલેરાનું દુઃખ દૂર કરનાર.

मारुण्ड पु. સાપનું ઇંડું, છાણથી લીંપેલી જમીન, રસ્તો–માર્ગ.

मारुत पु. (मरुदेव, मरुत्+स्वार्थेऽण्) વાયુ, શરીરનો વાયુ, ઓગણપચાસ વાયુ.

मारुत न. (मरुत इदं, मरुत्+अण्) ગર્ભાધાનનો હવન.

मानसौकस् पु. (मानसं सर ओको वासस्थानं यस्य) હંસ પક્ષી.

मानिका स्त्री. (मानयति गर्वीकरोति, मन्+णिच्+ण्वुल्+ +टाप् इत्वं) દારૂ, મદ્ય.

मानिका स्त्री. (माने प्रभवति, मान+ठक्+टाप्) એક શેર વજન.

मानिता स्त्री. (मानिनो भावः तल्+टाप्) માનીપણું, અભિમાનીપણું.

मानित्व न. (,,+त्व) ઉપરનો અર્થ.

मानिन् त्रि (मान+अस्त्यर्थे इनि) માનવાળું, ગર્વ- વાળું

मानिन् पु. (,, ,,) સિંહ, ફણીવૃક્ષ

मानिनी स्त्री. (मानमस्त्यस्याः, मान+इन्+ङीप्) માન- વાળી સ્ત્રી.

मानुष पु. (मनोर्जातः, मनु+अञ् षुगागमश्च) મનુષ્ય, માણસ.

मानुष त्रि (मानुषस्येदं, मानुष+अण्) મનુષ્યસંબન્ધી, મનુષ્યનું.

मानुषी स्त्री. (मानुषस्य स्त्री, मानुष+जाति. ङीप्) મનુષ્ય સ્ત્રી, એક ચિકિત્સા.

मानुष्य न. (मानुषस्य भावः यत्) મનુષ્યપણું, માણસાઈ.

मानुष्यक न. (मनुष्याणां समूहः, मनुष्य+वुञ्) મા- ણસોનો સમુદાય, મનુષ્યોનો સમૂહ.

मानोज्ञक न. (मनोज्ञस्य भावः कर्म वा वुञ्) મનોહર પણું, સુંદરતા, સૌન્દર્ય.

मान्द्य न. (मन्दस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) મન્દપણું, માંદગી, રોગ.

मान्धातृ पु. (मामिन्द्रं धयति, धे+तृच् यद्वा मां धास्यति धे+तृच्) તે નામે એક રાજા, યુવનાશ્વ રાજાનો પુત્ર.

मान्य त्रि. (मान्यते, मान्+ण्यत्) પૂજ્ય, માનવા યોગ્ય.

मान्या स्त्री. (मान्य+स्त्रियां टाप्) મરૂન્માલા.

मापत्य पु. (मा विद्यतेऽपत्यमस्य) કામદેવ.

मापन पु. (मापयति स्वर्णादिकमनेन, मा+णिच्+करणे ल्युट्) જોખવાનો કાંટો.

मापन न. (मा+णिच्+ल्युट्) માપવું–માપણી, જોખવું.

मामक त्रि. (ममेदम्, अस्मद्+अण् ममकादेशश्च) મારૂં, મારા સમ્બન્ધી

मामक पु (अस्मद्+अण् मामादेशः संज्ञा० कन्) મામો.

मामक त्रि. (ममायं ममेदमिति बुद्धिर्यस्य कप्) કૃપણ, લોભી.

मामकीन त्रि. (ममेदं, अस्मद्+खञ् ममकादेशश्च) મારૂં, મારા સમ્બન્ધી.

माय पु. (माया अस्यास्ति, माया+अच्) જાદુગર, મદારી.

माय पु. (मयस्यापत्यं पुमान्, मय+अण्) વિષ્ણુ, અસુર.

माया स्त्री. (मीयते अपरोक्षवत् प्रदर्श्यतेऽनया, मा+य+ टाप्) કપટ–દગો, ઇન્દ્રજાળ વિગેરે, મિથ્યાબુદ્ધિનું કારણ એક અજ્ઞાન.

माया स्त्री. (मीमिति जानाति संख्यात्यनया, मा+य+टाप्) કૃપા, લક્ષ્મી, દમ્ભ, બુદ્ધની મા, ઇશ્વરની ઉપાધિ– અઘટન વસ્તુને ઘટન રૂપે સિદ્ધ કરનાર શક્તિ.

मायाकार पु. (मायां इन्द्रजालव्यापारं करोति, कृ+अण्) જાદુગર, ખેલાડી, મદારી.

मायाकृत् पु (मायामिन्द्रजालं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मायाचण त्रि. (माया+चणप्) માયાવી, કપટી, માયાવાળું.

मायाचुञ्चु त्रि. (माया+अस्त्यर्थे चुञ्चु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मायाजीविन् त्रि. (मायया इन्द्रजालविद्यया जीवति जीव्+णिनि) કપટ કરી જીવનાર, માયાવી, જાદુગર.

मायाद् पु (मायया छलेन धूर्त्ता अत्ति अद्+अच्) મગરમચ્છ.

मायादेवी स्त्री. (मायाख्या देवी) બુદ્ધદેવની માતા.

मायादेवीसुत पु (मायादेव्याः सुतः) બુદ્ધદેવ.

मायापटु त्रि. (मायायां पटुः) કપટ કરવામાં કુશળ, જાદુગીરી કરવામાં હોંશીયાર.

मायामय त्रि (माया+मयट्) માયાવાળું–કપટવાળું, જગત્, સંસાર.

मायावत् त्रि. (माया+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) માયાવી કપટી.

मार्जन पु (मार्ज्यतेऽनेन मार्ज्+ल्युट्) સફેદ લોધરનું ઝાડ.

मार्जना स्त्री. (मार्ज्+भावे युच्+टाप्) માંજવું, સાફ કરવું, મુરજ વાદિત્રનો શબ્દ.

मार्जनी स्त्री. (मार्ज्यतेऽनया, मार्ज्+ल्युट्+स्त्रियां ङीप्) સાવરણી.

मार्जनीय त्रि. (मार्ज्यते. मृज्+कर्मणि अनीयर्) સાફ કરવા લાયક, માંજવા લાયક.

मार्जार पु. (मृज्+आरन् वृद्धिश्च) બિલાડો, વનસ્પતિ રાતો ચિત્રક, ખટ્ટાશ જન્તુ.

मार्जारक पु. (मार्जार+संज्ञायां कन्) મોર પક્ષી.

मार्जारकर्णिका स्त्री. (मार्जारस्य कर्णो इव कर्णौ यस्याः ङीप् कन् टाप्) દુર્ગા દેવીની એક મૂર્તિ.

मार्जारकर्णी स्त्री. (मार्जारस्य कर्णो इव कर्णौ यस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मार्जारकी स्त्री. (मार्जारक+स्त्रियां ङीप्) મોર પક્ષિણી.

मार्जारगन्धा स्त्री. (मार्जारस्येव गन्धो यस्याः) मुद्गपर्णी વનસ્પતિ–જંગલી મગ.

मार्जारगन्धिका स्त्री. (मार्जारगन्ध+कन्+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मार्जारी स्त्री. (मार्जार+ङीप्) બિલાડી, કસ્તુરી, ખટ્ટાશજન્તુ.

मार्जारीय पु. (मार्जारस्यायं मार्जार+छ) શુદ્ર, બિલાડો, શરીર સાફ કરવું તે

मार्जारीया स्त्री. (मृज्+आरीयक्+स्त्रियां टाप्) બિલાડી, શુદ્ર જાતિની સ્ત્રી.

मार्जाल पु. (मृज्+आरन् वा रस्य लः) બિલાડો, વનસ્પતિ રાતો ચિત્રક, ખટ્ટાશજન્તુ.

मार्जालक पु. (मार्जार+संज्ञायां कन् रस्य लः) મોર પક્ષી,

मार्जालकी स्त्री. (मार्जालक+स्त्रियां ङीप्) મોર પક્ષિણી.

मार्जाली स्त्री. (मार्जाल+स्त्रियां ङीप्) બિલાડી, કસ્તુરી, ખટ્ટાશજન્તુ.

मार्जालीय पु. (मृज्+आलीयच्) શુદ્ર, બિલાડો, શરીર સાફ કરવું.

मार्जालीया स्त्री. (मार्जालीय+स्त्रियां टाप्) બિલાડી, શુદ્ર જાતિની સ્ત્રી.

मार्जित त्रि. (मार्ज्+क्त) સાફ કરેલ, શોધેલ, માંજેલ.

मार्जिता स्त्री (मार्ज्यते घृष्यते पाणिना, मृज्+णिच्+क्त+टाप्) દહીં–સાકર–મધ–ઘી–મરી વગેરેથી બનાવેલ કપૂર વિગેરેથી વાસિત કરેલ એક ભક્ષ્ય.

मार्त्तण्ड पु. (मृते अण्डे भवः अण् शक०) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, ભુંડ–ડુક્કર.

मार्तण्डवल्लभा स्त्री. (मार्त्तण्डस्य वल्लभा) આદિત્ય ભક્તા વનસ્પતિ, સૂર્યની પત્ની.

मार्तण्डी स्त्री. (मार्तण्ड+स्त्रियां ङीप्) ભુંડણી, ડુક્કરી.

मार्त्तिक न. (मृत्तिकाया विकारः, मृत्तिका+ठक्) માટીનું શરાવલું, કોડીયું.

मार्त्तिक त्रि. (मृत्तिकाया निर्मितं, मृत्तिका+अण्) માટીનું બનાવેલું, માટી સંબન્ધી, માટીનું.

मार्दङ्ग पु. (मृत् अङ्गमस्य, मृदङ्ग+स्वार्थे अण्) શહેર, નગર.

मार्दङ्ग पु. (मृदङ्गवादनं शिल्पमस्य, मृदङ्ग+अण्) નરઘાં વગાડનાર.

मार्दङ्गिक त्रि. (मृदङ्गस्तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्) નરઘાં વગાડનાર, મૃદંગ વગાડનાર, ઢોલ વગાડનાર.

मार्दव न. (मृदोर्भावः, मृदु+अण्) કોમળતા, કોમળપણું, નરમાશ.

मार्दव पु. (मार्दवं मृदुत्वमस्यास्ति, मार्दव+अच्) એક જાતનો વર્ણસંકર.

मार्द्विक न. (मृद्विका+अण्) દ્રાક્ષનો દારૂ, મદ્ય.

मार्द्विक त्रि. (,, ,,) દ્રાક્ષનું બનાવેલું, દ્રાક્ષ સંબન્ધી, દ્રાક્ષનું.

मार्ष पु (मृष्यति क्षमते जनान्, मृष्+क ततः स्वार्थे अण्) તાંદળજાનું શાક, શ્રેષ્ઠ–"નાટ્ય ભાષામાં"

मार्ष्टि स्त्री. (मृज्+क्तिन्) શોધવું, સાફ કરવું, શરીરને ખુશબોથી ચોળવું.

माल पु. (मल्–संज्ञायां+कर्तरि घञ्) એક જાતનો મ્લેચ્છ, એક દેશ, કપટ.

माल न. (माति मानहेतुर्भवति, मा+उणा. रण् पृषो. रस्य लः) ક્ષેત્ર, વન, હરતાલ.

माल पु. (मां लक्ष्मीं लाति, ला+क) વિષ્ણુ.

मालक न. (मलते धारयति शोभाम्, मल्+ण्वुल्) એક જાતનું ફૂલ–સ્થલકમળ.

मारुत न. (मरुद् देवता यस्य, अण्) સ્વાતિ નક્ષત્ર.
मारुत त्रि. (मरुत इदं, मरुत्+अण्) પવનનું, પવન સંબન્ધી.
मारुतव्रत न. (मारुतस्य व्रतमिव व्रतं नियमोऽस्य) રાજાઓનો એક ધર્મ.
मारुता स्त्री. વનસ્પતિ સ્પૃક્કા–કપુરીમધુરી.
मारुतात्मज पु. (मारुतस्य आत्मजः) હનુમાન્, ભીમસેન.
मारुतापह पु. (मारुतमपहन्ति, हन्+ड) વરૂણ વૃક્ષ.
मारुतापह त्रि. (मारुतमपहन्ति, अप+हन्+ड) વાયુનો નાશ કરનાર.
मारुताशन पु. (मारुतोऽशनमस्य, अश्+ल्यु) સર્પ, નાગ.
मारुति पु. (मारुतस्यापत्यं पुमान्, मरुत्+इञ्) હનુમાન, ભીમસેન.
मार्कटपिपीलिका स्त्री. (मार्कटा चासौ पिपीलिका च) એક જાતની નાની કાળીકીડી.
मार्कण्ड पु. (मृकण्डोरपत्यं, मृकण्डु+अण्) તે નામના એક મુનિ.
मार्कण्डिका स्त्री. (मार्कण्ड+संज्ञायां कन्+टाप् अत इत्वं) એક જાતની વનસ્પતિ.
मार्कण्डेय पु. (मृकण्डोरपत्यं, मृकण्डु+ढक्) એક ઋષિ.
मार्कण्डेय न. (मार्कण्डेयेन प्रोक्तं, मार्कण्डेय+अण्) માર્કણ્ડેય ઋષિએ બનાવેલું એક મહાપુરાણ.
मार्कण्डेयपुराण न. (मार्कण्डेयाख्यं पुराणम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मार्कव पु (मारयति क्विप्, मारि केशक्लेशे कूयते, कू+अच्) ભાંગરો.
मार्ग् (चुरा. उभ. सक सेट् मार्गयति) સંસ્કાર કરવો, ખસવું, જવું, તૈયાર કરવું.
मार्ग् (चु उभ. स सेट मार्गयति) શોધવું, ખોળવું.
मार्ग् (भ्वा पर. सक सेट् मार्गति) ઉપરનો અર્થ
मार्ग पु. (मार्ग्यते संस्क्रियते पादेन मृग्यते–गमनायान्विष्यते, मृग् मार्ग् वा+घञ्) રસ્તો, માર્ગ.
मार्ग त्रि. (मृगस्येदं, मृग+अण्) મૃગ સબન્ધી, મૃગનું.
मार्ग पु. (मृगा मृगशिरास्तद् युक्ता पौर्णमास्यत्र मृग्+अण्) માગશર માસ, વિષ્ણુ.
मार्गक पु. (मार्ग+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मार्गण न. (मार्ग्यते अन्विष्यते, मार्ग्+भावे ल्युट्) શોધવું, તપાસ, માગવું, માગણી, સ્નેહ, પ્રણય.
मार्गण त्रि. (मार्गयति धनार्थं, मार्ग्+ल्यु) ભીખ માંગનાર, યાચના કરનાર, શોધનાર.
मार्गण पु. (मार्गयति लक्ष्यं दातारं वा, मार्ग्+ल्यु) બાણ, ભીખ રી.
मार्गणक त्रि. (मार्गण+स्वार्थे कन्) માગણ, યાચક, શોધ કરનાર.
मार्गधेनु पु. (मार्गस्य धेनुः परिमाणम्) ચાર કોસ, એક યોજન.
मार्गधेनुक पु (मार्गधेनु+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मार्गशिर पु (मृगशिरया युक्ता पौर्णमासी अण् सा यत्र मास पुनरण्) માગશર મહીનો.
मार्गशिरा स्त्री. (मृगशिरया युक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) માગશર મહીનાની પુનમ.
मार्गशीर्ष पु. (मार्गशीर्षी पौर्णमासी अत्र मासे अण्) માગશર મહીના.
मार्गशीर्षी स्त्री. (मृगशीर्षेण युक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) માગશર મહીનાની પુનમ.
मार्गिक पु. (मृगान् हन्ति, मृग+ठक्) હરણને મારનાર, શિકારી.
मार्गिक त्रि. (मार्गो गम्यत्वेनास्त्यस्य ठन्) મુસાફર, વટેમાર્ગુ.
मार्गित त्रि. (मार्ग्–अन्वेषणे+क्त) માગેલ, શોધેલ, ખોળેલ.
मार्ग्य त्रि (मृज्यते, मृज्+ण्यत् वृद्धिश्च) શોધવા–ખોળવા યોગ્ય, સાફ કરવા લાયક.
मार्ज् (चुरा उभ. सेट् मार्जयति–ते) માંજવું, સાફ કરવું સ. અવાજ કરવો अक.
मार्ज पु. (मार्जयति पापमलं प्रक्षाल्य उद्धरति जनान्, यद्वा मार्ज्जयति वस्त्रमलं, मार्ज्+णिच्+अच्) ધોબી, વિષ્ણુ, ધોબ.
मार्ज पु. (मृज्+घञ्) શરીર વિગેરે સાફ કરવું.
मार्जक त्रि. (मार्ज्+णिच्+ण्वुल्) ધોનાર, સાફ કરનાર.
मार्जन न. (मार्ज्यते मार्ज्+भावे ल्युट्) માંજવું, સાફ કરવું, ધુળાને નિર્મળ કરવું.

मालु स्त्री. (मल्+उण्) એક જાતનો વેલો, નારી.

मालुधान पु. (मालुरिव पत्रलतेव धीयतेऽसौ, धा+कर्मणि ल्युट्) એક જાતનો સર્પ.

मालुधानी स्त्री. એક જાતનો વેલો

मालूर पु. (मां लक्ष्मीं परेषां लुनाति, मा+लू+रक्) બીલીનું ઝાડ, કોઠનું ઝાડ.

मालूर न. (मालूरस्य फलं, अण्) બીલું, કોઠું.

मालेय त्रि. (मालायां साधु, माला+ढक्) માળા–હાર બનાવવામાં કુશળ

मालेया स्त्री. (मालेय+स्त्रियां टाप्) મોટી એલચી.

माल्य न. (मालायै हितं यत्) ફુલ.

माल्य न. (मालेव, माला+ष्यञ्) પુષ્પમાળા, મસ્તકની પુષ્પમાળા.

माल्य त्रि. (मालायै हितं यत्) માલાસમ્બન્ધી, માલાનું

माल्यपुष्प पु. (माल्याकाराणि पुष्पाणि अस्य) શણનું ઝાડ.

माल्यपुष्पिका स्त्री. (माल्यपुष्प+कन्+टाप् अत इत्वं) શણનું ઝાડ

माल्यपुष्पी स्त्री. (माल्यं पुष्पं यस्याः) શણનું ઝાડ.

माल्यवत् त्रि (माल्यमस्त्यस्य, मतुप् मस्य वः) માળાવાળું, હારવાળું, શણવાળું.

माल्यवत् पु. (माल्य+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) એક પર્વત, રાવણના મામા, એક રાક્ષસ.

माल्यवती स्त्री. (माल्यवत्+स्त्रियां ङीप्) તે નામની એક નદી.

माशब्दिक त्रि. (मेति शब्दं निषेधाय करोति यः, मा+शब्द+ठक्) ના કહેનાર નિષેધ કરનાર.

माष पु. (मष्–संज्ञायां+कर्त्तरि घञ्) અડદ, પાંચ ચણોઠી ભાર એક વજન–માસો, દશચણોઠી ભાર વજન.

माषकलाय पु. (माषाख्यः कलायः) અડદ.

माषपर्णिका स्त्री. (माषस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्+क+टाप्) જંગલી અડદ.

माषपर्णी स्त्री. (,, ,, ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

माषभक्तबलि स्त्री. (माषामिश्रितं भक्तमेव बलिः) અડદની ખીચડીનું બલિદાન.

माषवर्द्धक पु. (माषं माषपरिमितं स्वर्णं वर्द्धयति आच्छिनत्ति अपहरति, वृध्+ण्वुल्) સોની.

माषीण न. (माषाणां भवनं क्षेत्रं, माष+खञ्) અડદ પાકે તેવું ખેતર.

माष्य न. (,, ,, यत्) ઉપરનો અર્થ.

मास् पु. (माति परिच्छिनत्ति स्वगत्या कालम्, मा+असुन) મહીનો, ચન્દ્ર, કપૂર.

मास पु (मस्यते परिमीयतेऽनेन, मस्+करणे घञ्) શુક્લપક્ષ તથા કૃષ્ણપક્ષ મલી ત્રીસ દિવસનો માસ, ચન્દ્ર.

मास पु. (माश्चन्द्रस्तस्यायं, मास्+ण) ચાંદ્ર માસ.

माम पु (मस्यते परिमीयतऽनेन, मस्+करणे घञ्) પાંચ ચણોઠી ભાર વજન–માસો, મહાનો, ચન્દ્ર.

मासक पु. (मास+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मासजात त्रि. (मासो जातस्य यस्य) જેને પેદા થયે એક મહીનો થયો હોય તે, એક મહીના થયા ઉત્પન્ન થયેલું

मासन न. (मासं नयति, नी+ड) સોમરાજી લતા.

मासप्रमित पु (मासं प्रमातुमारब्धः, प्र+मा+क्त) પડવેના ચન્દ્ર

मासमान पु. (मासैर्द्वादशभिर्मानमस्य) વર્ષ.

मासर पु. (मस् परिणामे+घञ् स्य मासं परिणामं राति रा+क) ઉન્ભેલ. અનાજનું ધોવણ, ઓસામણ.

मासान्त पु. (मासस्य सौरस्य चान्द्रस्य वा अन्तः) પડવેનો ચન્દ્ર, મહિનાના અન્ત.

मासिक त्रि. (मासे भवः काला० ठञ्) મહિનામાં હોનાર–થનાર.

मासिक न. (मासे भवं मास+ठञ्) દર મહિને અમાસે કરવાનુ શ્રાદ્ધ–માસ સો.

मासीन त्रि. (मासे भवं, मास+खञ्) એક મહિનાનું.

मासुरी स्त्री. (मसुर+अण्+ङीप्) દાઢી.

मासूर त्रि. (मसूरस्येदं मसूर+अण्) મસૂરનું, મસૂર સંબન્ધિ.

मास्म अव्य. (मा च स्म च तयोः समाहारः) નિષેધ વાચક અને નિવારણ વાચક અવ્યય.

क्लैब्यं मास्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते" गीतायाम्

मास्य त्रि. (मास्+यत्) મહિનાનું, એક મહિના સુધી રહેનાર–ટકનાર.

मालक पु. (मलते धारयति वीर्यं रोगनाशने, मल्+ ण्वुल्) લીંબડાનું ઝાડ, નાળીયેરનું એક જાતનું પાત્ર.

मालका स्त्री. (मल्+ण्वुल्+स्त्रियां टाप्) પુષ્પ વિગેરેની માળા–અલંકાર.

मालकोश पु. (मालस्य हरेः कोश इव) તે નામનો એક રાગ.

मालती स्त्री. (मां लक्ष्मीं शोभां वा लतति वेष्टते, लत्+ अच्+ङीप्) જાઈ, જુવાન સ્ત્રી, કાકમાચી વનસ્પતિ, એક નદી, ચાંદની રાત્રિ, પહાડ મૂગ વનસ્પતિ.

मालतीतीरज पु. (मालत्या नदीभेदस्य तीरे जायते जन्+ड) ટંકણખાર.

मालतीतीरभव पु. (मालत्या तीरे भवति, भू+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मालतीपत्री स्त्री. (मालत्यास्तन्नामकजात्या इव पत्र- मस्याः) જાવંત્રી.

मालतीफल न. (मालत्यास्तन्नामकजात्याः फलम्) જાયફળ.

मालभारिक त्रि. (मालानां भारोऽस्त्यस्य ठन् पूर्वपद- ह्रस्वश्च) માળાઓના ભારવાળું.

मालव पु. (मालः उन्नतक्षेत्रमस्त्यत्र, माल+वप्रत्ययः) માળવો દેશ, તે નામનો એક રાગ.

मालवक पु. (मालव+स्वार्थे क) માલવદેશ, માલવ નામનો રાગ.

मालवज त्रि. (मालवदेशे जायते, जन्+ड) માલવ- દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર, અવન્તિ દેશમાં પેદા થનાર.

मालविका स्त्री. (मालवे जाता, मालव+ठक्+टाप्) નસોતર વનસ્પતિ, કાલિદાસ કૃત માલવિકાગ્નિમિત્ર નાટકની નાયિકા.

मालसी स्त्री. (मालं मलनं जटादिनां दुष्टत्वं स्यति सो+ क+गौरा. ङीप्) કેશ પુષ્ટિકારક એક વૃક્ષ, તે નામની એક રાગિણી.

माला स्त्री. (मल्–संज्ञायां+कर्त्तरि घञ्+टाप्) પુષ્પ વિગેરેની માળા, હાર, શ્રેણી, જપની સંખ્યા કરવા માટે રાખવા યોગ્ય બેરખો, માળા વિગેરે.

मालाकण्ट पु. (मालाकारः कण्टो यस्य) અઘાડો વનસ્પતિ.

मालाकन्द पु. (माला गण्डमाला नाशकः कन्दः) એક જાતનું કન્દમૂળ.

मालाका स्त्री. (माला एव, माला+स्वार्थे क+टाप्) માળા, હાર.

मालाकार पु. (मालां करोति, कृ+अण्) માળી.

मालाकार त्रि. (,, ,,) માળા કરનાર, પુષ્પ વિગેરેની માળા બનાવનાર.

मालाकारी स्त्री. (मालाकार+स्त्रियां ङीष्) માલણ.

मालाकृत् त्रि. (मालां करोति, कृ+क्विप् तुक् च) પુષ્પ વિગેરેની માળા બનાવનાર, માળા કરનાર.

मालाग्रन्थि पु. (मालाया ग्रन्थिरत्र) એક જાતની ધ્રો–દુર્વા.

मालातृण न. (मालाकारं तृणम्) એક જાતનું ઘાસ.

मालातृणक न. (मालातृण+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मालादीपक न. એક અર્થાલંકાર.

मालादूर्वा स्त्री. (मालाकारा दूर्वा) એક જાતની ધ્રો–દૂર્વા.

मालाफल न. (मालारूपेण स्थितं फलम्) રૂદ્રાક્ષ.

मालारिष्टा स्त्री. (मालाभूतमरिष्टं यस्याः) સ્પૃક્કા– કપૂરીમધુરી નામની વનસ્પતિ.

मालालिका स्त्री. (मालां अलति, अल्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) પાચી, સ્પૃક્કા નામે વનસ્પતિ.

मालाली स्त्री. (मालामलति भूषयति, अल्+अप्+ङीप्) વનસ્પતિ સ્પૃક્કા.

मालिक पु. (माला तन्निर्माणं शिल्पमस्य ठन्) માળી, એક જાતનું પક્ષી, ચિતારો, રંગારી.

मालिका स्त्री. (मालैव, माला+कन्+टाप् ह्रस्वः अत इत्वं) જંગલી બટમોગરો, ડોકનો એક અલંકાર, એક નદી, માળા, ફૂલની માળા, પુત્રી, દારૂ, અળસી.

मालिकी स्त्री. (मालिक+स्त्रियां जाति. ङीष्) માલણ, એક જાતની પક્ષિણી, રંગરેજની સ્ત્રી–રંગારી.

मालिन् पु. (माला शिल्पमस्य इनि) માળી.

मालिन् त्रि. (माला+अस्त्यर्थे इनि) માળા ધારણ કરનાર, માળાવાળું.

मालिनी स्त्री. (मालिन्+स्त्रियां ङीप्) માળણ, પંદર અક્ષરના ચરણવાળો છન્દ, ગૌરી, ચંપાનગરી, અગ્નિ શિખાવૃક્ષ, ધમાસો વનસ્પતિ, એક માતૃકા, ગંગા નદી.

मित्रता स्त्री, (मित्रस्य भावः तल्+टाप्) ભાઈબન્ધી, દોસ્તી.
मित्रत्व न. (मित्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
मित्रद्रुह् त्रि. (मित्राय द्रुह्यति, द्रुह्+क्विप्) મિત્રનો દ્રોહ કરનાર.
मित्रद्रोह पु. (मित्रस्य द्रोहः) મિત્રનો દ્રોહ.
मित्रद्विष् त्रि. (मित्रं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) મિત્રનો દ્વેષ કરનાર.
मित्रद्वेष पु (मित्रस्य द्वेषः) મિત્રનો દ્વેષ.
मित्रभेद पु. (मित्रयोर्भेदः) મિત્રોમાં માંહે માહે ફાટફૂટ.
मित्रयु त्रि. (मित्रं याति, या+उ) મિત્ર ઉપર પ્રેમ રાખનાર, જેને દોસ્તદાર વહાલો હોય તે.
मित्रयुद्ध न. (मित्रेण सह युद्धम्) દોસ્તદારની સાથે લઢાઈ.
मित्रलाभ पु. (मित्रस्य लाभः) દોસ્તદારી હાંસીલ કરવી.તે, તે નામનો હિતોપદેશનો એક ભાગ.
मित्रवत्सल त्रि. (मित्रेषु वत्सलः) મિત્ર ઉપર પ્રેમ રાખનાર.
मित्रशिस् त्रि. (मित्रं शास्ति, शास्+क्विप् इत्त्वं) મિત્રને શિખામણ આપનાર, મિત્રને આજ્ઞા કરનાર.
मित्रा स्त्री. (मित्र+स्त्रियां टाप्) સુમિત્રા.
मित्रीयत् त्रि. (मित्रीय नामधातु+शतृ) મિત્ર પ્રમાણે આચરણ કરતુ.
मिथ् (भ्वा. उभ. सेट् सक. मेथति-ते) સમજવું, જાણવું, વધ કરવો, મારી નાંખવું.
मिथस् अव्य. (मिथ्+असुन्) એકાન્તમાં, પરસ્પર.
मिथःसाकांक्षता स्त्री. વાણીનો એક ગુણ.
मिथि पु. (मिथ्+इनि) નિમિ રાજાનો પુત્ર.
मिथिला स्त्री. (मिथि+अस्त्यर्थे लच्+टाप्) જનક રાજાની રાજધાની.
मिथुन न. (मिथ्+उनन् किच्च) સ્ત્રીપુરૂષનું જોડલું, તે નામની એક રાશિ.
मिथुनीभाव पु. (मिथुन+च्वि+भू+घञ्) કામેચ્છા.
मिथ्या अव्य. (मथते-मेथति हिनस्ति वा मथ् मेथ्+ क्यप् निपा.) જુઠું, ફોગટ, ખોટું.
मिथ्याचरण न. (मिथ्या वृथाभूतं आचरणम्) ખોટું આચરણ, દંભ.
मिथ्याचरत् त्रि. (मिथ्या चरति, चर्+शतृ) ખોટું આચરણ કરતું.
मिथ्याचार त्रि. (मिथ्या आचारोऽस्य) દંભ, ખોટા આચરણવાળું.
मिथ्यात्व न. સત્માં અસત્ અને અસત્માં સત્‌ની બુદ્ધિ-આત્માના યથાર્થ સ્વરૂપનું જેનાથી જ્ઞાન ન થાય તે, જૂઠાણું, નાસ્તિકતા.
मिथ्यादृष्टि स्त्री (मिथ्या च सा दृष्टिश्च) નાસ્તિકતા, અસદ્ દષ્ટિ કે જેનાથી વસ્તુ સ્વરૂપનું યથાર્થ ભાન ન થાય તે
मिथ्यादृष्टि त्रि (मिथ्या असत्या दृष्टिः यस्य) નાસ્તિક, અયથાર્થ-વિપરીત શ્રદ્ધાવાળો આત્મા.
मिथ्याध्यवसाय पु. (मिथ्या वृथा अध्यवसायः) ખોટો નિશ્ચય
मिथ्याध्यवसिति स्त्री. (मिथ्या असत्या अध्यवसितिः) જૂઠાપણાનો નિશ્ચય, અસત્ નિર્ણય.
मिथ्यानिरसन न. (मिथ्या असत्यं निरस्यतेऽनेन निर् +अस्+करणे ल्युट्) શપથ-સોગન્દ.
मिथ्यापापोद्भावन न. (मिथ्या पापस्य उद्भावनम्) ખોટું આળ, જૂઠો આરોપ.
मिथ्याप्रतिज्ञा स्त्री. (मिथ्या असत्या प्रतिज्ञा) ખોટી પ્રતિજ્ઞા.
मिथ्याप्रतिज्ञ त्रि. (मिथ्या प्रतिज्ञा यस्य) જુઠી પ્રતિજ્ઞા કરનાર.
मिथ्याभियोग पु. (मिथ्याभूतेन अभियोगः राज्ञोऽन्तिके वेदनम्) ખોટી ફર્યાદ.
मिथ्याभियोगिन् त्रि (मिथ्याभियोग+अस्त्यर्थे इनि) ખોટી ફર્યાદ કરનાર.
मिथ्याभिशंसन न. (मिथ्याभूतेन असत्येन अभिशंसनम्) ખોટો આરોપ મુકવો, જૂઠું આળ ચઢાવવું.
मिथ्याभिशाप पु. (मिथ्याभूतेन असत्येनाभिशापः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मिथ्याभिशापिन् त्रि. (मिथ्याभिशाप+अस्त्यर्थे इनि) ખોટો આરોપ મુકનાર, ખોટું આળ ચઢાવનાર.

माह् (भ्वा. उभ. स. सेट् माहति–ते) માપવું.
माहन पु. (माह्+ल्यु) બ્રાહ્મણ.
माहा स्त्री. (मा+हन+ट+स्त्रियां टाप्) ગાય.
माहाकुल त्रि. (महाकुलस्यापत्यं अञ्) મોટા કુળમાં ઉત્પન્ન થનાર, કુલીન.
माहाकुलीन त्रि. (महाकुले भवः, महाकुल+खञ्) ઉપરનો અર્થ.
माहात्म्य न. (महात्मनो भावः ष्यञ्) મહિમા, મોટાઇ.
माहाराजिक त्रि. (महाराज्ञ इदं, महाराजन्+ठक्) મહારાજાનું, મહારાજા સમ્બન્ધી, બાદશાહી.
माहिन न (मह्यते पूज्यतेऽस्मिन् , मह्+इनण्) રાજ્ય.
माहिर पु (महिर+अण्) ઇન્દ્ર, શક્ર.
माहिष त्रि. (महिष्याः इदं अण्) ભેંસનું, ભેંસ સમ્બન્ધી
माहिष न. (महिष्या इदं , महिषी+अण्) ભેંસનું દૂધ દહીં વિગેરે.
माहिषिक पु. (महिष्यै रोचतेऽसौ, महिषी+ठक्) વ્યભિચારિણી સ્ત્રીનો પતિ, પોતાની સ્ત્રીના વ્યભિચારથી આજીવિકા ચલાવનાર.
माहिष्य पु. (महिष्यां भवः ष्यञ्) ક્ષત્રિયથી વૈશ્ય સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર.
माहेन्द्र पु. (महेन्द्रस्यायं, महेन्द्र+अण्) જ્યોતિષમાં કહેલ મહેન્દ્ર સમ્બન્ધી એક દંડ.
माहेन्द्र त्रि (,, ,,) મહેન્દ્રનું, મહેન્દ્રસંબંધી.
माहेन्द्री स्त्री. (महेन्द्रस्येयं, महेन्द्र+अण्+ङीप्) પૂર્વ દિશા, ઇન્દ્રાણી, ગાય.
माहेय पु. (मह्या अपत्यं, मही+ढक्) મંગળ ગ્રહ, નરકાસુર.
माहेयी स्त्री. (मह्याः सुरभ्याः अपत्यं, मही+ढक्+स्त्रियां ङीप्) ગાય.
माहेश्वर त्रि. (महेश्वरादधिगतं तत आगतं वा अण्) મહેશ્વરથી પ્રાપ્ત થયેલ, મહેશ્વરથી આવેલું, મહેશ્વરનું, મહેશ્વર સમ્બન્ધિ.
माहेश्वरी स्त्री. (महेश्वर+अण्+ङीप्) દુર્ગાદેવી, એક માતૃકા, યવતિક્તા વનસ્પતિ.
मि (स्वा. उभ. सक. अनिट् मिनोति+मिनुते) ફેંકવું, अनु+मि અનુમાન કરવું. प्र+मि યથાર્થ જ્ઞાન કરવું.
मिच्छ् (तुदा. पर. सक. सेट् मिच्छति) પીડવું, રોકવું.
मित . (मि–मा वा+क्त) માપેલ, મપાયેલ, શબ્દ કરેલ. ફેંકેલ.
मितङ्गम पु. (मितं परिमितं गच्छति, गम्+खच् मुम्) હાથી.
मितङ्गम त्रि. (,, ,,) માપસર જનાર, ધીમે ચાલનાર, હળવે જનાર.
मितङ्गमा स्त्री. (मितं मृदु परिमितं वा गच्छति, गम्+खच्+मुम् टाप्) માપસર જનારી સ્ત્રી, ધીમે જનારી સ્ત્રી.
मितङ्गमी स्त्री (मितं गच्छति, गम्+खच्+मुम् स्त्रियां ङीप्) હાથણી.
मितद्रु पु. (मितं द्रवति, द्रु+कु स च डित्) સમુદ્ર.
मितभुज् त्रि. (मितं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) માપસર ભોજન કરનાર, મિતાહારી.
मितभोजन त्रि. (मितं भोजनं यस्य) થોડું ખાનાર, અલ્પાહારી.
मितम्पच त्रि (मितं परिमितं पचति, पच्+खश् मुम् च) માપસર રાંધનાર, કંજુસ વિગેરે.
मितवाच् त्रि (मिता वाग् यस्य) માપસર બોલનાર, ઓછું બોલનાર, ખપ જેટલું બોલનાર.
मितवाणि त्रि. (मिता परिमिता वाणिर्यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मिताशन त्रि. (मितमश्नाति, मित+अश्+ल्यु) માપસર જમનાર, ખપ મુજબ ખાનાર.
मिताहार त्रि. (मितं आहारो यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मिति स्त्री. (मीयते, मा–मि वा भावे क्तिन्) જ્ઞાન, માપ, માપવું, માપણી, અવચ્છેદ, વિક્ષેપ.
मित्र न. (मेद्यति स्निह्यति, मिद्+त्र) મિત્ર, ભાઈબંધ, દોસ્ત.
मित्र पु. (मि+त्र) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.
मित्र त्रि. (मेद्यति स्निह्यति, मिद्+त्र) સ્નેહવાળું, પ્રેમાળ.

मिश्रवर्णफला स्त्री. (मिश्रवर्णं चित्ररूपान्वितं फलं यस्याः) રીંગણી, વંતાકડી.

मिश्रव्यवहार पु. લીલાવતીમાં કહેલ ગણિત.

मिश्रित त्रि. (मिश्र्+कर्मणि क्त) મિશ્ર કરેલ, સેળભેળ કરેલ, મળેલ, માન પામેલ.

मिश्रिता स्त्री. (मिश्र्+क्त+टाप्) કૃત્તિકા અને વિશાખા નક્ષત્રના કાળમાં રવિનું સંક્રમણ–જવું.
"मिश्रिता चैव विज्ञेया मिश्रितर्क्षैस्तु संक्रमः"

मिश्रेया स्त्री. (मिश्र्+अच् मिश्रा ईयते ई–गतौ+यत् एया मिश्रा चासौ एया च. शक) વરીયારી, સુવા, શતપુષ્પી.

मिष् (भ्वा. पर. स. सेट् मेषति) સીંચવું, છાંટવું.

मिष न. (मिष्+क) છળ, કપટ, બહાનું.

मिष पु. (,, ,,) સ્પર્ધા કરવી.

मिषि स्त्री. (मिश्+इनि पृषो.) જટામાંસી વનસ્પતિ, વળીયારી, સુવા.

मिषिका स्त्री. (मिषी+स्वार्थे क+टाप्) સુવા, જટામાંસી વનસ્પતિ, વરીયારી.

मिषी स्त्री. (मिषि+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मिष्ट त्रि. (मिष्+क्त) સીંચેલ, છાંટેલ, મીઠું–મધુર, સ્પર્ધા કરેલ.

मिष्ट पु. (,, ,,) મધુરરસ, મીઠાશ.

मिष्टकर्तृ पु. (मिष्टं करोति, कृ+तृच्) મીઠાઈ બનાવનાર–કંદોઇ.

मिष्टता स्त्री. (मिष्टस्य भावः तल्+टाप्) મીઠાશ.

मिष्टत्व न. (मिष्टस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मिष्टान्न न. (मिष्टं च तत् अन्नं च) મીઠું અન્ન–લાડુ દુધપાક વિગેરે.

मिसि स्त्री. (मस्यति परिणमति, मस्+इन् पृषो.) સુવા, વરીયાળી, શતપુષ્પી, જટામાંસી.

मिसी स्त्री. (मस्यति परिणमति, मस्+इन्+ङीप् पृषो.) સુવા, જટામાંસી, શતપુષ્પી, વરીયારી.

मिस्र् (चुरा. उभ. स. सेट् मिस्रयति–ते) ભેળસેળ કરવું, મિશ્રિત કરવું, યોજી દેવું.

मिह् (भ्वा. प. स. अनिट् मेहति) સીંચવું, છાંટવું, પેશાબ કરવો–મુતરવું.

मिहिका स्त्री. (मेहति स्निह्यति, मिह्+संज्ञायां क्वुन्+टाप् अत इत्वं) હિમ, ઝાકળ.

मिहिर पु. (मेहयति सेचयति मेघजलेन भूमिं, मिह्+किरच्) સૂર્ય, મેઘ, વાયુ, ચન્દ્ર, તે નામે વિક્રમની સભાનો પંડિત, આકડાનું ઝાડ, કપૂર.

मिहिर त्रि. વૃદ્ધ.

मिहिराण पु. (मिहिरेणाप्यण्यते स्तूयत इति अण्+घञ्) શિવ.

मी (दिवा. आ. स. अनिट् मीयते) વધ કરવો, મારી નાંખવું.

मी (क्रया. उभ. स. सेट् मीनाति–मीनीते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मी (चुरा. उभ. स. सेट् माययति–ते) જવું, જાણવું.

मी (भ्वा. प. स. अनिट् मयति) જાણવું, જવું.

मीढ त्रि. (मिह्+क्त) મૂતરેલ, પેસાબ કરેલ.

मीढुष्टम पु. (मीढ्वस्+अतिशये तमप् नि.) મહાદેવ, શિવ.

मीढ्वस् पु. (मिह्+क्वसु नि.) શિવ.

मीन पु. (मीयते, मीञ्–हिंसायां+नक् निपा.) માછલું, મીન રાશિ, વિષ્ણુનો મત્સ્યાવતાર.

मीनकेतन पु. (मीनः केतनं यस्य) કામદેવ.

मीनगोधिका स्त्री. (मीनगोधिकानामावासोऽत्र) તળાવ.

मीनघातिन् पु. (मीन+हन्+णिनि) બગલો, મચ્છીમાર.

मीनध्वज पु. (मीनः ध्वजे चिन्हं यस्य) કામદેવ.

मीननेत्रा स्त्री. (मीनस्य नेत्राकारा ग्रन्थिरस्याः) એક જાતની ધ્રોખડ.

मीनर पु. (मीना भक्ष्यत्वेन सन्त्यस्य रः) એક જાતનું માછલું.

मीनरंक पु (मीनरङ्क पृषो.) એક જાતનું પક્ષી.

मीनाक्षी स्त्री. (मीनस्याक्षिणी इव अक्षिणी अस्याः) કુબેરની તે નામની એક પુત્રી, માછલાંની આંખ જેવી આંખવાળી સ્ત્રી, એક જાતની ધ્રો.

मीनाण्ड न. (मीनस्याण्डम्) માછલીનું ઈંડું.

मीनाण्डी स्त्री. (मीनस्याण्डस्तदाकारा रेणुकाऽस्त्यस्य अच्+गौरा. ङीप्) રવાદાર સાકર.

मीनालय पु. (मीनानामालयः) સમુદ્ર.

मीनाम्रीण पु. (मीन+आम्र+छ) ખંજન પક્ષી, એક જાતનું માછલાનું શાક.

मिथ्यामति स्त्री. (मिथ्याभूतस्य मतिः, मन्+क्तिन्) भ्रान्ति, ખોટું જ્ઞાન, અજ્ઞાન.

मिथ्यामति त्रि. (मिथ्या असत्या मतिर्यस्य) ભ્રાન્તિવાળું, ખોટા જ્ઞાનવાળું.

मिथ्यावदत् त्रि. (मिथ्या+वद्+शतृ) જૂઠું બોલતું,

मिथ्यावाद पु. (मिथ्या+वद्+घञ्) જૂઠું બોલવું, અયથાર્થ કહેવું.

मिथ्यावादिन् त्रि. (मिथ्या वदति, वद्+णिनि) જૂઠું બોલનાર, અયથાર્થ બોલનાર.

"मिथ्यावादिनि दूति बान्धवजन..." काव्यप्रकाशे

मिथ्योत्तर न. (मिथ्या असत्यमुत्तरं) જૂઠો જવાબ, અસત્ય ઉત્તર.

"मिथ्यैतन्नाभिजानामि तदा तत्र न संनिधिः
अजातश्चास्मि तत्काले इति मिथ्या चतुर्विधम्"

मिथ्योपचार पु. (मिथ्या असत्यः उपचारः) ખોટો ઉપાય, જૂઠો ઇલાજ, ખોટું સારૂં મનાવવું.

"मिथ्योपचारैश्च वशीकृतानां किमर्थिनां वंचयितव्यमस्ति" हितोपदेशे:

मिंद् (चु. उ. अ. सेट् मिन्दयति-ते) સ્નિગ્ધ થવું.

मिंद् (भ्वा. प. अ. सेट् मिन्दति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मिद् (भ्वा. उभ. स. सेट मेदति-ते) દુઃખ દેવું, જાણવું, સમજવું.

मिद् (दिवा. पर. स. सेट् मेद्यति-ते) ચીકણું થવું.

मिद् (भ्वा. आ. अ. सेट् मेदते) સ્નેહ-સ્નિગ્ધ કરવું.

मिद् (चुरा. उभ. स. सेट् मेदयति-ते) ચીકણું કરવું.

मिद्ध न. આળસ, સુસ્તી, બુદ્ધિ વગેરેની જડતા.

मिन्मिल पु. ગુંગળો અવાજ કરાવનાર એક રોગ.

मिन्मिल त्रि. (मिन्मिल+अस्त्यर्थे अच्) ગુંગળો અવાજ કરાવનાર રોગવાળું.

मिन्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् इदित् मिन्वति) સીંચવું, છાંટવું.

मिमंक्षत् त्रि. (मस्ज्+सन्+शतृ) સ્નાન કરવા ઇચ્છતું, ડુબવા ચાહતું.

मिमंक्षा स्त्री. (मस्ज्+सन्+अ+टाप्) સ્નાન કરવાની ઇચ્છા' ડુબવાની ઇચ્છા.

मिमंक्षु त्रि. (मस्ज्+सन्+उ) સ્નાન કરવા ઇચ્છનાર, ડુબવા ચાહનાર.

मिमन्थिषत् त्रि. (मन्थ्+सन्+शतृ) મથવા ચાહતું, નાશ કરવા ઇચ્છતું.

मिमन्थिषा स्त्री. (मन्थ्+सन्+अ+टाप्) મથવાની ઇચ્છા, નાશ કરવાની ઇચ્છા.

मिमन्थिषु त्रि. (मन्थ्+सन्+उ) મથવા ઇચ્છનાર, નાશ કરવા ઇચ્છનાર.

मिल् (तुदा. उभ. स. सेट् मिलति-ते) મળવુ, ભેટવું. મિશ્ર થવું.

मिलन न (मिल्+ल्युट्) સંયોગ, મળવું તે, ભેટવું તે, મળી જવું.

मिलित त्रि. (मिल्+क्त) સંયોગ પામેલું, મળેલું, ભેટેલું, મળી ગયેલું,

मिश् (भ्वा. प. सेट् मेशति) શબ્દ કરવો: અવાજ કરવો अ, કોપ કરવો स.

मिशि स्त्री. (मिश्+इन्) સુવા, વરીયાળી, શતપુષ્પી, જટામાંસી.

मिशी स्त्री. (मिश्+इन्+वा ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मिश्र् (चु. उभ. सक. सेट् मिश्रयति-ते) યોજવું, મિશ્ર કરવું.

मिश्र त्रि. (मिश्र्+अच्) યોજેલ, મિશ્ર કરેલ, ઉત્તર પદરૂપે આ શબ્દ આવવાથી શ્રેષ્ઠાર્થવાચક થાય છે, જેમકે-आर्यमिश्र.

मिश्र पु. (,, ,,) હાથીની એક જાત, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ કૃતિકા-વિશાખા-નક્ષત્રનો ગણ.

मिश्रक न. (मिश्र+संज्ञायां कन्) ઇન્દ્રનું વન, ખારી જમીનનું મીઠું.

मिश्रकावण न. (मिश्रकनामकं वनं पूर्वदीर्घो णत्वञ्च) ઇન્દ્રનો બગીચો.

मिश्रण न. (मिश्र्+भावे ल्युट्) મિશ્ર કરવું, સરવાળો કરવો, ભેળસેળ કરવું.

मिश्रपुष्पा स्त्री. (मिश्राणि परस्परं संश्लिष्टानि पुष्पाण्यस्याः) મેથી.

मिश्रवर्ण न. (मिश्रः मिलितो वर्णो यस्य) કાળું અગર.

मिश्रवर्ण पु. (मिश्रश्चित्रो वर्णः) ભેળસેળ રંગ.

मिश्रवर्ण त्रि. (मिश्रो मिलितो वर्णो यस्य) મિશ્ર રંગવાળું.

मुक्तहस्त त्रि. (मुक्तः दानाय प्रसारितो हस्तो येन) દાન દેવામાં તત્પર, દાતા, ઉદાર.

मुक्ता स्त्री. (मुच्यते स्म, मोच्यते निःसार्य्यते वा मुच्+क्त+टाप्) રાસ્ના વનસ્પતિ, મોતી.

मुक्ताकलाप पु. (मुक्तानां कलापो यत्र) મોતીની માળા.

मुक्ताकारता स्त्री. (मुक्ताकारस्य भावः तल्+टाप्) મોતીનો આકાર

मुक्ताकारत्व न. (मुक्ताकारस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मुक्तागार न. (मुक्तायाः आगारमिव) મોતીની છીપ.

मुक्तापुष्प पु. (मुक्ता इव पुष्पाण्यस्य) મોગરાનો છોડ.

मुक्ताप्रसू स्त्री. (मुक्तां प्रसूते जनयति, प्र+सू+क्विप्) મોતીની છીપ.

मुक्ताप्रालम्ब पु. (मुक्तानां प्रालम्बः यद्वा मुक्तया मुक्ताविशिष्टतया प्रालम्बते, प्र+आ+लम्ब्+अच्) મોતીનો હાર, મોતીની માળા.

मुक्ताफल न. (मुक्ता फलमिव, यद्वा मुक्तैव फलमिव) મોતી, એક જાતનું ફળ, કપૂર, બોપદેવ કૃત એક ગ્રન્થ.

मुक्ताभ त्रि. (मुक्तेव भा यस्य) મોતીની સમાન, મોતી જેવું.

मुक्ताभा स्त्री. (मुक्तेव भा यस्याः) મોગરાનો છોડ.

मुक्तामातृ स्त्री. (मुक्तायाः माता) મોતીની છીપ.

मुक्तामुक्त त्रि. (मुक्तं चामुक्तं च विशेषणयोर्द्वन्द्वम्) મૂકેલ નહિ મૂકેલ.

मुक्तालता स्त्री. (मुक्ताया लतेव) મોતીની માળા, મોતીનો હાર.

मुक्तावली स्त्री. (मुक्ताया आवली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, મોતીની પંક્તિ.

मुक्तास्फोट पु. (स्फुट्यते-विदीर्य्यते स्फोटः मुक्तायै स्फोटः) મોતીની છીપ.

मुक्तास्रज् स्त्री. (मुक्तानां स्रक्) મોતીનો હાર, મોતીની માળા.

मुक्ताहार पु. (मुक्तानां हारः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मुक्ति स्त्री. (मुच्+भावकरणादौ क्तिन्) મુકવું, છોડવું, છૂટવું, છુટકારો, સંસાર બંધનથી છુટાપણું, મોક્ષ, આત્યન્તિક દુઃખ નિવૃત્તિ, બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રાપ્તિ, દેહ તથા ઇન્દ્રિયોથી આત્માનો છુટકારો.

मुक्तिमुक्त पु. (मुक्तिर्मोचनं तया मुक्तो रहितः) શિલ્હાન.

मुक्त्वा अव्य (मुच्+संबन्धार्थे क्त्वा) મૂકીને, છોડીને.

मुख न. (खनति विदारयति अन्नादिकमनेन, खन्यते विधात्रा सुखमनेनेति वा, खन+करणे अच् डित् धातोः पूर्वं मुट् च) મોઢું, ઘરમાંથી નીકળવાનો માર્ગ, ઘરનું બારણું, હાટ મંડપ વગેરેમાં પેસવા નિકળવાનું દ્વાર, શરૂઆત, ઉપાય, નાટક વિગેરેની એક સંધિ, નાટક વિગેરેમાં એક શબ્દ, વેદ, શબ્દ.

मुख पु. લકુચ વૃક્ષ.

मुख त्रि (खन्+अच् डित् धातोः पूर्वं मुट च) આદ્ય, પહેલું, પ્રધાન, મુખ્ય.

मुखगन्धक पु. (मुखे गन्धोऽस्मात् कप्) ડુંગળી.

मुखगोपन न. (मुखस्य गोपनम्) મોઢું ઢાંકવું, મોં સંતાડવું.

"अवधीरितविधुमण्डलमुखगोपनं किमिति" उद्भटे

मुखघण्टा स्त्री. (मुखे घण्टेव शब्दसाधनस्यात्) હર્ષ વિગેરેનો મોટો એક જાતનો ઘોંઘાટ, મોટી બુમ.

मुखचपला स्त्री. આર્યાનો અવાન્તર ભેદ એક છંદ.

मुखचीरी स्त्री. (मुखस्य चीरं वस्त्रविशेष इव, मुखचीर+स्वल्पार्थे ङीष्) જીભી-જીભ.

मुखज पु. (मुखाज्जायते, जन्+ड) વિરાટ પુરૂષના મુખમાંથી ઉત્પન્ન થનાર-બ્રાહ્મણ જાતિ.

मुखज त्रि. (मुखाज्जायते, जन्+ड) મુખ થકી પેદા થનાર.

मुखतस् अव्य. (मुख+पञ्चम्यर्थे तसिल्) મુખથી, મોઢાથી.

मुखदूषण पु. (मुखं दूष्यतेऽनेन, दूष्+णिच्+ल्यु) ડુંગળી.

मुखधौता स्त्री. (धौतं मुखं यया, धाव्+क्त ऊठ् पर नि.) એક વનસ્પતિ-ब्राह्मणयष्टि.

मुखनिरीक्षक त्रि. (मुखमितरास्यं निरीक्षते, निर्+ईक्ष्+ण्वुल्) મોઢું જોનાર, આળસુ.

मुखनिवासिनी स्त्री. (मुखे निवसति, नि+वस्+णिनि+ङीप्) સરસ્વતી.

मुखपाक पु. (मुखस्य पाकः) મોઢાનું પાકવું.

मीनी स्त्री. (मीन+स्त्रियां जाति. ङीष्) માછલી.

मीम् (भ्वा. प. सेट् मीमति) શબ્દ કરવો અવાજ કરવો, અ. જવું, ગમન કરવું સ.

मीमांसक त्रि. (मान्-विचारे+स्वार्थे सन्+ण्वुल्) સિદ્ધાન્ત કરનાર, વિચારનાર.

मीमांसक पु. (मीमांसां वेत्त्यधीते वा वुन्) મીમાંસા શાસ્ત્ર જાણનાર કે ભણનાર.

मीमांसा स्त्री. (मान्-विचारे+स्वार्थे सन्+अ+टाप्) વિચારપૂર્વક તત્વનો નિર્ણય કરવો, મીમાંસા શાસ્ત્ર.

मीमांसाकृत् पु. (मीमांसां करोति, कृ+क्विप् तुक् च) વિચારપૂર્વક તત્વનો નિર્ણય કરનાર.

मीर पु. (मिन्वन्ति प्रक्षिपन्ति नद्यो जलान्यत्र, मिञ्+ उणा. क्रन् दीर्घत्वं) સમુદ્ર, પર્વતનો એક ભાગ, સીમાડો.

मील् (भ्वा. प. अ. सेट् मीलति) સંકોચાવું, મીંચાવું, મળવું.

मीलत् त्रि. (मील्+शतृ) સંકોચાતું, મીંચાતું, મળતું.

मीलन न. (मील्+ल्युट्) સંકોચાવું, મીંચાવું, મળવું.

मीलित त्रि. (मील्+क्त) અપ્રફૂલ, સંકોચાયેલ, મીંચાયેલ, મળેલ.

मीव् (भ्वा. प. अक. सेट् मीवति) સ્થૂલ થવું, પુષ્ટ થવું.

मीवन् पु. (मीनाति हिनस्ति, मी+वन्) વાયુ, જળકણ, સાર.

मीवन् स्त्री. (,, ,,) પેટનો કરમિયો, કૃમિ.

मीवर त्रि. (मीनाति हिनस्ति, मी+ष्वरच् निपा.) અપકાર કરનાર, મારી નાખનાર, ઇજા કરનાર.

मीवा स्त्री. (मी+वा) એક જાતનો કીડો.

मु पु. (मोचयति जीवान्, ण्यर्थे मुच्+डु) શિવ, બંધન.

मुकन्दक पु. (मुदः मुदे कन्दो यस्य कप् पृषो. मुदो दलोपः) ડુંગળી.

मुकु पु. (मुच्+कु पृषो. चस्य कः) મોક્ષ-ત્યાગ, મુકવું, છોડવું.

मुकुट पु. (मकि+उट पृषो.) મુગટ, તાજ.

मुकुटी स्त्री. (मुकुट+ङीप्) આંગળી મરડવી, ચપટી વગાડવી.

मुकुन्द पु. (मुकुं ददाति, दा+क पृषो. मुम्) વિષ્ણુ, લોબાન, પારો, એક જાતનું રત્ન, કુબેરનો એક ભંડાર.

मुकुन्दक पु. (मुकुन्द+संज्ञायां कन्) ડુંગળી.

मुकुम् अव्य. (मकि+उमुच् पृषो.) નિર્વાણ-મોક્ષ, ભક્તિ, પ્રેમરસ.

मुकुर पु. (मकि+उरच् पृषो.) દર્પણ, બોલસરીનું ઝાડ, કુંભારનો ચાક ફેરવવાનો દાંડો, મોગરો, બોરડી, કળી.

मुकुल पु. न. (मकि+उलच् पृषो.) લગાર ખીલેલી કળી, દેહ, આત્મા.

मुकुलित त्रि. (मुकुल+इतच्) થોડી ઉઘડેલી કળી વિગેરે, અડધી ખુલેલી આંખ વિગેરે.

मुकुलीकृत त्रि. (मुकुल+च्वि+कृ+क्त) થોડી ખીલેલી કળી રૂપ કરેલ.

मुकुष्टक पु. (मुकुर्गलोत्सर्गस्तं स्तकति, स्तक्+अच् पृषो. षत्वं) જંગલી મગ.

मुकुष्ठक पु. (मुकुष्टक+पृषो. ठः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मुकूलक पु. (मकि+ऊलच् संज्ञायां कन्) નેપાળો.

मुक्त त्रि (मुच्+क्त) મૂકેલ, છોડેલ, ત્યાગ કરેલ, મોક્ષ પામેલ, આનંદિત.

मुक्तक न. (मुच्यते स्म, मुच्+क्त+संज्ञायां कन्) ફેંકીને મારવાનું શસ્ત્ર, શ્લોકનું ચરણ.

मुक्तकञ्चुक पु. (कञ्चुक इव कञ्चुकः, मुक्तः कञ्चुको येन) જેણે કાંચળી કાઢી નાંખી હોય તેવો સર્પ.

मुक्तकण्ठम् अव्य. ઉંચા સ્વરે, કંઠ ખુલ્લો મુકીને, મોટા શબ્દે.

मुक्तचक्षुस् पु. (मुक्तं सर्वतः क्षिप्तं चक्षुर्येन) સિંહ, છુટા નેત્રવાળો પુરૂષ.

मुक्तनिर्मोक पु. (मुक्तः निर्मोको येन) જેણે શરીર ઉપરની કાંચળી (ચામડી) કાઢી નાંખી હોય તેવો સાપ.

मुक्तबन्धन त्रि. (मुक्तं बन्धनात्) બંધનથી છુટું થયેલ, બંધન વિનાનું.

मुक्तरसा स्त्री (मुक्तः रसो यस्याः) રાસ્ના વનસ્પતિ.

मुक्तसङ्ग त्रि. (मुक्तः सङ्गो येन) સંગ રહિત, જેણે સર્વવિષયાસક્તિ છોડી હોય તે.

मुक्तसङ्ग पु. (,, ,,) સંન્યાસી, સાધુ, યતિ.

मुख्य त्रि. (मुखे आदौ भवः यत्) પ્રથમના જેવું, પ્રધાન, શ્રેષ્ઠ, મુખી.
मुख्यता स्त्री. (मुख्यस्य भावः तल्+टाप्) શ્રેષ્ઠપણું, પ્રધાનતા, મુખ્યતા.
मुख्यत्व न. (मुख्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
मुख्यशस् अव्य. (मुख्य+शस्) મુખ્યત્વે કરીને.
मुगूह पु. એક જાતનું પક્ષી.
मुग्ध त्रि. (मुह्+क्त) મૂઢ, મૂર્ખ, ભોળું.
मुग्ध त्रि. (मोहयति अन्तर्भूतण्यर्थे मुह्-कर्त्तरि क्त) સુન્દર, બેવકુફ.
"दृष्टोत्साहश्चकितचकितं मुग्धसिद्धाङ्गनाभिः" मेघदूते
मुग्धता स्त्री. (मुग्धस्य भावः तल्+टाप्) સુન્દરપણું, ખુબસુરતપણું, મૂઢપણું, બેવકુફપણું.
मुग्धबोध न. (मुग्धान् मूढान् अल्पबुद्धीन् जनान् बोधयति, बुध्+अण्) બોપદેવકૃત તે નામનું એક વ્યાકરણ.
मुग्धत्व न. (मुग्धस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
मुग्धा स्त्री. (मुग्ध+स्त्रियां टाप्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકા, સુંદર સ્ત્રી.
मुग्धानन त्रि. (मुग्धमाननं यस्य) સુંદર મુખવાળું, ખુબસુરત મુખવાળું.
मुग्धानन न. (मुग्धं च तत् आननं च) સુંદર મુખ.
मुच् (भ्वा. आत्म. सक. सेट् मोचते) દમ્ભ કરવો, શઠતા કરવી, ઠગવું.
मुच् (चुरा. उभ. स. सेट् मोचयति-ते) મૂકવું, છોડવું.
मुचक पु (मुच्+क्वुन्) લાખ, લાક્ષા.
मुचिर त्रि. (मुञ्चति धनादिकं ददाति, मुच्+किरच्) ઉદાર, મુકનાર.
मुचिर पु. (मुच्+उणा. किरच्) દેવ, વાયુ, ધર્મ.
मुचुकुन्द पु. (मुच्+बाहु० कु, मुचु कुन्द इव) માંધાતૃ રાજાનો પુત્ર, એક ફૂલ ઝાડ.
मुचुटी स्त्री. આંગળીની ચપટી બજાવવી તે, મુઠી.
मुज् (चु. प. सेट् मोजयति) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો, અ. માંજવું, સાફ કરવું. स.
मुज् (भ्वा. प. सेट् मोजति) ઉપરનો અર્થ.
मुञ्च् (भ्वा. आ. स. सेट् मुञ्चते) દંભ કરવો, ઠગવું, છેતરવું.
मुञ्च् (तुदा. उभ. स. अनिट् मुञ्चति-ते) તજવું, છોડવું, મૂકવું.
मुञ्चक पु. (मुञ्च्+ण्वुल्) પુરૂષનું લીંગ, એક વૃક્ષ.
मुञ्ज् (चु. प. सेट मुञ्जयति) અવાજ કરવો अ. માંજવું, સાફ કરવું स.
मुञ्ज् (भ्वा. प. सेट् मुञ्जति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मुञ्ज पु. (मुजि+करणे अच्) મુંજ ઘાસ.
मुञ्जकेशिन् पु. (मुञ्जा इव केशाः सन्त्यस्य इनि) વિષ્ણુ.
मुञ्जर न. (मुञ्ज्यते प्रक्षाल्यते, मुञ्ज्+बाहु. अरन्) કમળનું દીટું.
मुञ्जातक पु. (मुञ्जं अतति तत्सादृश्यं प्राप्नोति अत्+अच्+स्वार्थे कन्) મુંજ ઘાસ.
मुट् (चु. उभ. सक. सेट् मोटयति-ते) ચૂર્ણ કરવું, ભુકો કરવો, મરડવું, દાબવું.
मुट् (भ्वा. प. स. सेट् मोटति) દાબવું, મરડવું, દળવું, ચુર્ણ કરવું, મચડવું.
मुट् (तुदा. प. स. सेट् मुटति) ચૂર્ણ કરવું, દળવું, મરડવું, આક્ષેપ કરવો.
मुण् (तुदा. प. स. सेट् मुणति) પ્રતિજ્ઞા કરવી, પણ કરવું.
मुण्ट् (भ्वा. प. स. सेट् मुण्टति) કનડવું, પીડવું.
मुण्ठ् (भ्वा. आ. अ. स. सेट् मुण्ठति) પલાયન કરવું, નાસી જવું, રક્ષણ કરવું, બચાવવું.
मुण्ड् (भ्वा. प. स. सेट् मुण्डति) મુંડાવવું, કેશ કપાવવા, મર્દન કરવું.
मुण्ड् (भ्वा. आ. अ. सेट् मुण्डते) ડુબવું, મજ્જન કરવું.
मुण्ड न. (मुडि+कर्मणि घञ्) મસ્તક, કપાળ, બોલ નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય, એક જાતનું લોઢું, એક ઉપનિષદ્.
मुण्ड पु. (मुण्डः केशापनयनं, मुडि+घञ् ततः अर्श आद्यच्) એક દૈત્ય વિશેપ, રાહુ ગ્રહ.
मुण्ड पु. (मुण्डं मुण्डनं जीविकात्त्वेनास्त्यस्य अच्) હજામ, વાંયજો.

मुखपूरण न. (मुखं पूरयति, पूर्+ल्यु) કોગળો, મોંઢું ભરવું.

मुखप्रिय न. (मुखं प्रीणाति, प्री+क उप. स.) નારંગી ફળ.

मुखप्रिय त्रि. (मुखस्य प्रियः) મુખને વહાલું લાગે તે.

मुखभूषण न. (मुखं भूषयति, भूष्+ल्यु) તાંબુલ–પાનબીડું, મોઢાના દાગીના.

मुखभूषण त्रि. (,, ,,) મોઢાને શણગારનાર.

मुखमण्डन न. (मुखं मण्डयति, मडि+ल्युट्) મોઢાનો દાગીનો, તાંબુલ, પાનનો બીડો.

मुखमण्डन त्रि. (मडि+ल्यु) મોઢાને શણગારનાર.

मुखमण्डनक पु. (मुखस्य मण्डनमिव इवार्थे कन्) તિલક વૃક્ષ.

मुखमण्डनक न. (मुखमण्डन+स्वार्थे कन्) મોઢાનુ આભૂષણ, તાંબુલ–પાનનું બીડું.

मुखमोद पु. (मुखं मोदयति, मुद्+णिच्+अण्) સરગવો.

मुखम्पच त्रि. (मुखं पचति, पच्+अच्) અરજદાર, માંગણી કરનાર.

मुखयंत्रण न. (मुखं अश्वादीनां यन्त्र्यते सङ्कोच्यते येन, यन्त्रि–संकोचने+करणे ल्युट्) લગામ.

मुखर त्रि. (मुखं मुखव्यापारं कथनं राति दत्ते, रा+क) અપ્રિયવાદી, વાચાલ, બહુ બોલકું અગ્રે બોલનાર. "यदि कार्यविपत्तिः स्यान्मुखरस्तत्र हन्यते" हितोपदेशे

मुखर पु (मुखं मुखव्यापारं करोति मुख+रा+क) કાગડો, શંખ.

मुखरी त्रि (मुखर+स्त्रियां जाति. ङीष्) કાગડી

मुखरित त्रि. (मुखर इवाचरितः, मुखर–क्विप् ततः क्त) શબ્દ કરતું, અવાજ કરતું.

मुखरीकरण न. (मुखर+च्वि+कृ+ल्युट्) મશ્કરી કરવી, હાંસી કરવી.

मुखरोग पु. (मुखस्य रोगः) મોઢાનો રોગ, મોઢાના સાતવિભાગ જે કંઠ–તાલુ–દાંત–જીભ–ઓઠ વિગેરેનો રોગ.

मुखलाङ्गल पु (मुखं लाङ्गलमिव भूमिविदारकं यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.

मुखवल्लभ त्रि. (मुखस्य वल्लभः प्रीतिकरः) મુખને વહાલું, મુખને પ્રિય.

मुखवल्लभ पु. (,, ,,) દાડમનું ઝાડ.

मुखवाचिका स्त्री. (मुखं वाचयति शोधयति, वच्+णिच्+ण्वुल्+स्त्रियां टाप्) અંબષ્ટા વનસ્પતિ.

मुखवाद्य न (मुखेन वाद्यम्) મોંઢેથી વગાડવાનું વાદિત્ર–શરણાઈ વાંસળી વિગેરે.

मुखवास पु (मुखस्य वासः सौरभ्यमस्मात्) મોઢાને સુવાસિત કરનાર પદાર્થ–કપૂર ઇલાયચી વિગેરે.

मुखवासन त्रि. (मुखं वासयति सुरभीकरोति वासि+ल्यु) મોઢાને સુગન્ધીવાળું કરનાર.

मुखवासन पु. (मुखं वासयति, वासि+ल्यु) મુખને સુગન્ધિયુક્ત કરનાર–કપૂ૰ ઇલાયચી વિગેરે પદાર્થ.

मुखविलुंठिका स्त्री. (मुखेन विलुण्ठयति, वि+लुण्ठ्+णिच्+ण्वुल्+टाप्) બકરી.

मुखविष्ठा स्त्री. (मुखे विष्टेव दुर्गन्धं यस्याः) એક જાતનો કીડો.

मुखव्यादान न. (वि+आ+दा–ल्युट्, मुखस्य व्यादानम्) મુખ પહોળું કરવું, બગાસું ખાવું તે.

मुखशफ त्रि. (मुखं शफं क्षुर इव तीक्ष्णमस्य) અપ્રિય બોલનાર.

मुखशुद्धि स्त्री. (मुखस्य शुद्धिः) મુખ સાફ કરવું, જમ્યા પછી તામ્બુલ વિગેરેથી મોઢું સાફ કરવું.

मुखशोधन न. (मुखं शोधयति, शुध्+णिच्+ल्यु) તજ.

मुखशोधन पु. (मुखं शोधयत्यनेन, शुध्+णिच्+ल्यु) કડવો રસ.

मुखशोधिन् पु. (मुखं शोधयति, शुध्+णिच्+णिनि) બીજોરૂં.

मुखसंभव पु. (मुखात् सम्भवति, सम्+भू+अच्) બ્રાહ્મણ.

मुखसंभव त्रि. (,, ,,) મોઢામાંથી ઉત્પન્ન થનાર.

मुखस्राव पु. (स्रवति स्रु+ण, मुखात् श्रावः) મોઢાની લાળ.

मुखाग्नि पु. (मुखमेवाऽग्नितुल्यं शापदानेन दाहकत्वात् यस्य) દાવાનલ, બ્રાહ્મણ.

मुखास्त्र पु. (मुखमेवास्त्रं यस्य) કરચલો.

मुखोल्का स्त्री. દાવાનળ.

मुद्रित त्रि. (मुद्रा जाताऽस्य इतच्) શિક્કાથી નિશાનીવાળું કરેલ. છાપેલ, મહોર મારેલ.
मुधा अव्य. (मुह्+का पृषो. हस्य धः) ફોગટ, મિથ્યા.
मुनि पु. (मनुते जानाति यः, मन्+इन् पृषो उत्वं) સ્થિર મનવાળો, આસક્તિ રહિત મનુષ્ય, સાતની સંખ્યા, ચારોળીનું ઝાડ, દમનક વૃક્ષ, જીનદેવ, અગથીઓ, પરાશર વૃક્ષ.
"वीतरागभयक्रोधः स्थिरधीर्मुनिरुच्यते" गीतायाम्
मुनि त्रि. (मनुते जानाति, मन्+इन् पृषो. उत्वं) મનન કરનાર.
"मननान्मुनिरुच्यते"
मुनिखर्जूरी स्त्री. (मुनिप्रिया खर्जूरी) એક જાતની ખજૂર.
मुनिच्छद पु. (मुनयः सप्तसंख्यकाः छदाः पत्राण्यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.
मुनितरु पु. (मुनेरगस्त्यस्य प्रियो तरुः) અગથિયાનું ઝાડ, ઇંગોરીયાનું ઝાડ.
मुनिद्रुम पु. (मुनेः प्रियो द्रुमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मुनिपित्तल न. (मुनीनां पित्तलमिव) તાંબુ.
मुनिपुङ्गव पु. (मुनिषु पुङ्गवः) શ્રેષ્ઠ મુનિ.
मुनिपुत्र पु. (मुनेः पुत्रः) મુનિકુમાર, ઋષિબાલક.
मुनिपुत्रक पु. (मुनेः पुत्रः संज्ञायां कन्) દમનકવૃક્ષ, અગથીયાનું ઝાડ, ખંજન પક્ષી, મુનિ બાલક.
मुनिपुष्प न. (मुनिद्रुमस्य पुष्पं) અગથીઆના ઝાડનું ફૂલ.
मुनिपूग पु. (मुनिप्रियः पूगः) એક જાતની સોપારીનું ઝાડ.
मुनिभेषज न. (मुनीनां भेषजमिव) હરડે, આગસ્ત્ય, લંઘન, ઉપવાસ–ભુખ્યા રહેવું તે.
मुनिसुव्रत पु. (मुनिषु सुव्रतः) બારમા જૈનતીર્થંકર.
मुनिस्थान न. (मुनीनां स्थानम्) મુનિઓનું નિવાસ સ્થાન, મઠ–ઉપાશ્રય વિગેરે.
मुनीन्द्र पु. (मुनीनां इन्द्रः) બુદ્ધદેવ, શ્રેષ્ઠ મુનિ.
मुनीश पु. (मुनीनां ईशः) મોટો મુનિ, મુનિરાજ.
मुनीश्वर पु. (मुनीनां ईश्वरः) શ્રેષ્ઠ મુનિ, ઉત્તમ મુનિ.
मुन्थ् (भ्वा. प. स. सेट् मुन्थति) જવું, ગમન કરવું.
मुन्था स्त्री. તાજીક નીલકંઠી નામના જ્યોતિષગ્રંથ પ્રસિદ્ધ વર્ષના ગણિતમાં કરવામાં આવતી મુન્થાછાયા.
मुन्यन्न न. (मुनियोग्यमन्नम्) મુનિને યોગ્ય અન્ન–સાંમો વિગેરે.
मुमुक्षत् त्रि. (मोक्तुमिच्छति, मुच्+सन्+शतृ) મુકવા–છુટવા ઇચ્છતું.
मुमुक्षु त्रि. (मोक्तुमिच्छुः, मुच्+सन्+उ) મુકવા–છુટવા ઇચ્છનાર, મોક્ષની ઇચ્છાવાળું.
मुमुक्षु पु. (,, ,,) યતિ, મુનિ.
मुमुक्षुता स्त्री. (मुमुक्षोः भावः तल्+टाप्) મોક્ષ પામવાની ઇચ્છા, વેદાન્તમતે છ સંપત્તિમાંની એક.
मुमुक्षुत्व न. (मुमुक्षोः भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
मुमुषिषत् त्रि. (मुष्+सन्+शतृ) ચોરવા ઇચ્છતું.
मुमुषिषु त्रि. (मुष्+सन्+उ) ચોરવાને ઇચ્છનાર.
मुमूचान पु. (मुञ्चति जलं, मुच्+आनच् कित् सन्वच्च) મેઘ.
मुमूचान त्रि. (मुच्+कान पृषो.) મુકતું, છોડતું.
मुमूर्षा स्त्री. (मर्त्तुमिच्छा, मृ+सन्+अच्+टाप्) મારવાની ઇચ્છા.
मुमूर्षु त्रि. (मर्त्तुमिच्छुः, मृ+सन्+उ) મરવા ઇચ્છનાર, નજીક મરણવાળું.
मुर् (तु. प. स. सेट् मुरति) વીંટવું, ઘેરવું.
मुर पु. (मुरति वेष्टतेऽसौ, मुर्+कर्त्तरि क) તે નામે એક દૈત્ય, વીંટવું, ચોતરફ ઘેરવું.
मुरज पु. (मुरात् संवेष्टनात् जायतेऽसौ, मुर+जन्+ड) મૃદંગ વાદિત્ર.
मुरजफल पु. (मुरजवत् फलमस्य) ફણસનું ઝાડ.
मुरजबन्ध पु. (मुरज इव बन्धो रचना यस्य) એક ચિત્રાલંકાર.
मुरजा स्त्री. (मुर+जन्+ड+टाप्) કુબેરની સ્ત્રી, એક જાતનું મોટું નગારૂં
मुरजित् पु. (मुरं जितवान्, जि–क्विप् तुक् च) વિષ્ણુ.
मुरद पु. (मुर+दो+ड) વિષ્ણુનો શંખ.
मुरन्दला स्त्री. નર્મદા નદી.
मुरमुथन पु. (मुरं मथ्नाति, मथ्+ल्यु) વિષ્ણુ.

मुण्ड पु. (मुण्डः मुण्डनं स्कन्धावच्छेदेने खण्डनम-स्त्यस्य अच्) ઠુંઠું ઝાડ.

मुण्ड त्रि. (मुडि–खण्डने+घञ्–अर्श. अच्) હજામત કરેલું, મુંડેલ.

मुण्डक पु. (मुण्डयति, मुण्ड्+ण्वुल्) હજામ, ધાંયજો.

मुण्डक न. (मुण्ड एव, स्वार्थे कन्) માથું, મસ્તક.

मुण्डचणक पु. (मुण्डश्चणक इव) વટાણા.

मुण्डन न. (मुडि+ल्युट्) હજામત, મુડવું.

मुण्डफल पु. (मुण्डवत् फलमस्य) નારીયેળનું ઝાડ.

मुण्डमण्डली स्त्री.(मुण्डानां मण्डली) મુંડેલાનું ટોળું.

मुण्डशाली स्त्री. (मुण्डः शूकशून्यः शाली) ફોતરા વગરના ચોખા.

मुण्डा स्त्री. (मुण्ड+स्त्रियां टाप्) મહાશ્રાવણિકા વન-સ્પતિ, મુંડેલી સ્ત્રી, મુંડેરી વનસ્પતિ.

मुण्डायस न. (मुण्डञ्च तदयश्च) એક જાતનું લોઢું.

मुण्डित त्रि. (मुण्डयते खण्डयते, मुडि+क्त) મુંડેલ, બોડેલું.

मुण्डित न. (,, ,,) લોઢું.

मुण्डितिका स्त्री. (मुण्डित+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) એક વનસ્પતિ મુંડેરી.

मुण्डिन् पु. (मुण्डयति केशान् वपति मुण्ड्+णिनि) હજામ, ધાંયજો.

मुण्डिन् त्रि. (मुण्डयति, मुडि+ णिच्+णिनि) મુંડેલા માંથાવાળું, બોડકું કરેલું.

मुण्डीरी स्त्री. (मुडि+ईरच्+गौरा. ङीष्) મુંડેરી વન-સ્પતિ.

मुत्य न. મોતી.

मुथशील पु. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ.

मुद् (चु. उभ. स. सेट् मोदयति–ते) સાફ કરવું, મિશ્ર કરવું.

मुद् (भ्वा. आ. अ. सेट् मोदते) હર્ષ પામવો, ખુશી થવું.

मुद् स्त्री. (मोदतेऽनया, मुद्+क्विप्) વૃદ્ધિ નામની ઔષધિ.

मुद् (मुद्+सम्प. भावे क्विप्) હર્ષ–આનંદ.

मुदा स्त्री. (मुद्+घवर्थे क ततष्टाप्) ઉપરનો અર્થ.

मुदान्वित त्रि. (मुदया अन्वितः) હર્ષ પામેલ, ખુશી થયેલ, આનંદિત.

मुदित त्रि. (मुद्+क्त यद्वा मुदा अस्य जाता मुदा+इतच्) હર્ષ પામેલ, ખુશી થયેલ, આનંદિત.

मुदिर पु. (मोदन्तेऽनेन प्रजा, मुद्+किरच्) મેઘ, દેડકો.

मुदिर त्रि. (,, ,,) કામુક, કામી.

मुदी स्त्री. (मुद्+क+ङीप्) ચન્દ્રનો પ્રકાશ.

मुद्ग पु. (मुद्+गक् नेट्) મગ, જલકાગડો, એક પક્ષી.

मुद्गपर्णी स्त्री. (मुद्गस्येव पर्णमस्याः ङीप्) જંગલી મગ.

मुद्गभुज् पु. (मुद्गं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) ઘોડો.

मुद्गभोजिन् पु. (मुद्गं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) ઘોડો.

मुद्गर न. (मुदं आनन्दं गिरति, विकिरति, गॄ+अच्) મલ્લિકા નામે ફુલઝાડ, ઢેફાં વિગેરે ભાગવાનો મગ-દલ–લોઢાનું શસ્ત્ર.

मुद्गर पु. (मुद्+गॄ+अच्) એક જાતનું ફુલઝાડ, વૃક્ષ વિશેષ.

मुद्गरक पु. (मुद्गरमिव, प्रतिकृतौ कन्) ઉપરનો અર્થ.

मुद्गल न. (मुदं गिरति, गॄ+अच् रस्य लः) રોહિષ ઘાસ.

मुद्गल पु. (,, ,,) તે નામનો એક રાજા.

मुद्गष्ट पु. (मुद्गं स्तकति-प्रतिवध्नाति, स्तक्+ड पृषो. षत्वम्) જંગલી મગ.

मुद्गष्टक पु. (मुद्गं स्तकति प्रतिवघ्नाति, स्तक्+अच् पृषो. षत्वं) જંગલી મગ.

मुद्रा स्त्री. (मोदतेऽनया, मुद्+रक्+टाप्) સીક્કો–મહોર, અક્ષરકોતરેલી વીંટી, -અપ્રકાશ, લિપિ વિશેષ, ટાઇપ, સંકોચ, તંત્ર પ્રસિદ્ધ મુદ્રા.

मुद्राङ्कित त्रि. (मुद्रया अङ्कितम्) મહોરથી છાપેલ, મહોરના ચિન્હવાળું, શીક્કાની નીશાનીવાળું.

मुद्राङ्किता स्त्री. ટંકશાળ.

मुद्रालिपि स्त्री. (मुद्रया लिपिः) છાપેલા અક્ષરની લિપિ, ટાઇપ.

मुद्रिका स्त्री. (मुद्रा स्वार्थे कन्+स्त्रियां टाप्–ह्रस्व अत इत्वं) સોના કે રૂપાની વીંટી, મહોર, શિક્કો.

मुसल न. पु. (मुस्+कलच्) મુસળ–સાંબેલું.
मुसलिन् पु. (मुसलं प्रहरणत्वेनास्यास्ति इन्) બળદેવ.
मुसल्य त्रि. (मुसलमर्हति, मुसल+यत्) સાંબેલાથી મારી નાંખવા યોગ્ય.
मुसल्लह पु. તાજીક નીલકંઠી પ્રસિદ્ધ નવાંશ.
मुस्त् (चु. उभ. स. सेट् मुस्तयति+ते) એકઠું કરવું, ઢગલો કરવો.
मुस्त पु. (मुस्त्+अच्) મોથ.
मुस्तक पु. न. (मुस्त+स्वार्थे कन्) મોથ.
मुस्तक पु. (मुस्त+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝેર.
मुस्ता स्त्री. (मुस्त+अच्+टाप्) મોથ.
मुस्ताद पु. (मुस्तामत्ति, अद्+अण्) ભુંડ, ડુક્કર.
मुस्ताभ न. (मुस्तस्येवाभा यस्य) નાગરમોથ.
मुस्तु पु. (मुस्यति खण्डयत्यनेन, मुस्+बाहु. तुन्) મુઠી.
मुस्र न. (मुस्+उणा. रक्) મૂશળ, આંસુ.
मुह् (दिवा. उभ. अ. सेट् मुह्यति) મોહ પામવો, મુંઝાવું.
मुहिर पु. (मुह्यति ज्ञानरहितो भवत्यनेन लोकः, मुह्+किरच्) કામદેવ, અભિલાષા, ઇચ્છા.
मुहिर त्रि. (मुह्यति सभायां, मुह्+किरच्) મૂર્ખ, અજ્ઞાની.
मुहुर्भाषा स्त्री. (मुहुः भाषा भाषणम्) વારંવાર બોલવું.
मुहुर्मुहुस् अव्य. (मुहुस् मुहुस्) વારંવાર.
मुहुस् अव्य. (मुह्+उसिक्) વારંવાર.
मुहूर्त्त पु. न. (हूर्च्छ्+क्त धातोः पूर्वं मुट् च छस्य लोपः) રાત્રિ અને દિવસનો ત્રીશમો ભાગ, અડતાળીશ મીનીટ બરાબરનો કાળ, બાર પલ બરાબરનો કાળ, દિવસનો પંદરમો ભાગ.
मुहेर त्रि. (मुह्यति विचित्तीभवति, मुह्+एरक्) મૂર્ખ, અજ્ઞાની.
मू (भ्वा. आ. स. सेट् मवते) બાંધવું.
मू स्त्री. (मू+क्विप्) બાંધવું, બંધન, બાંધણ.
मूक पु. (मू+कक्) માછલું, તે નામે એક દૈત્ય.
मूक त्रि. (,, ,,) મૂગું, દીન, ગરીબ.
"मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिम्"
मूढ त्रि. (मुह्+क्त) મૂર્ખ, અજ્ઞાની, બાળક, તન્દ્રાવાળું, બેભાન, જડ, શંશયથી ગભરાઈ ગયેલું.
मूढचेतस् त्रि. (मूढं चेतो यस्य) બેભાન ચિત્તવાળું, મૂર્ખ મનવાળું, ગભરાયેલા મનવાળું.
मूढता स्त्री. (मूढस्य भावः तल्+टाप्) મૂર્ખાઈ, ગભરામણ, બેભાન દશા.
मूढत्व न. (मूढस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मूढात्मन् त्रि. (मूढ आत्मा यस्य) બેવકુફ, મૂર્ખ, જડ, બેભાન.
मूत त्रि. (मव् मू–मूर्वं वा+क्त) બંધાયેલ, કેદી.
मूत्र् (चु. उभ अ. सेट् मूत्रयति+ते) પેશાબ કરવો, મુતરવું.
मूत्र न. (मुत्र्यते, मुत्र्+घञ् यद्वा मुच्यते त्यज्यते, मुच्+ष्ट्रन् कित् टेरूकारादेशः) પેશાબ, મૂતર.
मूत्रकृच्छ्र न. (मूत्रे मूत्रजन्यं वा कृच्छ्रम्) એક જાતનો રોગ.
मूत्रदोष पु. (मूत्रस्य दोषो यस्मात् मुत्रस्य दोषो वा) પ્રમેહનો રોગ, મૂત્રવિકાર, પેસાબનો દોષ.
मूत्रनिरोध पु. (मूत्रस्य निरोधः) પેસાબ બંધ થઈ જવો, મુતરનું રોકાણ.
मूत्रनिरोध पु. (मूत्रं निरुणद्धि, रुध्+अण्) પેસાબ જેમાં અટકી જાય તેવો રોગ.
मूत्रपथ पु. (मूत्रस्य पन्था इति) પેશાબ કરવાનો રસ્તો, યોનિ કે લિંગ વિગેરે.
मूत्रपुट न. (मूत्रस्य पुटम्) પેડુમાં મૂત્રાશય.
मूत्रफला स्त्री. (मूत्रं मूत्रवर्द्धनं फलमस्याः टाप्) કાકડી, સોસું.
मूत्रमार्ग पु. (मूत्रस्य मार्गः) પેશાબ નીકળવાનો માર્ગ–યોનિલિંગ વિગેરે.
मूत्ररोध पु. (मूत्रं रुणद्धि रुध्+अण्, मूत्रस्य रोधो वा) જેમાં પેસાબનો અટકાવ થાય છે એવો રોગ, પેસાબનો અટકાવ, મૂતરનું રોકાણ.
मूत्रल त्रि. (मूत्रं लाति आदत्ते वर्द्धयति, ला+क) પુષ્કળ પેસાબ લાવનાર હરકોઇ પદાર્થ.
मूत्रल न. (,, ,,) સોસું.
मूत्रशुक्र न. (मूत्रेण सह शुक्रम् यस्मिन्) પેસાબની સાથે ધાતુ નીકળે એવો એક રોગ.

मुररिपु पु. (मुरस्य रिपुः) વિષ્ણુ,
मुरला स्त्री. (मुरं वेष्टनं लाति, ला+क+टाप्) નર્મદા નદી.
मुरली स्त्री. (मुरं अंगुलिवेष्टनं लाति प्राप्नोति, ला+क+स्त्रियां ङीष्) બંસી-મોરલી વાદિત્ર.
मुरलीधर पु. (मुरलीं धरति, धृ+अच्) શ્રીકૃષ્ણ.
मुरलीवादन पु. (मुरलीं वादयते, वद्+णिच्+ल्यु) શ્રીકૃષ્ણ.
मुरा स्त्री. (मुरति सौरमेण वेष्टयति, मुर्+क+टाप्) તે નામે એક ગન્ધદ્રવ્ય.
मुराराति पु. (मुरस्य अरातिः) વિષ્ણુ.
मुरारि पु. (मुरस्य अरिः) વિષ્ણુ.
मुरुण्ड पु. ब. તે નામે એક દેશ.
मुर्च्छ् (भ्वा. प. अ. सेट् मूर्च्छति) મોહ પામવો, વધવું
मुर्भिणी स्त्री. નાની સગડી, નાની ચૂલ.
मुर्मुर पु. (मुर्+क पृषो. द्वित्वं) ફોતરાંનો અગ્નિ, કામદેવ, સૂર્યનો ઘોડો.
मुर्व् (भ्वा. प. स. सेट् मुर्वति) બાંધવું.
मुल् (चु. उभ. स. सेट् मोलयति+ते) રોપવું.
मुशटि स्त्री. (मुष्+अटन्+गौरा. ङीष् पृषो. षस्य शः) ધોળી કાંગ.
मुशल पु. (मुष्+कलच् पृषो. षस्य शः) મુસલ-સાંબેલું.
मुशलिका स्त्री. (मुष्+कलच्+पृषो. शः+कन्+टाप् अत इत्वं) લતા, વેલ, તાલમૂલી વનસ્પતિ.
मुशलिन् पु. (मुशलोऽस्त्यस्य इनि) બળદેવ.
मुशली स्त्री. (मुष्+कलच् पृषो. षस्य शः+गौरा. ङीप्) વેલ, લતા, તાલમૂલી વનસ્પતિ, ગરોળી.
मुशल्य त्रि. (मुशलमर्हति, मुशल+यत्) સાંબેલાથી મારી નાંખવા યોગ્ય.
मुष् (भ्वा. प. स. सेट् मोषति) વધ કરવો, ઠાર મારવું-
मुष् (दिवा. प. स. सेट् मुष्यति) છેદવું, કાપવું.
मुष् (क्र्या. प द्विक. सेट् मुष्णाति) ચોરવું, લૂંટવું.
मुषल पु. (मुष्+कलन्) મુસલ-સાંબેલું.
मुषलामुषलि अव्य, (मुषलेन मुषलेन प्रवृत्तं युद्धं) મુશલે મુશલે યુદ્ધ.
मुषलिन् पु. (मुषलोऽस्त्यस्य, मुषल+इनि) બળદેવ.
मुषल्य त्रि. (मुषलमर्हति, मुषल+यत्) સાંબેલાથી મારી નાંખવા યોગ્ય.
मुषा स्त्री. (मुष्+क+टाप्) ધાતુ ગાળવાની મુસા.
मुषित त्रि. (मुष्+क्त) ચોરાયેલ, ચોરેલ.
मुष्क पु. (मुष्णाति वीर्य्यं, मुष्+कक्) વૃષણ-પેળીયો, એક ઝાડ, ચોર, ઢગલો-જથો.
मुष्क त्रि. (मुष्+कक्) હરણ કરેલ, મજબુત, પુષ્ટ.
मुष्कक त्रि. (मुष्क+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
मुष्कक पु. (मुष्क+संज्ञायां कन्) વૃષણ-પેળીયો, એક ઝાડ, ચોર, ઢગલો-જથો.
मुष्कर पु. (प्रशस्तः मुष्कोऽस्यातिस्ति, मुष्क+रः) લાંબા વૃષણવાળો.
मुष्कशून्य पु. (मुष्केन शून्यः) જનાનખાનાનો રક્ષક-કંચુકી.
मुष्ट न. (मुष्+क्त) ચોરી.
मुष्ट त्रि. (,, ,,) ચોરાયેલ, ચોરેલ.
मुष्टि स्त्री. (मुष्+क्तिच्) મુઠી, ચોરી, ચોરવું, તરવારની મુઠ.
मुष्टि पु. (,, ,,) પલ પરિમાણ, કુંચીનો આઠમો ભાગ.
मुष्टिक पु. (मुष्टया कायति, कै+कः) કંસ રાજાનો એક મલ્લ, સોની.
मुष्टिकान्तक पु. (मुष्टिकस्य अन्तकः) શ્રીકૃષ્ણ.
मुष्टिद्युत न. (मुष्टया द्यूतं क्रीडितम्) કોડીઓ મુઠીમાં રાખી એકી બેકી રમવી.
मुष्टिन्धम त्रि. (मुष्टिं धमति, ध्मा+क) મુઠીમાં ફૂંકનાર.
मुष्टिन्धय पु. (मुष्टिं धयति, धे+खच्-मुम् च) બાલક.
मुष्टिपात पु. (मुष्टयाः पातः) મુઠીનું પડવું.
मुष्टिबन्ध न. (मुष्टेर्बन्धो यत्र यद्वा मुष्टिना बन्धो दृढग्रहणम्) સંગ્રહ, મુઠી બાંધવી.
मुष्णत् त्रि. (मुष्+शतृ) ચોરતું, ચોરી કરતું.
मुस् (दिवा. प. स. सेट् मुस्यति) કાપવું, તોડવું, ખાંડવું.
मुसटी स्त्री. (मुस्+अटन्+ङीप्) ધોળી કાંગ.

मूल् (भ्वा. उभ. अक. सेट् मूलति+ते) પ્રતિષ્ઠા પામવી, ઉભા રહેવું.

मूल् (चु. उभ. सक. सेट् मूलयति+ते) રોપવું.

मूल न. (मवते बध्नाति वृक्षादिकं, मू+उणा. क्ल) જડ-મુળીયું, શરૂઆત, પ્રથમ, મુખ્ય, આદ્ય, મૂળ નક્ષત્ર, લતામંડપ, સમીપનું, પાસેનું, પોતાનું, મૂળધન, મુડી, ચરણ-પગ, પીપરીમૂળ-ગંઠોડા, પુંષ્કરમૂળ, સૂરણ, ટીકા વગેરેથી-વ્યાખ્યાન કરવા યોગ્ય મૂળગ્રન્થ.

"मूले नास्ति कुतः शाखा"

"पुष्पं पुष्पं विचिन्वीत मूलच्छेदं न कारयेत्" महा०

मूलक न. (मूल+संज्ञायां कन्) મૂળો.

मूलक पु. (मूले जातः मूल+वुन्) એક જાતનું ઝેર.

मूलकपण पु. (मूलकस्य पणः) મૂળાની પણી.

मूलकपर्णी स्त्री. (मूलकवृक्षस्येव पर्णान्यस्याः ङीप्) સરગવાનું ઝાડ.

मूलकमूला स्त्री. (मूलक इव मूलमस्याः टाप्) વનસ્પતિ ક્ષીરકાકોલી.

मूलकर्मन् न. (मूलेन मन्त्रौषधादिना कर्म) મન્ત્ર ઔષધ વગેરેથી વશીકરણ કર્મ.

मूलकारिका स्त्री. (मूलकारक+स्त्रियां टाप् अकारस्ये त्वं) ચૂલો, મૂલકારિકા.

मूलकृच्छ्र न. (मूलेन क्वाथितवृक्षमूलेन कृच्छ्रम्) એક જાતનું પ્રાયશ્ચિત, વ્રતવિશેષ.

मूलकृच्छ्र त्रि. (मूलकृच्छ्रं यस्यास्ति अच्) મૂલકૃચ્છ્ર વ્રત કરનાર, તે નામનું પ્રાયશ્ચિત કરનાર.

मूलखनक त्रि. (मूलं खनति, खन्+वुन्) મૂળ ખોદનાર.

मूलखनन न. (मूलं खन्यते, खन्+ल्युट्) મૂળ ખોદવું.

मूलज न. (मूलाज्जायते, जन्+ड) આદું.

मूलज पु. (मूलाज्जायते, जन्+ड) કમળ વિગેરે.

मूलज त्रि. (मूले मूलाद्वा जायते, जन्+ड) મૂળ નક્ષત્રમાં ઉત્પન્ન થનાર, મૂળથી પેદા થનાર.

मूलत्रिकोण न. (मूलञ्च तत् त्रिकोणञ्च) રવિ વિગેરે ગ્રહોની અનુક્રમે સિંહ, વૃષભ, મેષ, કન્યા, ધન, તુલા, કુંભ વિગેરે રાશિ

मूलदेव पु. (मूलश्चासौ देवो राजा च) કંસ રાજા.

मूलद्रव्य न. (मूलञ्च तत् द्रव्यञ्च) મુદ્દલ-પુંજી, મૂળધન-મુડી.

मूलधन न. (मूलञ्च तत् धनञ्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मूलधातु पु. (मूलश्चासौ धातुश्च) શરીરમાં રહેલી રસધાતુ.

मूलपर्णी स्त्री. (मूलमारभ्य पर्णान्यस्याः ङीप्) મંડુક પર્ણી વનસ્પતિ.

मूलपुष्कर न. (मूले पुष्करमस्य पुष्करमिव मूलमस्येति वा) પુષ્કરમૂલ.

मूलपोती स्त्री. (पू+तच् गौ. ङीष्, मूलप्रधाना पोती) એક જાતનું શાક-પોઇનું શાક.

मूलप्रकृति स्त्री. (मूला चासौ प्रकृतिश्च) સર્વની કારણભૂત અને સામ્યાવસ્થાને પામેલી ત્રિગુણાત્મક પ્રધાનમાયા, દુર્ગાદેવી.

"मूलप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सप्त
सांख्यकारिकायाम्

मूलफलद पु. (मूलेपि फलं ददाति प्रसूते, दा+क) ફણસનું ઝાડ.

मूलभद्र पु. (मूलश्चासौ भद्रश्च) કંસ રાજા.

मूलभृत्य पु. (मूलः भृत्यः) વંશપરંપરાનો ચાકર.

मूलरस पु. (मूले रसो यस्याः) મોરટા લતા.

मूलविभुज पु रथ, ગાડું.

मूलशाकट न. (मूलानां क्षेत्रं, मूल+शाकट) કંદ-મૂલ જેમાં થઇ શકે તેવું ખેતર.

मूलशाकिन पु. (मूलानां क्षेत्रं, मूल+शाकिन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मूलस्थान न. (मूलञ्च तत् स्थानञ्च) આકાશ, ઇશ્વર.

मूलस्थानी स्त्री. (मूलस्थान+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગાદેવી.

मूला स्त्री. (मूलानि बहुलानि सन्त्यस्याः, मूल्+अच्+टाप्) શતમૂળી વનસ્પતિ, મૂલ નક્ષત્ર

मूलाधार पु. (मूलानामाधारः मूलं प्रधानं आधार इति वा) ડુંટી અને લિંગની વચ્ચેનો ભાગ-સર્વ નાડીઓનું કેન્દ્રસ્થાન છે તે, તન્ત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સુષુમ્ણા નાડીમાં આવેલું એક ચક્ર.

मूलिक पु. (मूलमस्त्यस्य, मूल्+ठन्) વૃક્ષ, ઝાડ.

मूत्राघात पु. (मूत्रस्याघातो निरोधो येन) પેશાબ અટકાવનાર એક રોગ.
"प्रायो मूत्रविघाताद्यैर्वातकुण्डलिकादयः
जायन्ते कुपितैर्दोषैर्मूत्राघातास्त्रयोदश" भावप्रकाशे.

मूत्रातीत पु. ઘણીજ મુશ્કેલીથી પેશાબ થવો તે, ઘણી વખતે પેશાબ થવો તે.

मूत्राशय पु. (मूत्रस्य आशयः) ડુંટીના નીચેના ભાગમાં મૂત્ર રહેવાનું ઠેકાણું.

मूत्रित त्रि (मूत्र+कर्मणि क्त) પેશાબ કરેલ,મુતરેલ.

मूत्रोत्सर्ग पु. (मूत्रस्य उत्सर्गः) અતિશય ધીમેથી પેસાબ થવો તે, પેશાબની સાથે લોહીનું નીકળવું, પેસાબ કરવો, મુત્રનું બહાર નીકળવું.

मूर्ख त्रि. (मुह्यति यः, मुह्+ख मूरादेशः) મૂર્ખ, બાળક, આળસુ, જડ, બેભાન.
"मूर्खोऽपि शोभते तावद्यावत्किंचिन्न भाषते" हितोपदेशे

मूर्ख पु. (मुह्+उणा. ख मूरादेशः) જંગલી મગ, ગાયત્રી રહિત.

मूर्खता स्त्री. (मूर्खस्य भावः तल्+टाप्) મૂર્ખાઈ, મૂર્ખપણું.

मूर्खत्व न. (मूर्खस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मूर्खभ्रातृक पु. (मूर्खो भ्राताऽस्य नित्यं कप्) મૂર્ખનો ભાઈ.

मूर्च्छत् त्रि. (मूर्च्छ्+शतृ) મૂર્ચ્છા પામતું, વધતું.

मूर्च्छन न. (मूर्च्छ्+भावे ल्युट्) મૂર્ચ્છા પામવી, બેભાન થવું, મોહ પામવો, વધવું.

मूर्च्छना स्त्री. (मूर्च्छ्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, ગાયનમાં સ્વરોની ચઢ-ઉતર.
"भूयो भूयः स्वयमपि कृतां मूर्च्छनां विस्मरन्ती" मेघ०

मूर्च्छा स्त्री. (मूर्च्छ्+भावे अङ्+टाप्) મોહ, બેભાન દશા, વૃદ્ધિ.

मूर्च्छाल त्रि. (मूर्च्छा+अस्त्यर्थे लच्) મૂર્ચ્છાવાળું, બેભાન.

मूर्च्छावत् त्रि. (मूर्च्छा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मूर्च्छित त्रि. (मूर्च्छाऽस्य संजाता, मूर्च्छा+इतच्) મૂર્ચ્છા પામેલ, વધેલ, મૂઢ, વ્યાપ્ત, ઉન્નત.

मूर्ण त्रि. (मूर्व्+क्त) બાંધેલ.

मूर्त त्रि. (मूर्च्छ्+क्त च्छलोपः तकारस्य नत्वाभावः) મૂર્ચ્છા પામેલ, મૂઢ, કઠણ.

मूर्त्त त्रि. (मूर्त्तिरस्त्यस्य अच्) પ્રત્યક્ષ, મૂર્તિમાન્, ન્યાયમાં કહેલ અવિચ્છિન્ન પરિમાણવાળાં પૃથ્વી-જળ-અગ્નિ-પવન અને મન.

मूर्ति स्त्री. (मूर्च्छ्+क्तिन्) શરીર, કઠિનતા, પ્રતિમા, આકૃતિ.

मूर्तिमत् त्रि. (मूर्तिरस्यास्ति, मूर्ति+मतुप्) શરીરવાળું, આકારવાળું, કઠીનતાવાળું.

मूर्तिमत् न. (मूर्तिः काठिन्यमस्यास्ति, मूर्ति+मतुप्) દેહ, શરીર.

मूर्द्धक पु. (मूर्द्धन्यभिषिक्त इति, मूर्द्धन्+संज्ञायां कन्) ક્ષત્રિય.

मूर्द्धकर्णी स्त्री. છત્રી, છતર.

मूर्द्धखोल न. (मूर्ध्नः खोल इव) છત્રી.

मूर्द्धज पु. (मूर्ध्नि जायते, जन्+ड) કેશ, મસ્તકના વાળ.

मूर्द्धज त्रि. (,, ,,) મસ્તકમાં ઉત્પન્ન થયેલ, માથા ઉપર પેદા થનાર.

मूर्द्धन् पु. (मुर्व्+कनिन् धुट् च) માથું, મસ્તક.

मूर्द्धन्य त्रि. (मूर्ध्नि भवः, मूर्द्धन्+यत्) મસ્તકમાં ઉત્પન્ન થનાર.

मूर्द्धन्य पु. (मूर्ध्नि भवः, यत्) ઋ, ટવર્ગ-ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ અને ર ષ એ અક્ષરો.

मूर्द्धपुष्प पु. (मूर्ध्नि पत्रशिरसि पुष्पं यस्य) સરસડાનું ઝાડ. शिरीष

मूर्द्धरस पु. (मूर्द्धस्यः रसः) ઉકાળેલા ચોખાનું પાણી-ઓસામણ.

मूर्द्धवेष्टन न. (मूर्ध्नः वेष्टनम्) માથે બાંધવાનું-પાઘડી ફેંટો વિગેરે.

मूर्द्धाभिषिक्त पु. (मूर्ध्नि अभिषिक्तः) ક્ષત્રિય રાજા, મુખ્ય દિવાન.

मूर्द्धावसिक्त पु. બ્રાહ્મણથી ક્ષત્રિય સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર.

मूर्वा स्त्री. (मूर्वति, मूर्व्+अच्+टाप्) મોરવેલ, જેની ધનુષની દોરી બને છે તે વેલ.

मूर्वी स्त्री. (मूर्व्+अच्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृगगामिन् त्रि. (मृग इव गच्छति, गम्+णिनि) હરણ માફક જનાર.

मृगगामिनी स्त्री. (मृग इव गच्छति, गम्+णिनि+ङीप्) હરણ માફક જનારી સ્ત્રી, વાવડીંગ.

मृगचेटक पु. (मृगान् पशून् चेटयति प्रेरयति चिट्+णिच्+ण्वुल्) જંગલી બિલાડો.

मृगचेटकी स्त्री. (मृगचेटक+स्त्रियां जाति. ङीष्) જંગલી બિલાડી.

मृगजालिका स्त्री. (मृगाणां जालिका) હરણ પકડવાની જાળ.

मृगजीवन पु. (मृगैस्तन्मांसादिविक्रयाभिर्जीवति, जीव्+ल्यु) પારધી, શિકારી.

मृगण न. (मृग्+ल्युट्) શોધવું,–તપાસવું, શોધ, તપાસ.

मृगणा स्त्री. (मृग्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

मृगतृष् स्त्री. (मृगाणां तृट् पिपासा अत्र तृष्+क्विप्) મૃગજળ, ઝાંઝવાનું જળ.

मृगतृष्णा स्त्री. (मृगाणां तृष्णेव तृष्णाहेतुत्वात्) ઝાંઝવાનું જળ.

मृगतृष्णिका स्त्री. (मृगतृष्णा+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) ઉપરનો અર્થ.

मृगदंशक पु. (मृगान् पशून्, दशति, दंश्+ण्वुल्) કુતરો.

मृगदंशकी स्त्री. (मृगदंशक+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુતરી.

मृगद्युत् पु. (मृग+द्यु+क्विप् तुक् च) શીકારી.

मृगद्यू पु. (मृग+दिव्–क्विप्) શીકારી.

मृगधूर्त पु. (मृगेषु पशुषु धूर्त्तः) શિયાળ.

मृगधूर्तक पु. (मृगधूर्त+स्वार्थे कन्) શિયાળ.

मृगधूर्त्तकी स्त्री. (मृगधूर्त्तक+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળ–માદા.

मृगनाभि पु. (मृगस्य नाभिः जन्महेतुर्यस्य) કસ્તૂરી.

मृगनाभिज न. (मृगस्य नाभेर्जायते, जन्+ड) કસ્તુરી.

मृगनाभिजा स्त्री. (मृगस्य नाभेर्जायते, जन्+ड+टाप्) કસ્તુરી.

मृगनेत्रा स्त्री. (मृगो मृगशिरो नक्षत्रं नेता प्रापको यत्र अच् ततष्टाप्) સૌર માર્ગની અમુક રાત્રીઓ.

मृगपति पु. (मृगाणां पशूनां पतिः) સિંહ, સિંહ-રાશિ.

मृगपद न. (मृगस्य पदम्) હરિણનું પગલું

मृगपालिका स्त्री. કસ્તુરી મૃગ.

मृगपिप्लु पु. (अपिप्लवते भासते इति, अपि+प्लु+बाहु. संज्ञायां डु अपेरल्लोपः) ચન્દ્ર, કપૂર.

मृगप्रिय न. (मृगाणां प्रियम्) પહાડી ઘાસ.

मृगबधाजीव पु. (मृगबधेन आजीवति, आ+जीव्+अच्) પારધિ, શિકારી.

मृगबन्धनी स्त्री. (मृगो बध्यतेऽनया, बन्ध्+करणे ल्युट्+ङीप्) હરણ પકડવાનાં જાળ.

मृगबन्धिनी स्त्री. (मृगबन्ध+णिनि+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

मृगभक्ष पु. (मृगं भक्षयति, भक्ष्+अच्) એકજાતનું જાનવર.

मृगभक्ष्या स्त्री. (मृगैर्भक्ष्यते, भक्ष्+कर्मणि ण्यत्+टाप्) જટામાંસી વનસ્પતિ.

मृगभोजनी स्त्री. (मृगैर्भुज्यते, भुज्+ल्युट्+ङीप्) એક વનસ્પતિ.

मृगमद पु. (मृगस्य मदो गर्वो यस्मात्) કસ્તુરી.

मृगमदवासा स्त्री. (मृगमदस्येव वासः सौरभमस्याः) કસ્તુરી, મોગરો.

मृगमातृका स्त्री. (मृगस्य मातृका) હરણની માતા.

मृगया पु. (मृग्यन्ते पशवोऽस्यां, मृग्+णिच् यकि णिलोपः) શીકાર.

मृगयु पु. (मृग+अस्त्यर्थे यु) બ્રહ્મા, શિયાળ, શીકારી.

मृगरसा स्त्री. (मृगो मृगमांसं तस्येव रसोऽस्याः) સહદેવીનો વેલો.

मृगराज् पु. (राजते दीप्यतेऽसौ, राज्+क्विप्, मृगाणां राट्) સિંહ, સિંહ રાશિ.

मृगराज पु. (मृगाणां पशूनां राजा टच् समा.) ઉપરનો અર્થ.

मृगराज पु (मृगेण राजते, राज्+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર, મૃગશિર નક્ષત્ર.

मृगराटिका स्त्री. (मृगं रटति जीव्यत्वेन, रट्+अण्+गौ. ङीष्+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) જીવન્તી ઔષધિ.

मृगरिपु पु. (मृगाणां रिपुः) સિંહ, સિંહ રાશિ.

मूलिन् पु. (मूलमस्त्यस्य इनि) ઉપરનો અર્થ.
मूलेर पु. (मूलति, मूल्+उणा. एरक्) જટામાંસી વનસ્પતિ.
मूल्य न. (मूलाय पटादिकारणतन्त्वाद्यादानाय इदं यत्) કિંમત, મૂલ, મૂલ્ય.
मूल्य त्रि. (मूलं रोपणमर्हति, मूल+यत्) મૂલને યોગ્ય, વાવવા લાયક.
मूष् (भ्वा. प. स. सेट् मूषति) લુંટવું, ચોરવું.
मूष पु. (मोषति अपहरति, मूष्+क) ઉંદર, ધાતુ ગાળવાની મુષા.
मूषक पु. (मूष+स्वार्थे कन् यद्वा मूष्+ण्वुल्) ઉંદર, ચોર.
मूषकपर्णी स्त्री. (मूषकस्य कर्ण इव पर्णान्यस्याः ङीप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
मूषकरिपु पु (मूषकस्य रिपुः) બિલાડો.
मूषकरिपु स्त्री. (,, ,,) બિલાડી.
मूषकशत्रु पु. (मूषकस्य शत्रुः) બિલાડો, મીંદડો.
मूषकशत्रु स्त्री. (,, ,,) બિલાડી, મીંદડી.
मूषकाराति पु (मूषकस्य अरातिः) બિલાડો, મીંદડો.
मूषकाराति स्त्री. (,, ,,) બિલાડી.
मूषकारि पु. (मूषकाणामरिः) બિલાડો, મીંદડો.
मूषण न. (मूष्+ल्युट्) ચોરવું, લૂટવું, ચોરી, લૂંટ.
मूषत् त्रि. (मूष्+शतृ) ચોરતું, લૂટતું.
मूषरिफ पु. જ્યોતિષના તાજિક નીલકંઠી નામના ગ્રન્થમાં કહેલ એક યોગ.
मूषा स्त्री. (मूषति गृह्णाति, मूष्+क+टाप्) એકજાતનું ઘાસ, ધાતુ ગાળવાની મુષા, ઉંદરડી.
मूषाकर्णी स्त्री. (मूषायाः कर्णा इव पत्राण्यस्याः ङीप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
मूषातुत्थ न. (मूषाजातं तुत्थम्) એક જાતનું મોર થુથુ.
मूषिक पु. (मुष्णाति द्रव्याणि, मुष्+उणा. किकन् दीर्घश्च) ઉંદર, ચોર, એક દેશ.
मूषिकपर्णी स्त्री. (मूषिककर्ण इव पर्णान्यस्याः) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
मूषिकरिपु पु. (मूषिकस्य रिपुः) બિલાડો.
मूषिकशत्रु पु. (मूषिकस्य शत्रुः) મીંદડો, બિલાડો.
मूषिका स्त्री. (मूषिक+स्त्रियां टाप्) ઉંદરડી, ચોર સ્ત્રી, ધાતુ.
मूषिका स्त्री. (मूषैव, मूषा+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वम्) ગાળવાની મુષા, ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
मूषिकाङ्क पु. (मूषिकः उन्दुरुर्वाहनत्वेन अङ्कश्चिन्हमस्य) ગણપતિ.
मूषिकाञ्चन पु. (मूषिकं अञ्चति स्ववाहनतया प्राप्नोति –अञ्च्+ल्यु) ગણપતિ.
मूषिकाराति पु. (मूषिकाणामरातिः) બિલાડો.
मूषिकारि पु. (मूषिकाणामरिः) બિલાડો.
मूषिकाह्व पु. (मूषिकस्य आह्वा आह्वा यस्य) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.
मूषिकाह्वय पु. (मूषिका आह्वया यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
मूषित त्रि. (मूष्+क्त) ચોરેલ, લુંટેલ.
मूषी स्त्री. (मूष्+क+स्त्रियां ङीप्) ઉંદરડી, ધાતુ ગાળવાની મૂષા, ઘુશ.
मूषीक पु. (मोषति, मूष्+बाहु. ईकन्) ઉંદર.
मूषीका स्त्री. (मूषीक+स्त्रियां टाप्) ઉંદરડી, ધાતુ ગાળવાની મૂષા, ઘુશ.
मूष्यायण पु. (मोषति अपहरति, मूष्+क, तस्यापत्यं मुष्+फक् वृद्ध्यभावः) જેના મા બાપની ખબર નથી તેવું બાલક.
मृ (तुदा. आ. अ. अनिट् म्रियते) મરવું.
मृकण्ड पु. (मृगस्य कण्डुः पृषो.) એક મુનિ.
मृकण्डु पु. (मृगस्य कण्डुः पृषो. गलोपः) માર્કંડેય ઋષિના પિતા.
मृक्ष (भ्वा. प. स. सेट् मृक्षति) એકત્ર કરવું, મિશ્ર કરવું.
मृग् (चु. आ. स. सेट् मृगयते) શોધવું, તપાસવું, ખોળવું.
मृग् (दिवा. प. स. सेट् मृग्यति) શોધવું, તપાસવું.
मृग पु. (मृगयते अन्वेषयति तृणादिकं मृग्यते वा मृग्+क) પરશુરામ, હરણ, એક જાતનો હાથી, મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર, શોધવું, માગવું, એક યજ્ઞ, માગસર માસ, કસ્તુરી, મકર રાશિ, પુરાની એક જાતિ.
मृगक्षीर न. (मृग्याः क्षीरं) હરણીનું દૂધ.

मृज पु. (मृज्यतेऽसौ, मृज्+कर्मणि कः) એક જાતનું વાદિત્ર.

मृजा स्त्री. (मृज्यते, मृज्+अङ्+टाप्) શુદ્ધિ, નિર્મળતા

मृजान्वय त्रि. નિર્મળ, સાફ, શુદ્ધ.

मृज्य त्रि. (मृज्यते, मृज्+क्यप्) શુદ્ધ કરવા યોગ્ય, સાફ કરવા લાયક.

"मन्युस्तस्य त्वया मार्ग्यो मृज्यः शोकश्च तेन ते" भट्टिः

मृड् (क्या. प. स. सेट् मृड्णाति) સંતોષ પમાડવું, પ્રસન્ન કરવું.

मृड् (तुदा. प. स. सेट् मृडति) ઉપરનો અર્થ.

मृड पु. (मृड्+क) શિવ.

मृडङ्कण पु. (मृड्णाति सुखयति, मृड्+उणा. कंकण) બાળક, છોકરું, ચેલો, શિષ્ય.

मृडानी स्त्री. (मृड्+आनुक् ङीप् च) પાર્વતી, દુર્ગા દેવી.

मृडानीपति पु. (मृडान्याः पतिः) શિવ, મહાદેવ.

"शङ्के सुंदरि कालकूटमदिबन्मूढो मृडानीपतिः"

मृडीक पु. (मृडति, मृड्+कीकन्) હરણ, મૃગ.

मृण् (तुदा. प. स सेट् मृणति) હિંસા કરવી.

मृणाल पु. न. (मृण्+कालन्) કમળનો દાંડો-નાળ, કમળ વગેરેના નાળમાં રહેલો તન્તુ.

मृणाल न. (,, ,,) સુગન્ધીવાળો, वीरणमूल.

मृणालिन् त्रि. (मृणालं विद्यतेऽस्य इनि) કમળ વગેરેના નાળના તંતુવાળું.

मृणालिन् पु. (मृणालमस्यास्ति, मृणाल+इनि) કમળ.

मृणालिनी स्त्री. (मृणालं विद्यतेऽस्य अच् मृणालं पद्मं ततः समूहे तद्युक्तदेशे वा इनि+ङीप्) કમળનો સમૂહ, કમળનો વેલો, કમળવાળો દેશ.

मृणाली स्त्री. (मृणाल+गौरा. ङीष्) બીસતન્તુ, કમળની નાળ-દાંડો.

"परिमृदितमृणालीम्लानमंगम्" मालतीमाधवे

मृणाली स्त्री. (अल्पं मृणालं, मृणाल+अल्पार्थे ङीष्) થોડી મૃણાલ જાતિ.

मृण्मय त्रि. (मृत्+प्रचुरार्थे मयट्) માટીનું, માટીનું બનાવેલું.

मृत न. (मृ+भावे कर्मणि वा क्त) મરણ, મરણની પેઠે દુઃખજનક, યાચક વૃત્તિ, ભીખ.

मृत त्रि. (मृ+कर्त्तरि क्त) મરેલું, મરણ પામેલું, માગેલી વસ્તુ વિગેરે.

मृतक न. (मृतेन मरणेन कायति, कै+क) મરણનું-આશૌચ, મુઆનું સૂતક.

मृतक न. (मृत+संज्ञायां कन्) શબ, મડદું.

मृतकल्प त्रि. (ईषदूनो मृतः, मृत+कल्पच्) મૃતઃપ્રાય, મરેલા જેવું.

मृतकान्तक पु. (मृतः शवदेहः कान्तोऽभिमतो यस्य कप्) શિયાળ.

मृतकान्तकी स्त्री. (मृतकान्तक+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળ-માદા.

मृतकृत्य न. (मृतस्य कृत्यम्) મૃતકાર્ય-અગ્નિ સંસ્કાર વિગેરે.

मृतजीव पु. (मृतो नष्टः सन् पुनर्जीवति, जीव्+अच्) તિલક વૃક્ષ.

मृतण्ड पु. (मृतः अण्डः कारणत्वेन यस्य शक. पर. नि.) સૂર્યનો પિતા

मृतदार पु. (मृता दाराः यस्य) જેની સ્ત્રી મરી ગઈ હોય તે પુરૂષ, વિધુર પુરૂષ.

मृतमत्त पु. (मृतेन शबेन मत्तः) શિયાળ.

मृतमत्तक पु. (मृतमत्त+स्वार्थे कन्) શિયાળ

मृतवत्सा स्त्री. (मृतो वत्सो यस्याः) જેનું છોકરૂં મરી ગયું હોય તે સ્ત્રી, જેનું વાછરડું મરી ગયું હોય તેવી ગાય વિગેરે.

मृतपिण्ड पु. (मृतमुद्दिश्य दत्तो पिण्डः) મરેલાની પાછળ ત્રીજે કે નવમે દિવસે સ્મશાનમાં પિણ્ડ આપવામાં આવે છે તે.

मृतशङ्का स्त्री. (मृतस्य शङ्का) મરણની શંકા.

मृतसञ्जीवनी स्त्री. (मृतान् संजीवयति, सम्+जीव्+णिच्+ल्यु गौरा. ङीष्) ગોરક્ષદુગ્ધા વનસ્પતિ, તંત્રપ્રસિદ્ધ એક વિદ્યા.

मृतस्नात त्रि. (मृतं मरणं तन्निमित्तं स्नातः) મરણ નિમિત્તે સ્નાન કરેલ.

मृतस्नान न. (मृतं मरणं तन्निमित्तं स्नानम्) મરણ નિમિત્ત સ્નાન.

मृतस्वमोक्तृ पु. (मृतवत् स्वराज्यधनादिकं मुञ्चति-मुच+तृच्) તે નામનો એક રાજર્ષિ.

मृगरोमज त्रि. (मृगाणां रोमभ्यो जायते जन्+ड) મૃગના રૂંવાટામાંથી બનેલ, મૃગનાં રૂંવાટાંનાં વસ્ત્ર વિગેરે.

मृगलाञ्छन पु. (मृगो लाञ्छनं यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર, મૃગશિરા નક્ષત્ર.

"अङ्कारोपितमृगश्चन्द्रमा मृगलाञ्छनः" माघे

मृगवधाजीविन् पु. (मृगवधेन आजीवति, आ+जीव्+णिनि) શીકારી.

मृगवल्लभ न. (मृगाणां वल्लभम् प्रियं) એક જાતનું ઘાસ.

मृगवाहन पु. (मृगो वाहनं यस्य) વાયુ, સ્વાતિ નક્ષત્ર.

मृगव्य न. (मृगान् व्यथतेऽत्र, व्यथ्+ड) શિકાર.

मृगव्या स्त्री. (मृगान् विध्यति, व्यध्+ड+टाप्) શિકાર.

मृगशत्रु पु. (मृगस्य शत्रुः) સિંહ, સિંહ રાશિ.

मृगशिरस् न. (मृगस्येव शिरोऽस्य) મૃગશીર નક્ષત્ર.

मृगशिरा स्त्री. (मृगस्येव शिरोऽस्य टाप्) મૃગશીર નક્ષત્ર.

मृगशीर्ष पु. न. (मृगस्य शीर्षमिव शीर्षमस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृगशीर्षन् न. (शीर्षस्य शीर्षन् इत्यादेशः मृगस्येव शीर्षाऽस्य) મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર.

मृगा स्त्री. (मृगो मृगमांसतुल्यरसोऽस्त्यस्य अच्+टाप्) સહદેવી લતા.

मृगाक्षी स्त्री. (मृगस्येव अक्षि तत्तुल्यं पुष्पं वा यस्याः षच् समा. ङीप्) વિશાલા વનસ્પતિ, મૃગના જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રી.

"त्वय्यासन्ने नयनमुपरिस्पन्दि शंके मृगाक्ष्याः" मेघदूते.

मृगाङ्क पु. (मृगः अङ्को यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

मृगाजिन न. (मृगस्य अजिनम्) હરણનું ચામડું.

मृगाण्डजा स्त्री. (मृगाण्डात् जायते, जन्+ड+टाप्) કસ્તુરી.

मृगाद् पु. (मृगान् अत्ति, अद्+क्विप्) વાઘ.

मृगादन पु. (अत्ति अद्+ल्यु, मृगस्य अदनः) વાઘ.

मृगादनी स्त्री. (मृगैरद्यते भुज्यतेऽसौ, अद्+कर्म्मणि ल्युट्+ङीप्) વાઘણ, સહદેવીનો વેલો, ઇંદરવરણી, એક જાતની કાકડી.

मृगाधिप पु. (मृगस्य अधिपः) સિંહ, સિંહ રાશિ.

मृगाधिपति पु. (मृगस्य अधिपतिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृगाधिराज पु. (मृगाणां अधिराजा टच् समा.) સિંહ, સિંહ રાશિ.

"मृगाधिराजस्य वचो निशम्य" रघुः

मृगाराति पु (मृगाणामरातिः) સિંહ, સિંહ રાશિ, કુતરો, મૃગનો શત્રુ હિંસક પ્રાણી.

मृगारि पु (मृगाणामरिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, રાતો સરગવો, વાઘ.

मृगाविध् पु. (मृगं विध्यति, व्यध्+क्विप् पूर्वदीर्घः) પારધિ, શીકારી.

मृगित त्रि. (मृग्+क्त) શોધેલ, ખોળેલ, યાચેલ, માંગેલ.

मृगेन्द्र पु. (मृगाणामिन्द्रः श्रेष्ठः) સિંહ, સિંહ રાશિ.

मृगेन्द्रचटक पु. (मृगेन्द्र इव हिंस्रश्चटकः) બાઝ પક્ષી.

मृगेन्द्रमुख न. (मृगेन्द्रस्य मुखम्) સિંહનું મોઢું.

मृगेन्द्राशी स्त्री. (मृगेन्द्रेण अश्यते, अश्+घञ्+ङीष्) અરડુસો.

मृगेन्द्रासन न. (मृगेन्द्रस्य आसनम्) સિંહાસન.

मृगेन्द्री स्त्री. (मृगेन्द्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) સિંહણ, વાઘણ.

मृगेर्वारु स्त्री. (मृगप्रिया इर्वारुः) એક જાતની કાકડી, ધોળી ઇંદરવરણી.

मृगेष्ट पु. (मृगाणामिष्टः) મગનું ઝાડ.

मृगेक्षण त्रि (मृगस्य ईक्षणमिवेक्षणं यस्य) મૃગના સરખા નેત્રવાળું.

मृगेक्षणा स्त्री. (मृगस्य ईक्षणमिवेक्षणं पुष्पं वा यस्याः) એક જાતની કાકડી, ધોળી ઇંદરવરણી, મૃગના જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રી.

मृगान्तक पु. (मृगाणामन्तकः) ચિત્તો, વાઘ, દીપડો.

मृग्य त्रि. (मृग्+ण्यत्) શોધવા લાયક, તપાસવા લાયક.

मृज् (चु.उभ. स. सेट् मार्जयति–ते) શુદ્ધ કરવું, સાફ કરવું, શણગારવું, શોભાવવું.

मृज् (अदा. प. स. वेट् मार्ष्टि) ઉપરનો અર્થ.

मृदुगण पु. (मृदूनां गणः) ચિત્રા–અનુરાધા–મૃગશીર્ષ –રેવતિ એ નક્ષત્રોનો સમુદાય.

मृदुगमन पु. (मृदु गमनं यस्य) હંસ.

मृदुगमनी स्त्री. (मृदुगमन+स्त्रियां जाति. ङीष्) હંસલી.

मृदुचर्मिन् पु. (मृदु कोमलं चर्म त्वचाऽस्त्यस्य व्रीह्या. इनि) ભોજપત્રનું ઝાડ.

मृदुच्छद पु. (छाद्यतेऽनेन छदः, मृदुः छदस्त्वगस्य) ઉપરનો અર્થ, પહાડી પીલુડીનું ઝાડ, કુક્કુર વૃક્ષ, શ્રીતાલવૃક્ષ.

मृदुता स्त्री. (मृदोः भावः तल्+टाप्) કોમળપણું, કુમળાપણું.

मृदुत्व न. (मृदोः भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

मृदुत्वच् पु. (मृदुः त्वक् यस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

मृदुत्वच पु. (मृदुः त्वचा यस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

मृदुन्नक न. (मृदा मृत् परिणामेन उत् ऊर्ध्वं नीयते, उत्+नी+ड+क) સોનું.

मृदुपत्र पु. (मृदूनि पत्राण्यस्य) નડ–એક જાતનું બરૂ ઘાસ.

मृदुपत्र न. (मृदु च तत् पत्रञ्च) કોમળ પાંદડું.

मृदुपत्र त्रि. (मृदूनि पत्राणि यस्य) કોમળ પાંદડાવાળું.

मृदुपत्री स्त्री. (मृदूनि पत्राण्यस्याः ङीप्) એક શાક.

मृदुपर्वक पु. (मृदूनि पर्वाण्यस्य कप्) નેતર.

मृदुपर्वक त्रि. (,, ,,) કોમળ ગાંઠવાળું.

मृदुपर्वन् पु. (मृदूनि पर्वाण्यस्य) નેતર.

मृदुपुष्प पु. (मृदूनि पुष्पाण्यस्य) શિરીષ વૃક્ષ, સરસડાનું ઝાડ.

मृदुपुष्प त्रि. (मृदूनि पुष्पाणि यस्य) કોમળ ફૂલવાળું.

मृदुफल पु. (मृदूनि फलान्यस्य) વિકંકત–વિકલો વૃક્ષ, મીઠું નાળીએર.

मृदुफल न. (मृदु च तत् फलञ्च) કોમળ ફળ.

मृदुल न. (मृदु मृदुत्वमस्त्यस्य, मृदु+लच्) જળ–પાણી. એક જાતનું લાકડું.

मृदुल त्रि. (,, ,,) કોમળ. કુમળું, કુણું.

मृदुलता स्त्री. (मृदुलस्य भावः तल्+टाप्) કોમળતા, કુણાશ, કુમળાપણું.

मृदुलत्व न. (मृदुलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृदुलोमक पु. (मृदूनि स्पर्शसुखानि लोमानि यस्य–स्वार्थे कन्) સસલું.

मृदुलोमक त्रि. (मृदूनि लोमानि यस्य कप्) કોમળ રૂંવાટાવાળું.

मृदुलोमवत् त्रि. (मृदुलोम+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) કોમળ રૂંવાટાવાળું.

मृदुलोमवत् पु. (,, ,,) સસલું.

मृदुवात पु. (मृदुः वातः) કોમળ પવન, મૃદુ વાયુ.

मृदूत्पल न. (मृदु कोमलं उत्पलम्) કાળું કમળ, કાળું પોયણું.

मृद्वङ्ग न. (मदु कोमलं अङ्गमस्य) કલાઈ, સીસું.

मृद्वी स्त्री. (मृदु+ङीष्) દ્રાક્ષ, પીળી દ્રાક્ષ.

मृद्वीका स्त्री. (मृदु+बाहु. ईकन् टाप् च) દ્રાક્ષ.

मृध् (भ्वा. उभ. अ. सेट् मर्धति–ते) ભીનું થવું. ભીંજાવું.

मृध न. (मृध्यतेऽत्र, मृध्+घञर्थे आधारे क) યુદ્ધ, લઢાઈ.

मृल्लोष्ट न. (मृदो लोष्टम्) માટીનું ઢેકું.

मृश् (तु. प. स. अनिट् मृशति) સ્પર્શ કરવો, અડકવું, વિચારવું, જોવું.

मृष् (चु. उभ. सक. सेट् मृषयति–ते) ક્ષમા કરવી, સહન કરવું.

मृष् (भ्वा. उभ. सक. सेट् मृषति–ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृषा अव्य. (मृष्+का) ફોકટ, મિથ્યા, જુઠું.

मृषार्थक न. (मृषा अत्यन्तासम्भूतोऽर्थो यस्य कप्) અત્યન્ત અસંભવિત વાક્ય.

मृषालक पु. (मृषालक इव मञ्जर्यामस्त्यस्य अच्) આંબાનું ઝાડ.

मृषावाद पु. (मृषा+वद्+घञ्) જૂઠું બોલવું, મિથ્યાવાદ.

मृषावादिन् त्रि. (मृषा वदति, वद्+णिनि) ખોટું બોલનાર, જુઠું બોલનાર, મિથ્યાવાદી.

मृषोद्य न. (मृषा+वद्+भावे क्यप्) જુઠું બોલવું તે, મિથ્યા વાક્ય.

मृताण्ड पु. સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

मृतामद न. (मृतः नष्टः आमदोऽस्मात्) મોરથુંથું.

मृतालक न. (मृतमालयति भूषयति, अल्+णिच्+ण्वुल्) એક જાતની ખુશબોદાર માટી, સોરઠી માટી.

मृति स्त्री. (मृ+क्तिन्) મરણ, મૃત્યુ, મોત.

मृतोद्भव पु. સમુદ્ર.

मृत्कर पु. (मृदं करोति, कृ+अच्) કુંભાર.

मृत्कांश्य न. (मृन्निमित्तं कांश्यम्) માટીનું વાસણ.

मृत्किरा स्त्री. (मृदं किरति, कॄ+क+टाप् ऋतः इत्) એક જાતનો દેડકો.

मृत्तालक न. (मृत् मृत्तिका तालः प्रतिष्ठा यस्य–कप्) સોરઠી માટી, તુવેર.

मृत्तिका स्त्री. (मृद्+तिकन्+टाप्) માટી, તુવેર.

मृत्फली स्त्री. (मृदि फलमस्याः ङीष्) કુષ્ઠ ઔષધિ.

मृत्यु पु. (म्रियतेऽस्मात्, मृ+त्युक्) યમ, મરણ, કંસ.

मृत्यु न. (मृ+त्युक्) મોત–પ્રાણનો વિયોગ, મરણ.

मृत्युञ्जय पु. (मृत्युं जितवान्, जि+खच्+मुम् च) મહાદેવ, શિવ.

मृत्युनाशक पु. (मृत्युं नाशयति, नश्+णिच्+ण्वुल्) પારો.

मृत्युनाशक त्रि. (,, ,,) મૃત્યુનો નાશ-કરનાર.

मृत्युपुष्प पु. (मृत्यवे निजनाशाय पुष्पमस्य) શેલડી.

मृत्युफला स्त्री. (मृत्यवे स्वनाशाय फलं यस्याः) કેળ.

मृत्युबीज पु. (मृत्यवे स्वनाशाय बीजमस्य) વાંસ.

मृत्युभङ्गुरक पु. (मृत्यु+भंगुर+क) મૃત્યુ સમયે વગાડવાનું નગારૂં.

"भवरुत्प्रेतपटहो मृत्युभंगुरकश्च सः" त्रिकांडशेषे

मृत्युभृत्य पु. (मृत्योर्भृत्यः किङ्कर इव) માંદગી, રોગ.

मृत्युवंचन पु. (मृत्युं वंचयति वचि+ल्यु) શિવ, એક જાતનો કાગડો, એક જાતનું ઝાડ.

मृत्युवीज पु. (मृत्युस्तद्धेतुर्दाह एव बीजं कारणमस्य) વાંસ.

मृत्युसूति स्त्री. (मृत्यवे सूतिः प्रसवो यस्याः) કરચલી, વીંછણ.

"यथा कर्कटकी गर्भमाधत्ते मृत्यवे निजम्"–पुराणे.

मृत्सा स्त्री. (मृद्+प्रशस्तार्थे स+टाप्) સારી માટી, ખુશબોદાર સોરઠી માટી.

मृत्स्ना स्त्री. (प्रशस्ता मृत्, मृत्+स्न+टाप्) સુગન્ધી માટી.

मृत्स्नाभाण्ड न. (मृत्स्नानिर्म्मितं भाण्डम्) માટીનું વાસણ.

मृत्स्नाभाण्डक न. (मृत्स्नाभाण्ड+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मृद् (क्र्या. प. सक. सेट् मृद्नाति) ચૂર્ણ કરવું, મર્દન કરવું, દળવું, પીસવું.

मृद् स्त्री. (मृद्यते, मृद्+कर्मणि क्विप्) માટી, ખુશબોદાર માટી.

मृदङ्कुर पु. (मृदि अंकुरो यस्य) એક જાતનું કબુતર.

मृदङ्ग पु. (मृद्यते आहन्यतेऽसौ, मृद्+उणा. अङ्गच् कित्) એક વાદ્ય, નગારૂં.

मृदङ्गक पु. (मृदङ्ग+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

मृदङ्गपुष्कर पु. न. મૃદંગ ઉપરનો ભાગ, ઢોલકનો ઉપરનો ભાગ.

मृदङ्गफल पु. (मृदङ्ग इव फलमस्य) ફણસનું ઝાડ.

मृदङ्गफलिन् पु. (मृदङ्ग इव फलमस्त्यस्य इन्) ફણસનું ઝાડ.

मृदङ्गफलिनी स्त्री. (मृदङ्ग इव फलमस्याः इनि+ङीप्) કોષાતકી લતા.

मृदङ्गी स्त्री. (मृदङ्गस्तदाकार फलमस्याः–मृदङ्ग+अच्+ङीप्) કોષાતકી લતા.

मृदर त्रि. (मृ+दर) ખેલતું, રમતું, જલદી જનાર.

मृदा स्त्री. (मृद्+अङ्+टाप्) માટી, સુગન્ધી માટી.

मृदाकर पु. ઇન્દ્રનું વજ્ર.

मृदाह्वया स्त्री. (मृदिति आह्वयो यस्याः) તુવેર.

मृदिनी स्त्री. (मृद्+इनि+ङीप्) સારી માટી, સારી જમીન.

मृदु त्रि. (मृद्+कु) કોમળ.

"अथवा मृदु वस्तु हिंसितुं मृदुनैवारभते प्रजान्तकः" रघौ

मृदु स्त्री. (मृद्+कु) કોમળ સ્ત્રી, ગૃહકન્યા, મૃગશીર્ષ અનુરાધા રેવતિ અને ચિત્રા એ નક્ષત્રોનો એક ગણ.

मृदुकृष्णायस न. (मृदु च तत् कृष्णायसञ्च) સીસું.

मेघनादजित् पु. (मेघनादं जितवान् जि+क्विप् तुक्) લક્ષ્મણ.

मेघनादानुलासक पु. (मेघनादं अनु लक्ष्यीकृत्य लसति क्रीडति लस्+ण्वुल्) મોર પક્ષી.

मेघनादानुलासकी स्त्री. (मेघनादानुलासक+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઢેલ, મોર પક્ષિણી.

मेघनादानुलासिन् पु. (मेघस्य नादेनानुलसति, अनु +लस्+णिनि) મોર પક્ષી.

मेघनादानुलासिनी स्त्री. (मेघनादानुलासिन्+ङीप्) મોર પક્ષિણી.

मेघनामन् पु. (मेघस्य नामेव नाम यस्य) મોથ.

मेघनिर्घोष पु. (मेघस्य निर्घोषः) મેઘનો અવાજ.

मेघपुष्प पु. (मेघ इव पुष्प्यति प्रकाशते, पुष्प्+अच्) વિષ્ણુનો ઘોડો, વરસાદનો કરો, ઈન્દ્રનો ઘોડો.

मेघपुष्पक न. (मेघस्य पुष्पमिव, कप्) પાણી, જળ.

मेघप्रसव पु. (मेघात् प्रसवो यस्य) ઉપરનો અર્થ.

मेघभूति स्त्री. (मेघात् भूतिर्जन्मास्य) વીજળી.

मेघमाला स्त्री. (मेघस्य माला) વાદળાંનું ટોળું, મેઘની પંક્તિ.

मेघमालिनी स्त्री. (मेघमाला+अस्त्यर्थे इनि+ङीप्) ઉર્ધ્વલોકવાસા આઠ દિશાકુમારીઓમાંની ચોથી દિશાકુમારી.

मेघमुख पु. (मेहमुह जै. प्रा.) સિન્ધુ નદીની અધિષ્ઠાત્રી દેવીનું નિવાસ સ્થાન, છપ્પન અંતર દ્વીપમાંનો એક, આપાત જાતના કિરાતના કુળદેવ, નાગકુમાર દેવ વિશેષ, બાવીસમા અંતરદ્વીપમાં રહેનાર મનુષ્ય.

मेघयोनि स्त्री. (मेघस्य योनिः) ધૂમાડો.

मेघराग पु. (मेघनामको रागः) તે નામે એક રાગ.

मेघवर्ण त्रि. (मेघ इव वर्णो यस्य) મેઘના જેવા રંગનું.

मेघवर्ण पु. (मेघस्य वर्णः) મેઘનો રંગ.

मेघवर्णा स्त्री. (मेघस्येव वर्णोऽस्याः) ગળીનું ઝાડ.

मेघवर्त्मन् न. (मेघानां वर्त्म) આકાશ.

मेघवन्हि पु. (मेघजन्यो वन्हिः) વજ્રાગ્નિ–વીજળી.

मेघरथ पु. (मेहरह जै. प्रा.) સોળમા તીર્થંકરના પૂર્વભવનું નામ.

मेघवाहन पु. (मेघो वाहनमिव यस्य) ઇન્દ્ર.

मेघविस्फूर्जित न. (मेघस्य विस्फूर्जितम्) મેઘ ગર્જના.

मेघवीथि स्त्री. (मेघस्य वीथिः) આકાશ.

मेघसार पु. (मेघस्य कर्पूरस्य सारः) ચીનાઈ કપૂર.

मेघसुहृद् पु. (मेघाः सुहृदो मित्राणि यस्य) મોર પક્ષી.

मेघस्तनित न. (मेघस्य स्तनितम्) મેઘ ગર્જના, મેઘનો અવાજ.

मेघस्तनितोद्भव पु. (मेघस्तनितादुद्भवति, उद्+भू+अच्) મેઘના ગાજવાથી ઉગતું એક ઝાડ.

मेघागम पु. (मेघानामागमो यत्र) વર્ષાઋતુ, વરસાદની મોસમ.

"नवाम्बुमत्ताः शिखिनो नदन्ति मेघागमे कुन्दसमानदन्ति"

घटकर्परकाव्ये

मेघात्यय पु. (मेघस्य अत्ययः) શરદ ઋતુ.

मेघानन्दा स्त्री. (मेघेन आनन्दोऽस्याः) બગલી.

मेघानन्दिन् पु. (मेघेन तद्ध्वनिना आनन्दति, आ+नन्द्+णिनि) મોર પક્ષી.

मेघानन्दिनी स्त्री. (मेघानन्दिन्+स्त्रियां ङीष्) મોર પક્ષિણી, બગલી.

मेघान्त पु. (मेघानामन्तो यत्र) શરદ ઋતુ.

मेघास्थि न. (मेघस्यास्थीव) વરસાદનો કરો.

मेघास्पद न. (मेघानां आस्पदमिव) આકાશ, વાતાવરણ.

मेघोदक न. (मेघस्य उदकं) વૃષ્ટિ, વરસાદ

मेचक न. (मचति वर्णान्तरेण मिश्रीभवति मच्+संज्ञायां वुन् ततः उणा. इत्वं) અંધકાર, સ્રોતોંજન, નીલાંજન, મોર પિચ્છનો ચન્દ્રક.

मेचक त्रि. (मच्+वुन् पृषो.) કાળા રંગનું, કાળું.

मेचक पु. (,, ,,) કાળો રંગ, ધુમાડો, મેઘ, સરગવો.

मेचकापगा स्त्री. (मेचका चासौ आपगा च) યમુના નદી.

मेट् (भ्वा. प. स. सेट् मेटति) ગાંડા થવું.

मेटुला स्त्री. (मेट्+उलच्+टाप्) आमलकी શબ્દ જુઓ.

मेड् (भ्वा. पर. अ. सेट् मेडति) ગાંડા થવું.

मेड पु. (मेडतिं उन्माद्यति, मेड्+अच्) હાથીનો માવત.

मेढ्र पु. (मेहत्यनेन, मिह्–सेचने+करणे ष्ट्रन्) ઘેટો

मृषोद्य त्रि. (मृषोद्यं विद्यतेऽस्य अच्) જુઠું બોલનાર, ખોટું બોલનાર, મિથ્યાવાદી.

मृष्ट न. (मृज्+क्त) મરી, તીખાં.

मृष्ट त्रि. (मृज्-मृष् वा+क्त) ધસેલ, શોધેલ, મર્દન કરેલ, અડકેલ.

मृष्टि स्त्री. (मृज्-मृष् वा क्तिन्) ઘર્ષણ, શોધન, મર્દન, સ્પર્શ, સીંચવું, છાંટવું, ખાણા માટે ખોરાક તૈયાર કરવો તે.

मृष्टेरुक त्रि. સખાવત, ઉદારદાતા, મિષ્ટાન્ન ખાનાર, અતિથિનો દ્વેષ કરનાર, ખરાબ સ્વભાવ વાળું.

मॄ (क्र्या. प. स. सेट् मृणाति) વધ કરવો, મારી નાંખવું, ઇજા કરવી, હરકત કરવી.

मे (भ्वा. आ. सक. अनिट् मयते) સાંમે આપવું, બદલે આપવું, બદલો કરવો.

मेकल पु. (मि+कलच् नात्वम्) એક પર્વત, (વિંધ્યાચલ પર્વત.)

मेकल पु. (मे इति कलो यस्य) બકરો, બોકડો.

मेकलकन्यका स्त्री. (मेकलस्य विन्ध्यपर्वतस्य कन्यका) નર્મદા નદી.

मेकलकन्या स्त्री. (मेकलस्य कन्या) નર્મદા નદી.

मेकलाद्रिजा स्त्री. (मेकलाद्रेर्जायते, जन्+ड+टाप्) નર્મદા નદી.

"रवेन्दुजा पूर्वगंगा नर्मदा मेकलाद्रिजा" हेमचन्द्रः

मेकली स्त्री. (मेकल+स्त्रियां जाति. ङीप्) બકરી.

मेक्षण न. એક જાતનું યજ્ઞપાત્ર.

मेखल पु. (मि+संज्ञायां खलच् गुणश्च) એક પર્વત, (વિંધ્યાચલ પર્વત), બકરો.

मेखला स्त्री. (मीयते प्रक्षिप्यते कायमध्यभागे, मि+खलच्+टाप्) સ્ત્રીની કેડનો દાગીનો-કંદોરો, ઉપનયન સંસ્કાર વખતે બ્રહ્મચારીએ ધારણ કરવાની મુંજ-ઘાસની મેખલા, તલવાર વગેરેની મુઠ પર ચામડાનું બંધન બાંધે છે તે, પર્વતનો મધ્ય પ્રદેશ, નર્મદા નદી, તલવાર બાંધવાનો પટો, હોમકુંડની ઉપર રહેલ માટીનું વેષ્ટન, અગ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

मेखलाद्रि पु. (मेखलाख्योऽद्रिः) એક પર્વત (વિન્ધ્યાચલ પર્વત).

मेखलाद्रिजा स्त्री. (मेखलात् नितम्बदेशोपलक्षितात् अद्रेः जाता, जन्+ड+टाप्) નર્મદા નદી.

मेखलापद न. (मेखलायाः पदम्) કેડ, કમ્મર.

मेखलिन् त्रि. (मेखला+अस्त्यर्थे इनि) કમરપટાવાળું, કંદોરાવાળું.

मेखली स्त्री. (मेखल+स्त्रियां जाति. ङीप्) બકરી.

मेघ पु. (मेहति सिञ्चति, मिह्+अच् कुत्वं) વાદળું, મેઘ, તે નામનો રાક્ષસ, નાગરમોથ, તે નામનો એક રાગ, કપૂર.

"मेघालोके भवति सुखिनोऽप्यन्यथा वृत्तिचेतः" मेघदूते.

मेघकफ पु. (मेघानां कफ इव) વરસાદના કરા.

मेघकाल पु. (मेघानां कालः समयः) વર્ષાઋતુ.

मेघगर्जन न. (मेघस्य गर्जनम्) મેઘનું ગાજવું.

मेघगर्जना स्त्री. (मेघस्य गर्जना) ઉપરનો અર્થ.

मेघगम्भीरघोषत्व न. તીર્થંકરોની વાણીનો એક ગુણ.

मेघज पु. (मेघाज्जायते, जन्+ड) મોટું મોતી.

मेघज त्रि. (,, ,,) મેઘથી ઉત્પન્ન થનાર, મેઘથી પેદા થનાર.

मेघजाल न. (मेघानां जालम्) મેઘનો સમૂહ.

मेघजीवक पु. (मेघेन जीवति, जीव्+ण्वुल्) ચાતક પક્ષી.

मेघजीवकी स्त्री. (मेघजीवक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચાતક પક્ષિણી.

मेघजीवन पु. (मेघो जीवनं जीवनोपायो यस्य) ચાતક પક્ષી.

मेघजीवनी स्त्री. (मेघजीवन+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચાતક પક્ષિણી.

मेघज्योतिस् न. (मेघजन्यं ज्योतिः) વજ્રાગ્નિ-વીજળી.

मेघतिमिर न. (मेघेन तिमिरं अन्धकारो यत्र) વાદળાંથી અંધારૂં.

मेघदीप पु. (मेघजनितो दीप इव) વીજળી.

मेघद्वार न. (मेघस्य द्वारमिव) આકાશ.

मेघनाद पु. (मेघस्य नादः मेघस्येव नादोऽस्य वा) વરુણ દેવ, રાવણનો પુત્ર ઇન્દ્રજીત, મેઘનો શબ્દ.

मेध्य पु. (मेधाय यज्ञाय हितः यत्) ખેર, જવ, પિષ્ટપશુ–(લોટનો બોકડો).

मेध्या स्त्री. (मेधायै हिता, मेधा+यत्+टाप्) કેવડાનું ઝાડ, શંખપુષ્પી વનસ્પતિ, રાતી વજ, રોચના, ખીજડી, મંડૂકી વનસ્પતિ, માલ કાંકણી.

मेनका स्त्री. (मन्यते, मन्+वुन् अकारस्य एत्वं+टाप्) સ્વર્ગની એક વેશ્યા, હિમાલયની પત્ની, વૈરોચનેન્દ્રની પ્રથમ અગ્રમહિષી.

मेनकातनय पु. (मेनकायाः तनयः) મૈનાક પર્વત.

मेनकातनया स्त्री. (मेनकायाः तनया) પાર્વતિ, દુર્ગા.

मेनकात्मज पु. (मेनकायाः आत्मजः) મૈનાક પર્વત.

मेनकात्मजा स्त्री. मेनकायाः आत्मजा) પાર્વતી, દુર્ગા.

मेनकाधव पु. (मेनकायाः धवः) હિમાલય પર્વત.

मेनकापति पु. (मेनकायाः पतिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मेनकापुत्र पु. (मेनकायाः पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

मेनकापुत्री स्त्री. (मेनकायाः पुत्री) પાર્વતી, દુર્ગા.

मेनकाप्राणेश पु. (मेनकायाः प्राणेशः पतिः) હિમાલય.

मेनकासुत पु. (मेनकायाः सुतः) મૈનાક પર્વત.

मेनकासुता स्त्री. (मेनकायाः सुता) પાર્વતી. દુર્ગા.

मेनकासूनु पु. (मेनकायाः सूनुः) મૈનાક પર્વત.

मेना स्त्री. (मि+न+टाप्) પિતૃઓની માનસી કન્યા–હિમાલયની પત્ની.

मेनाज पु. (मेनायाः जायते, जन्+ड) મૈનાક પર્વત.

मेनाजा स्त्री. (मेना+जन्+ड+टाप्) દુર્ગા, પાર્વતી.

मेनातनय पु. (मेनायाः तनयः) મૈનાક પર્વત.

मेनात्मज पु. (मेनायाः आत्मजः) મૈનાક પર્વત.

मेनात्मजा स्त्री. (मेनायाः आत्मजा) પાર્વતી, દુર્ગા.

मेनाद पु. (मे इति नादो यस्य) મોરપક્ષી, બીલાડો, બકરો.

मेनादी स्त्री. (मेनाद+स्त्रियां जाति. ङीष्) બિલાડી, બકરી, મોર પક્ષિણી.

मेनाधव पु. (मेनायाः धवः) હિમાલય પર્વત.

मेनापति पु. (मेनायाः पतिः) હિમાલય પર્વત.

मेनापुत्र पु. (मेनायाः पुत्रः) મૈનાક પર્વત.

मेनासूनु पु (मेनायाः सूनुः) ઉપરનો અર્થ.

मेन्धिका स्त्री. (मां शोभामिन्धयति प्रकाशयति, इन्ध्+णिच्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) મેંદીનું ઝાડ.

मेन्धी स्त्री. (मा लक्ष्मीः इध्यते यया, इन्ध्+घञ्+गौरा. ङीष्) મેંદીનું ઝાડ.

मेप् (भ्वा. आ. सक. सेट् मेपते) જવું, ગમન કરવું.

मेय त्रि. (मा–मि वा यत्) માપવા યોગ્ય, જાણવા યોગ્ય.

मेरक पु. તે નામનો વિષ્ણુનો શત્રુ એક અસુર.

मेरु पु. (मि+उणा. रु) તે નામનો એક પર્વત, જપમાળામાં સૌથી મોટો વચ્ચેનો મણકો, હાથના વેઢાની માલામાં અમુક વેઢો.

मेरुक पु. (मेरुरिव पीतवर्णत्वात् इवार्थे कन्) એક જાતનો ધૂપ, યક્ષધૂપ.

मेरुसावर्ण पु. ચૌદ મનુ પૈકી અગીઆરમો મનુ.

मेल पु. (मिल्+घञ्) મેળો, મેળાવડો, સંગ.

मेलक पु. (मिल्+घञ्+स्वार्थे क) મેળો, મનુષ્ય વિગેરેનો જમાવ.

मेलकलवण न. (मिलति मिल्+ण्वुल, मेलकं लवणम्) એક જાતનું મીઠું.

मेलन न. (मिल्+ल्युट्) મળીજવું, મેળો, મનુષ્ય વિગેરેનો જમાવ, વધારી દઇ એકઠું કરવું.

मेला स्त्री. (मिल्+णिच्+अङ्+टाप्) ઉપરનો અર્થ, ગળીનું ઝાડ, મેંશ, શાહી; આંજણ, કાળો સુરમો.

मेलानन्दा स्त्री. (मेलया मस्याः आनन्दो यस्याः) શાહીનો ખડીયો.

मेलान्धु पु. (मेलानां अन्धुः कूपिका) શાહીનો ખડીયો.

मेलापाख्या स्त्री. એક પ્રકારની ગ્રહદષ્ટિ.

मेलाम्बु पु. (मेलामिश्रितं अम्बु यस्मिन्) શાહીનો ખડીયો.

मेव् (भ्वा. आ. स. सेट् मेवते) સેવવું, ચાકરી કરવી.

मेष पु. (मिष्+अच्) બકરો, ઘેંટો, કુંવાડીયાનો છોડ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ મેષ રાશિ.

मेषक पु. (मिषति, मिष्+अच्–संज्ञायां कन्) એક જાતનું શાક.

मेषकम्बल पु. (मेषेण तल्लोम्ना निर्मितः कम्बलः) ઘેંટાના વાળની કમ્બલ.

मेषनेत्र त्रि. (मेषस्य लोचनमिव नेत्रं यस्य) બકરાં જેવી આંખવાળું.

બકરો, પુરૂષનું ચિન્હ–લિંગ.

मेढ्रशृङ्गी स्त्री. (मेढ्रस्येव शृङ्गं यस्याः ङीप्) મેઢાશીંગ.

मेढ्री स्त्री. (मेढ्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘેટી, બકરી.

मेण्ढक पु. (मेण्ढ+स्वार्थे क) ઘેટો, મેંઢો.

मेण्ढकी स्त्री. (मेण्ढक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘેટી, મેંઢી.

मेतार्य पु જૈન તીર્થંકર મહાવીરના દશમા ગણધર.

मेथ् (भ्वा. उभ. सेट् मेथति–ते) વધ કરવો, મારી નાંખવું, બોધ પામવો, જાણવું सक. સંગી થવું अक.

मेथि पु. (मेथ्+इनि) ખળામાં ધાન્ય મર્દન વખતે પશુને બાંધવાનું કાષ્ઠ.

मेथिका स्त्री. (मेथति, मेथ्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) એક શાક–મેથી.

मेथिनी स्त्री. (मेथति, मेथ्+णिनि+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मेथी स्त्री. (मेथ्+अच्+ङीप्) મેથીનું શાક.

मेद् (भ्वा. उभ. सक. सेट् मेदति–ते) વધ કરવો, મારી નાંખવું, જાણવું, સમજવું.

मेदःसारा स्त्री. (मेदसः इव सारोऽस्याः) મેદા નામે વનસ્પતિ.

मेद पु. (मिद्+घञ्) મેદ, ચરબી.

मेदक पु. (मेद्+ण्वुल्) દારૂનો તળેલો ભાગ.

मेदज पु. (मेदात् महिषासुरमेदसो जायते, जन्+ड) એક જાતનો ગુગળ.

मेदज त्रि. (मेदाज्जायते जन्+ड) મેદ–ચરબીથી ઉત્પન્ન થનાર.

मेदस् न. (मेद्+असुन्) ચરબી.

"मेदश्छेदकृशोदरं लघु भवत्युत्थानयोग्यं वपुः" शाकुन्तले.

मेदस्कृत् न. (मेदः करोति स्वपरिपाकेन जनयति, कृ+क्विप् तुक्) માંસ.

मेदस्तेजस् न. (मेदसः तेजस्) હાડકું, અસ્થિ.

मेदस्विन् त्रि. (मेदस्+अस्त्यर्थे विनि) ચરબીવાળું, લઠ્ઠ, ગજબૂત.

मेदा स्त्री. (मेदः कारणत्वेनास्त्यस्य अच्+टाप्) તે નામે એક વનસ્પતિ, શલ્યપર્ણી વનસ્પતિ.

मेदिनी स्त्री. (मेदः मधुकैटभमेदोऽस्त्यस्याः कारणत्वेन इनि+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, પૃથ્વી.

मेदिनीद्रव पु. (मेदिन्याः द्रवः) ધૂળ, રજ.

मेदुर त्रि. (मिद्+घुरच्) અત્યન્ત સ્નિગ્ધ–ભરપુર, વ્યાપ્ત.

"मेघैर्मेदुरमम्बरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमैः" गीतगो.

मेदुरा स्त्री. (मेदुर+स्त्रियां टाप्) કાકોલી વનસ્પતિ.

मेदोग्रन्थि पु. (मेदसः ग्रन्थिः) શરીરમાં ચરબીની ગાંઠ.

मेदोज न. (मेदसो वसातो जायते जन्+ड) હાડકું.

मेदोद्भवा स्त्री. (मेदादुद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) મેદા વનસ્પતિ, શલ્યપર્ણી વનસ્પતિ.

मेदोवृद्धि स्त्री. (मेदसो वृद्धिः) ચરબીનો વધારો.

मेध् (भ्वा. उभ. सेट् मेधति–ते) સમજવું, બોધ પામવો, મારી નાંખવું, હાર મારવું, स. સંગ થવું. अ.

मेध पु. (मेध्यते वध्यते पश्वादिरत्र, मेध्+घञ्) યજ્ઞ.

मेधस् पु. (मेध्+असुन्) સ્વાયંભુવ મનુનો એક પુત્ર.

मेधा स्त्री. (मेध्+अङ्+टाप्) બુદ્ધિ, ધારણાવાળી બુદ્ધિ.

मेधाजित् पु. (मेधया जयति, जि+क्विप् तुक् च) કાત્યાયન મુનિ,

मेधाविन् त्रि. (मेधा+अस्त्यर्थे विन्) બુદ્ધિમાન્, બુદ્ધિશાળી.

मेधाविन् पु. (मेधा+अस्त्यर्थे विनि) શુક, પોપટ.

मेधाविनी स्त्री. (मेधाविन्+स्त्रियां ङीप्) બુદ્ધિશાળી સ્ત્રી, પોપટ પક્ષિણી, બ્રહ્માની પત્ની.

मेधि पु. (मेध्यते खले स्थाप्यते मेध्+इन्) ખળામાં ધાન્ય મર્દન વખતે પશુને બાંધવાનું લાકડું.

मेधि स्त्री. (,, ,,) પશુને બાંધવાનો થાંભલો.

मेधिर त्रि. (मेधा+अस्त्यर्थे इरच्) બુદ્ધિમાન્, અકકલમન્દ.

मेधिष्ठ त्रि. (अतिशयेन मेधावान् इष्टन् मतोर्लुक्) અતિશય બુદ્ધિમાન્

मेधीयस् त्रि. (अतिशयेन मेधावान्, मेधा+ईयस्) અતિશય બુદ્ધિવાળું.

मेधीयसी स्त्री. (मेधीयस्+स्त्रियां ङीप्) અતિશય બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી.

मेध्य त्रि. (मेध्+ण्यत्) પવિત્ર, શુદ્ધ.

मैनाक पु. (मेनकायां भवः, मेनका+अण्) તે નામે એક પર્વત.

मैनाकस्वसृ स्त्री. (मैनाकस्य स्वसा) દુર્ગા, પાર્વતી.

मैनिक पु. (मीनं हन्ति, ठक्) માછીમાર.

मैन्द पु. તે નામે એક દૈત્ય.

मैन्दहन् पु. (मैन्दं हन्ति, हन्+टक्) વિષ્ણુ.

मैरेय न. (मिरायां देशभेदे औषधिभेदे वा भवं ढक्) મિરા દેશનો આસવ, એક જાતનો દારૂ.

मैरेयं धातकीपुष्पगुडधानाम्लसंभवम्" भावप्र०

मैलान्द पु. (मिलन्द+अण् पृषो.) ભમરો.

मोक्तव्य त्रि. (मुच्+तव्यच्) મુકવા–છોડવા યોગ્ય.

मोक्तृ त्रि. (मुच्+तृच्) મુકનાર–છોડનાર.

मोक्ष् (चु. उभ. स. सेट् मोक्षयति–ते) મુકવું, છોડવું.

मोक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् मोक्षति) મુકવું, છોડવું.

मोक्ष पु. (मोक्ष्+भावे घञ्) મુકવું, છોડવું.

मोक्ष पु. (मोक्ष्यते दुःखमनेन, मोक्ष्+करणे घञ्) મરણ, મુક્તિ, આત્યન્તિક ક્લેશની શાંતિ અને પરમાનન્દની પ્રાપ્તિ, એક વૃક્ષ.

मोक्षक त्रि. (मोक्षति, मोक्ष्+ण्वुल्) મુકનાર, છોડનાર.

मोक्षण न. (मोक्ष्+ल्युट्) મુકવું, છોડવું.

मोक्षणीय त्रि. (मोक्ष्+कर्मणि अनीयर्) મુકવાયોગ્ય, છોડવાયોગ્ય.

मोक्षित त्रि. (मोक्ष्+क्त) મૂકેલું, છોડેલું.

मोक्षोपाय पु. (मोक्षस्य मुक्तेरुपायः) મોક્ષનો ઉપાય, છુટવાનો ઇલાજ.

मोघ त्रि. (मुह्+घ अच् वा कुत्वं) નિરર્થક, નિષ્ફળ, હીન.

"याञ्चा मोघा वरमधिगुणे नाधमे लब्धकामा" मेघदूते

मोघ पु. (मुह्यत्यस्मिन् मुह्+घञ् कुत्वं) વાડ, કોટ.

मोघपुष्पा स्त्री. (मोघं पुष्पं यस्याः) વાંઝણી સ્ત્રી.

मोघा स्त्री. (मुह्यत्यनया, मुह्+घञ् कुत्वं स्त्रियां टाप्) પાટલા વૃક્ષ, વાવડીંગ.

मोघोली स्त्री. વાડ, કોટ, ભીંત.

मोच न. (मुञ्चति त्वगादिकं, मुच्+अच्) કેળનું ફળ.

मोच पु. (मुच्+अच्) સરગવાનું ઝાડ, કેળનું ઝાડ, શીમળાનું ઝાડ.

मोचक पु. (मोचयति संसारात्, मुच्+णिच्+ण्वुल्) મોક્ષ.

मोचक पु. (मुञ्चति गन्धं त्वचं वा, मुच्+ण्वुल्) કેળ, સરગવો, મુષ્કક વૃક્ષ.

मोचक त्रि. (मुञ्चति विषयान्, मुच+ण्वुल्) મુકનાર, છોડનાર, વૈરાગ્યવાળું.

मोचन न. (मुच्+ल्युट्) મુકવું, છોડવું, મુક્તિ, દંભ, શઠપણું.

मोचन त्रि. (मोचयति, मोचि+ल्यु) મુકાવનાર, છોડાવનાર, ત્યાગ કરનાર.

मोचनी स्त्री. (मोचयति रोगात्, मुच्+णिच्+ल्यु+ङीप्) ભોંરીંગણી, છોડાવનારી સ્ત્રી.

मोचनीय त्रि. (मुच्+कर्मणि अनीयर्) મુકવાયોગ્ય, છોડવાયોગ્ય.

मोचरस पु. (मोचस्य रसः) મોચરસ.

मोचा स्त्री. (मुञ्चति त्वचं, मुच्+अच्+टाप्) કેળ, શીમળો, ગળીનું ઝાડ.

मोचाट पु. કાળું જીરૂં, કેળનો ગર્ભ, ચંદન.

मोची स्त्री. (मुच्यते रोगो यया, मुच्+घञ्+टाप्) શાકવિશેષ.

मोटक न. (मुट्+ण्वुल्) શ્રાદ્ધમાં પિતૃઓને આપવા માટે મુકેલા બે દર્ભ.

मोटकी स्त्री. (मोटक+स्त्रियां जाति. ङीष्) તે નામની એક રાગિણી.

मोटा स्त्री. (मुट्+अच्+टाप्) બલા નામની વનસ્પતિ.

मोटायित न. (मुट्+भावे घञ्, ततः बाहु. घञ्+क्यङ् +क्त) નીચેનો અર્થ.

मोट्टायित न. (मुट्+घञ् ततः बाहु. घञ् तुट्+क्यङ् +क्त) સ્ત્રીનો એક જાતનો અભિલાષ.

"कान्तस्मरणवार्तादौ हृदि तद्भावभावतः
प्राकट्यमभिलाषस्य मोट्टायितमुदीर्यते"

मोण पु. (मुण्+अच्) સુકું ફળ, એક જાતનું કમળ.

मोद पु. (मुद्+घञ्) હર્ષ, ખુશી–આનંદ.

मोदक पु. (मोदयति, मुद्+णिच्+ण्वुल्) લાડુ, એક વર્ણશંકર જાતિ.

मेषलोचन पु. (मेषस्य लोचनमिव पुष्पं यस्य) કુંવાડીયાનો છોડ.

मेषलोचन त्रि. (मेषस्य लोचनमिव लोचनं यस्य) બકરાં જેવી આંખવાળું.

मेषवल्ली स्त्री. (मेषस्य शृङ्गाकारफलयुता वल्ली) મેંઢા શીંગ વનસ્પતિ.

मेषविषाणिका स्त्री. (मेषस्य विषाणं शृङ्गमिव प्रतिकृतिरस्याः, विषाण+प्रतिकृतौ कन् टापि अत इत्वं) મેંઢાશીંગ વનસ્પતિ.

मेषविषाणी स्त्री. (मेषस्य विषाणं शृङ्गमिव फलं यस्याः ङीप्) ગાડરશીંગ લતા.

मेषशृङ्ग न. (मेषशृङ्गमिवाकारोऽस्त्यस्य अच्) એક સ્થાવર ઝેર.

मेषशृङ्गी स्त्री. (मेषशृङ्ग+गौरा. ङीप्) મેંઢાશીંગ. વનસ્પતિ.

मेषा स्त्री. (मिष्-कर्मणि घञ्+टाप्) ઝીણી ઈલાયચી.

मेषाक्षिकुसुम पु. (मेषाक्षीव कुसुमं यस्य) કુંવાડીયાનો છોડ.

मेषाण्ड पु. (मेषस्याण्ड इवाण्डोऽस्य) ઇન્દ્ર.

मेषालु पु. (मेषाणामालुरिव प्रियः) એક જાતનું ઝાડ.

मेषिका स्त्री. (मेषी+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) ઘેટી, બકરી.

मेषी स्त्री. (मिष्+ अच्+गौरा. ङीप्) ઘેંટી, બકરી, જટામાંસી, તિનિશ વૃક્ષ.

मेषूरण न. લગ્નાવધિ દશમું સ્થાન.

मेह पु. (मिह्+घञ्) મૂત્ર, પેશાબ, પ્રમેહરોગ, મેઘ

मेहघ्नी स्त्री. (मेहं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) હળદર.

मेहत् त्रि. (मिह्+शतृ) પેશાબ કરતું, મૂતરતું.

मेहन न. (मिह्यतेऽनेन, मिह्+करणे ल्युट्) શિશ્ન, પુરૂષલિંગ.

मेहन न. (मिह्यते, मिह्-कर्मणि ल्युट्) પેશાબ, મૂત્ર.

मेहन न. (मिह्+भावे ल्युट्) મૂતરવું વા પેશાબ કરવો.

मेहना स्त्री. (मेह्यते क्षार्यते शुक्रमस्याम् , मिह्+णिच्+अधिकरणे युच्+टाप्) સ્ત્રી, સ્ત્રીની યોનિ.

मेहिन् त्रि. (मिह्+णिनि) પેશાબ કરનાર, મુતરનાર, પ્રમેહ રોગવાળું.

मैत्र न. (मित्रो देवतास्य मित्र+अण्, मैत्रं पायुस्तस्येदं वा अण्) અનુરાધા નક્ષત્ર, હગવું.

मैत्र त्रि. (मित्रत आगतं, मित्र+अण्) મિત્રથી આવેલું, મિત્રથકી મેળવેલું-પ્રાપ્ત થયેલું.

मैत्र त्रि. (मित्रस्येदं, मित्र+अण्) દોસ્તદારનું, દોસ્તદાર સંબન્ધિ, સૂર્યનું, સૂર્યસમ્બન્ધિ.

मैत्र पु. (मित्रमेव स्वार्थे अण्) મિત્ર, બ્રાહ્મણ.

मैत्रभ न. (मैत्रञ्च तत् भञ्च) અનુરાધા નક્ષત્ર.

मैत्रावरुण पु. (मित्रश्च वरुणश्च देवताद्वन्द्वे आनङ् मित्रावरुणयोरपत्यं अण्) અગસ્ત્ય ઋષિ.

मैत्रावरुणि पु. (मित्रावरुणयोरपत्यं, इञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मैत्री स्त्री. (मित्रस्य भावः अण्+ङीप्) ભાઇબન્ધપણું, દોસ્તદારી, મિત્રાઇ, દોસ્તી.

"स्फुटितकमलामोदमैत्रिकषायः" मेघदूते

मैत्रीवल पु. (मैत्री मित्रता बलमस्य) બુદ્ધદેવ.

मैत्रेय पु. (मित्रायाः अपत्यं ढक्) બુદ્ધદેવ, એક મુનિ.

मैत्रेयक पु. (मित्राया अपत्यं ढक्+कप्) રાજા, શ્રીમન્ત વગેરેને સમય કહેનારો પુરૂષ.

मैत्रेयिका स्त्री. (मित्रयुनां भावः कर्म्म वा मित्रयु+वुञ् इयादेशः टाप्) મિત્રની લડાઇ.

मैत्र्य न. (मित्रस्य भावः ष्यञ्) મિત્રતા, દોસ્તી.

"प्राहुः साप्तपदं मैत्र्यं जनाः शास्त्रविचक्षणाः" पञ्चतन्त्रे

मैथिल पु. (मिथिलाया राजा, मिथिला+अण्) મિથિલા નગરીનો રાજા.

मैथिल त्रि. (मिथिलायां भवः, मिथिला+अण्) મિથિલામાં હોનાર-થનાર.

मैथिल त्रि. (मिथिलाया इदं, अण्) મિથિલાનું, મિથિલા સંબન્ધી.

मैथिली स्त्री. (मिथिलायां भवा अण्+ङीप्) સીતા.

मैथुन न. (मिथुनस्य भावः, मिथुन+अण्) ગ્રામ્યધર્મ.

मैथुन त्रि. (मिथुनेन स्त्रीपुंसाभ्यां निर्वृत्तं अण्) સ્ત્રીપુરૂષથી કરાયેલું અગ્ન્યાધાન વિગેરે કર્મ, સ્ત્રીપુરૂષનો સંભોગ.

"आहारनिद्राभयमैथुनं च सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणाम्" हितोपदेशे.

मौग्ध न. (मुग्धस्य भावः, मुग्ध+अण्) મુગ્ધપણું, ભોળાપણું.

मौग्ध्य न. (मुग्धस्य भावः, मुग्ध+ष्यञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मौञ्ज त्रि. (मुञ्जस्येदं, मुञ्ज+अण्) મુંજ ઘાસનું, મુંજ સંબન્ધી.

मौञ्जी स्त्री. (मुञ्जस्येयं, मुञ्ज्+अण्+ङीप्) મુંજ ઘાસની કટી મેખલા–કંદોરો.

मौञ्जीबन्ध पु. (मौञ्ज्याः मेखलाया बंधो यत्र) ઉપનયન–જનોઈ દેવાનો સંસ્કાર.

मौञ्जीबन्धन न. (मौञ्ज्याः बन्धनम्) જનોઇ દેવાનો સંસ્કાર, ઉપનયન સંસ્કાર.

मौढ्य न. (मूढस्य भावः कर्म वा ष्यञ्) મૂઢપણું, મોહ, બાલપણ.

मौण्ड्य न. (मुण्डस्य भावः ष्यञ्) મુંડિયાપણું.

मौद्लि पु. કાગડો.

मौद्गल्य पु. (मुद्गलस्यापत्यं, मुद्गल+ष्यञ्) તે નામે એક મુનિ.

मौद्गीन न. (मुद्गानां भवनं क्षेत्रं, खञ्) મગ નીપજે તેવું ખેતર.

मौन न. (मुनेर्भावः, मुनि+अण्) ચૂપ રહેવું, બોલવું નહિ તે.

मौनिन् पु. (मौनमस्त्यस्य इनि) મુનિ.

मौनिन् त्रि. („ „) ચૂપ રહેનાર, નહિ બોલનાર.

मौनेय पु. (मुनेरपत्यं पुमान्, मुनि+ढक्) તે નામે એક ગન્ધર્વ.

मौरजिक त्रि. (मुरजस्तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्) નરઘાં વગાડનાર, તબલાં વગાડનાર.

मौर्ख्य न. (मूर्खस्य भावः, मूर्ख+ष्यञ्) મૂર્ખાઇ, મૂર્ખતા.

मौर्यपुत्र पु. જૈન તીર્થંકર મહાવીરના સાતમા ગણધર.

मौर्वी स्त्री. (मूर्वाया विकारः, मूर्वा+अण्+ङीप्) ધનુષની દોરી, મેંઢાશીંગ.

मौल त्रि. (मूलं वेत्ति मूलादागतो मूलस्येदं वाऽण्) મૂળ જાણનાર, મૂળથી આવેલ કે પ્રાપ્ત થયેલ, મૂળનું.

मौलि पु. स्त्री. (मूलस्यादूरभवः इञ्) શિખા, બાંધેલા કેસ, મુકુટ–તાજ, મસ્તક–માથુ, કેશનો સમૂહ.

मौलि पु. (मूलस्यादूरभवः, मूल+इञ्) આસોપાલવનું ઝાડ.

मौलि स्त्री. (मूले जाता, मूल+इञ्) ભૂમી–પૃથ્વી.

मौलिक त्रि. (मूले आद्ये जातः, मूल+ठक्) મૂળનું, મૂળ સંબન્ધી, મૂલભારને હરણ કરનાર. મૂલભારને ઉપાડનાર.

मौली स्त्री. (मूल+इञ्+ङीप्) પૃથ્વી.

मौषल त्रि. (मुषलस्येदं तत्सदृशं वाऽण्) મુશલ સમ્બન્ધી, મુશલનું. મુશળ સમાન–ચેષ્ટા વિનાનું.

मौषल न. (मुषलमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) મહાભારતમાંનું સોળમું પર્વ.

मौष्टा स्त्री. મુષ્ટિ પ્રહારની રમત.

मौहूर्त्त पु. (मुहूर्त्तं तत्प्रतिपादकं शास्त्रं वेत्त्यधीते वाऽण्) જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરનાર, જ્યોતિષ શાસ્ત્ર જાણનાર–જોષી.

मौहूर्तिक पु. (मुहूर्त्तं तत्प्रतिपादकं शास्त्रं वेत्त्यधीते वा ठक्) જ્યોતિષશાસ્ત્ર જાણનાર–જોષી.

म्ना (भ्वा. प. स. सेट् मनति) અભ્યાસ કરવો, ગોખી યાદ કરવું. મનન કરવું.

म्रक्ष् (चु. उभ. स. सेट् म्रक्षयति–ते) યોજવું, ચોપડવું, જોડવું.

म्रक्ष् (भ्वा. पर. सेट् म्रक्षति) એકઠા થવું अक. યોજવું, મિશ્ર કરવું सक.

म्रक्ष पु. (म्रक्ष्+भावे घञ्) ધૂતારાપણું, પોતાના દોષ ગુપ્ત રાખવા તે.

म्रक्षण न. (म्रक्ष्+भावे ल्युट्) યોજવું, મિશ્ર કરવું. એકત્ર કરવું, ઢગલો કરવો.

म्रक्षण न. (म्रक्ष्+कर्मणि ल्युट्) તેલ.

म्रद् (भ्वा. आ. सक. सेट् म्रदते) દળવું, કચરવું, ચૂર્ણ કરવું.

म्रदिमन् पु. (मृदोर्भावः, मृदु+इमनिच् डित् ऋतो रः) કોમળતા, કોમળપણું.

"तुल्येऽपराधे स्वर्भानुर्भानुमन्तं चिरेण यत्।
हिमांशुमाशु ग्रसते तन्म्रदिम्नः स्फुटं फलम्" माघे

म्रदिष्ठ त्रि. (अतिशयेन मृदुः, मृदु+इष्ठन्) અત્યન્ત કુણું, બહુ કોમળ.

मोदक त्रि. (,, ,,) હર્ષ પમાડનાર, ખુશ કરનાર.

मोदमोदिनी स्त्री. (मोद इव मोदयति, मुद्+णिनि+ङीप्) જાંબુનું ઝાડ.

मोदयत् त्रि. (मुद्+णिच्+शतृ) હર્ષ પમાડતું, ખુશ કરતું.

मोदयन्ती स्त्री. (,, ,, +ङीप्) મોગરો, અજમો.

मोदा स्त्री. (मोदयति अजान्, मुद्+णिच्+अच्+टाप्) અજમોદા.

मोदाढ्य त्रि. (मोदेन आढ्यः) હર્ષવાળું, ખુશી.

मोदाढ्या स्त्री. (मोदः अजमोदस्तेन आढ्या) અજમોદા વનસ્પતિ.

मोदित त्रि. (मोदो हर्षोऽस्य जातः, मोद+इतच्) હર્ષ પામેલ, ખુશી થયેલ.

मोदित न. (मुद्+क्त) ખુશી, હર્ષ.

मोदिनी स्त्री. (मोदयति, मुद्+णिच्+णिनि+ङीप्) મોગરો, અજમોદ, જુઇ, કસ્તુરી, મદિરા.

मोरट न. (मुर्+अटन्) શેલડીનું મૂળ, અંકોટપુષ્પ, સાતરાત્રિ સુધી રહેલ દુધ.

मोरट पु. (मुर्+अटन्) ક્ષીરમોરટા વનસ્પતિ.

मोरटा स्त्री. (मोरट+स्त्रियां टाप्) મોરવેલ.

मोष पु (मुष्+घञ्) ચોરી, લુંટ, ચોર.

मोषक पु. (मुष्णाति, मुष+ण्वुल्) ચોર,

मोषण न. (मुष्+ल्युट्) ચોરવું, ચોરી, લુટવું, લુટ, છેદવું, વધ.

मोषण त्रि. (मुष्णाति, मुष्+ल्यु) ચોરનાર. લુંટનાર.

मोषयित्नु पु. બ્રાહ્મણ, કોયલ.

मोषा स्त्री. (मुष्+अङ्+टाप्) ચોરવું, ચોરી.

मोषितृ त्रि. (मुष्+तृच्) ચોરનાર, લુંટનાર–ચોર.

मोह पु. (मोहनम्, मुह्+भावकरणादौ घञ्) મૂર્છા, ભ્રાન્તિ સાધન અજ્ઞાન, વેદાન્તમાં કહેલ અજ્ઞાન, દુઃખ, દેહ વિગેરેમાં આત્માનું અભિમાન.

"न मुचामः फामानहह गहनो मोहमहिमा" वैराग्यशत०

मोहन पु. (मोहयति, मुह्+णिच्+ल्यु) ધંતૂરો, કામદેવનું એક બાણ.

मोहन त्रि. (मुह्+णिच्+ल्यु) મોહ પમાડનાર, મોહકારક.

मोहन न. (मुह्यतेऽनेन, मुह्+भावकरणादौ ल्युट्) મૈથુન, મોહ પામવો

मोहना स्त्री. (मोहयति पुष्पेण, मुह्+ल्यु+टाप्) એક જાતનું ફૂલ.

मोहनी स्त्री. (मुह्यत्यनया, मुह्+ल्युट्+ङीप्) પોઇ નામે શાક, વટપત્રી વનસ્પતિ.

मोहरात्रि स्त्री. (मोहस्य रात्रिः) બ્રહ્માના પચાસ વર્ષે થતો પ્રલય, જન્માષ્ટમી.

मोहशास्त्र न. (मोहोत्पादकं शास्त्रम्) મોહક શાસ્ત્ર–મોહ પેદા કરે તેવું શાસ્ત્ર.

मोहिन् त्रि. (मुह्+घिनुण्) મોહ પમાડનાર, મોહકારક.

मोहिनी स्त्री. (मुह्+णिनि+ङीप्) તે નામની એક અપ્સરા.

मोहिनी स्त्री. (मोहयति सौन्दर्यादिना, मुह्+णिच्+णिनि+स्त्रियां ङीप्) અમૃતમંથન કાળે દૈત્યોને મોહ પમાડવા માટે વિષ્ણુએ સ્ત્રી રૂપે લીધેલો અવતાર, મદિરા, એક જાતનું ફૂલઝાડ.

मौकुलि पु કાગડો.

"स्तम्बाडम्बरमूकमौकुलिकुलः क्रौंचावतोऽयं गिरिः"

उत्तररामचरिते

मौक्तिक न. (मुक्तैव, मुक्ता+ठक्) મોતી.

मौक्तिकप्रसवा स्त्री. (मौक्तिकस्य प्रसवा) મોતીની છીપ.

मौक्तिकशुक्ति स्त्री. (मौक्तिकानां शुक्तिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मौक्तिकशुक्तिका स्त्री. (मौक्तिकानां शुक्तिका) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

मौक्य न. (मूकस्य भावः, मूक+ष्यञ्) મુંગાપણું.

मौख त्रि. (मुखस्येदं, मुख+अण्) મુખનું, મુખ સંબન્ધી.

मौखर्य न. (मुखरस्य भावः, मुखर+ष्य) વાચાળપણું, અગ્રેસરપણું.

मौखिक त्रि. (मुखस्येदं, मुख+ठक्) મુખનું, મુખ સંબન્ધિ.

मौख्य न. (मुखस्य भावः, मुख+ष्यञ्) મુખ્યપણું, પ્રધાનપણું.

य

य् તાલવ્યસ્થાની ૨૬મો વ્યંજન.

य पु. (याति वातीति या–गतौ+ड) વાયુ, પવન, યશ, આબરૂ, ગતિ, જવું.

य त्रि. (याति. या+ड) જનાર, ગમન કરનાર.

य पु. (यम्+ड) સંયમ, પિંગલ શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ય ગણ.

यक त्रि. (यद्+टेः पूर्वं अकच् टेरत्वं) જે.

यकार पु. (य+स्वरूपे कारः) ફક્ત य् અક્ષર.

यकृत् न. (यं संयमं करोति, कृ+क्विप् तुक्) કુખની જમણી બાજુ રહેલ માંસપિણ્ડ, કલેજું, એ માંસપિંડને વધારનાર રોગ.

"अधो दक्षिणतश्चापि हृदयाद् यकृतः स्थितिः" भावप्रकाशे

यकृदात्मिका स्त्री. (यकृत इवात्मा स्वरूपं यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) એક જાતનો કીડો, "तैलपायिका"

यकृद्वैरिन् पु. (यकृतो रोगभेदस्य वैरी हन्तृत्वात्) રગત રોહિડાનું ઝાડ.

यक्ष् (चु. आ. सक. सेट् यक्षयते) પૂજવું, પૂજા કરવી.

यक्ष पु. (यक्ष्यते यक्ष्+कर्मणि घञ्) ઉપદેવની એક જાત, કુબેરનો અનુચર, કુબેર, ઇન્દ્રગૃહ.

यक्ष पु. (यक्ष्+भावे घञ्) પૂજન, પૂજવું.

"यक्षश्चक्रे जनकतनयास्नानपुण्योदकेषु" मेघदूते.

यक्षकर्दम पु. (यक्षप्रियः कर्दम इव) કેસર–અગર–કસ્તૂરી–કપૂર–ચન્દન એ સમભાગે મિશ્ર કરેલ ચૂર્ણ.

यक्षतरु पु. (यक्षाणां वासयोग्यस्तरुः) વડનું ઝાડ.

यक्षधूप पु. (यक्षे पूजने योग्यो धूपः) રાળ.

यक्षनायक पु. (यक्षाणां नायकः) ચોથા જૈન તીર્થંકરનો ભક્ત એક યક્ષ.

यक्षरस पु. (यक्षप्रियो रसः) મધ્વાસવ, પુષ્પનું મધ.

यक्षराज् पु. (यक्षेषु राजते, राज्+क्विप्) કુબેર.

यक्षराज पु. (यक्षाणां राजा समा. टच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यक्षराजपुरी स्त्री. (यक्षराजस्य पुरी) કુબેરની નગરી, અલકાપુરી.

यक्षरात्रि स्त्री. (यक्षप्रिया यक्षाणां वा रात्रिः) કાર્તિકી પુનમ.

यक्षामलक न. (यक्षाणामामलकमिव) એક જાતનું ખજૂર.

यक्षावास पु. (यक्षाणामावासः) વડનું ઝાડ.

यक्षी स्त्री. (यक्षस्य भार्या, यक्ष+स्त्रियां ङीप्) યક્ષ જાતિની સ્ત્રી, કુબેરની સ્ત્રી.

यक्षेश पु. અઢારમા જૈન તીર્થંકરનો ભક્ત એક યક્ષ.

यक्षेश पु. (यक्षाणां ईशः) કુબેર.

यक्षेश्वर पु. (यक्षाणां ईश्वरः) કુબેર.

यक्षोडुम्बरक न. (यक्षाणामुडुम्बरमिव इवार्थे कन्) પીપળાનું ફળ.

यक्ष्मघ्नी स्त्री. (यक्ष्माणं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) દ્રાક્ષ.

यक्ष्मन् पु. (यक्ष+मनिन्) ક્ષય રોગ.

यक्ष्यमाण त्रि. (यक्ष्+यक्+शानच्) મનાતું, પુજાતું.

यज् (भ्वा. उभ. स. अनिट् यजति–ते) યજ્ઞ કરવો, પૂજવું, દાન કરવું, દેવું, સંગ કરવો.

यजत् त्रि. (यज्+शतृ) યજ્ઞ કરતું, પૂજતું, દેતું,સંગ કરતું.

यजत पु. (यजति, यज्+उणा. अतच्) ઋત્વિજ.

यजति पु. (यज्+बाहु. अति) એક યાગ.

यजत्र न. (यजति, यज्+उणा. अत्रन्) અગ્નિહોત્ર.

यजत्र त्रि. (,, ,,) અગ્નિહોત્ર કરનાર બ્રાહ્મણ વિગેરે.

यजन न. (इज्यते, यज्+ल्युट्) યજ્ઞ કરવો, પૂજવું તે.

यजन्त त्रि. (यज्+झच्) યજ્ઞ કરનાર, પૂજનાર.

यजमान त्रि. (यज्+शानच्) યજ્ઞ કરતું, પુજતું, દેતું, સંગ કરતું.

यजमान पु. (,, ,,) યજ્ઞમાં ઋત્વિજ વિગેરેને કામે લગાડનાર મુખ્ય પુરૂષ, જજમાન.

यजाक त्रि. (यजति, यज्–दाने+आकन्) દાતા,આપનાર, યજ્ઞનો ખર્ચ આપી યજ્ઞ કરનાર.

यजि पु. (यजति. यज्+इन्) યજ્ઞ કરનાર, યજ્ઞ, યજ્ ધાતુ.

यजुर्वेद् पु. (यजूंषि वेत्ति, विद्+क्विप्) યજુર્વેદ જાણનાર.

यजुर्वेद पु. (यजुषां ऋक्सामभिन्नानां मन्त्राणां प्रतिपादको वेदः) ચાર વેદપૈકી એક વેદ.

म्रदीयस् त्रि. (अतिशयेन मृदुः मृदु+ईयस्) घણું કોમળ, બહુ કુણું.

म्रातन न. એક જાતની મોથ.

म्रियमाण त्रि. (मृ+कर्मणि शानच्) મરતું.

म्रुच् (भ्वा. प. स. सेट् म्रोचति) જવું, ગમન કરવું.

म्रुञ्च् (भ्वा. प. स. सेट् म्रुञ्चति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

म्रेट् (भ्वा. प. अ. सेट् म्रेटति) ગાંડા થવું, ઉન્મત્ત થવું.

म्रेड् (भ्वा. प. अ. सेट् म्रेडति) ગાંડા થવું, ઉન્મત્ત થવું.

म्लक्ष् (चु. उभ. स. सेट् म्लक्षयति–ते) ચોપડવું, સેળભેળ કરવું.

म्लक्त त्रि. (म्लक्ष्+क्त) સેળભેળ કરેલ, ચોપડેલ.

म्लान त्रि. (म्लै–कान्तिक्षये+क्त तस्य नः) કરમાયેલ, ચીમળાયેલ, ઓછું થયેલ, થાકેલ.

म्लान न. (म्लै+भावे ल्युट्) ઓછા થવું, કરમાવું, ચીમળાવું, થાકવું.

म्लानि स्त्री. (म्लै+नि, स च नित्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

म्लायिन् त्रि. (म्लै+णिनि) ચીમળાઈ જનાર, ઘટી જનાર, થાકી જનાર, કરમાનાર.

"माने म्लायिनि खण्डिते च
वसुनि व्यर्थं प्रयातेऽर्थिनि" भर्तृहरिः

म्लिष्ट त्रि. (म्लेच्छ्+क्त नि.) અસ્પષ્ટ વાક્ય બોલનાર, મ્લાનિવાળું.

म्लिष्ट न. (,, ,,) અસ્પષ્ટ વાક્ય.

म्लुञ्च् (भ्वा. प. स. सेट् म्लुञ्चति) જવું.

म्लुच् (भ्वा. प. स. सेट् म्लुचति) જવું.

म्लेच्छ् (चु. उभ. स. सेट् म्लेच्छयति–ते) અસ્પષ્ટ બોલવું, ખરાબ બોલવું, અપશબ્દ બોલવો, બીજા દેશની ભાષા બોલવી.

म्लेच्छ् (भ्वा. प. अ. सेट् म्लेच्छति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

म्लेच्छ पु. (म्लेच्छयति वा म्लेच्छति असंस्कृतं वदति म्लेच्छ्+अच्) ભિલ્લ વિગેરે હલકી જાતિ, નીચ જાતિ.

म्लेच्छ त्रि. (म्लेच्छति, म्लेच्छ्+कर्त्तरि अच्) અભક્ષ્ય–માંસ વિગેરે ખાનાર લોક, પાપનો પ્રેમી–પાપી, આચાર ભ્રષ્ટ.

म्लेच्छ पु. (म्लेच्छ्+घञ्) અપશબ્દ, ખરાબ શબ્દ.

म्लेच्छ न. (म्लेच्छस्तद्देशः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्य म्लेच्छ्+अच्) હીંગળો.

म्लेच्छकन्द पु. (म्लेच्छप्रियः कन्दः) લસણ.

म्लेच्छजाति स्त्री. (म्लेच्छरूपा जातिः) હલકી જાત, નીચ જાત, અભક્ષ્ય–ગોમાંસ વિગેરે ખાનાર એક જાત, કોળીની જાત.

म्लेच्छदेश पु. (म्लेच्छाधारो देशः) મ્લેચ્છનો દેશ.

म्लेच्छभोजन न. (म्लेच्छैर्भुज्यते, भुज्+कर्मणि ल्युट्) અર્ધા કાચા જવ.

म्लेच्छभोजन पु. (म्लेच्छानां भोजनः) ઘઉં.

म्लेच्छमण्डल न. (म्लेच्छानां मण्डलम्) મ્લેચ્છ દેશ.

म्लेच्छमुख न. (म्लेच्छानां मुखमिव रक्तत्वात्) તાંબુ.

म्लेच्छाश पु. (म्लेच्छैरश्यते, अश्+कर्मणि घञ्) અર્ધા કાચા જવ.

म्लेच्छास्य न. (म्लेच्छे म्लेच्छदेशे आस्यमुत्पत्तिरस्य) તાંબુ.

म्लेच्छित न. (म्लेच्छ्+क्त) અપશબ્દ, અસંસ્કૃત શબ્દ.

म्लेट् (भ्वा. प. अ. सेट् म्लेटति) ગાંડા થવું, ઉન્મત્ત થવું.

म्लेड् (भ्वा. प. अ. सेट् म्लेडति) ઉન્મત્ત થવું, ઘેલા થવું.

म्लेव् (भ्वा. आ. सक. सेट् म्लेवते) સેવવું, સેવા કરવી.

म्लै (भ्वा. पर. सक. अनिट् म्लायति) કાન્તિનો ક્ષય થવો, કરમાવું, ચીમળાઈ જવું.

यज्ञेष्ट न. (यज्ञे इष्टम्) એક જાતનું ઘાસ, યજ્ઞમાં ચાહેલું.
यज्ञेष्ट त्रि. (यज्ञः इष्टो यस्य) યજ્ઞ જેને પ્રિય હોય તે.
यज्ञोडुम्बर पु. (यज्ञोचितः उडुम्बरः) ઉંબરાનું ઝાડ.
यज्ञोदुम्बर पु. (यज्ञार्थः उदुम्बरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
यज्ञोपवीत न. (यज्ञेन संस्कृतमुपवीतम्) જનોઈ.
यज्यु पु. (यजति, यज्+उणा. युच्) યજુર્વેદ ભણેલ બ્રાહ્મણ.
यज्वन् पु. (यज्+भूते क्वनिप्) વિધિપૂર્વક યજ્ઞ કરનાર, વિષ્ણુ.
यज्वनांपति पु. ચન્દ્ર, ચાંદો, વિષ્ણુ, કપૂર.
यत् (चु. प, स. सेट् यातयति) તાડન કરવું, મારવું, અભિપ્રાય પ્રમાણે ઠરાવવું.
यत् (भ्वा. आ. अ. सेट् यतते) યત્ન કરવો.
यत् अव्य. (यत्+क्विप् तुक्) જે માટે, જેથી.
"यत्र स्थिता तृणमदाद् बहुधो यदेभ्यः"–उत्तर. रा.
यत त्रि. (यम्+क्त) નિગ્રહ કરેલું, દબાણમાં લીધેલું, સંયમ કરેલું.
यतचित्त त्रि. (यतं चित्तं येन) મનને જેણે વશ કર્યું હોય તે.
यतचेतस् त्रि. (यतं चेतो येन) જેણે મનનો નિગ્રહ કરેલો હોય તે.
यतत् त्रि. (यत्+शतृ) યત્નકરતું, મહેનતકરતું, પરિશ્રમ કરતું.
"यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः" गीतायां
यतन न. (यत्+ल्युट्) મહેનત, યત્ન.
यतनीय त्रि. (यत्+कर्मणि अनीयर्) મહેનત કરવાલાયક, યત્ન કરવા યોગ્ય.
यतम त्रि. (यत्+डतमच्) અનેકમાંથી જે.
यतमान त्रि. (यत्+शानच्) મહેનત કરતું, યત્ન કરતું.
यतर त्रि. (यत्+डतर) બેમાંથી કોઈ.
यतस् अव्य. (यद्+पञ्चम्याः तसिल्) જેથી, જે માટે, જ્યાં.
"यतो यतः षट् चरणोऽभिवर्तते" शाकुन्तले
यतात्मन् त्रि. (यत आत्मा येन) જેણે આત્માનો નિગ્રહ કર્યો હોય તે, વશ મનવાળું.
यताहार त्रि. (यत आहारो यस्य) મિતાહારવાળું.
यति पु. (यतते मोक्षाय, यत्+इन्) સંન્યાસી, જતિ, સાધુ, પરાભવ, વિષ્ણુ, વાદ્યાંગ પ્રબન્ધ.
यति स्त्री. (यम्यते जिह्वाऽत्र, यम्+क्तिन्) પિંગળશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ પદ્યમાં વિરામ, જીભનું ઇષ્ટ વિશ્રામ સ્થાન.
"यतिर्जिह्वेष्टविश्रामस्थानं कविभिरुच्यते" छन्दोमञ्जरी
यति स्त्री. (यत्+इन्) વિધવા, રાંડીરાંડ, સંધિ, રાગ.
यति त्रि, (यत्+परिमाणे डति) જેટલા પ્રમાણનું, જેટલું.
यतिचान्द्रायण न. (यतिनैव कर्त्तव्यं चान्द्रायणम्) એક વ્રત.
यतिन् पु. (यम्+भावे क्त, यतमनेन इनि) સંન્યાસી, જતિ, સાધુ.
यतिनी स्त्री. (,, ,, यत्+इन्+ङीप्) રાંડીરાંડ સ્ત્રી, સાધ્વી. જોગણ.
"विधवा...विश्वस्ता यतिनी यतिः" शब्दरत्नावलिः
यतिपात्र न. (यतेः पात्रम्) જતિનું વાસણ, પાતરા, કમંડલું તુંબડું વિગેરે.
यतिमैथुन न. (यतीनां दुष्टयतीनामिव गोपनीयं मैथुनम्) દુષ્ટ યતિઓનું ગુપ્ત મૈથુન.
यतुका स्त्री. (यत्+उक+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.
यतूका स्त्री (यत्+ऊक+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
यत्न पु. (यत्+भावे नङ्) ઉદ્યોગ, મહેનત, પ્રયત્ન.
यत्नतस् अव्य. (यत्न+पञ्चम्यर्थे तसिल्) પ્રયત્નથી, ઉદ્યોગથી.
यत्नवत् त्रि. (यत्न+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પ્રયાસવાળું, ઉદ્યોગી, યત્નવાળું.
यंत्र् (चु. उभ. स. सेट् यंत्रयति–ते) સંકોચવું, દાબમાં રાખવું.
यंत्र् (भ्वा. प. स. सेट् यंत्रति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
यत्र अव्य. (यत्+सप्तम्याः त्रल्) જ્યાં, જેનેવિષે, જેમાં.
यत्रकामावसायित्व न. અણિમા વગેરે આઠ ઐશ્વર્ય પૈકી એક.
यथा अव्य (यद्+प्रकारे थाल्) જેપ્રકારે, જેમ, જેવું, યોગ્યતા, અનુરૂપપણું બતાવનાર અવ્યય.

यजुस् पु. (यज्+उसि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
यज्ञ पु. (इज्यते हविर्दीयतेऽत्र, यज्+भावे न) યાગ, યજ્ઞ, વિષ્ણુ.
यज्ञ पु. (इज्यन्ते देवता अत्र, यज्+नङ्) પોતપોતાના ઇષ્ટદેવની પુજાની ક્રિયા.
यज्ञकर्मन् न. (यज्ञस्य कर्म) યજ્ઞનું કામ, યાગનું કામ.
यज्ञकाल पु. द्वि. પુનમ, અમાવાસ્યા.
यज्ञकृत् त्रि. (यज्ञं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) યજ્ઞ કરનાર.
यज्ञक्रिया स्त्री. (यज्ञस्य क्रिया) યજ્ઞની ક્રિયા.
यज्ञद्रुह् त्रि. (यज्ञं द्रुह्यति, द्रुह्+क्विप्) યજ્ઞનો દ્રોહ કરનાર.
यज्ञद्रुह् पु. (,, ,,) રાક્ષસ.
यज्ञपति पु. (यज्ञस्य पतिः) વિષ્ણુ, યજ્ઞ કરનાર યજમાન.
यज्ञपशु पु. (यज्ञार्थः पशुः) યજ્ઞમાં હોમવાનો ઘોડો-બકરો વિગેરે.
यज्ञपात्र न. (यज्ञस्य पात्रम्) યજ્ઞ સાધન પાત્ર.
यज्ञपुरुष पु. (यज्ञरूपी पुरुषः) વિષ્ણુ.
यज्ञभाजन न. (यज्ञस्य भाजनम्) યજ્ઞ સાધન પાત્ર, યજ્ઞમાં ઉપયોગી ચમસ વિગેરે પાત્ર.
यज्ञभूमि स्त्री. (यज्ञार्थं भूमिः) યજ્ઞ કરવાની યોગ્ય જમીન.
यज्ञभूषण पु. (यज्ञं भूषयति, भूष्+णिच्+ल्यु) ધોળો દર્ભ, દર્ભ વિશેષ.
यज्ञयोग्य पु. (यज्ञे योग्यः उचितः) ઉંબરાનું ઝાડ.
यज्ञयोग्य त्रि. (,, ,,) યજ્ઞને યોગ્ય યજમાન-બ્રાહ્મણ વિગેરે.
यज्ञरस पु. (यज्ञे पानार्हो रसः) સોમવલ્લીનો રસ, સોમરસ.
यज्ञवराह पु. (यज्ञस्वरूपो वराहः) વિષ્ણુ, આદિવરાહ
यज्ञवल्ली स्त्री. (यज्ञार्था वल्ली) સોમવલ્લી.
यज्ञवाट पु. (यज्ञस्य वाटो गृहम्) યજ્ઞનું સ્થાન.
यज्ञवृक्ष पु. (यज्ञार्थः वृक्षः) વડલાનું ઝાડ.
यज्ञशाला स्त्री. (यज्ञस्य शाला) યજ્ઞમંડપ, યજ્ઞસ્થાન.
यज्ञशिष्ट त्रि. (यज्ञे शिष्टम्) યજ્ઞમાં હોમતાં બાકી રહેલ બલિ વિગેરે.
यज्ञशेष त्रि. (यज्ञस्य शेषः) યજ્ઞમાં હોમતાં બાકી રહેલો પદાર્થ.
यज्ञश्रेष्ठा स्त्री. (यज्ञेषु तत्साधनेषु श्रेष्ठा) સોમવલ્લી.
यज्ञसम्भार पु. (यज्ञस्य सम्भारः) યજ્ઞની સામગ્રી.
यज्ञसार पु. (यज्ञे सारः उत्कृष्टः) ઉંબરાનું ઝાડ.
यज्ञसूत्र न. (यज्ञे धृतं सूत्रम्) જનોઇ.
यज्ञस्थान न. (यज्ञस्य यज्ञार्थं वा स्थानम्) યજ્ઞ કરવા માટેની જગ્યા.
यज्ञाङ्ग पु. (यज्ञस्याङ्गं साधनत्वेनास्त्यस्य अच्) ખેર, ઉંબરાનું ઝાડ, બ્રહ્મયષ્ટિ.
यज्ञाङ्ग न. (यज्ञस्य अङ्गम्) યજ્ઞનું અંગ.
यज्ञाङ्गा स्त्री. (यज्ञस्य अङ्गं साधनत्वेनास्त्यस्याः) સોમવલ્લી, બ્રહ્મયષ્ટિકા.
यज्ञान्त पु. (यज्ञस्य अन्तः) યજ્ઞનો અન્ત, યજ્ઞની સમાપ્તિ.
यज्ञान्त पु. (यज्ञस्य अन्तोऽवसानं यस्मिन्) યજ્ઞ કરતાં બાકી રહેલ.
यज्ञायज्ञीय न. (यज्ञायज्ञा इत्यनेन शब्देन युक्तायामृचि गेयं छ) અગ્નિષ્ટોમ યજ્ઞમાં ગાવાનું એક સામ, જ્યોતિષ્ટોમ યજ્ઞમાં ગાવાનું એક સામ.
यज्ञिक पु. (यज्ञः यज्ञाङ्गं साध्यत्वेनास्त्यस्य ठन्) ખાખરાનું ઝાડ.
यज्ञिय त्रि. (यज्ञाय हितः घ) યજ્ઞકર્મને યોગ્ય.
यज्ञिय पु. (,, ,,) દ્વાપરયુગ, ખેર, ખાખરો, ઉંબરો.
यज्ञियदेश पु. (यज्ञियश्चासौ देशश्च) યજ્ઞ કર્મ યોગ્ય દેશ.
यज्ञियशाला स्त्री. (यज्ञिया चासौ शाला च) યાગ મંડળ.
यज्ञीय पु. (यज्ञाय हितं, यज्ञ+छ) ઉંબરો, ખાખરો, ખેર, દ્વાપરયુગ.
यज्ञीय त्रि. (यज्ञस्येदं, यज्ञ+छ) યજ્ઞનું, યજ્ઞ સંબંધી.
यज्ञीयब्रह्मपादप पु. (यज्ञीयश्चासौ ब्रह्मपादपश्च) એક જાતનું વૃક્ષ.
यज्ञेश पु. (यज्ञस्य ईशः) વિષ્ણુ.
यज्ञेश्वर पु. (यज्ञस्य प्रवर्तयिता ईश्वरः) વિષ્ણુ.

यथास्थित त्रि. (यथास्थितं+अस्त्यर्थे अच्) યથાર્થ, યોગ્ય, સત્ય.

यथास्थिता स्त्री. (यथास्थितस्य भावः तल्+टाप्) સાચાઈ, યોગ્યપણું, યથાર્થપણું.

यथास्थितत्व न. (यथास्थितस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यथास्व अव्य. (स्वमनतिक्रम्य अव्य) યથાર્થપણું, સારૂં, વ્યાજબી.

यथास्व त्रि. (यथास्वमस्त्यस्य अच्) યથાર્થ, સત્ય, યોગ્ય.

यथास्वता स्त्री. (यथास्वस्य भावः तल्+टाप्) યથા-યોગ્યપણું, સચ્ચાઈ.

यथास्वत्व न. (यथास्वस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यथेप्सित अव्य. (ईप्सितमनतिक्रम्य अव्य.) યથેષ્ટ, ઇચ્છાનુસાર, મરજીમુજબ.

यथेप्सित त्रि. (यथेप्सितमस्त्यस्य अच्) યથેષ્ટ કરનાર, મરજીમુજબ ચાલનાર, ખુશી પ્રમાણે વર્તનાર.

"यथेष्टं चेष्टन्तो स्फुटकुचतटाः पश्य कुलटा" उद्भटे

यथेच्छ अव्य. (इच्छाया आनुरूप्यं अव्य.) ઇચ્છાનુંસાર, મરજીમુજબ.

यथोचित त्रि. (यथोचितमस्त्यस्य अच्) યોગ્ય, લાયક.

यथोदित अव्य. (उदितं कथितमनतिक्रम्य अव्य.) કહેવા પ્રમાણે, બોલ્યામુજબ.

यद् त्रि. (यत्+अदि डिच्च) જે.

यद् अव्य. જેથકી, જેથી, નિન્દામાં તથા અવધૃતિમાં પણ વપરાય છે.

यदा अव्य. (यद्+काले–दाच्) જ્યારે, જે વારે, જે ટાણે.

"यदा यदा मुञ्चति वाक्यवाणं तदा तदा जातिकुलप्रमाणं" सुभाषिते

यदि अव्य. (यद्+णिच्+इन् णिलोपः) જો, સંભાવના, વિકલ્પ, નિન્દા.

यदीय त्रि. (यस्येयम् , यद्+छ) જેનું.

यदु पु. (यजते, यज्–उ पृषो. जस्थाने दः) યયાતિ રાજાનો દેવયાનિના પેટે થયેલો તે નામનો મોટો પુત્ર.

यदु पु. ब. व. (यदोर्गोत्रापत्यं अण् तस्य लुक्) યદુ રાજાના કુળમાં પેદા થયેલ પુરૂષો યાદવો, દશાર્હ દેશ.

यदुनाथ पु. (यदूनां नाथः) શ્રીકૃષ્ણ.

यदुपति पु. (यदूनां पतिः) શ્રીકૃષ્ણ.

यदृच्छा स्त्री. (यद्+ऋच्छ्+अ–टाप्) સ્વાતંત્ર્ય, સ્વેચ્છાપણું.

यदृच्छाशब्द पु. (यदृच्छया स्वीकृतः शब्दः) જાતિ વગેરે નહિ કહેનાર નિરર્થક "डित्थ" વગેરે સંજ્ઞા શબ્દ.

यद्भविष्य त्रि. દૈવ, ભાવી ઉપર આધાર રાખનાર.

यद्यपि अव्य. (यदि च अपि च द्वन्द्वः) જોકે, જો, અગર જો.

यद्यपिचेत् अव्य. (यदि+अपि+चेत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यद्युवा अव्य. (यदि च उ च वा च) यदि શબ્દપ્રમાણે અર્થ.

यद्वत् अव्य. (यच्च वच्च इति) જેવું, સમાન.

यद्वद त्रि. જે આવ્યું તે બોલનાર, જેમ તેમ બોલનાર.

यद्वा अव्य. (यच्च वा च) અથવા, અગર, બુદ્ધિ.

यन्तृ पु. (यम्+तृच्) સારથિ, માવત.

"सेव्योऽपि सानुनयमाकलनाय यंन्त्रा" माघे.

यन्तृ त्रि. (यम्+तृच्) સંયમવાળું, સંયમી, વિરતિ કરનાર.

यन्त्र न. (यच्छत्यत्र यम्+उणा. त्र) સંયમન, બાંધવું, વશ કરવું, દેવાદિનું આશ્રયસ્થાન ચક્ર-જંતર, સંચો, સુથારનું વીંધણું, ઔષધ પાક માટેનું એક પાત્ર, દુરબિન, અગ્નિયન્ત્ર.

भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया" श्रीभग०

यन्त्रक न. (यन्त्रमिव, यन्त्र+कन्) દારૂભ્રામક યંત્ર.

यन्त्रक त्रि. (यन्त्र्+ण्वुल्) પાજ વિગેરે બાંધનાર.

यन्त्रगृह न. (यन्त्रस्य गृहम्) તેલ કાઢવાનું ઘાણીખાતું, સંચાનું કારખાનું.

यन्त्रगोल पु. (यन्त्रमिव ज्योतिश्चक्राकृतिगोलयन्त्रमिव गोलः) વટાણા.

न तथा वाधते शीतं यथा वाधति वाधते"

यथांशतस् अव्य. (यथा+अंश+तसिल्) સરખા ભાગે.

यथाकथम् अ. ( ) જેવી વાત હોય તેવી.

यथाकाम अव्य. (काममनतिक्रम्य अव्ययी.) ઇચ્છાનુસાર, મરજીમુજબ, ખુશી પ્રમાણે.

यथाकामिन् त्रि. (यथा कामयते, कामि+णिनि) મરજી મુજબ ચાલનાર, સ્વેચ્છાચારી.

यथाकाल अव्य. (कालस्य आनुरूप्यं अव्ययी.) કાલ પ્રમાણે, સમયપ્રમાણે.

यथाक्रम अव्य. (क्रममनतिक्रम्य अव्ययी.) ક્રમપ્રમાણે, અનુક્રમે, અનુક્રમ મુજબ

यथाजात अव्य. (जातमनतिक्रम्य अव्य.) ઉત્પન્ન થયેલા પ્રમાણે, વાસ્તવિક.

यथाजात त्रि. (जातं समयविशेषमनतिक्रम्य यथाजातं-तदस्यास्ति अच्) મૂર્ખ, નીચ, વસ્ત્રરહિત.

यथाज्ञान अव्य. (ज्ञानमनतिक्रम्य अव्य.) પોતાની સમજ પ્રમાણે, જાણમુજબ.

यथातथ अव्य. (यथा वर्त्तते तथानतिक्रम्य अनतिवृत्तौ अव्ययी.) યથાર્થ. ખરેખર.

यथातथता स्त्री. (यथातथ+अच् तस्य भावः तल्+टाप्) યથાર્થપણું. ખરેખરપણું.

यथातथत्व न. (यथातथस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यथातथा अव्य. (यथा च तथा च) સૂઝે તે રીતે, ગમેતેમ.

यथानिर्दिष्ट अव्य. (निर्दिष्टस्य आनुरूप्यं अव्य.) બતાવ્યા પ્રમાણે, દેખાડવા મુજબ.

यथापूर्व अव्य. (पूर्वमनतिक्रम्य इति अव्ययी.) અગાઉની પેઠે, પૂર્વપ્રમાણે.

यथाबद्ध त्रि. (बद्धस्य अनतिक्रमः अव्ययी. अस्त्यर्थे अच्) જોઇએ તેવું મજબુત બાંધેલું, દૃઢ ગોઠવેલું

यथामुखीन त्रि. (यथामुख+ख) સમાન, સરખું, મળતું.

यथारुचि अव्य. (रुचिमनतिक्रम्य अव्ययी.) ઇચ્છાનુસાર, મરજીમુજબ.

यथाऋजु अव्य. (ऋजोः आनुरूप्यं अव्ययी.) સરલતાને અનુસાર.

यथारूप अव्य. (रूपमनतिक्रम्य ,,) રૂપને યોગ્ય, રૂપ પ્રમાણે, યથાયોગ્ય.

यथार्थ अव्य. (अर्थमनतिक्रम्य अव्ययी.) સત્યતા, સત્ય સ્વરૂપ.

यथार्थ त्रि. (यथार्थ+अर्शा. अच्) સત્ય, સાચું.

यथार्थता स्त्री. (यथार्थस्य भावः तल्+टाप्) સત્યપણું, સચ્ચાઇ, યોગ્યતા.

यथार्थत्त्व न. (यथार्थस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यथार्ह अव्य. (अर्हं योग्यतामनतिक्रम्य अव्ययी.) યથાયોગ્યતા, યોગ્યરીતે, ઘટતીરીતે, લાયકી મુજબ.

यथार्ह त्रि. (यथार्ह+अच्) યોગ્ય, ઘટિત, વાજબી, લાયક.

यथार्हता स्त्री. (यथार्हस्य भावः तल्+टाप्) યથાયોગ્યપણું, સત્યતા.

यथार्हत्त्व न (यथार्हस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यथार्हवर्ण पु. (यथार्हं यथायोग्यं वर्णयति, वर्ण्+अण्) અનુચર, દૂત, જાસુસ.

यथावकाश अव्य. (अवकाशमनतिक्रम्य अव्ययी.) સમય પ્રમાણે, વખતસર.

यथावत् अव्य. (यथा+वतुप्) યોગ્યરીતે, વ્યાજબી રીતે, યથા પ્રમાણે.

यथावसर अव्य. (अवसरमनतिक्रम्य अव्य.) તકપ્રમાણે, અવસર પ્રમાણે.

यथाविधि अव्य. (विधिमनतिक्रम्य अव्ययी.) વિધિમુજબ, ધારા પ્રમાણે, આજ્ઞા મુજબ.

यथाशक्ति अव्य. (शक्तेरानुरूप्यम् अव्य.) શક્ત્યનુસાર, બળ પ્રમાણે, શક્તિપ્રમાણે.

यथाशास्त्र अव्य. (शास्त्रस्यानुरूप्यं अनतिक्रमो वा. अव्ययी.) શાસ્ત્રપ્રમાણે, શાસ્ત્રમુજબ.

यथाश्रुत अव्य. (श्रुतमनतिक्रम्य अव्ययी.) જેવું સાંભળ્યું હોય તેવું, સાંભળ્યા મુજબ.

यथासुख अव्य. (यथा सुखं अव्य.) સુખપ્રમાણે,

यथास्थिति अव्य. (यथा येन रूपेण स्थानं योग्यं यथास्थितं अव्ययी.) જેમ હોય તેમ, યે.આ, ખરેખર.

यमनिका स्त्री. (यच्छति आवृणोति, यम्+ल्यु+कन्+टाप्) તંબુની કપડાની દિવાલ, પડદો.

यमपत्नी स्त्री. (यमस्य पत्नी) યમરાજની સ્ત્રી.

यमप्रिय पु. (प्रीणाति प्री+क, यमस्य प्रियः) વડનું ઝાડ.

यमभगिनी स्त्री. (यमस्य भगिनी स्वसा) યમુના નદી.

यमरथ पु. (यमस्य रथ इव) પાડો.

यमराज् पु. (यमेन संयमेन राजते, राज्+क्विप्) યમદેવ, ધર્મરાજ.

यमराज पु. (यमानां चतुर्दशानां राजा यमनियामको राजा वा टच् समा.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यमल न. (यमं लाति, ला+क) જોડલું, જોડું, વૃન્દાવનમાં આવેલું એક વૃક્ષ.

यमलपत्र पु. (यमलं यमजं पत्रमस्य) અશ્મન્તક વૃક્ષ, કોવિદારવૃક્ષ.

यमलार्जुन पु. વૃન્દાવનમાં આવેલું તે નામનું એક વૃક્ષ.

यमलार्जुनहन् पु. (यमलार्जुनं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.

यमली स्त्री. (यमल+स्त्रियां ङीष्) અંગરખું, બંડી-ઝભલું વિગેરે.

यमलोक पु. (यमस्वामिको लोकः) પાપી માણસો મર્યા પછી યાતના ભોગવવા જ્યાં જાય છે તે.

यमवत् त्रि. (यम+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સંયમી, જીતેન્દ્રિય, ઇન્દ્રિયો વશ રાખનાર.

यमवाहन पु. (यमस्य वाहनः, वह्+णिच्+ल्यु) પાડો.

यमव्रत न. (यमस्य धर्म्मराजस्येव व्रतम्) નિષ્પક્ષપાતપણે કોઇને શિક્ષા કરવી તે.

यमसभ न. (यमस्य सभा इति) યમરાજની સભા.

यमसात्कृत त्रि. (यम+साति+कृ+क्त) યમ પાસે મોકલેલું, યમને સોંપી દીધેલું.

यमस्वसृ स्त्री. (यमस्य स्वसा) યમુના નદી, યમુના.

यमानिका स्त्री. (यमानी+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) અજમોદ.

यमानी स्त्री. (यच्छति विरमति निवर्त्तते अग्निमान्द्यमनया, यम्+करणे ल्युट्+ङीष्) ખોડી અજમોદ.

यमानुचर पु (यमस्य अनुचरः) યમકિંકર, યમદૂત.

यमान्तक पु. (यमस्य अन्तकः) શિવ, મહાદેવ.

यमिन् त्रि. (यम्+अस्त्यर्थे इनि) યમ પાળનાર, સંયમી.

यमिन् पु. (,, ,,) સન્યાસી, સાધુ, યતિ.

यमी स्त्री. (यम्+अच्+ङीप्) યમુના નદી, જમના.

यमुना स्त्री. (यमयति, यमि+उनन्+टाप्) દુર્ગાદેવી.

यमुना स्त्री. (यच्छति विरमति गङ्गायां, यम्+उनन्+टाप्) યમુના નદી.

यमुनाग्रज पु. (यमुनायाः अग्रजः) યમરાજ,યમદેવ.

यमुनाजनक पु. (यमुनाया जनकः) સૂર્ય નારાયણ.

यमुनाभिद् पु. (यमुनां भिनत्ति, भिद्+क्विप्) બળદેવ.

यमुनाभ्रातृ पु. (यमुनाया भ्राता) યમરાજ, જમ.

यमेरुका स्त्री. (यमं ईरयति प्रेरयति, ईर्+बाहु. उक+टाप्) દંડનું નગારૂં.

ययाति पु. (यस्य वायोरिव यातिः सर्वत्र रथगतिरस्य) નહુષનો પુત્ર એક રાજા.

ययी पु. (यायते प्राप्यते भक्तैरिति, या+ई) શિવ, મહાદેવ, માર્ગ, રસ્તો.

ययी पु. (याति द्रुतं गच्छति. या+उणा. ई) ઘોડો.

ययु पु. (याति, या+उणा. उ द्वित्वं) સામાન્ય ઘોડો.

ययु पु. (यजन्त्यनेन, यज्+उ पृषो. जस्य यत्वं) અશ્વમેધનો ઘોડો.

यर्हि अव्य. (यद्+र्हिल्) જ્યારે

यव पु. (यु+अच्) જવ, આંગળીમાં જવના આકારની રેખા, એક જવનું વજન, ૭ સરસવ બરાબર વજન.

यवक पु. (यव+स्वार्थे कन्) જવ.

यवक्य न. (यवानां भवनं क्षेत्रं यत् कुकूच) જવ પાકે તેવું ખેતર.

यवक्षार पु. (यवजातः क्षारः) જવખાર.

यवक्षोद पु. (यवानां क्षोदः) જવનો લોટ.

यवच्चूर्ण न. (यवानां चूर्णम्) ઉપરનો અર્થ.

यवज पु. (यवाज्जायते जन्+ड) જવખાર,અજમોદ.

यवतिक्ता स्त्री. (यवाकारं तिक्तं फलं यस्याः) શંખિની વનસ્પતિ.

यवद्वीप पु. (यवनामा द्वीपः) જાવા બેટ.

यवन पु. (यु+उणा. युच्) દેશ વિશેષ, વેગ, વેગવાળો

यन्त्रण न. (यन्त्रि+ल्युट्) નિયમન, બંધન, રક્ષણ, પીડા.

यन्त्रणा स्त्री. (यन्त्रि+युच्+टाप्) પીડા, દુઃખ.

यन्त्रणी स्त्री. (यन्त्रयति कृतकौतुका पीडयति,यन्त्र्+युच्+ङीप्) વહુની નાની બ્હેન–સાળી.

यन्त्रपेषणी स्त्री.(पिष्+करणे ल्युट्+ङीप् यन्त्रेणेव पेषणी) સંચાથી દળવાની ઘંટી.

यन्त्रमुक्त न. (यन्त्रेण मुक्तम्) યન્ત્રથી ફેંકવાનું હથિયાર.

यन्त्रिका स्त्री. (यन्त्रयति कृतकौतुका पीडयति, यन्त्रि+ण्वुल् टापि अत इत्वं) વહુની નાની બ્હેન–સાળી. "कनिष्ठा श्यालिका हाली यंत्रिकाकेलिकुञ्चिका" हेम.

यन्त्रित त्रि. (यन्त्रि+क्त) બાંધેલ, વશ કરેલ, કેદ કરેલ, રક્ષણ કરેલ, પીડેલ.

यन्त्रितकथ त्रि (यन्त्रिता कथा येन) જેણે બોલવું બંધ કર્યું હોય તે.

यन्त्रिन् त्रि. (यन्त्रयति बध्नाति, यन्त्रि+णिनि) બંધન કરનાર, વશ કરનાર, કેદ કરનાર.

यभ् (भ्वा. प. स. अनिट् यभति) મૈથુન કરવું, સ્ત્રી સાથે વિષય ભોગ કરવો તે.

यम् (भ्वा. प. अ. अनिट् यच्छति) બન્ધ કરવું, મોકુફ રાખવું, વિરામ પામવો.
आ+यम्–आत्म. आयच्छते–લાંબું કરવું, उप+यम्–आत्म. उपयच्छते વિવાહ કરવો.

यम् (चु. उभ. स. सेट्–घटा० यमयति–यामयति–ते) પીરસવું, જમાડવું.

यम पु. (यच्छति नियच्छति इन्द्रियग्राममनेन, यम्+घञ्) અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અશાઠ્ય, અસ્તેય એ પાંચ વ્રતો, ઇન્દ્રિય વિગેરેને વશ રાખવી તે.

यम पु. (यमयति नियमयति जीवानां फलाफलं यम्+अच्) યમદેવ, કાગડો, શનિગ્રહ, બેની સંખ્યા, ભરણી નક્ષત્ર.

यम त्रि. (यच्छति एकत्र गर्भाशये निरतो भवति, यम्+अच्) જોડલું, જોડું.

यमक न. (यम् युग्मभावं कायति यम्+कै+क) એક જાતનો શબ્દાલંકાર.

यमक पु. (यम्+भावे घञ्+स्वार्थे कन्) વ્રત, નિયમ-પાલન.

यमकालिन्दी स्त्री. (यमः कालिन्दी च सुतः सुता च यस्याः) સૂર્યની પત્ની સંજ્ઞા.

यमकीट पु. (यमसूचकः कीटः) એક જાતનો કીડો.

यमकोटि पु. લંકાથી પૂર્વ દિશામાં રહેલી દેવ-નિર્મિત એક નગરી.

यमकोटि स्त्री. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यमघण्ट पु. (यमं घण्टयति घण्टि+अण्) તે નામનો અશુભ યોગ.

यमदग्नि पु. (जमन् हुतभक्षणशीलः प्रज्वलितोऽग्निरिव पृषो. जस्य यः) જમદગ્નિ મુનિ.

यमज त्रि. (यमो यमकः सन् जायते, जन्+ड) જોડલું, જોડે જન્મેલ.

यमदन्त पु. व. નીચેનો શબ્દ જુઓ.

यमदंशन पु. व. કાર્તિક અને માગશર મહીનાના પહેલા આઠ આઠ દિવસો.

यमदूत (यमस्य दूतः) યમરાજનો દૂત.

यमदूतक पु.(यमस्य दूत इव कायति, कै+क) કાગડો.

यमदूतक पु. (यमस्य दूतः स्वार्थे कन्) યમનો દૂત.

यमदूतिका स्त्री. (यमस्य दूतीव इवार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) આંબલીનું ઝાડ, કાગડી.

यमदेव पु. (यमाख्यो देवः) યમરાજ, યમદેવ.

यमदैवत न. (यमो देवता अधिष्ठात्री यस्य) ભરણી નક્ષત્ર.

यमदैवता स्त्री. (यमो देवता अधिष्ठात्री यस्याः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यमद्रुम पु. (यमस्य द्रुमः इव) શીમળાનું ઝાડ.

यमद्वितीया स्त्री. (यमप्रिया द्वितीया) ભાઇબીજ, કાર્તિક સુદ બીજ.

यमधानि स्त्री. (यमस्य धानी) યમનું રહેઠાણ, યમને રહેવાની જગા.

यमधार पु. (यमसंख्याका धारा यस्य) બન્ને બાજુ ધારવાળું હથિયાર–કટાર વિગેરે.

यमन न. (यम्+भाव करणादौ ल्युट्) બાંધવું, વશ કરવું, વિરમવું, નિગ્રહ.

यमन पु. (यमयति, यम्+ल्यु) યમદેવ.

यशःशेषीभूत त्रि. (यशस्+शेष+च्वि+भू+क्त) મરણ પામેલ.

यशद् न. (येन वायुना शीयते, शद्+अच्) કલાઈ જેવી એક ધાતુ.

यशस् न. (अश्+असुन् धातोः युट् च) ખ્યાતિ,કીર્તિ.

यशस्कर त्रि. (यशः करोति, कृ+अच्) યશ કરનાર. યશદાયી.

यशस्काम त्रि. (यशस्+कम्+अण्) યશની જેને ચાહના છે તે.

यशस्काम्यत् त्रि. (यशः काम्यति, कम्+शतृ) યશને ઇચ્છતું, યશની ચાહના રાખતું.

यशस्काम्या स्त्री. (यशसः काम्या) યશની ઈચ્છા.

यशस्य त्रि. (यशसे हितः यत्) યશનું સાધન વિગેરે.

यशस्या स्त्री. (यशसे हिता, यत्+टाप्) જીવંતી નામની ઔષધિ, રૂદ્ધિ નામની ઔષધિ.

यशस्वत् त्रि. (यशस्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) આબરૂવાળું, કીર્તિવાળું.

यशस्विन् त्रि. (यशस्+अस्त्यर्थे विनि) આબરૂવાળું.

यशस्विनी स्त्री. (यशस्विन्+स्त्रियां ङीप्) યશવાળી સ્ત્રી, જ્યોતિષ્મતીનો વેલો–માલકાંકણી, જંગલી કપાસ.

यशोघ्न त्रि. (यशो हन्ति, हन्+टक्) યશનો નાશ કરનાર.

यशोद त्रि. (यशो ददाति, दा+क) યશ આપનાર, આબરૂ દેનાર.

यशोद पु. (,, ,,) પારદ–પારો.

यशोदा स्त्री. (यशो ददाति, दा+क+टाप्) નંદગોપની સ્ત્રી, દિલીપ રાજાની માતા.

यशोधर त्रि. (यशो धरति, धृ+अच्) યશ ધારણ કરનાર.

यशोधर पु. ભાવી ઓગણીસમા જૈન તીર્થંકર, ભૂતકાળના ૧૮મા જૈન તીર્થંકર.

यशोभद्र पु. (यशसा भद्रः) ચૌદ પૂર્વધારી એક જૈન શ્રુતકેવલી.

यष्टि पु. (यज्+क्तिन् नि. न सम्प्रसारणम्) લાકડી, ધ્વજ વિગેરેનો દાંડો.

यष्टि पु. स्त्री. (यजते सङ्गच्छते, यज्+क्तिच) તાંતણો, હાર, ભારંગ વનસ્પતિ, જેઠીમધ, એક જાતનું શસ્ત્ર.

यष्टिक पु. (यष्टिरिव, यष्टि+कन्) એક જાતનું પક્ષી.

यष्टिका स्त्री. (यष्टि+स्वार्थे कन्+टाप्) લાકડી, તાંતણો, હાર, ભારંગ વનસ્પતિ, જેઠીમધ.

यष्टिग्रह पु. (यष्टिं गृह्णाति, यष्टि+ग्रह्+अच्) લાકડી પકડનાર–લેનાર.

यष्टिमधु न. (यष्टौ मधु यस्य) જેઠીમધ.

यष्टिमधुका स्त्री. (यष्टिमधुवत् कायति, कै+क+टाप्) જેઠીમધ.

यष्टिनिवास पु. (यष्ट्या उपरि निवासः) પક્ષીઓને બેસવાનો સ્તંભ, સીધા થાંભલા ઉપર બાંધેલું કબૂતરખાનું.

यष्टी स्त्री. (यष्टि+स्त्रियां वा ङीप्) यष्टि શબ્દ જુઓ.

यष्टीक न. (यष्ट्या कायति, कै+क) જેઠીમધ.

यष्टीपुष्प पु. (यष्टीव पुष्पमस्य) એક જાતનું ઝાડ.

यष्टीमधु पु. (यष्ट्यां मधु अस्य) જેઠીમધ.

यष्टृ पु. (यज्+तृच्) યજ્ઞ કરનાર, પૂજનાર–યજમાન વિગેરે.

यष्ट्याह्व न. (यष्टिरिति आह्वा यस्य) જેઠીમધ.

यस् (दिवा. प. अ. सेट् यस्यति) યત્ન કરવો, મહેનત કરવી.

यस् (भ्वा. प. अ. सेट् यसति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यस्क पु. (यस्+क नेत्वं) તે નામે એક મુનિ.

यह्व पु. (यजति, यज्+उणा. वन् नि.) યજમાન.

या (अदा. पर. सक अनिट् याति) જવું, ગમન કરવું.

याग पु. (यज्+घञ्) યજ્ઞ,

याच् (भ्वा. उभ. द्विक. सेट् याचति–ते) માંગવું, યાચના કરવી.

याचक त्रि. (याचते, याच्+ण्वुल्) માગનાર, માગણ.

याचन न. (याच्+भावे ल्युट्) યાચવું, માગવું.

याचनक त्रि. (याचन+स्वार्थे कन्) માગનાર ભીખારી, ભીખ માગનાર.

"आचारहीनः क्लीवश्च नित्यं याचनकस्तथा" मनुः

याचना स्त्री. (याच्+युच्+टाप्) માગવું તે, માગણી, ભીખ.

याचमान त्रि. (याचते, याच्+शानच्) યાચતું, માગતું.

ઘોડો, ઘઉં, એક જાતનું ઘાસ, ગાજર, યવન લોક, તુર્કસ્તાની લોક.

यवन पु. ब. व. (यवनोऽभिजनोऽस्य तस्य राजा वा अण् बहुषु तस्य लुक्) યવન દેશવાસી, યવનાધિપ–રાજા.

यवन त्रि. (यौति, यु+ल्यु) અતિશય વેગવાળું.
"तमश्ववारा यवनाश्वयायिनं प्रकाशरूपा मनुजेशमन्वयुः" नैषधचरिते

यवनद्विष्ट पु. (यवनैर्द्विष्टः) ગુગળ.

यवनप्रिय न. (यवनानां प्रियम्) મરી, તીખાં.

यवनाचार्य पु. (यवनाख्यो आचार्यः) તાજીક વિગેરે જ્યોતિષ્શાસ્ત્ર જાણનાર એક પંડિત.

यवनानी स्त्री. (यवनानां लिपिः ङीप् आनुगागमश्च) યવનદેશના યવનોની લીપી.

यवनारि पु, (यवनानां अरिः) શ્રીકૃષ્ણ.

यवनाल पु. (यवस्येव नाला यस्य) એક જાતનું ધાન્ય, જવનો સાંઠો.

यवनालज पु. (यवस्य नालात् काण्डाउजायते, जन्+ड) જવખાર.

यवनिका स्त्री. (युनात्यावृणोत्यनया, यु+ल्युट्+ङीप्+कन् ह्रस्वः टाप्) કનાત, પડદો, ચક વિગેરે.

यवनी स्त्री. (यूयते पच्यते भुक्तमनया, यु+ल्युट्+ङीप्) અજમોદ.

यवनी स्त्री. (यवनस्य स्त्री जाति. ङीप्) યવનની સ્ત્રી.
"यवनीमुखपद्मानां सेहे मधुमदं न सः" रघु;

यवनेष्ट न. (यवनानां इष्टम्) સીસું, મરી, ગાજર, લસણ, ડુંગળી.

यवनेष्ट पु. (यवनानां इष्टः) લસણ, ડુંગળી, લીંબડાનું ઝાડ.

यवनेष्टा स्त्री. (यवनैरिष्टा) ખજૂરીનું ઝાડ.

यवफल पु. (यव इव फलं यस्य) વાંસ, ઇંદ્રજવનું ઝાડ, જટામાંસી, પીપળાનું ઝાડ.

यवमध्य न. (यव इव मध्यं यस्य) એક જાતનું ચાન્દ્રાયણ વ્રત.

यवलास पु. (यवेन लस्यते संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) જવખાર.

यवशूक पु. (यवानां शूकः कारणत्वेनास्त्यस्य अच्) જવખાર.

यवशूकज पु. (यवशूकाज्जायते, जन्+ड) જવખાર.

यवस न. (यौति, यु+उणा. असच्) ઘાસ.

यवागू स्त्री. (यूयते मिश्रयते, यु+उणा. आगूच्) રાબ, રાબડી.

यवाग्रज पु. (यवस्य अग्रात् शूकाज्जायते जन्+ड) જવખાર, અજમોદ.

यवानिका स्त्री. (दुष्टो यवः यव+ङीप् आनुक् स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) અજમોદ.

यवानी स्त्री. (दुष्टो यवः यव+ङीष् आनुगाममश्च) અજમોદ.

यवापत्य न. (यवस्याऽपत्यमिव तज्जातत्वात्) જવખાર.

यवाम्लज न. (यवजातादम्लाज्जायते जन्+ड) સૌવીરક એક કાંજિક.

यवास पु. (यौति, यु+उणा. आस) જવાસો, એક જાતનો ખેર, ધમાસો.

यवासक पु. (यवास+स्वार्थे कन्) ધમાસો, એક જાતનો ખેર, જવાસો.

यवासा स्त्री. (यवास+स्त्रियां टाप्) જવાસો.

यवाह्व पु. (यवमाह्वयति, आ+ह्वे+क) જવખાર.

यविष्ठ त्रि. (अयमेषामतिशयेन युवा, युवन्+इष्ठन्) અતિશય યુવાન, અતિશય નાનું.

यवीयस् त्रि. (अतिशयेन युवा, युवन्+ईयसुन् यवादेशः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यवोत्थ न. (यवेभ्य उत्तिष्ठतीति, उद्+स्था+क) સૌવીરક અંજન.

यव्य न. (यवानां भवनं क्षेत्रम् , यव+यत्) જવ પાકે તેવું ખેતર.

यव्य पु. (यवेभ्यो हितः यव+यत्) ચાંદ્રમાસ.

यव्य त्रि. (,, ,,) જવના હિતનું.

यशःकाय पु. (यश एव कायः) યશરૂપી શરીર.
"नास्ति येषां यशःकाये जरामरणजं भयम्" भर्तृहरिः

यशःपटह पु. (यशः व्यापको पटहः) યશનું નગારૂં.

यशःशेष त्रि. (यश एव शेषो यस्य) મરણ પામેલ, મુએલું, મરેલું.

यशःशेष त्रि. (यश एव शेषो यस्मिन्) ભોજન, મરણ.

यात्रिक त्रि. (यात्रायै हितं ठक्) યાત્રામાટે હિતનું નક્ષત્ર વિગેરે, યાત્રા કરનાર મુસાફર.

यात्रिक पु. (,, ,,) ઉત્સવ, ઉપાય.

यात्रोत्सव पु. (यात्रायै उत्सवः) યાત્રા માટે ઉત્સવ.

याथातथ्य न. (यथा तथा तद्रूपस्यौचित्यम् तस्य भावः ष्यञ्) જેવું થવું જોઇએ તેવાપણું, યથાર્થપણું, સત્યતા, યોગ્યતા.

याथार्थ्य न. (यथार्थस्य भावः ष्यञ्) યથાર્થપણું, સત્યતા.

यादईश पु. (यादसां जलानां जलजन्तूनां वा ईशः) સમુદ્ર, વરૂણ.

यादःपति पु. (यादसां जलजन्तूनां पतिः) સમુદ્ર, વરૂણ.

यादव पु. (यदोर्गोत्रापत्यं अण्) યદુવંશી શ્રીકૃષ્ણ.

यादव त्रि. (यदोरिदं, यदु+अण्) યદુનું, યદુસંબંધી.

यादव न. (यदूनामिदम्, यदु+अण्) યદુવંશીઓનું ગાય ભેંસ વિગેરે ધન.

यादवी स्त्री. (यदोर्गोत्रापत्यं अण्+ङीप्) યદુવંશી સ્ત્રી, દુર્ગા દેવી.

यादस् न. (या+असुन्+दुक् च) જળજન્તુ.

यादसांनाथ पु. (यादसां नाथः अलुक् समा.) સમુદ્ર, વરૂણ.

यादसांपति पु. (यादसां पतिः अलुक् स.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यादोनिवास पु. (यादसां निवासः) પાણી.

यादृक्ष त्रि. (यस्येव दर्शनमस्य, यद्+दृश्+क्स) જે, જેવું.

यादृच्छिक त्रि. (यदृच्छया आगतः ठक्) યથેચ્છાએ પ્રાપ્ત થયેલ, દૈવયોગે મળી આવેલ.

यादृश् त्रि. (यस्येव दर्शनमस्य यद्+दृश्+क्विप्) જે, જેવું.

यादृश त्रि. (,, ,, ,, ट) ઉપરનો અર્થ.

यान पु. न. (या+ल्युट्) ગમન, જવું, શત્રુ ઉપર ચઢાઈ માટે જવું.

यान न. (या+करणे ल्युट्) જવાનું સાધન રથ વિગેરે વાહન.

यानपात्र न. (यानसाधनं पात्रम्) વહાણ, હોડી.

यानपात्रक न. (यानपात्र+स्वार्थे कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यानमुख न. (यानस्य मुखं पुरोभागः) રથ વિગેરેનો અગ્રભાગ,

यानस्वामिन् पु. (यानस्य स्वामी) વાહનનો ધણી, વાહનનો માલીક.

यापन न. (या+णिच्+ल्युट्) સમય ગાળવો, દૂર કરવું, રદ કરવું, રહેવું, હોવું, રોગ, પીડા, દુઃખ વિગેરેનું ઉપશમન કરવું.

यापन त्रि. (यापयति, या+णिच्+ल्यु) પહોંચાડનાર, પ્રાપ્ત કરાવનાર, ગાળનાર.

यापनीय त्रि. (या+णिच्+अनीयर्) રદ કરવા લાયક, રોગ–પીડા વગેરે શાન્ત કરવા યોગ્ય, દૂર કરવા લાયક, સમય ગાળવા યોગ્ય.

याता स्त्री. જટા.

याप्य त्रि. (या+णिच्+ण्यत्) અધમ, નિંદવા યોગ્ય, દૂર કરવા યોગ્ય, કાળની પેઠે ગાળવા યોગ્ય.

याप्य पु. (,, ,,) સંપૂર્ણ શાન્ત કરવા યોગ્ય અમુક રોગ.

याप्ययान पु. (याप्यं अधमं यानम्) પાલખી, મીયાનો.

याम न. (यम्यते यम्+घञ्) સ્ત્રીસંભોગ, મૈથુન.

याम पु. (याति यायते वा या+उणा. मन् यम्+घञ् वा) દિવસ કે રાત્રિનો પ્રહર, સંયમ, તે નામે એક દેવગણ.

यामघोष पु. (यामे प्रतियामे घोषः रवोऽस्य) કુકડો.

यामघोषा स्त्री. (यामे यामे घोषोऽस्याः, यामान् प्रहरान् घोषति शब्दायते, घुष्+अच्+टाप्) ઘડીયાળ, ઘડી.

यामघोषी स्त्री. (यामघोष+स्त्रियां ङीष्) કુકડી.

यामनाली स्त्री. (यामस्य नालीव) કલાક વિગેરે સૂચવનારૂં નગારૂં, ઘડીયાળ.

यामनेमि पु. ઇન્દ્ર.

यामल न. (यमल+स्वार्थेऽण्) યુગલ, જોડલું, તે નામે એક તન્ત્રશાસ્ત્ર.

यामवत् त्रि. (यामः समयः प्रहरोऽस्त्यस्याम्–याम+मतुप् मस्य वः) સમયવાળું, પ્રહરવાળું.

यामवती स्त्री. (यामः प्रहरोऽस्त्यस्यां, मतुप् मस्य वः ङीप्) રાત્રિ, હળદર.

याचित त्रि. (याच्+कर्मणि क्त) યાચેલ. ભીખ માગેલ.

याचित न. (याच्+भावे क्त) યાચના, માગણી.

याचितक न. (याचितेनाविगतं, कन्) યાચેલી-માગેલી વસ્તુ,

याञ्चा स्त्री. (याच्+नङ्+टाप्) યાચના, માંગણી.

याच्य त्रि. (याच्+यत्) માગવા લાયક,યાચના કરવા લાયક.

याज पु. (यज्+भावकरणादौ घञ्) ઉકાળેલા ચોખા, યજ્ઞ કરનાર પુરુષ.

याजक पु. (याजयति, यज+णिच्+ण्वुल्) ધન વિગેરેની ઇચ્છાથી પારકા માટે યજ્ઞ કરનાર ઋત્વિજ વિગેરે.

याजक पु. (यज्+ण्वुल्) ગાંડો હાથી, રાજાનો હાથી.

याजन न. (याज्यते, यज्+णिच्+ल्युट्) દક્ષિણા માટે બીજાને યજ્ઞ કરાવવો તે.

याजि पु. (यज्+उणा. इन्) યજ્ઞ કરનાર.

याजिन् पु. (यज्+विनुण्) યજ્ઞ કરનાર પુરુષ.

याजुष त्रि. (यजुष इदं, यजुस्+अण्) યજુર્વેદસંબંધી.

याज्ञदत्ति पु. (यज्ञदत्त+इञ्) કુબેર.

याज्ञवल्क्य पु. (वल्कयति, वल्क्+अच् , यज्ञस्य वल्कः वक्ता तस्य गोत्रापत्यं यञ्) ધર્મ શાસ્ત્રકાર એક ઋષિ, શુક્લ યજુર્વેદનો પ્રવર્તક એક મુનિ.

याज्ञसेनी स्त्री. (यज्ञसेनस्यापत्यं स्त्री अत इञ्-ङीप्) પાંડવપત્ની દ્રૌપદી.

याज्ञिक पु. (यज्ञाय हितः यज्ञः प्रयोजनमस्य वा ठक्) યજ્ઞમાં ઉપયોગી દર્ભ, याजक શબ્દ જુઓ, ખેરનું ઝાડ, પીપળાનું ઝાડ, ખાખરાનું ઝાડ.

याज्य न. (इज्यतेऽत्र, यज्+ण्यत्) યજ્ઞસ્થાન, દેવની પ્રતિમા.

याज्य त्रि. (इज्यत इति, यज्+ण्यत्) યજ્ઞ કરાવવા યોગ્ય, પૂજન કરવા લાયક.

याज्या स्त्री. (यजन्त्यनया, यज्+ण्यत्+टाप्) એક ઋચા.

यात त्रि. (या+कर्तरि क्त) જતું, ચાલતું, ગમન કરતું.

यात त्रि. (या+कर्मणि क्त) ગયેલું, મેળવેલું, પ્રાપ્ત થયેલું.

यातना स्त्री. (यत्+णिच्+युच्+टाप्) તીવ્ર વેદના, નરકની પીડા.

यातयाम त्रि. (यातो गतो याम उपभोगकालो वीर्य्यं वा यस्य) જેના ઉપર એક પ્રહર વીતી ગયેલો હોય તે, જીર્ણ, ઉપભોગ કરેલ, ભોગવેલ, વાસી, વારંવાર પ્રયોજાતું-વપરાતું, રદ કરેલ, ઉચ્છિષ્ટ.

यातव्य त्रि. (यायतेऽसौ, या+तव्यच्) જવા લાયક, ગમનને યોગ્ય.

यातव्य पु. (,, ,,) યુદ્ધ માટે રાજાએ જવા યોગ્ય શત્રુ.

यातायात न. (यातञ्चायातञ्च, या+भावे क्त आ+या +भावे क्त समा. द्व.) જવું-આવવું.

यातिक पु. (यातं गमनं प्राशस्त्येनास्त्यस्य, यात+ठन्) વટેમાર્ગુ.

यातु न. (या+तु) રાક્ષસ.

यातु पु. (सर्वान्तं याति गच्छति, या+उणा० तु) કાળ-સમય, વાયુ.

यातु त्रि. (यत्+णिच्+उण्) જનાર, મુસાફર, ગમન કરનાર.

यातुघ्न पु. (यातुं राक्षसं हन्ति, हन्+टक्) ગુગળ.

यातुधान पु. (यातूनि रक्षांसि दधाति पुष्णाति-धा+युच्) રાક્ષસ.

यातुधानी स्त्री. (यातुधान+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

यातृ स्त्री. (या+तृन्) દેરાણી-દિયરની વહુ, જેઠાણી.

यातृ त्रि. (या+तृच्) જનાર, ગમન કરનાર.

यातृक त्रि. (यातृ+स्वार्थे क) મુસાફર.

यात्य पु. નરકની પીડા ભોગવનાર.

यात्रा स्त्री. (या+उणा. त्रन्+टाप्) જીતવાની ઇચ્છાથી રાજાનું જવું. દેવને ઉદ્દેશી રથયાત્રા વગેરે ઉત્સવ, તીર્થોમાં દર્શનાર્થે જવું, વખત ગાળવો, ઉપાય.

"शरीरयात्रापि च ते न प्रसिध्येदकर्मणः" भगवद्गीतायां

यात्राकरण न. (यात्रा+कृ+ल्युट्) યાત્રા કરવી, જવું. મુસાફરી કરવી.

यात्राप्रसङ्ग पु. (यात्रायाः प्रसङ्गः) યાત્રાનો પ્રસંગ, જવાનો પ્રસંગ.

यावनक पु. (यावन इव कायति, कै+क) રાતો એરંડો.

यावनाल पु. (यवनाल एव, यवनाल+स्वार्थे अण्) એક જાતનું ધાન્ય.

यावनालशर पु. (यावनालं इव शरः) એક જાતનું બાણ.

यावनाली स्त्री. (यवनालस्य विकारः अण्+ङीप्) એક જાતની સાકર.

यावनीय पु. (यवन+ढक्) કરમાણી અજમોદ.

यावशूक पु. (यवशूकस्य विकारः अण्) જવખાર.

यावस पु. (यूयते, यु+असच् तस्य णित्त्वं यद्वा यवसानां समूहः यवस+अण्) ઘાસનો ઢગ, તૃણનો સમૂહ, ખડનો ઢગલો–ગંજી વિગેરે.

याव्य त्रि. (यूयते, यु+ण्यत्) મિશ્ર કરવા યોગ્ય, એકઠું કરવા લાયક.

याशोधरेय पु. (यशोधरस्यापत्यं पुमान् , यशोधर+ढक्) શાક્ય મુનિનો પુત્ર.

याष्टीक पु. (यष्टिः प्रहरणमस्य, यष्टि+ईकक्) લાકડીથી યુદ્ધ કરનાર, ડાંગથી લઢનાર.

यास पु. (यस्+कर्तरि संज्ञायां घञ्) ધમાસો.

यास पु. (यस्+भावे घञ्) પ્રયત્ન, પ્રયાસ.

यियक्षत् त्रि. (यियक्षति, यज्+सन्+शतृ) યજ્ઞ કરવા–પૂજવા ઇચ્છતું.

यियक्षमाण त्रि. (यज्+सन्+शानच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यियक्षा स्त्री. (यष्टुमिच्छा, यज्+सन्+अङ् टाप्) યજ્ઞ કરવા કે પૂજવાની ઇચ્છા.

यियक्षु त्रि. (यष्टुमिच्छुः, यज्+सन्+उ) યજ્ઞ કરવા–પૂજવાને ઇચ્છનાર.

यियविषत् त्रि. (यियविषति, यु+अङ्+सन्+शतृ) મિશ્ર કરવા ઇચ્છતું, મિશ્ર કરવા ચાહતું.

यियविषा स्त्री. (यु+सन्+अङ्+टाप्) મિશ્રિત કરવાની ઇચ્છા, સેળભેળ કરવાની ઉમેદ.

यियविषु त्रि. (यवितुमिच्छुः, य+सन्+उ) મિશ્ર કરવા ઇચ્છનાર, ભેળસેળ કરનાર, અમિશ્ર કરવા ઇચ્છનાર.

यु (अदा. प. स. सेट् यौति) સેળભેળ કરવું. મિશ્રિત કરવું, મિશ્રિત ન કરવું, એકઠું ન કરવું.

यु (ऋया. उभ. अनिट् युनाति–युनीते) બાંધવું.

यु (चुरा. आ. स. सेट् यावयते) નિન્દવું.

युक् अव्य. ખરાબ રીતે.

युक्त त्रि. (युज्+क्त) જોડેલ, મળેલ, એકઠું કરેલ, યોગ્ય, સાચું, વ્યાજબી, સિદ્ધ કરેલું, વિશિષ્ટ.

"जन्म यस्य पुरोर्वंशे युक्तरूपमिदं तव" शाकु.

युक्त पु. (युज्यते स्म योगेन, युज्+क्त) યોગી.

युक्त न. (युज्+क्त) ન્યાયથી આવેલ દ્રવ્ય વિગેરે.

युक्तरसा स्त्री. (युक्तो रसो यस्याः) રાસ્ના વનસ્પતિ.

युक्ता स्त्री. (युक्त+स्त्रियां टाप्) એક વૃક્ષ,–એલાની.

युक्ति स्त्री. (युज्+क्तिन्) ન્યાય, વ્યવહાર, અનુમાન. અનુમાન સાધક લિંગ જ્ઞાન વિગેરે, યુક્તિ, જોડવું.

युंग् (भ्वा. प. स. सेट् युङ्गति) વર્જવું, તજવું.

युग न. (युगि+अच् पृषो. नलोपः) જોડકું. બેની સંખ્યાવાળું, સત્ય–ત્રેતા–દ્વાપર–કલિ એ યુગ, વૃદ્ધિનામે ઔષધિ, ચાર હાથનું માપ.

युग पु. (युज्येते बलीवर्दौ अस्मिन् युज्+घञ्) ગાડી કે રથની ધોંસરી, હળની ધુંસરી.

"धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे" श्रीमद्गीतायां.

युगकीलक पु. (युगस्य कीलकः) ધોંસરીનો ખીલો.

युगन्धर पु. (युगं धारयति, धारि+खच् मुमूच) રથ–ગાડાની ઝુંસરીને ધારણ કરનાર કાષ્ઠ, એક પર્વત.

युगपत् अव्य. (युगमिव पद्यते, पद्+क्विप्) એક સાથે, એકદમ.

युगपत्र पु. (युगं पत्रमस्य) કોવિદાર વૃક્ષ.

युगपत्रक पु. (युगपत्र+स्वार्थे कन्) કોવિદાર વૃક્ષ.

युगपत्रिका स्त्री. (युगं पत्रमस्याः कप्+टाप् अकारस्येत्त्वं) સીસમનું ઝાડ.

युगपार्श्वग पु. (युगस्य पार्श्वे गच्छति, गम्+ड) અભ્યાસ માટે ઝુંસરે નવો જોડેલ બળદ.

युगल न. (युज्यते परस्परं संगच्छते, युज्+कलच् कुत्त्वं) જોડલું, બેની સંખ્યાવાળું.

युगलाख्य पु. (युगलमिति आख्या यस्य) વર્વરવૃક્ષ.

युगलाख्य त्रि. (,, ,, ,,) યુગલ એવા નામવાળું.

युगान्त पु. (युगस्यान्तः) પ્રલય, પ્રલયકાળ.

यामातृ पु. (जायां माति तृच् पृषो०) જમાઈ.
यामि स्त्री. (याति कुलात् कुलान्तरं, या+बाहु० मि) કુળવાન સ્ત્રી, ધર્મપત્ની, બ્હેન, રાત્રિ, હળદર.
यामार्द्ध न. (यामस्यार्द्धम्) પ્રહરનો અડધો ભાગ.
यामिका स्त्री. (यामि+संज्ञायां कन्+टाप्) રાત્રિ, હળદર.
यामित्र न. જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્ન અને રાશિથી સાતમું સ્થાન.
यामित्रवेध पु. (यामित्रे सप्तमस्थाने वेधः पापग्रहसंयोगः) વિવાહ વિગેરેમાં ત્યાજ્ય એક યોગ.
यामिनी स्त्री. (यामाः त्रिसंख्याताः सन्त्यस्याः इनि+ङीप्) રાત્રિ, હળદર.
यामिनीनाथ पु. (यामिन्याः नाथः) ચન્દ્ર, કપૂર.
यामिनीपति पु. (यामिन्याः पतिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
यामिनीश पु. (यामिन्याः ईशः) ચન્દ્ર, કપૂર.
यामिनीश्वर पु. (यामिन्याः ईश्वरः) ઉપરનો અર્થ.
यामी स्त्री. (यमस्येयं यमो देवतास्याः वा–यम+अण्+ङीप्) દક્ષિણ દિશા, ભરણી નક્ષત્ર, યમ સમ્બન્ધી પીડા.
यामी स्त्री. (यामि+स्त्रियां वा ङीप्) કુળવાન સ્ત્રી, ધર્મપત્ની, બ્હેન, રાત્રિ, હળદર.
यामीर पु. (यामी+रा+क) ચન્દ્ર, કપૂર.
यामीरा स्त्री. (यामी+रा+क+टाप्) હળદર, રાત્રિ.
यामुन त्रि. (यमुनायां भवं यमुनाया इदं वा यमुना+अण्) યમુનાનું, યમુના સમ્બન્ધી.
यामुनेष्टक न. (यामुनमिवेष्टकम्) સીસું.
यामेय पु. (यामि+ढक्) ભાણેજ, બ્હેનનો દીકરો, કુળવાન સ્ત્રીનો પુત્ર.
याम्य पु. (यामी दिक् निवासोऽस्य यत्) અગસ્ત્ય મુનિ, ચંદન વૃક્ષ.
याम्य पु. (यमस्यायमिति, यम+ण्य) યમનો દૂત.
याम्य त्रि. (याम्यायाः यमस्येदं वा ण्य) યમનુ, યમસંબન્ધી, દક્ષિણનું, દક્ષિણ દિશા સમ્બન્ધી.
"द्वारं ररक्षतुर्याम्यं महापार्श्वमहोदरौ" भट्टिः
याम्या स्त्री. (यमस्येयं यमो देवतास्या वा ण्य+टाप्) દક્ષિણદિશા, ભરણી નક્ષત્ર.
"दिशं याम्यामभिमुखो रुदन् वचनमब्रवीत्" रामायणे
याम्यायन न. (याम्यायामयनं सूर्यस्य गतिः) સૂર્યનું દક્ષિણાયન.
याम्योद्भूत पु. (याम्ये दक्षिणदेशे उद्भूतः) શ્રીતાલ વૃક્ષ.
यायजूक पु. (पुनः पुनर्यजति, यज्+यङ्+ऊक) વારંવાર યજ્ઞ કરનાર.
यायावर पु. (पुनः पुनरतिशयेन वा याति देशाद्देशान्तरं गच्छति, या+यङ्+वरच्) અશ્વમેધનો ઘોડો, જરત્કારૂ મુનિ.
यायावर त्रि. (देशाद्देशान्तरं याति, या+वरच्) વારંવાર જનાર, વાંકું જનાર, રખડનાર.
"यायावराः पुष्पफलेन चान्ये" भट्टिः
यायावर न. (या+यङ्+वरच्) યાંચા–ભીખ, માગણી.
यायिन् त्रि. (या+णिनि+ युक्) જનાર, ગમન કરનાર.
याव पु. (यौति यूयते वा, यु+अच् अप् वा ततः प्रज्ञा. अण्) લાખ, અલતો.
याव त्रि. (यवस्येदं अण्) યવનું, યવ સંબન્ધી.
यावक पु. (यव एव यावः स इव, कन्) લાખ, અળતો, કળથી.
यावच्छक्य अव्य. (शक्यमनतिक्रम्य अव्ययी. स.) જેટલું બની શકે તેટલું.
यावज्जीव अव्य. (यावत् जीवति, जीव्+णमुल्) જ્યાં સુધી જીવ હોય ત્યાં સુધી.
"यावज्जीवं त्रयो वन्द्याः वेदान्तो गुरुरीश्वरः"
यावत् त्रि. (यत् परिमाणमस्य मतुप्) જેટલું, જેટલા પ્રમાણનું.
यावत् अव्य. (यद्+डावतु) જ્યાં સુધી, સમગ્રપણું, અવધિ, વ્યાપ્તિ, માપ, નિશ્ચય.
यावत्तावत् अव्य. (यावच्च तावच्च द्वन्द्वः) બીજગણિત પ્રસિદ્ધ પ્રથમ રાશિ.
यावतिथ त्रि. (यावतां पूर्णः, यावत्+डट्+इथुगागमश्च) જેટલું હોય તેટલું, જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી.
यावन पु. (यवने यवनदेशे भवः, यवन+अण्) શિલાજીત.
यावन त्रि. (यवनस्येदं, यवन+अण्) યવનનું, યવન સંબન્ધી.

युध् (दिवा. आ० सक. अनिट् युध्यते) લડવું, યુદ્ધ કરવું.

युध् स्त्री. (युध्+सम्प० क्विप्) લડાઇ, યુદ્ધ, લડવું.

युधा स्त्री. (युध्+सम्प० क्विप्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

युधाजित् पु. ક્રોષ્ટુ રાજાનો પુત્ર રાજા.

युधान पु. (युध्यतेऽसौ, युध्+उणा. आनच् सच कित्) ક્ષત્રિય, શત્રુ.

युधिक त्रि. (युध्+ष्णिक्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

युधिष्ठिर पु. (युधि संग्रामे स्थिरः षत्त्वं सप्त. अलु.) પાંડવમાં સૌથી મોટો.

युधीय त्रि. (युध्+ईय) લડનાર, યુદ્ધ કરનાર.

युध्म पु. (युध्यते येन, युध्+मक्) લડાઇ, યુદ્ધ, ધનુષ, બાણ, યોદ્ધો, શરભપશુ.

युप् (दिवा. प. अ.सेट् युप्यति) મોહ પામવો,ગભરાઈ જવું.

युयु पु. ઘોડો.

युयुक्खुर पु. (युर्निन्दितः युक् योजनास्य तादृशः खुरः यस्य) નાનો વાઘ.

युयुधान पु. (युध्यतेऽसौ, युध्+उणा. आनच् कित्कार्यं सन्वत्कार्यञ्च) ઇન્દ્ર, સાત્યકિ નામે યાદવ, હરકોઇ ક્ષત્રિય, લડવૈયો.

युवक पु. (युवन्+संज्ञायां कन्) જુવાન.

युवखलति स्त्री. (युवतिरेव खलतिः पुंवत्) મસ્તકે ટાલના રોગવાળી જુવાન સ્ત્રી.

युवगण्ड पु. (यूनां गण्डः आश्रयत्वेनास्त्यस्य अच्) યુવાનને ગંડસ્થળમાં થતુ એક વ્રણ–ખીલ.
"युवगण्डो यवगण्डःस्यात् वयस्फोटाह्वये द्वयम्"
शब्दरत्नावली

युवजरत् त्रि. (जरञ्चासौ युवा च) યુવાન્ હોવા છતાં વૃદ્ધ.

युवजानि पु. (युवतिर्जाया यस्य निङ्) જુવાન સ્ત્રી વાળો.

युवति स्त्री. (युवन्+ति) જુવાન સ્ત્રી, હરકોઇ સ્ત્રી, હળદર.

युवती स्त्री. (युवन्+ति+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

युवतीष्टा स्त्री. (युवतीनामिष्टा) પીળી જૂઇ.

युवन् त्रि. (यु+कनिन्) જુવાન, શ્રેષ્ઠ, સ્વાભાવિક બળવાન, પૌત્રાદિનું સંતાન.

युवनाश्व पु. માંધાતાનો પિતા સૂર્યવંશી રાજા.

युवनाश्वज पु. (युवनाश्वात् जातः, जन्+ड) માંધાતા રાજા.

युवपलित त्रि. (पलितश्चासौ युवा च पूर्वनि.) જુવાન અવસ્થામાં જેને પળીયાં આવેલ હોય તે.

युवराज पु. (युवैव राजा टच् समा.) પાટવી કુંવર, એક બુદ્ધ.
"निसर्गसंस्कारविनीत इत्यसौ, नृपेण चक्रे युवराजशब्द-भाक्" रघुः

युवराज्य न. (युवराजस्य भावः यत्) પાટવી કુંવરપણું.

युष् (सौत्र. पर. स. सेट् योषयति) ભજવું.

युष्मद् त्रि. (योषति भजति, युष्+उणा० मदिक्) તું, તમે.

यू स्त्री. (यु+क्विप् दीर्घश्च) જેમાં કઠોળ વગેરે પલાળેલ હોય તે પાણી.

यूक पु. (यौति, यु+उणा. कन् दीर्घश्च) જૂ, માંકણ.

यूका स्त्री. (यूक+स्त्रियां टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यूकाण्ड न. (युकायाः अण्डम्) લીખ, જૂનું ઇંડું.

यूति स्त्री. (यु+क्तिन् नि. दीर्घः) જોડી દેવું, મિશ્રિત કરવું.

यूथ न. (यु–मिश्रणे+उणा. थक् निपा. दीर्घः) ટોળું, સજાતીય સમુદાય.

यूथनाथ पु. (यूथस्य नाथः) જંગલી હાથીઓના ટોળાનો નાયક હાથી.

यूथप पु. (यूथं पाति, पा+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यूथपति पु. (यूथस्य पतिः) જંગલી હાથીઓના ટોળાનો નાયક હાથી.

यूथभ्रष्ट त्रि. (यूथात् भ्रष्टः चलितः) સજાતીય સમુદાયથી વિખુટું પડેલ.

यूथिका स्त्री. (यूथं पुष्पवृन्दमस्याऽस्ति, यूथ्+ठन्+टाप्) પાડા વનસ્પતિ, અમ્લાનક, જુઇ.
"विश्रामः सन् व्रज वननदीतीरजातानि सिञ्चन्
"उद्यानानां नवजलकणैर्यूथिकाजालकानि"–मेघदूते

यूथी स्त्री. (यूथ+अर्श. अच्+ङीप्) જૂઇ.

युग्म न. (युज्+मक् पृषो. जस्य गः) જોડલું, બેની સંખ્યાવાળું, અમુક બે તિથિઓનો યુક્ત યોગ, મિથુનરાશિ, સમરાશિ.

युग्मक न. (युग्म+स्वार्थे क) જોડલું, બેની સંખ્યાવાળું.

युग्मपत्र पु. (युग्मानि पत्राण्यस्य) એક વૃક્ષ.

युग्मपत्रिका स्त्री. (युग्मपत्र+संज्ञायां कन्+टाप् अत इत्वं) સીસમનું ઝાડ.

युग्मफला स्त्री. (युग्मानि फलानि यस्याः) ઇન્દ્ર ચિર્ભટી, વૃશ્ચિકાલુ નામે વનસ્પતિ.

युग्य न. (युगमर्हति, युग+यत्) વાહન.

युग्य त्रि, (युगं वहति यत्) ધુંસરૂં વહેનાર ઘોડો બળદ વિગેરે.

युच्छ् (भ्वा. प. स. सेट् युच्छति) ચુકવું, ભુલવું, ગફલતવાળા થવું, પ્રમાદ કરવો.

युज् (रुधा. उभ. स. अनिट् युनक्ति–युङ्क्ते) યોજવું, મિશ્રકરવું.

(अनु+युज्–स. आ. अनिट् अनुयुङ्क्ते) પુછવું, પરીક્ષા કરવી.

(अभि+युज्–स. आ. अनिट् अभियुङ्क्ते) હુમલો કરવો, દબાવવું, દાવો કરવો.

(उद्+युज् आ. अनिट् उद्युङ्क्ते) યોજવું, જોડવું सक० ઉદ્યોગ કરવો. अक०

(उप+युज् सक० आ. अनिट् उपयुङ्क्ते) ખાવું, વાપરવું,

(नि+युज् सक० आ० नियुङ्क्ते) પ્રેરણા કરવી.

(परि+अनु+युज् आ० स० पर्य्यनुयुङ्क्ते) દૂષણ માટે પ્રશ્ન કરવો.

(प्र+युज्–स० आ० प्रयुङ्क्ते) પ્રયોગ કરવો, ધીરધાર કરવી, આપવું.

(प्रति+युज् स० आ० प्रतियुङ्क्ते) સામે જોડવું.

(वि+युज् स० आ० वियुङ्क्ते) છુટા પડવું.

(नि+युज् आ० स० नियुङ्क्ते) યોજવું, જોડવું.

(वि+नि+युज् आ० स० विनियुङ्क्ते) નીમવું, યોજવું, વાપરવું.

(सम्+युज् प० स० संयुनक्ति) સંયોગ કરવો, એકઠા કરવું.

युज् (चु० आ० स० सेट् योजयते) નિન્દવું, તિરસ્કાર કરવો.

युज् (दिवा० आ० अ० अनिट् युज्यते) મનમાં સમાધાન કરવું, સમાધિ કરવી.

युज् (चुरा. उभ. स. सेट् योजयति–ते) બાંધવું, મિશ્ર કરવું.

युज् (भ्वा. प. स. सेट् योजति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

युज् अव्य. (युज्+निन्दे भावे क्विप्) નિન્દા.

युज् त्रि. (दिवा. युज्+क्विप्) મનની સમાધિવાળો યતિ વિગેરે.

युज् त्रि. (युज्+क्विप्) જોડનાર, સંયોગવાળું.

युञ्जत् त्रि. (युज्+शतृ) જોડતું, જોડી દેતું, મિશ્રિત કરતું, સમાધિ કરતું.

युञ्जान पु. (युज्+शानच्) સારથિ, બ્રાહ્મણ, સમાધિ નિષ્ઠયોગી.

युञ्जान त्रि. (,, ,,) જોડતું, મિશ્ર કરતું, સમાધિ કરતું.

युत् (भ्वा. आ. अ. सेट् योतते) દીપવું, પ્રકાશવું.

युत त्रि. (यु+कर्मणि क्त) જોડાયેલ, મળેલ, નહિ મળેલ.

युतक न. (यु+क्त युत+क वा ततः स्वार्थे क) સંશય, સંદેહ, શક, જુગ, જોટો–જોડલું. સ્ત્રીના વસ્ત્રનો છેડો, સ્ત્રીનું વસ્ત્ર, વિવાહ સમયે આપેલી બક્ષીસ, ચરણનો અગ્ર ભાગ, સુપડાનો અગ્ર ભાગ, મિત્રતા કરવી તે, આશ્રય, વિરામ.

युतक त्रि. (यु–क्त+स्वार्थे क) મિશ્ર કરેલ, જોડેલ.

युतवेध पु. વિવાહ વિગેરેમાં વર્જ્ય એક પાપ ગ્રહ યોગ.

युति स्त्री. (यु+क्तिन्) જોડવું, જોડી દેવું, સરવાળો.

युद्ध न. (युध्यते, युध्+भावे क्त) યુદ્ધ, લડાઇ.

युद्धरङ्ग पु. (युद्धे रङ्गो रागोऽस्य) કાર્તિકસ્વામી.

युद्धसार पु. (युद्धस्य सारः) ઘોડો.

युद्धाऽनिवर्तिन् पु. ब. મહાભારત પ્રસિદ્ધ સંશપ્તક યોદ્ધાઓ.

युद्धाऽनिवर्तिन् त्रि. (युद्धादनिवर्ती) યુદ્ધમાંથી પાછું નહિ ફરનાર.

युद्धोन्मत्त त्रि. (युद्धे उन्मत्तः) યુદ્ધ–લડાઇમાં ગાંડું.

योगमाया स्त्री. (योग एव माया) ભગવાનની જગત્ સરજવાની શક્તિ, દુર્ગાદેવી.

योगरङ्ग पु. (योगेन रङ्गो रागो यस्य) નારંગીનું ઝાડ.

योगरूढि स्त्री. (योगेन सहिता रूढिः) શબ્દની એક વૃત્તિ.

योगवाहिन् पु. (योगेन वहति, वह्+णिनि) પારો, સાજીખાર.

योगविक्रय पु. (योगेन छलेन विक्रयः) કપટથી વેચાણ કરવું તે.

योगविद् त्रि. (योगं वेत्ति, विद्+क्विप्) યોગ જાણનાર જ્યોતિષી વિગેરે.

योगविद् पु. (,, ,, ,,) યોગી.

योगशास्त्र न. (योगप्रतिपादकं शास्त्रम्) પતંજલિ વિગેરેનું યોગશાસ્ત્ર.

योगसारक पु. (योग+सृ+ण्वुल्) નારંગીનું ઝાડ.

योगसेवन न. (योगस्य सेवनम्) યોગાભ્યાસ.

योगसेवा स्त्री. (योगस्य सेवा) યોગાભ્યાસ.

योगाचार पु. એક બૌદ્ધ.

योगाधमन न, (योगेन छलेन आधमनम्) કપટથી ઘરેણે મુકવું તે.

योगारूढ पु. (योगमारूढः, आ+रुह्+क्त) યોગાભ્યાસમાં ગુંથાયેલો યોગી.

"योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते" गीता०

योगासन न. (योगस्य आसनम्) યોગશાસ્ત્રોક્ત સ્વસ્તિક વિગેરે આસન.

योगिन् त्रि. (योग+अस्त्यर्थे इनि) યોગવાળું, સંયોગવાળું, જોડાયેલું, મળેલું.

योगिन् पु. (योग+अस्त्यर्थे इनि) યોગી.

योगिनी स्त्री. (योगोस्त्यस्याः, योग+इनि+ङीप्) યોગ યુક્ત કોઇ નારી, ચોસઠ જોગણીમાંની કોઇ એક, દુર્ગા.

योगीश्वर पु, (योगिनामीश्वरः) યાજ્ઞવલ્કયમુનિ,યોગીઓમાં શ્રેષ્ઠ.

योगीश्वरी स्त्री. (योगिनामीश्वरी) દુર્ગાદેવી.

योगेश्वर पु. (योगस्य ईश्वरः) શ્રીકૃષ્ણ.

योगेश्वरी स्त्री. (योगानामीश्वरी) દુર્ગાદેવી, વાંઝણી કંકોડી.

योगेष्ट न. (योगे सन्धिच्छिद्रादिपूरणे इष्टम्) સીસું.

योग्य त्रि. (योगमर्हति यत्, युज्+ण्यत् वा) યોગને યોગ્ય, લાયક, હોંશીયાર, શક્તિમાન, સમર્થ.

योग्य पु. (,, ,,) પુષ્ય નક્ષત્ર.

योग्य न. (योज्यते, युज्+णिच्+ण्यत्) ઋધ્ધિ નામે ઔષધિ.

योग्यता स्त्री. (योगस्य भावः तल्+टाप्) સામર્થ્ય, શબ્દબોધ સાધન યોગ્યપણું.

"पदार्थे तत्र तद्वत्ता योग्यता परिकीर्तिता"

भाषापरिच्छेदे

योग्यत्व न. (योग्यस्य भावः त्व) યોગ્યપણું.

योग्या स्त्री. (योगमर्हति यत् युज्+ण्यत् वा कुत्वं टाप्) અભ્યાસ, શસ્ત્રાભ્યાસ, સૂર્યની પત્ની.

"अपरः प्रणिधानयोग्यया मरुतः पञ्च शरीरगोचरान्" रघुः

योग्यानुपलब्धि स्त्री. (योग्यस्य प्रत्यक्षादिना उपलब्धुमर्हस्यानुपलब्धिरज्ञानम्) ન્યાય વગેરેમાં કહેલ અભાવ ગ્રાહક એક સાધન.

योजन न. (युज्यते, युज्+भावे ल्युट्) જોડવું, જોડણી.

योजन न. (युज्+भावादौ ल्युट्) સંયોગ, યોજવું, આંગળી, ચાર કોશ.

योजन न. (युज्यते मनो यस्मिन्, युज्+ल्युट्) પરમાત્મા.

योजनगन्धा स्त्री. (योजनं व्याप्य गन्धो यस्याः) કસ્તૂરી, સીતા, વ્યાસની માતા સત્યવતી.

योजनगन्धिका स्त्री. (योजनात् गन्धो यस्याः कप् टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

योजनगामिनी स्त्री. (योजनं गमयति, गम्+णिनि+ङीप्) જૈન તીર્થંકરોની વાણી.

योजनपर्णी स्त्री. (योजनाय सन्धिस्थानादेर्मेलनार्थं पर्णं यस्याः) મજીઠ.

योजनवल्लिका स्त्री. (योजनवल्ली+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः) મજીઠ.

योजनवल्ली स्त्री. (योजनगामिनी अतिदीर्घा वल्ली यस्याः) મજીઠ.

योजना स्त्री. (युज्+णिच्+युच्+टाप्) યોજવું, જોડવું, નીમણુંક, ઉમેરવું.

यूथीन पु. (यूथं पाति. यूथ+ख) જંગલી હાથીઓના ટોળાનો નાયક હાથી.

यूनि स्त्री. મિશ્રણ કરવું, સંયોગ.

यूनी स्त्री. (युवन्+ङीप् वस्य उत्त्वं) જુવાન્ સ્ત્રી, હરકોઈ સ્ત્રી, હળદર.

यूप पु. न. (यौति मिश्रयति, यूयते युज्यतेऽस्मिन् यद्वा यु+उणा. प दीर्घत्वञ्च) યજ્ઞના પશુને બાંધવાનો કાષ્ટ સ્તંભ, યજ્ઞની સમાપ્તિ બતાવવા માટે ઉભો કરેલો સ્તંભ.

यूप पु. (यु+पक् पृषो. दीर्घश्च) વિજય બતાવવા માટે ઉભો કરેલો થાંભલો.

"ग्रामेष्वात्मविसृष्टेषु यूपचिह्नेषु यज्वनाम्" रघौ

यूपकटक पु. (यूपस्य कटक इव) યજ્ઞની સમાપ્તિ સૂચવનાર થાંભલાને માથે નાંખેલું લાકડાનું કડું.

यूपकर्ण पु. (यूपस्य कर्ण इव) ઘી ચોપડેલ યજ્ઞ સ્તંભનો એક ભાગ.

यूपद्रु पु. (यूपाय द्रुः) ખેરનું ઝાડ.

यूपद्रुम पु (यूपाय द्रुमः) ખેરનું ઝાડ.

यूष् (भ्वा. प. स. सेट् यूषति) વધ કરવો, મારી નાંખવું.

यूष पु. न. (यूष्+क) મગ વિગેરેનો ઉકાળો–ઓસામણ.

येप् (भ्वा. आ. अ. सेट् येपते) યત્ન કરવો.

योक्तव्य त्रि. (युज्+कर्मणि तव्यच्) જોડવા લાયક, મિશ્ર કરવા યોગ્ય.

योक्तृ त्रि. (युज्+कर्त्तरि तृन्) યોજનાર, જોડનાર.

योक्त्र न. (युज्यतेऽनेन, युज्+ष्ट्रन्) જોતરું, જોતર.

योग पु. (युज्–समाधौ+भावादौ यथायथं घञ्) સંબંધ, સંયોગ, જોડણી, યોજના યોજવું, મળવું, મળી જવું, ઉપાય, બખ્તર વિગેરે ધારણ કરવું, ધ્યાન, યુક્તિ, સર્વ વિષયોથી અન્તઃકરણને રોકવું તે, જીવાત્મા અને પરમાત્માનું ઐક્ય, અલભ્ય અર્થને મેળવવાની ચિન્તા, દેહની ચિંતા, શબ્દાદિનો પ્રયોગ, દવા, ઔષધ, વિશ્વાસઘાતક, દ્રવ્ય, સમુદાય, શબ્દનો અવયવાર્થ સાથે સંબન્ધ, યથાસ્થિત વસ્તુનું બીજી રીતે પ્રતિપાદન કરવું તે, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ વિષ્કુંભ વિગેરે યોગ, છળ–દગો, તિથિ–નક્ષત્રો વિગેરેનો અમુક સંબન્ધ, કર્મમાં કુશળતા, નૈયાયિક, ધન, સૂત્ર, ગુપ્તદૂત–જાસુસ.

"योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः" पातंजलयोगसूत्रे

"संयोगं योगमित्याहुर्जीवात्मपरमात्मनोः"

योगक्षेम न. (योगश्च क्षेमश्च तयोः समाहारः द्व.) અન્ન વસ્ત્રાદિથી વ્યવહાર ચલાવવો તે, અલભ્ય લાભની ચિંતા સાથે મેળવેલી વસ્તુનું રક્ષણ કરવું તે, કલ્યાણ, શ્રેય, પારકો માલ અમુક ઠેકાણે વેચવાનો છે એ પ્રમાણે જાણી તેને સહિસલામત પહોંચાડવાનો અધિકાર, જે વસ્તુ ઉપર વારસના વિભાગનો અધિકાર નથી તે વસ્તુ.

"तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम्" श्रीमद्भगवद्गीतायां

योगक्षेमकर त्रि. (योगक्षेमं करोति, कृ+अच्) અન્ન વસ્ત્ર વિગેરેથી પોતાના સંસારનો નિર્વાહ કરનાર, કલ્યાણ કરનાર.

योगचर पु. (योगेषु चरति चर्+ट) હનુમાન્.

योगचूर्ण न. એક જાતનું અદ્ભૂત ચમત્કારી ચૂર્ણ.

योगज न. (योगाज्जायते, जन्+ड) અગર ચન્દન.

योगज पु. (योगेभ्यो जायते, जन्+ड) ન્યાય વિગેરેમાં કહેલ પ્રત્યક્ષનું સાધન એક સન્નિકર્ષ.

योगज त्रि. (योगाज्जायते, जन्+ड) સંબન્ધ–સંયોગ–જોડાવા વગેરેથી થનાર.

योगतस् अव्य. (योगादिति, योग+तसिल्) યોગથી.

योगदान न. (योगेन छलेन उपाधिना वा दानम्) છળ–કપટથી દાન કરવું તે, સોપાધિક દાન.

योगनिद्रा स्त्री. (योगरूपा निद्रा) દુર્ગા દેવી, ગાઢ સમાધિ, યોગરૂપ નિદ્રા, પ્રલયકાળે સર્વ જીવોના સંહારની ઇચ્છાથી પરમેશ્વરનો યોગરૂપ વ્યાપાર.

योगपट्ट न. (योगस्य पट्टं वस्त्रविशेषः योगाभ्यासार्थं पट्टमिति वा) યોગાભ્યાસ માટે યોગી લોકોથી કેડ ઉપર ધારણ કરાતું વ્યાઘ્રચર્મ–મૃગચર્મ કે કોઈ વસ્ત્ર.

योगपट्टक न. (योगस्य पट्टकम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

योगपीठ पु. न. (योगस्य योगार्थं वा पीठमासनम्) દેવ વિગેરેનું એક આસન.

विष्टयोवधूवरयोर्यद्बन्धुभिर्दीयते तत्–युतयोरिदं यौतकमिति व्युत्पत्त्या यौतकमित्युच्यते"

यौतव न. (यु+तु योतुः तस्य भावः अण्) परिમાણ, માપ.

यौतुक न. (योतुः विवाहकालः तत्र दम्पत्योः लब्धं कण्) વિવાહ વખતે બન્ધુ વિગેરે તરફથી મળેલું ધન વિગેરે.

यौधाजय न. સામવેદનો એક ભાગ.

यौधेय पु. (योध एव आयुधजीविसंघत्वात् स्वार्थे+ढञ्) યોધ્ધો, લડવૈયો.

यौधेय पु. (युधाया अपत्यं पुमान् ढक्) યુધાનો પુત્ર.

यौधेय पु. ब. ઉત્તરમાં એક દેશ.

यौन त्रि. (योनितः योनिसम्बन्धादागतं योनि+अण्) યોનિથી પ્રાપ્ત, યોનિ સમ્બન્ધથી મેળવેલું.

यौन पु. (योनेरयं, यौनि+अण्) વૈવાહિક સમ્બન્ધ.

यौवत न. (युवतीनां समूहः. युवति+अण्) જુવાન સ્ત્રીઓનું ટોળું.

यौवत त्रि. (युवतिभिः कृतं, युवति+अण्) જુવાન સ્ત્રીઓએ કરેલ નૃત્ય વિગેરે.

यौवन न. (यूनो भावः, युवन्+अण्) જોબન, જુવાની, જુવાનપણું.

यौवनकण्टक पु. (यौवनस्य कण्टक इव चिन्हम्) જુવાનીમાં થતા ખીલ.

यौवनदर्प पु. (यौवनस्य दर्पः) જુવાનીનું અભિમાન.

यौवनदशा स्त्री. (यौवनस्य दशा) જુવાની.

यौवनपीडका स्त्री. (यौवने पीडका) જુવાનીમાં થતા ખીલ.

यौवनलक्षण न. (यौवनस्य लक्षणं चिन्हम्) સ્તન, ખુબસુરતી, જુવાનીનું ચિન્હ.

यौवनवत् त्रि. (यौवन+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) જોબનવાળુ, જુવાન.

यौवनाढ्य त्रि. (यौवनेन आढ्यः) જોબનથી ભરપુર.

यौवनाश्व पु. (युवनाश्वस्याऽपत्यं, युवनाश्व+अण्) માંધાતા રાજા.

यौवनाश्वक पु. (यौवनाश्व+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यौष्माक त्रि. (युष्माकमिदं, युष्मद्+अण् युष्माकादेशः) તમારૂં, તમારા સંબન્ધી.

यौष्माकीन त्रि. (युष्माकमिदं, युष्मद्+खञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

र

र् સત્યાવીશમો મુર્દ્ધસ્થાનીય વ્યંજનાક્ષર.

र पु. (राति ऊर्द्ध्वं गच्छति, रा+ड) અગ્નિ–આગ, ઉગ્ર, કામદેવનો અગ્નિ, છન્દઃશાસ્ત્ર પ્રસિધ્ધ રગણ.

रंह् (चु. उभ. स. सेट् रंहयति–ते) જવું, ગમન કરવું.

रंहति स्त्री. વેગ.

रंहस् न. (रमते येन, रम्+उणा. असुन् हुगागमश्च) વેગ.

"न पादपोन्मूलनशक्तिरंहः शिलोच्चये मूर्च्छति मारुतस्य" रघौ

रक् (चु. उभ. सक. सेट् राकयति–ते) સ્વાદ લેવો, ચાખવું, મેળવવું.

रक्त न. (रज्यते अङ्गमनेन, रञ्ज्+क्त) કેસર, તાંબુ, પ્રાચીનામલક, સિન્દૂર, પતંગ, હિંગળોક.

रक्त न. (रञ्ज्+भावे क्त) રંગ–રાગ.

रक्त पु. (रञ्ज्+कर्त्तरि क्त) રાતો વર્ણ, પરાગ, કસુંબો, હિજ્જલ.

रक्त त्रि. (रञ्ज्+क्त) રંગેલું, રાતું, અનુરાગવાળું, પ્રેમી, ક્રીડામાં આસક્ત.

रक्तक पु. (रक्तं रक्तवर्णं कायति प्राप्नोति, कै+क) અમ્લાન વૃક્ષ, બન્ધૂક વૃક્ષ, રાતો સરગવો, એરંડો.

रक्तक न. (रक्त+इवार्थे कन्) લોહી, લાલ વસ્ત્ર.

रक्तक त्रि. (रक्त+स्वार्थे क) અનુરાગી, વિનોદી, પ્રેમી.

योजनीय त्रि. (,, कर्मणि अनीयर्) યોજવા-જોડવા યોગ્ય, ઉમેરવા લાયક.

योजित त्रि. (,, णिच्+क्त) જોડેલું, યોજેલું, નીમેલું.

योज्य त्रि. (,, यत्) યોજવા-જોડવા લાયક, ઉમેરવા યોગ્ય.

योटक त्रि. (युट्+ण्वुल्) મેળાપ કરી આપનાર,મેળવનાર.

योतु पु. (यूयते ज्ञायतेऽनेन, यु+बाहु० तु) માપ, સાફ કરવું.

योत्र न. (यु+ष्ट्रन्) જોતરું, જોતર.

योद्धव्य न. (युध्+तव्यच्) લડવા લાયક, યુદ્ધ કરવા યોગ્ય.

योद्धृ (युध्+तृच्) લઢનાર, યુદ્ધ કરનાર, યોદ્ધો.

योध पु. (,,+अच्) યોધ્ધો, લડવૈયો, લડાઇ.

योधन न. (,,+भावे ल्युट्) લડાઇ, યુધ્ધ, લડવું.

योधन न. (,,+करणे ल्युट्) લડવાનું આયુધ-શસ્ત્ર

योधन त्रि. (युध्+कर्त्तरि ल्यु) લડનાર, યુદ્ધ કરનાર.

योधनसंराव पु. (योधनस्य युद्धाय संरावः आह्वानं) યુદ્ધ માટે યોદ્ધાઓનું પરસ્પર બોલાવવું.

योधमुख्य पु. (योधेषु मुख्यः) યોદ્ધાઓનો ઉપરી યોધ્ધો, શ્રેષ્ઠ યોધ્ધો.

योधयत् त्रि. (युध्+णिच्+शतृ) લડાવતું, યુદ્ધ કરાવતું.

योधिन् पु. (युध्+णिनुण्) લડનાર યોધ્ધો.

योनल पु. (यवस्य नल इव काण्डोऽस्य पृषो. उत्वम्) એક જાતનું ધાન્ય.

योनि पु. स्त्री. (यौति संयोजयतीति, यु+नि) મણિ વિગેરેનું ઉત્પત્તિ સ્થાન-ખાણ, કારણ, જળ, સ્ત્રીની યોનિ, ઉત્પત્તિ સ્થાન, પૂર્વા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર.

"योनिश्च हि गीयते" ब्रह्मसूत्रभाष्ये

योनिज न. (योनिस्थानात् जायते जन्+ड) જરાયુજ દેહ, અંડજ દેહ.

योनिदेवता स्त्री. (योनिः देवता यस्याः) પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર.

योनिनासा स्त्री. (योनेर्नासेव) સ્ત્રીની યોનિનો ઉપલો ભાગ.

योनिमुद्रा स्त्री. (योन्याकारा मुद्रा) તંત્ર શાસ્ત્રોક્ત એક મુદ્રા.

योनिरञ्जन न. (योनिः रज्यतेऽस्मात्, रञ्ज्+ल्युट्) સ્ત્રીનો અટકાવ.

योनिरोग पु. (योनेः रोगः) સોળ પ્રકારના યોનિના રોગ.

योनिसंवृत्ति स्त्री. (योन्याः संवृत्तिः) યોનિનો સંકોચ, સ્ત્રીની યોનીનું સંકોચાવું.

योपा स्त्री. (युप्+अच्+टाप्) સ્ત્રી, નારી.

"योषा योषिद् योषिता जोषा जोषिच्च जोषिता" शब्द०

योषित् स्त्री. (योषति पुमांसं युष्यते पुंभिरिति वा युष्+ उणा. इति) સ્ત્રી, નારી.

"गच्छन्तीनां रमणवसतिं योषितां तत्र नक्तं रुद्ध्वा लोके नरपतिपथे सूचिभेद्यैस्तमोभिः"-मेघदूते

योषिता स्त्री. (योषित्+स्त्रियां टाप्) સ્ત્રી, નારી.

योषित्प्रिया स्त्री. (योषितां प्रिया) હળદર.

योषित्प्रिय त्रि. (योषितः प्रियः) સ્ત્રીને પ્રિય.

यौक्तिक त्रि. (युक्तित आगतः ठक्) યુક્તિ સિદ્ધ, યોગ્ય.

यौक्तिक पु. (युक्तौ अधिकृतः ठक्) ગમત કરાવનારો પ્રધાન, ગમત કરાવનાર સોબતી નર્મસચીવ.

यौग पु. (योग+अण्) નૈયાયિક, ન્યાયશાસ્ત્ર.

यौगक त्रि. (योगस्यायं, योग+अण्+स्वार्थे कन्) યોગ સમ્બન્ધી, યોગનું.

यौगिक त्रि. (योगात् प्रकृतिप्रत्ययार्थसम्बन्धादागतः, योग+ठक्) પ્રકૃતિ અને પ્રત્યયથી જેનો અર્થ મળી શકે તેવો શબ્દ.

यौगिक पु. (योगाय प्रभवति, योग+ठक्) યોગ યોગ્ય.

यौजनशतिक त्रि. (योजनशतं गच्छति, योजनशत+ ठक्) સો યોજન જનાર, સો યોજન લાંબું.

यौजनिक त्रि. (योजनं गच्छति, योजन+ठञ्) યોજન જનાર, યોજન લાંબુ.

यौट् (भ्वा. पर. स. सेट् यौटति) બાંધવું, સંબન્ધ કરવો.

यौड् (,, ,, ,, यौडति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

यौतक न. (युतकयोः वधूवरयोरिदं, युतक+अण्) વિવાહ સમયે મેળવેલું ધન, પહેરામણીમાં મળેલું દ્રવ્ય.

"यु-मिश्रणे इति धात्वनुसारात् विवाहकाले एकासनोप-

रक्तपाद त्रि. (,, ,,) રાતા પગવાળું.

रक्तपायिन् पु. (रक्तं पातुं शीलमस्य, पा+णिनि) માંકડ.

रक्तपायिनी स्त्री. (रक्तं पातुं शीलमस्याः पा+णिनि+ ङीप्) જળો.

रक्तपारद न. (रक्तं रक्तवर्णं पारदम्) હિંગળોક.

रक्तपिण्ड पु. (रक्तं रक्तवर्णं पिण्डमिव) ચીનાઈ ગુલાબ, લાલ ગુમડું, નાક અને મોંમાંથી લોહીનું એકદમ નીકળવું.

रक्तपिण्डक पु. (रक्तपिण्डमिव, रक्तपिण्ड+इवार्थे कन्) રતાળું.

रक्तपित्त न. (रक्तदूषकं पित्तम्) એક જાતનો રોગ, રક્ત પિત્ત.

"संयोगात् दूषणात् तत्तु सामान्यात् गन्धवर्णयोः

रक्तं च पित्तमाख्यातं रक्तपित्तं मनीषिभिः" भावप्रकाशे.

रक्तपित्तहा स्त्री. (रक्तपित्तं हन्ति, हन्+ड+टाप्) એક જાતની ધ્રો–દુર્વા.

रक्तपी स्त्री. (रक्तप+स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસણી.

रक्तपुच्छिका स्त्री. એક પ્રાણી.

रक्तपुष्प न. (रक्तञ्च तत् पुष्पञ्च) રાતું ફૂલ.

रक्तपुष्प पु. (रक्तं पुष्पं यस्य) લાલ કરેણ, રોહિડાનું ઝાડ, રક્તકાંચન વૃક્ષ, દાડમનું ઝાડ, નાગકેસર.

रक्तपुष्पक पु. (रक्तं पुष्पमस्य कन्) ખાખરાનું ઝાડ, રોહિડાનું ઝાડ, પીતપાપડો.

रक्तपुष्पा स्त्री. (रक्तं पुष्पं अस्याः) શીમળાનું ઝાડ, સાટોડી.

रक्तपुष्पिका स्त्री. (रक्तानि पुष्पाणि यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) રીસામણીનો વેલો, લાલ સાટોડી.

रक्तपुष्पी स्त्री. (रक्तानि पुष्पाणि यस्याः ङीप्) પાટલી વૃક્ષ, જવા, આવર્તકી લતા, નાગદમની વૃક્ષ, કરૂણી વૃક્ષ, ઉષ્ટ્રકાંડી.

रक्तपूरक न. (रक्तं पूरयति, पूर्+ण्वुल्) વૃક્ષામ્લ –કોકમ વનસ્પતિ.

रक्तप्रसव पु. (रक्तः रक्तवर्णः प्रसवः पुष्पमस्य) લાલ કરેણ, રક્તામ્લાન–કોકમ વૃક્ષ.

रक्तफल पु. (रक्तं लोहितवर्णं फलमस्य) વડનું ઝાડ.

रक्तफला स्त्री. (रक्तं पक्वदशायां लोहितवर्णं फलमस्याः) બિમ્બિકા વનસ્પતિ–ઘીસોડી.

रक्तफेनज पु. (रक्तफेनाज्जायते, जन्+ड) ફેફસું.

रक्तवालुक न. (रक्ता वालुका यस्मिन्) સિન્દૂર.

रक्तबालुका स्त्री. (रक्ता वालुका यस्याम्) सिन्दूर.

रक्तबीज पु. (रक्तं रक्तवर्णं बीजमस्य) દાડમનું ઝાડ, અરીઠું.

रक्तवीज पु. (रक्तं शोणितं बीजं कारणमस्य) એક અસુર.

रक्तभव न. (रक्ताद्भवति, भू+अच्) માંસ.

रक्तमञ्जर पु. (रक्तवर्णा मञ्जरी यस्य अर्श. अच्) એક જાતનું ઝાડ, निचुलवृक्ष.

रक्तमूलक पु. (रक्त+मूल+कै+क) દેવસર્ષપ.

रक्तमूला स्त्री. (रक्तं मूलं अस्याः टाप्) રીસામણીનો વેલો.

रक्तमेह पु. (मेहनं मेहः, रक्तस्य मेहः) એકજાતનો પ્રમેહનો રોગ,

रक्तमोक्षण न. (रक्तस्य मोक्षणम्) લોહી કાઢવું.

रक्तयष्टि स्त्री. (रक्ता यष्टिरिव यद्वा रक्ता रक्तवर्णा यष्टिः) મજીઠ.

रक्तयष्टिका स्त्री. (रक्तयष्टि+कन्+टाप्) મજીઠ.

रक्तरहित त्रि. (रक्तेन रहितः) લોહી વગરનું, રાગ વિનાનું.

रक्तरेणु पु. (रक्ताः रेणवोऽस्मिन्) ખાખરાની કળી, સિન્દૂર, નાગકેસર.

रक्तरेणुका स्त्री. (रक्ताः रेणवः परागाः अस्यां, कन् +टाप्) ખાખરાની કળી.

रक्तलशुन न (रक्तवर्णो लशुनः) રાતું લસણ.

रक्तला स्त्री. (रक्तं लाति, ला+क+टाप्) કાકતુંડી વનસ્પતિ–ચણોઠી, કાકનાસા વૃક્ષ વિશેષ.

रक्तलोचन पु. (रक्ते लोहिते लोचने अस्य) કબૂતર.

रक्तलोचन त्रि. (रक्ते लोहिते लोचने यस्य) લાલ નેત્રવાળું.

रक्तवटी स्त्री. (रक्ता रक्तवर्णा वटीव) શીળીનો રોગ.

रक्तवर्ग पु. (रक्तानां लोहितवर्णानां वर्गः समूहोऽत्र) લાલ વસ્તુઓનો સમુદાય.

रक्तवर्जित त्रि. (रक्तेन वर्जितः) લોહી વગરનું.

रक्तकन्द पु. (रक्तवर्णः कन्दोऽस्य) પરવાળું, રતાળું, લાલ ડુંગળી.

रक्तकन्दल पु. (रक्तं रक्तवर्णं कन्दलं नवाङ्कुरो यस्य) પરવાળું.

रक्तकमल न. (रक्तं रक्तवर्णं कमलम्) લાલ કમળ.

रक्तकम्बल न. (कम्बलं जलमाश्रयत्वेनास्त्यस्य अच् रक्तं कम्बलमुत्पलमिति) લાલ કમળ.

रक्तकम्बला स्त्री. (रत्तकम्बला जै. प्रा.) એ નામની મેરૂ પર્વતના શિખર ઉપરની એક શિલા કે જ્યાં તીર્થંકરોના જન્માભિષેક થાય છે તે.

रक्तकरवीर पु. (रक्तश्चासौ करवीरश्च) રાતી કણેર.

रक्तकरवीरक पु. (करवीर+स्वार्थे कन्, रक्तः करवीरकः) લાલ કરેણ.

रक्तकाञ्चन पु. (रक्तः रक्तवर्णः काञ्चनः) લાલ ફૂલનું એક ઝાડ.

रक्तकाण्डा स्त्री. (रक्तः रक्तवर्णः काण्डः दण्डोऽस्याः) રાતી સાટોડી.

रक्तकुमुद न. (रक्तं रक्तवर्णं कुमुदम्) લાલ પોયણું.

रक्तकुसुम पु. (रक्तानि कुसुमान्यस्य) धन्वन નામનું વૃક્ષ, દેવદારનું ઝાડ.

रक्तकेशर पु. (रक्ताः केसराः अस्य) पारिभद्र જુઓ.

रक्तकैरव न. (रक्तं रक्तवर्णं कैरवम्) લાલ કમળ.

रक्तखदिर पु. (सारतो रक्तवर्णः खदिरः) લાલ ખેર.

रक्तगन्धक न. (रक्तेन गन्धकमिव) બોલ–ગન્ધરસ.

रक्तघ्न पु. (रक्तं हन्ति, हन्+टक्) રોહિતક વૃક્ષ, રોહિડાનું ઝાડ.

रक्तघ्नी स्त्री. (रक्तं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) ધ્રોખડ.

रक्तचन्दन न. (रक्तं रक्तवर्णं चन्दनम्) લાલ ચન્દન, રતાંજળી.

रक्तचित्रक पु. (रक्तो रक्तवर्णश्चित्रकः) લાલચિત્રક વનસ્પતિ.

रक्तचूर्ण न. (रक्तं रक्तवर्णं चूर्णम्) સિન્દૂર, લાલ ચુર્ણ.

रक्तजिह्व पु. (रक्ता रक्तवर्णा शोणितपानाद्वा आगन्ता वा जिह्वा यस्य) સિંહ.

रक्तझिण्टी स्त्री. (रक्ता रक्तवर्णा झिण्टी) એક ફૂલ ઝાડ.

रक्तता स्त्री. (रक्तस्य भावः तल्+टाप्) રતાશ, લાલાશ.

रक्ततुण्ड पु. (रक्तं तुण्डमस्य) પોપટ પક્ષી.

रक्ततुण्ड त्रि. (रक्तं तुण्डं यस्य) લાલ મુખવાળું.

रक्ततृणा स्त्री. (रक्तानि तृणानि यस्यां) गोमूत्रिका જુઓ.

रक्ततेजस् न. (रक्तं तेजो यस्य) માંસ.

रक्तत्रिवृत् स्त्री. (रक्ता चासौ त्रिवृच्च) રાતું નસોતર.

रक्तत्रिवृता स्त्री. (रक्ता रक्तवर्णा त्रिवृता) રાતું નસોતર.

रक्तत्व न. (रक्तस्य भावः त्व) રાતાશ, લાલાશ.

रक्तदन्तिका स्त्री. (रक्ताः दन्ताः अस्याः कन्+टाप् अत इत्वं) દુર્ગાદેવીની એક શક્તિ.

रक्तदला स्त्री. (रक्तानि दलानि यस्याः) એક વનસ્પતિ.

रक्तदृश् पु. (रक्ता दृक् दृष्टिर्यस्य) કબૂતર.

रक्तदृश् त्रि. (रक्ता दृक् दृष्टिर्यस्य) લાલ દૃષ્ટિવાળું.

रक्तधातु पु. (रक्तो रक्तवर्णो धातुः) ગેરૂ, તાંબુ, લોહી.

रक्तनामक न. (रक्तं नाम यस्य कप्) કેસર.

रक्तनामन् न. (रक्तं नाम यस्य) કેસર.

रक्तनाल पु. (रक्तो नालोऽस्य) એક જાતનું શાક.

रक्तनासिक पु. (रक्ता नासिका यस्य) ઘુવડ પક્ષી.

रक्तप पु (रक्तं पिबति, पा+क) રાક્ષસ.

रक्तप त्रि. (,, ,,) લોહી પીનાર.

रक्तपक्ष पु. (रक्तौ पक्षौ अस्य) ગરૂડ.

रक्तपत्रिका स्त्री. (रक्तानि पत्राण्यस्याः कप् अत इत्वं) રાતી સાટોડી.

रक्तपत्री स्त्री. (रक्तानि पत्राण्यस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

रक्तपदी स्त्री. (रक्तः पादः यस्याः ङीप् पद्भावश्च) રીસામણીનો વેલો.

रक्तपात पु. (रक्त+पत्+घञ्) લોહી નીકળવું તે, લોહી પાડવું.

रक्तपाता स्त्री. (रक्तं पातयति, पत्+णिच्+अच् स्त्रियां टाप्) જળો.

रक्तपाद पु. (रक्तौ पादावस्य) પોપટ પક્ષી, હંસ.

रक्ताम्लान पु. (रक्तेन रक्तवर्णेन आ सम्यक्-म्लायते, म्ला+क्त) એક જાતનો વેલો-રક્તમહાસહાલતા.

रक्तार्बुद पु. न. (रक्तानां अर्बुदमत्र) એક જાતનો રોગ.

रक्तार्शस् न. (रक्तजनितमर्शः) લોહી ઝરતા હરસ નો રોગ.

रक्तालु पु. (रक्तः रक्तवर्णः आलुः) શકરકંદ, રતાળુ.

रक्ति स्त्री. (रञ्ज्+क्तिन्) પ્રીતિ, રંગ, રાગ.

रक्तिका स्त्री. (रक्तैव कन् अत इत्वं+टाप्) ચણોઠી, રાઈ, રતિ વજન.

रक्तेक्षण न. (रक्तञ्च तत् ईक्षणञ्च) લાલ નેત્ર.

रक्तेक्षण त्रि. (रक्तं ईक्षणं यस्य) લાલ નેત્રવાળું.

रक्तेक्षु पु. (रक्तश्चासौ इक्षुश्च) લાલ સેલડી.

रक्तैरण्ड पु. (रक्तश्चासौ एरण्डश्च) લાલ એરંડો.

रक्तोत्पल न. (रक्तञ्च तत् उत्पलञ्च) લાલ કમળ.

रक्तोत्पल पु. (रक्तोत्पलमिव पुष्पमस्त्यस्य अच्) શીમળાનું ઝાડ.

रक्तोत्पलाभ पु. (रक्तोत्पलस्येवाऽऽभा यस्य) લાલરૂપ, લાલ રંગ.

रक्तोत्पलाभ त्रि. (रक्तोत्पलमिवाभा यस्य) લાલ રૂપ-વાળું, રાતું.

रक्तोपल न. (रक्तमुपलम्) ગેરૂ.

रक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् रक्षति) રક્ષણ કરવું, બચાવવું, સંભાળવું, રાખવું.

रक्ष त्रि. (रक्षति, रक्ष्+अच्) રક્ષણ કરનાર, બચાવનાર, સંભાળનાર.

रक्षःसभ न. (रक्षसां राक्षसानां सभा इति क्लीवत्त्वम्) રાક્ષસોની સભા.

रक्षक त्रि. (रक्षति, रक्ष्+ण्वुल्) બચાવનાર, સંભાળનાર, રક્ષણ કરનાર.

रक्षण न. (रक्ष्+भावे ल्युट्) રક્ષણ કરવું, રક્ષા, બચાવ, રક્ષણ, રાખવું.
"यज्ञैर्नावाप्यते स्वर्गो रक्षणात्प्राप्यते यथा"

रक्षणि स्त्री. (रक्ष्+अनि) ત્રાયમાણા લતા.

रक्षणी स्त्री. (रक्ष्+अनि+वा ङीप्) ત્રાયમાણા લતા.

रक्षणीय त्रि. (रक्ष्+कर्मणि अनीयर्) રક્ષણ કરવા લાયક, બચાવવા યોગ્ય, રાખવા લાયક, સંભાળવા યોગ્ય.

रक्षत् त्रि. (रक्ष्+वर्तमाने शतृ) રક્ષણ કરતું, સંભાળતું, રાખતું.

रक्षस् न. (रक्ष्यते हविरस्मात, रक्ष्+असुन्) રાક્ષસ.

रक्षा स्त्री. (रक्ष्+भावे अ+टाप्) રક્ષણ શબ્દ જુઓ, રાખડી.

रक्षा स्त्री. (रक्ष्+अच्+टाप्) લાખ, રાખ.

रक्षाधिकृत त्रि. (रक्षायै अधिकृतः) રક્ષણ માટે નીમેલ અધિકારી, ફોજદાર-કોટવાળ વગેરે.

रक्षापत्र पु. (रक्षार्थं पत्रमस्य) ભોજપત્રનું ઝાડ.

रक्षित त्रि (रक्ष्+कर्मणि क्त) રક્ષણ કરેલ, બચાવેલ, સંભાળેલ.

रक्षित पु. (रक्ष्यतेऽत्र रक्ष्+आधारे क्त) પાત્ર વૈદ્ય.

रक्षितव्य त्रि. (रक्ष्+कर्मणि तव्यच्) રાખવા લાયક, બચાવવા લાયક, સંભાળવા યોગ્ય.

रक्षितृ त्रि. (रक्ष्+तृच्) રક્ષણ કરનાર, સંભાળનાર, બચાવનાર, રાખનાર.

रक्षिन् त्रि. (रक्ष्+घिनुण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रक्षिवर्ग पु. (रक्षिणां वर्गः) રક્ષણ કરનાર પહેરેગીરોનો સમૂહ.

रक्षोगण पु. (रक्षसां गणः) રાક્ષસોનું ટોળું.

रक्षोघ्न न. (रक्षो हन्ति, हन्+टक्) કાંજીક, હીંગ, ભીલામું, ઋગ્વેદ પ્રસિદ્ધ એકસૂક્ત,

रक्षोघ्न पु. (रक्षो हन्ति, हन्+टक्) ભીલામાનું ઝાડ, ધોળો સરસવ.

रक्षोघ्न त्रि. (,, ,,) રાક્ષસોનો નાશ કરનાર.

रक्षोघ्नी स्त्री. (रक्षो हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) વજ.

रक्षोहन् पु. (रक्षो हन्ति, हन्+क्विप्) ગુગળ, ધોળો સરસવ.

रक्षोहन् त्रि. (,, ,,) રાક્ષસોનો નાશ કરનાર.

रक्ष्ण पु. (रक्ष+नङ्) રક્ષણ શબ્દ જુઓ.

रंख् (भ्वा. प. स. सेट् रङ्खति) ખસવું, જવું.

रंख् (भ्वा. प. स. सेट् रखति) ખસવું, જવું.

रंग् (भ्वा. प. स. सेट् रङ्गति) જવું.

रग् (भ्वा. प. स. सेट् रगति) શંકા કરવી, શક લાવવો.

रक्तवर्ण पु. (रक्तः लोहितः वर्णो यस्य, कर्म० च) ઇન્દ્રગોપ કીડો, લાલ રંગ.
रक्तवर्ण त्रि. (रक्तः वर्णो यस्य) લાલ રંગનું, રાતું.
रक्तवर्द्धन पु. (रक्तं रुधिरं वर्द्धयति भोजनात्, वृध्+णिच्+ल्यु) લોહી વધારનાર-રીંગણું.
रक्तवर्षाभू स्त्री. (वर्षायां भवति, भू+क्विप्, रक्ता वर्षाभूः) રાતી સાટોડી.
रक्तवसन पु. (रक्तं वसनं यस्य) સંન્યાસી.
रक्तवीज पु. (रक्तवर्णानि वीजानि यस्मिन्) દાડમ,
रक्तवृन्ता स्त्री. (रक्तं वृन्तं यस्याः) શેફાલીકા નામે વનસ્પતિ.
रक्तवृष्टि स्त्री. (रक्तस्य वृष्टिः) દેવકૃત ઉપદ્રવરૂપે લોહીનો વરસાદ.
रक्तशालि पु. (रक्तवर्णः शालिः) લાલ ડાંગર.
रक्तशासन न. (रक्तं रक्तवर्णं शास्ति वशीकरोति रक्त+शास्+ल्यु) સિંદુર.
रक्तशिग्रु पु. (रक्तवर्णः शिग्रुः) લાલ સરગવો.
रक्तशीर्षक पु. (रक्तं रक्तवर्णं शीर्षमग्रमस्य कन्) સરલ-દેવદારનું ઝાડ.
रक्तशीर्षक त्रि. (रक्तं शीर्षं यस्य कप्) લાલ મસ્તકવાળું.
रक्तशृङ्गिक न. (रक्तं शृङ्गमिवास्त्यस्य ठन्) એક જાતનું ઝેર.
रक्तश्याम पु. લાલ મિશ્ર કાળો રંગ.
रक्तसंकोच न. (रक्तं संकोचयति रागेण, संकोच्+अच्) કસુંબો.
रक्तसंकोचक न. (रक्तं संकोचयति, संकोच+ण्वुल्) રાતું કમળ.
रक्तसंज्ञ न. (रक्तमिति संज्ञा यस्य) કેસર.
रक्तसन्ध्यक न. (रक्तान् सन्धीन् अकति गच्छति व्याप्नोति वा क) લાલ કમળ.
रक्तसरोरुह न. (रक्तं सरोरुहम्) લાલ કમળ.
रक्तसर्षप पु. (रक्तवर्णः सर्षपः) રાઈ.
रक्तसहा स्त्री. (रक्तं सहते, सह्+अच्+टाप्) એકજાતનો વેલો-રક્તમહાસહા લતા.
रक्तसार न. (रक्तः सारोऽस्य) રતાંજલી.
रक्तसार पु. (रक्तः सारोऽस्य) અમ્લવેતસ.
रक्तसौगन्धिक न. (रक्तं सत् सौगन्धिकञ्च) લાલ કમળ.
रक्तस्राव पु. (रक्तस्य श्रावः) લોહીનું ઝરવું.
रक्तहीन त्रि. (रक्तेन हीनः) લોહી વગરનું, રાગ વગરનું,
रक्ता स्त्री. (रंज्+क्त+टाप्) લાખ, ચણોઠી, મજીઠ, રાત્રી, સ્ત્રી.
रक्ताकार पु. (रक्तवर्णः आकारो मूर्तिर्यस्य) પરવાળું.
रक्ताकार त्रि. (रक्तवर्णः आकारो यस्य) લાલ આકારનું.
रक्ताक्ष पु. (रक्ते अक्षिणी यस्य षच् समा.) કબૂતર, પાડો, ચકોર, સારસ પક્ષી, ક્રૂર માણસ.
रक्ताक्ष त्रि. (रक्ते अक्षिणी यस्य षच् समा.) લાલ આંખવાળું.
रक्ताङ्क पु. (रक्तं अङ्कं यस्य) પરવાળું, પ્રવાલ, મંગળ ગ્રહ.
रक्ताङ्ग न. (रक्तवर्णमङ्गमस्य) કેસર.
रक्ताङ्ग पु. (रक्तं अङ्गं यस्य) મંગળ ગ્રહ, કાલસા.
रक्ताङ्ग न. पु. (रक्तं अङ्गं यस्माद् वा) પરવાળું.
रक्ताङ्गी स्त्री. (रक्ताङ्ग+स्त्रियां ङीप्) જીવન્તી વૃક્ષ, મજીઠ.
रक्तातिसार पु. (रक्तमिश्रितः अतिसारः) લોહીવાળો ઝાડાનો રોગ.
"पित्तकृत्तु यदाऽत्यर्थं द्रव्यमश्नाति पैत्तिके
तद्दोषाज्जायते शीघ्रं रक्तातिसार उल्वणः" भावप्रकाशे
रक्तातीसार पु. (रक्तमिश्रितोऽतीसारः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
रक्ताधार पु. (रक्तस्याऽऽधारः) શરીર ઉપરની ચામડી.
रक्तापह न. (रक्तं रुधिरमपहन्ति, अप+हन्+ड) ગન્ધરસ-બોલ.
रक्तापामार्ग पु. (रक्तश्चासौ अपामार्गश्च) લાલ અધાડો.
रक्ताम्बर न. (रक्तञ्च तत् अम्बरञ्च) લાલ વસ્ત્ર.
रक्ताम्बर त्रि. (रक्तं अम्बरं यस्य) લાલ વસ્ત્રવાળું.
रक्ताम्र पु. (रक्तवर्णः आम्रः) એક જાતનું ઝાડ.

रङ्गशाला स्त्री. (रङ्गस्य शाला) નાટકશાળા, નાટ્ય-સ્થાન.

रङ्गाङ्गा स्त्री. (रङ्गं रङ्गार्हमङ्गमस्याः) ફટકડી.

रङ्गाजीव पु. (रङ्गो हरितालादिस्तेनाजीवति, जीव्+अण् यद्वा रङ्ग आजीवोऽस्य) નાટકીયો, ચિતારો, રંગારો.

रङ्गारि पु (रङ्गस्य तदाख्यधातोररिरिव) કરેણનું ઝાડ.

रङ्गावतरण न. (रंगे अवतरणम्) નાટક ભજવવું તે.

रङ्गावतारक पु. (रङ्गे सङ्गीतभवने अवतरति, तॄ+ण्वुल् यद्वा रङ्गं नृत्यादिकमवतारयति, अव+तॄ+णिच्+ण्वुल्) નટ, નાટકીયો.

रङ्गावतारिन् पु. (रङ्गमवतरति, अव+तॄ+णिनि) નટ નાટકીયો.

रङ्गिणी स्त्री. (रङ्गोऽस्त्यस्याः, रङ्ग+इनि स्त्रियां ङीष्) શતમૂળી વનસ્પતિ, એક જાતની મોથ,

रङ्गिन् त्रि. (रङ्ग+अस्त्यर्थे इनि) રંગવાળું, રાગ-પ્રીતિવાળું,

रङ्घस् न. (रघि+असुन्) વેગ,

"रंघः संघोऽसुराणां जगदुपकृतये नित्यमुक्तस्य यस्य" सूर्यशतकम्

रच् (चु. उभ. स. सेट् रचयति-ते) બનાવવું, ગોઠવવું, રચવું.

"रचयति रेखाः सलिले यस्तु खले चरति सत्कारम्" भामिनीविलासे.

रचक त्रि (रच्+ण्वुल्) રચનાર, બનાવનાર, ગોઠવનાર.

रचन न. (रचि+भावे ल्युट्) રચવું, ગોઠવવું, બનાવવું.

रचना स्त्री. (रच्यते, रच्+णिच्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रज न. (रञ्जयति, रञ्ज्+अच् निपा.) સ્ત્રીરજ, પરાગ, ધુળ.

रज पु. (रञ्जयति, रञ्ज्+अच् निपा. नलोपः) રજોગુણ.

रजःशय पु. (रजसि शेते, शी+अच्) કુતરો.

रजःशया स्त्री. (रजःशय+स्त्रियां टाप्) કુતરી.

रजःसारथि पु. (रजसां सारथिरिव) પવન, વાયુ.

रजक पु. (रञ्जति रञ्ज्+ण्वुल् नलोपः) રંગારો, ધોબી.

रजकी स्त्री. (रजक+स्त्रियां जाति. ङीष्) રંગારી, ધોબણ.

रजत न. (रजति प्रियं भवति, रज्यत इति वा रञ्ज् +उणा. अतच् कित्कार्यञ्च नलोपः) રૂપું, હાથીદાંત, ધોળો રંગ, હાર, તે નામનું એક સરોવર, સોનું, ધોળાશ, તે નામનો એક પર્વત.

"संमूर्च्छतां रजतभित्तिमयूखजालैः" किरातार्जुनीये

रजत त्रि. (रञ्ज्+उणा. अतच् नलोपः) ધોળું, સફેત.

रजतगिरि पु. (रजत इव शुभ्रो गिरिः यद्वा रजत-कल्पितो गिरिः) કૈલાસ પર્વત, રૂપાનો પર્વત.

रजतद्युति पु. (रजतवर्णा द्युतिरस्य) હનુમાન.

रजतप्रस्थ पु. (रजतस्तन्मयः तद्वत् शुभ्रो वा प्रस्थः सानुरस्य) કૈલાસ પર્વત.

रजताचल पु. (रजत इव शुभ्रोऽचलः तत्कल्पितो वा) કૈલાસ પર્વત.

रजताद्रि पु. (रजतमयस्तद्वत् शुभ्रो वा अद्रिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रजन न. (रज्यत इति, रञ्ज्+कनि नलोपः) રંગવું, રાગ, ચિતરવું.

रजनि स्त्री. (रज्यतेऽत्र, रञ्ज्+कनि नलोपः) રાત્રિ, હળદર, લાખ, કસુંબો.

"रतिश्रान्ता शेते रजनिरमणी गाढमुरसि" काव्यप्रकाशे

रजनी स्त्री. (रज्यतेऽत्र, रञ्ज्+कनि वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रजनीकर पु. (रजनीं करोति, कृ+ट रजन्यां करः कि-रणोऽस्य वा) ચન્દ્ર. કપૂર.

रजनीगन्धा स्त्री. (रजन्यां गन्धो यस्याः) એક ફુલ ઝાડ.

रजनीचर पु. (रजन्यां चरति, चर्+ट) રાક્ષસ, ચોર, રાત્રીનો પહેરેગીર.

रजनीचर त्रि. (,, ,,) રાત્રે ફરનાર.

रजनीचरी स्त्री. (रजनीचर+स्त्रियां ङीप्) રાક્ષસણી.

रजनीजल न. (रजन्या जलमिव) હિમ, ઝાકળ.

रजनीपुष्प पु. (रजन्याः हरिद्रायाः पुष्पमिव पुष्पमस्य) એક જાતનો કરંજ વૃક્ષ.

रजनीमुख न. (रजन्या मुखम्) પ્રદોષ, રાત્રિનો પ્રારંભ.

रजनीहासा स्त्री. (रजन्यां हासो विकाशो यस्याः)

रग (चु. उभ. सक. सेट् रागयति–ते) સ્વાદ લેવો, ચાખવું, મેળવવું, પામવું.

रंघ् (चु. उभ. अ. सेट् रंघयति–ते) પ્રકાશવું, દીપવું.

रघ्र (भ्वा. आ. सक. सेट् रङ्घते) જવું.

रघु पु. (लङ्घते ज्ञानसीमां प्राप्नोति, लंघि+कु नलोपश्च लस्य रत्वं) સૂર્યવંશી–દિલીપ પુત્ર રઘુ રાજા, રામચન્દ્રના દાદાનો પુત્ર.

"अवेक्ष्य धातोर्गमनार्थमर्थविच्चकार नाम्ना रघुमात्मसंभवम्" रघुवंशे.

रघु पु. ब. व. (रघोरपत्यमण् बहुषु लुक्) રઘુના વંશમાં પેદા થયેલા પુરુષો.

"रघूणामन्वयं वक्ष्ये तनुवाग्विभवोऽपि सन्" रघौ.

रघु पु. (रघून् अधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् तस्य लुक्) કાલિદાસ કૃત રઘુવંશ મહાકાવ્ય.

रघुकार पु. (रघुं तदाख्यं काव्यं करोति, कृ+अण्) મહાકવિ કાલિદાસ.

रघुनन्दन पु. (रघून् तद्वंशसम्भूतान् नन्दयति, नन्द्+णिच्+ल्यु) દશરથના પુત્ર ભરત વિગેરે, શ્રીરામચન્દ્ર.

रघुनाथ पु. (रघूणां नाथः श्रेष्ठत्वात् रक्षकत्वाद्वा) દશરથના પુત્ર શ્રીરામચન્દ્ર.

रघुपति पु. (रघूणां पतिः) દશરથ પુત્ર રામચન્દ્ર.

रघुवंश पु. (रघोः वंशः) રઘુ રાજાનો વંશ.

रघुवंश न. (रघुमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् तस्य लुक्) મહાકવિ કાલિદાસ કૃત એક કાવ્ય.

रघुवंशतिलक पु. (रघुवंशे तिलक इव) દશરથ પુત્ર રામચન્દ્ર.

"जयति रघुवंशतिलकः कौशल्यानन्दवर्धनो रामः" रामा.

रघुवर पु. (रघुषु वरः श्रेष्ठः) શ્રીરામચન્દ્ર.

रघूद्वह पु. (रघुषु उद्वहः रक्षादिभारवारकः, उद्+वह्+अच्) દશરથ રાજાનો મોટો પુત્ર–રામ.

रङ्क त्रि. (रकि+अच्) રાંક, કૃપણ, મન્દ.

रङ्कु पु. (रकि+उ) એક જાતનો મૃગ, રંગબેરંગી પીઠવાળો હરણ.

रङ्ग पु. न. (रङ्गति, रगि+अच् इदित्वान्नुम्) કલઈ ધાતુ.

रङ्ग पु. (रञ्ज्+भावे घञ्) રંગ, રાગ–પ્રીતિ.

रङ्ग पु. (रज्यतेऽस्मिन्, रञ्ज्+अधिकरणे घञ्) રણભૂમિ, નાટ્યસ્થાન–રંગભૂમિ.

"अहो रागबद्धचित्तवृत्तिरालिखित इव सर्वतोरंगः"

रङ्ग पु. (रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+करणे घञ्) नृत्य, नाच, ટંકણખાર, ખેરસાર.

रङ्गज न. (रङ्गात् रङ्गधातोर्जायते, जन्+ड) સિન્દૂર.

रङ्गजीवक पु. (रङ्गेण रञ्जनेन जीवति, जीव्+ण्वुल्) રંગારો, ચિતારો, નાટકીયો.

रङ्गण न. (रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+करणे ल्युट्) નૃત્ય–નાચવું તે.

रङ्गद पु (रङ्गं रञ्जनं रागं ददाति, दा+क) ટંકણખાર, ખેરસાર.

रङ्गदा स्त्री. (रङ्गद+स्त्रियां टाप्) ફટકડી.

रङ्गदायक पु. (रङ्गं ददाति, दा+ण्वुल्) એક જાતનું ધાન્ય, કાંગ.

रङ्गपत्री स्त्री. (रङ्गाय पत्रमस्याः ङीप्) ગળીનું ઝાડ, નીલી વૃક્ષ.

रङ्गपुष्पी स्त्री. (रङ्गं पुष्यति, पुष्प्+अण्+गौरा. ङीप्) ગળીનું ઝાડ.

रङ्गबीज न. (रङ्गं बीजमुत्पत्तिसाधनं यस्य) રૂપું.

रङ्गभूति पु. (रङ्गस्य रागस्य गौरिम्णः भूतिः शोभाऽत्र) શરદપુનમનો દિવસ.

रङ्गभूमि स्त्री. (रज्यतेऽत्र, रञ्ज्+आधारे घञ्, रङ्गस्य भूमिः) નાટ્યભૂમિ, નાટ્યસ્થાન, મલ્લનો અખાડો, રણભૂમિ.

रङ्गमल्ली स्त्री. (रङ्गाय रागाय मल्ली) વીણા, તમ્બુરો વિગેરે.

रङ्गमातृ स्त्री. (रङ्गस्य रागस्य मातेवोत्पादिका) લાખ, કુટણી સ્ત્રી.

रङ्गमातृका स्त्री. (रङ्गमातृ+संज्ञायां कन्+टाप्) લાખ.

रङ्गलासिनी स्त्री. (रङ्गं रागं लासयत्युद्भासयति वृन्तरङ्गेन, लस्+णिच्+णिनि) શેફાલિકા નામની વનસ્પતિ.

रङ्गवीज न. (रङ्गं वीजमुत्पत्तिसाधनं यस्य) રૂપું.

रङ्गरस पु. (रङ्गोत्पादको रसोऽत्र) ક્રીડા, રમત.

रङ्गस्थली स्त्री. (रङ्गस्य स्थली) નાટક ભજવવાની જગા.

रङ्गस्थान न. (रङ्गस्य स्थानम्) નાટકશાળા, નાટક ભજવવાની શાળા.

रणरण पु. (रणरण इति शब्दोऽस्त्यस्य अच्) મચ્છર.

रणरण त्रि. (रणे रणः शब्दो यस्य) યુદ્ધમાં ગર્જના કરવાના સ્વભાવવાળો, લડાઇમાં અવાજ કરનાર લડવૈયો.

"अन्याद्धः करणो रणो रणरणो राणो रणो रावणः" उद्भटे

रणरणक पु. (रणः शब्दस्तत्प्रकारः द्विर्त्वं ततः संज्ञायां कन्) અતિશય ઉદ્વેગ, હાયહાય.

रणसङ्कुल न. (रणमेव रणस्य वा सङ्कुलम्) તુમુલ યુદ્ધ, મોટી લડાઈ.

रणस्तंभ पु. (रणस्य स्तम्भः) રણનો થાંભલો.

रणाङ्गण न. (रणस्य अङ्गणम्) રણનું આંગણું.

रणाजिर न. (रणस्य अजिरम्) રણનું આંગણું.

रणालंकरण पु. (रणस्य अलंकरणः) એકજાતનું પક્ષી.

रणित त्रि. (रण्+कर्मणि क्त) ગયેલ, અવાજ-શબ્દ કરેલ.

रणित न. (रण्+भावे क्त) ધ્વનિ, અવાજ, શબ્દ.

रणोत्साह पु. (रणे उत्साहः) રણમાં ઉત્કંઠા.

रण्ड त्रि. (रम्+ड तस्य नेत्वम्) ધૂતારૂં, નિષ્ફળ, અર્ધાંગે છેદાયેલ અવયવવાળું.

रण्डक पु. (रण्ड इव, रण्ड+कन्) નિષ્ફળ વૃક્ષ.

रण्डा स्त्री. (रमन्तेऽत्र, रम्+उणा. ड+टाप्) વિધવા, રાંડીરાંડ સ્ત્રી, ઉંદરકાની વનસ્પતિ, નિંદ્ય સ્ત્રી.

"केशेष्वाकृष्य तां रण्डां पाखण्डेषु नियोजय" प्रबोधचन्द्रोदये.

रण्डाश्रमिन् पु. (रण्डो विफलः प्रजाहीनत्वात् आश्रमः सोऽस्त्यस्य इनि) અડતાળીશ વર્ષે રંડાયેલો પુરૂષ.

रण्व् (भ्वा. आ. स. सेट् रण्वति) જવું.

रत न. (रमणमिति, रम्+भावे क्त) સ્ત્રી પુરૂષનું મૈથુન, ગુહ્ય અંગ.

रत त्रि. (रम्+कर्त्तरि क्त) અનુરાગી, અનુરક્ત, મેલ.

"विपरीतमपि रतं ते स्रोतो नद्याः इवानुकूलमिदम्" आर्यासप्तशत्याम्

रतकील पु. (रते मैथुने कीलति परस्परं सम्बध्नाति, कील्+क) કૂતરો, પુરૂષનું લિંગ.

रतकूजित न. (रतस्य कूजितम्) રતિકાળમાં થતો શબ્દ.

रतक्रिया स्त्री. (रतरूपा क्रिया) મૈથુન.

रतगुरु पु. (रतस्य रते वा गुरुः) પતિ, ધણી.

रतज्वर पु. (रतेन ज्वरोऽस्य) કાગડો.

रततालिन् पु. (रते तलति प्रतिष्ठां लभते, तल्+णिनि) વ્યભિચારી, રંડીબાજ.

रततालिनी स्त्री. (रततालिन्+स्त्रियां ङीप्) વ્યભિચારિણી, વેશ્યા, કુટણી.

रतताली स्त्री. (रते तालः प्रतिष्ठाऽस्याः ङीष्) કુટણી.

रतनारीच पु. (रते नार्य्यो चिनोति, चि+ड) કુતરો, કામદેવ, રંડીબાજ, મૈથુન વેળા સીત્કાર, કામયુક્ત.

रतनिधि पु. (रतमेव निधिवत् गोप्यं यस्य) ચકલો, ખંજરીટ પક્ષી.

रतनिधि स्त्री. (,, ,, ,,) ચકલી, ખંજરીટ પક્ષિણી.

रतर्द्धिक न. (रतस्य ऋद्धिरत्र कप्) દિવસ, સુખ-સ્વપ્ન, અષ્ટમંગળ.

रतव्रण पु. (रतेन व्रणोऽस्य, रतं व्रण इव कष्टदायकं यस्य) કુતરો.

रतशायिन् पु. (रतेन श्यति, तनूकरोत्यात्मानं, शो+णिनि) કુતરો.

रतहिण्डक पु. (रते रतार्थं वा हिण्डते, हिण्ड्+ण्वुल्) રંડીબાજ, સ્ત્રીને ચોરી લઇ જનાર.

रतान्दुक पु. (रतार्थमन्दुक इव) કુતરો.

रतामर्द पु. (रते रतकाले आमर्दोऽस्य) કુતરો.

रतायनी स्त्री. (रतमेवायनं जीवनगतिरस्याः) વેશ્યા, કસબણ.

रति स्त्री. (रम्यतेऽनया, रम्+क्तिन्) પ્રીતિ, ઉત્સાહ, રમવું, ગુહ્યઅંગ, કામદેવની સ્ત્રી, તે નામની એક અપ્સરા.

"विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिर्लोकापवादाद्भयम्" भर्तृहरिः

रतिकान्ति पु. કામદેવ.

रतिकुहर न. (रत्याः कुहरम्) સ્ત્રીની યોનિ.

रतिक्रिया स्त्री. (रत्याः रतिरूपा वा क्रिया) મૈથુન.

શેફાલિકા નામે વનસ્પતિ.

रजस् न. (रञ्ज्+असुन् नलोपः) કસુંબો, પુષ્પની રજ–પરાગ, ધૂળ, રજોગુણ, સ્ત્રીરજ.

"उपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम्" भगवद्गीतायां

रजसानु पु. (रजस्य सानुः) મેઘ, અન્તઃકરણ.

रजसी स्त्री. (रजस्+स्त्रियां ङीप्) પૃથ્વી.

रजस्वल त्रि. (रजोऽस्त्यस्य वलच्) રજવાળું, પરાગવાળું.

रजस्वल पु. (रजोऽत्रास्ति, रजस्+वलच्) પાડો.

रजस्वला स्त्री. (रजोऽस्त्यस्याः, रजस्+वलच्+टाप्) અટકાવવાળી સ્ત્રી.

रजस्वली स्त्री. (रजस्वल+स्त्रियां जाति. ङीप्) ભેંસ.

रजोजुष् त्रि. (रजः जुषते, जुष्+क्विप्) રજોગુણને ભોગવનાર.

"रजोजुषे जन्मनि सत्त्ववृत्तये" बाणः

रजोरस न. (रजस इव रसोऽनुभवोऽस्य) અંધકાર.

रजोवल न. (रज इव वलति संवृणोति, वल्+अच्) અંધારું.

रजोहर पु. (रजो हरति, हृ+अच्) ધોબી.

रज्जु स्त्री. (सृज्यते रच्यते, सृज्+उणा. उ निपा.) દોરડું, દોરી, કેશની વેણી.

रज्जुदालक पु. જંગલી કુકડ.

रञ्ज् (भ्वा. उभ. स. सेट् रजति–ते) રંગવું.

रञ्जक न. (रञ्जयति, रञ्ज्+णिच्+ण्वुल) હિંગળોક.

रञ्जक त्रि. (रञ्जयति, रञ्ज्+णिच्+ण्वुल्) કાંપિલક વૃક્ષ.

रञ्जक त्रि. (रञ्जयति, रञ्ज्+णिच्+ण्वुल्) રંગનાર, પ્રીતિ વધારનાર.

रञ्जन न. (रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+ल्युट्) રાતુ ચન્દન, રંગતું, હિંગળોક, મુંજઘાસ, રંગ.

रञ्जन न. (रञ्ज्+भावे ल्युट्) રાગ, રંગવું તે.

रञ्जन पु. (रञ्ज्+कर्त्तरि ल्यु) કાયફળ.

रञ्जन त्रि. (रञ्ज्+णिच्+कर्त्तरि ल्यु) પ્રીતિકારક, રંગનાર.

रञ्जनक पु. (रञ्जन+संज्ञायां कन्) કાયફળ.

रञ्जनी स्त्री. (रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+करणे ल्युट्+ङीप्) મજીઠ, ગળી, શેફાલિકા, હળદર, પર્પટી, ગુંડરોચનિકા વનસ્પતિ.

रट् (भ्वा. प. स. सेट् रटति) બોલવું, કહેવું.

रटत् त्रि. (रट्+वर्त्तमाने शतृ) બોલતું, કહેતું.

रटन न. (रट्+भावे ल्युट्) બોલવું, કહેવું, બુમપાડવી, બરાડવું.

रटन्ती स्त्री. (रट्+बा. झच्+ङीप्) માઘ માસની અંધારી ચૌદશ.

"माघे मास्यसिते पक्षे रटन्त्याख्या चतुर्दशी" मत्स्यसूक्ते

रटित त्रि. (रट्+कर्मणि क्त) બોલેલું, કહેલું.

रटित न. (रट्+भावे क्त) બોલવું, કહેવું.

रठ् (भ्वा. प. स. सेट् रठति) બોલવું, કહેવું.

रण् (भ्वा. प. स. सेट् रणति) જવું.

रण् (भ्वा. प. अ. सेट् रणति) અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો. स. જવું.

रण पु. न. (रणन्ति शब्दायन्तेऽत्र, रण्+अप्) યુદ્ધ, લઢાઈ, રણ,

रण पु. (रण्+भावे अप्) શબ્દ, અવાજ, કણ.

रण पु. (रण्+अप्) ગતિ–ગમન, આનંદ.

रणकामिन् त्रि. (रणं कामयते, कम्+णिच्+इन्) યુદ્ધને ઇચ્છનાર.

रणत् त्रि. (रण्+शतृ) યુદ્ધ કરતું, અવાજ કરતું, ગમનકરતું, જતું.

रणत्कार पु. (रणदिति कारः करणम्) રણકો, અવાજ.

रणतूर्य न. (रणस्य तूर्य्यम्) યુદ્ધનું નગારું, લઢાઇની નોબત, યુદ્ધનું વાદિત્ર.

रणपण्डित पु. (रणे पण्डितः) યુદ્ધ કુશળ યોદ્ધો.

रणप्रिय त्रि. (रणं प्रियं यस्य) જેને યુદ્ધ વહાલું હોય તે.

रणभूमि स्त्री. (रणस्य भूमिः) લડાઇનું મેદાન, યુદ્ધકરવાનું સ્થાન.

रणमत्त पु. (रणे रणं प्राप्य वा मत्तः) હાથી.

रणरङ्क त्रि. (रणेषु रङ्को मन्दः) રણમાં બીકણ, યુદ્ધમાં રાંકડું.

रणरङ्क पु. હાથીના બે દાંત વચ્ચેનો ચહેરાનો ભાગ.

रत्नि पु. (ऋ+कत्निच्) મુઠી વાળેલા હાથનું માપ.

रत्नी स्त्री. (रत्नि+ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रत्यंग न. (रतेरङ्गम्) સ્ત્રીની યોનિ, પુરૂષનું લિંગ.

रथ पु. (रम्यतेऽनेनात्र वा, रम्+उणा. कथन् अनुनासिकलोपश्च) રથ, શરીર, પગ, નેતરનું ઝાડ, તિનિશ વૃક્ષ.

रथक पु. (रथ इव प्रतिकृतिः कन्) મંદિરનો અમુક અવયવ.

रथकट्या स्त्री. (रथानां समूहः कट्यच्+टाप्) રથોનો સમૂહ.

रथकर पु. (रथं करोति, कृ+अच्) રથ બનાવનાર, સુથાર.

रथकार पु. (रथं करोति, कृ+अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रथकुटुम्बिन् पु. (रथस्य कुटुम्बीव चालकत्वात्) સારથિ.

रथकृत् पु. (रथं करोति कृ+क्विप् तुक् च) રથ બનાવનાર, સુથાર.

रथक्रान्त पु- (रथवत् क्रान्तं, क्रमणं यस्य) તાલવિશેષ.

रथगर्भक पु. (रथस्य गर्भमिव इवार्थे कन्) પાલખી–ડોળી વિગેરે, कर्णीरथ શબ્દ જુઓ.

रथगुप्ति स्त्री. (रथस्य गुप्तिः शस्त्रवारणार्थं रक्षा उपचारात् तत्स्थानम्) શસ્ત્ર વિગેરેથી રથના રક્ષણ માટે કરેલ લોખંડી આવરણ.

रथगोपन न. (रथस्य गोपनं शस्त्रादिभ्यो रक्षार्थमावरणम्) ઉપરનો અર્થ,

रथचरण पु. (रथस्य चरणः इव गतिहेतुत्त्वात्) રથનું પૈડું.

रथचरण पु. (रथचरणं चक्रं तदेव नामास्य) ચક્રવાક પક્ષી.

रथचरणी स्त्री. (रथचरण+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચક્રવાક પક્ષિણી.

रथद्रु पु. (रथनिर्माणाय द्रुः रथनामको वा द्रुः) તિનિશ વૃક્ષ.

रथद्रुम पु. (रथनिर्माणाय द्रुमः) ઉપરનો અર્થ.

रथन्तर त्रि. (रथेन तरति, तॄ+खच् मुम् च) રથ લઇ જનાર.

रथन्तर न. („ „) સામવેદનો અમુક વિભાગ.

रथपाद पु. (रथस्य पादः) रथचरण શબ્દ જુઓ.

रथयात्रा स्त्री. (रथेन भगवतो यात्रा) આષાઢ સુદ બીજે જગન્નાથની રથવડે યાત્રા, રથથી કરવાનો એક ઉત્સવ.

रथवाहक पु. (रथं वहति, वह्+ण्वुल्) રથ હાંકનાર સારથિ.

रथाङ्ग न. (अङ्गयते गम्यतेऽनेन, अगि+करणे घञ् रथस्य अङ्गम्) પૈડું, ચક્ર.

"रथाङ्गपाणेः पटलेन रोचिषा" माघे.

रथाङ्ग पु (रथाङ्गशब्दः वाचकत्वेनास्त्यस्य अच्) ચક્રવાક પક્ષી.

"इह सहचरी नामग्राहं रथाङ्गविहङ्गमाः" नैषधीयम्

रथाङ्गपाणि पु, (रथाङ्गं चक्रं सुदर्शनं पाणौ यस्य) વિષ્ણુ.

रथाङ्गाह्व पु. (रथाङ्ग इति आह्वा यस्य) ચક્રવાક પક્ષી.

रथाङ्गाह्वी स्त्री. (रथाङ्गाह्व+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચક્રવાક પક્ષિણી.

रथाङ्गाह्वान पु. (रथाङ्ग इति आह्वानं यस्य) ચક્રવાક પક્ષિ.

रथाङ्गाह्वानी स्त्री. (रथाङ्गाह्वान+स्त्रियां ङीष्) ચક્રવાક પક્ષિણી.

रथाङ्गिन् पु. (रथाङ्ग+अस्त्यर्थे+णिनि) વિષ્ણુ.

रथाङ्गी स्त्री. (रथाङ्ग+स्त्रियां ङीष्) ચક્રવાક પક્ષિણી.

रथाभ्र पु. (रथ इवाभ्रियतेऽसौ, आ+भृ+मूल. क) નેતરનું ઝાડ.

रथाभ्रपुष्प पु. (अभ्रमिव पुष्पमस्य, रथनामकोऽभ्रपुष्पः) ઉપરનો અર્થ.

रथारूढ त्रि. (रथमारूढः) રથ ઉપર ચઢેલ–બેઠેલ.

रथारोहण न. (रथं आरोहणम्) રથમાં ચઢવું તે, રથમાં બેસવું તે.

रथारोहिन् पु. (रथमारोहति, आ+रुह्+णिनि) રથમાં ચઢનાર–બેસનાર.

रथावरोहण न. (रथादवरोहणम्) રથમાંથી ઉતરવું તે.

रथिक पु. (रथो युद्धसाधनत्वेनास्त्यस्य ठन्) રથમાં બેસીને લડાઇ કરનાર યોદ્ધો, તિનિશ વૃક્ષ.

रतिगृह न. (रत्याः गृहम्) કામ ક્રીડા કરવાનું ઘર, યોનિ.

रतिपति पु. (रत्याः पतिः) કામદેવ.
"पूर्वं यत्र समं त्वया रतिपतेरासादिताः सिद्धयः" गीतगोविन्दे.

रतिप्रिय पु. (रते प्रियः) કામદેવ.

रतिप्रिय त्रि. (रतिः प्रिया यस्य) રમવું જેને પ્રિય હોય તે.

रतिबन्ध पु. (रतौ बन्धः) સોળ કામ ક્રીડાના પ્રકાર.

रतिमदा स्त्री. (रतेर्मदो यस्याः) એક અપ્સરા વિશેષ.

रतिमन्दिर न. (रतेर्मन्दिरमिव) સ્ત્રીની યોનિ, કામક્રીડાનું ઘર.

रतिरमण पु. (रत्याः रमणः) કામદેવ.

रतिलक्ष न. (रतेर्लक्षं पदम्) મૈથુન.

रतिसत्वरा स्त्री. (रतिं सत्वरयति, सत्वरा+करोत्यर्थे णिच्+अण्+टाप्) એક જાતનું શાક.

रतू स्त्री. (ऋतीयते ऋत्–सौत्रधातुः+उणा. कूः अम् च) શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી, ગંગા.

रतोद्वह पु. (रतं उद्वहति प्रापयति उत्+वह्+अच्) કોયલ,

रत्न न. (रमयति हर्षयति, रम्+णिच्+उणा. नः तकारान्तादेशः) માણેક વિગેરે રત્ન, હીરો, પોતપોતાની જાતિઓમાં શ્રેષ્ઠ

रत्नकन्दल पु. (रत्नानां कन्दलो नवाङ्कुर इव) પરવાળું.

रत्नकर पु. (रत्नं करोति, कृ+अच्) કુબેર.

रत्नकूट पु. (रत्नमयः कूटः शृङ्गमस्य) તે નામે એક પર્વત.

रत्नगर्भ पु. (रत्नयुक्तं गर्भं यस्य शा. स.) સમુદ્ર, કુબેર.

रत्नगर्भा स्त्री. (,, मध्यं यस्याः) પૃથ્વી, સત્પુત્ર વાળી નારી.

रत्नदीप पु. (रत्नरूपो दीपः) રત્નરૂપ દીવો.

रत्नद्वीप पु. न. (रत्नमयो द्वीपः) તંત્રશાસ્ત્રમાં કહેલ ધ્યાન કરવા યોગ્ય રત્નમય બેટ.

रत्नधि पु. (रत्नानि धीयन्ते यस्मिन्, धा+कि) સમુદ્ર.

रत्नधेनु स्त्री. (रत्नकल्पिता धेनुः) મહાદાન માટે કલ્પેલી રત્નોની ગાય.

रत्ननाभ पु. (रत्नयुक्तः नाभिरस्य अच्) વિષ્ણુ.

रत्ननायक पु. (रत्नेषु नायक इव) માણેક.

रत्ननिधि पु. (रत्नेषु तत्प्रदाने निधिरिव) ખંજન પંખી.

रत्ननिधि पु. (रत्नानां निधिः) રત્નોનો ભંડાર, સમુદ્ર.

रत्नपारायण न. (रत्नानां पारायणम् साकल्येन स्थानम्) સર્વ રત્નોનો આધાર.

रत्नपरीक्षक पु. (रत्नानां परीक्षकः) રત્નોની પરીક્ષા કરનાર.

रत्नप्रभा स्त्री. (रत्नानां प्रभा रत्नानां प्रभाऽत्र वा) રત્નની કાંતિ, નરકભૂમિ.

रत्नमुख्य न. (रत्नेषु मुख्यम्) હીરો.

रत्नराज् पु. (रत्नेषु राजते, राज्+क्विप्) માણેક, શ્રેષ્ઠ રત્ન.

रत्नराशि पु. (रत्नानां राशिः) સમુદ્ર, રત્નોનો ઢગલો.

रत्नवत् त्रि. (रत्नानि सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः) રત્નોવાળું.
"आसेदिवान् रत्नवदासनं सः" रघौ.

रत्नवती स्त्री. (रत्नानि सन्त्यस्याः मतुप् मस्य वः ङीप्) પૃથ્વી.

रत्नवर्षुक पु. (रत्नानि वर्षितुं शीलमस्य) કુબેરનો રથ.

रत्नवृक्ष पु. (रत्नानां वृक्ष इव) પરવાળું.

रत्नसानु पु. (रत्नानि सानावस्य) સુમેરૂ પર્વત.

रत्नसू स्त्री. (रत्नानि सूते, सू–प्रसवे क्विप्) પૃથ્વી.

रत्नाकर पु. (रत्नानां आकरः) સમુદ્ર, રત્નોની ખાણ.

रत्नाङ्क पु. (रत्नानामङ्कश्चिन्हं यस्मिन्) વિષ્ણુનો રથ.

रत्नाचल पु. (रत्ननिर्मितः अचलः) દાન માટે કલ્પેલો રત્નનો પર્વત.

रत्नाभरण न. (रत्नघटितं आभरणम्) રત્નથી જડેલું ઘરેણું.

रत्नावली स्त्री. (रत्नानाम् आवली) રત્નની હાર, રત્નની માલા, વત્સરાજની પત્ની, શ્રીહર્ષકૃત ચાર અંકની એક નાટિકા.

रम त्रि. (रम्+अच्) વહાલું, ચાહેલું.

रमक पु. (रमते, रम्+उणा. कन्) આશક, યાર, વહાલો.

रमठ न. (रम्+अठन्) હિંગ, વઘારણી.

रमठध्वनि पु. (रमठ इति शब्देन ध्वन्यते कथ्यते-ध्वन्+इन्) હિંગ.

रमण पु. (रमयति, रम्+णिच्+ल्यु) કામદેવ, પતિ, ધણી, ગધેડો, વૃષણ-પેળીયો, લીંબડો, જંબૂદ્વીપમાં આવેલો એક ખંડ, બળદ.

"गच्छन्तीनां रमणवसतीं"-मेघदूते

रमण न. (रम्+भावे ल्युट्) સુરત-મૈથુન, રમવું, ખેલવું.

"वचनीयमिदं व्यवस्थितं, रमण त्वामनुयामि यद्यपि" कुमारे.

रमण न. (रम्+करणे ल्युट्) પટોલમૂલ, જઘન-જાંઘ.

रमणक न. (रमन्ते लोकाऽत्र, रम्+ल्युट् संज्ञायां कन्) પટોલમૂળ.

रमणा स्त्री. (रम्+ल्यु+टाप्) તે નામે પીઠસ્થ એક શક્તિ, સ્ત્રી.

रमणी स्त्री. (रमतेऽस्यां, रम्+ल्युट्+ङीष्) ઉત્તમ સ્ત્રી, હરકોઈ સ્ત્રી, એક જાતનું ઝાડ, ગધેડી.

रमणीय त्रि. (रम्यतेऽत्र, रम्+ आधारे अनीयर्) સુંદર, રમુજ આપનાર.

"दशमुखमौलिवलिं रमणीयम्" गीतगोविन्दे

रमणीयता स्त्री. (रमणीयस्य भावः तल्+टाप्) સુંદરતા, સૌન્દર્ય.

"क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयतायाः"माघे०

रमणीयत्व न. (रमणीयस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रमण्य त्रि. (रम्+उणा.अन्यप्रत्ययः) રમાડનાર, રમુજી.

रमति पु. (रमतेऽस्मिन्, रम्+उणा०-अति प्रत्ययः नित्त्च) નાયક, સ્વર્ગ, કામદેવ, કાગડો, સમય.

रममाण त्रि. (रम्+कर्मणि शानच्) રમતું, ખેલતું, ક્રીડા કરતું.

रमल न. તે નામનું એક પ્રકારનું જ્યોતિષશાસ્ત્ર.

रमा स्त्री. (रमयति, रम्+णिच्+अच्+टाप्) લક્ષ્મી, શોભા, કલ્કિની પત્ની.

"रमा यत्र न वाक् तत्र यत्र वाक् तत्र नो रमा" उद्भटे

रमाधव पु. (रमायाः लक्ष्म्याः धवः पतिः) શ્રીકૃષ્ણ, વિષ્ણુ.

रमानाथ पु, (रमा लक्ष्मीस्तस्याः नाथः) વિષ્ણુ.

रमापति पु. (रमायाः पतिः) શ્રીકૃષ્ણ, વિષ્ણુ.

रमाप्रिय पु. (रमायाः प्रियः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रमाप्रिय न. (रमायाः प्रियम्) કમળ, પદ્મ.

रम्भ पु. (रभि+अच् मुम् च) રેણુ, રજ, મહિષાસુરનો પિતા-રંભાસુર.

रम्भ पु. (रम्भते रागमूर्च्छनादिकमनेन, रभि+घञ्) વાંસ.

रम्भ पु. (रम्भते उद्यमशीलो भवति निरन्तरमुदरभरणाय, रभि+अच्) તે નામનો એક વાંદરો.

रम्भा स्त्री. (रभि+अच्+टाप् मुम्) કેળ, એક અપ્સરા વિશેષ, વેશ્યા, ગાય કે બળદનો શબ્દ, ગૌરી, ઉત્તર દિશા.

"गतिर्जनमनोरमा विजितरम्भमूरुद्वयम्" गीतगोविन्दे

रम्भातृतीया स्त्री. (रम्भाख्या तृतीया) માગશર શુદ ત્રીજ.

रम्भाव्रत न. માગશર શુદ ત્રીજે કરવાનું એક વ્રત.

रम्भोरू स्त्री. (रम्भा इव उरू अस्य) કેળના જેવી જાંઘવાળી સ્ત્રી.

रम्य त्रि. (रम्यतेऽत्र रम्+यत्) સુંદર, બલકારક, ખુબસુરત, દેખાવડું.

रम्य पु. (रम्यतेऽनेन रम्+यत्) ચંપાનું ઝાડ, બકવૃક્ષ.

रम्य न. (रम्+यत्) પટોલ મૂલ.

रम्यक न. (रम्यते जनोऽत्र, रम्+यत्-कप् संज्ञायां कन् वा) શુક્રધાતુ-વીર્ય, જમ્બુદ્વીપનો એક ખંડ, પારો.

रम्यता स्त्री. (रम्यस्य भावः तल्+टाप्) સુંદરતા, સૌન્દર્ય.

रम्यत्व न. (रम्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

रम्यपुष्प पु. (रम्याणि पुष्पाण्यस्य) શીમળાનું ઝાડ.

रम्या स्त्री. (रम्+य+टाप्) રાત્રિ, સ્થલપદ્મિની, ગંગા.

रम्र पु. (रम्+शकादित्वात् रः) લાલ રંગ, શોભા, કાન્તિ.

रय् (भ्वा. आ. सक. सेट् रयते) જવું.

रथिक त्रि. (रथेन चरति, चर्+ष्ठन्) રથવડે ફરનાર, રથમાં બેસી મુસાફરી કરનાર.

रथिन् पु. (रथ+अस्त्यर्थे युद्धसाधनत्वेन वा इनि) રથમાં બેસીને યુદ્ધ કરનાર યોદ્ધો, તિનિશ વૃક્ષ, રથવાળો.
"आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु।
बुद्धिं तु सारथिं विद्धि मनःप्रग्रह एव च" ॥ कठोपनिषद्

रथिन पु. (रथस्य इनः प्रभुः शक० अलोपः) ઉપર નો અર્થ.

रथिर पु. (रथोऽस्त्यस्य युद्धसाधनत्वेन, रथ+इरच्) રથમાં બેસી યુદ્ધ કરનાર યોદ્ધો, તિનિશ વૃક્ષ, રથવાળો.

रथोपस्थ पु. (रथस्य उपस्थ इव) રથનો મધ્યભાગ.
"रथोपस्थ उपाविशत्"–गीतायाम्

रथ्य पु. (रथं वहति यत्) ઘોડો.

रथ्य त्रि. (रथस्येदं, रथ+यत्) રથનું, રથ સમ્બન્ધી– ચક્ર વિગેરે.

रथ्या स्त्री. (रथानां समूहः, यत्+टाप्) રથોનો સમુદાય.

रथ्या स्त्री. (रथ+यत्+स्त्रियां टाप्) નાનો રસ્તો, અભ્યન્તર માર્ગ, રસ્તો, રથ ગાડી, વગેરે ચાલે તેટલો માર્ગ, ચોક, ચત્વર, પહોળો રસ્તો.

रद् (भ्वा. पर. सक. सेट् रदति) ઉખેડવું, ખોદવું.

रद पु. (रदति उत्खनति, रद्+अच्) દાંત, બત્રીશ સંખ્યાની સંજ્ઞા.
"विदुषां वदनाद्वाचः सहसा यान्ति नो बहिः।
याताश्चेन्न परांचन्ति द्विरदानां रदा इव" ॥ भामिनीवि.

रद पु. (रद्+भावे वा. अप्) કાપવું, ખોદવું, ફાડવું.

रदच्छद पु. द्वि. व. (रदान् छादयति, छद्+णिच्+घ ह्रस्वः) હોઠ.

रदन पु. (रद्यतेऽनेन रद्+करणे ल्यु) દાંત.

रदन न. (रद्यते, रद्+भावे ल्युट्) ફાડવું, ચીરવું.

रदायुध पु. (रदः आयुधं यस्य) રાની ડુક્કર.

रदायुधी स्त्री. (रदायुध+स्त्रियां जाति. ङीप्) ડુક્કરી.

रध् (दिवा. प. सक. सेट् रध्यति) રાંધવું, પકાવવું, નાશ કરવો.

रञ्ज् (भ्वा. उभ. अ. अनिट् रजति+ते) રંગવું.

रन्तिदेव पु. (रम्+संज्ञायां तिक् , रन्तिश्चासौ देवश्च) ચન્દ્રવંશી એક રાજા, કુતરો, વિષ્ણુ.

रन्तिदेवी स्त्री. (रन्तिदेव+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુતરી.

रन्तु पु. (रमतेऽत्र, रम्+तुन्) રસ્તો, નદી.

रन्धन न. (रध्+भावे अनट् नुमागमश्च) રાંધવું, નાશ કરવો, અપકાર કરવો.
रन्धनाय स्थाली"–सिद्धान्तकौ०

रन्धन त्रि. (रध्+कर्त्रर्थे ल्यु) નાશ કરનાર.
"यदनु स्मर्यते काले स्वबुद्ध्याऽभद्र रन्धन" श्रीमद्भा.

रन्धित त्रि. (रन्ध्+कर्मणि क्त) રાંધેલ.

रन्ध्र न. (रम्+क्विप् , धृ–मूलविभुजादि० क, कर्म०) છિદ્ર, દૂષણ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી આઠમું સ્થાન, યોનિ.

रन्ध्रकण्ट पु. (रन्ध्रे कण्टो कण्टको यस्य) એક જાતનો બાવળ.

रन्ध्रबभ्रु पु. (रन्ध्रे गर्त्ते बभ्रुर्नकुल इव) ઉંદર.

रन्ध्रवंश पु. (रन्ध्रविशिष्टो वंशः) એક જાતનો વાંસ.

रप् (भ्वा. प. स. सेट् रपति) સ્પષ્ટ બોલવું, પ્રગટ કરવું.

रम्फ् (भ्वा. प. स. सेट् रम्फति) જવું, ગતિ કરવી.

रम्ब् (भ्वा. आ. सेट् रम्बते) શબ્દ કરવો. अक. જવું.

रव पु. (रवि+अच्) અવાજ, શબ્દ.

रब्ध त्रि. (रभ्+कर्मणि क्त) આરંભેલું, શરૂ કરેલું.

रब्धृ त्रि. (रभ्+तृच्) આરંભનાર, શરૂ કરનાર.

रम्भ् (भ्वा. आ. स. सेट् रम्भते) શબ્દ કરવો.

रभ् (भ्वा. आ. अ. अनिट् रभते) ઉત્સુક થવું, आ+रभ्–આરંભ કરવો, શરૂ કરવું.

रभस पु. (रभणमिति, रभ्+उणा. असच्) વેગ, હર્ષ, ઉત્સુકપણું, આગળ પાછળનો વિચાર ન કરવો, ઉતાવળ કરવી, પ્રેમનો ઉત્સાહ.
"अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेः।
भवति हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः" ॥ भर्तृहरिः

रभस त्रि. (रभस+अर्श आद्यच्) ઉતાવળીયું, વેગવાળું, હર્ષવાળું, ઉત્સુક, આગળ પાછળનો વિચાર ન કરનાર, મોટું.

रभस पु. (रभ्+उणा. असच्) તે નામે એક કોષકાર.

रम् (भ्वा. आ. अ. अनिट् रमते) ક્રીડા કરવી, રમવું.

रम पु. (रमते रम्+अच्) કાન્ત, ધણી, પ્રિય, પતિ, કામદેવ, આસોપાલવ.

रस् (चु. उभ. स. सेट् रसयति+ते) સ્વાદ લેવો, ચાખવું.

रस पु. (रसति रस्+अच् यद्वा रस्यते रस्+घ) રસ, પારો, પુષ્પનો મકરન્દ–મધ, સ્વાદ, ખાધેલા અન્ન વગેરેનું શરીરમાં થતું એક પરિણામ, સાર, ગોળ, અલંકારશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ રત્યાદિ સ્થાયી ભાવવાળા શૃંગાર વીર વિગેરે આઠરસો, ગન્ધરસ, ગન્ધક.
"शृङ्गारहास्यकरुणरौद्रवीरभयानकाः ।
बीभत्साद्भुतसंज्ञौ चेत्यष्टौ नाट्ये रसाः स्मृताः" ॥
काव्यप्रकाशः

रस पु. न. (रस्यते रस्+अच्) ઝેર, વીર્ય, રાગ, દ્રવ, પાણી, ગંધરસ, ગંધક, અન્ન.

रसक न. (रस+संज्ञायां कन्) ઉકાળેલું માંસ.

रसकर्पूर न. (रसेन कर्पूरमिव) રસ કપૂર.

रसकेसर न. (रसेन केसरमिव नागकेसरसुगन्धित्वात्) કપૂર.

रसगन्ध पु. न. બોલ, ગંધરસ.

रसगन्धक पु. न. (रसगन्ध+स्वार्थे कन्) ગંધરસ, ગન્ધક.

रसगर्भ न. (रसो गर्भेऽस्य) હિંગળોક, એક જાતનું રસાંજન.

रसघ्न पु. (रसं पारदं हन्ति, हन्+टक्) ટંકણખાર.

रसज न. (रसात् भुक्तान्नरसात् प्रथमधातोर्जायते, जन्+ड) લોહી.

रसज पु. (रसात् इक्षुप्रभृतेः द्रवात् जायते जन्+ड) ગોળ, દારૂનો કીડો.

रसज त्रि. (रसाज्जायते, जन्+ड) રસમાંથી ઉત્પન્ન થનાર.

रसज्ञ त्रि. (रसं जानाति, ज्ञा–करणे घञर्थे क) રસને જાણનાર.

रसज्ञा स्त्री. (रसं जानाति, ज्ञा+करणे क+टाप्) જીભ.

रसज्येष्ठ पु. (रसेषु ज्येष्ठः श्रेष्ठः) મધુરરસ, શૃંગાર રસ.

रसत् त्रि. (रस्+वर्तमाने शतृ) બોલતું, અવાજ કરતું, ચાખતું.

रसतेजस् न. (रसस्य भुक्तान्नरसस्य तेजः सारः) લોહી.

रसदालिका स्त्री. (रसार्थं दल्यते, दल्+कर्मणि घञ्+ ङीप्+स्वार्थे क टाप् ह्रस्वः) એક જાતની વેલડી.

रसधातु पु. (रसात्मको धातुः) પારો.

रसधेनु स्त्री. (दानार्थं कल्पिता इक्षुरसनिर्मिता धेनुः) દાન માટે કલ્પેલી શેલડીના રસની બનાવેલી ગાય.

रसन न. (रस्+भावे ल्युट्) સ્વાદ, ચાખવું, શબ્દ, અવાજ.

रसन न. (रस्यतेऽनेन रस्+करणे ल्युट्) જીભ.

रसना स्त्री. (रस्यतेऽनया, रस्+करणे ल्युट्+टाप्) જીભ, રાસ્ના વનસ્પતિ, કટીમેખલા, દોરડી.

रसनाथ पु. (रसानां नाथः श्रेष्ठः) પારો.

रसनायक पु. (रसानां नायकः नेता रसायनविद्याविष्कारकत्वात्) શિવ.

रसनालिह् पु. (रसनया लेढि, लिह्–क्विप्) કુતરો.

रसनेत्रिका स्त्री. (रसो नेत्रमिव तदस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) મણસીલ.

रसपति पु. (रसस्य पतिः) પારો.

रसपाक पु. (रसस्य पाकः) રસનો પાક.

रसपाकज पु. (रसपाकाज्जायते, जन्+ड) ગોળ, લોહી.

रसफल पु. (रसो जलं फले यस्य) નારીએળનું વૃક્ષ.

रसमाणिक्य न. (रसेन पारदेन माणिक्यमिव) તે નામે એક પદાર્થ.

रसराज पु. (रसेषु रसो वा राजेव श्रेष्ठत्वात्) પારો.

रसराज पु. (रसः द्रवः इव राजते, राज्+अच्) રસાંજન.

रसलेह पु. (रस+लिह्+अच्) પારો, પારદ.

रसवत् त्रि. (रस+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રસવાળું.

रसवती स्त्री. (रस आस्वाद्यद्रव्यमन्नादि अस्त्यस्यां मतुप् मस्य वः ङीप्) રસોડું, પાકસ્થાન, રસોઈ.

रसविक्रय पु. (रसस्य विक्रयः) રસ વેચવો તે, રસનું વેચાણ.

रसशोधन न. (रसं पारदं द्रवीभूतं द्रव्यं स्वर्णादि वा शोधयति, शुध्+णिच्+ल्यु) ટંકણખાર.

रसशोधन न. (रसस्य शोधनम्) પારાને શોધવો તે.

रससिन्दूर न. (रसजातं सिन्दूरम्) પારામાંથી બનતું એક સિન્દૂર.

रसस्थान न. (रसस्य पारदस्य स्थानम्) હીંગળોક.

रसा स्त्री. (रसो माधुर्यादिरूपोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्)

रय पु. (रयतेऽनेन, रय्+घ रीणात्यनेन री गतौ+घ वा) વેગ, પ્રવાહ.

रयि न. (रय्+इन्) જળ, ધન.

रयिष्ठ त्रि. (रयिन्+अत्यर्थे इष्टन्) અત્યન્ત વેગવાળું.

रयिष्ठ पु. (,, ,,) કુબેર, અગ્નિ, બ્રહ્મા, ચિત્રાનું ઝાડ.

रराट न. (ललाट+पृषो.) લલાટ, કપાળ.

रल्लक पु. (रम्+क्विप् मलोपे तुक् , ला+क रच्चासौलश्च ततः कन्) એક જાતનો મૃગ, કામળો, આંખનું રૂંવાટું.

"सीतारल्लकभल्लभग्नहृदयः स्वस्थो न लंकेश्वरः" हनुमन्नाटके

रव् (भ्वा. आ. स. सेट् इदित् रण्वते) જવું, ગમન કરવું.

रव पु. (रूयते, रु ध्वनौ+भावे अप्) શબ્દ, અવાજ.

रवण पु. (रौति, रु+उणा० युच्) કોયલ, ઉંટ.

"स्वनाम निन्ये रवणस्फुटार्थताम्"–माघे

रवण त्रि. (रु+उणा० युच्) શબ્દ–અવાજ કરનાર, તીક્ષ્ણ, ચંચળ, ફીક્કું, મશ્કરો.

रवण न. (रु+युच्) કાંસુ.

रवणी स्त्री. (रवण+स्त्रियां ङीष्) કોકિલા, ઉંટડી.

रवथ पु. (रु+उणा० अथ) કોયલ.

रवथी स्त्री. (रवथ+स्त्रियां जाति. ङीष्) કોયલ–માદા.

रवि पु. (अव–इन् रुट् च) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, બારની સંખ્યા.

रविकान्त पु. (रविणा रविकरसंयोगेन कान्तः कमनीयः) સૂર્યકાન્ત મણિ.

रविज पु. (रवेर्जायते, जन्+ड) શનિ, સાવર્ણિ મનુ, વૈવસ્વત મનુ, સુગ્રીવ, યમ, કર્ણ.

रविजा स्त्री. (रवेर्जायते, जन्+ड+टाप्) યમુના.

रवितनय पु. (रवेः तनयः पुत्रः) શનિ, સાવર્ણિ મનુ, વૈવસ્વત મનુ, સુગ્રીવ, યમ, કર્ણ.

रविनन्दन पु. (रवेर्नन्दनः यद्वा रविं नन्दयति, नन्दि+ल्यु) સુગ્રીવ, યમરાજ, કર્ણરાજ, વૈવસ્વત મનુ, સાવર્ણિ મનુ, શનિદેવ, દ્વિ૦ વ૦ બે અશ્વિની કુમારો.

रविनन्दिनी स्त्री. (रविं नन्दयति सा, नन्द्+णिनि+ङीप्) યમુના.

रविनाथ न. (रविरेव नाथोऽस्य) કમળ, બપોરીયાનું ફૂલ.

रविनाथ पु. (रविः नाथो यस्य) બપોરીયાનું ઝાડ.

रविनेत्र पु. (रविः नेत्रं यस्य) વિષ્ણુ.

रविपुत्र पु. (रवेः पुत्रः) શનિ, સાવર્ણિ મનુ, વૈવસ્વત, સુગ્રીવ, યમરાજ, કર્ણ.

रविपुत्री स्त्री. (रवेः पुत्री) યમુના.

रविप्रिय न. (रविरेव प्रियमस्य) રાતુ કમળ, તાંબુ.

रविप्रिय पु. (रवेः प्रियः) કરેણનું ઝાડ, આદિત્ય પત્ર, જળચર.

रविरत्न न. (रवेः प्रियं रत्नम्) માણેક.

रविलोचन पु. (रविः लोचनं यस्य) વિષ્ણુ.

रविलौह न. (रविप्रियं लौहम्) તાંબુ.

रविवार पु. (रविपतिको वारः) સૂર્યનો વાર, આતવાર.

रविवासर पु. (रविस्वामिको वासरः) ઉપરનો અર્થ.

रविसंज्ञक न. (रविरिति संज्ञा यस्य कप्) તામ્રધાતુ.

रविसारथि पु. (रवेः सारथिः) સૂર્યનો સારથિ–અરૂણ.

रविसुत पु. (रवेः सुतः) रवितनय पु. શબ્દ જુઓ.

रविसुता स्त्री. (रवेः सुता) યમુના.

रविहोरा स्त्री. (रवेः होरा) રવિની હોરા–રાશિનો અર્ધ ભાગ.

रश् (सौत्र. पर. अक. सेट् रशति) શબ્દ–અવાજ કરવો.

रशना स्त्री. (अश्नुते व्याप्नोति, अश्+युच् रशादेशः टाप्) મેખલા–કન્દોરો, જીભ, દોરડું.

रश्मि पु. (अश्नुते व्याप्नोति, अश्+मि धातो रशादेशश्च) કિરણ, ઘોડા વિગેરેની લગામ, આંખની પાંપણ.

"मुक्तेषु रश्मिषु निरायतपूर्वकायाः"–शाकुन्तले

रश्मि न. (रश्+मि, अश्+मि धातोरुट् वा) કમળ.

रश्मिकलाप पु. (रश्मिनां कलापो यस्मिन्) ચોપન સેરનો હાર.

रस् (भ्वा. पर. सेट् रसति) અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો.

रसिका स्त्री. (रस+ठन्+स्त्रियां टाप्) જીભ, સ્ત્રીની કટીમેખલા, શીખંડ, મેના, શેલડીનો રસ, શ્રીખંડ, દ્રાક્ષ.

रसिकता स्त्री. (रसिकस्य भावः तल्+टाप्) રસિકપણું.

रसिकत्व न. (रसिकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रसिकी स्त्री. (रसिक+स्त्रियां जातित्वात् ङीष्) ઘોડી, સારસ પક્ષિણી, હાથણી.

रसित न. (चु. रस्+भावे क्त) મેઘ વિગેરેનો શબ્દ, પક્ષિ વિગેરેનો શબ્દ.
"गम्भीरमेघरसितव्यथिता कदाऽहम्"–घटकर्परः

रसित त्रि. (रस+कर्त्तरि क्त) શબ્દવાળું, મેઘ ગર્જનાવાળું.

रसित त्रि. (रस+कर्मणि क्त) ચાખેલ, સ્વાદ લીધેલ.

रसिन् त्रि. (रस+अस्त्यर्थे इनि) રસિક, રસવાળું.

रसुन पु. (रस्+उनन्) લસણ.

रसुनक पु. (रसुन+स्वार्थे कन्) લસણ.

रसेन्द्र पु. (रस इन्द्र इव यद्वा रसानां धातुरसानामिन्द्रः श्रेष्ठः) પારો.

रसेन्द्रवेधन न. (रसेन्द्रस्य वेधनं यस्मात्) સોનું.

रसेन्द्रसंजात न. (रसेन्द्रात्संजायते, सम्+जन्+कर्मणि क्त) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रसेश पु. (रसानामुपधातूनाम् ईशः) પારો.

रसेश्वर पु. (रसः पारद ईश्वर इव) ઈશ્વરતુલ્ય રસ, પારો.

रसोत्तम पु. (रसेषु उत्तमः यद्वा रसः उत्तमोऽस्य) લીલા મગ, પારો, રસાંજન.

रसोद्भव न. (रसः पारद उद्भवत्यस्मात् , उद्+भू+अच्) હિંગળોક.

रसोद्भव त्रि. (रसादुद्भवति, उत्+भू+अच्) રસમાંથી ઉત્પન્ન થનાર.

रसोन पु. (रसेनैकेनोनः) લસણ.

रसोनक पु. (रसोन+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रसोपल न. (रसः पारद इव उपलीयते शुभ्रत्वात्, लीन्+ड) મોતી.

रस्न न. (रस्+उणा० न) વસ્તુ, પદાર્થ.

रस्य न. (रसाद् भुक्तान्नादिपरिणामादागतं–रस्+यत्) રૂધિર, માંસ, પાતળું દહીં.

रस्या स्त्री. (रसाय हिता, रस्+यत्+टाप्) રાસ્ના વનસ્પતિ, પાઠા વનસ્પતિ.

रस्य त्रि. (रस्यते आस्वाद्यते रस्+यत्) ચાખવા લાયક, ખાવા લાયક.

रंह् (गतौ भ्वा. प. स. सेट्–रंहति) જવું.

रह् (भ्वा. प. स. सेट् रहति) ત્યાગ કરવું, છોડવું.

रह् (चु. उभ. स. सेट् रहयति–ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रहस् न. (रह्+असुन्) એકાન્ત સ્થાન, મૈથુન, ગુહ્ય અંગ, છાનું રાખવા લાયક, યથાર્થપણું, સત્યતા.

रहस् (रमन्तेऽस्मिन् , रम्+असुन् मस्य हः) વિશ્વાસ લાયક સ્થાન.

रहस् अव्य. ગુપ્તપણે, છાની રીતે, ચોરીથી.

रहस पु. (रहस्+अच्) સ્વર્ગલોક, સમુદ્ર.

रहसि अव्य. (रहस्+सप्तम्यन्तो निपा.) એકાન્તમાં.
"रहस्युपाघ्राय न तृप्तिमाययौ" रघुवंशे.

रहस्य त्रि. (रहसि भवः, रहस्+यत्) એકાન્તમાં હોનાર. નિર્જનસ્થાનમાં હોનાર, ગોપ્ય–છાનું રાખવા લાયક.

रहस्य न. (रहसि भवः यत्) ગુપ્ત વસ્તુ, છાનું રહસ્ય–તાત્પર્ય–ભાવ–ઉપદેશ.
"रहस्यं साधूनामनुपधि विशुद्धं विजयते" भवभूतिः

रहस्या स्त्री. (रहस्य+स्त्रियां टाप्) વનસ્પતિ પાઠા, રાસ્ના, એક નદી.

रहाट पु. મન્ત્રી, વજ્ર, બ્રહ્મરાક્ષસ.

रहित त्रि. (रह्+कर्मणि क्त) છોડેલું, ત્યાગ કરેલ, વર્જિત.

रहीभूत त्रि. (रहस्+च्वि+भू+क्त) એકાન્તનું, એકાન્તમાં થયેલ.

रा (अदा. प. स. अनिट् राति) આપવું, દેવું, ગ્રહણ કરવું.

रा स्त्री. (रा+सम्पदा. भावे क्विप्) દાન, વિભ્રમ.

रा स्त्री. (रा+सम्प. कर्मणि क्विप्) સોનું,

राका स्त्री. (रा+उणा० क+टाप् कस्य नेत्वं) પડવે યુક્ત પુનમ. એક નદી, પ્રથમ અટકાવ આવેલી સ્ત્રી, કચ્છૂરોગ, આંગિરસની કન્યા.

પૃથ્વી, વનસ્પતિ આહન, દ્રાક્ષ, વનસ્પતિ કાકોલી, કાંગ, વનસ્પતિ પાઠા, સલ્લકી, રસાતલ.

"रसासाररसा सारसायताक्षक्षताय सा" काव्यप्रकाशे

रसाखन पु. (रसां खनति खन्+अच्) કુકડો.

रसाखनी स्त्री. (रसाखन+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુકડી.

रसाग्रज न. (रसस्य पित्तलधातुद्रवस्याग्रात् जायते जन्+ड) રસાંજન.

रसाञ्जन न. (रसजातं अञ्जनम्) પિત્તળમાંથી બનતું એક અંજન.

रसाढ्य पु. (रसेन मधुररसेन आढ्यः) આમ્રાતક વૃક્ષ.

रसाढ्य त्रि. (,, ,, ,,) રસવાળું, રસથી ભરપુર.

रसातल न. (रसायाः तलम्) તે નામે એક પાતાળ.

"जातिर्यातु रसातलं गुणगणस्तस्याप्यधो गच्छतु"भर्तृहरि.

रसादान न. (रसस्य आदानम्) રસનું ગ્રહણ.

रसाधिक पु. (रसाय द्रवाय स्वर्णादिद्रावणाय अधिकः) ટંકણખાર.

रसाधिक त्रि. (रसादधिकः) રસથી અધિક, ઘણા રસવાળું.

रसाधिका स्त्री. (रसेन अधिका) કાકોદુમ્બરિકા વનસ્પતિ.

रसान्तर न. (अन्यो रस इति मयु. निपा.) ચાલુ રસથી બીજો રસ.

रसाभास पु. (रस इव आभासते, आ+भास्+अच्) અલંકારશાસ્ત્રમાં રસનું અનૌચિત્ય-જેમકે પશુ વિગેરે અન્ય નાયકગત શૃંગારાદિ રસ.

"अनौचित्यप्रवृत्तत्वे आभासो रसभावयोः" साहित्यदर्पणे

रसाभिनिवेश पु. (रसे अभिनिवेशः) રસમાં આસક્તિ.

रसाम्ल न. (रसेन अम्लम्) આમ્લવેતસ.

रसायन न. (रसस्यायनमिव)છાસ, કેડ, એક જાતનું ઝેર, વૃદ્ધાવસ્થાને અટકાવનાર તથા બળ બુદ્ધિ વર્ધક વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ ઔષધો-જેવાં કે પારદ, ગન્ધક, હિંગળોક વિગેરે, કીમીયો, રસાયનશાસ્ત્ર.

रसायन पु. (,, ,,) ગરુડ પક્ષી, વાવડીંગ.

रसायनफला स्त्री. (रसायनेन फलति या, फल्+अच्+टाप्) હરડે.

रसायनश्रेष्ठ पु. (रसायनेषु श्रेष्ठः) પારો.

रसायनी स्त्री. (रसान् तैलादीन् अयते प्राप्नोति, अय्+ल्यु+ङीप्) ગળો, કાકમાચી, વનસ્પતિ, શંખપુષ્પી, મજીઠ, ધોળું નસોતર, અન્ન રસવાહિકા નાડી.

रसाल पु. (रसमालाति, आ+ला+क)આંબો, શેલડી, ફણસ, ઘઉં, ધોળી શેલડી.

रसाल न. (,, ,,) ગન્ધરસ, સેલારસ.

रसाला स्त्री. (रसान् आलाति, आ+ला+क+टाप्)જીભ, શ્રીખંડ, વિદારી વનસ્પતિ, દ્રાક્ષ.

रसालिका स्त्री. (रसाली+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ચિક્કા ખાઇ વનસ્પતિ.

रसालिहा स्त्री. (रसां भूमिं लेढि स्पृशति, लिह्+क+टाप्) પૃશ્નિપર્ણિ નામે વનસ્પતિ.

रसाली स्त्री. (रसमालाति, आ+ला+क+ङीष्) એક જાતની શેલડી, ચિક્કાખાઈ.

रसावेष्ट पु. (रसेन आवेष्टो यस्य) એક જાતનો ધૂપ.

रसाश्वासा स्त्री. (रसां भूमिमाश्वासयति दलैः, आ+श्वस्+णिच्+अण्+टाप्) એક જાતનો વેલો पलाशी लता.

रसास्वाद पु. (रसस्य आस्वादः) રસનો આસ્વાદ-કાવ્યમાં રસનું ભાન થવું તે, આત્મસાક્ષાત્કારમાં એક જાતનું વિઘ્ન.

"संसारविषवृक्षस्य द्वे फले अमृतोपमे ।
काव्यामृतरसास्वादः संगश्च सुजनैः सह" ॥

रसास्वादिन् पु. (रसं पुष्परसमास्वदते, आ+स्वद्+णिनि) ભમરો.

रसास्वादिन् त्रि. (रसं पुष्परसमास्वदते, आ+स्वद्+णिनि) રસનો સ્વાદ લેનાર.

रसास्वादिनी स्त्री. (रसास्वादिन्+स्त्रियां ङीप्) રસનો સ્વાદ લેનારી સ્ત્રી, ભમરી.

रसाह्वा स्त्री. (रसेति आह्वा यस्याः) રાસ્ના વનસ્પતિ, શતાવરી વનસ્પતિ.

रसिक त्रि. (रसं वेत्ति अनुभवति वा ठन्) રસ જાણનાર, રસનો અનુભવ લેનાર.

रसिक पु. (,, ,,) ઘોડો, હાથી,સારસ પક્ષી.

रसिक त्रि. (रसोऽस्त्यस्य, रस+ठन्) રસવાળું.

"अन्तर्धानव्यसनरसिका रात्रिकापालिकीयम्" काव्यप्रकाशे

राजक न. (राज्ञां समूहः कन्) રાજાઓનો સમુદાય.

राजक त्रि. (राज्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) દીપનાર, કાંતિમાન્, તેજસ્વી.

राजक पु. (राजैव, राजा+स्वार्थे कन्) રાજા.

राजकदम्ब पु. (कदम्बानां राजा राजद. परनि.) એક જાતનું કદમ્બનું ઝાડ.

राजकन्या स्त्री. (राज्ञः कन्या) રાજાની કન્યા, એક જાતનું ફૂલ.

राजकर पु. (राज्ञे देयः करः) રાજાનો કર.

राजकल्प त्रि. (ईषदसमाप्तौ राजा, राजन्+कल्पप्) રાજાના સરખું, રાજાના જેવું.

राजकर्कटिका स्त्री. (कर्कटी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः, कर्कटिकायां राजेव) ચિનાઈ કાકડી.

राजकर्कटी स्त्री. (राजते राज्+अच्, कर्कटीषु राजेव) ચિનાઈ કાકડી.

राजकशेरु पु. (कशेरूणां राजा राजद.) ભદ્રમોથ.

राजकशेरुक पु. (राजकशेरु+स्वार्थे क) ભદ્રમોથ.

राजकार्य न. (राज्ञः कार्यम्) રાજાનું કામ.

राजकीय त्रि. (राज्ञ इदं, राजन्+छ कुक्) રાજાનું, રાજા સંબન્ધી.

राजकुमार पु. (राज्ञः कुमारः) રાજાનો પુત્ર.

राजकुल न. (राज्ञः कुलम्) રાજાનું કુલ, રાજાનું ઘર.

राजकुष्माण्ड पु. (राज्ञः कुष्मांड इव प्रियत्वात्) રીંગણાનો છોડ. "वार्ताकी"

राजकोपातकी स्त्री. (राजप्रिया कोपातकी) એક જાતની ગલકાંની વેલ.

राजक्षवक पु. (क्षवत्यनेन, क्षु+अप्, राजते, राज्+अच् राजश्चासौ क्षवकश्च स्वार्थे कप्) રાજસર્ષપ.

राजखर्जूरी स्त्री. (राजप्रिया खर्जूरी) એક જાતની ખજૂર.

राजगामिन् त्रि. (राजन्+गम्+णिनि) રાજા પાસે જનાર.

राजगिरि पु. (राजाश्रमो गिरिः) મગધ દેશમાં એક પર્વત, એક શાક.

राजगुरु पु. (राज्ञः गुरुः) રાજાનો ગુરૂ, રાજગોર.

राजग्रीव पु. એક જાતનું માછલું.

राजघ त्रि. (राजानं हन्ति, हन्+क नि.) રાજાનો નાશ કરનાર, તીક્ષ્ણ.

राजचिह्न न. (राज्ञः चिह्नम्) છત્ર ચામર વિગેરે રાજાનું ચિન્હ.

राजचिह्नक न. (राजचिह्न+संज्ञायां कन्) લિંગ, યોનિ.

राजजम्बू स्त्री. (जम्बूनां राजा इति) એક જાતની મોટી જાંબુડી.

राजजम्बू स्त्री. (राज्ञः जम्बूरिव) એક જાતની ખજૂર.

राजयक्ष्मन् पु. (राज्ञः चन्द्रस्य क्षयकारको जक्ष्मा) એક જાતનો ક્ષયરોગ.

राजत त्रि. (रजतस्य विकारः, रजत+अण्) રૂપાનું રૂપા સમ્બન્ધી.

राजत न. (रजत+स्वार्थे अण्) રૂપું.
"हेमराजतचित्राभ्यां पार्श्वाभ्यां समलंकृतम्"–रामायणे

राजतरु पु. (तरूणां राजा राजद. परनि.) કર્ણિકારનું ઝાડ, ગરમાળાનું ઝાડ.

राजतस् अव्य. (राजन्+पञ्चम्यर्थे तसिल्) રાજાથી, રાજા પાસેથી.

राजता स्त्री. (राज्ञः भावः तल्+टाप्) રાજાપણું, રાજત્વ.

राजताल पु. (राज्ञस्ताल इव प्रियः) સોપારીનું ઝાડ, ગુવાક વૃક્ષ.

राजताली स्त्री. (राजताल+स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ.
"राजतालीवनध्वनिः"–रघु.

राजतेजस् न. (राज्ञः तेजः) રાજાનું તેજ.

राजत्व न. (राज्ञः भावः त्व) રાજાપણું.

राजदन्त पु. (दन्तानां राजा, राजद. पूर्व.) ઉપલા દાંતની હારમાં વચલા બે દાંત.

राजदेशीय त्रि. (ईषदूनो राजा, राजन्+देशीयर्) રાજા તુલ્ય–જાગીરદાર વિગેરે.

राजदेश्य त्रि. (ईषदसमाप्तो राजा, राजन्+देश्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

राजद्वार न. (राज्ञः द्वारम्) રાજાનું બારણું, રાજદ્વાર.

राजद्रोह पु. (राज्ञः द्रोहः) રાજાનો દ્રોહ.

राजद्रोहिन् त्रि. (राज्ञे द्रुह्यति द्रुह्+णिनि) રાજાની સાથે દ્રોહ કરનાર, રાજાનો દ્રોહ કરનાર.

राका स्त्री. (रायते दीयते हविर्देवेभ्यो यस्यां) સંપૂર્ણ ચન્દ્રવાળી પુનમ.
"राकायामकलंकं चेदमृतांशोर्भवेद् वपुः" काव्यप्रकाशः

राकापति पु. (राकायाः पतिः) ચન્દ્ર.

राक्षस पु. (रक्ष एव, रक्षस्+स्वार्थे अण्) રાક્ષસ.

राक्षस त्रि. (रक्षस इदं, रक्षस्+अण्) રાક્ષસનું, રાક્ષસ સંબન્ધી.

राक्षसी स्त्री. (राक्षस+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસણી,

राक्षसी स्त्री. (रक्षस्+अण्+ङीप्) રાત્રિ, મોટી દાઢ, ચૌરનામનું ગન્ધ દ્રવ્ય.

राक्षसेन्द्र पु. (राक्षसानामिन्द्रः) રાક્ષસોનો રાજા-રાવણ.

राक्षा स्त्री. (लक्ष्यतेऽनया, लक्ष्+कर्मणि घञ्+टाप् पृषो. वृद्धिः लस्य रश्च) લાખ.

राख् (भ्वा. प. स. सेट् राखति) निवारण કરવું, સુકું થવું, ભૂષિત કરવું, શણગારવું, સમર્થ કરવું. अक०

राग पु. (रज्यते, रञ्ज्+भावे घञ् नि० नलोपकुत्वे) રંગવું તે, રંગ, પ્રીતિ, અનુરાગ.

राग पु. (रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+घञ् निपा. नलोपकुत्वे) લાલરંગ, ચન્દ્ર, સૂર્ય, લાખવિગેરે, રાજા, સંગીતના રાગ.
"तमिमं कुरु दक्षिणेतरं चरणं निर्मितरागमेहि मे" कुमारे.
"आसक्तिलक्षणो दोषः"-वात्स्या०

रागचूर्ण पु. (रागस्य रतेश्चूर्ण इव) કામદેવ.

रागचूर्ण पु. (रागाय चूर्ण्यतेऽसौ, चूर्ण्+घञ्) ખેર, લાખ, સિન્દૂર, ગુલાલ, રંગવાળું ચુર્ણ.

रागच्छन्न पु. (रागेण छन्नः) રામચન્દ્ર.

रागद् त्रि. (रागं ददाति,दा+क) રંગનાર, ચિત્રકાર, ગવૈયો.

रागदा स्त्री. (रागद+स्त्रियां टाप्) સ્ફટિક મણિ.

रागदालि पु. (दल्+णिच्+इन् पृषो० वृद्धिः रागयुक्ता दालिः) મસૂર.

रागपुष्प पु. (रागयुक्तं रक्तवर्णं पुष्पमस्य) બપોરીયાનું ઝાડ, રક્તામ્લાન વૃક્ષ.

रागपुष्पी स्त्री. (रागयुक्तं पुष्पं यस्याः ङीप्) જાસુદના ફૂલનું ઝાડ.

रागप्रसव पु. (रागयुक्तो रक्तवर्णः प्रसवोऽस्य) બપોરીયાનું ઝાડ, રક્તામ્લાન વૃક્ષ.

रागयुज् पु. (रागेण रक्तवर्णेन युज्यते, युज्+कर्मणि क्विप्) માણેક.

रागयुज् त्रि. (रागेण रक्तवर्णेन युज्यते, युज्+क्विप्) રંગવાળુ, રંગીન, રાગવાળું.

रागरज्जु पु. (रागो रज्जुरिवास्य) કામદેવ.

रागवत् त्रि. (राग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રંગ. વાળું, રંગીન.

रागवृन्त पु. (रागस्य वृन्त इव) કામદેવ.

रागसूत्र न. (रागयुक्तं रक्तवर्णं सूत्रम्) પટ્ટસૂત્ર, રંગેલુ સુતર, તુલાસૂત્ર.

रागाङ्गी स्त्री. (रागविशिष्टं अङ्गं यस्याः ङीप्) મજીઠ.

रागाढ्या स्त्री. (रागेण आढ्या) મજીઠ.

रागारु त्रि. આશા દેખાડી નિરાશા કરનાર.

रागाशनि पु. (रागेषु अशनिरिव) બુદ્ધ દેવ.

रागिणी स्त्री. (रागोऽस्त्यस्याः इन्+ङीप्) રાગણી, ચતુર સ્ત્રી, સ્નેહવાળી સ્ત્રી, મેનકાની એક કન્યા, રતિવાળી સ્ત્રી, એક ધાસ ધાન્ય.

रागिन् त्रि. (रञ्ज्+तच्छीलादिषु घिनुण् यद्वा रागोऽस्यास्ति, राग+इनि) રાગવાળું, સ્નેહવાળું, રતિવાળું, રંગવાળું, રંગનાર.

रागिष्ठ पु. (रागिन्+इष्ठन्) રીંછ.

राघ् (भ्वा. आ. अ. सेट् राघते) શક્તિમાન હોવું, સમર્થ હોવું.

राघव पु. (रघोरपत्यं, रघु+अण्) રામચન્દ્ર, રઘુનો વંશજ, સમુદ્ર, એક જાતનું મોટું માછલું.
"अद्य बार्हस्पतः श्रीमान् युक्तः पुष्येण राघव" रामा.

राङ्कल पु. કાંટો.

राङ्कव न. (रङ्कोर्विकारः अण्) રંકુજાતના હરણના વાળનું બનાવેલું વસ્ત્ર.

राज् (भ्वा. उभ. अ. सेट् राजते-ति) દીપવું, શોભવું, પ્રકાશવું.

राज् पु. (राज्+क्विप्) રાજા.

राज् त्रि. („ „) દીપનાર, પ્રકાશનાર, શોભનાર.

राजफल्गु पु. એક જાતનું ઝાડ.

राजबदर पु. (बदराणां राजा राज. पर नि.) ઉત્તમ બોરનું ઝાડ.

राजबदर न. મીઠું, રક્તામલક વૃક્ષ.

राजबला स्त्री. (राज्+अच्, राजं बलं यस्याः) પ્રસારણી નામની વેલ.

राजबीज न. (राज्ञः बीजम्) રાજાનું વીર્ય.

राजबीजिन् त्रि. (राजा बीजी कारणं यस्य) રાજવંશી, રાજાના વંશનું.

राजभद्रक पु. (राज्ञो भद्रं यस्मात् कप्) લીંબડો, વનસ્પતિ કુષ્ટ.

राजभूय न. (राज्ञो भावः, राजन्+भू+क्यप्) રાજાપણું, રાજધર્મ.

राजभृत्य पु. (राज्ञां भृत्यः) રાજાઓનો નોકર.

राजभोग्य न. पु. (राज्ञा भोक्तुं योग्यम्, भुज्+ण्यत् कुत्वं) ચારોળીનું ઝાડ, જાયફળ.

राजभोग्य त्रि. (राज्ञा भोग्यम्) રાજાથી ભોગવવા લાયક, રાજાને ભોગવવા યોગ્ય પદાર્થ.

राजभौत पु. (राज्ञः भौतः) રાજાનો વિદુષક વિગેરે. મશ્કરો.

राजमण्डल न. (राज्ञां मण्डलम्) રાજાઓનું ટોળું, રાજાનો સમૂદાય.

राजमण्डूक पु. (मण्डूकेषु राजा, राजद पूर्वनि.) મોટો દેડકો.

राजमन्दिर न. (राज्ञः मन्दिरम्) રાજાનો મહેલ.

राजमल्ल पु. (मल्लेषु राजा राजद. परनि. यद्वा मल्लानां राजा वा) શ્રેષ્ઠ મલ્લ, રાજાનો મલ.

राजमार्ग पु. (राजयोग्यो मार्गः) રાજમાર્ગ, સરીયામ રસ્તો.

राजमाष पु. (माषेषु राजा इति परनि.) એક જાતના અડદ.

राजमुद्ग पु. (मुद्गेषु राजा, राजद. परनि.) એક જાતના મગ.

राजमुद्रा स्त्री. (राज्ञो मुद्रा) શિક્કો, મહોર વગેરે રાજચિન્હ.

राजयक्ष्मन् पु. એક જાતનો ક્ષય રોગ.

राजयोग्य त्रि. (राज्ञो योग्यम्) રાજાને યોગ્ય, રાજાને લાયક.

राजरङ्ग न. (राजयोग्यरङ्गम्) રૂપું.

राजराज पु. (राज्ञामपि राजा प्रभूतधनत्वात् टच् समा.) કુબેર, ચન્દ્ર, રાજાનો રાજા.

"अन्तर्बाष्पश्चिरमनुचरो राजराजस्य दध्यौ"–मेघदूते.

राजरीति स्त्री. (रीतेः राजा राजद. परनि.) એક જાતનું પીત્તળ.

राजर्षि पु. (राजा ऋषिरिव श्रेष्ठत्वात् संयतत्वाच्च) શ્રેષ્ઠ રાજા, રાજા ઋષિ, જીતેન્દ્રિય રાજા.

राजलक्षण न. (राज्ञः लक्षणम्) રાજાનાં ચિન્હ.

राजलक्ष्मन् पु. (राज्ञः लक्ष्म चिह्नं यत्र) યુધિષ્ઠિર.

राजलक्ष्मन् त्रि. (राज्ञः लक्ष्म चिह्नं यस्य) રાજચિન્હ યુક્ત.

राजलक्ष्मी स्त्री. (राज्ञः लक्ष्मीः) રાજાની લક્ષ્મી અથવા વિભૂતિ, રાજવૈભવ.

राजलेख पु. (राज्ञः लिखितो लेखः) રાજા તરફનું લખાણ, રાજકીય દસ્તાવેજ.

राजवंश पु. (राज्ञः वंशः) રાજાનો વંશ.

राजवंश्य त्रि. (राजवंशे भवः यत्) રાજવંશી.

राजवत् त्रि. (राजा राजमात्रं विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः) રાજાવાળો દેશ વિગેરે.

राजवर्त्मन् न. (राजयोग्यं वर्त्म पन्थाः) સરીયામ રસ્તો, રાજમાર્ગ.

राजवर्त्मन् न. (राज्ञः वर्त्म) રાજાનું કર્તવ્ય કર્મ.

राजवल्लभ पु. (राज्ञो वल्लभः) ચારોળીનું ઝાડ, એક જાતનો આંબો, શ્રેષ્ઠ બોરનું ઝાડ, તે નામે શિલ્પનો એક ગ્રંથ.

राजवल्लभ त्रि. (,, ,,) રાજાને વહાલું, રાજાનું માનીતું.

राजवल्ली स्त्री. એક જાતનો વેલો.

राजवाह पु. (राजानं वहति, वह्+अण्) ઘોડો.

राजवाह्य पु. (राज्ञः वाह्यः) રાજાને વહન કરવા લાયક હાથી ઘોડો વિગેરે.

राजवीजिन् त्रि (राजा वीजी कारणं यस्य) રાજવંશી.

राजवृक्ष पु. (वृक्षाणां राजा राजद. परनि.) ગરમાળાનું ઝાડ.

राजधस्तूर पु. (धस्तूराणां राजा. राजद. पूर्वनि.) પીળો ધંતૂરો.

राजधस्तूरक पु. (राजधस्तूर+स्वार्थे क) પીળો ધંતૂરો.

राजधुस्तूर पु. (धुस्तूराणां राजा, पूर्व नि.) પીળો ધંતૂરો.

राजधर्म पु. (राज्ञः धर्म) રાજાનો ધર્મ, રાજાના કાયદા.

राजधर्मज्ञ त्रि. (राजधर्मं जानाति, ज्ञा+क) રાજાનો ધર્મ જાણનાર.

राजधर्मविद् त्रि. (राजधर्मं वेत्ति, विद्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

राजधानी स्त्री. (राजा धीयतेऽस्यां, धा+आधारे ल्युट् +ङीप्) રાજાનું નિવાસ સ્થાન, શહેર.

"तौ दंपती स्वां प्रति राजधानीं
प्रस्थापयामास वशी वसिष्ठः" रघौ.

राजधान्य न. (धान्येषु राजा, राज. परनि.) શ્યામાક–સામો ધાન્ય.

राजन् पु. (राज्+कनिन् रञ्जयति रञ्ज्+कनिन् निपा. वा) રાજા, ચન્દ્ર, પ્રભુ, સ્વામી, ક્ષત્રિય, યશ, કુબેર, ઇન્દ્ર, પૃથુરાજા.

"पित्रा न रञ्जितास्तस्य प्रजास्तेनानुरञ्जिता ।
अनुरागात्ततस्तस्य नाम राजेत्यभाषत" ॥ पुराणे.

राजनग पु. રાજગરો.

राजनय पु. (राजयुक्तः नयः) રાજનીતિ.

राजनिम्बूक पु. (निम्बूकानां राजा राजद. पूर्वनि.) કાગદી લીંબુ

राजनीति स्त्री (राज्ञां नीतिः) રાજાઓની નીતિ, રાજાએ જાણવાના સામ વિગેરે ઉપાય, રાજનીતિનું વર્ણન કરનાર કામંદકી વિગેરે નીતિશાસ્ત્ર.

राजनील पु. એક જાતનું રત્ન.

राजन्य पु, (राज्ञोऽयं. राजन्+यत् जातौ लोपो न) ક્ષત્રિય, રાજપુત્ર, અગ્નિ, ક્ષીરિકા વૃક્ષ.

राजन्यक न. (राजन्यानां समूहः कन्) ક્ષત્રિયોનું ટોળું.

राजन्वत् त्रि. (प्रशस्तो राजाऽस्त्यस्य प्राशस्त्ये मतुप् मस्य वः न नलोपः) સુંદર–શ્રેષ્ઠ રાજાવાળો દેશ વિગેરે.

राजपटोल पु. (राजप्रियः पटोलः) પંડોળુ, મધુર પંડોળી.

राजपट्ट पु. (राज्ञः पट्ट इव) એક જાતનો મણિ.

राजपत्नी स्त्री. (राज्ञः पत्नी) રાણી, પીત્તળ.

राजपथ पु. (पथां राजा राजगमनयोग्यो वा पन्थाः अच् समा.) રાજમાર્ગ, સરીયામ રસ્તો.

"धनूंषि दशविस्तारे श्रीमान् राजपथः स्मृतः ।
नृवाजिरथनागानामसंबाधः सुसंचरः ॥"

राजपर्णी स्त्री. (राजपर्ण+अच्+ङीप्) એક જાતનો વેલો.

राजपलाण्डु पु. (पलांडूनां राजा राजद. पूर्वनि.) રાતી ડુંગળી.

राजपीलु पु. (राजप्रियः पीलुः) મોટાં પીલુનું ઝાડ.

राजपुत्र पु. (राज्ञश्चन्द्रस्य नृपस्य वा पुत्रः) બુધગ્રહ, રાજાનો પુત્ર, રજપુતજાતિ, એક જાતનો આંબો.

राजपुत्रक न. (राज्ञां पुत्राणां समूहः कन्) રાજ-પુત્રોનો સમૂહ.

राजपुत्रिका स्त्री. (राज्ञश्चन्द्रस्य पुत्रीव संज्ञायां कन् ह्रस्वः टाप्) એક જાતનું પક્ષી.

राजपुत्री स्त्री. (राज्ञश्चन्द्रस्य पुत्रीव) કડવી તુંબડી, રેણુકા, પીતળ, જાતિ, છછુંદર, માલતી, મોગરો, જાઇ.

राजपुत्री स्त्री. (राज्ञः पुत्री) રાજાની પુત્રી.

राजपुरुष पु. (राज्ञा अधिकृतः पुरुषः) રાજાએ કોઇ પણ કામમાં નીમેલ પુરૂષ–ફોજદાર વિગેરે.

राजपुष्प पु. (राजा चन्द्र इव शुभ्रत्वात् पुष्पमस्य) નાગકેસર વૃક્ષ.

राजपुष्पी स्त्री. (राजप्रियं पुष्पमस्याः ङीप्) જાઇનો વેલો, મોગરાનો વેલો.

राजपूज्य त्रि. (राज्ञा पूज्यः) રાજાવડે પૂજનીય.

राजपूज्य न. સોનું.

राजप्रिय पु. (राज्ञः प्रियः) રાતી ડુંગળી.

राजप्रेष्य पु. (राज्ञः प्रेष्यः) રાજાનો સેવક–નોકર.

राजप्रैष्य न. (राज्ञः प्रैष्यम्) રાજાની નોકરી.

राजफणिज्झक पु. (राज्+अच् राजश्चासौ फणिज्झकश्च) નારંગીનું ઝાડ.

राजफल न. (राजप्रियं फलमस्य) પટોળ.

राजफला स्त्री. (राजप्रियं फलमस्याः) જાંબુનું ઝાડ.

राजालाबू स्त्री. (राजते राज्+अच्, राजा अलावूः) મીઠી તુંબડી.

राजावर्त पु. (राजानमावर्तयति अनुकूलयति, आ+वृत्+णिच्+अण्) એક જાતનો હીરો-વિરાટદેશનો હીરો, એક જાતનું રત્ન.

राजाहि पु. (अहीनां राजा श्रेष्ठत्वात् परनि.) બે મુખવાળો સર્પ.

राजि स्त्री. (राजते, राज्+इन्) પંક્તિ, રેખા, ઓળ.

"आसीदनाविष्कृतदानराजिः"-रघुः

राजिका स्त्री. (राजि+स्वार्थे क+टाप्) પંક્તિ, ઓળ, રેખા.

राजिका स्त्री. (राजते राज्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) રાઇ.

राजिकाफल पु. (राजिकाया इव फलमस्य) ધોળો સરસવ.

राजित त्रि. (राज्+कर्मणि क्त) શોભેલું.

राजिफल पु. (राजिभूतानि फलानि अस्य) પંડોળાનો વેલો.

राजिफला स्त्री. (राजिभूतानि श्रेणीभूतानि फलानि यस्याः) ચીનાઇ કાકડી.

राजिल पु. (राजि रेखाऽस्त्यस्य राजि+लच्) ઝેર વિનાનો સાપ-ડીંડું.

राजिली स्त्री. (राजिल+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની નિર્વિષ મોટી સાપેણ, પાણીની સાપણ.

राजी स्त्री. (राजि+कृदिकारादिति ङीष्) પંક્તિ, રેખા.

राजीफल पु. (राजीभूतानि श्रेणिभूतानि फलान्यस्य) પંડોળાનો વેલો.

राजीफला स्त्री. (राजीभूतानि श्रेणिभूतानि फलानि यस्याः) ચિનાઈ કાકડી.

राजीव न. (राजी दलराजी अस्त्यस्य व) કમળ.

"उत्तानपाणिद्वयसन्निवेशात् प्रफुल्लराजीवमिवाङ्कमध्ये" कुमारे.

राजीव पु. (राजी अस्त्यस्य, राजी+व) એક જાતનું હરણ, એક જાતનું માછલું, હાથી, સારસપક્ષી.

राजीवनेत्र त्रि. (राजीवे इव नेत्रे यस्य) કમળસમાન નેત્રવાળું.

राजीवलोचन त्रि. (राजीवे इव लोचने यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

राजीवी स्त्री. (राजीव+स्त्रियां जाति. ङीष्) એકજાતની હરણી, માછલી, હાથણી, સારસ પક્ષિણી.

राजेन्द्र पु. (राजा इन्द्र इव श्रेष्ठत्वात्) ચક્રવર્તીરાજા, શ્રેષ્ઠ રાજા.

राजेभ पु. (राज्ञः इभः) રાજાનો હાથી.

राज्ञी स्त्री. (राज्ञः पत्नी ङीप्, स्वयं वा राजते राज्+कनिन् ङीप् वा) રાણી, રાજકરનારી સ્ત્રી, સૂર્યની પત્ની, કાંસુ.

"तयोर्जगृहतुः पादान् राजा राज्ञी च मागधी" रघुवंशे.

राज्य न. (राज्ञो भावः कर्म वा, राजन्+यत् नलोपः) રાજાપણું, રાજાનું કામ, દેશ, લાખગામનું અધિપતિપણું.

"लक्षाधिपत्यं राज्यं स्यात् साम्राज्यं दशलक्षके" वरदातन्त्रोक्ते

राज्यक्ता स्त्री. (राज्या अक्ता) રાયતું.

राज्यच्युत पु. (राज्यात् च्युतः) રાજ્યથી ભ્રષ્ટ રાજા.

राज्यधुर् स्त्री. (राज्यस्य धूः) રાજની ધોંસરી, રાજ્યનો ભાર.

राज्यधुरा स्त्री. (राज्यस्य धूः, अच् समा. टाप्) રાજ્ય ભાર.

राज्यभाज् पु. (राज्यं भजते, भज्+क्विप्) રાજા.

राज्यभ्रष्ट पु. (राज्यात् भ्रष्टः) રાજ્યભ્રષ્ટ રાજા.

राज्यरक्षा स्त्री. (राज्यस्य रक्षा) રાજ્યનું રક્ષણ.

राज्याङ्ग न. (राज्यस्य अङ्गम्) સ્વામી, વજીર, મિત્ર, ખજાનો, કિલ્લો, રાષ્ટ્ર, પ્રકૃતિ, અને સેના એ રાજ્યનાં આઠ અંગ પૈકી પ્રત્યેક.

"स्वाम्यमात्यसुहृत्कोषराष्ट्रदुर्गबलानि च। राज्यांगानि...अमरः

राज्याधिकार पु. (राज्यस्य अधिकारः) રાજ્ય ઉપર સત્તા.

राटि पु. (रट्+इण्) પક્ષી.

राटि स्त्री. (रट्+इण्) યુદ્ધ, લડાઈ.

राटी स्त्री. (रट्+इण्-स्त्रियां पक्षे ङीप्) યુદ્ધ, લડાઇ.

राड पु. ગળીનું ઝાડ.

राडि पु. (रट्+इण् पृषो. टस्य डत्वम्) પક્ષી.

राडि स्त्री. (रट्+इण् पृषो. टस्य डत्वम्) યુદ્ધ, લડાઈ

राडी स्त्री. (,, पृषो. टस्य डत्वं+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

राजवृक्ष पु. (राजप्रियो वृक्षः) ચારોળીનું ઝાડ, લંકાનું એક વૃક્ષ.
राजशण पु. (राज्+अच्, राजः शणः) પટ્ટ-પાટ.
राजशय्या स्त्री. (राज्ञः शय्या) રાજાની શય્યા.
राजशाक पु. (शाकानां राजा राजद. परनि.) એક જાતનું શાક.
राजशाकिनी स्त्री. (राज्ञः शाकिनी) રાજગરી.
राजशुक पु. (शुकानां राजा, राजद. परनि.) એક જાતનો પોપટ.
राजशृङ्ग न. (राज्ञां शृङ्गमिव ऊर्ध्वस्थितत्वात्) રાજચિન્હ-છત્ર ચામર વિગેરે.
राजस त्रि. (रजसा निर्मितः, रजस्+अण्) રજોગુણથી ઉત્પન્ન થયેલ કર્મેન્દ્રિય વિગેરે.
राजस त्रि. (रजस इदं, रजस्+अण्) રજોગુણ-સમ્બન્ધી, રજોગુણનું, રજોગુણી.
"ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः"। गीतायाम्
राजस त्रि. (रजः प्रधानतयाऽस्त्यस्य अण्) રજ:પ્રધાન-રજોગુણ જેમાં મુખ્ય હોય તે.
राजसदन न. (राज्ञः सदनम्) રાજમહેલ.
राजसत्ता स्त्री. (राज्ञः सत्ता) રાજાની સત્તા, રાજાનો અધિકાર.
राजसभ न. (राज्ञां सभा इति) રાજાની સભા.
राजसर्षप पु. (सर्षपाणां राजा. राजद. परनि.) કાળો સરસવ.
राजसात् अव्य. (राजन्+सात्) રાજાને આધીન.
राजसारस पु. (राज्ञः सारस इव) મોર.
राजसारसी स्त्री. (राजसारस+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર પક્ષિણી.
राजसिंह पु. (राजसु सिंहः) સાર્વભૌમ રાજા, શ્રેષ્ઠ રાજા.
राजसी स्त्री. (राजस्+अण्+ङीप्) दूर्वा, ધ્રોખડ.
राजसूय पु. (राज्ञा सूयते, सू+कर्मणि क्यप्) રાજાએ કરવા લાયક એક જાતનો યજ્ઞ.
"राजा राजसूयेन यजेत"–श्रुतिः
राजसूययाजिन् पु. (राजसूयं यजते, यज्+णिनि) રાજસૂય યજ્ઞનો ઋત્વિજ.
राजसेवक पु. (राज्ञः सेवकः) રાજાનો નોકર.
राजस्व न. (राज्ञे देयं स्वं कररूपं धनम्) રાજાને અપાતો કર.
राजस्व न. (राज्ञः स्वम्) રાજાનું ધન.
राजस्वर्ण पु. (स्वर्णानां राजा राजद० परनि.) પીળો ધંતુરો.
राजहंस पु. (हंसानां राजा, श्रेष्ठत्वात् परनि.) રાતી ચાંચવાળો-રાતા પગવાળો-ધોળી પાંખવાળો હંસ, કલહંસ.
"कूजितं राजहंसानां नेदं नूपुरशिञ्जितम्" विक्रमोर्वशीये
राजहंस पु. (राजा हंस इव) રાજામાં શ્રેષ્ઠ.
राजहर्षण न. (राज्ञः नृपान् हर्षयति, हृष्+णिच्+ल्यु) તગરનું ફૂલ.
राजहस्तिन् पु. (राज्ञः हस्ती) રાજાનો હાથી.
राजहासक पु. (राजानमपि हासयति, हसँ+णिच्+ण्वुल्) એક જાતનો મત્સ્ય, રાજાને હસાવનાર વિદૂષક વિગેરે.
राजातन पु. (राजार्थमातनोति फलबीजं, आ+तन्+अच्) ચારોળીનું ઝાડ.
राजादन पु. (राज्ञा अद्यते तत्फलबीजजातलड्डुकः अद्+कर्मणि ल्युट्) ચારોળીનું ઝાડ, કેસુડાનું ઝાડ.
राजादनी स्त्री. (राजादन+स्त्रियां ङीप्) क्षीरिणी વૃક્ષ.
राजाद्रि पु. રાજગરી.
राजाधिराज पु. (राज्ञामधिराजः) સાર્વભૌમ રાજા.
राजानुजीविन् पु. (राज्ञः अनुजीवी) રાજાનો નોકર.
राजान्न न. (अन्नानाम् राजा परनि० राजयोग्यं अन्नम् वा) એક જાતના ચોખા, રાજાની માલીકીનું અનાજ.
राजाम्र पु. (आम्राणां राजा राजद. परनि.) એક જાતનો આંબો.
राजाम्ल पु. (आम्लानां राजा ,, ,,) અમ્લવેતસ.
राजार्क पु. (अर्काणां राजा श्रेष्ठत्वात् राजद० परनि.) ધોળા આકડાનું ઝાડ.
राजार्ह न. (राजानमर्हति, अर्ह्+अण्) અગુરૂચન્દન.
राजार्ह त्रि. (,, ,,) રાજાને યોગ્ય, રાજાને રાજાને લાયક.
राजार्ह पु. (,, ,,) કપૂર.
राजार्हा स्त्री. (राजार्ह+स्त्रियां टाप्) જાંબુડી.

राध् (स्वादि. प. अनिट् राध्नोति) સિદ્ધ થવું, अ. સિદ્ધ કરવું, તૈયાર કરવું, રાંધવું.

राध् (दिवा. प. अनिट् राध्यति) રાંધવું, સિદ્ધ કરવું.
(आ+राध्=आराध्यति) આરાધના–પૂજા કરવી,પ્રસન્ન કરવું.
(अप+राध्=अपराध्यति) અપરાધ કરવો, ગુન્હેગાર થવું, માઠું લગાડવું, ઈજા કરવી.
(वि+राध्=विराध्यति) નુકશાન કરવું, ઈજા કરવી, માઠું લગાડવું.

राध पु. (राधी पौर्णमासी यत्र मासे पुनरण्) વૈશાખ માસ.

राधन न. (राध्+भावे ल्युट्) સાધન, પ્રાપ્તિ, સંતોષ.

राधना स्त्री. (राध्+णिच्+युच्+टाप्) પૂજા, અર્ચન.

राधरङ्क पु. હળ, ઝીણો ઝીણો વરસાદ.

राधस् न. (राध्+असुन्) અન્ન.

राधा स्त्री. (राध्+अच्+टाप्) ગોવાળિયણ, અનુરાધા નક્ષત્ર, કર્ણને પાળનારી મા, શક્તિભેદ.

राधाकान्त पु. (राधायाः कान्तः) શ્રીકૃષ્ણ.

राधातनय पु. (राधायाः तनयः) કર્ણ.

राधापति पु. (राधायाः पतिः) શ્રીકૃષ્ણ.

राधापुत्र पु. (राधायाः पुत्रः) કર્ણ.

राधाभेदिन् पु. (राधा+भिद्+णिनि) અર્જુન.

राधावल्लभ पु. (राधायाः वल्लभः) શ્રીકૃષ્ણ.

राधावेधिन् पु. (राधावेध+अस्त्यर्थे णिनि) અર્જુન.

राधी स्त्री. (राध+स्त्रियां ङीप्) વૈશાખ સુદ પુનમ.

राधेय पु (राधायाः अपत्यं, पालनात् ढक्) કર્ણ.

राभस्य न. (रभसस्य भावः अण्) વેગ, ત્વરા,ઉતાવળ.

राभस्य पु. અશોક વૃક્ષ.

राम पु. (रम्+कर्त्तरि घञ् ण वा) પરશુરામ, દાશરથિ રામ, બળરામ, (रामाः)...ત્રણની સંખ્યા.

राम न. (रम्यतेऽनेन. रम्+घञ्) વાસ્તુક શાક, કુષ્ટ ઔષધિ, તમાલપત્ર.

रामक पु. (राम+संज्ञायां कन्) એક વનસ્પતિ.

रामकरी स्त्री. રામકલી રાગિણી.

रामकर्पूरक पु. (रामं मनोहरं कर्पूरमिव कन्) એક જાતનું સુગન્ધી તૃણ.

रामकाण्ड पु. न. રામબાણ.

रामगिरि पु. (रामाश्रितः गिरिः) ચિત્રકુટ પર્વત. "स्निग्धच्छायातरुषु वसतिं रामगिर्याश्रमेषु" मेघदूते

रामचन्द्र पु. (रामः चन्द्र इव आल्हादकत्वात्) દશરથ-રાજાનો મોટો પુત્ર.

रामच्छर्दनक पु. (राममभिरामं छर्दयति, छृद्+णिच्+ण्वुल्) મીંઢળનું ઝાડ.

रामजनक पु. (रामस्य जनकः) દશરથ રાજા.

रामजननी स्त्री. (रामस्य जननी) કૌશલ્યા, વસુદેવની પત્ની રોહિણી, જમદગ્નિની પત્ની રેણુકા.

रामजयन्ती स्त्री. રામનવમી.

रामठ न. (रमठ+स्वार्थे अण्) હિંગ.

रामठ पु. (रम्+अठ+अण्) અંકોટક વૃક્ષ.

रामठानाडी स्त्री દીકામારી વનસ્પતિ.

रामठी स्त्री. (रमठ+अण्+ङीप्) દીકામારી વનસ્પતિ.

रामण पु. (रमयति, रम्+णिच्+ल्यु पृषो. वृद्धिः) એક જાતનું ઝાડ, પહાડી લીંબડો.

रामणीयक न. (रमणीयस्य भावः, रमणीयमेव वा योपधत्वात् वुञ्) સુંદરતા, રમણીયતા.

रामणीयक त्रि. (रमणीयमेव, रमणीय+वुञ्) સુંદર, રમણીય.

रामतरुणी स्त्री. (रामा अभिरामा तरुणीव) શેવન્તીનું ઝાડ, રામપત્ની સીતા, બળદેવની પત્ની રેવતી.

रामदूत पु. (रामस्य दूतः) હનુમાન્.

रामदूती स्त्री. (रामस्य दूती) એક જાતની તુલસી.

रामनवमी स्त्री. (रामस्य जन्मतिथिरूपा नवमी) ચૈત્ર સુદ નવમી, શ્રીરામની જન્મતિથિ.
"चैत्रे मासि नवम्यां तु रामो जातः स्वयं हरिः"
अगस्त्यसंहिता.

रामपूग पु. (रामः अभिरामः पूगः) એક જાતનું સોપારીનું ઝાડ.

रामफल न. (रामस्य फलम्) રામફળ.

रामवाण पु. (रामस्य वाण इव सफलत्वात्) એક જાતનો રસ, રામનું બાણ.

रामभद्र पु. (राम एव भद्रः मङ्गलदायकत्वात्) રામચન્દ્ર

राममित्र न. (रामस्य मित्रम्) સુગ્રીવ.

रामलवण न. (रामं रमणीयं लवणम्) શાંભરી લવણ.

राढ पु. (रह्+घञ् पृषो. ढत्वं) તે નામે એક દેશ.

राढक पु. (राढ+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

राढा स्त्री. (रह्+घञ् पृषो. ढत्वं टाप्) તે નામનું એક શહેર, શોભા, સૂક્ષ્મ.

राढामणि पु. (राढामणि जै. प्रा.) મણિ જેવો દેખાતો કાચનો કકડો.

राढीय त्रि. (राढो निवासोऽस्य, राढ+छ) રાઢ દેશમાં રહેનાર.

राण न. (रण+अण्) પાંદડું, મોરનું પીછું.

राति स्त्री. (रा+क्तिन्) દાન, દેવું, આપવું.

रात्रि स्त्री. (रा+त्रिप्) રાત્રિ, હળદર, પિતૃઓનો શુક્લપક્ષરૂપ કાળ, દેવોનો દક્ષિણાયનરૂપ કાળ.

रात्रिकर पु. (रात्रिं करोति कृ+अच्, रात्रौ करः किरणोऽस्य वा) ચન્દ્ર, કપૂર.

रात्रिचर पु. (रात्रौ चरति, चर्+ट) રાક્ષસ.

रात्रिचर त्रि. (रात्रौ चरति, चर्+ट) રાતમાં ચાલનાર, રાત્રિમાં ફરનાર-વિચરનાર.
"तं विप्रदर्शं कृतघातयत्ना यान्तं वने रात्रिचरी डुढौके" भट्टिः

रात्रिचरी स्त्री. (रात्रिचर+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી, ઓઝલપડદે રહેનારી સ્ત્રી.

रात्रिचर्या स्त्री. (रात्रौ चर्या) રાત્રિમાં ફરવું તે, રાતે કરાતું કામ, વૈદ્યકમાં રાત્રિચર્યા.

रात्रिज त्रि. (रात्रौ जायते, जन्+ड) રાત્રિમાં ઉત્પન્ન થનાર.

रात्रिजागर पु. (रात्रौ जागर्ति, जागृ+अच्) કુતરો.

रात्रिजागर त्रि. (,, ,,) રાત્રિમાં જાગનાર.

रात्रिजागर पु. (रात्रौ जागरः) રાત્રે જાગવું તે, ઉજાગરો.

रात्रिजागरद पु. (रात्रौ जागरं ददाति, दा+क) ઉજાગરો કરાવનાર ચાંચડ-મચ્છર-માંકડ વિગેરે.

रात्रिजागरी स्त्री. (रात्रिजागर+स्त्रियां ङीप्) કુતરી.

रात्रिञ्चर पु. (रात्रौ चरति, चर्+ट खच् मुम् वा) રાક્ષસ.

रात्रिञ्चर त्रि. (,, ,,) રાત્રિમાં ફરનાર-વિચરનાર.

रात्रिञ्चरी स्त्री. (रात्रिञ्चर+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

रात्रिपुष्प न. (रात्रौ पुष्प्यति, पुष्प्+अच्) રાત્રિમાં ખીલનારું કમળ-પોયણું.

रात्रिपुष्पिका स्त्री. (रात्रिपुष्पी+कन् ह्रस्वः टाप्) ધોળી જૂઇ.

रात्रिपुष्पी स्त्री. (रात्रौ पुष्प्यति, पुष्प्+अच्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रात्रिमणि पु. (रात्रौ मणिरिव दीप्तिमत्त्वात्) ચન્દ્ર, કપૂર.

रात्रिम्मन्य त्रि. રાત જેવું લાગનાર (વાદળાવાળો દિવસ વિગેરે).

रात्रिराज् पु. (रात्रौ राजते, राज्+क्विप्) ચન્દ્ર, કપૂર.

रात्रिवासस् न. (रात्रेर्वासो वस्त्रमिवाच्छादकम्) અંધકાર, અંધારું.

रात्रिवासस् न. (रात्रौ शयनकालीनपरिधेयं वस्त्रम्) રાત્રે પહેરવા લાયક વસ્ત્ર.

रात्रिविगम पु. (रात्रेर्विगमः) રાત્રિનો છેડો-અન્ત, પ્રભાતકાલ.

रात्रिविश्लेषगामिन् पु. (रात्रौ विश्लेषं गच्छति, गम्+णिनि) ચક્રવાક પક્ષી.

रात्रिविश्लेषगामिनी स्त्री. (रात्रिविश्लेषगामिन्+ङीप्) ચક્રવાક પક્ષિણી.

रात्रिवेद पु. (रात्रिं रात्रिशेषं वेदयति रवेण, विद्+णिच्+अण्) કુકડો.

रात्रिवेदिन् पु. (रात्रिं वेदयति रवेण, रात्रि+विद्+णिनि) કુકડો.

रात्रिवेदिनी स्त्री. (रात्रिवेदिन्+ङीप्) કુકડી.

रात्रिवेदी स्त्री. (रात्रिवेद+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુકડી.

रात्रिसत्र न. (रात्रिषु त्रयोदशादिदिनेषु विहितं सत्रम्) તેરશ વિગેરે તિથિની રાતે કરવા યોગ્ય યજ્ઞ.

रात्रिहास पु. (रात्रेर्हास इव शुभ्रत्वात्) ધોળુ કમળ.

रात्र्यन्ध त्रि. (रात्रौ अन्धः दृष्टिक्षययुक्तः) રતાંધળું, રાત્રે ન દેખી શકે તેવું પક્ષી, કાગડો વિગેરે.

राद्ध त्रि. (राध्+कर्मणि क्त) સિદ્ધ, તૈયાર, પક્વ, રાંધેલું.

राद्धान्त पु. (राद्धः सिद्धः अन्तो निर्णयो यस्मात्) સિદ્ધાન્ત, ઠરાવ, નિશ્ચય.

राष्ट्रीय त्रि. (राष्ट्रे भवः, राष्ट्र+छ) રાષ્ટ્ર-દેશમાં હોનાર-થનાર.

राष्ट्रीय पु. (राष्ट्रे भवः, छ) રાજા, નાટ્ય ભાષામાં-રાજાનો સાળો.

रास् (भ्वा. आत्म. अ. सेट् रासते) શબ્દ કરવો, અવાજ કરવો.

रास पु. (रस्-रास् वा घञ्) શબ્દ, ધ્વનિ, કોલાહલ, રાસક્રીડા.

"रासरसे सह नृत्यपरा हरिणा युवतिः प्रशशंसे" गीतगोविन्दे.

रासक न. દૃશ્ય કાવ્ય વિશેષ.

रासभ पु. (रास्+अभच्) ગધેડો.

रासभनन्दिनी स्त्री. (रासभस्य नन्दिनीव) મોગરાનું ઝાડ.

रासभी स्त्री. (रासभ+स्त्रियां जाति. ङीप्) ગધેડી.

रासमण्डल न. (रासार्थं शृङ्खलाबन्धवत् द्वयोर्द्वयोर्मध्यस्थित्या क्रीडाभेदार्थं मण्डलं मण्डलाकारेण भ्रमणं यत्र) રાસમંડળ.

रासयात्रा स्त्री. (रासार्थं यात्रा) કાર્તિકી પુનમના દિવસે કૃષ્ણ પ્રીત્યર્થ જે ઉત્સવ થાય છે તે.

रासेवास पु. (रासे वासः अलुक् समा.) ગોષ્ઠી, મંડળી, રાસ, શૃંગાર, રસસિદ્ધિ, રસાવાસ, પ્રેમ, ઉત્સવ, પરિહાસ.

रासेश्वरी स्त्री. (रासस्य ईश्वरी) રાધા, રાધિકા.

रास्ना स्त्री. (रस्+णन्+टाप्) વનસ્પતિ રાસ્ના.

राहु पु. (रह्-त्यागे बहुल.+उण्) ત્યાગ, ત્યાગ કરનારો, રાહુગ્રહ, જ્યોતિષચક્રમાં સૂર્ય કિરણનો સ્પર્શ નહિ થવાથી પડતી પૃથ્વીની છાયારૂપ અંધકાર, તે નામનો એક રાક્ષસ.

"विधुरपि विधियोगाद् ग्रस्यते राहुणाऽसौ" हितोपदेशे.

राहुग्रस्त त्रि. (राहुणा ग्रस्तः) રાહુથી ઘેરાયેલું, રાહુએ ગ્રાસ કરેલ.

राहुग्रास पु. (राहोः ग्रासः ग्रसनं यत्र) ચન્દ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ.

राहुग्राह पु. (राहो ग्राहः ग्रहणं यत्र) સૂર્યગ્રહણ, ચન્દ્રગ્રહણ.

राहुछत्र न. (राहोः छत्रमिव) આદુ.

राहुदर्शन न. (राहोः दर्शनं यत्र) ચન્દ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ.

राहुभेदिन् पु. (राहुं भिनत्ति, भिद्+णिनि) વિષ્ણુ.

राहुमूर्द्धभिद् पु. (राहोर्मूर्द्धानं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) વિષ્ણુ.

राहुरत्न न. (राहुप्रियं रत्नम्) ગોમેદ મણિ.

राहुलस् पु. બૌદ્ધશાક્યસિંહ.

राहुस्पर्श पु. (राहोः स्पर्शो यत्र) ચન્દ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ.

राहुहन् पु. (राहुं हन्ति, हन्+क्विप्) વિષ્ણુ.

राहूच्छिष्ट पु. (राहुणा उच्छिष्टः) લસણ.

राहूत्सृष्ट पु. (राहुणा उत्सृष्टः) લસણ.

रि (तुदा. प. स. अनिट् रियति) જવું, ગતિ કરવી.

रिक् न. કાયદો, કાનુન, અન્તઃકરણ, મન.

रिक्त न. (रिच्+कर्मणि क्त) વન, શૂન્ય.

रिक्त त्रि. (,, ,,) ખાલી, સૂનુ, નિરર્થક.

रिक्तक त्रि. (रिक्त+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रिक्तता स्त्री. (रिक्तस्य भावः तल्+टाप्) ખાલીપણું, શૂન્યતા, નિરર્થકપણું.

रिक्तत्व न. (रिक्तस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रिक्तपाणि पु. (रिक्तश्चासौ पाणिश्च) ખાલી હાથ.

रिक्तपाणि त्रि. (रिक्तः पाणिर्यस्य) ખાલી હાથવાળું.

रिक्तभाण्ड न. (रिक्तं च तत् भाण्डं च) પાણી તેલ વિગેરેથી ખાલી વાસણ.

रिक्तहस्त पु. (रिक्तश्चासौ हस्तश्च) ખાલી હાથ.

रिक्तहस्त त्रि. (रिक्तः हस्तो यस्य) ખાલી હાથવાળું, ઘણા દાનવડે જેનું ધન ખરચાયેલું છે તે.

रिक्ता स्त्री. (रिच्+कर्मणि क्त+टाप्) બન્ને પખવાડીયાની ચોથ નવમી અને ચૌદશ.

रिक्थ न. (रिच्+थक्) ધન, દ્રવ્ય, અપ્રતિબન્ધ દાય, માલમતા.

"विभजेरन् सुताः पित्रोरूर्ध्वं रिक्थमृणं समम्" याज्ञवल्क्यस्मृतिः

रिक्थग्राह पु. (रिक्थं दायं गृह्णाति, ग्रह्+अण्) વારસો લેનાર પુત્ર વિગેરે.

रिक्थग्राहिन् त्रि. (रिक्थं गृह्णाति, ग्रह्+णिनि) વારસો લેનાર પુત્ર વિગેરે.

रामवल्लभ न. (रामं रमणीयं वल्लभम्) ભોજપત્ર.

रामवल्लभ त्रि. (रामस्य वल्लभम्) રામને વહાલું, રામનું માનીતું.

रामवल्लभा स्त्री. (रामस्य वल्लभा) સીતા, બલરામની પત્ની રેવતી.

रामवीणा स्त्री. (रामा रमणीया वीणा) એક જાતની વીણા.

रावणशत्रु पु. (रावणस्य शत्रुः) શ્રીરામચન્દ્ર.

रावणहन् पु. (रावणं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીરામચન્દ્ર.

रावणहन्तृ पु. (रावणं हन्ति, हन्+तृच्) શ્રીરામચન્દ્ર.

रावणारि पु. (रावणस्य अरिः) શ્રીરામચન્દ્ર.

रावणि पु. (रावणस्याऽपत्यं पुमान् इञ्) રાવણનો મોટો પુત્ર મેઘનાદ.

राश् (भ्वा. आत्म अ. सेट् राशते) શબ્દ કરવો, અવાજ

रिष्टताति त्रि. કલ્યાણકારક.
रिष्टि स्त्री. (रिष्–रिश् वा+क्तिन्) અશુભ, અમંગળ, એક જાતનું શસ્ત્ર.
रिष्टि पु. (रिश्–रिष् वा+क्तिच्) તરવાર, છિદ્ર.
रिष्य पु. (रिष्यते, रिष्+क्यप्) એક જાતનો મૃગ–હરણ.
रिष्या स्त्री. (रिष्+क्यप्+स्त्रियां टाप्) એક જાતની મૃગલી.
रिष्व त्रि. (रिष्–वधे+उणा. वन्प्रत्ययः) હણનાર, મારી નાંખનાર.
रिह् (वधे भ्वा. पर. स. सेट् रेहति) ઠાર મારવું, મારી નાખવું.
री (क्र्या. प. अनिट् रिणाति) જવું, ઠાર મારવું, મારી નાંખવું स. શબ્દ કરવો. अ.
री (दिवा. आत्म. अक. अनिट् रीयते) ખરવું, ટપકવું.
रीज्या स्त्री. (रीज्+क्यप्+टाप्) દયા, લજ્જા.
रीठा स्त्री. (री+ठक्+टाप् ठस्य नेत्वं) રીઠા કરંજવૃક્ષ.
रीठाकरञ्ज पु. (रीठाख्यो करञ्जः) તે નામનું વૃક્ષ.
रीढक पु. પૃષ્ઠવંશ–પાસળી, પાંસળું.
रीढा स्त्री. (रिह्+क्त निपा. इडभावः+टाप्) અપમાન, અવજ્ઞા.
रीण त्रि. (री+क्त) ખરેલું, ટપકેલું, ઝરેલ.
रीति स्त्री. (री+क्तिच्) પિત્તળ.
रीति स्त्री. (री+क्तिन्) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું, લોઢાનું કાટું, ગતિ, સ્વભાવ, બાળેલા સોનાનો મેલ, સીમા–હદ, વૈદર્ભી–ગૌડી–પાંચાળી અને માગધી–એ ચાર અલંકાર શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ રચના, બુદ્ધિ.
"पुत्रादपि धनभाजां भीतिः सर्वत्रैषा विहिता रीतिः"
रीतिक न. (रीत्या पित्तलेन कायति, कै+क) પુષ્પાંજન.
रीतिका स्त्री. (रीतिक+स्त्रियां टाप्) પુષ્પાંજન.
रीतिकुसुम न. (रीतेः कुसुममिव) પુષ્પાંજન.
रीतिपुष्प न. (रीतेः पुष्पमिव) કુસુમાંજન.
रीतिहेतु पु. (रीतेः हेतुः) જસત.
रीरी स्त्री. પિત્તળ.
रीव् (भ्वा. उभ. स. सेट् रीवति–ते) ગ્રહણ કરવું, ઢંકાઈ જવું, અન્તર્ધાન થવું.
रु (अदा. प. अ. सेट् रौति–रवीति) નાદ કરવો, અવાજ કરવો.
रु (भ्वा. आत्म. स. अनिट् रवते) જવું, ઠાર મારવું, મારી નાખવું.
रु पु. (रु+क्विप्) અવાજ, શબ્દ.
रुक पु. ઉદાર, સખાવત.
रुक्प्रतिक्रिया स्त्री. (रुजः प्रतिक्रिया प्रतिकारः) રોગનો ઉપચાર.
रुक्म न. (रुच्+मन् निपा. कुत्वं) સોનું, ધંતુરો, લોઢું, નાગકેસર.
रुक्म पु. (,, ,,) સોનાનો દાગીનો.
रुक्मकारक पु (रुक्मं तन्निमित्तभूषणं करोति, कृ+ण्वुल्) સોની.
रुक्मपृष्ठ त्रि. (रुक्ममयं पृष्ठं यस्य) સોનાથી મઢેલ.
रुक्मिणी स्त्री. (रुक्मं विद्यतेऽस्य, रुक्म+इनि+ङीप्) શ્રીકૃષ્ણની પત્ની, સોનામુખી, મીંઢીઆવળ.
रुक्मिदर्प पु. (रुक्मिणि भीष्मकपुत्रे दर्पो यस्य) બળદેવ.
रुक्मिदारिन् पु. (रुक्मिणं दारयति, दृ+णिच्+णिनि) બળદેવ.
रुक्मिन् पु. (रुक्मो वर्णविशेषोऽस्यास्ति, रुक्म–इन्) ભીષ્મકરાજાનો મોટો પુત્ર.
रुक्मिन् त्रि. (रुक्मं विद्यतेऽस्य इनि) સોનાવાળું.
रुक्मिभिद् पु. (रुक्मिणं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) બળદેવ.
रुक्सद्मन् न. (रुक् सद्मनि यस्य) વિષ્ટા, ગુ.
रुक्ष त्रि. (रुह्+क्स) ચીકણું નહિ તે, લૂખું, નિઃસ્નેહ કઠોર.
रुक्षता स्त्री. (रुक्षस्य भावः तल्+टाप्) લૂખાપણું, કઠોરતા.
रुक्षत्व न. (रुक्षस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
रुग्ण त्रि. (रुज्+क्त) વાંકું, રોગી, વ્યાધિગ્રસ્ત, ભગ્ન
रुग्णता स्त्री. (रुग्णस्य भावः तल्+टाप्) રોગીપણું, વાંકાપ.
रुग्णत्व न. (रुग्णस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
रुग्दाह पु. (रुजि दाहः अस्मात्) સંનિપાત.
रुच् (भ्वा. आ. अ. सेट् रोचते) દીપવું, પ્રકાશવું, પ્રસન્ન થવું, રૂચવું.
"नारदाय रोचते कलहः, हरये रोचते भक्तिः"
सिद्धा० कौ०

रिक्थाद त्रि. (रिक्थमादत्ते, आ+दा+क) વારસ, વારસો લેનાર પુત્ર વિગેરે.

रिक्थिन् त्रि. (रिक्थ+अस्त्यर्थे णिनि) વારસો લેનાર પુત્ર વિગેરે, ધનવાન.

रिक्षा स्त्री. લીખ.

रिंख् (भ्वा. प. स. सेट् रिंखति) જવું, રિંખવું.

रिख् (भ्वा. प. स. सेट् रेखति) જવું, ગમન કરવું.

रिंग् (भ्वा. प. स. सेट् रिंगति) જવું,

रिङ्खण न. (रिंख्+भावे ल्युट्) ધર્મનીતિ વગેરેથી સ્ખલન થવુ તે, છોકરાની પેઠે ઘુંટણીએ ચાલવું તે, જવું.

रिङ्गण न. (रिंग्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

रिच् (रुधा. उभ. अ. अनिट् रिणक्ति–रिङ्क्ते) ખાલી કરવું, અતિશય ઉંગવું.

(अति–उद्=अतिरिणक्ति–उद्रिणक्ति) અતિશય વધવું, શ્રેષ્ઠતામાં ચઢી જવું.

(वि+अति+रिच् व्यतिरिणक्ति) ભેદ પામવો.

"संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते" गीतायाम्

रिच् (चुरा. उभ. स. सेट् रेचयति–ते) સમ્બન્ધ પામવો, છુટા થવું, વિયુક્ત કરવું.

रिच् (भ्वा. प. स. सेट् रेचति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रिज् (भ्वा. आत्म. स. सेट् रेजति) શેકવું, તળવું.

रिटि स्त्री. ભડકાનો અવાજ, એક જાતનું વાદિત્ર, કાળુ મીઠું.

रिटि पु. મહાદેવનો અનુચર.

रिण्व् (भ्वा. प. स. सेट् रिण्वति) જવું.

रिद्ध त्रि. તૈયાર, સિદ્ધ.

रिद्ध न. પાકેલું ધાન્ય.

रिधम पु. કામ, વસન્ત.

रिपु पु. (अनिष्टं रपति, रप्–वाचि+उणा. कु इकारश्चोपधायाः यद्वा रप्+उन् पृषो.) શત્રુ, ચોર નામે ગન્ધ દ્રવ્ય, જ્યોતિષમાં કહેલ લગ્નથી છટ્ઠું સ્થાન, કામ ક્રોધ વગેરે શરીરના આભ્યન્તર શત્રુઓ.

"समूलघातमघ्नन्तो रिपुस्तावत्कुतः सुखम्" माघ.

रिपुघातिन् त्रि. (रिपुं हन्ति, हन्+णिनि घातादेशः) શત્રુને મારનાર.

रिपुघातिनी स्त्री. (रिपुं हन्ति, हन्+णिनि+स्त्रियां ङीप् घातादेशः) એક જાતનો વેલો.

रिपुञ्जय त्रि. (रिपुं जयति, जि+खच्) શત્રુને જીતનાર.

रिपुञ्जय पु. (,, ,,) તે નામનો એક રાજા.

रिपुता स्त्री. (रिपोर्भावः तल्+टाप्) શત્રુપણું, શત્રુવટ, દુશ્મનાઈ.

रिपुत्व न. (रिपोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रिप्र त्रि. (रीङ्–स्रवणे+उणा. रप्रत्ययः धातोर्ह्रस्वः प्रत्ययस्य पुट् च) ક્રૂર, ઘાતકી, નીચ. (વખાણવું. અ.

रिफ् (तुदा. प. सेट् रिफति) હિંસા કરવી, નિંદવું स.

रिफ् (सौत्र. प. स. सेट् रिफति) નિંદવું.

रिभ् (भ्वा. प. स. सेट् रेभति) અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો.

रिम्फ् (तुदा. प. स. सेट् रिम्फति) વધ કરવો,હણવું.

रिम्फ पु. લગ્નની અપેક્ષાએ બારમું સ્થાન.

रिम्व् (भ्वा. प. स. सेट् रिम्वति) જવું.

रिरंसा स्त्री. (रन्तुमिच्छा, रम्+सन्+अ+टाप्) રમવાની ઇચ્છા.

रिरंसु त्रि. (रन्तुमिच्छुः, रम्+सन्+उ) રમવાને ઇચ્છનાર.

रिरी स्त्री. પિત્તળ.

रिश् (तुदा. प. स. अनिट् रिशति) હિંસા કરવી, મારી નાખવું.

रिश्य पु. (रिश्यते हिंस्यते, रिश्+क्यप्) એક જાતનો મૃગ–હરણ.

रिश्या स्त्री. (रिश्य+स्त्रियां योपधत्वात् टाप्) એક જાતની મૃગલી.

रिष् (भ्वा. प. स. सेट् रेषति) મારી નાંખવું, વધ કરવો, ઇજા કરવી.

"तेन यायात्सतां मार्गं तेन गच्छन्न रिष्यते" मनुः

रिष्ट न. (रिष्+क्त) મંગળ, અશુભ, પાપ.

रिष्ट न. (रिष्+भावे क्त) નાશ.

रिष्ट पु. (रिष्+क्त) તરવાર, રાતો સરગવો.

रिष्ट त्रि. (,, ,,) સારા નસીબવાળું, અશુભકર્મવાળું, પાપી, નાશવન્ત.

रिष्टक त्रि. (रिष्ट+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रिष्टक पु. (,, ,,) તરવાર, રાતો સરગવો.

रुठ् (भ्वा. आ. स. सेट् रोठते) સામે મારવું.

रुण्ड पु. (रुडि+अच्) માથા વિનાનું શરીર-ધડ. "वेल्लद्भैरवरुंडमुंडनिकरैः वीरोऽपि धत्ते भुवम्" उत्तररामचरिते.

रुण्डिका स्त्री. (रुण्डः कबन्धोऽस्त्यत्र, रुण्ड+ठन्) ઉંબરો, રણભૂમિ, અલૌકિક શકિત, દૂતી.

रुत न. (रु+क्त) પશુ પક્ષી વિગેરેનો અવાજ. "पदे पदे हंसरुतानुकारिभिः" ऋतुसंहारे.

रुद् (अदा. प. अ. सेट् रोदिति) રડવું, રોવું. "अपि ग्रावा रोदित्यपि दलति वज्रस्य हृदयम्" उत्तररामचरिते.

रुदत् त्रि. (रुद्+वर्त्तमाने शतृ) રડતું, રોતું

रुदथ पु (रोदितीति, रुद्–रोदने+उणा. अथ) ચેલો, શિષ્ય, કુતરો.

रुदन्तिका स्त्री. (रोदनं रुत्, अदि–बन्धने+अच्+ङीप् स्वार्थे कन् ह्रस्वः) એક જાતનો છોડ, રૂદન્તી લતા.

रुदन्तीका स्त्री. (रुद्+झश् गौरा. ङीष् संज्ञायां कन्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुदादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ "रुद्" જેની આદિમાં છે એવો એક ધાતુ ગણ.

रुदित न. (रुद्+क्त) રોવું, રડવું તે.

रुदित त्रि. (रुद्+कर्त्तरि क्त) રડેલું, રોયેલું.

रुद्ध त्रि. (रुध्+क्त) રોકેલ, ઘેરેલ, અટકાવેલ, અટકેલ.

रुद्र पु. (रोदिति, रुद्+रक्) શિવની એક મૂર્તિ, અગ્નિ, અગીયાર રૂદ્રદેવ, આર્દ્રા નક્ષત્ર, અગીયારની સંખ્યા.

रुद्रचण्डी स्त्री. રૂદ્રયામલક એક તંત્ર ગ્રન્થ.

रुद्रज पु. (रुद्राज्जायते, जन्+ड) શિવના વીર્યથી થયેલ પારો, પારદ, ગણેશ, કાર્તિકસ્વામી.

रुद्रजटा स्त्री. (रुद्रस्य जटेव पिङ्गत्वात् जटिलत्वाच्च) એક જાતનો વેલો.

रुद्रजटा स्त्री. (रुद्रस्य जटा) શિવની જટા.

रुद्रतनय पु. (रुद्रस्य तनयः) તે નામે એક રાજા, ગણેશ, કાર્તિકસ્વામી.

रुद्रपत्नी स्त्री. (रुद्रस्य पत्नी) દુર્ગા દેવી, અળસી.

रुद्रप्रिया स्त्री. (रुद्रस्य प्रिया) હરડે, દુર્ગા દેવી.

रुद्ररोदन न. (रुद्रं रोदयति, रुद्+ल्युट्) સોનું.

रुद्रलता स्त्री. (रुद्रा लता) એક જાતનો વેલો.

रुद्रविंशति स्त्री. (रुद्रस्वामिका विंशतिः) પ્રભવ વિગેરે સાઠ સંવત્સરો પૈકી છેલ્લાં વીસ વર્ષ.

रुद्रसावर्णि पु. ચૌદ મનુઓ પૈકી બારમો મનુ.

रुद्रसू स्त्री. (रुद्रं सूते सू+क्विप्) અગીયાર છોકરાંની મા.

रुद्राक्रीड न. (रुद्रस्य आक्रीडा यत्र) મસાણ,શ્મશાન.

रुद्राक्ष पु. (रुद्रस्याक्षि कारणत्वेनाऽस्त्यस्य अच्) રૂદ્રાક્ષનું ઝાડ

रुद्राणी स्त्री. (रुद्रस्य पत्नी आनुक्+ङीप्) દુર્ગા દેવી. ભવાની.

रुद्रारि पु. (रुद्रस्य अरिः) કામદેવ.

रुद्रावास पु. (रुद्रस्य आवासो यत्र) શ્મશાન, કાશી, કૈલાસ.

रुध् (दिवा. आ. स. अनिट् रुध्यते) ઇચ્છવું, પ્રીતિ કરવી, (ઘણું કરી अनु સાથેજ વપરાય છે.

रुध् (रुधा. उभ. द्विक. अनिट् रुणद्धि–रुन्द्धे) રોકવું, ઘેરવું. પીડવું, ઢાંકવું, ઘેરો ઘાલવો. "सद्यः पाति प्रणयिहृदयं विप्रयोगे रुणद्धि" मेघदूते.

रुधिर न. (रुध्+किरच्) લોહી, કેસર, એક જાતનો મણિ.

रुधिर पु. (,, ,,) રાતો વર્ણ, મંગળગ્રહ.

रुधिर त्रि. (रुधिर+अस्त्यर्थे अच्) રાતું,લાલ રંગનું.

रुधिरपायिन् त्रि. (रुधिरं पिबति, पा+णिनि) લોહી પીનાર.

रुधिरपायिन् पु. (,, ,,) રાક્ષસ.

रुधिरपायिनी स्त्री (रुधिरपायिन्+स्त्रियां ङीप्)રાક્ષસી.

रुप् (दिवा प. स. सेट् रुप्यति) આકુળ વ્યાકુળ કરવું.

रुमण्वत् पु. તે નામનો એક પર્વત.

रुमा स्त्री. (रु+मक्+टाप्) સુગ્રીવવાનરની સ્ત્રી, જેમાં લવણ પેદા થાય છે તેવો એક દેશ.

रुमाभव न. (रुमायां भवति, भू+अच्) એક જાતનું મીઠું.

रुरु पु. (रु+क्रु) એક જાતનું હરણ.

रुरुक पु. (रुरुं कायति, कै+क) સૂર્યવંશી એક રાજા.

रुच् स्त्री. (रुच्+क्विप्) दीप्ति, कान्ति,પ્રકાશ,દીપવું, શોભા, મેના કે પોપટની વાણી, ઇચ્છા, ગમવું.
"कुसुमोत्खचितान्वलीभृतश्चलयन्भृङ्गरुचस्तवालकान्" रघुः

रुचक न. (रुच्+क्वुन्) સાજીખાર, માંગલીકદ્રવ્ય, ઘોડાનો અલંકાર, માલ્ય, હાર, માળા, મીઠું,સંચળ, બીજોરૂં, ચાખવા લાયક રસ, ગોરોચના વાવડીંગ, સોનાનું એક જાતનું પાત્ર.

रुचक पु. (रोचते, रुच्+क्वुन्) બીજોરાનું ઝાડ,દાંત, સોનામહોર, કબૂતર.

रुचक त्रि. (रुच्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) ગમનાર, શોભનાર, દીપનાર, પ્રકાશનાર, ઉત્કૃષ્ટ.

रुचकी स्त्री. (रुचक+स्त्रियां जाति. ङीष्)કબૂતર,માદા.

रुचा स्त्री. (रुच्–सम्प. क्विप् वा टाप्) શોભા,કાન્તિ, પ્રકાશ, દીપવું, ઇચ્છા, રૂચિ, ગમવું, મેનાપોપટની વાણી.

रुचि स्त्री. (रुच्यते, रुच्+उणा. इन् स च कित्) પ્રીતિ, અનુરાગ, સ્નેહ, આશક્તિ, અભિલાષા,ઇચ્છા, શોભા, કાન્તિ, દીપ્તિ, પ્રકાશ, કિરણ, ગોરોચના, ભૂખ, આલિંગન વિશેષ.
"रुचिकरमपि नार्थवद्बभूव स्तिमितसमाधिशुचौ पृथातनूजे" किराते.

रुचि पु. (रोचते शोभते, रुच्+इन् स च कित्) તે નામે એક પ્રજાપતિ.

रुचिकर त्रि. (रुचिं करोति, कृ+अच्) રૂચિ કરનાર, સ્નેહ કરનાર, પ્રકાશનાર, ઇચ્છા કરનાર વિગેરે.

रुचिकर पु. નારંગીનું ઝાડ.

रुचिता स्त्री. (रुचेर्भावः तल्+टाप्) પ્રીતિ, સ્નેહ, આસક્તિ, શોભા, તેજ વિગેરે.

रुचित्व न. (रुचेर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुचिर त्रि. (रुचिं राति ददाति रा+क) મનોહર, સુંદર, મધુર.

रुचिर न. (,, ,,) મૂળો, કેસર, લવીંગ.

रुचिरा स्त्री. (रोचते, रुच्+किरच्+टाप्) ગોરોચના.

रुचिराङ्गद पु. (रुचिरः अङ्गदो यस्य) વિષ્ણુ.

रुचिराञ्जन पु. (अज्यतेऽनेन, अञ्ज्+करणे ल्युट्, रुचिरः शोभायुक्तोऽञ्जनः) સરગવાનું ઝાડ.

रुचिरानन त्रि. (रुचिरं आननं यस्य) સુંદર મુખવાળું.

रुचिरापाङ्ग पु. (रुचिरश्चासो अपाङ्गश्च) સુંદર કટાક્ષ.

रुचिरापाङ्गी स्त्री. (रुचिरापाङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) સુંદર કટાક્ષવાળી સ્ત્રી.

रुचिष्य त्रि. (रुच्+किष्यन्) મીઠું વિગેરે, રૂચિકારક.

रुची स्त्री. (रुचि+कृदिकारादिति ङीष्) रुचि स्त्री.શબ્દ જુઓ.

रुच्य त्रि. (रुचये हितः, रुचि+यत्) સુંદર, રૂચિ કરનાર.

रुच्य पु. (,, ,,) ધણી, પતિ, નિર્મલીનું ઝાડ, શાલિ ધાન્ય–ડાંગેર.

रुच्य न. (रोचते, रुच्+क्यप् निपा.) સંચળ.

रुच्यकन्द पु. (रुच्यः कन्दोऽस्य) સુરણ.

रुज् (तुदा. पर. स. सेट् रुजति) ભાંગવું, ભરડવું, દુઃખ દેવું.

रुज् (चुरा. उभ. स. सेट् रोजयति–ते) હિંસા કરવી, મારી નાખવું, ઠાર મારવું.

रुज् स्त्री. (रुज्+क्विप्) રોગ, ભાંગવું, ભંગ, બકરી, કોઠ.

रुजत् त्रि. (रुज्+शतृ) પીડા કરતું, દુઃખ દેતું, ભાંગતું, તોડતું.

रुजा स्त्री. (रुज्+क्विप् पक्षे टाप्) રોગ, ભાંગવું, ભંગ, બકરી, કોઠ.
"निपातात् तव शस्त्राणां शरीरे याऽभवद्रुजा।
तया ते मानुषं कर्म व्यपोढं रघुनन्दन" भारते.

रुजाकर न. (रुजां करोति, कृ+अच्) કર્મરંગ, ફળ.

रुजाकर त्रि. (,, ,,) રોગકારક, રોગ કરનાર.

रुजापह त्रि. (रुजां अपहन्ति, अप+हन्+अच्) રોગ મટાડનાર દવા વિગેરે.

रुट् (भ्वा. प. स. सेट् इदित् रुंटति) ચોરી કરવી, ચોરવું.

रुट् (चु. उभ. सेट् रोटयति–ते) રોકવું, स. દીપવું, પ્રકાશવું. अक.

रुट् (भ्वा. आ. सेट् रोटते) દીપવું, अ. સામે મારવું. सक.

रुठ् (भ्वा. प. स. सेट् रुंठति) ચોરવું स. મન્દ થવું લૂલા થવું अक.

એક જાતનું દશ્યકાવ્ય, ત્રણ ચણોઠીભારનું એક વજન, રૂપિયો, ધોળો વિગેરે રંગ, આદર, આકૃતિ, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

रूपक त्रि. (रूपमस्त्यस्य, रूप+कन्) રૂપવાળું, આકારવાળું, મૂર્તિવાળું.

रूपक पु. (रूप+स्वार्थे क) રૂપિયો, ધોળો વિગેરે રંગ.

रूपतत्त्व न. (रूपस्य तत्त्वम्) મૂળ સ્વભાવ.

रूपतन्मात्र न. સાંખ્યમત પ્રસિદ્ધ તેજપદાર્થનું મૂળ કારણ એક સૂક્ષ્મભૂત.

रूपतस् अव्य. (रूप+पञ्चम्यर्थे तसिल्) રૂપથી, રૂપથકી.

रूपधारिन् त्रि. (रूपं धारयति धारि+णिनि) રૂપવાળું, સુંદર, રૂપાળું, બીજો વેશ લેનાર નટ વિગેરે.

रूपनाशन त्रि. (रूपं नाशयति. नश्+णिच्+ल्यु) રૂપનો નાશ કરનાર.

रूपनाशन पु. (,, ,,) ઘુવડ.

रूपभृत् त्रि. (रूपं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) રૂપ ધારણ કરનાર.

रूपयत् त्रि. (रूप्+वर्तमाने शतृ) બનાવતું, ભજવતું.

रूपलावण्य न. (रूपस्य लावण्यम्) સુંદરતા, ખુબસુરતી.

रूपवत् त्रि. (रूप+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રૂપવાળું, સુન્દર આકારવાળું.

रूपशिख न. (रूपयुक्ता शिखाऽस्य) કથીર.

रूपाजीवा स्त्री. (रूपं सौन्दर्यमाजीवो यस्याः) વેશ્યા.
"रूपाजीवाश्च वादिन्यो वणिजश्च महाधनाः" रामायणे.

रूपास्त्र पु. (रूपमेवास्त्रं अस्य) કામદેવ.

रूपिका स्त्री. (रूपमस्त्यस्य ठन् टाप्) ધોળા આકડાનું ઝાડ.

रूपिन् त्रि. (रूप+अस्त्यर्थे इनि) રુપાળું, રૂપવાળું, સુન્દર આકારવાળું.

रूप्य न. (रूपाय आहन्यते स्वर्णादि यत्) અલંકાર વિગેરે બનાવવા માટે ટીપાતું સોનું કે રૂપું.

रूप्य न. (रूप+स्वार्थे यत्) રૂપું, ઉપમેય.

रूप्य त्रि. (रूप+यत्) સુન્દર.

रूप्याध्यक्ष पु. (रूप्येषु अध्यक्षः) રૂપું અથવા રૂપા નાણાની સંભાળ રાખનાર કામદાર.

रूवुक पु. (रूबूक–पृषो.) એરંડાનું ઝાડ.

रूष् (चु. उभ. स. सेट् रूषयति–ते) ધુળ વિગેરેથી સેળ ભેળ કરવું, મિશ્ર કરવું.

रूषक त्रि. (रूष्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) મિશ્ર કરનાર.

रूषक पु (रूष+संज्ञायां कन्) અરડુસાનું ઝાડ.

रूषित त्रि. (रूष्+क्त) ધૂળ વિગેરેથી મિશ્ર કરેલ, ખરડાયેલ, ચીકણું નહિ કરેલ, લુખુ કરેલ.

रे अव्य. (रा+के) નીચ વિગેરેને બોલાવવામાં વપરાતો અવ્યય.
"रे रे चातक सावधानमनसा मित्र क्षणं श्रूयताम्" भर्तृहरि.

रेक (भ्वा. आत्म. स. सेट् रेकते) શંકા કરવી.

रेक पु. (रिच्+घञ्) વિરેચન, રેચ–જુલાબ, શંકા–સંદેહ–શક.

रेक पु. (रेकृ–शंकायां+अच्) સંશય, નીચ માણસ, દેડકો.

रेकणस् न. (रिच्+असुन् घिच्च तेन कुत्वं नुट्) સોનું.

रेका स्त्री. (रेकृ+भावे अ+टाप्) શંકા, સંદેહ, શક.

रेकी स्त्री. (रेक+स्त्रियां जाति. ङीष्) દેડકી.

रेखा स्त्री. (लिख्+अच् लस्य रः टाप् च) અલ્પ, થોડું, છળ, કપટ, આભોગ–વિસ્તાર, તૃપ્તિ, લાંબી રેખા, પંક્તિ, સુમેરૂ અને લંકાની વચેનું સ્થળ.
"तथापि तस्याः लावण्यं रेखया किञ्चिदन्वितम्"

रेखागणित न. (रेखायाः गणितं प्रमाणस्वरूपादि यत्र) તે નામે એક ગણિતગ્રંથ.

रेखापुर न. (भुवो मध्यसूत्रस्थः पुरम्) લંકા અને સુમેરૂની મધ્ય પ્રદેશનું એક શહેર.

रेखाभूमि स्त्री. (रेखास्थिता भूमिः) લંકા અને સુમેરૂ પર્વતની મધ્યમાં રહેલ દેશ.

रेचक न. (रेचयति, रिच्+णिच्+ण्वुल्) બસ્તી, પીચકારી, જુલાબ, રેચ, પાતળો થઇ ગુદા દ્વારા નીકળતો મળ.

रेचक पु. (,, ,,) નેપાળો, જવખાર, તિલકવૃક્ષ, પ્રાણાયામનો એક ભેદ.

रेचक त्रि. (रिच्+णिच्+ण्वुल्) જુલાબ લાવનાર ઔષધ વિગેરે.

रुरुत्सा स्त्री. (रोध्धुं ईच्छा, रुध्+सन्+अ+टाप्) રોકવાની ઇચ્છા.

रुरुत्सु त्रि. (रोध्धुं ईच्छुः, रुध्+सन्+उ) રોકવાને ઇચ્છનાર.

रुरुदिषत् त्रि. (रोदितुमिच्छति, रुद्+सन्+शतृ) રડવા ઇચ્છતું, રોવા ચાહતું.

रुरुदिषा स्त्री. (रोदितुमिच्छा, रुद्+सन्+अ+टाप्) રડવાની ઇચ્છા.

रुरुदिषु त्रि. (रोदितुमिच्छुः, रुद्+सन्+उ) રડવા ઇચ્છનાર.

रुवथु पु. (रु+अथुच्) અવાજ, નાદ, કુકડો.

रुवु पु. (रु+कु) એરંડાનું ઝાડ, લાલ એરંડો.

रुवुक पु. (रुवु+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुवूक पु. (रु+ऊकक्) એરંડાનું ઝાડ.

रुश् (तुदा. प. स. अनिट् रुशति) ઠાર મારવું, મારી નાંખવું.

रूष् (भ्वा. प. स. सेट् रोषति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुष् (दिवा. पर. अ. सेट् रुष्यति) ક્રોધ પામવું, ગુસ્સે થવું.

"मानानुभूः स्वकान् दोषान्मा मुहो मा रुषोऽधुना" भट्टिः

रुष् स्त्री. (रुष्+सम्प० क्विप्) ક્રોધ, ગુસ્સો.

रुषा स्त्री. (रुष्+अङ्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुषित त्रि. (रुष्+क्त) ક્રોધ પામેલું, કોપેલ.

रुष्ट („ „) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रुष्टि स्त्री. (रुष्+क्तिन्) ક્રોધ, ગુસ્સો.

रुह् (भ्वा. प. अ. अनिट् रोहति) ઉત્પન્ન થવું, પેદા થવું, ઉગવું.

(अधि–के आ+रुह्–अधिरोहति आरोहति) ઉપર ચઢવું, આરોહણ કરવું.

"कीटोऽपि सुमनः संगादारोहति सतां शिरः
अश्माऽपि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः"

(अव+रुह्–अवरोहति) ઉતરવું.

(प्र+रुह्–प्ररोहति) ઉગવું, અંકુર ફૂટવા.

रुह त्रि. (रुह्+क) પેદા થયેલું, ઉગેલું.

रुहक न. (रुह+संज्ञायां कन्) છિદ્ર, બાકું.

रुहा स्त्री. (रुह्+क+टाप्) ધ્રોપડ–दुर्वा.

रुहिरुहिका स्त्री. (रुह्+इन्. रुहिरुहिणा पुनःपुनरुद्भवेन कायति, कै+क+टाप्) ઉત્કંઠા, ઉત્સુકતા.

रूक्ष् (चुरा. उभ. अ. सेट् रूक्षयति–ते) કઠોર થવું, સ્નેહ રહિત થવું.

रूक्ष त्रि. (रूक्ष्+अच्) લૂખું, સ્નેહવિનાનું. કઠોર.

रूक्ष पु. (रूक्ष्+अच्) ઝાડ, એક જાતનું તૃણ.

रूक्षगन्ध पु. (रूक्षो गन्धो यस्य) ગુગ્ગળ.

रूक्षणात्मिका स्त्री. એક જાતનું ધાન્ય.

रूक्षता स्त्री. (रूक्षस्य भावः तल्+टाप्) લૂખાપણું, નિઃસ્નેહપણું, કઠોરપણું.

रूक्षत्व न. (रूक्षस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रूक्षदर्भ (रूक्षश्चासौ दर्भश्च) એકજાતનો દર્ભ.

रूक्षपत्र पु. (रूक्षं पत्रमस्य) શાખોટક વૃક્ષ.

रूक्षप्रिय पु. (रूक्षं प्रीणाति, प्री+अच्) ઋષભ નામે ઔષધિ.

रूढ त्रि. (रुह्+कर्मणि क्त) પેદા થયેલું, પ્રસિદ્ધ થયેલું, ઉગેલું.

रूढ पु. (रूढिरस्यास्ति अच्) લોકરૂઢિમાં ચાલેલું, રૂઢિથી અર્થ બોધકવાક્ય.

रूढि स्त्री. (रुह्+भावकरणादौ क्तिन्) પેદાથવું, જન્મ, ઉત્પત્તિ, ઉગવું, પ્રસિદ્ધિ, વિખ્યાતિ, એક જાતની શબ્દશક્તિ.

रूढिशब्द पु. (रूढेः शब्दः) રૂઢિથી અર્થબોધક શબ્દ.

रूप् (चु. उभ. स. सेट् रूपयति–ते) હાવભાવથી પ્રદર્શિતકરવું, અભિનય કરવો. ભજવવું, રૂઢિયુક્ત કરવું. नि+रूप्–निरूपयति પ્રમાણો જણાવી સ્વરૂપ વગેરે કહેવું, બતાવવું.

रूप न (रूप्+क भावे अच् वा) સ્વભાવ, સૌન્દર્ય. પશુ, નામ, શબ્દ, ગ્રન્થની આવૃત્તિ, દશ્યકાવ્ય, નાટક વિગેરે, શ્લોક, આકાર, ઘાટ, શબ્દ કે ધાતુનું રૂપ, ધોળો વિગેરે રંગ, એકની સંખ્યાવાળું, બીજગણિતમાં કહેલ અવ્યક્તરાશિ સાથેની વ્યક્ત સંખ્યાવાળું, શબ્દાદિ વિષયો પૈકી એક વિષય.

रूप त्रि. („ „) રૂપવાળું, ધોળા વગેરે રંગવાળું.

रूपक न. (रूपयत्यत्र, रूपि+ण्वुल्) અભિનય પ્રદર્શક

रेवतीभव पु (रेवत्यां भवति, भू+अच्) શનૈશ્ચર ગ્રહ, રૈવતમનુ.

रेवतीरमण पु. (रेवतीं रमयति, रम्+णिच्+ल्यु) બળરામ.

रेवतीवल्लभ पु. (रेवत्याः वल्लभः) બળરામ.

रेवतीश पु. (रेवत्याः ईशः) બળરામ.

रेवत्यादि पु. પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

रेवन्त पु. (रेव्+झच्) ગુહ્યકાનો અધિપતિ, સૂર્યનો પુત્ર–મનુ.

रेवन्तमनु पु. એક મનુવિશેષ.

रेवन्तमनुसू स्त्री. (रेवन्तं मनुं सूते, सू+क्विप्) સૂર્યની પત્ની–સંજ્ઞા.

रेवा स्त्री. (रेवते उत्प्लुत्य गच्छति, रेव्+अच्+टाप्) નર્મદા નદી, દુર્ગા દેવી, કામદેવની પત્ની, ગળીનું ઝાડ.

"रेवां द्रक्ष्यस्युपलविषमे विन्ध्यपादे विशीर्णाम्" मेघदूते.

रष् (भ्वा. आ. अ. सेट् रेषते) ઘોડાનો શબ્દ કરવો, હણહણવું.

रेषण न. (रेष्+भावे ल्युट्) હણહણવું.

रेषित न. (रेष्+कर्मणि क्त) હણહણવું.

रेषित त्रि. (रेष्+क्त) હણહણેલ.

रेष्टृ त्रि. (रेष्+तृच्) નુકશાન કરનાર, અપકાર કરનાર.

रै (भ्वा. प. अ. अनिट् रायति) અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો.

रै पु. (रा+डै) ધન, શબ્દ, સોનું.

रैत्य त्रि. (रीतेः पित्तलस्य विकारः रीति+ण्यत्) પિત્તળનું, પિત્તળ સંબન્ધી.

रैवत पु. (रेवत्या नद्या अदुरो देशः अच्) ગિરનાર પર્વત, એક ઝાડ, શિવ, એક દૈત્ય, પાંચમો મનુ, શનૈશ્ચર ગ્રહ.

रैवतक पु. (रैवत एव स्वार्थे क) રૈવત પર્વત, ગિરનાર,

रैवतक न. (रैवत+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝાડ.

रैवतिक पु. (रेवत्याः अपत्यं, रेवति+ठक्) રેવતિનો પુત્ર.

रोक न. (रु+कन् तस्य नेत्वं) છિદ્ર, વહાણ, બાકું.

रोक पु. (रुच्+घञ् नि. कुत्वं) દીપ્તિ, તેજ, કિંમત આપી ખરીદવું.

रोक त्रि. (रु+कन् तस्य नेत्वं) ચંચળ, ચપળ, ચળ.

रोग पु. (रुज्+घञ) વ્યાધિ, રોગ, કુષ્ટ ઔષધ. "भोगे रोगभयं कुले च्युतिभयं वित्ते नृपालाद्भयं" भर्तृ.

रोगग्रस्त त्रि. (रोगेण ग्रस्तः) રોગી, માંદુ, બીમાર.

रोगघ्न न. (रोगं हन्ति, हन्+टक्) ઔષધ–દવા. વૈદ્યક શાસ્ત્ર.

रोगघ्न त्रि. (,, ,, ,,) રોગનો નાશ કરનાર.

रोगपति त्रि. (रोगाणां पतिः) તાવ.

रोगभाज् पु. (रोगं भजते, भज्+क्विप्) રોગી, રોગવાળું.

रोगभू स्त्री. (रोगाणां भूः) શરીર.

रोगराज पु. (रोगाणां राजा टच् समा.) ક્ષયરોગ.

रोगलक्षण न. (रोगस्य लक्षणम्) વ્યાધિનું લક્ષણ–નિદાન.

रोगशान्ति स्त्री. (रोगस्य शान्तिः) રોગની શાન્તિ.

रोगशिला स्त्री. (रोगाय रोगनिवृत्तये शिला) મણસીલ.

रोगह न. (रोगं हन्ति, हन्+ड) ઔષધ, દવા.

रोगहन् पु. (रोगं हन्ति, हन्+क्विप्) વૈદ્ય, ડાક્ટર, હકીમ.

रोगहर त्रि. (रोगं हरति, हृ+अच्) રોગનો નાશ કરનાર ઔષધ વિગેરે.

रोगहर पु. (,, ,,) વૈદ્ય, ડાક્ટર, હકીમ.

रोगहर्तृ पु. (रोगं हरति, हृ+तृच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोगहर्तृ त्रि. (,, ,,) રોગનો નાશ કરનાર.

रोगहारिन् पु. (रोगं हरति, हृ+णिनि) વૈદ્ય, ડાક્ટર વિગેરે.

रोगहारिन् त्रि. (,, ,,) રોગનો નાશ કરનાર

रोगान्तक पु. (रोगस्य अन्तकः) વૈદ્ય, હકીમ, ડાક્ટર વિગેરે.

रेचन न. (रिच्+भावे ल्युट्) રેચ, જુલાબ, શ્વાસના વાયુને નાકમાંથી બહાર કાઢવો તે.

रेचनक पु. (रिच्यतेऽनेन, रिच्+ल्युट्+संज्ञायां कन्) કંપિલ્લ વૃક્ષ.

रेचना स्त्री. (रिच्+णिच्+युच्+टाप्) ધોળું નસોતર.

रेचनी स्त्री. (रिच्यतेऽनया, रिच्+ल्युट्+टा ङीप्) કંપીલ્લ વૃક્ષ, નેપાળો, કાલાંજની.

रेचित त्रि. (रिच्+कर्मणि क्त) રેચ આપેલું.

रेचित न. એક જાતની અશ્વગતિ.

रेची स्त्री. (रेचयति रेच्+अच् गौरा. ङीप्) કંપિલ્લ વૃક્ષ, અંકોટ વૃક્ષ.

रेज् (भ्वा. आ. अ. सेट् रेजते) દીપવું. પ્રકાશવું.

रेज् पु. (रेज्+क्विप्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

रेजते स्त्री. (रेज्+अते) ઉત્તર દિશા.

रेट् (भ्वा. उभ. द्वि. सेट् रेटति-ते) બોલવું, યાચવું.

रेणु पु. स्त्री. (रिणाति, री-गतिरेषणयोः+नु) ધૂળ, પરાગ, રજ.

"दिनकराभिमुखा रणरेणवो रुरुधिरे रुधिरेण सुरद्विषाम्"

रेणु पु. (री+नु) પીતપાપડો, વાવડિંગ.

रेणु स्त्री. (,, ,,) રેણુકાબીજ, વટાણા.

रेणुक पु. (रेणुना कायति, कै+क) વટાણા.

रेणुका स्त्री. (रेणुना कायति, कै+क+टाप्) રેણુકાબીજ, જમદગ્નિની પત્ની પરશુરામની માતા, વટાણા.

रेणुकातनय पु. (रेणुकायाः तनयः) પરશુરામ.

रेणुकात्मज पु. (रेणुकायाः आत्मजः) પરશુરામ.

रेणुकापुत्र पु. (रेणुकायाः पुत्रः) પરશુરામ.

रेणुकासुत पु. (रेणुकायाः सुतः) પરશુરામ.

रेणुकासूनु पु. (रेणुकायाः सूनुः) પરશુરામ.

रेणुरूषित पु. (रेणुभिः रूषितः) ગધેડો.

रेणुरूषित त्रि. (रेणुभिः रूषितः) ધૂળથી ખરડાયેલ.

रेणुरूषिती स्त्री. (रेणुरूषित+स्त्रियां ङीप्) ગધેડી.

रेणुवास पु. (रेणौ वासोऽस्य) ભમરો.

रेणुसार पु. (रेणुरिव सारोऽस्य) કપૂર.

रेणुसारक पु. (रेणुरिव सारोऽस्य कप्) કપૂર.

रेतजा स्त्री. (रेत इव जायते, जन्+ड पृषो.) रेती.

रेतन न. પારો, વીર્ય.

रेतस् न. (री+असुन् तुट् च) વીર્ય, પારો-પારદ.

रेत्य न. (रीति+यत्) પુષ્પાંજન, પિત્તળ.

रेत्र न. (री+त्र) વીર્ય, પારો, અમૃત, પટવાસ, અત્તર.

रेप् (भ्वा. आ सेट् रेपते) શબ્દ કરવો. અવાજ કરવો. અ. જવું સ.

रेप त्रि. (रेप्यते निन्द्यते रेप्+घञ्) નિન્દિત, ક્રૂર, કૃપણ.

रेफ पु. (रिफ्यते, रिफ्+घञ् यद्वा र+इफन्) રકારાત્મક વર્ણ, રાગ, શબ્દ, કામ.

"क्लेन सामानि समस्तरेफान्" श्रीमद्भागवते"

रेफ त्रि. (रिफ्+इगु. अप्रत्ययः निपा.) નિન્દિત, નિન્દ્ય.

रेफस् त्रि. (रेप्+असुन् पस्य फः) ક્રૂર, અધમ, કૃપણ.

रेभ् (भ्वा. आ. अ. सेट् रेभते) અવાજ કરવો, નાદ કરવો.

रेभण न. (रेभ्+भावे ल्युट्) ગાયનું ભરાડવું.

रेरिहाण पु. મહાદેવ, અસુર, ચોર.

रेव् (भ्वा. आ. स. सेट् रेवते) જવું, કુદવું.

रेवट पु. (रेवते, रेव्+बाहु. अटन्) ભુંડ, વેણું, વિષવૈદ્ય, વાયડો.

रेवट न. (रेव्+अटन्) દક્ષિણાવર્ત શંખ.

रेवत पु. (रेव्+अतच्) બીજોરાનું ઝાડ, ગરમાળાનું ઝાડ, બળરામનો સસરો.

रेवत त्रि. (,, ,,) પૈસાદાર, ધનવાન્.

रेवतक पु. (रेवत इव कायति, कै+क) કબુતર.

रेवति स्त्री. કામદેવની પત્ની.

रेवती स्त्री. (रेवतस्यापत्यं स्त्री, रेवत+अण्+ङीप्) રેવત રાજાની કન્યા-બળરામની પત્ની.

रेवती स्त्री. (रेव+अतच्+ङीप्) સત્યાવીસમું નક્ષત્ર, સત્યાવીસની સંખ્યા, એક માતૃકા, ગાય, એક નદી, દુર્ગા દેવી, રેવતીપદ યુક્ત ઋચા, પાંચમા મનુની પત્ની.

रेवतीजानि पु. બળરામ.

रेवतीपति पु. (रेवत्याः पतिः) બળરામ.

रोपक त्रि. (रुह्+णिच्+ण्वुल् ह्रस्य पः) રોપનાર, વાવનાર.

रोपण न. (रुह्+णिच्-ह्रस्य पः ल्युट्) રોપવું, વાવવું, ઉત્પન્ન કરવું, એક જાતનું અંજન.

रोपण न. (रुप्+ल्युट्) મોહ પમાડવો, અન્યથા વસ્તુનું અન્યથા જ્ઞાન, સ્થાપવું, મુકવું.

रोपणीवर्ति स्त्री. એક નેત્રાંજન વટી.

रोपित त्रि. (रुह्+णिच्-ह्रस्य पः क्त) રોપેલ, વાવેલ, મુકેલ, સ્થાપેલ, આરોપેલ.

रोम पु. છિદ્ર, બાકું

रोम न. પાણિ, રૂંવાડું, રોમ શહેર.

रोमक न. (रोमेव निविडं कायति, कै+क) રોમ શહેર, એક જાતનું લવણ, લોહચુંબક.

रोमकन्द पु. (रोमयुक्तः कन्दो यस्य) ડુંગળી.

रोमकपत्तन न. (रोमकाख्यं पत्तनम्) રોમ શહેર.

रोमकर्णक पु. (रोमयुक्तौ कर्णौ यस्य कप्) સસલો.

रोमकर्णकी स्त्री. (रोमकर्णक+स्त्रियां ङीष्) સસલી.

रोमकूप पु. (रोम्णां कूप इव) રૂવાટાંનું છિદ્ર. "न रोमकूपौघमिषादिति" नैषधम्

रोमकेसर न. (रोमभिः केसरः सिंहसटेव) ચામર, મંદિરોમાં વપરાતું પવનનું એક ઉપકરણ-ઉરાડવાનું.

रोमगुच्छ न. (रोमभिर्गुच्छं स्तवकमिव) ચમરી.

रोमगुच्छक पु. (रोमगुच्छ+स्वार्थे क) ચામર.

रोमन् न. (रु+मनिन्) રૂંવાડું.

रोमन्थ पु. (रोगं मथ्नाति, मन्थ्+अण् पृषो. गलोपः) પશુઓનું વાગોળવું.
'छायाबद्धकर्दमकं मृगकुलं रोमन्थमभ्यस्यतु"-शाकुन्तले

रोमभूमि स्त्री. (रोम्णां भूमिः) ચામડી, ચામડું.

रोमराजि स्त्री. (रोम्णां राजिः) નીચેનો શબ્દ જુઓ.

रोमलता स्त्री. (रोमाणि लतेव) રૂવાટાંની પંક્તિ, ડુંટી સુધી જનારી રૂવાટાંની પંક્તિ.

रोमवत् त्रि. (रोमन्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) રૂંવાટાંવાળું.

रोमविकार पु. (रोम्णां विकारः) રૂંવાટાં ખડાં થઇ જાય છે તે.

रोमविक्रिया स्त्री. (रोम्णां विक्रिया) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोमश पु. (रोमन्+श) ડુક્કર, મેંઢો, પિંડાલુ.

रोमश त्रि. (रोमाणि सन्त्यस्य श) ઘણાં રૂંવાટાંવાળું.

रोमशी स्त्री. (रोमश+स्त्रियां जाति. ङीष्) બકરી, ઘેટી, ભુંડણી.

रोमहर्ष पु (रोम्णः हर्ष इव तद्व्यञ्जकत्वात्) રૂંવાટાં ખડાં થઇ જવાં તે.

रोमहर्षण न. (रोम्णः हर्षणमिव) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोमहर्षण पु. (रोमाणि हर्षयति, हृष्+णिच्+ल्यु) બહેડાંનું ઝાડ, તે નામનો એક મુનિ.

रोमाञ्च पु. (रोम्णां अञ्चः उद्गमः, अञ्च्+अच्) રૂંવાટાં ખડાં થઇ જવાં તે.

रोमाञ्चित त्रि. (रोमाञ्चः जातोऽस्य तार. इतच्) જેનાં રૂંવાટાં ખડાં થયાં હોય તે.

रोमाली स्त्री. (रोम्णां आली) જુવાની-યૌવન, ડુંટી સુધી જનાર રૂંવાટાંની હાર.

रोमालु पु. (रोमयुक्तः आलुः शाक.) પિંડાલુ.

रोमालु त्रि. (रोम+अस्त्यर्थे आलुच्) રૂંવાટાંવાળું.

रोमालुविटपिन् स्त्री. (रोमालुः रोमयुक्तः विटपी) कुम्भी શબ્દ જુઓ.

रोमावली स्त्री. (रोम्णां आवली) રૂંવાટાંની પંક્તિ, ડુંટી સુધી જનાર રૂંવાટાંની પંક્તિ.

रोमोद्गम पु. (रोम्णां उद्गमः उद्+गम्+घञ्) રૂંવાટાં ખડાં થઇ જાય છે તે.

रोमोद्भेद पु. (रोम्णामुद्भेदः, उद्+भिद्+घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोरुदा स्त्री. (रुद्+यङ्+भावे अ+टाप्) અતિશય રોવું તે.

रोरुदावत् त्रि. (रोरुदा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) અત્યન્ત રડનાર.

रोरुद्यमान त्रि. (रुद्+यङ्-वर्तमाने शानच्) અત્યન્ત રડતું, વારંવાર રડતું.

रोल पु. (रु+लच्) પાણી આંબળું, સુંઠ.

रोलम्ब पु. (रौति, रु+विच् रौः कुजन् सन् लम्बते गच्छति, लम्ब्+अच् कर्म. रोड्+अम्बच् डस्य लो वा) ભમરો.

रोलम्बी स्त्री. (रोलम्ब+स्त्रियां, ङीप्) ભમરી, સુકી જમીન.

रोगान्तक त्रि. (,, ,,) રોગનો નાશ કરનાર ઔષધ વિગેરે.
रोगान्वित त्रि. (रोगेण अन्वितः) રોગી.
रोगायतन न. (रोगस्य आयतनम्) શરીર.
रोगार्त्त त्रि. (रोगेण आर्त्तः) રોગથી પીડાતું.
रोगिणी स्त्री. (रोगिन्+स्त्रियां ङीप्) રોગી સ્ત્રી.
रोगितरु पु. (रोगिप्रियस्तरुः) આસોપાલવ.
रोगिता स्त्री. (रोगिणः भावः तल्+टाप्) રોગીપણું.
रोगित्त्व न. (रोगिणः भावः त्व) રોગીપણું.
रोगिन् त्रि. (रोग+अस्त्यर्थे इनि रुज्+घिनुण् वा) રોગવાળું, રોગી.
रोग्य त्रि. (रोगाय हितं, रोग+यत्) રોગના હિતનું

रोचिष्णु त्रि. (रुच्+इष्णुच्) પ્રકાશમાન, તેજસ્વી.
रोचिस् न. (रुच्+इसुन्) પ્રભા, તેજ, કાન્તિ.
रोची स्त्री. (रुच्+अच्+ङीप्) हिलमोचिका શબ્દ જુઓ.
रोच्य त्रि. (रुच्+ण्यत्) પ્રકાશવા યોગ્ય, પ્રીતિનો વિષય.
रोटिका स्त्री. (रुट्+ण्वुल्+टाप्) રોટલી.
रोड् (भ्वा. प. स. सेट् रोडति) અનાદર કરવો.
रोदन न. (रुद्+भावकरणादौ ल्युट्) રોવું, રડવું, આંસુ.
रोदनिका स्त्री. (रुद्+ल्युट्-संज्ञा. कन्+टाप् अत इत्वं) એક જાતનું ઘાસ.
रोदनी स्त्री. (रुद्+करणे ल्युट्+ङीप्) ધમાસો વનસ્પતિ.
रोदस् न. (रुद्+असुन्) સ્વર્ગ, ભૂમિ.

रोहिष पु. (रुह्+इषन्) એક જાતનું ઘાસ.
रौक्ष्य न. (रूक्षस्य भावः, रुक्ष्+ष्यञ्) કઠોરતા,લૂખાપણું.
रौचनिक त्रि. (रोचनया रक्तं, ठक्) રોચનાથી રંગેલ.
रौच्य पु. તેરમો મનુ.
रौट् (भ्वा. प. स. सेट् रौटति) અનાદર કરવો.
रौड् (भ्वा. प. स. सेट् रौडति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
रौद्र न. पु. (रुद्रो देवताऽस्य अण्) સૂર્યનો તાપ, ઉગ્ર રસ, અલંકાર શાસ્ત્રમાં નવ રસ પૈકી ક્રોધ રૂપ સ્થાયી ભાવવાળો તે નામનો એક રસ.
"रौद्रः क्रोधस्थायिभावो रक्तो रुद्राधिदैवतः"
साहित्यदर्पणे
रौद्र त्रि. (रुद्र+भस्त्वर्थे अण्) ભયંકર, ઉગ્ર રસવાળું.
रौद्री स्त्री. (रौद्र+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગાદેવી, રૂદ્રજટાવૃક્ષ.
रौप्य न. (रूप्यमेव, रूप्य+अण्) રૂપું.
रौप्यमय त्रि. (रौप्य+मयट्) રૂપાનું બનાવેલું,રૂપાનું.
रौम न. (रुमायां लवणखनिभेदे भवः अण्) એક જાતનું લવણ.
रौमक न. (रौम+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
रौरव पु. (रोरूयतेऽत्र, रु+यङ्+क्विप् तेन प्राप्यः तस्यायं वा अण्) તે નામનું એક નરક.
रौरव न. સામવેદનો અમુક વિભાગ.
रौरव (रोरुयतेऽत्र, रु+यङ्+क्विप्, तेन प्राप्यः अण्) ચંચળ, ધૂતારું, ભયંકર.
रौरव त्रि. (रुरोर्मृगस्येदं, रुरु+अण्) રૂરૂ મૃગ સંબંધી ચર્મ વિગેરે.
रौहिण पु. (रुह्+इनन् स्वार्थे अण्) ચંદન વૃક્ષ,વડનું ઝાડ, રોહિડાનું ઝાડ, એક જાતનું ઘાસ.
रौहिणेय पु. (रोहिण्या अपत्यं, रोहिणी+ढक्) બુધ ગ્રહ, બળરામ, ગાયનો વાછડો, શનૈશ્ચર ગ્રહ.
रौहिणेय न. (रोहिण्यां भवः ढक्) મરકત મણિ-લીલમ.
रौहिणेयी स्त्री. (रौहिणेय+स्त्रियां ङीप्) ગાયની વાછરડી.
रौहिष न. (रुह्+इषन्+स्वार्थेऽण्) એક જાતનું ઘાસ.
रौहिष पु. (रुह्+टिषच् वृद्धिश्च धातोः) એક જાતનો મૃગ, એક જાતનું માછલું.
रौहिषी स्त्री. (रौहिष+स्त्रियां जाति. ङीष्) દૂર્વા-ધ્રોખડ, એક જાતની મૃગલી.

ल

ल् વ્યંજન પૈકી અઠ્ઠાવીસમો ઘોષ વર્ણ.
ल् पु. લઘુ અક્ષર, ધાતુના દશ કાળ.
ल पु. (लाति, ला+क) ઇન્દ્ર, લઘુ અક્ષર.
ल न. (लीयतेऽत्रेति, ली+अभिधानान्निरुपपदेऽपि डः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મંત્ર વિશેષ.
ल त्रि. (लातीति, ला+अच्) લેનાર.
लक् (चु. उभ. स. सेट् लाकयति-ते) ચાખવું, સ્વાદ લેવો, પ્રાપ્ત થવું, મેળવવું.
लक न. (लक्+अच्) કપાળ, લલાટ.
लकच पु. (लक्–वा. अचन्) એક વૃક્ષ વિશેષ.
लकुच पु. (लक्–वा. उचन्) લકુચનું ઝાડ.
लक्तक पु. (लक्+क्त निपा. संज्ञायां कन्) અલતો, જીર્ણ વસ્ત્રનો ટુકડો.
लक्तकर्मन् पु. (लक्तं रक्तवर्णं करोति, कृ+मनिन्) લાલ લોધરનું ઝાડ.
लक्तिका स्त्री. ઘો.
लक्ष् (चु. उभ. स. सेट् लक्षयति–ते) જોવું, તપાસવું, આંકવું, નિશાનમાં લેવું, તાકવું. (आलक्षयति–ते) જોવું, લક્ષમાં લેવું, (उप+लक्ष्–उपलक्षयति–ते) તપાસવું, ધ્યાનમાં લેવું, સમાવેશ કરવો, લક્ષણાવૃત્તિથી જણાવવું, વિચારવું, (वि+लक्ष्–विलक्षयति–ते) જોવું, નિહાળવું, ગભરાઇ જવું, આકુળ વ્યાકુળ–વિહ્વલ થઇ જવું, ઓળખવું, ભેદ પારખવો, (सम्+लक्ष्–संलक्षयति–ते) જોવું, પાર-

रोष पु. (रुष्+भावे घञ्) ક્રોધ.

रोषण पु. (रुष्+युच्) પારો, કસોટીનો પત્થર, ખારની જમીન.

रोषण त्रि. (,, ,,) ક્રોધી સ્વભાવનું.

रोषणता स्त्री. (रोषणस्य भावः तल्+टाप्) ક્રોધી સ્વભાવપણું.

रोषणत्व न. (रोषणस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ. "भर्तुर्विप्रकृताऽपि रोषणतया मास्म प्रतीपं गमः" शाकुन्तले.

रोषवाह त्रि. ક્રોધવાળું, ગુસ્સે થનાર.

रोष्टृ त्रि. (रुष्+तृच्) ક્રોધ કરનાર, ગુસ્સે થનાર.

रोह पु. (रुह्+अच्) અંકુર, ઉગવું, ચઢવું.

रोह त्रि. (रुह्+कर्त्तरि अच्) ઉગનાર, ચઢનાર.

रोहक त्रि. (रुह्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोहण पु. (रुह्यतेऽसौ, रुह्+ल्युट्) તે નામનો એક પર્વત.

रोहण न. (रुह्यते, रुह्+भावे ल्युट्) પ્રગટ થવું, ચઢવું, ઉગવું.

रोहण न. (रुह्+करणे ल्युट्) પારો, વીર્ય.

रोहणद्रुम पु. (रोहणस्य द्रुमः) ચંદન વૃક્ષ.

रोहन्त पु. (रुह्+झच्) એક વૃક્ષ, ઝાડ, એક લતા.

रोहन्ती स्त्री. (रुह्+झच् षित्वात् ङीष्) વેલ.

रोहि पु. (रुह्+इन्) બીજ, વૃક્ષ.

रोहि त्रि. (,, ,,) ધાર્મિક.

रोहिण न. (रुह्+इनन्) દિવસના પંદર વિભાગમાંથી નવમો ભાગ.

रोहिण न. (रोहिणी देवताऽस्य अण्) રોહિણી જેનો દેવ હોય તે.

रोहिण पु. (रुह्+इनन्) વડ, રોહિતક વૃક્ષ, ભૂતૃણ.

रोहिणिका स्त्री. (रोहिणी+कन् ह्रस्वः टाप्) ક્રોધથી લાલ થયેલી સ્ત્રી.

रोहिणी स्त्री. (रुह्+इनन्–गौरा. ङीष्) ગાય, ચોથું નક્ષત્ર, વસુદેવની પત્ની–બળદેવની માતા, વીજળી, કડવી તુંબડી.

रोहिणी स्त्री. (रोहित+स्त्रियां ङीप् तस्य नत्वे णत्वं) લાલ રંગની સ્ત્રી, હરડે, મજીઠ, કાશ્મરી, નવ વર્ષની કન્યા, સુરભિ કન્યા, એક જાતનો ગળાનો રોગ. "अष्टवर्षा भवेद्गौरी नववर्षा च रोहिणी" स्मृतौ

रोहिणीज पु (रोहिण्याः जायते, जन्+ड) બળદેવ.

रोहिणीतनय पु. (रोहिण्याः तनयः) બળદેવ.

रोहिणीतनूज पु. (रोहिण्याः तनूजः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोहिणीनाथ पु. (रोहिण्याः नाथः) ચન્દ્ર, કપૂર, વસુદેવ.

रोहिणीपति पु. (रोहिण्याः पतिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

रोहिणीपुत्र पु. (रोहिण्याः पुत्रः) બળદેવ.

रोहिणीवल्लभ (रोहिण्याः वल्लभः) ચન્દ્ર, કપૂર, વસુદેવ.

रोहिणीव्रत न. (रोहिण्याः व्रतम्) રોહિણી નક્ષત્ર યુક્ત આઠમે કરવાનું વ્રત.

रोहिणीशकट न. ગાડા જેવું રોહિણી નક્ષત્ર.

रोहिणीसुत पु. (रोहिण्याः सुतः) બળદેવ.

रोहिणीसूनु पु. (रोहिण्याः सूनुः) બળદેવ.

रोहिणीस्वामिन् पु. (रोहिण्याः स्वामी) ચન્દ્ર, કપૂર, વસુદેવ.

रोहित् पु. (रुह्+इति) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, લાલ રંગ, એક જાતનું માછલું.

रोहित न. (रुह्+इतच्) લોહી, કેસર, ઇન્દ્ર ધનુષ.

रोहित पु. (,, ,,) રાતો વર્ણ, રોહિડાનું ઝાડ, એક માછલું, એક જાતનો મૃગ.

रोहित त्रि. (रोहित+अस्त्यर्थे अच्) લાલ રંગનું, રાતું.

रोहितक पु. (रोहित+स्वार्थे कन्) રોહિડાનું ઝાડ.

रोहिताश्व पु. (रोहितो मृगभेदः अश्व इव गतिसाधनं यस्य) અગ્નિ.

रोहितिका स्त्री. (रोहिती+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) લાલ રંગની સ્ત્રી.

रोहिती स्त्री. (रोहित+स्त्रियां ङीष्) એક જાતનો વેલો, મૃગલી.

रोहितेय पु. (रोहित एव, स्वार्थे ढ) રોહિડાનું ઝાડ.

रोहिन् पु. (रोहति पुनः पुनश्छिन्नोऽपि प्रादुर्भवति– रुह्+णिनि) રોહિડાનું ઝાડ, વડનું ઝાડ, પીપળાનું ઝાડ.

रोहिन् त्रि. (रुह्+णिनि) ઉગનાર, ચઢનાર, વધનાર.

लक्ष्मीसुत पु. (लक्ष्म्याः सुतः) કામદેવ, ઘોડો, કુશ લવ, એક ગન્ધર્વ.

लक्ष्मीसूनु पु. (लक्ष्म्याः सूनुः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लक्ष्य न. (लक्ष्यते यद्, लक्ष्+ण्यत्) નીશાન, બાણનું લક્ષ્ય.

लक्ष्य पु. (लक्षणया बोध्यः, लक्ष्+यत्) લક્ષણા બોધ્ય અર્થ.

लक्ष्य त्रि. (लक्ष्यते, लक्ष्+ण्यत्) જાણવા યોગ્ય, ઉદ્દેશ્ય, અનુમાન કરવા યોગ્ય.

लक्ष्यासन न. એક જાતનું આસન.

लंख् (भ्वा. प. स. सेट् लंखति) જવું.

लख् (भ्वा. प. स. सेट् लखति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लंग् (भ्वा. प. सेट् लंगति) લંગડાથવું, લૂલાથવું અ જવું સ.

लग् (भ्वा. प. स. सेट् लगति) વળગવું, લાગવું.

लग् (चु. उभ. स. सेट् लागयति–ते) સ્વાદલેવો, પામવું, મેળવવું.

लगड त्रि. ખુબસુરત, સુંદર.

लगित त्रि. (लग्+क्त) મેળવેલું, પામેલું, સંસક્ત, લાગેલું.

लगुड पु. (लग्+उलच् लस्य ड वा) લાઠી, લાકડી, ધોકો.

लगुर पु. (,, ,, र वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लगुल पु. (लग्+उलच्) લાઠી, લાકડી.

लग्न न. (लस्ज्+क्त तस्य नः) મેષ વિગેરે રાશિઓનો ઉદય.

लग्न त्रि. (लस्ज्+क्त तस्य नः) લાજ પામેલું, શરમ પામેલું.

लग्न त्रि. (लग्+क्त पृषो.)લાગેલ, વળગેલ, જોડાયેલ.

लग्न पु. સ્તુતિ પાઠક, ભાટ.

लग्नक पु. (लग्न इव स्वार्थे कन्) સાક્ષી, જામિન.
"खादको वित्तहीनःस्यात् लग्नको वित्तवान् यदि"स्मृतिः

लग्निका स्त्री. (नग्नेव कन् पृषो.) જેને અટકાવ આવતો નથી તેવી કન્યા.

लंघ् (भ्वा. आ. सेट् इदित् लङ्घते) મર્યાદા ઓળંગવી, જવું, ઓળંગવું સ., લાંઘવું, ભુખ્યા રહેવું. અ.

लंघ् (भ्वा. प. स. सेट् लंघति) શોક પામવો.

लंघ् (चु. उभ. अ. सेट् लङ्घयति–ते) પ્રકાશવું.

लघ् (चु. उभ. स. सेट् लाघयति+ते) સ્વાદ લેવો, ચાખવું, પામવું, મેળવવું.

लघट् पु. (लङ्घते मध्यस्थानमस्पृष्ट्वोत्तरस्थाने पतति प्लुतं इतस्ततो गच्छति वा, लङ्घ+उणा. अटि नलोपश्च धातोः) વાયુ.

लघटि पु. (लघ्–गतौ+अटि इदभावः) વાયુ, પવન.

लघिमन् पु. (लघोर्भावः. इमनिच्) લઘુપણું, હલકાઇ, તે નામની એક સિદ્ધિ.
"समश्नुते मे लघिमानमात्मा" रघौ.

लघिष्ठ त्रि. (अतिशयेन लघुः इष्ठन्) અતિશય લઘુતાવાળું, ઘણુંજ હલકું.

लघीयस् त्रि. (अतिशयेन लघुः ईयसुन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लघु न. (लघि+कु निपा. नलोपः) શીઘ્ર, જલદી, કાળું અગર, સુગન્ધી વાળો–ખસ.

लघु त्रि. (लघि+कु नि. नलोप) હલકું, ટુંકું, મનોહર, સુંદર, નિઃસાર.
"तृणमिव लघु लक्ष्मीर्नैव तान् संरुणद्धि" भर्तृ.

लघु स्त्री. પૃક્કા ઔષધિ, લઘુતાવાળી સ્ત્રી.

लघु पु. (लघि+कु नलोपः) હ્રસ્વ અક્ષર, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ પુષ્ય વિગેરે નક્ષત્ર.

लघुकाय पु. (लघुः कायो यस्य) બકરો.

लघुकाय पु. न. (लघुः कायः) નાનું–હલકું શરીર.

लघुकाया स्त्री. (लघुकाय+स्त्रियां योपध० टाप्) બકરી.

लघुकाश्मर्य पु. (लघुः काश्मर्यः) કાયફળનું ઝાડ.

लघुगण पु. (लघुर्गणः) અશ્વિની–પુષ્ય–હસ્ત–નક્ષત્ર.

लघुगर्ग पु. (लघुर्गर्ग इव) એક જાતનું માછલું.

लघुचन्दन न. (लघुः चन्दनः) કાળું અગર.

लघुचिर्भिटा स्त्री. (लघुश्चिर्भिटा) એક જાતની કાકડી.

लघुचेतस् त्रि. (लघु चेतो यस्य) હલકા ક્ષુદ્ર મનવાળું.
"अयं निजः परो वेति गणना लघुचेतसाम्" भारते

लघुता स्त्री. (लघोर्भावः तल्+टाप्) હલકાઇ, ક્ષુદ્રતા, નાનાપણું.

लघुत्व न. (लघोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ખવું, પરીક્ષા કરવી, કસવું.

"हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकाऽपि वा" रघुवंशे.

लक्ष न. (लक्षयति, लक्ष्+अच्) પદ, ચિન્હ, વ્યાજ, બાણનું લક્ષ્ય–નિશાન, એક લાખની સંખ્યા.

"निःस्वो वष्टि शतं शती दशशतं लक्षं सहस्राधिपः" सुभाषिते.

लक्षक पु. (लक्षयति लक्षणयार्थं, लक्ष्+ण्वुल्) લક્ષણાથી અર્થબોધક શબ્દ.

लक्षण न. (लक्ष्+करणे ल्युट्) ચિન્હ, લક્ષણ, નિશાની, સ્વરૂપ, વ્યવહારમાં ઉપયોગી નામ.

"अव्याक्षेपो भविष्यंत्याः कार्यसिद्धेर्हि लक्षणम्" रघौ

लक्षण न. વ્યાકરણ વગેરેનું સૂત્ર.

लक्षण पु. (लक्ष्+ल्यु) સ્વરૂપ પ્રતિપાદક શબ્દ, સારસ પક્ષી.

लक्षणा स्त्री. (लक्ष्+युच्+टाप्) જહત્સ્વાર્થા અજહત્સ્વાર્થા વગેરે લક્ષણા, સારસ પક્ષીની માદા, હંસની માદા, એક અપ્સરા.

"लक्षणा शक्यसंवन्धस्तात्पर्यानुपपत्तितः"–भाषापरिच्छेदे

लक्षा स्त्री. (लक्ष्+अच्+टाप्) લાખની સંખ્યા.

लक्षित त्रि. (लक्ष्+कर्मणि क्त) જાણેલ, અનુમાન કરેલ.

लक्षित पु. (लक्ष्+कर्त्तरि क्त) લક્ષણાથી જણાયેલ અર્થ, લક્ષણાશ્રય લક્ષક શબ્દ.

लक्षितलक्षणा स्त्री. (लक्षिते लक्षणा) તે નામે એક લક્ષણા.

लक्ष्मण पु. (लक्ष्मणं चिन्हमत्स्यस्य अच्) રામનો નાનો ભાઇ લક્ષ્મણ, સારસ પક્ષી.

लक्ष्मण न. (लक्ष्+मनिन् स्वार्थे अण् पृषो. न वृद्धिः) ચિન્હ, નામ.

"अथ लक्ष्मणानुगतकान्तवपुः"–माघे.

लक्ष्मण त्रि. (लक्ष्+मनिन्+अण न वृद्धिः) મુખ્ય, પ્રધાન, ભાગ્યવાન.

लक्ष्मणप्रसू स्त्री. (लक्ष्मणस्य प्रसूर्जननी) લક્ષ્મણની માતા સુમિત્રા.

लक्ष्मणा स्त्री. (लक्ष्+मनिन्–स्त्रियां टाप्) સારસ પક્ષિની માદા, ધોળી ભોરીંગણી, લક્ષ્મણા કન્દ, દુર્યોધનની દીકરી, એક ઔષધ.

लक्ष्मन् न. (लक्ष्+मनिन्) ચિન્હ, નીશાની, પ્રધાન.

"सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं ।
मलिनमपि हिमांशोर्लक्ष्म लक्ष्मीं तनोति ॥" शाकुन्तले

लक्ष्मी स्त्री. (लक्ष्+ई–मुट् च) વિષ્ણુની પત્ની, શોભા, કાંતિ, સંપત્તિ, ઋદ્ધિ ઔષધિ, વૃદ્ધિ નામે ઔષધિ, ફલિની વૃક્ષ, સ્થલ પદ્મિની, હળદર. ખીજડી, મોતી, દ્રવ્ય, પીડા, વેશ્યા.

लक्ष्मीकान्त पु. (लक्ष्म्याः कान्तः) વિષ્ણુ, રાજા.

लक्ष्मीगृह न. (लक्ष्म्याः गृहम्) લક્ષ્મીનું ઘર, લાલકમળ.

लक्ष्मीज पु. (,, जायते, जन्+ड) કામદેવ, ઘોડો, કુશ અને લવ, એક ગંધર્વ.

लक्ष्मीजनार्दन न. એક શાલિગ્રામ.

लक्ष्मीतनय पु. (लक्ष्म्याः तनयः) "लक्ष्मीपुत्र" શબ્દ જુઓ.

लक्ष्मीतनूज पु. (लक्ष्म्याः तनूजः) કામદેવ, એક ગન્ધર્વ, ઘોડો, કુશ લવ.

लक्ष्मीनारायण न. શાલિગ્રામ વિશેષ.

लक्ष्मीपति पु. (लक्ष्म्याः पतिः) વિષ્ણુ, રાજા, લવિંગ, સોપારી.

लक्ष्मीपुत्र पु. (लक्ष्म्याः पुत्रः) કામદેવ, ઘોડો, કુશ અને લવ, એક ગન્ધર્વ.

लक्ष्मीपुष्प पु. (लक्ष्मीयुक्तं सौन्दर्ययुक्तं पुष्पमिवास्य) પદ્મરાગમણિ, માણેક.

लक्ष्मीफल पु (लक्ष्म्यै फलमस्य) શ્રીફળ, બીલીનું ઝાડ.

लक्ष्मीवत् पु. (लक्ष्मीः शोभास्त्यस्य मतुप् मस्य वः) પનસ વૃક્ષ, ધોળા રોહિડાનું ઝાડ.

लक्ष्मीवत् त्रि. (लक्ष्मीरस्त्यत्र मतुप् मस्य वः) લક્ષ્મીવાળું, પૈસાદાર, ધનવાન્, શ્રીમન્ત.

लक्ष्मीश पु. (लक्ष्म्या ईशः) વિષ્ણુ, રાજા, આંબાનું ઝાડ.

लक्ष्मीसमाह्वया स्त्री. (लक्ष्म्याः सम आह्वयो यस्याः) સીતા.

लक्ष्मीसहज पु. (लक्ष्म्याः सह क्षीराब्धौ जायते, जन्+ड) ચન્દ્ર, કપૂર, ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામે ઘોડો.

लज् (भ्वा. आ. अ. सेट् लजते) શરમાવું, લાજ પામવું.

लज् (चु. उभ. अ. सेट् लजते) ભાસવું, દીપવું.

लजकारिका स्त्री. (लजं लज्जां करोति, कृ+ण्वुल् अत इत्वं) રીસામણીનો વેલો.

लज्जत् त्रि. (लस्ज्+शतृ) લાજ પામતું, શરમાતું.

लज्जमान त्रि. (लस्ज्+शानच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लज्जा स्त्री. (लस्ज्+अङ्+टाप्) લાજ, શરમ, લાજા-ળુનો વેલો.

लज्जाकर त्रि. (लज्जां करोति, कृ+ट) શરમાવેતેવું, શરમાવનાર.

लज्जाकारिन् त्रि. (लज्जां करोति, कृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लज्जान्वित त्रि. (लज्जया अन्वितः) લાજવાળું, શરમવાળું.

लज्जारहित त्रि. (लज्जया रहितः) લાજવિનાનું, બેશરમ, નિર્લજ્જ.

लज्जालु स्त्री. (लस्ज्+आलुच्) રીસામણીનો વેલો.

लज्जालु त्रि. (लस्ज्+आलुच्) શરમાળ.

लज्जावत् त्रि. (लज्जा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) લાજવાળું, શરમવાળું.

लज्जाशील त्रि. (लज्जां शीलयति, शील्+अण्) લાજવાળું, શરમવાળું.

लज्जाहीन त्रि. (लज्जया हीनः) લાજ વિનાનું, બેશરમ.

लज्जित त्रि. (लज्जा संजाताऽस्य इतच्) લાજેલ, શરમાયેલ.

लज्जिरी स्त्री. (लज्जा+अस्त्यर्थे इरच् गौरा. ङीप्) રીસામણીનો વેલો.

लज्ज्या स्त्री. લાજ, શરમ.

लञ्च पु. લાંચ, રૂશ્વત.

लञ्चा स्त्री. (लञ्च+स्त्रियां टाप्) લાંચ, રૂશ્વત.

लञ्ज् (चु. उभ. अ. सेट् लंजयति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું.

लञ्ज पु. (लञ्जयति शोभते लञ्ज्+अच्) પગ, પૃચ્છ, कच्छु શબ્દ જુઓ.

लञ्जा स्त्री. (लञ्ज्+अच्+टाप्) વેશ્યા, પ્રવાહ, લક્ષ્મી.

लञ्जिका स्त्री. (लञ्जयति शोभते, लञ्ज्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) વેશ્યા.

लट् (भ्वा. प. सेट् लटति) બાળકના જેવું બોલવું, અ० બોલવું, કહેવું द्वि. क.

लट पु. (लटति यथेच्छया वदति, लट्+अच्) પ્રમાદ વચન, દોષ, એક રાગ.

लटक पु. (लटति, लट्+वुन्) દુર્જન, લુચ્ચો.

लटपर्ण न. (लटं दुष्टं पर्णं यस्य) તજ.

लटभ त्रि. (लडह-पृषो० हस्य भः) સુંદર, ખુબસુરત.

लटा स्त्री. (लट्+अच्+टाप्) એક જાતના કરમદાનું ઝાડ, એક જાતનું વાદિત્ર, ગામનો ચકલો, કસુંબો, ભમરો, એક પક્ષી.

लट्ट पु. દુર્જન.

लट्व पु. એક જાતનું કરમદાનું ઝાડ, ચકલો, ઘોડો.

लट्वा स्त्री. (लट्+व+स्त्रियां टाप्) ચકલી, ઘોડી, કસુંબો, ભમરી.

लंड् (चु. उभ. स. सेट् लंडयति-ते) ઉંચે ફેંકવું, બોલવું द्वि.क.

लंड् (भ्वा. प. स. सेट् लंडति) ઉંચે ફેંકવું, બોલવું.

लड् (चुरा. उभ. स. सेट् लडयति-ते) અત્યન્ત પાળવું, બહુજ લાડ લડાવવા.

लड् (भ्वा. प. अ. सेट् लडति) વિલાસ કરવો, રમવું, બરાબર જીભ કાઢી હલાવવી.

लड् (भ्वा. प. अ. सेट् लडति) પીડવું, દુઃખ દેવું.

लड् (चु. उभ. स. सेट् लडयति-ते) ફેંકવું.

लड् (चु. उभ. स. सेट् लडयति-ते) વ્યાપવું.

लडह त्रि. (लडं हन्ति, हन्+अच्) સુંદર, મનોહર.

लड्डु त्रि. (लड्+डु तस्य नेत्त्वं) દુર્જન.

लड्डु पु. (लड्+डु तस्य नेत्त्वं) લાડુ.

लड्डुक पु. (लड्डु+स्वार्थे क) લાડુ.

लण्ड न. (लण्ड्यते उत्क्षिप्यते लण्ड्+घञ्) વિષ્ટા, લાદ.

लण्ड्र पु. (लडि+रन्) લંડન-દેશ.

लण्ड्रज त्रि. (लण्ड्रे जायते, जन्+ड) લંડનમાં જન્મેલ.

लत् (सौत्र. प. स. सेट् लतति) આઘાત કરવો.

लता स्त्री. (लत्+अच्+टाप्) વેલ, વેલો, શાખા, ડાંગ, પૃક્કા વનસ્પતિ, અસનપર્ણી, માલકાંકણી, શારિવા

लघुदन्ती स्त्री. (लघुः क्षुद्रा दन्ती) क्षुद्रदन्ती वृक्ष.

लघुदुन्दुभि पु. (लघुश्चासौ दुन्दुभिश्च) नानुं नगारुं.

लघुद्राक्षा स्त्री. (लघ्वी चासौ द्राक्षा च)એક જાતની દ્રાક્ષ.

लघुनामन् पु. (लघुवर्णयुक्तं नाम यस्य) અગર-ચન્દન.

लघुपत्रक पु. (लघूनि पत्राणि यस्य कप्) એક જાતનો વેલો.

लघुपत्री स्त्री. (लघूनि पत्राणि यस्याः ङीप्) પીપ-ળાનું ઝાડ.

लघुपुष्प पु. (लघूनि पुष्पाणि यस्य) એક જાતના કદંબનું ઝાડ.

लघुवदर पु. (लघुः क्षुद्रो वदरः) ચણી બોરનું ઝાડ.

लघुवदरी स्त्री. (लघुवदर+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની બોરડી.

लघुब्राह्मी स्त्री. (लघुः क्षुद्रा ब्राह्मी) એક જાતની બ્રાહ્મી.

लघुमन्थ पु. (लघुः क्षुद्रो मन्थः) क्षुद्र અગ્નિમન્થવૃક્ષ.

लघुलय न. (लघु शीघ्रं लीयते, ली+अच्) સુગન્ધી વાળો–ખસ.

लघुसदाफला स्त्री. (सदा फलं यस्याः, लघुः सदा-फला) એક જાતના ઉંબરાનું ઝાડ.

लघुहस्त पु. (लघुः क्षिप्रकारी हस्तो यस्य) બાણ ફેંકવામાં ઝડપદાર હાથ વાળો.

लघुहेमदुग्धा स्त्री. (लघुर्हेमदुग्धा) એક જાતના ઉંબરાનું ઝાડ.

लघूकृत त्रि. (लघु+च्वि+कृ+क्त) હલકું કરેલ, લઘુ કરેલું.

लघूदुम्बरिका स्त्री. (लघुः क्षुद्रा उदुम्बरिका) એક જાતના ઉંબરાનું ઝાડ.

लघ्वाशिन् त्रि. (लघु अन्नं अश्नाति, अश्+णिनि) અલ્પાહારી, થોડું ખાનાર, હલકું ખાનાર.

लघ्वाहार पु. (लघुश्चासौ आहारश्च) હલકો આહાર–ખોરાક.

लघ्वी स्त्री. (लघु+ङीप्) ટુંકી, નાની, સ્પૃક્કા–કપુરી મધુરી વનસ્પતિ.

लङ्का स्त्री. (लक्+अच् मुम् च टाप्) એક શહેર, વેશ્યા, શાખા.
"विजेतव्या लंका चरणतरणीयो जलनिधिः" उद्भटे

लङ्कादाहिन् पु. (लंकां दहति तच्छीलः, दह्+णिनि) હનુમાન્

लङ्काधिप पु. (लङ्काया अधिपः) રાવણ, કુબેર.

लङ्काधिपति पु. (लङ्कायाः अधिपतिः) રાવણ, કુબેર.

लङ्कानाथ पु. (लङ्कायाः नाथः) રાવણ, કુબેર.

लङ्काप पु. (लङ्कां पाति, पा+क) રાવણ, કુબેર.

लङ्कापति पु. (लङ्कायाः पतिः) રાવણ, કુબેર.

लङ्कापिका स्त्री. (लङ्कां आप्नोति लङ्का+आप्+ण्वुल् अत इत्वं) સ્પૃક્કા–કપુરી મધુરી વનસ્પતિ.

लङ्कायिका स्त्री. (लङ्कामयते, अय्+ण्वुल् टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लङ्कास्थायिन् पु. (लंकावत् तिष्ठति, स्था+णिनि) લંકામાં એક ઝાડ.

लङ्कास्थायिन् त्रि. (लंकायां तिष्ठति, स्था+णिनि) લંકામાં રહેનાર.

लङ्केश पु. (लंकायाः ईशः) રાવણ, કુબેર.

लङ्केश्वर पु. (लंकायाः ईश्वरः) રાવણ, કુબેર.

लङ्कोपिका स्त्री. (लंकायामुप्यते, वप्+ण्वुल् पृषो.) પૃક્કા વનસ્પતિ–કપુરી મધુરી.

लङ्खनी स्त्री. (लंख्+युच्+ङीप्) લગામની કડી.

लङ्ग पु. (लङ्गति, लङ्ग्+अच्) સંગ, વ્યભિચારી પુરૂષ.

लङ्घन न. (लघि+भावे ल्युट्) લાંઘણ, લાંઘવું, ભોજન નહિ કરવું તે, ઓળંગીને જવું, ઓળંગવું, કૂદવું. ખેંચવું, ખેડવું, અપમાન કરવું.

लङ्घना स्त्री. (लघि+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लङ्घनीय त्रि. (लघि+कर्मणि अनीयर्) ઓળંગવા યોગ્ય, લાંઘવા યોગ્ય.

लङ्घित त्रि. (लघि+कर्मणि क्त) ઓળંગેલ, લાંઘેલ.

लच्छ् (भ्वा. प. स. सेट् लच्छति) ચિન્હ કરવું, નીશાની કરવી.

लंज् (भ्वा. प. स. सेट् लंजति) तिरस्कार કરવું.

लंज् (चु. उभ. स. सेट् लंजयति–ते) વસવું, રહેવું. ઠાર મારવું, બોલવું, કહેવું. દેવું, આપવું સ૦, સમર્થ થવું. अक.

लम्पटत्व न. (लम्पटस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लम्पाक पु. તે નામે એક દેશ.

लम्पापटह पु. એક જાતનું નગારૂં.

लम्ब पु. (लवि+अच्) નટ, નટવો, કાન્ત, અંગ, લાંચ, રૂસ્વત્, અંકશાસ્ત્રમાં કહેલ ત્રણ ભુજાવાળા ક્ષેત્ર વગેરેમાં ભુજાની અને કર્ણની વચ્ચે લટકતું એક જાતનું રેખાસૂત્ર.
"स्वाबाधाभुजकृत्योरन्तरमूलं प्रजायते लम्बः।
लम्बगुणं भूम्यर्धं स्पष्टं त्रिभुजं फलं भवति"॥ लीलावती

लम्बकर्ण पु. (लम्बौ कर्णौ यस्य) બોકડો, બકરો, હાથી, રાક્ષસ, બાઝ પક્ષી, અંકોટ વૃક્ષ ગધેડો.

लम्बकर्ण पु. (लम्बश्चासौ कर्णश्च) લાંબો–લટકતો કાન.

लम्बकर्ण त्रि. (लम्बौ कर्णौ यस्य) જેને લાંબા કાન હોય તે, જેને લટકતા કાન હોય તે.

लम्बकर्णी स्त्री. (लम्बकर्ण+स्त्रियां जाति ङीष्) બકરી, હાથણી, રાક્ષસી, બાઝ પક્ષિણી.

लम्बकेश त्रि. (लम्बः दीर्घः केशो यस्य) લાંબા કેશવાળું, લટકતા કેશવાળું.

लम्बकेश पु. (लम्बश्चासौ केशश्च) લાંબા કેશ, લટકતા કેશ.

लम्बदन्त पु. (लम्बश्चासौ दन्तश्च) લાંબો દાંત.

लम्बदन्त त्रि. (लम्बो दन्तो यस्य) લાંબા દાંતવાળું.

लम्बदन्ता स्त्री. (लम्बो दीर्घो दन्त इव वीजकण्टको यस्याः) એક જાતની પીપર.

लम्बन (लवि+ल्यु) નાભી સુધી લટકતી માળા–હાર વિગેરે, આશ્રય લેવો.

लम्बबीजा स्त्री. (लम्बं दीर्घं बीजं यस्याः) એક જાતની પીપર.

लम्बमान त्रि. (लम्ब्+कर्मणि शानच्) લટકતું, ઝૂલતું.
"शशाङ्कविम्बतो मेरौ लम्बमान इवोरगः"–रसगङ्गाधरे

लम्बा स्त्री. (लवि+अच्+टाप्) કડવી તુંબડી, લક્ષ્મી, ગૌરી, દક્ષની એક કન્યા, હિમાલયની કન્યા.

लम्बिका स्त्री. પડજીભ.

लम्बित त्रि. (लवि+कर्मणि क्त) લટકેલ, આશ્રિત.

लम्बुषा स्त्री. સાત સેરનો હાર.

[लम्ब]ोदर पु. (लम्बं दीर्घमुदरं यस्य) ગણપતિ.

लम्बोदर त्रि. (लम्बं उदरं यस्य) લાંબા–મોટા પેટવાળું.

लम्बोदरी स्त्री. (लम्बं दीर्घमुदरं यस्याः ङीष्) તારા નામે દેવી.

लम्बोष्ठ पु. (लम्बौ ओष्ठौ यस्य) ઉંટ.

लम्बोष्ठ त्रि. (,, ,,) લાંબા હોઠવાળું.

लम्बोष्ठी स्त्री. (लम्बोष्ठ+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉંટડી.

लम्बौष्ठ पु. (लम्बौ ओष्ठौ यस्य) ઉંટ.

लम्बौष्ठ त्रि. (,, ,,) લાંબા હોઠવાળું.

लम्बौष्ठी स्त्री. (लम्बौष्ठ+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉંટડી.

लम्भा स्त्री. એક જાતની વાડ.

लय् (भ्वा. आ. सक. सेट् लयते) જવું.

लय पु. (ली+अच्) સંશ્લેષ, લીનતા, વિનાશ.

लय पु. (लीयन्ते श्लिष्यन्तेऽनेनेति, लयन्ति व्रजन्ति गीतादयोऽत्रेति वा, ली+अल्) નૃત્ય–ગીત–વાદ્યની એકતાનતા રૂપ સામ્ય.

लय पु (लीयतेऽत्र, ली+अय्) પ્રલય કાળ, ઇશ્વર.

लयकाल पु. (लयस्य कालः) પ્રલય કાળ.

लयपुत्र पु. (लयस्य पुत्रः) નટવો, નટ.

लयपुत्री स्त्री. (लयस्य पुत्रीव) નટી, નાચનારી.

लयालम्ब पु. (लयः आलम्बो यस्य) નટ, નટવો, નાચનાર.

लर्व् (भ्वा. प. स. सेट् लर्वति) જવું.

लल् (चु. उभ. स. सेट् लालयति–ते) ઇચ્છવું, ચહાવું, લડાવવું

ललजिह्व पु. (लडन्ती आस्वाद्यास्वादाय चलन्ती जिह्वा यस्य डस्य लः) કુતરો, ઉંટ.

ललजिह्व त्रि. (ललन्ती जिह्वा यस्य) હિંસક પ્રાણી, ચાલતી જીભવાળું.

ललजिह्वा स्त्री. (ललजिह्व+स्त्रियां टाप्) ચાલતી–ચળવળતી જીભવાળી સ્ત્રી.

ललजिह्वी स्त्री. (ललजिह्व+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુતરી, ઉંટડી.

ललत् त्रि. (लल्+शतृ) હાલતું, ચાલતું, ચળવળતું.

ललन न. (लड्+ल्युट् डस्य लः) ચાલવું, હાલવું, ક્રીડા, રમત.

ઔષધિ, ઓખડ, મોગરો.

लताकरञ्ज पु. (लतारूपः करञ्जः) એક જાતનું કરંજ વૃક્ષ.

लताकस्तूरिका स्त्री. (लतायां कस्तूरीव सुगन्धवत्त्वात् इवार्थे कन्) એક જાતનો વેલો.

लताजिह्व पु. (लतेव जिह्वा यस्य) સર્પ,

लताजिह्वी स्त्री. (लताजिह्व+स्त्रियां ङीप्) સાપેણ.

लतातरु पु. (लतेव दीर्घस्तरुः) તાડનું ઝાડ, નારંગીનું ઝાડ, સાગનું ઝાડ.

लताद्रुम पु. (लतेव दीर्घो द्रुमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लतापनस पु. (लतायां पनसमिव स्थूलं फलमस्य) તરબુચનો વેલો.

लतापृक्का स्त्री. (लतेव विस्तीर्णा पृक्का) એક શાક.

लताप्रतान पु. (लतायाः प्रतानः) લતાનો તન્તુ. વેલનો ફેલાવ.

लताप्रतानिनी स्त्री. (लताप्रतानोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) વેલ.

लताफल न. (लतायां फलमस्य) પંડોળું.

लतामणि पु. (लतासदृशः मणिः) પરવાળું.

लतामरुत् स्त्री. (लतायां मरुत् वायुर्यस्याः) પૃક્કા વનસ્પતિ.

लतामाधवी स्त्री. (लताप्रधाना माधवी) માધવીલતા.

लतामृग पु. (लतायां मृग इव) વાનર, વાંદરો.

लतामृगी स्त्री. (लतामृग+स्त्रियां जाति० ङीष्) વાંદરી.

लतायष्टि स्त्री. (लताऽपि यष्टिरिव) મજીઠ.

लतायावक न. (लताया यावकमिव) પરવાળું,ફણગો.

लतार्क पु (लतयाऽर्क इव) લીલી ડુંગળી.

लतालक पु. (लताल+कै+क) હાથી.

लतावेष्ट पु. એક જાતનું આલિંગન.

"बाहुभ्यां पादयुग्माभ्यां वेष्टयित्वा स्त्रियं रमेत्।
लघु लिङ्गताडनं योनौ तल्लतावेष्टमुच्यते" ॥ रसमञ्जरी

लतावेष्टितक न. (लतावेष्टित+कै+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लताशंख पु. (लतावेष्टनेन शंख इव) સાગનું ઝાડ,

लतिका स्त्री. (लता+संज्ञायां कन् इत्त्वं) વેલો.

"समीरेणोक्तैवं नवकुसुमिता चूतलतिका" उद्भटः

लप् (भ्वा. प. द्विक. सेट् लपति) બોલવું.

लपन न. (लप्यते उच्यतेऽनेन, लप्+करणे ल्युट्) મુખ.

लपन न. (लप्+भावे ल्युट्) બોલવું તે, કહેવું તે.

लपित त्रि. (लप्+कर्मणि क्त) બોલેલ, કહેલ.

लपित न. (लप्+भावे क्त) બોલવું, કહેવું.

लप्सिका स्त्री. (लप्सी+स्वार्थे क ह्रस्वः टाप्) લાપસી કંસાર.

"लप्सिका बृंहणी वृष्या बल्या पित्तानिलापहा"। भावप्रकाशे

लम्ब् (भ्वा. आ. सेट् लंबते) આશ્રય લેવો, सक. શબ્દ કરવો, લટકવું अक.

लब्ध त्रि. (लभ्+क्त) મેળવેલું, પામેલું, વ્યાપ્ત.

लब्ध न. (लभ्+क्त) લાભ–પ્રાપ્તિ, પામવું, મેળવવું.

लब्धजन्मन् त्रि. (लब्धं जन्म येन) જન્મેલું, ઉત્પન્ન થયેલું.

लब्धधन त्रि (लब्धं धनं यस्य) મેળવેલા ધનવાળું.

लब्धवर्ण पु. (लब्धो वर्णो वर्णनं प्रशंसा ज्ञानवत्त्वेन यस्य) વિદ્વાન્, પંડિત.

लब्धविद्य त्रि. (लब्धा विद्या येन) ભણેલ, વિદ્યા પામેલ.

लब्धा स्त्री. (लभ्+क्त+टाप्) એક નાયિકા.

लब्धि स्त्री. (लभ्+कर्मणि क्तिन्) પ્રાપ્તિ, નફો, ભાગાકાર, જંઘાચારણ આદિ આત્મિક શક્તિ.

लंभ् (भ्वा. आ. सेट् अ. लम्भते) શબ્દ કરવો.

लभ् (भ्वा. आ. स. अनिट् लभते) મેળવવું,પામવું, आ+लभ्–आलभते સ્પર્શ કરવો, વધ કરવો. उप+लभ्–उपलभते–જાણવુ, उप+आ+लभ्–उपालभते તિરસ્કારવું, ઠપકો આપવો.

लभस न. (लभ्+उणा० असच्) ઘોડાને પગે બાંધવાનું દોરડું.

लभ्य त्रि. (लभ्+कर्मणि यत्) પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય, મેળવવા યોગ્ય, ન્યાય ભરેલું, યોગ્ય.

"नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यः न मेधया न बहुधा श्रुतेन"
मण्डुकोपनिषदि

लमक पु. (रम्+वुन् रस्य लः) છીનાળવો,વ્યભિચારી.

लम्पट पु. (रम्+अटन् पुक् च रस्य लः) પરસ્ત્રીઓમાં લુબ્ધ, આસક્ત.

लम्पटता स्त्री, (लम्पटस्य भावः तल्+टाप) લમ્પટપણું, આસક્તપણું.

लवणक्षार पु. (लवणमयः क्षारः) લવણ યુક્ત ક્ષાર.

लवणखनि स्त्री. (लवणस्य खनिः) શાંભરિ લવણ જેમાં ઉત્પન્ન થાય છે તે એક ખાણ, મીઠાની ખાણ.

लवणधेनु स्त्री. (लवणनिर्मिता धेनुः) દાન માટે કલ્પેલી ગાય.

लवणवारि पु. (लवणं वारि यस्य) ખારો સમુદ્ર.

लवणसमुद्र पु. (लवणश्चासौ समुद्रश्च) ખારો સાગર.

लवणाकर पु. (लवणस्य आकरः) મીઠાની ખાણ.

लवणाचल पु. (लवणनिर्मितः अचलः) દાન માટે કલ્પેલો લવણનો પર્વત.

लवणाब्धि पु. (लवणमयोऽब्धिः) ખારો સમુદ્ર.

लवणाब्धिज न (लवणाब्धौ लवणसमुद्रे जायते, जन्+ ड) સમુદ્રનું મીઠું.

लवणा स्त्री. (लवण+अच्+टाप्) એક નદી, દીપ્તિ, કાંતિ.

लवणोत्तम न. (लवणेषु उत्तमम्) સિંધાલૂણ, સૈન્ધવ.

लवणोद पु. (लवणमयं उदकं यस्य उदादेशः) ખારો સમુદ્ર.

लवन न. (लू+भावे कर्मणि च ल्युट्) કાપવું, છેદવું, લણવું.

लवन न. (लूयतेऽनेन, लू+ल्युट्) દાતરડું.

लवनी स्त्री. (लू+ल्युट्+ङीप्) એક જાતનું ઝાડ.

लवली स्त्री. (लवं लेशं लाति, ला+क-गौरा. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लवाक पु. (लवार्थं छेदनार्थं अकति, अक्+अच्) દાતરડું.

लवित्र न. (लूयतेऽनेन, लू+इत्र) દાતરડું.

लवी स्त्री. (लव+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની પક્ષિણી.

लवेप्सु त्रि. (लवस्येप्सुः) કાપવાને ઇચ્છનાર.

लव्य त्रि. (लू+यत्) કાપવા યોગ્ય, લણવા લાયક.

लश् (चुरा. उभ. स. सेट् लाशयति-ते) કારીગરી કરવી, હુન્નરવાળા થવું, કારીગર થવું.

लशुन न. (अश्यते भुज्यते, अश्+उणा. उनन् लशादिशश्च धातोः) લસણ.

"अमितगुणोऽपि पदार्थो दोषणैकेन निन्दितो भवति
निखिलरसायनमहितो, गन्धेनोग्रेण लशुन इव"
भामिनीविलासे.

लशून न. (रसेन ऊनः रस्य लत्वं पृषो. सस्य शः अकारलोपश्च) લસણ.

लष् (चु. उभ. स. सेट् लाषयति-ते) કારીગરી કરવી.

लष् (दिवा. उभ. स. सेट् लष्यति-ते) ચાહવું, ઇચ્છવું.

लष् (भ्वा. उभ. स. सेट् लषति-ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

(अभि+लष्=अभिलषति-ते लष्यति-ते) ચાહવું.

"सर्वोऽभिलषति श्रीमानिन्द्रियार्थोपसेवनम्।
अभिलष्यत्यसौ योगी तेभ्य एव निवर्तनम्" ॥

लष्व पु. (लाषयति नृत्ये शिल्पं युनक्ति, लष्+उणा. वन्) નાચનારો, નટ.

लस् (चु. उभ. स. सेट् लासयति) કારીગરી કરવી.

लस् (भ्वा. प. सेट् लसति) ભેટવું, આલિંગન કરવું सक. રમવું, દીપવું, अक. उद्+लस्-उल्लसति પ્રકાશવું, દીપવું, આવિર્ભાવ પામવું, વિકાસવું, परि+लस्-परिलसति, દીપવું, ભભકો રાખવો, वि+लस्-विलसति પ્રકાશવું, દીપવું, શોભવું, પ્રકટ થવું, આવિર્ભાવ પામવું, રમવું, લીલા-વિહાર-ક્રીડા કરવી, અવાજ કરવો, સામો અવાજ કરવો, વિલાસ કરવો.

"हरिरिह मुग्धवधूनिकरे विलासिनि विलसति केलिपरे"
गीतगोविन्दे.

लसत् त्रि. (लस्+वर्त्तमाने शतृ) દીપતું, શોભતું, ભેટતું.

लसा स्त्री. (लस्+अच्+टाप्) હલદર, કેસર.

लसिका स्त्री. (,, ,, ,, इत्वं) લાળ, થુંક.

लसीका स्त्री. શેલડીનો રસ, ચામડી અને માંસ વચ્ચેનો રસ, મુખમાંથી નીકળતું પાણી.

लस्ज् (भ्वा. आ. अ. सेट् लज्जते) લાજવું, શરમાવું શરમ પામવું.

लस्त त्रि. (लस्+क्त-नि. इडभावः) ભેટેલ, રમેલ, દીપેલ, પ્રકાશેલ, કારીગર.

लस्त पु. ધનુષનો મધ્યભાગ.

लस्तक पु. (लस्त+संज्ञायां कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लस्तकिन् पु. (लस्तकोऽस्त्यस्य इन्) ધનુષ.

ललन पु. (लल्यते ईप्स्यते इति, लल्+कर्मणि ल्युट्) બાળક, સાગનું ઝાડ, ચારોળીનું ઝાડ.
ललना स्त्री. (लल्+ल्यु+टाप्) જીભ, સ્ત્રી.
ललनाप्रिय पु. (ललनायाः प्रियः) કદંબનું ઝાડ, પતિ.
ललनाप्रिय न. (ललनायाः प्रियम्) સુગન્ધી વાળો–ખસ.
ललनाप्रिय त्रि. (ललना प्रिया यस्य) સ્ત્રી જેને પ્રિય હોય તે.
ललन्तिका स्त्री. (लड्+झच् स्वार्थे क अत इत्वं डस्य लः) નાભી સુધી લટકતી માલા–હાર, ઘો.
ललाक पु. (लड्+आकन् डस्य लः) પુરૂષનું લિંગ.
ललाट न. (लड्+अच् डस्य लः ललमटति–अट्+अण्) કપાળ.
ललाटक न. (ललाटमेव स्वार्थे कन्) કપાળ.
ललटतट न. (ललाटस्य तटम्) કપાળ.
ललाटन्तप पु. (ललाटं तापयति, तप्+णिच् खच्–ह्रस्वः मुम् च) સૂર્ય.
ललाटन्तप त्रि. (ललाटं तापयति, ललाट+तप्+णिच्+खश् मुम् च) લલાટને તપાવનાર.
ललाटपट्ट पु. (ललाटं पट्टमिव विस्तीर्णत्वात्) લલાટ–કપાળ.
"धगद्धगद्धगज्ज्वलल्ललाटपट्टपावके"
किशोरचन्द्रशेखरे रतिःप्रतिक्षणं मम" रावण.
ललाटफलक न. (ललाटं फलकमिव) કપાળ.
ललाटरेखा स्त्री. (ललाटे लिखिता ललाटस्य वा रेखा) કપાળમાં લખેલી રેખા, કપાળની લીટી.
ललाटिका स्त्री. (ललाटे आवध्यते ठन्+टाप्) કપાળનું ભૂષણ, કપાળનાં ચિન્હ–તિલક વગેરે.
ललाम न. (लल्+अच् तममति अम्+अण्) પ્રધાન–શ્રેષ્ઠ, ધ્વજ, શૃંગ, શિખર, પૂચ્છ, ભૂષણ, તિલક, પ્રભાવ, ઘોડો.
ललाम त्रि. (,, ,,) મનોહર, સુંદર.
ललामक न. (ललामं तिलकमिव इवार्थे कन्) કપાળ સુધી સન્મુખ સ્થાપેલી માળા.
ललामन् न. લલામ ન. શબ્દ જુઓ.
ललामी स्त्री. (लल्+अम्+अण्+ङीप्) કાનનો દાગીનો, ઘોડી.

ललित न, (लल्+क्त) શૃંગારને અનુસરતી અમુક ચેષ્ટા.
"सुकुमारतयाऽङ्गानां विन्यासो ललितं भवेत्" सा. द.
ललित पु. (लल्+कर्मणि क्त) એક પ્રકારનો રાગ–સ્વરવિશેષ.
ललित त्रि. (लल्यते ईप्स्यते, लल्+क्त) સુંદર, મનોહર, ઇચ્છેલ, ચાહેલ, ધીમું, મન્દ, આનંદી.
"ललितलवंगलतापरिशीलनकोमलमलयसमीरे"
गीतगोविन्दे.
ललित न. (लड्+क्त डस्य लः) હલાવવું, ચલાવવું.
ललिता स्त्री. (ललित+स्त्रियां टाप्) કસ્તૂરી, હરકોઇ સ્ત્રી, એક નદી, દુર્ગા દેવી, રાધાની એક સખી.
ललितासप्तमी स्त्री. (ललिता प्रीत्यर्थं सप्तमी) ભાદરવા સુદ સાતમ.
ललितासप्तमीव्रत न. (ललितासप्तम्याः व्रतम्) ભાદરવા સુદ સાતમે કરવાનું વ્રત.
लव पु. (लू+अप्) લેશ, અંશ, વિનાશ, છેદવું, છેદન, શ્રીરામનો પુત્ર, સમયનું અમુક માપ–બે કાષ્ઠા, ગાય–બળદના પૂછડાના વાળ, કેશ, એક જાતનું પક્ષી.
लव न. (,, ,,) લવીંગ, જાયફળ, સુગંધી–વાળો–ખસ.
लवक त्रि. (लुनाति, लू+कर्त्रर्थे ण्वुल्) કાપનાર, છેદનાર, લણનાર.
लवङ्ग न. (लुनाति श्लेष्मादिकं, लू+उणा. अङ्गच्) લવીંગ.
लवङ्गक न. (लवङ्ग+स्वार्थे कन्) લવીંગ.
लवङ्गकलिका स्त्री. (लवङ्गस्य कलिका) લવીંગ, લવીંગની કળી.
लवण पु. (लू+ल्युट् पृषो. णत्वम्) ખારો રસ, સિંધુ દેશ, સમુદ્ર, એક અસુર.
लवण न. (लुनाति जाड्यम्, लू+नन्यादित्वात् ल्यु–पृषो. णत्वं) લવણ, મીઠું, ક્ષાર પદાર્થ.
लवण त्रि. (लवणेन संसृष्टः ठक् तस्य लुक्–यद्वा लवणो रसोऽस्त्यस्मिन् अच्) ખારું, લાવણ્યવાળું, સુંદર.
लवणकिंशुका स्त्री. (लवणरसान्वितं किंशुकं पलाशं यस्याः) મહા જ્યોતિષ્મતીનો વેલો–માલકાંકણી.

लाभ पु. (लभ्यते लभ्+कर्मणि घञ्) લાભ, ફાયદો, નફો, પ્રાપ્તી.

"यल्लाभात् नापरो लाभः" वेदान्तग्रन्थे

लाभकारक त्रि. (लाभ+कृ+ण्वुल्) ફાયદો કરનાર, નફોકરનાર, મેળવનાર, પ્રાપ્ત કરનાર.

लाभकृत् त्रि. (लाभं करोति, कृ+क्विप् तुक्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लामज्जक न. (लायते ला-क्विप् लाः आदीयमानः मज्जा सारो यस्य कप्) સુગન્ધીવાળો-ખસ.

लालन न. (लल्+णिच्+ल्युट्) લાડ લડાવવા તે, સ્નેહપૂર્વક પાલન.

"लालने वहवो दोषास्ताडने वहवो गुणाः" चाणक्यशतके.

लालप्यमान त्रि. (लप् यङ्+शानच्) અત્યન્ત વિલાપ કરતું.

मम लालप्यमानस्य सुतार्थे नास्ति वै सुखं" रामायणे

लालस त्रि. (लालसा+अस्त्यर्थे अच्) લોલુપી, ઇચ્છા વાળું, તૃષ્ણાવાળું, લુબ્ધ.

लालसा स्त्री. (लस्-स्पृहायां+यङ्लुक्-भावे अ+टाप्) અત્યન્ત ઇચ્છા, ગર્ભિણીનું દોહદ, યાચના, માગણી, ઉત્કંઠા.

लाला स्त्री. (लल्+णिच्+अच्+टाप्) લાળ.

लालाटिक त्रि. (ललाटं प्रभोर्भाग्यं पश्यति ललाट+ठक्) પ્રભુ-સ્વામી-શેઠના ભાગ્ય ઉપર જીવનાર, કાર્ય કરવામાં અસમર્થ, ભાગ્યને આધીન.

लालाविष पु. (लालायां विषं यस्य) એક જાતનો કીડો-કરોળીયો.

लालास्राव पु. (लालां स्रावयति, स्रु+णिच्+अण्) કરોળીઓ.

लालिक पु. (लाला+ठक्) પાડો.

लालित त्रि. (लल्+णिच्+क्त) સ્નેહ પૂર્વક પાળેલ, લાડલડાવેલ.

लालित्य न. (ललितस्य भावः ष्यञ्) સુંદરપણું, મનોહરપણું, લલિતપણું.

"उपमा कालीदासस्य भारवेरर्थगौरवम् ।
दण्डिनः पदलालित्यं माघे सन्ति त्रयोगुणाः" ॥

लाव पु. (लू+भावे घञ्) છેદવું, કાપવું, એક જાતનું પક્ષી.

लावक पु. (लाव+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लावक त्रि. (लू+ण्वुल्) છેદનાર, કાપનાર.

लावकी स्त्री. (लावक+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની પક્ષિણી.

लावण न. (लवणे संस्कृतं+अण्) મીઠું ચઢાવેલ ઔષધ વિગેરે.

लावण त्रि. (लवणस्येदं, लवण+अण्) મીઠા સંબંધી મીઠાનું.

लावणिक न. (लवणे संस्कृतं, लवण+ठण्) મીઠું ચઢાવેલ ઔષધ વિગેરે.

लावणिक त्रि. लवणं पण्यमस्य ठण्) લવણ વેચનાર,

लावण्य न. (लवणस्य भावः+ष्यञ्) મીઠાપણું, ખારાશ, ખુબસુરતી, સૌન્દર્ય.

"मुक्ताफलेषु छायायास्तरलत्वमिवान्तरा ।
प्रतिभाति यदंगेषु तल्लावण्यमिहोच्यते" ॥

लावण्यश्री स्त्री. (लावण्यस्य श्रीः) ખુબસુરતીની શોભા,

लावण्यार्जित त्रि. (लावण्येन अर्जितम्) વિવાહ સમયે કન્યાને સાસુ સસરાએ આપેલ ધન.

लावा स्त्री. (लाव+स्त्रियां टाप्) એક જાતનું પક્ષી.

लाविक पु. પાડો, ભેંસ.

लावी स्त्री. (लाव+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની પક્ષિણી.

लाव्य त्रि. (लू+ण्यत्) લણવા યોગ્ય, કાપવા યોગ્ય.

लास पु. (लस्+घञ्) નૃત્ય, નાચ, રાબડી, કઢી.

"मदनजनितलासैर्दृष्टिपातैर्मुनीन्द्रान्" ऋतुसंहारे

लासक त्रि. (लस्+ण्वुल्) નાચનાર, ભેટનાર, જુગારી.

लासक पु. (लसति, लस्+ण्वुल्) નટ, નટવો, શિવ, મોર પક્ષી.

लासक न. (लस्+ण्वुल्) ઘરનો ઉપરનો માળ.

लासकी स्त्री. (लासक+ङीप्) નૃત્ય કરનારી સ્ત્રી, નાચનારી.

लासिका स्त्री. (लासोऽस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लास्य न. (लस्+ण्यत्) નૃત્ય, નાચ, નૃત્ય-ગીત-વાદ્ય.

"आस्यं सहास्यं नयनं सलास्यं" उद्भटे.

लहरि स्त्री. (लेन इन्द्रेणेव ह्रियते, हृ+इन्) લહેર, મોટું મોજું, તરંગ,

लहरी स्त्री. (ल+हृ+इन्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ला (अदा. प. स. अनिट् लाति) લેવું, આપવું.

लाक्षणिक पु. (लक्षणया बोधयति ठक्) લક્ષણાથી અર્થ બોધક શબ્દ.

लाक्षणिक त्रि. (लक्षण+अस्त्यर्थे ठन्+स्वार्थे अण्) લક્ષણવાળું.

लाक्षण्य त्रि. (लक्षणं वेत्ति, लक्षण+ञ्य) શુભાશુભ લક્ષણ જાણનાર, લક્ષણવાળું.

लाक्षा स्त्री. (लक्ष्यतेऽनया, लक्ष्+अ+टाप्) લાખ, રંગવાનું એક દ્રવ્ય.

लाक्षागृह न. (लाक्षानिर्मितं गृहम्) લાખનું ઘર.

लाक्षातरु पु. (लाक्षाप्रधानस्तरुः) જેમાંથી લાખ બને છે તે ઝાડ.

लाक्षादितैल न. વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક તેલ.

लाक्षाप्रसाद पु, (लाक्षायां प्रसादो यस्य) એક જાતનું લોધર વૃક્ષ.

लाक्षाप्रसाधन न. (प्रसाध्यते भूष्यतेऽनेन ल्युट् लाक्षा तद्रस एव प्रधानमस्य) રાતું લોધ્રરનું ઝાડ

लाक्षारस पु. (लाक्षानिसृतो रसः) અળતો.

लाक्षिक त्रि. (लाक्षया रक्तः ठन्) લાખથી રંગેલ.

लाख् (भ्वा. प. सेट् लाखति) સુકવવું, શણગારવું, દેવું, આપવું, અટકાવવું, स. સમર્થ થવું अक.

लाघ् (भ्वा. आ. अक. सेट् लाघते) સમર્થ થવું.

लाघव न. (लघोर्भावः लघु+अण्) લઘુતા, હલકાઈ, આરોગ્ય.

लाङ्गल न. (लगि+कलच् पृषो. वृद्धिः) હળ, લિંગ, એકજાતનું ફૂલ, તાડનું ઝાડ, ઘરનું લાકડું.

लाङ्गलग्रह पु. (लाङ्गलं गृह्णाति, ग्रह्+अच्) ખેડુત.

लाङ्गलदण्ड पु. (लाङ्गलस्य दण्डः) હળની વચ્ચેનું લાકડું–ઈસ.

लाङ्गलपद्धति स्त्री. (लाङ्गलस्य पद्धतिः) હળથી ખેડેલા ખેતરની ભૂમિરેખા.

लाङ्गलिक पु. (लाङ्गलवत् आकृतिरस्त्यस्य लाङ्गल+ठन्) એક જાતનું ઝેર.

लाङ्गलिक त्रि. (लाङ्गल+ठन्) હળનું, હળસંબન્ધી.

लाङ्गलिकी स्त्री. (लाङ्गलमिवाकारोऽस्त्यस्याः ठन् गौरा. ङीप्) એક જાતનું ઝાડ.

लाङ्गलिन् पु. (लाङ्गलं प्रहरणसाधनत्वेनास्त्यस्य इनि) બળરામ

लाङ्गलिन् पु. (लाङ्गलदण्ड इव दीर्घः आकारोऽस्त्यस्य इनि) નાળીયેરનું ઝાડ, સર્પ.

लाङ्गली स्त्री. (लाङ्गलाकारोऽस्त्यस्याः, लाङ्गल+अच्+ ङीप्) જળપીપર ઔષધિ,–રતવેલીયો.

लाङ्गुल न. (लाङ्गूल+पृषो.) પૂછડું.

लाङ्गूल न. (लगि+ऊलच् पृषो.) પૂછડું, અનાજ રાખવાની વખાર, शेफ જુઓ, कुशूल જુઓ.

लाङ्गूलिका स्त्री. (लाङ्गूलाकृतिरस्त्यस्याः, लाङ्गूल+ ठन्+टाप्) પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.

लाङ्गूलिन् पु. (प्रशस्तं लाङ्गूलमस्त्यस्य लाङ्गूल+ इनि) વાનર, ઋષભ નામની ઔષધિ.

लाङ्गूलिन् त्रि. (लाङ्गूल+अस्त्यर्थे इनि) પૂછડાવાળું.

लाञ्छ् (भ्वा. पर. सक. सेट् इदित् लाञ्छति) ચિન્હ કરવું, નીશાની કરવી.

लाज् (भ्वा. प. सक. सेट् लाजति) તિરસ્કાર કરવો, ધિક્કારવું, ઠપકો દેવો.

लाञ्ज् (भ्वा. प. स. सेट् इदित् लाञ्जति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लाज न. (लाज्+अच्) સુગન્ધીવાળો–ખસ.

लाज पु. (लाज्+अच्) ભીના ચોખા.

लाज पु. ब. व. શેકેલી ડાંગર–શાળ.

लाजा स्त्री. (लाज्+अच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लाञ्छन न. (लाञ्छ्+कर्मणि ल्युट्) ચિન્હ, નીશાનિ. "वलादनाविष्कृतलाञ्छनेन" कुमारसं.

लाट पु. (लट्+घञ्) તે નામનો એક દેશ, વસ્ત્ર, જીર્ણ અલંકાર, ચતુર પુરૂષ.

लाटानुप्रास पु. અલંકારશાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ શબ્દાલંકાર.

"लाटजनवल्लभत्वाच्च लाटानुप्रासः" काव्यप्रकाशे.

लाड् (चु. उभ. स. सेट् लाडयति–ते) ફેંકવું.

लाप पु. (लप्+घञ्) બોલવું, કહેવું.

लाप्य त्रि. (लप्+ण्यत्) બોલવા યોગ્ય, કહેવા લાયક.

लिङ्गिनी स्त्री. (लिङ्गिन्+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનો વેલો.

लिङ्गिवेश पु. (लिङ्गिनो वेशः) દંડ કમંડલ ભિક્ષાપાત્ર વિગેરે સંન્યાસીનો વેશ.

लिङ्गोपहित पु. (लिङ्गेन हेतुना उपहितः विशिष्टः) સાધ્ય અનુમાનના અંગના હેતુવાળો પક્ષ.

लिप् (तुदा. उभ. स. अनिट् लिम्पति–ते) લીંપવું, ખરડવું, ચોપડવું, લેપ કરવો, ઢાંકવું, દૂષિત કરવું, મેલું કરવું.

"लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः ।
असत्पुरुषसेवेव दृष्टिर्विफलतां गता" ॥

लिपि स्त्री. (लिप्+उणा. इन् स च कित्) અક્ષર, મૂળાક્ષર, ખત, દસ્તાવેજ, લખવું.

लिपिकर त्रि. (लिपिं करोति, कृ+अच्) લખનાર, લેખક, લહીઓ.

लिपिकार त्रि. (लिपिं करोति, कृ+अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लिपिका स्त्री. (लिपिरेव, लिपि+स्वार्थे क+टाप्) અક્ષર, મૂળાક્ષર, ખત, દસ્તાવેજ, લખવું.

लिपिसज्जा स्त्री. (लिप्यर्थं सज्जते, सज्ज्+अच् टाप्) લેખણ શાહી કાગળ વિગેરે લખવાની સામગ્રી.

लिपी स्त्री. (लिप्+इन्+स्त्रियां वा ङीप्) लिपि શબ્દ જુઓ.

लिप्त त्रि. (लिप्–कर्मणि क्त) લીંપેલ, ખરડેલ, ચોપડેલ, ભોગવેલ, મળેલ, ઝેર ચોપડેલ.

"उपाधिस्थोऽपि तद्धर्मैर्न लिप्तो व्योमवन्मुनिः"

लिप्तक पु. (लिप्त+संज्ञायां कन्) ઝેર ચોપડેલ બાણ.

लिप्तवत् त्रि. (लिप्त+अस्त्यर्थे वतु) लिप्त त्रि. શબ્દ જુઓ.

लिप्ता स्त्री. (लिप्+कर्मणि क्त+टाप्) જ્યોતિષમાં કહેલ રાશિના સાઠ ભાગમય કલારૂપ ભાગ–દંડાત્મક કાળ.

लिप्तिका स्त्री. (लिप्तैव, स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लिप्सा स्त्री. (लभ्+सन्+भावे अ+टाप्) મેળવવાની ઇચ્છા, લાભની ઇચ્છા, લાલચ.

"लिप्सां चक्रे प्रसेनात्तु मणिरत्ने स्यमन्तके" हरिवंशे.

लिप्सावत् त्रि. (लिप्सा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) મેળવવાની ઇચ્છાવાળું, લાલચુ.

लिप्सित त्रि. (लिप्सा+तारका. इतच्) મેળવવા ઇચ્છેલ, ચાહેલ.

लिप्सु त्रि. (लब्धुमिच्छुः, लभ्+सन्+उ) મેળવવા ઇચ્છનાર, લાલચુ.

लिम्पाक पु. (लिप्+आकन् पृषो.) એક જાતનું બીજોરું, ગધેડો.

लिम्पाकी स्त्री. (लिम्पाक+स्त्रियां जाति. ङीष्) ગધેડી.

लिबि स्त्री. (लिप्+ईक् पृषो. पस्य बः) અક્ષર, મૂળાક્ષર, ખત, દસ્તાવેજ, લખવું.

लिबिकर त्रि. (लिबिं करोति, कृ+अच्) लिपिकर શબ્દ જુઓ.

लिबिकार त्रि. (लिबिं करोति, कृ+अण्) लिपिकार શબ્દ જુઓ.

लिबिसज्जा स्त्री. (लिप्यर्थं सज्जते, सज्ज्+अच्+टाप् पृषो. पस्य बः) કલમ–લેખણ ખડીઓ વિગેરે.

लिबी स्त्री. (लिबि+कृदिकारादिति ङीष्) અક્ષર, મૂળાક્ષર, ખત, દસ્તાવેજ, લખવું.

लिश् (तुदा. प. स. अनिट् लिशति) જવું.

लिश् (दिवा. आ. अनिट् लिश्यते) ભેટવું, મળવું, सक. ઓછું થવું अक.

लिष्व पु. (लष्+कर्त्तरि वन् निपा. उपधाया इत्वं) નટ, નટવો.

लिह् (अदा. उभ. स. अनिट् लेढि–लीढे) સ્વાદ લેવો, ચાખવું.

"लेढि जिघ्रति संक्षिप्य करोत्युन्नतमानसम्" भामिनीविलासे.

लिह् त्रि. (लिह्+क्विप्) ચાટનાર, ચાખનાર.

ली (दिवा. आ. स. अनिट् लीयते) ભેળવવું જોડવું, લીન થવું, તન્મય થવું, એકાગ્ર થવું.

ली (क्र्या० प. स. अनिट् लिनाति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ली (चुरा. उभ. स. सेट् लीनयति–ते लावयति–ते) ઓગાળવું, પીગળાવવું.

ली (भ्वा. प. स. अनिट् लयति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ

लीक्का स्त्री. (लिक्का–पृषो०) જાળીયામાં સૂર્યના પ્રકાશમાં દેખાતી ચાર રજ બરોબર વજન, લીખ.

लास्यक न. (लास्य+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लास्या स्त्री. (लास्य+अच्+टाप्) નૃત્ય કરનારી સ્ત્રી.
लि स्त्री. (ली–ला वा+कि) થાક, નાશ, અન્ત, સમાનતા, એકતા, બરોબરી.
लिकुच पु. (लकुच+पृषो. इत्वम्) એક જાતનું ઝાડ.
लिका स्त्री. (लिश्–गतौ+पृषो. वक+टाप्) જાળીયામાં સૂર્યના પ્રકાશમાં દેખાતી ચાર રજની બરોબર વજન, લીખ.
लिक्षा स्त्री. (लिश्–गतौ+क्स षडकषत्वानि पृषो. टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
"जालान्तरगते भानौ यच्चाणुदश्यते रजः
तैश्चतुर्भिर्भवेल्लिक्षा"............
लिख् (भ्वा. प. स. सेट् लिङ्खति) જવું.
लिख् (तुदा. प. सक. सेट् लिखति) લખવું, નિશાની કરવી, ચિતરવું, સાફ–લીસું કરવું, અડકવું.
(उद्+लिख्=उल्लिखति) લખવું, કોતરવું, ચળકાટવાળું કરવું, પૉલીસ કરવું.
(प्रति+लिख्=प्रतिलिखति) સામું–પાછું લખવું, પ્રત્યુત્તર આપવો.
लिख त्रि. (लिखति, लिख्+क) લખનાર, લેખક.
लिखत् त्रि. (लिख्+वर्तमाने शतृ) લખતું, ચીતરતું,
लिखन न. (कु. लिख्+भावादौ ल्युट्) લખવું, ચીતરવું, લિપી.
लिखित न. (लिख्+भावे क्त) લખવું, ચીતરવું.
लिखित न (लिख्+आधारे क्त) લખાણ, દસ્તાવેજ, ખત.
लिखित त्रि. (लिख्+कर्मणि क्त) લખેલ, ચીતરેલ.
"यद्धात्रा निजभालपट्टलिखितं स्तोकं महद् वा धनम्" भर्तृहरि.
लिखित पु. તે નામનો એક સ્મૃતિકારક મુનિ.
लिख्या स्त्री. જાળીયામાં સૂર્યના પ્રકાશમાં દેખાતી ચાર રજની બરોબર વજન.
लिग् (भ्वा. प. स. सेट् इदित् लिङ्गति) જવું.
लिग् (चु. उभ. अ. सेट् लिङ्गयति–ते) ચીતરવું.
लिगु न. (लिङ्गति विषयात् विषयान्तरं गच्छति, लिग्+उणा. कु) અંતઃકરણ, મન.
लिगु पु. (लिग्+कु) મૂર્ખ, બેવકુફ, હરણ, પૃથ્વીનો એક ભાગ.
लिङ्ग न. (लिङ्गयतेऽनेन, लिगि+घञ्) ચિન્હ–નિશાની, પુરૂષનું ચિન્હ–લિંગ, સાંખ્યમાં કહેલ પ્રધાન, શિવનું લિંગ–મૂર્તિ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ પુલ્લિંગ–સ્ત્રીલિંગ–નપુંસકલિંગ–એ ત્રણમાંથી પ્રત્યેક જાતિ, વ્યાપ્ય, વ્યક્ત, શબ્દમાં રહેલ એક ધર્મ.
लिङ्गक पु. (लिङ्गेन कायति, कै+क) કોઠનું ઝાડ.
लिङ्गजा स्त्री. (लिङ्ग+जन्+ड+टाप्) એક જાતની વનસ્પતિ.
लिङ्गदेह पु. (लिङ्गश्चासौ देहश्च) દશ ઇન્દ્રિય–પાંચ વિષય–મન–એ રૂપ જીવનું સૂક્ષ્મ શરીર.
लिङ्गन न. (लिङ्+भावे ल्युट्) ભેટવું, આલિંગન કરવું.
लिङ्गनाश पु. (लिङ्गस्य नाशः) લિંગનો વિનાશ, ચિન્હનો નાશ.
लिङ्गपरामर्श पु. (लिङ्गस्य परामर्शः) ન્યાયમતે અનુમાન સાધન હેતુવિચાર.
लिङ्गपुराण न. (लिङ्गमाहात्म्यवर्णकं पुराणम्) વ્યાસે બનાવેલું એક મહાપુરાણ.
लिङ्गभूता स्त्री. એક જાતનો વેલો.
लिङ्गवत् त्रि. (लिङ्ग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ચિન્હવાળું, લિંગવાળું.
लिङ्गवर्द्धन पु. (लिङ्गं वर्द्धयति, वृध्+ल्यु) કોઠનું ઝાડ.
लिङ्गवर्द्धिनी स्त्री. (लिङ्गं पुरुषचिन्हमेदं वर्द्धयति, वृध्+णिच्+णिनि+ङीप्) અઘાડો વનસ્પતિ.
लिङ्गवृत्ति पु. (लिङ्गं सन्यासादिवेशधारणमेव वृत्तिः जीविका यस्य) જટાધારી વગેરેનો કપટવેશ, કપટી સંન્યાસી.
लिङ्गसंभवा स्त्री. (लिङ्ग+सम्+भू+अच्+टाप्) એક જાતનો વેલો.
लिङ्गस्थ पु. (लिङ्गे तिष्ठति, स्था+क) બ્રહ્મચારી.
लिङ्गार्चन न. (लिङ्गस्य अर्चनम्) લિંગની પૂજા.
लिङ्गालिका स्त्री. નાની ઉંદરડી.
लिङ्गिन् त्रि. (लिङ्गमस्त्यस्य इनि) ચિન્હવાળું, વેશધારી કપટી સન્યાસી વિગેરે, વાસનાશ્રય.
लिङ्गिन् पु. (प्रशस्तलिङ्गमस्त्यस्य इनि) શ્રેષ્ઠ ચિન્હવાળો હાથી.

लुण्ठकी स्त्री. (लुण्ठक+स्त्रियां जाति. ङीष्) લૂટારી, કાગડી.

लुण्ठन न. (लुण्ठ्+भावे ल्युट्) લોટવું, આળોટવું. ચોરવું.

लुण्ठी स्त्री. (लुण्ठ्+अच्+ङीष्) લોટવું, આળોટવું.

लुण्ड् (चु. उभ. स. लुण्डयति–ते) ચોરવું, લૂંટવું.

लुण्डिका स्त्री. (लुण्डी+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) સદાચાર, યોગ્ય વર્તન, એકત્ર વીંટેલ (ધેટાં વગેરે.)

लुण्डी स्त्री. રાજાના ધર્મ પાળવા તે.

लुन्थ् (भ्वा. प. सेट् लुन्थति) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું. सक. દુઃખી થવું अक.

लुप् (दिवा. प. अ. सेट् लुप्यति) વ્યાકુળ થવું, ગભરાવું.

"न लुप्यति मतिस्तस्य सकलेऽप्यर्थसंशये"

लुप् पु. (लुप्+क्विप्) લોપ, અદર્શન.

लुप्त न. (लुप्+क्त) ચોરેલું ધન, લૂંટ.

लुप्त त्रि. (लुप्+कर्मणि क्त) નાશ પામેલ, લોપ પામેલ, છેદાયેલ, છેદેલ.

लुप्तता स्त्री (लुप्तस्य भावः तल्+टाप्) લોપ, અદર્શન.

लुप्तत्व न. (लुप्तस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लुप्तपिण्डोदक्रिय त्रि. (लुप्ता पिण्डोदकक्रिया यस्य) પિંડદાન અને ઉદકદાન નાશ પામ્યાં હોય તે.

लुब्ध त्रि. (लुभ्+कर्मणि क्त) લોભી, લાલચુ, લંપટ.

लुब्ध पु. (,, ,,) શિકારી, પારધી.

लुब्धक पु. (लुब्ध+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लुब्धक पु. (लुब्ध इव कायति, कै+क) આકાશમાં શિકારીના આકારનો એક તારો, વાયુ.

लुभ् (तु. प. अ. सेट् लुभति) મોહ પામવો, ગભરાવું.

लुभ् (दिवा. प. स. सेट् लुभ्यति) લોભ કરવો.

लुम्प् (तुदा उभ. सक. अनिट् लुम्पति) નાશ કરવો, છેદવું. કાપવું.

लुम्ब् (चु उभ. स. सेट् लुम्बयति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लुल् (सौत्र. प. स. सेट् लोलति) મર્દન કરવું, ઉશ્કેરવું.

लुलाप पु. (लुल्यते इति, लुल्–विमर्द्दने+अङ्–लुलां आप्नोति, आप्+अण्) પાડો.

लुलापी स्त्री. (लुलाप+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભેંસ.

लुलित त्रि. (लुल्+कर्मणि क्त) હલાવેલ, હીંચોળેલ, કંપાવેલ.

"अनतिलुलितज्याघाताङ्कं मुहुर्मणिबन्धनात्" ॥ शाकुन्तले.

लुष् (भ्वा प. स. सेट् लोषति) ચોરવુ, લુંટવું.

लुष् (सौत्र. प. स. सेट् लोषति) હિંસા કરવી, મારી નાંખવું.

लुषभ पु. (रोषति, रुष्–हिंसायाम्+उणा.अभच् लुषादेशश्च धातोः) મદોન્મત્ત હાથી.

लुह् (भ्वा. प. स. अनिट् लोहति) લોભ કરવો, ઇચ્છવું.

लू (क्रया. उभ. स. सेट् लूनाति–लूनीते) છેદવું, કાપવું, લણવું.

लूतक पु. (लूत+संज्ञायां कन्) પશુ.

लूता स्त्री (लू+तक्+टाप्) કરોળીઓ, એક જાતનો કીડો, એક જાતનો રોગ, કીડી.

लूतिका स्त्री. (लूतेव, लूता+स्वार्थे कन्+टापि ह्रस्वः अत इत्वं) કરોળીયો.

लून त्रि. (लूयते स्म, लू+क्त तस्य नः) છેદેલ, કાપેલ,

लूम न. (लूयते, लू+मक्) પૂછડું.

लूमन् न. (लू+मन्) પૂછડું.

लूमविष पु. (लूमे लाङ्गूले विषमस्य) પૂછડામાં ઝેરવાળું એક પ્રાણી.

लूष् (चु. उभ. स. सेट् लूषयति–ते) વધ કરવો, મારી નાંખવું, ચોરવું.

लेख पु. (लिख्यते पूजार्थं चित्रादिपटेऽसौ, लिख्+कर्मणि घञ्) દેવ.

लेख पु. (लिख्+भावे घञ्) લખવું, લખાણ.

लेख पु. (लिख्+आधारे घञ) દસ્તાવેજ, લખવાનો કાગળ.

लेख त्रि. (लिख्+कर्मणि घञ्) લખવા યોગ્ય.

लेखक पु. (लिख्+ण्वुल्) લેખક, લખનાર, લહીઓ.

लेखन न (लिख्+ल्युट्) લખવું, ઉલટી.

लेखन न. (लिख्–आधारे ल्युट्) ભોજપત્ર, એક જાતનું ચૂર્ણ.

लीक्षा स्त्री (लिक्षा-पृषो०) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लीढ त्रि. (लिह्-आस्वादे+क्त) સ્વાદ લીધેલ, ચાખેલ, સ્પર્શ કરેલ.
"सा शुद्धयेऽस्तु शिवपादनखावनिर्यो ।
भक्ता यदीयरुचिलीढललाटपट्टाः" ॥ श्रीकण्ठचरिते
लीन त्रि. (ली+क्त) વળગેલ, જોડાયેલ, લીન થયેલ, ઓગળેલ, એકાગ્ર થયેલ.
लीनता स्त्री. (लीनस्य भावः तल्+टाप्) લીનપણું, એકાગ્રપણું.
लीनत्व न. (लीनस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लीला स्त्री. (ली+क्विप्, लियं लाति, ला+क+टाप्) શૃંગાર વગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલી ચેષ્ટા, વિલાસ, ગમન, પ્રિયાનુકરણ.
"बाले लीलामुकुलितममी मंथरा दृष्टिपाताः" भर्तृहरिः
लीलाखेल त्रि. (लीलया खेलो यस्य) રમતીયાળ, ખેલાડી, વિલાસી.
लीलागृह न. (लीलार्थं गृहम्) વિલાસગૃહ, રમતનું ઘર.
लीलायित त्रि. (लीलाय्-नामधा०+क्त) લીલાથી આચરેલ, વિલાસથી કરેલ.
लीलावतार पु. (लीलार्थं अवतारः) શ્રી વિષ્ણુ વિગેરે ભગવાનનો ક્રીડાને માટે પૃથ્વી ઉપર અવતરવું તે.
लीलावती स्त्री. (लीलास्त्यस्याः मतुप् मस्य वः ङीष् च) વિલાસવાળી સ્ત્રી, ભાસ્કરાચાર્યની પુત્રી, તે નામે એક ગણિત ગ્રન્થ, મંડનાચાર્યની પત્ની, તે નામે એક ન્યાય ગ્રન્થ, તે નામે એક વેશ્યા.
लीलावन न. (लीलार्थं वनम्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.
लीलोद्यान न. (लीलार्थमुद्यानम्) ક્રીડા માટેનું ઉદ્યાન-બગીચો.
लीलोपवन न. (लीलार्थमुपवनम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लुकायन न. (लुकाय्+भावे ल्युट्) અદૃશ્ય થવું, છુપાઇ જવું
लुकायित त्रि. (लुकाय+कर्मणि क्त) અંતર્ધાન થયેલું સંતાઇ ગયેલું.
लुच् पु. (लुच्+क्विप्) લોપ, અદર્શન.
लुञ्च् (भ्वा. प. स. सेट् लुञ्चति) છેદવું, કાપવું, ચુંટવું, છોલવું, કેશ ચુંટવા, દૂર કરવું.
लुञ्चन न. (लुञ्च्+भावे ल्युट्) કેશ વિગેરે ખેંચી કાઢવા તે, કેશ વિગેરે છેદવા તે.
लुञ्चित त्रि. (लुञ्च्+णिच्+क्त) કાપેલ, છેદેલ, ચુંટેલ છોલેલ, કેશ ચુંટેલ, દૂર કરેલ.
"जटिली मुण्डी लुञ्चितकेशः काषायाम्बरबहुकृतवेषः" शंकरः
लुञ्ज् (चु. उभ. स. सेट् लुञ्जयति-ते) કહેવું.
लुंट् (भ्वा. प. स. सेट् लुंटति) હરવું, લુંટવું.
लुंट् (भ्वा. प. सेट् लुंटति) જવું, ચોરવું, લુંટવું सक. લૂલા થવું, ખોડા થવું, આળસુ થવું. अ.
लुट् (चु. उभ. अ. सेट् लोटयति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું.
लुट् (दिवा. प. स. सेट् लुट्यति) લોટવું, આળોટવું, હરવું, લૂટવું.
लुट् (भ्वा. आ. सेट् लोटते) દીપવું, પ્રકાશવું अक. સામું ઠોકવું. सक.
लुट्यत् त्रि. (लुट्+वर्त्तमाने शतृ) લોટતું, આળોટતું.
लुठ् (भ्वा. आ. अ. सेट् लोठते) લોટવું, આળોટવું, સામે અથડાવું.
लुठ् (भ्वा. प. अक. सेट् लुंठति) આળોટવું.
लुठ् (तु. कु. प. अक. सेट् लुठति) જોડાવું, આળોટવું.
लुठ् (चुरा. उ. स. सेट् लोठयति-ते) ચોરવું, લૂંટવું.
लुठन न. (लुठ्-लोटे+ल्युट्) લોટવું, આળોટવું.
लुठित त्रि. (लुठ्+क्त) જમીન ઉપર આળોટેલ, લોટેલ.
लुड् (भ्वा. प. स. सेट् लोडति) વલોવવું, મથવું.
लुड् (तुदा. प. सेट् लुडति) ઢાંકવું, स. આલિંગવું જોડાવું, अक.
लुण्ट् (चु. उभ. स. सेट् लुण्टयति-ते) અપમાન કરીને ચોરવું, લૂંટવું.
लुण्ट् (भ्वा. प. स. सेट् लुण्टति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लुण्टक पु. (लुण्टति, लुण्ट्+ण्वुल्) એક જાતનું શાક.
लुण्टाक पु. (लुण्टति, लुण्ट्+षाकन्) ચોર, લૂંટારો, કાગડો.
लुण्टाकी स्त्री. (लुण्टाक+स्त्रियां ङीप्) લુંટારી, કાગડી.
लुण्ठ् (भ्वा. प. स. सेट् लुण्ठति) ચોરવું, લૂંટવું, આળોટવું.
लुण्ठक त्रि. (लुण्ठ्+ण्वुल्) ચોરી કરનાર ચોર વિગેરે.
लुण्ठक पु. (लुटि+ण्वुल् पृषो.) કાગડો, શાકભેદ.

लेहिन् त्रि. (लेहोऽस्त्यस्य इनि) ચાટનાર, સ્વાદ લેનાર, ખાનાર.

लेहिन पु. (लिह्+इनन्) ટંકણખાર.

लेह्य त्रि. (लिह्+ण्यत्) ચાટવા જેવું, ચાખવાયોગ્ય, સ્વાદ લેવાયોગ્ય.

लेह्य न. (,, ,,) અમૃત, ચાટણ.

लैङ्ग न. (लिंगमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्) અઢાર મહા પુરાણ પૈકી લિંગપુરાણ.

लैङ्ग त्रि. (लिङ्गस्येदं, लिङ्ग+अण्) લિંગનું, લિંગ સમ્બન્ધી.

लैङ्गिक त्रि. (लिङ्गेनानुमापकचिन्हादिना आपादितस्ततः आगतो वा ठण्) લિંગ વિગેરેથી કલ્પેલ, અનુમાન કરેલ.

लैङ्गी स्त्री. (लिङ्गं तदाकारोऽस्त्यस्याः फलेषु, अण्+ ङीप्) લિંગિની વૃક્ષ.

लोक् (चु. उभ. अ. सेट् लोकयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું, अव–आ–वि=अव–आ–विलोकयति જોવું, તપાસવું

लोक् (भ्वा. आ. स. सेट् लोकते) દેખવું, જોવું.

"नोलूकोऽप्यवलोकते यदि दिवा सूर्यस्य किं दूषणम्" भर्तृहरिः

लोक पु. (लोक्यतेऽसौ लोक्+घञ्) જગત, સંસાર, દુનિયા, માણસ.

लोक पु. (लुच्+भावे घञ्) જોવું, દીપવું.

लोककान्त पु. (लोकस्य कान्तः) લોકનો સ્વામી,

लोककान्त त्रि. (,, ,,) લોકને વહાલું, લોકપ્રિય.

लोककान्ता स्त्री. (लोकानां कान्ता प्रिया) ઋષભ ઔષધિ.

लोककृत् पु. (लोकं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) બ્રહ્મા.

लोकचक्षुस् पु. (लोकस्य चक्षुरिव) સૂર્ય, સુરજ, આકડાનું ઝાડ.

लोकजित् पु. (लोकं लोकाचारं जितवान्, जि+क्विप् तुक् च) બુદ્ધદેવ

लोकजित् त्रि. (लोकं जितवान्, जि+क्विप् तुक् च) જગતને જીતનાર.

लोकत्रय न. (लोकानां त्रयम्) સ્વર્ગ–મૃત્યુ અને પાતાલ–એ ત્રણ લોક.

"लोकत्रयपतिर्यस्य भ्राता मे स्वपिति क्षितौ"

लोकत्रयी स्त्री. (लोकस्य त्रयी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोकनाथ पु. (लोकस्य नाथः) લોકોનો ધણી, બુદ્ધ.

लोकनीय त्रि. (लोक्+कर्मणि अनीयर्) જોવા લાયક, જોવાજેવું.

लोकनेत्र न. (लोकस्य नेत्रमिव) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

लोकपति पु. (लोकस्य पतिः) જગતનો ધણી, બુદ્ધ.

लोकपाल पु. (लोकान् पालयति, पाल्+णिच्+अण्) લોકને પાળનાર રાજા, સોમ આદિ લોકપાળ, વિનાયક વિગેરે પાંચ.

"गुरुभिरभिनिविष्टं लोकपालानुभावैः"–रघुः

लोकपाल त्रि. (,, ,,) લોકનું રક્ષણ કરનાર.

लोकप्रसिद्ध त्रि. (लोके प्रसिद्धः) જગતમાં પ્રસિદ્ધ.

लोकबान्धव पु. (लोकानां बान्धवः सर्वकर्मप्रवर्त्तकत्वात्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

लोकबाह्य त्रि. (बहिश्चरति, बहिस्+ष्यञ्, लोकात् बाह्यः) જગતની બહારનું.

लोकबिन्दुसार न. જૈનમતે ચૌદમું પૂર્વ.

लोकमातृ स्त्री. (लोकानां मातेव रक्षित्री) લક્ષ્મી દેવી, જગતની માતા.

लोकमातृ त्रि. લોકને જાણનાર.

लोकम्पृण त्रि. (लोकं पृणाति, पृण्+अच्) જગતમાં વ્યાપીજનાર, જગતને આનન્દકારક.

'लोकम्पृणैः परिमलैः परिपूरितस्य" भामिनीविलासे.

लोकलोचन न. (लोकस्य लोचनमिव) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

लोकवाद पु. (लोके वादः) લોકમાં ચાલેલી વાત, કહેવત.

लोकान्तर न. (अन्यः लोकः इति) બીજી દુનીયા, બીજો લોક–પરલોક વિગેરે,

लोकान्तरगत त्रि. (लोकान्तरं गतः) મરણ પામેલ, પરલોકમાં ગયેલ.

लेखन पु. (लिख्+ल्यु) એક જાતનું ઘાસ.

लेखनिक पु. (लेखनं शिल्पमस्य ठन्) લેખક,લહીઓ.

लेखनी स्त्री. (लिख्यतेऽनया, लिख्+ल्युट्+ङीप्) રોગ દૂર કરવાનું એક શસ્ત્ર, લખવાની કલમ, ખડી, કાસડો ઘાસ, અંજનના અંગરૂપ એક વ્યાપાર.

लेखनीय त्रि. (लिख्+कर्मणि अनीयर्) લખવા યોગ્ય, લખવા લાયક.

लेखर्षभ पु. (लेख ऋषभ इव श्रेष्ठत्वात्) ઇન્દ્ર.

लेखहार पु. (लेखं हरति, हृ+अण्) લખેલો કાગળ વગેરે લઈ જનાર ખેપીઓ વિગેરે, પોષ્ટમેન.

लेखहारक पु. (लेखं हरति, हृ+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेखहारिन् पु. (लेखं हरति, हृ+णिनि) लेखहार શબ્દ જુઓ.

लेखा स्त्री. (लिख्+अ+टाप्) રેખા. પંક્તિ, લિપી.

लेखित त्रि. (लिख्+क्त) લખેલ.

लेख्य त्रि. (लिख्+ण्यत्) લખવા યોગ્ય.

लेख्य न. (,, ,,) ઇન્સાફમાં રજુ કરવા લાયક દસ્તાવેજ, લેખ.

लेख्यक न. (लेख्य+संज्ञा. कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेख्यपत्र पु. (लिख्यतेऽत्र ण्यत्, लेख्यं पत्रं यस्य) તાડનું ઝાડ.

लेख्यपत्र न. (लेख्यं च तत् पत्रञ्च) લખવાનો કાગળ, લિખિત દસ્તાવેજ.

लेख्यपत्रक न. (लेख्यपत्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेख्यपत्रक पु. (लेख्यपत्र+संज्ञायां कन्) તાડનું ઝાડ.

लेख्यप्रसंग पु. (लेख्यस्य प्रसंगो यत्र) લખેલો દસ્તાવેજ.

लेण्ड न. લીંડું, વીષ્ટા.

लेप् (भ्वा. आ. स. सेट् लेपते) જવું.

लेप पु. (लिप्–लेप् वा घञ्) ભોજન, લેપ કરવો, લેપ, લીંપવું, કળીચુનો, પિતૃઓને આપેલા પિંડનો શેષ.

लेपक त्रि. (लिम्पति, लिप्+ण्वुल्) લીંપનાર, લેપ કરનાર.

लेपक पु. (,, ,,) કડીયો, સલાટ.

लेपन न. (लिप्+भावे ल्युट्) લીંપવું, ચોપડવું, લેપ, એક સુગન્ધી દ્રવ્ય.

लेपभागिन् पु. (लेपं भजते, भज्+णिनि) ચોથી–પાંચમી–છટ્ઠી પેઢીના પિતૃઓ.

लेपभुज् पु (लेपं भुंक्ते भुज्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेपिन् पु. (लिम्पति, लिप्+णिनि) કડીઓ.

लेपिन् त्रि. (,, ,,) લીંપનાર, ચોપડનાર.

लेप्यकृत् त्रि. (लेप्यं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेप्यकृत् पु. (,, ,,) કડીઓ.

लेप्यमयी स्त्री. (लेप्य+मयट्+ङीप्) પુતળી.

लेप्यस्त्री स्त्री. (लेप्या चासौ स्त्री च) પુતળી, સુગંધી દ્રવ્યોથી ચોપડાયેલી સ્ત્રી.

लेय पु. સિંહ રાશી.

लेलिहा स्त्री. તે નામે એક મુદ્રા.

लेलिहान पु. (लिह्+यङ् लुक्+ताच्छील्ये–शानच्) સાપ, શિવ.

लेलिहान त्रि. (,, ,,) વારંવાર ચાટનાર.

लेलिहाना स्त्री. (लेलिहान+स्त्रियां टाप्) વારંવાર ચાટનારી, મુદ્રા વિશેષ.

लेलिहानी स्त्री. (लेलिहान+स्त्रियां ङीप्) સાપણ.

लेश पु. (लिश्+घञ्) કણ, લવ, થોડું, જરા, અલ્પપણું.

लेष्टु पु. (लिष्+तुन्) માટીનું ઢેફું.

लेष्टुघ्न पु. (लेष्टुं हन्तीति, हन्+टक्) માટીનું ઢેફું ભાગનાર એક જાતનો મગદળ.

लेष्टुभेदन पु. (लेष्टुं भिनत्तीति, भिद्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेसिक पु. માવત.

लेह पु. (लेहनम् , लिह्+घञ्) ચાટવું, ચાટણ, ખાવું, રસ, સ્વાદ લેવો.

लेह् त्रि (लिह्+अच्) ચાટનાર, સ્વાદ લેનાર.

लेहक त्रि. (लिह्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लेहन न. (लिह्+भावे ल्युट्) ચાટવું, ચાટણ, ખાવું, રસ, સ્વાદ લેવો.

लोप्त्र न. (लुप्+ष्ट्रन्) ચોરેલું ધન.
लोप्त्री स्त्री. (लुप्+ष्ट्रन्+ङीप्) ચોરેલું ધન.
लोभ पु (लुभ्-आकांक्षायां+भावे घञ्) લોલુપતા, પારકા દ્રવ્યમાં અતિશય અભિલાષ, અપ્રાપ્ત વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા.

"परवित्तादिकं दृष्ट्वा नेतुं यो हृदि जायते।
अभिलाषो द्विजश्रेष्ठ ! स लोभः परिकीर्तितः" ॥
पद्मपुराणे.

लोभनीय त्रि. (लुभ्+कर्मणि अनीयर्) લોભ કરવા લાયક.
लोभमोहित त्रि. (लोभेन मोहितः) લોભ વડે મોહ પામેલ.
लोभरहित त्रि. (लोभेन रहितः) લોભ વિનાનું.
लोभविरह पु. (लोभस्य विरहः) લોભનો ત્યાગ.
लोभविरह त्रि. (लोभस्य विरहो यस्य) લોભ વિનાનું.
लोभविरहित त्रि. (लोभेन विरहितः) લોભ રહિત.
लोभाकृष्ट त्रि. (लोभेन आकृष्टः) લોભથી ખેંચાયેલ.
लोभिन् त्रि. (लोभोऽस्यास्ति, लोभ+इनि) લોભવાળું, લોભી
लोभ्य पु. (लुभ्यते, लुभ्+ण्यत्) મગ,
लोभ्य त्रि. (लुभ्+कर्मणि यत्) લોભ કરવા લાયક, ચાહવા લાયક.
लोम न. (लू+मन्) પૂછડું.
लोम न. (लूयते छिद्यते, लू+उणा. मन्) રૂંવાડું.
लोमकर्ण पु. (लोमबहुलः कर्णो यस्य, शक.) સસલો.
लोमकर्णी स्त्री. (लोमकर्ण+स्त्रियां जाति. ङीष्) સસલી.
लोमकूप पु. (लोम्नां कूप इव) રુંવાટાંનું છિદ્ર.
लोमघ्न न. (लोमानि हन्ति, हन्+टक्) જેમાં વાળ ખરી જાય છે એવો એક રોગ-ટાલનો રોગ.
लोमन् पु. (लू+मनिन्) રૂંવાટું.
लोमपाद पु. (लोमयुक्तौ पादौ अस्य शा. स.) અંગ દેશનો એક રાજા.
लोमपादपुर् स्त्री. (लोमपादस्य पूः) ચંપા નગરી.
लोमपादपुरी स्त्री. (लोमपादस्य पूरी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
लोमविष पु. (लोम्नि विषं यस्य) વાઘ વિગેરે.
लोमश पु. (लोमानि बाहुल्येन सन्त्यस्य शः) એક મુનિ, બકરો.
लोमश त्रि. (,, ,,) રૂંવાટાંવાળું.
लोमशकाण्डा स्त्री. (लोमश इव काण्डोऽस्याः) કાકડી.
लोमशपर्णिका स्त्री. (लोमशानीव पर्णानि यस्याः कप् अत इत्वं) જંગલી મગ.
लोमशपर्णिनी स्त्री. (लोमशं पर्णमस्त्यस्याः इन्+ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.
लोमशपुष्पक पु. (लोमशमिव पुष्पमस्य कप्) શિરીષ વૃક્ષ, સરસડાનું ઝાડ.
लोमशा स्त्री. (लोमानि सन्त्यस्याः, लोमन्+श+टाप्) કાકજંઘા વનસ્પતિ, જટામાંસી વનસ્પતિ, વજ, શૂકશિંબી વનસ્પતિ, મહામેદા વનસ્પતિ, હીરાકસી, શણપુષ્પા વનસ્પતિ, અતિબલા વનસ્પતિ, ગન્ધમાંસી વનસ્પતિ, એક શાકિની
लोमशातन न. (लोमानि शातयति, शद्+णिच् तान्तादेशः ल्यु) વાળ ખેરવી પાડે તેવું એક ઔષધ.
लोमहर्षण न. (लोम्नां हर्षणं हर्षजनकव्यापार इव उद्गमेद इति) રોમાંચ, રૂવાં ખડાં થવાં તે.
लोमहर्षण पु. (लोमानि हर्षयति उत्तमश्लोककथया, हृष्+णिच्+ल्यु) વ્યાસનો શિષ્ય તે નામે એક પૌરાણિક.
लोमहृत् पु. (लोमानि हरति, हृ+क्विप् तुक् च) હરતાલ.
लोमाञ्च पु. (रोमांच पृषो. लत्वम्) રોમાંચ.
लोमालिका स्त्री. (लोमाल्या लोमश्रेण्या कायति, कै+क+टाप्) શીયાળવી.
लोल त्रि. (लोड्+अच् डस्य लः) તૃષ્ણાવાળું, ચંચળ, ચપળ.

"तृष्णालोलविलोचने कलयति प्राचीं चकोरीगणे"
भामिनीविलासे.

लोला स्त्री. (लोड्+अच् डस्य लः+टाप्) જીભ, લક્ષ્મી.
लोलार्क पु. કાશીમાંની સૂર્યની એક મૂર્તિ.
लोलिका स्त्री. (लोडयति सेवने दन्तान्, लोड्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं डस्य लः) એક જાતનું જનાવર.
लोलित त्रि. (लुल्-विमर्दे+णिच्+क्त) ચલાવેલ, હલાવેલ, ચંચળ કરેલ.

लोकान्तरप्राप्त त्रि. (लोकान्तरं प्राप्तः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोकायत न. (लोकेषु आयतम् विस्तीर्णम्) ચાર્વાક મતનો સિદ્ધ ધર્મ.

लोकायतिक पु. (लोकायतं विस्तीर्णं तन्मतं अस्त्यस्य ठन्) ચાર્વાક મતને માનનારો.

लोकालोक पु. (लोकश्चासावलोकश्च) લોક અને અલોક, અંધકાર અને જગતની વચ્ચે આવેલા તે નામનો એક કલ્પિત પર્વત.

"प्रकाशश्चाप्रकाशश्च लोकालोक इवाचलः" रघुः

लोकित त्रि. (लोक्+कर्मणि क्त) જોયેલું, દેખેલું.

लोकेश पु. (लोकानां लोकस्य वा ईशः) બ્રહ્મા, રાજા, પારો, બુદ્ધ વિશેષ.

लोकेश्वर पु. (लोकस्य लोकानां वा ईश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोच् (चु. उभ. अ. सेट् लोचयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું.

लोच् (भ्वा. आत्म. स. सेट् लोचते) જોવું, દેખવું.

लोचक न. (लोच्+ण्वुल्) આંખની કીકી, માંસપિંડ, સર્પની કાંચળી, કાજળ–મેશ, સ્ત્રીઓનું કપાળનું એક આભૂષણ, કાળું વસ્ત્ર, કાનનો દાગીનો, કેળ, મોરવેલ, ધનુષની દોરી, ભ્રકુટિ ઉપરની કરચલી વાળી ચામડી.

लोचक त्रि. (,, ,,) જોનાર, દેખનાર, બુદ્ધિ વગરનું.

लोचन न. (लोच्यतेऽनेन, लोच्+करणे ल्युट्) આંખ, નેત્ર.

लोचन न. (लोच्+भावे ल्युट्) દેખવું, જોવું.

लोचनहिता स्त्री. (लोचनाभ्यां हिता) એક જાતનું મોરથુથાનું અંજન.

लोचना स्त्री. (लोचते पर्यालोचयति, लोच्+ल्यु+टाप्) તપાસી જોવું.

लोचनामय पु. (लोचनयोरामयः) આંખનું દર્દ, નેત્રરોગ.

लोचनी स्त्री. (लोचन+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનો કીડો.

लोच पु. (लोच्यते, लोच्+घञ्) કેશ ચુંટવા તે.

लोचमर्कट पु. એક જાતનું ફૂલ.

लोचमस्तक पु. (लोचं दृश्यं मस्तकं यस्य) મોરની કલગી, મોર.

लोट् (भ्वा. प. अ. सेट् लोटति) ગાંડાથવું.

लोटन न. (लुट्+भावे ल्युट्) આળોટવું, લોટવું.

लोड् (भ्वा. प. अ. सेट् लोडति) ગાંડા થવું, ઉન્મત્ત થવું.

लोणक न. મીઠું.

लोणा स्त्री. (लवणमस्त्यस्याः, भक्षणसमये अपेक्ष्यत्वेन अच्+टाप् पृषो.) એક વનસ્પતિ–લૂણી.

लोणाम्ला स्त्री. (लोणा अम्ला) ક્ષુદ્રામ્લિકા–લૂણી.

लोणार न. (लवणं ऋच्छति, लवण+ऋ+अण् पृषो.) એક જાતનો ખાર.

लोणी स्त्री. (लवण+अच्+ङीप् पृषो.) લૂણી વનસ્પતિ.

लोत न. पु. (लुनाति लू+उणा. तन्) ચોરેલું ધન, લુંટેલું ધન, ચિન્હ, આંસુ, લવણ.

लोत्र न. (लू+उणा. ष्ट्रन् यद्वा+ला+उत्र) ચોરેલું ધન, લુંટેલું ધન, આંસુ.

लोध पु. (रुध्+अच् रस्य लः) લોધ્ર વૃક્ષ.

लोध्र पु. (रुध्+रन् रस्य लः) લોધરનું ઝાડ.

लोप पु. (लुप्–भावे घञ्) વિનાશ, અદર્શન, છેદવું, કાપવું, વ્યાકુળ થવું.

लोपा स्त्री. (लोपयति स्त्रीणां रूपगर्वम्, अच्+टाप्) અગસ્ત્ય મુનિની પત્ની. लोपामुद्रा.

लोपाक पु. (लोपं शीघ्रमदर्शनं अकति प्राप्नोति अक्+अण्) શિયાળ.

लोपाकी स्त्री (लोपाक+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળવી.

लोपापक पु (लोपमदर्शनमाप्नोति द्रुतं, आप्+ण्वुल्) શિયાળ.

लोपापिका स्त्री. (लोपापक+स्त्रियां टाप् अत इत्वं) શિયાળ–માદા.

लोपामुद्रा स्त्री. (मुदं राति रा+क. लोपा चासौ मुद्रा च) અગસ્ત્ય મુનિની પત્ની.

लोपामुद्रापति पु. (लोपामुद्रायाः पतिः) અગસ્ત્ય મુનિ.

लोपाशक पु. (लोप+अश्+ण्वुल्) શિયાળ.

लोपाशिका स्त्री. (लोपाशक+टाप् अत इत्वं) શિયાળ–માદા.

તે નામનો એક નદ, એક જાતનો મૃગ, એક જાતનું માછલું, મસૂર, રક્તાલુ, તે નામનું એક વન, રાતા ચોખા.

लोहित त्रि. (लोहित+अस्त्यर्थे अच्) લાલ રંગનું.

लोहित त्रि. (रुह+इतच् रस्य लः) આરોહણ કરનાર.

लोहितक न. (लोहितमिव कायति, कै+क) પિત્તળ.

लोहितक पु. (लोहित+संज्ञायां कन्) મંગલગ્રહ, પદ્મરાગ મણિ-માણેક.

लोहितचन्दन न. (लोहितञ्च तत् चन्दनञ्च) કેસર, રતાંજલી.

लोहितपुष्पक पु. (लोहितानि रक्तानि पुष्पाण्यस्य कप्) દાડમનું ઝાડ.

लोहितपुष्पक त्रि. (,, ,,) લાલ ફૂલવાળું.

लोहितमृत्तिका स्त्री. (लोहिता चासौ मृत्तिका च) રાતી માટી, ગેરૂ.

लोहिता स्त्री. (रुह्+इतच्+टाप् रस्य लः) વનસ્પતિ વરાહ ક્રાન્તા, વનસ્પતિ સાટોડી, રાતા વર્ણવાળી સ્ત્રી.

लोहिताक्ष पु. (लोहिते अक्षिणी यस्य षच् समा.) વિષ્ણુ, કોયલ.

लोहिताक्ष त्रि. (,, ,,) રાતા નેત્રવાળું.

लोहिताक्षी स्त्री. (लोहिताक्ष+स्त्रियां जाति. ङीप्) કોયલ માદા.

लोहिताङ्ग पु. (लोहितमङ्गं यस्य) મંગળ ગ્રહ, કાંપિલ વૃક્ષ.

लोहितानन पु. (लोहितमाननं यस्य) નોળિયો.

लोहितानन त्रि. (लोहितं आननं यस्य) લાલ મુખવાળું.

लोहिताननी स्त्री. (लोहितानन+स्त्रियां ङीप्) નોળીયણ.

लोहितायस् न. (लोहितं वर्णमेति, इण्+असुन्) તાંબુ.

लोहितायस न. (लोहितमयः अत्र समा.) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोहितिमन् पु. (लोहित+इमनिच्) લાલાશ, રતાશ.

लोहिनी स्त्री. (रुह्+इतच्+ङीप् रस्य लः) લાલ રંગની સ્ત્રી.

लोहोत्तम न. (लोहेषु सर्वधातुषु मध्ये उत्तमं) ધાતુ-શ્રેષ્ટ સોનું.

लौकायतिक पु. (लोकायतं चार्वाकशास्त्रं वेत्त्यधीते वा ठक्) ચાર્વાકમતનો અભ્યાસ કરનારો, ચાર્વાકમતને જાણનાર.

लौकिक त्रि. (लोके विदितः प्रसिद्धो हितो वा ठण्) લોકમાં જાણેલુ, લોક પ્રસિદ્ધ, મશહુર, લોકના હિતનું. "वनौकसोऽपि संतो लौकिकज्ञा वयं"......शाकुन्तले

लौकिक न. (लोके विदितः प्रसिद्धो हितो वा ठण्) લોક વ્યવહાર-રૂઢિ.

लौकिकता स्त्री. (लौकिकस्य भावः तल्+टाप्) લૌકિકપણું, પ્રસિદ્ધપણું.

लौकिकत्व न. (लौकिकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लौकिकाग्नि पु. (लौकिकश्चासौ अग्निश्च) લૌકિક અગ્નિ-વિધિપૂર્વક સંસ્કારરહિત અગ્નિ.

लौड् (भ्वा प. अ. सेट् लौडति) ઉન્મત્ત થવું, ગાંડા થવું.

लौह पु. (लोहमेव स्वार्थे अण्) લોખંડ, લોઢું, હર કોઈ ધાતુ.

लौहज न. (लौहात् लौहाभ्यां वा जायते, जन्+ड) મંડુર, કાંસુ-પિત્તળ વગેરે.

लौह त्रि. (लोहस्येदं विकारो वा अण्) લોઢાનું, લોઢા સંબન્ધી, લોઢાનું બનાવેલું.

लौहबन्ध पु. (लौहो बन्धः) લોઢાનો બન્ધ.

लौहभाण्ड पु. (लोहस्य विकारः अण्, लौहञ्च तत् भाण्डञ्च) લોઢાનું બનાવેલું વાસણ.

लौहमल न. (लौहं मलम् लोहस्य मलं वा) લોઢાનો મેલ, કાટ.

लौहश्लेष्मण पु. ટંકણખાર.

लौहित्य न. (लोहितस्य भावः ष्यञ्) રાતો વર્ણ, રાતાપણું, રતાશ.
"चम्पके तीर्णलौहित्ये तस्मिन् प्राग्ज्योतिपेश्वरः-रघुः

लौहित्य पु. (,, ,,) બ્રહ્મપુત્ર નદ.

ल्यी (क्र्या. प. स. अनिट् ल्यिनाति) જોડી દેવું, ભેટવું.

ल्वी (क्र्या. प. स. अनिट् ल्विनाति) જવું.

लोलुप त्रि. (लुभ्+यङ्-अच् पृषो. भस्य वा पः) અતિશય લોભી, લાલચુ.

लोलुभ त्रि. (लुभ्+यङ्-अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोलुव त्रि. (लू+यङ्+अच्) વારંવાર છેદનાર, અત્યંત કાપનાર.

लोलूया स्त्री. લણવા-કાપવાની ઇચ્છા.

लोष्ट् (भ्वा. आ. स. सेट् लोष्टते) જમા કરવું, એકઠું કરવું, ઢગલો કરવો.

लोष्ट पु. न. (लोष्ट्+अच्) માટીનું ઢેફું, લોઢાનો મેલ.

लोष्टघ्न पु. (लोष्टं हन्ति मर्दयति, हन्+क) માટીનાં ઢેફાં ભાંગવાનું સાધન મુદ્ગર વિગેરે.

लोष्टभेदन पु. (लोष्टं भिनत्ति विमर्दयति, भिद्+ल्यु) માટીનાં ઢેફાં ભાંગવાનું લાકડાનું સાધન-મોગરી.

लोष्टमर्दिन् पु. (लोष्टं मृद्नाति, मृद्+इनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोष्ट्र पु. (लोष्ट्+रन्) માટીનું ઢેફું, લોઢાનો મેલ.

लोह पु. न. (लूयतेऽनेन, लू+बाहु. ह) ગજવેલ, લોઢું, હરકોઇ ધાતુ, લોહી, હથિયાર.

लोह पु. બકરો, બોકડો.

लोह न. (लू+विच् लोस्तं जहाति, हा+क) અગર-ચન્દન.

लोहकण्टक पु. (लोहमिव कठिनः कण्टको यस्य) મીંઢળનું ઝાડ, લોઢાનો કાંટો.

"सखि लोहकंटकनिभस्तथा तथा मदनशिखोऽपि" आर्यासप्तशत्याम्

लोहकान्त पु. (लोहः कान्तोऽस्य) લોહચુંબક.

लोहकार पु. (लोहं तन्मयं शस्त्रादि करोति, कृ+अण्) લુવાર, લોખંડની વસ્તુ બનાવનાર કારીગર.

लोहकारक पु. (लोहमयं शस्त्रादि करोति, कृ+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोहकिट्ट न. (लोहस्य किट्टम्) લોઢાનો કાટ, લોઢાનો મેલ.

लोहचूर्ण न. (लोहस्य चूर्णम्) લોઢાની ભુકી.

लोहज न. (लोहात् लोहाभ्यां वा जायते जन्+ड) કાટ, કાંસુ.

लोहजित् पु. (लोहं जितवान्, जि+क्विप्-तुक् च) હીરો.

लोहद्राविन् पु. (लोहानि धातुद्रव्याणि द्रावयति, द्रु+णिच्+णिनि) ટંકણખાર.

लोहद्राविन् त्रि. (लोहानि धातुद्रव्याणि द्रावयति, द्रु+णिच्+णिनि) લોઢાને પીગળાવનાર, ધાતુને પીગળાવનાર.

लोहनाल पु. (लोहस्य नालं यत्र) નારાચ અસ્ત્ર.

लोहपृष्ठ पु. (लोहमिव कठीनं पृष्ठं यस्य) કંક પક્ષી.

लोहपृष्ठी स्त्री. (लोहपृष्ठ+स्त्रियां जाति. ङीष्) કંક પક્ષિણી.

लोहप्रतिमा स्त्री. (लोहमयी प्रतिमा) લોઢાની મૂર્તિ.

लोहमय त्रि. (लोह+तद्वपार्थे मयट्) લોઢાનું બનાવેલું.

लोहमारक पु. (लोहं मारयति जारयति, मृ+णिच्+ण्वुल्) એક વનસ્પતિ. "शालिञ्चशाक"

लोहल पु. (लोहमिव लाति, ला+क) અસ્પષ્ટ ભાષણ કરનાર.

लोहल त्रि. (लोहमिव लाति, ला+क) લોઢું લેનાર.

लोहवर न. (लोहेषु सर्वधातुषु मध्ये वरम्) સોનું.

लोहवर्मन् न. (लोहमयं वर्म) લોઢાનું બખ્તર, લોહ કવચ.

लोहशङ्कु पु. (लोहमयः शङ्कुः) લોઢાનો ખીલો.

लोहश्लेषण न (लोहानि सर्वतैजसानि श्लेषयति योजयति, श्लेषि+ल्यु) ટંકણખાર.

लोहसंकर न. (लोहानां धातुद्रवाणां सङ्करो यत्र) મિશ્ર ધાતુ, એક જાતનું લોઢું.

लोहाभिसार पु (लोहं तन्मयशस्त्रम् अभिस्रियतेऽत्र, अभि+सृ+आधारे घञ्) યુદ્ધના પ્રારંભમાં કુચ કરતી વખતે રાજા વગેરે હથિયારનું પૂજન તથા આરતિ ઉતારે છે તે.

लोहाभिहार पु. (लोहं अभिह्रीयतेऽत्र, अभि+हृ+आधारे घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

लोहार्गल पु. (लोहस्यार्गलमिव) લોઢાનો આગળીયો, લોઢાનો ખીલો, તે નામે એક તીર્થ.

लोहित न. (रुह्+इतच् रस्य लः) કેસર, રતાંજળી, લાલ ગોરોચન, પતંગ, હરિચંદન, તૃણ, કુંકુમ, લોહી, યુદ્ધ.

लोहित पु. (,, ,,) રાતો વર્ણ, સર્પ,મર્દન,

वंशाङ्ग न. (वंशस्य अङ्गम्) વાંસડાનો અગ્રભાગ-કાંટો.

वंशाग्र न. (वंशस्य अग्रम् प्रथमजातत्वात्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वंशाङ्कुर पु. (वंशस्य अंकुरः) વાંસડાનો અગ્ર ભાગ-કાંટો.

वंशानुचरित न. (वंशस्य अनुचरितम्) સૂર્યવંશ વગેરે વંશનું ચરિત્ર-ઇતિહાસ.

वंशिक न. (वंशोऽस्त्यस्य वंश इव वा ठन्) અગરૂ ચન્દન.

वंशिका स्त्री. (वंशिक+स्त्रियां टाप्) વાંસળી, અગરૂ ચન્દન.

वंशी स्त्री. (वंशः कारणत्वेनास्त्यस्याः अच् गौरा. ङीष्) મોરલી-બંસી.

वंशीधर पु. (वंशी वंशजवाद्यमेदं धरति, धृ+अच्) શ્રીકૃષ્ણ.

वंशीधर त्रि. (वंशीं धरति, धृ+अच्) વાંસળી ધારણ કરનાર.

वंशीधारिन् पु. (वंशी+धृ+णिनि) શ્રીકૃષ્ણ, વાંસળી ધારણ કરનાર.

वंश्य त्रि. (वंशे सत्कुले जातः यत्) સારા કુળમાં પેદા થયેલું, ભગવાન.

वंश्य त्रि. (वंशे भवः यत्) વંશમાં હોનાર-થનાર. "नूनं मत्तः परं वंश्याः पिण्डविच्छेददर्शिनः" रघुः

वंश्य न. (वंश+यत्) ઘરનું ઉંચેનું લાકડું, પીઠનું એક અવયવ.

वंहिष्ठ त्रि. અત્યંત, અતિશય.

वंहीयस् त्रि. ઘણુંજ, બહુજ.

वक पु. (वकि+अच् पृषो. नलोपः) બગલો પક્ષી, એક ફૂલઝાડ, શ્રીકૃષ્ણે મારેલો એક દૈત્ય, એક યંત્ર, કુબેર.

वकचर पु. (वकवत् चरति, चर्+अच्) સ્વાર્થ-સાધનાર પુરૂષ, કપટી, ઠગ.

वकजित् पु. (वकं जितवान् जि+क्विप् तुक् च) શ્રી કૃષ્ણ, ભીમસેન.

वकधूप पु. (वक इव शुभ्रो धूपः) એક જાતનો ધૂપ.

वकनिषूदन पु. (वकं निषूदयति, नि+षूद्+ल्यु) શ્રી કૃષ્ણ, ભીમસેન.

वकपञ्चक न. કાર્તિક શુક્લ અગીયારસથી પાંચ તિથિ.

वकपुष्प पु. (वक इव कुटिलं पुष्पमस्य) એક ફૂલઝાડ.

वकवृत्ति त्रि. (वकस्येव स्वार्थपरा वृत्तिश्चेष्टा यस्य) સ્વાર્થી, ઠગ મનુષ્ય, બગલા જેવી ઠગવૃત્તિવાળું.

वकव्रतधर त्रि. (वक इव व्रतं धारयति, धृ+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वकव्रतिक त्रि. (वकव्रत+अस्त्यर्थे ठन्) સ્વાર્થી, ઠગ મનુષ્ય, બગલા જેવી વૃત્તિવાળું.

वकव्रतिन् त्रि. (वकव्रत+अस्त्यर्थे इन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वकाची स्त्री. એક જાતની માછલી.

वकान्तक पु. (वकस्य अन्तकः) શ્રીકૃષ્ણ.

वकारि पु. (वकस्य अरिः) શ્રીકૃષ્ણ.

वकुल पु. (वकि-कुलच् नलोपः) બોલસરીનું ઝાડ.

वकुला स्त्री. (वकि+कुलच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वकुली स्त्री. (वकि+कुलच्+ङीप् पृषो.) વનસ્પતિ કાકોલી.

वकेरुका स्त्री. પવનથી વાંકી વળી ગયેલી ઝાડની ડાળી, નાનું બગલું.

वक्क् (भ्वा. आ. स. सेट् वक्कते) જવું.

वक्तव्य त्रि. (ब्रू-वच् वा+तव्यच्) બોલવા લાયક, કહેવા લાયક.

वक्तव्य त्रि. નિંદવા લાયક, નિન્દ્ય, હીન, હલકું, દુષ્ટ.

वक्तव्य न. (वच्+भावे तव्यच्) દૂષણ, દોષ, કહેવું, કથન, ઠપકો.

वक्तव्यता स्त्री. (वक्तव्यस्य भावः तल्+टाप्) કહેવા યોગ્યપણું, દૂષણ, ઠપકો.

वक्तव्यत्व न. (वक्तव्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्तुकाम त्रि. (वक्तुं कामः) બોલવા ઇચ્છનાર, કહેવા ઇચ્છનાર.

वक्तुमनस् त्रि. (वक्तुं मनो यस्य) બોલવાનું મન જેને છે તે, કહેવાનું મન જેને છે તે.

वक्तृ त्रि. (उचितं वहु वक्ति, वच्+तृच्) યોગ્ય બહુ

व

व् ઓગણત્રીસમો ઘોષાક્ષર, અંતસ્થ વ્યંજન.

व न. (वा-गमनहिंसनयोः+क) વરૂણદેવ, વરૂણ બીજ.

व पु. (वानमिति, वा+भावे घ) શાન્ત પાડવું.

व पु. (वाति गच्छति वा+ड) વાયુ, વરૂણ, મંત્રણા-મસલત, કલ્યાણ, રાહુ, રહેઠાણ, સમૂહ, વાઘ, शालूक શબ્દ જુઓ. વંદન, પાણી.

व अव्य. (इवार्थे-निपा.) સમાનપણું, સાદૃશ્ય. "शात्रवं व यशः पपुः"-रघौ

व त्रि. (वा+ड) બળવાન.

वंश पु. (वमति उद्गिरति पुरुषान् वन्यते इति वा वम्-यद्वा वन्-शब्दे+बाहु. श तस्य नेत्वं) વંશ, કુળ, વાંસ, વાંસળી, સમૂહ, વાંસાનું હાડકું, શેલડી, સાગનું ઝાડ.

वंशक पु. (वंश इव कायति, कै+क) એક જાતનું માછલું, એક જાતની શેલડી.

वंशक न. (,, ,,) અગરૂચન્દન.

वंशकफ न. (वंशः कफ इव) વાંસના આકારમાં હવામાં ઉડતા રૂના તન્તુ.

वंशकर्पूर न. (वंशस्य कर्पूरम्) વાંસ કપૂર.

वंशकर्पूररोचना स्त्री. (कर्पूर इव रोचते शोभते,रुच्+ल्यु+टाप् वंशस्य कर्पूररोचना) વાંસ કપૂર.

वंशक्षय पु. (वंशस्य क्षयः) વાંસનો નાશ, વંશનો નાશ.

वंशक्षीरी स्त्री. (वंशस्य क्षीरमिवास्त्यस्याः अच्+गौरा. ङीष्) વાંસ કપૂર.

वंशज पु. (वंशाज्जायते जन्+ड) વાંસમાં થતો જવ.

वंशज त्रि. (वंशात् सद्वंशाज्जायते, जन्+ड) સારા કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ, કુલીન.

वंशजा स्त्री. (वंशाज्जायते जन्+ड+टाप्) વાંસ કપૂર. "वंशजा बृंहिणी वृष्या वल्या स्वाद्वी च शीतला"। भावप्रकाशे.

वंशतण्डूल पु. (वंशस्य तण्डूलः)વાંસમાં થતો જવ.

वंशधर त्रि. (वंशं धरति, धृ+अच्) વંશને ધારણ કરનાર, વાંસને ધારણ કરનાર.

वंशनर्तिन् पु. મશ્કરો, વિદૂષક.

वंशनालिका स्त्री. (वंशनालोऽस्त्यस्याः ठन्+टाप्) વાંસળી.

वंशनेत्र न. (वंशस्येव नेत्रमस्य) શેલડીનું મૂળ.

वंशपत्र पु. (वंशस्य पत्रमिव पत्रमस्य) એક જાતનું તૃણ.

वंशपत्र न. (वंशस्य पत्रम्) વાંસનું પાંદડું.

वंशपत्रपतित न. સત્તર અક્ષરના ચરણવાળું એક જાતનું વૃત્ત. "दिङ्मुनि वंशपत्रपतितं भरनभनगैः" छन्दोमञ्जर्याम्

वंशपत्री स्त्री. (वंशपत्र+स्त्रियां ङीप्) એક જાતની હીંગ.

वंशपीत पु. (वंशो वंशपत्रमिव पीतः) એક જાતનો ગુગ્ગળ.

वंशपुष्पा स्त्री. (वंशस्य पुष्पाणीव पुष्पाणि यस्याः) સહદેવી લતા,

वंशपूरक न. (वंशस्येव पूरकमस्य) શેલડીનું મૂળ.

वंशभोज्य न. બાપદાદાની સંપત્તિ.

वंशभृत पु. (वंश+भृ+क्त) કુટુમ્બનો વડો, કુળમાં મોટો.

वंशरोचना स्त्री. (रोचते इति, रुच्+नन्द्या. ल्यु+टाप् वंशस्य रोचना) વાંસ કપૂર.

वंशलोचना स्त्री. (वंशेषु रोचते, रुच्+ल्यु+टाप् वा रस्य लः) વાંસકપૂર.

वंशवृद्धि स्त्री. (वंशस्य वृद्धिः) વંશની વૃદ્ધિ, વાંસની વૃદ્ધિ.

वंशवेणु पु. (वंशस्य वेणुः) વાંસળી.

वंशशर्करा स्त्री. (वंशस्य शर्करेव) વાંસ કપૂર.

वंशशलाका स्त्री. (वंशस्य शलाकेव दाढर्यात्) સુગન્ધીવાળો-ખસ.

वंशसमाचार पु. (वंशस्य समाचारः) વંશના સમાચાર.

वंशस्तनित न. બાર અક્ષરનું તે નામનું વૃત્ત.

वंशस्थ न. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वंशस्थविल पु. તે નામનું બાર અક્ષરનું એક વૃત્ત.

वंशहीन त्रि. (वंशेन हीनः)વંશ વિનાનું, નિર્વંશીયું.

वक्रिम पु. (वक्रस्य भावः इमनिच् पृषो. अदन्तः) વક્રતા, વાંકાઇ.

वक्रिमन् पु. (वक्रस्य भावः इमनिच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्रीकरण न. (वक्र+च्वि+कृ+ल्युट्) વાંકું કરવું.

वक्रीकृत त्रि. (वक्र+च्वि+कृ+क्त) વાંકું કરેલ.

वक्रीभवन न. (वक्र+च्वि+भू+ल्युट्) વાંકું થવું.

वक्रीभाव पु. (वक्र+च्वि+भू+णिच्+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्रीभूत त्रि. (वक्र+च्वि+भू+क्त) વાંકું થયેલ.

वक्रोक्ति स्त्री. (वक्रा चासौ उक्तिश्च) વાંકું બોલવું તે, તે નામનો એક અર્થાલંકાર, કાકુ વચન. "अन्यस्यान्यार्थकं वाक्यमन्यथा योजयेद्यदि। अन्यश्लेषेण काक्वा वा सा वक्रोक्तिस्ततो द्विधा

वक्रोष्ठिका स्त्री. (वक्रोष्ठोऽस्त्यस्याम् ठन्+टाप्) દાંત ન દેખાય તેમ હસવું.

वक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् वक्षति) ક્રોધ કરવો.

वक्षःस्थल न. (वक्षः स्थलमिव वा विसर्गलोपः) છાતી, શ્રેષ્ઠ છાતી.

वक्षःसंमर्दिनी स्त्री. (वक्षः संमृद्नाति, सम्+मृद्+णिनि) પ્રિય પત્ની.

वक्षण न. (वक्षत्यनेन, वक्ष्+ल्युट्) છાતી.

वक्षस् न. (वह्+असुन् सुट् च) હૃદય, છાતી. "रघुर्भृशं वक्षसि तेन ताडितः" रघौ

वक्षस्थल न. (वक्षः स्थलमिव विसर्गलोपः) છાતી.

वक्षस्स्थल न. (वक्षः स्थलमिव सत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्षोज पु. (वक्षसि जायते, जन्+ड) સ્તન વિશેષ.

वक्षोरुह पु. (वक्षसि रोहति, रुह्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्ष्यमाण त्रि. (वच्+यक्+शानच्) કહેવાશે, બોલશે તે.

वंख् (भ्वा. प. स. सेट् वंखति) જવું, ગમન કરવું.

वंग् (भ्वा. प. अ. सेट् वंगति) લંગડાવું, ખોડાવું.

वगाह पु. (अव्+गाह्+घञ् अवातो लोपः) અવગાહન શબ્દ જુઓ.

वङ्क् (भ्वा. आ. सेट् वङ्कते) વાંકા થવું અક. જવું સક.

वङ्क पु. (वकि+घञ्) નદીનો વાંક.

वङ्का स्त्री. (वङ्क+स्त्रियां टाप्) ઘોડાનું જીન, પલાણ.

वङ्किल पु. (वङ्क+इलच्) એક જાતનો કાંટો.

वङ्क्य त्रि. (वञ्च्+ण्यत्) વાંકું.

वङ्क्रि स्त्री. (वकि+रि) પડખાંનું હાડકું,

वङ्क्रि पु. न. (वकि+रि) એક જાતનું વાદિત્ર, ઘરનું લાકડું.

वङ्क्षण न. (वङ्क्ष्+ल्यु) જાંઘનો સાંધો.

वङ्क्षु स्त्री. (वह्+बाहु. कुन् नुम् च) ગંગાનો એક પ્રવાહ.

वङ्ग न. (वगि+अच्) કલાઇ, સીસું.

वङ्ग पु. ब. (वगि+अच्) બેંગાલ દેશ.

"रत्नाकारं समारभ्य ब्रह्मपुत्रान्तगं प्रिये वङ्गदेश इति प्रोक्त..."

वङ्ग पु. (,, ,,) ચન્દ્રવંશમાં પેદા થયેલો એક રાજા, કપાસ, રીંગણીનો વેલો.

वङ्गज न. (वङ्गात् धातोर्जायते, जन्+ड) સિન્દૂર.

वङ्गज त्रि. (वङ्गाज्जायते, जन्+ड) બેંગાલદેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

वङ्गन पु. (वगि+ल्यु) એક જાતનો છોડ.

वङ्गशुल्वज न. (वङ्गशुल्वाभ्यां रङ्गताम्राभ्यां जायते जन् +ड) કાંસુ.

वङ्गसेन पु. (वङ्गमिव शुभ्रा सेना पुष्पमस्य) એક જાતનું ઝાડ.

वङ्गारि पु. (वङ्गस्य अरिः) હરતાલ.

वङ्घ् (भ्वा. आ. सेट् वङ्घते) નિંદા કરવી, આરંભ કરવો સ. વેગ કરવો અક.

वच् (चु. उभ. सेट् वाचयति-ते) સંદેશો કહેવો, ખબર પુછવી અ. કહેવું द्विक.

वच् (अदा. द्विक. प. अनिट् वक्ति) કહેવું, બોલવું, अनु+वच्=अनुवक्ति કહેલાનું ફરી કહેવું-અનુવાદ કરવો. निर्+वच्+निर्वक्ति=અવયવાર્થ કથન, प्र+वच् प्रवक्ति= પ્રવચન કરવું, વિસ્તારથી કહેવું.

वच पु. (वच्+अच्) પોપટ.

वचक्नु त्रि. (वक्तीति, वच्+उणा० अक्नुच्) વાતુડિયું, ભડભડીયું, વાચાળ.

वचन न. (उच्यतेऽनेन, वच्+ल्युट्) વાક્ય, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એકવચન-દ્વિવચન-બહુવચન-પૈકી પ્રત્યેક.

બોલનાર, કહેનાર, વ્યાજબી કહેનાર.
"अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः"
महाभारते.

वक्तृ पु. (,, ,,) પંડિત.

वक्त्र न. (वक्ति अनेन, वच्+उणा. त्र) મુખ, મોઢું, તગરમૂળ, એક જાતનું વસ્ત્ર, એક છન્દ.

वक्त्रखुर पु. (वक्त्रस्य खुर इव) દાંત.

वक्त्रज पु. (वक्त्राज्जायते जन्+ड) બ્રાહ્મણ.

वक्त्रज त्रि. (वक्त्राज्जायते, जन्+ड) મુખમાં ઉત્પન્ન થનાર.

वक्त्रताल पु. न. (वक्त्रस्य तालम्) મુખથી વગાડવાનું એક વાદિત્ર, શરણાઇ વિગેરે.

वक्त्रपट्ट पु. (वक्त्रस्य पट्ट इव) તોબરો.

वक्त्रभेदिन् पु. (वक्त्रं भिनत्ति, भिद्+णिनि) કડવો રસ અથવા તીખો રસ.

वक्त्रभेदिन् त्रि. (वक्त्रं भिनत्ति, भिद्+णिनि) મુખ ભાંગી નાખનાર.

वक्त्रवास पु. (वक्त्रं वासयति सुरभीकरोति, वासि+अण्) નાગરવેલ, પાનસોપારી.

वक्त्रवास पु. (वक्त्रस्य वासः) મુખની વાસ.

वक्त्रशोधिन् पु. (वक्त्रं शोधयति. शुध्+णिच्+णिनि) બીજોરૂં.

वक्त्रशोधिन् त्रि. (,, ,,) પાન સોપારી વિગેરે.

वक्त्रासव पु. (वक्त्रस्य आसव इव) અધરોષ્ઠ રસ, લાળ.

वक्र न. (वकि+रन् पृषो. नलोपः) નદીની વાંકાઇ, ઝરો વિગેરેનો વાંકો રસ્તો.

वक्र पु. (,, ,,) શનૈશ્વર ગ્રહ, મંગળ ગ્રહ, રુદ્ર દેવ, ત્રિપુરાસવ, પીતપાપડો.

वक्र त्रि. (वकि+रन् पृषो, नलोप) વાંકું, ટેઢું, ક્રૂર.

वक्रकण्ट पु. (वक्रः कण्टः कण्टको यस्य) બોરડીનું ઝાડ, ખેરનું ઝાડ.

वक्रकण्टक पु. (वक्रकण्ट+संज्ञायां कन्) ખેરનું ઝાડ.

वक्रखड्ग पु. (वक्रश्चासौ खड्गश्च) વાંકી તલવાર.

वक्रगामिन् त्रि. (वक्रं सन् गच्छति गम्+णिनि) વાંકું જનાર.

वक्रग्रीव पु. (वक्रा ग्रीवा यस्य) ઉંટ.

वक्रग्रीव त्रि. (,, ,,) વાંકી ડોકવાળું.

वक्रग्रीवी स्त्री. (वक्रग्रीव+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉંટડી.

वक्रचञ्चु पु. (वक्रा चञ्चुर्यस्य) પોપટ પક્ષી.

वक्रता स्त्री. (वक्रस्य भावः तल्+टाप्) વાંકાઇ, વક્રપણું.

वक्रत्व न. (वक्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वक्रतुण्ड पु. (वक्रं तुण्डं यस्य) ગણપતિ.

वक्रदंष्ट्र पु. (वक्रा दंष्ट्रा यस्य) ડુક્કર.

वक्रदृष्टि त्रि. (वक्रा दृष्टिर्यस्य) ખરાબ દૃષ્ટિવાળું.

वक्रनक्र पु. (वक्रः नक्रः इव हिंस्रः) પોપટ, નીચ માણસ.

वक्रनासिक पु. (वक्रा नासिका यस्य) ઘુવડ પક્ષી.

वक्रनासिक त्रि. (,, ,,) વાંકા નાકવાળું.

वक्रपुच्छ पु. (वक्रं पुच्छं यस्य) કુતરો.

वक्रपुच्छ न. (वक्रञ्च तत् पुच्छञ्च) વાંકું પુંછડું.

वक्रपुच्छी स्त्री. (वक्रपुच्छ+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુતરી.

वक्रपुष्प पु. (वक्राणि पुष्पाणि यस्य) ખાખરાનું ઝાડ. એક જાતનું ઝાડ.

वक्रभणित त्रि. (वक्रं भणितं येन) વાંકું કહેલ.

वक्रभणित न. (वक्रञ्च तत् भणितञ्च) વાંકું બોલવું. વક્રોક્તિ.

वक्रभाव पु. (वक्रस्य भावः) વાંકાપણું, દગાબાજ.

वक्रलाङ्गूल पु. (वक्रं लाङ्गूलं यस्य) કુતરો.

वक्रलाङ्गूलन न. (वक्रञ्च तत् लाङ्गूलनञ्च) પૂંછડું.

वक्रलाङ्गूली स्त्री. (वक्रलाङ्गूल+स्त्रियां ङीप्) કુતરી.

वक्रवक्त्र पु. (वक्रं वक्त्रं यस्य) ભુંડ, સુવર.

वक्रवालधि पु. (वक्रो वालधिः केशयुक्तलाङ्गूलं यस्य) કુતરો.

वक्रशल्या स्त्री. (वक्रं शल्यमिव पत्रादि यस्याः) એક જાતનું ઝાડ.

वक्रा स्त्री. (वक्र+स्त्रियां टाप्) વાંકી ગતિ.

वक्राङ्ग पु. (वक्राणि अङ्गानि यस्य) હંસ.

वक्राङ्ग न. (वक्रञ्च तत् अङ्गञ्च) વાંકું શરીર.

वक्राङ्ग त्रि. (वक्रं अङ्गं यस्य) વાંકા શરીરવાળું.

वक्राङ्गी स्त्री. (वक्राङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) હંસલી.

वक्रिन् त्रि. (वक्र+अस्त्यर्थे इनि) ઉલટું, વિપરીત, વાંકા મોઢાવાળું.

वज्रपुट न. (वज्रमिव कठिनं पुटमस्य) ઔષધ પકાવવાનું એક જાતનું પાત્ર.

वज्रपुष्प न. (वज्रमिव पुष्पम्) તલનું ફૂલ.

वज्रपुष्पा स्त्री. (वज्रमिव पुष्पं यस्याः) શતપુષ્પા વનસ્પતિ, સુવા.

वज्रमय त्रि. (वज्रात्मकं मयट्) અત્યન્ત કઠીણ, મજબુત.

वज्रमूली स्त्री. (वज्रमिव कठिनं मूलं यस्याः ङीप्) माषपर्णी વનસ્પતિ.

वज्ररथ पु. (वज्रमिव रथोऽस्य) क्षत्रिय.

वज्ररद पु. (वज्रमिव रदो यस्य) ડુક્કર, ભુંડ.

वज्रलेप पु. (वज्रमिव लेपः) વજ્ર જેવો કઠીન લેપ. "वज्रलेपघटितेव"–मालतीमाधवे

वज्रवल्ली स्त्री. (वज्रमिव कठिना वल्ली) વજ્રના જેવી કઠણ વેલ.

वज्रवाराही स्त्री. (वज्रा सती वाराही च) માયાદેવી.

वज्रवीजक पु. (वज्रमिव कठिनं वीजमस्य कप्) લતા કરંજ વૃક્ષ.

वज्रवृक्ष पु. (वज्रमिव कठिनो वृक्षः) સેહુંડ વૃક્ષ

वज्रशल्य पु. (वज्रमिव शल्यमस्य) એક જાતનો જન્તુ.

वज्रशृङ्खला स्त्री. (वज्रवत् शृङ्खलमस्याः) વિદ્યા દેવી.

वज्रसूर्य पु. (वज्रः सन् सूर्य इव) તે નામનો એક બુદ્ધ.

वज्रस्वामिन् पु. (वज्रः स्वामीव) તે નામે એક જૈનાચાર્ય.

वज्रा स्त्री. (वज्+रक्+टाप्) ગળો, દુર્ગા, થોરનું ઝાડ.

वज्राकृति पु. (वज्रस्येवाऽकृतिरस्य) જિહ્વામૂલીય એક વર્ણ.

वज्राकृति त्रि. (वज्रस्येवाकृतिः यस्य) વજ્રના જેવા આકારનું.

वज्राघात पु. (वज्रस्याघातः) વજ્રનો ઘા.

वज्राङ्ग पु. (वज्रमिवाङ्गं यस्य) સર્પ.

वज्राङ्गी स्त्री. (वज्रमिवाङ्गं यस्याः ङीप्) એકજાતનું અનાજ, એકજાતનો વેલો.

वज्रास्थिशृंखला स्त्री. (वज्रमिवास्थिन शृङ्खला बन्धनं यस्याः) કોકિલાક્ષવૃક્ષ.

वज्रिजित् पु. (वज्रिणं जयति, जि+क्विप् तुक्) ગરૂડ.

वज्रिन् पु. (वज्रमस्त्यस्य इनि) ઇન્દ્ર, ઘુવડ, એક બુદ્ધ વિશેષ.

"ननु वज्रिण एव वीर्यमेतन्
विजयन्ते द्विषतो यदस्य पक्ष्याः" विक्रमोर्वशीये

वज्री स्त्री. (वज्+रक्+गौरा. ङीष्) ગળો, થોરનું ઝાડ, દુર્ગાદેવી.

वञ्चक पु. (वञ्चयते प्रतारयति, वञ्च्+णिच्+ण्वुल्) શિયાળ, નોળીઓ.

वञ्चक त्रि. (वञ्चयते, वञ्च्+णिच्+ण्वुल्) ઠગ, ખળ, છેતરનાર.

वञ्चकी स्त्री. (वञ्चक+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળવી.

वञ्चथ पु. (वञ्चति प्रतारयति, वञ्च्+उणा. अथ) ઠગ, ખળ, કોયલ.

वञ्चन न. (वञ्च्+भावे ल्युट्) ઠગાઈ, ઠગવું, છેતરવું.
"वञ्चनं चापमानञ्च मतिमान्न प्रकाशयेत्"–चाणक्यशतके

वञ्चना स्त्री. (वञ्च्+णिच्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
"स्वर्गाभिसन्धिसुकृतं वंचनामिव मेनिरे"–कुमारे.

वञ्चनीय त्रि. (वञ्च्+कर्मणि अनीयर्) ઠગવા લાયક, છેતરવાલાયક.
"न वञ्चनीयाः प्रभवोऽनुजीविभिः"

वञ्चित त्रि. (वञ्च्यते स्म, वञ्च्+णिच्+क्त) ઠગેલ, છેતરેલ.

वञ्चुक त्रि. (वञ्चति प्रतारयति, वञ्च्+उकञ्) ઠગ, ઠગારૂં.

वञ्जुल पु. (वजति, वज्–गतौ बाहु. उलच् नुम् च) તિનિશવૃક્ષ–નેતર, અશોકવૃક્ષ, વેતસવૃક્ષ, સ્થલ પદ્મવૃક્ષ, એક જાતનું પક્ષી.

वञ्जुल त्रि. (वञ्च्+उलच् पृषो. चस्य जः) વક્ર, વાંકું.

वञ्जुलद्रुम पु. (वञ्जुलाख्यो द्रुमः) અશોકવૃક્ષ–આસો પાલવ.

वञ्जुलप्रिय पु. (वञ्जुलं वक्रं प्रीणाति, प्री+क) નેતર,

वञ्जुला स्त्री. (वञ्च्+उलच्+पृषो. चस्य जः) બહુ દુધવાળી ગાય, નદી.

वट् (चु. उभ. स. सेट् वटयति–ते) વીંટવું, ભાગ કરવા, ઘેરવું.

वचन न. (वच्+भावे ल्युट्) કહેવું, બોલવું તે, વાક્ય.
वचन न. (वच्+ल्यु) મુંઠ.
वचनकर त्रि. (वचनं करोति, कृ+ट) વચન કરનાર, સેવક.
वचनक्रम पु. (वचनस्य क्रमः) બોલવાનો ક્રમ.
वचनकारिन् त्रि. (वचन+कृ+णिनि) આજ્ઞાકારી.
वचनग्राहिन् त्रि. (वचनं गृह्णाति, गृह्+णिनि) વચન માનનાર, વશ થયેલ.
वचनपटु त्रि, (वचने पटुः) બોલવામાં ચતુર-હોંશિયાર.
वचनीय त्रि. (वच्+कर्मणि अनीयर्) કહેવા લાયક, નિંદવા યોગ્ય.
वचनीय न. (वच्+अनीयर्) નિન્દા, જનાપવાદ, મેણું.
वचनीयता स्त्री. (वचनीयस्य भावः तल्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वचनीयत्व न. (वचनीयस्य भावः त्व) નિન્દા, લોકનો વાદ.
वचनेस्थित त्रि. (वचने वाक्ये तदुपदिष्टाचारे तिष्ठति –स्था+क्त अलुक् समा.) વચનમાં રહેલ, વશ થયેલ, ચાકર.
वचनोपक्रम पु. (वचनस्य उपक्रमः) બોલવાની શરૂઆત, વાક્યારમ્ભ.
वचर पु. (अवाऽन्तरे चरति, अव+चर्+अच् अल्लोपः) કુકડો.
वचर त्रि. (,, ,, ,,) શઠ, લુચ્ચું.
वचरी स्त्री. (वचर+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુકડી.
वचलु पु. (वच्+अलुच्) કસુર, વાંક, ભૂલ, અપરાધ.
वचस् न. (उच्यते इति, वच्+उणा० असुन्) વાક્ય, વાણી.
"मृगाधिराजस्य वचो निशम्य"–रघौ
वचसांपति पु. (वचसां पतिः अलु. स.) બૃહસ્પતિ.
वचस्कर त्रि. (वचः करोति, कृ+अच् कस्कादि.) વચન પાળનાર, વશ થયેલું.
वचा स्त्री. (वच्+अच्+टाप्) વજ.
वचोग्रह पु. (वचसां ग्रहः) કાન.
वचोप्रवृत्ति स्त्री. (वचसां प्रवृत्तिः) બોલવાનો ઉદ્યોગ

वज् (भ्वा प. स. सेट् वजति) જવું.
वज् (चु. उभ. सेट् वाजयति-ते) બાણનો સંસ્કાર કરવો.
वज्र पु. न. (वजति, वज्-गतौ+रन्) હીરો, ઇન્દ્રનું વજ્ર.
"वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि
लोकोत्तराणां चेतांसि को हि विज्ञातुमर्हति"
उत्तररामचरिते
वज्र न. (,, ,,) છોકરૂં, બાલક, આંબલી, તલનું ફૂલ, કાંજિક, એક જાતનું લોઢું, અભ્રક વિશેષ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ.
वज्र पु. (वजति, वज्-गतौ+रन्) ધોળો દર્ભ, યદુવંશમાં પેદા થયેલો એક રાજા, કોકિલાક્ષ વૃક્ષ, તે નામે એક જૈન આચાર્ય, સામવેદ પ્રસિદ્ધ એક યજ્ઞ
वज्र त्रि. (,, ,, ,,) કઠણ, મજબૂત.
वज्रकंकट पु. (वज्रः कंकटः देहावरणमस्य) હનુમાન્.
वज्रकंटक पु. (वज्रमिव कठिनं कण्टकमस्य) થોરનું ઝાડ, કોકિલાક્ષ વૃક્ષ.
वज्रकील पु. વજ્ર.
वज्रचर्मन् पु. (वज्रमिव कठिनं चर्म यस्य) ગેંડો જનાવર.
वज्रतुण्ड पु. (वज्राकारं तुण्डं यस्य) ગણેશ, ગરૂડ, મચ્છર, ગીધ.
वज्रदन्त पु. (वज्रमिव कठिनो दन्तोऽस्य) ઉંદર, ડુક્કર.
वज्रदशन पु. (वज्रमिव कठिनाः दशनाः यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वज्रद्रु पु. (वज्राकारो द्रुः) થોરનું ઝાડ.
वज्रद्रुम पु. (वज्राकारो द्रुमः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वज्रधर पु. (वज्रं धरति, धृ+अच्) ઇન્દ્ર, ઘુવડ, તે નામે એક જૈન.
वज्रनिर्घोष पु. (वज्रस्य निर्घोषः) વજ્રનો અવાજ.
वज्रनिष्पेष पु. (वज्रस्य निष्पेषः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ
वज्रपर्यायनामन् न. હીરો.
वज्रपाणि पु. (वज्रं पाणौ यस्य) ઇન્દ્ર, ઘુવડ.
वज्रपात पु. (वज्रस्य पातः) વજ્રનું પડવું,
"यावन्निष्ठुरवज्रपातसदृशं देहीति नो भाषते" उद्भटे

वण्ठ् (भ्वा. आ. स. सेट् वण्ठते) અસહાય કરવું.
वण्ठर पु. (वठि+अच्) બાંધવાની દોરી, કુતરાની પૂછડી, કરીરકોપ–કેરના ઝાડની કળી, તાડનું પાંદડું, મેઘ, સ્તન.
वण्ड् (भ्वा. आ. स. सेट् वण्डते) વીંટવું, વિભાગ કરવા.
वण्ड पु. (वडि+अच्) નહિ પરણેલ, વાંકું, હાથ વિનાનું, હુંઠું, નાગું, નપુંસક.
वण्डर पु. („ अरच्) સ્ત્રીના જનાનખાનામાં રહેતો નાજર, કૃપણ.
वण्डा स्त्री. (वण्ड+स्त्रियां टाप्) છીનાળ સ્ત્રી.
वण्डाल पु. (वडि+आलच्) શૂરનું યુદ્ધ, વહાણનો પાવડો.
वत् अव्य. (वा+डति) સરખું, બરોબર.
"दुरालोकः स समरे निदाघांवररत्नवत्" काव्यप्रकाशे
वत अव्य. (वन्+क्त) ખેદ, આમન્ત્રણ, દયા, હર્ષ, અને વિસ્મયમાં વપરાતો અવ્યય.
वतंस पु. (अव+तन्स्+घञ् अवाल्लोपः) કાનનો દાગીનો, મુકુટ, મસ્તકનો દાગીનો, કલગી, હરકોઇ દાગીનો.
वतण्ड पु. (अव+तडि–अच् अवाल्लोपः) તે નામનો એક મુનિ
वतोका स्त्री. (अवगतं तोकं यस्याः प्रा. व. अवाल्लोपः) છોકરાં વિનાની સ્ત્રી.
वत्स न. (वदतीति, वद्+उणा० स) છાતી.
वत्स पु. (वदतीति, वद्+उणा. स) ગાય વિગેરેનું વાછરડું વર્ષ, બેટો, છોકરું, બચ્ચું, ચન્દ્રવંશી એક રાજા.

"उत्तिष्ठ वत्सेत्यमृतायमानं वचो
निशम्योत्थितमुत्थितः सन्" रघुवंशे

वत्सक न. (वत्स इव, इवार्थे कन्) એક જાતની હીરાકસી ધાતુ.
वत्सक पु. (वत्स+संज्ञायां कन्) ગાય વિગેરેનો વાછરડો, કુટજ, ઇન્દ્રજવ.
वत्सकबीज न. (वत्सकस्य कुटजस्य बीजम्) ઇંદ્રજવ.
वत्सकाम त्रि. (वत्सं कामयते, कम्+णिच्+अच्) છોકરાં માટે ઈચ્છા રાખનાર (સ્ત્રી વિગેરે.)
वत्सकामा स्त्री. (वत्सं कामयते, कम्+णिच्+अच्+टाप्) છોકરાં ઈચ્છનારી સ્ત્રી.
वत्सगुरु पु. (वत्सानां गुरुः) છોકરાંઓનો ગુરૂ–મહેતાજી.
वत्सतर पु. (क्षुद्रो वत्सः अल्पार्थे तरप्) નાનું વાછરડું.
वत्सतरी स्त्री. (वत्सतर+स्त्रियां ङीप्) બાલક અવસ્થાથી કંઈક મોટી અવસ્થામાં આવેલી ગાય.
वत्सतन्त्री स्त्री. (वत्सस्तन्त्री यस्याम्) વાછરડું બાંધવાની દોરી.
वत्सनगर न. (वत्सस्य नगरम्) કૌશાંબી નગરી.
वत्सनाभ पु. (वत्सान् पशुशिशून् नभ्यति हिनस्ति–नभ्+अण्, वत्सस्य नाभिराकारेऽस्त्यस्य अच् वा) વછનાગ.
वत्सपत्तन न. (वत्सस्य वत्सराजस्य पत्तनम्) કૌશામ્બી નગરી.
वत्सपाल पु. (वत्सान् पालयति, पाल्+अण्) શ્રીકૃષ્ણ, બળદેવ.
वत्सपुर न. (वत्सस्य पुरम्) કૌશામ્બી નગરી.
वत्सर पु. (वसन्त्यस्मिन् अयनर्तुमासपक्षवारादय इति वस्–निवासे+उणा. सर) વર્ષ, સાલ.
वत्सराज पु. (वत्सः राजा इति) ચન્દ્રવંશમાં પેદા થયેલો તે નામનો એક રાજા.
वत्सरादि पु. (वत्सरस्य आदिर्यस्मात्) માગશર માસ.
वत्सरान्तक पु. (वत्सरस्यान्तं करोति, अन्त+णिच्+ण्वुल्) ફાગણ કે આશ્વિન માસ, વર્ષનો છેલ્લો માસ.
वत्सल त्रि. (वत्सं लाति, ला+क) વહાલું, સ્નેહાળ.
वत्सल पु. (वत्सं लाति, ला+क) વિષ્ણુ, વાત્સલ્ય–રસ.
वत्सलता स्त्री. (वत्सलस्य भावः तल्+टाप्) માયાળુપણું, સ્નેહયુક્તપણું.
वत्सलत्व न. (वत्सलस्य भावः त्व) વહાલ, પ્રેમ.
वत्सला स्त्री. (वत्सल+स्त्रियां टाप्) વાછરડા માટે આતુર ગાય કે સ્ત્રી.
वत्सशाला स्त्री. (वत्सस्य शाला) ગૌશાળા.
वत्साक्षी स्त्री. (वत्सस्याक्षीवाक्षी अस्य पच् समा.) ગોડુમ્બા શબ્દ જુઓ.
वत्सादन पु. (अत्तीति अद्+ल्यु, वत्सस्य अदनः) વરૂ, નહાર.

वट् (भ्वा. प. स. सेट् वटति) ઘેરવું, વીંટવું.
वट् (भ्वा. प. स. द्विक. सेट् घटा. वटति) કહેવું.
वट् (चुरा. उभ. सेट् वंटयति–ते) ભાગકરવા, વિભાગ કરવા.
वट पु. (वटति वेष्टयति मूलेन वृक्षान्तरं, वट्+पचा. अच्) વડનું ઝાડ.
वट पु. (वट्+अच्) વડું, કોડી, ગોળો, સમાનતા, મજબૂત દોરી.
वटक पु. (वट+संज्ञायां कन्) વડું, ગોળી.
वटपत्र पु. (वटस्येव पत्रमस्य) એક જાતનું ઝાડ.
वटपत्री स्त्री. (वटस्येव पत्रमस्याः गौरा. ङीष्) એક જાતની વેલ.
वटर पु. (वट्+अरच्) કુકડો.
वटर त्रि. (,, ,,) શઠ, ચંચળ, ચોર.
वटरी स्त्री. (वटर+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુકડી.
वटवासिन् पु. (वटे वटवृक्षे वसति, वस्+णिनि) યક્ષ.
वटाकर पु. દોરડું, દોરી, રશી.
वटारक पु. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वटारका स्त्री. (वटारक+स्त्रियां टाप्) દોરી.
वटारकामय त्रि. (वटारका+मयट्) બહુ દોરીવાળું.
वटावीक पु. નામાંકિત ચોર.
वटिका स्त्री. (वटिरेव स्वार्थे कन्+टाप्) વડી, ગોળી.
वटी स्त्री. (वट्+अच्+गौरा. ङीष्) દોરી, વડી, ગોળી, એકજાતનું ઝાડ.
वटु पु. (वटति, वट्+उणा. उ) બટુક, બ્રહ્મચારી, માણવક.
वटुक पु. (वट्+उक) બાલક, બટુક, બ્રહ્મચારી, બટુકભૈરવ.
वटूकरण न. (वटु+च्वि+कृ+ल्युट्) જનોઇ દેવાની ક્રિયા.
वठ् (भ्वा. प. अ. सेट् वठति) સમર્થ થવું, શક્તિ વાળું થવું.
वठर त्रि. (वच्+अर ठश्चान्तादेशः) મૂર્ખ, શઠ, બેવકુફ, મન્દ, નીચ, ક્રૂર.
वड् (सौ. प. स. सेट् वडति) વધવું, ચઢવું.
वडभि स्त्री. (वड्यते आरुह्यतेऽत्र वट्+अभि) ઘરના છાપરાની વળી, વાંસ વિગેરે કાષ્ટ, મહેલ ઉપરની બંગલી.
"धूपैर्जालविनिसृतैः वडभयः संदिग्धपारावताः" विक्रमो.
वडभी स्त्री. (वड्यते आरुह्यतेऽत्र, वड्+अभि वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वडवा स्त्री. ઘોડી.
वडवानल पु. (वडवायाः मुखस्थोऽनलः) સમુદ્રનો અગ્નિ.
वडवामुख पु. (वडवायाः मुखं स्थानत्वेनास्त्यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वडवासुत पु. द्वि. व. (वडवायाः सुतौ) સ્વર્ગવૈદ્ય–બે અશ્વિનિકુમાર.
वडवासूनु पु. द्वि. व. (वडवायाः सूनु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वडा स्त्री. (वड्+अच्+टाप्) વડું.
वडिश न. (वडिं श्यति, शो+क) માછલાં પકડવાનો લોખંડી આંકડો.
वड्र त्रि. (वडते, वड्+रक्) મોટું.
वण् (भ्वा. प. स. सेट् वणति) અવાજ કરવો.
वणिग्जन पु. (वणिगेव जनः) વહેપારી, સોદાગર.
वणिक्पथ पु. (वणिजां पन्थाः यत्र) બજાર, વહેપારીઓની દુકાન, તુલારાશિ.
वणिग्मार्ग पु. (वणिजां मार्गः) બજાર.
वणिग्वृत्ति स्त्री. (वणिजां वृत्तिः) વ્યાપાર, સોદાગરી.
वणिग्सार्थ पु. (वणिजां सार्थः) વહેપારીઓનો સમુદાય.
वणिज् पु. (पणायते व्यवहरति पण्+इजि इजो वा पस्य वः) વ્યાપાર કરનાર, વાણિયો, તુલારાશિ.
वणिज्य न. (वणिजो भावः कर्म वा य) વેપાર.
वणिज्या स्त्री. (वणिज्य+स्त्रियां टाप्) વેપાર.
वण्ट् (चु. उभ. स. सेट् वण्टयति–ते) વિભાગ કરવા, જુદું કરવું.
वण्ट पु. (वण्ट्+अच्) વાંઢો.
वण्ट पु. (वण्ट्यते इति, वण्ट्+घञ्) ભાગ, દાતરડાં વિગેરેનો હાથો.
वण्टक पु. (वंट्+घञ्+स्वार्थे क) ભાગ.
वण्टक त्रि. (वंट्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) ભાગ કરનાર, વિભાજક.
वण्टन न. (वण्ट्+भावे ल्युट्) ભાગકરવા, વહેંચણી.

वन् (तना. आ. द्विक. सेट् वनुते) માગવું, યાચવું, ભીખવું.

वन् (चु. उभ. सेट् वानयति–ते) ઉપકાર કરવો, તપાવવું, દુઃખ દેવું. सक. શબ્દ કરવો अक.

वन् (भ्वा. प. सेट् वनति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वन न. (वन्+अच्) વૃક્ષ સમુદાયાત્મક અરણ્ય,વન, જંગલ, પાણી, રહેઠાણ, ઘર, પાથરણ.

"नमयति स्म स केवलमुन्नतं ।
वनमुचे नमुचेररये शिरः" ॥ रघौ

वनकदली स्त्री. (वनोद्भवा कदली) જંગલી કેળ.

वनकन्द पु (वनजातः कन्दः) અરણ્યમાં ઉત્પન્ન થયેલો કન્દ–જંગલી સૂરણ.

वनकरिन् पु. (वनस्थः करी) જંગલી હાથી.

वनकरिणी स्त्री. (वनस्था करिणी) જંગલી હાથણી.

वनकार्पासी स्त्री. (वनोद्भवा कार्पासी) જંગલી કપાસ.

वनकुञ्जर पु. (वनोद्भवः कुञ्जरः) જંગલી હાથી.

वनकोलि पु. (वनोद्भवः कोली) જંગલી બોરડી.

वनगव पु. (वनोद्भवः गवः) જંગલી બળદ, રોઝ, મૃગ.

वनगज पु. (वनोद्भवो गजः) જંગલી હાથી.

वनगहन न. (गहनं वनमिति) ઘાટું–ઘીચ જંગલ, ઝાડી.

वनगो स्त्री. (वनस्य गौः) રોઝ, ચમરી ગાય.

वनचन्दन न. (वनजातं चन्दनम्) અગર ચન્દન, દેવદાર.

वनचन्द्रिका स्त्री. (वने चन्द्रिका ज्योत्स्नेव) મોગરો.

वनचम्पक पु. (वनजातश्चम्पकः मध्य. पद. समा.) જંગલી ચંપો.

वनचर त्रि. (वने चरति चर्+अच्) જંગલમાં ફરનાર, જંગલી.

वनचारिन् त्रि. (वने चरति, चर्+णिनि) જંગલી, જંગલમાં રહેનાર–વિચરનાર.

वनच्छाग पु (वने जातः छागः) જંગલી બકરો.

वनच्छाग पु. (वने छाग इव) ભુંડ, ડુક્કર.

वनच्छागी स्त्री. (वनच्छाग+स्त्रियां जाति. ङीप्) જંગલી બકરી, ભુંડણ, ડુક્કરી.

वनच्छिद् त्रि. (वनं छिनत्ति, छिद्+क्विप्) વન કાપનાર, જંગલ કાપનાર.

वनज न. (वनेऽरण्ये जले वा जायते,जन्+ड) કમળ, એક જાતની મોથ.

वनज पु. (,, ,,) જંગલી સુરણ, હાથી, નાગરમોથ.

वनज त्रि. (वनेऽरण्ये जायते, जन्+ड) વનમાં ઉત્પન્ન થનાર.

वनजा स्त्री. (वने जायते, जन्+ड+टाप्) વનસ્પતિ, આસંધ, રાનીમૃગ, જંગલી કપાસ.

वनतिक्त पु. (वनेषु वनजातेषु मध्ये तिक्तः) હરડે.

वनतिक्तक पु. (वनतिक्त+स्वार्थे कप्) હરડે.

वनतिक्ता स्त्री. (वनेषु वनजातेषु मध्ये तिक्ता) પાઠા વનસ્પતિ.

वनद पु. (वनं जलं ददाति, दा+क) મેઘ, વાદળ.

वनदह पु. (वनं दहति, दह्+अच्) દાવાનળ,અગ્નિ.

वनदीप न. (वनस्य दीप इव) જંગલી ચંપો.

वनपल्लव पु. (वनमिव निबिडः पल्लवोऽस्य) સરગવો.

वनपुष्प न. (वनस्य पुष्पम्) જંગલી ફૂલ.

वनपुष्पा स्त्री. (वनमिव संहतं पुष्पं यस्याः) સુવા.

वनपूरक पु. (पूरकः बीजपूरकः, पूर्वपदलोपः वनोद्भवः पूरकः) જંગલી બીજોરૂ.

वनप्रिय पु. (वनान् वनस्थान्, प्रीणाति, प्री+क) કોયલ.

वनप्रिया स्त्री. (वनप्रिय+स्त्रियां टाप्) કોયલ–માદા.

वनभुज् पु. (वनं भुंक्ते, भुज्+क्विप्) બળદ, ઋષભ ઔષધિ.

वनमक्षिका स्त्री. (वनोद्भवा मक्षिका) જંગલી માંખી, ડાંસ.

वनमल्लिका स्त्री. (वनोद्भवा मल्लिका) જંગલી મોગરો.

वनमल्ली स्त्री. (वनोद्भवा मल्ली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वनमाला स्त्री. ઢીંચણ સુધી લટકતી–દરેક ઋતુનાં ફૂલવાળી–વચ્ચે મોટાં કદંબના ફૂલવાળી માળા.
"आजानुलंबिनी माला सर्वर्त्तुकुसुमोज्वला ।
मध्ये स्थूलकदम्बाढ्या वनमालेति कीर्त्तिता" ॥

वनमालिन् पु. (वनमालाऽस्त्यस्य इनि) શ્રીકૃષ્ણ.

वनमालिनी स्त्री. (वनमालिन्+स्त्रियां ङीप्) વારાહી લતા, દ્વારકા.

वत्सादनी स्त्री. (वत्सैरद्यते प्रियत्वेन, अद्+ल्युट्+ङीप्) ગળો વનસ્પતિ.

वत्सादनी स्त्री. (वत्सादन+स्त्रियां जाति. ङीष्) વરૂ–માદા.

वत्सीय पु. (वत्स+छ) ભરવાડ, રબારી, ગોવાળ.

वद् (भ्वा. उभ. स. सेट् वदति–ते) બોલવું, કહેવું, સંદેશો કહેવો.

वद् (भ्वा. प. स. सेट् वदति) બોલવું, કહેવું.
(अप+वद्–अपवदति) નિન્દા કરવી, અપવાદ કરવો.
(परि+वद्–परिवदति) નિન્દા કરવી, મિથ્યા દોષ આપવો.
(प्रति+वद्–प्रतिवदति) વિરૂદ્ધ બોલવું, ઉત્તર આપવો.
(वि+वद्–विवदति) વિવાદ કરવો, વિરૂદ્ધ બોલવું.

वद् (चुरा. उभ. स. सेट् वादयति–ते) બોલવું, કહેવું, સંદેશો કહેવો. (अभि+वद्–अभिवादयति–ते) પ્રણામ કરવા, નમન કરવું.

वद त्रि. (वदति, वद्+अच्) બોલનાર, કહેનાર.

वदत् त्रि. (वदति, वद्+शतृ) બોલતું, કહેતું.

वदन न. (उद्यतेऽनेन, वद्+करणे ल्युट्) મુખ, મોઢું, વચનેન્દ્રિય.

वदन न. (वद्+भावे ल्युट्) બોલવું, કહેવું.

वदन्ति स्त्री. (वद्+झिच्) વાણી, વાત, ભાષા.

वदन्ती स्त्री. (वद्+झिच् ततः स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ, બોલતી, કહેતી.

वदन्य पु. (वद्–अन्यः) દાતા, ઉદાર, પોતાની વાતચીતથી બીજાને ખુશ કરનાર.

वदरिक पु. બોરડીનું ઝાડ.

वदान्य पु. (वद+अन्यः पृषो. वा दीर्घः) દાતા,ઉદાર.
"गतो वदान्यांतरमित्ययं मे । माभूत् परीवादनवावतारः" रघौ

वदाम न. (वद्+आमन्) બદામ.

वदाल पु. (वद्+आल) એક જાતનું માછલું.

वदालक पु. (वदाल+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वदाली स्त्री. (वदाल+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની માછલી.

वदालकी स्त्री. (वदालक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वदावद पु. (अत्यन्तं वदति, वद्+अच् निपा.) બહુ બોલનાર, વાચાલ.

वध पु. (हननम्, हन्+अप् वधादेशः) નાશ, હિંસા, મારી નાંખવું તે.

वधक पु. (हन्तीति, हन्+क्वुन् उणा. वधादेशः) ઘાતકી, હિંસા કરનાર.

वधकर्म न. (वधः एव कर्म्म) પ્રાણ વિયોગ રૂપ એક વ્યાપાર.

वधकाङ्क्षिन् त्रि. (वध+कांक्ष्+णिनि) મારી નાખવા ચાહનાર.

वधजीविन् पु. (वधेन जीवति, जीव्+णिनि) કસાઇ, ખાટકી.

वधत्र न. (वध्यतेऽनेन, वध्+उणा. अत्रन्) વધ કરવાનું હથીયાર–શસ્ત્ર.

वधदण्ड पु. (वधस्य दण्डः) શારીરીક દંડ, પ્રાણદંડ.

वधभूमि स्त्री. (वधस्य वधाय वा भूमिः) જ્યાં પ્રાણીને મારી નાંખવામાં આવે છે તે સ્થાન.

वधस्तम्भ पु. (वधस्य वधाय वा स्तम्भः) ફાંસી, શળી વિગેરે માટે કરેલ સ્તમ્ભ.

वधस्थली स्त्री. (वधस्य स्थली) પ્રાણિને મારી નાંખવામાં આવે છે તે સ્થાન.

वधोदर्क पु. (वधस्य उदर्कः) વધનું પરિણામ.

वध्य त्रि. (वधमर्हति, वध्+यत्) વધ કરવા લાયક, મારવા યોગ્ય.

वधू स्त्री. (उह्यते पितृगेहात् पतिगृहं, वह्+ऊ धुक्च) વહુ, ભાર્યા, પત્ની, નવી પરણેલી સ્ત્રી, પુત્રની સ્ત્રી, કચૂરો વનસ્પતિ.

वधूजन पु (वधूश्चासौ जनश्च) સ્ત્રી, નારીસમૂહ.

वधूटी स्त्री. (अल्पा वधूः टी) જુવાન સ્ત્રી.
"गोपवधूटी दुकूलचौराय"–भाषापरिच्छेदे

वधूशयन न. (वधू+शी+ल्युट्) જાળીયું, બારી, ગોખ, ઝરૂખો.

वध्री स्त्री ચામડાની દોરી, વાધરી.

वन् (भ्वा. प. सेट् वनति) સેવવું, ચાકરી કરવી स. અવાજ કરવો, શબ્દ કરવો. अक.

वन् (भ्वा. प. स. सेट् वनति) વ્યાપાર કરવો.

वनि त्रि. (वन्+इन्) માગણાકરનાર, માંગનાર–માગણ.

वनिका स्त्री. (वनी+कन्+ह्रस्वः टाप्) બાગ, બગીચો, વાડી, જંગલ.

वनित त्रि. (वन्+क्त) માગેલું, ચાહેલું.

वनिता स्त्री. (वन्–याचने+कर्मणि वा. क्त+टाप्) પ્રેમ રાખનારી સ્ત્રી.

वनिताहृदयोर्नुरागिणि समागमाने वनिता वनान्तात्

वनिन् पु. (वनम् आश्रयत्वेनास्त्यस्य इनि) વાનપ્રસ્થ આશ્રમ ગ્રહણ કરનાર પુરુષ, વાનપ્રસ્થ.

वनिष्णु त्रि. (वन्+इष्णुच्) યાચક, માગણ.

वनी स्त्री. (वन+अल्पार्थे ङीप्) વન, જંગલ.

"न वनी भावनी विलासहेतुः"–भामिनीविलासे

वनीक त्रि. (वनिं याचनमिच्छति, क्यच्+उण्+पृषो. साधुः) યાચક, માગણ.

वनीपक त्रि. (वनीयक+पृषो. यस्य पः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वनीयक त्रि. (वन्+इन्, आत्मनो वनिं याचनमिच्छति क्यच्+ण्वुल्) યાચક, માગણ.

वनेक्षुद्रा स्त्री. (वने क्षुद्रा अलुक् समा.) કરંજ વૃક્ષ.

वनेचर त्रि. (वने चरति अलुक् समा.) જંગલમાં ફરનાર, જંગલી.

"वनेचराणां वनितासखानां दरीगृहोत्संगनिषक्तभासः" कुमारे.

वनेशय त्रि. (वने शेते, शी+अच्) વનમાં રહેનાર, જંગલી.

वनेश्वर पु. (वनस्य ईश्वरः) સિંહ.

वनेसर्ज पु. (सृजति सृज्+अच्, वने सर्जः अलुक् समा.) આસન વૃક્ષ.

वनैकदेश पु. (वनस्य एकदेशः) વનનો એક ભાગ.

वनोद्भव त्रि. (वने उद्भवति, उद्+भू+अच्) વનમાં પેદા થનાર.

वनोद्भवा स्त्री. (वन एव उद्भवति, उद्+भू+अच्+टाप्) જંગલી કપાસ.

वनौकस् पु. (वनमोकः स्थानं यस्य) વાનર, વાંદરો.

वनौकस् त्रि. (वनमोकः स्थानं यस्य) જંગલમાં રહેનાર, જંગલી.

वन्द् (भ्वा. प. स. सेट् वन्दति) હણવું, ખેતરવું.

वन्द् (भ्वा. आ. स. सेट् वन्दते) નમવું, પગે પડવું, સ્તુતિ કરવી.

वन्दका स्त्री. એક જાતનો છોડ.

वन्दथ पु. (वन्दते स्तौति वन्द्यते स्तूयते वा वन्द्+अथ) ભાટ, ચારણ, સ્તુતિપાઠક.

वन्दन न. (वन्द्+भावे ल्युट्) પ્રણામ કરવા, નમન કરવું.

वन्दन न. (वन्द्+करणे ल्युट्) ચુંબન, ગોદું.

वन्दनमाला स्त्री. (वन्दनस्य मालेव) દરવાજાની શણગારેલી કમાન.

वन्दनमालिका स्त्री. (वन्दनमाला+स्वार्थे कन्+टाप् ह्रस्वः आत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वन्दना स्त्री. (वदि+युच्+टाप्) પ્રણામ કરવા, નમસ્કાર કરવા તે.

वन्दनीय त्रि. (वन्द्+कर्मणि अनीयर्) પ્રણામ કરવા લાયક, નમવા યોગ્ય.

वन्दनीया स्त्री. (वन्दनीय+स्त्रियां टाप्) ગોરોચના.

वन्दनीय पु. (वन्द्यते ओषधार्थं स्तूयते, वदि+कर्मणि अनीयर्) પીળો ભાંગરો.

वन्दा स्त्री. (वदि+कर्मणि घञ्) એક જાતનો વેલો, બાંદારણું.

वन्दाक पु. (वदि+आकन्) એક જાતનો વેલો.

वन्दाका स्त्री. એક જાતનો વેલો.

वन्दाकी स्त्री. (वदि+आकन्–गौरा० ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वन्दारु त्रि. (वदि+आरु) વંદન કરવાના સ્વભાવવાળું.

"वन्दारुजनमंदारम्...मल्लिनाथः" ।

वन्दि स्त्री. (वन्दते स्तौति कृपादिकं याचते, वदि+इन्) કેદ, બંદીવાન, વંદન, સ્તુતિ, પગથીયું.

वन्दिग्राह पु. (वन्दिभिः गृह्णाति, ग्रह्+अण्) બલાત્કારે ચોરી કરનાર.

"वन्दिग्राहहीनत्वा नाकेक्रूजनाना हारिणः" ।

वन्दिचौर पु. ઘરફોડી ચોરી કરનાર.

वन्दिजन पु. (वन्दिनामा जनः) રાજા વગેરેના સ્તુતિપાઠક, ભાટ, ચારણ, વિગેરે.

वन्दित त्रि. (वन्द्+कर्मणि क्त) વંદન કરેલ, સ્તુતિ કરેલ.

वनमुच् पु. (वनं जलं मुञ्चति, मुच्+क्विप्) મેઘ, વાદળ.

वनमुद्ग पु. (वनोद्भवः मुद्गः) જંગલી મગ.

वनमुद्गी स्त्री. (वनमुद्ग+स्त्रियां ङीप्) મુદ્‌ગપર્ણી વનસ્પતિ,

वनमूत पु. (वनं जलं मूतं बद्धं अनेन) મેઘ,વાદળ.

वनमूर्द्धजा स्त्री. (वनस्य मूर्द्धजं शृङ्गमिवास्त्यस्याः अच्+टाप्) કાકડાશીંગી.

वनमोचा स्त्री. (वनोद्भवा मोचा) જંગલી કેળ.

वनलक्ष्मी स्त्री. (वनस्य लक्ष्मीरिव तदधिष्ठानत्वात्) કેળ, વનની શોભા, પાણીની શોભા.

वनलता स्त्री. (वनोद्भवा लता) જંગલી છોડ. "दूरीकृताः खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः"–शाकुन्तले

वनवर्वर पु. (वनोद्भवः वर्वरः) જંગલી બાવળ.

वनवन्हि पु. (वनस्य वनोद्भवो वा वन्हिः) જંગલનો અગ્નિ, દાવાનળ.

वनवास पु. (वने वासः) વનમાં વસવું તે.

वनवासिन् पु. (वन वासयति सुरभीकरोति, वासि+णिनि) મુષ્કક વૃક્ષ, વારાહી કન્દ, શાલ્મલી કન્દ, નીલમહિષ કન્દ, ઋષભ ઔષધિ.

वनवासिन् त्रि. (वने वसति, वस्+णिनि) જંગલમાં રહેનાર.

वनवीज पु. (वीजो वीजपूरकः उत्तरपदलोपः, वने वीजः) જંગલી બીજોરું.

वनवृन्ताकी स्त्री. (वनस्य वृन्ताकी वार्ताकी) જંગલી રીંગણી.

वनव्रीहि पु. (वनस्य व्रीहिः) જંગલી ગોખા–સાંમો, મોરૈયો વિગેરે.

वनशूकर पु. (वनस्य शूकरः) જંગલી ભુંડ.

वनशूकरी स्त्री. (वनस्य शूकरीव रोमशत्वात्) કવચ વનસ્પતિ, જંગલી ભુંડણ.

वनशृङ्गाट पु. (वनस्य शृङ्गाट इव कण्टकावृतत्वात्) ગોખરૂં.

वनशृङ्गाटक पु. (वनशृङ्गाट+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वनशोभन न. (वनं जलं शोभयति, शुभ्+णिच्+ल्युट्) કમળ.

वनशोभा स्त्री. (वनस्य शोभा) જંગલની કે પાણીની શોભા.

वनश्वन् पु. (वने श्वेव) શિયાળ, વાઘ, રાની બિલાડો.

वनश्वन् पु. (वनोद्भवः श्वा) જંગલી કુતરો.

वनसंकट पु. (सम्+कट्+अच्, वनस्य संकटः) મસૂર ધાન્ય.

वनसरोजिनी स्त्री. (वनस्य सरोजिनी पद्मिनीव) જંગલી કપાસ.

वनस्थ त्रि. (वने तिष्ठति, स्था+क) વનમાં રહેનાર.

वनस्थ पु. (,, ,,) હરણ, તપસ્વી.

वनस्पति पु. (वनस्य पतिः निपा॰ सुट्) પુષ્પ વિના જેને ફળ આવે છે તે પીપળો વિગેરે ઝાડ, હરકોઈ ઝાડ.

वनहास पु. (वनस्य हास इव प्रकाशकत्वात्) કાસડો ઘાસ.

वनाखु पु. (वने आखुरिव) સસલો.

वनाखुक पु. (अव+नख्+उकञ् अवाल्लोपः) મગ.

वनाटु पु. (वनमटति, अट्+उन्) કાળો ભમરો, અપાન પ્રદેશ–ગુદા.

वनान्त पु. (वनस्य अन्तः) વનનો છેડો.

वनाभिलाव त्रि. (वनमभिलुनाति, अभि+लू+अण्) જંગલનો નાશ કરનાર.

वनामल पु. (वनस्यामल आमलक इव) કરમદાનું ઝાડ.

वनाम्र पु. (वनस्य आम्र इव) कोशाम्र શબ્દ જુઓ.

वनायु पु. (वन+आयुच्) અરબસ્તાન દેશ.

वनायुज पु. (वनायुदेशे जायते, जन्+ड) અરબસ્તાની ઘોડો.

वनारिष्टा स्त्री. (वनस्य न रिष्टं यस्याः) જંગલી હળદર.

वनार्चक त्रि. (वनस्य अर्च्चक इव नियतपुष्पचायित्वात्) ફૂલ એકઠાં કરનાર માલી વિગેરે.

वनालिका स्त्री. (वनमलति भूषयति, अल्+ण्वुल्+टाप्) એક જાતની વેલ.

वनाहिर पु. (वनस्य आहिरः) ભુંડ, ડુક્કર.

वनि पु. (वन्+इन्) અગ્નિ, રાશિ, ઢગલો, યાચના, માગવું, ચિવક વૃક્ષ.

वमनीया स्त्री. (वम्+कर्मणि अनीयर् टाप् च) માખી.
वमि स्त्री. (वम्+इन्) ઉલટી, વાન્તિ.
वमि पु. (वम्+इन्) અગ્નિ, ચિત્રક વૃક્ષ.
वमि त्रि. (,, ,,) ધૂતારું, ઠગ.
वमित त्रि. (वम्+णिच्+क्त) ઓકેલ, બહાર કાઢેલ.
वमिन् त्रि. (वम्+णिनि) ઓકનાર, બહાર કાઢનાર.
वम्भ पु. વંશ.
वम्भारव पु. જનાવરનું બરાડવું.
वम्रीकूट पु. રાફડો.
वय् (भ्वा. आ. स. सेट् वयते) જવું.
वयस् न. (वयते वेति अजतीति वा वय-वी-अज्-गतौ वा+असुन् अजतेर्वीभावः) પક્ષી, બાળપણ વગેરે અવસ્થા, યૌવન, જુવાની.
"पश्चिमे वयसि नैमिषं वशी" । रघुवंशे
वयस्क त्रि. (वयस्+कन्) ઉંમરનું, ઉંમર સમ્બન્ધી ઉંમરે પહોંચેલું.
वयःस्थ पु. (वयसि यौवने तिष्ठति, स्था+क) જુવાન.
वयःस्था स्त्री (वयसि ,, तिष्ठति, स्था+क+टाप्) બહેડાંનું ઝાડ, આંબલી, હરડે, સોમવલ્લી, ઝીણી એલચી, કાકોલી, ક્ષીરકાકોલી, જુવાન સ્ત્રી,
वयस्थ पु. (वयसि तिष्ठति, स्था+क खर्परे शरि वा विसर्गलोपः) જુવાન.
वयस्था स्त्री. (,, ,, ,, टाप्) હરડે, આંબલી, બહેડાંનું ઝાડ, સોમવલ્લી, ઝીણી એલચી, કાકોલી, ક્ષીરકાકોલી.
वयस्य त्रि. (वयसा तुल्यः, वयस्+यत्) સમાનવયનું, મિત્ર.
वयस्या स्त्री. (वयस्य+स्त्रियां टाप्) સખી,બહેનપણી.
वयुन न. (वीयते गम्यते प्राप्यते विषयोऽनेन अज्-गतौ+उनण् सच कित् वीभावः) જ્ઞાન, દેવમંદીર.
"छिद्रं अन्तरनिहितवयुनः शिक्यभांडेषु" भागवते
वयुन पु. (,, ,,) દેવમંદિર.
वयोधस् पु. (वयो यौवनं धत्ते धा+असुन्) જુવાન.
वयोरङ्ग न. (वयसा रङ्गमिव) સીસું.
वर् (चु. उभ. स. सेट् वरयति-ते) ઇચ્છવું, વર માંગવો.
वर न. (व्रियते इति, वृ+कर्मणि अप्) કેશર, થોડું, ઇચ્છા, યાચના, વીંટવું.
वर त्रि. (वृ+अच् अप् वा) ઇષ્ટ, ઇચ્છેલ, શ્રેષ્ઠ.
वर पु. (,, ,, ,,) જાર, વ્યભિચારી પુરૂષ, પતિ, વર, જમાઇ, ગુગળ, ઇષ્ટ પદાર્થ.
"वरं गर्भस्रावो वरमृतुषु नैवाभिगमनम्,
वरं जातप्रेतो वरमपि च कन्यैव जनिता ।
वरं वन्ध्या भार्या वरमपि च गर्भेषु वसतिः,
न चाविद्वान् रूपद्रविणगुणयुक्तोपि तनयः" ॥ पञ्चतन्त्रे
वर अव्य. (वृ+अच् अप् वा) સારૂં, ઠીક.
"मनागिष्टे वरं क्लीबं केचिदाहुस्तदव्ययम्" । मेदिनी
वरक पु. (वृ+वुन्) જંગલી મગ, પીતપાપડો, એક જાતનું ધાન્ય.
वरक न. (,, ,,) વહાણને ઢાંકવાનું વસ્ત્ર.
वरक्रतु पु. (वराः क्रतवो यस्य) ઇન્દ્ર, ધ્રુવડ.
वरचन्दन न. (वरञ्च तत् चन्दनञ्च) દેવદાર, કાળા ગુરૂ.
वरट न. (वृ+अटन्) મોગરાનું ફૂલ.
वरट पु. (,, ,,) હંસ, એક જાતનો કીડો.
वरटा स्त्री. (वरट+स्त्रियां टाप्) હંસલી, કસુંબાનું બી.
वरटी स्त्री. (वरट+,, जाति. ङीष्) હંસલી.
वरण न. (वृ+भावे ल्युट्) વરવું, પસંદ કરવું. વીંટવું, બ્રાહ્મણ વગેરેનું યજ્ઞાદિ ક્રિયામાં સ્વીકાર, ઢાંકવું, પોપવું.
वरण पु. (व्रियतेऽनेन वृणोतीति वा वृ+युच्) કિલ્લો, વરૂણ વૃક્ષ, ઉંટ.
"इह सिन्धवश्च वरणावरणाः
करिणां मुदे सनलदानलदाः" किराते.
वरणसी स्त्री. કાશી-બનારસ.
वरणा स्त्री. (वरण+स्त्रियां टाप्) કાશીમાં આવેલી એક નદી.
वरणी स्त्री. (,, ,, जाति. ङीष्) ઊંટડી.
वरण्ड पु. (वृ+अण्डच्) એક જાતનો મુખનો રોગ, મધ્યવેદી, સમૂહ, ટીપું.
वरण्डक पु. न. (वृ+अण्डच् संज्ञायां कन्) ઉપરનો અર્થ, વર્તુલ, ભીંત.
वरण्डालु पु. (वरण्ड इवालुः) એરંડાનું ઝાડ.
वरतनु स्त्री. (वरा तनुः यस्याः) સુંદર અંગવાળી સ્ત્રી.

वन्दिन् पु. (वन्दते स्तौति, वदि+णिनि) રાજા વિગેરેનો સ્તુતિપાઠક–ભાટ ચારણ વિગેરે.

वन्दिपाठ पु. (वन्दिनः पाठः) રાજા વિગેરેનું–ચારણ ભાટ વિગેરેથી થતું વખાણ, સ્તુતિગ્રન્થ.

वन्दी स्त्री. (वदि+इन् वा ङीप्) કેદી, બંદીવાન, સ્તુતિ, પગથીયું, વન્દન.

वन्द्य त्रि. (वदि+यत्) વન્દવા લાયક, નમવા યોગ્ય, વખાણવા લાયક.

वन्द्या स्त्री. (वदि+यत्+टाप्) ગોરોચના.

वन्द्र न. (वन्द्+रन्) કલ્યાણ.

वन्द्र त्रि. (वन्द्+रन्) પૂજારો, પૂજા કરનાર, પૂજક.

वन्य न. (वने भवः यत्) તજ, દાલચીની.

वन्य पु. (वने भवः यत्) એક જાતનું સૂરણ, એક જાતનો કન્દ, એક જાતનું બરૂ.

वन्य त्रि. (,, ,, ,,) વનમાં હોનાર, વનમાં થનાર.
"नामधेयानि पृच्छन्तौ वन्यानां मार्गशाखिनाम्"–रघौ

वन्या स्त्री. (वन्य+स्त्रियां टाप्) રાની મગ, ચણોઠી, એક જાતની મોથ, વનસ્પતિ આહન.

वन्या स्त्री. (वनानामरण्यानां जलानां वा संहतिः वन्+य+टाप्) પાણીનો સમૂહ, કે જંગલનો સમૂહ.

वन्न त्रि. (वनति भागमर्हति वन्+उणा. रन्) અંશવાળું, ભાગવાળું.

वप् (भ्वा. उभ. स. अनिट् वपति–ते) વાવવું,મુંડવું, વણવું.

वप पु. (वप्+अच्) વાવણી, મુંડન, વણવું.

वपन न. (वप्+भावे ल्युट्) મુંડવું તે, વાવવું તે, વણવું તે.
"प्रयागे भास्करक्षेत्रे पितृमातृवियोगतः।
आधाने सोमपाने च वपनं पञ्चसु स्मृतं" ॥

वपनी स्त्री. (वप्+अधिकरणे यद्वा करणे ल्युट्+ङीप्) હજામની દુકાન, સજૈયો, અસ્ત્રો, હજામનું ઓજાર, વણાટશાળા, વણકરનું ઘર, વણવાનું સાધન.

वपा स्त्री. (वप्+अच्+टाप्) મેદ, ચરબી, છિદ્ર.

वपिल पु. (वपति बीजमिति, वप्+इलच्) પિતા.

वपुन पु. (वप्+उनच्) દેવતા–દેવ.

वपुना स्त्री. (वप्+वा उनन्+टाप्) હવુના.

वपुष्मा स्त्री. (अतिशयेन वपुः प्रशस्ताकृतिः नमप्+टाप् पत्त्वं) પદ્મચારિણી વેલ, કાશી રાજાની એક કન્યા, જનમેજયની પત્ની.

वपुष्मत् त्रि, (वपुस्+अस्त्यर्थे मतुप्) શરીરવાળું.

वपुस् न. (उप्यन्ते देहान्तरभोगसाधनबीजीभूतानि कर्माण्यत्र, वप्+उणा० उसि) શરીર, સુંદર આકાર, તેજનો અંશ.
"लिखितवपुषौ संखपद्मौ च दृष्ट्वा" । मेघदूते

वप्तव्य त्रि. (वप्+कर्मणि तव्यच्) વાવવા લાયક, મુંડવા લાયક, વણવા યોગ્ય.

वप्तृ पु. (वपति बीजमिति, वप्+तृच्) પિતા, ખેડુત.

वप्तृ त्रि. (वपति, वप्–बीजोप्तौ+तृच्) વાવનાર, મુંડનાર, વણનાર.

वप्र पु. न. (उप्यतेऽत्र, वप्+उणा. रन्) ખેતર, રજ, ધૂળ, કાંટો, કિનારો.

वप्र पु. (,, ,, ,,) પિતા, પ્રજાપતિ, કિલ્લો, કોટ

वप्र न. (वप्+उणा० रन्) સીસું.

वप्रक्रीडा स्त्री. (वप्रे क्रीडा) માટી વિગેરેના ટેકરાને ટક્કર મારીને હાથી બળદ ભેંસ વિગેરે રમત કરે છે તે.
"आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श" ॥ मेघदूते

वप्रा स्त्री. (वप्+रन्+टाप्) મજીઠ.

वप्रि पु. (वपति बीजमत्र, वप्+उणा० क्रिन्) ખેતર, કયારો, દુર્ગતિ, સમુદ્ર.

वप्री स्त्री. (वप्री+पृषोदरादित्त्वात् साधुः) રાફડો.

वभ्र (भ्वा. पर. सेट् वभ्रति) જવું.

वम् (भ्वा. प. स. सेट् वमति) ઓકવું, ઉલટી કરવી, બહાર કાઢવું.
"अविदितगुणापि सत्कविभणितिः
कर्णेषु वमति मधुधाराम् वासवदत्ता" ॥

वम पु. (वम्+अच्) ઉલટી, ઓકવું તે, વમન.

वमथु पु. (वमनमिति, वम्+अथुच्) ઉપરનો અર્થ. હાથીની સુંઢમાંથી નીકળતા જળકણ.

वमन न. (वम्+भावे ल्युट्) ઓકવું, ઉલટી, વાંતિ, મર્દન, આહુતિ, નિઃસારણ.

वमन पु. (वमतीव शुक्लवर्णमिति, वम्+ल्यु) શણ.

वमनी स्त्री. (वमन+ङीप्) જળો.

वराङ्ग त्रि. (वराणि अङ्गान्यस्य) શ્રેષ્ઠ-સુંદર અંગવાળું.
वराङ्गक न. (वराङ्ग+संज्ञायां कन्) તજ, દાલચીની.
वराङ्गना स्त्री. (वरा श्रेष्ठा अङ्गना) ઉત્તમ સ્ત્રી, શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી.
वराङ्गिन् पु. (वराङ्गमस्त्यस्य, इनि) અમ્લવેતસ.
"वराङ्गना सेवनमल्पभोजनम्" लक्ष्मीचरित्रे
वराङ्गिन् त्रि. (वराङ्गमस्त्यस्य इनि) શ્રેષ્ઠ અંગવાળું.
वराङ्गी स्त्री. (वरं अङ्गं अन्तरावयवा यस्याः ङीष्) હળદર, ઉત્તમ અંગવાળી સ્ત્રી.
वराजिविन् पु. (वर+आ+जीव्-णिनि) જ્યોતિષી.
वराट पु. (वरं मन्दमटतीति, अट्+कर्मणि अण्) કોડી, દોરડું, દોર.
वराटक पु. (वराट+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वराटक पु. (वर+अट्+ण्वुल्) પદ્મ બીજનો કોષ.
वराटकरजस् पु. (वराटके इव रजोऽत्र) નાગકેસર
वराटिका पु. (वराट+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) કોડી, ગંગેરીબડી, તુચ્છ.
"बहुकम्बुमणिर्वराटिका गणनाटत्करकर्कटोत्करः" नैषधे
वराण पु. (वृ+आनन्) ઈન્દ્ર, વરૂણવૃક્ષ.
वराणसी स्त्री. (वाराणसी+पृषो० ह्रस्व) કાશી, બનારસ.
वरादन न. (वरैर्नृपैरद्यते अद्+ल्युट्) ચારોળી.
वराम्र पु. (वरः अम्लोऽत्र, रस्य लत्वं) કરમદું.
वरारक पु. (वरं श्रेष्ठं धनिनं ऋच्छति गच्छति-ऋ+ण्वुल्) હીરક.
वरारोह पु. (वरः आरोहो मध्यं यस्य) હાથી.
वरारोहा स्त्री. (वरः आरोहो नितम्बो यस्याः) ઉત્તમ નિતંબવાળી સ્ત્રી.
वराल न. લવીંગ.
वरालि पु. (वरा आलिरस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.
वरालिका स्त्री. (वरानामालिर्यस्यां कप्+टाप्) દુર્ગા દેવી.
वराशि पु. (वरमावरणमश्नुते, अश्+इन्) જાડું કપડું.
वरासन न. (वराय वरणीयायास्यते क्षिप्यते अस्+ल्युट्) એક જાતનું ફૂલ-જપાપુષ્પ.
वरासन न. (वरञ्च तत् आसनञ्च) ઉત્તમ આસન.
वरासन पु. (वरं पतिमस्यति, अस्+ल्यु) છીનાળવો, જાર-વ્યભિચારી પુરૂષ.
वरासन पु. (वरान् श्रेष्ठानपि अस्यति, अस्+ल्यु) દ્વારપાળ.
वरासि पु. (वरायावरणायास्यते अस्+इन्) સ્થૂલ-જાડું વસ્ત્ર, તલવાર ધારણકરનાર.
वराह पु. (वराय अभीष्टाय मुस्तादिलाभाय आहन्ति खनति भूमिम्, आ+हन्+ड) ભુંડ, વિષ્ણુનો એક અવતાર, તે નામનો એક પર્વત, મોથ, એક જાતનું માપ, અઢાર દ્વિપમાંથી તે નામનો એક, શિશુમાર, વારાહી કન્દ.
"वराहयूथो विशतीव भूतलम्" ऋतुसंहारे
वराहक पु. (वराह+संज्ञायां कन्) મધર પ્રાણી.
वराहकन्द पु. (वराहप्रियः कन्दः) એક જાતનું ઝાડ.
वराहकान्ता स्त्री. (वराहस्य कान्ता प्रिया) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वराहक्रान्ता स्त्री. (वराहेण क्रान्ता प्रियेति) રીસામણીનો વેલો.
वराहवतार पु. (वराहरूपेण अवतारः) શ્રી વિષ્ણુનો વરાહ રૂપે અવતાર.
वराहिका स्त्री. (वराहो भक्षकत्वेनास्त्यस्याः ठन्+टाप्) કવચ વનસ્પતિ.
वराही स्त्री. (वराह+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભુંડણ.
वराही स्त्री. (वराहो भक्षकत्वेनास्त्यस्य अच् गौरा. ङीष्) એક જાતની મોથ, વરાહકન્દ વૃક્ષ
वरिमन् पु. (वर+इमनिच्) શ્રેષ્ઠપણું, શ્રેષ્ટતા, મહત્વ.
वरिवस् न. (वृ+असुन् इट् च) પૂજન, ધન.
वरिवसित त्रि. (वरिवः पूजनं करोति क्यच्-क्त वा य लोपः) પૂજેલ, સેવેલ.
वरिवस्या स्त्री. (वरिवस्+कृत्यर्थे क्यच्+भावे अ+टाप्) પૂજન, સેવા.
वरिवस्यित त्रि. (वरिवस्या संजाता यस्य तारका. इतच्) સેવેલું, પૂજેલું.
वरिष्ठ त्रि. (अतिशयेन उरुः इष्ठन् वरादेशः) અત્યંત મોટું, ઘણું ભારે, અત્યન્ત શ્રેષ્ટ.
वरिष्ठ पु. (,, ,,) તેતર પંખી, નારંગીનું ઝાડ.

मधुकर मदिराक्ष्याः शंस तस्याः प्रवृत्तिम्
वरतनुरथवाऽसौ नैव दृष्टा त्वया मे"

वरता स्त्री. (वरस्य भावः तल्+टाप्) વરપણું.

वरतिक्त पु. (वरः तिक्तः रसो यस्य) કુટજ વૃક્ષ, કરીયાતાનું ઝાડ.

वरतिक्तक पु. (वरतिक्त+स्वार्थे क) કુટજ વૃક્ષ.

वरतिक्ता स्त्री. (वरः श्रेष्ठः तिक्तो रसो यस्याः) પાઠા વનસ્પતિ.

वरत्करी स्त्री. સુગન્ધી પદાર્થ, રેણુકા.

वरत्रा स्त्री. (वृ+अत्रच्+टाप्) હાથીના પેટઉપર બાંધવાની દોરી.

वरत्व न. (वरस्य भावः त्व) વરપણું.

वरत्वच पु. (वरा त्वचा यस्य) લીંબડાનું ઝાડ.

वरत्वच त्रि. (,, ,, ,,) શ્રેષ્ઠ છાલ–ચામડી વાળું.

वरद त्रि. (वरं ददाति, दा+क) ઇચ્છિત આપનાર, વર આપનાર, પ્રસન્ન.

वरद न. તે નામે એક મુદ્રા.

वरदा स्त्री. (वरद+स्त्रियां टाप्) કન્યા, આસંધ, દુર્ગા દેવી, આદિત્ય ભક્તા.

वरदचतुर्थी स्त्री. (वरदाख्या चतुर्थी) માઘ સુદ ચોથ.

वरदातु पु. (दा+तुन्, वरस्य दातुः) એક જાતનું ઝાડ

वरदान न. (वरस्य दानम्) ઇચ્છેલું આપવું, વરદાન.

वरनिश्चय पु (वरस्य निश्चयः) વરનો નિશ્ચય.

वरपक्ष पु. (वरस्य पक्षः) વિવાહ સમયે વરનાં સગાં વહાલાંનો સમુદાય.

वरपर्ण पु. (वराणि पर्णाण्यस्य) ક્ષીરકંચુકીનું વૃક્ષ.

वरप्रद त्रि. (वरं प्रददाति, प्र+दा+क) વર આપનાર.

वरप्रदा स्त्री. (,, ,, प्र+दा+टाप्) લોપામુદ્રા.

वरफल पु. (वरं फलमस्य) નારીયેળનું વૃક્ષ.

वरफल न. (वरञ्च तत् फलञ्च) શ્રેષ્ઠ ફલ.

वरफल त्रि. (वरं फलं यस्य) સારા ફળવાળું.

वरम् अव्य. (वृ+अमु) સારું, ઠીક, થોડું, ઇષ્ટ.

वरमुखी स्त्री. (वरं मुखं यस्याः ङीप्) રેણુકા નામે સુગન્ધીદ્રવ્ય

वरंवरा स्त्री. (वरं वृणोति, वृ+खच्+मुम्च) પતિ વરવા ઇચ્છતી કન્યા, એક વેલ.

वरयितृ पु. (वृ+तृच्) ધણી, પતિ.

वररुचि त्रि. (वरा श्रेष्ठा रुचिर्यस्य) શ્રેષ્ઠ પ્રીતિવાળું, ઉત્તમ કાંતિવાળું.

वररुचि पु. (वरा रुचिर्यस्य) વિક્રમાદિત્યની સભાનો એક પંડિત, એક પાણિનીય અષ્ટાધ્યાયી સૂત્રઉપર વાર્તિકકરનાર મુનિ.

वरल पु. (वृ+अलच्) હંસ, એક જાતનો કીડો.

वरलब्ध पु. (वरः उत्कृष्टः पुष्पेषु लब्धो येन परनि.) ચંપાનું ઝાડ.

वरलब्ध त्रि. (वरः लब्धो येन) જેણે વરદાન મેળવેલ હોય તે.

वरला स्त्री. (वरल+स्त्रियां टाप्) હંસલી.

वरली स्त्री. (वरल+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वरवत्सला स्त्री. (वरः वत्सलो यस्याः) સાસુ.

वरवर्णिनी स्त्री. (वरः श्रेष्ठः वर्णः प्रशंसाऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) ઉત્તમ સ્ત્રી, લાખ, હરિદ્રા, રોચના. ફલિની વનસ્પતિ, સાધ્વી સ્ત્રી, ગૌરી, પાર્વતિ, લક્ષ્મી.

वरवारण पु. (वरश्चासौ वारणश्च) શ્રેષ્ઠ હાથી.

वरवाह्लीक न. (वरञ्च तत् वाह्लीकञ्च) કેસર.

वरा स्त्री. (वृ+अच्+टाप्) હરડે–બહેડાં–આંમળાં, રેણુકાનામે ગન્ધદ્રવ્ય, ગળો, મેદા વનસ્પતિ. બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, વાવડીંગ, પાઠા વનસ્પતિ, હળદર.

वराक पु. (वृणोते तच्छील इति, वृ+षाकन्) શિવ.

वराक न. (वृ+षाकन्) યુદ્ધ.

वराक त्रि. (वृ+"जल्पभिक्षेति" षाकन्) બીચારું, શોચનીય, ગરીબ, અધમ.

वराङ्ग न. (अङ्गानाम् वरम्) મસ્તક.

'सेवायै मृगयामहे नरमहो मूढा वराका वयम्"
मुकुन्दमालायाम्

वराङ्ग न. (म्रियते आम्रियते वा गुप्यते वृ+अप्, वरञ्च तत् अङ्गञ्च) ગુહ્ય ઇન્દ્રિય, યોનિ, શ્રેષ્ઠ અંગ, તજ.

वराङ्ग पु. (वराणि स्थूलानि अङ्गानि यस्य) હાથી, વિષ્ણુ, કામદેવ.

प्रतिपूजक त्रि. (प्रति+पूज्+ण्वुल्) પૂજનાર, પૂજા કરનાર.

प्रतिपूजन न. (प्रति+पूज्+ल्युट्) સામે પૂજા કરવી, કોઇએ પૂજા કરી હોય ત્યારે સાંમી તેની પૂજા કરવી.

प्रतिपूजनीय त्रि. (प्रति+पूज्+अनीयर्) સાંમે પૂજવા યોગ્ય, સામે પૂજવા લાયક.

प्रतिपूजा स्त्री. (प्रति+पूज्+अङ्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिपूजित त्रि. (प्रति+पूज्+क्त) જેનું સાંમુ પૂજન કરેલું હોય છે તે, સાંમુ પૂજેલું.

प्रतिपूजितव्य त्रि. (प्रति+पूज्+तव्यच्) સાંમે પૂજવા યોગ્ય, સામે પૂજવાને લાયક.

प्रतिपूज्य त्रि. (प्रति+पूज्+कर्मणि यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिपूज्य अव्य. (प्रति+पूज्+ल्यप्) સાંમે પૂજીને, સામું પૂજન કરીને.

प्रतिपूरुष पु. (प्रतिरूपः पुरुषः) प्रतिपुरुष શબ્દ જુઓ.

प्रतिपूर्व पु. શમીનો પુત્ર.

प्रतिप्रच्छना स्त्री. (पडिपुच्छणया जै. प्रा.) પૂછવું તે, ગુરૂની અનુજ્ઞાથી એક કામ કરતાં વચ્ચે પોતાને માટે કે બીજા સાધુઓને માટે કંઇ બીજું કામ નીકળે તે વખતે પણ પુનઃ ગુરૂને પૂછી સંમતિ લઇનેજ કરવું તે, સામાચારીનો ચોથો પ્રકાર, ગુર્વાદિક પાસેથી ખુલાસો મેળવવા પ્રશ્ન કરવો તે, ઉત્તર, પ્રશ્નનો જવાબ.

प्रतिप्रणाम पु. (प्रति+प्र+नम्+घञ्) સામો પ્રણામ, સન્મુખ સાષ્ટાંગ નમસ્કાર.

प्रतिप्रदान न. (प्रति+प्र+दा+भावे ल्युट्) સાંમું આપવું તે, સાંમું દાન.

प्रतिप्रयाण न. (प्रति+प्र+या+ल्युट्) સાંમે પ્રયાણ કરવું, સાંમે જવું.

प्रतिप्रसव अव्य. (प्रसवं प्रसवं प्रति साकल्ये अव्ययी.) જન્મે જન્મે, દરેક ઉત્પત્તિ વખતે.

प्रतिप्रसव पु. (प्रति प्रतिपिण्डं प्रसूते, प्रति+प्र+सू+अप्) એક કામનો નિષેધ કરેલો હોય તેજ કામનો વિશેષે કરી વિધિ કરવો તે.

प्रतिप्रसूत त्रि. (प्रतिप्रसूते स्म, प्रति+प्र+सू+क्त) સામાન્ય નિષેધનો પુનઃ વિશેષવિધિ.

प्रतिप्रस्थातृ पु. (प्रति+प्र+स्था+तृच्) સોમ યાગનો એક ઋત્વિજ.

प्रतिप्रस्थान न. (प्रतिकूलं प्रस्थानम्) ઉલટું જવું, વિરૂદ્ધ પક્ષનો આશ્રય.

प्रतिप्रस्थान त्रि. (प्रतिकूलं प्रस्थानं यस्य) પ્રતિકુલ પ્રસ્થાનવાળું, વિરૂદ્ધ પક્ષના આશ્રયવાળું.

प्रतिप्रहार पु. (प्रतिरूपः प्रहारः) સાંમે પ્રહાર, પ્રતિઘાત-મારના સાંમો માર મારવો તે.

प्रतिफल न. (प्रतिफलति, प्रति+फल्+अच्) પ્રતિબિંબ, જેણે જે કર્મ કર્યું હોય તે બદલ તેની સાંમે યોગ્ય ઇલાજ-યોગ્ય ઉપાય.

प्रतिफल अव्य. (फलं फलं प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક ફળે, દરેક ફળમાં, ફળને વિષે.

प्रतिफलन न. (प्रति+फल्+भावे ल्युट्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિકાર.

प्रतिफला स्त्री. (प्रतिफल+स्त्रियां टाप्) બાવચી.

प्रतिफलित त्रि. (प्रति+फल्+क्त) પ્રતિબિંબ પડેલ, પ્રતિબિંબિત થયેલ, પ્રતિકાર કરેલ.

प्रतिफुल्लक त्रि. (प्रतिफुल्लति विकसति, प्रति+फुल्ल्+ण्वुल्) પ્રફૂલ્લ, ખીલેલું, વિકસ્વર.

प्रतिबद्ध त्रि. (प्रति+बन्ध+कर्मणि क्त) બંધાયેલ, બાંધેલ, જેને અટકાવ કરેલ છે તે, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ પામેલ, વ્યાપક.

प्रतिबद्ध त्रि. (पडिबद्ध जै. प्रा.) બાંધેલું, પોતાનું કરી રાખેલું, દઢ, મજબુત, સમીપમાં રહેલું.

प्रतिबध्य त्रि. (प्रति+बन्ध्+यत्) પ્રતિબંધને યોગ્ય, રોકાણને લાયક.

प्रतिबन्ध पु. (प्रति+बन्ध्+भावे घञ्) પ્રતિરોધ, અટકાવ, મનાઇ, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ, વ્યાપ્તિ.

प्रतिबन्धक त्रि. (प्रति+बन्ध्+ण्वुल्) અટકાવનાર, રોકનાર, મનાઇ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર.

प्रतिबन्धक पु. (,, ,,) ઝાડની નવી શાખા.

प्रतिबन्धकारिन् त्रि. (प्रतिबन्धं करोति, कृ+णिनि) અટકાવનાર, રોકનાર, મનાઇ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર.

प्रतिबन्धन न. (प्रति+बन्ध्+ल्युट्) પ્રતિરોધ, મનાઇ, અટકાવ, સમ્પૂર્ણ સંબન્ધ, વ્યાપ્તિ.

प्रतिपक्ष अव्य. (पक्षं पक्षं प्रति अव्ययी.) પખવાડીએ પખવાડીએ, દરેક પખવાડીએ, દરેક પક્ષમાં.

प्रतिपक्षित पु. (प्रतिपक्षो जातोऽस्य तारका० इतच्) જેનો પ્રતિપક્ષ ઉત્પન્ન થયેલો હોય એવો હેત્વાભાસ.

प्रतिपण पु. (प्रतिरूपः पणः) સમાન કિંમત, સરખું મૂલ્ય.

प्रतिपत्ति स्त्री. (प्रतिपदनं, प्रति+पद्+क्तिन्) પ્રાગલ્ભ્ય-ગૌરવ, કીર્તિ-આબરૂ, સત્કાર, પ્રાપ્તિ-મેળવવું, પ્રવૃત્તિ-ક્રિયા-કામ વિગેરે, મોટી પદવી, મોટો હોદ્દો, કર્તવ્યપણાનું જ્ઞાન, મીમાંસક મત પ્રસિદ્ધ ફળશૂન્ય કર્મનું એક અંગ, યોજના, પ્રયોગ, કબુલાત, સ્થાપન, તૃપ્તિ, ખાતરી, સ્વીકાર.

प्रतिपत्तिपटह पु. (प्रतिपत्तये पटहः) મોટું નગારૂં.

प्रतिपत्तिपराङ्मुख त्रि. (प्रतिपत्या पराङ्मुखः) હઠીલું, દુરાગ્રહી, ન તાબે થાય તેવું, ગૌરવ રહિત.

प्रतिपत्तिमत् त्रि. (प्रतिपत्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) સત્કારવાળું, મોટી પદવીવાળું, કીર્તિવાળું, ગૌરવવાળું.

प्रतिपत्तूर्य न. (प्रतिपदे संविदे तूर्य्यम्) નોબત-નગારૂં.

प्रतिपत्रफला स्त्री. (प्रतिपत्रं फलं यस्याः) નાનાં કારેલાંનો વેલો.

प्रतिपद् स्त्री. (प्रतिपद्यते उपक्रम्यते पक्षो मासो वाऽनया प्रति+पद्+क्विप्) પડવે તિથિ.

प्रतिपद् स्त्री. (प्रति+पद्+क्विप्) નોબત, જ્ઞાન, ઉપક્રમ, આરંભ.

प्रतिपद अव्य. (पदं पदं प्रति अव्य.) પદે પદે, પગલે, પગલે.

प्रतिपदा स्त्री. (प्रतिपद्+टाप्) પડવે તિથિ.

प्रतिपन्न त्रि. (प्रति+पद्+क्त) જાણેલ, સ્વીકારેલું, કબુલ કરેલું, મેળવેલું, વિક્રાન્ત.

प्रतिपर्णशिफा स्त्री. (प्रतिपर्णं शिफाऽस्याः) "द्रवन्ती" નામે વૃક્ષ, ઉંદરકાની.

प्रतिपथ अव्य. (पन्थानं पन्थानं प्रति अव्य.) રસ્તે રસ્તે, પ્રત્યેક માર્ગને વિષે.

प्रतिपथ पु. (पडिपन्थ जै. प्रा.) ઉલટો માર્ગ, વિપરીત રસ્તો, પ્રતિકુળતા.

प्रतिपन्थिन् त्रि. (पडिपंथि जै. प्रा.) પ્રતિકુળ, વિરોધી.

प्रतिपाण पु. (प्रति+पण्+घञ्) સામે જુગાર ખેલાવો તે.

प्रतिपात्र अव्य. (पात्रं पात्रं प्रति अव्य.) પ્રત્યેક પાત્રે, દરેક પાત્રમાં, પાત્રે પાત્રે.

प्रतिपादक त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+ण्वुल्) બોધક, બોધ આપનાર, સમજાવનાર, પ્રતિપાદન કરનાર.

प्रतिपादन न. (प्रति+पद्+णिच्+भावे ल्युट्) દાન, દેવું, આપવું, હરકોઇ વિષયના પક્ષના દોષનું નિરાકરણ કરી સ્થાપન કરવું, સમજાવવું, બોધ આપવો, સિદ્ધ કરવું, प्रतिपत्ति શબ્દ જુઓ.

प्रतिपादप अव्य. (पादपं पादपं प्रति अव्ययी.) દરેક ઝાડે, વૃક્ષે, વૃક્ષે.

प्रतिपादित त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+क्त) પ્રતિપાદન કરેલ, સિદ્ધ કરેલ, આપેલ, દીધેલ.

प्रतिपादुक त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+उकञ्) પ્રતિપાદન કરનાર, સમજાવનાર, બોધ આપનાર.

प्रतिपाद्य त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+कर्मणि यत्) સિદ્ધ કરવા લાયક, પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય, સમજાવવા લાયક.

प्रतिपाद्यमान त्रि. (प्रति+पद्+णिच्+यक्+शानच्) અપાયેલું, દેવાયેલું, પ્રતિપાદન કરાયેલું, સિદ્ધ કરાયેલું.

प्रतिपालक त्रि. (प्रति+पाल्+ण्वुल्) પાલન કરનાર, રક્ષણ કરનાર.

प्रतिपालक पु. (,, ,,) રાજા.

प्रतिपालन न. (प्रति+पाल्+ल्युट्) રક્ષણ, પાલન, રાહ જોવી તે.

प्रतिपालनीय त्रि. (प्रति+पाल्+अनीयर्) રક્ષણ કરવા યોગ્ય, પાળવા લાયક, રાહ જોવા યોગ્ય.

प्रतिपालित त्रि. (प्रति+पाल्+क्त) પાળેલું, રક્ષણ કરેલું, રાહ જોયેલ.

प्रतिपालितव्य त्रि. (प्रति+पाल्+तव्यच्) પાળવા લાયક, રક્ષણ કરવા યોગ્ય, રાહ જોવા લાયક.

प्रतिपाल्य त्रि. (प्रति+पाल्+कर्मणि यत्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिपुरुष पु. (प्रतिरूपः पुरुषः) યોગ્ય પુરૂષ, બદલે રહેલ માણસ, પ્રતિનિધિ પુરૂષ.

प्रतिपुरुष अव्य. (पुरुषं पुरुषं प्रति वीप्सायां अव्ययी.) દરેક પુરૂષે, પુરૂષે પુરૂષે, પ્રત્યેક પુરૂષમાં.

પ્રતિભાશાળી, પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળું, કાંતિવાળું.

प्रतिभावत् पु. (प्रतिभा विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः) સૂર્ય, અગ્નિ, ચન્દ્ર, કપૂર, ચિત્રાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

प्रतिभास पु. (प्रति+भास्+भावे घञ्) પ્રકાશ, અજવાળું.

प्रतिभास त्रि. (प्रति++भास्+कर्त्तरि अच्) પ્રકાશમાન, તેજસ્વી.

प्रतिभाहानि स्त्री. (प्रतिभाया हानिः) બુદ્ધિનો નાશ, જ્ઞાનનો નાશ, કાન્તિની હાનિ.

प्रतिभिन्न त्रि. (प्रति+भिद्+क्त) છેદેલ, કાપેલ, ભેદેલ, જુદુ કરેલ, ચીરેલ, ફાડેલ, બે વિભાગ કરેલ.

प्रतिभू पु. (प्रतिरूपः प्रतिनिधिर्वा भवति प्रति+भू+क्विप्) સાક્ષી, જામિન.

प्रतिभेदन न. (प्रति+भिद्+भावे ल्युट्) ભેદવું, ચીરવું, ફાડવું, વીંધવું. નીરાળું કરવું, નેત્ર વિગેરેનું ઉઘાડવું.

प्रतिभोगिन् त्रि. (पडिभोइ जै. प्रा) પરિભોગ કરનાર.

प्रतिम त्रि. (प्रतिमाति, मा+क) સમાન, સદશ, તુલ્ય.

प्रतिमण्डल न. (प्रतिरूपं मण्डलम्) પરિવેપ–પરિધિ, સૂર્ય વગેરેના આસપાસ થતું–કુંડાળું.

प्रतिमण्डल अव्य. (मण्डलं मण्डलं प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક મંડળમાં, મંડળે મંડળે.

प्रतिमल्ल पु. (प्रतिकूलो मल्लः) સામો યોદ્ધો, શત્રુ યોદ્ધો.

प्रतिमा स्त्री. (प्रति+मा+भावे अङ्+टाप्) સરખાપણું, સાદૃશ્ય, અનુકરણ–નકલ–છબી, ફોટો, હાથીના દાંતનું બન્ધન.

प्रतिमा स्त्री. (प्रतिमीयतेऽनया, प्रति+मा+करणे अङ्+टाप्) માટી વિગેરેથી બનાવેલી દેવની મૂર્તિ.

प्रतिमान न (प्रतिमीयतेऽनेन, प्रति+मि–मा+वा ल्युट्) પ્રતિબિંબ, દેવ વિગેરેની મૂર્તિ, હાથીના કુંભસ્થળનો નીચેનો ભાગ, હાથીના દાંત વચ્ચેનો ભાગ.

प्रतिमार्गक पु. (प्रतिदिशं मार्गो गमनपन्था यस्य कप्) આકાશમાં ફરનાર એક નગર.
"व्योमचारिपुरं शौभमुद्रङ्कः प्रतिमार्गकः" जटाधरः

प्रतिमास्थायिक पु. (पडिमट्ठाइअ जै. प्रा.) પડિમાધારી સાધુ.

प्रतिमास्थायिन् पु. (पडिमट्ठाई जै. प्रा.) પડિમા-બારમી ભિક્ખુની પડિમા અંગિકાર કરી રહેનાર (સાધુ).

प्रतिमित्र पु. (प्रतिगतः मित्रम्) તે નામનો એક રાજા.

प्रतिमित्र अव्य. (मित्रे मित्रे प्रति साकल्ये अव्ययी.) પ્રત્યેક મિત્રને વિષે, મિત્રે મિત્રે.

प्रतिमुक्त त्रि. (प्रतिमुच्यते स्म, प्रति+मुच्+क्त) મુકેલ, છોડેલ, પહેરેલ, ધારણ કરેલ.

प्रतिमुख न. સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ નાટકની સંધિ.

प्रतिमुख अव्य. (मुखं मुखं प्रति साकल्ये अव्य.) દરેક મુખને વિષે, મુખે મુખે.

प्रतिमुखागत त्रि. (प्रतिमुखमागतः) મુખ પાસે આવેલું, સન્મુખ આવેલ, સામે આવેલું.

प्रतिमुण्डना स्त्री. (पडिमुंडणा जै. प्रा.) નિષેધ, નિવારણ.

प्रतिमूर्त्ति स्त्री. (प्रतिरूपा मूर्त्तिः) છબી, દેવની મૂર્તિ, સમાન મૂર્તિ, સદશ પ્રતિમા.

प्रतिमोचक त्रि. (पडिमोयग जै. प्रा.) મુક્ત કરાવનાર, છોડાવનાર.

प्रतियत्न पु. (प्रति+यत्+नञ्) ઇચ્છા, વાંચ્છા, અનુકુળ થવું, બન્દીવાન કરવું, કેદ પકડવું, હયાત કોઈ વસ્તુમાં બીજા કોઇ ગુણના સ્થાપનરૂપ સંસ્કાર, પ્રતિગ્રહ, સિદ્ધ કરવું, સામેથી ગ્રહણ કરવું, રચવું, રચના, સામો પ્રયત્ન.

प्रतियत्न त्रि. (प्रतिरूपो यत्नो यस्य) યોગ્ય પ્રયાસવાળું, સામેથી પ્રયત્ન કરનાર.

प्रतियातना स्त्री. (प्रतियात्यतेऽनया, प्रति+यत्+णिच्+युच्+टाप्) પ્રતિમા, અસલ પ્રતિમા–છબી, તુલ્યરૂપ યાતના–પીડા.

प्रतियायिन् त्रि. (प्रति+या+भविष्यति गम्या. णिनि) ભવિષ્યમાં જનાર

प्रतियोग पु. (प्रति+युज्+भावे घञ्) વિરોધ, વિરૂદ્ધ સમ્બન્ધ.

प्रतियोगिता स्त्री. (प्रतियोगिनः भावः तल्+टाप्) વિરોધીપણું, વિરૂદ્ધ સંબન્ધવાળાપણું, પ્રતિકૂલપણું.

प्रतियोगितावच्छेदक त्रि. (प्रतियोगितायाः अवच्छेदकः) ન્યાયમત પ્રમાણે પ્રતિયોગિતાનો ધર્મ–ધર્મથી જેના

प्रतिबन्धवत् त्रि. (प्रतिबन्ध+मतुप् मस्य वः) જેને પ્રતિબંધ હોય છે તે, રોકાણવાળું.

प्रतिबन्धिका स्त्री. (प्रति+बन्ध्+ण्वुल्+टाप् टापि अत इत्वम्) અટકાવનારી, મનાઈ કરનારી, રોકનારી.

प्रतिबन्धिता स्त्री. (प्रतिबन्धिनो भावः तल्+टाप्) પ્રતિબંધવાળા પણું.

प्रतिबन्धित्व न. (प्रतिबन्धिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

प्रतिबन्धिन् त्रि. (प्रति+बन्ध्+इनि) મનાઇ કરનાર, પ્રતિરોધ કરનાર, અટકાવનાર, રોકનાર.

प्रतिबन्धु पु. (प्रतिरूपो बन्धुः) બન્ધુ સમાન-દૌહિત્ર વિગેરે.

प्रतिबल पु. (प्रतिकूलं बलं यस्य) શત્રુ, દુશ્મન.

प्रतिबल त्रि. (प्रतिरूपं बलं यस्य) સમાન બળવાળું, સરખા જોરવાળું.

प्रतिबल न. (प्रतिगतं बलम्) સામર્થ્ય, સમર્થપણું, શક્તિ.

प्रतिबला स्त्री. (प्रतिबल स्त्रियां टाप्) તે નામે એક વનસ્પતિ.

प्रतिबाहु पु. (प्रतिगतो बाहुम्) બાહુનો અગ્રભાગ, અક્રૂરનો મોટો ભાઇ યાદવ,

प्रतिबाह्य त्रि. (पडिबाहिर जै. प्रा.) અધિકારથી બહાર, અયોગ્ય, અનધિકારી.

प्रतिबिम्ब न. (प्रतिगतं बिम्बं) પ્રતિબિંબ.

प्रतिबिम्बित त्रि. (प्रतिबिम्बं संजातमस्य तार० इतच्) જેનું પ્રતિબિંબ પડેલ હોય તે.

प्रतिबुद्ध त्रि. (प्रति+बुध्+कर्त्तरि क्त) જાગેલું, જાગ્રત થયેલું.

प्रतिबुद्ध त्रि. (प्रति+बुद्ध+कर्मणि क्त) જાણેલ, સમજેલ.

प्रतिबोध पु. (प्रति+बुध्+भावे घञ्) જાગવું, જાગરણ જ્ઞાન, સમજણ.

प्रतिबोध त्रि. (प्रति+बुध्+कर्त्तरि अच्) જાગેલું,જ્ઞાની.

प्रतिबोधन न. (प्रति+बुध्+ल्युट्) જાગવું, જાણવું, જ્ઞાન-સમજ.

प्रतिबोधन त्रि. (प्रति+बुध्+ल्यु) જાગૃત કરનાર, ઉપદેશ કરનાર.

प्रतिबोधवत् त्रि. (प्रतिबोध+मतुप् मस्य वः) જાગતું, જ્ઞાનવાળું, બોધવાળું, સમજણવાળું.

प्रतिबोधना स्त्री. (पडिबुज्झणया जै. प्रा.) બોધ, સમજ, જાગૃતિ.

प्रतिबोधित त्रि. (प्रति+बुध्+क्त) જગાડેલું, બોધ કરેલું, ઉપદેશ કરેલું.

प्रतिबोधिन् त्रि. (प्रतिबोध+अस्त्यर्थे इनि) જ્ઞાનવાળું, બોધવાળું, સમજવાળું, ઉપદેશવાળું.

प्रतिभट पु. (प्रतिकूलो भटः) શત્રુ, યોદ્ધો, સામો લડવૈયો.

प्रतिभणना स्त्री. (पडिभणणा जै. प्रा.) સામો જવાબ આપવો તે.

प्रतिभणित त्रि. (प्रति+भण्+क्त) પ્રત્યુત્તર આપેલું, સામે કહેલું.

प्रतिभणितव्य त्रि. (प्रति+भण्+तव्यच्) સામે કહેવા યોગ્ય, ઉત્તર આપવા લાયક.

प्रतिभय त्रि. (प्रतिगतं भयमस्मात्) ભયહેતુ, ભયંકર, બિહામણું.

प्रतिभय न. (प्रतिगतं भयम्) ભય, બીક.

प्रतिभा स्त्री. (प्रति+भा+अङ्+टाप्) પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિ, સમયે સમયે નવીન નવીન વસ્તુ પ્રગટ કરતી બુદ્ધિ, કાન્તિ, પ્રતિભા, હાજર જવાબી.

"प्रज्ञा नवनवोन्मेषशालिनी प्रतिभा मता" रुद्र.

प्रतिभाग पु. (प्रतिरूपो भागः) યોગ્ય ભાગ, રાજાને ફળફુલમાં અપાતો ભાગ.

प्रतिभात त्रि. (प्रति+भा+कर्त्तरि क्त) જ્ઞાન થતાં દેખાતો કોઈપણ પદાર્થ, કાન્તિવાળું, તેજસ્વી.

प्रतिभान न. (प्रति+भा+ल्युट्) શૂરવીરપણું, સાહસ બુદ્ધિ, કાન્તિ-તેજ.

प्रतिभान्वित त्रि. (प्रतिभया अन्वितः) બુદ્ધિશાળી, પ્રત્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળું, કાન્તિવાળું, પ્રતિભાશાળી.

प्रतिभामुख त्रि. (प्रतिभान्वितं मुखं मुख्यन्यापारोऽस्य) ઉપરનો અર્થ.

प्रतिभाव पु. (प्रतिरूपः भावः) સમ ભાવ, તુલ્ય ભાવ.

प्रतिभाव पु. (प्रतिकूलो भावः) ઉલટો ભાવ, વિરૂદ્ધ ભાવ.

प्रतिभावत् त्रि. (प्रतिभा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः)

प्रतिवस्तूपमा स्त्री. (प्रतिवस्तुयुक्ता उपमा यस्याम्) ते नामनो એક અર્થાલંકાર.

प्रतिवाक्य न. (प्रतिरूपं वाक्यम्) જવાબ, ઉત્તર, સામુ વચન.

प्रतिवाक्य न. (प्रतिकूलं वाक्यम्) વિરૂદ્ધ વાક્ય, ઉલટું વાક્ય.

प्रतिवाच् स्त्री. (प्रतिरूपा वाच्) प्रतिवचन શબ્દ જુઓ.

प्रतिवाणी स्त्री. (प्रतिरूपा वाणी) ઉત્તર–જવાબ.

प्रतिवाणी स्त्री. (प्रतिकूला वाणी) વિરૂદ્ધ ભાષણ, ઉલટું વચન.

प्रतिवात पु. (प्रतिगतो वातो यतः) જે પ્રદેશથી વાયુ આવતો હોય તે પ્રદેશ.

प्रतिवात पु. (प्रतिकूलो वातः) અનુકુળ નહિ એવો પવન, સામો પવન.

प्रतिवाद पु. (प्रति+वद्+भावे घञ्) વાદીએ પ્રયોજેલા ન્યાયના વિરૂદ્ધ વાક્યનો એક પ્રયોગ, સામું બોલવું તે, વિરૂદ્ધ વાદ.

प्रतिवादिन् त्रि. (प्रतिकूलं वदति, वद्+णिनि) વિરૂદ્ધ વાદ કરનાર, સામો વાદ કરનાર, સામે બોલનાર.

प्रतिवारण त्रि. (प्रति+वारि–कर्त्तरि ल्यु) નિવારણ કરનાર, અટકાવનાર, રોકનાર.

प्रतिवारण न. (प्रति+वार्+ल्युट्) નિવારણ કરવું, અટકાવવું, રોકવું.

प्रतिवारण पु. (प्रति+वारि+ल्यु) તે નામે એક દૈત્ય.

प्रतिवार्ता स्त्री. (प्रतिरूपा वार्त्ता) પ્રત્યુત્તર જેમાં રહેલો છે એવું એક વૃત્તાન્ત.

प्रतिवास पु. (प्रति+वस्+घञ्) પાસે રહેવું, સમીપ રહેવું, નજીક રહેવું.

प्रतिवासर अव्य. (वासरं वासरं प्रति साकल्ये अव्य.) દિવસે દિવસે, દરરોજ.

प्रतिवासिन् त्रि. (प्रत्यासन्नं वसति, प्रति+वस्+णिनि) પાડોશી, સમીપ રહેનાર, પાસે રહેનાર.

प्रतिवासिनी स्त्री. (प्रतिवासिन्+ङीप्) પાડોશણ.

प्रतिवाह पु. (प्रतिकूलो वाहः अस्य) અક્રૂરનો નાનો ભાઈ.

प्रतिविधान न. (प्रति+वि+धा+ल्युट्) ઉપાય લેવો, ઉપાય કરવો, રચના, પ્રતિકાર–ઈલાજ યોજવો તે, એકને બદલે બીજુ કામ કરવું તે.

प्रतिविन्ध्य पु. યુધિષ્ઠિરનો પુત્ર, તે નામે એક ક્ષત્રિય.

प्रतिविम्ब् (नामधा. पर. अक. सेट् प्रतिविम्बति) પ્રતિબિંબનું આચરણ કરવું.

प्रतिविम्ब न. पु. (वी+गतौ उल्वा. नि वुन् नुट् च, प्रतिरूपं विम्बम्) પ્રતિબિંબ, નકલ, ફોટો.

प्रतिविबन न. (प्रतिविम्ब्–नामधातु+भावे ल्युट्) અનુકરણ કરવું, નકલ કરવી, છબી પાડવી.

प्रतिविम्बवाद पु. (प्रतिविम्बस्य वादः) જીવને ઈશ્વરના પ્રતિબિંબ રૂપે સિદ્ધ કરવાનો વાદ.

प्रतिविम्बित त्रि. (प्रतिविम्ब+तार. इतच्) પ્રતિબિંબ પડેલ, જેમાં પ્રતિબિંબ પડયું હોય તે દર્પણ વિગેરે.

प्रतिविरत त्रि. (पडिविरय जै. प्रा.) સાવદ્ય યોગથી નિવૃત્ત થયેલ.

प्रतिविरति स्त्री. (पडिविरइ जै. प्रा.) નિવૃત્તિ.

प्रतिविषा स्त्री. (प्रतिषिद्धं विषं यया) અતિ વિખની કળી.

प्रतिविष्णु पु. (प्रतिकूलो विष्णुर्यस्य) જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ પ્રતિ વાસુદેવ.

प्रतिविष्णु अव्य. (विष्णुं विष्णुं प्रति वीप्सायां अव्य.) વિષ્ણુ વિષ્ણુ પ્રત્યે, દરેક વિષ્ણુમાં

प्रतिविष्णुक पु. (प्रतिकूलो विष्णुर्यस्य, प्रतिविष्णुस्तदभिधानेन कायति शब्दायते कै+क) મુચકુન્દ રાજા, મુચકુન્દ વૃક્ષ.

प्रतिवेश पु. (प्रत्यासन्नो वेशो निवेशः प्रति+विश्+आधारे घञ् वा) પાડોશીનું ઘર, પાડોશનું મકાન.

प्रतिवेश त्रि. (प्रत्यासन्नो वेशः) પાસેનું, પાડોશી વિગેરે.

प्रतिवेशवासिन् त्रि. (प्रतिवेशे वसति, वस्+णिनि) પાસે રહેનાર, પાડોશી.

प्रतिवेशिन् त्रि. (प्रतिवेश आसन्नवर्तिगृहमस्यास्ति इनि) પાડોશી.

"दृष्ट्वा प्रभातसमये प्रतिवेशिवर्गो
दोषांश्च मे वदति कर्मणि कौशलं च" मृच्छकटिके

प्रतिवेशीनी स्त्री. (प्रतिवेशिन्+ङीप्) પાડોશણ, પાડોશીની સ્ત્રી.

અભાવ વિગેરેમાં પ્રતિયોગિતા જણાતી હોય તે ધર્મ, જેમકે ઘટાભાવમાં ઘટની ઘટત્વરૂપે પ્રતિયોગિતા છે માટે ત્યાં ઘટત્વ પ્રતિયોગિતાવચ્છેદક છે.

प्रतियोगित्व न. (प्रतियोगिनो भावः त्व) વિરોધીપણું, વિરૂદ્ધ સમ્બન્ધવાળાપણું.

प्रतियोगिन् त्रि. (प्रतिरूपं युज्यते, प्रति+युज्+घिनुण्) વિરૂદ્ધ પક્ષવાળું, પ્રતિકુલ સંબંધવાળું, ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક સંબંધી.

प्रतियोद्धृ त्रि. (प्रति+युध्+तृच्) સામે યુદ્ધ કરનાર, શત્રુયોદ્ધો વિગેરે.

प्रतिर त्रि. વૃદ્ધ, લાંબાકાળ સુધી સ્થિતિવાળું.

प्रतिरथ पु. (प्रतिकूलः रथो यस्य) વિરૂદ્ધરથવાળો શત્રુ યોદ્ધો.

प्रतिरथ अव्य. (रथं रथं प्रति साकल्ये अव्य.) રથે રથે, પ્રત્યેક રથને વિષે.

प्रतिरथ्य अव्य. (रथ्यां रथ्यां प्रति साकल्ये अव्य.) શેરીએ શેરીએ, દરેક પોળમાં.

प्रतिरम्भ पु. (प्रतिलम्भ, लस्य रः) લાભ, મેળવવું, પ્રાપ્તિ

प्रतिरव पु. (प्रतिरुवन्ति, प्रति+रु+कर्त्तरि अच्) પ્રાણ. "प्राणा वै प्रतिरवाः" शत० ब्रा०

प्रतिरव पु. (रु+भावे अप्, प्रतिकूलो रवः) પ્રતિકુલ શબ્દ, સાંમો અવાજ, પ્રતિધ્વનિ.

प्रतिरूप न. (प्रतिगतं प्रतिकृतं वा रूपम्) પ્રતિમા, તુલ્યરૂપ.

प्रतिरूप पु. (प्रतिकृतं रूपं येन) તે નામનો એક દાનવ.

प्रतिरूप त्रि. (,, ,,) તુલ્યરૂપવાળું, સમાન રૂપવાળું.

प्रतिरूपक न. (प्रतिकृतं रूपं विम्बस्य येन कप्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિમા.

प्रतिरूपा स्त्री. (प्रतिकृतं रूपं यया) મેરૂ સાવર્ણિની પુત્રી.

प्रतिरोघ पु. (प्रति+रुध्-भावे घञ्) નિરોધ, અટકાવવું તે, હઠથી ચોરવું.

प्रतिरोघ पु. (प्रति+रुध्+करणे घञ्) પ્રતિબંધ, સૈન્યનો ઘેરો, તિરસ્કાર.

प्रतिरोघ पु. (प्रति+रुध्+कर्त्तरि अच्) ન્યાયમત પ્રમાણે સત્પક્ષ દોષ દુષ્ટ હેતુ.

प्रतिरोधक पु. (प्रतिरोध+स्वार्थे क) પ્રતિબન્ધ, તિરસ્કાર.

प्रतिरोधक त्रि. (प्रति+रुध्+ण्वुल्) અટકાવનાર, રોકનાર, તિરસ્કાર કરનાર, બલાત્કારે ચોરી કરનાર, સૈન્યથી ઘેરો ઘાલનાર.

प्रतिरोधन न. (प्रति+रुध्+ल्युट्) અટકાવવું, રોકવું, રોકાણ, અટકાયત.

प्रतिरोधिन् त्रि. (प्रति+रुध्+णिनि) પ્રતિરોધ કરનાર, હઠથી ચોરી કરનાર.

प्रतिलम्भ पु. (प्रति+लभ्+अप् मुम्) પ્રાપ્તિ, લાભ, મેળવવું.

प्रतिलम्भिन् त्रि. (प्रतिलम्भ+अस्त्यर्थे इनि) મેળવનાર, પ્રાપ્ત કરનાર, સંપાદન કરનાર.

प्रतिलब्ध त्रि. (प्रति+लभ+क्त) મેળવેલ, પ્રાપ્ત કરેલ.

प्रतिलाभित त्रि. (पडिलाभिय जै. प्रा.) આહાર, પાણી વહોરાવેલ, શુદ્ધ આહારાદિ આપેલ.

प्रतिलोम त्रि. (प्रतिगतं लोम आनुकूल्यमस्मात् अच् समा.) વિપરીત, અવળું, વિરૂદ્ધ, ડાબુ, પાપી-અધમ.

प्रतिलोमज पु. (प्रतिलोमात् जातः जन्+ड) ઉત્તમ વર્ણની સ્ત્રીમાં અધમ વર્ણથી ઉત્પન્ન થયેલ વર્ણસંકર પુરૂષ.

प्रतिलोमजा स्त्री. (प्रतिलोमज+स्त्रियां टाप्) ઉત્તમવર્ણની સ્ત્રીમાં અધમવર્ણથી ઉત્પન્ન થયેલી વર્ણસંકર કન્યા.

प्रतिलोमजात पु. (प्रतिलोमात् जायते जन्+कर्त्तरि क्त) प्रतिलोमज पु. શબ્દ જુઓ.

प्रतिवचन न. (प्रतिरूपं वचनम्) વચન, પ્રત્યુત્તર.

प्रतिवचन न. (प्रतिकूलं वचनम्) વિરૂદ્ધ વાક્ય, સામું વચન, ઉલટું વચન.

प्रतिवचस् न. (प्रतिरूपं प्रतिकूलं वा वचः) ઉત્તર, જવાબ, વિરૂદ્ધ વચન, ઉલટું વાક્ય.

प्रतिवसथ पु. (प्रतिवसत्यस्मिन्, प्रति+वस्+आधारे अथ) ગામડું, ગામ.

प्रतिवस्तु न. (प्रतिरूपं वस्तु) તુલ્યરૂપ વસ્તુ, સમાન રૂપ વસ્તુ.

"बाहुप्रतिष्टम्भविवृद्धमन्यु,
अभ्यर्णमार्ग स्कृतमस्पृशद्भिः" रघौ.

प्रतिष्टुति स्त्री. (प्रति+स्तु+क्तिन्) સામે સ્તુતિ, પ્રતિ લક્ષીને-ઉદ્દેશીને સ્તુતિ.

प्रतिष्ठ पु. (प्रति+स्था+क) એક જૈન વિશેષ.

प्रतिष्ठ त्रि. (प्र तिष्ठा अस्त्यस्य अच् प्रति+स्था+क वा) પ્રતિષ્ઠાવાળું, આબરૂદાર, પ્રસિદ્ધ.

प्रतिष्ठा स्त्री. (प्रति+स्था+भावाधारादौ अङ्+टाप्) પૃથ્વી, ગૌરવ, સ્થાન, માન, આબરૂ, પ્રખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધિ, યાગાદિની સમાપ્તિ સમયે કરવાનું એક કર્મ, દેવાલયમાં દેવ વિગેરેનું સ્થાપન, સ્થિરતા, સ્થિતિ, હ્રસ્વ.

प्रतिष्ठान न. (प्रति+स्था+भावे ल्युट्) વ્રત વિગેરેની સમાપ્તિ સમયે કરવાનું એક કર્મ, દેવ વગેરેની પૂજ્યતા કરનાર પ્રતિષ્ઠા નામે સંસ્કાર, પ્રખ્યાતિ-પ્રસિદ્ધિ.

प्रतिष्ठान न. (प्रति+स्था+आधारे ल्युट्) પ્રયાગ પાસેનું એક શહેર, સ્થાન-ઠેકાણું, સ્થાન-સ્થિતિ.

प्रतिष्ठापन न. (प्रति+स्था+णिच्+ल्युट्) સ્થાપન કરવું તે, પ્રતિષ્ઠા કરવી તે.

प्रतिष्ठापित त्रि. (प्रति+स्था+णिच्+क्त) સ્થાપન કરેલ, પ્રતિષ્ઠા કરેલ.

प्रतिष्ठासत् त्रि. (प्रतिस्थातुमिच्छति, प्रति+स्था+सन्+शतृ) રહેવા ઇચ્છતું, સ્થિતિ કરવા ચાહતું.

प्रतिष्ठासु त्रि. (प्रतिस्थातुमिच्छुः, प्रति+स्था+सन्+उ) રહેવાને ઇચ્છનાર, સ્થિતિ કરવાને ઇચ્છનાર, પ્રતિષ્ઠાને ઇચ્છનાર.

प्रतिष्ठित त्रि. (प्रतिष्ठा जाताऽस्य तारका. इतच्) પ્રતિષ્ઠા પામેલ દેવ વિગેરે, પ્રસિદ્ધ, પ્રખ્યાત, સ્થિતિ પામેલ, આબરૂવાળું.

प्रतिष्ठित पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

प्रतिष्णात त्रि. (प्रति+स्ना+क्त) નહાયેલ, સ્નાન કરેલ, સ્વચ્છ કરેલ.

प्रतिष्णिका स्त्री. (प्रति+स्ना+क स्वार्थे क कापि अत इत्वम्) પ્રતિસ્નાન કરેલી સ્ત્રી.

प्रतिसङ्क्रम पु. (प्रतिरूपः संक्रमः) પ્રતિબિંબ, પ્રતિચ્છાયા, પડછાયો, સંચાર.

प्रतिसङ्क्रम त्रि. (प्रतिगतः संक्रमम्) પ્રતિચ્છાયા પામેલ, પ્રતિબિંબ પામેલ, સંચાર પામેલ.

प्रतिसङ्ख्या स्त्री. (प्रति+सम्+ख्या+भावे अङ्+टाप्) ગણત્રી કરવી, ગણવું તે, સંખ્યા કરવી, સાંખ્યના સિદ્ધાંતોથી સિદ્ધ થયેલું જ્ઞાન.

प्रतिसङ्ख्यानिरोध पु. (प्रतिसंख्यापूर्वको निरोधः) બુદ્ધિપૂર્વક ભાવોનોનાશ-બૌદ્ધમત સિદ્ધ એક પદાર્થ.

प्रतिसञ्चर पु. (प्रतिसञ्चरन्ति क्रियाशून्यतया विलीयन्तेऽस्यां प्रति+सम्+चर्+आधारे अप्) એક જાતનો પ્રલય, સંચાર.

प्रतिसन्देश पु. (प्रतिरूपः सन्देशः) સામો સંદેશો.

प्रतिसन्धान न. (प्रति+सम्+धा+भावे ल्युट्) અનુસન્ધાન, શોધવું, ખોળવું, અનુચિંતન.

प्रतिसन्धि पु. (प्रतीपः सन्धिः) વિયોગ, નિવૃતિ, વિષયો ઉપરનું વૈરાગ્ય.

प्रतिसन्धि पु. (प्रति+सम्+धा+कि) શોધવું, ખોળવું, અનુસન્ધાન, અનુચિન્તન

प्रतिसन्धि अव्य. (सन्धिं सन्धिं प्रति साकल्ये अव्य.) સાંધે સાંધે, દરેક સાંધા વિષે.

प्रतिसन्धेय त्रि, (प्रति+सम्+धा+कर्मणि यत्) સામેથી સાંધવા યોગ્ય, ઉપાય કરવા યોગ્ય, સન્ધિ કરવા લાયક.

प्रतिसम त्रि. (प्रतिकूलः समः) વિસદૃશ-સરખું નહિ તે, સમાન નહિ તે.

प्रतिसमन्त त्रि. (प्रतिगतं समन्तात् येन पृषो.) જેના વડે ચોતરફ પ્રાપ્ત થવાયું હોય તે.

प्रतिसमाधान न. (प्रति+सम्+आ+धा+ल्युट्) ઉપાય, ઇલાજ, રોગથી આરામ કરવો તે.

प्रतिसमासन न. (प्रति+सम्+आ+अस् क्षेपे+भावे ल्युट्) નિવારણ, અટકાવવું, રોકવું, निरसन શબ્દ જુઓ.

प्रतिसर पु. (प्रति+सृ+अच्) સૈન્યનો પાછલો ભાગ, હાથે બાંધવાનું સૂત્ર-હસ્તસૂત્ર, એક જાતનો મન્ત્ર, માળા, વ્રણશુદ્ધિ-ગડગુમડ સાફ કરવું તે.

प्रतिसर पु. न. (प्रतिसरति, प्रति+सृ+अच्) ભૂષણ-અલંકાર, હાથે બાંધવાની રાખડી-રક્ષાબંધન.

प्रतिसर त्रि. (प्रति+सृ+अच्) નોકર, ચાકર, સેવક.

प्रतिसरा स्त्री. (प्रतिसर+स्त्रियां टाप्) રક્ષાબંધન-રાખડી.

प्रतिवेश्म अव्य. (वेश्मनि वेश्मनि वीप्सायां अव्ययी.) ઘેરે ઘેરે, દરેક ઘરમાં.

प्रतिवेश्मन् न. (प्रत्यासन्नं वेश्म) પડોશનું ઘર.

प्रतिव्यूह पु. (प्रतिरूपः व्यूहः) સૈન્યને ગોઠવવાનો એક પ્રકાર–લશ્કરની યોગ્ય ગોઠવણી, સામે ગોઠવણ, વિરૂદ્ધ રચના.

प्रतिशङ्कनीय त्रि. (प्रति+शङ्क्+अनीयर्) શંકા કરવા યોગ્ય, સંશય કરવા લાયક.

प्रतिशङ्का स्त्री. (प्रति+शङ्क्+अङ्+टाप्) શંકા, વહેમ.

प्रतिशङ्क्य त्रि. (प्रति+शङ्क्+यत्) શંકા કરવા યોગ્ય.

प्रतिशब्द पु. (प्रतिरूपः शब्दः) प्रतिध्वनि શબ્દ જુઓ.

प्रतिशम पु. (प्रति+शम्+घञ्) શાંતિ.

प्रतिशयन न. (प्रति+शी+भावे ल्युट्) મરજી મુજબ મેળવવા માટે દેવવિગેરે પાસે સ્નાન–ભોજન વગેરેનો ત્યાગ કરી સૂઇ રહેવું.

प्रतिशयित त्रि. (प्रति+शी+क्त) સૂઈ રહેલ.

प्रतिशासन न. (प्रति+शास्+ल्युट्) નોકર ચાકરને હુકમ કરવો તે.

प्रतिशिष्ट त्रि. (प्रति+शास्+कर्मणि क्त) મોકલેલું- તિરસ્કાર કરેલું, ખંડન કરેલું.

प्रतिश्या स्त्री. (प्रति+श्यै+करणे वा. अङ्+टाप्) સળેખમ–એક જાતનો રોગ.

प्रतिश्याय पु. (प्रतिक्षणं श्यायते, प्रति+श्यै+ण) સળેખમનો રોગ, હીમ–ઝાકળ.

प्रतिश्रय पु. (प्रतिश्रीयते, प्रति+श्रि+आधारे अच्) યજ્ઞગૃહ, સભા, સ્થાન, ઘર, આશ્રય.

प्रतिश्रव पु. (प्रति+श्रु+भावे अप्) સ્વીકાર, માન્ય.

प्रतिश्रवण न. (प्रति+श्रु+भावे ल्युट्) સાંભળવું તે, સ્વીકારવું, માન્ય કરવું.

प्रतिश्रवण त्रि. (प्रतिगतः श्रवणं कर्णम्) કાનને અનુસરેલ, કાને પહોંચેલ.

प्रतिश्रवस् पु. ગોત્ર પ્રવર એક ૠષિ, પરિક્ષિતના પુત્ર ભીમસેનનો પુત્ર એક રાજા.

प्रतिश्रुत् स्त्री. (प्रतिरूपं श्रूयते, श्रु+सम्प. वा. कर्मणि क्विप् तुक् च) સામો અવાજ, પડઘો.

प्रतिश्रुत्का स्त्री. તે નામે એક દેવતા.

प्रतिश्रुत त्रि. (प्रतिश्रुयते स्म, प्रति+श्रु+क्त) સ્વીકારેલ, માન્ય કરેલ, સંભાળેલ.

प्रतिश्रुत न. સ્વીકાર, માન્ય.

प्रतिश्रुति स्त्री. (प्रति+श्रु+भावे क्तिन्) સાંભળવું, સ્વીકાર, પડઘો, સામો અવાજ.

प्रतिश्रुति पु. (पडिसुइ जै. प्रा.) જંબુદ્વિપના ઐરવત ક્ષેત્રમાં આગામિ ઉત્સર્પિણીમાં થનાર ૯ મા કુલકર.

प्रतिषिद्ध त्रि. (प्रति+सिध्+कर्मणि क्त) મનાઈ કરેલ, અટકાવેલ, રોકેલ, નિષેધેલ.

प्रतिषिद्धसेवन न. (प्रतिषिद्धस्य सेवनम्) નિષેધેલાનું સેવન.

प्रतिषिद्धसेविन् त्रि. (प्रतिषिद्धं सेवते सेव्+णिनि) મનાઇ કરેલી વસ્તુ વગેરેનું સેવન કરનાર.

प्रतिषेद्धृ त्रि. (प्रति+सिध्+तृच्) નિષેધ કરનાર, મનાઈ કરનાર.

प्रतिषेध पु. (प्रति+सिध्+भावे घञ्) નિષેધ, મનાઈ, રોકવું, અટકાવવું, દૂષણ કહેવું, તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

प्रतिषेधक त्रि. (प्रतिषेधति, प्रति+सिध्+ण्वुल्) મનાઇ કરનાર, નિષેધ કરનાર, વારનાર.

प्रतिषेधन न. (प्रति+सिध्+ल्युट्) રોકવું, નિષેધ મનાઈ, અટકાવવું, દૂષણ કહેવું.

प्रतिषेधित त्रि. (पडिसेहिय जै. प्रा.) પ્રતિષેધ કરેલ, મનાઈ કરેલ.

प्रतिषेधोपमा स्त्री. તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

प्रतिष्क पु. (प्रतिष्कन्दति प्रतिगच्छति प्रति+स्कन्द्+बाहु. ड) દૂત, જાસુસ.

प्रतिष्कप पु. (प्रतिकप्यतेऽनेन, प्रति+कप्–हिंसायां+अच् वा. सुट् षत्वम्) ચામડાની દોરી, સહાયક, સહચર.

प्रतिष्कस पु. (प्रतिकसति, प्रति+कस्+अच् वा. सुट् षत्वम्) દૂત, ગુપ્ત નોકર.

प्रतिष्टब्ध पु. (प्रति+स्तम्भ्+क्त) અટકાવેલ, રોકેલ, સ્તબ્ધ કરેલ, થંભાવેલ.

प्रतिष्टम्भ पु. (प्रति+स्तम्भ्+भावे घञ् षत्वम्) પ્રતિબંધ, થંભાઈ રહેવું–થોભાઈ રહેવું, હરકત.

વશ થયેલ, તાબે થયેલ, સ્વાધીન થયેલ.

वशीर पु. (वश्+ईरन्) ગજપીપર.

वश्य न. (वशाय वशीकरणाय साधु, वश्+यत्) લવીંગ.

वश्य त्रि. (वशमधीनत्वं गत इति, वश्+यत्) વશ, સ્વાધીન, તાબે થયેલ.

"मनो नवद्वारनिषिद्धवृत्ति हृदि व्यवस्थाप्य समाधिवश्यम्" कुमारे

वश्यका स्त्री. (वश्या+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) સ્વાધીન સ્ત્રી.

वश्या स्त्री. (वश्य+स्त्रियां टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वष् (भ्वा. प. स. सेट् वषति) વધ કરવો, ઠાર મારવું, મારી નાંખવું.

वषट् अव्य. (बह्–डषटि) દેવોને ઉદ્દેશી હોમવાને યોગ્ય વસ્તુનો ત્યાગ.

वषट्कार पु. (वषट् इत्यस्य कारः करणं यत्र) દેવોને ઉદ્દેશી હવિષના ત્યાગ જેમાં થાય તે યજ્ઞ.

वषट्कृत त्रि. (वषडिति मन्त्रेण कृतम्) હોમેલ.

वष्क् (भ्वा. आ. स. सेट् वष्कते) જવું.

वष्कय पु. (वष्कते, वष्क्–गतौ+बाहु. अयन्) એક વર્ષનું વાછરડું.

वष्कयणी स्त्री. (वष्कयमेकहायनवत्सं नयति स्थानान्तरं नी+ड गौरा. ङीष् णत्वं) ઘણા કાળથી વીયાયેલી ગાય.

वष्कयिणी स्त्री. (वष्कः एकहायनो वत्सोऽस्त्यस्याः इनि +ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वस् (चु. उभ. सेट् वासयति–ते) સ્નેહાળ થવું, ભાયાળુ થવું. अक. છેદવું, વધ કરવો. सक.

वस् (दिवा. पर. सक. सेट् वस्यति) થંભવું, થંભી જવું.

वस् (भ्वा. प. अ. अनिट् वसति) રહેવું, વસવું,હોવું, ગાળવું. (अधि+वस्=अधिवसति) રહેવું, સ્વાધીન કરવું, કબજે લેવો. (आ+वस्=आवसति) રહેવું, સમય વિગેરે ગાળવો, વિસ્તારવું, (नि+वस्=निवसति) રહેવું, કબજે લેવો, વાસ કરવો. (परि+ वस्=परिवसति) રહેવું, પ્રવાસ કરવો.

वस् (अदा. आ. स. सेट् वस्ते) ઢાંકવું.

वस् (चुरा. उभ. स. सेट् वासयति–ते) સુવાસિત કરવું, સુગન્ધી કરવું.

वसत् (वस्+वर्त्तमाने शतृ) વસતું, રહેતું.

वसति स्त्री. (वस्+अति) રહેઠાણ, વાસ, રાત્રિ, સ્થાપન, ઘર, છાવણી.

वसतिवरी स्त्री. ब. व. સોમ ગ્રહણ માટે જળ.

वसती स्त्री. (वस्+अति वा ङीप्) વાસ, રહેઠાણ, રાત્રિ, સ્થાન, નિકેતન.

वसथ पु. (वस्+अथच्) ગામ, ગામડું.

वसन न. (वस्–आच्छादने+कर्मणि ल्युट्) વસ્ત્ર, સ્ત્રીનું કટી ભૂષણ–કંદોરો.

"सीतेऽतीते वसनमशनं वासरांते निशान्ते" उद्भटे.

वसन न. (वस्+भावे ल्युट्) ઢાંકણ, વસવું તે.

वसन न. (वस्–निवासे+आधारे ल्युट्) વાસ, રહેઠાણ.

वसनगृह न. (वसननिर्मितं गृहम्) તંબુ, કપડાંનું બનાવેલું ઘર.

वसनसद्मन् न. (वसननिर्मितं सद्म) ઉપરનો અર્થ.

वसना स्त्री. (वस्+युच्+टाप्) સ્ત્રીઓનું કટીનું આભૂષણ–કંદોરો.

वसन्त पु. (वसन्त्यत्र मदनोत्सवा इति, वस्+झ) ચૈત્ર–વૈશાખ એ બે મહિનાની ઋતુ, ઝાડાનો રોગ,નાટકમાં વિદૂષકનું વિશેષણ, તે નામે એક તાલ.

"सुखाः प्रदोषा दिवसाश्च रम्या,
सर्व्वं प्रिये चारुतरं वसन्ते" । ऋतुसंहारे.

वसन्तक पु. (वसन्त+संज्ञायां कन्) અરડુસાનું ઝાડ.

वसन्तकुसुम पु. (वसन्ते कुसुमं यस्य) સેલુ વૃક્ષ.

वसन्तकुसुम न. (वसन्तस्य कुसुमम्) વસન્તઋતુનું ફૂલ.

वसन्तकुसुमाकर पु. પ્રમેહ રોગનો નાશ કરનાર એક ઔષધ.

वसन्तघोषिणी स्त्री. (वसन्ते घोषयति, घुष्+णिनि+ ङीप्) કોયલ–માદા.

वसन्तघोषिन् पु. (वसन्ते घोषयति, वसन्त+घुष्+णिनि) કોયલ–નર.

वसन्तज त्रि. (वसन्ते जायते, जन्+ड) વસન્ત ઋતુમાં ઉત્પન્ન થનાર.

वसन्तजा स्त्री. (वसन्ते जायते, जन्+ड+टाप्) માધવી લતા.

वल्लीदूर्वा स्त्री. (वल्लीरूपा दूर्वा) એક જાતની ધ્રો–દુર્વા.

वल्लीवदरी स्त्री. (वल्लीरूपा वदरी) એક જાતની બોરડી, ભૂમી બદરી.

वल्लीमुद्ग पु. (वल्लीप्रधानो मुद्गः) જંગલી મગ.

वल्लीवृक्ष पु. (वल्लीव दीर्घो वृक्षः) સાગનું ઝાડ.

वल्लुर न. (वल्ल्+उरन्) લતા, કુંજ, વેલ, જંગલ, નિર્જન સ્થલ, ક્ષેત્ર, ખેડયાવિનાની ઘાસ ઉગેલી જમીન.

वल्लूर त्रि. (वल्ल्+ऊरन्) તડકા વિગેરેથી સુકું માંસ, ડુક્કરનું માંસ, વનક્ષેત્ર, જંગલ, વાહન, ક્ષારભૂમિ.

वल्या स्त्री. (वल्ल्+यत्+टाप्) ધાવડીનું ઝાડ.

वल्वज न. (वलते भुवं वेष्टयति, वल्–क्विप्, तादृशः सन् वजति गच्छति, वज्+अच्) એક જાતનું ઘાસ.

वल्वजा स्त्री. (वल्वज+स्त्रियां टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

वल्ह् (चु. उभ. अक. सेट् वल्हयति–ते) પ્રકાશવું, દીપવું.

वल्ह् (भ्वा. आ. स. सेट् वल्हते) ઉત્કર્ષ પામવો.

वव पु. (वा+ड, प्रकारे द्वित्वं ववयोरभेदात्) જ્યોતિષમાં કહેલ પહેલું કરણ.

वश् (अदा. प. स. सेट् वष्टि) સ્પૃહા કરવી, ઇચ્છવું. "निःस्वो वष्टि शतं शतां दशशतं लक्षं सहस्राधिपः"। सुभाषिते.

वश पु. न. (वश्+भावे अप् कर्त्तरि अच् वा) તાબેદારી, તાબેદારપણું, પરવશતા, ધણીપણું, પ્રભુપણું, ઇચ્છા.

वश त्रि. (वष्टि, वश्+कर्त्तरि अच्) સ્વાધીન, પરવશ, પરાધીન.

वशंवद त्रि. (वशं वशकरं मधुरं, वशोऽहमिति वा वदति, वश+वद्+खच् मुम् च) પ્રિયવાક્ય બોલનાર, મીઠું બોલનાર, "હું તને વશ છું" એમ બોલનાર.

वशका स्त्री. (वशेन आयत्ततया कायति शोभते कै+क+टाप्) સ્વાધીન સ્ત્રી, તાબામાં રહેતી સ્ત્રી.

वशक्रिया स्त्री. (वशस्य क्रिया करणम्) વશ કરવું તે.

वशग त्रि. (वशं गच्छति, गम्+ड) વશ થયેલ, તાબે થયેલ.

वशगा स्त्री. (वशं गच्छति, गम्+ड+टाप्) સ્વાધીન સ્ત્રી, તાબામાં રહેતી સ્ત્રી.

वशङ्गत त्रि. (वशं गतः) વશ થયેલ, તાબે થયેલ.

वशना स्त्री. (वश्+युच्+टाप्) સ્ત્રીનું કંઠભૂષણ. "सारसनं सारशनं वसना वशना तथा" शब्दरत्नार्णवे

वशवर्त्तिन् त्रि (वशे वर्त्तते, वृत्+णिनि) વશ થયેલ, સ્વાધીન,

वशा स्त्री. (वश्–स्पृहायां+अच्+टाप्) કોઇ પણ સ્ત્રી, વાંઝણી સ્ત્રી, તાબેદાર સ્ત્રી, હાથણી, ગાય, નણંદ. "स्त्रीरत्नेषु ममोर्वशी प्रियतमा यूथे तवेयं वशा।" विक्रमोर्वशीये

वशाकु पु. એક જાતનું પક્ષી.

वशानुग त्रि. (वशं अनुगच्छति, अनु+गम्+ड) વશ થયેલ, તાબેદાર.

वशापायिन् पु. (वशां पीवति, पा+णिनि) કુતરો.

वशापायिनी स्त्री. (वशापायिन्+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુતરી.

वशि त्रि. (वश्+अस्त्यर्थे इनि) બીજાને વશ કરનાર.

वशि न. (वश्+भावे इनि) વશીકરણ.

वशिक त्रि. (वशोऽस्त्यस्य ठन्) શૂન્ય, ખાલી.

वशिका स्त्री. (वशो वशीकरणं साध्यत्वेनास्त्यस्या इति वश्+ठन्+टाप्) અગર ચન્દન.

वशिता स्त्री. (वशेर्भावः तल्+टाप्) બીજાને વશ કરવું તે, વશ કરવાપણું, ઇશ્વરનું એક ઐશ્વર્ય, સ્વતંત્ર.

वशित्व न. (वशिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वशिन् त्रि. (वशोऽस्त्यस्य इनि) ઇન્દ્રિય જેને વશ છે એવો પુરૂષ, સ્વાધીન, સ્વતંત્ર

वशिनी स्त्री. (वशिन्+स्त्रियां ङीप्) ખીજડીનું ઝાડ.

वशिर न. (वश्+इरन्) સમુદ્રનું મીઠું.

वशिर पु. (,, ,,) ગજપીપર, વનસ્પતિ ચવક.

वशिष्ठ पु. (अतिशयेन वशी इष्ठन् टने र्लुक्) વસિષ્ઠ મુનિ.

वशीकरण न. (अवशः वशःक्रियतेऽनेन, वश+च्वि+कृ+ल्युट्) બીજાને વશ કરે તેવો મંત્ર પ્રયોગ કરવો.

वशीकृत त्रि. (अवशः वशःक्रियते, वश+च्वि+कृ+क्त) વશ કરેલ, તાબે કરેલ.

वशीभवन न. (वश+च्वि+भू+ल्युट्) વશ થવું, તાબે થવું.

वशीभूत त्रि. (अवशो वशो भूतः, वश+च्वि+भू+क्त)

वसुप्राण पु. (वसुः दीप्तिः प्राणा इव यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वसुपूज्य पु. १२ મા જૈન તીર્થંકર વાસુપૂજ્યના પિતા.

वसुमत् त्रि. (वसु+अस्त्यर्थे मतुप्) ધનવાન, પૈસાદાર.

वसुमती स्त्री. (वसु+मतुप्+ङीप्) પૃથ્વી, કોઈ નામ.

वसुरोचिस् पु. (वसुने धनाय रोचते, रुच्+इसुन्) યજ્ઞ.

वसुल पु. (वसुं दीप्तिं लाति, ला+क) દેવ.

वसुषेण पु. (वसुयुक्ता सेनाऽस्य) કર્ણ.

वसुस्थली स्त्री. (वसूनां धनानां स्थली) કુબેરની નગરી, ધન રત્ન–સોના વિગેરેનું સ્થળ.

वसुहट्ट पु. (वसूनां दीप्तीनां हट्ट इव) એક જાતનું ઝાડ. बकवृक्ष.

वसुहट्टक पु. (वसूनां हट्टः स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वसूक न. (वसुक+पृषो.) એક જાતનું લવણ.

वसूरा स्त्री. વેશ્યા.

वस्क् (भ्वा. आ. स. सेट् वस्कते) જવું, ચાલવું.

वस्क पु. (वस्क्+घञ्) અધ્યવસાય, નિશ્ચય.

वस्कराटिका स्त्री. વીંછી.

वस्त् (चुरा उभ. सेट् वस्तयति–ते) માંગવું, યાચવું द्विक. મારી નાંખવું, જવું. सक.

वस्त पु. (वस्यते वध्यते, वस्त+कर्मणि घञ्) બકરો.

वस्त न. (वस्त्+अच्) ઘર.

वस्तक न. (वस्त इव कायति, कै+क) બનાવટી મીઠું.

वस्तकर्ण पु. (वस्तस्य कर्णः पत्राकारेऽस्त्यस्य अच्) સાગનું ઝાડ.

वस्तगन्धा स्त्री. (वस्तस्येव गन्धो यस्याः) અજગન્ધા વનસ્પતિ.

वस्तमोदा स्त्री. (वस्तं छागं मोदयति, मुद्+णिच्+अण्+टाप्) અજમોદ.

वस्तव्य त्रि. (वस्+कर्मणि तव्यच्) રહેવા લાયક, વસવા યોગ્ય.

वस्ति पु. (वसति मुत्रादिकमत्र, वस्+उणा. ति) નાભિથી નીચેનું મૂત્રાધાર સ્થાન, વાસ, રહેઠાણ, ઝાડાની કબજીઆત વગેરે રોગોને ટાળવા સારૂ ગુદાદ્વારા લેવાતી પીચકારી.

वस्ति पु. स्त्री. (वस्+तिच्) વસ્ત્રની કિનાર–છેડો, પીચકારી.

वस्तिकर्मन् न. (वस्त्याः कर्म) ગુદાદ્વારા પીચકારી મારવી તે.

वस्तिकर्माढ्य पु. (वस्तिकर्मणा तच्छोधनव्यापारेण आढ्यः) અરીઠાંનું ઝાડ.

"अरीष्टो वस्तिकर्माढ्यो वेणीरः फेनिलः क्षुणः"

वस्तिमल न. (वस्तेर्नाभ्यधोभागस्य मलम्) મૂત્ર, પેશાબ.

वस्ती स्त्री. (वस्त+स्त्रियां जाति. ङीष्) બકરી.

वस्तु न. (वसतीति, वस्+उणा. तुन्) ચીજ, દ્રવ્ય, પદાર્થ, સત્ય પદાર્થ, પાત્રભૂત, અર્થ, નાટક વિગેરેનો વિષય (પ્લૉટ).

"स्पृहावती वस्तुषु केषु मागधी"–रघुवंशे.

वस्तुक न. (वस्तु+इवार्थे कन्) એક જાતનું શાક. वास्तुक

वस्तुका स्त्री (वस्तुक+स्त्रियां टाप्) એક જાતનું શાક.

वस्तुतस् अव्य. (वस्तु+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વાસ્તવિક રીતે, ખરી રીતે, વસ્તુથી.

वस्तुमात्र न. (वस्तु+मात्रम्) પદાર્થ માત્ર.

वस्तुहानि स्त्री. (वस्तुनो हानिः) વસ્તુનું નુકશાન, ચીજની હાણ.

वस्तूक न. એક જાતનું મીઠું.

वस्त्य न. (वसतौ साधुः यत्) ઘર.

वस्त्वन्तर न. (अन्यद् वस्तु) બીજી વસ્તુ, બીજો પદાર્થ.

वस्त्वभाव पु. (वस्तुनः अभावः) વસ્તુનો અભાવ.

वस्त्र न. (वस्यते आच्छाद्यतेऽनेन, वस्+ष्ट्रन्) વસ્ત્ર, કપડું, તમાલપત્ર, આચ્છાદન.

वस्त्रकुट्टिम न. (वस्त्रनिर्मितं कुट्टिमम्) છત્ર, છત્રી, તમ્બુ.

वस्त्रगृह न. (वस्त्रनिर्मितं गृहम्) તમ્બુ, છત્રી.

वस्त्रग्रन्थि पु. (वस्त्रस्य ग्रन्थिः) સ્ત્રીએ પહેરેલા કપડાની કેડ ઉપરની ગાંઠ.

वस्त्रनिर्णेजक पु. (वस्त्र+निस्+निज्+ण्वुल्) ધોબી.

वस्त्रपुत्रिका स्त्री. (वस्त्रनिर्मिता पुत्रिका) લુગડાની પુતળી.

वस्त्रभूषणा स्त्री. (वस्त्रस्य भूषणं यस्याः) મજીઠ.

वस्त्रभेदक पु. (वस्त्र+भिद्+ण्वुल्) દરજી.

वसन्ततिलक न. (वसन्तस्य तिलकमिव) એક જાતનું ફૂલ, ચૌદ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ. "ज्ञेयं वसन्ततिलकं तभजा जगौगः"–छन्दोमं. जर्याम्

वसन्ततिलका स्त्री. ચૌદ અક્ષરનો એક છન્દ.

वसन्तदूत पु. (वसन्तस्य दूत इव) કોયલ–નર, આંબાનું ઝાડ, પંચમ રાગ.

वसन्तदूती स्त्री. (वसन्तस्य दूतीव) માધવી લતા, પાટલી વૃક્ષ, ગણીયારીનું ઝાડ, કોયલ–માદા.

वसन्तद्रु पु. (वसन्तस्य द्रुः) આંબાનું ઝાડ.

वसन्तपञ्चमी स्त्री. (वसन्तस्य पञ्चमी) વસંત પંચમી, માઘ શુદિ પાંચમ.

वसन्तवृक्ष पु. (वसन्तस्य वृक्षः) આંબાનું ઝાડ.

वसन्तसख पु. (वसन्तस्य सखा इति समा. अच्) કામદેવ.

वसन्तोत्सव पु. (वसन्तस्य उत्सवः) હોળીનો ઉત્સવ.

वसा स्त्री. (वस्+अच्+टाप्) મેદ, ચરબી, એક વેલો.

वसाढ्य पु. (वसाभिः आढ्यः) શિશુમાર નામનું મોટું માછલું.

वसाढ्यक पु. (वसाढ्य+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वसाढ्या स्त्री. (वसाभिः आढ्या) શિશુમાર નામની મોટી માછલી.

वसान त्रि. (वस्+वर्त्तमाने शानच्) પહેરતું, ધારણ કરતું.

वसि पु. (वस्+इन्) રહેઠાણ, ઘર રહેવું.

वसितृ त्रि. (वस्+तृच्) વસનાર, રહેનાર.

वसिन् पु. (वस्+इन) પાણીનો બિલાડો.

वसिर न. (वस्+इरन्) સમુદ્રનું મીઠું, ગજપીપર.

वसिष्ट पु. (वशिष्ट+पृषो.) વસિષ્ઠ નામના ઋષિ.

वसु न. (वस्+उ) ધન, રત્ન, વૃદ્ધિ નામની ઔષધિ, સોનું, પાણી.

वसु पु. (,, ,,) આઠ વસુ પૈકી પ્રત્યેક, એક જાતનું ઝાડ, અગ્નિ, કિરણ, સૂર્ય, ધોંસરાની ગાંઠ, વસુ જેના દેવતા હોય તે નક્ષત્ર–ધનિષ્ઠા, તે નામનો એક રાજા, આઠ સંખ્યાની સંજ્ઞા, ચિત્રાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

वसु त्रि. (वस्+उ) મધુર, મીઠું, સૂકું, સુકાઈ ગયેલું.

वसु स्त्री. (वस्+उ) વૃદ્ધિ ઔષધિ, દીપ્તિ.

वसुक पु. (वसुना सूर्यनाम्ना कायति, कै+क+टाप्) આકડાનું ઝાડ, બક વૃક્ષ.

वसुक न. (वसु+संज्ञायां कन्) એક જાતનું મીઠું

वसुकीट पु. (वसुनि धने कीट इव) યાચક,માગણ.

वसुच्छिद्रा स्त्री. (वसुसङ्ख्यातानि पुष्पे छिद्राणि यस्याः) મહામેદા નામની વનસ્પતિ.

वसुद पु. (वसूनि ददाति, दा+क) કુબેર, વિષ્ણુ.

वसुद त्रि. (,, ,,) ધન–સોનું–રત્ન વિગેરે આપનાર.

वसुदा स्त्री. (वसु ददाति, दा+क) પૃથ્વી, ધન આપનારી.

वसुदेव पु. (वसुना दीव्यति, दिव्+अच्) શ્રીકૃષ્ણનો પિતા.

वसुदेव न. (वसवो देवा यस्य) ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર.

वसुदेवता स्त्री. (वसवो देवता यस्याः) ઉપરનો અર્થ.

वसुदेवभू पु. (वसुदेवात् भवति, भू+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.

वसुदेव्या स्त्री. ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર.

वसुधा स्त्री. (वसूनि धीयन्तेऽस्यां, धा+घञर्थे आधारे क+टाप्) પૃથ્વી.

वसुधाधर स्त्री. (वसुधां धारयति, धृ+अच्) પર્વત.

वसुधाधिप पु. (वसुधायाः अधिपः) રાજા.

वसुधाधिपति पु. (वसुधायाः अधिपतिः) રાજા.

वसुधाधीश पु. (वसुधायाः अधीशः) ઉપરનો અર્થ.

वसुधाधीश्वर पु. (वसुधायाः अधीश्वरः) રાજા, નૃપ.

वसुधानगर न. વરૂણની રાજધાની.

वसुधारा स्त्री. (वसोर्श्चैदिराजस्य प्रियार्थं धारा घृतस्र-वसन्ततिः) માંગલિકમાં ચેદિરાજ વસુને ઉદ્દેશીને કરાતી ઘી વિગેરેની ધાર.

वसुधारा स्त्री. (वसोः रत्नस्येव धारा यस्याः) કુબેરની નગરી, જૈનની એક શક્તિ.

"कुड्यालग्नां वसोर्धारां सप्त वारान् घृतेन तु ।
कारयेत्पञ्च वारान् वा नातिनीचां न चोच्छ्रिताम्" ॥
छान्दोग्योप०

वसुन्धरा स्त्री. (वसूनि धारयति, धृ+खच् मुम् ह्रस्वश्च) પૃથ્વી

वहिर्भवन न. (वहिर्+भू+भावे ल्युट्) બહાર થવું-હોવું.

वहिर्भूत त्रि. (वहिः+भू+क्त) બહાર થયેલ.

वहिर्मुख त्रि. (वहिः बाह्यविषये मुखं प्रवणता यस्य) બાહ્ય વિષયોમાં આસકત મનવાળું, વિષયાસકત, આત્મસ્વરૂપથી વિમુખ.

वहिश्चर पु. (वहिश्चरतीति चर्+ट) કરચલો.

वहिश्चर त्रि. (वहिश्चरतीति, चर्+ट) બહાર ફરનાર-જનાર.

वहिष्करण न. (वहिस्+कृ+ल्युट्) બહાર કરવું, હાંકી કાઢવું, બહિષ્કાર કરવો, અનાદર કરવો.

वहिष्कार पु. (वहिस्+कृ+घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वहिष्कृत त्रि. (वहिस्+कृ+क्त) બહાર કાઢેલ, અનાદર કરેલ, તિરસ્કારેલ.

वहिस् अव्य. (वह्+इसुन् बवयोरभेदात्) બહાર.

वहेडक पु. (वह्+अच् वहः एडक इव बृहत् काण्डो यस्य) બહેડાનું ઝાડ.

वह्नि पु. (वह्+नि) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ભિલામાનું ઝાડ, લીંબુનું ઝાડ, તંત્રોક્ત 'र' અક્ષર.

वह्निकर त्रि. (वह्निं करोति, कृ+अच्) અગ્નિ કરનાર, અગ્નિદીપક.

वह्निकरी स्त्री. (वह्निकर+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતનું ઝાડ.

वह्निकाष्ठ न. (वह्नेर्दाह्यदाहायानुकूलं काष्ठम् शा. त.) એક જાતનું અગર.

वह्निकुमार पु. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ અગ્નિકુમારદેવ.

वह्निगन्ध (पु. (वह्नौ दाहकाले गन्धो यस्य) એક જાતનો ધૂપ.

वह्निगर्भ पु. (वह्निर्गर्भे यस्य) વાંસ.

वह्निगर्भा स्त्री. (वह्निरग्निर्गर्भे यस्याः) ખીજડીનું ઝાડ.

वह्निज्वाला स्त्री. (वह्नेर्ज्वालेव पीडाकारकत्वात्) ધાવડીનું ઝાડ. અગ્નિની ઝાળ.

वह्निदीपक पु. (वह्निरिव दीप्यति दीप्+ण्वुल्) કસુંબાનું ઝાડ.

वह्निदीपक त्रि (वह्निं देहस्थवह्निं सेवनात् दीपयति दीप्+णिच्+ण्वुल्) અગ્નિદીપક.

[व]ह्निदीपिका स्त्री. (वह्निं जठराग्निं दीपयति, ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) અજમોદ.

वह्निनामन् पु. (वह्निरिति नाम यस्य) ભીલામાનું ઝાડ, ચિત્રક વૃક્ષ.

वह्निनी स्त्री. (वह्निं तत्कान्तिं नयति, नी+ड-गौरा. ङीष्) જટામાંસી વનસ્પતિ,

वह्निपुष्पी स्त्री. (,, रिव तापकं पुष्पं यस्याः ङीष्) ધાવડીનું ઝાડ.

वह्निबीज न. (वह्नेः बीजमिव) જીરૂ, લીંબુ, તંત્રોક્ત 'र' અક્ષર.

वह्निभोग्य न. (वह्नेः भोग्यम्) ઘી.

वह्निमन्थ पु. (वह्नये वह्निजननाय मथ्यतेऽसौ मन्थ्+कर्मणि घञ्) ગણીયારીનું ઝાડ.

वह्निमन्थ पु. (वह्नेः मन्थः) અગ્નિનું મંથન, અગ્નિ પ્રગટ કરવો તે.

वह्निमारक न. (वन्हिं मारयति मृ+ण्वुल्) પાણી.

वह्निमित्र पु. (वन्हिर्मित्रं यस्य) વાયુ.

वह्निरेतस् पु. (वन्हौ निषिक्तं रेतो येन) શિવ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वह्निरेतस् न. (वह्नेः रेतः) સોનું.

वह्निलोह न. (वह्निप्रचुरं लोहम्) તાંબુ.

वह्निलोहक न. (वह्नेःप्रियं लोहं धातुः स्वार्थे क) કાંસુ, કાંચન.

वह्निवधू स्त्री. (वह्नेः वधूः) અગ્નિની સ્ત્રી સ્વાહા, સ્વાહાનો મંત્ર,

वह्निवर्ण न. (वह्नेरिव वर्णो यस्य) લાલ કમળ.

वह्निवल्लभ पु. (वह्नेर्वल्लभः प्रियः उद्दीपकत्वात्) લાખ.

वह्निवल्लभ त्रि. (वह्नेः वल्लभः) અગ્નિને વહાલું.

वह्निवीज न. (वह्नेर्देहस्थवह्नेः वीजमिव) જીરૂ, લીંબુ, તંત્રોક્ત 'र' અક્ષર.

वह्निशिख न. (वह्नेरिव रक्तत्वात् शिखाऽस्य) કસુંબો. "स्यात्कुसुम्भं वह्निशिखं वस्त्ररञ्जकमित्यपि"-भावप्रकाशे.

वह्निशिखा स्त्री. (वह्नेः शिखा यद्वा वह्निरिव शिखा यस्याः) અગ્નિની શિખા, ધાવડી.

वह्निसख पु. (वह्नेर्जठराग्नेः सखा टच् समा. वह्नेः सखा च) જીરૂં, વાયુ.

वह्निसंज्ञक पु. (वह्नेः संज्ञा संज्ञा यस्य ततः कन्) ચિત્રાનું ઝાડ, ભીલામાનું વૃક્ષ.

वस्त्रभेदिन् पु. (वस्त्र+भिद्-णिनि) દરજી.
वस्त्रयुग्म न. (वस्त्रस्य युग्मम्) કપડાંનો જોટો, બે વસ્ત્ર.
वस्त्रयोनि स्त्री. (वस्त्रस्य योनिः) રૂ-ઉન-રેશમ વિગેરે.
वस्त्ररञ्जक त्रि. (वस्त्र+रञ्ज्+ण्वुल्) કપડાં રંગનાર.
वस्त्ररञ्जन पु. (वस्त्रं रञ्जयति, रञ्ज्+णिच्+ल्युट्) કસુંબો.
वस्त्राञ्चल पु. न. (वस्त्रस्य अञ्चलम्) લુગડાનો છેડો.
वस्त्रापहारक त्रि. (वस्त्राण्यपहरति, अप्+हृ+ण्वुल्) કપડાં ચોરનાર, વસ્ત્ર ચોરનાર.
वस्त्रापहारिन् त्रि. (वस्त्राणि अपहरति, अप+हृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वस्न न. (वस्-निवासे आच्छादने वा उणा० न.) કીંમત, મૂલ્ય, પગાર, વસ્ત્ર, દ્રવ્ય, ચીજ, ધન, મૃત્યુ, વાસ, રહેઠાણ.
वस्न पु. (वस्+उणा. न) મૂલ્ય, કીંમત.
वस्नन न. સ્ત્રીનું કટિ ભૂષણ-કેડનો દાગીનો.
वस्नसा स्त्री. (वस्नं स्यति, सो+क+टाप्) स्नायु જુઓ.
वस्वौकसारा स्त्री. (वस्वौकेषु रत्नाकरेषु सारा) ઇન્દ્રની નગરી, ઇન્દ્રની નદી, કુબેરની નગરી, કુબેરની નદી.
वंह् (चुरा. उभ. अ. सेट् वंहयति) દીપવું, પ્રકાશવું.
वह् (भ्वा. उभ. द्विक. अनिट् वहति-ते) પહોંચાડવું, પ્રાપ્તકરવું, વહેવું, વાવું, લઈ જવું.
वहंलिह पु. (वहं लेढि, लिह्+अच्) બળદ.
वह पु. (उह्यतेऽनेन, वह्+घ) બળદની ખાંધ.
वह पु. (वह्+कर्त्तरि अच्) ઘોડો, હાથ, રસ્તો, નદ, વાયુ.
वह त्रि. (वह्+घ) વહન કરનાર, વહેનાર, લઇ જનાર, પ્રાપ્ત કરનાર.
वहत् त्रि. (वह्+वर्तमाने शतृ) વહેતું, વાતું, લઈ જતું, પહોંચાડતું.
वहत पु. (वहति, वह्+अतच्) બળદ, મુસાફર.
वहति पु. (वह्+अति) વાયુ, બળદ, પ્રધાન, મંત્રી.
वहती स्त्री. (वहति+स्त्रियां ङीप्) ગાય, નદી.
वहतु पु. (वह्+अतु) મુસાફર, બળદ.
वहन न. (उह्यतेऽनेन, वह्+करणे ल्युट्) તરવાનું સાધન હોડી વિગેરે.
वहन न. (वह्+भावे ल्युट्) વહેવું તે, લઇજવું તે, વાહન, જવું તે, પહોંચાડવું તે, એક નગર.
वहनीय त्रि. (वह्+कर्मणि अनीयर्) વહન કરવા યોગ્ય, લઈજવા યોગ્ય.
वहन्त पु. (वह्+झच्) વાયુ, બાળક.
वहमान त्रि. (वह्+शानच्) વહેતું, વાતું, લઈજતું, પહોંચાડતું.
वहल पु. (वह्+अलच्) વહાણ.
वहल त्रि. (वह्+बाहु. अलच्) દૃઢ, મજબુત, બહુ, પુષ્કળ, ગાઢ.
वहलगन्ध न. (वहलो दृढो गन्धो यस्य) એકજાતનું ચન્દન.
वहलचक्षुस् पु. (वहलानि चक्षुषीव पुष्पाण्यस्य) મેંઢાશીંગ, વનસ્પતિ.
वहलत्वच पु. (वहला दृढा त्वचा यस्य) ધોળું લોધરનું ઝાડ.
वहला स्त्री. (वहलानि पुष्पादीनि सन्त्यस्य अर्श० अच्+टाप्) સુવા, મોટી ઇલાયચી.
वहा स्त्री. (वहतीति, वह्+अच्+टाप्) નદી.
वहित्र न. (वहति द्रव्याणि, वह्+इत्र) વહાણ, હોડી. "विहितवहित्रचरित्रमखेदम् "-गीतगोविन्दे.
वहित्रक न. (वहित्र+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.
वहिन् त्रि. (वह्+णिनि) વહેનાર, લઇ જનાર, પ્રાપ્ત કરનાર, પહોંચાડનાર.
वहिनी स्त्री. (वह्+णिनि+ङीप्) વહાણ.
वहिरङ्ग न. (वहिः प्रकृतेर्वाह्यमङ्गं यस्य) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ પ્રત્યયાદિક નિમિત્તક પ્રકૃતિના અવયવ વિગેરેમાં કાર્ય.
वहिरिन्द्रिय न. (वहिर्देहाद् वाह्यस्य पदार्थस्य ग्राहकमिन्द्रियम्) શબ્દાદિ બાહ્ય વિષયોને ગ્રહણ કરનારો શ્રોત્ર વગેરે ઇન્દ્રિય.
वहिर्गत त्रि. (वहिः गतः) બહારગયેલ.
वहिर्गमन न. (वहिः गमनम्) બહાર જવું.
वहिर्द्वार न. (वहिःस्थंद्वारम्) બહારનો દરવાજો.

वागुरा स्त्री. (वा-हिंसने+उरच् गुगागमश्च टाप्) શિકારમાં ઉપયોગી પશુબંધન-પાશ-પાસલો-જાળ.

वागुरावृत्ति पु. (वागुरा मृगबन्धनपाशादिरेव वृत्तिर्जीविका यस्य) પારધી, શિકારી.

वागुरावृत्ति स्त्री. (वागुरायाः वृत्तिः) શિકાર, જાળ નાખી પશુ પકડવાનો ધંધો.

वागुरिक पु. (वागुरया चरति वागुरया प्रहरणं यस्य वा ठक्) શીકારી.

"वागुरिकैः प्रथमास्थितम्"-रघुवंशे.

वागृषभ पु. (वाचि ऋषभ इव) પંડિત, વિદ્વાન્, વક્તા.

वाग्गुद पु. (वाचा गोदते क्रीडतीव, गुद्-क्रीडायां+क) એક જાતનું પક્ષી.

वाग्गुदी स्त्री. (वाग्गुद+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની પક્ષિણી.

वाग्गुलि पु. (वाचा गुडति रक्षतीति, गुड्+इन् स च कित्) રાજાઓને તાંબૂલ-પાન બીડું આપનાર.

वाग्गुलिक पु. (वाग्गुलि+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

वाग्डम्बर पु. (वाचः डम्बरः) વાણીનો આડંબર, ભારેભારે શબ્દો વાપરવા તે.

वाग्दण्ड पु. (वाचो वागिन्द्रियस्य दण्डः संयमनम्) વાણીનો દંડ, વાણીનો સંયમ, મિત ભાષણ, થોડું બોલવું.

वाग्दत्त त्रि. (वाचा दत्तम्) વચનથી આપેલું, વાગ્દાન કરેલું.

वाग्दत्ता स्त्री. (वाचा दत्ता) વાણીથી-વચનથી અર્પણ કરેલ કન્યા.

वाग्दरिद्र त्रि. (वाचि दरिद्र इव) મિતભાષી, થોડાબોલું.

वाग्दल न. (वाचां दलमिव) હોઠ.

वाग्दान न. (वाचा दानम्) કન્યાનું વાણીથી દાન.

वाग्दुष्ट त्रि. (वाचा वाक्यमात्रेण दुष्टः) વાણીથી દુષ્ટ-શુદ્ધ વસ્તુ પણ અશુદ્ધ રૂપે કહેવાથી દૂષિત થયેલ.

वाग्देवता स्त्री. (वाचां देवता) સરસ્વતી.

वाग्देवी स्त्री. (वाचां देवी) સરસ્વતી.

वाग्दोष पु. (वाचा वाचो वा दोषः) વાણીનો દોષ, વચનવડે કોઇનું ખરાબ બોલવું.

वाग्बन्धन न. (वाचो बन्धनम्) વાણીનું બન્ધન, મૌન, બોલતુ બંધ કરવું.

वाग्मिन् त्रि. (प्रशस्ता वागस्त्यस्य, वाच्+ग्मिनि) શ્રેષ્ટ વાક્ય બોલનાર, વાચાલ, બોલવામાં કુશળ.

वाग्मिन् पु. (,, ,,) બૃહસ્પતિ, વિષ્ણુ.

वाग्मूल न. (वाचो मूलम्) વાણીનું મૂળ.

वाग्य त्रि. (वाचं परिमितवाक्यं याति गच्छति या+क) વાણીમાં દરિદ્ર.

वाग्य पु. (वाच्+यत्) ખેદ, કંટાળો, વૈરાગ્ય, દીનતા, શક.

वाग्यत त्रि. (वाचि वाक्ये यतः संयतः) મૌન ધારણ કરનાર.

वाग्यत पु. (,, ,,) મુનિ.

वाग्यतस् अव्य. (वाग्य+पञ्चम्यर्थे तसिल्) ચુપકીથી, છાનામાના.

वाग्यम पु. (वाचं तद्व्यापारं यच्छति, यम्+अच्) મુનિ.

वाग्याम पु. (अशक्त्यादिना वाचं यच्छति, यम्+घञ्) વાણીનો સંયમ, થોડું બોલવું.

वाग्याम त्रि. (वाचि यामो यस्य) થોડું બોલનાર, મૌન ધારણ કરનાર, વાણીનો સંયમ કરનાર.

वाग्विलास पु. (वाचो विलासः) વાણીનો વિલાસ.

वाङ्क पु. (वंक्+अण्) દરીઓ, સમુદ્ર.

वाङ्मती स्त्री. હિમાલયના શિખરમાંથી નીકળતી એક નદી.

वाङ्मय त्रि. (वाक्स्वरूपं मयट् चस्य कः तस्य ङः) વાણીમય શાસ્ત્ર વિગેરે.

वाङ्मुख न. (वाचां मुखमिव) પ્રથમ વાક્યારમ્ભ.

वाच् स्त्री. (वच्+क्विप्) વાણી, બોલવું તે, સરસ્વતી. વાક્ય, વાક્ ઇન્દ્રિય.

"विदुषां वचनाद्वाचः सहसा यान्ति नो बहिः ।
याताश्चेन्न परांचन्ति द्विरदानां रदा इव ॥ भामिनीविलासे

वाचंयम त्रि. (वाचो वाक्यात् यच्छति विरमति, यम्-उपरमे+खच् अमन्तत्वं निपात्यते) ભાપસર બોલનાર, વાણીને નિયમમાં રાખનાર.

वाचंयम पु. (वाचां यच्छति, वाचा+यम्+ख+मुम् ह्रस्वश्च) મુનિ, મહાત્મા.

वाच पु. (वच्+णिच्+अच्) એક જાતનું માછલું.

वह्न्युत्पात पु. (वह्नेः उत्पातः) અગ્નિ કૃત ઉત્પાત, ધૂમકેતુ.

वह्य न. (वह्+यत्) ગાડું, વાહનમાત્ર.

वह्या स्त्री. (वह्य+स्त्रियां टाप्) મુનિ પત્ની.

वा (चु उभ. सेट् वापयति–ते) સુખ મેળવવું अक. ગતિ કરવી, સેવવું सक.

वा (अदा. प. स अनिट् वाति) ગતિ કરવી, વાવું, હિંસા કરવી.

वा अव्य. (वा+का) વિકલ્પ, સાદૃશ્ય, અવધારણ, નિશ્ચય, સમુચ્ચય, વિતર્ક તથા પાદપૂર્તિમાં વપરાય છે.

वांश त्रि. (वंशस्यायं, वंश+ण्ण) કુળનું, વંશનું, વંશ સંબન્ધી, વાંસડાનું, વાંસડા સમ્બન્ધી.

वांशिक त्रि. (वंशी तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्) વાંસળી વગાડનાર, વાંસનો ભાર લઈ જનાર.

वांशी स्त्री. (वंशे भवः अण्+ङीप्) વંશરોચન.

वाःकिटि पु. (वारो जलस्य किटि शूकरः) શિશુમાર.

वाःपुष्प न. લવીંગ.

वाःसदन न. (वारो जलस्य सदनम्) પાણીનું મોટું વાસણ.

वाक पु. (उच्यतेऽसौ अनेनेति वा, वच्+घञ्) વચન, વાક્ય, એક ગ્રન્થ, વેદનો અમુક વિભાગ.

"इदं कविभ्यः पूर्वेभ्यो नमो वाकं प्रशास्महे"। उ. च.

वाक त्रि. (वकस्येदं, वक+अण्) બગલાનું, બગલા સમ્બન્ધી.

वाक न. (वकानां समूहः, वक्+अण्) બગલાઓનો સમૂહ.

वाकुची स्त्री. (वातीति, वा वायुस्तं कुचति संकोचयति, पूतिगन्धत्वात्, वा+कुच्+क+ङीप्) સોમરાજી વનસ્પતિ.

वाक्कलह पु. (वाचां कलहः) વાણીનો ઝઘડો–કલહ.

वाक्कीर पु. (वाचि कौतुकवाक्ये कीरः शुक इव प्रियत्वात्) સાળો.

वाक्छल न. (वाचा छलम्) વાણી વડે છળ–કપટ.

वाक्पटु त्रि. (वाचि पटुः) બોલવામાં હોંશીયાર.

वाक्पटुता स्त्री. (वाक्पटोः भावः तल्+टाप्) બોલવામાં હોંશીયારી.

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा,
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः।" भर्तृहरिः

वाक्पटुत्व न. (वाचि पटुत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाक्पति पु. (वाचः पतिः) બૃહસ્પતિ, પુષ્ય નક્ષત્ર.

वाक्पति त्रि. (वाचां पतिरिव पटुत्वात्) નિર્દોષ ઉદ્ધત વચન બોલનાર.

वाक्पथ पु. (वाचः पन्थाः विषयः अच्) બોલવાનો કે વર્ણન કરવાનો વિષય.

वाक्पारुष्य न. (वाचा कृतं पारुष्यम्) કઠોર વાણી, વાણીની કઠોરતા.

वाक्य न. (उच्यते इति, वच्+ण्यत् कुत्वं) અમુક પદોનો સમુદાય, સ્વાર્થ બોધક પદ સમુદાય.

"संक्षिप्तस्याप्यतोऽस्यैव वाक्यस्यार्थगरीयसः।
सविस्तरतरा वाचो भाष्यभूता भवन्तु मे॥"

शिशुपालवधे

वाक्यखंडन न. (वाक्यस्य खंडनम्) વાક્યનું ખંડન.

वाक्यविन्यास पु. (वाक्यस्य विन्यासः) વાક્યની રચના, વાક્યની ગોઠવણી

वांक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् वांक्षति) ચહાવું, ઇચ્છવું, ઝંખવું.

वागर पु. (वाचा इयर्ति गच्छति, ऋ+अच्) વિદ્વાન્. પંડિત, શૂરવીર, કસોટી, મુમુક્ષુ. ખાતરી, અડચણ, વરૂ, વડવાગ્નિ.

वागर त्रि. (वाच्+ऋ+अच्) નિર્ભય, ભય રહિત.

वागरी स्त्री. (वागर+स्त्रियां जाति. ङीप्) વરૂ–માદા.

वागा स्त्री. લગામ.

वागारु त्रि. (वाचि आशावाक्ये आरुः कर्कट इव मर्मच्छेदकत्वात्) વચન તોડનાર, આશા ભંગ કરનાર.

वागाशनि पु. બુદ્ધદેવ.

वागीश पु. (वाचामीशः) પુષ્ય નક્ષત્ર, બૃહસ્પતિ, બ્રહ્મા.

"वागीशाद्याः सुमनसः"...न्यायमाला.

वागीश त्रि. (वाचां ईशः) શ્રેષ્ઠ વચન બોલનાર.

वागीशा स्त्री. (वाचामीशा) સરસ્વતી.

वागीश्वर पु. (वाचामीश्वरः) બૃહસ્પતિ, ગુરૂ, મંજુઘોષ.

वागीश्वरी स्त्री. (वाचामीश्वरी) સરસ્વતી.

वागुजी स्त्री. (वाचा गुज्यते ध्वन्यते, गुज्+क गौरा. ङीप्) સોમરાજી.

वाजसनेयिन् पु. ब. व. (वाजसनेयेन प्रोक्तमधीयते इन्) याज्ञवल्क्य मुनिએ બનાવેલ શુક્લ યજુર્વેદ ભણનાર બ્રાહ્મણ.

वाजिगन्धा स्त्री. (वाजिनो घोटकस्य गन्धोऽस्त्यस्यामिति अच्+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ.

वाजिता स्त्री. (वाजिनो भावः तल्+टाप्) ઘોડાપણું.

वाजित्व न. (वाजिनो भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाजिदन्त पु. (वाजिनां दन्त इव पुष्पं यस्य) અરડૂસાનું ઝાડ.

वाजिदन्तक पु. (वाजिदन्त+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

वाजिन् पु. (वाजः वेगः पक्षो वा अस्त्यस्य इनि) ઘોડો, બાણ, અરડુસાનું ઝાડ, અમુક એક દેવ.

वाजिन् त्रि. (वाज+अस्त्यर्थे इनि) વેગવાળું.

वाजिन पु. (वाजिभ्यो देयं अण्) યજ્ઞમાં આમિક્ષામાંથી નીકળેલું જળ. (તપાવેલા પાણીમાં દહીં નાંખતાં જે કાકડાં કાકડાં થઇ જાય છે તે આમીક્ષા)

वाजिनी स्त्री. (वाजिन्+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઘોડી, આસન્ધ, વેગવાળી સ્ત્રી,

वाजिपृष्ठ पु. (वाजिनः पृष्ठमिव आकृतिरस्य) એક જાતનું ઝાડ.

वाजिभक्ष पु. (वाजिनः भक्षः) ચણા, મઠ વિગેરે.

वाजिभोजन पु. (वाजिभिर्भुज्यते, भुज्+ल्युट्) મગ.

वाजिमत् पु. પટોલ વૃક્ષ.

वाजिशाला स्त्री. (वाजिनां शाला) ઘોડાર, તબેલો.

वाजीकरण न. (वाजिन्+च्वि+कृ+ल्युट्) વીર્યની વૃદ્ધિ કરનાર ઔષધ, દવા વિગેરેથી વીર્યની વૃદ્ધિ કરવી તે.

"यद् द्रव्यं पुरुषं कुर्यात् वाजिवत्सुरतक्षमम्
तद् वाजीकरणं ख्यातम्"...सुश्रुत

वाञ्छत् त्रि. (वाञ्छ्+वर्तमाने शतृ) ચહાતું, ઇચ્છતું.

वाञ्छन न. (वाञ्छ्+भावे ल्युट्) ઇચ્છવું, ચહાવું.

वाञ्छनीय त्रि. (वाञ्छ्+कर्मणि अनीयर्) ચહાવા લાયક, ઇચ્છવા યોગ્ય.

वाञ्छा स्त्री. (वाञ्छ्+अ+टाप्) ઇચ્છા, ચાહના.
"वांछा सज्जनसंगमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता" भर्तृहरि.

वाञ्छित त्रि. (वाञ्छ्+क्त) ચાહેલું, ઇચ્છેલું.

वाञ्छितव्य त्रि. (वाञ्छ्+कर्मणि तव्यच्) ઇચ્છવા યોગ્ય, ચાહવા લાયક.

वाञ्छिन् त्रि. (वाञ्छ्+कर्त्रर्थे णिनि) ચાહનાર, ઇચ્છનાર.

वाञ्छिनी स्त्री. (वाञ्छ्+णिनि+ङीप्) ઇચ્છતી–ચહાતી.

वाट पु. (वट्+घञ्) માર્ગ, રસ્તો, વાડ, ભીંત, મંડપ કોટ વગેરેથી ઘેરાયેલું સ્થાન.

वाट न. (वट्+अच्) વરંડ, એક ગાત્ર.

वाटशृङ्खला स्त्री. (वाटरोधिका शृंखला) રસ્તો રોકનાર સાંકળ.

वाटिका स्त्री. (वट्+ण्वुल्+टाप् कापि अत इत्वं) વાસ્તુભૂમિ, ધરતી, જમીન, વાડી, વાડ, ભીંત, એક વનસ્પતિ, હિંગુપત્રી, વાડી.

वाटी स्त्री. (वट्यते, वेष्टयते, वट्+घञ्+गौरा. ङीप्) વાસ્તુભૂમિ, ઘરની જમીન, વાડી, એક જાતની જમીન.

वाट्टक न. શેકેલા જવ.

वाट्य त्रि. (वाट्या इदं यत्) વાડીનું, વાડ સંબંધી, ભીંતનું, ભીંત સંબંધી.

वाट्या स्त्री. (वटयते वेष्टयते इति, वट्–वेष्टने+ण्यत्+टाप् यद्वा वाटयां वास्तुप्रदेशे हिता, वाटी+यत्+टाप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

वाट्याल पु. (वाटीं अलति भूषयति, अल्+अण्) એક જાતનો છોડ.

वाट्यालक पु. (वाट्याल+संज्ञायां कन्) ઉપરનો અર્થ.

वाट्याली स्त्री. (वाटीमलति भूषयतीति, अल्+अण्+गौरा. ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

वाड् (भ्वा. आ. अ. सेट् वाडते) નાહવું, ડુબકી મારવી.

वाड पु. (धातूनामनेकार्थत्वात् वाड्–वेष्टने+भावे घञ्) ઘેરવું, વીંટવું.

वाडव पु. (वडवायां जातः अण्) સમુદ્રના તળીએ રહેતો અગ્નિ.

वाडव पु. (वाड्+घञ्, वल्+घञ् लस्य डो वा वाडो वृद्धिः तं वाति वा+क) બ્રાહ્મણ.

वाडव न. (वडवानां समूहः अण्) ઘોડીઓનો સમુદાય.

वाडवाग्नि पु. (वाडवश्चासौ अग्निश्च) સમુદ્રમાં સળગતો અગ્નિ.

वाच पु. એક જાતની વનસ્પતિ.

वाचक पु. (वक्ति अभिधावृत्त्या बोधयति, वच्+ण्वुल्) સાક્ષાત્ સાંકેતિક અર્થને જણાવનારો શબ્દ.

वाचक पु. (वाचयति, वच्+णिच्+ण्वुल्) ઉપાધ્યાય, પુરાણાદિ વાંચનાર-ભણનાર.

वाचक त्रि. (वाचयति, वच्+ण्वुल्) કહેનાર, વાંચનાર, બોલનાર, ભણનાર.

वाचकता स्त्री. (वाचकस्य भावः तल्+टाप्) વાંચકપણું, કહેવાપણું.

वाचकत्व न. (वाचकस्य भावः त्व) વાંચકપણું.

वाचन न. (वच्+णिच्+स्वार्थे णिच् वा+ल्युट्) વાંચવું તે, પાઠ કરવો તે, કહેવું, બોલવું તે, કથન.

वाचनक न. (वाचनेन कायति, कै+कः) જેનો અર્થ ન જાણી શકાય તેવો એક પ્રશ્ન.

वाचना स्त्री. (वच्+णिच्-स्वार्थे णिच् वा टाप्) વાંચવું તે, પાઠ કરવો તે, કહેવું-બોલવું તે.

वाचनिक त्रि. (वचनेन निर्वृत्तं ठक्) વચનથી પેદા થયેલું.

वाचसांपति पु. (वाचसां सर्वविद्यारूपवाक्यानां पतिः षष्ठ्याः अलुक्) બૃહસ્પતિ, પુષ્ય નક્ષત્ર.

वाचस्पति पु. (वाचः पतिः षष्ठ्या अलुक्) ઉપરનો અર્થ.

वाचा स्त्री. (उच्यतेऽसौ अनया वा वच्+क्विप् नि. वा टाप्) વાણી, વાગેન્દ્રિય.

"क्षुधा वाचा निशा गिरा"

वाचाट त्रि. (वाक्-कुत्सायां वाहुल्येऽस्त्यर्थे आटच् भवत्वात् न कः) બહુ બોલબોલ કરનાર, વાતોડીયું, બડબડ કરનાર.

"नातिलोमां न वाचाटां न विङ्गलाम्" मनुः

वाचाल त्रि. (वहु कुत्सितं भाषते, वाच्+आलच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ

"नित्यं प्रगल्भवाचालामुपतिष्ठे सरस्वतीम्"

वाचिक त्रि. (वाचा कृतं, वाच्+ठक्) વાણીથી થયેલ પાપાદિ.

वाचिक न. (वागेन, वाक्+ठक्) સંદેશાની વાણી, સમાચાર, સંદેશ.

वाचिक पु. (वाचा निष्पन्नः ठक्) એક પ્રકારનો વાક્યારમ્ભ.

वाचिकपत्र न. (वाचिकस्य सन्देशस्य पत्रम्) સંદેશાનો કાગળ, લીપી.

वाचिकपत्रक न. (वाचिकपत्र+स्वार्थे क) ખબરનો કાગળ, સમાચારનું પત્ર, લીપી.

वाचिकहारक पु. (वाचिकं हरति, हृ+ण्वुल्) કાસદ, કાગળ, પત્ર.

वाचोयुक्ति स्त्री. (वाचः युक्तिः अलु. स.) બોલવાની યુક્તિ, વાણીનું નિર્મળપણું.

वाचोयुक्ति त्रि. (वाचः वाक्यस्य युक्तिर्यस्य) બોલવામાં કુશળ, બોલવાની યુક્તિવાળું.

वाचोयुक्तिपटु त्रि. (वाचोयुक्तौ वाग्दर्शितन्याये पटुः) બોલવાની યુક્તિમાં હોંશીયાર.

वाच्य न. (वच्+भावे ण्यत् न कः) દૂષણ, દોષ, પ્રતિપાદન, કથન, કહેવું.

"प्रमदामनुसंस्थितः शुचा नृपतिः सन्निति दर्शनात्" रघौ.

वाच्य त्रि. (उच्यते, वच्+कर्मणि ण्यत्) બોલવા યોગ્ય, કહેવા લાયક, પ્રતિપાદન કરવા યોગ્ય, નિન્દ્ય.

वाच्य पु. શબ્દની અભિધાશક્તિથી જાણવા યોગ્ય અર્થ.

वांछ् (भ्वा. प. स. सेट् वांछति) ઈચ્છવું, ચહાવું.

"अत्तुं वाञ्छतिशांभवो गणपतेराखुं क्षुधार्त्तःफणी"

वाज न. (वज्+घञ्) અન્ન, ઘી, જળ, યજ્ઞ.

वाज पु (,, ,,) બાણનું પીછું, વેગ, શબ્દ, પક્ષી, મુનિ.

वाजपेय पु. न. (वाजमन्नं घृतं वा पेयमत्र) તે નામનો એક યાગ.

वाजपेयिन् पु. (वाजपेय+अस्त्यर्थे इनि) વાજપેય યજ્ઞ કરનારો, વાજપેય યાગ કરનારાના વંશમાં પેદા થનાર.

वाजभोजिन् पु. (वाजं भुङ्क्ते, भुज्+णिनि) વાજપેય યાગ.

वाजसन पु. (वाजं अन्नं सनोति, सन्+अच्) શિવ, વિષ્ણુ.

वाजसनि पु. (वाजस्य अन्नस्य सनिर्दानं येन) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

वाजसनेय पु. (वाजसनेः सूर्यस्य छात्रः ढक्) યાજ્ઞવલ્ક્ય.

वातज्वर पु. (वातोत्थितो ज्वरः) વાયુનો તાવ.
वाततूल न. (वातेन उड्डीयमानं तूलम्) વાયુથી આકાશમાં ઉડતું-સુતર-રૂ.
वातध्वज पु. (वातो ध्वज इव यस्य) મેઘ, ધૂળ.
वातपुत्र पु. (वातस्य पुत्रः) હનુમાન્, ભીમસેન, ઠગ.
वातपोथ पु. (वातं रोगभेदं पुथ्यति हिनस्ति, पुथ्+अण्) ખાખરાનું ઝાડ.
वातप्रमी पु. (वातं प्रमिणोति, प्र+मा+ई-क्विच्च) વેગવાળું એક જાતનું હરણ.
वातप्रमी स्त्री. (,, ,,) વેગવાળી એક જાતની હરણી.
वातफुल्ल त्रि. (वातेन फुल्लम्) વાથી ફૂલેલું.
वातमज पु. (वातमनुलक्ष्य अजति, अज्+अच वयभावः) એક જાતનો મૃગ.
वातमजी स्त्री. (वातमज+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની મૃગલી.
वातमण्डली न. (वातस्य मण्डली) વંટોળીઓ પવન.
वातमृग पु. (वातानुगो मृगः शाक.) વેગવાળો એક જાતનો મૃગ.
वातमृगी स्त्री. (वातमृग+स्त्रियां जाति. ङीप्) વેગવાળી એક જાતની મૃગલી.
वातरक्त न. (वातजं दुष्टं रक्तम् रुधिरं यत्र) એક જાતનો રોગ.
वातरक्तघ्न पु. (वातरक्तं रोगभेदं हन्ति, हन्+टक्) એક જાતનું ઝાડ, વાતરક્તનો નાશ કરનાર.
वातरक्तारि पु. (वातरक्तस्य अरिः तन्नाशकत्वात्) એક જાતનો વેલો.
वातरङ्ग पु. (वातस्येव सततं रङ्गश्चलनमस्य) પીપળાનું ઝાડ.
वातरथ पु. (वातस्य रथ इव) વાદળ, મેઘ.
वातरायण त्रि. (वा-क्विप् ततरतरप् वातरमयनं यस्य णत्वं) ઉન્મત્ત, ગાંડું, આળસું.
वातरायण पु. (वातरमयनं यस्य णत्वं) પ્રયોજન શૂન્ય પુરૂષ, બાણ, બાણનું વેગથી જવું, કરવત, પર્વતનો અગ્રભાગ, સરલ વૃક્ષ-દેવદાર.
वातरूप पु. (वातेन रूप्यते रूप्+घञ्) વાયડો પુરૂષ, પવનની લહેર, લાંચ, ઇન્દ્રનું ધનુષ.

वातरोग पु. (वातजनितो रोगः) વાયુનો રોગ.
वातरोगिन् त्रि. (वातरोगोऽस्त्यस्य, वातरोग+इनि) વાયુના રોગવાળું.
वातर्द्धि पु. (वातस्य ऋद्धिर्यतः) કેવલ લાકડાનું તથા લોઢાનું બનાવેલ, લોઢાની મેખવાળી લાકડી.
वातर्द्धि स्त्री. (वातस्य ऋद्धिः) વાયુની વૃદ્ધિ.
वातल पु. (वातं रोगभेदं लाति, ला+क) ચણો, પવન.
वातल त्रि. (वातं रोगभेदं लाति, ला+क) વાયુકારક દ્રવ્ય, વાયડું.
वातव्याधि पु. (वातेन देहस्थधातुभेदेन जनितो व्याधिः) વાયુનો રોગ.
वातवस्ति स्त्री. મૂત્રનો અટકાવ.
वातवैरिन् पु. (वातस्य वैरी) એરંડાનું ઝાડ.
वातशीर्ष न. (वातस्य शीर्षमिव) પેટની નીચેનો ભાગ-પેડુ, બસ્તિ.
वातशूल न. (वातेन जनितं शूलम्) વાયુનું શૂળ.
वातसह त्रि. (वात+सह्+अच्) વાયુના અત્યન્ત દરદવાળું, વાયુને સહન કરનાર.
वातसारथि पु (वातः सारथिरस्य) અગ્નિ, આગ, ચિત્રાનું ઝાડ.
वातसुत पु. (वातस्य सुतः) ભીમસેન, હનુમાન્, ઠગારો.
वाताट पु. (वात इवाटति, अट्+अच्) સૂર્યનો ઘોડો, એક જાતનો મૃગ.
वाताण्ड पु. (वातदूषितौ अण्डौ यस्मात्) એક જાતનો વૃષણનો રોગ.
वाताद पु. (वाताय वातनिवृत्तयेऽद्यतेऽसौ, अद्+घञ्) બદામનું ઝાડ.
वातापि पु. તે નામનો એક અસુર.
वातापिद्विष् पु. (वातापिं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) અગસ્ત્ય મુનિ.
वातापिसूदन पु. (वातापिं सूदयति हिनस्ति, सूद्+ल्यु) અગસ્ત્ય મુનિ.
वातापिहन् पु (वातापिं हन्ति, हन्+क्विप्) અગસ્ત્ય મુનિ.
वातामोदा स्त्री. (वातेनामोदो यस्याः) કસ્તૂરી.
वाताय न. (वात+अय्+अच) પાંદડું.

वाडवेय पु. બળદ.
वाडव्य न. ઘોડીઓનો સમૂહ.
वाढ न. (वह्+क्त–निपा.) અતિશય, ઘણું.
वाढ त्रि. (,, ,,) અતિશયવાળું, અત્યન્ત, ઘણું, બહુ.
वाढम् अव्य. (वह्+क्त निपा. पृषो. मुम्) પ્રતિજ્ઞા અને કબુલાતમાં વપરાતો અવ્યય, ઘણું, બહુ, અતિશય.
वाढविक्रम त्रि. (वाढः विक्रमः यस्य) અતિશય પરાક્રમવાળું.
वाण पु. (वण्+घञ) બાણ, વણકર, ગાયોનો આંચળ, બાણાસુર દૈત્ય, કેવળ, ફક્ત, ચિત્રાનું ઝાડ, કાદંબરી વગેરે ગ્રન્થ કરનાર તે નામનો એક કવિ, એક જાતનું મુંજ ઘાસ, અગ્નિ.
वाणजित् पु. (बाणं जयति, जि+क्विप् तुक् च) શ્રી કૃષ્ણ.
वाणदण्ड पु. (वाणस्य दण्डः) વણકરની સાળ.
वाणनिकृत त्रि. (वाणेन निकृतः) બાણથી ઘાયલ થયેલ.
वाणपाणि त्रि. (वाणः पाणौ यस्य) બાણ જેના હાથમાં હોય તે.
वाणपुर न. (वाणस्य तदाख्यासुरस्य पुरम्) બાણાસુરનું શહેર–શોણિતપુર.
वाणवार पु. (वाणं परमुक्तशरं वारयति, वृ+अण्) બખ્તર.
वाणसुता स्त्री. (वाणस्य सुता) બાણાસુરની પુત્રી ઉષા.
वाणहन् पु. (वाणं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.
वाणारि पु. (वाणस्य अरिः) શ્રીકૃષ્ણ.
वाणाश्रय पु. (वाणस्य आश्रयः) કામઠું.
वाणि स्त्री. (वण्+इन्) વણવું, વણવાની સાળ, વેમા, વાક્ય, વાણી, સરસ્વતી.
वाणिज पु. વાણીયો, વેપારી.
वाणिज्य न. (वणिजो भावः ष्यञ्) વેપાર.
"धनमस्तीति वाणिज्यं किंचिदस्तीति कर्षणम्।
सेवा न किंचिदस्तीति नाहमस्मीति साहसम्"॥
वाणिन् त्रि. (वाण+अस्त्यर्थे इनि) બાણવાળું.
वाणिनी स्त्री. (वण्+णिनि+ङीप्) નાચનારી સ્ત્રી, હોંશિયાર સ્ત્રી, ગાંડી સ્ત્રી.
"यस्मिन्महीं शासति वाणिनीनाम्"–रघौ.
वाणी स्त्री. (वण्+इन्+ङीप्) वाणि શબ્દ જુઓ, વાક્ય, સરસ્વતી.
"तव करकमलस्थां स्फाटिकीमक्षमालां
नखकिरणविभिन्नां दाडिमीबीजबुद्ध्या।
अनुलवमनुकर्षन् येन कीरो निषिद्धः
स भवतु मम भूत्यै वाणि ते मन्दहासः"॥
वात् (चु. उभ. स. सेट् वातयति–ते) સેવવું, સુખી કરવું, જવું.
वात् त्रि. (वा+वर्तमाने शतृ) વાતું, ફૂંકતું.
वात पु. (वातीति, वा+क्त) વાયુ, પવન, શરીરમાં રહેલ એક ધાતુ, વ્યભિચારી પુરુષ, ધૃષ્ટનાયક.
वात त्रि. (,, ,,) જનાર.
वातक पु. (वात+संज्ञायां कन्) વ્યભિચારી પુરુષ, એક વનસ્પતિ.
वातकर्मन् न. (वातानां कर्म) વા છોડવો, પાદવું તે.
वातकिन् त्रि. (वातोऽतिशयितोऽस्त्यस्य, वात+इन् कुक् च) વાયુના રોગવાળું.
वातकुंभ पु. (वातस्य कुंभ इव) હાથીના કુંભસ્થલનો નીચેનો ભાગ.
वातकेतु पु. (वातस्य केतुरिव) ધૂળ, રજ.
वातकेलि पु. (वातेन सुखेन केलिर्यत्र) સ્ત્રીના સ્તન ઉપર પુરુષના નખક્ષત, પ્રેમવાર્તા, આશકપણાની વાત.
वातगामिन् पु. (वातेन वायुना सह गच्छति, गम्+णिनि) પક્ષી.
वातगुल्म पु. (वातेन जातो गुल्मः) વાયુનો ગોળો, એક જાતનો વાતજન્ય ગુલ્મરોગ.
वातगुल्म पु. (वातो गुल्म इव) પવનનો ઝપાટો.
वातग्रस्त त्रि. (वातरोगेण वायुना वा ग्रस्तः) વાયુથી ઘેરાયેલ, વાયુના દરદથી વ્યાપ્ત.
वातघ्न त्रि. (वातं रोगभेदं हन्ति, हन्+टक्) વાયુનો નાશ કરનાર.
वातघ्नी स्त्री. (वातं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) સાલપાન વનસ્પતિ, આસંધ વનસ્પતિ, એક જાતનો છોડ.
वातचक्र न. (वातानां चक्रम्) વંટોળીયો, પૂર્વાદિ વાયુનું શુભાશુભ સૂચવનાર અમુક પ્રકારે વાતું તે.

वादल न. (वातं लाति गृह्णाति, ला+क पृषो० तस्य दः) જેઠીમધ.

वादवादिन् पु. (वादे वदति, वद्+णिनि) આર્હત, જીનભેદ.

वादान्य त्रि. (वदान्य एव स्वार्थे अण्) સખાવત, ઉદારતા.

वादाम न. (वातममति हिनस्ति अम्+अण् पृषो. तस्य मः) બદામ.

वादाल पु. હજાર દાઢવાળું એક માછલું.

वादि त्रि. (वादयति व्यक्तमुच्चारयति, वद्+णिच्+उणा. इञ्) વિદ્વાન્.

वादित्र न. (वाद्यते, वद्+णिच्–उणा. णित्रम्) વાજું. મૃદંગવિગેરે વાદ્ય.

वादिन् त्रि. (वदति, वद्+णिनि) વક્તા–બોલનાર, અર્થી, વાદ–કથા કરનાર.

वादिर पु. (वद्+णिच्+किरच्) એક જાતનું ઝાડ.

वादिश पु. (वाद+इशच्) વિદ્વાન્, સુજાણ, સદ્‌ગુણી માણસ.

वाद्य न. (वद्+णिच्+यत्) મૃદંગ વિગેરે વાદ્ય, વાજું.

वाद्यनिर्घोष पु. (वाद्यस्य निर्घोषः) વાજાનો અવાજ.

वाद्यभाण्ड न. (वाद्यं वादनीयं भाण्डम्) વગાડવાનું પાત્ર–ઝાંઝ વિગેરે.

वाध् (विघाते भ्वा. आत्म. सक. सेट् वाधते) દુઃખ આપવું, બાધ કરવો, પીડવું.

वाध पु. (वाध्+घञ्) પ્રતિરોધ, અટકાવ, બાધ, પીડા, દુઃખ, ન્યાયપ્રસિદ્ધ એક હેત્વાભાસ. "साध्याभाववत्त्वप्रमाविषयपक्षकत्वं" प्राचीनमते.

वाधन न. (वाध्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाधा स्त्री. (,, +अङ्+टाप्) बाधा શબ્દ પુ. જુઓ.

वाधूक्य न. (वध्वां साधु यत् कुक् च) વિવાહ.

वार्ध्रीणस पु. (वार्ध्रीनस+पृषो०) ગેંડો જનાવર.

वान न. (वन्+घञ्) સુકું ફળ.

वान त्रि. (वनस्येदं अण्) વનસંબન્ધિ, વનનું.

वान न. (वनस्य समूहः अण्) વનનો સમુદાય.

वान न. (वे–भावकर्मादौ ल्युट्) સીવવું, સાદડી.

वान न. (वा–भावादौ ल्युट्) જવું તે, ગતિ, પાણીમાં કુદરતી વાની લહેર, સુરંગ, સુગન્ધ, સુવાસ, તપખીર, ઘરની ભીંતમાંનું છિદ્ર.

वानदण्ड पु. (वानस्य दण्डः) વણકરનું વણવાનું સાધન–વેમા.

वानप्रस्थ पु. (वाने वनसमूहे प्रतिष्ठति, स्था+क) ખાખરાનું ઝાડ, મહૂડવૃક્ષ.

वानप्रस्थ पु. (वनप्रस्थ एव स्वार्थे अण्) વાનપ્રસ્થાશ્રમ જેણે સ્વીકાર્યો હોય તે, તે નામનો આશ્રમ. "तपसा कर्षितोऽत्यर्थं यस्तु ध्यानपरो भवेत् । संन्यासीह स विज्ञेयो वानप्रस्थाश्रमे स्थितः" ॥

वानर पु. (वा विकल्पितो नरः यद्वा वानं वनेभवं फलादिकं राति, रा+क) વાંદરો.

वानरनाथ पु. (वानराणां नाथः) વાંદરાનો રાજા.

वानरप्रिय पु. (वानरस्य प्रियः) એક જાતનું ઝાડ.

वानराघात पु. (वानराणामाघातो यत्र) લોધરનું ઝાડ.

वानरी स्त्री. (वानरस्य प्रियं भक्ष्यत्वात् अण्+ङीप् यद्वा वानरस्येयं जाति. ङीप्) વાંદરી, શુકશીંબી વનસ્પતિ.

वानरेन्द्र पु. (वानराणामिन्द्रः) સુગ્રીવ, વાનરોનો રાજા.

वानल पु. (वानं वनभावं निविडतां लाति, ला+क) એક જાતનું ઘાસ.

वानस्पत्य पु. (वनस्पतेरयं, प्रतिरूपः पुष्पाज्जातफलत्वात्) પુષ્પમાંથી ફળવાળું થનાર આંબો વિગેરે ઝાડ.

वानायु पु. (वनायु+पृषो०) અરબસ્તાન દેશ.

वानायुज पु. (वानायुदेशे जायते, जन्+ड) અરબસ્તાની ઘોડો.

वानायुजी स्त्री. (वानायुज+स्त्रियां जाति. ङीप्) અરબસ્તાની ઘોડી.

वानीर पु. (वन+ईरन् स्वार्थेऽण्) નેતર, વંજુલ વૃક્ષ.

वानीरक पु. (वानीर इव, इवार्थे कन्) મુંજ ઘાસ.

वानीरज न. (वानीर+जन्+ड) કુષ્ઠ–કઠ ઔષધ.

वानेय न. (वने जले भवः ढक्) એકજાતની મોથ.

वानेय त्रि. (,, ,,) વનમાં કે જળમાં હોનાર–થનાર.

वान्त त्रि. (वम्+कर्मणि क्त) ઓકેલ, ઉલટીકરેલ, બહાર કાઢેલ.

वान्ताद पु. (वान्तमत्ति, अद्+अण्) કુતરો.

वातायन न. (वातस्यायनं गतिर्येन) બારી, ગોખ, ઝરૂખો-જાળીયું.

वातायन पु. (वातस्येव अयनं गतिर्यस्य) ઘોડો.

वातायु पु. (वातमयते, अय्+उण्) મૃગ.

वातारि पु. (वातस्य वातरोगस्य अरिः) એરંડાનું ઝાડ, શતમૂલી, શેફાલિકા, અજમોદ, ભારંગ વનસ્પતિ, થોર, ભીલામાનું ઝાડ, વાવડીંગ, સુરણ, લાખ, પુત્રદાત્રી વૃક્ષ.

वाताली स्त्री. (वातस्य आली यत्र) વંટોળીઓ વાયુ.

वाताश्व पु. (वात इव शीघ्रगो अश्वः) ઉત્તમ જાતિનો ઘોડો.

वाति पु. (वा+क्तिच्) વાયુ, સૂર્ય, ચન્દ્ર.

वातिक पु. (वातादागतः ठक्) વાયુથી થયેલો રોગ.

वातिक त्रि. („ „) વાયડું, વાચાળ, વાયુથી થયેલ.

वातिग पु. (वातिं वायुं गच्छति, गम्+ड) રીંગણુનો વેલો. वार्ताकु.

वातिग त्रि. („ „) ધાતુવાદી-ખનીજ પદાર્થનું જ્ઞાન ધરાવનાર.

वातिगम त्रि. (वातिं वायुं गमयति प्रापयति, गमि+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वातिगम पु. (वातिं वायुं गमयति, गमि+अच्) રીંગણુનો વેલો, वार्ताकु

वातिङ्गण पु. (वातिं देहस्थवातं सेवनात् गणयति, गण्+खच्+मुम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वातीय न. (वाताय वातनिवृत्तये हितः, छ) કાંજી, રાબ.

वातीय त्रि. (वाताय वातनिवृत्तये हितः छ) વાયુના હિતનું, વાયુ માટે ફાયદાકારક, વાયુવાળું.

वातुल पु. (वातानां समूहः उलच्) વાયુનો સમુદાય.

वातुल त्रि. (वात+अस्त्यर्थे उलच्) વાયડું, વાયુની પ્રકૃતિવાળું, ગાંડું.

वातुलि पु. (वा+उलि तुटुच) એક જાતનું પક્ષિ.

वातुलि स्त्री. („ „) એક જાતની પક્ષિણી.

वातूल त्रि. (वात+अस्त्यर्थे उलच् यद्वा वातं न सहते, वात+ऊलच्) વાતરોગવાળું, ઉન્મત્ત, ગાંડું, વાયડ, વાયડું.

वातूल पु. (वातानां समूहः, वात+उलच्) વાયુનો સમૂહ.

वातृ पु. (वा+तृच्) વાયુ, પવન.

वातोन त्रि. (वातेन ऊनः) વાયુહીન, વાયુરહિત.

वातोना स्त्री. (वातमूनयति, ऊन+अण्+टाप्) એક જાતનો છોડ, ગોજીભી વનસ્પતિ.

वात्या स्त्री. (वातानां समूहः, यत्+टाप्) વાયુનો સમૂહ, વાનુ તોફાન.

"वात्या खेदं कृशाङ्ग्याः सुचिरमवयवैर्दत्तहस्ता करोति" वेणिसंहारे

वात्सक न. (वत्सानां समूहः वुञ्) વાછરડાઓનો સમૂહ

वात्सल्य न. (वत्सलस्य भावः ष्यञ्) પુત્રાદિ ઉપર પ્રેમ, સ્નેહ, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ રસ.

वात्सीपुत्र पु. (वात्स्याः पुत्रः) હજામ, વાળંદ.

वात्स्य पु. (वत्सस्याऽपत्यं यञ्) ગોત્રપ્રવર્તક મુનિ.

वात्स्यायन पु. (वत्सस्य गोत्रापत्यं युवा, वत्स+यञ् ततो युनि फक्) ન્યાયસૂત્રભાષ્યકાર પક્ષિલમુનિ.

वाद पु. (वद्+घञ्) વાદ, બોલવું તે, ગૌતમે કહેલ વિચારાત્મક વાક્ય, તત્ત્વ જાણવાની ઇચ્છાથી કહેવું. "वादे वादे जायते तत्त्वबोधः-रंभाशुकसंवादे.

वादकर त्रि. (वादं करोति, कृ+अच्) વાદ કરનાર.

वादन न. (वद्+णिच्+कर्मणि ल्युट्) હરકોઈ વાદિત્ર વગાડવું, બજાવવું તે.

वादयत् त्रि. (वद्+णिच्+शतृ) વગાડતું, બજાવતું.

वादर न. (वदरायाः कार्पास्याः विकारः अण्) સુતરાઉ વસ્ત્ર વિગેરે.

वादरङ्ग पु. (वादरं वदरासंबंधिपत्रादि सादृश्यं गच्छति, गम्+खच् डिच्च) પીપળાનું ઝાડ.

वादरत त्रि. (वादे विवादे रतः, रम्+क्त) વાદ કરવામાં આસક્ત, વાદવિવાદ કરનાર.

वादरा स्त्री. (वातं वायुं राति ददाति, रा+क पृषो. तस्य दः) કપાસનો છોડ.

वादरायण पु. (वदरीप्रधानं स्थानम्, वादरं तदयनं स्थानं यस्य) વેદવ્યાસ.

वादरायणि पु. (वादरायण एव स्वार्थे अपत्यार्थे वा इञ्) શુકદેવ, વેદવ્યાસ,

वादरिक त्रि. (वदर+ठक्) બોર વીણનાર.

वामाचारिन् त्रि. (वामाचार+इनि) તાંત્રિક, નાસ્તિક, વામમાર્ગી.

वामापीडन पु. (वामं यथा तथा आपीडयते भूष्यतेऽनेन आ+पीड्+ल्युट्) પીલુનું ઝાડ.

वामावर्त्त त्रि. (वामेनावर्त्तते, आ+वृत्+अच्) વામ માર્ગે જનાર, અવળે માર્ગે જનાર.

वामावर्त्त पु. (,, ,,) ડાબી તરફ રેખાવાળો શંખ, અવળે માર્ગે જવું.

वामिका स्त्री. (वामा+स्वार्थे कन् टापि अत इत्वं) ચંડિકા દેવી.

वामिल त्रि. (वाम+अस्त्यर्थे स्वार्थे वा इलच्) દંભી, અવળું, સુંદર.

वामी स्त्री. (वाम+गौरा. ङीप्) ઘોડી, ગધેડી, શિયાળવી, ઉંટડી, હાથણી.

वामोरू स्त्री. (वामौ सुन्दरौ उरू यस्याः ऊङ्) સુંદર સાથળોવાળી સ્ત્રી.

वाय पु. (वे+घञ्) વણવું.

वायक पु. (वयतीति, वे+ण्वुल्) વણનાર, વણકર, સમૂહ.

वायदण्ड पु. (वायतेऽनेन, वे+करणे घञ्, वायश्चासौ दण्डश्च) વણકરનું વણવાનું સાધન–વેમો.

वायन न. શુભ પ્રસંગે બ્રાહ્મણને મીઠાઇ આપવી તે.

वायनक न. (वायन+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वायवी स्त्री. (वायोरियं ण्य स्त्रियां ङीप् यलोपः) વાયુની સ્ત્રી, વાયુની શક્તિ, વાયુકોણની દિશા.

वायव्य त्रि. (वायुर्देवताऽस्य, वायु+ण्य) વાયુ જેનો દૈવ હોય તે પશુ વિગેરે.

वायव्य त्रि. (वायोरिदं, ण्य) વાયુ સંબંધી, વાયુનું.

वायस पु. (वय एव अण्) કાગડો, અગરનું ઝાડ, શ્રીવાસ વૃક્ષ.

वायसविद्यिक त्रि. (वायसविद्यां वेत्ति ठक्) કાકવિદ્યા જાણનાર.

वायसादनी स्त्री. (वायसैः काकैरद्यते, अद्+ल्युट्+ङीप्) કાકતુંડી વનસ્પતિ, માલકાંકણી.

वायसाराति पु. (वायसस्य अरातिः) ઘુવડ.

वायसी स्त्री. (वायसस्येयमण् प्रियत्वात् ङीप्) કાગડી, માલકાંકણી, કાકોદુમ્બરિકા, કાકમાચી, કાકતુંડી. કાકનાસા વનસ્પતિ.

वायसेक्षु पु. (वायसानामिक्षुरिव प्रियः) કાસડો ઘાસ.

वायसोलिका स्त्री. (वायसोली+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.

वायसोली स्त्री. (वायसमोडते, ओड्–उत्क्षेपणे+अच् डस्य लः शक. गौरा. ङीप्) કાકમાચી વનસ્પતિ.

वायु पु. (वा+उण् युक्) પવન, વા, વાયુ, દેવવિશેષ, શરીરમાંની એક ધાતુ.

वायुकेतु पु. (वायोः केतुरिव) ધુંવડ.

वायुगति स्त्री. (वायोः गतिः) પવનની ગતિ.

वायुगति त्रि. (वायोरिव गतिर्यस्य) વાયુના જેવી ગતિવાળું.

वायुगुल्म पु. (वायुना गुल्म इव) પાણીનું ગોળાકારે ભમવું.

वायुज पु. (वायोर्जायते, जन्+ड) ભીમસેન, હનુમાન્,

वायुजात पु. (वायोः सकाशात् जातः) ઉપરનો અર્થ.

वायुतनय पु. (वायोः तनयः) ભીમસેન, હનુમાન્.

वायुदारु पु. (वायुना दीर्य्यतेऽसौ, दृ+उण्) મેઘ.

वायुपुत्र पु. (वायोः पुत्रः) હનુમાન્, ભીમસેન.

वायुफल न. (वायुना फलति प्रतिफलति, फल्+अच्) ઇન્દ્ર ધનુષ, વરસાદનો કરો.

वायुभक्ष पु. (वायुं भक्षति, भक्ष्+अण्) સર્પ.

वायुभक्षण पु. (वायुं भक्षति, भक्ष्+ल्यु) સર્પ.

वायुभक्षणी स्त्री. (वायुभक्षण+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ.

वायुभक्षी स्त्री. (वायुभक्ष+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वायुभक्ष्य पु. (वायुः भक्ष्यो यस्य) સર્પ, સાપ.

वायुभक्ष्या स्त्री. (वायुभक्ष्य+स्त्रियां टाप्) સાપણ.

वायुभूति पु. જૈન તીર્થંકર શ્રીમહાવીરસ્વામીના ત્રીજા ગણધર.

वायुमित्र पु. (वायुः मित्रमस्य) અગ્નિ.

वायुरोषा स्त्री. (वायुना रोषः यस्याः) રાત્રિ, રાત.

वायुवर्त्मन् न. (वायोर्वर्त्म यत्र) આકાશ.

वायुवाह पु. (वायुना उह्यते, वह्+घञ्) ધૂમાડો.

वायुवाहिनी स्त्री. (वायुं वाहयति, वह्+णिच्+णिनि+ङीप्) શરીરમાં વાયુનો સંચાર કરનારી એક શિરા

वान्तादी स्त्री. (वान्ताद+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુતરી.

वान्ति स्त्री. (वम्+क्तिन्) ઉલટી, ઓકવું તે.
"वान्तिरुल्लेखनं छर्दिर्वमनं वमथुर्वमिः" रत्नमाला.

वान्तिकर त्रि. (वान्तिं करोति, कृ+अच्) ઉલટી કરનાર.

वान्तिकृत् त्रि. (वान्तिं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वान्तिद त्रि. (वान्तिं ददाति, दा+क) ઉલટી કરાવનાર દવા વિગેરે.

वान्तिदा स्त्री. (वान्तिं छर्दिं ददाति, दा+क+टाप्) કટુકી વૃક્ષ.

वान्तिहृत् पु. (वान्तिं वमनं हरति, हृ+क्विप् तुक्) ઉલટી દૂર કરનાર એક ઝાડ.

वाप पु. (वप्+घञ्) વાવવું, વણવું, મુંડવું, ક્ષેત્ર.

वापदण्ड पु. (उप्यतेऽनेन, वप्+करणे घञ् वापश्चासौ दण्डश्च) વણકરનું વણવાનું સાધન–વેમા.

वापित त्रि. (वप्+णिच्+क्त) વાવેલ, મુંડેલ.

वापित न. (वप्+णिच्+क्त) એક જાતનું ધાન્ય.

वापि स्त्री. (उप्यते पद्मादिकमस्यां, वप्+इञ्) વાવ, હરકોઇ જળાશય.

वापी स्त्री. (वापि+स्त्रियां वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

वापीह पु. (वापीं तत्रस्थजलं जहाति, हा+क) ચાતક પક્ષી–બપૈયો.

वापीही स्त्री. (वापीह+स्त्रियां जाति. ङीष्) ચાતક પક્ષિણી.

वाप्य त्रि. (वाप्यां भवः यत्) વાવમાં હોનાર–થનાર.

वाप्य त्रि. (वप्+कर्मणि ण्यत्) વાવવા યોગ્ય, વણવા યોગ્ય.

वाप्य न. (,, ,,) કુષ્ઠ નામનું ઔષધ.

वाम न. (वा+मन्) ધન, ડાબું શરીર, એક શાક.

वाम पु. (वा+मन्) કામદેવ, મહાદેવ, જેમાં મત્સ્ય માંસ મદિરા મૈથુન અને મુદ્રા–એ પાંચ મકારનુ ખાવાપીવા વિગેરેનું આચરણ ચાલે છે એવો એક ધર્મ, દક્ષિણાચારથી ભિન્ન માર્ગ, વામમાર્ગ.

वाम त्रि. (वमति वम्यते वा, वम्+णः यद्वा वातीति, वा+मन्) મનોહર–સુંદર, પ્રતિકૂલ, ડાબુ, અધમ.
"वामश्चायं नदति मधुरं चातकस्ते सगन्धः" मेघदूते.

वामता स्त्री. (वामस्य भावः तल्+टाप्) સુંદરતા, મનોહરપણું, અવળાઈ, આડાઇ, પ્રતિકૂલપણું, ડાબાપણું, અધમપણું.

वामत्व न. (वामस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वामदेव पु. (वामश्चासौ देवश्च) મહાદેવની એક મૂર્તિ, તે નામના એક રૂષિ.

वामन त्रि. (वामयतीति, वम्+णिच्+ल्यु) નીચ, ઠીંગણું, વામન, ઠુંકું.
"प्रांशुलभ्ये फले लोभादुद्बाहुरिव वामनः" रघौ

वामन पु. (वामयति वमति वा मदमिति–वम्+णिच्+ल्यु) દક્ષિણ દિશાનો દિગ્ગજ, અંકોટ વૃક્ષ, વિષ્ણુનો વામન અવતાર, કાશિકા વૃત્તિકાર એક પંડિત.

वामनीकृत न. (वामन+च्वि+कृ+ल्युट्) ઠીંગણું કરેલું, ઠુંકું કરેલ.

वामनीभवन न. (वामन+च्वि+भू+ल्युट्) નીચા થવું, ઠુંકા થવું, ઠીંગણા થવું.

वामनीभूत त्रि. (वामन+च्वि+भू+क्त) નીચું થયેલ, ઠુંકું થયેલ, ઠીંગણું થયેલ.

वामलूर पु. (वामं लुनाति, लू+रक्) રાફડો.

वामलोचन त्रि. (वामे सुन्दरे लोचने यस्य) સુંદર નેત્રવાળું.

वामलोचना स्त्री. (वामे लोचने यस्याः) સુંદર નેત્રવાળી સ્ત્રી.
"दृशा दग्धं मनसिजं जीवयन्ति दृशैव या।
विरूपाक्षस्य जयिनीस्ताः स्तुवे वामलोचनाः"॥

वामवेध पु. (वामः प्रतिकूलो वेधः) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ.

वामा स्त्री. (वमति सौन्दर्यं इति, वम्+अण्+टाप् यद्वा वमति प्रतिकूलमेवार्थं कथयति वा) દુર્ગા દેવી, હરકોઈ સ્ત્રી, લક્ષ્મી, સરસ્વતી.

वामाक्षी स्त्री. (वामे मनोहरे अक्षिणी यस्याः षच्+ङीप्) સુંદર નેત્રવાળી સ્ત્રી.

वामाङ्गीकृत त्रि. (वामाङ्ग+च्वि+कृ+क्त) ડાબે અંગે કરેલું.

वामाचार पु. (वामः वेदादिविरुद्धः आचारः) શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ આચાર, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ મદ્ય–માંસ સેવનરૂપ આચાર, વામમાર્ગ.

"प्रभवति हि वारवेला न शुभा शुभकार्यचरणाय" ज्योतिस्तत्वे

वारसुन्दरी स्त्री. (वारस्य जनसमूहस्य सुन्दरी) વેશ્યા.

वारस्त्री स्त्री. (वारस्य जनसमूहस्य स्त्री) વેશ્યા.

वाराङ्गना स्त्री. (वारस्य जनसमूहस्य अङ्गना) વેશ્યા.

वारांनिधि पु. (वारां जलानां निधिः अलुक् समा.) સમુદ્ર

"पाथोधिर्जलधिः पयोधिरुदधिर्वारांनिधिर्वारिधिः" उद्भटे

वाराणसी स्त्री. (वरणा च असी च सीमात्वेनास्त्यस्याः, अण् पृषो.) બનારસ, કાશી.

"कदा वाराणस्याममरतटिनी रोधसि वसन्" भर्तृहरिः

वाराणसेय त्रि. (वाराणसी+ढक्) કાશી–બનારસમાં હોનાર-થનાર.

वारासन न. (वारां आसनम्) પાણીનું મોટું વાસણ, પાણીનો ઝરો.

वाराह पु. (वाराहस्येदं प्रियत्वात् अण्) એક જાતનું ઝાડ. "महापिण्डितकवृक्ष"

वाराह त्रि. (वराहस्येदं, वराह+अण्) વરાહ–ભુંડ–ડુક્કર સંબન્ધી, વરાહ અવતારનું.

वाराहकर्णी स्त्री. (वाराहकर्ण इव पत्रमस्त्यस्याः अच् +गौरा. ङीप्) આસંધ વનસ્પતિ.

वाराहपत्री स्त्री. (वाराहस्तत् कर्ण इव पत्रमस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाराहाङ्गी स्त्री. (वाराहमिवाङ्गमस्याः ङीप्) દંતીવૃક્ષ.

वाराही स्त्री. (वाराह+ङीप्) આઠ માતૃકાઓ મધ્યે વરાહ શક્તિ, એક જોગણી, વરાહ કાન્તા વનસ્પતિ, ભુંડણ, ડુક્કરી, શ્યામા પક્ષી.

वाराहीकन्द पु. તે નામનો એક કન્દ.

वारि न. (वारयति तृषाम्, वृ+णिच्+इञ्) પાણી, સુગન્ધીવાળો–ખસ.

वारि स्त्री. (वार्य्यतेऽनया, वृ+णिच्+इन्) હાથીને બાંધવાની સાંકળ વગેરે, વાણી, સરસ્વતી, કળશલી, ગાગર, કેદી સ્ત્રી.

वारिकण्टक पु. न. (वारिणः कण्टक इव) સીંગોડું.

वारिकर्णिका स्त्री. (वारिषु कर्णा इव पत्राण्यस्याः गौरा. ङीप् कन्+टाप् ह्रस्वश्च) કુંભી નામે વનસ્પતિ.

वारिकर्णी स्त्री. (वारिणि कर्ण इव पत्रमस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वारिकर्पूर पु. (वारिणि कर्पूर इव) એક જાતનું માછલું.

वारिकर्पूरी स्त्री. (वारिकपूर+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની માછલી.

वारिकुब्ज पु. (वारिणि कुब्ज इव वक्राकृतित्वात्) સીંગોડું.

वारिकुब्जक पु. (वारिकुब्ज+स्वार्थे कन्) સીંગોડું.

वारिकृमि पु. (वारिणः कृमिः) જળો.

वारिचत्वर पु. (वारिणि चत्वर इव) कुंभिका નામે વનસ્પતિ.

वारिचर पु. (वारिषु चरति, चर्+ट) પાણીમાં ફરનાર માછલું.

वारिचर त्रि. („ „ चर्+अच्) જલચર પ્રાણી વિગેરે.

वारिचामर न. (वारिणश्चामरमिव तदाकारपुञ्जवत्त्वात्) શેવાળ.

वारिज न. (वारिणि जायते, जन्+ड) કમળ, લવીંગ ધોળું સોનું, એક જાતનું લવણ.

वारिज पु. („ „) શંખ, શમ્બૂક.

वारिज त्रि. (वारिणि जायते, जन्+ड) પાણીમાં ઉત્પન્ન થનાર.

वारित त्रि. (वृ+कर्मणि क्त) વારેલ, રોકેલ, અટકાવેલ.

वारितस्कर पु. (वारिणः तस्कर इवापहारकत्वात्) મેઘ, સૂર્ય, મોથ, આકડાનું ઝાડ.

वारित्रा स्त्री. (वारिणस्त्रायते, त्रै+क+टाप्) છત્ર–છતરી.

वारिद पु. (वारि ददाति, दा+क) મેઘ, મોથ.

वारिद त्रि. (वारि ददाति, दा+क) પાણી આપનાર.

वारिदा स्त्री. (वारिद+स्त्रियां टाप्) સુગન્ધી વાળો–ખસ.

वारिद्र पु. (   ) ચાતક પક્ષી–બપૈયો.

वारिधि पु. (वारीणि धीयन्ते अस्मिन्, धा+आधारे कि) સમુદ્ર, પાણીના આધારરૂપ ઘડો.

वारिनाथ पु. (वारीणां नाथः) સમુદ્ર, વરૂણદેવ, મેઘ.

वारिनिधि पु. (वारीणि निधीयन्तेऽत्रेति, नि+धा+कि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वायुसख पु. (वायोः सखा सहचरः टच् समा०) અગ્નિ.
वायुसखि पु. (वायुः सखा यस्येति टजभावात्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वायुसम्भव पु. (वायुना सम्भवोऽस्य) હનુમાન્, ભીમ.
वायुसुत पु. (वायोः सुतः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वाय्वास्पद न. (वायोः आस्पदं स्थानम्) આકાશ.
वार् न. (वृ+क्विप्) પાણી.
वार पु (वारयति व्रियते वेति वृ+घञ् वा) સંઘ,ટોળુ ઢગલો, અવસર, તક, સાત વાર, ક્ષણ, શિવ, દ્વાર, કુબ્જ વૃક્ષ.
वार न. (वार्य्यतेऽनेनेति, वृ+णिच्+घञ्) મદિરાપાત્ર.
वार न. (वार्+संघे अण्) પાણીનો સમુદાય-જથો.
वारक त्रि. (वारयति, वृ+णिच्+ण्वुल्) વારનાર, અટકાવનાર.
वारक पु. (वृ+णिच्+ण्वुल्) ઘોડાની એક ગતિ, એક જાતનો ઘોડો-ચિત્રાશ્વ, દુશ્મન-શત્રુ, પાંદડાં ખાઈ રહેનાર યોગી વિગેરે.
वारक न. (,, ,,) કષ્ટસ્થાન, સુગન્ધીવાળો-ખસ.
वारकिन् पु. (वारकः अस्त्यस्य इनि) સમુદ્ર, ઉત્તમ જાતિનો ઘોડો-ચિત્રાશ્વ, પાંદડાં ખાઇ રહેનાર યોગી, શત્રુ.
वारकीर पु. (वारे कीर इव) સાળો, વાડવાગ્નિ, જૂ, વેણિવેધિની, આરતિ ઉતારેલ ઘોડો, નાનો દાંતીઓ.
वारङ्क पु. (वारि अंकः यस्य) પક્ષી.
वारङ्ग पु. (वारयतीति व्रियते वा, वृ+उणा० अङ्गच् धातोर्वृद्धिश्च) તરવાર વિગેરે શસ્ત્રની મુઠ.
वारट न. (वार् जलमटति प्राप्नोति, अट्+अच्) ક્ષેત્ર, ક્ષેત્રનો સમૂહ.
वारटा स्त्री. (वारि जले अटति, अट्+अच्+टाप्) હંસલી.
वारण न. (वृ+णिच्+ल्युट्) વારવું, રોકવું, અટકાવવું, નિષેધ, મનાઇ, હાથ વિગેરેથી વારવું.
वारण पु. (वारयति परबलमिति, वृ+ल्यु) હાથી.
वारण पु. न. (वृ+ल्युट्) બખ્તર.
वारणबुसा स्त्री. (वारणान् बुस्यति, बुस्+क पृषो० सस्य बः टाप्) કેળ.
वारणवल्लभा स्त्री. (वारणानां वल्लभा) કેળ.
वारणी स्त्री. (वारण+स्त्रियां जाति० ङीप्) હાથણી.
वारणीय त्रि. (वृ+णिच्+अनीयर्) વારવા-રોકવા લાયક, અટકાવવા યોગ્ય, નિષેધ કરવા લાયક.
वारनारी स्त्री. (वाराणां जनसमूहानां नारी) વેશ્યા.
वारबाण पु. न. (वार्य्यते, वृ+घञ् वारो वार्य्यो वाणो यस्य) કવચ.
वारमुख्या स्त्री. (वारेषु वेश्यासमूहेषु मुख्या श्रेष्ठा) ઘણા માણસે સત્કારકરેલી વેશ્યા.
वारंवारम् अव्य. (वृ+णमुल् द्वित्वम्) વારેવારે, ફરી-ફરી.
वारयितृ पु. (वारयति दुर्नीतेरिति, वृ+णिच्+तृच्) પતિ ધણી.
वारयितृ त्रि. (वारयति, वृ+णिच्+तृ) વારનાર, અટકાવનાર, રોકનાર.
वारयोषा स्त्री. (वारस्य जनसमूहस्य योषा साधारणत्वात्) વેશ્યા.
वारयोषित् स्त्री. (वारस्य योषित्) વેશ્યા.
वारला स्त्री. (वारं लाति ला+क+टाप्) હંસલી.
वारलीक पु. (वार्जलम् अलीकं यत्र) એક જાતની તુલસી.
वारवधू स्त्री. (वाराणां जनसमूहानां वधूः) વેશ્યા.
वारवनिता स्त्री. (वाराणां जनसमूहानां वनिता) વેશ્યા.
वारवाण पु. न. (वार्य्यते वृ+घञ् वारो वार्य्यो वाणो यस्य) બખ્તર.
वारवाणि पु. (वारं शब्दसमूहं वणते इति, वण्+इण्) વાંસળીબજાવનાર, ઉત્તમ ગાયનકરનાર, વર્ષ, ન્યાયાધીશ.
वारवाणि स्त्री. (वारे अर्थदानावसरे वाणिः प्रियालापो यस्याः) વેશ્યા.
वारवाणी स्त्री. (वारवाणि+स्त्रियां पक्षे ङीप्) વેશ્યા.
वारविलासिनी स्त्री. (वाराणां जनसमूहानां विलासिनी यद्वा वाराम् विलासयति, वि+लस्+णिच्+णिनि+ङीप्) વેશ્યા.
वारवृषा स्त्री. (वारं जलसंघं वर्षत्यत्र वृष्+क+टाप्) કેળ, ધાન્ય.
वारवेला स्त्री. (वारस्य वेला) રવિવાર વિગેરે દિવસોમાં ધર્મ સંબન્ધી કામ વિગેરે ત્યાગ કરવા લાયક અમુક સમય.

वार्च त्रि. (वार्षु चरति, चर्+ड) હંસ વિગેરે જલચર.
वार्णिक पु. (वर्णस्तल्लेखनं शिल्पमस्य ठञ्) લેખક.
वार्त्त न. (वृत्ति+अण्) આરોગ્ય, અસાર.
वार्त्त त्रि. (वृत्तिरस्त्यस्य, वृत्ति+अण् वार्त्त+अच् वा) વૃત્તિવાળું, નિરોગી, નિરામય.
वार्त्ता स्त्री. (वृत्तिरस्यां अस्तीति, वृत्ति+ण+टाप्) દુર્ગા દેવી, વૃત્તિ, આજીવિકા, ખેતી, વાત, લોકની કહેવત, વૃત્તાન્ત, વર્તવું, હોવું, રહેવું, કાળથી થતો પ્રાણીઓનો નાશ.
वार्त्ताक पु. (वार्त्तमारोग्यमाकयति गमयति, अक्+णिच्+अण्) રીંગણ, વંતાક.
वार्त्ताकि पु. (वार्त+अक्+णिच्+इण्) ઉપર પ્રમાણે
वार्त्ताकिन् पु. (वार्ताक+इन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वार्त्ताकु स्त्री. (वार्तमारोग्यमाकयति गमयति अक्+णिच्+उण्) રીંગણી, વંતાકડી.
वार्त्तायन पु. (वार्त्ताया अयनं येन) જાસુસ, ચર, પ્રવૃત્તિ જાણનાર.
वार्त्तावह पु. (वार्त्तामावहति, आ+वह्+अण्) ખેતી–વેપાર ઉપર જીવનાર વેપારી.
वार्त्तावह त्रि. (,, ,,) સમાચાર લઇ જનાર.
वार्त्ताशिन् त्रि જીવિકાને માટે સત્રાદિમાં ખાનાર.
वार्तिक न. (वृत्तिरूपेण कृतो ग्रन्थः ठक्) વૃત્તિરૂપે કરેલો ગ્રન્થ, વિવરણ રૂપ ગ્રન્થ.
वार्तिक त्रि. (वार्तायां तद्धरणे नियुक्तः ठक्) ચર, દૂત, કાસદ, વૃત્તાન્ત લઇ જનાર.
वार्तिक पु. (वृत्तिः कृष्यादिः प्रयोजनमस्य ठक्) કૃષિ વિગેરે કર્મ કરનાર વૈશ્ય, વેપારી, ચકલો પક્ષી.
वार्दर न. (वारे जलाय दीर्य्यते, दृ+अप्) દક્ષિણાવર્ત શંખ, ભારતી, વાણી, રેશમ, આમ્રબીજ.
वार्दल न. (वार्दल्यतेऽत्र, दल्+आधारे क) કવખતનો વરસાદ વગેરે, તોફાનનો દિવસ, દુર્દિન.
वार्दल पु. (वार्दल्यतेऽत्र, दल्+घ) શાહીનો ખડીયો.
वार्द्धक न. (वृद्धानां समूहः तस्य भावः कर्म वा वुञ्) વૃદ્ધોનો સમૂહ, વૃદ્ધપણું, વૃદ્ધાવસ્થા.
वार्द्धक्य न. (वृद्धस्य भावः कर्म वा ष्यञ् कुक् च) વૃદ્ધપણું, વૃદ્ધાવસ્થા.

वार्द्धानी स्त्री. જળપાત્ર.
वार्द्धि पु. (वारीणि जलानि धीयन्तेऽत्र, धा+कि उप.) સમુદ્ર.
वार्द्धिभव न. (वार्द्धौ समुद्रे भवति, भू+अच्) સમુદ્રનું લવણ–મીઠું.
वार्द्धिभव त्रि. (वार्द्धौ समुद्रे भवति, अच्) સમુદ્રમાં હોનાર–થનાર.
वार्ध्धुषि पु. (वृद्धया जीवति, इण् वृद्धेर्वृधुषि भावः) વ્યાજ વટાવનો ધંધો કરી જીવનાર.
वार्ध्धुषिक पु. (वार्द्धुषि+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
वार्ध्धुषिन् त्रि. (वृद्धि+अस्त्यर्थे इनि प्रकृतेः नि. वार्द्धुषि भावः) વ્યાજ ઉપર જીવનાર, વ્યાજનો ધંધો કરી જીવનાર.
वार्ध्धुष्य न. (वार्द्धुषेर्भावः ष्यञ्) ધાન્યાદિને વધારવાનો ઉપાય, વ્યાજનો ધંધો કરનારપણું.
वार्द्धीनस पु. (वारीणि जलानि धयति, धा+क्विप्, वार्द्धीः नासा नासिका यस्य नसादेशः) ગંડક–ગેંડો જનાવર, એક જાતનો બકરો, એક જાતનું પક્ષી.
वार्द्धीणस पु. (वार्द्धी नासा नासिका यस्य नसादेशः णत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वार्भट पु. स्त्री. (वारि भट इव) એક જાતનું માછલું.
वार्मण न. (वर्मणां समूहः अण् न टिलोपः) બખ્તરોનો સમૂહ.
वार्मिण न. (वर्मिणां समूहः अण् न टिलोपः) બખ્તરધારીઓનો સમુદાય.
वार्मुच् पु. (वारि जलानि मुञ्चति, मुच्+क्विप्) મેઘ, મોથ.
वार्य त्रि. (वृ+कर्मणि ण्यत्) વારવા–અટકાવવા લાયક.
वार्य त्रि. (वारि+ष्यञ्) પાણીનું, પાણી સંબન્ધી.
वार्युद्भव न. (वारिणि उद्भव उत्पत्तिर्यस्य) કમળ.
वार्वट पु. (वार्भिर्वट्यते वेष्ट्यते इति, वट्+घञर्थे क) વહાણ, હોડી.
वार्वणा स्त्री. એક જાતની ભુરા રંગની માખી.
वार्शिला स्त्री. (वार्जाता शिला शाक.) પાણીનો કરો, બરફ.
वार्ष त्रि. (वर्षस्येदं, वर्ष+अण्) વર્ષનું, વર્ષ સંબંધી, વરસાદનું વરસાદ સંબન્ધી.

वारिपथिक त्रि. (वारिपथेन गच्छति, वारिपथ+ठक्) જળમાર્ગે જનાર.

वारिपर्णिका स्त्री. (वारिपर्णी+कन्+टाप् ह्रस्वः) કુંભિકા વનસ્પતિ.

वारिपर्णी स्त्री. (वारीणि पर्णान्यस्याः, ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वारिपालिका स्त्री. (वारीणि पालयति सूर्यरश्म्यादिभ्यो रक्षति, पालि+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) કુંભિકા વનસ્પતિ.

वारिपृश्निका स्त्री. (वारिणि पृश्निः पर्णमस्याः ङीप्+क+टाप् ह्रस्वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वारिबदरा स्त्री. (वारि समीपभवा बदरा) એક જાતની આંમલી.

वारिबालक न. (वारिणो बालक इव) સુગન્ધીવાળો-ખસ.

वारिभव त्रि. (वारिणि भवति प्रभवति, भू+अच्) પાણીમાં હોનાર-થનાર.

वारिभव न. (वारिणे नेत्रजलाय भवति, भू+अच्) એક જાતનું અંજન.

वारिमसि पु. (वारि जलं मसिरिव श्यामताजनकं यस्य) મેઘ, મોથ.

वारिमुच् पु. (वारि मुञ्चति, मुच्+क्विप्) મેઘ, મોથ.

वारिमूली स्त्री. (वारिणि मूलं यस्याः ङीप्) કુંભિકા વનસ્પતિ.

वारिरथ पु. (वारिषु रथ इव गमनसाधनत्वात्) વહાણ, હોડી.

वारिराशि पु. (वारीणां राशयो यत्र) સમુદ્ર, પાણીનો સમૂહ.

वारिरुह न. (वारिणि रोहति जायते, रुह्+क) કમલ. "विकचवारिरुहं दधतं सरः" किरातार्जुनीये

वारिरुह त्रि. (वारिणि रोहति जायते, रुह्+क) પાણીમાં ઉગનાર.

वारिलोमन् पु. (वारिणि लोमानि यस्य यद्वा वारि लोम्नि यस्य) વરુણ.

वारिवदन न. (वारियुक्तं वदनं यस्मात्) એક જાતનું આંબળું.

वारिवर न. (वारि+वृ+अच्) કરમદાનું ઝાડ.

वारिवल्लभ त्रि. (वारि वल्लभं यस्य) પાણી જેને વહાલું હોય તે.

वारिवल्लभा स्त्री. (वारि वल्लभमस्याः) વિદારી કંદ વનસ્પતિ.

वारिवास पु. (वारिसमीपे वासः अस्य) शौंडिक શબ્દ જુઓ.

वारिवाह पु. (वारि वहतीति, वह्+अण्) મેઘ, મોથ.

वारिवाहन पु. (वाहयति वाहि+ल्यु, वारीणां वाहनः) મેઘ, મોથ.

वारिश पु. (वारिणि सागरजले शेते, शी+ड) વિષ્ણુ.

वारी स्त्री. (वार्य्यतेऽनया, वृ+णिच्+उणा. इञ्) वारि स्त्री० જુઓ.

वारीश पु. (वारीणामीशः) સમુદ્ર, વરુણદેવ.

वारीश्वर पु. (वारीणामीश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वारु पु. (वारयति रिपून्, वारि+उण्) શત્રુઓનો વિજય કરનાર હાથી.

वारुण न. (वरुणोदेवताऽस्य अण्) પાણિ, શતતારા નક્ષત્ર.

वारुण त्रि. (वरुणस्येदं अण्) વરુણ સંબન્ધી, વરુણનું.

वारुण त्रि. (वरुणो देवताऽस्य अण्) વરુણ જેનો દેવતા છે તે, વરુણથી અધિષ્ઠિત.

वारुणि पु. (वरुणस्यापत्यं पुमान् इञ्) અગસ્ત્યમુનિ.

वारुणी स्त्री. (वरुणो देवतास्य वरुणस्येदं वा अञ् ङीप्) પશ્ચિમદિશા, મદિરા, શતભિષા નક્ષત્ર, ગંડદૂર્વા-ગ્રોખડ, શતભિષા નક્ષત્ર યુક્ત ચૈત્ર કૃષ્ણ ત્રયોદશી, ઈન્દરવારૂણી, વરુણની સ્ત્રી. "पयोऽपि शौण्डकीहस्ते वारुणीत्यभिधीयते" हितोपदेशे

वारुणीनायक पु. (वारुण्याः नायकः) વરુણદેવ.

वारुणीपति पु. (वारुण्याः पतिः) વરુણદેવ.

वारुणीवल्लभ पु. (वारुण्याः वल्लभः) ઉપરનો અર્થ.

वारुणीश पु. (वारुण्याः ईशः) વરુણદેવ.

वारुणीश्वर पु. (वारुण्याः ईश्वरः) વરુણદેવ.

वारुणीस्वामिन् पु. (वारुण्याः स्वामी) ઉપરનો અર્થ.

वारेण अव्य. વારંવાર.

वारेन्द्री स्त्री બંગાળા અને બિહારનો એક ભાગ.

वार्क्ष न. (वृक्षाणां समूहः, वृक्ष+अण्) જંગલ, વન.

वार्क्ष त्रि. (वृक्षस्येदं, वृक्ष+अण्) વૃક્ષનું, વૃક્ષનું બનાવેલું.

वावदूकता स्त्री. (वावदूकस्य भावः तल्+टाप्) વાચાળપણું, બહુ બોલકાપણું.

वावदूकत्व न. (वावदूकस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

वावय पु. (वय्–यङ्लुक्–अच्) એક જાતની તુલસી.

वावहि त्रि. (वह्+ ,, इञ्) અત્યન્તભાર વગેરે વહેનાર–ઉપાડનાર.

वावृत् (दिवा. आ. स. सेट् वावृत्यते) ભજવું, સંભક્ત કરવું.

"ततो वावृत्यमानाऽसौ रामशालां न्यवेक्षत" भट्टिः

वावृत्त त्रि. (वावृत्+कर्मणि क्त) પસંદ કરેલું, ચુંટી કાઢેલું, સ્વીકારેલું.

वाश् (दिवा. आत्म. सेट् वाश्यते) પક્ષિ સરખો અવાજ કરવો, अक. બોલાવવું. सक.

वाशन न. (वाश्+भावे ल्युट्) પક્ષી સરખો અવાજ કરવો તે, બોલાવવું.

वाशर पु. न. (वासर+पृषो.) દિવસ.

वाशा स्त्री. (वां कामगतिं श्यति, शो+क+टाप्) અરડુસો વનસ્પતિ.

वाशिका स्त्री. (वाशा+स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाशित न. (वाश्+भावे क्त) બોલાવવું તે, તેડવું તે, પક્ષિઓનો શબ્દ કરવો તે.

वाशित त्रि. (वाश्+कर्मणि क्त) બોલાવેલ, તેડાવેલ.

वाशित त्रि. (धातूनामनेकार्थत्वात्, वाश्–सुरभीकरणे+क्त) ખુશબોદાર–સુગન્ધવાળું કરેલ.

वाशिता स्त्री. (वाश्+क्त+टाप्) હાથણી, હરકોઈ સ્ત્રી

"अभ्यपद्यत स वाशितासखः पुष्पिताः कमलिनीरिव द्विपः" रघौ.

वाशिष्ठ न. (वशिष्ठस्येदं अण् तेन प्रोक्तं वा अण्) વસિષ્ઠે રચેલું એક ઉપપુરાણ, વસિષ્ઠનું યોગશાસ્ત્ર.

वाशिष्ठ त्रि. (वशिष्ठस्येदं, वशिष्ठ+अण्) વસિષ્ઠનું, વસિષ્ઠ સંબન્ધી.

वाशिष्ठी त्रि. (वशिष्ठस्येयं, वशिष्ट+ङीप्) ગોમતી નદી.

वाशी स्त्री. બૂમ, ગર્જના.

वाशीमत् त्रि. (वाशी+अस्त्यर्थे मतुप्) બૂમપાડતું, ગર્જનાકરતું.

वाशुरा स्त्री. (वाश्+उरच्+टाप्) રાત્રિ.

वाश्र न. (वाश्+रक्) ઘર, ચૌટું.

वाश्र पु. (,, ,,) દિવસ, દિન.

वाष्कल त्रि. મોટું.

वाष्कल पु. શૂરવીર, યોદ્ધો.

वाष्प पु. (बाधते इति, बाध्–लोडने+उणा. प प्रत्ययः धस्य षत्वं निपा.) ઉષ્ણતા, ગરમી, લોઢું, આંસુ.

वाष्पक पु. (वाष्प+संज्ञायां कन्) એક જાતનું શાક

वाष्पिका स्त्री. (वाष्प+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ,

वाष्पी स्त्री. (वाष्प+गौरा. ङीष्) એક જાતનું શાક.

वास् (चु. उभ. स. सेट् वासयति–ते) સુગન્ધી કરવું, મસાલાથી મિશ્ર કરવું, હરણકરવું.

वास पु. (वस्–निवासे आच्छादने वा आधारकर्मादौ घञ्) રહેવું, રહેઠાણ, ઘર, વાસ, વસ્ત્ર, અરડુસો.

वासक पु. (वास्+ण्वुल्) અરડુસો, ગાયનું એક અંગ.

वासकर्णी स्त्री. (वासं देववासं कर्णयत्यत्र, कर्ण+आधारे अच् गौरा. ङीष्) યજ્ઞશાળા.

वासकसज्जा स्त्री. (वासके प्रियसमागमवासरे सज्जति–सज्ज्+अच्+टाप् यद्वा वासकं वासवेश्म सज्जयति, सज्जि+अण्+टाप्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક નાયિકા.

वासका स्त्री. (वासक+स्त्रियां टाप्) અરડુસો.

"कुरुते मण्डनं यातु सज्जिते वासवेश्मनि
सा वासकसज्जा स्यात्......साहि. द.

वासगृह न. (वासयोग्यं गृहम्) રહેવાનું ઘર, મધ્ય ગૃહ.

वासत पु. (वास्+अतच्) ગધેડો.

वासती स्त्री. (वासत+स्त्रियां जाति. ङीष्) ગધેડી.

वासतेय त्रि (वसतये हितं, ढक्) રહેવા લાયક વાસ કરવા યોગ્ય.

वासतेयी स्त्री. (वसतये हिता, ढक्+ङीप्) રાત્રી, હળદર.

वासन न. (वास्+ल्युट्) સુગન્ધવાળું કરવું, ધૂપદેવો, વાસણ, જળપાત્ર, વાસસ્થાન, મુકામ.

वासन न. (वस्+णिच्+ल्युट्) નિક્ષેપને માટે હરકોઈ

वार्षिक न. પૃથ્વીનો એક ભાગ.

वार्षिक त्रि. (वर्षे वर्षासु वा भवः ठञ्) વર્ષમાં હોનાર–થનાર, વર્ષાકાળમાં હોનાર–થનાર. "शरत्काले महापूजा क्रियते याच वार्षिकी" देवीमाहात्म्ये

वार्षिक न. (वर्ष–वर्षा+ठञ्) ત્રાયમાણુ.

वार्षिला स्त्री. (वार्शिला पृषो. शस्य षत्वं) પાણીનો કરો, બરફ.

वार्षुक त्रि. (वृष्+उकञ्) છાંટતું, ભીનું કરતું, વરસતું.

वार्ष्णेय पु. (वृष्णेर्गोत्रापत्यं ठक्) શ્રીકૃષ્ણુ.

वार्ष्णेय त्रि. (,, ,,) વૃષ્ણિના કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલું. "स्त्रीषु दुष्टासु वार्ष्णेय जायते वर्णशंकरः" श्रीमद्भा०

वार्हत न. (वृहत्याः फलम् अण् तस्य न लुक्) બૃહતી–ભોરીંગણીનું ફળ.

वार्हद्रथ पु. (वृहद्रथस्यापत्यमण्) બૃહદ્રથ રાજાનો પુત્ર જરાસંધ રાજા

वार्हद्रथ त्रि. (वृहद्रथस्येदं, वृहद्रथ+अण्) બૃહદ્રથ રાજાનું, તે રાજા સંબંધી.

वार्हद्रथि पु. (वृहद्रथस्यापत्यं पक्षे इञ्) બૃહદ્રથરાજાનો પુત્ર જરાસંધ.

वार्हस्पत त्रि. (वृहस्पतेरिदं, वृहस्पति+अण्) બૃહસ્પતિનું, બૃહસ્પતિ સંબન્ધી.

वार्हस्पत न. (वृहस्पतेरिदं वृहस्पतिदेवताऽस्य वा अण्) બૃહસ્પતિ જેનો દેવ છે તેવું હવિષ, પુષ્યનક્ષત્ર, બૃહસ્પતિનું નીતિશાસ્ત્ર, બૌદ્ધાગમ.

वार्हस्पत पु. (वृहस्पति+अण्) ચાર્વાક.

वार्हस्पत्य पु. (वृहस्पतिना प्रोक्तमधीते पत्यन्तत्त्वात् यक्) ચાર્વાક.

वार्हस्पत्य त्रि. (वृहस्पतेरिदं, यक्) બૃહસ્પતિનું બૃહસ્પતિ સંબન્ધી.

वार्हस्पत्य न. (वृहस्पतिना प्रोक्तं यक्) બૃહસ્પતિએ કહેલું નીતિશાસ્ત્ર, બૃહસ્પતિ પ્રણીત બૌદ્ધાગમ.

वाल पु. (वाल+बवयोरभेदात्) બાળક, વાળ, વાલ.

वालक पु. (वाल+स्वार्थे क वस्य वः) ઉપરનો અર્થ.

वालधि पु. (वाला धीयन्तेऽत्र, धा+आधारे कि वस्य वः) પૂછડું.

वालपाश्या स्त्री. (वालस्य केशस्य समीपस्था पाश्या वस्य वः) વાળ બાંધવા માટે મોતીનો સેરો, વાળમાં પાશનો સમૂહ.

वालव पु. (वल+घञ्, वालश्चलनं वाति गच्छति वा+क) જ્યોતિષશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક કરણ.

वालि पु. (वाले केशे जातः इञ् वस्य वः) વાલી વાનર.

वालिन् पु. (वालः उत्पत्तिस्थानत्वेनाऽस्त्यस्य इति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वालुका स्त्री. (वल्+उण्–स्वार्थे क+टाप्) રેતી.

वालुकाप्रभा स्त्री. (वालुकानां प्रभा यस्यां) તે નામે ત્રીજી નરક પૃથ્વી.

वालुङ्की स्त्री. (वल्+उक्+ङीष् नुम्) એક જાતની કાકડી.

वालूक पु. (पु. वाल+ऊक) એક સ્થાવર ઝેર.

वालेय पु. (बलेरपत्यं वलये हितं वा ढक् बवयोरभेदात्) રાસભ–ગધેડો.

वालेया स्त्री. (वालेय+स्त्रियां टाप्) ગધેડી.

वाल्क न. (वल्केन निर्वृत्तमण्) ઝાડની છાલથી બનેલું વસ્ત્ર.

वाल्कल न. (वल्कलेन निर्वृत्तं अण्) ઉપર પ્રમાણે.

वाल्कली स्त्री. (वल्कल+अण्+ङीप्) એક જાતની મદિરા–દારૂ.

वालिमकि पु. (वल्मीके भवः इञ् पृषो.) રામાયણ ગ્રન્થ કર્તા એક મુનિ.

वाल्मीक पु. (वल्मीके भवः अण्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाल्मीकि पु. (वल्मिके भवः, वल्मीक+इञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाल्हिक पु. व. (वल्हि+स्वार्थे ठञ्) તે નામે એક દેશ.

वाल्हीक पु. व. (वाल्हिक–पृषो. दीर्घः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वाल्हीक न. (वल्हि+स्वार्थे ईक च्) હીંગ.

वावदूक त्रि. (वद्–यङ्लुक् ऊकञ्) બહુ બોલવાના સ્વભાવવાળો–વાચાળ.

वासुदेवप्रियंकरी स्त्री. (वासुदेवस्य प्रियं करोति, कृ+अच्+ङीप्) શતાવરી વનસ્પતિ.

वासुदेवी स्त्री. (वसुदेव+अण्+ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

वासुपूज्य पु. (वसवो देवविशेषास्तेषां पूज्यो वसुपूज्यः, प्रज्ञा० अणि) બારમા જૈન તીર્થંકર.

वासुर पु. (वस्+उरण्) શિયાળ.

वासुरी स्त्री. (वासुर+स्त्रियां जाति. ङीष्) શિયાળવી.

वासुरा स्त्री. (वस्+उरण्+टाप्) સ્ત્રી, હાથણી, રાત્રિ, ભૂમિ.

वासू स्त्री. (वस्+ऊ) બાળા સ્ત્રી (નાટકની ભાષામાં) "वासु प्रसीद न मरिष्यसि तिष्ठ तावत्" मृच्छकटिके

वासौकस् न. (वासाय ओकः स्थानम्) રહેવાનું સ્થળ–ઘર.

वास्तव न. (वस्तेव अण्) સત્યભૂત પદાર્થ, સત્ય, ખરૂં.

वास्तव त्रि. (वास्तव+अच्) સાચું, ખરૂં.

वास्तविक त्रि. (वस्तुतो निर्वृत्तं ठक्) સ્વતઃ સિદ્ધ, સત્યભૂત,

वास्तवोपा स्त्री. રાત્રિ, હળદર.

वास्तव्य त्रि. (वसति वस्+तव्य नि.) વસનાર, રહેવાસી.

"इहैवास्मि महाराज वास्तव्यो नगरे द्विजाः" कथासरित्सागरे.

वास्तव्य न. (वस्+तव्यच्) રહેવા લાયક ઘર, સ્થાન, રહેઠાણ.

वास्तु न. पु. (वस+तुण्) વાસ કરવાયોગ્ય ભૂમિ, ઘર. "वास्तुमध्ये वलिं हरेत्" मनुः

वास्तु न. (वस्+तुण्) એક જાતનું શાક.

वास्तुक न, (वास्तु+स्वार्थे क) ચિલની ભાજી.

वास्तूक न. (वसन्ति गुणाः अत्र, वस्–उलुका. साधु.) ચિલની ભાજી.

वास्तूकी स्त्री. (वास्तूक+गौरा. ङीष्) એક જાતનું શાક, ચિલની ભાજી.

वास्तेय त्रि. (वस्तेरिदं, वस्तये हितं वा ढक्) વસ્તિ સંબન્ધિ, રહેવા યોગ્ય, વાસનું, વાસસંબન્ધી.

वास्तोष्पति पु. (वास्तोर्गृहक्षेत्रस्य पतिरधिष्ठाता निपा. अलु. सं.) ઇન્દ્ર, વાસ્તુ ભૂમિને અધિપતિ.

वास्त्र पु. (वस्त्रेणावृतो रथः अण्) વસ્ત્રથી બરાબર ઢાંકેલ રથ.

वास्त्र त्रि. (वस्त्रस्येदं अण्) વસ્ત્રનું, વસ્ત્ર સંબંધી.

वास्प पु. (वाष्प+पृषो.) "वाष्प" શબ્દ જુઓ.

वास्पेय पु. (वास्पाय हितं ढक्) નાગકેસર.

वाह् (भ्वा. आ. अ. सेट् वाहते) યત્ન કરવો.

वाह पु. (वह्+घञ्) ઘોડો, એક જાતનું માપ, ભુજા, વાયુ, બળદ.

वाहक त्रि. (वहति, वह्+ण्वुल्) વહન કરનાર, ઉચકનાર, લઈ જનાર.

वाहद्विषत् पु. (वाहाय द्वेष्टि, द्विष्+शतृ) પાડો.

वाहद्वेषिन् पु. (वाहद्विष्+णिनि) પાડો.

वाहन न. (वाहयति, वह्+णिच्+ल्युट्) રથ, ગાડી વગેરે વાહન.

"तं वाहनादवत्तरकायम्" रघुवंशे.

वाहन त्रि. (वह्+णिच्+ल्यु) વહેનાર, લઇજનાર.

वाहरिपु पु. (वाहस्य रिपुः) પાડો.

वाहशत्रु पु. (वाहस्य शत्रुः) પાડો.

वाहस पु. (वाहं गतिं स्यति, सो+क) અજગર, એક જાતનું શાક, માપ.

वाहा स्त्री. (वाह्+स्त्रियां टाप्) બાહુ, ભુજા.

वाहिक पु. (वह्+णिच्+इक) નગારૂં, બળદ, ગાડું, રથ વિગેરે.

वाहिक त्रि. (,, ,,) ભાર વહેનાર બોજો ઉપાડનાર.

वाहित्थ न. (वाही तस्मिन् तिष्ठति स्था+क) હાથીના ગંડસ્થલને નીચલો ભાગ.

वाहिन् त्रि. (वह्+णिनि) વહેનાર, લઈ જનાર.

वाहिनी स्त्री. (वाहोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) સેના, લશ્કર, નદી.

वाहिनीपति पु. (वाहिन्याः पतिः) સેનાપતિ, સમુદ્ર.

वाही स्त्री. (वाह+स्त्रियां जाति ङीष्) ઘોડી, ગાય.

वाहीक पु. (वह्+ईकण्) જાર નામે જાતિ, તે નામે એકદેશ.

વસ્તુ અંદર નાંખી સીલકરેલું પાત્ર, ફેંકવું તે, મુકવા –સ્થાપવાનો આધાર.

वासना स्त्री. (वासयति कर्मणा योजयति जीवमनांसि, वासि+युच् टाप्) પ્રત્યાશા, જ્ઞાન, સ્મરણ હેતુ સંસ્કાર, સુગન્ધવાળું કરવું, ખુશબોદાર કરવું તે, મિથ્યા જ્ઞાન જન્યસંસ્કાર, ગણિત શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ એક સંસ્કાર, અજ્ઞાન, ઇચ્છા.

वासन्त त्रि. (वसन्ते भवः वा अण्) વસન્તમાં હોનાર–થનાર.

वासन्त त्रि. (वसन्तस्येदं अण्) વસન્તઋતુનું, વસન્તઋતુ સંબન્ધી.

वासन्त पु. (वसन्त+अण्) ઉંટ, કોયલ, મગ, મલયવાયુ–વસન્તકાળનો પવન, મદન વૃક્ષ, ગુદા મૈથુન કરાવનાર, નાજર, મીઢળનું ઝાડ.

वासन्ती स्त्री. (वसन्त+अण्+ङीप्) મોગરાનો વેલો, જૂઈ, પાટલાલતા, પીળી જુઇ, નવમલ્લિકા લતા, વસન્તકાળે કરવાની દેવીની પૂજા, ઉંટડી, કોયલ–માદા.

वासन्तीपूजा स्त्री. (वासन्ती तदाख्या पूजा) વસન્તકાળે કરવાની દેવીની પૂજા.

वासयोग पु. (वासाय सुगन्धार्थं युज्यते, युज्+घञ्) અબીલ.

वासर पु. न. (वासयति, वस्+णिच्+उणा. अर)दिवस.

वासर पु. (वस्+अरण्) તે નામનો એક નાગ.

वासव पु. (वसुरेव स्वार्थेऽण् वसूनि सन्त्यस्य अण् वा) ઇન્દ્ર.

वासव न. (वसु+अण्) ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર.

वासव त्रि. (,, ,,) ઇન્દ્રનું, ઇન્દ્ર સંબંધી.

वासवदत्त त्रि. (वासवेन दत्तः) ઇન્દ્રે આપેલ.

वासवदत्ता स्त्री. (वासवदत्तामधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण्+टाप्) તે નામે એક આખ્યાયિકા ગ્રન્થ.

वासवी स्त्री. (वसोरपत्यं स्त्री, वसु+अण्+ङीप्) વ્યાસની માતા મત્સ્યગન્ધા.

वासस् न. (वस्+असि णिच्च) કપડું, વસ્ત્ર.

वाससज्जा स्त्री. (वासे प्रियसमागमवासरे सज्जा) તે નામે એક નાયિકા.

वासा स्त्री. (वासयतीति, वस्+णिच्+अच्+टाप्) અરડુસો.

वासाखण्ड न. વૈદ્યકપ્રસિદ્ધ એક ઔષધ.

वासाखण्डकुष्माण्डक न. એક ઔષધવિશેષ.

वासागार न. (वासयोग्यमगारम् शाक.) વાસ કરવા લાયક ઘર, ઘરનો મધ્યભાગ.

वासाघृत न. (वासया निष्पादितं घृतम्) વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ ઔષધરૂપ એક ઘી.

वासावलेह पु. (वासाभिः निर्मितो अवलेहः) અરડુસીનું ચાટણરૂપ ઔષધ.

वासि स्त्री. (वस्–निवासे+उणा. इञ्) એક જાતની ફરસી–વાંસલો.

वासिका स्त्री. (वासा+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वं) અરડુસી.

वासित त्रि. (वास्+क्त) સુગન્ધીયુક્ત કરેલ, પ્રસિદ્ધ, ખ્યાત, વસ્ત્રથી વીંટેલ.

वासित न. (वाश्+क्त पृषो. सत्वम्) ચીસ, પક્ષીઓનો શબ્દ, જ્ઞાનમાત્ર, વાસના.

वासिता स्त्री. (वाश्+क्त+टाप् पृषो. सत्वं) હાથણી, સ્ત્રી.

वासिती (वासित+स्त्रियां ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वासिन् त्रि. (वासोऽस्यास्ति, वास+इनि) વાસકરનાર, રહેનાર, વસનાર.

वासिनी स्त्री. (वासोऽस्त्यस्याः इनि+ङीप्) એકજાતની વનસ્પતિ.

वासिष्ठ न. (वसिष्ठ+अण्) લોહી.

वासिष्ठ त्रि. (वसिष्ठस्येदं, अण्) વસિષ્ઠનું, વસિષ્ઠ સંબન્ધિ.

वासिष्ठी स्त्री. (वसिष्ठ+अण्+ङीप्) ગોમતી નદી.

वासु पु. (वस्+उण्) વિષ્ણુ, વિશ્વરૂપ, પુનર્વસુ નક્ષત્ર.

वासुकि पु. (वसुना शिरस्थरत्नेन कायति कै+क स एव इञ्) તે નામે સર્પોનો રાજા.

वासुकेय पु. (वसुकस्यापत्यं पुमान् ढञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वासुदेव पु. (वसुदेवस्यापत्यं पुमान् अण्) વિષ્ણુ, શ્રીકૃષ્ણ.

वासुदेव न. (वसुः देवो यस्य अण्) શ્રવણ નક્ષત્ર.

विकर्णक पु. (विकर्ण+संज्ञायां कन्) એક વનસ્પતિ.
विकर्णसंज्ञ पु. (विकर्णा संज्ञा यस्य) ઉપર પ્રમાણે
विकर्णिक पु. ब. व. કાશ્મીર દેશ.
विकर्तन पु. (वि+कृत्+ल्यु) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.
विकर्तन न. (वि+कृत्+भावे ल्युट्) કાપવું.
विकर्तृ त्रि. (वि+कृ+तृच्) કાપનાર, હિંસક, કસાઇ વિગેરે.
विकर्मक त्रि. (विकर्म–निन्दित आचारो यस्य) ખરાબ આચરણવાળુ, નિન્દિત આચરણવાળું.
विकर्मकृत् त्रि. (विकर्म विरुद्धं कर्म करोति, कृ+क्विप् तुक्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विकर्मन् न. (विरुद्धं कर्म) વિરૂદ્ધ કર્મ, નિંદ્ય આચાર.
विकर्मस्थ त्रि. (विकर्मणि विरुद्धाचारे तिष्ठति, स्था+क) નિન્દ્ય આચારવાળું, ખરાબ કર્મ કરનાર.
विकर्ष पु. (वि+कृष्+कर्मणि घञ्) ખેડવું, ખેંચવું, બાણ
विकर्षण न. (वि+कृष्+भावे ल्युट्) ખેંચવું, ખેડવું.
विकल त्रि. (विरुद्धा विगता वा कला यस्य) વિહ્વળ, વ્યાકુળ સ્વભાવ રહિત, કલાહીન.

"श्रुतियुगले पिकरुतविकले
मम शमय चिरादवसादम्" गीतगो०

विकला स्त्री. (विगता कला यस्याः) રજસ્વલા સ્ત્રી.
विकला स्त्री. (विभक्ता कला यया) કલાનો છઠ્ઠો ભાગ.
विकलाङ्ग त्रि. (विकलानि अङ्गानि यस्य) સ્વાભાવિક રીતે ઓછાવત્તા અંગવાળુ, વિહ્વળ, વ્યાકુળ, ગભરાયેલું.
विकली स्त्री. (विकल+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઋતુમતી સ્ત્રી.
विकलीकरण न. (विकल+च्वि+कृ+ल्युट्) વ્યાકુળ, કરવું વિહ્વલ કરવું.
विकलीकृत त्रि. (विकल+च्वि+कृ+क्त) વિહ્વળ કરેલું, ગાભરું કરેલું.
विकलीभवन न. (विकल+च्वि+भू+ल्युट्) વ્યાકુળ થવું, ગભરાવું.
विकलीभूत त्रि. (विकल+च्वि+भू+क्त) વિહ્વળ થયેલું.
विकल्प पु. (विभिन्नः कल्पः) શુક, તર્કાવત, સંશય, ભ્રાન્તિજ્ઞાન, કલ્પના, વિવિધ કલ્પના કરવી, સંસર્ગારોપણ, પક્ષથી પ્રાપ્તિ, એક પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિ, સંપ્રતારક જ્ઞાન, વૈચિત્ર્ય, વિરૂદ્ધ આચાર.
विकल्पक त्रि. (विकल्प+स्वार्थे क) વિકલ્પ કરનાર, સંશય કરનાર.
विकल्पकृत् त्रि. (विकल्पं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विकल्पन न. (वि+कल्प्+भावे ल्युट्) વિકલ્પ કરવો, સંશય કરવો, કલ્પના કરવી.
विकल्पसम पु. ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ જાતિનો ઉત્તરભેદ.
विकल्पिन् त्रि. (विकल्प+णिनि) વિકલ્પ કરનાર, સંશય કરનાર, કલ્પના કરનાર.
विकशित त्रि. (वि+कश्+क्त) વિકસેલ, પ્રકાશયુક્ત, ખીલેલ.
विकश्वर त्रि. (वि+कश्+ष्वरच्) પ્રકાશમાન, પ્રફુલ્લ વિકસેલ, ખીલેલ.
विकश्वरा स्त्री. (वि+कश्+ष्वरच्+टाप्) રાતી સાટોડી.
विकषा स्त्री. (विशेषेण कष्यतेऽसौ, कष्+घञर्थे क+टाप्) મજીઠ, માંસરોહિણી વનસ્પતિ.
विकसा स्त्री. (विशेषेण कस्यतेऽसौ, कस्+क+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विकसित त्रि. (वि+कस्+कर्मणि क्त) વિકસેલ, પ્રકાશયુક્ત, ખીલેલ.
विकस्वर त्रि, (वि+कस्+ष्वरच्) પ્રકાશમાન, પ્રફૂલ, વિકસેલ, ખીલેલ.
विकस्वरा स्त्री. (वि+कस्+ष्वरच्+टाप्) રાતી સાટોડી.
विकार पु. (वि+कृ+घञ्) પદાર્થના સ્વભાવમાં ફેરફાર થવો તે, રૂપાન્તર, રોગ, મંદવાડ, અંતઃકરણમાં ફેરફાર, આવેશ, લાગણી, આકુળતા, ગુસ્સો, સંકોચ, પરિણામ, કાર્ય, अस्ति, जायते, वर्धते, विपरिणमते, अपक्षीयते, અને विनश्यति એ ૭ વિકાર.

"बहिर्विकारं प्रकृतेः पृथग् विदुः
पुरातनं त्वां पुरुषं पुराविदः"–शिशुपालवधे

विकारतस् अव्य. (विकार+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વિકારથી, ફેરફારથી.

वाह्य न. (वाहं चालनमर्हति, यत्) ઘોડો વિગેરે વાહન

वाह्य त्रि. (वह्+ण्यत्) વહન કરવા યોગ્ય, ઉચકવા-ઉપાડવા લાયક.

वाह्य त्रि. (वहिर्भवः, ष्यञ् टिलोपः) બહારનું, બહાર થનાર.

वाह्येन्द्रिय न. (वाह्यपदार्थानां शब्दादीनां ग्रहणयोग्यमिन्द्रियम् शाक) શ્રોત્રાદિ બાહ્ય ઇન્દ્રિય.

वाह्लिक पु. (वह्+लिण्+स्वार्थे क) દેશવિશેષ.

वाह्लिक न. (वाह्लिके भवं) કેશર, હીંગ.

वाह्लीक न. (वाह्लिक+पृषो. दीर्घः) હીંગ, કેશર.

वि अव्य. (वा+कि) નિયોગમાં, વિશેષમાં, નિશ્ચયમાં, અસહનમાં, નિગ્રહમાં, હેતુમાં, અવ્યાપ્તિમાં, થોડું એવા અર્થમાં, પરિભવમાં, અવલંબનમાં, જ્ઞાનમાં, વિશેષગતિમાં, આલસ્યમાં તથા પાલનમાં વપરાય છે.

वि पु. (वा+कि) વાયુ લોક, પક્ષી, સ્વર્ગલોક, ડોળો, નેત્ર.

विंश त्रि. (विंशतेः पूरणः, विंशति+ड तिलोपः) વીસમું.

विंशक न.(विंशतेरवयवः ड्वुन् तिलोपः) વીસની સંખ્યા.

विंशति स्त्री. (द्वे दशती निपा.) વીસ.

विंशति त्रि. (विंशतिमर्हति कन्) વીસ સંખ્યાને યોગ્ય.

विंशतितम त्रि. (विंशतेः पूरणः तमप्) વીસમું.

विंशतितमी स्त्री. (विंशतितम+स्त्रियां ङीप्) વીસમી.

विंशतीश पु. (विंशतेर्ग्रामाणां ईशः) વીસ ગામડાંનો ધણી.

विंशिन् पु. (विंशतिः डिन्) વીસની સંખ્યા.

विक न. (विगतं कं जलं यत्र) તાજી વિયાયેલી ગાયનું દૂધ-ખીરૂં.

विक त्रि. (विरुद्धं विगतं कं जलं सुखं वा यत्र) પાણી વગરનું, સુખ વગરનું

विकङ्कट पु. (वि+ककि+अटन्) ગોખરૂ.

विकङ्कत पु. (वि+ककि-अतच्) એક જાતનું ઝાડ.

विकङ्कता स्त्री. (विकङ्कस्य भावः, तल्+टाप्) અતિબલા નામે વનસ્પતિ.

विकच पु. (विगतः कचो यस्य) બૌદ્ધ સાધુ.

विकच पु. (विशिष्टः कचो यत्र) કેતુગ્રહ, ધ્વજ.

विकच त्रि. (वि+कच्+अच्) ખીલેલું પુષ્પ વિગેરે.

" पुरा सरसि मानसे विकचसारसालिस्खलत्-
परागसुरभीकृते सपदि यस्य यातं वयः" भामिनीविलासे

विकचा स्त्री. (विकच+स्त्रियां टाप्) મહા શ્રાવણિકા વનસ્પતિ.

विकचीकरण न. (विकच+च्चि+कृ+ल्युट्) ખીલેલું કરવું-વિકસિત કરવું.

विकचीकृत त्रि. (विकच+च्वि+कृ+क्त) વિકસિત કરેલું, ખીલેલું કરેલ.

विकच्छ त्रि. (विगतः कच्छो यस्य) કચ્છ-કાછડી વગરનું.

विकट पु. (वि+कट्+अच्) વિસ્ફોટક, વૃક્ષ વિશેષ.

विकट त्रि. (वि+"संप्रोदश्चेति" कटच्) વિશાળ, વિકૃત, સુન્દર દાંતવાળું, વિકાસ પામેલું.

"आवरिष्ट विकटेन विवोढु-
र्वक्षसैवकुचमंडलमन्या" शिशुपाले.

विकटा स्त्री. (विकट+स्त्रियां टाप्) માયાદેવી.

विकण्टक पु. (विगतः कण्टकोऽस्य) ગોખરૂ.

विकण्टक त्रि. (विगतः कण्टको यस्य) કાંટા વિનાનું, શત્રુવિનાનું.

विकत्थन न. (वि+कत्थ्+भावे ल्युट्) પોતાનાં વખાણ કરવાં તે, બડાઈ હાંકવી, વ્યાજોક્તિ.

विकत्थन त्रि. (वि+कत्थ्+कर्तरि ल्युच्) પોતાનાં વખાણ કરનાર, ખોટી બડાઇ મારનાર.

विकत्था स्त्री. (वि+कत्थ्+अच् स्त्रियां टाप्) પોતાનાં વખાણ કરવાં તે, બડાઇ હાકવી.

विकत्थिन् त्रि. (वि+कत्थ्+णिनि) પોતાનાં વખાણ કરનાર. બડાઈ હાંકનાર.

विकम्प त्रि. (विशिष्टः कम्पः यस्य) વિશેષ ધ્રૂજનાર, કાંપનાર.

विकर पु. (वि+कृ+अच्) સારસ્વતદેશ, રોગ.

विकरणी स्त्री. એક જાતનું ઝાડ

विकराल त्रि. (विशेषेण करालः) વિકાળ, ભયંકર.

विकरालता स्त्री. (विकरालस्य भावः तल्+टाप्) ભયંકરપણું.

विकरालत्व न. (विकरालस्य भावः त्व) વિકાલપણું ભયંકરપણું, બીહામણું.

विकर्ण त्रि. (विगतौ कर्णौ यस्य) કાન વિનાનું, કાન વગરનું.

विकोक पु. વૃકાસુરનો પુત્ર.
विकोष त्रि. (विगतः कोषो यस्य) ખુલ્લું,મ્યાન વગરનું.
विकोष पु. ખૂલ્લી તરવાર,
विक्क पु. (विक् इति कायति शब्दायते, कै+क) હાથીનુ બચ્ચુ.
विक्कु पु. હાથીનું બચ્ચુ.
विक्रम पु. (विशेषेण क्रामतीति, वि+क्रम्+अच्) વિષ્ણુ, પરાક્રમ, સામર્થ્ય, વિક્રમાદિત્ય રાજા.
विक्रम पु. (वि+क्रम्+भावे घञ्) ઓળંગવું, ચાલવું, પગલાં ભરવાં.
विक्रम पु. (वि+क्रम्+करणे घञ्) પગ, શૌર્યાતિશય.
विक्रम पु. સાઠવર્ષો પૈકી આઠમું વર્ષ.
विक्रमण न. (वि+क्रम्+भावे ल्युट्) ઓળંગવું,પગલાં ભરવાં, વિષ્ણુનું પગલુ, પરાક્રમ કરવું.
विक्रमसेन पु. (विक्रमयुक्ता सेना यस्य) વિક્રમાદિત્ય રાજા.
विक्रमादित्य पु. (विक्रमेण आदित्य इव) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विक्रमार्क पु. (विक्रमेण अर्क इव) વિક્રમાદિત્ય રાજા.
विक्रमार्जित त्रि. (विक्रमेण अर्जितम्) પરાક્રમથી મેળવેલ.
विक्रमिन् पु. (विक्रम+अस्त्यर्थे इनि) સિંહ, વિષ્ણુ.
विक्रमिन् त्रि. (,, ,, ,,) પરાક્રમી.
विक्रय पु. (वि+क्री+अच्) વેચવું, વેચાણ, વકરો.
विक्रयण न. (वि+क्री+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विक्रयानुशय पु. (विक्रयस्य अनुशयः पश्चात्तापः) વેચાણનો પશ્ચાત્તાપ, વેચાણ નિમિત્ત એક વિવાદ.
विक्रयिक त्रि. (विक्रयः अस्त्यस्य ठन्) વેચનાર, વેચાણ કરનાર.
विक्रयिन् त्रि. (वि+क्री+ताच्छील्ये इनि) વેચનાર.
विक्रान्त पु. (वि+क्रम्+क्त) સિંહ, શૂરવીર.
विक्रान्त त्रि. (वि+क्रम्+भावे क्त) પરાક્રમી.
विक्रान्त न. (,, ,, ,,) પરાક્રમ, શૌર્ય, સામર્થ્ય.
विक्रान्ति स्त्री. (वि+क्रम्+भावे क्तिन्) પરાક્રમ, અતિશય સામર્થ્ય, ઘોડાની એક જાતની ગતિ.
विक्रान्तृ त्रि. (वि+क्रम्+तृच्) પરાક્રમ કરનાર, શૂર.

विक्रायक त्रि. (वि+क्री+ण्वुल्) વેચનારો, વેચાણ કરનારો.
विक्रिया स्त्री. (वि+कृ–भावे श+टाप्) વિકાર.
"प्रयत्नसंस्तंभितविक्रियाणां कथंचिदीशा मनसां बभूवुः" कुमारसं०
विक्रिया स्त्री. (,, ,, ,,) જુદારૂપમાં રહેલી વસ્તુનું જુદારૂપમાં થવું, ખરાબ કામ, વિરૂદ્ધકામ.
विक्रियासम्प्रदान न. (विक्रीय न सम्प्रदानं क्रेत्रे यत्र) અઢાર વિવાદ પૈકી એક વિવાદ. (જેમાં પણ્ય વસ્તુ ન વેચવાની.
विक्रीडित न. (वि+क्रीड्+क्त) ખેલ, રમત.
विक्रीत त्रि. (वि+क्री+क्त) વેચેલું.
विक्रीय अव्य. (वि+क्री+सम्बन्धार्थे य) વેચીને.
विक्रेतृ त्रि. (वि+क्री+तृच्) વેચનાર, વેચાણ કરનાર.
विक्रेय त्रि. (वि+क्री+यत्) વેચવા યોગ્ય.
विक्रोशन न. (वि+क्रुश+ल्युट्) દુઃખ વિગેરેથી મોટેથી ચીસ પાડવી તે, ગાળ વિગેરેથી નિન્દા કરવી.
विक्रोष्टृ त्रि. (वि+क्रुश्+तृच्) ગાળ દેનાર, નિંદનાર, મોટેથી ચીસ પાડનાર.
विक्लव त्रि. (वि+क्लु+अच्) આકુળવ્યાકુળ થયેલું, ગાભરૂં થયેલું.
"तोयोत्सर्गस्तनितमुखरो मास्म भूर्विक्लवास्ताः" मेघदूते
विक्लव पु. (वि+क्लु+भावे अप्) વ્યાકુળપણું, ગભરાટ, ગભરાટપણું.
विक्लवता स्त्री. (विक्लवस्य भावः, तल्+टाप्) વ્યાકુળપણું, ગભરાટ, ગાભરાપણું.
विक्लवत्व न. (विक्लवस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विक्लित्ति स्त्री. (वि+क्लिद्+क्तिन्) જળ અને તેજના સંયોગથી શિથિલ થવુ તે, નરમ થવું, રૂંધાઇ જવું.
विक्लिद्यमान त्रि. (वि+क्लिद्+शानच्) ભીનું થયેલું, આર્દ્ર થયેલું.
विक्लिन्न त्रि. (वि+क्लिद्+क्त) ભીનું, આર્દ્ર, જીર્ણ,
विक्षाव पु. (वि+क्षु+घञ्) શબ્દ, અવાજ, ખાંસી વિગેરેથી થતો અવાજ,
विक्षिपत् त्रि. (वि+क्षिप्+शतृ) ફેંકતું, ઉડાડતું.
विक्षिप्त त्रि. (वि+क्षिप्+क्त) ફેંકેલું, ઉડાડેલું, વિખેરેલું, દૂર કરેલું.

विकारता स्त्री. (विकारस्य भावः तल्+टाप्) વિકારપણું
विकारत्व न. (विकारस्य भावः त्व) વિકારપણું.
विकारिता स्त्री. (विकारिणः भावः, तल्+टाप्) વિકારીપણું.
विकारित्व न. (विकारिणः भावः त्व) વિકારીપણું.
विकारिन् त्रि. (विकार+अस्त्यर्थे इन्) વિકારવાળું.
विकार्य्य त्रि. (वि+कृ+ण्यत्) વિકારજન્ય દ્રવ્ય.
विकार्य्य न. (,, ,, ,,) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક કર્મ.
विकाल पु. (विरुद्धः दैवपैत्रादिकर्मानर्हः कालः) રાક્ષસી વેલા, સાંજ, વિરૂદ્ધ સમય.
विकालक पु. (विकाल+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विकालिका स्त्री. (विज्ञातः कालोऽनया, कप्+टाप् अत इत्त्वं) ઘડીયાળ, કલાક શીશી.
विकाश न. (वि+काश्–दीप्तौ+घञ्) એકાન્ત, નિર્જન, પ્રકાશ, ખીલવું તે, વિકાસ.
विकाशक त्रि. (वि+काश्+ण्वुल्) પ્રકટ–ખુલ્લુ કરનાર. વિકાસ કરનાર, પ્રકાશનાર.
विकाशन न. (वि+काश्+ल्युट्) વિશેષ પ્રકાશ કરવું, ખુલ્લુ કરવું, વિકાસવું, પ્રગટ કરવું.
विकाशिन् त्रि. (वि+काश्+णिनि) ખીલનાર, પ્રકાશનાર, વિશેષ પ્રકાશમાન.
विकास पु. (वि+कास्+घञ्) નિર્જન, એકાન્ત, પ્રકાશ, ખીલવું તે, વિકાસ.
विकासक त्रि. (वि+कास्+ण्वुल्) પ્રગટ–ખુલ્લુ કરનાર, વિકાસ કરનાર.
विकासन न. (वि+कास्+भावे ल्युट्) विकाशन શબ્દ જુઓ.
विकासिन् त्रि. (वि+कास्+णिनि) ખીલનાર, વિકસ્વર, વિશેષ પ્રકાશમાન.
विकिर पु. (विकिरति मृत्तिकादीन् भोजनार्थमिति, वि+कॄ–निक्षेप+क) પક્ષી, ઝાડ.
विकिर पु. (विकीर्य्यते इति, वि+कॄ+घचर्थे क) વિઘ્ન–શાંતિમાટે ફેંકેલા ધોળા સરસવ વિગેરે, ફેલાવ, પ્રસાર, અગ્નિથી બળેલા વગેરેને માટે પિંડદાન.
विकिरण न. (वि+कॄ+ल्युट नि० इत् रपरत्वं) ફેંકવું, હિંસા કરવી, જ્ઞાન, વિખેરવું.
विकिरण पु. (वि+कॄ+ल्यु) આકડાનું ઝાડ.
विकिरण त्रि. (विगतः किरणः यस्मात्) કિરણ વિનાનું.
विकिरत् त्रि. (वि+कॄ+शतृ) વિખેરતું, ફેંકતું, ઉરાડતું.
विकिरी स्त्री. (विकिर+स्त्रियां जाति० ङीप्) પક્ષિણી.
विकीर्ण त्रि. (वि+कॄ+क्त) વિખેરેલ, ફેંકેલ, ઉરાડેલ. "विललाप विकीर्णमूर्द्धजा"–कुमारसंभवे.
विकुर्वाण त्रि. (वि+कृ+कर्मणि शानच्) વિકાર પામતું, હર્ષ વગેરેના કારણથી ઉભાં થયેલ રૂવાટાંવાળું.
विकुक्षि पु. સૂર્યવંશમાં પેદા થયેલા ઇક્ષ્વાકુ રાજાનો પુત્ર.
विकुस्र पु. (विकसति वि+कस्–उणा० रक् उत्त्वश्चोपधायाः) ચન્દ્ર, કપૂર.
विकूणन न. (वि+कूण्+ल्युट्) કટાક્ષ, વાંકી નજરે જોવું તે.
विकूणिका स्त्री. (वि+कूण्+अच् स्वार्थे क अत इत्वं) નાક.
विकृत त्रि. (वि+कृ+क्त) વિકાર પામેલ, બીભત્સ, મલીન કરેલ, રોગી, વિકારયુક્ત, માયાવી, અપૂર્ણ.
विकृत न. (वि+कृ+क्त) વિકાર.
विकृत पु. સાઠ વર્ષો પૈકી ચોવીસમું વર્ષ,
विकृतवेश पु. (विकृतश्चासौ वेशश्च) બીભત્સ વેષ.
विकृतवेशिन् त्रि. (विकृतवेश+अस्त्यर्थे णिनि) બીભત્સ વેષવાળું.
विकृताङ्ग त्रि. (विकृतं अङ्गं यस्य) જેનું અંગ વિકાર પામ્યુ છે તે.
विकृति स्त्री. (वि+कृ+क्तिन्) વિકાર, રોગ, डिम्ब જુઓ. "न प्राणान्ते प्रकृतिविकृतिर्जायते ह्युत्तमानां" सुभाषिते
विकृतिमत् त्रि. (विकृति+अस्त्यर्थे मतुप्) વિકારવાળું રોગી.
विकृती स्त्री. (वि+कृ+क्तिन्+ङीप्) વિકાર, રોગ, डिम्ब જુઓ.
विकृष्ट त्रि. (वि+कृष्+क्त) ખેંચેલ, ખેડેલ.
विकृष्टकाल पु. (विकृष्टः कालः) લાંબો કાળ.
विकेश त्रि. (विगताः केशाः यस्य) કેશ વગરનું.
विकेशी स्त्री. (विगताः केशाः यस्याः) કેશ વગરની સ્ત્રી, શિવની પૃથ્વીરૂપ પત્ની, પટવતિ.

विगलत् त्रि. (वि+गल्+वर्तमाने शतृ) ગળતું, ઝરતું, ટપકતું, મંદ ગતિવાળું.

विगाढ त्रि. (विगाह्यते स्म, वि+गाह्+क्त) નાહેલું, સ્નાન કરેલું, પ્રવેશ કરેલું, ડૂબેલું.

विगाढ न. (वि+गाह्+भावे क्त) નિન્દા.

विगाह पु. (वि+गाह्+भावे घञ्) નાહવું તે, સ્નાન, પાણી વગેરેમાં ડૂબવું તે.

विगाहमान त्रि. (वि+गाह्+शानच्) નાહતું, પાણી વિગેરેમાં ડુબતું, પ્રવેશ કરતું.

विगीत त्रि. (वि+गै+क्त) નિંદેલ.

विगीति स्त्री. (वि+गै+भावे क्तिन्) નિંદા.

विगुण त्रि. (विरुद्धो गुणोऽस्य) ગુણ વિનાનું, વિરૂદ્ધ ગુણવાળું, નિર્ગુણ.

विगूढ त्रि. (वि+गूह्+क्त) નિન્દિત, ગુપ્ત.

विगृहीत त्रि. (वि+गृह्+क्त) ગ્રહણ કરેલ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ વિગ્રહ વાક્યસ્થ પદ વિગેરે.

विग्र त्रि. (विगता नासिकाऽस्य ग्रादेशः) નાક વગરનું, નકટું.

विग्रह पु. (विविधं सुखदुःखादिकं गृह्णाति, वि+ग्रह्+अच् यद्वा विविधैर्दुःखादिभिर्गृह्यते, वि+ग्रह्+अप्) દેહ, શરીર, વિસ્તાર, ફેલાવ, યુદ્ધ, સમાસાદિવૃત્તિ, વૃત્તિના સમાન અર્થવાળું વાક્ય, વિશેષજ્ઞાન. "समासार्थावबोधकं वाक्यं विग्रहः" व्याकरणे.

विग्रह न. (वि+ग्रह्+अच्) લઢાઈ, યુદ્ધ.

विग्रहवत् त्रि. (विग्रह+मतुप् मस्य वः) દેહધારી જીવ, યુદ્ધવાળું, લડાઇવાળું.

विघटक त्रि. (वि+घट्+ण्वुल्) વિયોગ કરનાર, છુટું પાડનાર, વિશેષ રચનાર.

विघटिका स्त्री. (विभक्ता घटिका यया) ઘડીનો સાઠમો ભાગ-પળ.

विघटित त्रि. (वि+घट्+क्त) જુદુ કરેલ, છુટું પાડેલ, વિશેષ રચેલ.

विघट्टन न. (वि+घट्ट्+भावे ल्युट्) ઘસવું, ચલાવવું, છુટું પાડવું, અન્યાય કરવો, મારવું, ઓળંગવું.

विघट्टना स्त्री. (वि+घट्ट्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

विघट्टित त्रि. (वि+घट्ट्+क्त) ઘસેલ, ચલાવેલ, છુટું પાડેલ, અન્યાય કરેલ, મારેલ, ઓળંગેલ.

विघट्टिन् त्रि. (वि+घट्ट्+णिनि) અડકનાર, સ્પર્શ કરનાર, ઓળંગનાર, ઘસનાર, ચલાવનાર, છુટું કરનાર, અન્યાય કરનાર, મારનાર.

विघन पु. હથોડો.

विघस पु. (वि+अद्+घञ् घसादेशः) ભોજન કરતાં બાકી રહેલ આહાર, ખોરાક, અન્ન.

विघस न. (विशेषेण अद्यते, वि+अद्+अप्-घस्लृ आदेशः) મીણ, દેવો તથા પિતૃઓને આપતાં બાકી રહેલ.

विघसाश त्रि. (विघसमश्नाति, अश्+अण्) દેવો તથા પિતૃઓને આપી દીધા પછી બાકી રહેલાનું ભોજન કરનાર.

विघसाशिन् त्रि. (विघसमश्नाति, अश्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विघात पु. (विशेषेण हननमिति, वि+हन्+घञ्) વ્યાઘાત, આઘાત, મારવું, નાશ કરવો.

विघातक त्रि. (वि+हन्+ण्वुल्) મારનાર, નાશ કરનાર, આઘાત કરનાર, અટકાવનાર.

विघातिन् त्रि. (वि+हन्+णिनि) મારનાર, નાશ કરનાર, આઘાત કરનાર, અટકાવનાર.

विघ्न पु. (विहन्यतेऽनेन, वि+हन्+क) અંતરાય, વિઘ્ન, અડચણ, હરકત, એક ઝાડ.

"प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
प्रारभ्य विघ्नविहिता विरमन्ति मध्याः,
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः
प्रारभ्य तूत्तमजना न परित्यजन्ति" भर्तृहरिः

विघ्नकर त्रि. (विघ्नं करोति, कृ+अच्) અંતરાય-વિઘ્ન અડચણ-હરકત કરનાર, વિઘાતક, વિઘાતક, ઘોર દેખાવનુ.

विघ्नकारिन् त्रि. (विघ्नं कर्तुं शीलमस्येति, कृ+णिनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विघ्नकृत् त्रिः (विघ्नं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) વિઘ્ન અડચણ-હરકત કરનાર, વિઘાતક, ઘોર દેખાવતું.

विघ्ननायक पु. (विघ्नानाम् उत्पत्त्यनुत्पत्त्योः नायकः) ગણેશ, ગણપતિ.

विघ्ननाशक पु. (विघ्नानाम् नाशकः) ગણપતિ, ગણેશ.

विघ्ननाशक त्रि. (विघ्न+नश्+ण्वुल्) વિઘ્નનો નાશ કરનાર.

विक्षिप्त न. (वि+क्षिप्–भावे क्त) યોગશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ ચિત્તની એક ભૂમિ.
"क्षिप्तं मूढं विक्षिप्तमेकाग्रं निरुद्धमिति चित्तभूमयः, तत्र विक्षिप्ते चेतसि विक्षेपोपसर्जनीभूतः समाधिर्न योगपक्षे वर्त्तते"–योगसूत्रभाष्यम्

विक्षीण त्रि. (वि+क्षी+क्त) નાશ પામેલ, ક્ષીણ થયેલું.

विक्षीर पु. (विशिष्टं क्षीरमस्य) આકડાનું ઝાડ.

विक्षीर त्रि. (विगतं क्षीरं यस्य) દૂધ વિનાની ગાય વિગેરે.

विक्षेप पु. (वि+क्षिप्–घञ्) ફેંકવું તે, ઉડાડવું તે, વિખેરવું તે, દૂર કરવું તે, ત્યાગ, પ્રેરણા, પ્રેરવું તે, સ્ત્રીઓનો એક સાત્ત્વિક અલંકાર, કથા વિચ્છેદરૂપ એક નિગ્રહસ્થાન.

विक्षेपण न. (वि+क्षिप्+भावे ल्युट्) દૂર કરવું, ફેંકવું તે, ઉડાવવું, ત્યાગ, પ્રેરવું.

विक्षेपशक्ति स्त्री. (विक्षेपजनिका शक्तिः) વેદાન્ત પ્રસિદ્ધ અવિદ્યાની એક શક્તિ.

विख त्रि. (विगता नासिका यस्य खादेशः) નાક વગરનું, નકટું.

विखण्डित त्रि. (वि+खण्ड्+क्त) ભાંગેલું, તુટેલું, ખંડિત.

विखनस् पु. બ્રહ્મદેવ.
"विखनसार्थितो विश्वगुप्तये"–श्रीमद् भाग०

विखानस् पु. એક જાતનો યતિ.

विखासा स्त्री. જીભ.

विखु त्रि. (विगता नासिका यस्य बहु. खुरादेशः) નાક વગરનું, નાકટું.

विखुर पु. (विखु+रा+क) રાક્ષસ, ચોર.

विखुरी स्त्री. (विखुर+स्त्रियां जाति. ङीप्) રાક્ષસી.

विख्य त्रि. (विगता नासिका यस्य ख्यादेशः) નાક વિનાનું, નકટું.

विख्यात त्रि. (विशेषेण ख्यातः, वि+ख्या+क्त) પ્રસિદ્ધ, પ્રખ્યાત, નામીચુ.

विख्याति स्त्री. (वि+ख्या+भावे क्तिन्) પ્રખ્યાતિ, નામાંકિતપણું, નામિચાપણું, પ્રસિદ્ધિ.

विख्यापन न. (वि+ख्या+णिच्+ल्युट्) પ્રસિદ્ધ કરવું, વર્ણન, વ્યાખ્યાન.

विख्रु त्रि. (विगता नासिका यस्य ख्रुरादेशः) નાક વિનાનું, નકટું.

विगणन न. (विशेषेण गणनम्, गण्+ल्युट्) ગણવું તે, વિચારવું તે, કરજ અદા કરવું, વિશેષ ગણત્રી.

विगणित त्रि. (वि+गण्+क्त) ગણેલું, વિચારેલ, કરજ અદા કરેલ.

विगत त्रि. (वि+गम्+क्त) મરેલું, મરેલ, દૂર થયેલ, પ્રમાદરહિત, ગયેલ.

विगत न. (वेः पक्षिणो गतं गतिः) પક્ષીની ગતિ.

विगतकल्मष त्रि. (विगतः कल्मषो यस्य) નિર્મલ, મેલ વિનાનું.

विगतज्वर त्रि. (विगतः ज्वरो यस्य) જેનો તાવ ગયો હોય તે.

विगतराग त्रि. (विगतः रागो यस्य) જેનો રાગ ગયો હોય તે.

विगतार्त्तवा स्त्री. (विगतं आर्त्तवं यस्याः) જેને અટકાવ ગયો છે તેવી સ્ત્રી.

विगतार्त्ति स्त्री. (विगता आर्त्तिः यस्याः) જેનું દુઃખ નાશ પામ્યું છે તે.

विगन्धक पु. (विरुद्धः गन्धो यस्मिन् कप्) ઇંગોરીયાનું ઝાડ.

विगन्धिका स्त्री. (विरुद्धः गन्धो यस्यां, कप्+टाप् अत इत्वं) આસંધ વનસ્પતિ.

विगम पु. (वि+गम्+घञ्) નાશ, વિરામ, દૂર થવું તે, અંત.

विगर पु. (वि+गृ+अच्) નાગો માણસ, પવન ખાઈ રહેનારો માણસ, પર્વત.

विगर्हण न. (वि+गर्ह्+ल्युट्) નિંદવું, નિન્દા.

विगर्हणीय त्रि. (वि+गर्ह्+कर्मणि अनीयर्) નિન્દવા લાયક, ઠપકો આપવા યોગ્ય.

विगर्हित त्रि. (वि+गर्ह्+क्त) નિન્દેલું, નિષેધ કરેલું.

विगर्हित न. (वि+गर्ह्+भावे क्त) નિન્દવું, નિન્દા.

विगर्ह्य त्रि. (वि+गर्ह्+यत्) નિન્દવા લાયક.

विगर्ह्यकथा स्त्री. (विगर्ह्या चासौ कथा च) નિન્દવા લાયક વાત, ખરાબ શબ્દ, ગાળ દેવી.

આશ્ચર્ય.

विचित्रता स्त्री, (विचित्रस्य भावः तल्+टाप्) વિચિત્રપણું, નવાઈ.

विचित्रत्व न. (विचित्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विचित्रदेह पु. (विचित्रः देहो यस्य) મેઘ.

विचित्रवीर्य पु. શાન્તનુ રાજાનો પુત્ર, એક રાજા.

विचित्रा स्त्री. (विचित्र+अच्+टाप्) એક જાતની કાકડી.

विचित्राङ्ग पु. (विचित्रं अङ्गं यस्य) ચિત્તો-વાઘ-દીપડો, મોર પક્ષી.

विचित्राङ्ग त्रि. (विचित्रं अङ्गं यस्य) આશ્ચર્યકારક શરીરવાળું, અદ્ભુત દેહવાળું, રંગબેરંગી શરીરવાળું.

विचित्राङ्ग न. (विचित्रं अङ्गम्) અદ્ભુત શરીર, રંગબેરંગી શરીર.

विचित्राङ्गी स्त्री. (विचित्राङ्ग+स्त्रियां जाति० ङीष्) વાઘણ, દીપડી, મોરપક્ષિણી-ઢેલ.

विचिन्वत् त्रि. (वि+चि+शतृ) શોધતું, ખોળતું, એકઠું કરતું, વીણતું.

विची स्त्री. (विचि+स्त्रियां ङीप्) તરંગ-પાણીનું મોજું.

विचीर्ण त्रि. (वि+चॄ+क्त) કબજે કરેલ, વશ કરેલ, પ્રવેશ કરેલ.

विचेतस् त्रि. (विरुद्धं दुष्टं चेतो यस्य) દુષ્ટ ચિત્તવાળું, ઉદાસ મનવાળું, બેભાન, મૂર્ખ, અજ્ઞાની.

विचेतस् त्रि. (विशिष्टं चेतो यस्य) ઉદાર મનવાળું મોટા મનનું. શ્રેષ્ઠ મનવાળું.

विचेष्टा स्त्री. (विरुद्धा चेष्टा) ખરાબ ચેષ્ટા, દુષ્ટવર્તન, વિશેષ ચેષ્ટા.

विचेष्टित त्रि. (विगतं चेष्टितमस्य) ચેષ્ટાશુન્ય,તપાસેલ.

विचेष्टित न. (वि+चेष्ट्+क्त) ચેષ્ટા, વર્તણુંક.

विच्छ् (चुरा. उभ. सक. सेट् विच्छायति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું.

विच्छ् (तुदा० प० स० सेट् विच्छति) જવું.

विच्छ् (तुदा० उभ० विच्छायति-ते) ઉપર પ્રમાણે.

विच्छन्द पु. (विशिष्टः छन्दो यत्र) ધનવાનના ઘરમાં સાથિયા ચિત્રકામ-કારીગરી-પુતળાં વગેરે.

विच्छन्दक पु. (विशिष्टः छन्दो यत्र कन्) ઈશ્વરગૃહ, ધનવાનની હવેલી, દેવમંદીર ઉપર માળવાળું ઘર.

विछर्दन न. (वि+छर्द्+ल्युट्) ઓકવું તે, ઉલટી,વમન અપમાન કરવું, મરવું.

विछर्दिका स्त्री. (विछर्दी+संज्ञा० कन् ह्रस्वः टाप्) ઉલટી, વાંતિ.

विछाय न. (वीनां पक्षिणां छाया नपुंस०) પક્ષીના સમૂહની છાયા.

विच्छाय त्रि. (विगता छाया यस्य) છાયા વિનાનું. કાંતિ વગરનું, નિસ્તેજ.

विच्छाय पु. (विशिष्टा छाया अस्य) વિશેષ કાંતિવાળો મણિ.

विच्छित्ति स्त्री. (वि+छिद्+क्तिन्) અંગ રાગ, વિક્ષેપન, એક જાતનો હાર, વિચ્છેદ, નાશ, છેદ, કપાવું તે, વિનાશ, સ્ત્રીઓની એક ચેષ્ટા.

"न ध्यातं पदमीश्वरस्य विधिवत्संसारविच्छित्तये ।
स्वर्णद्वारकपाटपाटनपटुर्धर्मोऽपि नोपार्जितः" ॥

विच्छिन्न त्रि. (वि+छिद्+क्त) છેદેલું, કાપેલ, ભાગ કરેલ, વિભક્ત, કુટિલ.

विच्छिन्न न. (वि+छिद्+भावे क्त) છેદ, નાશ, કાપવું.

विच्छेद पु. (वि+छिद्+भावे घञ्) છેદવું તે, કાપવું તે, વિભાગ, વિયોગ, સંતતિ રહિતપણું.

विज् (जुहो. उभ. स. अनिट् वेवेक्ति-वेविक्ते) જુદું કરવું, અલગ કરવું.

विज् (रुधा. प. अक. सेट् विनक्ति) બીવું, કંપવું. उद्+विज्=उद्विनक्ति-ઉદ્વેગ થવો, કંટાળવું, ખેદ પામવું.

विज् (तुदा. आ. अ. अनिट् विजते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विजन त्रि. (विगतो जनो यस्मात्) નિર્જન,એકાન્ત.

विजनन न. (वि+जन्+ल्युट्) જણવું, ઉત્પન્ન થવું, ઉત્પત્તિ.

विजनित त्रि. (वि+जन्+क्त) જણેલું, ઉત્પન્ન થયેલું.

विजन्मन् त्रि. (विरुद्धं जन्म यस्य) વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલ.

विजपिल न. (विज्+क, पिल्+क कर्म०) કાદવ, કાંપ.

विजय पु (वि+जि+कर्त्तरि+अच्) અર્જુન, વિમાન, યમ, વિષ્ણુનો એક અનુચર, તે નામે એક રાજા, કલ્કિનો એક પુત્ર, જય, જીત, જીતવું તે.

विघ्ननाशन त्रि. (विघ्नं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विघ्ननाशन पु. (विघ्नस्य नाशनः) ગણપતિ.

विघ्नराज पु. (विघ्ने राजते, राज्+अच्) ગણેશ.

विघ्नवत् त्रि. (विघ्न+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વિઘ્નવાળું.

विघ्नविनायक पु. (विघ्नानाम् विनायकः) ગણપતિ.

विघ्नहारिन् पु. (विघ्नं हरति हृ+णिनि) ગણેશ.

विघ्नहारिन् त्रि. (,, ,, ,,) વિઘ્નો દૂર કરનાર

विघ्नित त्रि. (विघ्नोऽस्य जातः इतच्) જેને વિઘ્ન થયું હોય તે.

विघ्नेश पु. (विघ्नानाम् ईशः) ગણપતિ.

विघ्नेशान पु. (विघ्नानाम् उत्पत्यनुत्पत्योः ईशानः) ગણપતિ.

विघ्नेशानकान्ता स्त्री. (विघ्नेशानस्य कान्ता) ધોળી દૂર્વા-ધ્રોખડ.

विघ्नेश्वर पु. (विघ्नस्य ईश्वरः) ગણેશ.

विङ्ख पु. ઘોડાની ખરી.

विच् (जुहो. उभ० अनिट् वेवेक्ति–वेविक्ते) જુદું કરવું, અલગ કરવું, ચીરવું, દૂર કરવું, ભેદ કરવો.

विच् (रुधा० उभ० अनिट् विनक्ति–विंक्ते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विचकिल पु. (विच्+क, किल्+क, विचश्चासौ किलश्च) ભીંઢળનું ઝાડ, એક જાતનો મોગરો.

विचक्षण पु. (वि+चक्ष्+ल्यु न ख्यादेशः) વિદ્વાન્, પંડિત, ચતુર.

विचक्षणा स्त्री. (वि+चक्ष्+ल्यु+टाप्) નાગદન્તી વનસ્પતિ.

विचक्षस् पु. શિખવનારો, અધ્યાપક.

विचक्षुस् त्रि. (वि+चक्ष्+उसि न ख्यादेशः) ઉદાર મનવાળું, ચિન્તા વિગેરેથી વ્યાકુળ મનવાળું.

विचक्षुस् त्रि. (विगतं चक्षुर्यस्य) આંખ વગરનું, આંધળું.

विचण्डिका स्त्री. (विशिष्टा चण्डिका) લાલ કરેણનું ઝાડ.

विचयन न. (वि+चि+ल्युट्) શોધવું, ખોળવું, પુષ્પાદિનું વીણવું–એકઠાં કરવાં.

विचरत् त्रि. (वि+चर्+शतृ) વિચરતું, ફરતું, લટકતું.

विचर्चिका स्त्री. (वि+चर्च्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) ખસનો રોગ, લૂખસ.

विचर्षणि स्त्री. ચપળ, ચંચળ.

विचल त्रि. (वि+चल्+अच्) અત્યન્ત ચંચળ.

विचलत् त्रि. (वि+चल्+शतृ) હાલતું, ચાલતું, ચંચળ થતું.

विचलन न. (वि+चल्+भावे ल्युट्) હાલવું, ચાલવું, ચંચળતા, અસ્થિરતા, ગર્વ.

विचार पु. (वि+चर्+घञ्) વિચાર, તત્ત્વનિર્ણય, સંદિગ્ધ વસ્તુમાં પ્રમાણપૂર્વક તત્ત્વપરીક્ષા.

विचारण न. (वि+चर्+णिच्+ल्युट्) विचार શબ્દ જુઓ.

विचारणा स्त्री. (वि+चर्+णिच्+युच्+टाप्) મીમાંસા શાસ્ત્ર, विचार શબ્દ જુઓ.

विचारणीय त्रि. (वि+चर्+णिच्+अनीयर्) વિચાર કરવા યોગ્ય.

विचारणीय न. (वि+चर्+अनीयर्) શાસ્ત્ર.

विचारभू स्त्री. (विचारार्थं भूः) વિચાર કરવાનું સ્થાન.

विचारस्थल न. (विचारार्थं स्थलम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विचारित त्रि. (विचारो जातोऽस्य इतच्) વિચાર કરેલ, વિચારેલ.

विचारिन् त्रि. (वि+चर्+णिनि) વિચરનાર, ફરનાર.

विचाल पु. (वि+चल्+कर्त्तरि ण) અંદરનું, વચ્ચેનું, જુદા પ્રકારમાં રહેલી વસ્તુને કંઇક વિશેષરૂપે જૂદા પ્રકારમાં કરવી.

विचि पु. (विच्+इक्) તરંગ, પાણીનું મોજું.

विचिकित्सा स्त्री. (वि+कित्+स्वार्थे सन्+अ+टाप्) સંદેહ, સંશય.

विचिति स्त्री. શોધ, તપાસ, શોધવું, ખોળવું.

विचित्र न. (विशेषेण चित्रम्) તરેહવાર રંગ, કાબર ચિત્રો રંગ, તે નામે એક અર્થાલંકાર, આશ્ચર્ય.

विचित्र त्रि. (विशेषेण चित्रः) કાબરચિત્રું, આશ્ચર્યકારક, અદ્ભૂત, રંગબેરંગી.
"क्वचित् विचित्रं जलयन्त्रमन्दिरम्" ऋतुसंहारे

विचित्रक न. (विचित्र+स्वार्थे क) નવાઈ, આશ્ચર્ય,

विजृम्भित त्रि. (वि+जृम्भि+क्त) વિકસેલ, બગાસું ખાધેલ, ઉઘડેલ.

विजृम्भित न. (वि+जृम्भि+भावे क्त) બગાસુ ખાવું, વિકાસ, પ્રકાશ.

विजेतृ त्रि. (वि+जि+तृच्) જીતનાર.

विजोलि स्त्री. (विज्+उल+इन्) હાર, ઓળ, પંગત.

विज्जन न. (विद्+जनयति, जन्+अच्) બાણ.

विज्जल न. (व्यध्–ताडने+क्विप् विदा जडयति जडि+अच् डस्य लः) બાણ, સ્વાદિષ્ટ શાક વિગેરે.

विज्जुल न. (विज्+उलच्+जुट्) તજ, દાલચીની.

विज्जुलिका स्त्री. (विज्जुल+संज्ञा० कन् कापि अत इत्वं) લાખ.

विज्वर त्रि. (विगतो ज्वरो यस्य) જેનો તાવ ગયો હોય છે તે, તાવરહિત.

विज्ञ त्रि. (विशेषेण जानाति, ज्ञा+क) વિશેષ જાણનાર, ડાહ્યુ, પ્રવીણ, હોશીયાર.

विज्ञ पु. (विशेषेण जानाति, ज्ञा+क) પંડિત.

विज्ञता स्त्री. (विज्ञस्य भावः, तल्+टाप्) ડહાપણ, હોંશીઆરી, પંડતાઇ.

विज्ञत्व न. (विज्ञस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विज्ञप्त त्रि. (वि+ज्ञा+णिच्+क्त पुगागमः) જણાવેલું, ખરાબ કરેલું, વિનન્તિ કરેલું.

विज्ञप्ति स्त्री. (वि+ज्ञा+णिच्+क्तिन् पुक्) ખબર, વિનંતિ, અરજ.

विज्ञात त्रि. (वि+ज्ञा+क्त) જાણેલ, પ્રખ્યાત.

विज्ञान न. (वि+ज्ञा+ल्युट्) જ્ઞાન, કર્મ, શિલ્પાદિ જ્ઞાન, વેદાન્તમાં કહેલ અવિદ્યાની એકવૃત્તિ, આત્મજ્ઞાન, બૌદ્ધ વિદ્યાનું જ્ઞાન, અનુભવજ્ઞાન.

"मोक्षे धीर्ज्ञानमन्यत्र विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः" अमरः

विज्ञानपाद पु. (विज्ञानमेव पादं लक्ष्यं यस्य) વ્યાસ.

विज्ञानमयकोष पु. (विज्ञानमयस्तदात्मकः कोष इवाच्छादकत्वात्) જ્ઞાનેન્દ્રિય સહિત બુદ્ધિ પદાર્થ.

विज्ञानमातृक पु. (विज्ञानं मातेव यस्य, बहुव्रीहौ कन्) બુદ્ધદેવ.

विज्ञानस्कन्ध पु. બૌદ્ધમત પ્રસિદ્ધ આલય વિજ્ઞાન પ્રવૃત્તિ, વિજ્ઞાન–પ્રવાહ.

विज्ञानिक त्रि. (विज्ञानमस्त्यस्य ठन्) વિજ્ઞાનયુક્ત.

विज्ञापक त्रि. (वि+ज्ञा+णिच्+ण्वुल् पुगागमः) જણાવનાર, ખબર કહેનાર, વિનંતિ કરનાર.

विज्ञापन न. (वि+ज्ञा+णिच्+ल्युट् ,,) જણાવવું, ખબર કહેવી, વિનંતિ કરવી, વિનન્તિ.

विज्ञापना स्त्री. (वि+ज्ञा+णिच्+ल्युट्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે

विज्ञापनीय त्रि. (वि+ज्ञा+णिच्+अनीयर्) જણાવવા લાયક, વિનન્તિ કરવા યોગ્ય, ખબર કહેવા યોગ્ય.

विज्ञापित त्रि. (वि+ज्ञा+णिच्+क्त) જણાવેલું, જાણ કરેલું, વિનન્તિ કરેલું.

विज्ञेय त्रि. (वि+ज्ञा+यत्) જાણવા યોગ્ય.

विज्ञोली स्त्री. (विज्+उल–पृषो० ङीप्) પંક્તિ, હાર હરોળ,

विट् (भ्वा. प. सेट् वेटति) ગાળ દેવી, નિંદા કરવી, સ. બૂમ પાડવી, શબ્દ કરવો અ.

विट पु. (वेटतीति, विट्+क) વ્યભિચારી પુરૂષ, લફંગો, જાર, શૃંગાર રસનાયક અનુચર, ધૂતારો, એક પર્વત, એક જાતનું લવણ, એક જાતનો ખેર, ઉંદર, નારંગી.

"न नटा न विटा न गायकाः न परद्रोहनिबद्धबुद्धयः
नृपसद्मनि नाम केवलं कुचभारानमिता न योषितः"
भर्तृहरिः

विटङ्क न. (वि+टकि+अच्) મહેલ વગેરેના અગ્રભાગ ઉપર બનાવેલ લાકડાનું કબૂતરખાનું.

विटङ्कक पु. (विटङ्क+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विटप न. पु. (विटं विस्तारं वा पाति पिबति वा,पा+क) ડાળી, શાખા, પલ્લવ, વિસ્તાર, સ્તંબ, ગુચ્છો, કુંપળ, ફણગો.

"क्षपिता तद्विटपाश्रिता लता" रघौ

विटप त्रि. (विटं पाति, पा+क) વિટલોકો–વ્યભિચારીઓનું પાલન કરનાર, મહાવિટ–લોફર.

विटप पु. (,, ,,) આદિત્યપુત્ર.

विटपिन् पु. (विटप+अस्त्यर्थे इनि) વૃક્ષ, વડનું ઝાડ.

विटप्रिय पु. (विटस्य प्रियः) એક જાતનું ઝાડ–મુદ્દગર વૃક્ષ.

विटमाक्षिक पु. (विटप्रियः माक्षिकः) એક જાતની ધાતુ.

विटि स्त्री. (विट्+कि) પીળું ચન્દન.

विजयकुञ्जर पु, (विजयाय यः कुञ्जरः) વિજયને માટે હાથી, રાજાનું વાહન હાથી.

विजयच्छन्द पु. (विजयस्य छन्दो यस्मात्) પાંચસો શેરનો હાર.

विजयन्त पु. (वि+जी+झच्) ઇન્દ્ર.

विजयन्ती स्त्री. વનસ્પતિ બ્રાહ્મી.

विजयध्वज पु. (विजयाय ध्वजः) વિજયનો વાવટો.

विजयमर्द्दल पु. (विजयाय मर्दलः) વિજયનું નગારૂં.

विजया स्त्री. પાર્વતીની એક સખી, આસો સુદ દશમ, દુર્ગાદેવી, ભાંગ, મજીઠ, સેફાલિકા વનસ્પતિ. ખીજડીનું ઝાડ, અગ્નિમન્થ વૃક્ષ, હરકોઈ મહિનાની રવિવારયુક્ત શુક્લ સાતમ, યમની પત્ની, હરડે,વજ, એક જાતની અસ્ત્રવિદ્યા, તે નામે એક માતૃકા.

विजयादशमी स्त्री. (विजयाप्रीत्यर्थं दशमी) આસો સુદ દશમ.

विजयाभिनन्दन पु. (विजयाख्योऽभिनन्दनः) કલિયુગનો શક પ્રવર્તક એક રાજા.

विजयिन् त्रि. (विजय+अस्त्यर्थे णिनि) વિજયવાળું, વિજય કરનાર.

विजर न. ફળફૂલ વિગેરેનુ દીટીયું.

विजर त्रि. (विगता जरा यस्य) વૃદ્ધાવસ્થા વગરનું, અજર.

विजल त्रि. (विगतं जलं यस्मात्) પાણી વગરનું. "तोयाशया विजला सरितोऽपि"

विजल्प पु. (विशेषेण जल्पनं, वि+जल्प्+घञ्) એક જાતનું વાક્ય, બોલ, ભાષણ, બકવું.

विजल्पित त्रि. (वि+जल्प्+क्त) લવારો, બકવાદ. "परिहासविजल्पितं सखे परमार्थेन न गृह्यतां वचः" शाकुन्त०

विजल्पित न. (वि+जल्प्+कर्मणि क्त) બોલ, કહેવું તે, બોલવું તે.

विजात त्रि. (विरुद्धं जातः) વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો, જન્મેલ, ઉત્પન્ન થયેલ.

विजाता स्त्री. (विशेषेण जातः पुत्रो यस्याः) જેને છોકરાં થયાં હોય તેવી સ્ત્રી.

विजाति स्त्री. (विरुद्धा जातिः) વિરૂદ્ધ જાત, જુદી બીજી જાત.

विजातीय त्रि. (विभिन्नां जातिमर्हति, विजाति+छ) અન્ય ધર્માવલંબી, જુદી જાતનું, વિરૂદ્ધ જાતિનું.

विजानत् त्रि. (वि+ज्ञा+शतृ) વિશેષ જાણતું.

विजानान त्रि. (वि+ज्ञा+कर्मणि शानच्) વિશેષ કરીને જાણતું.

विजिगीषत् त्रि. (विजेतुमिच्छति, वि+जि+सन्+शतृ) વિજય–ફત્તેહ ઇચ્છતું.

विजिगीषा स्त्री. (विजेतुमिच्छा, वि+जि+सन्+भावे अ+टाप्) વિજયની ઇચ્છા, જય કરવાની ઇચ્છા, પેટ ભરવા માટે નિન્દ્યકર્મ વગેરેમાં પ્રવૃત્તિ, નિંદ્યકર્મની નિંદા નહિ ગણવી તે.

विजिगीषाविवर्जित त्रि. (विजिगीषया विवर्जितः) પેટભરૂં.

विजिगीषिन् त्रि. (विजिगीषा+अस्त्यर्थे इनि) વિજયની ઇચ્છાવાળું.

विजिगीषु त्रि. (विजेतुमिच्छुः, वि+जि+सन्+उ) જયની ઇચ્છા રાખનાર, ફત્તેહની ઉમેદ રાખનાર.

विजित त्रि. (वि+जि+क्त) જીતેલ.

विजितवत् त्रि. (वि+जि+क्त+मतुप् मस्य वः) વિજયવાળું, જીતતું.

विजिन न. (विज्+इनच् किच्च) સ્વાદિષ્ટ શાક વિગેરે.

विजिल न. (विज्+इलच्–किच्च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विजिवल न. विजिन न. શબ્દ જુઓ.

विजिहीर्षा स्त्री. (विहर्तुमिच्छा, वि+हृ+सन्+अ+टाप्) ક્રીડા કરવાની ઇચ્છા, વિલાસ કરવાની ઉમેદ.

विजिहीर्षु त्रि. (विहर्तुमिच्छुः, वि+हृ+सन्+उ) ક્રીડા કરવા ઇચ્છનાર, વિલાસ કરવાની ઉમેદ રાખનાર.

विजिह्म त्रि. (विशिष्टः जिह्मः) વક્ર–વાંકું, ટેઢું.

विजिह्मता स्त्री. (विजिह्मस्य भावः तल्+टाप्) વાંકાઇ.

विजिह्मत्व न. (विजिह्मस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે

विजुल पु. શીમળાનો કન્દ.

विजृम्भण न. (वि+जृभि+ल्युट्) વિકાસ, ખીલવું, ઉઘડવું, બગાસુ ખાવું, પ્રકાશ. "वनेषु सायंतनमल्लिकानां विजृम्भणोद्गन्धिषु कुड्मलेषु" रघौ.

विजृम्भा स्त्री.(वि+जृभि+अ+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वितत त्रि. (वि+तन्+क्त) વિસ્તૃત, ફેલાયેલું.
वितति स्त्री. (वि+तन्+क्तिन्) વિસ્તાર, ફેલાવ.
वितथ त्रि. (वि+तन्+क्थन्) મિથ્યાભૂત પદાર્થ, અસત્ય, ખોટું.
वितथ्य त्रि. (वितथ+स्वार्थे ष्यञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वितद्रु स्त्री. (वि+तम्+रु–दान्तादेशः) પંઝાબ દેશમાં એક નદી.
वितनु त्रि. (विशिष्टः तनुः) પાતળું, સૂક્ષ્મ, નાજુક.
वितन्वत् त्रि. (वि+तन्+वर्तमाने शतृ) ફેલાતું, પ્રસરતું, વિસ્તારતું, ફેલાવતું.
वितन्वान त्रि. (वि+तन्–कर्मणि शानच्) ઉપર પ્રમાણે.
वितमस् त्रि. (विगतं तमो यस्य) જેનું અંધારૂં ગયું હોય તે, તમોગુણ જેનામાં નથી તે, અજ્ઞાન વગરનું.
वितरण न. (वि+तॄ+भावे ल्युट्) દાન, દેવું–આપવું.
वितर्क पु. (वि+तर्क्+भावे अच्) સંદેહ, સંશય, ઊહ–તર્ક, જ્ઞાનસૂચક, તે નામે એક અર્થાલંકાર.
वितर्कण न. (वि+तर्क्+ल्युट्) સંદેહ કરવો, સંશય કરવો, તર્ક કરવો,
वितर्दि स्त्री. (वि+तृद्+इन् ङीबभावः) વેદિકા.
वितर्दी स्त्री. (वि+तृद्+इन्+वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.
वितर्द्धि स्त्री. (वि+तृद्+इन् पृषो. दस्य धः) ઉપરનો અર્થ.
वितर्द्धी स्त्री. (वि+तृद्+इन् पृषो. दस्य धः ङीप्) વેદિકા.
वितल न. (विशेषेण तलम्) તે નામે એક પાતાલ.
वितल त्रि. (विगतं तलं यस्य) તળીયા વિનાનું.
वितस्ता स्त्री. તે નામની એક નદી.
वितस्ति स्त्री. (वि+तस्+क्तिच्) બારઆંગળનું માપ, વેંત.
वितस्ति पु. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वितान न. पु. (वि+तन्+कर्मभावादौ घञ्) ચંદરવો, છત.
"भोगा मेघवितानमध्यविलसत्सौदामिनी चञ्चला।
आयुर्वायुविघट्टिताभ्रपटलीलीनांबुवद् भंगुरम्" भर्तृहरिः
वितान पु. (वि+तन्+कर्मभावादौ घञ्) અવસર, યજ્ઞ, વિસ્તાર, ફેલાવ.
वितान पु. (वितायन्तेऽग्नयोऽस्मिन्, वि+तन्+आधारे घञ्) આહવનીય વગેરે અગ્નિનો વિસ્તાર.
वितान त्रि. (विगतं तानमस्मात्) તુચ્છ, મન્દ, શુન્ય.
वितानक पु. न. (वितान+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝાડ.
वितानमूलक न. (वितानाय मूलमस्य कप्) સુગન્ધીવાળો–ખસ.
वितानीकरण न. (वितान+च्वि+कृ+ल्युट्) ચંદરવો બાંધવો, છતરૂપે કરવું.
वितानीकृत त्रि. (वितान+च्वि+कृ कर्मणि क्त) ચંદરવો બાંધેલ, છત જડેલ.
वितानीभवन न. (वितान+च्वि+भू+ल्युट्) ચંદરવારૂપે થવું, છતરૂપે થવું.
वितानीभूत त्रि. (वितान+च्वि+भू+कर्मणि क्त) ચંદરવારૂપ થયેલ, છતરૂપ થયેલ.
वितीर्ण त्रि. (वि+तॄ+क्त) દીધેલ, આપેલ, દાનકરેલ, ઓળંગેલ, તરેલ, વશકરેલ, પરાજય પામેલ.
वितुन्न न. (वि+तुद्+क्त) એક જાતનું શાક, સેવાળ.
वितुन्नक न. (वितुन्न+संज्ञा. कन्) ધાણા, મોરથુથુ, નાગરમોથ.
वितुन्नक पु. આંમળાનું ઝાડ.
वितुन्नभूता स्त्री. (वितुन्न+भू+क्त+टाप्) ભોંયઆંબલી.
वितुन्ना स्त्री. (वि+तुद्+क्त+टाप्) ભોંયઆંબલીનું ઝાડ.
वितृष् त्रि. (विगता तृड् यस्य) તૃષાવગરનું, તૃષ્ણા રહિત.
वितृष्ण त्रि. (विगता तृष्णा यस्य) જેની તૃષ્ણા ગઈ હોય તે, તૃષ્ણા રહિત, વિરાગી, અનાસક્તિ.
वित् (चुरा. उभ. स. सेट् वित्तयति–ते) ત્યાગ કરવો, દાન કરવું.
वित न. (वित्यते त्यज्यते, वित्+घञ) ધન.
वित त्रि. (विद्+क्त) જાણેલું, ખ્યાત, પ્રસિદ્ધિ, વિચારેલ, મેળવેલું.
वित्तक त्रि. (वित्त+संज्ञायां कन्) પ્રખ્યાત, પ્રસિદ્ધિ, કીર્તિમાન.
वित्तज त्रि. (वित्ताज्जायते, जन्+ड) ધનથી પેદા થનાર, દોલતથી ઉત્પન્ન થનાર.

विटी स्त्री. (विट्+कि स्त्रियां वा ङीप्) પીળું ચન્દન.

विट्खदिर पु. (विडिव दुर्गन्धः खदिरः) દુર્ગન્ધી ખેર.

विट्चर पु. (विषि विष्ठायां चरति, चर्+अच्) વિષ્ટા વિગેરે દુર્ગન્ધીસ્થાનમાં રહેનારૂં ગ્રામ્ય ભુંડ–ડુક્કર.

विट्चरी स्त्री. (विट्चर+स्त्रियां जाति. ङीप्) વિષ્ટા વિગેરે દુર્ગન્ધી સ્થળે રહેનારી ભુંડણી.

विट्पण्य न. (विशः पण्यम्) વેપારનો માલ.

विट्पति पु. (विश्यते, विश्+क्विप् विशः कन्यायाः पतिः) જમાઇ.

विट्सङ्ग पु. (विषः सङ्गो यस्मात्) જેમાં દસ્ત કબજે રહે છે એવો એક રોગ.

विट्सारिका स्त्री. (विट्प्रिया सारिका) એક જાતનું પક્ષિ.

विड् (भ्वा. प. स. सेट् वेडति) ગાળો દેવી, નિંદવું.

विड् स्त्री. (विड्+क्विप्) ટુકડો, ભાગ.

विड न. (विड्+क) એકજાતનું મીઠું.

"विडं सक्षारमूर्ध्वाधः कफवातानुलोमनम्" भावप्रकाशे

विडङ्ग पु. न. (विड्–आक्रोशे+उणा. अङ्गच् स च कित्) વાવડિંગ.

विडङ्ग त्रि. (विड्+अङ्गच्+कित्) શાણું, ચતુર, હોંશીયાર.

विडम्ब् (चुरा. उभ. स. सेट् विडम्बयति–ते) નકલ કરવી, અનુકરણકરવું, ફજેત કરવું, તિરસ્કાર કરવો, દુઃખ દેવું.

विडम्बन न. (वि+डम्ब्+ल्युट्) અનુકરણ, નકલકરવી, ફજેતી, નિરર્થક કરવું, વ્યર્થ કરવું, તિરસ્કાર.

विडम्बना स्त्री. (वि+डम्ब्+णिच्+युच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"असति त्वयि वारुणीमदः प्रमदानामधुना विडम्बना" कुमारसंभवे

विडार पु. (विडाल–लस्य रः) બિલાડો.

विडारक पु. (विडाल एव स्वार्थे कन् लस्य रः) મીંદડો, બિલાડો.

विडारकी स्त्री. (विडारक+स्त्रियां जाति. ङीप्) મીંદડી, બિલાડી.

विडारिका स्त्री. (विडार+ङीप्+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) બિલાડી.

विडारी स्त्री. (विडार+स्त्रियां जाति० ङीप्) બિલાડી.

विडाल पु. (विड्+उणा. कालन्) મિંદડો, બિલાડો, નેત્રપિંડ, નેત્રનું એક ઔષધ.

विडालक पु. (विडाल+स्वार्थे कन्) બિલાડો, નેત્રનું એક ઔષધ.

विडालक न. (विडाल+संज्ञायां कन्) હરતાલ.

विडालपदक न. (विडालपद+कन्) સોળ માસા બરોબર વજન–कर्ष.

विडालिका स्त्री. (विडाल+स्त्रियां जाति. ङीप्) વિદારી કંદ વનસ્પતિ, બિલાડી.

विडीन न. (वि+डी+क्त) પક્ષિઓની એક પ્રકારની ગતિ.

विडीनक न. (विडीन+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विडुल पु. (विड्+कुलन्) નેતરનું ઝાડ.

विडूरज न. એક જાતનું રત્ન.

विडोजस् पु. (विष्+क्विप्, विट् व्यापकमोजो यस्य) ઇન્દ્ર.

विडौजस् पु. (विट् व्यापकमोजो यस्य पृषो०) ઇન્દ્ર.

विड्गन्ध न. (विष इव गन्धोऽस्य) વિડલવણ.

विड्ग्रह पु. (विषः ग्रहः) જેમાં દસ્તનો અવરોધ રહે એવો વાતરોધ.

विड्ज त्रि. (विशो जायते, जन्+ड) વિષ્ટાથી ઉત્પન્ન થયેલ.

विड्भव त्रि. (विशो भवति, भू+अच्) વિષ્ટાથી ઉત્પન્ન થનાર.

विड्लवण न. (विडिव दुर्गन्धं लवणम्) વિડ લવણ.

विड्वराह पु. (विट्प्रियो वराहः शाक०) વિષ્ટામાં રહેનાર ભુંડ–ग्राम्यशूकर.

वितंस पु. (वि+तन्स्+अच्) પક્ષીઓને બાંધવાનું સાધન દોરડી વિગેરે.

वितण्डा स्त्री. (वि+तडि+भावे अ+टाप्) પોતાના પક્ષનું મંડન કર્યાવગર બીજાના પક્ષનો જેમાં નિરાસ કરાય છે એવો વાદ, મિથ્યાવાદ, કરેણનું ઝાડ, શેલારસ, કડછી, પારકા ગુણદોષ પ્રકટ કરવા.

वितण्डावाद पु. (वितण्डायाः वादः) પોતાનોજ પક્ષ સાધી પારકા પક્ષનું જેમાં ખંડન હોય તેવો વાદ.

विदल न. (विघट्टितं दलं यस्य) દાડમનો કણ, વાંસ વગેરેનું પાત્ર, સોના વિગેરેનો અવયવ, કઠોળ, ધાન્ય, विष्ठक જુઓ.

विदलत् त्रि. (वि+दल्+वर्तमाने शतृ) ફાટતું,ચીરાતું, ઉધડતું, ખીલતું.

विदलन न. (वि+दल्+भावे ल्युट्) ફાટવું, ચીરાવું, ઉધડવું, ખીલવું.

विदलित त्रि. (वि+दल्+कर्मणि क्त) ચીરેલ, ફાટેલ, ઉધડેલ, ખીલેલ,

विदलीकरण न. (वि+दल्+च्वि+कृ+ल्युट) ફાડવું, ચીરવું, વિભાગ કરવા, ઉઘાડવું.

विदलीकृत त्रि. (वि+दल्+च्वि+कृ+क्त) ફાડેલ,ચીરેલ, ઉઘાડેલ, વિભાગ કરેલ.

विदलीभवन न. (वि+दल्+च्वि+भू+ल्युट्) ફાટવું, ચીરાવું, ઉધડવું, વિભાગ થવા.

विदलीभूत त्रि. (वि+दल्+च्वि+भू+क्त) ફાટેલ, ચીરાયેલ, ઉધડેલ, વિભાગ થયેલ.

विदा स्त्री. (विद्+अङ्+टाप्) જ્ઞાન, બુદ્ધિ.

विदादि पु. (विद् आदिर्यस्य) વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.

विदार पु. (वि+दॄ+णिच् भावादौ अच्) ચીરવું, ફાડવું, વિભાગ કરવા, યુદ્ધ, પાણીનું પુર.

विदारक पु. (वि+दॄ+णिच्+ण्वुल्) પાણીની વચ્ચે રહેલ ઝાડ કે શિલા વિગેરે.

विदारक त्रि. (,, ,,) ચીરનાર, ફાડનાર, વિભાગ કરનાર.

विदारक न. (,, ,,) સુકાયેલી નદી વિગેરેનું પાણી ધારણ કરી શકે તેવી પાળો, પાણીનો બન્ધ.

विदारण न. (वि+दॄ+णिच्+भावे ल्युट्) ફાડવું,ચીરવું, વિભાગ કરવા.

विदारिका स्त्री. (वि+दॄ+णिच्+ण्वुल् टापि अत इत्वं) ધમાસો, એક વનસ્પતિ. ગાંભારી.

विदारिणी स्त्री. (वि+दॄ+णिनि+ङीप्) काश्मरी શબ્દ જુઓ.

विदारित त्रि. (वि+दॄ+कर्मणि क्त) ફાડેલ, ચીરેલ, વિભાગ કરેલ.

विदारी स्त्री. (वि+दारि+कर्मणि अच् गौरा. ङीप्) સાલ પાન વનસ્પતિ, ભોંય કહોળું, એક જાતનો રોગ.

विदारीगन्धा स्त्री. (विदार्याः भूमिकुष्माण्डस्येव गन्धो यस्याः) શાલિપર્ણિ વનસ્પતિ.

विदारु (पु. (वि+दॄ+उन्) કાકીડો.

विदाह पु. (वि+दह्+घञ्) બળવું, બળતરા, દાહ.

विदाहिन् त्रि. (वि+दह्+णिनि) બળનાર, દાહજનક.

विदिक्कुचङ्ग पु. એક જાતનું પક્ષી.

विदित त्रि. (विद्+कर्मणि क्त) જાણીતું, જાણેલ, પ્રસિદ્ધ, માગેલ, પ્રાર્થના કરેલ.

विदित पु. (विदितं ज्ञानमस्यास्तीति, अर्श० अच्) કવિ, વિદ્વાન, પંડિત.

विदित न. (विद्+भावे क्त) વિખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધિ, જ્ઞાન, બુદ્ધિ, ઉપગમ.

विदित त्रि. (विदितमस्त्यस्य अच्) જાણનાર, જ્ઞાની, પંડિત.

विदिश् स्त्री. (दिग्भ्यां विगता) બે દિશાની વચ્ચેની દિશા–ખૂણો.

विदिश पु. (विगता दिशा अस्मात्) વિષ્ણુ.

विदिशा स्त्री. (विशिष्टा दिशाऽस्याम्) તે નામનું એક શહેર.

विदीर्ण त्रि. (वि+दॄ+क्त) ચીરાયેલ. ફાટેલ,ફાડેલ.

विदु पु. (विद्+कु) હાથીના કુંભસ્થલનો મધ્યભાગ, પાણીમાં પૂરથી થતો ઘોડો.

विदुर त्रि. (विद्+कुरच्) નાગરિક, શહેરી, ધીરજ, ચતુર, વિદ્વાન, જ્ઞાની, ડાહ્યું.

विदुर पु. (वेत्ति तच्छीलः, विद्+कुरच्) દાસીમાં ઉત્પન્ન થયેલો કૌરવોનો એક મંત્રી, જે ધર્મનો અવતાર ગણાતો.

विदुल पु. (विद्+कुलच्) નેતર, પાણીમાં થતું નેતર, ગંધરસ, તે નામે એક ક્ષત્રિય.

विदुला स्त्री. (विद्+कुलच्+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

विदूर त्रि. (विशिष्टं दूरं यस्य) દુઃખી, આપત્તિમાં આવેલ.

विदूर न. (विशिष्टं दूरं) અત્યન્ત દૂર.

विदूर पु. જ્યાં વૈડૂર્યમણિ પેદા થાય છે તે સ્થાન.

वित्तद त्रि. (वित्तं ददाति, दा+क) ધન આપનાર.

वित्तवत् त्रि. (वित्त+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ધનવાન, પૈસાવાળું.

वित्तवत् अव्य. (वित्तेन तुल्यम्, वति) ધનની પેઠે.

वित्तहीन त्रि. (वित्तेन हीनः) ધન વગરનું, દરિદ્રી, ગરીબ.

वित्ति स्त्री. (विद्+क्तिन्) જ્ઞાન, સમાજ, વિચાર, મેળવવું, જાણવું, વિચારવું.

वित्तेश पु. (वित्तस्य ईशः) કુબેર, ધનવાન.

वित्तेश्वर पु. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वित्तेहा स्त्री. (वित्तस्य ईहा) ધનની લાલસા-લાલચ. "धर्मार्थं यस्य वित्तेहा वरं तस्य निरीहिता पादप्रक्षालनात्पङ्के दूरादस्पर्शनं वरम्" उद्भटः

वित्रप त्रि. (विगता त्रपा यस्य) નિર્લજ્જ, શરમ વિનાનું, બેશરમ.

वित्रस्त त्रि. (वि+त्रस्+क्त) ત્રાસ પામેલું, ભયભીત.

वित्रास पु. (वि+त्रस्+भावे घञ्) ભય, બીક, ત્રાસ.

वित्सन पु. (विद्-लाभे+क्विप्, विदां सनोति, सन्+अच्) બળદ, વૃષભ રાશિ.

विथ् (भ्वा. आ. द्विक. सेट् वेथते) યાચવું, માગવું.

विथुर पु. (विथ्+उरच् किच्च) ચોર, રાક્ષસ.

विथ्या स्त्री. (विथ्+यत्+टाप्) ગોળીઓ વનસ્પતિ.

विद् (चु. उभ. सेट् वेदयति-ते) સુખ વગેરેનો અનુભવ કરવો, કહેવું, બોલવું, स. વસવું, રહેવું. अक.

विद् (दिवा. आ. अ. अनिट् विद्यते) હોવું, થવું. "नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः" श्रीम०गी०

विद् (तुदा. उभ. स. अनिट् विंदति-ते) મેળવવું, પામવું.

विद् (अदा. प. स. अनिट् वेत्ति-वेद) જાણવું, માનવું, ધારવું, ગણવું. "अविनाशी तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम्" श्रीम०भग० (सम्+विद्=संवित्ते) જાણવું, ઓળખવું, પારખવું.

विद् (रुधा. आत्म. स. अनिट् विंत्ते) વિચારવું, ધારવું, જાણવું, સમજવું, વાદવિવાદ કરવો, શોધવું.

विद् (विद्+क्विप्) પંડિત, બુધગ્રહ, જાણનારો.

विद पु. (विद्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विदंश पु. (विदश्यतेऽनेन, वि+दन्श्+करणे घञ्) ચાટણ.

विदग्ध त्रि. (वि+दह्+कर्मणि क्त) ચતુર, નાગરિક, હોંશીયાર, પંડિત, વિદ્વાન.

विदग्ध त्रि. (विशेषेण दग्धः) વિશેષ બળેલ.

विदग्ध न. (वि+दह्+भावे क्त) એક જાતનું ઘાસ.

विदग्धता स्त्री. (विदग्धस्य भावः तल्+टाप्) વિદ્વતા, પંડિતાઈ, ચતુરાઇ, હોંશીયારી.

विदग्धत्व न. (विदग्धस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विदग्धा स्त्री. (वि+दह्+क्त+टाप्) ચતુર સ્ત્રી, તે નામની એક નાયિકા.

विदत् त्रि. (विद्+वर्तमाने शतृ) જાણીતું, જ્ઞાની, વિદ્વાન્.

विदथ पु. (विद्+कथच्) યોગી, કુશળ, ચાલાક, જાણકાર, વિદ્વાન્, કૃતકૃત્ય, કૃતાર્થ.

विदथ न. (,, ,,) યજ્ઞ.

विदधत् त्रि. (वि+धा+वर्तमाने शतृ) ધારણ કરતું, પોષણ કરતું, વિધાન કરતું.

विदधान त्रि. (वि+धा+शानच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विदर न. (वि+दृ+अच्) એક જાતનું ઝાડ.

विदर पु. (वि+दृ+भावे अप्) ફાડવું, ચીરવું, ભાગ કરવા.

विदर त्रि. (विगतः दरो यस्य) ભય વિનાનું, ડર વગરનું.

विदर्भ पु. ब. व. (विगताः दर्भाः कुशा यतः) તે નામે એક દેશ.

विदर्भज त्रि. (विदर्भाज्जायते, जन्+ड) વિદર્ભ દેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

विदर्भजा स्त्री. (विदर्भज+स्त्रियां टाप्) દમયન્તી, લોપામુદ્રા, રૂક્મિણી, વિદર્ભ દેશની સ્ત્રી.

विदर्भा (विदर्भ+स्त्रियां टाप्) વિદર્ભ દેશ, કુંડિનપુર.

विदल त्रि. (विशेषेण दल्यते, दल्+घञर्थे क) બે પ્રકારે થયેલ, બે વિભાગ થયેલ, ફાડેલ, ચીરેલ.

विदल त्रि. (विगतं दलं यस्मात्) પાંદડાં વિનાનું, ટુકડા વિનાનું.

विद्याधर पु. (विद्यां धरति, धृ+अच्) ते नामनी એક દેવયોની, પ્રજ્ઞપ્તિ આદિ વિદ્યા ધારણ કરનારા મનુષ્યો.
"व्रजंति विद्याधरसुन्दरीणामनंगलेखक्रिययोपयोगम्" कुमारे.

विद्याधर त्रि. (विद्यां धरति, धृ+अच्) વિદ્યાને ધારણ કરનાર.

विद्याधरी स्त्री. (विद्याधर+स्त्रियां ङीप्) વિદ્યાધરનીસ્ત્રી.

विद्यानुपालन न. (विद्यायाः अनुपालनम्) પ્રાપ્ત વિદ્યાનું સંરક્ષણ.

विद्यानुसेवन न. (विद्यायाः अनुसेवनम्) વિદ્યાનું સેવન–વિદ્યાભ્યાસ.

विद्याप्रवाद न. જૈનદર્શન પ્રસિદ્ધ ચૌદ પૂર્વ પૈકી ૧૦મું પૂર્વ.

विद्याप्राप्ति स्त्री. (विद्यायाः प्राप्तिः) વિદ્યાનો લાભ, વિદ્યા મેળવવી તે.

विद्यारम्भ पु. (विद्यायाः आरम्भः) વિદ્યાનો આરંભ

विद्यार्जन न. (,, अर्जनम्) વિદ્યા મેળવવી તે.

विद्यार्जित त्रि. (,, अर्जितः) વિદ્યાથી મેળવેલ.

विद्यार्थ पु. (विद्यायाः अर्थः) વિદ્યાનું પ્રયોજન.

विद्यार्थिन् त्रि. (,, अर्थी) વિદ્યા શીખવાની જેની ઇચ્છા છે તે, વિદ્યાના પ્રયોજનવાળું,

विद्यालब्ध त्रि. (विद्यायाः लब्धः) વિદ્યાથી મેળવેલ.

विद्यालय पु. (विद्यायाः आलयः) પાઠશાળા.

विद्यालाभ पु. (,, लाभः) વિદ્યાનો લાભ.

विद्यालोभ पु. (,, लोभः) વિદ્યાનો લોભ.

विद्यावत् त्रि. (विद्या+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વિદ્યાવાળું.

विद्याविहिन त्रि. (विद्यया विहिनः) વિદ્યારહિત.

विद्याव्रतस्नातक पु. (विद्याव्रतेन स्नातकः) જેણે બાર વર્ષમાં વિદ્યા તથા બ્રહ્મચર્ય વ્રત પૂર્ણકરેલ હોય તે.

विद्यास्नातक पु. (विद्यया स्नातकः) બ્રહ્મચર્યવ્રતમાં જેણે વિદ્યા પૂર્ણ કરી છે તે.

विद्याहीन त्रि.(,, हीनः) વિદ્યારહિત.

विद्युत् स्त्री. (विद्योतते, वि+द्युत्–क्विप्) વિજળી, સંધ્યા.

विद्युत् त्रि. (विगता द्युत् कान्तिर्यस्य) નિસ્તેજ, કાન્તિવગરનું.

विद्युत्प्रिय न. (विद्युतः प्रियम्) કાંસુ–ધાતુ.

विद्युन्मत् त्रि. (विद्युत्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વિજળીવાળું.

विद्युन्माला स्त्री. આઠ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

विद्युन्मालिन् पु. તે નામે એક રાક્ષસ, રામાયણ પ્રસિદ્ધ એક રાક્ષસ.

विद्योतन न. (वि+द्युत्+भावे ल्युट्) પ્રકાશવું, ચળકવું.

विद्योतन त्रि. (वि+द्युत्+ल्यु) પ્રકાશનાર, ચળકનાર.

विद्योपार्जन न. (विद्यायाः उपार्जनम्) વિદ્યામેળવવી તે.

विद्योपार्जित त्रि. (विद्यया उपार्जितः) વિદ્યાથી મેળવેલ.

विद्र न. (व्यध्–रक् दान्तादेशः) છિદ્ર.

विद्रधि पु. એક જાતનો રોગ.

विद्रधिघ्न पु. (विद्रधिं हन्ति, हन्+टक्) સરગવાનું ઝાડ.

विद्रधिनाशन पु. (विद्रधिं नाशयति, नाश्+ल्युट्) સરગવાનું ઝાડ.

विद्रव पु. (विद्रवणम् ,वि+द्रु+अप्) નાસીજવું, ઝરવું પીગળવું, ખરવું, ગળીજવું.

विद्राव पु. (वि+द्रु+घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विद्रावक त्रि. (,, ,, +कर्त्रर्थे ण्वुल्) નસાડનાર, ગાળનાર, પીગળાવનાર, મારનાર.

विद्रुत त्रि. (,, ,, +कर्मणि क्त) નાસી ગયેલ, પીગળેલ, ઝરેલ, ખરેલ, ગળેલ, રસ થયેલ.

विद्रुम पु. (विशिष्टो द्रुमः) પરવાળું, પરવાળાનું ઝાડ.

विद्रुमफला स्त्री. એક જાતની વનસ્પતિ.

विद्रुममणि पु. (विद्रुमश्चासौ मणिश्च) પરવાળું.

विद्रुमलता स्त्री. (विद्रुमस्य लता) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.

विद्रुमलतिका स्त्री. (विद्रुमलता+स्वार्थे क+टाप् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विद्वत्कल्प त्रि. (ईषदसमाप्तो विद्वान् , विद्वस्+कल्प्) થોડુંઓછું વિદ્વાન, વિદ્વાન્ જેવું.

विदूरग त्रि. (विदूरे गच्छतीति, गम्+ड) અત્યન્ત દૂર જનાર.

विदूरज न. (विदूरे देशभेदे जायते, जन्+ड) વૈડૂર્ય-મણિ.

विदूरज त्रि. (विदूरे जायते, जन्+ड) અત્યન્ત દૂર ઉત્પન્ન થનાર.

विदूरथ पु. બારમા મનુનો એક પુત્ર, પુરુવંશી એક રાજા.

विदूराद्रि पु. (विदूरे देशेऽद्रिः पर्वतः) જ્યાં વૈડૂર્ય-મણિ નિપજે છે તે એક પર્વત.

विदूषक पु. (विदूषयति, वि+दूष्+णिच्+ण्वुल्) શૃંગાર રસ સહાયક એક મશ્કરો.
"शृङ्गारस्य सहाया विटचेटविदूषकाद्याः स्युः
भक्ता नर्मसु निपुणाः कुपितवधूमानभञ्जनाः शुद्धाः॥

विदूषक त्रि. (विदूषयति, वि+दूष्+णिच्+ण्वुल्) પારકી નિન્દા કરનાર, મશ્કરું.

विदूषण न. (विशेषेण दूषणम्) દોષદેવો, દોષ, ઠપકો, દૂષિત કરવું.

विदूषित त्रि. (वि+दूष्+कर्मणि क्त) દોષ દીધેલ, ઠપકો આપેલ.

विदेश पु. (विभिन्नो देशः) દેશાન્તર, પરદેશ.

विदेशग त्रि. (विदेशं गच्छतीति, गम्+ड) પરદેશ જનાર.

विदेशगत त्रि. (विदेशं गतः) પરદેશ ગયેલ.

विदेशगन्तृ त्रि. (विदेशं गच्छति, गम्+तृच्) પર-દેશ જનાર.

विदेशगमन न. (विदेशे गमनम्) પરદેશ જવું તે.

विदेशज त्रि. (विदेशे जायते, जन्+ड) પરદેશમાં ઉત્પન્ન થનાર.

विदेशजात त्रि. (विदेशे जातः) પરદેશમાં પેદા થયેલ.

विदेशस्थ त्रि. (विदेशे तिष्ठति, स्था+क) પરદેશમાં રહેનાર.

विदेशिन् त्रि. (विदेश+अस्त्यर्थे इनि) પરદેશી, વિદેશી.

विदेह पु. (विगतो देहः देहसम्बन्धो यस्य) જનકરાજા, તે નામે એક દેશ, મિથિલા દેશ, મીમાંસાપ્રસિદ્ધ દેહસંબન્ધ શૂન્ય અચેતન મંત્રાત્મક દેવ.

विदेह पु. ब. મિથિલા દેશના લોકો, જનકના વંશના રાજાઓ, મિથિલાદેશ.

विदेह त्रि. (विगतो देहः देहसम्बन्धो यस्य) દેહસં-બન્ધ રહિત, દેહશૂન્ય, કેવલ મુક્તિયુક્ત.

विदेहकैवल्य न. (विदेहं च तद् कैवल्यञ्च) જીવન્મુ-ક્તનો દેહ પતન પછી નિર્વાણ–મોક્ષ.

विदेहा स्त्री. (विदेह+स्त्रियां टाप्) મિથિલા.

विद्ध त्रि. (विध्यते स्मेति, व्यध्+क्त) વીંધાયેલ, છિદ્ર પાડેલ, સદૃશ, સમાન, બાધિત, મારમારેલ.

विद्धकर्ण पु. (विद्धः कर्ण इव पत्रमस्य) પાઠા વન-સ્પતિ.

विद्धकर्ण त्रि. (विद्धौ कर्णौ यस्य) કાનવિંધેલ.

विद्धकर्णिका स्त्री. (विद्धकर्णी+स्वार्थे कन्+टापि ह्रस्वः) પાઠા–કાળીપાટ વનસ્પતિ.

विद्धकर्णी स्त्री. (विद्धानि कर्णानि पत्राण्यस्याः ङीप् ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विद्यमान पु. (विद्+शानच्) વર્તમાનકાળ.

विद्यमान त्रि. (विद्+कर्मणि शानच्) વર્તમાનકાળનું, વર્તતું, હયાત.

विद्या स्त्री. (विद्यतेऽनया, विद्+क्यप्+टाप्) તત્ત્વસાક્ષા-ત્કાર, જ્ઞાન, દુર્ગાદેવી, ગણિકારિકા–ગણીયારી વૃક્ષ, તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ દેવીમંત્ર, વિદ્યાહેતુ શાસ્ત્ર.

विद्याचण त्रि. (विद्यया ख्यातः, चणप्) વિદ્યાવડે પ્રસિદ્ધ–વિખ્યાત.

विद्याचन त्रि. (विद्यया ख्यातः, चनप्) ઉપર પ્રમાણે

विद्याचञ्चु त्रि. (विद्यया विख्यातः, विद्या+चञ्चु) વિદ્યા વડે પ્રખ્યાત થયેલું.

विद्यातस् अव्य. (विद्या+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વિદ્યાથી, વિદ્યાથકી.

विद्यादल पु. (विद्यायै दल्यतेऽसौ, दल्+अच्) ભોજ-પત્રનું ઝાડ.

विद्यादान न. (विद्यायाः दानम्) વિદ્યા આપવી, ભણાવવું, પુસ્તકવિગેરેનું દાન.

विद्याधन न. (विद्यया लब्धं धनं) વિદ્યાથી મેળવેલું ધન.

विद्याधन न. (विद्यैव धनम्) વિદ્યારૂપી ધન.
"विद्याधनं सर्वधनप्रधानम्" भर्तृहरिः

કરણ પ્રસિદ્ધ એક સૂત્ર, તે નામે એક અર્થાલંકાર. "यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामचारतः" गीतायाम्. "संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च अतिदेशोऽधिकारश्च षड्विधं सूत्रलक्षणम्"

विधिज्ञ त्रि. (विधिं क्रमं जानाति, ज्ञा+क) વિધિને જાણનાર.

विधितस् अव्य. (विधि+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વિધિથી, વિધિ પ્રમાણે.

विधित्सित त्रि. (विधातुमिच्छति, वि+धा+सन्+शतृ) કરવા ઇચ્છતું, બનાવવા ચાહતું.

विधित्सा स्त्री. (विधातुमिच्छा, वि+धा+सन्+भावे अ+टाप्) કરવાની ઇચ્છા, બનાવવાની વાંચ્છા.

विधित्सु त्रि. (विधातुमिच्छुः, वि+धा+सन्+उ) કરવાને કે બનાવવાને ઇચ્છનાર.

विधिदर्शक पु. (विधि+दृश्+ण्वुल्) યજ્ઞમાં સર્વ કર્મ થયું છે કે નહિ તે સંભાળી સંપૂર્ણ કરાવનાર બ્રાહ્મણ.

विधिदर्शक त्रि. (,, ,,) વિધિ બતાવનાર.

विधिदर्शिन् पु. (विधिं पश्यति, विधिं+दृश्+णिनि) વિધિ જોનાર–તપાસનાર યજ્ઞિય એક બ્રાહ્મણ.

विधिदर्शिन् त्रि. (विधि+दृश्+णिनि) વિધિ જોનાર.

विधिदेशक पु. (विधिं विधानं दिशति, दिश्+ण्वुल्) વિધિ જોનાર–તપાસનાર, યજ્ઞિય એક બ્રાહ્મણ, સદસ્ય–સભાસદ, ગુરૂ.

विधिप्रयोग पु. (विधेः प्रयोगः) યથા શાસ્ત્ર વિધિનો પ્રયોગ, વિધિનો પ્રયોગ.

विधिप्रसंग पु. (विधेः प्रसंगः) શાસ્ત્રીયવિધિનો પ્રસંગ, વિધિ પ્રાપ્તિ, વિધિનો પ્રસંગ.

"विधुरपि विधियोगाद् ग्रस्यते राहुणाऽसौ लिखितमपि ललाटे प्रोज्झितुं कः समर्थः" हितोपदेशे.

विधुत त्रि. (वि+धु+क्त) ધુણેલ, કંપેલ, ત્યજેલ, હાલેલ, ચાલેલ.

विधुति स्त्री. (वि+धु+क्तिन्) ધુણવું, કંપવું, તજવું, ત્યાગ, હાલવું, ચાલવું.

विधुनन न. (वि+धु+णिच्+नुक् च) કંપાવવું, ચલાવવું, હલાવવું.

विधुन्तुद पु. (विधुं तुदति, तुद्+खश् मुम् च) રાહુ.

विधुपिञ्जर पु. (विधोः पिञ्जर इव) તરવાર.

विधुप्रिय पु. (विधुः प्रियो यस्य) એક જાતનું ધાન્ય.

विधुप्रिया स्त्री. (विधोः प्रिया) ચન્દ્રની સ્ત્રી–તારા.

विधुर त्रि. (विगता धूर्यस्य अच् समा) છુટું, અલગ, વિકલ, વિહ્વળ, દુઃખી, રહિત.

विधुर न. (विगता धूर्भारो यस्मात्. समासे अ) વિકલપણું, અલગપણું, છુટાપણું, રહિતપણું, વિયોગ, વિહ્વલપણું.

विधुरता स्त्री. (विधुरस्य भावः तल्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विधुरत्व न. (विधुरस्य भावः त्व) વિકલપણું, અલગપણું, છુટાપણું, રહિતપણું, વિયોગ, વિહ્વલપણું.

विधुरा स्त्री. (विधुर+स्त्रियां टाप्) ગયેલી જૂંસરી, શીખંડ.

विधुवन न. (वि+धु+ल्युट्) કંપવું, હાલવું, ચાલવું, ધૂણવું, તજવું.

विधूत त्रि. (वि+धू+क्त) કંપેલ, હાલેલ, ચાલેલ, ધૂજેલ, તજેલ, તિરસ્કારેલ.

विद्वत्तम त्रि. (अतिशयेन विद्वान्, विद्वस्+तमप्) અતિશય વિદ્વાન્, મહાન પંડિત.

विद्वत्तर त्रि. (विद्वस्+तरप्) ઉપર પ્રમાણે.

विद्वत्ता स्त्री. (विदुषः भावः, तल्+टाप्) વિદ્વાનપણું.

विद्वत्त्व न. (विदुषः भावः त्व) વિદ્વાનપણું.

विद्वद्देशीय त्रि. (ईषदूनो विद्वान्, विद्वस्+देशीयर्) થોડો ઓછો વિદ્વાન્, વિદ્વાન્ જેવું.

विद्वद्देश्य त्रि (ईषदूनो विद्वान्, विद्वस्+देश्य) ઉપર પ્રમાણે.

विद्वस त्रि. (वेत्तीति, विद्+शतृ शतुर्वसुरादेशः) વિદ્વાન્, પંડિત, આત્મજ્ઞાની, ડાહ્યું.
"विद्वांसो वसुधातले परवचः श्लाघासु वाचंयमाः"

विद्वस् पु. (विद्+क्वसु) પંડિત.

विद्विष् त्रि. (विशेषेण द्वेष्टि, वि+द्विष्+क्विप्) શત્રુ.

विद्विष पु. (विशेषेण द्वेष्टि, वि+द्विष्+क) શત્રુ.

विद्विषत् त्रि. (विद्विषति, वि+द्विष्+शतृ) શત્રુ, વૈરી.

विद्वेष पु. (वि+द्विष्+घञ्) વૈરભાવ, શત્રુતા, વૈર, દ્વેષ.

विद्वेषण न. (वि+द्विष्+अनट्) તંત્રોક્ત અભિચાર કર્મ, દ્વેષ કરવો, વૈરભાવ રાખવો, શત્રુતા કરવી.

विद्वेषिन् त्रि. (विशेषेण द्वेष्टीति, वि+द्विष्+णिनि) દ્વેષ કરનાર, શત્રુ.

विद्वेष्टृ त्रि. (वि+द्विष्+तृच्) ઉપર પ્રમાણે, વૈરી.

विध् (तुदा. पर. स. सेट् विधति) વીંધવું, છેદવું, આજ્ઞા કરવી, તજવીજ કરવી.

विध पु. (विध्+क अच् वा) પ્રકાર, ભેદ, હાથીને ખાવા લાયક અન્ન, વિધાન, વિંધવું તે, છેદવું, વૃદ્ધિ, વેતન, રોજી, પગાર.

विधन त्रि. (विगतं धनं यस्मात्) નિર્ધન, ધન વગરનું.

विधनता स्त्री. (विधनस्य भावः तल्+टाप्) નિર્ધનપણું, દરિદ્રતા.

विधनत्व न. (विधनस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विधवा स्त्री. (विगतो भवो यस्याः) રાંડેલી સ્ત્રી, રાંડીરાંડ, અનેક ધણીઓવાળી વેશ્યા કે વ્યભિચારીણી સ્ત્રી.

विधवागामिन् त्रि. (विधवा+गम्+णिनि) રાંડીરાંડ સાથે વ્યભિચાર સેવનાર.

विधवाविवाह पु. (विधवायाः विवाहः) રાંડીરાંડનો વિવાહ, પુનર્લગ્ન, નાતરૂં.

विधवावेदन न. (विधवायाः वेदनम्) રાંડીરાંડને પરણવું તે.

विधा स्त्री. (विध्+अच्+टाप्) "विध" શબ્દ જુઓ, કર્મ, કામ.

विधातव्य त्रि. (वि+धा+कर्मणि तव्यच्) કરવા યોગ્ય.

विधातृ त्रि. (वि+धा+तृच्) કરનાર, વિધાયક, વિધાન કર્તા.

विधातृ पु. (,, ,,) બ્રહ્મા, કામદેવ, પ્રજાપતિ, મદિરા, ભૃગુમુનિનો એક પુત્ર, અધર્મ, ગજપીંપર.

विधातृभू पु. (विधातुर्भवति, भू+क्विप्) નારદ મુનિ, મરિચિ વિગેરે ૠષિ.

विधात्रायुस् पु. (विधातुरायुःप्रमाणं यस्मात्) સૂર્ય, મહાકલ્પ, આકડાનું ઝાડ.

विधात्री स्त्री. (वि+धा+तृच्+ङीप्) ગજપીપર.

विधान न. (वि+धा+ल्युट्) કરવું, કામ, વિધિ, હાથીનું ભક્ષ્ય અન્ન.

विधानक न. (विधान+संज्ञायां कन्) વ્યથા, પીડા.

विधानज्ञ पु. (विधानं जानाति, ज्ञा+क) પંડિત.

विधानज्ञ त्रि. (विधानं जानाति, ज्ञा+क) વિધિ જાણનાર.

विधायक त्रि. (वि+धा+ण्वुल्) વિધિ કરનાર.

विधायकता स्त्री. (विधायकस्य भावः तल्+टाप्) કરનારપણું.

विधायकत्व न. (विधायकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विधायिन् त्रि. (वि+धा+णिनि) કરનાર.

विधारण न. (वि+धृ+भावे ल्युट्) ધરવું, ધારણ કરવું તે.

विधि पु. (विधति विदधाति विश्वमिति, विध्+इन्+कित्) જગત્સ્રષ્ટા બ્રહ્મા.

विधि पु. (विधीयते सुखदुःखे अनेन वि+धा+कि) વિષ્ણુ, ભાગ્ય, રચના, પ્રવર્તના–નિયોગ–પ્રેરણા, પ્રવર્તનાજનક વાક્ય, કર્મ–કામ, હાથીનું ભક્ષ્ય અન્ન, વેદ નહિ પ્રાપ્તને પ્રાપ્ત કરી આપનાર એક વાક્ય, તું,

અનાથ, નિરાધાર, આશ્રયરહિત.

विनायक पु. (विशिष्टो नायकः, यद्वा वि+नी+ण्वुल्) ગણેશ, બુદ્ધદેવ, ગુરૂ, ગરૂડ.

विनायिका स्त्री. (विनायकस्य स्त्री, भार्यार्थे ङीप्) ગરૂડની માતા,

विनारुहा स्त्री. (विना आश्रयं रोहति, रुह्+क+टाप्) ગળો, નસોતર.

विनाश पु. (वि+नश्+घञ्) નાશ થવો, નહિ જેવું થવું, નાશી જવું.

विनाशक त्रि. (वि+नश्+ण्वुल्) નાશ કરનાર, નસાડનાર.

विनाशन त्रि. (वि+नश्+ल्यु) નાશ કરનાર.

विनाशयत् त्रि, (वि+नश्+णिच्+शतृ) નાશ પમાડતું, નાશ કરતું.

विनाशित त्रि. (वि+नश्+णिच्+क्त) નાશ પમાડેલ, નાશ કરેલ.

विनाशिन् त्रि. (वि+नश्+णिनि) નાશ કરનાર, નાશવન્ત, વિનાશી, નાશ પામનાર.

विनाशोन्मुख त्रि. (विनाशाय उन्मुखः) નષ્ટપ્રાય, નાશ થવાની અણીઉપર આવેલું, નાશ થવા તૈયાર, પક્વ.

विनासिक त्रि. (विगता नासिका यस्य ह्रस्वः) નાક વગરનું, નકટું.

विनाह पु. (वि+नह्+घञ् वा उपसर्गेदीर्घः) કુવાના મોંનું ઢાંકણ.

विनिग्रह पु. (विशेषेण निग्रहः)निग्रह શબ્દ पु. જુઓ.

विनिद्र त्रि. (विगता निद्रा यस्य) નિદ્રાવગરનું, જાગતું, ખીલતું, પ્રફૂલ્લ.

विनिद्रता स्त्री. (विनिद्रस्य भावः तल्+टाप्) નિદ્રા રહિતપણું, જાગરણ, ખીલવું, પ્રફૂલ્લતા, પ્રબોધ.

विनिद्रत्व न. (विनिद्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विनिपात पु. (वि+नि+पत्–घञ्) નિપાત, દુઃખ, દૈવાદિકૃત દુઃખ, પડતી, અપમાન.

विनिमय पु. (वि+नि+मि+अच्) અદલો બદલો, સરખું દ્રવ્ય આપી બીજું દ્રવ્ય લેવું.

विनिमय त्रि. (,, ,, ,,) બંધક, બાંધનાર.

विनिमेष पु. (विशिष्टो निमेषः) નેત્રના ઉઘાડવાનો તથા મીંચવાનો વ્યાપાર.

विनियम पु. (विशेषेण नियमः) નિયમ.

विनियोग पु. (वि+नि+युज्–घञ्) ક્રિયાઓમાં પ્રવર્તન, યોજવું, જોડવું, કરવું, અનુક્રમે કરવું.

विनिर्गत त्रि. (वि+निस्+गम्+क्त) નીકળેલ, બહાર ગયેલ.

विनिर्गम पु. (वि+निस+गम्+घञ्) બહાર જવુ તે, નીકળવું તે.

विनिर्जय पु. (विशिष्टः निर्जयः) જીતવું, ફતેહપામવી, જીત.

विनिर्जित त्रि. (वि+निस्+जि+क्त) જીતેલ, ફતેહ પામેલ.

विनिर्णय पु. (विशिष्टः निर्णयः) નિશ્ચય, નિયમ.

विनिर्णीत त्रि. (वि+निस्+नी+क्त)નિશ્ચય કરેલ.

विनिर्भय त्रि. (विनिर्गतं भयं यस्मात्) ભયવગરનું, નિર્ભય.

विनिर्भय पु. (,, ,, ,,) સાધ્યનામે એક દેવગણ

विनिर्मुक्त त्रि. (वि+निस्+मुच+क्त) મુકેલ, છોડેલ, છુટેલ,

विनिर्वारित त्रि. (वि+नि+वृ+णिच्+क्त) રોકેલ, અટકાવેલ.

विनिश्चय पु. (विशेषेण निश्चयः) નિશ્ચય, ખાતરી.

विनिश्चल त्रि. (विशेषेण निश्चलः) સ્થિર, ચંચળ નહિ તે.

विनिश्चित त्रि. (विशेषेण निश्चितः) નિશ્ચય કરેલ.

विनिश्वसत् त्रि. (वि+नि+श्वस्+शतृ) નીશાસા નાંખતું.

विनिष्कपट त्रि. (विनिर्गतः कपटो यस्मात्) અત્યન્ત કપટ વગરનું.

विनिष्काम त्रि. (विनिर्गतः कामो यस्य) અત્યન્ત કામના વગરનું, નિષ્કામ.

विनिष्कासन न. (वि+निस्+कास्+ल्युट्) હાંકીકાઢવું, કાઢીમુકવું.

विनिस्सरण न. (वि+निस्+सृ+ल्युट्) નીકળવું, બહાર જવું.

विनिस्सृत त्रि. (वि+निस्+सृ+क्त) નિસરેલું, નીકળેલું, બહાર ગયેલ.

धीन, विधिवडे बोध करवा योग्य, उद्देश्य प्रकारतार्थे जणातुं.

विधेयता स्त्री. (विधेयस्य भावः तल्+टाप्) करवा योग्यपणुं.

विधेयत्व न. (विधेयस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे.

विधेयाविमर्श पु. (विधेयस्याविमर्शो यत्र) काव्यनो एक प्रकारनो दोष.

विध्याभास पु. (विधेराभासो यत्र) ते नामे एक अर्थालंकार.

विध्वंस पु. (वि+ध्वंस+भावे घञ्) नाश, शत्रुता, अपमान.

विध्वंसिन् त्रि. (वि+ध्वंस्+णिनि) नाश पामनार, अपराधी, गुनेगार, अपमान करनार.

विनत त्रि. (वि+नम्+क्त) नमेल, वांकुं, शिक्षित.

विनता स्त्री. (वि+नम्+क्त+टाप्) गरुडनी माता–काश्यपनी एक पत्नी, एक जातनी फोल्ली–रोग.

विनतातनय पु. (विनतायाः तनयः) गरुड.

विनतातनूज पु. (विनतायाः तनूजः) गरुड.

विनतात्मज पु. (विनतायाः आत्मजः) गरुड.

विनतानन्दन पु (विनतामानन्दयति, आ+नन्द्+ल्यु) गरुड.

विनतापुत्र पु. (विनतायाः पुत्रः) गरुड.

विनताप्रसूत पु. (विनतायाः प्रसूतः) गरुड.

विनतासूनु पु. (विनतायाः सूनुः) गरुड.

विनति स्त्री. (वि+नम्+क्तिन्) नम्रपणुं, नम्रता, विनय.

विनतोद्भव पु. (विनतया उद्भवो यस्य) गरुड.

विनद पु. (वि+नद्+अच्) एक जातनुं झाड.

विनम्र न. (विशेषेण नम्रः) अत्यन्त नम्र.

विनम्रक न. (विशेषेण नम्रमिव इवार्थे कन्) तगरनुं फूल.

विनम्रता स्त्री. (विनम्रस्य भावः, तल्+टाप्) अत्यन्त नम्रपणुं, विनय.

विनम्रत्व न. (विनम्रस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे.

विनय पु. (वि+नी+भावे अच्) शिक्षा, प्रणाम, अनुनय–विनववुं, वीनवणी, नम्रता.

विनय त्रि. (विशेषेण नयति, नी+अच्) विनयवाळुं, फेंकेल, जितेन्द्रिय, निभृत शब्द जुओ.

विनय पु. (विशिष्टो नयः) दंड.

विनय पु. (वि+नी+कर्त्तरि अच्) वेपारी, वाणियो.

विनयग्राहिन् त्रि. (विनयं शिक्षां गृह्णाति, ग्रह्+णिनि) आज्ञामां रहेनार, वचनमां रहेनार.

विनयन न. (वि+नी+भावे ल्युट्) शीखववुं, केळववुं, केळवणी, शिक्षा.

विनयभाज् त्रि. (विनयं भजति, भज्+ण्वि) विनयवाळुं, विनयी.

विनयवत् त्रि. (विनय+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) उपर प्रमाणे अर्थ.

विनयस्थ त्रि. (विनये तिष्ठति, स्था+क) विनयवाळुं, विनयी.

विनर्दत् त्रि. (वि+नर्द्–वर्तमाने शतृ) शब्द करतुं, अवाज करतुं, गर्जना करतुं.

विनशन न. (विनश्यति, अन्तर्दधाति सरस्वत्यत्र, वि+नश्+अधिकरणे ल्युट्) कुरुक्षेत्रमांनुं एक तीर्थ.

विनशन न. (विनश्यति, वि+नश्+भावे ल्युट्) विनाश, नासी जवुं, जवुं, नहि जेवुं थवुं.

विनश्यत् त्रि. (वि+नश्+वर्तमाने शतृ) नाश पामतुं, नासी जतुं, अदृश्य थतुं.

विनश्वर त्रि. (विशेषेण नश्वरः) नाशवन्त, अत्यन्त नाश पामवाना स्वभाववाळुं.

विनष्ट त्रि. (वि+नश्+क्त) नाश पामेल, नासी गयेल, नहि जेवुं थयेल.

विनष्टि स्त्री. (वि+नश्+स्त्रियां क्तिन्) विनाश, नहि जेवुं थवुं ते.

विनस त्रि. (विगता नासा यस्य) नाक वगरनुं, नकटुं.

विना अव्य. (वि+"विनञ्भ्यां०" ना) विना, वगर, सिवाय.

"विना मलयमन्यत्र चंदनं न विवर्धते"

विनाकृत त्रि. (विनेति कृतम्, विना+कृ+क्त) तजेल, रहित.

विनाडिका स्त्री. (विगता नाडिका यया) घडीनो साठमो भाग, पळ.

विनाडी स्त्री. (विगता नाडी यया) उपर प्रमाणे.

विनाथ त्रि. (विगतो नाथो यस्य) नाथ वगरनुं,

इत्वं) વીણા, વાદિત્ર, ક્રીડા, રમત.

विपञ्ची स्त्री. (वि+पञ्चि+अच्+गौरा. ङीष्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विपण पु. (वि+पण्+घञर्थे क) વિક્રય, વેચાણ, વેચવું.

विपणन न. (वि+पण्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विपणि स्त्री. (वि+पण्+इनि) બજાર, પીઠું, દુકાન, હાટ, જ્યાં વેચાણ થાય છે તે સ્થળ, વેચાણ.
"पुरा बभासे विपणिस्थपण्या सर्वांगनद्धाभरणेन नारी" रघौ.

विपणिन् स्त्री. (वि+पण+वा. इनि) દુકાનદાર, વેપારી.

विपणी स्त्री. (वि+पण्+इन्+ङीप्) બજાર, પીઠું, દુકાન, હાટ, જ્યાં વેચાણ થાય છે તે સ્થળ, વેચાણ.

विपत्काल पु. (विपदः कालः) વિપત્તિનો સમય, આપત્તિનો વખત.

विपत्समय पु. (विपदः समयः) ઉપરનો અર્થ.

विपत्समुद्र पु. (विपदः समुद्रः) આપત્તિનો દરીયો.

विपत्सागर पु. (विपदः सागरः) ઉપરનો અર્થ.

विपत्ति स्त्री. (वि+पद्+क्तिन्) આપત્તિ, નાશ, વેદના, દુઃખ.
"तस्यास्तयाविधिनरेन्द्रविपत्तिशोकात्" रघौ.

विपत्तिमुक्त त्रि. (विपत्या मुक्तः) આપત્તિવાળું, દુઃખી, નાશવન્ત.

विपत्तिरहित त्रि. (विपत्या रहितः) આપત્તિ રહિત, દુઃખવગરનું, નાશરહિત.

विपत्तिसमुद्र पु. (विपत्तेः समुद्रः) દુઃખનો દરીયો.

विपत्तिसागर पु. (विपत्तेः सागरः) ઉપરનો અર્થ.

विपथ पु. (विरुद्धः पन्थाः) અવળો માર્ગ, નિંદિત રસ્તો.

विपद् स्त्री. (वि+पद्+सम्प. क्विप्) આપત્તિ, દુઃખ, નાશ, વેદના.

विपदा स्त्री. (विपद्–भागुरिमते हलन्तानां टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विपदुद्धरण न. (विपदः उद्धरणम्) આપત્તિમાંથી ઉગરવું.

विपदुद्धार पु. (विपदः उद्धारः) ઉપરનો અર્થ.

विपद्ग्रस्त त्रि. (विपदा ग्रस्तः) આપત્તિથી ઘેરાયેલ, આફતથી યુક્ત.

विपद्युक्त त्रि. (विपदा युक्तः) આપત્તિથી યુક્ત, આફતવાળું.

विपद्रहित त्रि. (विपदा रहितः) આપત્તિથી રહિત.

विपन्न त्रि. (वि+पद्+कर्मणि क्त) આપત્તિવાળું, દુઃખી નાશ પામેલ, ખોવાયેલ, મરણ પામેલ.

विपन्न पु. (वि+पद्+क्त) સર્પ.

विपन्नक पु. (विपन्न+स्वार्थे कन्) સર્પ.

विपन्नकी स्त्री. (विपन्नक+स्त्रियां ङीष्) સાપેણ.

विपन्नी स्त्री. (विपन्न+स्त्रियां जाति. ङीष्) સાપેણ.

विपरिणाम पु. (वि+परि+नम्+घञ्) વિરૂદ્ધ પરિણામ.

विपरिणाम त्रि. (विरुद्धः परिणामो यस्य) વિરૂદ્ધ પરિણામવાળું.

विपरिवर्त्तन न. (वि+परि+वर्त्+ल्युट्) પાછું ફરવું તે, ફેરફાર થઈ જવો, બદલાઈ જવું.

विपरीत त्रि. (वि+परि+इ+क्त) પ્રતિકૂળ, વિરૂદ્ધ, ઉલટા ક્રમવાળું, ઉલટું.

विपरीत पु. (वि+परि+इण्+क्त) રતિમંજરી ગ્રન્થમાં કહેલો એક મૈથુન પ્રકાર–જેમાં સ્ત્રી પુરૂષ ઉપર હોય છે.

विपरीतक पु. (विपरीत+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

विपरीतगति त्रि. (विपरीता गतिर्यस्य) વિરૂદ્ધ ગતિવાળું, ઉલટું જનાર.

विपरीतगति स्त्री. (विपरीता चासौ गतिश्च) વિરૂદ્ધ ગતિ, ઉલટું જનાર.

विपरीतता स्त्री. (विपरीतस्य भावः तल्+टाप्) વિરૂદ્ધપણું, વિરોધ, અવળાઇ, આડાઈ, પ્રતિકુળતા.

विपरीतत्व न. (विपरीतस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विपरीतरत न. (विपरीतं च तत् रतञ्च) રતિમંજરીમાં કહેલ મૈથુન પ્રકાર–જેમાં સ્ત્રી ઉપર હોય છે.

विपरीता स्त्री. (वि+परि+इण् क्त+टाप्) કામુકી સ્ત્રી, વ્યભિચારિણી, પતિથી વિરૂદ્ધ સ્ત્રી

विपर्णक पु. (विगतानि पर्णान्यस्य कप्) લગભગ ફૂલથી ભરેલું વૃક્ષ, ખાખરાનું ઝાડ.

विपर्णक त्रि. (,, ,,) પાંદડાં વગરનુ, થોડાં પાંદડાંવાળું.

विनीत त्रि. (वि+नी+क्त) વિનયયુક્ત, નમ્ર, કેળવાયેલ, દંડકરેલ, ફેંકેલ, દૂરકરેલ, લઈ જવાયેલ, જીતેન્દ્રિય, હરણ કરેલ, શાન્ત, પૂર્ણ, કણામાં-રહેનાર, સારીચાલનું.

विनीत पु. (वि+नी+क्त) સુશિક્ષિત ઘોડો, હળનો બળદ, વાણીયો, વ્યાપારી. મીંઢળનું ઝાડ.

विनीतक पु. (विनीत+संज्ञायां कन्) પાલખી ડોળ વિગેરે.

विनीतता स्त्री. (विनीतस्य भावः तल्+टाप्) કેળવણી, નમ્રતા, શિક્ષણ, વિનય.

विनीतत्व न. (विनीतस्य भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

विनीतात्मन् त्रि. (विनीतः आत्मा यस्य) કેળવાયેલું, શિક્ષિત, નમ્ર.

विनीय अव्य० (वि+नी+संवन्धर्थे ल्यप्) શીખવીને, કેળવીને, લઇ જઇને, હરીને.

विनीय पु. (वि+नी+क्यप्) પાપ, મેલ, કાદવ, ખરાબકાળ.

विनेतृ पु. (वि+नी+तृच्) રાજા, શિક્ષક.

विनेतृ त्रि. (वि+नी+तृच्) શીખવનાર, કેળવનાર.

विनेय त्रि. (वि+नी+यत्) શિખવવાલાયક, કેળવવા યોગ્ય, પ્રાપ્ત કરવા–લઇજવા યોગ્ય.

विनेय पु. (,, ,, ,,) શિષ્ય, ચેલો.

विनेष्यत् त्रि. (वि+नी+भविष्यत्यर्थे, शतृ) શિક્ષણ આપવા ઇચ્છતું, લઇ જવા ચાહતું.

विनोक्ति स्त्री. તે નામે એક અર્થાલંકાર.

विनोद पु. (वि+नुद्+घञ्) કુતૂહલ, રમત, ગમત, ખંડન, એક જાતનું ઘર.

"त्वत्सादृश्यविनोदमात्रमपि मे दैवेन न क्षम्यते"

विनोदन न. (वि+नुद्+ल्युट्) ક્રીડા, ખેલ, ગમત, કુતુહલ.

विनोदित त्रि. (वि+नुद्+णिच्+क्त) વિનોદ કરેલ, ગમત કરેલ, રમત રમાડેલ.

विनोदिन् त्रि. (वि+नुद्+णिनि) વિનોદ કરનાર, ક્રીડાકરનાર, રમનાર, વિનોદ કરવાના સ્વભાવવાળું.

विन्दु त्रि. (वेत्ति तच्छीलः, विद्+ज्ञाने+उ नुमागमश्च निपा०) જાણનાર જ્ઞાની, વિદ્વાન્.

विन्ध्य पु. (विध्+यत् पृषो. नुमून) તે નામે એક પર્વત, અવંતી દેશનો એક રાજા, શિકારી.

विन्ध्यकूट पु. (विन्ध्ये कूटं माया कैतवं वा यस्य) અગસ્ત્યમુનિ, વિન્ધ્યાચળનું શિખર.

विन्ध्यवासिन् पु. (विन्ध्ये वसतीति, वस्+णिनि) વ્યાડિ નામનો મુનિ.

विन्ध्यवासिनी स्त्री. (विन्ध्येऽचले वसति, वस्+णिनि+ङीप्) યશોદાના ગર્ભમાં જન્મેલી દુર્ગાદેવી.

विन्ध्यस्थ पु. (विन्ध्ये विन्ध्यपर्व्वते तिष्ठतीति, स्था+क) વ્યાડિમુનિ.

विन्ध्या स्त्री. (विन्ध्य+अच्+टाप्) લવલી વૃક્ષ, ઝીણી એલચી.

विन्ध्याचल पु. (विन्ध्यश्चासौ अचलश्च) તે નામે એક પર્વત.

विन्ध्याटवी स्त्री. (विन्ध्यस्था अटवी) વિન્ધ્યાચળ પર્વતપાસેનું એક વન.

विन्ध्यावली स्त्री. (विन्ध्याया आवली) બાણાસુરની માતા.

विन्ध्यावलीपुत्र पु. (विन्ध्यावल्याः पुत्रः) બાણાસુર.

विन्न त्रि. (विद्+क्त) વિચારેલ, પ્રાપ્ત કરેલ, મેળવેલ, જાણેલ, રહેલ.

विन्यस्त त्रि. (वि+नि+अस्+क्त) મૂકેલ, સ્થાપેલ, ફેંકેલ, આપેલ, ગોઠવેલ.

विन्याक पु. (वि+नि+अक्+घञ्) એક જાતનું ઝાડ.

विन्यास पु. (वि+नि+अस्+घञ्) સ્થાપવું, થાપણ, રચવું, ગોઠવવું, આપવું.

विप् (चु. उभ. स. सेट् वेपयति–ते) ફેંકવું.

विपक्त्रिम त्रि. (वि+पच्+क्त्रिमपच्) પરિપક્વ, પાકેલ, પરિપાક દશાને પામેલ.

विपक्ष त्रि. (विरुद्धः पक्षो यस्य) પ્રતિકૂલ પક્ષનું, શત્રુ, પ્રતિકૂલ, વિરૂદ્ધ.

विपक्ष पु. (विरुद्धः पक्षः) પ્રતિકૂલપક્ષ, વિરૂદ્ધપક્ષ.

विपक्षतस् अव्य. (विपक्ष+पञ्चम्यर्थे तसिल्) પ્રતિકૂલ પક્ષથી, વિરૂદ્ધ પક્ષથી, શત્રુથી.

विपक्षता स्त्री. (विपक्षस्य भावः, तल्+टाप्) શત્રુપણું, દુશ્મનાઇ, વિરૂદ્ધપણું.

विपक्षत्व न. (विपक्षस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विपञ्चिका स्त्री. (वि+पचि–विस्तारे+ण्वुल्+टाप् अत

विप्रकृति स्त्री. (वि+प्र+कृ+भावे क्तिन्) અપકાર, તિરસ્કાર, દુઃખ દેવું.

विप्रकृष्ट त्रि. (वि+प्र+कृष्+क्त) ઉપરનો અર્થ.

विप्रकृष्टक त्रि. (विप्रकृष्ट+स्वार्थे क) અપકાર, તિરસ્કાર, દુઃખદેવું.

विप्रकृष्टता स्त्री. (विप्रकृष्टस्य भावः तल्+टाप्) દૂરપણું, દૂર.

विप्रकृष्टत्व न. (विप्रकृष्टस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विप्रचित्ति स्त्री. (वि+प्र+चित्+क्तिन्) તે નામે એક દાનવ.

विप्रतिकार पु. (वि+प्रति+कृ+अण्) સામે ઉપાય, સામે પગલાં લેવાં, ઉલટાપણું, સામાપણું, સામે ઉપાય લેવો.

विप्रकृत त्रि. (वि+प्र+कृ+क्त) સામે ઉપાય કરેલ, સામે થયેલ.

विप्रतिपत्ति स्त्री. (वि+प्रति+पद्+क्तिन्) વિરોધ, સંશયજનક વાક્ય, બે વિરુદ્ધ કોટી સ્થાપનાર શબ્દ, વિપરીત-નિંદિત સત્કાર, વિકૃતિ, અનૂહ.

विप्रतिपन्न त्रि. (वि+प्रति+पद्+क्त) સંદેહ યુક્ત, વિરોધ કરેલ.

विप्रतिसार पु. (वि+प्रति+सृ+घञ्) અનુતાપ, પશ્ચાત્તાપ, ક્રોધ, રોષ.

विप्रतीसार पु. (वि+प्रति+सृ+घञ दीर्घः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विप्रदह पु. (विशेषेण प्रकृष्टञ्च दह्यते, दह्+घ) સુકાયેલું ફળ-મૂળ વિગેરે.

विप्रदुष्ट त्रि. (वि+प्र+दुष्+क्त) બગડેલું, ખરાબ થયેલું.

विप्रप्रिय पु. (विप्राणां प्रियः, यज्ञीयद्रुमत्त्वात्) ખાખરાનું ઝાડ, લાકુ.

विप्रमोच्य त्रि. (वि+प्र+मुच्+यत्) છુટું કરવા યોગ્ય, છોડવા યોગ્ય.

विप्रयाण न. (विशेषेण प्रयाणम्) પ્રયાણ કરવું, જવું, નાસવું.

विप्रयुक्त त्रि. (वि+प्र+युज्+क्त) જુદું કરેલ, વિયોગી, છુટું થયેલ, વિરહી.

विप्रयोग पु. (वि+प्र+युज्+घञ्) વિયોગ, વિરોધ, વિપ્રલંભ.

विप्रलब्ध त्रि. (वि+प्र+लभ्+क्त) છેતરાયેલ,ઠગાયેલ.

विप्रलब्धा स्त्री. (विप्रलब्ध+टाप्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ નાયિકા.

विप्रलम्भ पु. (वि+प्र+लभ्+घञ् मुमूच) વિસંવાદ, ઠગવું, છેતરવું, વિરહ, વિયોગ, સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક શૃંગારાવસ્થા.

विप्रलाप पु. (वि+प्र+लप्+घञ्) અનર્થક બોલવું તે, વિરોધોક્તિ, પરસ્પર વિરૂદ્ધ અર્થવાળું કહેવું, બડબડાટ, કજીઓ.

विप्रलापिन् त्रि. (विप्रलाप+अस्त्यर्थे इनि) પરસ્પર વિરૂદ્ધ અર્થવાળું બોલનાર, અનર્થક બોલનાર.

विप्रलोभिन् पु. (विप्रलोभयति, वि+प्र+लुभ्+णिच्+णिनि) આસોપાલવનું ઝાડ.

विप्रवास पु. (वि+प्र+वस्+घञ्) પરદેશમાં વસવું તે; મુસાફરી કરવી.

विप्रवासिन् त्रि. (विप्रवास+अस्त्यर्थे इनि) મુસાફરી કરનાર, પરદેશ વસનાર,

विप्रश्निक पु. (विशेषेण प्रश्नो यस्य) દૈવજ્ઞ, જોતિષી.

विप्रश्निका स्त्री. (विशेषेण प्रश्नो यस्याः, कप्+टाप् अत इत्वं) દૈવજ્ઞ સ્ત્રી, જ્યોતિષ જાણનારી સ્ત્રી.

विप्रसमागम पु. (विप्राणां समागमः) બ્રાહ્મણોનો સમાગમ.

विप्रसात् अव्य. (विप्रस्याधीनं करोति, विप्र+साति) બ્રાહ્મણને સ્વાધીન, બ્રાહ્મણને અર્પણ.

विप्रस्व न. (विप्रस्य स्वम्) બ્રાહ્મણની માલીકીનું ધન.

विप्रहीण त्रि. (वि+प्र+हा+क्त) છીનવી લીધેલું, રહિત, વિનાનું.

विप्रिय न. (विरुद्धं प्रियं) અપ્રિય, અપરાધ.

विप्रिय त्रि. (विगतं प्रियं यस्य वि+प्री+क वा) જેનું પ્રિય ગયું હોય-નાશ પામ્યું હોય.

विप्रुष् स्त्री. व. (वि+प्रुष्-क्विप्) બિન્દુ, ટીપું, શાસ્ત્ર પાઠ વખતે મુખમાંથી નીકળેલ જળબિન્દુ.

विप्रोषित त्रि. (वि+प्र+वस्+क्त) પ્રવાસે ગયેલ, મુસાફર.

विप्रोषितभर्तृका स्त्री. (विप्रोषितो भर्ता यस्याः कप्+टाप्) જેનો પતિ પ્રવાસે ગયો હોય તેવી સ્ત્રી.

विपर्य्यय पु. (वि+परि+इण्+अच्) ઓળંગવું, ઉલટાપણું, અવળાઇ, મિથ્યાજ્ઞાન, એક પ્રકારની ચિત્ત વૃત્તિ, ભ્રાન્તિ.

विपर्यस्त त्रि. (वि+परि+अस्+क्त) ઓળંગેલું, પાછું ફરેલ, ઉલટું ધારેલ.

विपर्यास पु. (वि+परि+अस्+घञ्) ઓળંગેલું, ઉલટાપણું, અવળાઇ, મિથ્યાજ્ઞાન, એક પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિ, ભ્રાન્તિ, ઉંચે ફેંકવું.

विपल न. (विभक्तं फलं येन प्रा. ब.) પળનો સાઠમો ભાગ.

विपलायन न. (वि+परा+अय्+ल्युट्) નાસી જવું, નાસવું.

विपव्य त्रि. (वि+पू+क्यप्) પવિત્ર કરવા લાયક.

विपश्चित् पु. (विप्रकृष्टं चेतति, वि+प्र+चित्+क्विप् पृषो०) પંડિત, વિદ્વાન્, જ્ઞાની.

"न जायते म्रियते वा विपश्चित्" कठोपनिषदि.

विपश्चिन् पु. બુદ્ધભેદ.

विपाक पु. (वि+पच्+भावे घञ्) રાંધવું તે, પાકવું તે, પાક, સ્વાદ, કર્મફળનું પરિણામ, ફળ.

"विपाकः पुण्यानां जनयति भयं मे विमृशतः" भर्तृहरिः

विपाकश्रुत न. જૈનદર્શન પ્રસિદ્ધ અગીયારમું અંગ.

विपाण्डुर त्रि. (विशिष्टः पाण्डुरः) ફીકું, ધોળું, સફેદ.

विपादन न. (वि+पद्+णिच्+ल्युट्) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું.

विपादनीय त्रि. (वि+पद्+णिच्+अनीयर्) મારી નાખવા લાયક.

विपादयितव्य त्रि. (वि+पद्+णिच्+तव्यच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विपादिका स्त्री. પગનું ફાટી જવું, પગે ફોલ્લો.

विपादित त्रि. (वि+पद्+णिच्+क्त) મારી નાંખેલું, ઠાર મારેલું.

विपादितव्य त्रि. (वि+पद्+णिच्+तव्य) મારીનાંખવા લાયક.

विपाद्य त्रि. (वि+पद्+णिच्+य) ઉપરનો અર્થ.

विपाल त्रि. (विगतः पालो यस्य) પાલક વિનાનું, રક્ષક રહિત.

विपालक त्रि. (विपाल+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

विपाश् स्त्री. (विगतः पाशो यस्य) તે નામે એક નદી

विपाश त्रि. (विपाशयति विमुक्तपाशं वशिष्ठं करोति–विपाश्+णिच्–क्विप्) પાશ વગરનું, પાસારહિત.

विपाशा स्त्री. (विगतः पाशो वशिष्ठस्य यस्याः) તે નામે એક નદી.

विपिन न. (वप्+इनन् पृषो०) જંગલ, વન.

विपुल त्रि. (विशेषेण पोलतीति, वि+पुल्+क) વિસ્તીર્ણ, વિશાળ, અગાધ.

विपुल पु. (वि+पुल्+क) હિમાલય, મેરૂ પર્વતની પાસેનો એક પર્વત, દાનાર્થે કલ્પેલો તલનો એક પર્વત–ઢગલો.

विपुला स्त्री. (वि+पुल्–महत्त्वे+क+टाप्) આર્યાછન્દનો એક ભેદ.

विपुलार्या स्त्री. (विपुला चासौ आर्या च) આર્યાછન્દનો એક ભેદ.

विपुलास्रव पु. (विपुलं रसमास्रवति आ+स्रु+अच्) એક જાતની કુંવાર.

विपूय पु. (वि+पू+करणे नि०क्यप्) મુંજ ઘાસ.

विप्र पु. (वप्+रन् पृषो० अत इत्वं, वि+प्रा–पूर्तौ+क वा) બ્રાહ્મણ, પીપળાનું ઝાડ.

"जन्मना जायते शूद्रः संस्काराद्द्विज उच्यते।
विद्यया याति विप्रत्वं त्रिभिः श्रोत्रिय उच्यते" ॥

विप्र त्रि. (वि+प्रा–पूर्तौ+क) વિશેષે કરી પૂરનાર–ભરનાર.

विप्रकरण न. (वि+प्र+कृ+ल्युट्) અપકાર, તિરસ્કાર, દુઃખ દેવું.

विप्रकर्ष पु. (वि+प्र+कृष्+घञ्) દૂર, દૂરપણું.

विप्रकार पु. (वि+प्र+कृ+घञ्) અપકાર, તિરસ્કાર, દુઃખ દેવું.

विप्रकारिन् पु. (वि+प्र+कृ+णिनि) અપકાર કરનાર, તિરસ્કાર કરનાર.

विप्रकाष्ठ न. (विशेषेण प्राति, प्रा+क विप्रं पूरकं काष्ठं यस्य) એક જાતનું ઝાડ.

विप्रकृत त्रि. (वि+प्र+कृ+कर्मणि क्त) અપકાર કરેલ, તિરસ્કાર કરેલ.

विभावन न. (विभावयति कारणं विना कार्योत्पत्तिं चिन्तयति, वि+भावि+ल्यु) તકરાર, તજવીજ, માનવું, જોવું, વિચારવું, સત્યતા તપાસવી.

विभावना स्त्री. તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

विभावरी स्त्री. (वि+भा+क्वनिप् ङीप् वनो र च) રાત્રિ, હળદર, કુટણી સ્ત્રી, વક્ર સ્ત્રી, વાચાળ સ્ત્રી, વિવાદવસ્ત્રમુંડી, મેદા વનસ્પતિ.

विभावसु पु. (विभा प्रभा एव वसुः समृद्धिर्यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ચન્દ્ર, કપૂર, એક પ્રકારનો હાર.

विभावस् पु. (वि+भा+क्वसु) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

विभाव्य त्रि. (वि+भू+ण्यत्) માનવા લાયક, જોવા યોગ્ય, જાણવા યોગ્ય, તપાસવા લાયક.

विभाषा स्त्री. (वि+भाष्+अ+टाप्) વિકલ્પ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ વિકલ્પવિધાન.

विभाषित न. (वि+भाष्+क्त) ઉપર પ્રમાણે.

विभाषित त्रि. (वि+भाष्+क्त) વિકલ્પ કરેલ.

विभासन न. (वि+भास्+ल्युट्) પ્રકાશવું, દીપવું.

विभासा स्त्री. (वि+भास्+अङ्+टाप्) પ્રકાશ,ચળકાટ, દીપવું.

विभासित त्रि. (वि+भास्+क्त) પ્રકાશેલ, ચળકેલ, દીપેલ.

विभिन्न त्रि. (वि+भिद्+क्त) જુદુ કરેલ, પ્રકાશિત, વિદલિત, વિભક્ત.

विभिन्नता स्त्री. (विभिन्नस्य भावः तल्+टाप्) જૂદાઇ, અલગપણું, ભેદ.

विभिन्नत्व न. (विभिन्नस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विभीत त्रि. (वि+भी+क्त) ભય પામેલ, બીધેલ.

विभीत पु. (,, ,,) બહેડાંનું ઝાડ.

विभीतक पु. (विशेषेण भीत इव इवार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विभीषण पु. (विशेषेण भीषयते शत्रून्, विभी+णिच्+ षुक् च+ल्यु) રાવણનો તે નામનો ભાઈ, નડ ઘાસ.

विभीषण त्रि. (वि+भी+णिच्+षुक् च+ल्यु) વિશેષ ભયકારક-ભયંકર.

विभीषिका स्त्री. (वि+भी+णिच्-षुक् च+ण्वुल्+टाप्) ભય દેખાડવો, ડરામણી.

विभु पु. (वि+भू+डु) પરમાત્મા, મહાદેવ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, ધણી, સેવક, ચાકર.

"विभुर्विभक्तावयवं पुमानिति
क्रमादमुं नारद इत्यबोधि सः" शिशुपालवधे.

विभु त्रि. (वि+भू+डु) વ્યાપક, નૃત્ય, સમર્થ, દૃઢ, પરમ મહત્ત્વવાળું.

विभुता स्त्री. (विभोर्भावः तल्+टाप्) સામર્થ્ય,શક્તિ, વ્યાપકપણું, નૃત્યપણું, દૃઢપણું, પરમ મહત્તા.

विभुत्व न. (विभोर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विभूति स्त्री. (वि+भू+क्तिन्) ભસ્મ, ઐશ્વર્ય,સમૃદ્ધિ.

विभूतिमत् त्रि. (विभूति+अस्त्यर्थे मतुप्) ઐશ્વર્યવાળું, સમૃદ્ધિવાન્.

विभूषण न. (विशेषेण भूषयत्यनेन, वि+भूष्+णिच्+ ल्युट्) આભૂષણ, અલંકાર, દાગીનો, શોભા.

विभूषा स्त्री. (वि+भूष्+अ+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

विभूषित त्रि. (वि+भूष्+क्त) શણગારેલ, સુશોભિત કરેલ.

विभ्रत् त्रि. (वि+भृ+शतृ) ધારણ કરતું, પોષણ કરતું.

विभ्रम पु. (वि+भ्रम्+घञ्) સ્ત્રીઓની શૃંગારિક એક ચેષ્ટા, વિભ્રમ, ભ્રાન્તિ, ઉતાવળમાં અયોગ્ય સ્થાને અલંકાર પહેરવો તે, શોભા, સંદેહ, ભમવું.

"क्रोधं स्मितं च कुसुमाभरणादि याच्ञा,
तद्वर्जनं च सहसैव विमण्डनं च।
आक्षिप्य कान्तवचनं लपनं सखीभि-
र्निष्कारणोत्थितगतं वद विभ्रमं तत्" ॥

विभ्रमा स्त्री. (वि+भ्रम्+अच्+टाप्) ઘડપણ, વૃદ્ધાવસ્થા.

विभ्रष्ट त्रि. (वि+भ्रस्ज्+क्त) ગયેલું, ખોવાયેલું, ભ્રષ્ટ થયેલું.

विभ्राज् त्रि. (वि+भ्राज्+क्विप्) વિશેષ પ્રકાશતું, દીપતું, શોભતું.

विभ्राजमान त्रि. (वि+भ्राज्+शानच्) શોભતું, દીપતું, ચળકતું.

विभ्राण त्रि. (वि+भ्राज्+शानच्) ધારણ કરતું, પોષણ કરતું.

विभ्रान्ति स्त्री. (वि+भ्रम्+क्तिन्) વિશેષ ભ્રાન્તિ, ભમવું.

विप्लव पु. (वि+प्लु+अप्) બળવો, તોફાન, ઉથલપાથલ, તરફી, આફત, ધાતકીપણું, પાપ, દેશમાં ઉપદ્રવ, ક્રૂરતા.
"उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे राष्ट्रविप्लवे
राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः" ॥

विप्लाव पु. (वि+प्लु+घञ्) અશ્વની એક જાતની ગતિ, ચારે તરફથી જળની રેલ.

विप्लुत त्रि. (वि+प्लु+क्त) ઉપદ્રવ પામેલ, દુઃખી, પાપી, ધાતકી, જળથી વ્યાપ્ત થયેલ, ક્રૂર.

विप्लुष् स्त्री. ब. व. (वि+प्लुष्+क्विप्) विप्रुष् શબ્દ જુઓ.

विप्सा स्त्री. वीप्सा શબ્દ જુઓ.

विफल त्रि. (विगतं फलमस्य) ફળ વિનાનું, નિરર્થક.

विफला स्त्री. (विगतं फलमस्याः) કેવડાનું ઝાડ.

विफलीकरण न. (विफल+च्वि+कृ+ल्युट्) ફળ વિનાતું–કરવું તે, નિરર્થક કરવું તે.

विफलीकृत त्रि. (विफल+च्वि+कृ+क्त) નિષ્ફળ કરેલું, નિરર્થક કરેલું.

विफलीभवन न. (विफल+च्वि+भू+ल्युट्) નિષ્ફળ થવું.

विफलीभूत त्रि. (विफल+च्वि+भू+क्त) નિષ્ફળ થ-ચેલ, નિરર્થક થયેલ.

विवध पु. (विगतो वधो हननं गतिर्यस्मात्) સંઘરેલ ધાન્ય ચોખા વિગેરે, બંને તરફ સીકાવાળી કાવડ.

विबन्ध पु. (विबध्नाति मलम्, वि+बन्ध्+अच्) દસ્ત કબજ કરનારો એક રોગ.

विबुद्ध त्रि. (वि+बुध्+क्त) બોધ પામેલ, જ્ઞાની, ડાહ્યું, જાગ્રત.

विबुध पु. (वि+बुध्+क) પંડિત, વિદ્વાન્, ચન્દ્ર,

विभक्तज पु. (विभक्ते सति जायते, जन्+ड) વારસા વિગેરેના ભાગ પાડ્યા પછી ઉત્પન્ન થનાર પુત્ર.

विभक्ति स्त्री. (वि+भज्+क्तिन्) વિભાગ, ભેદ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ વિભક્તિ.

विभजनीय त्रि. (वि+भज्+कर्मणि अनीयर्) વિભાગ કરવા લાયક, વહેંચવા યોગ્ય, ભાગવા યોગ્ય.

विभङ्ग पु. (वि+भञ्ज्+घञ्) ભાંગવું તે, કટકા કરવા તે, ભાગ, અંશ, રોકાણ, સંકોચ.

विभङ्ग न. જૈન દર્શન પ્રસિદ્ધ મિથ્યાત્વિનું એક જ્ઞાન.

विभव पु. (वि+भू+अच्) ધન, પૈસો, દોલત, મોક્ષ, સર્વભૂર્ત્ત દ્રવ્યના સંયોગરૂપ ઐશ્વર્ય, સાઠ સંવત્સર પૈકી એક.

विभा स्त्री. (वि+भा+अच्+टाप्) કિરણ, શોભા, તેજ, કાન્તિ, પ્રકાશ.

विभाकर पु. (विभां प्रकाशं करोति, कृ+अच्) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.
"भास्कराहस्करब्रध्नप्रभाकरविभाकराः-अमरः"

विभाग पु. (वि+भज्+भावे घञ्) ભાગ, વારસોના ભાગ, પ્રતિપાદન, હિસ્સો, અંશ.

विभागकल्पना स्त्री. (विभागस्य कल्पना) ભાગનો નિર્ણય કરવો.

विभागतस् अव्य. (विभाग+पञ्चम्यर्थे तसिल्) ભાગથી, હિસ્સાથી, ભાગ પ્રમાણે.

विभागभाज् त्रि. (विभागं भजते, भज्+ण्वि) વિભાગને ભોગવનાર.

विभाज्य त्रि. (विभक्तुमर्हति, वि+भज्+अर्हार्थे ण्यत्) વિભાગ કરવા યોગ્ય, વહેંચવા યોગ્ય ધન વિગેરે.

विभाण्डक पु. ઋષ્યશૃંગ નામના ઋષિના પિતા.

विभाण्डी स्त्री. (विभाण्ड+गौरा. ङीष्) એક જાતની

માર્ગ, ખરાબ માર્ગ, નિંદિત આચાર.

विमार्ग पु. (वि+मृज्+घञ्) સાવરણી.

विमार्गण न. (वि+मृज्+ल्युट्) શોધવું, તપાસવું, શોધ, તપાસ, ખોળવું.

विमुक्त त्रि. (वि+मुच्+क्त) મૂકેલ, છોડેલ, છૂટું કરેલ.

विमुक्ति स्त्री. (वि+मुच्+क्तिन्) છુટકારો, છુટા થવું, મોક્ષ.

विमुख त्रि. (विरुद्धं प्रतिकूलं मुखं यस्य) અવળું, વિરૂદ્ધ, બહિર્મુખ, પાછું ફરેલ.

विमुखता स्त्री. (विमुखस्य भावः तल्+टाप्) અવળાપણું, વિરોધ.

विमुखत्व न. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विमुद्र त्रि. (विगता मुद्रा मुकुलीभावो यस्य) વિકસેલ, ખીલેલ, મુદ્રારહિત.

विमूढ त्रि. (वि+मुह्+क्त) મોહ પામેલ, મુંઝાયેલ, અત્યન્ત મૂઢ.

विमूढता स्त्री. (विमूढस्य भावः तल्+टाप्) મુંઝવણ, મૂઢપણું.

विमूढत्व न. (विमूढस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विमूढसंज्ञ त्रि. (विमूढा संज्ञा यस्य) ભાન વગરનું, બેભાન, બેશુદ્ધ.

विमूढात्मन् त्रि. (विमूढः आत्मा यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

विमृदित त्रि. (वि+मृद्+क्त) મર્દન કરેલ, મસળેલ.

विमृश्यकारिन् त्रि. (विमृश्य करोति, कृ+णिनि) વિચારીને કરનાર.

विमृश्यकारिता स्त्री. (विमृश्यकारिणः भावः तल्+टाप्) વિચારીને કરવાપણું.

"वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः"

किरातार्जुनीये

विमृश्यकारित्व न. (विमृश्यकारिणः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विमोक्ष पु. (वि+मोक्ष्+घञ्) છોડવું, છુટા કરવું, મુક્તિ, મોક્ષ, છુટકારો.

विमोक्षण न. (वि+मोक्ष्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

विमोक्षणा स्त्री. (,, ,, +युच्+टाप्) છોડવું, છુટા થવું, મુક્તિ, મોક્ષ, છુટકારો.

विमोचन न. (वि+मुच्+भावे ल्युट्) મુકવું, છોડવું.

विमोचित त्रि. (वि+मुच्+णिच्+क्त) મૂકેલ, છોડેલ.

विम्ब पु. न. (वी+वन्-मुम् ह्रस्वः) પ્રતિબિંબ, પ્રતિછાયા, સૂર્યમંડળ, ચન્દ્રમંડળ, મૂર્તિ, પ્રતિમા, કમંડલ.

विम्ब पु. (,, ,, ,,) કાચંડો.

विम्ब न. (विम्बायाः फलम् , अण् तस्य लुप्) બિંબિકાનું ફળ-ઘીલોડું.

विम्बक पु. न. (विम्ब+स्वार्थे कन्) પ્રતિબિંબ, પ્રતિછાયા, સૂર્યમંડળ, ચન્દ્રમંડળ, મૂર્તિ, પ્રતિમા, કમંડલ.

विम्बजा स्त्री. (विम्बं फलं जायते यस्याः, जन्+ड+टाप्) ઘીલોડાંનો વેલો.

विम्बट पु. (विम्बमटति, अट्+अच् शक०) સરસવ.

विम्बा स्त्री. (विम्बमस्त्यस्याः, अच्+टाप्) એકજાતનો વેલો.

विम्बागत त्रि. (विम्ब+आ+गम्+क्त) પ્રતિબિંબિત, પ્રતિબિંબ પડેલ.

विम्बिका स्त्री. (विम्बा+स्वार्थे क ह्रस्वः कापि अत इत्वं) ઘીલોડાંનો વેલો.

विम्बी स्त्री. (विम्ब+स्त्रियां जाति. गौरा. वा ङीप्) કાચંડી, કાકડી, ઘીલોડાનો વેલો.

वियच्चारिणी स्त्री. (वियति आकाशे चरति, चर्+णिनि+ङीप्) સમળી-માદા.

वियच्चारिन् त्रि. (वियति चरति, चर्+णिनि) આકાશમાં ફરનાર.

वियच्चारिन् पु. (,, ,,) સમળો પક્ષી.

वियत् न. (वि+यम्-क्विप् मलोपे तुक्) આકાશ.

"हंसपंक्तिरपि नाथ संप्रति प्रस्थिता वियति मानसं प्रति"

घटकर्परः

वियति पु. પક્ષી.

वियद्गंगा स्त्री. (वियत्स्था गंगा) આકાશગંગા.

वियद्गति त्रि. (वियति गतिर्यस्य) આકાશમાં ગતિવાળું.

वियद्भूति स्त्री. (वियतो भूतिरिव) અંધકાર.

वियन्मणि पु. (वियतो मणिरिव प्रकाशकत्वात्-भूषकत्वाद्वा) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

वियम पु. (वि+यम्+भावे घञ्) સંયમ, દુઃખ.

विमत त्रि. (वि+मन्+क्त). વિરૂદ્ધ મતિવાળું, વિષમ, સંદેહવાળું.

विमति स्त्री. (वि+मन्+क्तिन्) વિરૂદ્ધ મત, ચાહવું નહિ તે.

विमत्सर त्रि. (विगतो मत्सरो यस्य) મત્સર રહિત, દ્વેષ ભાવરહિત.

विमनस् त्रि. (विक्षिप्तं मनो यस्य) ચિન્તા વિગેરેથી વ્યાકુળ મનવાળું, ઉદાસ.

विमनस्क त्रि. (विक्षिप्तं मनो यस्य कप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विमनीकरण न. (वि+मनस्+च्वि+कृ+ल्युट्) વ્યાકુળ કરવું, ઉદાસીન કરવું.

विमनीकृत त्रि. (वि+मनस्+च्वि+कृ+कर्मणि क्त) નાશ કરેલું, વ્યાકુળ કરેલું.

विमनीभवन न. (वि+मनस्+च्वि+भू+ल्युट्) નાખુશ થયેલું, વ્યાકુળ થવું, ઉદાસ થવું.

विमनीभूत त्रि. (वि+मनस्+भू+भावे क्त) ઉદાસ થયેલ, વ્યાકુળ થયેલ.

विमय पु. (वि+मी+अच्) અદલો બદલો, સાટું.

विमर्द पु. (विमृद्यतेऽसौ, वि+मृद्+घञ्) એક જાતનું વૃક્ષ, કેસર વિગેરેનું મર્દન, મનુષ્યો વિગેરેની ગીરદી.

विमर्दक पु. (विमर्द+स्वार्थे क) કુંવાડીયાનું ઝાડ.

विमर्दन न. (वि+मृद्+ल्युट्) મર્દન, કેસર કસ્તુરી વિગેરેનું મર્દન, મસળવું, મારી નાંખવું.

विमर्श पु. (वि+मृश्+घञ्) પરામર્શ, ન્યાયમત પ્રમાણે સાધ્ય વ્યાપ્ય હેતુમાનરૂપે પક્ષનિશ્ચય,વિતર્ક, નિશ્ચય કરવો, વિચાર.

विमर्शन न. (वि+मृश्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

विमर्शिन् त्रि. (वि+मृश्+णिनि) નિશ્ચય કરનાર, વિતર્ક કરનાર, વિચાર કરનાર.

विमर्ष पु. (वि+मृष्+घञ्) વિચાર, નાટકના અંગરૂપ એક સંધિ, અસંતોષ, અધીરતા.

विमर्षन न. (वि+मृष्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विमर्षिन् त्रि. (वि+मृष्+णिनि) વિચાર કરનાર, અસંતોષી, અધીર.

विमल त्रि. (विगतो मलो यस्मात्) સ્વચ્છ, નિર્મળ, ઉજ્વળ, સફેદ, ધોળું, સુંદર, સારું.

विमल न. (विगतो मलो यस्मात् यस्य वा) એક જાતનો ઉપરસ, એક જાતનું સાત્વિક દાન.

विमल पु. (विगतो मलो यस्य) જૈન મત પ્રસિદ્ધ તેરમા તીર્થંકર–વિમલનાથ.

विमला स्त्री. (विगतो मलो यस्याः) જગન્નાથપુરીના ક્ષેત્રની એક દેવી, सप्तला વૃક્ષ–સાથેરનું ઝાડ.

विमलात्मक त्रि. (विमल आत्मा यस्य कप्) નિર્મળ હૃદયનું, સ્વચ્છ, ઉજ્વલ.

विमलात्मन् त्रि. (विमलः आत्मा यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

विमलात्मन् पु. (,, ,,) નિર્મળ હૃદય, શુદ્ધ આત્મા.

विमलाद्रि पु. (विमलश्चासौ अद्रिश्च) પાલીતાણા પાસેનો શેત્રુંજય પર્વત.

विमस्तकित त्रि. (विमस्तक+तारका. इतच्) મસ્તક રહિત, કપાયેલા મસ્તકવાળું.

विमांस पु. न. (विरुद्धं च तत् मांसञ्च) કુતરા વિગેરેનું નિષિદ્ધ માંસ.

विमातृ स्त्री. (विरुद्धा माता) સાવકી માતા, ઓરમાન મા.

विमातृज पु. (विमातुर्जायते, जन्+ड) સાવકો ભાઇ, ઓરમાન ભાઇ.

विमातृजा स्त्री. (विमातुर्जायते जन्+ड+टाप्) સાવકી બહેન, ઓરમાન બહેન.

विमान पु. न. (वि+मन्+घञ्, वि+मा+ल्युट् वा) દેવોનું વાહન, દેવતાઈ રથ, ચક્રવર્તીનું એક પ્રકારનું ઘર.

"नेत्रा नीताः सततगतिना यद्विमानाग्रभूमिः" मेघदूते

विमान त्रि. (विगतः मानो यस्य) માન રહિત, માનભ્રષ્ટ.

विमान न. (वि+मा+ल्युट्) માપવું, પરિમાણ.

विमान पु. (वि+मन्+घञ्) ઘોડો.

विमानन न. (वि+मान्+ल्युट्) અપમાન, અપમાન કરવું.

विमानना स्त्री. (विमानन+स्त्रियां टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

विमानित त्रि. (विमान+तारका. इतच्) અપમાન કરેલ, તિરસ્કારેલ.

विमार्ग पु. (विरुद्धः मार्गः) અવળો માર્ગ, વિરૂદ્ધ

"कः संनद्धे विरहविधुरां त्वय्युपेक्षेत जायां।
न स्यादन्योऽप्यहमिव जनो यः पराधीनवृत्तिः" ॥ मेघदूते

विरहार्त्त त्रि. (विरहेणार्त्तः) विरहथी पीडायेल, वियोगथी दुःखी थयेल.

विरहिणी स्त्री. (वि+रह्+णिनि+ङीप्) वियोगी स्त्री, भाडुं, पगार.

विरहित त्रि. (वि+रह्+क्त) त्यागकरेलुं, छोडेलुं.

विरहिन् त्रि. (वि+रह्+अस्त्यर्थे इन्) वियोगवाळुं, विरहवाळुं.

विरहोत्कंठित पु. (विरहेण उत्कंठितः) साहित्य प्रसिद्ध एक नायक.

विरहोत्कंठिता स्त्री. (विरहेण उत्कंठिता) साहित्य प्रसिद्ध एक नायिका.

विराग पु. (वि+रञ्ज्+घञ्) रागनो अभाव, अप्रीति.

विराग त्रि. (विगतो रागो यस्य) रागवगरनुं, स्नेह शून्य, विरागी.

विरागार्ह त्रि. (विरागं अर्हति, अर्ह्+अच्) नित्य वैराग्यने योग्य.

विरागिन् त्रि. (विराग+अस्त्यर्थे इन्) उपर प्रमाणे अर्थ.

विराज् पु. (विशेषेण राजते, राज्+क्विप्) क्षत्रिय, ब्रह्माण्डात्मक स्थूल देहाभिमानी आदिपुरुष–विराट पुरुष, ते नामे एक छन्द, स्वायंभुव मनु.

विराज् त्रि. (विशेषेण राजते, राज्+क्विप्) विशेष दीपतुं, प्रकाशतुं.

विराजत् त्रि. (वि+राज्+शतृ) शोभतुं, दीपतुं, प्रकाशतुं, अपमान.

विराजमान त्रि. (वि+राज्+शानच्) उपरनो अर्थ.

विराट पु. (विशेषेण राजते इति, राज्–दीप्तौ+क्विप्) ते नामे एक देश, विराट देशनो राजा

विराटज पु. (विराटे जायते, जन्+ड) एक जातनो हीरो.

विराटज त्रि. (,, ,,) विराटदेशमां जन्मेल.

विराणिन् पु. (वि+रण्+अण्+इनि) हाथी.

विराद्ध त्रि. (वि+राध्+क्त) तिरस्कार करेलुं, अपमान करेलुं, पराभव करेलुं, धिक्कारेलुं.

विराध पु. (विराधयति लोकान् पीडयति–वि+राध्+अच्) विराध नामनो राक्षस.

विराधन न. (वि+राध्+ल्युट्) पीडा, दुःख.

विराध्यत् त्रि. (,, ,,+शतृ) पीडतुं, दुःखदेतुं, सामे थतुं.

विराम पु (वि+रम्+घञ्) अवसान, छेडो, अन्त, विराम, विरमवुं, अटकवुं, निवृत्ति, मध्य, व्याकरण प्रसिद्ध विरामसंज्ञा, वर्णनो अभाव.

विराल पु. (वि+डल–घञ् डस्य रः) बिलाडो.

विराली स्त्री. (विराल+स्त्रियां जाति. ङीष्) बिलाडी.

विराव पु. (वि+रु+घञ्) शब्द, बूम, पोकार.

विराव त्रि. (विगतो रावो यस्मात्) शब्द वगरनुं, अवाज विनानुं.

विराविन् त्रि. (विरावो विद्यतेऽस्य, विराव+इन्) शब्द करनार, बूमो पाडनार, पोकार करनार.

विरिक्त त्रि. (वि+रिच्+क्त) जुलाब आपेलुं, रेच दीधेल.

विरिञ्च पु. (वि+रिच्+अच् मुम् च) ब्रह्मा, विष्णु, शिव.

विरिञ्चि पु. (वि+रिच्+अच् मुम् इन्) उपर प्रमाणे.

विरिब्ध पु. नाद, अवाज.

विरुक्षण न. (वि+रुक्ष्+ल्युट्) अपमान, गाळ, सोगंद, बाधा.

विरुत न. (वि+रु+क्त) अवाज, नाद, स्वर.
"परभृतविरुतं कलं यथा प्रतिवचनीकृतमेभिरीदृशम्"
शाकुन्तले.

विरुद पु. (वि+रुद्+क) रोवुं ते, पोकारवुं ते, बूम.

विरुद न. इल्काब, बिरुद.

विरुद्ध त्रि. (वि+रुध्+क्त) विरोधवाळुं, विरोधी, प्रतिकूल.

विरुद्ध पु. (,, ,,) ते नामे एक हेत्वाभास.

विरुद्धता स्त्री. (विरुद्धस्य भावः तल्+टाप्) विरोधीपणु, विरोध, प्रतिकूलता.

विरुद्धत्व न. (विरुद्धस्य भावः त्व) उपर प्रमाणे.

विरुद्धभुज् त्रि. (विरुद्धं भुनक्ति, भुज्+क्विप्) प्रकृति विरुद्ध खानार, अपथ्य सेवी.

विरुद्धभोजन न. (विरुद्धञ्च तत् भोजनञ्च) प्रकृति

वियात त्रि. (वि+या+क्त, याति अच् वा) धृष्ट, निर्लज्ज, असभ्य, उद्धत.

वियातता स्त्री. (वियातस्य भावः तल् टाप्) धृष्टता, असभ्यता, निर्लज्जता, बेशरमी, उद्धताई.

वियातत्व न. (वियातस्य भावः त्व) उपरनो अर्थ.

वियाम पु. (वि+यम्+घञ् वा वृद्धिः) संयम, दुःख.

वियुक्त त्रि. (वि+युज्+क्त) वियोगी, विरही, जुदु थयेल, छूटुं पडेल.

वियोग पु. (वि+युज्+घञ्) विच्छेद, छूटाथवुं, जुदा पडवुं.

वियोग पु. (वीनाम् योगः) पक्षीनो संबन्ध.

वियोगभाज् त्रि. (वियोगं भजते इति, भज्+ण्वि) वियोगी, विरही, छूटुं पडेल, पक्षीओना संबंध वाळुं.

वियोगिन् त्रि. (वियोग+अस्त्यर्थे इन्) उपरनो अर्थ.

वियोगिन् पु. (वि+युज्-घिनुण्) चक्रवाक पक्षी.

वियोगिनी स्त्री. (वियोगिन्+स्त्रियां ङीप्) चक्रवाक पक्षिणी, तेनामे एक छन्द, वियोगवाळी स्त्री, विरहिणी.

वियोजित त्रि. (वि+युज्+णिच्+क्त) छूटुंपाडेलुं, जुदुंपाडेलुं.

विरक्त त्रि. (वि+रञ्ज्+क्त) विरागी, रागवाळुं नहि ते, आसक्ति रहित, कंटाळेलुं.

विरक्ता स्त्री. (विरक्त+स्त्रियां टाप्) विरागी स्त्री, अभागणी स्त्री, रागवगरनी स्त्री.

विरक्ति स्त्री. (वि+रञ्ज्+क्तिन्) वैराग्य, रागरहितपणुं.

विरङ्ग पु. (वि+रञ्ज्+घञ्) पर्वतनी सोनेरी के रुपेरी एक जातनी माटी जे औषधि गणाय छे.

विरचत् त्रि. (वि+रच्+शतृ) रचतुं, गोठवतुं, करतुं.

विरचयत् त्रि. (वि+रच्+स्वार्थे णिच्+शतृ) उपर प्रमाणे अर्थ.

नहि अभडाती स्त्री, जेनो अटकाव गयो होय तेवी स्त्री, ऋतु धर्म रहित स्त्री.

विरजस्क त्रि. (विगतं रजो यस्य यस्माद् वा कप्) रजवगरनुं, रजोगुण रहित.

विरजस्का स्त्री. (विगतं रजो यस्याः कप्+टाप्) रजोदर्शन रहित-नहि अभडाती स्त्री, जेनो अटकाव गयो होय तेवी स्त्री, ऋतु धर्म रहित स्त्री.

विरजस्तमस् त्रि. (विगते रजस्तमसी एषान्ते) सत्वगुणमय, रजोगुण तमोगुण रहित.

विरजा स्त्री. (विशेषेण रज्यतेऽत्र, रञ्ज्+घञर्थे क+टाप्) दूर्वा-ध्रोखड, राधानी एक सखी, ते नामे एक नदी, एकजातनुं झाड, ययाति राजानी माता.

विरञ्च पु. (वि+रच्+अच् मुमूच) जगत्स्रष्टा ब्रह्मा.

विरञ्चि पु. (वि+रच्-इन् वा मुमूच) उपर प्रमाणे अर्थ.

विरट पु. (वि+रट्+अच्) ते नामनो एक राजा, खभो, कालागुरु.

विरण न. (विशिष्टो रणो मूलमस्य) सुगन्धी वाळो-खस.

विरणमूल न. (विरणस्य मूलम्) उपरनो अर्थ,

विरत त्रि. (वि+रम्+क्त) निवृत्त, पाछुं फरेल, विराम पामेल, शान्त, विषयो नहि सेवतुं.

विरति स्त्री. (वि+रम्+क्तिन्) निवृत्ति, पाछा फरवुं, विरामपामवुं, शान्ति, विषय सेवा नहि करवी ते.

विरल त्रि. (वि+रा+कलन्) छूटु छवायु, अवकाश युक्त, दुर्लभ, नानुं, नाजुक, पातळुं, ढीलुं, पोचुं, दूर होनार, घट्ट नहि ते.

विरल न. (वि+रा+कलन्) दहीं

विरलजानुक त्रि. (विरला जानुर्यस्य कप्) वांका पगवाळुं.

विरलद्रवा स्त्री. (विरलः द्रवो यस्याः) चोखाविगेरेनी राबडी, ढीली राब.

विल् (चु. उभ० स० सेट् विलयति-ते) પ્રેરવું, મોકલવું, ફેંકવું.

विल पु. (विल्+क) ઇન્દ્રનો એક ઘોડો, એક જાત નો બરૂ.

विल न. (,, ,,) છિદ્ર, બાકું, ગુફા, દર, ખાર.

विलक्ष त्रि. (विशेषेण लक्षयति, वि+लक्ष्+अच्) શરમાયેલ, આશ્ચર્ય પામેલ, ઝંખવાણું થયેલ, નિસ્તેજ થયેલું.

विलक्ष त्रि. (विगतं लक्षं यस्य) નિશાની વગરનું, લક્ષ વગરનું.

विलक्षण त्रि. (विशिष्टं विभिन्नं वा लक्षणमस्य) વિભિન્ન, જૂદું, વિશેષણ યુક્ત, બીજું, જુદી તરેહનું.

विलक्षण न. (विगतं लक्षणं यस्य वि+लक्ष्+ल्युट्) પ્રયોજન વિનાની સ્થિતિ, જોવું તે, વિરૂદ્ધ લક્ષણ.

विलक्षणता स्त्री. (विलक्षणस्य भावः तल्+टाप्) જૂદાઇ, વિરૂદ્ધ લક્ષણપણું.

विलक्षणत्व न. (विलक्षणस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विलक्षणा स्त्री. (विशिष्टं लक्षणं यस्याः) દાન માટે કલ્પેલી સોનાની પુરૂષની મુર્તિયુક્ત એક શય્યા.

विलक्षता स्त्री. (विलक्षस्य भावः तल्+टाप्) શરમ, વિસ્મય, લક્ષ રહિતપણું, નીશાનિ રહિતપણું.

विलक्षत्त्व न. (विलक्षस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विलग्न त्रि. (विशेषेण लग्नं, लस्ज्+क्त तस्य नः जस्य गः) ચોટેલું, બાઝતું, વળગેલું, ચોપડેલું, પાતળું, કૃશ, નાજુક.

"वेदिविलग्नमध्या-कुमारसंभवे"

विलग्न न. (वि+लस्ज्+क्त तस्य नः जस्य गश्च) મધ્યભાગ, કેડ, ઉદય પામેલી મેષ વિગેરે રાશિ.

विलङ्घन न. (वि+लघि+ल्युट्) ઓળંગવું, તોડવું, અપમાન કરવું.

विलङ्घनीय त्रि. (वि+लघि+कर्मणि अनीयर्) ઓળંગવા યોગ્ય, તોડવા લાયક, અપમાન કરવા લાયક.

विलङ्घित त्रि. (वि+लघि+कर्मणि क्त) ઓળંગેલ, તોડેલ, અપમાન કરેલ.

विलङ्घ्य त्रि. (वि+लघि+यत्) ઓળંગવા યોગ્ય, તોડવા લાયક, અપમાન કરવા લાયક.

विलज्ज त्रि. (विगता लज्जा यस्मात्) લાજ વગરનું, શરમ વગરનું.

विलज्जमान त्रि. (वि+लस्ज्+शानच्) લાજતું, શરમાતું.

विलज्जा स्त्री. (विशिष्टा लज्जा) શરમ, લાજ.

विलपत् त्रि. (वि+लप्+शतृ) બોલતું, વિલાપ કરતું. બકતું.

विलम्ब पु. (वि+लवि+घञ्) અશીઘ્રતા, ઉતાવળ નહિ કરવી તે, થોભવું, રાહ જોવી, વાર, સાઠ વર્ષો પૈકી એક.

विलम्बन न. (वि+लम्ब्+ल्युट्) ઉતાવળ નહિ કરવી તે, થોભવુ, વાર કરવી, રાહ જોવી, લટકવું.

"आगच्छ त्वरितं कृष्ण न ते कार्यं विलम्बनम्"

विलम्बमान त्रि. (वि+लम्ब्+कर्मणि शानच्) વારકરતું, રાહ જોતું, લટકતું.

विलम्बित त्रि. (वि+लम्ब्+क्त) જેને વાર લાગી હોય તે, ધીમું, મન્દ, ઉતાવળું નહિ તે, વારકરતું.

विलम्बित न. (विलम्बते कण्ठकरचरणादयः प्रत्येकं प्रदर्शनाय-स्वरविशेषज्ञानाय वा यत्र आधारे क्त) મધ્ય કાળનું નૃત્ય કે ગીત.

विलम्बिन् त्रि. (विलम्ब+अस्त्यर्थे इन्) વાર લગાડનાર, લટકનાર, ઉતાવળું નહિ તે.

"वहति गिरिरयं विलम्बिघंटाद्वयपरिवारितवारणेन्द्रलीलाम् शिशुपालवधे"

विलम्भ पु. (वि+लभि+अच्) બક્ષીસ, અત્યન્ત દાન.

विलय पु. (वि+ली+अच्) પ્રલય, નાશ.

विलला स्त्री. (वि+लल्+अच्+टाप्) શ્વેત બલા નામે એક વનસ્પતિ.

विलसत् त्रि. (वि+लस्+शतृ) વિલાસ કરતું, રમતું, ચળકતું, પ્રકાશતું.

विलसित त्रि. (वि+लस्+क्त) વિલાસ કરેલ, રમેલ, દીપેલ.

विलसित त्रि (वि+लस्+क्त) વિલાસ, દીપ્તિ, કાન્તિ.

विलाप पु. (वि+लप्+घञ्) વિલાપ, કલ્પાન્ત.

विलाल पु. (विडाल+पृषो०) બિલાડો, યન્ત્ર, સાંચો.

विलाली स्त्री. (विलाल+स्त्रियां जाति० ङीप्) બિલાડી.

विलास पु. (वि+लस्+घञ्) સ્ત્રીઓની એક શૃંગાર

विलोमकर्मन् त्रि. (विलोमं कर्म यस्य) અવળું કામ કરનાર, ઉલટું કામ કરનાર.

विलोमक्रिया स्त्री. (विलोमा चासौ क्रिया च) ઉલટું કામ, વિપરીત કર્મ, અવળું કામ, ગણિત પ્રસિદ્ધ એક ક્રિયા.

विलोमज पु. (विलोमाज्जायते, जन्+ड) ઉત્તમ વર્ણની સ્ત્રીમાં અધમ વર્ણના પુરૂષે ઉત્પન્ન કરેલ પુત્ર.

विलोमजा स्त्री. (विलोमाज्जायते, जन्+ड+टाप्) ઉત્તમ વર્ણની સ્ત્રીમાં અધમ વર્ણના પુરૂષે ઉત્પન્ન કરેલી પુત્રી.

विलोमजिह्व पु. (विलोमा विपरीता जिह्वा यस्य) હાથી.

विलोमजिह्वी स्त्री. (वलोमजिह्व+स्त्रियां जाति. ङीष्) હાથણી.

विलोमवर्ण पु. (विलोमजः स्मृत्यनुक्ततया व्युत्क्रमजो वर्णः) ઉત્તમ વર્ણની સ્ત્રીમાં અધમ વર્ણના પુરૂષથી ઉત્પન્ન થયેલી એક જાત.

विलोमवर्णा स्त्री. (विलोमः वर्णो यस्याः) विलोमजा શબ્દ જુઓ.

विलोमी स्त्री. (विशिष्टं लोम केशो यस्याः अत्र समा.) આમલીનું ઝાડ, સાપેણ, કુતરી.

विलोल त्रि. (वि+लुल्+अच्) ચંચળ, ચપળ, વિશેષ તૃષ્ણાવાળું.

विलोलता स्त्री. (विलोलस्य भावः तल्+टाप्) ચંચળપણું, ચપળપણું, લોલુપતા.

विलोलत्व न. (विलोलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विलोलन न. (वि+लुल्+णिच्+ल्युट्) હલાવવું, ચલાવવું.

विल्ल न. (विल्+लच्) હિંગ, ખાડો, દર, ગુફા.

विल्व पु. બીલીનું ઝાડ.

विल्व न. (विल्ववृक्षस्य फलम्) બીલીનું ફળ.

"खलः सर्षपमात्राणि परछिद्राणि पश्यति।

"आत्मनो विल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति"

विवक्षत् त्रि. (विवक्तुमिच्छति, वि+वच्+सन्+शतृ) બોલવા ઇચ્છતું, કહેવા ઇચ્છતું.

विवक्षा स्त्री. (विवक्तुमिच्छा, वच्+सन्+अ+टाप्) બોલવાની ઇચ્છા, કહેવાની ઇચ્છા.

विवक्षु त्रि. (विवक्तुमिच्छुः, वि+वच्+सन्+उ) કહેવાને ઇચ્છનાર, બોલવાની ઉમેદ રાખનાર.

"निवार्यतामालि किमप्ययं बटुः।

पुनर्विवक्षुः स्फुरितोत्तराधरः"–कुमारसंभवे.

विवञ्चिषत् त्रि. (वि+वञ्च्+सन्+शतृ) ઠગવા ઇચ્છતું, છેતરવા ઇચ્છતું, છેતરવા ચાહતું.

विवञ्चिषा स्त्री. (वि+वञ्च्+सन्+टाप्) ઠગવાની ઇચ્છા, છેતરવાની ઇચ્છા.

विवञ्चिषु त्रि. (वि+वञ्च्+सन्+उ) ઠગવા ઇચ્છનાર, છેતરવા ચાહનાર.

विवर पु. न. (विवृणोति, वि+वृ+अच्) છિદ્ર, બાકું, બખોલ, ગુફા, દોષ.

विवरण न. (वि+वृ+ल्युट्) વ્યાખ્યાન, કોઇ વિષયનો વિસ્તાર કરવો, સ્પષ્ટીકરણ, ટીકા, ભાષ્ય.

विवरणकार त्रि. (विवरणं करोति, कृ+अण्) વ્યાખ્યાન કરનાર, ટીકાકાર, ભાષ્યકાર.

विवरणकृत् त्रि. (विवरणं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે.

विवरनालिका स्त्री. (विवरयुक्तं नालमस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) એક જાતનો વાંસ, વેણુ.

विवरिषत् त्रि. (वि+वृ+सन्+शतृ) વ્યાખ્યાન કરવા ઇચ્છતું, પ્રગટ કરવા ચાહતું, ખુલ્લું કરવા ઇચ્છતું.

विवरिषा स्त्री. (वि+वृ+सन्+अ+टाप्) વ્યાખ્યાન કરવાની ઇચ્છા, પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા.

विवरिषु त्रि. (वि+वृ+सन्+उ) વ્યાખ્યાન કરવા ઇચ્છનાર, પ્રકટ કરવા ઇચ્છનાર.

विवर्जन न. (वि+वृज्+ल्युट्) વર્જવું, છોડવું, ત્યાગ.

विवर्जनीय त्रि. (वि+वृज्+अनीयर्) વર્જવા યોગ્ય, છોડવા લાયક, તજવા યોગ્ય.

विवर्जित त्रि. (वि+वृज्+कर्मणि क्त) વર્જેલ, છોડેલ, તજેલ.

विवर्ज्य त्रि. (वि+वृज्+यत्) વર્જવા યોગ્ય, તજવા યોગ્ય, છોડવા લાયક.

विवर्ण त्रि. (विरुद्धो वर्णोऽस्य) અધમ, નીચ, મલીન, મેલું.

विवर्णवदन त्रि. (विवर्णानि वदनानि यस्य) ફીકા મુખવાળું.

ચેષ્ટા, દીપ્તિ, કાન્તિ, સ્ત્રીઓનો એક સાત્ત્વિક ભાવ રમત ગમ્મત, મોજશોખ.
"सत्यपि रूपविलासोपहसितरतिविभ्रमे
विनयवति चावरोधजनः"......कादम्बर्याम्

विलासमन्दिर न. (विलासस्य मन्दिरम्) વિલાસ કરવાનું સ્થાન, રમતનું ઘર, ક્રીડાનું ઘર.

विलासवत् त्रि. (विलास+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વિલાસી, મોજીલું, શોખીન, ભોગી.

विलासिका स्त्री. ઉપરૂપકરૂપ નામનું એક નાટક.

विलासिन् त्रि. (विलास+अस्त्यर्थे इन्) વિલાસવાળુ, મોજીલું, શોખીન, ગમ્મતી, ભોગવાળું.
"विलासिनी काञ्चनपट्टिकायाम्–उद्भटे"

विलासिन् पु. (विलासोऽस्यास्तीति, विलास+इनि) ચન્દ્ર, શ્રીકૃષ્ણ, મહાદેવ, સર્પ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, કપૂર.

विलासिनी स्त्री. (विलासोऽस्त्यस्याः, इनि+ङीप्) નારી, વેશ્યા.

विलिप्त त्रि. (वि+लिप्+क्त) લીંપેલ, ખરડેલ,ચોપડેલ.

विलीन त्रि. (वि+ली+क्त) ગળેલું, દ્રવ થયેલું, વિશ્લેષ પામેલું, નાશ પામેલું.

विलेपन न. (विलिप्यतेऽनेन करणे ल्युट्) શરીર વિગેરે ઉપર ચોપડવાને પીસેલો કેસર વિગેરે પદાર્થ,

विलेपन न. (वि+लिप्+भावे ल्युट्) લીંપવું તે, ચોપડવું તે, ખરડવું તે.

विलेपनी स्त्री. (वि+लिप्+ल्युट्+ङीप्) રાબડી, સુંદર વેશવાળી સ્ત્રી.

विलेप्य पु. (वि+लिप्+यत्) રાબડી, રાબ.

विलेप्य त्रि. (वि+लिप्+यत्) લેપ કરવા યોગ્ય, ખરડવા લાયક, ચોપડવા યોગ્ય.

विलोक पु. (विगतो लोको यस्मात्) એકાન્ત.

विलोकन न. (वि+लोक्+भावे ल्युट्) જોવું, દેખવું.

विलोकना स्त्री. (वि+लोक्+युच् टाप्) જોવું, દેખવું.

विलोकनीय त्रि. (वि+लोक्+कर्मणि अनीयर्) જોવા લાયક, નીરખવા યોગ્ય.

विलोकनीयता स्त्री. (विलोकनीयस्य भावः तल्+टाप्) જોવાલાયકપણું, નીરખવા યોગ્યપણું.

विलोकनीयत्व न. (विलोकनीयस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विलोकित त्रि. (वि+लोक्+कर्मणि क्त) જોયેલ,દેખેલ.

विलोक्य त्रि. (वि+लोक्+यत्) જોવા લાયક, દેખવા લાયક.

विलोक्य अव्य. (वि+लोक्+ल्यप्) જોઇને, દેખીને,

विलोचन न. (विलोच्यते दृश्यतेऽनेन, वि+लोचि+ल्युट्) નેત્ર, આંખ.
"उमामुखे विम्बफलाधरोष्ठे व्यापारयामास विलोचनानि"
कुमारसं०

विलोचन न. (विलोच्यते, वि+लोच्+भावे ल्युट्) જોવું, દેખવું.

विलोचनपात पु. (विलोचनस्य पातः) જોવું, નજર નાખવી.

विलोचनाम्बु न. (विलोचनयोः अम्बु) આંખનું પાણી, આંસુ.

विलोटक पु. (विशेषेण लुटति, वि+लुट्+ण्वुल्) એક જાતનું માછલું.

विलोडन न. (वि+लुड्+ल्युट्) વલોવવું, મથવું, ડહોળી નાખવું.

विलोडित न. (वि+लुड्+क्त) છાસ.

विलोडित त्रि. (,, ,,) વલોવેલ, મથેલ, ડહોળી નાંખેલ.

विलोप पु. (विशेषेण लोपः, वि+लुप्+घञ्) સારી રીતે લોપ થવો.
"काले स्थाने च पात्रे च नहि वृत्तिं विलोपयेत्"
नीतिसारे.

विलोभ पु. (वि+लुभ्+घञ्) વિશેપ લોભવાળું, લોભ રહિત.

विलोम त्रि. (विगतं लोम यत्र अच् समा.) વિપરીત, અવળું, ઉલટું.

विलोम पु. (,, ,,) સર્પ, કુતરો, વરુણદેવ, ગણિત પ્રસિદ્ધ એક ક્રિયા.

विलोम न. (विगतं लोम यत्र अच् समा.) પાણી ખેંચવાનો રેંટ–अरघट.

विलोमकर्मन् न. (विलोमम् तत् कर्म च) અવળું કામ, ઉલટું કામ, વિપરીત કર્મ, ગણિત પ્રસિદ્ધ એક ક્રિયા.

विविशिवस् त्रि. (विश+क्वसु+इट्) પ્રવેશ કરતું, પેસતું.

विवीत पु. (विशिष्टं वीतं गवादिप्रचारस्थानं यत्र) ઘણાં ઝાડ તથા ઘાસ વિગેરેથી યુક્ત એક પ્રદેશ.

विवृक्त त्रि. (वि+वृज्+क्त) તજેલ, છોડેલ.

विवृक्ता स्त्री. (वि+वृज्+क्त+स्त्रियां टाप्) પતિએ ત્યજેલી એવી સ્ત્રી.

विवृत त्रि. (वि+वृ+क्त) વિસ્તૃત, વિશાલ, ખુલ્લુ કરેલ, વ્યાખ્યાન કરેલ.

विवृता स्त्री. (वि+वृ+क्त+टाप्) એક જાતનો ક્ષુદ્રરોગ.

विवृताक्ष पु. (विवृते अक्षिणी यस्य षच् समा.) કુકડો.

विवृताक्षी स्त्री. (विवृताक्ष+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુકડી.

विवृति स्त्री. (वि+वृ+क्तिन्) વિવરણ, વ્યાખ્યાન, વિસ્તાર, ફેલાવ, ખુલ્લાપણું.

विवृत्त त्रि. (वि+वृत्+क्त) આડું ચાલેલ, પ્રકટ કરેલ, તિરછું કરેલ.

विवृत्ता स्त्री. (वि+वृत्+क्त+टाप्) એક જાતનો ક્ષુદ્રરોગ.

विवृत्सत् त्रि. (वृत्+सन्+शतृ) વર્તવા–હોવાને ઇચ્છતું.

विवृत्सा स्त्री. (वृत्+सन्+अ+टाप्) વર્તવા–હોવાની ઇચ્છા.

विवृत्सु त्रि. (वृत्+सन्+उ) વર્તવા–હોવા ઇચ્છનાર.

विवृद्ध त्रि. (वि+वृध्+क्त) વધેલું.

विवृद्धि स्त्री. (वि+वृध्+क्तिन्) વધવું તે, વધારો.

विवेक पु. (वि+विच्+घञ्) યથાર્થ રીતે વસ્તુના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો, પ્રકૃતિ અને પુરૂષનું ભેદ-જ્ઞાન, અન્યોન્યના ધર્મને પૃથક્ કરી વસ્તુના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરવો તે, વિચાર, પાણીનો ધરો, સ્વ અને પરની વહેંચણ.

"विवेकप्रध्वंसादुपचितमहामोहगहनो" मालतीमाधवे.

विवेक पु. (,, ,,) ન્યાયાધીશ.

विवेकता स्त्री. (विवेकस्य भावः तल्+टाप्) વિવેકપણું.

विवेकत्व न. (विवेकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विवेकदृश्वन् त्रि. (विवेकेन पश्यति, दृश्+क्वनिप्) વિવેકી, વિવેકથી જોનાર.

विवेकिता स्त्री. (विवेकिनः भावः तल्+टाप्) વિવેકીપણું.

विवेकित्व न. (विवेकिनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विवेकिन् त्रि. (विवेक+अस्त्यर्थे इनि) વિવેકવાળું.

विवेकिन् पु. (वि+विच्+घिनुण्) ભૈરવવંશી દેવસેનનો એક પુત્ર.

विवेक्तव्य त्रि. (वि+विच्+तव्यच्) વિવેચન કરવા યોગ્ય.

विवेचन न. (वि+विच्+भावे ल्युट्) વિચાર, વિશેષે કરી પૃથક્કરણ, ટીકા.

विवेचनीय त्रि. (विच्+कर्मणि अनीयर्) વિવેચન કરવા યોગ્ય.

विवोढृ त्रि. (वि+वह्+तृच्) જમાઇ, પતિ.

विव्वोक पु. (वि+वा+कु तस्य ओकः स्थानम्) સ્ત્રીઓની એક શૃંગાર ચેષ્ટા.

"गर्वाभिमानादिष्टेऽपि विव्वोकोनादरक्रिया"

विश् (तुदा. प. स. अनिट् विशति) પ્રવેશ કરવો, પેસવું, કબજામાં આવવું, આવી પડવું, વ્યાપી જવું.

अनु+विश्=अनुविशति–પેઠેલાની પછી પ્રવેશ કરવો.

अभि+नि+विश्=अभिनिविशति–આશ્રય લેવો, કબજે કરવું, તરફ જવું.

आ+विश्=आविशति–પેસવું, પાસે જવું, કબજે કરવું.

उप+विश्=उपविशति–બેસવું, લશ્કરની છાવણી નાખીને પડવું, પેસવું.

नि+विश्=निविशते–બેસવું, પેસવું, આસક્ત હોવું, પરણવું.

निस्+विश्=निर्विशति–ભોગ કરવો, શણગારવું.

प्र+विश्=प्रविशति–પેસવું, આરંભ કરવો, શરૂ કરવું.

संविशति–પેસવું, સંભોગ કરવો, સુવું.

समा+विश्=समाविशति–પેસવું, પાસે જવું.

विश् पु. (विश्+क्विप्) માણસ, વૈશ્ય.

विश न. (विश+क) કમળની દાંડલી–મૃણાલ.

विश त्रि. (,, ,,) પ્રવેશ કરનાર.

विशकण्ठ पु. (विशमिव कण्ठो यस्य) બગલો.

विशकण्ठी स्त्री. (विशमिव कंठो यस्याः स्त्रियां ङीप्) બગલી.

विवर्णास्य त्रि. (विवर्णानि आस्यानि यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विवर्त्त पु. (वि+वृत्+घञ्) નાચ, નૃત્ય, સમુદાય, ફરવું તે, વિકાર, ફેરફાર, રૂપાન્તર, ફરી જવું, કારણથી વિષમ સત્તાએ ઉત્પન્ન થતું કાર્ય, કોઈ વસ્તુને કોઇ વસ્તુરૂપ માનવી કે જોવી એ પ્રકારની ભ્રાન્તિ.

विवर्द्धन न. (वि+वृध्+ल्युट्) વધવું, વૃદ્ધિ પામવી, કાપવું.

विवर्द्धित त्रि. (वि+वृध्+कर्मणि क्त) વધેલ, કાપેલ.

विवश त्रि. (विगतो वशः आयत्तता यस्य) સ્વતંત્ર નહિ તે, પરવશ, પરાધીન, વ્યાકુળ, અરિષ્ટ બુદ્ધિવાળું.

विवशता स्त्री. (विवशस्य भावः, तल्+टाप्) પરાધીનતા, વ્યાકુળતા.

विवशत्व न. (विवशस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

विवस्त्र त्रि. (विगतं वस्त्रं यस्मात्) વસ્ત્ર વગરનું, વસ્ત્ર રહિત.

विवस्त्र पु. (विगतं वस्त्रमस्य) દિગંબર જૈન, શિવ.

विवस्वत् पु. (वि+वस्+क्विप्, अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, સૂર્યનો સારથિ અરુણ, હરકોઈ દેવ.

विवाक त्रि. (वि+वच्+संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) વિવેચન કરનાર.

विवात् त्रि. (वि+वा+शतृ) વિશેષ વાતું.

विवाद पु. (विरुद्धो वादः) વિરુદ્ધ વાદ, કલહ, કજીઓ, દાવો.

विवादकृत् त्रि. (विवादं करोति, कृ+क्विप्+तुक् च) વિવાદને કરનાર, કજીઓ કરનાર, દાવો કરનાર.

विवादार्थिन् त्रि. (विवादं अर्थयते, अर्थ्+इनि) વાદ કરવા ઇચ્છનાર, દાવો કરવા ઇચ્છનાર.

विवादिन् त्रि. (विवादोऽस्यास्ति, विवाद+इनि) વાદ કરનાર, દાવો કરનાર, કજીયો કરનાર.

विवार पु. (वि+वृ+घञ्) ફેલાવ, પહોળું થવું, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ વર્ણોચ્ચારમાં એક બાહ્ય પ્રયત્ન.

विवास पु. (वि+वस्+घञ्) પરદેશ વસવું, દેશનિકાલ.

विवासस् त्रि. (विगतं वासो यस्य) વસ્ત્ર વિનાનું, નાગું.

विवासस् पु. (विगतं वासोऽस्य) શિવ, દિગમ્બર જૈન.

विवासन न. (वि+वस्+णिच्+ल्युट्) દેશનિકાલ. "सीता विवासनपटोः करुणा कुतस्ते" उत्तररामचरिते.

विवासित त्रि. (वि+वस्+णिच्+क्त) દેશનિકાલ કરેલ.

विवाह पु. (विशिष्टं वहनम्, वि+वह्+घञ्) પરણવું, લગ્ન, વિવાહ.

विवाहित पु. (विवाहो जातोऽस्य तार० इतच्) વિવાહ જેનો થયેલ છે તે, પરણેલ.

विवाह्य त्रि. (वि+वह्+ण्यत्) વિવાહને યોગ્ય, વિશેષ વહન કરવા યોગ્ય.

विवाह्य पु. (,, ,,) જમાઇ.

विविक्त त्रि. (वि+विच्+क्त) નિર્જન, એકાન્ત, પવિત્ર, અસંયુક્ત, નહિ જોડાયેલું, વિવેકી.

विविक्तसेविन् त्रि. (विविक्तं सेवते, सेव्+इन्) એકાન્ત સેવનાર.

विविक्ता स्त्री. (वि+विच्+क्त+टाप्) દુર્ભાગ્યવાળી સ્ત્રી.

વિસ્તાર, મોટાઈ.

विशालतैलगर्भ पु. (विशालं विस्तीर्णं तैलं गर्भे फलमध्ये यस्य) અંકોટક વૃક્ષ.

विशालत्व न. (विशालस्य भावः त्व) વિસ્તાર, મોટાઇ.

विशालत्वच् पु. (विशाला त्वग् यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.

विशालपत्र पु. (विशालानि पत्राणि यस्य) શ્રીતાલ વૃક્ષ, કાસાલુ વૃક્ષ.

विशाला स्त्री. (विशाल+टाप्) ઇન્દરવરણી, મહેન્દ્ર વારુણીનો વેલો, પોઇનો વેલો, ઉજ્જયની નગરી, તે નામે એક નદી.

विशालाक्ष पु. (विशाले अक्षिणी यस्य षच् समा.) મહાદેવ, ગરૂડ, વિષ્ણુ.

विशालाक्ष त्रि. (,, ,,) વિશાળ નેત્રવાળું, મોટી આંખવાળું.

विशालाक्षी स्त्री. (विशाले अक्षिणी यस्याः) પાર્વતી, મોટી આંખોવાળી સ્ત્રી, નાગદન્તી વૃક્ષ, શ્રેષ્ટ સ્ત્રી, એક યોગિની.

विशाली स्त्री. (वि+शाल्+गौरा. ङीप्) અજમોદ, એકજાતની મૃગલી, એક જાતની પક્ષિણી.

विशिख पु. (विशिष्टा शिखा यस्य) બાણ, કાસડાનું ઝાડ, તોમર શસ્ત્ર.

विशिख त्रि. (विगता शिखा यस्य) શિખાવગરનું.

विशिखा स्त्री. કોદાળી, પાવડો, બંદુક, પોળ, માંદાને સુવાનું ઘર.

विशिखान त्रि. (वि+शिख्+शानच्) શબ્દ કરતું, અવાજ કરતું.

विशिप न. (विश्+इपक्) મંદિર.

विशिष्ट त्रि. (वि+शिष्+क्त) યુક્ત, વિલક્ષણ, ઉત્તમ.

विशिष्टबुद्धि स्त्री. (विशिष्टस्य बुद्धिः) વિશેષણવાળા વિશેષ્યનું જ્ઞાન.

विशिष्टवैशिष्ट्यज्ञान न. (विशिष्टवैशिष्टस्य ज्ञानम्) વિશેષણ યુક્ત સંસર્ગનું જ્ઞાન.

विशिष्टाद्वैत न. (विशिष्टयोरद्वैतम्) રામાનુજ નામના આચાર્યના મત પ્રમાણે પ્રકૃતિ વિશિષ્ટ બ્રહ્મનું એકત્વ.
"यथा-सूक्ष्मचिदचिदात्मकशरीरविशिष्टस्य कारणस्य परमात्मनः स्थूलचिदचिदात्मकशरीरविशिष्टस्य कार्यस्य परमात्मनश्चैक्यम् ।

विशिष्टाभाव पु. (विशिष्टस्य अभावः) વિશેષણ વિશિષ્ટનો અભાવ.

विशीर्ण त्रि. (वि+शॄ+क्त) સુકું, સુકાઇગયેલ, વૃદ્ધાવસ્થાને પામેલ, વીખાઇ ગયેલ.

विशीर्णपर्ण पु. (विशीर्णं पर्णं यस्य) લીંબડાનું ઝાડ.

विशील त्रि. (विगतं शीलं यस्य) શીલવિનાનું, ચારિત્ર્યહીન.

विशुद्ध त्रि. (वि+शुध्+क्त) દોષ રહિત, સ્વચ્છ, નિર્મળ, પવિત્ર.
"न भीतो मरणादस्मि केवलं दूषितं यशः
विशुद्धस्य हि मे मृत्युः पुत्रजन्मसमः किल"

विशुद्ध न. (वि+शुध्+क्त) તંત્રશાસ્ત્રમાં બતાવેલ કંઠમાં આવેલું એક ચક્ર.

विशुद्धता स्त्री. (विशुद्धस्य भावः, तल्+टाप्) શુદ્ધિ, પવિત્રતા, સ્વચ્છતા, નિર્મળતા, દોષરહિતપણું.

विशुद्धत्व न. (विशुद्धस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विशुद्धाद्वैत न. (विशुद्धस्य अद्वैतम्) વલ્લભાચાર્યના વૈષ્ણવમતમાં દોષરહિત બ્રહ્મનું અદ્વૈતપણું–ઐકયતા.

विशुद्धि स्त्री. (वि+शुध्+क्तिन्) દોષરહિતપણું, શોધવું પવિત્ર કરવું, નિર્દોષપણું, નિર્મળપણું, શુદ્ધિ.

विशृङ्खल त्रि. (विगता शृङ्खला पद्धतिर्यस्य) પરિપાટી વગરનું, સાંકળવિનાનું, કેદમાંથી છુટેલું, સ્વતંત્ર, ઉચ્છૃંખલ.

विशेष पु. (वि+शिष्+घञ्) વધારે, ભેદ, પ્રકાર, વ્યક્તિ, સ્પષ્ટીકરણ, તફાવત, ખાસ, તિલક, ન્યાય પ્રસિદ્ધ પદાર્થ, વ્યાપ્ય ધર્મ, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

विशेषक पु. न. (विशेषयति, वि+शिष्+णिच्+ण्वुल्) લલાટમાં કરેલ તિલક, ચાંલ્લો.

विशेषक न. (वि+शिष्+णिच्+ण्वुल्) એકવાકયતાને પામેલ, ત્રણ શ્લોકનો સમૂહ.

विशेषक त्रि. (वि+शिष्+णिच्+ण्वुल्) વિશેષ કરનાર.

विशेषक पु. (,, ,,) તલનું ઝાડ.

विशेषगुण पु. (विशेषश्चासौ गुणश्च) ન્યાયપ્રસિદ્ધ

विशङ्क त्रि. (विगता शङ्का यस्य) શંકારહિત, નિઃશંક.
विशङ्कट त्रि. (वि+शङ्कटच्) વિશાળ.
विशत् त्रि. (विश्+वर्तमाने शतृ) પ્રવેશ કરતું, પેસતું.
विशद पु. (वि+शद्+अच्) સફેત રંગ, ધોળો રંગ, ઉજાસ.
विशद त्रि. (वि+शद्+अच्) ચોખ્ખુ, નિર્મળ, પ્રકટ, ખુલ્લુ, ઉજ્વળ સ્પષ્ટ, સફેત.
विशदीकरण न. (विशद+च्वि+कृ+ल्युट्) પ્રકટકરવું, ખુલ્લુકરવું, સ્પષ્ટકરવું.
विशय पु. (वि+शी+अच्) સંશય.
विशयिन् त्रि. (विशयोऽस्त्यस्येति, विशय+इन्) સંશય વાળું.
विशर पु. (वि+शॄ–हिंसायां+अप्) વધ, મારવું, મારીનાંખવું.
विशर त्रि. (विगतं शरं यस्मात्) બાણુવગરનું, બાણ રહિત.
विशरण न. (विशॄ++ल्युट्) વધ, મારવું, મારી નાંખવું.
विशल्य त्रि. (विगतं शल्यं यस्मात्) સાલવગરનું, કાંટાવિનાનું, કષ્ટ વગરનું.
विशल्यकृत् त्रि. (विशल्यं तत्प्रहारजन्यवेदनादिनाशं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) સાલવગરનું કરનાર, કાંટારહિત કરનાર, દુઃખ દૂરકરનાર.
विशल्यकृत् पु. (,, ,,) એક જાતનું ઝાડ.
विशल्यकरणी स्त्री. (विशल्यं क्रियतेऽनया, विशल्य+कृ+ल्युट्+ङीप्) એક જાતની ઔષધિ.
विशल्या स्त्री. (विगतं शल्यं तत्प्रहारादिजनितवेदनादि नाशो यया) ગળો, નેપાળાનું ઝાડ, અજમોદ, અગ્નિશિખા વૃક્ષ.
विशसन न. (वि+शस्–हिंसने+ल्युट्) મારવું, મારી નાંખવું.
विशसन पु. (विशसति हिनस्ति, वि+शस्+ल्यु) તલવાર.
विशसित त्रि. (वि+शस्+क्त) મારીનાંખેલ, કાપીનાંખેલ.
विशसितृ त्रि. (वि+शस्+तृच्) મારીનાંખનાર, કાપીનાંખનાર.
विशस्त त्रि. (वि+शस्–अविनये+क्त इट्) ઉદ્ધત, નિર્લજ્જ, પ્રસિદ્ધ, વખાણેલ.
विशस्तृ पु. (वि+शस्+तृच्) ચંડાળ.
विशस्त्र त्रि. (विगतं शस्त्रं यस्य) શસ્ત્રરહિત.
विशाख पु. (विशिष्टा शाखाऽस्य) કાર્તિક સ્વામી, ધનુંધારીની નીશાનિ તાકતી વેળા ઉભા રહેવાની એક રીત, સાટોડી, શિવ, કાર્તિકસ્વામીના અંશથી ઉત્પન્ન થયેલ એક દેવ.
विशाख त्रि. (,, ,,) યાચક, માગણ, અરજદાર.
विशाख त्रि. (विगता शाखा यस्य) શાખાવગરનું, ડાળી રહિત.
विशाखज त्रि. (विशिष्टा शाखा यस्य तथा सन् जायते, जन्+ड) નારંગીનું ઝાડ.
विशाखल न. ધનુર્ધારીઓની ઉભારહેવાની એક રીત.
विशाखा स्त्री. (विशिष्टा शाखा प्रकारो यस्याः) તે નામનું સોળમું નક્ષત્ર.
विशाय पु. (वि+शी–पर्य्याये+णच्) પહેરેગીરોનું વારાફરતી સૂવું.
विशारण न. (वि+शॄ+णिच्+ल्युट्) મારી નાંખવું. ઠારમારવું.
विशारद पु. (विशालं ददाति, दा+क, लस्य रः) પંડિત, બોલસરીનું ઝાડ.
विशारद त्रि. (,, ,,) પ્રગલ્ભ, શ્રેષ્ઠ, બાહોશ, હોંશીયાર, કુશળ, વિદ્વાન્, પ્રસિદ્ધ.
विशारदा स्त्री. (विशारद+स्त्रियां टाप्) ધમાસો વનસ્પતિ.
विशाल त्रि. (वि+शालच् यद्वा विश्–प्रवेशने+कालन्) વિસ્તીર્ણ, મોટું.
विशाल पु. (वि+शालच्) એકજાતનો મૃગ, એકજાતિ.
विशालकुल न. (विशालच तत् कुलच) મોટું કુળ.
विशालकुलज त्रि. (विशालकुलाज्जायते, जन्+ड) મોટાકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ.
विशालकुलसंभव त्रि. (विशालकुले संभवो यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विशालता स्त्री. (विशालस्य भावः तल्+टाप्)

विश्लथाङ्ग त्रि. (विश्लथं अङ्गं यस्य) ઢીલા અંગવાળુ, શિથિલ શરીરવાળું.

विश्लिष्ट त्रि. (वि+श्लिश्+क्त) જૂદુ પડેલ, શિથિલ, ઢીલું.

विश्लेप पु. (वि+श्लिष्+घञ्) વિયોગ, જુદુ પડવું તે, શિથિલ, ઢીલું.

विश्व पु. (विश्+व) જગત્, સંસાર, વિષ્ણુ, દેહ, શરીર, સુંઠ.

"नीरक्षीरविवेके हंसालस्यं त्वमेव तनुषे चेत्
विश्वस्मिन्नधुनाऽन्यः कुलव्रतं पालयिष्यति कः"

भामिनीविलासे

विश्व पु (,, ,,) સંસારાભિમાની જીવ.

विश्व त्रि. (विश्+क्वन्) બધું, સઘળું, નાગરિક.

विश्व पु. ब. વસુ, શ્રાદ્ધના સત્યક્રતુ વિગેરે દેવ.

विश्वकद्रु त्रि. (विश्वकं द्रवति, द्रु+डु) ખળ, નીચ, લુચ્ચું.

विश्वकद्रु पु. (,, ,, ,,) શિકાર કરવામાં હોંશિયાર, કુતરો, અવાજ, શબ્દ.

विश्वकर्मन् पु. (विश्वेषु कर्म यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, દેવોના કારીગર–સુથાર, તે નામે એક મુનિ, પરમેશ્વર.

विश्वकर्मजा स्त्री. (विश्वकर्मणो जायते, जन्+ड+टाप) સૂર્યની એક પત્ની.

विश्वकर्मसुता स्त्री. (विश्वकर्मणः सुता) ઉપર પ્રમાણે.

विश्वकृत् पु (विश्वं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) વિશ્વકર્મા, પરમેશ્વર, બ્રહ્મા, બધુ કરનાર.

विश्वकेतु पु. (विश्वमेव केतुर्यस्य विश्वव्यापी वा केतुर्यस्य) અનિરૂદ્ધ.

विश्वक्सेन पु. (विश्वची सेना यस्य) વિષ્ણુ,વિષ્ણુના નિર્માલ્યને ધારણ કરનાર તેનો એક ગણ.

विश्वक्सेना स्त्री. પ્રિયંગુવૃક્ષ–કાંગ.

विश्वगन्धा (विश्वे सकलाः गन्धाः यस्याम्) પૃથ્વી.

विश्वगन्ध न. (विश्वतः गन्धो यस्य) બોલ–ગંધરસ, ડુંગળી.

विश्वगोप्तृ त्रि. (विश्वस्य गोप्ता) જગતનું રક્ષણ કરનાર.

विश्वगोप्तृ पु. (,, ,,) ઈન્દ્ર, વિષ્ણુ, શિવ, પરમેશ્વર.

विश्वग्रन्थि स्त्री. (विश्वतो ग्रन्थिर्यस्याः) હંસપદી નામે વેલ.

विश्वङ्कर त्रि. (विश्वं करोति, कृ+बाहु ट) સઘળું કરનાર.

विश्वच् अव्य. (विश्वं अञ्चति, अञ्च्+क्विप् पृषो०) ચારે બાજુ, ચોતરફ, બધેય.

विश्वच् त्रि. (,, ,, ,,) સર્વ તરફ જનાર, ચોતરફ જનાર,

विश्वचक्र न. બારમું એક મહાદાન.

विश्वजन न. (विश्वं जनम्) બધાં માણસો, સમસ્ત લોક.

विश्वजन पु. યક્ષ.

विश्वजनीन त्रि. (विश्वजनाय हितम्) બધા માણસોના હિતનું, જગતના હિતનું.

विश्वजनीय त्रि. (विश्वजन+छ) ઉપરનો અર્થ.

विश्वजन्य त्रि. (विश्वजन+यत्) બધા માણસોના હિતનું, જગતના હિતનું.

विश्वजित् त्रि. (विश्वं जयति, जि+क्विप् तुक् च) જગતને જીતનાર, બધું જીતનાર.

विश्वञ्च् त्रि. (विश्व+अञ्च्+क्विप्) ચોતરફ જનાર, ચોતરફનું.

विश्वतस् अव्य. (विश्व+पञ्चम्यर्थे तसिल्) ચારે તરફથી, સઘળેથી, સઘળે.

विश्वतोमुख त्रि. (विश्वतो मुखं यस्य) ચોતરફ મુખવાળું.

विश्वदेव पु. ब. व. (विश्वे दीव्यतीति, दिव्+अच्) એક જાતના શ્રાદ્ધના દેવ.

"वसुसत्यौ क्रतुदक्षौ कालकामौ धुरिः कुरुः
पुरूरवा मार्द्रवाश्च विश्वे देवाः प्रकीर्तिताः"

विश्वदेवा स्त्री. (विश्व+दिव्+अच्+टाप्) એક વનસ્પતિ, નાગબલા, લાલ કમળ.

विश्वधारिणी स्त्री. (विश्वं धारयति, धृ+णिच्+इन्+ङीप्) પૃથ્વી.

विश्वधारिन् त्रि. (,, ,, धृ+णिच्+इन्) જગત્ ધારણ કરનાર, સમગ્ર ધારણ કરનાર.

विश्वधारिन् पु. (विश्वं धारयति, धृ+णिच्+इन्) પરમેશ્વર, જીનદેવ.

વિશેષ પદાર્થના ગુણ.

विशेषज्ञ त्रि. (विशेषं जानाति, ज्ञा+क) વિશેષ જાણનાર, વિદ્વાન્.

विशेषण न. (विशिष्यतेऽनेन, वि+शिष्+ल्युट्) ગુણ–ક્રિયા વગેરે ભેદક ધર્મ.

विशेषणासिद्ध पु. (विशेषणेनासिद्धः) તે નામે એક હેત્વાભાસ.

विशेषतस् अव्य. (विशेष+पञ्चम्यर्थे तसिल्) ઘણું કરીને, ખાસકરીને, વિશેષે કરીને, વિશેષથી.

विशेषता स्त्री. (विशेषस्य भावः, तल्+टाप्) વિશેષ પણું.

विशेषत्व न. (,, ,, त्व) વિશેષપણું.

विशेषधर्म पु. (विशेषश्चासौ धर्मश्च) વિશેષ ધર્મ–ખાસધર્મ.

विशेषलक्षण न. (विशेषश्च तत् लक्षणञ्च) વિશેષ લક્ષણ–ખાસ ધર્મ.

विशेषविधि पु. (विशेषे विधिः) વિશેષવિધાન–ખાસ વિધિ.

विशेषित त्रि. (वि+शिष्+णिच्+क्त) વિશેષકરેલ, ભેદપાડેલ, વિશેષણ યુક્ત કરેલ.

विशेषोक्ति स्त्री. (विशेषेण उक्तिः) તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

विशेष्य त्रि. (विशिष्यते गुणादिभिः, वि+शिष्+ण्यत्) ગુણવિગેરેથી ભેદ્યપદાર્થ, ધર્મી, જેને વિશેષણ લાગ્યું હોય તે.

विशेष्यासिद्ध पु. સ્વરૂપાસિદ્ધ નામનો એક હેત્વાભાસ.

विशोक पु. (विगतः शोकः यस्मात् यस्य वा) આસો પાલવનું ઝાડ

विशोक त्रि. (,, ,,) શોકવિનાનું, શોકરહિત,

विशोका स्त्री (विशोक+स्त्रियां टाप्) યોગશાસ્ત્રોક્ત એક ચિત્તવૃત્તિ.

विशोधन न. (विशुध्+भावे ल्युट्) શુદ્ધ કરવું, પવિત્ર કરવું, સ્વચ્છકરવું, શોધવું.

विशोधन त्रि. (वि+शुध्+ल्यु) શુદ્ધકરનાર, પવિત્ર કરનાર, સ્વચ્છ કરનાર, શોધનાર.

विशोधनी स्त्री. (विशुध्यतेऽनया, शुध्+ल्युट्+ङीप्) નેપાળો.

विशोधित त्रि. (वि+शुध्+कर्मणि क्त) શુદ્ધકરેલ, શોધેલ, પવિત્રકરેલ, સ્વચ્છકરેલ.

विशोधिन् त्रि. (वि+शुध्+णिच्+णिनि) શુદ્ધ કરનાર, પવિત્ર કરનાર, સ્વચ્છકરનાર, શોધનાર.

विशोधिनी स्त्री. (विशोधिन्+स्त्रियां ङीप्) नागदन्ती શબ્દ જુઓ.

विश्न पु. (विश्–दीप्तौ+भावे नङ्) દીપ્તિ, પ્રકાશ, શોભા, કાન્તિ.

विश्रणन न. (वि+श्रण्+णिच्+ल्युट् न दीर्घः) દાન, દેવું, આપવું.

विश्रब्ध त्रि. (वि+श्रम्भ्+क्त) વિશ્વાસ, વિશ્વાસ પામેલ, શાન્ત, ઉદ્ધત નહિ તે, ગાઢ.

विश्रम पु. (वि+श्रम्+घञ्, न वृद्धिः) વિરામ, વીસામો લેવો, આરામ.

विश्रमित त्रि. (वि+श्रम्+क्त) અત્યન્ત થાકેલ, વિસામો લીધેલ.

विश्रम्भ पु. (वि+ श्रम्भ्+अच्) વિશ્વાસ, પ્રેમ, સ્નેહ, ક્રીડા, કલહ, વધ, મારીનાંખવું.
"विश्रम्भादुरसि निपत्य लब्धनिद्राम्" उत्तररामचरिते.

विश्रय पु. (वि+श्रि+अच्) આશ્રય.

विश्राणन न. (वि+श्रि+णिच्+ल्युट् वा वृद्धिः) દાન, દેવું, આપવું.

विश्राणित त्रि. (वि+श्रण्+क्त दीर्घः) દીધેલ,આપેલ.
"निःशेषविश्राणितकोशजातम्"–रघुवंशे

विश्रान्त त्रि. (वि+श्रम्+क्त दीर्घः) વિશામો પામેલું, શાન્ત.

विश्रान्ति स्त्री. (वि+श्रम्+क्तिन् दीर्घः) વીસામો લેવો, આરામ.

विश्राम पु. (वि+श्रम्+घञ्) વિરામ, વીસામો લેવો, આરામ.

विश्राव पु. (वि+श्रु+घञ्) પ્રસિદ્ધિ, ખ્યાતિ.

विश्रुत त्रि. (वि+श्रु+कर्मणि क्त) વિખ્યાત, પ્રસિદ્ધ, વિશેષ સાંભળેલ.

विश्रुति स्त्री. (वि+श्रु+भावे क्तिन्) વિશેષ સાંભળવું, પ્રખ્યાતિ, પ્રસિદ્ધિ.

विश्लथ त्रि. (वि+श्लथ्+अच्) શિથિલ, નિર્બલ, ઢીલું

विश्वास पु (वि+श्वस्+घञ्) વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા.
विश्वासकारण न. (विश्वासस्य कारणम्) વિશ્વાસનું કારણ.
विश्वासकृत् त्रि. (विश्वासं करोति, कृ+क्विप्+तुक् च) વિશ્વાસ કરનાર.
विश्वासघात पु. (विश्वासस्य घातः) વિશ્વાસનો ઘાત.
विश्वासघातक त्रि. (विश्वासं हन्ति, हन्+ण्वुल्) વિશ્વાસઘાત કરનાર, કપટી.
विश्वासघातिन् त्रि. (विश्वासस्य घाती) ઉપર પ્રમાણે.
विश्वासभङ्ग पु. (विश्वासस्य भङ्गः) વિશ્વાસનો નાશ.
विश्वासस्थान न. (विश्वासस्य स्थानम्) વિશ્વાસનું ઘર.
विश्वेदेव पु. ब. व. (विश्वे दीव्यन्ति) તે નામના એક શ્રાદ્ધદેવ.
विश्वेदेव पु. અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.
विश्वेश पु. (विश्वस्य ईशः) શિવ, પરમેશ્વર.
विश्वेश्वर पु. (विश्वस्य ईश्वरः) કાશીમાં આવેલું એક મહાદેવનું લીંગ-પીંડી.
विश्वौषध न. (विश्वेषु रोगेषु औषधम्) શુંઠ.
विष् (जुहो० उभ. सक. अनिट् वेवेष्टि-वेविष्टे) વ્યાપવું.
विष् (क्र्या. प. अ. अनिट् विष्णाति) વિયોગી થવું, જુદા પડવું, છુટા થવું.
विष् (भ्वा. प. स अनिट् विषति) સીંચવું, છાંટવું.
विष् स्त्री. (विष्+क्विप्) વિષ્ઠ, કન્યા.
विष न. (विष्-सेचने+क) પાણી, પદ્મકેસર, ગંધરસ-બોલ, વચ્છનાગ, ઝેર.
विष पु. न (विष्+क) હરકોઇ ઝેર.
विष पु. (,, ,,) કમળનો દાંડલો.
विषकण्टकिनी स्त्री. (विषयुक्तं कण्टकमस्याः, इनि+ ङीप्) એક જાતનો વેલો.
विषकण्ठ पु. (विषं कण्ठे यस्य) શિવ.
विषघ्ना स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+ट निपा० कुत्वघ-टाप्) ગળો.
विषघातिन् पु. (विषं हन्ति, हन्+णिनि) શિરીષ વૃક્ષ.
विषघातिन् त्रि. (,, ,,) ઝેરનો નાશ કરનાર.
विषघ्न पु. (विषं हन्ति, हन्+टक्) શિરીષ વૃક્ષ, જવાસો, બહેડાનું ઝાડ, ચંપાનું ઝાડ.
विषघ्न त्रि. (विषं हन्ति, हन्+टक्) ઝેરનો નાશ કરનાર.
विषघ्नी स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) હીલ મોચિકા, ઇંદરવરણી, ભોંયઆંબલી, હળદર, લાલ સાટોડી, મહાકરંજ વૃક્ષ.
विषजिह्व पु. (विषयुक्ता जिह्वेव पत्रमस्य) દેવતાડ વૃક્ષ.
विषजुष्ट त्रि. (विष+जुष्+क्त) ઝેર ખાધેલ, ઝેર સેવેલ.
विषज्वर पु. (विषमिव प्राणहन्ता ज्वरो यस्य) પાડો.
विषज्वरी स्त्री. (विषज्वर+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભેંસ.
विषण्ड न. (विशेषेण पण्डम्) કમળનો દાંડલો.
विषण्ण त्रि. (वि+सद्+क्त) કંટાળો પામેલ, નાઉમેદ થયેલ, ખેદયુક્ત.
विषण्णमुख त्रि. (विषण्णं मुखं यस्य) ખેદ પામેલા મુખવાળું, કંટાળેલા મુખવાળું.
विषण्णवदन त्रि. (विषण्णं वदनं यस्य) જેનું મોં દીલગીરીને લીધે ઉતરી ગયું હોય તે.
विषण्णता स्त्री. (विषण्णस्य भावः तल्+टाप्) ખેદ, કંટાળો.
विषण्णत्व न. (विषण्णस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
विषण्णास्य त्रि. (विषण्णं आस्यं यस्य) ખેદ પામેલા મુખવાળું.
विषतिन्दु पु. (विषयुक्तः तिन्दुः) કારસ્કર વૃક્ષ, કિંપાક વૃક્ષ, ખરાબ પિલુનું ઝાડ.
विषद पु. (विषं हालाहलं जलं वा ददाति, दा+क) મેઘ, મોથ, ધોળો રંગ.
विषद त्रि. (विषं हालाहलं ददाति, दा+क) ઝેર આપનાર, ધોળા રંગવાળું.
विषद न. (वि+पद्+अच्) મોરથુથુ.
विषदंष्ट्रा स्त्री. (विषयुक्ता दंष्ट्रा) સર્પની દાઢ, ઝેરી દાઢ, એક જાતનો વેલો.
विषदन्तक पु. (विषं दन्ते यस्य, कप्) સર્પ.
विषदन्तकी स्त्री. (विषदन्तक+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ.
विषदर्शनमृत्युक पु. (विषस्य दर्शनेन मृत्युरस्य, कप्) ચકોર પક્ષી.
विषदर्शनमृत्युकी स्त्री. (विषदर्शनमृत्युक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચકોર પક્ષિણી.

विश्वनाथ पु. (विश्वेषां नाथः) પરમેશ્વર, શિવ.
विश्वपर्णी स्त्री. (विश्वतः पर्णान्यस्याः) ભોંયઆંબલી.
विश्वपा पु. (विश्वं पाति, पा+विच्) સૂર્ય, ચન્દ્ર, અગ્નિ, આકડાનું ઝાડ, કપૂર, ચિત્રાનું ઝાડ, પરમેશ્વર.
विश्वपा त्रि. (विश्वं पाति, पा+विच्) જગતનું રક્ષણ કરનાર.
विश्वप्सन् पु. (विश्वं प्साति भक्षति प्सा+कनिन्) સર્વભક્ષક અગ્નિ, ચન્દ્ર, દેવ, વિશ્વકર્મા, પૃથ્વી, સૂર્ય, ચિત્રાનું ઝાડ, કપૂર, આકડાનું ઝાડ.
विश्वभुज् त्रि. (विश्वं भुंक्ते,भुज्+क्विप्) જગત્ભક્ષક, સમગ્ર ખાઇ જનાર.
विश्वभू पु. એક બુદ્ધ વિશેષ.
विश्वभेषज न. (विश्वेषां भेषजम्) સુંઠ.
विश्वमदा स्त्री. (विश्वस्य मदो यस्याः) અગ્નિની એક જીભ.
विश्वम्भर पु. (विश्वं बिभर्त्ति, भृ+अच्+मुम् च) ભગવાન જીનેશ્વર, વિષ્ણુ, શિવ, બ્રહ્મા, ઇન્દ્ર.
विश्वंभरा स्त्री. (विश्वं बिभर्त्ति, भृ+अच्+मुम्+टाप्) પૃથ્વી.
विश्वयु पु. વાયુ.
विश्वराज् पु. (विश्वेषु राजते, राज्+क्विप्) જગતનો રાજા, પરમેશ્વર.
विश्वरूप पु. (विश्वमेव रूपं यस्य) જીનદેવ,પરમેશ્વર.
विश्वरूपक न. (विश्वं रूपं यस्य, कप्) કાલાગુરૂ ચંદન,
विश्वरेतस् पु. (विश्वं रेतः शक्तिर्यस्य) બ્રહ્મા.
विश्वरोचन पु. (विश्वान् रोचयति, रुच्+णिच्+ल्यु) એક જાતનું શાક.
विश्वविधायिन् पु. (विश्वं विधत्ते, वि+धा+णिनि) જગતનો કર્તા.
विश्ववेदस् पु. (विश्वं वेत्ति विश्व+विद्+कसुन्) ઇન્દ્રાદિ દેવ.
विश्वव्याप्ति स्त्री. (विश्व+वि+आप्+क्तिन्) જગતમાં વ્યાપવું, સમગ્ર સ્થળે વ્યાપવું.
विश्वसन न. (वि+श्वस्+ल्युट्) વિશ્વાસ, ભરોસો.
विश्वसह त्रि. (विश्व+सह्+अच्) સઘળું સહન કરનાર.
विश्वसहा स्त्री. (विश्व+सह्+अच्+टाप्) પૃથ્વી.
विश्वसार न. (विश्वेषां सारम्) તે નામે એક તંત્ર.
विश्वसारक पु. (विश्वसार+संज्ञायां कन्) તે નામે એક વૃક્ષ.
विश्वसित त्रि. (वि+श्वस्+क्त+इडागमः) વિશ્વાસ પામેલ.
विश्वसृज् पु. (विश्वं सृजति सृज्+क्विप्) બ્રહ્મા, જગતનો કર્તા.
विश्वसेनराज् पु. સોળમા જૈન તીર્થંકર શાંતિનાથના પિતા.
विश्वस्त त्रि. (वि+श्वस्+क्त) વિશ્વાસ પામેલ.
विश्वस्ता स्त्री. (वि+श्वस्+क्त+टाप्) વિધવા સ્ત્રી.
विश्वस्था स्त्री. (विश्वतः तिष्ठति, स्था+क+टाप्) શતાવરી વનસ્પતિ.
विश्वस्त्रष्टृ पु. (विश्वस्य स्रष्टा) જગત્ કર્તા, બ્રહ્મા.
विश्वा स्त्री. (विश्+क्वन्+स्त्रियां टाप्) શુંઠ, સતાવરી, દક્ષની એક કન્યા, અતિવિખની કળી, વીસ પળ બરોબર વજન.
विश्वाची स्त्री. (विश्व+अञ्च्+क्विप्+ङीप्) તે નામની એક અપ્સરા.
विश्वात्मन् पु. (विश्वमेव आत्मा यस्य विश्वस्य आत्मा वा) પરમેશ્વર, વિષ્ણુ.
विश्वाधायस् पु. (विश्व+आ+धा+असुन् निपातनात् पूर्वदीर्घः) દેવ.
विश्वानर पु. અગ્નિજનક એક વિપ્ર.
विश्वामित्र पु. (विश्वमेव मित्रं यस्य पूर्वपददीर्घः) ગાધિપુત્ર બ્રહ્મર્ષિ વિશ્વામિત્ર.

ગન્ધ–એ ઇન્દ્રિયોના વિષય, દેશ, ભોગસાધન,વીર્ય, પારો, પતિ, નિત્યસેવિત, અવ્યક્ત, ઉપભોગ કરવા યોગ્ય કોઈ વસ્તુ, નિયામક, આરોપાશ્રય.

विषयकर्मन् न. (विषयस्य कर्म) વિષયનું કામ.

विषयकाम त्रि. (विषयं कामयते, कम्+णिच्+अच्) વિષયની ઇચ્છાવાળું.

विषयकाम पु. (विषयस्य कामः) વિષયની ઇચ્છા.

विषयग्राम पु. (विषयस्य ग्रामः) વિષયોનો સમૂહ, દેશોનો સમૂહ.

विषयज्ञान न. (विषयानां ज्ञानम्) વિષયોનું જ્ઞાન.

विषयाज्ञान न. (विषयानां न ज्ञानं यत्र) તન્દ્રા.

विषयात्मक त्रि. (विषय आत्मा स्वरूपं यस्य कप्) વિષયરૂપ આત્માવાળું, વિષયી.

विषयायिन् पु. (विषये अयति, अय्+णिनि) રાજા, કામદેવ, જ્ઞાનેન્દ્રિય, વિષયી પુરુષ.

विषयायिन् न. જ્ઞાન, ઇન્દ્રિય.

विषयासक्त त्रि (विषये आसक्तः) વિષયમાં આસક્ત, કામી, વિષયી.

विषयिता स्त्री. (विषयिनः भावः, तल्+टाप्) વિષયીપણું, જ્ઞાનનિષ્ઠ વિષય નિરૂપિત એક પદાર્થ, સ્વરૂપ સંબન્ધ.

विषयित्व न. (विषयिनः भावः त्व) વિષયીપણું.

विषयिन् न. (विषयोऽस्त्यस्य इनि) જ્ઞાન, ઇન્દ્રિય.

विषयिन् त्रि. (,, ,,) વિષયમાં આસક્ત.

विषयोपसेवन न. (विषयानां उपसेवनम्) વિષયોનું સેવન.

विषयोपसेवा स्त्री. (विषयस्य उपसेवा) વિષયનું સેવન.

विषरूप त्रि. (विष इव रूपं यस्य) ઝેરજેવું, ઝેરરૂપ

विषरूपा स्त्री. (विषं मूषिकविषं रूपयति, रूप्+क+टाप्) અતિવિખની કળી.

विषल न. (विष्+अस्त्यर्थे लच्) ઝેર, વિષ

विषलता स्त्री. (विषस्य लता) ઇન્દ્ર વારુણી.

विषलना स्त्री (विषलस्य भावः तल्+टाप्) ઝેરપણું.

विषलत्व न (विषलस्य भावः तल्+टाप्) ઝેરપણું.

विषविद्या स्त्री. (विषाय तन्निवृत्तये विद्या) ઝેરનો નાશ કરનાર મંત્રાદિનું જ્ઞાન.

विषविधि पु. એક જાતનું દિવ્ય પણ–સોગન્દ.

विषवेग पु. (विषस्य वेगः) ઝેરનો વેગ.

विषवैद्य पु. (विषविनाशको विषापहारे वा वैद्यः) ઝેરનો નાશ કરનાર વૈદ્ય, મન્ત્રાદિથી ઝેર ઉતારનાર–ગારુડી.

विषशालूक पु. (विषस्य मृणालस्य शालूकः) પદ્મકન્દ.

विषशूक पु. (विष शूके इव) ભમરો.

विषशृङ्गिन् पु. (विषं शृङ्गमिवास्त्यस्य) ભમરો.

विषसूचक पु. (विषं सूचकं हिंसकमस्य) ચકોરપક્ષી.

विषसूचकी स्त्री. (विषसूचक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચકોર પક્ષિણી.

विषसृक्कन् पु. (विषं सृक्केव यस्य) ભમરો.

विषह त्रि (विषं हन्ति, हन्+टक्) ઝેરનો નાશ કરનાર.

विषहन्तृ त्रि. (विषं हन्ति, हन्+तृच्) ઝેરનો નાશ કરનાર.

विषहन्त्री स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+तृच्+ङीप्) નીલા પરાજિતા વનસ્પતિ.

विषहर त्रि. (हरति हृ+अच् , विषस्य हरः) ઝેર દૂર કરનાર ગારુડી વિગેરે.

विषहरी स्त्री. (विषं हरति, हृ+अच्+ङीप्) મનસા-દેવી, ઝેર ઉતારનારી એક વિદ્યા.

विषहा स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+ड+टाप्) દેવદાલીનો વેલો.

विषहृदय त्रि. (विषतुल्यं हृदयं यस्य) ઝેરી હૃદય-વાળું.

विषा स्त्री. (विषं मूषिकविषं नाश्यत्वेनास्त्यस्याः, अच्+टाप्) અતિવિખની કળી, બુદ્ધિ.

विषाङ्कुर पु. (विषस्य अङ्कुरः) ભાલો.

विषाण न. (विष्–वा. कानच्) શીંગડું, હાથીદાંત, કુષ્ઠ–કઠ ઔષધિ, ડુક્કરનો દાંત, ભુંડનું દાતરડું.
"साहित्यसंगीतकलाविहिनः ।
साक्षात् पशुपुच्छविषाणहीनः" "भर्तृहरिः

विषाणिका स्त्री. (विषाणमस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) મેઢા-શીંગી, કાકડાશીંગ, આવર્તકી, સાતલા.

विषाणिन् पु. (विषाणमस्त्यस्य इनि) બળદ, હાથી, ડુક્કર, પશુ, શિંગોડું, ઋષભ ઔષધિ.

विषद्रुम पु. (विषयुक्तो द्रुमः) કારસ્કર–કિંપાક વૃક્ષ.
विषधर पु. (विषं धरति धृ+अच्) સર્પ.
विषधर त्रि. (विषं धरति, धृ+अच्) ઝેર ધારણ કરનાર.
विषधरी स्त्री. (विषधर+स्त्रियां जाति. ङीष्) સાપેણ.
विषधर्मन् पु. (विषस्येव धर्मोऽस्य अनिच् समा०) એક જાતનો વેલો.
विषधात्री स्त्री. (विषं धारयति, धृ+तृच्+ङीप्) જરત્કારૂની સ્ત્રી.
विषनाशन पु. (विषं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) શિરીષ વૃક્ષ–સરસડાનું ઝાડ.
विषनाशन त्रि. (विषं नाशयति) ઝેરનો નાશ કરનાર.
विषनाशिन् त्रि. (विष्+नश्+णिच्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે.
विषनाशिन् पु. (,, ,,) શિરીષ વૃક્ષ.
विषनाशिनी स्त्री. (विषनाशिन्+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનો વેલો.
विषनुद् पु. (विषं नुदति, नुद्+क्विप्) શ્યોનાક–અરડુસો વૃક્ષ.
विषपुष्प न. (विषमिव नीलं पुष्पं यस्य) કાળુ કમળ.
विषपुष्पक न (विषमिव नीलं पुष्पं यस्य कप्) છર્દન વૃક્ષ, મીંઢળનું ઝાડ.
विषप्रयोग पु. (विषस्य प्रयोगः) ઝહેર લગાડવું તે, ઝેરનો ઉપયોગ કરવો તે.
विषभक्षण न. (विषस्य भक्षणम्) ઝેર ખાવું તે.
विषभुजङ्ग पु. (विषवान् भुजङ्गः) ઝેરી સાપ.
विषभृत् त्रि. (विषं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) ઝેર ધારણ કરનાર.
विषभृत् पु. (विषं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) ઝેરી વગેરે એકીવાળી રાશિ, એક જાતનો તાલ.
विषमच्छद पु. (विषमा अयुग्माः सप्त च्छदाः यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.
विषमज्वर पु. (विषमश्चासौ ज्वरश्च) ચડ–ઉતર તાવ–એકાંતરીયો તાવ, આંતરે આવતો તાવ.
विषमनयन पु. (विषमाणि अयुग्मानि त्रीणि नयनानि यस्य) શિવ.
विषमनेत्र पु. (विषमाणि नेत्राणि यस्य) શિવ.
विषमन्त्र पु. સાપ પકડનાર–ગારૂડી.
विषममय त्रि. (विषमादागतः, मयट्) વિષમથી પ્રાપ્ત થયેલું.
विषमरूप्य त्रि. (विषमादागतं, रूप्य) ઉપર પ્રમાણે.
विषमर्दनिका स्त्री. (विषं मृद्यतेऽनया, मृद्+ल्युट्+ङीप्+कप्+टाप् ह्रस्वः) રાસ્ના વનસ્પતિ.
विषमर्दनी स्त्री. (मृद्+ल्युट्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.
विषमस्थ त्रि. (विषमे उन्नतावनते सङ्कटे वा तिष्ठति, स्था+क) ઉંચા નીચામાં રહેલ, ઉપદ્રવને પામેલ, સંકટમાં રહેલ.
विषमस्थित त्रि. (विषमे स्थितः) ઉપર પ્રમાણે.
विषमशर पु. (विषमाः शराः यस्य) કામદેવ.
विषमशिष्ट न. (विषमं शिष्टम् शासनम्) અયોગ્ય શાસન.
विषमायुधि पु. (विषमानि आयुधानि यस्य) પાંચ બાણવાળો કામદેવ.
विषमास्त्र पु. (विषमानि अस्त्राणि यस्य) કામદેવ
विषमीय त्रि. (विषम+छ) વિષમથી થયેલું,વિષમથી પ્રાપ્ત થયેલું.
विषमुष्टि पु. (विषं मुष्णाति, मुष्+क्तिन्) એક જાતનો છોડ.

ગન્ધ–એ ઇન્દ્રિયોના વિષય, દેશ, ભોગસાધન,વીર્ય, પારો, પતિ, નિત્યસેવિત, અવ્યક્ત, ઉપભોગ કરવા યોગ્ય કોઈ વસ્તુ, નિયામક, આરોપાશ્રય.

विषयकर्मन् न. (विषयस्य कर्म) વિષયનું કામ.

विषयकाम त्रि. (विषयं कामयते, कम्+णिच्+अच्) વિષયની ઇચ્છાવાળું.

विषयकाम पु. (विषयस्य कामः) વિષયની ઇચ્છા.

विषयग्राम पु. (विषयस्य ग्रामः) વિષયોનો સમૂહ, દેશોનો સમૂહ.

विषयज्ञान न. (विषयानां ज्ञानम्) વિષયોનું જ્ઞાન.

विषयाज्ञान न. (विषयानां न ज्ञानं यत्र) તન્દ્રા.

विषयात्मक त्रि. (विषय आत्मा स्वरूपं यस्य कप्) વિષયરૂપ આત્માવાળું, વિષયી.

विषयायिन् पु. (विषये अयति, अय्+णिनि) રાજા, કામદેવ, જ્ઞાનેન્દ્રિય, વિષયી પુરૂપ.

विषयायिन् न. જ્ઞાન, ઇન્દ્રિય.

विषयासक्त त्रि (विषये आसक्तः) વિષયમાં આસક્ત, કામી, વિષયી.

विषयिता स्त्री. (विषयिनः भावः, तल्+टाप्) વિષયી પણું, જ્ઞાનનિષ્ઠ વિષય નિરૂપિત એક પદાર્થ, સ્વરૂપ સંબન્ધ.

विषयित्व न. (विषयिनः भावः त्व) વિષયીપણું.

विषयिन् न. (विषयोऽस्त्यस्य इनि) જ્ઞાન, ઇન્દ્રિય.

विषयिन् त्रि. (,, ,,) વિષયમાં આસક્ત.

विषयोपसेवन न. (विषयानां उपसेवनम्) વિષયોનું સેવન.

विषयोपसेवा स्त्री. (विषयस्य उपसेवा) વિષયનું સેવન.

विषरूप त्रि. (विष इव रूपं यस्य) ઝેરજેવું, ઝેરરૂપ

विषरूपा स्त्री. (विषं मूषिकविषं रूपयति, रूप्+क+टाप्) અતિવિખની કળી.

विषल न. (विष्+अस्त्यर्थे लच्) ઝેર, વિષ

विषलता स्त्री. (विषस्य लता) ઇન્દ્ર વારૂણી.

विषलता स्त्री (विषलस्य भावः तल्+टाप्) ઝેરપણું.

विषलत्व न (विषलस्य भावः तल्+टाप्) ઝેરપણું.

विषविद्या स्त्री. (विषाय नश्विरनाय विद्या) ઝેરનો નાશ કરનાર મંત્રાદિનું જ્ઞાન.

विषविधि पु. એક જાતનું દિવ્ય પણ–સોગન્દ.

विषवेग पु. (विषस्य वेगः) ઝેરનો વેગ.

विषवैद्य पु. (विषविनाशको विषापहारे वा वैद्यः) ઝેરનો નાશ કરનાર વૈદ્ય, મન્ત્રાદિથી ઝેર ઉતારનાર–ગારૂડી.

विषशालूक पु. (विषस्य मृणालस्य शालूकः) પદ્મકન્દ.

विषशूक पु. (विष शूके इव) ભમરો.

विषशृङ्गिन् पु. (विषं शृङ्गमिवास्त्यस्य) ભમરો.

विषसूचक पु. (विषं सूचकं हिंसकमस्य) ચકોરપક્ષી.

विषसूचकी स्त्री. (विषसूचक+स्त्रियां जाति. ङीप्) ચકોર પક્ષિણી.

विषसृक्कन् पु. (विषं सृक्केव यस्य) ભમરો.

विषघ्न त्रि (विषं हन्ति, हन्+टक्) ઝેરનો નાશ કરનાર.

विषहन्तृ त्रि. (विषं हन्ति, हन्+तृच्) ઝેરનો નાશ કરનાર.

विषहन्त्री स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+तृच्+ङीप्) નીલા પરાજિતા વનસ્પતિ.

विषहर त्रि. (हरति हृ+अच् , विषस्य हरः) ઝેર દૂર કરનાર ગારૂડી વિગેરે.

विषहरी स्त्री. (विषं हरति, हृ+अच्+ङीप्) મનસા-દેવી, ઝેર ઉતારનારી એક વિદ્યા.

विषहा स्त्री. (विषं हन्ति, हन्+ड+टाप्) દેવદાલીનો વેલો.

विषहृदय त्रि. (विषतुल्यं हृदयं यस्य) ઝેરી હૃદય-વાળું.

विषा स्त्री. (विषं मुषिकविषं नाश्यत्वेनास्त्यस्याः, अच्+टाप्) અતિવિખની કળી, બુદ્ધિ.

विषाङ्कुर पु. (विषस्य अङ्कुरः) ભાલો.

विषाण न. (विष्–वा. कानच्) શીંગડું, હાથીદાંત, કુષ્ટ–કઠ ઔષધિ, ડુક્કરનો દાંત, ભુંડનું દાતરડું.
"साहित्यसंगीतकलाविहिनः ।
साक्षात् पशुपुच्छविषाणहीनः" "भर्तृहरिः

विषाणिका स्त्री. (विषाणमस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) મેઢા-શીંગી, કાકડાશીંગ, આવર્તકી, સાતલા.

विषाणिन् पु. (विषाणमस्त्यस्य इनि) બળદ, હાથી, ડુક્કર, પશુ, શિંગોડું, ઋષભ ઔષધિ.

विषाणिन् त्रि. (विषाण+अस्त्यर्थे इन्) શીંગડાવાળું.
विषाणी स्त्री. (विषु-बा. कानच्+ङीप्) મેઢાશીંગી, આંબલો, વૃશ્ચિકાલી વનસ્પતિ.
विषाद पु. (वि+सद्+घञ्) ખેદ, શોક, જડતા.
विषाद त्रि. (विषमत्ति, अद्+अण्) ઝેર ખાનાર.
विषादनी स्त्री. (विषाय तन्निवृत्तये अद्यतेऽसौ, अद्+ल्युट् ङीप्) એક જાતનો વેલો.
विषादिन् त्रि. (विषाद+अस्त्यर्थे इनि) ખેદવાળું, શોકવાળું, જડ.
विषानन पु. (विषमानने यस्य) સર્પ, દુર્જન પુરુષ.
विषाननी स्त्री. (विषानन+स्त्रियां जाति. ङीष्) સાપણ.
विषान्तक पु. (विषस्यान्तक इव) શિવ, ગારુડી.
विषान्तक त्रि. विषस्य अन्तकः) વિષને હણનાર.
विषापह त्रि. (विषमपहन्ति, अप+हन्+ड) ઝેર દૂર કરનાર, ઝેર હરનાર.
विषापहा स्त्री. (विषमपहन्ति, अप+हन्+ड+टाप्) એક જાતનું ઝાડ, ઇન્દ્રવારણી, નિર્વિષા, નાગદમની, અર્કમૂલા, સર્પકંકાલિકા વનસ્પતિ.
विषायुध पु. (विषं आयुधमस्य) સર્પ.
विषायुधी स्त्री. (विषायुध+स्त्रियां जाति. ङीष्) સાપેણ.
विषार पु. (विषमृच्छति, ऋ+अण्) સર્પ.
विषाराति पु. (विषस्य अरातिः) કાળો ધંતુરો.
विषाराति त्रि. (विषस्य अरातिः) ઝેરનો શત્રુ.
विषारि पु. (विषस्य अरिः) ધૃતકરંજનું વૃક્ષ.
विषारि त्रि. (विषस्य अरिः) ઝેરનો શત્રુ
विषालु त्रि. (विष+अस्त्यर्थे आलुच्) ઝેરી, ઝેરવાળું.
विषास्य पु. (विषं आस्ये यस्य) સર્પ.
विषास्या स्त्री. (विषं आस्ये यस्याः) સાપેણ, ભીલામું.
विषु अव्य. (विष्+कु) અનેક પ્રકારનું, સમાનતા.
विषुव न. (विषु दिनरात्र्योः साम्यं याति, या+क) સમાન દિવસ તથા સરખી રાત્રિવાળો કાળ, રોગથી ઉત્પન્ન થયેલા રોગ પૈકી પહેલો રોગ, વિસ્તાર, પ્રતિબિંબ, રૂપક નાટકનું એક અંગ, રોગીઓનો એક બન્ધ, વૃક્ષ, રોકનાર, અટકાવનાર, ખાડોવિગેરે, એક પર્વત.
"वृत्तवर्तिष्यमाणानां कथांशानां निदर्शकः ।
संक्षिप्तार्थस्तु विष्कम्भ आदावंकस्य दर्शितः" साहित्यदर्पणे
विष्कम्भक पु. (विष्कम्भ+संज्ञायां कन्) ઉપરનો અર્થ.
विष्कल पु. (विषं विषां कलयति, कलि+अण् पृषो.) ગામમાં રહેતું ભુંડ,
विष्कली स्त्री. (विष्कल+स्त्रियां जाति. ङीष्) ગામમાં રહેલી ભુંડણ.
विष्किर पु. स्त्री. (विकिरति, वि+कृ+क सुट्) પક્ષી, એક જાતનું પક્ષિ.
विष्किरी स्त्री. (विष्किर+स्त्रियां जाति. ङीष्) પક્ષિણી.
विष्ट त्रि. (विश्+कर्मणि क्त) પ્રવેશ કરેલ, પેસેલ.
विष्टप न. (विश्+कपन्+तुट् च) જગત્, ભુવન.
विष्टब्ध त्रि. (वि+स्तम्भ्+क्त) અટકાયેલું, રોકાયેલું.
विष्टम्भ पु. (वि+स्तम्भ्+घञ्) રોકાણ, અટકાવ, આફરાનો રોગ, મૂકવું.
विष्टम्भिन् त्रि. (वि+स्तम्भ्+णिनि) રોકાણવાળું, અટકાવવાળું, આફરાના રોગવાળું, મુકનાર.
विष्टर पु. (वि+स्तॄ+घञ् षत्वम्) દર્ભનું આસન, દર્ભની મૂઠી, વૃક્ષ, દરેક આસન.
विष्टरश्रवस् पु. (विष्टरः वृक्षस्तद्वदिव श्रवसी कर्णौ यस्य) વિષ્ણુ.
विष्टरस्थ त्रि. (विष्टरे तिष्ठति, स्था+क) આસન ઉપર રહેનાર, આસને બેઠેલ.
विष्टरता स्त्री. (विशा मुष्टी प्रविष्टा सती शेरते, शी+क+टाप्) એક જાતનો કીડો.
विष्टार पु. (वि+स्तृ+घञ् षत्वम्) પંક્તિ છન્દનો ભેદ, એક છન્દ.

विष्ठल न. (विप्रकृष्टं स्थलम्) દુરનું સ્થલ.
विष्ठा स्त्री. (विविधं तिष्ठति, स्था+क षत्वम् टाप्) પેટ, પેટનો મળ, ગુ, નરક.
विष्णु पु. (विष्–व्यापने+नुक्) વિષ્ણુ, પરમેશ્વર, અગ્નિ, વસુદેવ, ધર્મશાસ્ત્રકાર, એક મુનિ, શ્રવણ નક્ષત્ર, ચિત્રક વનસ્પતિ.
विष्णु त्रि. (विष्–व्यापने+नुक्) વ્યાપક, ફેલાયેલું. "यस्माद्विश्वमिदं सर्वं तस्य शक्त्या महात्मनः तस्मादेवोच्यते विष्णुर्विशधातोः प्रवेशनात्"
विष्णुकन्द पु. (विष्णुप्रियः कन्दः) એક જાતનું મૂળીયું.
विष्णुक्रान्ता स्त्री. (विष्णुस्तद्वर्णः क्रान्तो वा यया) અપરાજિતા વનસ્પતિ.
विष्णुगुप्त पु. (विष्णुना गुप्तः) ચાણક્ય બ્રાહ્મણ,એક જાતનો કન્દ.
विष्णुगुप्त त्रि. (विष्णुना गुप्तः) વિષ્ણુએ રક્ષણ કરેલ
विष्णुगृह न. (विष्णवे प्रतिष्ठितं गृहम्) ताम्रलिप्ति શહેર.
विष्णुतैल न. (विष्णुनामकं तैलम्) એક જાતનું ઔષધરૂપ તેલ.
विष्णुदैवत त्रि. (विष्णुर्दैवतं यस्य) વિષ્ણુ જેનો દેવ છે તેવું દ્રવ્ય વિગેરે.
विष्णुदैवत न. (विष्णुर्दैवतं यस्य) શ્રવણ નક્ષત્ર.
विष्णुदैवत्य न. (विष्णुर्दैवत्यं यस्य) ઉપરનો અર્થ.
विष्णुदैवत्य त्रि. (,, ,,) વિષ્ણુ જેનો દેવ છે તેવું દ્રવ્ય વિગેરે.
विष्णुपुराण न. વ્યાસપ્રણીત તે નામનું મહાપુરાણ.
विष्णुप्रिय त्रि. (विष्णोः प्रियः) વિષ્ણુને પ્રિય.
विष्णुप्रिया स्त्री. (विष्णोः प्रिया) લક્ષ્મી, તુલસી.
विष्णुमाया स्त्री. (विष्णोः माया) પરમેશ્વરની માયા, દુર્ગાદેવી.
विष्णुयशस् पु. (विष्णोर्यश इव यशः अस्य) કલ્કિનો પિતા.
विष्णुरथ पु. (विष्णोः रथ इव गतिहेतुत्वात्) ગરૂડ પક્ષી, વિષ્ણુનો રથ.
विष्णुरात पु. (विष्णुना रातः विष्णुर्वा रायाज्जीवनमस्मै रा+क्त–त वा) પરીક્ષિત રાજા.
विष्णुवल्लभ त्रि. (विष्णोः वल्लभः) વિષ્ણુને પ્રિય.
विष्णुवल्लभा स्त्री. (विष्णोः वल्लभा) લક્ષ્મી, તુલસી, અગ્નિશિખા વૃક્ષ–લતા.
विष्णुवाहन पु. (विष्णुं वाहयति, वह्+णिच्+ल्यु) ગરૂડ પક્ષી.
विष्णुवाहन न. (विष्णोः वाहनम्) વિષ્ણુનું વાહન.
विष्णुवाह्य पु. (विष्णुर्वाह्योऽस्य) ગરૂડપક્ષી.
विष्फार पु. (वि+स्फुर्+णिच्+अच् अच आत् पत्वम्) ધનુષ્યનો ટંકાર.
विष्य त्रि. (विषेण वध्यः, विष+यत् यद्वा विषेण क्रीतः, विषेण हितः वा यत्) ઝેર વડે મારી નાખવા લાયક, ઝેરથી ખરીદેલ, ઝેરવડે હીતકર.
विष्व त्रि. (विष्+व) નુકશાન કરનાર, નુકશાની, અડચણ કરનાર.

विपाणिन् त्रि. (विपाण+अस्त्यर्थे इन्) શીંગડાવાળું.
विपाणी स्त्री. (विप्–वा. कानच्+ङीप्) મેઢાશીંગી, આંબલો, વૃશ્ચિકાલુ વનસ્પતિ.
विपाद पु. (वि+पद्+घञ्) ખેદ, શોક, જડતા.
विपाद् त्रि. (विपमत्ति, अद्+अण) ઝેર ખાનાર.
विपादनी स्त्री. (विपाय तन्निवृत्तये अद्यतेऽसौ, अद्+ल्युट् ङीप्) એક જાતનો વેલો.
विपादिन् त्रि. (विपाद+अस्त्यर्थे इनि) ખેદવાળું, શોકવાળું, જડ.
विपानन पु. (विपमानने यस्य) સર્પ, દુર્જન પુરૂષ.
विपाननी स्त्री. (विपानन+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપણ.
विपान्तक पु. (विपस्यान्तक इव) શિવ, ગારૂડી.
विपान्तक त्रि. विपस्य अन्तकः) વિષને હણનાર.
विपापह त्रि. (विपमपहन्ति, अप+हन्+ड) ઝેર દૂર કરનાર, ઝેર હરનાર.
विपापहा स्त्री. (विपमपहन्ति, अप+हन्+ड+टाप्) એક જાતનું ઝાડ, ઇન્દ્રવરણી, નિર્વિષા, નાગદમની, અર્કમૂલા, સર્પકંકાલિકા વનસ્પતિ.
विपायुध पु. (विपं आयुधमस्य) સર્પ.
विपायुधी स्त्री. (विपायुध+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપેણ.
विपार पु. (विपमृच्छति, ऋ+अण्) સર્પ.
विपाराति पु. (विपस्य अरातिः) કાળો ધંતુરો.
विपाराति त्रि. (विपस्य अरातिः) ઝેરનો શત્રુ.
विपारि पु. (विपस्य अरिः) ધૃતકરંજનું વૃક્ષ.
विपारि त्रि. (विपस्य अरिः) ઝેરનો શત્રુ
विपालु त्रि. (विप+अस्त्यर्थे आलुच्) ઝેરી, ઝેરવાળું.
विपास्य पु. (विपं आस्ये यस्य) સર્પ.
विपास्या स्त्री. (विपं आस्ये यस्याः) સાપેણ, ભીલામુ.
विपु अव्य. (विप्+कु) અનેક પ્રકારનું, સમાનતા.
विपुव न. (विपु दिनरात्र्योः साम्यं वाति, वा+क) સમાન દિવસ તથા સરખી રાત્રિવાળો કાળ, અયનાંશ ક્રમણ
विपुववत् न. (विपुवं साम्यं दिवानिशोऽस्यास्ति मतुप् मस्य वः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विपौषधी स्त्री. (विपस्य औपधी) નાગદન્તી વનસ્પતિ.
विष्क् (चु. आ. स. सेट् विष्कयते) હિંસા કરવી.
विष्कम्भ पु. (वि+स्कम्भ्+अच्) સૂર્ય તથા ચન્દ્રના યોગથી ઉત્પન્ન થયેલા યોગ પૈકી પહેલો યોગ, વિસ્તાર, પ્રતિબિંબ, રૂપક નાટકનું એક અંગ, યોગીઓનો એક બન્ધ, વૃક્ષ, રોકનાર, અટકાવનાર, ખીલોવિગેરે, એક પર્વત.
"वृत्तवर्तिष्यमाणानां कथांशानां निदर्शकः।
संक्षिप्तार्थस्तु विष्कंभ आदावंकस्य दर्शितः" साहित्यदर्पणे
विष्कम्भक पु. (विष्कम्भ+संज्ञायां कन्) ઉપરનો અર્થ.
विष्कल पु. (विपं विष्टां कलयति, कलि+अण् पृषो.) ગામમાં રહેતું ભુંડ,
विष्कली स्त्री. (विष्कल+स्त्रियां जाति. ङीप्) ગામમાં રહેતી ભુંડણ.
विष्किर पु. स्त्री. (विकिरति, वि+कृ+क सुट् च) પક્ષી, એક જાતનું પક્ષિ.
विष्किरी स्त्री. (विष्किर+स्त्रियां जाति. ङीप्) પક્ષિણી.
विष्ट त्रि. (विश्+कर्मणि क्त) પ્રવેશ કરેલ, પેસેલ.
विष्टप न. (विश्+कपन्+तुट् च) જગત્, ભુવન.
विष्टब्ध त्रि. (वि+स्तम्भ्+घञ्) અટકાવેલું, રોકાયેલું.
विष्टम्भ पु. (वि+स्तम्भ्+घञ्) રોકાણ, અટકાવ, આફરાનો રોગ, મૂકવું.
विष्टम्भिन् त्रि. (वि+स्तम्भ्+णिनि) રોકાણવાળું, અટકાયતવાળું, આફરાના રોગવાળું, મુકનાર.
विष्टर पु. (वि+स्तॄ+घञ् पत्वम्) દર્ભનું આસન, દર્ભની મુઠી, વૃક્ષ, દરેક આસન.
विष्टरश्रवस् पु. (विष्टरः कुशमुष्टिरिव श्रवसी कर्णौ यस्य) વિષ્ણુ.
विष्टरस्थ त्रि. (विष्टरे तिष्ठति, स्था+क) આસન ઉપર રહેનાર, આસને બેઠેલ.
विष्टरुहा स्त्री. (विष्टा भूमौ प्रविष्टा सती रोहति, रुह्+क+टाप्) એક જાતનો કેવડો.
विष्टार पु. (वि+स्तॄ+घञ् पत्वम्) પંક્તિ છન્દનો ભેદ, એક છન્દ,
विष्टि स्त्री. (विप्+क्तिन् क्तिच् वा) વેઠ, પૈસાવિનાની મજૂરી, પગાર, કામ, વરસવું, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ વિષ્ટિ, મોકલવું, ફેંકવું.
विष्टि पु. (विप्+क्तिच्) સેવક, ચાકર.
विष्टि त्रि. (,, ,,) કામ કરનાર, વેઠીયો, પૈસાવિનાનો મજૂર.

विस्कन्तृ त्रि. (वि+स्कन्द्+तृच्) જનાર, ગમન કરનાર.

विस्त पु. न. (विस्–उत्सर्गे+क्त निपा. न इट्) સોનાનું એક કર્ષ, એંસી રતિભાર વજન.

विस्तर पु (वि+स्तृ+अप्) શબ્દનો સમૂહ, વિસ્તાર, પ્રણય, સમૂહ.

"सुविस्तरतरा वाचो भाष्यभूता भवन्तु मे"

शिशुपालवधे.

विस्तर पु. (वि+स्तृ+आधारे अप्) બાજઠ, પાટલો.

विस्तरतस् अव्य. (विस्तर+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વિસ્તારથી.

विस्तरशस् अव्य. (विस्तर+पञ्च० शस्) વિસ્તારથી.

विस्तार पु. (वि+स्तृ–संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) વિશાળતા, ફેલાવ, ગુચ્છો, સમાસના વાક્યની અંદર રહેલ પદ સમૂહ.

विस्तार पु. (वि+स्तृ+भावे घञ्) શાખા, ડાળું.

विस्तीर्ण त्रि. (वि+स्तृ+क्त) વિપુલ, વિસ્તારવાળું, મોટું, પહોળું.

विस्तीर्णता स्त्री. (विस्तीर्णस्य भावः तल्+टाप्) વિશાળતા, વિસ્તાર, ફેલાવ, મોટાઈ, પહોળાઈ.

विस्तीर्णत्व न. (विस्तीर्णस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

विस्तीर्णपर्ण न. (विस्तीर्णानि पर्णानि यस्य) એક જાતનો કન્દ.

विस्तृत त्रि. (वि+स्तृ+क्त) વિસ્તારવાળું, વિશાળ, પહોળું.

विस्तृति स्त्री. (वि+स्तृ+क्तिन्) વિસ્તારતા, વિસ્તાર, મોટાઈ, પહોળાઈ.

विस्पष्ट त्रि. (विशिष्टं स्पष्टम्) સ્પષ્ટ, પ્રગટ, ખુલ્લું.

विस्फार पु. (वि+स्फुर्+घञ्) ધનુષનો ટંકાર.

विस्फुलिङ्ग पु. (विस्फुरति, वि+स्फुर्–डु तादृशं लिङ्गमस्य) તણખો, અગ્નિનો કણ, એક જાતનું ઝેર.

विस्फूर्जथु पु. (वि+स्फूर्ज्+अथुच्) મેઘનો ગડગડાટ, ગાજ.

આશ્ચર્યવાળું.

विस्मयिन् त्रि. (विस्मय+इनि) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

विस्मरण न (वि+स्मृ+ल्युट्) વીસરવું, ભૂલી જવું.

विस्मरणीय त्रि. (वि+स्मृ+कर्मणि अनीयर्) વિસરવા લાયક, ભૂલી જવા યોગ્ય.

विस्मापन पु (वि+स्मि+णिच्+अच्–आत् वा पुक् च ल्यु) કામદેવ, કપટ, માયા, ઠગાઈ, જાદુઈ, ભ્રાન્તિ.

विस्मापन न. (,, ,, ,,) ગંધર્વ નગર, વિસ્મય પમાડવો.

विस्मापनीय त्रि. (वि+स्मि+णिच्+अनीयर् आत्वं पुक् च वा) વિસ્મય પમાડવા યોગ્ય, આશ્ચર્ય પમાડવા લાયક.

विस्मापयत् त्रि. (वि+स्मि+णिच्+शतृ आत्वं पुक् च) વિસ્મય પમાડતું, આશ્ચર્ય કરતું.

विस्मायन न. (वि+स्मि+णिच्+अच् आत् वा ल्यु) विस्मापन શબ્દ ન. જુઓ.

विस्माययत् त्रि. (वि+स्मि+णिच्+अच्–आत् वा ल्यु) विस्मापयत् શબ્દ ત્રિ. જુઓ.

विस्मित त्रि. (वि+स्मि+क्त) વિસ્મય–આશ્ચર્ય પામેલ.

विस्मृत त्रि. (वि+स्मृ+क्त) ભૂલી જવાયેલ, વિસરેલ.

विस्मृति स्त्री. (वि+स्मृ+भावे क्तिन्) ભૂલી જવું, વિસરવું.

विस्मेर त्रि. (वि+स्मि+र) આશ્ચર્ય પામેલ, વિસ્મય પામેલ.

विस्र न. (विस्+रक्) અપક્વ ગન્ધ, ચિતાનો ધૂમાડો વિગેરે, અપક્વ માંસનો ગન્ધ, દુર્ગન્ધ.

विस्रंस पु. (वि+स्रन्स्+भावे घञ्) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું, પડવું.

विस्रंसा स्त्री. (वि+स्रन्स्+भावे घञ्+टाप्) વૃદ્ધાવસ્થા.

विस्रगन्ध पु. (विस्रो गन्धोऽस्य) विस्र શબ્દ જુઓ.

अद्रीत्यादेशः) सर्व तरङ्ग જનાર, સર્વવ્યાપક.
विष्वाण पु. (वि+स्वन्–घञ् पत्वणत्वे) ભોજન,ખોરાક.
विसंयुक्त त्रि. (वि+सम्–युज्+क्त) છૂટું, જોડાયેલું નહિ તે.
विसंयोग पु. (वि+सम्+युज्+घञ्) વિયોગ, સંયોગ નહિ તે.
विसंवाद पु. (वि+सम्+वद्+घञ्) વિરૂદ્ધ ઠગવું, ગમતું નહિ તે, પ્રતિકૂલપણું, ખોટું કહી છેતરવું, વિરોધ.
विस् (दिवा. प. स. सेट् विस्यति) છોડવું, તજવું તે.
विस न. (विस्+क ववयोरभेदात्) મૃણાલ—કમળની દાંડી.
विसकण्ठिका स्त्री. બગલી.
विसकुसुम न. (विसयुक्तं कुसुमम्) કમળ.
विसंकट पु. (विशिष्टः संकटो यस्मात्) સિંહ, ઇંગોરીયાનું ઝાડ.
विसंकटी स्त्री. (विसंकट+स्त्रियां जाति० ङीप्) સિંહણ.
विसज न. (विसाज्जायते, जन्+ड) કમળ.
विसनाभि स्त्री. (विसं नाभिरिव यस्याः) કમળનો સમૂહ, કમળનો વેલો.
विसपुष्प न. (विसयुक्तं पुष्पं) કમળ.
विसप्रसून न. (विसयुक्तं प्रसूनम्) કમળ.
विसर पु. (वि+सृ+अप्) સમૂહ, વિસ્તાર.
विसर्ग पु. (वि+सृज्+घञ्) દાન, ત્યાગ, મળત્યાગ, વિસર્ગ અક્ષર, મોક્ષ, પ્રલય વિશેષ, સૃષ્ટિ, સૂર્યનું એક અયન.
"आदानं हि विसर्गाय सतां वारिमुचामिव" रघौ
विसर्जन न. (वि+सृज्+भावे ल्युट्) છોડવું, તજવું, વિદાય કરવું, દાન, ત્યાગ.
विसर्जन न. (वि+सृज्+णिच्+ल्युट्) પ્રેરણા કરવી, પ્રેરવું.
विसर्जन त्रि. (विशेषेण सृज्यते, सृज्+कर्मणि ल्युट्) સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર.
विसर्जनीय पु. વિસર્ગ અક્ષર.
विसर्जनीय त्रि. (वि+सृज्+कर्मणि अनीयर्) ત્યાગ કરવા લાયક, દેવા યોગ્ય.
विसर्जित त्रि. (वि+सृज्+क्त) તજેલ, છોડેલ,દીધેલ.
विसर्प पु. (वि+सृप्+घञ्) એક જાતનો રોગ,ફેલાવું. ફેલાવ.
विसर्पघ्न न. (विसर्पं हन्ति, हन्+टक्) મધપુડાનું મીણ.
विसर्पण न. (वि+सृप्+ल्युट्) ફેલાવો, પ્રસાર,ખસવું.
विसर्पिन् त्रि. (वि+सृप्+घिनुण्) ફેલાનાર, ધીમેથી ખસનાર.
विसल न. (विस्+कलच्) પલ્લવ—કુંપળ.
विसार पु. (विसरति सर्पति, वि+सृ+ण) માછલું.
विसार न. (वि+सृ+ण) ઇમારતી લાકડું.
विसारिणी स्त्री. (वि+सृ+णिनि+ङीप्) માછલી, માષપર્ણી વનસ્પતિ.
विसारिन् पु. (वि+सृ+णिनि) માછલું.
विसारिन् त्रि. (,, ,, ,,) ફેલાનાર, પ્રસરનાર.
विसारी स्त्री. (विसार+स्त्रियां जाति० ङीप्) માછલી.
विसिनी स्त्री. (विसानां समूहः, तद्युक्तो देशो वा इनि) કમળનો સમૂહ, કમળનો વેલો, કમળની દાંડલી.
विसूचिका स्त्री. (विशिष्टा सूचीव, इवार्थे कन्+टाप्) અજીર્ણનો એક રોગ—કોલેરા.
"सूचीभिरिव गात्राणि तुदन् संतिष्ठतेऽनलः
यस्याऽजीर्णेन सा वैद्यैर्विसूचीति निगद्यते"
विसूरण न. (वि+सूर्+ल्युट्) દીલગીરી, દુઃખ.
विसूरणा स्त्री. (वि+सूर्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ.
विसूरित न. (वि+सूर्+कर्मणि क्त) પસ્તાવો, શોક.
विसूरिता स्त्री. (वि+सूर्+क्त+टाप्) એકજાતનો તાવ
विसृजत् त्रि. (वि+सृज्+वर्तमाने शतृ) છોડતું, તજતું, દેતું, આપતું.
विसृज्य अव्य. (वि+सृज्+यत्) છોડીને, તજીને, દઈને, આપીને.
विसृत त्रि. (वि+सृ+क्त) વિસ્તીર્ણ, ફેલાયેલ.
विसृत न. ફેલાવો, પ્રસાર.
विसृति स्त्री. (वि+सृ+क्तिन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विसृत्वर त्रि. (वि+सृ+क्वरप् तुक् च) ફેલાતું, પ્રસરતું.
विसृमर त्रि. (विशेषेण सरति तच्छीलः, वि+सृ+क्मरच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विसृष्ट त्रि. (वि+सृज्+क्त) છોડેલ, તજેલ, દેલ, આપેલ.
विसृष्टि स्त्री. (वि+सृज्+क्तिन्) ત્યાગ, દાન,છોડવું તે

विहितवत् त्रि. (वि+धा+कर्त्तरि क्तवतु) કરતું.
विहितागस् त्रि. (विहितं आगो यस्य) અપરાધી.
विहिताञ्जलि त्रि. (विहितः अञ्जलिर्येन) બે હાથ જેણે જોડયા હોય તે.
विहीन त्रि. (वि+हा+क्त) તજેલ, છોડેલ.
विहृत न. (वि+हृ+भावे क्त) વિહાર, રમવું, ગમ્મત કરવી, સ્ત્રીઓની એક જાતની ચેષ્ટા.
विहृति स्त्री. (वि+हृ+क्तिन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
विहेठ पु. (वि+हेठ्+अच्) હિંસા, મર્દન, વિડંબના, ફજેતી, પીડા.
विहेठन न. (वि+हेठ्+ल्युट्) ઉપરનો અર્થ
विह्वल त्रि. (वि+ह्वल्+अच्) ભય વિગેરેથી વ્યાકુળ, ગભરાયેલ.
विह्वलता स्त्री. (विह्वलस्य भावः तल्+टाप्) વિહ્વલપણું, ગભરામણ.
विह्वलत्व न. (विह्वलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
वी (अदा० पर. अनिट् वेति) ઉત્પન્ન થવું. અક. ઇચ્છવું, ચાહવું, વ્યાપવું, ફેંકવું, ભોજન કરવું, જવું, મોકલવું. सक.
वी पु. (वी+क्विप्) જવું તે, ઢાંકવું તે.
वीक पु. (अज्+कक् व्यादेशः) વાયુ, પક્ષી, મન.
वीकाश पु. (वि+काश्+घञ् वा दीर्घः) વિકાશ,પ્રકાશ, એકાન્ત.
वीक्ष पु. (वि+ईक्ष्+क) જોવું તે, દર્શન.
वीक्ष न. (,, ,, ,,) વિસ્મય, દેખાતો પદાર્થ.
वीक्षण न. (वि+ईक्ष्+करणे ल्युट्) નેત્ર, આંખ.
वीक्षण न. (वि+ईक्ष्+भावे ल्युट्) જોવું તે, દેખવું.
वीक्षणीय त्रि. (वि+ईक्ष्+कर्मणि अनीयर्) જોવા લાયક.
वीक्षमाण त्रि. (वि+ईक्ष्+शानच्) જોતું, દેખતું.
वीक्षा स्त्री. (वि+ईक्ष्+अङ्+टाप्) દર્શન, આશ્ચર્ય, વિસ્મય, શરમ.
वीक्षापन्न त्रि. (वीक्षामापन्नः) જોયેલ, આશ્ચર્ય પામેલ, શરમાયેલ.
वीक्षित त्रि. (वि+ईक्ष्+क्त) જોયેલ, દેખેલ.
वीङ्खा स्त्री. (वि+इङ्खि+अच्+टाप्) શકરીઓ વનસ્પતિ, એક જાતની ગતિ, નૃત્ય, નીચ, ઘોડાની એક ગતિ, સંધિ, સાંધો.

वीचि पु. (वयति जलं तटे वर्द्धयति, वे+उणा० ईचि स च डित्) તરંગ, મોજું, અવકાશ, સુખ, કિરણ, અલ્પ, સુખ.
वीचि स्त्री. (,, ,, ,,) ઉપરનો અર્થ.
वीचितरङ्ग पु (वीचिरिव तरङ्गा यत्र) એક ન્યાય–એક તરંગમાંથી ઉત્તરોત્તર તરંગ ઉત્પન્ન થાય છે તેમ કોઈ વિષયમાંથી ઉત્તરોત્તર વિષયનો પ્રસાર.
वीचिमाला स्त्री. (वीचीनां माला) તરંગોની પંક્તિ.
वीचिमालिन् पु. (वीचीनां मालाऽस्त्यस्य इनि) સમુદ્ર.
वीची स्त्री. (वे+ङीचि स्त्रीत्वे वा ङीप्) वीचि શબ્દ સ્ત્રી. જુઓ.
वीज् (चु० उभ० स. सेट् वीजयति–ते) વીંઝવું, પંખો નાંખવો.
वीज न. (वी+क्विप्, जन्+ड कर्म०) બી, બીજ, કારણ, વીર્ય, અંકુર, તત્ત્વાવધાન, મજ્જા, ચરબી, પારો, અવ્યક્ત એક ગણિત, એક મંત્ર, ધાન્ય વિગેરેનું ફળ વિગેરે.
वीजक पु. (वीजेन कायति, कै+क) બીજોરૂં, પીતસાર.
वीजक न. (वीज+स्वार्थे क) वीज શબ્દ न. જુઓ.
वीजकृत् न. (वीजं शुक्रवृद्धिं करोति, कृ+क्विप् तुक्) વાજીકરણ ઔષધ, વીર્ય વૃદ્ધિકારક દવા.
वीजकोप पु. (वीजानां कोप आधार इव) કમળનાં બી જેમાં રહે છે તે.
वीजगर्भ पु. (वीजानि गर्भे यस्य) પંડોળું,પીતપાપડો.
वीजगुप्ति स्त्री. (वीजानां गुप्तिर्यस्याम्) શીંગ.
वीजतस् अव्य. (वीज+पञ्चम्यर्थे तसिल्) બીજથી, બીજમાંથી, બીથી.
वीजन न. (वीज्+भावे ल्युट्) વીંજવું, પંખો નાંખવો, ચામર વિગેરે, પંખો, વસ્તુ, ચીજ.
वीजन पु. (वीज्+करणे ल्युट्) ચક્રવાક પક્ષિ, જીવંજીવ પક્ષી.
वीजपादप पु. (वीजप्रधानः पादपः) ભીલામાનું ઝાડ, બીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ વૃક્ષ.
वीजपुष्प न. (वीजात् पुष्पं यस्य) મરવો, મીંઢળનું ઝાડ.
वीजपूर पु. न. (पूर्य्यते, पूर्+घञ् वीजेन पूरः) બીજોરાનું ઝાડ

विस्रब्ध त्रि. (वि+स्रम्भ्+क्त) વિશ્વાસ પામેલ, શાન્ત મનવાળુ, વિશ્વાસુ.

विस्रम्भ पु. (वि+स्रम्भ्+घञ्) વિશ્વાસ, ખાતરી, ઓળખાણ, પરિચય, પ્રીતિ, સ્નેહ, દરકાર, મારી નાંખવું.

विस्रम्भिन् त्रि. (वि+स्रम्भ्+णिनि) વિશ્વાસુ, પ્રીતિવાળુ, પરિચયવાળુ, દરકારવાળુ, મારી નાંખનાર.

विस्रस्त त्रि. (वि+स्रंस्+क्त) પડેલું, ખરીપડેલું.

विस्रा स्त्री. (वि+स्रन्स्+क+टाप्, विस्रमामगन्धोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) हपुषा શબ્દ જુઓ.

विस्वर त्रि. (विगतः स्वरो यस्मात्) સ્વર વિનાનું, ખરાબ સ્વરવાળું.

विस्वाद त्रि. (विगतः स्वादो यस्मात्) સ્વાદ વગરનું, ખરાબ સ્વાદવાળું.

विहग पु. (विहायसा गच्छति, गम्+ड निपा.) પક્ષી, બાણ, સૂર્ય, ચન્દ્ર, મેઘ, આકડાનું ઝાડ, સૂર્ય વિગેરે ગ્રહ.

विहगपति पु. (विहगानां पतिः) ગરૂડ.

विहगराज पु. (विहगानां राजा, समा. टच्) ગરૂડ.

विहगी स्त्री. (विहग+स्त्रियां जाति ङीष्) પક્ષિણી.

विहगेश पु. (विहगानां ईशः) ગરૂડ.

विहगेश्वर पु. (विहगानां ईश्वरः) ગરૂડ.

विहङ्ग पु. (विहायसा गच्छति, गम्+ड–मुम् च) પક્ષી.

विहङ्गपति पु. (विहङ्गस्य पतिः) ગરૂડ.

विहङ्गम पु. (विहायसा गच्छति, गम्+खच् मुम् निपा.) પક્ષી.

विहङ्गमराज पु. (विहङ्गमानां राजा, अच समा) ગરૂડ.

विहङ्गमा स्त्री. (विहायसा गच्छति) બોજો ઉપાડવાનો દાંડો લાકડી વિગેરે–કાવડ.

विहङ्गमी स्त्री. (विहङ्गम+स्त्रियां जाति० ङीप्) પક્ષિણી.

विहङ्गराज पु. (विहङ्गानां राजा, समा, अच्) ગરૂડ.

विहङ्गिका स्त्री. કાવડ, બોજો ઉપાડવાનો દાંડો.

विहङ्गी स्त्री. (विहङ्ग+स्त्रियां जाति० ङीप्) પક્ષિણી.

विहत त्रि. (वि+हन्+क्त) હણેલું, મારી નાંખેલ, અટકાવેલ.

विहति स्त्री. (वि+हन्+क्तिन्) હણવું, મારી નાંખવું, અટકાવવું.

विहति पु. (वि+हन्+संज्ञा० क्तिच्) દોસ્તદાર, સોબતી.

विहनन न. (विहन्यते, वि+हन्+ल्युट्) હણવું, મારી નાંખવું, અટકાવવું, હિંસા, વિઘ્ન, પિંજવાનું કામઠું.

विहर पु. (वि+हृ+अप्) विहार શબ્દ જુઓ.

विहरण न. (वि+हृ+ल्युट्) હરવું, લઇ જવું,

विहरणीय त्रि. (वि+हृ+कर्मणि अनीयर्) વિહાર કરવા યોગ્ય, હરવા યોગ્ય, લઇ જવા યોગ્ય.

विहर्तृ पु. (वि+हृ+तृच्) હરનાર, ચોર, લુંટારો.

विहर्तृ त्रि. (वि+हृ+तृच्) વિહાર કરનાર, ફરનાર. ભટકનાર.

विहसन न. (वि+हस्+भावे ल्युट्) ધીમેથી હસવું તે

विहसित न. (वि+हस्+क्त) મધ્યમ હસવું તે.

विहस्त त्रि. (विगतो हस्तो हस्तावलम्बनं यस्य) વ્યસ્ત, વ્યાકુળ, પંડિત, હાથ વિનાનું.

विहस्त पु. (विगतो हस्तो यस्य) षण्ड શબ્દ જુઓ.

विहा अव्य. (वि+ओहाक्–त्यागे+उणा० आ निपा.) સ્વર્ગ.

विहापित न. (वि+हा+णिच्+क्त पुक्) દાન, આપવું.

विहापित त्रि. (वि+हा+णिच्+क्त ,,) આપેલ, દાન કરેલ.

विहाय अव्य. (वि+हा+ल्यप्) તજીને, છોડીને.

विहायित न. (वि+हा+णिच्+क्त) આપવું, દાન.

विहायस् न. (वि+हय–असुन् निपा. वृद्धिः) આકાશ.

विहायस् पु. (,, ,, ,, ,,) પક્ષી.

विहायस न. पु. (विहायस्+स्वार्थे अच्) આકાશ.

विहायसा अव्य. આકાશ.

विहार पु. (वि+हृ+घञ्) ક્રીડા માટે બે પગે જવું, ભમવું, ફરવું, રમવું, લીલા કરવી, ગમ્મત કરવી, ખભો, બૌદ્ધનું દેવાલય, એક જાતનું પક્ષી, ધ્વજ.

विहारिन् त्रि. (विहर्तुं शीलमस्येति, वि+हृ+णिनि) વિહાર કરનાર, મોજીલું, આનંદી, ગમ્મતી, ફરનાર, રમનાર.

"व्योमैकान्तविहारिणोऽपि विहगाः संप्राप्नुवन्त्यापदम्"
हितोपदेशे

विहास पु. (वि+हस+घञ्) મધ્યમ હસવું.

विहित त्रि. (वि+धा+क्त) કરેલું, વિધિથી બોધિત, આજ્ઞા કરેલ.

वीतभय त्रि. (वीतं भयं यस्मात्) નિર્ભય, ભય રહિત.

वीतराग त्रि. (वीतो रागो विषयवासना यस्य) વિરાગી, રાગ રહિત.

वीतराग पु. (,, ,,) સર્વજ્ઞ દેવ, પરમાત્મા, જીનદેવ, બુદ્ધ.

वीतशोक पु. (वीतः शोको यस्मात्) આસોપાલવનું ઝાડ.

वीतशोक त्रि. (वीतः विगतः शोको यस्मात्) ગયેલા શોકવાળું, શોક રહિત.

वीतस्पृह त्रि. (वीता स्पृहा यस्मात्) સ્પૃહા રહિત, નિઃસ્પૃહ.

वीति स्त्री. (वयनमिति, वी+क्तिन् यद्वा वि+इ+क्तिन्) ગતિ, ગમન, દીપ્તિ, કાન્તિ, ભોજન, ઉત્પન્ન કરવું, ધારણ કરવું.

वीतिहोत्र पु. (वीतये पुरोडाशादिभक्षणाय हूयन्ते देवा अत्र, हु+आधारे त्रल्) અગ્નિ, સૂર્ય, ચિત્રાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

वीतिहोत्रक पु. (वीतिहोत्र+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.

वीतोत्तर त्रि. (वीतः उत्तरो यस्य) ઉત્તર રહિત, ઉત્તર આપવા અસમર્થ, ઉત્તર આપવા નાખુશ.

वीथि स्त्री. (विथ्-इन्) પંક્તિ, શ્રેણી, ઘરનું એક અંગ-અગાસી, માર્ગ, રસ્તો, પોળ, શેરી, દૃશ્ય એક કાવ્ય.

वीथिका स्त्री. (वीथि+स्वार्थे क+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

वीथी स्त्री. (वीथि+स्त्रियां वा ङीप्) શ્રેણી, પંક્તિ, ઘરનું એક અંગ-અગાસી, માર્ગ, રસ્તો, પોળ, શેરી, દૃશ્ય કાવ્ય.

वीथ्यङ्ग पु. (वीथ्या इवाङ्गमस्य) દૃશ્ય એક કાવ્ય, દૃશ્ય કાવ્યનું અંગ.

वीध्र त्रि. (वि+इन्ध्+रक्) નિર્મળ, સ્વચ્છ.

वीध्र पु. (,, ,,) આકાશ, વાયુ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वीनाह पु. (वि+नह्+घञ् दीर्घः) કુવાના મોંનું ઢાંકણું.

वीपा स्त्री. વિજળી.

वीप्सा स्त्री. (वि+आप्+सन्+अच्-ईत्+अ अभ्यासलोपश्च) વ્યાપ્તિ, આપ્તિ, વ્યાપવું, વારંવાર.

वीव् (चु. आ. अक. सेट् वीवयते) શૌર્ય કરવું, પરાક્રમ કરવું.

वीवुकोश पु. ચમરી.

वीभ् (भ्वा. आ. अक. सेट् वीभते) વખાણવું, બડાઈ કરવી, શૌર્યમાટે ઉદ્યમ કરવો.

वीर् (चु. आ. अ. सेट् वीरयते) પુરૂષાર્થ દેખાડવો, શૌર્ય કરવું.

वीर न. (अज्+उणा. रक् अजेर्वीभावः) શૃંગી, સુગન્ધી વાળો-ખસ, નડઘાસ, મરી, પદ્મમૂળ, કાંજી, आरुक જુઓ.

वीर त्रि. (विशेषेण ईरयति दूरीकरोति, वि+ईर्+क) શૂર, પરાક્રમી, તાંત્રિક, કુલાચારવાળું, શ્રેષ્ઠ.

वीर पु. (वीर्+अच्) છેલ્લા જીનદેવ, નડ, વિષ્ણુ, તાંદલજો, વરાહકન્દ, લતાકરંજ, કણેરનું ઝાડ, અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ, યજ્ઞનો અગ્નિ, પતિ, પુત્ર, ઉત્તર, સુભટ, યોદ્ધો, સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક રસ, ચિત્રાનું ઝાડ.

"शस्त्रक्षताश्वद्विपवीरजन्मा बालारुणोऽभूद् रुधिरप्रवाहः" रघौ

वीरक पु. (वि+ईर्+ण्वुल्) કણેરનું ઝાડ.

वीरजयंतिका स्त्री. (वीराणां जयन्तिका) લડાઈમાં ફત્તેહ વખતે સીપાઇનો એક જાતનો નાચ, લડાઈ, યુદ્ધ.

वीरण न. (वि+ईर्+ल्यु) સુગન્ધિ વાળો-ખસ.

वीरणमूल न. (वीरणस्य मूलम्) ઉપર પ્રમાણે.

वीरणी स्त्री. (वि+ईर्+ल्यु+स्त्रियां ङीप्) કટાક્ષ, ઉંડું સ્થળ, ઘાસ.

वीरणीमूल न. (वीरण्याः मूलम्) સુગન્ધી વાળો-ખસ.

वीरतम त्रि. (अतिशयेन वीरः, तमप्) મહાન્ વીર.

वीरतर न. (वि+ईर्+अच् तरः, वीर+तरप् वा) સુગન્ધી વાળો-ખસ.

वीरतर त्रि. (अतिशयेन वीरः तरप) અત્યન્ત વીર-મહાવીર.

वीरतरु पु. (वि+ईर्+अच्, वीरश्चासौ तरुश्च) અર્જુન વૃક્ષ, સાદડાનું ઝાડ, ભિલામાનું ઝાડ, ખીલીનું ઝાડ, કોકિલાક્ષ.

वीरता स्त्री. (वीरस्य भावः तल्+टाप्) વીરપણું,

वीजपूरक पु. न. (वीजपूर एव, स्वार्थे क) બીજોરાનું ઝાડ.

वीजपेशिका स्त्री. (वीजस्य शुक्रस्य पेशिकेव) વૃષણ, પેળીયો.

वीजपेशी स्त्री. (वीजस्य पेशी) ઉપરનો અર્થ.

वीजफलक पु. (वीजानि फले यस्य कप्) બીજોરાનું ઝાડ.

वीजमातृका स्त्री. (वीजानां मातेव, मातृ+स्वार्थे क+टाप्) પદ્મબીજ.

वीजरत्न न. (वीजं रत्नमिवास्य) વટાણા.

वीजरुह पु. (वीजेन रोहति, रुह्+क) બીમાંથી થનાર ધાન્ય વિશેષ, અનાજ.

वीजरुह त्रि. (,, ,, ,,) બીમાંથી થનાર.

वीजरेचन न. (वीजं रेचयति, रिच्+णिच्+ल्यु) નેપાળાનું બી.

वीजवत् त्रि. (वीज+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) બીવાળું.

वीजवपन न. (वीजानि उप्यन्तेऽत्र, वप्+आधारे ल्युट्) ખેતર, ક્ષેત્ર.

वीजवपन न. (वप्+भावे ल्युट्, वीजानां वपनम्) બી વાવવું.

वीजवृक्ष पु. (वीजमात्राज्जातो वृक्षः) અસન વૃક્ષ.

वीजसञ्चय पु. (वीजानां वपनयोग्यधान्यानां सञ्चयः, सम्+चि+अच्) વાવવા લાયક બીનો સંગ્રહ.

वीजसू स्त्री. (वीजं सूते, सू+क्विप्) પૃથ્વી.

वीजस्थापन न. (वीजानां स्थापनम्) ધાન્ય વિગેરે સ્થાપવામાં તેનું મુહૂર્ત વિગેરે.

वीजाकरण न. (वीज+डाच्+कृ+ल्युट् कर्षणं) બીજ સાથે ખેડવું.

वीजाकृत त्रि. (वीजेन सह कृतं कृष्टम् , वीज+डाच्+क्त) બીજ સાથે ખેડેલ.

वीजाम्ल न. (वीजेनाम्लमिव) એક જાતનું ઝાડ.

वीजित त्रि. (वीज्+क्त) વીંઝેલ, પંખો નાંખેલ, ચામર ઢોળેલ.

वीजिन् त्रि. (वीज+अस्त्यर्थे इनि) બીજવાળું.

वीजिन् पु. (वीजमस्त्यस्य इनि) પિતા.

वीजोत्कृष्ट न. (उत्कृष्टं वीजम् इति) સારૂં બીજ.

वीजोदक न. (वीजमिव कठीनत्वात् उदकं यत्र) વરસાદનો કરો.

वीज्य त्रि. (विशेषेण इज्यः) કુળવાન, બીજથી ઉત્પન્ન થનાર.

वीटि स्त्री. (विशेषेण एटति, छायानिखातंयष्ट्यादिं वेष्टयित्वा प्रवर्द्धते, वि+इट्+उणा. इन् , स च कित्) પાનની બીડી.

वीटिका स्त्री. (वीटि+स्वार्थे कन्+टाप्) ઉપરનો અર્થ, કાંચળીની ગાંઠ.

वीटी स्त्री. (वि+इट्+इन्+वा ङीप्) પાનની બીડી.

वीणा स्त्री. (अज्+नक् वीभावः पृषो० णत्वम्) એક વાદિત્ર–તંબુરો, વિજળી.

वीणादण्ड पु. (वीणायाः दण्डः) વીણા વાદિત્રનો ઉપરના ભાગનો દાંડો.

वीणावाद त्रि. (वीणां वादयति, वद्+णिच्+अण्) વીણા વગાડનાર.

वीणावादक त्रि. (वीणां वादयति, वद्+णिच्+ण्वुल्) વીણા વગાડનાર.

वीणावादिन् त्रि. (वीणां वादयति, वद्+णिच्+इनि) વીણા વગાડનાર.

वीणावाद्य न. (वीणा एव वाद्यम्) વીણાવાદિત્ર.

वीणावाद्य पु. (वीणावाद्यमस्य) નારદ.

वीणावाद्या स्त्री. (वीणावाद्यमस्याः टाप्) સરસ્વતી દેવી.

वीत न. (वेति स्म, वी+क्त अथवा अजति स्म, अज्+क्त व्यादेशः) યુદ્ધ માટે અસમર્થ હાથી–ઘોડા વગેરેનું સૈન્ય, અંકુશમાં રાખવું, ન્યાય વિગેરેમાં કહેલ એક અનુમાન.

"निर्धूतवीतमपि वालकमुल्ललन्तम्" शिशुपालवधे

वीत त्रि. (विशेषेण एति स्म, वि+इण्+क्त) ગયેલ, શાન્ત થયેલ.

वीतंस पु. (वि+तंस्+घञ् दीर्घः) મૃગો તથા પક્ષિઓને પકડવાની દોર–જાળ વગેરે, મૃગો તથા પક્ષિઓને વિશ્વાસ પમાડવાનું એક ઓઢણુ.

वीतकाम त्रि. (वीतः कामो यस्मात्) કામના વગરનું, નિષ્કામ

वीतदम्भ त्रि. (वीतस्त्यक्तो दम्भो येन सः) દમ્ભ વગરનું, નિષ્કપટ.

वीतन पु. (विशिष्टं तनोति, तन्+अच् पृषो. दीर्घः) ટોકની બન્ને બાજુનાં પડખાં.

वीर्य्यप्रवाद न. જૈન સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે ચૌદ પૂર્વો પૈકી ત્રીજું પૂર્વ.

वीर्य्ययुक्त त्रि. (वीर्य्येण युक्तः) वीर्यवत् શબ્દ જુઓ.

वीर्य्यरहित त्रि. (वीर्य्येण रहितः) વીર્ય વગરનું, જોર વિનાનું, નિર્બળ, નિર્વીર્ય.

वीर्य्यवत् त्रि. (वीर्य्य+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વીર્યવાળું, બળવાન્, પ્રભાવશાળી, તેજસ્વી.

वीर्य्यविरहित (वीर्य्येण विरहितः) વીર્ય રહિત, નિર્બળ, નિસ્તેજ.

वीर्यविशिष्ट त्रि. (वीर्येण विशिष्टः) વીર્યવાળું, બલવાન્, પ્રભાવશાલી, તેજસ્વી.

वीर्यहीन त्रि. (वीर्येण हीनः) वीर्यविरहित જુઓ.

वीवध पु. ભાર.

वीहार पु. (विह्रियतेऽत्र, वि+हृ+आधारे घञ् दीर्घः) બુદ્ધનું મંદિર, ગમત માટે ફરવું, રમવું.

वुंग् (भ्वा. पर. अक. सेट् इदित् वुङ्गति) યોજવું, જોડવું.

वुंट् (चु. उभ. अ. सेट् वुण्टयति–ते) ક્ષય પામવું, ઘસાઈ જવું.

वृ (चु. उभ. स. सेट् वारयति–ते) ઢાંકવું, ઢાંકણ કરવું, આચ્છાદન કરવુ.

वृ (क्र्या. आ. स. सेट् वृणीते) સેવા કરવી.

वृ (भ्वा. उभ. स. सेट् वरति–ते) વરવું, પસંદ કરવું, સ્વીકારવું.

वृ (स्वा. उभ. स. सेट् वृणोति–वृणुते) વરવું, પસંદ કરવું-

अप्+वृ=अपवृणोति–अपवृणुते દેખાડવું, બતાવવું.

अप+आ+वृ=अपावृणोति, अपावृणुते ઉઘાડવું.

आ+वृ=आवृणोति–ते સંતાડવું, ભરવું, પસંદકરવું, યાચવું, માંગવું, રોકવું.

निस्+वृ=निर्वृणोति–ते=સંતુષ્ટ, સુખી થવું.

वि+वृ=विवृणोति=ઉઘાડવું, જાહેર–પ્રસિદ્ધ કરવું, સમજાવવું, પસંદ કરવું.

वृंहित न. (वृंहि+क्त) હાથીની ગર્જના.

"गजदुन्दुभिघोषैश्च वारणानाञ्च वृंहितैः" महाभारते.

वृंहित त्रि. (वृंहि+क्त) વધેલ, પોષેલ.

वृक् (भ्वा. आ. स. सेट् वर्कते) લેવું, ગ્રહણ કરવું.

वृक पु. (वृणोतीति, वृक्+क) વરુ, નહાર, કાગડો, શિયાળ, ક્ષત્રિય, એક જાતનું ઝાડ, અનેક દ્રવ્યોનો ધૂપ, સરલ વૃક્ષનો રસ, પેટનો એક અગ્નિ.

वृकदंश पु. (वृकं दशति, दन्श्+अच्) કુતરો.

वृकदंशी स्त्री. (वृकदंश+स्त्रियां जाति. ङीष्) કુતરી.

वृकधूप पु. (वृक्यते,, वृक्+घञर्थे क वृकश्चासौ धूपश्च) અનેક દ્રવ્યોનો દશાંગ વિગેરે ધૂપ.

वृकधूर्त पु. (वृक इव धूर्तः) શિયાળ.

वृकधूर्त्ती स्त्री. (वृकधूर्त्त+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિયાળવી.

वृका स्त्री. (वृक्+अच्+टाप्) અંબષ્ઠા વનસ્પતિ.

वृकाक्षी स्त्री. (वृकस्येवाक्षि पुष्पमस्य षच् समा० ङीप्) નસોતર.

वृकाराति पु. (वृकस्यारातिः) કુતરો.

वृकारिपु पु. (वृकस्य रिपुः) કુતરો.

वृकोदर पु. (वृकनामा अग्निः उदरे यस्य) ભીમસેન.

वृक्का स्त्री. (वृक्क+पृषो० दीर्घः) શ્રેષ્ઠમાંસ.

वृक्ण त्रि. (व्रश्च्+क्त) છેદેલ, કાપેલ.

वृक्ष (भ्वा. आ. सक. सेट् वृक्षते) પસંદ કરવું, વરવું, વિસ્તારવું.

वृक्ष पु (व्रश्च्+क्स) ઝાડ.

वृक्षक पु. (वृक्ष+ह्रस्वार्थे कन्) નાનુ ઝાડ.

वृक्षकुक्कुट पु. (वृक्षस्थः कुक्कुटः) જંગલી કુકડો.

वृक्षकुक्कुटी स्त्री. (वृक्षकुक्कुट+स्त्रियां जाति. ङीप्) જંગલી કુકડી.

वृक्षचर पु. (वृक्षे चरति, चर्+ट) વાનર, વાંદરો.

वृक्षचर त्रि. (वृक्षे चरति, चर्+ट) ઝાડ ઉપર ફરનાર પક્ષિ વિગેરે.

वृक्षचरी स्त्री. (वृक्षचर+स्त्रियां जाति. ङीप्) વાંદરી.

वृक्षच्छाय न. (बहूनां वृक्षाणां छाया, सच्त्वम् नपुं) ઘણાં વૃક્ષોની છાયા.

वृक्षतल न. (वृक्षस्य तलम्) ઝાડનું તળીયું.

वृक्षधूप पु. (वृक्षोऽपि धूपस्तत् साधनम्) સરલવૃક્ષ–દેવદાર.

वृक्षनाथ पु. (वृक्षस्य नाथः) વડનું ઝાડ.

वृक्षनिर्यास पु (वृक्षस्य निर्यासः) ઝાડનો ગુંદર.

वृक्षपति पु. (वृक्षाणां पतिः) વડનું ઝાડ.

પરાક્રમ, શૌર્ય.

वीरत्व न. (वीरस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

वीरधन्वन् पु. (वीरः धन्वा) કામદેવ.

वीरपति स्त्री. (वीरः पतिर्यस्याः) શૂરવીર છે પતિ જેનો એવી સ્ત્રી.

वीरपत्नी स्त्री. (वीरस्य पत्नी) વીર–શૂરવીર પુરૂષની સ્ત્રી.

वीरपत्रा स्त्री. (वीरयति, वीर्+अच् तथाभूतं पत्रं यस्याः) ભાંગ.

वीरपाण न. (वीराणां पानम् वा णत्वं) યુદ્ધ માટે અથવા યુદ્ધનો થાક ઉતારવા માટે મદિરાપાન.

वीरपाणक न. (वीरपाण एव स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.

वीरपान न. (वीरानां पानम्–णत्वाभावे) वीरपाण શબ્દ જુઓ.

वीरप्रसवा स्त्री. (वीरः प्रसवो यस्याः सा) વીર પુરૂષની માતા.

वीरबाहु पु. વિષ્ણુ.

वीरभद्र पु. (वीरो भद्रो यस्य) અશ્વમેધનો ઘોડો, સુગન્ધી વાળો–ખસ, શિવનો ગણ.

वीरभद्रक पु. (वीरभद्र+स्वार्थे क) સુગન્ધી વાળો–ખસ.

वीरभार्या स्त्री. (वीरस्य भार्या) શૂરવીર પુરૂષની સ્ત્રી.

वीरमातृ स्त्री. (वीरस्य माता) વીર પુરૂષની માતા.

वीरमुद्रा स्त्री. વચલી આંગળીએ પહેરવાની વીંટી.

वीररजस् न. (वीर इव रजस्) સિન્દૂર.

वीररेणु पु. (वीरः रेणुर्धूलिर्मर्दनमिव यस्य) ભીમસેન.

वीरवत् त्रि. (वीर+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વીરવાળું.

वीरवत् अव्य. (वीरेण तुल्यं, वत्) વીરની પેઠે.

वीरवती स्त्री. (वीरवत्+स्त्रियां ङीप्) વીરવાળી, માંસરોહિણી વનસ્પતિ, પતિવાળી સ્ત્રી, પુત્રવાળી સ્ત્રી.

वीरवत्सा स्त्री. (वीरो वत्सो यस्याः) વીર પુરૂષની માતા.

वीरविप्लावक पु. શૂદ્રનું ધનલઇ યજ્ઞકરનાર બ્રાહ્મણ.

वीरवृक्ष पु. (वीरो वृक्षः) એક જાતનું ધાન્ય, અર્જુનવૃક્ષ–સાદડ, ભીલામાનું ઝાડ, બીલીનું ઝાડ, કોકિલાક્ષ.

वीरसू स्त्री. (वीरं सूते, सू+क्विप्) વીર પુરૂષની માતા.

वीरसेन पु. (वीरा सेना यस्य) નળરાજાનો પિતા એક રાજા.

वीरहन् पु. (वीरो यज्ञाग्निस्तं हतवान्, हन्+क्विप्) અગ્નિહોત્રી નહિ એવો બ્રાહ્મણ, વિષ્ણુ.

वीरहन् त्रि. (वीरं हन्ति, हन्+क्विप्) વીરનો નાશ કરનાર.

वीरा स्त्री. (वि+ईर्+अच्, वीर+अस्त्यर्थे अच् वा टाप्) પતિ–પુત્રવાળી સ્ત્રી, મુરા નામનું ગન્ધદ્રવ્ય, ક્ષીર કાકોલી વનસ્પતિ, આમલી, એલવાલુકા, કેળ, વિદારીકન્દ, દૂધી, ક્ષીરવિદારી, કાકોલી, મહાશતાવરી, એક જાતની કુંવર, બ્રાહ્મી વનસ્પતિ, અતિ વિખની કળી, મદિરા, સિસમનું ઝાડ.

वीराम्ल पु. (वीरयति शौर्यान्वितं करोति, वीर्+णिच्+अच् वीरश्चासौ अम्लश्च) અમ્લવેતસ.

वीराशंसन न. (वीरैराशस्यतेऽत्र, आ+शन्स्+आधारे ल्युट्) ભયંકર યુદ્ધક્ષેત્ર.

वीरासन न. (वीरस्येवासनम्) એક આસન, ભીંત વિગેરેના આધાર વિના બેસવું.

"एकपादमथैकस्मिन् विन्यसेदूरुसंस्थितम्
इतरस्मिंस्तथा पश्चाद् वीरासनमिति स्मृतम्"

वीरुध् स्त्री. (वि+रुध्+क्विप् दीर्घः) વેલો, ફેલાયેલી વેલ.

वीरुधा स्त्री. (वि+रुध्–क्विप् दीर्घः वा टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वीरेश्वर त्रि. (वीरस्येश्वरः) વીરોનો પતિ–સ્વામી,

वीरेश्वर पु. (वीराणामीश्वरः) કાશીમાંનુ એક શિવલિંગ.

वीरोज्झ पु. (वीरो यज्ञाग्निस्तमुज्झति यथाकालमननुष्ठानेन, उज्झ्+अण्) સવારસાંજ હોમ નહિ કરનાર.

वीरोपजीविक पु. (वीरः यज्ञाग्निस्तत्साध्यमग्निहोत्रादि उपजीविका यस्य) દમ્ભ માટે અગ્નિહોત્ર કરનાર.

वीर्य्य न. (वीर+यत् वीरस्य भावो यत् वा) દેહમાં રહેલ છેલ્લી ધાતુ, પરાક્રમ, બળ, પ્રભાવ, તેજ, દીપ્તિ, કાન્તિ, દ્રવ્યમાં રહેલ રસવિપાકાદિ શક્તિરૂપ એક પ્રભાવ.

"ननु वज्रिण एव वीर्यमेत–
द्विजयन्ते द्विषदो यदस्य पक्ष्याः" कालिदासः

वृत न. (वृ+भावे क्त) વર્તુલ, ગોળાકૃતિ.
वृतपत्रा स्त्री. (वृतानि पत्राणि अस्याः) એક જાતનો વેલો.
वृति स्त्री. (वृ+क्तिन्) વરવું–પસંદ કરવું, સ્વીકારવું, નીમવું, યોજવું, વાડ, માગવું તે.
वृतिकर त्रि. (वृतिं करोति, कृ+अच्) વાડ કરનાર, ઘેરનાર, સ્વીકારનાર, નીમનાર.
वृतिङ्कर पु. (वृतिङ्करोति, कृ+खच्) એક ઝાડ.
वृत्त न. (वृत्+भावे क्त) સદ્‌વર્તન, ગુરૂપૂજા–દયા–સત્ય–ઇન્દ્રિયનિગ્રહ વગેરે ચરિત્ર, શિખરિણી વિગેરે છન્દ.
वृत्त न. (वृत्+कर्तरि क्त) વૃત્તિ, ગોળાકાર ખેતર, આજીવિકા, ગોળાકૃતિ, વૃત્તાંત, હકીકત, ઇતિહાસ.
वृत्त त्रि. (,, ,,) વર્તેલ, થયેલ, દઢ, ગોળાકારવાળુ, મજબુત, આવરણ કરેલ, ઢાંકેલ, મરણ પામેલ, ઉત્પન્ન થયેલ, પ્રખ્યાત, અભ્યાસ કરેલ, પસંદ કરેલ, ઉપાડેલ, નીમેલ.
वृत्त पु. (वृत्+क्त) કાચબો.
वृत्तखण्ड न. (वृत्तस्य खण्डम्) વર્તુલનો ટુકડો.
वृत्तगन्धि न. (वृत्तस्य पद्यभेदस्य इव गन्धो लेशोऽत्र इत्) એક જાતનું ગદ્ય.
वृत्तज्ञ त्रि. (वृत्तं जानाति, ज्ञा+क) વૃતાંત જાણનાર, ચરિત્ર જાણનાર, ઇતિહાસ જાણનાર.
वृत्ततण्डुल पु. (वृत्तः वर्तुलस्तण्डुलोऽस्य) એક જાતના ચોખા.
वृत्तनिष्पाविका स्त्री. (वृत्ता वर्तुला निष्पाविका) ગોળ નેપાણી.
वृत्तपर्णी स्त्री. (वृत्तं वर्तुलं पर्णं यस्याः ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ–પાઠા.
वृत्तपुष्प पु. (वृत्तं वर्तुलं पुष्पं यस्य) કદંબનું ઝાડ, સરસડો, શિરીષ.
वृत्तफल न. (वृत्तं वर्तुलं फलं यस्य) મરી, દાડમ, બોર.
वृत्तफला स्त्री. (वृत्तं वर्तुलं फलं यस्याः) વંતાકડી, આંબલી, દાડમડી, બોરડી.
वृत्तमल्लिका स्त्री. (वृत्ता मल्लिकेव) ધોળો આકડો, એક લતા.
वृत्तवत् त्रि. (वृत्त+अस्त्यर्थे वत्) ચરિત્રવાળું સદ્‌વર્તનવાળું.
वृत्तबीज पु. (वृत्तं बीजं यस्य) ભીંડાનું ઝાડ.
वृत्तबीजा स्त्री. (वृत्तं बीजं यस्याः) તુવેર.
वृत्तसंपन्न त्रि. (वृत्तेन संपन्नः) સદ્‌વર્તનવાળું.
वृत्तसादिन् त्रि. (वृत्त+सद्+घिनुण्) ચારિત્ર્યહીન, આચાર ભ્રષ્ટ, નીચ.
वृत्तस्थ त्रि. (वृत्त+स्था+क) સદ્‌વર્તનવાળુ, ચારિત્ર્યવાન્, આચારનીષ્ઠ.
वृत्ता स्त्री. (वृत्+क्त+टाप्) રેણુકા, પ્રિયંગુ રોહિણી, એક વેલ, પીતપાપડો, વનસ્પતિ ઝિંઝિરિષ્ટા.
वृत्ताध्ययनर्द्धि स्त्री. (वृत्ताध्ययनयोः ऋद्धिः) ચારિત્ર અને વિદ્યાનું તેજ, બ્રહ્મતેજ.
वृत्तान्त पु. (वृत्तो जातोऽन्तो निर्णयो यस्मात्) સંવાદ, સંદેશ, ખબર, પ્રતિક્રિયા, સમગ્રપણું, પ્રસ્તાવ, પ્રસંગ, જાત, રીત, એકાન્ત, ભાવ.
वृत्ति स्त्री. (वृत्+क्तिन्) ધંધો, રોજગાર, આજીવિકા, વર્તન, સ્થિતિ, વિવરણ, નાટકરચના ભેદ, કૌશિકી–સાત્ત્વતી–ભારતી–આરભટી, વેદાન્તમાં કહેલ અંતઃકરણ વગેરેની વૃત્તિ.

"शृंगारे कौशिकी वीरे सात्वत्यारभटी पुनः
रसे रौद्रे च बीभत्से वृत्तिः सर्वत्र भारती
चतस्रो वृत्तयो ह्येताः सर्वनाट्यस्य मातृका"
साहित्यदर्पणे.

वृत्तिकर्षित त्रि. (वृत्त्या कर्षितः) અલ્પ આજીવિકાવાળું, મુશ્કેલીમાં રહેલ, ધંધા વડે ખેંચાયેલ.
वृत्तिता स्त्री. (वृत्तेर्भावः तल्+टाप्) આજીવિકા, ધંધોરોજગાર, સ્થિતિ.
वृत्तित्व न. (वृत्तेर्भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
वृत्तिदान न. (वृत्तेर्दानम्) આજીવિકાનું સાધન આપવું.
वृत्तिमत् त्रि. (वृत्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) આજીવિકાવાળું, ધંધારોજગારવાળું.
वृत्तिस्थ त्रि. (वृत्तौ तिष्ठति, स्था+क) સત્કર્મ કરનાર.
वृत्तिस्थ पु. (वृत्तये तिष्ठति, स्था+क) કાચંડો–કાકીડો.
वृत्तिस्थी स्त्री. (वृत्तिस्थ+स्त्रियां जाति. ङीप्) કાચંડી–કાકીડી.

वृक्षपाक पु. (वृक्षस्य पाकः, शिशुरिव जटिलत्वात्) વડનું ઝાડ.

वृक्षभवन न. (वृक्षे भवनम्) ઝાડની બખોલ.

वृक्षभक्ष त्रि. (वृक्षं भक्षति, भक्ष्+अच्) ઝાડને ખાઇ જનાર.

वृक्षभक्षा स्त्री. વન્દા નામનો વેલો.

वृक्षभिद् पु. (वृक्षं भिनत्ति, भिद्+क्विप्) કુહાડો.

वृक्षभेदिन् पु. (वृक्षं भिनत्ति, भिद्+णिनि) સુતારનું ઝાડ પાડવાનું હથિઆર.

वृक्षमय त्रि. (वृक्ष+प्रचुरार्थे मयट्) ઘણાં ઝાડો વાળો પ્રદેશ વિગેરે.

वृक्षमर्कटिका स्त्री. (वृक्षस्था मर्कटिका) ખીસકોલી.

वृक्षमर्कटी स्त्री. (वृक्षस्था मर्कटी) ખીસકોલી.

वृक्षमृद्भू पु. (वृक्षस्य मृदि भवति, भु+क्विप्) પાણીનું નેતર.

वृक्षरोपक त्रि. (वृक्षं रोपयति, रोप्+ण्वुल्) ઝાડ વાવનાર.

वृक्षारोपण न. (वृक्षस्य आरोपणम्) ઝાડ વાવવું તે.

वृक्षवाटिका स्त्री. (वृक्षैर्वाटीव इवार्थे कन्+टाप्) ઘરની પાસેની વાડી-બગીચો.

वृक्षवाटी स्त्री. (वृक्षैर्वाटी) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वृक्षादन पु. (वृक्षमत्ति भिनत्ति, अद्+ल्यु) કુહાડો, ચારોળીનું ઝાડ.

वृक्षादन पु. (वृक्षान्तरमत्ति भिनत्ति, अद्+ल्युट्) પીપળો, મધપુડો.

वृक्षादन त्रि. (,, ,,) ઝાડને ચીરનાર.

वृक्षादनी स्त्री. (वृक्षमत्ति, अद्+ल्यु+स्त्रियां ङीप्) વંદાનો વેલો,.

वृक्षादिरुहक न. ભેટવું, આલિંગન કરવું.

वृक्षाम्ल न. (वृक्षजातमम्लम्) ખાટું ઝાડ, આંબલી, વૈદ્યક પ્રસિદ્ધ એક દવા.

"वृक्षाम्लमाममम्लोष्णं वातघ्नं कफपित्तलम्
पक्वं तु गुरु संग्राहि कटुकं तुवरं लघु" भावप्रकाशे

वृक्षारोपक त्रि. (वृक्षस्य आरोपकः) ઝાડ વાવનાર.

वृक्षारोपण न. (वृक्षस्य आरोपणम्) ઝાડ વાવવું.

वृक्षार्हा स्त्री. (वृक्षेषु अर्हा) વનસ્પતિ મહામેદા.

वृक्षालय पु. (वृक्षः आलयो यस्य) પક્ષી.

वृक्षालया स्त्री. (वृक्षालय+स्त्रियां टाप्) પક્ષિણી.

वृक्षाश्रय पु. (वृक्ष आश्रयो यस्य) પક્ષી.

वृक्षाश्रया स्त्री. (वृक्ष आश्रयो यस्याः) પક્ષિણી.

वृक्षाश्रयिणी स्त्री. (वृक्षमाश्रयति, आ+श्रि+इनि+ङीप्) પક્ષિણી.

वृक्षाश्रयिन् पु. (वृक्षमाश्रयति, आ+श्रि+इनि) પક્ષી, એક જાતનું નાનું ઘુવડ.

वृक्षोत्थ त्रि. (वृक्षादुत्तिष्ठति, उत्+स्था+क) ઝાડથી ઉત્પન્ન થનારૂં.

वृक्षोत्पल पु. (वृक्षेषु उत्पलमिव) કણેરનું ઝાડ.

वृच् (रुधा० प. स. सेट् वृणक्ति) વીંટાવું, જવું.

वृज् (अदा. आ. स. सेट् वृङ्क्ते) ત્યાગ કરવો, તજવું.

वृज् (भ्वा. प. स. सेट् वर्जति) ત્યાગ કરવો, તજવું.

वृज् (चु. उभ. स. सेट् वर्जयति-ते) ઉપરનો અર્થ.

वृज् (रुधा. प. स. सेट् वृणक्ति) વીંટવું, વીંટાવું, ત્યાગ કરવો, તજવું.

वृजन न. (वृज्यतेऽत्र, वृज्+क्यु) પાપ, આકાશ.

वृजन पु. (वृज्+क्यु) કેળ, વાળ.

वृजन त्रि. (,, ,,) કુટિલ, વક્ર.

वृजि स्त्री. (वृज्+कि) તે નામે એક દેશ.

वृजिन न. (वृज्+इनच् किच्च) પાપ, દુઃખ.

वृजिन पु. (,, ,,) કેશ, વાળ.

वृजिन त्रि. (वृज्+इनच् किच्च) કુટિલ, વક્ર,

वृण् (तना. उभ. स. सेट् वृणोति,-वर्णोति-वृणुते-वर्णुते) ભક્ષણ કરવું, ખાવું.

वृण्वत् त्रि. (वृ+नु-वर्तमाने शतृ) વરતું, પસંદકરતું, સ્વીકારતું.

वृण्वान त्रि. (वृ+शानच्) ઉપરનો અર્થ.

वृत् (चु. उभ. अ. सेट् वर्तयति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું, ચમકવું.

वृत् (भ्वा. आ. अ. सेट् वर्त्तते) હોવું, થવું, વર્તવું,

वृत् (दिवा. आ. अ. स. सेट् वृत्यते) વિભાગ કરવા પસંદ કરવું, વરવું.

वृत् त्रि. (वृत्+भूते क्विप्) થયેલ, હોયેલ.

वृत त्रि. (वृ+कर्मणि क्त) વરેલ, સ્વીકારેલ, ગોઝેલ, નીમેલ.

ઔષધ.

वृद्धिजीविका स्त्री. (वृद्धिस्तद्रूपा जीविका) વ્યાજ વટાવનો ધંધો.

वृद्धिपत्र न. (वृद्धियुक्तं पत्रमस्य) એક જાતનો અસ્ત્રો.

वृद्धिमत् त्रि. (वृद्धि+अस्त्यर्थे मतुप्) વૃદ્ધિવાળું.

"आरंभगुर्वी क्षयिणी क्रमेण
लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात्" भर्तृहरिः

वृद्धिश्राद्ध न. (वृध्यै अभ्युदयाय श्राद्धम्) વિવાહ વિગેરેના મંગળકાર્યમાં અભ્યુદયના માટે થતું શ્રાદ્ધ.

वृद्धोक्ष पु (वृद्धश्चासौ उक्षश्च) ઘરડો બળદ.

वृद्ध्याजीव पु. (वृद्धि+आ+जीव्+अण्) વ્યાજવટાવનો ધંધો કરનાર.

वृध् (चु. उभ. अ. सेट् वर्धयति–ते) દીપવું, પ્રકાશવું.

वृध् (भ्वा. आ. अ. सेट् वर्धते) વધવું.

वृधसान पु. (वृध्+आन–असुक् च) મનુષ્ય.

वृधसानी स्त्री. (वृधसान+स्त्रियां जाति. ङीष्) મનુષ્ય સ્ત્રી.

वृधसानु पु. (वृध्+आनु असुक् च) પુરૂષ, પાંદડું, કામ.

वृन्त न. (वृ+क्त–मुम् च) દીંટું.

वृन्ताक पु. (वृन्तमकति, अक्+अण्) રીંગણું, વેંગણ.

वृन्ताकी स्त्री. (वृन्तमकति, अक्+अण्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वृन्तिता स्त्री. (वृन्तं जातमस्याः, इतच्) કડુ વનસ્પતિ.

वृन्द न. (वृणुते वृत्यते वा, वृण्–वृत् वा+दन् निपा.) સમૂહ, ટોળું, દશ અબજની સંખ્યા.

वृन्दा स्त्री. (वृणुते–वृत्यते वा+स्त्रियां ङीप्) તુલસી, કેદારકન્યા, રાધિકા.

वृन्दार त्रि. (वृन्दमृच्छति, ऋ+अण्) મનોહર, સુંદર, આબરૂદાર.

वृन्दारक पु. (वृन्दमस्यास्ति, वृन्द्+आरकन्) દેવ, યુથપતિ.

"वृन्दारकारिविजये सुरलोकलब्ध–
मन्दारमाल्यमधुवासितवासभूमिः" रामायणचम्पू

वृन्दारक त्रि. (,, ,,) મનોહર, મુખ્ય. સુંદર, શ્રેષ્ઠ.

वृन्दावन न. (वृन्दायाः तपस्यार्थं वा वनम्) વ્રજભૂમિમાં આવેલું મથુરાપાસેનું એક વન.

वृन्दिष्ठ त्रि. (अतिशयेन वृन्दारको मुख्यः इष्ठन् वृन्दादेशः) અતિશય મુખ્ય, ઘણું સુંદર.

वृन्दीयस् त्रि. (अतिशयेन वृन्दारको ईयसुन् वृन्दादेशः) ઘણું મુખ્ય, ઘણું મનોહર.

वृश् (दिवा. पर. स. सेट् वृश्यति) વરવું, સ્વીકારવું, પસંદ કરવું.

वृश पु. (वृश्+क) અરડુસો, ઉંદર.

वृश न. (,, ,,) આદું.

वृशा स्त्री. (वृश्+क+टाप्) એક જાતની ઔષધિ.

वृशी स्त्री. (वृश्+क+स्त्रियां ङीप्) ઉંદરડી.

वृश्चिक पु. (वृश्च्+किकन्) વીંછી, એક કીડો, વૃશ્ચિક રાશિ, એક ઔષધિ, મીંઢળનું ઝાડ, છાણનો એક કીડો, કરચલો.

वृश्चिककर्णी स्त्री. (वृश्चिकस्य कर्ण इव पत्रं यस्याः) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

वृश्चिकप्रिया स्त्री. (वृश्चिकस्य शुककीटस्य प्रिया) એક જાતનું શાક.

वृश्चिका स्त्री. (वृश्चिकस्तद्विषमस्त्यस्याः, अच्+टाप्) એક જાતનો ઝેરી છોડ.

वृश्चिकाली स्त्री. (वृश्चिक इवालति पर्याप्नोति स्पर्शने वेदनायै वा अच् गौरा० ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वृश्चिपत्री स्त्री. (वृश्चिक इव पत्रं विपाक्तमस्य पृषो० कलोपः ङीप्) એક જાતનો ઝેરી છોડ.

वृश्चीर पु. (वृश्च्+कीरच्) ધોળી સાટોડી.

वृष् (भ्वा. प. सेट् वर्षति) સીંચવું, છાંટવું સ. ઐશ્વર્યવાળા થવું, ગર્ભવાળા થવું. અ०

वृष् (चुरा. आत्म. अ. सेट् वर्षयते) સંતતિ ઉત્પન્ન કરવાનું સામર્થ્ય ધરાવવું, ઐશ્વર્યવાળા થવું.

वृष पु. (वर्षति सिञ्चति रेत इति, वृष्+क) બળદ, એક જાતનો પુરૂષ.

वृष पु (वृष्+क) વૃષભરાશિ, ઇન્દ્ર, ધર્મ, શીંગડાંવાળું કોઈપણ પશુ, ઉંદર, વાસ્તુનુંએક સ્થાન, અરડુસો, શત્રુ, કામદેવ, ઋષભ ઔષધિ, મોરપીછ, શ્રીકૃષ્ણ, અરિષ્ટાસુર.

वृष त्रि. (,, ,,) બળવાન, વીર્યવાન.

वृषकर्णी स्त्री. (वृष इव सुदर्शनः कर्णो यस्याः) એક

वृत्तिहेतु पु. (वृत्तेः हेतुः) આજીવિકાનું કારણ.
वृत्तौज त्रि. (वृत्तं ओजः यस्य) અત્યન્ત બળવાન.
वृत्र पु. (वृत्+रक्) અંધકાર, શત્રુ, તે નામે એક દાનવ, મેઘ, મોથ, એક પર્વત, ઇન્દ્ર, શબ્દ.
वृत्रद्विप् पु. (वृत्रं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ઇન્દ્ર.
वृत्ररिपु पु. (वृत्रस्य रिपुः) ઈન્દ્ર.
वृत्रशत्रु पु. (वृत्रस्य शत्रुः) ઇન્દ્ર.
वृत्रहन् पु. (वृत्रं हतवान्, हन्+क्विप्) ઈન્દ્ર.
वृत्रहन्तृ त्रि. (वृत्रं हन्ति, हन्+तृच्) ઇન્દ્ર.
वृत्राराति पु. (वृत्रस्याराति:) ઇન્દ્ર.
वृत्रारि पु. (वृत्रस्यारिः) ઈન્દ્ર.
वृथा अव्य. (वृ+थाल् किच्च) ફોગટ, વ્યર્થ, નિષ્ફળ, નિરર્થક.
वृथाकथा स्त्री. (वृथा कथा) ખોટી વાત, જુઠી કથા.
वृथाघात पु. (वृथा आघातः) વ્યર્થ મારવું, ખોટું મારવું.
वृथादान न. (वृथा निरर्थकं दानम्) નિષ્ફળ દાન, ફોગટ દાન.
वृथापशुघ्न त्रि. (वृथा पशुं हन्ति, हन्+टक्) યજ્ઞાદિ નિમિત્ત વિના વ્યર્થ પશુ મારનાર.
वृथामांस न. (वृथा निरर्थकं मांसम्) દેવાદિના નિમિત્ત વિના હણેલ પશુનું માંસ.
वृथालम्भ न. (वृथा+लभि+घञ्) ખોટું મારવું તે, મિથ્યા કાપવું તે.
वृद्ध न. (वृध्+क्त) એક ગન્ધ દ્રવ્ય.
वृद्ध त्रि. (,, ,,) ઘરડું, વૃદ્ધાવસ્થાવાળું, વધેલું, મોટું.
वृद्ध पु. વૃદ્ધદારક વૃક્ષ, પંડિત.
वृद्धकाक पु. (वृद्धः काकः) એક જાતનો કાગડો.
वृद्धगङ्गा स्त्री. (वृद्धा गङ्गा) તે નામે એક નદી.
वृद्धता स्त्री. (वृद्धस्य भावः तल्+टाप्) વૃદ્ધપણું, ઘડપણ.
वृद्धत्व न. (वृद्धस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वृद्धदार पु. (वृद्धं दारयति, दृ+अण्) વીરતાડવૃક્ષ.
वृद्धदारक पु (वृद्धदार+स्वार्थे क) ઉપર પ્રમાણે.
वृद्धदारु न. (वृद्धं दारयति, दृ+णिच्+उ) ઉપરનો અર્થ.
वृद्धनाभि त्रि. (वृद्धा नाभिर्यस्य) મોટી નાભિવાળું, દુંટાવાળું.
वृद्धपितामह पु. (वृद्धः पितामहात् राज०) મોટોદાદો.
वृद्धपितामही स्त्री. (वृद्धपितामह+स्त्रियां ङीप्) મોટી દાદી.
वृद्धप्रपितामह पु. (वृद्धः प्रपितामहात् राज०) દાદાનો દાદો.
वृद्धप्रपितामही स्त्री. (वृद्धप्रपितामह+स्त्रियां ङीप्) દાદાની દાદી.
वृद्धप्रमातामह पु. (वृद्धः प्रमातामहात् राज०) માના દાદાનો બાપ.
वृद्धप्रमातामही स्त्री. (वृद्धप्रमातामह+स्त्रियां ङीप्) માના દાદાની માતા.
वृद्धबला स्त्री. (वृद्धं बलं यस्याः) તે નામે એક વનસ્પતિ.
वृद्धबिभीतक पु. (वृद्धः बिभीतक इव) આમ્રાતક-અંબાડો વૃક્ષ.
वृद्धभाव पु. (वृद्धस्य भावः) વૃદ્ધપણું, ઘડપણ.
वृद्धवाहन पु. આંબાનું ઝાડ.
वृद्धविभीतक पु. (वृद्धः विभीतक इव वबयोरभेदात्) આમ્રાતક-અંબાડો વૃક્ષ.
वृद्धश्रवस् पु. (वृद्धेभ्यः शृणोति, श्रु+असुन् वृद्धेषु श्रवो यशो यस्येति वा) ઇન્દ્ર.
वृद्धसंघ पु. (वृद्धानां संघः) ઘરડાનું ટોળું.
वृद्धसूत्रक न. (वृद्धस्य सूत्रम्, संज्ञायां कन्) આકાશમાં ઉડતું એક જાતનું રૂ.
वृद्धा स्त्री. (वृध्+क्त+टाप्) ઘરડી સ્ત્રી, ડોસી, મહાશ્રાવણિકા વનસ્પતિ.
वृद्धावस्था स्त्री. (वृद्धा चासौ अवस्था च) ઘડપણ, વૃદ્ધાવસ્થા, જરા.
वृद्धि स्त्री. (वृध्+क्तिन्) વધવું તે, વધારો, સમૃદ્ધિ, આબાદી, અભ્યુદય, સમૂહ, સંપત્તિ, તે નામે એક ઔષધ, એક જાતનો રોગ, વ્યાજ.
वृद्धि पु. (वृद्ध+कर्त्तरि क्विच्) એક ગન્ધ દ્રવ્ય, ધન.
वृद्धिकर त्रि. (वृद्धिं करोति, कृ+अच्) વૃદ્ધિ કરનાર, અભ્યુદયકારક, સંપત્તિકારક.
वृद्धिका स्त्री. (वृद्धि+स्वार्थे कन्+टाप्) એક જાતનું

वृषाकर पु. (वृषस्य सामर्थ्यस्याकरः) અડદ.
वृषाङ्क पु. (वृषः अङ्कोऽस्य) શિવ, નપુંસક, ભીલામાનું ઝાડ, સાધુ.
वृषाङ्क त्रि. (,, ,,) ધર્મિષ્ઠ, પુણ્યવાન.
वृषाञ्जन पु. (वृषः अञ्जनं गतिर्यस्य) શિવ.
वृषाणक पु. (वृष+अन्+अक) શિવ.
वृषान्तक पु. (वृषस्य अन्तकः) શ્રીકૃષ્ણ.
वृषायण पु. (वृषे अयनमस्य) એક જાતનો ચકલો.
वृषाराति पु. (वृषस्य अरातिः) શ્રીકૃષ્ણ.
वृषारि पु. (वृषस्य अरिः) શ્રીકૃષ્ણ.
वृषाहार पु. (वृषो मूषिको आहारो यस्य) બિલાડો.
वृषाहारी स्त्री. (वृषाहार+स्त्रियां जाति. ङीप्) બિલાડી.
वृषि स्त्री. (वृष्+कि) વ્રત પાળનારનું દર્ભનું એક જાતનું આસન.
वृषिन् पु. મોર.
वृषी स्त्री. (वृष्+कि+वा ङीप्) વ્રત પાળનારનું દર્ભનું આસન.
वृषोत्सर्ग पु. (वृषस्य उत्सर्गः) મરેલાં વિગેરેને ઉદ્દેશી તેના પુત્ર વિગેરેથી વાછરડો પરણાવવો તે, વિધિ પ્રમાણે બળદને છૂટો કરવામાં આવે છે તે.
"एकादशाहे प्रेतस्य यस्य चोत्सृज्यते वृषः।
प्रेतलोकं परित्यज्य स्वर्गलोकं च यच्छति"॥
वृषोपगा स्त्री. (वृषमुपगच्छति, उप+गम्+ड+टाप्) બળદ પાસે જનારી ગાય, પુરૂષ પાસે જનારી સ્ત્રી.
वृष्टि स्त्री. (वृष्+क्तिन्) વરસાદ, વરસવું તે, મેઘ વિગેરેથી સિંચાતું જળ.
वृष्टिकर त्रि. (वृष्टिं करोति, कृ+अच्) વરસાદ કરનાર, વરસાવનાર.
वृष्टिकाल पु. (वृष्टेः कालः) વરસાદનો સમય.
वृष्टिघ्नी स्त्री. (वृष्टिं हन्ति कारणत्वेन जहाति, हन्+क+ङीप्) ઝીણી એલચી.
वृष्टिजीवन पु. (वृष्टिः वृष्टिजलमेव जीवनं पालनोपायो यस्य) ચાતક પક્ષી.
वृष्टिजीवन त्रि. (,, ,,) કેવળ વરસાદ ઉપર આધાર રાખનાર દેશ વિગેરે.
वृष्टिभू त्रि. (वृष्टौ तदुपलक्षितकाले, भवति, भू+क्विप्) દેડકો.
वृष्टिभू त्रि. (,, ,,) વરસાદમાં થનાર-હોનાર.
वृष्टिमत् त्रि. (वृष्टि+अस्त्यर्थे मतुप्) વરસાદવાળું.
वृष्टिवैकृत न. (वृष्टेः वैकृतम्) ઉપદ્રવસૂચક વૃષ્ટિનો વિકાર.
वृष्णि पु. (वृष्+नि-किच्च) યાદવવંશી એકરાજા, શ્રીકૃષ્ણ, મેઘ, મોથ.
वृष्णि त्रि. (,, ,,) ગરમ, ઉગ્ર, પાખંડી.
वृष्णिगर्भ पु. (वृष्णिः यादवकुलं गर्भो यस्य) શ્રીકૃષ્ણ.
वृष्य त्रि. (वृषाय कामुकाय हितः, वृष्+यत्) બળકારક, વીર્યની વૃદ્ધિ કરનાર.
वृष्य पु. (वृषाय हितः, वृष्+यत्) અડદ.
वृष्य न. (वृष्+क्यप्) વાજીકરણ ઔષધ.
वृष्यकन्दा स्त्री. (वृष्यः शुक्रवर्धकः कन्दो यस्याः) વિદારી કંદ વનસ્પતિ.
वृष्यगन्धा स्त्री. (वृष्यो गन्धो यस्याः) વૃદ્ધદારક-વરધારો વનસ્પતિ.
वृष्यगन्धिका स्त्री. (वृष्यो गन्धो यस्याः स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) અતિબલા વનસ્પતિ.
वृष्यवल्लिका स्त्री. (वृष्या चासौ वल्लिका च) વિદારી કંદ વનસ્પતિ.
वृष्यवल्ली स्त्री. (वृष्या वल्ली) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वृष्या स्त्री. (वृष्+क्यप्+टाप्) આંબલી, શતાવરી, રૂપભ નામે ઔષધિ, રૂદ્ધિ નામની ઔષધિ.
वृह् (चु. उभ. अ. सेट् वृहयति-ते) દીપવું, પ્રકાશવું.
वृह् (भ्वा. प. अ. सेट् वृंहति) ઉપરનો અર્થ.
वृह् (भ्वा. प. अ. सेट् वृंहति) (હાથીનો) શબ્દ કરવો, વધવું.
वृह् (भ्वा. आ. अ. सेट् वृंहते) વધવું, શબ્દ કરવો.
वृह (भ्वा. प. स. सेट् वर्हते) ઉપરનો અર્થ.
वृहच्चञ्चु पु. (वृहती चञ्चुरिव मञ्जरी यस्य) એક જાતનું શાક.
वृहच्चित्त पु. (वृहत् उदारं चित्तं यस्मात् यस्य वा) બીજોરાનું ઝાડ.
वृहच्चित्त त्रि. (वृहत् उदारं चित्तं यस्य) મોટા મનવાળું.
वृहच्चित्त न. (वृहच्च तत् चित्तम्) મોટું મન.

જાતનો વેલો.

वृषकेतन पु. (वृषः वृषभः केतने यस्य) શિવ.

वृषगन्धा स्त्री. (वृषस्य गन्धो लेशो यत्र टाप्) એક વનસ્પતિ.

वृषण पु. (वृष्+क्यु) પેળીયો–અંડકોશ.

वृषण त्रि. (,, ,,) વીર્યવાળું, પરાક્રમી.

वृषणश्व पु. (वृषणश्वासौ अश्वश्च शक०) ઇન્દ્રનો ઘોડો.

वृषण्वत् त्रि. (वृषन्+मतुप् मस्य वः न नलोपः णत्वम्) વર્ષણવાળું, વરસતું.

वृषण्वसु त्रि. (वृषा वसु यस्य न नलोपः णत्वम्) ઇન્દ્રની સામગ્રી–રથ વિગેરે.

वृषदंशक पु. (वृषान्, मूषिकान् दशति, दन्श्+ण्वुल्) બીલાડો.

वृषदंशकी स्त्री. (वृषदंशक+स्त्रियां जाति. ङीष्) બીલાડી, મીંદડી.

वृषध्वज पु. (वृषः वृषभो मूषिको धर्मो वा ध्वजो यस्य) મહાદેવ, ગણપતિ,

वृषध्वांक्षी स्त्री. (वृषो बलवान् ध्वाङ्‌क्षः काको यस्याः गौरा. ङीष्) નાગરમોથ.

वृषन् पु. (वृष्+कनिन्) ઇન્દ્ર, કર્ણ, દુઃખ, વેદના જ્ઞાન, બળદ, ઘોડો, ધર્મ.

वृषनाशन पु. (वृषान् मूषिकान् नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) વાવડીંગ, શ્રીકૃષ્ણ.

वृषनाशन त्रि. (वृषं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) ધર્મ નાશ કરનાર.

वृषपर्णी स्त्री. (वृषस्य मूषिकस्य कर्ण इव पर्णमस्याः) ઉંદરકાની વનસ્પતિ, સુદર્શની નામે લતા.

वृषपर्वन् पु. (वृषे पर्वे उत्सवो यस्य) શિવ, દૈત્ય વિશેષ, તે નામે એક ઝાડ.

वृषभ पु. (वृष्+अभच् किच्च) પહેલા જૈનતીર્થંકર, બળદ, વૃષભ રાશિ, શ્રેષ્ઠ, કાનનો છેદ, એક ઔષધિ, હાથીનો કાન.

वृषभ त्रि. (,, ,,) શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.

वृषभगति पु. (वृषभेण गतिरस्य) મહાદેવ.

वृषभध्वज पु. (वृषभः ध्वजं यस्य) શિવ, મહાદેવ. "अमुं पुरः पश्यसि देवदारुं पुत्रीकृतोऽसौ वृषभध्वजेन" रघौ.

वृषभयान पु. (वृषभः यानं यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

वृषभवाहन पु. (,, ,,) મહાદેવ, શિવ.

वृषभाक्षी स्त्री. (वृषभस्य अक्षीव पुष्पमस्याः षच् समा. ङीष्) ઇન્દ્રવારૂણી વનસ્પતિ.

वृषभानु पु. રાધિકાનો બાપ.

वृषभासा स्त्री. (वृष्णा इन्द्रेण भासते, भास्+अच्+टाप्) અમરાવતી.

वृषयान पु. (वृषः यानो यस्य) શિવ.

वृषरिपु पु. (वृषस्य रिपुः) શ્રીકૃષ્ણ.

वृषल पु. (वृष्+कलच्) શૂદ્ર, ગાજર, ઘોડો, ચન્દ્રગુપ્ત રાજા.

वृषल त्रि. (,, ,,) અધાર્મિક, નીચ.

वृषलता स्त्री. (वृषलस्य भावः तल्+टाप्) શૂદ્રપણું.

वृषलत्व न. (वृषलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

वृषली स्त्री. (वृषल+भार्य्यायां जातौ वा ङीप्) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રી, શૂદ્રની સ્ત્રી, ઘોડી, પિતાના ઘેર પરણ્યા પહેલાં જેને રજોદર્શન આવે તે કન્યા.
"स्वभर्त्तं या परित्यज्य परवृषे वृषायते ।
वृषली सा हि विज्ञेया न शुद्री वृषली भवेत्" ॥

वृषलोचन पु. (वृषस्येव लोचनं यस्य) ઉંદર, બળદ.

वृषलोचन त्रि. (,, ,,) બળદના સરખા નેત્રવાળું.

वृषलोचन न. (वृषस्य लोचनम्) બળદની આંખ.

वृषलोचनी स्त्री. (वृषलोचन+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉંદરડી.

वृषवाहन पु. (वृषः वाहनं यस्य) મહાદેવ.

वृषशत्रु पु. (वृषस्य शत्रुः) શ્રીકૃષ્ણ.

वृषस्यन्ती स्त्री. (वृषेण जम्भनमिच्छति, वृष्+जम्भार्थे क्यच् सुक् च-शतृ+ङीप्) અત્યન્ત કામી સ્ત્રી–બહુ મૈથુનની ઇચ્છાવાળી સ્ત્રી.

वृषा स्त्री. (वृषः मूषिकस्तदाकरः पर्णोऽस्याः अच्+टाप्) ઉંદરકાની, કપિકચ્છુ, કૌચા.

वृषाकपायी स्त्री. (वृषाकपेः पत्नी ङीप् ऐङ् च) પાર્વતી, ગૌરી, લક્ષ્મી, સ્વાહા, ઇન્દ્રાણી, જીવન્તી, શતાવરી વનસ્પતિ.

वृषाकपि पु. (वृषं धर्मं न कम्पयति, न+कपि+इन् न लोपश्च) શિવ, વિષ્ણુ, ઇન્દ્ર, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

અર્જુન વૃક્ષ–સાદડ.

बृहन्नल पु. (बृहन्नलो यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

बृहस्पति पु. (बृहत्याः वाचः पतिः पृषो. नि.) દેવગુરૂ, દેવાચાર્ય, એક ગ્રહ.
"सन्त्यन्त्येऽपि बृहस्पतिप्रभृतयः संभाविताः पञ्चषा—स्तान्प्रत्येष विशेषविक्रमरुची राहुर्न वैरायते" भर्तृहरिः

बृहस्पतिचक्र न. (बृहस्पतेः चक्रम्) સાઠ વર્ષનું એક ચક્ર.

बृहस्पतिसव पु. એક યજ્ઞ.

वृ (क्रया. उभ. स. सेट् वृणाति–वृणीते) વરવું, સ્વીકારવું, પસંદ કરવું.

वे (भ्वा. उभ. स. अनिट् वयति–ते) વણવું.

वेकट पु. ઝવેરી, જુવાનીયો, નાટક કરનારો, એક જાતનું માછલું.

वेग पु. (विज्+घञ्) પ્રવાહ, વેગ, ખુશી, ક્રમ, રેતસ્, ઝડપ, મહાકાળ ફળ, વીર્ય, મૂત્રવિષ્ટા વગેરેને બહાર કાઢવાનો એક યત્ન, ન્યાયમાં કહેલ એક સૂત્ર.

वेगतस् अव्य. (वेग+पञ्चम्यर्थे तसिल्) વેગથી, ઝડપથી, ઉતાવળથી.

वेगरोध पु. (वेगस्य रोधः) વેગનો અટકાવ.

वेगरोधन न. (वेग+रुध्+ल्युट्) વેગ રોકવો તે.

वेगवत् त्रि. (वेग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વેગવાળું.

वेगवत्तम त्रि. (वेगवत्+अतिशये तमप्) અત્યન્ત વેગવાળું.

वेगवत्तर त्रि. (वेगवत्+अतिशये तरप्) ઘણા વેગવાળું.

वेगविधारण न. (वेगस्य विधारणम्) વેગ રોકવો, વેગ ધારણ કરવો.

वेगसर पु. (वेगेन सरति, सृ+ट) ખચ્ચર ઘોડો.

वेगसर त्रि. (वेगेन सरति, सृ+ट) વેગથી જનાર.

वेगसरी स्त्री. (वेगसर+स्त्रियां जाति. ङीप्) વેગથી જનાર સ્ત્રી, ખચ્ચર ઘોડી.

वेगाघात पु (वेगस्य आघातः) વેગ અટકાવવો, વેગનું રોકાણ.

वेगिता स्त्री. (वेगिनः भावः, तल्+टाप्) વેગવાળું હોય તે, વેગવાળાપણું.

वेगित्व न. (वेगिनः भावः त्व) વેગવાળાપણું.

वेगिन् त्रि. (वेग+अस्त्यर्थे इनि) વેગવાળું, ઝડપદાર.

वेगिन् पु. (,, ,,) બાજ પક્ષી, દૂત, ખેપીયો

वेगिनी स्त्री. (वेग+इनि+ङीप्) બાઝ પક્ષિણી, વેગવાળી સ્ત્રી.

वेचा स्त्री. (विच्+अच्+टाप्) ભાડુ, પગાર.

वेजानी स्त्री. (विज्+अच्+आ+नी+ड+गौरा. ङीप्) સોમરાજી વનસ્પતિ.

वेड पु. (विड्+अच्) ધાતું, છિદ્ર વગરનું બંધન.

वेडमिका स्त्री. (वेडमि+कन्+टाप्) વેડમી–એક જાતની ગળી રોટલી.

वेडा स्त्री. (वेड+स्त्रियां टाप्) નૌકા–વહાણ.

वेण् (भ्वा. उभ. स. सेट् वेणति–ते) જાણવુ, સાંભળવું, વાદિત્ર ગ્રહણ કરવું, જવું, ચિંતવવું, વિચારવું.

वेण पु. (वेण्+अच्) એક જાતનો વર્ણસંકર, પૃથુરાજાનો પિતા એક રાજા.

वेणि पु. (वेण्+इन्) ગુંથેલા વ્યવસ્થિત કેશ,ચોટલો, અંબોડો, પાણીનો સમૂહ, પાણીનો પ્રવાહ, દેવતાડ વૃક્ષ, ગંગા–યમુના–સરસ્વતીને મળવાનું સ્થાન–ત્રિવેણી–પ્રયાગ ક્ષેત્ર, તે નામે એક નદી.

वेणिका स्त्री. (वेणि+संज्ञा. कन्+टाप्) ગુંથેલા વ્યવસ્થિત કેશ, ચોટલો, અંબોડો.

वेणी स्त्री. (वेण्+इन्+ङीप्) वेणि पु. શબ્દ જુઓ.
"त्वय्यारूढे शिखरमचलः स्निग्धवेणीसवर्णे" मेघदूते.

वेणीर पु. (वेण्+ईरन्) અરીઠાનું ઝાડ.

वेणु पु. (वेण्+उण्) વાંસ, વાંસનો વિકાર,વાંસળી, વાદિત્ર, તે નામે એક રાજા.

वेणुक न. (वेणुरिव वेणोर्विकारो वा कन्) પરોણી, લાકડી.

वेणुकर्कर पु. (वेणुरिव कर्करः) કરવીર વૃક્ષ.

वेणुज पु. (वेणुतो जायते, जन्+ड) વાંસનો જવચોખા.

वेणुज त्रि. (वेणुतो जायते जन्+ड) વાંસની લાકડી વગેરે, વાંસથી ઉત્પન્ન થનાર.

वेणुदण्ड पु. (वेणोः दण्डः) વાંસની લાકડી.

वेणुध्म पु. (वेणुं वंशीं धमति, ध्मा+क) વાંસળી વગાડનાર.

बृहच्छरीर न. (बृहच्च तत् शरीरञ्च) મોટું શરીર.
बृहच्छरीर त्रि. (बृहत् शरीरं यस्य) મોટા શરીરવાળું.
बृहच्छल्क पु. (बृहत् शल्को यस्य) એક જાતનું માછલું.
बृहज्जन पु. (बृहच्चासौ जनश्च) મોટો માણસ.
बृहड्ढक्का स्त्री. (बृहती चासौ ढक्का च) મોટું નગારૂં.
बृहत् त्रि. (बृह्+अति) મોટું, વિશાળ.
बृहतिका स्त्री (बृहती+संज्ञा० कन्+टाप् ह्रस्वः) ઉત્તરીય વસ્ત્ર, રીંગણી, ભોરીંગણી.
बृहती स्त्री. (बृहत्+गौरा. ङीष्) મોટી સ્ત્રી, નાની રીંગણી, પાણીની ઝારી વગેરે, ભોરીંગણી, વાણી, સરસ્વતી, નવ અક્ષરના ચરણવાળો છન્દ.
बृहतीपति पु. (बृहत्याः पतिः) બૃહસ્પતિ.
बृहत्क त्रि. (बृहन् प्रकारः; बृहत्+संज्ञा० कन्) મોટું.
बृहत्कन्द पु. (बृहत् कन्दं यस्य) ગાજર, વિષ્ણુકન્દ.
बृहत्काय त्रि. (बृहती काया यस्य) મોટા શરીરવાળું.
बृहत्काय पु. (बृहच्चासौ कायश्च) મોટું શરીર.
बृहत्कालशाक पु. (बृहन् महान् कालशाकः) એક જાતનું શાક.
बृहत्काश पु. (बृहच्चासौ काशश्च) એક જાતનું ઘાસ.
बृहत्कुक्षि त्रि. (बृहत्कुक्षिः यस्य) મોટા પેટવાળું.
बृहत्ताल पु (बृहन् तालः) હિંતાલ વૃક્ષ.
बृहत्तिक्ता स्त्री. (बृहती चासौ तिक्ता च) પાઠા વનસ્પતિ.
बृहत्तृण न. (बृहत् तृणं यत्र) વાંસનું ઝાડ
बृहत्त्वच् पु. (बृहती त्वक् यस्य) તે નામે એક ઝાડ.
बृहत्पत्र पु. (बृहत् पत्रं यस्य) હસ્તિકન્દ વૃક્ષ.
बृहत्पत्रा स्त्री. (बृहत् पत्रं यस्याः) ત્રિપર્ણિકા વનસ્પતિ.
बृहत्पाटलि पु. (चुरा. पट्-अलिः, बृहच्चासौ पाटलिश्च) ધંતુરાનું ઝાડ.
बृहत्पाद पु. (बृहत् पादो मूलं यस्य) વડનું ઝાડ.
बृहत्पाद त्रि. (बृहत् पादो यस्य) મોટા પગવાળું.
बृहत्पालिन् पु. (बृहतः पालयति, पाल्+णिनि) જંગલી છરૂં.
बृहत्पीलु पु. (बृहच्चासौ पीलुश्च) મોટા પીલુનું ઝાડ.
बृहत्पुष्प न. (बृहच्च तत् पुष्पञ्च) મોટું ફૂલ.
बृहत्पुष्प त्रि. (बृहत् पुष्पं यस्य) મોટા ફૂલવાળું.
बृहत्फल न. (बृहच्च तत् फलञ्च) મોટું ફળ.
बृहत्फल त्रि. (बृहत् फलं यस्य) મોટા ફળવાળું.
बृहत्फला स्त्री. (बृहत् फलं यस्याः) કડવીતુંબડી, કોળાનો વેલો, મોટા જાંબુનું ઝાડ, બીજોરાનું ઝાડ.
बृहत्सामन् न. (बृहत् साम) તે નામે એક સામ.
बृहदङ्ग पु. (बृहत् अङ्गं यस्य) હાથી.
बृहदङ्गी स्त्री. (बृहदङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) હાથણી.
बृहदम्ल पु. (बृहच्चासौ अम्लश्च) તે નામે એકઝાડ.
बृहदेला स्त्री. (बृहती चासौ एला च) મોટી એલાયચી.
बृहद्ग्रह पु. (बृहद् ग्रहं यस्मिन्) તે નામનો એક દેશ.
बृहद्गोल न. (बृहद् गोलं गोलाकारं फलम्) તરબુજ.
बृहद्दल पु. (बृहद् दलमस्य) એક જાતનું લોધરવૃક્ષ, હિંતાલવૃક્ષ
बृहद्धल न. મોટું હળ.
बृहद्भट्टारिका स्त्री. (बृहती चासौ भट्टारिका च) દુર્ગા દેવી, પાર્વતી.
बृहद्भानु पु. (बृहद् भानुः किरणो यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.
बृहद्रथ पु. (बृहद् रथोऽस्य) ઇન્દ્ર, એક જાતનું યજ્ઞ પાત્ર, તે નામનું એક સામ.
बृहद्राव पु. (बृहच्चासौ रावश्च) મોટો શબ્દ.
बृहद्राविणी स्त्री. (बृहद्राविन्+स्त्रियां ङीप्) એક ઘુવડ માદા.
बृहद्राविन् पु. (बृहद् रौति, रु+णिनि) એક જાતનું ઘુવડ પક્ષી.
बृहद्राविन् त्रि. (बृहद्राव+अस्त्यर्थे इति) મોટા શબ્દવાળું.
बृहद्वल्क पु. (बृहत् वल्कमस्य) પટ્ટિકાલોધરવૃક્ષ.
बृहद्वात पु (बृहत् वातो धातुभेदो यस्मात्) તે નામે એક ઝાડ.
बृहद्वारुणी स्त्री. (बृहती चासौ वारुणी च) મહેન્દ્રવારૂણી વનસ્પતિ.
बृहद्बीज पु. (बृहत् बीजमस्य) આમ્રાતક-અંબાડો વૃક્ષ.
बृहन्नड पु. (बृहन्नलो यस्य डलयोरभेदात्) અર્જુન,

वेदना स्त्री. (विद्+युच्+टाप्) ઉપરનો અર્થ, પીડા, દુઃખ, બૌદ્ધના પાંચ સ્કન્ધ પૈકી એક.
वेदनास्कन्ध पु. ઉપર પ્રમાણે.
वेदनिन्दक पु. (वेदं निन्दति, निन्द्+ण्वुल्) બૌદ્ધ, નાસ્તિક.
वेदनिन्दक त्रि. (,, ,,) વેદની નિન્દા કરનાર.
वेदनिन्दा स्त्री. (वेदस्य निन्दा) વેદની નિન્દા.
वेदनीय त्रि. (विद्+कर्मणि अनीयर्) જાણવા લાયક, જણાવા લાયક, અનુભવવા યોગ્ય, ભોગવવા લાયક.
वेदपारग त्रि. (वेदपारं गच्छति, गम्+ड) વેદના પારને પામેલ.
वेदपारगत त्रि (वेदस्य पारं गतः) ઉપર પ્રમાણેઅર્થ.
वेदपुण्य न. (वेदस्य पुण्यम्) વેદનું પુણ્ય.
वेदमातृ स्त्री. (वेदस्य माता) ગાયત્રી મન્ત્ર.
वेदय त्रि. (विद्+श) જાણનાર, પામનાર.
वेदयत् त्रि. (विद्+णिच्+शतृ) જણાવતું.
वेदयितृ त्रि. (विद्+णिच्+तृच्) જણાવનાર.
वेदरक्षण न. (वेदस्य रक्षणम्) વેદનો બચાવ.
वेदरक्षा स्त्री. (वेदस्य रक्षा) વેદનું રક્ષણ.
वेदरक्षितृ त्रि. (वेदस्य रक्षिता) વેદનું રક્ષણ કરનાર.
वेदवचन न. (वेदस्य वचनम्) વેદની વાણી, વેદનુ વચન.
वेदवत् पु. (वेदोऽभ्यस्यत्वेनाऽस्त्यस्य मतुप् मस्य वः) વેદાભ્યાસી બ્રાહ્મણ.
वेदवती स्त्री. (वेदं ज्ञानमस्त्यस्याः, वेद+मतुप् स्त्रियां ङीप्) કુશધ્વજ રાજાની કન્યા.
वेदवाक्य न. (वेदस्य वाक्यम्) વેદનું વચન.
वेदवास पु. (वेदस्य वासो यत्र) બ્રાહ્મણ, બ્રહ્મા.
वेदवित् त्रि. (वेदं वेत्ति, विद्+क्विप्) વેદ જાણનાર.
वेदवित् पु (,, ,,) વિષ્ણુ.
वेदविद्वस् त्रि. (वेदेषु विद्वान्) વેદ જાણનાર.
वेदवृत्त न. (वेदस्य वृत्तम्) વેદનો મત.
वेदव्यास पु. (वेदान् व्यस्यति, वि+अस्+अण्) પરાશરનો પુત્ર એક મુનિ.
वेदस् पु. (विद्+असुन्) જાણનાર, પામનાર.
वेदसंमत त्रि. (वेदेन संमतः) વેદે માનેલ.
वेदाङ्ग न. (वेदस्याङ्गमिव) વેદનું અંગ–૭ શાસ્ત્ર વિગેરે.
वेदादि पु. (वेदस्यादिरिव) ॐकार.
वेदाधिगम पु. (वेदस्याधिगमः) વેદનું જ્ઞાન; વેદ પ્રાપ્તિ.
वेदाधिगमन न. (वेदस्याधिगमनम्) ઉપરનો અર્થ.
वेदाधिप पु. (वेदस्याधिपः) બૃહસ્પતિ–મંગળ–શુક્રાચાર્ય–બુધ–વિષ્ણુ,
वेदाधिपति पु (वेदस्य अधिपतिः) ઉપરનો અર્થ.
वेदाध्ययन न. (वेदस्य अध्ययनम्) વેદનો અભ્યાસ.
वेदाध्यायिन् त्रि. (वेदमधीते) વેદનો અભ્યાસ કરનાર.
वेदाध्यापक त्रि. (वेदस्याध्यापकः) વેદ ભણાવનાર.
वेदाध्यापन न. (वेदस्याध्यापनम्) વેદ ભણાવવોતે.
वेदान्त पु. (वेदस्यान्तः) ઉપનિષદ્રૂપ વેદગ્રન્થ, શારીરીક સૂત્રભાષ્ય વિગેરે.
वेदान्तज्ञ त्रि. (वेदान्तं जानाति, ज्ञा+क) વેદાન્ત શાસ્ત્રને જાણનાર.
वेदान्तवित् (वेदान्तं वेत्ति, विद्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वेदान्तिन् (वेदान्तो ज्ञेयत्वेनास्त्यस्य इनि) વેદાન્ત શાસ્ત્ર જાણનાર.
वेदाभ्यास पु. (वेदस्य अभ्यासः) વેદનો અભ્યાસ.
वेदार पु. કાચંડો, કાકીડો.
वेदारी स्त्री. (वेदार+स्त्रियां जाति० ङीप्) કાચંડી.
वेदावास पु. (वेदस्य आवासो यत्र) બ્રહ્મા, બ્રાહ્મણ.
वेदि (वेद्+इन्) અંબાડો નામે વનસ્પતિ.
वेदि पु. (विद्+इन्) પંડિત.
वेदि स्त्री. (विद्यते पुण्यमस्यामिति, विद्+इन्) પરિષ્કૃત ભૂમિ, સાફ કરેલી જમીન, આંગળીની વીંટી, ઓટલો, વિવાહ વિગેરેમાં વેદવિધિથી કરાતી ઓટલી. પશુ બાંધવા માટે કરેલી ડમરૂ આકારની જમીન.
वेदिका स्त्री. (वेदि+स्वार्थे कन्+टाप्) મંગળ કાર્ય માટે ઘરના દ્વાર વગેરેમાં કરાતી ચોખંડી માટીની ઓટલી.
वेदिजा स्त्री. (वेद्या होमवेदितो जायते, वेदि+जन्+ड) દ્રૌપદી.

वेणुन न. (वेण्+उनन्) મરી, તીખાં.

वेणुपत्री स्त्री. (वेणोरिव पत्रमस्याः) વંશપત્રી વૃક્ષ.

वेणुयव पु. (वेणुजातो यव इव) વાંસનો જવ-ચોખો.

वेणुवाद त्रि. (वेणुं वादयति, वद्+णिच्+अण्) વાંસળી વગાડનાર.

वेणुवादक त्रि. (वेणुं वादयति, वद्+णिच्+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वेणुवीज न. (वेणोः वीजम्) વાંસનો જવ-ચોખો.

वेतन न. (अज्+तनन् वीभावः) પગાર, ભાડું, આજીવિકા.

वेतनानपाकर्मन् न. (वेतनस्य अनपाकर्मन्) એક વ્યવહાર.

वेतस पु. (अज्+असुन्-तुक् च) નેતરનું ઝાડ.

वेतसाम्ल पु. (वेतस इव अम्लः) અમ્લવેતસ વૃક્ષ.

वेतसी स्त्री. (वेतस+स्त्रियां ङीप्) નેતરનું ઝાડ.

वेतस्वत् पु. (वेतसाः सन्त्यत्र, वेतस्+मतुप् मस्य वः) ઘણા નેતરવાળો દેશ.

वेतस्वत् त्रि. (वेतस्+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) નેતરવાળું.

वेताल पु. (अज्-विच् वीभावः, तल्+घञ् कर्म.) તે નામે એક મલ્લ, ભૂત જેમાં પેઠું હોય તેવું મુડદું, શિવનો એક અનુચર, એક ભૈરવ, દ્વારપાળ.

वेतालभट्ट पु. વિક્રમાદિત્ય રાજાની સભાનો એક કવિ.

वेतृ त्रि. (विद्+तृच्) જાણનાર, સમજનાર, મેળવનાર, પરણનાર, વહેનાર.

वेत्तृ पु. (,, ,,) પંડિત, આત્મજ્ઞાની.

वेत्र (अज्+त्रल् वीभावः) નેતરનું ઝાડ.

वेत्र न. (वी+उणा. त्र) છડી, લાકડી.

वेत्रकीय न. (वेत्र+छ+कुक्) નેતરનો સમૂહ, બહુ નેતરવાળો દેશ.

वेत्रकीय त्रि. (वेत्र+छ+कुक्) બહુ નેતરવાળું.

वेत्रधर पु. (वेत्रं धरति, धृ+अच्) છડી-લાકડી ધારણ કરનાર.

वेत्रधारक त्रि. (वेत्रं धारयति, धृ+ण्वुल्) છડી કે લાકડી ધારણ કરનાર.

वेत्रधारक पु. (,, ,,) છડીદાર, દ્વારપાલ.

वेत्रवत् त्रि. (वेत्र+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) છડી-લાકડીવાળું, નેતરવાળું.

वेत्रवत् पु. (,, ,,) દ્વારપાળ, છડીદાર.

वेत्रवती स्त्री. (वेत्राः बाहुल्येन सन्त्यस्याः, मतुप् मस्य वः ङीप्) માલવદેશમાં આવેલી એક નદી, વૃત્રાસુરની માતા, છડીદાર સ્ત્રી.

वेत्रावती स्त्री. (वेत्रा बाहुल्येन सन्त्यस्याः मतुप् मस्य वः वा दीर्घः) છડીદાર સ્ત્રી, વૃત્રાસુરની માતા.

वेत्रासन न. (वेत्रनिर्मितमासनम्) નેતરનું આસન.

वेत्रासुर पु. તે નામે એક અસુર.

वेत्रिणी स्त्री. (वेत्र+अस्त्यर्थे इनि+ङीप्) છડીદાર સ્ત્રી.

वेत्रिन् पु. (वेत्रोऽस्यास्ति, वेत्र+इन्) છડીવાળું, લાકડીવાળું, નેતરવાળું.

वेथ् (भ्वा. आ. द्विक. सेट् वेथते) યાચવું, માગવું.

वेद पु. (विद्+अच्-घञ् वा) વિષ્ણુ, શાસ્ત્રજ્ઞાન, શાસ્ત્રોક્ત ચરિત્ર, યજ્ઞનું અંગ, દર્ભની મુઠીનો કરેલ એક પદાર્થ, ઋગ્વેદ-યજુર્વેદ-સામવેદ અને અથર્વ એમ ચાર વેદ.

वेद त्रि. (वेदयति विद्+अच्-णिच् विद्+अच् वा) જાણનાર, જ્ઞાની, જણાવનાર.

वेदकौलेयक पु. શિવ, મહાદેવ.

वेदगर्भ पु. (वेदो गर्भे यस्य) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, બ્રાહ્મણ.

वेदगुप्ति स्त्री. (वेदानां गुप्तिः) વેદનું રક્ષણ, વેદને ગુપ્ત રાખવા તે.

वेदज्ञ त्रि. (वेदं जानाति, ज्ञा+क) વેદ જાણનાર.

वेदण्ड पु. હાથી.

वेदण्डी स्त्री. (वेदण्ड+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

वेदतत्त्व न. (वेदस्य तत्त्वम्) વેદનું રહસ્ય.

वेदतत्त्वज्ञ त्रि. (वेदतत्त्वं जानाति, ज्ञा+क) વેદના રહસ્યને જાણનાર.

वेदत्रय न. (त्रयाणां वेदानाम् समाहारः) ત્રણ વેદ-ઋક્-યજુ અને સામ.

वेदत्रयी स्त्री (त्रयाणां वेदानां समाहारः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

वेदन न. (विद्+ल्युट्) જાણવું તે, જ્ઞાન, સુખદુઃખનો અનુભવ, વિવાદ.

वेल्ल पु. न. (वेल्ल्+अच्) વાવડીંગ.

वेल्ल पु. (वेल्ल्+अच्) જવું તે, હાલવું તે.

वेल्लज पु. (वेल्ल्+अच् तथाभूतः सन् जायते, जन्+ड) મરી, તીખાં.

वेल्लन न. (वेल्ल्+भावे ल्युट्) ઘોડા વિગેરેનું જમીન ઉપર આળોટવું, હાલવુ, ચાલવું, લાકડાનો એક પદાર્થ.

वेल्लना स्त्री. (वेल्लन+स्त्रियां टाप्) માલાદૂર્વા વનસ્પતિ.

वेल्लन्तर पु. (वेल्लं तरति, तॄ+अच्) એક વૃક્ષ–वीरेतरु.

वेल्लहल पु. (वेल्लं ह्वलयति, ह्वल्+अच्–पृषो०) છાકટો, લોફર, છીનાળવો.

वेल्लि स्त्री. (वेल्ल्+इन्) લતા, વેલ.

वेल्लिका स्त्री. (वेल्लि+संज्ञायां कन्+टाप्) એક ઝાડ, વેલો.

वेल्लित न. (वेल्ल्+भावे क्त) ગમન, ગતિ, હાલવું.

वेल्लित त्रि. (वेल्ल्+कर्त्तरि क्त) ગયેલ, હાલેલ, કંપેલ, વાંકુ.

वेल्ली स्त्री. (वेल्ल्+इन्+वा ङीप्) વેલો.

वेवी (અદા. आ. सेट् वेवीते) જવું, ખાવું, વ્યાપવું, ફેંકવું, ઇચ્છવું, મોકલવું, તિરસ્કારવું, सक० ગર્ભ ધારણ કરવો अक०

वेश पु. (विशन्ति नयनमनांस्यत्र, विश्+घञ्) વેશ, અલંકારવગેરેથી કરેલું રૂપાન્તર, વેશ્યાનું ઘર, હરકોઇ ઘર.

वेश पु. (विश्+भावे घञ्) પ્રવેશ, પેસવું. "गतवति कृतवेशे केशवे कुंजशय्याम्"–गीतगोविन्दे

वेशक त्रि. (विश्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) પ્રવેશ કરનાર,

वेशक न. (वेश+संज्ञायां कन्) ઘર, મકાન

वेशकृत् त्रि. (वेशं करोति, कृ+क्विप् तुकूच) વેશ કરનાર, પ્રવેશ કરનાર.

वेशधारिणी स्त्री. (वेशं धारयति, धृ+णिनि+ङीप्) વેશધારણ કરનારી સ્ત્રી.

वेशधारिन् पु. (वेशं धारयति, धृ+णिनि) કપટ વેશ ધારણ કરનાર, નટ, વેશ ધારણ કરનાર.

वेशन न. (विश्यतेऽत्र, विश्+अधिकरणे भावे च ल्युट्) ઘર, પ્રવેશ, પેસવું.

वेशन्त पु. (विश्+झच्) નાનું સરોવર, તળાવ, ખાબોચીયું, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वेशभृत् त्रि. (वेशं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्च) કપટ વેશ ધારણ કરનાર, નટ, વેશ ધારણ કરનાર.

वेशभूषा स्त्री. (वेशस्य भूषा) વેશનો શણગાર.

वेशर पु. (वेशं राति, रा+क) ખચ્ચર ઘોડો.

वेशरी स्त्री. (वेशर+स्त्रियां जाति. ङीष्) ખચ્ચર ઘોડી.

वेशवार पु. (वेशं वारयति) કરીયાણું, વસાણું.

वेशिन् त्रि. (वेश+इनि) વેશવાળું.

वेश्मन् न. (विशन्त्यत्र विश्+मनिन्) ઘર.

वेश्मभू स्त्री. (वेश्मनो भूः) ઘર કરવા યોગ્યસ્થાન.

वेश्य न. (वेशायै हितं यद्वा वेशे भवं यत्) વેશ્યાનું ઘર, વેશ્યા વાડો.

वेश्या स्त्री. (वेशमर्हति वेशेन दीव्यति आचरति वा, विश्+ण्यत्+टाप्) વેશ્યા સ્ત્રી, પાઠા વનસ્પતિ.

वेश्यागण पु. (वेश्यायाः गणः) વેશ્યાઓનો સમૂહ.

वेश्यागुरु पु. (वेश्यायाः गुरु इव) વેશ્યાનો ભડવો.

वेश्यागृह न. (वेश्यायाः गृहम्) વેશ્યાનું ઘર.

वेश्याचार्य पु. (वेश्याया आचार्य इव) વેશ્યાનો ભડવો.

वेश्यावार पु. (वेश्याया वारः) વેશ્યાઓનો સમૂહ.

वेश्याश्रम पु. (वेश्याया आश्रमः) વેશ્યાનું ઘર, વેશ્યાવાડો.

वेष पु. (विष्+अच्–घञ् वा) વેષ, અલંકાર વિગેરેથી રૂપાન્તર કરવું તે, વેશ્યાનું ઘર, વેશ્યાવાડો.

वेषण पु (विष्+करणे ल्युट्) કાસમર્દ વૃક્ષ.

वेषणा स्त्री. (वेष्टि व्याप्नोति, विश्+ल्यु+टाप्) ધાણાનું ઝાડ.

वेष्ट् (भ्वा. आ. स. सेट् वेष्टते) વીંટવું, ઘેરવું.

वेष्ट पु. (वेष्ट्+घञ्–अच् वा) વીંટવું તે, ઘેરવું તે, વાડ, ઝાડનો રસ–ગુંદર વિગેરે, પાઘડી.

वेष्टक न. (वेष्ट+संज्ञायां कन्) પાઘડી.

वेष्टक पु. (वेष्टते, वेष्ट्+ण्वुल्) કિલ્લો, ભીંત, કહોળું.

वेष्टक त्रि. (वेष्ट्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) વીંટનાર, ઘેરનાર.

वेष्टन त्रि. (वेष्ट्+भावकरणादौ ल्युट्) વીંટવું, ઘેરવું, કાનનુ છિદ્ર, પાઘડી, મુગુટ, ગુગળ, ભીંત, વાડ.

वेदित त्रि. (विद्+क्त) જણાવેલ.
वेदितव्य त्रि. (विद्+कर्मणि तव्यच्) જાણવા લાયક, જણાવવા લાયક,
वेदिता स्त्री. (वेदिनो भावः, तल्+टाप्) જ્ઞાન, સમજ, જાણપણું.
वेदितृ त्रि. (विद्+तृच्–इट् च) જાણનાર.
वेदित्व न. (वेदिनो भावः त्व) જ્ઞાન, સમજણ.
वेदिन् पु. (विद्+णिनि) પંક્તિ, બ્રહ્મા.
वेदिन् त्रि. (विद्+णिनि) જાણનાર.
वेदिनी स्त्री. (वेदिन्+स्त्रियां ङीप्) જાણનારી સ્ત્રી.
वेदी स्त्री. (वेदि+स्त्रियां ङीप्) वेदि स्त्री. શબ્દ જુઓ,
वेदोदय पु. (वेदः विषयज्ञानमुदये यस्य) સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.
वेदोदित त्रि. (वेदे उदितः) વેદે કહેલ, વેદમાં કહેલ.
वेद्य त्रि. (विद्+ण्यत्) જાણવા લાયક.
वेध पु. (विध्+घञ) વીંધવું, વેધ, પરિધિનો નવમો ભાગ, ઊંડાઇ.
"परिधिनवमभागः शूकधान्येषु वेधः"
वेधक पु. (विध्+ण्वुल्) કચૂરો વનસ્પતિ, અમ્લવેતસ.
वेधक न. (वेध+संज्ञायां कन्) ધાણા.
वेधक त्रि. (विध्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) વેધ કરનાર, વીંધનાર.
वेधकरण न. (वेध+कृ+ल्युट्) વિંધવું.
वेधकर्त्तृ त्रि. (वेध+कृ+तृच्) वेधक શબ્દ त्रि. જુઓ.
वेधन न. (विध्+भावकरणादौ ल्युट्) વીંધવું, ઊંડાઇ.
वेधनिका स्त्री. (वेधनी+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) હાથીના કાન વીંધવાનું અસ્ત્ર, વીંધણી, મણીઆર લોકોનું રત્ન વિંધવાનું એક ઓજાર, મેથી.
वेधनी स्त्री. (विध्यतेऽनया, विध्+ल्यु+ङीप्) વીંધણી, મણીયાર લોકોનું રત્નો વિગેરે વિંધવાનું એક ઓજાર, હાથીઓના કાન વીંધવાનું અસ્ત્ર.
वेधमुख्य पु. (वेधे मुख्यः) કચૂરો વનસ્પતિ
वेधमुख्यक पु. (वेधमुख्य+संज्ञायां कन्) હળદરનું ઝાડ.
वेधस् पु. (वि+धा+असुन्) હિરણ્યગર્ભ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, સૂર્ય, ધોળા આકડાનું ઝાડ, પંડિત, એક રાજા.
वेधस न. હાથના અંગુઠાનું મૂળ.
वेधित त्रि. (वेध+इतच्) વીંધેલું, છેદેલું, છિદ્રપાડેલું.
वेधिन् त्रि. (विध्+णिनि) વીંધનાર.
वेधिनी स्त्री. (विध्+णिनि+ङीप्) જળો, મેથી.
वेध्य त्रि. (विध्+ण्यत्) વીંધવા લાયક.
वेन् (भ्वा. प. स. सेट् वेनति) જવું.
वेन पु. (अजति, अज्–गतौ+उणा० न अजतेर्वीभावः) वेण શબ્દ पु. જુઓ, બ્રહ્મા.
वेन्ना स्त्री. (वेन्+न+टाप्) તે નામે એક નદી.
वेप् (भ्वा. आ. अ. सेट् वेपते) કંપવું, ધ્રુજવું.
वेपथु पु. (वेप्+अथुच्) કમ્પ, ધ્રુજારી.
"वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते" श्रीम. भग.
वेपन न. (वेप्+भावे ल्युट्) કંપવું, ધ્રુજવું.
वेपमान त्रि. (वेप्+शानच्) કંપતું, ધ્રુજતું.
वेपस न. (वेप्+उणा० असुन्) કમ્પ, ધ્રુજ.
वेपस् त्रि. (वेप्+संज्ञायां असुन्) ચોકખું, નિર્દોષ.
वेम पु. (वे+मन् न आत्वम्) વણકરોની સાળ.
वेमन् पु. न. (वे+मनिन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वेर न. (अज्+रन्–वीभावः) શરીર, દેહ, રીંગણી, કેસર.
वेरक पु. (वेर+संज्ञा० कन्) કચૂરો વનસ્પતિ.
वेरट पु. એક પ્રકારની નીચ જાતિનો પુરૂષ.
वेल् (भ्वा. प. स. सेट् वेलति) કંપવું, ચાલવું.
वेल् (चुरा. उभ. स. सेट् वेलयति–ते) સમયનો ઉપદેશ કરવો, વખત જણાવવો.
वेल न. (वेल+अच्) ઉપવન, બગીચો.
वेला स्त्री. (वेल्यतेऽनया, वेल्+अच्+टाप्) કાલ, વખત, મર્યાદા, સમુદ્રનો કીનારો, હોરા રૂપી કાળ, સમુદ્રના જળનો વિકાર, અકિલષ્ટ મરણ, રોગ, ઇશ્વર ભાજન, બુધની પત્ની.
"गृहणसमयवेला वर्तते शीतरश्मेः" शृंगारतिलके.
वेलाकूल न. તે નામનો એક દેશ–તામલિપ્તદેશ.
वेलामूल न. (वेलायाः मूलम्) દરીયાનો કિનારો.
वेल्ल् (भ्वा. पर. सक. सेट् कुटिन् वेल्लति) ચાલવું, હાલવું.

वैजयन्तिका स्त्री (वैजयन्ती+स्वार्थे क+टाप् ह्रस्वः) ધજા, પતાકા, એકઝાડ.
वैजयन्ती स्त्री. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वैजयि पु. જૈનશાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ એક ચક્રવર્તી.
वैजात्य न. (विजातेर्भावः यत्) વિજાતીયપણું.
वैजिक न. (वीजेन निर्वृत्तं ठक्) સરગવાનું તેલ.
वैजिक न. (वीजाय हितं, स्वार्थे ठक्) કારણ, આત્મા.
वैजिक त्रि. (वीजस्येदं ठक्) બીજનું, બીજસંબન્ધી, બીજથી પ્રાપ્ત, બીજથી થયેલ.
वैजिक पु. (वीजादागतं, वीज+ठञ्) નવાંકુર.
वैज्ञानिक पु. (विज्ञानाय साधु ठक्) હોંશીયાર, વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી.
वैज्ञानिक पु. (विज्ञानमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः, ठक्) બૌદ્ધ આગમ.
वैज्ञानिक त्रि. (विज्ञानाय साधु, ठक्) નિપુણ, હોંશીયાર, બૌદ્ધાગમ ભણનાર, બૌદ્ધાગમ સંબન્ધિ.
वैडाल त्रि. (विडालस्येदं, विलाड+अण्) બિલાડાનું, બિલાડા સંબન્ધિ.
वैडालव्रत न. (वैडाल इव व्रतम्) ધર્મ કપટ, છળથી ધર્માચરણ, ઢોંગ.
वैडालव्रतिक त्रि. (विडालव्रतमस्त्यस्य ठन्) છળથી ધર્માચરણ કરનાર, ઢોંગી, ઉપરથી ધર્મનો ડોળ કરનાર.
वैडूर्य्य न. वैडूर्य જુઓ.
वैण पु. (वेणु+अण् उलोपः) વાંસ કાપનારો, વાંસનું કામ કરનાર.
वैणव त्रि. (वेणूनां फलम्, अण् तस्य न लुप् तस्येदं वा अण्) વાંસનું, વાંસસંબન્ધિ, વાંસળીનું–સંબન્ધી.
वैणव न. (वेणूनां फलम्, अण्) વાંસનો જવ.
वैणविक त्रि. (वेणोर्विकारः, अण् वैणवं वेणुवाद्यं शिल्पमस्य ठक्) વાંસળી વગાડનાર.
वैणिक त्रि. (वीणा तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्) વાંસળી વગાડનાર.
वैणुक न, (वेणोर्विकारः, ठक्) હાથીને ચલાવવાની લોઢાના મોંવાળી વાંસની લાકડી.
वैणुक त्रि. (वीणा तद्वादनं शिल्पमस्य ठक्) વાંસળી વગાડનાર.
वैणुकेय त्रि. (वेणु+छण्+कुक् च) વાંસનું, વાંસ સંબન્ધી.
वैण्य पु. (वेणस्यापत्यम्, यञ्) વેનરાજાનો પુત્ર પૃથુરાજા.
वैतंसिक त्रि. (वितंसेन मृगपक्ष्यादिबन्धनोपायेन चरति ठक्) માંસ વેચી જીવનાર–શિકારી.
वैतनिक त्रि. (वेतनेन जीवति, ठक्) ભાડા ઉપર જીવનાર, પગાર ઉપર જીવનાર, પગારથી કામકરનાર.
वैतरणि स्त्री. (वितरणेन दानेन लभ्यते, अण्+ङीप् वा पृषो० ह्रस्वः) યમદ્વારમાંની એક નદી.
वैतरणी स्त्री. (वितरणेन दानेन लङ्घ्यते, अण्+ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
वैतस पु. (वेतस एव+स्वार्थे अण्) અમ્લવેતસ.
वैतस त्रि. (वेतसस्येदं, अण्) નેતરનું, નેતરસંબન્ધી.
वैतान त्रि. (वितान+अण्) યજ્ઞનો પવિત્ર અગ્નિ વગેરે.
वैतानिक पु. (विताने भवः, वितान+ठक्) શ્રૌતવિધિથી અગ્નિનું સ્થાપન.
वतानिक त्रि. (वितानस्येदं ठक्) યજ્ઞના પવિત્ર અગ્નિ વિગેરે–સંબન્ધી.
वैतालिक त्रि. (विविधस्तालः मङ्गलगीतादि शब्दः, वेतालेन व्यवहरति, ठक्) મંગળ સ્તુતિ વિગેરેથી રાજાને જગાડનાર ભાટ ચારણ વિગેરે.
वैतालीय पु. તે નામનો એક માત્રાછંદ.
वैद त्रि. (वेदस्येदं अण् यद्वा विद्+अञ्) વેદનું, વેદ, સંબન્ધી, ડાહ્યાનું, ડાહ્યા સંબન્ધિ.
वैदग्ध न. (विदग्धस्य चतुरस्य भावः अण्) ડહાપણ, ચતુરાઈ, શઠતા, લુચ્ચાઈ, ચાલાકી.
वैदग्धी स्त्री. (वैदग्ध+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ,
वैदग्ध्य न. (विदग्धस्य भावः ष्यञ्) ડહાપણ, શઠતા, લુચ્ચાઇ, ચાલાકી, ચતુરાઈ.
वैदर्भ पु. (विदर्भाणां जनपदानां राजा अण्) વિદર્ભ દેશનો રાજા.
वदर्भ न. વાક્યની કુટીલતા, વાંકાઈ.
वैदर्भी स्त्री. (विदर्भे भवा, अण्–ङीप्) નળરાજાની સ્ત્રી, દમયંતિ, સાહિત્યપ્રસિદ્ધ એક કાવ્યરચના, અગ-

वेष्टनीय त्रि. (वेष्ट्+कर्मणि अनीयर्) વીંટવા લાયક, ઘેરવા લાયક.

वेष्टवंश पु. (वेष्टः वंशः) એક જાતનો વાંસ.

वेष्टसार पु. (वेष्टस्य सारः) "श्रीवेष्ट" શબ્દ જુઓ.

वेष्टित त्रि. (वेष्ट्+कर्मणि क्त) વીંટેલ, ઘેરેલ, રોકેલ, નાચનાર.

वेष्टित न. (वेष्ट्+भावे क्त) વીંટવું, ઘેરવું, નૃત્ય.

वेस् (भ्वा. प. स. सेट् वेसति) જવું.

वेसन न. (वेस्+भावकरणादौ ल्युट्) ચણા વિગેરેની દાળનો લોટ, જવું, ગમન કરવું.

वेसर पु. (वेस्+अरन्) ખચ્ચર ઘોડો.

वेसरी स्त्री. (वेसर+स्त्रियां जाति० ङीप्) ખચ્ચરઘોડી.

वेसवार पु. (वेसं वारयति, वृ+अच्) વસાણું, કરોઆણું, પાક, એક ખાણું.

"निरस्थि पिशितं पिष्टं सिद्धगुडघृतान्वितं
"कृष्णमारिचसंयुक्तं वेसवार इति स्मृतम्"
"वेसवारो गुरुः स्निग्धो बलोपचयवर्धनः" राजवल्लभः

वेह् (भ्वा. आ. अ. सेट् वेहते) યત્ન કરવો.

वेहत् स्त्री. (वि+हन्+अति नलोपः) ગર્ભઘાત કરનારી સ્ત્રી.

वेहार पु. (वि+हृ+घञ् पृषो.) બિહાર દેશ.

वेहृ (भ्वा. प. स. सेट् वेहति) જવું.

वेह्लल् (भ्वा. प. स. सेट् वेह्ललति) જવું, કાપવું.

वै (भ्वा. प. स. अनिट् वायति) સુકાવું, સુકવવું.

वै अव्य. (वा+डै) પાદપૂરણમાં, અનુનયમાં, સંબોધનમાં વપરાય છે.

वैंशतिक त्रि. (विंशतिना क्रीतं, ठक्) વીસથી ખરીદેલ.

वैकक्ष न. (विशेषेण कक्षति व्याप्नोति अण्) એક જાતનો હાર જે જનોઈની પેઠે વપરાય છે, ઉત્તરીય વસ્ત્ર.

वैकक्षक न. (वैकक्षमेव, वैकक्ष+वुन्) જનોઈની પેઠે પહેરેલી એક જાતની માળા.

वैकङ्कत पु. (विकङ्कत+स्वार्थेऽण्) એક જાતનું ઝાડ.

वैकङ्कत त्रि. (विकङ्कतस्येदमण्) વિકંકત વૃક્ષ સંબંધિ.

वैकटिक पु. (विकट+ठक्) ઝવેરી.

वैकल्पिक त्रि. (विकल्पेन प्राप्तः, तत्र भवः वा ठक्) વિકલ્પે હોનાર-થનાર, અનિશ્ચિત, પક્ષપ્રાપ્ત.

वैकल्य न. (विकलस्य भावः ष्यञ्) વિકલપણું.

वैकाल पु. (विकाल+अण्) સાંજ.

वैकुण्ठ पु. (विकुण्ठायां भवः अण् यद्वा विविधा कुण्ठा यस्य स्वार्थेऽण्) વિષ્ણુ, ઈન્દ્ર, ધોળું અબરખ.

वैकुण्ठ न. (विकुण्ठायां भवं, अण्) વિષ્ણુલોક, વિષ્ણુનું ધામ.

वैकृत न. (विकृतस्य भावः, अण्) વિકાર, બીભત્સ રસ.

वैकृत त्रि. (विकृतित आगतः अण्) વિકારથી ઉત્પન્ન થયેલ.

"तत्प्रतीपपवनादि वैकृतं, प्रेक्ष्य शान्तिमधिकृत्य कृत्यवित्" रघौ.

वैकृतापह त्रि. (वैकृतिं अपहन्ति, अप+हन्+ड) વિકારનો નાશ કરનાર.

वैक्रान्त न. (विक्रान्त+स्वार्थे अण्) એક જાતનો મણિ.

वैखरी स्त्री. (विशेषेण खं राति, रा+क+स्वार्थे अण्) કંઠ વગેરેમાં ઉચ્ચારાતો અર્થ બોધક-વર્ણાત્મક એક શબ્દ.

वैखानस पु. (विखनसं ब्रह्माणं वेत्ति तपसा, विखनस्+अण्) વાનપ્રસ્થ એક તાપસ.

"वैखानसेभ्यो श्रुतरामवार्ताः" भट्टिः

वैखानस त्रि. (विखानसस्येदं, अण्) વાનપ્રસ્થ એક તાપસનું, વાનપ્રસ્થ સંબંધી.

वैखानसी स्त्री (वैखानस+स्त्रियां ङीप्) વાનપ્રસ્થ એક તાપસની વૃત્તિ, યજ્ઞનું એકપાત્ર.

वैगुण्य न. (विगुणस्य भावः ष्यञ्) વિગુણપણું, વિરુદ્ધગુણવાળાપણું, દોષ, ખોટ, ન્યૂનતા, અન્યાય ગુણરહિતપણું.

वैचक्षण्य न. (विचक्षणस्य भावः ष्यञ्) વિચક્ષણપણું, હોંશીયારી.

वैचित्र्य न. (विचित्रस्य भावः ष्यञ्) વિચિત્રતા, વિલક્ષણતા, અદ્ભૂતપણું, તરેહતરેહપણું, આશ્ચર્ય.

वैजनन न. (विजायतेऽस्मिन्, जन्+आधारे ल्युट्+स्वार्थे अण्) ગર્ભિણીનો પ્રસવકાળ.

वैजयन्त पु. (विजयते, वि+जि+झ स्वार्थे अण्) ઈન્દ્રનો મહેલ, ઈન્દ્ર, ઘર, ઈન્દ્રની ધજા, અરણિનું ઝાડ.

वैजयन्तिक त्रि. (वैजयन्त+ठञ्) ધજવાળું, પતાકાવાળું.

वैमात्र न. (विमातुरपत्यं अण्) ઓરમાન ભાઈ.

वैमात्री स्त्री. (विमातुरपत्यं, अण्+ङीप्) સાવકી બહેન.

वैमात्रेय पु. (विमातुरपत्यं ढक्) સાવકો ભાઇ.

वैमात्रेयी स्त्री. (वैमात्रेय+ङीप्) સાવકી બહેન.

वैमानिक पु. ब. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ વિમાનવાસી દેવ.

वैमानिक त्रि. (विमानस्येदं ढक्) વિમાનનુ, વિમાન સંબન્ધિ.

वैमुख्य न. (विमुखस्य भावः ष्यञ्) વિમુખપણું, વિમુખતા, વિરોધ.

वैमेय पु. (वि+मि+यत्+स्वार्थे अण्) विनिमय શબ્દ જુઓ.

वैयधिकरण्य न. (व्यधिकरणस्य भावः ष्यञ्) વ્યધિકરણપણું, ભિન્ન લિંગ–ભિન્ન વિભક્તિ–ભિન્ન વચનપણું.

वैयाकरण त्रि. (व्याकरणं वेत्ति अधीते वा अण्) વ્યાકરણનો અભ્યાસ કરનાર; વ્યાકરણ જાણનાર, વ્યાકરણશાસ્ત્રી.

वैयाघ्र पु. (व्याघ्रचर्मणा परिव्रतो रथः अण्) વાઘના ચામડાથી મઢેલ રથ.

वैयाघ्रपद्य पु. (व्याघ्रपदोऽपत्यमिति, व्याघ्रपद्+ष्यञ् यद्वा व्याघ्रस्येव पादावस्य इति अकारलोपे–यञ्) ગોત્ર-કારક એક મુનિ.

वैयात्य न. (वियातस्य भावः ष्यञ्) નિર્લજ્જપણું, બેઅદબીપણું, જંગલીપણું.

वैयासकि पु. (व्यासस्यापत्यं, व्यास+इञ् ककञादेशश्च) વ્યાસપુત્ર–શુકદેવ.

वैयासिक त्रि. (व्यासेन प्रोक्तं ठक्) વ્યાસે કહેલ.

"वाणीं काणभुजीमजीगणदवासासिच्य वैयासिकीम्"

मल्लिनाथः

वैयासिकी स्त्री. (व्यासेन प्रोक्ता, ठन्+ङीप्) વ્યાસે બનાવેલી સંહિતા.

वैर न. (वीरस्य भावः कर्म वा अण्) વીરપણું, વેર, દુશ્મનાવટ, શૌર્ય, વિરોધ, દ્વેષ.

वैरकर त्रि. (वैरं करोति, कृ+अच्) વિરોધ કરનાર, દ્વેષ કરનાર.

वैरकार त्रि. (वैरं करोति, कृ+अण्) શત્રુ, દુશ્મન.

वैरक्त्य न. (विरक्तस्य भावः ष्यञ्) વિરાગ, વૈરાગ્ય.

वैरङ्गिक त्रि. (विरङ्गं नित्यमर्हति, विरंग+ठञ्) વૈરાગ્યને યોગ્ય, વિરાગી.

वैरनिर्यातन न. (वैरस्य निर्यातनम्) વેર વાળવું તે, વેરનો બદલો.

वैरप्रतिक्रिया स्त्री. (वैरस्य प्रतिक्रिया) ઉપર પ્રમાણે.

वैरप्रतिकार पु. (वैरस्य प्रतिकारः) વેર વાળવું તે, વેરનો બદલો.

वैरशुद्धि स्त्री. (वैरस्य शुद्धिः) ઉપર પ્રમાણે.

वैराग त्रि. (विराग+अण्) વિરાગ, વૈરાગ્ય.

वैरागिक त्रि. (विरागं नित्यमर्हति, विराग+ठञ्) વિરાગને યોગ્ય, વિરાગી.

वैराग्य न. (विरागस्य भावः, विराग+ष्यञ) વિષયવાસના રહિતપણું, સાંસારિક વિષયોમાં ઉદાસીનતા એયેની, કંટાળો.

"सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयम्"

भर्तृहरि.

वैराट त्रि (विराटस्येदं, विराट+अण्) વિરાટ સંબન્ધિ, વિરાટનું.

वैराट पु. (वीर इव अटति, अट्+अच्+स्वार्थे अण्) ઇન્દ્રગોપ કીડો.

वैरातङ्क पु. (वीरस्य अर्जुनस्यातङ्काय शंकायै साधु अण्) અર્જુન વૃક્ષ–સાદડાનું ઝાડ.

वैरानुबन्धिन् त्रि. (वैरं विद्वेषमनुबध्नाति णिनि) દ્વેષને યોગ્ય કરનાર, વૈરભાવની પરંપરા વધારનાર, વૈરને અનુસરનાર.

वैरायमाण त्रि. (वैर+क्यङ्+शानच्) વૈર કરતું.

वैरिन् त्रि. (वैर+अस्त्यर्थे णिनि) શત્રુ, વીર.

वैरूप्य न. (विरुपस्य भावः ष्यञ्) વિરૂપપણું, બેડોળપણું, ખરાબ રૂપવાળાપણું, અવળું થવું, વસ્તુનો એક વિકાર, અયોગ્યપણું.

वैरोचन पु. (विरोचनस्यापत्यं अण्) અગ્નિનો પુત્ર, સૂર્યનો પુત્ર બળીરાજ, તે નામનો એક બુદ્ધ, તે નામનો એક સિદ્ધગણ.

वैरोचननिकेतन न. (वैरोचनस्य निकेतनम्) પાતાળ.

वैरोचनि पु. (विरोचनस्यापत्यं, विरोचन+इञ्) वैरोचन શબ્દ જુઓ.

वैरोट्या स्त्री. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ સોળ વિદ્યાદેવીઓ

स्त्यनी એક પત્ની, શ્રીકૃષ્ણની એક રાણી.

"माधुर्य्यव्यंजकैर्वर्णै रचना ललितात्मिका
अवृत्तिरल्पवृत्तिर्वा वैदर्भीरीतिरुच्यते"

वैदल न. (विदलस्य विकारः, अण्) ભિક્ષુકનું એક ભિક્ષાપાત્ર.

वैदल पु. (,, ,,) ધાણાજીરૂ નાંખી બનાવેલી મસાલેદાર ઘીની પોળી.

वैदिक पु. (वेदं वेत्त्यधीते वा ठञ्) વેદ જાણનાર બ્રાહ્મણ, વેદનો અભ્યાસ કરનાર પુરુષ.

वैदिक त्रि. (वेदेषु विहितः ठक्) વેદોક્ત કર્મ વગેરે.

वैदुषी स्त्री. (विदुषो भावः अण्+ङीप्) વિદ્વાનપણું. પંડિતાઇ.

वैदुष्य न. (विदुषो भावः, ष्यञ्) વિદ્વત્તા, પંડિતાઇ.

वैदूर्य न. (विदूरे गिरौ भवः, ष्यञ्) એક જાતનો મણિ.

"स्थाल्यां वैदूर्य्यमय्यां पचति तिलकणानिन्धनैश्चन्दनाद्यैः"

वैदेशिक त्रि. (विदेशे भवः ठक्) વિદેશમાં હોનાર-થનાર, પરદેશનું.

वैदेह पु. (विशेषेण देह उपचयो यस्य स्वार्थे अण्, विदेहे भवः अण् वा) વેપારી, શૂદ્રથી વૈશ્ય સ્ત્રીમાં ઉત્પન્ન થયેલો એક વર્ણસંકર.

वैदेह पु. (विदेहानां राजा, अण्) વિદેહનો સ્વામી જનકરાજા.

वैदेह त्रि. (विदेहे भवः, अण्) વિદેહ નામે દેશમાં હોનાર, થનાર, વિદેહદેશનું.

वैदेहिक पु. (विदेह+ठक्) वैदेह पु. શબ્દ જુઓ.

वैदेही स्त्री. (विदेहेषु मिथिलादेशेषु भवा अण्+ङीप्) શૂદ્રથી વૈશ્યમાં ઉત્પન્ન થયેલી એક વર્ણસંકર સ્ત્રી, વેપારી સ્ત્રી, સીતા, હળદર, પીપર.

वैद्य पु. (विद्याऽस्त्यस्य अण्) પંડિત, વૈદ્ય, અરડુસાનું ઝાડ.

वैद्यक न. (वैद्यं चिकित्सकमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः कन्) આયુર્વેદશાસ્ત્ર, ચિકિત્સા.

वैद्यनाथ पु. (वैद्यः नाथः) તેનામે એકશિવ, ધન્વન્તરી, તે નામે એક ભૈરવ, તે નામે એક ચક્ર.

वैद्यबन्धु पु. (वैद्यस्य बन्धुरिव) ગરમાળાનું ઝાડ.

वैद्यमातृ स्त्री. (वैद्यस्य मातेव) અરડુસાનું વૃક્ષ.

वैद्यसिंही स्त्री. (वैद्यस्य सिंहीव) ઉપરનો અર્થ.

वैद्या स्त्री. (वैद्यः पाल्यत्वेनाऽस्त्यस्याः, अच्+टाप्) કાકોલી વનસ્પતિ.

वैध त्रि. (विधित आगतः+अच्) વિધિપ્રમાણે, કાયદામુજબ, વિધિપ્રતિપાદ્ય.

वैधर्म्य न. (विरुद्धो धर्मो यस्य, यद्वा विधर्मस्य भावः ष्यञ्) વિરુદ્ધ ધર્મપણું, જુદા ધર્મપણું, અન્યલક્ષણા.

वैधव्य न. (विधवाया भावः, ष्यञ्) વિધવાપણું.

वैधहिंसा स्त्री. (वैधा चासौ हिंसा च) વેદોક્તહિંસા.

वैधात्र पु. (विधातुरपत्यम् अण्) સનત્કુમાર વગેરે મુનિ.

वैधात्री पु. (विधातृ+अच्+ङीप्) બ્રાહ્મી વનસ્પતિ.

वैधृति पु. (विगता धृतिर्यस्मात् पृषो० वृद्धिः) વિષ્કુંભ વગેરે યોગો માંહેલો છેલ્લો યોગ, સૂર્યચન્દ્રના ક્રાન્તિ સામ્યથી આણેલ અશુભ સૂચકઅગ્નિ.

वैधेय पु. (विधेये कर्त्तव्येऽनभिज्ञः, विधेय+अण्) મૂર્ખ.

वैन्यत पु. યમદેવનો પ્રતિહાર-દ્વારપાળ.

वैनतेय पु. (विनतायाः अपत्यं ढक्) ગરુડ, અરુણ.

वैनयिक त्रि. (विनये रतः, ठक्) વિનયવાળું.

वैनायिक पु. (विनायं खण्डनमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक् तदभिज्ञाऽस्य, वा) બૌદ્ધાગમ, બૌદ્ધમતાનુસારી પુરુષ.

वैनाशिक पु. (विनाशमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक्) બૌદ્ધાગમ, કરોળીયો.

वैनाशिक त्रि. (विनाश+ठक्) બૌદ્ધાગમ જાણનાર, બૌદ્ધ, ક્ષણિક, પરતન્ત્ર.

वैनीतक पु. न. (विशेषेण नीतं नयनं, तेन कायति, कै+क) પાલખી-ડોલી-વગેરે.

वैन्य पु. (वेनस्याऽपत्यं पुमान्, वेन+ष्य) પૃથુરાજા.

वैपरीत्य न. (विपरीतस्य भावः ष्यञ्) વિપરીતપણું, વિપર્યય.

वैपरीत्या स्त्री. (विपरीतस्य भावः, ष्यञ्+टाप्) લજ્જાળુ લતા-લજામણીનો વેલો.

वैभव न. (विभोर्भावः अण्) વિભુપણું, વૈભવ, વિભૂતિ, સમૃદ્ધિ.

वैभ्र न. (वि+भ्राज्+ड+अण्) વિષ્ણુલોક.

वैभ्राज न. (विभ्राज इदं, अण्) દેવલોકમાં એક બગીચો.

वैमात्र न. (विमातुरपत्यं अण्) ઓરમાન ભાઈ.

वैमात्री स्त्री. (विमातुरपत्यं, अण्+ङीप्) સાવકી બહેન.

वैमात्रेय पु. (विमातुरपत्यं ढक्) સાવકો ભાઈ.

वैमात्रेयी स्त्री. (वैमात्रेय+ङीप्) સાવકી બહેન.

वैमानिक पु. व. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ વિમાનવાસી દેવ.

वैमानिक त्रि. (विमानस्येदं ढक्) વિમાનનું, વિમાન સંબન્ધિ.

वैमुख्य न. (विमुखस्य भावः ष्यञ्) વિમુખપણું, વિમુખતા, વિરોધ.

वैमेय पु. (वि+मि+यत्+स्वार्थे अण्) विनिमय શબ્દ જુઓ.

वैयधिकरण्य न. (व्यधिकरणस्य भावः ष्यञ्) વ્યધિકરણપણું, ભિન્ન લિંગ-ભિન્ન વિભક્તિ-ભિન્ન વચનપણું.

वैयाकरण त्रि. (व्याकरणं वेत्ति अधीते वा अण्) વ્યાકરણનો અભ્યાસ કરનાર, વ્યાકરણ જાણનાર, વ્યાકરણશાસ્ત્રી.

वैयाघ्र पु. (व्याघ्रचर्मणा परिव्रतो रथः अण्) વાઘના ચામડાથી મઢેલ રથ.

वैयाघ्रपद्य पु. (व्याघ्रपदोऽपत्यमिति, व्याघ्रपद्+ष्यञ् यद्वा व्याघ्रस्येव पादावस्य इति अकारलोपे-यञ्) ગોત્રકારક એક મુનિ.

वैयात्य न. (वियातस्य भावः ष्यञ्) નિર્લજ્જપણું, બેઅદબીપણું, જંગલીપણું.

वैयासकि पु. (व्यासस्यापत्यं, व्यास+इञ् ककआदेशश्च) વ્યાસપુત્ર-શુકદેવ.

वैयासिक त्रि. (व्यासेन प्रोक्तं ठक्) વ્યાસે કહેલ.
"वाणीं काणभुजीमजीगणदवासासिच्य वैयासिकीम्"
मल्लिनाथः

वैयासिकी स्त्री. (व्यासेन प्रोक्ता, ठञ्+ङीप्) વ્યાસે બનાવેલી સંહિતા.

वैर न. (वीरस्य भावः कर्म वा अण्) વીરપણું, વેર, દુશ્મનાવટ, શૌર્ય, વિરોધ, દ્વેષ.

वैरकर त्रि. (वैरं करोति, कृ+अच्) વિરોધ કરનાર, દ્વેષ કરનાર.

वैरकार त्रि. (वैरं करोति, कृ+अण्) શત્રુ, દુશ્મન.

वैरक्त्य न. (विरक्तस्य भावः ष्यञ्) વિરાગ, વૈરાગ્ય.

वैराङ्गिक त्रि. (विरङ्गं नित्यमर्हति, विरंग+ठञ्) વૈરાગ્યને યોગ્ય, વિરાગી.

वैरनिर्यातन न. (वैरस्य निर्यातनम्) વેર વાળવું તે, વેરનો બદલો.

वैरप्रतिक्रिया स्त्री. (वैरस्य प्रतिक्रिया) ઉપર પ્રમાણે.

वैरप्रतिकार पु. (वैरस्य प्रतिकारः) વેર વાળવું તે, વેરનો બદલો.

वैरशुद्धि स्त्री. (वैरस्य शुद्धिः) ઉપર પ્રમાણે.

वैराग त्रि. (विराग+अण्) વિરાગ, વૈરાગ્ય.

वैरागिक त्रि. (विरागं नित्यमर्हति, विराग+ठञ्) વિરાગને યોગ્ય, વિરાગી.

वैराग्य न. (विरागस्य भावः, विराग+ष्यञ) વિષયવાસના રહિતપણું, સાંસારિક વિષયોમાં ઉદાસીનતા બેચેની, કંટાળો.
"सर्वं वस्तु भयान्वितं भुवि नृणां वैराग्यमेवाभयम्"
भर्तृहरि.

वैराट त्रि (विराटस्येदं, विराट+अण्) વિરાટ સંબન્ધિ, વિરાટનું.

वैराट पु. (वीर इव अटति, अट्+अच्+स्वार्थे अण्) ઇન્દ્રગોપ કીડો.

वैरातङ्क पु. (वीरस्य अर्जुनस्यातङ्कायै शंकायै साधु अण्) અર્જુન વૃક્ષ-સાદડાનું ઝાડ.

वैरानुबन्धिन् त्रि. (वैरं विद्वेषमनुबध्नाति णिनि) દ્વેષને યોગ્ય કરનાર, વૈરભાવની પરંપરા વધારનાર, વૈરને અનુસરનાર.

वैरायमाण त्रि. (वैर+क्यच्+शानच्) વૈર કરતું.

वैरिन् त्रि. (वैर+अस्त्यर्थे णिनि) શત્રુ, વીર.

वैरुप्य न. (विरुपस्य भावः ष्यञ्) વિરૂપપણું, બેડોળપણું, ખરાબ રૂપવાળાપણું, અવળું થવું, વસ્તુનો એક વિકાર, અયોગ્યપણું.

वैरोचन पु (विरोचनस्यापत्यं अण्) અગ્નિનો પુત્ર, સૂર્યનો પુત્ર બળીરાજ, તે નામનો એક બુદ્ધ, તે નામનો એક સિદ્ધગણ.

वैरोचननिकेतन न. (वैरोचनस्य निकेतनम्) પાતાળ.

वैरोचनि पु. (विरोचनस्यापत्यं, विरोचन+इञ्) वैरोचन શબ્દ જુઓ.

वैरोट्या स्त्री. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ સોળ વિદ્યાદેવીઓ

પૈકી તેરમી વિદ્યાદેવી.

वैलक्ष्य न. (विलक्षस्य भावः ष्यञ्) શરમ, લજ્જા, સ્વભાવની વિલક્ષણતા.

वैलक्षण्य न. (विलक्षणस्य भावः ष्यञ्) વિલક્ષણપણું, વિશિષ્ટતા.

वैलव त्रि. (विल्वस्येदं अण्) બીલીનું, બીલી સંબન્ધિ.

वैवधिक त्रि. (विवधेन धान्यतण्डुलादिना व्यवहरति ठक्) વ્યાપારી, અન્ન વિગેરેનો વ્યાપારી.

वैवर्ण्य न. (विवर्णस्य भावः ष्यञ्) વર્ણ ઉતરી જવો તે, ફીકાશ, મલીનતા, નિસ્તેજપણું.

वैवस्वत पु. (विवस्वतोऽपत्यं अण्) યમદેવ, અગ્નિ, એક રુદ્ર, સાતમો મનુ, ચિત્રાનું ઝાડ.

वैवस्वत त्रि. (विवस्वत इदं अण्) વિવસ્વતનું,વિવ-

वैशेषिक न. (विशेषं पदार्थभेदमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः ठक्) કણાદમુનિ પ્રણીત તે નામનું શાસ્ત્ર.

वैशेषिक पु. (विशेषं वेत्ति अधीते वा, विशेष+ठक्) વૈશેષિક શાસ્ત્ર જાણનાર.

वैशेषिक त्रि. (वैशेषिकस्येदं अण्) કણાદ શાસ્ત્રનું, વૈશેષિક શાસ્ત્રસંબન્ધી.

वैशेष्य न. (विशेषस्य भावः अण्) वैशिष्य न. શબ્દ જુઓ.

वैश्य पु. स्त्री. (विशति उपभुङ्क्ते, विश्+क्विप्+स्वार्थे ष्यञ्) વૈશ્ય જાતિ, વેપારીવાણીયો.

वैश्यकर्मन् न. (वैश्यस्य कर्म) નીચેનો શબ્દ જુઓ.

वैश्यक्रिया स्त्री. (वैश्यस्य क्रिया) વેપાર, ખેતી વિગેરે વૈશ્યનો ધંધો.

ભેદવાળું, અભાવવાળું.

व्यतिषक्त त्रि. (वि+अति+सन्ज्+क्त) પરસ્પર જોડાયેલું, મળેલું, ગુંથાયેલું.

व्यतिषङ्ग पु. (वि+अति+सन्ज्+घञ्) પરસ્પર મળવું, અન્યોન્યાશ્રય.

व्यतिषङ्गवत् त्रि. (व्यतिषङ्ग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) પરસ્પર સંબન્ધવાળું, અન્યોન્યાશ્રયવાળું.

व्यतिहार पु. (वि+अति+हृ+घञ्) પરસ્પર એક જાતની ક્રિયા કરવી તે, બદલો, સાટું.

व्यतीत त्रि. (वि+अति+इण्+क्त) ગયેલ, વીતેલ.

व्यतीपात पु. (वि+अति+पत्+घञ् दीर्घः) એક જાતનો મોટો ઉત્પાત, અપમાન, જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ એક યોગ, પડતી, પડવું.

व्यतीहार पु. (वि+अति+हृ+घञ् वा दीर्घः) પરસ્પર એકજાતની ક્રિયા કરવી તે, બદલો, સાટું.

व्यत्यय पु. (वि+अति+इण्+अच्) ઉલટાપણું, સામાપણું, વ્યતિક્રમ.

व्यत्यस्त त्रि. (वि+अति+अस्+क्त) ઉલટું, વિરૂદ્ધ.

व्यत्यास पु. (वि+अति+अस्+घञ्) ઉલટાપણું, વિપરીતપણું.

व्यथ् (भ्वा. आ. अ. सेट् व्यथते) દુઃખ ભોગવવું, દુઃખ પામવું, ગભરાવું, ચળવું.

व्यथन न. (व्यथ्+भावे ल्युट्) પીડા થવી, દુઃખદેવું.

व्यथा स्त्री. (व्यथ+भावे अङ्+टाप्) પીડા, દુઃખ.

व्यथाकर त्रि. (व्यथां करोति, कृ+अच्) પીડાકરનાર, દુઃખકરનાર.

व्यथारहित त्रि. (व्यथया रहितः) દુઃખવિનાનું, પીડા વિનાનું.

व्यथित त्रि. (व्यथा+तारका. इतच्) દુઃખ પામેલું, પીડા પામેલું.

व्यध् (दिवा. प. स. अनिट् विध्यति) મારવું, વીંધવું.

व्यध पु (व्यध्+अच्) વેધ.

व्यध पु. (व्यध्+भावे अप्) છિદ્ર કરવું, ભેદવું, ચીરવું, ફાડવું.

"विधो विध्यति सक्रोधे वर्म वर्मः शरीरिणाम्"

व्यधन न. (व्यध्+भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

व्यधिकरण न. (विभिन्नं अधिकरणम्) સમાન વિભક્તિમાં ન હોવાપણું, કોઇપણ પદાર્થનું જૂદેજૂદે ઠેકાણે હોવાપણું.

व्यधिकरण पु. (विभिन्नं अधिकरणं यस्मिन्) જુદી જુદી વિભક્તિઓવાળા શબ્દોનો એક બહુવ્રીહિસમાસ.

व्यधिकरणबहुव्रीहि पु. (व्यधिकरणो बहुव्रीहिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

व्यधिकरण्य न. (व्यधिकरणस्य भावः ष्यञ्) વ્યધિકરણપણું, જુદી જુદી વિભક્તિવાળાપણું.

व्यध्य त्रि. (व्यध्+यत्) વીંધવા લાયક, મારીનાંખવા લાયક.

व्यध्य पु. (,, ,,) નિશાન, લક્ષ્ય.

व्यध्व पु. (वि+अध्वन्+अच्) ખરાબમાર્ગ.

व्यनुवाद पु. (वि+अनु+वद्+घञ्) ફેલાતો અવાજ.

व्यप् (चुरा. उभ. स. सेट् व्यापयति–ते) ક્ષયપમાડવો, ક્ષય કરવો.

व्यपदेश पु. (वि+अप+दिश्+घञ्) કહેવું, સંજ્ઞા, કપટપણું, બહાનું, મુખ્યવ્યવહાર, બતાવવું.

व्यपदेशिन् त्रि. (निमित्तसद्भावाद् विशिष्टोऽपदेशो मुख्यो व्यवहारोऽस्यास्ति इति) મુખ્ય વ્યવહારનો વિષય કોઇ પદાર્થ.

व्यपदेशिवत् अव्य. (व्यपदेश+तुल्यार्थे वतुप्) મુખ્ય વ્યવહારના વિષય કોઇ પદાર્થની પેઠે.

व्यपदेशिवद्भाव पु. (व्यपदेशिवत् भावः) મુખ્ય વ્યવહારના વિષય કોઇપદાર્થની સમાનતા.

व्यपदेष्टृ त्रि. (वि+अप्+दिश्+तृच्) બહાનુ કરનાર, ઠગનાર, કપટ કરનાર, બતાવનાર.

व्यपनयन न. (वि+अप+नी+ल्युट्) દૂર કરવું, ખસવું.

व्यपनीत त्रि. (वि+अप+नी+क्त) દૂરકરેલ, ખસેડેલ.

व्यपरोपण न. (वि+अप+रुह्+णिच्+क्त हस्य पः) છેદવું, ઉખેડી નાંખવું, મારી નાંખવું, પ્રાણવિમુક્ત કરવું.

व्यपरोपित त्रि. (,, ,,) છેદેલ, કાપેલ, ઉખેડીનાખેલ, મારી નાંખેલ, પ્રાણવિયુક્ત કરેલ.

व्यपाकृत त्रि. (वि+अप+आ+कृ+क्त) નિરાકરણ કરેલ, ના પાડેલ, અસ્વીકારેલ, ખંડન કરેલ, કપાવેલ.

व्यपाकृति स्त्री. (वि+अप+आ+कृ+क्तिन्) નિરાકરણ, ના પાડવી તે, અસ્વીકાર, ખંડન, ગોપવું, છુપાવવું.

व्यक्तरूप पु. (व्यक्तानि स्थूलानि भूतान्येव रूपं यस्य) विष्णु.

व्यक्ति स्त्री. (वि+अञ्ज्+क्तिन्) પ્રકાશ, મનુષ્ય, જુદી જુદી વસ્તુ, પ્રકટપણું, સ્પષ્ટતા.

व्यक्तीकरण न. (व्यक्त+च्वि+कृ+ल्युट्) સ્પષ્ટ કરવું, ખુલ્લું કરવું.

व्यक्तीकृत त्रि. (व्यक्त+च्वि+कृ+क्त) સ્પષ્ટ કરેલ, ખુલ્લું કરેલ.

व्यक्तीभवन न. (व्यक्त+च्वि+भू+ल्युट्) સ્પષ્ટ થવું, ખુલ્લા થવું.

व्यक्तीभूत त्रि. (व्यक्त+च्वि+भू+क्त) સ્પષ્ટથયેલ, ખુલ્લું થયેલ.

व्यक्तोदित त्रि. (व्यक्तं उदितं येन) સ્પષ્ટ કહેલ, ખુલ્લું કહેલ, સ્પષ્ટ ઉદયપામેલ.

व्यग्र त्रि. (विगतमग्रं यस्य) વ્યાકુળ, આસક્ત.

व्यग्र पु. (,, ,, ,,) વિષ્ણુ.

व्यग्रता स्त्री. (व्यग्रस्य भावः, तल्+टाप्) વ્યાકુળતા, આસક્તિ.

व्यग्रत्व न. (व्यग्रस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

व्यङ्ग न. (विगतं विकलं वा अङ्गम्) વિકળ અંગ, ખોટવાળું અંગ, ગયેલું અંગ

व्यङ्ग त्रि. (विगतं अङ्गं यस्य) વિકળ અંગવાળું, ખોટવાળા અંગવાળું, ગયેલા અંગવાળું.

व्यङ्ग पु. (,, ,, ,,) દેડકો, એક જાતનો મુખનો રોગ.

"क्रोधायासप्रकुपितो वायुः पित्तेन संयुतः
मुखमागम्य सहसा मंडलं विसृजत्यतः
नीरुजं तनुकं श्यावं मुखे व्यङ्गं तमादिशेत्–माधवनिदाने"

व्यङ्गार त्रि. (विगतः अङ्गारो यस्मात्) અંગારા વિનાનું

व्यङ्गी स्त्री. (व्यङ्ग+स्त्रियां जाति० ङीप्) દેડકી.

व्यङ्ग्य पु. (वि+अञ्ज्+ण्यत्) વ્યંજનાવૃત્તિથી જણાવા લાયક અર્થ.

व्यङ्ग्य त्रि. (,, ,, ,,) પ્રકાશ કરવા યોગ્ય.

व्यच् (तुदा० प० सेट् व्यचति) બહાનું કરવું, અક. સંબન્ધ કરવો સક.

व्यजन न. (व्यजत्यनेन, वि+अज्+ल्युट्) વીંઝણો, પંખો.

व्यञ्जक पु (व्यनक्तीति, वि+अञ्ज्+ण्वुल्) વ્યંજના વૃત્તિથી અર્થ જણાવનાર શબ્દ, હૃદયના ભાવ વગેરેને પ્રગટ કરનાર અભિનય.

व्यञ्जन न. (व्यज्यते म्रक्ष्यते अन्नादि संयोज्यतेऽनेन, वि+अञ्ज्+ल्युट्) દાળ–શાક વગેરે, ચિન્હ, નીશાનિ, દાઢી, મુછ, સ્ત્રીપુરૂષનું ગુહ્ય અંગ, અવયવ, ભાવ, દિવસ, વ્યંજન અક્ષર, શબ્દની એક વૃત્તિ.

व्यञ्जना स्त्री. (वि+अञ्ज्+णिच्+युच्+टाप्) શબ્દની એક વૃત્તિ.

व्यञ्जित त्रि. (वि+अञ्ज्+णिच्+क्त) પ્રકાશેલ, પ્રકટ કરેલ.

व्यञ्जित पु. (,, ,, ,,) વ્યંજના વૃત્તિથી જણાયેલ અર્થ.

व्यञ्जिजिषत् त्रि. (वि+अञ्ज्+सन्+वर्तमाने शतृ) પ્રગટ કરવા ઇચ્છતું, પ્રકાશવા ચાહતું.

व्यञ्जिजिषा स्त्री. (वि+अञ्ज्+सन्+अ+टाप्) પ્રગટ કરવાની ઇચ્છા, પ્રકાશ કરવાની ઇચ્છા.

व्यञ्जिजिषु त्रि. (वि+अञ्ज्+सन्+उ) ઉઘાડું કરવા ચહાનાર, પ્રકાશ કરવા ઇચ્છનાર.

व्यडम्बक पु. (विशेषेण न डम्बकः, डम्ब्+ण्वुल्) એરંડાનું ઝાડ.

व्यतिकर पु. (वि+अति+कृ+अप्) ગાઢ સંબન્ધ, વ્યસન, દુઃખ, સંકટ, મિશ્રપણું, સેળભેળ કરવું, પરસ્પર સંબન્ધ, બનાવ, પ્રસંગ, તક, વારાફરતી બનવું.

व्यतिक्रम पु. (वि+अति+क्रम्+घञ्) ઉલટાપણું, વિપરીતપણું, વિપર્યય, ઓળંગીજવું, ઉલ્લંઘન.

व्यतिक्रान्त त्रि. (वि+अति+क्रम्+क्त) ઓળંગેલ, વિપરીત.

व्यतिरिक्त त्रि. (वि+अति+रिच्+क्त) ભિન્ન, જુદું.

व्यतिरेक पु. (वि+अति+रिच्+घञ्) વિશેષકરી ઓળંગવું, અભાવ, વિના, સિવાય, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

व्यतिरेकव्याप्ति स्त्री. (व्यतिरेकस्य व्याप्तिः) સાધ્યભાવ વ્યાપકીભૂત અભાવપ્રતિયોગિત્વ રૂપ એક વ્યાપ્તિ.

व्यतिरेकिन् न. (वि+अति+रिच्+घिनुण्) ન્યાયશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક અનુમાન.

व्यतिरेकिन् त्रि. (,, ,, ,,) ઓળંગનાર.

व्यवच्छिन्न त्रि. (वि+अव+छिद्+क्त) છેદેલ, કાપેલ, જુદું કરેલ, ભાગ કરેલ, વિશેષવાળું.

व्यवच्छेद पु. (वि+अव+छिद्+घञ्) જુદું કરવું, વિશેષ કરવું, મુકવું, બાણ છોડવું, છેદવું, ભાગ કરવો.

व्यवतिष्ठमान त्रि. (वि+अव+स्था+शानच्) ગોઠવેલ, વ્યવસ્થિત કરેલું.

व्यवधा स्त्री. (वि+अव+धा+अ+टाप्) વ્યવધાન, વચ્ચે આવવું, વચ્ચે થવુ, અંતર, ઢાંકણ, કોઈ એવસ્તુ વચ્ચે કોઇનું આચ્છાદન, સંતાડવું, છુપાવવું, અદ્રશ્ય થવું.

व्यवधान न. (वि+अव+धा+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે. "दृष्टिं विमानव्यवधानमुक्तां पुनः सहस्रार्चिषि संनिधत्ते" रघुवंशे.

व्यवधायक त्रि. (वि+अव+धा–ण्वुल्) વ્યવધાન કરનાર, ઢાંકનાર, વચ્ચે કરનાર, વચ્ચે આવનાર, સંતાડનાર, છુપાવનાર.

व्यवधि पु. (वि+अव+धा+कि) વ્યવધાન શબ્દ જુઓ.

व्यवसाय पु. (वि+अव+सो+घञ्) ઉદ્યમ, નિશ્ચય, ઉપજીવિકા, કંઇક કરવું તે, ધારણા, ઠરાવ, વિષ્ણુ. "व्यवसायः प्रतिपत्तिनिष्ठुरः"–रघौ.

व्यवसायात्मक त्रि. (व्यवसायः आत्मा स्वरूपं यस्य कप्) ઉદ્યોગી, ઠરાવવાળુ, નિશ્ચયવાળુ.

व्यवसायात्मिका स्त्री. (व्यवसाय आत्मा स्वरूपं यस्याः कप् अत इत्वं) નિશ્ચય સ્વરૂપ બુદ્ધિ વિગેરે.

व्यवसायिन् त्रि. (व्यवसाय+अस्त्यर्थे णिनि) ઉદ્યોગી, મહેનતુ, આજીવિકાવાળુ, નિશ્ચયવાળુ, કામે લાગેલ, ઠરાવવાળું.

व्यवसित न. (वि+अव+सो+क्त) ખાતરી, નિશ્ચય, ઉદ્યોગ, કાર્ય, ઠરાવ, આજીવિકા, ધારણા.

व्यवसित त्रि. (,, ,,) નિશ્ચય કરેલ, ઉદ્યોગ કરેલ, ઠરાવેલ, ધારેલ.

व्यवस्था स्त्री. (वि+अव+स्था+अङ्+टाप्) શાસ્ત્ર મર્યાદા. ગોઠવવું, રીતસર કરવું, ઠરાવ, ગોઠવણ, ન્યાયાધીશનો હુકમ, દૂર કરવું, મુકવું, સ્થાપવું, શાસ્ત્રોક્તનું બીજા વિષયના ત્યાગપૂર્વક અંદર કરવું, અમુકવિષયમાં સ્થાપન, શરત, કાયદો. "आजहतुस्तच्चरणौ पृथिव्यां स्थलारविन्दश्रियमव्यवस्थाम्" કુમારે.

व्यवस्थातिक्रम पु. (व्यवस्थायाः अतिक्रमः) વ્યવસ્થાને ઓળંગવી, મર્યાદાનો ત્યાગ કરવો, શરતનો ભંગ કરવો, ઠરાવ તોડવો, કાયદાનો ભંગ.

व्यवस्थातिवर्त्तन न. (व्यवस्थायाः अतिवर्त्तनम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

व्यवस्थान न. (वि+अव+स्था+ल्युट्) વ્યવસ્થા પ્રમાણે.

व्यवस्थान पु. (वि+अव+स्था+कर्त्तरि ल्यु) વિષ્ણુ.

व्यवस्थापन न. (वि+अव+स्था+णिच्+ल्युट् पुकच) ઠરાવ કરવો તે, મુકરર કરવું તે, નિમવું તે, જુદું કરવું તે, નિયમિત કરવું, સ્થાપવું.

व्यवस्थित त्रि. (वि+अव+स्था+क्त) સ્થાપેલ, મુકેલ, વ્યવસ્થા કરેલ, નિમેલ, નિયમિત કરેલ, નક્કી કરેલ, મર્યાદામાં મુકેલ.

व्यवस्थितविभाषा स्त्री. (व्यवस्थिता चासौ विभाषा च) કોઇ ઠેકાણે પ્રવૃત્તિ કોઇ ઠેકાણે અપ્રવૃત્તિ વગેરે પ્રકારનો વ્યાકરણશાસ્ત્રમાં કહેલો એક વિકલ્પ.

व्यवहरणीय त्रि. (वि+अव+हृ+कर्मणि अनीयर्) નીચેનો શબ્દ જુઓ.

व्यवहर्त्तव्य त्रि. (वि+अव+हृ+तव्यच्) વ્યવહાર કરવા યોગ્ય, બોલવા લાયક, કહેવા યોગ્ય, કાયદેસર કરવા લાયક.

व्यवहर्तृ त्रि. (वि+अव+हृ+तृच्) વ્યવહાર કરનાર, ન્યાયાધીશ–જજ વિગેરે.

व्यवहार पु. (वि+अव+हृ+घञ्) અમુક કોઇ અર્થનો બોધ કરવા માટે અમુક કોઈ શબ્દનો પ્રયોગ, સાથે બેસવા ઉઠવા જમવા વિગેરેનો વ્યવહાર, ધારો, રૂઢિ, ધંધો, રોજગાર, ફોજદારી–દિવાની–વગેરે કાયદાનો વ્યવહાર.

व्यवहारकरण न. (व्यवहारस्य करणम्) વ્યવહાર કરવો તે.

व्यवहारकर्तृ त्रि. (व्यवहारस्य कर्ता) વ્યવહાર કરનાર.

व्यवहारज्ञ त्रि. (व्यवहारं जानाति, ज्ञा+क) વ્યવહાર જાણનાર.

व्यवहारदर्शन न. (व्यवहारस्य दर्शनम्) વ્યવહારની તપાસ, વ્યવહાર જોવો.

व्यवहारद्रष्टृ त्रि. (व्यवहारस्य द्रष्टा) વ્યવહાર તપાસનાર, જોનાર.

व्यपाश्रय पु. (वि+अप+आ+श्रि+अच्) આશ્રય.
व्यपाश्रित त्रि. (वि+अप+आ+श्रि+क्त) આશ્રિત, આશ્રયવાળું.
व्यपेक्ष त्रि. (वि+अप+ईक्ष्+अ) દરકાર વિનાનું, બે દરકાર, રાહજોતું.
व्यपेक्षण न. (वि+अप+ईक्ष्+ल्युट्) દરકાર રાખવી નહિ તે, રાહ જોવી.
व्यपेक्षा स्त्री. (वि+अप+ईक्ष्+अ+टाप्) ઉપરનો અર્થ, વ્યાકરણપ્રસિદ્ધ પરસ્પર મિલિતપદોનો પરસ્પર અન્વય.
व्यपेक्षित त्रि. (वि+अप+ईक्ष्+क्त) દરકાર નહિ કરેલ, રાહ જોયેલ.
व्यपेत त्रि. (वि+अप+इण्+क्त) દુર થયેલ, ગયેલ.
व्यपोढ त्रि. (वि+अप+वह्+क्त) સામું, ઉલટું, વિરુદ્ધ, પ્રતિકૂલ.
व्यभिचार पु. (वि+अभि+चर्+घञ्) નિંદિત આચાર સ્ત્રીનો પરપુરુષસંગ અને પુરુષનો પરસ્ત્રીસંગ, ન્યાય વિગેરેમાં પ્રસિદ્ધ એક હેતુદોષ, તે નામે એક હેત્વાભાસ, નિયમનો ભંગ, અવળેમાર્ગે ગમન.
व्यभिचारिन् पु. (वि+अभि+चर्+णिनि) અલંકાર શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ રસને પ્રગટ કરવાના અંગરૂપ નિર્વેદ વગેરે સંચારિભાવ.
व्यभिचारिन् त्रि. (,, ,,) વ્યભિચાર કરનાર, દુરાચારી, ચારિત્ર ભ્રષ્ટ.
व्यभ्र त्रि. (विगतं अभ्रं यस्मात्) વાદળો વિનાનું.
व्यय् (भ्वा. उभ. स. सेट् व्ययति–ते) ત્યાગ કરવો, ખરચવું, તજવું.
व्यय् (चु. उभ. स. सेट् व्याययति–ते) શબ્દ કરવો.
व्यय पु. (वि+इण्+अच्) ખર્ચ, ખરચવું, ધન વગેરે વાપરવું, જવું, ઓછા થવું.
व्ययत् त्रि. (व्यय्+वर्तमाने शतृ) ખરચતું, વાપરતું, ઉડાઉ.
व्ययन न. (व्यय्+भावे ल्युट्) ખર્ચ, ખરચવું, ધન વિગેરે વાપરવું, જવું, ઓછાથવું.
व्ययमान त्रि. (व्यय्+शानच्) ખરચતું, વાપરતું, ઉડાઉ.
व्ययित त्रि. (व्यय्+कर्मणि क्त) ખરચેલું, ક્ષયપામેલ, વાપરેલ.
व्ययिन् त्रि. (व्यय+अस्त्यर्थे णिनि) ખરચનાર, વાપરનાર, ઉડાઉ.
व्ययीकरण न. (व्यय+च्वि+कृ+ल्युट्) ખરચ કરવું વાપરવું.
व्ययीकृत त्रि. (व्यय+च्वि+कृ+क्त) ખરચેલ, વાપરેલ.
व्ययीभवन न. (व्यय+च्वि+भू+ल्युट्) ખરચ થવું.
व्ययीभूत त्रि. (व्यय+च्वि+भू+क्त) ખરચ થયેલ.
व्यर्थ त्रि. (विगतः अर्थः प्रयोजनं वा यस्य) નિષ્પ્રયોજન, નિષ્ફળ, અર્થશૂન્ય, નકામું.
व्यर्थक त्रि. (व्यर्थ+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ,
व्यर्थता स्त्री. (व्यर्थस्य भावः, तल्+टाप्) વ્યર્થપણું, ફોગટપણું.
व्यर्थत्व न. (व्यर्थस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
व्यर्थीकरण न. ((व्यर्थ+च्वि+कृ+ल्युट्) વ્યર્થ કરવું.
व्यर्थीकृत त्रि. (व्यर्थ+च्वि+कृ+क्त) વ્યર્થ કરેલ.
व्यर्थीभवन न. (व्यर्थ+च्वि+भू+ल्युट्) વ્યર્થ થવું.
व्यर्थीभूत त्रि. (व्यर्थ+च्वि+भू+क्त) વ્યર્થ થયેલ.
व्यलीक न. (विशेषेण अलतीति, वि+अल्+उणा० कीकन्) અપરાધ, અકાર્ય, વિલખાપણું, અપ્રિય, અસત્ય, ઠગાઈ, ગતિનું ઉલટાપણું, દુઃખ.
"सुतनु ! हृदयात्प्रत्यादेशव्यलीकमुपैतु ते।
किमपि मनसः संमोहो मे तदा बलवानभूत्" शाकुन्तले.
व्यलीक त्रि. (वि+अल्+ईकक्) અપ્રિય, જુઠું, અકાર્યવાળું, અપરાધી, ઠગ, ગતિનું ઉલટાપણું, દુઃખ.
व्यलीकता स्त्री. (व्यलीकस्य भावः, तल्+टाप्) જુઠાણું, અપ્રીતિ, ભૂલ, દુઃખ.
व्यलीकत्व न. (व्यलीकस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
व्यवकलन न. (वि+अव+कल्+ल्युट्) વિયુક્ત કરવું, છૂટું કરવું, બાદ કરવું, દૂર કરવું, હીન કરવું.
व्यवकलित न. (वि+अव+कल्+क्त) ઉપર પ્રમાણે.
व्यवकलित त्रि. (,, ,,) વિયુક્ત કરેલ, છૂટું કરેલ, બાદ કરેલ, દૂર કરેલ, હીન કરેલ.
व्यवक्रुष्ट त्रि. (वि+अव+क्रुश्+क्त) ગાળો દીધેલ, નિન્દેલ.
व्यवक्रोशन न. (वि+अव+क्रुश्+भावे ल्युट्) ગાળો દેવી, નિંદા કરવી.

व्याकूति स्त्री. (वि+आ+कू+क्तिन्) કપટ, દગો.

व्याकृत त्रि. (वि+आ+कृ+क्त) પ્રકટ કરેલ, નામ અને રૂપથી પ્રકાશેલ, સિદ્ધ આકારવાળું.

व्याकृति स्त्री. (वि+आ+कृ+क्तिन्) ભંગી, રચના, પ્રકટકરવું, ખુલ્લું કરવું, નામ તથા રૂપવડે પ્રકાશ કરવું, વ્યાકરણશાસ્ત્ર.

व्याकोश त्रि. (वि+आ+कुश्+अच्, व्यागतः कोशात् प्रा० स० वा) પ્રફુલ્લ, વિકસ્વર, ખીલેલું.

व्याकोष त्रि. (व्यागतः कोषात् , वि+आ+कुष्+अच् वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"तं पद्मनिकराकारं पद्मपत्रनिभेक्षणम् ।
व्याकोषपद्माभिमुखो नलो विव्याध सायकैः" महाभारते.

व्याक्षेप पु. (वि+आ+क्षिप्+घञ्) વિઘ્ન, તિરસ્કાર, વિલંબ, આમતેમ અથડાવું.

व्याख्या स्त्री. (वि+आ+ख्या+अच्) વિવરણ, ટીકા, બોલવું, કહેવું.

व्याख्यात त्रि. (वि+आ+ख्या+क्त) કહેલું, વિવરણ કરેલું, ટીકા કરેલ, બોલેલ, કહેલ.

व्याख्येय त्रि. (वि+आ+ख्या+ण्यत्) વિવરણ કરવા યોગ્ય, ટીકાકરવા લાયક, બોલવા–કહેવા લાયક.

व्याघट्टन न. (वि+आ+घट्ट्+ल्युट्) ચોળવું, ઘસવું તે, વલોવવું તે, વિસ્તારપૂર્વક વિવેચનકરવું તે, અથડાવું.

व्याघट्टना स्त्री. (वि+आ+घट्ट्+ल्युट्+टाप्) ઉપરપ્રમાણે.

व्याघट्टित त्रि. (वि+आ+घट्ट्+क्त) અથડાયેલ, ઘસેલ, ચોળેલ, વલોવેલ, મથેલ.

व्याघात पु. (व्याहन्यतेऽनेन, वि+आ+हन्+घञ्) અંતરાય, વિઘ્ન, પ્રતિબિંબ, હરકત, પ્રહાર, માર, તે નામે એક અર્થાલંકાર, જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ એક યોગ.

"यद्यथा साधितं केनाप्यपरेण तदन्यथा ।
तथैव यद्विधीयेत स व्याघात इति स्मृतः ॥"
काव्यप्रकाशे

व्याघातक त्रि. (वि+आ+हन्+ण्वुल्) અંતરાય કરનાર, વિઘ્ન કરનાર, હરકત કરનાર, પ્રહારકરનાર, અટકાવનાર.

व्याघातिन् त्रि. (वि+आ+हन्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

व्याघारित त्रि. (वि+आ+घृ+क्त) છાંટેલું, સીંચેલ, છંટકાવ કરેલું.

व्याघ्र पु. (वि+आ+घ्रा+क) વાઘ, લાલએરંડો, ચિત્રો, કરંજવૃક્ષ.

व्याघ्रचर्मन् न. (व्याघ्रस्य चर्म) વાઘનું ચામડું.

व्याघ्रचर्मन् त्रि. (व्याघ्रस्य चर्म यस्य) વાઘના ચામડાવાળું.

व्याघ्रदल पु. (व्याघ्रस्तद् पाद इव दलमस्य) એરંડાનું ઝાડ.

व्याघ्रनख न. (व्याघ्रस्य नखोऽस्त्यस्य आकारे अच्) નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય, થોરનું ઝાડ.

व्याघ्रनख न. (व्याघ्रस्य नखम्) વાઘનો નખ, વાઘનખ.

व्याघ्रनखक पु. (व्याघनख+स्वार्थे कप्) ઉપરનો અર્થ.

व्याघ्रनायक पु. (व्याघ्रं नयति, स्थानान्तरं प्रापयति–पश्चात्क्रोशनेन, नी+ण्वुल्) શિયાળ.

व्याघ्रपाद् पु. (व्याघ्रस्य पाद, इव मूलमस्य वा अन्त्य-लोपः) વિકંકત વૃક્ષ, તે નામે એક મુનિ.

व्याघ्रपाद् पु. (व्याघ्रस्य पाद इव मूलमस्य अन्त्यलोपः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

व्याघ्रपुच्छ पु. (व्याघ्रस्य पुच्छ इव दलमस्य) એરંડાનું ઝાડ.

व्याघ्रपुच्छ पु. (व्याघ्रस्य पुछः) વાઘનું પુંછડું.

व्याघ्राट पु. (व्याघ्र इवाटति, अट्+अच्) ભરદ્વાજ પક્ષી.

व्याघ्राटी स्त्री. (व्याघ्राट+स्त्रियां जाति. ङीष्) ભરદ્વાજ પક્ષીણિ.

व्याघ्रादनी स्त्री. (व्याघ्रेणाद्यते, अद्+ल्युट्+ङीप्) નસોતર.

व्याघ्रास्य पु. (व्याघ्रस्येवास्यं यस्य) બિલાડો.

व्याघ्रास्या स्त्री. (व्याघ्रास्य+स्त्रियां टाप्) બિલાડી.

व्याघ्री स्त्री. (व्याघ्र+स्त्रियां जाति. ङीप्) વાઘેણ, ભોરીંગણી.

व्याज पु. (वि+अज्+घञ् वीभावाभावः) કપટ, દગો, બહાનું, ઠગાઇરૂપ ફળવાળો અસત્યવ્યવહાર, ક્રૂરપણું.

व्याजनिन्दा स्त्री. (व्याजयुक्ता निन्दा) કપટ નિન્દા, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

व्यवहारपद न. (व्यवहारस्य पदम्) વ્યવહારનો વિષય, વ્યવહારનું સ્થાન.

व्यवहारप्राप्त त्रि. (व्यवहारेण प्राप्तः) વ્યવહારથી પ્રાપ્ત થયેલ, વ્યવહારને પામેલું.

व्यवहारमातृका स्त्री. (व्यवहारस्य विवादनिर्णयस्य मातेव पोषकत्वात्) વ્યવહારને માટે ન્યાયાધીશ વગેરેએ કરવા યોગ્ય ક્રિયા.

व्यवहारिक त्रि. (व्यवहारः प्रयोजनतयाऽस्त्यस्य ठञ्) વ્યવહાર યોગ્ય કોઇ વસ્તુ વિગેરે, વ્યવહારના પ્રયોજનવાળું, વહેપારી, વ્યવહારમાં ગુંથાયેલું.

व्यवहारिकसत्ता स्त्री. (व्यवहारिका चासौ सत्ता च) વ્યવહારમાં ઉપયોગી વસ્તુની સત્તા–હોવાપણું.

व्यवहारिका स्त्री. (व्यवहार+ठञ्+टाप्) લોકરૂઢિ, ઇંગોળીયાનું ઝાડ, સાવરણી.

व्यवहारिन् त्रि. (व्यवहार+अस्त्यर्थे इनि) વ્યવહારવાળું, વહેપારી, કાયદાને અનુસરતું.

व्यवहार्य त्रि. (वि+अव+हृ+ण्यत्) व्यवहर्त्तव्य શબ્દ જુઓ.

व्यवहास पु. (वि+अव+हस्+घञ्) પરસ્પર હસવું.

व्यवहित त्रि. (वि+अव+धा+क्त) વ્યવધાનવાળું, વચ્ચે કંઇ અંતરાયવાળું.

व्यवाय पु. (वि+अव+इण्+घञ्) ગ્રામ્યધર્મ–મૈથુન, અંતર્ધાનવાળું, ઢાંકવું, ઢાંકણ.

व्यवाय न. (,, ,,) તેજ.

व्यवायिन् त्रि. (व्यवाय+अस्त्यर्थे णिनि) ગ્રામ્ય ધર્મ કરનાર, મૈથુન કરનાર.

व्यसन न. (वि+अस्+भावकरणादौ ल्युट्) વિપત્તિ, દુઃખ, અફીણ, મદ્યપાનવગેરેનો દોષ, નસીબ, કોપથી ઉત્પન્ન થયેલો દોષ, દૈવાદિકૃત ઉપદ્રવ, પાપ, દુર્ભાગ્ય, દુર્દૈવનું પરિણામ, નિષ્ફળ ઉદ્યમ, આસક્તિ, નાલાયકી, પડવું તે, વાયુ.

"रोगशोकपरीतापबन्धनव्यसनानि च।
आत्मापराधवृक्षाणां फलान्येतानि देहिनाम्" हितोपदेशे

व्यसनप्रहारिन् त्रि. દુઃખ દેવું, પીડવું, દુઃખમાં માર મારવું.

व्यसनार्त त्रि. (व्यसनेन आर्तः) દૈવાદિકૃત ઉપદ્રવવાળું, દુઃખી.

व्यसनिता स्त्री. (व्यसनिनः भावः तल्+टाप्) દુઃખીપણું, વ્યસનીપણું.

व्यसनित्व न. (व्यसनिनः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

व्यसनिन् त्रि. (व्यसन+अस्त्यर्थे णिनि) દુઃખી, વ્યસની.

व्यसनीय पु. (व्यसन+छ) છીનાળવો.

व्यसु त्रि. (विगताः असवो यस्य) મરણ પામેલ, પ્રાણ રહિત.

व्यस्त त्रि. (वि+अस्+कर्मणि क्त) વ્યાકુળ, વ્યાપ્ત, ભાગ પાડેલું, છુટું, વિપરીત, એકત્ર પદાર્થમાં એક એક વસ્તુ, ઉલ્લંઘન.

व्यस्त त्रि. (वि+अस्+भावे+क्त) સંપૂર્ણ જુદુ.

व्यस्तता स्त्री. (व्यस्तस्य भावः, तल्+टाप्) વ્યાકુળતા, છુટાપણું, વિભાગ કરવા, વિપરીતપણું.

व्यस्तत्व न. (व्यस्तस्य भावः, त्व) ઉપર પ્રમાણે.

व्यस्तपद न. (व्यस्तं च तत् पदं च यद्वा व्यस्तं पदं यस्मिन्) ગભરાટવાળી સ્થિતિ, વ્યાકુળતા, ગભરાટ.

व्यस्तार पु. હાથીના ગંડસ્થલમાંથી નીકળતું મદનું જળ.

व्याकरण न. (व्याक्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते अर्थवत्तया प्रतिपाद्यन्ते शब्दा येन, वि+आ+कृ+करणे ल्युट्) શબ્દ સિદ્ધ કરનાર શાસ્ત્ર, વેદાન્તમાં કહેલ નામ–રૂપ વડે જગતનું વિકસન.

"व्याकरणसिंहभीता अपशब्दमृगाः क्व विचरेयुः" उद्भटे.

व्याकार पु. (वि+आ+कृ+घञ्) વિરૂદ્ધ આકાર, આકારમાં ફેરફાર.

व्याकुल त्रि. (वि+आ+कुल्+क) રોગ વિગેરેથી વ્યાકુળ, ગભરાયેલું.

व्याकुलता स्त्री. (व्याकुलस्य भावः, तल्+टाप्) વ્યાકુલપણું, ગભરાટ.

व्याकुलत्व न. (व्याकुलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

व्याकुलमनस् त्रि. (व्याकुलं मनो यस्य) ગભરાયેલા મનવાળું, વ્યાકુલ ચિત્તવાળું.

व्याकुलमनस्क त्रि. (व्याकुलं मनो यस्य कप्) ગભરાયેલા મનવાળું, ભયભીત ચિત્તયુક્ત.

व्याकुलित त्रि. (व्याकुल+तारका० इतच्) ગભરાયેલું, ભયભીત.

"न व्यापारशतेनापि शुकवत्पाठ्यते बकः"-हितोपदेशे

व्यापारिन् त्रि. (व्यापारोऽस्त्यस्य इनि) ઉપરનો અર્થ.

व्यापारिन् पु. (वि+आ+पृ+णिनि) વેપારી, વાણીયો.

व्यापिन् त्रि. (व्याप्नोति सर्व्वं, वि+आप्+णिनि) વ્યાપનાર, ફેલાનાર.

व्यापृत त्रि. (वि+आ+पृ+क्त) ગુંથાયેલું, ધંધામાં મશગુલ, કામે વળગેલ.

व्यापृत पु. (,, ,, ,,) વજીર, કારભારી, મંત્રી.

व्याप्त त्रि. (वि+आप्+क्त) વ્યાપેલું, પૂર્ણ, સ્થાપેલું, ખ્યાત, વ્યાપ્તિવાળું.

व्याप्ति स्त्री. (वि+आप्+क्तिन्) વ્યાપવું તે, તે નામે એક ઐશ્વર્ય, ન્યાયમત પ્રમાણે તેના અભાવવાળામાં અવિદ્યમાનતા રૂપ પદાર્થ, વ્યાપવું, ફેલાવું, મેળવવું.

व्याप्तिमत् त्रि. (व्याप्ति+अस्त्यर्थे मतुप्) વ્યાપ્તિવાળું.

व्याप्तिलक्षण न. (व्याप्तेः लक्षणम्) વ્યાપ્તિનું લક્ષણ.

व्याप्य त्रि. (वि+आप्+ण्यत्) વ્યાપ્ત, અલ્પ દેશવૃત્તિ.

व्याप्य न. (व्याप्यते,वि+आप्+ण्यत्) કુષ્ટૌષધિ, અનુમિતિ સાધનલિંગ, સાધનમાત્રલિંગ.

व्याम पु. (विशेषेण अम्यतेऽनेन, अम्-गतौ+घञ्) બન્ને બાજુ બે હાથ પહોળા કરવા તેની વચ્ચેના માપ પ્રમાણે માપ-વાંભ.

व्यामन न. (वि+आ+अम्+ल्युट्) અનાદર, તિરસ્કાર.

व्यामर्ष पु. (वि+आ+मृष्+घञ्) અધૈર્ય.

व्यामिश्र त्रि. (वि+आ+मिश्र्+अच्) મિશ્ર, શેળભેળ.

व्यायत त्रि. (वि+आ+यम्+क्त) લાંબુ, દઢ, મજબુત, અતિશય, અત્યન્ત, કામમાં વ્યાપ્ત-લાગેલું.

व्यायाम न. (वि+आ+यम्+भावे घञ्) લંબાઇ.

व्यायाम पु. (वि+आ+यम्+घञ्) પરિશ્રમ, ઉદ્યોગ, કસરત, પુરૂષાર્થ, થાક, વાંભ, મરદાઇ, કિલ્લાની સફાઈ, વિષમ, મલ્લલોકોની કૃતિ.

व्यायामशिल त्रि. (व्यायामः शिलं यस्य) ઉદ્યોગી, પરિશ્રમ કરનાર, નિયમીત કસરત કરનાર.

व्यायामिन् त्रि. (व्यायाम+अस्त्यर्थे इन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

व्यायोग पु. (वि+आ+युज्+घञ्) દશ્ય એક કાવ્ય. "ख्यातेतिवृत्तो व्यायोगः स्वल्पस्त्रीजनसंयुतः"-साहित्यदर्पणे

व्याल पु. (विशेषेण आसमन्तात् अलतीति, वि+आ+अल्+अच्) સર્પ, હિંસક પશુ, દુષ્ટહાથી, ચિત્રો, વાઘ, રાજા.

व्याल त्रि. (वि+आ+अल्+अच्) શઠ, ધુતારૂં, લુચ્ચું, દુષ્ટ.

व्यालक पु. (व्याल+स्वार्थे कप्) દુષ્ટ, હાથી, સર્પ.

व्यालगन्धा स्त्री. (व्यालस्येव गन्धो लेशोऽस्याः) नाकुली શબ્દ જુઓ.

व्यालग्राह पु. (व्यालान् सर्पान् गृह्णाति. ग्रह्+अण्) સર્પ પકડનાર.

व्यालग्राहक त्रि. (व्याल+ग्रह्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

व्यालग्राहिन् त्रि. (व्याल+ग्रह्+णिनि) સર્પ પકડનાર.

व्यालजिह्वा स्त्री. (व्यालस्य सर्पस्य जिह्वेव पत्रमस्याः) "महासमङ्गा" નામની વનસ્પતિ.

व्यालतम त्रि. (अतिशयेन व्यालः तमप्) અત્યન્ત દુષ્ટ, ઘાતકી, અત્યન્ત ધૂર્ત.

व्यालतर त्रि. (,, ,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

व्यालदंष्ट्र पु. (व्यालस्य व्याघ्रस्य दंष्ट्रेव कण्टकमस्य) ગોખરૂ.

व्यालनख पु. (व्यालस्य व्याघ्रस्य नख इव) નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય.

व्यालपत्रा स्त्री. (व्यालस्य व्याघ्रस्य पाद इव पत्रमस्याः) એક જાતની કાકડી

व्यालम्ब पु. (विशेषेण आलम्बते, वि आ लवि अच) રાતો એરંડો.

व्यालम्ब त्रि. (विशेषेण आलम्बः) વિશેષ લટકતું.

व्यालायुध न. (व्यालस्य व्याघ्रस्यायुधं नख इव) નખનો નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

व्यालिखत् त्रि. (वि आ लिख् शतृ) લખતું, કોતરતું, લીટી કાઢતું

व्यालोल त्रि. (वि+आ+लोड्+अच्+डस्य लः) ધ્રુજતું, કંપતું. થરથરતું.

व्यावकलन न. (वि+आ+अव+कल्+ल्युट्) બાદબાકી, બાદ કરતું.

व्यावकलित त्रि. (वि+आ+अव+कल्+क्त) બાદ કરેલ.

व्याजोक्ति स्त्री. (व्याजयुक्ता उक्तिः) છળથી કહેવું, કપટથી કહેવું, તે નામે એક અર્થાલંકાર.

व्याड पु. (वि+आ+अड्+अच्) માંસ ભક્ષક વાઘ વિગેરે પશુ, સર્પ, ઇન્દ્ર.

व्याड त्रि. (,, ,,) ઠગારો, ઠગ, છેતરનાર.

व्याडायुध न. (व्याडस्य व्याघ्रस्यायुधं नख इवास्त्यस्य अच्) નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય.

व्याडि पु. તે નામે એક મુનિ–જેમણે "સંગ્રહ" નામનો એક વ્યાકરણનો ગ્રન્થ રચ્યો છે.

व्यात्त त्रि. (वि+आ+दा+क्त) પહોળું કરેલ, ફાડેલ, વિસ્તારેલ, વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરેલ.

व्यात्युक्षी स्त्री. (वि+अति+उक्ष्+भावे णच्+स्वार्थे अण्+ ङीप्) પરસ્પર છાંટવારૂપ જળ ક્રીડા.

व्यादान न. (वि+आ+दा+ल्युट्) ગ્રહણ, ગ્રહણ કરવું, પહોળું કરવું, ફાડવું.

व्यादिश पु. (वि+आ+दिश्+क) વિષ્ણુ.

व्यादिश त्रि. (वि+आ+दिश्+क) વિશેષે કરી આદેશ કરનાર.

व्याध पु. (व्यध्+ण) શિકારી, એક વર્ણસંકર.

व्याध पु. (व्यध्+भावे घञ्) વેધન, વીંધવું, પીડવું, મારવું.

व्याध त्रि. (व्यध्+ण) દુષ્ટ, હિંસક.

व्याधभीत पु. (व्याधाद् भीतः भी+क्त) મૃગ, હરણ.

व्याधभीती स्त्री. (व्याधभीत+स्त्रियां जाति. ङीप्) મૃગલી, હરણી.

व्याधाम पु. (व्याधेन पीडनेन अमयति, अम्+णिच्+ अच्) વજ્ર.

व्याधि पु. (वि+आ+धा+कि) રોગ, કોઢનો રોગ, કાળે કરેલ નાયક–નાયિકાની એક અવસ્થા.

व्याधिकर त्रि. (व्याधिं करोति, कृ+अच्) રોગકારક.

व्याधिघात पु. (व्याधिं हन्ति, हन्+घञ्) ગરમાળો.

व्याधिघ्न त्रि. (व्याधिं हन्ति, हन्+टक्) રોગનો નાશ કરનાર.

व्याधित त्रि. (व्याधिर्जातोऽस्य तार० इतच्) રોગવાળું.

"दरिद्रान् भर कौन्तेय मा प्रयच्छेश्वरे धनं
व्याधितस्यौषधं पथ्यं नीरुजस्य किमौषधैः"–हितोपदेशे.

व्याधियुक्त त्रि. (व्याधिना युक्तः) રોગી.

व्याधिरहित त्रि. (व्याधिना रहितः) રોગ વગરનું, રોગરહિત.

व्याधिहन् त्रि. (व्याधिं हन्ति, हन्+क्विप्) રોગનો નાશ કરનાર.

व्याधिहन्तृ पु. (व्याधिं हन्ति, हन्+तृच्) વારાહી કન્દ વનસ્પતિ.

व्याधिहन्तृ त्रि. (,, ,,) રોગનો નાશકરનાર.

व्याधुत त्रि. (वि+आ+धु+क्त) કંપેલ, કંપાવેલ, તિરસ્કારેલ.

व्याधूत त्रि. (वि+आ+धू+क्त) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

व्याध्युपशम पु. (व्याधेः उपशमः) રોગની શાન્તિ.

व्याध्युपशान्ति स्त्री. (व्याधेः उपशान्तिः) રોગની શાન્તિ.

व्यान पु. (वि+अन्+घञ्) શરીરમાંના પાંચ પ્રાણવાયુમાંનો એક વાયુ–જે આખા શરીરમાં વ્યાપ્ત છે.

व्यापक त्रि. (वि+आप्+ण्वुल्) અધિક દેશમાં વર્તનાર, વ્યાપનાર, ઢાંકનાર, આચ્છાદન કરનાર, ફેલાનાર.

व्यापकता स्त्री. (व्यापकस्य भावः तल्+टाप्) વ્યાપકતા.

व्यापकत्व न. (व्यापकस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

व्यापद् स्त्री. (वि+आङ्+पद्+क्विप्) મૃત્યુ, મોત, આફત.

व्यापन्न न. (वि+आङ्+पद्+ल्युट्) વ્યાપવું, ફેલાવું.

व्यापन्न त्रि. (वि+आ+पद्+क्त) મરેલું, મુવેલું, હરકત થયેલું, આફતમાં આવેલું, દુઃખી.

व्यापाद पु. (वि+आ+पद्+घञ्) દ્રોહચિંતન, કોઇનું ખરાબ ચિંતવવું.

व्यापादन न. (वि+आ+पद्+णिच्+ल्युट्) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું, કોઇનું ખરાબ કરવા વિચાર કરવો.

व्यापादित त्रि. (वि+आ+पद्+णिच्+क्त) મારી નાંખેલ, કોઇનું ખરાબ કરવા વિચારેલ.

व्यापार पु. (वि+आ+पृ+घञ्) ધંધો, રોજગાર, ક્રિયા, પ્રયત્ન, શ્રમ, જ્યાં ત્યાં માથુમારવું તે.

व्यापारवत् त्रि. (व्यापार+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) વેપારી, વેપારવાળું, ધંધાદાર, રોજગારવાળું, ક્રિયાવાળું, પ્રયત્ન કરનાર.

व्यूति स्त्री. (वि+वे+क्तिन्) વણવું, શીવવું, ગુંથવું, વણાટ, વસ્ત્રાદિવણવા બદલ ભાડું–પગાર.

व्यूह पु. (वि+ऊह्+घञ्) સમૂહ, રચના, તર્ક, દેહ, સૈન્યની ગોઠવણ, એકઠું કરવું.

व्यूहन न. (व्यूह्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

व्यूहपार्ष्णि पु. (व्यूहस्य पार्ष्णिः) યુદ્ધ માટે ગોઠવાઇ ઉભેલા સૈન્યનો પાછલો ભાગ.

व्यृद्धि स्त्री. (विरुद्धा ऋद्धिः) વિરૂદ્ધ સંપત્તિ.

व्ये (भ्वा. उभ. स. अनिट् व्ययति) વણવું, સીવવું, વીંટવું, ઢાંકવું.

व्यो अव्य. (व्ये–डो) લોઢું, એક બીજ.

व्योकार पु. (व्यो+कृ+अण्) લવાર, લોઢું.

व्योमकेश पु. (व्योमैव केशो यस्य) શિવ, મહાદેવ.

व्योमकेशिन् पु. (व्योमाकारः केशोऽस्त्यस्य इनि) ઉપર પ્રમાણે.

व्योमचारिन् पु. (व्योम्नि चरति, चर्+णिनि) પક્ષિ, દેવ, ગ્રહ–નક્ષત્ર વિગેરે.

व्योमचारिन् त्रि. (,, ,,) આકાશમાં ફરનાર–વિચરનાર.

व्योमचारिनगर न. (व्योमचारि च तत् नगरञ्च) આકાશમાં ફરતું નગર, ગંધર્વ નગર, હરિશ્ચન્દ્રરાજાનું એક શહેર.

व्योमचारिपुर न. (व्योमचारि पुरम्) ઉપર પ્રમાણે.

व्योमधूम न. (व्योम्नः धूम इव) મેઘ, મોથ.

व्योमन् न. (व्यो+मनिन्+पृषो०) આકાશ, અભ્રક, પાણી, સૂર્યની પૂજાનું આશ્રયસ્થાન.

व्योमैकान्तविहारिणोऽपि विहगाः संप्राप्नुवन्त्यापदं" हितोपदेशे.

व्योममंडल न. (व्योम मण्डलमिव) આકાશમંડલ, પતાકા, ધ્વજા.

व्योममुद्गर पु. (व्योम्नो मुद्गर इव आघातहेतुत्वात्) અકસ્માત્ આકાશમાંથી છૂટેલા પવનનો ઝપાટો.

व्योमयान न. (व्योम्नि यानमस्य) વિમાન–એરોપ્લેન, બલૂન.

व्योमसद् पु. (व्योमन्+सद्+क्विप्) દેવ, ગ્રહ, નક્ષત્ર વિગેરે.

व्योमसद् त्रि. (,, ,,) આકાશમાં ફરનાર–વિચરનાર.

व्योष न. (वि+उष्+अच्) સુંઠ–મરી–પીપર એ ત્રણ.

व्रज् (भ्वा. प. स. सेट् व्रजति) જવું.

व्रज् (चु. उभ. स. सेट् व्राजयति–ते) જવું, સંસ્કાર કરવો, સાફ કરવું, શુદ્ધ કરવું.

व्रज पु. (व्रज्+घञर्थे क) સમૂહ, ગામનો વાડો, માર્ગ, મથુરાની પાસેનો દેશ.

"रुचिरचित्रतनूरुहशालिभिः ।
विचलितैः परितः प्रियकव्रजैः" ॥ शिशुपाले.

व्रजत् त्रि. (व्रज्+वर्तमाने शतृ) જતું.

व्रजन न. (व्रज्+भावे ल्युट्) જવું.

व्रजनाथ पु. (व्रजस्य नाथः) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजपति पु. (व्रजस्य पतिः) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजपाल पु. (व्रजं पालयति, पालि+अच्) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजमोहन पु. (व्रजान् व्रजस्थान् मोहयति, मुह्+णिच्+ल्यु) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजवर पु. (व्रजानां वरः प्रार्थनीयः) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजवल्लभ पु. (व्रजानां व्रजवासिनां वल्लभः प्रियः) શ્રીકૃષ્ણ.

व्रजाङ्गना स्त्री. (व्रजस्य अङ्गना) વ્રજવાસી સ્ત્રી, ગોપી.

व्रजित त्रि. (व्रज्+क्त) ગયેલ.

व्रजित न. (व्रज्+भावे क्त) ગમન, ગતિ, જવું.

व्रज्या स्त्री. (व्रज्+क्यप्+टाप्) ગમન, ગતિ, સૈન્યનું યુદ્ધ માટે પ્રયાણ, જીતેચ્છુની કુચ, સમૂહ, ભટકવું, રખડવું.

व्रज्यावत् त्रि. (व्रज्या+अस्त्यर्थे वत्) જનાર, પ્રયાણ કરનાર, રખડનાર, ભટકનાર.

व्रण् (भ्वा. प. अ. सेट् व्रणति) શબ્દ કરવો.

व्रण् (चु. उभ. स. सेट् व्रणयति–ते) અંગે ઘાયલ કરવું.

व्रण पु. न. (व्रणयति गात्रम्, व्रण्+अच्) ઘાવ, વ્રણ, જખમ, ઘારૂ.

व्रणकृत् पु. (व्रणं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ભિલામું.

व्रणकृत् त्रि. (व्रणं करोति,, कृ+क्विप् तुक् च) ઘાવ કરનાર, જખમ કરનાર.

व्रणद्विष् त्रि. (व्रणं द्वेष्टि, द्विष्+क्विप्) ઘાવ રૂઝવનાર.

व्रणद्विष् पु. (,, ,,) બ્રાહ્મણયષ્ટિકા વનસ્પતિ.

व्यावक्रोशी स्त्री. (वि+अव+क्रुश्+णिच्+स्वार्थे अण्+ङीप्) પરસ્પર ગાળો દેવી તે.

व्यावर्त पु. (विशेषेण आवर्त्तते, वि+आ+वृत्+अच्) નાભિકંટક.

व्यावर्त्तन न. (वि+आ+वृत्+ल्युट्) ગોળ ફરવું.

व्यावहारिक पु. (व्यवहार+ठञ्) મંત્રી, સલાહ દેનાર.

व्यावहारिक त्रि. (,, ,,) વ્યવહારનું, વ્યવહાર સંબન્ધિ, રીતનું, રીત સંબન્ધી, જગતરૂપ પ્રપંચ સંબન્ધી.

व्यावहारी स्त्री. (वि+अव+हृ+णच्+स्वार्थे+अण्+ङीप्) પરસ્પર હરવું.

व्यावहासी स्त्री. (वि+अव+हस्+णच्+स्वार्थे अञ्+ङीप्) પરસ્પર હસવું.

व्याविध त्रि. (वि+आ+विध्+अ) જૂદું જુદું, જાતજાતનું.

व्यावृत्त त्रि. (वि+आ+वृत्+क्त) પાછું ફરેલ, વીંટાયેલ.

व्यावृत्ति स्त्री. (वि+आ+वृत्+क्तिन्) પાછા ફરવું, વીંટવું, અટકાવવું.

व्यास पु. (व्यस्यति वेदान्, वि+अस्+घञ्) પરાશર પુત્ર, વેદવ્યાસ, પુરાણી, વિસ્તાર, સમાસવિગેરેનું સમાનાર્થક વિગ્રહવાક્ય, વૃત્તક્ષેત્રની મધ્યસ્થ રેખા, એક પ્રમાણ.

व्यासक्त त्रि. (वि+आ+सञ्ज्+क्त) આસક્ત, તત્પર, વળગેલ, ચોટેલ.

"व्यासक्तः सहसा द्विजोपहसितो नग्नो हरः पातु वः" उद्भटे

व्याहृत त्रि. (वि+आ+हृ+क्त) બોલેલ, કહેલ.

व्याहृति स्त्री. (वि+आ+हृ+क्तिन्) ઉક્તિ, વાક્ય બોલવું તે, ભૂર્-ભુવર્-સ્વર્-જનસ્-તપસ્-સત્ય એ સાત વ્યાહૃતિ.

व्युत्क्रम पु. (वि+उद्+क्रम्+घञ्) ઓળંગવું, ક્રમનું વિપરીતપણું.

व्युत्थान न. (वि+उत्+स्था+ल्युट्) વિરોધ કરવો, સ્વતંત્રપણું કરવું, રોકવું, અટકાવવું, યોગશાસ્ત્રમાં કહેલ સમાધિ અવસ્થાથી ચ્યુત થવું, એક જાતનું નૃત્ય, વિશેષે કરી ઉઠવું.

व्युत्थिति स्त्री. (वि+उद्+स्था+क्तिन्) ઉપરનો અર્થ.

व्युत्पत्ति स्त्री. (वि+उद्+पद्+क्तिन्) વિશેષ ઉત્પત્તિ, શાસ્ત્રજન્ય શબ્દ તથા અર્થના જ્ઞાનથી સંપાદન કરવા યોગ્ય એક સંસ્કાર, શબ્દોના અર્થને જણાવનારી શક્તિ.

व्युत्पन्न त्रि. (वि+उद्+पद्+क्त) વિશેષ ઉત્પન્ન થયેલ શબ્દોના અર્થ જણાવનારી શક્તિવાળું, વિદ્વાન્.

व्युदस्त त्रि. (वि+उद्+अस्+क्त) ખંડન કરેલ, તિરસ્કાર કરેલ, રદ કરેલ, દૂર કરેલ, નિરાકરણ કરેલ.

व्युदास पु. (वि+उद्+अस्+घञ्) રદ કરવું, ખંડન કરવું, તિરસ્કારવું.

व्युष्ट त्रि. (वि+उष्+क्त वा. इडभावः) બળેલ, વાસી.

व्युष्ट न. (वि+उष्+क्त वा. इडभावः) પ્રભાત, પરોઢ, ફળ, દિવસ.

व्युष्टि स्त्री. (वि+उष्+क्तिन्) સમૃદ્ધિ, સ્તુતિ, ફળ,

व्रीहिभेद पु. (व्रीहेः भेदः) ચણા.

व्रीहिमय त्रि. (व्रीहेर्विकारः पुरोडाशः मयट्) ચોખાનો રોટલો, પુરોડાશ વિગેરે.

व्रीहिराजिका स्त्री. (व्रीहिषु राजिकाऽकारे अस्त्यस्याः अच्) કાંગધાન્ય.

व्रीहिश्रेष्ठ पु. (व्रीहिषु श्रेष्ठः) એક જાતના ઉત્તમ ચોખા.

व्रीह्यगार न. (व्रीहेः अगारम्) અનાજનો કોઠાર.

व्रीह्यादि पु. (व्रीहिः आदिर्यस्य) પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક શબ્દગણ.
स-च, व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अष्टका, पताका, चर्मन् , कर्मन् , वर्मन्, द्रंष्ट्रा, संज्ञा, वडवा, कुमारी, नौ, वीणा, वलाका, यवखद, नौकुमारी, इति,

व्रुड् (तुदा. प. सेट् व्रुडति) ઢગલો કરવો, ઢાંકવું, स० ડુબવું अ०

व्रूस् (चु. उभ. स. सेट् व्रूसयति-ते बवयोरभेदः) વધ કરવો, મારી નાંખવું.

व्रूस् (भ्वा. प. स. सेट् व्रूसति) ઉપરનો અર્થ.

व्रैह त्रि. (व्रीहि+अण्) ચોખાનું, ચોખાસંબન્ધી, ડાંગેરનું, ડાંગેરસંબન્ધી.

व्रैहेय त्रि. (व्रीहीणां भवनं क्षेत्रम् ढक्) ડાંગેર થાય તેવું ખેતર વિગેરે.

व्ली (क्या. प. स. अनिट् व्लीनाति) જવું, પસંદ કરવું, ઢાંકવું.

व्लेक्ष (चु. प. स. सेट् व्लेक्षयति) જવું.

श

श् તાલવ્ય અઘોષ ત્રીશમો વ્યંજન.

श न. (शी+ड) શુભ-મંગળ, સુખ, કલ્યાણ.
"हर्तुर्याति न गोचरं किमपि शं पुष्णाति यत्सर्वदा" भर्तृहरिः

श पु. (,, ,,) મહાદેવ, શસ્ત્ર.

शंक् (भ्वा. आ. सेट् शङ्कते) ત્રાસ પામવો, अ० સંશય કરવો. स०

शंयु त्रि. (शमस्त्यस्य, शम्+युस्) સુખી, માંગલીક, કલ્યાણવાળું, શુભ.

शंव त्रि. (शमस्त्यस्य, शम्+व) ઉપરનો અર્થ.

शंव पु. (,, ,,) વજ્ર, મૂશળનો લોખંડી અગ્ર ભાગ.

शंवर न (शंवृणोति, शम्+वृ+अच्) પાણી, જળ.

शंस् (भ्वा. प. स. सेट् शंसति) કહેવું, વખાણવું, ઇચ્છવું, પ્રશંસા કરવી, દુઃખદેવું, હિંસા કરવી. (अभि+शंस्=अभिशंसति=શાપ દેવો) (आ+शंस्=आशंसते) આશા રાખવી, ધારવું, ઇચ્છા કરવી, (प्र+शंस-प्रशंसति) પ્રશંસા કરવી, વખાણવું.
"न मे ह्रिया शंसति किञ्चिदीप्सितं"-रघौ.

शंसा स्त्री. (शंस्+अ+टाप्) વાક્ય, ઇચ્છા. પ્રશંસા, બોલવું, કહેવું, આકાંક્ષા.

शंसित त्रि. (शंस्+क्त) બોલેલ, કહેલ, નિશ્ચય કરેલ, હિંસા કરેલ, વખાણેલ, ઇચ્છેલ.

शंस्तृ त्रि. (शंस्+वर्तमाने तृच्) વખાણનાર, કહેનાર, બોલનાર.

शंस्थ त्रि. (शं शुभे तिष्ठति, शम्+स्था+क) સુખી, કલ્યાણવાળું, શુભવાળું.

शंस्य त्रि. (शन्स्+ण्यत्) વખાણવા લાયક, હિંસા-કરવા યોગ્ય, કહેવા લાયક.

शक् (दिवा. उभ. स. सेट् शक्यति-ते) ક્ષમાકરવી, સહન કરવું.

शक् (स्वा. प. अक. वेट् शक्नोति) શક્તિમાન થવું, સમર્થ હોવું, સહન કરવું.

शक पु. (शक्+अच्) તે નામની એક મનુષ્ય જાતિ, શક જાતિનો એક દેશ, તે દેશનો રાજા, યુધિષ્ઠિર વિક્રમાદિત્ય શાલીવાહન વગેરે રાજાઓએ ચલાવેલો સંવત્.

व्रणवस्तु न. વ્રણ પાડવા યોગ્ય શરીરનો હરકોઇ ભાગ.

व्रणवेदना स्त्री. (व्रणस्य वेदना) ઘાવનું દુઃખ, જખમનો પરિતાપ, વેદના.

व्रणव्यथा स्त्री. (व्रणस्य व्यथा) ઘાવનું દુઃખ,જખમનું દુઃખ.

व्रणशोथ पु. (व्रणस्य शोथः) જખમનો સોજો, ઘાવનો સોજો.

व्रणह पु. (व्रणं हन्ति, हन्+ड) એરંડાનું ઝાડ.

व्रणहा स्त्री. (व्रणं हन्ति, हन्+ड+टाप्) ગળો વનસ્પતિ.

व्रणाश पु. (व्रणमश्नाति, अश्+अण्) અગથિયાનું ઝાડ, બોલ વનસ્પતિ-ગંધરસ.

व्रणास्राव पु. (व्रणस्य आस्रवः) ઘાવનું ઝરવું, જખમમાંથી લોહી વિગેરેનું ઝરવું.

व्रत न. (व्रियते इति, वृञ्-वरणे+बाहु० अतच् स च कित्) એક જાતનું ભક્ષણ, પુણ્યનું સાધન ઉપવાસ વિગેરે, કોઇ જાતનો નિયમ, પુણ્યનું સાધન, દીક્ષા.

व्रतति स्त्री. (वृत्+अति पृषो०) લતા, વેલ, વિસ્તાર.

व्रतभिक्षा त्रि. (व्रताङ्गं भिक्षा) જનોઈ આપતી વખતે કરેલી ભિક્ષા.

व्रतलोप पु. (व्रतस्य लोपः) વ્રત ભાંગવું તે.

व्रतलोपन न. (व्रतस्य लोपनम्) ઉપર પ્રમાણે.

व्रतसंग्रह पु. (व्रतस्य संग्रहः) વ્રત માટે લીધેલી દીક્ષા.

व्रताचरण न. (व्रतस्य आचरणम्) વ્રત પાળવું તે.

व्रताचार पु. (व्रतस्य आचार.) વ્રત આચરવું.

व्रतादान न. (व्रतस्यादानम्) વ્રત લેવું, દીક્ષા લેવી.

व्रतादेश पु. (व्रतमादिश्यतेऽत्र,आ+दिश्+आधारे ल्युट्) જનોઇ દેવી તે, ઉપનયન સંસ્કાર.

व्रतिन् त्रि. (व्रतमस्यास्ति इनि) વ્રતવાળું, વ્રત ધારણ કરનાર.

व्रतिन् पु. (,, ,,) યજમાન, સંન્યાસી, બ્રહ્મચારી.

व्रध्न पु સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ.

व्रश्च् (तुदा. प. सक. सेट् वृश्चति) છેદવું, કાપવું.

व्रश्चन पु. (वृश्च्यतेऽनेन, व्रश्च्+ल्यु) સોનું વિગેરે કાપવાની છીણી, કુહાડી.

व्रश्चन न. (वृश्च्यते, वृश्च् भावे+ल्युट्) છેદવું, કાપવું.

व्राजि स्त्री. (व्रजति गच्छति, व्रज्-गतौ+इञ्) પવનનો સપાટો.

व्रात पु. (वृ+अतच् पृषो०) સમૂહ, ટોળું

व्रातीन त्रि. (व्रातेन चरति, व्रात+ख) સમૂહ, સંઘ-ઉપર જીવનાર.

व्रात्य पु. (व्रातात् समूहात् च्यवति यत्) વ્યવહાર નહિ કરવા યોગ્ય, સંસ્કારથી હીન બ્રાહ્મણ.
"भवत्या हि व्रात्याधमपतितपापंडपरिप-
त्परित्राणस्नेहः श्लथयितुमशक्यः खलु यथा"-गंगालहर्याम्

व्रात्यस्तोम पु. (व्रात्ययोग्यः स्तोमः) તે નામે એક યજ્ઞ.

व्री (क्या. प. स. अनिट् व्रिणाति) વરવું, પસંદ કરવું, વીંટવું, ઢાંકવું.

व्री (दिवा. आ. सक. अनिट् व्रीयते) જવું.

व्रीड् (दिवा. पर. सक. व्रीडयते) ફેંકવું, તિરસ્કારવું, सक. લાજવું શરમાવું. अक.

व्रीड पु. (व्रीड्+घञ्) લાજ, શરમ.

व्रीडन न. (व्रीड्+भावे ल्युट्) લાજવું, શરમાવું.

व्रीडा स्त्री. (व्रीड्+अ+स्त्रियां टाप्) લાજ, શરમ.

व्रीडानत त्रि. (व्रीडया नतः) શરમથી નમેલ.

व्रीडान्वित त्रि. (व्रीडयाऽन्वितः) લાજાળુ, શરમાળ.

व्रीडित त्रि. (व्रीडा+तारका० इतच्) લાજેલ,શરમાયેલ.

व्रीस् (चु. उभ. सक. सेट् व्रीसयति-ते) વધ કરવો, મારી નાંખવું.

व्रीस् (भ्वा. प. सेट् व्रीसति) ઉપર પ્રમાણે.

व्रीहि पु. (व्री+हि किच्च) ડાંગેર, ચોખા.

व्रीहिक त्रि. (व्रीहि+अस्त्यर्थे ठन्) ડાંગેરવાળું, ચોખાવાળું.

व्रीहिकाञ्चन पु. (व्रीहिषु काञ्चनं तपमस्त्यस्य अच्) એક જાતનું કઠોળ, મસૂર

व्रीहिन् त्रि. (व्रीहि+अस्त्यर्थे इनि) ડાંગરવાળું, ચોખાવાળું.

व्रीहिपर्णी स्त्री. (व्रीहीणामिव पर्णान्यस्याः ङीप्) એક જાતનો છોડ.

शकुन्तलातनुज पु. (शकुन्तलायाः तनुजः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शकुन्तलातनूज पु. (शकुन्तलायाः तनूजः) દુષ્યન્ત તથા શકુન્તલાનો પુત્ર ભરતરાજા.

शकुन्तलात्मज पु. (शकुन्तलायाः आत्मजः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शकुन्तलासूनु पु. (शकुन्तलायाः सूनुः) शकुन्तलाङ्गज શબ્દ જુઓ.

शकुन्ति पु. (शक्+उन्ति) પક્ષી, ચાસપક્ષી.
"कलमविकलं रत्युत्कंठाः क्वणंतु शकुन्तयः" उत्तररामचरिते

शकुन्तिका स्त्री. (शकुन्ति+कन्+टाप्) તીડ.

शकुन्तिनाथ पु. (शकुन्तीनाम् नाथः) ગરૂડપક્ષી.

शकुन्तिप पु. (शकुन्तीन् पाति पा+क) ગરૂડપક્ષી.

शकुन्तिपति पु. (शकुन्तीनाम् पतिः) ગરૂડપક્ષી.

शकुन्तिस्वामिन् पु. (शकुन्तीनाम् स्वामी) ગરૂડપક્ષી, પક્ષિઓનો રાજા.

शकुल पु. (शक्नोति गन्तुं वेगेन, शक्+उणा० उरच् रस्य लः) એક જાતનું માછલું.

शकुलाक्षी स्त्री. (शकुलस्य अक्षीव षच् समा०) એક જાતની ધ્રોખડ.

शकुलादनी स्त्री. (शकुलानां अदनं यस्याः ङीप्) એક જાતનું શાક, જટામાંસી વનસ્પતિ, જલપીપર, કાયફળ.

शकुलार्भक पु. (शकुलस्य अर्भक इव) માછલું.

शकुली स्त्री. (शकुल+स्त्रियां जाति० ङीष्) એક જાતની માછલી,

शकृत् न. (शक्नोति सर्तुम्, शक्+ऋणा० ऋतिन्) વિષ્ટા, ગુ.
"स दृष्ट्वा त्रस्तहृदयः शकृन्मूत्रं विमुञ्चति" भागवते

शकृत्करि पु. (शकृत् करोति, शकृत्+कृ+इन्) ગાય વિગેરેનો વાછરડો વિગેરે.

शकृत्करी स्त्री. (शकृत् करोति, कृ+इन्+ङीप्) ગાય વિગેરેની વાછરડી વિગેરે.

शकृत्कार पु. (शकृत् करोति, शकृत्+कृ+पण्) વિષ્ટા કરનાર.

शकृद्द्वार न. (शकृतः द्वारम्) ગુદા, ગાંડ.

[illegible] पु. (शक्+क्विप्+कृ+अच्) બળદ.

शक्करी स्त्री. (शक्कर+स्त्रियां ङीप्) ચૌદ અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, તે નામે એક નદી, કંદોરો, મેખલા, આંગળી.

शक्त त्रि. (शक्+क्त) સમર્થ, શક્તિમાન.

शक्तता स्त्री. (शक्तस्य भावः, तल्+टाप्) શક્તિ, સામર્થ્ય.

शक्तत्व न. (शक्तस्य भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

शक्ति स्त्री. (शक्+क्तिन्) શક્તિ, સામર્થ્ય, હરકોઈ દેવી, દેવીની મૂર્તિ, ન્યાય વિગેરેમાં કહેલ કારણનિષ્ઠ કાર્યોત્પાદન યોગ્ય એક ધર્મ, શબ્દમાં રહેલ અર્થ બોધકતા રૂપ શક્તિ-વૃત્તિ, એક જાતનું શસ્ત્ર, તંત્ર પ્રસિદ્ધ પીઠાધિષ્ઠાત્રી એક દેવતા, રાજાઓની પ્રભાવ -મંત્ર-ઉત્સાહરૂપ શક્તિ-સામર્થ્ય, ગૌરી, લક્ષ્મી, કવિત્વની શક્તિ, સ્ત્રીની યોનિ.

शक्तिग्रह पु. (शक्तेः ग्रहः) શબ્દની અર્થબોધકતારૂપ શક્તિ--વૃત્તિનું જ્ઞાન, શિવ, કાર્તિકસ્વામી.

शक्तिग्रह त्रि. (शक्तिं गृह्णाति, ग्रह्+अच्) શક્તિ અસ્ત્રને ધારણ કરનાર, સામર્થ્યવાળું.

शक्तिग्राहक पु. (शक्तिं गृह्णाति, ग्रह्+ण्वुल्) કાર્તિકસ્વામી.

शक्तिग्राहक त्रि. (शक्तिं ग्राहयति बोधयति, ग्रह्+णिच्+ण्वुल्) શક્તિબોધક વ્યાકરણ-ઉપમાન વિગેરે.

शक्तितस् अव्य. (शक्ति+पञ्चम्यर्थे तसिल्) શક્તિથી, સામર્થ્યથી, શક્તિપ્રમાણે.

शक्तिधर पु. (शक्तिं धरति, धृ+अच्) કાર્તિકસ્વામી.

शक्तिधर त्रि. (,, ,, ,,) શક્તિ ધારણ કરનાર, સામર્થ્યવાળુ, શક્તિ અસ્ત્રને ધારણ કરનાર

शक्तिधारक त्रि. (शक्तिं धरति, धृ+ण्वुल्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शक्तिधारक पु. (,, ,, ,,) કાર્તિક સ્વામી.

शक्तिपर्ण पु. (शक्तिरिव पर्णं यस्य) સાતપુડાનું ઝાડ.

शक्तिपाणि पु. (शक्तिः पाणौ यस्य) કાર્તિકસ્વામી.

शक्तिभृत् पु. (शक्तिं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) કાર્તિકસ્વામી.

शक्तिभृत् त्रि. (,, ,, ,, ,,) શક્તિ ધારણ કરનાર, સામર્થ્યવાળુ, શક્તિ અસ્ત્રને ધારણ કરનાર.

शकट पु. न. (शक्नोति भारं वोढुं, शक्+अटन्) ગાડું, રથ.

शकट पु. (शक्+अटन्) તે નામે એક દૈત્ય, એહજાર પળનું વજન.

शकटहन् पु. (शकटं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.

शकटहन्तृ पु. (शकटं हन्ति, हन्+तृच्) શ્રીકૃષ્ણ.

शकटासुर पु. (शकटश्चासौ असुरश्च) તે નામનો એક દૈત્ય.

शकटाह्वा स्त्री. (शकटाकारत्वात् तदाह्वा यस्याः) રોહિણી નક્ષત્ર.

शकटिका स्त्री. (शकटी+स्वार्थे कन् ह्रस्वः टाप्) ગાડી, નાની ગાડી.

शकटी स्त्री. (शकट+स्वल्पार्थे ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

शकन्धु पु. (शकस्य अन्धुः शक० पर०) શકદેશનો કે શક લોકોનો કુવો.

शकल पु. न. (शक्+कलच्) ટુકડો, એક ભાગ, અવયવ.

शकल न. (,, ,,) છાલ, વલ્કલ, તજ, માછલાંની ચામડી.

शकलिन् पु. (शकलं शल्कं चर्मास्त्यस्य इनि) માછલું.

शकली स्त्री. (शकल+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનું માછલું.

शकलीकरण न. (शकल+च्वि+कृ+ल्युट्) ટુકડા કરવા તે.

शकलीकृत त्रि. (शकल+च्वि+कृ+क्त) ટુકડા કરેલ.

शकलीभवन न. (शकल+च्वि+भू+ल्युट्) ટુકડા થવા તે.

शकलीभूत त्रि. (शकल+च्वि+भू+क्त) ટુકડા થયેલ,

शकच पु. હંસ.

शकची स्त्री. (शकचस्य स्त्री. जाति. ङीप्) હંસલી.

शकान्तक पु. (शकस्य म्लेच्छजातिविशेषस्य अन्तकः) વિક્રમાદિત્ય, શાલિવાહન.

शकाब्द पु. (शककर्तृनृपसम्बन्धी अब्दः) શકચલાવનાર રાજા સંબંધીનું વર્ષ, શકનું વર્ષ.

शकार पु (शक+कृ+अण्) નાટકમાં રાજાનો નહિ પરણેલો સાળો.

"मदमूर्खताभिमानी दुष्कुलतैश्वर्यसंयुक्तः
सोऽयमनूढा भ्राता राज्ञः स्यालः शकार उद्दिष्टः" साहि० द०

शकारि पु. (शकानां म्लेच्छजाति भेदानामरिः) વિક્રમાદિત્ય.

शकुन न. (शक्–उनन्) શુભાશુભ સૂચક નિમિત્ત, હાથઆંખ વિગેરેનું ફરકવું.

शकुन पु. (,, ,,) પક્ષી, એકજાતનું પક્ષી, ગીધ.

शकुनज्ञ त्रि. (शकुनं जानाति, ज्ञा+क) શુકન જાણનાર, નિમિત્તીયો, જોતિષી.

शकुनज्ञा स्त्री. (शकुनज्ञ+स्त्रियां टाप्) ઘરમાં ફરતી નાની ગરોળી.

शकुनि पु. (शक+उनि) પક્ષી, એકજાતનું પક્ષી, દુર્યોધનનો મામો શકુનિ, જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ એક કરણ, દુઃસહ રાજાનો પુત્ર, વિકૃતરાજાનો પુત્ર.

शकुनिनाथ पु. (शकुनेः नाथः) ગરૂડ પક્ષી.

शकुनिप पु. (शकुनि+पा+क) ગરૂડપક્ષી.

शकुनिपति पु. (शकुनेः पतिः) ગરૂડપક્ષી.

शकुनिप्रपा स्त्री. (शकुनीनाम् प्रपा) પક્ષીઓને પાણી પીવાનું સ્થળ.

शकुनिस्वामिन् पु. (शकुनीनाम् स्वामी) ગરૂડ પક્ષી.

शकुनी स्त्री. (शक्+उनि+ङीप्) એક જાતનું પક્ષી, શ્યામ પક્ષી, કાળી ચકલી.

शकुनीश पु. (शकुनीनाम् ईशः) ગરૂડપક્ષી.

शकुनीश्वर पु. (शकुनीनाम् ईश्वरः) ગરૂડપક્ષી.

शकुन्त पु (शक्+उन्त) પક્ષી, ચાસ પક્ષી, એક જાતનો કીડો.

शकुन्तला स्त्री. (शकुन्तैः लायते, ला+घञर्थे क+टाप्) મેનકામાં વિશ્વામિત્રથી ઉત્પન્ન થયેલી પુત્રી–કણ્વઋષિએ ઉછેરેલી દુષ્યન્ત રાજાની પત્ની, દુષ્યન્ત પુત્ર ભરતની માતા.

शकुन्तला स्त्री. (शकुन्तलामधिकृत्य कृतो ग्रन्थः अण् तस्य वा लुक् टाप्) મહાકવિ કાલીદાસકૃત એક નાટક.

शकुन्तलाङ्गज पु. (शकुन्तलायाः अङ्गजः) શકુન્તલામાં દુષ્યન્તથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્ર–ભરતરાજા.

शकुन्तलाज पु. (शकुन्तलायाः जातः, जा+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शकुन्तलाजन्मन् पु. (शकुन्तलायाः जन्म यस्य) શકુન્તલા તથા દુષ્યન્ત રાજાથી ઉત્પન્ન થયેલ પુત્ર ભરત.

शक्रशरासन न. (शक्रस्य शरासनम्) ઇંદ્રનું ધનુષ.

शक्रशाखिन् पु. (शक्रनामकः शाखी) કુટજવૃક્ષ.

शक्रशिरस् न. (शक्रस्य शिरः शक्रस्य शिर, इव वा) ઇંદ્રનું મસ્તક, રાફડો.

शक्रशीर्ष न. (शक्रस्य शीर्षम्) ઉપરનો અર્થ.

शक्रसारथि पु. (शक्रस्य सारथिः) ઇંદ્રનો સારથિ.

शक्रसुत पु. (शक्रस्य सुतः) વાલી, અર્જુન,જયન્ત.

शक्रसुधा स्त्री. (शक्रस्य सुधेव) પાલંકની ભાજી.

शक्रसूनु पु (शक्रस्य सूनुः) વાલી, અર્જુન,જયન્ત.

शक्रसृष्ट त्रि. (शक्रेण सृष्टः) ઇન્દ્રે ઉત્પન્ન કરેલ.

शक्रसृष्टा स्त्री. (शक्रेण सृष्टा) હરડે.

शक्राख्य पु. (शक्रस्य आख्या यस्य) ઘુવડ.

शक्राणी स्त्री. (शक्रस्य पत्नी, ङीष्+आनङ्) ઇન્દ્રની પત્ની.

शक्रावास पु. (शक्रस्य आवासः) સ્વર્ગ.

शक्रासन न. (शक्रेण अश्यते अश्+ल्युट्) ભાંગ.

शक्रासन पु. (शक्र इति नाम अश्नुते व्याप्नोति,अश्+ल्यु) કુટજવૃક્ષ.

शक्रि पु. (शक्+बाहुल्यात् क्रिन्) મેઘ, વજ્ર, હાથી, પાંદડું.

शक्रोत्थान न. (शक्रस्य शक्रध्वजस्य उत्थानम्) ભાદરવા સુદ બારશે કરવાનું ઇન્દ્રધ્વજનું ઉત્થાન–તે નિમિત્તે કરવાનો ઉત્સવ.

शक्रु त्रि. (शक्+उणा. क्रु) પ્રિય બોલનાર, મીઠું બોલનાર.

शक्व पु. (शक्+वन्) હાથી.

शंक् (भ्वा. आ. स. सेट् शङ्कते) શક લાવવો,બીવું, વહેમ આણવો, ભય પામવો.

शङ्क पु. (शङ्क+अच्+मुम् च) ગાડી વિગેરે વહેનાર બળદ.

शङ्कनीय त्रि. (शङ्क्+कर्मणि अनीयर्) શંકા–વહેમ આણવા લાયક, શક ભરેલું.

शङ्कर पु. (शम् कल्याणं करोति कृ+अच्) શિવ.

शङ्कर त्रि. (शम्+कृ+अच्) કલ્યાણ કરનાર.

शङ्करावास पु (शङ्करस्य आवासः) કૈલાસ પર્વત, કપૂર.

शङ्करी स्त्री. (शङ्कर+स्त्रियां जाति०ङीप्) દુર્ગા,પાર્વતી, મજીઠ, ખીજડી.

शङ्का स्त्री. (शङ्क्+अच्+टाप्) વહેમ, સંશય, બીક, વિતર્ક.

शङ्कान्वित त्रि. (शङ्कयान्वितः) શંકાવાળુ, ભયવાળુ.

शङ्कामय त्रि. (शङ्का+मयट्) શંકાગ્રસ્ત, ત્રાસપામેલું.

शङ्कारहित त्रि. (शङ्कया रहितः) શંકા વગરનું, ભય વગરનું.

शङ्काविहीन त्रि. (शङ्कया विहीनः) ઉપરનો અર્થ.

शङ्काहीन त्रि. (शङ्कया हीनः) શંકા વગરનું, ભય વગરનું.

शङ्कित त्रि. (शङ्का+तारका० इतच्) શંકાવાળુ, ભયભીત, તર્ક કરેલું.

शङ्कितवर्णक पु. (शङ्कितं अत्र कोप्यस्ति नास्तीत्यादिकं वा वर्णयति तर्कयतीति–वर्ण्+णिच्+ण्वुल्) ચોર.

शङ्कु पु. (शङ्क्यतेऽस्मादिति, शङ्क्+उणा० कु प्रत्ययेन निपातितः) એક જાતનુ માછલું, ઝાડનું ઠુંઠું, ખીલો, રાફડો, દશ કરોડની સંખ્યા, દશ કરોડની સંખ્યાવાળુ, મહાદેવ, પાપ, મેલ, પાંદડાના રેસાનો સમૂહ પુરૂષનું લિંગ, નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય, છાયાના માપને માટે લાકડા વગેરેનો બનાવેલ ખીલો, જનમેજયનો એક પુત્ર, નવ રત્નમાંનું એક રત્ન, હંસ, દૈત્ય, કામદેવ, ભય, બીક.

शङ्कुकर्ण पु. (शङ्कू इव कर्णौ यस्य) ગધેડો, તે નામે એક દાનવ, કાર્તિકસ્વામીનો એક અનુચર.

शङ्कुतरु पु. (शङ्कुरिव तरुः) સાગનું ઝાડ.

शङ्कुर त्रि. (शङ्कतेऽस्मादिति, शङ्क्+बाहुल्कात् उरच्) ભયંકર.

शङ्कुला स्त्री. (शकि+उलच्+टाप्) સુડી.

शङ्कुलाखण्ड पु. (शङ्कुलया खण्डः) સુડીવડે ટુકડો.

शङ्कुवृक्ष पु. (शङ्कोः वृक्षः) સાગનું ઝાડ.

शङ्कोच पु (शकि+उच) માછલું.

शङ्कोचि पु. (शकि+उचि) એક જાતનું માછલું.

शङ्ख पु. न. (शाम्यति अशुभमस्मादिति, शम्+उणा० ख) શંખ, શંખલું.

शङ्ख पु. (शम्+ख) કુબેરનો એક નિધિ, નખલો નામે ગન્ધ દ્રવ્ય, એક જાતનુ લશ્કરી નગારૂં,લલાટનું હાડકું, હાથીદાંતનો મધ્યભાગ, કાનની પાસેનું હાડકું

शक्तिमत् त्रि. (शक्तिरस्त्यस्य मतुप्) શક્તિવાળું.

शक्तिरहित त्रि. (शक्त्या रहितः) શક્તિ વગરનું, નિર્બળ.

शक्तिहीन त्रि. (शक्त्या हीनः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शक्तिहेतिक पु. (शक्तिर्हेतिः प्रहरणास्त्रं यस्य कप्) શક્તિઅસ્ત્રથી લડનાર યોદ્ધો.

शक्तु पु. ब. व. (शक्+तुन्) સાથવો, શેકેલા જવ વિગેરેનો લોટ.

शक्तुफला स्त्री. (शक्तव इव सूक्ष्माणि फलान्यस्याः) ખીજડીનું ઝાડ.

शक्तुफली स्त्री. (,, ,, वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે.

शक्त्रि पु. વસિષ્ઠનો પુત્ર–પરાશરનો પિતા એક મુનિ.

शक्त्रि पु. ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शक्नु त्रि. (शक्+नु) પ્રિય બોલનાર.

शक्मन् पु. (शक्+उणा० मनिन्) શક્તિ, સામર્થ્ય,

ઘુપુત્ર–ઇન્દ્રજિત્–મેઘનાદ.

शक्रजित् त्रि. (,, ,, ,,) ઇન્દ્રને જીતનાર.

शक्रतनय पु. (शक्रस्य तनयः) અર્જુન, જયન્ત, વાલી.

शक्रतनूज पु. (शक्रस्य तनूजः) અર્જુન, જયન્ત, વાલી વાનર.

शक्रधनुस् न. (शक्रस्य धनुः) ઇન્દ્રનું ધનુષ.

शक्रध्वज पु. (शक्रस्य ध्वजः) ભાદરવા શુદ બારશે પૂજવા યોગ્ય ઇન્દ્રની ધ્વજા.

शक्रनन्दन पु. (शक्रस्य नन्दनः) અર્જુન, જયન્ત, વાલી વાનર.

शक्रनन्दन त्रि. (शक्रं नन्दयति नन्द्+ल्यु) ઇન્દ્રને આનંદકારક

शक्रपर्याय पु. (शक्रस्य पर्यायो नाम नाम यस्य मध्यपदलोपः) કુટજવૃક્ષ, ઇન્દ્ર શબ્દનો પર્યાયશબ્દ.

शक्रपादप पु. (शक्रस्य पादपः) દેવદારનું ઝાડ, કુટજ

તે નામે એક નાગ, દશ નિખર્વની સંખ્યા, દશ નિખર્વની સંખ્યાવાળુ.

शङ्खक न. (शङ्खस्य विकारः वुन्) શંખનો ગોળાકાર એક પદાર્થ, શંખનું કડુ–ચુડી.

शङ्खक पु. (शङ्ख+स्वार्थे कन्) મસ્તકનો રોગ.

शङ्खकार पु. (शङ्खं करोति,कृ+अण्) શંખના દાગીના બનાવનાર એક વર્ણશંકર જાતિ.

शङ्खचरी स्त्री. (शङ्खं ललाटास्थि चरति, चर्+ट+ङीप्) લલાટનું હાડકું.

शङ्खचर्चा स्त्री. (शङ्खस्य चर्चा भूषा यतः) લલાટનું હાડકું.

शङ्खचूर्ण न. (शङ्खस्य चूर्णम्) શંખનું ચૂર્ણ.

शङ्खज पु. (शङ्खात् जायते, जन्+ड) શંખમાંથી થતું એક મોતી.

शङ्खद्रावक पु. (शङ्खं द्रावयति, द्रु+णिच्+ण्वुल्) તે નામે એક ઔષધ.

शङ्खद्राविन् पु. (,, ,, द्रु+णिनि) અમ્લ-વેતસ.

शङ्खधर पु. (शङ्खं धरति धृ+अच्) વિષ્ણુ, સમુદ્ર.

शङ्खधर त्रि. (,, ,, ,,) શંખ ધારણ કરનાર.

शङ्खधरा स्त्री. (धरतीति, धृ+अच्+टाप् , शङ्खस्य धरा) "हिलमोचि" શબ્દ જુઓ.

शङ्खध्म पु. (शङ्खं धमति, ध्मा+क) શંખ વગાડનાર,

शङ्खध्मा पु. (शङ्खं धमति,ध्मा+क्विप्) શંખ વગાડનાર.

शङ्खध्वनि पु. (शंखस्य ध्वनिः) શંખ ફુંકવાથી થતો એક અવાજ.

शङ्खनख पु. (शङ्खस्य नख इव) નાનું શંખલુ, નખલો નામે ગન્ધદ્રવ્ય.

शङ्खनखी स्त्री. (शङ्खनख+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शङ्खपाल पु. (शङ्खं पालयति, पालि+अच्) સૂર્ય, એક નાગ, આકડાનું ઝાડ.

शङ्खपुष्पी स्त्री. (शङ्खवत् पुष्पं यस्याः ङीप्) શંખા-વલી નામે એક વનસ્પતિ.

शङ्खप्रस्थ पु. ચન્દ્રમાં રહેલ ડાઘ.

शङ्खभृत् पु. (शङ्खं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्च) વિષ્ણુ, સમુદ્ર.

शङ्खभृत् त्रि. (,, ,, ,,) શંખ ધારણ કરનાર.

शङ्खमुख पु. (शङ्खवत् मुखं यस्य) એક જાતનું જલચર પ્રાણી.

शङ्खमुखी स्त्री. (शङ्खमुख+स्त्रियां ङीप्) શંખ મુખ-જલચર માદા.

शङ्खस्वन पु. (शङ्खस्य स्वनः) શંખનો અવાજ.

शङ्खिका स्त्री. (शङ्खवत् पुष्पमस्त्यस्याः, शङ्ख+ठन्+टाप्) એક જાતનો છોડ.

शङ्खिन् पु. (शङ्ख+अस्त्यर्थे इनि) વિષ્ણુ, સમુદ્ર.

शङ्खिन् त्रि. (,, ,,) શંખવાળું.

शङ्खिनी स्त्री. (शङ्खस्तदाकारं पुष्पमस्त्यस्याः, इनि+ङीप्) ચોરપુષ્પી વનસ્પતિ, શ્વેતપુન્નાગ, શ્વેતયુક્ા, શ્વેત પુન્હા, યવતિક્તા વનસ્પતિ, ચાર જાતની સ્ત્રીઓ પૈકી એક સ્ત્રી, શંખણી સ્ત્રી, એક ઉપદેવતા.

"दीर्घा सुदीर्घनयना वरसुंदरी या
कामोपभोगरसिका गुणशीलयुक्ता
रेखात्रयेण च विभूपितकंठदेशा
संभोगकेलिरसिका किल शंखिनी सा" रतिमञ्जर्याम्

शङ्खिनीफल पु. (शङ्खिन्याः फलमिव फलं यस्य) શિરીષ વૃક્ષ–સરસડાનો છોડ.

शङ्खिनीवास पु. (शङ्खिन्याः वासः आश्रयस्थानम्) શાખોટક વૃક્ષ.

शच् (भ्वा. आ. स. सेट् शचते) બોલવું, કહેવું.

शचि स्त्री. (शच्+इन्) ઇન્દ્રની પત્ની–ઈન્દ્રાણી.

शची स्त्री. (शच्+इन्+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

शचीपति पु. (शच्याः पतिः) ઇન્દ્ર.

शचीभर्तृ पु. (शच्याः भर्त्ता) ઇન્દ્ર.

शचीस्वामिन् पु. (शच्याः स्वामी) ઇન્દ્ર.

शञ्च् (भ्वा. आ. स. सेट् शञ्चते) જવું.

शट् (चु. आ. स. सेट् शाटयते) વખાણવું.

शट् (भ्वा. प. सेट् शटति) દુઃખી થવું, માંદા થવું, રોગ ઉત્પન્ન થવો, અક. જવું, ભેદ પાડવો, ભાગ કરવા. सक.

शट त्रि. (शट्+अच्) ખાટું.

शट पु. (शटति रुजति दन्तं, शट्+अच्) ખટાઈ.

शटा स्त्री. (शट्+अच्+टाप्) સિંહની કેશવાળી, જટા.

शतमूली स्त्री. (शतं मूलानि यस्याः ङीप्) સતાવરી, શતમૂળીનો વેલો.

शतयष्टिक पु. (शतं यष्टयो यस्य कप्) સો સેરનો હાર.

शतरथ पु. (शतं रथा यस्य) તે નામનો એકરાજા.

शतरुद्रीय न. (शतरुद्रं अधिकृत्य कृतो ग्रन्थः छ) યજુર્વેદનો એક રુદ્રાધ્યાય.

शतरूपा स्त्री. (शतं रूपाण्यस्याः) બ્રહ્માની પત્ની, બ્રહ્માની એક કન્યા.

"शतरूपा च सा ख्याता सावित्रीति निगद्यते"

मत्स्यपुराणे.

शतलक्ष न. (शतगुणितं लक्षम्) સોલાખ, એક કરોડ.

शतलुम्पक पु. (शतं लुम्पयति, लुम्प्+ण्वुल्) મહાકવિ ભારવિ.

शतवीर्या स्त्री. (शतं वीर्य्याणि यस्याः) ધોળી ધ્રોખડ, શતાવરી વનસ્પતિ, પીળી દ્રાક્ષ.

शतवेधिन् पु. (शतं विध्यति, विध्+णिनि) અમ્લવેતસ.

शतशस् अव्य. (शत+प्रकारे शस्) સોવાર, સોરીતે, સેંકડોવાર.

शतशाख त्रि. (शतं शाखा यस्य) સો શાખાવાળું.

शतसहस्र न. (शतगुणितं सहस्रं शाक.) સોહજાર, એક લાખ.

शतसाहस्र त्रि. (शतं सहस्राणि परिमाणमस्य अण् उत्तर० वृद्धिः) એકલાખનું, સોહજારવાળું.

शतह्रदा स्त्री. (शतं ह्रदाः शब्दाः यस्याः पृषो० ह्रस्वः) વિજળી, વજ્ર, દક્ષની કન્યા.

शताक्ष त्रि. (शतं अक्षीणीव पुष्पाण्यस्याः, षच् समा०) સો આંખવાળું, સો નેત્રવાળું.

शताक्षी स्त्री. (शतमक्षीणीव पुष्पाण्यस्याः, षच् समा० ङीष्) રાત્રી, દુર્ગા, ઉંદર.

शताङ्ग पु. (शतमङ्गान्यवयवा यस्य) રથ, તિનિશ વૃક્ષ.

शतानन्द पु. (शतमानन्दयति, आ+नन्द्+अण्) ગૌતમનો પુત્ર, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શ્રીકૃષ્ણ, વિષ્ણુનો રથ.

शतानन्द त्रि. (शतान् आनन्दयति, आ+नन्द्+अच्) સોને આનંદ ઉપજાવનાર.

शतानीक पु. (शतमनीकानि यस्य) વ્યાસનાશિષ્ય, સુદાસ રાજાનો પુત્ર, ચન્દ્રવંશી રાજા.

शतार न. (शतमराण्यस्य) વજ્ર.

शतारुस् न. (शतं अरूंषि यत्र) એક જાતનો કોઢ.

"रक्तं श्यावं सदाहार्ति शतारुः स्याद् बहुव्रणम्"

भावप्रकाशे

शतायुस् त्रि. (शतमायुर्वर्षकालोऽस्य) સો વર્ષના આયુષ્યવાળું.

शतावर पु. (शतमावृणोति, आ+वृ+अच्) સો પણ વિગેરેનો દંડ.

शतावरी स्त्री. (शतावर+स्त्रियां जाति० ङीष्) शतमूली વનસ્પતિ, ઇન્દ્રની સ્ત્રી, કચુરો વનસ્પતિ.

शतावर्त्त पु. (शतमावर्ता यस्य) વિષ્ણુ.

शतावर्तिन् पु. (शतधा वर्तते वृत्+णिनि) વિષ્ણુ.

शताह्वा स्त्री. (शतं शतमूली शतपुष्पा वेति आह्वा यस्याः) શતમૂલી વનસ્પતિ, સુવા.

शतिक त्रि. (शतेन क्रीतः, तस्य विकारः तस्येदं वा ठन्) સોથી ખરીદેલ, સોનો વિકાર, સો સંબન્ધી.

शतेर पु. (शद्+एरक्) શત્રુ, ઇજા.

शतृ त्रि. (शद्+तृच्) નાશ પામનાર, જનાર.

शत्य त्रि. (शतेन क्रीतः, शत्+यत्) સોથી ખરીદેલ, સોનો વિકાર, સો સંબન્ધી.

शत्रि पु. (शद्+उणा. त्रिप्) હાથી.

शत्रु पु (शद्+त्रुन्) દુશ્મન, રાજાનો શત્રુ, પક્ષીરાજ, જ્યોતિષમાં કહેલ લગ્નથી માંડી છટ્ઠું સ્થાન, કામાદિ શત્રુ.

"कः शत्रुर्वद खेददानकुशलो दुर्वासनासंश्चयः"–भामि०वि०

शत्रु त्रि. (शद्+शन्) નાશ કરનાર.

शत्रुघात पु. (शत्रुं हन्ति, हन्+घञ् घातादेशः) શત્રુને હણનાર.

शत्रुघ्न पु. (शत्रून् हन्ति, हन्+टक्) દશરથ રાજાનો એક પુત્ર.

शत्रुघ्न त्रि. (शत्रु हन्ति, हन्+टक्) શત્રુનો નાશ કરનાર.

शत्रुघ्नजननी स्त्री. (शत्रुघ्नस्य जननी) દશરથપુત્ર શત્રુઘ્નની માતા–સુમિત્રા.

शतद्रु पु. (शतधा द्रवति, द्रु+कु निपा०) ते नामे એક નદી.

शतद्वार त्रि. (शतं द्वाराणि यस्य) સો દ્વારવાળું.

शतधा स्त्री. (शतं ग्रन्थीन् धत्ते, धा+क+टाप्) दूर्वा-ध्रोખડ.

शतधा अव्य. (शत+प्रकारे धाच्) સો પ્રકારે, સેંકડો રીતે.

शतधामन् पु. (शतं धामानि यस्य) વિષ્ણુ.

शतधार पु. (शतं धारा अग्राणि यस्य) વજ્ર.

शतधार त्रि. (,, ,,) સો ધારવાળું.

"वसोः पवित्रमसि शतधारम्"-यजुर्वेदे

शतधृति पु (शतं धृतयोऽस्य) ઇન્દ્ર, બ્રહ્મા, સ્વર્ગ.

शतपत्र न. (शतं बहूनि पत्राणि मध्यदलानि यस्य) કમળ.

शतपत्र पु. (शतं पत्राणि यस्य) મયુર, લક્કડફૂટ પક્ષી, રાજ પોપટ, સારસ પક્ષી.

शतपत्रक पु. (शतपत्र+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝાડ.

शतपत्री स्त्री. (शतं पत्राणि दलानि अस्याः, ङीप्) એક ફૂલઝાડ.

शतपथ पु. (शतं पन्थानो यत्र अच् समा०) યજુર્વેદનો એક બ્રાહ્મણ વિભાગ ગ્રન્થ.

शतपथिक त्रि. (शतपथं वेत्त्यधीते वा ठन्) શતપથ બ્રાહ્મણ ગ્રન્થ ભણનાર કે જાણનાર.

शतपद न. (शतं पदानि यत्र) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ નામકરણમાં ઉપયોગી એક ચક્ર.

शतपदी स्त्री. (शतं पादाः यस्याः ङीप् पद्भावः) એક જાતનો કીડો, શતમૂલી વનસ્પતિ.

शतपद्म न. (शतदलयुक्तं पद्मम्) સો પાંખડીવાળું કમળ, ધોળું કમળ.

शतपर्वन् पु. (शतं पर्वाणि ग्रन्थयो यस्य) વાંસ, એક જાતની સેલડી.

शतपर्वा स्त्री. (शतं पर्वाणि यस्याः) દુર્વા, વજ, કડુ.

शतपर्विका स्त्री. (शतपर्वा+कन्+टाप् अत इत्वं) જવ, શરદપુનમ, ભારંગ વનસ્પતિ.

शतपाद् स्त्री. (शतं पादा अस्याः पाद्भावः) કાનખજૂરો-કીડો.

शतपादिका स्त्री. (शतं पादा मूलान्यस्याः कप्) કાકોલી વનસ્પતિ. જળો.

शतपुष्प पु. મહાકવિ ભારવિ.

शतपुष्पा स्त्री. (शतं पुष्पाणि यस्याः) એક જાતનું શાક, સુવા.

"शतपुष्पा कटुः स्निग्धा तिक्तोष्णा कफवातहृत्"
भावप्रकाशे

शतपुष्पिका स्त्री. (शतपुष्पा+स्वार्थे कन् अत इत्वं) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शतपोरक पु. એક જાતની સેલડી.

शतप्रसूना स्त्री. (शतं प्रसूनानि यस्याः) સુવાનો છોડ.

शतप्रास पु. (शतं प्रासा इव फलानि यस्य) એક જાતનું ઝાડ.

शतभिषज् स्त्री. (शतं भिषज् इव तारा यत्र) શતભિષા નક્ષત્ર.

शतभिषा स्त्री. તે નામનું નક્ષત્ર.

शतभीरु स्त्री. (शतं बहवो वियोगिनो भीरवो यस्याः) મોગરાનો વેલો.

शतमख पु. (शतं मखा यज्ञा यस्य) ઇન્દ્ર, ઘુવડપક્ષી.

शतमन्यु पु. (शतं मन्यवो यज्ञा यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

शतमान पु. न. (शतेन मीयते, मि+ल्युट्) એક સોનું માપ, ચાર પ્રસ્થ બરોબર વજન, એક હજાર ચોવીસ મુઠીનું માપ, બસો છપ્પન પળ, સોના વગેરેનું માપ, તે માપનું સોનું વિગેરે.

शतमारिन् पु. (शतं मारयति, मृ+णिच्+णिनि) સો માણસને મારનારો, ઘણા અનુભવવાળો વૈદ્ય.

शतमार्ज पु. (शतं मार्जयति, मृज्+णिच्+अच्) સરાણીયો-શસ્ત્ર ઘસનારો.

शतमार्जक पु. (शतमार्ज+स्वार्थे क) સરાણીયો-શસ્ત્ર ઘસનાર.

शतमुख त्रि. (शतं मुखानि यस्य) સો મુખવાળું.

"अधोऽधो गंगेयं पदमुपगता स्तोकमथवा
विवेकभ्रष्टानां भवति विनिपातः शतमुखः"-भर्तृहरिः

शतमुखी स्त्री. (शतं मुखानि यस्याः ङीप्) સાવરણી.

शतमूर्त्ति पु. (शतं मूर्त्तयो यस्य) વિષ્ણુ.

शतमूला स्त्री. (शतं मूलान्यस्याः टाप्) ધ્રોખડ, સતાવરી.

शब्दग्राम पु. (शब्दानां ग्रामः) શબ્દોનો સમૂહ.

शब्दग्राहिन् त्रि. (शब्दं गृह्णाति, ग्रह्+णिनि) શબ્દ-અવાજ ગ્રહણ કરનાર.

शब्दतन्मात्र न. (शब्दः तन्मात्रमिव) સાંખ્ય મત પ્રસિદ્ધ આકાશનું કારણ એક સૂક્ષ્મભૂત.

शब्दन त्रि. (शब्दं कर्तुं शीलमस्य, शब्द+युच्) શબ્દ-અવાજ કરનાર.

शब्दन न. (शब्द+भावे ल्युट्) શબ્દ-અવાજ કરવો.

शब्दब्रह्मन् न. (शब्दात्मकं ब्रह्म) વેદરૂપ શબ્દબ્રહ્મ, સ્ફોટરૂપ નિત્ય શબ્દબ્રહ્મ.

"शब्दब्रह्मविदः कवेः परिणतप्रज्ञस्य वाणीमिमाम् उत्तररामचरित"

शब्दभेदिन् पु. (शब्द+भिद्+णिनि) શબ્દને અનુસારે લક્ષ્યને વીંધનાર બાણ, અર્જુન.

शब्दवेधिन् पु. (शब्द+विध्+णिनि) ઉપરનો અર્થ.

शब्दशक्ति स्त्री. (शब्दस्य शक्तिः) શબ્દોની અભિધા-લક્ષણા-વ્યંજના રૂપ અર્થબોધક શક્તિ-વૃત્તિ, સામર્થ્ય.

शब्दशास्त्र न. (शब्दप्रतिपादकं शास्त्रम्) વ્યાકરણ શાસ્ત્ર.

शब्दाधिष्ठान न. (शब्दस्य अधिष्ठानम्) કાન.

शब्दानुशासन न. (शब्दस्य अनुशासनम्) વ્યાકરણ શાસ્ત્ર.

शब्दायमान त्रि. (शब्द इव आचरति, शब्द+शानच्) શબ્દ-અવાજ કરતું.

शब्दालङ्कार पु. (शब्दमात्रकृतोऽलंकारः) અલંકાર શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ અનુપ્રાસાલંકાર.

शब्दित त्रि. (शब्द+क्त) શબ્દ-અવાજ કરેલ,બોલેલ કહેલ, બોલાવેલ.

शम् (चुरा. उभ. स. सेट् शमयति-ते) ચક્ષુ ઇન્દ્રિયથી જોવું-જાણવું.

शम् (दिवा. प. सेट् शाम्यति) શાંત થવું અક. શાન્ત કરવું સક.

शम पु. (शम्यते इति, शम्+घञ्) શાન્તિ, આભ્યન્તર ઇન્દ્રિયોનું દમન, મોક્ષ, હાથ, ઉપચાર.

शमक त्रि. (शमयति, शम्+णिच्+ण्वुल्) શાંત થનાર, શાંત કરનાર.

शमथ पु. (शम्+अथ) શાન્તિ, રાજાનો મંત્રી.

शमन न. (शम्+भावे ल्युट्) શાન્તિ કરવી, શાન્ત થવું, યજ્ઞ માટે પશુવધ, ચાવવું, હિંસા.

शमन पु. (शमयति पापिनां कर्म आलोचयति, कर्त्तरि ल्यु) યમદેવ, એક જાતનો મૃગ.

शमनभगिनी स्त्री. (शमनस्य भगिनी) યમુના નદી.

शमनस्वसृ स्त्री. (शमनस्य स्वसा) યમુના નદી.

शमनी स्त्री. (शमयति नृणां व्यापारात् शम्+ल्यु) રાત્રિ, હળદર.

शमनी स्त्री. (शाम्यतेऽनेन, शम्+करणे ल्युट्) શાન્તિ કરનાર હરકોઈ વિદ્યા.

"मात्रे चाध्यात्मिकीं विद्यां शमनीं सर्वकर्मणां"

शमनीषद् पु. (शमन्यां सीदन्ति, सद्+अच्) નિશાચર, રાક્ષસ.

शमयत् त्रि. (शम्+णिच्+शतृ) શાંત કરતું.

शमल न. (शम्+उणा० कलच्) વિષ્ટા, ગુ, પાપ.

शमान्तक पु. (शमस्य अन्तकः) કામદેવ.

शमि स्त्री. ખીજડીનું ઝાડ, મગ વિગેરેની શીંગ, સોમરાજી વનસ્પતિ.

शमित त्रि. (शम+तारका० इतच्) શાંત થયેલ.

शमिन् त्रि. (शाम्यति, शम्+णिनि) શાન્ત, શાન્તિવાળું.

शमिर पु. નાની ખીજડીનું ઝાડ.

शमिरोह पु. (शमिन्+रुह्+क) શિવ.

शमी स्त्री. (शमि+स्त्रियां वा ङीप्) ખીજડીનું ઝાડ, મગ વિગેરેની શીંગ, સોમરાજી વનસ્પતિ.

शमीक पु. (शम्+बा० ईक) એક મુનિ વિશેષ.

शमीगर्भ पु. (शम्याः गर्भः) બ્રાહ્મણ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

शमीधान्य न. (शमी यज्ञादिकर्म्म तदर्थं धान्यम्) શીંગરૂપે થતું મગ વિગેરે ધાન્ય.

शमीपत्री स्त्री. (शम्या इव पत्रमस्याः ङीप्) રીસામણીનો વેલો.

शमीर पु. (अल्पा शमी, अल्पा० रः) નાની ખીજડી.

शम्पा स्त्री. (शं पाति, पा+क+टाप्) વીજળી.

शम्पाक पु. (शं शिवं पाके फले वा यस्य) ગરમાળો, વિપાક, પરિણામ, અગાતો.

शम्ब् (भ्वा. प. स. सेट् शम्बति) જવું.

शत्रुञ्जय त्रि. (शत्रुं जयति, जी+अच् अलु० स०) शत्रुने जीतनार, दुश्मनोने हरावनार.

शत्रुञ्जय पु. („ „) पालीताणानी पासे आवेलो तीर्थ पहाड.

शत्रुता स्त्री. (शत्रोर्भावः तल्+टाप्) शत्रुपणुं.

शत्रुत्व न. (शत्रोर्भावः त्व) शत्रुपणुं.

शत्रुनिकाय पु. (शत्रूणां निकायः) शत्रुओनो समूह.

शत्रुनिलय पु. (शत्रूणां निलयः) शत्रुनुं रहेठाणनुं स्थळ.

शत्वरी स्त्री. (शद्+क्वरप्+ङीप्) रात्रि, हळदर.

शद् (भ्वा. आ. अ. सेट् शीयते) धीमे धीमे नाश पामवुं.

शद् (भ्वा. प. स. अनिट् शीयते) जवुं.

शद पु. (शद्+अच्) फळ-मूळ विगेरे.

शद्रि पु. (शद्+क्रि) मेघ, अर्जुन, हाथी.

शद्रि स्त्री. („ „) वीजळी, एक जातनीखांड.

शद्रु त्रि. (शद्+क्रु) पतन करनार, जनार.

शनकावलि स्त्री. (शनैः कायति, कै+क पृषो० तेपामावलि यत्र) गजपीपर.

शनकावली स्त्री. (शनकावलि+स्त्रियां ङीप्) उपर प्रमाणे अर्थ.

शनपर्णी स्त्री. (शणस्येव पर्णान्यस्याः पृषो० णस्य नः) कडुकी-कडु.

शनि पु. (शो+अनि किच्च) सूर्यनो पुत्र एक ग्रह, शनिवार.

शनिज न. (शनि+जन्+ड) काळां मरी

शनिप्रसू स्त्री. (शनेः प्रसूः) सूर्यनी पत्नी छाया, शनिग्रहनी माता.

शनिवार पु. (शनिस्वामिको वारः) सूर्य विगेरे वारमांनो सातमो शनिवार.

शनिवासर पु. (शनिस्वामिको वासरः) उपर प्रमाणे,

शनैश्चर पु. (शनैश्चरति, चर्+अच्) शनिग्रह.

शनैश्चर त्रि. (शनैश्चरति, चर्+अच्) धीमे चालनार.

शनैस् अव्य. (शण+डैसि पृषो० नुक् च) धीमे धीमे, हळवे हळवे.

शन्स् (भ्वा. प. स. सेट् शंसति) हिंसा करवी, स्तुति करवी, कहेवुं.

शप् (भ्वा. उभ. स. अनिट् शपति-ते) शाप देवो. गाळो देवी, निंदवुं, सोगन्द खावा.

शप् (दिवा. उभ. सक. अनिट् शप्यति-ते) उपर प्रमाणे अर्थ.

शपत् त्रि. (शप्+वर्तमाने शतृ) शापदेतुं, सोगंद खातुं, गाळो देतुं.

शपथ पु. (शप्+अथन्) सोगन्द, शाप, गाळ.

शपन न. (शप्+भावे ल्युट्) सोगन्द खावा, शाप देवो, गाळदेवी.

शपमान त्रि. (शप्+शानच् मुगागमश्च) शाप देतुं, सोगंद खातु, गाळो देतुं.

शप्त त्रि. (शप्+क्त) शाप दीधेल, गाळो दीधेल, सोगंद खावेल.

शप्त पु. („ „) एक जातनुं घास.

शप्यत् त्रि. (शप्+दिवा० वर्तमाने शतृ) शाप देतु, सोगन्द खातुं, गाळो देतुं.

शप्यमान त्रि. (शप्-दिवा० शानच् मुक्) शपत् शब्द जुओ.

शफ न. (शम्-अच् पृषो. मस्य फः) गायो विगेरेनी खरी, झाडनुं मूळ.

शफर पु. (शफं राति, रा+क) एक जातनुं माछलुं.

शफराधिप पु. (शफरस्य अधिपः) उपर प्रमाणे.

शफरी स्त्री. (शफर+स्त्रियां जाति. ङीप्) माछली, नानी माछली.

शबर पु. म्लेच्छ जाति, भिल्ल विशेष.

शबरावास पु. (शबरस्यावासः) भिल्लोनुं रहेठाणु.

शबल पु. (शब्+कलच्) काबरचित्रो रंग.

शबल त्रि. (शबल+अच्) काबरचित्रुं, रंगबेरंगी.

शब्द् (चु. उभ. अ. सेट् शब्दयति-ते) शब्द करवो.

शब्द पु. (शब्द्+घञ्) अवाज, शब्द, अक्षरात्मक शब्द, नाम, संज्ञा, श्रोत्रेन्द्रियथी ग्रहण कराते। आकाशनो एक गुण.

शब्दकार त्रि. (शब्दं करोति, कृ+अण्) शब्द करनार, अवाज करनार.

शब्दग्रह पु. (शब्दं गृह्णाति, ग्रह्+अच्) शब्द ग्रहण करनार कानની इन्द्रिय-श्रोत्रेन्द्रिय.

शब्दग्रह पु. (शब्द+ग्रह्+अप्) शब्दज्ञान.

शयनीय त्रि. (शी+आधारे अनीयर्) સુવા લાયક.
शयनीय न. (शेतेऽस्याम्, शी+अधिकरणे अनीयर्) શય્યા, પથારી.
शयनीयक न. (शयनीय+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.
शयनीयैकादशी स्त्री. (शयनस्य एकादशी) આષાઢ સુદ અગીયારશ.
शयान त्रि. (शी+आनच्) સુતું, ઉંઘતું.
शयानक पु. (,, ,, ततः कन्) સર્પ, કાચંડો, કાકીડો.
शयालु त्रि. (शी+आलुच्) નિદ્રાવાળુ, ઉંઘણસી, ઉંઘવાના સ્વભાવવાળુ.
शयालु पु. (शी+आलुच्) અજગર, કુતરો.
शयालु स्त्री. (,, ,,) અજગર માદા, કુતરી.
शयित त्रि. (शी+कर्त्तरि क्त) સૂતેલ, ઉંઘેલ.
शयित न. (शी+भावे क्त) નિદ્રા, ઉંઘ.
शयितवत् त्रि. (शीङ्+क्तवतु) નિદ્રા લેતું, ઉંઘતું.
शयु पु. (शी+उ) અજગર.
शयुन पु. (शी+उनन्) અજગર.
शय्यम्भव पु. જૈનાગમ પ્રસિદ્ધ બીજા શ્રુતકેવલી.
शय्या स्त्री. (शी+आधारे क्यप्+टाप्) શય્યા, પથારી, પલંગ, ખાટલો, સુવું, ગુંથવું.
शय्याध्यक्ष पु. (शय्याया अध्यक्षः) રાજાની શય્યા ઉપરનો અધિકારી.
शर न. (शॄ+अच्) બાણ, બાણનું સાધન એક ઘાસ, કાસડો, દહી કે દુધની મલાઇ, હિંસા.
शरकाण्ड पु. (शरस्य काण्डः) કાસડાનો ગુચ્છો, કાસડાનું બાણ.
शरच्चन्द्र पु. (शरदः चन्द्रः) શરદ્ ઋતુનો ચન્દ્ર.
शरज न. (शरात् दधिदुग्धसारात् जायते, जन्+ड) માખણ.
शरज पु (शरान् शरवणाज्जायते, जन्+ड) કાર્તિકસ્વામી.
शरजन्मन् पु. (शरे शरवणे जन्म यस्य) કાર્તિકસ્વામી.
शरट पु. (शॄ+अटन्) કાચંડો, કાકીડો, એક જાતનું શાક.
शरण न. (शॄ+ल्युट्) ઘર, શરણ, રક્ષણ, વધ, નાશ, મારી નાંખવું.
शरणागत त्रि. (शरणमागतः, आ+गम्+क्त) શરણે આવેલ.
शरणापन्न त्रि. (शरणमापन्नः, आ+पद्+क्त) શરણે આવેલ.
शरणार्थिन् त्रि. (शरणमर्थयते, अर्थ्+णिनि) શરણ-રક્ષણની ઇચ્છાવાળું.
शरणि स्त्री. (शॄ+अनि) માર્ગ, રસ્તો, પ્રસારણીનો વેલો, પૃથ્વી, જયન્તિ.
शरणी स्त्री. (शॄ+अनि+वा ङीप्) ઉપરનો અર્થ.
शरणैषिन् त्रि. (शरणमिच्छति, इष्+णिनि) શરણ-રક્ષણ ઇચ્છનાર.
शरण्ड पु. (शॄ+अण्डच्) પક્ષી, છીનાળવાં, "सरट" જુઓ, એક જાતનો અલંકાર.
शरण्ड त्रि. (,, ,,) કામી, છીનાળવું, ધૂતારૂં.
शरण्य त्रि. (शरणाय साधुः यत्) શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરવામાં સમર્થ.
शरण्या स्त्री. (शरण्य+टाप्) દુર્ગાદેવી.
शरण्यु पु. (शॄ+अन्यु) મેઘ, વાયુ.
शरत्कामिन् पु. (शरदि कामयते, कम्+णिनि) કુતરો.
शरत्कामिनी स्त्री. (शरत्कामिन्+स्त्रियां ङीप्) કુતરી.
शरत्काल पु. (शरदः कालः) શરદ ઋતુનો સમય.
शरत्पद्म न. (शरदिव शुभ्रं पद्मम्) ધોળુ કમળ.
शरत्पर्वन् न. (शरदि पर्व) શરદ પુનમનો ઉત્સવ.
शरद् स्त्री. (शॄ+अदि) વર્ષ, વરસ, આસો અને કાર્તિક મહીનાની ઋતુ.
शरदा स्त्री. (,, ,, +टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शरदिज त्रि. (शरदि जायते, जन्+ड सप्त० अ०) શરદ ઋતુમાં ઉત્પન્ન થયેલ.
शरधि पु. (शरा धीयन्तेऽत्र, धा+आधारे कि) બાણ રાખવાનો ભાથો.
शरपात पु. (शरस्य पातः) બાણનું પડવું તે.
शरपुङ्ख पु. (शरस्य पुङ्खः) બાણનું મૂળ.
शरपुङ्खा स्त्री. (शरस्येव पुङ्खो यस्याः) એક જાતનું ઝાડ-સરપુંખો.
शरफल न. (शरस्य फलम्) બાણનું ફણુ-પાનુ.
शरभ पु. (शृणाति हिनस्तीति शॄ+उणा० अभच्) અષ્ટાપદ-સિંહનું શત્રુ આઠ પગવાળુ એક પશુ, હાથીનું બચ્ચુ, તે નામે એક વાનર, ઉંટ, શિશુપાલનો

शम्ब पु. (शम्+उणा० वन्) વજ્ર, મૂસળના અગ્રભાગમાં રહેલું લોઢું, લોઢાનો કંદોરો, સીધું ખેંચવું.

शम्ब त्रि. (शम्ब्+अच्) ભાગ્યવાન્, દરિદ્રી.

शम्बर न. (शम्ब्+अरन्) પાણી, વ્રત, ધન, ચિત્ર, બૌદ્ધનું એક વ્રત.

शम्बर त्रि. (,, ,,) શ્રેષ્ઠ.

शम्बर पु. (शम्ब्+अरन्) એક જાતનો મૃગ, તે નામે એક દૈત્ય, એક જાતનું માછલું, તે નામે પર્વત, તે નામે એક જીનદેવ, યુદ્ધ, ચિત્રાનું ઝાડ, લોધરનું ઝાડ, સાદડાનું ઝાડ.

शम्बरकन्द पु. (शम्बरनामकः कन्दः) વારાહીકન્દ.

शम्बरचन्दन न. (शम्बरस्य चन्दनः) શંબર પર્વતનું ચંદન.

शम्बररिपु पु. (शम्बरस्य रिपुः) શંબરાસુરનો શત્રુ કામદેવ.

शम्बरशत्रु पु. (शम्बरस्य शत्रुः) કામદેવ.

शम्बरसूदन पु. (शम्बरमसुरं सूदयति हिनस्ति, सूद्+ल्यु) કામદેવ.

शम्बरहन् पु. (शम्बरं हन्ति, हन्+क्विप्) કામદેવ.

शम्बरहन्तृ पु, (शम्बरं हन्ति, हन्+तृच्) કામદેવ.

शम्बराराति पु. (शम्बरस्य अरातिः) કામદેવ.

शम्बरारि पु. (शम्बरस्य अरिः) કામદેવ.

शम्बरी स्त्री. (शम्बर+स्त्रियां जाति० ङीप्) ઉંદરકાની વનસ્પતિ.

शम्बल पु. न. (शम्ब्+कलच्) કાંઠો, તીર, કિનારો, મુસાફરીમાં ખાવાનું ભાતું, મત્સર, દ્વેષ.

शम्बाकृत त्रि. (शम्बं कृष्टमप्यनुलोममाकृष्यते-शम्ब्+कर्षणार्थे-डाच्+कृ+क्त) ઉલટું-અવળું બે વાર ખેડેલું ખેતર વિગેરે.

शम्बु पु. (शम्ब्+उन्) પાણીની છીપ.

शम्बुक पु. (शम्बु+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ, તે નામે રામાયણપ્રસિદ્ધ એકશૂદ્રતાપસ, શંખ, તે નામે એક દૈત્ય, હાથીના ગંડસ્થળનો એક ભાગ.

शम्बू पु. स्त्री. (शम्ब्+उन्+ऊङ् वा) પાણીની છીપ.

शम्बूक पु. (शम्बू+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

शम्भ त्रि. (शमस्त्यस्य, शम्+भ) કલ્યાણવાળું.

शम्भल पु. તેનામે એકગામ-જ્યાં વિષ્ણુનો કલ્કિ-અવતાર થશે.

शम्भली स्त्री. (शम्भल+स्त्रियां जाति० ङीष्) કુટણી સ્ત્રી.

शम्भव पु. ત્રીજા જૈન તીર્થંકર.

शम्भु पु. (शं मङ्गलं भवत्यस्मात्, शम्+भू+डु) શિવ વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, સિદ્ધ, ધોળાઆકડાનું ઝાડ.

शम्भु त्रि. (शम्+भू+डु) વૃદ્ધ, ઘરડું.

शम्भुतनय पु. (शम्भोस्तनयः) ગણપતિ, કાર્તિકસ્વામી.

शम्भुतनुज पु. (शम्भोस्तनुजः) ગણપતિ, કાર્તિકસ્વામી.

शम्भुनन्दन पु. (शम्भोः नन्दनः) ઉપરનો અર્થ.

शम्भुपुत्र पु. (शम्भोः पुत्रः) ગણપતિ, કાર્તિકસ્વામી.

शम्भुप्रिय न. (शम्भोः प्रियम्) ધોળું કમળ.

शम्भुप्रिय त्रि. (शम्भोः प्रियः) શિવ-બ્રહ્મા-વિષ્ણુને પ્રિય.

शम्भुप्रिया स्त्री. (शम्भोः प्रिया) દુર્ગાદેવી, પાર્વતી, આંમળી.

शम्भुवल्लभ न (शम्भोर्वल्लभम्) ધોળું કમળ.

शम्भुवल्लभ त्रि. (शम्भोः वल्लभः) શિવ-બ્રહ્મા-વિષ્ણુને પ્રિય.

शम्भुवल्लभा स्त्री. (शम्भोः वल्लभा) દુર્ગાદેવી,પાર્વતી, આંમળી.

शम्भुसुत पु. (शम्भोः सुतः) ગણપતિ,કાર્તિકસ્વામી.

शम्भुसूनु पु. (शम्भोः सूनुः) ઉપરનો અર્થ.

शम्या स्त्री. (शम्यतेऽनया, शम्+यत्+टाप्) ઝુંસરીનો ખીલો, સંગીતપ્રસિદ્ધ એક માળ, લાકડી, એક યજ્ઞપાત્ર.

शम्यापात पु (शम्यायाः पातः) લાકડીનું પડવું.

शय पु. (शेते सर्वमस्मिन्निति प्रायो वस्तुनः पराधीनत्वात् शी+अच्) હાથ, સર્પ, શય્યા, પથારી. નિદ્રા, પશુ.

शयथ पु. (शेते इति, शी+उणा० अथ) અજગર, મૃત્યુ, ભુંડ, ડુક્કર, માછલું.

शयथ त्रि. (शी+अथन्) ઉંઘણશી, ઉંઘનું.

शयथी स्त्री. (शयथ+स्त्रियां जाति० ङीप्) ભૂંડણી, ડુક્કરી, માછલી.

शयन न (शी+भावे ल्युट्) સૂવું, સૂઈ જવું, નિદ્રા, શય્યા, પથારી, મૈથુન.

शयनास्पद न. (शयनस्य आस्पदम्) સૂવાનું સ્થળ, સૂવાનો ઓરડો.

शर्करक पु. (शर्करायाः रसः अण् वृद्ध्यभावः शर्करः रस इव कायति मधुरत्वात् कै+क) મીઠાં લીંબુનું ઝાડ.

शर्करा स्त्री. (शृ+करन्+टाप् कस्य नेत्वं) સાકર, પત્થરના કટકા, ખાંડ, કટકો, ઠીકરી, એક મીઠી પેશાબનો રોગ, સાકરવાળું, ખાંડવાળું, રેતાળ.
"स्निग्धा पण्ड्रकशर्करा हितकरी क्षीणे क्षयेऽरोचके
चक्षुष्या बलवर्धनी सुमधुरा रूक्षा त्र वंशेक्षुजा"
राजनिघण्टुः

शर्कराचल पु. (शर्करामयोऽचलः) દાન માટે કલ્પેલો સાકરનો પર્વત.

शर्कराप्रभा स्त्री. (शर्कराया प्रभा बाहुल्यं यस्याम्) તે નામે બીજી નરક.

शर्करार्बुद पु. (शर्करावदर्बुदः) એક જાતનો રોગ.

शर्करावत् त्रि. (शर्करा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સાકરવાળું, ખાંડવાળું, પત્થરના ટુકડાવાળું, રેતાળ.

शर्करासप्तमी स्त्री. વૈશાખ શુક્લ સપ્તમી.

शर्करिक त्रि. (शर्करा विद्यतेऽस्मिन् ठक्) પત્થરના કટકાવાળું, ઘણી સાકરવાળો પ્રદેશ વિગેરે, ઘણો રેતાળ પ્રદેશ વિગેરે.

शर्करिल त्रि. (शर्करा+इलच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शर्करोदक न. (शर्करामिश्रितमुदकम्) સાકરમિશ્ર પાણી.

शर्ध् (भ्वा. प. स. सेट् शर्धति) મારવું, ઠાર મારવું, મારી નાંખવું.

शर्ध पु. (शृध्+घञ्) પાદવું તે.

शर्धन न. (शृध्+ल्युट्) પાદવું તે.

शर्धञ्जह पु. (शर्धं जहाति, जहा+खश्+अच्) અડદ.

शर्व् (भ्वा. पर. सक. सेट् शर्वति) હિંસા કરવી, વારવું, જવું.

शर्मद त्रि. (शर्म ददाति, दा+क) સુખ દેનાર, સુખદાયક.

शर्मद पु. (,, ,, ,,) વિષ્ણુ.

शर्मन् न. (शृ+मनिन्) સુખ.

शर्मन् पु. (शृणाति अशुभम्, शृ+मनिन्) બ્રાહ્મણને લાગતું વિશેષણ.

शर्मन् त्रि. (शृ+मनिन्) સુખી, કલ્યાણવાળું.

शर्मवत् त्रि. (शर्म+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) સુખી.

शर्मर पु. (शर्म राति रा+क) એક જાતનું વસ્ત્ર.

शर्मर त्रि. (,, ,, ,,) સુખદાયક.

शर्मरा स्त्री. (शर्म राति, रा+क+टाप्) દારૂહળદર.

शर्या स्त्री. (शृ+यत्+टाप्) રાત્રી, હળદર.

शर्याति पु. વૈવસ્વતમનુનો એક પુત્ર.

शर्व् (भ्वा. प. स. सेट् शर्वति) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું.

शर्व पु. (शर्व्+अच्) મહાદેવ, વિષ્ણુ.

शर्वर पु. (शर्व्+अरन्) કામદેવ.

शर्वर न. અંધારૂં, અંધકાર.

शर्वरी स्त्री. (शृ+वनिप्+ङीप् वनो रच्) રાત્રિ,સન્ધ્યા, સ્ત્રી, હળદર.

शर्वरीक पु. (शर्वरी+संज्ञायां कन्) લુચ્ચો, નીચ, હલકો માણસ.

शर्वरीनाथ पु. (शर्वर्याः नाथः) ચન્દ્ર, કપૂર.

शर्वरीप पु. (शर्वरीं पाति, पा+क) ઉપરનો અર્થ.

शर्वरीपति पु. (शर्वर्याः पतिः) ચન્દ્ર, કપૂર.

शर्वरीश पु. (शर्वर्याः ईशः) ઉપરનો અર્થ.

शर्वरीश्वर पु. (शर्वर्याः ईश्वरः) ચન્દ્ર, કપૂર.

शर्वरीस्वामिन् पु. (शर्वर्याः स्वामी) ઉપરનો અર્થ.

शर्वला स्त्री. (शर्व्+घञ् शर्वं लाति, ला+क+टाप्) તોમર નામે અસ્ત્ર.

शर्वली स्त्री. (शर्वल+स्त्रियां ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

शर्वाणी स्त्री. (शर्वस्य पत्नी, ङीप् आनुक् च) ભવાનિ, પાર્વતી, દુર્ગાદેવી.

शल् (भ्वा. आ. स. सेट् शलते) ચલાવવું, હલાવવું.

शल् (भ्वा. प. स. सेट् शलति) જવું.

शल् (चुरा. आ. स. सेट् शालयते) વખાણવું.

शल् (भ्वा. प. स. सेट् शलति) વેગ કરવો.

शल न. (शल्+अच्) શેઁઢાઇનું રૂંવાડું.

शल पु. (,, ,,) ભૃંગી, બ્રહ્મા, એક જાતનું ક્ષેત્ર, ભાલો, ઉંટ.

शलक पु. (शल+संज्ञायां कन्) કરોળીયો.

शलङ्ग पु. (शल्+अङ्गच्) રાજા, લોકપાલ, એક જાતનું મીઠું.

शलभ पु. (शल्+अभच्) પતંગીયું.
"शलभसमूह इवाश्रमद्रुमेषु"–शाकुन्तले

शलभोलि पु. ઉંટ.

એક પુત્ર, તે નામે એક દાનવ, પતંગીયું, તીડ.
शरभी स्त्री. (शरभ+स्त्रियां जाति०ङीप्) સિંહનો શત્રુ એક પશુ–માદા, ઉંટડી.
शरभू पु. (शरे शरवणे भवति, भू+क्विप्) કાર્તિક સ્વામી.
शरमय त्रि. (शरस्य विकारोऽवयवो वा मयट्) કાસડા નામના ઘાસનું બનાવેલું.
शरयु स्त्री. (शृ+अयु ऊङभावः) અયોધ્યાની નીચે વહેતી એક નદી.
शरयू स्त्री. (शृ+अयु वा ऊङ्) ઉપરનો અર્થ.
शरल त्रि. (शृ+अलच्) સરલ, સુગમ, સહેલું, સીધું સરળ મનવાળું.
शरल पु. (,, ,,) સરલ નામનું વૃક્ષ.
शरलक न. (शरल+संज्ञायां कन्) પાણી.
शरलता स्त्री. (शरलस्य भावः तल्+टाप्) સરલપણું.
शरलत्व न. (शरलस्य भावः त्व) સરલપણું.
शरव पु. શિવ, ઢાંકણું.
शरवण न. (शराणां वनम्) કાસડાનું વન.
शरवणोद्भव पु. (शरवणं उद्भवः उत्पत्तिस्थानमस्य) કાર્તિકસ્વામી.
शरवर्ष पु. (शराणां वर्षः) બાણનો વરસાદ.
शरवृष्टि स्त्री. (शराणां वृष्टिः) બાણનો વરસાદ.
शरव्य न. (शरवे बाणक्षिप्तये हितं, शरु+यत्) બાણનું લક્ષ્ય, નીશાન.
"कृता शरव्यं हरिणा तवासुराः शरासनं तेषु विकृष्यतामिदम्" कालिदासः
शराटि स्त्री. (शरमनुलक्ष्य अटति, अट्+इन्) એક જાતનું પક્ષી.
शराडि स्त्री. (शरमनुलक्ष्य अटति, अट्+इन् पृषो० टस्य डो वा) એક જાતનું પક્ષી.
शराभ्यास पु. (शरक्षेपणे अभ्यासः) બાણ ફેંકવાનો અભ્યાસ.
शरारीमुखी स्त्री. કાતર.
शरारु त्रि. (शृ+आरु) હિંસક, ઘાતક.
शरारोप पु. (शराः आरोप्यन्तेऽत्र, आ+रुह्+णिच् पुक्च) ધનુષ.
शराव पु. (शरं दध्यादिसारमवति, अव+अच्) માટીનું કોડીયું, સરાવલું, રામપાતર, એકુડવનું માપ.
शरावती स्त्री. (शराः सन्त्यस्याम्, मतुप् मस्य वः पूर्वदीर्घश्च) તે નામે એક નદી.
शराश्रय पु (शराणामाश्रयः) બાણ રાખવાનો ભાથો.
शरासन न. (शराणामासनम्) ઉપરનો અર્થ.
शरासन पु. (शराः अस्यन्तेऽनेन, अस्+ल्युट्) ધનુષ, કામઠું.
शराहत त्रि. (शरेणाहतः) બાણથી મારેલું, બાણવડે હણેલું.
शरिमन् पु. (शृ+उणा० इमनिच्) પ્રસવ, અંકુર.
शरी स्त्री. (शीर्य्यते, शृ+ई) ચીયાનું ઝાડ.
शरीर न. (श+ईरन्) દેહ, શરીર, મડદું, કોઇપણ જડ વસ્તુનો આકાર.
शरीरक पु. (शरीरं कायति आत्मत्वेनाभिमन्यते, कै+क) જીવ.
शरीरकर्त्तृ पु. (शरीरस्य कर्त्ता) બાપ, પિતા.
शरीरज पु. (शरीरात् जायते, जन्+ड) રોગ, કામદેવ, પુત્ર.
शरीरज त्रि. (,, ,, ,,) શરીરથી ઉત્પન્ન થનાર.
शरीरजन्मन् त्रि. (शरीराज्जन्म यस्य) દેહથી પેદા થનાર.
शरीरजन्मन् पु. (,, ,,) રોગ, પુત્ર, કામદેવ.
शरीरभाज् त्रि. (शरीरं भजति, भज्+क्विप्) શરીરને સેવનાર, દેહધારી, જીવ, પ્રાણી.
शरीरावरण न. (शरीरमावृणोति, आ+वृ+युच्) શરીરનું ઢાંકણ ચામડી, દેહનું ઢાંકણ.
शरीरावरण त्रि. (,, आ+वृ+युच्) શરીર ઢાંકનાર.
शरीरिन् त्रि. (शरीरमात्माभिमानाश्रयत्वेनास्त्यस्य इनि) પ્રાણી, શરીરધારી.
शरीरिन् पु. (,, ,, शरीर+इनि) જીવ.
शरु पु. (शृ+उ) બાણ, ક્રોધ, વજ્ર, હથિયાર.
शरु त्रि. (,, ,,) હિંસક, ઘાતકી, ક્રૂર.
शरेष्ट पु. (शरस्य इष्टः) આંબાનું ઝાડ.

शवदाह पु. (शवस्य दाहः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शवदाहिन् त्रि. (शवं दहति, दह्+णिनि) મડદું બાળનાર.
शवयान न. (शववाहनं यानम्) મડદાંની ઠાઠડી વિગેરે.
शवर पु. (शव्+अरन्) એક મ્લેચ્છ જાતિ, ભીલ, હાથ, શિવ, મીમાંસાભાષ્યકાર એક વિદ્વાન્.
शवर न. (,, ,,) પાણી, એક શાસ્ત્ર.
शवरथ पु. (शववाहनार्थे रथः) મડદાં ઉપાડવાની ઠાઠડી વિગેરે.
शवरलोध्र पु (शवरप्रियः लोध्रः) ધોળા લોધરનું ઝાડ.
शवराल पु. (शवर+अल्+अच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शवरालय पु. (शवरस्य आलयः) ભીલોનું રહેઠાણ.
शवरावास पु (शवरस्य आवासः) ઉપર પ્રમાણે.
शवरी स्त्री. (शवर+स्त्रियां जाति. ङीप्) દુર્ગા દેવી, પાર્વતી, ભીલડી.
शवल पु. (शव+कलन्) કાબરો, કાબરચિત્રો રંગ.
शवल त्रि. (शव+कलन्) કાબરા-કાબરચિત્રા રંગનું, રંગબેરંગી.
शवलता स्त्री. (शवलस्य भावः, तल्+टाप्) કાબર-ચિત્રા રંગપણું, રંગબેરંગીપણું.
शवला स्त्री. (शवल+अच्+टाप्) ચિત્રવિચિત્ર ગાય, રંગબેરંગી ગાય.
शवसान पु. (शव्+आनच्+मुक्च) મુસાફર, વટેમાર્ગુ.
शवसान न. (शव+उणा०सानच्) મશાણ, કબરસ્તાન.
शश् (भ्वा. प. स. सेट् शशति) કુદવું, કુદીને જવું.
शश पु. (शश्+अच्) શશલો, બોલ-સુગન્ધિ દ્રવ્ય, લોધરનું ઝાડ, ચંદ્રમાં ચિન્હરૂપે રહેલો સસલો, એક પુરૂષજાતિ વિશેષ.

"मृदुवचनसुशीलः कोमलांगः सुकेशः।
सकलगुणनिधानं सत्यवादी शशोऽयम्" ॥ रतिमंजर्याम्.

शशक पु. (शश+स्वार्थे क) સસલો.
शशकी स्त्री. (शशक+स्त्रियां जाति. ङीप्) સસલી.
शशत् त्रि. (शश्+वर्तमाने शतृ) કૂદીને જતું.
शशधर पु. (शशं मृगमेदं धरति, धृ+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર.
शशप्लुतक न. (शश इव प्लुतकमस्मिन्) નખક્ષત-નખનો ઉઝરડો.
शशबिन्दु पु. વિષ્ણુનું નામ, કૃષ્ણ, તે નામે એક રાજા.
शशभृत् पु. (शशं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्च) ચન્દ્ર, કપૂર.
शशलाञ्छन पु. (शशः मृगभेदो लाञ्छनं यस्य) ચંદ્ર, કપૂર.
शशविषाण न. (शशस्य विषाणम्) શશલાનું શીંગડું, અભાવાત્મક વસ્તુ

"कदाचिदपि पर्यटञ्शशविषाणमासादये-
न्न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत्" भर्तृहरिः

शशशिम्बिका स्त्री. (शश इव शिम्बी तया कायति, कै+क+टाप्) જીવન્તીનો વેલો.
शशाङ्क पु. (शशः अङ्के यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.
शशाण्डुलि स्त्री. (अड्+उलि इदित्वान्नुम्, शशस्य अण्डुलिः) એક જાતની લાકડી.
शशाण्डुली स्त्री. (शशाण्डुलि+स्त्रियां वा ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शशाद पु. (शशमत्ति, अद्+अण्) બાઝપક્ષી.
शशादन पु. (शशः अदनं यस्य) બાઝપક્ષી.
शशिकला स्त्री. (शशिनः कला) ચન્દ્રની કળા.
शशिकान्त न. (शशी कान्तो यस्य) પોયણું, રાત્રિમાં ખીલનાર કમળ.
शशिकान्त पु. (शशी कान्तो यस्य) ચંદ્રકાન્ત મણિ.
शशिकान्ता स्त्री. (शशिकान्त+स्त्रियां टाप्) રાત્રિ, હળદર, સત્યાવીસ નક્ષત્ર પૈકી કોઇપણ.
शशिदेव पु. રંતિદેવ રાજા.
शशिन् पु. (शशोऽस्त्यस्य इनि) ચન્દ્ર, કપૂર.
शशिपाद पु. (शशिनः पादः) ચંદ્રનું કિરણ.
शशिप्रभ न. (शशिन इव प्रभा यस्य) પોયણું,મોતી.
शशिप्रभ त्रि. (,, ,,) ચન્દ્ર સમાન કાંતિવાળું.
शशिप्रभा स्त्री. (शशिनः प्रभा) ચંદ્રની કાંતિ, જ્યોત્સ્ના.
शशिप्रिय त्रि. (शशिनः प्रियः यद्वा शशी प्रियो यस्य) ચન્દ્રને પ્રિય, ચન્દ્ર જેને પ્રિય હોય તે.
शशिप्रिया स्त्री. (शशी प्रियो यस्याः यद्वा शशिनः प्रिया) રાત્રિ, હળદર, સત્યાવીસ નક્ષત્રોમાંનું કોઇપણ.

शलमोली स्त्री. (शलमोलि+स्त्रियां जातौ० ङीप्) ઉંટડી.

शलल न. (शल–चलनसंवरणयोः+कलच्) શાહુડી, શેળાઈનું રૂંવાડું.

शलली स्त्री. (शलल+स्त्रियां जातौ० ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, શાહુડી માદા.

शलाका स्त्री. (शल्+आकन्+टाप्) સળી, મીંઢળનું ઝાડ, સોગઠું, શેળાઈ, બાણ, ચિતરવાની પીંછી, હાડકું, વૈદક પ્રસિદ્ધ એક શસ્ત્ર.

शलाकापरि अव्य. (शलाकायां विपरीतं वृत्तं इति) સોગઠાંની રમતમાં હારવું તે.

"नन्वेकत्वाक्षस्य शलाकाया वा द्यूतेऽन्यथावातनमित्यर्थे अक्षपरि शलाकापरि इत्यव्ययीभावेऽव्याप्तिस्तयोरव्ययगर्भत्वेऽपि अव्ययवृत्तत्वाभावात्" इति शब्दशक्तिप्रकाशिका

शलमलि स्त्री. („ „ „) શીમળાનું ઝાડ.

शल्य न. (शल्+यत्) બાણ, તોમર અસ્ત્ર, ઝેર, વાંસનો સોટો, દુઃસહ, દુર્વાક્ય, પાપ, ખીલો, કાંટો, દુઃખ, સંકટ, વૈદકપ્રસિદ્ધ એક યંત્ર.

शल्य पु. („ „) મીંઢળનું ઝાડ, શેળાઈ પ્રાણી, શાહુડી, પાંડવ નકુળનો મામો મદ્રદેશનો રાજા, સીમા, હદ, शलाका જુઓ, બીલીનું ઝાડ, એક જાતનું માછલું. એક શસ્ત્ર.

शल्यक पु. (शल्य इव कायति कै+क) મીંઢળનું ઝાડ, તોમર શસ્ત્ર, શેળાઈ, શાહુડી.

शल्यकी स्त्री. (शल्यक+स्त्रियां जाति. ङीप्) શેળાઈ–શાહુડી માદા.

शल्यकंठ पु. (शल्यः कंठे यस्य) શેળાઈ–શાહુડી.

शल्यकंठी स्त्री. (शल्यकंठ+स्त्रियां जाति. ङीप्) શેળાઈ,

शस्त्रपूत त्रि. (शस्त्रेण पूतः) હથિયારવડે પવિત્ર.
शस्त्रभृत् त्रि. (शस्त्रं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुकूच) હથિયાર ધારણ કરનાર.
शस्त्रमार्ज पु. (शस्त्रं मार्ष्टि, मृज्+अण्) હથિયાર સાફ કરનાર-સજનાર.
शस्त्रसंहति स्त्री. (शस्त्रस्य संहतिः) હથિયારનો સમૂહ.
शस्त्रसंहति पु. (शस्त्राणां संहतिर्यत्र) હથિયારખાનું, આયુધશાળા.
शस्त्रहत त्रि. (शस्त्रेण हतः) હથિયારવડે હણાયેલ.
शस्त्रहतचतुर्दशी स्त्री. (शस्त्रहतानां चतुर्दशी) ગૌણ આશ્વિન વદ ચૌદશ.
शस्त्रहस्त त्रि. (शस्त्रं हस्ते यस्य) હથિયાર જેના હાથમાં હોય તે.
शस्त्राजीव पु. (शस्त्रेण आजीवति, आ+जीव्+अच्) હથિયાર ઉપર જીવનાર યોદ્ધો વગેરે.
शस्त्राभ्यास पु. (शस्त्रस्य अभ्यासः) હથિયાર વાપરવાનો અભ્યાસ.
शस्त्रायस न. (शस्त्रयोग्यमयः अच् समा०) હથિયાર બનાવવાનું લોઢું.
शस्त्रिन् त्रि. (शस्त्रमस्त्यस्य इनि) હથિયાર યુક્ત.
शस्त्री स्त्री. (स्वल्पं शस्त्रं ङीप्) છરી.
शस्त्रोत्थापन न. (शस्त्रस्य उत्थापनम्) હથિયાર ઉઠાવવું તે.
शस्त्रोपजीविन् पु. (शस्त्रेण उपजीवति, उप+जीव्+इनि) હથિયાર ઉપર જીવનાર યોદ્ધો વિગેરે.
शस्प न. (शस्+प) કુમળું ઘાસ.
शस्य न. (शस्+यत्) વૃક્ષ વિગેરેનું ફળ, ખેતરમાં રહેલું ધાન્ય.
शस्यक्षेत्र न. (शस्यस्य क्षेत्रम्) અનાજનું ક્ષેત્ર.
शस्यध्वंसिन् पु. (शस्यं ध्वंसयति, ध्वंस्+णिच्+णिनि) એક જાતનું ઝાડ.
शस्यध्वंसिन् त्रि. (,, ,,) ખેતરના અનાજનો નાશ કરનાર.
शस्यभक्षक त्रि. (शस्यस्य भक्षकः) અનાજને ખાનાર
शस्यभक्षण न. (शस्यस्य भक्षणम्) ખેતરનું અનાજ ખાઈ જવું.
शस्यभक्षिन् त्रि. (शस्यभक्ष+अस्त्यर्थे इनि) ખેતરનું અનાજ ખાઈ જનાર.
शस्यमञ्जरी स्त्री. (शस्यस्य मञ्जरी) નવા નવા ધાન્ય વિગેરેની મંજરી.
शस्यरक्षक त्रि. (शस्यस्य रक्षकः) ખેતરના ધાન્યનું રક્ષણ કરનાર.
शस्यशूक न. (शस्यानां शूकम्) નવા ધાન્ય વિગેરેની માંજર.
शस्यसम्बर पु. (शस्यं संवृणोति, सम्+वृ+अच्) એક જાતનું ઝાડ.
शस्यारु पु. (शस्य+ऋ+अण्) નાના ખીજડાનું ઝાડ.
शांशप त्रि. (शिंशपा+अण्) શીશમનું બનાવેલું, શીશમ સંબન્ધી.
शाक पु. न. (शक्यते भोक्तुम् , शक+घञ्) ભાજી,શાક.
शाक पु. (,, ,,) એક જાતનું ઝાડ, સાગનું ઝાડ, સરસડાનું ઝાડ, સાથીયો, પોતાના રાજ્યની હદમાં સંવત્ ચલાવનાર એક રાજા, તે રાજાનું વર્ષ, તે નામે એક બેટ.
शाकचुक्रिका स्त्री. (शाकेषु मध्ये चुक्रिका) આંબલી.
शाकट त्रि. (शकटाय हितं, अण्) ગાડીનું, ગાડી સંબન્ધી.
शाकट पु. (शकट+अण्) ધાવડીનું ઝાડ, શ્લેષ્માતક વૃક્ષ.
शाकटायन पु. (शकटस्यापत्यं फक्) તે નામનો વ્યાકરણ કરનાર એક મુનિ.
"इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्न्यापिशली शाकटायनः
पाणिन्यमरजैनेन्द्राः जयन्त्यष्टादिशाब्दिकाः" कविकल्पद्रुमे।
शाकटीक त्रि. (शकटेन चरति, ठञ्) ગાડીમાં બેસી ફરનાર.
शाकटीन पु. (शकटः परिमाणमस्य खञ्) એકગાડું વજન.
शाकटीन त्रि. (शकटस्येदं, शकट+खञ्) ગાડીનું, ગાડા સંબંધી.
शाकतरु पु. (शाकाख्यस्तरुः) એક જાતનું ઝાડ.
शाकपत्र पु. (शाकस्येव पत्रमस्य) સરગવાનું ઝાડ.
शाकवालेय त्रि. (वलये हितम् ढक् शाकप्रधानो वालेयः) બ્રહ્મયષ્ટિકા વનસ્પતિ.

शशिभास्कर पु. द्वि. (शशी च भास्करश्च द्वन्द्व० स०) ચન્દ્ર અને સૂર્ય.

शशिभूषण पु (शशी भूषणं यस्य) મહાદેવ.

शशिभूषणा स्त्री. (शशी भूषणं यस्याः) દુર્ગાદેવી.

शशिमंडन पु. (शशी मंडनं यस्य) શિવ, મહાદેવ.

शशिमंडना स्त्री. (शशी मंडनं यस्याः) દુર્ગાદેવી.

शशिमूर्द्धन् पु. (शशी मूर्ध्नि यस्य) શિવ, મહાદેવ.

शशिरेखा स्त्री. (शशिनः रेखा यद्वा शशिनः रेखेव) ચન્દ્રની કળા, ગળો.

शशिलेखा स्त्री. (शशिनः लेखा यद्वा शशिनः लेखेव) ઉપર પ્રમાણે, પંદર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ.

शशिवाटिका स्त्री. (शशिनो वाटीव इवार्थे कन्) સાટોડી વનસ્પતિ.

शशिशेखर पु. (शशी शेखरं यस्य) શિવ, મહાદેવ.

शशिशेखरा स्त्री. (शशी शेखरं यस्याः) દુર્ગાદેવી.

शशीश पु. (शशिनः ईशः) શિવ.

शशीश्वर पु. (शशिनः ईश्वरः) શિવ.

शशोर्ण न. (शशस्य ऊर्णम्) સસલાંનું રૂંવાટું.

शश्वत् अव्य. (शश्+बाहुलकात् वत्) નિરન્તર, હંમેશ. સદા, વારંવાર.

शप् (भ्वा. प. स. सेट् शपति) વધ કરવો, મારી નાંખવું.

शष्कुल पु. (शप्+कुलच् कस्य नेत्वं) એક જાતનું ઝાડ.

शष्कुली स्त्री. (शष्कुल+स्त्रियां ङीप्) એક જાતનો પુડો, જલેબી, કાનનું છિદ્ર, એક જાતનું માછલું.

शष्प न. (शप्+पक्) કુમળું ઘાસ.

शष्प पु. (,, ,,) પ્રતિભાનો નાશ.

शंस् (भ्वा. आ. स. सेट् शंसते) આશીર્વાદ દેવો, આકાંક્ષા રાખવી, ઇચ્છવું. (ઘણું કરી आङ् ઉપસર્ગની સાથે આશીર્વાદનો અર્થ બતાવે છે.)

शंस् (अदा. प. अ. सेट् इदित् शंस्ति) સ્વપ્ન આવવું, ઉંઘવું.

शस् (भ्वा. प. स. सेट् शसति) ઠાર મારવું, મારી નાંખવું.

शसन न. (शस्+भावे ल्युट्) યજ્ઞ માટે પશુનો વધ.

शस्त न. (शस्+क्त) કલ્યાણ, દેહ, શરીર.

शस्त त्रि. (शस्+कर्मणि क्त) કલ્યાણવાળું, સ્તુતિ કરાયેલ, વખણાયેલ.

शस्तक न. (शस्त+संज्ञायां कन्) આંગળીઓનું બખ્તર.

शस्तकेशक त्रि. (शस्ताः केशा यस्य कप्) સુંદર કેશવાળું.

शस्त्र न. (शस्+ष्ट्रन्) લોઢું, તરવાર વગેરે હથિયાર, તરવાર, પ્રગીત એક મંત્ર.

शस्त्रक न. (शस्त्रमेव स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.

शस्त्रकार त्रि. (शस्त्रं करोति, कृ+अण्) હથિયાર બનાવનાર.

शस्त्रकृत् त्रि. (शस्त्रं करोति कृ+क्विप्–तुक्च) હથિયાર બનાવનાર.

शस्त्रकोपतरु पु. (शस्त्रकोपस्य हितस्तरुः) મહાપિંડી વૃક્ષ.

शस्त्रग्रहण न. (शस्त्रस्य ग्रहणम्) હથિયાર લેવું.

शस्त्रग्राहिन् त्रि. (शस्त्रं गृह्णाति, ग्रह्+णिनि) શસ્ત્ર ગ્રહણ કરનાર.

शस्त्रजाल न. (शस्त्रस्य जालम्) હથિયારનો સમૂહ.

शस्त्रजीविन् पु. (शस्त्रेण जीवति, जीव्+णिनि) હથિયારઉપર જીવનાર યોદ્ધો વિગેરે.

शस्त्रत्याग पु. (शस्त्रस्य त्यागः) હથિયાર છોડવું તે.

शस्त्रत्यागिन् त्रि. (शस्त्रत्याग+अस्त्यर्थे इनि) હથિયાર છોડનાર.

शस्त्रधर त्रि. (शस्त्रं धरति, धृ+अच्) હથિયાર ધારણ કરનાર.

शस्त्रधारण न. (शस्त्रस्य धारणम्) હથિયાર ધારણ કરવું.

शस्त्रधारिन् त्रि. (शस्त्र+धृ+णिनि) હથિયાર ધારણ કરનાર.

शस्त्रपाणि त्रि. (शस्त्रं पाणौ यस्य) હથિયાર જેના હાથમાં હોય તે.
"नदीनां शस्त्रपाणीनां नखिनां शृंगिणां तथा
विश्वासो नैव कर्तव्यः स्त्रीषु राजकुलेषु च"–हितोपदेशे

शस्त्रपात पु. (शस्त्रस्य पातः) શસ્ત્રનું પડવું તે, હથિયારનો ઘા કરવો તે.

शस्त्रपातिन् त्रि. (शस्त्रपात+अस्त्यर्थे इनि) હથિયારનો ઘા કરનાર.

शाख् (भ्वा. प. स. सेट् शाखति) વ્યાપવું,વ્યાપ્ત થવું.
शाख पु. (शाख्+अच्) કૃત્તિકા પુત્ર, કાર્તિકસ્વામીનો અનુચર એક ગણ, ગ્રંથનો અમુક ભાગ, રાહુ.
शाखा स्त्री. (शाख्+अच्+टाप्) ઝાડની ડાળી, બીજો પક્ષ, અમુક વિભાગ, શરીરનો અમુક અવયવ.
शाखाकण्ट पु. (शाखायां कण्टो यस्य) હાથીયા થોરનું ઝાડ.
शाखानगर न. (शाखेव नगरम्) શહેરનું પરું.
शाखापुर न. (पुरस्य शाखा अभिधानात् पूर्व नि० शाखेव पुरमिति वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शाखापित्त पु. (शाखासु पित्तं यतः) હાથપગ વિગેરે શરીરના અવયવોમાં દાહ થવો તે, તજાગરમી.
शाखामृग पु. (शाखास्थो मृगः) વાનર.
शाखामृगी स्त्री. (शाखामृग+स्त्रियां जाति० ङीष्) વાનરી.
शाखारण्ड पु. (शाखायां वेदशाखायां रण्डः तद्विहितकर्मानाचरणात्) પોતાની વેદશાખામાં કહેલાં કર્મો છોડી પારકી વેદશાખાનાં કર્મો કરનાર.
शाखाल पु. (शाखां लाति आश्रयति, ला+क) નેતરનું ઝાડ.
शाखाशिफा स्त्री. (शाखायाः शिफा) વડ વિગેરેની વડવાઈ, ગળો વગેરે વેલ.
शाखिन् पु. (शाखा+अस्त्यर्थे इनि) ઝાડ, વેદશાખાવાળુ, એક રાજા, એક મ્લેચ્છ જાતિ.
शाखोट पु. (शाख्–व्याप्तौ+ओटन्) એક જાતનું ઝાડ.
शाखोटक पु. (शाखोट+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
शाङ्कर पु. (शंकरस्यार्थं वाहकत्वात्, शङ्कर+अण्) બળદ
शाङ्कर त्रि. (शङ्करस्येदं, अण्) શંકરનું,શંકર સંબન્ધી
शाङ्करि पु. (शङ्करस्यापत्यं इञ्) ગણપતિ, કાર્તિકસ્વામી.
शाङ्खिक पु. (शङ्खस्तद्विकारवलयनिर्माणं शिल्पमस्य ठञ्) શંખના દાગીના બનાવનાર શંખીયો.
शाङ्खिकी स्त्री. (शाङ्खिक+स्त्रियां जाति. ङीप्) શંખારીયણ સ્ત્રી.
शाङ्गुष्टा स्त्री. (श्यति, शो+क–शः अङ्गुष्ठ इव यस्याः) ચણોઠી.
शाट पु. (शट्+घञ्) લુગડું, કપડું.
शाटी स्त्री. (शाट+स्त्रियां ङीप्) સાડી, કપડું.
शाट्यायन पु. તે નામનો એક મુનિ.
शाठ्य न. (शठस्य भावः, शठ्+ष्यञ्) શઠતા, લુચ્ચાઈ, ઠગાઇ.
शाड् (भ्वा. आ. स. सेट् शाडते) વખાણવું.
शाड पु. લીલું ઘાસ, કાદવ.
शाड्वल त्रि. (शाड्+अस्त्यर्थे वलच्) લીલા ઘાસવાળું.
शाण त्रि. (शणस्येदं, शण+अण्) શણનું, શણ સંબન્ધી.
शाण न. (शणेन निर्वृत्तं, शण+अण्) શણનું વસ્ત્ર.
शाण पु. (शण्यते ज्ञायते गुणादिरत्रेति, शण्+अण्) શરાણ, હથિયાર સજવાનું યંત્ર, કસોટી કરવાનો પત્થર, કરવત, ચાર માસા બરોબર વજન.

"अलब्धशाणोत्कषणा नृपाणां,
न जातु मौलौ मणयो वसन्ति" भामिनीविलासे.

शाणाजीव पु. (शाणमाजीवति, आ+जीव्+अण्) હથિયાર વિગેરેને સરાણઉપર ઘસી ધાર કાઢી આપી ગુજરાન ચલાવનાર કારીગર–સરાણીયો.
शाणि पु. (शण्+इण्) પટવૃક્ષ.
शाणि स्त्री. (,, ,,) શણનું એક જાતનું વસ્ત્ર, છિદ્રવાળું વસ્ત્ર, હાથ–કટાક્ષ વિગેરેથી સૂચવવું તે, તંબુ, રાવટી.
शाणित त्रि. (शाण+तारका० इतच्) શરાણ ઉપર ચઢાવી ધાર કાઢેલું.
शाणी स्त्री. (शणस्य विकारः, शण्+अण्+ङीप्) શણનુ બનાવેલું એક જાતનું વસ્ત્ર, છિદ્રવાળુ વસ્ત્ર, હાથ–કટાક્ષ વિગેરેથી સૂચના કરવી તે, તંબુ, રાવટી.
शाणीर न. (शण+बा० ईरण्) શોણનદના મધ્યનું તળીયું.
शाण्डिल्य पु. (शण्डिलस्य मुनेर्गोत्रापत्यं, शण्डिल+यत्) ગોત્ર પ્રવર્તક, ભક્તિશાસ્ત્ર કર્તા એક મુનિ, બીલીનું ઝાડ, એક અગ્નિ.
शात न. (शो+क्त इतिपक्षे ईत्वाभावः) સુખ.
शात त्रि. (शो+क्त) સુખી, છેદેલ, કાપેલ, કૃશ, દુર્બળ, તીક્ષ્ણ કરેલ, પાતળું કરેલ.
शात पु. (शो+क्त) ધંતૂરો.
शातकुम्भ न. (शतकुम्भे पर्वते भवं अण्) સોનું.
शातकुम्भ पु. (,, ,,) કરવીર વૃક્ષ, ધંતૂરો.

शाकचिल्व पु. (शाकोऽपि विल्व इव) રીંગણીનોવેલો.

शाकचिल्वक पु. (शाकविल्व+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

शाकम्भर न. (शाकं बिभर्ति, भृ+खच्-मुम् च) તે નામે એક શહેર.

शाकम्भरी स्त्री. (शाकैः बिभर्त्ति, भृ+खच्-मुम् च ङीप्) દુર્ગા દેવી.

शाकम्भरीय न. (शाकंभरे भवं, शाकम्भर+छ) એક જાતનું મીઠું.

शाकयोग्य पु. (शाके तद्भक्षणे योग्यः) ધાણા, કોથમીર.

शाकराज पु. (शाकेषु राजते, राज्+अच्) વાસ્તુક શાક-ચીલની ભાજી.

शाकल पु.ब.व. (शकलेन ऋषिणा प्रोक्तमधीयते, अण्) શકલરૂપિકૃત શાસ્ત્ર ગ્રન્થ ભણનાર.

शाकल पु. (शकलेन प्रोक्तमधीयते, शाकलास्तेषां संघोऽङ्को घोषो वा अण्) શકલરૂપિકૃત શાસ્ત્ર ગ્રન્થ ભણનારાઓનો સમૂહ-પરંપરા સંબન્ધ-ઘોષ.

शाकल त्रि. (शकलस्येदं, शकल+अण्) કટકાનું, કટકા સંબન્ધી.

शाकलिक त्रि. (शकलस्येदं, ठक्) કટકાનું, કટકા સંબન્ધી.

शाकविल्व पु. (शाकोऽपि विल्व इव) રીંગણીનો છોડ.

शाकविल्वक पु. (शाकविल्व+स्वार्थे क) વંતાકડી,

शाकवीर पु. (शाकेषु वीरः वीर्य्याधायकत्वात्) વાસ્તુક શાક-ચીલની ભાજી.

शाकवृक्ष पु. (शाकाख्यो वृक्षः) એક જાતનું ઝાડ.

शाकशाकट न. (शाकस्य क्षेत्र-शाकटच्) શાકનું ખેતર.

शाकशाकटिन न. (शाकस्य क्षेत्रं, शाकटिनच्) શાક વાવવાનું ખેતર.

शाकश्रेष्ठ पु. (शाकेषु श्रेष्ठः) જીવંતી વૃક્ષ.

शाकश्रेष्ठा स्त्री. ((शाकेषु श्रेष्ठा) વંતાકડીનો છોડ.

शाकाख्य पु. (शाक इति आख्या यस्य) સાગનું ઝાડ.

शाकाङ्ग न. (शाकस्य तद्भक्षणस्याङ्गमुपयोगि) મરી, મરચી, ટોડીનો વેલો.

शाकाम्ल न. (शाकं अम्लो यस्य) વૃક્ષામ્લ.

शाकाम्लभेदन न. (शाकाम्लं अम्लं भिनत्ति, भिद्+ल्यु) ચુક્રનામે શાક-પાલકની ભાજી

शाकारी स्त्री. નાટકમાં શકારની ભાષા.

शाकालावु स्त्री. (शाकप्रधानाऽलावुः) દૂધીનું શાક.

शाकाष्टका स्त्री. (शाका अष्टौ प्रदेया यत्र) ગૌણ ફાલ્ગુન મહિનાની અંધારી આઠમ.

शाकिनी स्त्री. (शाकोऽस्त्यत्र, शाक+इनि+ङीप्) શાક થવાને યોગ્ય ભૂમિ, ઘરની વાડી, દુર્ગા દેવીની એક સહચરી, દેવીની એક શક્તિ.

शाकुण त्रि. (शक+वा० उणन्) બીજાને તપાવનાર, સંતાપ કરાવનાર.

शाकुन त्रि. (शकुनस्येदं, शकुन+अण्) શકુનનું,શકુન સંબન્ધિ.

शाकुन पु. (शकुनं शुभाशुभसूचकं निमित्तमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः, शकुन+अण्) શકુન જ્ઞાન સાધન ગ્રંથ-કાક-ચરિત નામે ગ્રંથ.

शाकुनिक त्रि. (शकुनेन पक्षिवधादिना जीवति, ठक्) પક્ષીઘાતક-પક્ષીઓને મારી કે પકડી જીવનચલાવનાર.

शाकुन्तल न. (शकुन्तलां अधिकृत्य कृतोग्रन्थः अण्) કવિ કાલીદાસકૃત એક નાટક.

शाकुन्तलेय पु. (शकुन्तलाया अपत्यं शकुन्तला+ढक्) શકુન્તલાનો પુત્ર ભરતરાજા.

शाकुलिक पु. (शकुलान् हन्ति यः, शकुल+ठक्) મચ્છીમાર.

शाक्त त्रि. (शक्तिर्देवताऽस्य अण्) શક્તિનો ઉપાસક, દેવીભક્ત, તાંત્રિક.

शाक्तीक पु. (शक्तिः प्रहरणमस्य ईकक्) શક્તિ અસ્ત્ર-વડે યુદ્ધ કરનાર.

शाक्य पु. (शक्+घञ् तत्र साधुः यत्)બુદ્ધ, શાકય-મુનિ.

शाक्यमुनि पु. (शाक्यश्चासौ मुनिश्च) ઉપરનો અર્થ.

शाक्यसिंह पु. (शाक्यवंशे सिंह इव) શાક્ય મુનિ, બુદ્ધવિશેષ.

शाक्र त्रि. (शक्रस्येदं, शक्र+अण्) ઇન્દ્રનું, ઇન્દ્ર સંબન્ધી.

शाक्री स्त्री. (शक्र+अण्+ङीप्) ઇન્દ્રતુલ્ય પરાક્રમી દુર્ગાદેવી.

"इन्द्राणी इन्द्रजननी शाक्री शक्रपराक्रमा"-देवीपु०

शाकर पु. (शक्+घरच्-स्वार्थे अण्) બળદ.

"कश्चित्कान्ताविरहगुरुणा स्वाधिकारप्रमत्तः
शापेनास्तंगमितमहिमा वर्षभोग्येण भर्तुः" मेघदूते

शापमुक्त त्रि. (शापात् मुक्तः) શાપથી છુટેલ.

शापमुक्ति स्त्री. (शापात् मुक्तिः) શાપથી છુટકારો.

शापान्त पु. (शापस्य अन्तः) શાપનો છેડો.

शापास्त्र पु. (शाप एव अस्त्रं यस्य) મુનિ, રૂષિ.

शाफरिक त्रि. (शफरान् हन्ति, शफर+ठक्) મચ્છીમાર.

शाब्द त्रि. (शब्दस्यायं, शब्द+अण्) શબ્દનું, શબ્દ-સંબન્ધી.

शाब्दबोध पु. (शब्देन निर्वृत्तः अण्, शाब्दश्चासौ बोधश्च) અન્વય બોધ, શબ્દના જ્ઞાનથી થનાર કોઈ પદાર્થ વગેરેનું જ્ઞાન.

शाब्दिक पु. (शब्दं शब्दसाधुताज्ञापकं शास्त्रं वेत्त्यधीते वा ठक्) વ્યાકરણશાસ્ત્ર જાણનાર કે ભણનાર.

शाब्दी स्त्री. (शब्द+अण्+ङीप्) સરસ્વતી.

शामन् न. (शम्+णिच्+मनिन्) સલાહ, સંધિ.

शामन न. (शमनमेव+स्वार्थे अण्) મારી નાંખવું, ઠાર મારવું, સલાહ.

शामित्र न. (शम्+णिच्+इत्र) યજ્ઞમાં હણવા માટે પશુઓને બાંધવાં તે, યજ્ઞ માટે પશુને હણવા તે, યજ્ઞ માટે પશુઓને હણવાપણું.

शामीन न. (शम्+ईनञ्) ભસ્મ.

शामीनी स्त्री. (शम्+ईनञ् स्त्रियां ङीप्) એક યજ્ઞ-પાત્ર, એક સરવો.

शाम्बरी स्त्री. (शम्बरेण निर्वृत्ता, शम्बर+अण्+ङीप्) માયા, ઇન્દ્રજાળ, જાદુઈ વિગેરે.

शाम्बविक त्रि. (शम्बूः पण्यमस्य ठक्) શંખ વેચી જીવનાર, શંખારીઓ.

शाम्बुक पु (शम्बुक+स्वार्थे अण्) પાણીની એક છીપ.

शाम्भव पु. (शम्भोरयं, शम्भु+अण्) ગુગળ, કપૂર, એક જાતનો મોગરો, એક જાતનું ઝેર, શિવનો પુત્ર.

शाम्भव न. (शम्भोरुपवेशाय इदं, अण्) દેવદાર.

शाम्भव त्रि. (शम्भोरिदं, शम्भु+अण्) શિવનું, શિવ સંબન્ધી, શિવનો ભક્ત.

शाम्भवी स्त्री. (शम्भोरियं, शम्भु+अण्+ङीप्) દુર્ગાદેવી, એક મુદ્રા.

शायक पु. (शो+ण्वुल्) બાણ, તલવાર.

शायिका स्त्री. (शी+ण्वुल्+टाप्) સુવું તે, નિદ્રા, ઉંઘ.

शार् (चु. उभ. स. सेट् शारयति–ते) દુર્બળ કરવું, સારવું.

शार पु. (शार्+अच् शॄ+घञ् वा) ચિત્રવિચિત્ર વર્ણ, કાબરો રંગ, પાસા ખેલવાનું એક સાધન, વાયુ, ઈજા કરનાર.

"कालः काल्या सह...क्रीडति प्राणिशारैः भर्तृहरिः"

शार त्रि. (शार्+अच्) કાબરા રંગનું, રંગબેરંગી, પીડનાર, દુઃખ દેનાર.

शारंग पु. (शारं कर्बुरमङ्गं यस्य सक०) ચાતકપક્ષી, બપૈયો, હરણ, મોર, હાથી, ભમરો.

शारङ्ग त्रि. હિંસક, હિંસા કરનાર.

शारङ्गी स्त्री. (शारङ्ग+स्त्रियां जाति० ङीष्) ચાતક પક્ષિણી, બપૈયો માદા, હરણી, મોર પક્ષિણી, હાથણી, ભમરી, સારંગી નામનું એક વાદિત્ર.

शारता स्त्री. (शारस्य भावः तल्+टाप्) રંગબેરંગી-પણું, કાબરચિત્રા રંગપણું.

शारत्व न. (शारस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

शारद पु. (शरदि भवः अण्) બોલસરી, લીલામગ, કાસડો ઘાસ, તે નામે એક વાનર.

शारद न. (शरदि भवं, अण्) ધોળું કમળ.

शारद त्रि. (शरदि भवः अण्) શરદ ઋતુમાં હોનાર-થનાર, નવીન, અપ્રતિમ, અતુલ, શાલીન, ઉત્તમ સ્વભાવનું, અદબવાળુ.

शारदा स्त्री. (शारदं श्वेतपद्ममस्त्यस्याः, अच्–टाप्) સરસ્વતી, દુર્ગા.

शारदिक न. (शरद्+ठञ्) શરદઋતુમાં કરવાનું શ્રાદ્ધ.

शारदिक पु. (शरद्+ठञ्) શરદરૂતુમાં થનાર રોગ.

शारदी स्त्री. (शारद+ङीप्) શરદ રૂતુમાં હોનારી, જલપીપર, સાતપુડો, શરદપુનમ, શરદ રૂતુમાં કર-વાની પૂજા વિગેરે.

शारदीय त्रि. (शरदि भवं, शरद्+छण्) શરદરૂતુમાં કરવાનો ઉત્સવ વિગેરે.

शारदीया स्त्री. (शरदि भवा, शरद्+छण्+टाप्) શરદ ઋતુમાં કરવાની દુર્ગાની પૂજા.

शारि स्त्री. (शॄ+उणा० इञ्) શેત્રંજ વગેરે ખેલવાનુ સોગઠું–પાસો વિગેરે, એક જાતનું પક્ષી, મેનાપક્ષી,

शातन न. (शो+णिच्+तङ्+ल्युट्) પાતળું કરવું, વિનાશ કરવો.
"वसन्ते सर्वशस्यानां जायते पत्रशातनम्" अधिकरणमाला.
शातपत्रक न. (शतपत्रमिव कायति, कै+क+स्वार्थे अण्) ચંદ્રનો પ્રકાશ.
शातभीरु पु. (शाता दुर्बलाः पान्थाः भीरवो यस्य) એક જાતનો મોગરો.
शातमन्यव त्रि. (शतमन्योरिदं, अण्) ઇન્દ્રનું, ઇન્દ્ર સંબન્ધી.
शातमान त्रि. (शतमानेन क्रीतं, शतमान+अण्) સોના-માપથી ખરીદ કરેલ.
शातला स्त्री. (शातं कार्श्यं लाति,ला+क+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.
शातशिख त्रि. (शाता तीक्ष्णा शिखा यस्य) તીક્ષ્ણ અણીવાળું, અણીદાર.
शातातप पु. સ્મૃતિકારક એક મુનિ.
शातातपीय न. (शातातपेन प्रोक्तं, छ) શાતાતપ મુનિએ કરેલ કર્મવિપાક નામે ગ્રન્થ.
शात्रव न. (शत्रोर्भावः समूहो वा, शत्रु+अण्) શત્રુઓનો સમૂહ, શત્રુતા, વૈર.
शात्रव पु. (शत्रुरेव, शत्रु+अण्) શત્રુ, દુશ્મન.
शात्रवीय त्रि. (शात्रव+छ) શત્રુનું, શત્રુ સંબન્ધી.
शाद पु. (शद्+घञ्) લીલું ઘાસ, કીચડ.
शादहरित त्रि. (शादेन हरितस्तद्वर्णयुक्तः) લીલા ઘાસથી લીલું.
शाद्वल त्रि. (शाद+अस्त्यर्थे ड्वलच्) લીલા ઘાસવાળો પ્રદેશ વિગેરે.
शान् (भ्वा. उभ. स. सेट् स्वार्थे सन् शीशांसति-ते) સરાણ ઉપર ચઢાવી ધાર કાઢવી તે, તેજ કરવું.
शान पु. (शान्+अच्), शाण पु. શબ્દ જુઓ.
शानी स्त्री. (शान्+इन्+ङीप्) ઇન્દ્રવારૂણી વનસ્પતિ.
शान्त पु. (शम्+क्त) સાહિત્યપ્રસિદ્ધ શમરૂપ સ્થાયી-ભાવવાળો એક રસ.
"शान्तः शमस्थायिभाव उत्तमप्रकृतिर्मतः
कुन्देन्दुसुन्दरकायः श्रीनारायणदैवतः" साहित्यदर्पणे.
शान्त त्रि. (शम्+णिच्+क्त निपा०). શાંતિ પમાડેલું.
शान्त त्रि. (शम्+कर्मणि क्त) શમતાવાળું, વિદ્વાન્, પંડિત, કુળવાન.
शान्तचेतस् त्रि. (शान्तं चेतो यस्य) શાંત મનવાળું.
शान्तता स्त्री. (शान्तस्य भावः, तल्+टाप्) શાન્તપણું, શાંતિ.
शान्तत्व न. (शान्तस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
शान्तनव पु. (शंतनोरपत्यं अण्) ભીષ્મપિતામહ.
शान्तनु पु. ભીષ્મનો પિતા, પ્રતીપ રાજાનો પુત્ર.
शान्तम् अव्य. (शान्ति+बा० डमु) નિવારણના અર્થમાં વપરાતો અવ્યય.
शान्तरय त्रि. (शान्तो रयो यस्य) શાન્ત વેગવાળું, જેનો વેગ શાન્ત થયો હોય તે.
शान्ता स्त्री (शम्+क्त+टाप्) લોમપાદ રાજાની કન્યા-ઋષ્યશૃંગની સ્ત્રી, એક જાતની ખીજડી, શાંત સ્ત્રી.
शान्तात्मन् त्रि. (शान्तः आत्मा यस्य) શાંતમનવાળું.
शान्ति स्त्री. (शम्+भावे क्तिन्) શાંતપણું, શાન્તિ, કામક્રોધ વિગેરેનો જય, વિષયોથી મનને રોકવું તે, ઉપદ્રવનું નિવારણ, રોકવું, અટકાવવુ, અટકવું, એક જાતનો સંતોષ, દુર્ગાદેવી, પૂજા-હોમ-જપ-દાન દ્વારા દુષ્ટ ગ્રહો વિગેરેના ઉપદ્રવને શાન્ત કરવો.
शान्ति पु. સોળમા જૈન તીર્થંકર.
शान्तिक त्रि. (शान्तये हितं ठक्) શાન્તિનું સાધન, શાન્તિ માટેનું હોમ વગેરે કર્મ.
शान्तिकर त्रि (शान्तिं करोति, कृ+अच्) શાન્તિકરનાર.
शान्तिकर्तृ त्रि. (शान्तिं करोति, कृ+तृच्) શાન્તિ કરનાર.
शान्तिकाम पु. (शान्तेः कामः) શાન્તિની ઇચ્છા.
शान्तिकाम त्रि. (शान्तिं कामयते, कम्+णिच्+अच्) શાન્તિની ઇચ્છાવાળું.
शान्तिकृत् त्रि. (शान्तिं करोति, कृ+क्विप्-तुक् च) શાન્તિ કરનાર.
शान्तिगृह न. (शान्तेः शान्त्यर्थं गृहम्) યજ્ઞશાળામાં શાન્તિ માટે એકાન્ત સ્થળ.
शान्तिनाथ पु. (शान्तियुक्तो नाथः) સોળમા જૈન તીર્થંકર.
शाप पु. (शप्+घञ्) કોઇને "અનિષ્ટ થાઓ" એમ કહેવું, ગાળ, સોગન્દ, નિંદવું.

शालङ्कायनजीवसू स्त्री. (शालङ्कायनजीवं सूते, सू+क्विप्) વ્યાસની માતા.

शालज पु. (शालाज्जायते, जन्+ड) રાળ.

शालनिर्यास पु. (शालस्य निर्यासः) રાળ.

शालनिर्यासगन्ध पु. (शालनिर्यासस्य गन्धः) શાલ વૃક્ષના રસનો ગન્ધ, રાળનો ગન્ધ.

शालनिर्यासगन्धिन् त्रि. (शालनिर्यासगन्धोऽस्त्यस्य इनि) શાલવૃક્ષના રસના ગન્ધવાળું.

शालपर्णिका स्त्री. (शालस्येव पर्णान्यस्याः कप् अत इत्वं टाप् च) સાલપણ્ વનસ્પતિ.

शालपर्णी स्त्री. (शालस्य पर्णवत् पर्णमस्याः ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

शालभञ्जिका स्त्री. (शालेन भज्यते निर्मीयते, भन्ज्+ण्वुल्+टाप्) લાકડાની પુતળી, વેશ્યા.

शालभञ्जी स्त्री. (शालेन भज्यते निर्मीयते, भन्ज्+अण्+ङीप्) લાકડાની પુતળી.

शालव पु. (शालः तन्निर्यास इव वलति वहिर्गच्छति, वल्+ड) લોધ્ર વૃક્ષ, લોદરનું ઝાડ.

शालवेष्ट पु. (शालस्य वेष्टो निर्यासः) શાલ વૃક્ષનો રસ, રાળ.

शालसार पु. (शालस्य सारः) હીંગ.

शालसार पु. (शालेषु सारः) વૃક્ષમાં શ્રેષ્ઠ.

शाला स्त्री. (शाल्+अच्+टाप्) ઘર, ઝાડની મોટી ડાળી, ઘરનો એક ભાગ–ઓરડો.

शालाङ्क पु. (शालः अङ्को यस्य) પાણિની મુનિ.

शालाङ्की स्त्री. (शाला+अङ्क्+अच्+ङीप्) પુતળી.

शालाजिर पु. न. (शालस्याजिरमिवाकारेऽस्त्यस्य अच्) જવાસો.

शालाजीर पु. न. (शालस्याजीरमिवाकारेऽस्त्यस्य अच्) જવાસો.

शालाञ्चि पु. (शाल इवाञ्चति, अन्च्+इन्) એક જાતનું શાક.

शालातुरीय पु. (शालातुरे भवः छ) પાણિની મુનિ.

शालानी स्त्री. (शालमानयति, आ+नी+ड+गौरा० ङीप्) વિદારીકંદ.

शालामृग पु. (शालायां गृहे मृग इव) શિયાળ.

शालामृगी स्त्री. (शालामृग+स्त्रियां जाति० ङीप्) શિયાળ માદા.

शालार न. (शालां ऋच्छतीति, ऋ+अण्) નીસરણી, દાદર.

शालावृक पु. (शालायां गृहे शाखायां वा वृक इव) વાનર, કુતરો, બિલાડો, મૃગ, શિયાળ.

शालावृकी स्त्री. (शालावृक+स्त्रियां जाति० ङीप्) શિયાળવી, કુતરી, બિલાડી, મૃગલી, વાનરી.

शालि पु. (शृणाति, शॄ+वाहु० इञ् रस्य लत्वं) ડાંગેર, કલમી ચોખા વિગેરે, સાઠ દિવસે પાકતું હરકોઈ ધાન્ય, ગંધાતો એક જાતનો બિલાડો.
"क्वचित्तुच्छाकाहारी क्वचिदपि च शाल्योदनरुचिः"
भर्तृहरिः

शालिक त्रि. (शालाया इदं, शाला+ठक्) શાળાનું, શાળા સંબન્ધી.

शालिक पु. સાળવી, વણકર, જકાત.

शालिका स्त्री. (शालिरिव कायति, कै+क+टाप्) વિદારી કંદ વનસ્પતિ.

शालिञ्चम पु. (शालिं चमति, चम्+अच्) એક જાતનુ શાક.

शालिता स्त्री. (शालिनः भावः, तल्+टाप्) શોભવાપણું, યોગ્યતા, વિશ્વાસ, વહિવટ, ભોગવટો.

शालित्व न. (शालिनः भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

शालिदला स्त्री. (शालेर्दलमिव दलमस्याः) વનસ્પતિ સાલવણ.

शालिन् त्रि. (शाल्+णिनि) શોભનાર, યુક્ત. (ઘણું કરી આ શબ્દ સમાસને છેડે આવે છે)

शालिनीकरण न. (अशालिनः शालिनः लज्जितः क्रीयतेऽनेन शालिन+च्वि+कृ+करणे ल्युट्) તિરસ્કાર.

शालिपर्णी स्त्री. (शालेरिव पर्णान्यस्याः ङीप्) સાલવણ વનસ્પતિ.

शालिपिष्ट न. (शालेः पिष्टमिव शुभ्रत्वात्) સ્ફટિકમણિ.

शालिवाहन पु. તે નામે એક રાજા.

शालिहोत्र पु. (शालयो हूयन्तेऽत्र, हु+ष्ट्रन्) ઘોડો, અશ્વશાસ્ત્ર પ્રવર્તક એક રાજા.

शालिहोत्री स्त्री. (शालिहोत्र+स्त्रियां जाति० ङीप्) ઘોડી.

शाली स्त्री. (शाल्+अच्+गौरा० ङीप्) કાળુંજીરૂં, શાહજીરૂં.

યુદ્ધ માટેના હાથીની ઉપરનો સામાન, પલાણ,એક જાતનો વ્યવહાર, કપટ.

शारिका स्त्री. (शारिरेव स्वार्थे कन्+टाप्) મેનાપક્ષી, શારંગી–વીણા વગેરે વગાડવાનું સાધન.

शारिफल पु. न. (शारीणां खेलनीनां फलम्) સોગઠાં રમવાનું પાટીયું કપડું વિગેરે.

शारिफलक पु. न. (शारीणां फलकम्) ઉપરનો અર્થ.

शारिवा स्त्री. (शारिरिव वनति, वन्+ड+टाप्) શ્યામાલતા, ઉપલસરી.

शारिशृंखला स्त्री. (शारीणां शृङ्खला यत्र) એક જાતનો પાસો.

शार्ङ्गधर पु. (शार्ङ्ग+धृ+अच्) વિષ્ણુના ધનુષને ધારણ કરનારો.

शार्ङ्गपाणि पु. (शार्ङ्गं पाणौ यस्य) વિષ્ણુ, ધનુર્ધારી.

शार्ङ्गभृत् पु. (शार्ङ्गं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक् च) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शार्ङ्गहस्त पु. (शार्ङ्गं हस्ते यस्य) વિષ્ણુ, ધનુર્ધારી.

शार्ङ्गिन् पु. (शार्ङ्गं अस्त्यस्य इनि) ઉપરનો અર્થ.

शार्दूल पु. (शृ+ऊलच् दुक् च) વાઘ, દીપડો, ચિત્રો, સિંહનું શત્રુ સરભ પશુ, તે નામે એક રાક્ષસ, એક પક્ષી.

शार्दूलचर्मन् न. (शार्दूलस्य चर्म) વાઘનું ચામડું,

"इदं कविभ्यः पूर्वेभ्यो नमोवाकं प्रशास्महे"
उत्तररामचरिते.

शास् (अदा. द्वि. प. सेट् शास्ति) આશા રાખવી, તકાસવું, ઇચ્છવું, કહેવું, ઉપદેશ દેવો, આજ્ઞા કરવી, શિક્ષા કરવી, શાસન કરવું, હુકમ ચલાવવો, શિખવવું.

शासन न. (शास्+भावे ल्युट्) આજ્ઞા, હુકમ, શિક્ષણ, ઉપદેશ, લખેલો દસ્તાવેજ, ખત, આજ્ઞાપત્ર, રાજાએ આપેલી ભૂમી.

शासनहर पु. (हरतीति, हृ+अच्, शासनस्य हरः) હુકમ લઇ જનાર–લાવનાર દૂત.

शासितृ त्रि. (शास्+तृच्) હુકમ કરનાર, આજ્ઞા કરનાર, શિક્ષા કરનાર, શાસન કરનાર.

शास्तृ त्रि. (शास्+तृच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शास्तृ पु. (शास्+उणा. तृन्) રાજા, ઉપાધ્યાય, ગુરૂ, પિતા, બુદ્ધદેવ.

शास्त्र न. (शास्+ष्ट्रन्) શાસ્ત્ર, હિતાનુશાસન ગ્રન્થ, હુકમ, આજ્ઞા, ફરમાન.
"यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति किम्"
पञ्चतन्त्रे.

शास्त्रकर्तृ पु. (शास्त्रं करोति, कृ+तृच्) શાસ્ત્ર કરનાર.

शास्त्रकार पु. (शास्त्रं करोति, कृ+अण्) શાસ્ત્રકરનાર.

शास्त्रकृत् पु. (शास्त्रं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) શાસ્ત્ર કરનાર.

शास्त्रगण्ड पु. (शास्त्रं गण्डे यस्य) શાસ્ત્ર જાણનાર.

शास्त्रगत पु. (शास्त्रे गत इव) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शास्त्रचक्षुस् न. (शास्त्रस्य चक्षुः) વ્યાકરણ શાસ્ત્ર.

शास्त्रचारण पु. (शास्त्रं चारयति प्रचारयति, चर्+णिच्+ल्यु) શાસ્ત્રોનો પ્રચાર કરનાર.

शास्त्रज्ञ त्रि. (शास्त्रं जानाति, ज्ञा+क) શાસ્ત્રો જાણનાર.

शास्त्रज्ञता स्त्री. (शास्त्रज्ञस्य भावः तल्+टाप्) શાસ્ત્રોનું જાણનારપણું.

शास्त्रज्ञत्व न. (शास्त्रज्ञस्य भावः त्व) શાસ્ત્રોનું જાણનારપણું.

शास्त्रज्ञान न. (शास्त्रस्य ज्ञानम्) શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન.

शास्त्रतत्त्व न. (शास्त्रस्य तत्त्वम्) શાસ્ત્રોનું રહસ્ય.

शास्त्रतत्त्वज्ञ पु. (शास्त्रतत्त्वं जानाति, ज्ञा+क) શાસ્ત્રોનું રહસ્ય જાણનાર જોષી.

शास्त्रतत्त्वदर्शिन् पु. (शास्त्रतत्त्वं पश्यति, दृश्+णिनि) શાસ્ત્રોના રહસ્યને જાણનાર.

शास्त्रतस् अव्य. (शास्त्र+पञ्चम्यर्थे तसिल्) શાસ્ત્રોથી, શાસ્ત્ર પ્રમાણે, શાસ્ત્રાનુસાર.

शास्त्रदर्शिन् त्रि. (शास्त्रं पश्यति, दृश्+णिनि) શાસ્ત્રોને જાણનાર.

शास्त्रदृष्ट त्रि. (शास्त्रेण शास्त्रे वा दृष्टम्) શાસ્ત્રમાં પ્રતિપાદન કરેલ, શાસ્ત્રોક્ત.
"तदहं द्रष्टुमिच्छामि शास्त्रदृष्टेन कर्मणा" रामायणे.

शास्त्रद्रष्टृ त्रि. (शास्त्रं पश्यति, दृष्+तृच्) શાસ્ત્રો જાણનાર.

शास्त्रविद् त्रि. (शास्त्रं वेत्ति, विद्+क्विप्) શાસ્ત્રો જાણનાર.

शास्त्रशिल्पिन् त्रि. (शास्त्रं तज्ज्ञानं शिल्पमिवाऽस्त्यस्य इनि) શાસ્ત્ર જ્ઞાન ઉપર જીવનાર–આજીવિકા ચલાવનાર.

शास्त्रशिल्पिन् पु. (शास्त्रं शिल्पमस्यास्ति इनि) કાશ્મીર દેશ.

शास्त्रसिद्ध त्रि. (शास्त्रे शास्त्रेण वा सिद्धम्) શાસ્ત્રના પ્રમાણથી નિર્ણય કરેલ, શાસ્ત્રથી નિશ્ચિત કરેલું.

शास्त्रातिक्रम पु. (शास्त्रस्य अतिक्रमः) શાસ્ત્રનું ઉલ્લંઘન.

शास्त्राभिज्ञ त्रि. (शास्त्रस्य अभिज्ञः) શાસ્ત્રો જાણનાર

शास्त्रिन् त्रि. (शास्त्रं वेत्त्यधीते वा, इनि) શાસ્ત્ર જાણનાર, શાસ્ત્રનો અભ્યાસી.

शास्त्रीय त्रि. (शास्त्रेण विहितः छ) શાસ્ત્રમાં કહેલ.

शास्त्रोक्त त्रि. (शास्त्रेण शास्त्रे वा उक्तम्) શાસ્ત્રમાં કહેલ, શાસ્ત્રે કહેલું.

शास्य त्रि. (शास्+ण्यत्) શાસન કરવા યોગ્ય–શિષ્ય વિગેરે.

शि (स्वा. उभ. स. अनिट् शिनोति–ते) તેજ કરવું, તીક્ષ્ણ કરવું, ધાર કાઢવી.

शि पु. (शो+कि) શિવ, સારૂં નસીબ, શાંતિ.

शिंशपा स्त्री. (शिवं पाति, पा+क पृषो० टाप् च) શીશમનું ઝાડ.

शालीन त्रि. (शालामर्हति, शाला+ख) લાજ વિનાનું, બેશરમ, ધૃષ્ટ.
शालीनता स्त्री. (शालीनस्य भावः, तल्+टाप्) નિર્લજ્જપણું, બેશરમપણું.
शालीनत्व न. (शालीनस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.
शालीना स्त्री. (शालामर्हति, शाला+ख+टाप्) વરીયાળી, સુવા, શતપુષ્પી.
शालु न. (शाल्+उण्) પોયણા વિગેરેનું મૂળ, જાયફળ, કષાય દ્રવ્ય, ચોર નામે સુગન્ધિ દ્રવ્ય, ઘર.
शालु पु. (शाल्+उण्) દેડકો.
शालुक न. (शाल्+उकञ्) પોયણા વિગેરેનું મૂળ, જાયફળ.
शालुर पु. (शाल्+उरच्) દેડકો.
शालुरी स्त्री. (शालुर+स्त्रियां जाति० ङीष्) દેડકી.
शालूक न. (शाल्+ऊकञ्) દેડકો.
शालूकी स्त्री. (शालूक+स्त्रियां जाति० ङीष्) દેડકી.
शालूर पु. (शाल्+ऊरच्) દેડકો.
शालेय पु. (शालायां भवः ढक्) મધુરિકા વનસ્પતિ.
शालेया स्त्री. (शालेय+स्त्रियां टाप्) मिश्रेया શબ્દ.
शालोत्तर पु. (शालः उत्तरे यस्य) તે નામે એક ગામ.
शालोत्तरीय पु. (शालोत्तरे ग्रामे भवः छ) પાણિની મુનિ.
शाल्मल पु. (शाल्+मलच्) શીમળાનું ઝાડ, તે નામે એક બેટ, ગરૂડની રાજધાનીનો એક પર્વત.
शाल्मलि पु. (शाल+मलिच्) શીમળાનું ઝાડ, મોચરસ, તે નામે એક બેટ,
शाल्मलिक पु. (शाल्मलिरिव कायति, कै+क) રોહિડાનું ઝાડ.
शाल्मलिन् पु. (शाल्मल+इन्) ગરૂડપક્ષિ.
शाल्मवेष्ट पु. (शाम्मलिं वेष्टयति, वेष्ट्+अण्) મોચરસ.
शाल्मलिवेष्टक पु. (शाल्मलिवेष्ट+संज्ञायां कन्) મોચરસ.
शाम्मली स्त्री. (शाल्+मलिच् वा स्त्रियां ङीप्) શીમળાનું ઝાડ, મોચરસ, તે નામે એક બેટ.
शाल्मलीकन्द पु. (शाल्मल्याः कन्दः) શીમળાનું મૂળ.
शाल्मलीफल न. (शाल्मल्याः फलं) શીમળાનું ફળ.
शाल्मलीफल पु. (शाल्मल्याः इव फलं यस्य) તેજફળનું ઝાડ.
शाल्मलीवेष्ट पु. (शाल्मलीं वेष्टयति, वेष्ट्+अण्) મોચરસ.
शाल्मलीवेष्टक पु. (शाल्मलीवेष्ट+कन्) મોચરસ.
शाल्व पु. (शाल्+व) તે નામે એક દેશ, તે નામે એક રાજા.
शाल्वण पु. સુશ્રુતમાં કહેલ એક ઔષધ.
शाव पु. (शव्यते प्राप्यते इति, शव्+घञ्) બાળક, બચ્ચું.
शाव त्रि. (शवस्येदं, शव+अण्) શબનું, શબસંબંધી.
शावक पु. (शाव एव, स्वार्थे कन्) બાળક, બચ્ચુ.
शावर पु. (शवराणामयं, शवर+अण्) પાપ, અપરાધ, લોધરનું ઝાડ.
शावर न. (शवरेण प्रोक्तं, अण्) શવર સ્વામીકૃત મીમાંસા ભાષ્ય.
शावर त्रि. (शवरस्येदं, शवर+अण्) શબર–ભીલજાતિનું, ભીલ સંબન્ધી.
शावरभेदाक्ष त्रि. (शावरभेदस्याक्षीव षच् समा० स्वार्थे अण्) તાંબુ.
शावरी स्त्री. (शवरस्य प्रिया, अण्+ङीप्) શૂકશીંગી વનસ્પતિ, તે નામે એક વિદ્યા.
शाश्वत त्रि. (शश्वद् भवं, शश्वद्+अण्) નિત્ય, સતત, હંમેશનું.
"मा निषाद प्रतिष्ठां त्वं अगमः शाश्वतीः समाः ।
यत्क्रौञ्चमिथुनादेकं अवधीत् काममोहितः" ॥ रामायणे.
शाश्वत पु. (शश्वत्+अण्) શિવ, વ્યાસ.
शाश्वत न. (शश्वत्+अण्) પરમપદ–મોક્ષ, સ્વર્ગ.
शाश्वती स्त्री. (शश्वत्+स्त्रियां ङीप्) પૃથ્વી, યોગમાયા.
शाष्कुल त्रि. માંસ ખાનાર.
शाष्कुलिक न. (शष्कुल+समूहार्थे ठक्) જલેબીઓનો સમૂહ
शास् (अदा. आत्म सक. सेट् आशास्ते) આશીર્વાદ આપવો, ઘણુંકરી આ ધાતુ "आङ्" પૂર્વક આવે છે.

"निबद्धशिख आसीनो द्विज आचमनं चरेत्।
कृत्वोपवीतं सव्येंऽसे वाङ्मनःकायसंयतः" ॥

शिखाकन्द न. (शिखेव कन्दोऽस्य) ગાજર.

शिखाण्डक पु. (शिखाममति, अम्+ड तस्य नेत्त्वं+कन्) કાનછરીયા કેશ.

शिखातरु पु. (शिखायाः दीपशिखायास्तरुरिव) દીવો મુકવાની દીવી.

शिखाधर पु. (शिखां चूडां धरति, धृ+अच्) મંજુઘોષ, મોરપક્ષી.

शिखाधर त्रि. (,, ,, ,,) શિખા ધારણ કરનાર.

शिखाधरा स्त्री. (शिखाधर+स्त्रियां टाप्) શિખા ધારણ કરનારી સ્ત્રી.

शिखाधरी स्त्री. (शिखाधर+स्त्रियां जाति० ङीप्) મોર પક્ષિણી.

शिखाधार पु. (शिखां धरति, धृ+अण्) મોરપક્ષી.

शिखाधारी स्त्री. (शिखाधार+स्त्रियां जाति० ङीप्) મોર પક્ષીની માદા.

शिखामूल न. (शिखायाः मूलम्) શિખાનું મૂળ.

शिखामूल न. (शिखेव मूलमस्य) ગાજર.

शिखालु पु. (शिखास्त्यस्य आलुच्) મયૂરશિખા નામનું ઝાડ.

शिखावत् त्रि. (शिखा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) શિખાવાળું.

शिखावत् पु. (शिखा+अस्त्यर्थे वन्) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, કેતુગ્રહ.

शिखावती स्त्री. (शिखा+मतुप्+ङीप्) મોર વેલ.

शिखावर पु. (शिखां वृणोति, वृ+अच्) ફણસનું ઝાડ.

शिखावल पु. (शिखा+अस्त्यर्थे वलच्) મોર, એક જાતનું ઝાડ.

शिखावला स्त्री. (शिखावल+स्त्रियां टाप्) મયૂરશિખા વૃક્ષ.

शिखावली स्त्री. (शिखावल+जाति० ङीप्) મોર પક્ષિણી.

शिखावृक्ष पु. (शिखाया वृक्ष इव) દીવો મુકવાની દીવી.

शिखावृद्धि स्त्री. (शिखायाः वृद्धिः) કરજ ઉપર ચઢતું દરરોજ વ્યાજ.

शिखिकण्ठ न. (शिखिनो मयूरस्य कण्ठस्तद्वर्णोऽस्त्यस्य) મોરથુથું.

शिखिग्रीव पु. (शिखिनो मयूरस्य ग्रीवा तद्वर्णोऽस्त्यस्य अर्श आद्यच्) મોરથુથુ.

शिखिध्वज पु. (शिखिनो वह्नेर्ध्वज इव) ધૂમાડો, કાર્તિકસ્વામી.

शिखिन् पु. (शिखा अस्त्यस्य इनि) મયૂર, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, કેતુગ્રહ, કુકડો, બાણ, બળદ, ઘોડો, બકરો, પર્વત, બ્રાહ્મણ, દીવો, ઝાડ, સીતાવર, મેથી.

शिखिन् त्रि. (शिखाऽस्त्यस्य इनि) શિખાવાળું.
"उष्णालुः शिशिरे निषीदति तरोर्मूलालवाले शिखी"

शिखिनी स्त्री. (शिखिन्+स्त्रियां ङीप्) મયૂર શિખાવૃક્ષ, મોર પક્ષિણી, કુકડી, ઘોડી.

शिखिपुच्छ न. (शिखिनः पुच्छम्) મોરનું પુંછડું.

शिखिप्रिय पु. (शिखिनं प्रीणयति, प्री+क) નાનાં બોરનું ઝાડ.

शिखिमण्डल पु. (शिखिनां मण्डलमिव यत्र) વરણવૃક્ષ.

शिखिमोदा स्त्री. (शिखिनः अजलोम्न इव मोदो यस्याः) અજમોદ વનસ્પતિ.

शिखियूप पु. (शिखी शिखावान् यूप इव) શ્રીકારી મૃગ.

शिखिवर्द्धक पु. (शिखिनं वर्द्धयति, वृध्+णिच्+ण्वुल्) કહોળું.

शिखिवाहन पु. (शिखी मयूरो वाहनं यस्य) કાર્તિકસ્વામી.

शिखिव्रत न. (शिखिनो व्रतम्) અગ્નિપદ આપનાર એક વ્રત.

शिखिशिखा स्त्री. (शिखिनः शिखा) અગ્નિની જ્વાળા, મોરપક્ષીની કલગી.

शिखिशेखर न. (शिखिनः शेखरम्) મોર પક્ષીની કલગી.

शिग्रु पु. (शि+रुक् गुक्च) સરગવાનું ઝાડ, હરકોઇ શાક.

शिग्रुक न. (शिग्रु+संज्ञायां कन्) હરકોઇ શાક.

शिग्रुज न. (शिग्रुतो जायते जन्+ड) સરગવાનું બી.

शिग्रुमूल न. (शिग्रोर्मूलम्) સરગવાનું મૂળ.

शिग्रुबीज न. (शिग्रोर्बीजम्) સરગવાનું બી.

शिग्रुवीज न. (शिग्रोर्वीजम्) ઉપરનો અર્થ.

शिङ्घ (भ्वा. प. स. सेट् शिङ्घति) સુંઘવું.

"शिंशपा कटुका तिक्ता कषाया शोषकारिणी
उष्णवीर्या हरेन्मेदः कुष्ठचित्रवमिकृमीन्" ભાવપ્રકાશે.

शिक्कु त्रि. (शिच्+कु कस्य नेत्वं). કામકાજવાળું, નિશ્ચયવાળું, ઉદ્યોગી, મહેનતુ.

शिक्थ न. (शिच्+थक् कुकुच पृषो. सस्य शो वा) મીણ.

शिक्थक न. (शिक्थ+स्वार्थे कन्) મીણ.

शिक्य न. (शि+यत् कुकुच) સીકું, તાજવાની દોરી.

शिक्यित त्रि. (शिक्य+तारका० इतच्) સીકામાં લટકાવેલું, સીકામાં લીધેલું.

शिक्ष् (भ्वा. आत्म. सक. सेट् शिक्षते) અભ્યાસ કરવો, શીખવું.

शिक्षक त्रि. (शिक्ष्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) શિખવનાર, અભ્યાસ કરાવનાર.

शिक्षणीय त्रि. (शिक्ष्+कर्मणि अनीयर्) અભ્યાસ કરવા યોગ્ય, શિખવા લાયક.

शिक्षा स्त्री. (शिक्ष्+अङ्+टाप्) શિક્ષણ, અભ્યાસ, કેળવણી, વર્ણોનું ઉચ્ચારણ બતાવનાર વેદનું અંગ એક ગ્રન્થ, શ્યોનાક વૃક્ષ, સજા, દંડ.

शिक्षाकर त्रि. (शिक्षां करोति, कृ+अच्) શિખવનાર, શિક્ષા કરનાર.

शिक्षाकर पु. (,, ,, ,,) વ્યાસ.

शिक्षागुरु पु. (शिक्षाप्रदाने गुरुः) વિદ્યાદાતા ગુરૂ.

शिक्षित त्रि. (शिक्षा जाताऽस्य तार० इतच् शिक्ष्+क्त वा) હોંશીયાર, શીખેલ, તાલીમ આપેલું, પાળેલું, શીખેલું.

शिक्षितव्य त्रि. (शिक्ष्+कर्मणि तव्यम्) અભ્યાસ કરવા યોગ્ય, શિખવા લાયક.

शिक्षिताक्षर पु. (शिक्षितान्यक्षराणि येन) વિદ્યાર્થી, વિદ્યાદાતા ગુરૂ.

शिक्ष्य त्रि. (शिक्ष्+यत्) અભ્યાસ કરવા યોગ્ય, શિખવા લાયક.

शिख् (भ्वा. प. स. सेट् इदित् शिङ्खति) જવું.

शिखण्ड पु. (शिखाममति, अम्+ड तस्य नेत्त्वं) મોરનું પીછું, ચૌલકર્મ કરતી વખતે માથાના પડખે જે કાનછરીયા રાખે છે તે, મોર વિગેરેના માથા ઉપરની કલગી.

शिखण्डक पु. (शिखण्ड+इवार्थे कन्) કાનછરીયા કેસ.

शिखण्डिक पु. (शिखण्डोऽस्त्यस्य ठन्) કુકડો.

शिखण्डिका स्त्री. (शिखण्ड+ठन्+टाप्) મોરપીછ, મોર વિગેરેના માથા ઉપરની કલગી.

शिखण्डिकी स्त्री. (शखण्डिक+स्त्रियां जाति० ङीष्) કુકડી.

शिखण्डिन् पु. (शिखण्डोऽस्त्यस्य इनि) મોર, દ્રુપદ રાજાનો એક પુત્ર, મોરપીછ, બાણ, વિષ્ણુ, કુકડો.

शिखण्डिनी स्त्री. (शिखण्ड+इन्+स्त्रियां ङीप्) ચણોઠી, સ્વર્ણયુથિકા-પીળી જુઈ, કુકડી, મોરપક્ષિણી.

शिखर न. (शिखा+अस्त्यर्थे अरच् आलोपः) પર્વતનો અગ્રભાગ, અંત, ટોચ, અણિ, રોમાંચ, એક જાતનું રત્ન, સુકાયેલું ઘાસ.

शिखर पु. न. (शिखा+अरच् आलोपः) ઝાડનો અગ્રભાગ, ટોચ.

शिखरवासिन् त्रि. (शिखरे वसति, वस्+णिनि) પર્વતના શિખર ઉપર રહેનાર, ટોચ ઉપર રહેનાર.

शिखरवासिनी स्त्री. (शिखरवासिन्+स्त्रियां ङीप्) દુર્ગાદેવી.

शिखरा स्त्री. (शिखर+स्त्रियां टाप्) મોરવેલ.

शिखरिणी स्त्री. (शिखर+इन्+ङीप्) કાકડાશીંગ, એક જાતનો ખાદ્ય પદાર્થ, સત્તર અક્ષરના ચરણવાળો એક છન્દ, મોગરો, નાભિ ઉપરની રૂંવાટાંની પંક્તિ, શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી.
"रसै रुद्रैश्छिन्नाः यमनसभला गः शिखरिणी" वृत्तरत्नाकरे.

शिखरिन् पु. (शिखराणि सन्त्यस्य, शिखर+इनि) પર્વત, ઝાડ, અઘાડો વનસ્પતિ, કોટ-કિલ્લો, એક જલચર પક્ષી.

शिखरिन् त्रि. (शिखर+अस्त्यर्थे इनि) શિખરવાળું, ટોચવાળું, અણીવાળું.

शिखलोहित पु. (शिखास्त्यस्य अच् तथाभूतः सन् लोहितः) એક જાતનો છોડ.

शिखा स्त्री. (शी+ऊणा० ख ह्रस्वो गुणाभावश्च+स्त्रियां टाप्) અગ્નિની જ્વાલા, માથાના મધ્યના કેશની લટ-ચોટલો કે ચોટલી, કામજ્વર, ટોચ, શિખર, પ્રધાન, અગ્ર, મોર પક્ષીની કલગી, ભાલો, અંકુશ, પગનો પંજો.

शिफाक पु. (शिफेव–इवार्थे कन्) પદ્મમૂળ, કમળનું મૂળ.
शिफाकन्द पु. (शिफेव कन्दः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शिफाधर पु. (शिफाया धरः) ઝાડની શાખા, ડાળ.
शिफारुह पु. (शिफायां रोहति, रुह्+क) વડનું ઝાડ.
शिबिका स्त्री. (शिवं करोति, शिव+णिच्+ण्वुल् अत इत्वम् ववयोरभेदात्) પાલખી, મીયાનો.
शिविर न. (शो+किरच् वुक् च ववयोरभेदात्) લશ્કરી છાવણી, રાજાની છાવણી, લશ્કરી સિપાઈના રક્ષણનું સ્થાન, એક જાતનું ધાન્ય.
शिमि स्त्री. શીંગ.
शिमुडी स्त्री. એક જાતનો છોડ.
शिम्ब पु. (शाम्यति, शम्+वा० डिम्वच् पृषो०) એક જાતનું ઝાડ–પુંવાડીયાનો છોડ.
शिम्बा स्त्री (शिम्ब+स्त्रियां टाप्) શીંગ.
शिम्बि स्त्री. (शम्+वि निपा० वा ङीप्) શીંગ, ચીત્રો, ઘાસ.
शिम्बिक पु. (शिम्बि+संज्ञायां कन्) કાળા મગ.
शिम्बिका स्त्री. (शिम्बि+कन्+टाप्) शिम्बि શબ્દ જુઓ.
शिम्बी स्त्री. (शिम्बि+पक्षे ङीप्) શીંગ, ચીત્રો, ઘાસ.
शिम्बीधान्य न. (शिम्बीजातं धान्यम्) મગ અડદ વિગેરે શીંગમાં થતું અનાજ.
शिम्बीपर्णिका स्त्री. (शिम्बीव पर्णमस्याः ङीप्–कप्+टाप् ह्रस्वः) એક જાતના જંગલી મગ.
शिम्बीपर्णी स्त्री. (शिम्बीव पर्णमस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शिर न. (शृ+क) મસ્તક, માથું, પીપરીમૂળ, શય્યા.
शिर पु. (,, ,,) અજગર.
शिरःपीडा स्त्री. (शिरसः पीडा) માથાની વેદના.
शिरःफल पु. (शिरस्तुल्यं फलं यस्य) નારીયેળ.
शिरःशूल न. (शिरसः शूलमिव तापकत्वात्) એક જાતનો શૂળનો રોગ.
शिरज पु. (शिराज्जायते, जन्+ड) કેશ, માથાના વાળ.
शिरस् न. (शृ+असुन् निपा०) મસ્તક, શિખર, પ્રધાન, મુખ્ય, સેનાનો અગ્રભાગ.
शिरसिज पु. (शिरसि जायते, जन्+ड) કેશ.
शिरसिरुह पु. (शिरसि रोहतीति, रुह्+क) કેશ.
शिरस्क न. (शिरसि कायति प्रकाशते, कै+क) પાઘડી, માથાનો ટોપ વિગેરે.
शिरस्त्र न. (शिरस्त्रायते इति, त्रै+क) ઉપર પ્રમાણે.
शिरस्त्राण न. (शिरस्त्रायते अनेन, त्रै+करणे ल्युट्) માથાની પાઘડી–ટોપ વિગેરે.
शिरस्थ त्रि. (शिरे तिष्ठति, स्था+क) મસ્તક ઉપર રહેનાર.
शिरस्थ पु (,, ,,) સરદાર, નાયક.
शिरस्य पु. (शिरसि भवः, यत्) નિર્મળ કેસ.
शिरस्य त्रि. (शिरस्+भवार्थे यत्) મસ્તકમાં હોનાર–થનાર.
शिरा स्त्री. (शृ+क+टाप्) શરીરમાં રહેલી મોટી નસ, શરીરની નાડી.
शिरापत्र पु. (शिरायुक्तं पत्रमस्य) હિંતાલ વૃક્ષ.
शिराल न. (शिराः सन्त्यस्य, शिरा+लच्) કરમદું.
शिराल त्रि. (शिरा+अस्त्यर्थे लच्) નાડીવાળું, નસવાળું.
शिरालक न. (शिरा+अस्त्यर्थे लच्+संज्ञा० कन्) કરમદું.
शिरालक पु. (शिराल इव कन्) એક જાતનું ઝાડ.
शिरावृत्त न. (शिरेव वर्त्तते, वृत्+क्त) સીસું.
शिरि त्रि. (शॄ+कि) હિંસક.
शिरि पु (,, ,,) બાણ, તરવાર, પતંગીયું.
शिरीष पु. (शॄ+ईषन्) સરસડાનું ઝાડ.
शिरीषपत्त्रिका स्त्री. (शिरीषस्य पत्त्रमिव पत्त्रमस्याः ततः स्वार्थे कन्+टाप् अत इत्वं) એક ઝાડ.
शिरीषपुष्प न. (शिरीषस्य पुष्पम्) સરસડાનું ફૂલ.
शिरोगृह न. (शिरसो गृहम्) મહેલનું ઉપરનું ઘર, સૌથી ઉપરનો ઓરડો, અગાશી.
शिरोगृह पु. એક વાયુનો રોગ.
शिरोज पु. (शिरसि जायते, जन्+ड) કેશ.
शिरोधरा स्त्री. (शिरो मस्तकं धरति, धृ+अच्+टाप्) ડોક.
शिरोधि स्त्री. (शिरो धीयतेऽत्र, धा+कि) ડોક.
शिरोमणि पु. (शिरसि धार्य्यो मणिः) મસ્તક ઉપર ધારણ કરવાનો મણિ.
शिरोमणि स्त्री. (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शिङ्घाण न. (शिघि+आनच् पृषो० णत्वम्) કાચનું પાત્ર, લોઢાનો મેલ, નાકનો મેલ, ગુંગું, બોર, શેડા.
शिङ्घाणक न. (शिङ्घाण+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
शिङ्घित त्रि. (शिघि+क्त) સુંઘેલ.
शिङ्घिनी स्त्री. (शिघि+णिनि+ङीप्) નાક.
शिञ्ज् (चु. उभ. अ. सेट् शिञ्जयति-ते) અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો.
शिञ्ज् (अदा. आ. अ. सेट् शिङ्क्ते) ઉપરનો અર્થ.
शिञ्जिका स्त्री. કટીમેખલા, કંદોરો.
शिञ्जा स्त्री. (शिजि+भावे अ+टाप्) દાગીનાનો અવાજ, ધનુષ્યની દોરી.
शिञ्जित न. (शिजि+भावे-क्त) દાગીનાનો અવાજ.
शिञ्जिनी स्त्री. (शिञ्जति, शिजि+णिनि+ङीप्) ધનુષ્યની દોરી, નૂપુર, ટોડા.
शिट् (भ्वा. प. स. सेट् शेटति) અનાદર કરવો.
शिण्डाकी स्त्री. એક જાતનું ખાદ્ય દ્રવ્ય.
शित त्रि. (शो+क्त) દુર્બળ, કૃશ, સજેલ, તીક્ષ્ણ કરેલ.
शितद्रु स्त्री. (शितं द्रवति, द्रु+कु-निपा०) તે નામે એક નદી.
शितधार त्रि. (शिता धारा यस्य) તીક્ષ્ણ ધારવાળું.
शितशिम्बिक पु. એક કઠોળ-વાલ.
शितशूक पु. (शितस्तीक्ष्णः शूकोऽग्रं यस्य) જવ,ઘઉં.
शिताग्र त्रि. (शितं अग्रं यस्य) સજેલી તીક્ષ્ણ અણીવાળું.
शिति पु. (शि+क्तिच्) ભોજપત્રનું ઝાડ, ધોળો રંગ, એક યાદવ, ક્ષત્રીય.
शिति त्रि. (शतिः सौत्रोधातुः+उणा० इन् सच कित् अत इकारश्च) ધોળું, કાળું.
शितिकण्ठ पु. (शितिः नीलः कण्ठो यस्य) મહાદેવ, મોરપક્ષી, દાત્યૂહ પક્ષી.
"अवनतशितिकण्ठकण्ठलक्ष्मी-
मिह दधति स्फुरिताणुरेणुजालाः" शिशुपाले
शितिकण्ठी स्त्री. (शितिकण्ठ+स्त्रियां जाति० ङीप्) દુર્ગાદેવી, મોરપક્ષિણી, દાત્યૂહ પક્ષિણી.
शितिचार पु. (शितिः सन् चरति, चर्+संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) એક જાતનું શાક.
शितिच्छद पु. (शितिः शुभ्रः छदो यस्य) હંસપક્ષી.
शितिपक्ष पु. (शितिः पक्षो यस्य) હંસ પક્ષી.

शितिरत्न न. (शिति रत्नम्) એક જાતનું રત્ન.
शितिसारक पु. (शितिः शुभ्रः सारो यस्य कप्) એક જાતનું ઝાડ.
शितेषु पु. (शितश्चासौ इषुश्च) તીક્ષ્ણ બાણ.
शितेषु त्रि. (शिताः इषवो यस्य) તીક્ષ્ણ બાણવાળું.
शिथिल त्रि. (श्लथ्+किलच् पृषो.) ઢીલું, મજબુત નહિ, મંદ, પોચું, નરમ.
शिथिलता स्त्री. (शिथिलस्य भावः, तल्+टाप्) પોચાપણું, ઢીલાપણું, મંદતા, નરમાશ.
शिथिलत्व न. (शिथिलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
शिथिलित त्रि. (शिथिल+संजातार्थे इतच्) ઢીલું થયેલું, પોચું થયેલું, નરમ થયેલું.
शिथिलीकरण न. (शिथिल+च्वि+कृ+ल्युट्) ઢીલું કરવું, નરમ કરવું, પોચું કરવું.
शिथिलीकृत त्रि. (शिथिल+च्वि+कृ+क्त) ઢીલું કરેલું, નરમ કરેલું, પોચું કરેલું.
शिथिलीभवन न. (शिथिल+च्वि+भू+ल्युट्) ઢીલું થવું, પોચું થવું, નરમ થવું.
शिथिलीभूत त्रि. (शिथिल+च्वि+भू+क्त) ઢીલું થયેલ, પોચું થયેલ, નરમ થયેલું.
शिपविष्ट पु. (शिपिविष्टः-पृषो०) શિવ, વિષ્ણુ.
शिपविष्ट त्रि. (,, ,,) ખરાબ ચામડીવાળું, માથે ટાલવાળું-ટાલીયું.
शिपि पु. (शी+क्विप् तां पाति, पा+कि पृषो. ह्रस्वः) કિરણ.
शिपि न. (,, ,,) પાણી.
शिपिविष्ट पु. (शिपौ विष्टमस्य) મહેશ્વર, વિષ્ણુ.
"नैकरूपो बृहद्रूपः शिपिविष्टः प्रकाशनः"
शिपिविष्ट त्रि. (,, ,,) ટાલવાળું, ખરાબ ચામડીવાળું, ટાલીયું.
शिप्र पु (शि+रक्-पुक् च) તે નામે એક સરોવર.
शिप्रा स्त्री. (शि+रक् पुक् च+टाप्) તે નામની નદી.
"शिप्रावातः प्रियतम इव प्रार्थनाचाटुकारः" मेघदूते.
शिफ पु. (शि+फक्) ઝાડનું જટાકાર મૂળ.
शिफा स्त्री. (शि+फक्+टाप्) ઝાડનું જટાકાર મૂળ, નદી, નાક, માતા, શતપુષ્પી-સુવા, હળદર, પદ્મકન્દ, કમળનું મૂળ.

शिलासार न. (शिलायाः सार इव) લોઢું.
शिलि पु. (शिल+कि) ભૂર્જપત્રનું ઝાડ.
शिलि स्त्री. (,, ,,) ઘરનાં બારણાંની નીચેનું લાકડું-ઉંબરો.
शिलिन्द पु. (शिलिं ददाति, दा+क) એક જાતનું માછલું.
"शिलिन्दः श्लेष्मलो वल्यो विपाके मधुरो गुरुः
आमवातकरो हृद्यो वातपित्तहरो मतः"-राजवल्लभः
शिलिन्दी स्त्री (शिलिन्द+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જાતની માછલી.
शिली स्त्री. (शिलि+स्त्रियां ङीष्) ઉંબરો, દેડકી, છત્રાકપુષ્પ, સ્તંભનું મસ્તક.
शिलीन्ध्र न. (शिलीं धरति, धृ+क) કેળનું ફૂલ, "कवक જુઓ, त्रिपुटा શબ્દ જુઓ, કાગડાની ટોપી.
कर्तुं यच्च प्रभवति महीमुच्छिलीन्ध्रामवन्ध्याम्" मेघदूते
शिलीन्ध्रक न. (शिलीन्ध्र+कन्) કાગડાની ટોપી.
शिलीपद पु. (शिलीव पदमस्मात्) એક જાતનો પગનો રોગ.
शिलीमुख पु. (शिलीव मुखमस्य) ભમરો, બાણ, યુદ્ધ.
शिलीमुख त्रि. (शिलीव मुखं यस्य) જડ, બેવકુફ.
शिलोच्चय पु. (शिलानां उच्चयो यत्र) પર્વત.
शिलोञ्छ पु. (शिला+उञ्छ्+अच्) દાણે દાણા વિણવા તે.
शिलोत्थ न. (शिलाया उत्तिष्ठति, उत्+स्था+क) પત્થર થકી પેદા થનાર.
शिलोद्भव त्रि. (शिलाया उद्भवो यस्य) પત્થર થકી ઉત્પન્ન થનાર.
शिलोद्भव न. (,, ,,) શિલાજીત.
शिल्प न. (शील्-समाधौ+उणा० पः ह्रस्वश्च) ચિત્રકળા વિગેરે કારીગરી, શરવો.
"मृदुध्रुवक्षिप्रचरे, ज्ञे गुरौ वा खलग्नगे
विधौ ज्ञजीववर्गस्थे शिल्पारम्भः प्रशस्यते"
शिल्पकर्मन् न. (शिल्पं च तत् कर्म च) કારીગરીનું કામ, હુન્નરનું કામ.
शिल्पका स्त्री. (शिल्पमिव कायति, कै+क+टाप्) એક જાતનું ઘાસ.
शिल्पकार त्रि. (शिल्पं करोति, कृ+अण्) કારીગરી કરનાર, હુન્નરવાળુ.
शिल्पकारिन् त्रि. (शिल्प+कृ+णिनि) ઉપરનો અર્થ.
शिल्पविज्ञान न. (शिल्पस्य विज्ञानम्) કારીગરીનું જ્ઞાન.
शिल्पविद्या स्त्री. (शिल्पस्य विद्या) કારીગરીનીવિદ્યા.
शिल्पशाला स्त्री. (शिल्पस्य शाला) કારીગરોનું કારીગરો કરવાનું સ્થાન.
शिल्पशास्त्र न. (शिल्पस्य शास्त्रम्) કારીગરી-હુન્નર કળા વિગેરે જણાવનારૂં શાસ્ત્ર.
शिल्पा स्त्री. (शिल्प+टाप्) હજામની દુકાન, ધાંયજાની દુકાન-હેરકટીંગસલૂન.
शिल्पिन् त्रि. (शिल्प+अस्त्यर्थे णिनि) કારોગરી, હુન્નરી.
शिल्पिन् पु. (शिल्प+इनि) નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય.
शिल्पिनी स्त्री. (शिल्प+इनि+ङीप्) કોમળ પાંદડાંવાળો ઔષધિ.
शिल्पिशाला स्त्री. (शिल्पिनः शाला) કારીગરોનું કારીગરી કરવાનું સ્થળ,
शिव न. (शी+उणा० वन् ह्रस्व) મંગળ, સુખ, અદ્વૈત બ્રહ્મ, સિંધવ, સમુદ્રનું લવણ, જળ, ધોળો ટંકણખાર.
"शिवमद्वैतं तुरीयं मन्यते"-श्रुतिः
शिव पु. (,, ,,) મહાદેવ, મોક્ષ, પશુને બાંધવાનો ખીલો, "वालुक" શબ્દ જુઓ, ગુગળ, વેદ, પુંડરીક વૃક્ષ, કાળો ધંતૂરો, પારો, હરકોઇ દેવ, લિંગ, વિષ્કુંભ વિગેરે યોગ પૈકી વીસમો યોગ.
"शिवमगात्मजया च कृतेर्ष्यया
सकलहंसगणं शुचिमानसम्" किरातार्जुनीये.
शिव त्रि. (शी+उणा० वन्) સુખી, માંગલિક.
शिवक पु. (शिव+संज्ञायां कन्) ઢોરને બાંધવાનો ખીલો કે થાંભલો, ખીલો.
शिवकर पु. (शिवस्य करः) ભૂતકાળની ઉત્સર્પિણીમાં થયેલા ૨૨મા જૈન તીર્થંકર.
शिवकर त्रि. (शिवं करोति, कृ+अच्) સુખ કરનાર, કલ્યાણ કરનાર, મંગળ કરનાર.
शिवकाञ्ची स्त्री. તે નામે એક નગરી.

शिरोमणि त्रि. શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ.
शिरोमर्मन् पु. (शिरसि मर्म यस्य) ભુંડ, ડુક્કર.
शिरोरत्न न. (शिरसो रत्नम्) મસ્તક ઉપર ધારણ કરવાનો મણિ.
शिरोरुज् स्त्री. (शिरसि रुज्) માથાનો રોગ.
शिरोरुजा स्त्री. (शिरसि रुजा) માથાનો રોગ, સાતપુડાનું ઝાડ.
शिरोरुह् पु. (शिरसि रोहति, रुह्+क्विप्) કેશ.
शिरोरुह पु. (शिरसि रोहति, रुह्+क) કેશ.
शिरोरोग पु. (शिरसो रोगः) માથાની પીડા.
शिरोवल्ली स्त्री. (शिरस्था वल्लीव) મોરપક્ષિની માથા ઉપરની કલગી.
शिरोवृत्त न. (शिर इव वृत्तम्) મરી, તીખાં.
शिरावृत्तफल पु. (शिरसि वृत्तं फलं यस्य) રાતો અઘાડો.
शिरोवेष्ट पु. (शिरो वेष्टयति, वेष्ट्+अच्) પાઘડી, ટોપી.
शिरोवेष्ट न. (वेष्ट्+घञ् शिरसो वेष्टः) ઉપર પ્રમાણે.
शिरोवेष्टन न. (शिरो वेष्टयति, वेष्ट्+ल्यु) પાઘડી, ટોપી.
शिल् (तुदा. प. स. सेट् शिलति) વીણવું, કણે કણે લેવું.
शिल न. (शिल्+क) જેમાંથી અનાજ ઉપડી ગયું હોય તેવા ખેતરમાંથી આસપાસ પડેલા દાણા વીણી લાવવારૂપ એક આજીવિકા.
शिलगर्भज पु. (शिलाया गर्भे जायते संज्ञा० ह्रस्वः) પાષાણભેદ વૃક્ષ.
शिलगर्भजा स्त्री. (शिलगर्भ+स्त्रियां टाप्) શિલાજીત.
शिला स्त्री. (शिल्+क+टाप्) પત્થર, મણશીલ, ઉંબરો, સ્તંભનું મસ્તક.
शिलाकर्णी स्त्री. (शिलेव कर्णः कोणो यस्याः ङीप्) એક જાતનું ઝાડ.
शिलाकुट्टक पु. (शिलां कुट्टयति दारयति, कुट्ट्+ण्वुल्) પત્થર તોડવાનું ટાંકણું, એક જાતનો વાનપ્રસ્થ.
शिलाकुसुम न. (शिलायाः कुसुममिव) મણશીલ ધાતુ.
शिलाघन त्रि. (शिलेव घनः) પત્થર જેવું કઠીણ.
शिलाज न. (शिलातो जायते, जन्+ड) શિલાજીત, લોઢું.
शिलाज त्रि. (,, ,,) પત્થરથી ઉત્પન્ન થનાર.
शिलाजतु न. (शिलायाः जतु) શિલાજીત, ગેરૂ.
शिलाजित् स्त्री. (शिला+जि+क्विप् तुक् च) શિલાજીત.
शिलाञ्जनी स्त्री. (शिलामञ्जयतीति, अञ्ज्+ल्यु स्त्रियां ङीप्) કાલાંજની વૃક્ષ.
शिलाटक पु. (शिलामटति, अट्+ण्वुल्) ઘરનો ઉપરનો ભાગ–અગાસી વિગેરે, રાફડો, દર.
शिलात्मक न. (शिला आत्मा यस्य) શિલાજીત, લોઢું.
शिलात्मिका स्त्री. (शिलेव आत्मा यस्य कप् टाप् अत इत्वं) મૂષા–સોનુ વિગેરે ગાળવાની કુલડી.
शिलात्वच् पु. (शिलावत् त्वक् यस्य) એક જાતનું ઝાડ.
शिलादद्रु पु. (शिलाया दद्रुरिव) સેલારસ.
शिलाधातु पु. (शिलानां धातुः) ખડી, ચોક, પીળારંગનો એક ગેરૂ.
शिलापुत्र पु. (शिलायाः पुत्र इव) વાટવાનો નાનો પત્થર.
शिलापुत्रक पु. (शिलापुत्र+स्वार्थे कन्) ઉપરનો અર્થ.
शिलापुष्प न. (शिलायाः पुष्पमिव) શિલાજીત.
शिलाभव न. (शिलायाः भवः उत्पत्तिर्यस्य) શિલાજીત.
शिलाभेद पु. (शिलां भिनत्ति, भिद्+अच्) પાષાણભેદ વૃક્ષ, પત્થરો ભાંગવાનું ટાંકણું.
शिलाभेदक पु. (शिलाभेद+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે.
शिलाभेदन न. (शिला+भिद्+करणे ल्युट्) પત્થરો ભાંગવાનું ટાંકણું.
शिलामय त्रि. (शिला+प्राचुर्यार्थे मयट्) પત્થરનું, પત્થરમય.
शिलारम्भा स्त्री. (शिलेव रम्भा) એક જાતની કેળ.
शिलारस पु. (शिलाया रस इव) શિલાજીત.
शिलावल्का स्त्री. (शिलेव कठिनो वल्को यस्याः) એક જાતનું ઝાડ.
शिलावृष्टि स्त्री. (शिलायाः वृष्टिः) પત્થરનો વરસાદ.
शिलाव्याधि पु. (शिलाया व्याधिरिव) શિલાજીત.
शिलासन न. (शिला आसनं यस्य शिलायाः आसनम् वा) શિલાજીત, પત્થરનું આસન.

शिवाप्रिय पु. (शिवायाः प्रियः) બકરો, શિવ.
शिवाप्रिय त्रि. (,, ,,) દુર્ગાદેવીને પ્રિય.
शिवापीड पु. (,, ,,) બકવૃક્ષ.
शिवाफला स्त्री. (शिवाया इव फलं यस्याः) ખીજડીનું ઝાડ.
शिवाबलि पु. (शिवाभ्यो दीयमानो बलिः) તંત્રશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સંધ્યા સમયે શિયાળોને આપવાની બલી.
शिवाराति पु. (शिवाया शृगालस्याऽरातिः) કુતરો.
शिवारुत न. (शिवाया रुतम्) શિયાળનો શબ્દ.
शिवालय न. (शिव आलीयतेऽत्र, ली+अच्) સ્મશાન.
शिवालय पु. (शिवस्य शिवाया वा आलयः) શિવનું કે દેવીનું મંદીર વિગેરે, રાતી તુલસી.
शिवालु पु. (शिवायालति, अल+उन्) શીયાળ.
शिवास्मृति स्त्री. (शिवायाः स्मृतिर्यस्याः) જયન્તીવૃક્ષ.
शिवाह्लाद पु. (शिवमाह्लादयति, आ+ह्लद्+णिच्+अच्) બકવૃક્ષ, શિવનો સંતોષ.
शिवाह्वा स्त्री. (शिवेन आह्वा यस्याः) રૂદ્રજટા વૃક્ષ.
शिवाह्वा स्त्री. (शिवस्य आह्वा) શિવને બોલાવવા તે.
शिवि पु. (शि+वि–न गुणः) શીકારી પશુ,તે નામનો રાજા, ભૂર્જપત્રનું ઝાડ.
शिविका स्त्री. (शिवं करोति, शिव+णिच्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) પાલખી, મીયાનો, ડોળી.
शिविर न. (शेरते राजबलान्यत्र, शीङ्–स्वप्ने+किरच् वुक् च) લશ્કરની છાવણી, રાજાની છાવણી,લશ્કરી સિપાઈના રક્ષણનું સ્થળ, એક જાતનું ધાન્ય.
शिवीरथ पु. (शिवेर्भुर्जवृक्षस्य ईः शोभा यत्र तादृशो रथः) પાલખી, ડોળી.
शिवेष्ट पु. (शिवस्य इष्टः) બકવૃક્ષ.
शिवेष्ट त्रि. (शिवस्य इष्टम्) શિવનું વહાલું, શિવને પ્રિય.
शिवेष्टा स्त्री. (शिवस्य इष्टा प्रिया) દુર્ગાદેવી.
शिशयिषा स्त्री. (शयितुमिच्छा, शी+सन्+अ+टाप्) શયન કરવાની ઇચ્છા.
शिशयिषु त्रि. (शयितुमिच्छुः, शी+सन्+उ) સુવાને ઇચ્છનાર.
शिशिर न. (शश्–प्लुतगतौ+किरच् निपा.) હીમ, શિયાળાની ઋતુ, માઘ અને ફાલ્ગુનમાસની ઋતુ, શીતલ સ્પર્શ.
शिशिर त्रि. (शश्–प्लुतगतौ+किरच् निपा.) ટાઢું, ઠંડુ, શીતલ સ્પર્શવાળું.
शिशु पु. (श्यतीति, शो+कु सन्वद्भावः द्वित्वं) બાળક, બચ્ચું.
"जातमात्रः शिशुस्तावद् यावदष्टौ समा वयः।
स हि गर्भसमो ज्ञेयो व्यक्तिमात्रप्रदर्शकः" ॥
शिशु त्रि. (,, ,,) અત્યન્ત અલ્પ, થોડું.
शिशुक पु. (शिशुरिव कन्) એક જાતનું માછલું, એક જાતનું ઝાડ.
शिशुक पु. (शिशु+स्वार्थे कन्) બાળક, બચ્ચું.
शिशुकी स्त्री. (शिशुक+स्त्रियां जाति. ङीष्) એક જલતંતુ માદા.
शिशुक्रन्द स्त्री. (शिशोः क्रन्दः) બાળકનું રોવું.
शिशुक्रन्दन न. (शिशोः क्रन्दनम्) ઉપર પ્રમાણે.
शिशुक्रन्दनीय पु. (शिशुक्रन्दन+छ) બાળકના રૂદન વિષયનો એક ગ્રન્થ.
शिशुगन्धा स्त्री. (शिशोर्गन्धो यत्र) એક જાતની માલતી–મોગરો.
शिशुचान्द्रायण न. (शिशुरेव चान्द्रायणम्) મનુએ કહેલું એક જાતનું વ્રત–જેમાં ચાર કોળીયા સવારે અને ચાર સાંજે ખાવાના હોય છે.
शिशुता स्त्री. (शिशोर्भावः तल्+टाप्) બાલકપણું.
शिशुत्व न. (शिशोर्भावः त्व) બાલકપણું.
शिशुनामन् पु. (शिशोर्नाम यस्य) ઊંટ.
शिशुपाल पु. ચેદિ દેશનો રાજા.
शिशुपालक पु. (शिशुपाल+संज्ञायां कन्) ચેદિ દેશનો રાજા.
शिशुपालघ्न पु. (शिशुपालं हन्ति, हन्+टक्) શ્રીકૃષ્ણ.
शिशुपालहन् पु. (शिशुपालं हन्ति, हन्+क्विप्) શ્રીકૃષ્ણ.
शिशुपालहन्तृ पु. (शिशुपाल+हन्+तृच्) શ્રીકૃષ્ણ.
शिशुमार पु. (शिशुं मारयति, मृ+णिच्+अच्) એક જાતનું માછલું, એક જાતનું તારાચક્ર.
शिशुवाह पु. (शिशुं वहति, वह्+अण्) જંગલી બકરો.
शिशुवाहक पु. (शिशुं वहति, वह्+ण्वुल्) જંગલી બકરો.

शिवगति पु. ભૂતકાળની ઉત્સર્પિણીમાં થયેલા ૧૪મા જૈન તીર્થંકર.

शिवधर्मज पु. (शिवधर्माज्जायते, जन्+ड) મંગળ ગ્રહ.

शिवङ्कर त्रि. (शिवं करोति, कृ+अच्) કલ્યાણકરનાર, મંગળ કરનાર, સુખ કરનાર.

शिवज्ञ त्रि. (शिवं जानाति, ज्ञा+क) શિવને જાણનાર, મંગળ જાણનાર, સુખ જાણનાર.

शिवज्ञान न. (शिवस्य ज्ञानम्) તે નામે એક શાસ્ત્ર.

शिवचतुर्दशी स्त्री. (शिवप्रिया चतुर्दशी) ફાગણવદ ચૌદશ.

शिवताति स्त्री. (शिव+तातिल्) મંગળની પરંપરા, સુખપરંપરા.

शिवदत्त त्रि. (शिवेन दत्तम्) શિવે આપેલું.

शिवदारु न. (शिवस्य दारु) દેવદારૂ વૃક્ષ.

शिवदूती स्त्री. (शिवेन दूतयति, सन्देशं प्रापयति दूत+णिच्+अच् यद्वा शिवो दूतो यस्याः ङीष्) દુર્ગા દેવીની એક મૂર્તિ, તે નામે એક યોગિની.

शिवद्रुम पु. (शिवप्रियो द्रुमः) બીલીનું ઝાડ.

शिवद्विष्टा स्त्री. (शिवेन द्विष्टा तत्पूजनानर्हत्त्वात्) કેતકી.

शिवधातु पु. (शिवस्य धातुः) પારો, પારદ.

शिवनगरी स्त्री. (शिवप्रिया नगरी) કાશી–બનારસ.

शिवपुर् स्त्री. (शिवस्य पूः) કાશીનગરી.

शिवपुर न. (शिवस्य पुरम्) કાશી.

शिवपुरी स्त्री. (शिवस्य पुरी) બનારસ–કાશી.

शिवप्रिय न. (शिवस्य प्रियम्) રૂદ્રાક્ષ.

शिवप्रिय त्रि. (शिवः प्रियो यस्य) મહાદેવનો ભક્ત., શિવમાં પ્રિતિવાળુ.

शिवप्रिय पु. (शिवस्य प्रियः) બકવૃક્ષ, ધંતૂરાનું ઝાડ, સ્ફટિકમણિ.

शिवप्रिया स्त्री. (शिवस्य प्रिया) દુર્ગાદેવી.

शिवमल्लक पु. (शिवः मल्ल इव कायति, कै+क) અર્જુન, સાદડાનું ઝાડ.

शिवमल्ली स्त्री. (शिवस्य मल्लीव) બકવૃક્ષ.

शिवरात्रि स्त्री. (शिवप्रिया तदुपशमनार्था वा रात्रिः) દરેક મહિનાની અંધારી ચૌદશ, માહ મહીનાની અંધારી ચૌદશ.

शिवलिङ्ग न. (शिवस्य लिङ्गम्) મહાદેવનું લિંગ–મૂર્તિ.

शिवलोक पु. (शिवस्य लोकः) કૈલાસનું સ્થાનક, શિવનું નિવાસસ્થળ.

शिववल्लभ त्रि. (शिवस्य वल्लभम्) શિવને વહાલું, મહાદેવને પ્રિય.

शिववल्लभ पु. (शिवस्य वल्लभः) આંબાનું ઝાડ, ધંતૂરો.

शिववल्लभा स्त्री. (शिवस्य वल्लभा) દુર્ગા, શતપત્રી વનસ્પતિ.

शिववल्ली स्त्री. (शिवप्रिया वल्ली) લિંગિની લતા, શ્રીવલ્લી.

शिववाहन न. (शिवस्य वाहनम्) બળદ.

शिववीज न. (शिवस्य वीजम्) પારો, પારદ, શિવનું વીર્ય.

शिववीर्य न. (शिवस्य वीर्यम्) ઉપર પ્રમાણે.

शिवशेखर पु. (शिवस्य शेखर इव) ધંતૂરો,બકપુષ્પ.

शिवसुन्दरी स्त्री. (शिवस्य सुन्दरी) દુર્ગાદેવીઃ

शिवा स्त्री. (शी+वन्+टाप्) મંગળવાળી સ્ત્રી, દુર્ગા દેવી, મુક્તિ–મોક્ષ, શિયાળ, હરડે, ખીજડીનું ઝાડ, આંમલી, હળદર, દૂર્વા–ધ્રો, ગોરોચન, શિયાળવી. "लुठन् मुक्ताभारे भवति परलोकं गतवतो। हरेरद्य द्वारे शिवं शिव शिवानां कलकलः" ॥ भामिनी.

शिवाक्ष न. (शिवस्य अक्षि कारणत्वेनास्त्यस्य अच्) રૂદ્રાક્ષ.

शिवाटिका स्त्री. (शिवाय अटति, अट्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) વંશપત્રી વનસ્પતિ.

शिवात्मक न. (शिवः सुखकरः आत्मा स्वरूपो यस्य) સૈન્ધવ.

शिवात्मक त्रि. (शिवो मंगलः आत्मा स्वरूपं यस्य कप्) મંગલમય, શિવસ્વરૂપ, કલ્યાણમય, સુખમય, શિવમય.

शिवात्मज पु. (शिवस्य आत्मजः) ગણેશ, કાર્તિકસ્વામી.

शिवानी स्त्री. (शिवमानयति, आ+नी+ड+ङीप्) દુર્ગા દેવી, જયન્તી વૃક્ષ.

शीघ्रवेधिन् त्रि. (शीघ्रं विध्यति, व्यध्+णिनि) ઝડપથી વીંધનાર, નીશાન બાજ.

शीघ्रिय (शीघ्र+य) શિવ, વિષ્ણુ, બિલાડાની લઢાઇ.

शीत न. (शै+क्त) શીતલ સ્પર્શ, જલ, હિમ, ટાઢ.

शीत पु. (शै+क्त सम्प्र.) કપૂર, એક જાતનું ઝાડ-બહુવાર વૃક્ષ, વેતસવૃક્ષ, તજ, પીતપાપડો, લીંબડો, હિમાળો, શિયાળો ઋતુ, અસનપર્ણી,

शीत त्रि. (शै+क्त सम्प्र.) ટાઢું, ઠંડુ, આળસુ, ક્વાથ કરેલું.

शीतक त्रि. (शीतमिव करोति, कृ+ड) આળસુ, દીર્ઘ સૂત્રી, સ્વસ્થ, શાન્ત, સુસ્થિત, થંડો કોઇ પદાર્થ.

शीतक पु. (शीत+स्वार्थे संज्ञायां वा कन्) વીંછી, શિયાળો, થંડીનો સમય, અસનપર્ણી.

शीतकर पु. (शीतः शीतलः करो यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतकर त्रि. (शीतं करोति, कृ+अच्) થંડુ કરનાર.

शीतकाल पु. (शीतस्य कालः) થંડીનો વખત, શિયાળો, માગસર અને પોષ માસની ૠતુ.

शीतकालीन त्रि. (शीतकाले भवः तस्येदं वा ख) ટાઢના સમયમાં હોનાર-થનાર, ઠંડીના વખતનું.

शीतकिरण पु. (शीतानि किरणानि यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतकुंभ पु. (शीतं स्कुभ्नाति, स्कुन्भ+अच् निपा.) એક જાતનું ઝાડ. करवीरवृक्ष.

शीतकुंभी स्त्री (शीतकुम्भ+स्त्रियां गौरा० ङीष्) પાણીમાં થતું એક ઝાડ.

शीतकृच्छ्र न. એક જાતનું પ્રાયશ્ચિત્ત જેમાં પ્રથમ ત્રણ દિવસ થંડું પાણી પછી ત્રણ દિવસ થંડુ દુધ ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ થંડુ ઘી પછી ત્રણ દિન વાયુનો જ આહાર કરવાનો હોય છે તે.

"त्र्यहं शीतं पिबेत्तोयं त्र्यहं शीतं पयः पिबेत्
त्र्यहं शीतं घृतं पीत्वा वायुभक्षपरस्त्र्यहम्"

शीतक्षार न. (शीतञ्च तत् क्षारञ्च) ધોળો ટંકણ ખાર.

शीतगन्ध न. (शीतः शीतलो गन्धो यस्य) ધોળું ચંદન.

शीतगिरि पु. (शीतप्रधानो गिरिः) હિમાલય પર્વત.

शीतगु पु. (शीताः गावः किरणानि यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतचम्पक पु. (शीतः चम्पक इव) દર્પણ, દીવો, આરસી.

शीतता स्त्री. (शीतस्य भावः, तल्+टाप्) ટાઢ, થંડાપણું, શિતળતા.

शीतत्व न. (शीतस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

शीतपर्णी स्त्री. (शीतं पर्णं यस्याः ङीप्) એક જાતની વનસ્પતિ.

शीतपल्लवा स्त्री. (शीतः पल्लवो यस्याः) એક જાતની જાંબુડી.

शीतपाकिनी स्त्री. (शीते पाकोऽस्त्यस्याः, इनि+ङीप्) કાકોલી વનસ્પતિ.

शीतपाकी स्त्री. (शीतेन पाको यस्याः ङीप्) "वाट्यालक" જુઓ, કાકોલી વનસ્પતિ.

शीतपुष्प पु. (शीतं शीतवीर्यकरं पुष्पं यस्य) સરસડાનું ઝાડ, આકડાનું ઝાડ.

शीतपुष्प न. (शीतं च तत् पुष्पञ्च) શિલાજીત.

शीतपुष्पक न. (शीतं पुष्पं यस्य संज्ञा०-कन्) શિલાજીત.

शीतपुष्पा स्त्री. (शीतानि पुष्पाणि यस्याः टाप्) અતિબલા વનસ્પતિ.

शीतप्रभ पु. (शीतस्य हिमस्येव प्रभा यस्य) કપૂર.

शीतप्रिय पु. (शीतः सन् प्रियः) પીતપાપડો.

शीतफल पु. (शीतं शीतवीर्यकरं फलं यस्य) ઉંબરાનું ઝાડ, "शेलु" શબ્દ જુઓ.

शीतबला स्त्री. (शीतं बलं वीर्यं यस्याः) એક જાતની વનસ્પતિ.

शीतभानु पु. (शीतो भानुर्यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतभीरु स्त्री. (शीताद् भीरुः) મોગરો.

शीतभीरु त्रि. (,, ,,) થંડીથી ભય પામનાર.

शीतभोजिन् त्रि. (शीत+भुज्+णिनि) થંડુ ખાનાર.

शीतमञ्जरी स्त्री. (शीता मञ्जरी यस्याः) શેફાલિકા વનસ્પતિ.

शीतमयूख पु. (शीतो मयूखो यस्य) ચંદ્ર, કપૂર.

शीतमरीचि पु. (शीता मरीचिर्यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतमूलक न. (शीतं मूलं यस्य कप्) સુગન્ધીવાળો ખસ.

शिशुवाहकी स्त्री. (शिशुं वाहयति, वाह्+ण्वुल्+ङीप्) જંગલી બકરી.

शिशुवाही स्त्री. (शिशुवाह+स्त्रियां जाति. ङीष्) ઉપર પ્રમાણે.

शिशुवाह्य पु. (शिशुः वाह्यो यस्य) જંગલી બકરો.

शिशुवाह्यक पु. (शिशुः वाह्यो यस्य कप्) જંગલી બકરો.

शिशुवाह्यकी स्त्री. (शिशुवाह्य+कन्+ङीप्) જંગલી બકરી.

शिशुवाह्या स्त्री. (शिशुवाह्य+स्त्रियां टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

शिश्न पु. (शशतीति, शश्+बाहु. नक् प्रत्ययेन साधुः निपा.) પુરૂષચિન્હ, લોડો.

शिश्विदान त्रि. (श्विद्+कानच् द्वित्वं) પાપ કરનાર.

शिष् (भ्वा. प. सेट् शेषति) વધ કરવો, મારી નાખવું.

शिष् (चु. उभ. स. सेट् शेषयति–ते) બાકી કરવું, બાકી રાખવું.

शिष् (भ्वा. प. स. सेट् शेषति) ઉપર પ્રમાણે.

शिष् (रुधा. प. स. अनिट् शिनष्टि) બાકી રાખવું, વિશેષ કરવું, ભેદ પાડવો, જુદુ કરવું.

शिष्ट त्रि. (शास्+क्त शिष्+क्त वा) શાન્ત, વેદવાક્યમાં વિશ્વાસુ, સારા બોધવાળુ, જ્ઞાની, ધીર, ધૈર્યવાળુ, સજ્જન, શિક્ષણ પામેલ, કેળવાયેલ, શીખવેલ, બાકી રહેલ.

शिष्टता स्त्री. (शिष्टस्य भावः, तल्+टाप्) શાન્તિ, સજ્જનતા, ધૈર્ય, જ્ઞાન, એકવચનાતિશય.

शिष्टत्व न. (शिष्टस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

शिष्टाचार पु. (शिष्टश्चासौ आचारश्च) શ્રેષ્ઠ વ્યવહાર, સજ્જનોનો આચાર.

शिष्टाचारप्रतिपत्ति स्त्री. (शिष्टाचारस्य प्रतिपत्तिः) સજ્જનોના આચારનો સ્વીકાર.

शिष्टि स्त्री. (शास्+क्तिन्) આજ્ઞા, શાસન, શિક્ષણ, મારવું, ઠોકવું.

शिष्य त्रि. (शिष्यतेऽसौ, शास्+क्यप्+इ) શિક્ષાકરવા યોગ્ય, શિખવવાલાયક, આજ્ઞા કરવા લાયક, ઉપદેશ કરવા લાયક.

शिष्य पु. (,, ,,) શિષ્ય, ચેલો.

शिष्यता स्त्री. (शिष्यस्य भावः, तल्+टाप्) શિષ્યપણું, શિષ્યધર્મ.

शिष्यत्व न. (शिष्यस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

शिह्लल पु. (शिह्+लक् निपा० सस्य शो वा) સેલારસ.

शिल्हक पु. (शिह्ल+स्वार्थे कन्) સેલારસ.

शी (अदा. आत्म. स. सेट् शेते) શયન કરવું, સુવું.

शी स्त्री. (शी+भावे क्विप्) શયન, સુવું, ઉંઘવું, શાંતિ.

शीक् (भ्वा. आ. स. सेट् शीकते) છાંટવું, જવું.

शीक् (चुरा. उभ. स. सेट् शीकयति–ते) સીંચવું, છાંટવું, સ્પર્શકરવો, વિચાર કરવો.

शीक् (भ्वा. प. स. सेट् शीकति) ઉપરનો અર્થ.

शीकर पु. (शीक्यतेऽनेन, शीक्+बाहु. अर) વાયુ, પાણીનો કણ.

शीकर न. (शीक्+अरन्) સરલ દ્રવ–સરલ વૃક્ષનો રસ.

"वीचीवातशीकरक्षोदशीतैः" उत्तर० राम०

शीघ्र न. (शिघि+रक् पृषो.) વિલંબનો અભાવ, તુરત, ઝડપથી.

शीघ्र त्रि. (,, ,,) વેગવાળું, ઉતાવળીયું, ઝડપવાળું.

शीघ्रग त्रि. (शीघ्रं गच्छति, गम्+ड) ઉતાવળથી જનાર, તુરત જનાર, વેગથી જનાર.

शीघ्रगामिन् त्रि. (शीघ्र+गम्+णिनि) ઉપર પ્રમાણે.

शीघ्रचेतन पु. (शीघ्रा चेतना यस्य) કુતરો, આકડાનું ઝાડ.

शीघ्रचेतन त्रि. (शीघ्रं चेतनं यस्य) જલદી ચેતનવાળું.

शीघ्रचेतना स्त्री. (शीघ्रचेतन+स्त्रियां टाप्) અતિબલા નામે વનસ્પતિ,

शीघ्रचेतनी स्त्री. (शीघ्रचेतन+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુતરી.

शीघ्रजन्मन् पु. (शीघ्रं जन्म यस्य) એક જાતનું ઝાડ, કરંજ વૃક્ષ.

शीघ्रजन्मन् त्रि. (,, ,,) તુરત જન્મનાર.

शीघ्रता स्त्री. (शीघ्रस्य भावः, तल्+टाप्) ઉતાવળ, ઝડપ, વેગ.

शीघ्रत्व न. (शीघ्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शीतमूलक त्रि. (शीतानि मूलानि यस्य कप्) ઠંડાં મૂળીયાવાળું.

शीतरम्य पु. (शीते रम्यः) દીવો.

शीतरश्मि पु. (शीतो रश्मिर्यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीतल पु. (शीतं लाति, ला+क शीतमस्त्यस्य लच् वा) ઠંડો સ્પર્શ, ચંપો, રાળ, ચન્દ્ર, કપૂર, બહુવાર વૃક્ષ.

शीतल न. (,, ,,) મલયચન્દન, શિલાજીત, હીરાકસી, મોતી, સુગન્ધીવાળો–ખસ.

शीतल त्रि. (शीतोऽस्यास्ति, शीत+लच्) ઠંડુ, ટાઢુ.

शीतलक न. (शीतलमिव, इवार्थे कन्) ધોળું કમળ.

शीतलक पु. મરવો.

शीतलच्छद पु. (शीतलच्छदो यस्य यद्वा शीतल च्छदः) ચંપો, ઠંડુ–પાંદડું.

शीतलजल न. (शीतलं जलं यस्य शीतलं जलं वा) કમળ, ઠંડુ પાણી

शीतलता स्त्री. (शीतलस्य भावः, तल्+टाप्) ઠંડી, શીતલપણું.

शीतलत्व न. (शीतलस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

शीतलप्रद पु. (शीतलं प्रददाति, प्र+दा+क) સુખડ, ચન્દન.

शीतलवात पु. (शीतलो वातः) ઠંડો પવન.

शीतलवातक पु. (शीतलो वातो यस्य कप्) અસનપર્ણી વનસ્પતિ.

शीतला स्त्री. (शीतल+स्त्रियां टाप्) તે નામે એક દેવી, સીતલા, કુટુમ્બીની વૃક્ષ, રેતી.

शीतली स्त्री. (शीतल+स्त्रियां ङीप्) પાણીમાં થનારૂં એક ઝાડ

शीतलवल्क पु. (शीतलो वल्को यस्य) ઉંબરાનું ઝાડ.

शीतवीर्य्यक पु. (शीतं वीर्य्यं यस्य कप्) શીતલ વીર્ય કરનાર.

शीतशिव न. (शीते शीतकाले शिवं मङ्गलप्रदम्) સૈન્ધવ, શિલાજીત.

शीतशिव पु. (शीते शीतकाले शिवः मङ्गलप्रदः) સક્તફલ વૃક્ષ.

शीतशिवा स्त्री. (शीते शिवा मङ्गलप्रदा) મિશ્રેકા વનસ્પતિ, ખીજડીનું ઝાડ.

शीतसह पु. (शीतं सहते, सह्+अच्) પીલુનું ઝાડ.

शीतसहा स्त्री. (शीतसह+स्त्रियां टाप्) કાળી નગોડ, વાસંતી.

शीता स्त्री. (शीत+टाप्) હળનો લીસોટો, રામપત્ની સીતા, અતિબલા વનસ્પતિ, દૂર્વા–ધ્રોખડ, એક જાતનું ઘાસ, ઠંડીચન્દ્રવાળી રાત્રિ.

शीतांशु पु. (शीताः अंशवो यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शीताकुल त्रि. (शीतया आकुलः) ઠંડીથી વ્યાકુલ–વિહ્વળ.

शीताङ्ग त्रि. (शीतं अङ्गं यस्य) ઠંડા અંગવાળું.

शीताङ्ग न. (शीतं च तत् अङ्गं च) ઠંડુ અંગ.

शीताङ्गी स्त्री. (शीतं अङ्गं यस्याः ङीप्) હંસપદી વૃક્ષ.

शीताद पु. (शीतमादत्ते, आ+दा+क) દાંતના મૂળમાં એક રોગ.

शीताद्य पु. ટાઢીયો તાવ.

शीताद्रि पु. (शीतश्चासौ अद्रिश्च) હિમાલય પર્વત.

शीतार्त्त त्रि. (शीतेन आर्तः) ઠંડીથી પીડાયેલું, ઠંડીની પીડાવાળું.

शीतालु त्रि. (शीतं न सहते, शीत+आलुच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शीतावला स्त्री. (शीतमावलयति, आ+वल्+णिच्+अण् टाप्) એક વનસ્પતિ.

शीताश्मन् पु. (शीतश्चासौ अश्मा च) ચન્દ્રકાન્તમણિ.

शीतीभाव पु. (शीत+भू+घञ् अभूततदर्थे च्वि) મોક્ષ, ઠંડા થવું.

शीतोत्तम न. (शीतेषु वस्तुषु मध्ये उत्तमम्) પાણી.

शीत्कार पु. (शीदिति शब्दस्य कारः करणम्) મૈથુન સમયે સ્ત્રીઓનો એક અસ્પષ્ટ અવાજ, "સી" એવો અવાજ.

शीत्य त्रि. (शीतामर्हति, यत्) હળથી ખેડવા યોગ્ય ખેતર.

शीधु पु. न. (शी+धुक्) શેલડીના રસનો એક દારૂ.

शीधुगन्ध पु. (शीधुरिव गन्धो यस्य) બોલસરીનું ઝાડ.

शीधुप त्रि. (शीधुं पातीति, पा+क) શેલડીના રસનો દારૂ પીનાર.

शीन त्रि. (शै+क्त सम्प्र० तस्य नः) જામી ગયેલ ઘી વગેરે, મૂર્ખ.

शुक्त न. (शुच्+क्त) માંસ, કાંજી, અમુક સમય પછી રહેવાથી ખાટો થઈ ગયેલો કોઇ મધુર પદાર્થ, નિર્જન, એકાન્ત, ત્રણ રાત્રિની કાંજી.
"कन्दमूलफलादिनी सस्नेहलवणानि च ।
यद् द्रव्येऽभिसूयन्ते तच्छुक्तमभिधीयते" ॥ राजनिघण्टु.

शुक्त त्रि. (शुच्+क्त) ખાટું, નિર્જન, પવિત્ર, ક્રૂર, કઠોર, ભેદેલ, વળગેલ.

शुक्ति स्त्री. (शुच्+क्तिन्) એક જલજન્તુ, શંખલું, છીપ, ખોપરીનો ટુકડો, નખલો નામે સુગન્ધી દ્રવ્ય, હરસનો રોગ, ઘોડાના શરીર ઉપરનું એક આવર્ત–ચકરી, એક આંખનો રોગ, બેકર્ષનું માપ, ચાર કર્ષનું માપ चुक्रिका જુઓ.

शुक्तिका स्त्री. (शुक्ति+स्वार्थे क+टाप्) છીપ, શંખલું, चुक्रिका જુઓ.

शुक्तिज न. (शुक्तेर्जायते, शुक्ति+जन्+ड) મોતી.

शुक्तिमत् पु. (शुक्तिरस्त्यस्य मतुप्) તે નામે એક કુલાચળ પર્વત.

शुक्तिमती स्त्री. (शुक्तिमत्+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક નદી.

शुक्र न. (शुच्–क्लेशे+उणा. रन् नि० कुत्वं) પારો, વીર્ય–ધાતુ, શરીરની છેલ્લી ધાતુ, એક જાતનો આંખનો રોગ.

शुक्र पु. (शुच्+रन्) દૈત્ય ગુરૂ–શુક્રાચાર્ય, શુક્રગ્રહ, અગ્નિ, ચિત્રક ઝાડ, જેઠ મહિનો, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ, શુક્રવાર.

शुक्रकर पु. (शुक्रं वीर्यं करोति, कृ+अच्) મજ્જા ધાતુ–ચરબી.

शुक्रकर त्रि. (शुक्रं वीर्यं करोति, कृ+अच्) વીર્ય કરનાર કોઇ પદાર્થ.

शुक्रकार्श्य न. (शुक्रस्य कार्श्यम्) વીર્યની ક્ષીણતા.

शुक्रकार्श्य त्रि. (शुक्रस्य कार्श्यं यस्मात्) એક જાતનો વાયુનો રોગ.

शुक्रद पु. (शुक्रं ददाति, दा+क) ઝીણા ઘઉં, જવ.

शुक्रद त्रि. (शुक्रं ददाति, दा+क) વીર્ય આપનાર કોઈ પદાર્થ.

शुक्रनाश पु. (शुक्रस्य नाशः शुक्रस्य नाशः यस्माद् वा) વીર્યનો નાશ, વાયુ.

शुक्रभुज् पु. (शुक्रं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) મોર પક્ષી.

शुक्रभू पु. (शुक्रात् भूरुत्पत्तिर्यस्य) મજ્જા ધાતુ–ચરબી.

शुक्रमातृ स्त्री. (शुक्रस्य मातेव) ભારંગ વનસ્પતિ.

शुक्रल त्रि. (शुक्रं लाति, ला+क) વીર્યવર્ધક કોઇ પદાર્થ.

शुक्रला स्त्री. (शुक्रं लाति, ला+क+टाप्) એક જાતનું ઝાડ.

शुक्रवार पु. (शुक्रस्य वारः) શુક્રવાર.

शुक्रवासर पु. (शुक्रस्य वासरः) શુક્રવાર.

शुक्रशिष्य पु. (शुक्रस्य शिष्यः) દૈત્ય, અસુર, શુક્રાચાર્યનો ચેલો.

शुक्रिय त्रि. (शुक्रस्येदं शुक्र+घ) શુક્રાચાર્યનું, શુક્રાચાર્ય સંબન્ધી.

शुक्रिय त्रि. (शुक्रो देवता यस्य शुक्र+घ) શુક્ર જેનો દેવ છે તેવું હવિષ્ય વગેરે.

शुक्रिय न. (शुक्रो देवता यस्य, घ) યજુર્વેદનો "ऋचं वाचं" એ ૩૬મો શાન્ત્યધ્યાય.

शुक्ल न. (शुच्+लक् कुत्वं) રૂપુ, માંખણ.

शुक्ल पु. (शुच्+लक् कुत्वं)ધોળોરંગ, એક આંખનો રોગ, જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ એક યોગ, ધોળો એરંડો, શુક્લપક્ષ–શુદ.

शुक्ल पु. (शुच्+लक् कुत्वं) ધોળું, શુદ્ધ, સફેદ.
"मानसे रमतां नित्यं सर्वशुक्ला सरस्वती" काव्यादर्शः

शुक्लक पु. (शुक्ल+संज्ञायां कन्) એક જાતનું ઝાડ.

शुक्लकण्ठ पु. (शुक्लः कण्ठो यस्य) એક જાતનું પક્ષી–दात्यूह.

शुक्लकण्ठक पु. (शुक्लकण्ठ+स्वार्थे क) દાત્યૂહ પક્ષિ.

शुक्लकण्ठकी स्त्री. (शुक्लकण्ठक+स्त्रियां जाति. ङीप्) દાત્યૂહ પક્ષિણી.

शुक्लकण्ठी स्त्री. (शुक्लकण्ठ+स्त्रियां जाति० ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुक्लकन्द पु. (शुक्लः कन्दो यस्य) એક કન્દ–ધોળો કન્દ, મહીપિકન્દ.

शुक्लकन्द पु. (शुक्लश्चासौ कन्दश्च) ધોળી ડુંગળી.

शुक्लकन्दा स्त्री. (शुक्लः कन्दो यस्याः) અતિ વિખની કળી.

शुक्लकर्मन् त्रि. (शुक्लं कर्म यस्य) રૂડા ચારિત્રવાળું,

નથી, સ્વભાવથી, ચારિત્ર્યથી, રાગદ્વેષના ત્યાગથી.

शीलता स्त्री. (शीलस्य भावः तल्+टाप्) સ્વભાવ, સદ્‌વર્તન, સદાચરણ, ચારિત્ર્ય, રાગદ્વેષનો ત્યાગ.

शीलत्व न. (शीलस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

शीलन न. (शील+ल्युट्) અભ્યાસ, સેવા કરવી તે, સંમાન કરવું તે, પહેરવું-ધારણ કરવું તે.

शीलवत् त्रि. (शील+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) ચારિત્રવાળું, દુરાચાર રહિત સ્વભાવવાળું.

शीलवृत्त त्रि. (शीलं वृत्तं यस्य) સારા આચરણવાળું, મૂળ સ્વભાવવાળું.

शीलसंपन्न त्रि. (शीलेन संपन्नः) शीलवत् શબ્દ જુઓ.

शीलित त्रि. (शील+क्त) જેણે અભ્યાસ કર્યો છે તે, સદાચારવાળું, મુલાકાત લીધેલું, યુક્ત, સંપન્ન.

शीला स्त्री. (शील्+अच्+टाप्) કૌંડીન્યમુનિની પત્ની.

शीली स्त्री. (शील+स्त्रियां जाति. ङीप्) અજગર, સાપેણ.

शीवन् पु. (शेते इति, शी+क्वनिप्) અજગર.

शुक् (भ्वा. प. स. सेट् शोकति) જવું, હીંડવું, ચાલવું.

शुक पु. (शुभ् दीप्तौ+उणा० कप्रत्ययेन साधुः) પોપટ, વ્યાસપુત્ર, શુકદેવ, સરસડાનું ઝાડ, રાવણનો તે નામનો મન્ત્રી, તાલીસ પત્ર.

"पराशरकुलोत्पन्नः शुको नाम महायशाः।
व्यासादरण्यां संभूतो विधूमोऽग्निरिव ज्वलन्" ॥

शुक न. (शुक्+क) ગ્રન્થિપર્ણ વૃક્ષ, વસ્ત્ર, વસ્ત્રનો છેડો, શિરસ્ત્રાણ જુઓ, દાદરનો રોગ.

शुकच्छद न. (शुकस्य च्छद इव च्छदो दलमस्य) તમાલપત્ર, ગ્રન્થિપર્ણ વૃક્ષ.

शुकजिह्वा स्त्री. (शुकस्य जिह्वेव पर्णमस्याः) એક જાતનું ઝાડ, પોપટની જીભ.

शुकतरु पु. (शुकप्रियस्तरुः) શિરીષવૃક્ષ, સરસડાનું ઝાડ.

शुकदेव पु. (शुकश्चासौ देवश्च) વ્યાસનો પુત્ર શુકદેવમુનિ.

शुकद्रुम पु. (शुकप्रियो द्रुमः) સરસડાનું ઝાડ.

शुकनामन् पु. (शुकः शुकजिह्वा नाम यस्य मध्यपद लोपः) શુકજીહ્વા નામે વૃક્ષ.

शुकनाशन पु. (शुकं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) એક જાતનો છોડ-દાદર રોગનો નાશ કરનાર.

शुकनास पु. (शुकस्य नासेव फलं यस्य) શ્યોનાક વૃક્ષ, કાદમ્બરી ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ તારાપીડ રાજાનો મંત્રી.

शुकनास त्रि. (शुकस्य नासेव नासा यस्य) પોપટના જેવા નાકવાળું.

शुकनासा स्त्री. (शुकनासेव पत्राणि अस्याः शुकस्य नासा) એક જાતની વનસ્પતિ, પોપટની નાસિકા.

शुकपिण्डी स्त्री. (शुकानां प्रिया पिण्डीव) કપિકચ્છુ-કવચ નામે વનસ્પતિ.

शुकपितामह पु. (शुकस्य पितामहः) પરાશર મુનિ.

शुकपितृ पु. (शुकस्य पितृ) શુકદેવનો પિતા-વ્યાસમુનિ.

शुकपुच्छ पु. (शुकस्य पुच्छ इव) ગંધક.

शुकपुच्छ न. (शुकस्य पुच्छम्) પોપટનું પુંછડું.

शुकपुच्छक पु. (शुकस्य पुच्छः स्वार्थे कन्) પોપટનું પુંછડું, ગંધક.

शुकपुष्प पु. (शुकप्रियं पुष्पमस्य) શિરીષવૃક્ષ-સરસડાનું ઝાડ.

शुकप्रिय पु. (शुकस्य प्रियः) દાડમનું ઝાડ, લીંબડાનું ઝાડ, સરસડાનું ઝાડ.

शुकप्रिय त्रि. (शुकस्य प्रियः) પોપટને પ્રિય.

शुकप्रिया स्त्री. (शुकस्य प्रिया) જાંબુનું ઝાડ, પોપટી.

शुकफल पु. (शुक इव फलं यस्य) આકડાનું ઝાડ.

शुकबर्ह न. (शुकस्य बर्हमिव शुकस्य बर्हम् वा) એક જાતની વનસ્પતિ, પોપટનું પીછું.

शुकवल्लभ पु. (शुकस्य वल्लभः प्रियः) શિરીષવૃક્ષ-સરસડાનું ઝાડ, દાડમનું ઝાડ, લીંબડાનું ઝાડ.

शुकवल्लभ त्रि. (शुकस्य वल्लभः) પોપટને પ્રિય.

शुकवाह पु. (शुको वाहो वाहनं यस्य) કામદેવ.

शुकशिम्बी स्त्री. (शुक इव शिम्बी) કવચ વનસ્પતિ.

शुकशिम्बी स्त्री. (,, ,,) ઉપરનો અર્થ.

शुकादन पु. (शुकैरद्यते, अद्+ल्यु) દાડમ.

शुकानना स्त्री. (शुकस्याननमिव फलं यस्याः) એક ઝાડ.

शुकी स्त्री. (शुकस्य स्त्री जाति. स्त्रियां ङीप्) પોપટી, કશ્યપની પત્ની, તામ્રાની એક કન્યા.

शुकोदर न. (शुकस्योदरमिव शुकस्योदरम् वा) તાલીસપત્ર, પોપટનું પેટ,

"पुंसवने चन्द्रनामा शुङ्गाकर्मणि शोभनः" ति. ति.

शुङ्गिन् पु. (शुङ्गोऽस्त्यस्य इनि) વડનું ઝાડ, પીપરનું ઝાડ.

शुङ्गिन् त्रि. (,, ,,) શુંગ–કાંટાવાળું.

शुच् (दिवा. उभ. सक. सेट् शुच्यति–ते) શોક કરવો, ભીના થવું, આર્દ્ર થવું.

शुच् (भ्वा. प. स. सेट् शोचति) શોક કરવો. अनु+शुच्=(अनुशोचति) કોઇને ઉદ્દેશી પશ્ચાત્તાપ કરવો.

शुच् स्त्री. (शुच्+क्विप्) શોક, પશ્ચાત્તાપ.

शुचा स्त्री. (शुच्+क्विप्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે.

शुचि पु. (शुच्+कि) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, ધોળો વર્ણ, સૂર્ય, આષાઢ મહીનો, જેઠ મહીનો, શૃંગારરસ, શુદ્ધ આચરણ, ગ્રીષ્મઋતુ–ઉનાળો, શુદ્ધમંત્રી, એક જાતનો અગ્નિ, ધોળો રંગ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, જપ, દોષરહિતપણું, શુદ્ધપણું, ચંદ્ર, કપૂર, શુક, વિષ્ણુ, બ્રહ્મચર્ય, પવિત્રતા, નિર્મળતા.

शुचि त्रि. (,, ,,) શુદ્ધ, પવિત્ર, ધોળું, નિર્દોષ. સ્વચ્છ.

शुचि स्त्री. (,, ,,) કાશ્યપની પત્ની, તામ્રાની એક કન્યા.

शुचित त्रि. (शुच्+क्त) શુદ્ધ કરેલ, પવિત્ર કરેલ, શોક કરેલ.

शुचिता स्त्री. (शुचेः भावः, तल्+टाप्) પવિત્રતા, નિર્મળપણું, સ્વચ્છપણું, શુદ્ધ.

शुचित्व न. (शुचेः भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुचिद्रुम पु. (शुचिः पवित्रो द्रुमः) પીપળાનું ઝાડ.

शुचिप्रणी स्त्री. (शुचिं प्रणयति, प्र+नी+क्विप्) આચમન વિગેરેથી શુદ્ધ કરવું તે.

शुचिमणि पु. (शुचिश्चासौ मणिश्च) સ્ફટિક મણિ, ધોળો મણિ, સ્વચ્છ મણિ.

शुचिमल्लिका स्त्री. (शुचिश्चासौ मल्लिका च) મોગરો, બટમોગરો.

शुचिरोचिस् पु. (शुचिः शुक्लं रोचिरस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शुचिरोचिस् त्रि. (शुचि शुक्लंरोचिः किरणं यस्य) ઉજ્જ્વળ કાન્તિવાળું, ધોળું.

शुचिव्रत त्रि. (शुचि व्रतं यस्य) પવિત્ર વ્રતવાળું.

शुचिव्रत पु. (शुचि व्रतमस्य) પુંડરીક વૃક્ષ.

शुचिव्रत न. (शुचि च तत् व्रतञ्च) પવિત્ર વ્રત.

शुचिश्रवस् पु. (शुचि श्रवो यस्य) વિષ્ણુ.

शुचिश्रवस् त्रि. (,, ,,) પવિત્ર યશવાળુ.

शुचिस्मित त्रि. (शुचि स्मितं यस्य) મન્દ હાસ્યવાળુ.

शुच्य् (भ्वा. प. सेट् शुच्यति) નહાવું, સ્નાન કરવું, અ. અભિષેક કરવો, આસવ કાઢવો, મથવું, પીડવું, નીચોવવું, સાંધવું, સંધાન કરવું સ.

शुटीर पु. (शौटीर+पृषो.) વીર, શૂરવીર.

शुटीरता स्त्री. (शुटीरस्य भावः, तल्+टाप्) શૌર્ય, પરાક્રમ, વીરતા.

शुटीरत्व न. (शुटीरस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે,

शुठ् (भ्वा. प. स. सेट् शोठति) ગતિ અટકાવવી.

शुठ् (चु. उभ सक. सेट् शोठयति–ते) આળસ કરવી, આળસુ થવું.

शुण्टि स्त्री. (शुठि+इन्+टठयोरभेदात्) સુંઠ.

शुण्ठ् (चु. उभ. स. सेट् शुण्ठयति–ते) શોધવું.

शुण्ठ् (भ्वा. प. स. सेट् शुण्ठति) શોધવું.

शुण्ठि स्त्री. (शुठि+इन् वा ङीप्) સુંઠ.

शुण्ठी स्त्री. (शुठि+इन्+ङीप्) સુંઠ.

शुण्ठ्य न. (शुठि+यत्) સુંઠ.

शुण्ड पु. (शुन्+ड तस्य नेत्वम्) મદનું ઝરણ, હાથીની સુંઢ.

शुण्डक पु. (शुंड+संज्ञायां कन्) દારૂ વેચનાર–કલાલ.

शुण्डा स्त्री. (शुंड+स्त्रियां टाप्) હાથીની સુંઢ, દારૂ પીવાનું સ્થળ, દારૂની દુકાન, દારૂ, વેશ્યા, પાણિની હાથણી, કુટણી સ્ત્રી, કમળની દાંડલી.

शुण्डापान न. (शुण्डा सुरा पीयतेऽत्र, पा+आधारे ल्युट्) દારૂ પીવાનું સ્થળ, દારૂ પીવો તે.

शुण्डार पु. (शुण्डा+अस्त्यर्थे र) દારૂ વેચનાર કલાલ, હાથી.

शुण्डारी स्त्री. (शुण्डार+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

शुण्डाल पु. (शुण्डा+अस्त्यर्थे लच्) હાથી.

शुण्डाली स्त्री. (शुण्डाल+स्त्रियां जाति. ङीप्) હાથણી.

शुण्डिका स्त्री. (शुण्डा+कन्+टाप् अत इत्वं) "शुण्डा" શબ્દ જુઓ.

शुण्डिन् पु. (शुण्डा+अस्त्यर्थे इनि) હાથી, દારૂ વેચનાર.

शुण्डिनी स्त्री. (शुण्डा+इनि+ङीप्) હાથણી, દારૂ

શુભ આચરણવાળું.

शुक्लकर्मन् न. (शुक्लं च तत् कर्म च) પવિત્ર કામ, શુદ્ધ કર્મ.

शुक्लकुष्ठ न. (शुक्लं च तत् कुष्ठं च) ધોળો કોઢ.

शुक्लक्षीरा स्त्री. (शुक्लं क्षीरं निर्यासो यस्याः) काकोली વનસ્પતિ.

शुक्लता स्त्री. (शुक्लस्य भावः, तल्+टाप्) ધોળાપણું, શુક્લતા.

शुक्लत्व न. (शुक्लस्य भावः, त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुक्लदुग्ध पु. (शुक्लं दुग्धमस्य) શીંગોડું.

शुक्लदुग्ध त्रि. (शुक्लं दुग्धं यस्य) ધોળા દુધવાળું.

शुक्लधातु पु. (शुक्लश्चासौ धातुश्च) સફેદ ધાતુ, ખડી–ચાક.

शुक्लपक्ष पु. (शुक्लश्चासौ पक्षश्च) ધોળું પખવાડીયું, ધોળી પાંખ.

"तत्र पक्षावुभौ मासे शुक्लकृष्णौ क्रमेण हि।

चन्द्रवृद्धिकरः शुक्लः कृष्णश्चन्द्रक्षयात्मकः" ॥ ज्योतिस्तत्त्वम्.

शुक्लपक्ष त्रि. (शुक्लौ पक्षौ यस्य) બગલો પક્ષી.

शुक्लपक्षी स्त्री. (शुक्लपक्ष+स्त्रियां जाति. ङीष्) બગલી પક્ષિણી.

शुक्लपुष्प न. (शुक्लञ्च तत् पुष्पञ्च) ધોળુ ફૂલ.

शुक्लपुष्प पु. (शुक्लं पुष्पं यस्य) મોગરાનું ઝાડ, એક જાતનું ઝાડ.

शुक्लपुष्प त्रि. (,, ,,) ધોળા ફૂલવાળું.

शुक्लपुष्पी स्त्री. (शुक्लं पुष्पं यस्याः) સૂરજ ફુલનું ઝાડ, નાગદન્તી.

शुक्लपृष्ठक पु. (शुक्लं पृष्ठं यस्य कप्) નગોડનું ઝાડ.

शुक्लमूल पु. (शुक्लं मूलं यस्य) ધોળું લસણ.

शुक्लयजुस् न. (शुक्लं च तत् यजुश्च) "इषेत्वा" ઇત્યાદિ ચાલીસ અધ્યાયનો એક યજુર્વેદ.

शुक्लरोहित पु. (शुक्लश्च रोहितश्च) ધોળો અને લાલ મિશ્રરંગ.

शुक्लरोहित त्रि. (शुक्लश्चासौ रोहितश्च) ધોળા રોહિડાનું ઝાડ.

शुक्लरोहित त्रि. (शुक्लश्च रोहितश्च) ધોળા–લાલ મિશ્ર રંગનું.

शुक्लला स्त्री. (शुक्लं लाति, ला+क+टाप्) उच्चटा નામે વનસ્પતિ.

शुक्लवायस पु. (शुक्लश्चासौ वायसश्च) ધોળો કાગડો, બગલો.

शुक्लवायसी स्त्री. (शुक्लवायस+स्त्रियां जाति. ङीष्) કાગડી, બગલી.

शुक्लवृक्ष पु. (शुक्लश्चासौ वृक्षश्च) એક ઝાડ.

शुक्लशाल पु. (शुक्लश्चासौ शालश्च) પહાડી લીંબડો, ધોળા રંગનું ઝાડ.

शुक्ला स्त्री. (शुक्ल+अर्श आद्यच्+टाप्) સરસ્વતી,સાકર, વિદારી, ધોળી સ્ત્રી, કાકોલી, સ્નુહી વનસ્પતિ.

शुक्लाङ्ग त्रि. (शुक्लं अङ्गं यस्य) ધોળા અંગવાળું.

शुक्लाङ्ग पु. (शुक्लं अङ्गमस्य) ચોપચીની, વનસ્પતિ.

शुक्लाङ्गी स्त्री. (शुक्लाङ्ग+स्त्रियां ङीष्) શેફાલિકા નામે વનસ્પતિ.

शुक्लापाङ्ग पु. (शुक्लः अपाङ्गो यस्य) મોર પક્ષી.

"शुक्लापांगैः सजलनयनैः स्वागतीकृत्य केकाः" मेघदूते.

शुक्लापाङ्गी स्त्री. (शुक्लापाङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર પક્ષિણી.

शुक्लाम्ल न. (शुक्लं च तत् अम्लं च)એક જાતનું શાક.

शुक्लार्क पु. (शुक्लश्चासौ अर्कश्च) ધોળો આકડો.

शुक्लार्म्मन् न. એક જાતનો નેત્રરોગ.

शुक्लिमन् पु. (शुक्लस्य भावः इमनिच्) ધોળો રંગ–ધોળાશ.

शुक्लीकरण न. (शुक्ल+च्वि+कृ+ल्युट्) ધોળું કરવું તે.

शुक्लीकृत त्रि. (शुक्ल+च्वि+कृ+क्त) ધોળું કરેલું.

"येन शुक्लीकृता हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः।

मयूराश्चित्रिता येन स ते वृत्तिं विधास्यति" ॥ सुभाषिते

शुक्लीभवन न. (शुक्ल+च्वि+भू+ल्युट्) ધોળું થવું.

शुक्लीभाव पु. (शुक्ल+च्वि+भू+अण्) ધોળા થવું.

शुक्लीभूत त्रि. (शुक्ल+च्वि+भू+क्त) ધોળું થયેલ.

शुक्लोपला स्त्री. (शुक्लः उपलो यस्याः) સાકર.

शुङ्ग पु. (शम्+ग तस्य नेत्त्वं नि. अत उत्वञ्च) વડ–વૃક્ષ, આમ્રાતક વૃક્ષ, કંટક–કાંટો.

शुङ्गा स्त्री. (शुङ्गोऽस्त्यस्याः अच्+टाप्) પીતપાપડાનું ઝાડ, ધાન્ય વગેરેનો કાંટો.

शुङ्गाकर्मन् न. (शुङ्गैः वटपल्लवैः आ सम्यक् कर्म यत्र) એક જાતનો ગર્ભસંસ્કાર.

शुनकचिल्ली स्त्री. (शुनकप्रिया चिल्ली) એક જાતનો છોડ.

शुनकी स्त्री. (शुनक+स्त्रियां जाति. ङीप्) કુતરી.

शुनाशीर पु. (शुष्टु नासीरं यस्य पृषो.) ઇન્દ્ર, ઘુવડ.

शुनासीर पु. (सुष्टु नासीरं यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुनि पु. (शुनति क्षिप्रं गच्छति, शुन्+इन्) કુતરો.

शुनी स्त्री. (शुनि+स्त्रियां ङीप्) કુતરી, કોહળાનો વેલો.

शुनीर पु. (शुनी+संघार्थे र) કુતરીઓનો સમૂહ.

शुन्ध् (चु. उभ. सेट् शुन्धयति-ते) શુદ્ધ થવું અ, શુદ્ધ કરવું સક.

शुन्ध् (भ्वा. प. स. सेट् शुन्धति) ઉપર પ્રમાણે.

शुन्ध्यु पु. (शुन्ध्+युच् तस्य न अनादेशः) વાયુ.

शुन्भ् (तुदा. प. सेट् शुभति) દીપવું, પ્રકાશવું अक. મર્દન કરવું सक.

शुन्य न. (शुनीनां समूहः यत्) કુતરીનો સમૂહ.

शुन्य त्रि. (शून्य-पृषो.) ખાલી, સૂનુ, શુન્ય.

शुभ् (तुदा. प. सेट् शुभति) દીપવું, પ્રકાશવું, શોભવું, अ. હિંસા કરવી. स.

शुभ् (भ्वा. आ. अ. सेट् शोभते) દીપવું, પ્રકાશવું.

शुभ न. (शुभ्+क) મંગળ, શુભ, કલ્યાણ, પદ્મકાષ્ટ, એકખેચર નગર.

शुभ पु. (शोभते शुभ्+क) જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ એક યોગ.

शुभ त्रि. (शुभ+क) શુભ, માંગલિક, કલ્યાણવાળું, સારૂં.

शुभंयु पु. (शुभम्+अस्त्यर्थे युच्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुभकर त्रि. (शुभं करोति, कृ+अच) શુભ કરનાર, મંગળ કરનાર, કલ્યાણ કરનાર.

शुभगन्ध पु. (शुभो गन्धः) સારી ગન્ધ, ઉત્તમ ગન્ધ.

शुभगन्ध त्रि. (शुभो गन्धो यस्य) સારા ગન્ધવાળુ, ઉત્તમ ગન્ધવાળુ.

शुभगन्धक न. (शुभो गन्धोऽस्य कप्) બોલનામે સુગન્ધી દ્રવ્ય.

शुभगन्धक त्रि. (,, ,,) શુભગન્ધવાળું, ઉત્તમ વાસવાળું.

शुभग्रह पु. (शुभः शुभदायकः ग्रहः) શુભદાયકગ્રહ, ગુરૂ-શુક્ર-ચન્દ્ર-બુધ.

शुभङ्कर त्रि. (शुभं करोति, कृ+अच्) શુભ કરનાર, કલ્યાણ કરનાર, મંગળ કરનાર.

शुभंकरी स्त्री. (शुभंकर+ स्त्रियां जाति. ङीप्) દુર્ગાદેવી.

शुभद पु. (शुभं ददाति, दा+क) પીપળાનું ઝાડ,

शुभद त्रि. (शुभं ददाति, दा+क) મંગળ આપનાર, કલ્યાણ આપનાર.

शुभदन्ती स्त्री. (शुभा दन्ता अस्याः ङीप्) સારાદાંતવાળી સ્ત્રી, વાયવ્યકોણના દિગ્ગજની સ્ત્રી, હાથણી.

शुभपत्रिका स्त्री. (शुभानि पत्राण्यस्याः कप् टाप् अत इत्वं) સાલપાન વનસ્પતિ,

शुभपत्री स्त्री. (शुभानि पत्राणि यस्याः ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुभम् अव्य. (शुभ+कमु) મંગળ, કલ્યાણ.

शुभलग्न न. (शुभं च तत् लग्नं च) સારૂં લગ્ન, માંગલિક લગ્ન.

शुभवासन पु. (शुभं वासयति मुखम्, वासि+ल्यु) મુખવાસ દ્રવ્ય-પાન સોપારી વિગેરે.

शुभवासन त्रि. (शुभा वासना यस्य) સારી વાસનાવાળું.

शुभशील त्रि. (शुभः शीलो यस्य) સારા સ્વભાવવાળું, ઉત્તમ ચારિત્રવાળું.

शुभसूचक त्रि. (शुभं सूचयति, सूच्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) સારૂં સૂચવનાર.

शुभसूचिका स्त्री. (शुभ+सूच्+ण्वुल् अत इत्वं) શુભ સૂચવનારી.

शुभसूचन त्रि. (शुभं सूचयति, सूच्+ल्यु) સારૂં સૂચવનાર.

शुभसूचनी स्त्री. (शुभसूचन+स्त्रियां ङीप्) તે નામે એક દેવી.

शुभस्थली स्त्री. (शुभा चासौ स्थली च) યજ્ઞ ભૂમિ, સારૂં સ્થળ

शुभा स्त्री. (शुभ्+क+टाप्) શોભા, કાન્તિ, ઇચ્છા, ગોરોચના, ખીજડી, પ્રિયંગુ, સરસવ, કાંગ, ધોળી ધ્રો, દેવસભા, પાર્વતીની એક સખી.

शुभाकिनी स्त्री. એક જાતની વનસ્પતિ.

शुभाङ्ग त्रि. (शुभं अङ्गं यस्य) સારા અંગવાળું, સુંદર અંગવાળું.

વેચનાર, છછુંદર.

शुण्डिमूषिका स्त्री. (शुण्डिनी मूषिकेव) છછુંદરી.

शुण्डी स्त्री. (शुण्डाकारोऽस्त्यस्याः, अच्+गौरा. ङीष्) હાથણી, એક ઝાડ.

शुतुद्रि स्त्री. તે નામે એક નદી.

शुद्ध न. (शुध्+क्त) સૈંધવ લવણ, મરી, રૂપુ.

शुद्ध त्रि. (शुध्+कर्मणि क्त) કેવળ, નિર્દોષ, શુદ્ધ-પવિત્ર, સ્વચ્છ, ધોળું.

शुद्धकोटि स्त्री. (शुद्धा चासौ कोटिश्च) ત્રિકોણુની સરલ બાજુ, ચતુષ્કોણુની સરલ બાજુ, નિર્દોષ પક્ષ.

शुद्धजङ्घ पु. (शुद्धा जङ्घा यस्य) ગધેડો.

शुद्धजङ्घी स्त्री. (शुद्धजङ्घ+स्त्रियां ङीष्) ગધેડી.

शुद्धता स्त्री. (शुद्धस्य भावः, तल्+टाप्) પવિત્રતા, સ્વચ્છતા, ધોળાશ, શુદ્ધપણું.

शुद्धत्व न. (शुद्धस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुद्धदत् त्रि. (शुद्धा दन्ता यस्य दतादेश) સ્વચ્છ દાંતવાળું.

शुद्धधी स्त्री. (शुद्धा चासौ धीश्च) પવિત્ર બુદ્ધિ.

शुद्धधी त्रि. (शुद्धा धीर्यस्य) શુદ્ધ બુદ્ધિવાળું, શુદ્ધ ધ્યાન કરનાર.

शुद्धबुद्धि त्रि. (शुद्धा बुद्धिर्यस्य) શુદ્ધ બુદ્ધિવાળું.

शुद्धबुद्धि स्त्री. (शुद्धा चासौ बुद्धिश्च) પવિત્ર બુદ્ધિ.

शुद्धमति त्रि. (शुद्धा मतिर्यस्य) શુદ્ધ બુદ્ધિવાળું.

शुद्धमति स्त्री. (शुद्धा चासौ मतिश्च) પવિત્ર બુદ્ધિ, શુદ્ધ બુદ્ધિ, ભીમકરાજાની પત્ની-રૂક્મિણીની માતા.

शुद्धमति पु. ગઈ ઉત્સર્પિણીમાં થયેલા ૨૧મા જૈન તીર્થંકર.

शुद्धमांस न. (शुद्धं मांसं यस्य) એક જાતનું પકવ માંસ.

शुद्धवध पु. (शुद्धश्चासौ वधश्च) કેવળ વધ.

शुद्धवल्ली स्त्री. (शुद्धा चासौ वल्ली च) ગળો, પવિત્રતા.

शुद्धवासस् त्रि. (शुद्धं वासो यस्य) પવિત્ર વસ્ત્રવાળું.

शुद्धवासस् न. (शुद्धं वासः) પવિત્ર વસ્ત્ર.

शुद्धा स्त्री. (शुद्ध+स्त्रियां टाप्) ફટકડી, કાસડાનું બી, શુદ્ધ સ્ત્રી.

शुद्धानुमान न. (शुद्धं अनुमानं) દોષવિનાનું અનુમાન.

शुद्धान्त पु. (शुद्धः निर्दोषः अन्तः पर्यन्तो यस्य) જનાનખાનુ, જનાનખાનામાં રહેલી સ્ત્રી.

शुद्धान्त पु. (शुद्धस्य शुद्धेः वा अन्तः) સૂતકનો છેડો-અન્ત.

शुद्धान्तपालक पु. (शुद्धान्तस्य पालकः) જનાનખાનાનો પહેરેગીર.

शुद्धापह्नुति स्त्री. (शुद्धा अपह्नुतिः) તે નામનો એક અર્થાલંકાર.

शुद्धि स्त्री. (शुद्ध+भावे क्तिन्) પવિત્રતા, સ્વચ્છતા, નિર્દોષપણું, ધોવું, સાફ કરવું, વૈદિકકર્મ યોગ્યતા સંપાદક એક સંસ્કાર, દુર્ગાદેવી.

शुद्धिकन्द पु. (शुद्धिफलः कन्दः) ધોળો કન્દ, પવિત્ર કન્દ,

शुद्धोदन पु. શાકયમુનિનો પિતા.

शुद्धोदनज पु. (शुद्धोदनात् जायते, जन्+ड) બૌદ્ધ શાક્ય મુનિ.

शुद्धोदनजात पु. (शुद्धोदनात् जातः) ઉપરનો અર્થ.

शुद्धोदनतनय पु. (शुद्धोदनस्य तनयः) બૌદ્ધ શાકય મુનિ.

शुद्धोदनतनुज पु. (शुद्धोदनस्य तनुजः) ઉપરનો અર્થ.

शुद्धोदनपुत्र पु. (शुद्धोदनस्य पुत्रः) બૌદ્ધ શાક્ય મુનિ.

शुद्धोदनसुत पु. (शुद्धोदनस्य सुतः) ઉપરનો અર્થ.

शुद्धोदनसूनु पु. (शुद्धोदनस्य सूनुः) બૌદ્ધ શાકય મુનિ.

शुद्धोदनात्मज पु. (शुद्धोदनस्य आत्मजः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शुध् (दिवा. प. अनिट् शुध्यति) પવિત્ર થવું, શુદ્ધ થવું, સમાપ્ત થવું અ., પવિત્રકરવું, શુદ્ધ કરવું, સમાપ્ત કરવુ સ.

शुन् (तुदा. प. स. सेट् शुनति) જવું.

शुन पु. (शुन्+क) કુતરો.

शुनःशेफ पु. (शुन इव शेफोऽस्य अलुक् समा.) વિશ્વામિત્રનો શિષ્ય એક મુનિ.

शुनक पु. (शुन इव कन्) કુતરો, તે નામે એક મુનિ.

शुनकचञ्चुका स्त्री. (शुनकस्येव चञ्चुः पत्रे यस्याः कप्) એક જાતનો છોડ.

शुभाङ्ग न. (शुभं च तत् अङ्गं च) સારૂં-સુંદર અંગ.

शुभाचार त्रि. (शुभः आचारो यस्य) સારા પવિત્ર આચારવાળું.

शुभाचारा स्त्री. (शुभः आचारो यस्याः) પાર્વતીની એક સખી, સારા આચારવાળી સ્ત્રી.

शुभाञ्जन पु. (शुभं अंजनं यस्मात्) સરગવાનું ઝાડ.

शुभानन त्रि. (शुभं आननं यस्य) સુંદર મુખવાળું.

शुभानन न. (शुभं च तत् आननं च) સારૂમુખ.

शुभापाङ्गा स्त्री. (शुभः अपाङ्गो यस्याः) સુંદર કટાક્ષ-વાળી સ્ત્રી.

शुभाशुभ न. (शुभं चाशुभं च) શુભ અને અશુભ.

शुभेतर न. (शुभादितरः) અશુભ, અમંગલ, ખરાબ.

शुभ्र न. (शुभ्+रक्) અભ્રક, રૂપું, હીરાકસી, સૈન્ધવ-લવણ, ધોળું ચન્દન.

शुभ्र पु. (शुभ्+रक्) ધોળોરંગ, સ્ફાટિકમણિ.

शुभ्र त्रि. (शुभ्+रक्) ધોળું, ધોળા રંગનું, ઉજ્વળ.

शुभ्रकर पु. (शुभ्रं करोति, कृ+अच्) ચન્દ્ર, કપૂર, ધોળો હાથ.

शुभ्रकर त्रि. (शुभ्राः कराः यस्य) ધોળા કિરણ-વાળું, ઉજ્વલ કિરણવાળું, ધોળા હાથવાળું.

शुभ्रकिरण पु. (शुभ्राणि किरणानि यस्य) ધોળા કિરણવાળું, ઉજ્વલ કિરણવાળું.

शुभ्रकृत् पु. (शुभ्रं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) સાઠ સંવત્સર પૈકી એક વર્ષ.

शुभ्रकृत् त्रि. (शुभ्रं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) ધોળું કરનાર.

शुभ्रता स्त्री. (शुभ्रस्य भावः, तल्+टाप्) ધોળાશ, ધોળાપણું, ઉજ્વલપણું.

शुभ्रत्व न. (शुभ्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.

शुभ्रदन्ती स्त्री. (शुभ्राः दन्ताः यस्याः) સારા દાંત-વાળી સ્ત્રી, વાયવ્યકોણના દિગ્ગજની સ્ત્રી હાથણી.

शुभ्ररश्मि पु. (शुभ्राः रश्मयः यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

शुभ्रा स्त्री. (शुभ्र+अच्+टाप्) ખાવાનો એક પદાર્થ, ગંગા નદી, સાકર, વંશલોચન, ફટકડી, સ્ફટિકમણિ.

शुभ्रांशु पु. (शुभ्राः अंशवो यस्य) ચંદ્ર, કપૂર.

शुभ्रालु पु. (शुभ्रश्चासौ आलुश्च) ધોળો આલુ, મહિ-ષકન્દ વનસ્પતિ.

शुम्रि पु. (शुम्+क्रि) બ્રહ્મદેવ.

शुम्भ पु. (शुम्भ्+अच्) તે નામનો એક રાક્ષસ.

शुम्भ न. (,, ,,) દોરી.

शुम्भघातिनी स्त्री. (शुम्भं हन्ति, हन्+इनि+ङीप् घाता-देशः) દુર્ગાદેવી.

शुम्भपुरी स्त्री. (शुम्भस्य पुरी) તે નામનું એક શહેર-શુંભલપુર.

शुम्भमथिनी स्त्री. (शुम्भं मथ्नाति, मथ्+इनि+ङीप्) દુર્ગાદેવી.

शुम्भमर्दिनी स्त्री. (शुम्भं मृद्नाति, मृद्+णिनि+ङीप्) દુર્ગાદેવી.

शुर् (दिवा. आ. स. सेट् शूर्यते) મારવું, થંભાવવું.

शुल्क् (चु. उभ. सक. सेट् शुल्कयति-ते) બોલવું, છોડવું, મેળવવું, સર્જવું, આપવું, દેવું.

शुल्क पु. न. (शुल्क्+घञ्) જકાત, કર, લગ્નકાલ વિગેરેમાં કન્યાપક્ષવાળા કન્યા આપી વરપક્ષવાળા પાસેથી જે ધન લે છે તે, એક જાતનું સ્ત્રીધન, મૂલ્ય, કિંમત, સંભોગ માટે સ્ત્રીને અપાતું દ્રવ્ય.
"अशुल्कोपहृतायास्तु पिण्डदावोढुरेव ते" स्मृतिः

शुल्कस्थान न. (शुल्कस्य स्थानम्) જ્યાં જકાત-કર વિગેરે લેવાતું હોય તેવું સ્થલ, જેના ઉપર જકાત લેવાની હોય તે ચીજ.

शुल्काध्यक्ष पु. (शुल्कस्य अध्यक्षः) દાણ લેનાર અધિકારી.

शुल्व् (चु. उभ. स. सेट् शुल्वयति-ते) આપવું, દેવું, માપવું.

शुल्व न. (शुल्व+अच्) તાંબુ, [illegible], [illegible] કર્મ, આચાર, મર્મ, દોરી.

शुल्वा स्त्री. (शुल्व+टाप्) [illegible]

शुल्वारि पु. ([illegible]) ગંધક.

शुश्रूषा [illegible]

शुश्रूषु [illegible]

[illegible]

शून्यस्थान न. (शून्यं च तत् स्थानं च) એકાન્ત, નિર્જનસ્થાન.

शून्यहस्त त्रि. (शून्यः हस्तो यस्य) ખાલીહાથવાળું

शून्या स्त्री. (शून्यमस्त्यस्याः, अच्+टाप्) નલી જુઓ, મહાકટકીની વનસ્પતિ.

शूयमान त्रि. (श्वि+यक्+शानच्) વધતુ જતું, સૂજી જતું

शूर् (दिवा. आ. स. सेट् शूर्यते) હિંસા કરવી, સ્તબ્ધ થવું.

शूर् (चु. उभ. स. सेट् शूरयति-ते) પરાક્રમ કરવું.

शूर पु. (शूर्+अच्) વીર, પરાક્રમી, વસુદેવ, યાદવ, સૂર્ય, આકડાનું ઝાડ, સિંહ, ભુંડ, ડુક્કર, ચિત્રક વૃક્ષ, સાગનું ઝાડ, મસૂરધાન્ય.

शूरण पु. (शूर्+ल्यु) શૂરણ નામે એક કન્દ, શોણાકવૃક્ષ.

शूरता स्त्री. (शूरस्य भावः, तल्+टाप्) વીરપણું, પરાક્રમીપણુ.

शूरत्व न. (शूरस्य भावः, त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शूरदेव पु. ભાવી ઉત્સર્પિણીમાં પહેલા જૈન તીર્થંકર.

शूरसेन पु. (शूरा सेना यत्र यस्य वा) એક દેશનું નામ, તે નામનો એક રાજા.

शूरसेनज पु. (शूरसेनाज्जायते, जन्+ड) શૂરસેનનો પુત્ર કંસરાજા.

शूरी स्त्री. (शूर+स्त्रियां जाति. ङीष्) સિંહણ, ભુંડણી, ડુક્કરી.

शूर्प् (चु. उभ. स. सेट् शूर्पयति-ते) માગવું.

शूर्प पु. (शूर्प्यते धान्यादिकमनेन शूर्प्+घञ्) સૂપડું.

शूर्पक पु. તે નામનો એક દૈત્ય,

शूर्पकर्ण पु. (शूर्पं इव कर्णौ यस्य) ગણપતિ, હાથી.

शूर्पकर्णी स्त्री. (शूर्पकर्ण+स्त्रियां जाति. ङीष्) હાથણી.

शूर्पणखा स्त्री. (शूर्पं इव नखाः अस्याः णत्वं वा ङीप्) તે નામની રાવણની બ્હેન.

शूर्पणखी स्त्री. (शूर्पणख+ङीप् णत्वम्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शूर्पनिष्पाव पु. ધાન્યનું ભુસુ, એક સુપડું-ધાન્યનું એક સુપડાનું માપ.

शूर्पपर्णी स्त्री. (शूर्पं इव पर्णान्यस्याः ङीप्) જંગલી મગ.

शूर्पवात पु. (शूर्पस्य वातः) સુપડાનો પવન.

शूर्पश्रुति पु. (सूर्पाविव श्रुती यस्य) ગણપતિ, હાથી.

शूर्म पु. (सुष्ठु ऊर्मिरस्त्यस्याः अच् वा पृषो० सस्य शः) લોઢાની પ્રતિમા, લુહાર, સોનીની એરણ.

शूर्मि स्त्री. (सुष्ठु ऊर्मि यस्य) લોઢા વગેરેની પ્રતિમા.

शूल् (भ्वा. प. अक. सेट् शूलति) રોગી થવું.

शूल पु. न. (शूल्+क) શૂળનો રોગ, ત્રિશૂળ, શૂળી, ભાલો, પીડા, દુઃખ, મૃત્યુ, ચિન્હ, માંસ શેકવાનો લોખંડી શળીઓ.

शूलक पु. (शूल+संज्ञायां कन्) ઉપરના અર્થ, દુર્વિભાગ્ય.

शूलग्रन्थि पु. (शूलाकारः ग्रन्थिरस्य) એક જાતની ધ્રોખડ.

शूलघातन न. (शूलं रोगभेदं घातयति, हन्+णिच्+ल्यु) મંડૂર, લોહભસ્મ.

शूलघ्न पु. (शूलं हन्ति, हन्+टक्) તુંબુરૂ વૃક્ષ.

शूलद्विष् पु. (शूलस्य द्विट्) હીંગ.

शूलधन्वन् पु. (शूलं धनुरायुधमस्य अनङ् समा०) શિવ.

शूलधर पु. (शूलं धारयति, धारि+अच्-ह्रस्वः) શિવ.

शूलधरा स्त्री. (शूलधर+स्त्रियां टाप्) દુર્ગાદેવી.

शूलधारिणी स्त्री. (शूलं धारयति, धृ+इन्+ङीप्) દુર્ગાદેવી.

शूलधारिन् पु (शूलं धरति, धृ+णिनि) શિવ, મહાદેવ.

शूलधृज् पु. (शूलं धर्जति, धृज्+क्विप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शूलधृज् स्त्री. (,, ,,) દુર્ગાદેવી.

शूलधृष् स्त्री. (शूलेन धर्षति दैत्यान् , धृष्+क्विप्) દુર્ગાદેવી.

शूलधृष् पु. (,, ,,) શિવ, મહાદેવ.

शूलनाशन न. (शूलं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) સંચળ, પુષ્કરમૂળ.

शूलनाशन पु. (,, ,,) હીંગ.

शूलपत्री स्त्री. (शूलमिव पत्रं यस्याः ङीप्) એક જાતનું ઘાસ.

शूलपाणि पु. (शूलं पाणौ यस्य) શિવ.

शूकरमुख न. તે નામે એક નરક.
शूकराक्रान्ता स्त्री. (शूकरेणाक्रम्यते स्म, आ+क्रम्+क्त+टाप्) વરાહક્રાન્તા વનસ્પતિ.
शूकरी स्त्री. (शूकर+स्त्रियां जाति. ङीप्) ઉપર પ્રમાણે, ભુંડણી, ડુક્કરી.
शूकरेष्ट पु. (शूकरस्य इष्टः) કશેરુ નામે એક છોડ.
शूकरेष्ट त्रि. (,, ,,) ભુંડને પ્રિય, ડુક્કરને વહાલું.
शूकल पु. (शूक+ला+क) તોફાની ઘોડો.
शूकवत् त्रि. (शूक+अस्त्यर्थे वत्) તીક્ષ્ણ અગ્રવાળુ, શિખાવાળું, દયાળુ.
शूकवती स्त्री. (शूक+मतुप्+ङीप्) કવચ વનસ્પતિ, તીક્ષ્ણ અગ્રવાળી, દયાળુ સ્ત્રી, શિખાવાળી.
शूकशिम्बा स्त्री. (शूकयुक्ता शिम्बा) કવચ વનસ્પતિ.
शूकशिम्बि स्त्री. (शूकयुक्ता शिम्बिः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शूकशिम्बी स्त्री. (शूकशिम्बि+स्त्रियां वा ङीप्) કવચ વનસ્પતિ.
शूका स्त्री. (शूकोऽस्त्यस्याः, अच्+टाप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शूकापृष्ठ पु. એક જાતનો મણિ.
शूकूल पु. માછલું, એક જાતનું માછલું, નાગર મોથ.
शूकूली स्त्री. (शूकूल+स्त्रियां जाति. ङीप्) માછલી, એક જાતની માછલી.
शूत्तिपर्ण पु. (श्वि+क्तिच् शूति स्फीतं पर्णं यस्य) ગરમાળો.
शूद्र पु. (शुच्+रक् पृषो. चस्य दःदीर्घश्च) ચોથોવર્ણ-શૂદ્ર.
शूद्रता स्त्री. (शूद्रस्य भावः तल्+टाप्) શૂદ્રપણું.
शूद्रत्व न. (शूद्रस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शूद्रधर्म पु. (शूद्रस्य धर्मः) શૂદ્રનો ધર્મ.
शूद्रभिक्षित न. (शूद्रात् भिक्षितम्) શૂદ્ર પાસે માંગેલી ભિક્ષા.
शूद्रभूयिष्ठ त्रि. (शूद्राः भूयिष्ठाः यत्र) જેમાં શૂદ્રની વસ્તિ ઘણી છે તે.
शूद्रा स्त्री. (शूद्रस्य स्त्री, टाप्) શૂદ્રજાતિની સ્રી.
शूद्रान्न न. (शूद्रस्य अन्नम्) શૂદ્રનું અનાજ.
शूद्रापरिणयन न. (शूद्रायाः परिणयनम्) શૂદ્ર સ્ત્રીને પરણવું તે.
शूद्रापुत्र पु. (शूद्रायाः पुत्रः) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રીનો પુત્ર.
शूद्रापुत्री स्त्री. (शूद्रायाः पुत्री) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રીની પુત્રી.
शूद्राभार्य पु. (शूद्रा भार्या यस्य) જેની સ્ત્રી શૂદ્ર જાતિની હોય તે.
शूद्रार्ता स्त्री. (शूद्रेण आर्त्ता पीडिता) प्रियङ्गु શબ્દ જુઓ.
शूद्रावेदन न. (शूद्राया आवेदनम्) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રીને પરણવું તે.
शूद्रावेदिन् पु. (शूद्रां विन्दते, विद्+णिनि) શૂદ્ર સ્ત્રી જાતિ સાથે વિવાહ કરનારો.
शूद्रासुत पु. (शूद्रायाः द्विजातिभिः ऊढायाः सुतः) શૂદ્ર જાતિની સ્ત્રીનો પુત્ર.
शूद्रासुता (स्त्री. (शूद्रायाः सुता) શૂદ્ર જાતિનીસ્ત્રીની પુત્રી.
शूद्री स्त्री. (शूद्रस्य स्त्री, शूद्र+ङीप्) શૂદ્રની સ્ત્રી.
शूना स्त्री. (श्वि-अधिकरणे+क्त सम्प्र० दीर्घः) પ્રાણિઓનું વધસ્થાન, પકડખાનું.
शून्य त्रि. (शूनायै प्राणिवधाय हितं रहस्यस्थानत्वात् यत्) અસમ્પૂર્ણતા, ઓછું, તુચ્છ, સૂનું.
"पञ्च शूना गृहस्थस्य चूल्ली पेषण्युपस्करः।
कण्डनी चोदकुम्भश्च वध्यते यास्तु वाहयन्" ॥ मनुः
शून्य न. (शूनायै प्राणिवधाय हितं यत्) નિર્જન સ્થળ, આકાશ, પોલાણ, અનુસ્વાર, મીંડું, શુન્ય, અભાવ.
शून्यगेह न. (शून्यं च तत् गेहं च) ખાલી ઘર, ધણી વિનાનું ઘર.
शून्यता स्त्री. (शून्यस्य भावः तल+टाप्) શુન્યપણું, સૂનાપણું, આકાશપણું, નિર્જન.
शून्यत्व न (शून्यस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
शून्यमध्य पु. (शून्यमाकाशो मध्ये यस्य) નડ ઘાસ.
शून्यवादिन् पुः (शून्यमभावमात्रं सर्वकारणतया वदति, वद्+णिनि) બૌદ્ધ, નાસ્તિક.

शृङ्गक न. (शृङ्ग+स्वार्थे कन्) પર્વતની ટોચ, આદું.
शृङ्गकन्द न. (शृङ्गमिव कन्दोऽस्य) શિંગોડું.
शृङ्गकन्दक न. (शृङ्गकन्द+स्वार्थे कन्) શિંગોડું.
शृङ्गज न. (शृङ्गे जायते, जन्+ड) અગરચંદન.
शृङ्गज पु, જેમાંથી બાણ થઇ શકે છે તેવું ઝાડ.
शृङ्गज त्रि. (शृङ्गाज्जायते, जन्+ड) શીંગડામાંથી થનાર.
शृङ्गधूम पु. (शृङ्गः धूमः धूम्रवर्णो यस्य) હોલોપક્ષિ.
शृङ्गधूमी स्त्री. (शृङ्गधूम+स्त्रियां जाति० ङीष्) હોલી.
शृङ्गनाम्नी स्त्री. (शृङ्ग इति नाम अस्याः ङीप्) વનસ્પતિ કાકડાશીંગો.
शृङ्गमूल न. (शृङ्गमिव मूलं यस्य) શીંગોડુ.
शृङ्गमोहिन् पु. (शृङ्गाय कामोद्रेकाय मोहयति, मुह्+णिच्+णिनि) ચંપાનું ઝાડ.
शृङ्गला स्त्री. (शृङ्गं तदाकारफलं लाति, ला+क+टाप्) મરડાશીંગી.
शृङ्गवत् पु. (शृङ्गं प्रशस्त्येनास्त्यस्य मतुप् मस्य वः) તે નામનો એક સીમા પર્વત.
शृङ्गवत् त्रि. (शृङ्ग+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः) શિખરવાળુ, શીંગડાંવાળુ.
शृङ्गवेर न. (शृङ्गमिव वेरमवयवो यस्य) આદુ, શુંઠ, રામના મિત્ર ગુહકનું શહેર.
शृङ्गवेरक न. (शृङ्गवेर+स्वार्थे क) આદુ.
शृङ्गवेराभमूलक पु. (शृङ्गवेरेण आभं तुल्यं मूलमस्य कप्) एरका શબ્દ જુઓ.
शृङ्गाट पु. (शृङ्गं प्राधान्यमटति, अट्+अण्) જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થાય છે તેવો ચોક, ઉત્તરમાં આવેલો એક પર્વત, શીંગોડાનું ઝાડ, દરવાજો-
शृङ्गाट न. (शृङ्गाटस्य फलं अण्) શીંગોડુ.
शृङ्गाटक न. (शृङ्गाट+स्वार्थे कन्) શીંગોડુ.
शृङ्गाटक पु. (,, ,,) शृङ्गाट શબ્દ पु. જુઓ.
शृङ्गार पु. (शृङ्गं कामोद्रेकमृच्छति अनेन, ऋ+अण्) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ એક રસ, ભૂષણ, અલંકાર, શણગાર, હાથીનો અલંકાર, પુરૂષની સ્ત્રીમાં અને સ્ત્રીની પુરૂષમાં સંયોગની ઇચ્છા, મૈથુન.
"शृंगं हि मन्मथोद्भेदस्तदागमनहेतुकः।
उत्तमप्रकृतिप्रायो रसः शृंगार इष्यते" ॥ साहित्यदर्पणे.
शृङ्गार न. (शृङ्ग+ऋ+अण्) લવીંગ, સિન્દૂર, ચૂર્ણ, કાળુ અગર.
शृङ्गारक न. (शृङ्गार+स्वार्थे कन्) સિંદૂર.
शृङ्गारभूषण न. (शृङ्गारे तदर्थं भूषणम्) સિન્દૂર.
शृङ्गारयोनि पु. (शृङ्गारयोनिर्यस्य) કામદેવ.
शृङ्गाररस पु. (शृङ्गाराख्यो रसः) સાહિત્ય પ્રસિદ્ધરસ.
शृङ्गारसहाय पु. (शृङ्गारे सहायः) શૃંગારમાં સહાયક.
शृङ्गारसहायक पु. (शृङ्गारसहाय+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.
शृङ्गारित त्रि. (शृङ्गार+तार० इतच्) શણગારેલ, સિન્દૂરથી રંગેલ.
शृङ्गारिन् पु. (शृङ्गारोऽस्त्यस्य इनि) સોપારી, હાથી, માણેક.
शृङ्गारिन् त्रि. (शृङ्गार+अस्त्यर्थे इन्) શણગારવાળું, સારા વેશવાળું.
शृङ्गाह्वा स्त्री. (शृङ्ग इति आह्वा यस्याः) શીંગોડું.
शृङ्गि स्त्री. (शृङ्ग+इन्) એક જાતની માછલી.
शृङ्गिक न. (शृङ्गस्तदाकारोऽस्त्यस्य ठन्) એક જાતનું ઝેર.
शृङ्गिका स्त्री. (शृङ्ग+ठन्+टाप्) અતિવિષની કળી.
शृङ्गिण पु. (शृङ्ग+इनन्) બકરો, ઘેટો, બળદ.
शृङ्गिणी स्त्री. (शृङ्ग+इनन्+ङीष्) બકરી, ગાય, ઘેટી, મોગરાનો વેલો, માલકાંકણી.
शृङ्गिन् पु. (शृङ्ग+अस्त्यर्थे इन्) પર્વત, વૃક્ષ, તે નામે એક કુલાચળ પર્વત, તે નામે એક મુનિ, બકરો, ઘેટો, બળદ.
शृङ्गिन् त्रि. (शृङ्ग+अस्त्यर्थे इन्) શિંગડાવાળુ કોઇ પ્રાણી, શિખરવાળુ.
शृङ्गी स्त्री. (शृङ्ग+अच्+ङीप्) એક જાતની માછલી, અતિવિખની કળી, વૃષભ ઔષધિ, કાકડાશીંગી, પીપરનું ઝાડ, પીપળાનું ઝાડ, ઝેર, દાગીનામાટે સોનું.
शृङ्गीकनक न. (श्रगि+क्वि बा० सम्प्र० ङीप् शृङ्गी अलंकारस्तदर्थं कनकम्) દાગીના માટે સોનું.
शृणि स्त्री. (शृणाति मर्मस्थानं,शृ+क्तिन् तस्य निः पृषो०) અંકુશ.
शृण्वत् त्रि. (श्रु+वर्तमाने शतृ) સાંભળતું.

शूलभृत् पु. (शूलं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्च) શિવ.
शूलभृत स्त्री. (,, ,,) દુર્ગાદેવી.
शूलशत्रु पु. (शूलस्य तदाख्यरोगस्य शत्रुः) એરંડાનું ઝાડ.
शूलहन्त्री स्त्री. (शूलं रोगं हन्ति, हन्+तृच्+ङीप्) અજમોદ.
शूलहृत् पु. (शूलं रोगं हरति, हृ+क्विप् तुक्च) હિંગ.
शूला स्त्री. (शूलं तदाकारोऽस्त्यस्य शूलं स्वयौवनविक्रयतयाऽस्त्यस्याः वा अच्+टाप्) શૂળી, વેશ્યા.
शूलाकृत त्रि. (शूलेन विद्धा कृतं पक्वम् , शूल+डाच्+कृ+क्त) લોખંડી શળીયા ઉપર પકવેલ માંસ વિગેરે.
शूलाग्र न. (शूलायाः अग्रम्) શૂળીનો અગ્ર ભાગ.
शूलिक त्रि. (शूलं पाकसाधनत्वेनास्त्यस्य ठन्) લોખંડી સળીયા ઉપર પકવેલ માંસ વિગેરે, શૂળવાળું.
शूलिक पु. (शूल+ठन्) સસલો.
शूलिकी स्त्री. (शूलिक+स्त्रियां जाति० ङीप्) સસલી.
शूलिन् पु. (शूलमस्त्यस्य इनि) શિવ, સસલો.
शूलिन् त्रि. (शूल+अस्त्यर्थे इनि) શૂળના રોગવાળું, ત્રિશૂળ ધારણ કરનાર.
शूलिन पु. (शूलं तदाकारं फलमस्त्यस्य इनन्) ભાંડીર વૃક્ષ.
शूलिनी स्त्री. (शूल+अस्त्यर्थे इन्+ङीप्) દુર્ગાદેવી, સસલી.
शूली स्त्री. (शूलं पत्राकारे अस्त्यस्य अच्+गौरा०ङीप्) એક જાતનું ઘાસ.
शूलोत्खा स्त्री. (शूलं रोगभेदमुत्खनति. उद्+खन्+ड+टाप्) સોમરાજી વનસ્પતિ.
शूल्य त्रि. (शूलेन संस्कृतम्, शूल+यत्) સળીયા ઉપર પકવેલું માંસ વિગેરે.
शूष् (भ्वा. पर. सक. सेट् शूषति) પ્રસવવું, જણવું.
शृकाल पु. (शृगाल+पृषो० गस्य कः) શિયાળ.
शृकाली स्त्री. (शृकाल+स्त्रियां जाति० ङीप्) શિયાળવી.
शृगाल पु (असृजं लाति, ला+क पृषो०) ઉપર પ્રમાણે અર્થ, તે નામનો એક દૈત્ય, વાસુદેવ,ખલ, બીકણ, નિષ્ઠુર, નિર્દય, કઠોર.
शृगालकण्टक पु. (शृगालस्तद्दन्त इव कण्टको अस्य) એક જાતની વનસ્પતિ.
शृगालकोलि पु. (शृगाल इव कंटकितः कोलिः) એક જાતના બોરનું ઝાડ.
शृगालघण्टी स्त्री. (शृगाल इव कण्टकिनी घण्टी) એક જાતનો છોડવો.
शृगालजम्बु स्त्री. (शृगालप्रिया जम्बुरिव) એક જાતની વનસ્પતિ.
शृगालविन्ना स्त्री. (शृगालैर्विद्यते, विद्+क्त तस्य नः +टाप्) પૃશ્નિપર્ણી વનસ્પતિ.
शृगालवृन्ता स्त्री. ઉપરનો અર્થ.
शृगालिका स्त्री. (शृगालस्य भार्या, ङीप् स्वार्थे कप्+टाप्) શિયાળની સ્ત્રી.
शृगालिका स्त्री. (शृगाल+कन् टाप् अत इत्वं) ભયથી પલાયન કરવું તે.
शृगाली स्त्री. (शृगालस्तत् पलायनं सादृश्येनास्त्यस्य अच्+ङीप्) શિયાળવી, કોકિલાક્ષ, વિદારી વનસ્પતિ.
शृङ्खल पु. (शृङ्गात् प्राधान्यात् स्खलयतेऽनेन पृषो०) નિગડ, બેડી, સાંકળ, લોખંડી પાદબંધન, કંદોરો, કેડે બાંધવાનો પટો, કમરપટો.
शृङ्खलक पु. (शृङ्खल इव कायति, कै+क) ઉંટ, शृङ्खल શબ્દ જુઓ.
शृङ्खलकी स्त्री. (शृङ्खलक+स्त्रियां जाति० ङीप्) ઉંટડી.
शृङ्खला स्त्री. (शृङ्खल+स्त्रियां टाप्) નિગડ, બેડી, સાકળ, લોખંડી પાદબંધન, કંદોરો, કેડે બાંધવાનો પટો, કમરપટો.
शृङ्खलित त्रि. (शृङ्खला जाताऽस्य इतच्) સાંકળથી બાંધેલું, બેડી જડેલું, કેદ કરેલું.
शृङ्खली स्त्री. (शृङ्खलः तदाकारोऽस्त्यस्याः अच्+गौरा० ङीप्) કોકિલાક્ષ વૃક્ષ, કેડે બાંધવાનો પટો, કમરપટો.
शृङ्ग न. (शॄ+गन् पृषो० मुम् ह्रस्वश्च) શિખર, પ્રભુતા, ચિન્હ, જલક્રીડામાટેનું યંત્ર, પીચકારી, પશુ વિગેરેનું શીંગડું, ઉત્કર્ષ, ઉંચું, તીક્ષ્ણ, કમળ, રણશીંગ, કામની અધિકતા, આદુ.
"अद्रेःशृङ्गं हरति पवनः किंस्विदित्युन्मुखीभिः" मेघदूते
शृङ्ग पु. (शृ+गन्+नुम्च) તે નામનો એક મુનિ, એક જાતનું ઝાડ.
शृङ्गक पु (शृङ्गमिव कायति, कै+क) જીવકવૃક્ષ.

शैघ्र न. (शीघ्रस्य भावः अण्) ઉતાવળ, ઝડપ, વેગ.
शैत्य न. (शीतस्य भावः ष्यञ्) શીતળપણું.
शैथिल्य न. (शिथिल+भावे ष्यञ्) શિથિલપણું, ઢીલાપણું, અદૃઢ સંયોગ.
शैनेय पु. (शिनेर्गोत्रापत्यं, शिनि+ठक्) સાત્યકિ નામે યાદવ.
शैब्य पु. કૃષ્ણનો ઘોડો, શિબિ ગોત્રનો એક રાજા.
शैब्या स्त्री. કૃષ્ણની તે નામની એક નાયિકા, રાજા દ્યુમત્સેનની પત્ની, સત્યવાનની માતા.
शैरीय पु. (शिरा+छण्) એક જાતનું ઝાડ-કાળી ઝીંઝોટી.
शैरेयक पु. (शिरा+ठक्) ઉપરનો અર્થ.
शैर्षच्छेदिक त्रि. (शीर्षच्छेदमर्हति, ठञ्) માથું કાપવા લાયક, વધ કરવા યોગ્ય.
शैल न. (शिलाया भवम् , शिला+अण्) શિલાજીત, એક જાતનું સુગન્ધિ દ્રવ્ય, તાર્ક્ષ્ય શૈલ.
शैल पु. (शिलाः सन्त्यस्मिन् अण्) પર્વત.
"शैले शैले न माणिक्यं मौक्तिकं न गजे गजे।
साधवो नहि सर्वत्र चन्दनं न वने वने" ॥ उद्भटे
शैल त्रि. (शिलायाः इदं, शिला+अण्) શિલાનુ,શિલા સંબન્ધી, પત્થરનું.
शैलगन्ध न. (शैलस्य गन्धो यत्र) એક જાતનું ચંદન.
शैलगर्भा स्त्री. (शैलं गर्भे यस्याः) ઔષધમાં ઉપયોગી એક જાતનો ધોળો પત્થર,
शैलज न. (शैले पर्वते जायते, जन्+ड) એક જાતનું સુગન્ધી દ્રવ્ય.
शैलजा स्त्री. (,, ,, जन्+ड+टाप्) ગજપીપર, દુર્ગાદેવી, પાર્વતી, સૈંહલી શબ્દ જુઓ, ગંગા.
शैलदुहितृ स्त्री. (शैलस्य दुहिता) પાર્વતી, ગંગા.
शैलधन्वन् पु. (शैलवत् दृढं धनुरस्य धनुषो धन्वन्नादेशः) મહાદેવ.
शैलधर पु. (शैलस्य गोवर्द्धनस्य धरः) શ્રીકૃષ્ણ.
शैलनाथ पु. (शैलानां नाथ इव) હિમાલય પર્વત.
शैलनिर्यास पु. (शैलः निर्यासः) શિલાજીત.
शैलपति पु (शैलानां पतिरिव) હિમાલય પર્વત.
शैलपत्र पु. (शैलमिव सुगन्धिपत्रं यस्य) બીલીનું ઝાડ.
शैलपुत्र पु. (शैलस्य पुत्रः) મૈનાક પર્વત.
शैलपुत्री स्त्री. (शैलस्य पुत्री) પાર્વતી.
शैलभित्ति पु. (शैलं भिनत्ति, भिद्+क्तिच्) પત્થર કોતરવાનું ટાકણું.
शैलरन्ध्र पु. (शैलस्य रन्ध्र इव) પર્વતની ગુફા.
शैलराज पु. (शैलानां राजा समा० टच्) હિમાલય-પર્વત.
शैलराजदुहितृ स्त्री. (शैलराजस्य दुहिता) પાર્વતી,ગંગા.
शैलराजपुत्र पु. (,, पुत्रः) મૈનાક પર્વત.
शैलराजपुत्री स्त्री. (,, पुत्री) પાર્વતી.
शैलराजसुत पु. (,, सुतः) મૈનાક પર્વત.
शैलराजसुता स्त्री. (,, सुता) દુર્ગા,પાર્વતી.
शैलराजात्मज पु. (,, आत्मजः) મૈનાકપર્વત
शैलराजात्मजा स्त्री. (,, आत्मजा) દુર્ગા,પાર્વતી.
शैलबीज पु. (शैलं बीजं यस्य) ભિલામાનું ઝાડ.
शैलशिखर न. (शैलस्य शिखरम्) પર્વતની ટોચ.
शैलशिबिर न. (शैलानां शिबिरमिव) સમુદ્ર.
शैलशृङ्ग न. (शैलस्य शृङ्गम्) પર્વતનું શિખર.
शैलसम्भव पु. (शैले सम्भवति, सम्+भू+अच्) શિલાજિત.
शैलसार न. पु. (शैलस्य सार इव) શિલાજિત.
शैलसुत पु. (शैलस्य सुतः) મૈનાક પર્વત.
शैलसुता स्त्री. (शैलस्य सुता) પાર્વતી, ગંગા.
शैलाग्र न. (शैलस्य अग्रम्) પર્વતનું શિખર.
शैलाज न. (शिलायां जायते, जन्+ड+स्वार्थे अण्) શિલાજીત.
शैलाट पु. (शैलं पर्वतमटति, अट्+अण्) સિંહ,કિરાત-ભીલ-પહાડી માણસ, ધોળા વર્ણનો કાચ, મૂર્તિ પૂજારો.
शैलाटी स्त्री. (शैलाट+स्त्रियां जाति० ङीष्)સિંહણ,ભીલડી
शैलात्मज पु. (शैलस्य आत्मजः) મૈનાક પર્વત.
शैलात्मजा स्त्री. (शैलस्य आत्मजा) દુર્ગા, પાર્વતી.
शैलादि पु. (शिलादस्यापत्यं, इञ्) શિવનો પાર્શ્વચર-નંદી.
शैलालिन् पु. ब. व. (शिलादिना मुनिना प्रोक्तं नटसूत्रमधीयते णिनि) નટ.
शैलिक्य त्रि. (गर्हितं शीलमस्त्यस्य ठन्, शीलिकः स्वार्थे ष्यञ्) પાખંડી, ઢોંગી, ધૂર્ત.
शैली स्त्री. (शीलमेव स्वार्थे ष्यञ् ङीपि यलोपः) ચારિ-

शृत त्रि. (शृ+क्त) પક્વ, રાંધેલ, ઉકાળેલ પાણી વિગેરે.

शृत पु. (,, ,,) ઉકાળો, ક્વાથ.

शृध् (भ्वा. आ. अ. सेट् शर्धते) પાદવું.

शृध् (भ्वा. उभ. स. सेट् शर्धति-ते) કાપવું, છેદવું.

शृध् (चु. उभ. स. सेट् शर्धयति-ते) ગ્રહણ કરવું.

शृधु पु. (शृध्+बाहुल्कात् कुः) બુદ્ધિ, અપાન, ગુદા.

शृधु त्रि. (,, ,, ,,) નિંદવા યોગ્ય, ખરાબ.

शॄ (क्र्या. प. स. सेट् शृणाति) હિંસા કરવી, ઠાર મારવું.

शेखर पु. (शिखि-गतौ+बाहु० अरन्) શિખા, ચોટલી, મસ્તકમાં રહેલી માળા, તોરો, ગાયના અંગરૂપ એક ધ્રુવ.

शेखरित त्रि. (शेखर+इतच्) શિખાવાળુ, તોરાવાળુ, ચોટલીવાળુ.

शेखरी स्त्री. (शिख्+अरन्+ङीप्) વંદા નામે વનસ્પતિ.

शेखरीकरण न. (शेखर+च्वि+कृ+ल्युट्) શેખરરૂપ કરવું.

शेखरीकृत त्रि. (शेखर+च्वि+कृ+क्त) શેખરરૂપ કરેલ.

शेखरीभवन न. (शेखर+च्वि+भू+ल्युट्) શેખરરૂપ થવું.

शेखरीभूत त्रि. (शेखर+च्वि+भू+क्त) શેખરરૂપ થયેલ.

शेणवी स्त्री. બુદ્ધિ, અક્કલ.

शेणा स्त्री. ઉપરનો અર્થ.

शेप पु. (शी+बाहुल्कात् पः) પુરૂષનું ચિન્હ-લોડો.

शेप त्रि. (शी+पन्) શયન કરનાર, સૂનાર.

शेपस् पु. (शेते रेतः पातानन्तरं,शी+पुट्+उणा० असुन्) પુરૂષનું ચિન્હ-લોડો.

शेपाल पु. (शी+वालन् बाहुल्कात् वकारस्य पः) શેવાળ.

शेफ पु. न. (शी+फन्) પુરૂષ ચિન્હ-શિશ્ન.

शेफ त्रि. (शी+फन्) શયન કરનાર, સૂનાર.

शेफस् न. (शी+असि फुक् च) પુરૂષ ચિન્હ-લોડો.

शेफालि स्त्री. (शेरते इति शेफाः शयनशालिनस्तादृशाः अलयो भृङ्गा यत्र) નગોડ વનસ્પતિ.

शेफालिका स्त्री. (शेफालि+स्वार्थे क+टाप्) નગોડ વનસ્પતિ.

"शेफालिका कटूष्णा च तिक्ता रूक्षा च वातहृत्" राजनिघण्टौ.

शेफाली स्त्री. (शेफालि+स्त्रियां+ङीप्) ઉપરનો અર્થ.

शेमुषी स्त्री. (शी-विच् शेः मोहस्तं मुष्णाति, मुष्+क +ङीप्) બુદ્ધિ, અક્કલ.

"शेमुषी कार्यरूपा" श्रीभाष्ये.

शेल् (भ्वा. प. स. सेट् शेलति) જવું, ચાલવું.

शेलु पु (शेलतीति, शेल्-गतौ+उ) બહુવાર વૃક્ષ.

शेव पु. (शुक्रपाते सति शेते, शी+वन्) શેપ પુ. જુઓ, સર્પ.

शेव त्रि. (शी+वन्) ઉન્નત, ઉંચુ.

शेवधि पु. (शेवं सुखं धीयतेऽस्मिन्, धा+क+इ) નવ પ્રકારના નિધિ-ભંડાર.

शेवल न. (शी+विच् तथाभूतः सन् वलते, वल्+अच्) શેવાળ.

शेवाल न. (शेते-विच् शेः सन् वलते, वल्+संज्ञायां कर्त्तरि घञ्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शेवाला स्त्री. (शेवाल+टाप्) આકાશમાંસી વનસ્પતિ.

शेष पु. (शेषति सङ्कर्षति, शिष्-हिंसायां+अच्) શેષનાગ, બળરામ, બાકી, હાથી, ભગવાનની કાળમૂર્તિ, મરણ

"वहति भुवनश्रेणीं शेषः फणा फलकस्थिताम्" भर्तृहरिः

शेष त्रि. (शिष्+अच्) ઉપયુક્તથી ઇતર વસ્તુ.

शेषकाल पु. (शेषश्चासौ कालश्च) મરણકાલ, બાકીનો સમય.

शेषभाग पु. (शेषश्चासौ भागश्च) બાકીનો ભાગ.

शेषभुज् त्रि. (शेषं भुङ्क्ते, भुज्+क्विप्) બાકી રહેલું ખાનાર, એઠું ખાનાર.

शेषभोजन न. (शेषस्य भोजनम्) છાંડેલું ખાવું તે, બાકી રહેલું ખાવું.

शेषरात्रि स्त्री. (शेषं रात्रेः एकदेशि स०) રાત્રિનો બાકીનો ભાગ.

शेषशयन पु. (शेषः अनन्तः शयनं यस्य) નારાયણ.

शेषशायिन् पु. (शेष+शी+णिनि) નારાયણ.

शैक्ष त्रि. (शिक्षामधीते, वेत्ति वा शिक्षा+अण्) શિક્ષા ગ્રન્થને ભણનાર કે જાણનાર.

शैखरिक पु. (शिखरे प्रायेण भवतीति, शिखर+ठञ्) અઘાડો વનસ્પતિ.

शैखरेय पु. (शिखरे भवः, शिखर+ढञ्) વનસ્પતિ અઘાડો.

છેદનાર-નાશ કરનાર.

शोकच्छेदक त्रि. (शोक+छिद्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) શોકનો નાશ કરનાર.

शोकच्छेदन न. (शोकस्य च्छेदनम्) શોકનો નાશ કરવો.

शोकनाथ पु. અશોક વૃક્ષ.

शोकनाश पु. (शोकं नाशयति, नश्+णिच्+अण् यद्वा शोकनाश्+घञ्) અશોક વૃક્ષ, શોકનો નાશ કરવો તે.

शोकनाशन त्रि. (शोकं नाशयति, नश्+णिच्+ल्युट्) શોકનો નાશ કરનાર.

शोकभङ्ग पु. (शोकस्य भङ्गः) શોકનો નાશ.

शोकमूर्च्छित त्रि. (शोकेन मूर्छितः) શોકથકી મૂર્ચ્છા પામેલું.

शोकवत् त्रि. (शोक+अस्त्यर्थे मतुप्) શોકવાળુ.

शोकहारिन् त्रि. (शोकं हरति, हृ+णिनि) શોકનો નાશ કરનાર.

शोकहारी स्त्री. (शोकं हरति, हृ+अण्+ङीप्) વનવર્વરિકા નામે વનસ્પતિ.

शोकाकुल त्रि. (शोकन आकुलः) શોકથી વ્યાકુળ.

शोकाग्नि पु. (शोकजनितो अग्निः शोकस्य अग्निर्वा) શોકરૂપ અગ્નિ, શોકનો અગ્નિ.

शोकानल पु. (शोकस्य अनलः शोकजनितोऽनलो वा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

शोकापनुद् पु. (शोकमपनुदति, नुद्+क्विप्) શોક મટાડનાર, શોક દૂર કરનાર.

शोकारि पु. (शोकस्य अरिरिव) કદમ્બનું ઝાડ.

शोकोद्भव त्रि. (शोकादुद्भवो यस्य) શોકથી ઉત્પન્ન થનાર.

शोचन न. (शुच्+भावे ल्युट्) શોક, દીલગીરી.

शोचन त्रि. (शुच्+ल्यु) શોક કરનાર, દીલગીરી કરનાર.

शोचनीय त्रि. (शोचितुं योग्यः, शुच्+अनीयर्) શોક કરવા યોગ્ય, અફસોસ કરવા લાયક, ક્ષુદ્ર, હલકું, અધમ, બીચારૂ, દયાપાત્ર.

शोचि पु. (शुच्+इन्) કિરણ, તેજ, કાન્તિ.

शोचित त्रि. (शुच्+क्त) શોક કરેલું.

शोचितव्य त्रि. (शुच्+कर्मणि तव्यच्) શોક કરવા લાયક, ચિન્તા કરવા લાયક.

शोचिष्केश पु. (शोचींषि केशा इव यस्य) અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ.

शोचिस् न. (शुच्यत्यनेन, शुच्+उणा. इसि) પ્રભા, કાન્તિ, તેજ.

शोच्य त्रि. (शुच्+ण्यत्) શોક કરવા લાયક, દયા લાવવા યોગ્ય, ક્ષુદ્ર.

शोच्यक त्रि. (शोच्य+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

शोटीर्य न, (शुटीरस्य भावः यत्) વીરપણુ, વીરતા, શૌર્ય, ગર્વ.

शोट त्रि. (शुठ्-आलस्ये स्फोटने वा अच्) મૂર્ખ, આળસુ, ધુતારૂં, ઠગ, નીચ,

शोठ पु. (शुठ्+अच्) કબુતર પક્ષી.

शोठी स्त्री. (शोठ+स्त्रियां जाति० ङीष्) કબુતરી.

शोण् (भ्वा. प. सेट् शोणति) જવું સ. લાલ થવુંઅક.

शोण न. (शोणति, शोण्+अच्) લોહી, સિંદૂર.

शोण पु. (शोण्-वर्णे+अच्) લાલ રંગ, તે નામનો એક નદ, અગ્નિ, ચિત્રાનું ઝાડ, શોણાક વૃક્ષ, મંગળ ગ્રહ, એક સમુદ્ર, લાલ શેરડી.

शोण त्रि. (शोण्+अच्) રાતું, લાલ.

शोणक पु. (शोण इव कायति, शोण+कै+क) એક જાતનું ઝાડ.

शोणझिण्टिका स्त्री. (शोणा रक्तवर्णा झिण्टिका) લાલ ઝિંઝોટી.

शोणझिण्टी स्त्री. (शोणा रक्तवर्णा झिण्टी) લાલ ઝીંઝોટીનું વૃક્ષ.

शोणपत्र त्रि. (शोणं पत्रं यस्य) લાલ પાંદડાવાળું.

शोणपत्र पु. (शोणं पत्रमस्य) રાતી સાટોડીવનસ્પતિ.

शोणपुष्पक पु. (शोणं पुष्पमस्य कप्) કોવિદાર વૃક્ષ.

शोणपुष्पक त्रि. (शोणं पुष्पं यस्य कप्) લાલફૂલવાળું.

शोणपुष्पी स्त्री. (शोणवत् पुष्पं अस्याः ङीष्) એક જાતનું ઝાડ, સિંદૂરપુષ્પી વનસ્પતિ.

शोणफलिनी स्त्री. (शोणा चासौ फलिनी च) પીળું કાંચનવૃક્ષ.

शोणरत्न न. (शोणं रक्तवर्णं रत्नम्) પદ્મરાગ મણિ.

शोणाक न. (शोणं रक्तवर्णं अकति, अक्+अण्) એક જાતનો છોડ.

ન્થ, રીત, વર્તણુક, સંકેત, ભેદ, વ્યાકરણ સૂત્રનું સંક્ષિપ્ત વિવરણ.

शैलुक पु. એક જાતનું ઝાડ.

शैलूष पु. (शिलूषस्यापत्यं अण्) બીલીનું ઝાડ, નટ, ઠગ, સંગીતમાં તાલ આપનાર માણસ, ગવૈયો.

शैलूषिक पु. (शैलूषं तद्वृत्तिमन्वेष्टा ठक्) નટવાનો ઉપરી, મુખ્ય નટ.

शैलूषिकी स्त्री. (शैलूषिक+स्त्रियां जाति० ङीष्) મુખ્ય નટની સ્ત્રી, મુખ્ય નટી.

शैलेन्द्र पु. (शैलः इन्द्र इव) હિમાલય પર્વત.

शैलेन्द्रज पु. (शैलेन्द्राज्जायते, जन्+ड) મૈનાક નામનો પર્વત.

शैलेन्द्रजा स्त्री. (शैलेन्द्राज्जायते, जन्+ड+टाप्) પાર્વતી, ગંગા.

शैलेन्द्रतनय पु. (शैलेन्द्रस्य तनयः) મૈનાક પર્વત.

शैलेन्द्रतनया स्त्री. (,, तनया) પાર્વતી, ગંગા.

शैलेन्द्रसुत पु. (,, सुतः) મૈનાક પર્વત.

शैलेन्द्रसुता स्त्री. (,, सुता) પાર્વતી, ગંગા.

शैलेन्द्रस्थ पु. (शैलेन्द्रे हिमालये तिष्ठति, स्था+क) ભૂર્જવૃક્ષ–ભોજપત્રનું ઝાડ.

शैलेन्द्रात्मज पु. (शैलेन्द्रस्य आत्मजः) મૈનાક પર્વત.

शैलेन्द्रात्मजा स्त्री. (,, आत्मजा) પાર્વતી, ગંગા.

शैलेय न. (शिलायां भवं, शिला+ढक्) એક જાતનું સુગન્ધિ દ્રવ્ય.

शैलेय त्रि. (शिलायां भवः शिलाया इदं वा ढक्) શિલામાં હોનાર–થનાર, પર્વત સરખું, શિલાનું, શિલા સંબન્ધી.

शैलेय पु. (शिला+ढक्) સિંહ, ભમરો.

शैलेयी स्त्री. (शैलेय+स्त्रियां जाति० ङीप्) પાર્વતી, ગંગા, ભમરી, સિંહણ.

शैलेश पु. (शैलानां ईशः) હિમાલય પર્વત.

शैलेशज पु. (शैलेशाज्जायते, जन्+ड) મૈનાક પર્વત.

शैलेशजा स्त्री. (,, ,, ,, +टाप्)પાર્વતી,ગંગા

शैलेशसुता स्त्री. (शैलेशस्य सुता) પાર્વતી, ગંગા.

शैलेशात्मज स्त्री. (,, आत्मजः) મૈનાક પર્વત.

शैलेशात्मजा स्त्री. (,, आत्मजा) પાર્વતી, ગંગા.

शैलोद्भवा स्त्री. (शैले उद्भवो यस्याः) ઉપરનો અર્થ, ક્ષુદ્રપાષાણભેદ વૃક્ષ,

शैल्य न. પત્થર જેવું કઠીણ થવું.

शैव न. (शिवमधिकृत्य कृतो ग्रन्थः, शिव+अण्) શિવપુરાણ–વેદવ્યાસ કૃત એક પુરાણ.

शैव न. (शिव+अण्) શેવાળ, આર્દ્રા નક્ષત્ર.

शैव त्रि. (शिवस्येदं अण्) શિવનું, શિવ સંબન્ધી.

शैव त्रि. (शिवो देवताऽस्य अण्) શિવનો ભક્ત, શિવ જેનો દેવ છે તે.

शैव पु. (शिव+अण्) ધંતૂરો, એક જાતનો આચાર.

शैवल पु. (शी+वलञ्) શેવાળ.

"सरसिजमनुविद्धं शैवलेनाऽपि रम्यं।
मलिनमपि हिमांशोः लक्ष्म लक्ष्मीं तनोतु"॥ शाकुन्तले

शैवल न. (शी+वलच्) પદ્મકાષ્ઠ.

शैवलिनी स्त्री. (शैवल+इनि+ङीप्) નદી.

शैवाल पु. (शी+वालञ्) શેવાળ.

शैवालक पु. (शैवाल+स्वार्थे कप्) ઉપરનો અર્થ.

शैव्य पु. (शिवेर्गोत्रापत्यं ञ्य) શિબિ ગોત્રનો એક રાજા, ઘોડો, કૃષ્ણનો એક ઘોડો.

शैशव न. (शिशोर्भावः शिशु+अण्) બાળકપણ, બાલ્યાવસ્થા.

शैशिर न. (शिशिर+स्वार्थे अण्) શિશિર ઋતુ.

शैशिर त्रि. (शिशिरस्येदं, अण्) શિશિર ઋતુનું, શિશિર ઋતુ સંબન્ધી.

"प्रायः शैशिर एष संप्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते" भर्तृहरिः

शैशिरी स्त्री. (शैशिर+स्त्रियां जाति० ङीप्) કાળી ચકલી.

शैष पु. શિશિરઋતુ.

शैष्योपाध्यायिका स्त्री. (शिष्योपाध्याययोः कर्म वुञ्+टाप्) શિષ્ય અને ઉપાધ્યાયનું કર્મ–શિષ્યને ભણાવવાનું કામ.

शो (दिवा. प. सक० अनिट् श्यति) તીક્ષ્ણ કરવું, પાતળું કરવું.

शोक पु. (शुच्+घञ्) શોક, દીલગીરિ, અફસોસ.

"विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः" श्रीमद्भग०गी०

शोकचर्चा स्त्री. (शोकस्य चर्चा) શોક કરવો તે.

शोकज्वर पु. (शोकस्य ज्वरः) શોકનો તાવ.

शोकच्छिद् त्रि. (शोकं छिनत्ति, छिद्+क्विप्) શોકને

शोभनाचरण न. (शोभनं च तत् आचरणं च) સારું આચરણ.

शोभनाचरण त्रि. (शोभनं आचरणं यस्य) સારા આચરણવાળું.

शोभनाचरित न. (शोभनं च तत् आचरितञ्च) રૂડું આચરણ.

शोभनीया स्त्री. (शुभ्+कर्मणि अनीयर्+टाप्) ગોરખમુંડી વનસ્પતિ.

शोभमान त्रि. (शुभ्+वर्तमाने शानच्) શોભતું, શોભાપામતું.

शोभा स्त्री. (शोभन्तेऽनया, शुभ्+घञ्+टाप्) શોભા, કાન્તિ, દીપ્તિ, તેજ, તે નામે એક ગોપી, હળદર, ગોરોચન.

शोभाञ्जन पु. (शोभायै अज्यते, अन्ज्+ल्युट्) સરગવાનું ઝાડ.

शोभित त्रि. (शुभ्+कर्मणि क्त) શોભેલ, શોભાપામેલ.

शोभिन् त्रि. (शुभ्+णिनि) શોભેલ, શોભાપામેલ.

शोलिका स्त्री. (शुल्+अच् पृषो. ङीष्+कप्–ह्रस्वः) જંગલી હળદર.

शोली स्त्री. (शुल्+अच् पृषो. ङीष्) જંગલી હળદર.

शोशुच्यमान त्रि. (शुच्–यङ्+शानच्) અત્યન્ત શોક કરતું, અતિશય ચિંતાકરતું.

शोष न. (शुष्+भावे घञ्) સુકવવું, સુકાવું, ક્ષયરોગ, દુર્બલ કરવું, કૃશ થવું.
"शफरी ह्रदशोषविक्लवाम्–कुमारे.

शोषण पु. (शुष्+भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ, શોણાક વૃક્ષ, સુંઠ, કામદેવનું એક બાણ, ચુસવું, શોષવું.

शोषसम्भव न. (सम्भवत्यस्मात् , सम्+भू+अच्, शोषस्य सम्भवम्) પીપરમૂળ.

शोषहा स्त्री. (शोषं हन्ति, हन्+ड+टाप्) એક વનસ્પતિ.

शोषापह त्रि. (शोषं अपहन्ति, अप्+हन्+ड) શોષ નાશ કરનાર.

शोषापहा स्त्री. (शोषं अपहन्ति, अप्+हन्+ड+टाप्) એક વનસ્પતિ.

शोषित त्रि. (शोष+इतच्) સુકાયેલ, શોષાયેલ, શોષ પડેલ,

शोषिन् त्रि. (शुष्+णिनि) સુકાનાર, શોષ પાડનાર, સુકવનાર.

शौक न. (शुकानां समूहः अण्) પોપટ પક્ષીઓનો સમૂહ

शौकर त्रि. (शुकरस्येदं, अण्) ભુંડનું, ભુંડસંબન્ધી.

शौकरव न. તે નામનું એક તીર્થ.

शौक्तिकेय न. (शुक्तिकायां भवतीति, शुक्तिका+ढक्) મોતી.

शौक्तेय न. (शुक्तौ भवं, शुक्ति+ढक्) મોતી.

शौक्किकेय पु. સોમલ.

शौक्ल्य न. (शुक्लस्य भावः, शुक्ल+ष्यञ्) ધોળાશ, સફેદ, ધોળોરંગ.

शौच न. (शुचेर्भावः, शुचि+अण्) શુદ્ધિ, પવિત્રતા, સૂતકનું નિવારણ, કાયિક–વાચિક–માનસિક–પવિત્રતા, મળનો ત્યાગ કરવો, પ્રામાણિકપણું

शौचेप्सु त्रि. (शौचाय इप्सुः) શુદ્ધિ–પવિત્રતા ઇચ્છનાર.

शौचेय पु. (शौचेन वस्त्रादिशुचित्वेन व्यवहरति–शौच+ढक्) ધોબી.

शौचेया स्त्री. (शौचेय+स्त्रियां टाप्) ધોબણ.

शौट् (भ्वा. प. अ. सेट् शौटति) ગર્વ કરવો.

शौटीर पु. (शौट्+ईरन्) ત્યાગી, વીર, શૂરવીર.

शौटीर्य्य न. (शौटीरस्य वीरस्य भावः ष्यञ्) ગર્વ, વીરતા, શૌર્ય્ય.

शौड् (भ्वा. प. अ. सेट् शौडति) ગર્વ કરવો.

शौण्ड त्रि. (शुण्डायां सुरायामभिरतः अण्) મદોન્મત, ગર્વિષ્ટ, છકેલું, વૃક્ષ, ચતુર, હોંશીયાર, કુશળ, દારૂડીયું.

शौण्ड पु. (,, ,,) કુકડો.

शौण्डिक पु. (शुण्डा सुरा पण्यमस्य ठक्) દારૂ વેચનાર, કલાલ.

शौण्डिकी स्त्री. (शौण्डिक+स्त्रियां जाति० ङीष्) દારૂ વેચનારી–કલાલણ.

शौण्डिन् पु. (शुण्डा सुरैव, अण् शौण्डं तत्पण्यमस्त्यस्य इनि) દારૂ વેચનાર–કલાલ.

शौण्डिनी स्त्री. (शौण्डिन्+स्त्रियां ङीप्) દારૂ વેચનારી, કલાલણ.

शौण्डी स्त्री. (शुण्डा करिकरस्तदाकारः अस्त्यस्याः अण्

शोणित न. (शोण्-वर्णे+क्त जातार्थे इतच् वा) લોહી, કેસર,
"उपस्थिता शोणितपारणा मे"-रघौ.

शोणित (,, ,,) લાલવર્ણ.

शोणित त्रि. (शोण+जातार्थे इतच्) લાલ, રાતુ, લોહી જેવા રંગવાળું.

शोणितचन्दन न. (शोणितवत् चन्दनम्) રતાંજળી, રક્તચંદન.

शोणितप पु. (शोणितं पिबति, पा+क) રાક્ષસ.

शोणितप त्रि. (,, ,,) લોહી પીનાર.

शोणितपुर न. (शोणितमिव रक्तं पुरम्) બાણાસુરની રાજધાની.

शोणिताभिध न. (शोणितेत्यभिधा यस्य) કેશર.

शोणितोपल न. (शोणितं उपलम्) માણેક, પદ્મરાગ-પોખરાજ.

शोणिमन् पु. (शोण+इमनिच्) રતાશપણું, લાલાશ.

शोणोपल पु. (शोणश्चासौ उपलश्च) પદ્મરાગ, માણેક, મણિ.

शोथ पु. (शु+थुन्) હાથપગ વિગેરેમાં સોજાનો રોગ, સોજો.

शोथक पु. (शोथ एव+स्वार्थे क) ઉપરનો અર્થ.

शोथघ्न त्रि. (शोथं हन्ति, हन्+टक्) સોજો ઉતારનાર.

शोथघ्नी स्त्री. (,, ,, हन्+टक्+ङीप्) સાટોડી વનસ્પતિ, સાલપાન વનસ્પતિ.

शोथजित् पु. (शोथं जयति, जि+क्विप् तुक् च) ભિલામું.

शोथजिह्म पु. (शोथे जिह्मः) સાટોડી વનસ્પતિ.

शोथहृत् पु. (शोथं हरति, हृ+क्विप् तुक्) ભિલામું.

शोथिन् त्रि. (शोथोऽस्त्यस्य इन्) સોજાનારોગવાળું.
"श्वासः पिपासा च्छर्दिश्च दौर्बल्यं ज्वर एव च।
यस्य चान्ने रुचिर्नास्ति शोथिनं तं विवर्जयेत्" ॥

शोधक त्रि. (शुध्+कर्त्रर्थे ण्वुल्) શોધ કરનાર, શોધનાર, સુધારનાર, બાદ કરવાનો અંક.

शोधन न. (शोधयति, शुध्+णिच्+ल्यु भावादौ ल्युट् वा) શુદ્ધ કરવું, શોધવું, શૌચ, વિષય, હીરાકસી, મળ વિગેરેનું વિરેચન, દોષ નિવારણ, કરજ અદા કરવું, બાદ કરવું, વિહિત અવિહિત માસ વિગેરેનો વિચાર કરવો, સંસ્કાર કરવો, વાળવું, ઝાડવું, સાફ કરવું, સ્વચ્છ કરવું, પવિત્ર કરવું.

शोधन पु. (शोधयति, शुध्+णिच्+ल्यु) લીંબુ, ચુનો.

शोधन त्रि. (,, ,,) શોધનાર, શુદ્ધકરનાર, સુધારનાર, બાદકરનાર.

शोधनी स्त्री. (शोध्यतेऽनया, शुध्+णिच्+करणे ल्युट्+ङीप्) સાવરણી, નાગરવેલ, ગળી, નેપાળાનુ ઝાડ.

शोधनीबीज न. (शोधन्या बीजमिव बीजं यस्य) નેપાળાનું બી.

शोधनीय त्रि. (शुध्+कर्मणि अनीयर्) શોધવાયોગ્ય, શુદ્ધ કરવા યોગ્ય, બાદકરવા લાયક.

शोधिका स्त्री. (शोध+कन्+टाप् अत इत्वं) રાતી કાંગ.

शोधित त्रि. (शोध्यते स्म, शुध्+णिच्+क्त) શોધેલ, શુદ્ધ કરેલ, સાફ કરેલ, સ્વચ્છકરેલ, પવિત્ર કરેલ, સંસ્કાર કરેલ.

शोधिन् त्रि. (शुध्+णिच्+णिनि) શોધક શબ્દ જુઓ.

शोफ पु. (शु+फन्) શોથ શબ્દ જુઓ.

शोफघ्नी स्त्री. (शोफं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) સાટોડી વનસ્પતિ, સાલપાન વનસ્પતિ.

शोफजित् पु. (शोफं जयति, जि+क्विप् तुक् च) ભીલામું.

शोफजिह्म पु. (शोफे जिह्मः) સાટોડી વનસ્પતિ.

शोफनाशन पु. (शोफं नाशयति, नश्+णिच्+ल्यु) નીલ વૃક્ષ.

शोफहृत् पु. (शोफं हरति, हृ+क्विप् तुक् च) ભીલામુ.

शोभन न. (शोभते इति शुभ्+ल्यु) કમળ, શુભ થવા માટે અપાતો બલિ.

शोभन न. (शुभ्+भावे ल्युट्) સૌન્દર્ય, શોભા.

शोभन पु. (शुभ्+ल्यु) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક યોગ, શુભગ્રહ, શિવ.

शोभन त्रि. (शोभते, शुभ्+ल्यु) સારૂ, સુંદર, શોભાવાળું.

शोभनक पु. (शोभन+संज्ञा. कन्) સરગવાનું ઝાડ.

शोभना स्त्री. (शोभन+स्त्रियां टाप्) હળદર, ગોરોચન.

श्मशाननिवासिन् पु. (श्मशाने निवसति, नि+वस्+णिनि) સ્મશાનમાં રહેનાર-મહાદેવ–શિવ, બટુકભૈરવ.

श्मशानवासिन् पु. (श्मशाने वसति, वस्+णिनि) ઉપર પ્રમાણેનો અર્થ.

श्मशानवेश्मन् पु. (श्मशानं वेश्म यस्य) શિવ, મહાદેવ.

श्मश्रु न. (श्म पुंमुखं श्रूयते लक्ष्यतेऽनेन, श्रु+डु) પુરૂષની મુછ–દાઢી.

श्मश्रुकर्मन् न. (श्मश्रोः कर्म) હજામત.

श्मश्रुमुखी स्त्री. (श्मश्रु मुखे यस्याः ङीप्) દાઢી મુછવાળી સ્ત્રી, પુરૂષનાં ચિન્હવાળી સ્ત્રી.

श्मश्रुल त्रि. (श्मश्रु विद्यतेऽस्य लच्) દાઢી–મુછવાળું,

श्मश्रुवर्द्धक पु. (श्मश्रु वर्द्धयति छिनत्ति, वृध्+ण्वुल्) ધાંયજો, હજામ.

श्मील् (भ्वा. प. आ. सेट् श्मीलति) નેત્ર મીંચવું, મીંચાવું.

श्मीलन न. (श्मील्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણેઅર્થ.

श्मीलि न. (श्मील्+इ) નેત્ર મીંચવું, મીંચાવું.

श्मीलित त्रि. (श्मील्+कर्मणि क्त) નેત્ર મીંચેલ, મીંચાયેલ.

श्यान त्रि. (श्यै+क्त) સંકોચ પામેલ, ઘન થયેલ, સુકાઇ ગયેલ, ઠરીગયેલ, જામી ગયેલ.

श्यान न. (,, ,,) ધૂમાડો.

श्याम पु. (श्यै+मक्) વૃદ્ધદારક વૃક્ષ, પ્રયાગ તીર્થમાં આવેલો એક વડ, કોયલ પક્ષી, મેઘ, કાળોરંગ, લીલો રંગ, ધંતૂરો, પીલુનું ઝાડ, સામો ધાન્ય, દમનક વૃક્ષ, એક ઘાસ.

श्याम न. (,, ,,) તીખાં, મરી, સૈન્ધવ.

श्याम त्रि. (,, ,,) કાળું, લીલું.
"अग्रे स्त्रीनखपाटलं कुरवकं श्यामद्वयोर्भागयोः"

श्यामक न. (श्याम+संज्ञा. कन्) એક જાતનું ઘાસ.

श्यामक पुः (श्याम+कन्) સામો ધાન્ય.

श्यामकण्ठ पु. (श्यामः कण्ठो यस्य) શિવ, મોરપક્ષી.

श्यामकण्ठी स्त्री. (श्यामकण्ठ+स्त्रियां जाति. ङीष्) મોર પક્ષિણી.

श्यामकन्दा स्त्री. (श्यामः कन्दो यस्याः) અતિવિખની કળી.

श्यामकाण्डा स्त्री. (श्यामः काण्डोऽस्याः) એક જાતની ઘ્રોખડ.

श्यामग्रन्थि स्त्री. (श्यामो ग्रन्थिरस्याः) ઉપરનો અર્થ.

श्यामता स्त्री. (श्यामस्य भावः, तल्+टाप्) કાળાશ, લીલાશ.

श्यामत्व न. (श्यामस्य भावः त्व) ઉપરનો અર્થ.

श्यामपत्र पु. (श्यामानि पत्राणि यस्य) તમાલ વૃક્ષ.

श्यामल पु. (श्याम+ला+क) પીપળાનું ઝાડ, કાળો રંગ, લીલો રંગ, ભમરો, કાળાં મરી.

श्यामल त्रि. (,, ,,) કાળું, લીલું.

श्यामलचूडा स्त्री. (श्यामला चूडा यस्याः) ચણોઠી.

श्यामलता स्त्री. (श्यामा चासौ लता च) એક વનસ્પતિ, કાળી વેલ.

श्यामलता स्त्री. (श्यामलस्य भावः तल्+टाप्) કાળાશ, લીલાશ.

श्यामलत्त्व न. (श्यामलस्य भाव त्व) ઉપર પ્રમાણે.

श्यामला स्त्री. (श्यामं कृष्णं लाति ददाति, ला+क+टाप्) આસંધ વનસ્પતિ, જાંબુડી, કસ્તુરી, કડુ વનસ્પતિ.

श्यामलिका स्त्री. (श्यामलो वर्णोऽस्त्यस्याः, ठन्+टाप्) ગળી.

श्यामलेक्षु पु. (श्यामलश्चासौ ईक्षुश्च) કાળી સેલડી.

श्यामसुन्दर पु. (श्यामोऽपि सुन्दरः) શ્રીકૃષ્ણ.

श्यामा स्त्री. (श्यै+मन्+टाप्) છોકરૂં નહિ થયેલી સ્ત્રી, प्रियंगु જુઓ, યમુના નદી, वागुलि શબ્દ જુઓ, રાત્રિ, કાળુ નસોતર, ગળી, ગુગળ, સોમલતા, गुन्द्रा જુઓ, कृष्णा જુઓ, અંબિકા, ગળો, કસ્તૂરી, વટપત્રી વનસ્પતિ, વન્દા વનસ્પતિ, કાળી સાટોડી, પીપર, હળદર, કાળીધ્રો, તુલસી, ગાય, છાયા, બાવચી, સીસમ, કાળી ચકલી, થંડીમાં ગરમીવાળી અને ગરમીમાં થંડક આપતી સોનેરી રંગની સ્ત્રી, સોળ વર્ષની સ્ત્રી, હિમાલયની પુત્રી કાળી, સુગન્ધી દ્રવ્ય, ઘઉંલો, પદ્મબીજ, ઉપલસરી વનસ્પતિ.

श्यामाक पु. (श्याममिव कायति कै+क) સામોધાન્ય.

श्यामाङ्ग पु. (श्यामं हरिद्वर्णमङ्गमस्य) બુધ ગ્રહ.

श्यामाङ्ग न. (श्यामं च तत् अङ्गञ्च) કાળુ શરીર.

श्यामाङ्ग त्रि. (श्यामं अङ्गं यस्य) કાળા શરીરવાળુ.

श्यामाङ्गी स्त्री. (श्यामाङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीष्) કાળા

शौरा. ङीप्) ચવક વનસ્પતિ, ગજપીપર, કુકડી.
शौण्डीर त्रि. (शुण्डा गर्वोऽस्त्यस्य ईरन् स्वार्थे अण्) ગર્વિષ્ઠ, અભિમાની.
शौण्डीर्य न. ગર્વ, ગુમાન.
शौद्र पु. (शूद्रायां द्विजातिभिरूढायां भवः अण्) શૂદ્ર સ્ત્રીમાં દ્વિજાતિથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર.
शौद्र त्रि. (शूद्रस्येदं, शूद्र+अण्) શદ્ર સંબન્ધી, શૂદ્રનું.
शौद्री स्त्री. (शूद्र+अण्+स्त्रियां ङीप्) શૂદ્રસ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી પુત્રી.
शौद्धोदनि पु. (शुद्धोदनस्यापत्यं इञ्) એક બૌદ્ધમુનિ.
शौधिका स्त्री. (शोधः शोधनं मलविरेकस्तस्मै हितः ठक्+टाप्) રાતી કાંગ.
शौन न. (शूना+अण्) વધસ્થાન સંબન્ધી માંસ.
शौनक पु. (शुनकस्यापत्यं अण्) તે નામના મુનિ.
शौनिक पु. (शूना प्राणिवधस्थानं प्रयोजनमस्य, शूना+ठक्) માંસ વેચનાર, કસાઈ, શિકારી, શિકાર.
शौभ न. (शोभायै हितं अण्) આકાશમાં ફરનાર–હરિશ્ચન્દ્રનું શહેર.
शौभ पु. (शुभाय हितः, शुभ+अण्) દેવ, સોપારી.
शौभनेय पु. (शोभनाया अपत्यं ढक्) સુંદર સ્ત્રીનો દીકરો.
शौभाञ्जन पु. (शोभाञ्जन एव स्वार्थे अण्) સરગવાનું ઝાડ.
शौभिक त्रि. (शोभं व्योमपुरं शिल्पमस्य ठक्) ઈન્દ્રજાલિક, જાદુગર.
शौरि पु. (शूरस्य यादवभेदस्य वसुदेवस्य सूर्यस्य वा अपत्यं इञ्) વિષ્ણુ, શનૈશ્ચર.
शौर्प त्रि. (शूर्प+अण्) સુપડાથી માપેલ.
शौर्पिक त्रि. (शूर्प+ठञ्) સુપડાથી માપેલ.
शौर्य न. (शूरस्य भावः ष्यञ्) વીર્ય, પરાક્રમ, શૂરવીરતા, શક્તિ, સામર્થ્ય, આરભટી જુઓ.
शौर्यान्वित त्रि. (शौर्येण अन्वितः) શૂરવીર, પરાક્રમી.
शौर्यार्जित त्रि. (शौर्येण अर्जितः) શૂરપણાથી મેળવેલ.
शौर्योपार्जित त्रि. (शौर्येण उपार्जितः) ઉપરનો અર્થ.
शौल्क त्रि. (शुल्कस्येदं, शुल्क+अण्) રાજાના દાણનું–સંબન્ધી, શુલ્ક સંબન્ધી.
शौल्क पु. (,, ,,) રાજાની જકાત કર વિગેરે લેનાર–અધિકારી.
शौल्किक पु. (शुल्के अधिकृतः, ठक्) ઉપર પ્રમાણે.
शौल्किक त्रि. (शुल्क+ठक्) રાજાના દાણનું, રાજાના કરસંબન્ધી.
शौल्किकेय पु. (शुल्किकः देशभेदः तत्र भवः ढक्) એક જાતનું ઝેર.
शौल्विक पु. (शुल्वः ताम्रं तन्मयपात्रादि पण्यमस्य ठक्) કંસારો.
शौल्विकी स्त्री. (शौल्विक+स्त्रियां जाति. ङीप्) કંસારણ.
शौव न. (शुनः संकोचः, श्वन्+अण् टिलोपः) કુતરાંનો સંકોચ.
शौवन त्रि. (शुन इदं, श्वन्+अण् न टिलोपः) કુતરાંનું, કુતરા સંબન્ધી.
शौवस्तिक त्रि. (श्वः परदिने भवः, श्वस्+ठक्+तुट्च) આવતીકાલે હોનાર–થનાર.
शौवापद त्रि. (श्वापदस्येदं, श्वापद+अण्) શીકારી પશુનું, શીકારી પશુ સંબન્ધી.
शौष्कल त्रि. (शुष्कलं शुष्कमांसं पण्यमस्य अण् तद्भक्ष्यमस्य अण् वा) શુકુમાંસ વેચનાર, સુકુમાંસ ખાનાર.
शौष्कल न. (शुष्कल+अण्) સુકા માંસની કિંમત.
श्चुत् (भ्वा. प. अ. सेट् श्चोतति) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.
श्चोत पु. (श्चुत्+घञ्) ઝરવું, ખરવું, ટપકવું, છાંટવું.
श्च्युत् (भ्वा. प. सेट् श्च्योतति) ખરવું, ઝરવું, ટપકવું, અ. સીંચવું, છાંટવું सक.
श्च्युति त्रि. ઝરવું, ખરવું, ટપકવું.
श्च्युतित त्रि. (श्च्युत्+क्त) ખરેલ, ઝરેલ, ટપકેલ.
श्च्योत पु. (श्च्युत्+घञ्) ચોતરફથી સીંચવું-છાંટવું.
श्मन् न. (शेते, शी+मनिन् डिच्च) પુરૂષનું મુખ, શબ, મુડદું.
श्मशान न. (श्मनः शवाः शेरतेऽत्र, शी+आनच् डिच्च) સ્મશાન, મસાણ.
श्मशानकाली स्त्री. (श्मशानस्था काली) એક કાલિકા દેવી.
श्मशाननिवास पु. (श्मशाने निवासः) સ્મશાનમાં રહેવું.
श्मशाननिवासिन् त्रि. (श्मशाने निवासो यस्य, इन्) સ્મશાનમાં રહેનાર.

श्रन्थ् (भ्वा. आ. सेट् श्रन्थति) શિથિલ થવું અક. શિથિલ કરવું સક.

श्रन्थ् (क्र्या. प. स. सेट् श्रथ्नाति) મુકવું, છોડવું, ખુશ કરવું.

श्रन्थ पु. (श्रथ्नाति मोचयति भक्तान् संसारात्, श्रन्थ्+अच्) બાંધવું, ગુંથવું, મુકવું, છોડવું, વિષ્ણુ.

श्रन्थन न. (श्रन्थ्+भावे ल्युट्) ગુંથવું.

श्रन्थना स्त्री. (,, ,, +टाप्) ગુંથવું.

श्रपण न. (श्री+णिच्+पुक्+ल्युट्) ઘી, દુધ વિગેરે વાસણમાં ઉકાળવું, રાંધવું.

श्रपित त्रि. (श्रप्+क्त) ઘી વગેરે સિવાયનો કોઇ માંસ વગેરે રાંધેલો પદાર્થ.

श्रम् (दिवा. प. अ. सेट् श्राम्यति) થાકી જવું,પરિશ્રમ કરવો, મહેનત કરવી, તપ કરવું, वि+श्रम्=विश्राम्यति=વિસામો લેવો.

श्रम पु. (श्रम्+भावे घञ्) યત્ન, થાક, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ, લશ્કરી તાલીમ, તપ, પરિશ્રમ, મહેનત, પરસેવો.

श्रमजल न. (श्रमेण जनितं जलम्) મહેનતનો પરસેવો.

श्रमण पु. (श्राम्यति तपस्यति श्रम्+युच्) જૈનસાધુ, બૌદ્ધસાધુ.

श्रमण त्रि. (श्रम्+युच्) ભીક્ષા ઉપર જીવન ચલાવનાર.

श्रमणक पु. (श्रमण+कन्) જૈનસાધુ, બૌદ્ધસાધુ.

श्रमणक त्रि. (,, ,,) ભિક્ષા ઉપર જીવનાર હરકોઇ.

श्रमणा स्त्री. (श्रमण+टाप्) જટામાંસી વનસ્પતિ, મુંડેરી વનસ્પતિ, એક જાતની ભીલડી, સુંદર દેખાવતી સ્ત્રી, મજુર.

श्रमणी स्त्री. (श्रमण+स्त्रियां ङीप्) જૈન સાધ્વી,બૌદ્ધ સાધ્વી.

श्रमणोपासक पु. (श्रमणस्य उपासकः) શ્રાવક.

श्रमसाध्य त्रि. (श्रमेण साध्यः) મહેનતથી-શ્રમથી સિદ્ધ થઈ શકે તેવું, યત્નસાધ્ય.

श्रमसिद्ध त्रि. (श्रमेण सिद्धः) પરિશ્રમથી સિદ્ધ, યત્નથી સિદ્ધ.

श्रमिन् त्रि. (श्रम+अस्त्यर्थे इनि) શ્રમવાળુ, થાકેલ, મહેનતું.

श्रम्भ् (भ्वा. आ. अ. सेट् श्रम्भते) ભૂલવું, ચુકવું, પ્રમાદ કરવો, (वि+श्रम्भ्=विश्रम्भते)=વિશ્વાસ કરવો, આસ્થા રાખવી.

श्रय पु. (श्री+अच्) આશ્રય, આધાર.

श्रयण न. (श्री+भावे ल्युट्) ઉપરનો અર્થ.

श्रव पु. (शृणोत्यनेन, श्रु+अप्) કાન, ખ્યાતિ,પ્રસિદ્ધિ.

श्रवण न. (शृणोत्यनेन, श्रु+करणे ल्युट्) શ્રવણ નક્ષત્ર, કાન, સાંભળવુ.

श्रवण पु. (श्रु+ल्युट्) શ્રવણ નક્ષત્ર.

श्रवणद्वादशी स्त्री. (श्रवणेन युक्ता द्वादशी) ભાદરવા સુદ બારસ.

श्रवणपथ पु. (श्रवणस्य पन्थाः) કાનનો માર્ગ.

श्रवणशीर्षिका स्त्री. (श्रवणमिव शीर्षमस्याः, कप्+टाप्) શ્રાવણી વૃક્ષ.

श्रवणा स्त्री. શ્રવણ નક્ષત્ર, મુંડેરી વૃક્ષ.

श्रवस् न. (श्रूयतेऽनेन, श्रु+करणे असि) કાન, કીર્તિ.

श्रवाय्य पु. (श्रु-श्रवणे+उणा० आय्य) યજ્ઞનો પશુ.

श्रविष्ठा स्त्री. (श्रूयते, श्रु+अप् श्रवः प्रसिद्धिरस्त्यस्याः मतुप् अतिशयेन श्रववती इष्ठन् मतुपो लुक्) ધનીષ્ઠા નક્ષત્ર, શ્રવણ નક્ષત્ર.

श्रविष्ठाज पु. (श्रविष्ठायां श्रवणनक्षत्रे जायते, जन्+ड) બુધગ્રહ.

श्रविष्ठाभू पु. (श्रविष्ठायां भवति, भू+क्विप्) બુધગ્રહ.

श्रा (अदा. प. अनिट् श्राति) રાંધવુ, પકાવવુ.

श्राण त्रि. (श्रा+क्त) ઘી દૂધ શિવાયનો માંસ વગેરે કોઇપણ રાંધેલો પદાર્થ.

श्राणा स्त्री. (श्रायते स्म, श्रा+क्त+टाप्) રાબ, રાબડી.

श्राद्ध न. (श्रद्धा प्रयोजनमस्य अण्) શ્રાદ્ધ, શરાધ. "श्रद्धया दीयते यस्मात् श्राद्धं तेन निगद्यते"

हेमाद्रिश्राद्धकल्पे

श्राद्ध त्रि. (श्रद्धा+अण्) શ્રદ્ધાવાળુ.

श्राद्धकर त्रि. (श्राद्धं करोति, कृ+अच्) શ્રાદ્ધ કરનાર

श्राद्धकाल पु. (श्राद्धस्य कालः) પિતૃ કર્મકાળ, દિવસનો આઠમો ભાગ.

श्राद्धकृत् त्रि. (श्राद्धं करोति, कृ+क्विप् तुक् च) શ્રાદ્ધ કરનાર.

અંગવાળી સ્ત્રી, કાળી પ્રોખડ.

श्यामाम्ली स्त्री. (श्यामा चासौ अम्ली च) એક જાતનો છોડ.

श्यामाह्वा स्त्री. (श्यामेति आह्वा यस्याः) પીપર.

श्यामिका स्त्री. (श्याम+वा. भावे ठन्+टाप्) કાળાશ, લીલાશ, સોના વગેરેનું મેલાપણું.

"हेम्नः संलक्ष्यसे ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा"

श्यामित त्रि. (श्याम+ईतच्) કાળુ થયેલું, લીલું થયેલ.

श्याल पु. (श्यै+कालन्) સાળો.

श्यालक पु. (श्याल+स्वार्थे क) સાળો.

श्यालिक पु. (श्यै+कालन् संज्ञायां कन् अत ईत्वं) સાળો.

श्यालिका स्त्री. (श्यालिक+स्त्रियां टाप्) સાળી.

श्याव पु. (श्यै+वन्) કાળો પીળો મિશ્ર રંગ.

श्याव त्रि. (,, ,,) કાળા પીળા મિશ્ર વર્ણવાળુ.

श्यावतैल पु. (श्यावं तैलं यस्मात्) એક જાતનું ઝાડ.

श्यावदत् त्रि. (श्यावाः दन्ताः यस्य दत् आदेशः) કાળા રંગના દાંતવાળુ.

श्यावदन्त त्रि. (,, ,, ,,) કાળા રંગના દાંતવાળુ.

श्यावदन्त पु. (श्यावश्चासौ दन्तश्च) સ્વભાવથી કાળોદાંત.

श्यावदन्तक त्रि. (श्यावो दन्तो यस्य कप्) સ્વભાવથી કાળા દાંતવાળું.

श्येत पु. (श्यैङ्–गतौ+उणा० इतन्) ધોળો રંગ.

श्येत त्रि. (,, ,,) ધોળા રંગનું, ધોળું.

श्येतकोलक पु. (श्येतः कोलः क्रोडदेशो यस्य कन्) એક જાતનું માછલું.

श्येतकोलकी स्त्री. (श्येतकोलक+स्त्रियां जाति० ङीष्) એક જાતની માછલી.

श्येतता स्त्री. (श्येतस्य भावः, तल्+टाप्) ધોળાશ, ધોળાપણું.

श्येतत्व न. (श्येतस्य भावः, त्व) ઉપરનો અર્થ.

श्येन पु. (श्यै+इनन्) બાજપક્ષી, ધોળો રંગ, એક યાગ.

श्येन त्रि. (श्यै+उणा० इनन्) ધોળા રંગનું, ધોળું.

श्येनकरण न. (श्येन+कृ+ल्युट्) જુદી ચિતામાં બાળવું.

श्येनघण्टा स्त्री. (श्येनी घण्टेव) એક જાતનું ઝાડ, "દંતીવૃક્ષ"–નેપાળો.

श्येनम्पाता स्त्री. (श्येनस्य पातो यत्र अण् मुम् च) શિકાર.

श्येनी स्त्री. (श्येन+स्त्रियां जाति० ङीष्) ધોળા રંગની સ્ત્રી, બાઝપક્ષિણી.

श्यै (भ्वा. आ. स. अनिट् श्यायते) જવું.

श्योणाक पु. (श्यै+ओणाक् निपा०) એક જાતનો છોડવો.

श्योनाक पु. (श्यै+ओनाक् निपा०) ઉપરનો અર્થ.

श्रक्क् (भ्वा. आ स. सेट् श्रक्कते) સરકવું, ખસવું, જવું.

श्रङ्ग् (भ्वा. प. स. सेट् श्रङ्गति) જવું.

श्रण् (,, ,, ,, ,, श्रणति) દેવું, આપવું.

श्रण् (चु. उभ. स. सेट् श्राणयति–ते) દેવું, આપવું.

श्रत् अव्य. (श्री+डति) શ્રદ્ધા.

श्रथ् (चु. उभ. स. सेट् श्राथयति–ते) યત્ન કરવો अक. હર્ષ પમાડવો स.

श्रथ् (चु. उभ. अ. सेट् श्राथयति–ते) દુર્બળ થવું.

श्रथ् (भ्वा. प. स. सेट् श्रथति) વધ કરવો, મારી નાંખવું, બાંધવું, છોડવું.

श्रथ् (चुरा. उभ. स. सेट् श्रथयति–ते) ઉપરનો અર્થ.

श्रथन न. (श्रथ्+भावे ल्युट्) વધ, મારી નાંખવું, યત્ન, પ્રતિહર્ષ.

श्रथना स्त्री. (श्रथन+स्त्रियां टाप्) ઉપરનો અર્થ.

श्रद्दधत् त्रि. (श्रत्+धा+शतृ) શ્રદ્ધા રાખતું,વિશ્વાસ રાખતું.

श्रद्दधान त्रि. (श्रधत्ते, श्रत्+धा+शानच्) ઉપર પ્રમાણે.

श्रद्धा स्त्री. (श्रत्+धा+अङ्+टाप्) આદર, વિશ્વાસ, શુદ્ધિ, પવિત્રતા, સ્પૃહા, ચિત્તની પ્રસન્નતા, ખાતરી.

श्रद्धाकरण न. (श्रद्धा+कृ+ल्युट्) શ્રદ્ધા કરવી.

श्रद्धाकृत त्रि. (श्रद्धया कृतः) શ્રદ્ધાથી કરેલ.

श्रद्धान्वित त्रि. (श्रद्धया अन्वितः) શ્રદ્ધાવાળું,

श्रद्धारहित त्रि. (श्रद्धया रहितः) શ્રદ્ધા વગરનું.

श्रद्धालु त्रि. (श्रद्धा+अस्त्यर्थे आलुच्) શ્રદ્ધાવાળુ.

श्रद्धालु स्त्री. (श्रद्धाति, श्रत्+धा+आलुच्) સ્પૃહાવાળી સ્ત્રી, શ્રદ્ધાળુ સ્ત્રી.

श्रद्धावत् त्रि. (श्रद्धा विद्यतेऽस्य मतुप् मस्य वः) શ્રદ્ધાવાળુ.

श्रीतनुज पु. (श्रियः तनुजः) કામદેવ.
श्रीतनूज पु. (श्रियः तनूजः) કામદેવ.
श्रीताल पु. (श्रीयुक्तः तालः) તાડના જેવું ઝાડ.
श्रीद पु. (श्रियं ददाति, दा+क) કુબેર.
श्रीद त्रि. (,, ,,) લક્ષ્મી આપનાર, શોભા આપનાર.
श्रीधर पु. (धरति, धृ+अच्, श्रियाः धरः) ભૂતકાળની ઉત્સર્પિણીમાં થયેલા સાતમા જૈન તીર્થંકર, વિષ્ણુ.
श्रीधर न. (श्रियं धरति, धृ+अच्) શાલગ્રામની એક મૂર્તિ.
"श्रीधरं देवि विज्ञेयम्" इत्युक्तेः
श्रीनन्दन पु. (श्रियं नन्दयति, नन्द्+अच) કામદેવ.
श्रीनाथ पु. (श्रियाः नाथः) વિષ્ણુ.
श्रीनिकेतन न. (श्रियाः निकेतनम्) લક્ષ્મીનું ઠેકાણું.
श्रीनिकेतन पु. (श्रियं निकेतयति नितरां वासयति, नि+कित+णिच्+ल्यु) વિષ્ણુ.
श्रीनिवास पु. (निवसत्यस्मिन्, नि+वस्+घञ्, श्रियः निवासः) વિષ્ણુ, લક્ષ્મીનું નિવાસ સ્થળ.
श्रीपञ्चमी स्त्री. (श्रियः पूजाङ्ग पञ्चमी) માઘ સુદ પંચમી.
श्रीपति पु. (श्रियः पतिः) વિષ્ણુ, રાજા.
श्रीपथ पु. (श्रीयुक्तः पंथाः अच्) રાજમાર્ગ, સરિયામ રસ્તો.
श्रीपर्ण न. (श्रीयुक्तं पर्णं यस्य) અગ્નિમંથનું ઝાડ.
श्रीपर्णिका स्त्री. (श्रीयुक्तं पर्णमस्याः, संज्ञा, कन्+टाप् इत्वं) કાયફળનું ઝાડ.
श्रीपर्णी स्त्री. (श्रीयुक्तानि पर्णानि यस्याः ङीष्) ઉપલો શબ્દ જુઓ, ગાંભારી વનસ્પતિ, અગ્નિમંથનું ઝાડ, શીમળાનું ઝાડ.
श्रीपिष्ट पु. (श्रियै शौभाग्यै पिष्यते, पिष्+क्त) સરલ-દેવદારનું ઝાડ.
श्रीपुत्र पु. (श्रियः पुत्रः) કામદેવ, ઇન્દ્રનો ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામનો ઘોડો, લક્ષ્મીનો દિકરો, કપૂર, ચંદ્ર.
श्रीपुष्प न. (श्रीयुक्तं पुष्पं शाक.) લવિંગ, પદ્મકાષ્ઠ.
श्रीपूर्वम् अव्य. (श्री इति शब्दः पूर्वं यस्मिन्) "श्री" શબ્દ આગળ લગાડીને.
"देवं गुरुं गुरुस्थानं क्षेत्रं क्षेत्राधिदेवताम्।
"सिद्धं सिद्धाधिकारांश्च श्रीपूर्वंसमुदीरयेत्" ॥
श्रीफल पु. (श्रीयुक्तं फलमस्य) બીલીનું ઝાડ, બીલું, ગળીનું ઝાડ, રાયણનું ઝાડ.
श्रीफली स्त्री. (श्रीयुक्तं फलमस्याः ङीष्) ગળી, એક જાતની કારેલી, આમળાનું ઝાડ.
श्रीभद्रा स्त्री. (श्रीयुक्तं भद्रं यस्याः) એક જાતની મોથ.
श्रीभागवत न. (श्रीमत् भागवतम् मध्य. स.) અઢાર પુરાણ માંહેલું તે નામનું બાર સ્કન્ધમાં વ્યાસે રચેલું પુરાણ.
श्रीभ्रातृ पु. (श्रियः भ्राता समुद्रजातत्वात्) ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઘોડો, ચન્દ્ર, કપૂર.
श्रीमत् पु. (श्रीरस्त्यस्य मतुप्) તલનું ઝાડ, પીપળો, વિષ્ણુ, શિવ, કુબેર.
श्रीमत् त्रि. (श्री+अस्त्यर्थे मतुप्) ધનવાન, લક્ષ્મીવાળું.
श्रीमती स्त्री. (श्री+मतुप्+ङीप्) રાધિકા, ધનવાન સ્ત્રી, શોભાવાળી સ્ત્રી.
श्रीमलापहा स्त्री. (श्रिया शोभया मलमपहन्ति, अप+हन्+ड+टाप्) એક વેલો-धूम्रपत्रा.
श्रीमस्तक पु. (श्रीयुक्तं मस्तकमस्य) લસણ.
श्रीमुख पु. (श्रीयुक्तं मुखमस्य) તે નામે એક વર્ષ.
श्रीमूर्ति स्त्री. (श्रीपूर्वककथनयोग्या मूर्तिः) દેવીની પ્રતિમા, લક્ષ્મીની મૂર્તિ.
श्रीयुक्त त्रि (श्रिया युक्तः) લક્ષ્મીવાળુ, શોભાવાળુ, કીર્તિવાળું.
श्रीयुत त्रि. (श्रिया युतः) ઉપર પ્રમાણે,
श्रीरङ्गपत्तन न. દક્ષિણમાંનું એક શહેર.
श्रीरस पु. (श्रियः रसो निर्यासः) તે નામનું એક સુગન્ધિ દ્રવ્ય.
श्रीराम पु. (श्रीयुतो रामः) દશરથના પુત્ર રામ.
श्रील त्रि. (श्री+अस्त्यर्थे लच्) શોભાવાળું, લક્ષ્મીવાળું, કીર્તિવાળું.
श्रीवत्स पु. (श्रीयुक्तं वत्सं वक्षो यस्य) વિષ્ણુ, છાતીમાં ધોળાં રૂંવાટાંનું ચક્ર-જે મહત્ત્વસૂચક ગણાય છે તે, એક પ્રકારની સુરંગા.
श्रीवत्सक पु. (श्रीवत्सेन कायति, कै+क) છાતીમાં ધોળાં રૂંવાટાના ચક્રવાળો ઘોડો.

श्राद्धदेव पु. (श्राद्धोद्देश्यानां पितृणां देवः शाक.) યમ-રાજ, વૈવસ્વતમનુ.

श्राद्धदेवता स्त्री. (श्राद्धे देवता त्यक्तान्यद्रव्यस्योद्देश्या-देवता) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

श्राद्धभुज् त्रि. (श्राद्धं भुंक्ते, भुज्+क्विप्)શ્રાદ્ધખાનાર.

श्राद्धशाक न. (श्राद्धयोग्यं शाकम्) શ્રાદ્ધમાં કરવા લાયક શાક.

श्राद्धिक त्रि. (श्राद्धे देयं श्राद्धं तद्द्रव्यं भक्ष्यत्वे-नास्त्यस्य वा ठन्) શ્રાદ્ધમાં આપવા લાયક કોઈ દ્રવ્ય વગેરે, શ્રાદ્ધમાં આપવાલાયક દ્રવ્ય ખાનાર.

श्राद्धिन् त्रि. (श्राद्धं तद्द्रव्यं भक्ष्यत्वेनास्त्यस्य इनि) શ્રાદ્ધમાં આપવા લાયક દ્રવ્ય ખાનાર.

श्रान्त त्रि. (श्रम्+क्त) પરિશ્રમવાળુ, થાકેલ, શાન્ત, જીતેન્દ્રિય.

श्रान्त न. (श्रम्+भावे क्त) પરિશ્રમ, શ્રમ, મહેનત, યત્ન.

श्रान्तसंवाह न. (श्रान्तस्य श्रमस्य संवाहम्) થાકેલાને આસન વિગેરે આપી થાક દૂર કરાવવો તે.

श्रान्ति स्त्री. (श्रम्+भावे क्तिन्) પરિશ્રમ, થાક.

श्राम् (चु. उभ. स. सेट् श्रामयति-ते) મંત્રણા કરવી, બોલાવવું.

श्रावक त्रि. (शृणोति, श्रु+ण्वुल्) સાંભળનાર.

श्रावक पु. (,, ,,) બૌદ્ધ ગૃહસ્થ, જૈન ગૃહસ્થ, કાગડો.

श्रावण पु. (श्रवणेन युक्ता पौर्णमासी श्रावणी साऽस्मिन् मासे अण्) શ્રાવણ મહીનો, પાખંડ, એક જાતનું વર્ષ.

श्रावण त्रि. (श्रवणस्येदं, श्रवण+अण्) કાનનું, કાન સંબંધી, શ્રવણ નક્ષત્રનું, શ્રવણ નક્ષત્ર સંબન્ધી.

श्रावणा स्त्री. દધ્યાલી વૃક્ષ.

श्रावणिक पु. (श्रावणी श्रवणनक्षत्रयुक्ता पूर्णिमाऽस्त्य स्मिन् मासे ठन्) શ્રાવણ મહિનો.

श्रावणी स्त्री. (श्रवणनक्षत्रेण युक्ता पौर्णमासी अण्+ङीप्) શ્રાવણ મહિનાની પૂનમ.

श्रावणीय त्रि. (श्रु+णिच्+अनीयर्) સાંભળવા લાયક.

श्रावन्ती स्त्री. (श्रु+क्षिन्+पृषो. ङीप्) ધર્મપત્તન શહેર.

श्रि (भ्वा. उभ. स. सेट् श्रयति-ते) સેવવું, આશ્રય કરવો.

श्रित त्रि. (श्रि+क्त) સેવેલ, આશ્રય લીધેલ.

श्रिय् (भ्वा. उभ. स. सेट् श्रेयति-ते) બાળવું.

श्री (क्र्या. उभ. सक. सेट् श्रीणाति-श्रीणीते) રાંધવું, પકવવું.

श्री स्त्री. (श्रि+क्विप्-निपा०) લક્ષ્મી, લવીંગ શોભા, વાણી, વેશરચના, દેવદારનું ઝાડ, ધર્મ-અર્થ-કામ, સંપત્તિ પ્રકાર, ઉપકરણ, રાચરચીલું, આબાદી, બુદ્ધિ, વિભૂતિ, સમૃદ્ધિ, ઐશ્વર્ય, અધિકાર, પ્રભા, કાન્તિ, તેજ, વૃદ્ધિ, સિધ્ધિ, કમળ, બીલીનું ઝાડ, વૃદ્ધિ નામે ઔષધિ, શણગાર.

श्री पु. (श्रि+क्विप् दीर्घश्च) તે નામે એક રાગ.

श्रीकण्ठ पु. (श्रीः शोभा कण्ठेऽस्य) શિવ, હસ્તિનાપુરની ઉત્તર-પશ્ચિમે આવેલ કુરુજાંગલ દેશ.

श्रीकण्ठपदलाञ्छन पु. ભવભૂતિ કવિ.

श्रीकण्ठसख पु. (श्रीकण्ठस्य सखा) કુબેર.

श्रीकन्या स्त्री. એક જાતની કાકડી.

श्रीकर न. (श्रियं शोभां करोति, कृ+अच्) લાલ કમળ.

श्रीकर पु. (श्री+कृ+अच्) વિષ્ણુ, તે નામે એક પંડિત.

श्रीकरण न. (श्रीयुक्तं क्रियतेऽनेन कृ+ल्युट्) લેખણ, કલમ.

श्रीकान्त पु. (श्रियाः कान्तः) વિષ્ણુ.

श्रीकारिन् पु. (श्रियं करोति, कृ+णिनि) એક જાતનો મૃગ.

श्रीकारिन् त्रि. (,, ,,) લક્ષ્મીકારક, શોભાકારક.

श्रीखण्ड न. (श्रियः शोभायाः खण्डम्) ચંદન,સુખડ.

श्रीगर्भ पु. (श्री गर्भेऽस्य) વિષ્ણુ, તલવાર.

श्रीग्रह पु. (श्रियः ग्रह इव यत्र) પક્ષીઓને પાણી પીવાનું સ્થળ, પરબડી.

श्रीघन पु. (श्रिया बुध्या घनः) તે નામે એક બુદ્ધ.

श्रीघन न. (,, ,,) દહીં.

श्रीचक्र न. (श्रियाः चक्रम्) તંત્ર શાસ્ત્ર પ્રસિધ્ધ એક યંત્ર.

श्रीज पु (श्रियो जायते, जन्+ड) કામદેવ.

श्रीतनय पु. (श्रियः तनयः) કામદેવ.

श्रुतिन् त्रि. (श्रुत+इन्) જેણે સાંભળ્યું હોય તે, શાસ્ત્રજાણનાર.

श्रुतिमूल न. (श्रुतेः मूलम्) કાનનું મૂલ, વેદનું મૂલ–ધર્મબોધક પ્રમાણ.

श्रुतिमूलक त्रि. (श्रुतिमूल+स्वार्थे कप्) વેદજેનુ મૂલ કારણ હોય તે.

श्रुतिवर्जित त्रि. (श्रुत्या वेदाध्ययनेन कर्णेन वा वर्जितः) બહેરૂ, વેદપાઠ વિનાનું.

श्रुतिविषय पु. (श्रुतेः विषयः) વેદનો વિષય.

श्रुतिवेध पु. (श्रुतेः कर्णस्य वेधो यत्र) જેમાં કાન વિંધાય છે એવો એક જાતનો સંસ્કાર.

श्रुतिस्फाटा स्त्री. (श्रुतिं स्फोटयति, स्फुट्+अच्+टाप्) એક જાતની લતા.

श्रुत्यनुप्रास पु. (श्रुतेः अनुप्रासः) તે નામે એક શબ્દાલંકાર.

श्रुत्युक्त त्रि. (श्रुत्या श्रुतौ वा उक्तम्) વેદે કહેલું, વેદમાં કહેલુ.

श्रुव पु. (श्रु+क) યાગ, યજ્ઞ.

श्रुवा स्त्री. (श्रु+क+टाप्) એક યજ્ઞપાત્ર, શરવો.

श्रुवावृक्ष पु. (श्रुवार्थं वृक्षः) એક જાતનું ઝાડ, વિકંકત–વિકલો વૃક્ષ.

श्रूयमाण त्रि. (श्रूयतेऽसौ, श्रु+शानच्) શ્રવણ કરાતું, સંભળાતું.

श्रेढी स्त्री. જુદી જુદી જાતનાં દ્રવ્યોને મિશ્ર કરવા માટે એક જાતની ગણત્રી.

श्रेढीव्यवहार पु. (श्रेढ्याः व्यवहारः) જુદી જુદી જાતનાં દ્રવ્યોને મિશ્ર કરવા માટે એક જાતની ગણત્રીનો એક ઉપાય.

श्रेणि स्त्री. (श्रयति श्रीयते वा, श्रि+उणा० णि) પંક્તિ, હાર, એક જાતનો ધંધો કરનારની ટોળી.

"मनसि वचसि काये पुण्यपीयूषपूर्णा–
त्रिभुवनमुपकारश्रेणिभिः पूरयन्तः" भर्तृहरिः

श्रेणिक पु. (श्रेणि+संज्ञायां कन्) તે નામે એક જૈન રાજા.

श्रेणिका स्त्री. (श्रेणि+कै+कन्+टाप्) તંબુ.

श्रेणी स्त्री. (श्रेणि+कृदिकारादिति ङीप्) 'श्रेणि' શબ્દ.

श्रेणीकरण न. (श्रेणि+च्वि+कृ+ल्युट्) પંક્તિરૂપે કરવું,

श्रेणीकृत त्रि. (श्रेणि+च्वि+कृ+क्त) પંક્તિરૂપે કરેલ, હાર કરેલ.

श्रेणीभवन न. (श्रेणि+च्वि+भू+ल्युट्) પંક્તિરૂપ થવું.

श्रेणीभूत त्रि. (श्रेणि+च्वि+भू+कर्मणि क्त) પંક્તિરૂપ થયેલ.

श्रेयस् न. (अतिशयेन प्रशस्यं ईयसुन्) કલ્યાણ, શુભ, ધર્મ, મોક્ષ.

श्रेयस् त्रि. (,, ,,) ઉત્તમ, ઉમદા, શુભયુક્ત. હિતકર, કલ્યાણકારી.

श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मादनुष्ठितात्
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः" श्रीमद्गीतायाम्

श्रेयसी स्त्री. (श्रेयस्+ङीप्) હરડે, ગજપીંપર, રાસ્ના, વનસ્પતિ પાઠા.

श्रेयस्कर त्रि. (श्रेयः करोति, कृ+अच्) કલ્યાણકારક, શુભકારક, હિતકર.

श्रेयस्काम त्रि. (श्रेयः कामयते, कम्+अण्) કલ્યાણને ઇચ્છનાર, મોક્ષને ચાહનાર.

श्रेष्ठ पु. (अतिशयेन प्रशस्यः इष्ठन्) કુબેર, રાજા, બ્રાહ્મણ, વિષ્ણુ.

श्रेष्ठ न. (प्रशस्य+इष्ठन्) ગાયનું દુધ.

श्रेष्ठ त्रि. (अयमेषामतिशयेन प्रशस्यः इष्ठन्) અત્યન્ત ઉત્તમ, ઘણુ જ ઉમદા.

श्रेष्ठकाष्ठ पु. (श्रेष्ठं काष्ठमस्य) એક જાતનું ઝાડ.

श्रेष्ठता स्त्री. (श्रेष्ठस्य भावः तल+टाप्) શ્રેષ્ઠપણું, ઉત્તમપણું.

श्रेष्ठत्व न. (श्रेष्ठस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

श्रेष्ठलवण न. (श्रेष्ठं च तत् लवणञ्च) સિંધાલૂણ.

श्रेष्ठवेधिका स्त्री. (श्रेष्ठा वेधिका) કસ્તૂરી.

श्रेष्ठा स्त्री. (इयमासामतिशयेन प्रशस्या, इष्ठन्+टाप्) મહામેદા, સ્થલપદ્મિની.

श्रेष्ठाम्ल पु. (श्रेष्ठमम्लमस्मिन्) કોકમનું ઝાડ.

श्रेष्ठिन् पु. (श्रेष्ठं धनादिकमस्त्यस्य+इन्) વણિકૂમાં પ્રધાન પુરૂષ, શેઠ.

श्रै (भ्वा. प. अ. अनिट् श्रायति) પરસેવો થવો.

श्रैष्ठ्य न. (श्रेष्ठस्य भावः ष्यञ्) શ્રેષ્ઠપણું, ઉત્કર્ષ, શ્રેષ્ઠતા.

श्रोण् (भ्वा. प. अ. सेट् श्रोणति) એકઠા થવું.

श्रीवत्सभृत् पु. (श्रीवत्सं बिभर्ति, भृ+क्विप् तुक्) विष्णु.

श्रीवत्सलाञ्छन पु. (श्रीवत्सः लाञ्छनं यस्य) विष्णु.

श्रीवत्सलाञ्छन न. (श्रीवत्सस्य लाञ्छनम्) विष्णुनी छाती उपर એક જાતનું ચિન્હ.

श्रीवत्साङ्क न. (श्रीवत्सः अङ्के यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

श्रीवत्साङ्क पु. (,, ,,) વિષ્ણુ.

श्रीवराह पु. (श्रिया युक्तः वराहः) વિષ્ણુનો અવતાર.

श्रीवल्ली स्त्री. (श्रीयुता वल्ली) પુષ્કળ કાંટાવાળું એક ઝાડ.

श्रीवाटी स्त्री. એક જાતની નાગરવેલ.

श्रीवारक पु. (श्रियं वारयति, वारि+ण्वुल्) એક જાતનું શાક.

श्रीवास न. (श्रियं सरलवृक्षे वा वासयति, वस्+णिच्+अच्) દેવદારના ઝાડનો રસ, કમલ.

श्रीवास पु (श्री+वस्+घञ) વિષ્ણુ, શિવ.

श्रीवासस् न. (श्रियं सरलवृक्षं वासयति, वस+णिच्+असुन्) દેવદારના ઝાડનો રસ.

श्रीविद्या स्त्री. (श्रियै विद्या) ત્રિપુરા સુંદરી.

श्रीवृक्ष पु. (श्रियः वृक्षः) પીપળાનું ઝાડ.

श्रीवृक्ष पु (श्रीनामको वृक्षः) બીલીનું ઝાડ.

श्रीवृक्ष पु (श्रियाः शोभायाः वृक्ष इव) ઘોડાના હૃદય ઉપર ધોળાવાળનું એક જાતનું કુંડાળું.

श्रीवृक्षकिन् पु. (श्रीवृक्षक+इन्) જેની છાતીમાં ધોળા રૂંવાટાંનું ગોળ ચક્ર-કુંડાળું હોય તેવો ઘોડો.

श्रीवेष्ट पु. (श्रियै वेष्ट्यतेऽसौ, वेष्ट्+घञ्) સરળ વૃક્ષના ઝાડનો રસ.

श्रीवेष्टक पु. (श्रीवेष्ट+कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

श्रीश पु (श्रिया ईशः) વિષ્ણુ, શ્રીરામચન્દ્ર.

श्रीश्वर पु. (श्रियः ईश्वरः) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

श्रीसंज्ञ नः (श्रियः संज्ञा संज्ञाऽस्य) લવીંગ.

श्रीसहोदर पु (श्रियः सहोदरः) ચન્દ્ર, ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઘોડો, કપૂર.

श्रीहस्तिनी स्त्री. (श्रीयुक्ता हस्तिनी) એક જાતનું ઝાડ.

श्रु (भ्वा. प. स. अनिट् श्रवति) જવું.

श्रु (स्वा. प. स. अनिट् शृणोति) સાંભળવું, આજ્ઞા પાલન કરવું, શ્રવણ કરવું.

श्रुघ्न पु. તે નામનો દેશ.

श्रुघ्निका स्त्री. (श्रुघ्न+ठन्+टाप्) સાજીખાર.

श्रुघ्नी स्त्री. (,, +स्त्रियां ङीप्) સાજીખાર.

श्रुत न. (श्रूयन्ते स्म यदिति, श्रु+क्त) શાસ્ત્ર, શાસ્ત્રનું જ્ઞાન.

श्रुत त्रि. (श्रु+क्त) સાંભળેલું, શ્રવણકરેલું.

श्रुतकीर्ति स्त्री. (श्रुता विख्याता कीर्तिः यस्याः) શત્રુઘ્નની પત્ની, શુકધ્વજની કન્યા.

श्रुतकीर्ति त्रि. (,, ,, यस्य) પ્રખ્યાત યશવાળું.

श्रुतदेवी स्त्री. (श्रुतस्य शास्त्रस्य देवी) સરસ્વતી, શારદા.

श्रुतबोध पु. (श्रुतमात्रं बोधयति, बुध्+णिच्+अण्) કાલીદાસ કવિકૃત એક છન્દઃ શાસ્ત્રનો ગ્રન્થ.

श्रुतश्रवस् पु. (श्रुतं श्रवो यशो यस्य) શિશુપાલનો પિતા.

"निर्वर्त्यतेऽरिः क्रियया स श्रुतश्रवसः सुतः"

शिशुपालवधे.

श्रुतश्रोणि स्त्री. स्रवन्ती શબ્દ જુઓ.

श्रुतादान न. (श्रुतस्यादनम्) વેદપાઠ, બ્રહ્મવાદ.

श्रुति स्त्री. (श्रूयतेऽनयेति, श्रु+करणे भावे च क्तिन्) સાંભળવું તે, કાન, શ્રવણ નક્ષત્ર, વેદ, શ્રવણેન્દ્રિયથી થનારું જ્ઞાન, ગણિતશાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક રેખા, વાર્તા, ખબર, ષડ્જ રાગના આરંભ સમયનો એક શબ્દ.

श्रुतिकट पु. (श्रुतिं कटति, कट्+अच्) સર્પ, પાપશોધન, પાપમાંથી છુટવું તે.

श्रुतिकटी स्त्री. (श्रुतिकट+स्त्रियां जाति. ङीप्) સાપેણ.

श्रुतिकटु पु. (श्रुतौ कटुः) અલંકાર શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ એક કાવ્ય દોષ, કઠોર શબ્દ.

श्रुतिकथित त्रि. (श्रुत्या कथितम्) વેદે કહેલું, વેદનું ફરમાન.

श्रुतिजीविका स्त्री. (श्रुतिरेव जीविका यस्याः) સ્મૃતિ શાસ્ત્ર.

श्रुतितत्पर त्रि. (श्रुतौ तत्परः) સાંભળવામાં તત્પર, વેદમાં તત્પર.

श्रुतिधर त्रि. (श्रुत्या श्रवणमात्रेण धरतीति, धृ+अच्) માત્ર સાંભળીને ધારણ કરનાર.

आश्लिष्यति ભેટવું, वि+श्लिप्–विश्लिष्यति છુટાપડવું, ફાટવું, सं+श्लिप्-संश्लिष्यति વળગવું, બાઝવું.
श्लिप् (चु. उभ. स. सेट् श्लेषयति–ते) ઉપર પ્રમાણે.
श्लिष्ट त्रि. (श्लिप्+क्त) આલિંગન કરેલ, ભેટેલ, વળગેલ, શ્લેષરૂપ શબ્દાલંકારવાળું.
श्लिष्यत् त्रि. (श्लिप्+शतृ) ભેટતું, આલિંગન કરતું.
श्लीपद न. (श्रीयुक्तं वृद्धिमत् पदमत्र पृषो. साधुः) એક જાતનો પગમાં થતો રોગ.
"पुराणोदकभूयिष्ठाः सर्वर्तुषु च शीतलाः
ये देशास्तेषु जायन्ते श्लीपदानि विशेषतः" भावप्रकाशे.
श्लीपद त्रि. (,, ,,) શ્લીપદ રોગવાળું.
श्लीपदप्रभव पु. (श्लीपदवत् प्रभवति, प्र+भू+अच्) આંબાનું ઝાડ.
श्लीपदापह पु. (श्लीपदं अपहन्तीति, हन्+ड) પુત્રં-જીવ વૃક્ષ.
श्लील त्रि. (श्रीर्विद्यतेऽस्येति, श्री+लच् रस्य लः) શોભાવાળું, સુંદર.
श्लेष पु. (श्लिप्+घञ्) સંસર્ગ, આલિંગન, ભેટવું તે, દાહ, બળતરા, તે નામે એક શબ્દાલંકાર.
श्लेषालंकार पु. (श्लेषश्चासौ अलंकारश्च) તે નામે એક શબ્દાલંકાર.
श्लेष्मक पु. (श्लेष्मा एव कन्) કફ, સળેખમ.
श्लेष्मघ्न त्रि. (श्लेष्माणं हन्ति, हन्+टक्) કફનો-સળેખમનો નાશ કરનાર,
श्लेष्मघ्ना (,, ,, +टाप्) કેવડો, मल्लिका જુઓ.
श्लेष्मघ्नी स्त्री. (श्लेष्माणं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) मल्लिका જુઓ, ભાલકાંકણી.
श्लेष्मज त्रि. (श्लेष्मणो जायते, जन्+ड) કફથી પેદા થનાર, સળેખમથી થનાર, त्रिकटु શબ્દ જુઓ.
श्लेष्मण त्रि. (श्लेष्माऽस्त्यस्य न) કફવાળું, જેને કફ હોય તે
श्लेष्मणा स्त्री. (श्लेष्मन्+पामादि० न+टाप्) અરડુસી.
श्लेष्मन् पु (श्लिप्+उणा. मनिन्) કફ, સળેખમ.
"स्तनौ मांसग्रन्थी कनककलशावित्युपमितौ
मुखं श्लेष्मागारं तदपि च शशांकेन तुलितम्" भर्तृहरिः
श्लेष्मल त्रि. (श्लेष्मास्त्यस्य, श्लेष्मन्+लच्) કફવાળું, જેને કફ હોય છે તે, સળેખમવાળું.
श्लेष्मल पु. (श्लेष्मन्+लच्) એક જાતનું ઝાડ, વહુવાર.
श्लेष्महृ त्रि (श्लेष्मं हन्ति, हन्+ड) કફનો નાશ કરનાર, સળેખમ મટાડનાર.
श्लेष्महृ पु. (,, ,,) કાયફળનું ઝાડ.
श्लेष्मात पु (श्लेष्माणमतति, अत्+अच्) એકજાતનું ઝાડ, વહુવાર.
श्लेष्मातक पु. (श्लेष्मात एव स्वार्थे कन्) ઉપરપ્રમાણે.
श्लेष्मान्तक पु. (श्लेष्मस्य अन्तकः) એકજાતનું ઝાડ વહુવાર.
श्लोक् (भ्वा. आ. स. सेट् श्लोकते) વધારવું, એકઠું કરવું, છોડવું, વખાણવું.
श्लोक पु. (श्लोक्यते इति, श्लोक्-संघाते+घञ्) ચાર ચરણનું કવિકૃત વાક્ય-પદ્ય-કવિતા, યશ.
श्लोण् (भ्वा. प. स. सेट् श्लोणति) એકઠું કરવું.
श्वःश्रेयस न. (श्वः आगामिकाले श्रेयो यत्र) મંગળ, કલ્યાણ, સુખ, પરમાત્મા.
श्वःश्रेयस त्रि. (श्वः परदिने श्रेयो यस्मात् अच्) માંગલિક, કલ્યાણવાળું, સુખી.
श्वगण पु. (शुनां गणः) કુતરાનો સમૂહ.
श्वगणिक त्रि. (श्वगण+ठक्) કુતરાના ટોળાની સહાયતાથી શિકાર કરનારો.
श्वङ्क् (भ्वा. आ. स. सेट् श्वङ्कते) સરકવું, ખસવું, જવું.
श्वच् (भ्वा. आ. स. सेट् श्वचते) જવું.
श्वजीविका स्त्री. (श्वस्य जीविका) નોકરી, ચાકરી, સેવા.
श्वञ्च् (भ्वा. आ. स. सेट् श्वञ्चते) જવું.
श्वठ् (चु. उ. स. सेट् श्वठयति–ते) જવું, સંસ્કાર કરવો, દુષ્ટ ભાષણ કરવું, ખરાબ બોલવું.
श्वण्ठ् (,, ,,) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
श्वदंष्ट्र पु. (शुनो दंष्ट्रः) કુતરાની દાઢ.
श्वदंष्ट्रक पु. (शुनो दंष्ट्रेव कण्टकोऽस्य) ગોખરૂનો છોડ.
श्वदंष्ट्रा स्त्री. (शुनो दंष्ट्रेव कण्टकावृतत्वात्) કુતરાની દાઢ, ગોખરૂ.
श्वदयित न. હાડકું.

श्रोण त्रि. (श्रोण्+अच्) પાંગળું, લુલું.
श्रोणा स्त्री. (श्रोण्+अच्+टाप्) કાંજી.
श्रोणि स्त्री. (श्रोण्+इन्) કેડ, કમર, માર્ગ, રસ્તો.
श्रोणिफलक न. (श्रोणिः फलकमिव) શ્રેષ્ઠ કેડ, કમર, કેડનું પડખું.
श्रोणिविम्ब न. (श्रोणौ विम्बाकारं भूषणम्) કમરપટો વગેરે કટિભૂપણ.
श्रोणिसूत्र न. (श्रोणौ स्थितं सूत्रम्) કેડે તલવાર વિગેરે બાંધવા માટે પટો વિગેરે.
श्रोणी स्त्री. (श्रोण्+इन्+ङीप्) કેડ, કમર, માર્ગ, રસ્તો.
श्रोणीभारादलसगमना स्तोकनम्रा स्तनाभ्याम्
या तत्र स्याद्युवतिविषये सृष्टिराद्यैव धातुः" मेघदूते.
श्रोतव्य त्रि. (श्रु+कर्मणि तव्यच्) શ્રવણ કરવાયોગ્ય, સાંભળવા લાયક.
श्रोतस् न. (श्रु+असुन् तुटच्) કાન ઇન્દ્રિય, નદીનો વેગ.
श्रोतुकाम त्रि. (श्रोतुं कामः) સાંભળવાને ઇચ્છનાર, શાસ્ત્ર શ્રવણ કરવા ચાહનાર.
श्रोतुमनस् त्रि. (श्रोतुं मनो यस्य) સાંભળવાને જેનું મન છે તે.
श्रोतृ त्रि. (शृणोतीति, श्रु+तृच्) સાંભળનાર, શ્રવણ કરનાર.
श्रोत्र न. (श्रु+ष्ट्रन्) કાન, કાનનું છિદ્ર.
श्रोत्रविषय पु. (श्रोत्रस्य विषयः) શબ્દ, અવાજ.
श्रोत्रिय पु. (छन्दो वेदमधीते वेत्ति वा छन्दस्+घ श्रोत्रादेशः) વેદનો અભ્યાસ કરનારો બ્રાહ્મણ, ૭ અંગ સાથે એક શાખાનો અભ્યાસ કરી પટ્કર્મ કરતો બ્રાહ્મણ, સમ્પૂર્ણશાસ્ત્ર જાણનાર પુરુષ.
श्रोत्रियता स्त्री. (श्रोत्रियस्य भावः तल्+टाप्) શ્રોત્રિયપણું.
श्रोत्रियत्व न. (श्रोत्रियस्य भावः त्व) ઉપર પ્રમાણે.
श्रौत त्रि. (श्रुतिविहितं, श्रुति+अण्) શાસ્ત્રોક્ત ધર્મ કર્મ વિગેરે.
श्रौत पु. (श्रुतौ भवः, श्रुति+अण्) ગાર્હપત્ય અગ્નિ, આહવનીયાગ્નિ, દક્ષિણાગ્નિ.
श्रौत्र न. (श्रोत्रमेव, श्रोत्र+प्रज्ञा. अण्) કાન, કાનનું છિદ્ર.
श्रौत्र न. (श्रोत्रियस्य भावः कर्म वा अण्) વૈદિકપણું, વેદોક્ત કર્મ વિગેરે.
श्रौषट् अव्य. (श्रु+डौषटि) યજ્ઞના અગ્નિમાં હવિર્દાન કરતી વખતે થતો એક મોટો શબ્દ.
श्लक्ष्ण त्रि. (श्लिष्+क्स्न) થોડું, ચિકણું, અલ્પ. "श्लक्ष्णं वचनमब्रवीत्" रामायणे.
श्लक्ष्णक पु. (श्लक्ष्ण+संज्ञायां कन्) સોપારીનુ ઝાડ.
श्लक्ष्णक त्रि. (श्लक्ष्ण+स्वार्थे कन्) મનોહર, સુંદર.
श्लक्ष्णत्वच् पु. (श्लक्ष्णा मनोहरा त्वक् यस्य) એક જાતનું ઝાડ–અશ્મન્તક વૃક્ષ.
श्लङ्क् (भ्वा. आ. स. सेट् श्लङ्कते) સરકવું, ખસવું, જવું.
श्लङ्ग् (भ्वा. प स. सेट् श्लंगति) જવું.
श्लथ् (चु. उभ. सेट् श्लथयति-ते) શિથિલ થવું, દુર્બળ થવું.
श्लथ त्रि. (श्लथयति, श्लथ्+अच्) શિથિલ, દુર્બળ, ઢીલું.
श्लाख् (भ्वा. प. सक. सेट् श्लाखति) વ્યાપવું.
श्लाघ् (भ्वा. आ. सक. श्लाघते) વખાણવું, પોતાના ગુણો જાહેર કરવા.
श्लाघनीय त्रि. (श्लाघ्+कर्मणि अनीयर्) વખાણવા લાયક.
श्लाघा स्त्री. (श्लाघ्–कत्थने+अ+टाप्) વખાણ, તારીફ, ચાકરી, સેવા, અભિલાષા, પોતાના ગુણ ખુલ્લાકરવા તે, ઇચ્છા.
"विद्वांसो वसुधातले परवचः श्लाघासु वाचंयमाः" उद्भटे
श्लाघित त्रि. (श्लाघ्+क्त) વખાણેલું, તારીફકરેલું.
श्लाघ्य त्रि. (श्लाघ्+ण्यत) વખાણવા લાયક, તારીફ કરવા યોગ્ય.
श्लिकु न. (श्लिष्यति ग्रहादीन्, श्लिष्+उणा कु०) જ્યોતિષ શાસ્ત્ર.
श्लिक्यु पु. (श्लिष्–आलिङ्गने+उणा० क्यु) ચાકર, નોકર, જારપુરુષ.
श्लिष् (भ्वा. प. स. सेट् श्लेषति) બાળવું.
श्लिष् (दिवा. प. स. सेट् श्लिष्यति) ભેટવું, આલિંગન કરવું, વળગવું, સંસર્ગ કરવો. आ+श्लिष्–

श्वास पु. (श्वस्+घञ्) શ્વાસ લેવાની ક્રિયા, શ્વાસ, એક જાતનો રોગ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક બાહ્ય પ્રયત્ન.
श्वासकास पु. (श्वासयुक्तः कासः) શ્વાસ સાથે ઉધરસ દમનો રોગ.
"पिशुनो नरकस्यान्ते जायते श्वासकासवान्" कर्मविपाके
श्वासकुठार पु. (श्वासस्य कुठार इव तन्नाशकत्वात्) શ્વાસ ઉપર અપાતું એક જાતનું ઔષધ.
"रसो गन्धो विषं चापि टंकणं च मनःशिला
एतानि कर्षमात्राणि मरिचं चाष्टकर्षकम्
कटुत्रयं कर्षयुग्मं पृथगत्र विनिःक्षिपेत्।
रसः श्वासकुठारोऽयं सर्वश्वासनिवारकः" ॥ भावप्रकाशे.
श्वासधारण न. (श्वासः प्राणवायुः ध्रियतेऽनेन) પ્રાણાયામ.
श्वासहेति स्त्री. (श्वासस्य हेतिरिव) નિદ્રા, ઉંઘ.
श्वासारि पु. (श्वासस्य अरिः) પુષ્કરમૂલ.
श्वासिन् त्रि. (श्वस्+णिच्+णिनि) શ્વાસવાળુ.
श्वासिन् पु. (,, ,, ,,) વા, પવન.
श्वि (भ्वा. प. सेट् श्वयति) જવુ स. વધવું अक.
श्वित् (भ्वा. आ. स. सेट् श्वेतते) ધોળું કરવું.
श्वित्र न. (श्वित्+रक्) એક જાતનો ધોળો કોઢ.
श्वित्रघ्नी स्त्री. (श्वित्रं हन्ति, हन्+टक्+ङीप्) એક વનસ્પતિ–पीतपर्णी.
श्वित्रिन् त्रि. (श्वित्रमस्त्यस्य इनि) ધોળા કોઢવાળુ.
श्विद् (भ्वा. आ. स. सेट् श्विंदते) ધોળું કરવું.
श्वेत पु. (श्वित्+अच्) ધોળો વર્ણ, તે નામે એક બેટ, એક પર્વત, શુક્રગ્રહ, ધોળું વાદળું, શંખ, કલિયુગમાં શિવનો એક અવતાર, એક જાતની કોડી.
श्वेत न. (श्वित्+अच्) રૂપું.
श्वेतक पु. (श्वेत+स्वार्थे कन्) કોડી.
श्वेतक न. (श्वेत+संज्ञायां कन्) રૂપું.
श्वेतकण्टकारी स्त्री. (श्वेता चासौ कण्टकारी च) ધોળી ભોરીંગણી.
श्वेतकन्दा स्त्री. (श्वेतः कन्दो यस्याः) અતિવીખની કળી.
श्वेतकिणिही स्त्री. (श्वेता चासौ किणिही च) એક જાતનો છોડવો.
श्वेतकुञ्जर पु. (श्वेतः कुञ्जरः) ઐરાવત હાથી, ધોળો હાથી.
श्वेतकुश पु. (श्वेतश्चासौ कुशश्च) ધોળો દર્ભ.
श्वेतकेतु पु. (श्वेतः केतुर्यस्य) કેતુગ્રહ, બુદ્ધ.
श्वेतकेश पु. (श्वेतः केश इव यस्य) રાતો સરગવો.
श्वेतकेश पु. (श्वेतश्चासौ केशश्च) ધોળો કેશ.
श्वेतकेश त्रि. (श्वेतः केशो यस्य) ધોળા કેશવાળુ.
श्वेतकोल पु. (श्वेतः कोलः क्रोडदेशो यस्य) એક જાતનું માછલું.
श्वेतकोलक पु. (श्वेतकोल+स्वार्थे कन्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
श्वेतकोलकी स्त्री. (श्वेतकोलक+स्त्रियां जाति० ङीप्) એક જાતની માછલી.
श्वेतकोली स्त्री. (श्वेतकोल+स्त्रियां ङीप्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
श्वेतखदिर पु. (श्वेतश्चासौ खदिरश्च) ધોળો ખેર.
श्वेतगज पु. (श्वेतः शुक्लो गजः) ઇન્દ્રનો હાથી, ધોળો હાથી.
श्वेतगरुत् पु. (श्वेतो गरुदस्य) હંસ.
श्वेतगरुत् स्त्री. (श्वेतो गरुदस्याः) હંસલી.
श्वेतगरुत् त्रि. (श्वेतो गरुद्यस्य) ધોળી પાંખવાળુ.
श्वेतगुञ्जा स्त्री. (श्वेता चासौ गुञ्जा च) ધોળી ચણોઠી.
श्वेतचिल्ली स्त्री. (श्वेता चासौ चिल्ली च) એક જાતનું શાક.
श्वेतच्छद पु. (श्वेतः छदः पक्षोऽस्य) હંસપક્ષી.
श्वेतच्छद त्रि. (श्वेताः छदाः यस्य) ધોળી પાંખવાળુ.
श्वेतच्छदी स्त्री. (श्वेतच्छद+स्त्रियां जाति. ङीप्) હંસલી.
श्वेतजीरक पु. (श्वेतश्चासौ जीरकश्च) ધોળું જીરૂં.
श्वेतटंकण न. (श्वेतं टंकणम्) ધોળો ટંકણખાર.
श्वेतदूर्वा स्त्री. (श्वेता चासौ दूर्वा च) ધોળી દુર્વા.
श्वेतद्युति पु. (श्वेता द्युतिर्यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.
श्वेतद्विप पु. (श्वेतश्चासौ द्विपश्च) ઇન્દ્રનો હાથી, ધોળો હાથી.
श्वेतद्वीप पु. (श्वेतनामा द्वीपः) તે નામનો એક દ્વીપ.
"क्षीरोदधेरुत्तरतः श्वेतद्वीपो महाप्रभः
एकान्तिनस्ते पुरुषाः श्वेतद्वीपनिवासिनः" महाभारते

श्वधूर्त्त पु. (शुनि धूर्त्तस्तद्वञ्चकत्वात्) શિયાળ.
श्वधूर्त्ती स्त्री. (श्वधूर्त्त+स्त्रियां जाति. ङीप्) શિયાળવી.
श्वन् पु. (श्वि+कनिन्) કુતરો.
श्वनिश न. (शुना निशा विशादया क्लिद्यते) કુતરાંઓને મદકરનારી રાત્રિ.
श्वनिशा स्त्री. (शुनां निशा) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
श्वपच पु. (श्वानं पचति, पच्+अच्) હલકો ચાંડાલ.
श्वपद न. (शुनः पदम्) કુતરાનો પગ.
श्वपाक पु. (शुनां पाकः कार्य्यत्वेन यस्य) હલકો ચાંડાલ.
"श्वपाको जल्पाकी भवति मधुपाकोपमगिरा" आनन्दलहर्याम्
श्वपुच्छक पु. (श्व+पुच्छ+कै+क) વીંછી.
श्वपुच्छा स्त्री. વનસ્પતિ પીઠવણ.
श्वफल पु. (श्वप्रियं फलमस्य) બીજોરાનું ઝાડ.
श्वफल्क पु. યાદવવંશી-અક્રૂરનો પિતા એક ક્ષત્રિય.
श्वभीरु पु. (शुनः कुक्कुरात् भीरुर्भयशीलः) શિયાળ.
श्वभ्रम् (चु. उभ. सेट् श्वभ्रयति-ते) જવું, છેદ કરવો, सक. ખરાબ હાલતમાં રહેવું, अक.
श्वभ्र न. (श्वभ्रयते यत्, श्वभ्र+यत्) છિદ્ર, ખાડું.
श्वयथु पु. (श्वि+अथुच्) સોજો.
श्वयीचि स्त्री. (श्वयतीति, श्वि+ईचि) સુજવાનો રોગ.
श्वयीची स्त्री. (श्वि+ईचि+वा ङीप्) પીડા, દુઃખ.
श्वल् (भ्वा. प. स. सेट् श्वलति) વેગ કરવો.
श्वल्क् (चु. उभ. स. सेट् श्वल्कयति-ते) બોલવું, કહેવું.
श्वल्ल् (भ्वा. प. अ. सेट् श्वल्लति) વેગવાળું થવું.
श्ववत् त्रि. (श्वन्+अस्त्यर्थे मतुप्) કુતરાંવાળું.
श्ववृत्ति स्त्री. (शुन इव पराधीना वृत्तिः) નોકરી, ચાકરી, સેવા, દાસત્વ.
श्वव्याघ्र पु. (शुनो व्याघ्रः) ચિત્રો, વ્યાઘ્ર.
श्वशुर पु. (शु आशु अश्यते, व्याप्यते इति शु+अश्+उरन्) સસરો.
श्वशुरक पु. (श्वशुर+स्वार्थे कन्) સસરો.
श्वशुर्य पु. (श्वशुरस्यापत्यं, श्वशुर+यत्) દિયર, સાળો.
श्वश्रू स्त्री. (श्वशुरस्य पत्नी ऊङ्) સાસુ.
श्वश्रूश्वशुर पु. द्वि. (श्वश्रूश्च श्वशुरश्च तौ) સાસુ સસરો.
श्वस् अव्य. (आगामि अहः) આવતી કાલ, આવતો દિવસ.
"श्वःकार्यमद्य कुर्वीत पूर्वाह्ने चापराह्णिकम्
नहि प्रतीक्षते मृत्युः कृतमस्य न वा कृतम्"
श्वस् (अदा. प. सेट् श्वसिति) શ્વાસ લેવો, જીવવું.
श्वस् (अदा. प. अ. सेट् श्वसिति) ઉધવું.
श्वसत् त्रि. (श्वस्+वर्तमाने शतृ) જીવતું, શ્વાસ લેતું.
श्वसन पु. (श्वसित्यनेन, श्वस्+ल्युट्) વાયુ, મીંઢળનું ઝાડ.
श्वसन न. (श्वस्+भावे ल्युट्) નિશ્વાસ, નિશાસો, શ્વાસ લેવો, જીવવું.
श्वसनाशन पु. (श्वसनो वायुरशनमस्य) સર્પ.
श्वसनाशनी स्त्री. (श्वसनाशन+स्त्रियां जाति० ङीप्) સાપેણ.
श्वसनेश्वर पु. (श्वसन ईश्वरो यस्य) સાદડાનું ઝાડ.
श्वसनोत्सुक पु. (श्वसनाय उत्सुकः) સર્પ.
श्वसनोत्सुकी स्त्री. (श्वसनोत्सुक+स्त्रियां ङीप्) સાપેણ.
श्वसित न. (श्वस्+क्त) નિશ્વાસ, શ્વાસ-નિશાસો લેવો.
श्वसुन पु. (श्वस्+बाहु० उनन्) એક જાતનું ઝાડ.
श्वस्तन त्रि. (श्वो भवं श्वस्+भावे ट्यु तुट् च) આવતી કાલે હોનાર-થનાર.
श्वस्त्य त्रि. (श्वो भवं, श्वस्+त्यप्) ઉપરનો અર્થ.
श्वस्पृष्ट त्रि. (शुना स्पृष्टम्) કુતરાએ સ્પર્શ કરેલું.
श्वागणिक पु. (श्वगणेन चरति, ठक्) કુતરાંને મદદમાં લઇ શિકાર કરનાર.
श्वादन्त त्रि. (शुन इव दन्तो यस्य) કુતરાના સરખા દાંતવાળું.
श्वान पु. (श्वा एव, श्वान्+स्वार्थे अण्) કુતરો.
श्वानचिल्लिका स्त्री. (श्वानप्रिया चिल्लिका) એક જાતનો છોડ.
श्वानी स्त्री. (श्वान+स्त्रियां जाति० ङीप्) કુતરી.
श्वापद पु (शुन इवापदस्मात् मध् समा०) હિંસક-પશુ. વાઘ.
श्वाविध् पु (श्वानं विध्यतीति, व्यध्+क्विप् दीर्घः) સેંઢાઇ જનાવર-શાહુડી.
श्वाविध पु. (शुना आविध्यते, आ+व्यध्+क्विप्+क) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
श्वाभ्र पु. ભૈરવ.

श्वेतबृहती स्त्री. (श्वेता चासौ बृहती च) ધોળી ક્ષુદ્ર બૃહતી.

श्वेतशिंशपा स्त्री. (श्वेता चासौ शिंशपा च) ધોળું સીસમ.

श्वेतशिग्रु पु. (श्वेतश्चासौ शिग्रुश्च) ધોળો સરગવો.

श्वेतशृङ्ग पु (श्वेतं शृङ्गं यस्य) જવ.

श्वेतशृङ्ग त्रि. (श्वेता शृङ्गा यस्य) ધોળી શીંગવાળું.

श्वेतशूरण पु (श्वेतश्चासौ शूरणश्च) જંગલી સૂરણ.

श्वेतसर्प पु. (श्वेतः सन् सर्पति, सृप्+अच्) વરણવૃક્ષ, ધોળો સાપ.

श्वेतसर्पी स्त्री. (श्वेतसर्प+स्त्रियां जाति० ङीप्) ધોળી સાપણ.

श्वेतसर्षप पु. (श्वेतश्चासौ सर्षपश्च) ધોળો સરસવ.

श्वेतसार पु. (श्वेतः सारोऽस्य) ધોળો ખેર,

श्वेतसुरसा स्त्री. (श्वेता चासौ सुरसा च) ધોળી શેફાલિકા વનસ્પતિ.

श्वेतस्पन्दा स्त्री. (श्वेता सती स्पन्दते स्पन्द्+अच्) ધોળી અપરાજિતા વનસ્પતિ.

श्वेतहय पु. (श्वेता हयः) ઉચ્ચૈઃશ્રવા ઘોડો, ધોળો ઘોડો, અર્જુન, ઇન્દ્ર, સાદડાનું ઝાડ.

श्वेतहय त्रि. (श्वेताः हयाः यस्य) ધોળા ઘોડા વાળું.

श्वेता स्त्री. (श्वित्+अच्+टाप्) કોડી, શંખિની, એક જાતની પાકલ વનસ્પતિ, અતિવિષની કળી, ધોળી અપરાજીતા વપસ્પતિ, ધોળી ભોરીંગણી પાખાણભેદિની વનસ્પતિ, ધોળી ધ્રો, સાકર.

श्वेतार्क पु. (श्वेतश्चासौ अर्कश्च) ધોળા આકડાનું ઝાડ.

श्वेतावर पु. (श्वेतं श्वेतवर्णमावृणोति, आ+वृ+अच्) સિતાવર શાક

श्वेताश्व पु. (श्वेतश्चासौ अश्वश्च) ચન્દ્ર, અર્જુન, કપૂર, સાદડાનું ઝાડ.

श्वेताश्वतर (,, ,,) વેદની એક શાખા.

श्वेतेक्षु पु. (श्वेतश्चासौ इक्षुश्च) ધોળી સેલડી.

श्वेतोदर पु. (श्वेतमुदरं यस्य) કુબેર.

श्वेतोही स्त्री. (श्वेतोहः पत्नी ङीप्) ઇન્દ્રાણી.

श्वैत्य न. (श्वेतस्य भावः ष्यञ्) ધોળાશ, ધોળાપણું.

श्वोवसीयस न. (अतिशयने वसुः प्रशस्तः श्वो वसीयः नि. अच्समा.) આવતે દિવસે થનાર મંગળ-કલ્યાણ, ભાવિકાળનું મંગળ.

श्वोवसीयस त्रि. (,, ,, ,,) ભાવીકાળે મંગળવાળું, આવતી કાલના મંગલવાળું,

---

ष

ष् વ્યંજન અક્ષરોમાં એકત્રીશમો વ્યંજન.

ष पु. (षो+क पृषो. षत्वं) કેશ, સ્વર્ગ, નિદ્રા, અંત, ગર્ભવિમોચન, મનુષ્ય, નાશ, મોક્ષ

ष त्रि. (षो+क पृषो. षत्वं) સર્વ, શ્રેષ્ઠ, પંડિત, વિદ્વાન, ડાહ્યું.

ष न. (षो+क पृषो. षत्वं) ધૈર્ય, ધીરજ.

षग् (भ्वा. प. स. सेट् षगति) ઢાંકવું.

षघ् (स्वा. प. स. सेट् षघ्नोति) હિંસા કરવી.

षच् (भ्वा. आ. स. सेट् षचते) સિંચવું, છાંટવું.

षच् (भ्वा. प. स. सेट् षचति) સમ્બન્ધ પામવો, જોડાવું.

षट् (भ्वा. प. स. सेट् षटति) વિભાગ કરવો.

षट्क त्रि. (षष्+कन्) છ અવયવવાળું, છવાળું, છ.

षट्कर्मन् न. (षट्प्रकारं कर्म) શાન્તિ-વશીકરણ-સ્તંભન-વિદ્વેષ-ઉચ્ચાટન-મારણ, એ છ પ્રયોગ, અધ્યયન-અધ્યાપન-યજન-યાજન-દાન-પ્રતિગ્રહ, એ છ કર્મ, હઠયોગનાં અંગરૂપ-ધૌતિ-બસ્તિ, નેતિ-નૌલિ-ત્રાટક-કપાલભાતિ-એ છ ક્રિયાઓ.

षट्कर्मन् पु. (षट् कर्माणि यस्य) યજન-યાજન-અધ્યયન-અધ્યાપન-દાન-પ્રતિગ્રહ એ છ કર્મમાં આસક્ત રહેનાર બ્રાહ્મણ.

षट्कर्मनिरत पु. (षट्कर्मणि निरतः) ઉપર પ્રમાણે.

षट्कूटा स्त्री. એક ભૈરવી ભેદ.

षट्कोण न. (षट् कोणा यस्य) વજ્ર, તંત્રશાસ્ત્ર-પ્રસિદ્ધ એક યંત્ર, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ લગ્નથી છટ્ઠું સ્થાન.

षट्कोण त्रि. (,, ,,) છ ખુણાવાળું.

षट्चक्र न. (षण्णां चक्राणां समाहारः) તંત્રોક્ત શારીરીક છ ચક્રો-દ્વિદલ-ચતુર્દલ વિગેરે.

षट्चत्वारिंश त्रि. (षट्चत्वारिंशत्+पूरणार्थे डट्।) છેંતાલીસમું.

षट्चत्वारिंशत् स्त्री. (षडधिका चत्वारिंशत्) છેંતાલીસ.

श्वेतधातु पु. (श्वेतश्चासौ धातुश्च) ધોળી ધાતુ, ખડી, ચોક.

श्वेतधामन् पु. (श्वेतं धाम यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર, સમુદ્રનું ફીણ.

श्वेतधामन् त्रि. (,, ,, ,,) ધોળા તેજવાળું.

श्वेतनील पु. (श्वेतो नीलश्च वर्णो वर्णैः समा०) ધોળો કાળો રંગ, મેઘ.

श्वेतनील त्रि. (श्वेतः सन् नीलश्च) ધોળાકાળા રંગનું.

श्वेतपत्र पु (श्वेतं पत्रं पक्षो यस्य) હંસ.

श्वेतपत्र त्रि. (श्वेतं पत्रं यस्य) ધોળા પાંદડાવાળું, ધોળી પાંખવાળું.

श्वेतपत्र न. (श्वेतं च तत् पत्रञ्च) ધોળું પાંદડું, ધોળો કાગળ.

श्वेतपत्ररथ पु (श्वेतपत्रो हंसो रथो वाहनं यस्य) બ્રહ્મા.

श्वेतपत्री स्त्री. (श्वेतपत्र+स्त्रियां जाति० ङीप्) હંસલી.

श्वेतपद्म न. (श्वेतं च तत् पद्मं च) ધોળું કમળ.

श्वेतपर्णा स्त्री. (श्वेतं पर्णं यस्याः) વારિપર્ણી વનસ્પતિ.

श्वेतपर्णास पु. (श्वेतश्चासौ पर्णासश्च) ધોળી તુલસીનું ઝાડ.

श्वेतपाटला स्त्री. (श्वेता चासौ पाटला च) એક જાતનું ફૂલ, ધોળી પાડળ વનસ્પતિ.

श्वेतपिङ्गल पु. (देहेन श्वेतः जटया पिङ्गलः) सिंह,

श्वेतपिङ्ग पु. (देहेन श्वेतः जटया पिङ्गः श्वेतश्चासौ पिङ्गश्च) ઉપર પ્રમાણે, ધોળો પીળો રંગ.

श्वेतपिङ्गल त्रि. (श्वेतः सन् पिङ्गलश्च) ધોળા પીળા રંગનું.

श्वेतपिण्डीतक पु. (श्वेतः शुक्लः पिण्डीतकः) મહા પિણ્ડીતક વૃક્ષ.

श्वेतपुष्प पु. (श्वेतानि पुष्पाणि अस्य) નગોડનું ઝાડ.

श्वेतपुष्प त्रि. (,, ,, यस्य) ધોળા ફૂલવાળું.

श्वेतपुष्पक पु. (श्वेतानि पुष्पाणि यस्य कप्) ધોળી કણેરનું ઝાડ.

श्वेतपुष्पा स्त्री. (श्वेतं पुष्पं यस्याः) "नागदन्ती" જુઓ, "मृगेर्वारु" જુઓ, ઘીસોડી

श्वेतपुष्पिका स्त्री. (श्वेतं पुष्पं यस्याः कप् टाप् अत इत्वं) મહાશણ વૃક્ષ, પુત્રદાત્રી વનસ્પતિ.

श्वेतप्रसूनक पु. (श्वेतं प्रसूनं यस्य कप्) કોબીઅરનું ઝાડ.

श्वेतप्रसूनक त्रि. (श्वेतं प्रसूनं यस्य कप्) ધોળા ફૂલવાળું.

श्वेतभण्डा स्त्री. (श्वेता भण्डा) ધોળી અપરાજીતા વનસ્પતિ.

श्वेतमन्दार पु. (श्वेतश्चासौ मन्दारश्च) ધોળું મંદારવૃક્ષ.

श्वेतमरिच पु. (श्वेतश्चासौ मरिचश्च) સરગવાનું બીજ, ધોળાં મરી.

श्वेतरक्त पु. (श्वेतो रक्तः वर्णो वर्णेन समा०) ગુલાબી રંગ.

श्वेतरक्त त्रि. (श्वेतो रक्तः ,, ,,) ગુલાબી રંગનું.

श्वेतरञ्जन न. (श्वेतं सिताभ्रं रज्यतेऽनेन, रञ्ज्+ल्युट्) સીસું.

श्वेतरथ पु. (श्वेतश्चासौ रथश्च) ધોળો રથ.

श्वेतरथ पु. (श्वेतो रथो यस्य) ધોળા રથવાળું, શુક્રગ્રહ.

श्वेतराजी स्त्री. (श्वेतेन वर्णेन राजते, राज्+अच्+गौरा. –ङीप्) પંડોળાનો વેલો.

श्वेतरोचिस् पु. (श्वेतं रोचिः यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર.

श्वेतरोहित पु. (पुष्पेण श्वेतःफलेन लोहितः लस्य रः) ગુલાબી રંગ.

श्वेतरोहित पु. (श्वेतः सन् लोहितः) ગરૂડ.

श्वेतरोहित त्रि. (,, ,, यस्य) ગુલાબી રંગનું, ગુલાબી.

श्वेतलोध्र पु. (श्वेतश्चासौ लोध्रश्च) એક જાતનું લોધરનું ઝાડ.

श्वेतवचा स्त्री. (श्वेता वचेव) અતિવિષની કળી.

श्वेतवल्कल पु. (श्वेतं वल्कलमस्य) ઉંબરાનું ઝાડ.

श्वेतवल्कल त्रि. (श्वेतं वल्कलंयस्य) ધોળી છાલવાળું.

श्वेतवाजिन् पु. (श्वेतो वाजी यस्य) ચન્દ્ર, કપૂર, અર્જુન, સાદડનું ઝાડ.

श्वेतवासस् पु. (श्वेतं वासो यस्य) શ્વેતામ્બર જૈન સાધુ, એક જાતનો સંન્યાસી.

श्वेतवासस् त्रि (श्वेतं वासो यस्य) ધોળાં કપડાં વાળું.

श्वेतवाह् पु. (श्वेतेन श्वेताश्वेन उह्यते, वह्+ण्वि) અર્જુન, ઇન્દ્ર, ચન્દ્ર, કપૂર, આકડાનું ઝાડ.

श्वेतवाहन पु. (श्वेतं वाहनं यस्य) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

श्वेतवुन्दा स्त्री. (श्वेता चासौ वुन्दा च) "वन्दितिका" શબ્દ જુઓ.

श्वेतवृक्ष पु. (श्वेतश्चासौ वृक्षश्च) વરૂણવૃક્ષ, ધોળું ઝાડ.

पंचकोलगुणं तत्तु रूक्षमुष्णं विषापहम्'' भावप्रकाशे.

षड्गया स्त्री. (षड्विधा गया) ગયાગજ-ગયાદિત્ય-ગાયત્રી ગદાધર-ગયા-ગયાસુર-એ ૭ તીર્થ.

षड्गव त्रि. (षड्भिः गोभिराकृष्टः शकटो हलो वा शाक. अच्) ૭ બળદથી ખેંચાતુ હળ ગાડી વિગેરે.

षड्गव न. (षण्णां गवां समाहारः षच् समा.) ૭ બળદ કે ૭ ગાયોનું ટોળું.

षड्गुण पु. (षड्भिः गुणिताः गुणाः शाक.) સંધિ-વિગ્રહ-યાન-સ્થાન-આસન-દ્વૈધીભાવ એ ૭ રાજાના ગુણો.

षड्गुण न. (षण्णां गुणानां समाहारः) ૭ ગુણનો સમુદાય.

षड्गुण त्रि. (षड् गुणाः यस्य) ૭ ગણું.

"आहारो द्विगुणस्त्रीणां बुद्धिस्तासां चतुर्गुणा।
षड्गुणो व्यवसायश्च कामश्चाष्टगुणः स्मृतः'' चाणक्य.

षड्ग्रन्था स्त्री. (षट् ग्रन्थयः सन्त्यस्याः अच्+टाप्) વજ, કચૂરો વનસ્પતિ, ધોળી વજ, મહા કરંજ વૃક્ષ.

षड्ग्रन्थि त्रि. (षड् ग्रन्थयो यस्य) ૭ ગાંઠોવાળું.

षड्ग्रन्थिका स्त्री. (षड् ग्रन्थयो यस्याः कप्+टाप् अत इत्वं) વજ.

षड्ग्रन्थी स्त्री. (षड् ग्रन्थयो यस्याःङीप्) શઠી-કચૂરો વનસ્પતિ.

षड्ग्रन्थि स्त्री. (षड् ग्रन्थयो यस्याः) વજ.

षड्ज पु. (षड्भ्यो नासादिस्थानेभ्यः जायते, जन्+ड) સાત સ્વર પૈકી તે નામનો એક સ્વર.

"नासां कण्ठमुरस्तालु जिह्वां दन्तांश्च संश्रितः
षड्भ्यः संजायते यस्मात् तस्मात् षड्ज इति स्मृतः ''

षड्दर्शन न. (षड्गुणितं दर्शनम्) પૂર્વ મીમાંસા, ઉત્તર મીમાંસા-સાંખ્ય-પાતંજલ વૈશેષિક અને ન્યાય એ ૭ આસ્તિક શાસ્ત્ર, ૭ બૌદ્ધ દર્શન.

षड्दीर्घ पु. ब. व. (षड्भिः गुणिताः दीर्घाः) आ-ई ऊ-ऐ-औं-अः એ ૭ દીર્ઘ.

षड्दुर्ग न. (षड्प्रकारं दुर्गम्) મનુએ કહેલા ૭ જાતના કિલ્લા.

षड्धा अव्य (षड्+प्रकारे धाच्) ૭ પ્રકારે.

षड्बिन्दु पु. (षट् बिन्दवो यस्य) એક જાતનો કીડો, વિષ્ણુ.

षड्भुज त्रि. (षट् भुजा यस्य) ૭ ભુજાવાળુ

षड्भुज पु. (,, ,, ,,) રૌદ્રજ્વર.

षड्भुजा स्त्री. (,, ,, इव यस्याः) તરબુચનો

षड्रस न. (षण्णां रसानां समाहारः) મીઠો-ખારો-તીખો-તુરો-ખાટો-કડવો એ ૭ રસ, ૭ રસ.

षड्रस त्रि. (षड् रसाः यस्य) ૭ રસવાળુ.

षड्रसासव पु. (षड्रसानां आसवः) મધુર વિ૦ રસનો આસવ.

षड्रेखा स्त्री. (षड्विधा रेखा यस्याम्) તરબૂ૦ વેલો.

षड्लवण न. (षड्गुणितं लवणम्) ૭ જાતનું

षड्वदन पु. (षड् वदनानि यस्य) કાર્તિકસ્વામી.

षड्वर्ग पु. (षण्णां वर्गः) કામ, ક્રોધ-લોભ-મો મદ-મત્સર એ ૭નો સમૂહ, જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ ક્ષે હોરા-દ્રેષ્કાણ-નવાંશ-દ્વાદશાંશ-ત્રિશાંશ એ ૭.

षड्विध त्रि. (षड् विधाः प्रकाराः यत्र) ૭ પ્રકાર

षण् (भ्वा. प. स. सेट् सनति) સારી રીતે ભક્તિ કરવી, ભાગ કરવા.

षण् (तना. उभ. स. सेट् सनोति-सनुते) દાન કરવું દેવુ.

षण्ड पु. (षणु-दाने+उणा० ड) નપુંસક, બળદ.

षण्ढ पु (शाम्यति शिक्षाभावात्, शम्+उणा० ढ पृषो. षत्वम्) નપુંસક, નામર્દ.

षण्ढतिल पु. (षण्ढश्चासौ तिलश्च) વાંઝીયો તલ, તેલ વગરનો તલ.

षण्णवति स्त्री. (षडधिका नवतिः) ૭૦નુ.

षण्णवतितम त्रि. (षण्णवति+तमप्) ૭૦નુમુ.

षण्मास न. (षण्णां मासानां समाहारः) ૭ મહિના.

षण्मास्य त्रि. (षण्मास+यत्) ૭ માસની ઉંમરનું.

षण्मुख पु. (षट् मुखानि यस्य) કાર્તિકસ્વામી.

षद् (चु. उभ. सक. सेट् सादयति-ते) જવું.

षद् (तु. प. अनिट् सीदति) આકુળવ્યાકુળ થવું, ગભરાઈજવું, દુઃખી થવું, अक. હિંસા કરવી. सक.

षन् (भ्वा. प. स. सेट् सनति) સારી રીતે ભક્તિ કરવી, વિભાગ કરવા.

षन् (तना. उभ. स. सेट् सनोति-सनुते) દાન કરવું, દેવું.

षट्चत्वारिंशत्तम त्रि. (षट्चत्वारिंशत्+तमप्) છેંતાળીસમું.

षट्चरण पु. (षट् चरणा यस्य) ભમરો, જુ.

षट्चरणी स्त्री. (षट्चरण+स्त्रियां जाति. ङीप्) ભમરી, જુ.

षट्ट् (चु. उभ. सेट् षट्टयति-ते) નિવાસ કરવો, રહેવું, બળવાન થવું, બ. હિંસા કરવી, દાનકરવું, દેવું સ.

षट्तिलिन् पु. (षट्तिलाः तिलोद्वर्त्तनादयः कर्माण्यस्य) તલવડે શરીરે મર્દન-સ્નાન-હોમ-દાન-ભોજન કરનાર, તલની વાવણી કરનાર.

षट्त्रिंश त्रि. (षट्त्रिंशत्+पूरणार्थे डट्) છત્રીસમું.

षट्त्रिंशत् स्त्री. (षडधिका त्रिंशत्) છત્રીસ.

षट्त्रिंशत्तम त्रि. (षट्त्रिंशत्+तमप्) છત્રીસમું.

षट्त्रिंशदुपचार पु. (षट्त्रिंशच्चासौ उपचारश्च) દેવપુજાના અંગરૂપ છત્રીસ ઉપચાર.

षट्त्रिंशन्मत न. (षट्त्रिंशतस्तत्संख्यकधर्मशास्त्रकारिणां मुनीनां मतम्) મનુ વિગેરે છત્રીસ ધર્મ શાસ્ત્રકારોનો મત.

षट्पञ्चाश त्रि. (षट्पञ्चाशत् पूरणार्थे डट्) છપ્પનમું.

षट्पञ्चाशत् स्त्री. (षडधिका पञ्चाशत्) છપ્પન.

षट्पञ्चाशत्तम त्रि. (षट्पञ्चाशत्+तमप्) છપ્પનમું.

षट्पञ्चाशिका स्त्री. (षट्पञ्चाशत् परिमाणमस्य डित् संज्ञायां कन्+टाप्) વરાહમિહીરના પુત્ર પૃથુયશે રચેલો એક પ્રશ્ન ગ્રન્થ.

षट्पद पु. (षट् पदानि यस्य) ભમરો, જુ.

षट्पदप्रिय पु. (षट्पदस्य प्रियः) નાગકેશર.

षट्पदप्रिय त्रि. (,, ,,) ભમરાને વહાલું.

षट्पदातिथि पु. (षट्पदः अतिथिरिव यत्र) આંબાનું ઝાડ.

षट्पदानन्दवर्धन पु. (षट्पदानां आनन्दं वर्धयति, वृध्+ल्यु) આસોપાલવનું ઝાડ.

षट्पदी स्त्री. (षट् पादाः अस्याः ङीप्) ભમરી, જુ, ૭ ચરણવાળો એક છન્દ, ૭ શ્લોકોનો સમુહ.

षट्प्रज्ञ पु. (षट्सु रसेषु प्रज्ञा यस्य) ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ-સંસારનું સ્વરૂપ અને પરમાત્મતત્વ એ છમાં કુશળ પુરૂષ, વિષયાસક્ત, બુદ્ધ.

"धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्वार्थयोरपि
षट्सु प्रज्ञा तु यस्यासौ षट्प्रज्ञः परिकीर्त्तितः".

षडङ्ग न. (षण्णां अङ्गानां समाहारः) બે જાંઘ-બે બાહુ-શિર અને કેડ, એ ૭ અંગનો સમૂહ, શિક્ષા, કલ્પ-વ્યાકરણ-નિરૂક્ત-છન્દ શાસ્ત્ર અને જ્યોતિષ શાસ્ત્ર એ ૭ અંગ, ગોમુત્ર-ગાયનું છાણ-ગાયના દુધ-ઘી, ગાયનું દહીં, અને ગોરોચન એ ૭-માંગલિક અંગ.

षडङ्ग त्रि. (षट् अङ्गानि यस्य) ૭ અંગવાળું.

षडङ्गजित् पु. (षडङ्गं जयति, जि+क्विप् तुक् च) વિષ્ણુ.

षडङ्गविद् त्रि. (षडङ्गं वेत्ति, विद्+क्विप्) ૭ અંગો જાણનાર.

षडङ्गी स्त्री. (षडङ्ग+स्त्रियां जाति. ङीप्) "षडङ्ग न." શબ્દ જુઓ.

षडङ्घ्रि पु. (षट् अङ्घ्रयो यस्य) ભમરો, જુ.

षडभिज्ञ पु. (षट्सु धर्मार्थकाममोक्षलोकतत्वार्थेषु अभिज्ञा यस्य) બુધ.

षडशीति स्त्री. (षडधिका अशीतिः शाक.) છયાસી, મિથુન-કન્યા-ધન-મીન-એ રાશિઓમાં સૂર્યનું સંક્રમણ.

षडशीतिचक्र न. (षडशीतिचक्रम्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ એક ચક્ર.

षडशीतितम त्रि. (षडशीति+तमप्) છયાસીમું.

षडशीतिमुख न. (षडशीतिः तन्नामसंक्रान्तेर्मुखम्) જ્યોતિષ પ્રસિદ્ધ અમુક રાશિપરત્વે કાળ.

षडष्टक न. વરકન્યાની પરસ્પર રાશિની અપેક્ષાએ પરસ્પર છઠ્ઠી તથા આઠમી રાશિનો સંબન્ધ.

षडानन पु. (कृत्तिकादीनां षण्णां स्तनपानार्थं षट् आननानि यस्य) કાર્તિક સ્વામી.

षडाम्नाय पु. (षट् गुणितः आम्नाय) શિવનાં ૭ મુખથી નીકળેલ ૭ પ્રકારનાં તંત્રશાસ્ત્ર.

षडास्य पु. (षट् आस्यानि यस्य) કાર્તિક સ્વામી.

षडूर्मि पु. (षट् ऊर्मयो यस्य) ક્ષુધા, તૃષા-દર્પ-શોક-જન્મ અને મરણ એ ૭ વિકારયુક્ત દેહ.

षट्पण न. (षट्संख्यगूपणम्) ગરી સાથે પંચકોલ.
"पंचकोलं समरिचं षट्पणमुदाहृतं

षिट् (भ्वा. प. स, सेट् सेटति) અનાદર કરવો.
षिड्ग पु. (षिट्+अनादरे गन् तस्य नेत्वं पृषो.) કામી પુરુષ, વ્યભિચારી પુરુષ, છીનાળવો, રંડીબાજ.
षिध् (भ्वा. प. वेट् सेधति) મંગળકારક કામ કરવું, अक. શાસન કરવું सक.
षिध् (भ्वा. प. स. सेट् सेधति) જવું.
षिध् (दिवा. प. अ. अनिट् क्त्वा वेट् सिध्यति) સિદ્ધ થવું, પૂર્ણ થવું, સમાપ્ત થવું, (आसिध्यति) રાજાની આજ્ઞાથી અટકાવ કરવો, (उत्सिध्यति) ઉંચુ થવું, (प्रतिषिध्यति) નિષેધ કરવો, અટકાવ કરવો. (परिषिध्यति) નિવારણ કરવું, (निषिध्यति) નિષેધ કરવો, રોકવું. (विप्रतिषिध्यति) વિરોધ કરવો, વ્યાઘાત કરવો. (व्यासिध्यति) વિશેષ કરી નિષેધ કરવો.
षिम्भ् (भ्वा. प. सेट् सिम्भति) હિંસા કરવી स. દીપવું, પ્રકાશવું अक.
षिम् (भ्वा. पर. सक. सेट् सेमति) ઠાર મારવો, હિંસા કરવી.
षिल् (तुदा. प. स. सेट् सिलति) જેમાંથી ધાન્ય ઉપડી ગયું હોય તેવા ખેતરમાંથી દાણેદાણા વિણવા તે.
षिव् (दिवा. प. स. सेट् सीव्यति) સીવવું.
षु (भ्वा. उभ. अनिट् सुनोति–सुनुते) સોમરસ કાઢવો, અર્ક કાઢવો, મથવું स. સ્નાન કરવું अ.
षु (भ्वा. उभ. स. अनिट् सवति–ते) જવું.
षु (अदा. प. स. अनिट् सौति) જણવું, ઉત્પન્ન કરવું स. ઐશ્વર્યવાળા થવું. अक.
षु पु. (सु+वा. ड्ड पृषो. षत्वं) જણવું તે, ગર્ભ વિમોચન.
षुट्ट् (चु. उभ. स. सेट् सुट्टयति–ते) અનાદર કરવો.
षुम्भ् (भ्वा. प. सेट् सुम्भति) દીપવું, શોભવું अक. ઠારમારવું. सक.
षुर् (तुदा. अक० प. सेट् सुरति) દીપવું, ઐશ્વર્યવાળા થવુ.
षुह् (दिवा. ,, ,, सुह्यति) તૃપ્ત થવું, अ. ક્ષમા કરવી, સહન કરવું. सक.
षू (अदा. आत्म. स. वेट् सूते) ગર્ભ છોડવો, જણવું.
षू (दिवा. आ. स. वेट् सूयते) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
षू (तुदा. प. स. अनिट् सुवति) નિવારણ કરવું, અટકાવવું.
षू स्त्री. (षू+क्विप्) જન્મ, ઉત્પત્તિ.
षूद् (भ्वा. प. स. सेट् सूदति) મારી નાંખવું, મારવું.
षूद् (चु. उभ. स. सेट् सूदयति–ते) ટપકવું, ખરવું, अक. પ્રતિજ્ઞા કરવી, દૂર કરવું.
षूर् (दिवा. आ. सेट् सूर्यते) થંભાવવું अक. હિંસા કરવી सक.
षूर्क्ष् (भ्वा. प. स. सेट् सूर्क्षति) અનાદર કરવો.
षूर्क्ष्य् (भ्वा. प. स. सेट् सूर्क्ष्यति) ઇર્ષ્યા કરવી.
षूष् (भ्वा. प. स. सेट् सूषति) જણવું.
षृभ् (भ्वा. प. स. सेट् सृभति) હિંસા કરવી, હણવું.
षृम्भ् (,, ,, सृम्भति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.
षेक् (भ्वा. आ. स. सेट् सेकते) સરકવું, ખસવું, જવું.
षेल् (भ्वा. प स. सेट् सेलति) ચાલવું.
षेव् (भ्वा. उभ. स. सेट् सेवति–ते) સેવવું, ઉપભોગ કરવો, ભોગવવું, આશ્રય કરવો, આચરવું, રક્ષણ કરવુ.
षै (भ्वा. प. अ. अनिट सायति) ક્ષય પામવું, ઘસાવું.
षो (दिवा. प. अ. अनिट् स्यति) નાશ પામવું, ઉચ્છેદ થવો.
अधि+अव+षो–ઉત્સાહ કરવો, નિશ્ચય જ્ઞાન કરવુ.
वि+अव+षो+વિશેષ નિશ્ચય કરવો, ઉદ્યમ કરવો.
अनु+अव+षो જ્ઞાન પૂર્વક જાણવું.
षोडत् पु. (षट् दन्ता अस्य दन्तस्य दतृ षष उत्वं दस्य डुत्वम्) જેને છ દાંત આવેલા છે તેવો બળદ વિગેરે.
षोडश त्रि. (षोडशानां पूरणः, षोडश+डट्) સોળમું.
षोडशक न. (षोडश परिमाणान्यस्य कन्) સોળની સંખ્યાવાળી વસ્તુ.
षोडशन् त्रि. ब. व. (षडधिका दश) સોળની સંખ્યા, સોળની સંખ્યાવાળું.
षोडशभुजा स्त्री. (षोडश भुजा यस्याः). દુર્ગાદેવીની એક મૂર્તિ.
षोडशमातृका स्त्री. (षोडशसंख्या मातरः, एव कन्+टाप्) ગૌરી–પદ્મા–શચી–મેધા–સાવિત્રી–વિજયા–જયા–દેવસેના–સ્વાહા, સ્વધા–શાન્તિ, પુષ્ટિ, ધૃતિ–

षन्च् (भ्वा. प. स. सेट् सञ्चति) જવું.
षन्ज् (भ्वा. प. स. अनिट् सञ्जति) સંબન્ધ પામવો, જોડાવું, સંગ કરવો.
षप् (चु. उभ. स. सेट् सपयति–ते) ઉપરનો અર્થ.
षम् (भ्वा. पर. अ. सेट् समति) વિકળ થવું, ગાંડા થવું.
षम्ब् (भ्वा. प. स. सेट् सम्बति) સરકવું, ખસવું, જવું.
षर्ज् (,, ,, ,, ,, सर्जति) સરજવું, મેળવવું.
षर्ब् (,, ,, ,, ,, सर्बति) જવું.
षर्व् (,, ,, ,, ,, सर्वति) જવું.
षर्षपी स्त्री. એક જાતનું પક્ષી.
षल् (भ्वा. प. स. सेट् सलति) જવું.
षष् त्रि. ब. व. (षो+क्विप् पृषो०) છની સંખ્યા.
षष्टि स्त्री. (षड्गुणिताः दशतिः निपा०) સાઠ, સાઠની સંખ્યા.
षष्टिक पु. (षष्ट्या क्रीतः कन्) સાઠથી ખરીદેલ.
षष्टिका स्त्री. (षष्टिक+स्त्रियां टाप्) સાઠી ચોખા.
षष्टिक्य न. (षष्टिकानां भवनं क्षेत्रं, षष्टिक+यत्) સાઠી ચોખા થઇ શકે તેવું ખેતર.
षष्टितम त्रि. (षष्टेः पुरणः, तमप्) સાઠમુ.
षष्टिधा अव्य. (षष्टि+प्रकारे धाच्) સાઠ પ્રકારે.
षष्टिमत्त पु. (षष्ट्या वर्षैर्मत्तः) સાઠ વર્ષે મદવાળો થયેલ હાથી,
षष्टिलता स्त्री. (षष्ट्या लतेव) ભમરી.
षष्टिवत्सर पु. ब. व. (षष्टिगुणिताः वत्सराः) સાઠ જ્યોતિષપ્રસિદ્ધ સંવત્સરો.
षष्टिसंवत्सर पु. (षष्टिगुणिताः संवत्सराः) ઉપર પ્રમાણે.
षष्टिहायन पु. (षष्टिर्हायना आयुःकालो यस्य) સાઠ વર્ષનો હાથી, સાઠી ચોખા.
षष्ट्यब्द पु. ब. (षष्टिगुणिताः अब्दाः) સાઠ વર્ષો.
षष्ठ त्रि. (षण्णां पूरणः, षष्+डट्–थुक् च) છઠ્ઠું.
षष्ठक त्रि. (षष्ठो भागः कन्) છઠ્ઠો ભાગ.
षष्ठवाह् पु. છ વર્ષની ઉમરનો હળ વહી શકે તેવો બળદ.
षष्ठांश पु. (षष्ठः अंशः) છઠ્ઠો ભાગ.
षष्ठान्न त्रि. (षष्ठो दिवसस्य षष्ठकालः अन्नस्य तद्भोजनस्य कालो यस्य) દિવસના છઠ્ઠા ભાગે અન્નભોજનના સમયવાળું.
षष्ठान्न न. (षष्ठं अन्नं) છઠ્ઠું ખાણું.
षष्ठान्नकाल त्रि. (षष्ठे दिवसे भक्ष्यान्नकालो यस्य) ઉપરનો અર્થ.
षष्ठी स्त्री. (षण्णां पूरणी षष् डट् ङीप्). છઠ, સ્કન્દની ભાર્યારૂપ એક માતૃકા.
षस् (अदा. प. अ. सेट् सस्ति) સુવું, સુંઘવું.
षस्ज् (भ्वा. प. स. सेट् सजति) સરકવું, ખસવું, જવું.
षस्त् (अदा. प. अ. सेट् षस्ति) સુવું, સુંઘવું.
षह् (चु. उभ. स. सेट् साहयति–ते) ખમવું, સહન કરવું.
षह् (दिवा. प. सक. सेट् सह्यति) સહન કરવું.
षह् (भ्वा. आ. स. सेट् सहते) સહન કરવું.
षहसानु पु. (सह्+आनुक्+असुक् पृषो षत्वं.) યજ્ઞ, મોર.
षाट् अव्य. (सह्+णि) સંબોધનમાં વપરાતો અવ્યય.
षाट्कौषिक त्रि. (षष्+कोप+ठक्) છ મ્યાનમાં ઢંકાયેલ.
षाडव पु. (षडवति, अव्+अच् स्वार्थे अण्) ગાન, રસ, છ સ્વરવાળો રાગ.
षाड्गुण्य न. (षड् गुणा एव, स्वार्थे ष्यञ्) છ ગુણો.
षाण्मातुर पु. (षण्णां मातॄणामपत्यमिति, अण् उकारश्चान्तादेशः) કાર્તિકસ્વામી.
षाण्मासिक त्रि. (षष्ठे मासे भवः ठक्) છ મહીને હોનાર–થનાર.
षाण्मासिक न. (षष्ठे मासे भवं ठक्) મરી ગયેલાને ઉદ્દેશી છ મહિને કરવાનું શ્રાદ્ધ.
षाध् (स्वा. पर. अनिट् साध्नोति) સાધવું अक. સિદ્ધ કરવું सक.
षाध् (दिवा. पर. अनिट् साध्यति) ઉપરનો અર્થ.
षान्त्व् (चु. उभ. स. सेट् सान्त्वयति–ते) શાન્ત પાડવું.
षि (स्वा. उभ. स. अनिट् सिनोति–ते) બાંધવું.
षि (क्र्या. उभ. स. अनिट् सिनाति–सिनीते) બાંધવું.
षिञ्च् (तुदा. उभ. स. अनिट् सिञ्चति–ते) સિંચવું, છાંટવું.

આળસ ઉડાડીદેવું, "ઉત્પન્ન થવું."આ અર્થમાં આત્મ. (उप+ष्ठा-उपतिष्ठति) પાસે ઉભા રહેવું, ઝઝુમી રહેવું, પડવાની તૈયારીમાં હોવું, સામે ઉભા રહેવું, આવી પહોંચવું, (उप+ष्ठा-उपतिष्ठते) (नि+ष्ठा नितिष्ठति) અત્યન્ત સ્થિતિ કરવી, સમાપ્ત કરવું, મારવું, સેવા-પૂજા કરવી, દોરવું, પહોંચાડવું, એકઠું કરવું, જોડવું, (प्र+ष्ठा-प्रतिष्ठते) પ્રતિષ્ઠા કરવી, સારી રીતે સ્થિતિ કરવી, પ્રયાણ કરવું, જવું, (प्रति+स्था+प्रतितिष्ठते) પ્રતિષ્ઠા કરવી, સારી રીતે સ્થિતિ કરવી, પ્રયાણ કરવું, જવું, (वि+अव-स्था-व्यवतिष्ठते) જુદું પાડવું, સ્થાપવું, આધાર-આશ્રય લેવો, રોકવું, અટકાવવું, ગોઠવવું, સ્થિર થવું, વ્યવસ્થા કરવી, (सम्+स्था-संतिष्ठते) પાસે ઉભા રહેવું,ઉપર ઉભા રહેવું,અનુરૂપ હોવું,આજ્ઞા પાળવી પૂર્ણ થવું, સારી રીતે સ્થિતિ કરવી, નાશ પામવું, (सम्+स्था-संतिष्ठति) કંઇ કર્યા વિના રહેવું, નિષ્ક્રિય રહેવું, (समव+स्था-समवतिष्ठते) તૈયાર થવું, ક્રિયા કર્યા વિના ઉભા રહેવું, (समुद्-ष्ठा-समुत्तिष्ठति) સાથે ઉઠવું, સજીવ થવું, (समुप-ष्ठा-समुपतिष्ठति) પાસે આવવું, માર્ગમાં-રસ્તામાં આવવું, મોકલવું.

ष्ठिव् (दिवा. प. અ० सेट् ष्ठीव्यति) થુંકવું, મુખમાંથી થુંક કાઢવું.

ष्ठिव् (भ्वा. प. सेट् ष्ठीवति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ष्ठीव् (भ्वा. प. सेट् ष्ठीवति) ઉપરનો અર્થ.

ष्ठीवन न. (ष्ठिव्+भावे ल्युट्) થુંકવું તે, થુંક, દુર કરવું.

ष्ठेवन न. (ष्ठिव्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ष्ठ्यूत त्रि. (ष्ठिव्+क्त ऊठ्) થુંકેલ, દુર કરેલ.

ष्णस् (दिवा. प. स० सेट् स्नस्यति) દુર કરવું, ખંડન કરવું.

ष्णा (अदा. प. अ. अनिट् स्नाति) ન્હાવું, સ્નાન કરવું, શુદ્ધ કરવું.

ष्णिह् (दिवा. प. स. वेट स्निह्यति) સ્નેહ રાખવો, ચાહવું.

ष्णिह् (चुरा. उभ. अ० सेट् स्नेहयति-ते) તેલ વગેરે પદાર્થથી યુક્ત થવું.

ष्णु (अदा. उभ. स. सेट् स्नौति) વખાણવું, સ્તુતિ કરવી.

ष्णुच् (भ्वा. आ. स. सेट् स्नोचते) સીંચવું, છાંટવું.

ष्णुस् (दिवा. प. स. सेट् स्नुस्यति) ખાવું, લેવું, થુંકવું.

ष्णुह् (दिवा. प. सेट् स्नुह्यति) ઓડકાર ખાવો, વમન કરવું, આહાર કાઢવું.

ष्णै (भ्वा. प. स० अनिट् स्नायति) ઘેરાવવું, વિંટાવવું.

ष्मि (भ्वा. प. स० अनिट् स्मयते) મંદ હસવું, સ્મિત કરવું, ધીમું હસવું.

ष्वक्क् (भ्वा. आ. स. सेट् ष्वक्कते) જવું, સરકવું, ખસવું.

ष्वद् (चु. उभ. स. सेट् स्वादयति-ते) ચાખવું, છેદવું, કાપવું, સ્વાદ કરવો.

ष्वद् (भ्वा. आ. स. सेट् स्वादते) ચાખવું, પ્રેમ કરવો, પ્રિતિ કરવી, ચાટવું.

ष्वन्ज् (भ्वा. आ. स. सेट् स्वजते) આલિંગન કરવું, ભેટવું.

ष्वप् (अदा. प. अ० अनिट् स्वपिति) સુવું, ઉંઘવું, નિદ્રા લેવી.

ष्वर्त् (चु. उभ. सेट् स्वर्तयति-ते) દુઃખથી જીવવું, જવું.

ष्वष्क् (भ्वा. आत्म. अ. सेट् ष्वष्कते) જવું.

ष्विद् (भ्वा. आत्म. सेट् स्वेदते) મોહ પામવો, મુંઝાવું, સ્નેહ થવો, પરસેવો થવો, ચીકટ થવું, અ. મુકવું, છોડવું. સ.

ष्विद् (दिवा. प. अ. अनिट् स्विद्यति) પરસેવો થવો.

तुष्टि, માતૃ-લોકમાતૃ-એ સોળ માતૃકાઓ.

षोडशर्त्विज् पु. (षोडशश्चते ऋत्विजश्च) હોતા વિગેરે સોળ ઋત્વિજો.

षोडशांश पु. (षोडशश्चासौ अंशश्च) સોળમો ભાગ.

षोडशांशु पु. (षोडश अंशवो यस्य) શુક્ર નામે ગ્રહ.

षोडशाङ्घ्रि पु. (षोडश अङ्घ्रयश्चरणा यस्य) કરચલો જળચર.

षोडशांङ्घ्रि पु. (षोडश अङ्घ्रयश्चरणा यस्य) ઉપર પ્રમાણે.

षोडशार न. (षोडश अराणि इव दलानि यस्य) શરીરમાં સોળ પાંખડીનું એક કમળ, તંત્ર પ્રસિદ્ધ એક યંત્ર.

षोडशार्चिस् पु. (षोडश अर्चींषि यस्य) શુક્ર ગ્રહ.

षोडशार्चिस् त्रि. (षोडश अर्चींषि यस्य) સોળ પ્રકારના કિરણોવાળું.

षोडशावर्त पु. (षोडश आवर्त्ता यस्य) એક જાતનો શંખ.

षोडशिन् पु. (षोडश+इनि) સોમ, એક જાતનું યજ્ઞપાત્ર, કપૂર.

षोडशोपचार पु. ब. व. (षोडशसंख्याता उपचाराः) ધ્યાન (સ્વાગત)-આસન-પાદ્ય-અર્ઘ્ય-આચમન-મધુપર્ક-આચમન-સ્નાન-વસ્ત્ર, અલંકાર-ગંધ-પુષ્પ ધૂપ-દીપ-નૈવેદ્ય-વંદન, એ સોળ ઉપચાર.

षोढा अव्य. (षट्-प्रकाराः धाच् षस्य उत्वं षस्य ढत्वं) ૭ પ્રકારે.

षोढान्यास पु. (षोढा षट्प्रकारो न्यासः) તંત્ર પ્રસિદ્ધ સોળ પ્રકારનો ન્યાસ.

ष्टक् (भ्वा. प. स. सेट् स्तकति) અથડાવું, અટકાવવું, રોકવું, અડચણ કરવી.

ष्टग् (भ्वा. प. स. सेट् स्तगति) ઢાંકવું, આચ્છાદન કરવું.

ष्टन् (भ्वा. प. अक. सेट् स्तनति घटा० स्तनयति-ते) શબ્દ કરવો.

ष्टम् (चु उभ. अ. सेट् स्तमयति-ते) વિકળ થવું, ગાંડા થવું, ગભરાવું.

ष्टम् (भ्वा. प. अ. सेट् स्तमति) ઉપર પ્રમાણે.

ष्टम्भू (भ्वा. आ. अ. सेट् स्तम्भते) થંભવું, થંભી જવું, રોકવું, અટકાવવું.

ष्टिघ् (स्वा. आ. स० सेट् स्तिघ्नुते) સામે થવું.

ष्टिपृ (भ्वा. आ. अ. सेट् स्तेपते) ખરવું, ઝરવું.

ष्टिम् (दिवा. प. अ. सेट् स्तिम्यति) ભીંજાવું.

ष्टीम् (दिवा. प. अ. सेट् स्तीम्यति) ભીંજાવું.

ष्टु (अदा. उभ. स. अनिट् स्तौति-स्तुते) વખાણવું, સ્તુતિ કરવી.

(अभि+स्तु-अभिस्तौति-स्तुते) વખાણ કરવાં.

(प्र+स्तु-प्रस्तौति-स्तुते) વખાણવું, પ્રસ્તાવ કરવો, આરમ્ભવું, શરૂ કરવું.

(सं+स्तु-संस्तौति-स्तुते) વખાણવું, પરિચિત થવું.

ष्टुच् (भ्वा. आ. अ. सेट् स्तोचते) પ્રસન્ન થવું.

ष्टुभ् (भ्वा. आ. सेट् स्तोभते) થોભવું, અટકવું, अ. થંભાવવું, અટકાવવું, રોકવું, सक.

ष्टूप् (चुरा. प. अ. सेट् स्तोपयति) ઉંચો ઢગલો કરવો.

ष्टृक्ष् (भ्वा. प. स. सेट् स्तृक्षति) જવું.

ष्टृह् (तुदा. प स. वेट् स्तृहति) વધ કરવો, ઠાર કરવું.

ष्टृह् (तु. सक. वेट् स्तृहति) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

ष्टेपृ (भ्वा. आ. अ. सेट् स्तेपते) ઝરવું, ખરવું.

ष्टै (भ्वा. प. स. अनिट् स्तायति) ઘેરાવવું, વીંટાવવું.

ष्ट्युभू ચન્દ્ર, કાન્તિ, કપૂર.

ष्ट्यै (भ्वा. प. अनिट् स्तायति) એકઠું કરવું, स० અવાજ કરવો अ.

ष्ठग् (भ्वा. प. स. सेट् स्तगति) ઢાંકવું.

ष्ठल् (भ्वा. प. अ. सेट् स्थलति) સ્થિતિમાં હોવું, ઉભા રહેવું, સ્થાનમાં હોવું.

ष्ठस् (दिवा. प. अ० सेट् स्थस्यति) રહેવું, વસવું, દૂર કરવું, ખંડન કરવું. स०

ष्ठा (भ्वा. प. अक. अनिट् तिष्ठति) ગતિ બંધ થવી, ઉભા રહેવું, સ્થાનમાં હોવું, સ્થિતિમાં હોવું, રાહ જોવી, વાટ જોવી, રહેવું, (अधि+ष्ठा-अधितिष्ठति) ઉપર ચાલવું, આશ્રય-આધાર રૂપે રહેવું, વસવું, શાસન-આજ્ઞા-હુકમ કરવો, (अनु+ष्ठा-अनुतिष्ठति) પાસે ઉભા રહેવું, પાછળ થવું, વશ થવું, આજ્ઞા પાળવી, આચરવું, નકલ કરવી. (उद्+ष्ठा-उत्तिष्ठति) ઉભા થવું, પ્રેરાવું, ઉશ્કેરાવું,

संयन्तृ त्रि. (संयच्छति, सम्+यम्+तृच्) સંયમમાં રાખનાર, નિયમમાં રાખનાર, વશ કરનાર, બાંધનાર, કેદ કરનાર.

संयम पु. (सम्+यम्+घञ् वा वृद्धिः) વ્રત, દીક્ષા, વ્રતના અંગ તરીકે આગલે દિવસે કરવાનો નિયમ, હરકોઈ નિયમ, ઇન્દ્રિયોને વશ કરવી તે, બંધન, નિયમ, દબાણ.

संयमन न. (सम्+यम्+ल्युट्) સંયમ, બન્ધન, ચાર શાળાવાળું ઘર, ચાર ખંડવાળું ઘર, તે નામે એક શહેર.

संयमन पु. (सम्+यम्+णिच्-ल्यु) યમદેવ.

संयमनी स्त्री. (संयम्यतेऽस्यां, सम्+यम्+अधिकरणे ल्युट्+ङीप्) યમદેવની નગરી.

संयमिन् त्रि. (संयम+अस्त्यर्थे इनि) ઇન્દ્રિય નિગ્રહ કરનાર, સંયમ કરનાર, નિયમવાળું.

संयमिन् पु. (संयम+इनि) એક જાતનો મુનિ.

संयात्रा स्त्री. (सम्+या+त्राच्+आप्) મુસાફરી, જાત્રા.

संयाम पु. (सम्+यम्-घञ्) વ્રત, દીક્ષા, વ્રતના અંગ તરીકે આગલે દિવસે કરવાનો નિયમ, હરકોઈ નિયમ, ઇન્દ્રિયોને વશ કરવી તે, બંધન, નિયમ, દબાણ.

संयाव पु. (सम्यक् घृतादिभिर्यूयते मिश्र्यते गोधूमचूर्णाद्यत्र, सम्+यु+आधारे घञ्) ગોળ ઘી અને દૂધથી પકાવેલું ઘઉંનું ચૂર્ણ.

"संयावस्तु घृतक्षीरगुडगोधूमपाकजः" शब्दचन्द्रिका.

संयुक्त त्रि. (सम्+युज्+क्त) જોડાયેલું, સંયોગવાળું.

संयुग न. (सम्+युज्+क) લડાઈ, યુદ્ધ.

संयुज् त्रि. (सम्+युज्-क्विप्) ગુણાઢ્ય, સંયુક્ત, જોડાયેલ.

संयुत त्रि. (सम्+यु+क्त) જોડેલું, સંયોગ કરેલું.

संयुयुक्षत् त्रि. (सम्+यु+सन्-शतृ) સંયોગ કરવા-જોડવા ચાહતું.

संयुयुक्षा स्त्री. (सम्+युज्+सन्+अ+टाप्) જોડવાની ઇચ્છા, સંયોગ કરવાની ઇચ્છા.

संयुयुक्षु त्रि. (सम्+युज्+सन्+उ) જોડવા ઇચ્છનાર, સંયોગ કરવા ઇચ્છનાર.

संयुयूषत् त्रि. (सम्+यू+सन्+शतृ) જોડવા ઇચ્છતું, મિશ્રકરવા ઇચ્છતું.

संयुयूषा त्रि. (सम्+यू+सन्+टाप्) જોડવાની ઇચ્છા, મિશ્ર કરવાની ઇચ્છા.

संयुयूषु त्रि. (सम्+यू+सन्+उ) જોડવા ઇચ્છનાર, મિશ્ર કરવા ચાહનાર.

संयोग पु (सम्+युज्-घञ्) સંજોગ, મળવું, જોડાવું.

संयोगपृथक्त्व न. (संयोगेन फलसम्बन्धभेदेन पृथक्त्वम् यत्र) એકજ કર્મનું નિત્ય-અનિત્યપણું પ્રતિપાદન કરનાર મીમાંસકોએ કહેલ એક ન્યાય.

संयोगविरुद्ध न. (संयोगेन विरुद्धम्) બીજા દ્રવ્યના સંયોગથી વિરૂદ્ધગુણના આશ્રયવાળું કોઈ દ્રવ્ય.

संयोगित त्रि. (संयोग+संजातार्थे इतच्) સંયોગ પામેલ, જોડાયેલ.

संयोजन न. (सम्+युज्+णिच्+भावे ल्युट्) મૈથુન, જોડીદેવુ તે, સારીરીતે યોજવું છે.

संयोजित त्रि. (सम्+युज्+णिच्+क्त) જોડેલું, યોજેલું મેળવેલું.

संरक्षण न. (सम्+रक्ष्+भावे ल्युट्) રક્ષણ, બચાવ-સારી રીતે રક્ષણ-રાખવું તે.

संरक्षित त्रि. (सम्+रक्ष्+क्त) રક્ષણ કરેલું, બચાવેલું, રાખેલું.

संरब्ध त्रि. (,, ,,) કોપેલું, કોપ પામેલું.

संरम्भ पु. (सम्+रभ्+घञ् मुम्) કોપ, ક્રોધ, વેગ, આડંબર, ઉત્સાહ.

"अवृष्टि संरम्भमिवाम्बुवाहम्" कुमारे.

संरम्भिन् त्रि. (संरम्भ+इनि) ક્રોધવાળું, કોપવાળું, આડંબરવાળું, ઉત્સાહવાળું, આવેશવાળું, વેગવાળું.

संराग पु. (सम्+रञ्ज्+घञ्) ક્રોધ, પ્રીતિ.

संराधन न. (सम्+राध्+ल्युट्) સારીરીતે સેવવું, આરાધના કરવી તે, ચિંતવવું.

संराव पु. (सम्+रु+घञ्) અવાજ, શબ્દ.

संराविन् त्रि. (सम्+रु+घिनुण्) અવાજવાળું, શબ્દ વાળું, બૂમવાળું.

संरूढ त्रि. (सम्+रुह्+क्त) પ્રૌઢ, ઉગેલ, અંકૂરફૂટેલ.

संरुद्ध त्रि. (सम्+रुध्+क्त) રોકેલું, રૂંધેલું.

संरोध पु. (सम्+रुध्+घञ्) રોકવું, ઘેરવું, રૂંધવું.

संलग्न त्रि. (सम्+लग्+क्त) જોડેલું, એકઠું કરેલું.

स

सृ સર્વવ્યંજન વર્ણ પૈકી બત્રીસમો અઘોષાક્ષર.

स पु. (सो+ड) વિષ્ણુ, સર્પ, ઈશ્વર, પક્ષી, છન્દઃ-શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ સગણ, વાયુ.

स न. (सो+ड) જ્ઞાન, ગાડાં વિગેરેનો રસ્તો, વાહ, ધ્યાન.

संक्षेप पु. (सम्+क्षिप्+घञ्) ટુંકમાં—ટુંકાણમાં અર્થ વિગેરેનું પ્રકાશન, ટુંકું કરવું.

संक्षेपण न. (सम्+क्षिप्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

संक्षोभ पु. (सम्+क्षुभ्+घञ्) ચંચળપણું, ક્ષોભ, ખળભળાટ, વ્યાકુળતા.

संक्षोभण न. (सम्+क्षुभ्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે.

संग्रह पु. (सम्+ग्रह्+अच्) સંઘરવું, એકઠું કરવું, સારી રીતે ગ્રહણ કરવું, સંયમ કરવો, ધારણ કરવું.

संग्राहिन् पु. (संग्रह+अस्त्यर्थे णिनि) કુટજ વૃક્ષ.

संग्राहिन् त्रि. (सम्+ग्रह्+णिनि) સંગ્રહ કરનાર, સંચય કરનાર, ધારણ કરનાર.

संघ पु. (सम्+हन्+ड निपा.) સમૂહ, પ્રાણીઓનુ ટોળું.

संघट्ट पु. (सम्+घट्ट्+भावे अच्) અન્યોન્ય ગીડદી, અન્યોન્ય ગુંથાઇ જવું, પરસ્પર મલી જવું.

संघट्टन न. (सम्+घट्ट्+भावे ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

संघट्टा स्त्री. (संघट्ट+स्त्रियां टाप्) લતા, વેલ.

संघर्ष पु. (सम्+घृष्+घञ्) અન્યોન્ય દઢ સંયોગ, સ્પર્ધા, સારી રીતે ઘર્ષણ, સારી રીતે મર્દન.

संज्ञ न. (सम्+ज्ञा+क) પીતકાષ્ઠ વનસ્પતિ.

संज्ञ त्रि. (सम्यक् प्रकारेण जानाति, सम्+ज्ञा+क) સારો સમજનાળા પુરૂષ વિગેરે.

संज्ञपन न. (सम्+ज्ञा+णिच्+ल्युट् पुक् ह्रस्वः) મારી નાખવું.

संज्ञप्ति स्त्री. (सम्+ज्ञा+णिच्+पुक् क्तिन्) મારી નાખવું, જણાવવું.

संज्ञा स्त्री. (सम्+ज्ञा+भावे अङ्+टाप्) નામ, ઈસારો, બુદ્ધિ, અવયવોનીચેષ્ટાથી કંઈ જણાવવું તે, ભાન, ચેતના, સૂર્યની પત્ની, ગાયત્રી.

संज्ञातनय पु. (संज्ञायास्तनयः) શનૈશ્ચર ગ્રહ.

संज्ञातनुज पु. (संज्ञायास्तनुजः) શનૈશ્ચર ગ્રહ.

संज्ञातनूज पु. (संज्ञायास्तनूजः) શનૈશ્ચર ગ્રહ.

संज्ञापन न. (सम्+ज्ञा+णिच्–पुक्+ल्युट्) જણાવવું.

संज्ञापुत्र पु. (संज्ञायाः पुत्रः) શનૈશ્ચરગ્રહ.

संज्ञावत् त्रि. (संज्ञा+अस्त्यर्थे वत्) સંજ્ઞાવાળુ, ચેતનવાળુ, ભાનવાળું.

संज्ञासुत पु. (संज्ञायाः सुतः) શનૈશ્ચર ગ્રહ,

संज्ञित त्रि. (संज्ञासंजाताऽस्य+इतच्) નામ પાડેલ, ભાનમાં આવેલ.

संज्ञु त्रि. (संहते जानुनी यस्य जानुस्थाने ज्ञु.) સાથે મળેલા ઢીંચણવાળું.

संज्वर पु. (सम्+ज्वर+अप्) અગ્નિથી થએલો તાપ, સંતાપ.

संमर्द पु. (सम्+मृद्+घञ्) પરસ્પર ગીડદી, અન્યોન્ય દઢ સંયોગ, संघर्ष જુઓ.

संमर्दन न. (सम्+मृद्+भावे ल्युट्) સારી રીતે મર્દન કરવું.

संय पु (सम्+यम्+ड) હાડપીંજર.

संयत् स्त्री. (संयम्यतेऽत्र, सम्+यम्+आधारे क्विप्तुक्)–યુદ્ધ, લડાઇ.

संयत् त्रि. (सम्+यम्+कर्तरि क्विप् तुक् च) સંયમ કરનાર, સંયમી.

संयत (सम्+यम्+कर्मणि क्त) દબાણમાં લીધેલું, દાબેલું, કેદી, બંધાયેલ, બાંધેલ, જેણે શાસ્ત્રોક્ત નિયમ કરેલ હોય તે.

संयतात्मन् त्रि. (संयतः आत्मा येन) સંયમ કરેલ આત્માવાળુ, સંયમી.

संयतेन्द्रिय त्रि. (संयतानि इन्द्रियाणि येन) જીતેન્દ્રિય, ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખનાર.

संयत्त्वर पु. (सम्+यम्–क्वरप्–तुक् च) પ્રાણિઓનો સમૂહ.

संयत्त्वर त्रि. (,, ,,) વાણીનો સંયમ કરનાર.

संयद्वर पु. (सम्+यत्+वरच् संयतः वरः) રાજા,ભૂપ.

संयद्वाम पु. (वामं संयाति, सम्+या+क्वत् पृषो० पूर्वनिपातः) આંખમાં જણાતો પુરૂષ.

संविदा स्त्री. (संविद्यतेऽनया, सम्+विद्+क्विप्+टाप्) ભાંગ.

संविदित त्रि. (सम्+विद्+क्त) સારી રીતે જાણેલું, અંગીકાર કરેલું, સ્વીકારેલ.

संविद्व्यतिक्रम (संविदो व्यतिक्रमो यत्र) સ્વીકારેલું-કબુલેલુંનહિ કબૂલ કરવા રૂપ એક વિવાદ.

संविधान न. (सम्+वि+धा+ल्युट्) ઉપાય, રચના, વિધાન, જોડવું.

संविभक्त त्रि. (सम्+वि+भज्+क्त) ભાગકરેલું, ભાગપાડેલું, વહેંચેલ.

संविभाग पु. (सम्+वि+भज्+घञ्) વિભાગ કરવો, ભાગ પાડવો, વહેંચવું.

संविषा स्त्री. (संमर्दितं विषं यया) અતિવિખની કળી.

संविष्ट त्रि. (सम्+विश्+क्त) પહેરેલ, સૂતેલ.

संवीक्षण न. (सम्+वीक्ष्+ल्युट्) સારી રીતે જોવું, તપાસવું, શોધવું, ખોળવું.

संवीत त्रि. (सम्+व्येञ्+क्त) ઘેરાયેલું, રોકેલું, આવૃત, ઢાંકેલ, સંતાડેલ, છુપાવેલ, રૂંધેલ.

संवीत त्रि. (सम्+वि+इण्+क्त) સંગત, મળેલ, જોડાયેલ.

संवुवूर्षत् त्रि. (सम्+वृ+सन्+शतृ) છુપાવવા ઇચ્છતું, છાનું રાખવા ઇચ્છતું, ઢાંકવા ચાહતું.

संवुवूर्षा स्त्री. (सम्+वृ+सन्+अ+टाप्) છૂપાવવાની ઇચ્છા, છાનુરાખવાની ઇચ્છા, ઢાંકવાની ઇચ્છા.

संवुवूर्षु त्रि. (सम्+वृ+सन्+उ) સંતાડવા, ઇચ્છનાર, ઢાંકવા ચાહનાર, છાનુરાખવા ઇચ્છનાર.

संवृत त्रि. (सम्+वृ+क्त) આવરણ કરેલ, સંતાડેલ, ઢાંકેલ, છુપાવેલ, વ્યાકરણ પ્રસિદ્ધ એક આભ્યન્તર, પ્રયત્ન.

संवृत्त पु. (सम्+वृत+क्त) વરુણદેવ.

संवृत्ति स्त्री. (सम्+वृत्+क्तिन्). છાનુરાખવું તે, સંતાડવું તે, છાનું કારણ, આચ્છાદન.

संवेग पु. (सम्+विज्+घञ्) સારોવેગ, ભયવિગેરેથી થયેલી ઉતાવળ, અત્યન્ત વેગ વૈરાગ્ય.

संवेगिन् त्रि. (संवेग+अस्त्यर्थे इन्) વેગવાળું, ઉતાવળું, વૈરાગી.

संवेद पु. (सम्+विद्+घञ्) જ્ઞાન, અનુભવ.

संवेदना स्त्री. (सम्+विद्+णिच्+ल्युट्+टाप्) પ્રમાણે અર્થ.

संवेद पु. (सम्+विद्+घञ्) ઉંઘ, નિદ્રા, ર[illegible] આસન, પીઠ, બાજઠ, પાટલો, એક જા[illegible] પ્રતિબંધ.

संवेशन न. (सम्+विश्+णिच्+ल्युट्) રતિ[illegible] મૈથુન.

संव्यान न. (संवीयते, सम्+व्येञ्—कर्मणि ल्यु[illegible] ઉત્તરીય વસ્ત્ર, હરકોઈ વસ્ત્ર.

संव्यूढ त्रि. (सम्+वि+वह्+क्त) મેળવેલું, મિશ્રકે[illegible] એકઠું કરેલ.

संव्यूह पु. (सम्+वि+ऊह्+घञ्) મેળવણ, મિશ્ર[illegible] કરવું, એકઠું કરવું.

संसप्तक पु. (सम्यक् सप्तमङ्गीकारो यस्य कप्) પ્રતિ[illegible] કરી યુદ્ધમાંથી પાછું ન હઠનારું સૈન્ય.

संशय पु. (सम्+शी+अच्) સંદેહ, શંકા, વહેમ-[illegible] અમુક હશે કે અમુક વગેરે.

संशयसम पु. (,, ,, ,,) જાત્યુત્તર ભેદ.

संशयस्थ त्रि. (संशये तिष्ठिति स्था+क) સંદેહવાળું શંકાવાળું, વહેમી.

संशयात्मन् त्रि. (संशयः आत्मनि यस्य) સંદેહયુક્ત અંતઃકરણવાળું, વહેમી.

संशयान त्रि. (सम्+शी+शानच्) સંશયકરતું, શંકા કરતું, વહેમી.

संशयालु त्रि. (संशय+अस्त्यर्थे आलुच्) સંશયવાળું, શંકાવાળું, વહેમી.

संशयित त्रि. (सम्+शी+तृच्) સંશયકરનાર, શંકા કરનાર, વહેમી.

संशरण न. (संशीर्यतेऽनेन, सम्+शॄ+करणे ल्युट्) રણનો આરંભ, યુદ્ધની શરૂઆત.

संशित त्रि. (सम्+शी+क्त) વ્રતસંબન્ધી યત્ન કરનાર, વ્રતમાં પ્રયત્નવાળું.

संशित पु. (सम्+शी+क्त) સંપાદન કરેલા વ્રત સંબન્ધી પ્રયત્ન, સ્વીકારેલા વ્રતમાં કાળજી.

संशितव्रत त्रि. (संशितं सम्यक् सम्पादितं व्रतमनेन) સારી રીતે સંપાદન કરેલ વ્રતવાળું.

વળગેલ, મળેલ, ચોંટેલ.

संलज्जमान त्रि. (सम्+लज्ज्+शानच्) લાજતુ, શરમાતું.

संलय पु. (सम्+ली+अच्) નિદ્રા, પ્રલય.

संलाप पु. (सम्+लप्+घञ्) એકાન્તમાં બોલવું તે, પરસ્પર કહેવું, વાતચીત કરવી, પ્રીતિથી પરસ્પર કહેવું.

संलापित त्रि. (सम्+लप्+णिच्+क्त) પ્રીતિથી પરસ્પર બોલેલ, એકાન્તમાં કહેલ, પરસ્પર કહેલ, વાતચીત કરેલ.

"संलापितानां मधुरैर्वचोभिः मिथ्योपचारैश्च वशीकृतानां आशावतां श्रद्दधतां च लोके किमर्थिनां वञ्चयितव्यमस्ति" हितोपदेशे.

संलापिन् त्रि. (सम्+लप्+णिनि) વાતકરનાર, બોલનાર, પરસ્પર કહેનાર, એકાન્તમાં કહેનાર.

संवत् अव्य. (सम्+वप्+क्विप् तुक् च) શાલ, વર્ષ, વરસ.

संवत्सर पु. (संवसन्ति ऋतवोऽत्र, सम्+वस्--उणा. सरन्) વર્ષ, સાલ, વરસ,

संवदन न. (सम्+वद्+ल्युट्) કહેવું--બોલવું તે, આલોચન, જોવું તે, વશીકરણ, વિચારવું, વશ કરવું.

संवनन न. (सम्+वन्+ल्युट्) ઉપર પ્રમાણે અર્થ.

"नहीदृशं संवननं त्रिषु लोकेषु विद्यते
दया मैत्री च भूतेषु दानं च मधुरा च वाक्"

संवर पु (सम्+वृ+अप्) આશ્રવનો રોધ, જળ, પાણી.

संवर पु. (सम्+वृ+करणे अच्) તે નામનો એક દૈત્ય, એક જાતનો મૃગ, એક જાતનું માછલું.

संवरी स्त्री. (संवर+स्त्रियां जाति. ङीप्) એક જાતની માછલી, એક જાતની મૃગલી.

संवर्त्त पु. (सम्यक् वर्त्यते परावर्त्यतेऽत्र, सम्+वृत्-णिच्+आधारे अच्) મેઘ, પ્રલયકાળ, તે નામે સ્મૃતિકાર એક પંડિત, કર્ષફળ એક વૃક્ષ, મેઘનો નાયક.

संवर्त्तक पु. (संवर्त्तयतीति, सम्+वृत्+णिच्+ण्वुल्) વડવાનળ, બળદેવ.

संवर्त्तकिन् पु. (संवर्तकोऽस्यास्ति, इन्) બળદેવ.

संवर्तिका स्त्री. (सम्यक् वर्तिका सम्+वृत्+ण्वुल्+टाप् अत इत्वं) નવું પાંદડું, દીવા વિગેરેની શિખા, કમળ વગેરેના કેસરાની પાસેનું પાંદડું, કુંપળ.

संवर्द्धक त्रि. (संवर्द्धयति, सम्+वृध्+णिच्+ण्वुल्) સન્માન કરનાર, વધારનાર, વૃદ્ધિકરનાર.

संवर्द्धन न. (सम्+वृध्+णिच्+ल्युट्) સન્માન કરનાર, વધારનાર, વૃદ્ધિકરનાર.

संवर्मित त्रि. (संवर्मन्+इतच्) બખ્તર પહેરેલું.

संवलित त्रि. (सम्+वल्+क्त) મળેલ, મિશ્ર થયેલ.

संवसथ पु. (सम्+वस्+अथच्) ગામ, ગામડું, જનસમૂહનું નિવાસ સ્થળ.

संवह पु. (संवहति, सं+वह्+अच्) તે નામનો સાત વાયુ પૈકી એક વાયુ.

संवात् त्रि. (सम्+वा+शतृ) વાતું.

संवाद पु. (सम्+वद्+घञ्) સારી રીતે વાદ, પરસ્પર વાદ.

संवार पु. (सम्+वृ+घञ्) વ્યાકરણ પ્રસિધ્ધ એક બાહ્ય પ્રયત્ન, સંગોપન, સંરક્ષણ, છુપાવવું, ઢાંકવું, સંકોચવું.

संवास पु. (संवसन्त्यत्र, सम्+वस्+घञ्) વસવું તે, વાસ, ઘર, નગરની બહાર નગરવાસીઓને રહેવા લાયક ખુલ્લું સ્થાન.

संवासिन् त्रि. (सम्+वस्+णिनि) વસનાર, રહેનાર, ઘરવાળું.

संवाह पु. (संवाहयति, सम्+वह्+णिच्+अच्) શરીર ચાંપનાર ચાકર, અંગમર્દન કરનાર સેવક.

संवाहक पु. (सम्+वह्+णिच्+ण्वुल्) ઉપરનો અર્થ.

संवाहन न. (सम्+वह्+णिच्+ल्युट्) શરીર ચાંપવું, દાબવું, અંગમર્દન કરવું.

संविग्न त्रि. (सम्+विज्+क्त) વૈરાગ્ય પામેલ, ઉદ્વેગ પામેલ, ભય વિગેરેથી ઉત્કંઠિત થયેલ.

संविग्नमानस त्रि (संविग्नं मानसं यस्य) ઉદ્વેગ પામેલા મનવાળું.

संवित्ति स्त्री. (सम्+विद्+क्तिन्) જ્ઞાન, બુદ્ધિ, સ્વીકાર, ચેતના, અંગીકાર.

संविद् स्त्री. (सम्+विद्-सम्प्र. क्विप्) જ્ઞાન, પ્રતિપત્તિ-સ્વીકાર, સંભાષા-વાતચીત, બુદ્ધિ, ક્રિયાકરવી તે, યુદ્ધ, અંગીકાર, નામ, આચાર, સંકેત સંતોષ, સમાધિ, ચિત્તની એકગતિ.